శ్రీమదనంతనిగమాంతపరనూ ద్వైతసిద్ధాంత ప్రతిపాదకాఖిలసద్గ్రంథేష్వత్యంతోత్కృష్టతయా-
శ్రీనా రాయణాంశసంభూత శ్రీమద్భగవద్వ్యాస మహర్షిణా ప్రణీతః-
దర్శన- స్పర్శన- లేఖన- పఠన-ప్రదానాచాన- రక్షణ- పూజన- కథాశ్రవణాదిభిరఖిలభగవద్భక్తానాము
విద్యాంధతమసాపనోదనభాస్కరాయమాణస్వవ్యాఖ్యానోయం-
దశమైకాదశద్వాదశస్కంధాత్మకః-

శ్రీమద్భాగవతగ్రంథః

సేతు- శీతాచలాంతర్ధరణీతలవాసినామాస్తికమతావలంబినామస్మదీయాఖిలజనక్షేమాభివర్ధక
నవీననిబంధనానువర్తినాంపూర్వోపకారిణాంసత్పురుషాణామన్యేషాంచభగవద్భక్తానాముపకారాయ-
శ్రీహయగ్రీవదేవకరుణారసపూర్ణపురాణవంశపయోనిధిసుధాకరస్య-శ్రీమదద్వైతసిద్ధాంతతత్త్వవిచ్ఛిఖామణేః-

శ్రీమద్వేంకటనారాయణవిద్వచ్చూడామణే స్తనయేన-
శ్రీమత్సాశీల్యసౌజన్యాదిభిరధరీకృతారుంధత్యనసూయాప్రభృత్యుత్తమపుణ్యవనితాయా
శ్రీమత్సాశికగోత్రసంభూతవేంకటేశాఖ్యవిద్వద్వరగణ్యస్యతనూజాయా
స్సావిత్ర్యంబాయాగర్భశుక్తిముక్తాఫలేన

స్వపితృకరుణాకటాక్షసాదిత శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధ
సంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషారచిత నిఖలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ-

పురాణం-హయగ్రీవశాస్త్రిణా.

నానాదేశేభ్యఆనీతాశ్రీమద్భాగవతమూలగ్రంథాన్-
శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యాదిభిర్విరచితాంస్తదావ్యాఖ్యానగ్రంథాంశ్చ-
సమ్యక్సంశోధ్య- నిఖిలాధ్యేతృజనానామత్యంతపఠనసౌలభ్యాపాదనాయ-
ప్రతిశ్లోకవ్యాఖ్యానఘట్టేషుప్రతీకాదిభిర్విధవిధచిహ్నసమావేశైస్సమలంకృత్య-
తత్తద్విధవేదాంతఘట్టేషువిశిష్టాద్వైతవ్యాఖ్యానూచసంయోజ్య-
ఆర్షప్రయోగప్రశ్నోత్తరశ్లోకసమావేశాదీనాం - నక్షత్రచిహ్న - కుండలీకరణసంయోజనాదిభిస్సంపరిష్కృత్య-
వివేకాదర్శాఖ్యస్వకీయముద్రాక్షరశాలాయాం - ముద్రాక్షరైస్సుష్ఠుప్రకాశితః-

ఖంముమునిసింధుశశధరసంఖ్యాసంఖ్యాతశాలివాహశకే। సౌమ్యాబ్దైత్రశుక్లప్రథమాయామేషముద్రితోగ్రంథః॥
శ్రీమద్భాగవతాఖ్యంపురాణరత్నంముదాదిగుణకథనమ్। భగవచ్ఛ్రీధరబుధవరరచిత వ్యాఖ్యానమేళనాద్ధృద్యమ్॥

❀దశమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.❀

౧౩౬	శ్రీకృష్ణలీలావిశేషాకర్ణనాయ - శుకమహర్షిం ప్రతి - పరీక్షిత్కృత ప్రశ్న ప్రకారః.	౭౦౨
౧౩౭	శ్రీభగవదవతారకారణప్రవచనఘట్టః	౭౦౪
౧౩౮	దేవకీహానన్యోక్తకంసంప్రతి - వసుదేవకృతసామాన్యుపదేశః..	౭౦౫
౧౩౯	దేవకీగర్భస్థితశ్రీకృష్ణంప్రతి- బ్రహ్మేశానాదిదేవగణైఃకృతిస్తుతిః	౭౧౦
౧౪౦	శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తైరవతారఘట్టః	౭౧౪
౧౪౧	స్వస్వరూపేణావిభూతంభగవంతంప్రతివసుదేవకృత స్తుతిః	౭౧౭
౧౪౨	స్వస్వరూపేణావిభూతంశ్రీపరమపురుషంప్రతి - దేవకీకృత స్తుతిః	౭౧౯
౧౪౩	భూతనాసంహారఘట్టః	౭౨౭
౧౪౪	శకటభంజనఘట్టః	౭౩౦
౧౪౫	తృణావర్తాఖ్యాసురసంహారఘట్టః	౭౩౧
౧౪౬	స్తన్యపానసమయేజృంభణవ్యాజేన - మాత్రేవిశ్వరూపప్రదర్శనఘట్టః	౭౩౭
౧౪౭	బాలక్రీడాప్రారంభఘట్టః	౭౩౪
౧౪౮	మృద్భక్షణాత్తర్జయంతీంమాతరంప్రతి - ఆస్యదర్శనాద్విశ్వరూపప్రదర్శనఘట్టః	౭౩౬
౧౪౯	శాపనిర్ముక్తనళకూబరమణిగ్రీవకృత శ్రీకృష్ణస్తుతిః	౭౪౧
౧౫౦	వత్సాసురబకాసురయోర్వధఘట్టః	౭౪౫
౧౫౧	అఘాసురసంహారఘట్టః	౭౪౭
౧౫౨	వత్సాపహరణఘట్టః	౭౫౦
౧౫౩	వత్సాపహరణేభగవన్మహిమాభిజ్ఞేన బ్రహ్మణాకృత స్తుతిః	౭౫౪
౧౫౪	ధేనుకాసురభంజనఘట్టః	౭౬౪
౧౫౫	కాళీయమర్దనకథాప్రారంభఘట్టః	౭౬౫
౧౫౬	కాళీయపత్నీకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః	౭౬౭
౧౫౭	దవాగ్నితోగోపసంరక్షణఘట్టః	౭౭౧
౧౫౮	గ్రీష్మర్తువర్ణనప్రారంభః	౭౭౩
౧౫౯	ప్రలంబాసురవధఘట్టః	౭౭౫
౧౬౦	వర్షర్తువర్ణనఘట్టః	౭౭౮
౧౬౧	శరదృతువర్ణనఘట్టః	౭౭౬
౧౬౨	గోవర్ధనోద్ధరణకథాప్రారంభఘట్టః	౭౮౫
౧౬౩	గోవర్ధనోద్ధరణఘట్టః	౭౮౮
౧౬౪	శ్రీకృష్ణమూర్తైర్వరుణలోకగమనం	౭౯౩
౧౬౫	రాసక్రీడాకథాప్రారంభఘట్టః	౭౯౮
౧౬౬	గోపికాగతకథాప్రారంభః	౮౦౦
౧౬౭	రాసక్రీడాప్రారంభఘట్టః	౮౦౫
౧౬౮	జలక్రీడావనక్రీడయోఃప్రారంభఘట్టః	౮౦౬
౧౬౯	అహిరూపధారిణస్సుదర్శనాఖ్యగంధర్వస్య శాపమోక్షణం	౮౦౮

౧౭౦	శంఖచూడవధఘట్టము	౮౦౯
౧౭౧	దివాకాలే - శ్రీకృష్ణవిరహప్రయుక్తగోపీవిలాపము	౮౦౯
౧౭౨	వృషభాసురవధఘట్టము	౮౧౨
౧౭౩	శ్రీకృష్ణబలరామయోరాహ్వానాయ - నారదబోధితేనకంసేనకృతాక్రూరప్రేషణాదిఘట్టము	౮౧౩
౧౭౪	కేశేసంహారఘట్టము	౮౧౪
౧౭౫	శ్రీకృష్ణంప్రతి- నారదాగమనఘట్టము	౮౧౬
౧౭౬	వ్యోమాసురవధఘట్టము	౮౧౭
౧౭౭	శ్రీకృష్ణబలరామానయనాధ్యక్రూరస్యనందగోకులప్రవేశఘట్టము	౮౧౮
౧౭౮	అక్రూరకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః	౮౨౪
౧౭౯	శ్రీకృష్ణబలరామయోర్మధురానగరప్రవేశఘట్టము	౮౨౯
౧౮౦	రజకవధానంతరంసుదామత్రివక్రాదీనాంసంమానఘట్టము	౮౩౦
౧౮౧	కువలయాపీడాఖ్యగజ-తత్పాదివధకథాప్రారంభఘట్టము	౮౩౩
౧౮౨	చాణూరముష్టికాదిమల్లవధకథాప్రారంభఘట్టము	౮౩౪
౧౮౩	కంసవధఘట్టము	౮౩౭
౧౮౪	శ్రీకృష్ణరామయోః- ఉపనయనవేదశాస్త్రాధ్యయనగురుపుత్రానయనాదికథాప్రారంభఘట్టము	౮౩౯
౧౮౫	గోకులంప్రతి - ఉద్ధవప్రేషణాదికథాప్రారంభఘట్టము	౮౪౧
౧౮౬	భ్రమరగీతాదికథాప్రారంభఘట్టము	౮౪౪
౧౮౭	జరాసంధయుద్ధయవనాగమనాదికథాప్రారంభఘట్టము	౮౫౩
౧౮౮	ముచుకుందస్యశ్రీకృష్ణసందర్శనాదికథాప్రారంభఘట్టము	౮౫౭
౧౮౯	రుక్మిణీకల్యాణకథాప్రారంభఘట్టము	౮౬౧
౧౯౦	రుక్మిణీదేవ్యాః - వివాహఘట్టము	౮౬౯
౧౯౧	ప్రద్యుమ్నజననశంబరాసురవధాది - కథాప్రారంభఘట్టము	౮౭౦
౧౯౨	స్యమంతకోపాఖ్యాన ప్రారంభఘట్టము	౮౭౨
౧౯౩	నరకాసురవధకథాప్రారంభఘట్టము	౮౭౯
౧౯౪	శ్రీకృష్ణరుక్మిణీదేవ్యోఃపరస్పరనర్మోక్తిప్రవచనఘట్టము	౮౮౨
౧౯౫	అనిరుద్ధవివాహే - శ్రీబలరామకృష్ణరుక్మివధాదికథాప్రారంభఘట్టము	౮౮౯
౧౯౬	ఉషాపరిణయకథాప్రారంభఘట్టము	౮౯౦
౧౯౭	బాణాసురయుద్ధకథాప్రారంభఘట్టము	౮౯౧
౧౯౮	నృగోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టము	౮౯౪
౧౯౯	బలరామస్యపుననర్వ్రజగమనాదికథాప్రారంభఘట్టము	౮౯౭
౨౦౦	శ్రీకృష్ణకృతపౌండ్రకకాశీరాజవధాదికథాప్రారంభఘట్టము	౮౯౯
౨౦౧	బలరామకృతద్వివిదవధకథాప్రారంభఘట్టము	౯౦౧
౨౦౨	బలరామకృతహస్తినాపురకర్షణాదికథాప్రారంభఘట్టము	౯౦౨
౨౦౩	శ్రీకృష్ణం ప్రతి - నారదాగమనకథాప్రారంభఘట్టము	౯౦౫
౨౦౪	యుధిష్ఠిరానుజ్ఞయయాదవరాజసూయదర్శనార్థంశ్రీకృష్ణప్రస్థానఘట్టము	౯౧౦
౨౦౫	దిగ్విజయజరాసంధవధాదికథాప్రారంభఘట్టము	౯౧౩

౨౦౬ శిశుపాలవధకథాప్రారంభఘట్టం: ౯౧౯
౨౦౭ సాల్వవధకథాప్రారంభఘట్టం: ౯౨౪
౨౦౮ దంతవక్త్ర విదూరథవధకథా ప్రారంభఘట్టం: ౯౨౭
౨౦౯ బలరామకృతతీర్థయాత్రాసూతవధాదికథాప్రారంభఘట్టం: ౯౨౮
౨౧౦ కుచేలోపాఖ్యానకథా ప్రారంభఘట్టం: ౯౩౧
౨౧౧ సూర్యోపరాగేసురుక్మిత్రంప్రతి-శ్రీకృష్ణాదీనాంగమనకథాప్రారంభఘట్టం: ౯౩౬
౨౧౨ స్మరోద్గీథాదినామకషడ్భ్రాతనయనాదికథా ప్రారంభఘట్టం: ౯౪౯
౨౧౩ నారాయణమహర్షినారదోపదిష్టశ్రుతిగీతోపాఖ్యానప్రారంభఘట్టం: ౯౫౫
౨౧౪ విష్ణుసేవాప్రశస్త్యప్రతిపాదనఘట్టం: ౯౬౧
౨౧౫ శివద్రోహకర్తృవృకాసురస్య - విష్ణుమాయాప్రభావేనవినాశప్రాప్తిఘట్టం: ౯౬౭
౨౧౬ త్రిమూర్తీనాంతారతమ్యపరీక్షోద్భవం-ఋషిభిస్తత్ల్లోకాంప్రతి-భృగుమహర్షిప్రేషణకథా ౯౬౩
౨౧౭ మృతకపుత్రస్యబ్రాహ్మణస్యచింతాపనోదనకథా... ... . ౯౬౪
౨౧౮ శ్రీకృష్ణమూర్తేర్వంశానుక్రమాభివర్ణనఘట్టం: ౯౬౮

ఏకాదశస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

౨౧౯ ఋషిశాపవశాన్ముసలోత్పత్తిప్రతిపాదకకథాఘట్టం: ౯౯౧
౨౨౦ వసుదేవాయ- నారదాభివర్ణితవిదేహహర్షభసంవాదప్రారంభఘట్టం: ౯౯౪
౨౨౧ ఋషభకుమారైకవ్యంతరిక్షాదిభిరుపదిశ్యమానభాగవతార్థప్రారంభఘట్టం: ౯౯౫
౨౨౨ జగత్సృష్టిక్రమప్రవచనపురస్సరేణప్రళయానువర్ణనం.... .... ౯౯౯
౨౨౩ ద్రమీళేనోపదిష్టనరనారాయణోపాఖ్యానం... ... ... ౧౦౦౪
౨౨౪ సూత్మరూపేణావతారాణామనువర్ణనం... ... ... ౧౦౦౫
౨౨౫ చమసకరభాజనకృతపరమార్థోపదేశః ౧౦౦౬
౨౨౬ శ్రీకృష్ణానయనార్థం బ్రహ్మాదీనాంద్వారకాంప్రత్యాగమనకథా... ... ... ౧౦౧౧
౨౨౭ ఉద్ధవంప్రతిశ్రీకృష్ణోపదేశకథాప్రారంభఘట్టం: ౧౦౧౪
౨౨౮ ఉద్ధవంప్రతిశ్రీకృష్ణోపదేశగూఢాభివర్ణితావధూతయదుసంవాదకథా... ... ౧౦౧౬
౨౨౯ యదుంప్రతృష్యవధూతేనాభివర్ణితకపోతోపాఖ్యానం... ... . ౧౦౧౯
౨౩౦ పింగళోపాఖ్యానం... .... ౧౦౩౧
౨౩౧ ఉద్ధవంప్రతి-శ్రీకృష్ణోపదిష్టబంధమోక్షతత్త్వవిచారః ౧౦౩౪
౨౩౨ హంసోపాఖ్యానప్రారంభఘట్టం: ౧౦౩౬
౨౩౩ భక్తిధ్యానయోగయోరభివర్ణనఘట్టం: ౧౦౪౨
౨౩౪ శ్రీమన్నారాయణమూర్తేర్విభూత్యభివర్ణనఘట్టం: ౧౦౪౫
౨౩౫ బ్రహ్మచారిగృహస్థయోరధర్మప్రతిపాదనఘట్టం: ౧౦౪౯
౨౩౬ వానప్రస్థాశ్రమధర్మప్రవచనఘట్టం: ౧౦౫౧
౨౩౭ జ్ఞానస్వరూపాభివర్ణనఘట్టం: ౧౦౫౫
౨౩౮ భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకయోగస్వరూపాభివర్ణనఘట్టం: ౧౦౫౮
౨౩౯ భక్త్యాదిఫూర్వోక్తయోగత్రయాధికారిణాంగుణదోషస్వరూపప్రతిపాదనఘట్టం: ౧౬౦౩
౨౪౦ తత్త్వానాంసంఖ్యాస్వరూపప్రకటనాదినిర్ణయఘట్టం: ౧౦౬౭

౨౪౧ భిక్షుగీతాభివర్ణనద్వారా - యమనియమాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౦౭౨

౨౪౨ సాంఖ్యయోగాభివర్ణనద్వారా - మనోమోహనివర్తనప్రతిపాదనఘట్టః ౧౦౭౬

౨౪౩ నైర్గుణ్యప్రతిపాదనచిత్తవృత్త్యాదీనామభివర్ణనఘట్టః ౧౦౭౯

౨౪౪ సాధుసంగప్రభావోపష్టంభకతయాభివర్ణితైళగీతాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౦౮౨

౨౪౫ చిత్తప్రసాదనహేతుకక్రియాయోగాభివర్ణనఘట్టః ౧౦౮౪

౨౪౬ జ్ఞానయోగస్య- పునస్సంగ్రహపూర్వకభక్తియోగాభివర్ణనఘట్టః ౧౦౮౮

౨౪౭ పునస్సంగ్రహపూర్వక- భక్తియోగాభివర్ణనఘట్టః ౧౦౯౨

౨౪౮ యమవంశనాశశ్రీకృష్ణనిర్యాణాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౦౯౬

ద్వాదశస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

౨౪౯ భవిష్యన్నరపాలాదీనామభివర్ణనఘట్టః ౧౧౦౩

౨౫౦ కలియుగధర్మకల్కిప్రవర్తనాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౧౦౫

౨౫౧ చతుర్విధఫలయస్వరూపాభివర్ణనపూర్వకసంసారనిస్తరణోపాయప్రతిపాదనఘట్టః ౧౧౧౦

౨౫౨ పురాణానాందశవిధలక్షణాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౧౨౧

౨౫౩ కల్పాంతే - మార్కండేయోపాఖ్యానప్రతిపాదనఘట్టః ౧౧౨౨

౨౫౪ మార్కండేయస్యపరమశివేనదత్తవరప్రధానాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౧౨౪

౨౫౫ మహాపురుషవర్ణనపూర్వకద్వాదశాదిత్యవ్యూహాద్యభివర్ణనఘట్టః... ... . ౧౧౩౦

౨౫౬ శ్రీమద్భాగవతపురాణప్రతిపాదితవిషయానుక్రమణికాప్రతిపాదనఘట్టః ౧౧౩౪

౨౫౭ పురాణగ్రంథనిర్ణయప్రతిపాదనపూర్వకభాగవతమాహాత్మ్యకృతస్తవప్రశంసాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౧౩౮

శ్రీమద్భాగవతాఖ్యపురాణరత్నాంతర్గతకథానుక్రమసూచికాసమాప్తా.

హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఓం - తత్సత్.

శ్రీమద్భాగవతాంతర్గతదశమాద్యస్కంధత్రయాధ్యాయార్థసంగ్రహశ్లోకాః.

దశమస్కంధే.

తత్ర తుప్రథమేకంసస్య వధ్యత్వందేవకీసుతాత్ । శ్రుత్వాఽభీతోవధీత్తస్యాష్టజ్ఞాతినివర్ణ్యతే ॥
కృష్ణావతారచరితశ్రవణవృతనివృతాతః । ఉక్తానువాదెనాత్యుక్త్యాద్రాజాపృచ్ఛతితత్పునః॥ ౧॥

ద్వితీయే కంసగుహాయాందేవకీగర్భగోహరిః । బ్రహ్మాదిభిస్తుతస్సాచసాంత్వితేతినిరూప్యతే ॥ ౨॥ తృతీయేసైజరూపేణసంధూ
తస్తుహరిస్స్వయమ్ । పితృభ్యాంసంస్తుతోనేతఃపిత్రాభీతేనగోకులమ్॥౩॥ చతుర్థెచండికావాక్యమాకర్ణ్యాకతిభయాకులః । దుష్టాం
త్రయభిహతంమేనేకంసోబాలాదిహింసనమ్ ॥ ౪ ॥ పంచమేజాతకంనందస్యానోఃకృత్వామహోత్సవమ్ । గత్వాతు మథురాంప్రాప
వసుదేవాగమోత్సవమ్ ॥ ౫ ॥ షష్ఠేసఖ్యుగిరానందోవ్రజంగచ్ఛన్మృతాంఛధీ। దృష్ట్వాతురాక్షసీంతస్యామృత్యుంశ్రుత్వాతువిస్మి
తః॥ ౬ ॥ ఉత్థితశ్శకటంవ్యోమ్నితృణావర్తమథాఽచ । దశయన్విశ్వమాస్యేచకృష్ణఃక్రీడతిసప్తమే ॥ కృష్ణాభక్షసదాసింధు
సంప్లవానందనిర్భరః । భూయస్తదేవసంప్రస్తుంరాజాన్యదభినందతి ॥ ౭ ॥ అష్టమేనామకర్మాస్య బాలక్రీడాకుతూహలే । మృద్భక్షణ
దియోగేచవిశ్వరూపందిదృక్ష్యతే ॥ విశ్వరూపాదిబాలస్యనిశమ్యాశంకితఃపితుః । నామకృద్గర్గవాక్యేననిజంతత్త్వమసూచయత్ ॥ ౮ ॥
నవమేచయఉత్పాత్యగత్వాగోష్యధతత్కృతమ్ । విలోక్యఖాండభంగాదికృష్ణంచాన్మబలంధకమ్ । హర్తూరరాక్షితంవిశ్వందృష్ట్వావిస్మి
తచేతసః । బంధనద్వ్యంగుళాపూర్తాపూర్ణతాంజ్ఞాన్వదశయత్ ॥ ౯ ॥ దశమేచాతయద్రాజన్నంతరాయమఖాజ్ఞనా । తత్రతాభ్యాంచదేవాభ్యాంకృష్ణస్తుత ఇలీర్యతె॥ ౧౦॥ ఏకాదశేసమాగత్యబృందావనమథాభక్తైః । వత్సాన్పాలయతానేనహతౌవత్సబకాసురౌ ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశేతుమహాసర్పఃపురుషరమఘాసురమ్ । వత్సపాలగిరంక్రుద్ధోగత్వాహన్నితివర్ణ్యతే॥ మహాబకగళక్రీడాకేవలస్య
నకౌతుకమ్ । ఇతీవాఘాసురమఖెసనఖాఃప్రావిశద్ధరిః ॥ ౧౨॥ త్రయోదశేహరద్బ్రహ్మవత్సాన్పాలాంశ్చ మాయయా । తదాతత్సర్వ
రూపోబ్రంకృష్ణఃపూర్వవదాచరత్ ॥ ౧౩॥ చతుర్దశేదృష్ట్వాపూర్వాగంతుకనిశ్చయమ్ । అనీశఃకర్తుమస్తోషీత్కృష్ణంబ్రహ్మేతి
మోహితః ॥ ౧౪ ॥ తతఃపంచదశేధేనుపాలనంధేనుకాదనమ్ । కాళీయస్యోళతోగోపరక్షణంచనిరూప్యతే ॥ ౧౫ ॥ షోడశేకాళియ
స్యోక్తోనిగ్రహోయమునాహ్రదే। తత్పత్నీభిస్తులేనాధకృష్ణేనానుగ్రహఃపునః॥ ౧౬॥ నాగంస్తదశేనాగాలయంతంనిరయాపయత్ ।
బంధూంశ్చసఖినశ్శ్రాంతాన్సుప్తాంస్తత్రదవాదహత్ ॥ ౧౭ ॥ అష్టాదశేతతోగ్రీష్మెవసంతగుణలక్షితె । అగ్నితయద్భలేనాలంప్రలం
బంతీలయాహరిః ॥ ౧౮ ॥ ఊనవింశేనివిష్టంతుగోపగోకులమచ్యుతః । ముంజారణ్యమరక్ష్యాగ్నే రరక్షత్తన్నిపానతః ॥ ౧౯ ॥ విం
శేప్రావృట్సరచ్ఛోభావర్ణనేనవనోచితాః । ప్రావృట్క్రీడానిరూప్యంతేగోపరామయుజోహరెః ॥ ౨౦ ॥ ఏకవింశేశరద్రమ్యబృందా
వనగతేహరౌ । తద్వేణుస్వనమాకర్ణ్యగోపీభిర్గీతమీర్యతే ॥ ౨౧॥ ద్వావింశేగోపకన్యానాంవస్త్రాహరణలీలయా । వరందత్వాగతఃకృష్ణోయజ్ఞశాలామితీర్యతే ॥ ౨౨ ॥ త్రయోవింశేతతోగోపైరన్యయాచ్ఞాపదేశతః । తత్పత్న్యనుగ్రహాత్కృష్ణోదీక్షితానన్వతాపయత్ ॥
౨౩ ॥ చతుర్వింశేమహేంద్రస్యమఖంవ్యావర్తయన్హరిః । కృష్ణఃప్రావర్తయామాసగోవర్ధనమహోత్సవమ్ ॥ ౨౪ ॥ పంచవింశే
రుహశ్శైలేవ్రజనాశాయవర్షతి । ఉద్ధరత్యగిరిమాసారాదరక్ష్టోకులంప్రభుః ॥ ౨౫ ॥ షడ్వింశేవిస్మితాఃగోపాఃకృష్ణస్యాద్భుతక
ర్మభిః । నందోగగోక్తివిశంస్యతెదైశ్వర్యమవరణయత్ ॥ ౨౬ ॥ సప్తవింశేతదాలక్ష్యకృష్ణస్యప్రాభవంపరమ్ । వర్ణ్యతెసురభీంద్రాభ్యామభిషేకమహోత్సవః ॥ ౨౭ ॥ అష్టావింశేతతోనందానయనంవరుణాలయాత్ । వైకుంఠదర్శనశ్చాపిగోపానామనువర్ణ్యతే ॥ ౨౮ ॥ ఊనత్రింశేతురాసాధ్యముక్తిప్రత్యుక్తహూతరెః। గోపీభీరాసనంభేతస్యచాంతర్ధికౌతుకమ్॥ ౨౯ ॥ త్రిం
శేవిరహసంతప్తగోపీభిఃకృష్ణమాగతమ్ । ఉన్మత్తవన్నియతంభ్రమతీభిర్వనెవనే ॥ 30 ॥ ఎకత్రింశేనిశాయాంతాఃపునఃపునిన మాగ
తాఃకృష్ణమేవానుగాయంత్యఃప్రాధ్యంతేదాగమమ్ ॥ 3౧॥ ద్వాత్రింశేవిరహాలాపవిక్లిన్నహృదయోహరిః । తత్రావిభూయ
గోపీస్తాస్సాంత్వయామాసమానయన్ ॥ 3౨ ॥ త్రయస్త్రింశేతతోగోపీమండలీమధ్యగోహరిః । ప్రియాస్తారమయామాసహృదినీవన
కేళిభిః ॥ 33 ॥ చతుస్త్రింశేహనాగ్రస్తనందంహరిరమూముచత్ । విద్యాధ్రంచాంగిరశ్శాపచ్ఛంఖచూడంతథావధీత్ ॥ 3౫ ॥ పం
చత్రింశేవనంయాతెకృష్ణేగోకులయోషితః । యస్యశ్లోకానుగీతేననిన్యుఃక్షేనవాసరాన్ ॥ 3౫ ॥ షట్త్రింశేనిహతెరిష్టేనారదో
క్త్యాబలాచ్యుతౌ । వసుదేవసుతౌజ్ఞాత్వాకంసోక్రూరంసమాదిశత్ ॥ 3౬ ॥ సప్తత్రింశేహతెకేశిన్యక్షుతోభావికమభిః। నారదేనస్తు
తఃక్రీడన్వ్యోమాసురమథావధీత్ ॥ 3౭ ॥ అష్టత్రింశేయథాధ్యాయన్నక్రూరోగోకులంగతః । తత్రెవరామకృష్ణాభ్యాంగృహంనీత్వాసు
సత్కృతః॥ ప్రాతఃకేశిహధెవృత్తెద్వాదశ్యాంనిగతెమునా । తతోన్యెహుతెక్రూరస్సాయంగోకులమాగమత్ ॥ 3౮ ॥ నవత్రింశేపు

రీంగచ్ఛత్యచ్యుతేగోపికోత్కయాః । అక్రూరేణానకాంద్యాంవిష్ణు లోకస్యదర్శనమ్॥ ౩౯ ॥ చత్వారింశేతతో క్రూరఃకృష్ణంమత్వే
శ్వరేశ్వరమ్। ప్రణమ్యభక్త్యా తుష్టావసగుణాగుణభేదతః॥ ౪౦ ॥ ఏకచత్వారింశకేహరజకంప్రవిశద్భపురీమ్ । తతోవరానాదాత్తుష్ట
స్తుదామ్నో వాయకస్యచ ॥ ౪౧ ॥ ద్విచత్వారింశకేకుబ్జోన్నమనంధనుఖిదా । వథస్తద్రక్షీణాంకంసారిష్టరంగోత్సవాదిచ॥ ౪౨॥
త్రిచత్వారింశకేహత్వాగజేంద్రరంరామకృష్ణయోః । రంగప్రవేశశోభాగ్యంచాణూరేణానుభాషణమ్ ॥ ౪౩ ॥ చతుశ్చత్వారింశకేహతు
ల్లకంసాదిమదర్దనమ్ । కంసమోషితఆశ్వాస్తాభ్యాంపిత్రోశ్చదర్శనమ్ ॥ ౪౪ ॥ పంచచత్వారింశకేధపితృనందాదిసాంత్వనమ్ । ఉ
గ్రసేనాభిషేకశ్చగురౌవాసాత్పురాగమనమ్ ॥ ౪౫ ॥ షట్చత్వారింశకేఘోషముద్ధవంప్రేష్యతద్గిరాయశోదానందయోశ్చక్రేకృష్ణశ్శో
కాపనోదనమ్ ॥ కామచారంద్విజాతిస్వపరిత్యజ్యాతిసంయతః।గురోర్భోగనమనుప్రాప్యసఖ్యాగోపీరుపాదిశత్॥ ౪౬॥ సప్తచత్వా
రింశకేధకృష్ణుడేశేనగోపికాః । బోధయిత్వోద్ధవస్తత్త్వమనుజ్ఞాప్యగమత్పురీమ్ ॥ ౪౭॥ అష్టచత్వారింశకేధకృష్ణఃకుబ్జామరీరమత్ ।
అక్రూరస్యగృహంగత్వాతంగజాహ్వయమాడిశత్ ॥ సైరంధ్రీకామమాపూర్యపూరయిత్వామనోరథాన్। అక్రూరస్యతతఃకృష్ణస్తేనపా
థాన్నసాంత్వయన్॥ ౪౮॥ఊనపంచాశత్తమేతుగత్వా క్రూరోగజాహ్వయమ్। రాజ్ఞఃస్వభ్రాతృపుత్రేమబుధ్వావైష్ణవ్యమాగమత్॥ ౪౯॥
తతఃపంచాశత్తమేతుజరాసంధభయాదివ । కారయిత్వాంబుధౌదుర్గంతంనినాయనిజంజనమ్ ॥ కపటాకపటైనైవహత్వాద్వైత్యాన
యత్నతః । అజయత్తంజరాసంధంధర్మేణైవతుథామికమ్ ॥ ౫౦ ॥ ఏకపంచాశత్తమేహత్వాముచుకుందదృశాహరిః । యవనంముచు
కుందేనస్తుతస్సన్నన్వకంపత ॥ యవనేంద్రసుతాహ్లాలయవనాద్యదుభీషణాత్ । హరిహరగిరప్సైన్వరంపాలనాయాపలాయత ॥ ౫౧ ॥
ద్విపంచాశత్తమేథావద్భయాదివగతఃపురీమ్ । అన్వమోదతసందేశంరుక్మిణ్యా ద్విజవర్ణితమ్ ॥ ౫౨॥ త్రిపంచాశత్తమేగత్వా విద
ర్భాన్నభుజేహతః । రుక్మిణీమహరత్కృష్ణోమిషతాంద్విషతాంబలాత్ ॥ ౫౩ ॥ చతుఃపంచాశత్తమేతు జిత్వారాజ్ఞోవిపక్షగాన్। రుక్మి
ణంచవిరూప్యాథభైష్మ్యగృహపాణింపురేగ్రహీత్॥ ౫౪ ॥ పంచపంచాశత్తమేతు ప్రద్యుమ్నోజనికృష్ణతః । శంబరేణహృతస్సోథహత్వా
తంకాంతయాగమత్ ॥ ప్రద్యుమ్నహానిలాభాయై వశ్శంబరహరణాదినా । కుటుంబినామపత్యాదిసుఖదుఃఖమసూచయత్ ॥ ౫౫॥ షట్పం
చాశత్తమేమిథ్యాభియోగేమణిమాహరత్ । కన్యాంజాంబవతేఃప్రాప్తకృష్ణస్యక్షా జితస్తతః॥ పుత్రాదికమసాఖ్యస్యనిష్టమున్త్వాత్రిచం
చలామ్ । అథద్వాస్యనగ్నతామాహస్యమంతాహరణాదినా॥ ౫౬ ॥ సప్తపంచాశత్తమేతుపునశ్శతధనోవధే । ప్రాప్తస్వదుర్యశోమా
ట్టికృష్ణోక్రూరాగతాన్నణేః ॥ అక్రూరమురరీకృత్యమణేఃపాథమథాచ్యుతః।ఉపామంత్ర్యతమేకాంతేసరామోగాద్గజాహ్వయమ్॥
౫౭॥ అష్టపంచాశత్తమేతుకృష్ణఃపంచకరేగ్రహీత్ । కాళిందీమిత్రవిందాంచసత్యాంభద్రాంచలక్ష్మణామ్ ॥ కాళిందీంనిజలాభాయ
తపఃచరమపేయుషీమ్ । పరినేష్యన్ప్రియావాసమింద్రప్రస్థమథాగమత్ ॥ ౫౮ ॥ ఊనషష్టితమేభామంహత్వాతేనాహృతాహరిః । క
న్యాస్సహస్రశఃప్రాప్యపారిజాతందివోహరత్ ॥ పరిణీయతతస్తాస్తిస్తన్నారథపూర్ణైః । ఆత్మారామోప్యహోరేమేతద్గృహేషుగృహస్థ
వత్ ॥ ౫౯ ॥ అథషష్టితమేకృష్ణఃపరిహాసేనరుక్మిణీమ్। కోపయిత్వాతతఃప్రేమకలహేతామసాంత్వయత్॥ రామరామజనానందమహో
దయవిడంబనైః । రుక్మిణ్యాప్రేమకలహచ్ఛద్మనైశ్వర్యవిహారకృతే ॥ ౬౦ ॥ ఏకషష్టితమేశౌరేఃపుత్రపౌత్రాభిసంతతిః । అనిరుద్ధవివాహో
చరుక్మిణోరామతోవధః ॥ అష్టాధికశతద్వయష్టసహస్రస్త్రీసముద్భవాత్।కోటిశఃపుత్రపౌత్రాదీన్హరిర్ధాత్రైరయోజయత్॥ ౬౧॥
ద్వ్యుత్తషష్టితమేప్రోక్తమనిరుద్ధస్యరోదనమ్ । కన్యాయారమమాణస్యబాణేనబహుబాహునా॥ ౬౨॥త్ర్యుత్తషష్టితమేవాధబాణయాదవ
సంగరే । స్తుతిజ్వరేణరుద్రేణబాణబాహుభిదోహరేః ॥ అనిరుద్ధోద్వహేన్యస్మిన్బాణయాదవసంయుగే। శ్రీకృష్ణశ్శ్రీహరంజిత్వాబా
ణబాహూనవధాచ్ఛినత్ ॥ ౬౩ ॥ చతుష్షష్టితమేకృష్ణోనృగంపాపాదమోచయత్। బ్రహ్మస్వహారిదోషోక్త్యారాజ్ఞోదృప్తానశిక్షయత్ ॥ విభూ
తిభాగ్యభోగాదిమబోధ్దతోమనోరథాత్ । అన్వశాసద్యథాకృష్ణోనృగోద్ధారప్రసంగతః ॥ ౬౪ ॥ పంచషష్టితమేరామశ్చక్రేగోకులమా
గతః । రమమాణస్తుగోపీభిఃకాళింద్యాఃకష్టణంమదాత్ ॥ రామస్యచరితంచిత్రంకాళింద్యాకష్టణాదియత్ । పౌండ్రకాంతాదికృ
ష్ణస్యపృథగుక్తంతతఃపరమ్॥ ౬౫॥ షడ్యుక్తషష్టితమేకాశీంగత్వాహత్వాపౌండ్రకంహరిఃతన్మిత్రంచతతోవృత్తంసుదక్షిణమథాదిశత్॥
౬౬ ॥ సప్తషష్టితమేరామోనిధ్రాన్నివతకేవుదాత్ । సైన్వరంయువతిభిఃక్రీడన్నవధీద్ద్వివిదంబలః ॥ ౬౭ ॥ అష్టషష్టితమేసాంబేనబద్ధేకా
రవైర్యుధి । తద్వివాహోత్సవరామేణగజాహ్వయవికషణమ్॥ ౬౮ ॥ ఏకోనసప్తతితమేగాహస్థ్యంప్రతిమందిరమ్। కృష్ణస్యనారదో
దృష్ట్వావిస్మితోగాత్తతఃస్తవమ్ ॥ ౬౯ ॥ తతస్తుసప్తతితమేకృష్ణస్యాహ్నికకర్మణి । దూతనారదయోఃకార్యేమంత్రిమంత్రవిచార
ణమ్ ॥ ఇగన్యంగశచారిత్రమాహ్నికంజగదీశితుః । నారదేనకృచిత్కించిద్దృష్టమాహయథాక్రమమ్ ॥ ౭౦ ॥ అథైకసప్తతితమే హ్యుద్ధ
వస్యతుమంత్రతః । ఇంద్రప్రస్థంగతేకృష్ణేపాథానాంపరమోత్సవః ॥ రాజసూయమిషంకృత్వాభీమద్వారోధనాదిమ। కలిముత్వా
ద్యతద్వారాభూభారమహరత్ప్రభుః ॥ ౭౧ ॥ తతోద్విసప్తతితమేరాజ్ఞాకార్యేనివేదితే।ముజ్ఞయంహగధంబుధ్వాభీమేనాహుతయద్ధరిః॥

౭౨ ॥ తత స్త్రీ సప్తతితమే మోచయిత్వా సృహా హరిః । రాజాహ భ్రాతరం స్వ దేశాత్ ప్రస్థాప్య పునరాగమత్ ॥ అథ్యున్న ద్ధరాసం ధవధాత్తద్రుద్ధభూపతీన్ । విమోక్ష్యకృపయాకృష్ణో నిజరూపమదర్శయత్ ॥ ౭౩ ॥ చతుర్యుక్స ప్తతితమే రాజసూయక్రియాద్విజైః । అగ్రపూజా ప్రసంగేనచైద్యఘాతాదివర్ణ్యతే ॥ రాజసూయముఖేహత్వా జరాసంధంతదంతరే । చైద్యంతనంతెకుర్వంతం బీజంకలిమివావహత్ ॥ ౭౪ ॥ పంచయుక్స ప్తతితమేయజ్ఞావభృధసంభ్రమః । సుయోధనస్యచాటోంత్యామానభంగోదృశి ద్రుమాత్ ॥ ౭౫ ॥ తతష్షట్స ప్తతితమే పృష్ణిసాల్వమహామృధే । ద్యుమద్దద్యుమ్ననిగ్రహాత్ ప్రద్యుమ్ననిగ్రహః ॥ సంపాద్యభ్రమరాజస్యరాజసూయమవోదయమ్ । నిహత్యసాభరాజానీనథోపారమదచ్యుతః ॥ ౭౬ ॥ సప్తయుక్స ప్తతితమేనానామాయావిచక్షణః । కృష్ణేనాగత్యసాల్వస్తుహతస్సాభంచచూర్ణితమ్ ॥ ౭౭ ॥ తతోష్టసప్తతితమేదంతవక్త్ర విదూరథా । హత్వాహరిఃపురేరేమెరామస్సంతంతతోవధీత్ ॥ ౭౮ ॥ ఊనాశీతితమే రామోఫల్గులంద్విజతుష్టయే । నిహత్యలీఢస్నానాదై న్యస్సూతహత్యా మపానుదత్ ॥ ౭౯ ॥ తథాశీతితమేకృష్ణ శ్శ్రీదామానంగృహగతమ్ । సంపూజ్యాపృచ్ఛదర్థేపున్నంగురువాసకథాంముదా ॥ ౮౦ ॥ వికాశీతితమేసఖ్యుర్జగ్ధ్వాపృథుకతండులాన్ । శ్రియంనిర్మితవానింద్రపులభాంతుతదాశ్రమే ॥ ౮౧ ॥ ద్వ్యశీతితమఆగత్యకురుక్షేత్రంరవిగ్రహే । పృష్ట్వాదృష్ట్వాముదాభూపాశ్చక్రుఃకృష్ణకథామిథః ॥ శ్రీకామసుహృదెకృష్ణఃప్రకంప్యేంద్రపదంభువి । నందాదిసుహృదానందీకురుక్షేత్రంజగామసః ॥ ౮౨ ॥ త్ర్యశీతితమఎవంచస్త్రీణాంకృష్ణకథోత్సవే । ద్రౌపద్యైకృష్ణభార్యాభిరుక్తస్సస్వకరగ్రహః ॥ ౮౩ ॥ చతురధికేశీతితమెముసిసమాగమే । వసుదేవముఖాత్సాహబంధుప్రస్థాపనాదికమ్ ॥ ౮౪ ॥ పంచాశీతితమెరామకృష్ణసంప్రార్థితౌస్తుతౌ । పిత్రేజ్ఞానముథోమాత్రేమృతాన్పుత్రానయచ్ఛతామ్ ॥ నందయిత్వాకురుక్షేత్రేయాత్రాయాంసుహృదోబహూన్ । తత్త్వజ్ఞానంతతఃపిత్రోరాదిశన్మృతనూనుభిః ॥ ౮౫ ॥ షడశీతితమెదంభాత్సుభద్రామజ్ఞానోహరత్ । గత్వా చమిథిలాంకృష్ణోనృపవిప్రావనందయత్ ॥ పిత్రోస్సవ్జ్ఞానమాదిశ్యసుభద్రాంపర్యుపాయచ । జగామమిథిలాంకృష్ణస్సభక్తప్రియకృత్తతః ॥ ౮౬ ॥ సప్తాశీతితమెనారాయణనారదవాదతః । వైదైస్తుతిగుణాలంబానిగుణాచతథ్యేచ్యతే ॥ ౮౭ ॥ అష్టాశీతితమెవిష్ణుభక్తఃశ్వేతమహాద్వీపమగాత్తతో । తత్రార్జునేనభక్తస్తువిభూతిమితివర్ణ్యతే ॥ ౮౮ ॥ నవాశీతితమేదేవకోమహానిత్యసంశయే । చరీక్ష్యవిష్ణోరుత్పత్తిమసృభ్యోవర్ణయద్భృగుః ॥ ౮౯ ॥ చరమెతుపునఃప్రోక్తా కృష్ణలీలాసమాసతః । యదువంశప్రసూతానా మానం త్యంచసకారణమ్ ॥ ౯౦ ॥ .....

పంచాదశస్కంధే.

ఉత్తైకత్రింశదధ్యాయైర్ముక్తిరేకాదశేతతః । జ్ఞాయం తెయెతిహాసాద్యైస్సమాసవ్యాసయోగతః । నారదోవసుదేవాయసమాసెనన్యవర్ణయత్ । భగవానుద్ధవాయాథవిస్తరెణోపపత్తిభిః ॥ తత్రతుప్రథమెధ్యాయెయదువంశస్యశంసయః । ఉపక్షిప్తోవిరాగాయ భూసలవ్యపదెశతః । ప్రవృత్తితఃపరానందకృష్ణక్రీడానువర్ణితా । తన్నివృత్త్యైపరానందపదారోహోనువర్ణ్యతె ॥ ౧ ॥ ద్వితీయెనిమిజాయంతసంవాదెనాహనారదః । థమాభాగవతాభక్త్యావసుదెవాయపృచ్ఛతె ॥ ౨ ॥ మాయాతత్తరణబ్రహ్మకమ్ప్రశ్నచతుష్టయె । తృతీయెతూత్తరందత్తమాషభైర్ముక్తినిర్ణయే ॥ 3 ॥ చతుర్థెత్వవతారెహప్రశ్నస్యోత్తరముక్తవాన్ । జయంతినందనోనామ్నద్రమిళోనవనత్తమః ॥ ౪ ॥ పంచమెభక్తిహీనానాంకానిస్థానాయుగెయుగె । విష్ణోఃపూజావిధిఃప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముచ్యతె ॥ ౫ ॥ షష్ఠెబ్రహ్మాదిభిఃస్తుత్యాగంతుంవిజ్ఞాపితంహరిమ్ । ఊర్ధ్వఃప్రథమయామస్యస్వధామనయమామితి ॥ ౬ ॥ సప్తమెతూద్ధవప్రశ్ననిమిభ్యోవృష్టస్యస్వయంహరిః । అవధూతేతిహాసోక్తురుష్వస్యావవర్ణయత్ ॥ ౭ ॥ అష్టమెజగరాదిభ్యోనవభ్యస్శిక్షితంహరిః । అవధూతగిరాప్రాహవివేకాయోద్ధవంప్రతి ॥ ౮ ॥ నవమెమురరాదిభ్యోదేవతశ్చోపశిక్షితమ్ । త్రుత్వాయదుఃక్రితోర్భూదితికృష్ణెనవర్ణితమ్ ॥ ౯ ॥ చతుర్వింశతిరాఖ్యాలబ్ధసంభావనాభవః । ఉద్ధవస్యాత్మతత్త్వాయైస్సాధనోక్తిఃపరేరితా ॥ దశమెదెహసంబంధాత్సంసృతినాత్మనఃస్మృతా । ఇత్యెతద్వర్ణయామాసమతాంతరనివారతః ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశెతుబద్ధానాంముక్తానామపిలక్షణమ్ । సూథనాంచతథాభక్తెలక్షణంహరినెరితమ్ ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశెసాధుసంగస్యమహిమావర్ణితఃపురా । కర్మానుష్ఠానతత్త్యాగవ్యవస్థాచతితఃపరమ్ ॥ ౧౨ ॥ త్రయోదశెధసత్త్వస్యవృద్ధ్యావిద్యోదయక్రమః । హంసెతిహాసతశ్చిత్తగుణవిశ్లెషణంనమ్ ॥ ౧3 ॥ చతుర్దశెపరంశ్రెయోభక్తిరవనచెతరత్ । ఇత్యెతద్వర్ణయతెచ్యావయోగశ్చసహసాధనైః ॥ ౧౪ ॥ తతఃపంచదశెప్రోక్తాస్సిద్ధయోథారణానుగాః । శ్రీవిష్ణుపదసంప్రాప్తావంతరాయతయామతాః ॥ ౧౫ ॥ షొడశెతుహరెరావిభావయుక్తావిభూతయః । జ్ఞానవీర్యప్రభావాదిశెషెణోపవర్ణితాతాః ॥ అంతస్తద్యోగతాచతైర్వివిభూత్యాదినిరూపణమ్ ॥ ౧౬ ॥ తతస్సప్తదశెపుంసస్స్వధర్మెభక్తిలక్షణె । హంసోక్తంధర్మమన్వాహబ్రహ్మచారిగృహస్థయోః ॥ ౧౭ ॥ అష్టాదశెవదద్ధర్మంవనస్థయతిగోచరమ్ । అధికారవిశెషెణవిశెషంచాపితద్ధతమ్ ॥ ౧౮ ॥ జ్ఞానదెనిర్గుణా

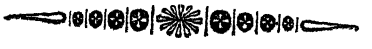
చ్ఛుఃపూర్వంకృతోహ్యశ్రమధర్మతః । వికోనవింశలితమేజ్ఞానాదెస్యాగఉచ్యతె॥ జ్ఞానినో వర్ణ్యతెకమాభావవిధోనవింశకె । యుక్త
ధర్మస్వరూపాభ్యాంనష్టజ్ఞానస్యసర్వదా ॥ ౧౯ ॥ వింశెయోగత్రయంప్రోక్తంభక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్। గుణదోషవ్యవస్థాచఽమధికా
రివిభాగతః ॥ ౨౦ ॥ వికవింశెక్రియాజ్ఞానభక్తిష్వనధికారిణమ్ । కామినాంద్రవ్యదెశాది గుణదోషాఃప్రపంచితాః ॥ ౨౧ ॥ ద్వావింశె
తత్త్వసంఖ్యానామవిరోధవిధోచ్యతె । పుంప్రకృత్యోర్వివెకశ్చజన్మమృత్యువిధాదిచ॥ ౨౨॥ త్రయోవింశెతిరస్తా రసహనోపాయఉ
ర్యతె ।భిక్షుగీతాప్రకారెణమనసన్యాయమోథియా ॥ ౨౩ ॥ చతువిఽంశెతుసాంఖ్యెనమనోమోహొనివార్యతె। ఆత్మనస్సర్వభావానా
మహగమాపాయచింతయా ॥ స్వపదద్వంద్వభక్తానామద్వంద్వత్వాయసంయమమ్।చిత్రజ్యోక్త్వా పునఃకృష్ణస్సాంఖ్యమత్రా హతత్కృతె॥
౨౫॥పంచవింశెస్వనైర్గుణ్యప్రతిపత్తైనిరూప్యతె । చిత్తప్రభవసత్వాదిగుణవృత్తిరనెకధా॥౨౬॥ షడ్వింశెయోగినిష్ఠాయావిభూతో
పష్టసంగతః । సాధుసంగెనతన్నిష్ఠచరాకాస్మెవివర్ణ్యతె ॥ యోగినోయోగవిభ్రంశస్సంగస్సంభవెదితి । సర్వథాతన్నివృత్త్యర్థ
మైశ్వగీతంవితన్యతె ॥ ౨౭ ॥ సప్తవింశెక్రియాయోగస్యదృశ్చిత్తప్రసాదతః।సర్వకామాప్తిహెతుశ్చసాంఖ్యప్రొక్తస్యమూసతెః ॥రాగా
ద్యాకులచిత్తానాంకుతోసంగాదిసంభవః । ఇతికృష్ణెచఽనంభద్రమనుస్మృత్వానుపృచ్ఛతి ॥ ౨౮ ॥ అష్టావింశెతియఃపూర్వంవిస్తరె
ణోపవర్ణితః । జ్ఞానయోగఃపునశ్చాసౌసమాహృత్యనిరూప్యతె ॥ ౨౯ ॥ ఊనత్రింశెతుయఃపూర్వంవిస్తరెణనిరూపితః । భక్తియోగస్త
మెవాహస్వభక్తాయసమాసతః ॥ అతిక్లెశమివాలక్ష్యయోగెసంగైకసంపది । సుఖోపాయంపునఃకృష్ణముద్ధవఃపరిపృచ్ఛతి॥ ౩౧ ॥ త్రిం
శెతుప్రాగుపచ్ఛిత్తమూలచ్ఛలతోహరిః । స్వధామగంతుమన్విచ్ఛన్సంజహారనిజంకులమ్ ॥ 30 ॥ ఎకత్రింశెస్వకంధామజగామభగవా
నితః । తమెవానుయయుఃప్రీత్యావసుదెవాదయస్తతః ॥ దెవాఽయమూఽవిధాయాదౌ భూయోదెవాఽవిధాయతాఽ।శ్రీకృష్ణస్వెచ్ఛ
యాధామస్వతనైవవసమావిశత్ ॥ 3౧ ॥ .....

ద్వాదశస్కంధే.

ఉక్తస్యత్రయోదశాధ్యాయైర్ద్వాదశెతావత్త్రయస్యతఃఅధిష్ఠానావధిత్వాభ్యామాశ్రయశ్చెశ్వరస్యతః॥ ఉక్తోలయావధిత్వెనస్వా
కృతాత్యంతికెలయె । అధిష్ఠానతయాఽఽహోక్తోమహాపురుషవర్ణనె । తత్రాదైవ్యష్టభిరధ్యాయైశ్శుకఃస్వాశ్రమచరీమీతె । శెషైస్తత్రాఖి
లాన్యాహసూతఃపృష్టోధసత్రిభిః॥ స్వాశ్రయశ్రవణెకార్యొ నఖిలంబోమనీషిణా । ఇత్యెలక్ష్యాలవైషమ్యంచతుర్భిస్తావదుచ్యతె॥ తత్ర
తుప్రథమెభావిమగధాన్వయభూమికా । కలిప్రభావతఃప్రాహసంకరాదిమలీమసాఽ ॥ ౧ ॥ ద్వితీయెతుకలేర్దోషవృద్ధెకల్కివ
తారతః । అధమిఽష్టెజనెనష్టెపునఃకృతయుగాగమః ॥ ౨ ॥ తృతీయెభూమిగీతైస్తురాజ్యదోషాదివర్ణ్యతె ॥ కలౌచదోషభూయిష్ఠె దో
షమూంత్రీహరెర్నతిః ॥ 3 ॥ చతుర్థెచచతుర్థోక్తాలయాసైమిత్తికాదయః । తత్రసంస్తరనిస్తారోహరికీర్త్యైవవర్ణ్యతె ॥ ౪ ॥ పం
చమెతుసమాసెనచరబ్రహ్మాఽదెశతః॥ రాజ్ఞస్తక్షకసందంశాన్మృత్యుభీతినివారణమ్॥౫॥షష్ఠెపరీక్షితోమోక్షస్సచఽహొమాదితత్సు
తాత్ । వెదశాఖావిభాగోక్తాత్రివెదవ్యాసవర్ణనమ్ ॥ ౬ ॥ సప్తమెధర్మవిస్తారఃపురాణవ్యసనంతతః॥పురాణలక్షణాదీనిఫలంభాగవతస్య
తెః ॥ ౭ ॥ అష్టమెతుతపశ్చర్యామాకఽండెయస్యమొహకైః । కామాదిఛిరసంమొహొనరనారాయణస్తుతిః ॥ ౮ ॥నవమెభగవన్మాయా
దిదృక్షోదశశకనంమహుః । మాయాశిశోలయాబ్ధొచమునెనఽవెశనిగమైః ॥ ౯ ॥ దశమెశివఆగత్యమునెస్తుత్వోవరానదాత్ । తె
నసూకమతిప్రీత్యాసమాభాష్యసభాజయత్ ॥ ౧౦ ॥ ఎకాదశెతుపూజాధ్యంమహాపురుషవర్ణనమ్। రవెర్వ్యాహస్యచాఖ్యానంప్రతి
మాసంపృథక్పృథక్ ॥ ౧౧॥ ద్వాదశెతుపురాణొక్తసర్వార్థానుక్రమఃకృతః।ప్రథమస్కంధమారభ్య ప్రాథాన్యెనసమాసతః॥౧౨॥
త్రయోదశెపురాణానాంసంఖ్యామాహయథాక్రమమ్। దానందానస్యమాహాత్మ్యంశ్రీమద్భాగవతస్యచ ॥ ౧3 ॥ .....

శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యవిరచిత శ్రీమద్భాగవతాంతర్గత
దశమాదిద్వాదశస్కంధపర్యవసాయ్యధ్యాయార్థ-
సంగ్రహశ్లోకానుక్రమసూచికాసమాప్తా.

శ్రీమద్భగవతేహయగ్రీవాయనమత్తులసీవనమః.

సిద్ధాంతచంద్రికాప్రారంభః.

వందేచందనమందారకుందేందునిభవిగ్రహమ్। హయగ్రీవమనంగారిసేవితాంఘ్రిసరోరుహమ్॥
యత్పాదకమలభజనాల్లక్ష్మీభూవనంచమధురకమలాఖ్యామ్।అభజత్పయఃపయసోనామనమామితురగవదనంతమ్॥

విద్యాధారపురాణవంశతిలకశ్రీవేంకటేశాత్మజఃపౌత్రోలక్ష్మణనామధేయవిబుషశ్రీవత్సగోత్రోద్భవః।
విద్వాన్వేంకటనామపూర్వకలసన్నారాయణాఖ్యోగురుర్యోగానందపరానుభూతివిమలోజేజీయలాంమానసే।
తస్యమేగురువర్యస్యతాతస్యచరణాంబుజే। హృసంబుజెసదాధ్యాయన్వక్ష్యేసిద్ధాంతచంద్రికామ్।

శ్రీమద్భాగవతస్యసర్వపురాణోత్కృష్టత్వప్రతిపాదకపీఠికా.

శ్రీమన్నిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమాద్వైతసిద్ధాంతప్రతిపాదకత్వాత్-అపరిమెయప్రమెయవిస్తృతాఖిలవేదజాతవిభజనపూర్వకతయానిఖిలపురాణాదిసద్గ్రంథప్రవర్తకైశ్శ్రీవెదవ్యాసభట్టారకైర్భగవద్గుణగణవర్ణనైకప్రధానతయాప్రణీతత్వాత్ - మాత్స్యగారుడాద్యనేకసద్గ్రంథేష్వుత్కృష్టతయాప్రతిపాదితత్వాత్ గీతా - సహస్రనామ - రామాయణాదిశబ్దానాంనిరుపపదానాంయథాక్రమం - భగవద్గీతావిష్ణుసహస్రనామ-వాల్మీకిరామాయణవాచకత్వంయథా - తద్వదస్యాపిభాగవతశబ్దస్య - నిరుపపదస్యశ్రీవిష్ణుభాగవతవాచకతయా నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనైరంగీకృతత్వాత్ -నిఖిలలోకాభివంద్యమునిగణసంసేవ్యమానానవద్యపదారవిందెనశుకమహర్షిణాపాస్యగీతత్వాత్ - మోక్షశాస్త్రమితమితినిశ్చయబుద్ధ్యా - తెనైవమహర్షిణాముముక్షువెపరీక్షితెబోధితత్వాదిత్యాద్యనేకహేతుభిశ్శ్రీమద్భాగవతస్యాస్యసర్వపురాణోత్కృష్టత్వంనిఖిలోపనిషత్తుల్యత్వంచస్పష్టతరమెవనిశ్చీయతె - తథాహ్యస్మద్విముతానువర్తిభిరనాఘ్రాతవెదగంధైరసంప్రచాయాధీతపురాణగ్రంథైరనాలోచితాఖిలసద్గ్రంథకథాసంబంధైస్స్వాధ్యాస్వార్థవివెచనాభావప్రయుక్తాత్యసూయాంధైఃకైశ్చిన్మందైరిదంభాగవతాఖ్యంమోక్షశాస్త్రం - కెనచిదాధునికెనబోపదెవాఖ్యెనరచితమిత్యఘాణి - తత్పదవీమనుసృత్యైవాన్యేపికెచిచ్ఛుకమహర్షిణాప్రణీతమిత్యనూచుఃతథైవాపరెవ్యాసాపరనామ్నాకెనచిదాధునికెనప్రణీతమిత్యూచుఃకైశ్చిద్వ్యాసెనోపపురాణెషునవదశపురాణత్వెనకృతమితిచాభిహితమెవంవివిధవిసుద్ధానద్ధెతువాదాకలుషితైస్వెచ్ఛానువర్తనైకాయత్తశాస్త్రజనానాలక్షభషితైఃశ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశ్రీమద్భాగవతకాంచనశైలస్యనకాపికుతర్కితనిశ్చితృతదీయపూర్వపక్షోపపాదనపూర్వకతయానహెతుభిరకుటిలార్థకైర్వచనైస్సాధకబాధకనిరూపణపూర్వకతయాపరమసిద్ధాంతస్సంగ్రహెణప్రకాశ్యతె - తథాహి.

పూర్వపక్షిభిశ్శాస్త్రైరుదాహృతప్రథమకల్పస్య.

హేమాద్రినామసకస్యరాజ్ఞస్సభాస్థానపండితేష్వగ్రగణ్యఃపండితజనసార్వభౌమోబోపదేవఃగోపాలమంత్రావలం
బినస్తత్ప్రభోఃప్రీణనాయ-తదాజ్ఞానుసారేణైతత్పురాణరత్నంభగవద్వ్యాసప్రణీతత్వేన తన్నామ్నావిరచయ్య-
తస్మైరాజ్ఞేసమర్పితవాన్ - తతస్సభూపతిర్బహుభిఃపండితైస్సాకమామూలాగ్రంథదపలోక్య - వివిధవిచిత్రభగ
వద్భాగవతకథావిశేషైస్తత్తద్గ్రంథీయవర్ణనోచితపద్యగుంభనైఃనిఖలవేదాంతప్రతిపాద్యపరమతత్త్వార్థాపాద
కవాక్యరచనాదిభిశ్చాతిగమణీయమిదమితినిశ్చిత్య- తాదృగ్విధసోపేతలక్షగ్రంథసైకతసైకతభాగవతాఖ్యపు
రాణరత్నత్వేనలోకేప్రతీతిర్యథాస్యాత్తథాకర్తుంతస్మాన్నాతిస్థూలాతిసూక్ష్మాపద్యాత్మికాస్థానాపన్నాత్పుత్రికాస్థానాపన్నాబహ్వీ
మూలగ్రంథవితతీర్నిష్పాద్య - స్వాశ్రితపండితజనసముదయద్వారా - తద్వ్యాఖ్యానాదికారయిత్వా - లోకేత
ద్గ్రంథసంతతీఃప్రఖ్యాపితవానితీయంకథాతత్తన్నిబంధజనపరంపరాప్రవచనమూలతోలోకేప్రఖ్యాతైవశ్రీయ
తే - నచైవంవిధజనపరంపరాప్రవచనశ్రవణమాత్రేణైతత్పురాణరత్నమాధునికపండితవర్యవిరచితమితివాచ్యం
తస్మిన్నేవాధేసందిహానైస్తద్వ్యాఖ్యాకర్తృభిశ్శ్రీధరాచార్యాదిభిఃప్రథమస్కంధీయప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానావ
సానే (భాగవతంనామాన్యదిత్యపినశంకనీయం) ఇతిలిఖితం - తల్లింగాదేవాన్యద్భాగవతంవర్తతఇతిద్యోత్యతే -
తస్మాదేతస్యవిష్ణుభాగవతస్యబోపదేవకర్తృకత్వే - నకామప్యనుపపత్తింపశ్యామః.

పూర్వపక్షిభిశ్శాస్త్రైరుదాహృతద్వితీయకల్పస్య.

శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతేషు - భారత - స్కాంద - విష్ణుపురాణాదిసగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకబృందేష్వ
నుసృతద్రాక్షాపాక - కైశికీవృత్త్యాదీనాంచ - శ్రీమద్భాగవతగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకసముదాయేష్వనుసృత నారి
కేళపాక - ఆరభటీవృత్త్యాదీనాంచ- తేజస్తిమిరయోరివపరస్పరవైధర్మ్యసద్భావ - అక్షీవుద్ఘిక్షిచక్షుర్గ్రైఃప్రత్య
క్షేణానకృమురరీకృతఎవభవతి - తథైవలేఖన - పఠన- సంభాషణ - సంచలనాలంకరణాదిష్వభ్యస్తేష్వక్లేశావిగుద్ధఫ
క్తిశాస్త్రత్వంనలోకేయత్రకుత్రాపివాసాధారణతయాదృష్టం - తథైవకృతిరచనాదిష్వభ్యస్తశయ్యాపాకవృ
త్త్యాదీనాంవిరుద్ధశయ్యాదిమత్త్వమేవత తన్న_విజనవర్యవిరచితగ్రంథేషునృశ్యతే- తస్మాత్పూర్వోక్తక్రమేణాత్రా
పిభాగవతే - భారణాదిగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకేష్వనుసృతశయ్యాపాకవృత్త్యాదీనాంవిరుద్ధశయ్యాదిసద్భావాదేత
న్నభాగవద్వ్యాసకృతమితివక్తుంసుశకం.

అత్రోపపాదిత-పాక-వృత్తి-శయ్యా-రీత్యాదీనాం-లక్షణస్వరూపనిరూపకప్రమాణవచనాని.

ప్రతాపరుద్రీయే-కావ్యప్రకరణే అదశ్శైశిక్యాదీనాంస్వరూపంనిరూప్యతే॥

శ్లో॥ అత్యర్థసుకుమారార్థసందర్భాశ్శైశికీగుణాః। అత్యుద్ధతార్థసందర్భావృత్తిరారభటీగుణా॥ ఈష
న్మృద్వర్థసందర్భాభారతీవృత్తిరిష్యతే। ఈషత్ప్రౌఢార్థసందర్భాసాత్వతీవృత్తిరిష్యతే॥ అత్ర॥ శ్లో॥ అ
త్యంతసుకుమారౌశ్శృంగారకరుణౌయతౌ। అత్యుద్ధతరసౌరౌద్రభీభత్సౌపరికీర్తితౌ॥ హాస్యశాంతాద్భుతాఃకించి
త్సుకుమారాఃప్రకీర్తితాఃI ఈషత్ప్రౌఢాసమాఖ్యాతౌరసౌవీరభయానకౌ॥

యత్రశృంగారకరుణావత్యంతమేవసందర్భేణవర్ణ్యేతే-తత్రకైశికీ - యత్రరౌద్రభీభత్సావతిప్రౌఢేనసం
దర్భేణప్రతిపాద్యేతే-తత్రారభటీ - యత్రనాతిసుకుమారాహాస్యశాంతాద్భుతాః - నాతిసుకుమారేణసంద
ర్భేణప్రతిపాద్యంతేతత్రభారతీ - యత్రనాతిప్రౌఢావీరభయానకావనతిప్రౌఢేనసందర్భేణనిర్వాహ్యేతే-త
త్రభారతీతినిశ్చయఃI ఏతాసాముదాహరణశ్లోకాఃగ్రంథవిస్తరభయాన్నాత్రప్రకాశితాఃII

అపిచతస్మిన్నేవగ్రంథే॥ శ్లో॥ సుధ్యమారభటీత్వన్యాతథానుధ్యమకైశికీI వృత్తీఇమేఉభేసర్వరససాధారణేమతే॥ మృద్వ్యర్థేష్వనతీప్రౌఢబంధావధ్యమకైశికీIమధ్యమారభటీప్రౌఢేష్వర్థేనాతిమృదుక్రమా॥

వైదర్భ్యాదిరీతీనాంశబ్దగుణా శ్రితానా మర్థవిశేష నిరపేక్షతయా కేవలసందర్భ సౌకుమార్య ప్రౌఢత్వ మాత్రవిషయత్వాత్ కైశిక్యాదిభ్యోభేదః.

అథరీతీనాంస్వరూపంనిరూప్య తే॥శ్లో॥ రీతినామగుణా శ్లిష్టాపదసంఘటనామతా - సా త్రివిధా- వైదర్భీ- గౌడీ- పాంచాలీచేతి ॥శ్లో॥ బంధపారుష్యరహితాశబ్దకాఠిన్యవర్జితా। నాతిదీర్ఘసమాసాచవైదర్భీగీతిరిష్యతే॥ ఓజఃకాంత్యనుగోపేతాగౌడీయారీతిరిష్యతే। పాంచాలరీతివైదర్భ గౌడరీత్యుభయాత్మికా॥

అథశయ్యానిరూపణం ॥ శ్లో॥ యాపదానాంపరాన్యోన్యమైత్రీశయ్యేతికథ్యతే॥

అథపాకనిరూపణం ॥ శ్లో॥ అర్థగంభీరిమాపాక స్సద్వితాహృదయంగమః। ద్రాక్షాపాకోనారికేళపాకశ్చ ప్రస్ఫుటాంతరా ॥ నారికేళపాకస్సకథితోబహిరంతస్సుస్ఫరద్రసః। సనారికేళపాకస్సాధ్యదంతగూఢరసోదయః॥

ఏవమేవవస్త్వలంకార ప్రతీతావపిద్రష్టవ్యం - పాకాంతరాణీయథాసంభవమూహ్యాని - గ్రంథవిస్తరభయా దేవనతద్విషయవివేచనాతు-విశేషతఃప్రతిపాదితా.

పూర్వపక్షిభిశ్శాస్త్రైరుదాహృత తృతీయకథ్యా.

శ్రీమన్మత్స్యపురాణ- గరుడపురాణ- స్కందపురాణాదిభ్యః - శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్య - విజయధ్వజాచార్య- వీరరాఘవాచార్య- ప్రభృతిభిర్వ్యాఖ్యా కర్తృభిఃప్రథమస్కంధీయ ప్రథమశ్లోక వ్యాఖ్యా నావసరేభ్య ఉదాహృతశ్లోకేషుప్రోక్తపదానాంత్రేపూర్ణిమాయాంచ - స్వర్ణరచిత సింహాసనాధిరోపితస్య యథోక్తలక్షణలక్షితస్య సమగ్రస్య - శ్రీవిష్ణుభాగవత గ్రంథస్య సత్కులీనాయశ్రోత్రియాయదానేన - దాతుర్మోక్షప్రాప్తిరూపఫలము పదిష్టం - తథాహి.

మత్స్యపురాణే- పురాణదానప్రస్తావే॥

శ్లో॥ యత్రాధికృత్యగాయత్రీంవర్ణ్యతేధర్మవిస్తరః। వృత్రాసురవధోపేతంతద్భాగవతమిష్యతే॥ లిఖిత్వాతచ్చయోపదద్యాద్ధేమసింహసమన్వితమ్। ప్రోక్తపదాంఘాణిమాస్యాంసయోర్వరమండపమిత్యాది.

అత్ర ప్రతిపాదితరీత్యా- హేమసింహస్యచశ్రీ భాగవత గ్రంథస్యచనకోపిసంబంధః- ప్రతిపాద్య ప్రతిపాదకయోరభేదవివక్షయాతథోక్తమితివక్తవ్యం - తథాస - ప్రతిపాద్యస్య భగవతోనారాయణస్య గరుడవాహనవత్త్వం హిలోకేప్రసిద్ధతయాసద్గ్రంథేషునిర్దిశ్యతే - నసింహవాహనవత్త్వం - నాప్యస్య వాహనవత్త్వంచప్రతిపాదితం భవతి - అపితు - భగవత్యాశ్రీదేవ్యాస్తుసింహవాహనవత్త్వంతుబహుషుసద్గ్రంథేషు ప్రసిద్ధతయాశ్రూయతే - నచనృసింహరూపిణోభగవతోరూపే - నృత్వమపహాయసింహత్వమాత్రమవలంబ్య తదుపర్యారోపితశ్రీమద్భాగవతగ్రంథదానేదాతుర్మోక్షప్రాప్తిర్భవతీతివాచ్యం - ప్రతిపాద్యైవశిరసితత్ప్రతిపాదకవధిష్ఠాప్య-ప్రదదతఃపురుషస్యమోక్షోవాప్తిర్భవతీతివక్తుస్సోపపత్తికత్వాత్ శిరసిధత్వావ్యవితిప్రలపతఃపురుషస్యేవమూఢ్యంపరం - సర్వజనవిదితంభవేదితినిశ్చినుమః॥

పూర్వపక్షిభిశ్శాస్త్రైరుదాహృత చతుర్థకథ్యా.

శ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యానకర్తృభిఃపూర్వోక్తశ్రీధరాచార్యాదిభిస్తస్మిన్నేవప్రథమస్కంధీయప్రథమశ్లోక వ్యాఖ్యానావసరేమాత్స్యాదిపురాణేభ్యఉద్ధృతశ్లోకేషుశ్రీమద్భాగవతస్వరూపనిరూపకత్వేనోపపాదితలక్షణానిసరాణ్యపి - నవిష్ణుభాగవతపరాణిభవితుమర్హంతి - అపితుదేవీభాగవతపరాణ్యేవేతిబ్రూమః-తథాహి- శ్రీధరాచార్యవర్యాదిభిరుదాహృతవచనాని.

యథోక్తం- మత్స్యపురాణే- పురాణదానప్రస్తావే.

శ్లో॥ యత్రాధికృత్యగాయత్రీంవర్ణ్యతేధర్మవిస్తరః। వృత్రాసురవధోపేతంతద్భాగవతమిష్యతే॥ లిఖి

త్వాతచ్చయోదచ్యాఢ్యేనుసింహసమన్వితమ్ । ప్రోష్ఠపద్యాంపౌర్ణమాస్యాంసయూలిపరమంపదమ్ ॥ అష్టాసశసహస్రంతత్పురాణంపరికీర్తితమ్ ॥ స్రాం దేచ ॥ గ్రంథోష్టాదశసాహస్రో ద్వాదశస్కంధసమ్మితః । హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయత్రవృత్రవధస్తథా ॥ గాయత్ర్యాభాష్యసచమారంభస్తదై వభాగవతంవిదురిఓ ॥ కించ ॥ పద్మపురాణే ॥ అంబరీషంప్రతిగౌతమవచనం ॥ అంబరీషశుక ప్రోక్తనిత్యంభాగవతంశృణు । పరస్వస్యముఖేనాపి యదీచ్ఛసిభవత్కుయమిఓ ! గరుడేచ ॥ అథోయంబ్రహ్మసూత్రాణాంభారతార్థవినిర్ణయః । గాయత్రీభాష్యరూపోసౌ వేదార్థపరిబృంహితః ॥ పురాణానాంసారరూపస్సాక్షాద్భాగవతోదితః । ద్వాదశస్కంధసంయుక్తశ్శతవిచ్ఛేదసంయుతః ॥ గ్రంథోష్టాదశసాహస్ర శ్శ్రీమద్భాగవతాభిధఇతి.

కించ- మహామాయారూపిణ్యాభగవత్యాఃప్రసాదబలాదేవవిచ్ఛిన్న శిరస శ్శ్రీమహావిష్ణోర్హయగ్రీవత్వసంప్రాప్తేర్దేవీభాగవతేకంరోక్తా వ్యప్రతిపాదితత్వాత్ - శ్రీమద్భయగ్రీవావతారస్యవినష్టనిఖిలమహావిద్యానాంపునఃశ్రీవిద్యోద్ధరణైకప్రయోజనత్వాత్ - తస్మాత్తవశ్రీహయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినా - అగస్త్యమహర్షయెహ్యుపదిష్టదేవీప్రతిపాదకనిఖిలాగమగ్రంథజాతస్యహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేతిశాస్త్రైస్సర్వత్రాప్యభ్యుపెతత్వాత్ - శ్రీవిష్ణుభాగవతేవా - అన్యత్రపురాణాంతరేవా - తథానుక్తత్వాచ్చ - ఎవమత్ర ప్రతిపాదితయుక్తిచతుష్టయేన - అత్రత్య హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేతివిశేషణంచ - గాయత్ర్యాచసమారంభఇత్యాదివిశేషణానిచ - నవిష్ణుభాగవతపరాణీత్యత్రనకామప్యనుపపత్తింపశ్యామఃఅత్రోపపాదితయుక్తిచతుష్టయస్యోపష్టంభకతయాత్ర ప్రమాణవచనం నిపాక్ష్యేనప్రతిపాద్యంతే.

శ్రీమదగస్త్యబుషిప్రణీత- పంచదశీభాష్యే-

శ్లో ॥ హయగ్రీవాల్లబ్ధ్వాసకలమమమాద్యం మునువరం కృతాటీకాతస్యానుమతవిధినాగస్త్యమునినా।
కలాతత్త్వోద్భాసిన్యపరిమితభాగ్యోదయకరీత్రయీసారామర్థకృత్యచసమఉపకారాయసుధియా ॥

కించ- లలితాసహస్రనామసూత్తర - పీఠికాయాం.

శ్లో ॥ హయాననమహాబుద్ధేసర్వశాస్త్రవిశారద । కథితంలలితాదేవ్యాశ్చరితంపరమాద్భుతమిత్యాది.

ఏతచ్ఛ్లోకద్వయార్థపర్యాలోచనయా - శ్రీహయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినైవమహావిద్యాహ్యగస్త్యాయోపదిష్టేత్యర్థస్తుస్పష్టతరంప్రతిపాదితోభవతి.

కించ- హయగ్రీవావతారకారణవివేచనాపాదకప్రమాణవచనాని.

దేవీభాగవతే-ప్రథమస్కంధే-పంచమాధ్యాయే.

బుషయఊచుః ॥ శ్లో॥ సూతాస్మాకంమనఃకామం మగ్నంసంశయసాగరే । త్వయోక్తంమహదాశ్చర్యం జగద్విస్మయకారకమ్ ॥ యన్మాథాఽమాధవస్యాపి గతోదేహోన్మహాత్మనః। హయగ్రీవస్తదాజాతస్సర్వకర్తాజనార్దనః ॥ వెదోపిస్తౌతియందెవం దెవాస్సర్వెయదాశ్రయాః । ఆదిదేవోజగన్నాథస్సర్వకారణకారణమ్ ॥ తస్యాపి వదనంఛిన్నం దైవయోగాత్కథంతథా । తత్సర్వంకథయాశుత్వం విస్తరెణమహాత్మనః ॥ సూతఃు శృణ్వంతు మునయస్సర్వెసావధానాస్సమంతతః । చరితందేవదేవస్య విష్ణోఃపరమతేజసః ॥ కదాచిద్దారుణంయుద్ధంకృత్వాదెవస్సనాతనః। దశవర్షసహస్రాణిపరిశ్రాంతోజనార్దనః ॥ సముదెశెశుభేస్థానెకృత్వాపద్మాసనంవిభుః । దత్వాభారం ధనుష్కోట్యాంనిద్రామాపరమాపతిః ॥ శ్రాంతత్వాద్దెవయోగాచ్చజాతస్తస్యతనిద్రితఇత్యారభ్యసూతః ॥ ఇతిశ్రుత్వావచస్తేషాంత్వష్టాచాతిత్వరాన్వితః । వాజిశీర్షఽచకర్తాశుఋణాచ్చసురసన్నిధౌ ॥ విష్ణోశ్శిరోరక్షుడితియోజితెవాజిమస్తకె । హయగ్రీవోహరిర్జాతోమహామాయాప్రసాదతః ॥ స్వల్పెనైవతుకాలెనదానవస్సహదర్పితాః । నిహతస్తరసాసంఖ్యె దెవానాంరిపురోజసా ॥ యఇదంశుభమాఖ్యానంశృణ్వంతిభువిమానవాఃసర్వానుఃఖవినర్ముక్తాస్తెభవంతినసంశయః ॥ మహామాయాచరిత్రంచ పవిత్రంపాపనాశనమ్ । పఠతాంశృణ్వతాంచైవసర్వసంపత్తిదాయకమిత్యంతెన - మహావిష్ణోర్దెవ్యనుగ్రహవశాద్ధయగ్రీవత్వసంప్రాప్తిరుక్తా.

పూర్వపక్షిభిశ్శాస్త్రైకైకదాహృతపంచమకథ్యాం.

శ్రీమద్వేదవ్యాసమహర్షినిఖిలలోకానుద్ధర్తుకామః - ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాఖ్యత్రయీవేదాన్సంవిభజ్య - పైల-వైశంపాయన-ప్రముఖశిష్యానధ్యాపయామాస - తతఃపరంశిష్యప్రశిష్యద్వారావిధశాఖాభేదేనానుత్సన్నాన్ఎవాద్యాపిలోకేవేదాఃప్రవర్తంతఇత్యుద్ధర్తస్సర్వజనవిదితఎవహిదృశ్యతే- కించ- తదైవసమహర్షినిఖిలవేదాధ్ధారణాసమర్థానాంజనానాముపకర్తయే - అష్టాదశమహాపురాణాని రచయామాస - తతఃపరమపితత్పురాణానభ్యుదితాధ్ధేషుకేషుచిత్సందిగ్ధవిషయేషు - సందిహానానాంజనానాంసందేహనివర్తనైకపరత్వేనాష్టాదశోపపురాణాన్యప్యరచయత్ - ఎవంచసతి - తత్రతత్రపురాణేషూదాహృతపురాణానుక్రమణికాయాం- భాగవతస్యపంచమపురాణత్వేనవ్యవహరన్తసర్వేష్వపిపురాణేషుప్రతిపాదితోభవతి- కించ- ఉపపురాణేషుసప్తదశపురాణస్యభాగవతమితినామనిర్దేశదృశ్యతే - అపిచ-నిఖిలపురాణప్రణయనానంతరకాలఏవవ్యాసేనశ్రీమహాభారతగ్రంథఃప్రణీతఇతిత్వదీయఃస్పష్టతరంసర్వైరపిశ్రుతచరఎవభవతి - తతఃపరమేవ శ్రీమద్భాగవతప్రణయనంతునిర్వర్త్తమిత్యత్రైవభాగవతగ్రంథేకంఠోక్త్యాప్రతిపాదితంహిశ్రూయతే.

శ్రీమద్భాగవతే- చతుర్థాధ్యాయే.

శ్లో॥ ఎర॥ స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాంత్రయీనశ్రుతిగోచరా। కర్మశ్రేయసిమూఢానాంశ్రేయఏవంభవేదిహ॥ ఎ౫॥ ఇతిభారతమాఖ్యానంకృపయామునినాకృతమితి॥

తస్మాత్పూర్వోక్తప్రకారేణనిఖిలమహాపురాణోపపురాణప్రణయనోత్తరకాలప్రణీతభారతగ్రంథాత్పరతోవిరచితత్వేనతస్యభాగవతగ్రంథస్య - అష్టాదశమహాపురాణాంతఃపాతిత్వంనకదాపిసంగచ్ఛతఇతిసిద్ధమ్.

ప్రథమకథ్యాఖండనం.

శ్రీబోపదేవాఖ్యపండితజనసార్వభౌమేనైతద్విష్ణుభాగవతంవిరచితమితికైశ్చనాప్తైరాప్తజనవదవభాసమానైరనాలోచితాఖిలశాస్త్రప్రమేయప్రమాణైర్బోపదేవప్రణీతాఖిలగ్రంథజాతనిర్ణయపరిజ్ఞానహీనైస్సేవ్యమానువర్తమానైఃపండితంమన్యమానైర్నిఖిలశిష్టజనావగీతాసదాచారానువర్తనాసాదితాభూపురుషికాధరీకృతస్వజనాభిమానైర్మాత్సవిహీనైశ్శాక్తజనైఃపానఃపుస్యేనప్రలపితవాగ్జాలంసర్వమప్యస్మదభిహితసద్యుక్తిరుంధూనిలైర్విధూతందిశ్శీర్ణవివిధావయవంభవతీతివిద్వచ్ఛిఖామణయోవిదాంకుర్వంతు.

తథాహి - ప్రథమకథ్యాప్రతిపాదితయావద్విషయపర్యాలోచనయాహేమాద్రినామకప్రభోఃప్రేరణానాయబోపదేవేనేనసంపురాణరత్నంవిరచితమిత్యధ్యవసితప్రతిపాదితోభవతి - తత్రయుక్తిస్తుపామరజనపరంపరాప్రవచనప్రయుక్తమూలశంకాపనోదనాయశ్రీధరాచార్యేణప్రథమస్కంధప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానావసరేప్రతిపాదితం (భాగవతంనామాన్యదిత్యపినశంకనీయమితి) వాక్యం- నకిమప్యన్యత్సయుక్తికంవచనంపూర్వపక్షిణాతత్రవాఅన్యత్రవాసముపపాదితం - తస్మాత్తత్ప్రలపితవచనానాముపమర్దకతయా - అత్రప్రతిపాద్యమానామేనాంమజ్జనకపోలచపేటికానామ్నాంసిద్ధాంతస్వరూపప్రతిపాదికాంప్రక్రియాం- ప్రవర్తయిష్యామః.

తథాహి - కదాచిద్ధేమాద్రినామకవిద్వత్ప్రభుణాముహూర్తద్వితయేనాస్మాకంభాగవతాధ్యాయసంగ్రహాదఃగ్రంథరూపెణకథయితుంసముత్సుకోవాస్త్యస్మిన్సదసీతి - మధ్యేసభంపృష్టే - బోపదేవనామకకవిరధినభం - పరశ్వఃకథయిష్యామీతిప్రతిజ్ఞాయ - స్వప్రతిజ్ఞాతార్థనిర్వోఢుంశ్రీమద్భాగవతకథానుక్రమణికాప్రతిపాదకత్వేనభాగవతాధ్యాయసారాఖ్యంగ్రంథంవిరచయ్య - తస్మైహేమాద్రిభూపతయేసమర్పయత్.

యస్యాయమాద్యశ్లోకః.

శ్లో॥ శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయసారోహ్యత్రనిరూప్యతే। విష్ణుపాబోపదేవేనమంత్రిహేమాద్రితుష్టయఇతి.

కించ - తతఃపరమతిసంగ్రహరూపేణాభినవీకృతభాగవతాధ్యాయసారాఖ్యగ్రంథావలోకనేనాపరితుష్టస్య ప్రభోఃప్రీణనాయ - తదాజ్ఞాంపురస్కృత్యసఏవబోపదేవఃభక్తిముక్తాఫల - భక్తిలహరీనామకగ్రంథద్వయం-శ్లోకరూపేణాకథయత్-తతస్తత్కృతిద్వయరచనయాతిపరితుష్టేనహేమాద్రిణాత్యాదరాత్సబోపదేవస్సమ్మానితోభూదితీయంకథాచత్కృతగ్రంథజాతేభక్తిముక్తాఫలాఖ్యగ్రంథావసానేతద్వ్యాఖ్యాకర్త్రాబోపదేవకృతగ్రంథసంఖ్యానిర్ణాయకవచనలేఖనావసరేస్పష్టతరంప్రకాశితం.

తథాహి-ముక్తాఫలాఖ్యగ్రంథటీకావసానే-

శ్రీబోపదేవకృతగ్రందసంఖ్యానిర్ణాయకప్రమాణవచనం.

శ్లో॥యస్యవ్యాకరణేవరేణ్యఘటనాఖ్యాతాఃప్రబంధాదశప్రఖ్యాతానరవైద్యకేముతిథిభిర్వ్యాఖ్యాస్తథాషోడశ।
సాహిత్యేత్రయఎవభాగవతతత్త్వోక్తాత్రయీసస్మృతుహ్యంతవాఙ్మణిశేఖరమణేరిహగుణాఃకేకేనలోకోత్తరాః॥

కించ - తత్రైవ-శ్రీమద్భాగవతగ్రంథోద్వాపింశతివారమనీతఇతిశ్రీమద్భాగవతమాహాత్మ్యసువర్ణనపూర్వకతయాశ్రీవేదవ్యాసస్తుతిరపతేనైవబోపదేవేనప్రతిపాదితా - నతద్విషయప్రతిపాదకానివచనానిగ్రంథవిస్తరభయాన్నత్రప్రకాశితాని.

ఏవంచసతిపూర్వోక్తప్రకారేణబోపదేవప్రణీతభాగవతాధ్యాయసార - భక్తిముక్తాఫల - భక్తిలహర్యాఖ్యగ్రంథత్రయప్రతిపాదితార్థాపరిజ్ఞాతృభిఃపామరైఃప్రలపితవచనజాలస్యానాదరణీయతాంచ - శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయప్రతిపాదితార్థసంగ్రహరూపేణపరిజిజ్ఞాసూనాంహేమాద్రేఃప్రీణనాయద్రవ్యలోభాద్భాగవతాధ్యాయార్థసంగ్రహప్రణయనేప్రవృత్తస్యబోపదేవదేవస్యభాగవతగ్రంథప్రణేతృత్వంనకదాపివక్తుం-శ్రోతుమూహితుంచశక్యతఇత్యర్థంచ - విద్వచ్ఛిఖామణయస్సుస్పష్టతరంవిజానంతుతరాం - కించ - శ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యాకర్తృణామగ్రగణ్యేనశ్రీధరాచార్యవర్యేణస్వవ్యాఖ్యానప్రణయనావసరేతత్తదధ్యాయానామాదావధ్యాయార్థప్రతిపాదకత్వేనసంగ్రహశ్లోకాఃప్రతిపాదితాఃతేచశ్లోకాస్సాకల్యేనాత్రోపోద్ఘాతప్రకరణేయథాక్రమంప్రకాశితాఃనతాదృశాధ్యాయార్థప్రతిపాదకశ్లోకప్రణయనమాత్రేణభాగవతగ్రంథఃశ్రీధరాచార్యేణప్రణీతఇతినకేనాప్యుచ్యతే-తత్రైవబోపదేవేనకవినాప్యేకస్మిన్నహనిస్వపారుషసాధనాయప్రణీతశ్రీమద్భాగవతాధ్యాయార్థసంగ్రహాఖ్యగ్రంథరచనామాత్రేణనిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వావబోధకభాగవతమేవతేనప్రణీతమితియేసోప్యుష్మత్పక్షే-సయదికోశాగారే-తదర్థక్షేణనిష్ప్రయోజనాయభృతింకరిష్యతీనియుక్తభటాఃవిలోక్యకోశాగారాధిపతినిత్యేవప్రలపితమిత్థంచిన్తయంతిస్మనుఃతస్మాద్బోపదేవాఖ్యఃకశ్చనసాధారణకవిఃభాగవతార్థసంగ్రహణైకాయత్తమనాఃతదర్థసంగ్రహప్రణయనేనైవవిశ్రుతకీర్తిఃజయదేవనారాయణాదిభాగవతప్రతిపాదితార్థాపహారకగ్రంథప్రణయనేనైవవిశ్రుతకీర్తిఃతథాచపూర్వతనభగవతప్రతిపాదితార్థాపహారకత్వేనపూర్వతనభగవతమపహ్నుతవతఃబోపదేవస్యకథంవిద్వత్సభాయాంముఖోద్వీక్షణమపిస్యాత్తథాచభగవతమేవతేనప్రణీతమితియేసోప్యుష్మత్పక్షేనిమీల్యప్రలపితపూర్వపక్షస్తూష్ణీమాస్తామేవేతిదిక్.

దిగ్దర్శనికాయాఃఖండనం.

శ్రీమన్మహాభారతాదిమూలప్రతిపాదితశ్లోకేషుపాక - శయ్యా - వృక్షాదీనాంచ - శ్రీమన్మహాభాగవతప్రతిపాదితశయ్యాదీనాంచ-తేజస్తిమిరయోరివపరస్పరవిభిన్నధర్మవత్త్వం-కరతలామలకవత్సర్వజనవిదితమితియమత్రతత్రవిచారయామః.

తథాహి - శ్రీమద్భగవానాదినారాయణోనిఖిలలోకోత్తరణాయస్వాంశతోవ్యాసమహర్షిరూపేణావతీర్యనిఖిలవేదజాతంచతుర్ధావిభజ్యస్వశిష్యేభ్యఃపైలాదిభ్యఃపదిదేశ-తతఃపరంనిఖిలపురాణాన్యపిపరిష్కృత్యలోకేప్రవర్తయామాస - తద్వైవవేదలక్షణప్రతిపాదకశిక్షాదికంచ - బ్రహ్మసూత్రాదికంచ - ప్రణినాయ - సర్వేషామప్యపరోక్షసాక్షాత్కారరూపమోక్షప్రాప్తిరోధకాజ్ఞానాంధకారపటలంసమూలీచకార.

తత్రాఖిలలోకోత్తరణసాధనీభూతానంతగ్రంథనిర్మాణాలంకర్మిణాపరిమేయమహిమ్నాభగవతావ్యాసేనతత్తదధికారిజనానుకూలతయావివిధవిచిత్రకథాప్రతిపాదకత్వేన-బహవోగ్రంథాఃప్రణీతాఃతేషుభారతాదిగ్రంథజాతంవేదాధ్యయనానధికారిణాంస్త్రీశూద్రాదీనామశ్రుతశ్రుతిస్మృత్యాదిగ్రంథసముదాయానాంశ్రవణమాత్రతఃకథాసంబంధాన్వయసంబంధాదికంయథాసులభతయాపరిజ్ఞాతంభవేత్తథా-బ్రాహ్మణాపాకఫక్కికాంచ-కైశికీవృత్తించాధికృత్యనిఖిలజనానామనాయాసేనాధ్యయనసాధ్యత్వేనారచయత్.

తథాహి- భారతే- భీష్మపర్వణి- అధ్యాయే-భగవద్గీతాసు,

శ్లో॥ ధర్మక్షేత్రేకురుక్షేత్రేసమవేతాయుయుత్సవఃమామకాఃపాండవాశ్చైవకిమకుర్వతసంజయేత్యాది॥

తథైవషణ్ణామర్థానాంపరిజ్ఞానమఖిలపుంసామపకారాయబ్రహ్మసూత్రాణ్యతిమహార్థాన్యఖిలపండితసార్వభౌమైరపృథగ్దేశదేశతోధ్యేయాన్యకరోత్-తథాహి-బ్రహ్మసూత్రేషు-ప్రథమాధ్యాయే.

సూ॥ ఓం-అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా॥జన్మాద్యస్యయతఃశాస్త్రయోనిత్వాత్॥ఈక్షతేర్నాశబ్దమిత్యాది.

తథాచ-వ్యాసశిక్షాయాం-శ్లో॥శ్రీవాసుదేవంవరదంప్రణమ్యశ్రీనుద్గణేశంవచసాంచదేవీమ్।శిక్షాంప్రవక్ష్యేశ్రుతికారణాంగంసుబోధకంలక్షణశీర్షభూషామ్॥అథస్వరాదిసంజ్ఞాశ్చతత్ప్రయోజనమేవచ।తత్ఫలంచప్రవక్ష్యామివిమోషాంప్రముదెహ్యహమ్॥ఎవమేవభాందసానాంసులభతయాఅర్థజ్ఞానంయథాస్యాత్తథాతిప్రసిద్ధశబ్దసంయోజనపూర్వకతయైవవేదశిక్షాదికంవిరచితం-అనేనైవక్రమేణ-శ్రీమద్భాగవతాఖ్యమేతత్పురాణరత్నమఖిలపండితజనోపాదేయతయాఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమార్థప్రకాశకమకరోత్-ఏవమేవక్రమేణయథాధికారంప్రణీతేషుతత్తద్గ్రంథసముదయేషు-పాక-రీతి-వృత్త్యాదీనాం-పరస్పరవైలక్షణ్యంతస్యమహర్షేర్విదుషీతమేవస్యాత్-అన్యథాతదుద్దిష్టార్థస్యవైయర్థ్యాపత్తేః-కించ॥శ్లో॥అచతుర్వదనోబ్రహ్మాద్విబాహురపరోహరిఃఅఫాలలోచనశ్శంభుర్భగవాన్బాదరాయణఇత్యనేనశ్రీమూర్తిస్వరూపత్వంవ్యాసమహర్షేఃప్రతిపాదితంభవతి-కించ-భాగవతే-ప్రథమస్కంధే॥తృతీయాధ్యాయే॥శ్లో॥౨౧॥తతస్తుప్రతిశేజాతస్తత్యవత్యాంపరాశరాత్।చక్రవేదతరోశ్శాఖాదృష్ట్వాపుంసోల్పమేధసఇత్యాదినిబహూనివచనానితత్రతత్రద్రష్టవ్యాణి.

ఎతేనవినష్టనిఖిలాగమోద్ధరణాయవ్యాసరూపేణభగవానాదినారాయణఅవతారేత్యర్థఃస్పష్టతరంప్రతిపాదితోభవతి-ఎవంచసతి-సర్వేషాంజనానాంభగవతోవ్యాసస్యచ-షిణాతత్తదధికృతజనానాంప్రీత్యుత్పాదనాయయథాధికారం-విరచితభారతభాగవతాద్యుత్తమగ్రంథేష్వనుస్తరశయ్యాపాకవృత్త్యాదీనాంపరస్పరవైలక్షణ్యంతునిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనానామతీవశ్లాఘనీయమేవభవత్యర్థఘటబుద్ధ్యాప్రలపతోస్మత్పూర్వపక్షిణస్తుదేహపదవీంనకోపిమూఢోనుపతతుమేహృదిక్ష్మాచక్షుహేతిస్మఇతస్తన్నేవాధేనిఖిలశిష్టజనాభ్యుపగతప్రసిద్ధదృష్టాంతప్రవచనానామకముష్టికుట్టనేనతస్యశిరోగతానాంవిశీర్యవిషజదోషవేదనానివర్తయిష్యామః.

తథాహి-శ్రీమద్భగవత్పాదాదిభిఃకవిజనసార్వభౌమైఃకాళిదాసాదిభిరసికవివరైస్తథైవాన్యైస్సాధారణకవిభిశ్చ-విరచితకావ్య-నాటక-చంపు-బాణ-ప్రభృతిగ్రంథేషుచ-తథైవతత్పృథమతగ్రంథేషుచ-తద్వ్యాఖ్యాగ్రంథేషుచ-వృత్తి-రీతి-శయ్యాదీనాంవైవిధ్యంతు-దరీదృష్టమేవభవతి-తస్మాదేవతేషామనన్యకవిజనసాధారణయోగ్యతానిఖిలాస్మదీయపండితజనశ్లాఘనీయైవాభూత్-తథాహి.

శ్రీమద్భగవత్పాదైర్విరచితగ్రంథేభ్యఃకేచన్శ్లోకాహ్యుదాహ్రియంతే-తథాహి.

ఆత్మబోధే॥బోధోన్యసాధనేభ్యోహిసాక్షాన్మోక్షైకసాధనమ్।పాకస్యవహ్నివద్జ్ఞానంవినామోక్షోనసిధ్యతి॥అవిరోధితయాకర్మనావిద్యాంవినివర్తయేత్।విద్యావిద్యాంనిహంత్యేవతేజస్తిమిరసంఘవదిత్యాది-కించ-శ్లో॥తవహితమేకంవక్ష్యేవచనంశృణుసుఖకామోయదితత్త్వమ్।స్వప్నేదృష్టంసకలంహ్యమృషాజాగ్రతిచస్మరతదసదితీత్యాదిషత్యం-సుసుమారార్థసంబంధసాహిత్యేనచ-మృదుళపదగుంభనేనచబహవోగ్రంథాస్సామాన్యములుతుజనానాంహితాయవిరచితాఃి

కింఞ - తై రేవభగవత్పాదై ర్విరచితసౌందర్య లహర్యాం.

శ్లో ॥ శివశ్శక్త్యాయుక్తోయదిభవతిశక్తఃప్రభవితుంనచేదేవం దేవోనఖలుకుశలస్స్పందితుమపి । అతస్త్వామారాధ్యాంహరిహరవిరించాదిభిరపిప్రణంతుంస్తోతుంవాకథమకృతపుణ్యఃప్రభవతీత్యాది॥

ఎవమేవక్రమేణయథాధికారంశారీరకమీమాంసాభాష్యాదికంవిరచితమితిజ్ఞాతవ్యం. .

కాళిదాసాఖ్యకవిజనసార్వభౌమేనప్రణీతరఘువంశ - మేఘసందేశ - నళోదయ - హరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానాడిషు-వృత్తి- రీతి- శయ్యాదీనాంతేజస్తిమిరయోరివవిభిన్నతైవ ప్రసిద్ధతయాదృశ్యతే- తథాహి.

రఘువంశే- ప్రథమసర్గే.

శ్లో॥అ॥క్వసూర్యప్రభవోవంశఃక్వచాల్పవిషయామతిః। తితీర్షుర్దుస్తరంమోహాదుడుపేనాస్మిసాగరమిత్యాది= చతుర్థసర్గే ॥ శ్లో ॥అ॥ దిలీపానంతరంరాజ్యేతంనిశమ్యప్రతిష్ఠితమ్। పూర్వంప్రభూమితోరాజ్ఞాంహృదయేగ్నిరివోత్థితః ॥ తస్మిన్నే వకావ్యే - దశమసర్గే ॥ శ్లో ॥ పృథివీంశాసతస్తస్యపాకశాసనతేజసః। కించిదూనమనూనార్థేశ్శరదామయతంయయావిత్యాది॥ మేఘసందేశే - ప్రథమసర్గే ॥ శ్లో॥-3॥ హిత్వాతస్మిన్భుజగవలయంశంభునాదత్తహస్తాక్రీడాశైలేయదిచపిచరేత్పాదచారేణగౌరీ। భంగీభక్త్యావిరచితవపుస్తంభితాంతర్జలౌఘస్సాపానత్వంకురుసుశితటారోహణాయాగ్రయూయాఃనళోదయే-ద్వితీయాశ్వాసే॥అ॥శ్లో॥౧౦॥స్మరస్యయుద్ధరంగతాంనసారసారసారసాజితావియోగినస్సమున్నతేనతేనతేనతే ॥

టీకా॥ రసావిశ్వంభరా - కళంభూతా - సారసారసా - సారాశోభనాఃసారసాఃపక్షివిశేషాఃయస్యాస్సాతథోక్తా - స్మరస్యమన్మథస్య - యుద్ధరంగతాంజన్యభూమిం ॥ శ్లో ॥ యుద్ధమాయోధనంజన్యమిత్యమరః - ఆరప్రాప్తతః - తేవియోగినఃవిరహిణఃసమున్నతేనతేన - ఇనఃస్వామీ - తస్యభావఃఇనతా- సమున్నతాసముచ్చితాఇనతాయస్యతేన ॥ శ్లో॥ ఉచ్చప్రాంశూన్నతోదగ్రోచ్ఛ్రితాస్తుంగఇత్యమరః- తేనస్మరేణ - జితాస్సకలాశ్చప్రయూస్సంగతాఇతిభావః ॥

తస్మిన్నేవాశ్వాసే.

శ్లో ॥ పికోపికోపికోపికోవియోగినీరభత్సయత్ । వచాంసిభంగమాలపన్నితానితానితానితాః॥

తేనైవకవిజనసార్వభౌమేనకాళిదాసేనవిరచితహరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానే.

అథానులోమ్యేనదమయంతీచంద్రోదయేవ్యసనవతీజాతేత్యర్థంచ- ప్రతిలోమ్యేచంద్రమతీహరిశ్చంద్రేణగర్భంప్రాపితేత్యర్థంచ ప్రతిపాదయన్నాహ॥

శ్లో ॥ ౧౦। తాపితాహిమథామ్నాభూత్తదాలోకనకామనా। సాధవేతికృతాధీతారుచాతీవమహైనసా ॥

టీకా ॥ తస్యనళస్య- ఆలోకనేవీక్షణే - ఆశాయస్యాస్సాతథోక్తాభైమీ- హిమథామ్నాచంద్రేణ - అథవేతికృతాఅథవానాంప్రోషితభర్తృకాణాం - ఈతిమువద్రవంకరోతీతికృత్తయా - అతఏవ - అతీవమహైనసా అత్యంతమహాపాతకవత్యాఅనాథస్త్రీవధాదితిభావః ॥ శ్లో ॥ కలుషంవృజినైనోఘమిత్యమరః - రుచాచంద్రికయా - తాపితాసతీఆధీతామనోవ్యాధింప్రాప్తాభూత్ ॥ శ్లో॥ పుంస్యాధిర్మానసేవ్యధేత్యమరః - అత్రతదాలోకనకామనేత్యనేనసంకల్పాఖ్యాతృతీయావస్థాసూచితా - హిమథామ్నాఆధీతేత్యనేనఅభిహితాని - ప్రాభావాజ్జాగరాఖ్యాతురీయావస్థా॥

ప్రతిలోమ్యేతు॥ శ్లో॥ సానహైమవతీచారుతాధీతాకృతివేధసా। నామకానకలోదాత్తభూమ్నాధామహితాపితా॥

టీకా ॥ హైమవతఃఆపత్యంస్త్రీహైమవతీపార్వతీ- సేవచారుతయాసౌందర్యేణఅధీతాప్రాప్తా - నామఃమనఃకేళిగనఃయస్యాస్సా- నామకాఖలాంగనోచితలజ్జావతీతిభావః - హితానుకూలా - సాచంద్రమతీ - ఆకృతౌఆకారే - వేధసావిష్ణుతుల్యేన ॥ శ్లో ॥ వేధావిష్ణౌచధాతరీతిశాశ్వతఃయద్వా - ఆకృతివేధసాకార్యేషు - బ్రహ్మతుల్యేన-అ

స్ఫుటనస్ఫుటనాదత్వేనేత్యర్థఃకలానువిద్యానం - ఉదాత్తభూమ్నామహనీయమాహాత్మ్యేనహరిశ్చంద్రేణ - ధామతేజఃగర్భోత్పాదకంవీర్యమిత్యర్థఃఆపితాప్రాపితా - నేతినగర్భిణీకృతేత్యర్థఃఇతి॥

తస్మాన్నేవకావ్యే.

ఆనులోమ్యేతి॥ శ్లో॥ కంకమైత్తనుసాదంసాప్రసవేషునునందనమ్। నాజలాబిసవల్లీవసితాకాంతిరధీరధీఃఇతి॥

ప్రాతిలోమ్యేతు॥ శ్లో॥ ధీరధీరతికాంతాసివల్లీవసబిలాజనా। నందనంసుషువెసప్రసాదంసానుత్తమైకకమ్॥

ఏవమలవిచిత్రరచనాశక్తిసంప్రాప్తానన్యకవిసాధారణాసమానయశోవితానమహితానాంసర్వతోముఖవాక్ప్రపంచానాంవశ్యవచసాంమహాకవీనాంచిరతరాభ్యస్తానగళకవిత్వధారాప్రభావమహిమ్నావివిధవిచిత్రశయ్యాపాకవృత్త్యలంకారరసవిశేషపరికృతకావ్యాదిప్రణేతృణాంమహాత్మనాంవిచిత్రరచనావైచిత్ర్యసాహిత్యేనానువర్ణనంతేషాముత్కర్షాపాదకమెవభవెన్నాపకర్షాపాదకమితిత్యాచక్ష్మహె॥

తస్మాత్సర్వజ్ఞస్యభగవతస్సవితంత్రెచ్ఛస్యవ్యాసమహర్షేఃజహ్నుకన్యాప్రవాహవత్సర్వతోముఖైవవాగ్ధారీప్రవహణీతివిశ్వవిశ్వజనీనైఃపండితజనసారస్వభోమైస్తద్వాక్ప్రపంచస్యపరస్పరంరీతి - వృత్తి-శయ్యా - పాకాదీనాంవైవిధ్యంశ్లాఘ్యతమమెవేతినిశ్చితసిద్ధాంతఖడ్గవినిహతపక్షేణపూర్వపక్షిణాద్వితీయకక్ష్యామాత్రలబత్వదవిన్యాసైనోద్ఘుష్టదూషణరూపస్వవచనజాలంజాలవత్స్వనిరోధకంసత్తస్యమహర్షేర్భూషణాయితమభూదితిదిక్

తృతీయకక్ష్యాఖండనప్రకారః.

పూర్వోక్తతృతీయకక్ష్యాప్రలిపాదితయావద్విషయిపర్యాలోచనయా - మాత్స్య - గారుడాది- పురాణేభ్యఉద్ధృతశ్లోకైఃస్వర్ణమయసింహాసనాధిరోపితశ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్యప్రోజ్జ్వలదానతత్రఘటితపూర్ణమాస్యాంవా - ఆహోస్విత్తోలపురుషదానతత్రఘటితదినేవా - పూర్ణిమాయాంవాదానంతత్సపరోక్షసాక్ష్యాత్కారరూపనిశ్రేయసప్రదత్వేనప్రతిపాదితమిత్యుక్త్వా - తాదృగ్విధదానప్రతిపాదకవచనానిచ - హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాత్వాదివిశేషణానిచ-దేవీభాగవతపరాణ్యేవేతిపూర్వపక్షిణాసోద్ఘుష్టంప్రలపితెధీ - దోషోద్ఘాటనపూర్వకంపరమసిద్ధాంతఃప్రకాశ్యతె.

తథాహి-భూభారాపనోదనాయ-బ్రహ్మరుద్రేంద్రాద్యఖిలదేవబృందప్రార్థనయాయదువంశేవతీర్ణస్యశ్రీమద్భగవతోనారాయణపరబ్రహ్మమూర్తేరఖిలస్వరూపస్య - గరుడ - సింహ - ఆంజనేయ- హంస- తురంగమదంతావళాద్యనేకవాహనవత్త్వంనిఖిలశ్రుతి - స్మృతీతిహాసాగమాద్యస్మదీయసద్గ్రంథేషుప్రసిద్ధతయావిహితంహ్రూయతె- తథైవవిష్ణ్వాలయెషుసంవత్సరోత్సవాదిషు - క్రియమాణెషు - విష్ణోస్సింహవాహనవత్త్వంహ్యుక్తిసిద్ధంసమ్యగ్వేరపిప్రత్యక్షతయావలోక్యతె - తథైవవిషుసమ్మాత్రాదిషువిష్ణోర్గరుడసింహాదివాహనవత్త్వంవిధిరూపతయాప్రతిపాదితంహిదృశ్యతె - తథాహి.

భృగుప్రోక్తె - వైఖానసేదైవికయజ్ఞాధికారస్థోత్సవపటలె.

సూత్రం॥ అథవిష్ణోర్వాహనానివ్యాఖ్యాస్యామఃప్రథమేహంసోద్వితీయెసింహస్తృతీయెహ్యాంజనేయశ్చతుర్థెఫణీంద్రఃపంచమెవైనతెయష్ష్ఠెదంతావళస్సప్తమెరథోష్టమెతురంగమోనవమెశిబికాదశమెపుష్పకమితి॥

తథాచాత్రిప్రోక్తకారికాగ్రంథె.

అత్రిఃఇహంసోమృగెంద్రోహనుమాఞ్ఛఫణీంద్రఃపక్షిరాడ్రథా। వంతావళశరభాశ్వాశ్చశిబికాపుష్పమంటపఃఉత్సవెదివసెశ్రీమాంస్తానారుహ్యయథాక్రమమ్। అర్చావతారమాహాత్మ్యంలోకానాందర్శయద్ధరిఃఇతి॥

తథాచ - వైశంపాయనోక్తకారికాగ్రంథె.

వైశంపాయనఃప్రథమెదివసేప్రాప్తెహంసమారుహ్యమాధవ। లోకాఞ్ఛపాలయలోకెశలక్ష్మీశవరదప్ర

భో॥ ద్వితీయేదివసే ప్రా ప్తైస్మృగేంద్రమధిగుహ్యచ। భక్తానాంనయనానందంకురుష్వవరదప్రభో॥ తృతీయేదివసే ప్రా ప్తైహనూమంతమధిష్ఠితః। కటాక్షమధ్యకల్లోలైస్సర్వాన్పాపయకేశవ॥ తురీయేదివసెప్రా ప్తైఫణీంద్రమధిసంస్థితః। తూర్యవాద్యసమాయుక్తోభక్తాంస్త్రాహ్యజితప్రభో॥ పంచమేదివసేప్రా పైవైనతేయంసమాశ్రితః। బ్రహ్మఘోషైస్తూర్యఘోషైరన్వితః పాహిసర్వతః॥ ప్రా ప్తైషష్ఠేహ్నిజేగేంద్రమధిసంస్థితః। అర్చాదిభేదరూపేణభక్తాన్రక్షస్వమాధవ॥ సప్తమేదివసెప్రా ప్తైరథమారుహ్యభక్తిభిః। నానాదేవగణోపేతోవీక్షస్వమధుసూదన॥ అష్టమేదివసెప్రా ప్తైతురంగమమధిశ్రితః। నానాయుధధర శ్రీమన్పాహిమాంవరదప్రభో॥ నవమేదివసెప్రా ప్తైశిబికామధిసంశ్రితః। అనంతతీర్థైస్సర్వైశ్చసర్వాన్పావయనుద్విజాన్॥ దశమేదివసెప్రా ప్తైపుష్పకంచసమాశ్రితః। దిక్పాలకాదిసహితస్సర్వతఃపాహికేశవేత్యాది - ఏవమేవ - పాంచరాత్రాగమేష్వపిప్రతిపాదితం - అత్రగ్రంథవిస్తరభయాన్నతానివిచనాన్యుదాహృతాని.

ఏవంవిష్ణుసూత్రాత్రివైశంపాయనాదిమచనైస్సింహాస్యనేకవాహనవత్త్వంసర్వస్వరూపిణోభగవతశ్శ్రీమన్నారాయణస్యనిర్బాధకతయావిధిచోదితమేవభవతీత్యర్థేసిద్ధే - తన్నిఖిలకల్యాణగుణగణవర్ణనైకప్రధానతయా - వ్యాసమహర్షిణావిరచితస్య - శ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నస్య - తత్స్వరూపత్వేన తదధిరూఢసింహవాహనస్యప్రతిరూపస్వర్ణసింహప్రతిమాయాంమధిరోప్యదానేక్రియమాణే - దాతురపరోక్షసాక్షాత్కారరూపమోక్షప్రాప్తిస్సంపద్యతఇతివిధిరూపేణప్రవచనం -నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనాంగీకార్యమేవభవతీత్యర్థేనకామవ్యనుపపత్తింపశ్యామ్మం.

అపరంచ ॥ శ్లో॥ నానృషిఃకురుతేకావ్యంనావిష్ణుఃపృథివీపతిరిత్యాదిశిష్టజనవచనపర్యాలోచనయాసర్వేపిరాజానోవిష్ణ్వంశజాతాఇత్యర్థస్సంగచ్ఛతే - ప్రజాపాలనరూపపరమధర్మనిర్వహణాయాధికృతస్యాభిషిక్తస్యరాజ్ఞస్సింహాసనవత్త్వమవ్యభిచారేణశాస్త్రేషుప్రతిపాదితంహిదృశ్యతే - తస్మాద్విష్ణ్వంశజాతస్యరాజ్ఞస్సింహాసనవత్త్వసిద్ధేతదంశకారణభూతస్యభగవతస్సింహాసనవత్త్వప్రవచనేహ్యనుపపత్తింభావయతఃపూర్వపక్షిణఃప్రత్యక్షోపలాపంకుర్వతఃపశ్చాదేవమ్యత్యున్మాలనంత్వపేక్ష్యతఇతినిశ్చినుమఃి- అన్యదప్యత్రరహస్యం- హేమాద్రి-రుద్రయామళప్రభృతివివిధదానప్రతిపాదకనిబంధనగ్రంథేషుతత్తద్రోగావిష్టజనానాంరోగాపనుత్తయేవిహితవివిధదానప్రతిపాదకకల్పవిధానే - తత్తద్రోగానురూపతయా-ఏకస్యాపివైదేవతాయాఃబహువాహనవత్త్వమభిహితంభవతి - తద్వైవవివిధాయుధవత్త్వమపిపరస్పరంభిన్నతయైవశ్రూయతే-తస్మాదత్రశ్రీమద్భగవత్ప్రతిపాదకస్యభాగవతగ్రంథస్య - స్వర్ణసింహప్రతిమాధిరోపేశ్వైవదానంకర్తవ్యమితిసిద్ధాంతితపరమసిద్ధాంతచంద్రహాసేనవిభిన్నపక్షస్యపూర్వపక్షిణఃపక్షావలంబినశ్శాక్తజనాస్సావజ్ఞాంవిజానంతుతరామితిదిక్-

నచదేవీభాగవత - లలితోపాఖ్యానాదిశాక్తగ్రంథేషుభగవత్యాస్సింహవాహనవత్త్వస్యప్రసిద్ధతయాప్రతిపాదితత్వాత్తత్సింహవాహనవత్త్వంతస్యాపివక్తుంన్యాయ్యమితివాచ్యం - భగవత్యాఃమహాలక్ష్మ్యాఃవిష్ణుభార్యాత్వేనపూర్వోక్తరీత్యా - స్వభర్తృవాహనేషుసింహ- గరుడ- గజ- హంసాదిషుమధ్యేస్వేచ్ఛానురోధేన- కదాచిత్సింహవాహనాధిరోహణం - కదాచిద్గరుడవాహనాధిరోహణం - కదాచిద్గజవాహనాధిరోహణంచాపినైవాయుక్తంభవేత్ - తత్తద్వైవలోకేసర్వత్రాపితత్తత్పుంభిఃపురుషాకారూఢాన్యేవ- శిబికాదీన్స్త్రీభిరప్యారూఢానిభవంతి - తదారోహణమాత్రేణతానిసర్వాణ్యపిస్త్రీవాహనాన్యేవేతివ్యవహారస్తులోకేప్రవర్తతే॥

కించ ॥ గృహారామక్షేత్రవిత్తదాసదాసీవాహనపశుభూషణబ్రుణాదీనామధికారస్తుభర్తురేవేతిమన్వాదిధర్మశాస్త్రేషునిశ్చితత్వాత్తద్వైనకస్మిన్నపివిషయేస్త్రీయాస్సాస్వతంత్ర్యంవర్తతఇత్యర్దఃి॥ శ్లో॥ నస్త్రీస్వాతంత్ర్యమర్హతీత్యాదిశిష్టవచనైస్సర్వేషామపివిదితచరమేవభవతీతినిశ్చితత్వాత్ - తస్మాద్విష్ణువాహనాంతర్గతసింహ- గజ- హంసాదివాహనారోహణమాత్రేణనదేవ్యాస్తేషువాహనేస్వధికారోవర్తతఇతినిశ్చినుమః - ననుశ్రు॥

ఆత్మావారేద్రష్టవ్య శ్శ్రోతవ్యోనుంతవ్యోనిదిధ్యాసితవ్యః - సోన్వేష్టవ్యస్సవిజిజ్ఞాసితవ్యః-తద్విజిజ్ఞాసస్వేత్యాది శ్రుతికదంబెనవెదాంతశాస్త్రాధ్యయనాపెక్షుభిర్ముముక్షుభిస్సర్వైర్వరపిశ్రవణమునన నిదిధ్యాసనాదికంవిధిచ్చా యాయూపత్వేనవిహితం - నతుకర్మశైక్రియమాణదానధర్మాదివివిధక్రియాకలాపోమోక్షేచ్ఛూనాం విధిరూపతయాప్రతిపాదితోహిశ్రూయతే - ఏవంచసతి- మోక్షుశాస్త్రస్యైతస్య శ్రవణమనవాది విధిభిస్సాకందానవిధేరపి ప్రవచనంనైవయుక్తమితిమహత్యాక్షేపెసిద్ధాంతస్తెవంప్రకాశ్యతె.

నిఖిలోపనిషత్తుల్యతాంచైతస్యమోక్షుశాస్త్రస్యప్రతిపాదయితుమెవభగవానాదినారాయణస్సూబోవ్యా సస్సర్వత్రాపినిఖిలశ్రుత్యర్థమప్యుక్త్వృత్యుక్తోకరూపెణారచయత్-కెషుచిద్ఘట్టెషుతత్తచ్ఛ్రుతీనామానుపూర్వ్యతిక్రమెణైవతాఏవశ్రుతీఃశ్లోకరూపెణావర్ణయత్ - తధాహి -

భాగవతె - అష్టమస్కంధె - ప్రథమాధ్యాయె-

శ్లో ॥ ౧౧। ఆత్మావాస్యమిదంవిశ్వంయత్కించిజ్జగత్యాంజగత్ । తెనత్యక్తెనభుంజీథా మాగృధ్నఃకస్యస్విద్ధనమ్॥

అయంతుశ్లోకః ॥ ఈశావాస్యోపనిషదిప్రథమద్వితీయవాక్యె ఏవభవతః- ఏవమేవప్రకారెణాన్యత్రాపిప్రతిపాదితశ్రుతిరూపశ్లోకాద్రష్టవ్యాఃతస్మాదేతస్యపురాణరత్నస్య-వెదస్యేవ-నిరర్థకతయా-వర్ణానుపూర్వ్యనతిక్రమెణపఠనేచ-తాదృశశ్రుత్యర్థపారభూతస్యాస్యశ్రోత్రియాయాయముముక్షవేదానేచాపరోక్షుసాక్షాత్కారమోక్షావాప్తిరూపఫలంతులభ్యతఇత్యుక్త్వా - గురుమూలతస్సత్సంప్రదాయానుసారెణార్థపరిజ్ఞానె మోక్షుప్రాప్తిస్తుకైముతికన్యాయసిద్ధెత్యభిప్రాయెణనిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనైర్నిశ్చెతవ్యఎవభవతి- కించాత్రనిరర్థకస్యవెదస్యయథాసంప్రదాయంవర్ణానుపూర్వ్యనతిక్రమణభ్యూర్వకాధ్యయనేమహత్ఫలత్వాభిహితం - తధాహి.

పాతిశాఖ్యాఖ్యప్రమారవ్యాకరణెద్వితీయప్రశ్నాంతె.

శ్లో ॥ పదక్రమనివిశేషజ్ఞొవర్ణక్రమవిచక్షణః । స్వరమాత్రావిభాగజ్ఞశ్చెదాచార్యసగ్ంనవంగచ్ఛెదాచార్యసగ్ంనమితి ॥ కించ ॥ కృతాదియుగచతుష్టయే - కృతయుగెతపసాఫలసిద్ధిరభిహితా - త్రెతాయాంతుజ్ఞానెనఫలసిద్ధిరుక్తా - ద్వాపరెయజ్ఞాదినాఫలసిద్ధినిశ్చితాభవతి - కలౌతుసర్వెషామపిమనుజానాంనానైవఫలసిద్ధిర్భవతీతివక్ష్యమాణస్మృతీనొదితవచన ప్రమాణైరవగమ్యతె - ఏతమేవార్థం మనసినిధాయ సభగవాన్ పరమకారుణికొవ్యాసఃముముక్షూణామపిపాపనివృత్తిఃపరంపరయామోక్షసాధికాభవేదితినిశ్చిత్య-ఏతస్యాపిమోక్షశాస్త్రస్యదానంతువిధిరూపతయాకర్తవ్యమిత్యవాదీత్-ముముక్షూణామపితపఃప్రభృతికర్మకలాపైఃపాపనివృత్తెసత్యామెవమోక్షావాప్తిర్భవతీత్యుక్తొభగవత్పాదైరపిసూచితఃతధాహి- ఆత్మబొధప్రకాశికాయాం.

శ్లో॥ ౧ ॥ తపొభిఃక్షీణపాపానాం శాంతానాంవీతరాగిణామ్ । ముముక్షూణామపెక్ష్యొయమాత్మబొధొపిసమ్మతఇతి - అత్రతపొభిరితిబహువచనెన - తత్తత్కర్మానురొధెనమనునాచొపితా- తపో-జ్ఞాన - యజ్ఞ- దానానాన్యెవాభిహితానిభవంతీతిజ్ఞెయం॥

అతఃకలౌసర్వెషామపిమనుజానాందానాదెవసర్వార్థసిద్ధిర్భవతీతినిఖిలశ్రుతిస్మృత్యాదిమధ్యవిధిరూపతయాహ్యభివర్ణితాతార్థస్సర్వజనవేద్యొభవితవ్యఇత్యభిప్రాయెణదానపారమ్యప్రతిపాదకనిఖిలశ్రుతిస్మృత్యాదీనాంవచనానిచ - ప్రతిగృహీతృస్వరూపనిరూపణంచ - వ్యాధ్యాదినాదాతుఃస్వతొదానకర్మణిశక్తస్యభావెసతి- ప్రతినిధిమూలతొదానంకర్తవ్యమిత్యపరిజ్ఞానతామస్మదీయానాంహితాయప్రతినిధిస్వరూపనిరూపణంచ- సప్రమాణకైర్వచనైఃప్రకాశ్యంతె॥

తధాచవిష్ణుగాహ ॥ పాపంనివర్తయేత్కీర్త్యా జ్ఞానెనైవకలౌయుగఇతి ॥ యొగొస్యదానశబ్దస్యాంగిరసాస్పష్టతయాదర్శితఃశ్లో ॥ దీయంతెనెనపాపానితొదానముదాహృతమితి ॥ కించ ॥ వ్యాసః ॥ శ్లో ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచచాతుర్వర్ణ్యెయధిష్ఠిర । దానంధర్మంప్రవక్ష్యామియథావెదెసుభాషితమ్॥నందిపురాణె॥ దానంపరం ప్రశంసంతిదానమెవపరాయణమ్ । దానంబంధుర్మనుష్యాణాందానంకొశొహ్యనుత్తమఃకూర్మపురాణె॥ దానంకామఫలొ

వృత్తోదానంచింతామణినృణాం। దానంపుత్రఃపరందవ్యందానంమాతాపితాతథా॥ నదానేనవినాకించిత్పా
ర్థితంఫలమాప్యతే। అపివాలాగ్రమాత్రస్యతులాతస్యనవిద్యతే॥ హారనూపురనంపైస్తుపూరితోత్తమఃనంధిరా। ఇం
దిరాప్రాప్యతెనరైర్విద్వాన్దేవేతినిశ్చయః॥ సౌరపురాణే॥ నదానాదగ్నికంకించిద్దగ్ధ్యతెభువనత్రయె। దానే
నప్రాప్యతెస్వర్గఃశ్రీర్దానేనైవలభ్యతె॥ దానేనత్రుణజయతీవ్యాధిర్దానేననశ్యతి। దానెనలభ్యతెవి
ద్యాదానెనయువతీజనః॥ ధర్మార్థకామమోక్షాణాంసాధనంపరమున్మృతమ్॥ బ్రహ్మైవతే॥ చానేన మో
దతెస్వర్గెనురైస్సహచిరంనరః। దమోదానందయాచేతిసాధనంత్రితయంస్మృతమ్॥ వ్రతస్యసాధనందానంతపస
స్థాపనంచయత్। దానమేవపరంశ్రేయఇహలోకేపరత్రచ॥ విముక్తిసాధనంచైత చ్ఛుతిరాహనృణాం భువి॥

మనుః॥ తపఃపరంకృతయుగెత్రెతాయాంజ్ఞానముచ్యతె। ద్వాపరెయజ్ఞమెవాహుర్దానమెవకలౌయుగె॥ ఉశనాః॥
దానాదృతెనోపకారోవిద్యతెధనినఃపరః। దీయమానంహిదత్తస్యభూయఏవాభివర్ధతఇతి॥ వేదవ్యాసః॥ యద్దదా
తివిశిష్టెభ్యోయచ్చాశ్నాతిదినెదినె। తత్తువిత్తమహంమన్యెశేషంకస్యాపిరక్షతి॥యద్దదాతియదశ్నాతితదెవధనినోధనమ్। అన్యెమృతస్యక్రీడంతిదారైరపిధనైరపి॥ బృహస్పతిః॥ తపఃధర్మఃకృతయుగెజ్ఞానంత్రెతాయుగెస్మృతమ్।
ద్వాపరెచాధ్వరఃప్రొక్తఃకలౌదానందయాదమఃఃఅత్రార్ధెశతపథశ్రుతిః॥తదెతత్త్రితయంసిద్ధ్యెద్దమోదానం
దయెతిచ। దానెనభొగీభవతిమెధావీవృద్ధసెవయా॥ అహింసాయాంచదీక్షాయరితిప్రాహుర్మనీషిణః॥ య
మఃయతీనాం ప్రణవొధమొనిరాహారొవనౌకసామ్। దానమెవగృహస్థానాంశుశ్రూషాబ్రహ్మచారిణామ్॥ మా
త్స్యె॥ పాపకర్మసమాయుక్తంపతంతంనరకెనరమ్। త్రాయతెదానమెకంతుపాత్రభూతెద్విజెకృతమ్॥ తథా॥
న్యాయెనార్జనమర్థానాంవర్ధనంచాభిరక్షణమ్। సత్పాత్రప్రతిపత్తిశ్చసర్వశాస్త్రెషుపఠ్యతె॥ కూర్మపురా
ణె॥ దానధర్మాత్పరొధర్మొభూతానాంనెహవిద్యతె। తస్మాద్విప్రాయదాతవ్యం శ్రొత్రియాయద్విజాతిభిః॥
ద్విజాతిభిరిత్యుపలక్షణం॥ శ్లొ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాం చెత్యాదినా-వ్యాసాదిభిస్సర్వసాధారణతయాదానస్యా
భ్యనుజ్ఞాతత్వాత్॥మహాభారతె॥ఆయాసశతలబ్ధస్య ప్రాణెభ్యొపిగరీయసః। గతిరెకాహివిత్తస్యదానమన్యద్విపత్తయః॥ బ్రాహ్మణాయాభిరూపాయయొదద్యాదర్థమధిక్నె। సదదాఽనిధిశెషంపారలౌకికమాత్మనః॥ కూర్మ
పురాణె॥ నహిదానాత్పరతరమన్యదస్తీతిమెమతిః। ధనెధనవతాంకించిదహార్యంరాజతస్కరైః॥ వహ్నిపురాణె॥
తథైవపుణ్యతీర్థెషువ్రతెషునియమెషుచ। సమ్యక్చీర్ణెషువిప్రెషుపశ్చాద్దానంసమాచరెత్॥ యస్యవిత్తంనదా
నాయనొపభొగాయదెహినామ్। నాపికీర్తైర్నధర్మాయతస్యవిత్తంనిరర్థకమ్॥తస్మాద్విత్తంసమాసాద్యదైవా
ద్వాపారుషాదధ। దద్యాత్సమ్యగ్ద్విజాతిభ్యఃకీర్తనానినకారయెత్॥ స్కాందె- ప్రభాసఖండె॥ దేవాలయంనొ
విదధాతివాపీంకుండంతటాకంనకరొతికూపమ్।పుణ్యంవివాహంస్వజనొపకారంతథాసభాంవాద్విజమందిరంవా॥ధ
నంనదాభూమిగతంకరొతిక్షయంనజానాతికులస్యచాసౌ॥ వ్యాసః॥అహన్యహనియాచంతమహంమన్యెగురుంయథా।
మార్జనందర్పణస్యెవయఃకరొతిదినెదినె॥ కింఫనెనకరిష్యంతిదెహినొభంగురాశయాఃఃయదర్థం ధనమి
చ్ఛంతితచ్ఛరీరమశాశ్వతమ్॥నదానాయనధర్మాయనకామాయనకీర్తయెతత్పరిత్యజ్యగంతవ్యంతదన్నంకినదీయ
తె॥ ఇచ్ఛానురూపొవిభవఃకదాకస్యభవిష్యతి। అదాతాపురుషస్త్యాగీధనంసంత్యజ్యగచ్ఛతి॥ దాతారంకృపణంమన్యె
మృతొప్యర్థంనముంచతి॥ మనుః॥ దానధర్మంనిషెవెతనిత్యమైష్టికపాష్టికమ్।పరితుష్టెనభావెనపాత్రమాసాద్య
భక్తితః॥ ఇష్టాయజ్ఞెదీయతెయద్దఃఖినాదితదైష్టికమ్।బహివెదిచయద్దానంతత్పాష్టికమితిస్మృతమ్॥యత్తి ంచిదపదా
తవ్యంయాచితెనానుయాయయా। ఉత్పత్స్యతెహితత్పాత్రంయత్తారయతిసర్వతః॥ స్వర్గాయభూతికామెనత
థాపాపొపశాంతయె। ముముక్షుణాచదాతవ్యంబ్రాహ్మణెభ్యస్సదానవహ్ని॥ విష్ణుధర్మొత్తరె॥నదదాతిచయొ
దానంమొఘుంతస్యధనార్జనమ్।ఉత్థాయొత్థాయదాతవ్యంబ్రాహ్మణొభ్యొయథిష్ఠిర॥ వహ్నిపురాణె॥ అన్నం
మూలంఫలంశాకముదపాత్రంతపొధనాః। దానంవిభవతొదత్వానరాస్స్వర్యాంతిధామికాః॥ యాజ్ఞవల్క్యఃః॥

దాతవ్యంప్రత్యహంపాత్రేనిమిత్తేషువిశేషతః। యాచితేనాపిదాతవ్యంశ్రద్ధాభూతంతుశక్తితః॥మత్స్యపురాణే। ఉక్తసర్వగుణోపేతడక్తదోషవివర్జితః। కామధుగ్ధేనువద్దానంఫలత్యాశ్వైప్సితంఫలమ్॥ఇహకీర్తిందదాన్యాఖ్యాంస్వర్గభోగాత్రివిష్టపే। దానశ్రద్ధాంతృతీయేపిజన్మనిప్రసవోత్తమే॥ వదాన్యోబహుప్రదః॥ దానమేవపరోధర్మోదానమేవపరంతపః। నహిదానాత్పరతరమిహలోకేపరత్రచ॥ దానేనభోగానాప్నోతిదానేనాయుశ్చవిందతి। నరస్సర్వగుపపన్నోచదానేనైవసమశ్నుతే॥ మార్కండేయపురాణే॥ కుంటుంబినేశ్రోత్రియాయబ్రహ్మణాయమహాత్మనే। దాతవ్యంభిక్షవేప్యన్నమాత్మనోభూతిమిచ్ఛతా॥ దేవలః॥ దుర్లభంభారతేవర్షేజన్మతస్మిన్మనుష్యతాబ్రాహ్మణత్వంచదుర్లభంసుతరాంమతమ్॥విప్రత్వేసతిదుష్ప్రవంవిద్యాదిగుణయోగతా। తత్రన్యాయార్జితాధాప్తిస్తతోభక్త్యాప్రిపృతే॥ లబ్ధ్వేతద్గుణసంయోగంతీర్థంపాత్రంచపర్వచ॥ దానానియేప్రయచ్ఛంతికృతార్థాస్తేనరాభువి॥ అగస్త్యః॥ గోభిర్విప్రైశ్చవేదైశ్చసత్రీభిస్సత్యవాదిభిః। అలుబ్ధైర్దానశీలైశ్చసప్తభిర్ధార్యతేమహీ॥ యేనభుక్తంనచహుతంతీర్థేనమరణంకృతమ్।హిరణ్యమున్నమచకంబ్రాహ్మణేభ్యోనచార్పితమ్॥ దీనావివసనాభూత్వోకపాలాంకితపాణయః। దృశ్యంతేతేమహారాజజాయమానాఃపునఃపునః॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ సీదతేద్విజముఖ్యాయయోర్థినేనప్రయచ్ఛతి। సామధ్యేసహస్రబుద్ధిర్నరకాయోపపద్యతే॥ కూర్మపురాణే॥ యస్తుద్రవ్యాజ్జనంకృత్వానార్చయేద్బ్రాహ్మణాన్సురాన్। సర్వస్వమపహృత్యైనంరాజారాష్ట్రాత్ప్రవాసయేత్॥ బ్రహ్మపురాణే॥ సదాచారాఃకులీనాశ్చరూపవంతఃప్రియంవదాః। బహుశ్రుతాశ్చధర్మజ్ఞాయాచమానాఃపరార్థసదా॥ దృశ్యంతేమఃఖినస్సర్వేప్రాణినఃకుత్సపీడితాఃఅవత్తదానాజాయంతేపరభాగ్యోపజీవినః॥ వ్యాసః॥అకుర్వద్భ్యయమభ్యస్తంనాస్తినాస్తీతియత్పరాతదిదందేహిదేహీతివిపరీతమపస్థితమ్॥స్కందపురాణే॥ బోధయంతేనయాచంతేదేహీతికృపణంజనాః। అవజ్ఞేయమదానస్యమాభూదేవంభవానపి॥ దేహీత్యేవంబ్రువన్ధీజనంబోధయతీవసః।నివారయతియస్తంవైతీర్థగోన్విజేత్తుయః॥ శాతాతపః॥ మాదదస్వేతియోబ్రూయాద్దద్యంగోబ్రాహ్మణేషుచ। యదిదంకష్టమున్ధిత్వంప్రాగదానఫలంహితత్॥ఏకేనతిష్ఠతాధస్తాదన్యేనోపరితిష్ఠతా। దాతృయాచకయోర్భేదఃకరాభ్యామేవసూచితః॥ యమః॥ కన్యాప్రదానేయజ్ఞేవాన్యస్మిన్వాధర్మసంకటే। విఘ్నమాచరతేయస్తుతమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకమ్॥తస్మాన్నివిఘ్నమాచరేత్। దద్యాదహరహఃపాత్రేలోకత్రయజిగీషయా॥ ....

మహాభారతే॥ సర్వకామైశ్చసంపూర్ణందత్వావేశ్మహిరణ్మయమ్। ముద్గలాయగతస్స్వర్గంశతమ్యోమ్నామహాయశాఃఎతేచాన్యేచబహవోదానేనతపసాసహ। మహాత్మానోగతాస్స్వర్గంశుద్ధాత్మానోజితేంద్రియాః॥ తేషాంప్రతిష్ఠితాకీర్తిర్యావద్భాస్యతిమేదినీ॥ దానేనభూతానివశీభవంతీదానేనవైరాణ్యపయాంతినాశమ్॥ పరోపబంధుత్వముపైతిదానాద్దానంహిసర్వవ్యసనానిహంతి॥ అత్రాధ్యేశ్రుతిః॥ దానంయజ్ఞానాంవరూథంచక్షిణాలోకేదాతారగ్ంసర్వభూతాన్యుపజీవంతిదానేనారాతీరపానుదంతదానేనద్విషంతోమిత్రాభవంతిదానేసర్వంప్రతిష్ఠితంతస్మాద్దానంపరమంవదంతీతి॥ ....

తదేవాహ - స్తోండజే॥ సూతః॥ శ్లో॥ శ్రుత్వాజ్ఞానస్యతద్వాక్యంహరిర్ధర్మాత్మజంముదా। సంమార్జ్యపాణినాపాణీవచనంచేదమబ్రవీత్॥ శృణుభూపాలవక్ష్యామితవముక్తిప్రదంశుభమ్। సర్వపాపహరంపుణ్యంసర్వోపద్రవనాశనమ్॥చతుర్ణామపివర్ణానాంనారాణాంపుత్రకామినామ్। ధనదంధనకామానాంరోగిణాంరోగనాశనమ్॥ బ్రహ్మహత్యాసురాపానంస్తేయంగురుస్త్రీగమఃసంకరీకరణంచైవమలినీకరణంతథా॥ అపాత్రీకరణంచైవజాతిభ్రంశకరంతథా।ఉపపాతకమిత్యేతన్నవధాపరికీర్తితమ్॥ఎతేషాంనిష్కృతీరాజన్దానేనైవభవేద్ధ్రువమిత్యాది॥ నిత్యకర్మపరిత్యాగేదాసీవేశ్యాగమేపివా। అనృతేచైవయత్పాపంయత్పాపంగురునిందయా॥ కన్యాశుల్కేనయత్పాపంయత్పాపంరుద్రవిక్రయే। నిత్యహోమావపరిత్యాగేనక్షతలోపేచయద్భవేత్॥ యత్పాపంధార

సంత్యాగేయత్వాపంక్తిలవిక్రయే। వేదమాతృ పరిత్యాగేభూధేనుహరణేపివా ॥ ఏవమాదీనిపాపానిసంభవంతి ద్విజన్మనాం। దానాదస్మా త్పణశ్యంతినాన్యథాకురునందన ॥ విప్ర గ్రామధనాదానేవిప్రాణామపహాసనే। విప్రవృత్తిహరేపాపంపాపంయద్విప్రవంచనే॥ దేవద్ర వ్యాపహారేణపాపంయచ్ఛివనిందయా। యత్వాపంచక్రచిహ్నానాం యత్వాపంలింగధారిణాం ॥ తేషాందానేచయత్వాపంపాషండత్వేనయద్భవేత్। యత్వాపంచుష్టమాంసానాంభక్షణేహింసనేతథా ॥ విభవేసతినాస్తిక్యాత్పుణ్యకాలాదిసంభవే। నకించి త్తి యతేదానమస భ్యానాంపరిగ్రహే ॥ వర్ణవ్యతిక్రమేపాపంవివాహేరాజనందన। యత్వాపంపుత్రహింసాయాంయత్వాపంభ్రూతృమారణే॥ యత్వాపందారసంత్యాగేహ్యపరాధంవినానృప। తటాకారామకాసార వాపీకూపవినాశనే॥ యత్వాపంధేనుహింసాయాంస్వరాష్ట్ర స్యాపిపీడనే।అల్పకార్యేబహూద్యోగోబహూద్యోగేల్పకార్యవా ॥ గోవిప్ర గ్రామరాష్ట్రేష్వచోరపీడాద్యపేక్షయా। యత్వాపంభవతితీవ్రం నేదవిద్వేషిణామపి॥ ఏవమాదీన్యనేకానిపాపానిక్షితిమండలే। రాజ్ఞాంభవంతిసర్వత్రకర్మణామనసాగిరా। తేషామపిహశుద్ధ్యర్థ ముక్తందానం స్వయంభువా। హీనమూల్యేనయద్ద్రవ్యం యద్ద్ర వ్యంబహుమూల్యతః॥కృత్వాన్యాయేనయోజీవేద్యత్వాపంరసవిక్రయే। థాన్యేషురత్నజాతేషుహ్యపకేశాదివస్తుషు॥క్రీత్వాల్పేనైవమూల్యేనవిక్రేతుర్బహుమూల్యతః।యత్వాపంవణిజఃప్రోక్తమసభ్యానాంచభాషణే॥అశ్వోష్ట్రఖరమార్జారధేనుసూకరయోషితాం।విక్రయెణైవయత్వాపంలవణస్యవిశేషతః॥ఏవంబహువిధంపాపంవిశాంభవతినిత్యశః॥ పరాశరాదయోవిప్రానృత్త్యంత్యా నందసంయుతాః। జంబూద్వీపేమహాపుణ్యేజన్మయఃప్రాప్యమానవః ॥ దానేస్మిన్విముఖోభూయాత్స్వాకృత్తస్మాచ్చేతనః। విద్యమానధనోయస్తుదానేస్మిన్విముఖోయది॥తైస్వైర్వజన్మసంవృత్తిమ్నాకరేషుబహుష్వహ। శుష్కీభూతస్యపాపస్యహ్యార్ద్రీభూతస్యపాప్మనః॥ నిష్కృతిర్భూపదానంయన్నాన్యథాగతిరస్తివహ॥కలౌతుపాపభూయిష్ఠైనరఃపుణ్యపరాఙ్ముఖః।బ్రహ్మోతవనుకంపార్థంసృష్టవాన్దానముత్తమమ్॥పుణ్యంసుఖాధీకుర్వీతమఃఖాధీపాపకర్మకృత్ ॥అతఃపాపనకుర్వీతకర్మణామనసాగిరా।అకృతేనతురేవ్యజ్ఞస్తపోవిస్మయతఃక్షరేత్।క్షరేత్తీర్థనతోదానమాయుర్విప్రవమానతః॥అదాతుఃపాపవృద్ధిస్స్యాత్పాపవృద్ధేర్దరిద్రతా। దారిద్ర్యాత్క్షుధురతేపాపంపాపాత్తస్మాదధోగతిః ॥ గతిహీనఃపునర్భూత్వాజాయతేరోగసంయుతః। భూమౌజాతస్యమర్త్యస్యధర్మహీనస్యపాపినః॥ దేహోత్పత్తరనాస్తితస్మాద్దోషనకారయేత్। ఏతైర్యుక్తోయదాదేహీ కర్మబంధస్సవేశ్మవత్ ॥ మృత్వామృత్వాపునర్భూమావంతోనాస్తీహజన్మనామ్। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనసర్వబంధవిముక్తయే ॥ సర్వదోషవినాశాయసర్వరోగోపశాంతయే। సర్వేషాంశ్రేయసాంభూత్యైకుర్యాద్దానమనుత్తమమ్॥శరీరంపాపసంభూతంపాపేనైవప్రవర్ధతే। పాపమూలమిదంజ్ఞాత్వాతచ్ఛాంతింసాధయేన్నరః॥ ఎవంత్వమపిరాజేంద్ర కురుదానమనుత్తమమ్। సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం యావద్విత్తంసహోబయే॥ఇత్యాద్యఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణ వచనబలాత్సర్వైరవశ్యమస్మదీయైరహికాముష్మికఫలసంపాదనేచ్ఛుభిః కలియుగేస్మిన్దానమేవావశ్యంకర్తవ్యమిత్యర్థస్సర్వమతసమ్మతయానిశ్చేతవ్యఇతిదిక్.

అథప్రతిగృహీతృధర్మస్వరూపనిరూపణం.

బ్రహ్మాండపురాణే॥శుచిఃపవిత్రపాణిశ్చగృహ్ణీయాదంతరాముఖఃఅభీష్టదేవతాంధ్యాయన్మనసావిజితేంద్రియః ॥ కృతోత్తరీయకోవిప్రఅంతర్జానుకరస్తథా। దాతురిష్టమభిధ్యాయన్ప్రగృహ్ణీయాదలోలుపః ॥ ..... విశ్వామిత్రః ॥ అభ్యర్థితశ్చధర్మజ్ఞస్తథాబద్ధశిఖోద్విజః। స్నాతస్సమ్యగుపస్పృశ్యగృహ్ణీయాత్ప్రయతశ్శుచిః ॥ ఆపస్తంబః ॥ ఆర్ద్రవాసాస్తుయఃకుర్యా జ్జపహోమాప్రతిగ్రహాన్। సర్వంతద్రాక్షసంవిద్యా న్నచిరాజ్జానుశ్చయత్కృతమ్॥ బోధాయనః ॥ కాషాయవాసాఃకురుతేజపహోమాపరిగ్రహాన్।నతద్దేవేషుభవతి హవ్యకవ్యస్వధాహవిః ॥ గారుడపురాణే ॥ స్నాతస్సమ్యగుపస్పృశ్యదథా న్మోఘౌతవాససీ। సపవిత్రకరశ్చైవప్రతిగృహ్ణీతకర్మవిత్ ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ ప్రతిగ్రహీతాసావిత్రంసర్వత్రైవానుకీర్తయేత్। తతస్తుకీర్తయేత్సాధ్యంద్రవ్యేణదా

వ్యదైవతామ్ ॥ సమాపయేత్తతఃపశ్చాత్తా మక్షత్యాప్రతిగ్రహమ్। తదంతేకీర్తయేత్తాన్విప్రాంద్రవ్యైణద్రవ్యదైవతామ్॥ సమాపయేత్తతఃపశ్చాత్తా మక్షత్యాప్రతిగ్రహమ్। తదంతేకీర్తయేత్స్వస్తిప్రతిగ్రహవిధిస్త్వయమ్। ఆదిత్యపురాణే॥ ఓంకారముచ్చరన్ప్రాజ్ఞోద్రవిణంసకుశోదకమ్।గృహ్ణీయాద్దక్షిణేహస్తేతదంతేస్వస్తికీర్తయన్॥ తథా ॥ప్రతిగ్రహంపతేమచ్చైఃప్రతిగృహ్యాద్విజోత్తమాత్ । మంత్రంపఠేచ్చరాజన్యాదుపాంశుచతథావిశః॥మనుసాచతతథాశూద్రస్స్వస్తివాచనమేవచ। సోంకారంబ్రాహ్మణేకుర్యాన్నిరోంకారంమహీపతౌ॥ ఉపాంశుచతథావైశ్యేమనసాస్వస్తిశూద్రకే ॥

అథదానపాత్రస్వరూపనిరూపణం.

తపస్తప్త్వాసృజత్పూర్వం బ్రాహ్మణాన్వేదగుప్తయే। తృప్త్యర్థంపితౄదేవానాంబ్రహ్మసంరక్షణాయచ ॥ మత్స్యే ॥ నాస్తివిప్రసమోదేవోనాస్తివిప్రసమోగురుః। నాస్తివిప్రాత్పరంశాస్త్రంనాస్తివిప్రాత్పరోనిధిః ॥ సంవర్తః ॥ శ్రోత్రియాయదరిద్రాయచార్హనేచఃవిశేషతః। యస్తానందీయతేతస్మైతద్దానంశుభకారణమ్ ॥ భవిష్యోత్తరపురాణే ॥ యోంతస్సృహాదయాసత్యందానంశీలంతపశ్శ్రుతమ్। ఏతదష్టాంగముద్దిష్టం పరమంపాత్రలక్షణమ్॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥నవిద్యయాకేవలయాతపసావాపిపాత్రతాయత్రవృత్తంభవేచ్ఛ్రుతంతద్ధిపాత్రంప్రకీర్తితమ్॥బ్రహ్మవైవర్తే ॥ జన్మనాబ్రాహ్మణోజ్ఞేయస్సంస్కారైర్ద్విజఉచ్యతే। విద్యయాయాతివిప్రత్వంత్రిభిశ్శ్రోత్రియఉచ్యతే ॥ యమః ॥ సమమబ్రాహ్మణేదానందద్విగుణంబ్రాహ్మణబ్రువే। శ్రోత్రియేశతసాహస్రమనంతంవేదపారగే ॥ సంవర్తః ॥ శ్రోత్రియేచైవసాహస్రమాచార్యేద్విగుణంతతః। ఆత్మజ్ఞేశతసాహస్రమనంతంచాగ్నిహోత్రిణి॥ ఉత్పత్తింప్రళయంచైవభూతానామాగతింగతిమ్। వేత్తివిద్యామవిద్యాంచసభవేద్వేదపారగః ॥ పద్మపురాణే ॥ ఏకంవేదాంతగంవిప్రంభోజయేచ్ఛ్రద్ధయాన్వితః। తస్యభుక్తైభవేత్పిండిర్విప్రాణాంనాత్రసంశయః॥ ఉద్దిశ్యాథవసుందేవమిత్యాదిపాత్రాసన్నిధివిషయం ॥ ఇతిపాత్రలక్షణం ॥

అథఅపాత్రస్వరూపనిరూపణం.

గోరక్షకావాణిజకాస్తథాశిల్పినశ్శఠాః। ప్రైష్యాశ్చవార్ధుషికాంశ్చైవవిప్రాశూద్రవదాచరేత్ ॥ భవిష్యత్పురాణే॥ భస్మనీవహుతంహవ్యంతథాభవతినిష్ఫలమ్।జపేనరహితేవిప్రేతథాదానంనిరర్థకమ్॥శాతాతపః ॥ నష్టందేవలకేదత్తం ప్రణష్టంచైవవార్ధుషి। యచ్చవాణిజకేదత్తంనచతత్ప్రత్యనోభిహ॥ నాబ్రాహ్మణాయదాతవ్యంనవిక్రయంబ్రాహ్మణబ్రువే। నబ్రాహ్మణక్రియేచైవనచదుర్బ్రాహ్మణేధనమ్॥ తథా ॥ఆమపాత్రేరజతేయద్యన్నశ్రేతేసహభాజనమ్। అపాత్రేణతథాదత్తంసహపాత్రేణనశ్యతి ॥ వ్యర్థమబ్రాహ్మణేదానంపతితేతస్కరేతథా। గురోశ్చాప్రీతిజనకేకృతఘ్నేగ్రామయాచకే ॥ వేదవిక్రయికేచైవవయస్యేచోపపతిగృహే। స్త్రీభిజితేమయద్దత్తంవ్యాళగ్రాహితథైవచ ॥ బ్రహ్మబంధోచయద్దత్తంయద్దత్తవృషలీపతౌ। కింకగేషుచయద్దత్తంవృథాదానానిషోడశ ॥ బీజంచతుష్పథేపక్వంవాపితంనిష్ఫలంభవేత్। దానంతస్యదపాత్రేషువిన్యస్తంనిష్ఫలంభవేత్ ॥

అథప్రతినిధితయానియోజ్యపురుషస్వరూపనిరూపణం.

స్తోండే ॥ అసాధుర్వశరీరస్యదానేచసముపస్థితే। కారయేద్ధర్మపత్నీంవాపుత్రంవావినయాన్వితమ్॥ భ్రాతరంబాగినేయంవాబ్రాహ్మణందక్షిణాదిభిః ॥ తత్రైవప్రభాసఖండే ॥ ఆత్మపుత్రపురోధాశ్చభ్రాతాపత్నీసఖాపివా। దానాదిధర్మకార్యేషుజాయతేప్రీతిహస్తకాఃపభిఃకృతంవాహోదేవిస్వయమేవకృతంభవేత్ ॥ స్మృతౌ ॥ కామ్యేప్రతినిధినాస్తినిత్యనైమిత్తికేచసః। కామ్యేచాపత్క్రమాద్గూఢ్వాంకేచిత్ప్రతినిధింవిదుః ॥ పుత్రోవాధర్మపత్నీవాఽఽత్మనాసంస్కృతంచరేత్। యజమాననియోగేనబుత్విగ్వాదానమాచరేత్ ॥ యథోక్తదక్షిణాతస్మైదాతవ్యాదానసిద్ధయే। పురోధాఃపుత్రియోదాతుస్సర్వయోఽపుణ్యంసమంస్మృతమ్॥ ఉపదానఫలంతాభ్యాంసమగ్రంసమవా

ష్యతే। శృణుయోవాన్యముద్దిశ్యశ్రద్ధయాదశ్యాముపోషితః॥ యముద్దిశ్యకృతోవిప్రస్తస్యపూర్ణఫలంభవేత్। కర్తా దశగుణంపుణ్యం ప్రాప్నోత్యేవనసంశయః॥

ఏవంనిఖలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణేభ్యఉద్ధృతదానపారమ్యప్రతిపాదకప్రమాణవచన రత్నరత్నావళ్యలంకృతతృతీయకథ్యోఖండనంసమాప్తం.

చతుర్థకథ్యోఖండనం.

హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాత్వందేవీభాగవతస్యేత్యాదియదుక్తంతదప్యనాదిమదాప్తసనాప్రయుక్తస్వాజ్ఞానాజ్ఞానద్వారాపూర్వపక్షిణాత్రలపితమితివక్ష్యమాణసద్ధేతుకవాక్యప్రపంచపర్యాలోచనయాపండితజనైఃప్రయుక్తస్యోక్తరీత్యాపూర్వకతిరస్కారవచనస్యపాత్రీభూతంభవేదితినిశ్చినుమఃతథాహి.

శ్రీమద్భగవద్గీతాబ్రహ్మవిద్యేత్యత్రహయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తయేప్రోక్తాబ్రహ్మవిద్యావా - ఆహోస్విత్ హయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినాప్రోక్తాబ్రహ్మవిద్యేతివా - నాద్యఃవినష్టనిఖలవేదపురాణేతిహాసానాముద్ధరణైకప్రయోజనతయాశ్రీహయగ్రీవావతారస్యప్రతిపాదితత్వాత్ - తత్రతత్ర - అగస్త్యయాజ్ఞవల్క్యనారద - బ్రహ్మోద్ఘప్రతితత్కృతనిఖలాగమతదంగోపదేశస్య - కంరోక్త్యాఅభిహితత్వాత్ - నాపిద్వితీయఃనిఖలపురుషార్థప్రదానంతవేదజాతస్యచ - తదంగభూతశాస్త్రాణాంచ - తదర్థప్రకాశకానంతగ్రంథజాతస్యాప్యపురుషప్రణీతత్వాత్ - తత్తైవనిఖలాస్మచ్ఛిష్టజనైరప్యభ్యుపగతత్వాచ్చకించ - హయగ్రీవతంత్రే- వ్యాసనారదసంవాదే॥ శ్లో॥ పురాసర్వాసువిద్యాసునష్టాసుప్రళయేమునే। నారాయణోజగత్కర్తారమాశ్రితభుజాంతరః॥ నిస్సృత్యాథ్యాయవట్కస్థాసాహోవివజితమ్। విలోక్యభువనంకృత్స్నంకిమితివ్యాకులోభవత్॥ అన్వీక్ష్యవేదశాస్త్రాణినాపశ్యత్తిమపిప్రభుః। హయగ్రీవతనుంప్రాప్యసచ్చిదానందరూపిణీమ్॥ నిష్కళంకశశిచ్ఛాయాంనిర్ద్రకమలేక్షణామ్। నిత్యామచింత్యవిభవాంనీరాజితపదాంబుజైః॥ చంద్రమండలమధ్యస్థపుండరీకనిషేదుషీమ్।శంఖచక్రాక్షవలయపుస్తకోజ్జ్వలబాహుకామ్॥ పూరయిత్రీంజగత్కృత్స్నంప్రభయాదేహజాతయా। ఋషిభిఃప్రాక్తనైర్ధ్యేయాంజ్ఞానవిజ్ఞానపూరితామ్॥ మనోవాగ్విషయాతీతామాగమాంతనివాసినీమ్। కోశాతీతాంగుణోన్ముక్తామవస్థాత్రయవర్జితామిత్యాదినా-నిఖలవేదజాతస్యచ - తదుదితకర్మకలాపస్యచసాకల్యేనహానాసత్యాం- తదుద్ధరణైకప్రయోజనతయాహయగ్రీవావతారోభగవతాస్వీకృతఇత్యర్థస్యప్రతిపాదితత్వాచ్చ - తస్మాద్భగవద్గీతాబ్రహ్మవిద్యేతివా - ఆహోస్విత్ - హయగ్రీవస్యబ్రహ్మవిద్యేతివావక్తుంనుశక్యం-అత్రద్వితీయేపక్షేతత్పురుషే - ఉద్ధారోద్ధారకరూపసంబంధస్తుస్పష్టఏవప్రతిపాదితోభవతి - తత్రత్యబ్రహ్మవిద్యాశబ్దస్యకోర్థఇతివిచికిత్స్యాయాం॥ శ్లో॥ వెదస్తత్త్వంతపోబ్రహ్మబ్రహ్మవిప్రఃప్రజాపతిరితికోశబలాద్బ్రహ్మశబ్దస్యయదివేదార్థకత్వమురరీకుర్మస్తర్హిబ్రహ్మవిద్యేత్యస్యవేదవిద్యేత్యర్థస్తులభ్యోభవతి - యదితత్త్వార్థకత్వమంగీకుర్మఃతదాబ్రహ్మణస్తత్త్వస్యవిద్యాజ్ఞానమిత్యర్థస్తునిష్పన్నోభవతి - యదితపస్త్వభిహితంస్యాత్ - తదాతపోవిద్యేత్యర్థస్తులభ్యతే - యదిచతుర్ముఖబ్రహ్మపరత్వమురరీకురుషేతదాఆదౌశ్రీమన్నారాయణపరబ్రహ్మమూర్తినాస్వనాభీకమలాదుద్భూతాయబ్రహ్మణేచతుర్ముఖాయోపదిష్టవేదవిద్యేత్యేవార్థస్సంగచ్ఛతే - యదివిప్రార్థమంగీకరోషితదానీమపివిద్వజ్జానాంవేదాధ్యయనస్యవిహితత్వాత్ బ్రాహ్మణానామధ్యేయవిద్యేత్యర్థోభిహితోభవతితథాచపూర్వోక్తరీత్యాబ్రహ్మశబ్దవాచ్యనిఖలార్థేష్వపిబ్రహ్మవిద్యేత్యస్యదేవీవిద్యేత్యర్థస్తునకదాపిలభ్యతేవచబ్రహ్మణోభార్యారూపత్వాత్ బ్రహ్మశబ్దేనతద్భార్యారూపసరస్వత్యభిహితాభవేదితివాచ్యం-తర్హిబ్రాహ్మీవిద్యేతివా-ఆహోస్విద్బ్రాహ్మణీవిద్యేతివా - ఉతబ్రహ్మణీవిద్యేతివాస్యాత్ - తత్రథమిత్యుక్తా - బ్రహ్మణఇయమితర్థేతస్యేదమితిసూత్రేణ-అణ్ప్రత్యయేనతటిడ్ఢాణఞ్ఙీత్యాదినాఙీప్రత్యయే- బ్రాహ్మతిరూపం

విష్ణున్నం - తథైవబ్రహ్మణోభార్యేత్యధ్యేవివక్షితే- బ్రహ్మశబ్దస్యశాబ్దరవాత్వాత్ శాబ్దరవాదిభ్యోజీనిసూత్రేణజీనిక్తే -బ్రహ్మణీరూపమపన్నంభవతి - కించబ్రహ్మణమానయతి యేయతీతికర్మణ్యణి - అర్ధాణజిత్యాదినాజీపసతి -బ్రహ్మణీరూపంసంపన్నమభూత్ - నచతత్రతత్రశాక్తగ్రంథేషుపూర్వోక్తక్రియాణాగ్నేయం ప్రతీసుహోవిద్యాయాసాయంగ్నే నోపవిష్టస్యేనప్రతిపాదనసంకథమపపద్యతఇతివాచ్యం-విహితవంత్రకలాపప్రతిపాదకవిద్యాయాంపఠితుఃఖవేదాంతఃపాతిత్వాన్నిఖిలవేదోద్ధరణైకపరాయణేనశ్రీహయగ్రీవమూర్తినోద్ధృతవేదబృందేశతేపంచాశన్న్యాయేన- తస్యాఉపహోవిద్యాయాస్తత్రాంతర్భావస్తుపక్తుంయుక్తఏవభవతీతిబ్రూమఃకించ॥శ్లో॥ స్రోస్థపద్యాంపౌర్ణమాస్యాంసయాతిపరమాంగతిమిత్యాదినాశ్రీమద్భాగవతగ్రంథదానకాలప్రతిపాదనపూర్వకతయాయదుక్తంతత్రవిచారయామఃఅనాఘ్రాతస్యమూలగంధేనాననుష్ఠితవేదచోదితసద్వ్రతత్వాత్తేనాసంభాషణత్వజననసముదయేనాపక్షీణపక్వేనపూర్వపక్షిణాస్వపతుహానిమభ్యపరిగణయ్యస్వేచ్ఛామనువర్తమానేన - పూర్ణిమాయాంతథైవస్రోష్ఠపదాన్తత్రైవమహాభగవత్యుద్దేశ్యకదానాదికమేవకర్తవ్యమితినిఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసవిపరీతార్థస్వభిహితఃఏవమేవపరీతార్థకలుషితచిత్తమలేనపూర్ణిమాస్రోష్ఠపదయోఃమహాభగవత్యుద్దేశ్యకమైవకర్తవ్యంనాన్యదితివదతాతేన- సర్వజనసాధారణాహారసంచాంనంభాషణాదిప్రసక్తిరపినిషిద్ధకోటావేవనివేశితాభవేదితిమన్యామహే - తథాహి -

సర్వేష్వపిశివవిష్ణ్వాలయేషుపంచపర్వోత్సవాదిషుక్రియమాణేషు పూర్ణిమాయామతీవశ్లాఘ్యతమత్వేనోత్సవాదికంక్రియతే - నతథాదేవ్యాలయేషుదేవీవిషయేపూర్ణిమాస్వారాధనాదికం ప్రసిద్ధతయాక్రియతే - నాపిదానకాండప్రతిపాదకగ్రంథేషుదేవ్యాఃప్రీతయేతామున్దిశ్యదానాదికంతస్మిన్నేవాహనికర్తవ్యమితిప్రసిద్ధతయాలిఖితంహిదృశ్యతే - కించ- తత్రైవపూర్ణిమాయాం - శ్రాద్ధవిశేషస్యకర్తవ్యతయాస్మృతిష్వవిహితంహిదృశ్యతే-అపరంచ- శ్రీహయగ్రీవోపనిషది - ఏకాదశ్యాంపౌర్ణమాస్యాంవా - హయగ్రీవంజప్త్వానుహానుభావోభవతీత్యాదినా- పూర్ణిమాయామేకాదశ్యాంవాహయగ్రీవమనోజ్ఞవస్తుమహత్త్వసంప్రాప్తిఫలరూపతయా - కంఠోక్త్యాప్రతిపాదితంచశ్రూయతే-అపిచ- పూర్ణిమాయాంఅధిపతిర్మహేశ్వరఃస్రోష్ఠపదానక్షత్రస్యఅధిదేవోహిబుధ్న్యఃఅహిర్బుధ్న్యోనామేశ్వరః॥శ్లో॥ అహిర్బుధ్న్యమహోత్కాలోమహానటభక్తికోశాత్ - వారాధిపెవప్పిభానువారస్యసూర్యఃతథైవసోమ-కుజ-సౌమ్య-గురు-శుక్ర-శనివాసరాణాంయథాక్రమం- ఇందు- భౌమ-బుధ- బృహస్పతి- భృగు సుందాఎవవారాధిపాఃఎవందినాధిపవారాధిపనక్షత్రాధిపెషుమధ్యే- నయస్యకస్యాపిదేవ్యాఅధిపత్యంప్రతిపాదితంహిదృశ్యతే- ఎవంచసతి-విపక్షిణాస్మత్పూర్వపక్షిణాసద్ధర్మనిబద్ధాఫూర్వజిహ్మగప్రయోగపవీమనువర్తమానేనావశ్యంభావిభావివిపద్భాజాప్రలపితానర్ధకవచనసముదయస్య-తృణనికృంతన-జలలేఖనాదివన్నిష్ఫలతైవాపతతిసుధియోవిదాంకుర్వంతు.

గ్రంథవిషయేత్వష్టానశసహస్రత్వద్వాదశస్కంధసంమితత్వాదికస్యసర్వస్యాపిశ్రీమద్భాగవత- దేవీభాగవతయోర్విషయే-సమానతయాభ్యుపగతత్వాన్నతద్విచారోస్మాభిరాదృతఃకించ- తథైవగరుడపురాణోదాహృతస్య॥శ్లో॥ అర్ధోయంబ్రహ్మసూత్రాణామిత్యాదినాప్రతిపాదితవిశేషణసముదయస్యగంధమాత్రస్యాపిదేవీభాగవతవిషయే-హ్యప్రసక్తత్వాత్తల్లక్షణసమన్వయదశాయాంశాక్తాస్వక్షీణనిమీల్య-అంధ-మూక-బధిర-వేషవ్యాజాదినావాఆహూస్విత్ - స్వోపాస్యమహాభగవత్యనుగ్రహాధిక్యసంపాదనాయానుసృతావామవామాచారానుష్ఠానశీలితయాసేవితాసవపానప్రయుక్తమూర్ఛాదినావా-గారుడపురాణప్రమాణవచనపరిచింతనేవిస్మృతవిత్వవృత్తయోహ్యభూవన్- తస్మాద్గారుడవచనాకర్ణనేపితేషామనిష్టానర్థాపాదకమేవభవేదితిదిక్-

పంచమకల్పోఖండనం.

పంచమకల్పోప్రపంచితయావద్విషయవివేచనయాశ్రీమన్మహాభారతప్రణయనాత్పూర్వమేవాష్టావశమ

హాపురాణోపపురాణానిలైనై పమహామునినావ్యాసేన విరచితానీత్యర్థేనిశ్చితే- తతఃపరస్మిన్కాలేవిరచితస్యశ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్యమహాపురాణాంతఃపాతిత్వంనకదాపిసంఘటతఇతిపంచమకక్ష్యావలంబినాపూర్వపక్షిణాపండితంనున్యమానేనాసన్సంప్రదాయాసీతాత్యల్పసద్గ్రంథపఠనాసాదితచిత్తమలేనప్రలపితవచనజాలమవివేకాధిక్యాన్నిగదితమితినిశ్చిత్యతదనాదిచిత్తమలవిమోచనద్వారాస్వస్థతాప్రదాయినీంవక్ష్యమాణయుక్తిసంహతిరూపామతిసంస్కృతనెపాళబీజరచితవటకమిష్టిమెకకాలేనాస్మైప్రయచ్ఛానుగ్రహీతధాహి.

శ్రీమదాదినారాయణపరబ్రహ్మమూర్తేశ్చతుర్వింశతిసంఖ్యకేష్వవతారేషు - సప్తదశావతారతయానిఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాద్యఖిలవిద్యాసముదయముద్ధర్తుమావిర్భూతేనభగవద్వ్యాసమహర్షిణానిఖిలలోకోపకారాయాతినిగూఢానంతవేదజాతమపితదర్థోపబృంహకశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదికంచపరిష్కృతమిత్యర్థతఃసర్వజనవిదితచరఎవహిభ్రూయతే- తథాహి.

భాగవతే- స్కంధే-౧-అ-3॥శ్లో॥ తతస్సప్తదశేజాతస్సత్యవత్యాంపరాశరాత్। చక్రేవేదతరోశ్శాఖాదృష్ట్వాపుంసోల్పమేధసఇత్యాది-తత్రేయంప్రక్రియా- విద్వచ్ఛిఖామణిభిరత్యాదరాత్సాకూతమవధార్య-తథాహి-ఋగాదివేదాసంవిభజ్యపైలాదిభ్యఉపదిశ్య- తతఃపరంనిఖిలవేదజాతప్రతిపాద్యపరమతత్త్వావబోధనాయబ్రహ్మసూత్రాణి - నిఖిలశ్రుతిసముదయమణిగణగ్రథనసూత్రాణీవసభగవాన్వ్యాసః - రచయామాస - తదావేదానధికారిణాంస్త్రీశూద్రద్విజావభాసానాముపకారాయ - నిఖిలవేదార్థోపబృంహకతయా - భారతనామకమితిహాసరత్నంశతపర్వకంవిరచయ్యతచ్చాతిరమణీయమపిగ్రంథవైపుల్యేనాధ్యేతృణామనధీతశ్రుతిస్మృతీనాంకదాచిదపరిజ్ఞేయమెవభవేదితిసందిహానస్సఎవమునివరస్సస్వశిష్యా- వైశంపాయనజైమినీ- ఆహూయ- తస్యశతపర్వకస్యమహాభారతస్యఅష్టాదశపర్వతయాసంగ్రహమూపేణతదేవకురుతమిత్యాజ్ఞాందత్వా- తన్మూలతోమహాభారతగ్రంథస్యసంగ్రహద్వయంకారయామాస- తయోర్మధ్యేవైశంపాయనకృతంయద్భారతంతదేవాస్మదీయైఃపండితవరైరత్యాదరహరహఃపాఠ్యతే - నజైమినికృతం-తత్తునసాధారణికం- తస్మిన్నశ్వమేధపర్వమాత్రంనుయూపధీతచరం-కించాయమేవార్థఃవైశంపాయనీయభారతే-ఆదిపర్వణిస్పష్టంప్రతిపాదితఏవహిదృశ్యతే-తథాహి.

శ్రీమహాభారతే- ఆదిపర్వణి- అనుక్రమణికాధ్యాయే-

శౌనకాదిఋషీణ్ప్రతిసూతోక్తిః.

శ్లో॥ నమోపేపాథిర్వేంద్రస్యసమ్యక్పారీక్షితస్యచ। కృష్ణద్వైపాయనప్రోక్తాస్పుణ్యావివిధాఃకథాః॥ కథితాశ్చాపివిధివద్వ్యాసేనశంపాయనేనచ। శ్రుత్వైహంతావిచిత్రార్థామహాభారతసంశ్రితాః॥కృష్ణద్వైపాయనకథితాస్తథైవవైశంపాయనకథితకథాశ్చశ్రుతాఇత్యుక్తత్వాత్- శ్రీమహాభారతస్యవైశంపాయనప్రవక్తృకతాపిపాధిర్నైవవర్తతఇత్యర్థస్సిద్ధఃప్రతిపాదితోభవతి.

కించ- తస్మిన్నేవానుక్రమణికాధ్యాయే.

శ్లో॥ ఏతత్పర్వశతంపూర్ణంవ్యాసేనోక్తంమహాత్మనా। తతస్తుసూతఃపుత్రేణకౌమహర్షణినాపురా॥ కథితంనైమిశారణ్యేపర్వాణ్యష్టాదశైవతు। సమాసోభారతస్యాయమిత్యాదినా - సూతప్రోక్తభారతంతువ్యాసకృతశతపర్వసంగ్రహరూపమష్టాదశపర్వసమ్మితమిత్యర్థస్సిద్ధతయాప్రతిపాదితోభవతి - అపరంచ - తస్మిన్నేవఋష్టే॥శ్లో॥ హరివంశస్తతఃపర్వపురాణంఖిలసంజ్ఞితమ్। భవిష్యత్పర్వచాప్యుక్తంఖిలేష్వేవాద్భుతంతతః॥ అత్రప్రతిపాదితైః - పురాణం- ఖిలసంజ్ఞితం- ఖిలేష్వేవాద్భుతం- భవిష్యత్పర్వేత్యాదిశబ్దైఃపూర్వమృషిప్రణీతవివిధవిచిత్రకథాసంభితపురాణాని-ఖిలాన్యాసన్నిత్యర్థశ్చతత్పరిష్కరణంచవ్యాసేనకృతమిత్యర్థశ్చ-ద్యోతితోభవతి.

ఏతేనశ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశతపర్వసహితస్యశ్రీమహాభారతస్యవైశంపాయనజైమినిభ్యాంవిరచితభారతగ్రంథావతిసంగ్రహరూపావిత్యర్థశ్చతత్కృతభారతద్వయేపికేషుచిద్గ్రంథేషుసందర్భానుకూలతయాశ్లోకాశ్చాధ్యాయాశ్చనూతనతయాప్రతిపాదితాఏవభవేయురిత్యర్థశ్చ- బహూనామధ్యాయానాంపర్వ

ణాంచ-విశేషేణనంకోవోష్యభవదిత్యర్థశ్చ విప్పచ్చిఖామణిభిరత్యాపరాయూన్యా ఏవభవేదితినిశ్చీనుమః.....

కించ - పూర్వోక్తక్రమెణైవ బ్రాహ్మ్య- వైష్ణవ - గారుడాద్యఖిలపురాణానితు పూర్వతనై ర్ఋషిభివిఁ విధవిచిత్రకథాసంబర్భఘటనాదిభిరతిరమణీయతయావిరచితాన్యేవావతంత - ఆపితు - తేషుకాని చిమత్స్నాని - కానిచిదతిగూఢార్థాని- కానిచిద్విచ్ఛిన్నపూర్వోత్తరసంబర్భాణిచాసక్ - తత్తత్ర్పచిచ్ఛిన్నవిషయాదీన సమ్యగాలోచ్య- తత్తత్సంబర్భానుకూలతయాసమహర్షివ్యాసోదేశకాలావనుసృత్య- జీర్ణాలయోద్ధరణాదికమివతాన్యేవపురాణానిసమ్యక్పరిష్కృతవానిత్యభోబుద్ధిమద్భిస్తత్తద్విషయప్రపంచితదేశకాలకథాసంబర్భాద్యాలోచనయా- స్పష్టతరమెవజ్ఞాతోభవేత్ - తస్మాదెవహేతోఃశ్లో॥ అష్టాదశపురాణానాంకర్తాసత్యవతీసుత ఇతివచనస్థకర్తృశబ్దస్యప్రవర్తకఇత్యర్థస్తునిశ్చేతవ్యఏవభవతి- అన్యథావిష్ణుపురాణే- బ్రాహ్మ్యాదిష్వపిపురాణేషుప్రతిపాదితోపోద్ఘాతప్రకరణేషు- తత్తత్పురాణప్రవక్తృణాంవివిధతాతునకదాప్యభిహితాభవేత్ - తథాచ-

విష్ణుపురాణే- ప్రథమాధ్యాయె- పరాశరంప్రతి-వసిష్ఠోక్తిః-

శ్లో ॥ ఏర ॥ నంతతేనదమమచ్చెవఃక్రుద్ధెనాపియతఃకృతః । త్వయాతస్మాన్మహాభాగదదామ్యన్యంమహావరమ్॥ పురాణసంహితాకర్తాభవాన్వత్సభవిష్యసి । దెవతాపారమాథ్యంచయథావద్వెత్స్యసెభవాన్ ॥ ఇత్యారభ్య॥

శ్లో ॥ సోహంవదామ్యశెషంతెమైత్రెయపరిపృచ్ఛతః । పురాణసంహితాంసమ్యక్తానిబోధయథాతథమిత్యుక్త్వాద్విస్తరపురాణప్రణెతాపరాశరమహర్షిరెవెత్యర్థఃకంఠోక్త్యాప్రతిపాదితోభవతి- ఏవమెవాన్యెష్వపిపురాణెషూపోద్ఘాతప్రకరణెషుతత్తద్గ్రంథప్రణెతృప్రతిపాదకవచనానిద్రష్టవ్యాణి - నాత్రగ్రంథవిస్తరభయాల్లిఖితాని-కించ-అష్టాదశపురాణెషుమధ్యె - తత్తత్పురాణస్యారంభెవా-ఆహొస్విదంతెవా- బ్రాహ్మ్యాద్యష్టాదశమహాపురాణానాంపరిగణనాతుశ్లోకరూపతయాప్రతిపాదితైవదృశ్యతె - యదినిఖిలపురాణానాంప్రణెతావ్యాసస్యాత్తహిఁ - అష్టాదశపురాణప్రణయనెహ్యపరిపూర్ణె- తత్తత్పురాణానాంనామానుక్రమణికాచ- తత్తత్పురాణఘటితశ్లోకసంఖ్యాపరిమితిశ్చ- అజాతసుతస్యభవిష్యత్సుఖమఖినిర్ణాయకజాతకలెకఖనాదివత్తస్యమహర్షెఃపూర్వమెవకథంవిజ్ఞాతెభవతఃతత్తత్పురాణెషుభారతాదీతిహాసస్మరంధెనుచతత్తత్కథాసందర్భోపబృంహకతయాభివర్ణితెతిహాసెనుకలియుగాదిదశాయాముత్పన్నపరీక్షిజ్జనమెజయప్రభృతయశ్చ- తదవ్యవహితపూర్వకాలోత్పన్నయుధిష్ఠిరప్రభృతయిశ్చాపివిశెషతఃప్రతిపాదితాభవంతి- తెషాంప్రభుత్వదశాయామపిసంభూతపిచిత్రచరిత్రాణిచాభివర్ణితాన్యెవదృశ్యంతె - కింబహునా-

భారతె - ఆదిపర్వణి - ప్రథమాధ్యాయె - శౌనకాదిఋషీన్ప్రతిసూతోక్తిః-

శ్లో॥ జనమెజయస్యరాజర్షెస్సర్పసత్రెనుహోత్మనఃసమీపెపాండవెంద్రస్యసమ్యక్పారీక్షితస్యచ ॥ ౯ ॥ కృష్ణద్వైపాయనప్రోక్తాసుణ్యావిపిధాఃకథాఇత్యాద్యుక్త్యా - భారతప్రణయనంజనమెజయక్రతుపర్యవసానానంతరకాలఎవెతినిశ్చితంభవతి - అన్యథా- శౌనకాదిఋషీనుద్దిశ్యసూతెనాభిహితార్థప్రతిపాదకవచనసముదాయస్యభారతాంతఃపాతిత్వంనకదాపిసంభవతె - తథాప్రవచనస్యఅసంభవరూపదోషప్రసక్తిరప్యపరిహార్యైవభవెత్ - అపరంచ- శ్రీమద్భాగవతెప్రథమస్కంధీయద్వాదశాధ్యాయమారభ్య - యావత్స్కంధపరిసమాప్తి - పరీక్షితితిహాసఎవాభివర్ణితఃతథైవవిష్ణుపురాణాదిష్వపిదృశ్యతె - కించ- పరీక్షిన్మహీపాలస్యపట్టాభిషెకఃకలియుగప్రవెశాదనంతరకాలఎవయుధిష్ఠిరెణకృతఇతిభాగవతవిష్ణుపురాణభారతాదిషుసర్వత్రాపిశ్రూయతె - ఏతెనకలియుగాదనంతరకాలఏవపరీక్షన్మహారాజ్ఞెఃశ్రీమద్భాగవతాద్యఖిలగ్రంథప్రణయనంత్వెకకాలపరాభూదితినిశ్చీయతె-

ఏవమెవక్రమెణపురాణాంతరెష్వపిప్రతిపాదితవిషయపర్యాలొచనయా- తత్రతత్రాభిహితనరపాలానాంరాజ్యపరిపాలనదశాయామెవతసీయవిచిత్రచరిత్రలెఖనాదికంసంభవతీత్యర్థస్సర్వజనసాధారణతయాహ్యభ్యుపగమొభవతీతిబాలిశస్యాపినిశ్చయజ్ఞానముత్పద్యతె- కించ - పురాణశ్రొతౄణాంపరీక్షిదాదీనాంచ-పురాణ

ప్రవక్తృణాంశుకసూతాదీనాంచ- నామానితత్తత్పురాణప్రణయనదశాయాంతద్గ్రంథప్రణేతుర్వ్యాసస్యాపి
మూఢానిభవేయుః- తస్మైవవ్యాసమహర్షిప్రణీతపవర్గంధేతన్మాహాత్మ్యాద్యభివర్ణనంతత్స్తుత్యర్థంచనతస్మై
వప్రత్యాపాదీతిప్రవచనంన్యాయ్యంభవతి-కించాత్మస్తుతింపరగర్హాంచవర్జయేదిత్యాపస్తంబీయాది నిఖిల ధర్మశా
స్త్రే ష్వాత్మస్తుతెర్నిషిద్ధత్వాత్- అపిచ- స్వేనస్వమాహాత్మ్యానువర్ణనేక్రియమాణే-ఇతరేషాంతత్ర యథార్థజ్ఞా
నంనకదాపినిష్పద్యతే- అతోహేతోస్తన్మహర్షిప్రణీతనిఖిలసద్గ్రంథవ్రాతప్రతిపాదితాఖిల విషయేష్వపి మృషా
త్వజ్ఞానంతుస్థాలీపులాకన్యాయాదాపద్యతే- తస్మిన్నిఖిలపురాణేతిహాసాదిసద్గ్రంథ సముదయరచనాయాఃవైయ
ర్థ్యాపత్తిమపర్వారైవభవేత్- అతఏవాత్ర పూర్వోక్తప్రతిపాదితయావత్పద్యుక్తిసముదయపర్యాలోచనయాని
ఖిలపురాణప్రతిపాదితవిషయాణాంపరస్పరవైషమ్యేనిర్ణీతే- సర్వగ్రంథసమరసతయాసంప్రదాయాథాత్మ్యవి
ధేనచపరమసిద్ధాంతఃప్రతిపాద్యతే.....

సిద్ధాంతసంగ్రహనిరూపణం-

థమాద్యఖిలపురుషార్థప్రదానంతశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాద్యఖిలసద్గ్రంథానామనాదిసిద్ధానాం-కా
లవిశేషవైపరీత్యాదినాసముత్పన్నతాయాంప్రసక్తాయాం- శ్రీమదాదినారాయణస్వయమేవవ్యాసరూపేణసత్య
వత్యాంపరాశరమహర్షేరవతీర్య - సర్వమపిశ్రుతికదంబంచతదైవస్మృతిజాలమపుర్దధార - తత్రోద్ధరణపద్ధ
తిస్తుసుధీభిరేవమున్నేయా - తథాహి - బ్రాహ్మ్యాదినిఖిలపురాణసముదయే-తత్తదుపక్రమోపసంహారప్రకరణేషు
ప్రతిపాదితరీత్యా - మహర్షిభిఃపరాశర - మార్కండేయ - సనత్కుమార ప్రభృతిభిరేవాఖిల పురాణాని విరచితా
న్యేవావతర్ణంత- తేషాంకాలదేశవైపరీత్యాదినాహ్యుత్పన్నతాప్రసక్తానత్యాంకానిచిత్పురాణానిభాగశోవిభ్రష్టా
ని - కానిచిత్సకలైర్విహీనాని- కానిచిత్సందర్భసంధాయకవిషయప్రతిపాదకశ్లోకైర్విరహితాని-కానిచిదసంపూ
ర్ణత్వేనప్రణీతాని - కానిచిదంతతోవిభ్రష్టాని - కానిచిత్తత్తత్ప్రవిధదేశేషు భాగశోవిప్రకీర్ణానిచైవంప్ర
కారేణవిభ్రష్టనిఖిలసద్గ్రంథజాతంస్వయమేవసమ్యక్పరిష్కృత్య- తతఃపరంతత్పురాణగ్రంథానాంసజాతీయ
వృత్తిశయ్యారీతిపాకవత్తేనశిష్యమూలతః - ఉపోద్ఘాతప్రకరణానిచ - విషయానుక్రమపద్ధతీశ్చ - తత్తత్పురాణ
ఘటితశ్లోకనిర్ణాయకసంఖ్యాశ్చ - నిఖిలపురాణానామనుక్రమణికాపాదకశ్లోకాంశ్చ - తత్తత్పురాణప్రవక్తృ
శ్రావకానాంపరస్పరంసంజాతప్రశ్నోత్తరాణిచైవమాదిభిస్తత్తత్సందర్భోచితగ్రంథప్రణయనైర్నిఖిలాన్యపి
పురాణానిపరిష్కరుతెతిస్వశిష్యేభ్యోరోమహర్షణప్రభృతిభ్యఆజ్ఞాందత్వా - తథాకారయామాస - అతోహేతో
స్సర్వేషామపిపురాణానాంపరిష్కరణంత్వేకకాలపవాసీదితినిశ్చీయతే- తత్రపురాణజాతెవ్యాసమహర్షిణాసర్వ
పురాణోత్కృష్టత్వేననిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వాధ్యేపబృంహకత్వేనచశ్రీమద్భాగవతంస్వయమే
వసమహర్షివిరచయ్య - స్వసుతాయశుకాయోపదిదేశ- శుకస్తుపరీక్షితేముముక్షవెహ్యుపదిష్టవాన్-తచ్చాపిభా
గవతమితరపురాణపరిష్కరణానుసారేణైవశిష్యముఖాల్లోకేప్రవర్తయామాస - తస్మాచ్ఛుకాయోపదిష్టభాగవ
తంతుపరమతత్త్వపాదకగ్రంథజాతమేవనాన్యదితిజ్ఞేయం- తమేవపరమార్థంతతఃపరంసూతోపిశుకముఖాదా
పాతతఃపరిజ్ఞాయశౌనకాదిఋషీన్ప్రత్యవాదీత్- తతఃపరమేవైతత్సర్వమప్యాలోచ్య - శిష్యపరంపరాప్రతి
పాదకశ్లోకరూపగ్రంథసమ్మేళనేనరోమహర్షణాదయఃపరిష్కృతవంతః - తత్ర వ్యాసావతారప్రభావావ్యభివ
ర్ణనాదీనిచ-శౌనకాదిఋషీణాంస్తుతీశ్చ-తపవరచయామాసుః- అన్యథాపూర్వోక్తరీత్యానిఖిలపురాణేష్వనాదిషు
తత్తత్కలియుగప్రవేశానంతరకాలికవృత్తాంతసముదయానుప్రవేశస్యహేయత్వరూపదోషాపత్తేః-

తస్మాదేతస్యపురాణరత్నస్య-దశలక్షణలక్షితస్యబ్రహ్మసూత్రార్థప్రకాశకస్య-మహాభారతార్థనిర్ణా
యకస్య-శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యోత్థాయదివిలక్షణబిరుదాంకితస్య - వృత్రాసురవధాదివిధవిచిత్రపుణ్యకథాప్రతి
పాదకస్య-సాక్షాత్ప్రవక్తాభగవాన్ వ్యాసః-బ్రాహ్మ్యాదీతరపురాణానాంతుప్రవక్తారస్త్వన్యే పరాశరాదయః

ప్రవర్తకస్వీయమేవభగవాన్వ్యాసఇతివివేకః-ఏవంచసతి-ద్వాపరాదావవతీర్ణేనతేనపరమతత్త్వోపాదకవిషయజాతప్రకాశకగ్రంథజాతేప్రణీతే - తతఃపరం జనిష్యమాణయధిష్ఠిరపరీక్షిత్ప్రభృతిభూపతీనాంకథాభివర్ణనేచ్ఛాచ - స్వాత్మస్తుతిశ్చనకదాప్యపేక్షితేవభవతి - అపితుతతఃపరంతచ్ఛిష్యైఃపైల - వైశంపాయన-జైమిని- సుమంతు- రోమహర్షణ-వైశంపాయన- మైత్రేయ- ప్రభృతిభిస్తదాజ్ఞాంపురస్కృత్యైవలోకోపకారాయ పఠితృణాంప్రవృత్త్యుత్పాదనాయచ- స్వగురుమహిమానువర్ణనపురస్సరం - తత్తచ్ఛాలానుసారతఃపురాణప్రవక్తుస్తస్యచ- శ్రోతౄణాంశౌనకాదీనాంచనామాని తత్తద్ఘట్టేషు పూర్వోక్తరీత్యాయథాసందర్భంప్రతిపాద్యనిఖిలానిపురాణానిపరిష్కృతానీతివిద్వద్భిరకుటిలదృష్టిభిఃపరమార్థస్తైర్వమాకలనీయః - నచ- పంచమకక్ష్యాయా మభివర్ణితప్రకారేణ- భారతప్రణయనానంతరకాలప్రణీతస్యైతస్య పురాణరత్నస్య తత్పూర్వకాలికపురాణసముదయే హ్యంతర్భావఃకథంవక్తుంశక్యఇతివాచ్యం- అత్రనిగదితయుక్తినికురంబనిర్ధారిత పరమసిద్ధాంతార్థపర్యాలోచనయాభగవద్వ్యాసప్రణీత- భారత- భాగవతాదిసద్గ్రంథానాంచ- తత్ప్రరిష్కృత బ్రాహ్మాదిపురాణాదీనాంచ - తదాజ్ఞానుసారేణ - రోమహర్షణ- వైశంపాయన- జైమిన్యాదిభిఃపునఃకృతపరిష్కరణం కలియుగాదావేకకాల ఎవేవకృతమిత్యర్థేనిశ్చితే-నమూఢోప్యత్రసమకాలపరిష్కృతగ్రంథసముదయే-పౌర్వాపర్య విచారణాంకర్తుంయతతే-నచయత్రకుత్రాపి వాస్మత్సద్గ్రంథవ్రాతే-మహాభారతప్రణయనాత్పూర్వమేవనిఖిలపురాణపరిష్కరణంతునివృత్తమితికంఠోక్త్యాలిఖితంహిశ్రూయతే - కింతు ॥ శ్లో ॥ స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాంత్రయీనశ్రుతిగోచరా। ఇతిభారతమాఖ్యానంకృపయామునినాకృతమిత్యాదినా-శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిణాపరచితశతపర్వకమహాభారతప్రణయనానంతరకాలపవ - సరస్వతీనద్యాఃపశ్చిమతఃశమ్యాప్రాసావసంజ్ఞికాశ్రమేనారదోపదేశతస్తేనమహర్షిణాపరమతత్త్వోపాదకతయాప్రణీతశ్రీమద్భాగవతార్షశ్యుక్తమహర్షయేహ్యుపదిష్టఇత్యర్థస్సువ్యక్తపవేతివిద్వచ్ఛిఖామణయోవిధాంకుర్వంతు-

కించ - సర్వజ్ఞేమనుయాజ్ఞవల్క్యప్రభృతిభిస్స్మృతిప్రవర్తకైఃప్రతిపాదితస్మృతిపరిష్కరణేపీయమేవ పద్ధతిరాత్మనుసృతాదృశ్యతే - తత్కథమిత్యుక్తౌ - భగవాన్ సర్వజ్ఞోమనునిఖిలలోకోపకారాయ మానవసంహితాఖ్యధర్మశాస్త్రంవిరచయ్యస్వశిష్యాయభృగవెహ్యుపదిదేశ-సచభృగుస్తన్ముఖాదధీత్యతత్ర తత్ర ప్రతిపాదనీయ - మనుస్తుత్యాదికంసర్వమపివ్యరచయదితిపరమనిష్కృష్టార్థస్తుసమదృష్టిభిఃపండితవరైర్నిశ్చేతవ్యఇత్యాచక్ష్మహే-

ఏతదర్థోపష్టంభకప్రమాణవచనాని - మనుస్మృత్యాంప్రథమాధ్యాయే-

శ్లో ॥ ౫౭ ॥ ఇదంశాస్త్రంతుకృత్వాసౌమామేవస్వయమాదితః। విధివద్గ్రాహయామాసమరీచ్యాదీంస్తథాహంమునీన్ ॥ ఏతద్వోయంభృగుశ్శాస్త్రంశ్రావయిష్యత్యశేషతః ॥ ఏతద్ధినుత్తోధిజగెసర్వమేషోఖిలం మునిః ॥ తత్తస్తథాసతెనోక్తోమహర్షిర్మనునాభృగుః। తానబ్రవీద్భృగుర్విప్రాస్సర్వేమహర్షీన్ శ్రూయతామితి॥

అత్రబ్రహ్మనవెధర్మశాస్త్రముపదిష్టవాన్ - తదాశతసహస్రశ్లోకపరిమితంధర్మశాస్త్రంమనునానావిరచితమాసీత్ - తత్తుమనోర్భృగురధిజగె - తతోభృగుణాతదర్థంసంక్షిప్య - ఇదంతుశాస్త్రంవిరచితమితిజ్ఞేయం-

అయమేవపంథాస్మృత్యంతరేప్యవిపతత్కృతిభిరంగీకృతఇతిజ్ఞేయం ॥ శ్లో ॥ తత్రయోగీశ్వరంయాజ్ఞవల్క్యమిత్యాదిస్మృతిప్రవక్తృస్తుతిపరవాక్యజాతంసర్వమపిత్యచ్ఛిన్నప్రణీతమిత్యర్థే - నకాపివిచికిత్సాకార్యా- తథైవరామాయణాదిమహాకావ్యేష్వపి - భరద్వాజప్రభృతిభిర్వాల్మీకిప్రైరేవతత్తత్సందర్భోచితశ్లోకాఃకేచనప్రణీతాఇత్యర్థోపివిద్వచ్ఛిఖామణిభిస్సాదరమాదరణీయఇతిసర్వమనవద్యం.

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధసంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషారచిత నిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ - పురాణం - హయగ్రీవశాస్త్రిణా - విరచితాయాం - శ్రీమదఖిలాస్తికజనాంగీకృత-శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదిసద్గ్రంథప్రతిపాదితపరమాద్వైతసిద్ధాంతప్రకాశికాయాం - భగవద్వ్యాస మహర్షిప్రణీత శ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నపరిపాలకసువర్ణపేటికాయాం- అనంప్రదాయాధీతాసద్గ్రంథగంథగర్భితావామవామాచారానుసారిశాక్తజన చపేటికాయాం - శ్రీమద్భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం-శాక్తజనప్రలపితపంచకర్మోన్మూలనదంభోళిప్రయోగోనామసిద్ధాంతగ్రంథస్సమాప్తః.

శ్లో॥ నమయాపతుపాతెనన స్తబ్ధత్వెననాగ్రహత్ । రచితంకింతుతత్తత్త్వంసుధీభ్యోజ్ఞాతుమిచ్ఛయా॥
తత్తత్తాన్వేషణాయాతఃప్రయతంతుసదాబుధాఃI గూహయంతుచతెనాహంతత్త్వజ్ఞానమువాపు న్యాయమ్॥
చమత్కృతింమత్కృతెస్తుపరిభావ్యస్వయాధియాI హృష్యంతువిబుధాస్సర్వేరసాస్వాదనచెతసః ॥

అత్రచంద్రికాయాం- ప్రథమపుటె - చతుర్థపఙ్క్తౌ-యత్వాదెత్యార్యాంతిమభాగె- నమామింతురగవదనం తమిత్యస్య - నమామీడ్యచరణకమలంతమితి ప్రవచనంశ్లాఘ్యతరమితిమన్యామహె.

శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణయవిచారఘట్టః.

శ్రీమదాశ్రితజనాపన్నివారణైకపరాయణోభగవానాదినారాయణో భూభారాపనోదనాయ బ్రహ్మరు
ద్రేం దినిఖిలదేవబృందైస్సంప్రార్థితస్సన్ -శ్రీకృష్ణస్వరూపేణావతీర్య- నిఖిలదుష్టజననిబర్హణశిష్టజనపరి
రక్షణాదికంసర్వమపినిర్వర్త్య- పునర్బ్రహ్మాదిదేవగణప్రార్థితస్సన్ - వైకుంఠనగరంప్రస్థాన్-

తత్తాదృగపరిమేయానన్యాదృశానవద్యగుణప్రభావవినుతస్యభగవత శ్రీకృష్ణమూర్తేరవతారకాలనిర్ణ
యాదికమన్యానానతిరిక్తతయాసాకల్యేనభాగవత - విష్ణుపురాణ- హరివంశాదిగ్రంథేషునయత్రకుత్రాపికంతో
క్వాప్యభివర్ణితతః- అపితు- కేషుచిద్గ్రంథేషు-తదవతారఘట్టే - తజ్జననతత్రనిర్ణయశ్చ - తదావిభూతనిశీ
థకాలవిశేషశ్చప్రతిపాదితౌ - అన్యేషుకేషుచిద్గ్రంథేషుతజ్జనకాలప్రతిపాదకమాస- ఋతు- పక్ష- నక్షత్ర- ము
హూర్తాదిఎవస్పష్టతరమభివర్ణితాః- నతుయుగవర్షాదయస్తత్రావతారఘట్టేష్వభివర్ణితాః- అపితు-పూర్వో
క్తవిష్ణుపురాణ- భాగవత- హరివంశాదిగ్రంథేష్వేవకేషుచిద్ఘట్టేషుయుగవర్షాదినిర్ణయస్తువిద్వజ్జనైకవేద్యత
యావివిధవచనసమూహైస్సూచితఏవాభూత్ - తస్మాత్తత్పదవచనార్థసూచిత యుగవర్షాదినిర్ణయాపరిజ్ఞానా
ద్ధేతోస్సభగవానాదినారాయణస్వరూపశ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేః - కస్మిన్యుగే- కస్మిన్వత్సరే- హ్యవతారే
తీచ-తదావిభూతవత్సరమారభ్యగతవత్సరాకృత్యభవన్నితిచ-మాయామానుషవిగ్రహధారిణస్తస్యభూమావస్థా
నకాలఃకియానితిసైవంవిశేషతోవిచికిత్సనీయవివిధసందేహసముదయైస్సందిగ్ధమనస్తానాంనిఖిలభగవద్భక్తానామత్యం
తోపకారాయ- శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్త్యవతారకాలనిర్ణయప్రతిపాదకభాగవత - విష్ణుపురాణ - హరివంశాది
గ్రంథేష్వభివర్ణితనిఖిలప్రమాణవచనాభిప్రాయానుసారతః- సర్వగ్రంథార్థసమరసతయా-నిఖిలభాగవతజ
నానామపరిమితానందోత్పాదనాయాత్ర- శ్రీకృష్ణమూర్త్యవతారకాలనిర్ణయస్సైవమభివర్ణ్యతే- తథాహి-

శ్రీమద్భాగవతస్యదశమస్కంధీయతృతీయాధ్యాయే- శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణాయకప్రమాణవచనే-
శ్లో॥ ౧॥ అఖసర్వగుణోపేతఃకాలఃపరమశోభనః। యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షంశాంతర్క్షగ్రహతారకమ్॥
౨॥ నుందమందంజలధరాజగర్జురనుసాగరమ్। నిశీథేతమఉద్భూతేజాయమానేజనార్దనే॥

అత్రోదాహృతశ్లోకద్వయేప్రథమశ్లోకప్రతిపాదితాజనజన్మర్క్షమిత్యనేనప్రజాపతిదేవతాకరోహిణీనక్ష
త్రమిత్యభిహితంభవతి- ద్వితీయశ్లోకప్రతిపాదితనిశీథేతమఉద్భూతేత్యనేతమిరసమ్మిశ్రితనిశీథకాలఇత్యర్థశ్చ
స్పష్టతయాప్రతిపాదితోభవతి॥

ఎవంచేనత్రనక్షత్రనిశీథకాలౌద్వావేవాభిహితౌ- నయుగ-వర్ష-మాస- పక్ష- తిథిప్రభృతయోత్రావతా
రఘట్టేష్వభివర్ణితాఃకించ-

శ్రీమద్విష్ణుపురాణీయపంచమాంశే- ప్రథమాధ్యాయే-యోగమాయాంప్రతివిష్ణూక్తిః-
శ్లో॥ ౫౬॥ తతోహంసంభవిష్యామిదేవకీజఠరేశుభే। గర్భేత్వంయాయశోదాయాంగంతవ్యమవిలంబితమ్॥
౫౬॥ ప్రావృట్కాలేచనభసికృష్ణాష్టమ్యామహంనిశిఉత్పత్స్యామినవమ్యాంచప్రసూతింత్వమవాప్స్యసి॥

అత్రోదాహృతశ్లోకద్వయేనప్రతిపాదితైః- ప్రావృట్కాల-నభఃకృష్ణాష్టమీనిశాశబ్దైర్నవమ్యాంత్వంప్రసూతిమ
వాప్స్యసీత్యనేనచ-వక్ష్యమాణహరివంశగ్రంథస్థయోమేవరజనీమిత్యాకారకప్రమాణవచనబలేనచ-వర్షతౌ-
శ్రావణమాసే- నవమీవిద్ధాయాంకృష్ణపక్షాష్టమ్యాంరాత్రౌశ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేర్మాయామానుషవిగ్ర
హరూపేణావిభూతస్యాజాతశత్రుత్వస్సుస్పష్టతయాప్రతిపాదితోభవతి-

హరివంశేయథూగ్వభాగే-అధ్యాయే॥ ౫॥ యోగనిద్రాంప్రతి-శ్రీమన్నారాయణోక్తిః.
శ్లో॥ ౫॥ అర్ధరాత్రేకరిష్యామిగర్భమోక్షంసుధాసుఖమ్। అష్టమస్యతుమాసస్యజాతావావాంతతస్సుతమ్॥

౪౩॥అహంయశోదాంయాస్యామిత్వందేవీంయాహిదేవకీమ్। ఆవయోరగర్భవ్యత్యాసేకంసోగచ్ఛతిమూఢతామ్॥ అధ్యాయె॥ ౪౩॥ శ్లో॥ యస్మిన్ననిదెవెశంగర్భేచాధత్తదేవకీ। యశోదాపినమాధత్తగర్భంతనహరెవహి॥౪౪॥ విష్ణోశ్శరీరజాంనిద్రాంవిష్ణోర్నిర్దేశకారిణీమ్। గర్భకాలెత్వసంపూర్ణేహ్యష్టమేమాసితెస్త్రియా॥ ౪౬॥ దేవకీ భయశోదాచసుషువాతెసమంతదా। యామెవరజనీంకృష్ణోజజ్ఞెవృష్ణికులెప్రభుః॥౧౭॥ తామేవరజనీంకన్యాంయశోదాదేవ్య జాయత। అష్టమ్యాంశ్రావణేమాసేకృష్ణపక్షెమహాతిథౌ॥ ౪౮॥ రోహిణ్యామర్ధరాత్రెచసుధాంశావుదయోన్ముఖె। దెవక్యజనయద్విష్ణుంయశోదాతాంతుకన్యకామ్॥ ౪౯ ॥ ముహూర్తెభిజిసంప్తె హ్యర్ధరాత్రె సుఖావహె॥

తస్మిన్నెవాధ్యాయె॥ శ్లో॥ ౬౧॥ వసుదెవస్తతోగత్వాదేవకీగర్భవెశ్మతత్। దదర్శదేవదేవేశంరాత్రౌజాత మధోక్షజమ్ ॥ ౬౨ ॥ శయానమాంబుజెపత్రెవటపత్రెయథాపురా। ప్రాచీనశిరసందెవంపశ్చిమొన్యస్తపాదకమ్ ॥

ఏతద్వచనసముదయపర్యాలొచనయా భాగవత-విష్ణుపురాణాభ్యా ముదాహృ తవచనప్రతిపాదితమాస-ఋతు-పక్ష-నక్షత్ర-తిథి-రాత్ర్యాదికాలస్వరూపపరిజ్ఞానాదపివిశెషతః- తజ్జననముహూర్తస్త్వభిజిది త్యర్ధశ్చ- దేవకియశోదాభ్యాం- శ్రీకృష్ణయొగమాయయొర్జననమెకరాత్ర్యామెవాభూదిత్యర్ధశ్చ- తథావిధొత్పత్తిరష్టమమాన ఏవాసీదిత్యర్ధశ్చ- అతఏవశ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తిర్జననొత్తరక్షణఏవ-లొకాచారానుసారెణపస్మపత్రెష్వభినివెశితఇత్యర్ధశ్చ-తదా- సూతికాగృహెశతకొటిసూర్యతెజసా- విభ్రాజమాన శ్రీకృష్ణరూపమాయాశిశుఃప్రాగ్జిన్మయమితశిరస్కతయాచ- పశ్చిమదిగ్విన్యస్తపాదయుగళతయాచసన్నివెశితఇత్యర్ధశ్చె వమాదివిశెషాస్సన్వ్యగ్వ్జ్ఞాతాఏవభవంతి-

శ్రీమద్భాగవతె- ఏకాదశస్కంధ్దసప్తాధ్యాయె- శ్రీకృష్ణమూర్తిర్జీవితకాలనిర్ణాయకప్రమాణవచనం-

శ్రీకృష్ణంప్రతిబ్రహ్మాదిదెవొక్తిః.

శ్లో॥ ౨౪ ॥ యదువంశెవతీర్ణస్యభవతఃపురుషొత్తమ। శరచ్ఛతంవ్యతీయాయపంచవింశాధికంవిభో॥ఎతద్వచనస్థైఃభవతః- పంచవింశాధికం- శరచ్ఛతం- వ్యతీయాయెతివదైః - శ్రీకృష్ణంవైకుంఠనగరమానెతుమాగతబ్రహ్మాదిదెవప్రార్థనాకాలెభగవత శ్రీకృష్ణమూర్తెర్జనప్రభృతివ్యతీతసంవత్సరసంఖ్యాతుపంచవింశొత్తరశతాత్మికెత్యర్థస్తుస్పష్టతయాప్రతిపాదితొభవతి- ఏవమెవవిష్ణుపురాణాదిష్వపిప్రతిపాదితఏవహిశ్రూయతె- తథాహి-

శ్రీవిష్ణుపురాణె- పంచమాంశె- అధ్యాయె-౩౭-

శ్రీకృష్ణంప్రతి- ఇంద్రప్రెషితదెవదూత్యొక్తిః.

శ్లో॥ వస్వశ్వివసురుదాదిత్యరుద్రసాధ్యాదిభిస్సహ। విజ్ఞాపయతిశక్రస్త్వాంతదిదంశ్రూయతాంప్రభో॥ దుర్వృత్తానిహతాదైత్యాభువొభారొవతారితః। త్వయాసనాథాస్త్రిదశాభవంతుత్రిదివెపునః॥ పంచవింశత్యుత్తరకంశతంతుశరడాంగతమ్। ఇదానీంగమ్యతాంస్వగొ్భవతొయదిరొచతె॥ అత్రపంచవింశత్యుత్తరకంశతంతు శరడాంగతమిత్యనెనశ్రీమద్భాగవతొక్తక్రమెణైవ - పంచవింశత్యుత్తరశతవత్సరావ్యతీతాఇత్యర్థఃప్రతిపాదితొభవతి- అనెనైవక్రమెణహరివంశాదిగ్రంథెష్వప్యభివర్ణితార్థస్సవ్యక్తత్రతత్ర ద్రష్టవ్యఃగ్రంథవిస్తరభయాన్నాత్రతదర్థప్రకాశకవచనాన్యుదాహృతాని-

శ్రీమద్భాగవతె కాదశస్కంధ్ద- సప్తమాధ్యాయె-

శ్రీకృష్ణమూర్తినిర్యాణకాలప్రతిపాదకప్రమాణవచనాని-

శ్లో॥౫॥ సముద్రస్సప్తమేహ్న్యనాంపురీంసంప్లావయిష్యతి।యస్యాంత్వాయంమయాత్యక్తొలొకొయంనష్టమంగళః॥ భవిష్యత్యచిరాత్సాధొకలినాపినిరాకృతః॥

ఏతద్వచనార్థపర్యాలొచనయా-బ్రహ్మాదిదెవగణప్రార్థనానంతరకాలఏవశ్రీకృష్ణమూర్తినాడ్ధవము

ద్దిశ్య-బ్రహ్మాదిదేవా గతవన దివసాత్పరంసప్తమదివసేద్వారకానగరీసముద్రాంతర్లీనాభవిష్యతీచ-తతో వ్యవహిత కాలపవమయాపశ్యంలోకస్త్యజ్యతఇత్యేచ- తదాత్వేవకలిప్రవేశోపభవతీచ - ప్రతిపాదితార్థస్సైన్ధవపిజ్ఞేయపవభవతి - ఏతేనకలియుగప్రవేశస్యపూర్వస్మిన్నేవమాసిశ్రీకృష్ణాహ్వానార్థం బ్రహ్మాదివేవాగమనంజాతమిత్యర్థశ్చ-శ్రీకృష్ణమూర్తినిర్యాణదివసపవకలిప్రవేశోజాతఇత్యర్థశ్చసమ్యగూహ్యోవభవతి-అయమేవార్థోవిష్ణుపురాణేపిప్రతిపాదితఃతథాహి-

విష్ణుపురాణే-చతుర్థాంశే-అధ్యాయే-౨౪-

శ్లో॥ యస్మిన్కృష్ణోదివంయాతస్తస్మిన్నేవతదాహని। ప్రతిపన్నంకలియుగంతస్యసంఖ్యాం నిబోదత॥పతద్వచనార్థవివేచనయాశ్రీకృష్ణపర్బ్రహ్మమూర్తినిర్యాణదివసపవకలిప్రవేశోజాత ఇత్యర్థావగమేనపూర్వోదాహృతభాగవతపురాణవచనసూచితార్థస్యతీవసామరస్యంసంగచ్ఛతఇత్యనిశ్చినుమః-

కించ-శ్రీకృష్ణపర్బ్రహ్మమూర్తింపుత్రవైకుంతమానేతుమాగతైర్బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టపంచవింశత్యుత్తరశతవర్షాస్తబ్రహ్మలోకవ్యవహార్యమాణదైవవత్సరాపవభవితుమర్హంతి - నైతల్లోకవ్యవహార్యమాణసౌర - చాంద్ర - బార్హస్పత్య-సావనానాక్షాఖ్యపంచవిధవత్సరేష్వంతర్భూతాభవితుమర్హంతీతిమహత్యాక్షేపేసతి-నప్రమాణకైరకుటిలార్థకైర్వచనైస్సంప్రదాయార్థపరిరోధేనపరమసిద్ధాంతఃప్రకాశ్యతే- తథాహి-

విష్ణుపురాణే-పంచమాంశియత్రయోవింశాధ్యాయే- శ్రీకృష్ణంప్రతిముచికుందోక్తిః-

శ్లో॥ ముచికుందశ్చతత్రాసే వృష్ణిగణవశస్థితః। సంస్మృత్యప్రణిపత్యైనంపరంనరవేశ్వరంహరిమ్॥ ప్రాహజ్ఞాతోభవాఽఽవిష్ణోరంశస్త్వంపరమేశ్వరః।పురాగర్గేణకథితమష్టావింశేమహాయుగే॥ ద్వాపరాంతేహరేజన్మయదువంశేభవిష్యతీతి॥

ఏతద్వచనార్థస్యసాకల్యేనపరిచింతనయాజగత్సృష్టిమారభ్యానుసృతవత్సరసముదయేహ్యష్టావింశతితమమహాయుగాంతఃపరివర్తమానద్వాపరయుగస్యాంతిమభాగే- యదువంశే- శ్రీభగవాన్- నారాయణోవతరిష్యతీతి - పూర్వంవృద్ధగర్గైరభాణీతి - ముచికుందశ్రీకృష్ణమూర్తింప్రత్యప్రోచచితథార్థావగమేన - బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరాస్తునబ్రహ్మలోకవ్యవహారోపయుక్తైవసంవత్సరాఃఅపితు-ఐహికవ్యవహారోపయుక్తసంవత్సరాపవేత్యర్థోనిశ్చేతవ్యోభవతి - కించ - శ్రీకృష్ణంప్రతిముచికుందోక్తిరేవ-అష్టావింశతితమమహాయుగాంతర్వర్తిద్వాపరయుగంతువర్తమానకలియుగావ్యవహితపూర్వయుగమేవభవితుమర్హతీత్యత్రప్రమాణవచనానిప్రకాశయామః- తథాహి-

సూర్యసిద్ధాంతే- ప్రథమాధ్యాయే-

శ్లో॥ ఆయుషోర్ధంగతంతస్యశేషాత్కల్పోయమాదిమః। కల్పాదస్మాచ్చమనవస్షడ్వ్యతీతాస్ససంధయాః॥ అష్టావింశయుగాదస్మాద్యాతమేతత్కృతంయుగం। అతఃకాలంప్రసంఖ్యాయసంఖ్యామేకత్రపిండయేదితి॥అత్రాష్టావింశయుగాదస్మాదిత్యస్య- అష్టావింశతితమమహాయుగాదితి వ్యాఖ్యాకృత్కభిరభిహితం - అన్యథాతత్రవయాతమేతత్కృతంయుగమితిశబ్దస్యాష్టావింశతితమమహాయుగాంతఃపాతిత్వంనసంఘటేత-తస్మాత్సూర్యసిద్ధాంతగ్రంథసిద్ధాంతితపరమసిద్ధాంతానుసారేణవర్తమానమహాయుగంత్వష్టావింశతితమమహాయుగమేవభవితుమర్హతీత్యత్రనకోపివిశయఃకార్యః-

ఏతేన- ద్వాపరాంతేహరేర్జన్మయదువంశేభవిష్యతీత్యాదిపూర్వోదాహృతవచనసముదయస్యాతీవసామరస్యంసంఘటనఇతినిశ్చినుమః-తస్మాత్పూర్వంబ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరసంఖ్యాతైర్ఐహికవ్యవహారోపయుక్తప్రభవాదిసంవత్సరాణ్యేకైన-నైవాముష్మికవ్యవహారోపయుక్తదైవసంవత్సరాత్మికేతిజ్ఞేయం-

అతోహేతోర్బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరాస్తుబ్రహ్మలోకవ్యవహార్యమాణదైవవత్సరాఇతికాపురుషైరభ్యుదీరితకుశంకాసముదయస్యాత్రనకోప్యవకాశఇతినుధియోవిజానంతుతరాం- కించ-

భాగవతే- దశమస్కంధే- అధ్యాయే- ౨౧ -శ్రీకృష్ణంప్రతిముచికుందోక్తిః-

శ్లో॥ ౪౪॥ ఇత్యుక్తస్తం ప్రణమ్యాహముచికుందోమహాన్వితం। జ్ఞాత్వానారాయణందేవంగర్గవాక్యమనుస్మరన్॥

అత్రగర్గవాక్యమనుస్మరన్నిత్యనేనశబ్దవ్యాఖ్యానావసరే భగవతాశ్రీధరాచార్యేణ- అస్తావింశతితమేమహాయుగే- యదువంశేభగవానవతరిష్యతీత్యేవంరూపగర్గవాక్యమనుస్మరన్నిత్యర్థఃఇతివ్యాఖ్యాతం- తస్మాదష్టావింశతితమమహాయుగాంతవర్తిద్వాపరయుగంతువర్తమానకలియుగావ్యవహితపూర్వంయుగమేవభవితుమర్హతీత్యర్థేనకాపివిచికిత్సాకార్యా-

ఏవం-శ్రీమద్భాగవత-విష్ణుపురాణ- హరివంశాదిశిష్టజనాంగీకృతసద్గ్రంథాభ్యుదీరితపరమార్థస్యసమ్యక్కతయాయథాసంప్రదాయంపర్యాలోచనాయాంకృతాయాం- సర్వస్యాపిసందేహసముదయస్య- సామరస్యమతీవశ్లాఘ్యతమత్వేననిర్బాధకతయావ- లభ్యతఎవేతివిశిష్టశిష్టజనసిద్ధాంతితపరమార్థప్రపంచనేవయమతీవదృఢచిత్తాభవామేత్యాచక్ష్మహే-

తస్మాన్నిఖిలచరాచరపోషణైకాయత్తచిత్తస్య భగవతోహ్యవతారలీలావిశేషాఃప్రతికల్పమితప్రవిష్టకాలుష్యైఃక్రియమాణకుత్సాతాత్పర్యసంప్రదాయార్థీతాపరిపూర్ణగ్రంథార్థపరిజ్ఞానప్రయుక్తావివేకమూలాఏవేలిసుధియోవిదాంకుర్వంతు-

నిష్కృష్టాభిప్రాయవివేచనా-

పూర్వోక్తక్రమానుసారేణ-భాగవత-విష్ణుపురాణ- హరివంశాదిసద్గ్రంథప్రతిపాదితాఖిలప్రమాణవచనార్థపర్యాలోచనయానిష్కృష్టపరమాభిప్రాయస్తుకరతలామలకవన్నిఖిలభాగవతజనవేద్యతయాసంగ్రహేణాత్రప్రకాశ్యతే- తథాహి-చతుష్షష్ట్యుత్తరద్విశతద్వాపరయుగసంవత్సరేషుగచ్ఛే-చతుస్సప్తత్యుత్తరాష్టశతాధికత్రిషష్టిసహస్రోత్తరాష్టలక్షపరిమితహాయనేషుచ-మాసచతుష్టయేచ-ఏకవింశతిదినేషుచగతేషునత్సత్తత్కాలికవ్యవహారయోగ్య - స్వభానుసంవత్సరశ్రావణమాసాసితపక్షనవమీవిద్ధాష్టమ్యాంరాత్ర్యంనిశీథవేళాయాం-వృషభలగ్నేసంభూతాభిజిదాఖ్యసుముహూర్తే-శ్రీమదాదినారాయణపంబ్రహ్మమూర్ధ్నీలాగృహీతశరీరస్సర్వదేవకీదేవ్యాగర్భతఆవిర్బభూవ- తదుత్పత్త్యనంతరకాలఏవసమాయాశిశుఃప్రాగ్దిఙ్నియమితశిరస్కతయాచపశ్చిమదిగ్నిన్యస్తపాదయుగళతయాచపద్మపత్రేక్షుసన్నివేశితఃతదా-నపరినపురుషశ్చతుర్భాహుతయాచ-శంఖిచక్రాద్యాయుధవత్త్వంచాధికతేజఃపుంజదీపితసూతికాగృహస్సన్విరరాజ-శ్రీబాలికవ్యవహారోపయుక్తస్వభానుసంవత్సరశ్రావణబహులాష్టమీప్రభృతివర్తమానసౌమ్యసంవత్సరశ్చైత్రశుద్ధప్రతిపత్తిథ్యవధితయాపరిగణనేక్రియమాణే- గతసంవత్సరాణి- పంచసప్తత్యుత్తరపంచసహస్రాణ్యబ్దాని- తదవధి- మాసాస్తు- సప్తదినాన్యష్టచాసన్- కించ- తస్యానాదినిధనస్యపురుషోత్తమస్యనూయమానుషదేహధారితయావస్థానకాలస్తు సాధికాష్టదివసోత్తరసప్తమాసాధికపంచవింశత్యుత్తరశతవత్సరాత్మకఇతినిశ్చేతవ్యః- తత్పరిగ్రహీతమాయామానుషవిగ్రహపరిత్యాగదివసస్తుప్రమాదిసంవత్సరచైత్రశుద్ధప్రతిపదేవభవతి- నిఖిలజగన్నిర్మాణాలంకర్మీణప్రభావవినుతస్యనిర్బాణాత్పరతోగతసంవత్సరాఃపంచాశదుత్తరనవశతాధికచతుస్సహస్రసంఖ్యపరిమితాపవాసస్య- శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తినఆవిర్భూతాష్టమీదివసపవనవమీవిద్ధఘటికాసుయశోదాగర్భేయోగమాయాజాతేతినిశ్చితాద్యోగమాయాశ్రీకృష్ణమూర్త్యనుజేత్రీనకాపిశంకేతిసర్వానుభవ్యం॥

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధసంస్కృతప్రాక్కైశ్యాద్యనేకభాషావిరచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ॥ పురాణం॥ హయగ్రీవశాస్త్రిణా- విరచితాయాం- భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం- శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణయవిచారోనామసిద్ధాంతగ్రంథస్సమాప్తః.

శ్రీమద్భగవతేహయగ్రీవాయస్మృత్యులగురవేనమః.

శ్రీమదఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వాఖ్యప్రతిపాదక శ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్య
నవమస్కంధప్రతిపాదితయాదవవంశానుక్రమణికాత్రస్పష్టతరంసంగ్రహేణప్రకాశ్యతే.

అనిర్వచనీయమహిమ్నో వ్యక్తాత్పరమాత్మనశ్చతుర్ముఖబ్రహ్మా - వ్యక్తీభూతస్మన్నుదభూత్ - తస్మాదత్రిరజని - తస్యదృగ్భవ్యః - అమృతమయస్సోమస్తుత్పన్నః - తస్యబృహస్పతిభార్యాయాంతారాయాం బుధోనామాతిసుందరతనుస్తనయశ్చడుదభూత్ - తస్యబుధస్యఇళాయాం - పురూరవానామరాజశ్రేష్ఠస్సమజాయత - తస్య పురూరవసః - ఊర్వశ్యాం - ఆయుః - శ్రుతాయుః - సత్యాయుః - రయః - విజయః - జయఇతిషట్పుత్రాఆసన్ - ఏతేషు నహుషస్యజ్యేష్ఠస్యఆయుషః - నహుషః - క్షత్రవృద్ధః - రజిః - రంభః- అనేనాఇతిపంచపుత్రాస్సమజాయంత- తేష్వగ్రజాతస్యనహుషస్య-యతిః యయాతిః- సంయాతిః - ఆయాతిః - వియతిః - కృతిః - ఇత్యేవంషట్పుత్రాఉదభూవన్ - తేషుయయాతేః-దైత్యగురుతనూజాయాందేవయాన్యాం-యదుతుర్వసూ-వృషపర్వతనూభవాయాంశర్మిష్ఠాయాంద్రుహ్య - అను - పూరునామానశ్చసనుజాయంత - తత్రయదోర్వంశేహైహయతాలజంఘవీతిహోత్రసంజాతస్యపరమభాగవతసార్వభౌమస్యాన్వవాయేసంజాతస్యపరమభక్తిసమారాధితాఖిలదేవస్యవసుదేవస్య-పరమభాగవతశిఖామణేఃదేవకరాజకన్యాయాందేవక్యాం - అఖిలచరాచరనిగ్మాణాలంకర్మ్మణినిఖిలకళ్యాణగుణగణాకరోభగవానాదినారాయణస్వవతార- తస్మాన్నిఖిలకలికల్మషాంధకారనిహరణభాస్కరాయమాణయదువంశస్యవాక్యరూపతస్సంగ్రహేణానువర్ణనమఖిలభగవద్భక్తజనోల్లాసజనకంభవేదితి మనీషయాత్రభాగవతోక్తానుక్రమేణానువర్ణ్యతే॥.....

యాదవవంశానుక్రమణికాప్రారంభః.

యదోఃకు సహస్రజిత్ - క్రోష్టుః- నలః- రిపుః- ఇతిచత్వారస్సూనవఉదభూవన్ -

సహస్రజితఃకు శతజిత్ - సమజనిః-

శతజితఃకు మహాహయః- వేణుహయఃహైహయ ఇతిపుత్రాస్త్రయఉత్పన్నాః-

హైహయస్యకు ధర్మస్సంజాతః - ఏతస్యైవనేత్ర ఇత్యపరంనామ-విష్ణుపురాణేహ్యస్యధర్మనేత్రఇత్యుక్తం

ధర్మస్యకు కుంతిః-

కుంతేఃకు సోభంజిః-

సోభంజేఃకు మహిష్మాన్-

మహిష్మతఃకు భద్రసేనకః-

భద్రసేనకస్యకు దుర్మదః- ధనికఇతిద్వౌపుత్రౌ-

ధనికస్యకు కృతవీర్యః - కృతాగ్నిః - కృతవర్మా - కృతౌజాఇతిచత్వారఃపుత్రాః-

కృతవీర్యస్యకు అర్జునః-

కార్తవీర్యార్జునస్యకు పుత్రసహస్రముత్పన్నం - తత్రపరశురామనిహతేభ్యఅవశిష్టాఃజయధ్వజః- శూరసేనః- వృషణిః- మధుః- ఊర్జిత ఇతిపంచపుత్రాః-

జయధ్వజస్యకు తాళజంఘఇత్యేకఃపుత్రః-

తాళజంఘస్యకు పుత్రశతంత్వాసీత్ - తత్రజ్యేష్ఠోవీతిహోత్రః-

వీతిహోత్రస్యకు వృష్ణిః-

వృష్ణిస్యకు మధుః-

మధోఃకు వృష్ణిప్రముఖంపుత్రశతం-త్వాసీత్ - తేతుమాధవాఃయాదవాఇత్యపిసంజ్ఞితాభవంతి-వృష్టివంశజాస్తువృష్ణయఇతివ్యవహృతాభవంతి-

వ్యజినవతఃకు శ్వాహితఃపుత్రః-

శ్వాహితస్యకు భేరుశేకుఃపుత్రః-

భేరుశేకోఃకు చిత్రరథఃపుత్రః-

చిత్రరథస్యకు శశిబిందుఃపుత్రః- అస్యపృథు- విష్వరథాద్యాఆపిపుత్రాః - తథోత్తరగ్రంథేహ్యభిహితత్వాత్-

శశిబిందోఃll దశలక్షోపరిమితాఃపుత్రాఃతేషాంమధ్యే
పృథుయశాఃపృథుకర్మాపృథుజయఃపృథుశ్రవాఃపృథుకీర్తిరిత్యేతేప్రధానపుత్రాఃll
పృథుశ్రవసఃll ఉశనాఃపైత్యైవధర్మఇత్యపరంనామఉశనసఃll రుచకఇతిపుత్రఃll
రుచకస్యll పురుజిత్క్రమఃరుక్మేషుఃపృథుఃజ్యామఘఇతిపంచపుత్రాఃll
జ్యామఘస్యll శైబ్యాయాంll విదర్భఇతిపుత్రఃll
విదర్భస్యll స్నుషాకన్యాయాంll కుశఃక్రథఃరోమపాదఇతిపుత్రత్రయమువభూవll
రోమపాదస్యll బభ్రుఃపుత్రఃll
బభ్రోఃll కృతిఃll
కృతేఃll ఉశికఃపుత్రఃతస్యైవకాశికఇత్యపరంనామఉశికస్యll చేదిఃll
చేదేఃll చైద్యాదయోభూపాలాఆసన్ll
స్నుషాపుత్రస్యక్రథస్యll కుంతిఃపుత్రఃll
కుంతేఃll ధృష్టిఃll
ధృష్టేఃll నివ్రతిఃll
నివ్రతేఃll దశార్హఃll
దశార్హస్యll వ్యోమఃll
వ్యోమస్యll జీమూతఃll
జీమూతస్యll వికృతిఃll
వికృతేఃll భీమరథఃll
భీమరథస్యll నవరథఃll
నవరథస్యll దశరథఃll
దశరథస్యll శకునిఃll
శకునేఃll కుంతిఃll
కుంతేఃll దేవరాతఃll
దేవరాతస్యll దేవక్షత్రఃll
దేవక్షత్రస్యll మధుఃll
మధోఃll కురువశఃll
కురువశస్యll అనుఃll
అనోఃll పురుహోత్రఃll
పురుహోత్రస్యll అంశుఃll
అంశోఃllసాత్వతఃll
సాత్వతస్యll భజమానఃభజిఃదివ్యఃవృష్టిఃదేవావృధఃఅంధకఃమహాభోజఇత్యేతేసప్తపుత్రాఃll
భజమానస్యll ఏకస్యాంభార్యాయాంనిమ్రోచిఃకంకణఃవృష్ణిఃఅన్యస్యాంభార్యాయాంశతజిత్సహస్రజిత్అయుతజిత్ఏతేషట్పుత్రాఃll
సాత్వతపుత్రేషుపంచమస్యదేవావృధస్యll బభ్రుఃసుమహాభోజస్యll వంశోభోజాఇతివ్యవహృతాఅభవన్ll
భజమానపుత్రేషుతృతీయస్యవృష్ణేఃll సుమిత్రఃయుధాజిదితిద్వౌపుత్రౌll
యుధాజితఃll శినిఃఅనమిత్రఇతిద్వౌపుత్రౌll
అనమిత్రస్యll నిమ్నఃశినిరితిద్వౌపుత్రౌపృశ్నిరిత్యప్యేకఃll
నిమ్నస్యll సత్రాజిత్ప్రసేనఇతిద్వౌపుత్రౌll
అనమిత్రద్వితీయపుత్రస్యశినేఃll సత్యకఃll
సత్యకస్యll సాత్యకిఃఅస్యైవ యుయుధానఇతినామll
సాత్యకేఃll జయఃll
జయస్యll కుణిఃll
కుణేఃll యుగంధరఃll
అనమిత్రతృతీయపుత్రస్యపృశ్నేఃll శ్వఫల్కఃచిత్రకఇతిద్వౌపుత్రావాసతుఃll
శ్వఫల్కస్యగాదిన్యాంll అక్రూరఃఅసంగఃసారమేయఃమృదురఃమృదువిత్శివఃవర్మధృక్ధృష్టవర్మఃతుత్రోపేక్షుఃశత్రుఘ్నఃగంధమాదనఃప్రతిబాహవఃఇత్యేవంద్వాదశపుత్రాఆసన్సుచారునామ్న్యేకాకన్యాచాప్యజాయత
అక్రూరస్యll దేవలఃఅనుపదేవఃll
పూర్వంప్రతిపాదితస్యభేరుశేకుపుత్రస్యచిత్రరథస్యll పృథువిదూరథాద్యాజాతాఃఎతేవృష్ణయఇత్యపివ్యవహృతాఃll
సాత్వతసుతస్యll అంధకస్యకుకురఃభజమానఃశుచిఃకంబళబర్హిషఇతిచత్వారఅంధకసుతాఃఎతేవృష్ణయఇత్యపివ్యవహృతాఃll
కుకురస్యll వృష్టిఃll
వృష్టేఃll విలోమాll
విలోమ్నఃll కపోతరోమాll

కపోతరోమ్ణః॥ అనుః-
అనోః॥ దుందుభిః అత్ర - అనోరంధకఃతస్యదుందుభిరితివిష్ణుపురాణే ప్రతిపాదితం- తదనుసారేణఅనోరపత్యమంధకఇతి జ్ఞేయం-
దుందుభేః॥ దవిద్యోతః - పునర్వసురితిద్వౌపుత్రౌ-
దవిద్యోతస్య॥ ఆహుకఇత్యేకఃపుత్రః-ఆహుకీచేత్యేకా కన్యా-
ఆహుకస్య॥ దేవకః - ఉగ్రసేనఇతిద్వౌపుత్రౌ-
దేవకస్య॥ దేవలః- అనుపదేవః- సుదేవః- దేవవర్ధనః- ఇతిచత్వారఃపుత్రాఉదభూవన్-ధృతదేవా- శాంతిదేవా- ఉపదేవా- శ్రీదేవా- దేవరక్షితా- సహదేవా- దేవకీ- త్యేవంసప్తకన్యకాఆసన్-
ఉగ్రసేనస్య॥ కంసః - సునామా- న్యగ్రోధః- కహ్వః- శంకుః- సుభూః- రాష్ట్రపాలః- విసృష్టః- తుష్టిమానితి- నవపుత్రాః-కంసా-కంసవతీ- కంకా-సురభూః-రాష్ట్రపాలికాచేతిపంచదుహితరః - ఏతా వసుదేవానుజన్మనాందేవభాగాదీనాంభార్యాః-
అంధకసుతేషుద్వితీయస్య-భజమానస్య॥ విడూరథః-
విడూరథస్య॥ శూరః-
శూరస్య॥ శినిః-
శినేః॥ భోజః-
భోజస్య॥ హృదికః-
హృదికస్య॥ దేవమీఢః- శతధనుః-కృతవర్మాచేతిత్రయః పుత్రాః-
దేవమీఢస్య-మారిషానామకన్యాయాం॥ వసుదేవః-దేవభాగః- దేవశ్రవాః- ఆనకః-సృంజయః-శ్యామకః - కంకః-అనీకః-వత్సకః- వృకఇతిదశపుత్రా ఉదభూవన్-వసుదేవస్యైవానకదుందుభిరిత్యపరంనామ - పృథా - శ్రుతదేవా- శ్రుతకీర్తిః- శ్రుతశ్రవాః- రాజాధిదేవీతిపంచకన్యాశ్చాసన్-ఏతాసుపంచసు-పృథయావివాహాత్పూర్వమేవ-దుర్వాససోపదిష్టదేవతాకర్షణవిద్యా పరీక్షార్థంతయాతు - రవిరాకృష్టః- తదారవిస్స్వాంశేనతస్యాగర్భేసమాగాయగతః - తస్మాదేవకానీనఃకర్ణస్తస్యాముదభూత్ - తతఃపరం- పృథాతుపాండవేనత్తా- శ్రుతదేవాతుకారూషాయదత్తా-తస్యామేవదంతవక్త్రస్సమజని తస్యైవదంతవక్త్ర ఇత్యపరంనామ - ధృష్టకేతుః శ్రుతకీర్తిముహవాహ-తస్యాః-ప్రతర్దనాదయఃపంచ ఉదభూవన్-రాజధిదేవ్యాంజయత్సేనాత్- విందానువిందావుదభూతాం- దమఘోషః శ్రుతశ్రవసముహవాహ - తస్యాంశిశుపాలఉదభూత్ -
దేవభాగస్య- కంసాయాం॥ చిత్రకేతుః-బృహద్బలశ్చేతిద్వౌపుత్రౌ-
దేవశ్రవసః - కంసవత్యాం॥ సువీరః- ఇషుమానితిద్వౌపుత్రౌ-
కంకస్య - కంకాయాం॥ బకః- సత్యజిత్ - పురుజిదితిపుత్రత్రయముదభూత్-
సృంజయస్య- రాష్ట్రపాల్యాం॥ వృషః-దుర్మర్షణః- అన్యేచకేచనపుత్రాః-
శ్యామకస్య-సురభూమ్యాం॥ హరికేశః-హిరణ్యాక్షఇతి ద్వౌపుత్రౌ-
వత్సకస్య-మిశ్రకేశ్యాఖ్యాప్సరసి॥ వృకప్రభృతిపుత్రాస్సముద్భూవన్-
వృకస్య-దూర్వాక్ష్యాం॥ తక్షః- పుష్కరః- సాల్వః - ఏతత్ప్రభృతిపుత్రాస్సముజాయంత-
అనీకస్య-సుదామన్యాం॥ సుమిత్రః- ఆనీకః-బాణః-అన్యేచకేచనపుత్రాః-
ఆనకస్య-కర్ణికాయాం॥ ఋతధామ జయాఖ్యౌద్వౌపుత్రౌ-
వసుదేవస్య॥ పౌరవీ-రోహిణీ-భద్రా-మదిరా-రోచనా-ఇళా- దేవకీప్రముఖాఃపత్న్యఆసన్-భద్రాయాఏవకౌసల్యేత్యపరం నామ-
తత్ర భార్యాసు-పౌరవ్యాం॥ సుభద్రః- భద్రబాహుః - దుర్మదః- భద్రః-భూతః- అన్యేచసప్తతనయాః-
రోహిణ్యాం॥ బలః- గదః- సారణః-దుర్మదః-విపులః-ధ్రువః- కృతః-అన్యేచకేచనజాతాః-
మదిరాయాం॥ నందః ఉపనందః- కృతకః- శూరః-అన్యేచకేచనజాతాః-

భద్రాయాం॥ కేశినామైకపవాభూత్-
రోచనాయాం॥ హస్తః- హేమాంగదః - అన్యేచకేచన జాతాః-
ఇళాయాం॥ ఉరువల్కః- అన్యేచకేచనజాతాః-
భృతదేవాయాం॥ త్రిపృష్ఠఇత్యేకపవజాతః-
శాంతిదేవాయాం॥ ప్రస్రమః- ప్రశ్రితః - అన్యేచకేచనజాతాః-
ఉపదేవాయాం॥ కల్పవృష్టిప్రభృతిదశ రాజానోజాతాః-

శ్రీదేవాయాం॥వసుః-హంసః-సుధన్వా-అన్యేచత్రయః పుత్రాఆసన్-
దేవరక్షితాయాం॥ గదప్రభృతినవపుత్రాఆసన్-
సహదేవాయాం॥ పురూఢ- శ్రుతముఖ్యా- అష్టపుత్రా ఉదభూవన్-
దేవక్యాం॥ కీర్తిమాన్- సుషేణః- భద్రసేనః-ఋజుః- సమదనః- భద్రః - సంకర్షణః - శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూత శ్రీకృష్ణశ్చేత్యష్టౌపుత్రా అభవన్- సుభద్రానామకన్యకాచోదభూత్-

లీలాగృహీతవిగ్రహస్య శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేః- దారాః - అష్టోత్తరశతాధికషోడశసహస్రసంఖ్యాకాఆసన్- తాసాంమధ్యేప్రధానభూతాహ్యష్టభార్యాఅవతస్థుః - తాసుచాన్యాస్వప్యేకైకస్యాందశదశపుత్రాహ్యుదభూవన్- ఏవమష్టోత్తరశతాధికషోడశసహస్రమహిషీణాం - సాకల్యేనపరిగణనే-పుత్రాః అశీత్యుత్తరైకషష్టిసహస్రాధికలక్షపరిమితాహ్యాసన్ తేషుచపుత్రేషుమహారథాః - ప్రద్యుమ్నః-అనిరుద్ధః-దీప్తిమాన్-భానుః- సాంబః- మిశ్రః- బృహద్భానుః- మిత్రవిందః- వృకః- అరుణః- పుష్కరః- దేవబాహుః- శ్రుతదేవః- సునందనః - చిత్రభానుః- వరూధః- కవిః- న్యగ్రోధః- కించ- త్రివక్రాయాముపక్రోశ్నామపుత్రస్సంజాతః- సతుకృష్ణమనువ్రతస్సన్నారదోపదేశతః - స్త్రీశూద్రదాసానాంవైష్ణవసంస్కారప్రతిపాదకంముక్తిహేతుకంసాత్వతశాస్త్రంరచయామాస.

తేషాంత్వష్టాదశసుతానామధ్యే ప్రద్యుమ్నస్తుప్రథనుః-గుణైశ్చోత్తమస్సన్నధిష్ఠితః - తస్యవంశవర్ణనమేవంప్రకాశ్యతే.

శ్రీకృష్ణస్య-రుక్మిణీదేవ్యాం॥ ప్రద్యుమ్నః-
ప్రద్యుమ్నస్య-రుక్మివతీసుతాయాం॥ అనిరుద్ధః-
అనిరుద్ధస్య-రుక్మిపౌత్ర్యాం॥ వజ్రః-
వజ్రస్య॥ ప్రతిబాహుః-
ప్రతిబాహోఃసుబాహుః-
సుబాహోఃఉగ్రసేనః-
ఉగ్రసేనస్య- శతసేనః-

ఏవమేవక్రమేణాన్యేషాంచపుత్రాఅసంఖ్యాకాబహవశ్చోత్పన్నాఃతేషాంగృహాచార్యాఃసంఖ్యాయాం-షోడశసహస్రోత్తరకోటిత్రయపరిమితాఅభవన్-ఏవంగృహాచార్యసంఖ్యాయాము గణనీయాంసత్యాం - తదాచార్యాశ్చాపితానాంశ్రీకృష్ణవంశప్రసూతానాంసంఖ్యానకేనాపివక్తుం- శ్రోతుమూహితుం- పరిసంఖ్యాతుంచశక్యతఇతిసర్వమనవద్యం-

అత్రప్రతిపాదితయాదవవంశానుక్రమణికాయాఃప్రమాణవచనాని- శ్రీమద్భాగవతే- నవమస్కంధే-విష్ణుపురాణేచద్రష్టవ్యాణి - నాత్రగ్రంథవిస్తరభీత్యాతద్వచనాన్యుదాహృతాని-

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధసంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషావిరచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ॥ పురాణం॥ హయగ్రీవశాస్త్రిణా - విరచితాయాం - భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం- యాదవవంశానుక్రమణికానువర్ణనంసమాప్తం.

ఓం-తత్సత్.

శ్రీమద్భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాసమాప్తా.

శ్రీ రుక్మిణీ సత్యభామా సమేత - శ్రీ గోపాల కృష్ణ పర బ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సర్వాఖ్యానే - దశమస్కంధ ప్రారంభః.

శ్లో॥ విశ్వసర్గవిసర్గాదినవలక్షణలక్షితమ్। శ్రీకృష్ణాఖ్యంపరంధామజగద్ధామనమామితత్॥ ౧

దశమేదశమంలక్ష్యమాశ్రితాశ్రయవిగ్రహమ్। క్రీడద్యదుకులాంభోధౌసరానందమునీర్యతే॥ ౨

దశమేకృష్ణసత్కీర్తివితానాయానువర్ణ్యతే। ధర్మ్లగ్లానినిమిత్తస్తునిరోధోదుష్టభూభుజామ్॥ ౩

ప్రాకృతాదిశ్చతుర్థాయో నిరోధస్సతుషణ్మితః॥

టీ॥ అత్రప్రాకృతాదిచతుర్విధలయవివృతిరేవంవివిచ్యకథ్యతే॥ ప్రాకృతః-నైమిత్తికః-ఆత్యంతికః-నిత్యశ్చేతి-లయశ్చతుర్ధా- ప్రకృతౌతత్కార్యబ్రహ్మాండస్యలయఃప్రాకృతః-బ్రహ్మణోనిద్రాంనిమిత్తీకృత్యప్రవర్తమానోలోకత్రయప్రళయోనైమిత్తికః-జ్ఞానేనావిద్యాంసకార్యా-ధిత్వాస్వరూపేణావస్థానమాత్యంతికః దేహస్యప్రతిక్షణమవస్థాభేదేనప్రవర్తమానోనిత్యః॥

శ్లో॥ తత్తత్ప్రసంగతస్సృష్టిసంహారాదిరూపణైః। కృతానవతిరధ్యాయాదశమేకృష్ణకీర్తనే॥ ౪

ఆదైవ్యశ్చతురధ్యాయైబ్రహ్మస్తుత్యనయావసేః। భారహేతుకంహరేజన్మసప్రసంగనిరూప్యతే॥ ౫

గోకులేమధురాయాంచద్వారవత్యాంతతఃక్రమాత్। కృష్ణలీలాత్రిధాప్రోక్తాతత్తద్భేదైస్తువైకథా॥ ౬

పంచత్రింశద్భిరధ్యాయైబృందావనాదిభూ। గోకులేవసతోలీలావర్ణ్యతేహరచేతసా॥ ౭

వికేనయమునావారిన్యస్త్రోరేనకృతాస్తుతిః। వికాదశభిరాఖ్యాతాలీలామధుపురేహరేః॥ ౮

శేషైర్ద్వారవతీలీలాతన్నిర్మాణాదివర్ణ్యతే। ఎచంనవతిరధ్యాయాదశమేవిశదాగతాః॥ ౯

అత్రమునిభావప్రకాశికాఖ్యవిశిష్టాద్వైతవ్యాఖ్యాయాం

ఊహోహ్యాతప్రకరణప్రకాశరూపతయాప్రణీతశ్లోకాఆపివిద్వజ్జనోల్లాసాయప్రకాశ్యంతే.

శ్లో॥ పురాణరత్ననిర్మాణస్ఫుటీకృతజగద్ధితమ్। నిష్కలష్టభగవత్తత్త్వంపరాశరమహంస్తుమహే॥ కృష్ణద్వైపాయనంవందేసాక్షాన్నారాయణంమునిమ్। యస్యస్మరణమాత్రేణధీస్స్యాత్సర్వార్థపండితా॥ మాతాత్మివహరేర్భక్తింశ్రీశుకంమనవామహై। యద్గీతాత్కృష్ణచరితాన్నక్తోభూదుత్తరాసుతః॥ వందేనందవ్రజజనభృత్బృందావిపినదేవతాః। యత్పాదరేణుశైలేషుకృష్ణఃకృష్ణఖునాయతే॥ బ్రహ్మవిద్యాప్రదానేనమమసాక్షాన్నారాయణమ్। సంశ్రయేవేంకటాచార్యంవాదిభీకృత్తులాధిపమ్॥ వందేతాత్పర్యజలధింసర్వవిద్యాప్రదంవిభుమ్। నైష్కర్మ్యబ్రహ్మచర్యాఖ్యంపితృవ్యంరామదేశికమ్॥ శ్రీవాదిభీకరకులోత్తమవేంకటార్యచారుణ్యపూర్ణకవితీయకటాక్షశక్త్యా। స్వంథం విశిష్యదశమంశుకపక్షముఖ్యవ్యాఖ్యాస్వసంకలనయావివృణోమిలీల్యా॥ నిమ్నంమహామునిగ్రంథంవ్యాచికీర్షోశ్చలాత్మనః। స్థాథ్యంకృపయానద్ధిబాలస్యమమసాహసమ్॥ ఉపేక్షితానాంవివృతేరుక్తార్థవిశదీకృతేః। క్వచిద్విశేషకథనాత్సఫలోమత్పరిశ్రమః॥ అత్రావతరణశైలస్యస్వరూపమాత్మనః। కారణంభారసంతప్తమహాలోకమిహావదత్॥ ... .

శ్లో॥ తత్ర తుప్రథమైకంసస్వమృత్యుందైవకీసుతాత్। శ్రుత్వాఘీతోవధీత్తస్యాష్టమ్డింభాన్నితివన్యఁతే॥కృష్ణావతారచరిత్రశ్రవణా
మృతనిర్వృతః। ఉత్తరుగాదెనోత్సుక్యాద్రాజాపృచ్ఛతితత్పునః ॥ కథితోవంశవిస్తారఋషిభ్యాదినా॥ ఇదంలోకికప్రతీత్యభి
ప్రాయేణోక్తం॥ మునిభావప్రకాశికా॥ యదిభాగ్యవంశవిస్తారఃకథితఋషిభ్యస్వయం-తత్ర ముపయంశే-అంశెనకళయా-ఇదంలౌకిక ప్రతీత్య
భిప్రాయెణోక్తం॥ శ్లో॥కృష్ణస్తుభగవాన్స్వయమిత్యాదినానిరంశస్యాంశకల్పాదాయోగాత్-నాపిచగళ్ళురాహూదివదావేశావతారభిప్రా
యేణ॥ శ్లో॥ ఎషనారాయణఃశ్రీమాన్కేశవఃపురుషోత్తమఃనారాయణోక్షయోముఖరాంప్రతీత్యానాపూర్ణస్యైవావతారోక్తేః-యద్వాదీపోన్నప్రదీపన్యాయేనాప్రాకృతశుభవిగ్రహంశెనెతి॥ఆ॥నమూక్తానికర్మాదీ॥ శ్లో॥ జాతఃగతఃపితృగృహాద్రజమెధితాధఃఇత్యాదినా సత్యం పునర్విస్మరణవదెత్యాహ॥అవతీర్యెతి॥ము॥భూతానిభావయఁస్పృష్టైర్భూధరంసంకల్పవిషయీకరోతీతిభూతభావనఃవిశ్వస్యాత్మాచిశ్వాత్మా-యానీతి-కర్మాణీతిశెషఃయానికర్మాణీతిపాఠాంతరం-నను శ్లో॥ జాతఃగతఃపితృగృహాద్రజమెధితాధఃఇత్యాదినోక్తమెవ-పునఃపృచ్ఛతీత్యతఆహ-విస్తారాదితిసూచనామాత్రెణతృప్త్యభావాదితిభావఃఁ॥3॥అత్రలొకెవిధాజనాఃముక్తాఃముముక్షవఃవిషయిణశ్చ-తెషాంమధ్యెఅత్రనకస్యాప్యలంప్రత్యయఇత్యాహ॥నివృత్తతృషైరితి॥నివృత్తతృషైఃఅతతృష్ణైఃముక్తైరిత్యర్థఃఃముముక్షూణామయమెవాపాదెయఇత్యాహ-భవాపహాదితి-విషయిణాముపిహరినామాపియొయమెవెత్యాహ-శ్రొత్రమనొభిరామాదితి-అపగతాశుక్యస్మాత్తమాత్మానంహంతీత్యపశుఘ్నఃతస్మాత్-పశుఘ్నఁగతిరితి॥ ము ఆధభగవద్గుణకీర్తన
నశ్రవణాదెస్త్రివిధచెతనొపయొగంపదర్శతద్విషయే-నకస్యాపివిరాగఇత్యాహ ॥ నివృత్తెతి ॥ తెషాఁశిలాఃసనివృత్తొయెషాంతైర్ముక్తైరిత్యర్థఃఃఉపగీయమానాత్స్వయంపురుషాధ్యత్వెనానుసంధీయమానాత్ భవాపహాత్-ముముక్షూణాముపిప్రకృబంధక

శ్రీమద్భగవత శ్రీకృష్ణమూర్తె ర్విధవిచిత్రలీలావిశెషవర్ణనాకర్ణనాయ.

పరీక్షిన్నరెంద్రశ్శుకయొగీంద్రంపృచ్ఛతి.

రాజొవాచ ॥ కథితొవంశవిస్తారొభవతాసొమసూర్యయొఃఁ। రాజ్ఞాంచొభయవంశ్యానాంచరితంపరమాద్భుతమ్ ॥ ౧॥ యదొశ్చధర్మశీలస్యనితరాంమునిసత్తమ। తత్రాంశెనావతీర్ణస్యవిష్ణొర్వీర్యాణిశంసనఃఁ ॥ ౨॥ అవతీర్యయదొర్వంశెభగవాఁభూతభావనఃఁ। కృతవాఁయానివిశ్వాత్మాతానినొవదవిస్తరాత్ ॥ 3॥ నివృత్తతృషైరుపగీయమానాద్భవౌషధాచ్ఛ్రొత్రమనొభిరామాత్ ।కఉత్తమశ్లొకగుణానువాదాత్పుమాఁవిరజ్యెతవినాపశుఘ్నాత్ ॥ ౪॥ పితామహాస్తె సమరెమరంజయైర్దెవవ్రతాద్యాతిరథైస్తిమింగిలైఃఁ। దురత్యయంకౌరవసైన్యసాగరంకృత్వాతరంతివత్సపదంస్మయత్పవాఃఁ ॥ ౫॥ ద్రౌణ్యాస్త్రవిప్లుష్టమిదంమదంగంసంతానబీజంకురుపాండవానామ్। జుగొపకుక్షింగ

పాప్తనివర్తనద్వారా ఉపాయనిష్ఠదకల్వెనసంసారనివర్తకాత్-శ్రొతృమనొభిరామాత్-అతిభాగ్యస్వభావల్వెనశ్రొతౄణాంబద్ధానామపిమనొభిరామాచ్ఛ్రొత్రాకర్షకాదిత్యర్థఃఃఅపగతాశుక్శొకొయస్యసొపశుఘాత్మా-తస్యాపాధికశొకసద్భావెప్యానందస్యతద్ధర్మతయాస్వరూపస్యాప్యానందల్వెనచవస్తుతఃశొకరహితత్వాత్॥శ్లో॥ దాసభూతాఃస్వతస్సర్వెహ్యాత్మానఃపరమాత్మనఃఁ। నాన్యథాలక్షణంతెషాంబంధమొక్షౌతథైవచెతి-భగవన్నిరుపాధికశెషతయాప్రమాణసిద్ధం - తంహంతిఅన్యశెషీకరణెననాశయతీత్యపశుఘ్నఃతస్మాత్ఉక్తప్రకారనాశవ్యతిరెకెణఆత్మనొహననాదన్యహంత్వాత్-ఆత్మాపహారరూపమహాపాపకారిఇత్యర్థఃతదుక్తం॥శ్లో॥దెహొన్యథాసంతమాత్మానమన్యథాప్రతిపద్యతెఃకింతెనకృతంపాపంబొధెనాత్మాపహారిణెతి- ఏవంవిధాత్వాపిస్నాన్నకొప్యన్యొభగవద్గుణానువాదెవిరక్తఇతిభావఃఁ-పశుఘ్నంనకామయతీతివాధర్థఃఃర॥ కించఅస్మత్కులదైవతంశ్రీకృష్ణఃఁ-అతస్తత్కథైనిత్యంశ్రొతవ్యెత్యాశయెనాహ॥పితామహాఇతి॥ అమరాఁజయంతియెఁ-తైఃఁ-దెవవ్రతొభీష్మఃఁ-తదాదైర్యరతిరథైరెవవిమింగిలైఃఁమిరత్యయం- వత్సపదమివఅత్యల్పంకృత్వాతుచ్ఛీకృత్య- అతరద్భస్య-యఃశ్రీకృష్ణవిస్ఫులింగెపొంతెఁ-తస్యవీర్యాణివదస్వెతితృతీయశ్లొకఃతచదెనాన్వయఃఁ॥ము॥ ఎవంభగవత్కథాయాఃసర్వసాధారణ్యెనశ్రొతవ్యత్వమున్క్త్వా-స్వస్యవిశెషతఃశ్రొతవ్యతాయాంహెతుత్వెన-స్వకీయానాంస్వస్యచ-తత్కృతముపకారమాహ ॥ పితామహఃఇత్యాది॥ అమరంజయైఁ దెఁవానపిజెతుంశక్తైఃఁ- దెవవ్రతొభీష్మఃఁ - అతిరథైఃమహారథైరెవతిమింగిలైఃఁ - వత్సపదంకృత్వాతద్వదతితుచ్ఛీకృత్యెత్యర్థఃఃఁ- యొభగవానెవస్వస్యస్మరణసాధనంయెషాంతెయత్తత్పవాఃఁ-తస్యవీర్యాణీత్యుత్తరెణాన్వయఃఁ॥ఱ॥ నకెవలంపాండవానెరక్షత్-ఇదంమమశరీరమపిఁయొరక్షితవానిత్యాహ॥ద్రౌణ్యాస్త్ర విప్లుష్టమితి॥ ద్రౌణెరశ్వత్థామ్నఃఁ- బ్రహ్మాస్త్రెణదగ్ధం-ఇదంమచ్ఛరీరంమమ కుక్షిస్థాండవానాంచసంతానస్యబీజంనిదానం- మెమతుఃకథెప్రవిష్టొయొధృతచక్రొజుగొపెతి॥ము॥

ద్రౌణిరశ్వత్థామా-తస్యాస్త్రేణవిప్లుష్టం దగ్ధం-ఇదమిత్థంభూతం తాతిశయాత్తత్రేణప్రశస్తం కురుపాండవానాముభయేషామపి-సంతానబీజం వికలమవసంతతికారణం॥ ౬॥ వీర్యాణీతి॥ అఖిలదేహ భాజాంసర్వప్రాణినాం- అంతఃపురుషరూపేణబహిఃకాలరూపేశ్చఅంశాభ్యాం ప్రాయేణబహువచనం-అమృతంముక్తిం-మృత్యుంసంసారం-ఉతఅపి- ప్రయచ్ఛతోవీర్యాణి-వదస్వబ్రూహి అయంభావః-అంతర్యామిరూపేణఅంతర్బహిష్టానాం ముక్తిం బహిర్దృష్టీనాం కాలరూపేణమృత్యుంసంసారంప్రదదాతి-యతః- అతోంతర్దృష్ట్యాతద్వీర్యాన్యేవశ్రోతవ్యానీతి ॥ ము ॥ పూరుహూ ఇత్యేబహ్వాః- కాలాశ్చ-తఎవ-రూపాణిశరీరాణి- తేషాంజ్ఞానాం-కాలావయవానాంచ బాహుళ్యాద్బహువచనం- తైర్విశిష్టస్యేత్యర్థః॥ శ్రు॥ యస్యాత్మాశరీరమిత్యాదిశ్రుత్యాఆత్మాదిసర్వతత్త్వానాంభగవచ్ఛరీరత్వప్రవణాత్- అతఏవాఖిలదేహభాజాంఅంతఃశరీరాంతరే-అమృతంచ- మృత్యుమృతమృత్యుమపి- ప్రయచ్ఛతఃఆంతఃపురుషరూపేణ- శరీరస్థితిహేతోః- బహిఃకాలరూపేణ - తద్వినాశహేతోశ్చేత్యర్థః-యద్వాఆంతఃపురుషరూపేణంతర్యామిరూపేణమృతం కదాచిచ్ఛేతానానుకూల్యానుగుణంముక్తింప్రయచ్ఛతఇతి- మాయామనుష్యస్యఆశ్చర్యభూతమమనుష్యస్య యద్వా॥శ్లో॥ మాయాతుప్రకృతంజ్ఞానమిత్యైఘంటుకాః-యద్వా- ప్రచ్ఛన్నమనుష్యస్యమాయాశబ్దఃసంకీర్ణజ్ఞానపరః- తయామనుష్యస్య ఇచ్ఛాధీనమహోమనుష దేహస్యేత్యర్థః - విద్వద్యోగమహిమసాద్భూత్ కృతభగవద్వైభవఅతఏవ-మహామహిమ్నస్తస్యవీర్యాణిపదస్వేతిపదేత్యర్థః- యద్వాపదేశ్చేదః - స్వవిద్వత్- స్వస్వరూపాద్యభిజ్ఞ అత్ర ॥ శ్లో ॥ విశేషవిదుషశ్శాస్త్రం యత్తతో ద్రాగ్ హ్యతేపురఇత్యాదౌ విశేషంవిద్వాన్విజ్ఞత్- స్వంవిద్వత్ స్వవిద్వన్నితివిగ్రహః యద్వా- భాసనోపసంభాసాజ్ఞానయోర్వివక్షయా చమంత్రేణపదఇతి- భాసనార్థతఃక్- పదస్యచరమప్రకాశంపదేత్యర్థః॥౬॥రోహిణ్యాఇతి॥ననుశ్లో బలంగదంసారణంచదుర్మదంవిపులంధ్రువమ్। వసుదేవస్తురోహిణ్యాంకృతాదీనుదపాదయదితి రోహిణీసుతత్వేనోక్తస్య బలస్యపున స్తైస్తైరవతారైరిత్యుక్తేరితిచేన్న॥

తతస్తచ్ఛ్రోమాతుశ్చమేయశ్శరణంగతాయాః ॥ ౬ ॥ వీర్యాణితస్యాఖిలదేహభాజామంతర్బహిఃపూరుషకాలరూపైః। ప్రయచ్ఛతోమృత్యుముతామృతంచమాయామనుష్యస్యవదస్వవిద్వన్ ॥ ౭ ॥
రోహిణ్యాస్తనయఃప్రోక్తోరామస్సంకర్షణస్త్వయా। దేవక్యాగర్భసంబంధఃకుతోదేహాంతరం వినా ॥ ౮॥ కస్మాన్ముకుందోభగవాన్పితృగేహాద్వ్రజంగతః। క్వవాసంజ్ఞాతిభిస్సాకమకరోత్సాత్వతాంపతిః ॥ ౯ ॥ వ్రజేవసన్కిమకరోన్మధుపుర్యాంచకేశవః। భ్రాతరంచావధీత్కంసంమాతురద్ధాతదర్హణమ్ ॥ ౧౦ ॥ దేహంమానుషమాశ్రిత్య కతివర్షాణివృష్ణిభిః। యదుపుర్యాంసహావాత్సీత్పత్న్యఃకత్యభగవద్విభోః ॥ ౧౧ ॥ ఏతదన్యచ్చసర్వంమేమునేకృష్ణవిచేష్టితమ్। వక్తుమర్హసిసర్వజ్ఞశ్రద్దధానాయవిస్తృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ నైషాతిదుస్సహాక్షుణ్ణాంత్యక్తోదమపిబాధతే। పిబంతంత్వన్ముఖాంభోజాచ్ఛ్రుతంహరికథామృతమ్ ॥ ౧౩ ॥ శ్రీ సూతః ॥ ఎవంని శమ్యభృగునందనసాధువాదం వైయాసకిస్సభగవానథవిష్ణురాతమ్। ప్రత్యర్చ్యకృష్ణచరితంకలికల్మషఘ్నంవ్యాహర్తుమారభత

దనెతి శౌనకుప్రతి- సూతకృతసంబుద్ధిః- సూథువాడం సమీచీన ప్రశ్నంభాగవత ప్రధానఇతి ప్రధానశబ్దస్యనియతన పుంసకస్యంపులింగ త్వంఛాందసం - యద్వా-భాగవతం భగవత్సంబంధిచరిత్రం-తదేవప్రధానంముఖ్య ప్రతిపాద్యం యస్యేతి- ప్రత్యేక్ష్య ప్రకటనద్య ॥ ౧౪ ॥ సమ్యగితి॥ వ్యవసితాతనిశ్చితా - యత్ యతోబుద్ధిః ॥ము॥ సమ్యగ్వ్యవసితాసమ్యగుద్యోగయుక్తా-యస్యస్తాతైస్థికీనిష్ఠాయుక్తా॥ ౧౫ ॥ ము॥ వాసుదెవెతి॥ తత్ప్రాదసలిలంచ-బ్రహ్మరుద్రాస్నాతం పాత్యాంశ్చ- యథాపునాతి- తథాత్రీక్ పురుషాసత్యెధ్వనిః ॥ ౧౬ ॥ తత్ప్రతావత్ ప్రథమంభగవదవతారకారణమాహ - నవభిశ్లోకైకైः ॥ భూమిరితి ॥ దృప్తనృపవ్యాజాయెదైత్యాస్తైషామనీకశతానాంమయ తైర్యోభూరిభారఃతెనాక్రాంతా॥ము॥ అథభగవదవతారాయోద్భవతి భూమిరిత్యాదినా- దృప్తనృపవ్యాజాయెదైత్యాస్తైషామనీక శతాయుతైరితి-తదానంత్యముచ్యతె॥శ్లో॥శతంసహస్రమయుతంసవర్తమానంత్యవాచకమిత్యభిధానాత్ - తైర్దైవభూరిభారెణక్రాంతా॥ ౧౭॥ గౌరితి॥ విభూరంతికెఉపస్థితాసతీ ॥ ౧౮॥ ౧౯ ॥ తత్రెతి॥ వృష్ణూ దెహగ్రహణెజీవరూపెణ ప్రవిశ్యఆకంపయతీతివృష్ణూకపిः॥ ౨౦॥ గిరమితి॥ పౌరుషీంపురుషస్యభగవతోగాంవాచం-మెమత్తఃఆకర్ణ్యశృణు-తమూచిరంఅవిలంబితంతథైవవిధీయతాంచెది॥ ౨౧॥ పురెతి॥

శ్రీభగవదవతారకారణప్రవచనఘట్టం.

భాగవతప్రధానః॥ ౧౪॥ శ్రీశుకఃసమ్యగ్వ్యవసితాబుద్ధిస్తవరాజర్షిసత్తమ। వాసుదెవకథాయాంతెయజ్ఞాతాసైష్కికీరతిः॥ ౧౫ ॥ వాసుదెవకథాప్రశ్నఃపురుషాంస్త్రీ ఫునాతిహి। వక్తారంపృచ్ఛకం శ్రోతృంస్తత్పాదసలిలంయథా। ౧౬। భూమిర్వృప్తనృపవ్యాజదైత్యానీకశతాయుతైः। ఆక్రాంతాభూరిభారెణబ్రహ్మాణంశరణంయయౌ॥ ౧౭॥ గౌర్భూత్వాశ్రుముఖీఖిన్నారుదంతీకరుణంవిభోः। ఉపస్థితాంతికెతస్మైవ్యసనంసమువొచత॥ ౧౮॥ బ్రహ్మాతదుపధార్యాథసహదెవైస్తయాసహ। జగామసత్రిణయనస్తీరంక్షీరపయోనిధెः॥ ౧౯। తత్రగత్వాజగన్నాథంవాసుదెవంపురుషకపమ్। పురుణ్ణం పురుషసూక్తెనహ్యుపతస్థెసమాహితః॥ ౨౦ ॥ గిరంసమాధెగగనెసమీరితాంనిశమ్యవెధాస్త్రిదశానువాచహ। గాంపౌరుషీంమెశృణుతామరాः పురార్విధీయతామాశుతధైవమాచిరమ్॥ ౨౧॥ పురైవపుంసావధృతోధరాజ్వరోభవద్భిరంశైర్యదుషూపజన్యతామ్। సయావదుర్వ్యభరమీశ్వరెశ్వరः స్వకాలశక్త్యాక్షపయంశ్చరెద్భువి॥ ౨౨॥ వసుదెవగృహెసాక్షాద్భగవాన్పురుషఃపరః। జనిష్యతెతత్ప్రియార్థాస్త్రియఃచ॥ ౨౩ ॥ వాసుదెవకళానంతస్సహస్రవదనస్స్వరాట్। అగ్రతొభవితాదెవొహరెఃప్రియచికీర్షయా॥ ౨౪॥ విష్ణోర్మాయాభగవతీయయాసంమొహితంజగత్। ఆదిష్టాప్రభుణాంశెనకార్యార్థెసంభవిష్యతి॥ ౨౫॥ శ్రీశుకఃఇత్యాదిశ్యామరగణాన్ప్రజాపతిపతిర్విభుః। ఆశ్వాస్యచమహీంగీర్భిఃస్వధామపరమంయయౌ॥ ౨౬॥ శూరసెనొయదుపతిర్మథురామావసత్పురీమ్। మాథురాన్ శూరసెనాంశ్చవిషయాన్బుభుజెపురా॥ ౨౭ ॥ రాజధానీతతస్సాభూత్సర్వయాదవభూభుజామ్। మధురాభగవాన్యత్రనిత్యంసన్నిహితోహరిः॥ ౨౮॥ తస్యాంతుకస్యాంచిచ్ఛార్వాసుదెవఃకృతొద్వహః। దెవక్యాసూర్యయాసార్ధంప్రయాణెరథమారుహత్ ॥ ౨౯ ॥ ఉగ్ర

విష్ణొశ్చనాత్పురైవపుంసాఈశ్వరెణ-ధరాయాఃజ్వరఃతాపఃము॥విష్ణొశ్చనాత్పూర్వమెవెత్యర్థః- పుంసాధరమపురుషెణ- ధరాస్వరూపభూమెస్సంతాపఃధరాధరఖితిచపారః- అవధృతఃజ్ఞాతఃపురైవపుంసఖితిపారేపుంసకతిపంచమీ- తదవతారాత్పూర్వమెవభవద్భిర్యదుషూపజన్యతామిత్యన్వయఃతదాప్రకృతత్వాదథాత్వంసైవధరాజ్వరొవధృతఇత్యర్థః॥ ౨౬॥౨౭॥ ము॥ వాసుదెవకళానారాయణాంశఃఅనంతఃశెషఃస్వరాట్ స్వప్రకాశఃస్వతంత్రఃఇవ॥ ౨౮॥ విష్ణొరితి ॥ దెవక్యాగర్భసంకర్షణయశొదామొహనాదికాయాఃథెఃయశొదాయాంసంభవిష్యతి ॥ ము ॥ కార్యార్థెకతఃన్యార్థెదెవకీగర్భసంకర్షణయశొదామొహనాదిరూపె॥ ౨౯॥ ము॥ ప్రజాపతయొదక్షొదయఃతెషాంపతిర్విభుశ్చతుర్ముఖఃబ్రహ్మ॥ ౩౦॥ భొజెంద్రబంధనాగారెఅవతారాయప్రస్తావకథామాహయావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥శూరసెనఇతి॥ విషయాన్ దెశాన్॥ము॥ అథభగవదవతారస్థలంనిదిశన్నాహ- శూరసెనఇత్యాది- మథురాంచ్రరీమావసత్ అధిష్ఠితవాన్ - మథురామావిశన్నితిపాఠెతత్రవసన్నిత్యర్థఃతాః- మాథురాన్మథురాసంబంధినఃశూరసెనాన్శూరసెనాఖ్యాంశ్చ విషయాన్ దెశాన్ ॥ ౩౧॥ ౩౨॥తస్యామితి ॥ సూర్యయానవొఢ్యయాసాకం ప్రయాణెప్రయాణార్థం ॥ ము ॥ అథభొజెంద్రబంధనాగారెభగవదవతారాయప్రస్తౌతి - తస్యామిత్యాదినా-తస్యాంమథురాయాం-కస్మింశ్చిత్కదాచిత్ శూరొనామకశ్చిత్యాగ

వః - తిస్యాదిత్యంశాదిః - వసుదేవః - సూర్యయానామధేయా - భార్యయోచిపారిః॥ ౨౯॥ ఉగ్రసేనేతి॥ రశ్మీన్ ప్రగ్రహాన్ అగ్రహీత్॥ ము॥ రశ్మీక్ముఖరజ్జూనా॥ ౩౦॥ చతుశ్శతమితి॥ పారిబర్హాండచ్ఛన్నరం॥ ము॥ పాఠబర్హాకోలుకాదిముదంపత్యోర్దేయమూపచారికంవస్తు జాతం॥ ౩౧॥ దాసీనామితి॥ దేవకఃఉగ్రసేనః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ పథిపతి ॥ ఆభావ్యరారకిం సేతిసంబోధ్య - హంతాహంసవ్యల్॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ కులపాంసనంకులదూషణః - ఆరబ్ధఃఉద్యుక్తః - కిచేకేశబంధీ॥ ౩౫॥ తమితి॥ నృశం స క్రూరం - మహాభాగవతి - ఆయాదాదిః స్వజన్మని - దైవై హతైర్ణఆరకదుంబుభిఘోషాపేణ - బాలిభగవదవతారాణాశంక్య స్తుతికారతా సంభవతీతిసాంత్వయన్ స్తుత్యాకృపాపిపయత్వే నోపపత్తిశ్చి సన్మాత్రేణసంబోధయన్ ॥ ము ॥ నృశంసంఘాతుకం - సరపత్రపంజాజ్ఞాహ్యం - మహాభాగవతి - పదం - బాలిభగవదవతారమహిమ్నస్యసూచాపదై ర్వదేశకత్వం బాచయతి - పరిసాంత్వయన్ ప్రథమంహాసో క్తిరుపలాలయన్నిత్యర్థాః॥ ౩౬ ॥ . . . . కించ - వసుదేవఃకంసంసామభేదాభ్యాంసంభేదయన్నాహ॥శ్లాఘనీయెతి॥తత్రసామచంచవిధం శ్లో॥ భోపకృతిసంబంధాభ్యభేదోగుణ కీర్తనమ్। సామచంచవిధంభేదోదృష్టాదృష్టప్రభేదయం॥ ఇతి - శ్లాఘనీయగుణ ఇత్యుక్తం - భగినీమితిసంబంధకథనం - భ్రాతృకోపమోక్ష్యభేదంవక్ష్యతి - హన్యాదితి - స్త్రీవధనివృత్త్యర్థయశోలాభందర్శయతి - ఉద్వాహపర్వణీసంతానవృద్ధ్యోపకారందర్శయతి॥ ము ॥ సభవాక్ కంసహన్యాత్ - స్త్రీహననమేవాతి పాతకావహం - తత్రాపిభగినీత్యాః - తదపిదివాహపర్వణ్యేవతికిముపక్తవ్యమితిభావః॥ ౩౭॥ మమమరణభయేనహన్తిచేత్తథాపిమరణస్యాపరిహరణీయత్వాద్దేహాంతరస్యచావశ్యంభావిత్వాత్తత్రాపిభగవత్సమాస్వదత్వాదీనామవి

సేనసుతాఃకంసోభగినీన్యాఃప్రీతిమావహత్। రశ్మీన్హయానాంజగ్రాహరౌక్మైరథశతైర్వృతః॥ ౩౦ ॥ చతుశ్శతంపారిబర్హంగజానాంహేమమాలినామ్। అశ్వానామయుతంసార్ధంరథానాంచ త్రిషట్శతమ్॥ ౩౧ ॥ దాసీనాంసుకుమారీణాంద్వేశతేసమలంకృతే।మహిత్రైదేవకఃప్రాదాద్యానే దుర్దుహితృవత్సలః॥ ౩౨॥ శంఖతూర్యమృదంగానినేదుర్భంభయస్సమమ్।ప్రయాణోపక్రమేతావత్వరవధ్వోసుమంగళమ్॥ ౩౩॥ పథిప్రగ్రహిణంకంసమాభాష్యాహాశరీరవాక్।అస్యాస్త్వామష్టమోగర్భోహంతాయాంనయసేబుధ॥ ౩౪॥ ఇత్యుక్తస్సఖలఃపాపోభోజానాంకులపాంసనః। భగినీంహంతుమారబ్ధఃఖడ్గపాణిఃకచేగ్రహీత్॥ ౩౫॥ తంజుగుప్సితకర్మాణంనృశంసంనిరపత్రపమ్। వసుదేవోమహాభోగఉవాచపరిసాంత్వయన్॥ ౩౬॥వసుదేవః॥ శ్లాఘనీయగుణశ్శూరైర్భవాన్భోజయశస్కరః। సకథంభగినీంహన్యాత్స్త్రియముద్వాహపర్వణి॥ ౩౭॥ మృత్యుర్జన్మవతాంవీరదేహేనసహజాయతే। అద్యవాబ్దశతాంతేవామృత్యుర్వైప్రాణినాంధ్రువః॥ ౩౮ ॥ దేహేపంచత్వమాపన్నేదేహీకర్మానుగోవశః। దేహాంతరమనుప్రాప్యప్రాక్తనంత్యజతేవపుః॥ ౩౯ ॥ వ్రజంస్తిష్ఠన్పదైకేనయథైవా

శేషోత్తరత్వయేనపాపాచరణమనుక్తమిత్యభిప్రేత్యాహ॥మృత్యుర్ధ్రువఇతి॥దేహేనసహజాతివిధాత్రాలలాటేలిఖితత్వాదితి - దేహస్యక్షణభంగురత్వాన్నిత్యమశంక్యోమృత్యుర్ధ్రువఇతి - తథాపికాలవిలంబాధ్యంహస్తీతిచేత్తత్రాహ - అద్యవేతి - అవశ్యంభావినిమరణే విలంబమాత్రాయపాపాచరణమయుక్తమితిభావః॥ము॥నన్వేవమపిమరణభియాహన్తీత్యాశంక్య - అకృత్యకరణత్వాత్తకంచరమవశిష్యతే మరణంతునకేనాపిపరిహర్తుంశక్యమిత్యాహ॥మృత్యుర్ధ్రువఇతి॥దేహేనసహజాతి పూర్వకమాగమనుగ్యేనసియతోపస్థితికత్వాదిత్యర్థః తథాపికాలవిలంబాధ్యంహస్తీతిచేత్తత్రాహ అద్యవేతి - యథావిధిసమయంమృతావశ్యంభావిన్యాం దురవస్థాయాంవైకిన్యాంపాపాచరణమనుచితమితిభావః॥౩౮॥కించ తస్మిన్దేహేగతేయది - దేహాంతరంనస్యాత్ తదాపాపేనాప్యేతత్ఫలనంయుజ్యేతనతుతదస్తీత్యాహ॥దేహమితి ఆపన్నప్రాణికస్యవశాజ్జయత్నతఏవ - ప్రథమందేహాంతరంప్రాప్య - పశ్చాత్ - పూర్వంవపుస్త్యజతి ॥ ము ॥ కించ - లౌకికబోగైకలంపటస్యభోగాయతనేస్మిన్నప్యేపికమాగమనుగుణందేహాంతరప్రాప్తేరవశ్యకత్వాన్నియతవినాశస్యాస్యపాపాచరణేనాపిపాలనాశాహ్యథేత్యభిప్రయన్నాహ॥ దేహమితి॥పంచత్వమృతింఆపద్యేప్రాప్తఏవేతిత్యర్థః త్యజతేత్యజతి - కర్మానుగత్వాద్భోగాయతనందేహాంతరమవశ్యంభజతీత్యర్థః॥ ౩౯॥ అత్ర దృష్టాంతః ॥ వ్రజన్నితి ॥ ఏకేనఅగ్రతోనిహితేనపదాపశ్చాదన్యేన - భువమవష్టభ్యదేహంనిర్భర్త్స్యపశ్చాదన్యేనపూర్వప్రదేశాదుత్థాప్య పురోనిహితేనగచ్ఛతితద్వత్ - అత్రచస్వీకారపరిత్యాగౌనాత్యంతభిన్నవిషయా వితిస్పష్టం - దృష్టాంతాంతరమాహ - యథాతృణజలూకేతి - సహితృణాంతరమవష్టభ్యపూర్వతృణంత్యజతి - ఏవంకర్మచథేవతమానోజీవోపి ॥ ము ॥ అదృష్టాంతమాహ - వ్రజన్గచ్ఛన్పురుషః ఏకేనపదాఅగ్రేనిహితేనేత్యర్థః - ద్వితీయభువమవష్టభ్యదేహంపరిత్యజ్య ఏకేనపూర్వదేశాదాకృష్యాగ్రేనిహితేనపదేత్యర్థః - యథావాగచ్ఛతితద్వత్ - యద్వా - జీవద్దశాయామపిదేహస్థితేర్బహుతరయూథపుష్పోన్నయతేవివే

త్యేతదభ్యుద్యోతయంశృణ్వంతః-యథాగచ్ఛతి-పుమాన్-వికల్పాదేనలిప్యన్నపిగచ్ఛత్యేవ-చక్షుర్యథేతి-దేహాంతరప్రాప్తౌపూర్వదేహ
త్యాగేస్వప్నద్రష్టాంతమాహ- యథేతి-తృణజలూకాపితృణాంతరమవష్టభ్యైవ-పూర్వతృణాత్యజతి-ఏవంకర్మానుగుణోజీవోపిత్య
క్తాశరీరం॥ దేహవిషయాభేదస్వీకారపరిత్యాగేదశయిష్యతుందృష్టాంతాంతరమాహ ॥ స్వప్నఇతి ॥ దృష్టంరాజాదిదర్శనం-శ్రుతం
ఇంద్రాదిశ్రవణం తాభ్యాంఆహతసంస్కారేణమనసా- తదేవానుచింతయన్- ఈదృశంజాగ్రద్దృష్టశ్రుతసదృశంరాజాదిదేహరూ
పం- కిమపిఅతితుచ్ఛమనిరుక్తంపశ్యతి - క్షీణాంతరేచతదేవాహమితి ప్రతిపద్యతేమనస్తే-తతశ్చజాగ్రద్దేహపరిగతస్మృతిభ్రంశమివ
జ్ఞాయతేతి- జాగ్రత్యేవదశేయంకృష్ణాంతాంతరమాహ-మనోరథేతి- అత్రాపిదృష్టశ్రుతాభ్యామిత్యాదిసవర్ణం యోజ్యం- తథాచ
వక్ష్యతి ॥ శ్లో ॥ జంతోవైకస్యచిద్ధేతోర్మృత్యుర్యత్యంతవిస్మృతిః॥ జన్మత్వాత్మతయాపుంసస్సర్వభావేనభూరిద ॥ విషయస్వీకృతింప్రా
హుర్యథాస్వప్నమనోరథాః స్వప్నమనోరథేచేత్థం ప్రాక్కర్మసంస్మర్తవ్యసావిత్యాది తద్వదత్రాపికర్మజశాద్ధేహాంతరంప్రాప్య ప్రా
క్కర్మసంత్యజతీతి ॥ ము ॥ పురఃపుష్కలాభ్యాంమేవస్వప్నజాగ్రద్దశానుభూతాభ్యాంకృష్ణంతేనప్రతిపాదయతి॥ స్వప్నఇతి॥ దృష్టంరాజాదిద
ర్శనం-శ్రుతమింద్రాదిశ్రవణం- ఉభయత్రతాభ్యామాహితసంస్కారేణేతిశేషః మనసాదృష్టశ్రుతాభ్యామిచ్ఛతుర్ధ్యాత-
దృష్టశ్రుతమసీమితిలాభాభ్యామిత్యర్థః-అనుచింతయన్-ధ్యాయన్-మనోరథేనదృష్టశ్రుతవిషయమనోరథేన అభినివిష్టచేతనఃఆక్రాం
తాత్మా- పుమాన్- అపస్మృతిఃజాగ్రద్దేహస్మృతిరహితఃతదాభూత్వా- ఈదృశందృష్టశ్రుతరాజాదిసదృశం-కిమపిత
చ్ఛరీరంస్వప్నేయథాపశ్యతి- స్వయమాస్థితఇవానుభవతీత్యర్థః- జాగ్రద్దశాయామపివిపంచితయన్-పుమాన్-అపస్మృతిఃపతన్మానా
దేహస్మృతిరహితస్సన్- కిమపితదేవరాజాదిశరీరంప్రపద్యతే-తాదృశదేహాభిమానిస్థాయపతన్మానఇవాభిమానవాక్భవతి తద్వదిహ యు
ద్ధా- తత్రాజాదిశరీరమేవానుచింతయన్- ఈదృశంకిమపిస్వప్నేయథాపశ్యతీత్యుక్తం- యమాస్థితఇవానుభవతీత్యర్థః జాగ్రద్దశాయామపి
తదేవానుచింతయన్నీదృశంకిమపిప్రపద్యతే- తద్వదితియోజనా॥ ౮౧॥ ననువిచిత్రదేహాఽలాభానాంకర్మణామకృతాత్వాద్దేహవిశేషప్రా
ప్తేకింకారణమతఆహ॥ యతోయఇతి॥ దేహస్యపంచత్వసమయేపంచసుగుణేషు- పంచభూతేషు- మాయారచితేషు- మాయయానానాదే

నైవగచ్ఛతి॥ యథాతృణజలూకైవందేహీకర్మగతింగతః॥ ౮౦॥ స్వప్నేయథాపశ్యతిదేహమీదృశంమ
నోరథేనాభినివిష్టచేతనః। దృష్టశ్రుతాభ్యాంమనసానుచింతయన్ప్రపద్యతేతత్ప్రమపిహ్యపస్మృ
తిః॥ ౮౧॥ యతోయతోధావతిదైవచోదితంగుణేష్వహంకరణాత్మకంమనః। గుణేషుమాయారచితేషు
దేహ్యసౌప్రపద్యమానస్సహతేనజాయతే ॥ ౮౨ ॥ జ్యోతిర్యథైవోదకపార్థివేష్వదస్సమీగవే
గానుగతంవిభావ్యతే। ఎవంస్వమాయారచితేష్వసౌపుమాన్గుణేషురాగానుగతోవిముహ్యతి॥ ౮౩ ॥

హరూపేణరచితేషు- దైవేనశబలాభిముఖేనకర్మణాచోదితంనానావికారాత్మకంమనోయం యందేహందేవకర్మాదిరూపం- ప్రతిథావ
తిథాపచ్చసత్-యంయమాపఅభినివేశనప్రాప్తం- తత్రతత్రఅసౌదేహీజాయతే - ననుమరణకర్మకృతత్వాత్తదేవజాయతాంనతత్వక
ర్తాత్మత్యతఆహ- ప్రపద్యమానఇతి- అదేవాహమితిప్రపద్యమానస్తేనసహ జాయతఇతి ॥ ము ॥ నన్వస్తుదేహాంతరప్రాప్తిరాశ్వ
కీ తథాప్యేతాదృశదేహలాభేకిమాయాతమతఆహ॥ యతోయతఇతి॥ మనఃదైవచోదితంఫలాభిముఖాదృష్టప్రేరితంసత్- పూర్వదేహవి
నాశసమయకృతధృతిః యతోయతోధావతి యయాయయాదిశాప్రవర్తతే- అథమాయయాభగవత్సంకల్పేనరచితేషు దేహోత్తమాఘటిసే
షుపంచసుగుణేషుభూతేషు- వికారాత్మకందేహం యమితిశేషః ఆపఅభిలషణీయంధృతిః- అసౌదేహీప్రపద్యమానఉత్పత్తిమాపన్న
వత్-తేనదేహేనసహజాయతే- యద్వా- యతోయతఇత్యత్రార్థం- ఇణశ్శత్రుతం పదం- అన్యదవ్యయం- తథాచ- యతఃగచ్ఛతఃమ్రి
యమాణస్యేత్యర్థః మనఃయతోయంయాదిశాధావతీతి-అన్యత్రోక్తం-ఓమిత్యేకాక్షరం॥ యంయంవాపిస్మరన్భావంత్యజత్యం
తేకళేబరమ్ ॥ ౮౪॥ ననుసత్యంభవిష్యత్యేవకిమపిదేహవాత్రం- తథాప్యస్యఅతిప్రియస్యరాజదేహస్యరక్షణీయఅకృత్యమపి
ప్రయతతఇతిచేత్తత్రాహ ॥ జ్యోతిరితి ॥ అదశ్చంద్రాదిజ్యోతిః- ఉదకయుక్తేషు సాధిత్రవేషు ఘటాదిషు- యద్వా - ఉదకేషు పాధిత్ర వే
షుతైలఘృతాదిషు ప్రతిబింబేనస్థితం- సమీరస్యవాయోర్వేగమనుగతంకం పాదియుక్తం ప్రతీయతేయథా- ఏవంస్వావిద్యారచితేషుగు
ణేషుదేహేషు అసౌరాగేణానుగతఃప్రవిష్టోముహ్యతిఅభినివేశంప్రాప్నోతి- అయంభావః-ఆత్మనస్తావద్దేహాద్యధ్యాసాజ్జన్మోత్కర్షసహ
తేనజాయతఇతి- తతశ్చానోన్యధర్మాధ్యాసాద్యథాదేహధర్మాఃకార్శ్యాద్యఃఆత్మనిప్రతీయంతేస్థూలోహంకృశోహమితి ఏవమాత్మధ
ర్మాఃపైమాస్వదత్వజ్ఞానాశ్రయతాద్యాఃపి దేహాదిష్వితి- అతఃరాజమూకరాదిదేహదోషవిశేషాభావాత్వ్యర్థోమృత్యుప్రతీకారఇ
తి ॥ ము ॥ ఉక్తమేవార్థంసదృష్టాంతంవిశదయతి ॥ జ్యోతిరితి ॥ ఉదకపాధిత్రేషుఉదకపూర్ణతటాకాదిషు- అదఃప్రతిబింబత్వే
నపరిదృశ్యమానం- జ్యోతిఃఆకాశాదితేజఃసమీరవేగేనఅనుగతం తరంగాత్తరంగాంతరంప్రాప్తంయథేవవిభావ్యతేప్రతీయతే- ఏవము
సాక్షాన్మాయయాభగవత్సంకల్పనరచితాఃస్వయంయారచితాఃతేషు-యద్వా స్వస్మైమాయారచితాఃతేషు స్వభోగాధ్యాదేహోత్తమా
యాఘటితేష్వింద్రియేషు- గుణేషుచ దేహేషుమాయాసంకల్పనిర్మితేషు- గుణమయశరీరేష్వితివా- రాగేణానుగతఃఅనుప్రవిష్టఃవిముహ్యతీవా

హంప్రాప్నోతీతి ॥ ౪౩ ॥ ఏవముక్తంసామోపాయముపసంహరన్ భేదమాహ ॥ తస్మాదితి ॥ ఛలతఇతిఅభిద్రుహ్యమాణాత్ తత్సంబంధిన శ్చయమాదితి - భయంఇహాముత్రచభయమితిభేదోదర్శితః ॥ ము ॥ ఏవంశ్లాఘనీయగుణత్వాదిభిరుక్త-గుణకీర్తనసంబంధాదిప్రపంచ నపూర్వకంచరమార్ధబోధాదిరూపం సామవాదముపసంహరన్ - దృష్టాదృష్టభయివచనరూపంభేదమాహ ॥ తస్మాదితి ॥ మృత్యోర్దేహాంతరప్రాప్తేశ్చావశ్యకత్వాదిత్యర్థః - తథావిధఉక్తదృష్టాదృష్టజ్ఞానవాన్ - స్నేహమన్విచ్ఛన్నిర్దృష్టభయందర్శితం - ఛలద్రోహేణశ్రేయోహానిస్స్యాదిత్యర్థః - ద్రుగ్ధుఃద్రోహమాచరతః - ఛలతోభయంఛలలోకేయమాగ్భయమిత్యదృష్టభయముక్తం ॥ ౪౪ ॥ ఫుల్లస్నాయైవాహ ॥ ఏవమితి ॥ పుత్రిమోపమాదారుమయీనా అచేతనాస్త్రీయా । ము ॥ ఫుల్లఃసామవాదమాహ ॥ ఏవమితి ॥ పృత్రికోపమాపాంచాలికాతుల్యా-తథాపరతంత్రేత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ పాంచాలికాపృత్రికాస్యాద్వస్త్రదంతాదిభిఃకృతేతినిఘంటుః యద్వా-అపత్యప్రాయా-అతిశయితప్రేమాస్పదత్వోత్తరాగర్భమిదంవిశేషణం-స్త్రీత్వానజ్ఞాత్వాభావ్యదైన్యాదిభిర్దయనీయైవ - తత్రాపిదీనవత్సలస్యతదకృపణావధస్సుతరామనుచితఏవేతిభావః- కల్యాణీమిత్యనేనత్వయి క్రూరత్వంపర్యవస్యతి- ఏధోద్యోగస్తుస్వసఖలాభవేదితిద్యోత్యతే ॥ ౪౫ ॥ ఏవమితి ॥ చోద్యమూనఃఉపదిశ్యమానఃస్వయంచారుణఃపునఃక్షురపవిధాదైత్యాద్-ఆనృపతిఃఅనుసృతఇతి ॥ ౪౬ ॥ నిబంధంతస్సంజ్ఞాత్వాపించిత్యానకర్మబంధభిః ప్రాప్తకాలంప్రతీక్ష్యేతమిదం తత్రాన్వపద్యత ॥ ౪౭ ॥ మృత్యుబుద్ధిమతాపోహ్యాయావద్బుద్ధిబలోదయమ్। యద్యసౌననివర్తేతనాపరాధోస్తిదేహినః ॥ ౪౮ ॥ ప్రత్యక్షమృత్యువేపుత్రాన్మోచయేత్కృపణాఇమాన్। సుతామేయనిజాయేరన్మృత్యోర్వానమ్రియేతచేత్ ॥ ౪౯ ॥ పరోక్షయోవాకీనాస్యాద్గతిర్ధాతుర్దురత్యయా। ఉపస్థితోనివర్తేతనివృత్తఃపునరాపతేత్ ॥ ౫౦ ॥ అగ్నేర్యథాదారువియోగయోగయోరదృష్టతోన్యన్నిమిత్తమస్తి। ఏవంహిజంతోరపిదుర్విభావ్యశ్శరీరసంయోగవియోగహేతుః ॥ ౫౧ ॥ ఎవంవిమృశ్యతంపాపంయావదాత్మనిదర్శనమ్। సాంత్వయామాసవైశౌరిర్బహుమానపురస్సరమ్ ॥ ౫౨ ॥ ప్రహృష్టవదనాంభోజోనృశంసంనిరపత్రపమ్। మనసాదూయమానేనప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౫౩ ॥ నహ్యస్యాస్తేభయంసౌమ్యయదైవాత్వాహ్యశరీరవాక్। పుత్రాఃసమర్పయిష్యేహంయతస్తేభయముత్థితమ్ ॥ ౫౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ స్వసుర్వధాన్నివవృతేకంసస్తద్వాక్యసారవిత్। వసుదేవోపితంప్రీతఃప్రశస్యప్రశంకరిష్యమీత్యాహ ॥ ప్రత్యక్షేతి ॥ మృత్యువేకంనాయ-న్నివర్తమపిసైవన్యాయ్యమిత్యాశంక్యాహ-సుతాఇతి-అస్యాంయదిమేసుతాజాయేరన్ - తదాయద్భావి- తద్భవతు- జీవితంతుతావద్భవదేవతదంతరాయిదృయమేవమ్రియేత- తదానకించిదవశ్యాయ్యం ॥ ౪౯ ॥ యదిచ సుతాభవిష్యంతినచాయంమ్రియేత - తదా - మత్పుత్రాదేవాస్యమరణమిత్యాహ ॥ విచార్యయ ఇతి ॥ నను ప్రథమస్యకంసస్యతివబాలకాత్కథంమృత్యుస్స్యాత్తత్రాహ-కతిరితి-ధాతుః। శ్లో ॥ అస్యాస్త్వమష్టమోగర్భోహంతాయాంనయసేబుధేత్యుక్తవతః- అతఇదానీమపిత్వాపహరణప్రతిజ్ఞేవమంత్రిభిఃతథాసతి ఉపస్థితోమృత్యురయింతావన్నివర్తేతఇదానీంనివృత్తఃపునఃకాలంతరేఉపతిష్ఠేత్తదానాంచరాధోమేస్యాదిత్యర్థః- అథవామత్పుత్రాదుపస్థితోమృత్యురస్యాయథాహ్యనివర్తేతతపునరనేనసన్నంత్రేణభవేదితి- యద్వాకతిథాతుర్దురత్యయేత్యేతస్యప్రపంచఉపస్థితఇతి ॥ ము ॥ థాతుఃఅఘటితఘటనాశక్తస్యనివృత్తోపిపరదానాదినాపగపితో ॥ ౫౦ ॥ స్త్రీణామదృష్టంపుంవిదతక్యమితిసదృష్టాంతమాహ ॥ అగ్నేరితి ॥ యథాపృథక్ప్రదహతాపవహ్నిఃసన్నిహితానపిపృథక్పరిత్యజ్యకదాచిద్దూరస్థానేవదహతిగ్రాహంగృహీత్వా - నహితస్యప్రాణ్యదృష్టవ్యతిరేకేణకించిన్నియామకమస్తి యథా వివంచతోజఙ్గమరణయోరపిహేతుర్దుర్విభావ్యఃఅచింత్యః ॥ ౫౧ ॥ ఏవమితి ॥ యావదాత్మనిదర్శనంస్వప్రజ్ఞావధి-విమృశ్యవిచార్య ॥ ౫౨ ॥ ప్రహృష్టేతి ॥ తస్యవిశ్వాసాయతికసితముఖాంభోజస్సన్ ప్రహసన్ అబ్రవీత్ ॥ ౫౩ ॥ నేతి ॥ యత్యథాఅశరీరిజీవాగాహ- తథావైనిశ్చితం-అస్యాస్సకాశాత్ భేభయంనాస్తీతిభావః - యతఃయేభ్యఃపుత్రేభ్యఃభేభయంఉత్థితంఅష్టమోహంతేత్యుక్తే అన్యోన్యాపేక్షయాసర్వేభ్యష్టమభవేయురిత్యుద్ఘుష్టం-తాం అస్యాఃపుత్రాన్సమర్పయిష్యే ॥ ౫౪ ॥ స్వసురితి ॥ నివవృతేనివృత్తఃతదాస్వస్యాసారఃఉపపత్తిస్త

ద్విత్॥ ౫౫॥ అథేతి॥ కాలఉపావృత్తే ప్రసూతికాలే ప్రాప్తే-సర్వాఃసర్వాత్మా భగవానేవ దేవతా యస్యాస్స్వా-భగవదాశ్రయత్వాత్ సర్వదేవతామయీతి వా॥ ౫౬॥ ౫౭॥ నను మృత్యవే పుత్రంకథమర్పితవానిత్యపేక్షాయామాహ॥ కిందుస్సహమితి॥ సాధూనాం సత్యసంధానాం- నను పుత్రలాలనసుఖాపేక్షా కథంత్యక్తేత్యతఆహ- విదుషామితి- భగవానేవతత్త్వంనాన్యదితిజానతామిత్యర్థః- నను స్వయంనీతే సతి-కంసోబాలంనహన్యాదితి మత్వా-నీతవానితికింనస్యాత్ నేత్యాహ- కిమకార్యమితి - నను దేవకీపుత్రంకథంత్యాజితేత్యతఆహ- కిందుస్త్యజమితి ధృతైర్ధృతఆత్మాహరిర్యైస్తేషాం॥ ౫౮॥ ౫౯ ॥ ౬౦॥ ౬౧॥ కంసస్య శాంతిర్దేవకార్యానుగుణానభవతీతినారదస్య ప్రత్యవస్థానం-తదాహ॥నందాద్యాఇత్యాదిత్రయేణ॥౬౨॥ సర్వఇతి ॥ ఉభయోఃవసుదేవనందకులయోః ॥ ౬౩॥ ౬౪॥ భూమెరితి॥ దేవ

ప్రావిశద్గృహమ్॥ ౫౫॥ అథకాలఉపావృత్తేదేవకీసర్వదేవతా। పుత్రాన్ప్రసుషువేచాష్టౌకన్యాం చైవానువత్సరమ్॥ ౫౬ ॥ కీర్తిమంతంప్రథమజంకంసాయానకదుందుభిః। అర్పయామాసకృచ్ఛ్రేణ సోఽనృతాదతివిహ్వలః॥ ౫౭॥ కిందుస్సహంనుసాధూనాంవిదుషాంకిమపేక్షితమ్।కిమకార్యంకదర్యాణాం దుస్త్యజంకింధృతాత్మనామ్॥ ౫౮॥ దృష్ట్వాసమత్వంతచ్ఛౌరేస్సత్యేచైవవ్యవస్థితిమ్। కంసస్తుష్టమనా రాజన్ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్॥ ౫౯ ॥ ప్రతియాతుకుమారోఽయంనహ్యస్మాదస్తిమేభయమ్। అష్టమా ద్యువయోర్గర్భాన్మృత్యుర్మేభిహితఃకిల॥ ౬౦॥ తథేతిసుతమాదాయయయావానకదుందుభిః। నా భ్యనందతతద్వాక్యమసతోఽవిజితాత్మనః॥౬౧॥ నందాద్యాయేవ్రజేగోపాయాశ్చామీషాంచయోషి తః।వృష్ణయోవసుదేవాద్యాదేవక్యాద్యాయదుస్త్రియః॥ ౬౨॥ సర్వేవైదేవతాప్రాయాఉభయో రపిభారత।జ్ఞాతయోబంధుసుహృదోయేచకంసమనువ్రతాః॥ ౬౩॥ అసురాస్సర్వఏవైతేలోకోపద్రవ కారిణః। ఏతత్కంసాయభగవాన్ శశంసాభ్యేత్యనారదః॥ ౬౪ ॥ భూమేర్భారాయమాణానాందై త్యానాంచవధోద్యమమ్।ఋషేర్వినిర్గమేకంసోయదూన్మత్వాసురానితి॥ ౬౫॥ దేవక్యాగర్భసం భూతంవిష్ణుంచస్వవధంప్రతి। దేవకీంవసుదేవంచనిగృహ్యనిగళైర్గృహే॥ జాతంజాతమహన్పు త్రంతయోరజనశంకయా॥ ౬౬ ॥ మాతరంపితరంభ్రాతౄన్సర్వాంశ్చసుహృదస్తథా। ఘ్నంతి హ్యసుతృపోలుబ్ధారాజానఃప్రాయశోభువి॥ ౬౭ ॥ ఆత్మానమిహసంజాతంజానన్ప్రాగ్విష్ణునాహ తమ్। మహాసురంకాలనేమింయదుభిస్సవ్యరుధ్యత ॥ ౬౮ ॥ ఉగ్రసెనంచపితరంయదుభోజాంధకాధి పమ్। స్వయంనిగృహ్యబుభుజేశూరసేనాన్మహాబలః॥౬౯॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టాదశసహస్రికాయాం-సంహితాయాం-పారమహంస్యాం - శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం. దశమస్కంధే- ప్రథమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ ప్రలంబబకచాణూరతృణావర్తమహాశనైః। ముష్టికారిష్టద్వివిదపూతనాకేశిధేనుకైః॥ ౧ ॥ అన్యైశ్చాసురభూపాలైర్బాణభౌమాదిభిర్యుతః। యదూనాం కదనంచక్రేబలీమాగధసంశ్ర యః॥ ౨॥ తెపీడితానివివిశుః కురుపాంచాలకేకయాన్। సాల్వాన్విదర్భాన్నిషధాన్విదేహాన్కోసలా నపి॥ ౩॥ ఏకేతమనురుంధానాఃజ్ఞాతయఃపర్యుపాసతే। హతేషుషట్సుబాలేషుదేవక్యాఔగ్రసెనినా॥

కృతమితిశేషః ॥ ౬౫ ॥ దేవక్యాఇతి॥ నిగళైశ్శృంఖలైః- అజనోవిష్ణుః-తచ్ఛంకయా ॥ ౬౬ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ ౬౯ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - దశమస్కంధే - ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ....

ఇతి-శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవిరచితభావార్థదీపికాయాం- దశమస్కంధే-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో। ద్వితీయే కంసభీతానాం దేవక్యాగర్భగో హరిః బ్రహ్మాదిభిస్స్తుతస్సోచ సాంత్వితెతినిరూప్యతే॥ శ్లో॥ యదుభిస్సవ్యరుధ్యతేత్యుక్తం- తమెవవిరోధంప్రపంచయతి త్వరయా దేవకీగర్భస్యాస్యత్రసంచారేణభగవతఃప్రవేశంవక్తుంసార్ధత్రయేణాహ॥ ప్రలంబేతి॥ మహాశనః అఘాసురః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఏకఇతి॥ అనురుంధానా అనువర్తమానాః॥ ౪॥ సప్తమఇతి॥ ధామకళా- తదేవసప్తమోగర్భోబభూవ- కించ

స్థామిత్యతఆహ - యమనంతమితి - హర్షశోకవివర్ధనః ఆనందరూపస్యావతీర్ణత్వాత్తద్వర్ధనః - పూర్వగర్భసాధారణదృష్ట్యాశోక
తి॥ ౫॥ ౬॥ గచ్ఛేతి॥ ౭॥ నన్వసాగోకులేకిమిత్యాస్తేఅంతఆహ ॥ అన్యాశ్చేతి, నకేవలంసైవఅన్యాఆపీతి- వివక్షయాఅలక్ష్యస్థానేషు॥ ౮॥ దే
వక్యాఇతి॥ జఠరేసంతం- నచగర్భఆకృష్యమాణఃకథంజీవేచలతఆహ- మామకంధామేతి- తత్తథేతి॥ ౯॥ కిమర్థమేవంకార్యమిత్యతఆ
హ॥ అథేతి॥అథఅనంతరమేవేత్యర్థఃఅంశభాగైరితి-అంశైఃశక్తిభిఃభజతేఅధిష్ఠతి-సర్వాబ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతాఃతత్యంశభా
గఃతేనపరిపూర్ణరూపేణేత్యర్థఃయద్వాఅంశైఃజ్ఞానైశ్వర్యబలాదిభిఃభాజయతిసేవయతి-స్వీయాంతితేన-యద్వాఅంశేనపురుష
రూపేణమాయాంగోభజనం ఈక్షణంయస్యతేన - యద్వాఅంశేనమాయయాగుణావతారాదిరూపాఃభాగాఃభేదాఃయస్యతేన-య
ద్వాఅంశావతత్పృహార్హాదిరూపాఃభజనీయాఃయ - నతుసాక్షాత్స్వరూపంయస్యతేన- యద్వాఅంశైఃజ్ఞానబలాదిభిఃభజనంఅనుజ
ర్తనంభక్తైఃయస్యతేన-సర్వథాపరిపూర్ణరూపేణేతివివక్షితం.శ్లోకఃకృష్ణస్తుభగవాన్స్వయమిత్యుక్తత్వాదితి-తాంప్రాహాయతి-
త్వంయశోదాయామిత్యాదినాసార్ధచతుష్టయేన॥ ౧౦॥ అర్చిష్యంతీతి ॥ నర్వాక్పుత్రాదీన్కామయంతేయే-తేషాంవరాఃతుశ్వరీం
నియంశ్రీఃఅర్చకానాంసర్వకామవరాంప్రదాతియాతాం ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ త్వద్విద్వేషకర్షణేనతస్యసంకర్షణ-రామ-బలభ

౪ ॥ సప్తమోవైష్ణవంధామయమనంతంప్రచక్షతే। గర్భోబభూవదేవక్యా హర్షశోకవివర్ధనః ॥
౫ ॥ భగవానపివిశ్వాత్మావిదిత్వా కంసజంభయమ్। యదూనాంనిజనాథానాంయోగమాయాంసమా
దిశత్ ॥ ౬॥ గచ్ఛదేవివ్రజంభద్రేగోపగోభిరలంకృతమ్। రోహిణీవసుదేవస్యభార్యాస్తేనందగోకులే।
౭। అన్యాశ్చకంససంవిగ్నావివరేషువసంతిహి॥ ౮॥ దేవక్యాజఠరేగర్భంశేషాఖ్యంధామమామకమ్।
తత్సన్నికృష్యరోహిణ్యాఉదరేసన్నివేశయ॥ ౯॥అథాహమంశభాగేనదేవక్యాఃపుత్రతాంశుభే। ప్రా
प्स्यమిత్వంయశోదాయాంనందపత్న్యాంభవిష్యసి॥ ౧౦। అర్చిష్యంతిమనుష్యాస్త్వాంసర్వకామవ
రేశ్వరీమ్। ధూపోపహారబలిభిస్సర్వకామవరప్రదామ్॥ ౧౧ । నామధేయానికుర్వంతిస్థానానిచనరా
భువి। దుర్గేతిభద్రకాళీతివిజయావైష్ణవీతిచ॥ ౧౨ ॥ కుముదాచండికాకృష్ణామాధవీకన్యకేతిచ। మా
యానారాయణీశానాశారదేత్యంబికేతిచ॥ ౧౩ । గర్భఃసంకర్షణాత్తంవాఆహుస్సంకర్షణంభు
వి। రామేతిలోకరమణాద్బలభద్రంబలోచ్ఛ్రయాత్ । ౧౪॥ సందిష్టైవంభగవతాతథేత్యోమితితద్వ
చః। పరిక్రమ్యపరిష్వజ్యగాంగతాతత్తథాకరోత్ । ౧౫॥ గర్భేప్రణీతేదేవక్యారోహిణ్యాంయోగని
ద్రయా। అహోవిస్రంసితోగర్భఇతిపౌరావిచుక్రుశుః॥ ౧౬॥ ఆవివేశాంశభాగేనమనఆనకదుందు
భేః। అంశేనభగవాన్విష్ణుర్భూభారాపనుత్తయే॥ ౧౭॥సబిభ్రత్పౌరుషంధామభ్రాజమానోయథా
రవిః। దురాసదోతిమధ్యోభూతానాంసంబభూవహ॥ ౧౮ । తతోజగన్మంగళమచ్యుతాంశం
సమాహితంశూరసుతేనదేవీ । దధారసర్వాత్మకమాత్మభూతంకాష్ఠాయథానందకరంమనస్తః। ౧౯ ।
సాదేవకీసర్వజగన్నివాసనివాసభూతానితరాంనరేజే । భోజేంద్రగేహేగ్నిశిఖేవరుద్ధాసరస్వతీజ్ఞానఖ
లేయథాసతీ॥ ౨౦ । తాంవీక్ష్యకంసఃప్రభయాజితాంతరాంవిరోచయంతీంభవనంశుచిస్మితామ్।ఆహైహై

త్రేతి॥వ్యపదేశాభవిష్యంతీత్యాహ ॥ ౧౪॥ రామేతిచ సంబోధనం - కరిష్యంతి - త్వయాసంకర్షణేనతేనల్లోకస్యరమణాత్తథాత్వ
త్వాదనాత్॥ ౧౫॥ సందిష్టేతి॥ తథేతి- పునరపిఓమిత్యాదరేణప్రతిగృహ్యాంసృష్ట్వా॥ ౧౬॥ గర్భఇతి॥ విస్రంసితఃవిస్రస్తఇత్యేవం
చుక్రుశుఃనతుతద్విదురిత్యర్థఃకిం॥౧౭॥ఆవివేశేతి॥ మనఃఆవివేశ మనస్యావిర్బభూవ-జీవానామివనథాతుసంబంధజిత్యర్థఃకిం॥౧౮॥సఇతి॥థామశ్రీ విష్ణోః ॥ ౧౯ ॥ తతఇతి॥ జగన్మంగళంజగతోమూర్తిమన్మంగళం- అచ్యుతాంశంఅచ్యుతాఃచ్యుతిరహితాఃఅంశాఃవిశ్వ
రాద్యదేవాయస్యతం-యద్వాఅచ్యుతస్యఅంశఇవాంశఃభక్తానుగ్రహార్థంపరిచ్ఛిన్నఃపురిత్యర్థఃసమాహితంసమ్యగ్ధృతమేవఆహి
తంవేదదీక్షయాఆహితం- దేవీదివ్యాకృతమానాతుష్టస్తైర్వ్యర్థఃసర్వాత్మకంసర్వస్యాత్మానంఅతివివాత్మభూతంస్వస్మిన్నాధావేవసం
తం-మనస్తుమనసైవ-దధారధారణయాధృతవతీ-అ త్రానుగూపదృష్టాంతమాహ- యథాకాష్ఠాస్రా చీదిక్ఆనందకరంచంద్రమితి ॥
౧౯॥ సేతి॥ సర్వజగన్నివాసస్యశ్రీహరేర్నివాసభూతాసత్యపి- నితరాంసర్వజనాహ్లాదకతయానరేజే - కింతు స్వయమేవానంద
మన్వభూత్- యతఃకుసస్యగృహేరుద్ధాఅన్యైర్నదృశ్యతే-ఘటాదిషురుద్ధాఅగ్నిశిఖాదీపఇవ-తథా-సజ్ఞోభనా-సరస్వతీజ్ఞానఖలేజ్ఞా
నవంచకేరుద్ధాయథా-అన్యేషామనుపకారిణీనరాజకేతద్వత్॥ ౨౦॥ తామితి॥ ప్రభయాభవనంవిరోచయంతీం- అజితఃశ్రీకృష్ణః-అం

తరాకుమీముచ్యేయస్యాస్తాం- విషమవిరోచమానగుహంశ్రితగర్భస్థితః- ధ్రువఉహరిరేవయత్యస్తాదీదృశీయంభూవర్ణనాసీత్॥౭౧॥న
నుసంతిసామాదయఉపాయానేతిస్వయమేవాహ॥కిమిలి॥అయమధ్వతంత్రో దేవకార్యప్రధానఃవిక్రమంనవిహంతి-మద్వ్యతిరిక్రమం
పరిష్యల్వేవేత్యర్థఃయుష్మాతహిగాయమిదానీమేవహన్యతామితివిచింత్యాహ అధ్వతంత్రోపిపుమాన్ - స్వవిక్రమంనవిహంతిన
నాశయతిస్త్రీవధేతన్నాశస్యాదితిభావఃతదేవాహ- స్త్రీయాతి- గురుమత్యాగర్భిణ్యాగర్భిణ్యా॥౭౨॥విహంతీతి,కించ-సవిషజీవన్నై
వమృతస్యాత్-నృశంసికేనక్రౌర్యేణయోవధేత్॥౭౩॥దేవఇతి॥తంజీవంతమేవమనుజాశ్చపరిత్యజంత్యర్వాక్ప్రేతక్రియాంకుర్వంతి - దేహో
పృతైతనుమానినఃపాపినఃనరకంగచ్ఛంతి-అథవాశాపప్రకారమాహ- తనుమానినోదేహాత్మాభిమానినోన్యదేహేవిలేఅయంధ్రువ
మంధతమోగమిష్యతీతి॥౭౪॥౭౫॥ఆసీనఇతి॥సంవిశ్యశయానఃగర్భిణ్యాగర్భిణ్యా॥౭౬॥బ్రహ్మేతి॥రమ్యాభిఃగీర్భిఃవృషణంకామవర్షిణంవి
ష్ణుయజ్ఞతుష్టుభుఃమ॥వృషణంకామవర్షిణంభగవంతం- విష్ణుం అస్తువన్-ధిషణమితిపారేజ్ఞానమయమిత్యర్థఃగర్భిణ్యా॥౭౭॥ప్ర
లిత్యుతంసత్యంకృతమితిబహ్వృచాఃసత్యద్వ్యైనేవస్తువంతి॥సత్యప్రతమితి॥సత్యంప్రతంసంకల్పోయస్యసఃసత్యప్రరంసత్యం
పరంశ్రేష్ఠంస్తుతిసాధనంయస్మిన్కృతం- త్రిసత్యంత్రిష్వపికాలేషుసృష్టేఃపూర్వంప్రళయానంతరంస్థితిసమయేచసత్యం అవ్యభిచా
రేణవర్తమానం-తదేవాహుఃసత్యస్యయోనిమితి-సచ్చబ్దేనపృథివ్యాదీజాంసి-త్యశబ్దేనవాయ్వాకాశౌ ఎజంసచ్చత్యంచసత్తత్ఽభూదఛం
పకం॥శ్రు॥తత్సత్యమిత్యాచక్షతఇతిశ్రుతేఃతస్మాద్యోనిఃకారణం- అనేనసృష్టేఃపూర్వంపరమానతోక్తా- తథాసత్యైకస్మిన్నే
వనిహితంఅంతర్యామితయాస్థితం- అనేనస్థితిసమయేపిపరమానతోక్తా-తథాసత్యస్యసత్యంపారమార్థికం-
తన్నాశేప్యవశిష్యమాణరూపం అనేనప్రళయేప్యవధిత్వేనసత్యత్వందర్శితం-ఎవంత్రిసత్యస్వమిపపాదితం-తథాబుసత్యనేత్రం-

షమేప్రాణహరోహరిగుహాం ధ్రువంశ్రితోయన్నపరైయమీయుషేం ॥ ౭౧ ॥ కిమద్భుతస్మేకరణీయ
మాశుమేయమర్భతంత్రోనవిహంవిక్రమమ్। స్త్రీయాస్వసుర్గురుమత్యావధోయంయశశ్రీ
యంహంత్యనువేలమాయుషఃమ ॥ ౭౨ ॥ విహంతికీర్తేరనుమోదతేపరైస్త్రీజంతిసంతోయశసాపిహీ
నమ్। సఎషజీవన్మృతకోవతేతతోయత్యంతనృశంసికేన ॥ ౭౩ ॥ దేహేమృతేతంననుజాశ్మ
పంతిగంతాతమోంధంతనుమానినోధ్రువమ్ ॥ ౭౪ ॥ ఇతిఘోరతమాద్భావాత్సనివృత్తస్స్వయంప్ర
భుఃఆస్తేప్రతీక్ష్యతజ్జన్మహరేర్వైరానుబంధకృత్ ॥ ౭౫ ॥ ఆసీనస్సంవిశంస్తిష్ఠన్భుంజానఃపర్యటన్పి

బ్రహ్మేశానాది - దేవగణాః- దేవకీగర్భస్థితం పరమపురుషం స్తువంతి.

బన్। చింతయానోహృషీకేశమపశ్యత్తన్మయంజగత్ ॥ ౭౬ ॥ బ్రహ్మభవశ్చతత్రేత్యమునయోనారద
దాదయఃదేవైస్సానుచరైస్సకంగీర్భిర్వృషణమైడయన్ ॥ ౭౭ ॥ దేవాఊచుఃసత్యవ్రతంసత్య
పరంత్రిసత్యంసత్యస్యయోనింనిహితంచసత్యే। సత్యస్యసత్యమృతసత్యనేత్రంసత్యాత్మకంత్వాంశ

బుతంచసూనృతవాణీ- సత్యంచసమదర్శనం- తథాభగవతావ్యాఖ్యాస్యమానత్వాత్ ॥శ్లో॥ సత్యంచసమదర్శనం॥బుతంచసూనృ
తావాణీకవిభిఃపరికీర్తితేతి తయోర్నైకత్ర సంయసనాధనంసేతారంప్రపత్తకమితియావత్- ఏవంసవక్ష్యమాణేనప్రకారేణసత్యాత్మకంత్వాం
భగవన్ వయంశరణంప్రపన్నాఃస్మస్తేనేతి ॥ము॥ అనభగవతాసాధారక్షణీయప్రతిజ్ఞాతార్థంసత్యంవృష్ట్యాహపాత్ తృధమం
తత్సత్యాత్మకత్వంస్తువంతి॥సత్యప్రతమిత్ర॥సత్యసంకల్పఏశ్వర్యగతిఃయద్వా-సత్యాప్రరంతిప్రకర్షేణసంకల్పంయస్యేతి-సత్యం
సత్యవచనంపరంప్రధానంయస్యసఃఅవిసంవాదిసర్వప్రవృత్తిభావఃయద్వా-చిదచిద్భాత్మకంజగత్సత్యమిత్యుచ్యతే-
శ్రు॥యదస్యద్దేవేభ్యఃప్రాణేభ్యశ్చతత్సత్-అథయద్దేవాశ్చప్రాణాశ్చరక్షన్-తదేకయావాచాహవ్యాహ్రియతేసత్యమితిశ్రుతేఃత
తఃపరం-యద్వా-సత్యశబ్దేనప్రమాణతయాఉపసదఉచ్యంతేతత్పరం-యథాధర్వవేదవాక్ప్రతిపాద్యమిత్యర్థఃత్రయఃప్రకృతిపురు
షాలాఃసత్యాయస్యతంత్రిసత్యం- యద్వా-త్రిష్వప్యుత్పత్తిస్థితిప్రళయేషుసత్యంనైయత్యేనకారణతయావర్తమానమిత్యర్థఃతత్
దేవాహుఃసత్తస్యస్యయోనిమితి సచ్చబ్దేనపృథివ్యాదీజాంసి-త్యశబ్దేనవాయ్వాకాశౌబోధ్యంతే॥శ్రు॥తత్సత్యమిత్యాచక్షతఇతిశ్రుతేః
సచ్చత్యంచసత్యమిత్యేకవద్భావఃతస్యభూతపంచకస్య-యోనిఃకారణం॥శ్రు॥సచ్చత్యంచ్చాభవదిత్యుతేఃవిశేషేణనియతభూతభా
వినఃకారణత్వాత్సత్పదేపూర్వంతస్యవర్తమానతోక్తా-సత్యేతిస్త్రీత్వనిర్దేశఃప్రపంచే-నిహితంఅంతర్యామితయాసన్నిహితమితిస్థితి
కాలేనత్యత్వముక్తం-సత్యస్యప్రపంచస్యసత్యం వినాశరహితవిలయస్థానమిత్యర్థఃశ్రు॥తమఃపరేదేవఏకీభవల్లీతిశ్రుతేః అనే
నప్రళయేపిస్థితిరుక్తా-యద్వా-సత్యేనిత్యకారేపరమాకాశేనిహితంప్రతిష్ఠితం-సత్యస్యసత్యంజీవేభ్యోపిసత్యం- జీవానాంస్వరూ
పతోనిర్వికారత్వేనసత్యత్వేపి-స్వభావవికారవత్త్వాత్తేభ్యోపిధర్మభూతోనిత్యకారమిత్యర్థఃబుతసత్యనేత్రం-బుతంచసూ

నృతవాక్యం - సత్యంసమదశకానం ॥ శ్లో ॥ సత్యంచసమదశకానం। ఋతంతుసూనృతావాణీకవిభిఃపరికీర్తితెతిభగవద్భక్తైః- తదోనైకాత్రంనెతారంప్రవర్తకమిత్యర్థః- యద్వా ॥ శ్రు॥ ఏవమవృతాదాత్మానఁజుగుప్సెదితిశ్రుతౌ - పుణ్యవ్రతసంబంధిన్యవృతశబ్దప్రయోగాత్ ఋతంపుణ్యంసచానుస్యేయమూనోధర్మఃసత్యమువ్యమూనోధర్మఃతదోనైకాత్రం- అథవా - సత్యశబ్దఆదిత్యవాచీ॥శ్రు॥ ఆసానాదిత్యస్సత్యమితి శ్రుతెః- తత్సాహచర్యాదృతశబ్దశ్చంద్రవాచీతన్నెత్రం ॥శ్రు॥ చక్షుషేచంద్రమసార్యవిత్రుతెః - సత్యాత్మకనిర్విశేషస్వభావం- సత్యభూతాప్రకృతశుభవిగ్రహంవా॥ శ్లో॥ ఆత్మాజీవెధృతౌదెహఇతినిఘంటుః - విషంభూతంత్వాంశరణంప్రపన్నాఃరక్షితారంతరణోపాయంవాప్రాప్తాః॥శ్లో॥ ఉపాయెగృహరక్షితౌశ్శబ్దశ్శరణమిత్యేయమిత్యభిధానాత్ ॥ఆ॥ నమభవంతోపిలోకేశ్వరాఃమత్తుల్యావివ- కిమితిమాంశరణంప్రపద్యంతె- మైవంవాచ్యం-త్వమెవైకస్సర్వేశ్వరఃసర్వసృష్ట్యాదికారణత్వాత్ - వయంతుత్వదెకశరణావ - లోకాదిరూపందైవ్రతంచసర్వంత్వద్వ్యతిరెకేణనాస్తీతివక్తుందైవ్రతప్రపంచంవృక్షరూపెణనిరూపయంతి ॥ ఎకాయనఇతి॥ ఆసౌప్రపంచఃఆదిర్వృక్షఃవృశ్చ్యతెఛిద్యతెఽనెనెతివృక్షఃసమష్టివ్యష్టిదెహరూపఃకథంభూతఃఏకాయనఃఏకాప్రకృతిఃఆయనంఆశ్రయోయస్యసఃద్వెసుఖదుఃఖెపలెయస్యసఃత్రయొగుణాస్సత్త్వాదయొమూలానియస్యసఃధర్మాధర్మకామమొక్షెశ్చత్వారొరసాయస్యసఃపంచఇంద్రియాణిశిఫాజ్ఞానప్రకారాయస్యసఃషడూర్మయః॥ శ్లో॥ బుభుక్షొచపిపాసాచప్రాణస్యమనసఃస్మృతా॥శొకమొహౌశరీరస్యజరామృత్యూషడూర్మయఃకొశానాత్వగ్రుధిరమాంసమెదొస్థిమజ్జాపిలెపట్త్వొశాఃఆత్మానఃస్వభావాయస్యసఃషడాత్మా - సప్తధాతవఃత్వఙాదిసప్తధాతవఃస్యుస్యసఃపంచభూతాసిమనొబుద్ధ్యహంకారాశ్చెత్యష్టౌవిటపాఃశాఖావిస్తారాయస్యసఃనవాక్ఖనవద్వారాణిఅక్షీణిచ్ఛిద్రాణియస్యసఃదశప్రాణాఃనాగకూర్మకృకరదెవదత్తధనంజయప్రాణాపానవ్యానొదానసమానాఃఛదాఃపత్రాణియస్యసఃదశచ్ఛదఃద్వొజీవెశ్వరాఖగొయస్మిన్కసఃద్విఖగఃఽ ॥ ము ॥ అథకారణముద్ధ్యయమితిసర్వకారణస్యైవొపాస్యత్వశ్రవణాత్పూర్వశ్లొకసూచితం-భగవతఃకారణత్వంప్రసంచయితుంతావత్ప్రపంచస్వరూపమాహుః॥ ఎకాయనఇతి ।ఆదిఃప్రవాహొనిత్యఃవృశ్చ్యతఇతివృక్షఃవినాశీ-దెహరూపఃసప్రపంచఇత్యర్థఃసఎవవృక్షఇతిశ్లిష్టరూపకం-విశుద్ధకృతితత్త్వంపరబ్రహ్మతత్త్వంశాతిమనూక్రమొయుక్యైక్యెకాయనఃద్వెసుఖదుఃఖెపలెయస్యసఃద్విఫలఃత్రిమూలఃసత్త్వాదిగుణత్రయమూలకఃచత్వారఃపురుషార్థారసాయస్యసఃచతూరసఃపంచవిధఃపంచభూతప్రకారఃపంచెంద్రియాణివిజ్ఞానప్రకారాయస్యెతివా-పంచశిఫఇతిపాఠఃరణంప్రపన్నాఃఽ॥ ఎకాయనొసౌద్విఫలస్త్రిమూలశ్చతూరసఃపంచశిఫష్షడాత్మాసప్తత్వగష్టవిటపొనవాక్షొదశచ్ఛదొద్విఖగొహ్యాదివృక్షఃఽ॥ తస్మైనమొవాసుదెవాయతస్మైప్రభవతెనమఃతత్వంహ్యస్యజగతొవిధానంత్వంప్రభుర్నొవిబుధానమంతి

తెశిఫాశబ్దెనశాఖాభ్యొవిప్రసారిణిజటారూపాణ్యుచ్యంతె - పంచసూత్మభూతాఃశిఫాయస్యెతి - షడాత్మా - బుభుక్షొపిపాసాశొకమొహజరామృతిరూపాఃషడూర్మయఃఽఆత్మానఃస్వభావాయస్యసఃసమనసానహషడింద్రియాణ్యాత్మనియస్యెతివా - చర్మరుధిరమాంసమెదొమజ్జాస్థిశుక్లరూపాఃసప్తధాతవఃవిత్వఙ్మొయస్యసఃహస్తపాదశిరఃకంఠజఠరశ్చిద్రాదిరూపాఃశాఖాయస్యసఃనవాక్ఖనవద్వారకొటరఃదశప్రాణాఃప్రాణాపానవ్యానొదానసమాననాగకూర్మకృకరదెవదత్తధనంజయాఖ్యాఃశుద్ధస్థానీయాయస్యసఃదశచ్ఛదఃశబ్దాదయఽనానుహొలాఃప్రతిమూలాశ్చదశచ్ఛదాయస్యెతివా - ద్వొజీవపరమాత్మానౌఖగౌయస్యసఃద్విఖగఃఅశుద్ధవిభూతఇత్యర్థఃఽ॥ ఆ॥ ఏవంరూపస్యసంసారవృక్షస్యసతఃకార్యస్యత్వమెకఎవప్రసూతిఃప్రకృష్టెకారణమిత్యర్థఃత్వమెవసన్నిధానంసమ్యఙ్నిధీయతెస్మిన్నితిలయస్థానం - త్వమెవానుగ్రహశ్చఅనుగృహ్ణంతిపాలయంతీతి - నమబ్రహ్మవిష్ణురుద్రాఃఏవంభూతాఃప్రసిద్ధాఃకథమహమెవెత్తాహుఃత్వన్మాయయెతి- సంవృతంపిహితంచెతోజ్ఞానంయెషాంతె- తాన్మమెవనానాపశ్యంతి- యెతువిపశ్చితొవిద్వాంసఃతెతథానపశ్యంతి॥ము॥ తతఃకిమతఆహ॥త్వమితి॥ సతఃసత్యస్యకార్యభూతస్యవా-అస్యప్రపంచవృక్షస్యత్వమెకఏవప్రసూతిఃకారణం-సన్నిధానంసమ్యఙ్నిధనం - వినాశహెతురిత్యర్థఃప్రళయెసమ్యఙ్నిధీయతెస్మిన్ప్రపంచఇతిసన్నిధానంలయస్థానమితివా- త్వమెవానుగ్రహఃఅనుగ్రహశీలఃఇష్టప్రదానాదినాపాలకఇత్యర్థఃనమమైకస్యైవకథంసర్వవిధకారణత్వమన్యెషుపర్యవ్యచ్యంతె- జగత్కారణతయాయష్మదాదయఇత్యత్రాహుఃత్వన్మాయయెతి- త్వన్మాయయాత్వచ్ఛక్తిభూతయాజ్ఞానవిరొధిన్యావృతాత్మానఃఅసంవృతచెతసఃఅరొహతఙ్ఞానాఇత్యర్థఃతాన్మమెవపశ్యంతి- ఉక్తరీత్యానసర్వకారణంతాన్మమెవపశ్యంతీత్యర్థఃయెతువిశదంవిమృశ్యవానపశ్యంతీతినవిపశ్చితఃనష్టధీస్వనశబ్దస్యసుప్తెపిసమాసఃతజ్ఞతిశెషఃనానాపశ్యంతి- అస్మదాదినానాకారణానిపశ్యంతీత్యర్థఃయద్వామమైవసర్వకారణత్వెకథం మాంసర్వజీవవిలక్షణంనజానంతీత్యతఆహుఃత్వన్మాయయాసంవృతచెతసస్తావానానాపశ్యంతిఅనంతజీవరూపెణనానావిధంపశ్యంతి నతుజీవవిలక్షణంపరస్వరూపంజానంతీత్యర్థఃయెతువిపశ్చితఃతత్త్వజ్ఞాఃతెతుఏవంనపశ్యంతి-కింతుసర్వజీవవిలక్షణంసర్వజగజ్జన్మస్థితిలయైకకారణంపరస్వరూపంజానంతీత్యర్థఃయద్వాత్వన్మాయయాసంవృతచెతసస్తావానానాపశ్యంతిజగద్రక్షణాయరామకృష్ణాదిరూపెణబహువిధంనజానంతీత్యతఆహుఃత్వన్మాయయాసంవృతచెతసస్తావానానాపశ్యంతిఅనంతజీవరూపెణనానావిధంపశ్యంతి నతుజీవవిలక్షణంపరస్వరూపంజానంతీత్యర్థఃయెతువిపశ్చితఃతత్త్వజ్ఞాఃతెతుఏవంనపశ్యంతి-కింతుసర్వజీవవిలక్షణంసర్వజగజ్జన్మస్థితిలయైకకారణంపరస్వరూపంజానంతీత్యర్థఃయద్వాత్వన్మాయయాసంవృతచెతసస్తావానానాపశ్యంతి-జగద్రక్షణాయరామకృష్ణాదిరూపెణబహువిధంనజానంతీత్యతఆహుఃత్వన్మాయయాసంవృతచెతసస్తావానానాపశ్యంతి॥శ్లో॥కృషిభూవాచకశ్శబ్దొనశ్చనివృతివాచకఃఽపూర్ణానందంపరంబ్రహ్మకృష్ణఇత్యభిధీయతెఽతఇత్యభిధీయతెఽ - అతఇతికృష్ణశబ్దవ్యుత్పత్తిఃత్వదవతారరహస్యంనవిదంతీత్యర్థఃఽ

ధ్వంసః-యేతువిపశ్చితఃతవిపశ్యంతీతి॥౩౦॥ననుదేవకీపుత్రంమాంకథమేవంవర్ణయథేతిచేత్తత్రాహుః బిభ్రతీతి।ఆత్మాచరమూర్త్యా అవబోధ-అవబోధైకస్వరూపచరాచరస్యస్థావరజంగమాత్మకస్యతేమాయసుఖాయ సత్త్వగుణయుక్తానిఖలానాం అభద్రాణిసతాంసుఖావహాని - రూపాణిమూర్తీ-బిభ్రతఇతిచేత్-నతుత్వంఏకస్యాపిపుత్రఇత్యధ్వంసః ॥ ము॥ఎతదేవావతారవైభవమాహుః॥ బిభ్రతీతి॥అవబోధఃజ్ఞానస్వరూపఃఆత్మాత్వం-నత్వస్యమోహోపయుక్తశుద్ధస్తత్వస్యఉపపన్నాన్యుపయుక్తానిఅల్పచతుష్కానీత్యధ్వంసః॥శ్లో॥సత్త్వస్యైవప్రచతుష్కఇతిశ్లోకేః అప్రాకృతశుద్ధద్రవ్యమయానీతివా- రూపాణిమత్స్యకూర్మాదీని - లోకస్యతేమాయఏవమత్స్యసంస్థాపనాదిశ్రేయసే- బిభర్తీతి- ఉక్తంహిభగవతా ॥ శ్లో॥ పరిత్రాణాయసాధూనామిత్యాది ॥ ౩౧॥ నకేవలమేతావత్ భక్తానాంమోహోధ్వంసఃకింత్వాహుః ॥ త్వయీతి ॥ త్వయిసమాధినాఆవేశితచేతసానిమిత్తేన-త్వత్పాదపోతేనాశ్రితేన-ఏతేమఖ్యాఃవివేకినఃమహద్భిఃకృతేనసేవ్యతయాసంపాదితేన-యద్వా- ఇదమపిమాయామయమిత్యనాదరంపరిత్యజ్య-ఇదమేవమహత్సేవోత్థాపితఇష్టమితిమనసికృతేనఃహమమతేనేత్యధ్వంసః- భవాబ్ధింతుచ్ఛీకుర్వంతి - అనాయాసేనైవభజనానుసారిణీతేషాంముక్తిరిత్యధ్వంసః ॥ ము ॥ ఎతదవతారరహస్యవేదినోముచ్యంతఇత్యాహుః॥ త్వయీతి॥మహత్కృతేనమహత్తరేణపదిపత్తేనేత్యధ్వంసః - సమాధినాభక్తిరూపాధ్యాన్నజ్ఞానేన- త్వయ్యావేశితచేతసా-ఆసంజితచిత్తేనోపలక్షితాఃఏకేభగవదవతారరూపప్రవాహాఃత్వత్పాదైనైవపోతేనతరణసాధనేనతేనైవసిద్ధాపాయేనేత్యధ్వంసః - ఆమలసత్త్వధామ్నిత్యత్రపూర్వవదథోగాహ్యాః ॥౩౨॥ ననుతేనపోతేనకథంత్వాంప్రాప్నువంతీత్యాశంక్యాహుః ॥ స్వయమితి॥అయమధ్వంసః- సౌహృద్యమేవస్వప్రకాశ-త్వత్పాదపోతసామీప్యమాత్రేణభవాంభోధేఃపదమాత్రేజాతే-అతస్తన్నిరపేక్షం- స్వయమేవ-అన్యేషాంభీమంసుస్తరమపిభవార్ణవంసముత్తీర్య-భవత్పదాంభోరుహరూపాంనావమత్రైవసిధ్యాయభక్తిమూర్ధసంప్రదాయంప్రవర్తయేత్యధ్వంసః- పారంయాతాఃపారంగతాఃతత్ఫలం-యతోంభఃసౌహృదాఃసర్వభూతేషు - అదభ్రసౌహృదాఃఅతిప్రీతియుక్తాఃతత్రాస్తే- అన్యేషాంతరణయనిథాయేతి - కథంమత్పాదపోతేనేతీక్షాఃఅతఉక్తంభవాబ్ధిరితి॥

మనుగ్రహశ్చ। త్వన్మాయయాసంవృతచేతసస్త్వంపశ్యంతినానావిపశ్చితోయే। ౩౦॥ బిభ్రద్వపుఃసకలసుందరసన్నివేశంకర్మాచరన్భువిసుమంగలమాప్తకామః। రూపంయదేతదభిధాస్యతిధర్మగోప్తృ। ౩౧॥ త్వయ్యంబుజాక్షఖిలలోకనివాసధామ్నిసమాధినావేశితచేతసైకే। త్వత్పాదపోతేనమహత్కృతేనకుర్వంతిగోవత్సపదంభవాబ్ధిమ్॥ ౩౨ । స్వయంసముత్తీర్యసుదుస్తరంద్యుమన్భవార్ణవంభీమముదన్వదభ్రసౌహృదాః। భవత్పదాంభోరుహనావమత్రతేనిధాయయాతాస్పదమంజసోరుషోభవాబ్ధిం॥ ౩౩॥ యేన్యేరవిందాక్షవిముక్తమానినస్త్వయ్యస్తభావాదవిశుద్ధబుద్ధయఃఆరుహ్యకృచ్ఛ్రేణపరంపదంతతఃపతంత్యధోనాదృతయుష్మదంఘ్రయఃయత్తేసుజాతచరణాంబురుహంస్తనేషుభీతాశనైఃప్రియదధీమహికర్కశేషు। తేనాటవీమటసితద్వ్యథతేనకింస్విత్కూర్పాదిభిర్భ్రమతిధీర్భవదాయుషాంనఃస్వయంతవాక్తమనసోహరిపాదమూలంయదృచ్ఛయాస్థితవతఃకుతఆధిరాధి॥ ౩౪॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణేపారమహంస్యాంసంహితాయాంవైయాసిక్యాంద్వితీయస్కంధేబ్రహ్మణేభగవతఃస్వరూపతత్త్వోపదేశోనామప్రథమోధ్యాయఃసమాప్తఃశుభంభూయాత్॥

ఆత్మాతత్త్వంతత్త్వస్యమోహోపయుక్తశుద్ధస్తత్త్వస్యఉపపన్నాన్యుపయుక్తానిఅల్పచతుష్కానీత్యధ్వంసః॥శ్లో॥సత్త్వస్యైవప్రచతుష్కఇతిశ్లోకేః అప్రాకృతశుద్ధద్రవ్యమయానీతివా- రూపాణిమత్స్యకూర్మాదీని - లోకస్యతేమాయఏవమత్స్యసంస్థాపనాదిశ్రేయసే- బిభర్తీతి- ఉక్తంహిభగవతా ॥ శ్లో॥ పరిత్రాణాయసాధూనామిత్యాది ॥ ౩౧॥ నకేవలమేతావత్ భక్తానాంమోహోధ్వంసఃకింత్వాహుః ॥ త్వయీతి ॥ త్వయిసమాధినాఆవేశితచేతసానిమిత్తేన-త్వత్పాదపోతేనాశ్రితేన-ఏతేమఖ్యాఃవివేకినఃమహద్భిఃకృతేనసేవ్యతయాసంపాదితేన-యద్వా- ఇదమపిమాయామయమిత్యనాదరంపరిత్యజ్య-ఇదమేవమహత్సేవోత్థాపితఇష్టమితిమనసికృతేనఃహమమతేనేత్యధ్వంసః- భవాబ్ధింతుచ్ఛీకుర్వంతి - అనాయాసేనైవభజనానుసారిణీతేషాంముక్తిరిత్యధ్వంసః ॥ ము ॥ ఎతదవతారరహస్యవేదినోముచ్యంతఇత్యాహుః॥ త్వయీతి॥మహత్కృతేనమహత్తరేణపదిపత్తేనేత్యధ్వంసః - సమాధినాభక్తిరూపాధ్యాన్నజ్ఞానేన- త్వయ్యావేశితచేతసా-ఆసంజితచిత్తేనోపలక్షితాఃఏకేభగవదవతారరూపప్రవాహాఃత్వత్పాదైనైవపోతేనతరణసాధనేనతేనైవసిద్ధాపాయేనేత్యధ్వంసః - ఆమలసత్త్వధామ్నిత్యత్రపూర్వవదథోగాహ్యాః ॥౩౨॥ ననుతేనపోతేనకథంత్వాంప్రాప్నువంతీత్యాశంక్యాహుః ॥ స్వయమితి॥అయమధ్వంసః- సౌహృద్యమేవస్వప్రకాశ-త్వత్పాదపోతసామీప్యమాత్రేణభవాంభోధేఃపదమాత్రేజాతే-అతస్తన్నిరపేక్షం- స్వయమేవ-అన్యేషాంభీమంసుస్తరమపిభవార్ణవంసముత్తీర్య-భవత్పదాంభోరుహరూపాంనావమత్రైవసిధ్యాయభక్తిమూర్ధసంప్రదాయంప్రవర్తయేత్యధ్వంసః- పారంయాతాఃపారంగతాఃతత్ఫలం-యతోంభఃసౌహృదాఃసర్వభూతేషు - అదభ్రసౌహృదాఃఅతిప్రీతియుక్తాఃతత్రాస్తే- అన్యేషాంతరణయనిథాయేతి - కథంమత్పాదపోతేనేతీక్షాఃఅతఉక్తంభవాబ్ధిరితి॥

యుద్వాన-ఆదృతయుష్మదంఘ్రయఇతిచ్ఛేదః-తథాచఆదృతయుష్మదంఘ్రయస్తునచపతంత్యధఃఅతైవాధ్యాంతరం-త్వయి అస్తాశీస్తా-అసుత్యేపణఇతిధాతుః-బా ప్రతిభా- యెషాంతే-త్వద్వ్యతిరిక్తబుద్ధిప్రకాశాదధ్యధఃవిముక్తిమానినఃత్యక్తదేహాత్మాభిమానాఇతి ॥ శ్లో॥ కొకప్రీతిచకోరపారణపటుజ్యోత్స్నాతీవ్రచక్రాదివత్తీ ధంచిత్సాధుల్వాబాధ్యం-విద్యతెచాత్రైవ నూనుర ప్రశంసెప్రమోగఃఁ॥ శ్లో॥ తతోతికాయస్యసిరుద్ధమూర్ధ్నఃణకతి-యద్వా- విముక్తాఃమానసోదెహాత్మాభిమానవఁతోయైస్తెతథాక్తాఃత్య క్తమూఢశనసగాఇత్యధఃవాదెశసద్భిస్సహసెతసంవాదెశతత్వావలోకనెనెత్యధఃవిశుద్ధబుద్ధయఃనిమఁలజ్ఞానాఃఏతెనము ముక్షోర్యఁస్సంగత్యాగఃసత్సంగశ్చావశ్యకఇత్యుక్తఁ- ఆదృతయుష్మదంఘ్రయఃఁ - యెఅన్యెశరణాగతాఃలె- కృచ్ఛ్రెణమహావిశ్వాసపూ వఁకెన-శరణవరణెనెత్యధఃఁ- చరంపదమమృతస్థానమారుహ్యతితిఃసదాఽధోనపతంతీత్యధఃఁ॥ శ్రు॥ నచపునరావర్తఁతె-ఇతుఁమా నవమావవర్తఁంతఇత్యాదిస్మృతెఃఁ॥౩౪॥ద్వీయాస్తునకదాచిదపిపతంత్యాహుఃఁ ॥ తథెతి॥ నాయకాఃవిఘ్నహెతవఃఁ తెమూనీకానిస్తో మఃతానిపాంతీయె-తెషాంయూథఁసు-విచరంతివిఘ్నొత్కజయంతీత్యధఃఁ- యద్వా-త్వద్భ్రూఃప్రత్యెకంవినాయకానీకపమూర్ధసుగ రుడానాఁమూర్ధసుచరంతి॥ము॥ అథపూర్వఁయోజనానుగుణ్యెన-ఉత్తరశ్లోకార్థోవర్ణ్యతె- తాదృశదురభిమానరహితాస్త్వదీయా స్తుకదాచిదపినపతంతీత్యాహుఃఁ ॥ తథెతి ॥ యె - త్వయిబద్ధసౌహృదాస్తావకాఃత్వదేకశరణాఇత్యధఃఁ తెతథాపూర్వోక్తజనవత్మా గాఁత్సత్వధాత్ - క్వచిదపినభ్రశ్యంతీతి- పూర్వయోజనాంతరానుగుణ్యెనతు- త్వయి - బద్ధసౌహృదాస్తావకాఃఁ - హెమూఢవ - తెతవ - మాగాఁన్మోక్షపధాత్-తథాపూర్వోక్తప్రకారెణైవక్వచిదపినభ్రశ్యంతీతి- తాదృశఫురుమూఢలాభస్య -త్వత్పటాజ్ఞెవవిఘ్నుభ యాభావాన్నభ్రంశఇతివక్తుంపూర్వోక్తధాఁనువాదఇతినకశ్చిద్విరోధఃఁ- తదాహుఃఁ- త్వయెతి- వినాయకానీకపమూర్ధసువిఘ్న సే నాపతిశిరస్సు - విచరంతివిఘ్నొత్కజయంతీత్యధఃఁ॥౩౫ ॥ .....

సతాఁసుభావహనిరూపాణిధారయసీత్యుక్తంబిభర్షిరూపాణీతి తత్రైనప్రకారెణసుఖావహత్వమిత్యపేక్షయామాహుఃఁ ॥ సత్త్వమిలి॥స త్త్వంవపుఃశ్రయతెఇత్యన్వయఃఁ- శ్రెయ ఉపాయనంకమఁఫలదాతృ- కథం- యెనవపుషా - జనస్తవహరణంపూజాం- ఈహతెకరోతి-

కృచ్ఛ్రెణపరంపదంతతఃపతంత్యధోనాదృతయుష్మదంఘ్రయఃఁ ॥ ౩౨ ॥ తథానతెమాదవతావకాఃక్వచిద్భ్రశ్యంతిమార్గాత్త్వయిబద్ధసౌహృదాఃఁ ! త్వయాభిగుప్తావిచరంతినిర్భయావినాయకానీకపమూర్ధసుప్రభో॥ ౩౩॥ సత్త్వంవిశుద్ధంశ్రయతెభవాంస్థితౌశరీరిణాంశ్రెయఉపాయనంవపుఃఁ ! వెదక్రియాయోగతపస్సమాధిభిస్తవార్హణంయెనజనస్సమీహతె॥ ౩౪॥ సత్త్వంనచెద్ధాతరిశుద్ధమంజసం వసుర్విజ్ఞానమజ్ఞానభిదాపమార్జనమ్ ! గుణప్రకాశైరనుమీయతెభవాన్ప్రకాశతెయస్యచయెన

కైఃఁ - వెదశ్చక్రియాయోగశ్చతపశ్చసమాధిశ్చతైశ్చతుర్థాత్రమధర్మైరిత్యధఃఁ- వపుషానాశ్రయణెఅహఁతాసంబవాన్నకిర్మఫలసిద్ధి న్నావ్యధితి ॥ ము ॥ యదుక్తంబిభర్షిరూపాణీత్యత్రావతారాణాంసాధుసుఖావహత్వం- తత్ప్రకారమెవాహుఃఁ సత్త్వమిఁ॥ స్థితౌసృ ష్టస్యజగతఃస్థితికాలె- విశుద్ధంరజస్తమోగంధామిశ్రం- సత్త్వంశుద్ధసత్త్వమయం-ఉపపన్నఁఅయనశబ్దస్యనుపాశ్రయవా చీ-శ్రెయ సాముపాయనంసన్నిహితాశ్రయం-రామకృష్ణాదీనాంవయాసాలభ్యనాల్పాల్పదిపూర్ణత్వెనశిష్యమెవతద్ధాలభక్తశ్రెయఃప్రచత్వాత్- విగ్రహంవిధంవపుఃభవాఁశ్రయతె- యెనదివ్యమంగళవిగ్రహెణహెతునా- జనస్తవహరణంపూజాం- వెదాదిభిఃసముహలెఉద్యుక్తె- వెదఃస్వాధ్యాయఃఁ- తస్యాపిభగవన్ముఖొల్లాసహెతుత్వెనతదహఁణత్వాక్ - క్రియాయఁయజ్ఞాదికమాఁణి యొగస్తన్మంగళవిగ్రహధ్యానం-త పఃఅనశనవ్రతాది - సమాధిఁ క్తిఃఁ॥౩౬॥త్వయ్యంబుజాక్షెల్యాదినాశ్లోకత్రయెణభగవద్భక్తానామేవమొ క్షానాస్యెపటిత్యుక్తం-త త్రకస్యఫలంభక్తివినామాభూత్ - మొక్షస్యతుజ్ఞానైకసాధ్యత్వాత్కింభక్త్యెతిసానుశయాఁ ప్రత్యాహుఃఁ॥ సత్త్వమిలి. హెథాలఁఖి దంసత్త్వంనిజంతవవపుఃఁ - నభవెచ్ఛెత్తహఁవిజ్ఞానంవిశిష్టమపరొక్షంజ్ఞానంభవెదిత్యనుఖం ఁఃఁ- కథంభూతం అజ్ఞానభిదా పమార్జనం - ఆజ్ఞానంచతత్కృతాభిదాచ-తదెవారపమార్జనంనివర్తకం-యద్వా- అజ్ఞానంఖిన్తత్కృజ్ఞానభిత్ విజ్ఞానంమార్జనంనివా సం ఆభుప్రావ నరుజడానాంబుద్ధ్యాదీనాంయతఃప్రకాశఃతద్బ్రహ్మాలిజ్ఞానంభవెదెవసభావాఁసర్వపాతీఁరివూ ఁంగుణప్రకా శైఃగుణావచ్ఛిన్నైఃప్రకాశైఃఁ కెవలమనుమాయతెకల్పతె-నతుసాఁక్షాత్ప్రయతత్యధఃఁ- అనుమానప్రకారమెవాహుఃఁ ప్రకాశతె యస్యచయెనవాగుణఇతి - యస్యసంబంధీఅయంబుద్ధ్యాదిగుణఃప్రకాశతె- యొగుణపాతీత్యెవం - యెనవాబుద్ధ్యాద్యాకారుధెప్రవ ర్తా బాహ్యాగుణఃప్రకాశతఇత్యనుమీయతఇత్యధఃఁ-శుద్ధసత్త్వవపుషిత్వయి- సెవ్యమానెతు తదాకారెంతఃకరణ-త్వ్రసాదెనసా ధ్యొహారోభవెదితిభావఃఁ॥ ము॥ ఉక్తస్యదివ్యమఁగళవిగ్రహస్యస్మరణప్రభావత్వమాహుఃఁ॥ సత్త్వమెఁ॥ సత్త్వంరజెతామఃపదంతిజంతవఁవి హానఃఁ - విజ్ఞాయతెనెదివ్యాత్మస్వరూపమితివిజ్ఞానం - స్వాంతరఁతహెమప్రకాశకమణికరండికావత్త్రిగుణాత్మకప్రపఁలిలక్షఁ ద్రవ్యత్వెనాత్మస్వరూపస్యాలిరొధాయకమిత్యధఃఁ- అజ్ఞానభిదా - దెహోహమిత్యాద్యజ్ఞానకృతదెహమనుష్యాద్యాభిమానఃఁ ఁ

స్యాప్రభూజ్ఞానంనివర్తకం-భ్యాత్యజ్ఞానామితిశేషః-సత్త్వంశుద్ధసత్త్వ మయం-లేఖామజేజారూఢంపదుః॥క్ర॥ ఆప్రణఖాచ్ఛవర్ణఎ పసువర్ణఃఆవిత్యవర్ణఃమిత్యాదిశ్రుతేః-జగతోజ్ఞానహీనాః- నవిదుఃలిఖివిధంనవిజానంతి - కింతుఇతరసజాతి యమేవమన్వత ఇత్యర్థఃశ్లో॥ నభూతసంఘసంస్థానోదేహోస్యపరమాత్మనఇతిన్యాచ్యతే-సత్త్వంనచేద్ధాతరిదంనజంవపుర్విపాఠే హాథాతఃనిజమి దంసత్త్వంశుద్ధసత్త్వమయంవపుః - సభవేచ్చేత్ - తహ్ - అజ్ఞానంతత్కృతభేదాదేర్మాజ్ఞానం నివర్తకం- విజ్ఞానం విశిష్టా ధరోక్షజ్ఞానమిత్యర్థఃనభవేదిత్యనుషంగః యద్వా-అజ్ఞానభిన్ విజ్ఞానం - మాజ్ఞానంఆప - లోపం ప్రాప్తమేవేత్యర్థఃవిపంసా ఔత్తారయోగ్యస్యదివ్యమంగళవిగ్రహస్యైశ్వర్యాదిరవబోధం- అనుమేయస్య దివ్యత్వస్వరూపస్యతుకిముచ్యతేత్యభిప్రయంత స్తస్యసాపవర్జ్యజపుర్వస్కృతంసపద కారణత్వమాహుః- గుణేతి- యేనవాత్వయాహేతునా గుణోగుణమయప్రపంచఃప్రదాశ్యతేఉన్మీ షతీలికతాఽసిత్యర్థఃయస్యతవ- ప్రకాశతేచప్రత్యక్షోభవతి - సవర్జ్ఞోసీత్యర్థఃనభవాఽ- గుణప్రకాశైఃగుణమయకా ర్యైఃఅనుమీయతేకార్యస్యకారణభూతఇతిన్యాయాదితిభావఃశ్లో॥ 32॥ ఏవంతావదభిష్టూతానామభ్యుదయా భవగాఽర్థంరూపాణిచిభ ర్షీత్యుక్తం- తాన్యపిభజనీయానికేవలం - నతుజ్ఞాతుంశక్యంలే - అనంతత్వాదలక్ష్యత్వాచ్చమనోవచసోఽగోచరత్వాదిత్యాహుః॥ ననామరూపెఇతి॥ గుణాశ్చకర్మాణిచజన్మసిచతైర్నిరూపితవ్యేనిరూఢణాహేఽనభవతఃకుతఃఅనుమేయంతత్తమాగోయస్య- త వేతి- తత్రాపిహేతుఃతస్యసూక్ష్మణఇతి- నహిసాక్షీణస్తత్త్వమనోవచోగోచరమిత్యర్థఃశేదేవబహుథాద్యోతమాన అథాపిక్రి యాయాండుపాసనాదిలక్షణాయాం - త్వాంప్రతియంతిఉపాసకాస్తాన్ప్రత్యేవ్యంతి - హిప్రసిద్ధే ॥ ము ॥ అథభగవద్వర్ణనజన్మకర్మనామ రూపాణాంలోకసామ్యేనఅనిరూఢణీయత్వమాహుఃనిరూపితవ్యేతి ॥ మనోవచోభ్యాంవేదవాక్యేనతదనుసారిమనసాచేత్యర్థఃఅనుమేయవర్త్మనఃఅనుమేయస్యభావస్య సవర్జ్ఞసూక్ష్మణఃతవవర్త్మనఃసూక్ష్మణఇతిపాఠే- తస్యతథాప్రసిద్ధస్యేత్యర్థఃగుణజన్మకర్మభిస్తవ నామరూపైరనిరూపితవ్యే-గుణజన్మకర్మనామరూపాణిఇతరసజాతీయతయానిరూఢణీయాని॥ శ్లో ॥ జన్మకర్మచమేదివ్యమితివచనాత్-

వాగుణః॥ 31॥ ననామరూపైర్గుణకర్మజన్మభిర్నిరూపితవ్యేతవతస్యసాక్షిణఃమనోవచోభ్యామనుమే యవర్త్మనోదేవక్రియాయాంప్రతీయంత్యధాఽహి॥ 32॥ శృణ్వన్గృణన్సంస్మరయంశ్చచింతయ న్నామానిరూపాణిచమంగళానితే।క్రియాసుయస్త్వచ్చరణారవిందయోరావిష్టచిత్తోనభవాయకల్పతే॥ 33॥ దిష్ట్యాహరేస్యాభవతఃపదోభువోభారోపనీతస్తవజన్మనేశితుః। దిష్ట్యాంకితాంత్వత్పదకైస్సుశోభనైఃద్రక్ష్యామగాండ్యాంచతవానుకంపితామ్॥ 34॥ నతేభవస్యేశభవస్య కారణంవినా వినోదంబతతర్కయామహే। భవోనిరోధస్థితిసంభవోయతస్తవ క్రియాయత్స్వ యమీక్షతేగుణైః

సస్వేవంచేత్థంభూతాదికాస్తత్తన్మ కణి- అగ్నీంద్రాదినామరూపసజాత్యైనవ్యవహరంతీత్యత్రాపిపత్తిమాహుః - వేదేతి- అథాపి- త్వన్నామరూపాదేర్లౌకవిలక్షణత్వేపి- వేదక్రియాయాంవైదికకర్మణి ప్రతీయంతిహి- అయంభావఃవైదికకర్మణిప్రస్తుతా గ్నీంద్రాదినామరూపసజాతీయతయాభగవన్నామరూపనిదేశేపినేతరసాజాత్యక్లృప్తిదోషఃశ్రు॥ అంగాన్యన్యాదేవతాఖితెపాంత షంగత్వాత్తన్నామరూపాణీత్వదీయానీతిబుద్ధ్యావేదక్రియాయాంప్రవదంతినహిత్వదీయైస్వదీయసజాత్యేఖితరసజాతీయతానిరూఢణ దోషఃనైవమితరత్రనిరూపితవ్యమితి- దేవక్రియాయామితిపాఠే- హాదేవబహుథాద్యోతమానేత్యర్థఃశ్లో॥ 35॥ తస్మాద్భక్త్యైవమోక్ష ఇత్యుచసంహరంతి ॥ శృణ్వన్నితి ॥ అన్యానపిసంస్మరయన్-క్రియాసుదేవా చ్చనావిశు ॥ ము ॥ అథేంద్రాదినామరూపైశ్చస్వదసా ధారణనామరూపాణాంధ్యేయత్వాదికంతత్ఫలంచాహుఃశృణ్వన్నితి ॥ గృణన్కీర్తయన్- చింతయన్ధ్యాయన్- సంస్మరయన్అ స్యైపామపితానిస్మరయన్- ఆవిష్టచిత్తఃసంలగ్నచిత్తఃశ్లో॥ 36॥ విశేషతఃశ్రీకృష్ణావతారమఖినందంతి ॥ దిష్ట్యేతి ॥ నఃదిష్ట్యాభద్రంతవ పదఃపాదభూతాయాఃఈశ్వరస్యతవజన్మమాత్రేణభువోభారఃఅపనీతఏవ - కించ- త్వత్పదకైఃకోమలైఃపదైఃసుశోభనైఃవజ్రాం కుశాదిశుభలక్షణైఃగాంపుణ్యేంద్యాంస్వగతంచ-తత్త్వయానుకంపితాం ॥ ము ॥ ఏవంసామాన్యతోభగవదవతారకృతం జగదుపకా రమనుసంధాయ- ప్రస్తుతావతారకృతమప్యనుసందధానాఃస్వకృతాధ్యేమనుసందధతే ॥ దిష్ట్యేతి॥ దిష్ట్యేతిభద్రవాచకం- అ హోఅస్మాకంభద్రమిత్యర్థఃపదఃపాదభూతాయాఇత్యర్థఃఈశితుఃసవజగన్నియంతుఃతవజన్మనాఅపనీతఃఅపనీతప్రాయఃసు శోభనైఃవజ్రధ్వజాదిశుభలక్షణైఃత్వత్పదకైఃకోమలచరణైఃఅంకితాంగాంభువంద్యాంమ- ద్యాంస్వగతంచ తవత్వయేత్యర్థఃతవజన్మనైత్యనుషంగోవా- అనుకంపితాంభూభార భూతసురవిరోధినిరసనేనదయా విషయీకృతాంద్రక్ష్యామెతి॥ ర॥ తవజన్మనాబారో పనీతఇత్యత్రాత్మమపి కింజీవవత్పంసారఉక్తఃనహిననుహీత్యాహుఃనెతి ॥ బత- హాఈశఅసంసారిణస్తేజన్మనఃకారణంక్రీడాంవి నానతకర్మణియామఃకించ- హాఅభవాన్ర్య-అభవశ్చఆశ్రయశ్చ-నభవమాశ్రయతిఖితినా-అభయాశ్రయెతిపాఠాంతరే - నభయమాశ్ర యతఇతిఖితఃపాఠఃసంభోధనం హాఇత్యమ్తుత్తేత్యర్థఃతవజన్మకారణంనాస్తీతికిమువక్తవ్యం-యత,ఆత్మనిజీవాత్మన్యపి భవాదయఃత్వయి

విషయేయా అవిద్యా-తయాకృతాః న పరమార్థతస్సంతీతి ॥ ము ॥ తవజన్మశాఖారోపసీతఇత్యుక్తం- తచ్చనకర్మనిమిత్తకమిత్యాహుః॥ నతఇతి॥ అభవస్య అస్పృష్టసంసారగంధస్య-తేభవస్యజన్మనః కారణం-వినోదంక్రీడాంవినా- ఉక్తార్థేఉపపత్తిమాహుః భవఇతి- భవః సంసారః- తదాశ్రయోనభవతీత్యభవాశ్రయః ఆత్మాయస్యతస్మిన్- త్వయిసతిసాక్షిణిసతీత్యర్థః- యతఃభవః ఉత్పత్తిః తదాద్యోవికారాః- అవిద్యయాసంసారిణాంజ్ఞానవిరోధిన్యాప్రకృత్యా-కృతాః ప్రకృతిగతాః-నస్వరూపగతాః. అతస్తద్ద్వారస్యైవతఇతి భావః- యద్వా.అకృతాఇతిచ్ఛేదః-త్వయిభవాదయోవికారాఃఅవిద్యయాఅకృతాః-అతస్తవజన్మాదేః కారణంత్వాం-వినాంకుశమంతరేణ నకించిత్తర్కయామహఇతి- యద్వా-త్వయీత్యత్ర-తు అయీతిచ్ఛేదః - అయిఅనంగ-భవంనాశ్రయతఇత్యభవాశ్రయ- యతః- ఆత్మనితు జీవాత్మన్యపి- భవాదయః- అవిద్యయాకృతాః నతుస్వరూపప్రయుక్తాః॥౪౧॥ ప్రస్తుతంప్రార్థయంతే॥ మత్స్యేతి॥ నః అస్మాన్-త్రిభువనంచ-మత్స్యాదిషుయథాఅపాః తథా-అధునాపి పాహీతి-వందనంతఇతి వదంతఃసర్వేశిరోభిఃప్రణేముః॥ ము॥నను కేషు కేష్వవతీర్యమయారక్షణంకృతమిత్యత్రతత్సర్వంసంకలయ్య ప్రకృతోపయోగిత్వేనోపసంహరంతి॥ మత్స్యేతి॥ నోస్మాన్- పాసి-ననుయూయంత్రిభువనేశ్వరాః- కథంమత్ప్రార్థ్యా ఇత్యత్రాహుః త్రిభువనంచపాసీతి వయంత్వత్ప్రేష్యా ఏవేత్యర్థః- యదుజాతత్వే పితేసర్వేశ్వరత్వముజ్జ్వలమేవేతిద్యోతనార్థం మీశేతిసంబుద్ధిః అధునాయదూత్తమేత్యత్రాయంభావః-యథాపూర్వావతారైస్త్వంజగదపాలయః-తథా యదూత్తమావతారేణాపీతి వందనంతతుభ్యం- నమఇత్యర్థః ॥ ౪౨॥ దేవకీంప్రత్యాహుః ॥ దిష్ట్యేతి ॥ నోస్మాకంభవాయ క్షేమాయ- భవస్యప్రపంచోత్పత్తేః-అయనఃస్థానభూతఇతివా- సాక్షాత్పరః పుమాన్ తేకుక్షింగతః అతోభయంమాభూదితి - యోంశేనాపిసదాస్మాకంభవాయభవతి-ససాక్షాత్తేకుక్షింగతఇత్యేతదస్మద్భాగ్యం-యః-అంశేనమత్స్యాద్యవతారేణనోస్మాకంకల్యాణాయఆసీత్ - ససంపూర్ణస్తవకుక్షింగత ఇతి-తవదుఃఖనాశకోవాసందేహః॥ ము ॥ అథదేవకీముపలాలయంతఆహుః ॥ దిష్ట్యేతి ॥ భగవతామాత్మని॥౪౧॥మత్స్యాశ్వకచ్ఛపవరాహనృసింహహంసరాజన్యవిప్రవిబుధేషుకృతావతారః।త్వంపాహి

నస్త్రిభువనంచతథాధునేశ భారంభువోహరయదూత్తమవందనంతే॥ ౪౨ ॥ దిష్ట్యాంబతేకుక్షిగతఃపరఃపుమానంశేనసాక్షాద్భగవాన్భవాయనః। మాభూద్భయంభోజపతేర్ముమూర్షోర్గోప్తాయదూనాంభవితాతవాత్మజః ॥ ౪౩ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిష్టూయపురుషంయద్రూపమనిదంయథా। బ్రహ్మేశానౌపురోధాయదేవాఃప్రతియయుర్దివమ్॥ ౪౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వితీయోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ అథసర్వగుణోపేతఃకాలఃపరమశోభనః। యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షంశాంతర్క్షగ్రహతారకమ్

తృత్వాత్తదంగభూతానాంస్వేషామపి-తస్యాస్తథాత్వమభిసంధాయాంచేత్యుక్తం-అంశేనేతిపూర్వవద్వ్యాఖ్యేయం-సాక్షాద్భగవానితిహైవవిరోధాత్- నోస్మాకం- భవాయసమృద్ధ్యై-ముమూర్షోఃఆసన్నమరణాదిత్యర్థః ॥ ౪౩॥ ఇతీతి॥ యస్యరూపమనిదంసర్వప్రత్యక్షతం-యథాయథావత్-యద్రూపంమాయామనుష్యరూపమిదం-అనిదం- యథాఅవిద్యాకృతజన్మమరణాదిరహితం- సర్వసాక్షిప్రపంచసృష్టిస్థితిలయకారణమితివా-అస్మాన్ వంచయిత్వా-ఏతావిహస్థాస్యతఇతిమన్యమానాః-బ్రహ్మేశానౌపురోధాయపురతఃకృత్వా-దేవాఃదివంయయురితి ॥ ము ॥ యథాయద్రూపంయస్యపురుషస్యస్వరూపం- అనిదం ఇదమితినిర్దేష్టుమశక్యం - తంపురుషం - తథైవాభిష్టూయేత్యన్వయః- స్వరూపతోగుణతశ్చానంతతయాకబళినఃస్తోతుమశక్యత్వాదిదమితివక్తుమశక్యమిత్యేవాభిష్టూయేత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥తృతీయేనిజరూపేణసంభూతస్తుహరిస్స్వయమ్।పితృభ్యాంసంస్తుతోనీతఃపిత్రా భీతేనగోకులమ్॥అథేతి॥అథేతిమంగళార్థః - యర్హియదాసర్వగుణోపేతఃకాలోబభూవ తదాదేవక్యాంవిష్ణురావిరాసీదిత్యష్టమశ్లోకేనాన్వయః-పరమశోభనత్వమేవాహ యర్హీత్యాదినా- అజనాత్ నారాయణాత్-జన్మయస్యప్రజాపతేస్తస్యఋక్షంరోహిణీనక్షత్రం-కథంభూతం-శాంతానిఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీనిగ్రహాస్సూర్యాదయఃతారకాశ్చయస్మిన్ తత్ ॥ము॥ శ్లో ॥ స్వస్వరూపప్రకటనాత్పిత్రోర్భయనివారణాత్। హరేస్స్వభక్తదాక్షిణ్యమసూచయదిహోజ్జ్వలమ్॥ అసమంగళానాంచమంగళమితికల్యాణతమేభగవతిజాయమానే- కాలాదీనాంసర్వేషాంమంగళభూయిష్ఠతా సంపన్నేతివర్ణయన్ - తజ్జన్మప్రకారంప్రస్తౌతి ॥ అథేతి ॥ అథేతిమంగళార్థః - బ్రహ్మాదిగమనానంతర్యపరోవా - యర్హీతిసర్వత్రానుషజ్యతే - తత్రతత్రైకవచనబహువచనాంతప్రయోగానుగుణ్యేన అభూదభూవన్నిత్యధ్యాహార్యం - యర్హియదా-కాలాదయఏవంబభూవుః-తదా- దేవక్యాంవిష్ణురావిరాసీదిత్యష్టమశ్లోకేనాన్వయః- పరమశోభనత్వమేవాహ- యర్హీత్యాదినా- అజనాద్విష్ణోః- జన్మయస్యప్రజాపతేః తస్యఋక్షంరోహిణీనక్షత్రం- కీదృశం- శాంతాన్యక్రూరాణిఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీని-గ్రహాఃగురుశుక్రాదయః- తారకా

అన్యాశ్చయస్మిన్తత్ ॥౧॥ దిశఇతి॥ యహోతిసవత్రానుషంగః- నిర్మలానాముడుగణానాముదయోయస్మిన్తత్తథా-మంగళభూయిష్ఠాఃపురాదయోయస్యాంసాఃముః నిర్మలానాముడుగణానాముదయోయస్మిన్తత్-నిర్మలఉడుగణోదయోయస్మిన్స్థితివా - మంగళభూయిష్ఠాఃశ్రేష్ఠప్రచురాఃపురాణిపట్టణాని- గ్రామాఃప్రసిద్ధాఃవ్రజాఃకరాఃగోపాలవసతియశ్చయస్యాంసాఃతథోక్తా ॥ ౨॥ నద్యఇతి॥జలరుహాణాంశ్రీఃశోభాయెషాంతే- ద్విజాళికులానాంసన్నాదాయెషుతేస్తబకాయాసుతాఃముః జలరుహాణాంశ్రీఃశోభాయెషాంతే-ద్విజానాం- ఆళికులానాంచ సన్నాదాయెషుతే- తథాభూతాస్తబకాయాసుతాఃము ॥ ౩॥ వవావితి॥ సమెధితాఃసమ్యక్దీప్తాబభూవురిత్యర్థః - సమిధితెతిపాఠే ఆడభావఆర్షఃముః॥శాంతాఃపూర్వవత్మంథాఃద్విజాళీనాంనగ్నయఃసమెధితాఃతదాజజ్వలురిత్యర్థఃయద్వాశాంతాఃఅకలుషాఃసమెధితాఇతి- సమింధతెతిపాఠెసమైంధతేత్యర్థఃఆడాగమోభావశ్ఛందసఃము ॥ ౪॥ మనాంసీతి॥ అసురద్రుహాంకంసాదిదైత్యస్త్రీణాంసర్వప్రాణినాందెవానాంచెతి- స్వకెతువిశెషమాహ- జాయమానఇతి-అజనెజాయమానెజనాసర్వనేతుఈయోస్మత్తొషసితి-ఆసన్నఃప్రసన్నోయస్మిన్సమయెతస్మిన్ ॥ ము ॥ అసురద్రుహాందెవద్రుహామితీత్యర్థఃతథాహెసర్వప్రాణినామితినఃప్రసాదద్యోతనార్థమెవంప్రయోగఃయద్వాసాధూనాంమనాంసిప్రసన్నాన్సిప్రసాదయుక్తాన్యాసర్వ- ఆసురద్రుహాంమనాంసిప్రసన్నాన్విప్రకృష్టెఖణసన్నానిదుఃఖకృశానీత్యర్థఃఅసురద్రుహామితిపాఠెకంసాంవ్యతిరిక్తానాంసర్వప్రాణినామిత్యర్థఃయద్వా-కంసాదీనాం-ద్రుహంతన్నిరణాధిక్యనామితి-దెవానామితివా ॥ ౫॥ ముముచురితి॥తమసాఉద్భూతెతి-ఘనతమసినిశీథెముః॥నిశీథెతమఉద్భూతంయస్మిన్తత్తథాభూతెసతి- యద్వా-తమఉద్భవఃభావెక్తఃతమసఉద్భూతంయస్మిన్నితిగాఢాంధకారావృతెసతీత్యర్థఃరకమ్॥ ౧॥ దిశఃప్రసెదుర్గగనంనిర్మలోడుగణోదయమ్। మహీమంగళభూయిష్ఠపురగ్రామవ్రజాకరా॥ ౨॥ నద్యఃప్రసన్నసలిలా హ్రదాజలరుహశ్రియఃి ద్విజాళికులసన్నాదస్తబకావనరాజయఃి ॥ ౩ ॥ ववौवायుస్సుఖస్పర్శఃపుణ్యగంధవహశ్శుచిఃి అగ్నయశ్చద్విజాతీనాంశాంతాస్తత్రసమెధితాఃి॥ ౪॥ మనాంస్యాసన్ప్రసన్నానిసాధూనామసురద్రుహామ్।జాయమానెజనెతస్మిన్నెదుర్గంభయోదివి॥ ౫ ॥ జగుఃకిన్నరగంధర్వాస్తుష్టువుస్సిద్ధచారణాఃి విద్యాధర్యశ్చననృతురప్సరోభిస్సునంముదా॥ ౬॥ ముముచుర్మునయోదెవాస్సుమనాంసిముదాన్వితాఃినందంమందంజలధరాజగర్జురనుసాగరమ్॥నిశీథెతమఉద్భూతెజాయమానెజనార్దనె॥ ౭॥దెవక్యాందెవరూపిణ్యాంవిష్ణుస్సర్వగుహాశయఃిఆవిరాసీద్యథాప్రాచ్యాందిశీందురివపుష్కలఃి॥ ౮॥ తమద్భుతంబాలకమంబుజెక్షణంచతుర్భుజంశంఖగదాద్యుదాయుధమ్।శ్రీవత్సలక్ష్మంగళశోభికాస్తుభంపీతాంబరంసాంద్రపయోదసౌభగమ్॥ ౯॥ మహార్హవైదూర్యకిరీటకుండలత్విషాపరిష్వక్తసహస్రకుంతలమ్।ఉద్దామకాంచ్యంగదకంకణాదిభిర్విరోచమానంవసుదెవఐక్షత ॥ ౧౦ ॥ సవిస్మయోత్ఫుల్లవిలోచనొహరింసుతంవిలోక్యానకదుందుభిస్తదా॥ ౭॥ దెవక్యామితి॥ యథాయథావత్ విశ్వాసైవరూపెణ ॥ము॥ దెవక్యాంవిష్ణుర్యథాయథావత్ - విశ్వాసైవరూపెణెత్యర్థఃఆవిరాసీదితిస్వయుఃి- సవెషాంగుహాసుహృదయాంతరెషుశెతె ఇతిసర్వగుహాశయఃినారాతర్యామీత్యర్థఃి- పుష్కలఃిపూర్ణఃి- అనెనదృష్టాంతెన-చంద్రస్యదిక్సంబంధ ఇవభగవతొదెవకీగర్భసంబంధఃి- నతుస్త్రీకృతశరీరావతారగర్భమలనిమజ్జనస్థితిరితిద్యొత్యతె ॥ ౮॥ తమితి॥ తంఅద్భుతంబాలకంచవసు దెవఐక్షతెతిద్వితీయశ్లొకస్దెనాన్వయఃి- అద్భుతత్వెహెతుఃగర్భవిశెషణాని అంబుజెక్షణమిత్యాదిని- శ్రీవత్సొలక్ష్మలక్షణంయస్యఃగళెనశొభతెగళశొభికొస్తుభొయస్మిన్ ॥ ము ॥ యథావదావిరాసీదిత్యుక్తంతదెవాహ॥తమిత్యాదినా॥ తంవసుదెవఐక్షతెతి స్తీయశ్లొకెనాన్వయఃి అద్భుతంబాలకరూపవిలక్షణత్వాశ్చార్యకరం- అంబుజెక్షణమిత్యాదీనితత్రహెతుఖఢ్గతవిశెషణని-శంఖగదాదీన్యుద్ధృతాన్యాయుధానియస్యతం- శ్రీవత్సలక్ష్మంతల్లక్ష్మణమిత్యర్థఃశ్రియఃశ్రీదెవ్యాఃవత్సలాచ్ఛన్నవొపనివృత్త్యాఅనుహార్త్యొభూదెవీయస్యతమిత్యథాఽంతరంచాహుఃి- సాంద్రపయొదసౌభగంజలభరితమెఘసుభగం॥ ౯॥ మహార్హెతి॥ పరిష్వక్తసహస్రకుంతలంకిరీటకుండలాదీనాం-శ్వేతరుపరిమితకెశమిత్యర్థఃి॥ము॥ మహార్హాణ్యనమ్యూజ్జ్వలాన్యైడూర్యాణియస్మిన్- తస్యకిరీటస్యకుండలయొశ్చత్విహపరిష్వక్తసహస్రకుంతలంవ్యాప్తాపరిమితకెశకలాపం॥శ్లొ॥శతంసహస్రమయుతంసవర్జనంత్వాచకమిత్యభిధానాత్- కృష్ణవర్ణాదెనయఉత్పవఃి సెనసంభ్రమొయస్యసతథొక్తఃి ॥ ౧౦॥ సవిస్మయెతి॥ విస్తరెణోత్ఫుల్లెవికసితెవిలొచనెయస్యసఃి గవామయుతమస్పష్టశత్ మనసాదత్తవాన్- కంసనిగృహీతస్యదానాసంభవాత్-స్పష్టొహ్లాదఃకృష్ణప్రాప్తెతి- ఘనాఆపుర్జలొత్పాతాఃన్ తత్కలి చ ॥ ము ॥ ధానెషుఃి - ఆపుర్జలతీస్మాతఃి-ముదాఆపుర్వాస్తథిలిఖా-గ

వామయుతమస్పృశత్ మనసాప్రాప్తాత్-తదాంకారాసిగృహీతస్యసాయోద్దానాదయోగాత్- అతఎవఉత్తరత్రకంసవధానంతరంలభ్యమా
రసుతోరాజన్నిత్యాగభ్య॥శ్లో॥యఃకృష్ణరామజన్మాత్రేమనోదత్తామహామతిః। తాశ్చాదదాదనస్మృత్యాసాయోద్దానంవత్యత్తే॥౧౧॥అ
థేతి॥ కృతధీఃశుద్ధబుద్ధిః ॥ ము ॥ అఖిలపరబ్రహ్మభూతపురుషోత్తమసాయోద్ధాదానోత్పన్నతత్త్వజ్ఞానా-తోదంపతీ-భగవంతమస్తువతామి
తివదన్- ప్రథమంవసుదేవస్తుతిప్రకారమాహ॥ అథేతి॥ కృతధీఃకింశబుద్ధిః-భారలోకపరిక్షీతంప్రలిసంబుద్ధిః గతభీఃకంసాద్భ
తః- తత్రహేతుః- ప్రభావవిదితి॥ ౧౩॥ వసుదేవఃప్రథమంపుత్రబుద్ధ్యాపశ్యన్-తాంపరిత్యజ్యాహ ॥ విదితోసి॥ అహోవిదితోసి-
కథంవిదితోస్మి- భవాన్ప్రకృతేఃపరఃపురుషఇతి- ననుకిమత్రాశ్చర్యం-పురుషస్యప్రకృతేరన్యత్వాదితిత్యఆహ- సాక్షాదితి-ప్రత్య
క్షతఇత్యర్థః- నన్వక్షీసన్నికృష్టంప్రత్యక్షతఉపలభ్యతే-కింపరోక్షత్వమతఆహ- కేవలేతి- కేవలశ్చాసావనుభవశ్చ-ఆనందశ్చ-తదేవస్వరూ
పంయస్యసఃఆ ॥ శ్రు ॥ ఆనందోబ్రహ్మేత్యాదివ్యజానాదిత్యాదిశ్రుతేఃఆ ॥ కించ - సర్వబుద్ధిదృక్ - నహ్యాత్మాభూతోదృశ్యోభవతీత్యర్థఃఆ
ము ॥ ననుజీవాత్మనోపిపంచ వింశకత్వేనప్రకృతేఃపరత్వాత్ కథంప్రమయ్యేవపరమపురుషత్వమవధారితమిత్యతఆహ , కేవలేతి ॥ కేవలా
నుభవఃకేవలజ్ఞానం-ఆనందశ్చ స్వరూపంయస్యసః- సర్వబుద్ధింసర్వవస్తుగోచరజ్ఞానంధరతీతిధృక్ - సర్వజ్ఞఇత్యర్థఃఆ॥ ౧౩॥
ననుదేవకీజఠరేప్రవిష్టస్యకిమియమితిస్తుతిఃక్రియతేత్యతఆహ॥ సఏవేతి॥ సఏవఉక్తస్వరూపఏవ-త్వం-నదేవకీజఠరేప్రవిష్టఇత్యర్థః-
ననువిశ్వంసృష్ట్వాతదేవానుప్రవిష్టస్యకిమైక్యంతద్బహు-అతఆహ-స్వప్రకృత్యేతి-స్వమాయయాఇదంసృష్ట్వాతదను-త్వమప్రవిష్టఏవేతి-ననుత
ర్హ్యేకధాశ్రుత్యాచ్యతేఆ॥ శ్రు ॥ తత్సృష్ట్వాతదేవానుప్రావిశదితి-అతఆహ-ప్రవిష్టఇవేతి-యథాజలేఆకాశంప్రతిబింబితంచంద్రసూ
ర్యాదివా-అప్రవిష్టమేవప్రవిష్టమివతద్వత్- భావ్యసేనిరూప్యసే-ప్రత్యక్తోవానద్రుపెణలక్ష్యేప్రవిష్టఇవలక్ష్యసే॥ము॥ననుజ్ఞానా
నందస్వరూపత్వం ముక్తావవస్థాయాం-సర్వజ్ఞత్వ-చజీవాత్మనోప్యవిశిష్టమిత్యాశంక్యలక్షణసంబాధితంజగత్కారణత్వమాహ॥సఏవేతి॥యఃస్వ

దా। కృష్ణావతారోత్సవసంభ్రమోస్పృశన్ముదాద్విజేభ్యోయతమాప్లుతోగవామ్॥ ౧౧॥ అథైనమ
స్తోదవధార్యపూరుషంపరంనతాంగఃకృతధీఃకృతాంజలిః। స్వరోచిషాభారతసూతికాగృహంవిరోచ

స్వస్వరూపేణావిభూతంభగవంతంప్రతి - వసుదేవకృతస్తుతిః.

యంతంగతభీఃప్రభావవిత్॥ ౧౨॥ వసుదేవఃవిదితోసిభవాన్సాక్షాత్పురుషఃప్రకృతేఃపరఃకే
వలానుభవానందస్వరూపస్సర్వబుద్ధిదృక్॥ ౧౩ ॥ సఏవస్వప్రకృత్యేదంసృష్ట్వాగ్రేత్రిగుణాత్మకమ్।
తదనుత్వంహ్యప్రవిష్టఃప్రవిష్టఇవభావ్యసే॥ ౧౪॥ యథేమేవికృతాభావాస్తథాతేవికృతైస్సహ। నా
నావీర్యాఃపృథగ్భూతావిరాజంజనయంతిహి॥ ౧౫॥ సన్నిపత్యసముత్పాద్యనృశ్యంతేనుగతాఇవ। ప్రా
గేవవిద్యమానత్వాన్నతేషామిహసంభవః॥ ౧౬॥ఏవంభవాన్బుద్ధ్యనుమేయలక్షణై ర్గ్రాహ్యైర్గు

ణ్యస్వమయావిదితఃసఏవేత్యర్థఃస్వప్రకృత్యాస్వస్యకార్యోపయోగివిశేషణభూతయాప్రకృత్యాసనుశ్లే॥ తత్సృష్ట్వాతదే
వానుప్రావిశదిఃసృష్టప్రపంచేనమాపిసృజ్యతయాప్రవేశఃశ్రూయతే- తత్కథమియానతివాదస్తవఇత్యతఆహ- తదన్వితి- భావ్యసేనిరూ
ప్యసే - అతాత్తివైరితిశేషః - సృష్టస్యసతాత్మనిహ్యవరణార్థంఅనుప్రవేశః - నత్వాదికమవాసనావశాత్పూజ్యోస్యనుప్రవేశ
ఇతిశ్రుతేస్తాత్పర్యం॥ ౧౫॥ అత్రదృష్టాంతఃఆ ॥ యథేతి ॥ ఇమేఅవికృతాభావాఃమహదాదయోయథాతథేతిదృష్టాంతంవివృణోతి తైర్వికృ
తైరితి తైర్వికృతైఃజీవకశరీరైస్సహసన్నిపత్య- విరాజంజనయంతి - సన్నిపతనేహేతుఃఇతిశేషః - యతఃపృథగ్భూతాస్సంతోనానావీర్యాఃవి
శిష్టకార్యసమర్థాఃనభవంతి ॥ ము ॥ అత్రదృష్టాంతతయాభగవతాకార్యసృష్టయేప్రేరితానాంభూతాదీనామండనిర్మాణప్రకా
రం - తత్రప్రవిష్టానామపితేషామనుత్పత్తిం - తేషామేవానుప్రవిష్టేనభగవతాపిసృష్టబ్రహ్మాండస్యశయనస్థానమత్రత్వంచస్థుటయ
న్నాహ ॥ యథేతి ॥ వికారోనామఅధిష్ఠాత్రాభగవతాజనితకార్యజననోపయోగిమహదాదీనామవస్థావిశేషఃఆ - ప్రాప్తావికృతాఃసప్తమ
హదహంకారాఃపంచతన్మాత్రాశ్చేతిమేప్రసిద్ధాభావాఃపదార్థాఃనానావీర్యాఃవిచిత్రశక్తియుక్తాఃఅన్యథావిచిత్రీకార్యో
త్పాదనామోగాత్- పృథగ్భూతాఃపరస్పరంభిన్నస్వరూపాఃనానావీర్యాఃపృథగ్భూతాఇమేసప్తభావాఃవికృతాస్సంతఇత్యన్వయఃవి
కృతైఃసప్తభూతైస్సహసన్నిపత్యవిక్య విభావంప్రాప్యేతిపంచీకరణోక్తిఃవిరాజంబ్రహ్మాండంశయనస్థానభూతమిత్యర్థఃజనయం
తి॥ ౧౫॥ అతఃసన్నిపత్యేతి॥ వివంసముత్పాద్యఅనుగతాఃప్రవిష్టాఇవదృశ్యంతేనానుప్రవిష్టాఃతతఃఉత్పత్తేఃప్రాగేవకారణత
యావిద్యమానత్వాన్నతేషామిహసృష్టైఃకార్యైరపశ్చాత్సంభవఃప్రవేశఇతి॥ ము॥ ప్రకృతేఃకిమాయాతమతఆహ ॥ సముత్పాద్యేతి॥ వి
వంనిర్మాయేత్యర్థఃఅనుగతాఇవేతీవశబ్దఃకథమవేత్యాదివదనతిరిక్తార్థకఃఅండాంతర్గతాదృశ్యంతఇత్యర్థఃనతావతా- తే
షాంతత్ప్రవృత్తిరిత్యాహ- ప్రాగేవేతి - పృథిచ్యాదీనామండాత్పత్తేఃప్రాగేవ- విద్యమానత్వాదండాంతర్నోత్పత్తిగిత్యర్థఃతథై
వభవానపిశయనస్థానభూతెలోకాత్రానుప్రవిష్టఏవేతిభావఃఆ॥ ౧౬॥ దాస్టాంతికేఅతిదిశతి ॥ ఏవంభవానితి ॥ ననుయద్యహమప్రచ్యుతస్వ

రూపఏవకారణతయాకార్యేషువర్తేత - తథాచ - లేప్వింద్రియైర్గృహ్యమాణేషు - మమగ్రహణంకిమాస్తీత్యతఆహ - బుద్ధ్యనుమేయ
లక్షణైరితి - బుద్ధ్యారూఢాదిజ్ఞానేన - అనుమేయంలక్షణం స్వరూపఘటకాంతైః-గుణైరింద్రియైః-గ్రాహ్యైర్గుణైస్సన్నపివర్త
మానోపి- తద్గుణాగ్రహణైర్గుణైస్సహనగృహ్యతే - అయంభావః - నహిగ్రాహ్యైస్సహభావమాత్రంగ్రహణకారణం - కింతు- ఇం
ద్రియాణాంశక్తిః- సాచకారణైకదేశమధిగమ్య యథాకార్యమేవకల్పతే- అతోయథాచక్షుషారూపగ్రహణెరసాదిగ్రహణంనాస్తి
తథైవవిషయగ్రహణేత్వద్గ్రహణమపీతి - అవిషయత్వేనచగ్రహణానహత్వముక్తమేవ- ఆత్మగ్రాహృష్టైస్తన్నివిష్టపీలరక్తరూపా
దిగ్రహణసామగ్ర్యాం - నమాధుర్యాదిగ్రహణసామగ్ర్యాం- రసస్యసహవర్తమానత్వేపీంద్రియచక్షుర్విషయత్వాత్-సవ్య బుద్ధిదృగిత్యత్ర-
ఏవంతావత్ప్రత్యగేవవిద్యమానత్వాత్ప్రవేశోనాస్తీత్యుక్తం- కించ- చరిచ్ఛిన్నస్యనీడపక్ష్యోర్దేరివప్రవేశోభవేత్ - తవత్వినావృతిత్వా
దపరిచ్ఛిన్నత్వేనబహిరంతరేచభేదోనాస్తి కుతఃప్రవేశఇత్యాహ- అనావృతత్వాదితి అనావృతత్వేహేతూనాహ-సర్వస్యేతి-నహిసవ
స్వరూపస్య- అన్యదావారకమస్తి-సవాత్మనఃనహ్యేకేనావృతోన్యస్యాత్మాభవేత్- ఆత్మవస్తునఇతి ఆత్మనోవస్తునశ్చేతిహేతుద్వ
యం-అతసాతత్యగమనఇత్యస్మాత్ అతతివ్యాప్నోతీత్యాత్మా - నహివ్యాపకస్యావరణంఘటతె తథావస్తునఃపరిమాధ్యస్యవస్తునాఆవ
రణంనఘటతఇత్యభిప్రాయః తస్మాత్తవాంతర్యామితయాపిప్రవేశోనముఖ్యోస్తి కుతస్తరాంగృహేప్రవేశః - అతఃకేవలానుభవానందస్వ
రూపవిదత్వంవిదితోసీత్యాశ్చర్యం-మమభాగ్యమిత్యభిప్రాయః॥ము॥ ననూక్తరీత్యాహంజగత్కారణమితికథంజ్ఞాతవ్య ఇత్యతిఆహ॥ఏవమితి॥ ఏ
వమ్విధంభూతతత్పదార్థః - అనావృతత్వాదసంకుచితజ్ఞానత్వాత్- తద్గుణగ్రహణేతి లక్షణమయకార్యసాక్షిత్వాత్ - భవాన్-బుద్ధ్యనుమే
యలక్షణైర్జ్ఞాననిరూప్య స్వభావైర్గుణైర్గుణమయకార్యైర్నన్నప్యేకకారణతయాస్థితోగ్రాహ్యైః అతఏవవివిధవిచిత్రానంత
కార్యవస్తుష్వనుగతంకారణంత్వమితివక్తుం-తస్యాపరిచ్ఛిన్నత్వమాహ - బహిరంతరం - నతఇతి - బహిర్భావాస్తత్ప్రతిసంబంధ్యంత
ర్భావగశ్చతేనాస్తీవ్యాపిత్వాదితిభావః- తదాహ- సవ్యస్యేతి- సవ్యశబ్దవాచ్యస్యేత్యర్థః- తత్రహేతుః- సవాత్మనఇతి సవ్య
మాత్మాశరీరంయస్యతస్యశరీర నచకశబ్దానాంశరీరపర్యంతత్వనియమాత్సవ్యశబ్దవాచ్యత్వంసవాత్మత్వేహేతురాత్మవస్తునఇతిస
వేత్యాహమాత్మభూతస్యేత్యర్థః- ఏవంవిధస్యతే-బహిరంతరంనైత్యస్వయం - అతఃసవ్యకారణభూతఇతిభావః-గ్రాహ్యైర్గుణైస్సన్నపిత

> గ్రాహ్యైస్సన్నపితద్గుణాగ్రహణాన్నాత్మానమవభాత్యణురివసమహాన్॥ అనావృతత్వాద్బహిరంతరంనతేసర్వస్యసర్వాత్మనఆత్మవస్తునః ॥ ౧౭ ॥
> యఆత్మ మోదృశ్యగుణేమసన్నితివ్యవస్యతేస్వవ్యతిరేకతోబుధఃవినానువాదంచనతన్మనీషితంసమ్య
> గ్యతస్తవ్యక్తముపాదదత్పుమాన్॥ ౧౮॥ తస్మాత్తోస్యేజగన్మయ్యేతిసంయమాత్విభోవదంత్యనీహాదగుణాదవి

ద్గుణాగ్రహణితిపాఠేత్వయమర్థః - ఏవముక్తరీత్యాభగవాన్సన్నపినవక్తృకారణతయాతత్తదాత్మానోపి- బుద్ధ్యారూఢాదిజ్ఞానేనానుమే
యంలక్షణంస్వరూపంయేషాంతైః ఇంద్రియాణాంచక్షురాదీనాంస్వజన్యజ్ఞానానుమేయత్వాత్- గుణైరింద్రియైః ॥ శ్లో॥ గుణాస్త్వవృత్తిశబ్దాదిజ్ఞేయేంద్రియాముఖ్యతంత్రిప్తినిఘంటుషు- యెగ్రాహ్యాఃపదార్థాఃతైస్సమ్మిశ్రితశేషఃతద్గుణాగ్రహణైర్గుణైరింద్రి
యైరగ్రహణాగృహీతుమశక్యఇత్యర్థః - అత్రోపపత్తిమాహ - అనావృతత్వాదిత్యాదినా - అపరిచ్ఛిన్నత్వేనావరితుమశక్యత్వాదిత్యర్థః- పరిచ్ఛిన్నగృహ్యావరణాసంభవః- సవ్యస్యసవాత్మనఆత్మవస్తునస్తే- అనావృతత్వాద్ధేతోబహిరంతరంనైత్యపరిచ్ఛిన్నతయావిభుస్వరూపస్యత్వంచక్షురాదిగ్రాహ్యవస్తుతుల్యంనగ్రాహ్యఇతి - సందర్భార్థప్రాయః ॥ ౧౭ ॥ నన్వేతద్ధేతుచతుష్టయంప్రపంచస్యావస్తుత్వేఘటెత- తత్తునసంభవతి - నహ్యేవనప్రతీతిరిత్యాశంక్యాహ॥ యఇతి ॥ ఆత్మనోదృశ్యేషుగుణేషు-దేహాదిషుస్వవ్యతిరేకతఃఆత్మవ్యతిరేకేణ - పృథక్సన్నయందేహాదిరితివ్యవస్యతేశ్చినోతియఃపుమాన్ - సఃఅబుధఃఅవిద్వాన్ - వ్యతిరేకాదర్శనాత్-
కించ - మనీషితంవిచారితంసత్ - దేహాదిసవ్యం - యతఃవినానువాదంవాచారంభణమాత్రంవినానసమ్యగ్భవతి - అతఃఅవస్తుత్వేనత్యక్తంచాథితమేతత్- వస్తుబుద్ధ్యాఉపాదదత్ స్వీకుర్వన్- అబుధఇత్యర్థః॥ ము॥ ఏవంసవ్యకారణేసవాత్మన్యనంతేత్వయి- పరమపురుషభూతేసతి- యస్యనిశ్శ్వసితంస్వకృతవిషయేషు- నిత్యత్వబుద్ధ్యాభ్రమతి- తస్యనిశ్రేయసేత్యభిప్రయన్నాహ॥ యఇతి ॥ అబుధఃఅవిద్వాన్ - యఃస్వవ్యతిరేకతఃఆత్మస్వరూపస్యైవనిత్యత్వాత్స్వస్వరూపవ్యతిరేకేణేత్యర్థః - ఆత్మనోదృశ్యగుణేషుభోగపదార్థేషు సన్నిత్యభిమన్యతఇతివ్యవస్యతేవ్యవస్యతి- ఇత్యర్థఃవ్యవసాయంకరోతీత్యర్థః- తస్మినీషితంతస్యాధ్యవసాయః- అనువాదంవినాతస్యనిత్యత్వనిషేధాగ్రహమనువాదమంతరేణ- నసవ్యజ్ఞశ్రేయస్కరఇత్యర్థః - నిత్యత్వనిషేధాగ్రహమాత్మన్యత్వమనూద్యతేచేత్తత్సమ్యక్- నిత్యత్వప్రతిపాదనంతునసమ్యగిత్యర్థః- నన్వేవంవిధపురుషబుద్ధేరసవ్యక్తంకుతఇత్యత్రాహ- యతఇతి- పుమానయం- యతోయస్మాజ్జని
తృత్వాద్ధేతోస్తవ్యక్తంవిదెకిభిఃపరిహృతం- ఉపాదదత్- స్వబుద్ధ్యాస్వీకరోతీత్యర్థః- అత్రసత్తవ్యానామసవ్యకాలసంబంధిత్వం- తదేవనత్యత్వంబోధ్యం- అస్యశ్లోకస్యప్రపంచాపస్తుత్వప్రతిపాదనపరత్వప్రక్షే- త్వమేకవివాస్యసతఃప్రసూతిరిత్యాదివిరోధస్సాస్పష్ట- అతఉక్తవివాథాగ్రాహ్యః॥౧౭॥ ఏవంపరమేశ్వరాద్దృశ్యస్యతద్వ్యతిరేకేణసత్తవముక్తం-పరమేశ్వరోపాదానత్వాదవిహతద్వ్యతిరేకేణాసత్తవమిత్యాహ॥ త్వత్తఇతి॥ నచైవంసత్యపివికారిత్వమిత్యాహ అనీహాదితి- అగుణత్వాన్నవికారిత్వమిత్యర్థః- నతోవికారిత్వమిత్యర్థః- న

స్వనీహత్వేకసంకల్పకర్తృత్వం- కర్తృత్వేవా - కుతఃఅవికారిత్వంతత్రాహ- త్వయీశ్వరఇతి- బ్రహ్మత్వాదవికారిత్వం- ఈశ్వరత్వాచ్చ కర్తృత్వమితి - నన్వేతదపివిరుద్ధమివనేత్యాహ- తదాశ్రయత్వాదితి- గుణైఃకర్తృభిస్త్వయిసృష్ట్యాదికర్తృత్వముపచర్యతే- గుణాశ్రయత్వాత్ - యథాభృత్యకృతంరాజనీతి ॥ ము॥ నను ॥ శ్రు॥ బహ్వ్యోంప్రజాంజనయంతీంసరూపామిత్యాదిషుప్రకృత్యాదేరేవజగదుత్పత్త్యాదిశ్రవణాన్నత్తఃకుతస్తదితిత్యతఆహ॥ త్వత్తఇతి॥ అన్యపరిదృశ్యమానస్యజగతఃసంయమోవిలయఃఅధిష్ఠానకల్పేశ్వరవ్యాపారధారణాత్ - అగుణాత్గుణత్రయరహితాత్ - అవిక్రియాత్స్వరూపస్వభావవికారరహితాత్- త్వత్తఎవసంభవంత్యన్వయిఃసత్యసంకల్పత్వాల్పవ్యతిరిక్తాల్పవ్యాపారశాలినశ్చేతఃస్వరూపవికారవతోచితశ్చ-నానావిధకారణత్వమితిభావఃఏతదేవసమర్థయతి- త్వయీతి- ఈశ్వరేబ్రహ్మణి- త్వయినవిరుధ్యతే సర్వశక్తిత్వాదిత్యర్థఃతర్హివికారాదిశూన్యేమయి-కథంసృజ్యత్వాదివ్యపదేశఇత్యత్రాహ ఆశ్రయత్వాదితి- స్వశరీరభూతస్యకార్యవర్గస్యాంతరాత్మతయాధారకత్వాదిత్యర్థఃగుణైఃశరీరభూతకార్యవర్గైఃతత్తదుత్పత్త్యాదిభిర్విశిష్టేత్వయి- తత్సృజ్యత్వాదికముపచర్యతే - శరీరద్వారకముచ్యతఇత్యర్థఃయద్వా-గుణైస్త్వచ్ఛరీరభూతగుణమయకార్యైర్ద్వారభూతైర్హేతుభిఃతత్త్వయిఉపచర్యతఇతి॥ ౧౯॥ .....

ఏవంభూతస్యైవతవయథావిశ్వస్థితిసర్గలయార్థంత్రివర్ణగుణావతారాఃఏవమయంభూభారావతారణాయనానాదేహమవతారభాజతీతి జ్ఞాతవ్యఇత్యాహశ్లోకద్వయేన ॥ సత్త్వమితి ॥ ము ॥ ఉక్తముత్పత్త్యాదికారణత్వంభర్గ్యంతరైరాసూసంధత్తే॥ సత్త్వమితి॥ స్వమాయయాస్వసంకల్పేన-ఆత్మరజసోపబృంహితంరక్తం- తమసోపబృంహితంకృష్ణమిత్యుక్త్వా-సత్త్వేనోపబృంహితంశుక్లమితిచ- పారిశేష్యాద్యోజ్యం- అజామితి శ్రుతౌలోహితశుక్లకృష్ణామిత్యత్రైవశుక్లాదిశబ్దైఃసత్త్వాదిగుణాలక్ష్యంతే-సఃతథాప్రసిద్ధఃత్వంత్రిలోకస్థితయేస్వమాయయాబిభర్షిశుక్లంఖలువర్ణమాత్మనఃసర్గాయరక్తంరజసోపబృంహితంకృష్ణంచవర్ణంతమసాజనాత్యయే॥ ౨౦ ॥ త్వమస్యలోకస్యవిభోరిరక్షిషుర్గృహేవతీర్ణోఽసిమమాఖిలేశ్వర ॥ రాజన్యసంజ్ఞాసురకోటియూథపైర్నిర్వ్యూహ్యమానానిహనిష్యసేచమూఃఽ౧॥అయంత్వసభ్యస్తవజన్మమేగృహేశ్రుత్వాగ్రజాంస్త్రైగుణ్యహనత్సురేశ్వర ॥ సతేవతారంపురుషైస్సమ

స్వస్వరూపేణావిర్భూతం శ్రీపరమపురుషం ప్రతి - దేవకీకృతస్తుతిః.

ర్పితంశ్రుత్వాధునైవాభిసరత్యుదాయుధఃఽ౨॥ శ్రీశుకఃఅథైనమాత్మజంపీత్వ్యమహాపురుషలక్షణమ్ ॥ దేవకీతముపాధావత్కంసాద్భీతాశుచిస్మితా॥ ౨౩॥ దేవకీ ॥ రూపంయత్తత్ప్రాహురవ్యక్తమాద్యం- జనాత్యయేప్రళయేత్యర్థఃఅత్ర స్వైరూపేణ చతుర్ముఖరుద్రాఖ్యేతత్తజ్జవిశిష్టవైషేణచ- స్థిత్యాదికర్తృత్వం- తత్తద్గుణకర్మనివృత్తిద్వారేనేతితత్తద్గుణాభిభవశ్చేతి॥ ౨౦॥ త్వమితి॥ రక్షిషుమిచ్ఛురవతీర్ణోసి - కృష్ణేనవర్ణేన - అతస్సూధూనాంరక్షణార్థం- రాజన్యసంజ్ఞాఃకంసాసురకోటియూథపాఃతైర్నిర్వ్యూహ్యమానాఃతతస్తేచ్ఛ్రేయమానాఃచమూఃసేనాఃనిహనిష్యసేసంహరిష్యసి ॥ ము ॥ ఏవంసవక్తుర్భక్తస్యభగవతఃప్రకృతోపయోగమనుసంధానం- స్తుతిముపసంహరతి॥ త్వమితి ॥ లోకస్యరిరక్షిషుఃరక్షోఽకితుమిచ్ఛుఃరాజన్యసంజ్ఞాఃఅసురకోటీనాంయూథపాఃతైర్నిర్వ్యూహ్యమానాఃసర్వతఃపర్యమాణాఃనిహనిష్యసేసంహరిష్యసి॥ ౨౧॥కింతుతథాప్యప్రమత్తైస్తవయాభవితవ్యమిత్యాహ॥ అయమితి ॥ అసభ్యఃఖలఃసమపితంకథితం ॥ ము ॥ ఏవంస్తుత్వావిదితోసీత్యాదినా- జ్ఞాతమపిభగవత్పరత్వంవిస్మృత్య- పుత్రోయమితివాత్సల్యేన- తస్యకంసాద్భయమాశంక్యాహ॥ అయమితి॥ తవఅస్యాస్త్వమష్టమోగర్భఇత్యాదినాస్వహంతృతయాశ్రుతస్యేత్యర్థఃమైగృహేత్రుత్వాభవిష్యలీలాపూర్వమేవత్రుత్వా-అగ్రజాత్త్వత్పూర్వమిత్యర్థాత్ - మత్త్వత్రాత్ర - వ్యవనత్జఘాన- అహోత్వయితాదృశస్తన్మత్పరఃయదయంభవిష్యతస్తవసంబంధమాత్రేణైవ-ప్రభవోత్పన్నమస్మత్పర్యంతంవిశ్రాంతఇతిభావఃఅసభ్యఃసభానార్హఃకుతఃఖలేశ్వరఃదుష్టోగ్రసరఃఅసభ్యఃఖలఇత్యాఖ్యానంతుపూరుత్క్రస్తంబోధ్యం- సురైశ్వరైరసంబుద్ధ్యంతపాదేనకశ్చిద్విరోధఃపురుషైస్స్వభృత్యైర్ఃసమపితంజ్ఞాపితం॥ ౨౩ ॥ అథేతి॥ ఉపాఖ్యానవత్ అస్తాత్ ॥ ము॥ అథదేవకీకించిద్విజ్ఞాపయితుమాదౌతుష్టావేత్యాహ ॥ అథేతి ॥ ఉపాఖ్యానవత్స్తుత్యాఉచితస్యేతిస్మితాస్వపుత్రభూతేభగవద్దశనేనభయనివృత్త్యావికసితముఖేత్యర్థఃఽ౩॥ దేవకీకించిద్విజ్ఞాపయితుం- త్వయిభయశంకైవతావన్నాస్తీత్యాహశ్లోకచతుష్టయేనాహ ॥ రూపమితి ॥ యత్తత్కిమపి- రూపంవస్తు - ప్రాహుఃవేదాఃకింతద్వస్తుతదాహ- అవ్యక్తం- అత్రహేతుఃఆద్యంకారణం- కింపరమాణవఃన-బ్రహ్మబృహత్- కింప్రధానం-న-జ్యోతిఃచైతన్యం-కింవైశేషికాణామివజ్ఞానగుణకం-న-నిర్గుణం- కింమీమాంసకానామివజ్ఞానచరిత్రాత్మి- న- నిర్వికారం- కింపుష్కలాద్యాగమానామివశక్తివిశేషణచరిత్రా

మిన- సత్తామాత్రం తర్హి- కింసామాన్యం- న- నిరీహం- సన్నిధిమాత్రేణ కారణం- ఏవంభూతం కిమపి కార్యం కల్ప్యం- యద్వస్తు- స ఏవ సాక్షాత్త్వం విష్ణురితి అపరోక్షశ్చేత్యాహ- అధ్యాత్మదీప ఇతి- బుద్ధ్యాదికార్యకారణసంఘాతప్రకాశక ఇత్యర్థః అథవా- అవ్యక్తం న కేనాపి ప్రమాణేన- వ్యజ్యత ఇత్యవ్యక్తం- కథం- ఉత్పత్త్యా తావన్న వ్యజ్యత ఇత్యాహ- ఆద్యం సర్వస్య కార్యస్యాద్యం- అనాదిత్యర్థః- తథా- బ్రహ్మ- జ్యోతిః- నిర్గుణం- నిర్వికారం- ఇతి చతుర్భిః పదైః నిర్దేశేన చ- ప్రకాశేన చ- గుణేన చ- వికారేణ చ- వ్యక్తిం నిరాకరోతి- తథా సత్తామాత్రమితి విశేషేణ- నిర్విశేషమితి సామాన్యేన- నిరీహమితి క్రియయా చ- వ్యక్తిం నిరాకరోతి- అన్యత్ప్రమాణం- ఏవంభూతస్య తవ- న భయశంకేతి భావః ॥ ము ॥ మహాపురుషలక్షణమిత్యుక్తమేవ వివృణోతి- శ్లోకచతుష్టయేన ॥ రూపమితి ॥ యద్రూపం ప్రాహుః- స త్వమిత్యన్వయః- విధేయప్రాధాన్యాత్పుంలింగనిర్దేశః- రూప్యత ఇతి రూపం స్వరూపం- న వ్యజ్యతే- ఇంద్రియైరిత్యవ్యక్తం- అతీంద్రియమిత్యర్థః- బ్రహ్మ బృహత్త్వాదిగుణయుక్తం ॥ శ్రు ॥ బృహతి బృంహయతి- తస్మాదుచ్యతే- పరం బ్రహ్మేతి నిరుక్తిః- జ్యోతిః స్వయంప్రకాశం- నిర్గుణం సత్త్వాదిగుణశూన్యం- నిర్వికారం శోకమోహాదిషడ్వికారరహితం- సత్తామాత్రం వృద్ధిక్షయవిరహితం- నిర్విశేషం శబ్దస్పర్శాదివిశేషశూన్యం- నిరీహం పుణ్యపాపాదిరూపవ్యాపారరహితం- తత్తథా- ఆగమప్రసిద్ధం- ఆత్మజ్ఞానమధ్యాత్మశబ్దేనోచ్యతే తదేవ దీపో యస్య సః- దీపవత్సర్వప్రకాశకధర్మభూతజ్ఞానవానిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ న హి ద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపో విద్యతే । స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చేతి శ్రూయతే- యద్వా- అధ్యాత్మమాత్మవిషయజ్ఞానం- తస్య దీపః ప్రకాశః- ఆత్మవిషయజ్ఞానప్రద ఇత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ కించ- మహాప్రళయే వ్యవశిష్యమాణస్య కుతో భయమిత్యాహ ॥ నష్ట ఇతి ॥ చరాచరే లోకే మహాభూతేషు లీనేషు- తేష్వపి- ఆదిభూతం భూతసూక్ష్మం- ప్రవిష్టేషు- తస్మిన్నపి వ్యక్తే అవ్యక్తం ప్రధానం ప్రాప్తే- అవశేషాత్మకే ప్రధానే- సంజ్ఞా ప్రజ్ఞా యస్య- ఏవమపి లీనమిదమస్తి- పశ్చాదేవముద్బోధనీయమితి- సః అశేషసంజ్ఞః శేషసంజ్ఞ ఇతి వా ॥ ము ॥ ద్విపరార్ధేతి- పరం నామ బ్రహ్మణో వర్షశతాత్మకమాయుః- తస్య పంచాశద్వర్షాత్మకం పూర్వార్ధం- ఉత్తరార్ధం చ పరార్ధముచ్యతే తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మణస్స్వస్య మానేన

ద్యం బ్రహ్మజ్యోతిర్నిర్గుణం నిర్వికారమ్ । సత్తామాత్రం నిర్విశేషం నిరీహం సత్వం సాక్షాద్విష్ణురధ్యాత్మదీపః ॥ ౨౪ ॥ నష్టే లోకే ద్విపరార్ధావసానే మహాభూతేష్వాదిభూతం గతేషు । వ్యక్తేవ్యక్తం కాలవేగేన యాతే భవానేకశ్శిష్యతే శేషసంజ్ఞః ॥ ౨౫ ॥ యోయం కాలస్తస్య తేవ్యక్తబంధో చేష్టామాహుశ్చేష్టతే యేన విశ్వమ్ । నిమేషాదిర్వత్సరాంతో మహీయాంస్తం త్వేశానం క్షేమధామ ప్రపద్యే ॥ ౨౬ ॥ మర్త్యో మృత్యువ్యాళభీతః పలాయన్ సర్వాన్ లోకాన్నిర్భయం నాధ్యగచ్ఛత్ । త్వత్పాదాబ్జం ప్రాప్య * యదృచ్ఛయాద్య స్వస్థశ్శేతే మృత్యురస్మాదపైతి ॥ ౨౭ ॥ సత్వం ఘోరాదుగ్రసేనాత్మజాన్నస్త్రాహి త్రస్తాన్ భృత్యవిత్రాసహాసి । రూపం చేదం పౌరుషం ధ్యానధిష్ణ్యం మా ప్రత్యక్షం మాం

హ్యాయుర్వర్షశతం స్మృతమ్ । తత్పరం వై తదర్ధం తు పరార్ధమభిధీయత ఇతి తథా చ ద్వయోః పరార్ధయోరవసానే చతుర్ముఖస్య ప్రళయ ఇత్యర్థః మహాభూతేషు పృథివ్యాదిషు ఆదిభూతం భూతాదిం- స్వప్రకృతిభూతమహంకారమిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ భూతాదిమింద్రియాదించ ద్విధాహంకారమేవ చేతి విష్ణుపురాణవచనాత్ - వ్యక్తే తదహంకారప్రకృతిభూతే మహతీత్యర్థః- అవ్యక్తం ప్రధానం- శేషసంజ్ఞః శేషాఖ్యః- శేషాత్మనా సర్వజగద్భరవహ ఇత్యర్థః- యద్వా ॥ శ్లో ॥ శిష్యతే శేషసంజ్ఞ ఇతి శేషశబ్దవ్యుత్పత్తిరేవోచ్యతే- తదా సర్వలోపేన స్వస్యైకస్యైవావశిష్టత్వాత్ - అశేషసంజ్ఞ ఇతి ఛేదే తు- అశేషశబ్దేన చరాచరాత్మకం విశ్వముచ్యతే తత్సంజ్ఞానాలీత్యశేషసంజ్ఞః సర్వజ్ఞ ఇత్యర్థః- అశేషాః సంజ్ఞా ఆఖ్యాః యస్య సః- సర్వశరీరకత్వాత్సర్వశబ్దవాచ్య ఇతి వా ॥ ౨౫ ॥ కించ ॥ యో ఇతి ॥ ఏవం ప్రళయహేతుః యోయం కాలః- అవ్యక్తబంధో ప్రకృతిప్రవర్తక- తస్య- ప్రళయావధిభూతస్య- తే తవ చేష్టాం లీలాం- చేష్టతే విపరివర్తతే- పునః పునర్వత్సరావృత్త్యా మహీయాన్ ద్విపరార్ధరూపః- యస్య చేష్టామాహుః తం- త్వా త్వాం- క్షేమధామ అభయస్థానం- ప్రపద్యే శరణం వ్రజే ॥ ము ॥ నిమేషాదిర్వత్సరాంతో యోయం కాలో మహీయాన్- విభుః- యేన కాలేన విశ్వం చేష్టతే ప్రవర్తతే- తం కాలం- హే అవ్యక్తబంధో ప్రకృతిబంధో భగవతః స్వశరీరభూతప్రకృతిధారకత్వాద్బంధుత్వం- తస్య తథా ప్రసిద్ధస్య- తే చేష్టాం చేష్టాహేతుం- విశేషణమాహుః క్షేమధామ క్షేమస్థానం- తం- త్వా- ఈశానమితి ఛేదః త్వా త్వాం ప్రపద్య ఇతి- యద్వా- యోయం కాలః మహీయాన్- తం కాలం- యేన భగవతా విశ్వం చేష్టతే- తస్య తే చేష్టామాహురితి యోజనా ॥ ౨౬ ॥ క్షేమధామత్వమేవాహ ॥ మర్త్య ఇతి ॥ లోకాన్ప్రతి- యదృచ్ఛయా- కేనాపి భాగ్యోదయేన అత్ర ఛందోభంగ ఆర్షః- హే ఆద్య ॥ ము ॥ క్షేమధామత్వమేవాహ ॥ మర్త్య ఇతి ॥ మృత్యురేవ వ్యాళః క్రూరసర్పః- లోకాన్ప్రతి- పలాయన్ ధావన్ - శరణాన్వేషణం కుర్వన్నితి భావః- నిర్భయం మృత్యుభయరాహిత్యం- నాధ్యగచ్ఛత్ స ప్రాప్తవాన్- హే ఆద్య- యదృచ్ఛయా యాదృచ్ఛికాదిసుకృతపరిపాకవశేన ॥ ౨౭ ॥ ప్రస్తుతం విజ్ఞాపయతి ॥ స ఇతి ॥ భృత్యానాం విత్రాసం హంతీతి భృత్యవిత్రాసహా- భృత్యవిదితి వా ఛేదః- పౌరుషం ఐశ్వరం- ధ్యానధిష్ణ్యం ధ్యానాస్పదం- మాంసదృశాం మాంసచక్షుషాం- మాదృశామిత్యపి పాఠాంతరం- ప్రత్యక్షం మా కృథాః ॥ ము ॥ ఏవం స్తుత్వా ప్రస్తుతం విజ్ఞాపయతి ॥ సత్వ

మితి॥ భృత్యమిత్రసౌశీల్యేనభృత్యైశ్వర్యమిత్రపదవ్యతిరేకాన్యేత్యర్థః అసహశ్మశ్రూణిందుస్సహాసి భృక్యవిత్రా సహసీతిపాఠే. భృత్యానాంవిత్రాసంభయం-హంతీతథోక్తిః- భృత్యవిత్-త్రా సహా అసేతివాఛేదః- భృత్యవిత్పుర్యమనారణవేత్యర్థః- పారుషం పరమపురుషత్వసూచకం- థ్యానధీష్ణ్యంధ్యానవిషయం యోగిధ్యానాలంబనమిత్యర్థః - మాతృకాంకమిచ్ఛతి పుంమాక్షిప్తోమాకాక్షీరితి॥ ఓం॥ జన్మేతి॥ భవతఏవపితోస్మిన్మిత్రభూతాత్కంసాత్సముద్విజేబిభేమి - యతః- ఆధీరధీఃఅధీరచిత్తా ॥ ము ॥ మాతృత్వప్రయుక్తప్రేమాతిశయోనాహా॥ జన్మేతి॥ తేమయిజన్మహవిద్యాదిత్యన్వయః- భవద్భితోఃత్వద్భయాత్ - కంసాత్సముద్విజే తస్మాత్తవాసన్నబంధుత్వేత్యుబిభేమిత్యన్వయః భవద్భితోఃభవదవతారనిమిత్తభూతాత్-కంసాత్సముద్విజన్కథా-నసవిషితమప్రేవాయాస్తవ-కాధీరిత్యత్రాహ- అధీరధీంతి- అధైర్యమేవసవత్రభయోత్థేప్రేయోహేతుమిత్యర్థః॥ ఓం॥ 30॥ కివత్యుపసంహర్తవ్యం-ఏవంభూతేనపుత్రేణ- తవబృహత్శ్లాఘస్యాదితిచేత్తత్రాహ ॥ విశ్వమితి॥ నిశాంతేస్వప్నయావసానే- యథావకాశంఅసఙ్కోచతః- అసంభావితత్వాత్ అచమహాస్యత్వైవస్యాదిత్యర్థః॥ ము ॥ విశ్వాత్మన్విశ్వశరీరక- విశ్వస్యాంతరాత్మన్నితివా రూపస్య పరమపురుషస్వరూపకతాయైవ హ్యశంకితి- నసుత్వద్భక్తజాతంమామేవంకథంవర్ణయేత్యర్థః- విశ్వమితి - యత్తదోర్నిత్యసంబంధాదత్రయఇత్యాహుఃరః- పరమపురుషోయోభవాన్ స్వతనావేవనిశాంతేసదనే- యద్వా- నిశాశబ్దేనమహానిశాఖ్యఃప్రళయఉచ్యతే- సనిశాంతఃసకలజగత్సంహర్తేతస్మిన్నితి విపర్యస్యంయథావకాశంసవిస్తారమిత్యర్థః- బిభర్షిసోయంభవాన్మమభోఃభూదితియత్ - తత్స్వలోకస్యవిడంబనమిత్యేవంయోజనా- విడంబనంతద్వదాచరణం- అహోఇతి - కుతోస్మదఖిలభువనస్య- స్వకుతోస్మిత్యనుసంధానేనాశ్చర్యానకరణం॥ 3౧॥

సదృశాంకృష్ణిష్టాః॥ ఓం ॥ జన్మతేమయ్య సౌపాసోమావిద్యాన్మధుసూదన। సముద్విజేభవద్భీతోకం సావహమధీరధీః ॥ ఓం॥ ఉపసంహరవిశ్వాత్మన్నదోరూపమలౌకికమ్। శంఖచక్రగదాపద్మశ్రియా బుష్టంచతుర్భుజమ్॥ 30 ॥ విశ్వంయదేతత్స్వతనౌనిశాంతేయథావకాశంపురుషఃపరోభవాన్। బిభర్తిసోయంమమగర్భజోభూదహోనృలోకస్య విడంబనంహరేత్ ॥ 3౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ త్వమేవపూర్వసర్గేభూఃపృశ్నిస్త్వంస్వయంభువేసతీ। తదాయంసుతపానామ ప్రజాపతిరకల్మషః॥ 3౨ ॥ యువాంవైబ్రహ్మణాదిష్టోప్రజాసర్గేయదాతతః। సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామంతేపాతేపరమంతపః॥ 33 ॥ వర్షవాతాతపహిమఘర్మకాలగుణానసు। సహమానావృషాస్వరోధవినిగ్రహతపోమయం॥ 3౪॥ జీర్ణపర్ణానిలాహారావుపశాంతేనచేతసా। మత్తఃకామానభీప్సంతౌమదారాధనమీహతుః॥ 3౫॥ ఏవంవాంతప్యతోభద్రేతపఃపరమదుష్కరమ్। దివ్యవర్షసహస్రాణాంద్వాదశేయుర్మదాత్మనోః॥ 3౬ ॥ తదావాంపరితుష్టోహమమునావపుషానఘే। తపసాశ్రద్ధయానిత్యంభక్త్యాచహృదిభావితః॥ 3౭ ॥ ప్రాదురాసంవరదరాడ్యువయోఃకామదిన్సయా। ప్రీయమాణోవరజ్ఞిష్యఽక్తేమాదృశోవాంవృతస్సుతః ॥ 3౮ ॥ అజుష్టగ్రామ్యవిషయావనపత్యౌచదంపతీ। నవవ్రాడేపవర్గంమే

చతుర్భుజరూపేణాభిధావే - కారణంతావదాహ-చతుర్భిరిత్యర్ధేన ॥ త్వమితి ॥ పూర్వసర్గేప్రథమసర్గే - అభూఃఆసీఃఽట్ - నామస్వాయంభువేస్వాయంభువమన్వంతరే - తదాఆయుషాసహ ॥ ము॥ అథభగవాన్లక్ష్మణత్వేనస్వస్యనిమిత్తమాహ। త్వమేవేతి॥ పూర్వసర్గేప్రథమజన్మని - స్వాయంభువేస్వాయంభువమన్వంతరప్రభవా-పృశ్నిర్నామ - సతీ- స్వాయంభువజతిపాఠే- తస్మిన్నన్వంతరఇత్యర్థః- అయంవసుదేవః॥ 3౯॥ యువామితి॥ తేపాతేద్యుష్కరంతపఃకృతవంతౌ-యువాం॥ ము॥ యదాబ్రహ్మణాయువాంప్రజాసర్గేఆదిష్టా- తదాతపస్తేపాతఇత్యన్వయః ॥ 33॥ ము॥ వర్షేతి॥ఘర్మఃకాలస్యగ్రీష్మతోక్తిః- గుణఃరాత్రావప్యుపలభ్యమానఉష్ణ్యం- యదావా- ఘర్మఃవివగ్రీష్మకాలోష్ణ్యం- వర్షాదినైవకాలగుణాత్తత్తత్కాలస్యగ్రాహ్యత్వేనవర్షాదీనిత్యర్థః- అనుఅనుసృత్యేతి- సహమానౌశ్వాసనిరోధపూరకకుంభకాభ్యాం- ప్రాణనిరోధః॥3౪॥3౫॥ విషమితి॥ తప్యతోఃఆచరతోః- ఈయుషఃతానిమదాత్మనోఃమచ్చిత్తస్యోఃమ ॥ ము॥ తప్యతోఃతపఆచరతోఃఈయుషఃఅతీతాని అహమేవాత్మాఅంతర్ధారకోయయోస్తయోఃమదాత్మనోఃఅతఏవైదృశదుష్కరతపశ్శక్తికితిభావఃమదాత్మనోఃమద్భక్తచిత్తయోరిత్యర్థః॥ 3౬॥ తదితి॥ అమునావపుషా॥ ము॥ అమునావపుషా- చతుర్భుజాదిమూర్తా॥ 3౭॥ ప్రాదురాసమితి॥ ప్రాదుర్భూతోస్మి- వరదరాట్వరదశ్రేష్ఠఇత్యర్థః- తేనసృద్యైవాచవారంవారమావిర్భావకారణము క్తం- మాద్యశ్మమయాసదృశఃకామస్యదిత్సయాదాతుమిచ్ఛయా ॥ ము॥ ఆసేనైవవిగ్రహేణ వరదరాట్ వరదశ్రేష్ఠఃఅతోయదాస్వమనోరథవరప్రదానానుగుణ్యేనవిచారముత్పత్తిరితిచ్ఛాయఃకామస్యమనోరథస్యదిత్సయాదాతుమిచ్ఛయా- మయేతిశేషః - వరోప్రీయతామిత్యుక్తేసతి- వాంయువయోఃమాద్యశ్మమత్సదృశఃసుతఃమైమత్తోవృతఃవరీతఃవృణీతాం॥ ఆజుష్టేతి ॥ మైవర్త్తపీఃయుష్మాంఅపవర్గంన

పత్రాత్మేనవృతవంతౌ॥ ము ॥ మమమాయయా మోహితౌ అపత్యాద్యలాభాత్ తత్ర వసన్మహిమ్నా మోహంగతౌ - పరమపురుషార్థంనేచ్ఛతఇతిభావః ॥౩౯॥ గతఇతి॥ వరందత్వా - మయిగతే ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ....
తయోరితి॥అదిత్యాంకశ్యపాద్వామనఆసేతి యత్తదపత్రపయోర్యువయోరహమేవపునరాసమిత్యర్థః॥౪౨॥ ౪౩॥ఏతదితి॥ ప్రాక్ ప్రథమం - తావత్ - ఏతద్రూపం మేజన్మేతి - స్మరణాయజ్ఞానాయ - దర్శితం మద్భవంమర్త్యవపుః - అనంతరంత్వదిచ్ఛయా - బాలోపిభవిష్యామీతిభావః ॥ ౪౪ ॥ ననుత్వయిప్రసన్నేపికథమావయోః పునః పునర్జన్మేతి - అతఃపరంనభవిష్యతీత్యాహ ॥ యువామితి ॥ ౪౫ ॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ త - ఇతి॥యదికంసాద్బిభేషిత్వమిత్యాదినా - ప్రథమమేవభగవతా - ప్రచోదితోవసుదేవః - యదాగంతుమైచ్ఛత్ - తదైవ - అజాపియాయోగమాయా - సానందజాయయా - అజనిజాతా॥ ౪౯॥తయేతి॥ హృతాః ప్రత్యయాభాసాః సర్వాఃవృత్తయోయేషాం -

మోహితౌమమమాయయా॥ ౩౯ ॥ గతేమయియువాంలబ్ధ్వావరంమత్సదృశంసుతమ్। గ్రామ్యాన్భోగానభుంజాథాంయువాంప్రాప్తమనోరథౌ॥ ౪౦ ॥ అదృష్ట్వాన్యతమంలోకేశీలౌదార్యగుణైస్సమమ్। అహంసుతోవామభవంపృశ్నిగర్భఇతిస్మృతః॥ ౪౧ ॥ తయోర్వాంపునరేవాహమదిత్యామథకశ్యపాత్। ఉపేంద్రఇతివిఖ్యాతోవామనత్వాచ్చవామనః॥ ౪౨ ॥ తృతీయేస్మిన్భవేహంవైతేనైవవపుషాథ వామ్। జాతోభూయస్తయోరేవసత్యంమేవ్యాహృతంసతి॥ ౪౩॥ఏతద్వాందర్శితంరూపంప్రాగ్జన్మస్మరణాయమే। నాన్యథామద్భవంజ్ఞానంమర్త్యలింగేనజాయతే॥ ౪౪॥ యువాంమాంపుత్రభావేనబ్రహ్మభావేనచాసకృత్। చింతయంతౌకృతస్నేహౌయాస్యేథేమద్గతింపరామ్॥ ౪౫॥ యదికంసాద్బిభేషిత్వంతర్హిమాంగోకులంనయ। యశోదాయాశ్చ తాంకన్యాంమన్మాయామానయద్రుతమ్॥ ౪౬॥ స్వయంస్యుర్వివృతాద్వారోయమునాచసుతస్తరా॥ ౪౭॥ శ్రీశుకః॥ఇత్యుక్త్వాసీద్ధరిస్తూష్ణీంభగవానాత్మమాయయా। పిత్రోస్సంపశ్యతోస్సద్యోబభూవప్రాకృతశ్శిశుః॥ ౪౮॥ తతశ్చశౌరిర్భగవత్ప్రచోదితస్సుతంసమాదాయససూతికాగృహాత్। యదాబహిర్గంతుమియేషతర్హ్యజాయాయోగమాయాజనినందజాయయా॥ ౪౯॥ తయాహృతప్రత్యయసర్వవృత్తిషుద్వాస్స్థేషుపౌరేష్వపిశాయితేష్వథ। ద్వారస్తుసర్వాఃపిహితాదురత్యయాబృహత్కవాటాయసశృంఖలైఃకిల ॥ ౫౦ ॥ తాఃకృష్ణవాహేవసుదేవఆగతేస్వయంవ్యశీర్యంతయథాతమోరవేః। వవర్షపర్జన్యఉపాంశుగర్జితశ్శేషోన్వగాద్వారినివారయన్ఫణైః॥ ౫౧॥ మఘోనివర్షత్యసకృద్యమానుజాగంభీరతోయౌఘజవోర్మిఫేనిలా। భయానకావర్తశతాకులానదీమార్గందదౌసింధురివశ్రియఃపతేః॥ ౫౨॥ నందవ్రజంశౌరిరుపేత్యతత్రతాన్గోపాన్ప్రసుప్తానుపలభ్యనిద్రయా। శిశుంయశోదాశయనేనిధాయతత్సుతాముపాదాయపునర్గృహానగాత్॥ ౫౩॥ దేవక్యాశ్శయనేన్యస్యవసుదేవోథదారికామ్। ప్రతిముచ్యపదోర్లోహమాస్తేపూర్వవదావృతః॥ ౫౪ ॥ యశోదానందపత్నీచజాతంపరమబుధ్యత। నతల్లింగంపరిశ్రాంతనిద్రయాపగతస్మృతిః ॥ ౫౫ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే తృతీయోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ బహిరంతఃపురద్వారస్సర్వాఃపూర్వవదావృతాః। తతోబాలధ్వనింశ్రుత్వాగృహపాలా

అథవా - హృతాఃప్రత్యయాఃఅన్యాశ్చసర్వావృత్తయోయేషాంజాగ్రతామపి - తథాభూతేషుద్వారపాలేషుసత్సు - బృహత్కవాటేషులోహకీలకయుక్తశృంఖలైః - బృహద్భిఃకవాటాదిభిర్దురత్యయాఇతివా ॥ ౫౦॥ తాఇతి॥ స్వయమేవవ్యశీర్యంతవివృతాఇత్యర్థః - రవేర్నిమిత్తభూతాత్॥ ౫౧॥ మఘోనీతి॥ గంభీరోయస్తోయౌఘః - తస్యజవేన - యేఊర్మయః - తైఃఫేనిలాఃఫేనవ్యాప్తాః - భయానకైరావర్తశతైర్వ్యాప్తాపి - శ్రియఃపతేఃసీతాపతేః॥ ౫౨॥ నందవ్రజమితి॥ నిద్రయాఅజయా॥ ౫౩॥ దేవక్యాఇతి॥ప్రతిముచ్యబధ్వా - పదోఃపాదయోః - లౌహంనిగళం - ఆస్తేస్మ॥ ౫౪॥ యశోదేతి॥ జాతంకింబిదితి - కేవలంఅబుధ్యత - నతుపుత్రఃకన్యాచేతి - యోగనిద్రయాచమోహితేతి ॥ ౫౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో॥ వసుదేవచంద్రికానాక్యమూకత్యాగాతిభయాకులః। దుష్టంత్రయ్యభిహితంమేనేకంసోబాలాభిహింసనమ్॥౧॥తఇతి ॥ తదష్టమంజన్మ॥

త్॥ సఖితె॥ కాలోవృత్యుః॥ ౩॥ ర్॥ బహవఖితి॥ అంగహొబ్రాతఃకు॥ ౪॥ ఉపగూహ్యేతి॥ దీనదీనవత్ దీనానపిదీనవత్ సతుత్తరా. పుత్రస్యాన్యత్రనీతత్వాత్సా చదొగమయెతిజ్ఞాతత్వాచ్చ- యాశతోపి ఆచిచ్ఛిదెఆకృష్యజ్ఞాహ॥ ౭॥ తామితి॥ ఆపోధయత్ఁతెన బిజొపు॥ ర్॥ సెలి॥ సద్యఎవదెవీభూత్వా॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ కిమితి॥ మామాం-కృపణాంవృథా - అజ్ఞాంసీఃజ్ఞాం పితవాననసి- కృపణాంవి వారాంతరే- అన్యానపిశూర్ హనిష్యలీతిజ్ఞాత్వావారయలీతి॥ ౧౬॥ ఎవమితి ॥ ఒహునామ సునికెతెపువారా ణస్యాదిస్థానెషు॥ ౧౩॥ తె యెతి॥ పరమవిస్మితఃకధంనైవీవాగన్యతాజాతెతి॥౧౪॥ అహొఇతి॥ ధావభగినీభతఃకు- పురుషాదొరాక్షసొయథాస్వస్యాపత్యమెవహిన్న తద్వత్॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ మూశోచతమితి ॥ హొమహాభాగొ - స్వకృతంభుజఃసన్వరబద్ధకర్మభొక్తా- కించ- జంతవఃవ్రాణినఃసదా నానాసతె - కింతు - అల్పకాలమెవాసతె - తథాపిఎకత్రనాసతె -కంతువియజ్యంతె - ఎతొనైవాధీనాః॥ ౧౮॥ .... సదానాసతఇతియదుక్తంజన్మమరణాది- తచపిదెహానామెవనాత్మనఃకత్యాహ॥ భువీతి ॥ భూతానిదెహవియాంఅసయాఁఅచ- జగదు నభవంతిచెతృధఃఃయథాభువిభొమానిఘటాదీని - తద్వత్- ఏతెషుభూతెషు- జన్మాదిభివిక్రియమాణెషు- అయమధరోక్షఃయాత్మ

స్సముత్థితాః॥ ౧॥ తెషుతూర్ణమురుపాత్రజ్యదెవక్యాగర్భజన్మతత్ । ఆచఖ్యుర్భోజరాజాయయమ
ద్వైగ్నఃప్రతీక్షతె॥ ౩॥ సతల్పాత్తూర్ణముత్థాయకాలొయమితివిహ్వలఃసూతీగృహమగాత్తూర్ణంప్ర
స్ఖలన్ముక్తమూర్ధజఃు॥ 3 ॥తమాహభ్రాతరందెవీకృపణాకరుణంసతీ । స్నుషెయంతవకల్యాణ స్త్రి
యంమాహంతుమర్హసి॥ ర్॥ బహవొహింసితాహ్యంగశిశవఃపావకొపమాః । త్వయాదెవనిసృష్టె
నపుత్రికైకాప్రదీయతామ్॥౫॥ ననువహంతెహ్యవరజాదీనాహతసుతాప్రభొ। దాతుమర్హసిమండా
యామమెమాంచరమప్రజామ్॥ ౬॥ శ్రీశుకఃు ॥ ఉపగూహ్యాత్మజామెవంరుదంత్యాదీనదీనవత్ । యా
చితస్తాంవినిర్భర్త్స్యకృపాస్తాదాచిచ్ఛిదెఖలఃు॥ ౭॥ తాంగృహీత్వాచరణయొర్జాతమాత్రాంస్వసు
స్సుతామ్ । అపొధయచ్ఛిలాపృష్ఠెస్వార్భొన్మాలితసౌహృదఃు॥ ర్॥ సాతద్ధస్తాత్సముత్పత్యసద్యొదె
వ్యంబరంగతా । అదృశ్యతానుజావిష్ణొస్సాయుధాష్టమహాభుజా॥ దివ్యస్రగంబరాలెపరత్నాభరణ
భూషితా। ధనుశ్శూలెషుచర్మాసిశంఖచక్రగదాధరా॥౧౦॥సిద్ధచారణగంధర్వైర్వరస్తుతికిన్నరొరగైఃు
ఉపాహృతొరుబలిభిస్తూయమానెదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ దెవీ ॥ కింమయాహతయామందజాతఃఖలుత
వాంతకృత్ । యత్రక్వచిత్పూర్వశత్రుర్మాహింసీఃకృపణాంవృథా॥ ౧౨॥ ఎవంప్రభాష్యతందెవీమా
యాభగవతీభువి । బహునామనికెతెషుబహూనామాబభూవహ॥ ౧౩॥ తయాభిహితమాకర్ణ్యకం
సఃపరవిస్మితఃు । దెవకీవసుదెవంచవిముచ్యప్రశ్రితొబ్రవీత్ ॥ ౧ర॥ అహొభగిన్యహొభావమ
యావాంబతపాప్మనా । పురుషాదఖివాపత్యంబహవొహింసితాస్సుతాఃు॥ ౧౫॥ సత్వహంత్యక్తకారు
ణ్యస్త్యక్తజ్ఞాతిసుహృత్ఖలఃు । కాంస్తులొకాగమిష్యామి బ్రహ్మహెవమృతశ్వసన్ ॥ ౧౬ । దైవమ
ప్యనృతంవక్తినమత్యెఎవకెవలమ్।యద్విస్రంభాదహంపాపఃస్వసునిహతవాశిశూన్॥౧౭॥మా
శొచతంనుహొభాగావాత్మజాన్స్వకృతంభుజఃుజంతవొనసదైకత్రదైవాధీనాస్తహొసతె॥ ౧౮॥ భువి
భొమానిభూతానియథాయాంత్యపయాంతిచ। నాయమాత్మాతథైతెషువిపర్యెతియదైవభూఃు॥౧౯॥య

థ్యజ్ఞాయమానఆత్మానవిపర్యెతివిపర్యయంనప్రాప్నొతి-ఏకరూపవివర్తతఇత్యర్థఃు - భొమెషువిక్రియమాణెషుయథాభూస్తథెతి॥ ము॥ నన్వాత్మానిత్యత్వాత్కథం సదానాసతఇత్యుక్తమిత్యాశంక్య - తత్తత్కర్మఫలభొగాయతన దెహానామెవతథాత్వమితి సదృష్టాంతమా హ॥ భువీతి॥ భూతానిభూతసంస్థానరూపాదెహాఇత్యర్థఃు- భొమానిభూవికారాఃుఘటాదయఃు- యథాయాంత్యపయాంతి- తద్వత్- ఆత్మా నంతుపూర్వాపరదెహానువృత్తిమాత్రమెవెతిసదృష్టాంతమాహ - నాయమితి- యథాభూఃపృథివీత్వజాతిఃు - వివిధెషుపూర్వంసదృష్టాంతీ కృతెషు- అనిత్యెషుపూర్వాపరభావెషు-నవిపర్యెతి-విపర్యయంతత్తస్యస్తునాసహవినాశంనప్రాప్నొతి-కింతుఅనువర్తతఇత్యర్థఃు-త థైతెషుపూర్వాపరదెహాహ్యాత్మా-నవిపర్యెతీత్యెవమాత్మనిత్యత్వదెహానిత్యత్వజ్ఞానెనతి-దెహాత్మభ్రమఃసవానర్థమూలొనస్యా దితి భావఃు॥౧౯॥ఎవంవిచార్యమాణెనతినొకావకాశఃుఅజానతస్తునివర్తతఇత్యాహ॥ యథెతి॥యథాయథావత్-నైవంవిదఃవిదంఅజాన తఃు ఆత్మవిపర్యయుఃదెహాత్మబుద్ధిర్భవతి- యతొవిపర్యయాద్ధొభవతి- దెహాహంకారెణహ్యాత్మనిచరిచ్ఛిన్నెసతి-అహంకారాస్పదంచి న్మంభవతి-యతొభెదాభ్యాంతాదిదైర్యొగశ్చవిద్యాగశ్చ-తతస్సంసృతిఃుసుఖదుఃఖెఛెతియావత్- అజ్ఞానంనానివర్తతఇత్యర్థఃు॥ము॥

ఏవమజ్ఞానతోఽనిష్టమాహ॥ యథేతి॥ నైవంవిదః దేహాత్మనివేకరహితస్య- భేదో బాధ్యబాధకతారూపః స్యాత్- యతో భేదాత్- ఆత్మని విపర్యయః ప్రద్వేష్యతావిషయభూతో భవతీత్యర్థః - యద్వా-యథానైవంవిధః పురుషస్య భేదః - పూర్వోక్తో న స్యాత్-యతో భేదాదాత్మవిపర్యయ ఇతి- అథవా నైవంవిధః నిత్యస్యాత్మనః అనిత్యదేహాతిరిక్తత్వమజానతః పుంసః- అభేదః దేహ ఏవాత్మేత్యభేదభ్రమః స్యాత్- యతః- అభేదభ్రమాదాత్మవిపర్యయశ్శరీరసంయోగవియోగరూపసంసారః స్యాదిత్యర్థః - తదాహ- దేహేతి॥ ౧౮॥ ఏవముక్తప్రకారేణ- స్వేతనయాః అహంతు తాన్ నహతవాన్ - తథాప్యజ్ఞానదృష్ట్యా స్వతనయాన్ మయా వ్యాపాదితానపి మానుశోచేతి సాంత్వయతి॥ తస్మాదితి॥ అజ్ఞానాశ్రయం కర్మవాదమాహ- యత ఇతి॥ ము॥ తస్మాత్ దేహసంయోగవియోగయోరావశ్యకత్వాత్ మానశోచ శోకం నకురు- మమనిమిత్తమాత్రత్వాదితి భావః॥ ౧౯॥ కథంతర్హి బ్రాహ్మణాదిహంతుస్తద్గతస్యచ - ప్రాయశ్చిత్తాదిశ్రవణం - అజ్ఞానమూలమేవేత్యాహ॥ యావదితి॥ అస్వదృక్ దేహాభిమానీ- తదభిమానీ ఇతి స్వదేహస్య హననమాత్మన్యభిమన్యమాన ఇత్యర్థః॥ ము॥ యతః సర్వః చేతనవర్గః- అవశః కర్మపరతంత్రః- అస్వదృక్ అనాత్మస్వరూపవేదీ- తదభిమానీ దేహాత్మాభిమానీ- అత ఏవాజ్ఞః అబుధః- బాధ్యబాధకతామియాత్ - బాధ్యబాధకత్వబుద్ధిమాన్ స్యాదిత్యర్థః - సాచ బుద్ధిర్భ్రమ ఏవ - ఆత్మనో వినాశానర్హత్వాత్ - అన్యాశ్చ దేహాత్మాభిమానమూలకత్వాత్తన్నివృత్తావేతన్నివృత్తిరితి భావః॥ ౨౦॥ క్షమధ్వమితి॥ శ్యాలః కంసః- స్వస్రోరితి స్వసృశబ్దేన ద్వివచనానుపపత్త్యా- మిథునగ్రహణద్వారా మిథునీలక్షణయా - స్వసృతత్పత్యోరభిధానం - లింగసమవాయేన- ప్రాణభృత ఉపదధాతీతివత్ - దేవకీవసుదేవయోః ప్రత్యేకం పాదావగ్రహీదిత్యర్థః - శ్యాలశబ్దేనవ కథంచిద్వసుదేవాభిధానం యుజ్యతే కంసస్య స్వస్రోరితి పాఠే-తయోః కంసఅ

ధానైవంవిదో భేదో యత ఆత్మవిపర్యయః। దేహయోగవియోగశ్చ సంసృతిర్ననివర్తతే॥౧౮॥ తస్మాద్భద్రే స్వతనయాన్ మయావ్యాపాదితానపి। మానుశోచయతస్సర్వేస్స్వకృతంభుంజతేవశః॥౧౯॥ యావద్ధతోఽస్మిహంతాస్మీత్యాత్మానం మన్యతేస్వదృక్। తావత్తదభిమాన్యజ్ఞో బాధ్యబాధకతామియాత్॥
౨౦॥ క్షమధ్వం మమదౌరాత్మ్యం సాధవో దీనవత్సలాః। ఇత్యుక్త్వాశ్రుముఖః పాదౌ శ్యాలస్స్వస్రోరథాగ్రహీత్॥ ౨౧॥ మోచయామాస నిగళాద్విస్రబ్ధః కన్యకాగిరా। దేవకీం వసుదేవంచ దర్శయన్నాత్మసౌహృదమ్॥ ౨౨॥ భ్రాతుస్సమనుతప్తస్య క్షాంత్వా రోషంచ దేవకీ। వ్యసృజద్వసుదేవశ్చ ప్రహస్య తమువాచహ॥౨౩॥ ఏవమేతన్మహాభాగ యథావదసి దేహినామ్। అజ్ఞానప్రభవాహంధీస్స్వపరేతిభిదాయతః॥ ౨౪॥ శోకహర్షభయద్వేషలోభమోహమదాన్వితాః। మిథోఘ్నంతం నపశ్యంతి భావైర్భావం పృథగ్దృశః॥ ౨౫॥ కంసఏవం ప్రసన్నాభ్యాం విశుద్ధం ప్రతిభాషితః। దేవకీవసుదేవాభ్యామనుజ్ఞాతోవిశద్గృహమ్॥ ౨౬॥ తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం కంసఆహూయ మంత్రిణః। తేభ్యఆచష్టతత్సర్వం యదుక్తం యోగమాయయా॥ ౨౭ ॥ ఆకర్ణ్య భర్తుర్గదితం తమూచుర్దేవశత్రవః। దేవాన్ప్రతికృతామర్షా దైతేయానాతికోవిదాః॥ ౩౦ ॥ ఏవంచేత్తర్హి భోజేంద్రపురగ్రా

ధాగ్రహీదితి పాఠాంతరేచ-న కాప్యనుపపత్తిశంకేతి విద్వద్భిరూహ్యం॥ ౨౧॥ మోచయామాసేతి॥ ఆత్మసౌహృదం ప్రియవాదాదినా దర్శయన్॥ ము॥ శ్యాలస్స్వస్రోరితి- అత్ర॥ శ్లో॥ శ్యాలాః స్యుర్భ్రాతరః పత్న్యా ఇతి పత్నీభ్రాతృవాచినా శ్యాలశబ్దేన- కంసరూపముఖ్యార్థపరిత్యాగేన వసుదేవో లక్ష్యతే- ప్రకృతే వసుదేవస్య కంసపాదగ్రహణానుపపత్తేః తత్సంబంధస్య చ లక్షణాబీజత్వాత్ - ఏతదభిప్రాయేణ స్యాలో వసుదేవ ఇత్యభియుక్తైరపి వ్యాఖ్యాతం- స్వసా చ దేవకీ- యద్వా- హ్యల ఇతి చ్ఛేదః- శ్యాలః కంసః స్వస్రో దేవకీవసుదేవయోరిత్యర్థ ని వాహః కథంచిత్తాదర్థ్యః- స్వసృశబ్దేన ద్వివచనానుపపత్త్యా మిథునగుణద్వారా మిథునే లక్షణయా స్వసృతత్పత్యోరభిధానాత్ - లింగసమవాయేన ప్రాణభృత ఉపదధాతీతివత్ కేచిత్ ॥ ౨౨॥ము॥ భ్రాతురితి॥ భ్రాతుః క్షాంత్వా తస్మిన్ క్షమాం కృత్వేత్యర్థః రోషం వ్యసృజత్ ॥ ౨౩॥ ము॥ ఏవమితి॥ యతః అజ్ఞానప్రభవా దేహాత్మభ్రమజన్యా- స్వపరేతి భిదా శత్రుమిత్రవైషమ్యబుద్ధిరేవ- హంధీః ఆత్మనాశహేతుర్భవతి- నతు శక్నోతి- అశక్యత్వాదిత్యర్థః- అతస్త్వం యథావదసి ఏతదేవమేవేతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౨౪॥ స్వపరభేదదర్శనేన- కింభవతి తదాహ॥ శోకేతి॥ భావైః భేదనిమిత్తభూతైః- మిథో భావాన్- ఘ్నంతం భావమీశ్వరం - పృథగ్దృశః లేన పశ్యంతి - కింత్వహమేవహంతా హత ఇతి- మన్యంత ఇత్యర్థః॥ ము॥ కించ- విచార్యమాణే తత్తన్మార్గానుగుణ్యేనేశ్వర ఏవ దేహాదినాశహేతుః- అతస్తేమత్త్వత్ర హననకృతాపరాధశ్చ నేత్యభిప్రాయేనాహ॥ శోకేతి ॥ పృథగ్దృశః ఆత్మవ్యతిరిక్తదేహావిషయస్వబుద్ధిమంతః - ఈశ్వరవ్యతిరేకేణ స్వవిషయహంతృత్వాదిబుద్ధిమంతో వా- భావైః ఖడ్గాద్యచేతనైః- భావం శరీరాద్యచిత్పదార్థం- ఘ్నంతమీశ్వరం నపశ్యంతి నజానంతీత్యర్థః - అత ఈశ్వరస్యైవ హేతుత్వాన్న కశ్చిత్త్వాపరాధ ఇతి భావః॥ ౨౫॥ కంస ఇతి ॥ విశుద్ధం యథా భవతి తథా॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఆకర్ణ్యేతి ॥ నాతికోవి

మవ్రజాదిషు । అనిదంశాన్నివంశాంశ్చహనిష్యామోన్యవైశిఖాన్ ॥ 30 ॥ కిముద్యమైఃకరిష్యంతిదేవాస్సనురభీరవః । నిత్యముద్విగ్నమనసోజ్యాఘోషైర్ధనుషస్తవ ॥ 3౧॥ అసృతస్తైశరవ్రాతైర్హన్యమానాస్సమంతతః । జిజీవిషవ ఉత్సృజ్య పలాయనపరాయణాః ॥ 33 ॥ కేచిన్నాంజలయోభీతాన్యస్తశస్త్రా దివౌకసః । ముక్తకచ్ఛశిఖాఃకేచిద్భీతాస్మనిహవాదినః॥ 3౪॥ నత్వంవిస్మృతశస్త్రాస్త్రోవిరథాభయసన్నతాః । హంస్యన్యాసక్తవిముఖాన్భగ్నదర్పాన్యథ్యుతః॥ 3౫॥ కింత్వేమశూరైర్విబుధైరసంయుగవికత్థనైః॥ ౩౬॥ రహోజుషాకింహరిణాశంభునావావనౌకసా । కిమింద్రేణాల్పవీర్యేణబ్రహ్మణావాతపస్యతా॥3౭॥ తథాపిదేవాస్సపత్నాన్నఃపూర్వేభ్యస్తేతిమన్మహే। తతస్తన్మూలఖననేనియుంక్ష్వాస్మానసువ్రతాన్॥ 3౮॥ యథామయోంగెసుపేక్షితోనృభిర్నశక్యతేగూఢపదశ్చికిత్సితుమ్ । యథేంద్రియగ్రామఉపేక్షితస్తథారిపుర్మహాబద్ధబలోనచాల్యతే ॥ 3౯ ॥ మూలంవిష్ణుర్హిదేవానాంయత్ర ధర్మస్సనాతనః।తస్యచబ్రహ్మగోవిప్రాస్తపోయజ్ఞాస్సదక్షిణాః॥ ౪౦ ॥ తస్మాత్సర్వాత్మనారాజన్బ్రాహ్మణాన్బ్రహ్మవాదినః । తపస్వినోయజ్ఞశీలాన్గాశ్చహన్మోహవిమూఢధీః ॥ ౪౧ ॥ విప్రాగావశ్చవేదాశ్చతపస్సత్యందమశ్శమః । శ్రద్ధాదయాతితిక్షాచక్రతవశ్చహరేస్తనుః॥౪౨॥ సహిసర్వసురాధ్యక్షోహ్యసురద్విట్తుహోశయః । తన్మూలాదేవతాస్సర్వాస్సేశ్వరాస్సచతుర్ముఖాః॥అయంవైతన్వధోపాయోయదృషీణాంవిహింసనమ్॥౪౩। శ్రీశుకః॥ ఎవంమంత్రిభిస్సాకంకంసస్సంమంత్ర్యదుర్మదః।బ్రహ్మహింసాంహితంమేనెకాలపాశవృతోసురః ॥ ౪౪॥ సంవిశ్యసాధులోకస్యకదనేకదనప్రియాన్। కామరూపధరాన్దిక్షుదానవాన్గృహమావిశత్ ॥౪౫॥ తేవైరజఃప్రకృతయస్తనుసామూఢచేతసః। సతాంవిద్వేషమాచేరురాదాగతమృత్యవః॥౪౬॥ఆయుశ్శ్రియంయశోధర్మంలోకానాశిషఎవచ । హంతిశ్రేయాంసిసర్వాణిపుంసోమహదతిక్రమః॥ ౪౭॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే-చతుర్థోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ నందస్తాత్మజఉత్పన్నేజాతాహ్లాదోమహామనాః । ఆహూయవిప్రాన్వేదజ్ఞాన్స్నాతశ్శుచిరలంకృతః॥ ౧ ॥ వాచయిత్వాస్వస్త్యయనంజాతకర్మాత్మజస్యవై । కారయామాసవిధివత్పితృదేవార్చనంతథా॥ ౨॥ ధేనూనాంనియుతేప్రాదాద్విప్రేభ్యస్సమలంకృతే । తిలాద్రీంశ్చసప్తరత్నైఘశాతకుంభాంబరావృతాన్॥ 3 ॥ కాలేనస్నానశౌచాభ్యాంసంస్కారైస్తపసేజ్యయా । శుధ్యంతి

బాఃపృష్టమాత్రమతయః॥ 30॥ విషమితి ॥ ననగతానిదశదినానియెహంతార్అన్యాంశ్చ॥ 3౧॥ 3౨॥ అసృతఇతి॥ అసృతఃవిధ్వస్తఃఉత్సృజ్యరణంత్యక్త్వా॥ 33॥3౪॥ నేతి॥ అన్యాసక్తాన్ - విముఖాంశ్చేతి - నహంసినహనిష్యంతీతి॥ 3౫॥ కిమితి ॥ శ్లోకేనిభర్త్సయతేకాశ్చ - శూరైఃసంయుగాదన్యత్రవికత్థనంప్రాధ్వదోయెహంతారైఃతైఃతుః ॥ 3౬॥ నసుహరేర్బిభేమి - శంభోశ్చేత్తేత్రాసుః ॥ 3౭॥ 3౮॥ సర్వదాప్యంతఃప్రవిష్టేన క్వచిదపిబహిరదృష్టేనేత్యర్థః - పురుషప్రవేశరహితమిత్యాదృతవసంతవనసోకోయస్య - తేనశంభునా॥ 3౯॥ యథ్యప్యుద్యమైర్దేవాఃనకించిదపికర్తుంసమర్థాఃతథాపి - నీతిరనువర్తితవ్యేత్యాహుఃతథాపీతి॥ 3౮ ॥ యథేతి॥ రూఢపదఃబద్ధమూలఃతథా॥ 3౯॥ మూలమితి॥ దేవానాంమూలంవిష్ణుఃనచయత్రధర్మస్తత్రాపి - ధర్మస్యచమూలంబ్రహ్మగోవిప్రాఃవేదగోబ్రాహ్మణాఃతస్మాత్తేషాంనాశేదేవానాంనాశఇతిభావఃగర్గదీపికాయాం - చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ శ్లో॥పంచమేజాతకర్మాదిసంస్కారోకృత్వామహోత్సవమ్ । గత్వాతుమథురాంప్రాప్తవసుదేవాగమోత్సవమ్ ॥ నందఇతి ॥ మహామనాఃఉదారచిత్తఃతథా॥ ౧ ॥ ధేనూనామితి॥ నియుతేద్వేలక్షే - సప్త-తిలపర్వతాంశ్చప్రాదాత్ - కథంభూతాన్ రత్నైఘైఃరత్నసమూహైఃశాతకుంభాంబరైఃసువర్ణరసాక్తైఃవస్త్రైఃఆవృతాన్॥3॥ బ్రహ్మణాంగోహిరణ్యాదీనాంమధ్యేకేపాంచిద్ధానైరవశబ్దితఃతథాదానాదియుక్తజాతకర్మాదిస్నానేనదశమేదినసంస్కారైరవగతార్థాన్ఖండిరిలిదగ్ధయితుంప్రతినియతానిశోధకనిదృష్టాంతత్వేనోదా

హరతి ॥ కాలేనేతి ॥ కాలేనభూమ్యాదిః స్నానేన దేహాదిః శౌచేనఅమేధ్యలిప్తాదిః సంస్కారైర్గర్భాదిః తపసాఇంద్రియాదిః ఇజ్యయా బ్రాహ్మణాది దానైర్ద్రవ్యాణి సంతుష్ట్యామనః ఆత్మాత్మవిద్యయేతి ॥ ౪ ॥ సౌమంగల్యేతి ॥ సౌమంగల్యగిరస్స్వస్తివాచకాః విప్రా గర్భోబభూవుః తత్ర ॥ శ్లో ॥ సూతాఃపౌరాణికాఃప్రోక్తామాగధావంశశంసకాః । వందినస్త్వమలప్రజ్ఞాఃప్రస్తావసదృశోక్తయ ఇతి ॥ ౫ ॥ వ్రజఇతి ॥ సంమృష్టానిసంలిప్తాని సంసిక్తానిచ ద్వారాణి అంగణాని గృహాంతరాణి గృహమధ్యానిచ యస్మిన్సతథా । చిత్రధ్వజేషు పతాకానాంస్రజశ్చ చేలానిచ పల్లవతోరణానిచ తైర్భూషితాః ॥ ౬ ॥ గావఇతి ॥ రూషితాః లిప్తాః విచిత్రా ధాతవశ్చ బర్హాస్రజశ్చ వస్త్రాణిచ కాంచనమాలాశ్చ అలంకారతయావిద్యంతేయేషాంతే తథాభూతాఃగావాదయోబభూవురిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ గోప్యఇతి ॥ ఆకల్పాఃఅలంకారాః ॥ ౯ ॥ నవేతి ॥ నవకుంకుమకింజల్కైఃముఖపంకజేషుభూతిఃశ్రీఃయాసాంతాః ॥ ౧౦ ॥ గోప్యఇ

దానైస్సంతుష్ట్యామనఆత్మాత్మవిద్యయా ॥ ౪ ॥ సౌమంగల్యగిరోవిప్రాస్సూతమాగధవందినః । గా
యకాశ్చజగుర్నేదుర్భేర్యోదుందుభయోముహుః ॥ ౫ ॥ వ్రజస్సంమృష్టసంసిక్తద్వారాజిరగృహాంత
రః । చిత్రధ్వజపతాకాస్రక్చైలపల్లవతోరణైః ॥ ౬ ॥ గావోవృషాశ్చ వత్సాశ్చహరిద్రాతైలరూషి
తాః । విచిత్రధాతుబర్హస్రగ్వస్త్రకాంచనమాలినః ॥ ౭ ॥ మహార్హవస్త్రాభరణకంచుకోష్ణీష
భూషితాః । గోపాస్సమాయయూ రాజన్నానోపాయనపాణయః ॥ ౮ ॥ గోప్యశ్చాకర్ణ్యముదితాయ
శోదాయాస్సుతోదయమ్ । ఆత్మానంభూషయాంచక్రుర్వస్త్రాకల్పాంజనాదిభిః ॥ ౯ ॥ నవకుంకుమకిం
జల్కముఖపంకజరాజయః । బలిభిస్త్వరితంజగ్ముఃపృథుశ్రోణ్యశ్చలత్కుచాః ॥ ౧౦ ॥ గోప్యస్సుమృష్టమణి
కుండలనిష్కకంఠ్యశ్చిత్రాంబరాఃపథిశిఖాచ్యుతమాల్యవర్షాః । నందాలయంసవలయావ్రజతీ * ర్విరే
జుర్వ్యాలోలకుంతలపయోధరహారశోభాః ॥ ౧౧ ॥ తాఆశిషంప్రయుంజానాశ్చిరంపాహీతిపాలకే ।
హరిద్రాచూర్ణతైలాద్భిస్సించంత్యోజనముజ్జగుః ॥ ౧౨ ॥ అవాద్యంతవిచిత్రాణివాదిత్రాణిమ
హోత్సవే । కృష్ణేవిశ్వేశ్వరేనంతేనందవ్రజముపేయుషి ॥ ౧౩ ॥ గోపాఃపరస్పరంహృష్టాదధిక్షీర
ఘృతాంబుభిః । ఆసించతోవిలింపంతోనవనీతైశ్చచిక్షిపుః ॥ ౧౪ ॥ నందోమహామనాస్తేభ్యోవాసోలం
కారగోధనమ్ । దదౌప్రీతమనాస్తత్రపుత్రజన్మసుఖైధితః ॥ ౧౫ ॥ సూతమాగధవందిభ్యోయేన్యేవి
ద్యోపజీవినః । తైస్తైఃకామైరదీనాత్మాయథోచితమపూజయత్ ॥ ౧౬ ॥ విష్ణోరారాధనార్థాయస్వ
పుత్రస్యోదయాయచ । రోహిణీచమహాభాగానందగోపాభినందితా ॥ ౧౭ ॥ వ్యచరద్దివ్యవాసస్స్ర
క్కంఠాభరణభూషితా । తతఆరభ్యనందస్యవ్రజస్సర్వసమృద్ధిమాన్ ॥ ౧౮ ॥ హరేర్నివాసాత్మగుణై
ర్రమాక్రీడమభూన్నృప । గోపాన్గోకులరక్షాయాంనిరూప్యమధురాంగతః ॥ ౧౯ ॥ నందఃకంసస్యవా
ర్షిక్యంకరందాతుంకురూద్వహ । వసుదేవఉపాశ్రుత్యభ్రాతరంనందమాగతమ్ ॥ ౨౦ ॥ జ్ఞాత్వాద
త్తకరంరాజ్ఞేయయౌతదవమోచనమ్ । తందృష్ట్వాసహసోత్థాయదేహఃప్రాణమివాగతమ్ ॥ ౨౧ ॥
ప్రీతఃప్రియతమందోర్భ్యాంసస్వజేప్రేమవిహ్వలః । పూజితస్సుఖమాసీనఃపృష్ట్వానామయమాదృ
తః । ప్రసక్తధీస్స్వాత్మజయోరిదమాహవిశాంపతే ॥ ౨౨ ॥ వసుదేవః ॥ దిష్ట్యాభ్రాతఃప్రవయసఇదానీ
మప్రజస్యతే । ప్రజాశయానివృత్తస్యప్రజాయత్సమపద్యత ॥ ౨౩ ॥ దిష్ట్యాసంసారచక్రేస్మిన్వర్త

తి ॥ సుమృష్టానిమణిమయానికుండలానియాసాంతాః । నిష్కానిపతకానికంఠేషుయాసాంతాః । శిఖాభ్యఃచ్యుతానిమాల్యవర్షాణియాసాంతాః । నందాలయం వ్రజతీః వ్రజంత్యఃఆర్షత్వాత్ప్రథమార్థేద్వితీయా । పథివిరేజుః । సవలయాఃకంకణభూషితాఃసబలయఇతిపాఠే గృహీతవివిధోపాయనాఇత్యర్థః । వ్యాలోలైఃకుంతలాదిభిఃశోభాయాసాంతాః ॥ ౧౧ ॥ తాఇతి ॥ అజనంసించంత్యః అజనంభగవంతం ప్రతి ఉజ్జగురితివా ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ నందఇతి ॥ తేభ్యఃప్రాదాత్ ॥ ౧౫ ॥ సూతేతి ॥ యథోచితమన్యానపిఅపూజయత్ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ హరేరితి ॥ హరేర్నివాసేన యేఆత్మనిగుణాఃసర్వప్రేమాస్పదత్వాదయః తైఃరమాయాఃఆక్రీడంవిహారస్థానం ॥ ౧౯ ॥ నందఇతి ॥ వార్షిక్యంప్రతివర్షందాతుంయోగ్యంధనాది భ్రాతరంసఖాయం ॥ ౨౦ ॥ జ్ఞాత్వేతి ॥ తదవమోచనంతస్యనందస్య అవమోచనంనివాసస్థానం ॥ ౨౧ ॥ ప్రీతఇతి ॥ సస్వజేఆలింగితవాన్ ఆత్మజయోఃస్వపుత్రయోఃరామకృష్ణయోః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ పునర్భవఃపునర్జాత

ఇవ- తత్రహేతుగర్భవిశేషణం - సంసారచక్రేవర్తమానమితి॥ ౨౪॥దుర్లభత్వమేవాహ ॥ నైకత్రేతి॥ ప్రియశ్చాసౌసంవాసశ్చప్రియసంవాసః హేప్రియేతివా- స్రోతసఃపక్షినీయమానానాంప్లవంతీత్లవాః- తృణకాష్ఠాదయః- తేషాంయథావికర్షనిధానసాస్తిలద్వల్॥ ౨౫ ॥ కచ్చిదితి ॥ పశవ్యాదిరూపేతస్మిన్నవనెనిదోషే - గోబలోదధ్యాదిప్రభూతగోపికా స్తాన్యాదినాపుత్రప్రేమవివక్షయాపృచ్ఛతి॥ శ్లో॥ ప్రసక్తధీస్వాత్మజాదౌరిత్యుక్తత్వాత్॥ ౨౬॥భ్రాతరితి॥ భవద్భ్యాముపలాలితస్సన్-కచ్చిత్-వర్తతఇతిశేషః॥ ౨౭॥ పుత్రాదర్శనక్లేశేనాహ॥పుంసఇతి॥ సుహృదోబంధూన్ప్రతి- అనుభావితఃసంభావితః- యస్త్రివర్గైః- సహపుంసోవిహితోయుక్తః- శాస్త్రేణవాప్రోక్తః- నస్వమాత్రపర్యవసితః- అతస్తేషుక్లిశ్యమానేషు - సుఖాయ- నభవతీత్యర్థః॥ ౨౮॥ నందోవసుదేవంసూంత్వయన్నాహ ॥ అహోఇతి॥ ౨౯॥ నూనమితి ॥ అదృష్టఎవనిష్ఠానమాస్థిర్యస్యసః- యస్మై పుత్రాదిసుఖప్రదఅదృష్టఃహీయతే- తస్మైపుత్రాదయోనభవంతీత్యర్థః- అదృష్టపరమః - అదృష్టమేవపరమంయస్యసః- యద్యపి- పుత్రాదయోవిద్యుక్తాః- తథాపితానదృష్టమేవపునస్సంగమయంతీత్యర్థః - ఎవంఅదృష్టమాత్మనస్తత్త్వం అవ్యభిచారికారణం- సుఖదుఃఖయోర్యోవేదనసముహ్యతి-తస్మాదిమానఃపునర్భవః । ఉపలబ్ధాభవానద్యదులభంప్రియదర్శనమ్॥౨౪॥నైకత్రప్రియసంవాసస్సుహృదాంచిత్రకర్మణామ్। ఓఘేనవ్యూహ్యమానానాంప్లవానాంస్రోతసోయథా॥౨౫॥ కచ్చిత్పశవ్యంనిరుజంభూమ్యం బు తృణవీరుధమ్। బృహద్వనంతదధునాయత్రాసేత్వంసుహృద్వృతః॥ ౨౬ । భ్రాతర్మదర్థేత్యజతోనుమానసంకచ్చిన్నాత్రాసహభవద్భ్యాం బభూవ। తాతంభవంతంమనవోనుమోభవద్భ్యాముపలాలితాః ॥ ౨౭॥పుంసస్త్రివర్గోవిహితస్సుహృదోహ్యనుభావితః । నతేషుక్లిశ్యమానేషుత్రివర్గోర్థాయకల్పతే॥ ౨౮ । నందఃఅహోతేదేవకీపుత్రాఃకంసేనబహవోహతాః । ఏకావశిష్టాపవరజాకన్యాసాపిదివంగతా॥౨౯। నూనంహ్యదృష్టనిష్ఠోయమదృష్టపరమోజనః । అదృష్టమాత్మనస్తత్త్వంయోవేదనసముహ్యతి । ౩౦ । వసుదేవః॥ కరోహివార్షికోదత్తోరాజ్ఞేదృష్టోవయంచవః । నేహస్థేయంబహుతిథంనంత్యత్రాశ్చగోకులే। ౩౦ । ఇతినందాదయోగోపాఃప్రోక్తాస్తైశ్శకటాయయుః । అనోభిరనడుద్యుక్తైస్తమనుజ్ఞాప్యగోకులమ్। 3౧॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచమోధ్యాయః.

పూతనానంహారఘట్టః .

శ్రీశుకఃకు ॥ నందఃపథివచశ్శ్రుత్వాదేవక్యాఃపతివిచింతయన్ । హరింజగామశరణముత్పాతాగమశంకితః॥ ౧ । కంసేనప్రహితాఘోరాపూతనాబాలఘాతినీ । శిశూంశ్చచారనిఘ్నంతీపురగ్రామవ్రజాదిషు॥ ౨ । నయత్రశ్రవణాదీనిరక్షోఘ్నాని స్వకర్మసు । కుర్వంతిసాత్వతాంపత్యుర్యాతుధాన్యశ్చతత్రహి । 3॥ సాఖచర్యేకదోపేత్యపూతనానందగోకులమ్। యోషిత్వామాయయాత్మానం ప్రావిశత్తామచారిణీ ॥ ౪ । తాంకేశబంధవ్యతిషిక్తమల్లికాంబృహన్నితంబస్తనకృచ్ఛ్రమధ్యమామ్ । సువాససందానీంత్వయానఋుఃఖలభావనీయం - వృతానాంవియుక్తానామపిచ - కాలాంతరేదర్శనమోగవిద్యోగసంభవాత్ - అస్మదాదిభిరపికాలాంతరేతద్విద్యోగేసత్యపీతి-నందస్యదైవీవాగేషాభావిసూచికా॥ 3౦॥ తాంబుధ్యావసుదేవోదుఃఖంత్యక్త్వానందమాహ॥ కరఇతి॥వఃయుష్మాభిః॥ 3౧ ॥ 3౨॥ ఇతిశ్రీవాధ్రదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ షష్ఠేసఖ్యుశ్చరానందోవ్రజంగచ్ఛన్మృతాంపథి । దృష్ట్వాతురాక్షసీంతస్యామృత్యుంత్రుత్వాతువిస్మితః॥ ౧॥ శ్రీకృష్ణవిషయేశంకమానంరాజానంప్రతి- అవిషయేప్రవృత్తా- సైవమిత్యతీతిసూచయన్నాహ ॥ నెతి ॥ యత్రశ్రీకృష్ణస్యశ్రవణాదీనినసంతి - తత్రైవతాసాంశక్తిః- సాఇత్తస్మిన్నేవసతి - కాశంకేతిభావః॥ 3॥ నెతి॥ యోపి త్వావేషతోవరాంనారీమివఆత్మానంవిధాయగోపిత్వేతిపాఠాంతరేఆత్మానంతిరోధాయేత్యర్థః- నసతత్రనిలజ్జానివిశంకాచసతీ- కథంచరస్యప్రవిష్టా- అతఆహ - కామచారిణీతి- నహికామచారిణీషుఇదంచిత్రమిత్యర్థః॥౫॥ తామితి॥ తాంవనితాం- పతింప్రత్యుఆగతాంఅతిరూపవతీంశ్రియమివ- గోప్యోమంసలేత్యుత్తరశ్లోకేనాన్వయః- శ్రీపామ్యాథాఁనివిశేషణాని-కేశబంధవ్యతిషిక్తమల్లికాం-కేశబంధఃకేశపాశః-తస్మిన్- విన్యస్తమల్లికామసుభాం- బృహతానితంబేనస్తనాభ్యాంచ- ఉభయతఆక్రాంతమివకృచ్ఛ్రంకృశంమధ్యముదరం యస్యాస్తాం - సువాససంరమణీ

డోవాససీయస్యాస్తాం- కంపితయోఃకర్ణభూషణయోఃత్విషా- ఉల్లసద్భిఃకుంతలైఃమండితమాననంయస్యాస్తాం॥ ౫॥ వల్గితి॥ వల్గుస్మితాపాంగవిసర్గవీక్షితైఃవల్గురవ్యం- స్మితంయెనతెతథా భూతా ఆపాంగవిసర్గాయెనతైఃవీక్షితైఃత్రజౌకసాం మనఃహరం తీం- అతోగోపాఃహృష్టమనస్కాస్తేస్వానాంననివారితవంతఇత్యుక్తంభవతి-గోప్యశ్చశ్రియమివమత్వా తూష్ణీమాసన్ - అతఃకేనాప్యనివారితాసతీ-ప్రవివెశేతిభావఃు ౬॥ బాలగ్రహఇతి॥ బాలగ్రహఃపూతనా- అసదంతకంబాలం- పదశ్ర - అసతామంతకందృష్ట్వా - కథంనబిభేతి- తత్రాహ- ప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేజసం-బాలనాట్యేనప్రతిచ్ఛన్నంతిరోహితం- నిజంఉరుతేజోయెనతం - కమివ- భసిభస్మని- ఆహితమగ్నిమివెతిభావఃు౭॥విబుద్ధ్యేతి॥ చరాచరాత్మత్వాదేవ- తాంవిబుద్ధ్య- నిమీలితెక్షణఃఆస॥ర॥మహెశ్వరత్వేపీతి॥ స్వయమసంతం- దుష్టానామంతకం- సాఅంకమారోపయత్- బాలమితిమత్వా- యథాఉరగంసుప్తం - అబుద్ధిశ్చాసౌరజ్బుధీశ్చసఃఅజ్ఞానతొరజ్జుబుద్ధ్యాగృహ్ణాతియథా- తద్వదితిు ౯॥ ననుయశొదారొహిణ్యా-తాంకథంనన్య వారయతాంత త్రాహ ॥ తామితి ॥ మమంవల్గు - జననాన్యాఖ్యవచెష్టితంయస్యాస్తాం- జరస్త్రియంచ - సహసైవ- అంతరాగృహమధ్యె-వీక్ష్య-అంతస్థైర్ద్యెనబహిర్మాదదవెన - దృష్టాంతఃకొశచరిచ్ఛదాసిపత్- మృదుచిత్రచర్మమయఃకొశఃచరిచ్ఛదఃఆవరణంయస్య అసెఃఖడ్గస్య- తద్వత్ - తత్ప్రభయాచధృష్టతెఅభిభూతె-

కంపితకర్ణభూషణత్విష్ోల్లసత్కుంతలమండితాననామ్॥౫॥ వల్గుస్మితాపాంగవిసర్గవీక్షితైర్మనొ
హరంతీంవనితాంన్రజౌకసామ్ । అమంసతాంభొజకరెణురూపిణంగొప్యఃశ్రియంద్రష్టుమివాగతాంప
తిమ్॥ ౬॥ బాలగ్రహస్తత్రవిచిన్వతీశిశూన్యసృచ్ఛయానందగృహెసదంతకమ్ । బాలంప్రతీచ్ఛన్న
నిజొరుతెజసందదర్శతంచాగ్నిమివాహితంభసి॥ ౭ । విబుద్ధ్యతాంబాలకమాతరాగ్రహంచరాచరా
త్మాసనిమీలితెక్షణఃఆజ్ఞాయమానొథహరినిశాచరీంనిసర్గవిజ్ఞాతజగద్విచెస్టితఃు ౮॥ మహెశ్వర
ల్పెపిచబాలభావంవిభావయన్ కించిదువాచనప్రభుఃు అనంతమారొపయదంశంతకంయథొరగం
సుప్తమబుద్ధిరజ్జుధీఃు ౯। తాంతీక్ష్ణచిత్తాంయతివామచెష్టితాంవీక్ష్యాంతరాకొశపరిచ్ఛదాసివత్ । వర
స్త్రియంతత్ప్రభయాచధృష్టతె నిరీక్షమాణెజననీఅతిష్ఠతామ్॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్కుతంయజ్ఞరవీర్య
ముల్బణంఘొరతమాదాయశిశొర్దధావధ । గాథంకరాభ్యాంభగవాన్ప్రపీడ్యతత్ప్రాణైస్సమం
రొషసమన్వితొపిబత్ ॥౧౧॥సామంచమంచాలమితిప్రభాషిణీనిష్పీడ్యమానాఖిలజీవమర్మణీ । వి
వృత్యనెత్రెచరణౌభుజౌముహుఃప్రస్విన్నగాత్రాక్షిపతీరురొదహ॥ ౧౨ ॥ తస్యాస్స్వనెనాతిగభీర
రంహసాసాద్రిమహీద్యొశ్చచచాలసగ్రహా । రసాదిశశ్చప్రతినెదిరెజనాఃపెతుఃక్షితౌవజ్రనిపాత
శంకయా॥ ౧౩ ॥ నిశాచరీత్థంవ్యధితావ్యసుఃక్షితౌ వ్యాదాయకెశాంశ్చరణౌభుజావపి । ప్రసార్యగొ
ష్ఠెనిజరూపమాస్థితావ జ్రాహతొవృత్రఇవాపతన్నృప॥ ౧౪ ॥ పతమానొపితద్దెహఃస్త్రిగవ్యూ
త్యంతరద్రుమాన్ । చూర్ణయామాసరాజెంద్రమహదాసీత్తదద్భుతమ్ ॥౧౫॥ ఈషామాత్రొగ్రదం
ష్ట్రాస్యంగిరికందరనాసికమ్ । గండశైలస్తనంరౌద్రంప్రకీర్ణారుణమూర్ధజమ్ ॥ ౧౬॥ అంధ

అహమస్యజననీత్యవెతిసొ ఽపితెచసత్యె- జననీజనన్యా- నిరీక్షమాణెవివ- కెవలమతిష్ఠతాం - సతునివారితవత్యా॥ ౧౦॥ తస్మిన్నితి ॥
తస్మిన్కుస్థానె- దుర్జయంవీర్యంవిపులంయస్మిన్తం- స్తనం- తంశ్రీ కృష్ణం-అంకమాదాయ- తస్మైశిశవెదదౌ- అథఆనంతరమెవ- ప్రపీడ్య
కెవలంవిష మపధ్యమితి మత్వెవ- తస్యాఃప్రాణైస్సహాపిబత్॥ ౧౧॥ సెతి ॥ చరణౌభుజౌచ ముహుర్ముహుఃు- క్షిపతీ- స్వినాన్నిస్వెదయ క్తానిగాత్రాణియస్యాస్సా॥ ౧౨ ॥ తస్యాఇతి॥ రసాఃరసాతలానిచ॥ ౧౩॥ నిశాచరీతి॥ న్యాదాయము ఖంవివృత్య - నిజరూపమస్థితావావరణసమయె- కాపట్యంనయజ్ఞతతిరితిభావఃు వికీర్యతిపాఠాంతరె- కెశాన్ వికీర్య- చరణౌభుజావతి ప్రసార్యెతిభావఃు॥ ౧౫॥ పతమానఇతి॥ పతన్నపితస్యాఃదెహఃఇత్యాశమధ్యవతిఁనొ ద్రుమాంశ్చూర్ణీచకార॥౧౫॥ ఈషెతి॥ ఈషామాత్రొగ్రదం ష్ట్రాస్యం- ఈషాలాంగలదండఃతత్ప్ర మాణాఉగ్రదం ష్ట్రా యస్మిన్తత్తథాభూతమాస్యంయస్మిన్తత్- సంత్రాసహెతుత్వెన పునర్దుష్టఃపదై
ర్విశిష్టఃగిరికందరవత్ నాసికెయస్మిన్తత్- గిరెఃచ్యుతొస్థూలొపలాతావివస్థూలౌస్తనౌయస్మిన్తత్- రౌద్రంఘొరంప్రకీర్ణఅరు
ణామూర్ధజాయస్మిన్తత్॥ ౧౬॥ అంధకూపెతి॥ అంధకూపావివగభీరెఅక్షీణీయస్మిన్తత్- పులినవదారొహజఘనెతాభ్యాంఘటణంబ
ద్ధఃసెతవఇవభుజౌఊరూఅంఘ్రీచయస్మిన్ తత్ - శూన్యతొయహ్రదఇవఉదరంయస్మిన్తత్॥ ౧౭॥ పూర్వమెవతస్యాఃశబ్దెనభీతాఃు

పునర్దర్శనేనాతిత్రేసురిత్యాహ ॥ సంతత్రసురితి ॥ తస్యాః నిస్స్వనితం అతిభయంకరశబ్దః - తేన భిన్నాని హృత్కర్ణమస్తకాని యేషాం తే॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ గోమూత్రేణేతి॥ ద్వాదశాంగేషు లలాటాదిషు - కేశవాదిద్వాదశనామభిః ॥ ౨౧॥ అనాచాంతా ఏవ ప్రథమమతిసంభ్రమేణైవం రక్షాం కృత్వా - కించిల్లబ్ధాశ్వాసాః - పునస్తాత్పర్యేణ బీజన్యాసమకుర్వతేత్యాహ॥ గోప్య ఇతి ॥ సంస్పృష్టసలిలాః - ఆచాంతాః - ఆత్మని ప్రథమం - అంగేషు కరయోశ్చ పృథక్ - అజాద్యేకాదశబీజానాం మధ్యే - కంశుద్ధాత్రీణి కరయోః సంధిషు చత్వారి చత్వారి - తథాంఘ్ర్యాదావేకైకస్మిన్నంగే - అజాద్యేకైకం బీజం న్యస్య - బాలస్యాప్యంగేషు తథైవాకుర్వత॥ ౨౨॥ అవ్యాదితి॥ అంఘ్రిమంఘ్రీ - జానుజానునీ - భుజం భుజౌ - కం శిరః॥ ౨౩॥ తథా దిక్షు రక్షామకుర్వన్నిత్యాహ ॥ చక్రీతి ॥ చక్రసహితో హరిస్తవాగ్ర

కూపగభీరాక్షంపులినారోహభీషణమ్ । బద్ధసేతుభుజోర్వంఘ్రిశూన్యతోయహ్రదోదరమ్॥ ౧౭॥ సంతత్రసుస్తమద్వీక్ష్యగోపా గోప్యః కళేబరమ్ । పూర్వంతుతన్నిస్స్వనితభిన్నహృత్కర్ణమస్తకాః॥ ౧౮॥ బాలంచతస్యా ఉపరిక్రీడంతమకుతోభయమ్ । గోప్యస్తూర్ణం సముత్పత్య జగృహుర్జాతసంభ్రమాః॥ ౧౯॥ యశోదారోహిణీభ్యాంతాస్సమం బాలస్య సర్వతః । రక్షాం విదధిరే తస్య గోపుచ్ఛభ్రమణాదిభిః॥ ౨౦॥ గోమూత్రేణస్నాపయిత్వాపునర్గోరజసార్భకమ్ । రక్షాంచక్రుర్గోశకృతా ద్వాదశాంగేషునామభిః॥ ౨౧॥ గోప్యస్సంస్పృష్టసలిలా అంగేషుకరయోఃపృథక్ । న్యస్యాత్మన్యథబాలస్య బీజన్యాసమకుర్వత॥ ౨౨॥ అవ్యాదజోంఘ్రిమణిమాంతవజాన్వథోరూయజ్ఞోచ్యుతఃకటితటంజఠరంహయాస్యః । హృత్కేశవస్త్వదురఈశ ఇనస్తుకంఠంవిష్ణుర్భుజం ముఖమురుక్రమ ఈశ్వరఃకమ్॥ ౨౩॥ చక్ర్యగ్రతస్సహగదోహరిరస్తుపశ్చాత్త్వత్పార్శ్వయోర్ధనురసీమధుహాజనశ్చ । కోణేషు శంఖఉరుగాయ ఉపర్యుపేంద్రస్తార్క్ష్యః క్షితౌహలధరః పురుషస్సమంతాత్॥ ౨౪॥ ఇంద్రియాణి హృషీకేశః ప్రాణాన్నారాయణోవతు । శ్వేతద్వీపపతిశ్చిత్తంమనోయోగేశ్వరోవతు॥ ౨౫॥ పృశ్నిగర్భస్తుతేబుద్ధిమాత్మానంభగవాన్పరః । క్రీడంతంపాతుగోవిందశ్శయానంపాతుమాధవః॥ ౨౬॥ వ్రజంతమవ్యాద్వైకుంఠ ఆసీనంత్వాంశ్రియఃపతిః । భుంజానంయజ్ఞభుక్పాతుసర్వగ్రహభయంకరః॥ ౨౭॥ ఢాకిన్యోయాతుధాన్యశ్చకూశ్మాండాయేర్భకగ్రహాః । భూతప్రేతపిశాచాశ్చయక్షరక్షోవినాయకాః॥ ౨౮॥ కోటరారేవతీజ్యేష్ఠాఃపూతనామాతృకాదయః । ఉన్మాదాయేహ్యపస్మారాదేహప్రాణేంద్రియద్రుహః॥ ౨౯॥ స్వప్నదృష్టామహోత్పాతావృద్ధబాలగ్రహాశ్చయే । సర్వేనశ్యంతుతేవిష్ణోర్నామగ్రహణభీరవః ॥ ౩౦॥ ఇతిప్రణయబద్ధాభిర్గోపీభిః కృతరక్షణమ్ । పాయయిత్వాస్తనంమాతాపర్యంకేసన్న్యవేశయత్॥ ౩౧॥ తావన్నందాదయోగోపామథురాయావ్రజంగతాః । విలోక్యపూతనాదేహంబభూవురతివిస్మితాః॥ ౩౨॥ నూనంబతర్షిస్సంజ్ఞానీవాయోగీశోవాసమాససః । సఏవదృష్టోహ్యుత్పాతోయంప్రాహానకదుందుభిః॥ ౩౩॥ కళేబరంపరశుభిశ్ఛిత్వాతత్రవ్రజౌకసః । దూరేక్షిప్త్వావయవశోదదహుః కాష్ఠవేష్టితమ్॥ ౩౪॥ దహ్యమానస్యదేహస్యధూమశ్చాగరుసౌరభః । ఉత్థితఃకృష్ణనిర్భుక్తైస్సపద్యాహతపాప్మనః॥ ౩౫॥ పూతనాలోకబాలఘ్నీరాక్షసీరుధిరాశనా । జిఘాంసయాపిహరయేస్తనందత్వాపసద్గతిమ్॥ ౩౬॥ కింపునశ్శ్రద్ధయా భక్త్యాకృష్ణాయపరమాత్మనే । యచ్ఛన్ప్రియతరంకింనురక్తాస్తన్మాతరోయథా॥ ౩౭॥ పద్భ్యాంభక్తహృదిస్థాభ్యాంవంద్యాభ్యాంలో

తోస్తు సహగదో గదాసహితో హరిస్తవ పశ్చాదస్తు - త్వత్పార్శ్వయోర్ధనుర్ధరో మధుహా - అసిధరః అజనశ్చ - శంఖధర ఉరుగాయః చతుష్కోణేషు - క్షితౌ అధస్తాత్॥ ౨౪॥ ఏవం బహిః రక్షాం కృత్వాంతరంగామకుర్వన్నిత్యాహ ॥ ఇంద్రియాణీతి ॥ ౨౫॥ పృశ్నిగర్భ ఇతి॥ ఆత్మానమహంకారం॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతీతి॥ సన్న్యవేశయత్ శాయయామాస॥ ౩౧॥ ౩౨॥ విస్మయమేవాహ॥ నూనమితి ॥ బతేతి విస్మయే - సాంప్రతం సః ఋషిః - తపఃప్రభావాత్ - యోగేశో జ్ఞానీ వా సమ్యగాస - యతస్స ఏవ దృష్ట ఇతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ విస్మయాంతరమేవాహ ॥ దహ్యమానస్యేతి ॥ కృష్ణేన నిర్భుక్తైః అత ఏవ సపద్యాహతః పాప్మా యస్య ॥ ౩౫ ॥ ప్రసంగాత్ కైముతికన్యాయేన భక్తివైభవమాహ ॥ పూతనేతి ॥ ౩౬ ॥ కిమితి॥ శ్రద్ధయా ఆస్తిక్యేన - భక్త్యా ప్రేమ్ణా - రక్తాః స్నిగ్ధాః - తన్మాతర ఇతి - వత్సహరణలీలాక్రా

యెనబహువచనం- గోగోపికాస్తన్మాతరోభవన్నితి ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ యఇతి॥ ఏతత్పూతనామోక్షం - ఆశ్చర్యకంఅశ్చర్యకచరితం- కింతుమ్నాశనామోక్షఇతి॥శ్లో॥అత్తుండైత్యకులానీశఃపూతనాయాస్థిశుచ్ఛలాత్। స్తన్యాపోశనతఃప్రాణైఃప్రాణినాంహతిమత్కల్పయత్॥ శ్రీధరీయేనాయంశ్లోకఃII౪౫II ఇతిశ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే షష్ఠోధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ శ్లో॥ ఉత్థితశ్చకటంవ్యస్యన్నుత్పణిపర్వమనిక్షిపన్। దదర్శయద్విశ్వమాస్యేచకృష్ణఃక్రీడతిసప్తమే ॥ కృష్ణేభక్తకసదాసింధుసంపన్నానందనిర్భరఃI ధూయస్తదేవసంస్మృత్యరాజాన్యదినందతి ॥ యెనెతి ॥ యెనయెనమత్యాద్యవ్యవహారేణాపి - యానియానికర్మాణికిరోతితానినఃకర్ణరంధ్యాకర్ణనఘాతాని- మనోజ్ఞానిమనఃప్రీతికరాణిచ - భవంత్యేవ॥౧॥ తథాపి॥యదితి॥యత్శృణ్వలఃపుంసఃపురుషమాత్రస్య- అరతిఃఅనోల్లాసఃతన్మాత్రేభూతా - వివిధాతృష్ణాచ-అపగచ్ఛతి- తథాసత్త్వశుద్ధిఃహరిభక్తిఃహరిదాస్యసఖ్యాదిచ - భ

కవందిత్తైఃI అంగమంయస్యాస్సమాక్రమ్యభగవానపిబత్స్తనమ్॥ ౩౮॥ యాతుధాన్యపిసాస్వర్గమవాపజననీగతిమ్I కృష్ణభుక్తస్తనక్షీరాకిముగావోనుమాతరఃII ౩౯॥ పయాంసియాసామపిబత్పుత్రస్నేహస్నుతాన్యలమ్I భగవాన్దేవకీపుత్రఃకైవల్యాద్యఖిలార్థదఃII ౪౦॥ తాసామవిరతంకృష్ణేకుర్వంతీనాంసుతేహనమ్I నపునఃకల్పతేరాజన్సంసారోజ్ఞానసంభవఃII ౪౧॥ కటధూమస్యసౌరభ్యమవఘ్రాయవ్రజౌకసఃI కిమిదంకుతఏవేతివదంతోవ్రజమాయయుఃII ౪౨ ॥ తేతత్రవర్ణితంగోపైఃపూతనాగమనాదికమ్I శ్రుత్వాతన్నిధనంస్వస్తిశిశోశ్చాసన్సువిస్మితాఃII ౪౩ ॥ నందస్తుపుత్రమాదాయహ్యుత్సంగతఉదారధీఃI మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయపరమాంముదంలేభేకురూద్వహ॥౪౪॥ యుఎతత్పూతనామోక్షంకృష్ణస్యాద్భుతకర్మభఃI నిశమ్యశ్రద్ధయామర్త్యోగోవిందెలభతెరతిమ్ ॥ ౪౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షష్ఠోధ్యాయఃII

విష్ణురాతఃII యెనయెనావతారేణ భగవాన్ హరిరీశ్వరఃI కరోతికర్ణరంస్యానిమనోజ్ఞానిచనఃప్రభో॥౧॥ యచ్ఛృణ్వతోపైత్యరతిర్విత్తృష్ణాసత్త్వంచశుధ్యత్యచిరేణపుంసఃI భక్తిర్హరౌతత్పురుషేసఖ్యంతదేవహారంవదమన్యసేచెత్ ॥౨॥ అథాన్యదపికృష్ణస్యకోచరితమద్భుతమ్I మానుషందేహమాసాద్యతజ్జాతిమనురుంధతఃII౩॥ శ్రీశుకఃII కదాచిదౌత్థానికకౌతుకాప్లవెజన్మర్క్షయోగెసమవేతయోషితామ్I వాదిత్రగీతద్విజమంత్రవాచనైశ్చకారసూనోరభిషేచనంసతీII౪॥ నందస్యపత్నీకృతమజ్జనాదికంవిప్రైఃకృతస్వస్త్యయనంసుపూజితైఃI అన్నాదివాస్రగ్భగభీష్టధేనుభిస్సంజాతనిద్రాక్షమశేశయచ్ఛనైఃII౫॥ జ్యోత్థానికాత్సుక్యమనామనస్వినీసమాగతార్భాపూజయతీ

❀ శకటభంజనఘట్టః. ❀

వ్రజౌకసఃI నైవాశృణోద్దైన్యరుదితంసుతస్యసాసుసంస్తనార్థీచరణావుదక్షిపత్ ॥౬॥ అధశ్శయానస్యశిశోరధాల్పకప్రవాళమృద్వంఘ్రిహతంవ్యవర్తత॥ విస్ఫూర్జథుస్తానారసకుప్యభాజనంవ్యత్యస్తచక్రాక్షవిభిన్నకూబరమ్ ॥౭॥ దృష్ట్వాయశోదాప్రముఖావ్రజస్త్రియోహోత్థానికేకర్మణియాస్సమాగతాఃI నందాదయశ్చాద్భుతదర్శనాకులాఃకథంస్వయంవైశకటంవిపర్యగాత్ ॥ ఇతిబ్రువంతోతి

వంతితదేవహారంహరేశ్చరితం- మనోహరంవా-వద॥ ౨॥తథాఅనుగ్రహంయదికరోషితి- అత్యౌత్సుక్యేనపునర్వినిశబ్దె ॥ అథెతి ॥ అనురుంధతఃఅనుపవర్తతఃII౩॥కదాచిదితి॥ఉత్థానంశిశోరంగపరివర్తనం తత్రకరణీయేకౌతుకాప్లవెఉత్సవాభిషెకెతథాతస్మిన్నెవదినెజన్మర్క్షస్యాపియోగెసతి- అతఃమహోత్సవె - సమవెతయోషితాంమిళితపురంధ్రీణంముఖ్యా-వాదిత్రాదిభిఃశోభితమభిషేచనం-యశోదాచకార॥ ౪॥ నందస్యేతి॥ అన్నాదిభిఃసుపూజితైఃవిప్రైఃకృతమంగళం-సజాతనిద్రెఅక్షీణీయస్యతం అశిశయత్శాయితవతీ॥ ౫ ॥ ఔత్థానికెతి ॥ శకటస్యాధస్తాత్ప్రెంఖెదక్షిపత్ ఊర్ధ్వంచాలితవాన్ ॥ ౬॥ అధశ్శయానస్యెతి॥ తదధశ్శయానస్యశిశోఃఅల్పకస్యచప్రవాళవన్మృదుశ్చ-యోంఘ్రిఃతెనహతం- అనఃశకటంవ్యవర్తత తవిపరీతమపతత్- కథంవిధ్వస్తానానాచారసవంతికుస్యభాజనానిస్వర్ణరజతవ్యతిరిక్తకాంస్యాదిమయానియథాభవతితథా- చక్రెచఅక్షశ్చచక్రాక్షోఃవ్యత్యస్తాఃచక్రాక్షోఃయస్మిన్-విభిన్నఃకూబరోయుగంధరోయస్మిన్తత్తచ్చయథాభవతితథావ్యవర్తతెతి॥ ౭॥ దృష్ట్వెతి॥అద్భుతదర్శనెనఆకులాబభూవుఃI తదెవాహ- కథమి

తి- విపర్యయాత్ విపరీతమచరత్ ॥ ౯ ॥ ౯ ॥ నేః ॥ నశ్రద్దధిరేవిశ్వాసంనజగ్ముః- ఉతఅపి బాలనైర్ఘృణ్యన్న సంభవతి-వీతేచ బాలాఃకింజానంతీతి॥ ౧౦॥ రుదంతమితి॥ రక్షోఘ్నైఃమంత్రైరభిమంత్ర్యతాం॥ ౧౧॥ భగవత్ప్రభావానభిజ్ఞవిప్రవేష్టితంవిడంబయన్నివాహ ॥పూర్వవదితి ॥ బలభీఃశత్రుభిర్యద్వా- అప్రతిహతబలభీస్సహితం - సపరికరంయథా పూర్వంస్థాపితం విప్రాదిభిరర్చయామాసుః - హుత్వాగ్నిహోత్రవిధినా మంత్రవిధాయ ॥ ౧౨॥ యత్కిల॥ అఘాసురగుణైఃపురోహ్యవిస్మరణం- ఈర్ష్యాఅసూయాంతైఃతైఃపూతనాషట్కృతాన్యైఃప్రయుక్తాఃఇత్యేవమఖిలైర్నత్య ॥ ౧౩॥ ఇతీతి॥ సామగ్ర్యాజుర్ఋక్పూతకృతైస్సంస్కృతైఃపవిత్రౌషధతోయైఃమజలైఃజలైర్ద్విజోత్తమైఃకర్తృభిరభిషిచ్య అభిషేకంకారయిత్వా ॥ ౧౪॥ వాచయిత్వేతి॥ హుత్వాహవయిత్వా॥ ౧౫॥ గాశ్చేతి॥ గాశ్చప్రదాత్- తేచవిప్రాఃఅన్వయంజఃఆశిషఃఅయంజఃతేశతమస్యయురితిపాఠాంతరం- శతంతద్దత్తగోశతమస్యయుఃస్వీకృతవంతఇత్యర్థఃయ

విషాదమోహితాజనాస్సనుంతాత్పరివవ్రురార్తవత్ ॥౮॥ ఊచుఃరవ్యవసితమతీన్గోపాన్గోప్యశ్చ బాలకాఃరుదతానేనపాపేనక్షిప్తమేతన్నసంశయః ॥౯॥ నతేశ్రద్దధిరేగోపాబాలభాషితమిత్యుత అప్రమేయం బలంతస్యబాలకస్యనతేవిషుఃమ ॥౧౦॥ రుదంతంసుతమాదాయయశోదాగ్రహశంకితా కృతాన్యస్వస్త్యయనంవిప్రైస్సూనవేఃస్నానమపాయయత్ ॥౧౧॥ పూర్వవత్స్థాపితంగోపైర్బలిభిస్స పరిచ్ఛదమ్ ॥ విప్రాహుత్వార్చయాంచక్రుర్దధ్యక్షతకుశాంబుభిఃమ ॥౧౨॥ యేసూయాన్మృతదంభేష్యాహింసామానవివర్జితాఃనతేసూనంతస్యశీలానామాశిషోపిఫలాఃకృతాఃమ ॥౧౩॥ ఇతిబాలకమానీయసామగ్యాజుషాకృతైఃజలైఃపవిత్రౌషధిభిరభిషిచ్యద్విజోత్తమైఃమ ॥౧౪ ॥ వాచయిత్వాస్వస్త్యయనంనందగోపస్సుహృతితఃమ ॥ హుత్వాచాగ్నింద్విజాతిభ్యఃప్రాదాచన్నంమహాగుణమ్ ॥౧౫॥ గాశ్చసర్వగుణోపేతావాసస్వక్తుక్మమాలినీఃమ ॥ ఆత్మజాభ్యుదయార్థాయప్రాదాత్తేచాన్వయంజత ॥౧౬॥ విప్రాఃమంత్రవిదోయుక్తాస్తైర్యాఃప్రోక్తాస్తదాశిషఃమ ॥ తానిస్ఫలాభవిష్యంతినకదాచిదపిధ్రువమ్ ॥౧౭॥ ఏకదారోహమారూఢంలాలయంతీసుతంసతీమ్ ॥ గరిమాణంశిశోర్వోఢుంనసేహేగిరి

❀ తృణావర్తాఖ్యాసుర సంహారఘట్టం. ❀

కూటవత్ ॥౧౮॥ భూమానిధాయతంగోపీవిస్మితాభారపీడితా ॥ మహాపురుషమాదధ్యౌజగతామాసకర్మసు ॥౧౯॥ దైత్యోనామ్నా తృణావర్తఃకంసభృత్యఃప్రచోదితఃమ ॥ చక్రవాతస్వరూపేణజహారాసీనమర్భకమ్ ॥ ౨౦॥ గోకులంసర్వమావృణ్వన్మణ్ణంశ్చక్షూంషిరేణుభిఃమ ॥ ఈరయన్సుమహాఘోరశబ్దేనప్రదిశోదశ ॥౨౧॥ ముహూర్తమభవద్గోష్ఠంరజసాతమసావృతమ్ ॥ సుతంయశోదానాపశ్యత్తత్రన్యస్తవతీయతఃమ ॥ ౨౨ ॥ నాపశ్యత్కశ్చిదాత్మానంపరంచాపివిమోహితఃమ ॥ తృణావర్తవిసృష్టాభిశ్శర్కరాభిరుపద్రుతఃమ ॥౨౩॥ ఇతిఖరపవనచక్రపాంసువర్షేసుతపదవీమబలావిలక్ష్యమాతా ॥ అతికరుణమనుస్మరంత్యశోచద్భృవిపతితా మృతవత్సకాయధాగౌఃమ ॥౨౪ ॥ రుదితమనునిశమ్యతత్రగోప్యోభృశమనుతప్తధియోశ్రుపూర్ణముఖ్యఃమ ॥ రురుదురనుపలభ్యనందసూనుంపవనకృపారతపాంసువర్షవేగే ॥ ౨౫ ॥ తృణావర్తశ్శంతరయోవాత్యారూపధరోహరఃమ ॥ కృష్ణంనభోగతోగంతుంనాశక్నోద్గురుశిలామివ ॥ ౨౬ ॥ తమశ్మానంయదాత్మానంసహవీరోవిచేష్టయన్ ॥ నిశ్చేష్టోభవదాకాశేనిగృహీతగలోసురఃమ ॥ ౨౭ ॥ అక్షిభ్యాంనిష్పతద్భ్యాంచతారాభ్యాంతమివాతురాఃమ ॥ వ్రజస్త్రియోన్వపద్యంతపుత్రమారోపితంబహిఃమ ॥ ౨౮ ॥ తాభిస్తత్రపరిశ్రాంతైర్నిర్హృత్యాశ్మనిపాతితఃమ ॥ చూర్ణయన్స్వశరీరేణమహదాసీత్సుదారుణమ్ ॥ ౨౯ ॥ తమశ్మానంయదాత్మానంసహవీరోవిచేష్టయన్ ॥ నిశ్చేష్టోభవదాకాశేనిగృహీతగలోసురఃమ ॥ ౩౦ ॥ అక్షిభ్యాంనిష్పతద్భ్యాంచతారాభ్యాంతమివాతురాఃమ ॥ వ్రజస్త్రియోన్వపద్యంతపుత్రమారోపితంబహిఃమ ॥ ౩౧ ॥ తాభిస్తత్రపరిశ్రాంతైర్నిర్హృత్యాశ్మనిపాతితఃమ ॥ చూర్ణయన్స్వశరీరేణమహదాసీత్సుదారుణమ్ ॥ ౩౨ ॥

కూటవత్ ॥౧౮॥ భూమానిధాయతంగోపీవిస్మితాభారపీడితా ॥ మహాపురుషమాదధ్యౌజగతామాసకర్మసు ॥౧౯॥ దైత్యోనామ్నా తృణావర్తఃకంసభృత్యఃప్రచోదితఃమ ॥ చక్రవాతస్వరూపేణజహారాసీనమర్భకమ్ ॥ ౨౦॥ గోకులంసర్వమావృణ్వన్మణ్ణంశ్చక్షూంషిరేణుభిఃమ ॥ ఈరయన్సుమహాఘోరశబ్దేనప్రదిశోదశ ॥౨౧॥ ముహూర్తమభవద్గోష్ఠంరజసాతమసావృతమ్ ॥ సుతంయశోదానాపశ్యత్తత్రన్యస్తవతీయతఃమ ॥ ౨౨ ॥ నాపశ్యత్కశ్చిదాత్మానంపరంచాపివిమోహితఃమ ॥ తృణావర్తవిసృష్టాభిశ్శర్కరాభిరుపద్రుతఃమ ॥౨౩॥ ఇతిఖరప*వనచక్రపాంసువర్షేసుతపదవీమబలావిలక్ష్యమాతా ॥ అతికరుణమనుస్మరంత్యశోచద్భృవిపతితా మృతవత్సకాయధాగౌఃమ ॥౨౪ ॥ రుదితమనునిశమ్యతత్రగోప్యోభృశమనుతప్తధియోశ్రుపూర్ణముఖ్యఃమ ॥ రురుదురనుపలభ్యనందసూనుంపవనకృపారతపాంసువర్షవేగే ॥ ౨౫ ॥ తృణావర్తశ్శంతరయోవాత్యారూపధరోహరఃమ ॥ కృష్ణంనభోగతోగంతుంనా

శక్నోద్గురుశిలామివ ॥ ౨౬ ॥ తమశ్మానంయదాత్మానంసహవీరోవిచేష్టయన్ ॥ నిశ్చేష్టోభవదాకాశేనిగృహీతగలోసురఃమ ॥ ౨౭ ॥ అక్షిభ్యాంనిష్పతద్భ్యాంచతారాభ్యాంతమివాతురాఃమ ॥ వ్రజస్త్రియోన్వపద్యంతపుత్రమారోపితంబహిఃమ ॥ ౨౮ ॥ తాభిస్తత్రపరిశ్రాంతైర్నిర్హృత్యాశ్మనిపాతితఃమ ॥ చూర్ణయన్స్వశరీరేణమహదాసీత్సుదారుణమ్ ॥ ౨౯ ॥ తమశ్మానంయదాత్మానంసహవీరోవిచేష్టయన్ ॥ నిశ్చేష్టోభవదాకాశేనిగృహీతగలోసురఃమ ॥ ౩౦ ॥ అక్షిభ్యాంనిష్పతద్భ్యాంచతారాభ్యాంతమివాతురాఃమ ॥ వ్రజస్త్రియోన్వపద్యంతపుత్రమారోపితంబహిఃమ ॥ ౩౧ ॥ తాభిస్తత్రపరిశ్రాంతైర్నిర్హృత్యాశ్మనిపాతితఃమ ॥ చూర్ణయన్స్వశరీరేణమహదాసీత్సుదారుణమ్ ॥ ౩౨ ॥

శతంశతసంఖ్యాకాఃతెవిప్రఇతి॥ ౧౬॥విప్రఇతి ॥ తాఃతథైవబభూవురిత్యర్థఃమ ॥ శ్లో ॥ ఉత్క్షిప్యహృతమాదాయదైనశకటంవ్యోమ్నిలీలయా। తృణావర్తకంపదాపీడ్యభూమ్యాపాతయదర్భకఃమ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకఃమ॥ ౧౭॥ ఏకదేతి॥ఆరోహతుత్సంగరం॥౧౮॥ భూమావితి॥తృణావర్తాత్తాన్వపమృత్యుచరిహారాయ కృష్ణేనైవాత్మనఉత్సంగాదుత్తారాయచ-కృతంభారమజానతీ-ఉత్తాతశంకయామహావృషభదధ్యా శ్రీకృష్ణదరణతిఃమ నాంజగతాం భారేణపీడితావిస్తీర్ణాచసతీ- యద్వా- జగతామధ్యేకర్మసుఆసబభూవ - సతుజగదుదరం తువైదైత్యధఃమ ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ గోకులమితి ॥ ఈరయన్నాదయన్నిత్యర్థఃమ - పూరయన్నిత్యపిపాఠాంతరం॥ ౨౧॥ .....

ముహూర్తమితి॥ యతఃయత్ర- న్యస్తవతీ- తత్రతస్మిన్స్థానే- నాపశ్యత్॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఇతీతి ॥ ఖరపవనచక్రాత్- పాంసువర్షేసతి॥ ౨౫॥ రుదితమితి ॥ ఉపారతఃశాంతఃమ - పాంసువర్షస్యవేగోయస్మిన్ - తథాభూతేపవనేసతి- తత్రతస్యారుదితం- అనుదిశమ్య- గోప్యోరురుదుఃమ॥ ౨౫॥ తృణావర్తఇతి ॥ వాత్యాచక్రరూపఃమ తత్రోపధరఃమ- కృష్ణంహరఃమ- శాంతరయఃమ- కథంచిన్నభోగతఃమ- తతఃపరం

గంతుం భారాతిరేకాన్నాశక్నోదిత్యర్థః॥ ౨౬॥ తమితి ॥ గురుమత్తయాఽతిగౌరవేణ భారేణ తం అశ్మానం పర్వతప్రాయం మన్యమానః తేనైవ ఆత్మనో గళే గృహీతః తం త్యక్తుమిచ్ఛన్నపి నాశక్నోదిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ కృష్ణమితి ॥ తస్యోరసి లంబమానం కృష్ణమాదాయ మాత్రే ప్రతిహృత్య సమర్ప్య విస్మితాశ్చ బభూవురితి । విహాయసా గగనమార్గేణ పురుషాదేన తృణావర్తేన నీతం తథాపి మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తం పునర్లబ్ధ్వా మోదం ప్రాపురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౩౦॥ గోప్య ఇతి ॥ పరస్పరం హర్షకథామాహుః అహో బతేతి । నివృత్తిం గమితో మృత్యుం ప్రాపితః॥ ౩౧॥ కోఽత్ర విస్మయః యుజ్యత ఏవైతదితి తేష్వేవ కేచిదాహుః॥ హింస్ర ఇతి॥ నః అస్మాభిః చీర్ణం కృతం పూర్తం వాపీకూపతటాకాదినిర్మాణం ఇష్టం పంచయజ్ఞాగ్నిహోత్రాది దత్తం దానం॥ ౩౨॥ యదితి॥ యత్ యస్మాత్ తప ఆదేః ప్రణయన్ హర్షయన్॥ ౩౩॥ ౩౪॥ శ్లో॥ తృణావర్తాగమే దృష్టగౌరవాశంకినం ప్రసూమ్। బోధయన్ దర్శయామాస

శక్నోద్భూరిభారభృత్ ॥ ౨౬ ॥ తమశ్మానం మన్యమాన ఆత్మానం గురుమత్తయా । గళే గృహీత ఉ
త్స్రష్టుం నాశక్నోదద్భుతార్భకమ్॥ ౨౭॥ గళగ్రహణనిశ్చేష్టో దైత్యో నిర్గతలోచనః। అవ్యక్తరా
వో న్యపతత్సహబాలో వ్యసుర్వ్రజే॥ ౨౮॥ తమంతరిక్షాత్పతితం శిలాయాం విశీర్ణసర్వావయవం కరాళమ్ । పురం యథా రుద్రశరేణ విద్ధం స్త్రియో రుదంత్యో దదృశుస్సమేతాః॥ ౨౯ ॥ కృష్ణం చ తస్యోర
సి లంబమానమాదాయ మాత్రే ప్రతిహృత్య విస్మితాః । తం స్వస్తిమంతం పురుషాదనీతం విహాయసా మృ
త్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్॥ ౩౦ ॥ గోప్యశ్చ గోపాః కిల నందముఖ్యాః లబ్ధ్వా పునః ప్రాపురతీవ మోదమ్।
అహో బతాత్యద్భుతమేష రక్షసా బాలో నివృత్తిం గమితోఽభ్యగాత్పునః॥ ౩౧॥ హింస్రస్స్వపాపేన
విహింసితః ఖలస్సాధుస్సమత్వేన భయాద్విముచ్యతే । కిం నస్తపశ్చీర్ణమధోక్షజార్చనం పూర్తేష్టద
త్తముత భూతసౌహృదమ్॥ ౩౨॥ యత్సంపరేతః పునరేష బాలకో దిష్ట్యా స్వబంధూన్ ప్రణయన్నుపస్థి
తః॥ ౩౩॥ దృష్ట్వాద్భుతాని బహుశో నందగోపో బృహద్వనే । వసుదేవవచో భూయో మానయామాస వి

స్తన్యపానసమయే జృంభణవ్యాజేన మాత్రే విశ్వరూపప్రదర్శనఘట్టః.

స్మితః॥ ౩౪॥ ఏకదార్భకమాదాయ స్వాంకమారోప్య భామినీ । ప్రస్నుతం పాయయామాస స్తనం స్నే
హపరిప్లుతా ॥ ౩౫ ॥ పీతప్రాయస్య జననీ సుతస్య రుచిరస్మితమ్ । ముఖం లాలయతీ రాజన్ జృంభతో
దదృశే జగత్ ॥ ౩౬॥ ఖం రోదసీ జ్యోతిరనీకమాశాః సూర్యేందువహ్నిశ్వసనాంబుధీంశ్చ। ద్వీపాన్నగాం
స్తద్దుహితౄర్వనాని భూతాని యాని స్థిరజంగమాని॥ ౩౭ । సా వీక్ష్య విశ్వం సహసా రాజన్ సంజాతవేప
థుః । సంమీల్య మృగశాబాక్షీ నేత్రే చాసీత్సువిస్మితా॥ ౩౮॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తమోఽధ్యాయః.

శ్రీబాదరాయణిః ॥ గర్గః పురోహితో రాజన్ యదూనాం సుమహాతపాః । వ్రజం జగామ నందస్య వసు
దేవప్రచోదితః॥ ౧॥ తం దృష్ట్వా పరమప్రీతః ప్రత్యుత్థాయ కృతాంజలిః। ఆనర్చాధోక్షజధియా ప్రణిపా
తపురస్సరమ్॥ ౨॥ సూపవిష్టం కృతాతిథ్యం గిరా సూనృతయా మునిమ్ । నందయిత్వాఽబ్రవీద్బ్రహ్మన్
పూర్ణస్య కరవామ కిమ్ ॥ ౩ ॥ మహద్విచలనం నౄణాం గృహిణాం దీనచేతసామ్। నిశ్శ్రేయసా
య భగవన్నాన్యథా కల్పతే క్వచిత్। ౪ ॥ జ్యోతిషామయనం సాక్షాద్యత్తద్ జ్ఞానమతీంద్రియమ్। ప్ర

జృంభమాణో ముఖే జగత్॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః॥ ఏకదేతి॥ ౩౫॥ పీతేతి ॥ పీతమస్యాస్తీతి పీతః - తత్ప్రాయః పీతప్రాయః పీత-విజితాదిశబ్దానాం పానాదిమతి వ్యుత్పన్నత్వాద్విభక్తా భ్రాతర ఇత్యాదివత్ - యద్వా - పీతప్రాయః స్తనో యేనేత్యుత్తరపదలోపసమాసో వా॥ ౩౬॥ ఖమితి॥ ఖం స్వర్గాకాశం నగాన్ గిరీన్ - తద్దుహితౄః నదీః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ అష్టమే నామకర్మాస్య బాలక్రీడాకుతూహలే। మృద్భక్షణే దిమోగే చ విశ్వరూపం నిరూప్యతే॥ విశ్వరూపాది బాలస్య నిశమ్యాశంకినః పితుః। నామకృద్గర్గవాక్యేన నిజం తత్త్వమసూచయత్॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ పూర్ణశ్చేత్కథం ధనినాం గృహమాగత స్తత్రాహ ॥ మహద్విచలనమితి ॥ మహతాం స్వాశ్రయాదన్యత్ర విచలనం సంచారః న స్వార్థం కింతు గృహిణాం మంగళాయ - ననుత హి - తపి వ మహద్దర్శనార్థం కిమితి న గచ్ఛంతీతి తత్రాహ - దీనచేతసాం కృపణానాం - క్షణమపి గృహం త్యక్తుమశక్నువతామిత్యర్థః॥ ౪॥ త్వయా చాస్య నామకరణాది-

కరిష్యమితివక్తుం - తస్యజ్ఞానాతిశయమాహ ॥ జ్యోతిరితి ॥ యదలింద్రియజ్ఞానసాధనం జ్ఞానోపయుక్తంతత్ప్రతిపాదకం-జ్యో
తిస్సత్యమిత్యర్థః- తత్సాక్షాద్భవతాప్రణీతం- యెనఅన్యోపిపుమాన్ - పరాపరం - పరంకరణంభూతజన్మకృతంకర్మ అపరం
తాత్పర్యంఅస్మిన్ జన్మనిబాధిఫలం-తద్వెద-ఉక్తంచజాతకే ॥ శ్లో ॥ యదుపచితమన్యజన్మనిశుభాశుభంతస్యకర్మణఃస్రాపిమ్।వ్యంజయతిశా
స్త్రమెతత్తమసిద్రవ్యాణిదీపఇవెతి॥ ౫॥ వివక్షితమాహ ॥ త్వంహీతి ॥ దైవజ్ఞోమంత్రవిచ్చత్వం - అతోనామకరణంసంస్కారార్థక
తుమహసీత్యర్థః- నన్వేతద్గురుణకరణీయమితిచెత్తత్రాహ ॥ కృతాణీతి॥ ౬॥ అత్యుత్సాహంనందంప్రతి - గుప్తమెతత్తార్యమి
త్యభిప్రాయెణప్రత్యాచష్టెఽతివాహ ॥ యదూనామితి ॥ భవతుతథాపి-త్వముత్రాగతఃకుతోవిద్యాదితిచెదలఆహ ఖ్యాతశ్చెతి- త
తఃకిమతఆహ- దెవకీసుతమితి- కింపోవస్యతెకల్పయెదిత్యర్థః॥ ౭। కంసఇతి॥ నన్వయదుకులపూరణితికథంచిజానాతు- తత్రవసుదెవస్య
పుత్రఃదెవక్యాంజాతఇతికుతోజానీయాత్తత్రాహ పాపమతిరిత్యాది ॥ ౮ ॥ ఇతీతి ॥ శ్లో ॥ కింమయాహతయామందెత్యాది దెవకీక
న్యావచఃశ్రుత్వా ॥ శ్లో ॥ దెవక్యాఅష్టమోగర్భోనస్త్రీభవితుమర్హతీచ- నిత్యంసంచింతయన్ సామాన్యెనక్వచిదస్తీతిజ్ఞాత్వా -
యువయోశ్చసఖ్యంచింతయన్-త్వద్భయంభెదితిసంభావ్య- కుర్వంస్సారఙ్గెనవా - ఆగతాశంకఃఆగతాఆశంకాయస్యసఃఅపి

ణితంభవతాయెనపుమాఁ౯దెవపరాపరమ్॥౫॥త్వంహిబ్రహ్మవిదాంశ్రెష్ఠస్సంస్కారాఁ౯కర్తుమర్హ
సి । బాలయోరనయోర్నౄణాంజన్మనాబ్రాహ్మణోగురుఃః॥ గర్గాఁ౯చార్యఃయదూనామహమా
చార్యఃఖ్యాతశ్చభువిసర్వతః। సుతంమయూసంస్కృతంతెమన్యతెదెవకీసుతమ్॥ ౬।కంసఃపాపమతిస్స
ఖ్యంతవచానకదుంమభెఃి దెవక్యాఅష్టమోగర్భోనస్త్రీభవితుమర్హతి। ౭। ఇత్సంచింతయఁ౯శ్రు
త్వాదెవకీదారికావచఃి అపిహంతాగతాశంకస్తర్హితన్మోనయోమహాఁ౯॥ ౯॥ నందఃి అలక్షితో
స్మికారహసిమామకైరపిగొవ్రజె। కురుద్విజాతిసంస్కారంస్వస్తివాచనపూర్వకమ్॥ ౧౦॥ శ్రీశుకఃి ॥
ఎవంసంప్రార్థితోవిప్రస్సవిజ్ఞాయ్యతమెవతత్। చకారనామకరణంగూఢొరహసిబాలయోఃి॥౧౧॥
అయంవైరొహిణీపుత్రొరమయఁ౯సుహృదొగుణైఃి ఆఖ్యాస్యతెరామఇతిబలాధిక్యాద్బలంవిదుఃి
॥౧౩॥ యదూనామపృథగ్భావాత్సంకర్షణముశంత్యుత। ౧౩। ఆసఁ౯వర్ణాస్త్రయోహ్యస్య గృఁ౯హ్ణతో
ఽనుయుగంతనూఃి శుక్లొరక్తస్తథాపీతఇదానీంకృష్ణతాంగతఃి ౧౪ ॥ ప్రాగయంవసుదెవస్యక్వచి
జ్జాతస్తవాత్మజఃి వాసుదెవఇతిశ్రీమానభిజ్ఞాస్సంప్రచక్షతె। ౧౫। బహూనినంతినామానిరూపా
ణిచసుతస్యతె। గుణకర్మానురూపాణితాన్యహంవెదనొజనాఃి॥ ౧౬॥ ఆథాస్యతెప్రియశ్చికీర్షొ
పగొకులనందనఃి అనెనసర్వదుర్గాణీయూయమంజస్తరిష్యథ॥ ౧౭॥ పురానెనవ్రజపతెసాధవ్వ్రద
స్యుపీడితాఃి అరాజకెరక్ష్యమాణాజఘ్నుర్దస్యూఁ౯సమెధితాఃి ॥ ౧౮ ॥ యఏతస్మిఁ౯మహాభాగెప్రీ
తింకుర్వంతిమానవాఃి నారయొభిభవంత్యెతాఁ౯విష్ణుపక్షొనివాసురాఃి ౧౯ ॥ తస్మాన్నందాత్మజొ
యంతునారాయణసమొగుణైఃి శ్రియాకీర్త్యానుభావెనగొపాయస్వసమాహితఃి ॥ ౨౦ ॥ ఇత్యా
త్మానంసమాదిశ్యగర్గెచస్వగృహంగతె। నందఃప్రముదితొమెనెహ్యాత్మానంపూర్ణమాశిషామ్॥౨౧॥

యది- హంతాహనిష్యతి- తర్హితదా- తత్నొమహాఁ౯ అనయస్యాదితి॥ ౯॥ అలక్షితఇతి॥ త్వికారఃసంస్కారమాత్రం- కెవలంస్వస్తివా
చనపూర్వకంకుర్వితి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ యదూనామితి॥యదూనామపృథగ్భావాత్ కతశ్చిత్ హెతోఃి- విప్రతిపద్యమానానాం యదూనా
మపృథగ్భావాత్- భావొభావనం-తస్మాత్అన్యొన్యస్మిన్రమయఁ౯- సవైకమత్యకరణాదిత్యర్థఃి-సమ్యక్కర్షతీతి ఎకీకరొతీతిసంకర్షణము
ష్యశాంతిమన్యంవెదకృత్యంత్యర్థఃి ౧౩॥ గర్భసంకర్షణాంతుస్ప్రకాశయతి ॥ ఆసన్నితి ॥ అస్యతవపుత్రస్య-అతఃకృష్ణత్వెకంచా
మభవిష్యత్॥ ౧౪॥ ప్రాగయమితి ॥ నూనొక్తాన్యుపరయంజన్మాంతరాణిం నామకథయతీతినంత్వన్యతెస్త -అజనిసం వాసుదెవ
ఇతినంప్రచక్షతఇతి ॥ ౧౫॥ బహూనీతి॥ గుణాఁ౯అనురూపాణి- ఈశ్వరఃసర్వజ్ఞఇత్యాదీని- కర్మాణ్యనురూపాణి- గొపఃపవఃి- గొపథర్మొధర
ణఇత్యాదీని- తానిసర్వాణ్యహమపినొవెద- జనాఅపినొవిదురితి॥ ౧౬॥ జాతకఫలమాహ ॥ ఆథాస్యతీతి ॥ ఎషఃపరమపురుషఃశ్రెయఃి
ముక్తిం-అంజఃిపుడితి ॥ ౧౭। పురెతి॥ అనెనరక్ష్యమాణాఃసన్నెధితాశ్చ- దస్యూఁ౯జఘ్నుర్ితి॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇ ॥ ఇతిఆత్మానం
ప్రతి- సమాదిశ్యఆత్మానంపుత్రంచ - ఆశాసాంఆశిఃసంపూర్ణాంవిష్ణుమనెఅవంస్త॥౨౧॥ శ్లో॥ కాఁ౯శ్రీడాచమత్కారాన్ కృష్ణ
రామెణసంయుతఃి చరమూనందమూఢత్తత్ర జెనందయశొదయొఃి ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ పూర్ణత్వమెవదర్శయన్నాహ ॥ కాలె

నెతి ॥ ము ॥ వ్రజతాగచ్ఛతా - జానుభ్యాంసహపాణిభ్యాం - రమమాణౌ జానుద్వయెనపాణిద్వయెనచ - భృథివీమవష్టభ్య - చంక్రమణంకుర్వంతౌ॥ ౨౫॥ తావితి ॥ అనుకృష్ణపునఃపునశాకృష్ణ - సరీసృపంతౌ అతిశయెన చంతౌ - ఘోషః కటిపాదభూషణకింకిణ్యాః - తెషాంప్రఘోషెణరుచిరంయథాభవతితథా - ఘోషాణంనాదెనహృష్టంమనోయయోస్తౌ లోకంతస్తతోగచ్ఛంతంజనం - అనుసృత్యత్రిచతురాణిపదాని అనుగమ్య - ముగ్ధప్రభీతవత్ - మాత్రోరంతికమాపెడుపెయతుఃఉపజగ్మతుః॥ము॥అనుకృష్ణపురఃప్రసారితజానున్వనుగతం యథాతథా - పశ్చాద్ధతజానుసమాకృష్ణెత్యర్థః - సరీసృపంతౌ అతిశయెనసంచరంతౌ - ఘోషెతి - ఘోషాఃకటిపాదబద్ధకింకిణ్యాః - తెషాంప్రఘోషెణ ప్రకృష్టశింజితెన - యద్వా - ఘోషస్యవ్రజస్య - ప్రఘోషెణశ్లాఘనీయధ్వనినా - రుచిరంయథాతథా - వ్రజకదంబమెవు - సరీసృపంతావితి తెనానాదెన - హృష్టమనసౌ - లోకంఇవ తస్తతఃపర్యటంతంజనం - అనుసృత్యత్రిచతురాణిపదాన్యనుగత్య - ముగ్ధప్రభీతవత్ముగ్ధవత్ - భీతవచ్చ - మాత్రోరంతియశోదారోహిణ్యోరంతికం - ఉపెయతుఃఉపజగ్మతుః॥ ౨౩॥ తదితి ॥ తదాచతస్మాత్తరౌ - నిజసుతౌ - దోభ్యాంముహుఃహ్వ - ప్రమోదం - యయతుః - కథంభూతె - ఘృణయాకృపయా - స్నవంత్యౌక్షరత్పయఃపూర్ణపదోధరెసత్యౌ - పంకెనాంగరాగెణచ - రుచిరౌ - కథంభూతంముఖంనిరీక్ష్య - ముగ్ధంముంహస్మితం యస్మిన్ - అల్పదశనాశ్చయస్మితచ్చతచ్చ ॥ ము ॥ స్నవంత్యౌపయస్నావిపమెధరెసత్యౌ - పంకవివాంగరాగః - తెనరుచిరౌ - యద్వా - పంకెనహరిద్రాదికృతాంగరాగెణచ - రుచిరావితి - ముగ్ధంసుందరంస్మితంయస్మిన్ - తచ్చ - తదల్పరదనమల్పోద్గతదంతంచ॥ ౨౪॥ యహ్యంకెతి॥ యహ్యంకె అం

బాలక్రీడాప్రారంభఘట్టం.

కాలెనవ్రజతాతాతగోకులెరామకెశవౌ । జానుభ్యాంసహపాణిభ్యాంరమమాణౌవిజహ్రతుః॥ ౨౨॥
తావంఘ్రియుగ్మమనుకృష్ణసరీసృపంతౌ ఘొషప్రఘొషరుచిరంవ్రజకదంబమెఘుతన్నాదహృష్టమనసావనుసృత్యలొకమున్ముగ్ధప్రభీతవదుపెయతురంతికమాత్రోః॥ ౨౩॥ తన్మాతరౌనిజసుతౌఘృణయాస్నువంత్యౌపంకాంగరాగరుచిరావుపగూహ్యదోభ్యాంమ్ । దత్వాస్తనంప్రపిబతోసుముఖంనిరీక్ష్యముగ్ధస్మితాల్పదశనంయయతుఃప్రమొదమ్॥ ౨౪॥ యహ్యంగనాదశనీయకుమారలీలావంత్రజెతదబలాఃప్రగృహీతపుత్రైఃవత్సైరితస్తతఉభావనుకృష్ణమాణౌప్రెత్యుత్థితగృహొజహృషుహసంత్యః॥ ౨౫ । శృంగ్యగ్నిదంష్ట్రనృహిజలద్విజకంటకెభ్యఃక్రీడాపరావతిచలౌస్వసుతాన్నిషెద్ధుమ్ । గృహ్యాణికర్తుమపియత్ర తజ్జనన్యౌశెకాతఆపతురలంమనసొనవస్థామ్॥ ౨౬॥ కాలెనాల్పెనరాజషెరామకృష్ణశ్చగొవ్రజె । ఆకృష్టజానుభిఃపదృ విచంక్రమతురంజసా ॥ ౨౭ ॥ తతస్సభగవాఁకృష్ణొవయస్యైర్వ్రజబాలకైఃసహరామొవ్రజస్త్రీణాంచిక్రీడజనయన్ముదమ్॥ ౨౮॥ కృష్ణస్యగొప్యొరుచిరంవీక్ష్యకౌమారచాపలమ్ । శృణ్వంత్యాఃకిలతన్మాతురితిహొవాచసమాగతాఃః॥ ౨౯॥ వత్సైఃముంచఁకృష్ణచిదసమయెక్రొశసంజాతహసనైస్తెయంస్వాదిత్యథదధిపయఃకల్పితైఃస్తెయ

గనానాందశనీయకుమారలీలాయన్నొఃతథాభూతౌజాతౌ - తదాంతర్వ్రజెవ్రజస్యమధ్యె - తదబలాఃవ్రజాంగనాఃప్రెక్షంత్యఃప్రెక్షమాణఃవిస్మృతగృహకృత్యాఃహసంత్యొజహృషుఃహృష్టెబభూవుఃకథంభూతౌ - తాభ్యాంప్రతిగృహీతానిష్టచెష్టాంతెఃవత్సైఃఇతస్తతొనుకృష్ణమాణౌ ॥ ము ॥ యహ్యంయదా - అంగనానాందశనీయాఃకుమారలీలాబాలచెష్టాయయొస్తౌ - జాతావితిశెషః - తత్తదా - అంతర్వ్రజెవ్రజమధ్యె - ప్రగృహీతపుత్రైఃతాభ్యామెవాలంబితపుత్రైఃవాత్సైఃవత్సైరితస్తతొనుకృష్ణమాణౌప్రెక్షంత్యఃప్రెక్షమాణఃఉత్సృతగృహాఃవిస్మృతగృహవ్యాపారాఃఉత్థితగృహాఇత్యపిపాఠఃజహృషుఃహృష్టాఅభవన్ - జగృహుఃఇతిపాఠెతొగృహీతవత్యఇత్యర్థ ॥ ౨౫॥ శృంగీతి॥ అతిచలౌతౌ - శృంగ్యాదిభ్యొనిషెద్ధుం - గృహొచితానికర్మాణిచకర్తుం - యత్రయదా తజ్జనన్యానశెకాతె - తదా - అలంమనసఃఅనవస్థామాపతురితి ॥ శ్లో ॥ కృష్ణంగృహాత్ప్రత్యపరాకృష్టిఃప్రదర్శితా। కృష్ణచాపలచార్యాణిసహైవాఖిలసద్మసు॥ వ్రజలొల్యంస్యమాగత్యగొప్యొగొపైర్యమదదదుఃశ్రీధరీయొయంసాధకశ్లొకఃః॥ ము ॥ క్రీడాపరౌక్రీడాస్తాఁ - అతఏవాతిచలౌసర్వతశ్చరంతౌ - అతిబలావిత్యపిపాఠఃశృంగిణఃశృంగప్రహరణజంతవఃదంష్ట్రిణఃదంష్ట్రప్రహరణజంతవఃఅసిఃఖడ్గఃఆహిరితిపాఠెసఁపఃద్విజామయూరాద్యాఃకంటకాస్తరూణంతీక్ష్ణావయవాఃఏతెభ్యఃనిషెద్ధుంనివారయితుంగృహ్యశబ్దెనగృహొచితకార్యాణ్యుచ్యంతెనశెకాతెశక్తెనహ్యతాంఅతఃమనసొనవస్థామాకులతామాపతుఃత్యర్థఃః॥ ౨౬॥ము॥కాలెనెతి॥ఆకృష్టజానుభిఃపద్భిఃవిచంక్రమతుఃకదాచిజ్జనన్యఃక్రమణంకదాచిత్పద్భ్యాంగమనంచెతి - మిశ్రంచక్రుఃత్యర్థఃః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ అ

సమయేఅహోహకాలే - క్రోశేనసంజాతహాసః - స్తైయంచౌర్యాజ్జితం - నతుదత్తం - తత్రాపిస్వాదు - నేతరత్ - దధిచ - పయశ్చ - దధిపయః - అత్తిభక్షిం చ - భోక్ష్యత్ - భక్ష్యమాణః - స్వయంభుంజానఇత్యర్థః - ముకాభ్యాం - ముకటాభ్యాం - ప్రతి - విభజ్యదదాతి - తేహుంమధ్యేతృప్తఇత్యేనకోపి నాత్తిచేత్తత్ - భాండంభిన త్తి - క్వచిత్ - ద్రవ్యస్యాలాభేనతిసఃకృష్ణః - గృహాయథాస్యోమిత్రాకుపితోయాతి - యద్వా - సగృహాఃగృహిణః - తేభ్యఃకుపితః - తేషాంతోకాభ్యాం బాలాభ్యాం - పర్యంకాదిషుసుప్తాభ్యాం - ప్రహరణనోదనాదిభిఃఉపక్రోశ్యప్రరుదితాభ్యాంకృత్వాయాతీతి ॥ ము ॥ అసమయెఅదోహకాలే - క్రోశేనసంజాతహాసఃక్రోశేనజనానామక్రోశేన - సంజాతహాసః - స్తైయంచౌర్యాజ్జితం - తత్రాపిస్వాదునేతరత్ - తస్యభూతస్యచౌర్యాజ్జితమేవస్వాదుభవతీతిభావః - దధిచపయశ్చదధిపయఃఅత్తిభక్షిం కల్పితైఃసంపాదితైఃస్తైయచౌర్యైఃపాదైఃభోక్ష్యత్ - భక్ష్యమాణఃస్వయంభుంజానఇత్యర్థఃముకాభ్యాంవిభజతిముకటాదీన్ప్రతివిభజ్యదదాతీత్యర్థఃసచేన్నాత్తిచేత్తృప్తఃకోపినాత్తిచేదిత్యర్థఃముకంభోక్ష్యత్ విభజతిసచేన్నాస్తీతిపాఠఃముకంనవనీతం ॥ శ్లో ॥ ముకంతుదధిపారస్యాస్యవనీతంప్రచక్షత ఇత్యభిధానాత్ - విభజతిసఖిభ్యఇతిశేషఃయద్వా - ముకంముకటంవ్రతి విభజతి - స్వోపభోజ్యాదధికంముకటాదిభ్యోదదాతీత్యర్థఃసచేన్నాస్తిసఃముకాభ్యోదధిసారఃస్యోపయోగాన్నాస్తిచేత్ - కేవలంభాండంభిన త్తి - కృత్వాంచస్వయమేవభక్షయిష్యేతిభావఃయద్వా ముకోముకటోనాస్తిచేత్ - భుక్తావశిష్టగవ్యనహితంభాండంభిన త్తీత్యర్థఃద్రవ్యాలాభేధిక్షీరాదేఃకృష్ణభయాత్ప్రచ్ఛన్నంనిహితతటాదావిత్తదలాభేసతిస్వగృహకుపితఃఅస్మద్గృహకుపితఇతి - గోపీనాంస్వస్వగృహేమూర్ధ్నాక్తిఃసగృహకుపితఇతిపాఠఃసకృష్ణఃయత్రద్రవ్యాలాభఃతద్గృహాయథాస్యోమిత్యేవంకుపితస్సన్నిత్యర్థఃయద్వా - సగృహాఃగృహస్థాఃలెభ్యఃకుపితఇతివా - తోకాభ్యాంబాలానుపక్రోశ్యప్రహరణోదనాదిభిఃప్రరుదితాభ్యాంకృత్వేత్యర్థఃతృ ॥ 30 ॥ కల్పితైఃస్తైయయోగైరిత్యుక్తం - తత్ప్రపంచయతిద్వాభ్యాం ॥ హస్తైతి ॥ తుంగశిక్యస్థభాండెషు - అంతర్నిహితెదధ్యాదౌ - వయఃనంజ్ఞానంయస్యసఃచిద్రంరచయతి - తద్విత్ చిద్రరచనాదివిత్ - ధ్వాంతయత్యైగృహే - స్వాంగమెవార్థప్రదీపంవిరచయతి - విశేషతోధృతమణిగణంయహిగాలేయస్మిన్సమయె - అత్రశుంఠోభంగ ఆషఢఃకృ ॥ ము ॥ కల్పితైఃస్తైయయోగైరిత్యుక్తమెవప్రపంచయతి॥ హస్తైతి ॥ అంతయోగైఃమకాభ్యాంభోక్ష్యత్ విభజతిసచేన్నాస్తిభాండంభినత్తిద్రవ్యాలాభెసగృహకుపితోయాత్యుపక్రోశ్యతోకాభ్యాం॥ 30॥ హస్తాగ్రాహ్యైరచయతివిధింప్రేక్షకోలూఖలాద్యైశ్చిద్రంహ్యంతర్నిహితవయసఃశిక్యభాండెష్వతిద్విత్ । ధ్వాంతాగారెధృతమణిగణంస్వాంగమర్థప్రదీపంకాలెగోప్యోయ*హిగృహకృత్యెషుసువ్యగ్రచిత్తాఃకృ ॥ 30॥ఎవంధాష్ట్యాన్యుశతికురుతెమెహనాదీనివాస్తైస్తైయోపాయైర్విరచితకృతిస్సుప్రతీకోయధాస్తైఇత్థంస్త్రీభిస్సభయనయనశ్రీముఖాలోకినీభిర్వ్యాఖ్యాతం

నిగూహితవయసెశిక్యభాండెదృషద్భిరితిపాఠఃయహిగాయస్మిన్కాలెగోప్యాగృహకృత్యెషుసువ్యగ్రచిత్తాఃవ్యాసక్తచిత్తాఃతదాసఃకృష్ణఃపీరకోలూఖలాద్యైర్విధింతత్తదన్నతవస్తుసాధనంకుర్వత్ - సర్వథాచ - హస్తాగ్రాహ్యాఅంతర్నిహితంవయసఃనవనీతాదిభోగ్యద్రవ్యం - యస్మిన్తిస్మిన్ - శిక్యభాండెపాశరచితయంత్రవిశేషస్థితభాండె - దృషద్భిఃశిలోల్లెఖనైరిత్యర్థఃచిద్రంరచయతి - తథాధ్వాంతాగారెఅంధకారావృతగృహె - ధృతమణిగణంది వ్యమణిభూషితం - అతఏవార్థప్రదీపంతత్తదర్థప్రకాశకం - స్వాంగంరచయతిసన్నిథాపయతి - అథవా - ధృతమణిగణంస్వాంగమర్థప్రదీపం - వస్తుప్రకాశకదీపంకుర్వత్ - హస్తాగ్రాహ్యైర్వస్తునిపీరకోలూఖలాద్యైఃవిధింరచయతితత్సాధనంకరోతీత్యర్థఃఎవమన్యసాధ్యెశిక్యభాండె - చిద్రంరచయతీతి - చిద్రంహ్యంతర్నిహితవయసఃశిక్యభాండెషుతద్వదితిపాఠాంతరం - తత్రశిక్యభాండెషు సాధనాంతరైర్దుగ్ధగ్రహిత్వేత్యర్థఃఅంతర్నిహితెదధ్యాదౌతదాద్యాదిద్రవ్యెఽయసఃజ్ఞానంయస్యసఃతేన్నిశ్చయవానిత్యర్థఃచిద్రంరచయతీతివిపమెవాస్యదధిథాత్యంకరోతీత్యాహతద్వదితి - అన్యత్పూర్వవత్ తద్విదితిపాఠె - ధ్వాంతాగారెస్వాంగమర్థప్రదీపంకుర్వత్ - తత్ - వస్తువెత్తీతితద్విత్ - సన్నిత్యర్థఃతృ ॥ 30 ॥ విపమితి॥ రెరెచోర - ఇత్యాద్యుక్తఃశ్రీకృష్ణఃత్వమెవచోరఃఅహంగృహస్వామిత్యాదీనిథాస్ట్యానిప్రగల్భవచాంసిఉశతిజల్పతి - భోకమసీయెయశొదె - యద్వా - ఉశతివా స్తైస్వచిత్తెగృహె - మేహనాదీనిపురీ ఇత్యగాదీని - కురుతె - ఏవం స్తైయోపాయైఃవిరచితాకృతిఃకర్మయెనసఃత్వత్సవిధెపసుప్రతీకఃసాథురివాస్తె - యద్వాసుప్రతీకఃదిగ్గజవదథృష్యఆస్తఇత్యర్థఃసభయెనయసేథస్త్రీభిఃతచ్చతత్శ్రీయుక్తంముఖంచ - తదాలోకినీభిఃవ్యాఖ్యాతాథాప్రఖ్యాపితకర్మఫలఉపాలబ్ధుం - నిభర్త్సనాతికంతుంఆతెలుగుమితియావత్ నైచ్ఛత్ ॥ ము ॥ ఏవంచిద్రాదిథూతస్యకృత్యవదెవథాస్ట్యానిరెరెచోరఇత్యుక్తస్త్వమెవచోరఃఅహంగృహస్వామిత్యాదీనిప్రగల్భవచనాని - ఉశతిజల్పతి - వాస్తెతత్తద్గృహదెవతాచక్షనస్థానాదౌ - మెహనాదీనిపురీ ఇత్యగాదీనిమురతె - ఇత్థం - స్తైయోపాయైర్విరచితాకృతిఃఉపాయైఃకల్పితస్తైయవ్యాపారోపీత్యర్థఃశోభనాశ్చార్యానుచితాఃప్రతీకాఅవయవాయస్యసఃసుప్రతీకఇవాస్తె - త్వత్సమీపెసాథురివవర్తతఇత్యర్థఃయద్వాసుప్రతీకాఖ్యదిగ్గజవదథృష్యఆస్తఇతి - సభయనయనంచకితెక్షణం - శ్రీకృష్ణస్య

శ్రీయుక్తంముఖమాలోకయంతీతితదాలోకినీభిః స్త్రీభిర్గోపీభిరిత్థంవ్యాఖ్యాతార్థాని ఘోషితచౌర్యాదివ్యాపారా-ఉపాలబ్ధుంని
భర్త్సనాదికంకర్తుమిత్యర్థః- నైచ్ఛత్॥ ౩౨॥ ము॥ అథైకదానేకరూపపరిగ్రహేణానేకగోపీగృహప్రవిష్టస్యభగవతోద్భుతకృత్య
మాహ॥ గోప్యఇతి॥ కృష్ణంఏకదైవ నవనీతాద్యపహరణార్థంస్వస్వగృహాన్ప్రవిష్టమిత్యర్థః - పృథక్పృథగూహ్య యద్యద్గృ
హంయోయఃప్రవిష్టః- తంతంకృష్ణంసాపత్య్వేత్యర్థః - తదాగఃకృష్ణస్యాపరాధం-గదితుంయశోదాయై విజ్ఞాపయితుమేకదైవ-
ప్రసృతాఃప్రవృత్తాస్సత్యః- తదంతియశోదాయాస్సమీపే - తమేవస్వస్వగృహీతం కృష్ణమేవదృష్ట్వా- ప్రాగిఙ్గితమిత్యర్థః- అథని
జాన్స్వధృతాన్కృష్ణానదృష్ట్వా- సలజ్జాః-ప్రయాసవైఫల్యాదిభావః- స్వగృహాన్ప్రతి-నివవృతుఃన్యవర్తంత॥ ౩౩॥కదాచిదపరా
ధాంతరేఉపాలభత-తదామాతుఃమహదాశ్చర్యమభూదితికథయన్నాహ॥ఏకదేతి॥౩౪॥ సేతి॥ఉపాలభ్య భర్త్స్య- భయేన సంభ్రాం
తేప్రేక్షణేచపలనిరీక్షణే-అక్షిణీయస్యతం॥ ము॥ ఉపాలభ్య భర్త్స్య- భయేనసంభ్రాంతప్రేక్షణేచపలాలోకనే- అక్షిణీయస్యతం॥
౩౫॥ కస్మాదితి॥అదాంతాత్మన్‌చపలగాత్ర-యద్వా-ఉద్ధతస్వభావ- రహఃఏకాంతే-అగ్రజోపిబలరామోపి- వదతీత్యర్థః॥ ౩౬॥ నేతి॥
నాహంభక్షితవానితి సర్వేమిథ్యాభివాదినః నహిబాల్యంకించిన్మయాభక్షితం-మత్తుష్ఠ్యావాదావేవ సర్వేషాంస్థితిఃభావః సమక్షంప్రత్య
క్షం॥ము॥నాహంభక్షితవానితిపూర్వమేవమత్కుక్షిస్థపృథివీవ్యతిరేకేణ-అన్యత్కించిద్భక్షితమితిభావః॥౩౭॥యదితి॥ వ్యాదేహిముఖంప్ర
సారయేతి- వ్యాదత్తప్రసారితవాన్-స్వకుక్షిస్థానాంసృష్టివైచిత్ర్యంమాత్రేదర్శనాయప్రవృత్తఇతిసూచయన్నాహ- అవ్యాహతేతి॥
ము॥వ్యాదేహిఆస్యంవివృతంకురు-వ్యాదత్తవివృతంకృతవాన్ అస్యాలోకప్రకాశనసామర్థ్యంసూచయన్నాహ-అవ్యాహతేతి॥౩౮॥

వ్యాఖ్యాతార్థా ప్రహసితముఖీ నహ్యుపాలబ్ధుమైచ్ఛత్॥ ౩౨॥ గోప్యఃకదాచనపృథక్పృథగూహ్యకృ
ష్ణమేత్యైకదైవగదితుంప్రసృతాస్తదాగః।దృష్ట్వాతదంత్యథతమేవ నిజాన దృష్ట్వా సర్వాశ్చ తాని వ

మృద్భక్షణాత్తర్జయంతీంమాతరంప్రతి ఆస్యదర్శనాద్విశ్వరూపదర్శనఘట్టః.

వృతుఃస్వగృహాన్సలజ్జాః॥ ౩౩॥ ఏకదాక్రీడమానాస్తేరామాద్యాగోపదారకాః। కృష్ణోమృదంభక్షిత
వానితిమాత్రేన్యవేదయన్॥౩౪॥సాగృహీత్వాకరేపుత్రముపాలభ్యహితైషిణీ। యశోదాభయసం
భ్రాంతప్రేక్షణాక్షమభాషత॥౩౫॥యశోదా॥ కస్మాన్మృదమదాంతాత్మన్ భవాన్భక్షితవాన్ర
హః। వదంతితావకాహ్యేతేకుమారాస్తేగ్రజోప్యయమ్॥ ౩౬ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ నాహంభక్షితవానంబ
సర్వేమిథ్యాభిశంసినః। యదిసత్యంగిరస్తర్హిసమక్షంపశ్యమేముఖమ్॥ ౩౭॥ యద్యేవంతర్హివ్యా
దేహీత్యుక్తస్సభగవాన్హరిః। వ్యాదత్తావ్యాహతైశ్వర్యఃక్రీడామనుజబాలకః॥ ౩౮॥సాతత్రద
దృశేవిశ్వంజగత్స్థాస్నుచఖందిశః। సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోళంసవాయ్వగ్నీందుతారకమ్॥ ౩౯ ॥ జ్యోతి
శ్చక్రంజ్వలత్తేజో వివరాణి రసాతలమ్। వైకారికాణీంద్రియాణిమనోమాత్రాగుణాస్త్రయః॥
౪౦॥ ఏతద్విచిత్రంసహజీవకాలస్వభావకర్మాశయలింగభేదమ్। సూనోస్తనౌవీక్ష్య విదారితాస్యే

సేతి॥ తత్రతస్మిన్ముఖే- విశ్వందదృశేదదర్శ - తత్ప్రపంచయతి - జగత్జంగమం-స్థాస్నుస్థావరం - ఖంఅంతరిక్షలోకం సాద్రి
ద్వీపాబ్ధిభూగోళంపర్వతద్వీపసముద్రసహితం- భూలోకం- వాయుఃపవనః- అగ్నిఃవైద్యుతః- ఇందుశ్చతారకాశ్చ- తత్సహితం॥ము॥
తత్రాస్యే- విశ్వమశేషం- దదృశే - స్థాస్నుస్థావరం చకారోనుక్తజంగమసముచ్చయార్థకః - యద్వా - జగచ్ఛబ్దోజంగమార్థకః-
తాదృశంవిశ్వందదృశఇతి- ఖమంతరిక్షలోకం- సాద్రిద్వీపాబ్ధీతిభూగోళవిశేషణం- వాయ్వగ్నీందుతారకాసహితం॥ ౩౯॥ జ్యోతిశ్చ
క్రమితి॥ జ్యోతిశ్చక్రంస్వర్లోకం- వైకారికాణిదేవాః- మనఇతి- వైకారికశబ్దేనగృహీతమపి- దేవవైలక్షణ్యాత్పృథగుక్తం ఇంద్రి
యాణిచతైజసాని- మాత్రాఃతామసాఃశబ్దాదయః ॥ము॥ జ్యోతిశ్చక్రం- నభఆకాశం- స్వవినాయత్స్వర్గాకాశం-వికారఇంద్రి
యాద్యహంకారః- తజ్జన్యాసేంద్రియాణిదశైనాత్రోచ్యంతే- మనసఃపృథక్కథనాత్॥ ౪౦॥ ఏతదితి॥ ఏవమేతద్విచిత్రంవిశ్వం సహ
ఏకదైవ- వీక్ష్య- విచిత్రతామాహ- జీవశ్చగుణక్షోభకః - కాలశ్చపరిణామహేతుః - స్వభావశ్చజన్మహేతుః- కర్మచతత్సంస్కారః- ఆశ
యశ్చ ఏతైఃలింగానాంచరాచరశరీరాణాం-భేదోయస్మిన్ తత్- తదా- తత్రవ్రజంచ- సహాత్మానంస్వసహితం- క్వచిద్వీక్ష్య- సూనోః
అల్పేవిదారితేఆస్యే- శంకామవాప॥ ము॥ మాత్రాఃపంచతన్మాత్రాః- గుణాఃసత్త్వాదయః - జీవాఃజీవాత్మానః- సర్వోత్పత్తినిమి
త్తంగుణక్షోభకశ్చ- కాలఃపరిణామహేతుః- స్వభావశ్చజన్మహేతుః- కర్మచ-ఆశయోవాసనాచ- తైర్లింగానాంశరీరాణాంభేదోయ
స్మిన్ తత్- తదేవ- విచిత్రమేతద్విశ్వం సహఏకదైవ - యద్వా- సహజీవేత్యాద్యఖండంపదం - జీవాదిభిర్యోలింగభేదః తత్సహిత
మ్. తస్మిన్నీత్యేతిసహాత్మానం- ద్రష్టృత్వా- స్వేనసహితంవ్రజంచ - సూనోస్తనౌ తత్రాపి - విదారితంయదాస్యం- తస్మిన్శంకాంవి

తక్షమవాప్॥ ౪౧॥ తామూహు॥ కింస్వప్నఇతి॥ పరితోవిలోక్యాహ - నాయంస్వప్నః కుతోకిందేవమాయాహరేః - మాయా - తథాచేద స్యేకింసవక్ష్యంతి - తహ్యా కించామీయివిపక్షిచ్ఛబ్ధిమోహాః - విపర్యాసాః - దహ్యతేముఖపత్ - ఎవంతహ్యా అమంకృష్ణుపి - కథమం తఃప్రతీయతె అంతబహిశ్చైకరూపెణచ కథంజగత్ప్రలీయతె - ఉచ్ఛాసతి - చింబ్రహ్మబింబాదోషవదనస్వరంసై పరిత్యేవ - ప్రతీతేః స్యాదిత్యాశంక్యాన్యచా వితర్కయతి - అథాఇతి - అథోఅథవా - మయామప్యాభక్తకస్యాపినతః - యఃకశ్చనాచింత్య - ఆత్మయోగ్గీ యమైశ్వర్యం బొల్పత్తికఃస్వాభావికః॥ ము॥తదాహ॥ కిమితి॥ ఏతత్శశోర్ల్పబదనెపిశ్వదశనం - కింస్వప్నఇతిజాగరాదవస్థాయామయం నసంభవెదితివిమృశ్యాహ ఉతెతి - అథవెత్యర్థః - మాయికంచెద్భవస్యదశనీయంనెత్యాశంక్యాహ - కింవెతి - బుద్ధిమోహఃభ్రాం తిః - తథాచెత్పునఃపునవిమశెపికథంయథావత్ప్రలీతిత్యాశంక్యాహ - అథోఇతి అథ అథవా - అముష్యమమాభక్తకస్య - యఃక శ్చన - అనెనాచ్యుతిత్యుక్తఃబొల్పత్తికఃఉత్పత్తిసిద్ధః - స్వాభావికఇతియావత్ - ఆత్మయోగఃస్వగతోణిమాదైశ్వర్యయోగః॥ ౪౨॥చ రమంపదమాశ్రిత్యఅయమీశ్వరఇతినిశ్చిత్యాహ॥ అథాఇతి॥ చెతఃఉత్తం - తదాదిభినవితర్కగొచరంజగత్ - యదాత్రయంయదధిష్ఠా నం - యెనకరణెనఅధిష్ఠాయతోబుద్ధిపృత్తృభివ్యక్తం - నస్వదమవితర్క్యంభవతు - తత్పదంకీదృక్ అతఆహ - సుదుర్విభావ్యమితి - ఇదమత్యంతమచింత్యమిత్యర్థఃకు॥ అథతస్మిక్తాదాత్మికతత్త్వబుద్ధ్యాహ ॥ అథోఇతి ॥ చెతశ్శబ్దోబుద్ధిపరః - మనఃకర్మమనో వ్యాపారః - చెతఆదిభిః - యథావత్ - యథాతథెత్యర్థఃకు - నవితర్కగొచరం - అకోజగత్ - యదాత్రయంయదాధిష్ఠం యతఃపుస్తాత్ - పంచమ్యంతపదసామర్థ్యాత్పుత్పద్యతఇతిలభ్యతె - యెనసర్వంత్పత్తీత్యపిలభ్యతె - ప్రలీయతెప్రలీనంభవతి - యస్మెత్యధ్యాహారః - ప్ర లీయతఇతిపారె యతఃప్రలీయతె - వ్యజ్యతెఉత్పద్య తఇత్యర్థఃకు - సుదుర్విభావ్యవ్రతక్కం - తత్ - పదమతఇతిపదం - దివ్యత్మస్వ

వ్రజంసహాత్మానమవాపశంకామ్॥ ౪౧॥ కింస్వప్నఎతదుతదెవమాయాకింవామదీయోబతబుద్ధిమో హఃఅథోఅముష్యప్రమమాభక్తకస్యయఃకశ్చనోత్పత్తికఆత్మయోగఃకు॥ ౪౨॥ అథోయథావన్నపిత కగొచరంచెతోమనఃకర్మవచోభిరంజసాయదాశ్రయంయెనయతఃప్రతీయతెసుదుర్విభావ్యంప్ర ణతాస్మితత్పదమ్॥ ౪౩॥ అహంమమాసాపతిరెషమెసుతోవ్రజెశ్వరస్యాఖిలవిత్తపాసలీ। గోప్యశ్చ గోపాస్సహగోధనాశ్చయన్మాయయెత్థంకుమతిస్సమెగతిః ॥ ౪౪ ॥ ఇత్థంవిదితతత్త్వాయాంగొపికా యాంస ఈశ్వరఃపరబ్రహ్మపరమాత్మాయొగెశ్వరెశ్వరఃకృష్ణఃసాక్షాద్భగవాన్॥ ౪౫॥ సదొనష్టమతి గోపీసారోప్యాకోహమాత్మజమ్।ప్రవృద్ధస్నెహకలిలహృదయాసెత్పురాయథా॥ ౪౬ ॥ త్రయ్యా -చోపనిషద్భిశ్చసాంఖ్యయొగైశ్చసాత్వతైఃఉపగీయమానమాహాత్మ్యంహరింసామన్యతాత్మజమ్॥ ౪౭॥ రాజా ॥ నందఃకిమకరొ ద్బ్రహ్మన్శ్రెయఎవంమహొదయమ్।యశొదాచమహాభాగపప్రయస్యాస్తనంహరిఃపరఃపితెతినాన్వవిందెతాంరాత్రుకృష్ణాభక్తెహితమ్। గాయంత్యద్యాపికవ

ర్ణం - ప్రణతాస్మితి॥ ౪౩॥ ఎవంప్రపంచప్రతీత్యాఉన్మీలంత్యాత్వం - పునర్జీవసంస్మరిషాతుమాయాత్రయ్యాదీనొన్మయంతీత్యా హ । అహమితి ॥ యశొదానామహం - అసౌమమపతిఃఅముష్యత్రజెశ్వరస్య - అఖిలవిత్తపాఅఖిలవిత్తాధిష్ఠాత్రీ - అహంసతీ జాయా - ఎషకృష్ణఃమెసుతఃగొప్యాదయశ్చమదీయాఃఇతిత్థంకుమతిఃయన్మాయయా - సఏషమెశరణమితి ॥ ము ॥ యస్మెంకల్పెనమనై తావల్సం సారభ్రాంతిఃసఏషమెగతిరిత్యాహ ॥ అహమితి ॥ మమాసౌనందఃపతిఃవిమెసుతఃసగొపాఃసహగొధనాశ్చ - గొప్యఃపెమదీ యాఇత్యర్థఃసతీఅహం వ్రజెశ్వరస్యనందస్య - అఖిలవిత్తపాసమస్తద్రవ్యగొస్త్రీ - అస్మీత్యర్థఃయన్మాయయాయల్పంకల్పెన - ఇత్థంకుమతిరితి - భవామీతిశెషఃసమెగతిఃఅస్తీత్యర్థఃకు॥ ౪౪॥ ఇత్థమితి॥ వైష్ణవీంస్వీయాం ॥ ము ॥ ప్రజాస్నెహమయీంపుత్రస్నెహమయీం - వైష్ణవీంస్వీయామిత్యర్థఃకు॥ ౪౫॥ సదఇతి॥ ప్రవృద్ధెనస్నెహెన - కలిలంన్యాప్తం హృదయం యస్యాస్సా పురెవాగీత్ ॥ ము ॥ ప్రవృద్ధస్నెహెన - కలిలంన్యా ప్తం హృయం యస్యాస్సా నష్టమతిఃతత్త్వాస్మరణం - యస్యాస్సా - ఆరోహమం కమారోహ్య - య థాపురాహ్యవదెవ-ఆస॥ ౪౬॥ మాయాబలొ నైకమాఆ ॥త్రయ్యెతి॥త్రయ్యాఇంద్రాదిరూపెణ ఉపనిషద్భిబ్రహ్మణెతి - సాంఖ్యైఃపురుషఇతి యొగైఃపరమాత్మెతి సాత్వతైఃభగవానితి - ఉపగీయమానంమాహాత్మ్యంయస్యతం॥ ము ॥తస్మాయానైభవఃప్రకటయుచు మాహ ॥ త్రయ్యెతి ॥ త్రయ్యాఅప్యర్థభాపరూపయా- తత్తత్ మూర్తిరాధ్యత్వెన-ఉపనిషద్భిబ్రహ్మవాదిభిఃసర్వకారణత్వాదినాసాం ఖ్యైఃపురుషత్వెనయొగైఃసర్వోపాస్యత్వెన-సాత్వతైఃసరసైకాంతిభిఃప్రాప్యస్వాపకతయాచ-ఉపగీయమానంమాహాత్మ్యం- యస్యతం- హరిమాత్మెజం- మన్యతెత్య హొమా- తస్మాయామామాహాత్మ్యమిత్యభావఃకు॥ ౪౭॥ అతెవిస్మయెనపృచ్ఛతి ॥ నందఇతి ॥ ముహొ దయం ముహుఃఉదయఉద్బొయస్మిక్తత్ ॥ ము ॥ యశొదానందమొస్తాదృశభాగ్యాతిశయంకృత్వా-అతొన్యెచ్చెనాపృచ్ఛతి। నందకిం।

మహాశ్లాఘ్యః - ఉదరోయస్యతత్ ॥ ౪౮ ॥ పితరావితి ॥ యదోరప్రసన్నోవలీనః - తోపిహరావపి - యుంనాన్యవిందతాంనప్రపుజ
తాం - కృష్ణస్యాదారమహత్ అభక్తకేహితం బాలలీలం - యచ్చకిరోగాయంతి చిత్ - యోగినోవిందంతి - సకింశ్రేయఆకరోదితి ॥
౪౯ ॥ కృష్ణప్రసన్నోయదోర్గవతీనః - ప్రోపితరౌ కీర్తిపదౌబభవ - నాన్యవిందతాంనాలభేతాం - ఉదారంకృష్ణచేష్టితమితిపాఠః -
ఉదారంసకలఫలప్రదాతృ కృష్ణస్య అభక్తస్యచేష్టలంబాచేష్టితం - కృష్ణరామాభక్తకేహితమితిపారే - కృష్ణరామావభక్తకో - త
దోరీహితమిత్యర్థకః - యుల్లోకనమలాపహముపహారః యల్లోనం - యస్యకృష్ణస్య విలోకనం - మలాపహంపాపహరం - కవయః -
ఆద్యాపిగాయంతి - తత్కృష్ణదారభక్తకేహితం - పితరంబపినాన్యవిందతాం - తత్రోవిందత - సకింశ్రేయ ఆకరోదితిమోజనా -
యల్లోకశమలాపహమితిపారే - యదీహితం లోకశమలాపహం - గాయంతి - తదిత్యర్థకః ॥ ౪౯ ॥ బ్రోణఇతి ॥ బ్రహ్మణఆదేశాద్గో
పాలనాదిలక్షణాత్ ॥ ౫౦ ॥ బ్రహ్మణఆదేశాద్గోరక్షణాదీత్ - కరిష్యమాణః - తంబ్రహ్మాణం ॥౫౦॥ ౫౧ ॥ జాతయోరితి ॥ జాతేయో
నావితిపారః - భువి - దోనైమర్త్యయోనౌ జాతేఅవతీర్ణఇత్యర్థకః - జాతయోనౌజాతఇతిపారే - భువిజాతయోరావయోరిత్యర్థకః -

దోయల్లోకశమలాపహమ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకఉవాచ ॥ బ్రోణోవసూనాంప్రవరోధరయాపహభార్యయా ।
కరిష్యమాణఆదేశాద్బ్రహ్మణస్తమువాచహ ॥ ౫౦ ॥ జాతయోర్నౌమహాదేవేభువివిశ్వేశ్వరేహరౌ ।
భక్తిస్స్యాత్పరమాలోకేయయాజ్ఞోదుర్గతింతరేత్ ॥ ౫౧ ॥ అస్తివత్కుక్తస్సవేహవ్రజేద్రోణోవసు
హోయశాః । జజ్ఞేనందఇతిఖ్యాతోయశోదాసాధరాభవత్ ॥ ౫౨ ॥ తతోభక్తిర్భగవతిపుత్రభూతేజ
నార్దనే । దంపత్యోర్నితరామాసీద్గోపగోపీముభారత ॥ ౫౩ ॥ కృష్ణోబ్రహ్మణఆదేశంసత్యంకర్తుం
వ్రజేవిభుః । సహరామోవసంశ్చక్రేతేషాంప్రీతింస్వలీలయా ॥ ౫౪ ॥

॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టమోధ్యాయః ॥

బాదరాయణిః ॥ ఏకదాగృహదాసీషుయశోదానవదద్గేహినీ । కర్మాంతరనియుక్తాసునిర్మంథస్వయం
దధి ॥ ౧ ॥ యానియానీహగీతానితద్బాలచరితానిచ । దధినిర్మంథనేకాలేస్మరంతీతాన్యగాయత ॥ ౨ ॥
యోమంవాసఃపృశ్నికటితటేబిభర్తీసూత్రనద్ధంపుత్రస్నేహస్నుతకుచయుగంజాతకంపంచసుభ్రూః ॥
రజ్జ్వాకర్షశ్రమభుజచలత్కంకణౌకుండలేచస్విన్నంవక్త్రంకబరవిగళన్మాలతీర్నిర్మమంథ ॥ ౩ ॥ తాం
స్తన్యకామఆసాద్యమథ్నంతీంజననీంహరిః । గృహీత్వాదధిమంథానంన్యషేధత్ప్రీతిమావహన్ ॥ ౪ ॥
తమంకమారూఢమపాయఛ్స్తనంస్నేహస్నుతంసస్మితమీక్షతీముఖమ్ । అతృప్తముత్సృజ్యజవేనసా
యయావుత్సిచ్యమానేపయస్యధిశ్రితే ॥ ౫ ॥ సజాతకోపస్ఫురితారుణాధరంసందశ్యదద్భిర్దధిమంథ
భాజనమ్ । భిత్వాన్మృషాశ్రుర్కృషదశ్మనారుజాహరయ్యంగవమంతరంగతః ॥ ౬ ॥ ఉత్తార్య
గోపీసుశ్రితంపయఃపునఃప్రవిశ్యసందృశ్యచదధ్యమత్రకమ్ । భగ్నంవిదిత్వాకృతస్యకర్మతజ్జహాసతం
చాపినతత్రపశ్యతీ ॥ ౭ ॥ ఉలూఖలాంఘ్రేరుపరివ్యవస్థితంమర్కాయకామందదతంశుచిస్మితమ్ । హ

హరౌభక్తిస్స్యాదితిపరఃపాఠః ॥ ౫౦ ॥ అస్తివితి ॥ సవివేహద్రోణోజజ్ఞే - సచనంద ఇతిఖ్యాతః - సాధరాయశోదాభవత్ ॥ ౫౨ ॥
తతఇతి ॥ గోపగోపీనామపివస్తుస్వభావాదస్యేవభక్తిః తదోఃపునర్నితరామితి ॥ ౫౩ ॥ కృష్ణఇతి ॥ స్వలీలయాపుత్రభావానుకారి
ణ్యా ॥ ౫౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ నవమేపయ ఉత్సిక్తేగత్వాగోప్యధతత్పునః । విలోక్యభాండభంగాదికృష్ణందాచ్నుబబంధతమ్ ॥ తత్తూదరాశ్రితంవిశ్వందృష్ట్వా
విస్మితచేతసః । బంధనద్వ్యంగుళాపూర్త్యాపూర్ణతాసాన్వశక్యయత్ ॥ ఏకదేతి ॥ స్వయందధిర్మంథ ॥ ౧ ॥ యానీతి ॥ తదాచాగా
యతేచకారాస్వయం ॥ ౨ ॥ యోమమితి ॥ సూత్రనద్ధంకాంచీబద్ధం - రజ్జ్వాకర్షేణశ్రమఃయయోర్భుజయోశ్చలంతౌకంకణౌచ -
కబరద్విరశంత్యోమూలత్యోవస్యాస్సా ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ తమితి ॥ అధిశ్రితేచుల్లీమారోపితే - ఉత్సిచ్యమానేఅతితాపేనబహునిర్గచ్ఛతిసతీత్య
ర్థః ॥ ౫ ॥ సఇతి ॥ దృషదశ్మనాశిలాపుత్రేణనిష్ణన్యశ్చనేత్యర్థః - అంతరంగృహమధ్యం - గతః - రహవికాంతే - హాయ్యంగవంనవనీతమ
భక్షయత్ ॥ ౬ ॥ ఉత్తార్యేతి ॥ సుశ్రితంసుతప్తం - దధిమంథనస్థానం - ప్రవిశ్య - భిన్నంసందృశ్యదృష్ట్వా ॥ ౭ ॥ ఉలూఖలేతి ॥ ఉలూఖలాంఘ్రేరు
పరిసరితస్యోలూఖలస్యోపరిస్థిత్వా - చౌర్యేణావిశంకితంభంచలమిత్యర్థం యస్యతం మర్కాయమర్కటాయ - మర్కశబ్దోత్రజాతా

రాదీనాము పలక్షకః - యద్వా- మకరంనవనీతం తదధ్యూగతాయసఖే జనాయెత్యన్వయే ॥ ౮ ॥ తామిత్థం తరుపాపీకారణ- తయా తత్తంతధాకారతాంనీతం- అతఎవప్రవేష్టుంనశక్తమిత్యర్థః ॥ ౯ ॥ అన్వంచమానాపిబంధకృష్ణమనుగచ్ఛంతీ - బృహత్యోఽ పంతోయోఽ శ్రోణ్యోఽభరేణఆక్రాంతాస్తద్భారతిర్యస్యాస్సా- విస్రంసితాత్శిథీకృతాత్ కేశబంధాత్- చ్యుతైఃప్రసూనైర నుగతిర ఽ మాం మస్యాస్సా యద్వా- జవెనకంపితాస్తైశబంధాత్ - ప్రసూనపలితాపిప్రసూనానాని - ఆనుపూర్వ్యాత్ - గతిర్యస్యాస్సా- చరా వ్యశక్తధృతరవీ ॥ ౧౦ ॥ కృతాగసమిత ॥ అంజన్యషిణేసంజలీ - సవ్యతఃప్రసరంలీమషికజ్జలం యయోస్తే - అంతిమఽ శిక్షణేత్యపిపా ఠాంతరం-అపీనేస్వపాణినాకషంతం సమ్యగ్దండయంతం- భిషయంల్ఫీ- యుంట్- ప్రస్వంఛాందగం-భయముత్పాఽ యంట్ అవాగు రక్ అబత్సర్వయిత్- అపాగురదితివాచాంలరే అపగొరణంమనసాబ్రూహిచింతనమఽ రిదత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ త్యక్త్వెతి ఇదెఽపచ్ఛత్- అ తస్వీర్యఃవిదాత్ప్రభావనభిజ్ఞా ॥ ౧౨ ॥ ఆహోవిదత్వమెవాహ పంచభిశ్లోకైః ॥ నచాంతరితి ॥ బంధనంహిఒఊఽపరివృతెనదామ్నా- అంతరావృతస్యవభవతి- తథా- భూవాఽపరవిభాగవతోవ స్తుతఃభూఽదాం దామతోధృత్వా- చరితఃపరిపెష్టనెనభవతి - నత్వెతదస్తీ త్యాహ నచాంతరితి- కించ- వ్యాపకెనవ్యాప్యస్యబంధోభవతి- తచ్చవిపరీతమిత్యాహ - భూవాఽపరమితి- కించ తిద్వ్యతిరిక్తస్యచా భావాన్నబంధకత్వాత్యాహ- జగచ్ఛయఃకఃఽ ౧౩ ॥ తమిత్థ ॥ తంమత్వాత్మజంఅశోక్తజంఆత్మజం- మత్వా- బబంధఽ ॥ ౧౪ ॥ ఆదత్ ॥ స్వయం

యశ్చంగవంచౌర్యవిశంకితెక్షణంనిరీక్ష్యపశ్చాత్సుతమాగసుచ్ఛనైః ॥ ౮ ॥ తామాత్తయష్టిం ప్రసమీక్ష్యసత్వర స్తతోవరుహ్యాపససారభీతవత్ । గోప్యన్వధావన్నయమాపయోగినాంక్షుమం ప్రవేష్టుంతపసెరితంమనః ॥ ౯ ॥ అన్వంచమానాజననీబృహచ్ఛల బ్ధో ణీభరాక్రాంతగఽస్సమధ్యమా । జవెనవిస్రం సితకెశబంధనచ్యుత ప్రసూనానుగతిఃపదాంబుజత్ ॥ ౧౦ ॥ కృతాగ సంతంప్రరుదంతమక్షిణీకషఽంత మంజన్యషిణీస్వపాణినా। ఉద్వీక్షమాణంభయవిహ్వలెక్షణంహస్తెగృహీత్వాభి*షయంత్యవాగురత్ ॥ ౧౧ ॥ త్యక్త్వాయష్టింసుతంభీతంవిజ్ఞాయాభ్ఽకవత్సలా । ఇయెష కిలతం బద్ధుందామ్నా తద్వీర్యకోవిదా ॥ ౧౨ ॥ నచాంతరఽబహిర్యస్యనపూర్వంనాపిచాపరమ్ । పూర్వాపరంబహిశ్చాంతర్జగతోయోజగచ్ఛయఃకఃఽ ॥ ౧౩ ॥ తంమత్వాత్మజమవ్యక్తంమర్త్యలింగమధోక్షజమ్ । గోపికోలూఖలెదామ్నాబబంధ ప్రాకృతంయథా ॥ ౧౪ ॥ తద్దామబధ్యమానస్యస్వార్భకస్యకృతాగసఃద్వ్యంగులోనమభూత్తెన సందధెన్యచ్చగోపికా ॥ ౧౫ ॥ యదాసీత్తదపినూన్యూనంతెనాన్యదపిసందధే । తదపిద్వ్యంగులంన్యూనం యద్యదాదత్తబంధనమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఎవంస్వగెహదామానియశోదాసందధత్యపి। గోపీనాంవిస్మయంతీనాం స్మయంతీవిస్మితాభవత్ ॥ ౧౭ ॥ సమాతుస్సి వ్వన్న గాఽయావిస్రస్తకబరస్రజఃఽ । దృష్ట్వాపరిశ్ర మంకృష్ణఃకృపయాఽసీద్వబంధనె ॥ ౧౮ ॥ ఎవంసందర్శితాహ్యంగహరిణాభక్తవశ్యతా । స్వవశెనాపికృష్ణెనయస్యెదం సెశ్వరంవశె ॥ ౧౯ ॥ నెమంవిరించోనభవోనశ్రీరప్యంగసంశ్రయా। ప్రసాదంలెభిరెగోపీయంతంప్రాపవిముక్తిదాత్ । ౨౦ ॥ నాయంసుబోధోభగవాఽదెహినాంగోపికాసుతఃఽ । జ్ఞాని

నుళోనంద్వాభ్యామంగుళీభ్యామూనమఫూరణం॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ఏవమితి ॥ స్మితంకుర్వంతీనాంమధ్యె - స్వయమపిహసంతీ - విస్మయమా ప॥ ౧౭ ॥ నచైవంస్వాతంత్ర్యభంగఇత్యాహ॥ ఎవమితి॥ పెశ్వరంబ్రహ్మేంద్రాదీశ్వరసహితమిదంవిశ్వం - యస్యవశె - యదధీ నమిత్యర్థఃకఃఽ ౧౮ ॥ భగవత్ప్రసాదమన్యెపిభక్తాలభంతె ఇదంత్వతిచిత్రమితి - సరోమాంచితమాహ॥ నెతి॥ విరించఃపుత్రోపి- భవఃస్వాత్మాపి- శ్రీర్జాయాపి॥ ము॥ యద్యపి- కెచిద్భగవదనుగ్రహంలభంతె - తథాప్యెతత్పదృశంనకెపీతిహసాఽశ్చర్యాభ్యామాహ॥ నెవమితి ॥ విరించఃసృష్టికర్తాపుత్రశ్చ- తత్ప్రసాదాహఽవిఽ - భవస్తారకబ్రహ్మోపాసకొభక్తస్తథైవ - అంగసంశ్రయానిత్యనపాయినీశ్రీఃసర్వవైభవహెతుభూతాదెవీచ- తథైవ తథాచశ్రీర్విరించోభవశ్చెత్యెతెవిముక్తిదాద్భగవతఃప్రసాదంనలెభిరఇతిన-కిం తు- గొపీయంప్రసాదం- ప్రాప - తమిమంనలెభిరఇతియోజనా - అత్రచతుర్విధపురుషార్థప్రదస్యభగవతఃప్రసాదస్య-పరమవై మాత్యంతికదుఃఖనివృత్తిపూర్వక పరమానందప్రాప్తిలక్షణోమొక్షఃకఃఽ - తతోప్యచింత్యోయంగొప్యాంతత్ప్రసాదఃకఃఽ యదెతాదృశము క్తిప్రసాదోభగవానెవ సాక్షాదస్యానిగ్రహానుగ్రహాది విషయచర్యంతవిధెయత్వెజ్ఞ్వలమాత్మజత్వ ఘనాటయదితి - గొపీ - యంతం ప్రాప - విము క్తిదాదిత్యెతత్సందర్భాభిప్రాయఃకఃఽ - నెదమితి - యత్తత్ప్రాపెతిచపాఠెఽ - గొపీప్రసాదంప్రాపెతియత్ - తదిదఽ - విరించాదయొపినలెభిరఇత్యన్వయఃకఃఽ ॥ ౨౦ ॥ ఫలితమాహ॥ నాయమితి ॥ దెహినాం దెహాభిమానినాం - తాపసాదీనాం జ్ఞానినాం నివృత్తాభిమాని

నామపీతి॥ ము॥ తథాచ భక్తానామేవాయంసులభః - నాన్యేషామిత్యాహ॥ నేతి॥ ఆత్మభూతానాంస్వశిశూనాం తద్వద్దయనీయానామి త్యర్థః - ఆత్మాస్వయమేవభూత స్తరణసాధనంయేషామితివా - ఆత్మబోధానామితిపాఠేపరమాత్మసాక్షాత్కారవతామిత్యర్థః - సుఖావహ ఇతిపాఠె ఖప్రాప్యః - సుబోధఇతిపాఠేసుఖేనబోద్ధుంశక్యః॥ ౨౧॥ భక్తైర్బద్ధస్యాప్యన్యస్యమోచకత్వంవక్తుమాహ ॥ కృష్ణఇతి ॥ ము॥ స్వయంబద్ధోపి - భగవాన్ పరబంధన మోచకత్వం నజహాతీత్యభిప్రాయన్ప్రస్తౌతి ॥ కృష్ణస్త్వితి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ దశమేపాతయద్రాజన్నంతరాయమళార్జునౌ। తత్రతాభ్యాంచ దేవాభ్యాంకృష్ణః స్తుతఇతీర్యతే॥ కథ్యతామితి ॥ యద్విగర్హితంకర్మ - యేనవా - దేవర్షేర్భగవతోత్తమస్యాపి - తమః క్రోధః - తదేతత్కథ్యతామితి ॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ అంతరితి॥ గంగాయాం అంతర్మధ్యే - కథంభూతే - అంభోజానాంవనాని - తేషాంరాజయః - తాఃవిద్యంతేయస్మిన్ తస్మిన్ ॥ ౪ ॥ యదృచ్ఛయేతి॥ దృష్ట్వాచ - తస్మిన్ అపశ్యత్ - క్షీబాణౌమత్తౌ - సమబుధ్యత॥ ౫॥ కుతఇత్యతఆహ ॥ తమితి ॥ ౬॥ తావితి ॥ అనుగ్రహార్థాయ - అనుగ్రహశ్చమదనా

నాంచాత్మభూతానాంయథాభక్తిసుతామిహ ॥౨౧॥ కృష్ణస్తుగృహ్యకకృత్యేషుప్వ్యగ్రాయాంమాతరిప్రభుః। అద్రాక్షీదర్జునౌపూర్వంగుహ్యకౌధనదాత్మజౌ ॥౨౨॥ పురానారదశాపేనవృక్షతాం ప్రాపితౌమదాత్। నలకూబరమణిగ్రీవావితిఖ్యాతౌశ్రియాన్వితౌ ॥౨౩ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - నవమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ కథ్యతాంభగవన్నేతత్తయోశ్శాపస్యకారణమ్। యత్తద్విగర్హితం కర్మ దేవర్షేర్యేనవా తమః॥ ౧॥ శ్రీశుకః ॥ రుద్రస్యానుచరౌభూత్వాసుదృప్తౌధనదాత్మజౌ। కైలాసోపవనే రమ్యేమందాకిన్యాంమదోత్కటౌ ॥ ౨ ॥ వారుణీంమదిరాంపీత్వామదాఘూర్ణితలోచనౌ। స్త్రీజనైరనుగాయద్భిశ్చేరతుఃపుష్పితేవనే॥ ౩॥ అంతఃప్రవిశ్యగంగాయామంభోజవనరాజిని। చిక్రీడతుర్యువతిభిర్గజావివకరేణుభిః॥ ౪ ॥ యదృచ్ఛయాచదేవర్షిర్భగవాంస్తత్ర నారదః। అపశ్యత్క్షీబౌ(?)గుహ్యకౌదృష్ట్వాక్షీబాణౌ సమబుధ్యత॥ ౫॥ తంగృష్ట్వావ్రీడితాదేవ్యోవివస్త్రాశ్శాపశంకితాః। వాసాంసి పర్యధుశ్శీఘ్రం వివస్త్రౌనైవగుహ్యకౌ॥ ౬ ॥ తౌదృష్ట్వామదిరామత్తౌశ్రీమదాంధౌసురాత్మజౌ। తయోరనుగ్రహార్థాయ శాపం దాస్యన్నిదంజగౌ॥ ౭ ॥ నహ్యన్యోజుషతోజోష్యాన్బుద్ధిభ్రంశోరజోగుణః। శ్రీమదాదాభిజాత్యాదిర్యత్రస్త్రీద్యూతమాసవః॥ ౮ ॥ హన్యంతేపశవోయత్రనిర్దయైరజితాత్మభిః। మన్యమానైరిదందేహమజరామృత్యునశ్వరమ్॥ ౯॥ దేవసంజ్ఞితమప్యంతేక్రిమివిడ్భస్మసంజ్ఞితమ్। భూతధ్రుక్తత్కృతేస్వార్థంకింవేదనిరయోయతః॥౧౦॥ దేహఃకిమన్నదాతుస్స్వంనిషేక్తుర్మాతురేవవా। మాతుఃపితుర్వాబలినఃక్రేతురగ్నేశ్శునోపివా॥ ౧౧ ॥ ఏవంసాధారణందేహమవ్యక్తప్రభవాప్యయమ్। కోవిద్వానాత్మసాత్కృత్వాహంతిజంతూనృతేసతః ॥ ౧౨ ॥ అసతశ్శ్రీమదాంధస్యదారిద్ర్యంపరమాంజనమ్। ఆత్మౌపమ్యేనభూతానిదరిద్రఃపరమీక్షతే॥౧౩॥ యథాకంటకవిద్ధాంగోజంతోర్నే

శః - అర్థశ్చశ్రీకృష్ణదర్శనం - తదర్థమిదంవక్ష్యమాణం॥ ౭॥ నహీతి॥ జోష్యాన్ప్రియాన్విషయాన్ - జుషతస్సేవమానస్యపుంసః - శ్రీమదాంధస్య ఆభిజాత్యాదిఃసత్కులవిద్యాదిజనితోమదః - అన్యోవా - రజోగుణఃరజఃకార్యం - హాస్యహర్షాదిరూపః - నహితథాబుద్ధిభ్రంశః - బుద్ధింభ్రంశయతీతితథా ॥ ౮ ॥ కింతుశ్రీమదఏవేతి - తదేవాహ ॥ హన్యంతఇతి ॥ యత్ర శ్రీమదే ఇమంనశ్వరందేహం - అజరామృత్యు - అజరంఅమృత్యుచయథాతథా - మన్యమానైః ॥ ౯॥ దేవేతి ॥ నరదేవ భూదేవసంజ్ఞితమపి - శ్వాదిభిర్భక్షితం - విట్సంజ్ఞితం దగ్ధంభస్మసంజ్ఞితం అన్యథాక్రిమిసంజ్ఞితం - తత్కృతేతదర్థం యోభూతధ్రుక్ భూతద్రోహీ - యతోభూతద్రోహాన్నిరయోభవతి - సకింస్వార్థంవేద - నైవవేదేత్యర్థః॥ ౧౦॥ ఇదానీందేహే అహంభావోనఘటతఇత్యాహ ॥ దేహఇతి ॥ నిషేక్తుఃపితుః - మాతుర్వా - మాతుఃపితుఃమాతామహస్యవా - పుత్రికాపుత్రీకరణె॥ ౧౧॥ ఏవమితి॥ అవ్యక్తప్రభవాప్యయం - అవ్యక్తాత్ప్రభవస్తస్మిన్నాప్యయోయస్యతం - ఆత్మసాత్కృత్వాఆత్మీయమితిమత్వా - అసతోమూఢాదృతే॥ ౧౨॥ ఏవంశ్రీమదవిచేష్టితముక్త్వాతత్ప్రతీకారంనిశ్చినోతి ॥ అసతఇతి ॥ పరంశ్రేష్ఠం దారిద్ర్యమేవకేవలమితివా - కుతఇత్యతఆహ - ఆత్మౌపమ్యేనేతి - తతోనద్రుహ్యతీతిభావః॥౧౩

సచ్ఛబ్దాంతమాహ॥ యత్రేతి ॥ ముఖ్యబ్రహ్మాదిలింగైః- సర్వేషాంజీవానాంసుఖదుఃఖేసమేఇతిస్థితవానిత్యర్థః॥ ౧౪॥ కించ- దారిద్ర్యమపవర్గమోక్షమపిసాధయతీత్యాహ- శ్లోకచతుష్టయేన ॥ దరిద్రఇతి ॥ నిరహంస్తంభఃనిర్గతఃఅహంకారరూపఃస్తంభోయస్మాత్సః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ దరిద్రస్యేతి॥ యుజ్యంతేస్వతఏవనఃచ్ఛంతి- తథాంతఃస్థాంఆరాచ్ఛత్రుం॥ ౧౭॥ నసుసాధూనామకించనవిత్తప్రియస్యాస్యాత్- నదరిద్రఇతి- తత్రాహ ॥ సాధూనామితి॥ ౧౮॥ ఉపేక్ష్యేరితి॥ ధనేనస్తంభోగర్వోయేషాంతైః॥ ౧౯॥ తదితి ॥ తమోమదంఅజ్ఞానకృతంమదం॥ ౨౦॥ యదితి॥ తమఃపుల్లతోతమోవ్యాప్తా ॥ ౨౧॥ శపతి ॥ అతఇతి॥ అనుగృహ్ణాతి - స్యాతాంసైవమిత్యాదినా - మత్ప్రసాదేనస్మృతిఃస్యాత్ ॥ ౨౨॥ వాసుదేవస్యేతి ॥ స్వలోకతాందేవత్వం- పునర్లబ్ధ్వామదనుగ్రహాల్లబ్ధభక్తో భవిష్యతఇతి ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ప్రస్తులమాహ ॥ ఋషిరితి ॥ అస్మిన్శ్లోకేపూర్వశ్లోకేచాక్షరాధిక్యమార్షం॥ ౨౫॥ కిమితిసత్యంకర్తవ్యంతత్రాహ ॥ దేవర్షిరితి ॥ యద్యతఃతతఃఇహూఆలక్ష్యయద్గీతం॥ ౨౬॥ ఇతీతి॥ యమయోర్యమళార్జునయోఃసహజాతయోరిత్యర్థః- ఆత్మనివేశమాత్రేణ -

చ్ఛతితాంవ్యధామ్। జీవసామ్యంగతోలింగైర్నతధావిద్ధకంటకః॥ ౧౪ ॥ దరిద్రోనిరహంస్తంభోము క్తస్సర్వమదైరిహ। కృచ్ఛ్రంయదృచ్ఛయాప్నోతితద్ధితస్యపరంతపః॥ ౧౫॥ నిత్యంక్షుత్క్షామదేహస్య దరిద్రస్యాన్నకాంక్షిణః। ఇంద్రియాణ్యనుశుష్యంతిహింసాపిచనివర్తతే॥ ౧౬॥ దరిద్రస్యైవయజ్ఞం తేసాధవస్మదశినః। సద్భిఃక్షీణోతితత్తర్షంతమఆరాద్వినశ్యతి॥ ౧౭॥ సాధూనాంసమచిత్తానాం ముకుందచరణైషిణామ్। దర్శనాంతోభవేచ్ఛంఢపుంసోఘ్నోస్వితుర్యథా॥ ౧౮ ॥ ఉపేక్ష్యేకింధన స్తంభైరసద్భిరసదాశ్రయైః॥ ౧౯॥ తదహంమత్తయోర్మాధ్వీవారుణ్యాశ్రీమదాంధయోః॥ తమోమ దంహనిష్యామి స్త్రైణయోరజితాత్మనోః॥ ౨౦ ॥ యదిహ్యలోకపాలస్యపుత్రౌభూత్వాతమఃప్లుతౌ। నవివాసమవాత్మానంవిజానీతస్స్మరంస్మదౌ॥ ౨౧॥ అతోహంతఃస్థావరతాంస్యాతాంనైవంయథాపునః॥ స్మృతిస్స్యాన్మత్ప్రసాదేనతత్రాపిమదనుగ్రహాత్ ॥ ౨౨॥ వాసుదేవస్యసాన్నిధ్యంలబ్ధ్వాదివ్యశర చ్ఛతే। వృత్తేస్వలోకతాంభూయోలబ్ధ్వాభక్తాభవిష్యతః॥ ౨౩॥ సఏవముక్త్వాదేవర్షిర్గతోనా రాయణాశ్రమమ్। నళకూబరమణిగ్రీవావాసతుర్యమళార్జునౌ ॥ ౨౪॥ ఋషేభాగవతముఖ్యస్యసత్యంకర్తుంవచోహరిః। జగామశనకైస్తత్రయత్రాస్తాంయమళార్జునౌ ॥ ౨౫॥ దేవర్షిర్మేప్రియతమోయదిహూధనదాత్మజౌ। తత్తథాసాధయిష్యామి యద్గీతంతన్మహాత్మనా ॥ ౨౬॥ ఇత్యంతరేణార్జునయోఃకృష్ణస్తుయమయోర్యయౌ। ఆత్మనివేశమాత్రేణ తిర్యగ్గత ముళూఖలమ్॥ ౨౭॥ బాలేననిష్కర్షయతాన్వగుళూఖలంతద్దామోదరేణతరసోత్కలితాంఘ్రిబంధౌ। నిష్పేషతఃప రమవిక్రమితాతివేపస్కంధప్రవాళవిటపౌకృతచండశబ్దౌ॥ ౨౮॥ తత్రశ్రియాపరమయాకకుభఃస్ఫు రంతౌసిద్ధావుపేత్యకుజయోరివజాతవేదాః। కృష్ణంప్రణమ్యసిరసాఖిలలోకనాథంబద్ధాంజలీవిరజసా

శాపవినిర్ముక్తనళకూబరమణిగ్రీవకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః.

విదమూచతుస్తౌ ॥ ౨౯ ॥ గుహ్యకౌ॥ కృష్ణకృష్ణమహాయోగిన్విశ్వాత్మన్విశ్వసంభవ। వాసుదేవజగన్నివాసంకృష్ణస్తుయమయోర్యయౌ। ఆత్మనివేశమాత్రేణ తిర్యగ్గత ముళూఖలమ్॥ ౨౭॥ బాలేనేతి॥ అన్వంచతీత్యన్వక్- తేత్రహేతుః- దామోదరేణేతి- అతఏవ- తన్నిష్కర్షయతా - తేనఉత్కలితాంఘ్రిబంధౌ - ఉత్కలితఃఉ త్పాటితఃఅంఘ్రిబంధోమూలబంధోయయోస్తౌ- పరమస్యశ్రీకృష్ణస్య-విక్రమితేనాతివేపఃకంపోయేషుతౌ - స్కంధప్రవాళవిటపాయ తౌస్తౌ॥ ౨౮॥ తత్రేతి॥ కకుభఃప్రతిసర్వతః- స్ఫురంతౌవిత్యర్థః- యద్వా- దిశఃప్రకాశయంతౌవిత్యర్థః- అథవా- కకుభస్స్ఫురంతౌవ్యే ర్కంపదం- కకుభయోఃఅర్జునవృక్షయోఃస్ఫురంతౌప్రభమంఛాయారూపేణప్రతిఫలంతావితి ॥ శ్లో ॥ ఇంద్రస్తుకకుభోర్జునఇతిస్మ ఘంటుఃకుజయోఃవృక్షయోఃస్థితోగ్నిర్యథామూలిమానుపైతి- తథోపేత్యకిరజసానిర్మలౌధనదసుతౌ॥ ౨౯॥ గోపాలమాం యవాందేవా- కిమితిప్రణమతఇతిచేత్తత్రాహుతుః॥ కృష్ణేతి॥ హేకృష్ణహేకృష్ణమహాయోగిన్- అచింత్యప్రభావత్వం - నగోపాలః - కింతు పరఃపురుషః - యతఃఆద్యఃకారణభూతః - తత్రాపినిమిత్తమాత్రం - కింరూపాదానమపి - త్వమేవేత్యాశయేనాలుప్తషష్ఠీకతుః - వ్యక్తావ్యక్తమితి- స్థూలసూక్ష్మమిదం - తేరూపంవిదుఃబ్రాహ్మణావిదుర్విదిపారే- బ్రాహ్మణాస్తత్త్వజ్ఞాః॥ భూర్వమేవనారదానుగ్ర

మాణస్యనిమిత్తసంభవాత్- తంబాలంభగవంతంనిశ్చిత్యాహతుః ॥ కృష్ణేతి ॥ మహాయోగీఅచింత్యశైభవ - అమోఘసంకల్పేతివా- త్వ
మాద్యప్రధానకారణభూతః- చరాచరపురుషఃచరంబ్రహ్మ నతు-ప్రాకృతబాలమాత్రమిత్యర్థఃనిష్కల్పస్వరూపస్యోపాదానకారణ
త్వానుపపత్తేరనుగుణవిశేషమాహ- వ్యక్తావ్యక్తమితి స్థూలసూక్ష్మరూపమిత్యర్థఃఇదంవిశ్వం- చేతనాచేతనాత్మకంజగత్ - బ్ర
హ్మణోగృహ్యాదిగుణవిశిష్టస్యతే- రూపంశరీరం- విదుఃబ్రాహ్మణాఇతిపారే- తత్త్వజ్ఞాఇత్యర్థఃll 30ll నియంతాపితృత్వమేవేత్యాహ
తుఃll త్వమితిll దేహాఅసవఃప్రాణాఃఆత్మాఅహంకారఃఇంద్రియాణిచ - తేషామీశ్వరఃll మనుll సర్వశరీరకత్వమేవప్రపంచయ
తిll త్వమేకఇతిll సర్వభూతానాందేహీదేహాంతరగతఃతత్తత్ప్రకృతిహృదయకమలస్థఃపరమాత్మాత్వమేకఃజీవశరీరకస్త్వమేకఇత్య
ర్థఃస్వాత్మనాంస్వస్వమనసాంఇంద్రియాణంచచక్షురాదీనాంచ- ఈశ్వరోనియంతాఆతఎవతస్యహృషీకేశసంజ్ఞాll శ్లోll హృ
షీకంవిషయేంద్రియమలంఘంటుఃదేహాన్వాత్మేంద్రియేశ్వరఇతిపారే- దేహానామనూనాత్మనామింద్రియాణంచేశ్వరఇత్యర్థఃll 31ll
నన్వస్యకాలోనిమిత్తంప్రకృతిరుపాదానం-ప్రకృతేర్జాతోమహాన్ విశ్వాత్మకతయా - పరిణమతే- పురుషఃకలాకాలనియంతాచ - కిమ
త్రాహం- అతఆహతుఃసాధ్వేతన ॥ త్వమితిll యతోభగవానీశ్వరోవిష్ణుస్త్వం అతఃకాలోనామతవలీలాప్రకృతిఃశక్తిఃపురుషాం
శకిమహాన్కార్యంఅతస్త్వమేవసర్వమిత్యర్థఃll మనుll కాలఃకాలశరీరకఇత్యర్థఃమహాన్ప్రకృతేఃప్రకృతేఃప్రథమవికారఃస
ర్వత్రసామాన్యాధికరణ్యంశరీరశరీరిభావనిబంధనం- ఏవముపాదానత్వంభగవతఃప్రతిపాద్యతస్యైవాభిన్ననిమిత్తోపాదానకారణత్వా
న్నిమిత్తంచత్వమేవేత్యాహతుఃత్వమేవేతి- అధ్యక్షఃఅధిష్ఠాతా- నిమిత్తకారణమిత్యర్థఃll యేత్రాణిశరీరాణి - తఎవవికారాఃప్ర
కృతిపరిణామాఃతత్ర లిత్- వికారవిదిత్యపిపారేః ll 32ll నన్వహమేవచేత్సర్వం- తర్హి- కీటాదిజ్ఞానేనమద్జ్ఞానం కింనభవతి- భవతి
చేత్నోపి-బ్రహ్మవిత్నాన్యదతఆహతుఃll గృహ్యమాణైరితిll దృశ్యత్వేనావతకమానైఃబుద్ధ్యాదిభిఃకారణైర్ద్వికారైరింద్రియాది
భిఃత్రుట్యాదిభిశ్చ- నగృహ్యసదితిభావఃనమేహిజీవోజ్ఞానాలు- నైవేత్యాహతుఃకోన్వితి- జీవాద్యల్పత్వేప్రాగేవస్వప్రకా

క్తమిదంవిశ్వంరూపంతేబ్రహ్మణోవిదుఃll 30ll త్వమేకస్సర్వభూతానాందేహాస్వాత్మేంద్రియేశ్వరఃll
31ll త్వమేవకాలోభగవాన్విష్ణురవ్యయఈశ్వరఃl త్వంమహాన్ప్రకృతిస్సాత్త్వికోరజస్తత్త్వతమో
మయాll త్వమేవపురుషోధ్యక్షఃస్సర్వక్షేత్రవికారకృత్ll 32ll గృహ్యమాణైస్త్వమగ్రాహ్యైర్వికారైఃప్రాకృతైర్గుణైఃl కోన్వీహార్హతివిజ్ఞాతుంప్రాక్సిద్ధంగుణసంవృతఃll 33ll తస్మైతుభ్యంభ
గవతేవాసుదేవాయవేధసేl ఆత్మద్యోతగుణైశ్చన్నమహిమ్నేబ్రహ్మణేనమఃll 34ll యస్యావతారకర్మాణిగాయంతేహ్యస్మదాదయఃl
రాజ్ఞాయంతేశరీరిణ్యఃశరీరిణఃll తైస్తైరతుల్యాతిశయైర్వీర్యైర్దేహేష్వసంగతైఃll 35ll సభవాన్

శతయాసిద్ధంత్వాంకోనాజానాతిగుణసంవృతఃదేహాద్యావృతఃll మనుll ఉక్తంకారణత్వందృఢయన్- తస్యదుర్విజ్ఞేయత్వమాహ
తుఃll గృహ్యమాఇతిll గుణైఃగుణమయైఃకారైర్యఃగృహ్యమాణఃవితత్తాద్రూప్యాణామయమేవకారణమిత్యవగమ్యమాస్వప్రా
కృతైర్వికారైరింద్రియైరిత్యర్థఃఅగ్రాహ్యఃగృహ్యమాణైరితిపారేరూపాదిజ్ఞానేనానుమాయమానైరిత్యర్థఃప్రాకృతైర్వి
కారైఃప్రకృతివికారభూతైర్గుణైరింద్రియైరగ్రాహ్యఇతి-అతఃప్రాక్సిద్ధంప్రాగేవస్వప్రకాశతయాసిద్ధంత్వాంగుణసంవృ
తఃగుణమయియదేహాద్యావృతఃకోనుజిజ్ఞాతుమర్హతిగుణసంశ్రితురితిపారే- దేహాద్యావృతాజ్జీవప్రతీత్యాదిత్యర్థఃప్రాక్సిద్ధం-
స్వభావవికారరహితతయా-ప్రాగేవసిద్ధం-త్వామిత్యర్థఃll 33ll .....
అతోదుర్జ్ఞేయమిత్యాహత్వర్యేవకేవలంప్రణమతిll తస్మైఇతిll ఆత్మనఃస్వస్యాత్- ద్యోతఃప్రకాశోయెషాంతైఃగుణైఃఛన్నమహి
మాయస్యఅజ్ఞైరివరవేరశ్యస్తస్మైll మనుll ఏవంవదద్భిర్జ్ఞేయత్వాత్కేవలంప్రణమతఃll తస్మైఇతిll ఉక్తమహిమోజ్జ్వలాయేత్యర్థఃll
భగవతేజ్ఞానశక్త్యాదిసంపన్నాయ - వాసుదేవాయజగద్రక్షణార్థంవసుదేవసుతత్వేనావతీర్ణాయ - జగతాంనివాసభూతాయేతివా-
వేధసేసర్వత్రప్రాప్తే ఆత్మద్యోతగుణైఃస్వస్యప్రకాశమానైర్గుణమయకారైర్యఃఛన్నమహిమ్నేచేతనానాంత్రిగుణాత్మకశరీరసం
బంధస్యభగవద్జ్ఞానప్రతిబంధకత్వాత్తథోక్తిఃఆత్మజ్యోతిర్గుణచ్ఛన్నమహిమ్నఇతిపారే- ఆత్మజ్యోతిఃస్వయంప్రకాశశ్చగుణచ్ఛ
న్నమహిమాచతస్మైఇత్యర్థఃఏతేనభగవతఃసర్వజ్ఞత్వంజీవైర్దురవగమత్వంచోక్తంభవతిll 36ll అహోఅహం ఈశ్వరఇతికుతో
జ్ఞాతఃతత్రాహతుఃll యస్యేతిll మనుll ఏవంవిధస్త్వం - మనుష్యజాతీయతయావతీర్ణోపి - దివ్యచరిత్రైఃచరమవిపరీతయసఇత్యా
హతుఃll యస్యేతిll శరీరిణుశరీరిణాంముఖ్య అశరీరిణఃకర్మకృతశరీరరహితస్య యస్యతే - అవతారాఃఅతుల్యాతిశయైఃసహాన్యధికర
హితైఃతైఃదేహేష్వసంగతైఃఅసంభావితైఃతైస్తైర్వీర్యైర్యఃజ్ఞాయంతేసర్వోత్కృష్టతయావిజ్ఞాయంతఇత్యర్థఃll 37ll సఇతిll భ
వాయోద్భవాయ- విభవాయవిగతోభవోయస్మిన్తస్మైనిర్భవాయకైవల్యాయచేత్యర్థఃఅభివృద్ధయఇతివా-అశిషంధనితిప్రదాతాll 38llమనుll పునఃపు

పునః-ఆదరాతిశయాత్ నమతః॥ నమ ఇతి॥ పరమం కల్యాణం యస్మాదితి-పరమకల్యాణ-విశ్వమంగళసర్వమంగళరూప-తే తుభ్యం శాంతా
యఊర్మిషట్కరహితాయ॥౩౭॥ అనుజానీహీతి॥ నౌ ఆవాం- అనుచరః- కుబేరో నారదో వా- తస్య కింకరౌ- భగవతస్తవ దర్శనం॥౩౮॥ తత్ర
గతయోః ఆవయోః పూర్వజన్మస్వభావో మాభూత్ కింత్వేవం ప్రార్థనాయావహ ఇత్యాహతుః॥ వాణీతి॥ నఇతి- అస్మత్సంగినాం సర్వేషామి
త్యభిప్రాయేణ బహువచనం- తవ నివాసభూతం యజ్జగత్- తస్య ప్రణామే త్వన్నివాసభూతమితి- బహుమానేన- జగతః ప్రణామే శిరో
స్త్విత్యర్థః- భవత్తనూనాం భవతో మూర్తీనాం॥ ౩౯॥ ఇత్థమితి॥ సంకీర్తితః సంస్తుతః॥ ౪౦॥ జ్ఞాతమితి॥ వాగ్భిః॥ శ్లో॥ నహ్యన్యో
జుషతో జోష్యానిత్యాద్యాభిః శ్రీవిభ్రంశరూపోనుగ్రహః కృతఇతి॥ ౪౧॥ యుక్తమేవైతదిత్యాహ॥ సాధూనామితి॥ సాధూనాం స్వ
ధర్మవర్తినాం- సమచిత్తానాం ఆత్మవిదాం- సుతరాం మత్కృతాత్మనాం మయ్యర్పితచిత్తానాం- తేషాం కృపాతిరేకాత్సుతరామిత్యుక్తం-
సవితుర్దర్శనాదక్ష్ణోర్యథా బంధో నభవేత్తద్వత్॥ ౪౨॥ తదితి॥ ప్రాధాన్యాదేకస్య సంబోధనం- హే నళకూబర యువాం- తత్తస్మా

సర్వలోకస్య భవాయ విభవాయ చ। అవతీర్ణోఽంశభాగేన సాంప్రతం పతిరాశిషామ్॥ ౩౬॥ నమః పర
మకల్యాణ నమస్తే విశ్వమంగళ। వాసుదేవాయ శాంతాయ యదూనాం పతయే నమః॥ ౩౭॥ అనుజానీహి
నౌ భూమంస్తవానుచరకింకరౌ। దర్శనం నౌ భగవత ఋషేరాసీదనుగ్రహాత్॥ ౩౮॥ వాణీ గుణాను
కథనే శ్రవణం కథాయాం హస్తౌ చ కర్మసు మనస్తవ పాదయోర్నః। స్మృత్యాం శిరస్తవ నివాసజగ
త్ప్రణామే దృష్టిః సతాం దర్శనేఽస్తు భవత్తనూనామ్॥ ౩౯॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్థం సంకీర్తితస్తాభ్యాం భగ
వాన్ గోకులేశ్వరః। దామ్నా చోలూఖలే బద్ధః ప్రహసన్నాహ గుహ్యకౌ॥ ౪౦॥ శ్రీభగవాన్॥ జ్ఞాతం
మయా పురైవైతదృషిణా కరుణాత్మనా। యచ్ఛ్రీమదాంధయోర్వాగ్భిర్విభ్రంశోఽనుగ్రహః కృతః॥
౪౧॥ సాధూనాం సమచిత్తానాం సుతరాం మత్కృతాత్మనామ్। దర్శనాన్నో భవేద్బంధః పుంసోఽక్ష్ణోః స
వితుర్యథా॥ ౪౨॥ తద్గచ్ఛతం మత్పరమౌ నళకూబర సాదనమ్। సంజాతో మయి భావో వామీప్సితః పర
మోఽభవః॥ ౪౩॥ ఇత్యుక్తౌ తౌ పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ పునః పునః। బద్ధోలూఖలమామంత్ర్య జగ్మతుర్దిశ
ముత్తరామ్॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - దశమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీబాదరాయణిః॥ గోపా నందాదయః శ్రుత్వా ద్రుమయోః పతతో రవమ్। తత్రాజగ్ముః కురుశ్రేష్ఠ ని
ర్ఘాతభయశంకితాః॥ ౧॥ భూమ్యాం నిపతితౌ తత్ర దదృశుర్యమళార్జునౌ। బభ్రముస్తదవిజ్ఞాయ ల
క్ష్యం పతనకారణమ్॥ ౨॥ ఉలూఖలం వికర్షంతం దామ్నా బద్ధం చ బాలకమ్। కస్యేదం కుత ఆశ్చర్యము
త్పాత ఇతి కాతరాః॥ ౩॥ బాలా ఊచురనేనేతి తిర్యగ్గతములూఖలమ్। వికర్షతా మధ్యగేన నిహతౌ య
మళార్జునౌ॥ వృక్షాభ్యాం నిర్గతౌ దివ్యౌ పురుషావప్యచక్ష్మహి॥ ౪॥ న తే తదుక్తం జగృహుర్న ఘటే
తేతి తస్య తత్। బాలస్యోత్పాటనం తర్వోః కేచిత్సందిగ్ధచేతసః॥ ౫॥ ఉలూఖలం వికర్షంతం దామ్నా బద్ధం
స్వమాత్మజమ్। విలోక్య నందః ప్రహసన్ బంధనాద్విముమోచ హ॥ ౬॥ గోపీభిః స్తోభితో నృత్యన్ భగ
వాన్ బాలవత్క్వచిత్। ఉద్గాయతి క్వచిన్ముగ్ధస్తద్వశో దారుయంత్రవత్॥ ౭॥ బిభర్తి క్వచిదాజ్ఞప్తః పీ

త్వాసనం సదనం స్వనికేతనం- మత్పరమా సంతౌ గచ్ఛతం- యువయోరపేక్షితో మయి- ప్రేమా జాత ఏవ- అభవః నభవో యస్మిన్ సః॥౪౩॥
ఇతీతి॥ బద్ధోలూఖలం బద్ధం ఉలూఖలం యస్మిన్ తం॥ ౪౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ ఏకాదశే సమాగత్య బృందావనమథార్భకైః। వత్సాన్ పాలయతానేన హతౌ వత్సబకాసురౌ॥ గోపా ఇతి॥ నిర్ఘాతో వజ్రపాత ఇ
తి- భయేన శంకితాః॥ ౧॥ భూమ్యామితి॥ తల్లక్ష్యం- ప్రత్యక్షతః పురతో దృశ్యమపి- పతనకారణమవిజ్ఞాయ- బభ్రముః॥ ౨॥ లక్ష్యం కా
రణం దర్శయతి॥ ఉలూఖలమితి॥ భ్రమప్రకారమాహ- కస్యేదం రాక్షసాదేః కర్మ- కుతో వా కారణాత్ - అహో ఆశ్చర్యం ఉత్పాత ఇతి-
కాతరాః భీతాః సంతో బభ్రముః ఇత్యర్థః॥ ౩॥ బాలా ఇతి॥ మధ్యగేన వృక్షయోర్మధ్యగతేన - పతితావిత్యూచుః- న కేవలమేతావత్-
వృక్షాభ్యాం నిర్గతౌ దివ్యౌ పురుషావపి- అచక్ష్మహి- దృష్టవంతో వయమితి॥ ౪॥ నేతి॥ న కేవలం తాకిం కాజగృహురేవ- అన్యే తు సందే
హయుక్తచిత్తా బభూవురి-॥ ౫॥ భగవన్మాయామోహితస్య నందస్యాచరితమాహ॥ ఉలూఖలమితి॥ ౬॥ జ్ఞాస్యంతి మామితి శంకమానోఽతి
వ బాల్యమనుకరోతీత్యస్య- తదాహ॥ గోపీభిరితి॥ స్తోభితః కరతాలాదినా ప్రోత్సాహితః॥ ౭॥ బిభర్తీతి॥ ఇదమానయేత్యాజ్ఞప్తః- ఆనేతుమ

సమర్థఇతిభరతః - కేవలంపీతాది - ఉన్మానంప్రస్థాదిబాహుల్యేపం - కరచాలనంచతద్విదాంచెతిచకారస్యస్వయం॥ ౯॥ దర్శ
యన్నితి॥ తదైశ్వర్యంవిందంతియె- తేషాంతద్విదాం- ఏవంత్రజస్యహర్షముపాహాత్॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥
౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ శ్లో॥ రంతుంబృందావనంగంతుముంతఃకృష్ణేనయుంక్తాః। స్వతం

తకోన్మానదారుకాణ్। బాహుయుద్ధపంచకురుతెస్వానాంచప్రీతిమావహన్॥ ౮॥ దర్శయంస్తద్విదాం
లోకెహ్యాత్మనోభృత్యవశ్యతామ్। వ్రజస్యోవాహవైహర్షంభగవాన్బాలచెష్టితైః॥ ౯॥ గోపీ
నామంతికెక్రీడన్భగవాన్లోకభావనః। క్రీణిధ్వంభోఫలానీతివచశ్క్రుత్వాతుసత్వరః॥ ౧౦॥ కరా
భ్యాంధాన్యమాదాయయయూనర్వఫలప్రదః। ఫలవత్యోహిధాన్యానిమయానీతానిభూరిశః॥ ౧౧॥ గృ
ణ్హీష్వతవమానెనమానయత్వంఫలానిమె। ఫలవిక్రయిణీతస్యవచశ్క్రుత్వానుహాత్మనః॥ ౧౨॥ ఆయాం
తమరవిందాక్షంకరిపోతమివాగతమ్। ప్రెక్షమాణాముహుఃఫుల్లెర్నయనైరచ్యుతంతదా॥ ౧౩॥ ఫల
విక్రయిణీతస్యచ్యుతధాన్యంకరద్వయమ్। ఫలైరపూరయద్రత్నైఃఫలభాండమపూరితమ్॥ ౧౪॥ ఫ
లానీమానిసర్వాణిగోపీభ్యోభ్యదదాత్ప్రభుః। వయంసైవ్యవ్రజవీథ్యాంసక్రీడన్సర్వఫలప్రదః॥ ౧౫॥ఉ
త్తిష్ఠంతౌప్రస్ఖలంతౌచరంతౌ రామకేశవౌ। పద్భ్యాంగంతుంశక్నువంతౌకధంచిత్తస్వజాంగణె॥
౧౬॥ సరిత్తీరగతంకృష్ణంభగ్నాజ్ఞమధాహ్వయత్। రామంచరోహిణీదేవీచరంతౌబాలకైర్భృత
శమ్॥ ౧౭॥ నోపయాతాంయదాహూతౌ లీలాసంగెనపుత్రకౌ।యశోదాంప్రెషయామాసరోహి
ణీపుత్రవత్సలా॥ ౧౮॥ క్రీడంతంసాసుతంబాలైరతివెగంసహాగ్రజమ్। యశోదాచాహ్వయద్వీత్య
పుత్రస్నెహస్నుతస్తనీ॥ ౧౯॥ కృష్ణకృష్ణారవిందాక్షతాతచైహిస్తనంపిబ। అలంవిహారైరుచ్ఛ్రాం
తస్తప్తవాన్భోక్తుమర్హసి॥ ౨౦॥ హెరామాగచ్ఛతాతాశుసానుజఃకులనందన। ప్రాతరెవకృ
తాహారఃక్రీడాశ్రాంతోసిపుత్రక॥ ౨౧॥ ప్రతీక్షతేత్వాందాశార్హభోక్ష్యమాణోవ్రజాధిపః। ఎ
హ్యావయోఃప్రియందెహిస్వగృహాన్నూతబాలకాః॥ ౨౨॥ ధూళిధూసరితాంగస్త్వంతాతమజ్జన
మావహ। ఏంద్రిణీఫలసంయుక్తంప్నెనీయంతైలసంయుతమ్॥ ౨౩॥ కల్పయిత్వాప్రతీక్షేహంచిరం
చంచలచెష్టితః। జన్మక్షంతెర్యభవతివిప్రెభ్యోదెహిగాశ్శుచిః॥ ౨౪॥ పశ్యపశ్యవయస్యాంస్తెమా
తృమృష్టాన్స్వలంకృతాన్। త్వంచస్నాతఃకృతాహారోవిహరస్వస్వలంకృతః॥ ౨౫॥ ఇత్థంయశోదాత
మశెషనాగంమత్వాసుతంస్నెహనిబద్ధనీనృప। హస్తెగృహీత్వాసహరామమచ్యుతంనీత్వాస్వవా
టంకృతవత్యధోదయమ్। ౨౬। శ్రీశుకఃగోపవృద్ధాస్తమాహూత్వాతాననుభూయబృహద్వనె। నం
దాదయస్తమాగమ్యవ్రజకార్యమమంత్రయన్॥ ౨౭। తత్రోపనందనామాహగోపోజ్ఞానవయోధికః।
దెశకాలార్థతత్త్వజ్ఞఃస్రియకృద్రామకృష్ణయోః॥ ౨౮॥ ఉత్పాతవ్యమితోస్మాభిర్గోకులస్యహితైషిభిః।
ఆయాంత్యత్రమహోత్పాతావ్రజానాంనాశహెతవః॥ ౨౯॥ ముక్తఃకధంచిద్బాలఘ్న్యాబాలఘ్నొప్యసౌ।
హరెరనుగ్రహాన్నూనమనశ్శొపరినాపతత్॥ ౩౦॥ చక్రవాతెననీతొయందైత్యెనవిపదంవియత్।
శిలాయాంపతితస్తత్రపరిత్రాతస్సరెశ్వరైః॥ ౩౧॥ యన్నమ్రియెతప్రమయెరంతరంప్రాప్యబాలకాః।
అసావన్యతమొవాపితచ్ఛాపస్యోత్తరతక్షణమ్॥ ౩౨॥ యావదెవాత్రకొరిష్టోవ్రజంనాభిభవెదితః। తావద్బాలానుపాదాయయయాస్యామొన్యత్రసానుగాః॥ ౩౩।

త్రాఇతినందాదయఃమంత్రమెతమమంత్రయన్॥ శ్రీధరీయొయంశ్లొకః॥ గొపవృద్ధాఇతి॥ వ్రజకార్యంగొకులస్యహితకృత్యం॥
౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ చక్రవాతెనెతి॥ విపదం వినాంపక్షీణాంపదంవిహారస్థానం విదత్- విగతప్రతిష్ఠంవా- అపరిచ్ఛిన్నమిత్య
ర్థఃకి॥ ౩౧॥ యదితి॥ అన్యతమొవాకశ్చిచ్ఛాబలఃఅచ్యుతెనైవరక్షణమాసీత్॥ ౩౨॥ యావదితి॥ అరిష్టఃఅనర్థఃఇతఃస్థానాత్॥ ౩౩॥

వనమితి॥ పశవ్యంచశుభ్యోహితం॥ నవానికాననా నిస్థలాంతరాణి॥ విద్యంతెయస్మిన్తత్॥ ౩౨॥ తడితి॥ ఎకధియఃవిప్రతిపత్తిరహితాః॥ ప్రజాశకటభ్యూహా॥ రూఢాఃశకటెష్వారోపితాఃచరిచ్ఛదాఃయైస్తే॥౩౩॥ పృథ్వాదానితి॥ యత్తాఃకృతప్రయత్నాఃకృతాః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ గోప్యఇతి॥ నూతైన్నికుచగతైఃకుంకుమైఃకాంతిచ్యాసాంతాఃనూత్నెమకుచెషు॥ యత్తుంకుమంతెనకాంతిచ్యాసమితివా॥ ౩౬॥ ౩౭॥ వృందావనమితి॥ వ్రజావాసంగోకుల వసతిస్థానం॥ ౩౮॥ ౩౯॥ విభమితి॥ స్వకాలెనతద్యోగ్యకాలెన॥ ౩౯॥ కౌమారలీలాంనిరూపయతి॥ అవిదూరఇత్యాదినా॥ ౩౯॥ క్వచిదితి॥ ఉపవత్సైఃబిల్వాంకురకాదిభిఃకింకిణీయుక్తైఃపాదైఃషీపతహ్రడయుతఃశ॥ ౩౫॥ వృషాయ

వనంబృందావనంనామపశవ్యంనవకాననమ్। గోపగోపీగవాంసెవ్యంపుణ్యాద్రితృణపీగుధమ్॥ ౩౮॥
తత్తత్రాద్యైవయంస్యామోశకటాన్యుద్వహామచిరమ్। గోధనాన్యగ్రతోయాంతుభవతాంయదిగో
చరె॥ ౩౫॥ శ్రీశుకఃశ॥ తచ్ఛ్రుత్వైకధియోగోపాస్తథు సాధ్వితివానినఃప్రజాస్వాస్వాసమాయోజ్యయయూఢపరిచ్ఛదాఃశ॥ ౩౬॥ వృద్ధాబాలాస్త్రియోరాజన్సరోవోపకరణానిచ। అనస్సారోప్యగోపాలాయత్తాఆత్తశరాసనాఃశ॥ ౩౭॥ గోధనానిపురస్కృత్యశృంగాణ్యాపూర్యసర్వతఃతూర్యఘోషేణమహతాతెయయుస్సపురోహితాఃశ॥ ౩౮॥ గోప్యోరూఢరథానూత్నకుచకుంకుమకాంతయఃకృష్ణలీలాంజగుఃప్రీత్యానిష్కకంఠ్యస్సవాసనఃశ॥ ౩౯॥ తదాయశోదారోహిణ్యావెకశకటమాస్థితె। రెజతుఃకృష్ణరామాభ్యాంతత్కథాశ్రవణోత్సుకెశ॥ ౪౦॥ బృందావనంసంప్రవిశ్యసర్వకాలసుఖావహమ్। తత్రచక్రుర్వ్రజావాసంశకటైరర్ధచంద్రవత్॥ ౪౧॥ బృందావనంగోపధనం యమునాపులినానిచ। వీక్ష్యాసీత్తుత్తమాప్రీతీరామమాధవయోర్నృప॥ ౪౨॥ ఏవంవ్రజౌకసాంప్రీతింయచ్ఛంతౌబాలచెష్టితైఃకలవాక్యైస్సకాలెనవత్సపాలౌబభూవతుఃశ॥ ౪౩॥ అవిసూత్రైవ్రజభువస్సహగోపాలబాలకైఃచారయామాసతుర్వత్సాన్నానాక్రీడాపరిచ్ఛదౌశ॥ ౪౪॥ క్వచిద్వాదయతోవేణుంక్షిపంతౌక్షేపణైఃక్వచిత్। క్వచిత్పదైఃకింకిణీభిఃక్షిపతశ్చక్వచిత్పునఃశ॥ ౪౫॥ వృషాయమాణౌనదంతౌక్వచిత్క్రీడార్థమీశ్వరౌగోపవృషైఃశ। గోపైరుద్గామిచరితౌయయుథాతెపరస్పరమ్॥ ౪౬॥ చకోరక్రౌంచచక్రాంగభారద్వాజాబహిర్ణఃశ। అనుకూతిసత్వాష్టవైభీతవద్వాక్రమ్రసింహయోఃశ॥ అనుకృత్యరుతైర్జంతూంశ్చెరతుఃప్రాకృతౌయథాశ॥ ౪౭॥ కదాచిద్యమునాతీరెవత్సాంశ్చారయతోభ్రకైఃశ। వయస్యైర్కృష్ణబలయోర్జిఘాంసుర్దైత్యఆగమత్॥ ౪౮॥ తంవత్సరూపిణంవీక్ష్యవత్సయూథగతంహరిఃశ। దర్శయన్బలదెవాయశనైస్తుథ్ధఇవాసదత్॥ ౪౯॥ గృహీత్వాపరపాదాభ్యాంసహలాంగూలమచ్యుతఃశ। భ్రామయిత్వాకపిత్థాగ్రెప్రాహిణోద్గతజీవితమ్॥ ౫౦॥ సకపిత్థైర్మహాకాయఃపాత్యమానైఃపపాతహ। తంవీక్ష్యవిస్మితాబాలాశ్శశంసుస్సాధుసాధ్వితి॥ ౫౧॥ దెవాశ్చెపరిసంతుష్టావవర్షుఃపుష్పవర్షిణఃశ। తౌవత్సపాలకాభూత్వాసర్వలోకైకపాలకాశ॥ సప్రాతరాశౌగోవత్సాంశ్చారయంతౌవిచెరతుఃశ॥ ౫౨॥ స్వంస్వంవత్సకులంసర్వెపాయయిష్యంతఎకదాశ। గత్వాజలాశయాభ్యాశంపాయయిత్వాపపుర్జలమ్॥ ౫౩॥ తెతత్రదదృశుర్బాలామహాసత్వమవస్థితమ్। తత్రసుర్వప్రభిన్నస్యగిరెశ్శృంగమివచ్యుతమ్॥ ౫౪॥ సవైబకొనామమహానసురొబకరూపధృత్। ఆగమాధిపతిర్విష్ణొర్మాయావీకపటార్భకఃశ॥ ౫౫॥ తమితి॥ ముగ్ధఇచాజానన్నివ- ఆసదత్సమీపమాగమత్॥ ౫౬॥ గృహీత్వెతి॥ అపరపాదాభ్యాంసహలాంగూలం యథాభవతితథా- గృహీత్వా॥ ౫౦॥ ౫౧॥ దెవాఇతి॥ సవెషాంలొకానాం- ఏకాముఖ్యాపాలకా- ప్రాతరాశఃప్రాతర్భొజ్యంఅన్నం- లెనసహితౌ॥ ౫౨॥ స్వమితి॥ అభ్యాశంసమీపం॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ కృష్ణమితి॥ రామఆదిర్యెషాంతె- అతర్కణసంవిజ్ఞానబహుబ్రీహిఃతస్మాత్-

స తు రామ ఇత్యర్థో బోధ్యః॥ ౫౬॥౫౭॥ తమితి॥ తుండయోః చంచ్వోః వీరణవత్ అగ్రంథితృణవిశేషవత్॥ ౫౮॥ తదేతి॥ సమీడిరే తుష్టువుః- ఆనకైః పటహైః- శంఖైః అన్యైశ్చ సంస్తవైస్సహ॥ ౫౯॥ ముక్తమితి॥ స్వస్థానమాగతం - ప్రాణమివ కృష్ణం చ - ప్రణీయ పికీకృత్య॥ ౬౦॥ శ్రుత్వేతి॥ అతిప్రియేణ ప్రీత్యా- ఆదృతాః సాదరాః- ప్రేత్యాగతమివ లోకాంతరాదాగతమివ - తృషితాన్యతృప్తాని - అమృతం పిబంతీవ ఈక్షణాని యేషాం తే॥ ౬౧॥ అహో ఇతి॥ అహో బతేత్యాదిశ్లోకత్రయస్య ఇతి నందాదయ ఇత్యనేనాన్వయః - అపివి వమపి- తేషామేవానిష్టమాసీత్ - యతస్తైః- పూర్వమన్యేషాం భయం కృతం॥ ౬౨॥ అథేతి॥ అథ ఘోరదర్శనా అపి నాభిభవంతి న ధర్షయంతి॥ ౬౩॥ అహో ఇతి॥ గర్గో యదాహ ॥ శ్లో॥ తస్మాన్నందాత్మజోఽయం తే నారాయణసమో గుణైరిత్యాది॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥

త్య సహసా కృష్ణం తీక్ష్ణతుండోఽగ్రసీద్బలీ॥ ౫౫ । కృష్ణం మహాబకగ్రస్తం దృష్ట్వా రామాదయోఽర్భకాః। బభూవురింద్రియాణీవ వినా ప్రాణైర్విచేతసః ॥ ౫౬ । తం తాలుమూలం ప్రదహంతమగ్నివద్గోపాలసూనుం పితరం జగద్గురోః । చచ్ఛర్ద సద్యోఽతిరుషాఽక్షతం బకస్తుండేన హంతుం పునరభ్యపద్యత॥ ౫౭॥ తమాపతంతం స నిగృహ్య తుండయోర్దోర్భ్యాం బకం కంససఖం సతాం గతిః । పశ్యత్సు బాలేషు దదార లీలయా ముదావహో వీరణవద్దివౌకసామ్ ॥ ౫౮॥ తదా బకారిం సురలోకవాసినస్సమాకిరన్నందనమల్లికాదిభిః । సమీడిరే చానకశంఖసంస్తవైస్తద్వీక్ష్య గోపాలసుతా విసిస్మిరే॥ ౫౯ ॥ ముక్తం బకాస్యాదుపలభ్య బాలకం రామాదయః ప్రాణమివేంద్రియో గణః। స్థానాగతం తం పరిరభ్య నిర్వృతాః ప్రణీయ వత్సాన్ వ్రజమేత్య తజ్జగుః॥ ౬౦॥ శ్రుత్వా తద్విస్మితా గోపా గోప్యశ్చాతిప్రియాదృతాః । ప్రేత్యాగతమివౌత్సుక్యాదైక్షంత తృషితేక్షణాః ॥౬౧॥ అహో బతాస్య బాలస్య బహవో మృత్యవోఽభవన్ । అప్యాసీద్విప్రియం తేషాం కృతం పూర్వం యతో భయమ్॥ ౬౨ ॥ అథాప్యభిభవంత్యేనం నైవ తే ఘోరదర్శనాః। జిఘాంసయైనమాసాద్య నశ్యంత్యగ్నౌ పతంగవత్ ॥ ౬౩॥ అహో బ్రహ్మవిదాం వాచో నాసత్యాస్సంతి కర్హిచిత్ । గర్గో యదాహ భగవానన్వభావి తథైవ తత్ ॥ ౬౪ ॥ ఇతి నందాదయో గోపాః కృష్ణరామకథాం ముదా । కుర్వంతో రమమాణాశ్చ నావిందన్ భవవేదనామ్॥ ౬౫॥ ఏవం విహారైః కౌమారైః కౌమారం జహతుర్వ్రజే । నీడాయనైస్సేతుబంధైర్మర్కటోత్ప్లవనాదిభిః॥౬౬॥ ❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకాదశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ క్వచిద్వనాశాయ మనో దధద్వ్రజాత్ప్రాతస్సముత్థాయ వయస్యవత్సపాన్ । ప్రబోధయన్ శృంగరవేణ చారుణా వినిర్గతో వత్సపురస్సరో హరిః॥ ౧ । తేనైవ సాకం పృథుకాస్సహస్రశస్స్నిగ్ధాస్సుశిగ్వేత్రవిషాణవేణవః । స్వాన్ స్వాన్ సహస్రోపరిసంఖ్యయాన్వితాన్ వత్సాన్ పురస్కృత్య వినిర్యయుర్ముదా ॥ ౨ ॥ కృష్ణవత్సైరసంఖ్యాతైర్యూథీకృత్య స్వవత్సకాన్ । చారయంతోఽర్భలీలాభిర్విజహ్రుస్తత్ర తత్ర హ ॥ ౩ ॥ ఫలప్రవాళస్తబకసుమనఃపింఛధాతుభిః । కాచగుంజామణిస్వర్ణభూషితా అప్యభూషయన్ ॥ ౪ ॥ ముష్ణంతోఽన్యోన్యశిక్యాదీన్ జ్ఞాతానారాచ్చ చిక్షిపుః । తత్రత్యాంశ్చ తతో దూరాద్ధసంతః పునరాదదుః ॥౫॥ యది దూరగతః కృష్ణో వనశోభేక్షణాయ తమ్। అహం పూర్వమహం పూర్వమితి సంస్పృశ్య రేమిరే॥౬॥ కేచిద్వేణూన్ వాదయంతో ధ్మాంతశ్శృంగాణి కేచన।

శ్లో॥ వత్సయూథగతం హత్వా వత్సదంభాసురం హరిః। మునియూథగతం చాహన్నగ్ర్యం దంభినాం బకమ్ ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వాదశే తు మహాసర్పవపుర్ధరమఘాసురమ్। వత్సపాలగిళం క్రుద్ధో గళే హన్నిరవర్ణ్యతే॥ మహాబకగళక్రీడాకేవలస్య నకౌతుకమ్। ఇతీవాఘాసురముఖే ససఖః ప్రావిశద్ధరిః ॥ క్వచిదితి ॥ క్వచిత్కదాచిత్ - వనాశాయ వన ఏవ ప్రథమం భోజనం కర్తుం ॥ ౧॥ తేనేతి॥ తేనైవ శృంగరవేణ- కృష్ణేన వా- పృథుకాః బాలాః- స్నిగ్ధాః స్నేహయుక్తాః- శిక్ శిక్యం- రమ్యాః శిగ్వేత్రాదయో యేషాం తే - సహస్రాధిక సంఖ్యాయుక్తాన్ వత్సాన్॥౨॥౩॥ ఫలేతి॥ కాచాదిభిః పూర్వం మాతృభిర్భూషితా అపి ఫలాదిభిరాత్మానమభూషయన్నిత్యర్థః॥ ౪॥ ముష్ణంత ఇతి॥ ముష్ణంతశ్చోరయంతః॥ ౫॥ యదీతి॥ యది దూరగతః కృష్ణో భవతి - తర్హి॥ ౬॥ కేచిదితి॥ ధ్మాంతః ముఖవాయుం శృం

కైశ్చిదుత్సృజంతః - గాయంతఃవాదయంతఃభృంగైస్సహ॥ ౭॥ విచ్ఛాయాభిరితి ॥ విచ్ఛాయాభిఃపక్షిణాంఛాయాభిః - కలాపిభిఃమయూరైశ్చ॥ ౮॥ వికర్షంతఇతి ॥ కీశవాలాన్వృక్షశాఖాసులంబమానానివానరలాంగూలానివికర్షంతఃలాంగూలాన్యముంచంతఃతైస్సహ ద్రుమారోహంతఃవికుర్వంతఃదంతదశనభ్రూవిజృంభాదిభిఃతైస్సహవికారాన్కుర్వంతఃపలాశిముపృథుకేషు - స్వపంతఃశాఖాయాఃశాఖాంతరముద్గచ్ఛంతః ॥ ౯॥ సాకమితి ॥ ప్రతిచ్ఛాయాఃప్రతిబింబానిహసంతః॥ ౧౦॥ తానతివిస్మితఃశ్లోకస్య యేనాభినందతి ॥ ఇత్థమితి ॥ సతాంవిద్యుద్ధాం-బ్రహ్మసుఖంచ - తత్సుఖంచ - అనుభూతిశ్చ - తయాస్వప్రకాశపరమసుఖెనెత్యర్థఃభక్తానాంపరదైవతెనఆత్మప్రదెన నాథెన - మాయాశ్రితానాంతునరదారకతయాప్రతీయమానెనసహవిజహ్రుఃకృతానాంపుణ్యానాం-పుంజాఃరాశయొయెషాంతె-బ్రహ్మవిదాం-తరనుభవపివభక్తానామతిగౌరవెణైవ-భజనం-వితెతుతెనసహసఖ్యెనవిజహ్రుఃఅహొబాభాగ్యమితిభావఃll౧౧ll యదితి॥ బహుజన్మభిఃకృచ్ఛ్రెణధృతఆత్మమనోయైస్తైరపి॥౧౨॥అథెతి॥సుఖక్రీడనవీక్షణె - అక్షమూఈష్యాయస్యసఃకధంభూతఃఅంతఃఅంతరంచిద్రుం-పీతామృతైరపితతోవృత్యుభీతైరమరైఃప్రతీక్ష్యతె - కధంమరిష్యతి - కదాచేతి - యద్వా-కధంభూతంసుఖం-క్రీడనంయత్-అంతర్హృదయెఅమరైఃప్రతీక్ష్యతెవిచింత్యతె-పీతామృతైరపి-నిజజీవితెచ్ఛుభిఃఅయంభావఃనామృతపానమాత్రెణ-జీవనంసఫలంభవతి-కింతు-భగవల్లీలానుస్మరణెనెతి - తదవనిక్యమంతశ్చింత్యతఇతి॥ ౧౩॥ దృష్ట్వెతి॥ కృష్ణము

కెచిద్బృంగైఃప్రగాయంతఃకూజంతఃకోకిలైఃపరె ॥౭॥ విచ్ఛాయాభిఃప్రధావంతోగచ్ఛంతస్సాధుహంసకైఃl బకైరుపవిశంతోన్యెనృత్యంతశ్చకలాపిభిః ॥ ౮ ॥ వికర్షంతఃకీశవాలానారోహంతశ్చతైర్ద్రుమాన్l వికుర్వంతశ్చతైస్సాధంప్లవంతశ్చపలాశిషు ॥౯॥ సాకంభెకైర్విలంఘంతస్సరిత్తోయపరిప్లుతాఃl హసంతశ్చప్రతిచ్ఛాయాశ్శపంతశ్చప్రతిస్వనాన్ ॥౧౦ ॥ ఇత్థంసతాంబ్రహ్మసుఖానుభూత్యాదాస్యంగతానాంపరదైవతెనl మాయాశ్రితానాంనరదారకెణసాధంవిజహ్రుఃకృతపుణ్యపుంజాఃll౧౧॥ యత్పాదపాంసుర్బహుజన్మకృచ్ఛ్రధృతాత్మభిర్యొగిభిరప్యలభ్యఃl సపవయద్దృగ్విషయమహూనరసంహారఘట్టఃl

యెస్వయంస్థితఃకింవణ్యెతెదిష్టమహొవ్రజొకసామ్ ॥౧౩ ॥ అథాఘనామాభ్యపతన్మహాసురొతెపాంసుఖక్రీడనవీక్షణాతుమఃl నిత్యంయదంతొనిజజీవితెప్సుభిఃపీతామృతైరప్యమరైఃప్రతీక్ష్యతె ॥ ౧౩॥ దృష్ట్వాభ్రకాకృష్ణముఖానఘాసురఃకంసానుశిష్టస్సబకీబకానుజఃl అయంతుసొదర్యవినాశకృత్తయొర్వయొమ్మమైనంసబలంహనిష్యె ॥౧౪॥ ఎతెయదామశ్చసహృదొస్తిలాపఃకృతాస్తదానష్టసమావ్రజొకసుఃl ప్రాణెగతెవష్మసుఖానుచింతాప్రజాసవఃప్రాణభృతొహిలొకె ॥ ౧౫ ॥ ఇతివ్యవస్యాజగరంబుహద్వపుస్సయొజనాయామమహాద్రిపీవరమ్l భిత్వాద్భుతంవ్యాత్తగుహానతాపథివ్యశెతెగ్రసనాశయాఖలఃll ౧౬॥ ధరాధరొష్ఠొజలదొత్తరొష్ఠొదర్యాననాంతొగిరిశృంగదంష్ట్రఃl ధ్వాంతాంతరస్యొవితతాధ్వజిహ్వఃపరుషానిలశ్వాసదవెక్షణొష్ణఃll౧౭॥ దృష్ట్వాతంతాదృక్పథవర్త్వమత్వాబృందావనశ్రియమ్l వ్యాత్తాజగరతుండెనహ్యత్రైక్షంతెస్మలీలయా ॥ ౧౮ ॥అ

ఖానభక్తాన్దృష్ట్వా- సఇతివ్యవస్యనిశ్చిత్య- ఆజగరంవపుర్ధృత్వా- తెహంగ్రసనాశయా - చథివ్యశెతఇతితృతీయెనాన్వయఃకంసెనానుశిష్టఃప్రహితఃబకీపూతనా- బకఃబకాసురఃతయొరనుజఃకధంవ్యవస్యెత్యత్రాహ-అయంత్వితాద్యాదిసార్ధకెన - మమతయొర్వయొఃసొదరయొఃస్థానె వినంకృష్ణంసబలంబలరాముసహితం-యద్వా- సబలంససైన్యంవత్సతత్పాలకసహితంహనిష్యఇత్యర్థఃసకులమితి హారెసాన్వయంసగృహమితివా॥ ౧౫॥ ననుతథావిధ్రజస్థాస్త్వవశిష్యెర్వరఃనెత్యాహ ॥ వితథఇతి ॥ తిలాపఃకృతాఃతిలొదకతయాకల్పితాఃవష్మసుదెహెషు- ప్రజాఎవఅసవొయెషాంతెతథా॥ ౧౫॥ ఇతీతి॥ సయొజనాయామంయొజనప్రమాణెనదైఘ్యెణదెహొనయుక్తంచ-తన్మహాద్రివత్ పీవరంచ- వ్యాత్తంప్రసారితం - గుహాతుల్యమాననంయస్మిన్తత్ ॥ ౧౬ ॥ అద్భుతమితియదుక్తంతద్దర్శయితుంవిశినష్టి ॥ ధరెతి॥ ధరాయామధరొష్ఠొయస్యసఃజలదెహాత్తరొష్ఠొయస్యసఃదర్యాదీవఆననస్యాంతౌసృక్విణీయస్యసఃగిరెఃశృంగాణీవదంష్ట్రాయస్యసఃధ్వాంతవదంతరాస్యంయస్యసఃవితతాఅధ్వవత్ జిహ్వాయస్యసఃపరుషానిలవత్ ఋంఛూనామరుతవత్-శ్వాసొయస్యసఃఅత్రవణాధిక్యమూషణం-దవదగ్ధక్షణదొరుష్ణఃదావదృష్టిరిత్యర్థఃపరుషానిలశ్వాసశ్చాసాదవెక్షణొష్ణశ్చ తథా॥ ౧౭॥ దృష్ట్వెతి॥ వస్తుతఃఅజగరతుండసాదృశ్యాత్ త్రైశీతవంతఃll ౧౮॥ ఉ త్రైక్షొమెవప్రశ్నొత్తరాభ్యాంచాహుఃll అహొఇతి ॥ సత్వకూటం

సత్వాభాసమిదం నవా- తత్రాద్యస్తత్పంగ్రసనాయవ్యాత్తం - యద్వ్యాళతుండం - తద్వదాచరతివా- నవా[illegible]॥ నిశ్చితంతథైవ తాభ్యాహ ॥ సత్యమితి ॥ అకకరారక్తం- ఘనఉత్తరోష్ఠవత్పశ్యత- తస్యఘనస్యప్రతిచ్ఛాయయాఅరుణంరూ[illegible]స్థంఅధరోష్ఠవత్ప శ్యతెతిసవత్రాన్వేతి॥ ౨౧॥ ప్రతిస్పర్ధెతెఇతి॥ సృక్విభ్యామోష్ఠప్రాంతాభ్యాం-ప్రతిస్పర్ధతెతుల్యతయాఃవర్తతె-నగోదరెగిరిదర్యా- తస్యగంప్రాభిఃస్పర్ధమానాః ॥ ౨౧॥ ఆస్తృతెతి॥ ఆస్తృతాయామమాగతఃవిస్తృతొదైఘ్యవాన్మాగతఃప్రతిగజతి ప్రతిస్పర్ధతె- ఎషాంశృంగాణాం-అంతగతంమధ్యగతం- ధ్వాంతం- ఎతత్ అంతరాననంఆననస్యమధ్యంప్రతిగజతి॥ ౨౨॥ దావెతి॥ దావవదుష్ణఃఖరోవాతోయం- తెనవనాగ్నినా- దగ్ధానాంసత్వానాం యోదుగంధఃసవివనసర్వస్యాంతగతాఘ్రాణగంధవచ్ఛాభి॥ ౨౩॥ అస్యానితి॥ వివంసత్య మెవాజగరం - ఆన్యథొ ల్వెత్యనిభర్యాయాఃయయుఃకింగ్రసితాగ్రసిష్యతి- అనెనశ్రీకృష్ణెనహం త్రా - బకారాఃఉశత్కమనీయం- ముఖం॥ ౨౪॥ ఇతథమితి॥ ఆవృషావస్తుతఃసచరవపురసురవిషఃవృషాయతె - స్వానాంసచరసాసృశ్యగొచరత్వేనప్రతీయతఇతివిచింత్య-తాన్నిషెద్ధుంవారయితుం- యావన్నోదధె- తావత్ప విష్టాఇత్యుత్తరెణాన్వయఃll

హొవామిత్రా ణిగదతసత్వకూటంపురస్థితమ్। అస్మత్సంగ్రసనవ్యాత్తవ్యాళతుండాయతెనవా॥ ౧౯॥ సత్య మకకరారక్తము త్తరాహనువద్ఘనమ్। ఆధరాహనువద్రోధస్తత్ప్రతిచ్ఛా యయారుణమ్॥ ౨౦॥ ప్రతిస్పర్ధెతెసృక్విభ్యాంసవ్యాసవ్యె నగోదరె। తుంగశృంగాళయొహ్యాస్తద్దంష్ట్రాభిశ్చ పశ్యత॥ ౨౧ ॥ ఆస్తృతాయామమాగోయంరసనాంప్రతిగజతి। ఎషాముంతగతధ్వాంత మెతదప్యంతరాననమ్॥ ౨౨॥ దావెోష్ణఖరవాతోయంశ్వాసవద్భాతిపశ్యత। తద్దగ్ధస్యవ్రదుగంధోహ్యం తరానిషగంధవత్। ౨౩॥ అస్మాన్నివిష్టాగ్రసితాకిమెతానయంతథాచెష్టకవద్వినంక్ష్యతి। తృణా దనెనెతిబకార్యుశన్ముఖంవీక్ష్యోద్ధసంతఃకరతాడనైర్యయుఃll ౨౪॥ ఇత్థంమిథోతథ్యమతద్విభాషిణం శ్రుత్వావిచింత్యైత్యసృషామృ షాయతె। రక్షోవిదిత్వాఖిలలోకహృద్ధినతస్యావినాన్నిషెద్ధుంభగ వాన్మనొదధె॥ ౨౫॥ తావత్ప విష్టాస్తవసురాంతరొదరంపరంనగీర్ణాశ్శిశవస్సవత్సకాఃll ప్రతీక్షమాణెనబకారివెశనంహతస్వకాంతస్మరణెనరక్షసా॥ ౨౬॥ .....

తాన్వీక్ష్యకృష్ణస్సకలాభయప్రదస్తవనన్యనాథాన్స్వకరాదవచ్యుతాన్। దీనాంశ్చవృతొజ్జవరాగ్నిభూసాన్ఘృణార్దితొదిష్టకృతెనవిస్మితః॥ ౨౭ ॥ కృత్యంకిమత్రాస్యఖలస్యజీవనంనొవాఅమీషాంచసతాంవినాశమ్। ద్వయంకథంస్యాదితిసంవిచింత్యతద్జ్ఞాత్వావిశత్తుండమశెషదృగ్ధరిఃll ౨౮ ॥ తదాఘనచ్ఛదాదెవాభయాద్ధాహెతిచుక్రుశుఃl జహృషుర్యెచకంసాద్యాఃకాణపాస్తవభాంధవాఃll ౨౯॥ తచ్ఛ్రుత్వాభగవాన్కృష్ణస్తవ్యయస్యాభవత్సకమ్। చూర్ణీచికీర్షొరెవాదొతరసావృధెగళె॥ ౩౦॥తతొతికాయస్యనిరుద్ధమార్గిణొహ్యుద్గీర్ణదృష్టెర్భ్రమతస్తివత్సతఃll ఘ్రాణొంతరంగెపవనొనిరుద్ధొమూర్ధన్* వినిర్భిద్యవినిర్గతొబహిఃll ౩౧॥ తెనైవసర్వెషుబహిర్గతెషుప్రాణెషునర్వాక్సుహృదఃపరెతాన్। దృష్ట్వావిస్వయొత్థాప్యతదన్వితఃపునఃకృష్ణాచ్ఛన్ముకుందొభగవాన్వినిర్యయౌ॥ ౩౨॥పీనాహిభొగొత్థితమద్భుతంమహజ్జ్యొతిస్స్వధామ్నొజ్వలయ

తావదితి॥ ప్రవిష్టెఎషపరంకెవలం- నతుతెనగీర్ణఃగిలితాఃl - జీర్ణఇతిపాఠెపి- సఎవాభిప్రాయఃl - కథంభూతెన - హతయొఃస్వకయొఃl అంతఃస్మరతీతితథాతెన-అతఎవబకారెశ్రీకృష్ణస్య- ప్రవెశంప్రతీక్ష్యమాణెన॥ ౨౬॥ తానితి॥స్వకరాదవచ్యుతాన్వినిస్సృతాన్-విస్మితస్సన్॥ ౨౭॥ కృత్యమితి॥ కృత్యంకిమత్రెత్యాదివిచింత్య-తత్రొపాయంజ్ఞాత్వా స్వయమధ్యవిశదిత్యన్వయఃl - కథంవిచింత్య - అస్యజీవనంఅమీషాంచవిహింసనమితిద్వయం- వైనిశ్చితం- కథంనస్యాదితి॥ ౨౮॥ తదెతి॥ ఘనచ్ఛదాఃమెఘాంతరితాఃl - కాణపాఃకుణపాశినొరాక్షసాఃl - కొణపొనిరృతిస్తదీయఇతివా ॥ ౨౯॥ తదితి॥ సాభవత్సకమాత్మానం - చూర్ణీకర్తుమిచ్ఛొస్తస్యగళె - ఆదావెవతరసావృధె ఆవర్ధతె॥ 30॥ .....

తతఇతి॥ నిరుద్ధొమఖాదీనాం మార్గభూతఃకంఠొయస్యతస్య - యద్వా నిరుద్ధామార్గొ ప్రాణొచ్ఛ్వసరంధ్రెఅస్యస్తఇతినా - ఉద్గీర్ణదృష్టెబహిర్నిర్గతలొచనస్య- అంతరంగెదెహమధ్యె- పూర్ణఃపరిభృతఃl - మూర్ధన్మూర్ధని- జీలొపఆర్షఃl బ్రహ్మరంధ్రంనిభిద్య-బహిర్గతఇతి ॥ 3౨॥ తెనెతి ॥ ప్రాణెషుఇంద్రియెషు - స్వయాఆమృతవర్షిణ్యాదృష్టెవ॥ 3౩॥ పీనెతి ॥ అహిదె

దైవోపపన్నమాశ్రిత్య - ప్రతీక్ష్యోభయతో గతిమ్ - ఆస్థితం పరమాస్థాయ - శేషేతారుహ్య భోగిని॥ 32॥ ఇతి॥ స్వకృతస్యకార్యకృతః - శ్రీకృష్ణస్యావతారణం - అకృతప్రాజాపత్యకుటుంబకస్య - సుధర్మాయంత్రితసుగాఃగంధర్వాదయః॥ 33॥ కించ॥ దశమే॥ శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోదశోధ్యాయః. ౭౭౯

పాపిబలాదంతరాహితాసతీ - భాగవతీంగతిం - దదౌ - ప్రస్తోదాదిభ్యఃసపివసూక్తాత్స్వయమంగతః - కింపునఃనిత్యాచాసావాత్మసుఖానుభూతిశ్చతయా - అభితోభ్యదస్తామాయాయాయెనసః॥ 34॥ ఇత్థమితి॥ దెవదత్తఃపరీక్షిత్ - ద్రోణ్యస్త్రెణదగ్ధోపి-భగవతాశ్రీకృష్ణెన దత్తత్వాత్ - యెనశ్రవణెచని తరాం గృహీతంవశీకృతంచెతోయస్యసః యదావా. భగవతి ~ గృహీతంనియమితంచేతోయస్యెలివా॥ 35॥ బ్రహ్మన్నితి॥ కాలాంతరెకౌమారెకృతంపాగండకెకథంజ్ఞాత్వా- ఊచురిత్యర్థఃగోపాఃకుమారోపి॥ 36॥ అథమితి॥ హెసఖారో- తత్రబంధవోపిపాపిష్ఠాఅపిత్యర్థఃగోపాఃకుమారోపి॥ 37॥ ఇత్థమితి ॥ తెనయఃస్మారితోనంతః - తెనప్రీతాస్యఖిలెంద్రియాణియస్యసః - తథాభూతోపి - కథంచిల్లబ్ధజీవితః - హెభాగవతోత్తమోత్తమశౌనక॥ 38॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతమహాపురాణెపారమహంస్యాంసంహితాయాం - ద్వాదశోధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ త్రయోదశెహరన్బ్రహ్మావత్సాన్గోపాంశ్చ మాయయా। తదాతత్సమ్రహూయోద్భంకృష్ణఃపూర్వవదాచరత్ ॥ సాస్విది॥ నూనమయ మనెనపీకరోపి॥ 1॥ సతామితి॥ తథాహి- సారథ్యతాంసారథ్యాహిణాం. అయంవిసగరాఃస్వభావః- కోసౌ - అచ్యుతస్యావతారప్రతిక్షణంసాధునభ్యవర్ధ్వ వతీతిఉల్లసః- విటానాంస్త్రెణానాం- స్త్రియాఃకామిన్యాఃవాలెవకపంభూతానామపిసతాం-యత్యూ-

అచ్యుతస్యవాక్యైవ-అర్థోయేషాం తానివాణీ శ్రుతిచేతాంసియేషాం - తథాభూతానామపి ॥ ౩॥ ర॥ భోజనవిధానాయవృత్తిం స్తౌతి ॥ అహోఇతి ॥ స్వీయానాంకేలీనాం- సంపదోవిద్యంతేయస్మిన్తత్- మృదులాఃఅచ్ఛాఃవాలుకాయస్మిన్తత్- కించ- స్ఫుటత్పంకజ సత్- సరసఃసరోజాహరుత్యేనఉపచారతఃసరఎవపంకజసదిత్యుక్తం- తస్యగంధస్తేనహృతాఃఆకృష్టాఃఅళయఃపక్షిణశ్చ- తేషాం కేఉదకేధ్వనయఃతేషాంప్రతిధ్వానాఃతైఃసంతోద్రుమాస్తైరాకులంవ్యాప్తం॥ ౪॥ అత్రేతి॥ దివాదినం ఆరూఢంప్రవృద్ధం - భోజనవేళాఆతీతేత్యర్థఃకృష్ణస్యేతి॥ తదా- తేవిజ్ఞాఃకృష్ణస్యపిష్వక్ప రితఃపురురాజిమండలైఃబహుభిఃపక్షిమండలైస్సహ నైరంతర్యేణోపవిష్టాఃశ్రీకృష్ణభిక్షుఖాన్యానానియేహంతే- ఫుల్లదృశోవికసితనయనాఃకమలకర్ణికాయాంపరితఃచత్వారియతేతి॥ ౫॥ కేచిదితి॥ పుష్పైస్తద్వత్తైఃఆన్యైశ్చపత్రైఃకృతాన్నిభాజనానియై స్తై ॥ ౬॥ సర్వఇతి ॥ రుచింస్వాదువిశేషం- అభ్యవజహ్రుఃబుభుజిరే-సహోశ్వరాఃశ్రీకృష్ణసహితాఃకృ॥ ౧౦॥ బిభ్రదితి॥ యజ్ఞభుగపి-

ణంనవ్యవదచ్యుతస్యయత్ర్పీయావిటానామివసాధువార్తా॥ ౨॥శృణుష్వావహితోరాజన్నపిగుహ్యంవదామితే। బ్రూయుస్సిద్ధస్యశిష్యస్యగురవోగుహ్యమప్యుత॥ ౩॥తదాఘవదనాన్మృత్యోరక్షిత్వాస్వాభవత్సకాన్ । సరఃపులినమానీయభగవానిదమబ్రవీత్ ॥ర॥శ్రీభగవాన్ ॥ అహోపశ్యతరస్యంపులినంవయస్యాస్సస్వకేళిసంపన్మృదులాచ్ఛవాలుకమ్ । స్ఫుటత్సరోగంధహృతాళిపత్రికధ్వనిప్రతిధ్వానలసద్ద్రుమాకులమ్ । ౪ ॥ అత్రభోక్తవ్యమసత్త్వరాభిర్వారూఢంయద్ధితాన్నాః । వత్సాస్సమీపేపసఃపీత్వాచరంతుశనకైస్తృణమ్ ॥౬॥తదేతిపాయయిత్వాభవత్సానారుధ్యశాడ్వలే । ముక్త్వాశిక్యానిబుభుజుస్సమంభగవతాతదా॥ ౭॥ కృష్ణస్యవిష్వక్పురరాజిమండలైరభ్యాననాఃపుల్లదృశోవ్రజార్భకాఃసహోపవిష్టాఃపులినేవిరేజుశ్చదాయధాంభోరుహకర్ణికాయాఃు॥ ౮॥ కేచిత్పుష్పైర్దళైఃకేచిత్పల్లవైరంకురైఃఫలైఃశిగ్భిస్త్వగ్భిర్దృషద్భిశ్చబుభుజుఃకృతభాజనాఃు॥ ౯॥ సర్వేమిథోదర్శయంతస్సాస్వంస్వంభోజ్యరుచింపృథక్ । హసంతోహాసయంతశ్చాభ్యవజహ్రుస్సహేశ్వరాఃు॥ ౧౦॥ బిభ్రద్వేణుంజఠరపటయోశ్శృంగవేత్రంచకక్షేవామేపాణౌమసృణకబళంతత్ఫలాన్యంగుళీష్వఃతిష్ఠన్మధ్యేస్వపరిసుహృదోహాసయన్కర్మభిస్సైస్వస్వకేలౌకేమిషతిబుభుజేయజ్ఞభుగ్బాలకేళిఃు॥ ౧౧॥భారతైవంవత్సపేషుభుంజానేష్వచ్యుతాత్మసు। వత్సాశ్చాంతర్వనేగూఢంవివిశుస్తృణలోభితాఃు॥ ౧౨॥ తానదృష్ట్వాభయత్రస్తానూచేకృష్ణస్యభీభయమ్। మిత్రాణ్యశాన్మావిరసుఃతహ్యేనేష్యేవత్సకానహమ్॥ ౧౩। ఇత్యుక్త్వాద్రిదరీకుంజగహ్వరేష్వాత్మవత్సకాన్। విచిన్వన్భగవాన్కృష్ణస్సపాణికబళోయయౌ॥ ౧౪ ॥ అంభోజన్మజన్మస్తదంతరగతోమాయాభకస్యేశితుర్ద్రష్టుంనుంజుమహత్త్వనున్యచపితద్వత్సానితోవత్సపాన్ । నీత్వాన్యత్రకురూద్వహోంతరదధాత్తేవస్థితోయఃపురావృష్ట్వాఘాసురమోక్షణంభగవతఃప్రాప్తఃపరంపిస్మయమ్ । ౧౫ । తతోవత్సానదృష్ట్వైవత్యపులినేపిచవత్సపాన్ । ఉభావపివనేకృష్ణోవిచికాయసమంతతఃు॥ ౧౬॥ క్వాప్యదృష్ట్వాంతర్విపినేవ

వత్సాపహారగుట్టఃు.

తేషు బుభుజే - బాలానామివకేళిర్య స్యసః - తదాహ - ఉదరవస్త్రరోమాణ్యా వేణుంబిభ్రద్ధాన ఇతిసర్వత్రాన్వయఃు - వామ ఇతికాకాక్షీన్యాయాత్కక్షపాణ్యోర్విశేషణం- మసృణంస్నిగ్ధం దధ్యోదనకబళం- తదుచితానిబిల్వామలకాదిఫలాని- అంగుళీష్వఅంగుళీసంధిషు- కక్షేకేవసవాభిముఖోమథ్యేతిష్ఠన్- స్వపరిస్వస్యపరితఃఉపవిష్టానిత్యర్థఃు- సుహృదఃస్వైస్వైర్మఖాభిఃపరిహసవాక్యైఃస్వస్వేస్వగవాదివాసినిజనే-ఆశ్చర్యేణ-మిషతిచశ్యతిసతి-లాలేకేఇహ-వత్సపజనానాం మధ్యేబుభుజే॥౧౧॥౧౨॥తానితి ॥ భీభయంభయహేతుభ్యోభయం అస్యఅపాస్యనిరస్యేత్యర్థఃు-యద్వాఅస్యనిశ్వస్యభీరపిభయంయఃశ్రీకృష్ణఃు - అశాత్భోజనాత్- అత్రాక్రూరాదిక్యమఘటం ॥ ౧౩॥ ఇతీతి ॥ అద్రిప్రతిద్వరీషు - కుంజేషులతాదిపిహితోదరవివరేషు - గహ్వరేషుసంకటస్థానేషుచ॥ ౧౪॥ అంభోజన్మేతి॥ అంభోజన్మనఃపద్మాత్- జనిరుత్పత్తిర్యస్యసఃబ్రహ్మా- తదంతరేతస్మిన్నవసరే- గతఃఆగతఃతచ్ఛిత్రంప్రాప్తోవా- అన్యదసిమహత్త్వంమహిమానం- ద్రష్టుం- తస్యవత్సాన్ఇతఃస్థానాత్- వత్సపాంశ్చ- అన్యత్రనీత్వా- స్వయంతిరోబభూవ- భగవతఃశ్రీకృష్ణస్య॥ ౧౫॥ ఇతఇతి॥ ఉభావపివత్సాన్వత్సపాంశ్చ-విచికాయఅన్వేషితవాన్॥ ౧౬॥ క్వేతి॥ విధికృతంబ్రహ్మణాకృతం॥ ౧౭॥తతఇతి॥

ఉభయాయితంవత్సతత్పాలరూపేణఉభయథావర్తమానమిత్యర్థః - అయంభావః - యదితూష్ణీమాసే - తర్హి - తన్మాతృణాంవిషాద స్స్యాత్ - యదిచ - తానేవానయామి-తర్హి - బ్రహ్మణోమోదోనస్యాదితితదుభయప్రీతయేతథాచకృతిః॥ ౧౪॥ తదేవదర్శయతి॥ యావదితి॥ వత్సపానాంవత్సకానాంచాల్పకవపుఃప్రమాణమనతిక్రమ్య - ఎవముపర్యపియోజ్యం - యద్వా - యావద్వత్సపాదివపుః - తావత్సర్వస్వరూపుః - అజఃకృష్ణః - బభావిత్యుత్తరత్రాన్వయః॥ శ్లో॥ సర్వంవిష్ణుమయంజగదితి - ప్రసిద్ధాయాగీః - తస్యాఅంగవత్ మూలిదవత్ - సాగీరివార్థస్వరూపేణప్రత్యక్షయాతథా - బభూవేత్యర్థః॥ ౧౭॥ స్వయమితి॥ ఏవంసవాత్మాసన్ - త్రజంప్రవిశన్ - కర్తరస్వయమాత్మైవప్రయోజకః - ఆత్మరూపాగోవత్సానితి - కర్మాపిస్వయమేవేత్యుక్తం - ఆత్మరూపైవత్సపైః - ప్రతివార్య - ప్రయోజ్యకర్తాపిస్వయమేవ - ఆత్మవిహారైఃక్రీడన్నితి - క్రియాకారకాన్యపి - స్వయమేవేత్యర్థః॥ ౨౦॥ తత్తదితి॥ తత్తదాత్మాతత్తద్రూపఏవాభూ పోభవత్ - తతస్తత్తత్పద్మప్రవిష్టః ॥ ౨౧ ॥ గోపికామోహనమాహ॥ తన్మాతరఇతి॥ తన్మాతరోవేణురవేణ - త్వరయాఉత్థితాస్తత్యజుస్తా ఆమత్ర్యా - చరంబ్రహ్మావదోభిరుత్థాప్యఉపగూహ్య - పయస్యుత్థాసవం - పయఃపివసుథావత్సాన్వధు - ఆసవవధుస్తాపకం - పాయ యామాసుర్నిత్యర్థః॥ ౨౨॥ తతఇతి॥ ఏవం యామయమేనతత్తత్పాలక్రీడానియమేన - సాయంగతఃప్రాప్తః - స్వచరితైఃస్వస్యాచరితైః -

తాన్ పాలాంశ్చవిశ్వదృక్। సర్వంవిధికృతంజ్ఞాత్వాసహసాభిజగామహ॥ ౧౭ । తతఃకృష్ణోముదంక
తుంతన్మాతౄణాంచకస్యచ। ఉభయాయితమాత్మానంచక్రెవిశ్వదృగీశ్వరః। ౧౮। యావద్వత్స
పవత్సకాల్పకవపుర్యావత్ర రాంఘ్ర్యాదికంయావద్దృష్టివిషాణవేణుదళశిగ్యావద్విభూషాంబరమ్ ।
యావచ్ఛీలగుణాభిధాకృతివయోయావద్విహారాదికంసర్వం విష్ణుమయంగిరోంగవదజస్సర్వస్వరూపో
బభౌ॥ ౧౯। స్వయమాత్మాత్మగోవత్సాన్ ప్రతివార్యాత్మవత్సపైః। క్రీడన్నాత్మవిహారైశ్చసర్వాత్మా
ప్రావిశద్వ్రజమ్॥ ౨౦ । తత్తద్వత్సాన్పృథఙ్నీత్వాతత్తద్గోష్ఠేప్రవేశ్యసః। తత్తదాత్మాభవత్తత్ర
జంతత్తత్పద్మప్రవిష్టవాన్॥ ౨౧। తన్మాతరోవేణురవత్వరోత్థితాఉత్థాప్యదోర్భిఃపరిరభ్యనిర్భరమ్।
స్నేహస్నుతస్తన్యపయస్సుధాసవంమత్వాపరంబ్రహ్మసుతానపాయయన్॥ ౨౨॥ తతోనృపోస్మద్ద
నగంధలేపనాలంకారరక్షాతిలకాశనాదిభిఃసుసూలితస్సాయంగతోయా
మయమేనమాధవః॥ ౨౩॥ గావస్తతోగోష్ఠముపేత్యసత్వరంహుంకారఘోషైఃపరిహూతసంగతాన్।
స్వకాన్స్వకాన్వత్సతరానపాయయన్ముహుర్లిహంత్యస్రవదాధసంపయః॥ ౨౪। గోగోపీనాం
మాతృతాస్మిన్నాసీన్నహృది కాంవినా। పురోవదాస్వసిహరేస్తోకతామాయయావినా॥ ౨౫॥వ్ర
జౌకసాంస్వతోనేహస్నేహవల్ల్యాబ్దమన్వహమ్। శనైర్నిస్సీమవవృధేయథాకృష్ణేతుపూర్వవత్ ॥
౨౬ ॥ ఇత్థమాత్మాత్మనాత్మానంవత్స బాలమిషేణసః। పాలయన్భగవాన్వర్షంచిక్రీడెవనగోష్ఠ
యోః ॥ ౨౭ । ఏకదాచారయన్వత్సాన్సరామోవనమావిశత్। పంచషట్సు త్రియామాసుహో
యనాపూరణీష్వజః । ౨౮ । తతోతిదూరాచ్చరతోగాన్గోవత్సానుపవ్రజమ్। గోవర్ధనాద్రిశిఖ
రెచరంత్యోదదృశుస్తృణమ్ ॥ ౨౯ । దృష్ట్వేతతస్నేహవశోస్మృతాత్మానగోవ్రజోత్యాత్మప

శోభనైరాచరితైర్వాత్ - మాతృతాఃప్రహర్షయన్ - తతస్తాభిరున్నదనాదిరూపలాలితఇతి॥ ౨౩॥ గవాంమోహనమాహ॥ గావఇతి॥ చ రిహూతాఆహూతాశ్చతే - సంగతాశ్చేతి॥ ౨౪॥ ఏతావత్తువైపుష్కలంకృష్ణస్యాపిమునిర్వార్యమూసీదిత్యాహ ॥ గోగోపీనామితి॥ గ వాంగోపీనాంచాస్మిన్కృష్ణే- మాతృతాఉపలాలనాదిరూపా - పురోవదేవాసీత్ - కింతు - స్నేహధిక్కాంవినాస్నేహోధిక్యంత్విదానీంపి శేషఇత్యర్థః- ఆగోపీషుహరేఃతోకతాచబాలభావనాపి- పూర్వవదేవాసీత్ - కింతు - మాయయావినా - మమెయంమాతా - అహం అస్యాఃపుత్రఇతి- మోహంవినేత్యర్థః॥ ౨౫॥ స్నేహధిమేవదర్శయతి॥ వ్రజౌకసామితి॥యథాకృష్ణేయశోదానందనే - స్వపుత్రే భ్యోపిస్నేహాధిక్యం- పూర్వమాసీత్ - ఇదానీం-స్వతోనేపప్యపి- తథైవావర్ధతేత్యర్థః ఆబ్దంయావద్వత్సరం-నిస్సీమయథాతథా- స్నే హవల్లీవవృధే॥ ౨౬॥ఇత్థమితి॥ ఏవమాత్మాశ్రీకృష్ణః - వత్సపోభూత్వా-తత్ర త్రాపితావద్వత్సానాంతత్పాలకానాంచమిషేణాత్మానమాత్మ నాపాలయన్ క్రీడితవానిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ఎతావత్పర్యంతం చాసుస్యాపి మోహవివాసీత్ - సంవత్స రాంతెతు - కథంచిత్జ్ఞాతవాని దిదశయన్నాహ ॥ ఏకదేతి ॥ పంచసుషట్సువారాత్రిషు - హాయనస్యాపూరణీషుపూరకతయాఅవశిష్టాస్వేత్యర్థః॥ ౨౮॥ తతఇతి॥ త తోతిదూరతఏవగోవర్ధనశిఖరెచరంత్యోగావోత్రజసమీపే - చరతఃవత్సాన్దదృశుః ॥ ౨౯॥ దృష్ట్వేతి॥తతైవగత్వ్రజఃగ

వాంకలాపః - తత్స్నేహవశః తేషాం వత్సానాం స్నేహేనాకృష్టః అతఏవ - నస్మృతఆత్మా యేన స తథా - జవేన - ఉపవ్రజమగాత్ - కథంభూతః - అత్యాత్మపదుర్గమార్గః - అతిక్రాంతః - ఆత్మపాన్ గోపాలాన్ - యః సోత్యాత్మపః తథాదుర్గమో మార్గో యస్య సచ - తథాయుక్తాభ్యాం పద్భ్యాం - ధావన్ ద్విపాదివ - ప్రతీయమానః - కకుది ఆకుంచితా గ్రీవా యస్య సః ఉదాస్యపుచ్ఛః ఉన్నమితాన్యాస్యాని పుచ్ఛాని చ యేన సః - ఆస్నుపయాః స్రవంతి పయాంసి యస్య సః - గోవ్రజ ఇత్యస్యైవ వృషభాదయోప్యగుః ఇత్యుక్తం ॥ ౩౦॥ తత్ర విశేషతో ధేనూనాం చేష్టితమాహ ॥ సమేత్యేతి ॥ గోవర్ధనస్యాధః వర్షవత్యః - పునః ప్రసూతా అపి ॥ ౩౧॥ రామేణ దృష్టం వత్సేషు గవాం స్నేహాతిశయముక్త్వా - గోపానామపి దర్శయితుమాహ ॥ గోపా ఇతి ॥ తాసాం గవాం రోధనే - య ఆయాసస్తస్యామోఘ్యో నమోఘత్వేన - లజ్జయా సహ ఉరుమన్యునా - దుర్గమార్గజనితక్లేశేన చాభ్యేత్య గోవత్సైస్సహ సుతాన్ దదృశుః ॥ ౩౨ ॥ తదితి ॥ తతశ్చ తేషామీక్షణేనోద్గతో యః ప్రేమరసః - తస్మిన్నాప్లుతాః నిమగ్నాః ఆశయా యేషాం తే - లజ్జామన్యుకృచ్ఛ్రైస్తానపి తాడయితుమాగతాస్సంతోపి - గతమన్యవః - ప్రత్యుత - జాతోనురాగో యేషాం తే - మూర్ధని - ఘ్రాణైః అవఘ్రాణైః - పరమాం ముదమవాపుః ॥ ౩౩ ॥ ఏవమితి ॥ కృచ్ఛ్రాత్ - తతః అపగతాః నివృత్తాః - తేషాం సుతానాం - అనుస్మృత్యా - ఉద్గచ్ఛంతి అశ్రూణి యేషాం తే ॥ ౩౪॥ వ్రజస్యేతి ॥

దుర్గమార్గః । ద్విపాత్కకుద్గ్రీవఉదాస్యపుచ్ఛోగాద్ధుంకృతైరాస్నుపయా జవేన ॥ ౩౦ ॥
సమేత్యగావోగోవత్సాన్వత్సవత్యోప్యపాయయన్ । గిళంత్య ఇవ చాంగాని లిహంత్యస్స్వౌధసం పయః ॥ ౩౧ ॥ గోపాస్తద్రోధనాయాసమౌఘ్యలజ్జోరుమన్యునా । దుర్గాధ్వకృచ్ఛ్రతోభ్యేత్య గోవత్సైర్దదృశుస్సుతాన్ ॥ ౩౨ ॥ తదీక్షణోత్ప్రేమరసాప్లుతాశయా జాతానురాగాగతమన్యవోర్భకాన్ । ఉదూహ్య దోర్భిః పరిరభ్య మూర్ధని ఘ్రాణైరవాపుః పరమాం ముదం తే ॥ ౩౩ ॥ ఏవంసపశ్వో గోపాస్తోకాశ్లేషసునిర్వృతాః । కృచ్ఛ్రాచ్ఛనైరపగతాస్తదనుస్మృత్యుదశ్రవః ॥ ౩౪ ॥ వ్రజస్య రామః ప్రేమర్ధేర్వీక్ష్యౌత్కంఠ్యమనుక్షణమ్ । ముక్తస్తనేష్వపత్యేష్వప్యహేతువిదచింతయత్ ॥ ౩౫ ॥ కిమేతదద్భుతమివ వాసుదేవేఽఖిలాత్మని । వ్రజస్య సాత్మనస్తోకేష్వపూర్వం ప్రేమవర్ధతే ॥ ౩౬ ॥ కేయం వా కుత ఆయాతా దైవీ వా నార్యుతాసురీ । ప్రాయో మాయాస్తు మే భర్తుర్నాన్యా మేఽపి విమోహినీ ॥ ౩౭ ॥ ఇతి సంచింత్య దాశార్హో వత్సాన్ సవయసానపి । సర్వానాచష్ట వైకుంఠం చక్షుషా వయునేన సః ॥ ౩౮ ॥ నైతే సురేశా ఋషయో న చైతే త్వమేవ భాసీశ భిదాశ్రయేఽపి । సర్వం పృథక్త్వం నిగమాత్కథం వదేత్యుక్తేన వృత్తం ప్రభుణా బలోఽవైత్ ॥ ౩౯ ॥ తావదేత్యాత్మభూరాత్మమానేన త్రుట్యనేహసా । పురోవదాబ్దం క్రీడంతం దదృశే సకలం హరిమ్ ॥ ౪౦ ॥ బ్రహ్మా ॥ యావంతో గోకులే బాలాస్సవత్సాస్సర్వ ఏవ హి । మాయాశయే శయానా మే నాద్యాపి పునరుత్థితాః ॥ ౪౧ ॥ ఇత ఏతేఽత్ర కుత్రత్యా మన్మాయామోహితేతరే । తావంతో యావదద్యాబ్దం క్రీడంతో విష్ణునా సహ ॥ ౪౨ ॥ ఏవమేతేషు భేదేషు

ప్రేమర్ధేరౌత్కంఠ్యమతిశయం - ముక్తస్తనేష్వపత్యేషు - వీక్ష్య - అహేతువిత్ హేతుమజానన్నచింతయత్ ॥ ౩౫ ॥ చింతామేవాహ ద్వాభ్యాం ॥ కిమితి ॥ వాసుదేవే యథాపురా - తథాస్వతోకేష్వపి వ్రజస్య ప్రేమ వర్ధతే - కిమేతదద్భుతమివ - కించ - సాత్మనః ఆత్మసహితస్య వ్రజస్య - మమ తేషు ప్రేమకారణం కిమితి భావః ॥ ౩౬ ॥ కేతి ॥ కేయం మాయా - దేవానాం వా - నరాణాం వా - అసురాణాం వా - కుతో వా - కస్మాత్ ప్రయుక్తా - తత్రాన్యమాయా న సంభవతి - యతో మమాపి మోహావహా వర్తతే - అతః ప్రాయశో మత్స్వామినః శ్రీకృష్ణస్యైవ మాయేయమస్త్వితి సంభావయతి ॥ ౩౭ ॥ ఇతీతి ॥ సవయసాన్ సఖీనపి - వయునేన జ్ఞానమయేన చక్షుషా - వైకుంఠం శ్రీకృష్ణమేవాపశ్యత్ ॥ ౩౮ ॥ ఏవం కృష్ణరూపాన్ సామాన్యతో జ్ఞాత్వా - శ్రీకృష్ణం దృష్ట్వా - కృష్ణోపదేశేన విశేషతో జ్ఞాతవానిత్యాహ ॥ నేతి ॥ అయమర్థః - పాల్యమానాస్తావద్వత్సా ఋషీణామంశాః - పాలకాశ్చ దేవానామంశా ఇతి తావదహం వేద్మి - ఇదానీం తు న తథా - కింతు - అస్మిన్ భిదాశ్రయేపి - త్వమేవ భాసి అతస్త్వం సర్వం పృథక్ వివిచ్య - కథం వృత్తమితి వదేత్యుక్తేన ప్రభుణా వక్త్రా - నిగమాత్ సంక్షేపత ఏవోక్తం వృత్తం - బలః అవైత్ విదితవానిత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ తతః కిం వృత్తమిత్యపేక్షాయామాహ ॥ తావదితి ॥ వర్షే జాతే ఆత్మనో మానేన త్రుట్యనేహసా త్రుటిమాత్రేణ కాలేన - సకలం సానుచరం హరిం - దదర్శ ॥ ౪౦ ॥ దృష్ట్వా చ వ్యతర్కయదిత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యావంత ఇతి ॥ మే మాయాశయే మన్మాయాతల్పే ॥ ౪౧ ॥ ఇత ఇతి ॥ మన్మాయామోహితేభ్య ఇతరే కుత్రత్యాః ॥ ౪౨ ॥ ఇతి వితర్కయన్ - అముహ్యదిత్యాహ ఏవమిత్యాది

చిరంధ్యాత్వాసచాత్మభూః। సదాశ్రయాపీతశక్తిర్జ్ఞాతుంనైశేకథంచన॥ ౨౩ ॥ ఏవంవిమోహయన్విష్ణుంవిమోహంవిశ్వమోహనమ్। స్వయైవమాయయాజోపిస్వయమేవవిమోహితః॥ ౨౨। తమ్యాంత మోనయైనహోగం*ఖద్యోతార్చిరివాహని। మహతీతరమాయైశ్యంనిహంత్యాత్మనియుంజతః॥ ౨౫॥ తావత్సర్వేవత్సపాలాఃపశ్యతోజస్యతత్క్షణాత్। వ్యదృశ్యంతఘనశ్యామాఃపీతకౌశేయవాససః॥ ౨౬॥ చతుర్భుజాశ్శంఖచక్రగదారాజీవపాణయః। కిరీటినఃకుండలినోహారిణోవనమాలినః। ౨౭। శ్రీవత్సాంగదదోరత్నకంబుకంకణపాణయః। నూపురైఃకటకైర్భ్రాజత్కటిసూత్రాంగులీయకైః॥ ౨౮॥ అంఘ్రినఖస్తకమాపూర్ణతులసీనవదామభిః। కోమలైస్సర్వగాత్రేషుభూరిపుణ్యవదర్పితైః॥ ౨౯॥ చంద్రికావిశదస్మేరైస్సారుణాపాంగవీక్షితైః। స్వకార్థానామివరజస్సత్త్వాభ్యాంస్రష్టృపాలకాః॥ ౩౦। ఆత్మాదిస్తంబపర్యంతైర్మూర్తిభిశ్చరాచరైః। నృత్యగీతాదినైకాహ్నైఃపృథక్పృథసుపాశ్రితాః॥ ౩౧ ॥ అణిమాదైర్మహిమభిరజాద్యాభిర్విభూతిభిః। చతుర్వింశతిభిస్తత్త్వైఃపరీతామహదాదిభిః॥ ౩౨॥ కాలస్వభావసంస్కారకామకర్మగుణైరపి। స్వనుహిధ్వస్తనుహిభిర్మూర్తిమద్భిరుపాసితాః। ౩౩ । సత్యజ్ఞానానంతానందమాత్రైకరసమూర్తయః। అస్పృష్టభూరిమాహాత్మ్యాఅపిహ్యపరివస్తృశామ్॥ ౩౪। ఏవంసకృన్నదశాజఃపరబ్రహ్మాత్మనోమిలాత్। యస్యభాసాసర్వమిదంవిభాత్యసచరాచరమ్॥ ౩౫ । తతోతికుతుకో * ద్వృత్యస్తిమితైకాదశేంద్రియః। తద్ధామాభూన్మహాజస్తూష్ణీంపూర్ణోవ్యంజీవపుర్యథా। ౩౬ ॥ ఇతీరేశేతక్వేనిజమహిపనిస్వప్రమితికేపరత్రాజాతోత

ద్వాభ్యాం॥ ౨౩॥ ౨౪॥ నసుమాయాప్రాయస్యతస్యకుతోమోహఇత్యతఆహ ॥ తమ్యామితి॥ మహామాయాపిభగవతి- ఆన్వమాయాయాఆవరణవిక్షేపకత్వాభావే- దృష్టాంతస్వయమాహ - తమ్యాంతమిస్రాయాం రాత్ర్యాం- నైహారం హిమకిరణప్రభవంతమఇవ - తద్ధితార్థోపసర్జనస్యాపి తమసో నైహారమితి- విశేషణంచాందసం తత్తమోయథాపృథగావరణంనకరోతి కింతు- తత్రైవలీయతేయథాచ- ఖద్యోతార్చిరహనిపృథక్ప్రకాశంనకరోతి ఏవంమహతిప్రరుఢేయంజతఃపుంసఃఇతరాసాచామాయా- తత్రనకించిత్కరోతి- కింతు- ఆత్మన్యస్వస్మిన్నైవ విశ్వంసామర్థ్యంనిహంతి॥ ౨౫॥ అస్యదహ్యాశ్చర్యమాహ ॥ తావదితి ॥ వత్సపాలాఃవత్సాశ్చ పాలబాలాశ్చ- సర్వేయేస్మిన్విషయాణాదయశ్చ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ శ్రీవత్సేతి॥ శ్రీవత్సప్రభృతీనాయుక్తానిఅంగదాని- దోష్షుయేపంతే- రత్నమయానికంబువక్త్రిరేఖాచారాణికంకణాని- పాణిషుయేహంతేచతేచతథా ॥ ౨౮॥ అంఘ్రీతి॥ భూరిబహుబ్రహ్మార్జితంపుణ్యం - తద్వత్యైర్జనైర్పితైః॥ ౨౯॥ చంద్రికేతి॥ చంద్రికావద్విశదస్మితయుక్తైఃసహారుణకటాక్షైర్వర్తమానాః - యేఅసాంగాఃస్వీకృతాస్తైఃస్వకార్థానాంస్వభక్తానుగ్రహార్థానాం రజస్సత్త్వాభ్యాంసృష్టపాలకాఇవ- వ్యదృశ్యంత సత్త్వోద్రిక్తేనపాలకాఇవరజఉద్రిక్తేనసృష్టారఇవ - తాదృక్కటాక్షైఃద్యోతమానాఇత్యర్థః ॥ ౩౦॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మాబ్రహ్మ- తదాదిస్తంబ

రేత్యాహ ॥ ఇతీతి ॥ ఇరాసరస్వతీ తస్యా ఈశేబ్రహ్మణి - కిమిదమితి మహ్యాలిసతి చశ్చాత్ర ద్రష్టుమప్యనీశేసతి - పరమోజఃశ్రీకృష్ణః - శ
పది - అజాయవనికాం మాయారూపాంతిరస్క రణీం - యయాదృతందర్శితం - తాం - చకాదతిరోధత్త అపసారితవానిత్యర్థః - అథవా
అయంలోకాభిమానీమమైశ్వర్యం ద్రష్టుమయోగ్య ఇతితస్యోపరిమాయాంప్రసారితవానిత్యర్థః - క్వముహ్యాలిసతి - అతక్యేతక్రా
గోచరే - నిజః అసాధారణోమహిమాయస్యతస్య - ఇతిమోహహేతురుక్తః - దశనా యోగ్యత్వాయత్రీశేషణాని స్వప్రమితిః
స్వప్రకాశంచ - యత్తం సుఖంచయస్మిన్ - అతఏవ - అజాతః - ప్రకృతేః - పరత్రపరస్మిన్ - అతఏవఅతన్నిరసనముఖేనబ్రహ్మవాదై శ్రు
తిశిరోభిః - మితిజ్ఞానంయస్మిన్ తస్మిన్స్వరూపే ॥ ౫౭ ॥ తతఇతి ॥ అవాక్‌బహిః - ప్రతిలబ్ధాస్యస్మీణియెనసః - పరాతవత్ వృతోయథా క
ధంచిత్ ఫనరుత్థిష్ఠతి - తథాదృష్టిఃనెత్రాణి ॥ ౫౮ ॥ సపదీతి ॥ జనానామజీవైర్యరుపజీవైర్యైః - ద్రుమైరాకీర్ణం - సమాప్రియంస
మ్యగాసమంతాత్ ప్రియాణియస్మిన్ తత్ ॥ ౫౯ ॥ తదాహ ॥ యత్రేతి ॥ నైసగికదుర్వైరాస్వాభావికాప్రతికార్యవైరవంతోపిన
రాః - సింహాదయశ్చ మిత్రాణీవయత్రసహైవాసన్ - ఆజితస్యశ్రీకృష్ణస్య - ఆసానేన - ద్రుతాఃఫలాయితాఃపుష్పితాఃరుట్‌తహృదయాఃక్రో
ధలోభాదనోయస్మాత్తత్తథాభూతం అత్రతరుషెతి పణవిశ్లేషఃశుందోనురోధేన - బృందావనమపశ్యదితి ॥ ౬౦ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రచ పరమే
ష్ఠీబ్రహ్మా - పురాపూర్వవదేవ - బ్రహ్మఅచష్టఅపశ్యత్ - కథంభూతం - పశుపవంశశిశుత్వనాట్యముద్వహత్ - నాట్యమిత్యత్రహేతుః -

న్నిరసనముఖబ్రహ్మకమితౌ। అనీశేపిద్రష్టుంకిమిదమితివామహ్యతిసతిచచాదాజోజ్ఞాత్వా సపదిపర
మోజాయవనికామ్ ॥ ౫౭ ॥ తతోరాక్ప్రతిలబ్ధాస్యకఃసరెతవదుత్థితః। కృచ్ఛాచ్చనైర్మీల్య* దృష్టీ
రాచష్టెదంసహాత్మనా ॥ ౫౮ ॥ సపద్యే వాభితఃపశ్యన్‌దిశోపశ్యత్పురఃస్థితమ్। బృందావనంజనాజీవ్య
ద్రుమాకీర్ణం సమాప్రియమ్ ॥ ౫౯ ॥ యత్రనైసగచమువైరాస్సహాసన్నమృగాదయః। మిత్రా
ణీవాజితావాసాద్రుతరుట్తరు*షాదికమ్ ॥ ౬౦ ॥ తత్రోస్వహత్వ శుపవంశశిశుత్వ నాట్యంబ్రహ్మాద్వ
యంపరమనంతమగాధబోధమ్। వత్సాన్‌సఖీనివపురాపరితోవిచిన్వ న్దెకం సపాణికబళంపరమేష్ఠ్య
చష్ట ॥ ౬౧ ॥ దృష్ట్వాత్వ రేణనిజధోరణతోవతీర్యపృథ్వా ర్యంవపుఃకనకదండమివాభిపాత్య। స్పృష్ట్వా
చతుర్మకుటకోటిభిరంఘ్రియుగ్మనత్వాముద శ్రు సలిలై రకృతాభిషెకమ్ ॥ ౬౨ ॥ ఉత్థాయోత్థాయకృ
ష్ణస్యచిరస్యపదయోఃపతన్ । ఆస్తెమహత్త్వంప్రార్థ్య లజ్జంస్మృత్వాస్మృత్వాపునఃపునః ॥ ౬౩ ॥ శనై
రథోత్థాయవిమృజ్యలోచనెముకుందముద్వీక్ష్య వినమ్ర కంధరః। కృతాంజలిఃప్రశ్రయవాక్‌సమాహి
తస్సవెపథుగద్గదయైడతెరయా । ౬౪ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోదశోధ్యాయః.

వత్సాపహరణే - భగవన్మహిమాభిజ్ఞేన బ్రహ్మణాకృత స్తుతిః.

బ్రహ్మా ॥ నౌమీడ్య తెభ్రవపుషెతటిదంబరాయగుంజావతంసపరిపించలసన్ముఖాయ । వన్య స్రజెకబ

అద్వయమిత్యాది - అస్వయం చవత్సాన్ విచిన్వత్ - ఎకంచసఖీన్ - అగాధబోధంచ విచిన్వత్ - ఆనంతంచపరితోవిచిన్వత్ - పరంచశు
ష్మవుద్వహత్ - బ్రహ్మచసపాణిక బళమితినాట్యమేకొద్వహదిత్యర్థః ॥ ౬౧ ॥ దృష్ట్వెతి ॥ నిజధోరణతః స్వవాహనాత్ - త్వ రేణవెగేన అ
వతీర్య - దండవన్నత్వా - చతుర్ణాంమకుటానాం - అగ్రైరంఘ్రియుగ్మంస్పృష్ట్వా - ముదశ్రుసలిలైరానందాశ్రురూపైః - సుజలై
రభిషేకమకరోదితి ॥ ౬౩ ॥ ఉత్థాయెతి ॥ చిరస్యచిరం - పాదయోఃపతన్నాస్తే ॥ ౬౩ ॥ శనైరితి ॥ సవెపథుఃసకంపః - అతఏవ - గద్గదయాఅ
నుకరణమెతత్ - ఇరయావాచా - విడతఅస్తాత్ ॥ ౬౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ చతుర్ణాశెద్భుతందృష్ట్వాపూర్వాఽతంతుకనిశ్చయమ్ । అనీశఃకతుమస్తౌషీత్కృష్ణం బ్రహ్మాతిమోహితః ॥ స్వకృతాపరాధెన-భి
యా సకంపయా - భగవన్మహిమానమనవగాహమానోయథాదృష్టస్వరూపమెవకీర్తయన్నాహ ॥ నౌమీతి ॥ హెఈడ్యస్తుత్య - తెతుభ్యం -
నౌమినమఇత్యర్థః - యద్వా - ద్వితీయార్థెచతుర్థీ - అథవా - నౌమీత్యుక్త్వా ప్రస్తుతస్యభగవతఃకర్మత్వెజ్ఞాతె - ప్రయోజనాపెక్షో
యామెవంభూతఃభగవానెవ - ప్రయోజనమితితాదర్థ్యెచతుర్థీ - యద్వా - తుభ్యం ప్రసాదయితుంత్వామెవనౌమీత్యర్థః అభ్ర
వద్వ పుర్యస్యతస్మై - తటిద్వదంబరెయస్యతస్మై - గుంజావతంసాభిరవతం సాకర్ణ భూషణె - పరితఃపింఛంబర్హపీడంచ - తైలసత్
స్రగ్ధరయస్యతస్మై - వన్యాస్రజోయస్యతస్మై - కబళాదిభిః లక్ష్మభిః - శ్రీఃశోభా - యస్యతస్మై - మృదూపాదౌ - యస్యతస్మై - పశుపస్యాంగ

జాయ- యద్వా- పశూనింద్రియాణి - పాంతిరక్షంతీతిపశుపాఃదేవాః - తఎవాంగజాః- యస్యతస్మై॥ ౧॥ ననునామేతి ప్రతిజ్ఞాయ- కింస్వ
రూపానువాదమాత్రంక్రియతే- అతఆహ॥ అస్యాపీతి॥ హేదేవ- అస్యాపిసులభత్వేనప్రకాశితస్యాపి- తవపరమపురుషఆవతారస్య- మహిమ
హిమానం- అవసితుంజ్ఞాతుం- కోపి కఃబ్రహ్మా- అహమపి- నశేనశక్నోమి - యద్వా- కశ్చిదపి- నశేనసమర్థఆసీత్- సులభత్వాద్వయవి
శేషణద్వయం - మదనుగ్రహస్య- మమానుగ్రహోయస్మాత్ - తన్మదనుగ్రహంతస్య - కించ- స్వేచ్ఛామయస్య స్వీయానాంయథాయ
థా ఇచ్ఛాతథాతథాభవతః - తత్కఃకిమితిజ్ఞాతుం- నశక్నుతే- అతఆహ- నతుభూతమయస్యఅచింత్యశుద్ధసత్త్వాత్మకస్య- యథాస్యా
స్మేవంతథా - కథంపునఃసాక్షాత్తవకేవలస్యాత్మసుఖానుభూతేః- తావకస్యసుఖానుభవమాత్రస్యానవతారిణోగుణాతీతస్య- మహిమా
నం అంతరేణ- నిరుద్ధేనాపిమనసా- కోవా- జ్ఞాతుం- సమర్థోభవేత్- అధవానతు - భూతమయస్య- అపితు - విరాడ్రూపస్యతవ- త్వ
న్నియమ్యస్యాపిపురుషఃమహిమా- అవసితుం- కోపినేశే- తదాసాక్షాత్తవైవాసాధారణస్యనియమ్యస్యంతృభేదరహితస్య- ఉక్తలక్షణస్య
అస్య- మహిమహిమానం- అవసితుం- కోపినేశఇతి- కింవక్తవ్యమిత్యర్థఃగా॥ తర్హిఅజ్ఞాఃకథంసంసారంతరేయురతఆహ॥ జ్ఞాన
ఇతి ॥ ఉపాస్యఈషదప్యకృత్వా- సద్భిర్ముక్తఖిలాస్వతఎవసత్యంప్రకటితాంభవదీయాంవార్తాం - స్వస్వస్థానవిపశ్చితాస్సంతః
సన్నిధిమాత్రేణ స్వతఎవ శ్రుతిగతాంశ్రవణంప్రాప్తాం - తనువాఙ్మనోభిఃనమంతఃసత్తుర్వవంతఃతఎజీవంత్యేపిలం- యద్యపి-
నాన్యత్కుర్వంతి- హైఃప్రాయశఃత్రిలోక్యామన్యైర్యజితోపి-హ్యజిత- త్వంజితఃప్రాప్తోసీతి- కింజ్ఞానశ్రమేణేత్యర్థఃగా ॥ ౩॥ భక్తిం
వినాజ్ఞానంతునైవసిద్ధ్యేదిత్యాహ ॥ శ్రేయఇతి ॥ శ్రేయసామప్యుదయాపవర్గలక్షణానాం - సృతిఃస్మరణం- యస్యాఃసరసఇవని
గ్రహరాణాం- తేతవ భక్తింఉపస్యత్యక్త్వా- శ్రేయసాంమార్గభూతామితివా- తేషాంక్లేశలఃక్లేశవిశిష్యతేఅవశిష్యతే- నాన్యత్ అ
యంభావఃయథాఅల్పప్రయాణంధాన్యం- చరిత్యజ్య- ఆంతఃకణవిహీనాన్స్థూలాన్ - ధాన్యాభాసాన్- తుషానేవావఘ్నంతి- తేషాంన

శ్రేయస్కృతింభక్తిముదస్యతేవిభోక్లిశ్యంతియేకేవలబోధలబ్ధయే। తేషామసౌక్లేశలఎవశిష్యతే నాన్యద్యథాస్థూలతుషావఘాతినామ్ ॥ ౪ ॥ పురేహభూమన్ బహవోపియోగినస్త్వదర్పితేహోనిజకర్మలబ్ధయా। విబుధ్యభక్త్యైవకథోపనీతయాప్రపేదిరేంజోచ్యుతతేగతింపరామ్ ॥ ౫ । తథాపిభూమన్ మహిమాగుణస్యతేవిబోద్ధుమర్హత్యమలాంతరాత్మభిఃఅవిక్రియాత్స్వానుభవాదరూపతోహ్యన

శ్రేత్రవిషాణవేణులత్ముశ్రియేనృమృపదేపశుపాంగజాయ ॥ ౧ ॥ అస్యాపిదేవవపుషోమదనుగ్రహస్య
స్వేచ్ఛామయస్యనతుభూతమయస్యకోపి। నేశేమహిత్వమవసితుమనసాంతరేణసాక్షాత్తవైవకిము
తాత్మసుఖానుభూతేఃగా ॥ ౨ ॥ జ్ఞానేప్రయాసముదపాస్యనమంతఎజీవంతిసన్ముఖరితాంభవదీయవా
ర్తాంమ్। స్థానేస్థితాఃశ్రుతిగతాంతనువాఙ్మనోభిర్యేప్రాయశోజితజితోప్యసితైస్త్రిలోక్యామ్ ॥
౩ ॥ శ్రేయస్కృతింభక్తిముదస్యతేవిభోక్లిశ్యంతియేకేవలబోధలబ్ధయే। తేషామసౌక్లేశలఎవశిష్యతేనా
న్యద్యథాస్థూలతుషావఘాతినామ్ । ర । పురేహభూమన్ బహవోపియోగినస్త్వదర్పితేహోనిజకర్మ
లబ్ధయా। విబుధ్యభక్త్యైవకథోపనీతయాప్రపేదిరేంజోచ్యుతతేగతింపరామ్ ॥ ౫ । తథాపిభూమన్
మహిమాగుణస్యతేవిబోద్ధుమర్హత్యమలాంతరాత్మభిఃఅవిక్రియాత్స్వానుభవాదరూపతోహ్యన

కించిత్ఫలం- విషంభక్తిం- తుచ్ఛీకృత్య- యేకేవలాబోధాయ- ప్రయతంతే- తేషామపీతి ॥ ర॥ భక్త్యైవజ్ఞానం- నాన్యథేత్యత్రసదాచా
రంప్రమాణయతి ॥ పురేతి ॥ హేభూమన్ ఇహలోకే- భూవర్దాయోగినోపిసంతఃయోగైర్జ్ఞానమప్రాప్య- పశ్చాత్త్వదర్పితేహాఃత్వయ్యపితాఆకిక్యపి- ఈహాచేష్టానైస్తైఃనిజకర్మలబ్ధయా- త్వదర్పితైఃనిజైఃకర్మభిఃలబ్ధయా- యద్వా- త్వయ్యపితా - ఈహాఫ - ని
జానికర్మాణిచ- తైర్లబ్ధయేత్యేకంపదం-కథోపనీతయాకథయాత్వత్సఖిసంపర్కప్రాపితయా- భక్త్యైవవిబుధ్య- ఆత్మానంజ్ఞాత్వా- అంజఃసుఖైనైవ- తేపరాంగతింప్రాప్తాఃవిషంతావత్పగుణనిగుణయోరపిజ్ఞానం దుర఼్ఘటమపిత్వత్కథాశ్రవణాదినైవ- త్వత్ప్రాప్తిఃనాన్యథేత్యుక్తంభవతి ॥ ము ॥ భక్త్యైభక్తవత్ప్రాప్తిసాధనత్వే- వృథాచారం ప్రమాణయతి ॥పురేతి॥హేభూమన్- ఇహలోకే- త్వదర్పితేహాఃత్వత్సమర్పితాతసర్వవ్యాపారాఃయోగినఃనిజకర్మలబ్ధయాత్వదర్పితనిజకర్మానుగృహీతయా- త్వదర్పితేహానిజకర్మలబ్ధయేత్యేకంపదం - తదేహాశబ్దేనజ్ఞానంవివక్షితం- త్వదర్పితంతుతద్విషయకకర్మణం- ఫలాంతరబుద్ధ్యాగౌనసమర్పణంతథా- కర్మజ్ఞానానుగృహీతయేత్యర్థఃకథయాగమనప్రతిపాదితతద్ధ్యేయవస్తుస్వరూపగుణదివర్ణనయోపనీతయా- ప్రత్యక్షసమానా
కారతాంప్రాపితయాభక్త్యైవ-విబుధ్య-సమ్యక్పురుషంజ్ఞానైకగోచరీకృత్య- అంజఃఅర్థాపరాంతేగతింప్రపేదిరఇతి॥౫॥యద్యప్యుభయోరపి- విశేషేణిదుర్జ్ఞేయత్వముక్తం- తథాపి- గుణాతీతస్యజ్ఞానంకథంచిద్భవేత్- నతుసగుణస్యతవ- అచింత్యానంతగుణత్వాదితిస్తౌతి- శ్లోకద్వయేన ॥ తథాపీతి ॥ హేభూమన్ అపరిచ్ఛిన్న- అగుణస్యతేమహిమా- ఆమతైరంతర్వాత్మభిఃప్రత్యాహృతేంద్రియైఃనిర్భోద్ధుంబోధగోచరీభవితుం- అహతియోగ్యోభవతి- అధవా- విబోద్ధుంజ్ఞాతుమర్హతి- శక్యతఇత్యర్థఃగా॥ యద్వా- మహిమైతిమ
హిమానం- కశ్చిద్బోద్ధుమర్హతీత్యర్థఃగా॥ కథం- స్వానుభవాత్ ఆత్మాకారాంతఃకరణవృత్తిసాక్షాత్కారాత్- నన్వంతఃకరణమపిసవికార
మేవవిషయీకరోతి- కథమాత్మాకారతాస్యేత్యతఆహ- అవిక్రియాదితి- విక్రియావిశేషాకారఃతత్ర హితాత్- విశేషపరిత్యాగఎ
వాత్మాకారతేత్యర్థఃగా॥ నన్వంతఃకరణసాక్షాత్కారవిషయత్వేనానాత్మత్వప్రసంగస్యాదతఆహ- ఆరూఢతఇతి - రూపంవిషయఃఅ

విషయాత్-వృత్తివిషయత్వమేవాత్మనః-సకలవిషయత్వం - అతోనాయం దోషఇతిభావః - కథంతర్హి-సుఖ్యర్థాః - అనన్యబోధ్యాత్మతయానస్వప్రకాశత్వేనైవ-నతన్యథా- ఇదంతదితివిషయత్వేనేత్యర్థాః అథవా-మా-సవ్యతోంతరంగాలక్ష్మీరపి- అగుణస్యతే మహిమానం- అమలైరంతఃకరణవృత్తిభిః- ఇంద్రియైరపి- యథాయాథార్థ్యస్తు తథాతేనరూపేణ విబోద్ధుం కిమహంతి- నాహంత్యేవేత్యర్థాః- కథంతర్హ్యహంతితదాహ- స్వానుభవాదిత్యాదినా- ఉక్తార్థమేవైతత్ ॥ ము ॥ అథైనంభక్త్యాప్రపత్త్యావా - సమాశ్రితానాంరక్షణే ఉపయుక్తానాం భగవద్గుణానామనైకాంత్రబోధమహిమత్వమసంఖ్యాతత్వంచాద్వాభ్యాంపద్భ్యాం పరస్పరరూపాదపి- విభవావతారసైన్యవసాలభ్యాదికల్యాణగుణపూర్తిమనుసంధత్తే।తథేతి॥హేభూమన్-అవిక్రియాత్పంకోచాదివికారరాహిత్యాత్- అరూపతఃవిభుత్వేనపరిచ్ఛేద్యరూపరహితాత్- స్వానుభవాత్ ॥ శ్లో॥ స్వానుభావిక్రీజ్ఞానబలక్రియాయాచ॥యోవేత్తియఃపర్వంప్రత్యక్షేణసదాస్వతఇత్యాదిప్రమాణసిద్ధాత్స్వతఏవభర్తృభూతజ్ఞానాదిత్యర్థాః - అన్యథా స్రష్టారాంతరేణ - మాలక్ష్మీరపి - అమలాంతరాత్మభిఃనిత్యశుద్ధస్వరూపైస్సనకాదిభిస్సహేత్యర్థాః - తేతవ - గుణైరేకైకైర్వానందాదెరిత్యర్థాః మహిమహిమత్వం - విభోద్ధుంనార్హతి- కుతస్తస్యానన్యబోధ్యాత్మతయా- భగవద్జ్ఞానవ్యతిరేకేణాన్యైర్బోద్ధుమశక్యస్వభావతయా హేతుసేత్యర్థాః-తథాపీత్యత్ర- అపిశబ్దేనాస్వయంకృత్వా- మాపి తథావిభోద్ధుంనార్హతీతియోజనా- యథాభగవాన్-స్వజ్ఞానేన - స్వగుణమహత్త్వంవేత్తి తథా లక్ష్మీరపి సనకాదయోపి- స్వస్వజ్ఞానేనవిభోద్ధుంనార్హంతీత్యర్థాః- యద్వా- తేగుణస్యాన్యేకస్యాపీత్యర్థాః- మహిమామలాంతరాత్మభిఃప్రత్యాహృతేంద్రియైర్హృత్స్థితైఃభిః - అన్యథాయోగచక్షురాదిప్రకారాంతరేణ- తథావిభోద్ధుం - బోధగోచరీభవితుం నార్హతి- హీయస్మాత్సమహిమాతేశేషః- సర్వశుభవాత్సన్నస్యతవ- ధర్మభూతజ్ఞానాదేవవిభోద్ధుమర్హతిజ్ఞాతుమర్హతీతి - సశక్యతేజ్ఞాతుమిత్యర్థాః- యద్వా అగుణస్యాహేయగుణరహితస్యతవేత్యర్థాః - మహిమావిక్రియతాదివిశేషితాత్స్వానుభవదపి-అన్యథాచ- వయంప్రకాశకత్వేనచక్యాచేత్యర్థాః అమలాంతరాత్మభిర్నిత్యముక్తైస్సహ- తేత్వయాపితదావిబోద్ధుం- త్వన్నహిమ్నోయాదృశత్వం- తత్తథాజ్ఞాతుంనశక్యఇతియోజనా-ద్వయేప్యనన్యబోధ్యాత్మత్వమేవహేతుః॥శ్రు॥సోంగవేదయదివానవేదేతిహిశ్రుయతే అత్రయోజనాయాం- ధ్యేయస్యభగవతోహేయప్రత్యనీకత్వమస్మిన్శ్లోకగణైకతానత్వం ఉత్తరశ్లోకేచేత్యభియుక్తంత్వముక్తం- తథాపీతిపక్షే-

నన్వబోధ్యాత్మతయానచాన్యథా ॥౬॥ గుణాత్మనస్తేపి గుణాన్విమాతుం హితావతీర్ణస్యకఈశిరేస్య।
కాలేనయేర్యావిమితాస్సుకాలైర్భూపాంసవఃఖేమిహికాద్యభాసః ॥౭॥ తత్తేనుకంపాంసుసమీక్షమాణోభుంజానఏవాత్మకృతంవిపాకమ్।
హృద్వాగ్వపుర్భిర్విదధన్నమస్తేజీవేతయోముక్తిపదేసదాయభాక్॥౮॥ పశ్యేశమేనార్యమనంతఆద్యేపరాత్మనిత్వయ్యపిమాయిమాయినిమాయాం

పం- పూర్వశ్లోకాభ్యాం సంగతిఘటకంవాస్యాత్తథాపుత్రకృత్యాతవభక్త్యాదిసలభత్వేపి ॥౬॥ గుణాత్మనఇతి॥ గుణాత్మనఃగుణానామాత్మనఃగుణాధిష్ఠాతుఃతేతవపునఃగుణాన్విమాతుంనితావంత ఇతిగణయితుమపి - కఃశిరేసమర్థాఃబభూవుఃదూరతస్తద్విశేషవార్తాఃకథంహ్యతస్యతేవఅస్యవిశ్వస్యహితాయపాలనాయ- బహుగుణావిష్ణోరణవతీర్ణస్య- ననుకాలేననివృణ్వైఃకింకర్తుమశక్యమతఆహ-కాలేనేతి- వాశబ్దోవితర్కే- సుకాలైర్యరతినివృణ్వైఃబహుజన్మనాకాలేన- భూపరమాణవోవిమితావిశేషేణగణితాభవేయుఃతథాఖేమిహికాద్యభాసఃమిహికాహిమకణాఅపితథాద్యభాసఃదివినక్తంత్రాదిరేణపరమాణవోపి ॥౭॥.....

తస్మాద్భక్తిరేవసంగచ్ఛతఇత్యాహ॥తదితి॥ తేతవ- అనుకంపాంసుసమీక్షమాణఃకదాకృపాభవిష్యతీతితావబహుమన్యమానఃస్వాజ్ఞితంచకర్మఫలమనాసక్తస్యభుంజానఏవనాతీవతపఆదినాక్లిశ్నన్వపుర్యోజీవేత్- సముక్తిపదాయభాగ్భవతి- భక్తస్యజీవన్ముక్తిరేకైవాదాయప్రస్తావివక్షితాన్యదుపయుక్తాఇతిభావః ॥ము॥ అథతత్ప్రాప్తిసాధనీభూతస్యయావచ్ఛరీరమనుచితవృత్తిం- తదనంతరంఫలమిచాహ॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్పూర్వప్రకారసమధికత్వాదిత్యర్థాః- తేనుకంపాంసుసమీక్షమాణః - భక్తిప్రపత్త్యోరుభయోరపి-తత్ప్రసాదేనాపాయద్వాత్కదావా - మయిభగవత్కృపాభవిష్యతీత్యాకాంక్షన్ - విశేషేణపాకోయస్య-తద్విపాకం - ఫలమస్మిన్మాత్మకృతంస్వకృతం పుణ్యపాపస్వరూపంకర్మ - భుంజానఏవఫలభోగేనైవనాశయన్నిత్యర్థాః - హృద్వాగ్వపుర్భిఃకరణత్రయేణ- తేతుభ్యం-నమోవిదధత్- యోజీవేత - సముక్తిపదేదాయభాగంశభాగ్భవతి ॥౮॥ తదేవంస్తుత్వాభగవంతంక్షమాపయితుంస్వాపరాధంనివేదయతి ॥ పశ్యేతి ॥ హేఈశ- మేఅనార్యందౌర్జన్యం- పశ్య-యదహంఅనంతేత్రివిధపరిచ్ఛేదరహితే - ఆద్యేసర్వప్రపంచోపాదానభూతేమయినామాపిమాయినివిమోహకేత్వయ్యపి- స్వమాయాంవితత్యప్రసార్య-ఆత్మైశ్వర్యమీక్షితుం-విచ్ఛంఅఖిలఫలదేవా- అహోఎవంకర్తుం త్వయి - అహంకిమర్థం-నకించిత్- యథాగ్నేరుద్భూతాజ్వాలా - అగ్నౌ-నకించిత్తద్వదితి ॥ ము ॥ విభం- దైవమభిష్టాయ-తం-క్షమాపయితుం- స్వాపరాధం- తావన్నివేదయతి॥ పశ్యేతి హేఈశ- మేఅనార్యం దౌర్జన్యం- పశ్య- మాయినామపిమాయిని- ఆశ్చర్యశక్తిమతామపివ్యామోహకాశ్చర్యశక్తిశయివతి - అనంతేఅనంచ్ఛేదేఆద్యేస్రష్టానకారణే - పరాత్మనిపరమాత్మని -త్వయ్యపి - మాయాంవితత్యప్రసార్యాహమాత్మైశ్వర్యం - తన్మహిమానమీక్షితుం - యదైచ్ఛమేతదేవమనార్యమిత్యర్థాః- ఏతదేవస్వనైచ్యానుసంధా

సైనదృష్టయతి - అగ్నావర్చిస్తదుత్థితాజ్వాలేవాహం - త్వయి కిర్యాఅపితుచ్ఛకృత్యభరః॥ ౯ ॥ అతఇతి॥ రజోభువఃరజసోజాతస్య - అతఃఅజానతఃఆతవివఅజావలెపాంధతమోంధచక్షుషః - ఆజోజగత్తతా - అహమితిమతైన గాఢతమోరూపెణాంధీభూతసత్త్వస్య - అతస్త్వత్తేతిః పృథగీశమానినఃఅన్యత్రప్రభుత్వెనవతర్తమానోపి మయినాథేసతినాధవాన్మత్పృత్యవివ - అతఏవానుకంప్యఃకిమల వ్యమస్వెత్యర్థః ॥ ము ॥ ఆశ్రితసంరక్షణవ్రతాన్నచ్యుతెత్యచ్యుత - రజోభువఃరజోగుణాత్రయస్య - రజసోజాతస్యేతివా - అజానతస్త్వన్నహిమానభిజ్ఞస్యఅజఃజగత్తతాహమితి దెహావలెపోగర్వః - సవివాంధతమోంధకారః తెనాంధచక్షుషఃఆజాత్రిగుణాత్మికాప్రకృతిః - తస్యాఃఆవలేపస్యమాత్రక్రమణం - తెనాంధతమోజ్ఞానాంధకారః తెనాంధచక్షుషఇతి త్వత్తఃపృథగీశమానినఃపృథక్తతాహమితిత్యభిమానవతః - మెఆగఃదొజఃన్యజన్య మాగఇత్యర్థః - నకెవలమాగఎవక్షంతవ్యం తవదయనీయోహమపీత్యాహ - మయివిషయె - ఎషజనఃస్యయమిత్యర్థః - నాథవాన్పరతంత్రఇతి - బుద్ధ్యానుకంప్యఇతి॥౧౦॥బ్రహ్మండవిగ్రహస్త్వమీశ్వరవిపెతత్తత్తాహ ॥ క్వాహమితి ॥ తమఃప్రకృతిః - మహత్ అహంఅహంకారఃఖంఆకాశం - చరోవాయుః - అగ్నిఃతెజఃఃవాజలం భూశ్చ ప్రకృత్యావృతిభ్యంతైరెతైఃసంవెష్టితోయోండఘటఃసఎవతస్యెత్ - స్వమాయెన స్తవితస్తిఃకాయోయస్య సొహం - క్వక్వచ - తెమహిత్వంకథం భూతస్య.ఈపృశ్విథానియాస్యవిగణితాన్యండాని - అతఏవపరమాణవఃతెషాంచర్యాపరిభ్రమణం - తెదర్థం - వాతాధ్వానోవాతెషిఇవ - రొమవివరాణియస్య తస్యతవ - అతఃఅతితుచ్ఛత్వాత్త్వయానుకంప్యొహమితి ॥ ౧౧ ॥ ఉత్తెపణమితి॥ అపిచ - ఽభఽగతస్యశ్లోః - పాదయొరుత్తెపణం - మాతుఃకిమపరాథాయభవతి - లొకెఅస్తినాస్తివ్యపదెశాభ్యాం భావభావశబ్దాభ్యాం - స్థూలసూక్ష్మకార్యకారణశబ్దైవా - భూషితమభిహితం - ఎతెషాంశబ్దానాం భువివిషయె - ఉషితంస్థితమితివా - సవఽంవస్త్విత్యర్థః - హెఅథొజ - తవ

వితత్యెక్షితుమాత్మవైభవంహ్యహంకియానైచ్ఛమివార్చిరగ్నెః ॥ ౯ ॥ అతఃక్షమస్వాచ్యుతమెరజొభువొహ్యజానతస్త్వత్ప్రథగీశమానినఃఅజావలెపాంధతమొంధచక్షుషొహ్యాయొనుకంప్యొమయినాథవానితి ॥ ౧౦ ॥ క్వాహంతమొమహదహంఖచరాగ్నివార్భూనంవెష్టితాండఘటనప్రవితస్తికాయఃక్వెదృగ్విధావిగణితాండపరాణుచర్యావాతాధ్వరొమవివరస్యచతెమహిత్వమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఉత్తెపణంగర్భగతస్యపాదయొఃకింకల్పతెమాతురధొక్షజాగసెఃకిమస్తినాస్తివ్యపదెశభూషితంతవాస్తికుక్షెఃకియదప్యనంతఃః ॥ ౧౨ ॥ జగత్త్రయాంతొదధిసంప్లవొదెనారాయణస్యొదరనాభినాళాత్ ॥ వినిర్గతొజస్తివితివాజ్నవైమృషాకింత్వీశ్వరత్వంనవినిర్గతొస్మి ॥ ౧౩॥ నారాయణస్త్వంనహినరస్వదెహినామాత్మాస్యధీశొఖిలలొకసాక్షీ ॥ నారాయణొంగంనరభూజలాయనాత్తచ్చాపిసత్యంనతవైవమాయయా ॥ ౧౪ ॥ తచ్చెజ్జలస్థంతవసృజ్యజగద్వపుఃకిమెనదృష్టంభగవంస్తవైవ ॥ కింవాసుదృష్టుఃఆనంతఃబహిఃకియదపికించిన్నాత్రమపి - కిమస్తి - నకించిదస్తీత్యర్థః - అతఃసర్వస్యత్వత్సృష్టిగతత్వెన - మమాపితథాత్వాత్మాతృవత్ మదచరాధఃసొఢవ్యఇతిభావః॥ ౧౫॥ కించవిశెషతొపితవత్తొమమజన్మప్రసిద్ధమిత్యాహ ॥ జగదితి ॥ జగత్త్రయస్యాంతెప్రళయె - యఉదధీనాంసంప్లవఃసంశ్లెషఃతస్మిన్నెఉదకె - నారాయణస్యొదరెయానాభిఃతస్యానాళాత్ అజొవినిర్గతకమలియాజనవాక్ - సాతావన్మృషాసభవతి - వైసిశ్చితం - తథాఅపితు - హెఈశ్వర - త్వత్తఃఅహంకింనవినిర్గతఃనోత్పన్నొస్మి - అపితుత్వత్తవిపొత్పన్నఇత్యర్థః॥౧౩॥ .....

తస్మిన్నారాయణపుత్రస్యమమకిమాయాతంతత్రాహ॥నారాయణఇతి॥నహీతికాక్వాత్వమెవనారాయణెత్యాపాదయతి కతొవంనారాయణఇతిచెదతఆహ-సర్వదెహినామాత్మాసి వివమపికింనారాయణొనభవసి-నారంజీవసమూహఃతదయనమాశ్రయొయస్యసతథొక్తఃత్వమెవసర్వదెహినామాత్మత్వాన్నారాయణఇతిభావఃహెఅధీశ - త్వంనారాయణొనహీతిపునఃకాకుఃఅధీశఃప్రవర్తకఃతతశ్చనారస్యాయనంప్రవృత్తిర్యస్యాత్సతథొక్తఃపునస్త్వమెవాసావితి - కించ - త్వమఖిలలొకసాక్షీఅఖిలలొకంసాక్షాత్వీక్షసి - అతొనారమయసెజానాసీతి - త్వమెవనారాయణఇత్యర్థఃనన్వెవంనారాయణపదప్రవృత్తిభావెదెవం - తత్త్వస్యథాప్రసిద్ధమిత్యాశంక్యాహ - నారాయణొంగమితి - నరాదుద్భవొయొఅథాఃచతుర్వింశతితత్త్వాని - తథానరాజ్ఞాతంయజ్జలం - తదయనాద్యొనారాయణఃప్రసిద్ధఃసొపితవైవాంగంమూర్తిఃతథాచస్మర్యతె ॥ శ్లో ॥ నరాజ్ఞాతానితత్త్వాని నారాణీతివిదుర్బుధాఃతస్యతాన్యయనంపూర్వంతెనానారాయణఃస్మృతఇతి ॥ తథాచమనుఃః ॥ శ్లో ॥ ఆపొనారాఇతిప్రొక్తాఆపొవైనరసూనవఃతాయదస్యాయనంపూర్వంతెనానారాయణఃస్మృతఇతి॥ ననుమన్మాతెఃపరిచ్ఛిన్నాయాఃకథంజలాశ్రయత్వం-కింతు-తవైవమాయయాకల్పితం - ఆపరిచ్ఛిన్నత్వాదిభావఃఅతఆహ- తచ్చాపిసత్యంనెతి॥ ౧౪॥ ఆపరిచ్ఛెదమెవొపపాదయతి ॥ తచ్చెదితి ॥ జగదాశ్రయభూతం - తవతదవపుఃజలస్థమిత్యెవయది -

సత్సత్యంస్యాత్ తర్హితర్హైవ - కమలనాళమార్గేణాంతఃప్రవిశ్య - సంవత్సరశతంవిచిన్వతాపిమయా - నాభిగవద్అబింబైశ్వర్య
ర్య - తత్రకిమితినదృష్టం తతఆత్మస్థమేవాత్మస్థాస్థిత్వా - సంవత్సరశతంతపసితప్తవతి - తర్హైవమేమయాహృదికిం నానుదృష్టం హృస్యపిసదృ
కిమితినోవ్యదర్శనదృష్టం - అతస్తన్నాతేకః దేశవిశేషపరిచ్ఛేదః సత్యోనభవతీత్యర్థః-(అత్రకేచిద్వ్యాఖ్యాస్రంథేష్వేవంవ్య
ఖ్యాతం- ననుచబాహ్యదృష్టం - సద్వపుః - కింతు - అంతఃకరణదృశ్యం - తదాహృద్యపిమితి నోవ్యదర్శనదృష్టం - తథైవతఃకరణా
నంతరం సహవ్యవచసుదృష్టం - అతోమాయైవ - అతస్తన్నాతేకః దేశవిశేషపరిచ్ఛేదః సత్యోనభవతీత్యర్థః) ॥౧౫॥ అపిచ - యది
జగదిదప్రపంచఃసత్యస్యాన్వ - తర్హితేనతవపరిచ్ఛేదోభవేత్ - సతుమాయావిలసితఇతిత్వయైవదర్శితత్వాహ శ్లోకత్రయేణ ॥ ఆ
త్మేతి ॥ నామాయాదమనమాయోపశమన - అత్మైవావతారే - అస్యప్రపంచస్య - బహిఃస్ఫుటస్యాపి ఆత్మనోజరరమధ్యే - జనన్యాః
ప్రదర్శనేన॥ ౧౬॥ ననుబహిఃసతఏవ - అంతర్జఠరేప్రతిబింబోస్తు - అతస్సర్వథామాయావిలసితత్వంమయైవోక్తమితి కుతఇత్యతఆ
హ ॥ యస్యేతి ॥ యస్యతవకుక్షౌ సర్వమిదంయథాభాతి - తత్పవ్రం - ఇహాపిబహిరపి - తథైవభాతి - కించ - సాత్మత్వత్సహితం - తది
దం - త్వయిమాయయావినా - కథంస్యుర్వేతత్స్యుర్యుక్తం - త్వయిప్రతిబింబశ్చేత్తర్హి - బాహ్యద్విత్వలో మతయాప్రతీయేత - నతుతదస్తిత
యాదర్శనస్థానీయస్య - స్వయిప్రతీతేరన్యాత్ - అతఃసర్వథామిథ్యాత్వమేవేతి ॥ ౧౭॥ అపిచ - నకేవలంజనన్యాః-మమాపి తథైవద
ర్శితమిత్యాహ ॥ అథైవేతి ॥ త్వదృతేత్వాంవినా - అస్యవిశ్వస్యమాయాత్వం - త్వయామయైవచ - తదద్యత్వదైవకింనదర్శితం - కిం
తుదర్శితమేవ-తథాహి - విచోసీత్యాది - తతోమయాసహఅఖిలైస్తత్త్వాదిభిరుపాసితాః-తావంతశ్చతుర్ముఖాజాఅసి-జగంతిబ్రహ్మాం

ష్టంహృదిమేతథైవకింనోసపద్యేవపునర్వ్యనక్షీ॥ ౧౪॥ అథైవమాయాదమనావతారేహ్యస్యప్ర
పంచస్యబహిఃస్ఫుటస్య । కృత్స్నస్యచాంతర్జఠరేజనన్యామాయాత్వమేవప్రకటీకృతంతే॥ ౧౬॥య
స్యకుక్షావిదంసర్వం సాత్మంభాతియథాతథా । తత్త్వయ్యపీహతత్సర్వంకిమిదం మాయయావినా॥
౧౭ ॥ అథైవత్వనృతేస్యకింమమనతేమాయాత్వమాదర్శితం హ్యేకోసిప్రథమంతతోవ్రజసుహృ
త్త్వత్సాన్నిధ్యాస్తాఅసి । తావంతోసిచతుర్ముఖాస్తదఖిలైస్సాకం మయోపాసితా స్తావత్యేవజగంత్య
భూస్తతమిదంబ్రహ్మాద్వయంశిష్యతే॥ ౧౮॥ అజానతాంత్వత్పదవీమనాత్మన్యాత్మానాభాసివిత
త్యమాయామ్ । సృష్టావివాహంజగతోవిధానఇవత్వమేషోంతఇవత్రినేత్రః॥ ౧౯ । సురేషృషీష్వి
శతథైవనృష్వపి తిర్యక్షుయాదస్సువిజనస్య । జన్మాసతాంమర్దనిగ్రహోయప్రభూవిధాతస్సద
మగ్రహోయచ॥ ౨౦ ॥ కోవేత్తిభూమన్భగవన్పరాత్మన్యోగేశ్వరోతీర్భవతస్త్రిలోక్యామ్ । క్వ
వాకథంవాకతివాకదేతివిస్తారయన్క్రీడసియోగమాయామ్ । ౨౧ । తస్మాదిదంజగదశేషమసత్స్వ
రూపంస్వప్నాభమస్తధిషణంపురుషాఖమాఖమ్। త్వయ్యేవనిత్యసుఖబోధతనావనంతేమాయాతఉద్య
దపియత్పదివావిభాతి। ౨౨ । ఏకస్త్వమాత్మాపురుషఃపురాణస్సత్యస్స్వయంజ్యోతిరనంతఆద్యః । ని

ర్ణానితిప్రాగనుక్తమపిదృష్టమితిజ్ఞాతవ్యం॥ ౧౮॥ ననుబ్రహ్మతవమయాదర్శితం: శుద్ధమేవచైతన్యంకథంప్రపంచవత్మాయైత్యుచ్యత
తే- సత్యం- కింతుఅద్వితియత్వయి-నానాత్వం గుణవతారమత్స్యాద్యవతారేష్వివ - కార్యవశేనస్వతంత్రమాయానిబంధనమిత్యా
హ - శ్లోకద్వయేన ॥ అజానతామితి ॥ త్వత్పదవీంతవస్వరూపం - అజానతాం అనాత్మన్యాత్మప్రకృతౌస్థితః- ఆత్మైవత్వం ఆత్మనైవస్వాతం
త్ర్యేణమాయాంవితత్య ఆభాసి-కథంజగతఃసృష్టౌ- అహమివబ్రహ్మాత్వ- విధానేపాలనే- విష్వత్వమివఅంతేప్రళయే- త్రినేత్రఇవ॥ ౧౯॥
ననుచ - స్వాతంత్ర్యే-కథంమత్స్యాదిషుజన్మ-కథంవా మనాద్యవతారేయాచ్ఞాది కాపణ్యం- కథంవాస్మిన్నేవకదాచిద్భ
యపలాయనాదీత్యతఆహ శ్లోకద్వయేన ॥ సురేషివితి ॥ సురేషు వామనజన్మ - ఋషిషునారదాదిజన్మ - తిర్యక్షునృసింహాదిజన్మ - యాదస్సు
మత్స్యకచ్ఛపరూపజన్మ - నృష్వపిరామాదిజన్మ - అసన్నిగ్రహాయ-సత్పాలనాయచ॥౨౦॥ కథితి॥ అస్యతైఃసంబోధనైఃః- దుర్జ్ఞేయత్వమే
వాహ - భూమన్నిత్యాదిభిఃభవతఃః- ఊతీఃలీలాఃః-త్రిలోక్యాంకోవేత్తి- క్వవాకథంవా - కదావా- కతివేతి - అచింత్యంతవయోగ
మాయావైభవమితిభావఃః॥ ౨౧॥ ననుభవత్స్వవతారాణాం మచింత్యోమహిమా- ప్రపంచస్యత్వస్వత్వే కథంసత్త్వప్రతీతిరితీమమాశం
కాంనపరికరా మువసంహరన్- పరిహరతి ॥ తస్మాదితి॥ అస్తధిషణంనిరస్తప్రతిభాసం-త్వన్మయేవఉద్యన్ఉద్భవత్- అపియత్సశ్యత్-
సదితిచత్యుపలక్షణమేతత్- నిత్యమివ - చేతనమివచ- అధిష్ఠానభూతస్యతవ- గుణైస్తథాతథాభాతీత్యర్థఃః ॥ ౨౨॥ త్వమేవతు సత్యఇ
త్యాహ ॥ వికల్పితి ॥ వికల్పస్సంశయఃః- కుతఃఆత్మా- దృశ్యమసత్యందృష్టం - నచాత్మాదృశ్యఃః- అతఃసత్యఃః - కించ - యద్వికారవత్తదస
త్యం- నచత్వయిజన్మాదయోవికారాస్సంతీత్యాహ ఆద్యఃకారణం అతోనజన్మ-ఆద్యస్యహేతుఃః- పురాణఃపురాతనఃః- కార్యాత్పూ

పక్షమపివర్తతఇత్యర్థః- అత్రహేతుః-పురుషఇతి-తథాచశ్రుతిః॥ శ్రు॥పూర్వమేవాహమిహాసమితి-తత్పురుషస్యపురుషత్వమితి-జ్ఞాత్మానంతరాస్తిత్వలక్షణవికారం వారయతి- నిత్యఇతిసనాతనఇత్యర్థః- పూర్ణఃఅజస్రసుఖఃఅక్షరఃఅమృతఇతిపదైశ్చతుర్ధాఃక్రమేణపృథ్వి పరిణామాదుక్తయవినాశాద్వారయతి - పూర్ణత్వేహేతుఃఅనంతఃఅద్వయఇతిచ- దేశకాలపరిచ్ఛేదరహితఃవస్తుపరిచ్ఛేదరహితోపిఅమృతత్వోపపాదనాయచతుర్విధక్రియాఘాత్వంనివారయతి-స్వయంజ్యోతిఃనిరంజనఃఉపాధితోముక్తఇతిపదత్రయేణ-అయంభావఃతత్రోత్పత్తిరాద్యకృత్యనైనైవనిరాకృతా-ప్రాప్తిరపిక్రియయాజ్ఞానేనవాభవేత్-క్రియయాప్రాప్తిరాత్మపదేనైవనిరాకృతా-జ్ఞానతఃప్రాప్తింవారయతి స్వయంజ్యోతిరితి- వికృతిరపితుపాపాకరణేనావఘాతేనవ్రీహీణామివ-ఉపాధ్యపాకరణేనభవేత్-తచ్చాసంగత్వాన్న సంభవతీత్యాహ- ముక్తఉపాధితఇతి- సంస్కారోపికిమితిశయాధానేన - మలాపాకరణేనవా- తత్రాతిశయాధానంపూర్ణత్వేనైవనిరాకృతం - మలాపకరణం వారయతి- నిరంజనఇతినిమిత్తలక్షణార్థఃగ్రా॥ ౭౩॥ తస్మాదేవంభూతజ్ఞానాన్ముచ్యంతఇత్యాహ ॥ ఎవంవిధమితి ॥ త్వాంమే- విచక్షతేసమ్యక్ చింతయంతి - కథంఅత్మాత్మతయా - ఆత్మాప్రత్యక్- తస్యస్వరూపేణనసాక్షాత్పరోక్షాత్మాపిస్వీయగౌణమిత్యాహ- సకలాత్మానమపిస్వాత్మానం కేన-గురుణేత్యర్థఃతస్మాన్మిథ్యా-ఉపనిషద్జ్ఞానం - తదేవసుచరుస్తేనభవఎవలనృతాంబుధిస్తం- తేతరంతీవ - అత్రచజ్ఞానేనతరంతీతి-తచ్చతరంతీవేతి-తచ్చాత్మాత్మతయాజ్ఞానేనేత్యర్థఃక్రియంప్రతిజ్ఞాతంక్రమేణోపపాద్యతే- తత్రాత్మానమాత్మతయేత్యనేనశ్లోకేనాజ్ఞానేతరంతీత్యుపపాద్యతే- అజ్ఞాననంజ్ఞానేత్యనేనతరంతీవేత్యేతత్ప్రతిజ్ఞాత్వామిత్యాదిశ్లోకద్వయేనతు ఆత్మాత్మతయేత్యేతదుపపాద్యతే॥ ౭౪॥ ననుజ్ఞానేనకథంభవంతరంతీత్యాశంక్య- తస్యాజ్ఞానమూలకత్వాదిత్యాహ ॥ ఆత్మానమితి ॥ తేనైవాజ్ఞానేనైవప్రసంచితంప్రపంచఃరజ్జ్వామహోగభవాభావితి- సపశరీరస్యాభ్యాసాపవా

త్యోత్తరోజస్రసుఖోనిరంజనఃపూర్ణద్వయోముక్తఉపాధితోమృతః॥ ౭౩ । ఏవంవిధంత్వాంసకలాత్మనామపిస్వాత్మానమాత్మతయావిచక్షతే । గురుకృపాలబ్ధోపనిషత్సుచక్షుషాయేతేతరంతీవ భవానృతాంబుధిమ్॥ ౭౪ ॥ ఆత్మానమేవాత్మతయావిజానతాంతేనైవజాతంనిఖిలంప్రపంచితమ్। జ్ఞానేనభూయోపిచతత్ప్రలీయతే రజ్జ్వామహోగభవాభవాయథా॥ ౭౫ ॥ అజ్ఞానసంజ్ఞౌభవబంధమోక్షౌద్వౌనామనాన్యౌస్వతఔపచారికౌ । అజస్రనిత్యాత్మనికేవలేపరేవిచార్యమాణేతరణావివాహనీ॥ ౭౬ । త్వామాత్మానంపరంమత్వాపరమాత్మానమేవచ । ఆత్మాపునర్బహిర్మృగ్యఅహోమాయాజనాజ్ఞతా॥ ౭౭ ॥ అంతర్భవేనంతభవంతమేవహ్యాత్మత్వజంతోమృగయంతిసంతఃసంతమ్ । అసంతమప్యంతికమంతరేణ సంతంగుణంతంకిమియంతిసంతఃసంతమ్॥ ౭౮॥ అథాపితేదేవపదాంబుజద్వయప్రసాదలేశానుగృహీతఏవహి । జానాతితత్త్వంభగవన్మహిమ్నోనచాన్యఏకోపిచిరంవిచిన్వన్॥ ౭౯ ॥ తదస్తుమేదేవసభూరిభాగోభవేత్రవాన్యత్రతువాతిరశ్చాన్। యేనాహమేకోపిభవజ్జనానాంభూత్వానిషేవేయథేతి॥ ౮౧॥ ననుజ్ఞానినఃతరంత్యేవ- కిమిదముచ్యతే- తరంతీవేతితత్రాహ ॥ అజ్ఞానసంజ్ఞావితి ॥ అజ్ఞానేనసంజ్ఞాయయోస్తౌ- భవబంధమోక్షౌ భవేనబంధఃతస్మాన్మోక్షశ్చ -తౌద్వౌ- నామప్రసిద్ధౌ - ఋతత్వజ్ఞాభావాత్ ఋతశ్చాసౌజ్ఞశ్చ తదాఋతాభావస్తస్మాదన్యేనస్తఃననుకథంమహానపలాపఃక్రియతే- పరమార్థవిచారాదిత్యాహ- అజస్రేతి- అఖండానుభవరూపేపర-శుద్ధే- ఆత్మని- నాజ్ఞానంనచబంధఃఆతఎవ-నజ్ఞానంచమోక్షఃతరణౌసూక్ష్యారాత్రృహణీవేతి॥ ౮౨॥ ననుపరమార్థజ్ఞానాత్- అజ్ఞానకృతోబంధోనజ్ఞాతాంఆత్మాత్మతయేత్యజ్ఞానాదితికోయమగ్రహఇత్యాశంక్య -యదర్థాహ్యాదాత్మనఃపరరూపాస్ఫూర్తిఃతదపవాదేనతత్రైవఆత్మన్యన్యరూపేజ్ఞానంయుక్తమితీమమర్థంవిస్మయేనాక్రోశన్నివాహ ॥ త్వామితి ॥ త్వామాత్మానం-పరందేహాదింమత్వా-ఆత్మనిదేహాదిమధ్యస్య-తథాపరందేహాదిమాత్మానంమత్వా-దేహాదావాత్మనిమధ్యస్య - అత్రనష్టఆత్మాబహిర్మృగ్యఇతిచిత్రం- నహిగృహేనష్టంజనేమృగ్యతఇత్యర్థఃగ్రా॥ ౮౩॥ వివేకినస్తుప్రత్యక్స్వరూపేవిపరమాత్మానంవిచిన్వంతీత్యాహ ॥ ఆంతరితి ॥ భవతీతిభవం - చిజ్జడాత్మకంశరీరం తన్మధ్యవివాత్వాంమృగయంతి- అతత్జడం- త్యజంతఃఅభవదంతఃనిమిత్తోజ్ఞానేనాలం- కిమసతోపవాదేనేత్యాశంక్య-అతోపవాదంవినా- అధిష్ఠానతత్త్వజ్ఞానంనజాయతఇతి- సతాంవ్యవహారేణాహ- అసంతమితి- అంతఃసమీపే- ఆసంతమపి- అహిమంతరేణతన్నిష్ఠంవిత్యర్థఃసంతంగుణంతంరజ్జుం- సంతఃకిమియంతిజానంతి- అంతి- సంతమపిగుణమితివానజానంతీత్యర్థఃతస్మాద్ధాత్మతత్త్వేవజ్ఞానాన్ముక్తిరితిభావఃగ్రా॥ ౮౫॥ నన్వేవంజ్ఞానైకసాధ్యామోక్షేకిమితి- భక్తిరుద్ధ్యతిఆత ఆహ ॥ అథాపీతి ॥ యద్యపిహ స్తస్యాప్యమివజ్ఞానముక్తం- అథాపి - హేదేవ- తవపదాంబుజ ద్వయ మధ్యేఏకదేశస్యాపి యత్ప్రసాదలేశోపిదేనానుగృహీతఏవ-భగవతస్తవమహిమ్నఃతత్త్వంజానాతి-హేభగవన్-తేమహిమ్నఃతత్త్వమితివా- వికోపీఅవంబ్రహ్మాదికశ్చిదపీతివా-చిరమపిచింత్యన్వేఅతదంశాపవాదేనవిచారయన్నపీత్యర్థఃగ్రా॥ ౮౬॥ తస్మాద్భక్తిరితి॥ తస్మాద్భక్తిరిత్యాగఃమమాజ్ఞాన్య- అత్రభవేబ్రహ్మజ్ఞానే - తిరశ్చామపిమధ్యేయ

జన్మతస్మిన్వా- యెనభాగ్యేన- భవదీయానాంజనానాం- ఏకోపియఃకశ్చిదపి భూత్వా-నిమెవెఅత్యర్థంసేవేయం॥ 30॥ దేవాదిజన్మతో పియత్రకుత్రచిత్త్వద్భక్తిమజ్జన్మై వశ్రేష్ఠమితెత్యుక్వెనస్తభిశ్లోకైరభినందతి ॥ అహోఇతి ॥ వ్రజగోరమణ్యఃవ్రజస్థాఃగావోగోప్యశ్చ. తెత్వయా- వత్సతరాత్మజాత్మనావత్సానామాత్మజానాంచరూపేణ- యస్యతవతృప్తయె- సర్వేపియజ్ఞాః- అద్యాపినసమథాఃతెత్వయాప్రతిక్షణంతృప్యతా- యాసాంస్తన్యంఅమృతరూపంపీతమితి ॥ 31॥ .....

తత్రభగవత్సఖానాం మహిమావక్తుంజ్ఞాతుంనశక్యతఇత్యాహ ॥ అహోఇతి ॥ అహోభాగ్యమితిపునరుక్త్యా- ఆదరెణభాగ్యస్య సర్వథాఅపరిచ్ఛిన్నత్వముక్తం- యుస్మిత్రంయెహంమిత్రం - బ్రహ్మశ్రీకృష్ణస్వరూపం - పరమానందంనిరతిశయసుఖస్వరూపం- తథాచ- ప్రె కృతమిత్రస్యపరస్పరోపకారిత్వాపేక్షయా కదాచిద్విప్రయొగిరోథాత్ మై త్రీభంగశ్చ - శ్రీకృష్ణెతుచరమానందెనతథా - కింతుతె షామానందవివెతిభావః - ప్రె కృతమిత్రస్య దేశాంతరగమనెనవిశ్లెషదుఃఖమపిభవతి - శ్రీకృష్ణెమిత్రెనతథెత్యాహ-పూర్ణమితి తథాచ - గతాగతాదిరహితమిత్యర్థఃఅత్రయద్యపిశ్రీకృష్ణస్యాపి గొచారణాదినావిశ్లెషదుఃఖంభవతి - తథాపి - తచ్చింతయాప్యానంద నియమఃప్రె కృతమిత్రెతునతథెతిభావః - యద్వా - శ్రీకృష్ణస్యపూర్ణత్వెసర్వవ్యాపకత్వెజాతె - మధురాద్వారకావాసినామపిశ్రీకృష్ణెవిశ్లెషదుఃఖనాభూదెవ॥32॥కించ ॥ ఏషామితి ॥ ఏషాంభాగ్యస్యతావన్మహిమాతావదాస్తాంతిష్ఠతు - కస్తంవక్తుంశక్నొతి- శర్వాదయఃశర్వఃఅహంకారాధిష్ఠాతా ఆదిశ్యెషాం చంద్రాదీనామీశాదశానాంతెతథా - వయంచ- వయమిత్యాత్మానమెవబహుమన్యమానఆహ - వివంమనొబుద్ధ్యహంకారచక్షురాద్యధిష్ఠాతార స్త్రయొదశదెవావివతావత్ - బతఅహొ - భూరిభాగాఃయస్మాదెతెషాం హృషీకాణీంద్రియాణ్యెవచషకాణిపాత్రాణి-తైఃపానపాత్రైఃతెచతుర్దశస్యచిత్తాధిష్ఠాతుఃఅంశ్రీవివ- ఉదజెవారిజె

మెవెతవపాదపల్లవమ్ ॥ 30 ॥ అహొఆతిధన్యావ్రజగొరమణ్యస్తన్యామృతంపీత మతీవతెముదా ।
యాసాంవిభొవత్సతరాత్మజాత్మనాయత్తృప్తయెద్యాపిచనాలమధ్వరాః॥ 30 ॥ అహొభాగ్యమ
హొభాగ్యం నందగొవ్రజొకసామ్। యన్మిత్రంపరమానందంపూర్ణంబ్రహ్మసనాతనమ్ ॥ 31 ।
ఎషాంతుభాగ్య మహిమాచ్యుతతావదాస్తాంమెకాదశైవ హివయంబత భూరిభాగాః। ఎతద్ధృషీకచ
షకైరసకృత్పిబామశ్శర్వాదయొంఘ్ర్యుదజమధ్వమృతాసవంతె ॥ 33 । తద్భూరిభాగ్యమిహజ
న్మకిమప్యటవ్యాంయద్గొకులెపికతమాంఘ్రిరజొభిషెకమ్। యజ్జీవితంతునిఖిలంభగవాన్ముకుంద
స్యాపియత్పదరజశ్శ్రుతిభిర్విమృగ్యమ్॥ 32। ఎషాంఘొషనివాసినాముతభవాన్కిందెవరాతెతిన
శ్చెతొవిశ్వఫలాత్ఫలంత్వదపరంకుత్రాప్యయం ముహ్యతి। సద్వెషాదివపూత నాపినకులాత్వామెవ
దెవాపితాయాద్ధామార్థసుతప్రియాత్మతనుగొ ప్రాణాశయాస్తృప్తృలె ॥ 33॥ తావద్రాగా
దయస్తెనాస్తావత్రాగృహంగృహమ్। తావన్మొహొంఘ్రినిగళొయావత్కృష్ణనతెజనాః।

తదొమధుమకరందః - తదెవామృతంస్వాదు - ఆసవంమాద్వీకం-పిబామః విదుక్తంభవతి - యదాప్రత్యెకమింద్రియాభిమానినొవయం - కీర్తిసాంపర్యసాగంధ్యాద్యెకైకదెశసెవినొపి - కృతార్థాఃతథాసర్వెంద్రియైఃసర్వసెవినామీతెషాం కింపణ్యంతెభాగ్యమితి॥ 33 ॥ అతొమయాప్రార్థితం॥ శ్లో ॥ తదస్తుమెనాథసభూరిభాగ్యమితియత్ - తదెవెత్యాహ ॥ ఇతి ॥ కింతత్ - ఇహమనుష్యలొకె - యత్కిమపిజన్మ - తత్రాప్యటవ్యాంచ - తత్రాపిగొకులెయత్- అహొసత్యలొకంవిహాయాత్ర జన్మనిజాతెకొలాభఇత్యతఆహ- అపికతమాంఘ్రిరజొభిషెకమితి - గొకులవాసినాం మధ్యెపికతమస్యయస్యకస్యాప్యంఘ్రిరజసాఅభిషెకొయస్మిన్ తత్ - నమకుతొగొకులవాసినఏవమితిధన్యాస్తన్యాహ - యదితి- యెషాంజీవితం నిఖిలం ముకుందఇతి-నిఖిలం ముకుందపరమెవ జీవనమిత్యర్థఃదుర్లభతామాహ - అద్యాపీతి - శ్రుతిమృగ్యంవెదైరపివ్యగ్యతవిచ నతుదృశ్యతఇత్యర్థఃతృతీయెకృతార్థత్వమెతెషాం - భక్త్యాభవానపి - ఋణీవాస్తె - నమకించాతుమసమర్థొహం - యెన ఋణీస్యామఆహ ॥ ఏషామితి ॥ ఉతఅపిభవానపి ఎషాంకుత్రాపి - కింవిశ్వఫలాత్సర్వఫలాత్కాత్ర్త్యతఃఆచరంఫలంరాతాదాస్యతీతినశ్చెతఃఅయత్సర్వత్రగచ్ఛత్ - విచారయత్ - మమ్యతి- నమమామెవదత్వాఆనృణ్యఃస్యామితిచెత్ - నహినహి- సద్వెషాదివసతాం భక్తానాంయెవెషఃతదనుకారమాత్రెణపిస్తెపూతనాపి - త్వామెవాపితాప్రాపితా - తత్కిఎతత్సంబంధినామపిదాస్యామీతిచెత్తత్రాహ - సకులెతి - బకాఘసురసహితా- ఏమహామపితావదెవచెదపర్యాప్తమిత్యాహ - యదితి - యెషాంథామదయస్తృప్తృలెత్వదర్థమేవెత్యర్థఃతృ॥ 34 ॥ నను విగతరాగాదిదొషాణాం సన్న్యాసినామపి - నమత్తఃచరంకించిదస్తి - కథమేతెషామపర్యాప్తమిత్యతఆహ ॥ తావదితి ॥ హెకృష్ణరాగాదయస్తావదెవస్తెనాశ్చొరాభవంతి - తథాతావద్గృహమపికారాగృహంబంధనాగారం - మొహొపితావదెవ- అంఘ్రియుగళనిగళఃపాదశృంఖలా- రహవ్రతెత్వదీయాజనానభవంతి- త్వదీయానాంతు రాగాదయొపి త్వన్నిష్ఠామొచకావివెతినయతిభ్యొవిశెషఃభజనంత్వధికమితిభావః॥

౩౬॥ సర్వవృణతపితామహమహంపుత్రాదిరూపేణపరతఇతిచైత్తత్రాహ ॥ ప్రసందమితి ॥ప్రసన్నాయాజనతా- జనసమూహాః-తస్యా ఆనందానాం సందోహంసమూహం- ప్రధయితుమితి- నహికపటపుత్రత్వాదినాతాదృశైస్తైరానన్యాంసంపద్యతకృత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ తదేవమాదితఆరభ్య-అచింత్యానంతగుణత్వేనస్వయంభగవత్త్వేనయ ఏముక్తం- కేచిత్తుపయంజానీమఇత్యాదినా తాస్తానపహసన్నివాహ॥జా నంతఇతి ॥నతుమేమనఆదీనాం- తవవైభవంవిషయఇతి॥ ౩౮॥ జగదీశత్వాద్వ్యభిచారంపరిహృత్యాహ ॥ అనుజానీహీతి ॥ స్వమహిమా నం - స్వస్యాదీనాంచజ్ఞానబాదిసర్వం- త్వమేవవేత్సి-యతఃసర్వదృక్- జగతాంనాథః- త్వమేవలోకతాదాత్మ్యజ్ఞానం- అతోమమతా స్వదంజగదేతచ్ఛరీరంచ- తవార్పితం॥ ౩౯॥ తదేవంకింకరంప్రష్టాసయేత్యాదరణనమస్కరోతి ॥ శ్రీకృష్ణేతి ॥ వృష్ణికులచంద్రస్య ప్రీతిదాతృత్వేన- హేసూర్యోపమ- జ్యోత్స్న- నిజకరాదేవాశ్చ- ద్విజాశ్చ-పశవశ్చ- తఎవఉదధయ స్తేషాంవృద్ధికారిత్వేన- హేచంద్రో పమ ఉద్ధర్మఃపాషండధర్మః- తదేవశార్వరంతమః- తద్ధరతీతితథా- ఆనేనహేద్వయోపమ - హేతీతి రాత్రసద్రుక్- తీతౌరాత్రసాకం సాదయుః- ఉద్యన్నైవతేభ్యోద్రుహ్యతీతి- పునఃసూర్యోపమసూర్యాద్యపమాపిన్యూనేతిమత్వాహ- ఆకల్పంఆకల్పమిత్యన్వయ-సర్వే షామహత్పూజ్య-భగవత్-ఆకల్పంకల్పపర్యంతం- తెతుభ్యం నమఇతి॥రం॥శ్లో॥సనఖపత్యకమోక్షణకౌతుకద్రుతవిలంబితపుత్రము దెద్భుతమ్॥నిఖిలరూపమతోదధదచ్యుతోయతుసవః కలయన్ ప్రజమంగళం॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ఇతీ॥పాదయోనత్వాఅభీష్టం

౩౬॥ ప్రపంచంనిష్ప్రపంచోపి విడంబయసిమాయయా। ప్రపన్నజనతానంద సందోహంప్రథితుం భువి ॥ ౩౭ ॥ జానంతఏవజానంతు కింబహూక్త్యానమేప్రభో। మనసోవపుషోవాచోవైభవంతవగోచరమ్ ॥ ౩౮ ॥ అనుజానీహిమాంకృష్ణసర్వంత్వంవేత్సిసర్వదృక్। త్వమేవజగతాంనాథోజగత్త్వేనతత్త్వార్పితమ్ ॥ ౩౯ ॥ శ్రీకృష్ణవృష్ణికులపుష్కరజోషదాయిన్ త్యోనిజరద్విజపశూచనవృద్ధికారిన్। ఉద్ధర్మశార్వరహరక్షితిరాక్షసఘ్ర కల్పమాకల్పమహత్*భగవన్నమస్తే॥రం॥శ్రీశుకః ॥ ఇత్యభిష్టూయభూమానంత్రిఃపరిక్రమ్యపాదయోః। నత్వాభీష్టంజగద్ధాతాస్వధామప్రత్యపద్యత ॥ రం॥ తతోనుజ్ఞాప్యభగవాన్స్వభవంప్రాగివస్థితాన్। వత్సాన్పులినమానీయేత్యథాపూర్వసఖంస్వకమ్॥ రం॥ ఏకస్మిన్నపియాతేబ్దేప్రాణేశంచాంతరాత్మనః। కృష్ణమాయాహతారాజన్ క్షణార్ధంమేనిరేభకాః॥ ర౩ ॥ కింకింనవిస్మరంతీహమాయామోహితచేతసః। యస్మోహితంజగత్సర్వమభీక్ష్ణంవిస్మృతాత్మకమ్॥ ర౪ ॥ ఊచుశ్చసుహృదంకృష్ణం స్వాగతంతెతిరంహసా। నైకోప్యభోజకబళంహితాత్మానుభుజ్యతామ్ ॥ ర౫ ॥ తతోహసన్హృషీకేశో భ్యవహృత్యసహార్భకైః। దర్శయంశ్చమాజగరం న్యవర్తతవనాన్నదమ్॥ ర౬ ॥ బహుప్రసూనసవధాతువిచిత్రితాంగఃప్రోద్దామవేణుదళ శృంగరవోత్సవాఢ్యైః। వత్సాన్గృణన్ననుగీతపవిత్రకీర్తిర్గోపీదృగున్నవదృశంప్రవివేశగోష్ఠమ్॥ ర౭ ॥ అద్యానేనమహావ్యాళోయశోదానందసూనునా। హతోవితావయంచాస్మాదితిబాలావ్రజే జగుః॥ ర౮ ॥ రాజా ॥ బ్రహ్మన్పరోద్భవేకృష్ణఇయాన్ప్రేమాకథంభవేత్। యోభూతపూర్వస్తో

సర్వతఃపూజితంఅభిప్రేతంచా॥ రం॥తతఇతి॥ఆనుజ్ఞాప్యఆనుజ్ఞాంప్రదాయపృష్ట్వేత్యర్థః- స్వభువం బ్రహ్మాణం- యథాపూర్వంస ఖ్యాసౌయస్మిన్తత్- స్వకంపులినం॥ర॥నన్వేతావంతంకాలంకథంతత్రైవోపవిష్టాః- కథంచ-తూష్ణీసాసాదిస్మగణమతఆహ శ్లోకద్వయేన॥ఏకస్మిన్నితి॥ అబ్దేపియాతే-ప్రాణేశంకృష్ణం- అంతరాచవినాపి-ప్రియవిరహాక్షణోపియద్యపివిపర్యాధికోభవతి- తథాపి- భూయాన్మోహితాఃక్షణార్ధంమెనిరే॥ర౩॥కిమితి॥యత్ యయామాయయా - మోహితంజగత్- అభీక్ష్ణంపునఃపునఃవిస్మృతఆత్మాయెనత త్తథా॥ రర॥ ఊచురితి॥ అతఎవమూచుశ్చ. తెత్వయా- అతివేగెనస్వాగతంసఖ్యస్వాగతం- ఏకోపిగ్రాసస్త్వంవినాఅస్మాభిఃనాభోజిత భుక్తఃఇతఏవ-సాధుఅవిశ్రమేణ భుజ్యతామితి ॥ రగ॥ తతఇతి॥ఆభ్యవహృత్యభుక్త్వా ॥ రట॥ బహ్వితి॥ ప్రోద్దామోయోవే ణ్వాదిరవైరుత్సవఆఢ్యైఃసంపన్నఃగృణన్ఉపలాలనైఃఆహ్వయన్- గోపీదృగుత్సవదృశఃగోపీనాం దృశాండత్సవరూపాదృశిదర్శనంయస్యసఃఅత్రఘోషమితిపారేవ్రజమిత్యర్థః॥ రఘ॥ అద్యేతి ॥ యశోదానందమానూనేతి - బహూనాముక్తిః - సఖైవద శితాతా- కేచిదాహుఃయశోదాసూనునా- అపరేనందసూనునేతి- యద్వా- యశోదాంనందయతీతియశోదానందఃసచాసౌసూనుశ్చేతి - తథా- తేనఅస్మత్మహావ్యాళాద్వయంచ- అవితారఃరక్షీతాఃరర॥ శ్లో॥వ్రజౌకసాం స్వతోనేమ స్నేహవ్యుబ్ధమన్యహమ్। శనైర్నిస్నేమవవృధేయథాకృష్ణేత్వపూర్వదితాదితి- స్వతోనేత్యోపిపరపుత్రేకృష్ణేప్రేమాధిక్యముక్తం- తత్రపృచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥

ర్థ॥శ్రీకృష్ణస్యసాక్షాదాత్మత్వాత్తస్మిన్నాత్మీయేభ్యఃప్రేమాధిక్యంయుక్తమిత్యుక్తం-ప్రస్తుతంతావదాత్మనఃస్వతఃప్రేమాస్పదత్వమన్యేషుంతుతదుపాధికమితిసిద్ధ్యతీతి పంచభిఃసవేఽపీమితి॥ ౫౦॥ కుతఃతథాదర్శనాదిత్యాహ ॥ తదితి ॥ తస్మాదేవకారణాత్- స్వస్వకాత్మనిఅహంకారాస్పదేపిదేహే॥ ౫౧॥ ఆత్మాత్వాసతారతమ్యేనప్రేమతారతమ్యందృశ్యమానంతన్నిబంధనమేవేతిదర్శయితుం మూఢామూఢభేదేనవిశేషమాహ-చ్వాభ్యాం ॥ దేహేతి ॥ తందేహమనుయేభవంతిపుత్రాదయఃతేతు - నతథాప్రియతమాఇత్యర్థఃII ౫౨ ॥ దేహఇతి ॥ యత్యస్మాత్ - జీర్యత్యపిఆసన్నమరణేపి - జీవితాశాభవతి - అతుంభావఃనజీవిష్యతీతినిశ్చితేపిదేహే- యప్రేమాస్పదత్వం తదాత్మగతమేవసంగచ్ఛతఇతి- ఆథవా-యత్యస్మిన్దేహేజీర్యత్యపి - జీవితాశాఅవివేకదశాయామసీత్సాపివివేకినోయదాసమతాభాక్భవతి - తదాతత్రనాలీనాస్యాత్॥ ౫౩॥ తస్మాదితి ॥ తదర్థమేవసకలంప్రియమిత్యర్థఃII ౫౪॥ ప్రస్తుతమాహ॥ కృష్ణమితి॥ ౫౫॥ నకేవలమాత్మనామాత్మా కింతుజడానామపీత్యాహ ॥ వస్తుతఇతి ॥ సర్వజగత్కారణమితి - కృష్ణం జానతాం పుంసాం స్థావరజంగమంచ - సర్వంభగవద్రూపం - భగవానేవస్వరూపంయస్యతత్ - నాన్యదస్తీతిభావఃII ౫౬ ॥ కుతఃకృత్యతఆహ ॥ సర్వేషామితి॥ భావాధఃపరమార్థఃపరమార్థఃభవతీతిభవత్పదార్థానాంప్రాప్తత్వాత్ - కారణంతస్మిన్ - తస్యాపిభవతఃకారణస్యాపిభగవాన్కృష్ణఃకారకేషుసోద్భవేష్వపికథ్యతామ్ । ౫౭ । శ్రీశుకఃII సర్వేషామేవజంతూనాం నృపస్వాత్మైవవల్లభఃII ఇతరేపత్యవిత్తాద్యాస్తదవల్లభతయైవహి ॥ ౫౦ ॥ తద్రాజేంద్రయథాస్నేహఃస్వస్వకాత్మనిదేహినామ్ । నతథామమతాలంబిపుత్రవిత్తగృహాదిషు ॥ ౫౧ ॥ దేహాత్మవాదినాంపుంసామపిరాజన్యసత్తమ॥ యథాదేహఃప్రియతమస్తథానహ్యనుయేచతమ్॥ ౫౨ । దేహోఽతిమమతాభాక్చేత్తర్హ్యసౌనాత్మవత్ప్రియఃII యజ్జీర్యత్యపిదేహేస్మిన్జీవితాశాబలీయసీ ॥ ౫౩ ॥ తస్మాత్ప్రియతమఃస్వాత్మాసర్వేషామేవదేహినామ్। తదర్థమేవసకలంజగదేతచ్చరాచరమ్ ॥ ౫౪॥కృష్ణమేనమవేహిత్వమాత్మానమఖిలాత్మనామ్। జగద్ధితాయసోప్యత్రదేహీవాభాతిమాయయా॥౫౫॥వస్తుతోజానతాంపుత్రకృత్స్నాంస్తాన్చరిష్ణుచ। భగవద్రూపమఖిలంనాన్యద్వస్త్వస్తికించన॥ ౫౬॥సర్వేషామపిభూతానాంభావార్థోభవతిస్మృతఃII తస్యాపిభగవాన్కృష్ణఃకిమతద్వస్తుహూపృతామ్॥ ౫౭॥ సమాశ్రితాయేపదపల్లవప్లవంమహత్పదంపుణ్యయశోమురారేః। భవాంబుధివత్సపదంపదంపరంపదంపదంయద్విపదాంనతేషామ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏతత్తేవర్ణితంతాతయత్పృష్టోహమిహత్వయాII యత్తేమారేహరికృతంపౌగండేకీర్తితంభువి॥ ౫౯ । ఏతత్సృహృద్భిశ్చరితంమురారేరఘూద్వహనంతరమాద్వలభోజనంచ। వ్యక్తేతరంరూపమజోర్వభిష్టవంశృణ్వన్గృణన్నేనరోఖిలాధార్థ ॥ ౬౦ ॥ ఏవంవిహారైఃకౌమారంజహతుర్వ్రజే। నీలాయనైస్సేతుబంధైర్మర్కటప్లవనాదిభిఃII౬౧॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుర్దశోధ్యాయఃII ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీబాదరాయణిఃII తతశ్చపౌగండవయస్సమాశ్రితౌ బభూవతుస్తౌపశుపాలసమ్మతౌ। గాశ్చారయం

ణం - అతఃకిం అతత్శ్రీకృష్ణవ్యతిరిక్తంవస్తునిరూప్యతాం॥ ౫౪॥తస్మాత్శ్రీకృష్ణస్యైవపరమార్థత్వాత్తదేకశరణానామయత్నసిద్ధామోక్షఇతిప్రకరణార్థముపసంహరతిII సమాశ్రితాఇతి ॥ పుణ్యంయశోయస్యసఃII పుణ్యయశాఃసచాసౌమురారిశ్చ - తస్యపదపల్లవపల్లవప్లవఃII తంయేసమ్యగాశ్రితాఃII మహత్పదంమహతాంపదం - ఆశ్రయం-యద్వా- మహచ్చతత్పదంచేతితథా - తేషాంభవాంబుధిఃవత్సపదమాత్రంభవతి - కించ - పరంపదంశ్రీవైకుంఠాఖ్యం-పదంస్థానంభవతి - విపదాంయత్పదంవిషయస్తత్పుంసఃకదాచిదపితేషాంనభవతి - నతతఃపునరాపత్తంతఇత్యర్థఃII ౫౮॥ ౫౯ ॥ ఏతదితి ॥ సుహృద్భిశ్చరితం ॥ శ్లో ॥ ముష్ణతోన్యేన్యశిక్యాదీన్భోక్తుంభాండభిదంచనఃII చోరచేష్టితమారభ్యతదాదినిగమంజగౌ ॥ ఇతిదినోక్తం-ఆఘుదనంచాడ్వలేభోజనంచ - వ్యక్తేతరత్ వ్యక్తాజ్జడాత్ ప్రపంచాదితరత్ - ఋద్ధసత్త్వాత్మకంవత్సతత్పాలరూపం - యద్వా - వ్యక్తేతరత్ చిద్విలాసఃII తదేవరూప్యతఇతిరూపం - అజస్యఉరుమహానభిష్టవఃII తంబ్రహ్మకృతాంస్తుతిం - విత్తంశృణ్వన్గృణన్నరఃII సవఃపురుషార్థానాప్నోతి ॥ శ్లో ॥ ఇతిశ్రీపరమానంద నృసింహపదపద్మదఃII వ్యాకరోచ్ఛ్రీధరస్వామీ యథామతివిధిస్తుతిమ్ ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకఃII ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ తతఃపంచదశేధేను పానంధేనుకార్దనమ్। కాళీయమోక్షోధేనుకాసురక్షణంచనిరూప్యతే॥ అహివక్రప్రవేశేనపృథాఖిన్నాత్సఖీనతఃII కృష్ణఃస్వావేశయత్పక్వఫలాశాశాకినానమ్ ॥ శైశవేవ్రుతనాంజిత్వాకౌమారేతుబకాదికాన్ । పౌగండఎవధేనూనాంమ

హోమపశుహన్నజః ॥ తతఇతి ॥ పశుపాలసమ్మతౌ పశుపాలనెసంమతౌ - పశుపాలానాంవా సంమతౌ - ఈషద్వయోబలాతిరెకంఅనుకృత
వంతావిత్యర్థః - ఆతీవచక్రతుః సర్వతఃప్రసభణెన॥౧॥తదితి॥స్వయశోగృణద్భిర్గోపైర్వృతస్తద్వనంప్రావిశత్॥౫॥తదితి॥త
ద్వనం నిరీక్ష్య - రంతుంమనోదధె - కథంభూతం - మంజుఘోషాభిరలిమృగద్విజాతిభిర్మధురమృగపక్షిణః - తైరాకూంవ్యాప్తం ము
హుస్తనఃప్రక్ష్య పయస్సరస్వతా - మహతాంమనసాప్రక్ష్యంతుల్యం స్వచ్ఛంబయోయస్మిక్ - తత్సరఆశ్రయత్వెనాస్తియస్య - తెనవాతె
నెతిశైత్యముక్తం - శతపత్రగంధినెతిచరిమళత్వం - తెనజుష్టంవనమితిమాండ్యంచసూచితం ॥ ౩॥సఇతి ॥ అరుణపల్లవశ్రియాసహ-స్పృ
శంత్యఃశిఖాఃశాఖాగ్రాణి - యెపాంతాభ్ ॥ ౪ ॥ అహొఇతి ॥ తరుజన్మయెనకృతం - తస్యతమసఃపాపస్యాపహాయ - అథ
వా - యెనత్వయా ఈశ్వరెణ - సర్వోపకారకంతరుజన్మకృతం - తంతావన్మంతి - ఏవంశ్లాఘ్యొపిజన్మనియదజ్ఞానరూపం తమొస్తి -
తస్యాపహాయ ॥ ౫ ॥ ఏతఇతి ॥ హెఅనఘ - వనె - గూఢమపిత్వాంనత్యజంతి - త్వయిమనుష్యవేషెణ నిగూఢెసతి - మునయొధ్యళివే

తౌసఖిభిస్సమంపద్భిర్బృందావనంపుణ్యమతీవచక్రతుః ॥ ౧ ॥ తన్మాధవొవేణుముదీరయన్వృతొగో
పైర్గృణద్భిస్స్వయశొబలాన్వితః । పశూన్పురస్కృత్యపశవ్యమావిశద్విహర్తుకామఃకుసుమాక
రంవనమ్ ॥ ౨ ॥ తన్మంజుఘొషాళిమృగద్విజాకులం మహన్మనఃప్రక్ష్యపయస్సరస్వతా । వాతెనజుష్టం
శతపత్రగంధినానిరీక్ష్యరంతుంభగవాన్మనొదధె ॥ ౩ ॥ సతత్రతత్తారుణపల్లవశ్రియాఫలప్ర
సూనొరుభరెణపాదయొఃస్పృశచ్ఛిఖావీక్ష్యవనస్పతీన్ముదాస్మయన్నివాహాగ్రజమాదిపూరుషః ॥ ౪ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహొఅమీదెవవరామరార్చితంపాదాంబుజంతెసుమనఃఫలార్హణమ్ । నమంత్యుపాదాయశిఖాభిరాత్మనస్తమొపహత్యైతరుజన్మయత్కృతమ్ ॥ ౫ ॥ ఏతెళినస్తవయ
శొఖిలలొకతీర్థంగాయంతఆదిపురుషానుపదంభజంతె । ప్రాయొహ్యమీమునిగణా భవదీయముఖ్యా
గూఢంవనెపినజహంత్యనఘాత్మదైవమ్ ॥ ౬ ॥ నృత్యంత్యమీశిఖినఈడ్యముదాహరిణ్యఃకుర్వంతిగొ
పవధ్వివతెప్రియమీక్షణెన । సూక్తైశ్చకొకిలగణాగృహమాగతాయధన్యావనౌకసఇయాన్హిసతాంనిస
ర్గఃకి ॥ ౭ । ధన్యేయమద్యధరణీతృణవీరుధస్త్వత్పాదస్పృశొద్రుమలతాఃకరభాభిమృష్టాః । నద్యొ*
ద్రయఃఖగమృగాస్సదయావలొకైర్గొప్యొంతరెణభుజయొరపియత్స్పృహాశ్రీః ॥ ౮ ॥ ఏవంబృందా
వనంశ్రీమత్కృష్ణప్రీతమనాఃపశూన్ । రెమెసంచారయన్గొపైస్సరిద్ధొధస్సుసానుగః ॥ ౯ ॥ క్వచి
ద్గాయతిగాయత్సునుదాంధాళిష్వనువ్రతైః । ఉ*పగీయమానచరితస్సఖిసంకర్షణాన్వితః ॥ ౧౦ ॥ క్వ
చిచ్చకలహంసానామనుకూజతికూజితమ్ । అనునృత్యతినృత్యంతంబర్హిణంహాసయన్సఖీన్ ॥ ౧౧ ॥ మె
ఘగంభీరయావాచానామభిర్దూరగాన్పశూన్ । క్వచిదాహ్వయతిప్రీత్యాగొగొపాలమనొజ్ఞయా ॥
౧౨ । చకొరక్రౌంచచక్రాహ్వభరద్వాజాంస్తుబర్హిణః । అనుతౌతిస్మసత్వానాం భీతవద్వ్యక్తసం
హయొః ॥ ౧౩ । క్వచిత్క్రీడాపరిశ్రాంతంగొపొత్సంగొపబర్హిణమ్ । స్వయంవిశ్రామయత్యార్యం పాదసంవాహనాదిభిః ॥ ౧౪ ॥ నృత్యతొగాయతఃక్వాపి వల్గతొయుధ్యతొమిథః । గృహీత హస్తైర్గొపాలాన్హసంతొప్రశశంసతుః ॥ ౧౫ ॥ క్వచిత్పల్లవతల్పెషు నియుద్ధశ్రమకర్శితః । వృతుమూ

పెణ నిగూఢాస్త్వాం భజంతీత్యర్థః ॥ ౬ ॥ నృత్యంతీతి ॥ ఇయాన్హిసతాం నిసర్గఇతి - యదస్తిస్వస్మిన్ - తద్గృహమాగతాయమహ
తె - సమర్పయంతీతి ॥ ౭ ॥ ధన్యెతి ॥ తృణవీరుధశ్చ - తవపాదాస్పృశంతీతితథా - కరజాభిమృష్టాఃనఖైఃస్పృష్టాఃసదయైర్వలొకనైః -
శ్రీరపియస్మైస్పృహయతి - కెవలంతెనభుజదొరంతరెణ - పక్షసాగొప్యొధన్యాఇతి-అత్రనద్యొద్రయఇతిసంధ్యభావఆర్షః ॥ ౮ ॥ ఏ
వమితి ॥ ఏవంశ్రీమద్బృందావనంప్రతిప్రీతస్య - అద్రెఃసమీపవర్తిసరిత్తటెషుగాస్సంచారయన్ - సానుగఃప్రీతమనాస్తైరెవ -
యదావా-శ్రీమద్బృందావనంప్రతిపశూన్సంచారయన్-అద్రెస్సరిద్ధొధస్సురెవె॥ ౯ ॥తాసెవరతిమాహక్వచిదితీత్యాదిపంచభిః॥౧౦॥
క్వచిదితి ॥ బర్హిణంనృత్యంతం- అన్వభినృత్యతి- బర్హిణమభిముఖొనృత్యతీతివా - సఖీర్హాసయన్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ చకొరెతి ॥ చకొ
రాదీనసృత్యరీతి- కదాచిచ్చ సతాంవానామథ్యెవ్యాఘ్రసింహయొఃతాభ్యాంభీతవద్భవతి - సత్యెవముపలాయమానెషు - పలాయత
ఇత్యర్థః- తయొఃసతాంబలొద్రెకాణాంచ- భీతవద్భవతీతివా॥ ౧౩॥ క్వచిదితి॥ ఆర్యమగ్రజం- విశ్రమయతివిగతశ్రమంకరో
తి॥ ౧౪॥ నృత్యతఇతి॥మిథొనృత్యాదీన్కుర్వతొగొపాన్-ప్రశశంసతుః॥౧౫॥ ౧౬॥ హాసంవహనమితి॥వ్యజనైఃపల్లవాదినిర్మితైః॥

లాశ్రయశ్శైలగోపోత్సంగోపబర్హణః ॥ ౧౬ ॥ పాదసంవహనం చక్రుఃకేచిత్తస్య మహాత్మనః ।
పరేతుహతపాప్మానో వ్యజనైస్సమవీజయన్ ॥ ౧౭ ॥ అన్యేతదనురూపాణిమనోజ్ఞానిమహాత్మనః ।
గాయంతిస్మమహారాజ స్నేహక్లిన్నధియశ్శనైః ॥ ౧౮ ॥ ఎవంనిగూఢాత్మగతిస్స్వమాయయాగోపాత్మజత్వంచరితైర్విడంబయన్ । రేమేమనుష్యాత్మకపాదపల్లవోగ్రామ్యైస్సమంగ్రామ్యవదీశచేష్టితః ॥ ౧౯ ॥ శ్రీదామనామాగోపాలో రామకేశవయోస్సఖా । సుబలస్తోకకృష్ణాద్యాగోపాస్తైర్మణ్ణమబ్రువన్ ॥ ౨౦ ॥ రామరామమహాసత్త్వకృష్ణదుష్టనిబర్హణ । ఇతోవిదూరేనుమహద్వనంతా

ధేనుకాసురభంజనఘట్టః

ల్లాళిసంకులమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఫలానితత్రభూరీణిపతంతిపతితానిచ । సంటీకింత్వవరుద్ధానిధేనుకేనదురాత్మనా ॥ ౨౨ ॥ సోతివీర్యోసురోరామ హేకృష్ణఖరరూపధృత్ । ఆత్మతుల్యబలైర్గణైర్జ్ఞాతిభిర్బహుభిర్వృతః ॥ ౨౩ । తస్మాత్కృతనరాహారాద్భీతైర్నృభిరమిత్రహన్ । విద్యంతెభుక్తపూర్వాణిఫలానిసురభీణిచ ॥ ౨౪ । ఎషవైసురభిర్గంధోవిమూచీమోహ్యగృహ్యతే । ప్రయచ్ఛతానినఃకృష్ణగంధలోభితచేతసామ్ ॥ ౨౫ । వాంఛాస్సన్నహతీ రామగమ్యతాంయదిరోచతే । ఎవంసుహృద్వచశ్శ్రుత్వాసుహృత్ప్రియచికీర్షయా ॥ ౨౬ ॥ ప్రహస్యజగ్మతుర్గోప్యైర్వృతౌతాళవనంప్రభూ । బలఃప్రవిశ్యబాహుభ్యాంతాళాన్సంపరికంపయన్ ॥ ౨౭ ॥ ఫలానిపాతయామాసమతంగజఇవౌజసా । ఫలానాంసతతాంశబ్దంనిశమ్యాసురరాసభః ॥ ౨౮ । అభ్యధావత్తీక్ష్ణతలంసనగ్నంపరికంపయన్ ॥ ౨౯ ॥ సమేత్యతరసాప్రత్యగ్దాభ్యాంపద్భ్యాంబలంబలీ । నిహత్యోరసికాశబ్దంముంచన్ పర్యసరత్ఖరః ॥ ౩౦ ॥ పునరాసాద్యసంరబ్ధఉపక్రోష్టాఫలాకస్థితః । చరణావపరౌ రాజన్బలాయప్రాక్షిపత్కుషా ॥ ౩౧ । సతంగృహీత్వా పదయోర్భ్రామయిత్వైకపాణినా । చిక్షేపతృణరాజాగ్ర్యే భ్రామణత్యక్తజీవితమ్ ॥ ౩౨ । తేనాహతోమహాతాళఃపతమానోబృహచ్ఛిరాః । పార్శ్వస్థంకంపయన్భగ్నస్సాన్యంసోపిచాపరమ్ ॥ ౩౩ ॥ బలస్యలీలయోత్సృష్టఖరదేహహతాహతాః । తాళాశ్చకంపిరెనత్వేనుహోవాతెరితాఇవ ॥ ౩౪ । నైతచ్చిత్రంభగవతిహ్యనంతెజగదీశ్వరే । ఓతంప్రోతమిదంయస్మింస్తంతువ్వంగయథాపటః ॥ ౩౫ । తతఃకృష్ణంచరామంచజ్ఞాతయోధేనుకస్యయే । క్రోష్టోర్భ్యవర్తసర్వేసంరబ్ధాహతబాంధవాః ॥ ౩౬ ॥ తాంస్తానాపతతఃకృష్ణోరామశ్చనృపలీలయా । గృహీతపశ్చాచ్చరణాన్ప్రాహిణోత్తృణరాజసు ॥ ౩౭ । ఫలప్రకరసంకీర్ణంద్వైత్యదేహైర్గతాసుభిః । రరాజభూతలంకీర్ణైర్ఘనైరివనభస్తలమ్ ॥ ౩౮ ॥ తయోస్తుసుమహత్కర్మనిశామ్య విబుధాదయః । ముముచుఃపుష్పవర్షాణిచక్రుర్వాద్యానితుష్టువుః ॥ ౩౯ ॥ అథతాళఫలాన్యాదన్మనుష్యా గతసాధ్వ

ళాశ్చసంకీర్ణమిత్యరుణశ్వేతనీలఘనసాదృశ్యసంపాదనం ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ అథేతి ॥ ఆదన్ అభక్షయన్ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ తమితి ॥ గోరజో
కరణం - పర్యసరత్పరితోధావత్యర్థః ॥ ౩౦ ॥ పునరితి ॥ ఉపక్రోష్టాగర్దభః - పరాక్ప్రతిముఖః - ఆపతన్పశ్చిమా - బలాయబలం
హంతుం ॥ ౩౧ ॥ సఇతి ॥ తృణరాజస్తాళ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ బలస్యేతి ॥ ఉత్సృష్టైఃఖరదేహైర్హతాహతాః చకంపిరెఅకంపత ॥ ౩౪ ॥ నైతి ॥
యస్మిన్నిదంవిశ్వంఓతంప్రోతంచయథాపటఇవగ్రథితం - ప్రోతంతిర్యక్తంతుపటవత్ - ఎవంసంగ్రథితంనవ - తోసుస్యాత్ - వతత్తథేత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఫలేతి ॥ ఘనైర్నభఇవ - భూతలంరరాజ-తత్ర ఫలప్రకరసంకీర్ణమితి-దైత్యదేహైఃఖరతా

భిః ఘురితేషు కుంతలేషు బద్ధం బర్హం- వన్యాని ప్రసూనాని చ యస్య- రుచిరమీక్షణం చారుహాసశ్చ యస్య తం చ తం చ - దిదృక్షితదృశః దిదృక్షితాః దర్శనోత్కంఠితా దృశో యాసాం తాః ॥ ౪౨॥ పీత్వేతి ॥ ముకుందస్య ముఖపద్మగతం - సారఘం మధు - అహ్ని యో విరహస్తస్మాజ్జాతం తాపం- స చ తాసాం సత్కృతిం పూజాం- కాం సత్కృతిం కథం వా కృతాం- తామాహ- సవ్రీడేతి- సలజ్జేన హాసేన- వినయో యథా భవతి తథా- యదేతత్ కిం - అపాంగమోక్షం కటాక్షదర్శనం - తథా తాసాం సత్కృతిం ప్రాప్యేతి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭ ॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦ ॥ తఇతి॥ సంప్రతి సద్య ఏవ ఇతా ప్రాప్తా స్మృతిర్యైస్తే- సంప్రతీతస్మృతయః - యద్వా- సమ్యక్ప్రతీతా ప్రతిప్రాప్తా స్మృతిర్యైస్తే తథేతి॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

సాః। తృణం చ పశవశ్చేరుర్హతే ధేనుకకాననే ॥ ౪౦ ॥ కృష్ణః కమలపత్రాక్షః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః స్తూయమానోఽనుగైర్గోపైః సాగ్రజో వ్రజమావిశత్ ॥ ౪౧॥ తం గోరజశ్ఛురితకుంతలబద్ధబర్హవన్యప్రసూనరుచిరేక్షణచారుహాసమ్। వేణుం క్వణంతమనుగైరుపగీతకీర్తిం గోప్యో దిదృక్షితదృశోఽభ్యగమన్ సమేతాః ॥ ౪౨ ॥ పీత్వా ముకుందముఖసారఘమక్షిభృంగైస్తాపం జహుర్విరహజం వ్రజయోషితోఽహ్ని। తత్సత్కృతిం సమధిగమ్య వివేశ గోష్ఠం సవ్రీడహాసవినయం తదపాంగమోక్షమ్॥ ౪౩ ॥ తయోర్యశోదారోహిణ్యౌ పుత్రయోః పుత్రవత్సలే। యథాకాలం యథాకామం వ్యధత్తాం పరమాశిషః ॥ ౪౪ ॥ విగతాధ్వశ్రమౌ తత్ర మర్దనోన్మజ్జనాదిభిః। వాసో వసిత్వా రుచిరం దివ్యస్రగ్గంధమండితౌ ॥ ౪౫ ॥ జనన్యుపహృతం ప్రాశ్య స్వాద్వన్నముపలాలితౌ। సంవిశ్య వరశయ్యాయాం సుఖం

కాలీయమర్దనకథాప్రారంభఘట్టః.

సుషుపతుర్వ్రజే ॥ ౪౬ ॥ ఏవం స భగవాన్ కృష్ణో బృందావనచరః క్వచిత్। యయౌ రామమృతే రాజన్ కాలిందీం సఖిభిర్వృతః ॥ ౪౭ ॥ అథ గావశ్చ గోపాశ్చ నిదాఘాతపపీడితాః। దుష్టం పపుర్జలం తస్యాస్తృషార్తా విషదూషితమ్॥ ౪౮॥ విషాంభస్తదుపస్పృశ్య దైవోపహతచేతసః। నిపేతుర్వ్యసవః సర్వే సలిలాంతే కురూద్వహ ॥ ౪౯ ॥ వీక్ష్య తాన్ వై తథాభూతాన్ కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః। ఈక్షయాఽమృతవర్షిణ్యా స్వనాథాన్ సమజీవయత్ ॥ ౫౦ ॥ తే సంప్రతీతస్మృతయః సముత్థాయ జలాంతికాత్। ఆసన్ సువిస్మితాః సర్వే వీక్షమాణాః పరస్పరమ్ ॥ ౫౧ ॥ అన్వమంసత తద్రాజన్ గోవిందానుగ్రహేక్షితమ్। పీత్వా విషం పరేతస్య పునరుత్థానమాత్మనః॥ ౫౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-పంచదశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీబాదరాయణిః॥ విలోక్య దూషితాం కృష్ణాం కృష్ణః కృష్ణాహినా విభుః। తస్యా విశుద్ధిమన్విచ్ఛన్ సర్పం తముదవాసయత్ ॥ ౧ ॥ రాజా॥ కథమంతర్జలేఽగాధే న్యగృహ్ణాద్భగవానహిమ్। స వై బహుయుగావాసం యథాసీత్తత్ర కథ్యతామ్॥ ౨ ॥ బ్రహ్మన్ భగవతస్తస్య భూమ్నః స్వచ్ఛందవర్తినః। గోపాలోదారచరితం కస్తృప్యేతామృతం జుషన్॥ ౩ ॥ శ్రీశుకః॥ కాలింద్యాం కాలియస్యాసీద్ధ్రదః కశ్చిద్విషాగ్నినా। శ్రప్యమాణపయా యస్మిన్ పతంత్యుపరిగాః ఖగాః ॥ ౪ ॥ విప్రుష్మతా విషోదోర్మిమారుతేనాభిమర్శితాః। మ్రియంతే తీరగా యస్య ప్రాణినః స్థిరజంగమాః ॥ ౫ ॥ తం చండవేగవిషవీర్య

శ్లో॥ షోడశే కాలియస్యోక్తో నిగ్రహో యమునాహ్రదే। తత్పత్నీభిస్స్తుతేనాథ కృష్ణేనానుగ్రహః పునః॥ హత్వా రాసభదైతేయాన్ జగ్ధ్వా తాళఫలాన్యలమ్। ప్రీతో నృత్యత్ఫణారంగే కాళీయస్య కళానిధిః ॥ విలోక్యేతి ॥ ఉదవాసయత్ నిష్కాసితవాన్॥ ౧॥ కథమితి ॥ బహూని యుగాని వాసో యస్య తమహిం- స వై అహిః అజలచరోఽపి- తస్మిన్నంతర్జలే - యథా యేన ప్రకారేణాసీత్ - అథవా- బహూని యుగాన్యావాసో యథా భవతి తథా- కేన ప్రకారేణ స వై తత్రాసీదితి యత్తత్కథ్యతామితి॥ ౨॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ గోపాలేన యదుదారమాచరితం- తదేవామృతం- అతః కథ్యతామితి॥ ౩॥ కాలింద్యామితి॥ శ్రప్యమాణం పచ్యమానం- పయో యస్య సః - అత ఉపరి గచ్ఛంతః ఖగాః యస్మిన్ పతంతి॥ ౪॥ విప్రుష్మతేతి॥ కించ- విప్రుష్మతా అంబుకణయుక్తేన- విషోదతరంగస్పర్శమారుతేన - స్పృష్టాః - యస్య తీరగాః మ్రియంతే- స హ్రద ఆసీదితి॥ ౫॥ తమితి ॥ తం కాళీయం చండో వేగో యస్య- తద్విషమేవ వీర్యం యస్య తం - కదంబమితి భావినా శ్రీ

కృష్ణచరణస్పర్శభాగ్యేన - సవికస్తీత్యనేనశుష్కః - అమృతమూహరతాగరుత్మతా క్రాంతత్వాదితి - పురాణాంతరం - ఆస్ఫోట్యబాహుంకరత లేనాహత్య - గాఢందృఢంబద్ధారశనాకాంచీ యెనసతథా ॥ ౬ ॥ సపేతి ॥ సర్పస్యహ్రదః - పురుషశ్రేష్ఠస్యపతనభరేణ - సంక్షోభితానాం ఉరగాణాం - విషైరున్మిషతోంబురాశిర్యస్యసః - విషెణకషాయీకృతాభయంకరాఊర్మయోయస్యసః - పర్యక్ఫుల్లతః - అంచత్ధనుశ్శతం ప్లుతఃప్రసృతః నైతచ్చిత్రమిత్యాహ - అనంతబలస్యేతి ॥ భుజదండాభ్యాంతోదకఘోషంశ్రుత్వా.తత్తతః-స్వసదనాభిభవంచనిరీక్ష్య - తదసహమానఃసర్పః - సమసరత్సమాజగామ ॥ తమితి ॥ ప్రేక్షణీయశ్చసుకుమారశ్చ ఘనవద్యుజ్జ్వలశ్చతం - శ్రీవత్సపీతవసనం - శ్రీవత్సేనసంయుక్తముజ్జ్వలత్పీతంవస్త్రంయస్యతం - భుజయోశ్శాఖాభ్యాం - చచ్ఛాదఆవేష్టయత్ ॥ తదితి ॥ సఃప్రియోయె

మవెత్యుతెనదుష్టాంనదీంచఖలసంయమనావతారః। కృష్ణఃకదంబమధిరుహ్యతతోతి తుంగమాస్ఫోట్య గాఢరశనోభ్యపతద్విషోదె ॥ ౬ ॥ సర్పహ్రదఃపురుషసారనిపాత వెగసంక్షోభితోరగవిషోన్మి తాంబురాశిః। పర్యక్ఫుల్లతోవిషకషాయితభీషణోర్మిరంచద్ధనుశ్శతమనంతబలస్యకింతత్ ॥ ౭ ॥ తస్మిన్హ్రదెవిహరతోభుజదండఘూర్ణవాఘోషమంగవరవారణవిక్రమస్య। ఆశ్రుత్యతత్స్వసదనాభిభవంనిరీక్ష్యచుక్రోశవాస్యమసరత్తదమృష్యమాణః ॥ ౮ ॥ తంప్రేక్షణీయసుకుమారఘనావదాతంశ్రీవత్సపీతవసనంస్మితసుందరాస్యమ్। క్రీడంతమప్రతిబలంకమలోదరాంఘ్రింసందశ్యమర్మసురుషాభుజయాచచాద ॥ ౯ ॥ తన్నాగభోగపరివీతమదృష్టచెష్టమాలోక్యతప్రియసఖాఃపశుపాభృశార్తాఃకృష్ణేపితాత్మసుహృన్మతకళత్రకామాదుఃఖార్తిశోకభయమూఢధియోనిపేతుః ॥ ౧౦ ॥ గావోవృషావత్సతర్యఃక్రందమానాస్సుదుఃఖితాఃకృష్ణన్యస్తేక్షణాభీతారుందత్యఇవతస్థిరే ॥ ౧౧ ॥ అథవ్రజేమహోత్పాతాస్త్రివిధాఅతిదారుణాఃపపాతెతుర్భువిదివ్యాత్మన్యాసన్నభయశంసినః ॥ ౧౨ ॥ తానాలక్ష్యభయోద్విగ్నాగోపానందపురోగమాః। వినారామేణగాఃకృష్ణంజ్ఞాత్వాచారయితుంగతమ్ ॥ ౧౩ ॥ తైరుక్తమితితేనిధనమత్వాప్రాప్తమతద్విదః। తత్ప్రాణాస్తన్మనస్కాస్తెదుఃఖశోకభయాతురాః ॥ ౧౪ ॥ ఆబాలవృద్ధవనితాస్సర్వెంగపశువృత్తయః। నిర్జగ్ముర్గోకులాద్దీనాఃకృష్ణదర్శనలాలసాః ॥ ౧౫ ॥ తాంస్తథాకాతరాన్వీక్ష్యభగవాన్రోహిణీసుతః। ప్రహస్యకించిన్నోవాచప్రభావజ్ఞోనుజస్యసః ॥ ౧౬ ॥ తెస్వేషమాణాదయితంకృష్ణంసూచితయాపదైః। భగవల్లక్షణైర్జగ్ముఃపదవ్యాయమునాతటమ్ ॥ ౧౭ ॥ తెతత్రతత్రాబ్జయవాంకుశాశనిధ్వజోపపన్నానిపదానివిశ్వ*తెః। మార్గెగవామన్యపదాంతరాంతరెనిరీక్ష్యమాణాయయురంగసత్వరాః ॥ ౧౮ ॥ అంతర్జలెభుజగభోగపరీతమారాత్కృష్ణంనిరీహముపలభ్యజలాశయాంతె। గోపాంశ్చమూఢధిషణాఃపరితఃపశూంశ్చసంక్రందతఃపరమకశ్మలమాపురార్తాః ॥ ౧౯ ॥ గోప్యోనురక్తమనసో భగవత్యనంతెతత్సహృదయస్మితవిలోకగిరఃస్మరంత్యఃగ్రస్తెహినాప్రియతమెభృశదుఃఖతప్తాశ్శూన్యంప్రియవ్యతిహృతందదృశుస్త్రిలోకమ్ ॥ ౨౦ ॥ తాఃకృష్ణమాతరమపత్యమనుప్రతప్తాంతుల్యవ్యథాస్సనుధిగమ్యశుచస్రవంత్యఃత్రస్తావ్రజప్రియకధాఃకధయంత్యఆసన్కృష్ణెనెపతదృశోమృతకప్రతీ

హంతెతల్ప్రియాయాఃతెచతెసఖాయశ్చితథా ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ అథెతి ॥ భువిభూకంపాదయఃదివిఉల్కాపాతాదయఃఆత్మనివామనెత్రస్ఫురణాదయఃఆసన్నంభయంశంసితుంశీలంయెషాంతె ॥ ౧౯ ॥ తానితి ॥ తానాలక్ష్యగోకులాన్నిర్జగ్ముర్నితితృతీయెనాన్వయఃభయోద్విగ్నాఃభయహేతుభ్యోభీతాఃభయెనకంపమానాఇతివా ॥ ౧౩ ॥ తైరితి ॥ నతంవిదంతీత్యతద్విదఃకృష్ణంనజానంతఇత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ ఆబాలెతి ॥ పశువృత్తయఃఅతివత్సలాఃతానితి ॥ తాతరాఃభీతాఃకృష్ణదర్శనలాలసాఃతెతిసంబంధఃతాంస్తథాకాతరాన్ ॥ ౧౫ ॥ తఇతి ॥ భగవంతంలక్షయంతియానిపదాని - తైఃపదైస్సూచితయాపదవ్యామునెర్మార్గంతెతి ॥ ౧౭ ॥ మార్గజ్ఞానప్రకారమాహ ॥ తఇతి ॥ విశ్వతెఃశ్రీకృష్ణస్య - అన్యెషాంపదానాం - అంతరాంతరెమధ్యెమధ్యె - తత్తదపోహనెనగవాంప్రతీనాం - మార్గెణసత్వరాఅప్రమత్తాయాంతీనస్తత్తదుపాధ్యపవాదెన - యథాపరంతత్త్వం - మృగయంతెతద్వదితిభావఃతతశ్చసహ్రదశరీరవెష్టితంకృష్ణం - దూరాన్నిరీక్ష్య - గోపాంశ్చపశూంశ్చ - తథాతథానిరీక్ష్య - ఆర్తాఃపరమంమోహంప్రాపుఃతతశ్చ

గోప్యఇతి॥ ప్రియేణశ్రీకృష్ణేన- విరహితంత్రైలోక్యం- శూన్యం- దదృశుః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఇత్థమితి॥ అనన్యగతిమాత్మానం- ఇత్థంనిరీక్ష్య- అతవి వాత్మహేతోః- స్వగోకులమతిదుఃఖితమాజ్ఞాయ- ఉరగబంధాదుదతిష్ఠదిత్యన్వయః॥ ౨౩॥ తదితి ॥ తస్యప్రధ్యమానేన ప్రవర్ధమానేన- వపుషా- వ్యధితాత్మా పీడితశరీరః - భుజంగకుండలీ-శ్రీకృష్ణంత్యక్త్వా కుపితః - స్వఫణాన్నమయ్య-శ్వసన్ కేవలమీక్షమాణస్తస్థౌ- కథంభూతః-శ్వసనరంధ్రేణనాసావివరేణ-విషంయస్యసతథా-అంబరీషంభ్రాప్రజ్వరిః-మండకపాకభాజనమిత్యధ్యాహారః- తద్వత్సంతప్తానిస్తబ్ధానిఈక్షణానియస్యసతథా-ఉల్ముకానిముఖేయస్య- సచసచ॥ ౨౪॥ తమితి॥ హరిశ్చక్రీడ- తమముం సర్పం- పరిససారపరితోబభ్రామ- అతికరాళా విషాగ్నియస్తా దృష్టిర్యస్యతం- జిహ్వాయాద్విశిఖేలిహ్యమానముఖం ॥ ౨౫ ॥ విషమితి ॥ ఎవంపరిభ్రమేణైవహతమోజోయస్యతం - ఉన్నతౌ అంసాయస్యతం- తస్యమూర్ధసుయెరత్ననికరాః- తేమంస్పర్శేన - అత్యరుణంపాదాం బుజంయస్యసః- అత్రశుండోభంగఆక్షిప్తాః- నమకథంచంచలేషుశిరస్సు-ననర్త-తత్రాహ - అఖిలకళానామాదిగురుకాః ॥ ౨౧ ॥ కృష్ణప్రాణాన్నివిశతోనందాదీన్వీక్ష్యతద్భయమ్ । ప్రత్యషేధత్ప్రభగవాన్రామఃకృష్ణానుభావవిత్ ॥ ౨౨ ॥ ఇత్థంస్వగోకులమనన్యగతింనిరీక్ష్యనస్త్రీకుమారమతిదుఃఖితమాత్మహేతోః । ఆజ్ఞాయమర్త్యపదవీమనువర్తమానఃస్ధిత్వాముహూర్తమదతిష్ఠదురంగబంధాత్ ॥ ౨౩ ॥ తత్ప్రధ్యమానవపుషావ్యధితాత్మభోగస్తస్త్యక్త్వోన్నమయ్యకుపితఃస్వఫణాభుజంగః। తస్థౌశ్వసన్శ్వసనరంధ్రవిషాంబరీషస్తబ్ధేక్షణోల్ముకముఖోహరిమీక్షమాణః ॥ ౨౪ ॥ తంజిహ్వయాద్విశిఖయాపరిలేలిహానంద్వేసృక్విణీహ్యతికరాళవిషాగ్నిదృష్టిమ్ । క్రీడన్నముంపరిససారయథాఖగేంద్రోబభ్రామసోప్యవసరంప్రసమీక్షమాణః ॥ ౨౫ । ఏవంపరిభ్రమతతోజసమున్నతాంసమానమ్యతత్పృథుశిరస్సువధిరూఢనృత్యఃతన్మూర్ధరత్ననికరస్పర్శాతితామ్రపాదాంబుజోఖిలకళాదిగురున్నటన్॥ ౨౬ । తంనర్తుముద్యతమవేక్ష్యతదాతదీయాగంధర్వసిద్ధమునిచారణదేవవధ్వః। ప్రీత్యామృదంగపణవానకవాద్యగీతపుష్పోపహారనుతిభిస్సహసోపసేదుః॥ ౨౭ । యద్యచ్ఛిరోననమతేంగశతైకశీర్ష్ణస్తత్తన్మమర్దఖలదండధరోంఘ్రిపాతైః । క్షీణాయుషోభ్రమతఉల్బణమాస్యతోసృఙ్నిష్ఠ్యూతమర్కపరమశ్లథమాపనాగః ॥ ౨౮॥ తస్యాక్షిభిర్గరళముద్వమతశ్శిరస్సుయద్యత్సుమన్నమతినిశ్వసతోరుషోచ్చైః। నృత్యత్పదానునమయన్ధరణీంకులాద్రీన్నర్తేవమాసపురుషస్యపరస్యవీర్యైః ॥ ౨౯ ॥ తచ్చిత్రతాండవనిరుగ్ణఫణాసహస్రైరక్తంముఖైరురువమన్నృపభగ్నగాత్రః। స్మృత్వాచరాచరగురుంపురుషంపురాణంనారాయణంతమరణంమనసాజగామ॥ 30॥ .....

కృష్ణస్యగర్భజగతోతిభరావసన్నంపాష్ణిప్రహారపరిరుగ్ణఫణాతపత్రమ్ । దృష్ట్వాహిమాద్యముపసేదురముష్యపత్న్యఆర్తాశ్లథద్వసనభూషణకేశబంధాః॥ 3౦। తాస్తంసువిగ్నమనసోథపురస్కృతార్భాకాయాన్నిపాత్యభువిభూతపతింప్రణేమురాసాధ్వ్యఃకృతాంజలిపుటాశ్శమలస్యభర్తుర్మోక్షేచ్ఛవశ్శరణదంశరణంప్రపన్నాః । 3౧ । నాగపత్న్యఃకాళీయపత్నీకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః

నాన్యోయోహిదండఃకృతకిల్బిషేస్మిన్తరుః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ యద్యదితి॥ శతైకశీర్ష్ణఃశతంవికానిముఖ్యాని-శీర్షాణియస్యతస్య-క్షీణాయుషోపిపునర్భ్రమతఃతః - యద్యచ్ఛిరోననమతేస్తబ్ధతాంనజహాతి- నృత్యచ్ఛలేనాంఘ్రిపాతైస్తత్తన్మమర్ద- తథాచ - ఆస్యతోముఖేభ్యఃనస్రోనాసావివరేభ్యశ్చ- అసృగ్వమన్॥ ౨౮॥ తస్యేతి॥ పునరపిరుషాఉచ్చైశ్చనిశ్శ్వసతోయద్యత్సుమన్నమతి-తత్తత్పదాఘాతేనానునమయన్ - ఇహాస్మిన్నవసరే - హ్యత్రైవగంధర్వాదిభిః- శోభనసనఃపురుషఇవసయశోదానందనః- పుష్పైఃపూజితఃయద్వా- తదాగంధర్వాదిభిఃపుష్పైస్సుపూజితోగోపైఃపురాణఇవపుమాన్ దృష్టఇతి- యద్వా-పుష్పైస్సుపూజితఇవప్రసన్నస్సన్ - దమయాంబభూవహతంకృతవానిత్యర్థఃకృతకిల్బిషేతి॥ ఆరణంశరణం॥ 30॥ కృష్ణస్యేతి॥ గరుడేనజగంతియస్యతస్యాఖిలారణ- అవసన్నమాక్రాంతం- పాష్ణిఃపాదపృష్ఠం- ఆద్యంశ్రీకృష్ణం- శ్లథంతోవిస్రంసమానాః- వసనాదయోయాసాంతాఃకృతాఇతి॥ శరణంప్రపన్నాస్త్యక్తాఃతంప్రణేముఃసువిగ్నమనసఃవిహ్వలచిత్తాఃభూవీతితస్మిన్స్థానేజలాదథస్తాద్వాతీరేనాశులస్యపాపత్మనోపిభర్తుర్మోక్షేచ్ఛవఃభర్తుర్యచ్ఛమలం

తస్యవా- భూతపతింప్రాణిమాత్రస్యపతిం - శరణదంఆశ్రయప్రదం॥ 3౫॥ ప్రభవంతాపత్తుపితం భగవంతం - దండానుమోదనెనోపశమయంత్యః- స్తువంతి- తత్ర ॥ శ్లో ॥ దండానుమోదనంషడ్భిఃదశభిశ్చహరేఃస్తుతిః। ప్రాధ్నాపంచభిశ్లోకైస్తంప్రణిగదెరాపితామ్॥ శ్రీధరీయెయంశ్లోకః॥ న్యాయ్యమిత్యాహుఃధత్వఇతి- ఫలంఅనుశంసన్ ఆశాస్తేచయన్ ॥ 33 ॥ నిగ్రహెఽస్యానుగ్రహోమెత్యుక్తంపూర్వం - ఇదానీ మనుగ్రహ ఎవాయంననిగ్రహఇత్యాహుః॥ అనుగ్రహఇతి॥ నోగ్నాకయస్మాదస్యసపత్వందృశ్యతె- ఆతస్తన్మూలపాపనివర్తకోదండఃఅనుగ్రహఏవ - క్రోధఛ్వెనప్రతీయమానోపీత్యధఃకాః॥3౪॥మహాంశ్చాయమనుగ్రహఇతితస్యపూర్వపుణ్యమభినందంతి॥తపఇతి॥ స్వయంమానరహితెన-అన్యభ్యోమానదెనచ సవఃజీవయతీతిసవఃజీవఃకాః॥3౫॥ నతపఆదినిమిత్తకఏషఛాగ్యోదయఃకింత్వచింత్యంతపకృపావైభవమిత్యాహుఃశ్లోకత్రయెణ ॥ కస్యెతి ॥ తపఆదినాబ్రహ్మాదయోపియస్యాఃశ్రియఃప్రసాదమిచ్ఛంతిసాశ్రీలలనాపిశ్రీరెవలలనాఉత్తమాస్త్రీ- యస్యత్వదంఘ్రిస్పశాధికారస్య - వాంఛయాస్వశాధికారఇత్యత్రశ్లంఢోభంగఆర్షఃతపఆచరత్ - అస్యసపత్నస్య-కింకృతమితికోవెత్తిత్యధఃకాః॥3౬॥ నెతి ॥ యత్తపపాదరజఃప్రపన్నాఃప్రాప్తాఃపారమెష్ట్యాదీనపితుచ్ఛంమన్యంతె ॥ 3౭॥ తదితి ॥ అహొఽతదెవఅయత్నతఏవప్రాప్తఅనైర్యఃబ్రహ్మాదిభిరపిపునఃకథంభూతంపాదరజఃయదిచ్ఛతఃసెవ్యంమొభవత్వితిప్రార్థయతీవసమఝింప్రత్యక్షతఏవవిభవఃఅపెక్షీతాసంపద్యవతి ॥ 3౮ ॥ నమఇతి॥ భగవతెఅచింత్యైశ్వర్యాదిగుణాయ-కించ-పరమాత్మనె-తదుపాదానాయ-ఎతానిదశభిఃశ్లోకైర్విశెషణాని - పురుషాయపూర్ణఅంతర్యామిరూపెణపరతమానాయ- మహత్తనెఎవమన్యపరిచ్ఛిన్నాయ- కుతఃభూతావాసాయఆకాశాద్యాశ్రయాయ- తదపికుతఃభూతాయపూర్వమపిసతె కుతఃపరాయకారణాయ-కించ-పరమాత్మనెకారణాతీతాయెతివా॥ 3౯ ॥ కారణత్వంకారణాతీతత్వంచసమధఃయితుమాహుఃజ్ఞానెతి ॥ జ్ఞానవిజ్ఞాననిధయె-జ్ఞానంజ్ఞప్తిఃవిజ్ఞానంచిచ్ఛక్తిఃతయోర్నిధయె-తాభ్యాంపరిపూర్ణాయ-కథంతథాత్వమతఉక్తం బ్రహ్మణె-అనంతశక్తయె-బ్రహ్మణెకథంభూతాయ-అగుణయఅవికారాయ-పునఃకథంభూతాయ-అనంతశక్తయె-ప్రాకృతాయప్రకృతిప్రవర్తకాయ-యద్వాఅప్రాకృతాయఅప్రాకృతానంతశక్తియుక్తాయ-అయమధఃఃఅగుణత్వాచ్చవికారంబ్రహ్మజ్ఞప్తిమాత్రత్వాత్తారణాతీతంప్రకృతిప్రవర్తకానంతశక్తివిజ్ఞాననిధిత్వాదీశ్వరఃకారణం-తదుభయాత్మనెనమఇతి ॥ ౪౦ ॥ అనంతశక్తిత్వాత్కాలశక్త్యావిశ్వసృష్టృత్వాదిరూపెణనమస్యంతి ॥ కాలాయెతి ॥ కాలాయకాలస్వరూపాయ - కాలనాభాయకాలశక్త్యాశ్రయాయ - కాలావయవానాంసృష్ట్యాదిసమయానాం - సాక్షిణె - తతశ్చవిశ్వాయవిశ్వస్వరూపాయ - తజ్జఃకింజడోహం -నహి-తదుసద్రష్ట్రె-నచద్రష్టృహీతాయ-కింతు-తత్తత్కె నచ-కర్తృమాత్రాయ-విశ్వాహితవెసవఃకారణరూపాయ ॥ ౪౧ ॥ తదెవాహుఃః ॥ భూతెతి ॥ ఆశయశ్చిత్తం -భూతాదిరూపాయ -అతఃసవఃకారణరూపాయెతి • అహంకారాత్తత్తేయానమస్యంతి -త్రిగుణెనెతి -ఎవంసృష్టికార్యె యస్త్రిగుణోభిమానఃతెనగూఢానాంస్వాంశభూతానామాత్మనామనుభాదెనతస్మైతె॥౪౨॥ త్వంతుఅహంకారానావృతఇతిస్తువంతి॥ నమఇతి॥ అనంతాయఅహంకారాపరిచ్ఛెదాత్-అతఃసూత్ర్యాయ-అదృశ్యత్వాత్-అతఏవకూటస్థాయఉపాధికృతవికారాభావాత్-అతఏవవిభవిశ్చతెసవఃజ్ఞాయ-విభవస్తుత్వా-అభిధత్యాహుయల్వెనస్తువంతి-నా

నావాదానురోధాయ- అస్తి-నాస్తి - సర్వజ్ఞః- కించిదజ్ఞః- బద్ధః- ముక్తః- ఏకః- అనేకః-ఇత్యాదీక్షానానానువాదాన్ అనురుణద్ధి- మాయయానువర్తతే- యస్తస్మై కించ-వాచ్యవాచకశక్తయేఅభిధానాభిధేయశక్తిభేదాదపినానాత్వేనప్రతీయమానాయైత్యర్థః॥౫౩॥ అనావృతత్వమేవహేత్వంతరేణాపి సూచయంత్యాహస్తువంతి ॥ నమఇతి ॥ ప్రమాణమూలాయ చక్షురాదీనాం చక్షురాదిరూపాయ - అతఎవ- కవయేస్వయంతన్నిరపేక్షజ్ఞానాయ- కుతఃశాస్త్రయోనయేవేదాత్మకనిశ్వాసాయ ॥ ౫౫ ॥ కించ-అనావృతైశ్వర్యత్వాదేవచతుర్మూర్తిస్వరూపేణసమోపాస్యత్వేనానమంతి ॥ నమఃకృష్ణాయేతి ॥ రామాయసంకర్షణాయ- వసుదేవసుతాయ- వసుదేవశబ్దితంశుద్ధంసత్త్వం- తత్రప్రకాశమానాయ- వాసుదేవాయేత్యర్థః- సాత్వతాముపాస్యకానాం- పతయేసాలోక్యాదినాపాలకాయ- ఏవంచతుర్మూర్తయేకృష్ణాయతుభ్యంనమఇతి ॥ ౫౫॥ కథంచతుర్మూర్తిత్వేతిచేదాహుః ॥ నమోగుణప్రదీపాయేతి ॥ గుణాఃఅంతఃకరణాని- తాన్ప్రదీపయతిప్రకాశయతీతితథాతస్మై- చిత్తాద్యధిష్ఠాతృత్వేనచతుర్మూర్తిత్వేతిభావః- ననుతథాప్యేకస్యైవకథంచతుష్ట్వమతఆహుః- గుణాత్మచ్ఛాదనాయచ- తైరేవగుణైరుపాస్యకానాంఫలవైచిత్র্యాయ- ఆత్మానమాచ్ఛాద్యనానాత్వేనప్రకాశమానాయేత్యర్థః- ననుకథంతర్హిప్రతీతిరతఉక్తం- గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ- చిత్తాదీనాంచేతనాధ్యవసాయాదివృత్తిభిరుపలక్ష్యాయ- ఉపలక్షణమేవాహుః- గుణద్రష్ట్రేతత్సాక్షిణే- కథంచిదుపలక్ష్యఏవనజ్ఞేయఇత్యాహుః- స్వసంవిదేఅగోచరాయేత్యర్థః॥ ౫౬ ॥ అగోచరత్వముపలక్ష్యత్వం- దర్శయంత్యోనమంతి ॥ అవ్యాకృతేతి ॥ అవ్యాకృతవిహారాయ అతక్యగుహ్యజ్ఞేయర్థః- సర్వవ్యాకృతసిద్ధయేసర్వకార్యోత్పత్తిప్రకాశహేతుత్వేనోపలక్షణమేతాగ్యాయేత్యర్థః- ఉపలక్షణంతరమాహుః- హృషీకేశ- కరణప్రవర్తక-కిం

నురోధాయ వాచ్యవాచకశక్తయే । ౫౩ । నమఃప్రమాణమూలాయ కవయేశాస్త్రయోనయే । ప్రవృత్తాయనివృత్తాయ నిగమాయనమోనమః ॥ ౫౫ । నమఃకృష్ణాయరామాయ వసుదేవసుతాయచ । ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ సాత్వతాంపతయేనమః ॥ ౫౫ । నమోగుణప్రదీపాయగుణాత్మచ్ఛాదనాయచ । గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ గుణద్రష్ట్రే స్వసంవిదే । ౫౬ ॥ అవ్యాకృతవిహారాయసర్వవ్యాకృతసిద్ధయే । హృషీకేశనమస్తేస్తుమునయేమౌనశీలినే ॥ ౫౭ ॥ పరాపరగతిజ్ఞాయ సర్వాధ్యక్షాయతేనమః । అవిశ్వాయచవిశ్వాయతద్ద్రష్ట్రే స్యచహేతవే॥ ౫౮ । త్వంహ్యస్యజన్మస్థితిసంయమాన్విభోగుణైరనీహోకృతకాలశక్తిధృత్ । తత్తత్స్వభావాన్ప్రతిబోధయన్సతస్మీక్షయామోఘవిహారఈహసే ॥ ౫౯ । తస్యైవతేమూస్తనవస్త్రిలోక్యాం శాంతాఅశాంతాఉతమూఢయోనయః । శాంతాఃప్రియాస్తేహ్యధునావితుంసత్తాంస్థితుశ్చేతదమఃపగీప్సయేహతాః ॥౬౦॥ అపరాధస్సకృద్భక్త్యాసోఢవ్యస్సప్రజాకృతః । క్షంతుమర్హసిసర్వాత్మన్మూఢస్యత్వామజానతః ॥౬౧॥ అనుగృహ్ణీష్వభగవన్ప్రాణాంస్త్యక్తుముపక్రమం । స్త్రీణాంనస్సాధుశోచ్యానాంపతిప్రాణఃప్రదీయ

వీక్షయేత్యర్థః- న- మునయేఅత్మారామాయ- కింసాధనవశేన- నహినహి- మౌనశీలినేమౌనమాత్మారామతా - తస్యస్వభావాయ ॥ ౫౭ । పరాపరేతి॥ కుతఃపరాపరగతిజ్ఞాయస్థూలసూక్ష్మాణాంగతిజ్ఞత్వేన- నక్వాపినజ్ఞాయతేత్యర్థః- అపిచ - సర్వాధ్యక్షాయసర్వస్యాధిష్ఠాత్రేకుతఏతత్- అవిశ్వాయ- నవిశ్వంయస్మిన్నైథాయధే- విశ్వాయచతద్విపరీతాధిష్ఠానాయేత్యర్థః- కించ- తద్ద్రష్ట్రేఅత్యాసాధవాదసాక్షిణే అపిచ- అస్యచవిశ్వాత్యాసస్య - తదపవాదస్యచ- విద్యావిద్యాభ్యాం హేతవే - యద్వా - అవిశ్వాయవిశ్వైజసాద్యవస్థారహితాయ- విశ్వాయమాయయాన్యాంశ్చేస్తత్తదవస్థాయ - తద్ద్రష్ట్రే - తాసామవస్థానాంభావాభావసాక్షిణే - అన్యత్సమానం- తస్మాత్సర్వజ్ఞత్వసర్వాధిష్ఠాతృత్వాత్మారామత్వాదిభిర్నిరతిశయైశ్వర్యాయ- తుభ్యంనమఇతి ॥ శ్లో ॥ విశేషణైరసంకీర్ణైః పంచపంచాశతానుతః। అహిస్త్రీభిఃప్రసన్నోయస్తాసామభవద్ధరిః ॥శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ ౫౮॥ ఏవంతావద్దండానుమోదనన మస్తాసైశ్చభగవంతంప్రసాద్యేదానీంత్వదధీనప్రాణినాంకోపరాధఇత్యాశయవంత్యఃప్రార్థయంతే ॥ త్వంహీతి ॥ అస్యలోకస్యజన్మాదీక్షత్వమేవఅకృతఅకరోః- తతశ్చతాక్తాక్తా- సంస్కారరూపేణసతఃస్వభావాన్- ఘోరత్వాదీక్-ప్రబోధయక్ఈహసేక్రీడసే-యద్వా అస్యజన్మాదీక్- త్వమేవమేహసఇత్యన్వయః- కథంభూతః - అకృతాఅనాదిర్యాకాలశక్తిః - తాంధారయతీతితథా - అస్యత్సమానం॥ ౫౯॥ తస్యేతి॥ అతః- తస్యతవైవామూస్తనవః- తస్యంతఇతితనవఃక్రీడోపస్కరాః- తథాపి - తవధునాశాంతాఃప్రియాయాః- కుతఃసతాంధర్మపరిపాలనేచ్ఛయా- ఈహతఃప్రవర్తమానస్య- అతస్తానవితుం- స్థాతుఃస్థితస్య॥ ౬౦॥ ఏవంచతవాప్రియాచరణేవ్యపరాధఃతన్మాసోఢవ్యఇత్యాహుః ॥ అపరాధఇతి ॥ ౬౧॥ ౬౨॥ యస్మాదమగ్రహేబాపి అన్యే పుంవత్స్యరేవేతిచేన్నేత్యా

హుః ॥ విధేహీతి ॥ త్వదాజ్ఞయా ప్రాణినో నాద్యామేతి భావః ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ వయమితి ॥ యదసద్గ్రహ ఇతి - యతః స్వభావః అసద్గ్రహరూపః - యద్వా - యతః స్వభావాత్ - అసతి దేహాదావాగ్రహః - స దుస్త్యజ ఇతి ॥ ౫౬ ॥ త్వయేతి ॥ గుణైర్వివిధతయా - సృజ్యత ఇతి గుణవిసర్జనం - తత్రాపి నానాస్వభావాదయో యస్య తత్ ॥ ౫౭ ॥ వయమితి ॥ జాత్యా జన్మనైవ - ఉరుమన్యవ్యోఽగ్రహాంతే - వయం కథం త్యజామః ॥ ౫౮ ॥ భవానితి ॥ హి యస్మాత్ - తత్ర త్వన్మాయాత్యాగే - భవానేవ కారణమిత్యనుగ్రహం విధేహి - మమాజ్ఞయా ఖాదతేతి - ఈశ్వరత్వాన్నిగ్రహం వా - విధేహి ॥ ౫౯ ॥ ఇతీతి ॥ యతో గోభిర్నృభిశ్చ నదీ భుజ్యతామితి ॥ ౬౦ ॥ య ఇతి ॥ తస్య యుష్మాభిర్భయం నోత్పాదనీయమిత్యాజ్ఞా ॥ ౬౧ ॥ ఇతోఽపి త్వయా నిర్గంతవ్యమిత్యాహ ॥ య ఇతి ॥ త్వయి స్థితే తన్న సంభవతీతి భావః ॥ ౬౨ ॥ న చ తవ గరుడభ

తామ్ ॥ ౫౩ ॥ విధేహి తే కింకరీణామనుష్ఠేయం తవాజ్ఞయా । యచ్ఛ్రద్ధయానుతిష్ఠన్వై ముచ్యతే సర్వబంధనాత్ ॥ ౫౪ ॥ బాదరాయణిః ॥ ఇత్థం స నాగపత్నీభిర్భగవాన్సమభిష్టుతః । మూర్ఛితం భగ్నశిరసం విససర్జాంఘ్రికుట్టనైః ॥ ౫౫ ॥ ప్రతిలబ్ధేంద్రియప్రాణః కాలీయశ్శనకైర్హరిమ్ । కృచ్ఛ్రాత్సముచ్ఛ్వసన్దీనః కృష్ణం ప్రాహ కృతాంజలిః ॥ ౫౬ ॥ కాలీయః ॥ వయం ఖలాస్సహోత్పత్త్యా తామసా దీర్ఘమన్యవః । స్వభావో దుస్త్యజో నాథ భూతానాం యదసద్గ్రహః ॥ ౫౭ ॥ త్వయా సృష్టమిదం సర్వం ధాతర్గుణవిసర్జనమ్ । నానాస్వభావవీర్యౌజోయోనిబీజాశయాకృతి ॥ ౫౮ ॥ వయం చ తత్ర భగవన్సర్పా జాత్యురుమన్యవః । కథం త్యజామస్త్వన్మాయాం దుస్త్యజాం మోహితాస్తయా ॥ ౫౯ ॥ భవాన్హి కారణం తత్ర సర్వజ్ఞో జగదీశ్వరః । అనుగ్రహం నిగ్రహం వా మన్యసే తద్విధేహి నః ॥ ౬౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యాకర్ణ్య వచః ప్రాహ భగవాన్కార్యమానుషః । నాత్ర స్థేయం త్వయా సర్ప సముద్రం యాహి మా చిరమ్ ॥ స్వజ్ఞాత్యపత్యదారాఢ్యో గోనృభిర్భుజ్యతాం నదీ ॥ ౬౧ ॥ య ఏతత్సంస్మరేన్మర్త్యస్తుభ్యం మదనుశాసనమ్ । కీర్తయన్నుభయోస్సంధ్యోర్న యుష్మద్భయమాప్నుయాత్ ॥ ౬౨ ॥ యోఽస్మిన్స్నాత్వా మదాక్రీడే దేవాదీంస్తర్పయేజ్జలైః । ఉపోష్య వా స్మరన్నర్చేత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౬౩ ॥ ద్వీపం రమణకం హిత్వా హ్రదమేతముపాశ్రితః । యద్భయాత్స సుపర్ణస్త్వాం నాద్యాన్మత్పదలాంఛితమ్ ॥ ౬౪ ॥ ఋషిః ॥ ముక్తో భగవతా రాజన్కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా । తం పూజయామాస ముదా నాగపత్న్యశ్చ సాదరమ్ ॥ ౬౫ ॥ దివ్యాంబరస్రఙ్మణిభిః పరార్ధ్యైరపి భూషణైః । దివ్యగంధానులేపైశ్చ మహత్యోత్పలమాలయా ॥ ౬౬ ॥ పూజయిత్వా జగన్నాథం ప్రసాద్య గరుడధ్వజమ్ । నాగరాజోఽభ్యనుజ్ఞాతః పరిక్రమ్యాభివంద్య తమ్ ॥ ౬౭ ॥ సకళత్రసుహృత్పుత్రో ద్వీపమబ్ధేర్జగామ హ । తదైవ సామృతజలా యమునా నిర్విషాభవత్ ॥ ౬౮ ॥ అనుగ్రహాద్భగవతః క్రీడామనుజరూపిణః ॥ ౬౯ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే షోడశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ నాగాలయం రమణకం కస్మాత్తత్యాజ కాళియః । కృతం కిం వా సుపర్ణస్య తేనైకేనాసమంజసమ్ ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఉపహార్యైస్సర్పజనైర్మాసి మాసీహ యో బలిః । వానస్పత్యో మహాబాహో నాగానాం ప్రాఙ్నిరూపితః ॥ ౨ ॥ స్వం స్వం భాగం ప్రయచ్ఛంతి నాగాః పర్వణి పర్వణి । గోపీథాయా

యంభతేదిత్యాహ ॥ ద్వీపమితి ॥ ౬౩ ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖

శ్లో ॥ నాగం సప్తదశే నాగాలయం తం నిరయాపయత్ । బంధూంశ్చ సఖినః శ్రాంతాన్సుప్తాంస్తత్ర దవాదపాత్ ॥ నాగేతి ॥ అసమంజసం అప్రియం ॥ ౧ ॥ ఉపహార్యైరితి ॥ ఉపహార్యైర్భక్ష్యైః - సర్పజనైః సర్పాయత్తైర్జనైః - వానస్పత్యః వనస్పతేర్మూలే దేయః - నాగానాం తద్బాధాపరిహారాయ - యో బలిః నిరూపితః ఉపకల్పితః - యద్వా - ఉపహార్యైస్సుపర్ణభక్ష్యైః - సర్పా ఏవ జనాః తైః - నాగానాం సంబంధీ భాగః - యస్మిన్నేకైకో నాగో దీయతే - తథాభూతో బలిః సుపర్ణాయ నిరూపిత ఇతి ॥ ౨ ॥ స్వమితి ॥ తే చ నాగాః స్వం స్వం భాగం - జన్యైర్దత్తం - సుపర్ణాయ ప్రయచ్ఛంతి తతోఽర్థితాః - గోపీథాయ - పురక్షణాయ ॥ ౩ ॥ విషేతి ॥ విషవీర్యాభ్యాం మోహదః -

తేనావిష్టః- కాద్రవేయఃకశ్యపుత్రః-కాళీయః- గరుడంకదర్థీకృత్యఆవిగణయ్య- స్వంభాగమదత్వా- అన్యైర్దత్తమపి - తంబలం స్వయమేవబుభుజే॥ ౪॥ తమితి॥ విషమేవాయ ధంయస్యసః- ప్రత్యభ్యయాత్ తోష్ఠంప్రతిజగామ - ఉచ్ఛ్వసైకమస్తకః - ఉన్నమితానేకఫణః- రదాయధఃదంతాయుధః- కరాళజిహ్వశ్చాసాపుచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనశ్చ ఉచ్ఛ్వసితానిఉజ్జృంభితానిఉగ్రలోచనానియస్యసః॥ ౬॥ తమితి॥ తార్క్ష్యపుత్రో గరుడఃమధుసూదనస్యానంయస్మిక్సఃం॥ ౭॥ సుపర్ణేతి॥తస్యగరుడస్యాగమ్యం-అగాధతయాచదురాసదం॥ ౮॥తదగమ్యత్వే కారణంతరమాహ ॥ తత్రేతి ॥ నివారితోపి- ఆహరత్ ఆభక్షయత్॥౯॥౧౧॥తదితి॥తే

త్మనస్సర్వేసుపర్ణానాయమాత్మనే॥ 3॥ విషవీర్యమదావిష్టఃకాద్రవేయస్తుకాళియః । కదధీకృత్య గరుడంస్వయంతుబుభుజేబలిమ్॥ ౪ । తచ్ఛ్రుత్వాకుపితోరాజన్గరుత్మాన్భగవత్ప్రియః। విజిఘాంసుర్మహావేగఃకాళీయంసముపాద్రవత్ । ౫। తమాపతంతంతరసావిషాయుధఃప్రత్యభ్యయాదుచ్ఛ్రితనైకమస్తకః । దష్ట్విస్సుపర్ణంవ్యదశద్రదాయుధఃకరాళజిహ్వాచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనః ॥ ౬ । తంతార్క్ష్యపుత్రస్సనిరస్యమన్యుమాన్ప్రచండవేగోమధుసూదనాసనః । పక్షేణసవ్యేనహిరణ్యరోచిషాజఘానకద్రూసుతమున్నవిక్రమః॥ ౭॥ సుపర్ణపక్షాభిహతఃకాళీయోతీవవిహ్వలః। హ్రదంవివేశకాళింద్యాస్తగమ్యంమురాసదమ్॥ ౮। తత్రైకదాజలచరంగరుడోభక్ష్యమీప్సితమ్। నివారితస్సౌభరిణాప్రసహ్యాఝుషితోహరత్ ॥ ౯ । మీనానాసుమఃఖితాదృష్ట్వాదీనాన్మీనపతౌహతే। కృపయాసౌభరిఃప్రాహతత్రత్యైర్మమాచరత్ । ౧౦ । అత్రప్రవిశ్యగరుడోయదిమత్స్యాన్కథంచన। సద్యఃప్రాణైర్వియుజ్యేతసత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్॥ ౧౧ । తత్రాకాళీయఃపరంవేదనాన్యఃకశ్చనలేలిహః । అవాప్తోన్దరుడాద్భీతఃకృష్ణేనచవివాసితః॥ ౧౨॥ కృష్ణంహ్రదాద్వినిస్క్రాంతందివ్యస్రగ్గంధవాససమ్। మహామణిగణాకీర్ణంజాంబూనదపరిష్కృతమ్॥ ౧3 ॥ ఉపలభ్యోత్థితాస్సర్వే లబ్ధప్రాణాఇవాసవాః। ప్రమోదనిభృతాత్మానోగోపాఃప్రీత్యాభిరేమిరే। ౧౪। యశోదారోహిణీనందోగోప్యోగోపాశ్చకారవ। కృష్ణంసమేత్యలబ్ధేహాఆసన్లబ్ధమనోరథాః। ౧౫ । రామశ్చాచ్యుతమాలింగ్యజహాసాస్యానుభావవిత్ । నాగాగావోవృషావత్సాలేభిరేపరమాంముదమ్॥ ౧౬। నందంవిప్రాస్సమాగమ్యగురవస్సకళత్రకాఃఊచుస్తేకాళియగ్రస్తోదిష్ట్యాముక్తస్తవాత్మజః॥ ౧౭ । యశోదాచమహాభాగానష్టలబ్ధప్రజాసతీ। పరిష్వజ్యాంకమారోప్య ముమోచాశ్రుకణాన్బహూన్ ॥ ౧౮ ॥ తతశ్చాస్తంగతేభానౌకృష్ణోవాసమకల్పయత్ । సరామస్సహగోపాలోమాత్రాపిత్రాసగోధనః॥ ౧౯। తాంరాత్రింతత్రరాజేంద్రకుత్తృడ్భ్యాంశ్రమకర్శితాః । ఊషుర్వ్రజౌకసోగావోకాళింద్యా ఉ

దవాగ్నితోగోపసంరక్షణఘట్టః.

పకూలతః॥ ౨౦ । తదాత్వపిమోద్ధూతోదవాగ్ని స్సర్వతోవ్రజమ్। సుప్తంనిశీథఆవృత్యప్రదగ్ధుముపచక్రమే। ౨౧॥ తతఉత్థాయసంభ్రాంతాదహ్యమానావ్రజౌకసః । కృష్ణంయయుస్తేశరణంమాయామనుజమీశ్వరమ్॥ ౨౨॥ కృష్ణకృష్ణమహాభాగహేరామామితవిక్రమ।ఏషఘోరతమోవహ్నిస్తావకాన్గ్రసతేహనః । ౨3 ॥ సుమస్తరాత్వాన్నఃపాహికాలాగ్నేస్సుహృదఃప్రభో। నశక్నుమస్త్వచ్చరణంసంత్యక్తుమకుతోభయమ్ । ౨౪ । ఇత్థంస్వజనవైక్లవ్యనిరీక్ష్యజగదీశ్వరః । తమగ్నిమపిబ

లిహఃసర్పఃఅతస్తత్రావాప్తోత్॥ ౧౭॥ కృష్ణమితి॥ జాంబూనదంసువర్ణం- తేనాలంకృతం॥ ౧3 ॥ ఉపలభ్యేతి॥ ఆసవఃఇంద్రియాణి- ప్రమోదనిభృతాత్మానఃఆనందపూర్ణమనసఃు॥ ౧౪॥ యశోదేతి॥ లబ్ధేహాఃలబ్ధచేష్టాఃు॥ ౧౫॥ రామఇతి॥ నగాఃవృక్షాఅపి- పూర్వంశుష్కాస్సంతఃసద్యఃపవిరూఢాఇత్యర్థఃు॥ ౧౬॥ నందమితి॥ తేవిప్రాఃఊచుఃు॥ ౧౭॥ యశోదేతి॥నష్టలబ్ధప్రజానష్టప్రాయాపునర్లబ్ధాప్రజాయయాసా॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తామితి॥ శ్రమేణవర్కశితాఃఉపకూలతఃకూలప్రాంతే॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨3॥ సుహృత్తరాదితి॥ కాలాగ్నేఃకృత్యరూపాదగ్నేఃసద్యోభక్షీభవేఃకింతు- త్వచ్చరణవిముఖాదిత్యాహుఃు- నశక్నుమఇతి॥ ౨౪॥ ఇత్థమి

తి ॥ శ్లో ॥ విమోహనే హదండేన తత స్స్వశరణం గతాన్ । గోపాన పాదనం తోసావనం తవనవహ్నితః ॥ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః॥ ౨౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో ॥ అష్టాదశేత తో గ్రీష్మే వసంతగుణలక్షితే । అఘాతయద్బలేనాలం ప్రలంబం లీలయా హరిః ॥ కృత్వా నృత్యం ఛణగ్రముకాశీ యస్యస కౌతుకమ్ । బలం ప్రలంబతుం గాంస మారోహ యదమిత్రహా ॥ ౧ ॥ వ్రజ ఇతి ॥ గోపాలఛద్మమాయయా గోపాలస మేవచ్ఛద్మయ స్యాంతయా ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ వసంతసామ్యమాహ - చతుర్భిః ॥ యత్రేతి ॥ యత్ర గ్రీష్మేపి - నిర్ఝరాణాం ని ప్రోదేన ఘోషేణ - నివృత్తస్వనాః ఛన్నధ్వనయః - ఝిల్లికాః కరోరధ్వనయః - సూక్ష్మకీటా యస్మిన్ - తథాభూతం బృందావనం భవతి - కించ - శశ్వత్తేషాం నిర్ఝరాణాం శీకరైః అంబుకణైః - జుష్టాః స్నిగ్ధా యేద్రుమా స్తేషాం మండలైర్మండితం ॥ ౪ ॥ సరిదితి ॥ యత్ర గ్రీష్మే - వనేవా - నిదాఘో గ్రీష్మః -

తీవ్రమనంతోనంతశక్తిధృత్ । ౨౫ । ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తదశోధ్యాయః. ❖❖

——❖ గ్రీష్మర్తువర్ణనప్రారంభః. ❖——

శ్రీశుకః ॥ అథ కృష్ణః పరివృతో జ్ఞాతిభిర్ముదితాత్మభిః । అ * నుగీయమానో న్యవిశద్వ్రజం గోకులమండితః ॥ ౧ ॥ వ్రజే విక్రీడతో రేవం గోపాలచ్ఛద్మమాయయా । గ్రీష్మో నామర్తురభవన్నాతి ప్రేయాన్ శరీరిణామ్ ॥ ౨ ॥ స చ బృందావనగుణైర్వసంత ఇవ లక్షితః । యత్రాస్తే భగవాన్ సాక్షాద్రామేణ సహ కేశవః ॥ ౩ ॥ యత్ర నిర్ఝరనిర్హ్రాదనివృత్తస్వనఝిల్లికమ్ । శశ్వత్తచ్ఛీకరైర్జుష్ట ద్రుమమండలమండితమ్ ॥ ౪ ॥ సరిత్సరః ప్రస్రవణోర్మి వాయునా కహ్లారకంజోత్పలరేణుహారిణా । న విద్యతే యత్ర వనౌకసాం దవో నిదాఘవహ్న్యర్కభవోతిశాడ్వలే ॥ ౫ ॥ అగాధతోయహ్రదినీతటోర్మిభిర్ద్రవత్పురీష్యాః పులినైస్సమంతతః । న యత్ర చండాంశుకరా విషోల్బణా భువో రసం శాడ్వలితం విగృహ్ణతే ॥ ౬ ॥ వనం కుసుమితం శ్రీమన్నదచ్చిత్రమృగద్విజమ్ । గాయన్మయూరభ్రమరం కూజత్కోకిలసారసమ్ ॥ ౭ ॥ క్రీడిష్యమాణస్తత్కృష్ణో భగవాన్ బలసంయుతః । వేణుం విరణయన్ గోపైర్గోధనైస్సంవృతోవిశత్ ॥ ౮ ॥ ప్రవాళబర్హస్తబకస్రగ్ధాతుకృతభూషణాః । రామకృష్ణాదయో గోపా ననృతుర్యుయుధుర్జగుః ॥ ౯ ॥ కృష్ణస్య నృత్యతః కేచిజ్జగుః కేచిదవాదయన్ । వేణుపాణితలైశ్శృంగైః ప్రశశంసురథాపరే ॥ ౧౦ ॥ గోపజాతిప్రతిచ్ఛన్నా దేవా గోపాలరూపిణః । ఈడిరే కృష్ణరామౌ చ నటా ఇవ నటం నృప ॥ ౧౧ ॥ భ్రమణైర్లంఘనైః క్షేపై రాస్ఫోటనవికర్షణైః । చిక్రీడతుర్నియుద్ధేన కాకపక్షధరౌ క్వచిత్ ॥ ౧౨ ॥ క్వచిన్నృత్యత్సు చాన్యేషు గాయకౌ వాదకౌ స్వయమ్ । శశంసతుర్మహారాజ సాధు సాధ్వితి వాదినౌ ॥ ౧౩ ॥ క్వచిత్తుంబైః క్వచిద్బిల్వైః క్వచామలకముష్టిభిః । అస్పృశ్యనేత్రబంధాద్యైః క్వచిన్మృగఖగేహయా ॥ ౧౪ ॥ క్వచిచ్చ దర్దురప్లావైర్వివిధైరుపహాసకైః । కదాచిద్దాందోళికయా కర్హిచిన్నృపచేష్టయా ॥ ౧౫ ॥ ఏవం తౌ లోకసిద్ధాభిః క్రీడాభిశ్చేరతుర్వనే । నద్యద్రిద్రోణికుంజే

——❖ ప్రలంబాసురవధఘట్టః. ❖——

షు కాననేషు సరస్సు చ ॥ ౧౬ ॥ పశూంశ్చారయతోర్గోపైస్తద్వనే రామకృష్ణయోః । గోపరూపీ ప్రలం

తేన - తత్తాలీనవహ్న్యర్కాభ్యాం చ భవతి యో దవః తాపః - అతిశాడ్వలే అతిహరితతృణకీర్ణే - యద్వా - అతి క్రాంతశాడ్వలేపి స్థానే ॥ ౫॥ న చ శాడ్వలశోషో వక్తుం శక్యం - తత్రాహ ॥ అగాధేతి ॥ అగాధాని తోయాని యాసాం తాసాం - హ్రదినీనాం తటస్పర్శిభిరూర్మిభిః - పులినైస్సహ ద్రవత్పురీషం పంకో యస్యాస్తస్యాః - భువః - రసం శాడ్వలితం శాడ్వలరూపతాం చ - విషవదుల్బణా అపి - సూర్యరశ్మయో నవిగృహ్ణంతే న హరంతి ॥ ౬॥ వనమితి ॥ తద్వనం - నదంతః చిత్రాః - మృగాః - ద్విజాశ్చ యస్మిన్ - గాయంతో మయూరాః భ్రమరాశ్చ యస్మిన్ - కూజంతః కోకిలాః - సారసాశ్చ యస్మిన్ తత్ ॥ ౭॥ క్రీడిష్యమాణ ఇతి ॥ తద్వనం అవిశత్ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ భ్రమణైరితి ॥ కాకపక్షౌ చూడాకరణాత్ ప్రాక్తన కేశాః - భ్రమణాది ప్రకారైః - నియుద్ధేన బాహుయుద్ధేన - చిక్రీడతుః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ క్వచిదితి ॥ కుంభైః కుంభవృక్షఫలైః - అస్పృశ్యత్వం - నేత్రబంధశ్చ తదాద్యైః - మృగాణాం ఖగానాంచ చేష్టయా ॥ ౧౪ ॥ క్వచిదితి ॥ దర్దురప్లావైర్మండూకప్లుతిభిః - ఆందోళికయా డోలాలంబనేన - నృపాణామివ లీలయా ॥ ౧౫ ॥ ఏవమితి ॥ నద్యః అద్రి ద్రోణయః - కుంజానిచ - యేషు ॥ ౧౬ ॥ పశూనితి ॥

చారయతోస్మతోః - తద్వనేతస్మిన్వనే - తద్యోజిహీర్షయా ॥ ౧౭ ॥ తత్రేతి॥ యథాయథం వయోబలాద్యనురూపం - ద్వంద్వీభూయ॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ పరివృఢానాయకౌ - తత్రకేచన శ్రీకృష్ణసంఘట్టినఃశ్రీకృష్ణపటీయాః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ వహంతఇతి ॥ వాహ్యమానాఃప్రత్యేనోహ్యమానాః॥ ౨౩॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అవిషహ్యమితి॥ కృష్ణదృష్టిపంచనాయ అపరుహ్యహేస్మిన్నిత్య వరోహణం మర్యాదాతతఃపరం దూరమగాత్ ॥ ౨౫ ॥ తేమితి॥ ధరణిధరేంద్రగౌరవంయస్యతం - నిజంఆసురంవపుఃఆస్థితఃపురటపరిచ్ఛదఃసువర్ణాలంకారఃతటిద్వ్యుమాఇవిద్యుద్దీప్తిమానిత్యలంకారోపమా ఉడుపతివాడితిరాకోపమా - ఉడుపతింవహతీత్యుడుపతివట్ యథోచితస్థానేషుస్థితావిద్యుతోభవంతి ఉచరిచోడుపతిః - తచాసాంబు దోయథాభాతి - తద్వద్భాతీత్యర్థః॥ ౨౬॥ నిరీక్ష్యేతి॥ అలంఅవైవేగేన - ప్రదీప్తైదృశౌయస్మిన్వపుషితత్ - భ్రకుటీతటసంలగ్నా ఉగ్రదంష్ట్రాయస్మిన్తత్ - ప్రదీప్తభృక్భ్రకుటీతటం యస్మిన్ - ఉగ్రాఃదంష్ట్రా

బోగాదసుర స్తజ్జిహీ ర్షయా ॥ ౧౭ ॥ తంవిజ్ఞానపిదాశార్హోభగవాన్ సర్వదర్శనః । అన్వమోదతతత్సఖ్యంవధంతస్యవిచింతయన్ ॥ ౧౮ ॥ తత్రోపహూయగోపాలాన్ కృష్ణఃప్రాహవిహారవిత్ । హేగోపావిహరిష్యామోద్వంద్వీభూయయథాయథమ్॥ ౧౯॥ తత్రచక్రుఃపరివృఢాగోపారామజనాదనౌ।కృష్ణసంఘట్టినఃకేచిదాసన్ రామస్యచాపరే ॥ ౨౦ ॥ ఆచేరుర్వివిధాఃక్రీడావాహ్యవాహకలక్షణాః । తత్రారోహంతిజేతారోవహంతిచపరాజితాః । ౨౧ ॥ వహంతోవాహ్యమానాశ్చరయంతశ్చగోధనమ్ । భాండీరకంనామవటంజగ్ముఃకృష్ణపురోగమాః ॥ ౨౨ । రామసంఘట్టినోయత్ర హిశ్రీదామవృషభాదయః । క్రీడాయాంజయినస్తాంస్తేహ్యూహుఃకృష్ణాదయోనృప ॥ ౨౩ ॥ ఊఢవాహకృష్ణోభగవాన్ శ్రీదామానంపరాజితః । వృషభంభద్రసేనస్తుప్రలంబోరోహిణీసుతమ్ । ౨౪ । అవిషహ్యంమన్యమానఃకృష్ణందానవపుంగవః । వహన్ద్రుతతరంప్రాగాదవరోహణతఃపరమ్ ॥ ౨౫ । తమువ్వహ ధరణిధరేంద్రగౌరవంమహాసురోనిహతరయోనిజంవపుః । సఆస్థితఃపురటపరిచ్ఛదోబభౌతటిన్మమానుడుపతివాడివాంబుదః ॥ ౨౬॥నిరీక్ష్యతద్వపురలమంబరేచరన్ ప్రదీప్తదృగ్భ్రకుటి*తటోగ్రదంష్ట్రమ్ । జ్వలచ్ఛిఖంకటకకిరీటకుండలత్విషాజ్వలంతమలధరఈషదత్రసత్ । ౨౭॥అథాగతస్మృతిరభయోరిపుంబలోవిహాయసాధ్వమివహరంతమాత్మనః । రుషాహరచ్ఛిరసిదృఢేనముష్టినానురాధిపోగిరిమివవజ్రరంహసా ॥ ౨౮ । సఆహతస్సపదివిశీర్ణమస్తకోముఖాద్వమన్ రుధిరమపస్మృతోసురః । మహారవంవ్యసురపతత్సమీరయన్గిరిర్యథామఘవతఆయుధాహతః । ౨౯ । దృష్ట్వాప్రలంబంనిహతంబలేనబలశాలినా । గోపాస్సవిస్మితాఆసన్నసాధ్వంసాధురూపిణమ్ । ౩౦ । ఆశిషోభిగృణంతస్తప్రశశంసుస్తందహ్యమానమ్। ప్రేణ్యాగతమివాలింగ్యప్రేమ్ణావిహ్వలచేతసః॥ ౩౧॥పాపేప్రలంబేనిహతేదేవాఃపరమనిర్వృతాః। అభ్యవర్షన్బలంమాల్యైశ్శశంసుస్సాధుసాధ్వితి॥ ౩౨॥ ❁❁❁

❁❁❁❁❁❁❁ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే-అష్టాదశోధ్యాయః.❁❁❁❁❁❁❁

క్రీడాసక్తేష్వగోపేషు తద్గావోదూరచారిణీః।సైవరంచరంత్యోవివిశుస్తృణలోభేనగహ్వరమ్ ॥ ౧ । అజాగావోమహిష్యశ్చవివిశంత్యోవనాత్వనమ్ । ముంజాటవీంనివివిశుఃక్రందంత్యోదావతర్షితాః॥ ౨ ॥ తేపశ్యంతఃపశూన్గోపాఃకృష్ణరామాదయస్తథా । జాతానుతాపావివిశుర్విచిన్వంతోగ

యస్మిన్ - తచ్చతచ్చేతివా - జ్వలంత్యఃశిఖాఃకేశాఃయస్మిన్తత్ ॥ ౨౭॥ అథేతి॥ ఆగతస్మృతిః- అభయమివ - ఆత్మనఃసాధ్వం - గోపసమూహంవిహాయ - హరంతంరిపుంఅహనత్ - యద్వా-విహాయసా ఆకాశమార్గేణ- ఆత్మనఃప్రాప్తం - అధ్వమివ హరంతమితి- వజ్రరంహసావజ్రవేగేన - ముష్టినా॥ ౨౮॥ సఇతి॥ అపస్మృతఃగతస్మృతిః- మహారవంసమీరయన్ ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఆశిషఇతి ॥ తదహ్వాణంప్రశంసాహ ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతిశ్రీనాథ దీపికాయాం - అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో॥ ఊనవింశేనవిప్లంతుగోపగోకులమృత్యుతః।ముంజారణ్యమరణ్యేగ్నేరరక్షత్తన్నిపానతః॥శ్రీడెతి॥మహారచారిణీఃమహారచారిణ్యఃప్రధమశ్లోకేద్వితీయా॥౧॥ఆజాఇతి॥ వనాద్వనాంతరంనివిశంత్యఃదావేనతప్తితాఃతృషితాఃక్రందత్యఃఇషికాటవీంఅత్యుచ్చైఃతృణవిశేషారణ్యంవివిశుఃషి ॥ ౩ ॥ తఇతి॥ కృష్ణరామాదిదైవ్యపాంతే-స్థతులౌ॥ 3 ॥ తృణైరితి॥ తాసాంగళంఖురైఃదర్భిశ్చఖిన్నైఃన

స్తృణైర్గోష్పదైరంకితైశ్చభూప్రదేశైశ్చ - గవాం మార్గమన్వగమన్ - నష్టాజీవ్యాః గతజీవికాసాధనాః ॥ ౪॥ ముంజాటవ్యమితి ॥ ముంజాటవ్యపిసైవ॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ తతఇతి॥ గోపానాం నాశహేతుర్వనవహ్నిః - సర్వతః ప్రాదురభూత్ - సారథినావాయునా ॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తథేతి॥ కృచ్ఛ్రాత్కగహ్వరప్రవేశతృట్ఛ్రమాదజనితాత్ - ఈక్షణమేవం భాండీరం నీత్వా- తానమోచయదిత్యర్థః॥ ౧౩॥ తతఇతి॥ క్షణేనైవభాండీరం ప్రాపితాః తత్రఅక్షిణ్యున్మీల్యవిస్మితాఆసన్॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ శ్లో॥ శ్రీదామాదిస్వగోపానాం స్వంగమారుహ్యహృష్యతామ్। స్వైశ్వర్యమావిరకరోద్వనవహ్నినిపానతః ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ ఇతిభావార్థదీ

వాంగతిమ్॥ ౩॥ తృణైస్తత్ఖురదచ్ఛిన్నైర్గోష్పదైరంకితైర్గవామ్। మార్గమన్వగమన్సర్వేనష్టాజీవ్యావిచేతసః॥ ౪ ॥ ముంజాటవ్యాం భ్రష్టమార్గం క్రందమానంస్వగోధనమ్। అప్రాప్యతృషితాశ్శ్రాంతాస్తతస్తేసన్యవర్తయన్॥ ౫॥ కృష్ణః ప్రోత్తుంగమారుహ్యావృక్షం మేఘనిభచ్ఛవిః। ఆజ్ఞానమాహ్వయామాసదర్శయన్గాస్స్వనామభిః॥ ౬ ॥ తాఆహూతాభగవతామేఘగంభీరయాగిరా । స్వనామ్నాంనినదంశ్రుత్వాప్రతినేదుఃప్రహర్షితాః॥ ౭॥ తతస్సమంతాద్వనధూమకేతుర్యదృచ్ఛయాభూత్ క్షయకృద్వనౌకసామ్। సమీరితస్సారథినోల్బణోల్ముఖైర్విలేలిహానఃస్థిరజంగమాన్మహాన్॥ ౮॥ తమాపతంతంపరితోదవాగ్నింగోపాస్సగావఃప్రసమీక్ష్యభీతాః। ఊచుశ్చకృష్ణంసబలంప్రపన్నాయథాహరింమృత్యుభయార్దితాజనాః॥ ౯ ॥ గోపాః॥ కృష్ణకృష్ణమహావీర్యహేరామామితవిక్రమ । దవాగ్నినాదహ్యమానాన్ప్రపన్నాంస్త్రాతుమర్హథః॥ ౧౦॥ నూనం త్వద్బాంధవాఃకృష్ణనార్హంత్యేవావసాదితుమ్। వయంహిసర్వధర్మజ్ఞత్వన్నాథాస్త్వత్పరాయణాః॥ ౧౧॥ శ్రీశుకః॥ వచోనిశమ్యకృపణంబంధూనాంభగవాన్హరిః। నిమీలయతమాభైష్టలోచనానీత్యభాషత॥ ౧౨॥ తథేతిమీలితాక్షేషుభగవానగ్నిముల్బణమ్। పీత్వాముఖేనతాన్కృచ్ఛ్రాద్యోగాధీశోవ్యమోచయత్॥ ౧౩॥ తతశ్చతేక్షీణ్యున్మీల్యపునర్భాండీరమాపితాః। నిశామ్యవిస్మితాఆసన్నాత్మానంగాశ్చమోచితాః॥ ౧౪॥ కృష్ణస్యయోగవీర్యంతద్యోగమాయానుభావితమ్। దవాగ్నేరాత్మనఃక్షేమంవీక్ష్యతంమేనిరేమరమ్॥ ౧౫ ॥ గాస్సన్నివర్త్యసాయాహ్నేసహరామోజనార్దనః। వేణుంవిరణయన్గోష్ఠమగాద్గోపైరభిష్టుతః॥ ౧౬॥ గోపీనాంపరమానందఆసీద్గోవిందదర్శనే। క్షణంయుగశతానీవయాసాంయేనవినాభవత్॥ ౧౭॥

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ వర్షర్తువర్ణనఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ తయోస్తదద్భుతంకర్మదవాగ్నేర్మోక్షమాత్మనః। గోపాస్స్త్రీభ్యస్సమాచఖ్యుఃప్రలంబవధమేవచ॥ ౧॥ గోపావృద్ధాశ్చగోప్యశ్చతదుపాకర్ణ్యవిస్మితాః। మేనిరేదేవప్రవరౌరామకృష్ణౌవ్రజంగతౌ॥ ౨॥ తతఃప్రావర్తతప్రావృట్సర్వసత్త్వసముద్భవా। విద్యోతమానపరిధిర్విస్ఫూర్జితనభస్థలా ॥ ౩ ॥ సాంద్రనీలాంబుదైర్వ్యోమసవిద్యుత్స్తనయిత్నుభిః। అస్పష్టజ్యోతిరాచ్ఛన్నంబ్రహ్మేవసగుణంబభౌ॥ ౪॥ అష్టౌమాసాన్నిపీతంయద్భూమ్యాశ్చోదమయంవసు। స్వగోభిర్మోక్తుమారేభేపర్జన్యఃకాలఆగతే॥ ౫ ॥ తటిత్వంతోమహామేఘాశ్చండశ్వసనవేపితాః। ప్రాణనంజీవనంచాస్యము

టీకాయాం - ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ వింశేప్రావృట్శరచ్ఛోభావర్ణనేనవనోచితాః। ప్రావృట్క్రీడానిరూప్యంతేగోపరామయుజోహరేః ॥ హేయాదేయోపమానేనప్రావృట్శరదృతుశ్రియోః। వర్ణనంత్వద్భుతైశ్వర్యకృష్ణలీలావివక్షయా॥ ౧॥ ౨॥ తతఇతి॥ సర్వేషాం ప్రాణినాం - సముద్భవఃఉత్పత్తిః - జీవనతశ్చ - యస్యాం సా - ప్రావృట్ విద్యోతమానాః పరిధయః పరివేషాదిశోభాఃయస్యాం సా - విస్ఫూర్జితం సంక్షుభితం - నభస్థలంచయస్యాంసా॥ ౩॥ సాంద్రేతి॥ సాంద్రైర్నిబిడైః - నీలాంబుదైః - విద్యుద్గర్జితసహితైః ఆచ్ఛన్నం - సగుణంగుణైరాచ్ఛన్నం జీవాఖ్యం - విద్యుద్గర్జితాం బుదానాంసత్త్వరజస్తమోభిరుపమా॥ ౪॥ అష్టావితి॥ పర్జన్యఃసూర్యః - స్వగోభిఃరశ్మిభిః - కాలేయథోచితసమయే అత్రరాజోపమా - కరాదానతః - సమయేపునర్దానతశ్చ - సూచితా॥ ౫॥ తటిత్వంతఇతి॥ అస్యవిశ్వస్య - ప్రాణనంఆప్యా

యనకరం - జీవనముదకం - ముముచుః - కృపాశయః - యథాతత్పంజనంనిరీక్ష్య - అనుకంపమానాః తదాహ్యాయనాయ - స్వజీవనమపిత్య
జంతి - తద్వన్మహాంతోమేఘాః తటిన్నైత్రైస్తప్తంవిశ్వంనిరీక్ష్య - వాయుభివేపితాః జీవనంముముచురితి॥ ౬॥ తపఇతి॥ తపసాగ్నిస్మ్రే
ణ - కృశా - దేవమిథాపజన్యస్యసిక్తా - మిథునేచనఇతిథాతుః - జర్షీయసీ - ఉచ్ఛ్వాసాపుష్టా - కామ్యంతపోయస్యతస్య - తనుఃకామా
నంప్రాప్యయుషితి॥౭॥ శ్రుత్వేతి॥ నియమార్థమేనిత్యకర్మావసానే ఆచార్యనిగమంశ్రుత్వా - తచ్ఛిష్యాఃయథా అధీయంతే - తద్వదితి॥
౯॥ఆసన్నితి॥ అనుశుష్యతీఃఅనుశుష్యంత్యః - ఆస్వతంత్రస్య ఇంద్రియపరతంత్రస్య - స్వతంత్రస్యేతిచ్ఛేదె - నిరంకుశస్యేత్యర్థః॥౧౦॥
హరితేతి॥ హరిభిఃనీలైః - శష్పైఃబాలతృణైః - నీలపత్రాణాక్వచిత్ - క్వచిదింద్రగోపైఃకీటకవిశేషైః - లోహితాఆరక్తా - తత్రతత్రఉచ్చి
లీంధ్రైశ్ఛత్రాకారైఃపుష్పైఃకృతచ్ఛాయానృణాంరాజ్ఞాంశ్రీసేనాసంపదివ॥ ౧౧॥ ఛత్రాణీతి॥ తథాహి - వృష్టేరవిచ్ఛేదెనసం
తఃప్రియంగ్వాదయఃముదందదురితి-విచ్ఛేదెనుష్యంతోనుతాపంచేతి॥ ౧౩॥ జలేతి॥ అబిభ్రత్అబిభరుః - యథాహరిని మెవయేతి - మా

ముచుఃకరుణాఇవ॥ ౬॥ తపఃకృశాదేవమీఢాహ్యాసీద్వర్షీయసీమహీ। యద్దైవకామ్యతపసస్తనుస్సం
ప్రాప్యతత్ఫలమ్॥ ౭॥ నిశాముఖేముఖద్యోతాస్తనుసాభాంతినగ్రహాః। యథాపాపేనపాషండా న
హివేదాఃకలౌయుగే॥ ౮॥ శ్రుత్వాపజన్యనినదంనుండూకావ్యసృజద్గిరఃతూష్ణీంశయానాఃప్రాగ్యస
ద్వబ్రహ్మణానియమార్థయే॥ ౯॥ ఆసన్నుత్పథవాహిన్యఃకుద్రనద్యోనుశుష్యతీఃఽ। పుంసోయథా
స్వతంత్రస్యగేహద్రవిణసంపదఃు॥ ౧౦॥ హరితాహరిభిశ్మశ్రైరింద్రగోపైశ్చలోహితాఽచ్ఛిలీంధ్ర
కృతచ్ఛాయానృణాంశ్రీరివభూరభూత్॥ ౧౧॥ ఛత్రాణిసస్యసంపద్భిఃకర్షకాణాంముదందదుః।
మానినామనుతాపంచదైవాధీనమజానతామ్॥ ౧౨॥ జలస్థలౌకసస్సర్వేనవవారిసేవయా। అబి
భ్రద్రుచిరంరూపంయథాహరిసేవయా॥ ౧౩॥ సరిద్భిస్సంగతస్సింధుశ్చుక్షోభశ్వసనోర్మిమాన్।
అపక్వయోగినశ్చిత్తంకామాక్తంగుణయుగ్యథా॥ ౧౪॥ గిరయోవర్షధారాభిర్హన్యమానానవివ్య
థుఃు। అభిభూయమానావ్యసనైర్యథాధోక్షజచేతసఃు॥ ౧౫॥ మార్గాబభూవుస్సందిగ్ధాస్తృణైశ్ఛన్నా
అసంస్కృతాఃు। నాభ్యస్యమానాశ్రుతయోవిప్రైఃకాలహతాఇవ॥ ౧౬॥ లోకబంధుషుమేఘేషువి
ద్యుతశ్చలసౌహృదాఃు। స్థైర్యంనచక్రుఃకామిన్యఃపురుషేషుగుణిషివ॥ ౧౭॥ ధనుర్వియతిమాహేం
ద్రంనిర్గుణంచగుణాన్యధాత్। వ్యక్తైగుణవ్యతికరేగుణవాన్పుమాంయథా॥ ౧౮॥ నరరాజోపజ
శ్చన్నస్వజోత్థాసురంజితైర్ఘనైఃు। అహంమత్యాభాసితయాస్వభాసాపురుషోయథా॥ ౧౯॥
మేఘాగమోత్సవాహృష్టాఃప్రత్యనందన్శిఖండినఃు। గృహేషుతప్తానివిణ్ణాయథాచ్యుతజనాగమే॥
౨౦॥పీత్వాపఃపాదపాఃపద్భిరాసన్నానాత్మమూర్తయఃు। ప్రాయుఙ్మాస్తపసాశ్రాంతాయథాకామా
నుసేవయా॥ ౨౧॥ సరస్వశాంతరోధస్సూయమురంగాపిసారసాఃు। గృహేష్వశాంతకృత్యేషు గ్రా
మ్యాఇవచురాశయాఃు। ౨౨। జలౌఘనిరభిద్యంతసేతవోవర్షతీశ్వరే। పాషండినామసద్వా
దైర్వేదమార్గాఃకలౌయథా॥ ౨౩॥ వ్యముంచన్వాయుభిర్నున్నాభూతేభ్యోహ్యమృతంఘనాఃు

రినిసేనాయాంప్రకృత్తాహిసద్యఃసవేరురిచారభంత - తస్యాఃపరమధర్మత్వాత్ పరమనుకంపయాచ్ఛ - తద్వదితి॥౧౩॥ సరిద్భిరితి॥ కా
మాక్తంకామనాసనాయుక్తమితి - శ్వసనోర్మిసామ్యం - గుణైర్విషయైర్యుజ్యతఇతిసరిత్సంగతిసామ్యం॥౧౫॥ గిరయఇతి॥ అధోక్షజవిష
యేభ్యోమనోంతే॥ ౧౫॥ మార్గాఇతి॥ అసంస్కృతాఃఅనుక్షణాఃనాభ్యస్యమానాఇత్యసంస్కృతసామ్యం - కాలేనహతాఇతితృణాచ్ఛాద
నసామ్యం॥ ౧౬॥ లోకబంధుషుత్వితి॥ యథాకామిన్యఃపుంశ్చల్యఃు॥ ౧౭॥ ధనురితి॥ నిర్గుణంశూన్యరహితం - గుణినంజ్యా నశబ్దవతివియతి-
ఆకాశాత్ఆశోభత - గుణవ్యతికరాత్మకేవ్యక్తేప్రపంచే - అగుణవాన్నిర్గుణఃపురుషోయథేతి॥ ౧౮॥ నేతి॥ స్వధాసాభాసితయా - అహం
మత్యేతి - స్వచైతన్యేనైవప్రకాశితేనాహంకారేణ భూతేంద్రియదేవతాసంఘాతోజీవోయథా - యద్వా-తద్వత్అహంవిద్యాఽవిద్యా - దాతా - వేత్తా - శూరఇతిస్వప్రతీ
త్యేవారోపితమేతి॥ ౧౯॥ మేఘేషితి॥ మేఘాగమోత్సవోయేషాంతే - అతోహృష్టాఃు॥ ౨౦॥ పీత్వేతి॥ నానాత్మమూర్తయఃు అనేకరూపదే
హాఃు॥ ౨౧॥ సరస్వితి॥ అశాంతానింపంకకంటకాదియుక్తాని - రోధాంసితటానియేషాంతే - శైవప్యన్యాయుఃు నితరామవసన్ - సార
సాఃచక్రవాకాఃు అశాంతానిఘోరాణిఅనుపరతానివా - కృత్యానియేషుతేష్వపిగృహేషు॥ ౨౩॥ జలౌఘైరితి॥ ఈశ్వరేణేంద్రే॥౨౩॥

వ్యముంచన్నితి॥ సున్నాఃప్రేరితాః- ఆశిషఃకామాన్- విశ్వతద్యోరాజానః - వణిజంపతయోవా - ద్విజేరితాః పురోహితైరుక్తాః॥ ౨౮॥ ప్రావృషికృతాఃక్రీడాః- వర్ణయతిసప్తభిః ॥ ఏవమితి ॥ వర్షిష్ఠంసమృద్ధంఅతిశయవర్షయుక్తంవా ॥ ౨౫ ॥ ౨౬॥ వనాకసఇతి॥ వనౌకసఃపులిందాః- ప్రముదితాః- భగవాన్- దదృశే- తథావనరాజీః వనపరంపరాః మధుచ్యుతఃమధుస్రవాః- దదృశే- గిరేస్సకాశాజ్జలధారాః తాసాంనాదాంశ్చ- ఆసన్నానికటవర్తి- నీగుహాశ్చ- యద్వా. వనౌకసఃప్రముదితాఆసన్ తథావనరాజీ వనరాజయః- మధుచ్యుత ఆసన్- గిరెజలధారాఆసన్- తాసెవంభూతాన్- ఆదదృశెసవర్షతోదదర్శ- భగవాన్తథా జలధారాణాంనాదాన్ గుహాశ్చేతి ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ 30॥ 3౧॥ తతఃశరదం వర్ణయత్యేస్తాదశభిః ॥ ఎవమితి ॥ విగతానిఅభ్రాణియస్యాంసా- స్వచ్ఛానిఅంబూనియస్యాంసా- ఆచరుషఃశాంతోనిలోయస్యాంసా॥ 3౨॥శరదితి ॥ నీరజానాముత్పలిన్యాయతయా శరదాకృతానాంనీరజానాముత్పత్త్యావా॥ 33॥ వ్యోమ్నఇతి॥ వ్యోమాదికాంచతుర్ణాం- చతురోమెఘుదీక్షమలాన్ శరదహరత్ ఆశ్రమిణాంచతుర్ణాం- కృష్ణెజాతాభక్తిర్యథాశుభమనుక్షం హరతి - తథాహి- బ్రహ్మచారిణోగుస్వర్థే దకాహరణకుంభశ్రమంయథాభ

యథాశిషోవిశ్వతయఃకాలెకాలెద్విజేరితాః॥ ౨౮॥ ఎవంవనంతద్వర్షిష్ఠం పక్వఖర్జూరజంబుమత్ ।
గోగోపాలైర్వృతోరంతుంసబలఃప్రావిశద్ధరిః ॥ ౨౫ ॥ ధేనవోమందగామిన్యఉధోభారెణభూయసా। యయుర్భగవతాహూతాద్రుతంప్రీత్యాస్నుతస్తనాః ॥ ౨౬ ॥ వనౌకసఃప్రముదితావనరాజీర్మధుచ్యుతః। జలధారాగిరేర్నాదానాసన్నాగుహాశ్చయద్విభుః ॥ ౨౭ ॥ క్వచిద్వనస్పతిక్రోడెగుహాయాంచాభివర్షతి । నిర్విశ్యభగవాన్రెమెకందమూలఫలాశనః ॥ ౨౮ ॥ దధ్యోదనముపానీతంశిలాయాంసలిలాంతికె। సంభోజనీయైర్బుభుజెగోపైస్సంకర్షణాన్వితః॥ ౨౯। శాడ్వలోపరిసంవిశ్యచర్వతోమీలితెక్షణాన్। దృష్ట్వావృషాన్వత్సతరాన్గాశ్చసోవ్యభోభరశ్రమాః॥ 3౦॥ ప్రావృట్శ్రియంచతాంవీక్ష్యసర్వభూతసుఖావహామ్। భగవాన్పూజయాంచక్రెహ్యాత్మశక్త్యుపబృంహితామ్॥3౧॥

శరదృతువర్ణనఘట్టః.

ఎవంనివసతోస్తస్మిన్రామకెశవయోర్వ్రజె। శరత్సమభవద్వ్యభ్రాస్వచ్ఛాంబ్వపరుషానిలా॥ 3౨॥
శరదానీరజోత్పత్త్యానీరాణిప్రకృతింయయుః। భ్రష్టానామివచెతాంసిపునర్యోగనిషెవయా ॥ 33 ॥
వ్యోమ్నోబ్దంభూతశాబల్యంభువఃపంకమపాంమలమ్। శరజ్జహారాశ్రమిణాంకృష్ణెభక్తిర్యథాశుభమ్॥ 3౪॥ సర్వస్వంజలదాహిత్వావిరెజుశ్శుభ్రవర్చసః। యథాత్యక్తైషణాశ్శాంతామునయోముక్తకిల్బిషాః॥ 3౫ ॥ గిరయోముముచుస్తోయంక్వచిన్న ముముచుశ్శివమ్। యథాజ్ఞానామృతంకాలెజ్ఞానినోదధతెనవా॥ 3౬॥ నైవావిదన్క్షీయమాణంజలంగాధజలెచరాః। యథాయుర్నవ్యహంక్షీణంనరామూఢాఃకుటుంబినః॥ 3౭॥ గాధవారిచరాస్తాపమవిందన్శరదర్కజమ్। యథాదరిద్రఃకృపణఃకుటుంబ్యవిజితెంద్రియః॥ 3౮॥ శనైశ్శనైర్జహౌపంకంస్థలాన్యామంచవీరుధః। యథాహంమమతాంధీరాశ్శరీరాదిష్వనాత్మసు ॥ 3౯ ॥ నిశ్చలాంబుర్భూత్తూష్ణీంసముద్రశ్శరదాగమె । ఆత్మన్యుపరతెసమ్యఙ్ముని ర్వ్యపరతాగమః॥ ౪౦॥ కెదారెభ్యస్త్వపోగృహ్ణన్కర్షకాదృఢసెతుభిః। యథాప్రాణైస్సు

క్తిహరతి- తయా- పూర్ణస్యతెనానుపమోగాత్- గురుభిరపి కృతాధర్షస్య తస్యానిమెషాగాత్- ఎవంవ్యోమ్నోబ్దం మెఘుంశరజ్జహార- యథాచ- గృహిణోపత్యాదిసాంకర్యం- భక్తిహరతి వివిక్తవాసరుచ్యుత్పత్తెతెః- తథా- భూతానాం శాబల్యం సాంకర్యం శరద్వపాసుపృష్టిభిః- యాసంకులానివసంతి- యథావ- వనస్థస్యమలధారణత్వెశంభక్తిహరతి - ఎవంభువఃపంకంశరత్యథావ- ఉత్తీనాంకామాది వాసనామలంశ్రీకృష్ణభక్తిహరతి- ఎవమపాంమలం- శరదితి॥ 3౫॥ సర్వస్వమితి ॥ త్యక్తైషణాఃత్యక్తాఃపుత్రవిత్తదారైషణాయై స్తె॥ 3౫॥ గిరయఇతి॥ అయంభావః- నహ్యుపాధ్యాయాఃకర్మవిద్యామి జ్ఞానినోజ్ఞానావృతం సర్వతోవితరంతి- అతఃకృపయాక్వచిదెవ- ఎవంగిరయశ్చివంనిర్మలంతోం- క్వచిన్నముచుఃక్వచిన్న- నపునఃప్రావృషిసర్వతఇతి॥ 3౬॥ నెత్॥ గాధెతు దెజలెచరంతీతతథా మీనాదయఃగాధెతి॥ అవిందన్లెఖిరె॥ 3౮॥ శనైరితి॥ తత్రమమతామివపంకం - అహంతామివ - ఆమపక్వతాం జహురితి॥ 3౯॥ నిశ్చలెతి॥ ఆత్మన్యుపరతె- త్యక్తక్రియొమునిరివ- నిశ్చలాంబుః- సవివంధ్యుపరతాగమఃనివృత్తవెదఘొషవిష- తూష్ణీమభూదితి॥ ౪౦॥ కెదారెభ్యఇతి॥ బద్ధసెతుశాలిక్షెత్రెభ్యఃదృఢైస్సెతుభిఃఅపోగృహ్ణన్- తతఃవృష్ట్యభావాత్- ప్రాణై

రింద్రియైః- తన్నిరోధనఇంద్రియప్రత్యాహారేణద్వారేణ॥౨౧॥ శరదితి॥ దేహాభిమానజంబోధఇవ- వ్రజయోషితాంముకుందఇవ చైత్యధ్వరః॥౨౩॥ఖమితి॥ శరదావిమలా స్తారకాయస్మిక్తత్- ఖమూకాశం-శబ్దబ్రహ్మణోవేదస్యా ర్థాత్ పూర్వోత్తరవిమాంసాప్రణీతాత్- దశమయతీతితథా- తదివ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ఆశ్లిష్యేతి॥ సమఃఅన్యూనానధికఃశీతోష్ణశ్చతం - నతుగౌణ్యః కృష్ణోపహృతచేతసైవ- తాసాంయుస్మాఇతి- యద్వా నకారఉపమార్థకః- తథాచ-కృష్ణహృతచేతసఇవేతి- చేతసాకృష్ణమాశ్లిష్య ఆలింగ్య-యథేష్యర్థఃకృ॥ ౨౫॥ గావఇతి॥ పుష్పిణ్యోగుఖిన్యాఃకన్యోయమానాఃస్వపతిభిఃఅనిచ్ఛంత్యోపి బలాదనుగమ్యమానాఃఈశ్వరారాధనార్థాఃక్రియాఃబుద్ధ్యాదిరనుగమ్యమానాఃసముస్తభోగభాగ్యాయేతి ॥ ౨౬॥ ఉపాహృష్యన్నితి॥ కుముత్కుముదం - కుట్మితాఃముఖఃయస్యతదితిదస్యసామ్యం॥ ౨౭॥ పురేతి॥ ఆగ్రయణైఃనవాన్నప్రాశనార్థైఃవైదికైఃకర్మభిఃఏంద్రియైరింద్రియార్థైఃలౌకికైశ్చమహోత్సవైఃకళాభ్యాంరామకృష్ణాభ్యాం - దర్శనాదిమహోత్సవాభ్యాం॥౨౮॥ వణిజితి॥ వణిజఃయతయఃస్నపాఃస్నాతకాశ్చ- దృష్టాదృష్టాభ్యాంవర్షరుద్ధాస్సంతఃనిర్గమ్యార్థాత్- వాణిజ్యస్వేచ్ఛంద్య- దిగ్విజయ- విద్యాదీక్ష- ప్రపే

వద్ జ్ఞానంతన్నిరోధేనయోగినఃకర్మబంధనాత్॥౨౧॥శరచ్ఛశాంకాంశుజంతాపంభూతానాముడుబోహరత్।దేహాభిమానజంబోధోముకుందోవ్రజయోషితామ్॥౨౩॥ ఖమశోభతనిర్మేఘంశరద్విమలతారకమ్।సత్త్వయుక్తంయథాచిత్తంశబ్దబ్రహ్మార్థదర్శనమ్ ॥ ౨౩ । అఖండమండలోవ్యోమ్నిరరాజోడుగణైఃశశీ।యథాయదుపతిఃకృష్ణోవృష్ణిచక్రావృతోభువి॥ ౨౪॥ ఆశ్లిష్యసమశీతోష్ణంప్రసూనవనమారుతమ్।జనాస్తాపంజహుర్గోప్యోనకృష్ణహృతచేతసః। ౨౫॥ గావోమృగాఃఖగానార్యఃపుష్పిణ్యశ్శరదాభవన్।అన్వీయమానాస్స్వపతిభిఃఫలైరీశక్రియాఇవ। ౨౬। ఉపాహృష్యన్వారిజానిసూర్యోత్థానేకుముద్వినా। రాజ్ఞాతునిభృతాయాలోకాఆసన్దస్యూన్వినానృప। ౨౭। పురగ్రామేష్వగ్రయణైరైంద్రియైశ్చమహోత్సవైఃబభౌభూఃపక్వసస్యాఢ్యాకళాభ్యాంనితరాంహరేః। ౨౮ ॥ వణిగ్వర్తినృపస్నాతానిర్గమ్యార్థాత్ప్రపేదిరే। వర్షరుద్ధాయథాసిద్ధాస్స్వపిండాన్కాలఆగతే। ౨౯ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచవింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకఃఇత్థంశరత్స్వచ్ఛజలంపద్మాకరసుగంధినా। న్యవిశద్వాయునాపేతంనగోపాలకోచ్యుతః॥ ౧॥ కుసుమితవనరాజిత్తభృంగద్విజకులఘుష్టసరస్సరిన్మహీధ్రమ్। యమపతిరవగాహ్య చారయన్గాస్సహపశుపాలబలశ్చకూజవేణుమ్॥ ౨॥ తద్వ్రజస్త్రియఆశ్రుత్యవేణుగీతంస్మరోదయమ్। కాశ్చిత్పరోక్షంకృష్ణస్యస్వసఖీభ్యోన్వవర్ణయన్। ౩। తద్వర్ణయితుమారబ్ధాస్స్మరంత్యఃకృష్ణచేష్టితమ్। నాశకన్స్మరవేగేనవిక్షిప్తమనసోనృప। ౪ । బర్హాపీడంనటవరవపుఃకర్ణయోఃకర్ణికారంబిభ్రద్వాసఃకనకకపిశంవైజయంతీంచమాలామ్। రంధ్రాన్వేణోరధరసుధయాపూరయన్గోపబృందైర్బృందారణ్యంస్వపదరమణంప్రావిశద్గీతకీర్తిఃకదా॥ ౫ । ఇతివేణురవంరాజన్సర్వభూతమనోహరమ్।

నిరైస్సద్యంత- యథా- మంత్రయోగాదిసిద్ధాఃఆయుఃపరార్ధాఃకాలఆగతే - స్వపిండాన్ దేహాదిప్రాప్యకదేవాదిదేహానితి ॥ ౨౯॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతదీపికాయాం - పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ శ్లో॥ ఏకవింశేశరద్రమ్యబృందావనగతేహరౌ। తద్వేణుస్వరమాకర్ణ్య గోపీభిర్గీతమిత్యుతే॥ఇత్థమితి॥ ఇత్థమేవంభూతంవనం-తద్వివాహ శరదాస్వచ్ఛానిజలానియస్మిన్తత్ - వాయునోపేతంఅనుగతంవనం- తద్వేశ్యాస్మితిత్యర్థఃకుసుమితేతి ॥ తతశ్చకుసుమితవనరాజిషు పుష్పితోమత్తాఃభృంగాఃద్విజాశ్చ- తేపాంకులానితైఘుష్టాసరాంసిసరితఃమహీధ్రాశ్చ- యస్మిన్తద్వనం- కృష్ణఃఅవగాహ్యప్రవిశ్యవేణుమవాదయత్॥ ౩॥ తదితి॥ తత్కృష్ణస్యవేణుగీతం- స్మరస్యఉదయోయస్మాత్తత్- ఆశ్రుత్య- చగోక్షం యథాభవతితథా- వ్రజేస్థితత్వాత్॥ ౩॥ తదితి॥ విక్షిప్తమనసఃవ్యాకులచిత్తాఃకృ॥ ౪॥ యాదృక్కృష్ణస్యస్మరణం- తాసాంమనసఃక్షోభకంజాతం- తదాహ ॥ బర్హేతి ॥ నటవత్వరంవపుర్బిభ్రత్- బృందావనంప్రావిశత్- కథంభూతంతద్వనం- స్వపదాంకితైఃరమణంరతిజనకం- గోపబృందైఃగీతకీర్తిఃతథాబర్హమయమాపీడంకిరీటభూషణం- బిభ్రత్- బర్హమాపీడోయస్మిన్తివపుషోవిశేషణంవా- వేణువాదనమున్నేత్రేతిరం ధ్రాన్వేణోరితి- ఆతోనూనం- అధరసుధైవకూణాద్వేణోరుచ్చలంతీ- గీతవత్ప్రసర్పతీతిభావఃకృ॥

ఇతీతి॥ అభిరేమిరే - వర్ణయంత్యస్సత్యః - పదేపదే - పరమానందమూర్తిం కృష్ణం పరిరబ్ధవత్యః॥ ౬॥ అనువర్ణనమేవాహ త్రయోదశభిః॥ అక్షణ్వతామితి॥ అక్షణ్వతాం చక్షుష్మతాం - తావదిదమేవ ఫలం ప్రియదర్శనం పరమన్యత్ న విదామః న విద్మ ఇత్యర్థః తచ్చ ఫలం సఖిభిస్సహ పశూన్ వనే ప్రవేశయతో రామకృష్ణయోర్వక్త్రం యైః నిపీతం - తైరేవ జుష్టం సేవితం - నాన్యైరిత్యర్థః - కథంభూతం వక్త్రం - అనువేణు వేణుమనువర్తమానం - తం వాదయత్ - తథా అనురక్తకటాక్షమోక్షం స్నిగ్ధకటాక్షవిసర్గం - అథవా యైర్నిపీతం తద్వక్త్రం తైర్జుష్టం - ఇదమేవాక్షణ్వతామక్ష్ణోః ఫలమితి॥ ౭॥ అన్యా ఆహుః॥ చూతేతి॥ చూతప్రవాళాదీనాం విచిత్రాభిర్మాలాదిభిః - అనుపృక్తే ఈషదంతరాంతరతస్సంయుక్తే పరిధానే నీలపీతాంబరే - తాభ్యాం విచిత్రో వేషో యయోస్తౌ - క్వచ కదాచిత్ - పశుపాలగోష్ఠ్యాం గోపాలసభాయాం మధ్యే - అలమత్యర్థం - విరేజతుః - అహో గోపాలానాం పుణ్యమితి భావః॥ ౮॥ అన్యా ఊచుః॥ గోప్య ఇతి॥ హే గోప్యః - అయం వేణుః కిం స్మ పుణ్యమాచరత్ కృతవాన్ - కిం - యత్ యస్మాద్గోపికానామేవ - భోగ్యాం సతీమపి - దామోదరాధరసుధాం స్వయం స్వాతంత్ర్యేణ - యథేష్టం భుంక్తే - కథమవశిష్టరసం కేవలమవశిష్టరసమాత్రం యథా భవతి తథా - యతః - యాసాం పయసా పుష్టః వేణుః తాః మాతృతుల్యా హ్రదిన్యః - హృష్యత్త్వచః వికసితకమలవనమిషేణ రోమాంచితాః - లక్ష్యంతే - యేషాం వంశే జాతస్తే తరవో మధుధారామిషేణ ఆనందాశ్రు ముముచుః - యథా ఆర్యాః కులవృద్ధాః - స్వవంశే భగవత్సేవకం దృష్ట్వా - హృష్యత్త్వచోశ్రు ముంచంతి తద్వదితి॥ ౯॥ కాశ్చిదాహుః॥ బృందావనమితి॥ హే సఖి - బృందావనం భువః కీర్తిం స్వర్గాదపి విశేషేణ తనోతి కథంభూతం - యద్దేవకీసుతస్య పదాంబుజాభ్యాం లబ్ధా లక్ష్మీః శోభాసంపద్యేన తత్ - కించ - గోవిందస్య వేణుమను వేణునినా

రమ్। శ్రుత్వా వ్రజస్త్రియస్సర్వా వర్ణయంత్యోభిరేమిరే॥ ౬॥ గోప్యః॥ అక్షణ్వతాం ఫలమిదం నప
రం విదామస్సఖ్యః పశూననువివేశయతోర్వయస్యైః। వక్త్రం వ్రజేశసుతయోరనువేణుజుష్టం యైర్వా
నిపీతమనురక్తకటాక్షమోక్షమ్॥ ౭॥ చూతప్రవాళబర్హస్తబకోత్పలాబ్జమాలానుపృక్తపరిధాన
విచిత్రవేషౌ। మధ్యే విరేజతురలం పశుపాలగోష్ఠ్యాం రంగే యథా నటవరౌ క్వచ గాయమానౌ॥ ౮॥ గో
ప్యః కిమాచరదయం కుశలం స్మ వేణుర్దామోదరాధరసుధామపి గోపికానామ్। భుంక్తే స్వయం యదవ
శిష్టరసం హ్రదిన్యో హృష్యత్త్వచోశ్రు ముముచుస్తరవో యథార్యాః॥ ౯॥ బృందావనం సఖి భువో
వితనోతి కీర్తిం యద్దేవకీసుతపదాంబుజలబ్ధలక్ష్మీః। గోవిందవేణుమను మత్తమయూరనృత్తం ప్రేక్ష్యా
ద్రిసాన్వవరతాన్యసమస్తసత్త్వమ్॥ ౧౦॥ ధన్యాః స్మ మూఢమతయోపి హరిణ్య ఏతా యా నందనంద
నముపాత్తవిచిత్రవేషమ్। ఆకర్ణ్య వేణురణితం సహకృష్ణసారాః పూజాం దధుర్విరచితాం ప్రణయా
వలోకైః॥ ౧౧॥ కృష్ణం నిరీక్ష్య వనితోత్సవరూపశీలం శ్రుత్వా చ తత్క్వణితవేణువిచిత్రగీతమ్। దేవ్యో
విమానగతయః స్మరనున్నసారా భ్రశ్యత్ప్రసూనకబరా ముముహుర్వినీవ్యః॥ ౧౨॥ గావశ్చ కృ
ష్ణముఖనిర్గతవేణుగీతపీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబంత్యః। శాబాః స్నుతస్తనపయఃకబళాః
స్మ తస్థుర్గోవిందమాత్మని దృశాశ్రుకళాః స్పృశంత్యః॥ ౧౩॥ ప్రాయో బతాంబ మునయో విహగా

దం శ్రుత్వా అనంతరం మందగర్జితం నీలమేఘం కిం - మత్వా - మత్తా యే మయూరాః - తేషాం నృత్యం ప్రేక్ష్య - సంఘశస్తత్ర తత్ర వా అద్రిసానుషు ఉపరతాని ఉపరతక్రియాణి - అన్యాని సమస్తాని సత్త్వాని - యస్మిన్ తత్ -, నైతదన్యేషు లోకేషు విద్యతే అతో భువః కీర్తిం వితనోతీత్యర్థః॥ ౧౦॥ అపర ఆహుః॥ ధన్యా ఇ ॥ హే సఖి మూఢమతయస్తిర్యగ్జాతయోపి - ఏతా హరిణ్యః - ధన్యాః కృతార్థాః - యాః - వేణురణితం వేణునాదం ఆకర్ణ్య - నందనందనం ప్రతి ప్రణయసహితైరవలోకనైః విరచితాం పూజాం - సమ్మానం దధుః కృతవత్యః - కించ - కృష్ణసారైః స్వపతిభిస్సహితా ఏవ దధుః - అస్మత్పతయస్తు గోపాః తు క్రూరాః సమక్షం తత్ న సహంత ఇతి భావః॥ ౧౧॥ అన్యా ఊచుః॥ కృష్ణమితి॥ హే గోప్యః - ఆశ్చర్యం శృణుత - వనితానాముత్సవో యస్మాత్ తత్ రూపం శీలం చ యస్య తం శ్రీకృష్ణం నిరీక్ష్య - తేన వాదిత వేణోః రసంకీర్ణం గీతం చ శ్రుత్వా విమానైః గచ్ఛంత్యో దేవ్యో దేవానామంకేషు స్థితా అపి - స్మరేణ నున్నసారాః పరితస్త్యక్తధైర్యాః - ముముహుః మోహలింగమాహుః - భ్రశ్యత్ప్రసూనాః కబరాశ్చూడా యాసాం తాః - విగతా నీవ్యో యాసాం తాః॥ ౧౨॥ గావ ఇతి॥ అత్ర సర్వత్ర వక్తృభేదాన్నాతీవ సంగతిర్వక్తవ్యా - స్ఫురణశంకయైవ ఉత్తభితైరున్నమితైః - కర్ణపుటైః పిబంత్యస్సత్యః - తథా - శాబాశ్చ వత్సాః - స్తన్యపానే ప్రవృత్తాః - సమనంతరమేవ గీతం శ్రుత్వా - తదేవ పీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబంతః - స్తనస్నుతపయఃకబళాః - కేవలం స్తనేభ్యః క్షరితక్షీరగ్రాసాః ముఖేష్వేషాం లే - తస్థుః - విస్మృతక్రియా బభూవురిత్యర్థః - తత్ర హేతుః - గోవిందం దృశా మార్గేణ - ఆత్మని మనసి - స్పృశంత్యః - అత ఏవ అశ్రుణాం కళా లేశా - లోచనయోర్యాసాం తాః - గావః - తే చ శాబాః॥ ౧౩॥

ప్రాయఇతి॥ భోఅంబమాతః- అస్మిన్ వనే- యేవిహగాఃపక్షిణఃతే-ప్రాయేణమునయో భవితుమర్హంతి - కుతః - కృష్ణేక్షితంకృష్ణదర్శనం- పుష్పఫలాద్యంతరం వినాయథాభవతితథా - రుచిరాః ప్రవాళాః- యేషాంతాన్ - ద్రుమభుజాన్ వృక్షశాఖాఃశాఖాఆరుహ్య - తేనశ్రీకృష్ణేన- ఉదితం ప్రకటితం- కలవేణుగీతం- కేనాపిసుఖేననిమీలితదృశఃత్యక్తాన్య వాచస్సంతోయేశృణ్వంతీతి- తథాహి-మునయఃశ్రీకృష్ణదర్శనంయథాభవతితథా-వేదోక్తకర్మఫలపరిత్యాగేనవేదద్రుమశాఖారూఢాః రుచిరప్రవాళస్థానీయానికర్మాణ్యేవోపాదదానాఃసుఖినస్సంతః- శ్రీకృష్ణగీతమేవశృణ్వంతి- అతస్తఏవైతేభవితుమర్హంతీతిభావః॥ ౧౪॥ నద్యఇతి॥ ఆస్తాంచేతనానాంకథా- నద్యోపి ఆవర్తైఃపరిభ్రమైః - లక్షితేనసూచితేన - మనోభవేనకామేన - భగ్నోవేగోయాసాంతాః - ఆలింగనేనస్థగితమాచ్ఛాదితంయథాభవతితథా ఊర్మయఏవభుజాస్తైఃకమలోపహారాః కమలాన్యుపహరంత్యః - మురారేఃపాదయుగళంగృహ్ణంతిధారయంతి॥ ౧౫ ॥ దృష్ట్వేతి॥ లోకార్తిహరణశీలత్వాదిసామ్యాత్ - సఖ్యుఃశ్రీకృష్ణస్య-అంబుదః తదుపరిఉదితః-పునఃప్రేమ్ణాప్రవృద్ధస్సన్ కుసుమావళిభిఃపుష్పసమూహైః- తత్తుల్యైస్తుషారైర్వా సహ- స్వవపుషా- ఛత్రంవిహితవాన్ ॥ ౧౬ ॥ ససీత్యాశయమాహుః॥ పూర్ణా ఇతి॥పూర్ణాఃకృతార్థాః - పుళింద్యశ్శబరాంగనాః - కథమిత్యత ఆహ- పదమందయితానాం స్తనేషుమండితేన అనులిప్తేన- పునశ్చ - రతిసమయే- ఉరుగాయస్య శ్రీకృష్ణస్య - పదాబ్జయోః రాగేణ ఆరుణ్యేన- శ్రీఃకాంతిర్యస్య - తేనకుంకుమేన- పునస్తస్య వక్షస్థలీషు

వనేస్మిన్ కృష్ణేక్షితంతదుదితంకలవేణుగీతమ్। ఆరుహ్యయేద్రుమభుజాన్రుచిరప్రవాళాన్శృణ్వంతిమీలితదృశోవిగతాన్యవాచః॥ ౧౪ ॥ నద్యస్తదాతదుపధార్యముకుందగీతమావర్తలక్షితమనోభవభగ్నవేగాః। ఆలింగనస్థగితమూర్మిభుజైర్మురారేర్గృహ్ణంతిపాదయుగళంకమలోపహారాః॥ ౧౫ ॥ దృష్ట్వాతపేవ్రజపశూన్సహరామగోపైస్సంచారయంతమనువేణుముదీరయంతమ్। ప్రేమప్రవృద్ధఉదితఃకుసుమావళీభిస్సఖ్యుర్వ్యధాత్స్వవపుషాంబుదఆతపత్రమ్ ॥ ౧౬ ॥ పూర్ణాఃపుళింద్యఉరుగాయపదాబ్జరాగశ్రీకుంకుమేనదయితాస్తనమండితేన। తద్దర్శనస్మరరుజస్తృణరూషితేనలింపంత్యఆననకుచేషుజహుస్తదాధిమ్ ॥ ౧౭ ॥ హంతాయమద్రిరబలాహరిదాసవర్యోయద్రామకృష్ణచరణస్పర్శప్రమోదః। మానంతనోతిసహగోగణయోస్తయోర్యత్పానీయసూయవసకందరకందమూలైః ॥ ౧౮ ॥ గాగోపకైరనువనంనయతోరుదారవేణుస్వనైఃకలపదైస్తనుభృత్సుసఖ్యః। అస్పందనంగతిమతాంపులకస్తరూణాంనిర్యోగపాశకృతలక్షణయోర్విచిత్రమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంవిధాభగవతోయాబృందావనచారిణః। వర్ణయంత్యోమిథోగోప్యఃక్రీడాస్తన్మయతాంయయుః॥ ౨౦॥

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే-ఏకవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ హేమంతేప్రథమేమాసినందవ్రజకుమారికాః। చేరుర్హవిష్యంభుంజానాః మాసంకాత్యాయనీవ్రతమ్॥ ౧ ॥ ఆప్లుత్యాంభసికాళింద్యాజలాంతేచోదితేరుణే। కృత్వాప్రతికృతిందేవీమానర్చు-

శ్చంక్రమణేనతృణేషురూషితేనలగ్నేన- తద్దర్శనేన- తథాభూతస్యకుంకుమస్య-దర్శనేనస్మరకృతారుక్పీడాపో యాసాంతాః- తేనకుంకుమేన- ఆననేషుకుచేషుచ - కామతప్తేషు లింపంత్యః ఆధిం కామవ్యథాంజహుః అతస్తాః- కృతార్థాః ధిగస్మాన్మాదృశీః- యాః-ఏవంభూతమప్యాధిశమనంనలభంతఇతి॥౧౭॥ హంతేతి ॥ హంతేతిహర్షే- హేసఖ్యః- అయమద్రి గోవర్ధనః- ధ్రువంహరిదాసేషుశ్రేష్ఠః- కుతఇత్యతఆహ- యస్మాద్రామకృష్ణయోశ్చరణస్పర్శేన- ప్రమోదోయస్యసః - తృణాద్యుద్గమమిషేణరోమహర్షదర్శనాత్ - కించ - యత్ మానంతనోతి- సహగోభిగణేనసఖిసమూహేనచ- వర్తమానయోరపితయోః- కైఃపానీయైః సూయవసైఃశోభనతృణైః కందరైః-కందమూలైశ్చ- యథోచితం అతోయమతిధన్యఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ గాఇతి ॥ హేసఖ్యః -ఇదంత్వతిచిత్రం - గోపైస్సహ - గాఃవనేవనే సంచారయతోస్తయోరామకృష్ణయోః- మధురపదైఃమృదువేణునాదైః- శరీరిషుయేగతిమంతస్తేషాంఅస్పందనం- స్థావరధర్మః- తరూణాంపులకఃజంగమధర్మఇతి- నియుజ్యంతే గావః ఏభిరితి- నిర్యోగాః పాదబంధనరజ్జవః- అర్ధ్యస్యగవాం కషణార్థాః పాశాశ్చ తైః- కృతంలక్షణంచిహ్నంయయోః- శిరసినిర్యోగవేష్టనేనస్కంధస్థపాశేనచ - గోపపరివృఢత్వ్రియావిరాజమానయోరిత్యర్థః॥ ౧౯॥ ౨౦ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా - ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వావింశేగోపకన్యానాంవస్త్రాహరణలీలయా। వరందత్వాగతఃకృష్ణోయజ్ఞశాలామితీర్యతే॥ గోపీనాంకామతఃకృష్ణేనిస్సీమప్రేమసంభవః। కాత్యాయన్యర్చనోద్యుక్తతత్ప్రసాదమహోత్సవః॥ హేమంతఇతి ప్రథమేమాసి మార్గశీర్షే ॥ ౧ ॥ ౨ ॥

నృపవైకతీమ్॥ ౨॥ గంధైర్వాలైస్సురభిభిర్బలిభిర్ధూపదీపకైఃఉచ్చావచైశ్చోపహారైఃప్రవా
శఫలతండులైః॥ 3॥ కాత్యాయనిమహామాయేమహాయోగిన్యధీశ్వరి।నందగోపసుతందేవిపతింమేకురు
తేనమః॥ ౪॥ ఇతిమంత్రంజపంత్యస్తాఃపూజాంచక్రుఃకుమారికాఃౖ॥ ౫॥ ఎవంమాసంవ్రతంచేరుఃకుమా
ర్యఃకృష్ణచేతసః। భద్రకాళీంసమానర్చుర్భూయాన్నందసుతఃపతిః ॥ ౬ ॥ ఊషస్యుత్థాయగోత్రై
ర్వైస్సమేత్యాన్యోన్యాబద్ధబాహవఃౖ। కృష్ణముచ్చైర్జగుర్యాంత్యఃకాళింద్యాంస్నాతుమన్వహమ్ ॥ ౭ ।
నద్యామేకదావిదాగత్యతీరేనిక్షిప్యపూర్ణవత్ । వాసాంసికృష్ణంగాయంత్యోవిజహ్రుస్సలిలేముదాౖ ।
భగవాంస్తదభిప్రేత్యకృష్ణోయోగేశ్వరేశ్వరఃౖ। వయస్యైరావృతస్తత్రవృతస్తత్రమఃసిద్ధయే॥ ౯ ॥
తాసాంవాసాంస్యుపాదాయనీపమారుహ్యసత్వరఃౖ। హసద్భిఃప్రహసన్బాలైఃపరిహాసముదావహ॥
౧౦ ॥ అత్రాగత్యాబలాఃకామంస్వంస్వంవాసఃప్రగృహ్యతామ్। సత్యంబ్రవాణినోనర్మయద్యూ
యంవ్రతకృశాఃౖ॥ ౧౧ ॥ నమయోదితపూర్వంవాహ్యనృతంతదిమేవిదుఃౖ। ఎకైకశఃప్రతీచ్ఛధ్వంస
హవాతనుమధ్యమాఃౖ॥ ౧౨ ॥ తస్యతత్క్ష్వేళితందృష్ట్వాగోప్యఃప్రేమపరిప్లుతాఃౖ। వ్రీడితాఃప్రేక్ష్య
చాన్యోన్యంజాతహాసాననిర్యయుఃౖ॥ ౧3॥ ఎవంబ్రువతిగోవిందెనర్మణాక్షిప్తచేతసఃౖ। ఆకంరమగ్నా
శ్శీతోదెవేపమానాస్తమబ్రువన్ ॥ ౧౪ ॥ మానయంభోకృథాస్తాంతునందరాజసుతంప్రియమ్। జానీ
మోంగవ్రజశ్లాఘ్యందేహివాసాంసివేపితాఃౖ॥ ౧౫॥ శ్యామసుందరతేదాస్యఃకరవామతనోదితమ్।
దేహివాసాంసిసర్వజ్ఞనోచెద్రాజ్ఞేబ్రవామహైౖ॥ ౧౬॥ శ్రీభగవాన్॥ భవత్యోయదిమెదాస్యోమ
యోక్తంవాకరిష్యథ। అత్రాగత్యస్వవాసాంసిప్రతీచ్ఛతసుమధ్యమాఃౖ॥ నోచెన్నాహంప్రదాస్యే
కింవృద్ధోరాజాకరిష్యతిౖ॥ ౧౭ ॥ తతోజలాశయాత్సర్వాదారికాశ్శీతవెపితాఃౖ। పాణిభ్యాంయోనిమా
చ్ఛాద్యప్రోత్తెరుస్తీరమంగనాఃౖ॥ ౧౮ । భగవానాహతావీక్ష్యశుద్ధభావప్రసాదితఃౖ। స్కంధెనిధాయ
వాసాంసిప్రీతఃప్రోవాచసస్మితఃౖ॥ ౧౯। యూయంవివస్త్రాయదపోధృతవ్రతావ్యగాహతైతత్తదుదె
వహేళనమ్। బధ్వాంజలింమూర్ధ్న్యపనుత్తయెంహసఃకృత్వానమోన్యోవసనంప్రగృహ్యతామ్ ॥
౨౦ ॥ ఇత్యెతన్మవచనంప్రతీత్యధర్మ్యముత్తమఃమహాత్మనఃౖ। ఎకెనపాణినానేమురేకేనాచ్ఛాద్యచాంగ
నాఃౖ॥ ౨౧॥ తావీక్ష్యోవాచభగవాన్భూయోధర్మ్యమిదంవచఃౖ। ఎకెనపాణినాయోవైప్రణమెద్దేవ
మచ్యుతమ్॥౨౨॥ తస్యదండకరచ్ఛెత్తుర్నఋషిధర్మవిదోవిదుఃౖ। తస్మాద్దుభాభ్యాంపాణిభ్యాంప్రణమెత్సా
మినంనరఃౖ॥ ౨3॥ తథాచయాయాంకురుతతన్మెప్రియతరంభవెత్।అంహస్తూభయమెతత్తుపరిమా జ

సహైవవానతత్రాస్మాకమూర్గహ్యకృష్ణ॥ ౧౩॥ తస్యెతి॥ డ్వేతంపరిహాసఃౖ- ప్రేమపరిప్లుతాఃప్రేమరసమగ్నాఃౖ॥ ౧3 ॥ ౧౪ ॥త
త్రమగ్నాఊచుఃౖ ॥ మెతి॥ అంగశోకృష్ణ- ఆనయమన్యాయ్యం- మాకృథాఃౖ॥౧౫॥ ప్రాధాఊచుఃౖ ॥ శ్యామెతి ॥ నోచెద్రాజ్ఞేశందాయకం
సాయవా - బ్రువామహైౖ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తతఇతి ॥ప్రోత్తెరునిర్గతాఃౖ ॥ ౧౮ ॥ భగవానితి ॥ఆహతాఃఈషదపకృతదోనీఃౖ వీక్ష్య॥
౧౯ ॥ యూయమితి ॥ కృతవ్రతాస్సత్యోవివస్త్రాఅపోర్యగాహతఅప్యస్నాతాఇతియత్తదెతత్ - ఉఎవ దెవహేళనంఅ చరథఎ
వెత్యర్థఃౖ -ప్రతవైగుణ్యఫీతానాంప్రాయశ్చిత్తమివాహ - అస్యఅంహసఃపాపస్య - అనుపనుత్తయెనివర్తయె మూర్ధ్న్య అం జలింబ
ధ్వా-పొనమతితిప్రణామంకృత్వా॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨3॥౨౪॥ ఇతి ॥ శ్రీవిష్ణుపురాణ- అచ్యుతెనాభిహితం- వివస్త్రస్నానవ్రతస్య

చ్యుతిహాతుంమతాత్వా. తస్యవ్రతస్యపూర్తికామాః-తదశేషకర్మణాంతస్యవ్రతస్యఆస్వేషమశేషకర్మణాంచ - సాఙ్గోత్పతంఖలభూతం - తమేవనెముః - యతఃసఏవ-అవద్యముట్పాచమాజకః ॥ ౨౫॥ ౨౬॥ దృఢమితి ॥ దృఢమత్ర ధ్రువం- ప్రలబ్ధవంచితాః యూయం - విస్త్రో ఇత్యాదినా- త్రపయాలజ్జయాచ- హాపితా స్త్యాజితాః - అత్రాగత్య - స్వవాసాంసిప్రతీచ్ఛ తెత్యాగ్రహాణప్రస్థాపితా ఉపహసితాః- సత్యంబ్రవాణినోనర్మ త్యాదినా క్రీడనవచ్చకారితాశ్చ బభ్వాంజలీత్యాదిప్రాయశ్చిత్తచ్ఛలెనాభ్యహూయ్య - దోషదృష్ట్యానాచర్యక్ ॥ ౨౭ ॥ పరిధాయెతి ॥ ప్రెష్ఠసంగమెనసజ్జితాఃవశీకృతాః- అతోగృహీతచిత్తాస్త్యోన్యోచ్చెలుః- గృహీతచిత్తత్వమూహ- తస్మిక్కృష్ణె- లజ్జాయితెక్షణాఃలజ్జావిలసితంచక్షుణంయాసాంతాఇత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ తాసామితి ॥ తాసామాదరఇతిభక్త్యవత్సల్యం దర్శయతి- అబలాఃప్రతి ॥ ౨౯ ॥ సంకల్పఇతి ॥ భోసాధ్వ్యః - భవతీనామదర్శనవిషయసంకల్పఃమునోరధఃలజ్జయాయుష్మాభిరకథితోపి- మయావిదితః- సమయానుమోదితః- అతఃసత్యోభవితుమర్హతీతి సంభావనోక్త్యా- ఆత్యంతికోనభవిష్యతీతిసూచితం ॥ ౩౦ ॥

యితుంయది । ఇచ్ఛావఃపాణియుగ్లైర్నమస్కృత్యప్రగృహ్యతామ్। ౨౬। ఇత్యచ్యుతెనాభిహితం వ్రజాబలామత్వావివస్త్రోప్లవనం వ్రతచ్యుతిమ్ । తత్పూర్తికామాస్తదశేషకర్మణాంసాఙ్గోత్పతంనెమురవద్యముజ్ఝితః । ౨౭ । తాస్తథావనతాదృష్ట్వాభగవాన్దెవకీసుతః। వాసాంసితాభ్యస్సంప్రాదాత్కరుణస్సెన్నహతోపితః॥ ౨౮॥ దృఢంప్రలబ్ధాస్త్రపయాచహాపితాఃవ్రస్తోభితాఃక్రీడనవచ్చకారితాః। వస్త్రాణిచైవాపహృతాన్యధాష్య ముంతానాభ్య సూయక్ప్రియసంగనివృక్తాః ॥ ౨౯ ॥ పరిధాయస్వవాసాంసిప్రెష్ఠసంగమనజ్జితాః। గృహీతచిత్తానోచ్చెలుస్తస్మిక్లజ్జాయితెక్షణాః॥ ౩౦ ॥ తాసాంవిజ్ఞాయభగవాన్స్వపాదస్పర్శకాంక్ష్యయూ। ధృతవ్రతావాంసంకల్పమాహదామోదరోబలాః॥ ౩౧ । సంకల్పోవిదితస్సాధ్వ్యోభవతీనాంమదర్చనె। మయామోదితస్సోసౌసత్యోభవితుమర్హతి॥ ౩౨। నమయ్యావెశితధియాంకామఃకామాయకల్పతె। భర్జితాఃక్వథితాధానాఃప్రాయోబీజాయనెష్యతె। ౩౩॥ యాతాబలావ్రజంసిద్ధామయెమారంస్యధక్షుపాఃయమున్దిశ్యవ్రతమిదంచెరురార్యార్చనంసతీః *। ౩౪॥ ఇత్యాదిష్టాభగవతాలబ్ధకామాఃకుమారికాఃధ్యాయంత్యస్తత్పదాంభోజంకృచ్ఛ్రాన్నివివిశుర్వ్రజమ్॥ ౩౫॥ అథగోపైఃపరివృతోభగవాన్దెవకీసుతః। బృందావనాద్గతోదూరంచారయన్గాస్సహాగ్రజః। ౩౬। నిదాఘార్కాతపెతస్మిన్ఛాయాభిస్స్వాభిరాత్మనఃఆతపత్రాయితాన్వీక్ష్యద్రుమాన్నాహవ్రజౌకసః॥ ౩౭॥ హెగ్రోకకృష్ణహెఅంశోశ్రీదామ్నసుబలార్జునవిశాలవృషభాజస్వినెదెవప్రస్థవరూథప॥ ౩౮॥పశ్యతైతాద్రుమహాభాగాఃపరార్థైకాంతజీవితాః । వాతవర్షాతపహిమాన్సహంతోవారయంతినః॥ ౩౯। అహోఎషాంపరంజన్మసర్వప్రాణ్యుపజీవనమ్ । సుజనస్యెవయెషాంవైవిముఖాయాంతినార్థినః॥ ౪౦। పత్రపుష్పఫలచ్ఛాయామూలవల్కలదారుభిః । గంధనిర్యాసభస్మాస్థితోక్షైఃకామాన్వితన్వతె॥ ౪౧॥ ఏతావజ్జన్మసాఫల్యందెహినామిహదెహిషు। ప్రాణైరర్థైర్ధియావాచాశ్రెయఆచరణంసదా॥ ౪౨॥ ఇతిప్రవాళస్తబకఫలపుష్పదళోత్కరైః। తరూణాంనమ్రశాఖానామధ్వనయమునాంగతః । ౪౩। తత్రగాఃపాయయిత్వాపస్సుహృష్టాశ్శీత

తత్తు తఇత్యతఆహ ॥ నెతి ॥ కామాయపునఃకామభాగాయ- విషయమహమ్నకామస్యాపిశాంతిహెతుత్వాదితిభావః- కామప్రరోహాదృష్టాంతః- భర్జితాఃదగ్ధాఃక్వథితాఃపక్వాఃధానాఃయవాదయఃబీజాయాంకురోద్గమాయ- ప్రాయఇతిస్వేచ్ఛయాపునఃప్రరోహమపిసూచయతి॥ ౩౭॥ యాతెతి॥ సిద్ధాఃపూర్ణమనోరథాఃతదాహ - ఇహఃఆగామినీరాత్రీఃమయారంస్యథెతి-ఆర్యాకాత్యాయనీ - సతీఃసత్యఃకృష్ణ॥ ౩౯ ॥ ఇతీతి ॥ శ్లో ॥ భక్త్యాపుకంపయ్యకన్యాస్తాస్తద్ది వ్యవర్జితయజ్ఞనామ్। పత్న్యమ్రహుతస్తెపూర్వమర్హకర్మమహామదమ్॥ శ్రీధరీయెశ్లోకః ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ద్విజభార్యాయూచుఃనగ్రహాయయజ్ఞవాటంగచ్ఛ ఇ స్త్రీణాంకాతిన్యమభిప్రెత్య-ఽన్యెభ్యోపి క్రుమాశ్చెస్త్రీఇతితాననభినందయంతిచతుర్భిఃహెస్తోకకృష్ణెతి ॥ స్తోకకృష్ణదర్శనాగొపాఃహెశ్యతైతి॥ విశాఖ్రుమాఃపశ్యతపరార్థఎకాంతెనజీవితంయెషాంతాఃతదాహ- వాతవర్షాతీక్ష్ణంస్వయంసహమూనాఃనఃఆస్మాకంరక్షంతి ॥ ౩౭॥ అహోఇతి॥ సుజనస్యకృపాలోరధీనఇవ॥ ౩౮॥ ఏతావతెతి॥ నిర్యాసోఘనరసఃతోక్తాఃపల్లవాద్యంకురాఃతృణాదయఃతృణాదిసమూహైర్నతశాఖానాంతరూణాం - మధ్యతోయమునాంప్రాప్తఃతృణాదిసమూహైర్నతశాఖానాంతరూణాం - మధ్యతోయమునాంప్రాప్తఃకుమారికాభ్యఃపూర్వమేవ

తస్మా మార్గాకులతయా - అగృహీతభోజ్యానా మేవనిర్గమాత్ క్షుధార్తా ఇత్యుక్తం॥ ౪౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖
శ్లో॥ త్రయోవింశేతతోగోపైరన్నయాచ్ఞాపదేశతః। తత్పత్న్యనుగ్రహార్థం ఋష్ణదీక్షితానస్వతాపయత్ ॥ ౧॥ ౨॥ ఇతీతి॥ భక్తాయాఇత్యేకవచనం-సద్యస్సాయుజ్యాభిప్రాయేణ॥ ౩॥ ౪॥ తత్రేతి॥ అస్మద్విసర్జితాః ఆవాభ్యాం ప్రహితాస్సంతః యాచధ్వం- యుష్మాకంకాతత్రలజ్జా- ననుతథాప్యపాత్రత్వాదస్మభ్యంకిమితిదాస్యంతీతిచేత్తత్రాహ- కీర్తయంతఇతి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ గాఇతి॥ అవిదూరేవర్తమానాసంతౌ- వోయత్ఓదనంఅన్నం-తత్-లషతఃఅభిలషతః ఓదనంశ్రద్ధాచయద్యస్తి-తర్హి- యచ్ఛతేతి॥ ౮॥ దీక్షితాశయమభోజ్యాన్నాఇ

లాగ్నివాః। తతోనృపస్స్వయంగోపాఃకామంస్వాదుపపుర్జలమ్ ॥ ౪౨॥ తస్యాఉపవనేకామంచారయంతఃపశూన్నృప। కృష్ణరామావుపాగమ్యక్షుధార్తాఇదమబ్రువన్ ॥ ౪౩ ॥❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వావింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః॥ తత్రగత్వోపవిష్టాస్తేగోపాలాయమునాతటే। ఊచుర్బుభుక్షితారాజన్కృష్ణరామౌజగత్పతీ॥ ౧॥ గోపాః॥ రామరామమహాబాహోకృష్ణదుష్టనిబర్హణ। ఏషావైబాధతేక్షున్నస్తచ్ఛాంతింకర్తుమర్హథః॥ ౨॥ శ్రీశుకః॥ ఇతివిజ్ఞాపితోగోపైర్భగవాన్జగదీశ్వరః। భక్తాయావిప్రభార్యాయాఃప్రసీదన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౩ ॥ ప్రయాతదేవయజనంబ్రాహ్మణాబ్రహ్మవాదినః। సత్రమాంగిరసంనామహ్యాసతేస్వర్గకామ్యయా ॥ ౪ ॥ తత్రగత్వౌదనంగోపాయాచతాస్మద్విసర్జితాః। కీర్తయంతోభగవతఆర్యస్యమమచాభిధామ్॥ ౫॥ ఇత్యాదిష్టాభగవతాగత్వాయాచంతతేతదా। కృతాంజలిపుటావిప్రాన్దండవత్పతితాభువి॥ ౬॥ హేభూమిదేవాశ్శృణుతకృష్ణస్యాదేశకారిణః। ప్రాప్తాన్జానీతభద్రంవోగోపాన్నోరామచోదితాన్ ॥ ౭ ॥ గాశ్చారయంతావవిదూరఓదనంరామాచ్యుతౌయల్లషతోబుభుక్షితౌ। తయోర్ద్విజాఓదనమర్థినోర్యదిశ్రద్ధాచవోయచ్ఛతధర్మవిత్తమాః॥ ౮ ॥ దీక్షాయాఃపశుసంస్థాయాస్సౌత్రామణ్యాశ్చసత్తమాః। అన్యత్రదీక్షితస్యాపినాన్నమశ్నన్హిదుష్యతి॥ ౯॥ ఇతితేభగవద్యాచ్ఞాంశృణ్వంతోపిననశుశ్రువుః। క్షుద్రాశాభూరికర్మాణోబాలిశావృద్ధమానినః॥ ౧౦॥ దేశఃకాలఃపృథగ్ద్రవ్యంమంత్రతంత్రర్త్విజోగ్నయః। దేవతాయజమానశ్చక్రతుర్ధర్మశ్చయన్మయః॥ ౧౧ ॥ తంబ్రహ్మపరమంసాక్షాద్భగవంతమధోక్షజమ్। మనుష్యదృష్ట్యాదుష్ప్రజ్ఞామర్త్యాత్మానోనమేనిరే॥ ౧౨॥ నతేయదోమితిప్రోచుర్ననేతిచపరంతప। గోపానిరాశాః ప్రత్యేత్యతథోచుఃకృష్ణరామయోః॥ ౧౩॥ తముపాకర్ణ్యభగవాన్ప్రహస్యజగదీశ్వరః। వ్యాజహారపునర్గోపాన్దర్శయన్లౌకికీంగతిమ్॥ ౧౪॥ మాంజ్ఞాపయతపత్నీభ్యస్ససంకర్షణమాగతమ్। దాస్యంతికామమన్నంవస్స్నిగ్ధామయ్యుషితాధియా॥ ౧౫॥ శ్రీశుకః॥ గత్వాచపత్నీశాలాయాందృష్ట్వాసీనాస్స్వలంకృతాః। నత్వాద్విజసతీర్గోపాఃప్రశ్రితాఇదమబ్రువన్॥ ౧౬॥ నమోవోద్విజపత్నీభ్యోనిబోధతవచాంసినః। ఇతోవిదూరేచరతాకృష్ణేనప్రేషితావయమ్॥ ౧౭॥ గాశ్చారయన్సగోపాలైస్సరామోదూరమాగతః। బుభుక్షితస్యతస్యాన్నంసానుగస్యప్రదీయతామ్॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వాచ్యుతముపా

తివదిష్యంతీతి- స్వయమేవాశంక్యాహ॥ దీక్షాయాఇతి ॥ దీక్షాయాఆరభ్యాగ్నిష్టోమీయపశ్వాలంభాత్పూర్వందోషః- నతతోన్యత్ర - తథాసౌత్రామణ్యాశ్చ-అన్యత్రఅన్యదా॥ ౯॥ఇతీతి॥క్షుద్రేస్వర్గాదావాశామాత్రంయేషాంతే-భూరీణిక్లేశాధికానికర్మాణియేషాంతే-అతఃఅజ్ఞాః వృద్ధమానినఃజ్ఞానవృద్ధాఇతిమానవంతః॥౧౦॥ననుకర్మక్రమముల్లంఘ్య- అదేశకాలేఅన్యాధర్మమన్నమన్యస్మైకథందేయంతత్రాహ॥ దేశఇతి॥పృథక్చరుపురోడాశాదిద్రవ్యం - తంత్రంప్రయోగః- ధర్మఃఅపూర్వం॥౧౧॥తదితి॥మనుష్యోయమితిదృష్టిర్యేషాంతే- మర్త్యాత్మానఃదేహాభిమానినః- బ్రాహ్మణావయంమహాంతఇతిమన్యమానాః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తదితి॥ లౌకికీంగతిమితి-నహికార్యార్థినోనిర్వేదస్సంతే-కోవాయాచకోనపరాభూయతఇత్యాదిలోకస్థితిందర్శయన్ ॥ ౧౪ ॥ మామితి ॥ కేవలందేహానగృహేవసంతి - ధియాతుమయ్యేవోషితాః- యతోమయిస్నిగ్ధాః - అతోదాస్యంతీతి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ నమఇతి॥ ప్రేషితాఃప్రేరితాః॥౧౭॥ గాఇతి॥ సకృష్ణోగోపాలైస్సహ॥ ౧౮॥

శ్రుత్వేతి॥ తత్కథాక్షిప్తమనసః- అతవిపతద్దర్శనోత్సుకాః - తంకృష్ణమాగతంశ్రుత్వా-జాతసంభ్రమబాధూపరిః॥ ౧౯ ॥ చతుర్విధమితి ॥ భక్ష్యభోజ్య- తెహ్య- బోహ్య- భేదైశ్చతుర్విధం-బహుగుణంసంస్కారవిశేషైర్బహుగుణారసపాకాద్యదయోయస్మిత్తత్- భాజనైఃఆమ త్రైర్భాండైర్వా- చత్వార్యధివార్యమాణాఅపి- ప్రియంశ్రీకృష్ణం - అభిసస్రుఃఆభిజగ్ముః- అప్రతిబంధేదృష్టాంతః. సముద్రంనిమ్నగానద్యఇవేతి॥ ౨౦॥ నిషిధ్య మానాఇతి ॥ తత్రహేతుః- భగవతీతి-దీర్ఘంబహుకాలం - శ్రుతేనశ్రవణేన - ధృతఃఆశయోయాభిస్తాః - తథాగతాస్తోదదృశుః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ శ్యామమితి॥ హిరణ్యపరిధిఃపరిధానంయస్య- పీతాంబరమిత్యర్థఃబనమాలైర్బర్హాపీడాతుభిఃప్రవాలైశ్చ - నటవద్వేషోయస్య - అనువ్రతస్యసఖ్యుఃఆంసెవిన్యస్తాహితోహస్తోయెన - ఇతరెణహస్తెన -లీలయా- ఆబ్జంభ్రమయంతం - కణ్ణయోరుత్పలయస్య - అలకాఃకపోలమనూర్యస్య ముఖాబ్జెహాసోయస్య - తంచతం చ॥ ౨౩॥ పృథ్తెరపిలయెనసామరస్యమూహా॥ ప్రాయఇతి॥ ప్రాయఃబహుశః- శ్రుతాయెప్రియతమస్యఉదయాఃఉత్కర్షాఃతవిపకర్ణఫూరాఃకర్ణాఫూరయంతి కృతాథీఃకుర్వంతీతథా - నైఃకర్ణాభరణైరితివా - యస్మిన్శ్రీకృష్ణే-నిమగ్నమనసఃఆవిష్టచెతసఃతంలోచనద్వారైరంతఃప్రవెశ్య - సుచిరముపగుహ్య - తాపంజహుః - అభిమతయఃఅహంపృత్తయః - ప్రాజ్ఞంముక్తిసూచీణం -

యాంతంనిత్యంతదర్శనోత్సుకాః। తత్కథాక్షిప్తమనసోబభూవుర్జాతసంభ్రమాః॥ ౧౯। చతుర్విధంబహుగుణమన్నమాదాయభాజనైః। అభిసస్రుఃప్రియంసర్వాస్సముద్రమివనిమ్నగాః। ౨౦। నిషిధ్యమానాఃపతిభిఃపితృభిర్భ్రాతృభిస్సుతైః। భగవత్యుత్తమశ్లోకెదీర్ఘశ్రుతధృతాశయాః॥ ౨౧। యమునోపవనెశోకనవపల్లవమండితె। విచరంతంవృతంగోపైర్దదృశుస్సాగ్రజంప్రియం॥ ౨౨॥ శ్యామంహిరణ్యపరిధింనవమాల్యబర్హధాతుప్రవాళనటవెషమనువ్రతాంసె। విన్యస్తహస్తమితరెణధునానమబ్జంకణోత్పలాలకకపోలముఖాబ్జహాసమ్॥ ౨౩॥ ప్రాయశ్శ్రుతప్రియతమోదయకర్ణపూరైర్యస్మిన్నిమగ్నమనసస్తమథాక్షిరంధ్రైః। అంతఃప్రవెశ్యసుచిరంపరిరభ్యతాపంప్రాజ్ఞంయథాభిమతయోవిజహుర్నరెంద్ర। ౨౪। తాస్తథాత్యక్తసర్వాశాఃప్రాప్తాఆత్మదిదృక్షయా। విజ్ఞాయాఖిలదృగ్ద్రష్టాప్రాహప్రహసితాననః॥ ౨౫। శ్రీభగవాన్॥ స్వాగతంవోమహాభాగాఆస్యతాంకరవామకిమ్। యన్నోదిదృక్షయాభ్యెతాఉపపన్నమిదంహివః॥ ౨౬॥ నన్వధ్వామయికుర్వంతికుశలాస్సాధ్వదర్శనాఃఅహైతుక్యవ్యవహితాంభక్తిమాత్మప్రెయెయథా। ౨౭ । ప్రాణబుద్ధిమనస్స్వత్మదారాపత్యధనాదయఃయత్సంపర్కాత్ప్రియాఆసంస్తతఃకోన్వపరఃప్రియఃఅ॥ తద్యాతదెవయజనంపతయోవోద్విజాతయఃస్వసత్రంపారయిష్యంతియుష్మాభిర్గృహమెధినః ॥ ౨౯ । విప్రపత్న్యఃసంత్వితిమాంవిభోహ్యతిభవాగదితుంనృశంసంసత్యంకురుష్వనిగమంతవపాదమూలమ్। ప్రాప్తావయంతులసిదామపదావసృష్టం కెశైర్నివొధుమతిలంఘ్యసమస్తబంధూన్॥ ౩౦॥ గృహ్ణంతినొనపతయఃపితరస్సుతావానభ్రాతృబంధుసుహృదఃకుతఎవచాన్యెతస్మాద్భవత్ప్రపదయోఃపతితాత్మనాన్యే

చరిత్వ - తస్మిన్లయంప్రాప్య - యథెతి ॥ ౨౫ ॥ తాఇతి ॥ అఖిలదృక్ద్రష్టా - సర్వబుద్ధిసాక్షీ - తాస్తథాప్రాప్తవిజ్ఞాయాపి - తథెత్యెతద్విపృణోతి - త్యక్తాసర్వాఆశాయాభిస్తాః - కెవలమాత్మనఃస్వప్యెవదిదృక్షయెతి ॥ ౨౬ ॥ స్వాగతమితి ॥ సొమయాగాఃవఃస్వాగతంశుభమాగమనం - తదెవాహ - యద్యస్మాత్ప్రతిబంధతిరస్కారెణ - అస్మాకందిదృక్షయాప్రాప్తాఇతి- ఇదంవఉపపన్నంసంపన్నంయుక్తమితివా ॥ ౨౬ ॥ యుక్తత్వమేవాహ ॥ నన్వితి ॥ ఆత్మప్రియెఆత్మాచప్రియశ్చతస్మిన్మయి - కుశలాఃవివెకినఃఅతవిపస్వస్యాత్మనోధర్మంపశ్యంతియె - యెయథాయథావత్ - భక్తింకుర్వంతి - యథావత్తత్వమూహ - అద్ధాసాక్షాత్ - అత్రహెతుః - అహైతుక్యవ్యవహితాంఫలాభిసంధిరహితాం - అతఎవ - అవ్యవహితాంనిరంతరాం ॥ ౨౭॥ ఆత్మనఃసర్వతఃప్రెష్ఠత్వముపపాదయతి॥ స్వాఇతి ॥ స్వాఃజ్ఞాతయః -ఆత్మాదెహఃవిత్తెషణా - యత్సంపర్కాత్యస్యాస్యాసేనఉపకరణత్వెనవా॥ ౨౮॥ తదితి॥ తత్తస్మాద్ధృతాథాయాయం - యాత - దెవయజనం యజ్ఞవాటం - కృతకృతాథాఃకిమితియూయమితిచెదతఆహ - పతయఇతి- పారయిష్యంతిసమాపయిష్యంతి - చతీనామనుగ్రహాదెత్యర్థఃకిం ॥ ౨౯ ॥ మైవం॥ నృశంసంపరుషం - నిగమంప్రతిజ్ఞాం ॥ శ్లో ॥ నమెభక్తఃప్రణశ్యతీతి - వెదంవా ॥ శ్రుతి॥ నసపునరావర్తతెనసపునరావర్తతఇతి - పదావసృష్టం అపజ్ఞయాపిపత్తం- బహుమూనెశకైర్నిర్మోక్తుం - దానీంభవితుం ॥ ౩౦ ॥ గృహ్ణంతీతి ॥ కించ - నగృహ్ణంతి - నోస్మాకం - హే అరిం దమ కామలోభాదివిషమన - భవతఃపాదా

నాన్యాభవేద్గతిరరిందమతద్విధేహి॥ 3౧॥ శ్రీభగవాన్ ॥ పతయోనఖ్యసూయేర్ పితృభ్రాతృసు
తాదయః। లోకాశ్చ వోమయోపేతా దేవాఅన్యనుమన్యతే। 3౨॥ నప్రీతయేనురాగాయహ్యంగనం
గోనృణామివ।తన్నోమయియుంజానాఅచిరాన్మామవాప్స్యథ। 33। శ్రవణాన్దర్శనాద్ధ్యానా
యిభావోనుకీర్తనాత్। నతథాసన్నికర్షేణ ప్రతియాతతతోగృహాన్। 3౪॥శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తాద్వి
జపత్న్యస్తాయజ్ఞవాటంపునర్గతాః। తేచానసూయవస్తాభిస్త్రీభిస్సత్రమపారయన్॥ 3౫॥తత్రై
కావిద్రుతాభక్త్యాభగవంతంయథాశ్రుతమ్। హృదోపగూహ్యవిజహౌదేహంకర్మానుబంధనమ్॥
3౬ । భగవానపిగోవిందస్తైవాన్నేనగోపకాన్। చతుర్విధేనాశయిత్వాస్వయంచబుభుజేప్రభుః॥
3౭ । ఎవంలీలానరవపుర్నృలోకమనుశీలయన్। రేమేగోగోపగోపీనాంరమయన్రూపవాక్కృతైః॥
3౮ । అథానుస్మృత్యవిప్రాస్తేహ్యన్వతప్యన్కృతాగసః। యద్విశ్వేశ్వరయోర్యాచ్ఞామహన్మనృవి
డంబయోః॥ 3౯॥ దృష్ట్వాస్త్రీణాంభగవతికృష్ణేభక్తినలౌకికీమ్। ఆత్మానంచప్రియాహీనమనుతప్తా
వ్యగర్హయన్। ౪౦ ॥ ధిగ్జన్మనస్త్రివృద్విద్యాంధిగ్వ్రతంధిగ్బహుజ్ఞతామ్ ధిక్కులంధిక్క్రియా
దాక్ష్యంవిముఖాయేత్వధోక్షజే॥ ౪౧॥ నూనంభగవతోమాయాయోగినామపిమోహినీ। యద్వయం
గురవోనృణాంస్వార్థేముహ్యామహేద్విజాః॥ ౪౨॥ అహోపశ్యతనారీణామపికృష్ణేజగద్గురౌ।
దురంతభావంయోవిధ్యన్మృత్యుపాశాద్గృహాభిధాత్॥ ౪3॥ నాసాంద్విజాతిసంస్కారోనవాసోగు
రావపి। నతపోనాత్మమీమాంసానశౌచంనక్రియాస్వలాభాః॥ ౪౪॥ తథాపిహ్యుత్తమశ్లోకేకృష్ణేయోగే
శ్వరేశ్వరే।భక్తిర్దృఢాన చాస్మాకంసంస్కారాదిమతామపి॥౪౫॥ననుస్వార్థవిమూఢానాంప్రమత్తా
నాంగృహేహయా। అహోనస్మారయామాసగోపవాక్యైస్సతాంగతిః॥ ౪౬॥ అన్యథాభ్యర్థనాకా
మన్యేకైవల్యాదాశిషాంపతేః। ఈశితవ్యైఃకిమస్మాభిరీశ్వరస్యాతద్విడంబనమ్॥౪౭। హిత్వాన్యాన్భజ
తేయంశ్రీఃపాదస్పర్శాశయాసకృత్। స్వాత్మదోషాపవర్గేణతద్యాచ్ఞాజనమోహినీ॥౪౮॥ దేశఃకా
లఃపృథగ్ద్రవ్యంమంత్రతంత్రర్త్విజోగ్నయః। దేవతాయజమానశ్చక్రతుర్మస్తథాయ్వయః॥ ౪౯ ।
నపీవభగవాన్సాక్షాద్విష్ణుర్యోగేశ్వరేశ్వరః।జాతోయదుష్వితిశ్రుత్యాహ్యపిమూఢానవిద్మహే॥౫౦॥
నమస్తుభ్యంభగవతేకృష్ణాయాకుంఠమేధసే। యన్మాయామోహితధియోభ్రమామఃకర్మవర్త్మసు॥
౫౧॥నవైనఆద్యఃపురుషస్సమాయామోహితాత్మనామ్। అవిజ్ఞాతానుభావానాంక్షంతుమర్హత్యతిక్రమమ్॥ ౫౨॥ ఇతిస్వాఘమనుస్మృత్యకృష్ణేతేకృతహేళనాఃదిదృక్షవోప్యచ్యుతయోఃకంసాద్భీ

తానచాచలత్ ॥ ౨౩ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోవింశోధ్యాయః.

శ్రీగోవర్ధనోద్ధరణకథాప్రారంభఘట్టః. ౬

శ్రీశుకః ॥ భగవానపితత్రై వబలదేవేనసంయుతః । అపశ్యన్నివసన్గోపానింద్రయాగకృతోద్యమాన్ ॥ ౧ ॥ తసభిజ్ఞోపిభగవాన్సర్వాత్మాసర్వదర్శనః । ప్రశ్రయావనతోపృచ్ఛద్వృద్ధాన్నందపురోగమాన్ ॥ ౨ ॥ కథ్యతాంమెపితఃకోయంసంభ్రమోవఉపాగతః । కింఫలంకస్యచోద్దేశఃకేనవాసాధ్యతేమఖః ॥ 3 ॥ ఎతద్బ్రూహిమమహ్యంచశ్రోతుమేపితఃకాంక్షితంహిసాధూనాంకృత్యంసర్వాత్మనామిహ ॥ ర ॥ అస్మత్పరస్వపరనృష్టీనామిత్రోదాస్తవిద్విషామ్ । ఉదాసీనోరివద్వయ్యాత్మవత్సహృదుచ్యతే ॥ ౫ ॥ జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాచకర్మాణిజనోయమనుతిష్ఠతి । విదుషఃకర్మసిద్ధిస్సాస్యాద్యథానావిదుషోభవేత్ ॥ ౬ ॥ తత్ర తావత్క్రియాయోగోభవతాంకింవిచారితః । అథవాలౌకికస్తన్మేపృచ్ఛతస్సాధుభణ్యతామ్ ॥ ౭ ॥ నందఃప్రజాన్యోభగవానింద్రోమేమాస్తస్యాత్మమూర్తయఃలోభివర్షంతిభూతానాంప్రాణసంజీవనంపయః ॥ ర ॥ తంతథావయమన్యేచవార్ముచాంపతిమీశ్వరమ్ । క్రవ్యైస్తద్రైతసాసిద్ధైర్యజంతేక్రతుభిర్నరాః ॥ ౯ ॥ తచ్ఛేషేణోపజీవంతస్త్రివర్గఫలసిద్ధయే । పుంసాంపురుషకారాణాంపర్జన్యఃఫలభావనః ॥ ౧౦ ॥ యఎనంవిసృజేచ్ఛర్మంపారంపర్యాగతంనరః । కామాల్లోభాద్భయాద్ద్వేషాత్సవైనాప్నోత్యతిశోభనమ్ ॥ ౧౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ వచోనిశమ్యనందస్యతథాన్యేషాంవ్రజౌకసామ్ । ఇంద్రాయమన్యుంజనయన్పితరంప్రాహకేశవః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీభగవానా ॥ కర్మణాజాయతేజంతుఃకర్మణైవప్రలీయతే । సుఖందుఃఖంభయంక్షేమంకర్మణైవప్రపద్యతే ॥ ౧3 ॥ అ

త్రమీశ్వరమవ్యంతే - తన్మతమనూద్యనిరాకరోతి॥ అస్తిచేతి॥ స్వయంకర్మాఖిలప్రాప్యై పుంజీవానాంకర్మణాం - ఫలరూపీఫలదాతా - సోపికర్తారంభజతే - తత్కర్మఫలదానేన ॥ ౧౫॥ అతఃకర్మణఏవఫలసిద్ధేస్తత్కారకం త్యేవ - అజాగళస్తనతుల్యత్వాత్ - నదేవతఃయూకృత్యమిత్యాహ ॥ కిమింద్రేణేతి ॥ ననుకర్మణోపిప్రవృత్తిరంతర్యామ్యపేక్షయైవ - కథంసర్వథాదేవతాయాఅనుపయోగఇత్యాశంక్యాహ - స్వభావవిహితమితి - స్వభావేనప్రాక్తనసంస్కారేణైవవిహితం - యత్కర్మ - తదన్యథాకర్తుమనీశేన॥౧౫॥ ఎతద్విపృణోతి॥స్వభావతంత్రఇతి॥ ప్రవృత్తేఃసంస్కారాధీనత్వాత్తిమంతర్యామిణెత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ తస్మాత్స్వభావతోనిష్పన్నస్య కర్మణఎవసర్వకారణత్వాత్ - కర్మైవపూజ్యమిత్యాహదేహాదిత్యాదిసార్ధేన॥౧౭॥తస్మాదితి॥సంపూజయేత్ సంమానయేత్ - నసుదేవతోద్దేశేనద్రవ్యత్యాగాత్మకత్వాత్తత్కర్మణఃకథందేవతాంవినాసిద్ధిరిత్యాశంక్య - కర్మాంగమాత్రందేవతేతిపక్షముపసంహరన్నివ - హేతువాదమాశ్రిత్యాన్యమేవదేవతాంసమర్థయతే - అంజసేతి॥ ౧౯॥ హేతుబలేనైవపక్షోదోషమాహ ॥ ఆజీవ్యేతి ॥ ఉపజీవతిసేవతే॥౧౯॥ స్వవృత్తిఃవక్తుందృష్టాంతత్వేనవర్ణానాంవృత్తిభేదమాహ ॥ వణిక్తేతి ॥ బ్రహ్మణావేదాధ్యయనాదినా॥౨౦॥ వైశ్యవృత్తేశ్చాతుర్విధ్యమాహ॥

స్తిచేదీశ్వరఃకశ్చిత్ఫలరూప్యన్యకర్మణామ్।కర్తారంభజతేసోపినహ్యకర్తుఃప్రభుర్హినః॥౧౫॥కిమిం
ద్రేణేహభూతానాంస్వంస్వంకర్మానువర్తినామ్। అనీశేనాన్యథాకర్తుంస్వభావవిహితంనృణామ్॥
౧౬॥ స్వభావతంత్రోహిజనస్వభావమనువర్తతే। స్వభావస్థమిదంసర్వంసదేవాసురమానుషమ్॥
౧౭॥దేహానుచ్చావచాఞ్జంతుఃప్రాప్యోత్సృజతికర్మణా।శత్రుర్మిత్రముదాసీనఃకర్మైవగురురీశ్వరః॥
౧౮। తస్మాత్సంపూజయేత్కర్మస్వభావస్థస్వకర్మకృత్। అంజసాయేనవర్తేతతదేవాస్యహిదైవతమ్ ౧౯। ఆజీవ్యైకతరంభావంయస్తువన్యముపజీవతి। నతస్మాద్వింద తేయేమంజారంనార్య సతీయథా। ౨౧। వర్తేతబ్రహ్మణావిప్రోరాజన్యోరక్షయావనిఃభూవైశ్యస్తువార్తయాజీవేచ్ఛూద్రస్తున్విజసేవయా। ౨౩ ॥ కృషివాణిజ్యగోరక్షాకుసీదంతుర్యముచ్యతే। వార్తాచతుర్విధాతత్రవయంగోవృత్తయోనిశమ్॥ ౨౧॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిస్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః। రజసోత్పద్యతేవిశ్వమన్యోన్యంవివిధంజగత్ ॥౨౨॥ రజసోత్పాదితామేఘావర్షంత్యంబూనిసర్వతః।ప్రజాస్తైరేవసిధ్యంతిమనుహేంద్రఃకింకరిష్యతి॥ ౨౩। ననఃపురోజనపదానగ్రామానగృహావయమ్। వనౌకసస్తాతనిత్యంవనశైలనివాసినః॥ తస్మాద్గవాంబ్రాహ్మణానామద్రేశ్చారభ్యతాంమఖుః॥ ౨౫। యజ్ఞంద్రయూగసంభారాస్తైరయంసాధ్యతాంమఖుః॥ ౨౫॥ పచ్యంతాంవివిధాఃపాకాస్సూపాంతాఃపాయసాదయఃసంయావాపూపశష్కుల్యస్సర్వదోహశ్చగృహ్యతామ్ । ౨౬ । హూయంతామగ్నయస్సమ్యగ్బ్రాహ్మణైర్బ్రహ్మవాదిభిఃఅన్నంబహువిధందేయంతేభ్యోయోధేనుదక్షిణాః ॥౨౭॥అన్యేభ్యశ్చశ్వచండాలపతితేభ్యోయథార్హతఃయవసంచగవాందత్వాగిరయేదీయతాంబలిః॥ ౨౮॥ స్వలంకృతాభుక్తవంతస్సువనులిప్తాస్సువాససఃప్రదక్షిణంచకురుతగోవిప్రానలపర్వతాన్ । ౨౯ । ఎతన్మమమతంతాతక్రియతాంయదిరోచతే। అయంగోబ్రాహ్మణాద్రీణాంమహ్యంచదయితోమఖుః॥ ౩౦। శ్రీశుకఃకా

కృషీతి॥ కృషివాణిజ్యసహితాగోరక్షాఃవిపంత్రయం-కుసీదంవృద్ధిజీవనం-చతుర్థం॥౨౧॥ ననుగవామపివృత్తిర్మఖాంగ్రాధీనైవేత్యాశంక్యనిర్ఈశ్వరసాంఖ్యమతాశ్రయేణనిరాకరోతి శ్లోకద్వయేన॥ సత్త్వమితి॥ అన్యోన్యంయోగేన॥ ౨౨॥ రజసేతి॥ సర్వతఇతిసముద్రశైలవనాదిష్వపి వృష్టిదర్శనాన్నప్రాప్తవత్పూర్వత్వంవృష్టేరితిభావః - తైరేవమేఘైరేవ- సిధ్యంతిజీవంతీతి॥౨౩॥ తథాపిదోగ్ధ్రీమాధత్తందేవతాపేక్షతేతిచేత్తతఆహ ॥ నేతి ॥ పురఃపత్తనాని - జనపదాఃదేశాఃనఃఅస్మాకం- దోగ్ధ్రీమహేతువర్తనశైలాదయఏవేతిభావః- బ్రాహ్మణానపిసంగృహ్ణన్నిగమయతి-తస్మాదితి॥ ౨౫॥ స్వయమున్నీతయాగకల్పమాహ-సాధ్యైఃపంచభిః॥ యజ్ఞేతి ॥ సంభారాస్సాధనాని॥ ౨౫॥ పచ్యంతామితి॥ సూపంమూర్ధం- పాయసంక్షీరవికారయసిపక్వం - సంయావాదయోగోధూమాదివిక్రియాఃక్రమశ్చసూపపాయసయోరుక్త్వాదోహస్యాధ్యతోన్యేషాంసారతః॥ ౨౬॥ యాగశోభార్థంద్రవ్యోత్పాదనార్థంచాహ॥ హూయంతామితి ॥ ధేనుదక్షిణాఃధేనుసహితాదక్షిణాస్తావదవాదక్షిణాఃవయస్యాభిఃవృషభాదిభిఃవృషయసంక్షీణం॥౨౭॥ అన్యేభ్యశ్చేతి॥ యవసంతృణం॥౨౮॥ ౨౯॥ ఎతదితి॥ సర్వాత్మశిరఃకంపేనానుమోదయన్నాహ-గోబ్రాహ్మణాద్రీణామితి- మహ్యంమమచ ॥ ౩౦॥ ౩౧॥తతశ్చేతి॥ తద్ద్రవ్యేణమ

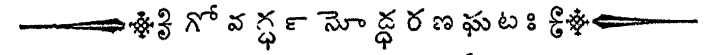
హేంద్రమఖవ్రవ్యేణ- గిరిద్విజాశ్చ ప్రతి- యథాయథం॥ 3౨॥ ఉపహృత్యబలీనుపహృత్యదత్వా- ఆదృతాః సాదరాః॥ 3౩॥ ఆనాం
సీతి॥ ఆనుడుద్యుక్తానిఉత్తమనడుద్భిర్యుక్తాని - సద్విజాశిషఃద్విజాశీర్భిస్సహితాః॥3౪॥ కృష్ణఇతి॥ గోపవిస్రంభణం గోపానాంవి
శ్వాసజనకం- రూపంయతఃప్రాచ్ఛన్నస్య-బలిముపహారం-ఆదత్ అభక్షయత్॥3౫॥ తస్మాఇతి॥ తస్మైఆత్మనే - ఆత్మనాస్వయంవ్రజజనైస్స
హనమశ్చక్రే అహోఇత్యాదిసూచకశ్లోకంపఠన్॥3౬॥ఏషఇతి॥కామరూపీస్వపాదిరూపఃఅస్మైఅద్రయే- శర్మణేక్షేమాయ॥3౭॥ఇతీతి॥
శ్లో॥ కర్మ్మవాలంప్రకుర్వ్వభావోగుణావాకర్మ్మంయంవాతద్వశోవామహేశః॥ వాతాకర్త్రీదేవతేతీయముక్తాదేవష్టోభేషణ్మతిర్నత్వభీ
ష్టా॥శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ 3౮॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతదీపికాయాం చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀
శ్లో॥ పంచవింశేరుషాశక్రేవ్రజనాశాయవర్షతి॥ ఉదధృత్యగిరిమూసారాదరక్షద్గోకులంప్రభుః ॥ ఇంద్రేతి॥ కృష్ణోనాథోమైపంతెభ్యః॥
౧॥ ఋణమితి॥ క్రుద్ధశ్చనన్నిం ద్రుఃసాంవర్తకంనామ-సంవర్తఃప్రళయఃతత్ర తారంమెఘానాంప్రసిద్ధంగణం-ప్రాచోదయత్
ప్రేషయామాస-ననుకథంకృష్ణనాథానాంఘాతేప్రవృత్తఇత్యాశంక్యాత్మసంభావనయానిరస్తవిశేషత్వాదిత్యాశయెనాహ - వాక్యం

లాత్మనాభగవతాశక్రదర్పజిఘాంసయా। ప్రోక్తంనిశమ్యనందాద్యాస్సాధ్వగృహ్ణంతతద్వచః॥
3౧ ॥ తథాచవ్యదధుస్సర్వంయథాహ మధుసూదనః। వాచయిత్వాస్వస్త్యయనంద్రవ్యేణగిరిద్వి
జాన్ । 3౨ । ఉపహృత్యబలీన్సర్వానాదృతాయవసంగవామ్। గోధనానిపురస్కృత్యగిరించక్రుః
ప్రదక్షిణమ్॥ 33 ॥ అనాంస్యనడుద్యుక్తానితేచారుహ్యస్వలంకృతాః। గోప్యశ్చకృష్ణవీర్యాణిగాయం
త్యస్సద్విజాశిషః । 3౪ ॥ కృష్ణస్త్వన్యతమంరూపంగోపవిస్రంభణంగతః। శైలోస్మీతిబ్రువన్భూరి
బలిమాదద్బృహద్వపుః॥ 3౫ । తస్మైనమోవ్రజజనైస్సహచక్రేమహాత్మనే। అహోపశ్యతిశైలో
సౌరూపీసోనుగ్రహంవ్యధాత్ । 3౬॥ ఏషోవజానతేమర్త్యాఃకామరూపీవనౌకసః।హంతిహ్యస్మై
నమస్యామఃశర్మణెహాత్మనోగవామ్ । 3౭ । ఇత్యద్రిగోద్విజమఖంవాసుదెవప్రచోదితాః। య
థావిధాయగోపాలాస్సహకృష్ణావ్రజంయయుః ॥ 3౮ ॥❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀
❀❀❀❀❀❀ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే - చతుర్వింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀
శ్రీశుకః॥ ఇంద్రస్తదాత్మనఃపూజాంవిజ్ఞాయవిహతాంనృప। గోభ్యఃకృష్ణాదిభ్యోనందాదిభ్య
శ్చకోపహ॥ ౧ । ఋణంసంవర్తకంనామమెఘానాంచాంతకారిణామ్। ఇంద్రఃప్రాచోదయత్క్రుద్ధో
వాక్యంచాహెశమాన్యుత॥ ౨ । అహోశ్రీమదమాహాత్మ్యంగోపానాంకాననౌకసామ్। కృష్ణంమ
ర్త్యముపాశ్రిత్యయెచక్రుర్దెవహెళనమ్॥3॥ యథాదృఢైఃకర్మమయైఃక్రతుభిర్నామనొనిభైః।
విద్యామాన్వీక్షికీంహిత్వాతితీర్షంతిభవార్ణవమ్ । ౪ ॥ వాచాలంబాలిశంస్తబ్ధమజ్ఞంపండితమానినమ్।కృష్ణంమర్త్యముపాశ్రిత్యగోపామెచక్రురప్రియమ్॥౫॥ ఎషాంశ్రియావలిప్తానామత్తానాం
ధ్మాయితాత్మనామ్। ధునుతశ్రీమదస్తంభంపశూన్నయతసంక్షయమ్॥౬॥ అహంచైరావతంనాగమా
రుహ్యానువ్రజెవ్రజమ్।మరుద్గణైర్మహాభొవైర్నందగోష్ఠజిఘాంసయా॥౭॥శ్రీశుకఃఇత్థంమఘవతా

చొహేత్యాదిపంచభిఃతుశమానీ అహమీశ్వరఇతి ॥ ౩ ॥ అహొఇతి ॥ దెవహెళనం దెవస్యమమావజ్ఞాం ॥
యతెతి॥ అస్మదైఃఅసమ్యగ్దైఃకర్మమయైఃక్రియానిర్వర్త్యైఃఅతఏవ- నామమాత్రెణయానావ ఇతిన్యవహ్రి
యంతెతత్సదృశైఃఆస్వీక్షికీమాత్మానుస్మృతిరూపాం ॥ ౪ ॥ వాచాలమితి ॥ తథావా చాలంబహుభాషిణం - బాలిశంశిశుం-పం
డితమానినం పండితోహమితిత్యాత్మానంమన్యమానం - అతఃస్తబ్ధమవనీతమితి-నిందాయాంధొజితాపీంద్రస్యభారతీ-శ్రీకృష్ణంప్రతి- త
థాహి- వాచాలంశాస్త్రదొషాణాం- బాలిశం- విషయపిశునవన్నిరభిమానినం- స్తబ్ధంఅన్యస్య వంద్యస్యా భావాదనమ్రం అజ్ఞం- నాస్తి
జ్ఞోయస్మాత్తం సర్వజ్ఞమిత్యభక్తైఃపండితమానినంబ్రహ్మవిదాంబహుమాననీయంకృష్ణం- సదానందరూపంపరబ్రహ్మమర్త్యం- త
థాపిభక్తానాత్వల్యెనమనుష్యతయాప్రతీయమానమితి॥ ౫॥ విషమితి॥ అవలిప్తానాంమత్తానాం-ధ్మాయితాత్మనాంబృంహితదెహానాం
ధునుతఅపనయత-శ్రీమదెనయస్తంభంగవర్తఃతం భిద్యత ॥ ౬ ॥ తాక్ప్రత్యాహ ॥ అహమితి ॥ అనువ్రజెఅనంతరమే వాగమిష్యామి
మరుద్గణైర్దెవగణైస్సహ ॥౭॥ ఇత్థమితి॥ మఘవతాఇంద్రెణ- నిర్ముక్తంబంధనంయెషాంతె- ప్రళయభియాయెబద్ధా ఆసక్తెనెముక్త

బంధనాస్సంతోఆసారైర్ధారాసంపాతైఃపీడయ్యమానాసు॥ ౮॥ విద్యోతమానాభితి॥ స్తనయిత్నుభిరశనిభిః స్తనంతఃగర్జంతఃమరుద్గణైఃఆవహప్రవహాదివాయుసమూహైఃనున్నాఃప్రేరితాఃజలశర్కరాఃజలోపలాఃగ॥ స్థూణెతి॥ స్థూణావత్స్థూలాఃఅజ్రేషుముంచత్సునతోన్నతంనతంనిమ్నమున్నతంతద్విపరీతంయథాభవతితథాభూతాదృశ్యతే॥ ౧౦॥ అత్యాసారాతి॥ జాతమేవనాజాతకంపాఃగ॥ తత్రభగవానాంప్రయాసంవిజ్ఞాయస్వతి ॥౧౧॥ గోపగోపీనాంస్వర్గనామాహ॥ కృష్ణేతి॥ త్వమేవనాథోయస్య తద్గోకులంగవాంకులంవంశంనఃఅస్మాకంకుపితాద్దేవాదింద్రాత్త్రాతుంరక్షితుమర్హసి ॥ ౧౩ ॥ శిలేతి॥ విజ్ఞాపనార్థమేవకుపితేనేంద్రేణకృతంతద్వ్యర్థం మనే॥ ౧౪ ॥ కథంమేనేతదాహ॥ అపర్వణీతి ॥ అపగతపర్వుత్సవస్యతద్వ్యర్థం అతిశయితోవాతోయస్మిన్తత్ అతివాతంశిలామయుంశిలాప్రచురం॥ ౧౫॥ తత్ర ప్రతిజ్ఞాపూర్వకం గోవర్ధనోద్ధరణమాహ॥ తత్రై

జ్ఞప్తామేఘానిర్ముక్తబంధనాః। నందగోకులమాసారైఃపీడయ్యమానాసురోజసా॥౮॥ విద్యోతమానావిద్యుద్భిస్తనంతస్తనయిత్నుభిః। తీవ్రైర్మరుద్గణైర్నున్నావవృషుర్జలశర్కరాః॥ ౯। స్థూణాస్థూలావర్షధారామంచత్స్వభ్రేష్వభీక్ష్ణశః। జలౌఘైఃప్లావ్యమానాభూదాదృశ్యతనతోన్నతమ్॥౧౦। అత్యాసారాతిపాతేనపశవోజాతవేపనాః। గోపాగోప్యశ్చశీతార్తాగోవిందంశరణంయయుః॥ ౧౧। శిరస్సుతాంశ్చకాయేనప్రచ్ఛాద్యాసారపీడితాః। వేపమానాభగవతఃపాదమూలముపాయయుః॥ ౧౨ ॥ కృష్ణకృష్ణమహాభాగత్వంనాథంగోకులంప్రభో। త్రాతుమర్హసిదేవాన్నఃకుపితాద్భక్తవత్సల॥ ౧౩॥ శిలావర్షాతిపాతేనహన్యమాననుచేతనమ్। నిరీక్ష్యభగవాన్మేనేకుపితేంద్రకృతంహరిః॥ ౧౪ ॥ అపర్వత్యుల్బణంవర్షమతివాతంశిలామయమ్। స్వయూథేవిహతేస్మాభిరింద్రో నాశాయవర్షతి॥ ౧౫॥ తత్ర ప్రతివిధింసమ్యగాత్మయోగేనసాధయే। లోకేశమానినాంమౌఢ్యాద్ధరిష్యేశ్రీమదంతమః ॥ ౧౬ ॥ నహిసద్భావయుక్తానాంసురాణామీశవిస్మయః। మత్తోసతాంమానభంగఃప్రశమాయోపకల్పతే॥ ౧౭। తస్మాన్మచ్చరణంగోష్ఠమన్నాథమనుత్పరిగ్రహమ్। గోపాయేస్మాత్మయోగేనసో

యంమేవ్రతఆహితఃగ॥ ఇత్యుక్త్వైకేనహస్తేనకృత్వాగోవర్ధనాచలమ్। దధారలీలయాకృష్ణశ్ఛత్రాకమివబాలకఃగ ॥ అథాహభగవాన్గోపాన్హేంబతాతవ్రజౌకసఃయథోపజోషంవిశతగిరిపవర్తంసగోధనాఃగం॥ నత్రాసఇహవఃకార్యోమద్ధస్తాద్రినిపాతనాత్। వాతవర్షభయేనాలంతత్త్రాణంవిహితంహివఃగం। తథానివివిశుర్గర్తేకృష్ణేశ్వాసితమానసాఃయథావకాశంసధనాస్సప్రజాస్సోపజీవినఃగం॥ ఉత్తృడ్వ్యథాంసుఖాపేక్షాంహిత్వాతైవ్రజవాసిభిఃపీక్ష్యమాణోదధారాద్రింసప్తాహంనాచలత్పదాత్। ౨౩ ॥ కృష్ణయోగానుభావంతంనిశామ్యేంద్రోవిస్మితఃనిస్తంభోభ్రష్టసంకల్పస్స్వయంమేఘానవారయత్ । ౨౪ । ఖంవ్యభ్రమభితాదిత్యంవాతవర్షంచదారుణమ్। నిశామ్యోపగతంగోపాన్గోవర్ధనధరోబ్రవీత్ ॥ ౨౫॥నిర్యాతత్యజతంత్రాసంగోపాస్స్వీధనాభకాఃఉపారతంవాతవర్షంవ్యుదప్రాయాశ్చనిమ్నగాఃగం॥ తతస్తేస్వంస్వమాదాయగోధనమ్। శకటోఢోపకరణంస్త్రీబాలస్థవిరాశ్శనైఃగం॥ భగవానపితం

తి ॥ ప్రతివిధింప్రతికారం- స్వసామర్థ్యేనసాధయిష్యామి- తేనచమూఢ్యాత్లోకేశమానినాంశ్రీమదలక్షణంతమోహరిష్యామి- బహువచనేనవరుణాదీనభిప్రేతి॥౧౬॥ నమదేవాఃసాక్షిత్వకాఃతర్హ్యభక్తాశ్చకుతస్తేపాంతమస్తత్రాహ ॥ నహీతి ॥ సద్భావఃసత్తిత్వంమద్భక్తివా తద్యుక్తానాంసురాణామీశావయమితివిస్మయోగర్వఃహియస్మాత్ - నఘటతేఅతోనంతస్తే - కించ - తేపాంమానభంగోనగ్రహవిపర్యాహ- మత్తఇతి॥ ౧౭॥ తస్మాదితి॥ గోపాయేరక్షిష్యామి- కించ - సోయంమేమయావ్రతోనియమఃసంకల్పోవా ఆహితఃధృతఇత్యర్థఃగ॥ ఇతీతి॥ కృత్వాఉద్ధృత్య- ఛత్రాకంశిలీంధ్రంయథా ॥ ౧౯॥ అథేతి॥ యథోపజోషంయథాసుఖం ॥ ౨౦॥ ౨౧ ॥ తథేతి॥ వ్రజాఃశకటమండలీసహితాఃసోపజీవినఃభృత్యపురోహితాదిసహితాఃగం॥ ఉదితి॥ ఉదాత్స్థానాత్॥ ౨౩॥ ౨౪॥ నిర్యాతేతి॥ ఫుల్లదస్రాయాఃవిగతోదకప్రాయాఃస్వల్పజలాఇత్యర్థఃగం॥ తతఇతి॥శకటోఢోపకరణంశకటైరూఢముపకరణంయ

థాభవతితథా॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తమితి॥ నిభృతాఃభూత్వాఃయథాయఖోచితం - చరిరంభణాదిభిఃసమాయుఃఉపజగ్ముఃసదాఃషఃశ్రే
ష్ఠదానాశీర్వాదాత్॥ ౨౯॥ 30॥ 3౧॥ 3౨॥ తతఇతి॥ తతోగోపవధూనష్ఠనాత్ - అస్యకృష్ణస్య - తథావిధానిగోపధూనోద్ధరణాదిరూ
పాణి కృతానికర్మాణిగాయంత్యఃఈయుఃయయుఃకథంభూతాఃవివంప్రేమ్ణుహృదిస్పృశంలీలాహృదిస్పృశఃయద్వా - కథంభూత
స్య - ప్రేష్ఠస్యోర - తాహృంహృదిస్పృశతీతిహృదిస్పృక్ తస్య॥ 33॥ ఇతిభాగవతదీపికాయాం - పంచవింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❀❀
శ్లో॥ షడ్వింశేవిస్మితాగోపాఃకృష్ణస్యాద్భుతకర్మభిఃనందోగర్గోక్తిమాశంస్యతదైశ్వర్యమవర్ణయత్॥ ఏవమిత్॥ నందమభ్యేత్య
నంవసుఃపాగమ్య యిమూచుస్తదాహ- బాలకస్యేతి॥ యత్యస్మాదద్భుతానికర్మాణి- తస్మాత్ గ్రామ్యేషుగోపాలేషు కథంజన్మాహర్తి - ఆ
త్మజుగుప్సితంఆత్మానమ్॥ 3॥అస్యాద్భుతానికర్మాణ్యాహుర్వాదశభిఃఇతి॥ యఃనస్తుహోయనఇతి- కథంబిభ్రత్ స్థితఇతిపృచ్ఛంతం

శైలంస్పష్టానేపూర్వవత్ప్రభుఃపశ్యతాంసర్వభూతానాంస్థాపయామాసలీలయా॥ ౨౯॥ తంప్రే
మవేగాన్నిభృతావనౌకసోయథాసమీయుఃపరిరంభణాదిభిఃగోప్యశ్చసస్నేహమపూజయన్ముదా
దధ్యక్షతాద్యైర్యయుజుస్సదాశిషఃll౯౯ll యశోదారోహిణీనందోరామశ్చబలినాంవరఃకృష్ణమా
లింగ్యయయుజురాశిషస్సురాఃll 3౦ ll దివిదేవగణాస్తాథాప్సిద్ధగంధర్వచారణాఃతుష్టు
వుర్ముముచుస్తుష్టాఃపుష్పవర్షాణిపార్థివ॥ 3౧॥ శంఖదుందుభయోనేదుర్దివిదేవప్రచోదితాఃll
జగుర్గంధర్వపతయస్తుంబురుప్రముఖాన్నృప॥ 3౨॥ తతోనుర్వైకుంఠపతేస్సైపరిశ్రాంతోరాజన్స గోష్ఠం
సబలోవిశద్ధరిఃll తథావిధాన్యస్కృతానిగోపికాగాయంత్య ఈయుర్ముదితాహృదిస్పృశఃll 33 ll
❀❀❀❀❀❀❀ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచవింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀
శ్రీశుకఃll ఏవంవిధానికర్మాణిగోపక్ష్వస్పృవీక్ష్యతే॥ ఉతద్వీర్యవిదఃస్రోచున్నందమభ్యేత్యవిస్మితాఃll
౧ ll బాలకస్యయథైతానికర్మాణ్యత్యద్భుతానివై ll కథమ్యహత్యసౌజహ్మ గ్రామ్యేస్వాత్మజుగుప్సి
తమ్॥ ౨॥ యస్యప్రహాయనోబాలఃకరేణైకేనలీలయాll కథంబిభ్రద్గిరివరంపుష్కరంగజరాడివ॥3 ll
తోకేనామీలితాక్షేణపూతనాయాయమద్ధసఃll పీత్వాస్తనంసహప్రాణైఃకాలేనేవవయస్తనోఃll ర ll
హిన్వతోధశ్శయానస్యమాస్యస్యచరణావుదక్ll అనోపతద్విపర్యస్తంరుదత్యాప్రపదాహతమ్ ll ౫ ll
ఏకహాయనఆసీనోహ్రియమాణోవిహాయసాll దైత్యేనయస్తృణావర్తమహన్కంఠగ్రహాతురమ్॥౬॥ క్వచిద్ధయ్యంగవ*ైస్తైన్యేమాత్రాబద్ధఉలూఖలేll గచ్ఛన్నర్జునయోర్మధ్యేబాహుభ్యాంతా
వపాతయత్ ll౭ll వనేసంచారయన్వత్సాన్సరామోబాలకైర్వృతఃll హంతుకామంబకోభ్యేత్యం
ముఖతోరిముపాటయత్ ll ౮ll వత్సేషువత్సరూపేణప్రవిశంతంజిఘాంసయాll హత్వాన్యపాతయత్తేన
కపిత్థానిచలీలయా ll ౯ ll హత్వారాసభదైత్యంతద్బంధూంశ్చబలాన్వితఃll చక్రేతాళవనంక్షేమం
పరిపక్వఫలాన్వితమ్ ll ౧౦ ll ప్రలంబంహంతయిష్యంబలంబలశాలినాll అమోచయత్ప్రజప
శూన్గోపాంశ్చారణ్యవహ్నితఃll ౧౧ ll ఆశీవిషతమాహీంద్రదమిత్వావిషుదంహ్రదాత్ll ప్రస
హ్యాదాన్నయమునాంచక్రేసానివిషోదకామ్ll ౧౨ll మస్త్యజశ్చేనురాగోస్యకస్వేషాంనోవ్రజౌకసామ్ll నందతేతనయేస్మాసుతస్యాప్యేతస్మికఃకథమ్ll ౧౩ll క్వసప్తహాయనోబాలఃక్వమహాద్రిగురుగురుఃll

ద్వంగజరాట్మహాగజఇవతోకేనేll 3॥ మహాజసఃమహాబలాయాఃతస్యోవ్రజయఃఆయుర్యూపవనంవా - కాలేనయథాపీయతేతథైవత్ - కథమిత్యనుపపత్తఃకేll ర॥ హిన్వతఇతి॥ అనసోధశ్శయానస్యమూస్యస్యమూఃత్రయఃపరిచ్ఛేదకాయస్యఉదక్ఊర్ధ్వంరణాహిన్వతశ్చాలయతఃప్రపదేనపాదాగ్రేణ-ఆహతంవిపర్యస్తంఅనఃకథంఅపతత్ll౫ll వికహాయనఇతిll యోవైత్యైర్వధ్యమాణస్యకృతంత్యంకథంఅహన్న్యధఃll ౬ ll క్వచిదితి ll హైయంగవస్యైన్యేనవనీతచౌర్యే - హైయంగవీనమితివక్తవ్యేహైయంగవమితిప్రయోగఆర్షఃఎవమేవసర్వత్రాపిద్రష్టవ్యం॥ హా॥హైయంగవీనంసంజ్ఞాయామితి-ఖాభుక్ష్యాంకుక్ష్యుచ్ఛ-చరన్నిధఃll
౭ll వనఇతి॥ ముఖతోహంతుకామోయస్య తం- బకదేహమరింబాహుభ్యాంముఖతఃకథమపాటయత్ ll ౮ll ౯ll ౧౦ll ౧౧ll ఆశీవిషతమఃఅతిక్రూరవిషశ్చాసావహీంద్రశ్చతం॥ ౧౩ ll దుస్త్యజఇతి॥ ఔత్పత్తికఃస్వాభావికఃకథమితింసదేహపుమయ

మాత్మాస్యాదితి శంకా ॥ ౧౩ ॥ ఉక్తమపి అతివిస్మయేనాభినయేన వదంతి క్వేస స్తహాయన ఇతి ॥ ౧౪ ॥ ప్రాక్ శ్రుతమేవ గర్గాచార్యవాక్యం. తచ్చరిత్రపరిశీలనేన నివృత్తాసంభావనస్య నందస్య కృష్ణతత్త్వావబోధకం జాతం సదిదానీం తేనైవ వాక్యేన గోపానుపదిశతి - శ్రూయతామితి ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాత్తస్య కర్మసు న విస్మయో గాం స్తేతి సందర్భోక్తిః ॥ ౨౨ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యద్ధా సాక్షాత్ - మాం ప్రతి సమాదిశ్య గర్గే స్వగృహం గతే సతి - తదానీం తథా అమన్యమానోపి ఇదానీం కృష్ణం నారాయణస్యాంశం మన్యే అత్ర హేతుః - అక్లిష్టకారిణమితి ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ గోవర్ధనోద్ధరణం సంక్షేపతః కథయన్ స్మరన్ - ప్రకటితైశ్వర్యస్య కృష్ణస్య ప్రీతిం ప్రార్థయతే ॥ దేవ ఇతి ॥ యజ్ఞవిప్లవేన యా రుట్ - తయా దేవే ఇంద్రే వర్షతి సతి - వజ్రాశ్మవర్షానిలైః రశనంజంశకరారతిన్యష్టివాయుభిః - సీదంతః పాలాః పశవః స్త్రియశ్చ సీదంతః - పాలాః పశవః స్త్రియశ్చ యస్మిన్ తత్తథా - ఆత్మైవ స్వయమేవ శరణం యస్య తద్గోష్ఠం దృష్ట్వా అనుకంపీ ఉత్స్మయన్ హసన్ - ప్రౌఢిమా విస్మయవాన్ - స శైలముత్పాట్య అబలః బాలః - లీలయా ఉచ్ఛిలీంధ్రం యథా - ఏకేన కరేణ - బిభ్రత్ దధత్ - యః గోష్ఠమపాత్ పాలితవాన్ - ఏవం మహేంద్రమదభిత్ గవామింద్రః ఉక్తరాధ్యాయార్థం చ స్మరతి ఏవంభూతః శ్రీకృష్ణః - నః

హాద్రివిధారణమ్। తతో నో జాయతే శంకా వ్రజనాథ తవాత్మజే ॥ ౧౪ ॥ నందః॥ శ్రూయతాం మే వ

చో గోపా వ్యేతు శంకా చ వోర్భకే। ఏనం కుమారముద్దిశ్య గర్గో మే యదువాచ తత్ ॥ ౧౫ ॥ వర్ణా

స్త్రయః కిలాస్యాసన్ గృహ్ణతోనుయుగం తనూః। శుక్లో రక్తస్తథా పీత ఇదానీం కృష్ణతాం గతః ॥ ౧౬ ॥

ప్రాగయం వాసుదేవస్య క్వచిద్ జాతస్తవాత్మజః। వాసుదేవ ఇతి శ్రీమానభిజ్ఞాస్సంప్రచక్షతే ॥ ౧౭ ॥ బ

హూని సంతి నామాని రూపాణి చ సుతస్య తే। గుణకర్మానురూపాణి తాన్యహం వేద నో జనాః ॥ ౧౮ ॥ ఏ

ష వః శ్రేయ ఆధాస్యద్ గోపగోకులనందనః। అనేన బహుదుర్గాణి యూయమంజస్తరిష్యథ ॥ ౧౯ ॥ పురా

నేన వ్రజపతే సాధవో దస్యుపీడితాః। అరాజకే రక్ష్యమాణా జిగ్యుర్దస్యూన్ సమేధితాః ॥ ౨౦ ॥ య ఏ

తస్మిన్ మహాభాగాః ప్రీతిం కుర్వంతి మానవాః। నారయోభిభవంత్యేతాన్ విష్ణుపక్షానివాసురాః ॥ ౨౧ ॥

తస్మాన్నంద కుమారోయం నారాయణసమో గుణైః। శ్రియా కీర్త్యానుభావేన తత్కర్మసు న విస్మయః ॥

౨౨ ॥ ఇత్యద్ధా మాం సమాదిశ్య గర్గే చ స్వగృహం గతే। మన్యే నారాయణస్యాంశం కృష్ణమక్లిష్టకారి

ణమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి నందవచః శ్రుత్వా గర్గగీతం వ్రజౌకసః। ముదితా నందమానర్చుః కృష్ణం చ గతవి

స్మయాః ॥ ౨౪ ॥ దేవే వర్షతి యజ్ఞవిప్లవరుషా వజ్రాశ్మవర్షానిలైః సీదత్పాలపశుస్త్రి చాత్మశ

రణం దృష్ట్వానుకంప్యుత్స్మయన్। ఉత్పాట్యైకకరేణ శైలమబలో లీలోచ్ఛిలీంధ్రం యథా బిభ్రద్గోష్ఠ

మపాన్మహేంద్రమదభిత్ప్రీయాన్న ఇంద్రో గవామ్ ॥ ౨౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షడ్వింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ గోవర్ధనే ధృతే శైల ఆసారాద్రక్షితే వ్రజే। గోలోకాదావ్రజత్ కృష్ణం సురభిః శక్ర ఏవ చ ॥

౧ ॥ వివిక్త ఉపసంగమ్య వ్రీడితః కృతహేళనః। పస్పర్శ పాదయోరేనం కిరీటేనార్కవర్చసా ॥ ౨ ॥ దృ

ష్టశ్రుతానుభావోస్య కృష్ణస్యామితతేజసః। నష్టత్రిలోకేశమద ఇదమాహ కృతాంజలిః ॥ ౩ ॥ ఇంద్రః ॥

శ్రేయాత్ ప్రీయతామితి ॥ శ్లో ॥ షడ్వింశే దశమే వ్యక్తః షడ్వింశో దశమో హరిః। వ్యక్తః సంచవింశం మాం చతుర్వింశతితః పృథక్ ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ అస్యార్థః ॥ దశమస్కంధే - షడ్వింశతితమాధ్యాయే - షడ్వింశతితత్త్వాత్మకః - దశలక్షణలక్షితః హరిః - చతుర్వింశతితత్త్వాపేక్షయా పృథక్ జీవసంజ్ఞం మాం వ్యనక్తు ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం షడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ సప్తవింశే తదాలక్ష్య కృష్ణస్య ప్రాభవం పరమ్। వన్యాంతే సురభీంద్రాభ్యామభిషేకమహోత్సవః ॥ గోవర్ధన ఇతి ॥ గోవర్ధనే ధృతే శైలే ఇతి శక్రస్య భయేనాగమనే హేతుః - ఆసారాద్రక్షితే వ్రజ ఇతి సురభేర్హర్షేణాగమనం ॥ ౧ ॥ తత్రేంద్ర ఆగత్య కిం కృతవాం స్తదాహ ॥ వివిక్త ఇత్యాదినా - అథాహ సురభిరిత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన ॥ వివిక్త ఇతి ॥ వివిక్త ఏకాంతే - పాదయోః పస్పర్శ నమశ్చకార ॥ ౨ ॥ దృష్టేతి ॥ అస్య శ్రీకృష్ణస్య శ్రుతశ్చాసావనుభావశ్చ శ్రుతానుభావః - దృష్టః శ్రుతానుభావో యేన - స ఇంద్రః - నష్టః త్రిలోకేశోహమితి మదో యస్య సః ॥ ౩ ॥ త్రిమమాపరాధం క్షమస్వేతి వక్తుం తవ తావదపరాధో నాస్త్యేవ త్వయా అనుగ్రహ ఏవ కృత ఇత్యాహ చతుర్భిః విశుద్ధసత్త్వమితి ॥ ధామ స్వరూపం శాంతం ఏకరూపం - అతశ్చ తపోమయం ప్రచురజ్ఞానం సర్వజ్ఞమిత్యర్థః - కుతః - ధ్వస్తరజస్తమస్కం ధ్వ

స్తేఅవిద్యాహానెరజస్తమసీయస్మిన్ అవివాయంఅస్తదాదిమృత్యుమానః- మూయాకార్యరూపః - గుణసంప్రవాహఃగుణైఃసంప్రవృత్తఃతతఇతితథాసంసారధర్మత్వధర్మః- సతెతవనవిద్యతెయతఃతస్మాత్- అగ్రహణెనాజ్ఞానెనానుబధ్యతఇతితథా సఃసర్వజ్ఞస్యతెనా స్తీత్యర్థఃతస్మాత్ అజ్ఞానసంబంధోవా ॥ ౪ ॥ యదా అజ్ఞానతత్కృతదెహసంబంధాన్నస్తిదాతత్కృతానాం లోభాదీనాంకావార్తెత్యాహ॥తతఇతి॥ తస్మిన్నపిదెహసంబంధకృతాఃతద్ధెతవఃపునరచ్యున్యస్యదెహస్యాపిహెతవఃనానుజ్ఞానినామపి తెదృశ్యంతెఅతఆహ అబుధలింగభావాఃఅజ్ఞానినాంగమకాఃయావత్ప్రాగాదిమత్వంతావత్అజ్ఞానిత్వంనసిద్ధమిత్యర్థఃలోభాద్యభావెపిమన్మానభంగొదండాశ్రమిత్యాహ అథాపీ॥ ౫॥ ననుత్వద్దండెచమమగోపపుత్రస్యకాశక్తిఃకింవాకారణంకోవాదండఃమయాకృతఇత్యతఆహ ॥ పితెతి ॥ జనితాత్వంపితాజనకఃగురురుపదెష్టాఅధీశఃనియంతాఇతిపర్యాయధారణెహెతుత్రయం కాలత్వాక్సమర్థఃతస్మాన్నుపాత్తదండోపీత్యవతారైఃసమిహసెతవసమీహాలీలైవ జగదీశమానినామస్మాకంమానధ్వనసమిత్యర్థఃకథమెతదిత్యతఆహ ॥ యఃతి ॥ మధ్వథాశ్చతెఅజ్ఞాశ్చఅతోజగదీశమానినఃకాలెభయకాలెపియథాఅధునైవాతివృష్టౌ త్వామభయరభయమగణయంతెంవీక్ష్యఃకుతస్మదండఇదిశవయమితిమదంహితాత్వివిగతగవాక్స్వంతెఃఆర్యమాగకంత్వద్భక్తిలక్షణంప్రభజంతిఅతస్తథా

విశుద్ధసత్త్వంనిజవధామశాంతంతపోమయంధ్వస్తరజస్తమస్కమ్। మాయామయోయంగుణసంప్ర
వాహొూనవిద్యతెతెగ్రహణానుబంధఃకుతోనుతద్ధెతవఈశతత్ర కృతాలొభాదయొయెబు
ధలింగభావాఃఅథాపినండంభగవాబిభర్తిధర్మస్యగుప్త్యైఖలనిగ్రహాయ॥ ౪ ॥ పితాగురుస్త్వంజగతామధీశ్వరొదురత్యయఃకాలఉపాత్తదండఃహితాయచెచ్ఛాతనుభిస్సమీహసెమానంవిధున్వంజగదీశమానినామ్ ॥ ౬ ॥ యెమద్విధాజ్ఞాజగదీశమానినస్త్వంపీత్యకాలెభయమాశుతన్మదమ్ హిత్వార్యమార్గంప్రభజంత్యపస్మయాఈహాఖలానామపి తెనుశాసనమ్॥ ౭॥ సత్త్వంమమైశ్వర్యమదాప్లుతస్యకృపాగసస్తెవిచక్షణప్రభావమ్। తంతుంప్రభొధాహసిమూఢచెతసొమైవంపునర్భూదసతీశమెనుతిఃతవావతారొయమధొక్షజెహభువొభరాణాముపభారజన్మనామ్। చమూపతీనామభవాయదెవభవాయయస్మచ్చరణానువర్తినామ్ ॥ ౯ ॥ నమస్తుభ్యంభగవతెపురుషాయమహాత్మనె। వాసుదెవాయకృష్ణాయసాత్వతాంపతయెనమఃతస్వచ్ఛందొపాత్తదెహాయవిశుద్ధజ్ఞానమూర్తయెసర్వస్మైసర్వబీజాయసర్వభూతాత్మనెనమఃమయెదంభగవన్గొష్ఠనాథాయసారవాయుభిఃచెష్టితంవిహతెయజ్ఞెమానినాంత్రపనున్నయా ॥ ౧౩ ॥ త్వయెశానుగృహీతొస్మిధ్వస్తస్తంభొహతొద్యమఃఈశ్వరంగురుమాత్మానంత్వానుహంశరణంగతఃతి ౧౩ । ఎవం సంకీర్తితఃకృష్ణొనుఘొనాభగవానముమ్। మెఘగంభీరయావాచాప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౪ । శ్రీభగవాన్॥ మయాతెకారిమఘవన్యజ్ఞభంగొనుగృహ్యతా। మదనుస్మృతయెనిత్యంమత్తస్యెంద్రశ్రియాభృశమ్॥ ౧౫॥ మామైశ్వర్యశ్రీమదాంధ్యొనంపపాణినంపశ్యతి। తంభ్రంశయామినసంపద్భ్యొయస్యవాం

సైవఖలానాంఅనుశాసనంచడవిత్యర్థఃతి ౭॥ విజంభగవద్రూపంఅభిప్రాయంచానువర్ణ్య- క్షమాచయతి ॥ స్వస్త్యస్తి ॥ విజంభూతాఆసతీమతిమెఁ పునఃఊభూదితిప్రాగభావనాంతరం॥ ౮॥ మహానయమపరాధఃకథంక్షంతవ్యఇతిచెదతఆహ ॥ తవెతి ॥ ఆఘొక్షజ- ఇహచమాపతీనాంస్వయమెవభుజొభారాణాం పురశ్చఉరుభారజన్మనాంఉరూణాంబహూనాంభారాణాంజన్మభ్యస్తెషాం అభవాయనాశాయ- యస్మచ్చరణసెవినాంతుభవాయ- ఉచ్చయాయ-అతొమమత్వప్రెరకత్వాదవధ్యంతావరాధొపిక్షంతవ్యఇతిభావఃతి ॥ మాచయన్మమస్మరొతి ॥ తుభ్యంభగవతెకృష్ణాయనమఃపురుషాయసాత్వతాంపతయెమహత్మనెఅంతర్హృదిఅవరుద్ధిన్నాయకుతఃవాసుదెవాయసర్వనిభాసాయ సాత్వతాంయాదవానాంపతయెనమఃతి ౧౦॥ తర్హికిమహంయాదవఃక్రొధాహ ॥ స్వచ్ఛందెతి ॥ స్వచ్ఛందొపాత్తదెహాయస్వైపాంభక్తానాం ఛందెనఇచ్ఛయా- స్వీకృతదెహాయ- తత్రాపివిశుద్ధంజ్ఞానమెవమూర్తిర్యస్యతస్మై స్వస్యసూయయాసవర్ణ్యైకుతఃసవర్ణబీజాయకారణాయ- అతవివసవర్ణభూతాత్మనెనమఇతి ॥ ౧౧॥ కృతాగసఇత్యనెనొక్తమపరాధంనివెదయతి ॥ మయెతి ॥ ఆహారవాయుభిఃగొష్ఠనాశాయయదెదమకృత్యంవిచెష్టితంకృత్యమితి ॥ ౧౨ ॥ త్వయెతి ॥ తథాపి - తొఈశ- త్వయాఅనుగృహీతొస్మిఅనుగ్రహందర్శయతి- ధ్వస్తస్తంభఇతి- కృతొద్యమఇతిచ॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ఇంద్రశ్రియాసంపదాయెవంవిధెతెభగవానపితథైవాహ ॥ మయెతి ॥ ఇంద్రశ్రియాదెవరాజ్యెన॥ ౧౫॥ ౧౬॥ గమ్యతామితి॥ భయప్రాప్తిభిఃబహుపచనఇంద్రకృతాభి

ప్రాయేణ. క్వ గంతవ్యం స్వర్గేధిపత్యైశ్వర్యత్వాదితి చేత్తత్రాహ. క్రియతామితి - మదనుశాసనేన యథాపూర్వం స్థీయతామి త్యర్థః. యుక్తైరప్రమత్తైస్తంభవివర్జితైర్నిరహంకారైః॥ ౧౭॥ అథేతి॥ స్వసంతానైర్గోభిస్సహ॥ ౧౮॥ కృష్ణకృష్ణేతి॥ కృష్ణకృష్ణే త్యాదినా సంబోధ్య- మహేంద్రేణ హతా అపి భవతా సనాథాః వయం కృతాః రక్షితా ఇత్యర్థః॥ ౧౯॥ త్వమితి॥ త్వం నః పరమం దైవం దేవతా. అతః - హే జగత్పతే- గోవిప్రదేవానాం - యేన్యే చ సాధవస్తేషాం భవాయాభ్యుదయాయ - త్వమేవేంద్రో భవ॥ ౨౦॥ నను భవతా మింద్రోస్తీతి చేత్తత్రాహ॥ ఇంద్రమితి॥ అలం పురందరస్యేంద్రత్వేనేత్యర్థః- నను దేవ ఇంద్రో భవతి - కథమహం భవేయమితి చేత్తత్రా హ- అవతీర్ణోసీతి॥ ౨౧॥ ఏవమితి॥ సురభిరాత్మనః పయసా అభ్యషించత్ - ఇంద్రశ్చాకాశగంగాయాః జలైరభ్యషించదిత్యుత్తరేణా న్వయః॥ ౨౨॥ ఇంద్ర ఇతి॥ దేవమాతృభిరదిత్యాదిభిః దైవైర్మాతృభిశ్చోదితః- గాః పశూన్ - గాం స్వర్గం వా - ఇంద్రత్వేన విందతీ తి కృత్వా గోవింద ఇత్యభ్యధాత్- నామ కృతవానిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ తమితి॥ దేవనికాయేషు కేతవ ఇవ దర్శనీయాః ముఖ్యా ఇత్య ర్థః॥ గావః గాం పృథివీం పయోభిర్ద్రుతామార్ద్రామనయన్ అకుర్వన్నిత్యర్థః॥ ౨౫॥ నానేతి॥ నానారసౌఘాః క్షీరాదివా

ఛాయ్యానుగ్రహమ్॥ ౧౬ ॥ గమ్యతాం శక్ర భద్రం వః క్రియతాం మేనుశాసనమ్। స్థీయతాం స్వాధికారేషు యుక్తైర్వస్స్తంభవర్జితైః॥ ౧౭ ॥ అథాహ సురభిః కృష్ణమభివంద్య మనస్వినీ। స్వసంతానైరుపామంత్ర్య గోపరూపిణమీశ్వరమ్॥ ౧౮॥ సురభిః॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్ విశ్వాత్మన్ విశ్వసంభవ। భవతా లోకనాథేన సనాథా వయమచ్యుత॥ ౧౯॥ త్వమేవ పరమం దైవం త్వం న ఇంద్రో జగత్పతే। భవాయ భవ గోవిప్రదేవానాం యే చ సాధవః॥ ౨౦॥ ఇంద్రం నస్త్వాభిషేక్ష్యామో బ్రహ్మణా చోదితా వయమ్। అవతీర్ణోసి భగవన్ భూమేర్భారాపనుత్తయే॥ ౨౧॥ ఏవం కృష్ణముపామంత్ర్య సురభిః పయసాత్మనః। జలైరాకాశగంగాయా ఐరావతకరోద్ధృతైః॥ ౨౨॥ ఇంద్రస్సురర్షిభిస్సాకం చోదితో దేవమాతృభిః। అభ్యషించత దాశార్హం గోవింద ఇతి చాభ్యధాత్ ॥ ౨౩ ॥ తత్రాగతాస్తుంబురునారదాదయో గంధర్వవిద్యాధరసిద్ధచారణాః। జగుర్యశో లోకమలాపహం హరేస్సురాంగనాస్సంననృతుర్ముదాన్వితాః ॥ ౨౪ ॥ తం తుష్టువుర్దేవనికాయకేతవో హ్యవాకిరంశ్చాద్భుతపుష్పవృష్టిభిః। లోకాః పరాం నిర్వృతిమాప్నువంస్త్రయో గావస్తదా గామనయన్ పయోద్రుతామ్॥ ౨౫॥ నానారసౌఘాస్సరితో వృక్షా ఆసన్ మధుస్రవాః। అకృష్టపచ్యౌషధయో గిరయోబిభ్ర*మున్మణీన్॥ ౨౬॥ కృష్ణేభిషిక్తే ఏతాని సర్వాణి కురునందన। నిర్వైరాణ్యభవంస్తాత క్రూరాణ్యపి నిసర్గతః ॥ ౨౭ ॥ ఇతి గోగోకులపతిం గోవిందమభిషిచ్య సః। అనుజ్ఞాతో యయౌ శక్రో వృతో దేవాదిభిర్దివమ్ ॥ ౨౮ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- సప్తవింశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః॥ ఏకాదశ్యాం నిరాహారస్సమభ్యర్చ్య జనార్దనమ్। స్నాతుం నందస్తు కాళింద్యాం ద్వాదశ్యాం జలమావిశత్ ॥ ౧॥ తం గృహీత్వానయద్భృత్యో వరుణస్యాసురోంతికమ్। అవిజ్ఞాయాసురీం వేళాం ప్రవిష్టముదకం నిశి॥ ౨॥ చుక్రుశుస్తమపశ్యంతః కృష్ణ రామేతి గోపికాః। భగవాంస్తదుపశ్రుత్య పితరం వరు

హిన్యః॥ అకృష్టపచ్యాః కర్షణం వినైవ పక్వా ఓషధయో వ్రీహ్యాదయ ఆసన్- యద్వా- అకృష్టపచ్యా ఓషధయో యేషు తే- గిరయః- ఉ న్మణీన్ గర్భగతాన్ మణీన్ ఉత్ ఉద్గతాన్- బహిః ప్రకటాన్ బిభ్రదబిభరుః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ శ్లో॥ ఇంద్రస్త్వమసి దేవానాం త్వం గవామింద్రతాం గతః। గోవింద ఇతి లోకే త్వాం గాస్యంతి భువి మానవాః॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ ౨౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్త వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ అష్టావింశే తతో నందానయనం వరుణాలయాత్। వైకుంఠదర్శనం చాపి గోపానామనువర్ణ్యతే॥ గోవర్ధనం సముద్ధృత్య వశే కృ త్వామరేశ్వరమ్। నందానయత తః కృష్ణో వరుణం చ వశేనయత్॥ ఏకాదశ్యామితి॥ కళామాత్రాయాం ద్వాదశ్యాం పారణాదరాభినివేశాన్నా సురీం వేళామవిజ్ఞాయ - అరుణోదయాత్పూర్వమేవ- శాస్త్రబలేన నిశి ఉదకం ప్రవిష్టం - తదనభిజ్ఞో వరుణస్య భృత్యోనయదితి॥ తథా చ శాస్త్రం॥ శ్లో॥ కళార్ధం ద్వాదశీం దృష్ట్వా నిశీథాదూర్ధ్వమేవ హి। ఆమధ్యాహ్నః క్రియాస్సర్వాః కర్తవ్యాశ్శంభుశాసనాదితి॥ వక్ష్యతి చ వరుణః॥ శ్లో॥ అజానతా మామకేనేతి- భగవద్ధర్మమజానతేత్యర్థః॥ ౧॥ ౨॥ చుక్రుశురితి॥ స్వానాం భగవద్ధర్మపరాణాం.

అభయదఃమూఢైత్యభయందదత్॥ 3॥ ప్రాప్తమితి ॥ సపర్యయాఅర్హణేన॥ ర॥ అద్యేతి ॥ అద్యేదానీం - మేమయా- దేహోనిభృతఃభృతఃయదా - త్వద్దర్శనంజాతం - తదైవదేహసాఫల్యంప్రాప్తమిత్యర్థఃయద్వా-నిభృతఃపూర్ణఆత్మనోరభఇత్యర్థఃకించ-అవైదిక్యవాధోధిగతఃసర్వరత్నాకరపఽనాపిఖిన్నఃపూర్వంనైవంవిధోర్థఃప్రాప్తఇత్యర్థఃకించ-సంసారోపినివృత్తఏవేత్యాశయేనాహ త్వత్పాదభాజఇతి-ఆభ్యన్నఃపారంహోక్తం॥ ౫॥ నమఇతి ॥ భగవతేనిరతిశయైశ్వర్యాయ బ్రహ్మణేపూర్ణాయ-పరమాత్మనేసర్వజీవనియంత్రే తత్రహేతుః - నయత్రేతి - లోకసృష్టింవికల్పయతి - యామాయా- సా- యత్రనశ్రూయతే అవిద్యమానేవస్తుతీత్యర్థఃకి॥ అజానన్నితి॥ అజానతామద్భక్త్యా- త్వత్పితౄహరణంయత్కృతంతదితి॥ 2॥ నందంవిముచ్యసముచ్చయితి॥ పితేతి॥ ౨-౯॥ నందస్త్వితి॥ ఆతీంద్రియంఆదృష్టపూర్వం - లోకపాలస్యమహోదయమైశ్వర్యంతేషాంతత్రత్యానాం ॥ ౧౦॥ తతఇతి ॥ ఔత్పత్తిక్యయుక్తాధీర్యేషాంతే- అపికిం-స్వగతింస్వస్థానం- మూఢ్యోంబ్రహ్మాఖ్యాంచ - ఉపాఖ్యాస్యత్ ఉపాఖ్యాస్యతి- నఃఅస్మాకం- ప్రాసయిష్యతీతిశం కల్పితవంతఇత్యర్థఃకి॥ ౧౧॥ ఇతీతి ॥ ఇతిఏవంభూతం - స్వానాంస్వేషాం - సంకల్పం - అఖిలదృక్సర్వజ్ఞఃకి - స్వయమేవవిజ్ఞాయ- తేషాంసంకల్పసిద్ధయే- కృపయా- వితన్వత్యుపాఖ్యానమచింతయత్॥ ౧౨॥ జనకఇతి॥ అవిద్యాదేహదిష్వహంబుద్ధిఃతతఃకామఃతతఃకర్మ-

శ్రీకృష్ణమూఢైవరుణలోకగమనం.

ణాహృతమ్॥ తదంతికంగతోరాజన్స్వానామభయదోవిభుః ॥ 1 ॥ ప్రాప్తపూజాంహృషీకేశంలోకపాలస్సపర్యయా। మహత్యాపూజయిత్వాహతప్తశ్చనమఆహాత్మవిత్ ॥ ర ॥ వరుణఃకి॥ అద్యమేనిభృతోదేహోహ్యాద్యైవార్థోధిగతోమయా। త్వత్పాదభాజోభగవన్న వాపుఃపారమధ్వనః ॥ ౩ ॥ నమస్తుభ్యంభగవతేబ్రహ్మణేపరమాత్మనే। నయత్ర శ్రూయతేమాయాలోకసృష్టివికల్పనా ॥ ౪ ॥ అజానతామామకేనమూఢ్యత్ప్రభావం జగద్గురో।ఆహృతోయం తవపితాతత్ప్రభోక్షంతుమర్హసి ॥ ౫ ॥ పితైషతేయఆనీతోయన్నస్త్వత్పాదదర్శనమ్। గోవిందనీయతామేషపితాతేమామకాహృతః॥ (ప్రజావయమనుగ్రాహ్యాస్సపరాధాఅపిప్రభో) ॥ ౬ ॥ శ్రీశుకఃకి॥ ఏవంప్రసాదితఃకృష్ణోభగవానఖిలేశ్వరః। ఆదాయాగాత్స్వపితరంబంధూనాంచావహన్ముదమ్ ॥ ౭ ॥ నందస్త్వతీంద్రియందృష్ట్వాలోకపాలమహోదయమ్। కృష్ణేచసన్నతింతేషాంజాతిభ్యోవిస్మితోబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ తతస్త్వాత్సక్యధియోగోపారాజన్నుతావతీశ్వరమ్। అపినస్స్వగతింసూక్ష్మాముపాఖ్యాస్యదధీశ్వరః ॥ ౯ ॥ ఇతిస్వానాంససంకల్పంవిజ్ఞాయాఖిలదృక్స్వయమ్। సంకల్పసిద్ధయేతేషాంకృపయైతదచింతయత్ ॥ ౧౦ ॥ జనోవైలోకఏతస్మిన్నవిద్యాకామకర్మభిః। ఉచ్చావచాసుగతిషునవేదస్వంగతింభ్రమన్॥ ౧౩ ॥ ఇతిసంచింత్య భగవాన్మహాకారుణికోవిభుః। దర్శయామాసలోకంస్వం గోపానాం తమసఃపరమ్ ॥ ౧౪ ॥ సత్యంజ్ఞానమనంతంచబ్రహ్మజ్యోతిస్సనాతనమ్। యద్ధిపశ్యంతిమునయోగుణాపాయెసమాహితాఃకి॥ ౧౫॥ తేతుబ్రహ్మహ్రదంనీతామగ్నాఃకృష్ణేనచోద్ధృతాఃకి। దదృశుర్బ్రహ్మణోలోకంయత్రాక్రూరోధ్యగాత్పరా ॥ ౧౬॥ నందాదయస్తుతందృష్ట్వాపరమానందనిర్వృతాఃకి। కృష్ణంచసము

లైఃఉచ్చావచాసుదేవతిర్యగాదిషు - భ్రమన్ - స్వీయాంగతిం - నవేద॥ ౧౩॥ ఇతీతి ॥ స్వంబ్రహ్మస్వరూపంలోకంవైకుంఠాఖ్యంచతమసఃపరంతమసఃప్రకృతేఃపరం॥ ౧౪॥ దేవాదిపిహితానాంతద్దర్శనమశక్యబుద్ధిప్రధ్వందేహాదిష్వతిరిక్తంబ్రహ్మస్వరూపందర్శయామాసేత్యాహ ॥ సత్యమితి ॥ సత్యంఅజాఢ్యం- జ్ఞానంఅజడం- అనంతమపరిచ్ఛిన్నం- జ్యోతిఃస్వప్రకాశం-సనాతనంశశ్వత్సిద్ధం-గుణాపాయెగుణాపోహే- జ్ఞానినోయత్పశ్యంతి తత్కిలనైవదర్శయామాస॥ ౧౫ ॥ ఆతీతి॥ ఎవంబ్రహ్మహ్రదం-బ్రహ్మైవహ్రదఃబ్రహ్మహ్రదఃతత్రనిమగ్నస్యవిశేషవిజ్ఞానాభావాత్-తంబ్రహ్మహ్రదం- లేతునీతాఃప్రాపితాస్తస్మిన్నిమగ్నాశ్చ-తుశబ్దోక్తంవిశేషణమాహ- పునఃకృష్ణేనోద్ధృతాఃసమూఢేరితోత్థాపితాస్సంతోబ్రహ్మణస్తస్యైవలోకంవైకుంఠాఖ్యందదృశురితి-నమబ్రహ్మనిమగ్నానాంపునర్లోకదర్శనమఘటితమేవేత్యాశంక్యాహ- యత్రేతి- యత్రయస్మిన్కృష్ణేనిమిత్తేసతి- పూర్వమక్రూరఃఅస్మాత్పృష్టవాన్- శుకపరీక్షీత్స్వంవాదాత్ప్రాకృతత్వాదభూతతిరోధేశాఃసహ్యతతైవ్యశాశ్వర్యైభగవతి కించిదస్యసంభావితమితిభావఃఅథవాఅక్రూరోయత్రదృష్టవాన్- తస్యయమునాహ్రదస్యబ్రహ్మహ్రదఇతినామ తంహ్రదంనీతామగ్నాస్సంతోబ్రహ్మలోకందదృశుఃపునశ్చకృష్ణేనోద్ధృతాఃపూర్వవత్తందృష్ట్వావిస్మితాబభూవురితి- వ్యవహితాస్వయోప్రసిద్ధకల్పనాపటిష్ఠవ్యేతి ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ఇతి

భావార్థదీపికాయాం - అష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఊనత్రింశేతు రాసార్థముక్తిప్రత్యుక్తయోహరేః । గోపీభీ రాససంరంభే తస్య చాంతర్ధికౌతుకమ్ ॥ బ్రహ్మాదిజయసంరూఢదర్పకందర్పదర్పహా । జయతి శ్రీపతిర్గోపీరాసమండలమండనః ॥ భగవానితి ॥ నను విపరీతమిదం - పరదారాదివినోదేన కందర్పజితత్వప్రతీతేః - మైవం - యోగమాయాముపాశ్రితః ॥ శ్లో ॥ ఆత్మారామోఽప్యరీరమత్ । సాక్షాన్మన్మథమన్మథః ॥ ఆత్మన్యవరుద్ధసౌరత ఇత్యాదిషు - స్వాతంత్ర్యాభిధానాత్ - తస్మాద్రాసక్రీడావిడంబనం కామవిజయఖ్యాపనాయేత్యేవ తత్త్వం - కించ - శృంగారకథాపదేశేన విషయతో నివృత్తిపరేయం పంచాధ్యాయీతి వ్యక్తీకరిష్యామః - తాః రాత్రీరితి ॥ శ్లో ॥ యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథ క్షపా ఇతి చ - ప్రతిశ్రుతా ఇత్యర్థః ॥ ౧ ॥ తదేతి ॥ తదా తస్మిన్నేవ క్షణే - తత్ప్రీతయే - ఉడురాజశ్చంద్రః - ఉదగాత్ ఉదితః - కింభూతః దీర్ఘకాలేన దర్శనం యస్య సః - ప్రియః ప్రియాయాః - ముఖమరుణేన కుంకుమేన - యథా విలింపతి - తథా ప్రాచ్యాః కకుభః దిశః - ముఖం - శంతమైః సుఖతమైః - కరైః రశ్మిభిః - అరుణేన ఉదయరాగేణ - విలింపన్నరుణీకుర్వన్నిత్యర్థః - స ప్రసిద్ధః ఉడురాజః - తథా చ చర్షణీనాం జనానాం - ఓషధీనాం చ శుచస్తాపగ్లానీః - మృజన్ అపనయన్ ॥ ౨ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ కుముత్ కుముదం - వికసనీయం విద్యతే యస్మిన్ తం కుముద్వంతం - నఖండం మండలం యస్య - రమాయా ఆననస్యేవ ఆభా యస్య తం - నవకుంకుమమివారుణం దృష్ట్వా - తథా వనం చ - తస్య కోమలైః - గోభిః రశ్మిభిః - రంజితం మధురం దృష్ట్వా - కలం మధురం జగౌ అగాయత్ - కథం - వామదృశాం యాసాం తాభిష్టూయమానయం తస్సువిస్మితాః ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టావింశోఽధ్యాయః. ❖❖

❖ రాసక్రీడాకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః ॥ భగవానపి తా రాత్రీః శరదోత్ఫుల్లమల్లికాః । వీక్ష్య రంతుం మనశ్చక్రే యోగమాయాముపాశ్రితః ॥ ౧ ॥ తదోడురాజః కకుభః కరైర్ముఖం ప్రాచ్యా విలింపన్నరుణేన శంతమైః । స చర్షణీనాముదగాచ్ఛుచో మృజన్ ప్రియః ప్రియాయా ఇవ దీర్ఘదర్శనః ॥ ౨ ॥ దృష్ట్వా కుముద్వంతమఖండమండలం రమాననాభం నవకుంకుమారుణమ్ । వనం చ తత్కోమలగోభిరంజితం జగౌ కలం వామదృశాం మనోహరమ్ ॥ ౩ ॥ నిశమ్య గీతం తదనంగవర్ధనం వ్రజస్త్రియః కృష్ణగృహీతమానసాః । ఆజగ్మురన్యోన్యమలక్షితోద్యమాః స యత్ర కాంతో జవలోలకుండలాః ॥ ౪ ॥ దుహంత్యోఽభియయుః కాశ్చిద్దోహం హిత్వా సముత్సుకాః । పయోఽధిశ్రిత్య సంయావమనుద్వాస్యాపరా యయుః ॥ ౫ ॥ పరి*వేషయంత్యస్తద్ధిత్వా పాయయంత్యః శిశూన్ పయః । శుశ్రూషంత్యః పతీన్ కాశ్చిదశ్నంత్యోఽపాస్య భోజనమ్ ॥ ౬ ॥ లింపంత్యః ప్రమృజంత్యోఽన్యా అంజంత్యః కాశ్చ లోచనే । వ్యత్యస్తవస్త్రాభరణాః కాశ్చిత్కృష్ణాంతికం యయుః ॥ ౭ ॥ తా వార్యమాణాః పతిభిః పితృభిర్భ్రాతృబంధుభిః । గోవిందాపహృతాత్మానో న న్యవర్తంత కాశ్చన ॥ ౮ ॥ అంతర్గృహగతాః కాశ్చిద్గోప్యోఽలబ్ధవినిర్గమాః । కృష్ణం తద్భావనాయుక్తా దధ్యుర్మీలితలోచనాః ॥ ౯ ॥ దుస్సహప్రేష్ఠవిరహతీవ్రతాపధుతాశుభాః । ధ్యానప్రాప్తాచ్యుతాశ్లేషనిర్వృత్యా

సాం - మనోహరం యథా తథా ॥ ౩ ॥ నిశమ్యేతి ॥ అసాపత్న్యాయ అన్యోన్యం - అలక్షితః నజ్ఞాపితః - ఉద్యమో యాభిస్తాః - స కాంతో యత్ర తత్ర గీతధ్వనిమార్గేణాజగ్ముః - జవేన వేగేన - లోలాని చంచలాని - కుండలాని యాసాం తాః ॥ ౪ ॥ శ్రీకృష్ణసూచకశబ్దశ్రవణేన తత్ప్రవణచిత్తానాం తత్క్షణమేవ త్రైవర్గికకర్మనివృత్తిం ద్యోతయంత్య ఇవాభ్యవసితం కర్మ విహాయ - యయుః తదాహ ॥ దుహంత్య ఇతి ॥ పయః స్థాలీస్థం - చుల్ల్యాం అధిశ్రిత్య తత్ప్రాథమ్యప్రతీక్షమాణాః - కాశ్చిద్యయుః - సంయావం గోధూమకణాన్నం పక్వమనుద్వాస్య అనవతార్య - అపరా యయుః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ లింపంత్య ఇతి ॥ అన్యాః ప్రమృజంత్యః అంగోద్వర్తనాదికుర్వంత్యః - కాశ్చ కాశ్చిత్ - కృష్ణతుష్ట్యర్థం కర్మ తదాసక్తమనసామన్యథాకృతమపి ఫలత్యేవేతి ద్యోతయన్నాహ - వ్యత్యస్తేతి - స్థానతః స్వరూపతశ్చ వ్యత్యాసః పర్యాధారణేన విపర్యయం ప్రాప్తాని వస్త్రాభరణాని - యాసాం తాః ॥ ౭ ॥ నచ కృష్ణాకృష్టమనసాం విఘ్నాః ప్రభవంతీత్యాహ ॥ తా ఇతి ॥ ౮ ॥ అంతరితి ॥ నలబ్ధో వినిర్గమో యాభిస్తాః - ప్రాగపి తద్భావనాయుక్తాస్తదానితరాం దధ్యురిత్యర్థః ॥ ౯ ॥ కించ - తదానీమేవ తం పరమాత్మానం శ్రీకృష్ణం - ధ్యానతః ప్రాప్తాస్సత్యో - గుణమయం దేహం జహురిత్యాహ శ్లోకద్వయేన - దుస్సహేతి ॥ తమితి ॥ నను కథం జహుః - పరమాత్మేతి జ్ఞానాభావాదిత్యాశంక్యాహ - జారబుద్ధ్యాపీతి - నహి వస్తుశక్తిర్బుద్ధిమపేక్షతే - అన్యథామత్వాపి - పీతామృతవదితి భావః - నను - తథాపి ప్రారబ్ధకర్మ బంధనే సతి - కథం జహుః - తత్రాహ - సద్యః ప్రక్షీణబంధనా ఇతి - నను కథం భోగమంతరేణ ప్రారబ్ధకర్మక్షీణం - భోగేనైవ సద్యః క్షీణమిత్యాహ - దుస్సహేతి దుస్సహో యః ప్రేష్ఠస్య విరహస్తేన - యః తీవ్రస్తాపః తేన ధుతాని గతాన్యశుభాని పాపాని యాసాం తాః -

తదప్రాప్తిపరమదుఃఖభోగేనపాపంక్షీణమిత్యర్థః-తథాధ్యానేనప్రాప్తస్యతస్యాశ్లేషేణయానివృత్తిఃపరమసుఖభోగః-తయాక్షీణం మంగళంపుణ్యబంధనంయాసాంతాః - అతోధ్యానేనపరమాత్మప్రాప్తైః - తత్ప్రాలసుఖదుఃఖాభ్యాంచనిశ్శేషకర్మక్షయాత్ - గుణమయం దేహం - జహురితి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ నను- యథా- చతిష్ఠత్రాదీనాంవస్తుతోబ్రహ్మత్వేపినతద్బుద్ధ్యభావాత్ ఎవంకృష్ణే పిబ్రహ్మబుద్ధ్యభావేనతత్సంగతిఃకథంమోక్షహేతురితిశంకతే ॥ కృష్ణంవిదురితి ॥ పరంకేవలం- కాంతంకమనీయం॥ ౧౨॥ పరిహరతి॥ ఉక్తమితి॥ అయంభావః- జీవేహ్యావృతంబ్రహ్మత్వం - కృష్ణస్యహృషీకేశత్వాదనావృతత్వం - తతోనతత్రబుద్ధ్యపేక్షేతి॥ ౧౩॥ ననుదే హికథమనావృతస్యాదతఆహ॥ కృష్ణమితి॥గుణాత్మనఃగుణనియంతుః - భగవతఎవంరూపాభివ్యక్తిః అతోనదేహసాదృశ్యం - అత్రవ క్తుంయుజ్యతఇతిభావః॥ ౧౪ ॥ అతోయథాకథంచిత్తదాసక్తిర్ముక్తికారణమిత్యాహ ॥ కామమితి ॥ ఐక్యంసంబంధః - సాహృదంక్తిం - విదధతఃకుర్వంతః ॥ ౧౫ ॥ నచభగవతోయమతిభారఇత్యాహ ॥ నచైవమితి ॥ యతఃశ్రీకృష్ణోదేవస్థావరాదికమపివిముచ్యతే॥

క్షీణమంగళాః॥ ౧౦॥ తమేవపరమాత్మానంజారబుద్ధ్యాపిసంగతాః। జహుర్గుణమయందేహంసద్యః ప్రక్షీణబంధనాః॥ ౧౧॥ రాజా॥ కృష్ణంవిదుఃపరంకాంతంనతుబ్రహ్మతయామునే। గుణప్రవాహోపరమస్తాసాంగుణధియాకథమ్॥ ౧౨॥ శ్రీశుకః॥ ఉక్తంపురస్తాదేతత్తేచైద్యస్సిద్ధింయథాగతః। ద్విషన్నపిహృషీకేశంకిముతాధోక్షజప్రియాః॥ ౧౩ ॥ నృణాంనిశ్శ్రేయసార్థాయవ్యక్తిర్భగవతోభువి। అవ్యయస్యాప్రమేయస్యనిర్గుణస్యగుణాత్మనః॥ ౧౪ ॥ కామంక్రోధంభయంస్నేహమైక్యంసౌహృదమేవచ। నిత్యంహరౌవిదధతోయాంతితన్మయతాంహితే॥ ౧౫॥ నైవంవిస్మయఃకార్యోభవతాభగవత్యజే। యోగేశ్వరేశ్వరేకృష్ణేయతఏతద్విముచ్యతే॥ ౧౬॥ తాదృష్ట్వాంతికమాయాతాభగవాన్ వ్రజయోషితఃఅవదన్వదతాంశ్రేష్ఠోవాచఃపేశైర్విమోహయన్॥ ౧౭॥ శ్రీభగవాన్॥స్వాగతం వోమహాభాగాఃప్రియంకింకరవాణివః। వ్రజస్యానామయంకచ్చిన్నూతాగమనకారణమ్॥ ౧౮ ॥ రజన్యేషాఘోరరూపాక్రూరసత్వనిసేవితా। ప్రతియాతవ్రజంనేహస్థేయంస్త్రీభిస్సుమధ్యమా ౧౯ ॥ మాతరఃపితరఃపుత్రాభ్రాతరఃపతయశ్చవః। విచిన్వంతిహ్యపశ్యంతోమాకృధ్వంబంధుసాధ్వసమ్॥ ౨౦॥ దృష్టంవనంకుసుమితంరాకేశకరరంజితమ్। యమునానిలలీలైజత్తరుపల్లవశోభితమ్॥ ౨౧ । తద్యాతమాచిరంఘోషంశుశ్రూషధ్వంపతీన్సతీః*। క్రందంతివత్సాబాలాశ్చతాన్పాయయతదుహ్యత॥ ౨౨ ॥ అథవామదభిస్నేహాద్భవత్యోయంత్రితాశయాః। ఆగతాహ్యుపపన్నంతత్ప్రీయంతేమయిజంతవః॥ ౨౩॥ భర్తుఃశుశ్రూషణంస్త్రీణాంపరధర్మోహ్యమాయయా। తద్బంధూనాంచకల్యాణ్యఃప్రజానాంచానుపోషణమ్ ॥ ౨౪ ॥ దుశ్శీలోదుర్భగోవృద్ధోజడోరోగ్యధనోపివా। పతిస్త్రీభిర్నహాతవ్యోలోకేప్సుభిరపాతకీ॥ ౨౫ ॥ అస్వర్గ్యమయశస్యంచఫల్గుకృచ్ఛ్రంభయావహమ్। జుగుప్సితంచసర్వత్రహ్యౌపపత్యంకులస్త్రియః॥ ౨౬॥ శ్రవణాన్నశ్శ్రవనాద్ధ్యానాన్మయిభావోనుకీర్తనాత్। నతథాసన్నికర్షేణప్రతియాతతతోగృహాన్॥ ౨౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇతివిప్రియమాకర్ణ్యగోప్యోగోవిందభాషితమ్॥ విషణ్ణభగ్నసంకల్పాశ్చింతామాపుర్దురత్యయామ్ । ౨౮ ॥ కృత్వాముఖాన్యశ్రుకలోపలక్ష్మణి పాదాంబుజాన్యరుణకేసరరూక్షితాని। వస్త్రాణ్యపోఢుమకృతోరుకుచాక్షతాని గోప్యోపలబ్ధవిరహాస్సుషుపుర్నిరాశాః ॥ ౨౯ ॥ తాస్తాస్తదాత్మనికృతాత్మనిలోకవేదస్వామ్యాత్మసంభవగతీరవరుధ్యఘోరాన్। నిత్యాభియుక్తమనసోపి పరాత్మభూతంనేదుర్నిగూఢమనసఃకుతఎవబోధమ్॥ ౩౦॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణేపారమహంస్యాంసంహితాయాంవైయాసిక్యాందశమస్కంధేపూర్వార్ధేగోపీవిలాపోనామపంచత్రింశోధ్యాయః॥ ౩౫॥

దుగ్ధతేనశ్వసనేనశుష్యంతో బింబాధరాయేముముఖేషు- తాని- అవయవాంచికృత్వా- అధఅంగుష్ఠెనమహీం లిఖంత్యఃతథాగృహీత కజ్జలైరశ్రుభిః- కుచకుంకుమానిక్షాళయంత్యఃతూష్ణీంస్థితాఃయతః- ఉరుదుఃఖభరోయాసాంతా ॥౩౫॥కించ॥ ప్రేష్ఠమితి ॥ కించిత్సం రంభెణకోపావేశేన- గద్గదాగిరోయాసాంతాఃఅబ్రువత- స్మరసంరంభకారణంప్రేష్ఠమితి- ప్రియేతరమివప్రతిభాషమాణంకృష్ణంప్రత్యాహుఃణం॥౩౦॥మితి॥శృణంసంక్రూరం - దురవగ్రహస్వచ్ఛంద- పాదమూలంభక్తాఃసేవితవతీఃఅస్మాకంభజస్వ- త్వంమా త్యజేతి॥ ౩౧॥ అపిచయదుక్తం ॥ యదితి ॥ త్వయాధర్మవిదేతిశోపహాసంఎవంవితత్- ఉపదేశానాంపదెవిషయె- త్వద్యోవాస్తు ఉపదేశ పదత్వెహెతుః- ఈశఇతివివిదిషా- వాక్యేన- సర్వోపదేశానామీశపరత్వా వగమాదితిభావః ఈశ్వరోహే తుః- ఆత్మాకిలభవానితిభోగ్య స్వహొసవ- స్వభోక్తాఆత్మెవేశఇత్యతఃపెక్షొబంధుశ్చ భవానే వేతిసర్వబంధుము కరణీయం - త్వయ్యేవాస్తి స్వతిభావః - అథవా- ధ మోపదేశానాంపదెస్థానె- ధర్మోపదేష్టగిత్వయిసతి- అస్మాసుచధర్మంజిజ్ఞాసమా నాసుసతీషు - త్వయాధర్మవిదా- యదుక్తం ఏషఃపెత దస్తు నతుత్వంధర్మోపదేష్టా- కింతు- భవానాత్మెతిఅథవా యదుక్తం- తెషుపదేశపదెతద్బొచరెపురుషే- అస్తునామ-త్వయితుఈశెస్వ మినిసతి- ఎవంకాక్వాపైవమిత్యధఃః- యతస్తనుభృతాంత్వమాత్మఫలరూపఇతి- యద్వా- యదుక్తంపత్యాదిశుశ్రూణంధర్మఇత్యెవ మేతత్త్వయ్యేవాస్తు- కుతఃఉపదేశపదేషుశ్రుషణీయత్వెన- ఉపదిశ్యమానానాంపత్యాదీనాం - పదెఅధిష్ఠానె - కుతఃఈశెఈశ్వర మధిష్ఠానంవినాకోపిపతిపుత్రాదినామనాస్తీతి- అన్యత్సమానం అనుమతివిస్తరేణ॥ ౩౪॥ ఎతత్పదాచారేణ దృఢయంత్యఃస్వధర్మ

వశుచశ్వసనెనశుష్యద్బింబాధరాణిచరణెనభువంలిఖంత్యఃఅ శ్రైరుపాత్తమషిభిఃకుచకుంకుమా నితస్థుర్మృజంత్యఉరుదుఃఖభరాశ్చతూష్ణీమ్॥ ౩౫॥ప్రెష్ఠంప్రియెతరమివప్రతిభాషమాణంకృష్ణంత దర్థవినివర్తితసర్వకామాఃనెత్రెవిమృజ్యరురుదితోపహతెస్మకించిత్సంరంభగద్గదగిరోబ్రువతానుర క్తాఃా॥ ౩౦॥గోప్యఃా॥ మైవంవిభోర్హతిభవాగదితుంనృశంసంసంత్యజ్యసర్వవిషయాంస్తవపాదమూ లమ్।భక్తాభజస్వదురవగ్రహమాత్యజాస్మ్యెదెవోయథాదిపురుషోభజతోముముక్షూన్॥ ౩౧॥యత్ప త్యపత్యసుహృదామనువృత్తిరంగస్త్రీణాంస్వధర్మఇతిధర్మవిదాత్వయోక్తమ్। అస్తెవతెదవముపదెశ పదెత్వయీశెప్రెష్ఠోభవాంస్తనుభృతాంకిలబంధురాత్మా॥ ౩౨॥కుర్వంతిహిత్వయిరతింకుశలాస్వ ఆత్మన్నిత్యంప్రియెఃపసుతాదిభిరార్తిదైకిమ్। తన్నఃప్రసీదపరమెశ్వరమాస్మభిందాఆశాంధృతాం త్వయివిరాగరవిందనెత్ర॥ ౩౩। చిత్తంసఖెనభవతాపహృతంగృహెషుయన్నిర్విశత్య తకరావపిగృ హ్యకృత్యెా పాదౌపదంనచలతస్తవపాదమూలాద్యామఃకథంవ్రజమథొకరవామకింవా॥ ౩౪॥ సించాంగనస్త్వదధరామృతపూరకెణహాసావలొకకలగీతజహృచ్ఛ యాగ్నిమ్। నొచెత్వయంవిర హజాగ్న్యుపయుక్తదెహాధ్యానెనయామపదయొఃపదవీంసఖెతె॥ ౩౫ । యహ్యంబుజాక్షతవపా దతలంరమాయాదత్తక్షణంక్వచిదరణ్యజనప్రియస్యా అస్ప్రత్మతత్ప్రభృతినాన్యసమక్షమంగ స్థాతుంత్వయాభిరమితాబతపారయామఃా॥ ౩౬॥శ్రీర్యత్పదాంబుజరజశ్చకమెతులస్యాలబ్ధ్వాపివక్షసి

యంతె ॥ కువర్ంతీతి ॥ కుశలాఃశాస్త్రనిపుణాఃా- తథాచశాస్త్రం- కిం॥శ్రు॥ ప్రజయాకరిష్యామొయేమ ంనొయుష్మాత్మాలొకఇత్యా ది॥ ౩౩॥ కించ ప్రతియాతెతియదుక్తంతచశక్యం - త్వన్మెవచిత్తాదీనామపహృతత్వాదిత్యాహుఃా॥ చిత్తమితి ॥ యదస్మాకంచిత్తమేతా వంతంశలంసుఖెనగృహెషునివిశతి- తత్తవయాపహృతం- కరావపియాగృహ్యకృత్యెనివిశతఃతావపిసుఖాత్నాత్యనెవా ॥ ౩౪॥ సించెతి॥ అతఃఅంగహెకృష్ణనొస్మాకం- తవాధరామృతపూరకెణతవై వహాససహితెనావలొకెన- కలగీతెనచ- జాతొయొహృచ్ఛ యాగ్నిఃకామాగ్నిఃా- తంసించనొచెదయంతావదెకొగ్నిస్తథావిరహాజ్జనిష్యతె- యొగ్నిస్తెనచ- ఉపయుక్తదెహఃదగ్ధశరీరాఃా- యొగిన ఐవతెపదవీమంతికం- ధ్యానెనయామఃా- స్త్రీపుణ్వావ ॥ ౩౪॥ వనుస్వపతీనెవొ పగచ్ఛత- తవినమగ్నింసించెయురిఃచెత్స్త్రీహుఃా॥ య ఖ్యెతి॥రమాయాఃలక్ష్మ్యెఃా- దత్తక్షణందత్తొత్సవం- దత్తావసరంవా- తడపిక్వచిదెవనసవ్రదా- ఆరణ్యజనాఃప్రియాయస్యతస్యక వ- అరణ్యజన ప్రియత్వాచరణ్యేక్వచిత్- యఖ్యా- అస్మాస్వస్పృష్టవత్యెవయం- తత్రచ- త్వయాఅభిరమితాఃఆనందితాస్తత్కృఃా- తదారభ్య- అన్యసమక్షంస్థాతుమపినపారయామఃానశక్నుమఃతుచ్ఛాస్తెనరొచంతఇత్యర్థఃా॥ ౩౬॥ త్వత్పాదసొభాగ్యం- త్వతిచిత్రొక్తిత్యాహుఃా ॥శ్రీరితి ॥ వక్షసిఅసాపత్న్యస్థానంలబ్ధ్వాపి - తులస్యాసపత్నాన్యసహా- యత్తవపదాంబుజరజఃకామయతెస్మభృత్యైర్నస్వైర్జుష్టమితిసొభాగ్యాతిరెకొక్తిఃా- యస్యాఃస్వవీక్షణెశ్రీరాత్మానంవిలొకయత్విత్యెతదర్థం అన్యెషాంబ్రహ్మాదీనాం- తపొభిఃప్రయా

సః - సాతత్రజస్తద్వత్ వయమపి ప్రపన్నా ఇతి॥ ౩౭॥ తదితి॥ హే వృజినార్దన దుఃఖహంతః - త్వదుపాసనే త్వద్భజన ఏవ ఆశా యాసాం తాః - వయం వసతీః గృహాన్ విసృజ్య - యోగిన ఇవ ప్రాప్తాః - తవ సుందరస్మితవిలసితనిరీక్షణేన యస్తీవ్రః కామస్తేన తప్తచిత్తానాం నః - హే పురుషరత్న - దాస్యం దేహి ॥ ౩౮॥ నను గృహాదిసర్వం విహాయ మద్దాస్యం కిమితి ప్రార్థ్యత ఇత్యత ఆహుః ॥ వీక్ష్యేతి ॥ అలకావృతముఖం కేశాంతైరావృతం ముఖం - తథా కుండలయోః శ్రీర్యయోస్తే - గండస్థలే యస్మిన్ - అధరే సుధా యస్మిన్ - తచ్చ తచ్చ ముఖం వీక్ష్య - దత్తాభయం భుజదండయుగ్మం చ వక్షశ్చ - శ్రియా ఏకం కేవలం రమణం రతిజనకం - అత్ర విసర్గలోపే సంధిరార్షః - వీక్ష్య దాస్యమేవ - భవామేతి॥ ౩౯ ॥ నను జుగుప్సితమౌపపత్యమిత్యుక్తం తత్రాహుః॥ కా స్త్రీతి ॥ అంగ హే కృష్ణ - కలాని పదాని యస్మిన్ తదాయతం దీర్ఘం - మూర్ఛితం స్వరాలాపభేదః - తేన పారాంతరే కలపదామృతమయం వేణుగీతం తేన మోహితా కా వా స్త్రీ - ఆర్య చరితాన్న చలేత్ యన్మోహితాః పురుషా అపి చలితాః - కించ - త్రైలోక్యసౌభగమితి యత్ యతః అబిభ్రన్ అబిభరుః - త్వద్ద్యోతక శబ్దశ్రవణమాత్రేణాపి

పదం కిల భృత్యజుష్టమ్। యస్యాః స్వవీక్షణకృతేన్యసురప్రయాసస్తద్వద్వయం చ తవ పాదరజః ప్రపన్నాః॥
౩౭॥ తన్నః ప్రసీద వృజినార్దన తేంఘ్రిమూలం ప్రాప్తా విసృజ్య వసతీస్త్వదుపాసనాశాః। త్వత్సుం
దరస్మితనిరీక్షణతీవ్రకామతప్తాత్మనాం పురుషభూషణ దేహి దాస్యమ్॥ ౩౮॥ వీక్ష్యాలకావృతముఖం త
వకుండలశ్రీగండస్థలాధరసుధం హసితావలోకమ్। దత్తాభయం చ భుజదండయుగం విలోక్య వక్షః శ్రి
యైకరమణం చ భవామ దాస్యః॥ ౩౯ ॥ కా స్త్ర్యంగ తే కలపదాయతవేణుగీతసంమోహితార్యచరి
తాన్న చలేత్త్రిలోక్యామ్। త్రైలోక్యసౌభగమిదం చ నిరీక్ష్య రూపం యద్గోద్విజద్రుమమృగాః పులకా
న్యబిభ్రన్॥ ౪౦॥ వ్యక్తం భవాన్ వ్రజభయార్తిహరోభిజాతో దేవో యథాదిపురుషః సురలోకగో
ప్తా। తన్నో నిధేహి కరపంకజమార్తబంధో తప్తస్తనేషు చ శిరస్సు చ కింకరీణామ్॥ ౪౧॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి
విక్లవితం తాసాం శ్రుత్వా యోగేశ్వరేశ్వరః। ప్రహస్య సదయం గోపీరాత్మారామోప్యరీరమత్॥ ౪౨॥
తాభిస్సమేతాభిరుదారచేష్టితః ప్రియేక్షణోత్ఫుల్లముఖీభిరచ్యుతః। ఉదారహాసద్విజకుందదీధితిర్వ్య
రోచతైణాంక ఇవోడుభిర్వృతః॥ ౪౩ ॥ ఉపగీయమాన ఉద్గాయన్ వనితాశతయూథపః। మాలాం బి
భ్రద్వైజయంతీం వ్యచరన్మండయన్వనమ్॥ ౪౪॥ నద్యాః పులినమావిశ్య గోపీభిర్హిమవాలుకమ్। జు
ష్టం తత్తరళానందికుముదామోదవాయునా॥ ౪౫ ॥ బాహుప్రసారపరిరంభకరాలకోరునీవీస్తనాల
భననర్మనఖాగ్రపాతైః। క్ష్వేళ్యావలోకహసితైర్వ్రజసుందరీణాముత్తంభయన్ రతిపతిం రమ
యాంచకార ॥ ౪౬ ॥ ఏవం భగవతః కృష్ణాల్లబ్ధమానా మహాత్మనః। స్వాత్మానం మేనిరే స్త్రీణాం మాని
న్యోభ్యధికం భువి ॥ ౪౭ ॥ తాసాం తత్సౌభగమదం వీక్ష్య మానం చ కేశవః। ప్రశమాయ ప్రసాదా
య తత్రైవాంతరధీయత॥ ౪౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖
అంతర్హితే భగవతి సహసైవ వ్రజాంగనాః। అతప్యంస్తమచక్షాణాః కరిణ్య ఇవ యూథపమ్॥ ౧ ॥
గత్యానురాగస్మితవిభ్రమేక్షితైర్మనోరమాలాపవిహారవిభ్రమైః। ఆక్షిప్తచిత్తాః ప్ర

తావన్నిజధర్మత్యాగో యుక్తః కిం పునస్త్వదనుభవే నేతి భావః ॥౪౦॥ వ్యక్తమితి॥ వ్యక్తం నిశ్చితం ॥౪౧॥ ఇతీతి॥ విక్లవితం పారవశ్యప్రలపితం - గోపీః - అరీరమత్ రమయామాస॥ ౪౨॥ తాభిరితి॥ ప్రియస్యేక్షణేన - ఉత్ఫుల్లాని ముఖాని యాసాం తాభిః ఉదారహాసశ్చ ద్విజాశ్చ తే ఏవ కుందకుసుమవద్దీధితిర్యస్య సః - ఏణాంకశ్చంద్రః ॥౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ బాహ్విత్తి॥ బాహుప్రసారశ్చ - పరిరంభశ్చ - కరాదీనామాలభనం స్పర్శనం చ నర్మపరిహాసశ్చ నఖాగ్రపాతశ్చ తైః క్ష్వేళ్యా క్రీడయా చ - అవలోకనైర్హసితైశ్చ కామం తాసాముద్దీపయన్ - తాః రమయామాస॥ ౪౬॥ ఏవమితి ॥ మహాత్మనో అనాసక్తచిత్తత్వాదితి భావః॥ ౪౭॥ తాసామితి॥ తత్సౌభగమదం అస్వాధీనతాం - మానం గర్వం కేశవః కశ్చ ఈశశ్చ కేశౌ తౌ వశయతీతి తథా సః ॥ ౪౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ త్రింశే విరహసంతప్తగోపీభిః కృష్ణమార్గణమ్। ఉన్మత్తవన్నియతం భ్రమతీభిర్వనే వనే ॥ అంతరితి ॥ అచక్షాణాః అపశ్యంత్యః ॥ ౧ ॥ గత్యేతి ॥ గత్యానురాగస్మితాభ్యాం చ విభ్రమేక్షితాని సవిలాసనిరీక్షితాని - తైశ్చ మనోరమాలాపైశ్చ - విహారైశ్చ - క్రీడా

శ్చ- విభ్రమఃఅన్యేచవిలాసాఃతైశ్చ- రమాపతేర్గత్యాదిభిరేతైరాక్షిప్తానిఆకృష్టాని- చిత్తానియాసాంతాః- అతస్తస్మిన్నేవలగ్నా యాసాంతాః - తస్యావిభాశ్చేష్టాజగృహుః - తదనుకరణైరాక్రీడన్ ॥ ౨ ॥ అపిచ- గతిస్మితేతి ॥ ప్రియస్యగత్యాదిషుప్రతిరూఢాఃఆవిష్టాఃమూర్తయోయాసాంతాః - అతఃకృష్ణవిహారవిభ్రమాఃకృష్ణస్యేవవిహారాఃక్రీడాఃవిభ్రమాఃవిలాసాఃదధూసాంతాః - అహమేవకృష్ణఇతి పరస్పరంనివేదితవత్యః ॥ 3 ॥ కించ- గాయంత్యఇతి ॥ వనాద్వనాంతరంగచ్ఛంత్యః - విచిక్యుఃఅన్వమృగయన్ - ఉన్మత్తతుల్యత్వమాహ- జనస్పతీన్ పప్రచ్ఛుః- భూతేషు- అంతరమధ్యేసంతంపురుషం బహ్వ్యశ్చసంతమితి ॥ ౪ ॥ తత్ప్రసంచయతినవభిః - తత్ర- మహాత్మా దెవెపశ్యెయురిత్యాశయాదశ్వత్థాదీన్ పృచ్ఛంతి ॥ దృష్టఇతి ॥ ప్రేమహాసవిలసితైరవలోకనైరస్మాకమనోహృత్వా- చోరఇవగతః- యష్టా భిఃకిందృష్టఇతి ॥ ౫ ॥ మహాంతః - స్వపుష్పైఃబహూపకారిణశ్చేతి కురవకాదీన్ పృచ్ఛంతి ॥ కచ్చిదితి ॥ హెకురవకాదయఃదహ రంస్మితంయస్యసఃఇతోగతఃకచ్చిద్దృష్టఇతి ॥ ౬ ॥ కచ్చిదితి ॥ ఆళికులైస్సహ- త్వాత్వాం- బిభ్రత్- తవాతిప్రియస్త్రీయాకింనృ ష్టఇతి ॥ ౭ ॥ గుణితిరేకేపినమ్రశిరసఃపశ్యెయురితి పృచ్ఛంతి ॥ మాలతీతి ॥ హెమాలతి- మల్లికె-జాతియూథికె-వఃయుష్మాభిఃకిం అదర్శి దృష్టఃకరస్పర్శెన- వఃప్రీతింజనయన్- కింయాతఇతిఅత్రమాలతీజాత్యోరవంతరవిశెషొదృష్టఇతి ॥ ౮ ॥ ఫలాదిభిఃసహ ప్రాణినంతర్పకాఏతెపశ్యెయురితిపృచ్ఛంతి ॥ చూతెతి ॥ చూతాప్రయొరవాంతరజాతిభెదఃనీచకదంబయొశ్చ- హెచూతాప్రియఃహెఅన్యెచ

మందారమాపతెస్తాస్తావిచెష్టాజగృహుస్తదాత్మికాఃఁ ॥ ౧ ॥ గతిస్మితప్రెక్షణభాషణాదిషుప్రియాఃప్రి యస్యప్రతిరూఢమూర్తయఃఁ । అసావహంతిత్వితబలాస్తదాత్మికాన్యవెదిషుఃకృష్ణవిహారవిభ్రమాఃఁ ॥ ౨ । గాయంత్యఉచ్చైరమునెవసంగతావిచిక్యురున్మత్తకవద్వనాద్వనమ్ । పప్రచ్ఛురాకాశవదంత రంబహిర్భూతెషుసంతంపురుషంవనస్పతీమ్॥ ౩ । దృష్టొవఃకచ్చిదశ్వత్థప్లక్షన్యగ్రొధనొమనఃఁ । నందసూనుర్గతొహృత్వాప్రెమహాసావలొకనైఃఁ ॥ ౪ ॥ కచ్చిత్తులసికల్యాణిగొవిందచరణప్రియె। సహ త్వాళికులైర్బిభ్రద్దృష్టస్తెతిప్రియొచ్యుతఃఁ॥ ౫ । మాలత్యదర్శనఃకచ్చిన్మల్లికెజాతియూథికె। ప్రీతింవొజనయన్యాతఃకరస్పర్శెనమాధవఃఁ । ౬ । చూతప్రియాపనసాసనకొవిదారజంబీరబిల్వవకు ళామ్రకదంబనీపాఃఁ। యెన్యెపరార్ధభవికాయమనొపకూలాశ్శంసంతుకృష్ణపదవీంరహితాత్మనాం నఃఁ॥ ౭ ॥ కింతెకృతంక్షితి*తపొబతకెశవాంఘ్రిస్పర్శొత్సవొత్పులకితాంగరుహైర్విభాసి। అప్యం ఘ్రిసంభవఉరుక్రమవిక్రమాద్వాఆహొవరాహవపుషఃపరిరంభణెన॥ ౮। అహ్యెణపత్న్యుపగతఃప్రియయెహగాత్రైస్తన్వ్యఃదృశాంసఖిసునివృతిమచ్యుతొవఃఁ । కాంతాంగసంగకుచకుంకుమరంజితాయాఃకుందస్రజఃకులపతెరివవాతిగంధఃఁ ॥ ౯ । బాహుంప్రియాంసఉ పధాయగృహీతపద్మొ రామానుజస్తులసికాళికులైర్మదాంధైఃఁ । అన్వీయమానశ్చరవఃప్రణామంకింవాభినందతిచ రన్ప్రణయావలొకైఃఁ॥ ౧౦॥ పృచ్ఛతెమాలతాబాహూనప్యాశ్లిష్టొవనస్పతెఃఁ । నూనంతత్కరజస్పృ

ష్టాఃకురుబకాశొకనాగపున్నాగచంపకాఃఁ । రామానుజొమానినీనాంగతొదర్పహరస్మితఃఁ ॥ ౧౧ ॥ బర్హాపీడంనటవరవపుఃకర్ణయొఃకర్ణికారంబిభ్రద్వాసఃకనకకపిశంవైజయంతీంచమాలాంఁ । రంధ్రాన్వెణొరధరసుధయాపూరయన్గొపవృందైర్వృందారణ్యంస్వపదరమణంప్రావిశద్గీతకీర్తిఃఁ ॥ ౧౨ ॥ ఇత్థంశరత్స్వచ్ఛజలంపద్మాకరసుగంధినాఁ । న్యవిశద్వాయునాహతంసర్వర్తుకుసుమశ్రియాఁ ॥ ౧౩ ॥ తద్భూరిపుణ్యయశసఃప్రవృద్ధానందసంప్లవఃఁ । ఉపగీయమానానుగాయద్భిరనుశ్రుతంపురుషంవనచరాఃఁ ॥ ౧౪ ॥ తెదెవమాయాబలమాశ్రితానరాఃసత్త్వంప్రధానంక్షితిరాక్షసాశ్రయాఃఁ । రమంతిరామాపరిషంగనిర్వృతిప్రెక్షాసలీలొత్తభ్రువిజృంభణాదిభిఃఁ ॥ ౧౫ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతెమహాపురాణెపారమహంస్యాంసంహితాయాంవైయాసిక్యాంరాసక్రీడాయాంపంచాధ్యాయ్యాంపూర్వార్ధెత్రింశొధ్యాయఃసమాప్తఃఁ ॥ ౩౦ ॥

పరార్ధభవికాఃపరార్ధమెభవొజన్మయెహంతె- యమునొపహూతాఃతస్యాఃహాలసమీపెవర్తమానాఃతీర వాసినఇత్యర్థఃఁ- తెభవంతఃఁ- రహితాత్మనాంహృన్యచెతసాంనఃఁ - కృష్ణపదవీంకృష్ణమార్గంఁ- శంసంతుకథయంతుఁ ॥ ౯ ॥ కిమితి॥ హెఋషీతిహెఋషీతె - త్వయాకింతపఃకృతం- యత్త్వం- కెశవాంఘ్రిస్పర్శొత్సవాకెశవస్యాంఘ్రిస్పర్శెనొత్సవొయస్యాఃసా- కుతఃఁ - ఆంగరుహైరుత్పులకితారొమాంచితావిభాసిశొభనె - తత్రవిశెషంపృచ్ఛంతి- అపికిం- అయమత్పదఃఅంఘ్రిసంభవఃఁ- ఆధునాతదైకదెశాంఘ్రిస్పర్శసంభూతఃఁ యద్వానైతావత్ కింతు - ఉరుక్రమవిక్రమాత్పూర్వమెవత్రివిక్రమస్యపదాసవాత్క్రమణాత్ - ఆహొఆహొఅథవా - నైతావదెవ- అపితు - తతొపిపూర్వంపరాహస్యవపుషఃపరిరంభణెనెతి - అతస్తస్వయానూనందృష్టస్తందర్శయెతి ॥ ౧౦ ॥ హరిణ్యాస్పృష్టప్రసృత్యాఁ- కృష్ణదర్శనసంభావ్యాహుఃఁ ॥ అపీతి ॥ హెసఖి ఎణపత్నిఁ- అపికిం- ఉపగతఃసమీపంగతఃఁ - గాత్రైఃసుందరైర్ముఖొహ్వాదిభిఃఁ -ప్రియయాసహాలియమున్మత్తంద్యొతకంకాంతాయాఅంగసంగతఃఁ - తత్పుచకుంకుమెనరంజితాయాఃఁ - కుందకుసుమస్రజొరంధఃఁ- కులపతెఃశ్రీకృష్ణస్యఁ- వాలిఆగచ్ఛతి॥ ౧౧॥ ఫలభారెణసతాఁతరూఁ -కృష్ణందృష్ట్వా- ప్రణతాఇతిమత్వాఁ- ప్రియయాసహతస్యగతివిలాససంభావయంత్యఃఁ- పృచ్ఛంతి ॥ బాహుమితి ॥ తులసికాయాఆళికులైఃఅతస్తదాగమొదమదాంధైఃఁ అన్వీయమానఃఅనుగమ్యమానఃఇహచరన్నితి ॥ ౧౨ ॥ పృచ్ఛతెతి ॥ కాశ్చిదాహుఃఁ - హెసఖ్యఃఇహాలతాఃకృష్ణెనసంగతాఃనూనంఁ అతఃఇహాఃఁ- స్పృ

చ్ఛత-ననుస్వపతిసంగతౌతత్సంగతిఃదుఘటాన- వనస్పతేఃపత్యుఃబాహూశాఖాలక్షిష్టఅపి - ఆహోథాగ్యత్ - నూనం - తన్మఖైఃస్పృష్టైఃయతఃఉత్పలకానిబిభ్రతి- నఃస్వపతిసంగతౌ ఈదృక్ఫులకసంభవఇతిభావఃఃగ॥ ఉన్మత్తకవత్పరుచ్ఛరిర్వేతత్ప్రపంచితం- ఇదానీం ॥ శ్లో॥ ఆమీస్తచి త్తాఃప్రమదారమాచతెస్తాస్తావిచేష్టాజగృహుస్తదాత్మికాఇతియదుక్తం- తత్ప్రపంచయతి॥ ఇతీతి॥ ఉన్మత్తవచోగోప్యఃఉన్మత్తవచనశ్చతాఃగోప్యశ్చ- కృష్ణస్వేషణేనకాతరాఅతివిహ్వలాఃఃఅనుచక్రురనుకృతవత్యఃగ॥ కస్యాశ్చిదితి॥ తాదిభిశ్చతుఖిరనుకరణంప్రపంచ్యతె- తతశ్చతుఖిస్తన్మయత్వంపునరేకేనానుకరణమితివివేకఃఃగ॥ కస్యాఇతి ॥ పూతనాయంతాయాఃపూతనావదాచరంత్యాఃకృష్ణవదాచరంతీస్తనమపిబత్- తోకయిత్వాతోకవత్శిశువదాత్మానంకృత్వాఃగ॥ దైత్యయిత్వేతి॥ దైత్యయిత్వాదైత్యవత్తృణవర్తవదాత్మానంకృత్వా ఎకాకృష్ణెభఃభావనాంకృష్ణస్యాభఃబాల్యఃభావయతియాతాం- అన్యాంజహార॥ ౧౬॥ ౧౭॥ కృష్ణాయితెతి॥ దూరగాఃదూరెవర్తమానాగాఃయద్వత్-యథా-కృష్ణఃతథాఆహూయతంకృష్ణమనుకుర్వతీంఅనువర్తన్

ష్టాబ్బిభ్రత్యుత్పలకాన్యహోఽఽ॥ ౧౩ ॥ ఇత్యున్మత్తవచోగోప్యఃకృష్ణాన్వేషణకాతరాఃలీలాభగవతస్తాస్తాహ్యనుచక్రుస్తదాత్మికాఃఃగ౪॥ కస్యాశ్చిత్పూతనాయంత్యాఃకృష్ణాయంత్యపిబత్స్తనమ్తోకయిత్వారుదంత్యన్యాపదాహంచ్ఛకటాయతిమ్॥ ౧౫॥ దైత్యయిత్వాజహారాన్యామేకాకృష్ణాభవనామ్॥ ౧౬॥కృష్ణరామాయితెద్వేతుగోపవత్సాయితాఃపరాఃవత్సాయితాగృహీత్వాన్యాభ్రమయిత్వాన్యమపాతయత్॥ ౧౭॥కృష్ణాయితాజఘానాన్యాతత్రైకాంతుబకాయితాంఃఆహూయదూరగాయదవ్యకృష్ణస్తమనుకుర్వతీమ్॥ ౧౮ ॥ వేణుంక్వణంతీంరుదంతీమన్యాశంసతిసాధ్వితి॥ కస్యాంచిత్సవభుజంన్యస్యచరంత్యాహాపరాంతుసా॥ ౧౯॥ కృష్ణోహంపశ్యతగతిరలితామితితన్మయీఃమాభైష్టవాతవషాఽభ్యాంతత్రాణంవిహితంమయాఽఽ ఇత్యుక్త్వైవకెనహస్తెనయతంత్యున్నిదధెంబరమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఆరుహ్యకాంపదాక్రన్యశిరఆహాపరాంనృప ఃదుష్టహెగచ్ఛజాతోహంఖలానామనుసండభృత్ ॥ ౨౧ ॥ తత్రైకోవాచహెగోపాఃపశ్యతోల్బణమ్ ఃచక్షూంష్యాశుపిదధ్వంవ్రొవిథాస్యెమమంజసాఃఃగ౨॥ బధ్నంత్యన్యాంస్రజైకాహత్వాముదోలూఖలెహరెఃబధ్నామిభాండభెత్తారంహ్యయంగవ * ముషంత్వితి ॥ భీతాసుదృక్పిథాయాస్యంభెజెభీతివిడంబనమ్॥ ౨౩॥ ఎవంకృష్ణంపృచ్ఛమానాబృందావనలతాతరూన్ఃవ్యచక్షతవనోద్దెశెపదానిపరమాత్మనఃఃగ౪॥ పదానివ్యక్తమెతానినందసూనోర్మహాత్మనఃలక్ష్యంతెహియదంభోజధ్వజవజ్రాంకుశాదిభిఃఃగ౫॥ తతస్తతస్తత్పదవీమన్విచ్ఛంత్యోగ్రతోబలాఃవధ్వాఃపదైస్సపుక్తానివిలోక్యార్తాస్సమబ్రువన్॥ ౨౬॥ కస్యాఃపదానియాతాయాఃపశ్యధ్వంనందసూనునాఃఅంసన్యస్తప్రకోష్ఠాయాఃకరెణోఃకరిణాయథాఃగ౭॥ అనయారాధితోనూనంభగవాన్హరిరీశ్వరఃయన్నోవిహాయగోవిందఃప్రీతోయామనయన్రహఃఃగ౮॥ధన్యాఅహోఅమీహ్యోగోవిందాంఘ్రిజబ్జరెణవఃయాబ్రహ్మశెశవమాద్యంపిథాయశ్రుతిభిర్విమృగ్యంఘనుత్తమె॥ ౨౯॥ తస్యాఅమూనినఃక్షోభంకుర్వంత్యాశ్చెఃపదానియత్ ఃయైకాపహృత్యగోపీనాంరహొభుంక్తెచ్యుతాధరమ్ ॥ ౩౦ ॥ నలక్ష్యంతెపదాన్యత్రతస్యానూనంతృణాంకురైఃఃహనాంఅనువర్తతఇతివాపారఃగ౯॥ ౩౧॥ కృష్ణఇతి॥ యతంతీయత్నంకుర్వంతీతి- అంబరండుత్తరీయంవస్త్రం-ఉన్నిదధెఊర్ధ్వంధృతవతీ॥ ౨౦॥౨౧॥తత్రెతి॥ పిదధ్వంనివిశాలయత॥ ౨౨॥ బధ్నంతీతి॥ సుదృక్సునయనమాస్యంపిథాయ- సుదృక్వరాటీతిచా- భీతివిడంబనంభయానుకరణం॥ ౨౩॥ఎవమితి॥ ఎవంపునరపిబృందావనెలతాస్తరూంశ్చకృష్ణంపృచ్ఛంత్యఃవనోద్దెశెవనప్రదేశెఃవ్యచక్షతఅపశ్యన్॥ ౨౫॥ ౨౬॥ తతస్తతఇతి॥ సుపృక్తానిసంపృక్తానివమిశ్రాణి॥ ౨౮॥ కస్యాఇతి॥ తెనఅంసెన్యస్తఃప్రకోష్ఠోయస్యాస్తస్యాఃకరెణోఃహస్తిన్యాఃఃగ౭॥ అనయెతి॥ రహఃవిశాంతస్థానె ॥ ౩౦॥ ధన్యాఇతి॥హెఆర్యఃసఖ్యఃఆహోధన్యాఅతిపుణ్యాఃగోవిందాంఘ్రిరజబ్జరెణవఃతత్రహెతుఃయానితి- అస్మాశిరస్యెతత్రెణ్వభిషెకెణతథైవకృష్ణఃప్రాపుంశక్యఇతిభావఃగ౯॥ అన్యాఆహుఃఃతస్యాఇతి ॥ గోపీనాంసవత్సస్వం- అయంభావఃభవెదెవం-యదితస్యాఃపదానిసంపృక్తానినభవెయుఃతానినఃకథందుఃఖంకుర్వంతీతి ॥ ౩౦॥ తదసంపృక్తాకెవలకృష్ణపాదరెణూనెఽవచిన్వంత్యస్తాదృష్ట్వాపునరత్యంతంసమతప్యత- తదాహశ్లోకత్రయెణ ॥ నలక్ష్యంత

ఇతి ॥ భిద్యతీ - సుజాతేసుకుమారే - అంఘ్రితలయోస్యాస్తాం - ఉన్నిద్రేస్కంధమూరో పితవాక్ ॥ 3౧॥ 3౨॥ 33॥ ప్రపదేతి॥ ప్ర పదాభ్యాం - ఆక్రమణంయోనిసంమర్దనం - యదోనిః - అతఏవఅసకలెపదెహస్యతేతి - తస్యాఃకృష్ణజాన్వంత ఉపవిష్టయాశ్చిహ్నందృష్ట్వా ఎవముక్తవతీ॥ కేశప్రసాధనమితి॥ 3౪॥ తానీతి॥ కాంతామధికృత్య - తానిప్రసూనానిచూడయతాచూడానుచారేణబధ్నతా - ఇహధ్రువముపవిష్టం॥ 3౫॥ రెమెతయేత్యాదిభుక్తోక్తిః-రేవమితి ॥ ఆత్మరతఃస్వతస్తుష్టః - ఆత్మారామఃఆత్మక్రీడః అఖండితఃస్త్రీభిర్భ్రమైరనాకృష్ణధితథాచెద్భిబిలరేమఇత్యతఆహకామినామితి॥3౬॥ 3౭॥ స్త్రీణాంయదుత్తమ ఇతి ॥ దాస్యాభ్యాం॥ సెతి ॥ సా మోయానమాగమనసాధనంయాసాంతాః - గోపీహిత్వా - మాంభజతఇతిహేతోరాత్మానంవరిష్ఠాంమేనిరే ॥ 3౮॥ 3౯॥ కామినాందైన్యందర్శయతి॥ ఎవముక్తవతీతి॥లక్ష్మణాతత్వమాహ ॥ తతశ్చేతి ॥ తస్యాంస్కంధారోహోద్యతాయాంఅంతర్హితవతీత్యర్థః॥ ౪౦॥ అనుతాపమాహ॥ హానాధేతి॥ ౪౧॥ అన్విచ్ఛంత్యఇతి॥ అన్వేచ్ఛంత్యఃమృగయమాణాః - అవిసూరతఃసమీపే॥ ౪౨॥ ౪౩॥ తతఇతి॥ తతస్తయాపిసహితాః- కృ

ష్ణస్య తు జాతాం శ్రీతలామున్నే త్రై ర్యసీంప్రియః ॥ 3౦ । ఇమాన్యధికమగ్నానిపదానివహతోవధూమ్ । గోప్యఃపశ్యతకృష్ణస్య భారాక్రాంతానికామినః ॥ 3౧ ॥ .... అత్రావరోపితాకాంతాపుష్ప హేతోర్మహాత్మనా । అత్రప్రసూనావచయఃప్రిత్యర్థే ప్రేయసాకృతః॥ 33॥ ప్రపదాక్రమణేహ్యత్ర తెపశ్యతాసకలెపదె।కెశప్రసాధనంత్వత్ర కామిన్యాఃకామినాకృతమ్॥ 3౪॥ తానిచూడయతాకాంతామపవిష్టమిహధ్రువమ్॥ 3౫ ॥ రెమెతయాచాత్మరతఆత్మారామోప్యఖండితః । కామినాందర్శయన్దైన్యం స్త్రీణాంహ్యవదురాత్మతామ్ ॥ 3౬ । ఇత్యేవందర్శయంత్యస్తాశ్చేరుర్గోప్యోవిచేతనాః । యాంప్రియామనయత్కృష్ణోవిహాయాన్యాస్త్రియోవనె॥3౭॥సాచమెనెతదాత్మానంవరిష్ఠాంసర్వయోషితామ్ । హిత్వాగోపీఃకామయానామానసాభజతెప్రియః ॥ 3౮॥ తతోగత్వావనోద్దెశంపృష్టాకెశవమబ్రవీత్ । నపారయెహంచలితుంనయమాంయత్రతెమనః॥ 3౯ ॥ ఏవముక్తఃప్రియామాహస్కంధమారుహ్యచామితి । తతశ్చాంతర్దధెకృష్ణస్సావధూరన్వతప్యత॥౪౦॥ హానాధరమణప్రెష్ఠక్వాసిక్వాసిమహాభుజ।దాస్యాస్తెకృపణాయామెసఖెసన్నిధిమ్॥౪౧॥ అన్విచ్ఛంత్యోభగవతోమార్గంగోప్యోవిదూరతః । దదృశుఃప్రియవిశ్లెషమోహితాంచఃఖితాంస్తెమ్ ॥ ౪౨ । తయాకథితమాకర్ణ్యమానప్రాప్తించమాధవాత్ । అవమానంచదౌరాత్మ్యంవిస్మయంపరమంయయుః॥ ౪3॥ తతోవిశ్రవనంచంద్రజ్యోత్నాయావద్విభావ్యతె। తమఃప్రవిష్టమాలక్ష్యతతోనివవృతుస్త్రియః॥ ౪౪॥ తన్మనస్కాస్తదాలాపాస్తద్విచెష్టాస్తదాత్మికాఃతద్గుణానెవగాయంత్యోనాత్మాగారాణిసస్మరుఃి॥౪౫॥పునఃపులినమాగత్యకాళింద్యాఃకృష్ణభావితాఃసమవెతాజగుఃకృష్ణంతదాగమనకాంక్షితాఃॆ ౪౬ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రింశోధ్యాయః.

గోపికాగీతప్రారంభః.

గోప్యఃॆ జయతితెధికంజన్మనావ్రజఃశ్రయతఇందిరాశశ్వదత్రహి । దయితదృశ్యతాందిక్షుతావకా

స్త్వన్ముఖాయవనమవిశ్రి - తతోహరేరన్వెషణాన్నివృత్తాఃॆ ౪౪ ॆ తదితి ॥ ఎవంతమఃప్రాప్తాఅపి- స్వగృహానైవస్మృతవంత్యఃతదాత్మికాఃసవిఅత్యాసాంతాఃతన్మయాఇత్యర్థఃॆ ౪౫ॆ పునరితి ॥ కింతుపూర్వంయత్ర - శ్రీకృష్ణెనసంగతిరాసీత్తదెవకాళిందీయఃపునఃపులినమాగత్య - కృష్ణంభావయంతిత్యాయంతీతితథాతాఃకృష్ణస్యాగమనంకాంక్షితయాసాంతాఃమిళితాఃసమ్మిళితాస్తత్యఃకృష్ణమేవజగుఃితి॥ ౪౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - త్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ ఎకత్రింశెనిశాయాంతాఃపునఃపులినమాగతాఃి కృష్ణమేవానుగాయంత్యఃప్రాధ్యయంతెతదాగమం॥ జయతీతి ॥ హెదయిత - తెజస్వినా - వ్రజఃఅధికంయథాభవతితథాజయతి- ఇత్యర్థఃి ఎణవర్తతె- యస్మాత్- త్వమత్రజాతఃతస్మాత్- ఇందిరాలక్ష్మీఃి అత్రహి వ్రజమలంకృత్యవర్తతె- ఎవంవ్రజెసవఽస్మిన్మోదమానె- అత్రతుతావకాఃత్వదీయగోపీజనాఃత్వయ్యెవదృఢమాసక్తధంచిత్- కృతాఅసవోయెపైతి- తాన్వివిచిన్వతెకృగయంతె- అతస్తవాయాదృశ్యతాంప్రత్యక్షీభూయతామితి- యద్వా- అస్మాభిర్భవాఽదృశ్య

తాం యద్వా- ఎం వయూదృశ్యతామేతెవిచిన్వతెతి - అత్రస్వతంత్రాణంబహూనాంచవక్తృత్వాదపరాఆహుఃతిసర్వశ్లోకే ష్వవధారణా- తథాపిసంగతిరుచ్యతె ॥ ౧॥ తత్రవిచిన్వంతుమమకిమితిచేత్తత్రాహుః ॥ శరదితి ॥ శరదుదాశయెశరత్కాలికె సరసి- సూధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషా- సాధుజాతంసమ్యగ్జాతం- యత్సత్సరసిజం సువికసితంచద్మం- తజ్యోదరెగశ్చయాశ్రీస్తంముష్ణతిహరతీతితథా- తయాదృశానేత్రేణ- హేసురతనాధసంభోగపతె- వరదఅభీష్టప్రద- అళుల్ల్ధాసికాఃఅమూల్యదాసీకాఃనఃనిఘ్నతోమారయతఃతెతవ- త్వయాక్రియమాణాఃఇహలోకె- అయంవధోనభవతికిం- కింశస్త్రైర్వవధోవధఃకిందృశాఅవధోవధోనభవతి- కింతుభవత్యేవ- అతస్తవదృశాఅపహృతప్రాణప్రత్యర్పణాయత్వయాదృశ్యతామితిభావఃత్వయాదృశ్యతామితియథాసంభవంసర్వత్రవాక్యశేషఃపి ॥ ఎ॥ కించబహుభ్యోమృత్యుభ్యఃకృపయారక్షిత్వాకిమితీదానీందృశామస్మధంప్రేష్యఘృణయసీత్యాహుః ॥ విషెఇ॥ హెబుషభశ్రేష్ఠ- విపమయాజ్జలాశయత్- తథావ్యాళరాక్షసాదఘసురాత్వష్టాత్- మారుతాత్- వైద్యుతానలాత్అశనిపాతాత్- వృషరిష్టస్తస్మాత్మయాత్మజాత్- వ్యోమాత్- విశ్వతఃఅన్యస్మాదపి-సర్వతోభయాచ్చబకాలీయదమనాదినా-రక్షితాఃకిమిదానీమువెక్షసఇతిభావఃపి ॥ ౩॥ అపిచవిశ్వపాలనాయఅతీర్ణస్యతవభక్తోపెక్షాత్యంతమనుచితెత్యాశయెనాహుః ॥ నఖల్వితి ॥ హెసఖె- భవాఅఖలు- నిశ్చితంయశోదాసుతోనభవతి- కింతు- సర్వప్రాణినాం బుద్ధిసాక్షీ నమసకిందృశ్యెభవతి- తత్రాహుః- విఘనసాబ్రహ్మణా- విశ్వపాలనాయప్రతిశ్రుతస్య- సాత్వతాంకులె ఉదెయివార్తఉదితఇతి॥ ర॥ తస్మాత్త్వద్భక్తానామస్మాకమెతత్ త్వధ్ఘనాచతుష్టయంసంపాదయెత్యాహుశ్చతుర్భిఃః ॥ విరచితెతి ॥ హెవృష్ణిధుర్య- సంసృతెర్భయాత్తెశరణమీయుషాంశరణంప్రాప్తానాంప్రాణినాం విరచితందత్తమభయంయెనతత్తథా - హెకాంత - కామదంపరదం- తథాశ్రియఃకరంగృహ్ణాతీతితథా- తద్భవతఃకరసరో

స్తవ యిధృతాసవస్తాంవిచిన్వతె। ౧ ॥ శరదుదాశయెసాధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషాదృశా।
సురతనాధతెశుల్కదాసికావరదనిఘ్నతోనెహకింవధఃి॥ ఎ॥ విషజలాశయాద్వ్యాళరాక్షసాద్వర్షమారుతాద్వైద్యుతానలాత్। వృషమయాత్మజాద్విశ్వతోభయాద్వృషభతెవయంరక్షితాముహుః ॥ ౩॥నఖలుగోపికానందనోభవానఖలదెహినామంతరాత్మదృక్। విఘనసాధితోవిశ్వగుప్తయెసఖుడెయివార్తసాత్వతాంకులె ॥ర॥విరచితాభయంవృష్ణిధుర్యతెశరణమీయుషాంసంసృతెర్భయాత్।
కరసరోరుహంకాంతకామదంశిరసిధెహినశ్రీకరగ్రహమ్॥ ౪॥ వ్రజజనార్తిహరవీరయోషితాంనిజజనస్మయధ్వంసనస్మిత। భజసఖెభవత్కింకరీస్మనోజలరుహాననంచారుదర్శయ॥ ౬॥ ప్రణతదెహినాంపాపకర్శనంతృణచరానుగంశ్రీనికెతనమ్। ఫణిఫణార్పితంతెపదాంబుజంకృణుకుచెషునఃకృంధిహృచ్ఛయమ్॥ ౭॥ మధురయాగిరావల్గువాక్యయాబుధమనోజ్ఞయాపుష్కరెక్షణ। విధికరీరిమావీరముహ్యతీరధరశీధునాప్యాయయస్వనఃి॥ ౮॥ తవకథామృతంతప్తజీవనంకవిభిరీడితంకల్మషాపహమ్। శ్రవణమంగళంశ్రీమదాతతంభువిగృణంతియెభూరిదాజనాఃి॥ ౯॥ ప్రహసితంప్రియప్రెమవీ

క్షణం- నఃశిరసిధెహి॥౪॥వ్రజెతి ॥ హెవ్రజజనార్తిహరవీర - నిజజనానాం- యఃస్మయొగర్వస్తస్యధ్వంసనంనాశకంస్మితం యస్య- తథాభూత - హెసఖె భవత్కింకరీఃనొస్మాక - భజఆశ్రయ - స్మనిశ్చితం- ప్రధమంతావత్ - జలరుహాననం చారుయొషితాం నొదర్శయ॥ ౬॥ ప్రణతెతి ॥ అవిశేషేణప్రణతానాందెహినాం - పాపకర్శనంసాపహంతృ- తృణచరానుగంశ్రీనికెతనం - అనుగచ్ఛతిక్వచిత్కృష్ణ యేతి - తథాసొభాగ్యెనశ్రియొనికెతనం - వీర్యతిరెకెణఫణినఃఫణాస్వర్పితంతెపదాంబుజం - నఃకుచెషుకృణుకురు - కిమధ్ధంహృచ్ఛయంకామంకృంధిభింధి॥ ౭॥ మధురయెతి ॥ హెపుష్కరెక్షణ - తవైవమధురయాగిరా- వల్గూనివాక్యానియస్యాంతయా- బుధానాంమనొజ్ఞయాహృద్యయా - గంభీరయేత్యధ్ధఃి - ముహ్యతీతిమొహఃి - నఃవిధికరీరధరశీధునాఆప్యాయయస్వసంజీవయెతి॥ ౮॥ కించఅస్మాకంత్వద్విరహప్రాప్తమేవమరణం - కింతు- త్వత్కథామృతంపాయయద్భిఃసుకృతిభిఃపంచితమిత్యాహుఃి ॥ తవెతి॥ కథెవామృతం- అత్రహెతుఃతప్తజీవనంప్రసిద్ధాదమృతాదుత్కృష్టమాహుఃి - కవిభిఃబ్రహ్మవిద్భిరపి - ఈడితంస్తుతం - దెవభొగ్యత్వమృతలైస్తుచ్ఛీకృతం- కించ-కల్మషాపహంకామకర్మనిరసనం-తత్త్వమృతంసైవంభూతంకించశ్రవణమంగళంశ్రవణమాత్రెణమంగళప్రదం తత్త్వనుష్ఠానాపెక్షం- కించ- శ్రీమత్సుశాంతం - తత్తుమాదకం - ఎవంభూతంత్వత్కథామృతం - ఆతతంయథాభవతితథాభువి-యే- గృణంతినిరూపయంతి - తెజనాఃభూరిదాఃబహుదాతారఃి - జీవితందదతీత్యధ్ధఃి - యద్వా- ఎవంభూతంత్వత్కథామృతంయెభువిగృణంతిలెభూరిదాఃపూర్వజన్మసు - బహుదత్తవంతఃి - సుకృతినఇత్యధ్ధఃిమతదుక్తంభవతి - యెకెవలంకథామృతంగృణంతిలెపి తావదతిథన్యాఃి - కింపునయెత్వాంపశ్యంతి అతఃప్రాశ్ధ్యమహొ - త్వయాదృశ్యతామితి॥ ౯॥ ననుతెహ్యమత్కథాశ్రవణెనైవనివృత్తాభవంతు- కింముద్ధశ్ధసెన- త్వద్విశ్లెషక్షుభితచిత్తాఃవయం తత్రాపిశాంతింనవిందామఇత్యాహుఃి ॥ ప్రహసితమితి॥ హెప్రియ- కుహక- కపట- సంవిదఃి

సంకేతనమ్మాణి ॥ ౧౦ ॥ కించత్వయివయమితి ప్రేమోద్రిక్తచిత్తాః - త్వంపునరస్మాసుకేనహేతునాకపటమాచరసీత్యాహుఃశ్లోకద్వయేన ॥ చలసీతి ॥ హేనాథ కాంత - యద్యదా - వ్రజాచ్చలసిపశూంశ్చారయన్ - తదా - తన్నళినపత్ - సుందరంకోమలంలేపదం - శిలైఃకణిశైఃతృణైరంకురైశ్చ - సీదతీతిక్లిశ్యతీతి - నోమనఃకథంతాంవిస్వాస్యస్వం - గచ్ఛతిప్రాప్నోతివిపరీతం భూతాస్తస్వద్దుఃఖశంకితచిత్తావయం ॥ ౧౧ ॥ దినేతి ॥ త్వంతు - దినపరిక్షయేసాయంకాలే - నీలకుంతలైరావృతం - ఘనరజస్వలంగోరజశ్ఛరితం - వనరుహాననం అళిమాలాకులపరాగవచ్ఛురితపద్మతుల్యమాననం బిభ్రత్ - తచ్చ ముహుర్ముహుఃదర్శయస్మన్మనసి - కెవలంస్మరయచ్ఛసీ అభ్యయసి - నతుసుఖందదాసీతి - కపటఇతిభావః ॥ ౧౩ ॥ అతోధునాకపటంపిహాయైవంకుర్వితిస్వగతయంతే - శ్లోకద్వయేన - ప్రణతెతి ॥ హేఆధిహర - హేరమణ - చిత్తజేనాచిరతం - ఆపదిభ్యఃనఃత్రాహిత్రాహిపస్మిపితికిం శఠవించ - సేవాసమయేచాపిసుఖతమం - తవచరణపంకజం - కామతాపశాంతయే - నఃస్తనేష్వర్పయాతి ॥ ౧౩ ॥ అపచ - హేవీరతే - అధరంమృ...ం - నోవితరతే హే - స్వరితెనాదితెనవేణునాసుష్ఠుచుంబితమితివేణునాదావృతవాసితమిభావః - ఇతరరాగవిస్మారణంనృణాంమితే శేషుసాపత్నభావాదిసుఖేషు - రాగమిచ్ఛాం విస్మారయటవిలాపయతీతిథాతత్ ॥ ౧౪ ॥ కించ - రటణమపిత్వదదశనే - దుఃఖం దశనెనుఖంచదృష్ట్వా సర్వసంకటత్యాగేనయతయఇవవయంత్వాంశరణాగతాః - త్వంతుకథమస్మాకత్యక్తుమున్నహసతిసకరుణముచుఃశ్లోకద్వయేన ॥ అటతీతి ॥ యత్యదా - భవాన్ కాననంబృందావనం ప్రతి - అటతి గచ్ఛతి తదా - త్వామపశ్యతాంప్రాణినాం - కృటిఃక్షణార్ధమపి -

క్షితంవిహరణంచతెధ్యానమంగళమ్ । రహసిసంవిదోయాహృదిస్పృశఃకుహకనోమనఃక్షోభయంతీహి ॥ ౧౦ ॥ చలసియద్వ్రజాచ్చారయన్పశూన్నళినసుందరంనాథతెపదమ్। శిలతృణాంకురైస్సీదతీతినఃకతిలతామనఃకాంతగచ్ఛతి ॥ ౧౧ ॥ దినపరిక్షయెనీలకుంతలైర్వనరుహాననంబిభ్రదావృతమ్ । ఘనరజస్వలందర్శయన్ముహుర్మనసినస్స్మరంవీరయచ్ఛసి॥౧౩॥ ప్రణతకామదంపద్మజార్చితంధరణిమండనంధ్యెయమాపది । చరణపంకజంశంతమంచతెరమణనస్తనెష్వర్పయాధిహన్ ॥ ౧౩ ॥ సురతవర్ధనంశోకనాశనంస్వరితవెణునాసుష్ఠుచుంబితమ్ । ఇతరరాగవిస్మారణంనృణాంవితరవీరనస్తెధరామృతమ్ ॥ ౧౪ ॥ అటతియద్భవానహ్నికాననంత్రుటియుగాయతెత్వామపశ్యతామ్ । కుటిలకుంతలంశ్రీముఖంచతెజడఉదీక్షణాంపక్ష్మకృద్దృశామ్ ॥ ౧౫ । పతిసుతాన్వయభ్రాతృబాంధవానతివిలంఘ్యతెన్త్యచ్యుతాగతాఃగతివిదస్తవోద్గీతమోహితాఃకితవయోషితఃకస్త్యజెన్నిశి॥౧౬॥ రహసిసంవిదంహృచ్ఛయోదయంప్రహసితాననంప్రెమవీక్షణమ్ । బృహదురశ్శ్రియోధామవీక్ష్యతె ముహురతిస్పృహామ్ముహ్యతెమనః ॥ ౧౭ । వ్రజవనౌకసాంవ్యక్తిరంగతెవృజినహంత్ర్యలంవిశ్వమంగళమ్। త్యజమనాక్చనస్వత్స్పృహాత్మనాంస్వజనహృద్రుజాంయన్నిషూదనమ్॥ ౧౮ । యత్తెసుజాతచరణాంబురుహంస్తనెషుభీతాశ్శనైఃప్రియదధీమహికర్కశెషు । తెనాటవీమటసితద్వ్యధ

యతెవపద్భ్యతి - విపదదర్శనెదుఃఖముక్తం - పునశ్చకథంచిద్ధినాంతె - తతవ-శ్రీమన్ముఖం - ఉత్ఉచ్చైశ్చీక్షణానాం - తెషాంధ్యశాం - పక్ష్మకృద్బ్రహ్మ జడోమందవిసనమేపమా త్రమప్యతరమసహ్యమితిదర్శనెసుఖముక్తం ॥౧౫॥పలితి॥తస్మాత్ - హెఅచ్యుత పతీత్ - సుతాత్ - అన్వయాత్ - తత్సంబంధినఃభ్రాతృత్ - బాంధవాంశ్చాతివిలంఘ్య - తెతవ - సమీపమాగతాఃవయం - కథంభూతస్యగతివిదఃఅస్మాభాగమనంజానతః - గీతగతీవాజానతః - గతివిదోవయంవా - తవోద్గీతెనఉచ్చైర్గీతెన - మోహితాఃహెకితవయోషిత - ఏవంభూతాఃయోషితఃనిశిస్వయమాగతాఃత్వాంకతెకస్త్యజెన్నమోపీత్యర్థఃః ॥ ౧౬ ॥ అతస్త్వయాత్యక్తానామస్మాకం - ప్రాక్తనత్వద్దశనానందానస్యహృద్రోగస్య - త్వత్సంగతైవచికిత్సాంకుర్విత్యాహుఃశ్లోకద్వయేన ॥ రహసీతి ॥ శ్రీమోధామ తెబృహద్విశాలం - ఉరశ్చ - వీక్ష్య - అతిస్పృహావతి - తయాచ - ముహుర్ముహుఃమనోముహ్యతి ॥ ౧౭ ॥ వ్రజెతి ॥ తవచ వ్యక్తిరహితవ్యక్తిః - వ్రజవనౌకసాంసర్వెషాంఅవిశెషెణ - వృజినహంత్రీదుఃఖనిరసనీ - విశ్వమంగళంసవ్యమంగళరూపాచ - అతస్త్వత్స్పృహాత్మనాంత్వత్పృహారూఢమనసాం - నఃమనాక్ఈషత్ - కిమపిత్యజముంచ - కాపట్యమకుర్వద్భిహీత్యర్థఃః - కింతత్ - స్వజనహృద్రోగాణాం - యదతిగోప్యంనిసూదనంనివతకకూషధం-తత్త్వనేవవెల్తీతిగూఢోపిప్రాయఃః ॥ ౧౮ ॥ అపిచెతిపథిష్ఠితారుదన్త్య ఆహుఃః ॥ యదితి॥ హెప్రియ- యత్తెతవ సుకుమారంపదాబ్జం- కరినేషుకుచెషు - సంమదకనశంకితాఃశనైఃశనైఃదధీమహికారయెమ - వయం- తెనఅటవీమటసిగచ్ఛసినయసీతిపాఠె- పశూన్వా- కాంశిదనాథాంవా - ఆత్మానమేవవా-నయసిప్రసయసి-తత్తతఃతత్పదాంబుజంవా హపాఠా

భిః సూక్ష్మపాషాణాదిభిః - కింస్విన్న వ్యథతే కథం ను నామ న వ్యథతే భవానేవాయుర్జీవనం యాసాం తాసాం - నో ధీర్భ్రమతి ముహ్యతీ తి ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకత్రింశాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వాత్రింశే విరహాలాపవిక్లిన్నహృదయో హరిః। తత్రావిర్భూయ గోపీస్తాః సాంత్వయామాస మానయన్ ॥ స్వప్రేమామృతకల్లోలవిహ్వలీకృతచేతసః। సదయః స్వం దయన్ గోపీరుద్గతో నందనందనః॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవం ప్రభృతి - చిత్రధా అనేకధా - సుస్వరం - ఉచ్చైః కృష్ణదర్శనే లాలసా అతిస్పృహా యాసాం తాః ॥ ౧ ॥ తాసామితి ॥ సాక్షాన్మన్మథమన్మథః జగన్మోహనస్య కామస్యాపి మనస్యుద్భూతః కామః సాక్షాత్తస్యాపి మోహక ఇత్యర్థః ॥ ౨ ॥ తమితి ॥ తన్వః కరచరణాదయః ॥ ౩ ॥ కాచిదితి ॥ అంజలినా సంహతహస్తద్వయేన ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ఏకేతి ॥ భ్రుకుటిమాబధ్య కుటిలీకృత్య - ప్రేమసంరంభేణ ప్రణయకోపావేశేన - విహ్వలా వివశా - నిర్దష్టః దశనచ్ఛదః యయా - కటాక్షకటాక్షైః యే ఆక్షేపాః పంచ భవాః తైస్తాడయంతీవైక్షత ॥ ౬ ॥ అపరేతి ॥ అనిమిషే తీక్ష్ణ్యం అనిమీలం తీక్ష్ణ్యం - దృగ్భ్యాం ఆపీతమపి సమ్యగ్దృష్టమపి - పునర్జుషాణా నాతృప్యత్ ॥ ౭ ॥ తమితి ॥ హృదికృత్వా హృదయం నీత్వేత్యర్థః ఆనందసంప్లుతేతి వా పాఠః॥

తేనకిం స్విత్కూర్పాదిభిర్భ్రమతి ధీర్భవదాయుషాం నః॥ ౧౯॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకత్రింశోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ ఇతి గోప్యః ప్రగాయంత్యః ప్రలపంత్యశ్చ చిత్రధా। రురుదుః సుస్వరం రాజన్ కృష్ణదర్శనలాలసాః॥ ౧॥ తాసామావిరభూచ్ఛౌరిః స్మయమానముఖాంబుజః। పీతాంబరధరః స్రగ్వీ సాక్షాన్మన్మథమన్మథః॥ ౨॥ తం విలోక్యాగతం కృష్ణం ప్రీత్యుత్ఫుల్లదృశోఽబలాః। ఉత్తస్థుర్యుగపత్సర్వాస్తన్వః ప్రాణమివాగతమ్॥ ౩॥ కాచిత్కరాంబుజం శౌరేర్జగృహేఽంజలినా ముదా। కాచిద్దధార తద్బాహుమంసే చందనరూషితమ్॥ ౪ ॥ కాచిదంజలినాగృహ్ణాత్తన్వీ తాంబూలచర్వితమ్। ఏకా తదంఘ్రికమలం సంతప్తా స్తనయోరధాత్ ॥౫॥ ఏకా భ్రుకుటిమాబధ్య ప్రేమసంరంభవిహ్వలా। ఘ్నంతీవైక్షత్కటాక్షేపైః సందష్టదశనచ్ఛదా॥ ౬॥ అపరానిమిషద్దృగ్భ్యాం జుషాణా తన్ముఖాంబుజమ్। ఆపీతమపి నాతృప్యత్సంతస్తచ్చరణం యథా॥ ౭॥ తం కాచిన్నేత్రరంధ్రేణ హృదికృత్వా నిమీల్య చ। పులకాంగ్యుపగుహ్యాస్తే యోగీవానందనిర్భరా॥ ౮॥ సర్వాస్తాః కేశవాలోకపరమోత్సవనిర్వృతాః। జహుర్విరహజం తాపం ప్రాజ్ఞం ప్రాప్య యథా జనాః॥ ౯ ॥ తాభిర్విధూతశోకాభిర్భగవానచ్యుతో వృతః। వ్యరోచతాధికం తత్ర పురుషః శక్తిభిర్యథా॥ ౧౦॥ తాః సమాదాయ కాళింద్యా నిర్విశ్య పులినం విభుః। వికసత్కుందమందారసురభ్యనిలషట్పదమ్॥ ౧౧॥ శరచ్చంద్రాంశుసందోహధ్వస్తదోషాతమః శివమ్। కృష్ణాయా హస్తతరళాచితకోమలవాలుకమ్॥ ౧౨ ॥ తద్దర్శనాహ్లాదవిధూతహృద్రుజో మనోరథాంతం శ్రుతయో యథా యయుః। స్వైరుత్తరీయైః కుచకుంకుమాంకితైరచీక్లృపన్నాసనమాత్మబంధవే॥ ౧౩ ॥ తత్రోపవిష్టో భగవాన్ స ఈశ్వరో యోగీశ్వరాంతర్హృది కల్పితాసనః। చకాస గోపీపరిషద్గతోఽర్చితస్త్రైలోక్యలక్ష్మ్యేకపద

౮ ॥ సర్వా ఇతి ॥ ప్రాజ్ఞం ఈశ్వరం - ప్రాప్య - యథా ముముక్షవో జనాః - యద్వా - ప్రాజ్ఞం బ్రహ్మజ్ఞం - ప్రాప్య - యథా సంసారిణః - యద్వా - ప్రాజ్ఞం సుషుప్తిసాక్షిణం ప్రాప్య యథా విశ్వతైజసావస్థా జీవాః ॥ ౯ ॥ తాభిరితి॥ పురుషః పరమాత్మా శక్తిభిః సత్త్వాదిభిః - యథా - యద్వా - ఉపాసకః పురుషః - జ్ఞానవీర్యబలాదిభిః - యద్వా - పురుషో నుశయీ - ప్రకృత్యాద్యుపాధిభిర్వృతో యథా వ్యరోచత తద్వత్ ॥ ౧౦ ॥ తా ఇతి ॥ వికసత్కుందమందారైః - సురభిర్యోఽనిలః - తస్మాత్ షట్పదా యస్మిన్ ॥ ౧౧ ॥ శరదితి ॥ శరచ్చంద్రాంశూనాం - సందోహైః సమూహైః - ధ్వస్తం దోషాతమః రాత్రింగతం తమో యస్మిన్ తత్ - అతః - శివం సుఖకరం - హస్తరూపైస్తరళైస్తరంగైః - ఆచితాః ఆస్తృతాః కోమలా వాలుకా యస్మిన్ - ఏవంభూతం పులినం - తాః సమాదాయ నిర్విశ్య - తత్ర తాభిర్వృతః - అధికం వ్యరోచతేతి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౧౨ ॥ తదితి ॥ తాశ్చ - మనోరథానాం - అంతం యయుః - పూర్ణకామా బభూవుః - శ్రుతయో యథేతి - అయమర్థః - యథా - కర్మకాండే - శ్రుతయః పరమేశ్వరమపశ్యంత్యః - తత్తత్కామానుబంధైరపూర్ణా ఇవ భవంతి - జ్ఞానకాండే తు - పరమేశ్వరం దృష్ట్వా - తదాహ్లాదపూర్ణాః - కామానుబంధం జహుస్తద్వదితి - ఆప్తకామా అపి ప్రేమ్ణా తమభజన్నిత్యాహ॥ స్వైరితి॥ అచిక్లృపన్ రచయామాసుః - ఆత్మబంధవే అంతర్యామిణే ॥౧౩॥ తత్రేతి ॥ గోపీసభాగతః - తాభిస్సంమానితస్సన్ - చకాస శుశుభే - త్రైలోక్యే యా లక్ష్మీః

శోభా - తస్యాః - ఏకమేవపదం స్థానం - తద్వపుర్దధత్ దర్శయన్ ॥ ౧౪ ॥ సభాజయిత్వేతి ॥ సహాసలీలేక్షణేన - విభ్రమో విలాసః - యస్యాం తయా భ్రువా - ఉపలక్షితాః సంస్పర్శనేన సంమర్దనేన ॥ ౧౫ ॥ తత్ర భగవతః - అకృతజ్ఞతాం తద్వచనేనైవోపపాదయితుకామాః - గూఢాభిప్రాయా లోకవృత్తాంతమివ పృచ్ఛంతి ॥ భజతఇతి ॥ భజతః ప్రాణినః - అనుఅనంతరం - కేచిత్తద్భజనానుసారేణ - భజంతి - కేచిదేతద్విపర్యయం యథా భవతి తథా - తద్భజనానపేక్షితం అభజతోపి భజంతి - అన్యేతు నోభయానితి ॥ ౧౬ ॥ విదితాభిప్రాయస్సన్ - ఉత్తరమాహ ॥ మిథఇతి ॥ హే సఖ్యః - ఉపకారప్రత్యుపకారతయా - యేమిథో భజంతి - తేఅన్యోన్యం నభజంతి కింత్వాత్మానమేవ - యతః - స్వయస్మాత్ - స్వార్థఏవైకాంతః ఉద్యమో యేషాం తే తత్ర చ న సౌహృదం - అతో న సఖ్యం - నచ ధర్మః - దృష్టోద్దేశాత్ - గోమహిష్యాదిభజనవదిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ యేతు అభజతో భజంతి - తే ద్వివిధాః - కరుణాః స్నిగ్ధాశ్చ - తత్ర తు - యథాక్రమం - ధర్మసౌహార్దే భవత ఇత్యాహ ॥ భజంత్యభజతఇతి ॥ కరుణా యేషామస్తీతి కరుణాః - దాంతా ఇత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ తృతీయప్రశ్నస్యోత్తరం ॥ భజతోపీతి ॥ అయమర్థః - చతుర్విధా ఏవ - ఆత్మారామాః అపరోక్షకాః - కేచిదాప్తకామాః - విషయదర్శనేపి పూర్ణకామత్వేన భోగేచ్ఛారహితాః - అన్యేతు - అకృతజ్ఞాః మూఢాః - అన్యే గురుద్రుహః అతికఠినాః ॥ శ్లో ॥ సపితా యస్తు పోషక ఇతి న్యాయాత్ - ఉపకర్తా గురుతుల్యః - తస్మై ద్రుహ్యంతీతి తథా తే ॥ ౧౯ ॥ అత్ర చరమకోటిగతమాత్మానం మత్వా అక్షిసంకోచైః పరస్పరగూఢస్మితముఖీస్తా దృష్ట్వాహ ॥ నాహంత్వితి ॥ హే సఖ్యః - అహం తేషాం మధ్యే - నకోపి - కింతు - పరమకారుణికః పరమసుహృచ్చ - కథం - అమీ

దంవపుర్దధత్ ॥ ౧౪ ॥ సభాజయిత్వాతమనంగదీపనంసహాసలీలేక్షణవిభ్రమభ్రువా। సంస్పర్శనేనాంకకృతాంఘ్రిహస్తయోస్సంస్తుత్యఈషత్కుపితాబభాషిరే॥ ౧౫ ॥ గోప్యః॥ భజతోనుభజంత్యేకఏకఏతద్విపర్యయమ్। నోభయాంశ్చభజంత్యన్యఏతన్నోబ్రూహిసాధుభోః॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవాన్॥ మిథోభజంతియేసఖ్యస్స్వార్థైకాంతోద్యమాహితే। నతత్రసౌహృదంధర్మస్స్వార్థార్థంతద్ధినాన్యథా॥ ౧౭ ॥ భజంత్యభజతోయేవైకరుణాఃపితరోయథా। ధర్మోనిరపవాదోత్రసౌహృదంచసుమధ్యమాః॥ ౧౮ ॥ భజతోపినవైకేచిద్భజంత్యభజతఃకుతః। ఆత్మారామాహ్యాప్తకామాహ్యకృతజ్ఞాగురుద్రుహః॥ ౧౯ ॥ నాహంతుసఖ్యోభజతోపిజంతూన్భజామ్యమీషామనువృత్తివృత్తయే। యథాధనోలబ్ధధనేవినష్టేతచ్చింతయాన్యన్నిభృతోనవేద॥ ౨౦ ॥ ఏవంమదర్థోజ్ఝితలోకవేదస్వానాంహివోమయ్యనువృత్తయేబలాః। మయాపరోక్షంభజతాతిరోహితంమాసూయితుంమార్హథతత్ప్రియంప్రియాః॥ ౨౧ ॥ నపారయేహంనిరవద్యసంయుజాంస్వసాధుకృత్యంవిబుధాయుషాపివః। యామాభజన్దుర్జరగేహశృంఖలాఃసంవృశ్చ్యతద్వఃప్రతియాతుసాధునా॥ ౨౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వాత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ ఇత్థంభగవతోగోప్యఃశ్రుత్వావాచస్సుపేశలాః। జహుర్విరహజంతాపంతదంగోపచితాశిషః॥

షాం భజతాం - అనువృత్తివృత్తయే నిరంతరధ్యానప్రవృత్త్యర్థం - తాన్నాహం భజామి - ఏతత్సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ తస్య ధనస్యైవ చింతయా - నిభృతః పూర్ణః - వ్యాప్తఇతియావత్ - అన్యత్తుత్క్షుత్పిపాసాదికమపి న వేద ॥ ౨౦ ॥ ....

ఏవమితి ॥ మదర్థోజ్ఝితలోకవేదస్వానాం - మదర్థం ఉజ్ఝితః - లోకః యుక్తాయుక్తాప్రతీక్షణాత్ - వేదశ్చ - ధర్మాధర్మాప్రతీక్షణాత్ - స్వాః జ్ఞాతయశ్చ స్నేహత్యాగాత్ - యాభిస్తాసాం వో యుష్మాకం - పరోక్షం అదర్శనం యథా భవతి తథా - భజతా యుష్మత్ప్రేమాలాపాన్ శృణ్వతైవ - తిరోహితం అంతర్ధానేన స్థితం - తత్తస్మాత్ - హే అబలాః - హే ప్రియాః - మామాం - అసూయితుం దోషారోపేణ ద్రష్టుం - యూయం మార్హథ నయోగ్యాః స్థ ॥ ౨౧ ॥ ఆస్తామిదం - పరమార్థం తు శృణు తేత్యాహ ॥ నేతి ॥ నిరవద్యసంయుజాం నిరవద్యం సంయుక్ సంయోగః యాసాం నిరవద్యం యథా భవతి తథా సంయుజ్యం తే భజంత ఇతి వా - తథా తాసాం వః - విబుధాయుషా చిరకాలేనాపి - స్వయం - సాధుకృత్యం ప్రత్యుపకారకృత్యం కర్తుం - నపారయే న శక్నోమి - కథంభూతానాం - యాః భవత్యః - దుర్జరా అజరాయా గృహశృంఖలా - తాం - సంవృశ్చ్య నిశ్శేషం ఛిత్వా - మామాం - అభజన్ - తాసాం మచ్చిత్తం బహుషు ప్రేమయుక్తతయా - నైకనిష్ఠం - తస్మాద్వో యుష్మాకమేవ సాధునా సాధుకృత్యేన - యత్ యుష్మత్సాధుకృత్యం తత్ - ప్రతియాతు ప్రతికృతం భవతు - యుష్మత్సౌశీల్యేనైవ మమానృణ్యం - నతు మత్కృతప్రత్యుపకారేణేత్యర్థః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖

శ్లో ॥ త్రయస్త్రింశతతో గోపీమండలీమధ్యగో హరిః। ప్రియాస్తారమయామాస ప్రాదిసవనకేళిభిః ॥ ఇత్థమితి ॥ తత్తదాంగ హేరా

జ్ఞ - యద్వా తస్యభగవతోంగేనఅభవపుషా కరచరణాద్యవయవైర్వా-ఉచచితాస్పృష్టాఆశ్లేషాయూసంతాః॥ ౧ ॥ తత్రేతి॥ రాస క్రీడా రాసోనామబహుర్తకీయుక్తోనృత్తవిశేషః - తాంక్రీడాం - అన్యోన్యంఆబద్ధాసంగ్రధితాబాహవఃయైః - తైస్సహ॥ ౨ ॥ తత్రా హిత్య మభినయేనదర్శయత్యత్ర తురచతుష్టయాధికేనసార్ధేన ॥ రాసోత్సవఇత్యాదినా ॥ తాసాంమండలరూపేణావస్థితానాంద్వయోరద్వ-యోమధ్యే ॥ 3 ॥ ప్రవిష్టైనేతి ॥ ప్రవిష్టైన - తేనైవకంఠేగృహీతానాంఉభయతఆలింగితానాం - కథంభూతేన - యంస వాహాఃస్త్రియఃస్వస్వనికటంమామేవాశ్లిష్టవానితిమన్యేరతేన - ఏతదర్థంద్వయోర్ద్వయోర్మధ్యేప్రవిష్టేత్యర్థః నన్వేకస్య కథంతథాప్రవేశః - సవత్సన్నిహితత్వే వాతస్మిన్కుతఃస్వనికటవర్తిత్వాభిమానఃతాసామిత్యతఉక్తం - యోగేశ్వరేణేతి - అచిం త్యశక్తినేత్యర్థః ॥ ౪॥ ఓవాకసామితి॥ తావత్తత్ర ణమే వఅతోత్యుక్త్వా వ్యాప్తమనసాంసస్త్రీకాణాందేవానావిమానశతైస్సంకీర్ణా నభోబభూవ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ సప్రియాణామితి ॥ సప్రియాణాంకృష్ణసహితానాం - తుములఃసంకీర్ణఃl ౭ ॥ మధ్యఇతి ॥ మహామరకతోనీ లమణిరివ మరకతఃఖచితపారాంతరం శ్యామానాంమణీనాం-మధ్యే-తాభిఃస్వర్ణవర్ణభిర్శ్లిష్టభిశ్శుశుభే-గోపీదృష్టస్థితిప్రాయేణవా-వినై వమధ్యపదావృత్తిమేకవచనం॥ ౮ ॥ సయథా - తాభిఃశుశుభే - తథాతాఅపి - తేనవిరేజురితిత్యాహ॥ పాదన్యాసైరితి ॥ భుజవిధుతిభిఃకర

రాసక్రీడా ప్రారంభఘట్టః

౧॥తత్రారభతగోవిందోరాసక్రీడామనువ్రతైఃl స్త్రీరత్నైరన్వితఃప్రీతైరన్యోన్యాబద్ధబాహుభిఃll ౨॥రాసోత్సవస్సంప్రవృత్తోగోపీమండలమండితఃl యోగేశ్వరేణకృష్ణేనతాసాంమధ్యేద్వయోర్ద్వ-యోఃll 3॥ ప్రవిష్టైనగృహీతానాంకంఠేస్వనికటంస్త్రియఃl యమన్యేరన్నభస్తావద్విమానశత సంకులమ్॥ ౪॥ దివౌకసాంసదారాణామౌత్సుక్యనిభృతాత్మనామ్l తతోదుందుభయోనేదుర్నిపేతుఃపుష్పవృష్టయఃll ౫॥ జగుర్గంధర్వపతయస్తుంబురుప్రముఖాఃస్త్రీకాస్తద్యశోమలమ్l వలయానాంనూపురాణాంకింకిణీనాంచయోషితామ్॥ ౬॥ సప్రియాణామభూచ్ఛబ్దస్తుములోరాసమండలేl తత్రాతిశుశుభేతాభిర్భగవాన్దేవకీసుతఃll ౭ ॥ మధ్యేమణీనాంహైమానాంమహారకతోయథాll ౮॥ పాదన్యాసైర్భుజవిధుతిభిస్స్మితభ్రూవిలాసైర్భజ్యన్మధ్యైర్వశ్చలకుచపటైఃకుండలైర్గండలోలైఃl స్విద్యన్ముఖ్యఃకబరరశనాగ్రంథయఃకృష్ణవధ్వోగాయంత్యస్తంతటితఇవతామేఘచక్రేవిరేజుఃll ౯ ॥ ఉచ్చైర్జగున్నృత్యమానారక్తకంఠ్యోరతిప్రియాఃl కృష్ణాభిమర్శముదితాయద్గీతేనేదమావృతమ్॥ ౧౦॥ కాచిత్సమంముకుందేనస్వరజాతీరమిశ్రితాఃఉన్నిన్యేపూజితాతేనప్రీయమాణేనసాధ్వితిl తదేవధ్రువమున్నిన్యేతస్యైమానంచబహ్వదాత్॥ ౧౧ ॥ కాచిద్రాసపరిశ్రాంతాపార్శ్వస్థస్యగదాభృతఃl జగ్రాహబాహునాస్కంధంశ్లథద్వలయమల్లికాll౧౨॥తత్రైకాంసంగతంబాహుంకృష్ణస్యోత్పలసౌరభమ్l చందనాలిప్తమాఘ్రాయహృష్టరోమాచుచుంబహ ॥ ౧3 ॥ కస్యాశ్చిన్నాట్యవిక్షిప్తకుండలత్విష * మండితమ్l గండంగండేసందధత్యాఅదాస్తాంబూలచర్వితమ్॥ ౧౪॥ నృత్యతీగాయతీకాచి త్కూజన్నూపురమేఖలాపార్శ్వస్థాచ్యుతహస్తాబ్జంశాంతాధాత్తనానయోశ్శివమ్॥౧౫॥గోప్యోలబ్ధ్వా

చాలనైఃభజ్యమానైర్మధ్యైర్యైఃచలద్భిఃకుచైఃపటైశ్చగండలోలైఃగండేషుచంచలైఃస్విద్యన్ముఖ్యఃస్విద్యంతిస్మేదముద్వి రంతిముఖాన్యాసాంతాఃకబరేషురశనాసుచగ్రంథయోయాసాంతాఃయద్వాతేషుతాసుచఅగ్రంథయఃశిథిల్లగ్రంథయఇత్యర్థఃతత్రనానామూర్తిఃకృష్ణోమేఘుచక్రమివతాస్తుబహువిధాస్తటితఇవస్వేదస్తుషారఇవగీతంగజితమివేతియథాసంభవమూహ్యం ॥ ౯ ॥ ఉచ్చైర్జగుర్నృత్యమానాఃనృత్యంత్యఃరక్తకంఠ్యోనానారాగానురంజితకంఠ్యోకృష్ణస్యాభిమర్శేవసంస్పర్శేనముదితాఃఇదంవిశేషం॥ ౧౦ ॥ కాచిదితి ॥ ముకుందేనసహస్వరజాతీఃషడ్జాదిస్వరాలాపగతీఃఅమిశ్రితాఃకృష్ణేనఉద్గీతాభిఃఅసంకీర్ణాఃప్రీయమాణేనసంమానితాతత్స్వరజాత్యున్నయనమేవధ్రువంధ్రువాఖ్యంతాళవిశేషం-కృత్వోన్నిన్యేగీతవతీ ॥ ౧౧ ॥ ఎవంనృత్తగీతాదినాశ్రీకృష్ణసంమానితానాంతాసామతిప్రీతివిలసితంవృత్తమాహ ॥ కాచిదితి ॥ శ్లథంతివలయానిమల్లికాశ్చయస్యాఃసా ॥ ౧౩ ॥ తత్రేతి ॥ ఉత్పలస్యసౌరభమివసౌరభంయస్యాస్తంబాహుం ॥ ౧3 ॥ కస్యాఇతి ॥ నాట్యేననృత్యేన-విక్షిప్తయోశ్చంచలయోఃకుండలయోఃత్విషేణత్విషాఅదంతత్వమాపన్నం-మండితంగండంకపోలంతథాభూతేస్వగండే-సందధత్యాఃసంయోజయంత్యాఃసాంతాఃll ౧౪ ॥ నృత్యతీతి॥ కూజంతీనూపురమేఖలాచయస్యాఃసాll ౧౫॥ వివమన్యాఅపిగోప్యోయథాయథంనానావిభ్రమైర్విజహ్రుఃత్యాహుఃll గో

స్యఇతి॥ ౧౬॥ తత్ర గాయకేషు వాదకేషు చ సత్స్త్రీకేషు గంధర్వకిన్నరాదిషు - రసావేశేన ముహ్యత్సు నృత్యత్సు వా - అన్యా మేవ వాద్యాదిసంపత్తిం దర్శయన్ - రాససంభ్రమమాహ ॥ కర్ణోత్పలేతి ॥ కర్ణోత్పలైశ్చ- అలకవిటంకైః గలకాలంకృతైః - కపోలైః ఘర్మైశ్చ- వక్త్రేషు శ్రీః శోభాయాసాం తాః ఘోషాః కింకిణ్యః- వలయనూపురఘోషైర్వాద్యైర్వాదిత్రైః- భగవతానన్నృతుః - స్వకేశేభ్యః స్రస్తాః స్రజో యాసాం తాః - ఏతేన తాళగతేస్సంతుష్టాః కేశాః సశిరఃకంపం హాదేషు పుష్పవృష్టిం వా కుర్వన్నిత్యుత్ప్రేక్షితం భగవతా సమం ననృతుః- క్వ- భ్రమదావివ గాయకాయస్యాం తస్యాం రాససభాయాం॥ ౧౭॥ యథా గోప్యో నానావిభ్రమైర్భగవతా సహ విజహ్రుః- ఏవం భగవానపి- స్వవిలాసైస్తాభిస్సహ రేమఇత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ తత్ర లాసానభిభూతస్యైవ- రతౌ గృష్టాంతః- యథార్భకఇతి- స్వప్రతిబింబైర్విభ్రమః క్రీడా యస్య స ఇత్యనేన తద్దర్శితం స్వీయమేవ సర్వకళాకౌశలం సౌగంధ్యలావణ్యమాధుర్యాదిచ- తాసు సంచార్య- తాభిస్సహ- రేమే యథార్భకః స్వప్రతిబంబైరితి॥ ౧౮॥ తాస్తు భగవద్వశ్యా- రాకులా బభూవురిత్యాహ ॥ తదంగేతి ॥ తస్యాంగసంగేన ప్రకృష్టా ముత్ ప్రీతిః- తయా ఆకులాన్యవశానింద్రియాణి యాసాం తాః విశ్లథబంధాన్ కేశాదీనంజసా ప్రతివ్యోఢుం- యథాపూర్వం ధర్తుం నాలం న సమర్థా బభూవుః విస్రస్తాని మాల్యాని ఆభరణాని చ యాసాం తాః॥ ౧౯॥ న కేవలం తా ఏవాకులేంద్రియాః కింతు దేవ్యోఽపీత్యాహ ॥ కృష్ణేతి ॥ కించ ॥ శశాంకశ్చేత్యనేన తిథ్యూచితం- శశాంకేన విస్మితేన- గతౌ విస్మృతాయాం- తత్ ప్రా

గోప్యో లబ్ధ్వాచ్యుతం కాంతం శ్రియ ఏకాంతవల్లభమ్। గృహీతకంఠ్యస్తద్దోర్భ్యాం గాయంత్యస్తం విజహ్రిరే॥ ౧౬ ॥ కర్ణోత్పలాలకవిటంకకపోలఘర్మవక్త్రశ్రియో వలయనూపురఘోషవాద్యైః। గోప్యస్సమం భగవతా ననృతుస్స్వకేశస్రస్తస్రజో భ్రమరగాయకరాసగోష్ఠ్యామ్॥ ౧౭ ॥ ఏవం పరిష్వంగకరాభిమర్శస్నిగ్ధేక్షణోద్దామవిలాసహాసైః। రేమే రమేశో వ్రజసుందరీభిర్యథార్భకస్స్వప్రతిబింబవిభ్రమః॥ ౧౮॥ తదంగసంగప్రముదాకులేంద్రియాః కేశాన్దుకూలం కుచపట్టికాం వా। నాంజః ప్రతివ్యోఢుమలం వ్రజస్త్రియో విస్రస్తమాల్యాభరణాః కురూద్వహ॥ ౧౯॥ కృష్ణవిక్రీడితం వీక్ష్య ముముహుః ఖేచరస్త్రియః। కామార్దితాశ్శశాంకశ్చ సగణో విస్మితోఽభవత్ ॥ ౨౦ ॥ కృత్వా తావంతమాత్మానం యావతీర్గోపయోషితః। రేమే స భగవాంస్తాభిరాత్మారామోఽపి లీలయా॥ ౨౧॥ తాసాం రతివిహారేణ శ్రాంతానాం వదనాని సః। ప్రామృజత్కరుణః ప్రేమ్ణా శంతమేనాంగ పాణినా॥ ౨౨ ॥ గోప్యస్స్ఫురత్కనకకుండలకుంతలత్విడ్గండశ్రియా సుధితహాసనిరీక్షణేన। మానం దధత్య ఋషభస్య జగుః కృతాని

జలక్రీడావనక్రీడయోః ప్రారంభఘట్టః

పుణ్యాని తత్కరరుహస్పర్శప్రమోదాః ॥ ౨౩ ॥ తాభిర్యుతశ్శ్రమమపోహితుమంగసంగఘృష్టస్రజస్స కుచకుంకుమరంజితాయాః। గంధర్వపాలిభిరనుద్రుత ఆవిశద్వాః శ్రాంతో గజీభిరిభరాడివ భిన్నసేతుః ॥ ౨౪ ॥ సోఽంభస్యలం యువతిభిః పరిషిచ్యమానః ప్రేమ్ణేక్షితః ప్రహసితాభిరితస్తతోఽంగ। వైమానికైః కుసుమవర్షిభిరీడ్యమానో రేమే స్వయం స్వరతిరత్ర గజేంద్రలీలః। ౨౫ । తతశ్చ కృష్ణోపవనే జలస్థలప్రసూనగంధానిలజుష్టదిక్తటే। చచార భృంగప్రమదాగణావృతో యథా మదచ్యుద్ద్విర

క్షత్రనాః సర్వేఽపి గ్రహాః- తత్ర తత్రైవ తస్థుః- తతశ్చాతిదీర్ఘాసు రాత్రిషు- యథాసుఖం విజహ్రురితి॥ ౨౦॥ కృత్వేతి॥ అయం భావః॥ శ్లో॥ కాత్యాయని మహామాయే మహాయోగిన్యధీశ్వరి। నందగోపసుతం దేవి పతిం మే కురు తే నమ ఇతి॥ ప్రత్యేకం తాభిః ప్రార్థనాత్ - భగవతాపి ॥ శ్లో ॥ యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథ క్షపా ఇతి - తథైవ ప్రతిశ్రుతత్వాత్తావంతమాత్మానం కృత్వా రేమ ఇతి - యావతీర్యావత్యః॥ ౨౧॥ కృపాతిశయమాహ ॥ తాసామితి ॥ ౨౨॥ తతోఽతిహృష్టానాం గోపీనాం చరితమాహ ॥ గోప్య ఇతి ॥ స్ఫురతాం స్వర్ణకుండలానాం కుంతలానాం చ త్విషా- గండేషు యా శ్రీస్తయా- సుధితేన అమృతాయితేన - హాససహితేన నిరీక్షణేన చ - ఋషభస్య పత్యుః కృష్ణస్య మానం దధత్యః- పూజాం కుర్వంత్యః- తత్కర్మాణి జగుః- తస్య కరరుహైః నఖైః- స్పర్శేన ప్రమోదో యాసాం తాః॥ ౨౩॥ అథ జలకేళిమాహ ॥ తాభిరితి ॥ తాసామంగసంగేన- ఘృష్టా సంమర్దితా- యా స్రక్ - తస్యాః- అత ఏవ తాసాం - కుచకుంకుమేన రంజితాయాః- సంబంధిభిర్గంధర్వపాలిభిః- గంధర్వపాః గంధర్వపతయ ఇవ గాయంతః యే అళయః తైరనుద్రుతః అనుగతః సకృష్ణః- వాః ఉదకం ఆవిశత్- భిన్నసేతుః విదారితవప్రః- స్వయం చాతిక్రాంతలోకవేదమర్యాదః॥ ౨౪॥ స ఇతి ॥ స్వరతిః ఆత్మారామోఽపి - అత్ర గోపీమండలే అంభసి వా॥ ౨౫॥ స్థలజలక్రీడే దర్శితే- వనక్రీడాం దర్శయతి ॥ తతశ్చేతి ॥ యమునాయా ఉపవనే జలస్థలప్రసూ

నానాం - వంశోయస్మిన్ - తేనానిలేన - జుష్టాదిశాంతటానిఅంతాయస్మిన్ - యద్వా దిశశ్చ తటంస్థలంచయస్మిన్ - తస్మిన్వనే - భృంగాణంప్రమదానాంచగణైరావృతఃచచార॥ ౩౬॥ రాసక్రీడానిగమనం ॥ ఎవమితి ॥ సఃకృష్ణః - సత్యసంకల్పః - అనురాగీస్త్రీకదంబస్థః- ఏవంసర్వానిశాః- సేవితవాన్- శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః- శరదిభవాః - కావ్యేషుకథ్యమానాఃయేరసాఃతేషామాశ్రయభూతానిశాః- యద్వా- నిశాఇతిద్వితీయా అత్యంతసంయోగే- శృంగారరసాశ్రయాః-శరది ప్రసిద్ధాః - కావ్యేషుయాఃకథాస్తాఃనిమిత్తీకృత్య ఏవమప్యాత్మన్యేవావరుద్ధసౌరతఃసురతగసఃరసోత్థాతుః - నతుస్ఖలితోయస్యేతికామజయోక్తిః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ సఇతి॥ ప్రతీపంప్రతికూలం అధర్మమిత్యర్థః- ఆచరత్కృతవాన్- నచేదమధర్మమాంకళంజభక్షణదివత్- కింతుమహాసాహసమిత్యాహ- పరదారాభిమర్శనమితి॥ ౩౯॥ ఆప్తకామస్య- గాయుముష్మిన్నచరేత్- యిద్యేవం - కామాభావాన్నిందితంకేనాభిప్రాయేణకృతవానితిపృచ్ఛతి ॥ ఆప్తకామఇతి॥ 30॥ పరమేశ్వరైకైశ్వర్యాయేనపరిహర్తుం- సామర్థ్యతోమహాంతంపురుషం- ధర్మవ్యతిక్రమఇతి॥ సాహసంచదృష్టం- ప్రజాపఠంప్రసోమవిశ్వాయుత్రోణాం - తచ్చతేషాంతేజస్వినాందోషాయనభవతీతి॥ 30॥ తర్హి ॥ శ్లో ॥ యద్యదాచరతిశ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరోజనఇతిన్యాయేనాన్యేపికుర్యాదిత్యాశంక్యాహ ॥ నైతదితి ॥ అనీశ్వరఃదేహాదిపరతంత్రః- యథాతుప్రవ్యతిరిక్తోవిడుక్రేణుభిః ॥ ౩౫ ॥ ఎవంశశ్వత్కాంతమవిరాజితానిశాసుసత్యకామోనురతాబలాగణైః। నిషేవఆత్మన్యవరుద్ధసౌరతస్సర్వాశ్శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః ॥ ౩౭ । రాజా॥ సంస్థాపనాయధర్మస్యప్రశమాయేతరస్యచ। అవతీర్ణోహిభగవానంశేనజగదీశ్వరః॥ ౩౮ ॥ సకథంధర్మసేతూనాంవక్తాకర్తాభిరక్షితా। ప్రతీపమాచరద్బ్రహ్మన్పరదారాభిమర్శనమ్।౩౯। ఆప్తకామోయదుపతిఃకృతవాన్వైజుగుప్సితమ్। కిమభిప్రాయఎతన్నఃసంశయంఛింధిసువ్రత । 30 ॥ శ్రీశుకః॥ ధర్మవ్యతిక్రమోదృష్టఈశ్వరాణాంచసాహసమ్। తేజీయసానందోషాయవహ్నేస్సర్వభుజోయథా। 30। నైతత్సమాచరేజ్జాతుమనసాపిహ్యనీశ్వరఃవినశ్యత్యాచరన్మౌఢ్యాద్యథారుద్రోబ్ధిజంవిషమ్। 3౨। ఈశ్వరాణాంవచస్సత్యంతథైవాచరితంక్వచిత్ । తేషాంయత్స్వవశోయుక్తంబుద్ధిమాంస్తత్సమాచరేత్॥ 33 । కుశలాచరితేనైషామిహచాముత్రచానఘ। విపర్యయేణచానర్థోనిరహంకారిణాంప్రభో। 3౪॥ కిముతాఖిలసత్త్వానాంతిర్యఙ్మర్త్యదివౌకసామ్।ఈశితుశ్చేశితవ్యానాంకుశలాకుశలాన్వయః। 3౫। యత్పాదపంకజపరాగనిషేవతృప్తాయోగప్రభావవిధుతాఖిలకర్మబంధాః। సైరంచరంతి మునయోపినస్పృహ్యమానాస్తస్యేచ్ఛయాత్తవపుషఃకుతఎవబంధఃకు॥ 3౬॥ గోపీనాంతత్పతీనాంచసర్వేషాంచాపిదేహినామ్। యోంతశ్చరతిసోధ్యక్షఎషక్రీడనదేహభాక్। 3౭। అనుగ్రహాయభూతానాంమానుషందేహమాశ్రితఃభజతేతాదృశీఃక్రీడాయాశ్శ్రుత్వాతత్పరోభవేత్ । 3౮॥ నాసూయఖలుకృష్ణాయమోహితాస్తస్యమాయయా । మన్యమానాస్వపార్శ్వస్థాన్స్వాన్స్వాన్దారాన్వ్రజౌకసఃకు॥ 3౯ ॥ బ్రహ్మరాత్ర్యుపావృత్తేవాసుదేవానుమోదితాఃఅనిచ్ఛంతోయయుర్గోప్యస్స్వగృహాభ

ప్రమాచరదభక్తయత్॥ 3౨॥ కథంతదాసదాచారస్యప్రామాణ్యం- అతఆహ ॥ ఈశ్వరాణమితి॥ తేషాంవచఃసత్యం- అతస్తదుక్తమాచరేదేవ- ఆచరితంతుక్వచిన్నేత్యం- అతఃస్వవచోయుక్తం- తేహంవచసాయద్వ్యుక్తం-అవిరుద్ధం- తత్తదేవాచరేత్॥ 33॥ నసతఃబ్రాహ్మతేపికిమేవంసాహసమాచరంతిత్రాహ ॥ కుశలేతి ॥ ప్రారబ్ధకర్మక్షపణమాత్రమేవతేషాంకృత్యంనాన్యదిత్యర్థఃకిం॥ 3౪॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ కిమువేతి ॥ కుశలాకుశలాన్వయోనవిద్యతఇతి కింపునఃకర్తవ్యమిత్యర్థఃకిం॥ 3౫॥ ఏతదేవస్ఫుటీకరోతి ॥ యదితి ॥ యస్యపాదపంకజపరాగస్య నిషేవణేనతృప్తాఃయద్వా- అస్యపాదపంకజపరాగే- సేవాయేషాంతేతథా- తేచకృప్తాశ్చేతి- భక్తాఇత్యర్థఃతథాజ్ఞానినశ్చనసహ్యమానాఃబంధమప్రాప్నువంతఃకిం॥ 3౬॥ గోపీనాంపరదారత్వమంగీకృత్య-పరిహృతంఇదానీంభగవతఃస్వవాంతర్యామిణఃపరదారసేవానామనకించిదిత్యాహ ॥ గోపీనామితి ॥ యోంతశ్చరతి- అధ్యక్షోబుద్ధ్యాదిసాక్షీ-సనిషక్రీడనాయ- దేహభాక్- నతుఅస్మదాదితుల్యఃయేనదోషఃస్యాదితి॥ 3౭॥ నన్వేవంచేదాప్తకామస్య- నిందితేకుతఃప్రవృత్తిరిత్యతఆహ ॥ అనుగ్రహాయేతి ॥ శృంగారరసాకృష్టచేతసఃబహిర్ముఖానపి- స్వచరాకర్తుమితిభావఃకిం ॥ 3౮॥ నన్వస్యేపిన్నాచారాఃస్వేచ్ఛేహితమేవమేవేతివదంతి- తత్రాహ ॥ నాసూయన్నితి ॥ ఎవంభూతైశ్వర్యాభావే- తథాకుర్వంతఃపాపాజ్జేయాఇతిభావఃకిం॥ 3౯॥ బ్రహ్మరాత్ర్యంతఇతి ॥ బ్రహ్మరాత్రేబ్రా

హ్మాముహూర్తే ఉపావృత్తైస్తు పక్షిభిః॥౪౦॥భగవతఃకామవిజయరూపరాసక్రీడాశ్రవణాదేఃకామవిజయమేవఫలమాహ ॥౪౧॥క్రీడితమితి॥ అ
చిరేణధీరస్యహృద్రోగంకామంఆశుఅపహినోతిచరిత్యజతీతి॥౪౧॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం త్రయస్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ చతుస్త్రింశేహినాగ్రస్తంనందంహరిరమూముచత్ । విద్యాధ్రంచాంగిరఘ్నాశాచ్ఛంఖచూడంతథావధీత్ ॥ ౧ సాపదేశతఃకా
మంకింకరీకృత్యకామతః । అనుగృహ్ణన్వశంనిన్యేతథావిద్యాధరంధిరం ॥ తదేజనంకామనుగ్రహముఖేనకామజయంప్రతిపాద్య - త
త్రైవవిద్యాధరజయంప్రతిపాదయితుంతత్ప్రసంగందర్శయతి॥ఏకదేతి॥౧॥ — ॥ గా ఇ॰ ॥ గావఃగాః - మధుమధురం - మధ్వన్నంమ

గవప్రియాః ॥ ౪౦ ॥ విక్రీడితంవ్రజవధూభిరిదంచవిష్ణోఃశ్రద్ధాన్వితోనుశృణుయాదథవర్ణయేద్యఃభక్తింహరౌభగవతిప్రతిలభ్యకామంహృద్రోగమాశ్వపహినోత్యచిరేణధీరః॥ ౪౧॥ ❀❀❀
❀❀❀❀❀❀❀ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయస్త్రింశోధ్యాయః❀❀❀❀❀❀❀

అహిరూపధారిణస్సుదర్శనాఖ్యగంధర్వస్యశాపమోక్షణం.

శ్రీశుకఃశ ॥ ఏకదాదేవయాత్రాయాంగోపాలాజాతకౌతుకాః। అనోభిరనడుద్యుక్తైఃప్రయయుస్తాంబికావనమ్॥౧॥తత్రస్నాత్వాసరస్వత్యాందేవంపశుపతింప్రభుమ్। ఆనర్చురర్హణైర్భక్త్యావేపించనృపతేంబికామ్॥ ౨॥ గావో * హిరణ్యంవాసాంసిమధుమధ్వన్నమాదృతాః। బ్రాహ్మణేభ్యోదదుస్సర్వేదేవోనఃప్రీయతామితి॥ 3 ॥ ఊషుస్సరస్వతీతీరేజలంప్రాశ్యయతవ్రతాః। రజనీంతాంమహాభాగాస్సనందానందకాదయః॥౪॥కశ్చిన్మహానహిస్తస్మిన్విపినేతిబుభుక్షితః। యదృచ్ఛయాగతోనందంశయానమురగోగ్రసత్॥ ౫॥ సచుక్రోశాహినాగ్రస్తఃకృష్ణంకృష్ణమహానయమ్। సర్పోమాంగ్రసతేతాతప్రపన్నంపరిమోచయ॥ ౬॥ తస్యచాక్రందితంశ్రుత్వాగోపాలాస్సహసోత్థితాః। గ్రస్తంచదృష్ట్వాసంభ్రాంతాస్సర్పంవివ్యధురుల్ముకైఃు॥ ౭ ॥ అలాతైర్హన్యమానోపినామంచతభుజంగమః। తమస్పృశత్పదాభ్యేత్యభగవాన్సాత్వతాంపతిః॥ ౮॥ సవైభగవతస్స్పృష్టఃపదాసర్పశరీరధృక్। విహాయసర్పవపుర్హిత్వారూపంవిద్యాధరార్చితమ్॥ ౯ ॥ తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశఃప్రణతంసమవస్థితమ్। దీప్యమానేనవపుషాపురుషంహేమమాలినమ్॥ ౧౦॥ కోభవాన్పరయాలక్ష్మ్యారోచతేశుభలక్షణ। కథంజుగుప్సితామేతాంగతింవాప్రాపితోవశః॥ ౧౧॥ సర్పఃు॥అహంవిద్యాధరఃకశ్చిత్సునశ్నకఇతిశ్రుతః।శ్రియానురూపసంపత్త్యావిమానేనాచరందిశః॥ ౧౨॥ ఋషీవిరూపానంగిరసఃు*
ప్రాహసంరూపదర్పితః। తైరిమాంప్రాపితోయోనింప్రలబ్ధైస్స్వేనపాప్మనా॥ ౧౩ ॥ శాపోమేనుగ్రహాయైవకృతస్తైఃకరుణాత్మభిః। యదహంలోకగురుణాపదాస్పృష్టోహతాశుభాఃు॥ ౧౪ । తంత్వాహంభవభీతానాంప్రపన్నానాంభయాపహమ్। ఆపృచ్ఛేశాపనిర్ముక్తఃపాదస్పర్శాదమీవహ॥౧౫॥ప్రపన్నోస్మివిభోయోగిమహాపురుషసత్పతే। అనుజానీహిమాంకృష్ణసర్వలోకేశ్వరేశ్వర॥౧౬॥ బ్రహ్మదండాద్విముక్తోహంసద్యస్తేచ్యుతదర్శనాత్ । యన్నామగృహ్ణన్నఖిలాశ్రోతౄనాత్మానమేవచ॥౧౭॥ సద్యఃపునాత్యుపస్పృష్టఃకుంభీయస్తస్యస్పృష్టఃపదాహితే। ఇత్యనుజ్ఞాప్యదాశార్హంపరిక్రమ్యాభివంద్యచ॥ ౧౮॥ సుదర్శనోదివంయాతఃకృష్ణాన్నందశ్చమోచితఃు। నిశామ్యకృష్ణస్యతదా

భుజాసహితమన్నం॥ 3॥ ఊషుఃనిరితి॥ జలమాత్రంస్పృశ్యఉపోషితాఃు - తాంనిశాంతత్రఊషుర్వత్సవసన్॥ ౪॥ కశ్చిదితి ॥ మహానహిరజగ
రఃఉరుఃఉరుసాగచ్ఛత్యత్యశీతఃు - వ్యముక్తం - అగ్రసజ్జగ్రాస॥౫॥ తస్యేతి॥ విక్యథుస్తాడియామాసుఃు - ఉల్ముకైర్జ్వలద్భిస్తైఃు॥ ౭॥ అ
లాతైరితి॥అలాతైఃఉల్ముకైరేవ॥ ౮॥సఇతి॥ విద్యాధరేస్వచిత్తంకృత్వాజీవితం॥ ౯॥తమితి॥ గోపేష్వాత్మసమేష్వస్యప్రకాశయితుమవిద్వా
నివ - తమపృచ్ఛత్ - దీప్యమానేనవపుషాసమవస్థితం॥౧౦॥కథమితి॥ థుఃపరయాశోభయాప్రకాశతేసభావాఃకథమితి॥౧౧॥౧౨॥ ఋషీనితి ॥
ప్రహసంఅహసితవానస్మి - ప్రలబ్ధైరుపహసితైస్తైఃు - మదీయేనైవపాప్మనానిమిత్తేన॥౧౩॥ శాపఉక్తఃు॥ యత్యతఃశాపాత్॥ ౧౪॥ తమితి॥ ఆ

పృచ్ఛేస్వంలోకంగంతుంఅనుజ్ఞాంయాచే - అమీమహద్దుఃఖనాశన॥ ౧౫॥ ౧౬॥౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ శ్లో ॥ అహదేహంనిహత్యైవంప్రాగున్నత్తంసుదశకనమ్ । తద్వజ్ఞాస్తాదినంకృష్ణశ్శంఖచూడమతాడయత్ ॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ తత్ప్రసంగమాహ॥ కదాచిదితి॥౨౦॥ ఉపగీయమానావితి॥విరజోంబరావితివిరజసీనిర్మలేఅంబరేయయోఃతౌ॥ ౨౧॥ నిశాతి॥ కించ- నిశాప్రవేశంసత్యవ్రతంతౌ- ఉదితఉడుపః- తారకాశ్చయస్మిన్తత్ - మల్లికాగంధేనమత్తాఅళయోయస్మిన్తత్ ॥ ౨౨॥ జగతురితి॥ ఆనిబద్ధత్వాదనైశ్వర్యుగపత్ప్రల్పయితుమశక్యమపితౌస్వరమండలమూర్ఛనంయుగపత్ప్రల్పయంతౌ - మనఃశ్రవణయోమనంగశంయథాభవతితథా - జగతుఃఅగాయతామితి॥ ౨౩॥ గోప్యశ్రుతి॥ మూర్ఛితాఃతద్ధీతలీనచిత్తాః - స్రంసద్దుకూలం - దుకూలంయస్మాత్ - తమాత్మానందేహం - స్రస్తాఃకేశేభ్యస్స్రజోయస్యతంచ తతోనావిదన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తయోరితి॥ నిరీక్షతోర్నిరీక్షమాణయోఃతౌనాథాయస్యతం - కాలయామాసహుతాప్రేరయామాత్మవైభవంవ్రజౌకసోవిస్మితచేతసస్తతః । సమాప్యతస్మిన్నయమంపునర్వ్రజంగోపాయయుస్తత్కృధ

శంఖచూడవధఘట్టః.

యంతఆహృతాః॥ ౧౯ ॥ కదాచిదథగోవిందోరామశ్చాద్భుతవిక్రమః । విజహ్రతుర్వనేరాత్ర్యాం మధ్యేగోవ్రజయోషితామ్॥౨౦॥ఉపగీయమానౌలలితం స్త్రీజనైర్బద్ధసౌహృదైః । స్వలంకృతానులిప్తాంగౌ స్రగ్విణౌవిరజాంబరౌ ॥ ౨౧ । నిశాముఖంమానయంతావుదితోడుపతారకమ్ । మల్లికాగంధమత్తాళిజుషంకుముదవాయునా॥ ౨౨॥ జగతుస్సర్వభూతానాంమనశ్శ్రవణమంగళమ్। తౌకల్పయంతౌయుగపత్స్వరమండలమూర్ఛితమ్ ॥ ౨౩ । గోప్యస్తద్ధీతమాకర్ణ్యమూర్ఛితానావిదన్నృప స్రంసద్దుకూలమాత్మానంస్రస్తకేశస్రజంతతః॥ ౨౪॥ఏవంవిక్రీడతోశైన్వరంగాయతోస్సంప్రమత్తవత్ । శంఖచూడఇతిఖ్యాతోధనదానుచరోభ్యగాత్ ॥ ౨౫॥ తయోర్నిరీక్షతోరాజంస్తన్నాథంప్రమదాజనమ్। క్రోశంతంకాలయామాస దిశ్యుదీచ్యామశంకితః॥ ౨౬। క్రోశంతంకృష్ణరామేతివిలోక్యస్వపరిగ్రహమ్। యధాగాదస్యునాగ్రస్తో భ్రాతరావన్వధావతామ్॥ ౨౭॥ మాభైష్టేత్యభయారావేసాలహస్తౌతరస్వినౌ। నిషేధతుస్తంతరసాత్వరితంగుహ్యకాధమమ్ ॥ ౨౮ । సవీక్ష్యతావనుప్రాప్తౌకాలమృత్యూఇవాద్విజ। విసృజ్యస్త్రీజనంమూఢఃప్రాద్రవజ్ఞీవితేచ్ఛయా॥ ౨౯॥ తమన్వధావద్గోవిందోయత్రయత్రసధావతి।జిహీర్షుస్తచ్ఛిరోరత్నంతస్థౌరుధ్యస్త్రియోబలః॥ ౩౦ ॥ అవిసూరఇవాభ్యేత్యతృశీర్షస్యమురాత్మనః। జహారముష్టినైవాంగసహచూడామణింవిభుః ॥ ౩౧ ॥ శంఖచూడంనిహత్యైవంమణిమాదాయభాస్వరమ్। అగ్రజాయాదదాత్ప్రీత్యాపశ్యంతీనాంచయోషితామ్॥ ౩౨॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే- చతుస్త్రింశోధ్యాయః.

దివాకాలే- శ్రీకృష్ణవిరహప్రయుక్తగోపీవిలాపః.

శ్రీశుకః॥ గోప్యఃకృష్ణేవనంయాతేతమనుద్రుతచేతసః । కృష్ణలీలాఃప్రగాయంత్యోనిన్యుర్దుఃఖేనవాసరాన్॥ ౧। గోప్యఃకృష్ణస్యమధురంవల్గువిక్షితమేవచ । సంస్మరంత్యోరుదంత్యశ్చసంసారవిజయైషిణ్యః॥ ౨ । గోప్యఊచుః॥ వామబాహుకృతవామకపోలోవల్గితభ్రురదరార్పితవేణుః । కోమలాంగులిభిరాశ్రితమార్గంగోప్యఈరయతియత్రముకుందః । ౩ । వ్యోమయానవనితాస్సహసిద్ధవిస్మితాస్తదుపధార్యసలజ్జాః । కామమోహితధియఃపతిపుత్రాన్బాంధవానతివిలంఘ్యయయుస్తమ్ ॥ ౪ ॥ నిషిధ్యనిషిధ్యభవనాత్పతిభిర్భ్రాతృభిస్తథా । గోవిందాపహృతాత్మానోగోవిందంప్రయయుర్నిశి ॥ ౫ ॥ అంతర్గృహగతాఃకాశ్చిద్గోప్యోలబ్ధవినిర్గమాః । కృష్ణస్యమధురంగీతంతదాత్మికృతధారణాః ॥ ౬ ॥ దుహంత్యోన్దోహయంత్యశ్చక్షీరంక్షరతిపయస్వినీ । పయోధిశ్రుతమాధాయచులుల్యామనుజాయ్యథా ॥ ౭ ॥ పయఃపచంత్యోపచతీరధిశ్రిత్యసమీక్షతీ । దధ్యమంథరవంత్యోన్యాఃకృష్ణాయాహుతమాదధుః ॥ ౮ ॥ పరివేషయంత్యస్తద్ధిత్వాపాయయంత్యోపతీన్శిశూన్ । శుశ్రూషంత్యఃపతీన్కాశ్చిదశ్నంత్యోపాస్యభోజనమ్ ॥ ౯ ॥ లింపంత్యఃప్రమృజంత్యోన్యాఃకాశ్చిల్లోచనమంజనమ్ । వ్యత్యస్తవస్త్రాభరణాఃకాశ్చిత్కృష్ణాంతికంయయుః ॥ ౧౦ ॥ అంతర్గృహేగోపికాస్తాస్తుహ్యమానాఃస్వనేతృభిః । కృష్ణంతద్భావనాయుక్తానాత్మానంతేన్యవేదిషుః ॥ ౧౧ ॥ దుహంత్యోభక్షయంత్యోన్యాఃపయోపూర్వోపసాధితమ్ । పాయయంత్యోశిశూన్కాశ్చిన్నాపాయయదపోహ్యసూన్ ॥ ౧౨ ॥ శుశ్రూషంత్యఃపతీన్కాశ్చిత్సంవాహనపరాయణాన్ । ఆస్ఫోటయంత్యోన్యాఃకాశ్చిన్నర్తయంత్యోగాయతీర్జగుః ॥ ౧౩ ॥ కాశ్చిత్కృష్ణస్యనిలయమార్జన్యుపలిపంత్యపి । తాశ్చాపకర్మకరణాస్తాస్తాశ్చక్రుర్యదుత్తమ ॥ ౧౪ ॥ ఏవంకృష్ణమనఃప్రాణాస్తదాత్మికృతధారణాః । కృష్ణదూతంకదాయాంతమప్రాక్షుర్విరహాతురాః ॥ ౧౫ ॥ కాశ్చిత్తత్రగతాఃకృష్ణంనిషిధ్యాశేషమాత్మనా । యోగప్రభావమాపన్నాస్తూష్ణీమాసన్సమాధినా ॥ ౧౬ ॥ కృష్ణాయనమ్ఇతిగోపాఃకృష్ణప్రాణాస్తదాత్మికాః । కృష్ణమేవపరంప్రేమ్ణాభజన్నజహుర్మనుష్యతామ్ ॥ ౧౭ ॥ ఏవంవ్రజస్త్రియఃకృష్ణంపతిపుత్రాదిబుద్ధయా । భజంత్యోపరమంసాక్షాత్తేనసిద్ధాఃపరంగతాః ॥ ౧౮ ॥ విష్ణోర్మనుష్యాభినయస్యయోగినస్తేమాయయాదూషితచేతసోన్యే । నైవాదరంతత్పదవీంవిరించాదయోవిజానంత్యనుమానతస్తే ॥ ౧౯ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణేపారమహంస్యాంసంహితాయాంవైయాసిక్యాంపరీక్షిదుద్ధవసంవాదేగోపీవిలాపోనామ పంచత్రింశోధ్యాయః.

తత్పత్నీశ్వరణం-ఉపధార్యఆకర్ణ్య-ప్రేష్ఠమంవిస్మితాః- తతః- కామమూర్ఛణెభ్యఃసమర్పితాన్యచిత్తానియాభిస్తాః- తత్వరవశాఇత్యర్థః- సలజ్జాస్తత్యఃకశ్మలంమోహం- యయుః - ఆత్రలింగం-అపస్మృతాఃవిస్మృతానివ్యోయాభిరితి - అలవిభంభూతస్యకృష్ణస్య-విరహంక థంసహామఇతిసర్వత్రవాక్యశేషః ॥ 3 ॥ హంతెతి ॥ హంత- హేఅబలాః - ఇదంచిత్రం- శృణుత - హారహాసఃహారవద్విశదోహాసోయస్యసః - యద్వా- వేణువాదనెఅథోపద నెనహసతః - హారేషుస్ఫుర్ణహాసోయస్య- హారవద్వా- వక్షసిశోభమానోహాసోయస్యసః- యద్వా- హారాణాంహాస ఇవవిశదాస్ఫుటిత్యస్మిన్నరసీతి- ఉరసిస్థితా విద్యుదివలక్ష్మీర్యస్యసః యహియదా- కూజితవేణునాదితివేణుభవతి ॥ ౪ ॥ బృందశఇతి ॥ తదావ్రజే- యేవృషాః - మృగాః గావశ్చ- వేణువాద్యేనహృతానిచేతాంసియెమంతె - ఆరాద్దూరాదేవ - దంశైర్దష్టైఃకబళాగ్రాసాఃయైస్తై - ధృతాఉత్తంభితాఃకర్ణాఃయైస్తే - నిద్రితాఇవలిఖితచిత్రమివచాసన్- అవిదుషాంతిర శ్చామివెదమతిచిత్రమిత్యర్థఃః ॥ ౫ ॥ కించ - అచేతనా సుపరిత్యుతదలివిచిత్రమిత్యాహుః ॥ బర్హి ణఇతి ॥ హేఆళిసఖి - బర్హి ణో మయూరస్య- స్తబకాఃబహుగుచ్ఛాఃధాతవోగైరికాదయశ్చ ఫలానిఫల్గునాశ్చ-వైబద్ధశ్చసామల్లానాంపరిబర్హఃపరికరః- తం విడంబయతిఅనుకరోతీతితథా- సముకుందఃఅనుగైర్గోపైస్సహ- వేణునెత్యుపలక్షణం౧ఆత్రాపిజ్ఞాతవ్యం-యత్రయదా- గాఃస మాహ్వ యతి ॥ ౬ ॥ తహీతి ॥ తహీతదా- తద్ధ్వనిశ్రవణాత్ - అనులేపనేనతం - తస్యపదాం బుజగజఃస్పృహయంత్యివ. భగ్నగతయఃసరి తః - వైనిశ్చితం- వయమివ - తాఅప్యబహుపుణ్యాఃయతోనప్రాప్నువంతి - కేవలంప్రేక్షణేపితాఃకంపితా భుజా స్తరంగాయాసాం

తాస్తమపధార్యసలజ్జాః । కామమూర్ఛణసమర్పితచిత్తాఃకశ్మలంయయురపస్మృతనీవ్యః॥ 3 ॥ హం తచిత్రమబలాశృణుతెదంహారహాసఉరసిస్థితవిద్యుత్ । నందసూనురయమార్తజనానాంనర్మదా యఃహినూజితవేణుః॥ ౪ ॥ బృందశోవ్రజవృషామృగగావో వేణువాద్యహృతచెతసఆరాత్ । దం తదష్టకబళాతృణకర్ణానిద్రితాలిఖితచిత్రమివాసన్ ॥ ౫ ॥ బర్హిణస్తబకధాతుపలాశై ర్బద్ధమ ల్లపరిబర్హవిడంబఃకర్హిచిత్సబలఆళిసగోపైర్గాస్సమాహ్వయతియత్రముకుందః॥ ౬ ॥ తహిభ గ్నగతయస్సరితోవైతత్ప దాంబుజరజోనిలనీతమ్ । స్పృహయంత్యవయమివాబహుపుణ్యాఃప్రేమ వేపితభుజాస్తిమితాపః ॥ ౭ ॥ అనుచరైస్సమనువర్ణితవీర్యఆదిపురుషఇవాచలభూతిః। వనచరో గిరితటేషుచరంతీర్వేణునాహ్వయతిగాస్సయదాహి॥ ౮ । వనలతాస్తరవఆత్మనివిష్ణుంవ్యంజయంత్య ఇవపుష్పఫలాఢ్యాః। ప్రణతభారవిటపామధుధారాఃప్రేమహృష్టతనవోవవృషుస్మ ॥ ౯ ॥ దర్శ నీయతిలకోవనమాలాదివ్య గంధతులసీమధుమత్తైః । అళికులైరలఘుగీతమభీష్టమాద్రియ్యయహిహ* సంధితవేణుః॥ ౧౦। సరసిసారసహంసవిహంగాశ్చారుగీతహృతచెతసఎత్య। హరిముపాసతతెయతచి త్తాహంతమీలితదృశోధృతమౌనాః॥ ౧౧॥ సహబలస్త్రగవతంసవిలాసస్సానుమర్దనపరిశ్రమభృతోవ్రజదెవ్యః। హర్షయ్యయహిహ* వెణురవెణజాతహర్షఉపరంభ తివిశ్వమ్ ॥ ౧౨॥ మహదతిక్రమవిశంకితచె

తాఃస్తిమితాఃనిశ్చలాఃఆపోయస్తాంతాఃగోప్యోపిలోచనయోస్తిమితజలాభవంతీతి ॥ ౭॥ స్థావరేష్వప్యచిత్రందృశ్యతఇత్యాహుఃఅనుచరైరితి ॥ అనుచరైర్గోపైఃదేవాదిభిర్వా- ముద్ధానాంవాక్యంఆదిపురుషఇతి - అచలభూతిఃనిశ్చలశ్రీఃవేణునాత త్తన్మాన్యంగానేన ॥ ౮ ॥ వనలతాఇతి ॥ తథా -ప్రణతాఃభారేణ- విటపాఃశాఖాయాస్తాంతాఃవనగతాలతాఃస్వస్మిన్ విష్ణుంప్ర కాశమానంసర్వభూతాంతర్యామిత్వాత్అస్మాస్వపివిద్యతఇతిసూచయంత్య ఇవమధుధారాఃవవృషుఃస్మెతివిస్మయె-తరవశ్చతథాతత్ప తీనామపితథైవానందఇతిభావఃః ॥ ౯ ॥ ఏతానివిష్ణువ్యక్తిలక్షణాని- కించ-సరసికమలవనేషు- విహరతాంపక్షిణామపిమనఆకర్షకంత ద్గీతం- కింపునరన్యేషామిత్యాహుఃః॥దర్శనీయేతి ॥ దర్శనీయస్థిలకోయస్య-దర్శనీయానాంసుందరాణాంమధ్యేముఖ్యఇతివా- వనమా లాసుయాదివ్యగంధాతులసీ తస్యాఃమధునామత్తైరళికులైఃఅలఘు-ఉచ్చైశ్చరభీష్టమనుహాలంగీతం- ఆద్రియ్యఆదరేణగృహ్ణన్- యహిహ అథరేసంధితవేణుభవతి ॥ ౧౦॥సరసీతి ॥ తహియేసరసిసారసాహంసాఃసాన్యేచవిహంగాఃచారుణాగీతేనహృతచేతసఃవీత్య ఆగత్య. హరింఉపాసతఅభజంత- తత్పమీపేఉపవివిశుర్వా- హంతేతివిషాదే ॥ ౧౧ ॥ మేఘోపహరింసేవతఇత్యాహుఃః॥ సహబలఇతి॥ భోవ్రజదేవ్యోగోప్యఃసహబలఃసరామఃకృష్ణఃస్రగ్ధిన్మిత్తాభ్యామవతంసాభ్యాంకర్ణభూషణాభ్యాంవిలాసోయస్య- యద్వాస్ర గుక్తాఫలస్రగాపీడెనవిలాసోయస్యేతి - ప్రీతిభృతఃసానుగిరేస్తటేషు - వత్సాన్గోపాన్స్వయంజాతహర్షఃః · విశ్వంహర్షయన్ · యదావేణురవేణోఃపరంభతినినాదయతి - నాదేన ఆపూరయతీత్యర్థఃః ॥ ౧౨ ॥ మహదితి ॥ తదామేఘుఃమహతఃశ్రీకృష్ణస్య- అతిక్ర మెణశంకితంచేతోయస్యఃసఃనపునఃపురతోయాతినహోచ్చైర్గర్జతి- కింతు- తత్రైవస్థితస్యవేణురవమను- మందంగర్జతి - కించ-

సుహృదంవిశ్వార్తిహరణాది సామ్యాత్సుహృత్కృష్ణః - తంసుమనోభిరభ్యవర్షదితి - అదృశ్యైర్దేవైఃక్రియమాణంకుసుమవర్షం మేఘొకల్పయితోక్తం - తుషారోవాకుసుమతయాకల్పితఃసవివవా - దేవతారూపోభ్యవర్షదితిప్రతిపాదాత పాత్ త్రాయతఇతిప్రత్యయత్రంశత్రం. తత్ఛాయయాకుసుమన్నిభి॥ ౧౩॥ అపిచ - మహాదేవతాశ్చర్యమిత్యాహుఃll వివిధెతి ॥ హాసతియశోదే - తవసుతఃనానా గోపక్రీడాసు విదగ్ధోనిపుణః - వేణువాద్యవిషయెనైవశిక్షాయాసుతాఃస్వాత్ప్రీతాః - నత్వస్యతఃశ్రుతాఇత్యర్థఃస్వరజాతీ నిషాదర్షభాదిస్వరాలాపభేదాత్ - అనయత్ ఉన్నీతవాన్॥ ౧౪॥ సవనశఇతి॥ తత్తుతాఃస్వరజాతీఃసవనశఃవారంవారం - మంద్ర మధ్యమతార భేదేనక్రమశోవా - యతోగీతధ్వనిరాగతఃతత్రఆనమితాకంధరాచిత్తంచయేషాంతే - ఉపతిష్యస్వమ్యగాకర్ణ్య - కవ యఃకోవిదాఅపి - తేఅనిశ్చితంతత్త్వంతద్భేదోయైస్తైఃకశ్మలంమోహంయయురితి॥ ౧౫॥ అస్మాకంతుమోహంకింబ్రూమఇత్యాహుఃll నిజెతి ॥ ధ్వజాదీనివిచిత్రాణిలలామానిచిహ్నానియేషాంతైఃl - నిజానిపదాన్యేవాబ్జదళానితైఃl - వ్రజభువఃఖురతోదంఖురాక్రమణవ్య థాంశమయన్ - వహ్నకాణధుర్యోగజస్తర్వద్ధతిర్యస్యసకృష్ణఃl- వాదితవేణుస్వక్త్రజతీతి యత్ ॥ ౧౬॥ వ్రజతీతి॥ తేననిమిత్తెన - స వి లాసవీక్షణేనాపిత్రోమనోభవవేగోయాసుతాఃl - వయంకుజావృక్షాస్తేషాంగతింగమితాస్తత్యఃమోహాననవిధామఃl - కబరీంవావసనం వేతి॥ ౧౭॥ మణిధరఇతి॥ కించ - మణిధరఃమణీన్ధరతీతార్థెగోపగణాధ్యంధరతీతిమణిధరఃl - క్వచిద్దెశెకైశ్చిన్మణిభిరాసమంతాద్గోపగణ యన్ - తథాదయితగంధాయాతులసీ - తస్యామూలయూసహవర్తమానఃl- ప్రణయినఃప్రియస్యానువరస్యాంసె - భుజంప్రక్షిప్త - యత్ర

తామందమందమనుగర్జతిమెఘుఃl సుహృదమభ్య*వర్షత్సుమనోభిశ్చాయయావవిదధత్ప్రతప త్రమ్॥ ౧3॥ వివిధగోపచరణెషువిదగ్ధోవెణువాద్యఉరుధానిజశిక్షాఃl తవసుతఃస్తియదాధరబింబెవద త్తవెణురనయత్స్వరజాతీఃl ౧౪॥ సవనశస్తమువధార్యసురెశాశ్శక్రశర్వపరమెష్ఠిపురొగాఃlకవయ ఆనమితకంధరచిత్తాఃకశ్మలంయయురనిశ్చితతత్త్వాఃl ౧౫। నిజపదాబ్జదరైర్ధ్వజవజ్రెర్నీరజాంకుశవిచిత్రలలామైఃl వ్రజభువఃప్రశమయఖురతోదంవహ్నకాణధుర్యగతీరీరితవెణుఃll౧౬॥ వ్రజతితెనవయంసవిలాసవీక్షణార్పితమనోభవవెగాఃl కుజగతింగమితానవిదామఃకశ్మలెనవసనంకబరీంవా। ౧౭॥ మణిధరఃక్వచిదాగణయన్గామాలయూపయితగంధతులస్యాఃl ప్రణయినొనుచరస్యయదాంసెప్రక్షిప్తభుజమగాయతయత్ర ॥ ౧౮॥ క్వణితవెణురవవంచితచిత్తాఃకృష్ణమన్వ*సతకృష్ణగృహిణ్యఃl గుణగణార్ణ*వమనుగమ్యహరిణ్యొగొపికాఇవముక్తగృహాశాఃll౧౯॥ కుందదామకృతకౌతుకవెషొగొపగొధనవృతొయమువాయాంl నందసూనురనఘెతవవత్సొ నర్మదఃప్రణయినాంవిజహార। ౨౦ ॥ మందవాయురనువాత్యనుకూలంమానయన్మలయజస్పర్శెన। వందినస్తముపదెవగణాయెవాద్యగీతబలిభిఃపరివవ్రుఃll ౨౧ ॥ వత్సలొవ్రజగవాంయదగ్రొవంద్యమానచరణఃపథివృద్ధైఃl కృత్స్నగొధనముపొహ్యదినాంతెగీతవెణురనుగెడితకీర్తిఃl ౨౨ll ఉత్సవంశ్రమరుచాపిదృశీనాంము

యదా - కదాచిదగాయత॥ ౧౮॥ క్వణితెతి॥ తదా - క్వణితస్యవేణోరవేణ - వంచితాన్యపహృతానిచిత్తానియాసాంతాఃl - కృష్ణస్యహరిణ స్య - గృహిణ్యోభార్యాఃl-గుణగణార్ణవంగుణగణసముద్రంకృష్ణమనుగమ్యప్రాప్యl- తాఃకృష్ణమేవాన్వసతఅన్వసత - నన్యవర్తంతెత్య ర్థఃl- కుతఃl - యతొవిముక్తాగృహాశాఃయాభిస్తాఃl - గొపికాఇవతాఅపిహ్యవమేవాన్వసతెతి ॥౧౯॥ తదేవంబృందావనప్రదెశేషు క్రీడిత్వా సాయాహ్నెగొధనానిపరావృత్య - యమునాయాంక్రీడతస్తస్యసౌభాగ్యమనువర్ణయంతి ॥ కుందెతి ॥ గొపీనాముత్సవా య కుందదామభిఃl - కృతకౌతుకెనొత్పవెన - వెషొలంకారొయెనసఃl - హాఅనఘెయశొదె - తవసుతఃపుత్రఃl- నందసూనుఃకృష్ణఃl- య ద్వా- సహైవబహ్వ్యఃకధయంత్యఃl- కాశ్చిత్తదవహత్సఇతి- కాశ్చిన్నందసూనురితిచాహుఃl- నమదనఘహరదస్య - యదావిజహారక్రీ డతిస్మ॥ ౨౦॥ మందవాయురితి ॥ తదా - మలయజస్యచందనస్యెవసురభిఃశీతలశ్చ - యఃస్పర్శఃl- తెనతంకృష్ణంమానయన్ననుకూలంయ థాతథాఅనువాతివీజయతి- యద్వా- మలయజొదక్షిణవాయుఃl - యద్వా- మలయజస్యకృష్ణెనస్వాంగెనులిప్తస్యl- స్పర్శెన- మానయన్నితి- కించ - వందినఇవస్తావకాస్సంతఃl - గంధర్వాదిగణావాద్యగీతపుష్పవర్షాదిభిఃl- చరితవ్రజశిరితతదుచితశతll ౨౧॥ ఆయాంతమాలొక్యహృష్యంత్యఃపరస్పరమూచుఃll వత్సలఇతి ॥ వ్రజస్యగవాంచ - యద్వా- వ్రజెనిబద్ధానాంగవాం - ఆనుకూల్యానామస్మాకమిత్య ర్థఃl - వత్సలొహితకృత్l - కుతఃl - యద్యస్మాత్l - అగ్రతఃl అగంధరతీతి గొపవర్షనొద్ధరణఃl- బహుశొరక్షణ స్యొపలక్షణ మెతత్l- వృద్ధైఃబ్రహ్మాదిభిఃl - చుధిసేవ్యఃశ్రుయాగంతుంనదదతీతి - ఉపొహ్యఏకీకృత్యl - గీతయుక్తొ వెణుర్యస్యసఃll ౨౨ ॥ ఉత్సవమితి॥శ్రమరుచాపిదృశీనాంతాన్యాపికాంత్యాl- నేత్రాణాంహర్షమున్నయన్ఉచ్చైఃప్రపశ్యన్ - ఖురరజొభిశ్చురితాన్యాస్తాఃస్రజొ

యస్య - సుహృదామస్మాకం - ఆశిషోమనోరథస్య - ఇత్థంభూతస్య - దేవక్యా జఠరేభవతీతితథా సవివఉడురాజశ్చంద్రః - నివృత్తి - హేతు త్వేనసవిష్యతీతి॥ ౩౫॥అతిసంభ్రమేణకాశ్చిత్సమీపమాయాంతంకథయంతి ॥ మదెతి ॥ ఈషన్మదేనవిఘూర్ణితె విహ్వలితెలోచనెయస్యసః- బదరపాండుపదనః ఈషత్పక్వబదరవత్పాండుగండపదనంయస్యసః అత్రహేతుఃకనకకుండలయోర్లక్ష్మ్యాకాంత్యా- మృదూకోమలౌగండౌ - యస్మిన్ తద్వదనం - ముండయక్కోమలంగండస్థలంనశోభయన్నితి॥ ౩౬॥ యదుపతిరితి ॥ యదుపతిరితిదే వకీజతర భూరితిచ ॥ శ్లో ॥ ప్రాగియంవసుదేవస్యక్వచిజ్జాతస్తవాత్మజఃతాన్మదీ యవాక్యప్రసిద్ధ్యోక్తం- యద్వా ॥ శ్లో ॥ సఖఉదేయివాక్ సాత్త్వతాంకులజితివత్ జ్ఞాత్వాకాశ్చిద్వదంతీతి- గజేంద్ర స్యేవగతిఃచంద్రజివప్రసన్నవదనఃవ్రజవామస్మాకమనం తందినతాపంచశమయన్ ప్రణుదన్నుపయాతి- ఏషసమీపమాయాతీతి॥ ౩౭॥ ఎవమితి ॥ ఏవంవిరహతుఃఖేనాపి - నుఅహెహా- కృష్ణలీలాఎవగాయతీతిగాయంత్యః- తస్మిన్చిత్తంచేతనాజీవితం యాసాంతాః- తస్మిన్నెవమనఃసంకల్పవికల్పరూపంయాసాంతాః- అతఏవమహానుదయఃఉత్సవోయాసాంతాః- అహ స్స్వపిరేమిరె॥ ౩౮॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం పంచత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❁❁❁

న్నయక్ఖురరజశ్ఛురితస్రక్। దిత్సయైతిసుహృదాశిషఎషదెవకీజఠరభూరుయదురాజః॥ ౩౩॥ మదవిఘూ ర్ణితలోచనఈషన్మానదస్స్రసుహృదాంవనమాలీ। బదరపాండువదనోమృదుగండంమండయక్క నకకుండలలక్ష్మ్యా ॥ ౩౪। యదుపతిర్ద్విరదరాజవిహారోయామినీపరిరవైషదినాంతె। ముదితవక్త్ర ఉపయాతిదురంతంమోచయన్ వ్రజగవాంనినతాపమ్॥ ౩౫। శ్రీశుకః॥ ఎవంవ్రజస్త్రియోరాజన్ కృష్ణలీలానుగాయతీః*। రెమిరెహస్యతచ్చిత్తా స్తన్మనస్కా మహోదయాః॥ ౩౬ ॥ ❁❁❁❁❁❁ ❁❁❁❁❁❁ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచత్రింశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁ ❁❁❁❁❁❁

❁ వృషభాసురవధఘట్టః. ❁

శ్రీశుకః॥ అథతార్ష్ణిగతోగోష్ఠమరిష్టోవృషభాసురః। మహీంమహాకకుత్తా యఃకంపయక్ఖురవిక్ష తామ్ ॥ ౧ । రంభమాణఃఖరతరంపదాభ్యాంవిలిఖన్మహీమ్। ఉద్యమ్యపుచ్ఛంవప్రాణివిషాణాగ్రెణ చోక్షిపక్ ॥ ౨। కించిత్కించిచ్ఛకృన్మూత్రముత్సృజంస్తబ్ధలోచనఃయస్యనిర్హ్రాదితెనాంగనిష్ఠు రెణగవాంనృణామ్ ॥ ౩ ॥ పతంత్యకాలతోగర్భాస్స్రవంత్యస్మభయెనవై। నిర్విశంతిఘునాయస్యకకుద్యచలశంకయా ॥ ౪ ॥ తంతీక్ష్ణశృంగముద్వీక్ష్యగోష్ఠోగోపాశ్చతత్రసుః। పశవోమమ్రువూరాజన్సంత్యజ్యనిజగోకులమ్ ॥ ౫ । కృష్ణకృష్ణెతితెసర్వెగోవిందంశరణంయయుః। భగవానథతద్వీక్ష్యగోకులంభయవిహ్వలమ్ ॥ ౬ ॥ మాభైష్టెతిగిరాశ్వాస్యవృషాసురమపాహ్వయత్। సబాలైఃపశుభిర్మందత్రాసిలైఃకిమసత్తమ॥ ౭ ॥ బల* దర్పహాహందుష్టానాంత్వద్విధానాందురాత్మనామ్। ఇత్యాస్ఫోట్యాచ్యుతోరిష్టంతలశబ్దెనకోపయక్। సఖ్యురంసెభుజాభోగంప్రసార్యావస్థితోహరిః ॥ ౮ । సోప్యెవంకుపితోరిష్టఃఖురెణావనిముల్లిఖన్। ఉద్యత్పుచ్ఛభ్రమన్మేఘఃక్రుద్ధఃకృష్ణముపాద్రవత్ ॥ ౯।

శ్లో॥ షట్త్రింశెనిహతెరిష్టెనారదోక్త్యాబలాచ్యుతౌ। వసుదేవసుతౌజ్ఞాత్వాకంసోక్రూరంసమాదిశత్॥ గోపీరాసాంతరాయంతం శంఖచూడంనిహత్యసః। ఆహకృష్ణంగోపీమహానందాసహంపుష్టమరిష్టకం ॥ అథెతి ॥ ఎవందేవగంధర్వాదెన్యగీతవాద్యకుసుమవర్షాదిభిఃకృష్ణంప్రస్తువ్యదృష్ట్వావ్రజస్యపరమోత్సవెవర్తమానే- తద్విరుద్ధాథాంతరాధికారాధ్యం-అథశబ్దఃతహితతదా - వృషభాకృతిరసురఃతంవర్ణయతి- మహీమిత్యాది- సాధత్రయెణ- మహాంతెకకుత్కాయాయస్యసఃఖురైఃవిష్ణుతాంధారితాం - మహీంకంపయక్ ॥ ౧॥ రంభమాణఇతి॥ రంభమాణఃవృషభజాతిశబ్దంకుర్వన్ - విలిఖన్విదారయన్ - ఉద్యమ్యఊర్ధ్వంకృత్వా వప్రాజితటాని- ఉక్షిపక్ ॥ ౩॥ కించిదితి ॥ కించిత్కించిత్ - శకృత్ - ముహ్యేమధ్యెఈషదీషత్పురీషంముంచక్ - తథా - మూత్రముత్సృజన్ - స్తబ్ధలోచనఃఅనిమిషలోచనఃఇతి॥ 3 ॥ పతంతీతి ॥ యస్యధ్వనీనాకర్ణ్య- గవాంనారీణాంచతత్ర॥ శ్లో॥ ఆచతుర్థాద్భవేత్సాసఃపాతఃపంచమషష్ఠయోఃఅతఊర్ధ్వంప్రసూతిస్యాదితివిభాగఃకకుదగళపృష్ఠశృంగె॥ ౪॥ కృష్ణెతి ॥ కృష్ణకృష్ణరథెత్యాథావంతఃఇతి॥ ౬॥బలెతి॥ఇత్యెవంపదక్- ఆస్ఫోట్యకరతలెనబాహుమాహత్య-తేనతలశబ్దెనకోపయక్- భుజాభోగం-భుజాభుజఃసైవభోగఃసఫణదేహాకారంభుజమిత్యర్థఃస్వయమచ్యుతఃఅన్యాన్దుష్టాహరతీతిహరిః॥ ౮॥ సఖ్యురితి ॥ ఉద్యత్పూర్ధ్వంగచ్ఛతా

పుచ్ఛేచభ్రమంతోమేఘూయస్తాత్సుఃగ్॥ అగ్రన్యస్తైతి॥ అగ్రన్యస్తైవిషాణాగ్రైయేనసః - స్తబ్ధైఅసృక్తుల్యలోచనైయస్యసః-కటాక్షేణ లిర్యక్నిరీక్ష్య॥ ౧౦॥ గృహీత్వేతి॥ ప్రత్యభోవాహప్రతిలోమంవ్యనదత్॥ ౧౧॥ సఇతి॥ అపవిద్ధఃఅపక్షిప్తఃఆపతత్ ఆద్రవత్-ఆఖు షత్-స్వన్నాన్యేవయుక్తానిసర్వాణిఅంగానియస్యసః క్రోధమూర్ఛితఃక్రోధేనవ్యాప్తఃగ్॥ ౧౨॥ కృంత్వేతి॥ కృంత్వావిషాణముత్పాట్య-తేనైవజఘ్నసచఆపతత్॥ ౧౩॥ అసృగితి॥ మూత్రశకృత్-మూత్రంచశకృచ్చ విసర్గద్వారౌ - తదుభయంసముత్సృజన్నిత్యర్థఃగ్ - పా దాక్షిప్తఇతస్తతశ్చాలయన్-అనవస్థితేక్షణఃప్రచలితనేత్రఃగ్ కృచ్ఛ్రంకష్టం జగామ అధనిర్ఋతేః మృత్యోఃక్షేయం నివాసంజ గామ-కృచ్ఛ్రంయథాభవతితథా-మృతఇవేతివా॥ ౧౪॥ ఏవమితి॥ నయనోత్సవఃనయనానాంమూర్తిమానుత్సవఃగ్॥ ౧౫॥ శ్లో॥ కామంప్ర జేవసంతంతంకృష్ణంలేనతువిస్మృతంనారదఃస్మారయామాసకంసంమృతగిరేవతు ॥ శ్రీధరీయాంశ్లోకః ॥ తదాహ ॥ అరిష్టఇతి ॥ జే

అగ్రన్యస్తవిషాణాగ్రస్తబ్ధాసృగ్లోచనోచ్యుతమ్। కటాక్షిప్యాద్రవత్తూర్ణమింద్రముక్తాశనిర్యథా॥ ౧౦॥ గృహీత్వాశృంగయోస్తంవాఅష్టాపదశపదానిసః। ప్రత్యభోవాహభగవాన్గజఃప్రతిగజంయథా॥ ౧౧॥ సోపవిద్ధోభగవతాపునరుత్థాయసత్వరమ్। ఆపతత్స్వన్నసర్వాంగోనిశ్వసన్క్రోధమూర్ఛితఃగ్॥ ౧౨॥ తమాపతంతంసగృహ్యశృంగయోఃపదాసమాక్రమ్యనిపాత్యభూతలే। నిష్పీడయామాసయథార్ద్రమంబరంకృంత్వావిషాణేనజఘానసోపతత్॥ ౧౩॥ అసృగ్వమన్మూత్రశకృత్సముత్సృజన్క్షీపంశ్చపాదాననవస్థితేక్షణఃజగామకృచ్ఛ్రంనిర్ఋతేరథక్షయంపుష్పైఃకిరంతోహరిమీడిరేసురాఃగ్॥ ౧౫॥ ఏవంకుద్మినంహత్వాస్తూయమానస్సజాతిభిఃగ్। వివేశగోష్ఠంసబలోగోపీనారదమహర్షిబోధితేనకంసేనశ్రీకృష్ణబలరామాహ్వానాయాక్రూరప్రేషణాదిఘట్టఃగ్

నానందయన్గోపగోపీఃగ్॥ ౧౪॥ అరిష్టేనిహతేగోష్ఠేకృష్ణేనాద్భుతకర్మణాగ్। కంసాయప్రాహభగవాన్నారదోదేవదర్శనఃగ్॥ ౧౬॥ యశోదాయాస్సుతాంకన్యాందేవక్యాఃకృష్ణమేవచగ్। రామంచరోహిణీపుత్రంవసుదేవేనబిభ్యతాగ్॥ ౧౭॥ న్యస్తౌస్వమిత్రేనందేవైయాభ్యాంతేపురుషాహతాఃగ్॥ ౧౮॥ నిశమ్యతద్భోజపతిఃకోపాత్ప్రచలితేంద్రియఃగ్। నిశాతమసిమాదత్తవసుదేవజిఘాంసయాగ్॥ ౧౯॥ నివారితోనారదేనతత్సుతైర్మృత్యుమాత్మనఃగ్। జ్ఞాత్వాలోహమయైఃపాశైర్బబంధసహభార్యయాగ్॥ ౨౦॥ ప్రతియాతేతుదేవర్షౌకంస ఆహయకేశినమ్। ప్రేషయామాసభవతాహన్యేతాంరామమాధవౌగ్॥ ౨౧॥ తతోముష్టికచాణూరశలతోసలకాదికాన్। అమాత్యాన్హస్తిపాంశ్చైవసమాహూయాహభోజరాట్॥ ౨౨॥ భోభోనిశమ్యతామేతద్వీరచాణూరముష్టిక। నందవ్రజేకిలాసాతేసుతావానకదుందుభేఃగ్॥ ౨౩॥ రామకృష్ణౌతతోమహ్యంమృత్యుఃకిలనిదర్శితౌగ్। భవద్భ్యామిహసంప్రాప్తౌహన్యేతాంమల్లలీలయాగ్॥ ౨౪॥ మంచాఃక్రియంతాంవివిధామల్లరంగపరిశ్రితాఃగ్। పౌరజానపదాస్సర్వేపశ్యంతుసైరసంయుగమ్॥ ౨౫॥ .....

(మహామాత్రనిబోధేదంవ్యోమమహామతేగ్॥ ౨౫॥ గజఃకువలయాపీడఃప్రభిన్నకటకాముఖఃగ్। సం

(అత్రమహామాత్రనిబోధేత్యారభ్య - మహామాత్రత్వయాభద్రలిపర్యంతోగ్రంథఃగ్ - నైకస్మిన్నపివ్యాఖ్యానేవ్యాఖ్యాతఃగ్ - నాప్యత్రత్యమూలగ్రంథేషుస్థితఃగ్ - తథాపి కాశీదేశాదానీతమూలగ్రంథేషుబహుషుస్థిత్వాద్విషయసామంజస్యాచ్చ - కుండలీకరణాభ్యాంచిహ్నేనచిహ్నాయిత్వాసౌభ్యత్రసంయోజితఃగ్.

స్థాప్యోద్వారిరంగస్యకరారోపితముద్గరః॥ ౩౬। తేనతోతత్రహంతవ్యోసుతావానకదుందుభేః। ఇత్యుక్త్వోత్థాయసహసామాత్రంకంసస్తదేవధుర్మతిః॥ ౩౭॥ఉవాచభూయోవచనంసమేతాజ్ఞాపయన్నృప॥ ౩౮ ॥ కంసః॥ శృణుధ్వమేతద్వచనంమయోక్తంనిశమ్యసర్వంయదిధారయంతుతత్ । యేనాహమేతేప్వసుహృత్త్వమాదితశ్చరామిబంధుష్వపితత్రకారణమ్॥ ౩౯। మాతామమఋషభోగాకదాచిత్క్రమలేక్షణా।విచరంతీగృహోద్యానేనుందమారుతవీజితే । 30 ॥ ప్రోత్ఫుల్లాశోకవకుళపూగపున్నాగశోభితే। భ్రమద్ధ్వమరసంఘూతకూజత్కోకిలసంయుతే। 3౧। నృత్యచ్ఛిఖండినివహేమకటాటోపసుందరే। వసంతసమయేరమ్యేసాలనుండలమండితే॥ 3౨। చరంతీతత్రమేమాతాచింతయామాసుప్రతా। భర్తారంకామసంతప్తాబుతుస్నాతాస్వలంకృతా ॥ 33 । అత్రైవకశ్చిద్దంధరోద్రమిడోనామనామతః। చరన్నంతర్హితఃకాలేదృష్ట్వాతామేవచారిణీమ్॥ 3౪। విజ్ఞాయ చింతితంతస్యాస్సర్వసత్త్వాశయార్థవిత్ । ఉగ్రసేనవపుర్బిభ్రత్సస్మితాలాపవీక్షితః ॥ 3౫ । తామాససాదకామాతాంకామయానఃపతివ్రతామ్। అజానమానాసాభ్యేత్యరేమేతేనసమంవనే। 3౬। సాతంవిదిత్వారమణేతరంసతీనితాంతఖేదావిలలోచనాశయా । ఉవాచకస్త్వంకితవార్యగర్హితంమరాత్మనాయేనకృతంత్వయేదృశమ్॥ 3౭ । ఇతిబ్రువంతీంపరిసాంత్వయన్శనైస్సదీఘబాహుర్ద్రమిడోభ్యభాషత । వయంహిగంధర్వకులోద్భవాబలేగీర్వాణతుల్యామరవల్లభానుగాః। 3౮ । భవాదృశీనాంమనుజాంగనానాంజానీహిభద్రేసులభావయంనచ । జరావినాశాద్యఖిలాధిభాగినాంనృణాంసురాణాంమహదంతరంశుభే॥ 3౯। ఇతిబ్రువంతంసాభూయఃక్రోధపర్యాకులేంద్రియా।కిమాంసాంత్వయసేభూయఃకృత్వేత్థంకుపథేస్థితమ్॥ ౪౦।ఇమానతిక్రమ్యమనోహరాజలాగ్నిసమీరణాకాశనిశేశసూర్యాన్। దిక్కాలధర్మాంశ్చతథైవసంధ్యేదురాత్మనేత్థంమలినీకృతాహమ్ । ౪౧ । గజేనవమదాంధేనపద్మినీవనమధ్యగా । విశృంఖలేనవిమలాయేనాహంమలినీకృతా। ౪౨। సత్వంకిమితిమాంభూయస్సాంత్వయస్యమరాధమ। ఇతిబ్రువంతీంప్రోవాచసభయశ్శాపశంకితః। ౪౩ । అనుగోమస్తకంజాఘ్రిమనుష్యానుదివౌకసామ్। నరాణాందేవకాంతానుప్రతిలోమోహినంగమః। ౪౪॥ జానీహిమామనాగస్కృత్తేహిపంకజగంధిని। తస్మాత్తేజాయతాంపుత్రోమద్వీర్యంనవృథాభవేత్ । ౪౫ । శ్రీమాగ్ధీమాగ్మమహ్యూత్సహ్యూనమేవాగ్జాయతేమృషా। ఇత్యేవంవాదినంక్రుద్ధామమమాతాయశస్వినీ। ౪౬ । ప్రాహసంత్యజ్యసంతప్తాపాతివ్రత్యంసుదుర్లభమ్। నిస్సృతోభిన్నవృత్తస్యపాపస్యోన్మాదవత్కిల॥ ౪౭॥ క్రూరస్తేతనయోభూయాత్సాహసీనిర్గుణోదయః। నానుగ్రహ్యోదేవతానాంద్విజానాంచతపస్వినామ్। ౪౮ । ఇత్థంవసంత్యాంతస్యాంసఃక్రుద్ధాయాంశపశంకితః। తావకానాంభవేచ్ఛత్రురిత్యుక్త్వాంతరధీయత॥ ౪౯॥ గతేతస్మిన్గృహోద్యానాన్మాతామమయశస్వినీ। కేనాప్యజ్ఞాతవృత్తాంతాగృహానేవాభ్యపద్యత। ౫౦ । తతస్సాగర్భిణీకాలేకాలేనైవసుషావమామ్। ఇతిమేనారదఃప్రాహకదాచిద్భగవాన్ఋషిః । ౫౧ । తదాప్రభృత్యహంద్వేష్మితానేతాబంధుదుర్జనాత్। యాయాంతత్ర ప్రయాణంహిద్విషంతేపిమాంసదా॥ ౫౨। ఉగ్రసేనంచదుర్బుద్ధిందేవకంచదురాశయమ్। వసుదేవంచకితవమన్యాంశ్చతదుపాశ్రయాన్॥౫3॥ హత్వానజాయతేదోషమమగంధర్వజన్మనః। తేనాజెష్యామిపురుషంహన్యేతామితితావహమ్॥౫౪॥ తాభ్యంహతాభ్యంబాలాభ్యంకుంజరేణబలీయసా। కృత్వాభద్రాస్మికింపూజాంయాంతుతత్పదవీమిమే। ౫౫॥ వసుదేవోగ్రసేనోచతథాతేనందదేవకాగోపాలాయానవాశ్చైవయేచాన్యేతావనువ్రతాః॥౫౬ ।పశ్యంతుపివి

మాత్రేతి॥ అహితౌ శత్రూ॥ ౨౮॥ ఆరభ్యతామితి॥ మీఢుషే వరదాయ॥ ౨౯॥ ఇతీతి॥ అర్థసిద్ధాంతమేవ జానాతీత్యర్థతంత్రజ్ఞః॥ ౩౦॥ భోభో ఇతి॥ దానపతే హే అక్రూర- మైత్రం మిత్రకృత్యం- త్వయా క్రియతాం - త్వత్తోన్యః- ఆదృతః సాదరో హితతమశ్చ నవిద్యత ఇతి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩ ॥ విసృష్ట ఇతి॥ తౌ- మే మృత్యుర్నితరాం సృష్టః- వైకుంఠసంశ్రయైః విష్ణుసంశ్రయై ర్దేవైః ॥ ౩౪ ॥ కింతతస్తత్రాహ ॥ ఘాతయిష్య ఇతి ॥ కాలకల్పేన మృత్యుతుల్యేన- వైద్యుతోపమైః రశనితుల్యైః ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తత ఇతి ॥ నష్టకంటకా నష్టశత్రుః- నను కతిపయా సుహృద్వధేన నష్టకంటకా- కథం స్యాత్తత్రాహ - జరాసంధ ఇతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ రాజన్నితి॥ మనీషితం విచారి

ధైర్నేత్రైర్హన్యమానౌ స్వదారకౌ। ఆహూయంతాం జానపదాః పశ్యంతు స్వైరసంయుగమ్॥ ౨౭॥ మహామాత్ర త్వయా భద్ర రంగద్వార్యుపనీయతామ్। ద్విపః కువలయాపీడో జహి తేన మమాహితౌ॥ ౨౮ । ఆరభ్యతాం ధనుర్యాగశ్చతుర్దశ్యాం యథావిధి। విశసంతు పశూన్మేధ్యాన్ భూతరాజాయ మీఢుషే । ౨౯ । ఇత్యాజ్ఞాప్యార్థతంత్రజ్ఞ ఆహూయ యదుపుంగవమ్। గృహీత్వా పాణినా పాణిం తతోక్రూరమువాచ హ॥ ౩౦॥ భోభో దానపతే మహ్యం క్రియతాం మైత్రమాదృతః। నాన్యస్త్వత్తో హితతమో విద్యతే భోజవృష్ణిషు॥ ౩౧॥ అతస్త్వామాశ్రితః సౌమ్య కార్యగౌరవసాధనే। యథేంద్రో విష్ణుమాశ్రిత్య స్వార్థమధ్యగమద్విభుః । ౩౨॥ గచ్ఛ నందవ్రజం తత్ర సుతావానకదుందుభేః। ఆసాతే తావిహానేన రథేనానయ మాచిరమ్॥ ౩౩॥ నిసృష్టః కిల మే మృత్యుర్దేవైర్వైకుంఠసంశ్రయైః। తావానయ సమం గోపైర్నందాద్యైస్సాభ్యుపాయనైః । ౩౪ । ఘాతయిష్య ఇహానేన కాలకల్పేన హస్తినా। యది ముక్తౌ తతో మల్లైర్ఘాతయే వైద్యుతోపమైః । ౩౫॥ తయోర్నిహతయోస్తప్తాన్ వసుదేవపురోగమాన్। తద్బంధూన్నిహనిష్యామి వృష్ణిభోజదశార్హకాన్॥ ౩౬॥ ఉగ్రసేనం చ పితరం స్థవిరం రాజ్యకాముకమ్। తద్భ్రాతరం దేవకం చ యే చాన్యే విద్విషో మమ ॥ ౩౭ ॥ తతశ్చైషా మహీ మిత్ర భవిత్రీ నష్టకంటకా। జరాసంధో మమ గురుర్ద్వివిదో దయితస్సఖా॥ ౩౮॥ శంబరో నరకో బాణో మయ్యేవ కృతసౌహృదాః। తైరహం సురపక్షీయాన్ హత్వా భోక్ష్యే మహీం నృపాన్॥ ౩౯॥ ఏతద్జ్ఞాత్వానయ క్షిప్రం రామకృష్ణావిహార్భకౌ। ధనుర్మఖనిరీక్షార్థం ద్రష్టుం యదుపురశ్రియమ్ ॥ ౪౦॥ అక్రూరః॥ రాజన్మనీషితం సధ్ర్యక్ తవ స్వావద్యమార్జనమ్। సిద్ధ్యసిద్ధ్యోస్సమో భూయాద్దైవం హి ఫలభావనమ్ । ౪౧। మనోరథాన్ కరోత్యుచ్చైర్జనో దైవహతానపి। యుజ్యతే హర్షశోకాభ్యాం తథాప్యాజ్ఞాం కరోమి తే। ౪౨ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏవమాదిశ్య చాక్రూరం మంత్రిణశ్చ విసృజ్య సః। ప్రవివేశ గృహం కంసస్తథాక్రూరస్స్వమాలయమ్। ౪౩ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్త్రింశోధ్యాయః.

కేశిసంహారఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ కేశీతు కంసప్రహితః ఖురైర్మహీం మహత్త్యా నిర్జరయన్ మహాహయః। సటావధూతాభ్రవిమానసంకులం కుర్వన్నభో హేషితభీషితాఖిలః ।౧॥ విశాలనేత్రో వికటాస్యకోటరో బృహద్గళో నీలమహాచలోపమః। దురాసదః కంసహితం చికీర్షన్ వ్రజం స నందస్య జగామ కంపయన్ ।౨॥ తం త్రాస

తం- సధ్ర్యక్ సమ్యక్- స్వావద్యం మరణం- తస్మార్జనం - తథాప్యేతావానభినివేశో న కార్య ఇతి ధ్వనయన్నాహ- సిద్ధ్యసిద్ధ్యోరితి॥ ౪౧॥ పురుషకారస్య వ్యభిచారితామాహ॥ మనోరథానితి॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- షట్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ సప్తత్రింశే హతే కేశిన్యచ్యుతో భావికర్మభిః। నారదేన స్తుతః క్రీడన్ వ్యోమాసురమథావధీత్॥ వృషవేషాసురం యద్వత్ కేశినం హయవేషిణం। కంసప్రాణసమం హత్వా కంసం వ్యసుమివాకరోత్ ॥ కేశీతి ॥ ప్రథమశ్లోకే నయ ఏవం భూతః కేశీత్యనూద్య- తం భగవానుపాహ్వయదితి తృతీయేనాన్వయః- మహాహయస్సన్ మహీం నిజరయేణ శ్లథయన్ విదారయన్నిత్యర్థః- సటాభిః కేసరైరవధూతాని - ఇతస్తతః క్షిప్తాన్యభ్రాణి విమానాని చ- తైః సంకీర్ణం నభః కుర్వన్- హేషితైరశ్వజాతిశబ్దైః- భీషితమఖిలం విశ్వం యేన॥ ౧॥ ౨॥ తమితి॥ త

ద్ధేషిభైరతినిష్ఠురైర్హేషితైః- వాలైఃపుచ్ఛరోమభిః- విధూన్వితాఃపరిభ్రామితా అంబుదాయేనతం ఆజౌసంగ్రామభూతం- ఆత్మానంకృష్ణం- అగ్రణీఃపురతోనిగతస్సన్ ఉపాహ్వయత్ స్వసమీపమాజుహావ-సచకేశీ తంనిశమ్య- మృగేంద్రవన్నాదమకరోత్ ॥ 3 ॥ సఇతి॥ తతః- సకేశీ- తంకృష్ణందృష్ట్వా- ముఖేనఖంపిబన్నివ- ముఖంవ్యాదాయవివృత్య- అభిముఖమభ్యజిఘాంసు - కించ- అత్యమర్షణఃఅతికుపితః - అత్యంతమసహమానోవా - ప్రత్యక్షదృష్ట్యాంజఘాన - దురాసదఃఅన్యైరభిభవితుమశక్యః - దురత్యయఃఉద్యతస్సన్ - దురతిక్రమఃఅత్రహేతుః- చండరవః॥ ౪॥ తదితి॥ తత్ హననం- వంచయిత్వా- తంచహననాయ- ప్రసారితదోఃపాదయోఃహస్తాభ్యాంగృహీత్వా- పరివిధ్య భ్రామయిత్వావ్యవస్థితః- తత్రైవస్థితో ఽభూవ ॥ ౫ ॥ సఇతి॥ వ్యాదాయముఖంప్రసార్య- వేగేనహంతుంప్రతాద్రవత్- జాపిహరిఃసన్- ఉత్తరంసవ్యం- భుజం- నిభృతయల్వేదృష్టాంతః - యథోరగంబిలఇతి॥ ౬॥ తతఃకింతదాహ ॥ దంతాఇతి॥ చర్వణాయభగవద్భుజంస్పృశంతీతథా- తేవ్యాదానేనయేవివృతాఃస్యుః - అయోలోహంస్పృశంతీస్పృశేః- యద్వా- తప్తమయంఅతితప్తంలోహాదిస్పృశంతోయథేతి- ఆమయోజలోదరః॥ ౭॥ సమెధమానేనేతి॥ లండంపురీషముత్సృజన్ ॥ ౮॥ తదితి॥ కకాటికాఫలంఉపక్వంసదత్యంతంవిశీర్ణంభవతి - తద్వద్విదీర్ణాత్తస్యదేహాత్ - విగతప్రాణాత్ - అవిస్మితోగవరహితః- అయత్నేనహతోరిత్యనసః॥ ౯॥ శ్లో॥ కంసాయకృష్ణమాదిశ్యతత్రహాస్యాదిపైశునైః । కంసఘాతాదికృష్ణస్యకార్యమావేదయన్మునిః॥ శ్రీధరీయోయంశ్లో

యంతంభగవాన్స్వగోకులంతద్ద్విషిత్వా లవిభూణీతాంబుదమ్ । ఆత్మానమాజౌవృగయంతమగ్రణీరుపాహ్వయత్సవ్యనదన్మృగేంద్రవత్ ॥ 3 ॥ సతంనిశామ్యాభిముఖోముఖేనఖంపిబన్నివాభ్యద్రవదత్యమర్షణః । జఘానపద్భ్యామరవిందలోచనంరాసదశ్చండరవోమరత్యయః॥ ౪॥ తద్వంచయిత్వాతముఖోతుజోరుషాప్రగృహ్యదోర్భ్యాంపరిపీడ్యపాదయోః । సావజ్ఞముత్సృజ్యధనుశ్మతాంతరేయధోరగంతార్క్ష్యసుతోవ్యవస్థితః ॥ ౫ ॥ సలబ్ధసంజ్ఞఃపునరుత్థితోరుషావ్యాదాయకేశీతరసాపతద్ధరిమ్ । సోప్యస్యవక్త్రేభుజముత్తరంస్మయన్ప్రవేశయామాసయథోరగంబిలే॥ ౬॥ దంతానిపేతుర్భగవద్భుజస్పృశస్తైకేశినస్తప్తనయస్పృశోయథా । బాహుశ్చతద్దేహగతోమహాత్మనోయథామయస్సంవవృధేహ్యపెక్షితః॥ ౭ । సమెధమానేనసకృష్ణబాహునానిరుద్ధవాయుశ్చరణాంశ్చవిక్షిపన్ । ప్రస్విన్నగాత్రఃపరివృత్తలోచనఃపపాతలండంవిసృజన్మలంవ్యసుః॥ ౮ । తద్దేహతఃకకటికాఫలోపమాద్వ్యసోరపాకృష్యభుజంమహాభుజఃి అవిస్మితోయత్నహతారిరుత్స్మయైఃప్రసూనవర్షైర్దివిషద్భిరీడితః॥ ౯ ॥

శ్రీకృష్ణంప్రతి నారదాగమనఘట్టః.

॥ ౯ ॥ దేవర్షిరుపనంగమ్యభగవత్ప్రవణోనృప! కృష్ణమక్లిష్టకర్మాణంరహస్యేతదువాచహ ॥ ౧౦ ॥ కృష్ణకృష్ణాప్రమేయాత్మన్యోగేశజగదీశ్వర । వాసుదేవాఖిలావాసాసాత్వతాంప్రవరప్రభో॥ ౧౧ ॥ త్వమాత్మాసర్వభూతానామేకోజ్యోతిరివైధసామ్ । గూఢోగుహాశయస్సాక్షీమహాపురుషఈశ్వరః । ౧౨ । ఆత్మనాత్మాశ్రయఃపూర్వమాయయాసంసృజేగుణాన్ । తైరిదంసత్యసంకల్పఃకృ॥ తదాహదేవర్షిరిత్యాదినా ॥ దేవర్షిరితి ॥ నచాయమనర్థసూచకః- కింతుసర్వసుహృదిత్యాహభగవత్ప్రవణఇతి॥ ౧౦॥ అస్మత్రహస్యంవైరిణికరంసేకథంసూచితవానితిమూఢంకిరిత్యాహ॥ కృష్ణకృష్ణేతి॥అయంభావః- త్వమీశ్వరోభూభారధ్వంసాయావతీర్ణోసి- అతస్సగరనురూపంచరణేన - విశ్వంచపిపాలయేతి- తత్రత్వయితావద్భయశంకైవనాస్తీత్యాహ- అప్రమేయాత్మన్అపరిచ్ఛిన్నస్వరూప- యోగేశఅచింత్యప్రభావ - జగదీశ్వరవిశ్వనియంత - వాసుదేవసర్వభూతేషువర్తమాన- అఖిలావాససర్వస్యాశ్రయసంప్రతిసాత్వతాంప్రవరశ్రేష్ఠ- ప్రభోసర్వశక్తే ॥ ౧౧ ॥ కథమేవంభూతోహమితిచేదతఆహ ॥ త్వమితి ॥ నహ్యాత్మజీవత్వపరిచ్ఛిన్నఃకింతు సర్వభూతానామంతఃవికఃఅనుస్యూతఆత్మా- అంతరనుస్యూతత్వేదృష్టాంతః- విధసాంతాద్ధానాంఅంతర్యామితిరివేతిభూతేష్వస్థితోపితైర్నదృశ్యసఇత్యాహ- గూఢఇతి- అత్రహేతవః - గుహాశయఃబుద్ధేరభ్యంతరఃి కించ- సాక్షీనహిసాక్షీదృశ్యతఇత్యర్థఃి అపిచ- మహాపురుషఃి - అతఃపరిచ్ఛిన్నమతిభిర్నజ్ఞాయసఇత్యర్థఃి - తర్హిసర్వాంతరత్వేకింప్రమాణమతఆహ- ఈశ్వరఇతి- నహిఈశ్వరంవినా- చరతంత్రాణాంజీవానాంప్రవృత్తిఘటతఇత్యర్థఃి ॥ ౧౩॥ అహమీశ్వరఃి- అన్యత్సర్వమీశితవ్యమితిత్వతోభవతఃి- అతఆహ॥ ఆత్మనేతి॥ సాధనాంతరనిరపేక్షమివ - ఆత్మాశ్రయఃస్వతంత్రఃి- మాయయాశక్త్యా- గుణాన్భవాన్ససృజేసృష్టవాన్తైఃసృష్టైర్గుణైఃి- ఇదంవిశ్వం - సృజసి- అస్యసంహరసి - అవసిపాలయసి - ననుసృష్ట్యాదిక్రియాషట్కారకసాధ్యేవధృష్టత్యతఆ

హ - సత్యసంకల్పకితి - నహిసంకల్పైకసాధ్యబహిస్సాధనాపేక్షేలిభావః - అతస్త్వమీశ్వరకృత్యుపసంహరః॥ ౧౩॥ ప్రస్తుతమాహ॥ సప్తభి॥ భూధరభూతానాంభువంధరంతేతిభూధరారాజానస్తద్రూపాణాం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ చాణూరమితి॥ చరశ్వఃఅహనీతి అద్వైవ - అహ్నరఎష్యతిశ్వోవధురాంగంతాసి - చరశ్వశ్చాణూరాదీన్ త్వయానిహతాన్ ప్రక్ష్యోమీతిసిద్ధవన్నిర్దేశోవిజ్ఞాపనప్రకారవిశేషః॥ ౧౬॥ తస్యేతి ॥ తస్యానుతదనంతరం - శంఖాదీనాం - శంఖఃపంచజనః - తదాదీనాంవధంద్రక్ష్యోమీతివిశేషః - భావినిదేశమాత్రమేతన్న త్వానంతర్యంవివక్షితం ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ స్యమంతకస్యేతి ॥ భార్యయాజాంబవత్యాసహ - స్వధామతఃమహాకాలపురాత్ ॥౧౯॥ ౨౦॥ యానీతి ॥ ద్వారకామావసన్ ద్వారకాయాంవసన్ - కర్తా కరిష్యతి ॥ ౨౧॥ అథేతి ॥ అముష్యవిశ్వస్య-భూభారస్యవా ॥ ౨౨ ॥ ఏవంవిజ్ఞాప్య-కృతాభివందనంభగవంతంనమస్యతిద్వయేన ॥ విశుద్ధేతి ॥ కేవలజ్ఞానైకమూర్తిత్వం అతఏవ - స్వసంస్థయాస్వరూపసమ్యక్ స్థితైవ - పరమానందరూపయా - సమ్యగాప్తాఃప్రాప్తాఃసర్వే అర్థాయేనతఆప్తకామతోక్తా - సత్యసంకల్పత్వాదామహ ॥ అమో

స్మృజన్యత్స్వవసీశ్వరః॥ ౧౩॥సత్వంభూధరభూతానాందైత్యప్రమదరత్నసామ్। అవతీర్ణోవినాశాయ సాధూనాంరత్నఖాణయే చ ॥ ౧౪॥ దిష్ట్యాద్యనిహతోదైత్యోలీలయాయంహయాకృతిఃయస్యహేషితసంత్రస్తాస్త్యజంత్యనిమిషాదివమ్॥ ౧౫॥ చాణూరంముష్టికంచైవమల్లానన్యాంశ్చ హస్తినమ్। కంసంచనిహతంద్రక్ష్యేపరశ్వోహనితేవిభో॥ ౧౬ ॥ తస్యానుశంఖయవనమురాణాంనరకస్యచ। పారిజాతాపహరణమింద్రస్యచపరాజయమ్॥ ౧౭। ఉద్వాహంవీరకన్యానాంవీర్యశుల్కానిలక్షణమ్। నృగస్యమోక్షణంశాపాద్ద్వారకాయాంజగత్పతే॥ ౧౮॥ స్యమంతకస్యచమణేరాదానంసహభార్యయా।మృతపుత్రప్రదానంచబ్రాహ్మణస్యస్వధామతః॥ ౧౯॥ పౌండ్రకస్యవధంపశ్చాత్కాశీపుర్యాశ్చదీపనమ్। దంతవక్త్రస్యనిధనంచైద్యస్యచమహాక్రతౌ॥ ౨౦ ॥ యానిచాన్యానివీర్యాణిద్వారకామావసన్ప్రభో।కర్తా ద్రక్ష్యోమ్యహంతానిగేయానికవిభిర్భువి॥ ౨౧॥ అథతేకాలరూపస్యక్షపయిష్ణోరముష్యవై। అక్షౌహిణీనాంనిధనంద్రక్ష్యోమ్యుజ్జనసారథే ॥ ౨౨ ॥ విశుద్ధవిజ్ఞానఘనంస్వసంస్థయాసమాప్తసర్వార్థమమోఘవాంఛితమ్। స్వతేజసానిత్యనివృత్తమాయయాగుణప్రవాహంభగవంతమీమహి॥ ౨౩ । త్వామీశ్వరంస్వాశ్రయమాత్మమాయయావినిర్మితాశేషవిశేషకల్పనమ్। క్రీడార్థమద్యాత్త

ద్వ్యామాసురవధఘట్టః.

త్తమనుష్యవిగ్రహంనతోస్మిధుర్యంయదువృష్ణిసాత్వతామ్॥ ౨౪ ॥ శ్రీశుకఃఁ॥ ఏవంయదుపతింకృష్ణం భగవత్ప్రవరోమునిఃప్రణిపత్యాభ్యనుజ్ఞాతోయయౌతద్దర్శనోత్సుకఃఁ॥ ౨౫ । భగవానపిగోవిందోహత్వాకేశినమాహవే। పశూంశ్చాపాలయద్గోపైఃప్రీతైర్వ్రజసుఖావహఃఁ ॥ ౨౬ । ఏకదాతేపశూన్బాలాశ్చారయంతోద్రిసానుషుచక్రుర్నిలాయనక్రీడాంచోరపాలాపదేశతఃఁ॥ ౨౭॥ తత్రాసన్కతిచిచ్చోరాఃపాలాశ్చకతిచిన్నృప। మేషాయితాశ్చతత్రైకేవిజహ్రురకుతోభయాఃఁ ॥ ౨౮ । మయపుత్రోమహామాయోవ్యోమోగోపాలరూపధృత్। మేషాయితానసోవాహప్రాయశ్చోరాయితోబహూన్ఁ॥ ౨౯ ॥ గిరిదర్యాంవినిక్షిప్యనీతంనీతంమహాసురఃశిలయాపిదధేద్వారంచతుఃపంచావ

ఘువాంఛితమితి - నమువాంఛాచేత్ - తహ్యస్తైనికవారాసంసృతిఃఁ - అతఆహ-స్వతేజసేతి-స్వతేజసాచిచ్ఛక్త్యానిత్యనివృత్తోమాయాకార్యరూపోగుణప్రవాహోయస్తాత్తం - అతోభగవంతం-నిరతిశయైశ్వర్యం-ఈమహిశరణంప్రపద్యేమేతి ॥౨౩॥నమస్త్రికాలజ్ఞస్త్వంకథమేతత్ప్రపంచంనజానాసిజానాసిచ్చేత్తవమగుణప్రవాహంబ్రవీషి-తత్రాహ ॥ త్వామితి ॥ ఈశ్వరంఅన్యస్యవశయితారం-స్వాశ్రయంఅస్యస్యావశం అతఆత్మాధీనమాయయావినిర్మితాఆశేషవిశేషామహదాద్యాయదవాధిరూపావాకల్పనాయేనతం-ధుర్యంశ్రేష్ఠంనతోస్మీతి ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ప్రాతరేవంకేశివధానంతరం-నారదోక్తమంగీకృత్య-పుశస్థైర్వపశూన్చారయతా - వ్యోమోహతఃఁ-యస్మావ్యోమవధఃపూర్వమేవవృత్తోపి - వేషధారివధప్రసంగాదత్రోచ్యతఇతిద్రష్టవ్యం- కేచిత్పునఃఁ-శంఖచూడవధాత్పూర్వమేవపఠంతితమాహ॥ఏకదేతి ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ మయేతి ॥ మేషవదాచరితాన్ - స్వయంచోరవదాచరితస్య - అపోవాహఆపకృష్ణనినాయ ॥ ౨౯ ॥ గిరీతి ॥ పిదధేచాదితవాన్ ॥ ౩౦ ॥ తస్యేతి ॥ శరణదఃఆశ్రయప్రదఃఁ - హరిఃసింహఇవ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨॥ ఇతిః॥

పశుమారం పశుమారోయథా భవతి తథా - అవిశ్వాసమిత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ గుహేతి ॥ భువిగోపైఃస్తూయమానః- ఉపరిదైవైర్మానికైర్దేవై రితి ॥ ౩౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో ॥ అష్టత్రింశేయథాధ్యాయస్నక్రూరోగోకులంగతః । తథైవరామకృష్ణాభ్యాంగృహంనీత్వాసుసత్కృతః ॥ప్రాతఃకేశివధేవృత్తే ద్వాదశ్యాంనిర్గతేమునౌ । తతోఽవ్యేమహతేక్రూరస్స్వయంగోకులమాగమత్ ॥ తదేవంనారదేనకంసవధాదికార్యేవిజ్ఞాపితే-శ్రీకృ ష్ణోమధురాంగంతుముద్యతోవర్తతే - తదాఅక్రూరోపిగోకులమాగమదిత్యాహ ॥ అక్రూరోపీతి॥ అపీతిసంభావనాయాం ॥ ౧ ॥ ౨॥ కిమితి ॥ అహార్తేయోగ్యాయ॥ ౩ ॥ స్వస్యకృష్ణదర్శనె- అసంభవమాశంక్యపునస్సంభావయతిద్వాభ్యాం ॥ మమైతదితి ॥ విషయాత్మ నః విషయావిష్టచిత్తస్య శూద్రజన్మయస్య- బ్రహ్మకీర్తనంవేదోచ్చారణంయథేతి ॥ ౪ ॥ మైవమితి॥ యద్వామైవం - కింతు- అధమ స్యాపినీచస్యాపి-మమస్యాదేవ- కుతఇత్యతఆహ హ్రియమాణఃకాలనద్యేతి-అయంభావః- యథానద్యాహ్రియమాణానాంతృణాదీనాం మధ్యే. కశ్చిత్తటాభిత్తరతి- తథాకర్మవశేనకాలేనహ్రియమాణానాంజీవానాంమధ్యేపి - కశ్చిత్తరేదితిసంభవతీతి ॥ ౫॥మమేతి ॥ అతో

శేషితాః॥ ౩౦ ॥ తస్యతత్కర్మవిజ్ఞాయకృష్ణశ్శరణదస్సతామ్। గోపాన్నయంతంజగ్రాహవృకంహరి రివౌజసా॥ ౩౧॥ సనిజంరూపమాస్థాయగిరీంద్రసదృశంబలీ। ఇచ్ఛన్విమోక్తుమాత్మానంనాశక్నోద్గ్ర హణాతురః॥ ౩౨ ॥ తంనిగృహ్యాచ్యుతోదోర్భ్యాంపాతయిత్వామహీతలే। పశ్యతాందివిదేవానాం పశుమారమమారయత్॥ ౩౩ ॥ గుహాపిధానంనిర్భిద్యగోపాన్నిస్సార్యకృచ్ఛ్రతః। స్తూయమానస్సు రైర్గోపైః ప్రవివేశస్వగోకులమ్॥ ౩౪॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే-సప్తత్రింశోఽధ్యాయః ❖

❖ శ్రీకృష్ణబలరామానయనార్థమక్రూరస్యనందగోకులప్రవేశఘట్టః. ❖

అక్రూరోపిచతాంరాత్రింమధుపుర్యాంమహామతిః। ఉషిత్వారథమాస్థాయప్రయయౌనందగోకు లమ్॥ ౧ ॥ గచ్ఛన్పథిమహాభాగోభగవత్యంబుజేక్షణే। భక్తింపరాముపగతఏవమేతదచింతయత్॥ ౨ ॥ కింమయాచరితంభద్రంకింతప్తంపరమంతపః। కింవాథాప్యర్హతేదత్తంయద్ద్రక్ష్యామ్యద్యకే శవమ్॥ ౩ ॥ మమైతద్దుర్లభంమన్యఉత్తమశ్లోకదర్శనమ్। విషయాత్మనోయథాబ్రహ్మకీర్త నంశూద్రజన్మనః॥ ౪॥ మైవంమమాధమస్యాపిస్యాదేవాచ్యుతదర్శనమ్।హ్రియమాణఃకాలనద్యా క్వచిత్తరతికశ్చన॥౫॥ మమాద్యామంగళంనష్టంఫలవాంశ్చైవమేభవః। యన్నమస్యేభగవతోయో గిధ్యేయాంఘ్రిపంకజమ్॥౬॥ కంసోబతాద్యాకృతమేత్యనుగ్రహంద్రక్ష్యేంఽఘ్రిపద్మంప్రహితోఽము నాహరేః। కృతావతారస్యదురత్యయంతమఃపూర్వేఽతరన్యన్నఖమండలత్విషా ॥ ౭॥ యదర్చితం బ్రహ్మభవాదిభిస్సురైశ్శ్రియాచదేవ్యామునిభిస్ససాత్వతైః। గోచారణాయానుచరైశ్చరద్వనే యద్గోపికానాంకుచకుంకుమాంకితమ్॥ ౮ ॥ ద్రక్ష్యామినూనంసుకపోలనాసికంస్మితావలోకారుణకంజ లోచనమ్। ముఖంముకుందస్యగుడాలకావృతంప్రదక్షిణంమేప్రచరంతిమీమృగాః॥ ౯ ॥ అప్యద్యవి ష్ణోర్మనుజత్వమీయుషోభారావతారాయభువోనిజేచ్ఛయా। లావణ్యధామ్నోభవితోపలంభనం

నయాఃప్రవృత్త్యైవ- మమామంగళంధ్రువంనష్టమేవేతిజ్ఞాయతే- భవోజన్మచ - సఫలఃజాతమితియత్ - యతః- నమస్యేనమస్క రిష్యామి॥ ౬ ॥ అమంగళనాశేసూచనాంతరమాహ ॥ కంసఇతి ॥ బతేత్యాశ్చర్యే- అతిఖలఃకంసోపి- మమాత్యంతమనుగ్రహం- అకృతకృతవాన్ యతోమునాప్రహితోహరేరంఘ్రిపద్మం-ద్రక్ష్యేద్రక్ష్యామీతి - పూర్వేఅంబరీషాదయః- తమఃసంసారమతరన్ తీర్ణాః ॥ ౭ ॥ య దితి ॥ అంఘ్రిపద్మంవిభావయతిబ్రహ్మాదిభిరర్చితమితిపరమైశ్వర్యమాహ -శ్రియాచేతి - సౌభాగ్యాతిశయం - మునిభిర్భక్తిసహితైరి తి - పరమపురుషార్థత్వం గోచారణాయేతి- కృపాళుత్వంయద్గోపికానామితి ప్రేమమాత్రసులభత్వం ॥ ౮॥ మనోరథాంతరంకరోతి॥ ద్రక్ష్యామీతి ॥శోభనాకపోలౌనాసికాచయస్మిన్తత్- స్మితసహితఃఅవలోకోయస్మిన్- అరుణకంజవల్లోచనేయస్మిన్తచ్చతచ్చ- ముఖం గుడాలకావృతంవక్రకేశావృతం- తదానీమేవశుభసూచకంగృష్ట్వా- అతిహృష్యన్నాహ-ప్రదక్షిణమితి ॥ ౯॥ పునరప్యన్యచ్చింతయతి॥ అపీతి ॥ ఈయుషఃప్రాప్తవతః - లావణ్యస్యధామఆశ్రయః- తస్యవిష్ణోః- యద్వా-విష్ణోర్లావణ్యయుక్తంయద్ధామవపుః-తస్యోపలంభ నందర్శనం-భవితాభవిష్యతి - అపియద్యేవంస్యాత్తర్హి- మహ్యంమమచక్షుషోః లోచనస్య-ఫలంనస్యాదితిన - అపితుస్యాదేవేత్యర్థః॥

౧౦॥యఈక్షితేతిచతుర్భిఃకుశకం తత్రైజంశంకా-అస్తదాదివదేవకతృత్వభోక్తృత్వాదిధర్మైస్తత్రతత్రప్రతీయమానస్యకథం విష్ణుత్వమితి - ఇమామాశంకాంశ్లోకత్రయేణాపాకుర్వంశ్చతుర్థేనతమహంప్రత్యేమీత్యనేనరథంకరోతి - తథాహి॥ యఈక్షితి॥ యఈక్షితాఈక్షణమాత్రకతా- అసత్సతోఃకార్యకారణయోఃఈక్షణాదికతాపి - అహంరహితఃఅహంకారహీనఃతథా- అపాస్తతమోభిదాభ్రమఃతమస్తద్విజ్ఞానం - తతోభిదాభేదః - తతోభ్రమఃఅభివేశాదిః అపాస్తఅపాకృతాస్తమఆదయోయస్మిన్నిఃసంశయఃకుతఎతత్తత్రాహ- స్వతేజసాచిచ్ఛక్త్యా- నిత్యస్వరూపసాక్షాత్కారేణ- తథాపి-స్వమాయయాస్వాధీనమాయయా- తదీక్షయాతస్యైవేక్షయాప్రాణాక్షధీభిస్సహితైఃఆత్మన్ - స్వస్మిన్నేవ- రచితైర్జీవైర్వైస్వదనేమబృందావనతరుషు-గోపీగృహేషుచ-లీలయాకర్తృణికుర్వన్నకృతదభీయతెఆభిముఖ్యేనప్రతీయతె॥ ౧౧ ॥ననుసర్వదాహంకారరహితస్యాత్మారామస్యలీలాపికుతఇత్యాశంక్యాపరానుగ్రహార్థంతాన్యాశయెనాహ ॥ యస్యేతి ॥ అఖిలానిఅఖిలస్యవా - అమీవాఽహపానిష్ణంత్యఖిలామీవహానిచ - తైఃతథాసుమంగలైఃశోభనానిమంగళానియేభ్యస్తైఃగుణాఃకరుణాదయఃకర్మాశిజన్మానిచ-తైర్విమిశ్రాయుక్తావాచఃజగత్-ప్రాణంతిజీవయంతిశుభంతిశోభయంతి-పునంతిపవిత్రయంతి వ్యతిరేకముఖ-యాఇతి-తైర్విరక్తాఃరహితాఃతాస్తుస్వలంకృతాఅపిస్త్రీద్యలంకృతశవవచ్శోభమానాఃమతాఃసతాంసమ్మతాఃకృతాఃకరణాఃశ్రవణాదయఃధర్మాఃపాలయతామమరవర్యా

మహ్యాంననస్యాత్ఫలమంజసాదృశః॥ ౧౦ ॥ యఈక్షితాహంపరిహితోప్యసత్సతోస్వతేజసాపాస్తతమోభిదాభ్రమఃస్వమాయయాత్మన్రచితైస్తదీక్షయాప్రాణాక్షధీభిస్సదనేష్వభీయతె॥౧౧॥ యస్యాఖిలామీవహభిస్సుమంగలైర్వాచోవిమిశ్రాగుణకర్మజన్మభిఃప్రాణంతిశుంభంతిపునంతివైజగద్యాస్తద్విరక్తాశ్శవశోభనామతాఃకృతాఃకరణాఃశ్రవణాదయఃధర్మాఃపాలయతామమరవర్యశమంగళంకృత్॥ యశోవితన్వన్వ్రజఆస్తఈశ్వరోగాయంతిదేవాయదశేషమంగళమ్॥౧౩॥తంత్వద్యనూనంసుహృదాంగతింగురుంత్రైలోక్యకాంతంనృశిమన్మమాస్మృతాస్వమ్॥ రూపందధానంశ్రియఈప్సితాస్పదంద్రష్టుంమమాసన్నుషసస్సదర్శనాఃకృతాఃకరణాఃశ్రవణాదయఃధర్మాఃపాలయతామమరవర్యా॥ ౧౪॥ అథావతీర్ణస్సపదీశయోరధాత్పృథానపుంసోశ్చరణంస్వలబ్ధయె॥ శ్రియాధృతంయోగిభిరప్యహంధ్రువంనమస్యఆభ్యాంచసఖీవనౌకసః॥ ౧౫ ॥ అప్యంఘ్రిమూలెపతితస్యమెవిభుశ్శిరస్యధాస్యన్నిజహస్తపంకజమ్॥ దత్తాభయంకాలభుజంగరంహసాప్రోద్వేజితానాంశరణైషిణాంనృణామ్॥ ౧౬ ॥ సమహణాయత్రవిధాయకాశికస్తథాబలిశ్చాపజగత్త్రయేంద్రతామ్॥ యదాద్విహారేవ్రజయోషితాంశ్రమంస్వశేనసౌగంధికగంధ్యపానుదత్॥ ౧౭ ॥ నమయ్యుపైష్యత్యరిబుద్ధిమచ్యుతఃకంసస్యభృత్యఃప్రహితోపివిశ్వకృత్॥ యోంతర్బహిఃశ్వేతసపతదీహితంక్షెత్రజ్ఞఈక్షత్యసులెనచక్షుషా ॥ ౧౮ ॥ .....

అప్యంఘ్రిమూలెవహితంకృతాంజలింమామీక్షితాస్మితయాద్రయాదృశా॥ నపద్యపద్మస్తనమస్త

ణంసుఖకతాఽసత్పతితాఃయత్యశఃకృతాఃకరణాఃశ్రవణాదయఃధర్మాఃపాలయతామమరవర్యా॥ ౧౩ ॥ తమితి॥ త్రైలోక్యవికమేవకాంతం-దృశిదృష్టిఃతద్వతాంమహానుత్సవోయస్మాత్-యద్వా-మహానుత్సవఎవ శ్రియాఈప్సితమాస్పదం-విరంభూతంరూపంశ్రీమాలిందధానం-తమిశ్వరంప్రత్యేమీతి-అత్రలింగం-ఉషసఃప్రభాతసమయాఃసుదర్శనాఃసుఖంప్రభాతారజన్యఃశుభసూచకాబభూవురిత్యర్థఃకృతాఃకరణాఃశ్రవణాదయఃధర్మాఃపాలయతామమరవర్యా॥ ౧౪ ॥ అథెతి॥ కించ-అథదర్శనానంతరం-సపదితత్క్షణమేవ-రథాదవతీర్ణస్సన్-ప్రథానయోఃపురుషయోఃరామకృష్ణయోఃచరణంయోగిభిరప్యాత్మలాభాయకేవలంధిష్ణ్యైరధృతం-సాక్షాదహంనమస్యామి - ఆభ్యాంసహనయోఃసఖీఃగోపాంశ్చనమస్యామీతి॥ ౧౫ ॥ అపీతి॥ కించ-అథాస్యతేఆథాస్యతి-తద్విభావయతి-దత్తాభయమితిసాధ్వేన ॥ ౧౬ ॥ సమహణమితి ॥ బలినాతావత్పదత్రయపరిమితభూదానసమయె-తస్యహసైరుదకనిహితం-కౌశికఇంద్రఃతేనాపికదాచిచ్ఛ్రీచిన్నిహితమితిజ్ఞాతవ్యం-ముముక్షూణాంసంసారభయనివర్తకంసకామానామభ్యుదయప్రదంచేత్యుక్తం-అనురక్తానాంచరమసుఖదంచేత్యాహ-యద్వేతి - వాశబ్దోవితర్కే-విహారోరాసక్రీడాయాం-సౌగంధికస్యగంధఇవగంధోయస్యతత్సౌగంధికగంధి ॥ ౧౭ ॥విపంచరమానుగ్రహంసంభావ్య- పునరప్యసంభవమాశంక్యపరిహరతి ॥ నెతి ॥ యద్యస్యహంకరం పేనప్రజాతఃఅతస్తస్యదూతఃతథాపి-మయిఅవిరయమితిబుద్ధింనోపైష్యతినకరిష్యతీత్యర్థఃయతఃవిశ్వదృక్సర్వజ్ఞఃఅతోమమచేతసఃఅంతశ్చబహిశ్చయదీహితంచేష్టితంఎతద్యఃక్షేత్రజ్ఞఃఅంతర్యామీనిత్యజ్ఞానెనెక్షతెఅయంభావఃచేతసోబహిరేవకంసమనుపవ్రతెఅంతస్తుకృష్ణమేవతదేవతదసాధ్వితిష్ఠోజానాతీతి-యద్వా-ఎతస్యజగతఈక్షితమితి అతఃగ

అపీతి ॥ అపియది - అంఘ్రిమూలెచరణాపాంతె - అవహితంసంయతం - కృపామయేనఆర్ద్రయాదృశా - మాంఈక్షితాద్రక్ష్యతి తహి - సపద్యేవవినష్టాఖిలకిల్బిషః చరాంముదం - వోఢాప్రాస్యామీతి ॥ ౧౯ ॥ సుహృదితి ॥ అథమాంచంరప్స్యతె ఆలింగిష్యతి - యదాతదైవమెఆత్మాదేహః . తీర్థీక్రియతెఅతిపవిత్రీకరిష్యతె - ఉచ్ఛ్వసితిశ్లథాభవిష్యతి - అతొదెహాత్ ॥ ౨౦ ॥ లబ్ధ్వె॥ తతభ్రాతెతి తదాజన్మభృతః సఫలజన్మానః - అన్యథా - తజ్జన్మైవనభవతీత్యాహ - మహీయసేతి - మహీయసాకృష్ణెనయొనాదృతః - తస్యజన్మధిక్ - అముష్యజంతొః ॥ ౨౧ ॥ నను - సుహృదాంవిషుపరిష్వంగసంప్రశ్నొదయొజీవథమాఃకథమిశ్వరెసంగచ్ఛంతె - అతఆహ ॥ నెతి ॥ దయితఃప్రియః - తద్విపరీతొప్రియః - సుహృత్తమొహితః - తద్విపరీతొద్వెష్యః - ఏతత్సవ్యవ్యుదస్తకృతఉపెత్యెతి-సత్యం-తథాపిఆత్మభక్తెభజతె - తత్రచ - యెయథాభక్తాస్తాంతథాభజతె॥ శ్లో॥ యెయథామాంప్రపద్యంతె తాంస్తథైవభజామ్యహమితిభగవద్వచనాత్ - అవిషమవ్యెషిభక్తెభ్యవిషమలంపటాలీత్యత్రదృష్టాంతః - యప్వత్సరత్రుమఇతి ॥ ౨౨ ॥ కిమితి ॥ మొమాయాంజలిఃకరిష్యతె - తస్మిన్నెవగృహీతమాం - ఆప్తాసిసమస్తాస్యశ్చొదిసత్కృతాసియెన - అంమాం॥ ౨౩ ॥ ఇతీతి ॥ సతుమా

కిల్బిషొ వ్రొఢాముదంవీతవిశంకడూజితాన్ ॥ ౧౯ ॥ సుహృత్తమంజ్ఞాత్మనస్యైవతందొభ్యాంబృహద్భాల్యంపరిరప్స్యతెఽధమామ్ । ఆత్మాహ్యధీక్రియతెతదైవమెబంధశ్చకాత్మకఉచ్ఛ్వసితస్యతః ॥ ౨౦॥లబ్ధాంగసంగంప్రణతంకృతాంజలిం మాంవక్ష్యతెక్రూరతతెత్యురుశ్రవాః । తదావయంజన్మభృతొమహీయసాసైవాదృతొయొధిగమిష్యజన్మతత్ ॥ ౨౧ । నతస్యకశ్చిద్దయితస్సుహృత్తమొనచాప్రియొద్వెష్యఉపెక్ష్యఎవవా । తథాపిభక్తాభజతెయథాతథాసురద్రుమొయద్వదుపాశ్రితార్థదః॥ ౨౨ ॥ కింవాగ్రజొమావనతంయదూత్తమఃస్మయన్పరిష్వజ్యగృహీతమంజలౌ । గృహంప్రవెశ్యాప్తసమస్తసత్కృతంసంప్రెత్యతెకంసకృతంస్వబంధుషు ॥ ౨౩ । శ్రీశుకఃఇతిసంచిత్యకృష్ణంశ్వఫల్కతనయొధ్వని । రథెనగొకులంప్రాప్తస్సూర్యశ్చాస్తగిరింనృప ॥ ౨౪ । పదానితస్యాఖిలలొకపాలకిరీటజుష్టామలపాదరెణొః । దదర్శగొష్ఠెకృతకౌతుకానివిలక్షితాన్యబ్జయవాంకుశాదైఃవ ॥ ౨౫ । తద్దర్శనాహ్లాదవివృద్ధసంభ్రమఃప్రెమ్ణొధ్వరొమాశ్రుకలాకులెక్షణఃరథాదవస్కంద్యసతెష్వచెష్టతప్రభొరమూన్యంఘ్రిరజాంస్యహొఇతి॥ ౨౬॥ దెహంభృతామియానర్థొహిత్వాదంభంభయంశుచమ్ । సందెశాదొయొహరెలింగంద్దర్శనశ్రవణాదిభిః ॥ ౨౭ ॥ చిరమావెష్టయచొత్థాయరథమారుహ్యవెగతఃక్వతిష్ఠతిగవెశానఃకృష్ణొరామఇతిబ్రువన్ ॥ ౨౮ । గొష్ఠమధ్యఇతిశ్రుత్వావతథ్యంగొపదారకైఃకృష్ణసంద్దర్శనాకాంక్షీప్రకాశెసవితుస్సతి ॥ ౨౯ ॥ దదర్శరామంకృష్ణంచవ్రజెగొదొహనంగతౌపీతనీలాంబరధరౌశరదంబురుహెక్షణౌ॥ ౩౦॥ కిశొరౌశ్యామలశ్వెతౌశ్రీనికెతౌబృహద్భుజౌసుముఖాసుందరవరౌబాలద్విరదవిక్రమౌ॥ ౩౧॥ ధ్వజవజ్రాంకుశాంభొజైశ్చిన్హితైరంఘ్రిభిర్వ్రజమ్ । శొభయంతౌమహాత్మానౌసానుక్రొశస్మితెక్షణౌ॥ ౩౨॥ ఉదారరుచిరక్రీడౌస్రగ్వినౌవనమాలినౌ।పుణ్యగంధానులిప్తాంగౌస్నాతౌవిరజవాససౌ॥ ౩౩॥ ప్రధానపురుషౌ

ర్థమపినవేద -తథాపి- రథెనప్రాప్తఇతి ॥ ౨౪ ॥ పదానీతి ॥ అఖిలైర్లొకపాలైః - కిరీటెషుజుష్టాఃఅమలాఃపాదరెణవొయస్యతస్య-కౌతుకానికౌతుకెనలంకారరూపాణి ॥ ౨౫॥ తదితి ॥ తద్దర్శనెనయఆహ్లాదః - తెనవివృద్ధఃసంభ్రమొయస్యసః - ప్రెమ్ణొధ్వరొమాణియస్యసః - అశ్రూణాంకలాభిఃలెశెరాకులెఈక్షణెయస్యసః - అవస్కంద్యావప్లుత్య - తెషుచదెష్వచెష్టతఃవ్యలుంఠత్ - అహొఇతిదులభతాంభావయన్ ॥ ౨౬ ॥ ననుకిమధ్యమెవంవ్యలుంఠత్ - నాస్తిప్రెమసంభ్రమెఫలొదెశఇత్యాహ ॥ దెహమితి ॥ దెహభాజాంమెతావానెవపురుషార్థఃకంసస్యసందెశాచారభ్యహరిలింగదర్శనశ్రవణాదిభిర్యొయమ్రక్రస్యవణిక్తతఇతిసందెశఆద్యఃయస్యార్థస్యసఃయావానక్రూరస్యజాతఇతివా ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ దదర్శెతి ॥తతఃకృష్ణంరామంచదదర్శగావొహుయ్యంతెఅస్మిన్నితిగొదొహనంతత్స్థానం - ఽతొప్రాప్తా ॥ ౩౦ ॥ ౩౧॥ ధ్వజెతి ॥ అనుత్రొశఃఅనుకంపా - తద్విలసితస్మితయుక్తమీక్షణంయయొస్తౌ ॥ ౩౨ ॥ ఉదారెతి ॥ ఉదారారుచిరాక్రీడాయయొస్తౌ - స్రగ్వినౌరత్నస్రగ్భిరలంకృతౌ ॥ ౩౩॥ ప్రధానెతి ॥ ప్రధానభూతౌపురుషౌ -ప్రకృతిపురుషాత్మకౌవా- కుతఃఆద్యౌ- తదపికుతఃజగద్ధెతూ - అతఏవజగత్కృతీ-విహరితొవాఛతుర్ణాంపదానాంహె

కుహేతుమద్భావః - జగత్యర్థే-పృథివ్యాః భారాపనయనాయ - స్వాంశేనమూర్తిభేదేన - బలకేశవాసంతౌ ‖ ౩౪ ‖ దిశఇతి ‖ స్వప్రభయావిగతతిమిరాదిశఃకుర్వాణౌ - కనకాచితౌ సువర్ణవ్యాప్తౌవితిసాలంకారగూఃశైలసాదృశ్యార్థముక్తం ‖ ౩౫ ‖౩౬‖ భగవదితి ‖ భగవద్దర్శనాహ్లాదేనయద్బాష్పం-తేనపర్యాకులేఈక్షణేయస్యసః- పులకైరాచితం వ్యాప్తంఅంగంయస్యసః - స్వాఖ్యాసఅక్రూరోహంనమస్కరోమీతి కథనేనాశక్నోత్ ‖ ౩౭ ‖ భగవానితి ‖ అభిప్రేత్య అక్రూరోయమేతదర్థమాగతఇతిజ్ఞాత్వా- కంసహననసామర్థ్యంద్యోతయన్నివ- రథాంగేనచక్రేణాంకితోయఃపాణిః తేనాభ్యుపాకృష్య తమాలింగితవాన్ ‖ ౩౮ ‖ సంకర్షణఇతి ‖ పాణీఅంజలిరూపేణసంహతావేవ-గృహీత్వా ‖ ౩౯ ‖ దృష్ట్వేతి ‖ మధుపర్కఏవార్హణః అర్హణంపూజా- తస్మిన్ వాయదుచితమర్హణం - ఆహరత్ ఆనీయ సమర్పితవానిత్యర్థః ‖ ౪౦‖౪౧ ‖ ౪౨‖ పప్రచ్ఛేతి ‖ సత్కృతంసంమానితం - నిరనుగ్రహే క్రూరే కథంకేనప్రకారేణ - సజీవథేత్యర్థః - సౌనఃపశుఘాతీ- సఏవపాలకోయేషాంఅవీనాం మేషాణాం- తఇవ- తత్తుల్యాఇత్యర్థః ‖ ౪౩‖ నిరనుగ్రహ

మావాద్యౌజగద్ధేతూజగత్పతీ। అవతీర్ణౌజగత్యర్థేస్వాంశేనబలకేశవౌ ॥౩౪। దిశోవితిమిరారాజన్ కుర్వాణౌప్రభయాస్వయా। యథామరకతశ్శైలోరౌప్యశ్చ కనకాచితౌ ॥ ౩౫। రథాత్తూర్ణమవప్లుత్యసోక్రూరస్స్నేహవిహ్వలః। పపాతచరణోపాంతేదండవద్రామకృష్ణయోః ॥ ౩౬ ॥ భగవద్దర్శనాహ్లాదబాష్పపర్యాకులేక్షణః। పులకాచితాంగఔత్కంఠ్యాత్స్వాఖ్యానేనాశకన్నృప ॥ ౩౭ ॥ భగవాంస్తమభిప్రేత్యరథాంగాంకితపాణినా। పరిరేభేభ్యుపాకృష్యప్రీతఃప్రణతవత్సలః ॥ ౩౮॥ సంకర్షణశ్చప్రణతముపగూహ్యమహామనాః। గృహీత్వాపాణినాపాణీఅనయత్సానుజోగృహమ్ ॥ ౩౯॥ పృష్ట్వాథస్వాగతంతస్మైనివేద్యచవరాసనమ్। ప్రక్షాళ్యవిధివత్పాదౌమధుపర్కార్హణమాహరత్ ॥ ౪౦ ॥ నివేద్యగాంచాతిథయేసంవాహ్యశ్రాంతమాదృతః। అన్నంబహుగుణంమేధ్యంశ్రద్ధయోపాహరత్ప్రభుః। ౪౧॥ తస్మైభుక్తవతేప్రీత్యారామఃపరమధర్మవిత్। ముఖవాసైర్గంధమాల్యైఃపరాంప్రీతింవ్యధాత్పునః ॥ ౪౨॥ పప్రచ్ఛసత్కృతంనందఃకథంస్థనిరనుగ్రహే। కంసేజీవతిదాశార్హసౌనపాలాఇవావయః ॥ ౪౩ ॥ యోవధీత్స్వస్వసుస్తోకాన్క్రోశంత్యా అసుతృప్ఖలః। కింనుస్విత్తత్ప్రజానాంవఃకుశలంవిమృశామహే ॥ ౪౪ ॥ఇత్థంసూనృతయావాచానందేనసుసభాజితః। అక్రూరఃపరిపృష్టేనజహావధ్వపరిశ్రమమ్ ॥ ౪౫॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- అష్టత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ సుఖోపవిష్టఃపర్యంకేరామకృష్ణోరుమానితః। లేభేమనోరథాన్సర్వాన్పథియాన్సచకార హ ॥ ౧॥ కిమలభ్యంభగవతిప్రసన్నేశ్రీనికేతనే। తథాపితత్పరారాజన్నహివాంఛంతికించన ॥౨ ॥ సాయంతనాశనంకృత్వాభగవాన్దేవకీసుతః। సుహృత్సువృత్తంకంసస్యపప్రచ్ఛాన్యచ్చికీర్షితమ్ ॥ ౩ ॥ శ్రీభగవాన్॥ తాతసౌమ్యాగతఃకంసాత్స్వాగతంభద్రమస్తువః। అపిస్వజ్ఞాతిబంధూనామనమీవమనామయమ్॥౪॥ కిన్నునఃకుశలంపృచ్ఛేహ్యేధమానేకులామయే। కంసేమాతులనామ్న్యంగస్వానాంనస్తత్ప్రజాసు వై ॥౫॥ అహోఅస్మదభూద్భూరిపిత్రోర్వృజినమార్యయోః। యద్ధేతోఃపుత్రమ

తామహ ॥ యోవధీదితి ॥ తోకాన్ తోకాని - అసుతృప్ అసూనేవతర్పయతియః - అతఃఖలః - తస్య కంసస్యప్రజానాం - హేఅక్రూర- ఏషాంజీవనమాత్రమపిదుర్లభంతేషాంవః - కింనుకుశలంవిచారయామేతి ॥ ౪౪ ॥ ఇత్థమితి॥మధురయావాచా-ఇత్థంసత్కృతః-తస్మైవవాచాపరిపృష్టేనప్రశ్నేన- అధ్వపరిశ్రమంసంసారశ్రమం॥౪౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖ శ్లో॥ నవత్రింశేపురీంగచ్ఛత్యచ్యుతేగోపికోక్తయః। అక్రూరేణాథకాళింద్యాంవిష్ణులోకస్యదర్శనమ్ ॥ భక్తానాంమనోరథాఃసత్యాభవంతీతిద్యోతయన్నాహ ॥ సుఖోపవిష్టఇతి॥ రామకృష్ణాభ్యాముఉరుఅధికంమానితః॥ ౧॥౨॥౩॥ తాతేతి॥ హేతాతహేసౌమ్య-స్వాగతం - యథాతథాఆగతః - స్వజ్ఞాతిబంధూనాం స్వేసుహృదః - జ్ఞాతయః - సపిండాః - బంధవఃఅసపిండాఃసంబంధినః - తేషామపికిం అనమీవం అపాపం - అదుఃఖంసుఖమితియావత్- అనామయమారోగ్యం॥ ౪ ॥ ఏవంప్రశ్నోపి మమనాతీవసంగతఇత్యాహ॥కిన్నిత్వితి॥అంగహేఅక్రూర- పృచ్ఛేపృచ్ఛామి- నఃఅస్మాకం కులస్యామయేరోగే-నఃమాతులఇతినామయస్యతస్మిన్ - నఃస్వానాంజ్ఞాతీనాం- తత్ప్ర

జాసుచ॥ ౫ ॥ అహోఇతి ॥ అస్మత్ అస్మన్మిత్రం - పృథినందుఃఖం - ఆర్యయోః నిరపరాధయోః - యద్ధేతోర్యోహమేవహేతుః తస్మాత్॥ ౬ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ హేసౌమ్యస్వానాం మోదశనం - అధ్వమమసంజాతందిష్ట్యాభద్రం ॥ ౭ ॥ పృష్టఇతి ॥ మూథవఃమథోవ్రంశజుఃు ॥ ౮ ॥ యదితి ॥ యఃథసుమఃఖథద్యాసందేశోయస్య - యదథంచాణూరాదిభిఃు భూతనాథం అస్యకృష్ణస్య - స్వజన్మకృష్ణజన్మ ఆనకదుందుభేస్కాశాత్ ॥ ౯ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ విజజ్ఞతుఃు విశేషేణజ్ఞాపయామాసతుఃు॥ ౧౦ ॥ గోపానితి॥ సోపినందోపి- గోపాఁసమాదిశత్- తదేవదర్శయతికృష్ణాతామిత్యాదినా - గోరసఃుక్షీరదిః - ఉపాయనానిఉత్తమవస్తూని॥ ౧౧ ॥ యాస్యామఇతి॥ రసేక్ష్ణుతాదీక్ష - శబ్దచ్ఛలేనేదంసూచయతి - అచికిత్స్యరోగస్యచికిత్సాథ్థంశ్రీకృష్ణజన్మరసాదాస్యమఇతి ॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి॥ క్రూరప్రజరఖోథికృలేన - ఆఘోషయత్సవఁతోఘోషితవాఁ తాఃకృష్ణేజీవనాఃు - గోప్యఃు తత్తథా - అక్రూరమాగతముపశ్రుత్యేతి ॥ ౧౩ ॥ వ్యథాలింగాన్యాహుఃపంచభిఃు ॥ కాశ్చిదితి ॥ తేనశ్రమణెనకృతోహృత్తాపఃు లెనయుఃు శ్వాసస్తేనమ్లానముఖశ్రీర్యాసాంతాఃు - బభూవురితిమహాలానిచవలయానిచకేశగ్రంథయశ్చ-స్రంసంతోయాసాంతథాభూతాఃు-కాశ్చనబభూవురిత్యర్థఃు॥౧౪॥

రణంయద్ధేతోర్బంధనంతయోఃు॥ ౬ ॥ దిష్ట్యాద్యదర్శనంస్వానాంమమవస్యాత్యకాంక్షితమ్। సంజాతంవర్ణితాంతావత్త్వాగమనకారణమ్॥ ౭। శ్రీశుకఃు॥ పృష్టోభగవతాసర్వంవర్ణయామాసమాథవఃు। వైరానుబంధంయమధువసుదేవవఖోవ్యమమ్॥ ౮। యత్సందెశోయదర్థంవాసూతస్సంప్రెషితస్స్వయమ్। యమక్తంనారదెనాస్యస్వజన్మానకమంచభెఃు॥ ౯। శ్రుత్వాక్రూరవచఃకృష్ణోబలశ్చపరవీరహా। ప్రహస్యనందంపితరంరాజ్ఞోర్దిష్టంపిజజ్ఞతుఃు॥ ౧౦ । గోపాఁసమాదిశత్సోపిగృహ్యతాంసర్వగోరసఃు। ఉపాయనానిగృహ్ణీధ్వంయుజ్యంతాంశకటానిచ॥ ౧౧। యాస్యామశ్వఃపురీంరమ్యాంమధుపురీంరాస్యామోసపతెరస్సాఁ।రక్ష్యాయనుసుహత్సత్రంయాంతిజానపదాఃకిల॥౧౨॥శుకఃు॥ఏవమాఘోషయత్క్రాన్దగోపస్స్వగోకులె। గోప్యస్తాస్తస్యపశ్రుత్య బభూవుర్వ్యథితానృప ॥ రామకృష్ణౌపురీంనెతుమక్రూరంవ్రజమాగతమ్॥౧౩॥ కాశ్చిత్తప్తశ్వసృతహృత్తాపశ్వాసమ్లానముఖశ్రియఃు। స్రంసన్నకూలవలయకెశబంధాశ్చకాశ్చన॥ ౧౪ ॥ అనాశ్యశ్చతదనుధ్యాననివృత్తాశెషవృత్తయఃు। నాభ్యజానన్నిమంలోకమాత్మలోకంగతాఇవ॥ ౧౫॥ స్మరంత్యశ్చాపరాశ్శౌరెరనురాగస్మితెరితాఃు । హృదిస్పృశశ్చిత్రపదాగిరస్సంముముహుఃస్త్రియఃు॥ ౧౬॥ గతింసులలితాంచెష్టాంస్నిగ్ధహాసావలొకనమ్। శొకాపహానికర్మాణిప్రొద్దామచరితానిచ॥ ౧౭। చింతయంత్యొముకుందస్యభీతావిరహకాతరాఃు। సమెతాస్సంఘశఃప్రొచురశ్రుముఖ్యొచ్యుతాశయాఃు॥ ౧౮॥ గొప్యఃు॥ అహొవిధాత స్తవనక్వచిద్దయాసంయొజ్యమైత్ర్యాప్రణయెనజెహినఃు। తాంశ్చాకృతార్థాన్వియునంక్యపార్థకంవిచెష్టితంతెభవకచెష్టితంయథా ॥ ౧౯ ॥ యస్త్వంప్రదర్శ్యాసితకుంతలావృతంముకుందవక్త్రంసకపొలమున్నసమ్ । శొకాపనొదస్మితలెశసుందరంకరొషిపారొక్ష్యమసాధుతెకృతమ్॥ ౨౦ ॥ క్రూరస్త్వమక్రూరసమాఖ్యయాస్మనశ్చక్షుర్హిదత్తంహరసెబతాజ్ఞవత్ । యెనైకదెశెఖిలసర్గసొష్ఠవంత్వదీయమద్రాక్షుమపాహరంత్యతఃు ॥ ౨౧ ॥ అరెనుజాస్యాఇతి ॥ తస్యశ్రీకృష్ణస్యానుధ్యానెననివృత్తాఅశెషాశ్చక్రుర్యాదివృత్తయొయాసాంతాఃు- ఇమంలొకం - దెహమపి సజానంతిస్మక్తాఇవెతి ॥ ౧౫॥ స్మరంత్యఇతి ॥ అపరాఃు స్త్రియఃు - శారెగిరఃు స్మరంత్యఃు - సంముముహుఃు - కథంభూతాఃు - అనురాగెణయత్స్మితం తెనఊరితాఃు హృదిస్పృశంతీతిహృదిస్పృశఃు ఋనొజ్ఞాఃు - చిత్రాణిపదానియాసుతాఃు ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ చింతయంత్యఇతి॥ విరహాణకాతరావిహ్వలాఃు - అచ్యుతెశయఃు చిత్తంయాసాంతాఃు॥ ౧౮ ॥ కృష్ణసంగతిం విధాయవిఘటయతీతి విధాతారఁప్రత్యెవమాక్రొశంత్య ఆహుఃు ॥ అహొఇతి॥ సైత్వాహితాచరణెన- ప్రణయెనస్నెహెనచ- అకృతార్థాఁఅస్మాన్ప్రభొగానపి-తాఁవియునఁక్షీవిధెయొజయసి - తస్మాన్నతావద్దయాబాలిశొపిత్వమిత్యాహుఃఅపార్థకమితి॥ ౧౯ ॥ విగ్రుఁతంచతవెఁకమేఁత్యాహుఃు ॥ యఇతి ॥ శొకమపనుదతీతి శొకాపనొదఃు - సచాహాస్యితలెశశ్చ- సూథహాసఃు - తెనసుందరంముకుందస్యవక్త్రం- సకృత్ప్రదర్శ్యఁపునస్తస్యపారొక్ష్యమకృథాంకరొషి- అతస్తవకృతంకర్మఁఅసాధునింద్యమిత్యర్థఃు॥౨౦ ॥ కించదత్తాపహరిత్వెనాతిక్రూరస్త్వమిత్యాహుఃు ॥ క్రూరఇతి ॥ వస్త్వక్రూరొహరతినాహమితిచెదతఆహుఃు - అక్రూరసమాఖ్యయెతి - నహ్యేవంకర్తుమన్యఃప్రభవతి - అతొనామంపరెణస్మర్తవ్యంత్వయెవాగతొసి - కృష్ణంహరామినయుష్మచ్ఛుభార్థినంచెత్- న-యెనత్వద్దత్తెనచక్షుషా - ముధుద్విషఃు- ఏకదెశెనై

త్రవక్రాదా - త్వదీయంసమగ్రంసృష్టిసైపుణ్యమత్రాత్మ్యదృష్టవత్యోవయం - తచ్చకుః - అయంభావః - తవసవకం రహస్యమస్మా
భిర్జ్ఞాతమితిఅమత్రేణవకృష్ణం వియోజయన్నస్మానంధీకరోష్టీతి॥ ౨౧ ॥ విధాతారంవిహాయపరస్పరమూచుః ॥ సనందసూనురితి॥ బ
లెతిఖెదె - క్షణభంగం అస్థిరం - సౌహృదంయస్యసః - గెహాదీక్షిహాయ - అర్థాసాక్షాత్ - తస్యైవదాస్యముపాగతాః - స్వకృతా తు
రాః తత్కృతెనైవస్మితాదినాచరవశా అపి - నఃఅస్మాన్నసమీక్షతె - నవంనవంప్రియంయస్యసః అతఏవం నివారయామ ఇతిభావః ॥
౨౨ ॥ సేష్యఊచుః ॥ సుఖమితి॥ వ్రజస్యతెఃశ్రీకృష్ణస్య - ముఖంపాస్యంతి ఆదరేణ ద్రక్ష్యంతి కధంభూతం - అపాంగెనసేత్రాం
తెనొత్కలితం ఉజ్జృంభితంస్మితమేవఆసవోయస్మిన్ తత్ - యద్వా-ఆపాంగొత్కలితస్మితెనాసవరూపం యస్మాత్ - తతశ్చపానంముఖ్య
మేవసంభావయంతి ॥ ౨౩ ॥ ననుస్త్రీణిదినాని తథాభవతునామ. తథాహ్యస్మాల్లెహాకృష్టఃపిత్రాది భిశ్చపరావర్తిత ఆగమిష్య
తీత్యాశంక్యాహుః ॥ తాసామితి ॥ హెఅబలాః - తాసాంముఖవన్మంజుభాషిత్వైర్వశీకృతచిత్తైః - తథా - తాసాం సలజ్జస్మితైర్విభ్ర
మైర్భ్రమక్ - పరావర్తిపిత్రాదిపరతంత్రొపి - యద్వా- వ్రజెపరెఅన్యెబంధవఃసంతియస్యసతథా మనస్వీధీరోపి - గ్రామ్యాఅవి
దగ్ధాః - నఃకధంప్రతియాస్యతెప్రత్యేష్యతినకధంచిదిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ కించ- అస్మదుత్సవభాజొన్యావివాద్యభవిష్యంతీత్యాహుః ॥
అద్యెతి ॥ తత్రపురె- దాశార్హదీనాందృశ ఃదృష్టైఃమహానుత్సొభవిష్యతెభవిష్యతి - యెదెవకీసుతంద్రక్ష్యంతి - తథాయెచాన్యెఅ

త్మ్యవయంమధుద్విషః ॥ ౨౧ ॥ సనందసూనుఃక్షణభంగసౌహృదస్మీక్షతెనస్స్వకృతామరాబత । వి
హాయగెహాన్స్వజనాన్సుతాన్పతీన్స్వదాస్యమద్ధొపగతానవ ప్రియః ॥ ౨౨ ॥ సుఖంప్రభాతార
జనీయమాశిషస్త్వాబభూవుఃపురయొషితాంధ్రువం।యాస్యంప్రవిష్టస్యముఖంవ్రజస్త్రెఃపాస్యం
త్యపాంగొత్కలితస్మితాసవమ్ ॥౨౩॥ తాసాంముకుంద మధుమంజుభాషితైర్గృహీతచిత్తఃపరవాన్
మనస్వ్యపి। కధంపునర్నఃప్రతియాస్యతెబలాగ్రామ్యాస్సలజ్జస్మితవిభ్రమైర్భ్రమన్ ॥ ౨౪॥ అద్య
ధ్రువంతత్రదృశొభవిష్యతె * దాశార్హభొజాంధకవృష్ణిసాత్వతామ్ । మహొత్సవశ్రీరమ
ణంగుణాస్పదంద్రక్ష్యంతియెచాధ్వనిదెవకీసుతమ్ ॥ ౨౫ । మైతద్విధస్యాకరుణస్యనామభూదక్రూర
ఇత్యెతదతీవదారుణః । యొసావనాశ్వాస్యసుమిషితంజనంప్రియాత్ప్రియంనెష్యతిపారమధ్వనః ॥
౨౬ । అనాద్రధీరెషసమాస్థితొరథంతమన్వమీచత్త్వరయంతిదుర్మదాః । గొపాఅనొభిస్థవిరైరుపెక్షితంనైవంచనొన్యప్రతికూలమీహతె ॥ ౨౭ ॥ నివారయామస్సముపెత్య మాధవంకింనొకరి
ష్యత్కులవృద్ధబాంధవాః। ముకుందసంగాన్నిమిషార్ధదుస్త్యజాద్దెవెనవిధ్వంసితదీనచెతసామ్॥ ౨౮॥
యస్యాస్సురాగలలితస్మితవల్గుమంత్రలీలావలొకపరిరంభణరాసగొష్ట్యామ్ । నీతాస్మనఃక్షణమివక్షణదావినాతంగొప్యఃకధంవ్వతితరెయుతమొరుమంతమ్॥ ౨౯ ॥ యొహ్నాఃక్షయెవ్రజమనంతసఖఃపరీతొగొపైర్విశఖురరజశ్ఛురితాలకస్రక్ । వెణుంక్వణన్స్మితకటాక్షనిరీక్షణెనచిత్తంక్షిణొతిమమ

ధ్వనిగచ్ఛంతంద్రక్ష్యంతి - తెహమపి దృశొభవిష్యంతీతి- యద్వా- దృశఇతిద్వితీయా- తెహందృశొనెత్రాణివమహొత్సవఃభవిష్యతెప్రా
ప్స్యంతి - స్వస్త్యధ్వస్యభవతెరాత్మనెపదిత్వాత్ ॥ ౨౫ ॥ అక్రూరఃశపంత్యఆహుః ॥ మైతి ॥ విషమవిధావిధానంకర్మయస్య అత
ఏవక్షణస్యాపిక్రూరఇతిశొభనంనామఅభూత్ - తత్రహెతుః - అతీవదారుణ ఇత్యాది - ప్రియాత్ప్రాణాదపి ప్రియతరంకృష్ణం - అ
ధ్వనఃపారంఅస్మద్దృగ్గొచరత్వాదతిదూరదెశంనెష్యతి ॥ ౨౬ ॥ అహొధిగస్మజ్జీవితమిత్యాహుః ॥ అనాద్రధీరితి ॥ అనాద్రాకతి
నాధీర్యస్యసః - తావదెవకృష్ణొరథమారూఢః - అస్యావినయమూలమ్యం - స్థవిరైశ్చొపెక్షితం - తెనివారయంతీత్యర్థఃకించ- వ్రజ
మెతి- అయంభావఃయద్యస్మాకంవ్రజెవసనమూలం భవేత్తర్హిఅస్మొన్నకశ్చిదెతెహంమధ్యె ప్రతిహన్యెత అకస్మాద్వ్రజపా తొవా
భవేత్ - అస్యాద్యాకించిదనిష్టంస్యాత్ - నతుకించిదస్తీతి॥ ౨౭॥ చరస్వరంసంమంత్ర్యసాహసాదుధిరుహ్యాహుః ॥ నివారయామసఇతి॥అక
రిష్యత్కింకరిష్యంతి - నిమిషార్ధదుస్త్యజాన్నుకుందసంగాద్విధ్వంసితాని వియొజితాని- అతఏవదీనాన్యతెతాంసియాసాంతాసాం- వి
వంభూతానామస్మాకంనమృత్యొరపిభయమిత్యర్థఃకించ॥ ౨౮॥ .....
ఇతొపిశారణాదెవ- అవశ్యంసాహసమెవాలంబనీయమిత్యాహుః ॥ యస్యెతి ॥ హొగొప్యః - యస్యలలితం- స్మితం- జల్పు- మం త్ర
శ్చ- లీలావలొకశ్చ- పరిరంభణంచ- అనురాగెణైతానియస్యాంరాసగొష్ఠ్యాంరాసక్రీడాసభాయాం - నఃఅస్మాభిః - క్షణదారాత్ర
యఃక్షణమివాసీత్తాభిఃతమముంకృష్ణంవినా - దూరంతంతమఃవిరహిణఃఖం - కధంనుఅతితరెమనకధంచిత్యర్థఃకించ

ఆస్తాంతమోఽతితరణం - జీవనమేవ కథం స్యాదిత్యాహుః ॥ య ఇతి ॥ అహ్నః క్షయే దినావసానే ఖురరజోభిశ్ఛురితా ధూసరా అలకాః స్రజశ్చ యస్య సః వ్రజం విశన్ స్మితేన యత్ కటాక్షనిరీక్షణం తేన - నశ్చిత్తం క్షిణోతి హరతి - అముం కృష్ణం వినా కథం భవేవ జీవేమేతి ॥ ౩౦ ॥ ఏవమితి ॥ కృష్ణే విషక్తాని మానసాని యాసాం సుస్వరముచ్చైః ॥ శ్లో ॥ క్రూరమక్రూరతః శ్రుత్వా కంసం కంసనిషూదనః । గోపీమనోరథారామస్స రామస్తత్పురం యయౌ ॥ శ్రీధరీయః ॥ ౩౧ ॥ స్త్రీణామితి ॥ తాః అనాదృత్య - కృతమైత్రాదికః - మైత్రం మిత్రదైవత్యం సంధ్యోపాసనం - తదాదికం కర్మ కృతం యేన సః ॥ ౩౨ ॥ గోపా ఇతి ॥ అన్వసజ్జంత అన్వగచ్ఛన్ ॥ ౩౩ ॥ గోప్య ఇతి ॥ అనురంజితాః పరావృత్య నిరీక్షణాదిభిః కించిదానందితాః - ప్రత్యాదేశం ప్రత్యాఖ్యానం ॥ ౩౪ ॥ తా ఇతి ॥ తప్యతీః సంతప్యమానాః - తాః - ఆయాస్య ఇతి శీఘ్రమాగమిష్యామీతి దూతవాక్యైః ॥ ౩౫ ॥ యావదితి ॥ కృష్ణమనుప్రస్థాపితా ఆత్మానశ్చిత్తాని యాభిస్తాః - లేఖ్యానీవ లేఖ్యమయపుత్రికా ఇవ నిశ్చలాః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ తత్రేతి ॥ వృక్షాణాం షండం సమూహముపవ్రజ్య ॥ ౩౯ ॥ అక్రూర ఇతి ॥ రథోపరి నివేశ్య ॥

తేనుకథంభవేమ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం బ్రువాణా విరహాతురా భృశం వ్రజస్త్రియః కృష్ణవిషక్తమానసాః । విసృజ్య లజ్జాం రురుదుస్స్మ సుస్వరం గోవింద దామోదర మాధవేతి ॥ ౩౧ ॥ స్త్రీణామేవం రుదంతీనాముదితే సవితర్యథ । అక్రూరశ్చోదయామాస కృతమైత్రాదికో రథమ్ ॥ ౩౨ ॥ గోపాస్తమన్వసజ్జంత నందాద్యాశ్శకటైస్తతః । ఆదాయోపాయనం భూరి కుంభాన్ గోరససంభృతాన్ ॥ ౩౩ ॥ గోప్యశ్చ దయితం కృష్ణమనువ్రజ్యానురంజితాః । ప్రత్యాదేశం భగవతః కాంక్షంత్యశ్చావతస్థిరే ॥ ౩౪ ॥ తాస్తథా తప్యతీర్వీక్ష్య స్వప్రస్థానే యదూత్తమః । సాంత్వయామాస వచనైరాయాస్య ఇతి దౌత్యకైః ॥ ౩౫ ॥ యావదాలక్ష్యతే కేతుర్యావద్రేణూ రథస్య చ । అనుప్రస్థాపితాత్మానో లేఖ్యానీవోపలక్షితాః ॥ ౩౬ ॥ తా నిరాశా నివవృతుర్గోవిందవినివర్తనే । అహాని నిన్యుర్గాయంత్యో విశోకాః ప్రియచేష్టితమ్ ॥ ౩౭ ॥ భగవానపి సంప్రాప్తో రామాక్రూరౌ తథా నృప । రథేన వాయువేగేన కాళిందీమఘనాశినీమ్ ॥ ౩౮ ॥ తత్రోపస్పృశ్య పానీయం పీత్వా మృష్టం మణిప్రభమ్ । వృక్షషండముపవ్రజ్య సరామో రథమావిశత్ ॥ ౩౯ ॥ అక్రూరస్తావుపామంత్ర్య నివేశ్య చ రథోపరి । కాళింద్యా హ్రదమాగత్య స్నానం విధివదాచరత్ ॥ ౪౦ ॥ నిమజ్య తస్మిన్ సలిలే జపన్ బ్రహ్మ సనాతనమ్ । తావేవాపశ్యదక్రూరో రామకృష్ణౌ సమన్వితౌ ॥ ౪౧ ॥ తౌ రథస్థౌ కథమిహ సుతావానకదుందుభేః । తర్హి స్విత్స్యందనే న స్త ఇత్యున్మజ్య వ్యచష్ట సః ॥ ౪౨ ॥ తత్రాపి చ యథాపూర్వమాసీనౌ పునరేవ సః । న్యమజ్జద్దర్శనం యన్మే మృషా కిం సలిలే తయోః ॥ ౪౩ ॥ భూయస్తత్రాపి సోఽద్రాక్షీత్ స్తూయమానమహీశ్వరమ్ । సిద్ధగంధర్వపతిభిరసురైర్నతకంధరైః ॥ ౪౪ ॥ సహస్రశిరసం దేవం సహస్రఫణమౌళినమ్ । నీలాంబరం బిసశ్వేతం శృంగైః శ్వేతమివ స్థితమ్ ॥ ౪౫ ॥ తస్యోత్సంగే ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ । పురుషం*చతుర్భుజం శాంతం పద్మపత్రాయతేక్షణమ్ ॥ ౪౬ ॥ చారుప్రసన్నవదనం చారుహాసనిరీక్షణమ్ । సుభ్రూన్నసం చారుకర్ణం సుకపోలారుణాధరమ్ ॥ ౪౭ ॥ ప్రలంబపీవరభుజం తుంగాంసోరస్స్థలశ్రియమ్ । కంబుకంఠం నిమ్ననాభిం వలిమత్పల్లవోదరమ్ ॥ ౪౮ ॥ బృహత్కటితటశ్రోణికరభోరుద్వయాన్వితమ్ । చారుజానుయుగం చారుజంఘాయుగళసంయుతమ్ ॥ ౪౯ ॥ తుంగగుల్ఫారుణనఖవ్రాతదీధితిభిర్వృతమ్ । నవాంగుల్యంగుష్ఠదలైర్వి-

౪౦ ॥ నిమజ్యేతి ॥ బ్రహ్మ వేదం - జపన్ ॥ శ్లో ॥ క్వేమౌ బాలౌ క్వ తౌ మల్లావితి శంకితచేతసే । అక్రూరాయ జలే రూపమత్యాశ్చర్యం వ్యదర్శయత్ - శ్రీధరీయాయం శ్లోకః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ భూయ ఇతి ॥ సిద్ధాదిభిః స్తూయమానం ॥ ౪౪ ॥ సహస్రేతి ॥ సహస్రం శిరాంసి యస్య తం - సహస్రఫణేషు మౌళయో ఽస్య సంతీతి తథా తం - నీలం అంబరం యస్య తం - బిసవత్ కమలకందవత్ శ్వేతం - శృంగైః శిఖరైః శ్వేతం - కైలాసమివ స్థితం ॥ ౪౫ ॥ తస్యేతి ॥ తస్యోత్సంగే కుండలీకృతదేహార్ధే - విలోక్యేత్యేకాదశశ్లోకే నాన్వయః ॥ ౪౬ ॥ చార్వితి ॥ శోభనే భ్రువౌ యస్య - ఉన్నతా నాసికా యస్య - తం చ తం చ ॥ ౪౭ ॥ ప్రలంబేతి ॥ తుంగావంసౌ యస్య - ఉరస్స్థలే శ్రీర్యస్య - తం చ తం చ - వలిమత్పల్లవోదరం - వలయః తిర్యఙ్నిమ్నా రేఖా యస్య సంతి తద్వలిమత్ - తచ్చ తత్పల్లవవత్ - అశ్వత్థదళసదృశముదరం యస్య తం ॥ ౪౮ ॥ బృహదితి ॥ కటితటం చ శ్రోణిశ్చ - కరభసదృశమూరుద్వయం చ - బృహచ్చ - తత్కటితటశ్రోణికరభోరుద్వయం చ - తేనాన్వితం - యద్వా బృహద్భ్యాం కటితటశ్రోణిభ్యాం - కరభోరుద్వయేన చాన్వితం ॥ ౪౯ ॥ తుంగేతి ॥ తుంగౌ ఈషదున్నతౌ గుల్ఫౌ అరుణనఖవ్రాతశ్చ తేషాం దీధితిభిః తథా-

గురుపుత్రమితి ॥ నిజంకర్మైవనిబంధనంయస్యతం - తథాభూతమపి మదాజ్ఞాపురస్కారేణఆనయతస్తేనదోషభిత్యర్థః॥౨౮॥ ౨౯॥ సమ్యగితి ॥ వత్సేతిప్రాథాన్యేన ఏకస్యసంబోధనం - గురోర్నిక్రయఃగురుదక్షిణా - యుష్మద్విధగురోఃకామానాంమధ్యేకానుకామోవశిష్యతేనకోపీతి॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ గురుణేతి ॥ అనిలవద్బలంహోయస్యతేన - వజ్రనోమేఘుఃతద్వన్నినదోయస్యతేన ॥ ౩౨॥ సమనంగన్నితి ॥ నష్టంఅదృష్టంతత్పునలబ్ధంనయాభిస్తాఇవేతి ॥ ౩3 ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో ॥ షట్చత్వారింశకేహ్యస్మిన్ముద్ధవంప్రేష్యతద్గిరా । యశోదానందయోశ్చక్రేకృష్ణశ్శోకాపనోదనమ్ ॥ కామచారంద్విజాతిస్సన్ పతిత్యజ్యాతిసంయతః। గురోర్జ్ఞానమనుప్రాప్యసఖ్యాగోపీరుపాదిశత్ ॥ గోపీనాంసాంత్వనమతిరహస్యంసన్నతంత్రిహోద్ధవమితి తదర్థముద్ధవంవిశినష్టి ॥ వృష్ణీనామితి ॥ ప్రవరఃఉచ్చకులత్వాత్ - మంత్రీవిశ్వాసాస్పదత్వాత్ శ్రీకృష్ణస్య అతివల్లభత్వాద్యాదవైర్వృష్ణిభిశ్చాదరణీయః- బుద్ధిసత్తమఃబుద్ధ్యాఅతిశ్రేష్ఠః ॥ ౧॥ ॥ 3॥ గోపీనాం విశేషతస్సందేశకారణమాహ ॥ తాఇతి ॥ మయ్యేవమనంకల్పా

గురుపుత్రమిహానీతంనిజకర్మనిబంధనమ్।ఆనయస్వనుహోభాగమచ్ఛాసనపురస్కృతః॥ ౨౮॥ తథేతితే సోపనీతంగురుపుత్రంయమాత్తమా। దత్వాస్వగురవేభూయోవృణీష్వేతితమూచతుః॥ ౨౯॥ గురుః॥ సమ్యక్సంపాదితోవత్సభవద్భ్యాంగురునిష్క్రయః । కోనుయుష్మద్విధగురోఃకామానామవశిష్యతే ॥ ౩౦ ॥ గచ్ఛతంస్వగృహంవీరాకీర్తిర్వామస్తుపావనీ ॥ ౩౧ ॥ గురుణైవమనుజ్ఞాతౌరథేనానిలరంహసా । ఆయాతాంస్వపురంతాతపర్జన్యనినదౌవై ॥ ౩౨ ॥ సమనంద్యప్రజాస్సర్వాఃకృష్ణరామజనాదనౌ । అపశ్యంత్యోబహ్వహోనినష్టలబ్ధధనాఇవ॥ ౩3 ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-పంచచత్వారింశోధ్యాయః.

గోకులంప్రతిఉద్ధవప్రేషణాదికథాప్రారంభఘుట్టః.

శ్రీశుకః॥ వృష్ణీనాంప్రవరోమంత్రీకృష్ణస్యదయితస్సఖా । శిష్యోబృహస్పతేస్సాక్షాదుద్ధవోబుద్ధిసత్తమః॥ ౧॥ తమాహభగవాన్ప్రేష్ఠంభక్తమేకాంతినంక్వచిత్ ।గృహీత్వాపాణినాపాణింప్రపన్నార్తిహరోహరిః॥ ౨॥ గచ్ఛోద్ధవవ్రజంసౌమ్యపిత్రోర్నఃప్రీతిమావహ గోపీనాంమద్వియోగాధిమత్సందేశైర్విమోచయ॥ 3॥ తామన్మనస్కామత్ప్రాణామదర్థేత్యక్తదైహికాః। మామేవదయితంప్రేష్ఠమాత్మానంమనసాగతాః॥ ౪॥ యేత్యక్తలోకధర్మాశ్చమదర్థేతాన్బిభర్మ్యహమ్॥౫॥ మయితాఃప్రేయసాంప్రేష్ఠదూరస్థేగోకులస్త్రియః । స్మరంత్యోంగవిమూహ్యంతివిరహౌత్కంఠ్యవిహ్వలాః॥ ౬ ॥ ధారయంత్యతికృచ్ఛ్రేణప్రాయఃప్రాణాన్కథంచన । ప్రత్యాగమనసందేశైర్వల్లవ్యోమేమదాత్మికాః॥ ౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తఉద్ధవోరాజన్సందేశంభర్తురాత్మనఃఆదాయరథమాస్థాయప్రయయౌనందగోకులమ్॥౮॥ ప్రాప్తోనందవ్రజంశ్రీమాన్నిమ్లోచతివిభావసౌ।ఛన్నయానఃప్రవిశతాంపశూనాంఖురరేణుభిః ॥ ౯ ॥ వాశితార్థేభియుక్తేన రథేనాదితసూనునా।తావంతీభిశ్చవాశ్రాభిరుధోభారైస్సవత్సకాః॥ ౧౦॥ఇతస్తతోవిలంఘద్భిర్గోవత్సైర్మండితంసితైః। గోదోహశబ్దాభిరవేణుహుంకృతైః॥ ౧౧॥ కృష్ణలీలాగీతానాంనిఃస్వనేనానుమోదితం। హంసకారండవాకీర్ణైరుపకూజజ్జలాశయైః॥ ౧౨॥ నీలపీతహరిద్రాభిర్లోహితైర్ధూమ్రకర్బురైః। నానాధాతుభిరద్రీంద్రోయత్రచిత్రధరోహరిః॥ ౧౩॥ మయూరకోయష్టిభృద్భిర్నటనృత్యగతీరనుకుర్వతా। సమదైరిభరాజేనహరిణీయూథయూథపైః॥ ౧౪॥ వనరాజీర్లతాశ్చాపిప్రావృణ్నవదలోత్పలైః। మధువ్రతైర్జుష్టగంధాన్వీక్షంతీరతిహర్షితః॥ ౧౫॥ ప్రాప్తంశరదమాలక్ష్యహంసాలోకసరోజయోః। శ్రీమద్వృందావనంసర్వఋతులక్ష్మ్యాపరీవృతమ్॥ ౧౬॥ దదర్శకృష్ణోనిర్ముక్తంకాలేనోపశమంగతమ్। కామినాంపరమంసాక్షాన్మన్మథస్యమనోభవమ్॥ ౧౭॥ పుష్పితాటవీంతత్రకోకిలాకులషట్పదామ్। గాయన్మయూరనృత్యంతంయదుపుంగవనందనమ్॥ ౧౮॥ దృష్ట్వాతమాగతంకృష్ణోగోపాశ్చప్రేమనిర్వృతాః। ఉపసంగమ్యవిధివత్పరిష్వజ్యాభినందనమ్॥ ౧౯॥ పృష్టాశ్చానామయంస్వేషుపరేణాభిన్నసౌహృదాః। నిరూప్యరామమాసీనంగోపాస్తత్పాదయోర్ముదా॥ ౨౦॥ కృష్ణోగురుకులేవాసంసాదరంగురుమాదృతమ్। సుఖోపసృత్యపప్రచ్ఛసౌమ్యదేహేతిసాదరమ్॥ ౨౧॥ అపిస్మరథనోయూయంస్వానాంస్వానాంగృహాన్సతీః। అపిగ్రామ్యాణిమిత్రాణిబంధూనాంచాపిసత్తమాః॥ ౨౨॥ అపిజంతూపకరణాదుర్గాటవ్యాదిషుక్వచిత్। అపిస్మరథనోయుష్మత్పోషణంగాస్సుతానివ॥ ౨3॥ అపిధర్మేణవర్తధ్వేమహారాజేనధర్మవిత్। అపిదండంనయత్యంగసాధుభ్యోదండధృన్నృపః॥ ౨౪॥ అపిప్రజాభ్యోధర్మేణపితృవద్బంధుధర్మకృత్। యాన్నోనిజానామత్వాసీత్ప్రాణవృత్తిమదాత్పురా॥ ౨౫॥ అపిప్రేష్ఠస్సుహృన్నోయోగతోయోగవిత్తమః। ఆరాధనాయసర్వేషాంభగవాన్సాత్వతామపి॥ ౨౬॥ అపిమయ్యనపత్యేనమాతాపిత్రోర్మదాత్మనోః। అపిస్మరతిపుత్రస్యమత్కృతంమతిమాన్కవిః॥ ౨౭॥ అపిమందస్యసఖ్యేనగుణసంగాదసాధోరపి। కృతజ్ఞఃసుహృదాభావంనకశ్చిదపివిస్మరేత్॥ ౨౮॥ అపినస్సుకృతంధర్మంయశఃకీర్తిమలంకృతమ్। కరోతివిదుషాంవాదాన్సభాసుపరిమార్జితాన్॥ ౨౯॥ అపిమాతరమస్మాకంసకృదర్హతిసత్కృతిమ్। అపిస్మరతిరామోనోభ్రాతాసుహృదమీక్షణమ్॥ ౩౦॥ అపిశత్రుభిరుద్విగ్నంభువోభారాయణంమహత్। అవతీర్యయదోర్వంశేభగవాన్హరిరీశ్వరః॥ ౩౧॥ అపిగోష్వబ్రాహ్మణేషుసాధూనాంసత్కృతేషుచ। ఆత్మనిచాత్మజైర్మిత్రైరనఘేష్వఘనాశనమ్॥ ౩౨॥ అపిమయ్యనపాయిన్యశరణ్యేసురవందితే। దేవేనారాయణేపూర్ణేభక్తిర్భవతినస్సతీ॥ ౩3॥ ఏతాస్సాస్సఖీనాంవైకృష్ణోగోపీరహస్సఖః। పప్రచ్ఛపరమప్రీతఃప్రహసన్తత్కృతాంజలీన్॥ ౩౪॥ అపిస్మరంతిసుశ్రోణ్యఃస్వపతీన్సుతాన్సఖీన్। గృహాన్సవ్రీడహాసౌదార్ద్రలలితాపాంగవీక్షితాన్॥ ౩౫॥ అపిమాతరమస్మాకమసకృత్పుత్రవత్సలా। యాసౌగోపీనసామాన్యాదస్మాన్బిభ్రదపత్యవత్॥ ౩౬॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౩౭॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౩౮॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౩౯॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪౦॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪౧॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪౨॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪3॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪౪॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪౫॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪౬॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪౭॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪౮॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౪౯॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫౦॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫౧॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫౨॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫3॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫౪॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫౫॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫౬॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫౭॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫౮॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౫౯॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬౦॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬౧॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬౨॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬3॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬౪॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬౫॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬౬॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬౭॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬౮॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౬౯॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭౦॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭౧॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭౨॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭3॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭౪॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭౫॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭౬॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭౭॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭౮॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౭౯॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮౦॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮౧॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮౨॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮3॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮౪॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮౫॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮౬॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮౭॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮౮॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౮౯॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯౦॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯౧॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯౨॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯3॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯౪॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯౫॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯౬॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯౭॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯౮॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౯౯॥ అపిస్మరంతిధనదాన్భ్రాతౄన్నఃపితరంచసా। అపిమాంతనయోనోయంకంసమేవాసురాధమమ్॥ ౧౦౦॥

త్రైగోవృషైర్నాదితం- వాశ్రాభిఃధేనుభిః స్వవత్సకాన్ ప్రతి ॥ ౧౦ ॥ ఇతస్తతఇతి ॥ విలంఘద్భిరుత్పతద్భిఃగోదోహశబ్దైఃసహాభి తోరవాఃముంచమాముంచనయఆనయగృహాణదేహీత్యాదయోయస్మిన్తత్- వేణూనాంనిస్వనేనచ ॥౧౧॥ గాయంతీభిరితి ॥ గాయంతీభి గోపీభి గోపైశ్చసువిరాజితం॥ ౧౨ ॥ అగ్నీతి ॥ అగ్న్యర్కాద్యర్చనాన్వితైః గోపగృహైః ధూపదీపాదిభిశ్చమనోరమం ॥ ౧౩ ॥ సర్వతఇతి ॥ షండాస్సమూహాః ॥ ౧౪ ॥ తమితి ॥ అర్చయత్ పూజయామాస ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ దిష్ట్యేతి ॥ సాధూనామిత్యాదికమవా ణిషష్ఠీ ॥ ౧౮ ॥ అపీతి ॥ గావోగాః - గిరింగోవర్ధనం ॥ ౧౯ ॥ అపీతి॥ అప్యాయాస్యతిఆగమిష్యతి కిం ॥ ౨౦ ॥ శ్రీకృష్ణోపకారస్మ రణాదిభిరనుపమానందేనాభిభూయమాన ఆహ ॥ దవాగ్నేరితి ॥ వాతాద్వర్షాచ్చేతి వృషాత్సర్పాచ్చేతిఅన్యేభ్యఃదురతిక్రమేభ్యోమృ త్యుభ్యఃశ్రీకృష్ణేనరక్షితాఃస్మః ॥ ౨౧ ॥ కించ ॥ స్మరతామితి ॥ లీలయాఅపాంగేననిరీక్షితం- అంగహేఉద్ధవ ॥ ౨౨ ॥ న కేవలంశిథిలా

శబ్దాభిరవం వేణూనాంనిస్వనేనచ॥ ౧౧॥ గాయంతీభిశ్చకర్మాణిశుభానిబలకృష్ణయోః।స్వలంకృతాభి
గోపీభిర్గోపైశ్చసువిరాజితమ్॥ ౧౨॥ అగ్న్యర్కాతిథిగోవిప్రపితృదేవార్చనాన్వితైః।ధూపదీపై
శ్చమాల్యైశ్చగోపావాసైర్మనోరమమ్॥ ౧౩॥ సర్వతఃపుష్పితవనంద్విజాళికులనాదితమ్। హంస
కారండవాకీర్ణైఃపద్మషండైశ్చమండితమ్॥ ౧౪॥ తమాగతంసమాగమ్యకృష్ణస్యానుచరంప్రియమ్।
నందఃప్రీతఃపరిష్వజ్యవాసుదేవధియార్చయత్। ౧౫॥ భోజితంపరమాన్నేనసంవిష్టంకశిపౌసుఖమ్।
గతశ్రమంపర్యపృచ్ఛత్పాదసంవాహనాదిభిః॥ ౧౬॥ కచ్చిదంగమహాభాగసఖానశ్శూరనందనః।ఆస్తే
కుశల్యపత్యాద్యైర్యుక్తోముక్తస్సుహృద్వృతః। ౧౭ ॥ దిష్ట్యాకంసోహతఃపాపఃసానుగఃస్వేనపాప్మ
నా। సాధూనాంధర్మశీలానాంయదూనాంద్వేష్టియస్సదా॥ ౧౮ ॥ అపిస్మరతినఃకృష్ణోమాతరంసుహృద
స్సఖీన్। గోపాన్వ్రజంచాత్మనాథంగావో*బృందావనంగిరిమ్॥ ౧౯ ॥ అప్యాయాస్యతిగోవిందః
స్వజనాన్సకృదీక్షితుమ్।కర్హిద్రక్ష్యామతద్వక్త్రంసునాసంసుస్మితేక్షణమ్॥ ౨౦॥ దవాగ్నేర్వా
తవర్షాచ్చవృషసర్పాచ్చరక్షితాః। దురత్యయేభ్యోమృత్యుభ్యఃకృష్ణేనసుమహాత్మనా॥ ౨౧॥ స్మర
తాంకృష్ణవీర్యాణిలీలాపాంగనిరీక్షితమ్। హసితంభాషితంచాంగసర్వానఃశిథిలాఃక్రియాః॥ ౨౨॥ సరి
చ్ఛైలవనోద్దేశాన్ముకుందపదభూషితాన్।ఆక్రీడానీక్షమాణానాం మనోయాతితదాత్మతామ్॥
౨౩ ॥ మన్యేకృష్ణంచరామంచప్రాప్తావిహసురోత్తమౌ।సురాణాంమహదర్థాయగర్గస్యవచనం
యథా॥ ౨౪॥ కంసంనాగాయుతప్రాణంమల్లౌగజపతింతథా। అవధిష్టాంలీలయైవపశూనివమృగా
ధిపః॥ ౨౫॥ తాళత్రయంమహాసారంధనుర్యష్టిమివేభరాట్। బభంజైకేనహస్తేనసప్తాహమదధాద్గి
రిమ్॥౨౬॥ ప్రలంబధేనుకారిష్టతృణావర్తబకాదయః।దైత్యాస్సురాసురజితోహతాయేనేహలీలయా॥
౨౭ । శ్రీశుకః॥ఇతిసంస్మృత్యసంస్మృత్యనందఃకృష్ణానురక్తధీః। అత్రుకంఠోభవత్తూష్ణీం ప్రేమప్ర
సరవిహ్వలః ॥ ౨౮ ॥ యశోదావర్ణ్యమానానిపుత్రస్యచరితానిచ। శృణ్వంత్యశ్రూణ్యవాస్రాక్షీ
త్స్నేహస్నుతపయోధరా॥ ౨౯ ॥ తయోరిత్థంభగవతికృష్ణేనందయశోదయోః। వీక్ష్యానురాగంపర
మంనందమాహోద్ధవోముదా॥ ౩౦॥ ఉద్ధవః॥ యువాంశ్లాఘ్యతమౌనూనం దేహినామిహమానద।
నారాయణేఖిలగురౌయత్కృతామతిరీదృశీ॥ ౩౧॥ఏతౌహివిశ్వస్యచబీజయోనీరామోముకుందఃపురుషః

ఏవ కింతుశనైరుపరమంతీత్యాహ॥సరిదితి॥సరితశ్చశైలాశ్చవనోద్దేశాశ్చతాన్ - ఆక్రీడాన్ క్రీడాస్థానాని॥౨౩॥మన్యఇతి॥సురాణామర్థా య- మహద్గంభీరం- గర్గస్యవచనంయథా ॥ ౨౪ ॥ న కేవలంతద్వచనానుసారేణైవవ్యవహారసంబధాదపీత్యాహ ॥ కంసమితి ॥ ౨౫॥ తాళత్రయమితి ॥ ఇభరాట్ యష్టిమివ- తాళత్రయప్రమాణంధనుః బభంజ ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ అఖిలగురుత్వమేవజ నకత్వేననియంతృత్వేనచాహ ॥ ఏతావితి॥ రామోముకుందశ్చైతౌ విశ్వస్యబీజయోనీనిమిత్తోపాదానే ననుపురుషప్రధానయోర్బీజయో నిత్వంప్రసిద్ధమతఆహ - పురుషఃప్రధానమితి - పురుషోంశఃప్రధానంశక్తిః అతఃప్రధానపురుషావప్యేతావేవేత్యర్థః - ఏవంజనక త్వముక్తం కించ - అన్వీయభూతేషుభూతేష్వనుప్రవిశ్యభూతానాంమధ్యేతదుపహితస్యవిలక్షణస్యనానాభేదస్యజ్ఞానస్యచజీవస్యచ ఈశాతేఈశ్వరానియంతారాభవతఃకుతఃపురాణౌఅనాదీఅనాదిత్వాత్కారణత్వంతతశ్చనియంతృత్వమిత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ననుసృష్ట్యాదిక

నవాఃకోమలాఃఅంగుళ్యఃఅంగుష్ఠేచతాన్యేవదళానితైశ్చవిలసచ్ఛోభమానంపాదపంకజంయస్యతం॥౫౦॥ మహాహేతి॥మహాహారాఃసుమణివ్రాతాఃమేఖలాస్తైఃకిరీటాదిభిఃకటకాంగదైఃకటిసూత్రబ్రహ్మసూత్రహారనూపురకుండలైఃకౌస్తుభంవనమాలినంశ్రీవత్సవక్షసంభాజత్కౌస్తుభంవనమాలినం॥౫౨॥ సునందనందప్రముఖైఃపార్షదైస్సనకాదిభిఃసురేశైర్బ్రహ్మరుద్రాద్యైర్నవభిశ్చద్విజోత్తమైఃస్తూయమానంపృథగ్భావైర్వహోభిరమలాత్మభిఃశ్రియాపుష్ట్యాగిరాకీర్త్యాకాంత్యాతుష్ట్యేలయోర్జయావిద్యయావిద్యయాశక్త్యామాయయాచనిషేవితమ్॥౫౫॥ విలోక్యసుభృశంప్రీతోభక్త్యాపరయుయాయుతఃహృష్యత్తనూరుహోభావపరిక్లిన్నాక్ష్మలోచనఃగిరాగద్గదయాస్తోష్యన్తత్పాదమాలంబ్యసాత్త్వతఃప్రణన్యమూర్ధ్నావహితఃకృతాంజలిపుటశ్శనైఃశ్రీశుక ఉవాచ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఎకోనచత్వారింశోధ్యాయః

అక్రూరకృత శ్రీకృష్ణస్తుతిః.

అక్రూరఃనతోస్మ్యహంత్వాఖిలహేతుహేతుంనారాయణంపూరుషమాద్యమవ్యయమ్।యన్నాభిజాతాదరవిందకోశాద్బ్రహ్మావిరాసీన్యతఎషలోకఃభూస్తోయమగ్నిఃపవనఃఖమాదిఃమహానజాదిర్మనఇంద్రియాణిసర్వేంద్రియార్థావిబుధాశ్చసర్వేయేహేతవస్తేజగతోంగభూతాఃనైతేస్వరూపంవిదురాత్మనస్తేఅజాదయోన్యాత్మతయాగృహీతాఃఅజోనుబద్ధస్సగుణైర్గుణాత్మాత్వంవేదనతేస్వరూపమ్ ౩ త్వాంయోగినోయజంత్యధ్వరుపూరుషమీశ్వరమ్।సాధ్యాత్మం

బ్రహ్మాఆవిరాసీత్ యతోబ్రహ్మాణఃకథంక్రియతే - అహమేవాన్యత ఉత్పన్నఃతత్పరతంత్రశ్చేతిచేద్తాహ్యశంక్య - తవైహమాయాయత్వాత్పారమార్థ్యంతు - నకోపివేదేత్యాహ॥ నేతి॥ ఏతేఅజాఆదిదేవ్యోపాంతే - ఆత్మనస్తేస్వరూపంనవిదుఃఆనాత్మతయాజడత్వేనకారణేన-జడత్వేహేతుఃగృహీతాఃప్రత్యక్షాదిభిర్దృష్టాఃనహ్యజడోహృద్గోచరఇతిభావఃనసుజడాఃమాంమాజానంతు - జీవస్తుజ్ఞాస్యతీత్యతఆహ - అజఇతి - సఅజోబ్రహ్మాపి - అజాయాసుణైరనుబద్ధఆవృతఃగుణాతీతంతేస్వరూపంనవేద-అతఃఅన్యఃకుతోజ్ఞాస్యతీతి - యద్వాప్రకృత్యాదయఃఆత్మనఃస్వరూపం - తవస్వరూపంనవిదుఃజడత్వాత్తేహిజీవస్తుతాఆత్మానంచవేత్తి - నపునస్తత్స్వరూపమితియథోక్తం - హంసగుహ్యే॥ శ్లో॥ దేహాసవోమోహనవోభూతమాత్రాఃశాస్త్రంమమాచ్యంచవిదుఃపరంయత్।సర్వంపుమాన్వేదగుణాంశ్చతద్జ్ఞానవేదసర్వజ్ఞమచంతమాడఇతి॥ ౩॥ నమయిదేహేపినజానంతి - కింతర్హ్యంతఃసంసారనివృత్తిర్జీవానామిత్యాశంక్య - సాక్షాదగోచరత్వేపిమేనఆభజాంత్యంగమోహ్యాసీత్యాహుఃతామిమితి॥ హారణ్యగర్భాదయఃఅధ్యాత్మాధిభూతాధిదైవసంజ్ఞిణంపూర్ణమహాపురుషం - తదంతర్యామిస్వరూపంఈశ్వరంనిజంతారంచ - యజంతిస్మ తదేవంసాంఖ్యయోగావేకీకృత్యోక్త్వా త్రయీమూగర్భం

కర్మజ్ఞానభేదేన వ్యవస్థితిద్వాభ్యాం ॥ త్రయ్యాచేతి ॥ వైతానికాఃకర్మణ్యోగినఃత్వాంవైత్వామేవ - యజంతి-నను-తేఽపింద్రవరు
ణవాయ్వాదీన్యజంతే-నతుమామిత్యతఆహ - నానేతి - నానావజ్రహస్తాదీనిరూపాణియేషాంతే - యేఅమరాస్తేషామాఖ్యయానామ్నా
త్వామేవయజంత్యతి - అయంభావః - ఇంద్రవరుణాదిమూర్తీరింద్రాదయఃసవైకశ్వర్యాద్బ్రహ్మాద్యాంతే - నచనవేశ్వరాజహ వ
స్యంభవంతి - అతోనానాభేదేనత్వామేవయజంత్యతి - తథాచశ్రుతిః॥ శ్రు॥నప్రథమస్యంకృ[illegible]శ్వకర్మా- సప్రథమోమిత్రో వ
రుణోఅగ్నిః - సప్రథమోబృహస్పతిశ్చికిత్వాన్ - తస్మాదింద్రాయసుతమాజుహోమీతి॥ ౫ ॥ ఏకమితి ॥ జ్ఞానయజ్ఞేనసమాధినా ॥ ౬ ॥
సాంఖ్యయోగత్రయీమూర్తీరుక్తాః- వైష్ణవశైవమూర్తీనాహద్వయేన ॥ అన్యేచేతి॥ సంకర్షణాత్మానంవైష్ణవశైవదీక్షయా దీక్షి
తాస్సంతః - తేత్వయా- అభిహితేనపాంచరాత్రవిధినా - త్వన్మయాఃత్వన్మయత్వాత్వాంచింతయంతః- త్వదేకప్రధానాఇతివా
క్యాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్ననిరుద్ధభేదేనబహురూపం - నారాయణరూపేణైవమూర్తీఃకల్పంచ - త్వామేవయజంతి॥ ౭ ॥ త్వామితి ॥
బహ్వాచార్యవిభేదేనేతినానాభేదశైవపాశుపతాదిమూర్తేణ॥ ౮ ॥ యేపిహ్యదేవతాభక్తాఃతేపిత్వామేవయజంత్యాహ ॥ సర్వ
దేవేతి॥హేసర్వదేవమయ-నన్వేతేపరస్పరదేవతాధిక్షేపకలహావ్యాకులచిత్తాఃకథంనామేవయుజంత్యుచ్యతే - తత్రాహ- యద్యప్య
స్యధియ ఇతిబుద్ధిమాత్రభేదాన్నవస్తుభేద ఇత్యర్థఃకిం ॥ ౯ ॥ తస్మాత్సిద్ధేఽపిగౌణ్యాదైక్యే - పర్యవసన్యంలీఢనదృష్టాంతమాహ ॥ య
థేతి ॥ అద్రయస్సకాశాత్ప్రవ[illegible]తఃప్రభవంతి- యాఃనద్యఃతాఃపునఃసముద్రం[illegible]బహుస్రోతసస్సత్యఃసర్వతస్సంభు

సాద్గిభూతంచసాధిదైవంచసాధవః ॥ ౫ ॥ త్రయ్యాచవిద్యయా[illegible]వైతానికాద్విజాఃయ
జంతేవివిధైర్యజ్ఞైర్నానారూపామరాఖ్యయా ॥ ౫ ॥ ఏకేత్వాఖిలదేవత్వ[illegible]సమస్యోపశమంగతాః ।
జ్ఞానినోజ్ఞానయజ్ఞేనయజంతిజ్ఞానవిగ్రహమ్ ॥ ౬ ॥ అన్యేచసంస్కృతాత్మానోవిధినావిహితేనతే ।
యజంతితత్వన్మయాస్త్వాంవైబహుమూర్త్యేకమూర్తికమ్ ॥ ౭ ॥ త్వామేవాన్యేశివోక్తేనమార్గేణశివ
రూపిణమ్ । బహ్వాచార్యవిభేదేనభగవత్సముపాసతే ॥ ౮ ॥ సర్వఏవయజంతితాంసర్వదేవమయేశ్వరమ్ । యేనానాదేవతాభక్తాయద్యప్యన్యధియఃప్రభో ॥ ౯ ॥ యథాద్రిప్రభవానద్యఃపర్జన్యాపూరితావిభో ।విశంతిసర్వతస్సింధుంతద్వత్త్వాంగతయోంతతః ॥ ౧౦ ॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిభవతఃప్రకృతేర్గుణాః । తేషుహిప్రాకృతాఃప్రోతాఆబ్రహ్మస్థావరాదయః ॥ ౧౧ ॥ తుభ్యంనమస్తేవిషక్తదృష్టయేసర్వాత్మనేసర్వదియాంచసాక్షిణే । గుణప్రవాహోయమవిద్యయాకృతస్వేషువైతత్ప్రవతర్తతేదేవనృతిర్యగాత్మసు ॥ ౧౨ ॥ అగ్నిర్ముఖంతేవనిరంఘ్రిరీక్షణంసూర్యోనభోనాభిరధోదిశశ్శ్రుతిః ।
ద్యౌఃకంసురేంద్రాసవభాహవోర్ణవాఃకుక్షిర్మరుత్ప్రాణబలంప్రకల్పితమ్ ॥ ౧౩ ॥ రోమాణివృక్షౌషధయశ్శిరోరుహామేఘాఃపరస్యాస్థినఖానితేద్రయఃనిమేషణంరాత్ర్యహనీప్రజాపతిర్మేఢ్రస్తువృష్టిస్తవవీర్యమిష్యతే॥ ౧౪॥ త్వయ్యవ్యయాత్మన్కపురుషేప్రకల్పితాలోకాస్సపాలాబహుజీవసంఘాః ।

మేవవిశంతియథాతద్వత్ ఏతాగతయఃమూర్తీఃఅంతస్త్వామేవవిశంతీతి ॥ ౧౦ ॥ అత్రహేతుమాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ భవతఃశక్తేర్మాయాప్రకృతిః - తస్యాస్సత్త్వాదయోగుణాఃతతఃప్రాకృతాఃప్రకృతికార్యోపాధయఃబ్రహ్మపర్యంతాఃస్థావరాదయోజీవాఃతోపాధిద్వారాతేషుగుణేషుప్రోతాఃప్రవిష్టాఃతేచప్రకృతాసూచత్వయీతిఅతఃక్రమేణోపాధిలయాత్సర్వేపితేత్వామేవప్రవిశంతీతి
యద్వా భవతఃప్రకృతేర్గుణేషుప్రోతాఃబ్రహ్మాదయోభవద్వ్యతిరిక్తానసంతి -అతస్త్వమేవసర్వదేవమయఇతి॥౧౧॥నచభవతఃప్ర
కృతేరితివదక్షమమపిప్రకృతిసంబంధంబ్రవీషి - తతశ్చతేషాంమమచకోవిశేషస్యాద్వితీయాశంక్యవిశేషమాహ ॥ తుభ్యమితి॥ అవిషక్త
దృష్టయేఅవిలిప్తబుద్ధయే- కుతఃసర్వాత్మనేస్వవ్యతిరిక్తాభావాదవిషక్తదృష్టిస్త్వమిత్యర్థఃకించసర్వధియాంసాక్షిణేసర్వబు
ద్ధిసాక్షీత్వాన్నక్వాపిబుద్ధిలేపఇత్యర్థఃఇతరథాతుసంసరంతీత్యాహ - గుణప్రవాహఇతి - దేవనృతిర్యంచఆత్మానోయేహంతేషు దే
వాదిశరీరాభిమానిష్విత్యర్థఃత్వదవిద్యయాకృతోయంగుణప్రవాహఃప్రవర్తతే - అతోమహాంవిశేషఇత్యర్థఃకిం ॥ ౧౨ ॥
సర్వాత్మనఇత్యనేనోక్తంసగుణంరూపంస్తౌతిద్వాభ్యాం ॥ అగ్నిర్ముఖమితి॥ అగ్న్యాదీనాంసూర్యాంతేశ్వరావయవతావిధీయతే- ద్యౌర్య
స్యేతిశ్రుతిః సతవముఖమిత్యాదివచనవ్యక్త్యా - ఊహఃగుణంచఋషిః - శ్రుతిఃశ్రవణేంద్రియం - కంమూర్ధా- ప్రాణశ్చబలంచతత్ ॥౧౩॥రోమా
ణీతి ॥ అద్రయఃచరణస్యతేఅస్థినఖానిఇతి ॥ ౧౪ ॥ నకేవలమేతావదేవ- కింతు- సర్వోఽప్యయంప్రపంచస్త్వదవయవభూతఏవేతిపద
ద్వయేనాహ- ఏవంసత్యపిప్రపంచస్యవికారాస్త్వయిన్యస్యంతే - తస్యత్వయికల్పితత్వాదిత్యాహ ॥ త్వయీతి ॥ అవ్యయాత్మన్ అవ్యయాత్మని-
పురుషేపూర్ణే - లోకానయఃసంజిహతేప్రచలంతి-హేఅవ్యయాత్మన్నితివా - కథంభూతేత్వయిమనోమయేమనఃప్రధానేమనోవృత్తి

వ్యంగ్యే ॥ శ్రు॥ దృశ్యతేత్వగ్ర్యయాబుద్ధ్యా- మనసైవానుద్రష్టవ్యమిత్యాదిశ్రుతేః - జలేయథాజలౌకసఃసూత్మప్రాణ్యండరాశయః-
యథావాఉదుంబరాంతఃకేసరేమశకాఃపరస్పర వార్తానభిజ్ఞాః - ఏవమనంతానిబ్రహ్మాండానిత్వయిచరంతీత్యర్థః॥ ౧౫॥ తస్మా
దేవంభూతంతవస్వరూపందురవగాహమితిత్వదవతారకథామృతమేవసంతస్సేవంత ఇత్యాహ॥ యానీతి ॥ ఆమృష్టాపరిమార్జితా - శుక్
యేహంతే॥౧౬॥ఉతఃస్వయమస్యవతారాన్నమస్యతి ॥ నమఇతి ॥ హయశీర్ష్ణేహయగ్రీవాయ - మధుకైటభదైత్యాఃమృత్యవేనిహంత్రే ॥
౧౭॥అకూపారాయేతి॥అకూపారాయమహతేకూర్మాకారాయ-క్షీత్యుద్ధారోవిహారోయస్యతస్మై॥ ౧౮॥ ౧౯॥నమఇతి॥భూగోలాంపతయేపరశురా
మాయ॥ ౨౦॥ సంకర్షణంరామఇచలుర్వ్యాహారూపేణప్రణమతి॥ నమస్తేవాసుదేవాయేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ వివం స్తుత్వాబంధమో
క్షం ప్రార్థయితుమాహ॥భవన్నితి ॥ అసతిదేహాదౌగ్రాహఆగ్రహోయస్యసఃఅసద్గ్రాహోయస్యేతివా॥ ౨౩ ॥ నకేవలమ
యంలోకఃఅహమపితథైవేత్యాహ ॥ అహంచేతి॥ ౨౪॥ మూఢత్వమేవప్రకటయతి॥ అన్యేతి ॥ విపర్యస్తమతిఃఅనిత్యేకర్మఫలే - నిత్య
మితి - అనాత్మనిదేహాదావాత్మేతిదుఃఖరూపేసుఖమితి - విపరీతమతిరిత్యర్థఃద్వంద్వేసుసుఖదుఃఖాదిషు - ఆరామఃక్రీడా
యస్యసఃనమదుఃఖైకధంరతస్తత్రాహ - తిమాపిష్టపేషణన్యాయేన - అతిఆత్మనఃప్రియంప్రేమాస్పదంత్వాం - నజానతిత్యర్థః॥

కులాఃయథాజలేసంజహతేజలౌకసోప్యుదుంబరేవానుశకామనోమయే॥౧౫॥యానియానీహరూపా
ణిక్రీడార్థంత్వంబిభర్షిహి । తైరావృత్తశుచోలోకాముదాగాయంతితేయశః ॥ ౧౬ ॥ నమఃకా
రణమత్స్యాయప్రళయార్ణవచారిణే । హయశీర్ష్ణేనమస్తుభ్యంమధుకైటభమృత్యవే ॥ ౧౭ ॥ అ
కూపారాయమహతేనమోమందరధారిణే । క్షీత్యుద్ధారవిహారాయనమస్సూకరమూర్తయే ॥ ౧౮ ॥
నమస్తేనృసింహాయసాధులోకభయాపహ । వామనాయనమస్తుభ్యంక్రాంతత్రిభువనాయచ॥
౧౯ ॥ నమోభృగూణాంపతయేదృప్తక్షత్రవనచ్ఛిదే । నమస్తేరఘువర్యాయరావణాంతకరాయచ
౨౦॥నమస్తేవాసుదేవాయనమస్సంకర్షణాయచ । ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయసాత్వతాంపతయే
నమః॥ ౨౧ ॥నమోబుద్ధాయబుద్ధాయదైత్యదానవమోహినే । మ్లేచ్ఛప్రాయక్షత్రహంత్రేనమస్తే
కల్కిరూపిణే॥౨౨॥భగవన్సర్వలోకోయంమోహితస్తవమాయయా । అహంమమేత్యసద్గ్రాహా
భ్రామ్యతేకర్మవర్త్మసు ॥ ౨౩ ॥అహంచాత్మాత్మజాగారదారార్థస్వజనాదిషు । భ్రమామిస్వప్న
కల్పేషుమూఢస్తృప్తినయావిభో ॥ ౨౪ ॥అనిత్యానాత్మదుఃఖేషువిపర్యయమతిర్హ్యహమ్ । ద్వంద్వా
రామస్తమోవిష్టోనజానేత్వాత్మనఃప్రియమ్ ॥ ౨౫ ॥యథాబుధోజలంహిత్వాప్రతిచ్ఛన్నంతదుద్భ
వైఃఅభ్యేతిమృగతృష్ణాంవైహిత్వాహంత్వాపరాఙ్ముఖః ॥ ౨౬ ॥ నోస్సహేహంకృతణ్మీకామ
కర్మహరంమనఃరోద్ధుంప్రమాణిభిస్తైస్తైర్హ్రియమాణమితస్తతః ॥ ౨౭ ॥ సోహంతవాంఘ్రయ్యు
పగతోస్మ్యసతాంసురాపంతచ్చాప్యహంభవదనుగ్రహ ఈశమన్యేపుంసోభవేద్య*హ్హిసంసరణాప
వర్గస్త్వయ్యబ్జనాభసదుపాసనయామతిస్సాధ్వీత్ ॥ ౨౮ ॥ నమోవిజ్ఞానమాత్రాయసర్వప్రత్యయ

॥ ౨౫ ॥ తదేవసదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి ॥ తస్మాజ్జలాదుద్భవంతీతితదుద్భవాఃతృణాదీనైస్తైస్తథామాయాచ్ఛన్నంత్వాత్వామహంహిత్వా-
పరాఙ్ముఖోదేహాదృదృభిముఖోవర్తఇతి॥ ౨౬॥ నన్వేవంజానతఃకుతోవిషయాభిముఖతాతత్రాహ ॥ సోత్సహఇతి ॥ కృపణాఃవిషయవాస
నాయుక్తాధీర్యస్యసఃఅతఏవ - కామకర్మభ్యాంహృతంక్షుభితం - ఇంద్రియైశ్చబలిభిర్విషయసంయుక్తైరితస్తతఆకృష్యమాణంమనసఃరో
ద్ధుంనియంతుసఇతికోన్వీతి॥ ౨౭ ॥ సఇతి॥ తదేవమస్వతంత్రోయఃసోహం - తవాంఘ్రియుపగతఃశరణంప్రపన్నఃసన్నింద్రియపర
తంత్రసైతదపికుతస్తత్రాహ - తచ్చాపీతి - హేఈశఅంతర్యామిన్-తవాంఘ్ర్యుపగమనంచాసతాందురాపం - అతోభవతోనుగ్ర
హఏవేత్యహంమన్యే-అనుగ్రహోనతీవాత్మనసతాంసేవయేవంభవతికింపదమనుగ్రహోనేత్యతఆహ-పుంసఇతి-జీవస్యసంసారస్యాపవ
గఃసమాప్తిర్యదాత్వత్ప్రపన్నభవేత్-సంసారనాస్పదంభవతి-హేఅబ్జనాభ-తదాసదుపాసనాసంపద్యతే-తయాతత్ప్రాప్తవత్త్వయిమ
తిర్భవేత్-సత్ప్రపాదివినాసత్ప్రాపణాసంభవాత్తస్మాదనితరాంత్వన్నిష్ఠతైవోపాయముక్తిహేత్యర్థః॥ ౨౮॥పాదయోరుపసర్గఃప్రార్థయతేద్వయేన॥నమఇతి॥
విజ్ఞానమేవమాత్రాయస్యతస్మై- అతఏవసర్వప్రత్యయహేతవేసదుస్తజ్ఞానకారణాయ - కించ- పురుషేశప్రధానాయపురుష
స్యయేతుర్భోగాఃసుఖదుఃఖప్రాప్తకాఃకాలకర్మస్వభావాదయఃతేషాంప్రధానాయనియంత్రే-కుతఃబ్రహ్మణెపరిపూర్ణాయ- కించ-
అనంతశక్తయే-అనంతాఃశక్తయోయస్య - యద్వా - అనంతాసూయాఖ్యాశక్తిర్యస్యతస్మై - అథవాప్రధానంప్రకృతిఃపురుషస్తత్ప్ర

వర్ణకఃఈశః- కాలః విశ్వత్రితయాత్మనేబ్రహ్మణే- జన్మాదిచ - భగవాన్ - ప్రకృతిర్యదుపాదానమాధారఃపురుషఃపరః- సతోభిప్యం
జకఃకాలోబ్రహ్మతత్త్రితయంత్వహమితి ॥౫౯॥సర్వప్రత్యయహేతుత్వమభివ్యంజయన్స్తౌతి॥నమస్తుతే॥ వాసుదేవాయచి త్తాధిష్ఠా
త్రే - సర్వభూతక్షయాయక్షయఆశ్రయఃఅహంకారశ్చ ప్రాణినామాశ్రయఃతతశ్చాహంకారాధిష్ఠాత్రేసంకర్షణాయేత్యర్థఃహృ
షీకేశేతిబుద్ధీంద్రియనాయకోధిష్ఠాతృత్వేనోక్తఃప్రద్యుమ్నోనిరుద్ధోరాకేకృత్య - గ్రహణంశరణాగతంమాంపాహిత్ప్రార్థనం॥ ౩౦ ॥ ఇతిశ్రీవా
దీపికాయాం - చతుశ్చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో ॥ పంచచత్వారింశకేహ్ర రజకంప్రవిశ్ర్పుణీమ్ । తతోవరనదాత్తుష్టఃసుదామ్నోవాయికస్యచ॥ససంకర్ష ణ్రమనఃప్రమోద్య
స్వధామసందర్శనతఃకృపాళుః। స్వరాజధానీంమధురామసఖ్యబలంకృతానంతమహోత్సవాఢ్యాం॥ ౧॥౫ ॥ 3 ॥అద్భుతానీతి॥భూమా
వియల్లిజలేవాయావప్యద్భుతాని-తానిత్వయ్యేవసంతి-తంత్వాం-విశశ్యతోమేకిమద్భుతమద్రష్టం. ఆపితుసర్వం దృష్టమేవేత్యర్థఃll

హేతవే । పురుషేషుప్రధానాయబ్రహ్మణేనంతశక్తయే ॥౫ ॥ నమస్తేవాసుదేవాయసర్వభూతక్ష
యాయచ । హృషీకేశనమస్తుభ్యంప్రపన్నంపాహిమాంవిభో ॥ ౩౦ ॥

॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-చతుశ్చత్వారింశోధ్యాయఃll

శ్రీశుకఃll స్తువతస్తస్యభగవాన్దర్శయిత్వాజలేవపుఃl భూయస్సమాహరత్కృష్ణోనటోనాట్యమి
వాత్మనఃll ౧ ॥ సోపిచాంతర్హితంవీక్ష్యజలాదున్మజ్యసత్వరఃl కృత్వాచావశ్యకంసర్వంవిస్మితోరద
మాగమత్ll౨ll తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశఃకింతెదృష్టమిహద్భుతమ్l భూమావియతివాతోయేతథాత్వంల
క్షయామహేll ౩ll అక్రూరఃll అద్భుతానీహయావంతిభూమావియతివాజలేl త్వయివిశ్వాత్మకేతాని
కింమేదృష్టంవిపశ్యతఃll౪ll యత్రాద్భుతానిసర్వాణిభూమావియతివాజలేl తంత్వానుపశ్యతోబ్రహ్మ
న్కింమేదృష్టమిహద్భుతమ్ ౫ ॥ ఇత్యుక్త్వాచోదయామాసస్యందనంగాందినీసుతఃl మధురామనయ
న్రామంకృష్ణంచైవదినాత్యయేl ౬ll మార్గేగ్రామజనాదారజ్ఞతత్రతత్రోపసంగతాఃl వసుదేవసు
తౌదృష్ట్వాప్రీతాదృష్టించనాపదుఃll ౭ ॥ తావద్రవ్రజొకసస్తత్రనందగోపాచయోగ్రతఃl పురోపవన
మాసాద్యప్రతీక్షంతోవతస్థిరే । ౮ । తాన్సమేత్యాహభగవానక్రూరంజగదీశ్వరఃl గృహీత్వా
పాణినాపాణింప్రశ్రితంప్రహసన్నివ ॥ ౯ । భవాన్ప్రవిశతాదగ్రేసహయానఃపురీంగృహమ్l వ
యంత్విహావమున్యాథప్రాతర్ద్రక్ష్యామహేపురీమ్॥౧౦ ॥ అక్రూరఃll నాహంభవద్భ్యాంరహితఃప్రవేక్ష్యేమధురాపురీంl త్యక్తుంనార్హథసీమాంనాధభక్తంమేభక్తవత్సలl ౧౧ ॥ ఆగచ్ఛయామగే
హంనస్సనాథాకుర్వధోఽజl సహాగ్రజస్సగోపాలైస్సహృద్భిశ్చసుహృత్తమl ౧౨ । పునీహిపా
దరజసాగృహాన్నోగృహమేధినామ్l యచ్ఛౌచేనానుతృప్యంతపితరస్సాగ్నయస్సురాఃl ౧౩ । అ
వనిజ్యాంఘ్రియుగళమాస్లోక్యోబలిమాహరన్l ఐశ్వర్యమతులంలేభేగతించైకాంతినాంతుయాll
౧౪ । ఆపస్తేంఘ్ర్యవనేజన్యస్త్రీలోకాఃశుచయోపునన్l శిరసాధత్తయాశర్వస్సర్వాత్మా
సగరాత్మజాఃll ౧౫ । దేవదేవజగన్నాథపుణ్యశ్రవణకీర్తనl యదూత్తమోత్తమశ్లోకనారాయ

ర ॥ నమస్తాపైఃభూపతిమేవత్సం విస్మితముఖాలక్ష్మీతోసి - అతోభూమావియల్లిజలేనాకిమద్భుతంద్రష్టంజడైక్యత ఆహ॥య
త్రేతి ॥ యత్రత్వయి - సర్వాణ్యద్భుతానితం త్వామిహచశ్యతోమే - అస్యత్రభూమ్యా దౌ - కిమద్భుతందృష్టం-త్వాంవినానక్షత్రకించి
దద్భుతమిత్యర్థఃll - హేబ్రహ్మన్హేపరమేశ్వరేత్యర్థఃll బ్రహ్మాతిదిపారగ॥ ౫ ॥ ఇతిll నాగదిసుతఃఅక్రూరఃll ౬ ॥ మార్గఇ
తిll దృష్ట్వేనాదదుఃపశ్యంత్యఃవిజహ్రిరాజిహ్యార్థఃll ౭ ॥ తావదితిll రామకృష్ణాగమనంప్రతీక్షమాణాఃస్థితాఃll ౮ ॥ తానితిll ప్రశ్ర
తంవినీతంll ౯ ॥ భవానితిll స్వగృహంచప్రవిశతాత్ప్రవిశ్యఅవముచ్యఉత్తార్యవిశ్రామ్యేత్యర్థఃll ౧౦॥ ౧౧ ॥ ఆగచ్ఛేతిll సా
గ్రజఃసగోపాలైఃకృష్ణఃll ౧౨ ॥ పునీహీతిll యచ్ఛౌచేనయస్యసాదరజసఃఔక్షణాగతకేశకృమంగఃస్థితేన॥ ౧౩ ॥ అవఃజ్యేతిll
క్షణఃపుణ్యకీర్త్యాహార్థఃll ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ఆపఇతిll అవుపస్పృశ్యకృతవత్యఃయాఃశ్రీ
ర్విభూతీనాంవికాంతభక్తానాం-యాగతిస్తాంచలేభే॥ ౧౬ ॥ ఆపఇతిll అవుపస్పృశ్యకృతవత్యఃయాఃశ్ర
ర్విభూతీనాం - స్వఃస్వర్గతాంప్రాప్తాఃll ౧౫॥ ప్రాపుర్గతిమితిll దేవదేవేతిll అంఃపరమస్యత్వంశ్రేయోనాస్తీతిమత్వాబహుధాసం

భోధయతి ॥౧౬॥ ఆయాస్యతీతి ॥ అథోతాపత్యదుచక్రాయప్రహ్యతీతియదుచక్రధ్వక్-తంకంసంహత్వా-సుహృదాంప్రియం వితరిష్యేదాస్యామి ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి ॥ రామకృష్ణావానీతావితస్వకృతంకర్మావేద్యసమప్యేతి॥ ౧౮ ॥ అథేతి ॥ గోపైఃపరివారితఃపరివృతఃప్రావిశత్ ॥ ౧౯॥ శ్రీకృష్ణదృష్టాంపురీమనువర్ణయతిచతుర్భిఃకులకం ॥ దదర్శేతి ॥ స్ఫాటికానితుంగానిగోపురాణిపురద్వారాణిఅన్యానిగృహద్వారాణిచయస్యాంతాం బృహంతిహేమమయానికవాటానితోరణానిచయస్యాంతాం-తామ్రంచఆరఃఆరకూటశ్చతస్యాఃకోష్ఠాధాన్యాగారాఃఅశ్వశాలాదయశ్చయస్యాంతాం - పరిఘాఃపరితఃఖాతగతాస్తిభిర్దురాసదాందుర్గమాం - ఉద్యానానిరమ్యాణ్యుపవనానిచసకటస్థాని-తైరుపశోభితాం ॥ ౨౦॥ సౌవర్ణేతి ॥ సౌవర్ణాఃశృంగాటకాఃచతుష్పథాఃహర్మ్యాణిధనినాంగృహాణిచతైమనిష్ఠూటాఃగృహోచితాఆరామాశ్చతైః - శ్రేణీనామేకరూపశిల్పోపజీవినాం - సభాఖిరుపసంవేశనస్థానైశ్చ-భవనైరస్యగృహైశ్చోపస్కృతాంఅలంకృతాం- అమలఃస్ఫటికఃహరితోమరకతాఃకులకం ॥ ౨౧ ॥ జుష్టేష్వితి॥వైదూర్యాదిరత్నైర్జుష్టేషుపలభ్యాదిషు- ఆవిష్టైరుపవిష్టైఃపారావతైఃబహిఃశిఖ్చనాదితాం - తత్రపలభ్యోగృహపురోభాగస్తంభనిహితశ్చాదనావష్టంభవక్రద్వారూణివేదయోపలభీనాముద్దేశేవిరచితావష్టంభవేదికాఃజాలాముఖరంధ్రాణిగవాక్షఃఛిద్రాణి-కుట్టిమానివజ్రిబద్ధాభూమయ

ణనమోస్తుతే ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఆయూస్యేభవతోగేహమహమార్య సమన్వితఃI యదుచక్రద్రుహంహత్వావితరిష్యేసుహృత్ప్రియమ్ ॥ ౧౭ ॥ఎవముక్తోభగవతాసోక్రూరోవిమనాఇవI పురీం

శ్రీకృష్ణబలరామయోర్మథురానగరప్రవేశఘట్టః.

ప్రవిష్టఃకంసాయకర్మావేద్యగృహంయయౌ ॥ ౧౮ ॥ అథాపరాహ్ణేభగవాన్కృష్ణస్సంకర్షణాన్వితఃI మథురాంప్రావిశద్గోపైర్దిదృక్షుఃపరివారితఃI ౧౯ I దదర్శతాంస్ఫాటికతుంగగోపురద్వారాంబృహద్ధేమకవాటతోరణామ్I తామ్రారకోష్ఠాంపరిఘామురాసదాముద్యానరమ్యోపవనోపశోభితామ్ ॥ ౨౦॥ సౌవర్ణశృంగాటకహర్మ్యనిష్కుటైశ్చైణీసభాభిర్భవనైరుపస్కృతామ్I వైదూర్యవజ్రామలనీలవిద్రుమైర్ముక్తాహరిద్భిర్వలభీషువేదిషు ॥ ౨౧ ॥ జుష్టేషుజాలాముఖరంధ్రకుట్టిమేష్వావిష్టపారావతబర్హినాదితామ్I సంసిక్తరథ్యాపణమార్గచత్వరాంప్రకీర్ణమాల్యాంకురలాజతండులామ్ ॥ ౨౨ I ఆపూర్ణకుంభైర్దధిచందనోక్షితైఃప్రసూనదీపావలిభిస్సపల్లవైఃI సవృంతరంభాక్రముకైస్సకేతుభిస్స్వలంకృతద్వారగృహంనపట్టికైఃI ౨౩ I తాంసంప్రవిష్టౌవసుదేవనందనౌవృతౌవయస్యైర్నరదేవవత్మనాI దృష్ట్వంసమాయుస్త్వరితాఃపురస్త్రియోహర్మ్యాణిచైవారురుహున్నృపోత్సుకాఃI ౨౪॥ కాశ్చిద్విపర్యగ్ధృతవస్త్రభూషణాస్మృత్యైకయుగ్మేష్వథపరాఃకృతైకపత్రశ్రవణైకనూపురానాజ్ఞాద్విషోయంత్వపరాఃస్వలోచనమ్ ॥ ౨౫॥అశ్నంత్యఏకాస్తదపాస్యభోజనంచాభ్యజ్యమానాఅకృతోపమజ్జనాఃI స్వపంత్యఉష్ణాయనిశమ్యనిస్వనంనిపాయయంత్యోభ్రమపోహ్యమాతరఃI ౨౬ I మనాంసితాసామరవిందలోచనఃప్రగల్భలీ

స్త్రైస్త్రీతిరథ్యాఃరాజమార్గాఃఆపణాఃపణ్యవీథయఃమార్గాఅన్యేచ-చత్వరాణ్యంగణాని - సంసిక్తానిరథ్యాదీనియస్యాంతాం - ప్రకీర్ణమాల్యాదయోయస్యాంతాం ॥ ౨౨॥ఆపూర్ణేతి॥ తథాస్వలంకృతానిద్వారాణియేషాంతేగృహాయస్యాంతాంతైఃఆపూర్ణైఃఅద్భిఃగ్రాహైఃకుంభైఃదధ్నాచందనేనచఉక్షితైఃసిక్తైఃప్రసూనానాందీపానాంచావళయోయేషుతైఃవృంతైఃఫలగుచ్ఛైఃరుచిరఫలక్షితారంభాఃక్రముకాశ్చతత్ప్రహితైస్సకేతుభిఃకేతవోధ్వజాస్తత్సహితైఃపట్టికాఃవితస్తివిస్తారపట్టవస్త్రాణితత్సహితైఃఆత్రేయంరీతిఃద్వారేషూభయతస్తండులానాముపరికుంభాఃతత్పరితఃప్రసూనావళయఃకంరేపట్టికాఃముఖేచూతాదిపల్లవాఃతదుపరిపాత్రాంతరేదీపావళయఃతత్సన్నిధౌరంభాక్రముకాఃకేతవస్తోరణానిచేతి ॥ ౨౩ ॥ తామితి॥నరదేవవత్మనారాజమార్గేణ-తాంపురీంసంప్రవిష్టావితిద్వితీయాంతఃI ౨౪॥ఔత్సుక్యమేవాహద్వయేన ॥ కాశ్చిదితి ॥ విపర్యక్ విపరీతంధృతానివస్త్రాణిభూషణానిచయాభిస్తాఃయుగ్మేషుయుగళధార్యేషుకుండలకంకణాదిషు - ఏకంవిన్యస్యత్యసమీయుఃకృతమేకమేవపత్రంయదాస్తేశ్రవణేయాసాంఏకమేవనూపురంచరణాభరణంయాసాంతాశ్చనాజ్ఞాయాన్యాజ్ఞా ఎకస్మిన్నేవలోచనేకజ్జలంనిధాయ ॥ ౨౫ ॥ అశ్నంత్య ఇతి ॥ తదోభోజనంహిత్వా - అభ్యజ్యమానాఃసఖీభిఃక్రియమాణతైలాభ్యంగాఃఅకృతస్నానాఃఅపోహ్యనిరస్య॥ ౨౬ ॥ మనాంసీతి ॥ప్రగల్భలీలాయాఃతాభిఃహసితానీక్షణానివతైఃశ్రియంరమయతీతిశ్రీరమణఃనేత్రాత్మనావపుషాతాసాంధృశాంఉత్సవందధత్ - మనాంసిజహార ॥

లాహసితావలోకనైః। జహారమత్తద్విరదేంద్రవిక్రమోవృశాంవధశ్చీరనుణాత నోన్నయమ్ ॥
౩౭ ॥ దృష్ట్వాముహుశ్చుతమనుద్రుతచేతసస్తంత్రైతూనోత్థ్మితసుహృత్తుణలబ్ధనాసనం
దమూర్తిముపహూహ్యదృశాత్మలబ్ధంహృష్టత్వచోజహురనంతమరిందమాధిమ్॥ ౩౮ ॥ సాదశిఖ
రారూఢాప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖాంబుజాఃఅభ్యవర్షన్సౌమనసైర్ముదాప్రమదాబలకేశవౌ॥ ౩౯ ॥ దధ్య
క్షతైస్సోదపాత్రైస్సగ్గంధైరపూపాయనైఃతావానర్చుప్రముదితాస్తత్రతత్రద్విజాతయః ॥
౪౦ ॥ ఊచుఃపౌరాఅహోగోప్యస్తపఃకిమచరన్మహత్ యాహ్యేతావనుపశ్యంతినరలోకమహోత్స

రజకవధ- వాయక-సుదామ-త్రివక్రాదీనాంసమ్మానఘట్టనం.

వౌ॥౩౧॥రజకంకంచిదాయాంతంరంగకారంగదాగ్రజఃదృష్ట్వాయాచతవాసాంసిధౌతాన్యత్యుత్తమానిచ। ౩౨॥ దేహ్యావయోస్సముచితాన్యంగవాసాంసిచార్హతోభవిష్యతిపరంశ్రేయోదాతుస్తేనాత్రసంశయః॥ ౩౩॥ సయాచితోభగవతాపరిపూర్ణేనసర్వతఃసాక్షేపంరుషితఃప్రాహభృత్యోరాజ్ఞస్సదుర్మదః॥ ౩౪॥ ఈదృశాన్యేవవాసాంసినిత్యంగిరివనేచరాఃపరిధత్తకిముద్వృత్తారాజద్రవ్యాణ్యభీప్సథ॥౩౫॥యాతాశుబాలిశాన్వైవంప్రార్థ్యంయదిజిజీవిషాబధ్నంతిఘ్నంతిలుంపంతిమష్టారాజకులానివై॥ ౩౬। ఎవంవికత్థమానస్యకుపితోదేవకీసుతఃరజకస్యకరాగ్రేణశిరఃకాయాదపాహరత్॥ ౩౭ । తస్యానుజీవినస్సర్వేవాసఃకోశాన్విసృజ్యవైదుద్రువుస్సర్వతోమార్గంవాసాంసిజగృహుశ్చతే॥౩౮॥ వసిత్వాత్మప్రియేవస్త్రైకృష్ణస్సంకర్షణస్తథాశేషాణ్యనత్తగోపెభ్యోవిసృజ్యభువికానిచిత్॥ ౩౯॥ తతస్తువాయకఃప్రీతస్తయోర్వేషమకల్పయత్ । విచిత్రవర్ణైశ్చైలైర్నానురూపతః । ౪౦ ॥ నానాలక్షణవేషాభ్యాంకృష్ణరామావిరేజతుః । అలంకృతౌబాలగజౌపర్వణీవసితేతరా॥ ౪౧॥ తస్యప్రసన్నోభగవాన్ప్రదాత్సారూప్యమాత్మనఃశ్రియంచపరమాంలోకేబలైశ్వర్యస్మృతీంద్రియమ్॥ ౪౨॥ తతస్సుదామ్నోభవనమాలాకారస్యజగ్మతుః । తౌదృష్ట్వాసహసోత్థాయనానాశిరసాభువి॥ ౪౩॥యోరాసనమానీయపాద్యంచాఘ్ర్యభిహరణాదిభిఃపూజాంసానుగయోశ్చక్రేస్రక్తాంబూలానులేపనైః॥ ౪౪॥ ప్రాహనస్సార్థకంజన్మపాలితంచకులంప్రభోపితృదేవర్షయోమహ్యంతుష్టాహ్యగమనేనవామ్॥ ౪౫ ॥ భవంతౌకిలవిశ్వస్యజగతఃకారణంపరమ్అవతీర్ణావిహాంశేనక్షేమాయచభవాయచ॥ ౪౬॥ నహివాంవిషమాసృష్టిస్సుహృదోర్జగదాత్మనోఃసమయోస్సర్వభూతేషుభజంతంభజతోరపి॥ ౪౭॥ మామాజ్ఞాపయతంభృత్యంకిమహంకరవాణివామ్పుంసస్వనుగ్రహోహ్యేషభవద్భ్యాంయన్నియజ్యతే॥ ౪౮ ॥శ్రీశుకఃఇత్యభిప్రేత్యరాజేంద్రసుదామా

వ్రతంపరిధత్తేతిసంభావనాయాంలోట్ అభీప్సథప్రార్థయథ॥౩౫॥ యాతేతి ॥ రాజకులానిరాజశ్రీయఃలుంపంతినిస్స్వంకుర్వంతి॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ తస్యేతి ॥ వాసఃకోశాన్వస్త్రపుటకాన్ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ తతఇతి ॥ వాయకఃతంతువాయవిశేషఃవేషంఅలంకారం-చైలైర్వస్త్రైర్నానారాకల్పైఃభూషణైఃకృతం॥ ౪౦॥౪౧॥ తస్యేతి ॥ ఇహలోకేపరమాంశ్రియంబలంచవిశ్వస్యంచస్మృతించఇంద్రియంచతత్ప్రదాతవంచ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ భవంతావితి ॥ క్షేమాయఅభయాయ-భవాయఉద్భవాయ ॥ ౪౬ ॥ రజకవధేనవాయకానుగ్రహేణచయదవయోఃవిషమదృష్టితదపిఅనీశ్వరతానాశంకనీయేత్యాహ ॥ నహీతి ॥ అత్రహేతుస్సమయోరితి.అత్రాపిహేతుద్వయంసు

హృదాః జగదాత్మనోరితి చ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవం విజ్ఞాపయన్ - అభిప్రేత్య తన్మతం జ్ఞాత్వా ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ఇతీతి ॥ అన్వయవర్ధనీం వంశవృద్ధిమతీం ॥ శ్లో ॥ స్వైరం చరన్ మధుపురే రజకం నికృత్య కృష్ణః ప్రదాయ చ వరానథ వాయకాయ । మాలాకృతం సమనుకంప్య చ కారకుబ్జామృజ్వీం ధనుశ్చ సహసోన్నమయన్ బభంజ ॥ శ్రీధరీయం శ్లోకః ॥ ౫౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ *

శ్లో ॥ ద్విచత్వారింశకే కుబ్జోన్నమనం ధనుషో భిదా । వధస్తద్రక్షిణాం కంసాగిష్టరం గోత్సవాదిచ ॥ అథేతి ॥ అంగవిలేపాః చందనాదయః - గృహీతాని అంగవిలేపభాజనాని యయా తాం - రసప్రదః సుఖప్రదః ॥ ౧ ॥ కేతి ॥ హే అంగనే వరోరు ఇతి సోపహాసం సంబోధ్య పృచ్ఛతి - త్వం కా ఏతదనులేపనం కస్య వా - ఉహ ఇతి నిపాతో భ్రూవిక్షేపయుక్తే వితర్కే - అస్మత్సేవా సద్యఃఫలదేత్యాహ - నచిరాదితి ॥ ౨ ॥ దాసీతి ॥ తిస్రః గ్రీవోరఃకటయో వక్రా ఇతి త్రివక్రేతి నామ యస్యాః సా - అనులేపనక్రియాయాం కంసస్య బహుమతా దాస్యస్మి ॥

ప్రీతమానసః । శస్తైః స్వగంధైః కుసుమైర్మాలా విరచితా దదౌ ॥ ౪౯ ॥ తాభిః స్వలంకృతౌ ప్రీతౌ కృష్ణరామౌ సహానుగౌ । ప్రణతాయ ప్రపన్నాయ దదతుర్వరదౌ వరాన్ ॥ ౫౦ ॥ సోపి వవ్రేచలాం భక్తిం తస్మిన్నేవాఖిలాత్మని । తద్భక్తేషు చ సౌహార్దం భూతేషు చ దయాం పరామ్ ॥ ౫౧ ॥ ఇతి తస్మై వరం దత్వా శ్రియం చాన్వయవర్ధనీమ్ । బలమాయుర్యశః కాంతిం నిర్జగామ సహాగ్రజః ॥ ౫౨ ॥ * * * * * * *

* * * * * * * ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- ఏకచత్వారింశోధ్యాయః. * * * * * * *

శ్రీశుకః ॥ అథ వ్రజన్ రాజపథేన మాధవః స్త్రియం గృహీతాంగవిలేపభాజనామ్ । విలోక్య కుబ్జాం యువతిం వరాననాం పప్రచ్ఛ యాంతీం ప్రహసన్ రసప్రదః ॥ ౧ ॥ కా త్వం వరోర్వేతదు హానులేపనం కస్యాంగనే వా కథయస్వ సాధు నః । దేహ్యావయోరంగవిలేపముత్తమం శ్రేయస్తతస్తే న చిరాద్భవిష్యతి ॥ ౨ ॥ సైరంధ్రీ ॥ దాస్యస్మ్యహం సుందర కంససమ్మతా త్రివక్రనామా హ్యనులేపకర్మణి । మద్భావితం భోజపతేరతిప్రియం వినా యువాం కోన్యతమస్తదర్హతి ॥ ౩ ॥ రూపపేశలమాధుర్యహసితాలాపవీక్షితైః । ధర్షితాత్మా దదౌ సాంద్రముభయోరనులేపనమ్ ॥ ౪ ॥ తతస్తావంగరాగేణ స్వవర్ణేతరశోభినా । సంప్రాప్తపరభాగేన శుశుభాతేనురంజితౌ ॥ ౫ ॥ ప్రసన్నో భగవాన్ కుబ్జాం త్రివక్రాం రుచిరాననామ్ । ఋజ్వీం కర్తుం మనశ్చక్రే దర్శయన్ దర్శనే ఫలమ్ ॥ ౬ ॥ పద్భ్యామాక్రమ్య ప్రపదే ద్వ్యంగుల్యుత్తానపాణినా । ప్రగృహ్య చుబుకేధ్యాత్మముదనీనమదచ్యుతః ॥ ౭ ॥ సా తదర్జుసమానాంగీ బృహచ్ఛ్రోణిపయోధరా । ముకుందస్పర్శనాత్సద్యో బభూవ ప్రమదోత్తమా ॥ ౮ ॥ తతో రూపగుణౌదార్యసంపన్నా ప్రాహ కేశవమ్ । ఉత్తరీయాంతమాకృష్య స్మయంతీ జాతహృచ్ఛయా ॥ ౯ ॥ ఏహి వీర గృహం యామో న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే । త్వయోన్మథితచిత్తాయాః ప్రసీద పురుషర్షభ ॥ ౧౦ ॥ ఏవం స్త్రియా యాచ్యమానః కృష్ణో రామస్య పశ్యతః । ముఖం వీక్ష్యాను గానాం చ ప్రహసంస్తామువాచ హ ॥ ౧౧ ॥ ఏష్యామి తే గృహం సుభ్రు పుంసామాధివికర్శనమ్ । సాధితార్థోగృహాణాం నః పాంథానాం త్వం పరాయణమ్ ॥ ౧౨ ॥ విసృజ్య మధ్వ్యా వాణ్యా తాం వ్రజన్ మార్గే వణిక్పథే । నా

౩ ॥ రూపేతి ॥ రూపం అంగసౌష్ఠవం - పేశలం చ సౌకుమార్యం - మాధుర్యం చ రసికతా - హసితం చ ఆలాపశ్చ - వీక్షితం చ తైర్ధర్షితా ఆత్మా మోహితచిత్తా - సాంద్రం ఘనం ॥ ౪ ॥ తత ఇతి ॥ స్వవర్ణేతరశోభినా రామకృష్ణయోః వర్ణాభ్యామితరః పీతాదివర్ణస్తేన శోభితుం శీలం యస్య తేన - సంప్రాప్తపరభాగేన సంప్రాప్తః పరో నాభేరుపరితనో భాగో యేన - యద్వా - సంప్రాప్తః పరభాగః శోభాతిశయో యేనేతి వా - తేనానురంజితౌ ॥ ౫ ॥ ప్రసన్న ఇతి ॥ స్వదర్శనే సద్యఃఫలం దర్శయన్ ॥ ౬ ॥ పద్భ్యామితి ॥ తస్యాః ప్రపదే పాదాగ్రద్వయం - పద్భ్యామాపీడ్య - ద్వే అంగుల్యౌ ఉత్తానే ఉన్నతే యస్మిన్ పాణౌ తేన - చుబుకే ముఖస్యాధోభాగే అధ్యాత్మం దేహం ఉన్నమయామాస ॥ ౭ ॥ సేతి ॥ తదైవ ఋజుః సమానం అంగం యస్యాః సా - బృహంతౌ శ్రోణిపయోధరౌ యస్యాః సా ముకుందస్పర్శనాదితి ముఖ్యకారణం ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఏష్యామీతి ॥ ఆధివికర్శనం మనఃపీడాశమనం - కంసవధేన సాధితః అర్థః సుహృదాం ప్రయోజనం యేన సః అగృహాణాం అకృతదారాణాం పాంథానాం ప్రవాసినాం పరం అయనం ఆశ్రయః త్వం ॥ ౧౨ ॥ విసృజ్యేతి ॥ మధురయా గిరా తాం ప్రస్థాప్య వ్రజన్ వణిక్పథే వణిక్భిః

నోపాయనతాంబూలస్రగ్గంధైస్సాగ్రజోచితః ॥ ౧౩ ॥ తద్దర్శనస్మరక్షోభాదాత్మానం నావిదం
స్త్రియః। విస్రస్తవస్త్రకబరవలయాలేఖ్యమూర్తయః॥ ౧౪ ॥తతఃపౌరాఃపృచ్ఛమానోధనుషస్థాన
మచ్యుతః। తస్మిన్ప్రవిష్టోదదృశేధనుర్రైంద్రమివాద్భుతమ్ ॥ ౧౫ ॥ పురుషైర్బహుభిర్గుప్తమర్చి
తంపరమర్ధిమత్। వార్యమాణోనృభిఃకృష్ణఃప్రసహ్యధనురాదధే॥ ౧౬॥ కరేణవామేనసలీలముద్ధృ
తంసజ్యంచకృత్వానిమిషేణపశ్యతాం। నృణాంవికృష్యప్రబభంజమధ్యతోయథేక్షుదండంమదకర్యురుక్రమః॥ ౧౭॥ ధనుషోభజ్యమానస్యశబ్దఃఖంరోదసీదిశః। పూరయామాసయంశ్రుత్వాకంసస్త్రాస
ముపాగమత్ ॥౧౮॥తద్రక్షిణస్సానుచరాఃకుపితాఆతతాయినః।గృహీతుకామాఆవ్రుగ్హ్యతాం
బధ్యతామితి॥ ౧౯॥ అథతాదురభిప్రాయ్యవిలోక్యబలకేశవౌ।క్రుద్ధాధనుషఆదాయశకలేతాం
శ్చజఘ్నతుః॥ ౨౦ ॥ బలంచకంసప్రహితంహత్వాశాలాముఖాత్తతః। నిష్క్రమ్యచేరతుర్హృష్టానిర్
ఙ్యపురసంపదః॥ ౨౧॥ తయోస్తదద్భుతంవీర్యంనిశామ్యపురవాసినః। తేజఃప్రాగల్భ్యరూపెచమెని
రేవిబుధోత్తమాః॥ ౨౨॥ తయోర్విచరతోస్వైరమాదిత్యోస్తముపెయివాన్। కృష్ణరామావృతౌగో
పైఃపురాచ్ఛకటమీయతుః॥ ౨౩ ॥ గోప్యోముకుందవిగమెవిరహాతురాయాఆశాసతాశిషఋతాముచు
పుర్యభూవన్। సంపశ్యతాంపురుషభూషణగాత్రలక్ష్మీంహిత్వేతరాంస్తుభజతశ్చకమెనుయాంశ్రీః॥
౨౪ ॥ అవనిక్తాంస్త్రియఃగళేభక్త్వాశీరోపసేచనమ్।ఊషతుస్తాంసుఖంరాత్రింజ్ఞాత్వాకంసచికీర్షి
తమ్॥ ౨౫॥ కంసస్తుతద్ధనుర్భంగంరక్షిణాంస్వబలస్యచ। వధంనిశమ్యగోవిందరామవిక్రీడితంపరమ్॥
౨౬॥ దీర్ఘప్రజాగరోభీతోదుర్నిమిత్తానిదుర్మతిః। బహూన్యచష్టోభయథామృత్యోర్దౌత్యకరాణిచ॥
౨౭ ॥ అదర్శనంస్వశిరసఃప్రతిరూపెచసత్యపిఅసత్యపిద్వితీయేచద్వైరూప్యంజ్యోతిషాంతథా॥౨౮॥
ఛిద్రప్రతీతిశ్ఛాయాయాంప్రాణఘోషానుపశ్రుతిః। స్వర్ణప్రతీతివృక్షేషుస్వపదానామదర్శ
నమ్॥ ౨౯ ॥ స్వప్నెప్రేతపరిష్వంగఃఖరయానంవిషాదనమ్। యాయాన్నలదమాల్యేకస్తైలాభ్యక్తో
దిగంబరః॥౩౦॥అన్యానిచైత్థంభూతానిస్వప్నజాగరితానిచ।పశ్యన్మరణసంత్రస్తోనిద్రాంలేభెనచింత

భాతాయాంపునఃసూర్యేచాభ్యుత్థితఇతి- తథాచశ్రుతిః- ఉదగాన్మహతోణ్వాద్బ్రాజమానస్సరిరస్యమధ్యాత్పూషుపృషభో
లోహితాక్షస్సూర్యోవిచక్షణ్మన్నసాపునాత్వితిచ ॥ 3-అ ॥ 33 ॥ ఏష్యతి ॥ యథోపజోషమంయథాసుఖం ॥ 3ర ॥ 3౫ ॥ పాద్యమూనేష్యతి ॥
మల్లతాళా [illegible] త్తరేఉపరిఉచ్చైఃశ్రుయంతేయేమల్లేషుతూర్యేషు ఉపాధ్యాయఃమల్లాచార్యః ॥3౬॥ చాణూరఇతి॥ ఉపస్థానంమల్లరంగం॥
32 ॥ నందెతి ॥ సమూహుతాఃసమూహూతాః - నివేదితానఉపాయనానియైస్తే ॥ 3ర ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్విచత్వారింశా
ధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ త్రిచత్వారింశకేహత్వాకంజేంద్రంరామకృష్ణయోః । రంగప్రవేశసౌభాగ్యంచాణూరేణనుభాషణమ్ ॥ అథేతి ॥ పూర్వేద్యుర్దేవకృతం
శౌచంశుద్ధత్వంనిరపరాధత్వంయాభ్యాంతౌ- వీతదుక్తంభవతిధనుర్యజ్ఞంగాదినఆవాభ్యాంనిజైశ్వర్యేసూచిలేపితరాగమంచలీ ఆ
వాంచపునఃజిఘాంసతిఅతోస్యహంతులస్యవధేనావయోర్దోషఇత్యేవంకృతాపరాధపరిహారావితిమల్లానాంముష్టీనాంచషోషం-

యా ॥ 30 ॥ వ్యుష్టాయాంనిశికారవ్యసూర్యేచాభ్యుత్థితేతి । కారయామాసవైకంసోమల్లక్రీడా
మహోత్సవమ్ ॥ 3-అ ॥ ఆనర్చుఃపురుషారంగంతూర్యభేర్యశ్చజఘ్నిరే । మంచాశ్చాలంకృతాస్స్రగ్భిః
పతాకాచేలతోరణైః ॥ 33 ॥ తేమంచాన్రాజానపదాబ్రహ్మరుద్రపురోగమాః । యథోపజోషమవిశన్
రాజానశ్చకృతాసనాః ॥ 3ర ॥ కంసఃపరివృతోమాత్యైర్రాజమంచఉపాశ్రితః । మండలేశ్వరమధ్యస్థో
హృదయేనవిధూయతా ॥ 3౫ ॥ వాద్యమానేషుతూర్యేషుమల్లతాళోత్తరేషుచ । మల్లాస్స్వలంకృ
తాదృప్తాస్సోపాధ్యాయాస్సమావిశన్ ॥ 3౬ ॥ చాణూరోముష్టికఃకూటశ్శలస్తోసలఏవచ । తఆసేమ
రుపస్థానంవల్గువాద్యప్రహర్షితాః ॥ 3ర ॥ నందగోపాదయోగోపాభోజరాజసమాహుతాః । నివే
దితోపాయనాస్తమేకస్మిన్మంచఆవిశన్ ॥ 3ర ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విచత్వారింశోధ్యాయః.

కువలయాపీడాఖ్యగజతత్సాదివధకథాప్రారంభఘట్టః.

అథరామశ్చకృష్ణశ్చకృతశౌచావరంతప । మల్లమంచమభిస్కంధ్యారూఢంశత్రూత్వాద్రక్షముపెయతుః ॥ 3 ॥
రంగద్వారముపాసాద్యతస్మిన్గజమవస్థితమ్ । పశ్యఃకువలయాపీడంకృష్ణోంబష్ఠప్రచోదితమ్ ॥ 2 ॥ బ
ధ్వాపరికరంశౌరిస్సమూహ్యకుటిలాలకాఃఉవాచహస్తిపంవాచామేఘనాదగభీరయా ॥ 3 ॥ అం
బష్ఠాంబష్ఠమార్గంనోదేహ్యపక్రమమాచిరమ్ । నోచేత్సకుంజరంత్వాద్యనయామియమసాదనమ్ ॥ ర ॥ ఎవంనిర్భర్త్సితోంబష్ఠఃకుపితఃకోపయన్గజమ్ । చోదయామాసకృష్ణాయకాలాంతకయమోపమమ్ ॥ ౫ ॥ కరీంద్రస్తమభిద్రుత్యకరేణతరసాగ్రహీత్ । కరాద్విగళితస్సోముంనిహత్యాంఘ్రిష్వలీయత । 6 ॥ సంక్రుద్ధస్తమచక్షాణోఘ్రాణదృష్టిస్సకేశవమ్ । పరామృశత్పుష్కరేణనప్రసహ్యవినిర్గతః ॥ 7 ॥ పుచ్ఛేప్రగృహ్యతిబలోధనుషఃపంచవింశతిమ్ । విచకర్షయథానాగంసుపర్ణఃపన్నగేశ్వరమ్ ॥ ర ॥ సపర్యావర్తమానేనసవ్యదక్షిణతోచ్యుతః । బభ్రామభ్రామ్యమాణేనగోవత్సేనేవబాలకః ॥ ౯ ॥ తతోభిముఖమభ్యేత్యపాణినాహత్యవారణమ్ । ప్రద్రవత్పాతయామాసస్పృశన్

మల్లతాళధ్వనిఘోషంవా ॥ 8 ॥ రంగేతి ॥ అంబష్ఠోహస్తిపకఃతేనప్రచోదితం ॥ 2 ॥ బధ్వేతి ॥ పరికరంనుద్ధో చితంచరిధానంకృ
త్వా సమూహ్యబధ్వా ॥ 3 ॥ ర ॥ వివమితి ॥ అంతకోమృత్యుఃకాలస్తన్నమిత్తం - యమస్తన్నియంతా - తైరుపమాయస్యతం ॥ ౫ ॥ క
రీంద్రఇతి ॥ విగళితోవిచ్యుతఃసఃముష్టినానిహత్యఅలీయతఅదృశ్యోబభూవ ॥ 6 ॥ సంక్రుద్ధఇతి ॥ అచక్షాణఃఅపశ్యన్ఘ్రాణంఅవ
ఘ్రాణంనేనదృష్టిఃదర్శనంయస్యసఃలోచనాగోచరమపిపశ్యతోహిఘ్రాణేనజానంతీతిప్రసిద్ధం-పరామృశత్గృహీతవాన్- పుష్కరేణశుం
డాగ్రేణ - సకృష్ణఃప్రసహ్యబలేన ॥ 8 ॥ పుచ్ఛఇతి ॥ ధనుషఃధనుషాంపంచవింశతిహస్తాన్ వ్యావర్తాపతంతంనేశం - గజంవిచకర్షఆకృష్య
నీతవాన్ - కంకఇవవిచకర్షఃయథానాగంసుపర్ణఃపవనతేయఃనాగంగజంసుపర్ణఇవస్వయమితి ॥ శ్లో ॥ ఆవిరాసీద్యథాప్రాచ్యాందిశీం
పరిపరిపుష్కలఇతివత్ ॥ ర ॥ సఇతి ॥ పుచ్ఛగ్రాహీణంకృష్ణం గృహీతుంయదిదక్షిణతఃపరివర్తతేగజస్తర్హిసవ్యతోభ్రామయతి-య
దాసవ్యతఃపరివర్తతేతదాదక్షిణతోభ్రామయతీనేనసహబహుబభ్రామగోపస్యేనభ్రామ్యమాణేనబాలకఃసహికృష్ణంయథాఅన్యో
బాలకఇవేతివా ॥ ౯ ॥ తతఇతి ॥ వారణంగజంప్రద్రవత్ప్రకర్షేణసమంతతోథావత్-పాతయామాస-సయథాపలలితథా

మానఃపదెపదె ॥ ౧౦ ॥ సథావస్పీడయాభూమాపలితస్సహసోద్ధతః । తంమత్వాపతితంక్రుద్ధోదంతా
భ్యాంనాహనత్తిలిమ్ ॥ ౧౧ ॥ స్వవిక్రమెప్రతిహతెకుంజరేంద్రోత్యమర్షితః । చొద్యమానోమహా
మాత్రైఃకృష్ణమభ్యద్రవద్రుషా ॥ ౧౨ । తమాపతంతమాసాద్యభగవాన్మధుసూదనఃనిగృ
హ్యపాణినాహస్తంపాతయామాసభూతలె । ౧౩ ॥ పతితంతంపదాక్రమ్యమృగెంద్రఇవలీలయా
దంతముత్పాట్యతెనెభంహస్తిపాంశ్చాహనద్ధరిః । ౧౪ ॥ మృతకంద్విపముత్సృజ్యదంతపాణిస్సనా
విశత్ । అంసన్యస్తవిషాణోసృఙ్మదబిందుభిరంకితః । విరూఢస్వేదకణికవదనాంబురుహోబభౌ ॥

చాణూరముష్టికాదిమల్లవధకథాప్రారంభఘట్టః.

౧౫ । వృతౌగోపైఃకతిపయైర్బలదెవజనార్దనౌ । రంగంవివిశతూరాజన్గజబంత వరాయుధౌ ॥
౧౬ ॥మల్లానామశనిర్నృణాంనరవర స్త్రీణాస్మరోమూర్తిమాన్గోపానాంస్వజనోసతాంక్షితిభు
జాంశాస్తాస్వపిత్రోశ్శిశుః । మృత్యుర్భోజపతెర్విరాడవిదుషాంతత్త్వంపరంయోగినాంవృష్ణీనాంపర
దెవతెతివిదితోరంగంగతస్సాగ్రజః ॥ ౧౭ ॥ హతంకువలయాపీడంవృష్ట్వాతావపిదుర్జయౌ । కంసో
మనస్వ్యపితదాభృశముద్విజెనృప । ౧౮ । తౌరెజతూరంగగతౌమహాభుజౌవిచిత్రవెషాభరణస్ర
గంబరౌ । యథానటావుత్తమవెషధారిణౌమనఃక్షిపంతౌప్రభయానిరీక్షతామ్ । ౧౯ । నిరీక్ష్యతావు
త్తమపూరుషౌతదామంచస్థితానాగరరాష్ట్రకానృపాఃప్రహర్షవెగోత్కలితెక్షణాననాఃపపున్న
తృప్తానయనైస్తదాననమ్ ॥ ౨౦ ॥ పిబంతఇవచక్షుర్భ్యాంలిహంతఇవజిహ్వయా । జిఘ్రంతఇవనా
సాభ్యాంశ్లిష్యంతఇవబాహుభిః ॥ ౨౧ ॥ ఊచుఃపరస్పరంతెవైయథాదృష్టంయథాశ్రుతమ్ । తద్రూప
గుణమాధుర్య ప్రాగల్భ్యస్మారితాఇవ ॥ ౨౨ । ఎతౌభగవతస్సాక్షాద్ధరెర్నారాయణస్యహి । అవతీ
ర్ణావిహాంశెనవసుదెవస్యవెశ్మని । ౨౩ ॥సపషకిలదెవక్యాంజాతోనీతశ్చగోకులమ్ । కాలమెతంవస
మూఢొ వవృధెనందవెశ్మని ॥ ౨౪ ॥ పూతనానెనినిహతాచక్రవాతశ్చదానవః । అర్జునౌధెనుకఃకెశీ
గుహ్యకొన్యెచతద్విధాః ॥ ౨౫ । గావస్సపాలాపతెనదవాగ్నెఃపరిమొచితాఃకాళీయొదమితస్సప
ఇంద్రశ్చవిమదఃకృతః ॥ ౨౬ । సప్తాహమెకహస్తెనధృతొద్రిప్రవరొమునా । వర్షవాతాశనిభ్యశ్చ
పరిత్రాతంచగోకులమ్ ॥ ౨౭ ॥ గొప్యొస్యనిత్యముదితాహసితప్రెక్షణంముఖమ్ । పశ్యంత్యొవివిధాం

మల్లానామశనిర్నృణాం నరవరస్త్రీణాం స్మరో మూర్తిమాన్ గోపానాం స్వజనోసతాం క్షితిభుజాం శాస్తాస్వపిత్రోశ్శిశుః । మృత్యుర్భోజపతెర్విరాడవిదుషాం తత్త్వం పరం యోగినాం వృష్ణీనాం పరదెవతెతివిదితో రంగం గతస్సాగ్రజః ॥ ౧౭ ॥ హతం కువలయాపీడం వృష్ట్వా తావపి దుర్జయౌ । కంసో మనస్వ్యపితదా భృశముద్విజెనృప ॥ ౧౮ । తౌ రెజతూ రంగగతౌ మహాభుజౌ విచిత్రవెషాభరణస్రగంబరౌ । యథానటావుత్తమవెషధారిణౌ మనఃక్షిపంతౌ ప్రభయానిరీక్షతామ్ ॥ ౧౯ । నిరీక్ష్యతావుత్తమపూరుషౌతదా మంచస్థితానాగరరాష్ట్రకానృపాఃప్రహర్షవెగోత్కలితెక్షణాననాఃపపున్నతృప్తానయనైస్తదాననమ్ ॥ ౨౦ ॥ పిబంతఇవచక్షుర్భ్యాంలిహంతఇవజిహ్వయా । జిఘ్రంతఇవనాసాభ్యాంశ్లిష్యంతఇవబాహుభిః ॥ ౨౧ ॥ ఊచుఃపరస్పరంతెవైయథాదృష్టంయథాశ్రుతమ్ । తద్రూపగుణమాధుర్య ప్రాగల్భ్యస్మారితాఇవ ॥ ౨౨ । ఎతౌభగవతస్సాక్షాద్ధరెర్నారాయణస్యహి । అవతీర్ణావిహాంశెనవసుదెవస్యవెశ్మని ॥ ౨౩ ॥సపషకిలదెవక్యాంజాతోనీతశ్చగోకులమ్ । కాలమెతంవసమూఢొ వవృధెనందవెశ్మని ॥ ౨౪ ॥ పూతనానెనినిహతాచక్రవాతశ్చదానవః । అర్జునౌధెనుకఃకెశీగుహ్యకొన్యెచతద్విధాః ॥ ౨౫ । గావస్సపాలాపతెనదవాగ్నెఃపరిమొచితాఃకాళీయొదమితస్సపఇంద్రశ్చవిమదఃకృతః ॥ ౨౬ । సప్తాహమెకహస్తెనధృతొద్రిప్రవరొమునా । వర్షవాతాశనిభ్యశ్చ పరిత్రాతంచగోకులమ్ ॥ ౨౭ ॥ గొప్యొస్యనిత్యముదితాహసితప్రెక్షణంముఖమ్ । పశ్యంత్యొవివిధాం

మంయథాభవతితథా - తరంతిస్తేతి ॥ ౩౮ ॥ వదంతీతి ॥ అనేనపరిరక్షితోయదొవర్తంశఃసుబహువిశ్రుతస్యక్ - స్యాద్యదిలప్స్యతఇతివదంతీ॥ ౩౯ ॥ అయమితి ॥ ధేనుకబకవత్సాసురేషు విపర్యయోత్తిర్జనవాదేషు అనిశ్చయాత్ ॥ ౩౦ ॥ జనెష్వితి ॥ జనెష్వేవంబ్రువాణేషుసత్సు - తదసహమానశ్చాణూరోబ్రవీదితి॥ ౩౧॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥ తస్మాదితి ॥ హేకృష్ణప్రియంకరవామేతి - రాజ్ఞిప్రీతే - భూతానిచప్రసీదేయుః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ బాలాఇతి ॥ యథోచితంనియుద్ధం బాహుయుద్ధంభవేత్ - మల్లసభాసదఃమల్లసభాధికృతాక్ అథర్మోమాస్పృశేత్ నస్పృశేదిత్యేతదర్థం - హామల్లేతివా॥ ౩౮ ॥ నెతి ॥ సహస్రద్విపానాం సత్త్వంబలంబిభర్తిక్ - తథా ॥ ౩౯ ॥ తస్మాదితి॥ తథాబలిభిర్మూర్ఖదృశైస్సహ - అనయఃఅభద్రంక్ - విక్రమప్రాక్రమంకురు - ముష్టికోవిక్రమతాదితి ॥ ౪౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రిచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

స్తాపాంస్తరంతీస్మాశ్రమంముదా॥ ౧॥వదంత్యనేనవంశోయంయదోస్సబహువిశ్రుతః। శ్రియంయశోమహత్త్వంచలప్స్యతేపరిరక్షితః॥ ౨॥ అయంచాస్యాగ్రజశ్శ్రీమాన్ రామఃకమలలోచనః। ప్రలంబోనిహతోనేనవత్సకోధేనుకావయః॥ ౩॥ శ్రీశుకఃజనేష్వేవంబ్రువాణేషుతూర్యేషునినదత్సు। చ। కృష్ణరామాసమాభాష్యచాణూరోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪॥ హేనందసూనో హేరామయుధవంతౌవీర్యసంమతౌ। నియుద్ధకుశలౌశ్రుత్వారాజ్ఞాహూతౌదదృక్షుణా ॥ ౫ ॥ ప్రియంరాజ్ఞఃప్రకుర్వంత్యశ్శ్రేయోవిందంతివైప్రజాఃమనసాకర్మణావాచావిపరీతమతోన్యథా॥ ౬॥ నిత్యంప్రముదితాగోపావత్సపాలాస్తథాస్ఫుటమ్। వనేషుపుల్లయుద్ధేనక్రీడంతశ్చారయంతిగాః॥ ౭॥ తస్మాద్రాజ్ఞఃప్రియంయూయంవయంచకరవామహే।భూతానినఃప్రసీదంతిసర్వభూతమయోనృపః॥ ౮॥ తన్నిశమ్యాబ్రవీత్కృష్ణోదేశకాలోచితంవచః। నియుద్ధమాత్మనోభీష్టంమన్యమానోభినంద్యచ॥ ౯ ॥ ప్రజాభోజపతెరస్యవయంచాపివనెచరాః। కరవామప్రియంనిత్యంతన్నఃపరమనుగ్రహః॥ ౧౦ ॥ బాలావయంతుల్యబలైఃక్రీడిష్యామోయథోచితమ్। భవెన్నియుద్ధమాధర్మస్సృశేన్మల్లసభాసదః ॥ ౧౧॥ చాణూరఃనబాలోనకిశోరస్త్వంబలశ్చబలినాంవరః।లీలయెభోహతోయెనసహస్రద్విపసత్త్వభృత్ ॥౧౨॥తస్మాద్భవద్భ్యంబలిభిర్యోద్ధవ్యంనానయోత్రవై। మయావిక్రమవాన్కృష్ణయబలెనసహముష్టికః॥ ౧౩॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- త్రిచత్వారింశోధ్యాయః.

ఏవంచర్చితసంకల్పోభగవాన్మధుసూదనః। ఆనసాదాధచాణూరంముష్టికంరోహిణీసుతః॥ ౧ ॥ ఆస్ఫోట్యబాహుస్తాభ్యాంభూరూపైవపునఃపునః। విసృజ్యభూమయస్సంగృహ్యపరిక్రమ్యపరస్పరమ్॥ ౨ ॥ హస్తాభ్యంహస్తయోర్బద్ధ్వా పద్భ్యాంపద్భ్యమేవచ పాదయోః। విచకర్షతురన్యోన్యంప్రసహ్యవిజిగీషయా॥ 3॥ అరత్నీభ్యామరత్నిభ్యాంజానుభ్యాంచైవజానునీ। శిరశ్శీర్ష్ణోరసోరస్తావన్యోన్యమభిజఘ్నతుః ॥ ౪ ॥ పరిభ్రామణవిక్షేపపరిరంభావపాతనైః। ఉత్సర్పణాపసర్పైస్తావన్యోన్యంప్రత్యరుంధతామ్॥ ౫ ॥ ఉత్థాపనైరున్నయనైశ్చాలనైస్థాపనైరపి। పరస్పరంజిగీషంతావపచక్రతురాత్మనః ॥ ౬ ॥ తద్బలాబలవద్యుద్ధం సమెతాస్సర్వయోషితః। ఊచుఃపరస్పరంరాజన్సానుకంపాశ్చయయూథశః ॥ ౭॥ మహానయంబతాధర్మఃపాంరాజనభాసదామ్। యెబాలబలవద్యుద్ధంరాజ్ఞోస్విచ్ఛం

శ్లో ॥ చతుశ్చత్వారింశత్తమల్లకంసాదివధనమ్। కంసహొషితఆశ్వాస స్తాభ్యాంపిత్రోశ్చదర్శనమ్॥ ఎవమితి ॥ చచిత్తఃనిశ్చితవిషస్వసంకల్పోయస్యసఃకృష్ణః ॥ ౧॥౩॥ అరత్నీ ఇతి ॥ బాహుమూలాత్ బాహుమధ్యాత్ - కనిష్ఠాంగుళిత్యాగశేకేనకృతముష్టిహస్తొరత్నిఃకూర్పరాత్ ॥ ౪ ॥ పరిభ్రామణే ఇతి ॥ పరిభ్రమణంహస్తాదిషుగృహీత్వా పరితశ్చాలనం- విక్షేపొనోదనం- పరితఃభోబాహుభ్యాంనిక్షేపణం- అవపాతనంఅధఃక్షేపః- ఉత్సర్పణంఉత్పృజ్యపురతోగమనం - అపసర్పణం అపసృజ్య పృష్ఠతోగమనం. ఎతైఃప్రత్యరుంధతాంప్రత్యావృతవంతౌ ॥ ౫ ॥ ఉత్థాపనైరితి ॥ ఉత్థాపనంపాదౌజానునీచ పిండీకృత్య చలితస్యాచ్చాటనం - ఉన్నయనంహస్తాభ్యాముద్ధృత్యనయనం - చాలనంకంఠాదిలగ్నస్యనిస్సారణం - స్థాపనం పాణిపాదాదిపిండీకరణం- ఎవంపరస్పరమత్నోర్జేహస్యాపచక్రతుఃఅపకారంకృతవంతౌ ॥ ౬ ॥ తేదితి ॥ తద్యుద్ధంబలాబలవద్ వికతోబలంఅన్యతఃఅబలంతద్యుద్ధంవిషమమిత్యూచురిత్యర్థఃకా ॥ ౭ ॥ తద్దేవదర్శయ

తి ॥ మహానితి॥ యద్వా-తత్ బాలబలవతోర్యుద్ధందృష్ట్వా- మహానయమధర్మఇత్యాహురిత్యన్వయః- బాలయోర్బలవతోశ్చయుద్ధం రాజా చేత్పశ్యేత్స్వయం వారణీయుః- ఎతేతు రాజ్ఞఃపశ్యతఃస్వయమస్యస్వేచ్ఛంతిఆసుమన్యంతఇతిమహానధర్మఇత్యర్థః ॥ ౮ ॥ బలాబలవద్యుద్ధంతాంప్రపంచయతిపంచభిః ॥ శ్వేతి ॥ వజ్రసారాణి వజ్రవత్కఠినాని - సవాణ్యంగానియయోస్తౌ ॥ ౯ ॥ థమేతి ॥ సమాజస్యసభాయాం॥ ౧౦॥అపరాఉచుఃఇతి ॥ అబ్రువన్-జ్ఞాతావాపి తూష్ణీంతిష్ఠన్ - విబ్రువన్ - విచరీతంబ్రువన్ - అజ్ఞఃనజ్ఞానామితి బ్రువన్ అతఃప్రాజ్ఞస్యజ్ఞానప్రవిశేదితి ॥ ౧౧॥ వల్గతఇతి ॥ వల్గతఃశత్రుమభితఃశత్రోస్సవ్యతోధావతఃకృష్ణస్య శ్రమవారి నాఉష్ణంవ్యాప్తంవదనాంబుజందృశ్యతాం ॥ ౧౨ ॥ అన్యాఊచుఃఇతి ॥ కిమితి ॥ సామర్షంసక్రోధం- హాసేనసంరంభఃఆవేశఃతేనశోభనం ॥ ౧౩॥ అన్యాఊచుఃఇతి ॥ పుణ్యాఇతి ॥ నృలింగేనమనుష్యదేహేన గూఢఃవనస్థానిచిత్రాణిమాల్యానియస్యసఃగిరిత్రఃఇవరమాచతాభ్యామచిత్రతావంస్త్రీయస్యసఃఅయంభావఃధిగిమాంసభాం - యుస్యామయంపరాభూయతే తాస్తప్రజఘుర్వోధనాఃయత్యాసుఅయంకృష్ణోవివిధక్రీడయాఅంచతిగచ్ఛతీతి ॥ ౧౪ ॥ .....

తిపశ్యతఃఇతి ॥ ౮ ॥ క్వవజ్రసారసర్వాంగౌమల్లోశైలేంద్రసమ్మతౌ । క్వచాతిసుకుమారాంగౌకిశోరౌనాప్రయూవనౌ ॥ ౯॥ ధర్మవ్యతిక్రమోహ్యస్యసమాజస్యధ్రువంభవేత్ । యత్రాధర్మస్సముత్తిష్ఠేన్నస్థేయంతత్రకర్హిచిత్ ॥ ౧౦॥ నసభాంప్రవిశేత్ప్రాజ్ఞస్సభ్యదోషాననుస్మరన్ । అబ్రువన్విబ్రువన్నజ్ఞోనరఃకిల్బిషమశ్నుతే॥ ౧౧॥ వల్గతశ్శత్రుమభితఃకృష్ణస్యవదనాంబుజమ్ । వీక్ష్యతాంశ్రమవార్యుప్తంపద్మకోశమివాంబుభిః॥ ౧౨॥ కింనపశ్యతరామస్యముఖమాతాప్రలోచనమ్ । ముష్టికంప్రతిసామర్షంహాససంరంభశోభనమ్॥ ౧౩॥ పుణ్యాబతవ్రజభువోయదయంనృలింగగూఢఃపురాణపురుషోవనచిత్రమాల్యఃగాఃపాలయన్సహబలఃక్వణయన్స్వవేణుంవిక్రీడయాంచతిగిరిత్రరమాచిత్తాంప్రియఃII౧౪IIసోయం స్తనఃకిమచరద్యదముష్యరూపంలావణ్యసారమసమోధ్వమనన్యసిద్ధమ్। దృగ్భిఃపిబంత్యనుసవాభినవందురాపమేకాంతధామయశసఃశ్రియఈశ్వరస్యII ౧౫ ॥ యాదోహనేవహననేఽవనేజనోపలేపప్రేంఖేంఖనార్భరుదితోక్షణమార్జనాదౌ । గాయంతిచైనమనురక్తధియోశ్రుకంఠ్యోధన్యావ్రజస్త్రియ ఉరుక్రమచిత్తయానాఃII ౧౬ ॥ ప్రాతర్వ్రజాద్వ్రజతఆవిశతశ్చసాయంగోభిస్సమంక్వణయతోస్య నిశమ్యవేణుమ్ । నిర్గమ్యతూర్ణమబలాఃపథిభూరిపుణ్యాఃపశ్యంతిసస్మితముఖంసదయావలోకమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఏవంప్రభాషమాణాసు స్త్రీషుయోగేశ్వరోహరిఃI శత్రుంహంతుంమనశ్చక్రేభగవాన్భరతర్షభ ॥ ౧౮ ॥ ఉపశ్రుత్యగిరస్త్రీణాంపుత్రస్నేహశుచాతురౌ । పితరావన్వతప్యేతాంపుత్రయోరబుధౌబలమ్॥ ౧౯॥ తౌసైన్యయుద్ధవిధిభిరుభౌచాణూరకేశవౌ । యుయుధాతేయథాన్యోన్యంతథైవబలముష్టికౌ ॥ ౨౦॥ భగవద్ధాత్రనిష్పాతైర్వజ్రనిష్పేషనిష్ఠురైఃI చాణూరోభజ్యమానాంగోముహుస్గ్లానిమవాపహ॥ ౨౧॥ సశ్యేనవేగఉత్పత్యముష్టీకృత్యకరావుభౌ ॥

అహోకష్టమల్పపుణ్యాఃవయంయతోస్మాభిరనవాప్తదృష్టయంకృష్ణఃగోప్యస్తుబహుపుణ్యాఇత్యాదిస్త్రీభిఃIIగోప్యఇతి॥అముష్యశ్రీకృష్ణస్య-రూపంఅంగంఆవణ్యేనసారంశ్రేష్ఠం-కించ అసమోర్ధ్వంనవిద్యతేసమమూర్ధ్వంఅధికంచయస్యతత్-తదపినాస్యేనఆభరణదినాసిద్ధం-కింతు- స్వతఏవయశసఃశ్రియఃవిశ్వరస్యవికాంతద్ధామవిశ్వగ్యస్యచఅస్యభిచారిస్థానం పారాంతరేఆముష్యేశ్వరస్యేత్యన్వయఃఎవంభూతంఅనుసవాభినవంనిత్యనవీనంరూపంయాఃనేత్రైఃపశ్యంతీతి ॥ ౧౫ ॥ యాఇతి ॥ కించ - యాఃదోహనాదిష్వేనఁగాయంతి - తాఃవ్రజస్త్రియోధన్యాఃప్రేంఖేంఖనంఉల్లాంఠోళనం - ఉక్షణంసేచనం - కథంభూతాఃఉరుక్రమచిత్తయానాఃఉరుక్రమేచిత్తంతైలైవయనంసర్వవిషయప్రాప్తిర్యాసాంతాఃపారాంతరేఉరుక్రమంచింతయంత్యఇత్యర్థఃకుతఃఅనురక్తధియఃఆద్రర్ధియఃతత్రలింగంఅస్త్రీకర్యఃII ౧౬ ॥ఆపిచ॥ప్రాతరితి ॥ యాఅబలాఃఆస్యవేణుంనిశమ్యగృహాత్తూర్ణంనిర్గమ్యపథిసస్మితముఖంపశ్యంతి - తాఃభూరిపుణ్యాఇతి ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి॥ వివంసభయంబ్రువాణాసు స్త్రీషు- తాసాంభయనివృత్తయే- కృష్ణశ్చత్రుంహంతుంమనశ్చక్రేII ౧౮ ॥ ఉపశ్రుత్యేతి ॥ సభయాఃస్త్రీణాంగిరఃశ్రుత్వా- పుత్రయోఃస్నేహనయాశుక్తయాఆతురౌవిహ్వలౌ - పుత్రయోర్బలమజానంతౌపితరావనుతాపంప్రాప్తావితి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ భగవదితి ॥ తథాభగవతోగాత్రాణాంఅరణ్మిజాన్వాఢీనాం -

నిస్వాతైః ప్రహారైః - వజ్రస్యనిష్పేషఃతద్వత్ - తద్వన్నిష్ఠురైః - భజ్యమానాంగఃశ్లథద్ధాత్రుః ॥ ౩౧ ॥సఇతి ॥ శ్యేనస్యేవవేగో యస్యసఃచాణూరః - అబాధతఅతాడయత్ ॥ ౩౨॥ ౩౩ ॥ భూపృష్ఠమితి ॥ భూపృష్ఠాభూవఃఉపరి - పోథయామాసఆస్ఫోటయిత్ - ఇం ద్రధ్వజోవజ్రం - యద్వా- ఇంద్రధ్వజోనామగౌడదేశేషుప్రసిద్ధః కస్మింశ్చిదుత్సవేముక్త స్తంభాస్వజపతా కాద్యలంకృ తఃపురు షాకృతిరుచ్ఛ్రయతే-సయథాపతతితద్వదితి ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ప్రవేపితఇతి ॥ అదిత్తఃపీడితఃఉర్వ్యాంపస్థేభూతలే ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥

భౌ । భగవంతంవాసుదేవంక్రుద్ధోవక్షస్యబాధత ॥౩౮॥ నాచచ్ఛత్తత్ప్రహారేణస్రజాహతఇవద్విపః। బాహూన్నిగృహ్యచాణూరంబహుశోభ్రామయత్కరిః॥ ౩౯ ॥భూపృష్ఠేసోథయామాసతరసా క్షీణజీవితమ్ । విస్రస్తాకల్పకేశస్రగింద్రధ్వజఇవాపతత్ ॥ ౪౦॥ తతోవసుష్టికఃపూర్వంస్వముష్టీకృ భిహతేనవై । బలభద్రేణబలినాతలేనాభిహతోభృశమ్ ॥ ౪౧॥ స్రవేపితస్రుధిరముద్వమన్ముఖతో దితఃవ్యసుఃపపాతోర్వ్యాంవాతాహతఇవాంఘ్రిపః ॥ ౪౨ ॥ తతఃకూటమనుప్రాప్తంరామః ప్రహరతాంవరః। అవధీల్లీలయారాజన్సావజ్ఞంవామముష్టినా॥ ౪౩ ॥ తస్యోత్పతంతఃశిరఃకృష్ణఃపదా పహతశీర్షకమ్ । ద్విధాకీర్ణంస్తనకఉర్వ్యాంవీరఃపితృతుఃసుతః ॥ ౪౪॥ చాణూరేముష్టికేకూటేశలేతోసలకే హతే । శేషాఃప్రదుద్రువుర్మల్లాస్సర్వేప్రాణపరీప్సవః ॥ ౪౫ ॥ గోపాన్వయ స్యానాహూయతైస్సంసృజ్యవిజహ్రతుః । వాద్యమానేషుతూర్యేషువల్గంతౌరుతనూపురౌ ॥ ౪౦ । జనాఃప్రజహృషుస్సర్వేకర్మణారామకృష్ణయోః । ఋతేకంసంవిప్రముఖ్యాస్సాధవస్సాధుసాధ్వితి॥ ౪౧ ॥ హతేషువల్లవ ర్యేషువిద్రుతేషుచభోజరాట్ । న్యవారయత్స్వతూర్యాణివాక్యంచేదమువాచహ ॥ ౪౨ ॥నిస్సార యతచవృత్తౌవసుదేవాత్మజౌపురాత్ । ధనంహరతగోపానాంనంవంబధ్నీతదుర్మతిమ్॥ ౪౩॥ వసు దేవస్తుతుర్మేధాహన్యతామాశ్వనత్తనుః । ఉగ్రసేనఃపితాచాపిసానుగఃపరపక్షగః॥ ౪౪ ॥ ఏవంవికత్థ

❁ కంసవధఘట్టః. ❁

మానేవైకంసేప్రకుపితోవ్యయః । లఘిమ్నోత్పతతరసామంచమత్తుంగమారుహత్ ॥ ౪౫ ॥ తమా పతంతమాలోక్యమృత్యుమాత్మనఆసనాత్ । మనస్వీసహసోత్థాయజగృహేసోసిచర్మణీ॥ ౪౬॥ తంఖడ్గ పాణింవిచరంతమాశుశ్యేనం యథాదక్షిణసవ్యమంబరే । సమగ్రహీన్నర్విషహోగ్రతేజాయధోర గంతాత్యుగ్రసుతఃప్రసహ్య॥ ౪౭॥ ప్రగృహ్యకేశేషుచలత్కిరీటంనిపాత్యరంగోపరితుంగమంచాత్ । త స్యోపరిష్టాత్స్వయమబ్జనాభఃపపాతవిశ్వాశ్రయఆత్మతంత్రః॥ ౪౮॥ కంసంపతంచిచకర్షభూమా హరిర్యథేభంజగతోవిపశ్యతః । హాహేతిశబ్దస్సుమహాంస్తదాభూదుదీరితస్సర్వజనైరధేంద్ర॥ ౪౯॥ పస్పర్శతద్దోర్విగళన్నిజూతమీశ్వరంపిబన్నదన్వావిచరన్స్వపశ్వసన । దదర్శచక్రాయుధమగ్ర తోయతస్తదేవరూపంమరవాపమాప॥ ౫౦॥ తస్యానుజాభ్రాతరోష్టకంకన్యగ్రోధకాదయః । అభ్య ధావన్నతిక్రుద్ధాభ్రాతుర్నిర్వేశకారిణఃకరం ॥ తథాతిరభసాంస్తాంస్తుసంయత్తాన్రోహిణీసుతః । అహనత్పరిఘముద్యమ్యపశూనివమృగాధిపః ॥ ౫౨॥ నేదుర్దుందుభయోనేర్వ్యమ్బ్రహ్మేశాద్యావి భూతయః । పుష్పైఃకిరంతస్తంప్రీతాశ్శశంసుర్ననృతుస్స్త్రియః॥ ౫౩॥ తేషాంస్త్రియోమహారాజ సుహృన్మరణమీక్షితాః । తత్రాభ్యయుర్వినిఘ్నంత్యశ్శీర్షాణ్యశ్రువిలోచనాః ॥౫౫॥ శయానాన్వీ రశయ్యాయాంపతీనాలింగ్యశోచతీఃవిలేపుస్సస్వరంనార్యోవిసృజంత్యోముహుశ్శుచః ॥ ౫౫ ॥ హా

ధర్మజ్ఞేత్యాదీని విలాపే ప్రేమసంబోధనాని ॥ ౪౬ ॥ త్వయేతి ॥ త్వదీయా వయమివ త్వయా పత్యా విరహితా పురీయం న శోభత ఇతి స్వదృష్ట్యాభిధానం ॥ ౪౭ ॥ అనాగసామితి ॥ అనాగసామితి తు పరమార్థాభిధానం ॥ ౪౮ ॥ సర్వేషామితి ॥ ఏష కృష్ణః ప్రభవంత్యస్మాదితి ప్రభవః - అపియంత్యస్మిన్నిత్యప్యయః - స చ స చ తస్య అవధ్యానం అవజ్ఞానం కర్తుం శీలం యస్య సః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ మాతరమితి ॥ అస్పృశ్య ఈషత్స్పృష్ట్వా ॥ ౫౧ ॥ దేవకీతి ॥ పుత్రభ్రాంతిం విహాయ జగదీశ్వరావితి జ్ఞాత్వా - శంకితౌ సంతౌ న సస్వజాతే నాలింగితవంతౌ - కింతు బద్ధాంజలీ తస్థతురిత్యర్థః ॥ ౫౨ ॥ శ్లో ॥ ప్రసహ్య హత్వా హస్తీంద్రం మల్లేంద్రాన్మల్లలీలయా । భీభత్సచరితం కంసం సభీభత్సమమారయత్ ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతుశ్చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ పంచచత్వారింశకేఽథ పితృనందాదిసాంత్వనమ్ । ఉగ్రసేనాభిషేకశ్చ గురౌ వాసాత్పరాగమః ॥ పితరావితి ॥ ఉపలబ్ధార్థా విదిత్వేతి అయమర్థః - ఉపసమీపే ఆవయోః పుత్రబుద్ధ్యా సాంసారికపరమసుఖభోగాత్ పూర్వమేవ లబ్ధార్థౌ లబ్ధః - ఆవామీశ్వరావితి ప్రాప్తః - పరమజ్ఞానరూపః - అర్థః యాభ్యాం తథాభూతౌ తౌ జ్ఞాత్వా మయి ప్రసన్నస్య సయోర్జ్ఞానం నామ కిం ఫలలాభం స్యాత్ - దుర్ల

నాథ ప్రియ ధర్మజ్ఞ కరుణానాథవత్సల । త్వయా హతేన నిహతా వయం తే స గృహప్రజాః ॥ ౪౬ ॥ త్వయా విరహితా పత్యా పురీయం పురుషర్షభ । న శోభతే వయమివ నివృత్తోత్సవమంగళా ॥ ౪౭ ॥ అనాగసాం త్వం భూతానాం కృతవాన్ద్రోహముల్బణమ్ । తేనేమాం భో దశాం నీతో భూతధ్రుక్కో లభేత శమ్ ॥ ౪౮ ॥ సర్వేషామేవ భూతానామేష హి ప్రభవాప్యయః । గోప్తా చ తదవధ్యాయీ న క్వచిత్సుఖమేధతే ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ రాజయోషిత ఆశ్వాస్య భగవాన్ లోకభావనః । యామాహుర్లౌకికీం సంస్థాం హతానాం సమకారయత్ ॥ ౫౦ ॥ మాతరం పితరం చైవ మోచయిత్వాఽథ బంధనాత్ । కృష్ణరామౌ వవందాతే శిరసా స్పృశ్య పాదయోః ॥ ౫౧ ॥ దేవకీ వసుదేవశ్చ విజ్ఞాయ జగదీశ్వరౌ । కృతసంవందనౌ పుత్రౌ సస్వజాతే న శంకితౌ ॥ ౫౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః ॥ ❁❁❁

శ్రీశుకః ॥ పితరావుపలబ్ధార్థౌ విదిత్వా పురుషోత్తమః । మా భూదితి నిజాం మాయాం తతాన జనమోహినీమ్ ॥ ౧ ॥ ఉవాచ పితరావేత్య సాగ్రజః సాత్వతర్షభః । ప్రశ్రయావనతః ప్రీణన్నంబ తాతేతి సాదరమ్ ॥ ౨ ॥ నాస్మత్తో యువయోస్తాత నిత్యోత్కంఠితయోరపి । బాల్యపౌగండకైశోరాః పుత్రాభ్యామభవన్ క్వచిత్ ॥ ౩ ॥ న లబ్ధో దైవహతయోర్వాసో నౌ భవదంతికే । యాం బాలాః పితృగేహస్థా విందంతే లాలితా ముదమ్ ॥ ౪ ॥ సర్వార్థసంభవో దేహో జనితః పోషితో యతః । న తయోర్యాతి నిర్వేశం పిత్రోర్మర్త్యః శతాయుషా ॥ ౫ ॥ యస్తయోరాత్మజః కల్ప ఆత్మనా చ ధనేన చ । వృత్తిం న దద్యాత్తం ప్రేత్య స్వమాంసం ఖాదయంతి హి ॥ ౬ ॥ మాతరం పితరం వృద్ధం భార్యాం సాధ్వీం సుతం శిశుమ్ । గురుం విప్రం ప్రపన్నం చ కల్పోఽబిభ్రచ్ఛ్వసన్మృతః ॥ ౭ ॥ తన్నావకల్పయోః కంసాన్నిత్యముద్విగ్నచేతసోః । మోఘమేతే వ్యతిక్రాంతా దివసా వామనర్చతోః ॥ ౮ ॥ తత్క్షంతుమర్హథస్తాత మాతర్నౌ పరతంత్రయోః । అకుర్వతోర్వాం శుశ్రూషాం క్లిష్టయోర్దుర్హృదా భృశమ్ ॥ ౯ ॥ ఇత్థం మాయామనుష్యస్య హరేర్విశ్వాత్మ

భీంతు మయి పుత్రప్రేమ అతః ఇదానీమేవ తత్త్వజ్ఞానం మా భూదితి నిజాం స్వాధీనాం మాయాం తయోః ప్రసారితవానితి ॥ ౧ ॥ తదేవ దర్శయత్యష్టభిః ॥ ఉవాచేతి ॥ ప్రీణన్ ప్రీణయన్ సాదరమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ నేతి ॥ అస్మత్తః అస్మన్నిమిత్తం నిత్యముత్కంఠితయోరపి యువయోః పుత్రాభ్యాం కృత్వా బాల్యపౌగండకైశోరాః తత్తదవస్థానుభవసుఖానీత్యర్థః - యువయోర్నాభవన్నితి - అస్మత్తః పుత్రాభ్యామితి సామానాధికరణ్యం వా ॥ ౩ ॥ కించ ఆవామేవ దైవహీనావిత్యాహ ॥ నేతి ॥ పితృగేహస్థాః యాం ముదం విందంతే సా చ న లబ్ధేతి ॥ ౪ ॥ ఏవం తావత్ శ్లోకద్వయేన యువయోరావయోశ్చ కామహానిర్జాతేత్యుక్తం - ఆవయోః పునర్యుష్మత్పరిచర్యాలోపేన ధర్మహానిరపి జాతేత్యాహ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వేషాం ధర్మాద్యర్థానాం సంభవో యస్మిన్ స దేహః - యతః యాభ్యాం జనితః పోషితశ్చ - తయోః పిత్రోః నిర్వేశం ఆనృణ్యమిత్యర్థః మర్త్యః శతసంవత్సరమాత్రేణాయుషా న ప్రాప్నోతి ॥ ౫ ॥ య ఇతి ॥ తస్మాత్యేపి తు యః పుత్రః కల్పః సమర్థస్సన్నపి - దేహేన ధనేన చ పిత్రోర్వృత్తిం జీవికాం న సంపాదయేత్ - తం ప్రేత్య లోకాంతరే యమదూతాః స్వస్యైవ మాంసం ఖాదయంతి ఖాశ్వమాంసమితి వా ॥ ౬ ॥ కించ మాత్రాదిశుశ్రూషామకుర్వాణో వివలజీవితశ్చ భవతీత్యాహ ॥ మాతరమితి ॥ అబిభ్రత్ అపుష్ణన్ శ్వసన్నపి మృతతుల్య ఏవేత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్ ఆవయోః - మోఘం వ్యర్థం అనర్చతోః ॥ ౮ ॥ తదితి ॥ దుర్హృదా కంసేన ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఏవమితి ॥ ఆ

నోగిరా। మోహితావంకమారోప్యపరిష్వజ్యాఘతుర్ముదమ్ ॥ ౧౦ ॥ సించంతావశ్రుధారాభిస్తె౨
హఁపాశేనచావృతౌ। నకించిదూచతూరాజన్బాష్పకంఠౌపిమోహితౌ ॥ ౧౧ ॥ ఏవమాశ్వాస్యపితరౌభ
గవాఁదెవకీసుతః। మాతామహంతూగ్రసేనంయదూనామకరోన్నృపమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఆహచాస్మాన్మహా
రాజప్రజాస్త్వాజ్ఞప్తుమర్హసి। యయాతిశాపాద్యదుభిర్నాసితవ్యంనృపాసనే ॥ ౧౩ ॥ మయిభృత్య
ఉపాసీనెభవతోవిబుధాదయః। బలింహరంత్యవనతాఃకిముతాన్యెనరాధిపాః ॥ ౧౪ ॥ ఇత్యుక్తావ
హూయపవనముగ్రసేనాయభూభుజె। సుధర్మాఖ్యంసభాంశ్రెష్ఠాదాహరెత్యాహకెశవః ॥ ౧౫ ॥
మారుతశ్చతథాహెంద్ర।వాసుదెవస్యశాసనాత్। ప్రాయచ్ఛద్దివ్యరాజోపసభాంకృష్ణానుభావవిత్ ॥
౧౬ ॥ సర్వాఁస్వజ్ఞాతిసంబంధాఁదిగ్భ్యఃకంసభయాద్దతాఁ।యమవృష్ణ్యంధకమధుదాశార్హకు
కురార్యకాఁ ॥ ౧౭ ॥ సభాజితాఁసమాశ్వాస్యవిదెశావాసకశ్రితాఁ। న్యవాసయత్స్వగెహెషువి
శ్వకర్మవినిర్మితెసంతప్యఁవిశ్వవృక్ ॥ ౧౮ ॥ కృష్ణసంకర్షణభుజైర్గుప్తాలబ్ధమనొరథాఃగృహెషు
రెమిరెసిద్ధాఃకృష్ణరామగతజ్వరాఃఁ ॥ ౧౯ ॥ వీక్షంతోహరహఃప్రీతామకుందవదనాంబుజమ్। నిత్యంప్రముదితం
శ్రీమత్సదయస్మితవీక్షణమ్ ॥౨౦॥ తత్రప్రవయసోప్యాసఁయువానొతిబలౌజసఃఁ। పిబంతొక్షైర్ముఁ
కుందస్యముఖాంభొజసుధాంముహుఃఁ ॥ ౨౧ ॥ శ్రీశుకఃఁ॥ అథనందంసమాసాద్య భగవాఁదెవకీసుతఃఁ।
సంకర్షణశ్చరాజెంద్రపరిష్వజ్యెదమూచతుఃఁ॥ ౨౨ ॥ పితర్యువాభ్యాంస్నిగ్ధాభ్యాంపొషితౌలాలితౌ
భృశమ్। పిత్రొరభ్యధికాప్రీతిరాత్మజెస్వాత్మనొపిహి ॥ ౨౩ ॥ సపితాసాపిజననీయూఁష్మితస్స్వపు
త్రవత్। శొచ్యాఁబంధుభిరుత్సృష్టానకలైర్నఃపొషరక్షణె ॥ ౨౪ ॥ యాతయాయంప్రజంతాతవయం
చస్నెహదుఃఖితాఁ। జ్ఞాతీఁర్వొద్రష్టుమెష్యామొవిధాయసుహృదాంసుఖమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఏవంసాంత్వ
య్యభగవాన్నందంసవ్రజమచ్యుతఃఁ। వాసొలంకారకుప్యాద్యైరర్హయామాససాదరమ్ ॥ ౨౬ ॥
ఇత్యుక్తస్తౌపరిష్వజ్యనందఃప్రణయవిహ్వలఃఁ। పూరయన్నశ్రుభిర్నెత్రెసహగొపైర్వ్రజంయయౌ॥

శ్రీకృష్ణరామయొరుపనయనవెదశాస్త్రాధ్యయనగురుపుత్రానయనాదికథాప్రారంభఘట్టఃఁ

౨౭ ॥ అథశూరసుతొరాజఁపుత్రయొస్సాహ్వకారయత్।పురొధసాబ్రాహ్మణైశ్చయథావద్దీక్షయాసం
స్కృతిమ్ ॥ ౨౮ ॥ తెభ్యొదాదక్షిణాగావొ*రుక్మమాలాస్సువలంకృతాఃఁ। స్వలంకృతెభ్యస్సంపూజ్యస
వత్సాఃసౌమమాలినీఃఁ ॥ ౨౯ ॥ యాఃకృష్ణరామజన్మర్క్షెమనొదత్తామహొద్యతిఃఁ। తాశ్చాదదాధనుస్స
మృత్యకంసెనాధర్మతొహృతాఃఁ॥ ౩౦ ॥ తతశ్చలబ్ధసంస్కారౌన్విజత్వంప్రాప్యసువ్రతౌ। గర్గాద్య
దుకులాచార్యాద్గాయత్రంవ్రతమాస్థితౌ ॥ ౩౧॥ ప్రభవౌసర్వవిద్యానాంసర్వజ్ఞౌజగదీశ్వరౌ। నాన్య
సిద్ధామలంజ్ఞానంగూఢమానానరెహితైఃఁ ॥ ౩౨ ॥ అధొగురుకులెవాసమిచ్ఛంతావుపజగ్మతుఃఁ। కా
శ్యాస్యసాంత్వయిత్వా॥ ౩౩ ॥ ఆహేతి ॥ త్వమేవాజ్ఞాపయేతిమావదేత్యాహ - యయాతిశాపాదితి - తవతుయాదవత్వెపిమదాజ్ఞయానభో
జ్యమితిభావఃఁ ॥ ౩౪ ॥ మమతాదృఢశక్తినాఁస్తీతిచేత్తత్రాహ ॥ మయీతి ॥ మత్ప్రసాదెనసర్వంభవిష్యతీత్యర్థఃఁ ॥ ౩౫॥ ౩౫॥ ౩౬॥
సర్వానితి ॥ స్వాఁజ్ఞాప్తీఁసంబంధినశ్చదిగ్భృఃఆనాయ్యెతి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ కృష్ణెతి॥ సిద్ధాఃపూర్ణాఃకృష్ణరామాభ్యాంగతొనివృత్తొ
జ్వరస్తాపొయేషాంతె ॥ ౩౯ ॥ వీక్షంతఇతి ॥ సదయస్మితంవీక్షణంయస్మిఁతత్ ॥ ౪౦ ॥ తత్రెతి॥ప్రవయసొవృద్ధాఅపిఅతిశయితం
బలమొజశ్చయెషుంతె॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ పితరితి ॥ భృశంఆత్మనొప్యాధిక్యెనపొషితౌ - నచాశ్చర్యమితరథాహ - పిత్రొఃఆత్మనొధి

కమ్పేఽణభవంత్యాభ్యామితిప్రభవా - అతఏవసర్వజ్ఞో. స్వతఃసిద్ధంఅమలంజ్ఞానంప్రచ్ఛాదయంతౌ - నగచ్ఛేచ్ఛత్తైః ॥ 3ఎ॥ 33 ॥ యథేతి ॥ యథాయథావత్ - ఉపసాద్యప్రాప్య - గురౌవృత్తిమన్యక్ గ్రాహయంలోకశిక్షయంతౌ - గురుమాతౌ ఉపగతౌసేఽతవంతావిత్యర్థఃఽ ॥ 3ర ॥ తమోరితి ॥ శుద్ధోభావోయాసుతాభిరనువృత్తిభిః - సాంగోపనిషదఃఅంగానిశిక్షాదీనిసైరుపనిషద్భిశ్చసహితాఃఽ॥ 3ఱ॥ సరహస్యమితి ॥ సరహస్యంమంత్రదేవతాజ్ఞానసహితం - థర్మాఽమన్వాదిభర్మశాస్త్రాణి - న్యాయఃపథాఽ మీమాంసాదీఽ - ఆన్వీక్షకీంతర్కవిద్యాం షడ్వింథాంసంథినాఽవిగ్రహోయాయానమాసనంద్వైధమాశ్రయఇత్యేవంషడ్విథాం - రాజనీఁ॥ 3ఒ॥ ..... సవర్ణమితి ॥ సకృన్నిగదమాత్రేణ ఎకవారం గురూచ్చారణమాత్రేణ ॥ 3ర॥ అహోరాత్రైరితి ॥ తావతీఃచతుష్షష్టికలాఃతాశ్చ శైవతంత్రప్రసిద్ధాలిఖ్యంతే- యథాగీతంవాద్యంనృత్తంనాట్యం - ఆలేఖ్యంఅఖిలకం - నానారచనా - విశేషకఛేద్యం తండులకుసుమబలివికారాఃఽ - పుష్పాస్తరణంఅనేకశఽనం - వసనానాంరాగాఃఽ - మణిభూమికాకర్మఽ - శయ్యారచనం - ఉదకవాద్యముదకఘాతఃఽ - చిత్రయోగాఃఽ - మాల్యగ్రథనవికల్పఃఽ - శేఖరాపీడయోజనైపధ్యయోగాఃఽ - కర్ణపత్రయోగాఃఽ - సుగంధశుద్ధిభూషణయోజనం. ఐంద్రజాలం - కౌచుమారయోగఃఽ-హస్తలాఘవం చిత్రశాకాపూపభక్ష్యవికారక్రియాఃఽ పానకరసరాగాసవయోజనం. సూచీవానక

శ్యాంసాందీపనంనామ అవంతీపురవాసినమ్॥ 33 ॥ యథోపసాద్యదాంతౌతౌగురౌవృత్తింసనింథితామ్॥
గ్రాహయంతావుపెతేస్మభక్త్యాదేవమివాదృతౌ॥ 3ర ॥ తయోర్ద్విజవరస్తుష్టశ్శుద్ధభావానువృత్తిభిఃఽ స్రోవాచవేదానఖిలాఽ సాంగోపనిషదోగురుఃఽ ॥ 3ఱ ॥ సరహస్యంధనుర్వేదంధర్మాన్నాన్యాయపథాంస్తథా। తథాచాన్వీక్షకీంవిద్యాంరాజనీతించషడ్విథామ్॥ 3ఒ ॥ సర్వంతద్వింబుధశ్రేష్ఠోనర్షివిద్యాప్రవర్తకాఃఽ సకృన్నిగదమాత్రేణతేసంజగృహతున్నఽప॥ 3ర ॥ అహోరాత్రైశ్చతుష్షష్ట్యాసంయతౌతావతీఃకలాఃఽ గురుదక్షిణయాచార్యంఛందయామాసతుర్నృప॥ 3ఱ ॥ర్ష్వగస్తయోస్తన్మహిమానమున్మథంసంలక్ష్యరాజన్నతిమానుషీంమతిమ్। సస్మంత్రయిత్వాన్యసమహోణవేనృతంబాలంప్రభాసేవరయాంబభూవ ॥ 3ర ॥ తథేత్యథారుహ్యమహారథోరథంప్రభాసమాసాద్యదురంతవిక్రమఃఽ। వేలాముపవ్రజ్యనిషేదతుఃక్షణంసింధుర్విదిత్వార్హణమాహరత్తయోఃఽ ॥ ఱం ॥ తమాహభగవానాశుగురుపుత్రఃప్రదీయతామ్।యోసావిహత్వయాగ్రస్తోబాలకోమహతోర్ణవాఽ॥ ఱంఽ॥ సింధుఃఽ॥ నాహోషఽంతమహందైత్యఃపంచజనోమహాన్। అంతర్జలచరఃకృష్ణశంఖరూపధరోసురఃఽ ॥ ఱఅ ॥ ఆస్తేతేనాహృతోనూనంగురుపుత్రస్తవప్రభోఽ। జలమావిశ్యతంహత్వాగృహ్యతామిత్యువాచహఽ ॥ ఱ3 ॥ తదసౌజలమావిశ్యహత్వాతంజలవాసినమ్। విదార్యజఠరంతస్యనాపశ్యదుదరేభకమ్॥ తదంగప్రభవంశంఖమాదాయరథమావిశత్ ॥ ఱర ॥ తతస్సంయమనీంనామయమస్యగయిత్వాంపురీమ్। గత్వాజనార్దనశ్శంఖంప్రదధ్మౌసహలాయుధఃఽ ॥ ఱఱ ॥ శంఖనిర్హ్రాదమాకర్ణ్యప్రజానంయమసోయగాఃఽ। తయోస్సపద్యాంనహరీంచ క్రైభక్త్యాపబృంహితామ్॥ ఱఒ ॥ఉవాచావనతఃకృష్ణంసర్వభూతాశయాలయమ్।లీలామానుషయోర్విష్ణోస్తయోఃకరవామకిమ్ ॥ ఱర ॥ శ్రీభగవాఽ॥

మఽ - సూత్రక్రీడాసవర్ణహస్తప్రతికృతినిర్మాణం - వీణాడమరుకవాద్యాని - ప్రహేళికాస్వస్తిక్కరూపరచనా దుర్వచకయోగాఃఽ పుస్తకవాచనం - నాటకాఖ్యాయికాదర్శనం - కావ్యసమస్యాపూరణం చట్టికావేత్రబాణవికల్పఃఽ - తక్షకర్మాణితక్షణం - వాస్తువిద్యా రూప్యరత్నపరీక్షాఽ - ధాతువాదఃఽ - మణిరాగజ్ఞానం ఆకరజ్ఞానం - వృక్షాయుర్వేదయోగాఃఽ - మేషకుక్కుటలావకయుద్ధవిధిఃఽ శుకసారికాప్రలాపనం - ఉత్సాదనం - కేశమార్జనకౌశలం - అక్షరముష్టికాకథనం - మ్లేచ్ఛితకవికల్పఃఽ దేశభాషాజ్ఞానం - పుష్పశకటికానిమిత్తజ్ఞానం యంత్రమాతృకాధారణమాలేకాసంవాచ్యం - మానసీకావ్యక్రియాఽ అభిధానకోశఃఽ ఛందోజ్ఞానం - క్రియాకల్పఃఽ - ఛలితయోగాఃఽ వస్తుగోపనాని ద్యూతవిశేషఃఽ- ఆకర్షక్రీడా - బాలక్రీడనకానివైనాయికానాంవైజయికానాంచ వైయాసికానాంచ విద్యాంజ్ఞానాని- ఇతిచతుష్షష్టికలాఃఽ గృహీతవిద్యౌతౌగురుదక్షిణయాఆచార్యంఛందయామాసతుఃఽపుర్యాంభవంతౌ॥ 3ర॥ ద్విజఇతి ॥ ప్రభాసేతీర్థేమహారణవేమృతంబాలంవరయామాస॥ 3ర॥ ఋతౌతి ॥ ఊర్ధ్వంవిదిత్వాజ్ఞాత్వా-సముద్రస్యతయోరహఽణమాజహారేఽ॥ ఱం ॥ ఱర॥ నేతి ॥ పంచజనస్యసురఃఅహోఽర్ణవ్- సచమహఽమసాధ్యఇత్యర్థఃఽ ॥ ఱఅ॥ఱ3॥ ఱర॥ఱఱ॥ శంఖేతి ॥ సపర్యాంపూజాం॥ ఱఒ ॥ ఉవాచేతి ॥ సర్వేషాంభూతానామాశయాఃఅంతఃకరణాని తానాశ్రయతీవాసోయస్యతం ॥ ఱర॥

మూఢవేశాన్తనుష్యాదిజన్మదర్శనాచ్చతస్యాన్యేభ్యఃకోవిశేషఇత్యాశంక్యాహద్వాభ్యాం॥యస్మిన్నితి ॥ కర్మాశయం కర్మవాసనాం నిహృత్యత్యక్త్వా- బ్రహ్మమయఃస్వరూపజ్ఞానవాన్ - అకర్మణఃశుద్ధసత్వమూర్తిస్సన్ - పరాంగతింతత్పరంపదం యాతి ॥ 33॥ తస్మిన్నితి ॥ అఖిలస్యాత్మాచహేతుశ్చతస్మిన్ - కారణనమనుష్యాకృతౌ - మహత్తత్ ॥ మహత్తని॥ పరిపూర్ణేభవంతౌభక్తింకురుతఃఅతఃకృతార్థావిత్యర్థః ॥3౨॥ ప్రస్తుతమహ ॥ ఆగమిష్యతీతి ॥ పిత్రోర్యదవయోః॥ 3౪॥ .....

హతేవేతి ॥ యాతయుయంవ్రజంతాతవయంచస్నేహదుఃఖితాన్ - జ్ఞాత్వేహోద్రష్టుమేష్యామోవిధాయసుహృదాంసుఖమితి- యదాహకృష్ణస్తత్పర్యంకరిష్యతీతి ॥3౬॥కాలవిలంబమసహమానౌ ప్రత్యాహ॥మాఖిద్యతమితి॥హేమహాభాగౌఅంతికేఇదానీమేవగమిష్యామీపేకుతఇత్యతఆహ - అంతర్హృదీతి - తర్హిసవైర్నకిమితినదృశ్యతేతత్రాహ॥ జ్యోతిరివైధసీతి ॥ జ్యోతిర్యథాముధనంవినానాదృశ్యతేతథాభక్తింవినాశ్రీకృష్ణోపీతిభావః ॥ 3౭॥ అహోఆస్తామేతత్తస్యత్విహాగమనంస్వస్యాతిప్రియాత్పిత్రాదీన్విహాయనసంగచ్ఛతఇతిమన్యేతత్రాహ ॥ నెతి ॥ అస్యప్రియాదయోనహింసంతి - తత్రహేతుః - అమానినఃసమానస్యేచ ॥ 3౮ ॥ 3౯ ॥ నెతి ॥ జూపిజన్మకర్మాదిర

ప్రధానమ్।అన్వీయభూతేషువిలక్షణస్యజ్ఞానస్యచైశాతఇహాపురాణైః॥3౯॥యస్మిన్జనఃప్రాణవియోగకాలేక్షణంసమావేశ్యమనోవిశుద్ధం।నిహృత్యతత్కర్మాశయమాశుయాతిపరాంగతింబ్రహ్మమయోర్కవర్ణః॥ 33॥తస్మిన్నవంతావఖిలాత్మహేతౌనారాయణేకారణమర్త్యమూర్తౌ।భావంవిధత్తోనితరాంమహత్యాకింవావశిష్టంయువయోస్తుకృత్యమ్॥3౨॥ఆగమిష్యత్యదీర్ఘేణకాలేనవ్రజమచ్యుతః।ప్రియంవిధాస్యతేపిత్రోర్భగవాన్సాత్వతాంపతిః॥ 3౪॥ హత్వాకంసంరంగమధ్యేప్రతీపంసర్వసాత్వతామ్।యదాహవస్సమాగమ్యకృష్ణస్సత్యంకరోతితత్ ॥3౬॥మాఖిద్యతంమహాభాగౌద్రష్ట్యథఃకృష్ణమంతికే। అంతర్హృదిసభూతానామాస్తేజ్యోతిరివైధసి ॥ 3౭। నహ్యస్యకశ్చిన్నిపుణేనధాతురవైతిజంతుఃకుమనీషయోతిచిరమ్।నామానిరూపంమనుతేనసంవిదాంసిత్వతోనటస్యాకృతివేదపుంసః॥ 3౮॥ అథాభజధ్వంయదవాధోక్షజంవిశ్వేశ్వరంవిశ్వసృతోపిపుంసాం।అవిద్యయాత్మాశయదృగ్విలింగాద్విద్యాశయంయంప్రతనుంతనోతి॥ 3౯॥ సఏషలోకానతిచండవేగోనిమేషయన్నాదిపురుషఏవ।కాలోవనౌకోవ్యవహారతర్కోనయోగమాయారచితోనృణాంయః॥ ౪౦॥ నతస్యకశ్చిద్దయితోస్తికర్హిచిన్నద్వేష్యయోపీతరథాజనేషు।సమోపిదుఃఖోపరమస్తథాపిరాగోనృణాంసంసృతయేనదోషః॥ ౪౧॥ యుష్మాసుతేనాథదయానువృత్తిర్నిరంతరంతాంస్మరతాంసమీరయేత్।యోమాతరంపితరంపుత్రకోవాభ్రాతరంసఖాయంపతిమాత్మవంతమ్॥ ౪౨॥ దృష్టంశ్రుతంభూతభవద్భవిష్యత్స్థాస్నుశ్చరిష్ణుమహదల్పకంవా।వినాచ్యుతాద్వస్తుతరాంనవాచ్యంసవైసర్వంపరమార్థభూతః॥ ౪౩॥ శ్రీశుకఃఏవంనిశాసాబ్రువతోవ్యతీతానందస్యకృష్ణానుచరస్యరాజన్। గోప్యస్సముత్థాయనిరూప్యదీపాన్వాస్తూనసమ్యక్ప్రదధన్యమంథన్॥ ౪౪ ॥ తాదీపదీప్తైర్మణిభిర్విరేజుర్జాంబూనదక్ష్మాదుకకంకణస్రజఃచలన్నితంబస్తనహారకుండలత్విషత్కపోలారుణకుంకుమాననాః ॥ ౪౬॥ ఉద్గాయతీనామరవిందలోచనంవ్రజాంగనానాందివమస్పృశద్ధ్వనిః। దధ్నశ్చనిర్మంథనశబ్దమిశ్రితోనిరస్యతేయేనదిశామమంగళమ్॥ ౪౭॥ భగవత్యుదితేసూ

ర్యేతోపి - క్రీడాప్రయోజనస్యాక్ - సాధూనాంపరిపాలనాయ - సదసన్మిశ్రయోనిషుసాత్వికరాజసతామసమిశ్రయోనిషు - యద్వా- దేవాదిమత్స్యాదినృసింహాదియోనిషు - కల్పదేవవిభవప్రతీత్యర్థః॥౪౦ ॥ ననుజన్మకర్మాదిరహితస్యకుతఏతదిత్యతఆహ॥ సత్త్వమితి॥క్రీడామనీహోపిక్రీడన్ - తథాపిమయాగుణైఘటతఇత్యర్థః॥ ౪౧ ॥ అత్రావిద్యోపాధేర్జీవస్యకర్తృత్వందృష్టాంతీకుర్వన్- తస్యావిద్యయైవకర్తృత్వమితి సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ భ్రమరికాసకృద్భ్రమణంతన్నోపలభ్యతయాదృష్ట్యా భూరపిక్రమ్యతీవయథాప్రతీయతే - ఏవంచిత్తేకర్తరిసతిత్రచిత్తేఅహంధియాఆత్మాధ్యాసేనఆత్మాకర్తాస్మృతోయథాతద్వదితి॥ ౪౨॥ కించయువయోరేవనాయమాత్మజఃకింతుసర్వేషామపితత్రాపినాత్మజఏవకింతుశత్రుమిత్రాదిరూపోపీతి సవాక్యేనిరూపణేనమోహనివృత్తయేసంబంధమనైకాంతికంకరోతీద్వాభ్యాం ॥ యువయోరితి ॥ ౪౩ ॥ దృష్టమితి ॥ అచ్యుతాద్వినాతరాంనితరాంతత్త్వతోవాచ్యంనిర్వచనార్హంవస్తునాస్తీతి॥౪౪॥ఏవమితి ॥ దీపాన్నిరూప్యప్రజ్వాల్య-వాస్తూన్దేహళ్యాదీన్॥౪౫॥తాదీపదీప్తైర్మణిభిఃకాంచ్యాదిష్వస్థితైఃరజ్జూవికల్పత్వేనభుజేషుకంకణానాంస్రజాంయాసాంతాః - చలంతోనితంబాఃస్తనాహారాశ్చయాసాం- కుండలేస్విపతంతీస్ఫురంతఃకపోలాఃయాసాంఅరుణానికుంకుమానియేషుతాదృశానిఆననానియాసాం - తాదృశ- తాశ్చ - తాశ్చ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ తదావ్రజో కృష్ణ

గోప్యః సక్రోధమాహుః ॥ అక్రూర ఇతి ॥ అర్థం సాధితవానిత్యర్థసాధకః తదాహుః యేన నీత ఇతి ॥ ౪౯ ॥ కంసం ఘాతయిత్వా పునః కిమర్థమాగత ఇత్యాశంక్య కార్యం సంభావయంతి ॥ కిమితి ॥ తదా సాధితేన కార్యేణ ప్రీతస్య భర్తుః - పారాంతరే ప్రేతస్య మృతస్య కంసస్య నిష్కృతిం ఔర్ధ్వదైహికం అస్మాభిః కృత్వా సాధయిష్యతి కిం అస్మన్మాంసైః పిండాన్ కృత్వా దాస్యతీత్యర్థః ఏవం వదంతీనాం స్త్రీణాం తత్ర తస్మిన్నవసరే కృతస్నానాదినియమ ఉద్ధవ అగాత్ ఆగతః ॥ ౫౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్చత్వారింశోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ సప్తచత్వారింశకేఽథ కృష్ణాదేశేన గోపికాః । బోధయిత్వోద్ధవస్తత్ర్యవమనుజ్ఞాప్యాగమత్పురీమ్ ॥ ౧ ॥ శుచిస్మిత ఇతి ॥ అపీవ్యం సుందరం దర్శనం యస్య సః - అచ్యుతస్యేవ వేషో భూషణాని చ యస్య సః - కోఽయం కుతో వా కస్య వేతి వదంత్యస్తం పరివవ్రుః ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ జానీమ ఇతి ॥ పార్షదం సేవకం ॥ ౪ ॥ అన్యథేతి ॥ పిత్రోః ప్రియచికీర్షయేత్యత్ర హేతుః అన్యథేతి ॥ ౫ ॥ స్నేహానుబంధ ఇతి ॥ అన్యథా గోవ్రజే

ర్యేవ్రజద్వారి వ్రజౌకసః । దృష్ట్వా రథం శాతకుంభం కస్యాయమితి చాబ్రువన్ ॥ ౪౮ ॥ అక్రూర ఆగతః కిం వా యః కంసస్యార్థసాధకః । యేన నీతో మధుపురీం కృష్ణః కమలలోచనః ॥ ౪౯ ॥ కిం సాధయిష్యత్యస్మాభిర్భర్తుః ప్రీతస్య నిష్కృతిమ్ । తత స్త్రీణాం వదంతీనాముద్ధవోఽగాత్కృతాహ్నికః ॥ ౫౦ ॥

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ తం వీక్ష్య కృష్ణానుచరం వ్రజస్త్రియః ప్రలంబబాహుం నవకంజలోచనమ్ । పీతాంబరం పుష్కరమాలినం లసన్ముఖారవిందం పరిమృష్టకుండలమ్ ॥ ౧ ॥ శుచిస్మితాః కోఽయమపీచ్యదర్శనః కుతశ్చ కస్యాచ్యుతవేషభూషణః । ఇతీవ సర్వాః పరివవ్రురుత్సుకాస్తముత్తమశ్లోకపదాంబుజాశ్రయమ్ ॥ ౨ ॥ తం ప్రశ్రయేణావనతాః సుసత్కృతం సవ్రీడహాసేక్షణసూనృతాదిభిః । రహస్యపృచ్ఛన్నుపవిష్టమాసనే విజ్ఞాయ సందేశహరం రమాపతేః ॥ ౩ ॥ జానీమస్త్వాం యదుపతేః పార్షదం సముపాగతమ్ । భర్త్రేహ ప్రేషితః పిత్రోర్భవాన్ప్రియచికీర్షయా ॥ ౪ ॥ అన్యథా గోవ్రజే తస్య స్మరణీయం న చక్ష్మహే ॥ ౫ ॥ స్నేహానుబంధో బంధూనాం మునేరపి సుదుస్త్యజః । అన్యేష్వర్థకృతా మైత్రీ యావదర్థవిడంబనా ॥ ౬ ॥ పుంభిః స్త్రీషు కృతా యద్వత్సుమనస్స్వివ షట్పదైః । నిస్స్వం త్యజంతి గణికా అకల్పం నృపతిం ప్రజాః ॥ ౭ ॥ అధీతవిద్యా ఆచార్యమృత్విజో దత్తదక్షిణమ్ । ఖగా వీతఫలం వృక్షం భుక్త్వా చాతిథయో గృహమ్ । దగ్ధం మృగాస్తథారణ్యం జారో భుక్త్వా రతాం స్త్రియమ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతి గోప్యో హి గోవిందగతవాక్కాయమానసాః । కృష్ణదూతే వ్రజం యాతే ఉద్ధవే త్యక్తలౌకికాః ॥ ౯ ॥ గాయంత్యః ప్రియకర్మాణి రుదంత్య

❖ భ్రమరగీతాది కథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్చ గతహ్రియః । తస్య సంస్మృత్య సంస్మృత్య యాని కైశోరబాల్యయోః ॥ ౧౦ ॥ కాచిన్మధుకరం దృష్ట్వా ధ్యాయంతీ కృష్ణసంగమమ్ । ప్రియప్రస్థాపితం దూతం కల్పయిత్వేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ గోపికా ॥ మధుప కితవబంధో మా స్పృశాంఘ్రిం సపత్న్యాః కుచవిలులితమాలాకుంకుమశ్మశ్రుభిర్నః । వహతు

తస్యేత్యత్ర హేతుః - అన్యేష్వితి అర్థకృతా కార్యనిమిత్తా - విడంబన మనుకరణమాత్రం - న తు తాత్వికీ మైత్రీ ॥ ౬ ॥ పుంభిరితి ॥ పుంభిరితి దృష్టాంతః అస్యైవార్థస్య దర్శనే దృష్టాంతప్రపంచః నిస్స్వమిత్యాదినా ॥ ౭ ॥ అధీతేతి ॥ దత్తా దక్షిణా యేన తం - పక్షిణో వీతఫలం విగతఫలం వృక్షం - రతాం అనురతాం అతృప్తామిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ ఇతీతి ॥ త్యక్తా లౌకికాః త్యక్తలోకవ్యవహారాః ॥ ౯ ॥ గాయంత్య ఇతి ॥ ప్రియస్య కర్మాణి గాయంత్యః - తథా తస్య బాల్యకైశోరయోర్యాని కర్మాణి తాని సంస్మృత్య సంస్మృత్య గతహ్రియస్త్యక్త్వా రుదంత్యశ్చ - తమపృచ్ఛన్నితి పూర్వక్రియయైవ సంబంధః ॥ ౧౦ ॥ కాచిదితి ॥ ప్రేమ్ణా శ్రీకృష్ణేన మాం ప్రసాదయితుం ప్రస్థాపితోఽయం దూత ఇతి కల్పయిత్వాఽబ్రవీత్ - యద్వా తస్మిన్ ప్రియప్రస్థాపితే ఉద్ధవే దృష్టిం కృత్వా మధుకరాపదేశేనోద్ధవమేవాబ్రవీదిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ మధుపేతి ॥ హే మధుప కితవస్య ధూర్తస్య బంధో - నోఽస్మాకం అంఘ్రిం మా స్పృశ - మా మాం నమస్కారేణ ప్రార్థయేత్యర్థః తద్విమిత్యపేక్షాయాం కృష్ణవర్ణస్య తస్య శ్మశ్రూణాం లోహితత్వే కారణముత్ప్రేక్షమాణాహ - సపత్న్యాః కుచాభ్యాం విలులితా సంమర్దితా యా శ్రీకృష్ణస్య వనమాలా అతివిపులస్యాః కుంకుమం యేషు తైః శ్మశ్రుభిరుపలక్షితః కింతు తాసామేవ మానినీనాం ప్రసాదం మధుపతిర్వహతు కిమస్మత్ప్రసా

చేనతస్య - యదుసదసి విడంబం ఉపహాసాస్పదం - కుతః యస్య దూత స్త్వమీదృగీదృశః ॥ ౧౨ ॥ నను కిమిత్యేవం తమవజానీథ - కిం వ స్తేనాపకృతమత ఆహ ॥ సకృదితి ॥ భవాదృక్ త్వాదృశో మధుపానాః - సుమనసః కుసుమానియథాత్యజతి తద్వత్ తత్యజేత్యక్తవాన్ అ హో బత అకృతజ్ఞస్య తస్య పాదపద్మం శ్రీః కథం సేవతే విదితం మయేత్యాహ - అపీతి - బతేతి ఖేదే - ఉత్తమశ్లోకస్య జల్పైః మిథ్యా కథాభిః - ప్రామోహ్యతచేతాః - వయం తు న లక్ష్మీవదవిచక్షణా ఇతి భావః ॥ ౧౩ ॥ ఝంకారాన్ బహుధా కుర్వాణం తం అస్మత్ప్రసాదలాభాయ కృష్ణం గాయతీతి మత్వాహ ॥ కిమితి ॥ పురాణం పురాతనం బహుశో నుభూతం - విజయసఖస్య కృష్ణస్య - సాంప్రతం యాస్సఖ్యః తా సామగ్రతః తత్ప్రసంగో గీయతాం - ఇష్టాః కృష్ణస్య ప్రియాః తేన పూజితా ఇతి వా - తేనాలింగితేన అనేన క్షపితా కుచరుక్ యాసాం తాః - తవేష్టమపేక్షితం దాస్యంతీతి ॥ ౧౪ ॥ భో మాతర్మైవం వోచ స్త్వామనుస్మృత్యానుస్మృత్య అనంగ విక్లబస్త్వాం ప్రసాదయితుం మాం మాదిష్టవానిత్య త ఆహ ॥ దివీతి ॥ దివి భువి రసాతలే చ యాః స్త్రియః స్యుః - తాః కా నామ దురాపాః న కాశ్చన - తదిత్యవ్యయం తస్యేత్యర్థః - కపటేన రుచిరేణ హాసేన భ్రూవిజృంభో యస్య తస్య - హే కపటేతి వా - కించ - యస్య చరణరజః శ్రీః సేవతే తత్ర వయం కాః అపి చ యద్యప్యేవం - తథాపి - కృపణపక్షే కృపణానుకంపిని పురుషే ఉత్తమశ్లోకశబ్దో భవతీతి తథా కథనీయం త్వయేతి భావః ॥ .... ౧౫ ॥ పాదమూలే ప్రవిశంతం క్షమాపయిష్యంతమివ మత్వాహ ॥ విసృజేతి ॥ శిరసి న్యస్తం పాదం విసృజ - తథాప్యముంచంతమాహ - వేద్మీతి - ముకుందాదభ్యేత్య తతః శిక్షిత్వేత్యర్థః - దౌత్యైర్దూతకర్మభిః - చాటుకారైః ప్రియోక్తిరచనాభిః - అనునయవిదుషః ప్రార్థనాచతురస్య - తే సర్వం మహం వేద్మి ముకుందవత్ త్వామప్యవిశ్వసనీయ ఇతి భావః - నను లేన తే కిమపరాద్ధం తత్రాహ - స్వకృత ఇతి -

మధుపతి స్తన్మానినీనాం ప్రసాదం యదుసదసి విడంబం యస్య దూత స్త్వమీదృక్ ॥ ౧౨ ॥ సకృదధరసుధాం స్వాం మోహినీం పాయయిత్వా సుమనస ఇవ సద్య స్తత్యజేస్మాన్భవాదృక్ । పరిచరతి కథం తత్పాదపద్మం ను పద్మా అపి బత హృతచేతా హ్యుత్తమశ్లోకజల్పైః ॥ ౧౩ ॥ కిమిహ బహు షడంఘ్రే గాయసి త్వం యదూనామధిపతిమగృహాణామగ్రతో నః పురాణమ్ । విజయసఖసఖీనాం గీయతాం తత్ప్రసంగః క్షపితకుచరుజస్తే కల్పయంతీష్టమిష్టాః ॥ ౧౪ ॥ దివి భువి చ రసాయాం కాః స్త్రియ స్తద్దురాపాః కపటరుచిరహాస భ్రూవిజృంభస్య యాః స్యుః । చరణరజ ఉపాస్తే యస్య భూతిర్వయం కా అపి చ కృపణపక్షే హ్యుత్తమశ్లోకశబ్దః ॥ ౧౫ ॥ విసృజ శిరసి పాదం వేద్మ్యహం చాటుకారై రనునయవిదుష స్తేభ్యేత్య దౌత్యైర్ముకుందాత్ । స్వకృత ఇహ విసృష్టాపత్యపత్యన్యలోకా వ్యసృజదకృతచేతాః కిం ను సంధేయమస్మిన్ ॥ ౧౬ ॥ మృగయురివ కపీంద్రం వివ్యధే లుబ్ధధర్మా స్త్రియమకృత విరూపాం స్త్రీజితః కామయానామ్ । బలిమపి బలిమత్త్వావేష్టయ ద్ధ్వాంక్షవద్య స్తదలమసితసఖ్యైర్దుస్త్యజ స్తత్కథార్థః ॥ ౧౭ ॥ యదనుచరితలీలాకర్ణపీయూషవిప్రుట్సకృదదనవిధూతద్వంద్వధర్మా వినష్టాః । సపది గృహకుటుంబం దీనముత్సృజ్య దీ

స్వకృతే తదర్థమేవ విసృష్టాః అపత్యపత్యన్యలోకాః అపత్యాని పతయశ్చ ఇహలోకః అన్యలోకాః ధర్మసాధ్యాశ్చ యాభిస్తాః నః అకృతచేతాః అసంయతచిత్తః - గో వ్యసృజత్ అతః అస్మిన్ కిం ను సంధాతవ్యమితి ॥ ౧౬ ॥ కిం చ కృష్ణస్య పూర్వాణి కర్మాణి అనుసంధానాదపి భవ్యమస్మాదిత్యాహ ॥ మృగయురితి ॥ మృగయుర్లుబ్ధక ఇవ - యః కపీంద్రం వాలినం వివ్యధే అవిధ్యత్ - లుబ్ధధర్మా క్రౌర్యధర్మా వా అలుబ్ధధర్మేతి వా - లుబ్ధకో హి తన్మాంసమత్తుకామో విధ్యతి - అయం తు న తథా అతో వృథాకరిన ఇత్యర్థః - తథా స్త్రియం చ శూర్పణఖాం - స్త్రీజితః సీతాపరతంత్రః - కామయానం ప్రాప్తిసాధనం యస్యాస్తాం - విరూపాం ఛిన్నకర్ణనాసికామకరోద్దాశరథిరూపేణ - తథా బలిమపి తద్దత్తబలిం - అత్త్వా భక్షయిత్వా - ధ్వాంక్షవత్ కాకవదవేష్టయత్ బబంధ వామనరూపేణ - బలిమపి బలిమత్త్వా ధ్వాంక్షవద్వేష్టయదితి పాఠే బలిం పూజాం గృహీత్వా విష్టవాన్ స్వర్గాదధః అక్షేపదిత్యర్థః తత్స్మాదసితస్య కృష్ణస్య సఖ్యైరలం - ఏవం చేత్తర్హి మితితం నిత్యం గాయథ తత్రాహ - దుస్త్యజ ఇతి - తస్య కథారూపార్థః ఇత్యపి చ జానీమ ఏవేతి ॥ ౧౭ ॥ తత్కథాపి త్రివర్గలతామూలోన్మూలినీ తథాపి న త్యక్తుం శక్నుమః కిం కుర్మ ఇత్యాహ ॥ యదితి ॥ యస్యానుచరితమేవ లీలా - తదేవ కర్ణపీయూషం - తస్య విప్రుట్ కణికా - తస్యాః సకృదదనం సేవనం - తేన విధూతాః నిరస్తాః ద్వంద్వధర్మాః రాగాదయో యేషాం తే - అత ఏవ వినష్టాః - అసత్తుల్యాః దీనం దుఃఖితం గృహకుటుంబం విహాయ దీనాః భోగహీనాః విహంగా ఇవ భిక్షుచర్యాం ప్రాణవృత్తిమాత్రం చరంతి - అతస్త్యాజ్యః తథాపి త్యక్తుం న శక్నుమ ఇతి నిందాపరత్వే వాచకోర్థః దుస్త్యజత్వే అర్థికోయమర్థః విధూతద్వంద్వధర్మా ఇత్యంతః సమాసః పూర్వవత్ - తత స్తే చ తే అవినష్టాశ్చేతి సమాసః - ఇతరే పునర్ద్వంద్వధర్మాణో వినష్టా ఇవ - సపది తత్క్షణమేవ దీనం తుచ్ఛం - గృహసహితం కుటుంబం - విహాయ - దీనా ఇవాకించనాః - ధీరా ఇతి వా పాఠః - బహవః విహంగా హంసా ఇవ - సారాసారవివేకచతురాః - భిక్షుచర్యాం పారమహంస్యం చరంతి - తస్మాదేవం

పరమపురుషోధరరూపత్వాద్దుస్త్యజవిషయత్వతథాధఇతి ॥ ౧౯ ॥ ననుకిమేవంబ్రూషె పూర్వంత్వయైవసూకంరహసికిమేవంనావోచదిత్యతఆహ ॥ వయమితి ॥ హేఉపమంత్రిక్ దూత - ఆస్తామియంవార్తా - యతఃమధికస్యమృగయోః - రుతంగీతం అజ్ఞాయథాబుధంసఖ్యమితిశ్రద్ధానాంకృష్ణస్యహరిణస్యవధ్వఃభార్యాః - హరిణ్యఃనరైఃకృతాస్తాస్తోయ రుజోదదృశుః - పివంజిఘ్రస్యకుటిలస్యతస్యవ్యాహృతంబుధమువశ్రద్ధానాంస్పృహయంత్యోవయంసకృదేతదదృశిమ - కింతత్ - తస్యనఖైఃస్పర్శనాః - తేనతీవ్రఃస్మరఃతేనరుజఃపీడాఃతస్మాదన్యావార్తా - భణ్యతాంకథ్యతామితి ॥ ౧౯ ॥ పరంపృచ్ఛగత్వాపునరాగతంప్రత్యాహ ॥ప్రియసఖేతి ॥ హేప్రియస్యసఖేప్రియసాశ్రీకృష్ణేన - పునఃప్రేషితఃకిం-త్వమాగతోసి - అంగహేఉత - మేమాననీయఃపూజ్యోసి అతోభవాన్ కిమనురుంధేప్రార్థమిచ్ఛతీత్యర్థఃతద్వరయపృణీష్వ-సంమానితంప్రత్యాహ-నయసీతి - ఇహసతీఃఅస్మాన్ దుస్త్యజందుర్వంమిథునీభావోఽస్యతస్య - పాశ్వాంసమీపం - కథంనయసి నెష్యసితథాహిహేసౌమ్య - శ్రీనాథమవధూస్సాకంసహైవపతతమాత్తేతత్రాభ్యరసిపష్యేవ ॥ ౨౦ ॥ తేనసంమంత్రితాసతీబ్రూతె ॥ అపీతి ॥ బతహేఽహేసౌమ్య. గురుకులాదాగత్య ఆర్యపుత్రఃకృష్ణఃఅధునాకింమధుపుర్యాంవర్తతేకదాచిదపినోస్మాకంవార్తాఃకింబ్రూతె-అగరువత్సగంధింభుజంనోమూర్ధ్నాకదానుధాస్యతీతి ॥ ౨౧ ॥ అథేతి ॥

నాబహవఇవవిహంగాభిక్షుచర్యాంచరంతి ॥ ౧౮॥ వయమృతమివజిహ్మావ్యాహృతంశ్రద్దధానాఃకులికగుతమివాజ్ఞాఃకృష్ణవధ్వోహరిణ్యఃఽ దదృశిమసకృదెతత్తన్నఖస్పర్శతీవ్రస్మరరుజఉపమంత్రిన్భణ్యతామన్యవార్తా॥౧౯॥ ప్రియసఖపునరాగాఃప్రెయసాప్రెషితఃకింవరయకిమనురుంధేమాననీయోసిమెంఽ। నయసికథమిహాస్మాన్ దుస్త్యజస్నంద్వంద్వపాశ్వాం సతతమురసిసౌమ్య శ్రీవధూస్సాకమాస్తే॥ ౨౦ ॥ అపిబతమధుపుర్యామార్యపుత్రోధునాస్తెస్మరతినపితృగెహాన్ సౌమ్యబంధూంశ్చగోపాన్ । కచ్చిదపి సకథానఃకింకరీణాం గృణీతెభుజమగరుసుగంధిమూర్ధ్నాధాస్యత్ర దానుం॥ ౨౧॥

శ్రీశుకఃఅథోద్ధవోనిశమైక్షవంకృష్ణదర్శనలాలసాఃసాంత్వయన్ప్రియసందెశైర్గోపీరిదమభాషత॥ ౨౨॥ ఉద్ధవఃఅహోయూయంస్మపూర్ణార్థాభవతోలోకపూజితాఃవాసుదెవెభగవతియాసానుత్యర్పితంమనఃఽ౨౩। ధ్యానవ్రతతపోహోమసంయమైఃశ్రెయోవిధిభిరన్యైశ్చకృష్ణెభక్తిర్హిసాధ్యతె ॥ ౨౪॥ భగవత్యుత్తమశ్లోకెభవతీభిరనుత్తమా । భక్తిఃప్రవర్తితాదిష్ట్యామునీనామపిదుర్లభా॥ ౨౫। దిష్ట్యాపుత్రాన్పతీన్ దెహాన్స్వజనంచగృహాంస్తథాహిత్వావృణీతయూయంయత్కృష్ణెఖ్యంపురుషంపరమ్ ॥ ౨౬। సగ్వాత్మభావోధికృతోభవతీనామధోక్షజె । విరహెణమహాభాగామహాన్మెనుగ్రహఃకృతఃఽ ౨౭। శ్రూయతాంప్రియసందెశోభవతీనాంసుఖావహఃయమాదాయాగతోభద్రా హ్యహంభర్తూరహస్కరఃఽ౨౮ ॥ భగవాఽ॥భవతీనాంవియోగోమెనహిసర్వాత్మనాక్వచిత్ । యథాభూతానిభూతెషుఖంవాయ్వగ్నిర్జలంమహీ॥ తథాహంచమనఃప్రాణబుద్ధీంద్రియగుణాశ్రయఃఽ ౨౯॥ ఆత్మన్యెవాత్మనాత్మానంసృజెహన్మృనుపాలయెఽ ఆత్మమాయానుభావెనభూతెంద్రియగుణాత్మనా॥ ౩౦॥ ఆత్మాజ్ఞానమయఃశుద్ధోవ్యతిరిక్తోగుణాన్వయఃఽ

శ్రీకృష్ణదర్శనోత్కాఃగోపీఃప్రియస్యసందెశైఃసాంత్వయన్ప్రథమంతావదిదమబ్రువత॥ ౨౩ ॥ తదాహఉద్ధవఃఽ॥ అహోఇతి ॥ స్మనూనం - యూయంపూర్ణార్థాఃకృతార్థాఃఽ ౨౩ ॥ ధ్యానెతి ॥శ్రెయోవిధిభిఃశ్రెయస్సాధనైఃఽ ౨౪ ॥ భగవతీతి ॥ అనుత్తమఅతిశ్రెష్ఠా ॥ ౨౫ ॥ దిష్ట్యెతి ॥ అవృణీతవృతవత్యఃఽ ౨౬ ॥ సగ్వెతి ॥ సవాత్మభావఏవికాంతవభక్తిఃఅధిక్యతఃప్రాప్తఃభగవత్ప్రెమదర్శనెనమమనఃమహానుగ్రహఃకృతఇతి ॥ ౨౭ ॥ శ్రూయతామితి ॥ భర్తుఃకృష్ణస్యగదహస్కరఃరహస్కార్యకరఃఽ ౨౮ ॥ భవతీనామితి॥భవతీనాంమెమయాసహవియోగోనాస్తి - కుతఃసర్వాత్మనాసర్వభ్యోపాదానకారణెన - అతఏవసర్వేష్వనవచ్ఛిన్నెష్వాకాశెష్వహమనుగతత్వెనస్థితఇతి సదృష్టాంతమాహ - యథేతి - భూతెషుచరాచరెషుమహాభూతాని - యథావాయ్వగ్నిఃవాయుసహితోగ్నిఃవాయుశ్చఅగ్నిశ్చెత్యర్థఃతథాహంచెతి - మనఆదీనికార్యాణి- గుణాఃకారణంతెషామాశ్రయఃవానుగతఇత్యర్థఃఽ ౨౯ ॥ ననుకారణత్వెసర్వానుగతత్వెచకార్యకారణభెదఃస్యాదతఆహ ॥ ఆత్మన్యెవేతి ॥ ననునిత్యసిద్ధస్యకుతఃసృజ్యాదిరూపతాఅతఆహ- భూతెంద్రియగుణాత్మనా బుద్ధీంద్రియెతి వాపారఃతత్రూపేణెతి - ననువిత్కారస్యకుతస్తత్రూపతెతితత్రాహ- ఆత్మమాయానుభావెనేతి ॥ ౩౦ ॥ ననూత్పత్తెఃభూతాదిరూపత్వెతద్ధొపప్రసంగస్తత్రాహ ॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మాతుశుద్ధఃకుతఃఅనుగతాస్వనుగుణ

ప్వప్నేవేతితథా - తత్పుతః- వ్యతిరిక్తః- తదపికుతః- జ్ఞానమయఃజ్ఞానస్వరూపః - నన్వహంప్రత్యయెస్వస౦ వేద్యమేవాత్మనోనానావస్థ
త్వమితి-కుతఃశుద్ధతేతి-తత్రాహ - సుషుప్తీతి- మాయాకార్యమనోవృత్తిభిర్విశ్వాదిజనప్రాజ్ఞరూపేణప్రతీయతె- నస్వతఇత్యర్థః॥౩౧॥
కుతఃమనోనిరోధేతదభావాదితివ్యతిరేకందర్శయితుంమనోనిరోధంవిధత్తె ॥ యెనెతి ॥ ఉత్థితఃపుమాన్యథామిథ్యాభూతమేవస్వప్నం
త్యాయెత్విషంబాధితానపీంద్రియాణ్యర్థాన్శబ్దాదీన్- యేనమనసాధ్యాయెచ్చింతయెత్-ధ్యాయంశ్చయేనేంద్రియాణిప్రత్యపద్యతప్రాప
తన్మనఃవినిద్రఃఅనలసస్తాన్నిరుంధ్యాత్నియచ్ఛెదితి ॥ 3౨॥ తావతాచకృతాభూఃభవతీత్యాహ ॥ ఎతదంతఇతి ॥ ఎషమనోనిరోధఃఅం
తఃసమాప్తిఃఫలంయస్యసఃసమాధ్మానయోవేదఃసతత్రపర్యవస్యతీత్యర్థఃయోగోష్టాంగఃసాంఖ్యఃఆత్మానాత్మవివేకఃతాభ్యా
గఃసన్న్యాసఃతపఃస్వధర్మఃదమఇంద్రియదమనం- మూగభేదేప్యేకత్రపర్యవసానెదృష్టాంతఃసముద్రాంతాఆపగానద్యఇవే
తి ॥ 33 ॥ ననుకిమన్యానివాస్తాఆత్మనిధ్యాయాప్రలోభయసి-వయంతుసవ్యక్తసుందరసర్వగుణగణాలంకృతెనత్వయావిరహంనైవసహా
మఇతి చెదతఆహ॥ యదితి ॥ దృశాందూరెయదద్వైత - తన్నదనుధ్యానాధ్యం తచ్చధ్యానంమనసఃవన్నికర్షాధ్యమితి ॥ 3౪ ॥ ఎతదు
పపాదయతిత్రిభిః ॥ యఇతి ॥ 3౫ ॥ 3౬ ॥ ఉపైష్యతీతి మాభూదస్యమూఢత్వమితిచేదతఆహ ॥ యఇతి ॥ హెకల్యాణ్యఃస్వభక్తిభిఃప్రతి

సుప్తిస్వప్నజాగర్మ్యాంవృత్తిభిరీయతె॥ 3౦॥ యెనెంద్రియార్థాధ్యాయెతమృషాస్వప్న
వదుత్థితఃతన్నిరుంధ్యాదింద్రియాణివినిద్రఃప్రత్యపద్యత॥ 3౭॥ ఏతదంతస్సమామ్నాయోయోగ
స్సాంఖ్యమనీషిణాం॥ త్యాగస్తపోదమస్తత్యంసముద్రాంతాశ్చాపగాఃశ॥ 33॥యత్త్వహంభవతీ
నాంవైదూరెవత్రెప్రియోదృశాం॥ మనఃసన్నికర్షాధ్యంమదనుధ్యానకామ్యయా॥ 3౮॥ యధా
దూరచరెప్రెష్ఠెమనఆవిశ్యవర్తతె॥ స్త్రీణాంచనతథాచెతస్సన్నికృష్టెఽగోచరె॥ 3౫॥ మయ్యా
వెశ్యమనఃకృత్స్నంవిముక్తాశెషవృత్తయఃి అనుస్మరంత్యోమాంనిత్యమచిరాన్మాముపైష్యథ ॥ 3౬॥
యామయాక్రీడతారాత్రౌవంవనెస్త్రిఃవ్రజఆస్థితాఃి అలబ్ధరాసాఃకల్యాణ్యోమాపుర్మద్వీర్యచిం
తయా ॥ 3౭॥ శ్రీశుకఃి ఎవంప్రియతమాదెశెమాకణ్యవ్రజయోషితఃి తాఊచురుద్ధవంప్రీతా
స్తత్సందెశాగతస్మృతీఃి॥ 3౮॥ గోప్యఃి నిష్ట్యాహితోహతఃకంసోయదూనాంసానుగోఘకృత్ి నిష్ట్యా
వైలబ్ధసర్వార్థెఃకుశల్యాస్తెచ్యుతోధునాి 3౯॥ కచ్చిద్గదాగ్రజస్మ్యకరోతిపురయోషితాంి
ప్రీతింనస్నిగ్ధసవ్రీడహాసోదారెక్షణార్చితఃి॥ ౪౦॥ కథంరతివిశెషజ్ఞఃప్రియశ్చపురయోషితాంి
నానుబధ్యెతతద్భావైర్నర్షిభ్రమైశ్చానుభాజితఃి ॥ ౪౧ ॥ అపిస్మరతినస్సాధొగోవిందఃప్రస్తుతెక్వ
చిత్ి గోష్ఠీమధ్యెపురస్త్రీణాంగ్రామ్యాసైవరకథాంతరె॥ ౪౨॥ .....
తాఃకిలనిశాస్వనరతియూసుతథాప్రియూభిర్బృందావనెకుముదకుందశశాంకరమ్యెి రెమెక్వణచ్చ
రణనూపురరాసగోష్ఠ్యామస్మాభిరీడితమనోజ్ఞకథఃకదాచిత్ ॥ ౪3 ॥ అప్యెష్యతీహదాశాహాస్త
ప్తాస్వకృతయాశుచాి సంజీవయంస్తుమోగాత్రైర్యధేంద్రోవనమంబుదైఃి॥ ౪౪ ॥ కస్మాత్కృష్ణ
ఇహాయాతిప్రాప్తరాజ్యోహతాహితఃి నరెంద్రకన్యాఉద్వాహ్యప్రీతసర్వసుహృద్వృతఃి ॥ ౪౫ ॥

బద్ధాఃయాఃవనెక్రీడతామయాసహలబ్ధక్రీడాఃి తాస్తథెవమామంఆపుఃప్రాభుఃి॥ 3౭ ॥ ఇతిమి ॥ తస్యసందెశెనాగతాస్మృతిర్యా
సాంతాఃప్రథమాథెద్వితీయా ॥ 3౮॥ దిష్ట్యెతి ॥ యదూనామహితెశత్రుఃి ఆఘకృత్దుఃఖదఃి దిష్ట్యెత్యానందెఆప్తైఃప్రాప్తైఃి
ఖిన్నైర్వాక్యసహ ॥ 3౯ ॥ అన్యాఊచుఃి ॥ కచ్చిదితి ॥ నోస్మాకంకరణీయంప్రీణంి కచ్చిత్పురయోషితాంకరోతి - స్నిగ్ధంచతత్సప్రీడ
హాసెనోదారమీక్షణంచ- తెనాచిత్తఃతాభిరస్మాభిర్వాక్ ॥ ౪౦ ॥ పునరన్యాఊచుఃి ॥ కథమిరి ॥ తాసాంవాక్యైర్వివిభ్రమైశ్చానుభాజి
తఃపూజితఃి ॥ ౪౧ ॥ పునరన్యాఊచుఃి ॥ అపీతి ॥ కిమనయాచింత్యయానఃి అస్మాక్వచిత్ప్రస్తుతెస్మరతికింగ్రామ్యాఃఅవిదగ్ధాఃి ॥ ౪౨ ॥
అన్యాఊచుఃి ॥ తాఇతి ॥ కుముదైఃకుందైఃశశాంకెనచరమ్యెబృందావనె- క్వణంతిచరణనూపురాణియస్యాంతస్యాం- రాసగోష్ఠ్యాం
అస్మాభిఃప్రియాభిరీడితామనోజ్ఞాఃకథాయస్యసఃి - తథాయాసునిశాసురెమె - తాఃకదాచిత్కిలస్మరతివానవేతి ॥ ౪3 ॥ అపీతి॥ స్వ
నిమిత్తెనశ్రీకెనతప్తానఃఅస్మాక్ - గాత్రైఃకరస్పర్శాదిభిస్సంజీవయక్ - కింనుఇతిప్రియ్యతీతి ॥ ౪౪॥ అన్యాఊచుఃి ॥ కస్మాదితి ॥ అ
నన్యగతిత్వెనపూర్వమత్రావసత్ సంప్రతిమహాదైశ్వర్యంప్రాప్తఃి- కస్మాదిహాగమిష్యతీతి ॥ ౪౫ ॥ అన్యాస్తుపరమాప్తఃమూచుఃి ॥ ఇ
మితి ॥ వనచరీభిరస్మాభిరన్యాభిర్వారాజకన్యాభిఃి-మహాత్మనోధీరస్యకింఛ-శ్రీపతెఃి - తదప్యాప్తాం- స్వతఏవాప్తకామస్య-ఆత్మవిప

కృతాత్మనఃపూర్ణస్య- కింకోధ్వఃక్రియతే- నకశ్చిదితి ॥ ౪౬ ॥ యతఃఅసుటమానాయాకృష్ణసంగతిః-సైవాస్మానాపలయతి- అతోనై రాశ్యమేవ పరమంసుఖం - తచ్చాతి దుష్ట రమిత్యాహుః ॥ పరమితి ॥ సైన్ష జీ తామచారిణీ ॥ ౪౭ ॥ కథితి ॥ సంవిదంవిశ్రాంతవార్తాం॥ ౪౮ ॥ కించతద్విస్మృతౌనతావద్దుఃఖమస్తి- సాపినాస్మాకంసంభవతీత్యాహు స్త్రిభిః॥సరితితి ॥ ఆదరితాః సేవితాః॥ ౪౯ ॥౫౦ ॥ గత్వేతి ॥ హేఉద్ధవతం కథం విస్మరామేతి ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ తతఇతి ॥ కృష్ణమధోక్షజంజ్ఞాత్వా- తంవస్వాస్మానంజ్ఞాత్వా ॥ ౫౩॥ ఉవాసేతి ॥ విసుదక్ అపనయన్ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫॥ సరితితి ॥ సరిద్వనగిరిద్రోణీరమ్యప్రస్థైకకృష్ణంతల్లీలాసంస్మారయన్రేమే ॥ ౫౬ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ కృష్ణేవిశేషాత్తన్మోహనసః - విక్లబంవైక్లబ్యం తాఃగోపీనమస్యన్ నమస్కుర్వన్ - ఉత్తమస్యాత్మనో గోప స్త్రీనఋస్మరతి రహిన్యాయ్యభజతీతిదర్శయితుం- తాసామహత్త్వం పంచభిర్జగాఉవాచ ॥ ౫౭॥ ఏతాఇతి ॥ ఏతాఃపరంకేవలం- తనుభృతఃసఫలజన్మనఃరూఢభావాఃపరమప్రేమవత్యః - యదితి - యంరూఢభావం- భవభిత్యోముముక్షవః - మునయోముక్తా

కిమస్మాభిర్వనౌకోభిరన్యాభిర్వామహాత్మనః। శ్రీపతేరాప్తకామస్యక్రియాతేధ్వఃకృతాత్మనః ॥౪౬॥
పరంసౌఖ్యంహినైరాశ్యంసైవిణిప్రాహపింగళా। తజ్జానతీనాంనఃకృష్ణేఽథాప్యాశాదురత్యయా ॥ ౪౭ ॥ కడుత్సహేతసంత్యక్తుముత్తమశ్లోకసంవిదమ్। అనిచ్ఛతోపియస్యశ్రీరంగాన్న చ్యవతే క్వచిత్ ॥౪౮॥ సరిచ్ఛైలవనోద్దేశాగావోవేణురవాఇమే। సంకర్షణసహాయేనకృష్ణేనాచరితాఃప్రభో ॥ ౪౯ ॥ పునఃపునస్స్మారయంతినందగోపసుతంబత। శ్రీనికేతైస్తత్పదకైర్విస్మర్తుంనైవశక్నుమః ॥౫౦ ॥ కత్యాలలితయోదారహాసలీలావలోకనైః। మాధ్వ్యగిరాహృతధియఃకథంతంవిస్మరామహే ॥ ౫౧ ॥ హేనాథహేరమానాథవ్రజనాథార్తినాశన। మగ్నముద్ధరగోవిందగోకులంవృజినార్ణవాత్ ॥౫౨॥ శ్రీశుకఃతతస్తాఃకృష్ణసందేశైర్వ్యపేతవిరహజ్వరాఃఉద్ధవంపూజయాంచక్రుర్జ్ఞాత్వాత్మానమధోక్షజమ్॥ ౫౩ ॥ ఊషుస్తాసకతిచిన్మాసాన్గోపీనావినుదశుచఃకృష్ణలీలాకథాగాయన్రమయామాసగోకులమ్ ॥ ౫౪ ॥ యావంత్యహానినందస్యవ్రజేవాస్తత్సఉద్ధవఃవ్రజౌకసాంక్షణప్రాయాణ్యాసన్కృష్ణస్యవార్తయా ॥ ౫౫ ॥ సరిద్వనగిరిద్రోణీర్వీక్ష్యకుసుమితద్రుమాన్। కృష్ణంసంస్మారయన్రేమేహరిదాసోవ్రజౌకసామ్ ॥ ౫౬ ॥ దృష్ట్వైవమాదిగోపీనాంకృష్ణావేశాత్మవిష్లవమ్। ఉద్ధవఃపరమప్రీతస్తానమస్యన్నిదంజగౌ ॥ ౫౭ ॥ ఏతాఃపరంతనుభృతోభువిగోపవధ్వోగోవిందఏవమఖిలాత్మనిరూఢభావాఃవాంఛంతియద్భవభియోమునయోవయంచకింబ్రహ్మజన్మభిరనంతకథారసస్య ॥ ౫౮ ॥ క్వేమాస్త్రియోవనచరీవ్యభిచారశీలాఃకృష్ణేక్వసైషపరమాత్మనిరూఢభావఃనన్వీశ్వరోనుభజతోవిదుషోపిసాక్షాచ్ఛ్రేయస్తనోత్యగదరాజఇవోపయుక్తః॥౫౯॥ నాయంశ్రియోంగఉనితాంతరతేఃప్రసాదస్స్వర్యోషితాంనళినగంధరుచాంకుతోన్యాఃరాసోత్సవేస్యభుజదండగృహీతకంఠలబ్ధాశిషాంయఉదగాన్నజవల్లవీనామ్ ॥ ౬౦ ॥ ఆసామహోచరణరేణుజుషామహంస్యాంబృందావనేకిమపిగుల్మలతౌషధీనామ్। యాదుస్త్యజంస్వజనమార్యపథంచహిత్వాభేజుర్ముకుందపదవీంశ్రుతిభిర్విమృగ్యామ్ ॥ ౬౧ ॥ యావైశ్రియార్చితమజాదిభిరాప్తకామైర్యోగేశ్వరైరపియదాత్మ

అపి- వాంఛంతి - వయంచభక్తాఅపి - అతఃః- అనంతస్య-కథాసు - రసోరాగో యస్యతస్య- బ్రహ్మజన్మభిఃవిస్రసంబధిభిః - కౌక్లసావిత్ర్యాఃజ్జైస్త్రిభిర్జన్మభిఃకింకోఽశయఃయత్రతత్రజాతసవిత - సర్వోత్తమఇత్యర్థఃయద్వా - అనంతకథాసురసోయస్యతస్య- బ్రహ్మజన్మభిశ్చతుర్ముఖజన్మభిరపి - కింకోధ్వఃయద్వా-అనంతకథాసుఅరసస్యబ్రహ్మజన్మభిఃకిం ॥౫౯॥ కించ ఈశ్వరస్యబ్రహ్మాదోమహత్వేకారణం - తస్యచనజాతిరాచారోజ్ఞానం వాకారణం- కింతుకేవలంభజనమేవేత్యాహ ॥ క్వేతి ॥ సాక్షాద్గృహతఃపుంసఃఅపౌరుషయకృతఃసేవితఃఅనదరాజఃఅమృతంయుషితి ॥ ౬౨ ॥ అత్యంతాపూర్వశ్చాయంగోపీషుభగవతఃప్రసాదఇత్యాహ ॥ నేతి ॥ అంగేతిసి - ఉఅపౌరు - నితాంతరతేఃఏకాంతరతిమత్యాఃశ్రియోపినాయంప్రసాదఃఅనన్యపౌరుషాస్తి - నళినస్యేవగంధోరుక్కాంతిశ్చయాసాంతాసాంస్వర్గాంగనానామప్సరసామపినాస్తి - అన్యతఃపునఃవ్రతరతోనిరస్తాఃదాపోత్సవేశ్రీకృష్ణభుజదండాభ్యాంగృహీతఃఆలింగితఃకంరస్తేనలబ్ధాశిషోయాభిస్తాసాంగోపీనాం - యఉదగాత్ ఆవిర్బభూవ ॥ ౬౦ ॥ కించ-ఆస్తాంతావద్గోపీనాం భాగ్యంమమత్వేతావత్ప్రాప్యమిత్యాహ॥ఆసామితి ॥గోపీనాంచరణరేణుభాజాంగుల్మాదీనాం- మధ్యే-యత్ కిమప్యహంస్యామి

త్యాశంసా కథంభూతానాం - యా ఇత్యాది - ఆర్యాణాం మార్గం - ధర్మం చ హిత్వా ॥ ౬౧ ॥ పునస్తా ఏవ విశినష్టి ॥ యా ఇతి ॥ యోగీశ్వరైరప్యాత్మన్యేవాచిన్తితం - స్తనేషు న్యస్తం - పరిరభ్య తాపం జహురితి ॥ ౬౨ ॥ ఏవం మహాత్వం ప్రతిపాద్య నమస్కరోతి ॥ వందఇతి ॥ ౬౩ ॥ అథేతి ॥ అనుజ్ఞాప్య అనుజ్ఞాం యాచిత్వా - ఆమంత్ర్య పృష్ట్వా ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ మనస ఇతి ॥ నోఽస్మాకం - మనసో వృత్తయః - కృష్ణపాదాంబుజాశ్రయాః స్యుః అభిధాయినీః అభిధాయిన్యః స్యుః ॥ ౬౬ ॥ కర్మభిరితి ॥ నః కృష్ణే రతిః స్యాదితి ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ కృష్ణాయేతి ॥ కృష్ణాదిభ్యో భక్త్యుద్రేకమాహ - ఉపాయనాని చాదాదితి ॥ ౬౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా . ❁❁

శ్లో ॥ అష్టచత్వారింశకేఽథ కృష్ణః కుబ్జామరీరమత్ । అక్రూరస్య గృహం గత్వా తం గజాహ్వయమాదిశత్ ॥ సైరంధ్రీకామమాపూర్య పూర

నిరాసగోష్ఠ్యామ్ । కృష్ణస్య తద్భగవతశ్చరణారవిందం న్యస్తం స్తనేషు విజహుః పరిరభ్య తాపమ్ ॥ ౬౨ ॥
వందే నందవ్రజస్త్రీణాం పాదరేణుమభీక్ష్ణశః । యాసాం హరికథోద్గీతం పునాతి భువనత్రయమ్ ॥ ౬౩ ॥
శ్రీశుకః ॥ అథ గోపీరనుజ్ఞాప్య యశోదాం నందమేవ చ । గోపానామంత్ర్య దాశార్హో యాస్యన్నారురుహే రథమ్ ॥ ౬౪ ॥ తం నిర్గతం సమాసాద్య నానోపాయనపాణయః । నందాదయోఽనురాగేణ ప్రావోచన్నశ్రులోచనాః ॥ ౬౫ ॥ మనసో వృత్తయో నస్స్యుః కృష్ణపాదాంబుజాశ్రయాః । వాచోఽభిధాయినీర్నామ్నాం కాయస్తత్ప్రహ్వణాదిషు ॥ ౬౬ ॥ కర్మభిర్భ్రామ్యమాణానాం యత్ర క్వాపీశ్వరేచ్ఛయా । మంగళాచరితైర్దానై రతిర్నః కృష్ణ ఈశ్వరే ॥ ౬౭ ॥ ఏవం సభాజితో గోపైః కృష్ణభక్త్యా నరాధిప । ఉద్ధవః పునరాగచ్ఛన్మధురాం కృష్ణపాలితామ్ ॥ ౬౮ ॥ కృష్ణాయ ప్రణిపత్యాహ భక్త్యుద్రేకం వ్రజౌకసామ్ । వాసుదేవాయ రామాయ రాజ్ఞే చోపాయనాన్యదాత్ ॥ ౬౯ ॥ ❁❁❁❁❁❁❁

❁❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీశుకః ॥ అథ విజ్ఞాయ భగవాన్సర్వాత్మా సర్వదర్శనః । సైరంధ్ర్యాః కామతప్తాయాః ప్రియమిచ్ఛన్గృహం యయౌ ॥ ౧ ॥ మహార్హోపస్కరాఢ్యం వై కామోపాయోపబృంహితమ్ । ముక్తాదామపతాకాభిర్వితానశయనాసనైః ॥ ధూపైస్సురభిభిర్దీపైః స్రగ్గంధైరపి మండితమ్ ॥ ౨ ॥ గృహం తమాయాంతమవేక్ష్య సాసనాత్సద్యస్సముత్థాయ హి జాతసంభ్రమా । యథోపసంగమ్య సఖీభిరచ్యుతం సభాజయామాస సదాసనాదిభిః ॥ ౩ ॥ అథోద్ధవస్సాధుతయాభిపూజితో న్యషీదదుర్వ్యామభిమృశ్య చాసనమ్ । కృష్ణోఽపి నూత్నం శయనం మహాధనం వివేశ లోకాచరితాన్యనువ్రతః ॥ ౪ ॥ సా మజ్జనాలేపదుకూలభూషణస్రగ్గంధతాంబూలసుధాసవాదిభిః । ప్రసాధితాత్మోపససార మాధవం సవ్రీడలీలోత్స్మితవిభ్రమేక్షితైః ॥ ౫ ॥ ఆహూయ కాంతాం నవసంగమహ్రియా విశంకితాం కంకణభూషితే కరే । ప్రగృహ్య శయ్యామధివేశ్య రామయా రేమేఽనులేపార్పణపుణ్యలేశయా ॥ ౬ ॥ సానంగతప్తకుచయోరురసస్తథాక్ష్ణోర్జిఘ్రంత్యనంతచరణేన రుజో మృజంతీ । దోర్భ్యాం స్తనాంతరగతం పరిరభ్య కాంతమానందమూర్తిమజహాదతిదీర్ఘతాపమ్ ॥ ౭ ॥ సైవం కైవల్యనాథం తం ప్రాప్య దుష్ప్రాపమీశ్వరమ్ । అంగరాగార్పణేనాహో దుర్భగేదమయాచత ॥ ౮ ॥ అహోష్యతామిహ ప్రేష్ఠ దినాని కతిచిన్మయా । రమస్వ నోత్సహే త్యక్తుం సంగం తేఽంబురుహేక్షణ ॥ ౯ ॥ తస్యై కామవరం దత్వా మానయిత్వా

యిత్వా మనోరథాన్ । అక్రూరస్య తతః కృష్ణః తేన సార్ధం న సాంత్వయత్ ॥ ౧ ॥ మహార్హేతి ॥ మహార్హాః అనర్ఘ్యాః ఉపస్కరాః గృహోపకరణాని తైః ఆఢ్యం - కామోపాయైః తదుద్దీపకైః సురతబంధాదిలేఖ్యైః ఉపబృంహితం ॥ ౨ ॥ గృహమితి ॥ యథాయథోదితం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ సేతి ॥ ప్రసాధితః యోగ్యతాం ఆపాదితః ఆత్మా దేహః యయా సా - సవ్రీడం యత్ లీలయా ఉద్గతం స్మితం తత్ప్రముఖవిభ్రమేషు తద్యుక్తైః ఈక్షితైః ఉపలక్షితా ॥ ౫ ॥ ఆహూయేతి ॥ అనులేపార్పణాదన్యత్తస్యాః పుణ్యం నాస్తీతి దర్శయితుం పుణ్యలేశయేత్యుక్తం - న తు పుణ్యస్యాల్పత్వవివక్షయా ॥ ౬ ॥ సేతి ॥ కుచాదీనాం రుజో మృజంతీ జిఘ్రంతీ చరణం ॥ ౭ ॥ సేతి ॥ ఏకం కామమేవ ప్రాకృతదృష్ట్యా అయాచత - న తు గోప్య ఇవ సా తత్ర స్థితిదుర్భగేత్యుక్తం కృతార్థత్వే తు తస్యా న సందేహః ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ తస్యా ఇతి ॥ కామమేవ వరః తం దత్వా పూజయిత్వా

చలంకారాదిదానైః ॥ ౧౦ ॥ మురారాధ్యమితి ॥ మనో గ్రాహ్యంవిషయసుఖంఅసత్త్వాత్ తుచ్ఛత్వాత్ ॥౧౧॥ అక్రూరేతి ॥ కించిచ్చి
కీర్షయా హస్తినపురప్రస్థానంకారయితుమిచ్ఛన్నిత్యర్థః-అక్రూరప్రియకామ్యయాచ ॥ ౧౩ ॥ సఇతి ॥ ఆదాత్ మూరతవివచ ॥౧౩॥
౧౪ ॥ పాదేతి ॥ ఆఆపత్న ల ఛేదః - ఉదకాని ఆసవత్ తోధారయన్నిత్యస్వయః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ దిష్ట్యేతి॥ చాంయువయోగిదంకులం ఉ
ద్ధృతం-సమేధితంచ॥ ౧౭ ॥ వామిదంకులమిత్యాది వ్యవహారదృష్ట్యోక్తవా- పరమార్థమూహ ॥ యువామితి ॥ జగన్మయోయువాం - కుతః
జగద్ధేయా - తదపికుతః-ప్రధానపురుషా- తదాత్మకా- అతోభవద్భ్యాం వినా - పరంకారణంఅపరం కార్యంచనాస్తీతి ॥ ౧౮ ॥ నను
ప్రత్యక్షాదిసిద్ధంకథంనా స్తీత్యుచ్యతఇత్యతఆహ ॥ఆత్మేతి ॥ పాబ్రహ్మ పరమేశ్వరబ్రహ్మేతిపారఃఅజాదిభిఃస్వశక్తిభిఃఆత్మనైవసృష్ట
మిదంవిశ్వంఅన్వావిశ్యకారణత్వాత్ అనుప్రవిష్టఏవ ను ప్రవిశ్యేవస్థితఃత్రుటిప్రత్యక్షగోచరంయథాభవఓలఖా ॥ ౧౯ ॥ బహు
థాభవానేవప్రతీయతే- ఏకస్యైవబహుథాప్రతీతౌదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ యోనిషుస్వస్యైవరూపాంతదాణాభివ్యక్తిష్వనేషు చరా
చరేషు- భూతేషు - యథా మహీప్రముఖానికారణాన్యేవ - నానాభాంతి - ఆత్మయోనిషు స్వకారణేషు - భూత భౌతికేషు - జీవోపి - సర
వగాడశరీరేషుబాలయవాద్యవస్థాసుచ - తిథాతథాప్రతీయతఇతితద్వ్యవహారదృష్టాంతమాత్మతంత్ర గ్రహణం॥ ౨౦ ॥ననుసృష్ట్యాదికర్తృ

చమానదః । సంబోధ్యవేనసర్వేశం స్వధామాగమదృద్ధిమత్ ॥ ౧ ॥మురారాధ్యంసమారాధ్య విష్ణుం
సర్వేశ్వరేశ్వరమ్ । యాచయామాసమోగ్రాహ్యమసత్త్వాత్తుచ్ఛహేతవే ॥ ౧౧ ॥ అక్రూరభవ
నంకృష్ణస్సహరామోర్ధవఃప్రభుః । కించిచ్చికీర్షయాప్రాగాదక్రూరప్రియకామ్యయా॥ ౧౩ ॥ స
తాన్నరవరశ్రేష్ఠానారాద్వీక్ష్యస్వబాంధవాన్ । ప్రత్యుత్థాయప్రముదితఃపరిష్వజ్యాభ్యనందత ॥
౧౩ ॥ ననామకృష్ణంరామంచసతైరభ్యభివాదితః । పూజయామాసవిధివత్కృతాసనపరిగ్రహాన్॥
౧౪ ॥ పాదావనేజనీరాబోశిరసాధాగయన్నృప । అహణేనాంబరైర్దివ్యైర్గంధస్రగ్భూషణోత్తమైః॥ ౧౫॥ అచిత్వాశిరసానమ్యపాదావంకగతేమృజన్ । ప్రశ్రయావనతోక్రూరఃకృష్ణరామావభాషత ॥ ౧౬ ॥ దిష్ట్యాపాపోహతఃకంసోసానుగోవాంధవంకులమ్ । భవద్భిఃకృద్ధృతంకృచ్ఛ్రా
ద్దురంతాచ్చసమేధితమ్ ॥ ౧౭ ॥ యువాంప్రధానపురుషౌజగద్ధేతూజగన్మయౌ । భవద్భ్యాంనవినా
కించిత్పరమస్తినచాపరమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఆత్మసృష్టమిదంవిశ్వమన్వావిశ్యస్వశక్తిభిః । ఈయతేబహుధాబ్రహ్మశ్రుతిప్రత్యక్షగోచరమ్॥ ౧౯ ॥ యథాహిభూతేషుచరాచరేషుమహాన్యదోయోనిషుభాంతినానా । ఏవంభవాన్కేవలమాత్మయోనిష్వాత్మాత్మతంత్రోబహుధావిభాతి॥ ౨౦ ॥ సృజస్యథోలుంపసిపాసివిశ్వంరజస్తమస్సత్త్వగుణైస్స్వశక్తిభిః । నబధ్యసేతద్గుణకర్మభిర్వాజ్ఞానాత్మనస్తైక్వచనైవహేతుః ॥ ౨౧ ॥ దేహాద్యుపాధేరనిరూపితత్వాద్బ్రహ్మాపిసాక్షాన్న భిదాత్మనస్స్యాత్ । అతోనబంధస్తవనైవమోక్షస్స్యాత్తానికామస్తవయీహ్యవివేకః ॥ ౨౨ ॥ త్వయోదితోయంజగతోహితాయయ
దాయదాబేవపథఃపురాణః । బాధ్యేతపాషండపథైరసద్భిస్తేశాభవాన్సత్త్వగుణంబిభర్తి॥ ౨౩ ॥
సత్వంప్రభోద్యవసుదేవగృహేవతీర్ణస్స్వంశేనభారమపనేతుమిహాసిభూమేః । అక్షౌహిణీశతవ
ధేనసురేతరాణాంరాజ్ఞామముష్యచకులస్యయశోవితన్వన్ ॥ ౨౪ ॥ అద్యేశనోవసతయఃఖలుభూరి

త్వేనసగుణత్వేచ-మమకింజీవవద్బంధఉక్తః - నహినహీత్యాహ ॥ .....
సృజసీతి ॥ తద్గుణకర్మభిర్వా-తైఃగుణైఃకర్మభిర్వేత్యర్థః - యతఃక్వచకదాచిదపి- బంధహేతురవిద్యాతవనైవాస్తి- కుతఇత్య
తఆహ - జ్ఞానాత్మనఇతి - మాయయాఆశ్రయనావారకత్వాదితిభావః ॥ ౨౧ ॥ కించఆస్తాంతావత్తవబంధశంకా - యతఃఅవిద్యోపా
ధేర్జీవాత్మనోపి - నవస్తుతోబంధోస్తీత్యాహ ॥ దేహాద్యుపాధేరితి ॥ భవోజన్మ - తస్మాలాభిదాచ - సాక్షాత్స్వరూపతోనస్యాదితి- నను
మమబాధాభావంవదతాత్వయాకింమోక్షోంగీకృతఃఒమితిచేత్తహ్యా - బంధాభావెమోక్షోసంభవాదాసన్నోబంధోపీత్యాశంక్యాహ -
అతఇతి - యతోనావిద్యా అతోనబంధః- మోక్షశ్చ-వివమురిత్యాదినాస్యాతామిత్యర్థః- ననుఉలూఖలేమాంబద్ధంశ్రుతవాయమునా హ్ర
దెతుముక్తందృష్టవానసి అతఃకథముభయంనాస్త్యతఆహ- నిత్యామఇతి స్వాభిప్రాయానురూపస్వయినోస్మాకమవివేకవిపరీతమేవంభూ
తఇతి- యద్వానఃఅవివేకఃఎవతవౌభాస్యాతామితి ॥ ౨౨॥ ననుతహ్యాత్మమాయాతారాస్తచ్ఛక్తిశ్చాణిచ - శుక్తిరజతవదవిద్యాకల్పితా
స్వేవకింనహినహీయతుతవలీలేత్యాహద్వయేన ॥ త్వయేతి ॥ ౨౩ ॥ సఇతి ॥ సురేతరాంశాయెరాజానఃతేషామక్షౌహిణీశతానాం - వ
ధేన భూమేర్భారమపనేతుం- స్వాంశేనరామేణసహాబలీర్ణోసీతి ॥ ౨౪ ॥ అతఏవంభూతస్యతవాగమనేకకృత్యార్థోస్తీత్యాహశ్లో

కత్రయేణ॥అద్యేతి॥హా ఈశ-అద్యనోవసతదోగృహః-తపోధనాదపిబహుపుణ్యాః-కుతః-యావసతీః-త్వంసాక్షాత్ప్ర విష్టః-కథంభూతః-యస్యతవ- పాదశౌచసలిలమేవగంగాత్రిజగత్పునాతి- యశ్చత్వంపంచయజ్ఞదేవతామూర్తిః-సత్వం- జగద్గురురితి ॥౫౫॥స్వమనోరథఃపరిపూరితఇతిహుష్యన్నాహ॥కథితి॥బుధగిరఃసత్యఏవ త్వత్తఃఅపరంశరణం - కఃపండితస్సమీయాత్ కశ్చేత్యతోభవాఁభజత స్వార్వానభితఃకామాంశ్చ దదాతి ఆత్మానమపీతి ॥౫౬॥ దిష్ట్యేతి ॥ నఃఅవివేకినాం - తత్రాపిషడ్గృహవివ ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ త్వమితి ॥ వఃయుష్మాకంప్రజాఃపుత్రాహివయమితి ॥ ౫౯॥నమనస్భిర్దేవాస్సేవ్యాఇతిప్రసిద్ధం తత్రాహ॥భవదితి॥దేవాఃస్వార్థాఃస్వకార్యసాధనపరాఃసాధవస్తుకేవలంపరానుగ్రహపరాఃపరమార్థతస్తుసాధవఏవ - దేవాఇతి - తఏవసేవ్యాఇత్యర్థః॥౬౦॥తహ్యాత్మవృచ్ఛిలాదిమయాఃదేవాదయఃసేవ్యాఃనైవేత్యతఆహ ॥ నహీతి ॥ అమ్మయాసేతిథాన్తి- మృణ్మయాఃశిలామయాశ్చదేవానపునంతీతిన- అపితుపురంత్యేవ- తథాపి సాధూనాంతేహంచమహదంతరమిత్యాహ- దర్శనాదేవ- తేపునంతీతి ॥ ౬౧ ॥ కించిచ్చిత్రీయతే

భాగాయస్వర్గదేవపితృభూతనృదేవమూర్తిః। యత్వాదశౌచసలిలంత్రిజగత్పునాతిస త్వంజగద్గురు రధోక్షజయాఃప్రవిష్టః ॥౫౫ ॥ కఃపండితస్త్వదపరంశరణంసమీయాద్భక్తప్రియాదృతగిరస్సుహృదఃకృతజ్ఞాత్।సర్వాన్ యదాతిసుహృదోభజతోభికామానాత్మానమపుర్యపచయాపచయానయస్య॥౫౬। దిష్ట్యాజనాదనభవానిహనఃప్రతీతోయోగీశ్వరైరపిదురాపగతిస్సురేశైః। ఛింధ్యాశునస్సుతకళత్రధనాప్తగేహదేహాదిమోహరశనాంభవదీయమాయామ్॥౫౭ ॥ శ్రీశుకఃఇత్యుచితస్సంస్తుతశ్చభక్తేనభగవాన్హరిఃఅక్రూరంసస్మితంప్రాహగీర్భిస్సంమోహయన్నివ ॥౫౮ ॥ శ్రీభగవాన్॥ త్వంనోగురుఃపితృవ్యశ్చశ్లాఘ్యోబంధుశ్చనిత్యదా। వయంతురక్ష్యాఃపోష్యాశ్చఅనుకంప్యాఃప్రజాహివః ॥౫౯ ॥ భవద్విధాభాగవతాఃనివ్యా అహంసత్తమాః। శ్రేయస్కామైర్నృభిర్నిత్యందేవాస్సేవ్యానసాధవః ॥ ౬౦ ॥ నహ్యంమయానితీర్థానినదేవామృచ్ఛిలామయాః। తేపునంత్యురుకాలేనదర్శనాదేవసాధవః॥౬౧ ॥ సభవాన్సుహృదాంవైనశ్శ్రేయాన్ శ్రేయశ్చికీర్షయా। జిజ్ఞాసార్థంపాండవానాంగచ్ఛస్వగజసాహ్వయమ్ ॥౬౨ ॥ పితర్యుపరతేబాలాస్సహమాత్రాసుదుఃఖితాః। ఆనీతాస్సపురంరాజ్ఞావసంతఇతిశుశ్రుమః॥ ౬౩ ॥ తేమురాజాంబికాపుత్రోభ్రాతృపుత్రేషుదీనధీఃసమోనవర్తతేనూనందుష్పుత్రవశగోంధదృక్ ॥ ౬౪॥ గచ్ఛజానీహితద్వృత్తమధునాసాధ్వసాధువా। విజ్ఞాయతద్విధాస్యామోయథాశంసుహృదాంభవేత్ ॥౬౫॥ ఇత్యక్రూరంసమాదిశ్యభగవాన్హరిరీశ్వరఃసంకర్షణోద్ధవాభ్యాంవైతతస్సవభవనంయయౌ ॥౬౬॥

❀❀❀❀❀❀❀ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టచత్వారింశోధ్యాయఃశ్రీశుకఃసగత్వాహస్తినపురంకారవేంద్రయశోంకితమ్। దదర్శతత్రాంబికేయంసభీష్మంవిదురంపృథామ్ ॥ ౧ ॥ సపుత్రంచైవబాహ్లీకంభారద్వాజంసగౌతమమ్। కణ్వంసుయోధనంద్రోణింపాండవానుసహృదోపరాన్ ॥ ౨॥ యథావదుపసంగమ్య బంధుభిర్వాందినీసుతః। సపృష్టస్తైస్సుహృద్వార్తాంస్వయంచాపృచ్ఛదవ్యయమ్ ॥ 3 ॥ ఊవాసకతిచిన్మాసాన్రాజ్ఞోవృత్తదిదృక్షయా। దుష్ప్రజస్యాఘ

ప్రాగాదితి యదుక్తంతత్కార్యమాదిశతి ॥ సఇతి ॥ నఃసుహృదాంశ్రేయశ్చికీర్షయాగజసాహ్వయంహస్తినాపురంగచ్ఛస్వగచ్ఛేతి - యద్వా- స్వేతిపృథక్పదం - హేస్వఆత్మీయేత్యర్థః॥ ౬౨ ॥ పితరీతి ॥ రాజ్ఞాధృతరాష్ట్రేణ- పరసంతేనవసంతీతి- శుశ్రుమఃశ్రుతవంతోవయం ॥ ౬౩ ॥ తేష్వితి ॥ దుష్టాయెపుత్రాఃదుర్యోధనాదయఃతద్వశేనగచ్ఛతీతితథా - యతఃఅంధదృక్ అంధనేత్రఃతస్మాత్ ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అష్టచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ❀❀❀❀❀❀❀ శ్లో॥ఊనపంచాశత్తమేతుగత్వా క్రూరోగజాహ్వయమ్। రాజ్ఞఃస్వభ్రాతృపుత్రేషు బుధ్వావైపక్షపాతగమ్ ॥ సఇతి ॥ కౌరవేంద్రాణాంయశోభిరంకితం- తత్కృతదేవబ్రాహ్మణాయతనాభిరంకితమిత్యర్థఃకృ॥ ౧ ॥ సపుత్రమితి ॥ బాహ్లీకపుత్రఃసోమదత్తఃభారద్వాజఃద్రోణఃగౌతమఃకృపఃకణ్వఃదీనాంఛందమిచ్ఛామనువర్తితుంశీలంయస్యతథాతస్య- ॥ ౨ ॥ తేజఇతి ॥ తేజఃప్రతాపం - ఓజఃశస్త్రాదినైపుణ్యం - యథావదితి ॥ అవ్యయంకుశలం ॥ 3 ॥ ఊవాసేతి ॥ దుష్ప్రజస్యఅసత్పుత్రస్య- అల్పసారస్యమందధృతేః-

వీర్యంశౌర్యం - నసహద్భిరసహ్యమాన్యై ఃచికీర్షితంతదుపరికర్తుమిష్టం ‖ ౫ ‖ కృతమితి ‖ గరస్యవిషస్యదానాది - అపేశలంఅన్యా
య్యం - తేజఒజఇత్యాదిసర్వంకథయామాస ‖౬‖కర్తృధనాత్పూర్వతరంపృథాయా ఏత్తాంతమాహ ‖పృథేతి‖అక్రూ రాంకలాఃలేశాః
యకుంతీ ఈడణనె త్రేయస్యాస్యా‖౭‖అపీతి ‖ అపికిం - జామయఃకుల స్త్రియం ‖౮‖ భ్రా త్రేయఇతి‖ పైతృష్వసేయాఁ మత్పుత్రా నిత్యాశ
యఃకు‖౯‖సపత్నేతి‖ సాంత్వయిష్యతి కిం ‖౧౦‖కుంత్యస్యధిగతపరమా ర్థా శ్రీకృష్ణస్తోతి‖కృష్ణేతి‖ హేమహాయోగిన్ మహా యోగఉపా
యోమాయాఖ్యాస్యాస్తీతి - హేవిశ్వాత్మన్ సర్వాంతర్యామిన్ - హేవిశ్వభావనవిశ్వపాలక ప్రపన్నాంశరణాగతాం - అవసీదలీం దుర్యో
ధనాదికృతైరపకారైఃక్లిశ్యంతీం‖౧౧‖నేతి ‖ ఆపవర్గికాత్ మోక్షప్రదాత్ ‖ ౧౨‖ నమఇతి ‖ శుద్ధాయధర్మాత్మనే - బ్రహ్మణెఅపరిచ్ఛి
న్నాయ - పరమాత్మనెజీవసఖాయ - యోగేశ్వరాయ - అణిమాదియుక్తాయ - యోగాయజ్ఞానాత్మనే ‖ ౧౩ ‖ ఇతీతి‖ ప్రపితామహఃపాండుః
తస్యభార్యా - ప్రారుదత్ ప్రరురోద ‖ ౧౪‖సమెతి ‖ పృథయాసహసమందుఃఖంసుఖ●చయన్యసైః - తస్యాఃపుత్రా ణాముత్పత్తిహేతు

ల్పసారస్యఖలచ్ఛందానువర్తినఃర‖ తెజఓజోబలంవీర్యం ప్రశ్రయాదీంశ్చసద్గుణాన్ ‖ ప్రజానురాగం
పాధేఘనసహద్భిశ్చికీర్షితమ్‖౪ ‖ కృతంచధార్తరా ష్ట్రై ర్యద్దరదానాన్యపెశలమ్ ‖ ఆచఖ్యౌస
ర్వమెవాస్మైపృథావిదురఎవచ‖ ౬‖ పృథాతు భ్రా తరంప్రా ప్తమ కూ రముపసృత్యతమ్ ‖ ఉవాచ
జన్మనిలయంస్మరంత్య శ్రుకలెకణా ‖ ౭ ‖ అపిస్మరంతినస్సౌమ్య పితరౌ భ్రా తరంచ్చయె ‖ భగినీ్యో
ర్భ్రాతృపుత్రాశ్చజామయస్సఖ్యఎవచ ‖ ౮ ‖ భ్రా త్రెయోభగవాఁ కృష్ణఃశరణ్యోభ క్తవత్సలః ‖
పైతృష్వసెయాఁ స్మరతిరామశ్చాంబురుహెక్షణఃకి‖ ౯ ‖ సపత్న మధ్యెశోచంతీంవృకాణాంహరిణీమి
వ ‖ సాంత్వయిష్యతిమాంవాక్యైఃపితృహీనాంశ్చబాలకాన్‖ ౧౦‖ కృష్ణకృష్ణమహాయోగిన్విశ్వాత్మ
న్విశ్వభావన ‖ ప్రపన్నాంపాహిగోవిందశిశుభిశ్చావసీదతీమ్‖ ౧౧ ‖ నాన్యత్తవపదాంభోజాత్పశ్యా
మిశరణంనృణామ్ ‖ బిభ్యతాంమృత్యుసంసారాదీశ్వరస్యాపవర్గికాత్ ‖ ౧౨ ‖ నమఃకృష్ణాయశుద్ధా
యబ్రహ్మణెపరమాత్మనె ‖ యోగేశ్వరాయయోగాయత్వామహంశరణంగతా‖ ౧౩ ‖ ఇత్యనుస్మృ
త్యస్వజనంకృష్ణంచజగదీశ్వరమ్‖ప్రరురుదవ్యక్షికా రాజన్బభవాంప్రపితామహీ ‖ ౧౪‖ సమఃశుద్ధఃసు
హృత్రూరోవిమరశ్చమహాయశాఃసాంత్వయామాసతుఃకింతీంతత్పు త్రోత్పత్తిహెతుభిఃఁ ‖ ౧౫‖ యా
స్యనాజానమభైత్యవిషమంపుత్రలాలనమ్ ‖ అవదత్సుహృదాంమధ్యెబంధుభిస్సాహృదోదితమ్‖౧౬‖
అక్రూరఃభూభూవైచిత్రవీర్యత్వంకురూణాంకీర్తివర్ధన ‖ భ్రా తర్యుపరతెపాండావధూనాసనమా
స్థితఃఁ ‖ ౧౭ ‖ ధర్మెణపాలయన్నుర్వీంప్రజాశ్శీలెనరంజయన్ ‖ వర్తమానస్సమంస్వెషు శ్రెయఃకీర్తిమ
వాప్యసి‖ ౧౮ ‖ అన్యథాత్వాచరఁలోకెగర్హితోయాస్యసెతమఃఁ ‖ తస్మాత్సెమంత్వెవర్తస్వపాం
డవెష్వాత్మజెషుచ ‖ ౧౯ ‖ నెహచాత్యంతసంవాసఃకస్యచిత్కెనచిత్సహ ‖ రాజన్నపిస్వదెహెనకిము
జాయాత్మజాదిభిఃఁ ‖ ౨౦ ‖ ఏకఃప్రసూయతెజంతురెకఎవప్రలీయతె ‖ ఏకోనుభుంక్తెసుకృతమెకఎవచ
దుష్కృతమ్‖ ౨౧‖ అధర్మోపచితంవిత్తంహరంత్యన్యెల్పమెధసఃఁ ‖ సంభోజనీయాపదెశైర్జలానీవ
జలౌకసఃఁ ‖ ౨౨ ‖ పుష్ణాత్యదోయానధర్మెణస్వబుద్ధ్యాకృతమపండితమ్ ‖ తెకృతార్థంప్రహిణ్వంతిప్రాణా

భిఃజనైఃధర్మానిలేంద్రాణిభిఃతత్కృతనైరృత్యకృఁతఃఁ ‖ ౨౩ ‖ యాస్యన్నితి ‖ బంధుభిఃరామకృష్ణాదిభిఃసాకృదెడదిపడుకృతం యత్
తదవదత్ ‖ ౨౬ ‖ భూభూఇతి ‖ భ్రా తర్యుపరతెపాండోఃపృథెపుత్రెషుసత్పురాజానంత్వమాస్థితఇతికటాడఃఁ ‖ ౨౭ ‖ భూ లు - తథాపై
వంపతిమాహనఃశ్రేయోవాప్స్యసీత్యాహ ‖ ధర్మెణెతి ‖ ౨౮ ‖ అన్యథెతి ‖ తమఃనరకం - ఇహచమహద్భుఃఖమితి భావఃఁ ‖ ౨౯ ‖ న
స్వాత్మజాదాత్మజాదిషుకథంసమత్వంస్యాత్తత్రాహ ‖ నెతి ‖ అన్యంతనిత్యంసంవాసఃసమ్యగవస్థితిఃఁ ‖ ౩౦ ‖ తత్రతావదప్పస్థిమ
రణయోస్సుఖదుఃఖయోశ్చనైనాపిసాహిత్యనాస్తీత్యాహ ‖ ఏకఇతి ‖ ౩౧ ‖ కించ-యదాచసహవసంతి తదాఽఽత్మశోపజీవితత్వేపి త్వ
హరితయాపుత్రానామశక్తవవిజ్ఞేయ ఇత్యాహ ‖ అథస్వేతి ‖ సంభోజనీయాఃపోష్యాఃపుత్రాదయఇతిస్వయఁదైఃఁ ఆత్మమేధసామూ
ఢస్య- విత్తంహరంతి- జలౌకసోమత్స్యస్య- జీవనభూతానిజలాని - యథాతత్పు త్రాహరంతి - తద్వదితిభావఃఁ ‖ ౩౨ ‖ కించయూనెజంపు
ష్ణ-తిలెఖనమూదాయస్మృతాజీవంతోపివాతంపరిత్యజంతీత్యాహ ‖ పుష్ణె లీతి ‖ స్వబుద్ధ్యాస్వీయయెత్యభిమానెన-రాయఃఅర్థాఃఁ- అకృ

తాఽర్థానాం అప్రస్తభోగం ॥ ౨౩ ॥ స పునః పాపైకపాథేయో నరకం విశతీత్యాహ ॥ స్వయమితి ॥ అసిద్ధార్థః అపూర్ణమనోరథః ॥ ౨౪ ॥ తస్మాదితి ॥ స్వప్నశ్చ మాయా చ మనోరథశ్చ తత్ తేన తుల్యం - ఆయమ్య నియమ్య - శాంతస్సన్ సమో భవేతి ॥ ౨౫ ॥ యథేతి ॥ హే దానపతే అక్రూర - న తృప్యామి అలమితి న మన్యే ॥ ౨౬ ॥ తథేతి ॥ సూనృతా ప్రియవాక్ - చలే అస్థిరే - హృది - న స్థీయ్యతే న తిష్ఠతీత్యర్థః సుదామా నామ పర్వతః తత్ర అభ్రవాతటిదివ - తస్మిన్ స్ఫటికశిలామయే సహసైవ ఆతిస్ఫురితా విద్యుత్ యథా లీయతే తద్వదిత్యర్థః - యద్వా - సుదామా మాలా - తస్యా ఇయం సౌదామినీ మాలాంకారేత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ నన్వేవం జానతోఽపి కథమయం మహామోహ ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ ఈశ్వరస్యేతి ॥ విధిం విధానం మాయామితి యావత్ - కః పుమాన్ విదునోతి న కోఽపీత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ అత స్తమేవ నమస్యతి ॥ య ఇతి ॥ దుర్విమర్శపథయా అవితర్క్యమార్గయా గుణాన్ కర్మాణి తత్ఫలాని చ - విభజతే వివిచ్య దదాతి - దురవబోధో విహారః క్రీడా స ఏవ తంత్రం ప్రధానం ముఖ్యకారణం యస్య సంసారచక్రస్య అత ఏవ తస్య గతిర్యస్మాత్ తస్మై నమ ఇతి ॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి ॥ అభిప్రేత్య జ్ఞాత్వా ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥

రాయస్సుతాదయః ॥ ౨౩ ॥ స్వయం కిల్బిషమాదాయ తైస్త్యక్తో నార్థకోవిదః । అసిద్ధార్థో విశత్యంధం స్వధర్మవిముఖస్తమః ॥ ౨౪ ॥ తస్మాల్లోకమిమం రాజన్ స్వప్నమాయామనోరథమ్ । వీక్ష్యాయమ్యాత్మనాత్మానం సమశ్శాంతో భవ ప్రభో ॥ ౨౫ ॥ ధృతరాష్ట్రః ॥ యథా వదతి కల్యాణీం వాచం దానపతే భవాన్ । తథానయా న తృప్యామి మర్త్యః ప్రాప్య యథామృతమ్ ॥ ౨౬ ॥ తథాపి సూనృతా సౌమ్య హృది న స్థీయతే చలే । పుత్రానురాగవిషమే విద్యుత్సౌదామినీ యథా ॥ ౨౭ ॥ ఈశ్వరస్య విధిం కో ను విధునోత్యన్యథా పుమాన్ । భూమేర్భారావతారాయ యోఽవతీర్ణో యదోః కులే ॥ ౨౮ ॥ యో దుర్విమర్శపథయా నిజమాయయేదం సృష్ట్వా గుణాన్ విభజతే తదనుప్రవిష్టః । తస్మై నమో దురవబోధవిహారతంత్రసంసారచక్రగతయే పరమేశ్వరాయ ॥ ౨౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యభిప్రేత్య నృపతేరభిప్రాయం స మాధవః । సుహృద్భిస్సమనుజ్ఞాతః పునర్యదుపురీమగాత్ ॥ ౩౦ ॥ శశంస రామకృష్ణాభ్యాం ధృతరాష్ట్రవిచేష్టితమ్ । పాండవాన్ ప్రతి కౌరవ్య యదర్థం ప్రేషితస్స్వయమ్ ॥ ౩౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనపంచాశత్తమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

పూర్వభాగస్సమాప్తః.

❖ జరాసంధయుద్ధయవనాగమనాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః ॥ అస్తిః ప్రాప్తిశ్చ కంసస్య మహిష్యౌ భరతర్షభ । మృతే భర్తరి దుఃఖార్తే ఈయతుస్స్మ పితుర్గృహాన్ ॥ ౧ ॥ పిత్రే మగధరాజాయ జరాసంధాయ దుఃఖితే । వేదయాంచక్రతుస్సర్వమాత్మవైధవ్యకారణమ్ ॥ ౨ ॥ స తదప్రియమాకర్ణ్య శోకామర్షయుతో నృప । అయాదవీం మహీం కర్తుం చక్రే పరమముద్యమమ్ ॥ ౩ ॥ అక్షౌహిణీభిర్వింశత్యా తిసృభిశ్చాపి సంవృతః । యదురాజధానీం మధురాం న్యరుణత్సర్వతోదిశమ్ ॥ ౪ ॥ నిరీక్ష్య తద్బలం కృష్ణ ఉద్వేలమివ సాగరమ్ । స్వపురం తేన సంరుద్ధం స్వజనం చ భయా

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనపంచాశత్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ దశమస్కంధపూర్వార్ధభావార్థస్య ప్రదీపికా । యస్యేయం ముఖతో భాతి సా స్తితస్యాంతరం తమః ॥

శ్లో ॥ తతః పంచాశత్తమే తు జరాసంధభయాదివ । కారయిత్వాంబుధౌ దుర్గం తం నినాయ నిజం జనమ్ ॥ కపటాత్ కపటేనైవ హత్వా ద్వైత్యాన్ యతస్తతః । అజయత్తం జరాసంధం మేనే నైవ తు ధామికమ్ ॥ అస్తిరితి ॥ అస్తిప్రాప్తిసంజ్ఞికే ఈయతుః జగ్మతుః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ స ఇతి ॥ కంసే శోకః కృష్ణే అమర్షః తాభ్యాం యుతః ॥ ౩ ॥ అక్షౌహిణీభిరితి ॥ న్యరుణత్ రురోధ ॥ ౪ ॥ నిరీక్ష్య

తి ॥ తస్యబలంసైన్యం- ఉద్వేలంలంఘిరమర్యాదం- సాగరమివ - తేనతస్యబలేన సంరుద్ధం ॥ ౫ ॥ చింతయామాసేతి ॥ కింబలమేవ హన్మి - నహ్యగ్ధం- మాగధంవాహత్వాబలంగృహ్ణామి - యద్వా- సమాగధంసవ్రజంహన్మీతి చింతయామాస - నసస్రుగ్గదమంకగంజేహ్యమీ త్యేకంచింతయిరుంయుక్తంత్రాహ- కారణమానుషమితి-భూభారావతారకారణమానుషనటత్వవతి ॥ ౬ ॥ ఎవంత్రేథావిచింత్యప్రసిద్ధమంపక్షంనిధార్యరితివాక్తితదాహచతుర్భిః ॥ హనిష్యామీతి ॥ ౭ ॥ ఆక్షౌహిణీభిరితి ॥ బలంగ్రాహ్యమంకక్తాకరిష్యతి ॥ ౮ ॥ నస్వాతపవహంతవ్యస్తత్రాహ ॥ వితదర్థఇతి ॥ ఎతచ్చబ్దార్థఃస్పష్టయతి- భూభారహరణాయేతి ॥ ౯ ॥ అయమేతదర్థోవతారఇతస్య పూరణమిత్యాహ ॥ అన్యఇతి ॥ ప్రభవతఃఉద్భవతః ॥ ౧౦ ॥ వివమితి ॥ నసూతాసూరధిసహితౌ - పరిచ్ఛదఃచరికరిధ్వజకపచాదిఃత త్సహితౌ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ పశ్యేతి ॥ త్వంఅవక్రక్తుకోనాథోవిన్యతెయేషాం తెత్వాంతఃతెసుం ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ఎవమితి ॥ దంశితౌబద్ధ

కులమ్ ॥ ౪ ॥ చింతయామాసభగవా ఁహరిఃకారణమానుషః । తద్దెశకాలానుగుణం ధ్వవతారప్ర యెోజనమ్ ॥ ౬ ॥ హనిష్యామిబలంహ్యేతద్భువిభారంసమాహితమ్ । మాగధెనసమానీతంపక్ష్యాంశ ర్వభూభుజామ్ ॥ ౭ ॥ అక్షౌహిణీభిస్సంఖ్యాతంభటాశ్వరథకుంజరైః । మాగధస్తునహంతస్యెభీమయుయుః కర్తాబలోద్యమమ్ ॥ ౮ ॥ ఏతగధోవతారోయంభూభారహరణాయమె । సంరక్షణాయసాధూనాం కృతోన్యెసాంవధాయచ ॥ ౯ ॥ అస్యోపిధర్మరక్షాయైదెహస్సంభ్రియతెమయా । విరమాయ హ్యధర్మస్యకాలెప్రభవతఃక్వచిత్ ॥ ౧౦ ॥ ఏవంధ్యాయతిగోవిందెఆకాశాత్సూర్య వర్చసా । రథావుపస్థితౌసద్యస్సుసూతెసపరిచ్ఛదౌ ॥ ౧౧ ॥ ఆయుధానిచదివ్యానిపురాణానియదృచ్ఛయా । గృహ్యస్వెతానిహ్యసీకెశస్సంకర్షణమధాబ్రవీత్ ॥ ౧౨ ॥ పశ్యాద్యవ్యసనంప్రాప్తంయదూనాంత్వావతాంప్రభో । ఏషతెరథఆయాతోదయితాన్యాయుధానిచ ॥ ౧౩ ॥ యానమాస్థాయజెత్యతద్వ్యసనాత్సర్వసము ద్ధర । ఏతదర్థంహినెజన్మసాధూనామీశశర్మకృత్ ॥ త్రయోవింశత్యనీకాఖ్యంభూమెభారమపాకురు ॥ ౧౪ ॥ ఎవంసంమంత్ర్యదాశార్హెదంశితెరధినెపురాత్ । నిర్జగ్మతుస్సవ్యయుథాథ్యాబలెనాల్పీయసావృతౌ ॥ ౧౫ ॥ శంఖందధ్మౌవినిర్గమ్యహరిదారుకసారథిః । తతొభూత్పరసైన్యానాం హృదివిత్రాసవెపథుః ॥ ౧౬ ॥ తావాహమాగధోవీక్ష్యహెకృష్ణపురుషాథమ। గుప్తెనచత్వయామంగ నయొత్తెర్యయాహిబంధుహా ॥ నత్వయాయొద్ధుమిచ్ఛామిబాలకెనెహలజ్జయా ॥ ౧౭ ॥ త్వంతురా మయదిశ్రద్ధాయుద్ధ్యస్వసత్తెర్యమావహ । హిత్వావామచ్యుతైశ్చిన్నం దెహంస్వర్యాహిమాంజహి ॥ ౧౮ ॥ శ్రీభగవా ఁ ॥ నవైశూరావికత్థంతెపర్యయంత్యె వపౌరుషమ్ । నగృహ్ణీమొవయొరాజన్నా తురస్యముమూర్షతః ॥ ౧౯ ॥ జరాసుతస్తావభిసృత్యమాధవావనుహాబలౌఘెనబలీయసావృణొత్ । ససైన్యయానధ్వజవాజిసారథిస్సూర్యానలౌవాయురివాభ్రరెణుభిః ॥ ౨౦ ॥ సుపర్ణతాళధ్వజచిహ్నితౌరధావలక్ష్యయంతొహరి రామయొమృధె । స్త్రియఃపురాట్టాలకహర్మ్యగొపురంసమాశ్రితాస్సంముముహుఃశుచార్పితాః ॥ ౨౧ ॥ హరిఃపరానీకపయొముచాంముహుఃశ్శిలీముఖాత్యుల్బణవర్షపీడితమ్। స్వసైన్యమాలొక్యసురాసురార్చితంన్యసూఛ్జయచ్ఛార్జగశారసొత్తమమ్ ॥ ౨౨ ॥ గృహ్ణన్నిషంగాదధనంధధచ్చ రాధివిక్ష్యమంచఁశితబాణఫూగాఁ । నిఘ్నన్రధాఁకుంజరవాజిపత్తీర్ని

కవచొ- స్వాయుథాథ్యాశొభనాయుథసంపన్నౌ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ తావితి ॥ పురుషాధమఃయస్మాదితివాస్తవొగఁఃపురుషొత్తమొ తి - గుప్తెనదంశితత్వాత్పరావంతరత్వాద్దశనానాహెతుణ- హెమందబుఁధిబంధుఃఅవిద్యా- తాంహంతీతి హఁహేఅవిద్యానికసనెతి - యాహిప్రాప్నుహి ॥ ౧౭ ॥ త్వమితి ॥ అథేద్యదెహొసావితిస్వయమేవమత్వా-ఆపరితొషాత్పత్నొంతరమహ-యద్వా-మాంజహీతి ॥ ౧౯ ॥ నెతి ॥ యథాత్రుతాధఁగ్రహణెనభగవదుత్తరంవైశూరావిక్ష్యంశ్లాఘంతఇతి ॥ ౧౯ ॥ జరాసుతఇతి ॥ మూధవామథవం శసంభవా - మహతాసైన్యసమూహెన - ఆవృతత్వాఁ వాయురివాభ్రరెణుభిశ్చాచ్ఛాదయతిస్మ వృదశనమాత్రమేవ - నావరణమి తిసూచితం ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ హరిరితి ॥ పరస్యానీకానిసైన్యాని - తాన్యేవపయొముచఃమేఘాఃతెసాంశిలీముఖా బాణాఃతెషామత్యుల్బ ణంవర్షంతెనపీడితం- వ్యసృజ్జయత్ఉజ్జృంభితవాఁ ॥ ౨౨ ॥ తదాహ ॥ గృహ్ణన్నితి ॥ నిషంగాదిముధెఃశరాఁగృహ్ణ - ఆస

తాన్ గుణే సందధత్ - గుణమాకృష్య నిశితబాణసమూహాన్ ముంచన్ - నిఘ్నన్ ప్రహరన్ - పత్తీః పదాతీః - నిరంతరమితి గ్రహణాది క్రియావిశేషణం - జ్వలత్కాష్ఠం భ్రమణే యథా చక్రవద్భాతి - తద్వత్ వ్యదృశ్యత యదితి ॥ ౨౩ ॥ నిర్భిన్నేతి ॥ హతాః అశ్వాః ధ్వజాః సూతాః నాయకాః రథినశ్చ యేషు తే ॥ ౨౪ ॥ సంఛిద్యమానేతి ॥ సంఛిద్యమానాః ద్విపదాః ఇభాః వాజినశ్చ తేషాం అంగేభ్యః ప్రసూతాః అసృగాపగాః రుధిరనద్యః - పరస్పరం ప్రవర్తితా ఇతి తృతీయేనాన్వయః - ప్రసిద్ధనదీరూపకమాహ - భుజా ఏవ అహయో యాసాం తాః పురుషాణాం శీర్షాణ్యేవ కచ్ఛపా యాసాం తాః - హతాః ద్విపా ఏవ ద్వీపాః అంతర్వర్తితటాని - హయా ఏవ గ్రాహాః గ్రాహాః - తైశ్చ తైశ్చాకులాః వ్యాప్తాః ॥ ౨౫ ॥ కరేతి ॥ కరా ఊరవశ్చ మీనా యాసు తాః - నరాణాం కేశా ఏవ శైవలం యాసు తాః - ధనూంష్యేవ తరంగాః - ఆయుధాన్యేవ గుల్మాః తైశ్చ తైశ్చ సంకులాః - అచ్ఛూరికాశ్చర్మాణి చక్రాణి వా - తా ఏవావర్తాః తైర్భయానకాః - మహామణీనాం ప్రవేకా ఉత్తమా ఆభరణాని చ యథాయథమశ్మానః శర్కరాశ్చ యాసు తాః - భీరూణాం భయావహాః - మనస్వినాం హర్షకర్యః ॥ ౨౬ ॥ వినిఘ్నతేతి ॥ కించ - సంకర్షణేనాపి - తద్బలం క్షయం ప్రణీతం - అంగ హే రాజన్ - అర్ణవవత్ దుర్గం దుర్గమం భైరవం భయంకరం చ - యతః దురంతపారం అంతో మధ్యం తలం - పారమవధిః - దుశ్శబ్దో నిషేధే - విక్రమేణాగాధం దేశతశ్చ నిరవధికమిత్యర్థః - కించ - మగ

రంతరం యద్వదలాతచక్రమ్ ॥ ౨౩ ॥ నిర్భిన్నకుంభాః కరిణో నిపేతురనేకశోశ్వాశ్శరవృక్ణకంధరాః । రథా హతాశ్వధ్వజసూతనాయకాః పదాతయశ్ఛిన్నభుజోరుకంధరాః ॥ ౨౪ ॥ సంఛిద్యమానద్విపదేభవాజినామంగప్రసూతాశ్శతశోసృగాపగాః । భుజాహయః పూరుషశీర్షకచ్ఛపా హతద్విపద్వీపహయగ్రహాకులాః ॥ ౨౫ ॥ కరోరుమీనా నరకేశశైవలా ధనుస్తరంగాయుధగుల్మసంకులాః । అచ్ఛూరికావర్తభయానకా మహామణిప్రవేకాభరణాశ్మశర్కరాః । ప్రవర్తితా భీరుభయావహా మృధే మనస్వినాం హర్షకరీః పరస్పరమ్ ॥ ౨౬ ॥ వినిఘ్నతారీన్ ముసలేన దుర్మదాన్ సంకర్షణేనాపరిమేయతేజసా । బలం తదంగార్ణవదుర్గభైరవం దురంతపారం మగధేంద్రపాలితమ్ ॥ క్షయం ప్రణీతం వసుదేవపుత్రయోర్విక్రీడితం తజ్జగదీశయోః పరమ్ ॥ ౨౭ ॥ స్థిత్యుద్భవాంతం భువనత్రయస్య యస్సమీహతేనంతగుణస్స్వలీలయా । న తస్య చిత్రం పరపక్షనిగ్రహస్తథాపి మర్త్యానువిధస్య వర్ణ్యతే ॥ ౨౮ ॥ జగ్రాహ విరథం రామో జరాసంధం మహాబలమ్ । హతానీకావశిష్టాసుం సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥ ౨౯ ॥ బధ్యమానం హతారాతిం పాశైర్వారుణమానుషైః । వారయామాస గోవిందస్తేన కార్యచికీర్షయా ॥ ౩౦ ॥ స ముక్తో లోకనాథాభ్యాం వ్రీడితో వీరసంమతః । వివిక్షుస్తపసేరణ్యం వారితః పథి రాజభిః ॥ ౩౧ ॥ వాక్యైః పవిత్రార్థపదైర్నయైశ్చ ప్రాకృతైరపి । స్వకర్మబంధప్రాప్తశ్చ యదుభిస్తే పరాభవః ॥ ౩౨ ॥ హతేషు సర్వానీకేషు నృపో బార్హద్రథస్తదా । ఉపేక్షితో భగవతా మగధాన్ దుర్మనా యయౌ ॥ ౩౩ ॥ ముకుందోప్యక్షతబలో నిస్తీర్ణారిబలార్ణవః । వికీర్యమాణః కుసుమైస్త్రిదశైరనుమోదితః ॥ ౩౪ ॥ మాథురైరుపసంగమ్య విజ్వరైర్ముదితాత్మభిః । ఉపగీయమానవిజయస్సూతమాగధవందిభిః ॥ ౩౫ ॥ శంఖదుందుభయో నేదుర్భేరీతూర్యాణ్యనేకశః । వీణావేణుమృదంగాని పురం ప్రవిశతి ప్రభౌ ॥ ౩౬ ॥

ధేంద్రేణ చ పాలితం బలం - యదేవంభూతం - రామకృష్ణయోః కర్మ - తత్పరం కేవలం - తయోర్విక్రీడనం - న తు పరాక్రమః ॥ ౨౭ ॥ న చైతదాశ్చర్యమిత్యాహ ॥ స్థితీతి ॥ తర్హి కిమిత్యాశ్చర్యమివ వర్ణితం తత్రాహ - తథాపీతి - మర్త్యాననువిధత్తే అనుకరోతీతి మర్త్యానువిధః - తస్య ॥ ౨౮ ॥ కించ ॥ జగ్రాహేతి ॥ హతాన్యనీకాని యస్య - అవశిష్టాః అసవః యస్య తం చ తం చ ॥ ౨౯ ॥ బధ్యమానమితి ॥ హతాః బహుశః అరాతయః శత్రవో యేన తం - తథాభూతమపి - జరాసంధం బధ్యమానం - వారయామాస ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ వాక్యైరితి ॥ పవిత్రార్థాని ధర్మోపదేశపరాణి పదాని యేషు తైః - వాక్యైః నయైః నీతిభిః ప్రాకృతైః లౌకికైః - తత్ర లౌకికన్యాయమాహుః - స్వకర్మేతి - యదుభిరల్పకైః కృత్వా - తే మహతః - పరాభవః కేవలం కర్మబంధేనైవ ప్రాప్తః అతస్త్వయా న లజ్జితవ్యమితి ॥ ౩౨ ॥ హతేష్వితి ॥ బార్హద్రథో జరాసంధః ॥ ౩౩ ॥ ముకుందఇతి ॥ ముకుందోపి యయావిత్యనుషంగః నక్షతం బలం యస్య సః - తస్యైవాప్య తదృష్ట్యాక్షత ప్రతిసంధానాదితి భావః - నిస్తీర్ణః అనాయాసేనైవ తీర్ణః అరిబలార్ణవో యేన సః - సాధు సాధ్విత్యనుమోదితశ్చ ॥ ౩౪ ॥ మాథురైరితి ॥ ప్రత్యుద్యతైర్మథురావాసిభిర్జనైరుపసంగమ్య మిళిత్వా ॥ ౩౫ ॥ శంఖేతి ॥ తథా ప్రభౌ పురం ప్రవిశతి సతి - శంఖాదయో నేదుః ॥ ౩౬ ॥ కథంభూతాం పురీం తదాహ ॥ సిక్తేతి ॥ బ్రహ్మఘోషేణ వేదఘోషేణ - నిఘుష్టాం నినాదితాం - కౌతుకే నోత్సవే

సనా- ఆసమంతాత్ బద్ధానితోరణానియస్యాంతాం ॥ 32 ॥ నిచీయమానఇతి ॥ నిచీయమానఃవికీర్యమాణః - ప్రవివేశేతివిచరణాభ్యామితోను మంగఃః ॥ 3౫ ॥ ఆయోధనేతి ॥ ఆయోధనంరణభూమిః - తత్రస్థంవిష్ణుం - వీరాణాంశూరుణం ॥ 3౯ ॥ విజయిని ॥ తావజీత్యేదః - తావ తిచరాజమెవతత్ మానేపి - ఆయోహిణ్యోబలంయుస్యసః - సప్తదశకృత్వఃస్తదశవారాంయుయుధే ॥ ౪౦ ॥ అక్షిణ్వన్నితి ॥ అక్షిణ్వన్ క్షయంనిన్యుఃః ॥ ౪౧ ॥ అష్టాదశేతి ॥ అష్టాదశేసంగ్రామెభ్యఃన్యశ్చ అసాస్మాత్ హాలయుయవనఃస్త్రీ ॥ ౪౨ ॥ రురోధేతి ॥ ఆత్మసమ్మి తాత్ స్వతుల్యాత్ ॥ ౪3 ॥ తమితి ॥ పృజినందుఃఖం ఊఢభయతోయుయవనాజ్జరాసంధాచ్చ ॥ ౪౪ ॥ తదాపుర్యాముప ॥ యవనఇతి ॥ నిరుం ధేనిరుణద్ధి ॥ ౪౫ ॥ ఆవయోరితి ॥ అస్యఅనేనసహ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ఇతీతి ॥ సయుద్ధమథ్యేదుర్గం - బస్మథ్యేనగరం కృత్వాన్యభ్యంస ర్వాన్యశ్యమయం - అచీకరత్ కారయామాస ॥ ౪౮ ॥ దృశ్యతెతిఇతి ॥ త్వష్టానిర్మితకర్మా - తడీయంశబ్దాదై పుణంక్రియాకౌ శలం ॥ ౪౯ ॥ తదాహసాధ్యై స్త్రిభిః॥ రథ్యేతి ॥ రథ్యాఃరాజమార్గాఃపురతః - వీథ్యఃఉపమార్గాఃచతుశ్చిమతః - ఉభయతోపణ్యత్వారాణ్యంగణాని -

సిక్తమార్గాం హృష్టజనాం పతాకాభిరలంకృతామ్ । నిఘుష్టాంబ్రహ్మఘోషేణ జాతుకాబద్ధతోరణామ్॥ 3౭ ॥ నిచీయమానోనారీభిర్మాల్యాదధ్యక్షతాంకురైః। నిరీక్ష్యమాణస్స స్నేహం ప్రీత్యుత్కలితలోచనైః ॥ 3౮ ॥ ఆయోధనగతంవిత్తమనంతంవీరభూషణమ్ । యదురాజాయతస్సర్వమాహృతం ప్రాదిశద్విభుః ॥ 3౯ ॥ ఏవంసప్తదశకృత్వస్తావత్యక్షౌహిణీబలః । యయుధేమాగధోరాజా యదుభిఃకృష్ణపాలితైః ॥ ౪౦ ॥ అక్షిణ్వంస్తద్బలంసర్వంవృష్ణయఃకృష్ణతేజసా । పశ్యంతస్స్వవ్య నీకేషు త్యక్తోయాపరిభినృప ॥ ౪౧ ॥ అష్టాదశేతుసంగ్రామఆగామినితదంతరా। నారదప్రేషితోవీరో యవనఃప్రత్యపద్యత ॥ ౪౨ ॥ రురోధమధురాంమత్తఃసృభిర్మ్లేచ్ఛకోటిభిః। నృలోకేచాప్రతిద్వంద్వోస్వవృ ష్ణీంశ్చుత్వాత్మసమ్మి తాన్ ॥ ౪3 ॥ తందృష్ట్వాచింతయత్కృష్ణస్సంకర్షణసహాయవాన్। అహోయదూనాంవృజినంప్రాప్తంహ్యుభయతోమహత్ ॥ ౪౪ ॥ యవనోయం నిరుంధేస్మానద్యతావన్మహాబలః । మాగధోప్యద్యవాశ్వోవాపరశ్వోవాగమిష్యతి॥ ౪౫॥ ఆవయోర్యుధ్యతోరస్యయద్యాగంతాజరాసుతః । బంధూన్హనిష్యత్యథవానేష్యతిస్వపురంబలీ॥ ౪౬ ॥ తస్మాదద్యవిధాస్యామోవయంన్యగ్రోధదుర్గమమ్ । తత్రజ్ఞాతీన్సమాధాయ యవనంఘాతయామహే ॥ ౪౭ ॥ ఇతిసంమంత్ర్య భగవాన్ దుర్గంద్వాదశయోజనమ్ । అంతస్సముద్రేనగరం కృత్వాన్యద్భుతమచీకరత్ ॥ ౪౮ ॥ దృశ్యతెయత్రహితాష్ట్రం విజ్ఞానంశిల్పనైపుణమ్॥ ౪౯ ॥ రథ్యాచత్వరవీథీభిర్యథావాస్తువినిర్మితమ్ । సురద్రుమలతోద్యానవిచిత్రోపవనాన్వితమ్॥ ౫౦। హేమశృంగైర్నిభస్ఫటికాట్టాలగోపురైః। రాజతారకుటైర్జుష్టం హైమకుంభైస్సవలంకృతైః ॥ ౫౧ । రత్నకూటైర్గృహైర్హైమైర్మహామరకతస్థలైః । వాస్తోష్పతీనాంచగృహైర్వలభీభిశ్చనిర్మితమ్ ॥ చాతుర్వర్ణ్యజనాకీర్ణంయదుదేవగృహోల్లసత్ ॥ ౫౨ ॥ సుధర్మాంపారిజాతంచమహేంద్రఃప్రాహిణోద్ధరేఃయత్ర చావస్థితోమర్త్యోమర్త్యధర్మైర్నయుజ్యతే॥౫3॥ శ్యామైకకర్ణాన్వరుణోహయాంచ్ఛుక్లాన్మనోజ

తన్మధ్యేమహాస్థాః - తతోభ్యంతఃసువర్ణభవనాని - తేషుపరిస్ఫటికాట్టాలకాః - తదుపరిహేమకుంభాః - ఇతి బహుభూమికం యథా వా స్తుగృహాదీనాంనిర్మాణస్థానం-తదనతిక్రమ్యవినిర్మితం-సురాణాంద్రుమఃకల్పతాశ్చయెషుతాన్యుద్యానాని- విచిత్రోపవనాన్యపత్తైరన్వి తం ॥ ౫౦ ॥ హేమేతి ॥ హేమకుయానిశృంగాణిమెషాంతైఃదివిస్పృగ్భిరత్యుచ్చైఃచ - స్ఫటికాట్టాలకాఃఉపరిభూమిగాఃగోపు రాణిద్వారాణిచతైర్నిర్మితమిత్యుత్తరేణాన్వయఃరాజతారకూటైఃరజతంచతారకూటంచపీతలోహంతాభ్యాంనిర్మితైఃకోట్టైఃఅశ్వశాలాన్నశాలాదిభిఃకథంభూతైఃహైమైఃకుంభైఃఆలంకృతైః ॥ ౫౧ ॥ రత్నేతి ॥ తథారత్నహేమైఃపద్మరాగాదిశిఖరైఃహైమైఃపవనైఃమహామరకతమయానిస్థలానియెషుతైఃగృహైశ్చ - కించ - నగరగృహద్వారాదౌవాస్తోష్పతీనాందేవనాంచ - గృహైఃవలభీభిశ్చంద్రశాలాభిశ్చ నిర్మితం - యదుదేవగృహైఃరాజగృహైరుల్లసత్ శోభమానం ॥ ౫౨ ॥ సుధర్మాఇతి ॥ పారిజాతం వప్రాహిణోత్ ప్రస్థాపయామాసేతి శుకపరిక్షిత్సంవాదాత్పూర్వభావిత్వాద్భూతనిర్దేశఃశ్చ - మర్త్యధర్మైఃక్షుత్పిపాసాదిభిఃదూర్మిభిఃభిః ॥ ౫3 ॥ ౫౪ ॥ అష్టావితి ॥ నిధిపతిఃకుబేరఃఅష్టకోశాఃనిధీన్॥శ్లో॥పద్మశ్చమహాపద్మోమకరఃకచ్ఛపస్తథా । ముకుందనందనీలశ్చ ఖర్వశ్చనిధయోనవ ॥ ఇతి ॥ ఏతేషాంలక్షణాదికం

ముకుందశ్శంఖశ్చ నిధయో ప్రోక్తాః ప్రకీర్తితా ఇతి- ప్రసిద్ధాన్ నిజోదయాన్ నిజవిభూతీన్ అన్యేచ సిద్ధాదయః ॥ ౫౫ ॥ యదితి ॥ భగవతా స్వాధికారసిద్ధయే యదాధిపత్యం దత్తమాసీత్ - తత్సర్వం ప్రత్యర్పయామాసురితి ॥ ౫౬ ॥ తత్రేతి ॥ యథా కాలయవనో న వేత్తి - న చాసౌ జనః - తథా - యోగప్రభావేన నీత్వా త్వమత్ర స్థిత స్వప్రజాః పాలయ - అహం పలాయిష్య ఇతి సమనుమంత్రితః కృతానుమంత్ర ఇత్యర్థః ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచాశత్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఏకపంచాశత్తమే హన్ ముచుకుందదృశా హరిః । యవనం ముచుకుందేన స్తుతస్సన్ స్వకం పత ॥ యవనేంద్రసుతాత్కాలయవనాద్యదుభీషణాత్ । హరిర్హరగిరస్సైన్యవరం పాలనాయా పలాయత ॥ యదా గర్గః స్యాలేన షండ ఇత్యుక్తస్తదా యాదవైరుపహసితః క్రుద్ధోఽసౌ శ్రీమహేశ్వరం ప్రహృద్య యదుభీషణం పుత్రం వరం లబ్ధవాన్ - తతశ్చ యవనేంద్రేణ పుత్రేణ స్వక్షేత్రే పుత్రోత్పాదనాయ ప్రార్థిత

వాన్ । దదౌ సహస్రసంఖ్యాతాన్ దేవదేవాయ తోయరాట్ ॥ ౫౪ ॥ అష్టౌ నిధిపతిః కోశాన్ లోకపాలో నిజోదయాన్ । తథాన్యే లోకపాలాశ్చ దదుస్స్వాధికృతం ధనమ్ ॥ ౫౫ ॥ యద్యద్భగవతా దత్తమాధిపత్యం స్వసిద్ధయే । సర్వం ప్రత్యర్పయామాసుర్హరౌ భూమిగతే నృప ॥ ౫౬ ॥ తత్ర యోగప్రభావేన నీత్వా సర్వజనం హరిః । ప్రత్యాగత్యాధరామేణ కృష్ణస్సమనుమంత్రితః ॥ నిర్జగామ పురద్వారాత్పద్మమాలీ నిరాయుధః ॥ ౫౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచాశత్తమోఽధ్యాయః. ❖❖❖

❖ ముచుకుందస్య శ్రీకృష్ణసందర్శనాది కథాప్రారంభః

శ్రీశుకః ॥ తం విలోక్య వినిష్క్రాంతముజ్జిహానమివోడుపమ్ । దర్శనీయతమం శ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ ॥ ౧ ॥ శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభాముక్తకంధరమ్ । పృథుదీర్ఘచతుర్బాహుం నవకంజారుణేక్షణమ్ ॥ ౨ ॥ నిత్యం ప్రముదితం శ్రీమత్సుకపోలం శుచిస్మితమ్ । ముఖారవిందం బిభ్రాణం స్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౩ ॥ వాసుదేవో హ్యయమితి పుమాన్ శ్రీవత్సలాంఛనః । చతుర్భుజోఽరవిందాక్షో వనమాల్యతిసుందరః ॥ ౪ ॥ లక్షణైర్నారదప్రోక్తైర్నాన్యో భవితుమర్హతి । నిరాయుధశ్చలన్ పద్భ్యాం యోత్స్యేఽనేన నిరాయుధః ॥ ౫ ॥ ఇతి నిశ్చిత్య యవనః ప్రాద్రవంతం పరాఙ్ముఖమ్ । అన్వధావజ్జిఘృక్షుస్తం దురాపమపి యోగినామ్ ॥ ౬ ॥ హస్తప్రాప్తమివాత్మానం హరిణా స పదే పదే । నీతో దర్శయతా దూరం యవనేశోఽద్రికందరమ్ ॥ ౭ ॥ పలాయనం యదుకులే జాతస్య తవ నోచితమ్ । ఇతి క్షిపన్ననుగతో నైనం ప్రాపాహతాశుభః ॥ ౮ ॥ ఏవం క్షిప్తోఽపి భగవాన్ ప్రావిశద్గిరికందరమ్ । సోఽపి ప్రవిష్టస్తత్రాన్యం శయానం దదృశే నరమ్ ॥ ౯ ॥ నన్వసౌ దూరమానీయ శేతే మామిహ సాధువత్ । ఇతి మత్వాఽచ్యుతం మూఢస్తం పదా సముతాడయత్ ॥ ౧౦ ॥ స ఉత్థాయ చిరం సుప్తశ్శనైరున్మీల్య లోచనే । దిశో విలోకయన్ పార్శ్వే తమద్రాక్షీదవస్థితమ్ ॥ ౧౧ ॥ స తావత్తస్య రుష్టస్య దృష్టిపాతేన భారత । దేహజేనాగ్నినా దగ్ధో భస్మసాదభవత్క్షణాత్ ॥ ౧౨ ॥ రాజా ॥ కో నామ స పుమాన్ బ్రహ్మన్ కస్య కింవీర్య ఏవ వా । కస్మాద్గుహాం గతశ్శిశ్యే కింతేజో యవనార్దనః ॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ స ఇక్ష్వాకుకులే జాతో మాంధాతృతనయో మహాన్ । ముచుకుంద ఇతి ఖ్యాతో బ్రహ్మణ్యస్సత్యసంగరః ॥ ౧౪ ॥ స యాచితస్సురగణైరింద్రాద్యైరాత్మరక్షణే ।

తః గర్గః తత్క్షేత్రే కాలయవన మజీజనదితి పురాణప్రసిద్ధం ॥ తమితి ॥ పురద్వారాద్వినిష్క్రాంతం ఉజ్జిహానం ఉద్గచ్ఛతం ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ నిత్యమితి ॥ నిత్యం ప్రముదితమితి ముఖారవిందవిశేషణం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ లక్షణైరితి ॥ నారదోక్తైరేతైర్లక్షణైరయం పుమాన్ వాసుదేవ ఏవ నాన్యో భవితుమర్హతి - అయం చ నిరాయుధః - అతోఽనేన పద్భ్యామేవ చలన్నిరాయుధోఽహం యోత్స్యే ॥ ౫ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవం ప్రకారేణ నిశ్చిత్య తం పరాఙ్ముఖం ప్రాద్రవంతమన్వధావదిత్యన్వయః ॥ ౬ ॥ హస్తేతి ॥ ఆత్మానం హస్తప్రాప్తమివ దర్శయతా - దూరం నీత ఇత్యన్వయః ॥ ౭ ॥ పలాయనమితి ॥ హతాశుభః క్షీణకర్మా ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ నన్వితి ॥ తం శయానమచ్యుతం మత్వా, అతాడయదితి ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ స ఇతి ॥ తస్య క్రుద్ధస్య దృష్టిపాతేన సందీప్తో యః స్వదేహజోఽగ్నిస్తేన ॥ ౧౨ ॥ క ఇతి ॥ యవనమర్దయతీతి హి స స్త్రీతి యవనార్దనః - తథా స కస్య వంశ్యః కింవీర్యః కీదృక్ప్రభావవాన్ - కింతేజః - కస్య వీర్యం పుత్ర ఇత్యర్థః - శిశ్యే అశయిష్ట ॥ ౧౩ ॥ స ఇతి ॥ సత్యః సంగరో యుద్ధం ప్రతిజ్ఞా వా యస్య సః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ లబ్ధ్వేతి ॥ గుహాం కాలికాం కేయం - స్వః పాలం స్వర్గపాలకం సేనాన్యం ॥ ౧౬ ॥ నరలోకమితి ॥ ఉజ్ఝిత్వా

స్వకృత్తాఃగతాఇత్యర్థఃగ॥ ౧౭ ॥ కించ ॥ సుతాఇతి ॥ తుల్యకాలీయాఃత్వత్సమానకాలీయాఃకాలితాఃవిచాలితాఃగ॥ ౧౮ ॥ ఋత్వ
జాఃతోన్యఃకాలయేదితి చేత్తఆహుఃగ ॥ కాలఇతి ॥ కాలయతెఇతస్తతశ్చాలయతిగ॥ ౧౯ ॥ వరమితి ॥ తస్యతైవల్యస్యగ॥ ౨౦ ॥ ఏవమి
తి ॥ గుహాంప్రవిష్టఃశేతేస్మగ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ పర్యపృచ్ఛదితి॥ భఘటితఃఅభిభూతఃగ - దుర్ధర్షంఅభృష్యంగ॥ ౨౬॥
కఇతి ॥ విపినెఅరణ్యే - తత్రాపిగిరెఃగహ్వరెదుప్రవేశస్థానె-తత్రాపిఉరుకంటకై - పద్మపలాశసదృశాభ్యాంపద్భ్యాంవిచరసి ॥ ౨౭॥

అసురెభ్యఃపరిత్రస్తైస్తద్రక్షాంసొకరోచ్చిరమ్। ౧౫। లబ్ధ్వాగుహంతెస్వఃపాలంముచుకుందమథా
బ్రువ। రాజన్విరమతాంకృత్స్నఃస్వర్గవాన్నఃపరిపాలనాత్ ॥ ౧౬ ॥నరలోకంపరిత్యజ్యరాజ్యంచహ
తకంటకమ్। అస్మాకపాలయతోవీరకామాస్తెసర్వఉర్ష్మితాఃగ ॥ ౧౭ । సుతామహిష్యోభవతోజ్ఞాత
యెభృత్యమంత్రిణఃగ। ప్రజాశ్చతుల్యకాలీయానాధునాసంతికాలితాఃగ॥ ౧౮॥ కాలోబలీయాన్బలి
నాంభగవాన్ఈశ్వరోవ్యయఃగ। ప్రజాఃకాలయతెక్రీడన్పశుపాలోయథాపశూన్ ॥ ౧౯ ॥ వరంవృణీ
ష్వభద్రంతెఽస్తువల్యమద్యనఃగ। ఏకఏవెశ్వరస్తస్యభగవాన్విష్ణురవ్యయఃగ ॥ ౨౦ ॥ ఏవముక్తస్త
వైదెవానభివాద్యమహాయశాఃగ। అశయిష్టగుహావిష్టోనిద్రయాదెవదత్తయాగ॥ ౨౧॥యవనెభస్తతాం
నీతెభగవాన్సాత్వతర్షభఃగ। ఆత్మానందర్శయామాసముచుకుందాయధీమతెగ ॥ ౨౨ । తమాలో
కఘనశ్యామంపీతకౌశెయవాససమ్। శ్రీవత్సవక్షసంభ్రాజత్కౌస్తుభెనవిరాజితమ్ ॥ ౨౩ । చతుర్భు
జంరొచమానంవైజయంత్యాచమాలయాగ। చారుప్రసన్నవదనంస్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౨౪ । ప్రె
క్షణీయంత్రిలొకస్యసానురాగస్మితెక్షణమ్। అపీచ్యవయసంమత్తనృగెంద్రొదారవిక్రమమ్ ॥ ౨౫ ॥
పర్యపృచ్ఛన్మహాబుద్ధిస్తెజసాతస్యధర్షితఃగ। శంకితశ్చనృతెరాజన్దుర్ధర్షమివతెజసాగ। ౨౬ । ము
చుకుందఃగ ॥ కొభవానిహసంప్రాప్తొవిపినెగిరిగహ్వరెగ। పద్భ్యాంపద్మపలాశాభ్యాంవిచరస్యూరుకంట
కెగ ॥ ౨౭ । కింసింహస్తెజసిద్వీపీసాలావృకొఽథవాపునఃగ। సూర్యస్సొమొమహేంద్రొవాలొక
పాలొపరొపివాగ ॥ ౨౮ । మన్యెత్వాందెవదెవానాంత్రయాణాంపురుషర్షభమ్। యద్బాధసెసు
హొధ్వాంతంప్రదీపఃప్రభయాయథాగ ॥ ౨౯ ॥ ఋత్రూవతామవ్యలీకమస్మాకంనరపుంగవగ। స్వజన్మక
ర్మగొత్రంవాకథ్యతాంయదిరొచతెగ॥ 3౦। వయంతుపురుషవ్యాఘ్రయదుఐక్ష్వాకాఃకులబంధవఃగ। ముచు
కుందఇతిప్రొక్తొయవనాశ్వాత్మజఃప్రభొగ ॥ 3౧ । చిరప్రజాగరశ్రాంతొనిద్రయాపహృతెంద్రియఃగ।
శయెస్మినిర్జనెకామంకెనాపుర్ధ్వాపితొధునాగ । 3౨ । సొపిభస్మీకృతొనూనమాస్మీయైనైవపాప్మనాగ।
అనంతరంభవాన్శ్రీమాన్లక్షితొమిత్రశాసనగ। 33 । తెజసాతెవిషహ్యెణభూరిద్రష్టుంనశక్నుమఃగ।
తతొవైత్వంమహాభాగమానయిష్యెసిదెహినామ్ ॥ 3౪ ॥ ఏవంసంభాషితొరాజ్ఞాభగవాన్భూతభా
వనఃగ। ప్రత్యాహప్రహసన్వాణ్యామెఘనాదగభీరయాగ। 3౫॥ శ్రీభగవాన్ ॥ జన్మకర్మాభిధానాని
సంతిమెంగసహస్రశఃగ। నశక్యంతెప్రసంఖ్యాతుమనంతత్వాన్మయాపిహి ॥ 3౬ ॥ క్వచిద్రజాంసివిమ
మెపార్థివాన్యొరుజన్మభిఃగ। గుణకర్మాభిధానానినమెజన్మానికహిర్హిచిత్ ॥ 3౭ ॥ కాలత్రయొపపన్నాని
జన్మకర్మాణిమెనృపగ। అనుక్రమంతొనైవాంతంగచ్ఛంతిపరమర్షయఃగ॥ 3౮ ॥ తథాప్యద్యతనాన్యంగ
శృణుష్వగదతొమమగ। విజ్ఞాపితొవిరించెనపురాహంధర్మగుప్తయెగ ॥ 3౯ ॥ భూమెర్భారాయమా
ణానామసురాణాంక్షయాయచగ। అవతీర్ణొయదుకులెగృహఆనకదుందుభెఃగ ॥ ౪౦ ॥ వసంతివాసుదె

కింస్విదితి ॥ తెజఃప్రభావొదీప్తిమాగ ॥ ౨౮॥ తత్రాపరితొహదాహగ ॥ మన్యఇతి॥పురుషర్షభంశ్రీవిష్ణుం - గుహాధ్వాంతధ్వం
అంతస్తమఃగ ॥ ౨౯ ॥ 30 ॥ వయమితి ॥ వయమితివంశ్యాభిప్రాయెణబహువచనం - తెష్వహం ముచుకుందఇతిప్రొక్తఇతి యవనాశ్వఃపి
మాంధాతుఃగ - పితాగ ॥ 3౧॥ 3౨॥33॥ 3౪॥ 3౫॥ క్వచిదితి ॥ క్వచిత్కదాచిత్-కశ్చిత్యద్యపిరజాంసివిమమేగణితవాన్-తథాపినజ
న్మానికహంజీవివిమొతెగ ॥ 3౭ ॥ 3౮ ॥ 3౯ ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ అయమితి ॥ తెతిస్మచషపానిమిత్తెన-మనైవదగ్ధఃగ ॥ ౪౨॥ జరానిలి ॥ ఆపూర్ణొ

హమితి శోచితుం - యద్వా- అన్యే వ్యర్థత్తేషువరేషుక్షీయమాణేషుయథాశోచంతి - నైవంమాంప్రపన్నః - మద్భక్తవరాణామప్యయత్వాదితిభావః ॥ ౫౩ ॥ ఇతీతి ॥ అష్టావింశతితమెయుగే - భగవానవతరిష్యతీతి పూర్వగర్గవాక్యమనుస్మరన్నిత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ త్వద్భక్తిరేవకేవలందుర్లభా - కామాస్తుతుచ్ఛానవరణాదాన్యాఇత్యాశయేనఅభక్తానాంసంసారమప్రభిప్రపంచయన్ స్తౌతి॥ విమోహితఇతి॥ హేఈశమోహిత్పురుష శ్చేత్తిద్విధోప్యయం జనః - త్వదీయయామాయ యావిమోహితః - అతోనఛర్ధదృక్అధర్మంపరమార్థసుఖరూపం త్వాంనపశ్యతీతితథా - అతస్త్వాం నభజతి - కింతు పరస్వరంవంచితస్సన్ సుఖేచ్ఛయా దుఃఖానామెవప్రభవోయెషుతెషుగృహాపేక్షవ సజ్జతఇతి ॥ ౫౫ ॥ కించకామసుఖంనూనకాదిప్యపిసంభవతీతి భగవద్భజనంతు నమానుషజన్మవ్యతిరేకేణేతి - మానుషత్వంప్రాప్యత్వామభజన్నితి మూఢఇత్యాహ॥లబ్ధ్వేతి ॥ అత్రకర్మభూమౌ - అవ్యంగంఅవికలాంగం-కించఅసతివిషయసుఖేమతియస్యసః - గృహమేధీంధర్మప్రస్తస్మిన్ పతితఃయథాపశుస్తృణలుబ్ధోంధకూపెపతితీతి ॥ ౫౬ ॥ నకేవలమస్య జనస్యేయంగతిః - కింతుమమాపితథైవేత్యాహ ॥ మమేతి ॥ మర్త్యేశరీరేఆత్మబుద్ధియస్యతస్యమమ - అతఏవసుతాదిష్వాసజ్జమానస్య॥ ౫౭॥ ఉన్నద్ధమదత్వంప్రపంచయతి ॥ కళేబరఇతి ॥ ఘటకుడ్యాదినదృశేదృశ్యేఅనాత్మని - యతఎవందుర్మదఃఅభవం- అతోమమైషకాలోనిష్ఫలోగతఇతి ॥౫౮॥త్వా

వేతివసుదేవసుతంహిమాన్ । కాలనేమిహతఃకంసఃప్రలంబాద్యాశ్చసద్విషః॥ ౫౯ ॥ అయంచ
యవనోదగ్ధోరాజంస్తేతి గ్మచక్రుషా । సోహంతవానుగ్రహార్థంగుహాముతామపాగతః॥ ప్రా
ధితఃప్రచురంపూర్వంత్వయాహంభక్తవత్సలః॥ ౬౦ ॥ వరాన్వృణీష్వరాజేంద్రసర్వాన్కామాన్
దదామితే । మాంప్రపన్నోజనఃకశ్చిన్న భూయోహ్యతిశోచితుమ్॥ ౬౧॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తస్తంప్ర
ణమ్యాహముచుకుందోముదాన్వితః । జ్ఞాత్వానారాయణందేవంగర్గవాక్యమనుస్మర ॥ ౬౨॥ ము
చుకుందః॥ విమోహితోయంజన-ఈశమాయయాత్వదీయయాత్వాంనభజత్యనధదృక్ । సుఖాయదుఃఖ
ప్రభవెషుసజ్జతెగృహేషు యోషిత్పురుషశ్చవంచితః॥ ౬౨॥ లబ్ధ్వాజనోదుర్లభమత్రమానుషం
కథంచిదవ్యంగమయత్న తస్తవ । పాదారవిందంనభజత్యసన్మతిర్గృహాంధకూపెపతితోయథాపశుః॥
౬౩॥ వన్మైషకాలోజితనిష్ఫలోగతోరాజ్యశ్రియోన్ధమదస్యభూపతెః । మర్త్యాత్మబుద్ధెస్సుతదా
రకోశభూస్వాసజ్జమానస్యదురంతచింతయా॥ ౬౪॥ కళెబరెస్మిన్ఘటకుడ్యసంనిభెనిరూఢమానోనర
దెవఇత్యహమ్ । వృతోరథెభాశ్వపదాత్యనీకైర్గాంపర్యటంస్త్వావిమగణయ్యదుర్మదః॥ ౬౫॥ ప్ర
మత్తముచ్చైరితికృత్యచింతయాప్రవృద్ధలోభంవిషయెషులాలసమ్।త్వంప్రమత్తస్సహసాభిపద్యసె
తక్షుల్లెలిహోనోహరివాఖుమంతకః॥ ౬౫॥పురారథెహెమపరిష్కృతైశ్చరన్మతంగజైర్వానరదె
వసంజ్ఞితః । సపత్నకాలెనదురత్యయెనతెకళెబరోవిట్కృమిభస్మసంజ్ఞితః ॥ ౬౦॥ నిజిత్యదిక్చక్రమ
భూతవిగ్రహొవారానస్థస్సమరాజవందితః । గృహెషుమైథున్యసుఖెషుయోషితాంక్రీడామృగః
పూరుషఈశనీయతె॥ ౬౧॥ కరోతికర్మాణితపస్సునిష్ఠితోనివృత్తభొగస్తదపెక్షయాసకృత్ । పునశ్చ
భూయాసమహంస్వరాడితి ప్రవృద్ధతర్షొనసుఖాయకల్పతె॥ ౬౨॥ భవాపవర్గొభ్రమతోయదాభ

మగణయంతంమాంత్వమాక్రమసీత్యాహ ॥ప్రమత్తమితి ॥ప్రమత్తంఅనవహితం త్వాంఅంతకంఅవిగణయ్యదేహాదిష్వాసక్తమితియా
వత్ - మతఃప్రమత్తం - ఇతికృత్యచింతయాఎవమేవకరణీయమితి మనోరథచరంచరయా - మనోరథెభ్యశ్చేపివిషయేషులాలసంఉత్సుకం-
ప్రాప్తెపి పునఃప్రకృద్ధొలొభస్తృష్ణా యస్యతం - అంతకస్త్వమభిపద్యసెఅభిభవసీత్యర్థః - తద్యథాసృక్వణీభెలిహానోఅహిఆఖుం
మూషకమివెతి ॥ ౬౯ ॥ కాలాత్మనాత్వయాఅభిపన్నొదెహఃవినంక్ష్యతీత్యాహ ॥ పురెతి ॥ శ్వసృగాలాదిభిర్భక్ష్యతొవిట్సంజ్ఞితః - తైర
భక్షితఃక్రిమిసంజ్ఞితః - దగ్ధొభస్మసంజ్ఞితొభవతీతి - బుద్ధ్యావిచార్యవంభూతెదెహెమమతాంకుర్వంతొజనాఃహరింనారాధయంతి
యె - తెఆత్మనిశత్రుభూతాఃజ్ఞేయాఃసతతంయతఃశ్లో ॥ యొనెస్సహస్రాణిబహూనిగత్వాదుఃఖెనలబ్ధ్వాపిచమానుషత్వమ్।సుఖావహంయెగ
భజంతివిష్ణుంతెవై మనుష్యాత్మనిశత్రుభూతాఇతి ॥ ౬౦ ॥ కించఅంతకప్రాప్తెఃప్రాగపిదిగ్విజయినోరాజ్ఞోపిపారతంత్ర్యదుఃఖంతదప
స్థమేవేత్యాహ ॥ నిజిత్యెతి ॥ అభగ్నవిగ్రహఃఅవిద్యమానసంగ్రామః - పూర్వంయెసమరాజానఃతైఃరాజభిర్వందితొపి - మి
థునీభావసుఖమేవపరంయెషుతెషు యోషితాంగృహెషు - క్రీడామృగఇవఇతస్తొనీయతె॥౬౧॥కించతత్రాతితృష్ణాకుల స్యనభోగక్షణ
కస్యచిత్తీత్యాహ॥కరోలీతి॥తపసినిఅధశ్శయనఃబ్రహ్మచర్యాదౌసునిష్ఠితః - పున శ్చస్వరాట్ ఇంద్రఇస్యామితి - యద్వా- జన్మాంతరేప్య

వక్షే చక్రవర్తినస్స్యామితి ॥ ౫౨ ॥ తదేవమష్టభిః శ్లోకైరీశబహిర్ముఖానాం సంసారం ప్రపంచ్య భక్త్యా తన్నివృత్తిక్రమమాహ ॥ భవాపవర్గ ఇతి ॥ భో అచ్యుత - భ్రమతః సంసరతో జనస్య యదా త్వదనుగ్రహేణ భవస్య బంధస్య అపవర్గః అంతోఽభవేత - ప్రాప్తకాలః స్యాత్ - తదా సతాం సంగమో భవేత్ యదా సత్సంగమో భవేత్ తదా సర్వసంగనివృత్త్యా కార్యకారణనియంతరి త్వయి భక్తిర్భవతి - తతో ముచ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ మమ తు సత్సంగమాత్పూర్వమేవ వయోరాజ్యాదిసంగనిచ్ఛేదో జాతః సోఽయం త్వయా మమ మహాననుగ్రహః కృత ఇత్యాహ ॥ మన్య ఇతి ॥ తే త్వయా - సాధుభిర్వివేకిభిః తపసేవనం ప్రవేష్టుమిచ్ఛద్భిః స్వయం త్యక్తుమలభమానైః ప్రార్థ్యత ఇతి ॥ ౫౪ ॥ తదేవం విషయసేవామార్గం భగవత్సేవామార్గం చ వివిచ్య వరాన్ వృణీష్వేతి యదుక్తం తత్రోత్తరమాహ ॥ నేతి ॥ అకించనాః నివృత్తాభిమానాః - ఆర్యో వివేకీ ॥ ౫౫ ॥ తస్మాదితి ॥ రజస్సత్త్వతమోగుణైరనుబధ్యంత ఇతి తథా ఆశిషః ఐశ్వర్యపరకాదిధర్మాదిరూపాః విసృజ్య - పరం పురుషమీశ్వరం జ్ఞప్తిమాత్రం జ్ఞానఘనం శుద్ధతః - నిరంజనం - తద్గుణతః - నిర్గుణం అపరిమితః - అద్వయం - అత ఏవ అక్షరం త్వాం శరణం వ్రజామీతి ॥ ౫౬ ॥ భుంక్ష్వ తావదిత్యోగాన్కైవల్యం తు పరస్తాదేవేతి పునర్వరైః ప్రలోభయంతం శ్రీ

వేజ్జనస్య తర్హ్యచ్యుత సత్సమాగమః । సత్సంగమో యర్హి తదైవ సద్గతౌ పరావరేశే త్వయి జాయతే మతిః ॥ ౫౩ ॥ మన్యే మమానుగ్రహ ఈశ తే కృతో రాజ్యానుబంధాపగమో యదృచ్ఛయా । యః ప్రార్థ్యతే సాధుభిరేకచర్యయా వనం వివిక్షద్భిరఖండభూమిపైః ॥ ౫౪ ॥ న కామయేఽన్యం తవ పాదసేవనాదకించనప్రార్థ్యతమాద్వరం విభో । ఆరాధ్య కస్త్వాం హ్యపవర్గదం హరే వృణీత ఆర్యో వరమాత్మబంధనమ్ ॥ ౫౫ ॥ తస్మాద్విసృజ్యాశిష ఈశ సర్వతో రజస్తమఃసత్త్వగుణానుబంధనాః । నిరంజనం నిర్గుణమద్వయం పరం త్వాం జ్ఞప్తిమాత్రం పురుషం వ్రజామ్యహమ్ ॥ ౫౬ ॥ చిరమిహ వృజినార్తస్తప్యమానోఽనుతాపైరవితృషషడమిత్రోఽలబ్ధశాంతిః కథంచిత్ । శరణద సముపేతస్త్వత్పదాబ్జం పరాత్మన్నభయమృతమశోకం పాహి మాపన్నమీశ ॥ ౫౭ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ సార్వభౌమ మహారాజ మతిస్తే విమలోర్జితా । వరైః ప్రలోభితస్యాపి న కామైర్విహతా యతః ॥ ౫౮ ॥ ప్రలోభితో వరైర్యత్త్వమప్రమాదాయ విద్ధి తత్ । న ధీరేకాంతభక్తానామాశీర్భిర్భిద్యతే క్వచిత్ ॥ ౫౯ ॥ యుంజానానామభక్తానాం ప్రాణాయామాదిభిర్మనః । అక్షీణవాసనం రాజన్ దృశ్యతే క్వచిదుత్థితమ్ ॥ ౬౦ ॥ విచరస్వ మహీం కామం మయ్యావేశితమానసః । అస్త్వేవం నిత్యదా తుభ్యం భక్తిర్మయ్యనపాయినీ ॥ ౬౧ ॥ క్షాత్రధర్మస్థితో జంతూన్ న్యవధీర్మృగయాదిభిః । సమాహితస్తత్తపసా జహ్యఘం మదుపాశ్రయః ॥ ౬౨ ॥ జన్మన్యనంతరే రాజన్ సర్వభూతసుహృత్తమః । భూత్వా ద్విజవరస్త్వం వై మాముపైష్యసి కేవలమ్ ॥ ౬౩ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకపంచాశత్తమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ ఇత్థం సోఽనుగృహీతోఽంగ కృష్ణేనేక్ష్వాకునందనః । తం పరిక్రమ్య సన్నమ్య నిశ్చక్రామ గుహాముఖాత్ ॥ ౧ ॥ సంవీక్ష్య క్షుల్లకాన్ మర్త్యాన్ పశూన్ వీరుద్వనస్పతీన్ । మత్వా కలియుగం ప్రాప్తం జగామ దిశముత్తరామ్ ॥ ౨ ॥ తపఃశ్రద్ధాయుతో ధీరో నిఃసంగో ముక్తసంశయః । సమాధాయ మనః కృష్ణే ప్రావిశ

కృష్ణం పాదోపగ్రహణేన ప్రార్థయతే ॥ చిరమితి ॥ వృజినైః స్వకర్మఫలైరార్తః - పునస్తద్వాసనాదిభిః తప్యమానః అథాపి - అవితృషషడమిత్రః తృడేవ తృష్ణా న విగత తృషాః షట్ అమిత్రాః శత్రవః ఇంద్రియలక్షణా యస్య సః - అత ఏవాలబ్ధశాంతిః కథంచిద్దైవవశేన లబ్ధశాంతిరితి వా - శరణం స్వజ్ఞానం తద్దదాతీతి తథా హే శరణద సముపేతః ప్రాప్తోఽహం - అశోకత్వే హేతుః అభయం - తత్రాపి హేతు ఋతం - ఆపన్నం ఆపత్ప్రాప్తం పాహీతి ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ప్రలోభిత ఇతి ॥ అప్రమాదాయ ప్రమాదాయ న భవతీత్యేవం కృత ఇత్యర్థః [illegible] ॥ ఏకాంతభక్తానాం ధీరాశీర్భిః ప్రాప్తాభిరపి న భిద్యతే న సజ్జ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౫౯ ॥ వ్యతిరేకమాహ ॥ యుంజానానామితి ॥ ఉత్థితం విషయాభిముఖం ॥ ౬౦ ॥ విచరస్వేతి ॥ తుభ్యం తవ ॥ ౬౧ ॥ యుక్త్యాభ్యాసేన భీషయన్ తపసి లోకసంగ్రహాయ ప్రవర్తయతి ॥ క్షాత్రధర్మేతి ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా .

శ్లో ॥ ద్విపంచాశత్తమే ధావన్ భయాదివ గతః పురీమ్ । అన్వమోదత సందేశం రుక్మిణ్యా ద్విజవర్ణితమ్ ॥ ఇత్థమితి ॥ ౧ ॥ సమితి ॥ క్షుల్లకాన్ అల్పప్రమాణాన్ ॥ ౨ ॥ తప ఇతి ॥ తపసి శ్రద్ధాయుతః ॥ ౩ ॥ బదర్యాశ్రమం [illegible] ॥ ౪ ॥ భగవానితి ॥ సిద్ధా

స్కంధమాదనమ్॥ 3॥ బదర్యాశ్రమమాసాద్యనరనారాయణాలయమ్। సర్వద్వంద్వసహశ్శాంతస్తపసారాధయద్ధరిమ్॥ ర॥ భగవాఁపునరాప్రజ్ఞమథురాంయవనావృతామ్। హత్వామ్లేచ్ఛబలంనిర్హృతదీయంద్వారకాంధనమ్ ॥ ౪ । నీయమానైతసైగోభిర్నృభిశ్చాచ్యుతచోదితైః। అజగామమహారాసంధస్సైన్యోవింశత్యనీకపః ॥ ౬॥ విలోక్యవేగరభసంరిపుసైన్యస్యమాధవౌ। మనుష్యచేష్టామాపన్నౌరాజన్దుద్రువతుద్రుతమ్ । ౭ । విహాయవిత్తంప్రచురమభితోభీరుభీతవత్। పద్భ్యాంపద్మపలాశాభ్యాంచేరతుర్బహుయోజనమ్॥ ౮॥ పలాయమానౌతౌదృష్ట్వామాగధఃప్రహసద్బలీ। అన్వధావద్రథానీకైరీశయోరప్రమాణవిత్ ॥ ౯ ॥ ప్రాద్రుత్యగూరమశ్రాంతౌతుంగమారుహతాంగిరిమ్। ప్రవర్షణాఖ్యంభగవాన్నిత్యదాయత్రవర్షతి ॥ ౧౦ ॥ గిరౌనిలీనావాజ్ఞాయనాధిగమ్యపదంనృప। దదాహగిరిమేధోభిస్సమంతాదగ్నిమత్సృజత్॥ ౧౧ ॥ తతఉత్పత్యతరసాదహ్యమానతటాదుభౌ। దశైకయోజనోత్తుంగాన్నిపేతతురధోభువి ॥ ౧౨॥ అలక్ష్యమాణౌరిపుణాసానుగేనయదూత్తమౌ। స్వపురంపునరాయాతాంసముద్రపరిఘంనృప॥ ౧౩॥ సోపిదగ్ధ్వావితిమృషామన్వానోబలకేశవౌ।బలమాకృష్యసుమహన్మగధాన్మాగధోయయౌ॥ ౧౪॥ఆనర్తాధిపతిశ్శ్రీమాన్రైవతోరేవతీంసుతామ్। బ్రహ్మణాచోదితఃప్రాదాద్బలాయేతిపురోదితమ్॥ ౧౫॥ భగవానపిగోవిందఉపయేమేకుశస్థలీమ్। యద్వాసమకరోద్విశ్వకర్మాతద్వారకాపురీ॥ ౧౬॥ ఆహూతాభీష్మకసుతాశ్రియోమూర్తిమతీవవై। పతయేస్వయమన్యోన్యంస్పర్ధమానాహరిర్గుణైః॥ ౧౭॥ ప్రమథ్యతరసారాజ్ఞస్సాల్వదీంశ్చైద్యపక్షగాన్। పశ్యతాంసర్వలోకానాంతార్క్ష్యపుత్రస్సుధామివ ॥ ౧౮॥ రాజా॥ భగవాఁభీష్మకసుతాంరుక్మిణీంరుచిరాననామ్। రాక్షసేనవిధానేనఉపయేమఇతిశ్రుతమ్॥ ౧౯। భగవఞ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామికృష్ణస్యామితతేజసః। రుక్మిణ్యాగ్రహణంధీరాస్తత్రతత్రగృణంతిహి॥ యదుధామాగధసాల్వాదీంజిత్వాకన్యామువాహరత్। ౨౧। బ్రహ్మన్విష్ణుకథాఃపుణ్యాఃమాధ్వీర్లోకమలాపహాః। కోనుతృప్యేత్పిబన్మర్త్యస్సుపర్వాణఃపిబన్నిహ॥ ౨౨॥

శ్రీరుక్మిణీకల్యాణకథాప్రారంభఘట్టః.

శృణ్వతాంసతాంభద్రశ్రవసేనాదయోనృపాః॥ ౨౩॥ శ్రీశుకః ॥ రాజాసీద్భీష్మకోనామవిదర్భాధిపతిర్మహాన్। తస్యపంచాభవత్పుత్రాఃకన్యైకాచవరాననా॥ ౨౪॥ రుక్మ్యగ్రజోరుక్మరథోరుక్మబాహురనంతరః। రుక్మకేశోరుక్మమాలీరుక్మిణ్యేషాంస్వసాసతీ ॥ ౨౫ ॥ సోపశ్రుత్వాముకుందస్యరూపవీర్యగుణశ్రియః। గృహాగతైర్గీయమానాస్తంమేనేసదృశంపతిమ్ ॥ ౨౬ ॥ తాంబుద్ధిలక్షణౌదార్యరూపశీలగుణాశ్రయామ్। కృష్ణస్సదృశశ్శాంభార్యాంసముద్వోఢుమనోదధే ॥ ౨౭ ॥ బంధూనామిచ్ఛతాందాతుంకృష్ణాయభగినీంనృప। తతోనివార్యకృష్ణద్విడ్రుక్మ్యైద్యమమన్యత ॥ ౨౮ ॥ తత

ఆసితాపాంగినీ లకటాయో- కృష్ణాయకృష్ణమావెతుం -ప్రేషయామాస ॥ ౨౬ ॥ ద్వారకామితి ॥ప్రతిహారైఃద్వారపాలైః ॥ ౨౭ ॥ కృష్ణేతి ॥ ఆత్మానంశ్రీకృష్ణం ॥ ౨౮ ॥ తమితి ॥ అభివృశ్యశనైశ్చనైఃసంమదాయ ॥ ౨౯ ॥ 30 ॥ సంతుష్టఇతి ॥ సధర్మోవ్యబ్రాహ్మణస్యఅఖిలకామదోభవతి - యద్వాసబ్రాహ్మణోస్యవిశ్వస్యఅఖిలకామధుగితి ॥ 3౧ ॥ అసంతుష్టఇతి ॥ లోకానాప్నోతిలోకాల్లోకాంతరంపర్యటన్నేకత్రనివృత్తఃవిష్టపీత్యర్థఃనాప్నోతీతిపాఠేసురేశ్వరోపిభూత్వా . లోకాన్నాప్నోతి- ఉత్తమలోకాన్ప్రాప్తోపిఅప్రాప్తఇవక్లిశ్యతీత్యర్థఃతదేవాహ-సర్వేష్వంగేషువాక్ప్రాణ్యాదిషు-విజ్వరఃతాపరహితఃఅ॥ విప్రానితి ॥ స్వలాభఃస్వతఎవప్రాప్తోలాభఃఆత్మలాభోవా-తేనసంతుష్టఃపూర్ణఃసాధూనాంస్వధర్మనిష్ఠాత్ ॥ 33 ॥ కచ్చిదితి ॥ యస్యరాజ్ఞోవిషయెదేశే ॥ 3౨॥ యఅఇతి ॥ యతఃస్థానాత్-యదిచ్ఛయాయస్యకార్యస్యేచ్ఛయా-దుర్గంసముద్రం ॥ 3౫ ॥ ఎవమితి ॥ సంపృష్టఃసంప్రశ్నఃప్రష్టవ్యోర్థోయస్యసఃపరమేష్ఠినాపరమేశ్వరేణ బంధూనామభిప్రేతంరుక్మిణశ్చేప్సితమిత్యాదిసవర్ణం ॥ శ్లో ॥ రుక్మిణ్యాస్వయమేకాంతెలిఖిత్వాగ్రంథపత్రికామ్ । ముద్రాముస్మత్యకృష్ణాయప్రేషయిష్యన్నుదశ్యయత్ ॥ శ్రీధరీయా

దవెత్యాసితాపాంగీవైసర్భీదుర్మనాభృశమ్ । విచింత్యాప్తందిజంకంచిత్కృష్ణాయప్రాహిణోద్ద్రుతమ్ ॥ ౨౬ ॥ ద్వారకాంససమభ్యేత్యప్రతీహారైఃప్రవేశితఃఅపశ్యదాద్యంపురుషమాసనంకాంచనాసనే ॥ ౨౭ ॥ దృష్ట్వాబ్రహ్మణ్యదేవస్తమవరుహ్యనిజాసనే । ఉపవేశ్యార్హయాంచక్రెయథాత్మానందివౌకసఃఅ॥ తంభుక్తవంతంవిశ్రాంతముపగమ్యసతాంగతిఃపాణినాభిమృశత్పాదావవ్యగ్రస్తనుపృచ్ఛత ॥ ౨౯ ॥ శ్రీకృష్ణఃకచ్చిద్ద్విజవరశ్రేష్ఠధర్మస్తేవృద్ధసంమతఃవర్తతెనాతికృచ్ఛ్రెణసంతుష్టమనసస్సదా॥ 3౦॥ సంతుష్టోయదివర్తేత బ్రాహ్మణోయెనకెనచిత్ । అహీయమానస్వార్థాత్తత్సంతోష్యస్యఖిలకామధుక్ ॥ 3౧ ॥ అసంతుష్టోసకల్లోకానాప్నోత్యపిసురేశ్వరఃఅకించనోపిసంతుష్టశ్శేతెసర్వాంగవిజ్వరఃఅ॥ 3౨॥ విప్రాన్స్వలాభసంతుష్టాన్సాధూన్భూతసుహృత్తమాన్ । నిరహంకారిణశ్శాంతాన్నమస్యెశిరసాసకృత్ ॥ 33॥ కచ్చిద్వఃపుశలంబ్రహ్మన్నాజతోయస్యహిప్రజాఃసుఖంవసంతీవిషయెపాల్యమానాస్సమెప్రియఃఅ॥ 3౪ ॥ యత్తస్వయమాగతోదుర్గంనిస్తీర్యెహయదిచ్ఛయాసర్వంనోబ్రూహ్యగుహ్యంచెత్కింకార్యంకరవామతత్ ॥ 3౫ ॥ ఎవంసంపృష్టసంప్రశ్నోబ్రాహ్మణఃపరమేష్ఠినా । లీలాగృహీతదెహెనతస్మైసర్వంసువర్ణయత్ ॥ 3౬ ॥ విదర్భాధిపతెఃపుత్ర్యారుక్మిణీతవకింకరీ । విజ్ఞాపయతితెకించిత్ప్రస్తుతోద్వాహమంగళా ॥ 3౭ ॥ తయాసంప్రెషితోహంతెసకాశంభీష్మకన్యయా । తస్యాస్సందెశమాకర్ణ్యక్రియతాంయదనంతరమ్॥ 3౮ ॥ రుక్మిణీ ॥ శ్రుత్వాగుణాన్భువనసుందరశృణ్వతాంతెనిర్విశ్యకర్ణవివరైర్హరతోంగతాపమ్ । రూపందృశాందృశిమతాంఖిలార్థలాభంత్వయ్యచ్యుతావిశతిచిత్తమపత్రపంమె ॥ 3౯ ॥ కాత్వాముకుందమహతీకులరూపశీలవిద్యావయోద్రవిణధామభిరాత్మతుల్యమ్ । ధీరాపతింకులవతీనవృణీతకన్యాకాలెనృసింహనరలోకమనోభిరామమ్ ॥ ౪౦ ॥ తన్మెభవాన్ఖలువృతఃపతిరంగజాయామాత్మార్పితశ్చభవతోత్రవిభోవిధెహి । మావీరభాగమభిమర్శతుచైద్యఆరాద్గోమాయవన్మృగపతెర్బలిమంబుజాయంశ్లోకః॥ 3౯ ॥ 3౨॥ 3౮॥ బ్రాహ్మణఃశ్రీకృష్ణాజ్ఞయావాచయతి॥ శ్రుత్వెతి ॥ అయమర్థఃహెఅచ్యుతాభువనసుందరేతిఔత్సుక్యందర్శయతి - కుతఇత్యుచ్యతెత్వచాహంకులరూపశీలాదియుక్తాతథాపి - అపగతాత్రపాయస్మాత్తత్ - మెచిత్తం త్వయ్యావిశతి ఆసజ్జతె - తత్కుతస్తత్రాహ- శృణ్వతాంకర్ణవివరైరంతఃప్రవిశ్యఅంగతాపంఅంగెతిశరీరం సంబోధనంవా - హరతస్తవగుణాశ్రుత్వాతథాదృశిమతాంచతూష్ణీంధృశామఖిలార్థలాభాత్కరూపంచత్రుట్యెతి॥ 3౯॥ అహొకులకన్యానామిదమతిశాట్ట్యమితిమహాశంకిరిత్యాహ ॥ కెతి ॥ హెముకుందహెనృసింహనరశ్రేష్ఠ- కానాముకన్యాకులవతీ- తథాముహుర్మీరూపగుణోదారా- తథాధీరాధీమతీ - త్వాత్వాం - పతింనవృణీతనమయ్యెవకెవలందోషశంకెతిభావఃకథంభూతం - గుణశీలాదిభిరాత్మనైవతుల్యం - నిరుపమమిత్యర్థఃతద్ధనంద్రవ్యసంపత్- ధామప్రభావఃతథానరలోకస్యమనసామభిరామోభిరమణంయస్మాత్తం - కించ-కాలెవివాహఃపసరెశరం ॥ తదితి ॥ హెవిభొ- తత్తస్మాన్మెమయాభవాన్ ఖలుపతిర్వృతఃఆత్మాచభవతోపితఃఅతస్త్వమత్రాగత్యమాం భవతాజాయాంవిధెహిం- విషయెభాధకంజ్యొతయంత్యాహ - మావీరభాగమితి- వీరస్యతవభాగంమాం- ఆరాత్శీఘ్రమాగత్యచైద్యఃశిశుపాలఃమా

భిమర్శతుమాస్పృశతు - మృగపతేః సింహస్య బలింభాగం గోమాయుః సృగాలఇవేతి॥ ౪౧ ॥ అనేకజన్మకృతైః సుకృతైరిదమేవమే భూయాదితి ప్రార్థయతే ॥ పూర్తేతి ॥ పూర్తం కూపాది - ఇష్టమగ్నిహోత్రాది - దత్తం హిరణ్యాదిదానం - నియమః తీర్థాటనాది వ్రతం కృచ్ఛ్రాది॥ ౪౨ ॥ నను చైద్యాదిబంధుభిరపి ఖ్యాతాయాం త్వయి కిమధునా కరణీయమిత్యపేక్షాయామాహ ॥ శ్వోభావినీతి ॥ హే అజిత శ్వోభావిని ఉద్వహనే వివాహే - ప్రథమం గుప్తః అలక్షిత ఏవాగత్య - పశ్చాత్పృతనాపతిభిః పరివృతస్సన్ - చైద్యాదిబలం నిర్మథ్య - ప్రసహ్య బలాత్ - వీర్యప్రదర్శనమేవ శుల్కం వైవాహికం దేయం యస్యాస్తాం మాం - అనేన రాక్షసవిధినా - ఉద్వహేతి ఉపదేశరహస్యం ॥ ౪౩ ॥ నను భవతు - శిశుపాలాదిబలప్రమథనం అంతఃపురమధ్యగతాయాస్తవ హరణే త్వద్బంధువధోపి ప్రసజ్యేతేత్యత ఆహ ॥ అంతఃపురేతి ॥ పురాద్బహిర్వర్తమానాం - గిరిజాం అంబికాం - అంబికాగృహాదేవ మమ హరణం సుకరమితి భావః॥ ౪౪॥ నను కిమనేన నిర్బంధేనానర్థకారిణా చైద్యోపి తావత్ప్రఖ్యాతగుణకర్మా యోగ్య ఏవ వర ఇతి తత్రాహ ॥ యస్యేతి ॥ హే అంబుజాక్ష యస్య భగవతోంఘ్రిపంకజరజోభిః స్నపనం - ఆత్మనస్తమసోపహత్యై - ఉమాపతిరివ మహాంతః వాంఛంతి - తస్య భవతః ప్రసాదం యద్యహం న లభేయ న ప్రాప్నుయాం త

తు ॥ ౪౧ ॥ పూర్తేష్టదత్తనియమవ్రతదేవవిప్రగుర్వర్చనాదిభిరలం భగవాన్పరేశః । ఆరాధితో యది గదాగ్రజ ఏత్య పాణిం గృహ్ణాతు మే న దమఘోషసుతాదయోన్యే ॥ ౪౨ ॥ శ్వోభావిని త్వమజితోద్వహనే విదర్భాన్గుప్తస్సమేత్య పృతనాపతిభిః పరీతః । నిర్మథ్య చైద్యమగధేశబలం ప్రసహ్య మాం రాక్షసేన విధినోద్వహ వీర్యశుల్కామ్ ॥ ౪౩ ॥ అంతఃపురాంతరచరామనిహత్య బంధూన్త్వాముద్వహే కథమితి ప్రవదామ్యుపాయమ్ । పూర్వేద్యురస్తి మహతీ కులదేవయాత్రా యస్యాం బహిర్నవవధూర్గిరిజాముపేయాత్ ॥ ౪౪ ॥ యస్యాంఘ్రిపంకజరజస్స్నపనం మహాంతో వాంఛంత్యుమాపతిరివాత్మతమోపహత్యై । యర్హ్యంబుజాక్ష న లభేయ భవత్ప్రసాదం జహ్యామసూన్వ్రతకృశాన్ శతజన్మభిస్స్యాత్ ॥ ౪౫ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ ఇత్యేతే గుహ్యసందేశా యదుదేవ మయాహృతాః । విమృశ్య కృత్యం యచ్చాత్ర క్రియతాం తదనంతరమ్ ॥ ౪౬ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విపంచాశోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ వైదర్భ్యాస్సతు సందేశం నిశమ్య యదునందనః । ప్రగృహ్య పాణినా పాణిం ప్రహసన్ద్విజమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ యథావినిద్రా మచ్చిత్తా రుక్మిణీ రుచిరాననా । తథాహమపి తచ్చిత్తో నిద్రాం చ న లభే నిశి ॥ ౨ ॥ వేదాహం రుక్మిణో ద్వేషాన్మమోద్వాహో నివారితః । తామానయిష్య ఉన్మథ్య రాజన్యాపసదాన్మృధే ॥ మత్పరామనవద్యాంగీమేధసోగ్నిశిఖామివ ॥ ౩ ॥ ఉద్వాహర్క్షం చ విజ్ఞాయ రుక్మిణ్యా మధుసూదనః । రథస్సంయుజ్యతామాశు దారుకేత్యాహ సారథిమ్ ॥ ౪ ॥ సచాశ్వైశ్శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పబలాహకైః । యుక్తం రథముపానీయ తస్థౌ ప్రాంజలిరగ్రతః ॥ ౫ ॥ ఆరుహ్య స్యందనం శౌరిర్ద్విజమారోప్య తూర్ణగైః । ఆనర్తాదేకరాత్రేణ విదర్భానగమద్ధయైః ॥ ౬ ॥ రాజా స కుండినపతిః పుత్రస్నేహవశం గతః । శిశుపాలాయ తాం కన్యాం దాస్యన్కర్మాణ్యకారయత్ ॥ ౭ ॥ పురం సంమృష్ట

హీనాన్ - వ్రతైరుపవాసాదిభిః - కృశాన్ అసూన్ప్రాణాన్ - జహ్యాం త్యజేయం - తతః కిమత ఆహ - శతజన్మభిరితి - ఏవమేవ వారం వారం జహ్యాం - యావచ్ఛతజన్మభిరపి తవ ప్రసాదః స్యాదితి ॥ ౪౫ ॥ ఇతీతి ॥ అత్ర యత్కృత్యం కరణీయం - తద్విమృశ్య క్రియతాం తచ్చానంతరమేవ క్రియతామితి ॥ ౪౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్విపంచాశత్తమాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ త్రిపంచాశత్తమే గత్వా విదర్భానద్భుతేహితః । రుక్మిణీమాహరత్కృష్ణో మిషతాం ద్విషతాం బలాత్ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ నిద్రాయా అలాభే కారణాంతరం ॥ వేదేతి ॥ ఉద్వాహో నివారిత ఇతి - తయా అకథితమపి అహం జానామీతి - ఆనయిష్యే ఆనయిష్యామి - రాజన్యాపసదాన్ రాజసు హీనాన్ - ఉన్మథ్య ఆనయ ఏధసః దృష్టాంతః ఏధస ఇతి ॥ ౩ ॥ ఉద్వాహర్క్షమితి ॥ పరశ్వో రాత్రౌ వివాహనక్షత్రమితి జ్ఞాత్వా ॥ ౪ ॥ స ఇతి ॥ శైబ్యాదీని చత్వారి అశ్వనామాని ॥ ౫ ॥ ఆరుహ్యేతి ॥ తస్యాం రాత్ర్యాం ప్రస్థాయ ప్రాతర్విదర్భదేశానగమత్ - శ్వోభావిని త్వమజితోద్వహనే విదర్భాన్గుప్తస్సమేత్యేతి రుక్మిణీసందేశాత్ ॥ ౬ ॥ రాజేతి ॥ పుత్రస్య రుక్మిణః స్నేహేన తద్వశమనుగచ్ఛతీతి తథా - అనేన శిశుపాలే అనౌద్వాహికాభిరుచిం ద్యోతయతి - కర్మాణి పురాలంకారపిత్రదేవతార్చనాదీని ॥ ౭ ॥ తాన్యేవాహ చతుర్భిః ॥ పురమితి ॥ సంమృ

ష్టాః సంసిక్తాశ్చ మార్గాదయో యస్మిన్ తత్ - చిత్రధ్వజైః పతాకాభిస్తోరణైస్సమలంకృతం ... ॥ ౮ ॥ స్రగితి ॥ స్రగ్గంధమాల్యాభరణైరిత్యత్ర మత్వర్థో ద్రష్టవ్యః - యద్వా స్రగ్గంధమాల్యానాం ... రంబరైశ్చ భూషితైః స్త్రీపురుషైర్జుష్టం తథా - శ్రీమద్భిః గృహైశ్చ జుష్టం ॥ ౯ ॥ పితౄన్దేవానితి ॥ యథాన్యాయ్యం ... వాచయామాస ॥ ౧౦ ॥ సుస్నాతామితి ॥ కృతం కౌతుకేన వివాహసూత్రేణ మంగళం యస్యాస్తాం - అహతం ... భూషణోత్తమైశ్చ భూషితాం ॥ ౧౧ ॥ చక్రురితి ॥ వధ్వాః తస్యాః కన్యాయాః అథర్వవిత్ అథర్వణవేదమంత్రవిత్ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ఏవమితి ॥ అభ్యుదయోచితం ॥ ౧౪ ॥ మదచ్యుద్భిరితి ॥ తతశ్చతురంగసైన్యైః పరీతః పరివృతః కుండినం భీష్మకపురం యయౌ - మదం చ్యవంతే మదచ్యుతః ... స్స్యందనైః రథైః హేమర ...

సంసిక్తమార్గరథ్యాచతుష్పథమ్ । చిత్రధ్వజపతాకాభిస్తోరణైస్సమలంకృతమ్ ॥ ౮ ॥ స్రగ్గంధమాల్యాభరణైర్విరజాంబరభూషితైః । జుష్టం స్త్రీపురుషైః శ్రీమద్గృహైరగరుధూపితైః ॥ ౯ ॥ పితౄన్దేవాన్సమభ్యర్చ్య విప్రాంశ్చ విధివన్నృప । భోజయిత్వా యథాన్యాయ్యం వాచయామాస మంగళమ్ ॥ ౧౦ ॥ సుస్నాతాం సుదతీం కన్యాం కృతకౌతుకమంగళామ్ । అహతాంశుకయుగ్మేన భూషితాం భూషణోత్తమైః ॥ ౧౧ ॥ చక్రుస్సామర్గ్యజుర్మంత్రైర్వధ్వా రక్షాం ద్విజోత్తమాః । పురోహితోథర్వవిద్వై జుహావ గ్రహశాంతయే ॥ ౧౨ ॥ హిరణ్యరౌప్యవాసాంసి తిలాంశ్చ గుడమిశ్రితాన్ । ప్రాదాద్ధేనూశ్చ విప్రేభ్యో రాజా విధివిదాం వరః ॥ ౧౩ ॥ ఏవం చేదిపతీ రాజా దమఘోషస్సుతాయ వై । కారయామాస మంత్రజ్ఞైస్సర్వమభ్యుదయోచితమ్ ॥ ౧౪ ॥ మదచ్యుద్భిర్గజానీకైస్స్యందనైర్హేమమాలిభిః । పత్త్యశ్వసంకులైస్సైన్యైః పరీతః కుండినం యయౌ ॥ ౧౫ ॥ తం వై విదర్భాధిపతిస్సమభ్యేత్యాభిపూజ్య చ । నివేశయామాస ముదా కల్పితాన్యనివేశనే ॥ ౧౬ ॥ తత్ర సాల్వో జరాసంధో దంతవక్త్రో విదూరథః । ఆజగ్ముశ్చైద్యపక్షీయాః పౌండ్రకాద్యాస్సహస్రశః ॥ ౧౭ ॥ కృష్ణరామద్విషో యత్తాః కన్యాం చైద్యాయ సాధితుమ్ । యద్యాగత్య హరేత్కృష్ణో రామాద్యైర్యదుభిర్వృతః ॥ యోత్స్యామస్సంహతాస్తేనేతి నిశ్చితమానసాః ॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వైతద్భగవాన్రామో విపక్షీయనృపోద్యమమ్ । కృష్ణం చైకం గతం హర్తుం కన్యాం కలహశంకితః ॥ ౧౯ ॥ బలేన మహతా సార్ధం భ్రాతృస్నేహపరిప్లుతః । త్వరితః కుండినం ప్రాయాద్గజాశ్వరథపత్తిభిః ॥ ౨౦ ॥ ....

భీష్మకన్యా వరారోహా కాంక్షంత్యాగమనం హరేః । ప్రత్యాపత్తిమపశ్యంతీ ద్విజస్యాచింతయత్తదా ॥ ౨౧ ॥ అహో త్రియామాంతరిత ఉద్వాహో మేల్పరాధసః । నాగచ్ఛత్యరవిందాక్షో నాహం వేద్మ్యత్ర కారణమ్ ॥ ౨౨ ॥ సోపి నావర్తతేద్యాపి మత్సందేశహరో ద్విజః । అపి మయ్యనవద్యాత్మా దృష్ట్వా కించిజ్జుగుప్సితమ్ ॥ మత్పాణిగ్రహణే నూనం నాయాతి హి కృతోద్యమః ॥ ౨౩ ॥ దుర్భగాయా న మే ధాతా నానుకూలో మహేశ్వరః । దేవీ వా విముఖీ గౌరీ రుద్రాణీ గిరిజా సతీ ॥ ౨౪ ॥ ఏవం చింతయతీ బాలా గోవిందహృతమానసా । న్యమీలయత కాలజ్ఞా నేత్రే అశ్రుకలాకులే ॥ ౨౫ ॥ ఏవం వధ్వాః ప్రతీక్షంత్యా గోవిందాగమనం నృప । వామ ఊరుర్భుజో నేత్రమస్ఫురన్ప్రియశంసినః ॥ ౨౬ ॥ అథ కృష్ణవిని...

తా మాలా విద్యంతే యేషు తైః ॥ ౧౫ ॥ తమితి ॥ కల్పితం నిర్మితం యదన్యత్ నివేశనం తస్మిన్ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ కృష్ణేతి ॥ ... రేదితి శంకితాః కన్యాం సాధయితుమిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ సూర్యోదయాత్పూర్వమేవ వాత్స్యైన రుక్మిణ్యా ... భీష్మకస్యేతి ॥ ప్రత్యాపత్తిం ప్రత్యాగమనం ॥ ౨౧ ॥ అహో ఇతి ॥ త్రియామా రాత్రిస్తావన్మాత్రేణాంతరితః - అల్పరాధసః ... ॥ ౨౨ ॥ స ఇతి ॥ జుగుప్సితం గార్హ్యాదిః - అపీతి శంకాయాం - నాయాతి హి కృతోద్యమ ఇతి - అస్యార్థః ఆదౌ కృతోద్యమః ... వృత్తాంతం న ప్రస్థాపితవాన్ - ప్రస్థాపనావసరే వా కించిన్మయి జుగుప్సితం మత్వా - ప్రత్యాచష్ట - అతః సోపి ద్విజో నూనం నాయాతీతి ॥ ౨౩ ॥ యద్వా - తతో నిర్గతోపి శ్రీకృష్ణో మద్దైవవైముఖ్యాత్ - క్వచిత్ప్రతిబద్ధో భవేదిత్యాహ ॥ దుర్భగాయా ఇతి ॥ ౨౪ ॥ ఏవమితి ॥ కాలజ్ఞా అద్యాపి నాగోవిందాగమనకాల ఇతి మన్వానా - కించిదాశ్వస్తచిత్తా సతీ - చింతాస్తబ్ధే లోచనే నిమీలితవతీత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ ప్రియశంసినః

ప్రియసూచకాః॥ ౨౬॥ అథేతి॥ పురోపవనంప్రాప్తైనశ్రీకృష్ణేన - విసిర్దిష్టఃప్రాప్తంమాంకథయేత్యాదిష్టః ॥ ౨౭ ॥ సేతి ॥ నన్వ
గ్రాఆత్మనోదేహాస్యగతిర్యస్యతం - లక్షణాభిజ్ఞామతస్యలక్షణంతత్రాలకమభిరభిజానాతీతితథా॥ ౨౮ ॥ తస్యేతి ॥ తస్యై ప్రా
ప్తంయదునందనంఆవేదితవాఁ -తచ్చశశంస-ఆత్మోపనయనంప్రతిఆత్మానాస్వయంకృష్ణస్యఆనయనంప్రతి-తేనద్వజేనసత్యవచనంచో
క్తమితి - ఆత్మనఃప్రాణేశ్వరస్యేతివా- యద్వా - ఆత్మనఃతస్యాఉపనయనంప్రతిశ్రీకృష్ణేనయదుక్తంసత్యవచనం తామానయిష్యతీత్యా
ది - తచ్చశశంసఅవగఁయదిత్యర్థఃకథితవాన్ ॥ ౨౯ ॥ తమితి ॥ తంశ్రీకృష్ణం- అస్మిఁకాలేసవఁస్వాపఁణమప్యపర్యాప్తమితి - తదుచితం
ప్రియమపరం నపశ్యంతీతితథా- కేవలంనామ- పశ్చాద్బహుదదావిత్యర్థఃకథితవాన్ - యద్వా- మాంశ్రియంయెనపంతి - తెతావత్సవఁసం
పదామాస్పదాభవంతి - కింపునమయిప్రణతాయామితి - తతోధికమన్యత్ప్రియంనపశ్యంతీనామెది॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ తయోరితి॥మ

వద్విజస త్తమః। అంతఃపురచరాందేవీంరాజపుత్రీందదర్శహ॥ ౨౭ ॥ సాతంప్రహృష్టవదనమవ్యగ్రా
త్మగతింసతీ। ఆలక్ష్యలక్షణాభిజ్ఞాసమపృచ్ఛచ్ఛుచిస్మితా ॥ ౨౮ ॥ తస్యాఆవేదయత్ప్రాప్తంశశంసయ
దునందనమ్। ఉక్తంచసత్యవచనమాత్మోపనయనంప్రతి ॥ ౨౯ ॥ తమాగతంసమాజ్ఞాయవైదర్భీహృ
ష్టమానసా। నపశ్యంతీబ్రాహ్మణాయ ప్రియమన్య న్నామసా ॥ ౩౦ ॥ ప్రాప్తుత్వా స్వపు
హితురుద్వాహప్రేక్షణోత్సకా। అభ్యయాత్తూర్ణ ఘోషేణరామకృష్ణాసమన్వితాన్ ॥ ౩౧ ॥
మధుపర్కముపానీయవాసాంసివిర జాంసిసః। ఉపాయనాన్య భీష్టానివిధివత్సమపూజయత్ ॥ ౩౨ ॥
తయోర్నివేశనంశ్రీమదుపకల్ప్యమహామతిః। ససైన్యయోస్సానుగయోరాతిథ్యంవిదధేయథా॥ ౩౩॥
ఏవంరాజ్ఞాంసమేతానాంయథావీర్యం యథావయః। యథాబలం యథా విత్తంసర్వైఃకామైస్సమ
పయత్ ॥ ౩౪ ॥ కృష్ణమాగతమాకర్ణ్యవిదర్భపురవాసినః। ఆగత్యనేత్రాంజలిభిఃపపుస్తన్ముఖ
పంకజమ్ ॥ ౩౫ ॥ అస్యైవభార్యాభవితుంరుక్మిణ్యార్హతినాపరా। అసావప్యనవద్యాత్మాప్తైశ్వర్య
స్సముచితఃపతిః ॥ ౩౬ ॥ కించిత్సుచరితం యన్నస్తేనతుష్టస్త్రిలోకకృత్। అనుగృహ్ణాతుగృహ్ణాతువైద
ర్భ్యాఃపాణిమచ్యుతః ॥ ౩౭ ॥ ఎవంప్రేమకళాబద్ధావదంతిస్మపురౌకసః। కన్యాచాంతఃపురాత్ప్రా
గ్గార్గ్యైర్గుప్తాంబికాలయమ్ ॥ ౩౮ ॥ పద్భ్యాంవినిర్యయౌద్రష్టుంభవాన్యాఃపాదపల్లవమ్। సా
ఽనుధ్యాయతీసమ్యగ్ముకుందచరణాంబుజమ్॥ ౩౯ ॥ యతవాఙ్మాతృభిస్సాఽఽర్యసఖీభిఃపరివారితా।
గుప్తాగాజభటైశ్శూరైస్సన్నద్ధైరుద్యతాయుధైః ॥ ౪౦ ॥ తృకంగశంఖపణవతూర్యభేర్యశ్చజఘ్నిరే॥ ౪౧ ॥ నానోపహారబలిభిర్వారముఖ్యాస్సహస్రశః। స్రగ్గంధవస్త్రాభరణైర్ద్విజపత్న్యస్సవ
లంకృతాః ॥ ౪౨ ॥ గాయంతశ్చస్తువంతశ్చగాయకావాద్యవాదకాః। పరివార్యవధూంజగ్ముస్సూత
మాగధవందినః ॥ ౪౩ ॥ ఆసాద్యదేవసదనంధౌతపాదకరాంబుజా। ఉపస్పృశ్యశుచిశ్శాంతాప్రవివే
శాంబికాంతికమ్ ॥ ౪౪ ॥ తాంవై ప్రవయసోబాలాంవిజ్ఞాయవిప్రయోషితః। భవానీంవంద యాంచక్రు
ర్భవపత్నీంభవాన్వితామ్ ॥ ౪౫ ॥ నమస్యేత్వాంబికేభీక్ష్ణంస్వసంతానయతంశివమ్। భూయా

హామతిరిత్యనేనశ్రీకృష్ణోభాథంకన్యాముద్వోఢుమేవాగతఃస్యాదితివరోచితెనవిధినా సమపూజయదితిసూచితం యథాయథావత్॥౩౩॥ వి
ధమితి ॥ సమేతానాంరాజ్ఞాంమధ్యే - వీర్యాద్యనలిత్రవ్య - తంతంసమపిత్తవానిత్యర్థఃకథితవాన్॥౩౪॥ శ్రీకృష్ణెభావికమసూచకం జనాను
రాగందర్శయతిత్రిభిః ॥ కృష్ణమితి॥౩౫ ॥ అస్యేతి ॥ అస్యైవరుక్మిణ్యేజఅహఁత్యేవఁఅసావెవభైష్మ్యవివసముచితవివేకిషడవధారణ
ని-తప్రేక్షస్మిఁవ్యతిరెకప్రదర్శనముపలక్షణార్థం- నాపరెతినచవాక్యభెదదోషఃఅనూద్యవిధెయవిధిభెదెన విభిన్నానామెకవా
క్యానాంసహప్రయోగాత్-గ్రహంసంమాష్టిఁత్యాదివదితి॥౩౬॥కించిదితి॥అయమేవానుగ్రహఇతినిదిఁశంతి-గృహ్ణాస్వెతి ॥ ౩౭॥౩౮॥ త
స్యాఆగమనంవిశినష్టిర్థయెన ॥ పద్భ్యామితి॥౩౯॥౪౦॥మృదంగెతి॥ అపిచ మృదంగాదయఃబహ్వీరెవఅహతాఃవాదితాఇత్యర్థఃకథితవాన్॥౪౧॥
నానెతి ॥ వారముఖ్యాఃగణికాఃతత్రమాఃకథితవాన్॥ ౪౨॥ ౪౩ ॥ ఆసాద్యేతి ॥ ఉపస్పృశ్యఆచమ్య॥ ౪౪॥ తామితి ॥ ప్రవయసోపృచ్ఛాఃభవాన్యా
తామితిభవస్యోపసర్జనత్వంస్త్రీకమోఁచితమనుక్తం॥౪౫॥ నమస్యఇతి ॥ రుక్మిణ్యాతద్వైపదృష్టోయంమంత్రఃస్వసంతానయతంశివమ్

హ్వలలోచనా । ౪ ॥ ప్రహస్యభగవానాహ మాస్మభైర్వాఙ్మలోచనే। వినంక్ష్యత్యధునైవైత త్తావ
వైశ్మత్రవంబలమ్ । ౫ ॥ తెషాంతద్విక్రమంవీరాగదసంకర్షణాదయః। అమృష్యమాణానారా
జైజఘ్నుర్హయగజాన్రథాన్ ।౬॥ పెతుశ్శిరాంసిరథి నామశ్వినాంగజినాంభువి। సకుండలకిరీటాని
పోష్ణీషాణిచకోటిశః । ౭ । హస్తాస్సాసిగదెష్వాసాఃకరభా ఊరవోంఘ్రయః। అశ్వాశ్వతరనా
గోష్ట్ర ఖరమర్త్యశిరాంసిచ ।౮। హన్యమానబలానీకావృష్ణి భిర్జయకాంక్షిభిః । రాజాన్మోవిము
ఖాజగ్ముర్జరాసంధపురోగమాః॥ ౯ । శిశుపాలంసమభ్యేత్యహృతదారమివాతురమ్। నష్టత్విషంగతో
త్సాహంశుష్యద్వదనమబ్రువన్ । ౧౦ ॥ భోభోపురుషశార్దూలదౌర్మనస్యమిదంత్యజ । నప్రియా
ప్రియయోరాజన్ష్మాదెహిమృదుశ్యతె॥౧౧। యధాదారుమయీయోషిన్నృత్యతెకుహకెచ్ఛయా।
ఏవమీశ్వరతంత్రోయ మీహతెసుఖదుఃఖయోః ॥ ౧౨॥ శౌరెస్సప్తదశాహంవైసంయుగానివరాజితః।
త్రయోవింశతిభిస్సైన్యైర్జిగ్యెఽకమహంపరమ్ ॥ ౧౩ । తథాప్యహంనశోచామినప్రహృష్యామికహి
ర్హిచిత్ । కాలెనదైవయుక్తెనజానన్విద్రావితంజగత్ ॥ ౧౪ । అధునాపివయంసర్వెవీరయూథప
యూథపాః । పరాజితాఃఫల్గుతంత్రైర్యదుభిఃకృష్ణపాలితైః । ౧౫ ॥ రిపవోజిగ్యురధునాకాలఆత్మా
మసారిణి। తదావయంచజెష్యామోయదాకాలఃప్రదక్షిణః । ౧౬ । ఏవంప్రబోధితోమిత్రైశ్చెద్యో
గాత్సానుగఃపురమ్। హతశెషాఃపునస్తెపియయుస్స్వపురంనృపాః । ౧౭ । రుక్మీతురాతుసోద్వా
హంకృష్ణద్విడసహన్స్వసుఃపృష్ఠతోన్వగమత్కృష్ణమక్షౌహిణ్యావృతోబలీ । ౧౮ । రుక్మ్యమర్షీ
సుసంరబ్ధశ్శృణ్వతాంసర్వభూభుజామ్ । ప్రతిజజ్ఞెమహాబాహురంశితస్స శరాసనః । ౧౯ । అహ
త్వాసమరెకృష్ణమప్రమోచ్యచరుక్మిణీమ్।కుండినంనప్రవెక్ష్యామిసత్యమెతద్ధ్రువీమివః॥ ౨౦। ఇత్యు
క్త్వారథమారుహ్యసారథింప్రాహసత్వరః। చోదయాశ్వాన్యతఃకృష్ణస్తెనమెసంయుగోభవెత్ ।౨౧।
అద్యాహంనిశితైర్బాణైర్గోపాలస్యసుదుర్మతెః। వెష్యెవీరనుదంయెనస్వసామెప్రసభంహృతా ।
౨౨ । వికత్థమానఃకుమతిరీశ్వరస్యాప్రమాణవిత్ ।రథెనైకెనగోవిందంతిష్ఠెత్యాహ్రవత్ ।౨౩॥
ధనుర్వికృష్యసుదృఢంజఘ్నెకృష్ణంత్రిభిశ్శరైః । ౨౪ । ఆహచోగరుణంతిష్యమూనాంకులపాంస
న । కుత్రయాసిస్వసారంమెముషిత్వాధ్వాంతువర్ధవిః । ౨౫ । .....
హరిష్యెద్యమదంనుందమా యినఃకూటయోధినః । యావన్నమెహతోబాణైశ్శయీథామంచ దారి
కామ్ । ౨౬ । స్మయఁకృష్ణోధనుశ్ఛిత్వాషడ్భిర్విధ్వాధరుక్మిణమ్। అష్టభిశ్చతురోవాహాన్ద్వాభ్యాం
సూతంధ్వజంత్రిభిః ॥ ౨౭ । సచాన్యద్ధనురాదాయకృష్ణంవివ్యాధపంచభిః । తైస్తాడితశ్శరౌఘైస్త

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - దశమస్కంధే - చతుఃపంచాశత్తమోధ్యాయః.

చిచ్ఛేదధనురచ్యుతః॥౨౮ ॥ పునరన్యదుపాదత్తతసప్తచ్ఛిన్నదవ్యయిః। పరిఘంపట్టసం శూలంచర్మా
సీశక్తితోమరౌ॥ ౨౯ । యద్యదాయుధమాధత్తతత్సర్వంచాచ్ఛినద్విభుః । ౩౦ । తతోరథాదవప్లుత్య
ఖడ్గపాణిర్జిఘాంసయా। కృష్ణమభ్యద్రవత్తూర్ణంపతంగఇవపావకమ్ ॥ ౩౧॥ తస్యచాపతతఃఖడ్గం
తిలశశ్చర్మచేషుభిః। ఛిత్వాసిమాదదెతిగ్మంరుక్మిణంహంతుముద్యతః । ౩౨ ॥ దృష్ట్వాభ్రాతురుపక్షో
ద్యోగంరుక్మిణంభయవిహ్వలా। పతిత్వాపాదయోర్భర్తురువాచకరుణంసతీ ॥ ౩౩ । యోగేశ్వరా
ప్రమేయాత్మన్దెవదెవజగత్పతె। హంతుంనార్హసికల్యాణ భ్రాతరంమెమహాభుజ॥ ౩౪॥ శ్రీశు
కఉవాచ॥ తయాపరిత్రాసవికంపితాంగయాశుచావిశుష్యన్ముఖరుద్ధకంఠయా। కాతర్య విస్రంసిత హెమ
మాలయాగృహీతపాదఃకరుణోన్యవర్తత ॥ ౩౫॥ చెలెనబధ్వాతమసాధుకారిణంసశ్మశ్రుకెశంప్రప
ఛ్యవ్యగూపయత్ । తావన్మముఃపరసైన్యముద్ధతంయదుప్రవీరానళినీంయథాగజాః ॥ ౩౬ । కృ
ష్ణోంతికముపవ్రజ్యదదృశుస్తత్రరుక్మిణమ్। తథాభూతంహతప్రాయందృష్ట్వాసంకర్షణోవిభుః॥ వి
ముచ్యబద్ధంకరుణోభగవాన్కృష్ణమబ్రవీత్ ॥ ౩౭ ॥ అసాధ్వదంత్వయాకృష్ణకృతమస్మాజ్ఞుగుప్సి
తమ్। వపనంశ్మశ్రుకెశానాంవైరూప్యం సుహృదోవధః ॥ ౩౮ । మైవాస్మాన్సాధ్వ్యసూయెథాఃభ్రా
తుర్వైరూప్యచింతయా। సుఖదుఃఖప్రదోనాన్యోయథతస్వకృతభుక్పుమాన్॥ ౩౯। బంధుస్వ
ధాహన్దోషోపినబంధుర్వధమర్హతి। త్యాజ్యస్తైనైవదోషెణహతఃకింహన్యతెపునః॥ ౪౦॥ శ్రు
యతాంనామయంధర్మఃప్రజాపతివినిర్మితః। భ్రాతాభ్రాతరంహన్యాద్యెనఘొరతరస్తతః॥ ౪౧ ॥రా
జ్యస్యభూమెర్విత్తస్యస్త్రియోమానస్యతెజసః। మానినోన్యస్యవాహెతోఃశ్రీమదాంధాఃక్షిపంతి
హి। ౪౨ ॥ తవెయంవిషమాబుద్ధిస్సర్వభూతెషుదుర్హృదామ్। యన్మన్యసెసదాభద్రంసుహృదాం
భద్రమజ్ఞవత్ । ౪౩ । ఆత్మమొహొనృణామెషకల్పయతెదెవమాయయాసుహృత్సుహృదుదా
సీనఇతిదెహాత్మమానినామ్॥ ౪౪॥ ఏకఏవపరొహ్యాత్మాసర్వెషామపిదెహినామ్। నానాసెవగృహ్యతెమూ
ఢైర్యథాజ్యొతిర్యథానభఃు॥ ౪౫ ॥ దెహఆద్యంతవానెషద్రవ్యప్రాణగుణాత్మకఃు ఆత్మన్యవిద్యయా
క్లృప్తస్సంసారయతిదెహినమ్॥ ౪౬ । నాత్మనొన్యెనసంయొగొవియొగశ్చాసతాసతి। తద్ధెతుత్వాత్త

ద్ధిః - కుతః - యతస్తదేవసుహృదామభద్రమితి - యద్వా-సర్వభూతెషుదుర్హృదామపిస్వసుహృదాంభద్రమేవేచ్ఛంనగుణదొషమున
డనంఅభద్రంయన్మన్యసే - తవేయంవిషమాబుద్ధిరితి - అథవా- సర్వభూతెషుమధ్యెదుర్హృదాం శిశుపాలాదీనాం - అభద్రం సుహృ
దాంభద్రంచయన్మన్యసెతవెయంవిషమాబుద్ధిఃసమానభవతి - అజ్ఞవత్అజ్ఞానామివ ॥ ౪౩॥ కుతఇత్యతఆహ॥ ఆత్మమొహొఇతి ॥ ౪౪॥ సు
రమూఢమూహ ॥ ఎకవిధెతి ॥ చరఃశుద్ధః - జ్యొతిశ్చంద్రాదియఃథొదకెషు - నభొయథాఘటాదిష్వితి ॥౪౫॥ సుత స్తహొనవంద్రాని
వదాత్మానమెకంశుద్ధంచప్రతీమస్తత్రాహ ॥ దెహఇతి ॥ ద్రవ్యమధిభూతం- ప్రాణాఇంద్రియాణి అధ్యాత్మం గుణశబ్దెనాధిదైవం-త
త్తితయాత్మకఃదెహొభూపాధినాశుద్ధొనప్రలీయతఇత్యర్థఃు॥౪౬॥ నసుదెహసంబంధెనాపి సంసారఃశుద్ధస్వాంగతస్యెవతత్రాహ॥ న
తి ॥ హెఫలితెఅన్యెనాధిభూతాదినాఆత్మనఃసంయొగవియొగౌనస్తఃు- కుతఃు- అసతాఅసత్వాదస్యస్యెత్యర్థఃు- కుతొసత్వంతత్రాహ
॥ తద్ధెతుత్వాదితి - తస్యాన్యస్యభూతెంద్రియాదెఃప్రసిద్ధైఃప్రకాశస్యతద్ధెతుత్వాత్ ఆత్మనొహెతుకత్వాత్-నసుదెవైరధిష్ఠెయత్వం

ద్యేభ్యోభూతానాంప్రతీతిఃప్రసిద్ధా- భూతప్రతీత్యాచతత్ప్రసిద్ధిః - నాత్మనఇత్యతఆహ - దృశ్యత్వాభ్యాంయథారజ్జ్వాదేఃయథాప్రకాశస్య ప్రకాశకత్వేనవర్తమానయోరపిచక్షూరూపప్రకాశయోఃరవేస్సకాశాత్ప్రసిద్ధిః - ద్వయోరపిత్రైజగత్వాత్ - తదభేదశ్చ - తథాభూతేన ద్రియాదీనాంపరస్పరాధీనసిద్ధానామపిచైతన్యాధీనసిద్ధిప్రకాశః - తత్కార్యత్వాచ్చతదన్యవ్యతిరేకేణాసత్త్వంచేత్యర్థఃతథాచ-ద్వాదశేవక్ష్యతి ॥ శ్లో ॥ దీపశ్చ క్షుశ్చరూపంచ జ్యోతిషాన చృథగ్భవేత్ । ఏవంధీఃఖానిమాత్రాశ్చనస్యుఃస్వతమదృతాఅపి - యద్వా - తవేఃప్రసిద్ధాభ్యామేవదృగ్రూపాభ్యాంపరస్పరప్రసిద్ధియథాతద్వదితి ॥ ౫౭ ॥ దేహసంబంధాభావాదేవనాత్మనోజన్మజరాపీతివస్తుం జన్మాదీనాందేహధర్మత్వమాహ ॥ జన్మాదయస్తివితి॥ కథంతర్హిజాతోహంబాలోహంవృద్ధోహమితి ఆత్మనిజన్మాదిప్రతీతిరతఆహ- నాత్మనఇతి- సదృష్టాంతమాహ కలానామేవేతిఇందోఃకలానామేవజన్మాదయోనైవేందోర్యథాతద్వద్యథాచకలానాశాదివక్ష్యమా రమానాస్యాఇందుత్వముచ్యతే - తద్వదస్యాత్మనోదేహనాశాదివస్తుని వ్యవహారఇత్యర్థఃll ౫౮ llనన్వాత్మనోదేహాదిసంబంధాభావేక ర్తృభోక్తృభోగ్యత్వాభోగప్రతీతిరిత్యాశంక్యస్వప్నదృష్టాంతేనసమర్థయతి ॥ యథేతి ॥ ఆత్మానంకర్తారం విషయాణాంభోగ్యాణాం-ఫలం

ప్రసిద్ధేర్నృగ్రూపాభ్యాంయథారవేఃll ౫౭ । జన్మాదయస్తుదేహస్యవిక్రియానాత్మనఃక్వచిత్ । కలానామివనైవేందోర్మృతిరస్యకుహూరివ । ౫౮ । యథాశయానఆత్మానంవిషయాణాంఫలమేవచ। అనుభుఙ్తేవ్యవసత్యేతతథాపోన్మృత్యుబుధోభవమ్॥ ౫౯। తస్మాదజ్ఞానజంశోకంఆత్మశ్లోషవిమోహనమ్। తత్త్వజ్ఞానేననిర్హృత్యస్వస్థోభవశుచిస్మితే ॥ ౬౦ ॥ శ్రీశుకఃll ఎవంభగవతాతస్వీరామేణప్రతిబోధితాఃవైమనస్యంపరిత్యజ్యమనోబుద్ధ్యాసమాదధేll ౬౧॥ ప్రాణావశేషఉత్సృష్టోరుక్మీహతబలప్రభఃll స్మరన్విరూపకరణంవితథాత్మనుమోరధఃll ౬౨ । అహత్వాదుర్మతింకృష్ణమప్రత్యూహ్యాయవీయసీమ్। కుండినంనగరంవేద్మ్యోమీత్యుక్త్వాతత్రావసత్పురేll యత్రభోజకటంనామనిఘాసాయాభవత్పు

శ్రీరుక్మిణీదేవ్యాఃవివాహఘట్టఃll

రమ్॥ ౬౩ । భగవాన్భీష్మకసుతామేవంనిర్జిత్యభూమిపాన్ । పురమానీయవిధివదుపయేమేకురూద్వహ ॥ ౬౪ । తదాసుహృజ్ఞాత్యపౌరాణాంయమపుర్యాంగృహేగృహే । అభూదనన్యభావానాంకృష్ణేయదుపతౌనృప॥ ౬౫॥ నరానార్యశ్చముదితాఃప్రగృహ్యస్వగృహాదిషు । పారిబర్హమపాజహ్రుర్వరయోశ్చిత్రవేషయోఃll ౬౬ । సావృష్ణిపుర్యుత్తభితేంద్రకేతుభిర్విచిత్రమాల్యాంబరరత్నతోరణైఃll బభాప్రతిద్వార్యుపక్లప్తమంగలైరాపూర్ణకుంభాగరుధూపదీపకైఃll ౬౭ । సిక్తమార్గాంహతచత్వరాపణాంప్రకీర్ణపూగోత్తమపల్లవస్రజమ్ । గజైర్దువ్యాహృతపృష్ఠసంకులాంజుష్టాంనృభిర్వారవిలాసినీవరైఃll ౬౮ ॥ కురుసృంజయకైకేయవిదర్భయదుకుంతయఃll మిథోమముదిరేతస్మిన్సంభ్రమాన్పరిధావతామ్ ॥ ౬౯ ॥ రుక్మిణ్యాహరణంశ్రుత్వాగీయమానంతతస్ తతఃll రాజానోరాజకన్యాశ్చబభూవుర్భృశవిస్మితాఃll ౭౦ । ద్వారకాయాంమధూద్రాజన్మహామోదఃపురౌకసామ్ । రుక్మిణ్యాహరణేయోపేతందృష్ట్వాకృష్ణంశ్రియఃపతిమ్॥ ౭౧ ।

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుఃపంచాశోధ్యాయఃll

భోగం - అసత్యేపృథక్ - అనుభుఙ్తే- తథా-అబుధఃసంసారంప్రాప్నోతీతి॥ ౫౯॥ తస్మాదితి ॥ ఆత్మానంశోషయతివిమోహయతిచేతిత థాతంనిర్హృత్యఅపహృత్య॥ ౬౦॥ఇతిమితి॥ సమాదధేసమాహితమకరోత్॥ ౬౧॥రుక్మిణస్త్వేవంకృతవతాపినాజ్ఞానంనివృత్తమితిదర్శ యన్నాహ ॥ ప్రాణావశేషఇతి ॥ ౬౨ ॥ అహత్వేతి ॥ అహత్వాఅజ్ఞాత్వాఅదుర్మతిమితిచఛేదఃతోయేదఃll అప్రత్యూహ్యఅనావర్త్య- అప్రతిబుద్ధ్యేతిసత్యం - యవీయస్యసీం స్వసారం - యత్రవిరూపతస్తత్రైవావసత్ - యత్రచభోజకటంనామపురంఅభవత్॥ ౬౩॥ ౬౪ ॥ నరాఇతి ॥ వరయోఃవధూవరయోఃదేయముపస్కరం॥ ౬౬॥ సేత ॥ ఉత్తభితైరింద్రకేతుభిఃధ్వజవిశేషైఃరుచక్షత్తానమంగళా లాజాంతుషపుష్పప్రకారాదీనిశైఃll ౬౭ ॥ సిక్తేతి ॥ ఆహూతాఃప్రేష్ఠాఃభూభుజఃతేషాం-ఖైఃపరామృష్టాఃఉత్క్షిప్తాఃరంభాశ్చపూగాశ్చతైరుపశోభితాం - యద్వా వైరివగజైఃపరామృష్టాఃసంస్పృష్టాఃరంభాశ్చపూగాశ్చతైరుపశోభితాం॥ ౬౮॥ కురుసృంజయేతి॥ సంభ్రమాత్సంత్వరయాత్పరిధావతాంబంధూనాంమథ్యేమిథఃసమేత్యముముదిరేముదంప్రాపురిత్॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧ ॥ ఇతిశ్రీ ధరటీ

పికాయాం - చతుఃపంచాశాధ్యాయం వ్యాఖ్యాస్యే ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀ శ్లో ॥ పంచపంచాశత్తమే తు ప్రద్యుమ్నో జనిక్పణతః। శంబరేణ హృతోప్యేహ తాన్హంకాంతయామతే ॥ ప్రద్యుమ్నహోలభాద్వైరిశంబరాజురణాదినా। ఏటుంబినామపత్యాదిసుఖదుఃఖమసూచయత్ ॥ జాంబవత్యాదిసాహస్ర్యో ప్రాగేవ ప్రద్యుమ్నజన్మతో వివాహాః - తతఃశంబరగృహాత్ ప్రద్యుమ్న ప్రత్యాగమనం - అతఃపుత్రకథనప్రస్తావేపి ప్రధమం ప్రద్యుమ్నస్యజాతమాత్రస్య శంబరేణహరణం। గూఢత్వేపి ప్రత్యాగమనస్యాతీతరకాలికమపికథాపర్యవసానాయాత్రోక్తమితి ॥ కామ ఇతి ॥ వాసుదేవాధిష్ఠితవిత్తప్రభవత్వాద్వాసుదేవాంశః - సృష్టిహేతుత్వాచ్చ-దైహేయూపపత్తయేదేహస్తుష్టమే ॥౧॥సఇతి ॥అనవద్యమఃఅస్యూనఃఅ॥తమితి ॥ సప్రసిద్ధఃకామశ్చతుర్థఃశంబరఃతమాత్మనఃశత్రుంవిది

❀ ప్రద్యుమ్నజనన - శంబరాసురవధాది- కథాప్రారంభఘట్టః ❀

శ్రీశుకః ॥ కామస్తువాసుదేవాంశోదగ్ధఃప్రాగ్రుద్రమన్యునా। దేహోపపత్తయేభూయస్తమేవప్రత్యపద్యత ॥ ౧ ॥ సఏవజాతోవైదర్భ్యాంకృష్ణవీర్యసముద్భవః। ప్రద్యుమ్నఇతివిఖ్యాతస్సర్వతోనవమఃపితుః ॥ ౨ ॥ తంశంబరఃకామరూపీహృత్వాత్వోకమనిర్దశమ్। సవిదిత్వాత్మనఃశత్రుంప్రాస్యోదన్వత్యగాద్గృహమ్॥ 3 ॥ తన్నిజగారబలవాన్మీనస్సోప్యపరైస్సహ। వృతోజాలేనమహతీగృహాతోమత్స్యజీవిభిః ॥ ౪ ॥ తంశంబరాయకైవర్తాఉపాజహ్రురుపాయనమ్। సూదామహానసంనీత్వావద్యక్స్వధితినాచ్ఛుతమ్ ॥ ౫ ॥ దృష్ట్వాతదుదరేబాలంమాయావత్యైన్యవేదయత్। నారదోకథయత్సర్వంతస్యాశ్శంకితచేతసః ॥ బాలస్యతత్త్వముత్పత్తింనుత్పోన్యధరనిషేశనమ్ ॥ ౬ ॥ సాచకామస్యవైపత్నీ రతినామయయశస్వినీ। పత్యుర్నిదగ్ధదేహస్యదేహోత్పత్తింనిరీక్షతీ ॥ ౭ ॥ నిరూపితాశంబరేణ ససూపొదనసాధనే। సాచతంసుందరవరంవిలోక్యముదితాననా॥కామదేవంశిశుంబుధ్వాచక్రేస్నేహంతదార్భకే ॥ ౮ ॥ నాతిదీర్ఘేణకాలేనసకాష్ణిరూఢయౌవనః। జనయామాసనారీణాంపీతుంతీనాంచవిభ్రమమ్ ॥ ౯ ॥ సాతంపతింపద్మదళాయతేక్షణంప్రలంబబాహుంనరదేవసుందరమ్। సవ్రీడహాసోత్తభితభ్రువేక్షణీస్త్రీత్వోపతస్థేరతిరంగసౌరతైః ॥ ౧౦ ॥ తామాహభగవాన్నాష్ణిర్మాతస్తేమతిరన్యథా। మాతృభావమతిక్రమ్యవర్తసేకామినీయథా ॥ ౧౧ ॥ రతిః ॥ భవాన్నారాయణసుతశ్శంబరేణహృతోగృహాత్। అహంతేధికృతాపత్నీ రతిఃకామోభవాత్ప్రభో ॥ ౧౨॥ ఏషత్వావిదశంసింధౌ ప్రాక్షిపచ్ఛంబరోసురః। మత్స్యోగ్రసీత్తదదరాదిహప్రాప్తోభవాన్ప్రభో ॥ ౧3 ॥ తమిమంజహిమధ్వర్భమదాయంశత్రుమాత్మనః। మాయాశతవిదంత్వంచమాయాభిర్మోహనాదిభిః ॥ ౧౪ ॥ పరిశోచతితేమాతాకురరీవగతప్రజా। పుత్రస్నేహాపులాదీనావివత్సాగౌరివాతురా ॥ ౧౫ ॥ ఆభాస్యైవంవదన్వీక్ష్యంప్రద్యుమ్నోయమహోత్మనే। మాయావతీమహామాయాంసర్వమాయావినాశనీమ్॥౧౬॥ సచశంబరమభ్యేత్యసంయుగాయసమాహ్వయత్। అవిషహ్యైస్తమాక్షేపైఃక్షిపన్సంజనయత్కలిమ్ ॥ ౧౭ ॥ సోధిక్షిప్తోదుర్వచోభిఃపదాహతఇవోరగః। నిశ్చక్రామగదాపాణిరమర్షాత్తామ్రలోచనః॥ ౧౮ ॥ గదామావిధ్యతరసాప్రద్యుమ్నాయమహాత్మనే। ప్రక్షిప్యవ్యనదన్నాదంవజ్రనిష్పేషనిష్ఠురమ్ ॥ ౧౯ ॥ తామాపతంతీంభగవాన్ప్రద్యుమ్నోగదయాగదామ్

తాత్వాసముద్రేప్రాస్యప్రక్షీస్యగృహమాగాదితి॥3॥తమితి॥నిజగారగిలితవాన్॥౪॥తమితి॥స్వధితినాశస్త్రేకయా-ఆవద్యక్ఖండితవంతం॥౫॥దృష్ట్వేతి॥తత్త్వంకామోయంతవజఠరేజాతఇతి-ఉత్పత్తింశ్రీకృష్ణోద్రుక్ష్మిణ్యాంఉత్పన్నఇతి॥౬॥సేతి॥యశస్వినీపతివ్రతాభర్తుఃదేహోత్పత్తింప్రతీక్షమాణా॥౭॥నిరూపితేతి॥తంశిశుం-కామదేవంబుధ్వామత్వా॥౮॥నాతిదీర్ఘేణకాలేన॥విభ్రమంసంమోహం॥౯॥సేతి॥అంగహేరాజ్ఞసారతైఃభావైఃఉపతస్థేఅభజత్॥౧౦॥౧౧॥భవానితి॥అధికృతాపత్నీస్థత్రహేతుఃరతిరహంభవాత్కామఇతి॥౧౩॥౧౩॥తమితి॥దుర్జయత్వేహేతుఃమాయాశతవిదమితి-కథంశక్తోహంతంత్వంహంతుమితి॥౧౪॥నాత్రవిలంబఃకార్యఇత్యాహ॥పరిశోచతీతి॥పరిశోచతిరోదితీత్యర్థఃకురరీవ॥౧౫॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥గదామితి॥వజ్రస్యనిష్పేషనిష్ఠురతేయథానిష్ఠురస్త్రీత్వోనాధోభవతి-తథాభూతంనాదంవ్యనదత్-హామూఢస్యశిశోఃమయాభార్యావ్యాపకత్వం-ఓద

నం పాకం పచతీతి వత్ అతినిష్ఠురం నాదమకరోదిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ స ఇతి ॥ వైహాయసః ఆకాశస్థితః ॥ ౨౧ ॥ బాధ్యమాన ఇతి ॥ సత్త్వాత్మికాం సత్త్వగుణమయీం ప్రాయుఙ్క్తేత్యుత్తరస్యానుషంగః ॥ ౨౨ ॥ తత ఇతి ॥ తాః మాయాః వ్యధమయత్ వ్యనాశయత్ ॥ ౨౩ ॥ నిశాతమితి ॥ తామ్రాణి శ్మశ్రూణి యస్మిన్ తత్ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ అంతఃపురేతి ॥ విద్యుతా సహ బలాహకో మేఘ ఇవ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అలంకృతేతి ॥ నీలాశ్చ వక్రాశ్చ యే అలకాః త ఏవ అళయః తైః - హ్రీతాః లజ్జితాః ॥ ౨౮ ॥ అవధార్యేతి ॥ శ్రీకృష్ణో న భవతీత్యవధార్య - సస్త్రీరత్నం స్త్రీషు రత్నం సైవ రతిః తత్సహితం ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ సుతం స్మరంత్యాహ ॥ క ఇతి ॥ నరవైదూర్యః పురుషశ్రేష్ఠః ॥ ౩౧ ॥ మమేతి ॥

దామ్। అపాస్య శత్రవే క్రుద్ధః ప్రాహిణోత్ స్వాం గదాం నదన్ ॥ ౨౦ ॥ స చ మాయాం సమాశ్రిత్య దైతేయీం మయదర్శితామ్ । ముమోచాస్త్రమయం వర్షం కార్ష్ణౌ వైహాయసోఽసురః ॥ ౨౧ ॥ బాధ్యమానోఽస్త్రవర్షేణ రౌక్మిణేయో మహారథః । సత్త్వాత్మికాం మహావిద్యాం సర్వమాయోపమర్దినీమ్ ॥ ౨౨ ॥ తతో గౌహ్యకగాంధర్వపైశాచోరగరాక్షసీః । ప్రాయుఙ్క్త శతశో దైత్యః కార్ష్ణిర్వ్యధమయత్స తాః ॥ ౨౩ ॥ నిశాతమసిముద్యమ్య సకిరీటం సకుండలమ్ । శంబరస్య శిరః కాయాత్తామ్రశ్మశ్ర్వోజసాహరత్ ॥ ౨౪ ॥ ఆకీర్యమాణో దివిజైః స్తువద్భిః కుసుమోత్కరైః । భార్యయాంబరచారిణ్యా పురం నీతో విహాయసా ॥ ౨౫ ॥ అంతఃపురవరం రాజన్ లలనాశతసంకులమ్ । వివేశ పత్న్యా గగనాద్విద్యుతేవ బలాహకః ॥ ౨౬ ॥ తం దృష్ట్వా జలదశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ । ప్రలంబబాహుం తామ్రాక్షం సుస్మితం రుచిరాననమ్ ॥ ౨౭ ॥ అలంకృతముఖాంభోజం నీలవక్రాలకాలిభిః । కృష్ణం మత్వా స్త్రియో హ్రీతా నిలీయుస్తత్ర తత్ర హ ॥ ౨౮ ॥ అవధార్య శనైరీషద్వైలక్షణ్యేన యోషితః । ఉపజగ్ముః ప్రముదితాః సస్త్రీరత్నం సువిస్మితాః ॥ ౨౯ ॥ అథ తత్రాసితాపాంగీ వైదర్భీ వల్గుభాషిణీ । అస్మరత్స్వసుతం నష్టం స్నేహస్నుతపయోధరా ॥ ౩౦ ॥ కో న్వయం నరవైదూర్యః కస్య వా కమలేక్షణః । ధృతః కయా వా జఠరే కయా లబ్ధోఽథ కేన వా ॥ ౩౧ ॥ మమ చాప్యాత్మజో నష్టో నీతో యం సూతికాగృహాత్ । ఏతత్తుల్యవయోరూపో యది జీవతి కుత్రచిత్ ॥ ౩౨ ॥ కథం త్వనేన సంప్రాప్తం సారూప్యం శార్ఙ్గధన్వనః । ఆకృత్యావయవైర్గత్యా స్వరహాసావలోకనైః ॥ ౩౩ ॥ స ఏవ వా భవేన్నూనం యో మే గర్భే ధృతోఽర్భకః । అముష్మిన్ ప్రీతిరధికా వామః స్ఫురతి మే భుజః ॥ ౩౪ ॥ ఏవం మీమాంసమానాయాం వైదర్భ్యాం దేవకీసుతః । దేవక్యానకదుందుభ్యాముత్తమశ్లోక ఆగమత్ ॥ ౩౫ ॥ విజ్ఞాతార్థోఽపి భగవాంస్తూష్ణీమాస జనార్దనః । నారదోఽకథయత్సర్వం శంబరాహరణాదికమ్ ॥ ౩౬ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా మహదాశ్చర్యం కృష్ణాంతఃపురయోషితః । అభ్యనందన్ బహూనబ్దాన్ నష్టం పునరిహాగతమ్ ॥ ౩౭ ॥ దేవకీ వసుదేవశ్చ కృష్ణరామౌ తథా స్త్రియః । దంపతీ తౌ పరిష్వజ్య రుక్మిణీ చ యయుర్ముదమ్ ॥ ౩౮ ॥ నష్టం ప్రద్యుమ్నమాయాంతమాకర్ణ్య ద్వారకౌకసః । అహో మృత ఇవాయాతో బాలో దిష్ట్యేతి చాబ్రువన్ ॥ ౩౯ ॥ యం వై ముహుః పితృసరూపనిజేశభావాస్తన్మాతరో యదభజన్ రహఊఢభావాః । చిత్రం న తత్ఖలు రమాస్పదబింబబింబే కామే స్మరేఽక్షివిషయే కిము తాన్యనార్యః ॥ ౪౦ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచపంచాశోఽధ్యాయః.

ఏతేన తుల్యం వయోరూపం చ యస్య స తథా చేదితి ॥ ౩౨ ॥ తస్య స్వపుత్రత్వం సంభావయంత్యాహ ॥ కథం త్వితి ॥ ౩౩ ॥ తదేవాధికం సంభావయతి ॥ స ఏవేతి ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ దేవక్యానకదుందుభిభ్యామిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ అతిసౌందర్యేణ ప్రద్యుమ్నం వర్ణయతి ॥ యమితి ॥ పితా శ్రీకృష్ణః తత్స్వరూపే ప్రద్యుమ్నే - నిజః ఆత్మీయః ఈశః భర్తేతి భావో భావనా యాసాం తాః - తన్మాతరః శ్రీకృష్ణపత్న్యః పి రహసి ఊఢభావాః స్వతోఽప్యయమభజన్నితి యత్ - తన్న ఖలు చిత్రం - కథం తస్మిన్ స్మరే స్మరస్య గృహ్యమాణత్వేనైవ తద్భకే కామే - అక్షివిషయే సతి - కించ - రమాస్పదం శ్రీకృష్ణః తస్య బింబః మూర్తిః తస్య బింబే ప్రతిబింబే పుత్రే తదా కిము వక్తవ్యం అన్యనార్యో భజేయురితి ॥ ౪౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో॥ షట్పంచాశత్తమేధ్యాయి యోగమీమూహరత్ । కన్యాంజాంబవతీం ప్రాప కృష్ణస్సత్రాజితస్సుతాం ॥ భక్తాది కామసాఖ్యస్య నిష్కామముత్తమశ్లోకచరితమ్। ఆఖండస్యానఖండతామూహ స్యమంతాహరణాదినా॥సత్యభామాజాంబవత్యోర్వివాహప్రస్తావాయస్యమంతకాఖ్యానమూహ ॥ సత్రాజితమితి ॥ సత్రాజితమిత్యకారాంతిః - క్వచిచ్చతకార ంతోప్యస్వయానుసారేణ ప్రయోక్తవ్యః- కృతాపరాధః తచ్ఛాంతయెస్వయమేవోద్యమంకృత్వామణినాసహ ప్రాదాదితి ॥ ౧ ॥ ఆసీదితి ॥ భక్తస్యసత్రాజితః సూర్యస్సాఖ్యమిసఖెవాసీదిత్యర్థః - సచతుష్టస్తస్తైస్యమంతకంనామమణింప్రాదాత్ - ప్రీతఃస్నిగ్ధః ॥౩॥గతితి ॥ నోపలక్షితఃసత్రాజితోసావితినజ్ఞాతః॥౪ ॥ తమితి ॥ దీవ్యతెక్రీడతె - సూర్యోయమితి శంకితాస్యంతః - కథయామాసురితి ॥ ౫॥ నారాయణేతి ॥ సూర్యఏంసమస్తారాధకమాగతంకల్పయిత్వోద్రిక్తభక్తీనాం సంబోధనాని నారాయణెత్యాదీని ॥౬॥ఎషతి ॥ గభస్తిచక్రెణరశ్మిజాలేన - ముష్ణన్ప్రకాశయన్ - విగ్రహవాన్ ॥

స్యమంతకోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః ॥ సత్రాజితస్సవితనయాంకృష్ణాయకృతకిల్బిషః । స్యమంతకెనమణినాస్వయముద్యమ్యనత్థవాత్ ॥ ౧ ॥ రాజా ॥ సత్రాజితఃకిమకరోద్బ్రహ్మన్కృష్ణస్యకిల్బిషమ్ । స్యమంతకఃకుతస్తస్యకస్తాన్యత్తాసుతాహరెత్ । ౨॥ శ్రీశుకః ॥ ఆసీత్సత్రాజితస్సూర్యోభక్తస్యపరమస్సఖా । ప్రీతస్తస్మైమణింప్రాదాత్సూర్యస్తుష్టస్యమంతకమ్ ॥ 3 ॥ సతంబిభ్రన్మణింకంఠె భ్రాజమానొయథారవిః । ప్రవిష్టోద్వారకాంరాజన్తెజసానోపలక్షితః ॥ ౪ ॥ తంవిలోక్యజనాస్సర్వెతెజసాముష్టదృష్టయః । దీవ్యతెవైభగవతెశంసుస్సూర్యశంకితాః ॥ ౫ ॥ నారాయణనమస్తెస్తుశంఖచక్రగదాధర । దామోదరారవిందాక్షగోవింద యదునందన ॥ ౬ ॥ ఎషఆయాతినవితాత్వాందిదృక్షుర్జగత్పతె । ముష్ణన్గభస్తిచక్రెణనవ్యాణాంచకృపాపితిర్మగుః॥ ౭ । ననువన్వితిచ్ఛంతితెమార్గంత్రిలోక్యాంవిబుధర్షభాః । జ్ఞాత్వాద్యగూఢంయదుషుద్రస్తుంత్వా యాత్యజఃప్రభో । ౮ । శ్రీశుకః ॥ నిశమ్యబాలవచనం ప్రహస్యాంబుజలోచనః। ప్రాహనాసొరవిర్దెవస్సత్రాజిన్మణినాజ్వలన్ ॥ ౯ ॥ సత్రాజిత్స్వగృహంశ్రీమత్ కృతకౌతుకమంగళమ్। ప్రవిశ్యదెవసదనెమణింవిప్రైన్యవెశయత్ ॥ ౧౦॥ దినెదినెస్సణభారానష్టౌససృజతీప్రభో । ౧౧ । ముభిక్షమార్యరిష్టానిసరాష్ట్రవ్యాధయోశుభాః। నసంతమాయినస్తత్రయత్రాస్తెభ్యర్చితోమణిః । ౧౨ । సయాచితోమణింకృష్ణ పియుక్తాజాయశెరిణా । నైవాత్మకామకఃప్రాదాద్యాచ్ఞాభంగమతర్కయన్ ॥ ౧౩॥ తమెకదానుమణింకంఠెప్రతిముచ్యనహాప్రభమ్ । ప్రసెనొహయమారుహ్యమృగయాంవ్యచరద్వనె॥ ౧౪ । ప్రసెనంసహయంహత్వామణిమాచ్ఛిద్యకెసరీ । గిరింవిశన్జాంబవతానిహతొమణిమిచ్ఛతా । ౧౫ ॥ సోపిచక్రెకుమారస్యమణింక్రీడనకంబిలె । అపశ్యన్భ్రాతరం భ్రాతాసత్రాజిత్పర్యతప్యత ॥ ౧౬ ॥ ప్రాయఃకృష్ణెననిహతొమణిగ్రీవొవనంగతః । భ్రాతామమెతిచక్రుశ్చ్రుత్వాకర్ణెకర్ణెజపన్జనాః ॥ ౧౭ ॥ భగవాంస్తదుపశ్రుత్యమత్యశొలప్తమాత్మని । మార్ష్టుంప్రసెనపదవీమన్వపద్యతనాన్నరైః ॥ ౧౮ ॥ హతంప్రసెనంసాశ్వంచవీక్ష్యకెసరిణావనె। తంచాద్రిపృష్ఠెనిహతమృక్షెణదదృశుర్జనాః॥ ౧౯ । ఋక్షరాజబిలంభీమంప్రవిశ్యాంధంసమంతతః । అనుజాంబవతీసూనుమపార్థయత వత్సరాన్ ॥ ౨౦ ॥ తమాత్మజాయాశ్చరణౌనిధాయ ప్రాణమన్నృపాః । సదారాస్సపురంయాతాశ్శోచంతొ మందచెతసః ॥ ౨౧ ॥ తెషాంరుదంతీమాక్రంద్యతాంనిశమ్యజాంబవతీసుతా । బహిర్నిస్ససృతెవాంబాదాసీపరివారిణీ ॥ ౨౨ ॥ తయాసాంత్వ్యమానాపిమాతుస్సాపత్న్యశంకయా । బాలాన్యదాహరత్కృష్ణంతదాసీత్తుములొమహాన్ ॥ ౨౩ ॥ తమాహరత్తదాధాత్రీ ధాత్రీవత్సలమాతృవత్ । తాంతదాసీత్పరిక్రుద్ధొభగవాన్మాయయావృతః ॥ ౨౪ ॥ సప్తాహంవిజయొమహ్యమాసీత్కిమకృతంమహత్ । యన్మెపశ్యత్యయంబాలొముఖంమలినమాతురమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఇతిచింతాపరాంతంతమృక్షరాజబిలాంతికె । సమీపెపరిచారికాభిస్సంవృతాంసుతాంసమపశ్యత్ ॥ ౨౬ ॥ సాచదృష్ట్వాపురుషభరూపమాత్మనొవిభుమ్ । ప్రియంమణించాతిబలాత్సంత్రస్తాపాదుదుద్రువ ॥ ౨౭ ॥ సాకృష్ణమాయాపరిమొహితాసతీ । ప్రాయఃకృష్ణెననిహతొమణిగ్రీవొవనంగతః । భ్రాతామమెతిచక్రుశ్చ్రుత్వాకర్ణెకర్ణెజపన్జనాః ॥ ౨౮ ॥ భగవాంస్తదుపశ్రుత్యమత్యశొలప్తమాత్మని । మార్ష్టుంప్రసెనపదవీమన్వపద్యతనాన్నరైః ॥ ౨౯ ॥ హతంప్రసెనంసాశ్వంచవీక్ష్యకెసరిణావనె। తంచాద్రిపృష్ఠెనిహతమృక్షెణదదృశుర్జనాః॥ ౩౦ । ఋక్షరాజబిలంభీమంప్రవిశ్యాంధంసమంతతః । అనుజాంబవతీసూనుమపార్థయత వత్సరాన్ ॥ ౩౧ ॥ తమాత్మజాయాశ్చరణౌనిధాయ ప్రాణమన్నృపాః । సదారాస్సపురంయాతాశ్శోచంతొ మందచెతసః ॥ ౩౨ ॥ తెషాంరుదంతీమాక్రంద్యతాంనిశమ్యజాంబవతీసుతా । బహిర్నిస్ససృతెవాంబాదాసీపరివారిణీ ॥ ౩౩ ॥ తయాసాంత్వ్యమానాపిమాతుస్సాపత్న్యశంకయా । బాలాన్యదాహరత్కృష్ణంతదాసీత్తుములొమహాన్ ॥ ౩౪ ॥ తమాహరత్తదాధాత్రీ ధాత్రీవత్సలమాతృవత్ । తాంతదాసీత్పరిక్రుద్ధొభగవాన్మాయయావృతః ॥ ౩౫ ॥ సప్తాహంవిజయొమహ్యమాసీత్కిమకృతంమహత్ । యన్మెపశ్యత్యయంబాలొముఖంమలినమాతురమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఇతిచింతాపరాంతంతమృక్షరాజబిలాంతికె । సమీపెపరిచారికాభిస్సంవృతాంసుతాంసమపశ్యత్ ॥ ౩౭ ॥ సాచదృష్ట్వాపురుషభరూపమాత్మనొవిభుమ్ । ప్రియంమణించాతిబలాత్సంత్రస్తాపాదుదుద్రువ ॥ ౩౮ ॥ సాకృష్ణమాయాపరిమొహితాసతీ ।

ద్వంద్వయుద్ధమితి ॥ క్రవ్యార్థే-ఆమిషార్థే ॥ ౨౪ ॥ ఆసీదితి ॥ అష్టావింశాహం అష్టచవింశతిశ్చ అహాని యస్మిన్ తత్ అష్టావింశత్యహం - వింశతిశబ్దేతి లోపశ్ఛాందసః - వజ్రస్యనిష్పేషో నిఘాతః - తద్వత్ పరుషైః నిష్ఠురైః ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణస్యేతి ॥ కృష్ణస్యముష్టీనాం నిష్పాతైరాఘాతైః వినిష్పిష్టాని విశ్లథాన్యంగానామురూణి బంధనాని సంధిస్థానానియస్యసః ॥ ౨౬ ॥ లోకేకోవాయంమత్తో బలీయానితివిస్మితస్సన్ విమృశ్యాహ ॥ జానఇతి ॥ సర్వభూతానాం యః ప్రాణస్తత్రచయదోజః సహోబలంచ - ఇంద్రియహృదయదేహబలాని - తత్సర్వంత్వమిత్యహంజానే - కథంతథాత్వమతఆహ - విష్ణుమిత్యాది ॥ ౨౭ ॥ పురాణత్వేహేతుః ॥ త్వమితి ॥ స్రష్టానిమిత్తం - యచ్చసత్ ఉపాదానం - అతఃపురాణః - ప్రభవిష్ణుత్వేహేతుః కాలఇతి - అధీశ్వరత్వమప్యతఏవేత్యాహ - ఈశః పరఇతి - నచతటస్థ ఇత్యాహ ఆత్మనామాత్మేతి ॥ ౨౮ ॥ యతఏవంభూతః అతోమమేష్టదైవం రఘునాథ ఏవత్వమిత్యాహ ॥ యస్యేతి ॥ ఈషదుత్కలిత ఉద్దీ

భీమమంధేనతమసావృతమ్ । ఏకోవివేశభగవానవస్థాప్యబహిః ప్రజాః ॥ ౨౦ ॥ తత్రదృష్ట్వామణిప్రేష్ఠంబాలక్రీడనకంకృతమ్ । హర్తుంకృతమతిస్తస్మిన్నవతస్థేఽర్భకాంతికే ॥ ౨౧ ॥ తమపూర్వంనరం దృష్ట్వాధాత్రీచుక్రోశభీతవత । తచ్ఛ్రుత్వాభ్యద్రవత్క్రుద్ధోజాంబవాన్బలినాంవరః ॥ ౨౨ ॥ సవైభగవతాతేనయుయుధేస్వామినాత్మనః । పురుషంప్రాకృతంమత్వాకుపితోనానుభావవిత్ ॥ ౨౩ ॥ ద్వంద్వయుద్ధంసుతుములముభయోర్విజిగీషతోః । ఆయుధాశ్మద్రుమైర్దోర్భిః క్రవ్యార్థేశ్యేనయోరివ ॥ ౨౪ ॥ ఆసీత్తదష్టావింశాహమితరేతరముష్టిభిః । వజ్రనిష్పేషపరుషైరవిశ్రమమహర్నిశమ్ ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణస్యముష్టినిష్పాతైర్నిష్పిష్టాంగోరుబంధనః । క్షీణసత్త్వస్స్విన్నగాత్రస్తమాహాతీవవిస్మితః ॥ ౨౬ ॥ జానేత్వాంసర్వభూతానాంప్రాణఓజస్సహోబలమ్ । విష్ణుంపురాణపురుషంప్రభవిష్ణుమధీశ్వరమ్ ॥ ౨౭ ॥ త్వంహివిశ్వసృజాంస్రష్టాసృజ్యానామపియచ్చసత్ । కాలఃకలయతామీశఃపరఆత్మాతథాత్మనామ్ ॥ ౨౮ ॥ యస్యేషదుత్కలితరోషకటాక్షమోక్షైర్వర్త్మాదిశత్క్షుభితనక్రతిమింగిలోఽబ్ధిః । సేతుఃకృతస్స్వయశఉజ్జ్వలితాచలంకారక్షశ్శిరాంసిభువిపేతురిషుక్షతాని ॥ ౨౯ ॥ ఇతివిజ్ఞాతవిజ్ఞానమృక్షరాజానమచ్యుతః । వ్యాజహారమహారాజభగవాన్దేవకీసుతః ॥ ౩౦ ॥ అభిమృశ్యారవిందాక్షః పాణినాశంకరేణతు । తమాహకృపయాభక్తంమేఘగంభీరయాగిరా ॥ ౩౧ ॥ మణిహేతోరిహప్రాప్తావయమృక్షపతేబిలమ్ । మిథ్యాభిశాపంప్రమృజన్నాత్మనోమణినామునా ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యుక్తస్స్వాందుహితరంకన్యాంజాంబవతీంముదా । అర్హణార్థంసమణినాకృష్ణాయోపజహారహ ॥ ౩౩ ॥ అన్యేస్యమణిముఖ్యైశ్చపూజితోభక్తవత్సలః । దదౌతస్మైపరాంముక్తింప్రీత్యాజాంబవతేహరిః ॥ ౩౪ ॥ అదృష్ట్వానిర్గమంశౌరేఃప్రవిష్టస్యబిలంజనాః । ప్రతీక్ష్యద్వాదశాహానిదుఃఖితాస్స్వపురంయయుః ॥ ౩౫ ॥ నిశమ్యదేవకీదేవీరుక్మిణ్యానకదుందుభిః । సుహృదోజ్ఞాతయోఽశోచన్బిలాత్కృష్ణమనిర్గతమ్ ॥ ౩౬ ॥ సత్రాజితంశపంతస్తేదుఃఖితాద్వారకౌకసః । ఉపతస్థుశ్చంద్రభాగాందుర్గాంకృష్ణోపలబ్ధయే ॥ ౩౭ ॥ తేషాంతుదేవ్యుపస్థానాత్ప్రత్యాదిష్టాశిషాచసః । ప్రాదుర్బభూవసిద్ధార్థస్సదారోహర్షయన్హరిః ॥ ౩౮ ॥ ఉపలభ్యహృషీకేశంమృతంపునరివాగతమ్ । సహపత్న్యామణిగ్రీవంసర్వేజాతమహోత్సవాః

పితోగ్రోరోషస్తేనయేకటాక్షమోక్షాస్తైః - క్షుభితాః నక్రాగ్రాహాస్తిమింగిలామహామత్స్యాశ్చయస్మిన్ - సోఽబ్ధిః - వర్త్మ-అదిశత్ దత్తవాన్ తస్మిన్నేవస్వయశఏవసేతుః కృతః - ఉజ్జ్వలితాదగ్ధాచ - యస్యేషుభిః క్షతాని ఛిన్నాని - రక్షసోదశగ్రీవస్యశిరాంసి - భువిపేతుః సఏవత్వమితిజానే ॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతివిజ్ఞాతంవిజ్ఞానంయేనతం - విజ్ఞానశబ్దఃకరణసాధనః కర్మసాధనోవా - ఋక్షరాజానం ఉక్తవాన్ - విజ్ఞాయతేఽనేనేతివిజ్ఞానం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ మణీతి ॥ వయంహేఋక్షపతేబిలద్వారంప్రాప్తాః - తత్రమిథ్యాభిశాపమమునామణినాప్రమృజన్ ప్రమార్ష్టుమిచ్ఛన్ - అహమేకఏవాంతర్బిలమిహప్రాప్తఇత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ఇతీతి ॥ సహమణినాసముపజహార ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ సత్రాజితమితి ॥ శ్రీకృష్ణప్రాప్తయేచంద్రభాగాంనామదుర్గామభజన్ ॥ ౩౭ ॥ తేషామితి ॥ సచకృష్ణస్తేషాంప్రాదుర్బభూవ - అసవఇతిపాఠే అసవఇంద్రియాణితేషాంప్రేష్ఠఇత్యర్థః - తదాదేవ్యాఉపస్థానాత్ - తయాతాన్ప్రతిఆదిష్టాదత్తాయాఆశీః కృష్ణంద్రక్ష్యథేతితయాసహైవ ॥ ౩౮ ॥ యథైకోకేజనాః కంచిత్ మృతంబంధుంపునరాగతముపలభంతే - తద్వదుపలభ్యసర్వేజాతమహోత్స

వాః ఆసన్నితి ‖ ౩౯ ‖ ౪౦ ‖ సఇతి ‖ పాప్మనాఅపరాధేన - అనుతప్యమానః-అత్రవశాదాధిక్యమాషణం ‖ ౪౧ ‖ సఇతి ‖ అఘం దోషం- ఆత్మనోరజఃమలంఅపరాధమితి ‖ ౪౨ ‖ కిమితి ‖ కింకృత్వాకస్మిన్ కృతఇత్యర్థః - సాధుభద్రం- అదీర్ఘదర్శనంఅవిచారకం - క్షుద్రంకృపణం మూఢం - మందమతిం ‖ ౪౩ ‖ ఏవంధ్యాయన్నుపాయం నిశ్చినోతి ‖ దాస్యఇతి ‖ స్త్రీరత్నందుహితరంతావద్దాస్యామి-అనంతరం పారిబర్హత్వేన రత్నమపీతి ‖ ౪౪ ‖ ౪౫ ‖ తామితి ‖ బహుభిఃకృతవర్ణాదిభిః ‖ ౪౬ ‖ భగవానితి ‖ మణింన ప్రతీచ్ఛామఃన స్వీకుర్మః - దేవస్సూర్యః - తద్భక్తస్యేతికటాక్షః- ఫలభాగినఇతి తవాపుత్రత్వాత్త్వదీయంధనమస్మాకమేవేతిగూఢాభిప్రాయః ‖ ౪౭ ‖ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - షట్పంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ‖

త్సవాః । ౩౯ ‖ సత్రాజితంసమాహూయసభాయాంరాజసంనిధౌ । ప్రాప్తించాఖ్యాయభగవాన్ మణింతస్మైన్యవేదయత్ ‖ ౪౦ । సచాతివ్రీడితోరత్నంగృహీత్వావాఙ్ముఖస్థితః । *అనుతప్యమానోభవనమగమత్స్వేనపాప్మనా ‖ ౪౧ ‖ సోనుధ్యాయంస్తదేవాఘంబలవద్విగ్రహాకులః । కథంమృజామ్యాత్మరజఃప్రసీదేద్వాచ్యుతఃకథమ్ ‖ ౪౨ ‖ కింకృత్వాసాధుమహ్యంస్యాన్నశపేద్వాజనోయథా । అదీర్ఘదర్శనంక్షుద్రంమూఢంద్రవిణలోలుపమ్ ‖ ౪౩ ‖ దాస్యేదుహితరంతస్మైస్త్రీరత్నంరత్నమేవచ । ఉపాయోయంసమీచీనస్తస్యశాంతిర్నచాన్యథా ‖ ౪౪ ‖ ఏవంవ్యవసితోబుద్ధ్యాసత్రాజిత్స్వసుతాంశుభామ్ । మణించస్వయముద్యమ్యకృష్ణాయోపజహారహ ‖ ౪౫ ‖ తాంసత్యభామాంభగవానుపయేమేయథావిధి । బహుభిర్యాచితాంశీలరూపౌదార్యగుణాన్వితామ్ ‖ ౪౬ ‖ భగవానాహనమణింప్రతీచ్ఛామోవయంనృప । తవాస్తాందేవభక్తస్యవయంచఫలభాగినః ‖ ౪౭ ‖

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్పంచాశోధ్యాయః .

శ్రీశుకః ‖ విజ్ఞాతార్థోపిభగవాన్ దగ్ధానాకర్ణ్యపాండవాన్ । కుంతీంచకుల్యకరణేసహరామోయయౌకురూన్ ‖ ౧ ‖ భీష్మంకృపంసవిదురంగాంధారీంద్రోణమేవచ । తుల్యదుఃఖౌసమాగమ్యహాకష్టమితిశోచతుః ‖ ౨ ‖ లబ్ధ్వైతదంతరంరాజన్శతధన్వానమూచతుః । అక్రూరకృతవర్మాణౌమణిఃకస్మాన్నగృహ్యతే ‖ ౩ ‖ యోస్మభ్యంసంప్రతిశ్రుత్యకన్యారత్నంవిగృహ్యనః । కృష్ణాయాదాన్నసత్రాజిత్కస్మాద్భ్రాతరమన్వియాత్ ‖ ౪ ‖ ఏవంభిన్నమతిస్తాభ్యాంసత్రాజితమసత్తమః । శయానమవధీల్లోభాత్సపాపఃక్షీణజీవితః ‖ ౫ ‖ స్త్రీణాంవిక్రోశమానానాంక్రందంతీనామనాథవత్ । హత్వాపశుంసౌనికవన్మణిమాదాయజగ్మివాన్ ‖ ౬ ‖ సత్యభామాపిపితరంహతంవీక్ష్యశుచార్పితా । వ్యలపత్తాతతాతేతిహాహతాస్మీతిముహ్యతీ ‖ ౭ ‖ తైలద్రోణ్యాంమృతంప్రాస్యజగామగజసాహ్వయమ్ । కృష్ణాయవిదితార్థాయతప్తాచఖ్యౌపితుర్వధమ్ ‖ ౮ ‖ తదాకర్ణ్యేశ్వరౌరాజన్ననుసృత్యనృలోకతామ్ । అహోనఃపరమంకష్టమిత్యస్రాక్షౌవిలేపతుః ‖ ౯ ‖ ఆగత్యభగవాంస్తస్మాత్సభార్యస్సాగ్రజఃపురమ్ । శతధన్వానమారేభేహంతుంహర్తుంచతంమణిమ్ ‖ ౧౦ ‖ సోపికృష్ణోద్యమంజ్ఞాత్వాభీతఃప్రాణపరీప్సయా । సాహాయ్యంకృతవర్మాణమయాచతసచాబ్రవీత్ ‖ ౧౧ ‖ నాహమీశ్వరయోఃకుర్యాంహేళనంరామకృష్ణయోః । కోనుక్షేమాయకల్పేతతయోర్వృజినమాచరన్ ‖ ౧౨ ‖ కంసస్సహానుగోపేతో

శ్లో ‖ సప్తపంచాశత్తమేతుపునశ్శతధనోర్వధే । ప్రాప్తంస్వదుర్యశోమాష్టికృష్ణోక్రూరాగతాస్మణేః ‖ అక్రూరముఖరీకృత్యమణేఃపాత్రమథాచ్యుతః । ఉపామంత్ర్యతమేకాంతేసరామోగాద్గజాహ్వయమ్ ‖ సత్రాజితఃకృష్ణయాచ్ఞాఖంగఖంవ్యక్తీకర్తుంకథాముపక్రమతే ‖ విజ్ఞాతార్థఇతి ‖ పాండవాబిలద్వారేణజతుగృహాన్నిర్గతా ఇత్యేవంవిజ్ఞాతోర్థోయేనసః - కుంతీంచదగ్ధానాకర్ణ్య - కుల్యకరణేకులోచితవ్యవహారార్థం ‖ ౧ ‖ భీష్మమితి ‖ అన్యేషాంతద్దాహదుఃఖాభావాత్ భీష్మాదీన్సమాగమ్యౌతుల్యత్వం ‖ ౨ ‖ ౩ ‖ ననుజీవన్సత్రాజిత్మణింకథందాస్యతీతితత్రాహతుః ‖ యఇతి ‖ భ్రాతరంప్రసేనం - మృతంకస్మాద్నాన్వియాత్నానుగచ్ఛేత్ - మ్రియతామిత్యర్థః ‖ ౪ ‖ ౫ ‖ స్త్రీణామితి ‖ జగ్మివాన్జగామ ‖ ౬ ‖ ౭ ‖ ౮ ‖ ౯ ‖ ౧౦ ‖ ౧౧ ‖ హేళేతి ‖ హేళనంప్రతికూలం- వృజినంఅపరాధం ‖

ధ్యద్వేషాత్త్యాజితశ్శ్రీయా।జరాసంధస్సప్తదశసంయుగాద్విరథోగతః॥౧౩॥ప్రత్యాఖ్యాతస్సచాక్రూ
రంపాణ్ణిగ్రహమ యాచత । సోప్యాహకోవిరుధ్యేతవిద్వానీశ్వరయోర్బలమ్॥౧౪॥యఇదంలీల
యావిశ్వంసృజత్యవతిహంతిచ। చెష్టాంవిశ్వసృజోయస్యనవిదుర్హి తాజయా।౧౫॥యస్సప్తహాయన
శ్శైలముత్పాట్యైకేనపాణినా। దధారలీలయా బాలఉచ్ఛిలింధ్రమివార్భకః ॥ ౧౬ ॥ నమస్తస్మై
భగవతెకృష్ణాయాద్భుతకర్మణె।అనంతాయాధిభూతాయకూటస్థాయాత్మనెనమః ॥ ౧౭ ॥ ప్రత్యా
ఖ్యాతస్తతెనాపి శతధన్వామహామణిమ్। తస్మిన్న్యస్యాశ్వమారుహ్యశతయోజనగంయయా ॥ ౧౮॥
గరుడధ్వజమారుహ్యరథంరామజనార్దనౌ।అన్వయాతాంమహావేగైరశ్వైరాజన్గురుద్రుహమ్॥ ౧౯॥
మిథిలాయాముపవనెవినిసృజ్యపతితంహయమ్।పద్భ్యామధావత్సంత్రస్తఃకృష్ణోప్యన్వద్రవద్రుషా॥౨౦।
పదాతెభగవాంస్తస్యపదాతిస్సిగ్మనేమినా । చక్రెణశిరఉత్కృత్యవాసోర్వ్యచినోన్మణిమ్॥౨౧॥
అలబ్ధమణిరాగత్యకృష్ణఆహోగ్రజాంతికమ్ । వృథాహతశ్శతధనుర్మణిస్తత్రనవిద్యతే ॥ ౨౨ ॥ తతఆ
హబలోనూనంసమణిశ్శతధన్వనా । కస్మింశ్చిత్పురుషెన్యస్తస్తమన్వెషపురంవ్రజ ॥ ౨౩ ॥ అహంవై
దెహమిచ్ఛామిద్రష్టుంప్రియతమంమమ । ఇత్యుక్తా స్వమిథిలాంరాజన్విదెశయదునందనః॥ ౨౪ ॥ తం
దృష్ట్వానహసోత్థాయమైథిలఃస్మృతమాననః। అర్హయామాసవిధివదర్హణ్యంవైసమర్హణైః॥౨౫॥
ఉవాసతస్యాంకతిచిన్మిథిలాయాంసమావిభుః । ౨౬ ॥ తతోశిక్షద్ధనుర్వెధాంకాలెధార్తరాష్ట్రస్సుయోధ
నః। మానితఃప్రీతియుక్తెనజనకెనమహాత్మనా ॥ ౨౭ ॥ కెశవోద్వారకామెత్యనిధనంశతధన్వనః।
అప్రాప్తించమణెఃప్రాప్తిస్ప్రియాయాఃప్రియకృద్విభుః॥౨౮ ॥ తతస్సంకారయామాసక్రియాబంధో
ర్హతస్యవై । సాకంసుహృద్భిర్భగవాన్యాయాస్స్యాన్సంపరాయికాః ॥ ౨౯ ॥ అక్రూరఃకృత
వర్మాచశ్రుత్వాశతధనోర్వధమ్। వ్యూషతుర్భయవిత్రస్తొద్వారకాయాఃప్రయోజకౌ ॥ ౩౦ ॥అ
క్రూరెప్రొషితెరిష్టాఆసన్నైష్వద్వారకాకసామ్।శారీరామానసాస్తాపాముహుర్ద్వెవికభౌతికాః॥౩౧॥
ఇత్యంగోపదిశంత్యెకెవిస్మృత్యప్రాగుదాహృతమ్। మునివాసనివాసెకింఘుటెతారిష్టదర్శనమ్॥౩౨॥
దెవెవర్షతికాశీశశ్వఫల్కా యాగతాయతామ్। స్వసుతాంగాందినీంప్రాదాత్తోవర్షత్మ్సకాశి

రాయికాఃపారలౌకికాః॥ ౨౯ ॥ అక్రూరఇతి ॥ వ్యూషతుఃద్వారకాయాస్సకాశాత్ కాపిపలాయితౌ - ప్రయోజకౌమహి హరణేశతధ
న్వనఃప్రవర్తకౌ - తత్రఅక్రూరఃకృష్ణానుమతెనైవగతః - కృతవర్మాతుభక్తపక్షపాత ప్రాకట్యభయాదివోపేక్షితఇత్యర్థమ్యతె- కధమ
న్యథాసర్వజ్ఞేశ్వరవచనంతథాస్యాదిత్యాశంక్యాహ ॥ ౩౦ ॥ తదెవంశ్రీవారాణస్యాందానపతిసమాఖ్యయామణిమాస్తె హ్యక్రూరెరుక్మవతికైర్మ
హాధ్వరైర్యజమానెనవసతిసతి-పునఃశ్రీకృష్ణెనైవప్రస్థాపితొక్రూరఇతికరణెకరణెజపతిసతిజనె- సత్యభామారామాదీనామప్యవిశ్వా
సె - జనసంగ్రహాయాక్రూరమహమాత్మసాక్షీపంశ్రీకృష్ణఃప్రాహ-ఇదంచభగవన్మతంసంగొప్యకెవలబుధజనాన్యథాకారణంఅక్రూ
రానయనెవణయంతి - తదయథాశ్రుతదూషయితుంఅనువదతి ॥ అక్రూరెప్రొషితఇతి॥ ౩౧ ॥ దూషయతి ॥ ఇతీతి ॥ అంగహెరాజన్-
శ్రీకృష్ణమాహత్మ్యంవిస్మృత్యెతితదెవాహ - మునివాసనివాస ఇతిమునీనాంఖాసోయస్మిన్ సమునివాసఃశ్రీకృష్ణఃతస్యనివాసెసతిఅ
క్రూరాపగమమాత్రెణారిష్టదర్శనం కింఘుటెత - తదిచ్ఛాంవినానఘుటెతెత్యర్థఃతి॥ ౩౨ ॥ పున స్సన్మతమేవానువర్ణయతి ॥ దెవ ఇతి ॥

కాశిను కాశీదేశేషు - దేవేషుఘృపవతి అవహన్తిసతి॥ 33॥ 3౮॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవంభూతమక్రూరమహిమాప్రతిపాదన పటుం - వృద్ధానాం వాక్యంశ్రుత్వా - సత్యమేవంతథాప్యేతావదేవకారణంనభవతి-కింతుమునేరప్యుపగమఇతిమత్వాత్యేతదంతంపరమతం-వస్తుతస్తు కృష్ణ లీలావశాదేవేష్టారిష్టాదిదశనమితిశుకాదిసంమతమితిభావః॥3౫॥పూజయిత్వేతి॥విజ్ఞాతమఖిలంయేనసజ్ఞాసాతఎవచిత్తజ్ఞశ్చ-జ్ఞాయంభావః - మహాభాగవతస్యాస్య - ముయాదత్తేపి ముక్తావపేక్షానాస్యేవ - యస్మాదాహుస్తోమణినాసహ్నాగిలఖిజ్ఞాత్వేతి॥ 3౬॥ 3౭ ॥ తతఃకిమతఆహ ॥ సత్రాజితఇతి ॥ అహఃపిండాంశ్చనిర్యవత్వా - ఋణంచవిముచ్యఆపాకృత్య- శేషితమవశిష్టం దాయం దుహితుస్సత్యభామాయాః - సుతాఃకృష్ణీయురితిశాస్త్రం-తథాచస్మృతిః॥శ్లో॥పత్నీదుహితరశ్చైవపితరౌభ్రాతరస్తథా।తత్సుతాగోత్రజాబంధుశ్శిష్యోస్సబ్రహ్మచారిణఇతి॥3౮॥తథేతి॥ అగ్రజాపినప్రత్యేతినవిశ్వసేతి॥3౯॥దర్శయస్వేతి ॥ నాస్తీతిచనవక్తవ్యం యతఃఅవిచ్ఛిన్నాః

పు॥33 ॥ తత్సుతస్తత్ప్ర భావోసావక్రూరోయత్రయత్రనః। డెవోభివర్షతెతత్ర నోపతాపానమారికాః॥3౫ ॥ ఇతివృద్ధవచశ్శ్రుత్వాన్యైతావదిహకారణమ్ । ఇతిగూఢైస్సమానీయప్రాహహాస్యరంజనార్దనః ॥3౪॥ పూజయిత్వాభిభాష్యైనంకథయిత్వాప్రియాఃకథాః । విజ్ఞాతాఖిలచిత్తజ్ఞస్తమాయమానడవాచహ॥ 3౬॥ నసుదానపతెన్యస్తస్తస్వయాస్తెశతధన్వనా। స్యమంతకమణిశ్శ్రీమాన్విదితఃపూర్వమెవనః॥ 3౭ ॥ సత్రాజితోనపత్యర్థాద్దృష్ణీయుర్దుహితుస్సుతాః। దాయంనినీయాపఃపిండాన్విముచ్యణఞ్చశెషితమ్॥ 3౮॥ తథాపిమభరోహ్యన్యైర్యస్తస్వయాస్తాంస్సత్రతెమణిః। కింతుమామగ్రజస్సన్యఙ్ఞప్రత్యెతివమణింప్రతి ॥ 3౯ ॥ దర్శయస్వమహాభాగబంధూనాంశాంతిమావహ। అవిచ్ఛిన్నాస్మఖాస్తెద్యవతఞ్చతెరుక్మవెదయః॥౪౦॥ ఎవంసామభిరాలబ్ధశ్శ్వఫల్కతనయోమణిమ్। ఆదాయవాససాచ్ఛన్నందదౌసూర్యసమప్రభమ్॥ ౪౧ ॥ స్యమంతకందర్శయిత్వాజ్ఞాతిభ్యోరజఆత్మనః। విమృజ్యమణినాభూయస్తస్మైప్రత్యర్పయత్ప్రభుః ॥ ౪౨ ॥ యస్తెవతద్భగవతఈశ్వరస్యవిష్ణోర్వీర్యాఢ్యంవృజినహరంసుమంగళంచ। ఆఖ్యానంపఠతిశృణోత్యనుస్మరెద్వాదుష్కీర్తింహృతమపోహ్యయాతి శాంతిమ్॥ ౪౩ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే-సప్తపంచాశోధ్యాయః.

ఏకదాపాండవాద్రష్టుంప్రతీతాఃపురుషోత్తమః। ఇంద్రప్రస్థంగతశ్శ్రీమాన్యుయుధానాదిభిర్వృతః॥ ౧ ॥ దృష్ట్వాతమాగతంపార్థాముకుందమఖిలెశ్వరమ్। ఉత్తస్థుర్యుగపత్సర్వెప్రాణాముఖ్యమివాగతమ్ ॥ ౨ ॥ పరిష్వజ్యాచ్యుతంవీరాఅంగసంగహతైనసః। సానురాగస్మితంవక్త్రంవీక్ష్యోత్తస్థుర్ముదంయయుః ॥ 3 ॥ యుధిష్ఠిరస్యభీమస్యకృత్వాపాదాభివందనమ్। ఫల్గునంపరిరభ్యాథయమాభ్యాంచాభివాదితః॥ ౪ ॥ పరమాసనమాసీనంకృష్ణంకృష్ణమనిందితా। నవోఢాప్రీడితాకించిచ్ఛనైరాత్యభ్యవందత ॥ ౫ ॥ తత్రైవసాత్యకిఃపార్థైఃపూజితశ్చాభివందితః। నిషసాదాసనెస్వెచపూజితఃపర్యుపాసత ॥ ౬ ॥ పృథాంసమాగత్యకృతాభివాదనస్తయాఽభిహార్దార్ద్రదృశాభిరంభితః। అ

సంతతాఃముఖాఃవతఞ్చంతఇతి॥ ౪౦ ॥ ఎవమితి ॥ ఆలబ్ధఃఉక్తఃహృదిస్పృష్టఇతివా॥ ౪౧॥ స్యమంతకమితి ॥ రజఃమిథ్యాభిశాపం-సంమృజ్య- అన్యైర్యదుభర్తరితత్యాదిమిషెణప్రీత్యా- భూయస్తస్మైప్రత్యపితవానితి॥ ౪౨॥ యఇతి ॥ దుష్కీర్తింతన్మూలం దురితం చెతి॥

౪ 3 ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - సప్తపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ అష్టపంచాశత్తమెతు కృష్ణఃపంచకరెగ్రహీత్। కాళిందీమిత్రవిందాంచసత్యాంభద్రాంచలక్ష్మణామ్॥ కాళిందీనిజలాభాయతచ్ఛరమపేయుషీమ్। పరినెప్యక్ప్రియావాసమింద్రప్రస్థమథాగమత్॥ఇతిచ॥ ప్రతీతాఽనష్టానపిపునఃకృపయాదృష్ట్యాయయథానఃసూత్యకిః ॥ ౧ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ ప్రాణాఇంద్రియాణి - ముఖ్యంపంచవృత్తింప్రాణమివ ॥ ౨॥ 3 ॥ యుధిష్ఠిరస్యేతి ॥ జ్యెష్ఠయోఃప్రణామంకృత్వా - సమెనాలింగితఃకనిష్ఠాభ్యామభివందితోభూవ ॥ ౫ ॥ పరమాసనమితి ॥ కృష్ణాద్రౌపదీ-ఆసీంఒతాబహుభార్యాసత్యభామానిందారహితా - పాతివ్రత్యవమచిరంఊఢాపరిణతా॥౫॥ పృథామితి ॥ అభిహార్దేనస్నేహేన - ఆర్ద్రేనజలెనదృ

పృష్టవాంస్తాంకుశలంసహస్తు పాంపితృష్వసారంపరిపృష్టబాంధవః ॥ ౭ ॥ తమాహ ప్రేమవైక్లబ్య
రుద్ధకంఠాశ్రులోచనా । స్మరంతీతాఃబహుక్లేశాక్లేశాపాయాత్మదర్శనమ్ ॥ ౮ ॥ తదైవకుశలం
నోభూత్సనాథాస్తేకృతావయమ్ । జ్ఞాతీన్న స్మరతాకృష్ణభ్రాతామేప్రేషితస్త్వయా ॥ ౯ ॥ నతే
స్తిస్వపరభ్రాంతిర్విశ్వస్యసుహృదాత్మనః । తథాపిస్మరతాంశశ్వత్క్లేశాఃహంసిహృదిస్థితః ॥ ౧౦ ॥
యుధిష్ఠిరః ॥ కిమనఆచరితంశ్రేయోనవేదాహమదీశ్వరః । యోగేశ్వరాణాంమదశోయన్నో దృ
ష్టఃకుమేధసామ్ ॥ ౧౧ ॥ ఇతివైవాషికాత్మాసాత్రాజ్ఞాసోభ్యధితస్సుఖమ్ । జనయన్నయనానం
దమింద్రప్రస్థౌకసాంవిభుః ॥ ౧౨ ॥ ఏకదారథమారుహ్య విజయోవానరధ్వజః । గాండీవంధనురాదా
యతూణీచాక్షయసాయకౌ ॥ ౧౩ ॥ సాకంకృష్ణేనసంనద్ధోవిహర్తుంవిపినంమహత్ । బహువ్యాళమృగా
కీర్ణంప్రావిశత్పరవీరహా ॥ ౧౪ ॥ తత్రావిధ్యచ్ఛరైర్వ్యాఘ్రసూకరాన్మహిషాన్రురూన్ ।
శరభాన్గవయాన్ఖడ్గాన్హరిణాన్శశశల్యకాన్ ॥ ౧౫ ॥ తాన్నిఘ్నంకింకరాన్రాజ్ఞేమేధ్యాన్పర్వ
ణ్యుపాగతే । తత్పరీతఃపరిశ్రాంతోభీభత్సుర్యమునానుగాత్ ॥ ౧౬ ॥ తత్రోపస్పృశ్య విశదంపీ
త్వావారిమహారకాః । కృష్ణేదదృశతుఃకన్యాంచరంతీంచారులోచనామ్ ॥ ౧౭ ॥ తామాసాద్యవరా
రోహాంసుస్మితాంరుచిరాననామ్ । పప్రచ్ఛప్రేషితస్తస్యాఃసఖానఃప్రియదోత్తమామ్ ॥ ౧౮ ॥ కాత్వం
కస్యాసికల్యాణికుతోవాకించికీర్షసి । మన్యేత్వాంపతిమిచ్ఛంతీంసర్వంకథయశోభనే ॥ ౧౯ ॥ కాళిం
దీ ॥ అహందేవస్య సవితుర్దుహితాపతిమిచ్ఛతీ । విష్ణుంవరేణ్యంవరదం తపఃపరమమాస్థితా ॥ ౨౦ ॥
నాన్యంపతింవృణేవీరతమ్మేశ్రీనికేతనమ్ । తుష్యతాంమేసభగవాన్ముకుందోనాధసంశ్రయః ॥ ౨౧ ॥
కాళిందీతినమాఖ్యాతావసామియమునాజలే । నిర్మితేభవనేపిత్రాయావదచ్యుతదర్శనమ్ ॥ ౨౨ ॥ త
ధావదర్జునఃకేశోవాసుదేవాయసోపితామ్ । రథమారోప్యతద్విద్వాన్ధర్మరాజమువాగమత్ ॥ ౨౩ ॥
యదైవకృష్ణస్సందిష్టఃపార్థానాంపరమాద్భుతమ్ । కారయామాసనగరంవిచిత్రంవిశ్వకర్మణా ॥ ౨౪ ॥
భగవాంస్తత్రనివసన్స్వానాంప్రియచికీర్షయా । అగ్నయేఖాండవందాతుమర్జునస్యాససారథిః ॥
౨౫ ॥ సోగ్నిస్తుష్టోధనురాదాత్తయేశ్వేతాద్రథంనృప । అర్జునాయాతుయూతూణీవర్మచాభేద్యమ్భు
స్త్రిభిః ॥ ౨౬ ॥ మయశ్చమోచితోవహ్నేస్సభాంసఖ్యఃపాహరత్ । యస్మిన్దుర్యోధనస్యాసీజ్జలస్థ
లదృశిభ్రమః ॥ ౨౭ ॥ సతేనసహనుజ్ఞాతస్సహకృష్ణేనమోదితః । ఆయయౌద్వారకాంభూయస్సా
త్యకిప్రముఖైర్వృతః ॥ ౨౮ ॥ అథోపయేమేకాళిందీంసుపుణ్యర్తుఉదూఢజే । వితన్వన్పరమానం

౧౯॥ ౧౯॥ ౨౦॥ అయుంయాం కామయేతేశంకయాహ ॥ నాన్యమితి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ తథేతి ॥ ఆదాయేతత్త్వద్వాక్యా॥ ౨౩ ॥ ప్రసం
గాత్తాత్కాలికంచరిత్రాంతరమాహ ॥ యదేతి ॥ పార్థైఃయదైవసందిష్టోవిజ్ఞాపి తఃశ్రీకృష్ణఃతదైవ-తేషాంవిశ్వకర్మణాదివ్య శిల్ప
నా- నగరం కారయామాస ॥ ౨౫ ॥ కించభగవానితి ॥ భగవాన్నిరతిశయైశ్వర్యగుణవానపి - అర్జునస్యరథసారథిరా
స-ఖాండవంనామఅగ్నింద్రస్యవనం॥ ౨౫ ॥ సఇతి ॥ అగ్నియాఅగ్నిసాయకా॥ ౨౬॥ మయఇతి ॥ ఖాండవదాహాత్పూర్వంహ్యేనఃసఖ్యేఅ
ర్జునా ను- యుష్మిన్నిత్యసామాన్యతోనిదేశాఃయస్యామిత్యధఃకృతాఃజలస్థలాభావృక్షేదృక్పైథ్రమఃయద్వా-జలేస్థలవత్దృక్ దృ
ష్టిర్యస్యేత్యర్థఃతతఃజలస్థలదృక్ తస్మిన్ భ్రమఆసీదితి మతిభ్రమఇతిపాఠే- జలేస్థలబుద్ధిరూపోభ్రమఃతస్మిన్ స్థలేజలబుద్ధిరూపోభ్రమఇత్యర్థఃకృతఃతస్మిన్ ॥

౨౭ ॥ ౨౮ ॥ అథేతి॥ సుపుణ్యః బుతుంబుక్షంచతస్మిన్॥ ౨౯ ॥ పంచమంమంత్రవిందావివాహమూహుద్వాభ్యాం॥ విందెతి॥ అవం
త్యాఅవంతిరాజానౌ॥౩౦॥ ౩౧॥ మృష్టమూహ॥ నగ్నజిదితి ॥ కౌసల్యఅయోధ్యాధిపతిః తస్యసత్యానామకన్యాఅభవత్ ఆసీత్-దేవీతాం
మితీనాగ్నజితీతి పితృనామ్నా ప్రసిద్ధేత్యర్థః॥ ౩౨ ॥ నెతి ॥ వీరస్యగంధమపినసహంతఇతితథాతాం- ఖలూపవృత్తౌ॥ 33
తామితి ॥ వృహజ్జయతియస్తేనలభ్యాం॥ ౩౪ ॥ సఇతి ॥ ప్రతినందిత స్తంప్రతినందితవాన్ శ్రీకృష్ణన వాసప్రతినందితః॥ ౩౫॥ ౩౬॥
౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ నరేంద్రెతి॥ హీనరేంద్రరాజన్యబంధోఃక్షత్రియస్య- శుల్కదాఃశ్రేష్యాదిప్రదాఃా ॥ ౪౦ ॥ ౪౧॥ గుణానామెకమేవ

దంస్వానాంపరమమంగళమ్ ॥ ౨౯ ॥ విందానువిందావావంత్యౌదుర్యోధనవశానగౌ । స్వయంవరెస్వ
భగినీంకృష్ణెరక్తాంన్యషెధతాన్॥ ౩౦॥రాజాధిదెవ్యాస్తన యాంమిత్రవిందాంపితృష్వసుః । ప్ర స
హ్యహృతవాఁకృష్ణోరాజ్ఞ రాజ్ఞాంప్రపశ్యతాం । ౩౧ । నగ్నజిన్నామకౌసల్యఆసీద్రాజాతధా
ర్మికః । తస్యసత్యాభవత్ కన్యాదెవీనాగ్నజితీనృప । ౩౨ । నతాంశెకుర్నృపాస్వోఢుమజిత్వాసప్తగో
వృషాన్ । తీక్ష్ణశృంగాన్సుదుర్ధర్షాన్వీరగంధాసహాఁఽలాన్ । ౩౩ । తాంశ్రుత్వావృషజిల్లభ్యాం
భగవాఁసాత్వతాంపతిః । జగామకౌసల్యపురంసైన్యెనమహతావృతః । ౩౪ । సకోసలపఃప్రీతః
ప్రత్యుత్థాయాసనాదిభిః । అర్హణెనాపిగురుణాపూజయత్ప్రతినందితః । ౩౫ । వరంవిలోక్యాభిమ
తంధృతవ్రతానరెంద్రకన్యాచకమెరమాపతిమ్ । భూయాదయంమెపతిరాశిషోమలాఃకరోతుసత్యా
యదిమెధృతోవ్రతః । ౩౬ । అవిఁతంపునరిత్యాహనారాయణజగత్పతె । ఆత్మానందెనపూర్ణస్య
కరవాణికిమల్పకః ॥ ౩౭ । యత్పాదపంకజరజశ్శిరసాబిభర్తి శ్రీర్బజస్సగిరిశస్సహలోకపాలైః । లీ
లాతనూస్వకృతసెతుపరీప్సయాయఃకాలెపధత్సభగవాఁమమకెనతుష్యెత్ । ౩౮ । శ్రీశుకఃా ॥
తమాహభగవాఁకృష్ణఃకృతాసనపరిగ్రహఃా । మెఘుగంభీరయావాచాసస్మితంకురునందన । ౩౯ ।
శ్రీభగవాఁన్ ॥ నరెంద్రయూచ్ఛాకవిభివిగర్హితారాజన్యబంధోర్నిజధర్మవర్తినఃా । తధాపి యూచెత
వసాహృదెచ్ఛయూకన్యాంత్వదీయాంనహిశుల్కదావయమ్ । ౪౦ । రాజాఁకోన్వస్తెభ్యధికోనాథ
కన్యావరఇహెప్సితఃా । గుణైకధామ్నోయస్యాంగెశ్రీర్వసత్యనపాయినీ । ౪౧ । కింత్వస్మాభిఃకృతఃా
పూర్వంసమయస్సాత్వతర్షభ । పుంసాంవీర్యపరీక్షార్థంకన్యావరపరీప్సయా । ౪౨॥ సప్తైతెగోవృ
షావీరదుర్దాంతాదురవగ్రహాఃా । ఎతైర్భగ్నాస్సుబహవోభిన్నగాత్రానృపాత్మజాఃా । ౪౩ ।
యదిమెనిగృహీతాస్సు స్తవ్యైవయదునందనఃవరోభవాన భిమతోదుహితుర్మెశ్రియఃపతె । ౪౪ ।
ఎవంసమయమాకర్ణ్యబధ్వాపరికరంప్రభుఃా । ఆత్మానంసప్తధాకృత్వాన్యగృహ్ణాల్లీలయైవతాఁ । ౪౫ ।
బధ్వాతాఁదామభిశ్శౌరిర్భగ్నదర్పాఁహతౌజసఃవ్యకర్షల్లీలయాబద్ధాబాలోదారుమయాయథా॥ ౪౬ ।తతఃప్రీతస్సతాంరాజాదదౌకృష్ణాయవిస్మితఃా । తాంప్రత్యగృహ్ణాద్భగవాన్విధివత్సదృశీం
ప్రభుఃా ॥ ౪౭ । రాజపత్న్యశ్చదుహితుఃకృష్ణంలబ్ధ్వాపతింప్రియమ్ । లెభిరెపరమానందంజాతశ్చపర
మోత్సవఃా । ౪౮ । శంఖభెర్యానకానెదుర్గీతవాద్యద్విజాశిషఃా । నరానార్యఃప్రముదితాస్సువా
సస్స్రగలంకృతాఃా॥ ౪౯ ॥ శతంధెనుసహస్రాణాంపారిబర్హమదాద్విభుఃా । యువతీనాంత్రిసాహ
స్రంనిష్కగ్రీవసువాససామ్ । ౫౦ । నవనాగసహస్రాణినాగాచ్ఛతగుణాన్రధాఁ । రధాచ్ఛతగు
ణానశ్వానశ్వాచ్ఛతగుణాన్నరాఁ॥ ౫౧ । దంపతీరథమారోప్యమహత్యాసెన యావృతౌ । స్నెహ

థాఽస్థానం-త్వం- తథాభూతస్యతవాంగె॥ ౪౧॥ ౪౨॥ సప్తైతి॥ దుర్దాంతాఃఅశిక్షితాఃా- దురవగ్రహాఃఅపరాయత్తాఃా - దుశ్చస్తత్రా
హ - ఏతైరితి-భగ్నాఃభంగంప్రాపితాఃా ॥ ౪౩॥యదితి॥ యత్యది-ఇమెగోవృషాఃా॥౪౪॥ఎవమితి ॥ వితాఁదానిగృహ్ణాతితస్యకస్యెనసమ
యఃకృతఃతమాహకన్యాఆత్మానంసప్తధాకృత్వెతి - బధ్వానామపిదామపితాం- సంచూర్ణవివాహంసంథాఽదాన్యస్యాస్యామితిసత్యా
ప్రత్యసాదశ్శ్యక్రుదశ్వాథఽమాత్మనఃసప్తధాకరణం॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ శతమితి॥నిష్కగ్రీవాఃశుభ్రతాస్సువాససశ్శ
తాసాంయువతీనాంచాసీనాంపారిబర్హంఆదాద్దత్తవాఁ॥ ౫౦ ॥ నవెతి ॥ నాగాఁనాగెభ్యఃశతగుణాఁనబలఁఽధికరథాఁ-ర

ఛాశరథేభ్యః - శతగుణాన్ నవకోటిః - అశ్వాన్ అశ్వాత్ అశ్వేభ్యః - శతగుణాన్ నవపద్మాని పదాతీన్ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ యదుభిర్గోవృషైశ్చ భగ్నవీర్యా అపి సుదుర్మర్షాః రురుధుః ॥ ౫౩ ॥ తానితి ॥ అస్యతః క్షిపతః ప్రయుంజానానితి యావత్ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ సప్తమం వివాహమాహ ॥ శ్రుతకీర్తేరితి ॥ శ్రుతకీర్తినామ్న్యాః పితృష్వసా - తస్యాః సుతాం భద్రానామ్నీం కైకేయీం తద్భ్రాతృభిర్దత్తాం సందర్శనాదిభిః ॥ ౫౬ ॥ అష్టమం వివాహమాహ ॥ సుతాం చేతి ॥ ఏకఏవ సః శ్రీకృష్ణో లక్ష్మణాం జహార ॥ ౫౭ ॥ అన్యాఇతి ॥ తస్య నిరోధాంతఃపురం తస్మాత్ ॥ ౫౮ ॥ శ్లో ॥ రుక్మిణీజాంబవతీ భామా సత్యా భద్రా చ లక్ష్మణా । కాళిందీ మిత్రవిందా చేత్యష్టౌ పట్టమహాస్త్రియః ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఊనషష్టితమే భౌమం హత్వా తేనాహృతా హరిః । కన్యాస్సహస్రశః ప్రాప్య పారిజాతం దివో హరత్ ॥ పరిణీయ తతస్తాభిస్సన్మనోరథపూరణైః । ఆత్మారామోప్యసౌ రేమే తద్గృహేషు గృహస్థవత్ ॥ యథేతి ॥ యేన తాః స్త్రియోనిరుద్ధాః - సభౌమః - చకారాత్ యేన కారణేన హా

ప్రక్లిన్నహృదయోంయాపయామాస కోసలః ॥ ౫౨ ॥ శ్రుత్వైతద్రురుధుర్భూపా నయంతం పథి కన్యకామ్ । భగ్నవీర్యాస్సుదుర్మర్షా యదుభిర్గోవృషైః పురా ॥ ౫౩ ॥ తానస్యతశ్శరవ్రాతాన్ బంధుప్రియకృదర్జునః । గాండీవీ కాలయామాస సింహః క్షుద్రమృగానివ ॥ ౫౪ ॥ పారిబర్హముపాగృహ్య ద్వారకామేత్య సత్యయా । రేమే యదూనామృషభో భగవాన్ దేవకీసుతః ॥ ౫౫ ॥ శ్రుతకీర్తేస్సుతాం భద్రాముపయేమే పితృష్వసుః । కైకేయీం భ్రాతృభిర్దత్తాం కృష్ణస్సందర్శనాదిభిః ॥ ౫౬ ॥ సుతాం చ మద్రాధిపతేర్లక్ష్మణాం లక్షణైర్యుతామ్ । స్వయంవరే జహారైకస్సుపర్ణస్సుధామివ ॥ ౫౭ ॥ అన్యాశ్చైవంవిధా భార్యాః కృష్ణస్యాసన్ సహస్రశః । భౌమం హత్వా తన్నిరోధాదాహృతాశ్చారుదర్శనాః ॥ ౫౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే అష్టపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ నరకాసురవధకథా ప్రారంభము. ❖

రాజా ॥ యథా హతో భగవతా భౌమో యేన చ తాః స్త్రియః । నిరుద్ధా ఏతదాచక్ష్వ విక్రమం శార్ఙ్గధన్వనః ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇంద్రేణ హృతఛత్రేణ హృతకుండలబంధునా । హృతామరాద్రిస్థానేన జ్ఞాపితో భౌమచేష్టితమ్ ॥ ౨ ॥ సభార్యో గరుడారూఢః ప్రాగ్జ్యోతిషపురం యయౌ । గిరిదుర్గైశ్శస్త్రదుర్గైర్జలాగ్న్యనిలదుర్గమమ్ ॥ ౩ ॥ మురపాశాయుతైర్ఘోరైర్దృఢైస్సర్వత ఆవృతమ్ । గదయా నిర్బిభేదాద్రీన్ శస్త్రదుర్గాణి సాయకైః ॥ ౪ ॥ చక్రేణాగ్నిం జలం వాయుం మురపాశాంస్తథాసినా । శంఖనాదేన యంత్రాణి హృదయాని మనస్వినామ్ ॥ ౫ ॥ ప్రాకారం గదయా గుర్వ్యా నిర్బిభేద గదాధరః । పాంచజన్యధ్వనిం శ్రుత్వా యుగాంతాశనిభీషణమ్ ॥ మురశ్శయాన ఉత్తస్థౌ దైత్యః పంచశిరా జలాత్ ॥ ౬ ॥ త్రిశూలముద్యమ్య సుదుర్నిరీక్షణో యుగాంతసూర్యానలరోచిరుల్బణః । గ్రసంస్త్రిలోకీమివ పంచభిర్ముఖైరభ్యద్రవత్తార్క్ష్యసుతం యథోరగః ॥ ౭ ॥ ఆవిధ్య శూలం తరసా గరుత్మతే నిరస్య వక్త్రైః

తః తదాచక్ష్వేతి ॥ ౧ ॥ ఇంద్రేణేతి ॥ ఇంద్రేణ భౌమస్య చేష్టితం విజ్ఞాపితస్సన్ ప్రాగ్జ్యోతిషపురం భౌమనగరం - యయావిత్యన్వయః - కథంభూతేన హృతం ఛత్రం యస్య తేన - లోకపాలప్రధానత్వాదింద్రస్య వరుణఛత్రహరణే పితస్యైవ మానభంగ ఇతి తథోక్తం హృతే కుండలే యస్యాస్సా - అదితిః బంధుర్మాతా యస్య తేన - హృత మమరాద్రేః స్థానం మణిపర్వతలక్షణం యస్య తేన - సత్యభామాయా గృహే భగవంతమింద్ర ఆగత్య విజ్ఞాపితవాన్ ॥ ౨ ॥ సభార్య ఇతి ॥ తదా తస్యాః కౌతుకాయత యాభార్యయా సహ యయావితి - యద్వా - త్వదనుజ్ఞయా వత్స త్వత్పుత్రం హనిష్యామీతి ఇతిహాసోక్తం - భూమ్యైవరం దత్తం సత్యం కర్తుం - సత్యభామాయా భూమ్యంశత్వాత్ తయా సహ యయౌ - యద్వా - నారదానీతపారిజాతైకకుసుమే రుక్మిణ్యై దత్తే సతి - కుపితాం సత్యభామాం సాంత్వయతా - తుభ్యం పారిజాతవృక్షమేవ దాస్యామీతి శ్రీకృష్ణేన ప్రతిశ్రుతమితి హరివంశే ప్రసిద్ధం - తదర్థం తామానీతవానితి జ్ఞేయం - గరుడేన యానే కారణం - గిరిదుర్గైరిత్యాదిభిరుపలక్షితం జలాగ్న్యనిలైశ్చ సర్వతోవర్తమానైర్దుర్గమం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ప్రాకారమితి ॥ యుగాంతాశనివద్భీషణం - పరిఖాయా జలాత్ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ అవి

వ్యక్తనదత్పంచభిః । ఖంరోదసీసర్వదిశోంతరంమహో నాపూరయన్నండకటాహమావృణోత్ ॥ ౮ ॥
తదాపతద్వైత్రిశిఖంగరుత్మతేహరిశ్శరౌఘైరభినత్త్రిధౌజసా । ముఖేషు తంచాపిశరైరతాడయత్తస్యైగదాంసోపరిసవ్యముంచత ॥ ౯ ॥ తామాపతంతీం గదయాగదాం మృధేగదాగ్రజోనిర్భిదయాసహస్రధా । ఉద్యన్యుబాహూనభిధావతోజితశ్శిరాంసిచక్రేణజహారలీలయా ॥ వ్యసుఃపపాతాంభసికృత్తశీర్షకోనికృత్తశృంగోద్రిరివేంద్రతేజసా ॥ ౧౦ ॥ తస్యాత్మజాస్సప్తపితుర్వధాతురాప్రయుక్తాస్సమవేత్యమూఢాః । తాన్వైంతరిక్షేశ్వవనోవిభావసుర్వసునభస్వానసుణశ్చసప్తమః ॥ ౧౧ । సీతంపురస్కృత్యచమూపతింమృధేభోమప్రయుక్తాశిరసుద్యతాయుధాః । ప్రాయుంజతాసాద్యశరానసీగదాశక్త్యృష్టిశూలాన్యజితేరుతోల్బణాః ॥ ౧౨ । తచ్ఛస్త్రకూటంభగవాన్స్వమార్గణైరమోఘవీర్యస్సిలశశ్చకర్తహ। తాన్స్వీరముఖ్యాననయద్యమక్షయంనికృత్తశీర్షోరుభుజాంఘ్రివర్మణః॥ ౧౩॥ స్వానీకపానచ్యుతచక్రసాయకైర్మృత్తేహతాంస్తాన్నరకోథరాసుతః । నిరీక్ష్యదుర్మర్షణఆస్రవన్మదైర్గజైఃపయోధిప్రభవైర్నిరాక్రమత్ । ౧౪ । దృష్ట్వాసభార్యంగరుడోపరిస్థితంసూర్యోపరిష్టాత్తటిద్ఘనంయథా। కృష్ణంనతస్త్వైవ్యసృజచ్ఛతఘ్నీంయోధాశ్చసర్వేయుగపత్ప్రవివ్యధుః ॥ ౧౫ ॥ తద్వైశమసైన్యంభగవాన్గదాగ్రజోవిచిత్రవాజైర్నిశితైశ్శిలీముఖైః। నికృత్తబాహూరుశిరోధివిగ్రహంచకారతత్ప్రాయవహత్తాశ్వకుంజరమ్ ॥ ౧౬ । యాన్యేయోధైఃప్రయుక్తాన్యస్త్రాణ్యస్త్రాణికురూద్వహ । హరిస్తాన్యచ్ఛినత్తీక్ష్ణైశ్శరైరేకైకశస్త్రిభిః ॥ ఊహ్యమానస్సుపర్ణేనపక్షాభ్యాంనిఘ్నతాగజాన్ । ౧౭ । గరుత్మతాహన్యమానాస్తుండపక్షనఖేక్షతాః । పురమేవావిశన్నార్తానరకోయధ్వయుధ్యత ॥ ౧౮। దృష్ట్వావిద్రావితంసైన్యంగరుడేనాదితస్వకమ్। తంభౌమఃప్రాహరచ్ఛక్త్యావజ్రఃప్రతిహతోయతః । ౧౯ ॥ నాకంపతతయావిద్ధోమాలాహతఇవద్విపః । శూలంభౌమోచ్యుతంహంతుమాదదేవితథోద్యమః । ౨౦ ॥ తద్విసర్గాత్పూర్వమేవనరకస్యశిరోహరిః । అపాహరన్నజస్థస్యచక్రేణక్షురనేమినా । ౨౧ । సకుండలంచారుకిరీటభూషితంబభౌపృథివ్యాంపతితంసముజ్జ్వలత్ । హాహేతిసాధ్వితృషయస్సురేశ్వరామాల్యైర్ముకుందంవికిరంతఈడిరే । ౨౨ ॥ తతశ్చభూఃకృష్ణముపేత్యకుండలేప్రతప్తజాంబూనదరత్నభాస్వరే। సావేజయంత్యావనమాలయార్పయత్వాచేతఃచక్రమధోమహోమణిమ్ ।౨౩॥ అస్తౌషీదధవిశ్వేశందేవీదేవవరార్చితమ్ । ప్రాంజలిఃప్రణతారాజన్భక్తిప్రవణయాధియా ॥ ౨౪ ॥ భూమిః ॥ నమస్తేదేవదేవేశశంఖచక్రగదాధర । భక్తేచ్ఛోపాత్తరూపాయపరమాత్మన్నమోస్తుతే ॥ ౨౫ । నమఃపంకజనాభాయనమఃపంకజమాలి

మాసీత్ - తేనమంత్రేణనమస్యతి ॥ నమఇతి ॥ పంకజంనాభాయస్యతస్మై - భగవత్కారణయేత్యర్థః - అతఏవ-స్తౌతీతిమధ్యే పంకజానాం మూలావిద్యతేయస్యతస్మై ఏవంభూతంధ్యాయతాం-పంకజవత్పుత్రసన్నేతాపోహశమనేనైత్రేయస్యతస్మై - పంకజవత్సుపేక్ష్యపంకజాంకితౌవాఅంఘ్రీయస్యతస్మై నమఇతి॥౩౬॥ కించ॥నమఇతి ॥ భగవతేనిరతిశయైశ్వర్యాయ-తతఃవాసుదేవాయసర్వభూతాశ్రయాయ - అతఏవవిష్ణవేవ్యాపినే-నహిసర్వభూతాశ్రయత్వంపరిచ్ఛిన్నస్య సంభవతీతితత్రాహ - పురుషాయసర్వస్మాత్కార్యాత్పూర్వమేవసతే॥శ్రు॥పూర్వమేవాహమిహాసమితి-తత్పురుషస్యపురుషత్వమితిశ్రుతేఃఏతదపికుతఃఆదిబీజాయఆదెర్జగత్కారణస్యాపికారణాయ-ఏవమపినిజాదాదివజ్జాడ్యమిత్యాహ - పూర్ణబోధాయేతి ॥ ౩౭ ॥ నన్వేవమపిస్వకారణత్పూర్వంసత్వంనస్యాదతఆహ ॥ అజాయేతి ॥ స్వయమజాయఅన్యంచజనయంత్రైరుభయత్రాపిక్రమేణహేతుద్వయం - బ్రహ్మణెబృహతేఅనంతశక్తయెఇచ - బృహత్త్వాద్బృహత్వం - అనంతశక్తిత్వాజ్జనయంతృత్వమిత్యర్థః - ననుపిత్రాదయఃపుత్రాసీనాంజనకాఃతెపంచతత్పూర్వెతేహంచతథాభూతాని - తేపాంచస్వకర్మద్వారేణజీవాఃకిమత్రాహంతత్రాహ - పరాపరాత్మన్నిత్యాది-పిత్రాద్యాత్మకత్వాత్తన్మేవజనకఇత్యర్థః॥ ౩౮ ॥నమఃగుణావిశ్వోత్పత్త్యాదిహేతవఃతెచప్రధానపైవ-తస్యచపురుషఃక్షోభకఃతత్రచకాలోనిమిత్తమితిప్రసిద్ధం-కిమత్రానే । నమఃపంకజనేత్రాయనమస్తెపంకజాంఘ్రయె॥ ౩౯ ॥ నమోభగవతెతుభ్యంవాసుదెవాయవిష్ణవె । పురుషాయాదిబీజాయ పూర్ణబోధాయతెనమఃఁ ॥ ౪౭ ॥ అజాయజనయిత్రెస్యబ్రహ్మణెనంతశక్తయె । పరాపరాత్మభూతాత్మపరమాత్మన్నమోస్తుతె ॥ ౪౮ ॥ త్వంవైసిసృక్ష్యూరజఉత్కటంప్రభోతనోనిరోధాయబిభర్ష్యసంవృతఃస్థానాయసత్త్వంజగతోజగత్పతెకాలఃప్రధానంపురుషోభవాఽపరః ॥ ౪౯ ॥ అహంపమొజ్యోతిరధానిలోనభోమాత్రాణిదెవామనఇంద్రియాణిచ । కర్తామహానిత్యఖిలంచరాచరంత్వయ్యద్వితీయెభగవన్నయంభ్రమఃఁ ॥ ౫౦ ॥ తస్యాత్మజోయంతవపాదపంకజంభీతఃప్రపన్నార్తిహరోపసాదితఃఁ । తత్త్వాలయైనంకురుహస్తపంకజంశిరస్యముష్యాఖిలకల్మషాపహమ్ ॥ ౫౧ ॥ శ్రీశుకఃఁ ॥ ఇతిభూమ్యార్థితోవాగ్భిర్భగవాఁభక్తినమ్రయాఁనతాభయంభౌమమగృహంప్రావిశత్సకలర్ద్ధిమత్ ॥ ౫౨ ॥ తత్రరాజన్యకన్యానాంషట్సహస్రాధికాయుతమ్ । భౌమాహృతానాంవిక్రమ్యరాజఖ్యోదదృశెహరిఃఁ ॥ ౫౩ ॥ తంప్రవిష్టంస్త్రియోవీక్ష్యనరవర్యంవిమొహితాఃఁమనసావ్రిరెభీష్టంపతిందైవొపపాదితమ్॥ ౫౪ ॥భూయాత్పతిరయంమహ్యంధాతాతదనుమొదతామ్ । ఇతిసర్వాఃపృథక్కృష్ణెభావెనహృదయందధుఃఁ ॥ ౫౫ ॥ తాఃప్రాహిణొద్ద్వారవతీంసుమృష్టవిరజాంబరాఃఁ । నరయానైర్మహాకొశాఁరధాశ్వాఁద్రవిణంమహత్ ॥ ౫౬ ॥ ఐరావతకులెభాంశ్చచతుర్దంతాంస్తరస్వినఃఁ । పాండరాంశ్చచతుష్షష్టింప్రెషయామాసకెశవఃఁ ॥ ౫౭ ॥ గత్వాసురెంద్రభవనంతత్రానిత్యెచకుండలెఁ । పూజితస్త్రిదశెంద్రెణమహెంద్రాణ్యాచనప్రియఃఁ ॥ ౫౮ ॥ చొదితొభార్యయొత్పాట్యపారిజాతంగరుత్మతిఁ । ఆరొప్యసెంద్రవిబుధాన్నిర్జిత్యొపానయత్పురమ్॥ ౫౯ ॥ స్థాపితస్సత్యభామాయాగృహెయాద్యాంమొపశొభనఃఁ । అన్వగుర్భ్రమరాస్స్వర్గాహంతత్రాహ॥త్వమితి॥తమఃప్రొచ్యగణెభ్యస్సంవృతఎవ - స్థానాయపాలనాయ - జగతఃసృష్ట్యాద్యర్థఁం - ఉత్కటంరజఆది - త్వమేవబిభర్షిసృజసీత్యర్థఃకాలప్రధానపురుషాఃత్వద్వ్యతిరిక్తానసంతిత్వంతుపరఃసర్వవ్యతిరిక్తఃఅతస్త్వమేవజనయితేత్యర్థఃకార్యకారణప్రపంచస్యతదవ్యతిరెకంతస్యచసవ్యవ్యతిరెకముపపాదయతిఅహమితి॥అహంభూమిఃమాత్రాణిదెవామనఇంద్రియాణిచ - త్రివిధాహంకారకార్యాణి - కర్తాహంకారఃఁ॥ ౬౦ ॥ ఏవంస్తుత్వాప్రొక్షయతెతస్యెతి ॥ హాప్రసన్నాత్మహర-తస్యనరకస్యఆత్మజఃఅయంభగదత్తొనాభీతఃఁ అతఏవ-మయాతవపాదపంకజముపసాదితఃఅభయప్రదానార్థఁం॥ ౬౧॥ఇతిలీ॥అభయముదత్వా॥ ౬౨ ॥ తత్రెతి ॥ శతాధికమిత్యపిజ్ఞాతవ్యం - యదాహశ్రీపరాశరఃఁ ॥ శ్లొ॥ కన్యాపురెసకన్యానాం పుడశాతులవిక్రమఃఁ । శతాధికానిదదృశెసహస్రాణిమహామతిఃఁ - రాజభ్యఇత్యుపలక్షణం - సిద్ధాదిభ్యశ్చె తి - తథాతెనైవొక్తం॥ శ్లొ॥ దెవసిద్ధాసురాదీనాంనృపాణాంచజనార్దనఁ । హృత్వాహిపొసురఃకన్యారురొధనిజమందిరఇతి॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ తాఇతి ॥ ప్రాహిణొత్ప్రస్థాపయామాస - సుమృష్టాఃకమనీయాశ్చతాఃవిరజాంబరాశ్చతాఃఁ - నరయానైఃశిబికాభిఃఁ - అపిచ మహాకొశానిఁ॥ ౬౬॥ ౬౭॥ గత్వెతి॥సప్రియఃసత్యభామాసహితఃఁ॥ ౬౮॥ పొదితఇతి ॥ సత్యభామయాప్రెరితస్సఁ పారిజాతవృక్షంఉత్పాట్య-కృతవిబుధజయస్సఁ - ద్వారకాంవివెశఁ॥ ౬౯॥ష్ఠాపిల

ఇతి॥ గృహోద్యానం నిష్కుటం ఉపశోభయంతి యాః ॥ ౪౦ ॥ సేంద్రాన్ విబుధాన్ నిర్జిత్యేతి ఇంద్రకృష్ణయోస్సంగ్రామ ఉక్తః తత్ర సమరధం ప్రసాదితః స్వమనోరథేన - శ్రీకృష్ణేన సహేంద్రస్య కథం సంగ్రామ ఇత్యాశంక్యాహ ॥ యయాచేతి ॥ అచ్యుతం అర్థసాధనమితి చ కర్మద్వయం - యాచతి ధాతోః - విగృహ్యతే విగ్రహం కరోతి మహానపి - తమః క్రోధం అఢ్యతాం ధనికతాం ॥ ౪౧ ॥ అథో ఇతి ॥ యథాయథా వత్ - అనేన దేవక్యాదిబంధుజనసమాగమోపి ప్రతిగృహం యోగపద్యేన సూచితః - అవ్యయః సర్వత్రాపి సంపూర్ణః ॥ ౪౨ ॥ అహో భాగ్యం నారీణామిత్యాహ త్రిభిః ॥ గృహేష్వితి ॥ అతర్క్యాణి కర్మాణి కరోతీతి తథా సః - నిరస్తం సామ్యమతిశయశ్చ యైరన్యేషాం - తేషు గృహేషు - అనపాయీ అవస్థితః - రమాభిః లక్ష్మ్యంశభూతాభిః - నిజకామసంప్లుతః స్వానందపరిపూర్ణః - గార్హమేధికాన్ గృహస్థధర్మాన్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్థమితి ॥ అనురాగహాససహితమవలోకనం చ తద్భావవర్ధకం నవసంగమం చ తద్గతం జల్పం చ - తస్మిన్ లజ్జాం చ భేజుః ॥ ౪౪ ॥ ప్రత్యుద్గమేతి ॥ విశ్రమణం సంవాహనం - కేశప్రసారః కేశప్రసాధనం - దాసీనాం శతాని విద్యంతే యాసాం తథాభూతా అపి స్వయం విభోర్దాస్యం విదధురితి ॥ ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁

ద్యుగ్గంధాసవలంపటాః ॥ ౪౦ ॥ యయాచ ఆనమ్య కిరీటకోటిభిః పాదౌ స్పృశన్నచ్యుత మర్థసాధన
మ్ । సిద్ధార్థ ఏతేన విగృహ్యతే మహానహో సురాణాం చ తమోధిగాఢ్యతామ్ ॥ ౪౧ ॥ అథో ముహూ
ర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు తాః స్త్రియః । యథోపయేమే భగవాంస్తావద్రూపధరోఽవ్యయః ॥ ౪౨ ॥
గృహేషు తాసామనపాయ్యతర్క్యకృన్నిరస్తసామ్యాతిశయేష్వవస్థితః । రేమే రమాభిర్నిజకామసం
ప్లుతో యథేతరో గార్హకమేధికాంశ్చరన్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా బ్రహ్మా
దయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయామ్ । భేజుర్ముదాఽవిరతమేధితయాఽనురాగహాసావలోకనవసంగమజల్ప
లజ్జాః ॥ ౪౪ ॥ ప్రత్యుద్గమాదరభయాసనపాదశౌచతాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః । కేశప్రసా
రశయనస్నపనోపహార్యైర్దాసీశతా అపి విభోర్విదధుస్మ దాస్యమ్ ॥ ౪౫ ॥ ❁❁❁❁❁❁❁

❁❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనషష్టితమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁

❁ శ్రీకృష్ణరుక్మిణీదేవ్యోః పరస్పరనర్మోక్తిప్రవచన ఘట్టః. ❁

శ్రీశుకః ॥ కర్హిచిత్సుఖమాసీనం స్వతల్పస్థం జగద్గురుమ్ । పతిం పర్యచరద్భైష్మీ వ్యజనేన సఖీజనైః ॥
౧ ॥ యస్త్వేతల్లీలయా విశ్వం సృజత్యత్త్యవతీశ్వరః । స హి జాతః స్వసేతూనాం గోపీథాయ యదుష్వ
జః ॥ ౨ ॥ తస్మిన్నంతర్గృహే భ్రాజన్ముక్తాదామవిలంబినా । విరాజితే వితానేన దీపైర్మణిమయైరపి ॥
౩ ॥ మల్లికాదామభిః పుష్పైర్ద్విరేఫకులనాదితే । జాలరంధ్రప్రవిష్టైశ్చ గోభిశ్చంద్రమసోఽమలైః ॥
౪ ॥ పారిజాతవనామోదవాయునోద్యానశాలినా । ధూపైరగరుజై రాజన్ జాలరంధ్రవినిర్గతైః ॥
౫ ॥ పయఃఫేననిభే శుభ్రే పర్యంకే కశిపూత్తమే । ఉపతస్థే సుఖాసీనం జగతామీశ్వరం పతిమ్ ॥ ౬ ॥ వా
లవ్యజనమాదాయ రత్నదండం సఖీకరాత్ । తేన వీజయతీ దేవీ ఉపాసాంచక్ర ఈశ్వరమ్ ॥ ౭ ॥ సోపా
చ్యుతం క్వణయతీ మణినూపురాభ్యాం రేజేంగులీయవలయవ్యజనాగ్రహస్తా । వస్త్రాంతగూఢకుచకుం

శ్లో ॥ అథ షష్టితమే కృష్ణః పరిహాసేన రుక్మిణీమ్ । కోపయిత్వా తతః ప్రేమకలహే తామసాంత్వయత్ ॥ రామారామజనానందమహోదయవి
డంబనైః । రుక్మిణ్యాః ప్రేమకలహచ్ఛద్మనైశ్వర్యమీర్యతే ॥ కర్హిచిదితి ॥ స్వతల్పస్థం స్వపర్యంకస్థం ॥ ౧ ॥ వక్ష్యమాణం రుక్మిణ్యాః శ్రి
యః శ్రీకృష్ణే పరమప్రేమ సంభావయితుం తస్యోక్తమేవ తత్త్వమనుస్మారయతి ॥ యస్త్వితి ॥ ౨ ॥ ఆదౌ తావత్ త్రిభిః శ్లోకైః మందిరమను వ
ర్ణయతి ॥ తస్మిన్నితి ॥ తచ్ఛబ్దేనాతిప్రసిద్ధమాహ - భ్రాజంతి ముక్తాదామాని తేషాం విలంబాః సంతి యస్మిన్ - తేన వితానేన విరాజితే.
తృతీయాంతానాం విరాజితపదేనాన్వయః ॥ ౩ ॥ మల్లికేతి ॥ సుగంధితయా ద్విరేఫకులైః నాదితే - ప్రవిశద్భిశ్చంద్రరశ్మిభిః ॥ ౪ ॥ పారిజా
తేతి ॥ నిర్గచ్ఛద్భిః అగరుసంభవధూపైశ్చాతిమనోహరత్వం దర్శితం ॥ ౫ ॥ పయ ఇతి ॥ పయసః క్షీరస్య ఫేన ఇవ శుభ్రే నిపర్యంకే కశి
పుః తల్పం ఉత్తమో హంసతూలికాయాం - ఉపతస్థే ఆసేవత ॥ ౬ ॥ తదేవాభినయతి ॥ వాలవ్యజనమితి ॥ ౭ ॥ సేతి ॥ ఉపాచ్యుతం అచ్యుతస్య
సమీపే - సా మణినూపురాభ్యాం రేజే - కథం రేజే క్వణయతీ మణిమయౌ నూపురౌ కూజయంతీతి తథా - అంగులీయవలయవ్యజనాని అగ్రహస్తే
హస్తాగ్రే యస్యాస్సా - వస్త్రాంతే గూఢాస్థగితా కుచౌ తయోః కుంకుమం తేన శోణో హారస్స్వర్భాసా - తథా నితంబే ధృతయా పరార్ధ్యయా అ

మాల్యా కాంచీ తయా చ రేజే॥ ౯॥ తామితి॥ తాం నిరీక్ష్య - ప్రీతస్సన్ - స్మయమానో హరిరాబభాషే - కథంభూతాం - యా లీలయా ధృతతనోస్స్వస్య అనురూపరూపా అనురూపం రూపం యస్యాస్సా - యథోక్తం శ్రీపరాశరేణ॥ శ్లో॥ దేవత్వే దేవదేహేయం మనుష్యత్వే చ మానుషీ। విష్ణోర్దేహానురూపాం వై కరోత్యేషాత్మనస్తనుమితి కించ-అలకైః కుండలాభ్యాం నిష్కేణ పతకేన చాలంకృతం కంఠేన చ తుదితాం శోభితేవ వక్త్రే ఉల్లసంతీ స్మితసుధా యస్యాస్తాం॥౯॥ సర్వగుణయుక్తాయా అపి తవ బుద్ధిమర్ణం దైత్యాశయేనాహైకాదశభిః॥ రాజపుత్రీతి॥ హే రాజపుత్రి- లోకపాలానామివ విభూతిరైశ్వర్యం యేషాం తైః- తథా మహాప్రభావైః ఆఢ్యైః రూపాదిభిరూర్జితైశ్చ - పూర్వమీప్సితాసి॥౧౦॥ తానితి॥ తాన్ హిత్వా నోస్మాన్ అసమాన్ - కస్మాత్ వవృషే వృతవతీ త్వం॥౧౧॥ కించ॥ రాజభ్య ఇతి॥ ప్రాయశః రాజభ్యో జరాసంధాదిభ్యః - బిభ్యతః భయం ప్రాప్నువతః॥ ౧౨॥ అస్పష్టేతి॥ అస్పష్టవర్త్మనాం అవిజ్ఞాతాచారాణాం - అలోకపథం అశాస్త్రపారతంత్ర్యం అస్త్రీపారతంత్ర్యం వా - పదవీం మార్గం - ఆస్థితాః అనుసృతాః॥ ౧౩॥ కించ॥ నిష్కించనా ఇతి॥౧౪॥ యయోరితి॥ ఆ

కుమశ్శోణహారభాసానితంబధృతయా చ పరార్ధ్యకాంచ్యా॥౯॥ తాం రూపిణీం శ్రియమనన్యగతిం నిరీక్ష్య యా లీలయా ధృతతనోరనురూపరూపా। ప్రీతస్స్మయన్నలకకుండలనిష్కకంఠవక్త్రోల్లసత్స్మితసుధాం హరిరాబభాషే॥౯॥ శ్రీకృష్ణః॥ రాజపుత్రీప్సితా భూపైర్లోకపాలవిభూతిభిః। మహానుభావైః శ్రీమద్భీ రూపౌదార్యబలోర్జితైః। ౧౦। తాన్ ప్రాప్తానర్థినో హిత్వా చైద్యాదీన్స్మరదుర్మదాన్। దత్తా భ్రాత్రా స్వపిత్రా చ కస్మాన్నో వవృషేసమాన్। ౧౧। రాజభ్యో బిభ్యతస్సుభ్రు సముద్రం శరణం గతాన్। బలవద్భిః కృతద్వేషాన్ ప్రాయస్త్యక్తనృపాసనాన్॥౧౨॥ అస్పష్టవర్త్మనాం పుంసామలోకపథమీయుషామ్। ఆస్థితాః పదవీం సుభ్రు ప్రాయస్సీదంతి యోషితః॥ ౧౩॥ నిష్కించనా వయం శశ్వన్నిష్కించనజనప్రియాః। తస్మాత్ప్రాయేణ న హ్యాఢ్యా మాం భజంతి సుమధ్యమే॥౧౪॥ యయోరాత్మసమం విత్తం జన్మైశ్వర్యాకృతిర్భవేత్। తయోర్వివాహో మైత్రీ చ నోత్తమాధమయోః క్వచిత్। ౧౫॥ వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయ త్వయాదీర్ఘసమీక్షయా। వృతా వయం గుణైర్హీనా భిక్షుభిశ్శ్లాఘితా ముధా ॥ ౧౬ ॥ అథాత్మనోనురూపం వై భజస్వ పురుషర్షభమ్। యేన త్వమాశిషస్సత్యా ఇహాముత్ర చ లప్స్యసే॥ ౧౭ ॥ చైద్యసాల్వజరాసంధదంతవక్త్రాదయో నృపాః। మమ ద్విషంతి వామోరు రుక్మీ చాపి తవాగ్రజః॥ ౧౮॥ తేషాం వీర్యమదాంధానాం దృప్తానాం స్మయనుత్తయే। ఆనీతాసి మయా త్వం చ తేజోపహరతాసతామ్॥ ౧౯॥ ఉదాసీనా వయం నూనం న స్త్ర్యపత్యార్థకాముకాః। ఆత్మలబ్ధ్యాస్మహే పూర్ణా గేహయోర్జ్యోతిరక్రియాః। ౨౦। శ్రీశుకః॥ ఏతావదుక్త్వా భగవానాత్మానం వల్లభామివ। మన్యమానామవిశ్లేషాత్తద్దర్పఘ్న ఉపారమత్ । ౨౧॥ ఇతి త్రిలోకాధిపతేస్తదాత్మనః ప్రియస్య దేవ్యశ్రుతపూర్వమప్రియమ్। ఆశ్రుత్య భీతా హృది జాతవేపథుశ్చింతాం దురంతాం రుదతీ జగామ హ॥ ౨౨ ॥ పదా సుజాతేన నఖారుణశ్రియా భువం లిఖంత్యశ్రుభిరంజనాసితైః। ఆసించతీ కుంకుమరూషితౌ స్తనౌ తస్థావధోముఖ్యతిదుఃఖరుద్ధవాక్ । ౨౩। తస్యాస్సుదుఃఖభయశోకవినష్టబుద్ధేర్హస్తాచ్ఛ్లథద్వలయతో వ్యజనం పపాత। దేహశ్చ విక్లబధియస్సహసావిముహ్యన్ రంభేవ వాత

త్మసమం పరస్పరమనురూపం - జన్మైశ్వర్యాభ్యాం సహితా ఆకృతిః రూపం జాతిర్వా సమా॥ ౧౫॥ వైదర్భీతి॥ నదీర్ఘా సమీక్షా విచారో యస్యాస్తయా॥ ౧౬ ॥ అథేతి॥ అథ ఇదానీమపి॥ ౧౭ ॥ తర్హి కిమిత్యానీతాహమితి చేత్తత్రాహ॥ చైద్యేతి॥ మమ మాం ద్విషంతి॥ ౧౮ ॥ తేషామితి॥ స్మయనుత్తయే గర్వాపనయనాయ॥ ౧౯ ॥ స్త్రీకామతి దస్పహమౌదాసీన్యమకామత్వం చాహ॥ ఉదాసీనా ఇతి॥ గేహయోః దేహగేహయోః - ఉదాసీనాః - అత ఏవ - జ్యోతిరక్రియాః జ్యోతిః ప్రదీపాది - తద్వత్సాక్షిమాత్రతయా క్రియారహితాః - ఆస్మహే వర్తామహ ఇతి॥ ౨౦ ॥ ఏతావదితి॥ అవిశ్లేషాద్ధేతో రాత్మానం వల్లభామేవేత్యేవార్థే ఇవశబ్దః - ఆత్మానమేవ వల్లభాం - సర్వాసు అహమేవ వల్లభానాన్యేతి మన్యమానాం గర్వితామిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ చింతాలక్షణమాహ॥ పదేతి॥ నఖైరరుణా శ్రీః కాంతిర్యస్య తేన - సుకోమలేన పదా॥ ౨౩ ॥ తస్యా ఇతి॥ సుదుఃఖమప్రియశ్రవణాత్ - భయం త్యాగశంకయా శోకః అనుతాపః- తైర్వినష్టా బుద్ధిర్యస్యాస్తస్యాః - శ్లథంతి పతంతి వలయాని యస్మాత్ - హస్తాత్ - దేహశ్చ పపాత - విక్లబా వివశా - ధీర్యస్యాః తస్యాః ॥ ౨౪॥ తమితి॥

నిహతాప్రవికీర్యకేశాః ॥ ౨౮ ॥ తందృష్ట్వాప్రభగవాన్‌కృష్ణఃప్రియాయాఃప్రేమబంధనమ్ । హాస్య
ప్రౌఢిమజానంత్యాఃకరుణస్నేహ్వకంపత । ౨౫। పర్యంకాదవరుహ్యాశుతామున్థాప్యచశుభ్రుజః । కే
శాన్‌సమూహ్యతవ్య క్త్రంప్రమృజత్పస్మపాణినా ॥ ౨౬। ప్రమృజ్యాశ్రుకళేనేత్రేస్తనౌచోపహ
తౌశుచా । ఆశ్లిష్యబాహునారాజన్ననన్యవిషయాంసతీమ్ । ౨౭ । సాంత్వయామాససాంత్వజ్ఞఃకృప
యాకృపణాంప్రభుః । హాస్యప్రౌఢేభ్రమచ్చితామతదర్హాంసతాంగతిః । ౨౮। శ్రీకృష్ణుఃణ ॥ మా
మావైదభ్యనుయోయెధాజానేత్వాంపత్వ రాయణాముత్పద్యచ శ్రోతుతామనత్పోశ్చరితమం
గనే। ౨౯। ముఖంచప్రేమసంరంభస్ఫురితాధరమీక్షితుమ్ । కటాక్షపారుణాపాంగసుందర భ్రుకు
టీతటమ్ ॥ ౩౦॥ అయంహిపరమోలాభోగృహేషుగృహమేధినామ్ । యన్నర్మైర్నీయతేయామఃప్రియయాభీరుభామిని । ౩౧। శ్రీశుకుఃణ ॥ సైవంభగవతారాజ్ఞాపరిహాసాయ్వితా । జ్ఞాత్వాతత్పరిహాసోక్తింప్రియత్యాగభయంజహౌ । ౩౨ । బభాషఋషభంపుంసాంవీక్షంతీభగవన్ముఖమ్ ।
సవ్రీడహాసరుచిరస్నిగ్ధాపాంగేనభారత ॥ (తుక్మిణీచారుసర్వాంగీసాక్షాచ్ఛ్రీరనపాయినీ) ॥ 33 ॥

రుక్మిణీ ॥ నన్వేవమేతదరవిందవిలోచనాహయాదై ర్వభవాన్‌భవత్సదృశీవిభూయ్యాః । క్వస్వేస్వహీ
మ్న్యభిరతోభగవాంస్త్రయధీశఃక్వాహంగుణప్రకృతిరజ్జగృహీతపాదా।౩౪॥ సత్యంభయాదివసుణే
భ్యఉపక్రమాంతశ్శేతేసముద్రఉపలంభనమాత్రఆత్మా। నిత్యంకదింద్రియగణైఃకృతవిగ్రహస్త్వం
త్వత్తేవకైర్నృపపదంవిధుతంతమోంధమ్॥౩౫॥ త్వత్పాదపద్మమకరందజుషాంమునీనాంవర్త్మాస్ఫు
టంనృపశుభిర్నఋదుపాభావ్యమ్ । యస్తాదలౌకికమపీహితమీశ్వరస్యభూమ్నస్తవేహిత మధోఅ

స్తవైఃశ్రీధరీయాఇతి॥భగవతఃస్వాంపాదారాధనేవర్ణనాన్వాక్యాని- తానిసర్వోత్కృష్టపరతయావ్యావర్తయతిశ్రుతిభాషతేస్మ ॥ 33॥
తత్రయదుక్తంకస్మాన్నోవపృచేసమానితి - తత్రాసామ్యంసత్యమేవేత్యాహ ॥ నన్వితి॥ హేఅరవిందలోచన-త్రయ్యధీశత్రయ్యాఃకర్మకాండ
స్యాదీనామపిఅధీశోనియంతాత్వం- క్వక్వచాహంగుణప్రకృతిత్రిగుణస్వభావాప్రాకృతగుణమయీప్రకృతిర్వాయస్యవాధీశ్వరీ
శ్రీఃసవైరుపాస్యత్వాత్వయతఆహ-అజ్ఞేస్వకైర్గృహీతాపాదాయంస్యాస్యాస్తా॥౩౪॥యదుక్తం రాజ్ఞ్యభిభవతిస్మశ్రుతిరి ముత్రంశరణంగతానితిత్రాహ॥ సత్యమితి ॥ హేఉరుక్రమేతిభయాభావదర్శనాయతి- గుణాఃశబ్దాదయఃవిషయాఃతేషాంసంగాజ్జాతాఃయేభ్యః
భయాదివేతి అంతఃహృదయేసముద్రేతద్వదగాధే - విమృశతాకారైఃపరిచ్ఛిన్నఇత్యర్థఃతి- శేతేశ్చలతయాస్రస్తాశతే - ఉపలభనమా
త్రఃవైతన్యఘనఃఆత్మాభవానితి- బలవద్భిఃకృతద్వేషానితియుక్తం-తదపిసత్యమిత్యాహ-నిత్యఃతి కదింద్రియగణైఃకృతవిగ్రహస్త్వం బ్ర హ్మ
ముఖైరింద్రియగణైఃకృత్స్నత్వంవిశ్వసంఘాతోయేషామితివా- వైస్తవంసత్యంకృత్స్నంవిశ్వంతేషాంతేమత
వాప్రతీతేః- యదుక్తంత్యక్తనృపాసనానితితద్యుక్తమేవేత్యాహ - త్వల్సేవకైరితి సృపాణాంపదమాసనం- అధఃగాధఃతమివిషత్ -
అవివేకబహుళశాస్త్రత్వత్సేవకైరేవత్యక్తంకింపునర్వక్తవ్యంత్వయాత్యక్తమితి॥ ౩౫॥ అస్యస్వస్తత్మనాంపుంసామ్ కిపనివాయు

మిత్యుక్తం తదపి తథైవేత్యాహ ॥ త్వత్పాదేతి ॥ సృష్టశుభినరాకారైరపశుభిః కింపునర్భక్తవ్యంతవవత్తాస్పష్టమితి - కించ-యస్మాత్ యేభవంతమనువ్రతంతేషామపిఈహితంఅలౌకికమేవ-ఆధోఅతఃకిమువక్తవ్యంతవేశ్వరస్యేహితంఅలౌకికమితి ఆఢ్యతాఽపదవీంనుభ్రు ప్రాయస్సీదంతియోషితఇత్యస్యచరిహారంవక్ష్యతి- యద్వాంఛయేతిపంచమశ్లోకేన ॥ ౩౬ ॥ నిష్కించనాఽయంశశ్వన్నిష్కించనజనప్రియాఃతస్మాత్త్వాయేణనహ్యాధ్యామంభజంతిసుమధ్యమఁత్యేతచ్ఛ్లోకోక్తందొషత్రయంపరిహరతి ॥ నిష్కించనఇతి ॥ దరిద్ర తాలక్షణంనిష్కించనత్వంతుతవనఘటతఇత్యాహ- యస్మాదితి- అస్యతొబలిభుజఃపూజ్యాఅపిబ్రహ్మాదియోయస్తేభవతెబలింహరంతి- తస్యసర్వేశ్వరస్యభవతోదరిద్ర తానఘటత ఇత్యర్థఃనిష్కించనజనప్రియా ఇత్యత్రతత్పురుషేణబహుప్రీ హిణావానింద్రాస్యాదితి స్వయమప్యుభయిథాస్తోత్రేప్రేష్ఠభవానితి- బలిభుజ ఇంబ్రహ్మాదినాంలొకేశ్వరాణాంత్వంప్రెష్ఠఃతేపి తుభ్యంబలింహరంతి- తస్మాత్త్వాయేణ నహ్యాధ్యామంభజంత్యస్యాత్తగంనత్వావిదంతీతి- ఆఢ్యతయాఅనాధాఃత్వాత్వాం అంతకంనవిదంతీతి- అతస్తెఅపుతృపుబలఇవ నేవత ర్తయింతే నత్వాంభజంత్యర్థఃగృహేషు ॥ ౩౭ ॥ బలిభుజామపిభవాన్ప్రేష్ఠఇత్యత్రహెతుంవదంతీయమొరాత్మనమంవిత్తమిత్యనెనొక్తమ నొవిశ్యంచరిహరతి ॥ త్వయిమె ॥ ఫలాత్మాపరమానందస్వరూపఃశు ॥ ఎతిసైవానందస్యానాన్యనిభూతానమా త్రాముపజీవంతీతిశ్రు తెఃసమాజంసేవ్యసేవకభావలక్షణసంబంధఃనతుపుంసఃస్త్రియాశ్చ - మిథొరతయొఃఅవిచత్థ్రతసుఖదుఃఖినొస్తదాకులయొరి త్యర్థఃగృహేషు ॥ ౩౮ ॥ భిక్షుభిశ్చాస్మొ-గాముదొహ్యస్యచరిహారఃభిక్షుపదవ్యాఖ్యానంన్యస్తదండైర్ముఖనిభిక్షితముదొహ్యస్యచరిహారఃఆత్మెతియదుథ్ధెఃసర్వంప్రియంభవతిఅస్యజగతామాత్మన్తస్యవరణంనవృథొహ్యస్యర్థఃకించ అత్మదఇతి-వైదభ్యొ్యతదవిజ్ఞాయత్వయా

యొభవంతమ్ ॥ ౩౬ ॥ నిష్కించనొనానుభవాన్నయతొస్తికించిద్యస్యైబలింబలి భుజొపి హరంత్యజాద్యాఃనతాంవిదంత్యసుతృపొంతకమాఢ్యతాంధాఃప్రెష్ఠొభవాఁబలిభుజామపితెపితుభ్యమ్ ॥ ౩౭ ॥ త్వంవైసమస్తపురుషార్థమయిఃఫలాత్మాయద్వాంఛయాసుమతయొవిసృజంతికృత్స్నమ్ తెషాంపి బొసుహృదిత్మభవతస్సమాజఃపుంసస్త్రియాశ్చరతయొస్సుఖదుఃఖినొనఁ ॥ ౩౮ ॥ త్వంన్యస్తదండ మునిభిర్గదితానుభావఆత్మాత్మదశ్చజగతామితిమెవృతొసి హిత్వాభవద్భ్రువఉదీరితకాలవెగధ్వ స్తాశిషొబ్జభవనాకపతీఁకుతొన్యే ॥ ౩౯ ॥ జాడ్యంవచస్తవగదాగ్రజయశ్చభూపాఁవిద్రావ్యశాఙ్గ నినదెనజహర్థమాంత్వమ్ సింహొయథాస్వబలిమీశపశూన్స్వభాగంతెభ్యొభయాద్యమదధిం శరణంప్రపన్నఃరం ॥ యద్వాంఛయాశ్రీర్లలనాచరత్తపొవిహాయకామాన్సుచిరంధృతవ్రతా యదైకపత్న్యమ్ రంజ్యంవిసృజ్యవివిశుర్వనమంబుజాక్షసీదంతితెనుపదపీంతఇహాస్థితాఃకిమ్ ॥ రం ॥ కా న్యంశ్రయెతవపాదసరొజగంధమాఘ్రాయసన్ముఖరితంజనతాపవర్గమ్ లక్ష్మ్యాలయంత్వవిగణ య్యగుణాలయస్యమత్ర్యంనదొరుభయత్రవివిక్తదృష్టిఃరం ॥ తంత్వాసుధూపమభజంజగతామధీశమాత్మానమత్రచపరత్రచకామపూరమ్ స్యాస్తెతవాంఘ్రిరణంస్మృతిభిర్భ్రమంత్యాయొ

టీక్షుసమక్షమెతెస్వస్మిన్నుక్తరొషద్వయంపరిహరతి - ఇతీతి పరిజ్ఞాతైవమేమయాపృతొసీత్యజ్ఞానపరిహరఃహెత్వొఃఆదక్షుతానుత్వత్పరిహారఃభవతొభృత్యస్యకాశాదుదీతొయఃచాలఃతస్యవేగఃతేనధ్వస్తాఆశిషొయెషాంతాఁబ్రహ్మాదీనపివిహాయకుతొన్యెవరాకా ఇతిభావఃరం ॥ స్వాజ్ఞానంపరిహృత్యపురుషొంతరగుణవర్ణనప్రదీస్తకొపసంరంభెణతస్మైస్వాజ్ఞానమూపాదయతి ॥ జాడ్యమిలి ॥ సిం హొయాయథాశశూన్విద్రావ్యస్వబలింహరతి- తథాశాఙ్గ-ధనుర్నినదేనైవజరాసంధాదీన్విద్రావ్యమాంస్వభాగంశ్రియఃపత్యస్త్వం హృతవానసి తస్యతవరాజభ్యొభయాదుదధింప్రపన్నఇతియద్వొభాషణం-తజ్జాడ్యంమాంధ్యంనఘటతఇత్యర్థఃరం ॥ యచ్చాన్యదపస్ప ష్టమత్తస్వామిత్యాదినాథాత్వాంభజంతస్సీదంతీత్యవసాదనంప్రసూవహత్వముక్తందపిమందమేవేత్యాహ ॥ యద్వాంఛయేతి ॥ యస్వతవసజనవాంఛయానృపొత్తమాఃఅలంగొవెనస్యపితా- వైన్యఃపృథుఃజాయంతఃభరతఃనాహుషొయయాతిఃగయశ్చాదిశ్యమాంవె యెనెతవ అనుపథమీమాగఁంఆస్థితాఃఆత్రితాఃతెకింసీదంతినసీదంల్యెవ - అపితుత్వత్పంస్తొస్తుతిర్యర్థఃవిజ్ఞాపనెన ఖెనావిదనస పరిహారాధస్పష్టవత్త్వనామిత్యెతదానంతర్యంవిహాయత్రొక్తఘఃరం ॥ యచ్చొక్తంఅథాత్మనొనురూపమిలి త త్రా-శ్లొకద్వయెన ॥ కెతి ॥ గుణానామాలయస్యతవపాదసరొజగంధం జనలాయాఅపవర్గం మొక్షరూపం - లక్ష్మ్యాయంశశ్వ ద్వ్యం - సచ్ఛ్రుఖదుఃఖగితంవర్ణితమాస్రుయతె మవిగణయ్యమత్యర్థం మరణధర్మకంసదాఽనుభయంయస్యనమస్యం- కాస్త్రీశ్రదయొల సెవెత - అథెవివిక్తదృష్టియస్యాస్యా- గుణాలయస్యెత్యనెనగుణై ర్హీనానితియదుక్తందపిస్తం ॥ ౩౭ ॥ అతస్త్వామేవ అహమభజమి త్యాహ ॥ తమిలి ॥ ప్రాపయతెస్యాదిలి - అరణంశరణం- సృతిభిఃదెవతిర్యగాదిజన్మభిఃశ్రుతిభిరితి పాఠాంతరెత్వన్యవాచబహుళ

కమక్షరైరిత్యర్థః - కథంభూతస్యతవ - యుష్మదీయం అనృతస్యసంసారస్యఅపవర్గాశాయాస్తాస్తాః - భజంతముపయాతి ఆత్మ
సాత్కరోతి తస్యతవాంఘ్రిరితి - భీతస్యహిశరణమేవ - అనురూపంభజనమౌచిత్యం - అతస్త్వత్వామభజమిత్యర్థః॥ ౪౩॥ యోభోక్తారా
జ్ఞాంబహవోగుణాఃరాజపుత్రీస్తీతాభూవైలోకపాల విభూతిభిరిత్యాదినాతత్రసేష్యంసశాసంసాంగుళిభంచాహద్వాభ్యాం॥ త
స్యాఇతి॥ ఖరాఇవకేవలంభారవాహాఃగావోబలీవర్దాఇవనిత్యంవ్యా పారక్లిష్టాఃశ్వానఇవావమతాఃబిడాలాఇవకృపణాఃహిం
స్రాశ్చ భృత్యాఇవకింకరాఃనృపాస్తస్యాఃముభగాయాఃచతయఃస్యుఃయస్యాఃకణప్రథంత్వత్స్థానప్రశ్నయానిత్రి॥ ౪౪॥
తథాహి॥ త్వగితి॥ తేపదాబ్జముకరందమజిఘ్రలీసతీయాస్త్రీ విమూఢాసా - కాంతోయమితిమతిర్యస్యాస్వాకాంతమలిః - జీవచ్ఛవంభజ
తి త్వగాదిభిఃబహిఃపినద్ధంఘన్నం - అంతర్మాంసాదిమయమితి॥ ౪౫॥ యదుక్తముదాసీనావయమిత్యాదితత్రాహ ॥ అస్తిస్మ॥ యస్య
పిత్వంనిరపేక్షస్తథాపిమముతెచరణానురాగోస్తు - మయిచఅనపిరిత్తాఅనన్యవిషయరతిర్యస్యతస్యతే - ఆత్మ ఆత్మస్యేవ - రతస్య
తేహితవతేనకోలాభఃత్వచ్చరణానురాగవిరహమహాభఃకించయహిఅస్యవిశ్వస్యపృథ్వధయే - ఉపాత్తారజసఃఅతిమాత్రాఔత్పత్యం
యేనసఃతథాభూతస్యక్ - మాంసమిత్యుసె ఉపివాథేక హహ్ఛ్ - తదేవనఃపరమానుకంపాఅత్యనుగ్రహఇతి॥ ౪౬॥ తదేవంతము
క్తంసర్వంప్రతివ్యాఖ్యాయప్రసన్నచిత్తమంత్రముపదిశంత్యాహద్వాభ్యాం ॥ నెతి ॥ అథాత్మనోఽనురూపమిత్యాదితేవచఃఆశీరంమి

వై భజంతముపయాత్యనృతాపవర్గాఃర౩॥ తస్యాస్సృగచ్యుతనృపాభవతోపదిష్టా స్త్రీణాంగృ
హేషుఖరగోశ్వవిడాలభృత్యాఃయత్కర్ణమూలమరికర్శనమోపయాయాన్మ్యస్మ్యధాహరవి
రించసభాసుగీతా॥ ౪౪ ॥ త్వక్శ్మశ్రులోమనఖకేశపినద్ధమంతర్మాంసాస్థిరక్తకృమివిట్కఫపిత్తవాతమ్ ।
జీవచ్ఛవంభజతికాంతమతివిడ్వరాహమూఢాయతేపదాబ్జమకరందమజిఘ్రతీసా ॥ ౪౫ । అస్తవం
బుజాక్షమమతెచరణానురాగఆత్మన్రతస్యమయిచానతిరిక్తదృష్టేఃయర్హ్యబ్జనేత్రవృధ్వయఉపాత్తర
జోతిమాత్రోమామీక్షసెతదుహనఃపరమానుకంపా॥ ౪౬ ॥ నైవాలీకమహంమన్యేవచస్తెమధుసూ
దన । అంబాయాఇవహిప్రాయఃకన్యాయాస్సృగ్రక్షఃక్వచిత్॥ ౪౭ ॥ వ్యూఢాయాశ్చాపిపుంశ్చ
ల్యామనోభ్యేతినవంనవమ్। బుధోనతీనబిభృయాత్కాంబిభ్రమభయచ్యుతఃర౮ । శ్రీభగవాన్॥
సాధ్వ్యేతద్ధ్రుతకామెనరాజపుత్రీప్రలంభితా । మయోదితంయదన్ధ్వత్తత్సర్వంసత్యమెవహి ।
౪౯ । యాఆర్యాకామయసెకామాన్మయ్యకామాయమానిని । సంతిహ్యకాంతభక్తాయాస్తవ
కల్యాణినిత్యదా॥౫౦ । ఉపలబ్ధంప్రతిప్రేమపాతివ్రత్యంచతెనఘే। యద్వాక్యైశ్చాల్యమానాయా
నధీర్మయ్యపకర్షితా ॥ ౫౧ । యెమాంభజంతిదాంపత్యెతపసావ్రతచర్యయా। కామాత్మానోప
వర్గెశంమోహితామమమాయయా । ౫౨। మాం ప్రాప్యమానిన్యపవర్గసంపదంవాంఛంతియెసం
పదఎవతత్పతిమ్ । తెమందభాగ్యానిరయెపిమెనృణాంమాత్రాత్మకత్వాన్నిరయస్సుసంగమఃర౩।
దిష్ట్యాగృహెశ్వర్యసకృన్మయి త్వయాకృతానువృత్తిర్భవమోచనీఖలైఃసుదుష్మ రాసెసుతరాం

త్యేవినైవమన్యెయతోలోకెకన్యాయాఎవక్వచిద్విరక్తిర్భవతి- యథాకాశీరాజకన్యానాంఅంబాంబాల్యంబికానాంతిసృణాంముఖ్యఅం
బాయాఃకన్యాయావిషసాల్వెరతిర్జాతాతద్వత్ ॥ ౪౭॥ వ్యూఢాయాఇతి ॥ వ్యూఢాయాఃపరిణీతాయాఅపీతి - ఉభయస్మాదిహపరలోకద్వ
యాత్చ్యుతోభ్రష్టఇతి॥ ౪౮॥ సాధ్వీతి॥ప్రలంభితాఉపహసితాసి - అన్యావస్తుఅన్యాఖ్యాతవతీ॥ ౪౯॥ యానితి ॥ మయివికాంతభక్తా
నాంతెకామాస్సంత్యెవ - అకామాయకామనివృత్తయెమోక్షపర్యవసాయినఇత్యర్థఃర౦॥ అనువాదేనవరాదత్వాతాముభినందతి ॥ ఉపలబ్ధమితి ॥ యద్యస్మాత్మయిభవర్తమానాధీనాఃపకర్షితాతానాన్యవిషయాజాతా ॥ ౫౧ । వికాంతభక్తిముభినంద్యతామేవదృఢీ
కర్తుంసకామాఃభక్తాఃనిందతి ॥ యఇతి ॥ దాంపత్యెనంపత్యుఃపుంభగసుఖార్థం ॥ ౫౨॥ మాయామోహితత్వమేవోపపాదయతి ॥
మామితి ॥ అపవర్గెణసహసంపదోయస్మిన్తంమాం - ప్రాప్యప్రసాద్య - యేకేవలంసంపదవివక్షయావాంఛంతి- నతుమాంతత్వ
తితాసాంసంపదామపిమోహమేవపతిఃతం - యెవిషయాఃనిరయేపినికృష్టయోనావపిస్యుఃతాఃకించ-తెమాంమాత్రాత్మకత్వాత్విష
యాత్మకత్వాత్-నిరయఃసుసంగమఃశోభనసంగమవివక్షయాదతోముందభాగ్యాఇత్యర్థఃర౩॥దిష్ట్యెతి ॥ తస్మాత్ కృహెశ్వరి - త్వయామ
యిభవమోచనేనిష్ప్రాముఅనువృత్తిఃకృతా - ఏతద్దిస్యాభద్రంకథంభూతా - ఖలైఃసుదుష్మ రా - దురాశైఃదురధిస్యాయాయాఃఆతవివఅ
సుంభరాయాఃప్రాణతర్పణశరాయాఃనికృతింజుషోవంచనపరాయాఃస్త్రీయాఃసుతరాముపాదముపృథ్విస్యుదుష్మ రేతి ॥ ౫౪॥ కిం

చనంతినిష్ప్రేమాణఃప్రేష్ఠేనవయమివ్రజ ఋవ కృష్ణాబాహ్యాః-కింతుత్వయాసదృశీంకామపిక్వాపినశ్యామితితస్యాఃభక్తిబహుమానేనాభినందతిత్రిభిః ॥ నేతి ॥ ఉపశ్రుతాస్వత్యుక్తకథాయస్యమే ॥ ౫౫ ॥ భ్రాతురితి ॥ ప్రోద్వాహపర్వణిఅనిరుద్ధ వివాహే- అక్షగోష్ట్యాందుర్యోధనసభాయాం-తస్యభ్రాతుర్బలభం - తస్మిన్ కాలే కాలాంతరే - తదనుస్మరణతఃపునఃపునఃసముత్థందుఃఖంఅస్మాభిరయోగోవిఘాతాయ అసహఃసోఢవత్యసి-అనేనైవానిరుద్ధవివాహానంతర్యమస్యజ్ఞాతవ్యం॥౫౬॥అపిచ॥మాతఇతి ॥ ఆత్మలభనేమత్ప్రాప్త్యర్థం - మయిచిరాయతిశ్వోభావినివివాహేఆగంతవ్యమితికృతెనమయెకథంచిదప్రాప్తవతిసతి - ఏతద్విశ్వంశూన్యంమత్వా ఇదమనన్యదాంగ్యం అంగంజిహాసేత్యక్తుమిచ్ఛామీత్యేవందూతఃప్రష్ఠాపితః - తథాహ్యుక్తంత్వయా ॥ శ్లో॥ యద్యంబుజాక్షతులసీదయభవత్పాదంజహ్యాము ష్మత్ వ్రతకృశాశతజన్మభిస్స్యామితి-యద్వాఅజిహాసఇతిఛేదఃత్యక్తుమిచ్ఛఇత్యర్థఃతతఃతత్తవకర్మ - త్వయ్యేవతిష్ఠేతనతత్ప్రతికర్తుంశక్యమిత్యర్థఃకింతు-కేవలంవయంత్వాంప్రతినందయామఃహర్షయామఇతి॥౫౭॥ విజయమితి ॥ సారతస్సల్లాపైఃసురతనర్మగోష్ఠీభిః ॥౫౮॥౫౯॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - షష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ఏకషష్టితమేశౌరేఃపుత్రపౌత్రాదిసంతతిః। అనిరుద్ధవివాహేచరుక్మిణోరామతోబధః॥ అష్టాధికశతద్వ్యష్టసహస్రస్త్రీసముద్వరాశిషోహ్యసుంభరాయానికృతింజుషస్త్రియః ॥ ౫౯ ॥ నత్వాదృశీంప్రణయినీంగృహిణీంగృహేషు పశ్యామిమానినియయాస్వవివాహకాలే। ప్రాప్తాన్నృపానవిగణయ్యరహోహరోమేప్రస్థాపితోద్విజఉపశ్రుతసత్కథస్య ॥ ౬౦ ॥ భ్రాతుర్విరూపకరణంయుధినిర్జితస్యప్రోద్వాహపర్వణిచ తద్వధమక్షగోష్ఠ్యామ్। దుఃఖంసముత్థమసహోహ్యదయోగభీత్యానైవాబ్రవీఃకిమపితేనవయంజితాస్మ ॥ ౬౧ ॥ దూతస్తవ యాత్మలభనేసువిభక్తమంత్రఃప్రస్థాపితోమయిచిరాయతిశూన్యమేతత్। మత్వాజిహాసఇదమంగమనన్యయోగ్యంతిష్ఠేతతత్త్వయివయంప్రతినందయామః॥ ౬౨ ॥ శ్రీశుకఃఉవాచ॥ ఏవంసారతసల్లాపైర్భగవాన్దేవకీసుతః। స్వరతోరమయారేమెనరలోకంవిడంబయన్ ॥ ౬౩ ॥ అథాన్యాసామపివిభుర్గృహేషుగృహవానివ। ఆస్థితోగృహమేధీయాన్ధర్మాన్లోకగురుహరిః ॥ ౬౪ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షష్టితమోధ్యాయః.

శ్రీశుకఃఉవాచ॥ ఏకైకశస్తాఃకృష్ణస్యపుత్రాదశదశాబలాః। అజీజనన్నరవమాన్పితుస్సర్వాత్మసంపదా॥౧॥ గృహాదనపగంవీక్ష్యరాజపుత్రోయుధిష్ఠిరమ్। స్వంస్వంన్యయమంసతప్రేష్ఠంనతత్తత్త్వవిదస్త్రియః॥ ౨ ॥ చార్వబ్జకోశవదనాయతబాహునేత్రసప్రేమహాసరసవీక్షితవల్గుజల్పైఃసంమోహితాభగవతోనమనోవిజేతుంసైర్వీభ్రమైస్సమశకన్వనితావిభూమ్నః॥ ౩ ॥ స్మాయావలోకలవదర్శితభావహారిభ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైఃపత్న్యస్తుషోడశసహస్రమనంగబాణైర్యస్యేంద్రియంవిమథితుంకరణైర్నశేకుఃర॥ ఇత్థంరమాపతిమవాప్యపతింస్త్రియస్తాబ్రహ్మాదయోపినవిదుఃపదవీంయదీయామ్। భేజుర్ముదావిరతమేధితయానురాగహాసావలోకనవసంగమలాలసాత్ - యంభేజుఃశస్యమనోవిజేతుంనశేకురితివా॥ ౫ ॥ కింతు॥ ప్రత్యుద్గమాది ॥ ప్రత్యుద్గచ్ఛ

లాలసాదృన్ ॥ ౫ ॥ ప్రత్యుద్గమాసనవరాహణపాదశౌచతాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః ।
కేశప్రసారశయనస్నపనోపహారైర్దాసీశతాఅపివిభోర్విదధుస్మదాస్యమ్ ॥ ౬ ॥ యాస్సర్వభౌమభవనేస్పృహయాంచకారభార్యాసహస్రమధికం యదపత్యవద్భిః ।
స్పూర్యాంతరేణనవసంగమలజ్జయేతూష్ణీం దృశాహసదవేశకలాకులాస్యమ్ ॥ ౭ ॥ రామాగృహేషువిహరంతమహర్నిశంతంనారాయణాఖిలగురుంభగవాన్కిలశ్రీః ।
యిత్యస్యముద్వహసంత్యజలోకపాలైరర్హత్తమంపరమపూరుషమాత్మభూతాః ॥ ౮ ॥ తాసాంయాదశపుత్రాణాంకృష్ణస్త్రీణాంపురోదితాః । అష్టౌమహిష్యస్తత్పుత్రాన్ప్రద్యుమ్నాదీన్గృణామితే ॥ ౯ ॥ చారుదేష్ణస్సుదేష్ణశ్చచారుదేవశ్చవీర్యవాన్ । సుచారుశ్చారుగుప్తశ్చ భద్రచారుస్తథాపరః ॥ ౧౦ ॥ చారుభద్రోవిచారుశ్చచారుశ్చ దశమోహరేః । ప్రద్యుమ్నప్రముఖా జాతారుక్మిణ్యానవమాఃపితుః ॥ ౧౧ ॥ భానుస్సుభానుస్స్వర్భానుప్రభానుర్భానుమాంస్తథా । చంద్రభానుర్బృహద్భానుర్వీరభానుస్తథాష్టమః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీభానుఃప్రతిభానుశ్చసత్యభామాత్మజాదశ । సాంబస్సుమిత్రఃపురుజిచ్ఛతజిచ్చసహస్రజిత్ ॥ ౧౩ ॥ విజయశ్చిత్రకేతుశ్చవసుమాన్ద్రవిణఃక్రతుః ।
జాంబవత్యాస్సుతాహ్యేతేసాంబాద్యాఃపితృసంమతాః ॥ ౧౪ ॥ భానుశ్చంద్రోశ్వసేనశ్చచిత్రగుర్వేగవాన్వృషః ।
ఆమశ్శంపర్వసుశ్రీమాన్కృతినాగ్నజితెస్సుతాః ॥ ౧౫ ॥ శ్రుతవిన్ముష్టహాస్యాద్యారస్సుబాహుర్భద్రపకలిః ।
శాంతర్దశఃపూర్ణమాసఃకాళింద్యాస్సోమకోనరః ॥ ౧౬ ॥ ప్రఘూర్ణోగాత్రవాన్సింహబలఃప్రబలఊర్ధగాః ।
మాద్ర్యాస్సుతానుహర్యక్షస్సంగ్రామోపరాజితః ॥ ౧౭ ॥
వృకోహ్యకోనిలోగృధ్రోబహ్వాద్యాస్సోమకాత్మజాః ।
మహాశ్వఃపావనోవహ్నిర్మిత్రవింద్యాత్మజాస్సుధీః ॥ ౧౮ ॥ సంగ్రామజిద్బృహత్సేనఃశూరఃప్రహరణోరిజిత్ ।
యజ్ఞస్సుభద్రోభద్రాయావాహుఆయుశ్చసత్యకః ॥ ౧౯ ॥ దీప్తిమాంస్తామ్రపక్షాద్యారోహిణ్యాస్తనయాహరేః ॥ ౨౦ ॥ ప్రద్యుమ్నస్సాంబనిరుద్ధోభూత్ప్రక్ష్మవత్యాంమహాబలః ।
పుత్ర్యాంతురుక్మినోరాజన్నాన్మాభోజకిశోరధ ॥ ౨౧ ॥ ఏతేసాంపుత్రపౌత్రాశ్చబభూవుఃకోటిశోనృప ।
మాతరఃకృష్ణజాతానాంసహస్రాణిచషోడశ ॥ ౨౨ ॥ రాజా ॥ కథంగుర్మ్యర్యిపుత్రాయాఃప్రాదాద్గృహితరంయధి ।
కృష్ణోనపరిభూతస్సంహరతుంరంధ్రంప్రతీక్షతే ॥ ౨౩ ॥ ఏతదాఖ్యాహిమేవిద్వన్ద్విషోవైవాహికంమిథః ॥ ౨౪ ॥ ఉనాశ
తమతీతంచవర్తమానమనాగతం ద్రియమ్ । విప్రకృష్టంవ్యవహితంసమ్యక్పశ్యంత్యయోగినః ॥ ౨౫ ॥ శ్రీశు
కః ॥ యద్యప్యనుస్మరేద్వైరంరుక్మీకృష్ణావమానితః । నత్యరద్భాగినేయాయసుతాంసర్వాత్మనాస్వసుఃప్రి

లక్షణధరం ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ఏతేహమితి ॥ అన్యేచామీ శ్రీకృష్ణపుత్రాణాంశతసంఖ్యాఃస్త్రీసుపుత్రాశ్చసాత్యకిప్రభృతయోబభూవుఃతత్ర - తత్ర
జాతులెవైనశ్రీకృష్ణపత్నీనాం బాహుళ్యమనుస్మారయతి-మాతరఃకృష్ణజాతానామితిచశబ్దేనఅధికాశ్చేత్యుక్తం ॥ ౨౮ ॥ కథమితి ॥ యదుః
కృష్ణంహారుక్మిరంధ్రంప్రతీక్షతేనకథంప్రాదాదితి ॥ ౨౯ ॥ విదితమితి ॥ వైవాహికంవివాహనిమిత్తం ॥ ౩౦ ॥ నమరుక్మిణాఖిలప్రాయం క
ధంజానేమఖిలంచేత్తత్రాహ ॥ అనాగతమితి ॥ అతీంద్రియంహ్యస్యదివీంద్రియాగోచరం - విప్రకృష్టంయూగపత్సర్గం- వ్యవహితంతిరో
తరితం- అత్రోత్తరంస్వయంవరేరుక్మిజాత్యావృతస్యక్రాజ్ఞానిర్జిత్యజహారేతి ॥ ౩౧ ॥ యదీతి ॥ యద్యపికృష్ణవమానితః- యథాపిసై

రమనుస్మరన్నప్యవ్యతరత్ అదాత్ అస్వమోదతేత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సర్వాసామప్యేకైకాకన్యాతత్పర్వవివాహోఽపిచలక్షణార్థం జ్యేష్ఠకన్యావివాహమూహ॥ రుక్మిణ్యాఇతి॥ ౨౮॥దౌహిత్రాయేతి॥యూనంవివాహఃతద్యోనంఅధర్మంజానన్నితి॥శ్లో॥ ద్విషదన్నంనభోక్తవ్యంద్విషంతంనైవభోజయేదిత్యాదిశ్లోకవిచారత్॥శ్లో॥అస్వర్గ్యంలోకవిద్విష్టంధర్మమప్యాచరేన్నహీతినిషేధాచ్చేత్యర్థః॥ ౨౯॥లోకవిరుద్ధాచరణఫలంవక్తుమూహ॥ తస్మిన్నితి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ అనక్షజ్ఞఇతి॥ అదీవ్యతఅదీవ్యత్ క్రీడితవాన్॥ ౩౩॥ ౩౪॥ తతఇతి॥ నిహ్నుతాంల

అనిరుద్ధవివాహే శ్రీబలరామకృతరుక్మివధాదికథాప్రారంభఘట్టః.

యమ్॥ ౨౬॥ వృతస్స్వయంవరేసాక్షాదనంగోంగయుతస్తయా। రాజ్ఞస్సమేత్యాజిత్వాహరైకరథోయుధి॥ ౨౭। రుక్మిణ్యాస్తనయాంరాజన్కృతవర్మసుతాంబలీ। ఉపయేమేవిశాలాక్షీంకన్యాంచారుమతీంకిల॥ ౨౮॥ దౌహిత్రాయయూనిరుద్ధాయపౌత్రీంరుక్మ్యదదాద్ధరేః। రోచనాంబద్ధవైరోపిస్వసుఃప్రియచికీర్షయా॥ జానన్నధర్మంతద్యోనంస్నేహపాశానుబంధనః॥ ౨౯॥ తస్మిన్నభ్యుదయేరాజన్రుక్మిణీరామకేశవౌ। పురంభోజకటంజగ్ముస్సాంబప్రద్యుమ్నాదయః। ౩౦। తస్మిన్నివృత్తఉద్వాహేకాళింగప్రముఖానృపాః। దృప్తాస్తైరుక్మిణంప్రోచుర్బలమక్షైర్వినిర్జయ॥ ౩౧। అనక్షజ్ఞోహ్యయంరాజన్నపితద్వ్యసనంమహత్। ఇత్యుక్తోబలమాహూయతేనాక్షైరరుక్మ్యదీవ్యత॥ ౩౨॥ శతంసహస్రసుయుతంరామస్తత్రాదదెపణమ్। తంతురుక్మ్యజయత్తత్రకాళింగఃప్రాహసద్బలమ్॥ దంతాన్నసందర్శయసుచ్చైర్నామృష్యత్తద్ధలాయుధః। ౩౩॥ తతోలక్షంరుక్మ్యగృహ్ణద్ధలంతనాజయద్బలః। జితవానహమిత్యాహరుక్మీకైతవమాశ్రితః॥ ౩౪॥ మన్యునాక్షుభితశ్శ్రీమాన్సముద్రఇవపర్వణి। జాత్యారుణాక్షోతిరుషాన్యబుధ్యంగహమాదదె॥ ౩౫॥ తంచాపిజితవాన్రామోధర్మేణచ్ఛలమాశ్రితః। రుక్మీజితంమయాత్రైవమవదంతుప్రశ్నికాఇతి॥ ౩౬॥ తదాబ్రవీన్నభోవాణీబలేనైవజితోగ్లహః। ధర్మతోవచనేనైవరుక్మ్యేవదతివైమృషా। ౩౭। తామనాదృత్యవైదర్భోమమ్లేరాజన్యచోదితః। సంకర్షణంపరిహసన్బభాషెకాలచోదితః॥ ౩౮। నైవాక్షకోవిదాయూయంగోపాలావనగోచరాః। అక్షైర్దీవ్యంతిరాజానోబాణైశ్చనభవాదృశాః॥ ౩౯॥ రుక్మిన్నేవమనిష్టోస్తోరాజభిశ్చాపహాసితః। క్రుద్ధఃపరిఘముద్యమ్యజఘ్నుతంనృప్తసంసది॥ ౪౦। కళింగరాజంతరసాగృహీత్వాదశమేపదే। దంతానపాతయత్క్రుద్ధోయోహసద్వివృతైర్ద్విజైః। ౪౧। అన్యేనిర్బిభ్రతోబాహూగుశిరసోరుధిరోక్షితాః। రాజానోమమ్రువుర్భీతాబలేనపరిమూర్దితాః॥ ౪౨॥ నిహతేరుక్మిణిస్యాలేనాబ్రవీత్సాధువాదినః। రుక్మిణంబలమోరాజన్స్నేహభంగభయార్ధరిః। ౪౩। తతోనిష్క్రమ్యసహసూర్యయావదరభసమారోప్యయయుఃకుశస్థలీమ్। రామాదయోభోజకటాద్దశార్హాస్సస్త్రీసుతాస్సర్ధాఖిలార్ధామధుసూదనాశ్రయాః॥ ౪౪॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే ఏకషష్టితమోధ్యాయః.

శ్రుతుకఃబాణసుతప్రశతజ్యేష్ఠోబలేరాసీన్మహాత్మనః। సహస్రబాహుర్వాద్యేనతాండవేతోషయన్మృడమ్। ౧। భగవాన్సర్వభూతేశశ్శరణ్యోభక్తవత్సలః। వరేణఛందయామాసతంవవ్రేపురాధిపమ్॥ ౨। సఏకదాహరిశంపాశ్వస్థంవీర్యశుల్కదఃకిరీటెనార్కవర్ణేనసంస్పృశంస్తత్ప

ష్ఠంగ్లహంపణంకృత్వాకైతవంకపటం॥ ౪౫॥ మన్యునేతి॥ న్యబుధ్యదంతశకోటీఃగ్లహంపణంద్యూతితోరామఆదదే॥ ౪౬॥ తమితి॥ ఫలమాశ్రితోరుక్మీమయాజితమిత్యాహ॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ రుక్మిణేతి॥ నృప్తసంసదిశోభనసభాయాంనృపసంసదీతిపాఠాంతరం॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౩॥ ౪౩॥ తతఇతి॥ సూర్యయానప్రోక్షయా - సిద్ధాఃఅఖిలాఃఅర్థాఃఅభ్యుదయశత్రువధాదయోయేహంతే॥ ౪౪॥

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఏకషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ ద్విషష్టితమేప్రోక్తంనిరుద్ధస్యరోధనమ్। కన్యయారమమాణస్యబాణేనబహుబాహునా॥ ౧॥ భగవానితి॥ పురాగిరంపురపాల

కం॥ శ్రీకృష్ణాయనమస్యతిలి ॥ కామాక్షపూరయతీతికామపూరః సచాసావతరాంశ్రిపఃకల్పతరుఃతంత్వాంహర॥ ౫॥ అద్యేతి॥ హేఆర్య సీ
భృతైర్భరితైర్దోర్భిరర్దిత్వాచూర్ణయత్ ఆయాంఆగచ్ఛం॥౬॥ ఇతీతి॥ స్వవీర్యనశనంనాశకం- కేతుఖంగంప్రకీర్తయమాణః॥ ౮
మహాశాదిష్టసేంగ్రామస్యప్రసంగిమాహ॥ తస్యేతి॥ ప్రద్యుమ్నినాఅనిరుద్ధేన- తత్రాపిస్వప్నే॥ ౯॥ సేతి॥ తంకాంతంఅపశ్యంతీ
సూఉత్తస్థౌ॥ ౧౭॥ తతఃకింకృతంతదాహ॥ భాణస్యేతి॥ ౧౧॥ కాంతమితి॥ హస్తగ్రాహంభర్తారం॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఓకీక॥
త్వయాదృష్టఏహంమథ్యోవాభవేదితి - దేవాదిర్యథావత్పటేఅలిఖత్॥౧౬॥మనుజేష్వితి॥ ప్రద్యుమ్నంలిఖితంవీక్ష్యశ్వశురోయమి

దాంబుజమ్॥ 3 । నమస్యేత్వాంమహాదేవలోకానాంగురుమీశ్వరమ్। పుంసామపూర్ణకామానాం
కామపూరామరాంఘ్రిపమ్॥ ర। దోస్సహస్రంత్వయాసత్తంపరంభారాయమేభవత్। త్రిలోక్యాం
ప్రతియోద్ధారంనలభేత్త్వదృతేసమమ్॥ ౪। కంతూత్యానిభృతైర్దోర్భిర్యుయుత్సుర్దిగ్గజానహమ్।
ఆద్యాయాంమూర్ణయన్నర్దిభీతాస్తేపిప్రదుద్రువుఃు ౬ । తచ్ఛ్రుత్వాభగవాన్రుద్ధఃకేతుస్తే
భజ్యతేయదా। తద్దర్పఘ్నంభవేన్మాధసంయుగోమత్సమేనతే॥ ౭। ఇత్యుక్తఃకుమతిర్హృష్టస్స

ఉషాపరిణయకథాప్రారంభఘట్టనం.

గృహంప్రావిశన్నృప। ప్రతీక్షన్గిరిశాదేశంస్వవీర్యనశనంకుధీఃు ర ॥ తస్యోషానామదుహితాస్వ
ప్నే ప్రాద్యుమ్నినారతిమ్। కన్యాలభతకాంతేనప్రాగదృష్టశ్రుతేనసా॥ ౯॥ సాతత్రతమపశ్యంతీ
క్వాసికాంతేతివాదినీ। సఖీనాంమధ్యఉత్తస్థౌవిహ్వలావ్రీడితాభృశమ్॥ ౧౦। బాణస్యమంత్రికుం
భాండశ్చిత్రలేఖాచతత్సుతా। సఖ్యపృచ్ఛత్సఖీంచోషాంకౌతూహలసమన్వితా॥ ౧౧। కాంతంమృగ
యసేనుభ్రుకీదృశంతేమనోరథఃు హస్తగ్రహంనతేద్యాపిరాజపుత్ర్యపలతయే॥ ౧౨। ఉషా॥
దృష్టఃకశ్చిన్నరస్వప్నే శ్యామఃకమలలోచనఃు పీతవాసాబృహద్బాహుర్యోషితాంహృదయంగమఃు॥
౧౩॥ తమహంమృగయేకాంతం పాయయిత్వాధరంమధు। క్వాపయాతస్సఎహ్యేతీంఛిష్ట్వాస్వ
మాంవృజినార్ణవే॥౧౪। చిత్రలేఖా॥ వ్యసనంతేపకస్మాన్మిత్రిలోక్యాంయదిభావ్యతే। తమానేష్యే
నరంయస్తేమనోహర్తాతమాదిశ॥ ౧౫॥ ఇత్యుక్తాదేవగంధర్వసిద్ధచారణపన్నగాన్। దైత్యాన్
విద్యాధరాన్యక్షాన్ మనుజాంశ్చయథాలిఖత్॥ ౧౬॥ మనుజేష్వచసావృష్ణీన్శూరమానకదుందుభిమ్।
వ్యలిఖద్రామకృష్ణౌచప్రద్యుమ్నంవీక్ష్యలజ్జితా॥ ౧౭॥ అనిరుద్ధంవిలిఖితంవీక్ష్యోషావాక్ష్మ
ఖిస్థితా। సోసావసావితిప్రాహస్మయమానానమహీపతే॥ ౧౮॥ చిత్రలేఖాతమాజ్ఞాయపౌత్రంకృష్ణ
స్యయోగినీ। యయౌవిహాయసారాజన్ద్వారకాంకృష్ణపాలితామ్॥ ౧౯। తత్రసుప్తంసుపర్యంకే
ప్రాద్యుమ్నింయోగమాస్థితా। గృహీత్వాశోణితపురంసఖైర్యప్రియమదర్శయత్॥ ౨౦। సాచ
తంసుందరవరంవిలోక్యముదితాననా। మత్పైత్యస్యగృహేపుంభీరేమేప్రాద్యుమ్నినాసమమ్॥
౨౧॥పరార్ధ్యవాసస్స్రగ్గంధధూపదీపాసనాదిభిఃు పానభోజనభక్ష్యైశ్చవాక్యైశ్శుశ్రూషణార్చితఃు ౨౨। ఊఢఃకన్యాపురేశస్వ త్పృవృద్ధస్నేహయాతయాు నాహగణ్యాసబుబుధేహ్యుషయాపహృతేంద్రియఃు ౨3। తాంతథాయమవీరేణభుజ్యమానాంహతవ్రతామ్। హేతుభిర్లక్ష
యాంచక్రుర్రాజ్ఞఃప్రీతాందురవచ్ఛదైఃు ౨౪। భటాఆవేదయాంచక్రూరాజంస్తేమహదద్భుతమ్।
విచేష్టితంలతయామఃకన్యాయాఃకులదూషణమ్॥ ౨౫ ॥ అనపాయిభిరస్మాభిర్గుప్తాయాస్స్వగృహే

శ్రీతాంఅతిహృష్టాళురవచ్ఛదైఃఆచ్ఛాదయంతుమశకైర్యఃు ౨౪॥ భటాఇతి ॥ విచేష్టితంవిరుద్ధాచరణం॥ ౨౫॥ అనపాయిభిరితి ॥ అన

పాయిభిః అపాయః అపసర్పణం ప్రమాదో వా తత్రహితైః - పాఠాంతరే దుష్ప్రేక్ష్యాయాః దుష్టాప్రేక్ష్యా సఖీయస్యాః తస్యాః - పుంభి
ర్దూషణం కుతో వేతి న జానీమ ఇతి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ కామాత్మజాతమితి॥ కామస్యాత్మనో దేహాజ్జాతం॥ ౨౮॥ దీవ్యంతమితి॥ అభిన్నస్తనయా స
వర్ణమంగళయా - తస్యా అంగసంగేన స్తనకుంకుమం యస్యాం స్రజి తాం బాహ్వోర్మధ్యే వక్షసి దధానం మధుమల్లికాః వసంతభవా మల్లి
కాః తదాశ్రితాం తస్యాస్స్రగిత్యాపాఠే సంధిః తస్యా అగ్ర ఇత్యర్థః ॥ ౨౯॥ స ఇతి॥ ఆతతాయిభిరుద్యతశస్త్రైః - మాధవః అనిరుద్ధః
మౌర్వం ముద్గరః లోహవిశేషః తన్నిర్మితం ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తమితి॥ శోకవిషాదాభ్యాం విహ్వలా వివశా - అశ్రూణాం కలాః బిందవః యస్యాస్సా

ప్రభో। కన్యాయా దూషణం పుంభిర్దుష్ప్రేక్ష్యాయా న విద్మహే ॥ ౨౬ ॥ తతః ప్రవ్యథితో బాణో
దుహితుశ్శ్రుతదూషణః। త్వరితః కన్యకాగారం ప్రాప్తోఽద్రాక్షీద్యదూద్వహమ్ ॥ ౨౭ ॥ కామాత్మ
జాతం భువనైకసుందరం శ్యామం పిశంగాంబరమంబుజేక్షణమ్। బృహద్భుజం కుండలకుంతలత్విషా స్మి
తావలోకేన చ మండితాననమ్ ॥ ౨౮ ॥ దీవ్యంతమక్షైః ప్రియయాఽభినృమ్ణయా తదంగసంగస్తనకుంకు
మస్రజమ్। బాహ్వోర్దధానం మధుమల్లికాశ్రితాం తస్యా * గ్ర ఆసీనమవేక్ష్య విస్మితః ॥ ౨౯ ॥ స
తం ప్రవిష్టం వృతమాతతాయిభిర్భటైస్సహస్రైరవలోక్య మాధవః। ఉద్యమ్య మౌర్వం పరిఘం వ్యవస్థి
తో యథాంతకో దండధరో జిఘాంసయా ॥ ౩౦ ॥ జిఘృక్షయా తాన్ పరితః ప్రసర్పతః శునో యథా సూ
కరయూథపోఽహనత్। తే హన్యమానా భవనాద్వినిర్గతా నిర్భిన్నమూర్ధోరుభుజాః ప్రదుద్రువుః॥
౩౧॥ తం నాగపాశైర్బలినందనో బలీ ఘ్నంతం స్వసైన్యం కుపితో బబంధ హ। ఊషా భృశం శోకవిషాద
విహ్వలా బద్ధం నిశమ్యాశ్రుకలాక్ష్యరోదీత్ ॥ ౩౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విషష్టితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ బాణాసురయుద్ధకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ అపశ్యతాం చానిరుద్ధం తద్బంధూనాం చ భారత। చత్వారో వార్షికా మాసా వ్యతీయురనుశో
చతామ్ ॥ ౧ ॥ నారదాత్తదుపాకర్ణ్య వార్తాం బద్ధస్య కర్మ చ। ప్రయయుశ్శోణితపురం వృష్ణయః కృ
ష్ణపాలితాః ॥ ౨ ॥ ప్రద్యుమ్నో యుయుధానశ్చ గదస్సాంబోఽథ సారణః। నందోపనందభద్రాద్యా
రామకృష్ణానువర్తినః। ౩ । *అక్షౌహిణీభిర్ద్వాదశభిస్సమేతాస్సర్వతో దిశమ్। రురుధుర్బాణనగ
రం సమంతాత్సాత్వతర్షభాః ॥ ౪ ॥ భజ్యమానపురోద్యానప్రాకారాట్టాలగోపురమ్। ప్రేక్ష
మాణో రుషావిష్టస్తుల్యసైన్యోఽభినిర్యయౌ ॥ ౫ ॥ బాణార్థం భగవాన్ రుద్రస్ససుతైః ప్రమథైర్వృ
తః। ఆరుహ్య నందివృషభం యుయుధే రామకృష్ణయోః॥ ౬॥ ఆసీత్సుతుములం యుద్ధమద్భుతం రోమహ
ర్షణమ్। కృష్ణశంకరయో రాజన్ ప్రద్యుమ్నగుహయోరపి ॥ ౭ ॥ కుంభాండకూపకర్ణాభ్యాం బలే
న సహ సంయుగః। సాంబస్య బాణపుత్రేణ బాణేన సహ సాత్యకేః ॥ ౮ ॥ బ్రహ్మాదయస్సురాధీశా ము
నయస్సిద్ధచారణాః। గంధర్వాప్సరసో యక్షా విమానైర్ద్రష్టుమాగమన్ ॥ ౯ ॥ శంకరానుచరాన్ శౌరి
ర్భూతప్రేతాన్ సగుహ్యకాన్। డాకినీర్యాతుధానాంశ్చ వేతాలాన్ సవినాయకాన్ ॥ ౧౦ ॥ భూ

ష్ణీయస్యాస్సా ॥ ౩౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్విషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ త్రియుక్షష్టితమే వాథ బాణయాదవసంగరే। స్తుతిర్జ్వరేణ రుద్రేణ బాణబాహుభిదో హరేః॥ అనిరుద్ధోద్వాహశ్చాస్మిన్ బాణయాద
వసంయుగే। శ్రీకృష్ణశ్శ్రీహరం జిత్వా బాణబాహూనథాచ్ఛినత్॥ ౧॥ నారదాదితి॥ తత్తతః కర్మ యుద్ధాదికం॥ ౨॥ ప్రద్యుమ్న ఇతి ॥ రా
మకృష్ణానువర్తిన ఇతి తౌ పురతో నిర్గతావిత్యర్థః॥ ౩॥ అక్షౌహిణీభిరితి॥ సర్వతో దిశమిత్యస్య ఉత్తరేణాన్వయః॥ ౪॥ భజ్యమానేతి॥ భ
జ్యమానాని పురోద్యానాని ద్వంద్వైకవద్భావః అట్టాలాః ప్రాకారాద్యుపరి అత్యున్నతస్థానాని - అభినిర్యయౌ బాణః ॥ ౫ ॥ బాణార్థమి
తి॥ సుతః స్కందః తత్సహితైః ప్రమథగణైః రామకృష్ణాభ్యాం యుయుధే॥ ౬॥ ౭॥ ౮ ॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ప్రత్యస్త్రాణ్యావాహ॥ బ్ర

హ్మస్త్రస్యేతి॥ నైజనారాయణాస్త్రం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ స్కందఇతి॥ శిఖినామయూరేణవాహనేన॥ ౧౫॥ కుంభాండఇతి॥ తదోరసీతానిహతానాథాఃమేహంతాని॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తతఇతి॥ అనిరీక్షమాణఃతిర్యఙ్ముఖఃబభూవేతి॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ఆవిర్బభూవేతి॥ జ్వరస్తుదైత్యోద్ధుముద్యతావదితినారాయణశ్శీతజ్వరమసృజత్ ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ఆత్మానంచరమశక్తంమన్యమానఃశ్రీకృష్ణంతాపయితుంప్రవృత్తఃస్వయమేవతప్తస్సన్ - తంపరమేశ్వరంజ్ఞాత్వాస్తువన్నమస్చరోతి॥ నమామీతి॥ త్వాత్వాం అనంతశక్తినమామి కుతఃపరేషాంబ్రహ్మాదీనాంతుశం - తత్రహేతుఃసర్వాత్మానంసర్వస్యఆత్మానంచేతయితారం - తత్తుతఃకేవలంశుద్ధం - జ్ఞప్తిమాత్రంచైతన్యఘనం - తదేవంసర్వచేతయితృత్వేనచరమేశ్వరత్వముక్తం - కించ - విశ్వసృష్ట్యాదిహేతుత్వేనదపీత్యాహ - విశ్వోత్పత్తీతి - నస్వేవంభూతంబ్రహ్మప్రసిద్ధంనాహమితిచేత్తత్రాహ - యత్తద్బ్రహ్మేతి - యద్బ్రహ్మతదేవత్వమిత్యర్థఃకింతద్బ్రహ్మేత్యతఆహ -

తమాతృపిశాచాంశ్చకూశ్మాండాబ్రహ్మరాక్షసాన్। తాడయామాసతీక్ష్ణాగ్రైశ్శరైశ్చాపాగ్రధనుష్కృతైః॥ ౧౧ । పృథగ్విధానిప్రాయుఙ్మపినాకాస్త్రాణిశార్ఙ్గిణే। ప్రత్యస్త్రైశ్శమయామాసశార్ఙ్గపాణిరవిస్మితః ॥ ౧౨ । బ్రహ్మాస్త్రస్యచబ్రహ్మాస్త్రంవాయవ్యస్యచపార్వతమ్।ఆగ్నేయస్యచపాజన్యంనైజంపాశుపతస్యచ । ౧౩ । మోహయిత్వాథగిరిశంజృంభణాస్త్రేణజృంభితమ్। బాణస్యపృతనాంశౌరిర్జఘానాసిగదేషుభిః ॥ ౧౪ । స్వదఃప్రద్యుమ్నబాణౌఘైరర్ద్యమానస్సమంతతః। అసృగ్విముంచన్గాత్రేభ్యశ్శిఖినాప్రాద్రవద్రణాత్ ॥ ౧౫ ॥ కుంభాండఃకూపకర్ణశ్చపేతతుర్యుసలాదితౌ। దుద్రువుస్తద్గనీకానిహతనాథానిసర్వతః ॥ ౧౬ ॥ విశీర్యమాణంస్వబలందృష్ట్వాబాణోత్యమర్షణః। కృష్ణమభ్యద్రవత్సంఖ్యేరథీహిత్వైవసాత్యకిమ్ ॥ ౧౭ । ధనూంష్యాకృష్యయుగపద్బాణఃపంచశతానివై। ఏకైకస్మిన్శరౌద్వౌద్వౌసందధేరణకోవిదః॥ ౧౮। తానిచిచ్ఛేదభగవాన్ధనూంషియుగపద్ధరిః। సారథింరథగుశ్వాంశ్చహత్వాశంఖమపూరయత్ ॥ ౧౯ । తన్మాతాకోటరానామనగ్నాముక్తశిరోరుహా। పురోవతస్థేకృష్ణస్యపుత్రప్రాణనిరక్షయా॥ ౨౦। తతస్తిర్యఙ్ముఖోనగ్నామనిరీక్షన్గదాగ్రజః। బాణశ్చతావద్విరథశ్చిన్నధన్వావిశత్పురమ్।౨౧॥విద్రావితేభూతగణేజ్వరస్తుత్రిశిరాస్త్రిపాత్।మహాదేవప్రయుక్తోసౌఘోరదూషోవిభీషణః॥ ౨౨॥ఆవిర్బభూవపురతస్సమరేశార్ఙ్గధన్వనః। అథనారాయణోదేవస్తందృష్ట్వావ్యసృజజ్జ్వరమ్ ॥ ౨౩ । మాహేశ్వరోవైష్ణవశ్చయయుధాతేజ్వరావుభౌ।మాహేశ్వరస్సమాక్రందద్వైష్ణవేనబలార్దితః॥ ౨౪॥ అలబ్ధ్వాభయమన్యత్రభీతోమాహేశ్వరోజ్వరఃశరణార్థీహృషీకేశంతుష్టావప్రయతాంజలిః॥ ౨౫॥మాహేశ్వరజ్వరఃనమామిత్వానంతశక్తింపరేశంసర్వాత్మానంకేవలంజ్ఞప్తిమాత్రమ్। విశ్వోత్పత్తిస్థాననసంరోధహేతుంయత్తద్బ్రహ్మబ్రహ్మలింగంప్రశాంతమ్ । ౨౬ । కాలోదైవంకర్మజీవస్స్వభావోద్రవ్యంక్షేత్రంప్రాణఆత్మావికారఃతత్సంఘాతోబీజరోహప్రవాహస్త్వన్మాయైషాతన్నిషేధంప్రపద్యే । ౨౭ । నానాభావైర్లీలయైవోపపన్నైర్దేవాన్సాధూన్లోకసేతూన్బిభర్షి । హంస్యున్మార్గాన్హంసిదేవాదీన్బిభర్షిపాయసి తదధ్రంలోకసేతూన్పరాన్శ్రమధస్యతి - తదధ్రంతదనుష్ఠాతౄన్ సాధూన్ - తదిదం

న్మాగాద్ధింసయావర్తమానాజన్మైతత్తేభారహారాయభూమేః ॥ ౩౮ ॥ తస్తోహంతేతేజసాదుస్సహేనశాంతోగ్రేణాత్యుల్బణేనజ్వరేణ । తావత్తాపోదేహినాంతేంఘ్రిమూలంనోసేవేరన్యావదాశానుబద్ధాః ॥ ౩౯ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ త్రిశిరస్తేప్రసన్నోహంవ్యేతుతేమజ్వరాద్భయమ్ । యోనౌస్మరతిసంవాదంతస్యత్వన్నభవేద్భయమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఇత్యుక్తోచ్యుతమానమ్యగతోమాహేశ్వరోజ్వరః । బాణస్తురథమారూఢఃప్రాగాద్యోత్స్యన్జనార్దనమ్ ॥ ౪౧ ॥ తతోబాహుసహస్రేణనానాయుధధరోబలీ । ముమోచ పరమక్రుద్ధోబాణాంశ్చక్రాయుధేనృప ॥ ౪౨ ॥ తస్యాస్యతోస్త్రాణ్యసకృచ్చక్రేణక్షురనేమినా । చిచ్ఛేదభగవాన్బాహూశాఖాఇవవనస్పతేః ॥ ౪౩ ॥ బాహుష్వఛిద్యమానేషుబాణస్యభగవాన్భవః । భక్తానుకంప్యుపవ్రజ్యచక్రాయుధమభాషత ॥ ౪౪ ॥ శ్రీరుద్రః ॥ త్వంహిబ్రహ్మపరంజ్యోతిర్గూఢంబ్రహ్మణివాజ్మయే । యంపశ్యంత్యమలాత్మానమాకాశమివకేవలమ్ ॥ ౪౫ ॥ నాభిర్నభోగ్నిర్ముఖమంబురేతోద్యౌశ్శీర్షమాశాశ్రుతిరంఘ్రిరుర్వీ । చంద్రోమనోయస్యదృగర్కఆత్మాహ్యహంసముద్రోజఠరంభుజేంద్రః ॥ ౪౬ ॥ రోమాణియస్యౌషధయోంబువాహాఃకేశావిరించోధిషణావిసర్గః । ప్రజాపతిర్హృదయంయస్యధర్మస్తనద్వయేషాంపరమస్సభక్తః ॥ ౪౭ ॥ బాహవోలోకపాలాస్తేవిహారస్తేవనౌకసామ్ । కుక్షయస్సప్తపాతాలాశ్చారుసంచరణోవిభుః ॥ ౪౮ ॥ గతయస్తేసమాహారోనీవిరాదిపురుషస్యహి । అవ్యక్తంవదనంయోనిర్లోకాలోకశ్చనాభిరిత్యాదినా ॥ ౪౯ ॥ యస్యావయవసంస్థానైర్లోకాల్పకల్పనాయథా । తస్మైవిశ్వస్యరూపాయనమస్తేవిశ్వమూర్తయే ॥ ౫౦ ॥ ఇతిస్తుతోమహాదేవోభగవానాహబాణమ్ । ప్రత్యాహరమ్మాయామేతాంయాంసోజగదీశ్వరః ॥ ౫౧ ॥ ఏతేపుత్రాశ్చపౌత్రాస్తేయుద్ధేద్రక్ష్యంతిసంయుగే । యదాతేదర్పవాన్కశ్చిత్సంయుగేత్వాంహనిష్యతి ॥ ౫౨ ॥ యదాత్వన్మాతరంపీతాంనగ్నాంపశ్యస్యమంగలామ్ । కాకవాసాంగతధనంహతప్రాయంసుదుఃఖితమ్ ॥ ౫౩ ॥ యదాత్వాంవిమనస్కంచ జ్ఞాతయోనాభినందిరే । తదాతేకథయిష్యామిమదాశ్రయమనాత్యయమ్ ॥ ౫౪ ॥ ఇత్యుక్తోభగవాన్బాణంసమనుజ్ఞాప్యశంకరమ్ । ఉషాంప్రతిగతస్తత్రయత్రాస్తేవారుణీసఖీ ॥ ౫౫ ॥ తాంతథావిధయాచ్ఛంద్యాదుకూలవలయస్రజా । భాసమానాంపరార్ధ్యేనపర్యంకేనోపశోభితామ్ ॥ ౫౬ ॥ తత్రాస్తేభగవాన్రాజన్పత్నీశతసమావృతః । రుక్మిణ్యాశ్చరయన్నాస్తేగృహమేధీవ సాధిపః ॥ ౫౭ ॥ యథైవసూర్యఃపిహితస్స్వ

సూర్యః-ఛాయాంమేఘంచరూపాణిచ భవనాంతరితాన్ ఘటాదీనపి సంచకాస్తి ప్రకాశయతి- ఏవంగుణేనాహంకారేణ స్వకార్యేణజీవావారకేణ తద్దృష్ట్యాపిహితోఽపి- గుణాన్ సత్త్వాదీన్-ఉపాధీన్ గుణినశ్చ-ఉపహితాన్ జీవానపి-చకాస్తి ఆత్మప్రదీపఃస్వప్రకాశః అతస్సర్వసాక్షిణస్తవనసంసారఇత్యర్థః॥౪౦॥ కించ-మాయాశ్రయస్యాన్యాన్ మోహయతస్తవకుతస్సంసృతిరిత్యాశయేనాహ॥యదితి॥ పుత్రాదిషుప్రసక్తాః-వృజినార్ణవేదుఃఖసాగరే ఉన్మజ్జంతిదేవాదియోనిషు-నిమజ్జంతిస్థావరాదియోనిషు-తదుక్తంవాయవీయే-శ్లో॥ విపర్యయశ్చభవతిబ్రహ్మత్వస్థావరత్వయోరితి॥ ౪౧॥ ఏవంజీవేశ్వరవ్యవస్థాంనిరూప్యేదానీం అభజంతంనిందతిద్వాభ్యాం॥ దేవేతి॥ దేవేనత్వయాకరుణాధ్యక్షేణదత్తంనృదేహమిమంలబ్ధ్వాపీతి॥౪౨॥ శోచ్యత్వేహేతుః॥ యఇతి॥ విపర్యయాఃవిపరీతాః అనాత్మప్రియాఃఅనీశ్వరాఃయేఇంద్రియార్థాఃపుత్రాదయస్తదర్థం॥ ౪౩॥ అహమప్యేవశుద్ధమనసస్త్వామేవభక్త్యాప్రపన్నాఇత్యాహ॥అహమితి॥ ౪౪॥ భగవతోభజనీయత్వేహేతూన్ వదన్ తద్భక్తింప్రార్థయతే॥ తమితి॥ సముత్వేహేతుః-ప్రశాంతమితి - సుసేవ్యత్వమా

యంఘనైశ్ఛాయాంచరూపాణిచసంచకాస్తి। ఏవంగుణేనాపిహితోగుణాంస్త్వమాత్మప్రదీపోగుణినశ్చభూమన్॥ ౪౦॥ యన్మాయామోహితధియఃపుత్రదారగృహాదిషు। ఉన్మజ్జంతినిమజ్జంతిప్రసక్తావృజినార్ణవే॥ ౪౧॥ దేవదత్తమిమంలబ్ధ్వానృలోకమజితేంద్రియః। యోనాద్రియేతత్వత్పాదౌసశోచ్యోహ్యాత్మవంచకః॥ ౪౨॥ యస్త్వాంవిసృజతేమర్త్య ఆత్మానంప్రియమీశ్వరమ్। విపర్యయేంద్రియార్థార్థంవిషమిత్త్యమృతంత్యజన్॥ ౪౩॥ అహంబ్రహ్మాచవిబుధామునయశ్చామలాశయాః। సర్వాత్మనాప్రపన్నాస్త్వామాత్మానంప్రేష్ఠమీశ్వరమ్॥ ౪౪॥ తంత్వాజగత్స్థిత్యుదయాంతహేతుంసమంప్రశాంతంసుహృదాత్మదైవమ్। అనన్యమేకం జగదాత్మకేతంభవాపవర్గాయభజామదేవ॥ ౪౫॥ అయంమమేష్టోదయితోనువర్తీమయాభయందత్తమముష్యదేవ। సంపాద్యతాంతద్భవతఃప్రసాదయథాహితేదైత్యపతౌప్రసాదః॥ ౪౬॥ శ్రీభగవాన్॥ యదాత్థభగవంస్త్వంనఃకరవామప్రియంతవ। భవతాయద్వ్యవసితంతన్మేసాధ్వనుమోదితమ్॥ ౪౭॥ అవధ్యోయంమమాప్యేషవైరోచనిసుతోసురః। ప్రహ్లాదాయవరోదత్తోనవధ్యోమేత్వదన్వయః॥ ౪౮॥ దర్పోపశమనాయాస్యప్రవృక్ణాబాహవోమయా। సూదితంచబలంభూరియచ్చభారాయితంభువః॥ ౪౯॥ చత్వారోస్యభుజాశ్శిష్టాభవిష్యత్యజరామరః। పార్షదముఖ్యోభవతోనకుతశ్చిద్భయోసురః॥ ౫౦॥ ఇతిలబ్ధ్వాభయంకృష్ణంప్రణమ్యశిరసాసురః। ప్రాద్యుమ్నింరథమారోప్యసవధ్వాతముపానయత్॥ ౫౧॥అక్షౌహిణ్యాపరివృతంసువాససమలంకృతమ్। సపత్నీకంపురస్కృత్యయయౌరుద్రానుమోదితః॥ ౫౨॥ స్వరాజధానీంసమలంకృతాంధ్వజైస్సతోరణైర్భూషితమార్గచత్వరామ్। వివేశశంఖానకదుందుభిస్వనైరభ్యుద్యతఃపౌరసుహృద్ద్విజాతిభిః॥ ౫౩॥ యఏతత్కృష్ణవిజయంశంకరేణచసంయుగమ్। సంస్మరేత్ప్రాతరుత్థాయనతస్యస్యాత్పరాజయః॥ ౫౪॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- త్రిషష్టితమోఽధ్యాయః.

నృగోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ ఏకదోపవనంజగ్మూరాజన్యయదుకుమారకాః। విహర్తుంసాంబప్రద్యుమ్నచారుభానుగ

హ- సుహృదాత్మదైవం సుహృత్ బుద్ధిప్రవర్తకత్వాత్- ఆత్మాచసర్వాత్మకత్వాత్- ఏవంభూతందైవంఈశ్వరంత్వాం - నచాన్యోభజనీయోస్తీత్యాహ- అనన్యమేకంసమానాసమానజాతీయరహితం, తత్తుతః జగతామాత్మనాంచకేతమధిష్ఠానం॥ ౪౫॥ స్వయంభక్తిమాశాస్యభక్తస్యాశిషమాశాస్తే॥ అయమితి॥ దైత్యపతౌప్రహ్లాదే॥౪౬॥ ౪౭॥ అవధ్యఇతి॥ వైరోచనిర్బలిర్మద్భక్తః-తత్సుతత్వాదయమవధ్యస్తావత్-కించ-ప్రహ్లాదాయేతి-అన్వయోవంశః॥౪౮॥తర్హిఃకిమిత్యేవంకృతంతత్రాహ॥దర్పోపశమనాయేతి॥౪౯॥అనుగృహ్ణాతి॥చత్వారఇతి॥ ౫౦॥ ఇతీతి॥ సవధ్వాఉషాకాంతయాసహ॥ ౫౧॥ అక్షౌహిణ్యేతి॥ రుద్రానుమోదితఇతి తదభిప్రేతస్యైవ బాణభుజభంగస్యకృతత్వాత్॥ ౫౨॥ స్వేతి॥ పౌరాదిభిరభ్యుద్యతః అభిముఖమాగత్యసత్కృతః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- త్రిషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ చతుష్షష్టితమే కృష్ణోనృగంపాపాదమోచయత్। బ్రహ్మస్వహారిదోషాన్స్వరాజ్ఞోద్రష్టానశిక్షయత్॥ విభూతిభాగ్యభోగాది మదోద్ధ

తమనోరథాన్ । అన్వశాసద్యథాన్ కృష్ణో నృగోద్ధారప్రసంగతః ‖ ౧ ‖ క్రీడిత్వేతి ‖ పిపాసితాః తృషితాః జలం విచిన్వంతః సత్త్వం జీవం ‖ ౨ ‖ కృకలాసమితి ‖ తం చ కృకలాసం వీక్ష్య ‖ ౩ ‖ చార్మభిరితి ‖ చార్మభిః చర్మమయైః - తాంతవైః తంతుమయైః పాశైశ్చ ‖ ౪ ‖ ౫ ‖ స ఇతి ‖ సంతప్తం చామీకరం సువర్ణం తద్వచ్చారువర్ణో యస్య సః అద్భుతాః అలంకరణాంబరస్రజో యస్య సః స్వర్గీ దేవో బభూవ ‖ ౬ ‖ ౭ ‖ దశామితి ‖ యత్ యది క్షమం యోగ్యం ‖ ౮ ‖ ౯ ‖ నృగ ఇతి ‖ యది తే కర్ణమస్పృశమిత్యసందేహే సందేహవచనం - యది వేదాః ప్రమాణం స్యురితివత్ - కర్ణపథం నూనం ప్రాప్తస్స్యామిత్యర్థః ‖ ౧౦ ‖ కించ ‖ కిం న్వితి ‖ సర్వేషాం భూతానామాత్మనో బుద్ధేస్సాక్షిణస్తే అవిదితం కిం న న కించిత్ ‖ ౧౧ ‖ ౧౨ ‖ ౧౩ ‖ స్వలంకృతేభ్య ఇతి ‖ ఋతవ్రతేభ్యః అదంభాచారేభ్యః - తపసా శ్రుతాః ప్రఖ్యా

దాదయః ‖ ౧ ‖ క్రీడిత్వా సుచిరం తత్ర విచిన్వంతః పిపాసితాః । జలం నిరుదకే కూపే దదృశుస్సత్త్వమద్భుతమ్ ‖ ౨ ‖ కృకలాసం గిరినిభం వీక్ష్య విస్మితచేతసః । తస్య చోద్ధరణే యత్నం చక్రుస్తే కృపయాన్వితాః ‖ ౩ ‖ చార్మభిస్తాంతవైః పాశైర్బద్ధ్వా పతితమర్భకాః । నాశక్నువన్ సముద్ధర్తుం కృష్ణాయాచఖ్యురుత్సుకాః ‖ ౪ ‖ తత్రాగత్యారవిందాక్షో భగవాన్ విశ్వభావనః । వీక్ష్యోజ్జహార వామేన తం కరేణ సలీలయా ‖ ౫ ‖ స ఉత్తమశ్లోకకరాభిమృష్టో విహాయ సద్యః కృకలాసరూపమ్ । సంతప్తచామీకరచారువర్ణస్స్వర్గ్యద్భుతాలంకరణాంబరస్రక్ ‖ ౬ ‖ పప్రచ్ఛ విద్వానపి తన్నిదానం జనేషు విఖ్యాపయితుం ముకుందః । కస్త్వం మహాభాగ వరేణ్యరూపో దేవోత్తమం త్వాం గణయామి నూనమ్ ‖ ౭ ‖ దశామిమాం వా కతమేన కర్మణా సంప్రాపితోఽస్యతదర్హః సుప్రభః । ఆత్మానమాఖ్యాహి వివిత్సతాం నో యన్మన్యసే తత్ క్షమమత్ర వక్తుమ్ ‖ ౮ ‖ శ్రీశుకః ‖ ఇతి స్మ రాజా సంపృష్టః కృష్ణేనానందమూర్తినా । మాధవం ప్రణిపత్యాహ కిరీటేనార్కవర్చసా ‖ ౯ ‖ నృగః ‖ నృగో నామ నరేంద్రోఽహమిక్ష్వాకుతనయః ప్రభో । దానిష్వాఖ్యాయమానేషు యది తే కర్ణమస్పృశమ్ ‖ ౧౦ ‖ కిం ను తేఽవిదితం నాథ సర్వభూతాత్మసాక్షిణః । కాలేనావ్యాహతదృశో వక్ష్యేఽథాపి తవాజ్ఞయా ‖ ౧౧ ‖ యావత్యస్సికతా భూమేర్యావత్యో దివి తారకాః । యావత్యో వర్షధారాశ్చ తావతీరదదాం చ గాః ‖ ౧౨ ‖ పయస్వినీస్తరుణీశ్శీలరూపగుణోపపన్నాః కపిలా హేమశృంగాః । న్యాయార్జితా రౌప్యఖురాస్సవత్సా దుకూలమాల్యాభరణా దదావహమ్ ‖ ౧౩ ‖ స్వలంకృతేభ్యో గుణశీలవద్భ్యస్సీదత్కుటుంబేభ్య ఋతవ్రతేభ్యః । తపశ్శ్రుతబ్రహ్మవదాన్యసద్భ్యః ప్రాదాం యువభ్యో ద్విజపుంగవేభ్యః ‖ ౧౪ ‖ గోభూహిరణ్యాయతనాశ్వహస్తినః కన్యాస్సదాసీస్తిలరూప్యశయ్యాః । వాసాంసి రత్నాని పరిచ్ఛదాన్ రథానిష్టాశ్చ యజ్ఞాశ్చరితం చ పూర్తమ్ ‖ ౧౫ ‖ కస్యచిద్ద్విజముఖ్యస్య భ్రష్టా గౌర్మమ గోధనే । సంపృక్తావిదుషా సా చ మయా దత్తా ద్విజాతయే ‖ ౧౬ ‖ తాం నీయమానాం తత్స్వామీ దృష్ట్వోవాచ మమేతి తమ్ । మమేతి ప్రతిగృహ్యాహ నృగో మే దత్తవానితి ‖ ౧౭ ‖ విప్రౌ వివదమానౌ మామూచతుస్స్వార్థసాధకౌ । భవాన్ దాతాపహర్తేతి తచ్ఛ్రుత్వా మే భవద్భ్రమః ‖ ౧౮ ‖ అనునీతావుభౌ విప్రౌ ధర్మకృచ్ఛ్రగతేన మే । గవాం లక్షం ప్రకృష్టానాం దాస్యామ్యేషా ప్రదీయతామ్ ‖ ౧౯ ‖ భవంతావనుగృహ్ణీతాం కింకరస్యావిజానతః । సముద్ధరతం మాం కృచ్ఛ్రాత్పతంతం నిరయేఽశుభే ‖ ౨౦ ‖ నాహం ప్రతీచ్ఛే వై రాజన్నిత్యుక్త్వా స్వామ్యపాక్రమత్ । నాన్యద్గవామప్యయుతమిచ్ఛామీత్యపరో యయౌ ‖ ౨౧ ‖ ఏతస్మిన్నంతరే యా

తాశ్చ - తే బ్రహ్మణి వదాన్యాః అత్యుదారాః అధ్యాపనశీలాశ్చ - తే సంతశ్చ తేభ్యః ‖ ౧౪ ‖ గోభూహిరణ్యేతి ‖ పూర్తం వాపీకూపాది చరితం కృతం ‖ ౧౫ ‖ ఏవం వర్తమానస్య మమ సంకటం కించిదాపన్నం శృణ్విత్యాహ ‖ కస్యచిదితి ‖ ద్విజముఖ్యస్య బ్రాహ్మణానాం మధ్యే అత్యంతశ్రేష్ఠస్య - అత ఏవ ప్రతిగ్రహనివృత్తస్య - సంపృక్తా మిశ్రితా - అవిదుషా బ్రాహ్మణస్యేయమిత్యజానతా ‖ ౧౬ ‖ ౧౭ ‖ విప్రావితి ‖ ప్రతిగ్రాహిణోక్తం దాతేతి - స్వామినోక్తం అపహర్తేతి - అథ భవత్ భ్రమః వ్యాకులోఽభవమిత్యర్థః ‖ ౧౮ ‖ అనునీతావితి ‖ తథా ఉభావపి ప్రత్యేకమనునీతౌ ప్రార్థితౌ కథం తదాహ - సార్ధేన - గవామితి ‖ ౧౯ ‖ ౨౦ ‖ నేతి ‖ అపరః ప్రతిగ్రాహీ - దురాగ్రహః యల్లక్షం త్వయోక్తం - అన్యదపి గవామయుతం - యది తదపి - ఇమాం విహాయ నేచ్ఛామీత్యుక్త్వా - గాం త్యక్త్వా యయావిత్యర్థః ‖ ౨౧ ‖ ఏత

స్మిన్నంతరఇతి ॥ ఇతఃపూర్వం పాపభావాన్నేతుమసమర్థైరితిభావః ॥ ౨౨ ॥ పూర్వమితి ॥ ఉతాహోఇత్యేకంపదం - అథవా - పూర్వంశుభమితినాంతమితియమస్యవాక్యం వశ్యేవశ్యామి ॥ ౨౩ ॥ పూర్వమితి ॥ హేదేవయమ- పూర్వమశుభం భుంక్ష్వ ఇతియమోక్తే- సయమఃపతేతిప్రభు ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ దుఃఖేనశ్రీకృష్ణసందర్శనేనవిస్మితస్సన్ ఆత్మనఃభాగ్యమశ్నినందతి ॥ సత్వమితి ॥ హేవిభో సత్వంమమాక్షుపథఃలోచనగోచరస్సన్ కథంసాక్షాత్ ప్రత్యక్షోసీత్యర్థః- కిమత్రాశ్చర్యంతదాహ- పరఃఆత్మా అతఏవ యోగేశ్వరైర పిహృదిదృశాఉపనిషచ్చక్షుషాఅమలేహృదివిభావ్యఃచింత్యఃయతఃఅతఏవజనైఃఇంద్రియకంజ్ఞానంతత్ అథఃఅవాగ్గోచరయస్తాత్ పఃయస్యేహభవాపవర్గోభవేత్తస్యభవాన్నసృశ్యఃస్యాత్- ఉరుభయసనేనకర్కలాసత్వభవేనదుఃఖేన అంధబుద్ధేస్తువైతచ్చిత్రమిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ఉద్రిక్తభక్తిబలమథాసంబోధయన్నుజాపయతి ॥ అనుజానీహీతి ॥ దేవలోకేపివర్తమానస్యాత్మనో మనస్సన్నిధిం సాధయతే- యత్రక్వాపీతి- త్వత్పదంఆస్పదంవిషయంయస్యతథాభూతంభూయాదితి ॥ ౨౮ ॥ యాస్యన్నమస్యతి ॥ నమఇతి ॥ సర్వభావా

మైత్రైగూఢైర్నీతోయమతిభయమ్।యమేనపృష్టస్తత్రాహందేవదేవజగత్పతే ॥ ౨౯ । పూర్వంత్వమశుభంభుంక్ష్వఉతాహోనృపతేశుభమ్ । నాంతంధానస్యభవతఃపశ్యేలోకస్యభాస్వతః । ౨౩ । పూర్వందేవాశుభంభుంజన్నితిప్రాహనృపతేయమః । తావదద్రాక్షమాత్మానంకృకలాసంపతత్ప్రభో ॥ ౨౪ । బ్రహ్మణ్యస్యవదాన్యస్యతవదాసస్యకేశవ । స్మృతినాద్యాపివిధ్వస్తాభవత్సందర్శనాదిభిః ॥ ౨౫ । సత్వంకథంమమవిభోక్షుపథఃపరాత్మాయోగీశ్వరైర్ శ్రుతిదృశామలహృద్విభావ్యః । సాక్షాదధోక్షుజఉరువ్యసనాంధబుద్ధేస్సాద్యదేవదృశ్యఇహయస్యభవాపవర్గః ॥ ౨౬ ॥ దేవదేవజగన్నాథ గోవిందపురుషోత్తమ । నారాయణహృషీకేశపుణ్యశ్లోకాచ్యుతావ్యయ ॥ ౨౭ । అనుజానీహిమాంకృష్ణయాంతందేవగతింప్రభో । యత్రక్వాపీపతశ్చేతోభూయాత్తేత్వత్పదాస్పదమ్ । ౨౮ । నమస్తేనర్షభావాయబ్రహ్మణేనంతశక్తయే । వాసుదేవాయకృష్ణాయయోగానాంపతయేనమః । ౨౯ । ఇత్యుక్త్వాతంపరిక్రమ్యపాదౌస్పృష్ట్వాస్వమూర్ధనా । అనుజ్ఞాతోవిమానాగ్ర్యమారుహత్పశ్యతాంనృణామ్ । ౩౦ । కృష్ణఃపరిజనంప్రాహభగవాన్దేవకీసుతః । బ్రహ్మణ్యోదేవఏషోధర్మాన్మాంరాజన్యాననుశిక్షయన్ । ౩౧ । దుర్జఠంబతబ్రహ్మస్వంభుక్తమగ్నేర్మనాగపి । తేజీయసోపికిముతరాజ్ఞామీశ్వరమానినామ్ । ౩౨ । నాహంహాలాహలంమన్యేవిషంయస్యప్రతిక్రియా । బ్రహ్మస్వంహివిషంప్రోక్తంనాస్యప్రతివిధిర్భువి । ౩౩ । హినస్తివిషమత్తారంవహ్నిరద్భిఃప్రశామ్యతి । కులంసమూలందహతిబ్రహ్మస్వారణిపావకః । ౩౪ । బ్రహ్మస్వందురనుజ్ఞాతంభుక్తంహంతిత్రిపూరుషమ్ । ప్రసహ్యతుబలాద్భుక్తందశపూర్వాందశాపరాన్ ॥ ౩౫ ॥ రాజానోరాజలక్ష్మ్యైచనాత్మపాతంవిచక్షతే । నిరయంయేభిమన్యంతేబ్రహ్మస్వంసాధుబాలిశాః ॥ ౩౬ ॥ గృహ్ణంతియావతఃపాంసూన్రుచతామశ్రుబిందవః । విప్రాణాంహృతవిత్తానాందాన్యానాంకుటుంబినామ్ ॥ ౩౭ ॥ రాజానోరాజకుల్యాశ్చతావతోబ్దాన్ నిరంకుశాః । కుంభీపాకేషుపచ్యంతేబ్రహ్మదాయాపహారిణః ॥ ౩౮ ॥ స్వదత్తాంపరదత్తాంవాబ్రహ్మవృత్తింహరేతయః । షష్టివర్షసహస్రాణివిష్ఠాయాంజాయతేకృమిః ॥ ౩౯ ॥ మామే

యసర్వస్వభావోజ్ఞయస్మాత్తస్మై-బ్రహ్మణేకర్తృత్వేవ్యవికారాయ-వతఃఅనంతశక్తయేఅనంతామాయాఖ్యాశక్తిర్యస్యతస్మై-వాసుదేవాయసర్వత్రయాయేత్యుపాదానత్వముక్తం - శ్రీకృష్ణాయసదానందరూపాయేతిశుద్ధసత్వముక్తం ॥ శ్లో ॥ కృషిర్భూవాచకశ్శబ్దో ణశ్చనివృతివాచకః ।తయోరైక్యంపరంబ్రహ్మకృష్ణఇత్యభిధీయతఇతిస్మృతేః-కించ-యోగానాంఇష్టాపూర్తాదికర్మణాంఫలదాత్రే- అయంభావఃవిభవభూతింత్వాంవిహాయ-గంతుమిచ్ఛురపిగమిష్యామిత్వద్దత్తఫలభోగాయేతి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ దుర్జఠరమితి ॥ మనాగ్ ఈషదపిభుక్తంసత్ అగ్నేఃఅగ్నిసదృశస్యతేజీయసఃఅతితేజస్వినోపిదుర్జరం ॥ ౩౯ ॥ 33 ॥ కించ-విషాదపిఘోరమిత్యాహ ॥ హినస్తీతి ॥ సంసగ్గిసంసర్గేణమారకత్వాద్దగ్ధితుల్యతాస్యాత్ తదపినేత్యాహ-వహ్నిరితి - కించ-సమూలమితి-వహ్నేర్మూలాన్యవశేషయతి బ్రహ్మస్వంలక్షణారణిజఃపాఠపావకస్తుకులందహతి-తచపినసమూలమితి ॥ ౩౮ ॥ బ్రహ్మస్వమితి ॥ దురనుజ్ఞాతంయథావదననుజ్ఞాతం-త్రిపూరుషంకులం-స్వంపుత్రపౌత్రేచ- ప్రసహ్యబలాత్ రాజాద్యాశ్రయతః ॥ ౩౫ ॥ రాజానఇతి ॥ యేబ్రహ్మస్వమభిమన్యంతేవాంఛంతి - తేసరయమేవాభిమన్యంతే- అతోబాలిశాఃఅజ్ఞాఃఆత్మపాతంనవిచక్షతఇతి ॥ ౩౬ ॥ అపిచ గృహ్ణంతీతి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ మేతి ॥ గృహ్ణా

అభికాంక్ష్య॥ ౪౦॥ ౪౧॥ యథేతి॥ ప్రణమే ప్రణమామి॥ ౪౨॥ న కేవలమర్థవాదబిభీషికేయం కింతు-ప్రత్యక్షమిత్యాహ ॥ బ్రాహ్మణార్థ ఇతి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- చతుష్షష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో॥ పంచషష్టితమే రామశ్చైత్రే గోకులమాగతః । రమమాణస్తు గోపీభిః కాళింద్యాః కర్షణం మదాత్ ॥ రామస్య చరితం చిత్రం కాళింద్యాకర్షణాదియత్ । పౌండ్రకాంతాదికృష్ణస్య పృథగుక్తం తతః పరమ్॥ ౧ ॥ పరిష్వక్త ఇతి ॥ ఆశీర్భిరభినందితో బభూవ॥ ౨॥ తదాహ॥ చిరమితి॥౩॥ గోపేతి॥ గోపవృద్ధాంశ్చ విధివదభివంద్య యవిష్ఠైరభివందితో బభూవేత్యర్థః - అపిచ యథావయ ఇతి॥౪॥౫॥

బ్రహ్మధనం భూయాద్యద్గృధ్వాల్పాయుషో నృపాః । పరాజితాశ్చ్యుతా రాజ్యాద్భవంత్యుద్వేగినోఽహయో॥ ౪౦ ॥ విప్రం కృతాగసమపి నైవ ద్రుహ్యత మామకాః । ఘ్నంతం బహుశపంతం వా నమస్కురుత నిత్యశః॥ ౪౧ ॥ యథాహం ప్రణమే విప్రాననుకాలం సమాహితః । తథా నమత యూయం చ యోఽన్యథా మే స దండభాక్॥ ౪౨ ॥ బ్రాహ్మణార్థో హ్యపహృతో హర్తారం పాతయత్యధః । అజానంతమపి హ్యేనం నృగం బ్రాహ్మణగౌరివ॥ ౪౩ ॥ ఏవం విశ్రావ్య భగవాన్ముకుందో ద్వారకౌకసః । పావనస్సర్వలోకానాం వివేశ నిజమందిరమ్॥ ౪౪॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే చతుష్షష్టితమోఽధ్యాయః.

బలరామస్య పునర్నందవ్రజగమనాదికథాప్రారంభఘట్టః

శ్రీశుకః॥ బలభద్రః కురుశ్రేష్ఠ భగవాన్రథమాస్థితః । సుహృద్దిదృక్షురుత్కంఠః ప్రయయౌ నందగోకులమ్॥ ౧ ॥ పరిష్వక్తశ్చిరోత్కంఠైర్గోపైర్గోపీభిరేవ చ । రామోఽభివాద్య పితరావాశీర్భిరభినందితః॥ ౨ ॥ చిరం నః పాహి దాశార్హ సానుజో జగదీశ్వర । ఇత్యారోప్యాంకమాలింగ్య నేత్రైః సిషిచతుర్జలమ్॥ ౩ ॥ గోపవృద్ధాంశ్చ విధివదభివంద్యాభివందితః । యథావయో యథాసఖ్యం యథాసంబంధమాత్మనః॥ ౪ ॥ సముపేత్యాథ గోపాలాన్హాస్యహస్తగ్రహాదిభిః । విశ్రాంతం సుఖమాసీనం పప్రచ్ఛుః పర్యుపాగతాః ॥ ౫ ॥ పృష్టాశ్చానామయం ప్రీతాః ప్రేమగద్గదయా గిరా । కృష్ణే కమలపత్రాక్షే సన్న్యస్తాఖిలరాధసః ॥ తే సర్వే స్వేషు తం రామం తే చ తేనాప్యనామయమ్॥ ౬ ॥ కచ్చిన్నో బాంధవా రామ సర్వే కుశలమాసతే । కచ్చిత్స్మరథ నో రామ యూయం దారసుతాన్వితాః॥ ౭ ॥ దిష్ట్యా కంసో హతః పాపో దిష్ట్యా ముక్తాస్సుహృజ్జనాః । నిహత్య నిర్జిత్య రిపూన్దిష్ట్యా దుర్గం సమాశ్రితాః ॥ ౮ ॥ గోప్యో హసంత్యః పప్రచ్ఛూ రామసందర్శనాదృతాః । కచ్చిదాస్తే సుఖం కృష్ణః పురస్త్రీజనవల్లభః॥ ౯ ॥ కచ్చిత్స్మరతి వా బంధూన్పితరం మాతరం చ సః । అపి వా స్మరతే స్మాకమనుసేవాం మహాభుజః॥ ౧౦ ॥ మాతరం పితరం భ్రాతౄన్పతీన్పుత్రాన్స్వసౄరపి । యదర్థే త్యక్త్మ దాశార్హ దుస్త్యజాన్స్వజనాన్ప్రభో॥ ౧౧॥ తా నస్సద్యః పరిత్యజ్య గతస్సంఛిన్నసౌహృదః । కథం ను తాదృశం స్త్రీభిర్న శ్రద్ధీయేత భాషితమ్॥ ౧౨ ॥ కథం ను గృహ్ణంత్యనవస్థితాత్మనో వచః కృతఘ్నస్య బుధాః పురస్త్రియః । గృహ్ణంతి వై చిత్రకథస్య సుందరస్మితావలోకోచ్ఛ్వసితస్మరాతురాః ॥ ౧౩ ॥ కిం నస్తత్కథయా గోప్యః కథాః కథయతాపరాః । యాత్యస్మాభిర్వినా కాలో యది తస్య తథైవ నః॥ ౧౪॥ ఇతి ప్రహసితం శౌరేర్జ

పృష్టా ఇతి॥ తే సర్వే స్వేషు యాదవేషు తం రామం అనామయం ఆరోగ్యం పప్రచ్ఛుః- తే చ తేన పృష్టా ఇతి కృష్ణే కృష్ణప్రాప్త్యర్థం సన్న్యస్తాఖిలరాధసః త్యక్తసర్వవిషయాః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧ ॥ తా ఇతి ॥ తర్హి తద్గమనే యుష్మాభిః ప్రతిబంధః కిం న కృతః తద్వాక్యవిశ్వాసాదితి చేత్ -నను విశ్వాసః కిమితి కృతస్తత్రాహుః-కథం న్వితి - వక్తృ బహుతాత్ స్వానావిధాని వాక్యాని॥ ౧౨॥ తత్రాన్యా ఊచుః ॥ కథమితి॥ అన్యా ఊచుః - గృహ్ణంతి వా ఇతి- చిత్రకథస్య చిత్రకథాకథనకోవిదస్య - కించ - సుందరం స్మితం యస్మిన్ తాదృశ అవలోకేన ఉచ్ఛ్వసితః క్షుభితో యః స్మరః తేనాతురాః॥ ౧౩ ॥ అపరా ఊచుః ॥ కిమితి ॥ కాలస్తావత్ తస్య చాస్మాకం చ యాత్యేవ- కింతు-తస్య సుఖేన అస్మాకం దుఃఖేనేత్యేతావానేవ విశేష ఇతి ధ్వనితం॥౧౪॥ ....

౧౫॥ సంకర్షణఇతి॥ నానావిధేష్వనునయేషుకోవిదః॥ ౧౬॥ ద్వావితి॥ మధుంచైత్రం- మాధవంవైశాఖం గోపీనాంరతిమితి-శ్రీ
కృష్ణక్రీడాసమయేఅనుత్పన్నానామతిబాలానాంచఅన్యాసామిత్యభియుక్తప్రసిద్ధిః॥ ౧౭॥ పూర్ణేతి॥ పూర్ణచంద్రస్యకళాభిర్మరీ
చిభిరామృష్టేఉజ్జ్వలితేకౌముదీగంధవాయునాకుముద్వతీనాంగంధసహితేన సేవితే-యద్వా-కౌముదీశబ్దేనతద్వికాసితానికుముదానిల
క్ష్యంతే-కుముదగంధవాయునేత్యర్థః॥ ౧౮॥ వరుణేతి॥ వారుణీ సుధయా సహోత్పన్నామదిరా॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఉపగీ
యమానేతి॥ క్షీబో మత్తః॥ ౨౩॥ స్రగ్వీతి॥ స్వేదఏవప్రాలేయం హిమంతేనభూషితం॥ ౨౪॥ సఇతి॥ మత్తోయమిత్యనాదృత్య అనా
గతాంఆపగాంనదీం॥ ౨౫॥ పాపఇతి॥ ఆహుతాఆహూతాయద్యస్మాన్నాగచ్ఛసి - తస్మాన్నేష్యేగమయిష్యామి॥ ౨౬॥ ఏవమితి॥ చ

ల్పితంచారువీక్షితమ్। గతింప్రేమపరిష్వంగంస్మరంత్యోరురుదుస్స్త్రియః॥ ౧౫॥ సంకర్షణస్తాఃకృష్ణ
స్యసందేశైర్హృదయంగమైః। సాంత్వయామాసభగవాన్నానానునయకోవిదః॥ ౧౬॥ ద్వౌమాసౌ
తత్ర చావాత్సీన్మధుంమాధవమేవచ। రామఃక్షపాసుభగవాన్గోపీనాంరతిమావహన్॥ ౧౭॥ పూ
ర్ణచంద్రకళామృష్టేకౌముదీగంధవాయునా। యమునోపవనేరేమేసేవితేస్త్రీగణైర్వృతః॥
౧౮॥ వరుణప్రేరితాదేవీవారుణీవృక్షకోటరాత్। పతంతీతద్వనంసర్వంస్వగంధేనాధ్యవాసయత్॥
౧౯॥ తంగంధంమధుధారాయావాయునోపహృతంబలః। ఆఘ్రాయోపగతస్తత్రలలనాభిఃపపౌస
మమ్॥ ౨౦॥ *ఉపగీయమానఉద్గాయన్వనితాశోభిమండలే। రేజేకరేణుయూథేశోమాహేంద్రఇవ
వారణః॥ ౨౧॥ నేదుర్దుందుభయోవ్యోమ్నివవృషుఃకుసుమైర్ముదా। గంధర్వామునయోరామంత
ద్వీర్యైరీడిరేముదా॥ ౨౨॥ *ఉపగీయమానచరితోవనితాభిర్హలాయుధః। వనేషువ్యచరత్క్షీబోమ
దవిహ్వలలోచనః॥ ౨౩॥ స్రగ్వ్యేకకుండలోమత్తోవైజయంత్యాచమాలయా। బిభ్రత్స్మితముఖాం
భోజంస్వేదప్రాలేయభూషితమ్॥ ౨౪॥ సఆజుహావయమునాంజలక్రీడార్థమీశ్వరః। నిజవాక్యమ
నాదృత్యమత్తఇత్యాపగాంబలః।అనాగతాంహలాగ్రేణకుపితోవిచకర్షహ॥ ౨౫॥ పాపేత్వంమా
మవజ్ఞాయయన్నాయాసిమయాహుతా। నేష్యేత్వాంలాంగలాగ్రేణశతధాకామచారిణీమ్॥ ౨౬॥
ఏవంనిర్భర్త్సితాభీతాయమునాయదునందనమ్। ఉవాచచకితావాచంపతితాపాదయోర్నృప॥
౨౭॥ యమునా॥రామరామమహాబాహోనజానేతవవిక్రమమ్। యస్యైకాంశేనవిధృతాజగతీజగ
తఃపతే॥౨౮॥ పరంభావంభగవతోభగవన్మామజానతీమ్। మోక్తుమర్హసివిశ్వాత్మన్ప్రపన్నాంభ
క్తవత్సల॥ ౨౯॥ తతోవ్యముంచద్యమునాంయాచితోభగవాన్బలః। విజగాహేజలంస్త్రీభిఃకరేణుభి
రివేభరాట్॥ ౩౦॥ కామంవిహృత్యసలిలాదుత్తీర్ణాయాసితాంబరే। భూషణానిమహార్హాణిదదౌ
కాంతిశ్శుభాంస్రజమ్॥ ౩౧॥ వసిత్వావాససీనీలేమాలామాముచ్యకాంచనీమ్। రేజేస్వలంకృతోలిప్తో
మాహేంద్రఇవవారణః॥ ౩౨॥ అద్యాపిదృశ్యతేరాజన్యమునాకృష్టవర్త్మనా। బలస్యానంతవీర్య
స్యవీర్యంసూచయతీవహి॥ ౩౩॥ ఏవంసర్వానిశాయాతాఏకేవరమతోవ్రజే। రామస్యాక్షిప్తచిత్త
స్యమాధుర్యైర్వ్రజయోషితామ్॥ ౩౪॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే - పంచషష్టితమోధ్యాయః.

కితా కంపితా॥ ౨౭॥ రామేతి॥ ఏకాంశేన శేషాఖ్యేన॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తతఇతి॥ విజగాహేఅవగాహనంకృతవాన్॥ ౩౦॥ కామమితి॥
ఉత్తీర్ణాయ నిర్గతాయ- అసితాంబరాదీని-కాంతిర్దదౌ- కాంతిర్లక్ష్మీః- యథోక్తంవిష్ణుపురాణే॥ శ్లో॥ వరుణప్రహితామస్మైమా
లామమ్లానపంకజామ్। సముద్రాభేతథావస్త్రేనీలేలక్ష్మీరయచ్ఛతేతి॥హరివంశేచ- బలంప్రతిలక్ష్మీవాక్యం॥ శ్లో॥ జాతరూపమయం
చైకంకుండలంవజ్రభూషణమ్। ఆదిపద్మంచపద్మాఖ్యందివ్యంశ్రవణభూషణమ్॥ దేవేమాంప్రతిగృహ్ణీష్వ పౌరాణీంభూషణక్రియామి
త్యాది॥ ౩౧॥ వసిత్వేతి॥ వసిత్వాపరిధాయ- ఆముచ్యకణ్ఠేనిధాయ - చందనాదిభిరాలిప్తః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ఏవమితి॥ ఏకానిశాయ
థామాధుర్యైర్విలాసైః॥ ౩౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ షడ్యుక్తషష్టితమే కాశీగత్వాహకపాండ్రకంహరిః। తన్మిత్రంచతతోవృత్తంసుదక్షిణవధాదికమ్॥ ౧॥ త్వమితి॥ ప్రస్తోభితఃస్తుత్యాప్రోత్సాహితః బాలైఃఅజ్ఞైఃః॥ ౨॥ మూతమితి॥ బాలకృతోనృపఃబాలైఃసృపత్వేనక్రీడాయాంచరికల్పితః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ఉవాచేతి॥ హేమూఢఉత్ప్రత్యుత్పన్నప్రజ్ఞోపన్యమిథైస్సహత్వమేవంవికత్థసే - తెప్యపీత్యర్థఃయద్వా- యైఃకృత్రిమైస్సుదక్షిణాదిభిస్త్వమేవంశ్లాఘసే-తాన్యుత్ప్రత్యుత్పన్నజయిన్యాఖ్యమిత్యర్థఃః॥ ౮॥ మాంశరణమేహీత్యస్యోత్తరం॥ ముఖమితి॥ బలాఃకంకాదివత్

శ్రీకృష్ణకృతపౌండ్రకకాశీరాజవధాదికథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకఃః॥ నందవ్రజంగతేరామేకరూశాధిపతినృప। వాసుదేవోహమితృజ్ఞోదూతంకృష్ణాయప్రాహిణోత్॥ ౧॥ త్వంవాసుదేవోభగవానవతీర్ణోజగత్పతిః। ఇతిప్రస్తోభితోబాలైర్మేనేస్వాత్మానమచ్యుతమ్॥ ౨॥ దూతంచప్రాహిణోన్మందఃకృష్ణాయావ్యక్తవర్త్మనే। ద్వారకాయాంయథాబాలోనృపోబాలకృతోబుధః॥ 3॥ దూతస్తుద్వారకామేత్యసభాయామాస్థితంప్రభుమ్। కృష్ణంకమలపత్రాక్షంరాజనందేశమబ్రవీత్॥ ౪॥ కారూశఃః॥ వాసుదేవోవతీర్ణోఽహమేకఏవనచాపరఃభూతానామనుకంపార్థంత్వంతుమిథ్యాభిధాంత్యజ॥ ౫॥ యానిత్వమస్మచ్చిహ్నానిమూఢ్యాద్బిభర్షణభీతవత్। త్యక్త్వైవహిమాంత్వంశరణంనోచేద్దేహిమమాహవమ్॥ ౬॥ శ్రీశుకఃః॥ వికత్థనంతదాకర్ణ్యపౌండ్రకస్యాల్పమేధసఃఉగ్రసేనాదయస్సభ్యాఉచ్చకైర్జహసుస్తదా॥ ౭॥ ఉవాచదూతంభగవాపరిహాసకథామను। ఉత్ప్రత్యుత్పన్నమూఢహ్నినైస్త్వమేవంవికత్థసే॥ ౮॥ ముఖంయదాపిధాయాజ్ఞకంకగృధ్రవటైవృతఃశయిష్యసేహతస్తత్రభవితాశరణంశునామ్॥ ౯॥ ఇతిమూతస్తమాక్షేపంస్వామినేసర్వమాహరత్। కృష్ణోపిరథమాస్థాయకాశీముపజగామహ॥ ౧౦॥ పౌండ్రకోపితదుద్యోగముపలభ్యమహారథఃఅక్షౌహిణీభ్యాంసంయుక్తోనిశ్చక్రామపురాద్రుతమ్॥ ౧౧॥ తస్యకాశీపతిర్మిత్రంపాష్ణిగ్రాహోన్వయాన్నృప। అక్షౌహిణీభిస్తిసృభిరపశ్యత్పౌండ్రకంహరిః॥ ౧౨॥ శంఖార్యసిగదాశార్ఙ్గశ్రీవత్సాద్యుపలక్షితమ్। బిభ్రాణంకౌస్తుభమణింవనమాలావిభూషితమ్॥ ౧3॥ కౌశేయవాససీపీతేవసానంగరుడధ్వజమ్। అమూల్యమూర్ధ్యాభరణంస్ఫురన్మకరకుండలమ్॥ ౧౪॥ దృష్ట్వాతమాత్మనాతుల్యంవేషంకృత్రిమమాశ్రితమ్। యథానటంరంగగతంవిజహాసభృశంహరిః॥ ౧౫॥ శూలైర్గదాభిఃపరిఘైశ్చక్రైఃసాసితోమరైఃఅసిభిఃపట్టసైర్బాణైఃప్రాహరన్నరయోహరిమ్॥ ౧౬॥ కృష్ణస్తుతత్పౌండ్రకకాశిరాజయోర్బలంగజస్యందనవాజిపత్తిమత్। గదాసిచక్రేషుభిరర్దయన్భృశంయథాయుగాంతేహుతభుక్పృథక్ప్రజాఃః॥ ౧౭॥ ఆయోధనంతద్రథవాజికుంజరద్విపత్ఖరోష్ట్రైరరిణాచఖండితైఃబభౌచితంమోదవహంమనస్వినామాక్రీడనంభూతపతేరివోల్బణమ్॥ ౧౮॥ అథాహపౌండ్రకంశౌరిర్భోభోపౌండ్రకయద్భవాన్॥ దూతవాక్యైనమామాహతాన్యస్త్రాణ్యుత్సృజామితే॥ ౧౯॥ త్యాజయిష్యేభిధానంమేయత్త్వయాజ్ఞమృషాధృతమ్। వ్రజామిశరణంతేద్యయదినేచ్ఛామిసంయుగమ్॥ ౨౦॥ ఇతిక్షిప్త్వాశితైర్బాణైర్విరథీకృత్యపౌండ్రకమ్। శిరోవృశ్చద్రథాంగేనవజ్రేణేంద్రోయథాగిరేః॥ ౨౧॥ తథాకాశీపతేఃకాయాచ్ఛిరఉత్కృత్యపత్తిభిఃవ్యపాతయత్కాశిపుర్యాంపద్మకోశమివానిలఃః॥ ౨౨॥ ఏవంమత్సరిణంహత్వా

పక్షివిశేషాఃతత్రతదాఖ్యానంశరణమాశ్రయోభవితాసి॥ ౯॥ ఇతీతి॥ కాశీమితి-పౌండ్రకస్యాపితదామిత్రపురేఅవస్థానాత్॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తస్యేతి॥ పాష్ణిగ్రాహఃపృష్ఠప్రాంతరక్షణత్పరఃః॥ ౧౨॥ ౧3॥ కౌశేయేతి॥ గరుడఃకృత్రిమఃధ్వజేయస్యతం-అమూల్యంఆనఘఃంమూర్ధ్నాభరణంకిరీటంయస్యతం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ కృష్ణఇతి॥ గజస్యందనాదిచతురంగబలమదిత్తవాన్- పృథక్ప్రజాఃచతుర్విధంభూతగ్రామంయథాయుగాంతాగ్నిరితి॥ ౧౭॥ ఆయోధనమితి॥ ఆయోధనంరణస్థానం- అరిణాచక్రేణ- చితంచర్చితంఆక్రీణంఆక్రీడనమితికల్పాంతేరుద్రస్యక్రీడాస్థానమివ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇతీతి॥ గిరేఃశృంగంయథేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨3॥ ౨౪॥

పౌండ్రకంససఖంహరిః । ద్వారకామావిశత్సిద్ధైస్తూయమానకథాస్మృతః ॥ ౨౩ ॥ సనిత్యంభగవద్ధ్యానప్రధ్వస్తాఖిలబంధనః । బిభ్రాణశ్చహరేరాజన్స్వరూపంతన్మయోభవత్ ॥ ౨౪ ॥ శిరఃపతితమాలోక్యరాజద్వారిసకుండలమ్। కిమిదంకస్యవావక్త్రమితిసంశిశిరేజనాః॥౨౫॥ రాజ్ఞఃకాశీపతేర్జ్ఞాత్వామహిష్యఃపుత్రబాంధవాః। పౌరాశ్చహాహతారాజన్నాథనాథేతిచాపదన్ ॥ ౨౬ ॥ సుదక్షిణస్తస్యసుతఃకృత్వాసంస్థావిధింపితుః। నిహత్యపితృహంతారంయాస్యామ్యపచితింపితుః ॥ ౨౭ ॥ ఇత్యాత్మనాభిసంధాయసోపాధ్యాయోమహేశ్వరమ్। సుదక్షిణోర్చయామాసపరమేణసమాధినా॥ ౨౮॥ ప్రీతోవిముక్తోభగవాంస్తస్మైవరమదాద్ధ్రువమ్। పితృహంతృవధోపాయంసవైవరమీశితుః ॥ ౨౯ ॥ సుదక్షిణాగ్నింపరిచరబ్రాహ్మణైస్సహబుత్విజమ్।అభిచారవిధానేనసచాగ్నిఃప్రమథైర్వృతః॥ సాధయిష్యతిసంకల్పమబ్రహ్మణ్యేప్రయోజితః॥ ౩౦॥ ఇత్యాదిష్టస్తథాచక్రేకృష్ణాయాభిచరన్వ్రతీ॥ ౩౧॥ తతోగ్నిరుత్థితఃకుండాన్మూర్తిమానతిభీషణః। తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రురంగారోద్గారిలోచనః॥ ౩౨॥ దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీదండకఠోరాస్యస్స్వజిహ్వయా।ఆలిహన్సృక్కిణీనగ్నోవిధూన్వన్త్రిశిఖంజ్వలత్॥ ౩౩॥ పద్భ్యాంతాళప్రమాణాభ్యాంకంపయన్వనీతలమ్। సోభ్యధావద్వృతోభూతైర్ద్వారకాంప్రదహన్దిశః॥ ౩౪ । తమాభిచారదహనమాయాంతంద్వారకౌకసః। విలోక్యతత్రసుస్రువ్వేవనదాహేయథామృగాః ॥ ౩౫ ॥ అత్రైస్సభాయాంక్రీడంతంభగవంతంభయాతురాః। త్రాహిత్రాహిత్రిలోకేశవాహ్నేఃప్రదహతఃపురమ్॥ ౩౬॥ శ్రుత్వాతజ్జనవైక్లవ్యందృష్ట్వాస్వానాంచసాధ్వసమ్। శరణ్యస్సంప్రహస్యాహమాభైష్టేత్యవితాస్మ్యహమ్ ॥ ౩౭ । సర్వస్యాంతర్బహిస్సాక్షీకృత్యాంమాహేశ్వరీంవిభుః। విజ్ఞాయతద్విఘాతార్థంపార్శ్వస్థంచక్రమాదిశత్ ॥ ౩౮ ॥ తద్యుగాంతానలకోటిప్రతిమంసుదర్శనంజాజ్వల్యమానంప్రళయానలప్రభమ్। స్వతేజసాఖంకకుభోభరోదసీచక్రంముకుండాస్త్రమథాగ్నిమర్దయత్ ॥ ౩౯ ॥ కృత్యానలఃప్రతిహతస్తరథాంగపాణేర్యస్త్రోజసానృపవిభగ్నముఖోనివృత్తః। వారాణసీంప్రతిసమేత్యసుదక్షిణంతంసత్విగ్జనంసమదహత్స్వకృతోభిచారః॥ ౪౦ । చక్రంతువిష్ణోస్తదనుప్రవిష్టంవారాణసీంసాట్టసభాలయాపణామ్। సగోపురాట్టాలకగోష్ఠకోశహస్త్యశ్వరథాన్నశాలామ్॥ ౪౧॥ దగ్ధ్వావారాణసీంసర్వాంవిష్ణుచక్రంసుదర్శనమ్। భూయఃపార్శ్వముపాతిష్ఠత్కృష్ణస్యాక్లిష్టకర్మణః । ౪౨ ॥ యఏతచ్ఛ్రావయేన్మర్త్యఉత్తమశ్లోకవిక్రమమ్। సమాహితోవాశృణుయాత్సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే । ౪౩ ।

౩౩॥ దంష్ట్రేతి ॥ దంష్ట్రోభ్రుకుటీదండైశ్చకరోరంభ్రూరమాస్యంయస్యసఃత్రిశిఖంత్రిశూలం॥ ౩౩॥ పద్భ్యామితి॥దిశఃప్రదహన్॥ ౩౪॥ ఆత్రేరితి ॥ త్రాహిత్రాహీత్యాహురితిశేషః॥ ౩౬ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ అహమవితాస్మిరక్షిష్యామి॥ ౩౭॥౩౮॥ క్షడితి॥ రోదసీచప్రకాశయదితిశేషః- యద్వా- స్వతేజసాఖాదీన్ప్రతిజాజ్వల్యమానంఅత్యర్థంప్రకాశమానమిత్యర్థః-అదహయత్ఆపీడయత్॥ ౩౯ ॥ అదిత్తోగ్నిర్యస్యతత్ఖాదీవాతదాహ ॥ కృత్యానలఇతి ॥ సహతత్విగ్భిఃజనైశ్చకర్తృమానంఅభిచర్యంతేస్మార్యంతేఅనేనేతిత్యభిచారఃకృత్యానలః॥ ౪౦ ॥ చక్రమితి ॥ అట్టాదిసహితాంఅట్టాఃమంచాఃగోపురాట్టాలకగోష్ఠకోశహస్త్యశ్వరథాన్నశాలామ్॥ ౪౧॥ ౪౨॥౪౩ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- షట్షష్టితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

ష్టో ॥ సప్తషష్టితమే రామో గిరౌ రైవతకే మదాత్ । సైన్యైరంయువతిభిఃక్రీడన్వధీద్ద్వివిదంబలః ॥ కాశిందీవిహారానంతరం రామచరితం ద్వివిదవధాదిసంగతమపిఅనుక్త్వాతత్పూర్వభావిత్వేనపూర్వకథాదికంనిరూప్యేదానీంతదవప్రస్తౌతి ॥ భూయ ఇతి॥ రామచరిత శ్రవణేచ్ఛాయామద్భుతకర్మత్వంహేతుః- తత్రచానంతత్వం- తత్రాప్యప్రమేయత్వమితి॥ ౧॥ నరకస్యేతి ॥ నరకస్యసఖేతి హరిణాపి చేకారణం - సుగ్రీవనచివఇతితస్యమంత్రబలం- సైందస్యభ్రాతేతిరామాయణే అతిప్రసిద్ధత్వేనవీర్యాధిక్యము క్తమితి ॥ ౨ ॥ సఖ్యురితి ॥ సఖ్యునఃనరకస్య- అపచితిఃఆపృణ్యం- రాష్ట్రస్యవిప్లవోనాశోయథాభవతితథాపురాదీనదహదితి॥ 3 ॥ కించ॥ క్వచిదితి ॥ కదా

బలరామకృతద్వివిదవధకథాప్రారంభఘట్టః.

రాజా ॥ భూయోహంశ్రోతుమిచ్ఛామిరామస్యాద్భుతకర్మణః । అనంతస్యాప్రమేయస్యయదన్యత్రకృతవాన్విభుః ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకఃనరకస్యసఖాకశ్చిద్ద్వివిదోనామవానరః । సుగ్రీవసచివస్సోధభ్రాతాయైందస్యవీర్యవాన్ ॥ ౨ ॥ సఖ్యుస్సోపచితిం కుర్వన్వానరోరాష్ట్రవిప్లవమ్ । పురగ్రామాకరాన్ఘోషానదహద్వహ్నిముత్సృజన్ ॥ 3 ॥ క్వచిత్సశైలానుత్పాట్యతైర్దేశాన్సమచూర్ణయత్ । ఆనర్తాన్సుతరామేవంయత్రాస్తేమిత్రహాహరిః ॥ ౪ ॥ క్వచిత్సముద్రమభ్యేత్యభోదోభ్యాంముధ్నతజ్జలమ్ । దేశాన్నాగాయుతప్రాణోవేలాకూలేన్యమజ్జయత్ ॥ ౫ ॥ ఆశ్రమాన్ఋషిముఖ్యానాం కృత్వాభగ్నవనస్పతీన్ । అదూషయచ్ఛకృన్మూత్రైరగ్నీన్వైతానికాన్ఖలః ॥ ౬ ॥ పురుషాన్యోషితోదృప్తఃస్త్రీభిర్భద్రోణగుహాసుగః । నిక్షిప్యచాహ్యథాచ్ఛైలంగృహీపేశస్కరీవకీటకమ్ ॥ ౭ ॥ ఎవందేశాన్విప్రకుర్వన్దూషయంశ్చకులస్త్రియః । శ్రుత్వాసులలితంగీతంగిరింరైవతకంయయౌ ॥ ౮ ॥ తత్రాపశ్యద్యదుపతిం రామంపుష్కరమాలినమ్ । సుకర్ణనీయసర్వాంగంలలనాయూథసుభృగమ్ ॥ ౯ । గాయంతంవారుణీంపీత్వామదవిహ్వలలోచనమ్ । విభ్రాజమానంవపుషా ప్రభిన్నమివవారణమ్ ॥ ౧౦ ॥ దుష్టశ్శాఖామృగశ్శాఖామాగూఢఃకంపయద్ద్రుమాన్ । చక్రేకిలకిలాశబ్దమాత్మానంసంప్రదర్శయన్ ॥ ౧౧ ॥తస్యధాన్యర్థంకుపేవీక్ష్యతరుణ్యోజాతిచాపలాః । హాస్యప్రియావిజహ్రుసుబలదేవపరిగ్రహాః ॥ ౧౨ ॥ తాహేలయామాసకపిర్భూత్వాపైస్సంముఖాదిభిః । దర్శయన్స్వగుదంతాసాంరామస్యచనిరీక్షతః ॥ ౧౩ ॥ తంగ్రావ్ణాప్రహరన్తుష్టోబలఃప్రహరతాంవరః । సవంచయిత్వాగ్రావాణంముదారాకలశంకపిః ॥ గృహీత్వాహేలయామాసనూర్తస్తంకోపయన్హసన్ ॥ ౧౪ ॥ నిభిద్యకలశంముష్టోవాసాంస్యాస్ఫాలయత్బలమ్ । కిదధీకృత్యబలవాన్విప్రచక్రేమదోద్ధతః ॥ ౧౫ ॥ తంతస్యాఃపనయందృష్ట్వాదేశాంశ్చతదుపద్రుతాన్ । క్రుద్ధోముసలమాదత్తహలంచారిజిఘాంసయా ॥ ౧౬ ॥ ద్వివిదోపిమహావీర్యస్సాలముత్పాట్యపాణినా । అభ్యేత్యతరసాతేనబలం మూర్ధన్యతాడయత్ ॥ ౧౭ ॥ తంతుసంకర్షణోమూర్ధ్నిపతంతమచలోయథా । ప్రతీజగ్రాహభగవాన్సునందేనాహనచ్చతమ్ ॥ ౧౮ ॥ ముసలాహతమస్తిష్కో విరేజేగతధారయా । గిరిర్యథాగైరికయాప్రహారం నానుచింతయన్ ॥ ౧౯ ॥ పునరన్యంసముష్క్రిప్యకృత్వానిష్పత్రమోజసా । తేనాహనత్ససంక్రుద్ధస్తం

చిత్సఃద్వివిదఃమిత్రహామిత్రంసఖాయంనరకాసురంహంతీతిమిత్రహా హరిఃశ్రీకృష్ణః॥ ౪ ॥ క్వచిదితి॥ తస్యసముద్రస్యజలంభాభ్యాండుష్ట్రస్యవేలాయాఃహేలయత్రమణాద్దేశాన్మజ్జయత్ప్లావయామాసేతి ॥ ౫ ॥ ఆశ్రమానితి॥ ఆశ్రమస్థాన్వనస్పతీన్ భక్త్వా ఆహవనీయాదగ్నిముత్సృజ్యతాదికృతవాసిత్యర్థః॥ ౬ ॥ పురుషాన్ఇతి ॥ ఆహృత్యాత్పిదథే-పేశస్కారీభ్రమరః॥ ౭॥ ౮ ॥ ౯ ॥ గాయంతమితి॥ ప్రహస్యనంమస్తిం॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తస్యేతి॥ జాతాస్వభావేనైవచాపలంయాసాంతాః॥౧౨॥తాఇతి॥ హేలయామాసఆవజ్ఞేసిరీక్షతఃనిరీక్షమాణస్య-తమనాదృత్యేత్యర్థః॥ ౧౩॥౧౪॥ భిత్వేతి॥ ఆస్ఫాలయత్ధౌతాంవాసాంస్యాకృష్యపాటితవాన్. విప్రచక్రేఎవమపకృతవాన్॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ద్వివిదఇతి॥ సాలంవృక్షం॥ ౧౭॥ తమితి॥ సునందేనముసలేన- ఆహనత్ అహన్నిత్యర్థః - తంవానరం ॥ ౧౯॥

ముసలేతి॥ మస్తిష్కం మస్తకేఅవయవవిశేషః· గైరికయాలోహితధాతునానానుచింతయన్ అగణయన్॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ స్వేతి॥ ఆరూరుజత్ తాడయామాస॥ ౨౪॥ యాదవేంద్ర ఇతి॥ జత్రౌ కంఠబాహుమూలే॥ ౨౫॥ చకంపఇతి॥ టంకాఃసతోయవివరాణితత్సహితః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఏవమితి॥ జగతోవ్యతికరంనాశమావహతీతితథాతం॥ ౨౮ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥అష్టషష్టితమేసాంబేనిబద్ధేకౌరవైర్యుధి। తద్విమోక్షాయరామేణగజాహ్వయవికర్షణమ్॥ శ్రీరామస్య- చరిత్రాంతరంనిరూపయి

బలశ్చతద్ధావచ్ఛినత్ ॥ ౨౦ ॥ తతోన్యముత్పాట్యజఘ్నౌ తంచాపిశతధాచ్ఛినత్ ॥ ౨౧ ॥ ఏవంయుధ్యన్ భగవతాభగ్నేతస్మిన్ పునఃపునః।ఆకృష్యసర్వతోవృక్షాన్నిర్వృక్షమకరోద్వనమ్॥ ౨౨ ॥ తతోముంచచ్ఛిలావర్షంబలస్యోపర్యమర్షితః। తత్సర్వంచూర్ణయామాసలీలయాముసలాయుధః॥ ౨౩ ॥ స్వబాహూతాళసంకాశౌముష్టీకృత్యకపీశ్వరః। ఆసాద్యరోహిణీపుత్రంతాభ్యాంవక్షస్యరూరుజత్ ॥ ౨౪॥ యాదవేంద్రోపితందోర్భ్యాంత్యక్త్వాముసలలాంగలే। జత్రావభ్యర్దయత్క్రుద్ధస్సోపతద్రుధిరంవమన్॥ ౨౫ ॥ చకంపేతేనపతతాసటంకస్సవనస్పతిః। పర్వతఃకురుశార్దూలవాయునానౌరివాంభసి ॥ ౨౬ ॥ జయశబ్దో నమశ్శబ్దస్సాధుసాధ్వితిచాంబరే। సురసిద్ధమునీంద్రాణామాసీత్కుసుమవర్షిణామ్ ॥ ౨౭ ॥ ఏవంనిహత్యద్వివిదంజగద్వ్యతికరావహమ్। సంస్తూయమానో భగవాన్ జనైస్స్వపురమావిశత్ ॥ ౨౮ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే-సప్తషష్టితమోధ్యాయః.

బలరామకృతహస్తినాపురకర్షణాదికథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ దుర్యోధనసుతాంరాజన్ లక్ష్మణాంసమితింజయః। స్వయంవరస్థామహరత్సాంబోజాంబవతీసుతః॥ ౧॥ కౌరవాఃకుపితాఊచుర్దుర్వినీతోయమర్భకః। కదర్థీకృత్యనఃకన్యామకామామహరద్బలాత్ ॥ ౨॥ బధ్నీతేమందుర్వినీతంకింకరిష్యంతివృష్ణయః। యేస్మత్ప్రసాదోపచితాందత్తాంనోభుంజతేమహీమ్॥ ౩॥ నిగృహీతంసుతంశ్రుత్వాయద్యేష్యంతీహవృష్ణయః। భగ్నదర్పాశ్శమంయాంతిప్రాణాఇవసుసంయతాః॥ ౪॥ ఇతికర్ణశ్శలోభూరిర్యజ్ఞకేతుస్సుయోధనః। సాంబమారేభిరేబద్ధుంకురువృద్ధానుమోదితాః॥ ౫ ॥ దృష్ట్వానుధావతస్సాంబోధార్తరాష్ట్రాన్మహారథః।ప్రగృహ్యరుచిరంచాపంతస్థౌసింహఇవైకలః॥ ౬॥ తేతంజిఘృక్షవఃక్రుద్ధాస్తిష్ఠతిష్ఠేతిభాషిణః। ఆసాద్యధన్వినోబాణైఃకర్ణాగ్రణ్యస్సమాకిరన్॥ ౭॥సోతివిద్ధఃకురుశ్రేష్ఠకురుభిర్యదునందనః। నామృష్యత్తదచింత్యార్భస్సింహఃక్షుద్రమృగైరివ॥ ౮॥ విస్ఫూర్జ్యరుచిరంచాపంసర్వాన్వివ్యాధసాయకైః। కర్ణాదీన్షడ్రథాన్వీరస్తావద్భిర్యుగపత్పృథక్॥ ౯॥ చతుర్భిశ్చతురోవాహానేకైకేనచసారథీన్। రథినశ్చమహేష్వాసాస్తస్యతత్తేభ్యపూజయన్ ॥ ౧౦ ॥ తంతుతేవిరథంచక్రుశ్చత్వారశ్చతురోహయాన్। ఏకస్తుసారథింజఘ్నేచిచ్ఛేదాన్యశ్శరాసనమ్॥౧౧॥ తంబధ్వావిరథీకృత్యకృచ్ఛ్రేణకురవోయుధి। కుమారంస్వస్యకన్యాంచస్వపురంజయినోవిశన్॥ ౧౨॥ తచ్ఛ్రుత్వానారదేనోక్తంరాజన్

తుమాహ॥దుర్యోధనేతి॥సమితింజయఃసంగ్రామజిత్॥౧॥ ౨॥బధ్నీతేతి॥ నోస్మాకంమహీంఅస్మాభిర్దత్తాంనతేభూపతయఇతిభావః॥౩॥నిగృహీతమితి॥ యాంతియాస్యంతి- ప్రాణాఇంద్రియాణీవ- సుసంయతాః- ప్రాణాయామాదిభిర్దమితాః॥౪॥ ఇతీతి॥ కురువృద్ధోభీష్మః తేనానుమోదితాఃతత్సహితాఃషడేతఇత్యర్థః॥ ౫॥ దృష్ట్వేతి॥ ఏకలఃఏకః॥ ౬॥ తఇతి॥ కర్ణఃఅగ్రణీర్యేషాంతే॥ ౭॥ సఇతి॥అచింత్యస్యభగవతోర్భః అచింత్యశ్చాసావర్భశ్చేతివా॥౮ ॥ ౯॥ తత్ప్రపంచయతి॥చతుర్భిరితి॥చతుర్భిశ్చతురఇత్యత్రవీప్సానుసంధేయాతత్కర్మతేసంమానితవంతః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తమితి॥ స్వస్యదుర్యోధనస్యకన్యాంచనేత్వేతిశేషః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ సాంత్వయిత్వేతి॥ య

సంజాతమన్యవః । కురూన్ప్రత్యుద్యమంచక్రురుగ్రసేనప్రచోదితాః॥ ౧౩॥సాంత్వయిత్వాతుతాన్రా
మస్సన్నద్ధావృష్ణిపుంగవః । నైచ్ఛత్తూణాంవృష్ణినాంకలింకలిములాపహః । ౧౪। జగామ
హస్తినపురందధేనాదిత్యవచ్చసా । బ్రాహ్మణైఃకులవృద్ధైశ్చవృతశ్చంద్రఇవగ్రహైఃగగ॥
జాహ్వయంరామోబాహ్యోపవనమాశ్రితఃఉద్ధవంప్రేషయామాసధృతరాష్ట్రంబుభుత్సయా॥
౧౬ । సోభివంద్యాంబికాపుత్రంభీష్మంద్రోణంసబాహ్లికమ్ । దుర్యోధనంచవిధివద్రామమాగతమ
బ్రవీత్ । ౧౭ । తేతిప్రీతాస్సమాకర్ణ్యప్రాప్తంరామంసుహృత్తమమ్ । తమర్చయిత్వాభియయుస్స
ర్వేమంగళపాణయః ॥ ౧౮ ॥ తంసంగమ్యయథాన్యాయ్యంగామధ్యేంచన్యవేదయత్ । తేపాంయె
తత్ప్రభావజ్ఞాఃప్రణేముశ్శిరసాబలమ్। ౧౯। బంధూన్కుశలినోదృష్ట్వాపృష్ట్వాశివమనామయమ్ । ప
రస్పరమధోరామోబభాషెవిక్లబంవచః॥౨౦॥ ఉగ్రసేనఃక్షితీశోయమ్మాజ్ఞాపయత్ప్రభుః । త
దవ్యగ్రధియశ్శ్రుత్వాకురుధ్వమవిలంబితమ్ ॥ ౨౧। యద్యాయంబహవస్తైవ్యంజిత్వాధర్మేణధార్మి
కమ్ । ఆబధ్నీతాథతన్మ్యేబంధూనామైక్యకామ్యయా। ౨౨। శ్రీశుకః॥ వీర్యశౌర్యబలోన్నద్ధమా
త్మశక్తిసమంవచః । కురవోబలదేవస్యనిశమ్యాచుఃప్రకోపితాః ॥ ౨౩॥ అహోమహచ్చిత్రమిదం
కాలగత్యాదురంతయా । ఆరురుక్షత్యుపానద్వైశిరోమకుటసేవితమ్ । ౨౪। ఏతేయానేనసంబంధా
స్సహశయ్యాసనాశనాః । వృష్ణయస్తుల్యతాందీతాఅస్మద్దత్తనృపాసనాః ॥ ౨౫। చామరవ్యజనేశంఖ
మాతపత్రంచపాండరమ్ । కిరీటమాసనంశయ్యాంభుంజంత్యస్మదుపేక్షయా॥౨౬॥ అలంయదూనాంన
రదేవలాంఛనైర్దాతుఃప్రతీపాచరితోద్ధతాత్మనామ్ । యేనఃప్రసాదోపచితాహియాదవా ఆజ్ఞాప
యంత్యద్యగతత్రపాబత ॥ ౨౭ । కథమింద్రోపికురుభిర్భీష్మద్రోణార్జునాదిభిః । అదత్తమవరుం
ధీతసింహగ్రస్తమివోరణః ॥ (నాతఃపరంహ్యగ్రసేనోరాజాభవితుమర్హతి) । ౨౮।
శ్రీశుకః॥ జన్మబంధుశ్రియోన్నద్ధమదాస్తైభరతర్షభ । ఆశ్రావ్యరామందుర్వాచ్యమసభ్యాఃప్రా
విశత్పురమ్। ౨౯। దృష్ట్వాకురూణాందౌశ్శీల్యంశ్రుత్వావాచ్యానిచాచ్యుతః । అవోచత్తోపసంగత్యో
దుష్ప్రేక్ష్యఃప్రహసన్మహాన్॥ 3౦ । నూనంనానామదోన్నద్ధాశ్శాంతింనేచ్ఛంత్యసాధవః। తేషాం
హిప్రశమోదండఃపశూనాంలగుడోయథా । 3౧ । అహోయదూనాంసంరబ్ధాకృష్ణంచకుపితంశ
నైఃసాంత్వయిత్వాహమేతేషాంశమమిచ్ఛన్హితేరతః । 3౨। తద్ధి మేమందమతయఃకలహాభిర
తాఃఖలాఃతంమామవజ్ఞాయమహామ్మభాషామానినోబ్రువన్॥33 ॥ నోగ్రసేనఃకిలవిభు
ర్భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః । శక్రాదయోలోకపాలాయస్యాదేశానువర్తినః। 3౪ । సుధర్మాక్రమ్య

తుం సమర్థాః ॥ ౩౪ ॥ అహోదుష్టాః శ్రీకృష్ణమప్యధిక్షిప్తవంత ఇత్యతికుపితఆహ త్రిభిః ॥ సుధర్మేతి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ యస్యేతి ॥ మౌల్యుత్తమైః మౌలియుక్తైరుత్తమాంగైః- ఉత్తమైః మౌలిభిరితివా - ఉపాసితానితీర్థానియైర్యోగిభిస్తేషామపితీర్థం- యద్వా- ఉపాసితం సద్భిః సేవితం- తీర్థంగంగా- తస్యతీర్థంతీర్థత్వనిమిత్తం- కించ- బ్రహ్మా- భవః- శ్రీశ్చ అహమపి- ఉద్వహేమ - కథంభూతావయం- యస్యకలాయాఅంశస్యకలాఃఅంశాః ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ అహో ఇతి ॥ మత్తానామివమద్యాదినా - రూక్షాఃపరుషాః- అనుశాసితా స్వయందండధరస్య ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ లాంగలేతి ॥ లాంగలాగ్రేణ- దక్షిణతఃప్రాకారమూలేనిఖాతేనఉద్విదార్యఉత్పాట్య ॥ ౪౧ ॥ జలయా

తేయేనపారిజాతోఽమరాంఘ్రిపః। ఆహృత్యభుజ్యతేసోఽసౌనకిలాధ్యాసనార్హణః ॥ ౩౫ ॥ యస్యపా
దయుగంసాక్షాచ్ఛ్రీరుపాస్తేఽఖిలేశ్వరీ । సనార్హతికిలశ్రీశోనరదేవపరిచ్ఛదాన్ ॥ ౩౬ ॥ యస్యాం
ఘ్రిపంకజరజోఽఖిలలోకపాలైర్మౌల్యుత్తమైర్ధృతముపాసితతీర్థతీర్థమ్ । బ్రహ్మాభవోఽహమ
పియస్యకలాఃకలాయాః శ్రీశ్చోద్వహేమచిరమస్యనృపాసనంక్వ ॥ ౩౭ ॥ భుంజతేకురుభిర్దత్తంభూ
ఖండంకిలవృష్ణయః । ఉపానహఃకిలవయంస్వయంతుకురవశ్శిరః ॥ ౩౮ ॥ అహోఐశ్వర్యమత్తానాం
మత్తానామివమానినామ్। అసంబద్ధగిరోరూక్షాఃకస్సహేతానుశాసితా ॥ ౩౯ ॥ అద్యనిష్కౌరవాముర్వీం
కరిష్యామీత్యమర్షితః । గృహీత్వాహలముత్తస్థౌదహన్నివజగత్త్రయమ్ ॥ ౪౦ ॥ లాంగలాగ్రేణ
నగరముద్విదార్యగజాహ్వయమ్। విచకర్షసగంగాయాంప్రహరిష్యన్నమర్షితః ॥ ౪౧ ॥ జలయా
నమివాఘూర్ణంగంగాయాంనగరంపతత్ । ఆకృష్యమాణమాలోక్య కౌరవాజాతసంభ్రమాః ॥
తమేవశరణంజగ్ముస్సకుటుంబాజిజీవిషవః ॥ ౪౨ ॥ సలక్ష్మణంపురస్కృత్యసాంబంప్రాంజలయోబ్రు
వన్। రామరామాఖిలాధారప్రభావంనవిదామతే ॥ ౪౩ ॥ మూఢానాంనఃకుబుద్ధీనాంక్షంతుమర్హ
స్యధీశ్వర । స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయానాంత్వమేకోహేతుర్నిరాశ్రయః ॥ లోకాన్క్రీడనకానీశక్రీడత
స్తేవదంత్యజాః ॥ ౪౪ ॥ త్వమేవమూర్ధ్నీదమనంతలీలయాభూమండలంబిభర్షిసహస్రమూర్ధన్ ।
అంతేచయస్స్వాత్మనిరుద్ధవిశ్వశ్శేషేఽద్వితీయఃపరిశిష్యమాణః ॥ ౪౫ ॥ కోపస్తేఖిలశిక్షార్థంనద్వేషాం
నచమత్సరాత్ । బిభ్రతోభగవన్సత్త్వంస్థితిపాలనతత్పరః ॥ ౪౬ ॥ నమస్తేసర్వభూతాత్మన్సర్వ
శక్తిధరావ్యయ। విశ్వకర్మన్నమస్తేస్తుత్వాంవయంశరణంగతాః ॥ ౪౭ ॥ ఏవంప్రపన్నైస్సంవిగ్నై
ర్వేపమానాయనైర్బలః । ప్రసాదితస్సుప్రసన్నోమాభైష్టేత్యభయందదౌ ॥ ౪౮ ॥ దుర్యోధనః
పారిబర్హంకుంజరాన్షష్టిహాయనాన్ । దదౌద్వాదశసాహస్రమయుతానితురంగమాన్ ॥ ౪౯ ॥
రథానాంషట్సహస్రాణిరౌక్మాణాంసూర్యవర్చసామ్ । దాసీనాంనిష్కకంఠీనాంసహస్రందుహితృ
వత్సలః ॥ ౫౦ ॥ ప్రతిగృహ్యతుతత్సర్వంభగవాన్సాత్వతర్షభః। ససుతస్సస్నుషఃప్రాయాత్సు
హృద్భిరభినందితః ॥ ౫౧ ॥ తతఃప్రవిష్టస్స్వపురంహలాయుధస్సమేత్యబంధూననురక్తచేతసః। శశం
ససర్వంయదుపుంగవానాంమధ్యేసభాయాంకురుషుస్వచేష్టితమ్ ॥ ౫౨ ॥ అద్యాపిచపురంహ్యేత
త్సూచయద్రామవిక్రమమ్ । సమున్నతందక్షిణతోగంగాయామనుదృశ్యతే ॥ ౫౩ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టషష్టితమోఽధ్యాయః.

నమితి ॥ జిజీవిషవ ఇత్యత్రరాధిక్యంసోఢవ్యం ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ త్వమితి ॥ శేషేశయనంకరోషి- శేషపర్యంకేపరిశిష్యమాణోయఃసచత్వమేవేతివా ॥ ౪౫ ॥ అస్మాసుకోపశ్చతవాయముచితఏవేత్యాహుః ॥ కోప ఇతి ॥ క్షితిపాలనేతత్పరఃతాత్పర్యవాన్ కోపః- పాఠాంతరేసంబోధనంతత్ ॥ ౪౬ ॥ నమ ఇతి ॥ విశ్వంకర్మకృత్యంయస్యసత్వమితి సంబోధనం ॥ ౪౭ ॥ ఏవమితి ॥ వేపమానమయనంపురంయేషాంతైః ॥ ౪౮ ॥ దుర్యోధన ఇతి ॥ తురంగమాంశ్చద్వాదశాయుతాని ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ప్రతిగృహ్యేతి ॥ సుహృద్భిఃకౌరవైః ॥ ౫౧ ॥ తత ఇతి ॥ మధ్యేసభాయాం సభామధ్యే ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ ఏకోనసప్తతితమేగార్హస్థ్యంప్రతిమందిరమ్ । కృష్ణస్యనారదోదృష్ట్వావిస్మితోఽగాత్తతస్స్తవన్ ॥ ౧ ॥ దిదృక్షామభినయేనాహ ॥ చిత్రమి

తి ద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రీఉదావహత్ పరిణీతవాన్ ॥ ౨ ॥ ఇతీతి॥ ద్వారవతీమభివర్ణయతినారదత్రయేణ పుష్పితేతి-పుష్పితేషూపవనేషు ఆరామేషు ఉద్యానేషు - ద్విజానామళీనాంచకులానితైర్నాదితాం॥ 3॥ ఉత్ఫుల్లేతి॥ ఛురితేషువ్యాప్తేషు॥ ర ॥ ప్రసాదేతి॥మహామరకతైఃప్రఖ్యాయంతెప్రకాశంతఇతితథాతైఃస్వర్ణరత్నమయాఃపరిచ్ఛదాఃపరికరాఃయేషుతైఃు॥ ౪॥ విభక్తేతి॥ పతంత్యఃప్రచలంత్యఃపతాకాఃయేషుతైఃధ్వజైర్వారితఆతపాయస్యాస్తాం ॥ ౬ ॥ తస్యామితి॥ తస్యాంనవైర్ధిష్ణ్యైర్లోకపాలైరర్చితం ౭॥ తత్రేతి॥ షోడశభిస్పద్మసహస్రైస్సమలంకృతం- హరేరంతఃపురంవివేశ- తత్రచ- తస్యశౌరేఃపత్నీనాంభవనేషువికతమం వివేశేత్యన్వయఃు- యత్రస్వకౌశలంత్వష్ట్రాసందర్శితమిత్యంతఃపురభవనమోవిశేషణం॥ ౮॥ తదనువర్ణయతివిచిత్రఃు॥ విష్టబ్ధమితి॥ విద్రుమస్తంభైర్విష్టబ్ధంవిభృశంవైడూర్యమయ్యోనిష్కుహోత్తమానిస్తంభాశ్రయాణిచ్ఛదానాని-తైఃఇంద్రనీలమయైఃకుడ్యాదిభిశ్చ పలక్షి

శ్రీకృష్ణంప్రతినారదాగమనకథాప్రారంభఘట్టః

శ్రీ శుకఃు॥ నరకంనిహతంశ్రుత్వాతథోద్వాహంచయోషితామ్।కృష్ణేనైకేనబహ్వీనాంతందిదృక్షుస్స్మ నారదఃు॥ ౧ ॥ చిత్రంబతైతదేకేనవపుషాయుగపత్పృథక్ । గృహేషుద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రియ ఏకఉదావహత్ ॥ ౨ ॥ ఇత్యుత్సుకోద్వా రవతీందైవ ర్షిర్ద్రష్టుమాగమత్ । పుష్పితోపవనారామ ద్విజాళికులనాదితామ్ ॥ 3 ॥ ఉత్ఫుల్లేందీవరాంభోజకల్హారకుముదోత్పలైఃు । ఛురితేషుసరస్సూచ్చైఃు కూజితాంహంససారసైఃు ॥ ర ॥ ప్రాసాదలక్షైర్నవభిర్జుష్టాంస్ఫాటికరాజతైఃు । మహామరకతప్రఖ్యైస్స్వర్ణరత్నపరిచ్ఛదైఃు ॥ ౪ ॥ విభక్తరథ్యాపథచత్వరాపణైశ్శాలాసభాభీరుచిరాంసురాలయైఃు । సంసిక్తమార్గాంగణవీథిగేహళీంపతత్పతాకాధ్వజవారితాతపామ్॥ ౬ ॥ తస్యాముపురంశ్రీమదవిభక్తంసర్వర్తుసర్వవిభవైఃు । హరేస్స్వకౌశలంయత్ర త్వష్ట్రాకార్త్స్న్యేనదర్శితమ్ ॥ ౭ ॥ తత్ర షోడశభిస్పద్మసహస్రైస్సమలంకృతమ్ । విభవేశైకతమంశౌరేఃపత్నీనాంభవనంమహత్ ॥ ౮ ॥ విష్టబ్ధంవిద్రుమస్తంభైర్వైడూర్యపలకోత్తమైఃు । ఇంద్రనీలమయైఃకుడ్యైర్జగత్యాంచాహితశ్రియా ॥ ౯ ॥ వితానైర్నిర్మితైస్స్వస్త్రీముక్తాదామవిలంబిభిఃు । దాంతైరాసనపర్యంకైర్మణ్యుత్తమపరిష్కృతైఃు ॥ ౧౦ ॥ దాసీభిర్నిష్కకంఠీభిస్సువాసోభిరలంకృతమ్ । పుంభిస్సకంచుకోష్ణీషసునస్త్రీమణికుండలైఃు ॥ ౧౧ ॥ రత్నప్రదీపనికరద్యుతిభిర్నిరస్తధ్వాంతంవిచిత్రవలభీషుశిఖండినోంగ । నృత్యంతియత్రవిహితాగరుధూపమున్మైర్నిర్యాతమీక్ష్యఘనబుద్ధయఉన్నదంతఃు॥ ౧౨॥ తస్మిన్సమానగుణరూపవయస్సువేషదాసీసహస్రయుతయానుసవంగృహిణ్యాఃు । విప్రోదవర్శచమరవ్యజనేనరుక్మదండేన సాత్వతపతింపరివీజయంత్యాఃు॥ ౧3 ॥ తంసంనిరీక్ష్యభగవాన్ సహసోత్థితశ్రీఃు పర్యంకతస్సకలధర్మభృతాంవరిష్ఠఃు । ఆనమ్యపాదయుగళేశిరసాకిరీటజుష్టేనసాంజలిరవీవిశదాసనేస్వే ॥ ౧౪ ॥ తస్యావనిజ్యచరణౌతదపస్స్వమూర్ధ్నాబిభ్రజ్జగద్గురుతరోపిసతాంపతిర్హిఃు । బ్రహ్మణ్యదేవఇతియద్గుణనామయుక్తంతస్యైనమశ్చరణశౌచమశేషతీర్థమ్ ॥ ౧౫ ॥ సంపూజ్యదేవఋషివర్యమృషిఃపురాణోనారాయణోనరసఖోవిధినోదితేన । వాణ్యాభిభాష్యమితయాసృతజుష్టయాతంప్రాహప్రభోభ

తం- జగత్యాభూమికయాఇంద్రనీలమయ్యా- ఆహితాతిష్ఠట్యస్యాఃతయా ॥ ౯ ॥ వితానైరితి ॥ ముక్తాదామ్నాంవిలంబిభిఃవివిధానిలంబానిలంబమానానివిత్యంతెయేషుతైఃు- మణ్యుత్తమైఃపరిష్కృతైఃభూషితైఃు॥ ౧౦॥ ౧౧॥ రత్నేతి॥ ఈత్యుసమీక్ష్య-ఘనోమేఘోయమితిబుద్ధిర్యేషాంతె॥ ౧౨॥ తస్మిన్నితి॥ అనుసవంసర్వకాలం- ఆత్మనాసమానానిగుణరూపవయాంసిసుష్ఠువేషోలంకారశ్చయస్యతేన - దాసీసహస్రేణ- యతఃూగృహిణ్యాసహ॥ ౧౩॥ తమితి॥శ్రియఃరుక్మిణ్యాఃు- పర్యంకతఃు అవీవిశత్ఉపవేశయామాస॥౧౪॥ తస్యేతి॥ఆబిభ్రత్అబిభరత్దధారేత్యర్థఃు-పులకాన్యబిభ్రన్నిత్యాదౌతథాప్రయుక్తత్వాత్- బిభ్రదితిశత్రంతంవా - తథాచసంపూజ్యఅభిభాష్యచప్రాహేత్యుత్తరేణాన్వయఃు- కథంభూతఃు- యస్యచరణశౌచంగంగా- అశేషతీర్థరూపఃు- అతఏవ- జగద్గురుతరోపి- సతాంధర్మభృతాంపతిత్వాదేవమకరోదిత్యర్థఃు- సతాంపతిత్వేహేతుఃు- బ్రహ్మణ్యదేవ ఇతియద్గుణకృతంనామ- తత్- తస్యైవయతోయుక్తంసమంజసం- అతస్తద్ధర్మప్రవర్తనాయైవమాచరణమిత్యర్థఃు॥ ౧౫॥ సంపూజ్యేతి॥అభిభాష్యదిష్ట్యేత్యాదాగమనమిత్యాదిప్రియమువాక్యం ॥ ౧౬॥

భగవతాస్వస్యాహ్వానంఅనహ్వానంమన్యమానస్తత్సంభావయన్నాహ॥నేతి॥సర్వమిత్రత్వాద్దేవమహ్వానం - నతు మమగౌరవాత్ - తత్రహేతుగర్భనకంసాదిషుసైత్రీతత్రాహ - ఖలానాందమశ్చసై వాద్భుతమితి - కుతః జగతఃస్థితిః ధారణం రక్షణం పాలనంతాభ్యాంసహనిశ్రేయసాయతవాయంస్వేచ్ఛావతారకృతి - వయంపుస్తస్మమ్యక్విదామ-అతఃఖలదమఃసాధు సన్మానంచయుక్తమితిభావః॥ ౧౭॥ యదుక్తంప్రభాకింకరవామేతిఅత్రాహ॥దృష్టమితి॥భక్తజనతాయాఅపవర్గరూపం-కించ-అతిదులభతయా బ్రహ్మాదిభిర్యోగీశ్వరైరపిహృదివిచింత్యం-కించ-సంసారకూపేపతితానాముత్తరణాయఅవలంబంఅశ్రయం విదంభూతంతవాంఘ్రియుగళం- మయాదృష్టం-అతఃకృతకృత్యోస్మి-తథాపి-తస్యస్మృతి యథాస్యాత్- తథానుగృహాణ- అతిస్తథ్యాయస్మేవనిత్యంచ మీతి॥౧౪-౧౯॥ దివ్యంతమితి॥అ

గవతేకరవామకింతే ॥ ౧౬ ॥ శ్రీనారదః॥ నైవాద్భుతంత్వయివిభోఖిలలోకనాథసై త్రీజనేషునకలేషుదమఃఖలానామ్। నిశ్రేయసాయజగతఃస్థితిరక్షణాభ్యాంసై వ్రావతార ఉరుగాయవిదామసుష్టు॥౧౭॥దృష్టంతవాంఘ్రియుగళంజనతాపవర్గంబ్రహ్మాదిభిర్హృదివిచింత్యమగాధబోధైఃసంసారకూపపతితోత్తరణావలంబంధ్యాయంశ్చరామ్యనుగృహాణయథాస్మృతిస్యాత్ ॥ ౧౮ ॥ తతోన్యదావిశదేహంకృష్ణపత్న్యాస్సనారదః। యోగేశ్వరేశ్వరస్యాంగయోగమాయావివిత్సయా॥ ౧౯॥ దివ్యంతమేకైస్త్రాసిప్రియయాచోద్ధవేనచ। పూజితఃపరయాభక్త్యాప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః॥ ౨౦॥ పృష్టశ్చావిదుషేవాసాకదాయాతోభవానితి। క్రియతేకింనుఫూర్ణానామపూర్ణైరస్మదాదిభిః॥ ౨౧॥ తథాపిబ్రూహిమోబ్రహ్మఞ్జనైతచ్ఛ్రోభనంమహత్। సతువిస్మితఉత్థాయతూష్ణీమన్యదగాద్గృహమ్ ॥ ౨౨ ॥ తత్రాప్యచష్టగోవిందంలాలయంతంశిశూన్సుతాన్। తతోన్యస్మిన్గృహేపశ్యన్మజ్జనాయకృతోద్యమమ్॥ ౨౩॥ జుహ్వంతంచవితానాగ్నీన్యజంతంపంచభిర్మఖైః। భోజయంతంద్విజాన్క్వాపిభుంజానమవశేషితమ్ ॥ ౨౪॥ క్వాపిసంధ్యాముపాసీనంజపంతంబ్రహ్మవాగ్యతమ్। ఏకత్రచాసిచర్మభ్యాంచరంతమపివర్త్మసు॥ ౨౫॥ అశ్వైరష్టభిర్యుక్తంరథేనైకేనజైత్రకృత్। క్వచిచ్ఛయానంపర్యంకేస్తూయమానంచవందిభిః॥ ౨౬॥ మంత్రయంతంచకస్మింశ్చిన్మంత్రిభిశ్చోద్ధవాదిభిః। జలక్రీడారతంక్వాపివారముఖ్యాభిరావృతమ్ ॥ ౨౭॥ కుత్రచిద్ద్విజముఖ్యేభ్యోదదతంగాస్సువలంకృతాః। ఇతిహాసపురాణానిశృణ్వంతంమంగళానిచ ॥ ౨౮॥ హసంతంహాస్యకథయాకదాచిత్ప్రియయాగృహే। క్వాపిదర్మంసేవమానమధర్మాపాహాచకుత్రచిత్ ॥ ౨౯॥ ధ్యాయంతమేకత్రాత్మానంపురుషంప్రకృతేఃపరమ్। శుశ్రూషతంగురుంక్వాపికామైర్భోగైస్సపర్యయా॥ ౩౦॥ కుర్వంతంవిగ్రహంకైశ్చిత్సంధించాన్యత్రకేవలమ్। కుత్రాపిసహరామేణచింతయంతంసతాంశివమ్॥ ౩౧॥ పుత్రాణాంమహితాన్కాంశ్చకాలేవిధ్యుపయాపనమ్। దారైర్వ్యాపృతసత్కృత్యేకల్పయంతంవిభూతిభిః॥ ౩౨॥ ప్రస్థాపనోపనయనైరపత్యానాంమహోత్సవాన్। వీక్ష్యయోగేశ్వరేశస్యయేషాంలోకావిసిస్మిరే॥ ౩౩॥ యజంతంసకలాన్దేవాన్క్వచిత్క్రతుభిరూర్జితైః। పూర్తయంతంక్వచిద్ధర్మంకూపారామాలయాదిభిః॥ ౩౪॥ చరంతంమృగయాంక్వాపిహయమారుహ్యసైంధవమ్। ఘ్నంతంతతఃపశూన్మేధ్యాన్పరీతంయదుపుంగవైః॥ ౩౫ ॥ అవ్యక్తలింగంప్రకృతిష్వంతఃపురచరాదిషు। క్వచిచ్చరంతంగృహేషుతత్తద్భావబుభుత్సయా ॥ ౩౬ ॥ అథోవాచహృషీకేశంనారదఃప్రహసన్నివ। యోగ

త్రైదీవ్యంతమిత్యాదిదశకేతిజ్ఞాతవ్యం॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ జుహ్వంతమితి॥ వితానాగ్నీనాహవనీయాదీన్అగ్నీన్పంచభిర్మఖైర్మహాయజ్ఞైర్యజంతం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ పుత్రాణామితి ॥ కాలోచితత్వమయే - విధినాఉపయాపనంప్రాపణంవివాహమిత్యర్థః- కల్పయంతంఘటయంతం- విభూతిభిఃవిభవైః ॥ ౩౨ ॥ ప్రస్థాపనేతి॥ ప్రస్థాపనంయుష్మత్పుత్రీజామాత్రాదీనాంస్వగృహాత్తద్గృహంప్రతినయనం- ఉపనయనంతత్తద్గృహాత్పునరుపానయనంతైర్మహోత్సవాన్ కల్పయంతం- యోగేశ్వరేశస్యయేషాం అపత్యానాంమహోత్సవాన్ వీక్ష్య-లోకాస్సర్వేపివిసిస్మిరేవిస్మయంచక్రుః-తథాభూతాన్కల్పయంతం॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫ ॥ అవ్యక్తేతి॥ అవ్యక్తలింగంవేషాంతరేణాహ్నం॥ ౩౬॥ ౩౭॥ విధాసెతి॥ హేయోగేశ్వరఆత్మన్-ఆత్మని మమమనసి-తవస్వరూ

పేవా- నిభాతాం ప్రతీతాం తవ యోగమాయాం- కేవలం- విదామ విద్మః- న తు త్వత్పారమార్థ్యమితి భావః॥ ౩౮॥ త్వన్మనుష్యనాట్యే సముహ్యామి అతో మాం ప్రస్థాపయేత్యాహ॥ అనుజానీహీతి॥౩౯॥ బ్రహ్మన్నితి॥ తత్తస్మాల్లోకం శిక్షయన్నిమం ధర్మమాస్థితః న తు తత్త్వతః అతః హే పుత్ర- మాఖిదః మోహం న ప్రాప్నుహీతి॥ ౪౦॥ ఇతీతి॥ ఇతి ఏవమనుగృహీతః తమేకమేవ సంతం దదర్శేతి॥ ౪౧॥ కృష్ణస్యేతి॥ ముహుర్ముహుర్దృష్ట్వా జాతకౌతుకో మునిర్విస్మితో బభూవేతి॥ ౪౨॥ ఇతీతి॥ శ్రద్ధితః శ్రద్ధాయుక్తః ఆత్మా యస్య తేన॥ ౪౩॥ నారద దృష్టాః శ్రీకృష్ణలీలాః నిగమయతి॥ ఏవమితి॥ అఖిలస్య భవాయ ఉద్భవాయ- గృహీతాః శక్తయో నానామూర్తయో యేన సః - సవ్రీడం చ తత్సౌహృదం చ తేన నిరీక్షణం హాసశ్చ- తాభ్యాం జుష్టః॥ ౪౪॥ యానీతి॥ అనన్యవిషయాణి అసాధారణాని- అపవర్గమార్గే మోక్షప్రదే ౪౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకోనసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ తతస్తు సప్తతితమే కృష్ణస్యాహ్నికకర్మణి। సూతనారదయోః కార్యే మంత్రిమంత్రవిచారణమ్॥ జగన్మంగళచారిత్రమాహ్నికం జగదీశ

మాయోదయం వీక్ష్య మానుషీమీయుషో గతిమ్ ॥ ౩౭॥ విదామ యోగమాయాం తే దుర్దర్శామపి యోగినామ్। యోగేశ్వరాత్మన్నిర్భాతాం భవత్పాదనిషేవయా ॥ ౩౮ ॥ అనుజానీహి మాం కృష్ణ లోకాంస్తే యశసాప్లుతాన్ పర్యటామి తవోద్గాయన్ లీలా భువనపావనీః॥ ౩౯ ॥ శ్రీభగవాన్॥ బ్రహ్మన్ ధర్మస్య వక్తాహం కర్తా తదనుమోదితా। తచ్ఛిక్షయన్ లోకమిమమాస్థితః పుత్ర మా ఖిదః॥ ౪౦॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాచరంతం సద్ధర్మాన్ పావనాన్ గృహమేధినామ్। తమేవ సర్వగేహేషు సంతమేకం దదర్శ హ॥ ౪౧ ॥ కృష్ణస్యానంతవీర్యస్య యోగమాయామహోదయమ్। ముహుర్దృష్ట్వా ఋషిరభూద్విస్మితో జాతకౌతుకః॥ ౪౨॥ ఇత్యర్థకామధర్మేషు కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనా। సమ్యక్సభాజితః ప్రీతస్తమేవానుస్మరన్ యయౌ॥౪౩॥ ఏవం మనుష్యపదవీమనువర్తమానో నారాయణోఖిలభవాయ గృహీతశక్తిః। రేమేంగ షోడశ సహస్రవరాంగనానాం సవ్రీడసౌహృదనిరీక్షణహాసజుష్టః ॥ ౪౪ ॥ యానీహ విశ్వవిలయోద్భవవృత్తిహేతుః కర్మాణ్యనన్యవిషయాణి హరిశ్చకార। యస్తాని గాయతి శృణోత్యనుమోదతే వా భక్తిర్భవేద్భగవతి హ్యపవర్గమార్గే ॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే - ఏకోనసప్తతితమోధ్యాయః ॥ ❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ అథోషస్యుపవృత్తాయాం కుక్కుటాన్ కూజతోశపన్। గృహీతకంఠ్యః పతిభిర్మాధవ్యో విరహాతురాః॥ ౧॥ వయాంస్యరూరువన్ కృష్ణం బోధయంతీరవందినః। గాయత్స్వలిష్వనిద్రాణి మందారవనవాయుభిః । ౨ । ముహూర్తం తం తు వైదర్భీ నామృష్యదతిశోభనమ్। పరిరంభణవిశ్లేషాత్ప్రియబాహ్వంతరం గతా। ౩ ॥ బ్రాహ్మే ముహూర్త ఉత్థాయ వార్యుపస్పృశ్య మాధవః। దధ్యౌ ప్రసన్నకరణ ఆత్మానం తమసః పరమ్। ౪ ॥ ఏకం స్వయంజ్యోతిరనన్యమవ్యయం స్వసంస్థయా నిత్యనివృత్తకల్మషమ్। బ్రహ్మాఖ్యమస్యోద్భవనాశహేతుభిః స్వశక్తిభిర్లక్షితభావనిర్వృతిమ్॥౫। అథాప్లుతోంభస్యమలే యథావిధి క్రియాకలాపం పరిధాయ వాససీ। చకార సంధ్యోపగమాది సత్తమో హు

తః। నారదేన క్వచిత్ క్వచిద్దృష్టమాహ యథాక్రమమ్॥ అథేతి॥శ్లో॥ ఇత్యర్థకామధర్మేష్వితి కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనేతి ప్రస్తుతస్య శ్రీకృష్ణస్యాహ్నికస్యాధికారే అథశబ్దః- ఉపవృత్తాయాం ఆసన్నాయాం- పతిభిః శ్రీకృష్ణైః- మాధవ్యో మాధవస్య భార్యాః॥౧॥వయాంసీతి॥ వందిన ఇవ శ్రీకృష్ణం బోధయంతి సంతి వయాంసి పక్షిణః- అరూరువన్ అతిశయేన ఆకూజన్- మందారవనవాయుభిః గాయత్సు అలిషు అనిద్రాణి వయాంసి॥ ౨॥ ముహూర్తమితి॥ వైదర్భీ ఇత్యుపలక్షణం అన్యాసామపి- పరిరంభణవిశ్లేషాత్ తం ముహూర్తం పర్యాలోచ్య॥ ౩॥ ౪॥ ఏకమితి॥ ఏకం అఖండం- తత్ర హేతుః- అనన్యం నిరుపాధిం- అత ఏవ- అవ్యయం నిత్యం- స్వయంజ్యోతిః- తత్ర హేతుః- నిత్యం నివృత్తం కల్మషం అవిద్యా యస్మాత్తం- ఉపలక్షణమాహ- అస్యేతి - విశ్వస్య లక్షితః భావః సత్తా నిర్వృతిశ్చ - భావః సత్తా- నిర్వృతిరానందః - తథాహి- గుణక్షోభాత్పూర్వం సత్తామాత్రం యః॥ శ్రు॥ సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదితి శ్రుతేః - స ఏవానందశ్చ॥ శ్రు ॥ విజ్ఞానమానందమిత్యాది శ్రుతేః - తం సదానందమిత్యర్థః॥ ౫ ॥ అథేతి ॥ ఆప్లుతః స్నాతః- సంధ్యాయాః ఉపగమః ఉపాసనం- ఉదియాత్ యథా భవతి తథా -క్రియాకలాపం చకార- కాణ్వత్వాద్ ఉదయాత్పూర్వమేవ హుతానలః - బ్రహ్మ గాయత్రీం జజాప॥ ౬॥ ఉపస్థాయేతి॥ కళాః అంశాన్ - దే

వాక్ - బుుషీ-పితౄంశ్చ - తర్పయితాత్వా॥౭॥ ధేనూనామితి॥ సృష్టీనాంప్రథమప్రసూతానాం॥౮॥దదాతీతి ॥ ద్వంద్వమితీతిహాసం
భ్యాయుక్తసంఖ్యానం ద్వంద్వశోయత్ర బ్రాహ్మణాగావిభేజిరఋత్యుక్తేద్వంద్వమితి॥శ్లో॥హిరణ్యేనపరివృతాక్ కృష్ణక్ శుక్లదతో
మృగాక్మహ్యారెభరతాదదాచ్ఛతంద్వంద్వానిసప్తచెతిశ్రుత్యుక్తాని - సప్తోత్తరశతంద్వంద్వాన్యేకీకృత్య పురాణె చతుర్దశలక్ష్యేన
గణితాని-యథోక్తం- భరతమేవాధికృత్యనవమస్కంధే॥శ్లో॥మృగాక్ శుక్లదతఃకృష్ణాక్ సువర్ణెనపరిష్కృతాక్ ।అదాత్తర్మణిమహ్యారెని
యుతానిచతుర్దశేతి - తతశ్చెయంద్వంద్వసంఖ్యాశ్లోకెనసంగృహ్యతె॥శ్లో॥చతుర్దశానాంలక్షాణాం సప్తధికశతాంశకః।ద్వంద్వం
చతురశిత్యగ్రసహస్రాణిత్రయోదశేతి- దినెదినెప్రతిదినంప్రతిగృహంచెతి-బభ్వంబభ్వమితిచపాఠాంతరం॥౯॥గోవీప్రెతి॥ఆత్మసంభూ
తీః స్వవిభూతీఃమంగళానికపిలాదీని॥ ౧౦ ॥ ఆత్మానమితి ॥ నరలోకస్యవిభూషణరూపమాత్మానం స్వీయైఃపీతాంబరికౌస్తుభాదిభిః॥౧౧॥అ

తానలోబ్రహ్మజజాపవాగ్యతః ॥ ౬ । ఉపస్థాయార్కముద్యంతంతప్యమానాత్మనఃకళాః। దెవానృ
షీన్పితౄన్వృద్ధాన్విప్రానభ్యర్చ్యచాత్మవాన్॥౭। ధేనూనాంరుక్మశృంగాణాంసాధ్వీనాంసూ
క్తికస్రజామ్। పయస్వినీనాంగృష్టీనాంసవత్సానాంసువాససామ్॥౮ । దదౌరూప్యఖురాగ్రాణాంతి
మాజినతిలైస్సహ । అలంకృతేభ్యోవిప్రెభ్యోద్వంద్వంద్వంద్వందినెదినె ॥ ౯ । గోవిప్రదేవతావృ
ద్ధాగురూన్భూతానిసర్వశః । నమస్కృత్వాత్మసంభూతీర్మంగళానిసమస్పృశత్ ॥ ౧౦ । ఆత్మా
నంభూషయామాసనరలోకవిభూషణమ్ । వాసోభిభూషణైస్సీవ్యైర్దివ్యస్రగనులేపనైః॥౧౧॥అ
వెక్ష్యోచ్చైస్తథాదశ్యంగోవృషద్విజదేవతాః। కామాంశ్చసర్వవర్ణానాంపారాంతఃపురవాసినామ్॥
ప్రదాస్యన్ప్రాకృతైఃకామైఃప్రతోష్యప్రత్యనందత । ౧౩ । సంవిభజ్యాగ్రతోవిప్రాన్స్వాత్మాంభూ
లానులెపనైః । సుహృన్మఃప్రకృతీర్దారానుపాయుఙ్క్తతస్స్వయమ్॥౧౩॥తావత్సూతఉపానీయస్యం
దనంపరమాద్భుతమ్। సుగ్రీవాఖ్యైర్హయైర్యుక్తంప్రణమ్యావస్థితోగ్రతః । ౧౪ । గృహీత్వా పా
ణినాపాణింసారథేస్తమథారుహత్ । సాత్యకేర్యుధనసంయుక్తఃపూర్వాద్రిమివభాస్కరః॥ ౧౫ ॥ ఈ
క్షితోంతఃపురస్త్రీణాంసవ్రీడప్రెమవీక్షితైః । కృచ్ఛ్రాద్విసృష్టోనిరగాజ్జాతహాసోహరన్మనః । ౧౬ ॥
ఏవంససర్వదారాణాంగృహేభ్యోభగవాన్విభుః । నానారూపోవినిర్గత్యైకరూపస్సబాం యయౌ ॥
౧౭ । సుధర్మాఖ్యాంసభాంసర్వైర్వృష్ణిభిఃపరివారితః । ప్రావిశద్యన్నివిష్టానాంనసంత్యంగషడూ
ర్మయః ॥ ౧౮॥ అథోపవిష్టఃపరమాసనెవిభుర్బభౌస్వభాసాకకుభోవభాసయన్ । వృతోనృసింహైర్యదు
భిర్యదూత్తమో యథోడురాజోదివితారకాగణైః । ౧౯ ॥ తత్రోపమంత్రిణోరాజన్నానాహాస్యరసైర్విభుమ్ । ఉపతస్థుర్నటాచార్యానర్తక్యస్తాండవైఃపృథక్ ॥ ౨౦ ॥ మృ దంగవీణాముర జవేణు
తాళదరస్వనైః । ననృతుర్జగుస్తుష్టువుస్సూతమాగధవందినః ॥ ౨౧ ॥తత్రాహుర్బ్రాహ్మణాఃకే
చిదాసీనాబ్రహ్మవాదినః । పూర్వేషాంపుణ్యయశసాంరాజ్ఞాంచాకథయత్కథాః ॥ ౨౨ ॥ తత్రైకఃపు
రుషోరాజన్నాగతోపూర్వదర్శనః । విజ్ఞాపితోభగవతెప్రతిహారైఃప్రవెశితః ॥ ౨౩ ॥ సనమస్కృ
త్యకృష్ణాయపరెశాయకృతాంజలిః । రాజ్ఞామావేదయద్దుఃఖంజరాసంధనిరొధజమ్॥ ౨౪ ॥ యెచదిగ్వి

వెక్ష్యేతి ॥ కామానఖిలషితానర్థాన్॥ ౧౨॥ సంవిభజ్యేతి ॥ విప్రాన్ - స్రగాదిభిఃసంవిభజ్య- తెభ్యస్తానిదత్వేత్యర్థః - ఉపాయు
ఙ్క్తభోగానర్థమగ్రహీత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ గృహీత్వేతి॥ పాణిం- కృతాంజలింగృహీత్వా॥ ౧౫ ॥ ఈక్షితఇతి ॥ సవ్రీడప్రేమవీక్షితైః ఈక్షి
తః- క్షణంస్థితఃతాభిశ్చవీక్షితైఃకృచ్ఛ్రాత్విసృష్టోనిరగాదితి॥ ౧౬॥ వివమితి॥ వివంసర్వగృహేభ్యఃపృథక్ పృథక్ సగత్య- అనంత
రంవికవసన్ ॥ ౧౭॥ సుధర్మెతి॥ సుధర్మాంప్రావిశత్- యస్మిన్విష్టానాంయత్రప్రవిష్టానాం ॥ ౧౮॥ అథెతి ॥ నృసింహైఃనృసింహై
ర్నృసింహఇతిపారెకృష్ణవివ॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ ఉపమంత్రిణఃపరిహాసకాఃపృథక్ పృథక్ స్వస్వసముదాయైః ॥ ౨౦ ॥ మృదంగెతి॥
మృదంగాదయఃప్రసిద్ధాఃదరఃశంఖఃసూతాదయఃతుష్టువుఃు॥౨౧॥తత్రేతి॥బ్రాహ్మణాఃబ్రహ్మవేదం ఆహుఃమం త్రాద్వ్యాచఖ్యు
రిత్యర్థఃవాదినఃవదనచతురాఃు॥౨౨॥౨౩॥ సఇతి ॥ పురుషఃజరాసంధెనదొషిరొధఃతత్ప్రభవంరాజ్ఞాందుఃఖమావేదయత్॥౨౪॥
యఇతి॥ గిరివ్రజెతస్మింశ్చికేదుగెఁరుద్ధాఃఆసన్ - తెషాంచదుఃఖమావేదయదిత్యన్వయఃకృష్ణకృష్ణెతిఘట్ఖాతైఃర జ్ఞాంఃబ్జఃిః- తత్ర

ప్రపన్నేశరణత్రయణం-త్రిభిర్భగవానువాదః ద్వాభ్యాంప్రథమమితి॥ ౨౫॥కృష్ణేతి॥పృథక్‌దర్శినః॥ ౨౬॥లోకస్యభవభయంవిపణ్వంతోనమంతి॥లోకఇతి॥వికర్మనిషిద్ధంకామ్యంచ తస్మిన్నితరాంరతః తస్మాత్స్వేకుశలేఛర్మేభవతఃఅచ్యుతేత్వయ్యుడితేఽకైపాంచరాత్రైసామాన్యతశ్చగీతాసు॥శ్లో॥ యుష్మదర్పితదత్తాసియజ్జుహోషిదదాసియత్।యత్తపస్యసికౌంతేయతత్కురుష్వమదర్పణమితి॥ ఆది-ప్రమత్తఃఅనవహితఃయావదయంలోకస్తావదేవాస్యలోకస్యయుష్మత్సేవ్యజీవితాశాంఛిన్ధి-తస్మైతుభ్యంఅనిమిషాయకాలాత్మనేనమ ఇతి॥ ౨౭॥ సేయంలోకస్యగతిఃవయంతుత్వద్భక్తాఃఅతోస్మాకంకుతఃతద్భయంఇతిమాచ్యుతశ్చర్యేణహరుః॥లోకఇతి॥భూఈశఈశ్వర-స్తద్రక్షణార్థమవతీర్ణాఃసిద్ధేతథాప్యస్మాకందుఃఖంస్యాచ్చేత్తర్హికిమన్యఃకశ్చిజ్జరాసంధాదిస్త్వదాజ్ఞామతిలంఘయతి- కించ త్వయారక్ష్యమాణోపిజనఃస్వకర్మజందుఃఖంప్రాప్నోన్యేవేతినవిద్మఏనైతదుభయమపియుక్తమిభావఃఅతఆహ॥ ౨౮॥కిందుఃఖంతదాహుః॥స్వప్నాయతేమితి॥స్వప్నవజ్జాతంనృపసుఖంనృపోచితంసుఖం-యతఃపరతంత్రంవిషయసాధ్యం కించ-సంప్రతిశశ్వద్భయంయస్మిక్‌-తేనమృతతుల్యేనశరీరేణధురంపుత్రాదాదిచింతారూపభరంకేవలంవహామఃఅహోకష్టంనఃయెవమితఃపూర్వమేవనిష్టామాస్మంతస్త్వంనాత్రిలాఇ

జయేతస్యసంనతింనయయున్నృపాః। ప్రసహ్యరుద్ధాస్తైనాసన్నయంతెద్వెగిరివ్రజే॥ ౨౫ ॥రాజానః॥ కృష్ణకృష్ణాప్రమెయాత్మన్పన్నభయభంజన। వయంత్వాంశరణంయామోభవభీతాఃపృథగ్ధృశః॥ ౨౬ ॥లోకోపికర్మనిరతఃకుశలెప్రమత్తఃకర్మ్యాయంత్వదితెభవదర్చనేస్వే। యస్తావదస్యబలవానిహజీవితాశాంనఛిన్త్యనిమిషాయనమోస్తుతస్మై ॥ ౨౭ ॥లోకెభవాఁభగవతఃకలయావతీర్ణస్యద్రక్ష్యణాయఖలనిగ్రహణాయచాన్యఃకశ్చిత్త్వదీయమతియాతినిదేశమీశకింవాజనస్యకృతమృచ్చతితన్నవిద్మః ॥ ౨౮ ॥స్వప్నాయితంనృపసుఖంపరతంత్రమీశశశ్వద్భయేనమృతకేనధురంవహంఽహం। హిత్వాత్మదాత్మనిసుఖంత్వదనీహలభ్యంక్లిశ్యామిహేతికృపణాస్తవమాయయేహ।౨౯। తస్మాద్భవాఁప్రణతశోకహరాంఘ్రియుగ్మోబద్ధాంజలిం త్వమగధాహ్వయకర్మపాశాత్ । యోభూభుజోయుతయుతంగబలీర్యమేకోబిభ్రద్రురోధభవనేమృగరాడివాజాన్ ॥ ౩౦ ॥ యోవైత్వయాద్వినవకృత్వఉదాత్తచక్రభగ్నోమృధేఖిలుభవంతమనంతవీర్యమ్ । జిత్వానృలోకనిరతంనకృతూఢసపోయుష్మత్ప్రజారుజతినోజితతద్విధేహి॥ ౩౧ ॥ ఇతిమాగధసంరుద్ధభవద్దర్శనకాంక్షిణః। ప్రపన్నాఃపాదమూలంతెదీనానాంశంవిధీయతామ్॥౩౨॥శ్రీశుకఃll రాజన్నితెబ్రువత్యేవందెవర్షిఃపరమద్యుతిఃబిభ్రత్పింగజటాభారంప్రద్యుమ్నాసీద్యథారవిఃll ౩౩॥ తందృష్ట్వాభగవాఁకృష్ణస్సర్వలోకేశ్వరెశ్వరఃవవందఉద్ధిశశ్శీర్ష్ణాసనభ్యస్సానుగోముదా ॥ ౩౪ ॥ సభాజయిత్వావిధివత్కృతాసనపరిగ్రహమ్। బభాషెసూనృతైర్వాక్యైశ్శ్రద్ధయాతర్పయన్మునిమ్ ॥ ౩౫ ॥ అపిస్విదద్యలోకానాంత్రయాణామకుతోభయమ్। ననుభూమ్యాఁభగవతోలోకాఃపర్యటతోగుణాఃll ౩౬ । నహితెవిదితంకించిల్లోకేష్వీశ్వరకర్తృషు। అథపృచ్ఛామహెయుష్మాఁపాండవానాంచికీర్షితమ్ ॥ ౩౭ ॥ నారదఃll దృష్టోమయాతెబహుశొదురత్యయామాయావిభోవిశ్వసృజశ్చ మాయినఃl భూతె

త్యాదుఃహిత్వేతి-త్వత్త్వత్తఃయత్అనీహైఃనిష్టాహైఃలభ్యంఆత్మనిస్వతస్సిద్ధంసుఖంతత్హిత్వాక్లిశ్యామఃll ౨౯ ॥ త్వన్మాయాకృతంకర్మబంధంత్వమేవనివర్తయేతిప్రార్థయంతె॥తదితి॥వియుంక్ష్వమోక్షయ-మగధోజరాసంధఃతస్యంజిఘాంక్షాకర్మపాశాత్-నఃఅభవద్బిరేవవిక్రమ్యతతోనిగడ్యతామితిచేదతఆహుఃయఇతి-యఏకఏవఅయుతమతంగజానాంవీర్యంబిభర్తిస్మస్వభవనెభూభుజోహ్మ్రక్షురురోధ-మృగరాట్సింహఃఅజాఁమొహనివ-కించ-యుష్మదీయావఽమితిఅస్మానధికంబాధతఇత్యాహుఃయఇతిహాఉడాత్తచక్రఉద్యతసుదర్శనఃయోవైద్వినవకృత్వఃఅష్టాదశవారాఁత్వయాసహమృధెవర్తమానెతత్రసప్తదశకృత్వఃత్వయాఖలుభగ్నఃపరాజితఃచుశ్చాదనఁతవీర్యమపిసృలోకనిరతంనరశరీరవినోదంభగవంతంభవంతంసకృజ్జిత్వా ఊఢదర్పఃప్రస్థగవఁఃయుష్మత్ప్రజాఃనఃఅస్మాఁరుజతిపీడయతి-తత్తత్రయత్యయుక్తంకార్యం-తద్విధేహి జరాసంధపీడానివారయేత్యభిప్రాయఃll ౩౧॥ దూతఆహ॥ఇతీతి॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఆపీతి॥భూయాఁమహాఁగుణోలాభోయదస్మాకంసర్వలోకవృత్తాంతజ్ఞానమితి॥ ౩౬॥ నారద ॥ ఈశ్వరఃకర్తాయేషాంతెషు॥ ౩౭॥ ఎవమవిదుషెభగవతాసర్వజ్ఞేన జరాసంధవధార్థఁనోవపాండవచికీర్షితంపృచ్ఛతెనారదోమఃయేయమితి

జ్ఞాత్వాహ త్రిభిః॥ దృష్టా ఇతి॥ విశ్వసృజశ్చ బ్రహ్మణోపి- మాయినో మోహకస్య తే- స్వశక్తిభిర్విద్యాదిభిర్భూర్ణేష్వంతర్యామితయాచ రతోపి వర్తమానస్య- యద్రూపం- భూతేషు వర్ణ- తద్రూపం భూతాని మాం కిం న పశ్యంతి తత్రాహ- వహ్నేరివ ఛన్నరుచ ఇతి- స్వశక్తిభిరేవ ఛన్నారుక్ ప్రకాశో యస్య తస్య- అతస్తవేదం ప్రశ్నాదిన మేద్భుతం॥ ౩౮॥ తవేతి॥ ఇదం జగత్ కథంభూతం- అసదేవ యత్తవ మాయయా విద్యమానాత్మతయా అవభాసతే తజ్జగత్సృజతః కింతు కేవలం తే తు భ్యం నమః తదేవ శక్యమిత్యాహ తస్మై నమ ఇతి కుతః స్వేన రూపేణ సర్వతో విలక్షణాత్మనె అచింత్యాయేత్యర్థః॥ ౩౯॥ నన్వేవంభూతస్య కిం మాయా చేష్టితైరిత్యత ఆహ॥ జీవస్యేతి॥ అవిద్యాతమసా ఆవృతత్వేన అనర్థప్రాపకాత్ శరీరాత్సంసరతః తేనైవ తమసా తస్మాచ్ఛరీరాద్విమోక్షణోపాయమజానతః- ప్రాజ్వాలయత్ ప్రదీపితవాన్-తం త్వాం యశః శ్రవణాదిభిః జీవస్య మోక్షార్థమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ అథేతి॥ అశ్రావయచ్ఛ్రావయిష్యామి నరలోకవిడంబనం బ్రహ్మత్వాం బ్రహ్మన్నితి పాఠే హే బ్రహ్మన్ పరమాత్మన్ నరలోకానుకారిణం త్వాం శ్రావయిష్యామీతి॥ ౪౧॥ ౪౨॥ నచాత్రైవానుమోదనం కార్యం కింతు తత్ర గంతవ్యమిత్యాశయేనాహ॥ తస్మిన్నితి॥ ౪౩॥ తత్రాగతాశ్చ సర్వే త్వద్దర్శనాదినా పూతా భవిష్యంతీత్యాహ॥ శ్రవణాదితి॥ అం

ష్ఠభూమావర్ణ చరతస్స్వశక్తిభిర్వహ్నేరివచ్ఛన్నరుచో న మేద్భుతమ్ ॥ ౩౮ ॥ తవేహితం కోఽర్హతి సా
ధు వేదితుం స్వమాయయేదం సృజతో నియచ్ఛతః । యద్విద్యమానాత్మతయావభాసతే తస్మై నమస్తే స్వవి
లక్షణాత్మనే ॥ ౩౯ ॥ జీవస్య యస్సంసరతో విమోక్షణం న జానతోఽనర్థవహాచ్ఛరీరతః । లీలావతారై
స్స్వయశః ప్రదీపకం ప్రాజ్వాలయత్త్వాం తమహం ప్రపద్యే ॥ ౪౦ ॥ అథాప్యాశ్రావయే బ్రహ్మన్న
రలోకవిడంబనమ్ । రాజ్ఞః పైతృష్వసేయస్య భక్తస్య చ చికీర్షితమ్ ॥ ౪౧ ॥ యక్ష్యతి త్వాం మఖేం
ద్రేణ రాజసూయేన పాండవః । *పారమేష్ఠ్యకామో నృపతిస్తద్భవాననుమోదతామ్ ॥ ౪౨ ॥ త
స్మిన్ దేవ క్రతువరే భవంతం వై సురాదయః । దిదృక్షవస్సమేష్యంతి రాజానశ్చ యశస్వినః ॥ ౪౩ ॥ శ్రవ
ణాత్కీర్తనాద్ధ్యానాత్ పూయంతేంతావసాయినః । తవ బ్రహ్మమయస్యేశ కిము తేక్షాభిమర్శినః ॥
౪౪ ॥ యస్యామలం దివి యశః ప్రథితం రసాయాం భూమౌ చ తే భువనమంగళ దిగ్వితానమ్ । మందాకినీతి
దివి భోగవతీతి చాధో గంగేతి చేహ చరణాంబు పునాతి విశ్వమ్ ॥ ౪౫ ॥ శ్రీశుకః॥ తత్ర తేష్వాత్మపక్షే
ష్వగృణ్ణత్సు జిగీషయా । వాచః పేశైః స్మయన్ భృత్యముద్ధవం ప్రాహ కేశవః ॥ ౪౬ ॥ త్వం హి నః ప
రమం చక్షుస్సుహృన్మంత్రార్థతత్త్వవిత్ । అథాత్ర బ్రూహ్యనుష్ఠేయం శ్రద్దధ్మః కరవామ తత్ ॥
౪౭ ॥ ఇత్యుపామంత్రితో భర్త్రా సర్వజ్ఞేనాపి ముగ్ధవత్ । సందేశం శిరసాదాయ ఉద్ధవః ప్రత్యభా
షత ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-సప్తతితమోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ యుధిష్ఠిరానుష్ఠీయమానరాజసూయదర్శనార్థం శ్రీకృష్ణప్రస్థానఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్య దేవర్షేరుద్ధవోఽబ్రవీత్ । సభ్యానాం మతమాజ్ఞాయ కృష్ణస్య చ మ
హామతిః॥ ౧॥ యదుక్తమృషిణా దేవ సాచివ్యం యక్ష్యతస్త్వయా । కార్యం పైతృష్వసేయస్య రక్షా చ

తావసాయినః శ్వపచా అపి- బ్రహ్మమయస్య వేదమూర్తేః- ఈక్షా చ అభిమర్శశ్చ స్పర్శనం తే విద్యేతే యేషాం తే॥ ౪౪॥ కైముత్యమతిశయేనాహ॥ యస్యేతి॥ హే భువనానాం మంగళరూప- దివి పాతాళే- భూమౌ చ ప్రథితం- యస్య యశః విశ్వం పునాతి- కథంభూతం- ప్రథితం దిగ్వితానం దిశాం భువనానాం వితానవదలంకరణం- తథా చరణాంబు చ ప్రథితం పునాతి- కథం తత్ప్రథితం- దివి మందాకినీతి- అధశ్చ భోగవతీతి- ఇహ చ భూమౌ- గంగేతి- తస్య తవ ఆగమనాత్సర్వేషాం పవిత్రం మంగళం చ భవిష్యతీతి భావః॥ ౪౫॥ తత్రేతి॥ తత్రైవం నారదేనోక్తే- తేషు తత్ర వర్తమానేష్వాత్మీయపక్షేషు యాదవేషు- జరాసంధస్య జిగీషయా- అగృహ్ణత్సు అననుమన్యమానేషు సత్సు- వాచః పేశైః పేశలవాగ్భిరిత్యర్థః॥ ౪౬॥ త్వమితి॥ చక్షుష్ట్వే హేతుః- మంత్రార్థానాం మంత్రసాధ్యానాం అర్థానాం- తత్త్వవిత్ పరిపాకవేదితా॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అథైకసప్తతితమే హ్యుద్ధవస్య తు మంత్రతః । ఇంద్రప్రస్థం గతే కృష్ణే పార్థానాం పరమోత్సవః ॥ రాజసూయమిషం కృత్వా భీమదుర్యోధనాదిషు । కలిముత్పాద్య తద్ద్వారా భూభారమహరత్ప్రభుః ॥ ఇతీతి ॥ దేవర్షేర్మతం రాజసూయగమనం - సభ్యానాం మతం రాజరక్షా కృష్ణస్య తూభయం॥ ౧ ॥ యదితి ॥ యక్ష్యతః యాగం కరిష్యతః- పైతృష్వసేయస్య పితృష్వసుః పుత్రస్య - సాచివ్యం సాహా

య్యం-తచ్చకార్యం-తథాశరణార్థినాంరాజ్ఞాంరక్షాచకార్య ॥ ౨ ॥ తత్రప్రథమంరాజసూయార్థంయంతవ్యం-తతోరాజరక్షా చకర్తవ్యేత్యాహాప్తభిశ్లోకైః ॥ యష్టవ్యమితి ॥ తతఃదిగ్విజయపూతోఃఉభయార్థంరాజసూయార్థంశరణాగతరాజరక్షణార్థంచ॥ ౩॥ ర॥ అత్యుత్సుకతయాసద్యఏవజరాసంధహంతుమిచ్ఛతోయాదవానాలక్ష్యోహ ॥ సఇతి ॥ అన్యేషాంతతోబలినామపి - యస్యపిసమబలవిషభీమస్తథాపితంవినా - భీమాదేవతస్యమృత్యుర్విహితఇతిభావః॥ ౪ ॥ ననుస్వబలసామ్యేపిసేనాబలంతస్యాధికమితిచేదతఆహ ॥ ద్వైరథఇతి ॥ ద్వైరథేద్వంద్వయుద్ధే-శతెనాప్యహీణభియంతోహినజేతవ్యఇత్యర్థః-ననుసాహస్రసైన్యమేవయుద్ధాయనియుంజీత కుతస్తెనద్వైరథమితిత్రాహ - బ్రహ్మణ్యఇతి - నప్రత్యాఖ్యాతిననిరాకరోతి॥౬॥బ్రహ్మతి ॥ భిక్షేతద్వంద్వయుద్ధంయాచతాం॥ తథాపిసమబలత్వాత్వామ్యమెవసన్యదతఆహ - తవసన్నిధావితి ॥ ౭ ॥ ననుఅకించిత్కుర్వతొమమసన్నిధానాత్కింస్యాదతఆహ ॥ నిమిత్తమితి ॥ అయమర్థః- యథాతవఅరూపస్యకాలాత్మనఃవిశ్వసర్గనిమిత్తంకెవలంహిరణ్యగర్భఃతథాశర్వశ్చతన్నిరోధె-తథాత్వమెవసన్నిధిమాత్రెణహంతాభీమసేనొనిమిత్తమాత్రమితి॥౮ ॥ అతొనేనొపాయెనత్వయాశీఘ్రంహంతవ్యఇత్యాశయెనాహ॥ గాయంతీతి ॥ జరాసంధనిరుద్ధానాంరాజ్ఞాందేవ్యఃపత్న్యః - తెవిశదంకర్మస్వగృహెమబాలకలాలనాదౌగాయంతి - కింతత్కర్మ - స్వశత్రొర్జరాసంధస్యవధం-ఆత్మనాంచపతీనాంవిమొక్షణంచ-పత్న్యఃమారోదీఃశ్రీకృష్ణవిషంకరిష్యతీతి-అత్రదృష్టాంతాఃగొప్యశ్చెత్యాశరణైషిణామ్॥ ౯॥ యష్టవ్యంరాజసూయెనదిక్చక్రజయినావిభో। తతోజరాసంధవధఉభయార్థొమతొహినః॥ 3॥ అస్మాకంచమహానర్ధొహ్యనెనైవభవిష్యతి। యశశ్చతవగొవిందరాజ్ఞొబంధాద్విముంచతః॥ ర॥ నవైదుర్విషహొరాజానాగాయతనమొబలె। బలినామపిచాన్యెషాంభీమంసమబలంవినా॥ ౫॥ ద్వైరథెసతుజెతవ్యొ నశతాత్రొహిణీయుతః। బ్రహ్మణ్యొ భ్యర్థితొవిప్రైర్న ప్రత్యాఖ్యాతికర్హిచిత్॥ ౬॥ బ్రహ్మవెషధరొగత్వాతంభిక్షెతవృకొదరః। హనిష్యతినసందెహొ ద్వైరథెతవసంనిధౌ॥ ౭। నిమిత్తంపరమీశస్యవిశ్వసర్గనిరొధయొః। హిరణ్యగర్భశ్శర్వశ్చకాలస్యారూపిణస్తవ ॥ ౮ । గాయంతిదెవిశదకర్మగృహెషుదెవ్యొరాజ్ఞాంస్వశత్రువధమాత్మవిమొక్షణంచ। గొప్యశ్చకుంజగతెజనకాత్మజాయాఃపిత్రొశ్చలబ్ధశరణాముననొవయంచ। ౯। జరాసంధవధఃకృష్ణభూర్యర్థాయొపకల్పతె। ప్రాయఃపాకవిపాకెనతవచాభిమతఃక్రతుః॥ ౧౦। శ్రీశుకఃఇత్యుద్ధవవచొరాజన్సర్వంతొభద్రమచ్యుతమ్। దెవర్షిర్బహుమృద్ధ్యాశ్చకృష్ణశ్చప్రత్యపూజయత్॥ ౧౧॥ అథాదిశత్పయాణాయభగవాన్దెవకీసుతఃభృత్యైర్దారుకజైత్రాదీననుజ్ఞాప్యగురూన్విభుః॥ ౧౨॥ నిర్గమయ్యారథాన్పౌరాన్సానుగాన్సపరిచ్ఛదాన్। సంకర్షణమనుజ్ఞాప్యయమరాజంచశత్రుహన్॥ సూతొపనీతంస్వరథమారొహ్యగరుడధ్వజః॥ ౧3 । పురొరథద్విపభటసాదినాయకైరాశయాపరివృతఆత్మసెనయా। మృదంగభెర్యానకశంఖగొముఖైఃప్రఘొషఘొషపత్రకుభొనిరాక్రమత్॥ ౧ర । నృవాజికాంచనశిబికాభిరచ్యుతంసహాత్మజాఃపతిమనుసువ్రతాయయుః। వరాంబరాభరణవిలెపనస్రజస్సంవృతానృభిరసిచర్మపాణిభిః॥ ౧౫। నరొష్ట్రగొమహిషఖదయఃయథాగొష్యఃశంఖచూడవధంస్వమొక్షంచగాయంతి-అవతారాంతరగతంచకుంజరపతెఃనక్రాత్-జనకాత్మజాయాఃరావణాత్పిత్రొశ్చకంసగృహాత్మొక్షం-అతఎవంభూతానాంతాసాం- కృపయాత్వయాతథైవకర్తవ్యమితిభావః॥౯॥కించ॥జరాసంధవధఇతి॥ భూర్యర్థాయెతి-తతఃశిశుపాలవధాదనొపిసుఖసాధ్యభవిష్యంతీతిభావః-ఏతచ్చసర్వంభవిష్యత్యెవెతిసంభావయన్నాహ-ప్రాయఇతి-పచ్యతఇతిపాకఃకర్మ-తస్యవిపాకఃఫలం-తెన రాజ్ఞాంపుణ్యవిపాకెన-పాపవిపాకెనెతి-పాతాంతర-జరాసంధాదీనాంపాతవిపాకెనెతి తెనాయంక్రతుస్తవాభిప్రెతఃతత్రగతెత్వయి-సర్వంభవిష్యతీత్యర్థః॥౧౦॥ఇతీతి॥ అచ్యుతంఉపపత్త్యాదృఢం- యదుపృద్ధాఇత్యనెనఅనిరుద్ధాదయస్తథానాపూజయన్నితిసూచితం॥౧౧॥ఆథెతి॥అనుజ్ఞాప్యఅనుజ్ఞాంప్రాప్య- గురూన్వసుదెవాదీన్॥౧౨॥నిర్గమయ్యెతి॥ అవరొహాదితి- నిర్గమయ్యప్రయాణంకారయిత్వా॥౧3॥పురఇతి॥భటాఃపదాతయఃసాదినఃఅశ్వారొహాఃరథాధినాయకైఃకరాశయాతీవ్రయా- ఆత్మసెనయాపరివృతొనిరాక్రమత్నిరగాత్-పురస్కాశాత్ మృదంగాదిభిర్వాద్యైఃప్రఘొషెణఘొషితాయాఃకకుభఃకకుభఃయస్యాస్తాం॥౧ర॥నృవాజిభిః॥నరయానైరశ్వైఃకాంచనశిబికాభిశ్చ-అచ్యుతంపతిమనుయయుఃసువ్రతాఃపతివ్రతాఃవరాణ్యంబరాదీనియాసుంతాః॥ ౧౫॥ నరెతి॥ నరొష్ట్రైర్దిథియుక్తైఃఅశ్వతరీగర్దభ్యాంచశ్వాజ్ఞాతా- అనఃశకటం- కరెణుగర్జీ-పరిజనయొషితొవారతయొషితశ్చ-కటకుటయఃఉశీరాదితృణనిర్మితగృహాఃకంబళాంబరాదయశ్చ-ఉపస్కరాఃకుడ్యాదిరూపాయాసాంతాఃఅధియుజ్య

రాశ్వతర్యనకరేణుభిఃపరిజనవారయోషితః। స్వలంకృతాఃకటకుటికంబళాంబరాద్యుపస్కరాయ
యురధియుజ్యసగ్వశః ॥ ౧౬॥ బలంబృహద్ధ్వజపటఛత్రచామరైర్వరాయుధాభరణకిరీటవర్మభిః। ది
వాంశుభిస్తుములరవంబభౌరవేర్యధాణవకుభితతిమింగిలోర్మిభిః। ౧౭। అథోమునిర్యదుపతినాస
భాజితఃప్రణమ్యతంహృదివిదధద్విహాయసా। నిశామ్యతద్వ్యవసితమాహృతాహణో ముకుందసం
దశ*శనిర్వృతేంద్రియః।౧౮। రాజదూతమువాచేదంభగవాన్ప్రీణయన్గిరా। మాభైష్టదూతభ
ద్రంవోఘాతయిష్యామిమాగధమ్। ౧౯। ఇత్యుక్తఃప్రస్థితోదూతోయధావనవదన్నృపాన్। తెపిసం
దశనంశైరేఃప్రత్యైక్షయన్ముముదువఃా।౨౦॥ఆనర్తసౌవీరకుకుర్తీత్వాఽవినశనంహరిః। గిరీన్న
దీరతీయాయపుర గ్రామవ్రజాకరాన్। ౨౧। తతోవృషద్వతీంతీర్త్వాముకుందోథసగస్వతీమ్। పాం
చాలానధమత్సంఖ్యేశక్రప్రస్థముపాగమత్। ౨౨। తముపాగతమాకణ్యప్రీతోదుర్దశనంనృ
ణామ్। అజాతశత్రునిరగాత్పౌధ్యాయస్సహృద్వృతః। ౨౩। గీతవాదిత్రఘోషేణబ్రహ్మ
ఘోషేణభూయసా। అభ్యయాన్నహృషీకేశంప్రాణాఃప్రాణమివాగతమ్। ౨౪। దృష్ట్వావిక్లిన్న
హృదయఃకృష్ణంస్నేహేనపాండవః। చిరాన్నదృష్టంప్రియతమంసస్వజేస్మపునఃపునః॥౨౫॥ దోభ్యాం
పరిష్వజ్యరమామలాలయం ముకుందగాత్రంనృపతిహతాశుభాః। లెభెపరాంనివృతిమశ్రులోచ
నోహృష్యత్తనువిస్మృతలోకవిభ్రమః। ౨౬। తంమాతులెయంపరిరభ్యనివృతోభీమస్సయ
ప్రేమజలాకులేంద్రియః। యమౌకిరీటీచసుహృత్తమంముదాప్రవృద్ధబాష్పాఃపరిరెభిరెచ్యుతమ్।౨౭॥
యుధిష్ఠిరస్యభీమస్యకృత్వాపాదాభివందనమ్। అర్జునేనపరిష్వక్తోయమాభ్యామభివందితః। ౨౮।
బ్రాహ్మణేభ్యోనమస్కృత్యవృద్ధేభ్యశ్చయథార్హతః। మానితోమానయామాసకురుసృంజయకైక
యాన్। ౨౯। సూతమాగధగంధర్వావందినశ్చోపమంత్రిణః। మృదంగశంఖపటహవీణాపణవవేణు
భిః ॥బ్రాహ్మణాశ్చరవిందాక్షంతుష్టువుర్నృతుర్జగుః॥ 30। ఏవంసుహృద్భిఃపర్యస్తఃపుణ్యశ్లోక
శిఖామణిః। సంస్తూయమానోభగవాన్వివేశాలంకృతంపురమ్॥ 31। సంసిక్తవర్త్మకరిణాం మ
దగంధతోయైశ్చిత్రధ్వజైఃకనకతోరణపూర్ణకుంభైః। మృష్టాత్మభిర్నవదుకూలవిభూషణస్రగ్గం
ధైర్నృభిర్యువతిభిశ్చవిరాజమానమ్। 32। ఉద్దీప్తదీపబలిభిఃప్రతిసద్మజాలనిర్యా తధూపరుచిరంవి
లసత్పతాకమ్। మూర్ధన్యహేమకలశైరజతోరుశృంగైర్జుష్టందదర్శభవనైఃకురురాజధామ॥
33। ప్రాప్తంనిశమ్యనరలోచనపానపాత్రమౌత్సుక్యవిశ్లథితకేశదుకూలబంధాఃసద్యోవిసృజ్య

బలీవర్దాతిమాత్రాన్యచ్ఛకటాన్ద్రుతంసన్నహ్య॥ ౧౬॥ బలమితి॥ రవేరంశుభిశ్చ- తద్బలందివాబభౌ- కథంభూతం- తుములరవంఆకుల
స్వనం- క్షుభితైస్తిమింగిలైఃఊర్మిభిఃా ౧౭॥ అథోఇతి॥ మునినారదోవిహాయసాయయావితిశేషఃా ౧౮ ॥ రాజేతి॥ మాభైష్టేతిబహు
త్వంరాజాఖ్యప్రాయేణ॥ ౧౯॥ ఇతీతి॥ ప్రత్యైక్షయత్ప్రత్యైక్షంత- యత్యస్మాత్- ముముదిరేఃా ౨౦ ॥ ఆనర్తేతి॥ ఆనర్తాదయోదే
శాఃతాఃతీర్త్వాఽతిక్రమ్యవినశనంకురుక్షేత్రం- గిరీన్రైవతకాద్రీన్- ఆతీయాయఅతిక్రమ్యయయౌ॥౨౧॥ తఇతి॥
శక్రప్రస్థంఇంద్రప్రస్థం॥ ౨౩॥ ౨౩॥ గీతేతి॥ ప్రాణాఃఇంద్రియాణి ప్రాణమిముఖ్యంప్రాణమివ॥ ౨౪॥ కృష్ణేతి॥ సస్వజేపరిష్వ
క్తే॥ ౨౫॥ దోభ్యామితి॥ రమాయాఃఅమలంనిర్దోషంఆలయం - విస్మృతోలోకవిభ్రమఃలోకవ్యాపారోయేనసఃా ౨౬॥ ౨౭॥ యుధి

గృహకర్మపరిశ్రాంతాన్ పప్రచ్ఛుర్యదుయోషితః ॥ 3౨ । తస్మిన్ సుసంకులశ్లిష్ట
శ్వరథన్ పద్భిః కృష్ణసహార్య ముపలభ్య గృహాధిరూఢాః । నాప్యోవికీర్యకుసుమైర్మనసోపహూయసు
స్వాగతంవినధురుత్థాయవీక్షణేన । 3౫ ।ఊచుస్తి న్న యఃపథినిరీక్ష్యముకుందపత్నీ స్తారాయధోడుపస
హాకిమకార్యమూభిః । యచ్చ కుషాంపురుషమాళిరుదార హాసలీలావలోకకలయాసుఖమాతనోతి॥
3౬॥ తత్రతత్రోపసంగమ్య పౌరాయుంగళపాణయుః । చక్రుస్స పర్యాంకృష్ణాయ శ్రేణిముఖ్యాహ
తైనసః॥ 3౭ । అంతఃపురజనైఃప్రీత్యా ముకుందఃపుల్లలోచనైః । ససం భ్రమైరభ్యుపేతఃస్వావిశ
ద్గృజగుందిరమ్ ॥ 3౮। పృచ్ఛావిలోక్యభ్రాత్రేయంకృష్ణంత్రిజగనేశ్వరమ్ । ప్రీతాత్మోత్థాయప
ర్యంకాత్సస్నుషాపరిషస్వజే॥ 3౯॥ గోవిందంగృహమానీయ దేవదేవేశమాగృతః । పూజాయాంనావి
దత్కృత్యంప్రమోదోపహతోబృపః। ౪౦। పితృష్వసుర్గురుస్త్రీణాంకృష్ణశ్చక్రేభివాదనమ్ । స్వ
యంచకృష్ణయారాజ్ఞభగిన్యా చాభివాదితః । ౪౧ । శశ్వచ్చా సంచోదితాకృష్ణాకృష్ణపత్నీ స్తుసర్వ
శః । ఆనచ్చరుక్మిణీంసత్యాంభద్రాంజాంబవతీంతథా। ౪౨। కాళిందీంమిత్రవిందాంచశైబ్యాంనా
గ్నజితింసతీం । అన్యాశ్చాభ్యాగతాయాస్తా వాసస్స్రగ్ఘండనాదిభిః। ౪3॥ సుఖంనివాసయామాస
ధర్మరాజోజనార్దనమ్ । ససైన్యంసానుగామాత్యంసభార్యంచనవంనవమ్ ॥ ౪౪ । తపయిత్వా
ఖాండవేనవహ్నింఫల్గునసంయుతః । మోచయిత్వామయం యేనరాజ్ఞేదివ్యసభాకృతా॥ ౪౫॥ ఉవా
సకతిచిన్మాసాన్ రాజ్ఞఃప్రియచికీర్షయా। విహరన్రథమారుహ్యఫల్గునేనబలైర్వృతః । ౪౬। ❋❋
❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకనవత్తితమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

❋ దిగ్విజయజరాసంధవధాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❋

శ్రీశుకఃఏకదాతుసభామధ్యే హ్యాసీనోమునిభివృతః । బ్రాహ్మణైఃక్షత్రియైర్వైశ్యైర్భ్రాతృ
భిశ్చయయుధిష్ఠిరః । ౧ । ఆచార్యైర్యఃకులవృద్ధైశ్చజ్ఞాతిసంబంధిబాంధవైః । శృణ్వతామేవసైతేసామా
భాష్యైనముపాచహ । ౨ । యుధిష్ఠిరఃక్రతురాజేనగోవిందరాజసూయేనపావనీః। యక్ష్యేవిభూ
తీర్భవత స్తత్సంపాదయనఃప్రభో । 3 । త్వత్పాదుకైఅవిరతంపరియేచరంతిధ్యాయంత్యభద్రనశనే

ధ్యాయంతిమనసా- అభద్రస్యశనైరాశకే- గృణంతివాచా- తేభవస్యఅపవర్గంమోక్షంవిందంతి-యద్యాశాసతే- తర్హిఆశిషోపితప్ర
వదంతి- నాన్యేచక్రధరార్పితోపీతి॥ ౪॥ భగవతోభక్తపక్షపాతిమావిష్ణుపక్షత్వాన్నాహ॥తదితి॥ తత్తస్మాత్పశ్యతుసాయోక్ ఏవంనిశ్చితేపి-
యేకర్మాదిప్రధానాఃకేచిత్తురుసృంజయాఃభగవద్భక్తినమన్వంతే- తేషాంమోహనివృత్తయేత్వాంయేభజంతియేవానభజంతి-తేషాము
భయేషాంనిష్కాంప్రదర్శయస్థితంప్రకటయేతి॥ ౫॥ నసురాగాదిరహితెమయికథమిదంవైషమ్యంస్యాత్తత్రాహ॥నేతి॥స్వఃపరఇతి
భేదమతిస్తవనస్యాదేవ- కుతఃబ్రహ్మణోనిరుపాధేః- కించ- సర్వస్యాత్మనఃఅతిఃసమదృశఃకించ- స్వసుఖానుభూతెఃఅతోరాగా
ద్యభావాదితిభావఃతథాపిసంసేవ్యమానానామేవత్వత్ప్రసాదోనాన్యేషాం- తత్రాపసేవానురూపఃఉదయఃఫలం నత్వత్రవిపర్యయఃఅ
న్యథాభావఃయథాకల్పద్రుమస్యరాగాదిరహితెపిసేవకేస్వేవఫలజనకత్వంనాన్యస్మిన్॥ ౬॥ సత్యంభక్తానామేవవైఫల్యాది
నాన్యేషామిత్యనుమోదమానఆహ॥ సమ్యగితి ॥ శత్రుకర్శనెతిసంబోధయన్సర్వరాజవిజయేశక్తింసంభావయతిఅనుభవిష్యతి సర్వలో
కత్వాప్తాభవిష్యతీత్యర్థఃll౭ll౮ll॥కిమత్రమఁగూఅన్యేనవాసంపాదనీయంతవసుకరవిజరాజసూయఇత్యాహ॥ విజిత్యేతి॥జగతీంనవాఁం

సుధియోగృణంతి। వింధంతితెకమలనాభభవాపవర్గమాశాసతెయదితఆశిషఈశనాన్యె॥ ౪ ॥ తద్దె
వదేవభవతశ్చరణారవింధసేవానుభావమిహపశ్యతులోకఎషఃl యెత్వాంభజంతినభజంత్యుతవొ
భయెషాంనిష్కాంప్రదర్శయవిభోకురుసృంజయానామ్॥ ౫ ॥ నబ్రహ్మణస్సువపరభేనమతి స్తవస్యాత్స
ర్వాత్మనస్సమదృశస్సువసుఖానుభూతెఃసంసేవతాంసురతరోరివతెప్రసాదస్సెవానుగూపఉదయొన
విపర్యయొత్ర । ౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ సమ్యగ్వ్యవసితంరాజన్భవతాశత్రుకర్శన । కల్యాణీయెన
తెకీర్తిర్లోకాననుభవిష్యతి । ౭ । ఋషీణాంపితృదెవానాంసుహృదామపినఃప్రభొ । సర్వెషా మ
పిభూతానామీప్సితఃక్రతురాడయమ్ ॥ ౮ ॥ విజిత్యనృపతీన్సర్వాన్కృత్వాచజగతీంవశె । సంభృత్య
సర్వసంభారానాహరస్వమహాక్రతుమ్ ॥ ౯ ॥ యఎతెభ్రాతరోరాజన్లోకపాలాంశసంభవాఃl జి
తొస్మాభిర్వత్మవతాతెహందుర్జయొయొకృతాత్మభిఃll ౧౦ ॥ నకశ్చిన్మత్పరంలొకెతెజసాయశసాశ్రి
యాl విభూతిభిర్వాభిభవెద్దెవొపికిమఙ్గపార్థివాఃll ౧౧ ॥ శ్రీశుకఃll నిశమ్యభగవద్గీతంప్రీతఃపు
ల్లముఖాంబుజఃl భ్రాతౄణ్నిగ్విజయెయుక్తవిష్ణుతెజొపబృంహితాన్॥౧౨ ॥ సహదెవందక్షిణస్యా
మాదిశత్సహసృంజయైఃl దిశిప్రతీచ్యాంనకులముదీచ్యాంసవ్యసాచినమ్ ॥ ప్రాచ్యాంవృకొదరంమ
త్సైన్యఃకెకయైస్సహమద్రకైఃll ౧౩ ॥ తెవిజిత్యనృపార్ఖవీరానాజహ్రుర్దిగ్భ్యఓజసాl అజాతశ
త్రవెభూరిద్రవిణంనృపయత్యుతెll ౧౪ ॥ శ్రుత్వాజితంజరాసంధంనృపతెర్భీమసెనతఃl ఆ
హూపాయంతమెవాద్యఉద్ధవొయమువాచహll ౧౫ ॥ భీమసెనొజ్జనఃకృష్ణొబ్రహ్మలింగధరా
స్తతఃl జగ్మగిరివ్రజంతాతబృహద్రథసుతొయతఃll౧౬॥తంగత్వాతిథ్యవెళాయాంగృహెషుగృహ
మెధినమ్l బ్రహ్మణ్యంసమయాచంతరాజన్యాబ్రహ్మలింగినఃll ౧౭॥ రాజన్విద్ధ్యతిథీనస్మానధి
నొహూరమాగతాన్। తన్నఃప్రయచ్ఛభద్రంతెయదవ్యంకామయామహె ॥ ౧౮ । కిందుర్మద

పృథివీం-సంభారాన్యజ్ఞోపస్కరాన్-సంభృత్యసంపాద్య-ఆహరస్వఆహరఆహరతిశ్చెత్యర్థఃll౯ll॥నసునృపతివిజయాదికథంశక్యంస్యా
దతఆహ॥యఇతి॥కించ-ఆత్మనతాజితేంద్రియేణ-తెత్వయా- అహమపిజితొస్మి వశీకృతొస్మిఅకృతాత్మభిఃఅజితెంద్రియైఃll ౧౦ ॥ ఆస్తాం
తావదెవంభూతస్యతవపరైరఖిలభవశంకా-కించ-కమపిమత్పరంకొపినాఖిలభవితుంప్రభవతీత్యాహ॥ నెతి॥ లెజసాప్రభావెన-విభూతిభిఃl
సైన్యాదిసామగ్రిభిఃll ౧౧ ॥ నిశమ్యెతి॥ ఆయజ్ఞనియుక్తత్వాత్- విష్ణుతెజసాఽపబృంహితాత్-సంవర్ధితాత్- విష్ణుతెజొపబృంహి
తానితిసంధిరార్షఃll ౧౨ll సహదెవమితి॥ నకులుదీనాంమత్స్యాదిభిస్వహాయైర్యథాసంఖ్యంసంబంధఃll ౧౩ll తత్రెతి॥ కథంభూతాం
యయత్యుతెయాగంకరిష్యన్॥ ౧౪॥ శ్రుత్వెతి॥ ఆద్యొహరిఃశ్రీకృష్ణఃll ౧౫ll భీమసెనఇతి॥ బ్రహ్మలింగధరాఃబ్రాహ్మణవెషధారిణఃl య
తఃయత్ర- బృహద్రథసుతొజరాసంధఃll ౧౬॥ తమితి॥ గృహెషువర్తమానం- సమయాచంతసమ్యక్యాచితవంతఃప్రార్థయామాసురి
త్యర్థఃll ౧౭॥ రాజన్నితి॥ ననువిదంకామయామహెఇతివిశెషానిర్దిశ్యతాం- అన్యథాయస్యపుత్రొదెవిఽహొగొవుస్వామిఃl సకథందె
యఃతథారాజముండనంకిరీటాద్యదెయంయుక్తం- తద్భిక్షుభ్యఃకథందెయం తథాహిరమ్యంరత్నాభరణాదిపుత్రాదియొగ్యంకథంచరస్తై
దెయమితిచెదలఆహుఃll ౧౮ ॥ కిమితి॥ అత్రదృష్టాంతత్వెనాథాంతరమాహుఃl కిమకార్యమితి । యథా అసాధూనామకార్యంనా

స్తి-తథాతిథీనాంబుభుక్షుణాంసన్నహంనాస్తి-పదాన్యానామత్యుదారాణంఅదేయంచాతుమయోగ్యంనాస్తి-నమదశిష్టానాంశత్రుమిత్రాదీనసమంపశ్యతాం-పరశ్చనాస్తి-అతఃకింవిశేషనిదేశేనేత్యర్థఃగ్‌॥ ౧౯॥ కించ-ఆధిత్సెధీరేణముద్గలాదివత్ప్రాణాలపినవంచనీయాఇత్యాశయేనాహుఃయఇతి॥ నచినోతినసంపాదయతి-వాచ్యఃనింద్యఃగ్‌॥ ౨౦॥ హరిశ్చంద్రఇతి॥ విశ్వామిత్రాన్నృణ్యంయహరిశ్చంద్రోభార్యాత్మాదినవక్రీయస్వయంచండాలతాంప్రాప్తోధ్యనివిణ్ణఃనహాయోత్థావాసిభిజనైఃస్వర్గంగతఃరంతిదేవస్యకుటుంబఃఅష్టాచత్వారింశదహన్యలబ్ధోదకోపికధంచిల్లప్తోన్నగాద్యతిధిభ్యోదత్వాబ్రహ్మలోకంగతఃఉంఛవృత్తిముద్గలఃషట్కాసంసీదత్కుటుంబోప్యాతిథ్యదానేనబ్రహ్మలోకంగతఃశిబిఃశరణగతకపోతరక్షణేయస్వమాంసంశ్యేనాయదత్వాదివంగతఃబలిఃసర్వస్వంబ్రాహ్మణవేషధారిణేవామనాయహరయెదత్వాతమేవాత్మసూచ్చకార-కపోతశ్చాతిథయెవ్యాధాయకపోత్వాసహాత్మాంసందత్వివిమానేనదివంగతఃవ్యాధస్తయోఃసత్యంవీక్ష్యస్వయమపినివిణ్ణోమహాప్రస్థానేవనాగ్నినిదగ్ధదేహోనిష్కల్మషోదివమారురో

షఃతితీనాంకిమకార్యమసాధుభిఃకినుదెయంవదాన్యానాంకఃపరస్యమదశినాంగ్‌॥ ౧౯॥ యోనిత్యేనశరీరేణసతాంగెయంయశోధ్రువమ్‌। నచినోతిస్వయంకల్పస్సవాచ్యఃశ్లోచ్యఏవనఃగ్‌॥ ౨౦। హరిశ్చంద్రోరంతిదెపడింఛవృత్తిశ్శిబిర్బలిఃవ్యాధఃకపోతోబహవోహ్యధ్రువెణధ్రువంగతాఃగ్‌॥ ౨౧। శ్రీశుకఃగ్‌॥ స్వరైరాకృతిభిస్తైస్తైఃప్రకోష్టైర్జ్యాహతైరపి। రాజన్యబంధూన్విజ్ఞాయదృష్టప్రూర్వానచింతయత్‌। ౨౨। రాజన్యబంధవోహ్యేతెబ్రహ్మలింగానిబిభ్రతి। దదామికామితంతెభ్యఆత్మానమపిదుస్త్యజమ్‌॥ ౨౩। బలెర్నఃశ్రుయతెకీర్తిర్వితతాదిక్షుకల్మషా। ఐశ్వర్యాద్భ్రంశితస్యాపివిప్రవ్యాజెనవిష్ణునా॥ ౨౪। శ్రియంజిహీర్షతెంద్రస్యవిష్ణువెద్విజరూపిణె। జానన్నపమహీంప్రాదాద్వార్యమాణోపిదైత్యరాట్‌॥ ౨౫। జీవతాబ్రాహ్మణార్థాయకోన్వర్థఃతత్రబంధునా। దెహెనపతమానెనెహతావిపులంయశఃగ్‌॥ ౨౬। ఇత్యుదారమతిఃప్రహకృష్ణాజునవృకోదరాన్‌। హొవిప్రఃప్రియతాంకామోదాస్యామ్యాత్మశిరోపివఃగ్‌॥ ౨౭॥ శ్రీభగవాన్‌॥ యుద్ధంనొదెహిరాజెంద్రద్వంద్వంత్వంయదినిచ్ఛసె। యుద్ధార్థినోవయంప్రాప్తారాజన్యానాన్యకాంక్షిణఃగ్‌॥ ౨౮॥ అసౌవృకోదరఃపార్థస్తస్యభ్రాతాజునొహ్యయమ్‌। అనయోర్మాతులెయంమాంకృష్ణంజానీహితెరిపుమ్‌॥ ౨౯॥ ఏవమావెదితోరాజాజహాస్రోచైశ్చస్మమాగధఃఆహచామర్షితోమంద్రాఃయుద్ధంతహిదదామివఃగ్‌॥ ౩౦॥ నత్వయాభీరుణాయొత్స్యెయుధివిక్లబచెతసా। మధురాంస్వపురీంత్యక్త్వాసముద్రంశరణంగతఃగ్‌॥ ౩౧॥ అయంతువయసాతుల్యొనాతిసత్త్వెనమెసమఃఅజునొనొభవెద్యొద్ధాభీమస్తుల్యబలొమమగ్‌॥ ౩౨॥ ....

ఇత్యుక్త్వాభీమసెనాయప్రాదాయమహతీంగదామ్‌। ద్వితీయాంస్వయమాదాయనిర్జగామపురాద్బహిఃగ్‌॥ ౩౩॥ తతస్సమెఖలెవీరౌసంయుక్తావితరెతరమ్‌। జఘ్నతుర్వజ్రకల్పాభ్యాంగదాభ్యాంరణదుర్మదౌగ్‌॥ ౩౪॥ మండలానివిచిత్రాణిసవ్యందక్షిణమెవచ। చరతోశ్శుశుభెయుద్ధంనటయొరివరంగిణోఃగ్‌॥ ౩౫॥ తతశ్చటచటాశబ్దోవజ్రనిష్పెషసంనిభఃగదయోరభిపాతయోరాజన్‌ సంతయోరివదంతి

హ-విభవస్యెచబహవోహ్యధ్రువెణశరీరెణధ్రువంలొకంగతాఇతి॥ ౨౧॥ స్వరైరితి॥ జ్యాహతైర్జ్యాఘాతకిణాంకితైఃదృష్టపూర్వాన్‌ద్రౌపదీస్వయంవరాదిషు॥ ౨౪॥ ౨౩॥ బలెరితి॥ ఇంద్రస్యశ్రియంజిహీర్షతా-విప్రవ్యాజెనవిష్ణునా-భ్రంశితస్యాపి-బలేఃశ్రుయతె-నుఅహొబా-నశ్రుయతఇతిపారెనశ్రుయతెకిం-అపితుశ్రుయతఏవేతి॥ ౨౫ ॥ శ్రియమితి॥ తంశ్లాఘులెవిష్ణవఇతి-శుక్రెణవార్యమాణోపి-అతఏవవిష్ణురితిజానన్నపి ॥ ౨౫ ॥ జీవతెతి॥ పతమానెనపతతా-ఉత్రబంధునాదెహెన-బ్రాహ్మణార్థాయవిపులంయశఃనెహలానెహమానెనఅసంపాదయతాకొనుఅర్థఃనకోపిత్యర్థఃగ్‌॥ ౨౬॥ఇతితి॥ ఇత్యెవంనిశ్చిత్యాహ-హొవిప్రఇతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ రాజన్యతామేవప్రపంచయతిఆసావితి॥ ౨౯॥ 30॥ నెతి॥ యతస్త్వంమర్షయాత్‌ సముద్రంశరణంగతఇతి॥ 3౧॥ అయమితి ॥ వయసాస్వతుల్యఃనాతిసత్త్వఃఅనతిబలశ్చ నచదెహెనమయాసమఃఅతొజునొబ్రాహ్మణఃనభవెత్‌-భీమస్తుభవెత్‌యతొమమతుల్యబలఇతి॥ 3౨॥ ఇతితి॥ ప్రాదాయదత్వెత్యర్థఃగ్‌॥ 33॥ తతఇతి॥ నమెఖలెయుద్ధాంగణె॥ 3౪॥ మండలానీతి॥ మండలానిగదాయుద్ధగతిభెదాఃసవ్యందక్షిణంచయథాతథాఃరంగిణోఃరంగగతయోఃనటయొరివెతినిర్భత్యర్థఃగ్‌॥ 3౫॥ తతఇతి॥ చటచటెతిగదయొఃపరస్పరాఘాతశ

ష్ఠానుకరణం- వజ్రస్యనిష్పేషః పాతః- తత్సదృశః- యుధ్యమానయోర్గదయోర్దంతినోర్దంతాఘాతశబ్దఇవశుశుభే|| ౩౬ || తే ఇతి || అంసకట్యాదీనుపేత్య- దీప్తోమన్యుర్యయోస్తయోర్ద్విరదయోర్గజయోః అర్కశాఖాభ్యాంయుధ్యతోః యుధ్యమానయోః తయోః యథా చూర్ణీభవతస్తద్వత్|| ౩౭|| ఇత్థమితి|| అపిష్టాం చూర్ణీచక్రతుః|| ౩౮|| తయోరితి|| శిక్షా అభ్యాసః బలంసత్త్వం ఓజః ప్రభావః సమానితాని యయోస్తయోః|| ౩౯|| శత్రోరితి|| జన్మశకలరూపం మృతిఃపునఃశకలీభావః ఏతేవిద్వాన్- జరానామకాచిద్రాక్షసీ- తత్కృతంజీవితం- అచింతయత్- కథమసౌశకలీభవేదితి|| ౪౦|| సంచింత్యేతి|| విటపంశాఖాం- కరేణవిటపంగృహీత్వా హరిర్భీమస్యయథా అహం విటపంపాటయామి- తథాత్వమేనంవిపాటయేతి- సంజ్ఞయాసంకేతేన- అరివధోపాయందర్శయామాసేత్యర్థః || ౪౧ || ౪౨|| ౪౩|| ఏకేతి|| ఏకైకఃపాదాదిఃయయోస్తేశకలే|| ౪౪ || ౪౫|| దుష్టం తత్పాదసాహతఃనర జ్యాభిలాషిణో దర్శయన్నాహ|| సహదేవమితి||

నోః|| ౩౬| తేవైగదేభుజజవేననిపాత్యమానేఅన్యోన్యతోంసకటిపాదకరోరుజత్రూన్ | చూర్ణీబభూవతురుపేత్యయథార్కశాఖేసంయుధ్యతోర్ద్విరదయోరివదీప్తమన్వ్యోః|| ౩౭| ఇత్థంతయోః ప్రహతయోర్గదయోర్నృవీరౌక్రుద్ధౌస్వముష్టిభిరయస్స్పర్శైరపిష్టామ్ | శబ్దస్తయోః ప్రహరతోరిభయోరివాసీన్నిర్ఘాతవజ్రపరుషస్తలతాడనోత్థః|| ౩౮| తయోరేవంప్రహరతోస్సమశిక్షాబలౌజసోః | నిర్విశేషమభూద్యుద్ధమక్షీణబలయోర్నృప || ౩౯ || శత్రోర్జన్మమృతీవిద్వాన్జీవితంచజరాకృతమ్ | పార్థమాప్యాయయన్స్వేనతేజసాచింతయద్ధరిః || ౪౦|| సంచింత్యారివధోపాయంభీమస్యామోఘదర్శనః | దర్శయామాసవిటపంపాటయన్నివసంజ్ఞయా|| ౪౧|| తద్విజ్ఞాయమహాసత్త్వోభీమఃప్రహరతాంవరః | గృహీత్వాపాదయోశ్శత్రుంపాతయామాసభూతలే ౪౨| ఏకంపాదంపదాక్రమ్య దోర్భ్యామన్యంప్రగృహ్యసః | గుదతఃపాటయామాసశాఖామివమహాగజః | ౪౩| ఏకపాదోరువృషణకటిపృష్ఠస్తనాంసకే | ఏకబాహ్వక్షిభ్రూకర్ణేశకలేదదృశుఃప్రజాః | ౪౪|| హాహాకారోమహానాసీన్నిహతేమాగధేశ్వరే| పూజయామాసతుర్భీమంపరిరభ్యజయాచ్యుతౌ| ౪౫|| సహదేవంతత్తనయంభగవాన్భూతభావనః | అభ్యషించదమేయాత్మామగధానాంపతింప్రభుః|| మోచయామాసరాజన్యాన్సంరుద్ధామాగధేనయే||౪౬|| ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- ద్విసప్తతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః|| అయుతేద్వేశతాన్యష్టౌలీలయాయుధినిర్జితాః | తేనిర్గతాగిరిద్రోణ్యాంమలినామలవాససః| ౧|| క్షుత్క్షామాశ్శుష్కవదనాస్సంరోధపరికర్శితాః | దదృశుస్తేఘనశ్యామంపీతకౌశేయవాససమ్|| ౨|| శ్రీవత్సాంకంచతుర్బాహుంపద్మగర్భారుణేక్షణమ్ | చారుప్రసన్నవదనంస్ఫురన్మకరకుండలమ్ | ౩|| పద్మహస్తంగదాశంఖరథాంగైరుపలక్షితమ్ | కిరీటహారకటకకటిసూత్రాంగదాంచితమ్|| ౪| భ్రాజద్వరమణిగ్రీవంనివీతంచవనమాలయా | పిబంతఇవచక్షుర్భ్యాంలిహంతఇవజిహ్వయా|| ౫|| జిఘ్రంతఇవనాసాభ్యాంరంభంతఇవబాహుభిః| ప్రణేముర్హతపాప్మానోమూర్ధభిఃపాదయోర్హరేః || ౬ || కృష్ణసందర్శనాహ్లాదధ్వస్తసంరోధనక్లమాః | ప్రశశంసుర్హృషీకేశంగీర్భిఃప్రాంజలయోనృపాః|| ౭ || రాజానః|| నమస్తేదేవదేవేశప్రపన్నార్తిహరావ్యయ | ప్రపన్నాన్

౪౬|| ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ద్విసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా || ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో || తత్ర త్రిసప్తతితమే మోచయిత్వానృపాన్హరిః| రాజార్హభోగైస్సంపూజ్య దేశాన్ప్రస్థాప్యపునరాగమత్ | అత్యుష్ణం జరాసంధవధాత్క్రుద్ధభూపతీన్ | విమోచ్యకృపయాకృష్ణోనిజరూపమదర్శయత్ || అయుత ఇతి|| యేనిర్జితాః జరాసంధేన - నిరుద్ధాశ్చగిరిద్రోణ్యాం- తేతతోనిర్గతాస్సంతోఘనశ్యామందదృశురిత్యుత్తరేణాన్వయః|| ౧|| క్షుదితి|| క్షుధాక్షామాఃకృశాః సంరోధేన పరికర్శితాఃక్లేశితాః|| ౨|| ౩|| ౪|| భ్రాజదితి|| భ్రాజన్భ్రాజమానోవరమణిఃకౌస్తుభోయయాసా- గ్రీవాయస్యతం- నివీతంకంఠలంబితయావ్యాప్తం- పిబంతఇవేత్యాదీనాంహరేఃపాదయోఃప్రణేమురిత్యుత్తరేణాన్వయః|| ౫|| జిఘ్రంతఇతి|| రంభంతఃపరిరంభమాణాఇవ|| ౬ || కృష్ణేతి ||శ్రీకృష్ణసందర్శనాహ్లాదేనధ్వస్తః సంరోధనక్లమో యేషాంతే|| ౭ || నమ ఇతి|| సంరోధాద్రక్షితానస్మాన్- ఘోరాయాస్సంసృ

లేరపిపాహివిమోచయ॥ ౯॥ నమభవంతోజరాసంధాసూయావిష్టాః ఇహాముత్రభోగాసక్తాశ్చ కథంసంసృతెర్మోచనీయా ఇత్యా
శంక్య- సంస్మరన్నవయంతథాభూతాఇత్యాహుర్వష్టవిః॥ నెది॥ హేనాథ- వయం- విభం- నాన్యత్సూయామఃఅముందోష దృష్ట్యానపశ్యా
మః- కులఇత్యఃఆహుః- అనుగ్రహఇతి- యద్యస్యాత్॥ ౯॥ ఏతదేవవ్యతిరేకేణాహపాదయంలి॥ రాజ్యేతి ॥ రాజైశ్వర్యాద్భ్రంశమదస్తె
నఉన్నద్ధఉచ్చృంఖలః- నిత్యాఃఅచలాశ్చసంపదోమన్యతే- ఉచ్చా- అనిత్యాస్సలీఃఅచలాఃశాశ్వతీర్మన్యతె॥౧౦॥ కించ-అవస్తు
వస్తుతయాపశ్యంతీత్యాహుః॥ మృగతృష్ణామితి॥ వైకారికీఃశబ్దవిభక్తిరాపన్నాం- అయుక్తాఃఅవివేకినః॥ ౧౧॥ రాజ్యస్యయోగవియోగ
యోరనర్థాఃపరమార్థత్వమస్మాస్వేవదృష్టఇత్యాశయెనాహుర్ద్వాభ్యాం॥ వయమితి ॥శ్రీమదెననష్టా బుద్ధిర్యేషాంతె-అస్యాఃపృథివ్యాః
కృతరెతరస్పృధఃపరస్పరంస్పర్ధమానాః- పురఃపురతః- త్వాత్వాంమృత్యుమవిగణయ్య॥ ౧౨॥ తఇతి॥ పురాయెదుర్వ్యావయం- హె
కృష్ణ- తవిపవయం- అద్యవినష్టదపాస్తెచరణౌస్మరామఃస్తుమఃశాస్తాహె - కథంభూతాఃభవతఃతన్వామూర్త్యా- కాలేన-
శ్రియోవిచాలితాఃభ్రంశితాఃఅతోరాజ్యచ్యుతిఃభవదనుగ్రహవివేత్యర్థఃకృ॥ ౧౩॥ అథఇతి॥ అతఏవ- అథోఅనంతరం మృగతృష్ణీవ
యారూపితంసదృశం- రాజ్యం- శశ్వత్ప్రతిక్షణం- పతతాట్టీయమానెన- తథారుజాంరోగాణాం- భువాజన్మక్షీత్రేణ - దేహెన - ఉ

పాహినఃకృష్ణనివిణ్ణాఘోరసంసృతేః ॥ ౯॥ నైనంనాథాన్వసూయామోమాగథంమధుసూదన।
అనుగ్రహోయద్భవతోరాజ్ఞాంరాజ్యచ్యుతివిభో॥ ౯॥ రాజైశ్వర్యమదోన్నద్ధోనశ్రెయోవిం
దతెనృపఃత్వన్మాయామోహితోనిత్యా మన్యతెసంపదోచలాఃకృ॥ ౧౦ ॥ మృగతృష్ణాంయథాబాలామ
న్యంతఉదకాశయమ్ । ఏవంవైకారికీంమాయామయుక్తావస్తుచక్షతె ॥ ౧౧॥ వయంపురాశ్రీమదనష్ట
బుద్ధయోజిగీషయాస్యాఖిలరెతరస్పృధఃకృ॥ ఘ్నంతఃప్రజాస్వ్వతినిఘ్నుకాఃప్రభోమృత్యుం పుర
స్త్వావిగణయ్యదుర్మదాఃకృ॥ ౧౨॥ తపవకృష్ణాద్యగభీరరంహసాదురంతవీర్యేణవిచాలితాశ్రియఃకా
లెనతన్వాభవతోనుకంపయావినష్టనష్టాశ్చరణౌస్మరామతె ॥ ౧౩ ॥ అధోన రాజ్యంమృగతృష్ణరూ
పితండెహేనశశ్వత్పతతారుజాంభువా । ఉపాసితవ్యంస్పృహయామసేవిభోక్రియాఫలంప్రెత్య
చకర్ణరోచనమ్ ॥ ౧౪ ॥ తన్నస్త్వమాదిశపాయంయెనతెచరణాబ్జయోఃస్మృతిర్యథానవిరమె
దపిసంసరతామిహ ॥ ౧౫ ॥ కృష్ణాయవాసుదేవాయహరయెపరమాత్మనెప్రణతక్లెశనాశాయగో
విందాయనమోనమఃకృ॥ ౧౬ ॥ సంస్తాయమానోభగవాన్రాజభిర్ముక్తబంధనైఃతానాహకరు
ణస్తాతశరణ్యశ్లక్ష్ణయాగిరా ॥ ౧౭॥ శ్రీకృష్ణఃకృ॥ అస్యప్రభృతిహొభూపామయ్యాత్మన్యఖిలెశ్వరె।
సుదృఢాజాయతెభక్తిర్బాఢమాశంసితంతథా॥ ౧౮ । దిష్ట్యాహ్యవసితంభూపాభవంతఖుతభాషి
ణఃశ్రియైశ్వర్యమదోన్నాహంపశ్యెహ్యున్మాదకంనృణామ్॥ ౧౯ ॥ సొహమాజ్ఞాపయామ్యద్యమదవ
ణోనరకొపరె। శ్రీమదాత్స్థానాద్భ్రంశితాస్థానాద్దెవదైత్యనరెశ్వరాఃకృ॥ ౨౦॥ భవంతఏతద్విజ్ఞాయదె
హాద్యత్వాద్యమంతవశం । మాంభజంతోధ్వరైర్యుక్తాఃప్రజాధర్మెణరక్షధ్వ । ౨౧ । సంతన్వంతఃప్ర

పాసితవ్యంసెవ్యం- నస్పృహయామహెప్రెత్య- చరలొకెచ - క్రియాఫలంస్వర్గాదిభొ జ్యండుపాసితవ్యం- నస్పృహయామహె - క
థంభూతం- కర్ణరొచనం రుచిజనకమాత్రం తత్రగతస్యస్పర్ధాద్యనపగమెనసుఖాభావాదిత్యర్థఃకృ॥ ౧౮ ॥యద్యేవంభూతా
యూయం- తర్హిమమచరణౌస్మరత- తతఃఅనాయాసెనముక్తిర్భవిష్యతీతి-కిమదపేక్షయేతిచెదతఆహుఃతదితి॥త్వచ్చరణస్మృతిరపి
త్వత్ప్రసాదఫలమేవెత్యర్థఃకృ॥౧౫॥సంస్తూయమానఇతి॥శ్లక్ష్ణయామంజుశయా॥౧౭॥అద్యెతి॥యథాభవద్భిరాశంసితం-తథాబాధం
నిశ్చితం- వఃమయిభక్తిర్జాయతెజాయతామిత్యర్థఃకృ॥౧౯॥ దిష్ట్యెతి॥ హెభూపాఃమద్బంధనమెవకర్తవ్యమితి భవద్భిఃవ్యవసితఃసంక
ల్పితం- దిష్ట్యాభద్రం- భవద్భిరుక్తంచసత్యమేవెత్యాహ- భవంతఇతి- శ్రీరైశ్వర్యంచతాభ్యాంమదస్తెనోన్నాహంఉన్నహనంఉద్బం
ధనం- స్వైరచారమిత్యర్థఃకృ॥ పశ్యెపశ్యామి॥ ౧౯॥ తదెవాహ॥హెహయఇతి॥ హెహయఃకార్తవీర్యఃచక్రవర్తినరెశ్వరఃపితుఃకామ
ధెనుహరణాత్పరశురామెణసపుత్రొహతఃనపుమొడెవేంద్రతాఃప్రొప్తఃఉన్నత్తశ్చీసంగాయబ్రాహ్మణఁశిబికాంవాహయఁ
తైరెవతతొభ్రంశితఃఅజగరత్వమవాప- వేనొపిఉన్నత్తొబ్రాహ్మణానధిక్షీపఁతైర్నిపతఃమంకారైర్హతఃకృ॥ రావణొరాక్షసెశ్వరఃసీ
తామఖిలఘఁరాఘవెణహతఃకృ॥ నరకొదైత్యెశ్వరఃఅదితికుండలాద్యాహరణన్నదైవహతఃకృ॥ అపరెపి- శ్రీమదాత్స్థానాద్భ్రంశితాఃకృ
॥౨౦॥భవంతఇతి॥ యదుత్వాద్యందెహాది లదంతవత్- ఎవంవిజ్ఞాయ- యుక్తాఃఅప్రమత్తాఃకృ॥ రక్షధ్వగక్షతెత్యర్థఃకృ॥౨౧॥సంకల్పంత

జాతంతూష్ణుఖముఃఖెభవాభవౌ। ప్రాప్తంప్రాప్తంచసేవంతోమచ్చిత్తావిచరిష్యధ॥ ౨౨ ఉదాసీనాశ్చదేహోదావాత్మారామాధృతవ్రతాః। మయ్యావేశ్యమనస్సమ్యఙ్మాంతెబ్రహ్మయాస్యధ। ౨౩। శ్రీశుకఃఇత్యాదిశ్యనృపాఁకృష్ణోభగవాఁభువనెశ్వరఃతెషాంన్యయుఃపురుషాస్త్రియొమజ్జనకర్మణి॥ ౨౪ సపర్యాంకారయామాససహదెవెనభారత। నరదెవోచితైర్వస్త్రైర్భూషణైస్స్వలెపనైఃఁ ౨౫। భోజయిత్వావరాన్నెనసుస్నాతాఁసమలంకృతాఁ। భోగైశ్చవివిధైర్యుక్తాఁతాంబూలాదైర్నృపోచితైఃఁ ౨౬। తెపూజితాముకుఁదెనరాజానోమృష్టకుండలాఃఁ। విరెజుర్మోచితాఃకృచ్ఛాత్ప్రవృడంతెయథాగ్రహాఃఁ ౨౭ రథాఁసదశ్వానారోప్యమణికాంచనభూషితాఁ। ప్రీణయన్నృపతైర్వాఁక్యైస్సదెశాఁప్రత్యయాపయత్ ౨౮। తపవంమోచితాఃకృచ్ఛాత్కృష్ణెనసుమహాత్మనా। యయుస్తమెవధ్యాయంతఃకృతానిచజగత్పతెఃఁ ౨౯। జగదుఃప్రకృతిభ్యస్తెమహాపురుషచెష్టితమ్। యథాన్వశాసద్భగవాఁతథాచక్రుర్ధృతంద్రితాఃఁ౩౦। జరాసంధంఘాతయిత్వాభీమసెనెనకెశవఃఁ పాఁధాఁక్ష్యాంసంయతఃప్రాయాత్సహదెవెనపూజితఃఁ౩౧। గత్వాతెఖాండవప్రస్థంశంఖాఁదధ్మురిఁతారయఃఁహర్షయంతస్సువహృదోమహ్యఁదాంచాసుఖావహాఃఁ ౩౨। తచ్ఛ్రుత్వాప్రీతమనసఇంద్రప్రస్థనివాసినఃఁ మెనిరెమాగధంశాంతంరాజాచాస్తమనోరథఃఁ౩౩। అభివంద్యాథరాజానంభీమార్జునజనాదఁనాఃఁ సర్వమాశ్రావయాంచక్రురాత్మనాయదనుష్ఠితమ్। ౩౪। నిశమ్యధర్మరాజస్తుకెశవెనానుకంపితఃఁ ఆనందాశ్రుకలాముంచఁప్రెణ్ణూనోవాచకించన। ౩౫।

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-త్రిసప్తతితమోధ్యాయఃఁ.

శ్రీశుకఃఁ ఏవంయుధిష్ఠిరోరాజాజరాసంధవధంవిభోఃఁ కృష్ణస్యచానుభావంతంశ్రుత్వాప్రీతస్తమబ్రవీత్ ౧॥ యుధిష్ఠిరఃఁ యెస్యశ్లొకమురవస్సర్వెలొకాస్సహెశ్వరాఃఁ వహంతిచులభంలభ్వాశిరసైవానుశాసనమ్ ౨। సభవానరవిందాక్షొ దీనానామిహమానినామ్ఁ ధత్తెనుశాసనంభూమంస్తనత్యంతవిడంబనమ్ ౩। నహ్యెకస్యాద్వితీయస్యబ్రహ్మణఃపరమాత్మనఃఁ శర్మభిర్వర్ధతెతెభంతదంతరెఁ చైద్యంతదంతెకువర్ఁతంబీజంకలిమివావపత్॥ కురూణామంతాధర్ఁంకురూణామంతొయస్తాదసౌకువర్ఁంతస్తంకలిమిత్యర్థఃఁ॥ ౪ ఇతి॥ కృష్ణస్యచానుభావమితిచకారాత్ తస్యచాజ్ఞానవిధాయిత్వంచాలక్ష్యెత్యర్థఃఁ॥ ౧॥ తదాహఁ॥యమితి॥యెతైర్లొక్యస్యాపిసురవస్సుర్యఃఁ సనకాదయఃసర్వెఁచలొకాఃలొకపాలాశ్చతెశిరసైవతవానుశాసనంవహంతిఁతులభంలభ్వైవతిథాశ్లొకైస్తైర్లబ్ధయితిబహుమానెనెత్యర్థఃఁ॥ ౨ ॥ సఇతి ॥ సభవాఁపరమేశ్వరొస్మాకమనుశాసనంధత్తెఁ తదత్యంతవిడంబనం ఆనమనురూపమనుకరణంఁ స్వతెజొహానిప్రసంగాదితితాత్పర్యార్థఃఁ ॥ 3 ॥ అథవాతవపునఃపరిపూర్ణస్యాజ్ఞాపనాజ్ఞాధారణాభ్యాంనశెజాఁపృథ్విహానీఁ అతఃకృపయాసర్వంసంగచ్ఛతఇత్యాహఁ॥నెతి॥ఏకస్యఅద్వితీయస్యసహాయానపెక్షస్యఁ బ్రహ్మణస్తవఁ ఉభిఁభావనాయాఁ పరమార్థఇతిసర్వఁజీవనెఁ తుస్వనియమ్యత్వంసుతరాంనవాస్తవంఁ అతఃపరానుగ్రహాశ్చెరేతెకుఁ

చక్రుర్గతే- రవేరివఉదయాస్తమయాదికమఖిలిత్యర్థః - తథాచ॥ శ్రు॥ నకర్మణాపవర్ధతేనోకనీయానితిశ్రుతేఃర॥ నన్వేవమప్యహంపరమేశ్వరఃసర్వస్యాజ్ఞాపకఃమమేదంనీచంకర్మతవోగ్యమితిమనసికథంనభవేదతఆహ॥ సెతి॥ హేఅజిత - తవభక్తానామేవతావద్ఇయంనానాధీఃభేదమతిర్నాస్తి- యథాపశూనాంఅజ్ఞానాంవైకృతాశరీరవిషయా - తవతునాస్తీతికింపునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ ఇతీతి ॥ యజ్ఞేయేయజ్ఞాంచితేవసంతాదికాలే - యుక్తాఃఅభియుక్తాఃసయుధిష్ఠిరః- ఋత్విజ్భూసురోతృప్రముఖాఃఋత్వైవృతవాఃత॥ తానాహత్రిభిః॥ దైవ్యపాయనఇతి ॥ ౭ ॥ కుర్వాణఇతి॥ అకృతవ్రణాదీనితాఃఋత్విగుపద్రష్ట్రాదిభేదేనవవై॥ ౯ ॥ ఉపహూతాఇతి॥అన్యేచోపహూతాఃత॥౧౦॥బ్రాహ్మణాఇతి ॥ యజ్ఞదీదృక్షవస్తుర్వేచతత్రేయరిత్యన్వయః ॥౧౧॥తతఇతి॥దేవయజనంయజ్ఞభూమిం - కృష్ణాకర్షణాదిభిస్సంశోధ్య - దీక్షయాంచక్రిరేదీక్షాంసంస్కారయుక్తమకుర్వన్ ॥౧౩ ॥ హైమాఇతి ॥ ఉపకరణాఃఉచ్చనీచాఃవరుణస్యరాజసూయేయథాఆసన్నితిశేషః॥ ౧౩ ॥ కించ ॥ ఇంద్రేతి॥ యేఇంద్రాదయోదేవగణాఃత॥ ౧౪ ॥ మునయఇతి॥ యే

జ్యోత్స్నతేవాయధారవేఃత॥ ర॥ నచతేజితభక్తానాంమమాహమితిమాధవ । త్వంతవేతిచనానాధీఃపశూనామివవైకృతా॥ ౫॥ ఇత్యుక్త్వాయజ్ఞియేకాలేవ్రేయుక్తాఃస ఋత్విజఃఁ । కృష్ణానుమోదితఃపార్థోబ్రాహ్మణాఃబ్రహ్మవాదినఃత॥ ౬ । దైవ్యపాయనోభరద్వాజస్సుమంతుర్గౌతమోసితఃత। వసిష్ఠశ్చ్యవనఃకణ్వోమైత్రేయఃకవషస్త్రితఃత॥ ౭ । విశ్వామిత్రోవామదేవస్సుమతిర్జైమినిఃక్రతుఃత । పైలఃపరాశరోగర్గోవైశంపాయనఎవచ॥ ౮॥ కుర్వాణాఃకశ్యపోధౌమ్యోరామోభార్గవఆసురిఃత। వీతిహోత్రోమధుశ్ఛందోవీరసేనోకృతవ్రణఃత ॥ ౯ ॥ ఉపహూతాస్తథాచాన్యేభీష్మద్రోణకృపాదయఃత। ధృతరాష్ట్రస్సహసుతోవిదురశ్చమహామతిఃత ॥ ౧౦॥ బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్యాశ్శూద్రాయజ్ఞదిదృక్షవఃత। తత్రేయుస్సర్వరాజానోరాజ్ఞాంప్రకృతయోనృప॥ ౧౧॥ తతస్తైర్దేవయజనంబ్రాహ్మణాస్సువర్ణలాంగలైఃత। కృష్టాస్తత్రయథామ్నాతందీక్షయాంచక్రిరేనృపమ్॥ ౧౨॥ హైమాఃకిలోపకరణావరుణస్యయథాపురా॥ ౧౩॥ ఇంద్రాదయోలోకపాలావిరించిభవసంయుతాఃత। సగణాస్సిద్ధగంధర్వవిద్యాధరమహోరగాఃత॥ ౧౪॥ మునయోయక్షరక్షాంసిఖగకింనరచారణాఃత। రాజానశ్చసమాహూతారాజపత్న్యశ్చసర్వశఃత॥ ౧౫॥ రాజసూయంసమేయుస్తేరాజ్ఞఃపాండుసుతస్యవై । మేనిరేకృష్ణభక్తస్యసూపపన్నమవిస్మితాఃత॥ ౧౬॥ అయాజయన్మహారాజం

❀శిశుపాలవధకథాప్రారంభఘట్టం.❀

యాజకాదేవవర్చసఃత। రాజసూయేనవిధివత్పావకేతసమివామరాఃత॥ ౧౭॥ సుత్యేహన్యవనీపాలోయాజకాన్సదసస్పతీన్ । అపూజయన్మహాభాగాన్యథావత్సుసమాహితఃత॥౧౮॥ సదస్యర్త్విగాచార్యాణాహార్హాంవైవిసృశంతస్సుభాసదఃత। నాధ్యగచ్ఛన్నసైకాంత్యాత్సహదేవస్తదాబ్రవీత్ ॥౧౯॥అహార్హతిహ్యచ్యుతశ్శ్రేష్ఠ్యంభగవాన్సాత్వతాంపతిఃత। ఏషవైదేవతాస్సర్వాదేశకాలధనాదయఃత ॥౨౦॥ యదాత్మకమిదంవిశ్వంక్రతవశ్చయదాత్మకాఃత। అగ్నయోహుతయోమంత్రాస్సాంఖ్యంయోగశ్చయత్పరఃత॥౨౧॥ఏకఏవాద్వితీయోసావైతదాత్మ్యమిదంజగత్ । ఆత్మనాత్మాశ్రయస్సృజ్యస్సృజత్యవ

చరాజాదయఃసమాహూతాఃత॥౧౫॥ రాజసూయమితి॥ యేతత్రసమేయుస్తేసర్వేకృష్ణభక్తస్యపాండుసుతస్యరాజ్ఞోరాజసూయమవిస్మితాస్సంతఃసూపపన్నంసుసంపన్నం- మేనిరఇత్యన్వయఃత ॥ ౧౬ ॥ అయాజయన్నితి ॥ యాజకాఃఋత్విజఃత॥ ౧౭ ॥ సుత్యేతి ॥ సుత్యేహనిసోమాభిషవదినే॥ ౧౮ ॥ సదసీతి ॥ అగ్ర్యార్హణంఅగ్రపూజా- తస్యార్హంయోగ్యం - అనైకాంత్యాత్యోగ్యానాంబహుత్వేనైకస్యానిశ్చయాత్॥ ౧౯ ॥ ౨౦॥ యదాత్మకమితి ॥ సాంఖ్యంజ్ఞానంయోగఉపాసనా॥ ౨౧ ॥నన్వసాంఖ్యంకేవలపరం- యోగస్యవిశేషణపరఃకథముభయోరేకపరత్వంతత్రాహ ॥ ఏకఇతి ॥ ఏకఏవాద్వితీయోసౌ - అతస్సాంఖ్యస్యవితత్పరత్వంయుక్తం - విశేషణభూతస్యచసర్వప్రపంచస్యతన్మాత్రత్వాత్తద్విశేషణనిష్ఠస్యయోగస్యాపియుక్తమద్వితీయపరత్వమిత్యాహ - ఇతదాత్మ్యమితి - ఎషశ్రీకృష్ణఃఆత్మాయస్యతత్ఏతదాత్మ- తస్యభావఃఐ[illegible]భనితవ్యేచభావనిర్దేశాఃత॥ శ్రు ॥ ఇతదాత్మ్యమిదంసర్వమితిశ్రుతేః - అత్రహేతుఃఆత్మేతి- హేసభ్యాఃఆత్మా[illegible]స్వేనరూపేణసృజతి- స్వేనరూపేణఇదంజగత్సృజతి- అవతిరక్షతి - హంతిసంహరతిచ ॥

౨౩॥ కించ ॥ వివిధానీతి ॥ యస్యాఽపేక్షయాఽనుగ్రహాణ- వివిధానికర్మాణి తపోయోగాదిసి-జ్ఞయ-కుర్వన్- యత్ యస్మాత్-అ
యంసర్వోఽపిజనః ధర్మాదిలక్షణం శ్రేయఈహతెసాధయతి - కర్మాణితత్ఫలానిచయదధీశానీశ్వరః॥ ౩౩॥ ౩౪ ॥ ఆత్మాక్రియ
మాణమహంకారేణాత్మనఃకథంస్యాత్తత్రాహ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వభూతాత్మభూతాయ - అనన్యదర్శినెస్తథైగమతయే ॥ ౩౫॥ ఇ
తీతి ॥ శ్రీకృష్ణానుభావవిత్ సహదేవ ఇత్యుక్త్వాతూష్ణీమభూత్॥ ౩౬ ॥ శ్రుత్వేతి॥ ద్విజైరితం సాధుసాధ్వితి ఘోషం శ్రుత్వా-హార్ద
మభిప్రాయం॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ 30॥ 3౧॥ 3౨॥ యూయమితి ॥ హేసదసస్పతయః సర్వె బాలభాషితంమాఽవద్ధ్వంమాఽజానీతమాగ్ర
హ్ణీత- కింతత్ యత్ యతః- కృష్ణుహాణెనంమతఃతత్॥ 33 ॥ 3౪ ॥ సదసస్పతీనితి ॥ అసైవ్యవాస్తవోధర్మఃపూర్వవదున్నేయః - సద స
స్పతీనితి - గోపఃవేదస్పధివ్యాదిపాలకఇత్యర్థః - కుత్సితంవేదవిహగీతం లపంతీతికులపాఃపాషండాఃతాఽఅంసతే ఘ్నతయలీతి కుల
పాంసనఃఅకాకఃకంచఅకంచకాకెసుఖమఃఖె- తెనవిద్యెలెయస్యసఃఅకాకః- ఆస్తకామఇత్యర్థః - సయథాఆస్తకామోదేవయోగ్యం కెవలంపురోడాశాదిమాత్రంనాహతి- అపితుసవర్వస్వమపి - తథాయంశ్రీకృష్ణపిబ్రహ్మర్షిణాయోగ్యం సపర్యామాత్రంకథమ

తిహంత్యజః॥ ౨౨॥ వివిధానీహకర్మాణిజనయన్ యదపేక్షయా। ఈహతెయదయంసర్వ శ్రేయోధర్మా
దిలక్షణమ్ । ౨౩ ॥ తస్మాత్కృష్ణాయ మహతెదీయతాంపరమాసనమ్ । ఏవంచెత్సర్వభూతానా
మాత్మనశ్చార్హణంభవెత్ ॥ ౨౪॥ సర్వభూతాత్మభూతాయకృష్ణాయానన్యదర్శినె । దెయందాం
తాయపూర్ణాయనత్తస్యానంత్యమిచ్ఛతా ॥ ౨౫॥ ఇత్యుక్తా సహదెవొభూత్తూష్ణీంకృష్ణానుభావ
వితె । తచ్ఛ్రుత్వాతుష్టువుస్సర్వెసాధుసాధ్వితిసత్తమాః॥ ౨౬॥ శ్రుత్వాద్విజైరితంరాజాజ్ఞాత్వాహా
ర్దంసభాసదామ్ । సమహాయద్ధృషీకేశంప్రీతఃప్రణయవిహ్వలః ॥ ౨౭॥ తత్పాదావవనిజ్యాపశ్వి
రసాలోకపావనీః । సబార్యస్సానుజామాత్య స్సకుటుంబోవహన్ముదా ॥ ౨౮ । వాసోభిఃపీతకౌశెయై
ర్భూషణైశ్చమహార్హణైః । భూషయిత్వాశ్రుపూర్ణాక్షొనాశకత్సమువెక్షితుమ్॥ ౨౯॥ ఇత్థంసభాజి
తంవీక్ష్యసర్వెప్రాంజలయొనృపాః । నమొజయెతి నెముస్తంనిపెతుఃపుష్పవృష్టయః ॥ 3౦॥ ఇత్థంనిశ
మ్యనమఘొషసుతస్సవీతాదుద్ధాయకృష్ణగుణవర్ణనజాతమన్యుః । ఉత్థాయ్యబాహుమిదమాహసద
స్యమర్షీసంశ్రావయన్భగవతెపరుషాణ్యభీతః ॥ 3౧॥ ఈశొదురత్యయఃకాల ఇతిసత్యవతీశ్రుతిః ।
వృద్ధానామపియద్బుద్ధిర్బాలవాక్యైర్విభిద్యతె॥ 3౨॥ యూయంపాత్రవిదాంశ్రెష్ఠామానార్హా వి
బాలభాషితమ్ । సదసస్పతయస్సర్వెకృష్ణొయత్సంమతొర్హణె॥ 33॥ తసొవిద్యావ్రతపరా జ్ఞానవి
ధ్వస్తకల్మషాః । పరమర్షిబ్రహ్మనిష్ఠాలొకపాలైశ్చపూజితాః॥ 3౪॥ *సదసస్పతీనతిక్రమ్య
గొసొయంకులపాంసనః । యథాకాకఃపురొడాశంసపర్యాంకధమర్హతి ॥ 3౫॥ వర్ణాశ్రమకులా
పెతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః । సైవరవర్తీగుణైర్హీన స్సపర్యాంకధమర్హతి । 3౬ ॥ యయాతి
నైషాంహికులంశప్తంసద్భిర్బహిష్కృతమ్ । వృథాపానరతంశశ్వత్సపర్యాంకదమర్హతి ॥ 3౭॥
బ్రహ్మర్షిసెవితాదెశాహిహైవతెబ్రహ్మవర్చసమ్ । సముద్రందుర్గమాశ్రిత్యబాధతెదస్యు

హంతి- కింతుస్వాత్మసమంకృతమస్యార్హతీత్యర్థః॥ 3౪ ॥ .....

వర్ణెతి ॥ వర్ణాశ్రమకులెభ్యఃఅపెతఃబ్రహ్మత్వాత్॥ శ్రు॥ అనాదిగొత్రమితిశ్రుతెఃతతఏవానధికారిత్వాత్సవైధర్మ్యాబ్రహ్మ
ష్కృతఃతఃసైవరవర్తీపరమేశ్వరత్వాత్-అతఏవనిర్గుణఃతమఆదిరహితెఃవిశ్వంభూతోజీవానాంయొగ్యంతుచ్ఛంసపర్యామాత్రం
కథమర్హతీత్యర్థః॥ 3౬॥ యయాతినెతి ॥ అపిచకథంవర్ణనీయొమాదృశైరేషాంయయాతినాశప్తమపికింసద్భిర్బహిష్కృతం- అపితుశిరసాధృశం- కించ- అస్మదాదికులవత్ వృథాపానరతంకింఅపితు అతినియతాచారమిత్య
ర్థఃఅహొయమనాఽవతారవదీదృశంమహాత్మ్యంయదుకులవృద్ధస్యయయాతెఃశాపొనప్రాదుర్భూయాదిత్యాది- అయంతు సాక్షా
దీశ్వరఃఅతఃసపర్యామాత్రంకథమర్హతీత్యర్థః॥ 3౭॥ కించ॥ బ్రహ్మర్షీతి॥ యెరాజానొదుష్టానుచ్చాటయంతి- తెతదర్థంకీకటా
దిదెశానప్యాశ్రయంతి- వితెతుబ్రహ్మర్షిసెవితానెవదెశానాశ్రిత్యఅబ్రహ్మవర్చసంసముద్రం దుర్గమపి హిత్వాహఠయి త్వెత్య
ర్థఃబాధంతెతథా- యాఃదస్యవఃప్రజాస్తాశ్చ- అయమర్థఃవెదతదర్థాభిజ్ఞొగొబ్రహ్మవర్చసంతద్విరుద్ధం బ్రహ్మవర్చసం
సముద్రం ముద్రాలింగంతత్పహితంసముద్రంవెదవిరుద్ధలింగధారిణంపాషండమిత్యర్థః- తల్లింగంత్యాజయిత్వా బాధంతెదండ

యంతి కథం నూతనం దుర్గాం ధర్మపత్నీం తే తైరధర్మతయా దుర్జ్ఞేయమిత్యర్థః - తథా దస్యవః దస్యూనపి ప్రజావేషేణ వర్తమానాన్ దండయంతి - అతో యదుభ్యోఽన్యః కో నామ ధార్మికోఽస్తీతి పరుష్యం తత్త్వార్థ ఏవ ॥౩౮॥ ఏవమితి ॥ శివాఘరుః - తస్యాః రుతం శ్రుత్వా యథా సింహో న కించిద్బ్రూతే తద్వత్ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ తావదితి ॥ తావదుత్థాయేత్యస్యాయమభిప్రాయః - ఏష మత్పార్షదో మత్తుల్యబలః సర్వాన్ నేతాన్ హన్యాత్ - అతో మయైవ శీఘ్రం హంతవ్య ఇతి తత్క్షణమేవ ఉత్థాయ శిరో జహారేతి ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ నన్వేవం నిందకస్య కథం వాసుదేవే ప్రవేశస్తత్రాహ ॥ జన్మత్రయేతి ॥ జన్మత్రయే అనుగుణితమనువర్తితం యద్వైరం తేన సంరబ్ధయా ఆవిష్టయా - తన్మయతాం తత్స్వరూపతాం యాతః - పునః పార్షదో బభూవేత్యర్థః - అత్ర హేతుః - భావో హీతి - భావో భావనా అనుధ్యానం - భవస్య ధ్వ

వః ప్రజాః ॥ ౩౮ ॥ ఏవమాదీన్యభద్రాణి బభాషే నష్టమంగళః । నోవాచ కించిద్భగవాన్ యథా సింహః శివారుతమ్ ॥ ౩౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ భగవన్నిందనం శ్రుత్వా దుస్సహం తత్సభాసదః । కర్ణౌ పిధాయ నిర్జగ్ముశ్శపంతశ్చేదిపం రుషా ॥ ౪౦ ॥ నిందాం భగవతశ్శృణ్వంస్తత్పరస్య జనస్య వా । తతో నాపైతి యస్సోఽపి యాత్యధస్సుకృతాచ్చ్యుతః ॥ ౪౧ ॥ తతః పాండుసుతాః క్రుద్ధా మత్స్యకేకయసృంజయాః । ఉదాయుధాస్సముత్తస్థుశ్శిశుపాలజిఘాంసవః ॥ ౪౨ ॥ తతశ్చైద్యస్త్వసంభ్రాంతో జగృహే ఖడ్గచర్మణీ । భర్త్సయన్ కృష్ణపక్షీయాన్ రాజ్ఞస్సదసి భారత ॥ ౪౩ ॥ తావదుత్థాయ భగవాన్ స్వాన్నివార్య స్వయం రుషా । శిరః క్షురాంతచక్రేణ జహారాపతతో రిపోః ॥ ౪౪ ॥ శబ్దః కోలాహలోఽప్యాసీచ్ఛిశుపాలే హతే మహాన్ । తస్యానుయాయినో భూపా దుద్రువుర్జీవితైషిణః ॥ ౪౫ ॥ చైద్యదేహోత్థితం జ్యోతిర్వాసుదేవముపావిశత్ । పశ్యతాం సర్వభూతానాముల్కేవ భువి ఖాచ్చ్యుతా ॥ ౪౬ ॥ జన్మత్రయానుగుణితవైరసంరబ్ధయా ధియా । ధ్యాయంస్తన్మయతాం నీతో భావో హి భవకారణమ్ ॥ ౪౭ ॥ ఋత్విగ్భ్యస్ససదస్యేభ్యో దక్షిణాం విపులామదాత్ । సర్వాన్ సంపూజ్య విధివచ్చక్రేఽవభృథమేకరాట్ ॥ ౪౮ ॥ సాధయిత్వా క్రతుం రాజ్ఞః కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః । ఉవాస కతిచిన్మాసాన్ సుహృద్భిరభియాచితః ॥ ౪౯ ॥ తతోఽనుజ్ఞాప్య రాజానమనిచ్ఛంతమపీశ్వరః । యయౌ సభార్యస్సామాత్యస్స్వపురం దేవకీసుతః ॥ ౫౦ ॥ వర్ణితం తదుపాఖ్యానం మయా తే బహువిస్తరమ్ । వైకుంఠవాసినోర్జన్మ విప్రశాపాత్పునః పునః ॥ ౫౧ ॥ రాజసూయావభృథ్యేన స్నాతో రాజా యుధిష్ఠిరః । బ్రహ్మక్షత్రసభామధ్యే శుశుభే దేవరాడివ ॥ ౫౨ ॥ రాజ్ఞా సభాజితాస్సర్వే సురమానవఖేచరాః । కృష్ణం క్రతుం చ శంసంతస్స్వధామాని ముదా యయుః ॥ ౫౩ ॥ దుర్యోధనమృతే పాపం కలిం కురుకులామయమ్ । యో న సేహే శ్రియం స్ఫీతాం దృష్ట్వా పాండుసుతస్య తామ్ ॥ ౫౪ ॥ య ఇదం కీర్తయేద్విష్ణోః కర్మ చైద్యవధాదికమ్ । రాజ్ఞాం మోక్షం వితానం చ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౫౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుస్సప్తతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ అజాతశత్రోస్తం దృష్ట్వా రాజసూయమహోదయమ్ । సర్వే ముముదిరే బ్రహ్మన్ నృదేవా యే సమాగతాః ॥ ౧ ॥ దుర్యోధనం వర్జయిత్వా రాజానస్సర్షయస్సురాః । ఇతి శ్రుతం నో భగవన్ తత్ర కారణముచ్యతామ్ ॥ ౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ పితామహస్య తే యజ్ఞే రాజసూయే మహాత్మనః । బాంధ

యాః కారజన్మనః కారణం - పేశస్కారీధ్యానేన కీటాదౌ తథా దృష్టత్వాదిత్యర్థః ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ రాజ్ఞేతి ॥ సురాః మానవాః - ఖేచరాః ప్రమథాశ్చ ॥ ౫౩ ॥ దుర్యోధనమితి ॥ పాపం ధర్మద్విషం - అత్ర హేతుః - కలిం కలేరంశం - అత ఏవ కురుకులస్యామయం వ్యాధిం నాశకం ॥ ౫౪ ॥ య ఇతి ॥ వితానం యజ్ఞం చ ॥ ౫౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుస్సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ శ్లో ॥ పంచసప్తతితమే యజ్ఞావభృథసంభ్రమః । సుయోధనస్య చాపమానభంగో దృశిభ్రమాత్ ॥ దుర్యోధనస్యైకస్యైవ దుఃఖకారణం ప్రష్టుముక్తమనువదతి ॥ అజాతశత్రోరితి ॥ ౧ ॥ దుర్యోధనమితి ॥ ఇతి శ్రుతం త్వన్ముఖాదేవేత్యర్థః ॥ ౨ ॥ దుర్యోధనస్యావహానకారణత్వేన యాగమహోత్సవమేవ పునః సింహావలోకనేన నిరూపయతి ఏకదాంతఃపురే తస్యేత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన ॥ పితామ

హాస్యేతి॥ ప్రేమబంధనాఃప్రేమయంత్రితాఃగ॥భీమఇతి॥పూజాయాంసమ్మానే- ద్రవ్యసాధనేనానావస్తుసంపాదనే॥ ౪ ॥ సతామితి ॥ శు
శ్రూషణేచందనాలేపనాదౌ॥ ౫॥ ౬॥ నిరూపితాఇతి॥ నిరూపితాఃనియుక్తాస్సంతఃనానాకర్మసుప్రవర్తంతేస్మ॥ ౭॥ ఋత్విగ్భిః॥ ఋత్విక్ష
జశ్చ- సదస్యాశ్చసభాసదఃబహువిదశ్చతే॥ స్విష్టైఃసుసమ్యక్పూజితైఃమాసృక్పంప్రియవాక్- నమహాగణమలంకారాది- దక్షిణాశ్చ
తాభిః- ద్యునద్యాంగంగాయాం॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ చిత్రేతి॥ చిత్రాజితధ్వజపతాకాగ్రాజియేషుతైఃఉభేం ద్రైఃస్యందనైఃఅవద్భిఃఅ
శ్వైర్భక్తైశ్చఎవంచతురంగసైనైర్యుక్తైఃనిర్యయుఃగ॥ ౧౧॥ యదుసృంజయేతి॥ యజమానోయుధిష్ఠిరఃపురస్సరోయేషాంతే॥ ౧౨॥ స
దస్యేతి॥ సదస్యాఋత్విజఃదక్షిణాభిఃనిర్యయుఃగ॥ ౧౩॥ స్వలంకృతాఇతి॥కించ-గంధాదిభిస్స్వలంకృతాఃనరానార్యశ్చ

వాఃపరిచర్యాయాంతస్యాసక్తప్రేమబంధనాఃగ॥ ౩ ॥ భీమోమహానసాధ్యక్షోధనాధ్యక్షస్సుయోధ
నఃసహదేవస్తుపూజాయాంనకులోద్రవ్యసాధనే ॥ ౪ ॥ సతాంపశ్రుషణేజిష్ణుఃకృష్ణఃపాదావనే
జనే ॥ *పరివేషణేద్రుపదజఃకర్మోచానేమహామనాఃగ ॥ ౫ ॥ యుయుధానోవికర్ణశ్చహార్దిక్య
విదురాదయఃగ ॥ ౬ ॥ బాహ్లీకపుత్రాభూర్యాద్యాయేచసంతదనాదయఃగ ॥ ౯ ॥ నిరూపితామహాయజ్ఞానా
నాకర్మసుతేతదా ॥ ప్రవర్తంతేస్మరాజేంద్రరాజ్ఞఃప్రియచికీర్షవఃగ ॥ ౮ ॥ ఋత్విక్సదస్య బహువి
త్సుహృత్తమెఃస్విష్టేఃసూనృతసమర్హణదక్షిణాభిఃగ ॥ వైద్యేచసాత్వతపతేశ్చరణంప్రవిష్టేచ
క్రుస్తతస్త్వవభృథస్నపనంద్యనద్యామ్ ॥ ౯ ॥ మృదంగశంఖపణవాస్తూర్యాశ్చానకగోముఖాఃగ ॥
వాదిత్రాణివిచిత్రాణినేనురావభృథోత్సవే ॥ ౧౦ ॥ నర్తక్యోనృతుర్హృష్టాగాయకాయూథశోజ
గుఃగ ॥ వీణావేణుతలోన్నాదస్తేషాంసదివమస్పృశత్ ॥ ౧౧ ॥ చిత్రధ్వజపతాకాగ్రైరిభేంద్రస్యంద
నార్వభిఃగ ॥ స్వలంకృతైర్భటైర్భూపానిర్యయూరుక్మమాలినఃగ ॥ ౧౨ ॥ యదుసృంజయకాంభోజకురు
కేకయకోసలాఃగ ॥ కంపయంతోభువంసైన్యైర్యజమానపురస్సరాఃగ ॥ ౧౩ ॥ సదస్యర్త్విగ్ది వ్యజశ్రేష్ఠా
బ్రహ్మఘోషేణ భూయసాగ ॥ దేవర్షిపితృగంధర్వాస్తుష్టువుఃపుష్పవర్షిణఃగ ॥ ౧౪ ॥ స్వలంకృతానా
రీనారీర్యోగంధస్రగ్భూషణాంబరైఃగ ॥ విలింపంత్యోభిషించంత్యోవిజహ్రుర్వివిధైరసైఃగ ॥ ౧౫ ॥ తైల
గోరసగంధోదహరిద్రాసాంద్రకుంకుమైఃగ ॥ పుంభిర్విప్తాఃప్రలింపంత్యోవిజహ్రువార్వరయోషితఃగ ॥
౧౬ ॥ గుప్తానృభిర్నిరగమన్ను పలబ్ధుమేతద్దేవ్యోయథాదివివిమానవరైర్నృదేవ్యఃగ ॥ తామాతులేయ
సఖిభికిలసిచ్యమానాస్ప్రీడాహసవికసద్వదనావిరేజుఃగ ॥ ౧౮ ॥ తాదేవరానుతసఖీస్సిషిచుర్ధృతీభిఃక్లి
న్నాంబరావివృతగాత్రకుచోరుమధ్యాఃగ ॥ ఔత్సుక్యముక్తకబరచ్యవమానమాల్యాఃక్షోభంనథుర్మలధి
యాంగుభిర్విహారైఃగ ॥ ౧౯ ॥ నసమ్రుర్హృష్టమారుహ్యసదశ్వంరుక్మమాలినమ్ గ॥ వ్యరోచతస్వపత్నీ
భిఃక్రియాభిఃక్రతురాడివగ ॥ ౨౦ ॥ పత్నీసంయాజావభృథైర్వ్యశ్చరిత్వాతేతమృత్విజఃగ ॥ ఆచాంతంస్నా
పయాంచక్రుర్గంగాయాంసహకృష్ణయాగ ॥ ౨౧ ॥ దేవమంచభయోనేమనర్దందుందుభిస్వనాఃగ ॥
ముముచుఃపుష్పవర్షాణిదేవర్షిపితృమానవాఃగ ॥ ౨౨ ॥ సస్నుస్తత్రతతస్సర్వేవర్ణాశ్రమయుతాజ
నాఃగ ॥ మహాపాతకయుతస్సద్యోముచ్యేతకిల్బిషాత్ ॥ ౨౩ ॥ అథరాజాహతేత్రోమే పరిధాయస్వలం
కృతఃగ ॥ ఋత్విక్సదస్యవిప్రాదీనానర్చాభరణాంబరైఃగ ॥ ౨౪ ॥ బంధుజ్ఞాతినృపాఃమిత్రసుహృదో
న్యాంశ్చసర్వశఃగ ॥ అభీక్ష్ణంపూజయామాసనారాయణపరోనృపఃగ ॥ ౨౫ ॥ నస్వైజనాస్సరహసో మణి

రసైఃమిథోవిజహ్రుఃగ ॥ ౧౪ ॥ రసానేవాహ ॥ తైలేతి॥ కించ-కుంద్రకుంకుమాదిభిఃపుంభిర్విప్తాస్తాఃప్రలింపంత్యోవారమూషితశ్చవి
జహ్రుఃగ ॥ ౧౫ ॥ గుప్తాఇతి॥ నృభిర్గుప్తాఃరథాదియానైఃనృదేవ్యఃరాజపత్న్యోనిరగమన్నిర్గతాఃఎతదుపలబ్ధుంవిమానవరైర్దేవ
పత్నీప్రతీత్యాదిభిఃఉతసఖీసఖీనపి- భృశంభిఃఉదకనోదనచర్మయంత్రైఃసేచనపాత్రైశ్చ- మలధియాంకామినాంగ ॥ ౧౭ ॥ సఇతి॥
క్రియాభిఃఅంగైష్టిభిఃక్రతురాట్ సశరీరోరాజసూయఇవగ ॥ ౧౮ ॥ పత్నీతి॥ పత్నీసంయాజాఃయాఃవిశేషాఃఅవభృథసంబంధిఆవ
భృథ్యంచ-తైశ్చరిత్వాతాన్యవస్థాయేత్యర్థఃగ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ అథేతి॥ అహతేనూతనే- ఆనర్చఅచిర్తేవాక్ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ సర్వ

ఇతి॥ సురాణామివ రుక్కాంతిర్యేషాంతే- మణికుండలైః సహితాః స్రగుష్ణీషాదయో యేషాంతే- కుండలయుగేనాలకబృందేన చ జుష్టా వక్త్రశ్రీర్యాసాంతాః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఇత్థమితి॥ గతజ్వరః నిశ్చింతః-ఆసీత్॥ ౩౦॥ ఏకదేతి॥ అచ్యుతే శ్రీకృష్ణే ఆత్మా మనః యస్య తస్య॥ ౩౧॥ యస్మిన్నితి॥ నరేంద్రాదీనాం లక్ష్మీః లక్ష్మ్యః విభూతయః- విశ్వసృజా మయేన- ఉపక్లృప్తాః విరచితాః తాభిస్సహ- కురురాట్ దుర్యోధనః- అతప్యత్॥ ౩౨॥ యస్మిన్నితి॥ మహిషీసహస్రమితి బహుత్వోపలక్షణం- క్వణద్భిరంఘ్రిభిః శోభా యస్య- మధ్యే సుచారు చారుమధ్యమిత్యర్థః- కుచకుంకుమైః శోణాహారా యస్య తత్- శ్రీమంతి ముఖాని యస్య తత్- చలైః కుండలైః కుంతలైశ్చ ఆఢ్యం సంపన్నం- అశోభతేతి శేషః॥ ౩౩॥ సభాయామితి॥ క్వాపి కదాచిత్ విరేజ ఇతి శేషః- స్వస్య చక్షుషా హితా హితజ్ఞాపకేన॥

కుండలస్రగుష్ణీషకంచుకదుకూలమహార్ఘ్యహారాః। నార్యశ్చ కుండలయుగాలకబృందజుష్టవక్త్రశ్రియః కనకమేఖలయా విరేజుః ॥ ౨౪॥ అథర్త్విజో మహాత్మానస్సదస్యా బ్రహ్మవాదినః। విప్రక్షత్రియవిట్ఛూద్రా రాజానో యే సమాగతాః॥ ౨౫॥ దేవర్షిపితృభూతాని లోకపాలాస్సహానుగాః। పూజితాస్తమనుజ్ఞాప్య స్వధామాని యయుర్ముదా॥ ౨౬॥ హరిదాసస్య రాజర్షే రాజసూయమహోదయమ్। నైవాతృప్యన్ ప్రశంసంతః పిబన్ మర్త్యోఽమృతం యథా॥ ౨౭॥ తతో యుధిష్ఠిరో రాజా సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్। ప్రేమ్ణా నివారయామాస కృష్ణం చ త్యాగకాతరః ॥ ౨౮ ॥ భగవానపి తత్రాంగ న్యవాత్సీత్తత్ప్రియంకరః। ప్రస్థాప్య యదువీరాంశ్చ సాంబాదీంశ్చ కుశస్థలీమ్ ॥ ౨౯॥ ఇత్థం ధర్మసుతో రాజా మనోరథమహార్ణవమ్। సుదుస్తరం సముత్తీర్య కృష్ణేనాసీద్గతజ్వరః ॥ ౩౦॥ ఏకదాంతఃపురే తస్య వీక్ష్య దుర్యోధనశ్శ్రియమ్। అతప్యద్రాజసూయస్య మహత్త్వం చాచ్యుతాత్మనః॥ ౩౧॥ యస్మిన్నరేంద్రదితిజేంద్రసురేంద్రలక్ష్మీ*ర్నానా విభాంతి కిల విశ్వసృజోపక్లృప్తాః। తాభిః పతీన్ ద్రుపదరాజసుతోపతస్థే యస్యాం విషక్తహృదయః కురురాడతప్యత్॥ ౩౨॥ యస్మింస్తదా మధుపతేర్మహిషీసహస్రం శ్రోణీభరేణ శనకైః క్వణదంఘ్రిశోభమ్। మధ్యే సుచారు కుచకుంకుమశోణహారం శ్రీమన్ముఖం చలకుండలకుంతలాఢ్యమ్ ॥ ౩౩॥ సభాయాం మయవిద్యాయాం క్వాపి ధర్మసుతో విరాట్। వృతోఽనుజైర్బంధుభిశ్చ కృష్ణేనాపి స్వచక్షుషా॥ ౩౪॥ ఆసీనః కాంచనే సాక్షాదాసనే మఘవానివ। పారమేష్ఠ్యశ్రియా జుష్టః స్తూయమానశ్చ వందిభిః॥ ౩౫॥ తత్ర దుర్యోధనో మానీ సహితో భ్రాతృభిర్నృప। కిరీటమాలీ న్యవిశదసిహస్తః క్షిపన్ రుషా॥ ౩౬ ॥ స్థలేఽభ్యగృహ్ణాద్వస్త్రాంతం జలం మత్వా స్థలేఽపతత్ । జలే చ స్థలవద్భ్రాంత్యా మయమాయావిమోహితః॥ ౩౭॥ జహాస భీమస్తం దృష్ట్వా స్త్రియో నృపతయోఽపరే । నివార్యమాణా అప్యంగ రాజ్ఞా కృష్ణానుమోదితాః॥ ౩౮॥ స వ్రీడితోఽవాగ్వదనో రుషా జ్వలన్నిష్క్రమ్య తూష్ణీం ప్రయయౌ గజాహ్వయమ్ । హాహేతి శబ్దస్సుమహానభూత్సతామజాతశత్రుర్విమనా ఇవాభవత్ ॥ బభూవ తూష్ణీం భగవాన్ భువో భరం జిహీర్షురేవ భ్రమతి స్మ యద్దృశా॥ ౩౯॥ ఏతత్తేఽభిహితం రాజన్ పృష్టోఽహమిహ యత్త్వయా । సుయోధనస్య దౌరాత్మ్యం రాజసూయే మహాక్రతౌ॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచసప్తతితమోఽధ్యాయః

౩౪॥ ౩౫॥ తత్రేతి॥ మానీ సాహంకారః- కిరీటం చ మాలా చ విద్యేతే యస్య సః- న్యవిశత్ వివేశ- క్షిపన్ ద్వాఃస్థాదీన్ అధిక్షిపన్॥ ౩౬॥ స్థల ఇతి॥ తత్ర శుద్ధాంతే స్థలే- వస్త్రాంతమభ్యగృహ్ణాత్ ఆకుంచితవాన్- కుతః తస్మిన్ స్థలే వివర్భ్రాంత్యా జలం మత్వా- జలే చ అపతత్- కుతః స్థలవద్భ్రాంత్యా॥ ౩౭॥ ౩౮॥ స ఇతి॥ భువో భరం భారం జిహీర్షురితి అద్య సంపాదితేన కలహబీజేన కురూణాం సంహారం కరిష్యామీతి- కించ- యస్య దృశా దృష్టిమాత్రేణ- దుర్యోధనో భ్రమతి స్మ భ్రాంతిం ప్రాప- మయమాయా తు నిమిత్తమాత్రం- సః భూభారహరణబీజం దుర్యోధనస్య భ్రమం భీమాదిహాస్యేన తస్య పరాభవం చ విధాయ తూష్ణీమాసీదిత్యర్థః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- పంచసప్తతితమాధ్యాయవ్యా॥

శ్లో॥ తతష్షట్సప్తతితమే వృష్ణిసాల్వమహామృధే। ద్యుమద్గదాప్రహారేణ రణే ప్రద్యుమ్ననిర్గమః॥ సంపాద్య ధర్మరాజస్య రాజసూయమ

పాలయమ్। నిహత్యసాభరాజాదీనగోపారమచ్యుతః॥౧॥౩॥ ఇతీతి ॥ ప్రత్యహంసకృత్ - సాంసుముష్టింఎకాంగ్రసక్షత్రియ॥ ర॥ సంవత్సరాంతఇతి॥ సంవత్సరాంఇతి॥ ఆశుతోషుపిభగవానాహమూచలిః - శ్రీకృష్ణవిద్విషేసాల్వె - వరస్యవైఫల్యం మన్యమానోనశీ త్రుంప్రాహరభూత్ - తస్యాశినిబంధమాలక్ష్య - సంవత్సరాంతేవరేణ - ఛందయామాసఇచ్ఛాంకారిలవా - వరంవృణీష్వేత్యువాచేత్య ధ్వక్షఃఋ॥౬॥తథేతి॥ తథేతిప్రతిజ్ఞాయ - గిరిశేనాదిష్టామయఃఅయుస్మయంలోహమయం - పురంసౌభసంజ్ఞం - నిర్మాయరచయిత్వా - ప్రా దాత్॥౭॥సఇతి॥తమసోంధకారస్య - ధామఆశ్రయం అనైర్దుర్దరాసదంమహ్వాపం॥౮॥సగోపురాణీతి॥ ప్రాసాదాఃగృహాఃఅట్టా లాస్తదుపరిగృహాఃతోళికాస్తత్పర్యంతకుడ్యాని - తాఃవిహారాక్రీడాస్థానానిచ - సబభంజ కించ - విమానాగ్న్యుత్తస్థుశ్చస్త్రీవృ

సాల్వ వధకథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకఃఅథాన్యదపికృష్ణస్యశృణుకర్మాద్భుతంనృప। క్రీడానరశరీరస్యయథాసౌభపతిర్హతః॥ ౧। శిశుపాలసఖస్సాల్వోరుక్మిణ్యుద్వాహఆగతైః। యదుభిర్నిర్జితస్సంఖ్యేజరాసంధాదయస్తథా॥ ౨। సాల్వఃప్రతిజ్ఞాంచకరోచ్ఛృణ్వతాంసర్వభూభుజామ్। అయాదవాంకరిష్యేత్క్ష్మాంపౌరుషంమమ పశ్యత ।౩। ఇతిమూఢఃప్రతిజ్ఞాయదేవంపశుపతింప్రభుమ్। ఆరాధయామాసనృపఃపాంసుముష్టింస కృద్రసక్ ।౪। సంవత్సరాంతేభగవానాశుతోషఉమాపతిః। వరేణచ్ఛందయామాససాల్వంశరణ మాగతమ్ ॥ ౫ ॥ దేవాసురమనుష్యాణాంగంధర్వోరగరక్షసామ్। అభేద్యంకామగంవవ్రైనయూనం వృష్ణిభీషణమ్ ।౬। తథేతిగిరిశాదిష్టోమయఃపరపురంజయః। పురంనిర్మాయ సాల్వాయప్రాదాత్సౌ భమయస్మయమ్ ।౭। సలబ్ధ్వాకామగంయానంతమోధామదురాసదమ్। యయాద్వారవతీంసాల్వోవైరంకృష్ణకృతంస్మరన్ ।౮। నిరుధ్యసేనయాసాల్వోమహత్యాభరతర్షభ। పురీంబభంజోపవనాన్యుద్యానానిచసర్వశః॥ ౯ ॥ సగోపురాణిద్వారాణిప్రాసాట్టాలతోళికాః। విహారాక్రసవిమానాగ్న్యాగారాణ్యపాతయత్ ।౧౦। శిలాద్రుమాశ్చాశనయస్సర్వాఆసారశక్తరాః। ప్రచండశ్చక్రవాతోభూద్రజసాచ్ఛాదితాదిశః॥ ౧౧ ॥ ఇత్యద్భుతమానాసౌభేనకృష్ణస్యనగరీభృశమ్। నాభ్యపద్యతశంరాజంస్త్రిపురేణయథామహీ ।౧౨॥ ప్రద్యుమ్నోభగవాన్వీక్ష్యబాధ్యమానాని జాఃప్రజాఃమాభైష్టేత్యభ్యయాద్వీరోరథారూఢోమహారథః ।౧౩ ॥ సాత్యకిశ్చారుదేష్ణశ్చసాంబోక్రూరస్సహానుజైః। హార్దిక్యోభానువిందశ్చగదశ్చశుకసారణౌ ॥ ౧౪॥ అపరేచమహేష్వాసారథయూథపయూథపాఃనిర్యయుర్దంశితాగుప్తారథేభాశ్వపదాతిభిః ।౧౫ । తతఃప్రవవృతేయుద్ధంసాల్వానాంయదుభిస్సహ। యథాసురాణాంవిబుధైస్తుములంలోమహర్షణమ్ ।౧౬। తాశ్చసౌభపతేర్మాయాదివ్యాస్తైరుక్మిణీసుతః। క్షణేననాశయామాసనైశంతమఖివోష్ణగుః॥ ౧౭॥ విద్యాధపంచవింశత్యా స్వర్ణపుంఖైరయోముఖైః। సాల్వస్యధ్వజినీపాలంశరైస్సంనతపర్వభిః ।౧౮ ॥ శరేణాతాడయత్సాల్వమేకైకేనాస్యసైనికాన్ । దశభిర్దశభిర్వీరాన్వాహనానిత్రిభిస్త్రిభిః॥ ౧౯। తదద్భుతంమహత్కర్మప్రద్యుమ్నస్యమహాత్మనః। దృష్ట్వాతంపూజయామాసుస్సర్వేస్వపరసైనికాః ॥ ౨౦ ॥ బహురూపైకరూపంతద్దృశ్యతేనచదృశ్యతే। మాయామయం మయకృతం దుర్విభావ్యంతరాత్మభిః॥ ౨౧॥ తేనమాయావినస్సాల్వాస్తేపీడ్యంతేయదూద్వహాః। అంతర్ధానగతైర్గుహ్యైరదృశ్యైరస్త్రవృష్టిభిః ॥ ౨౨ ॥ ప్రద్యుమ్నమాధవాస్తేతుశరవర్షేణభారత। అదృష్టరూపవాహాస్త్రాఃప్రాకిరన్శత్రుసైనికాన్ ।౨౩। ప్రద్యుమ్నశరనిర్భిన్నాస్సౌభేశాస్తేసహస్రశః। ముమోచుర్వివిధాన్మార్గాన్భయాత్సౌభపతేర్మృధే ॥ ౨౪ ॥ క్వచిద్భూమౌక్వచిద్వ్యోమ్నిజలేక్వచిదివాక్షితౌ। అలాతచక్రవత్సర్వంసౌభంభ్రమతిమాయయా ॥ ౨౫ ॥ క్వచిత్సైన్యేనసంరుద్ధమల్పకాలంనరాధిప। అదృష్టరూపమాలక్ష్యయాదవాస్సంతతాయుధాః ॥ ౨౬ ॥ సేనాపతయఊచుఃకృష్ణకృష్ణమహాబాహోపితాసౌభంసమంతతః। ప్రద్యుమ్నమాధవాస్తేతుశరవర్షేణభారత। అదృష్టరూపవాహాస్త్రాఃప్రాకిరన్శత్రుసైనికాన్ ।౨౩। ప్రద్యుమ్నశరనిర్భిన్నాస్సౌభేశాస్తేసహస్రశః। ముమోచుర్వివిధాన్మార్గాన్భయాత్సౌభపతేర్మృధే ॥ ౨౪ ॥ క్వచిద్భూమౌక్వచిద్వ్యోమ్నిజలేక్వచిదివాక్షితౌ। అలాతచక్రవత్సర్వంసౌభంభ్రమతిమాయయా ॥ ౨౫ ॥ క్వచిత్సైన్యేనసంరుద్ధమల్పకాలంనరాధిప। అదృష్టరూపమాలక్ష్యయాదవాస్సంతతాయుధాః ॥ ౨౬ ॥ సేనాపతయఊచుఃకృష్ణకృష్ణమహాబాహోపితాసౌభంసమంతతః।

తం అనవస్థితం చాభూత్॥ ౨౨॥౨౩॥ శరైరితి॥ అగ్నివద్దాహకః అర్కవత్సంశోషకః-యుగపత్సర్వతస్సంస్పర్శో యేషాం తైః - ఆశీవిషవదేకదేశస్పర్శమాత్రేణ మారకత్వాద్దురాసదైః దుస్సహైః - పీడ్యమానం పురమనీకానిచ యస్యసః- పరైర్యదుభిరీరితైర్ముక్తైః॥ ౨౪॥ శాల్వేతి॥ భృశార్దితా అపిస్వం స్వం రణం స్వాం స్వాం యుద్ధభూమిం॥ ౨౫ ॥ శాల్వేతి ॥ మౌర్వ్యా కార్ష్ణాయసమయ్యా- వ్యాహత్య ప్రహృత్య॥ ౨౬॥ తమితి॥ తం ప్రద్యుమ్నం- అపోవాహ అస్యతో నినాయ ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ నేతి॥ మత్ మత్తో వినా - క్లీబం చిత్తం యస్య తేన- త్వయా సూతేన॥ ౨౯॥ కిం న్వితి॥ పితరౌ రామకేశవౌ- అభిసంగమ్య తత్పార్శ్వం గత్వా- తాభ్యాం పృష్టః- స్వయోగ్యం కిం నువక్ష్యామీతి॥ ౩౦॥ వ్యక్తమితి॥ భ్రాతృజామయో భ్రాతృభార్యాః- వ్యక్తం నిశ్చితం - యత్క్లైబ్యం కథయిష్యంతి-తత్కథనమనుకరోతి-కథం

వ్యంపరైరభూత్ ॥ ౨౧ ॥ క్వచిద్భూమౌ క్వచిద్వ్యోమ్ని గిరిమూర్ధ్ని జలే క్వచిత్ । అలాతచక్రవద్భ్రామ్యత్సౌభం తద్దురవస్థితమ్॥ ౨౨ ॥ యత్ర యత్రోపలక్ష్యేత ససౌభస్సహసైనికః । సాల్వస్తతస్తతోఽముంచన్ శరాన్ సాత్వతయూథపాః ॥ ౨౩ ॥ శరైరగ్న్యర్కసంస్పర్శైరాశీవిషదురాసదైః । పీడ్యమానపురానీకస్సాల్వోఽముహ్యత్పరేరితైః॥ ౨౪ ॥ సాల్వానీకపశస్త్రౌఘైర్వృష్ణివీరా భృశార్దితాః । న తత్యజూ రణం స్వం స్వం లోకద్వయజిగీషవః॥ ౨౫ ॥ సాల్వామాత్యో ద్యుమాన్నామ ప్రద్యుమ్నం ప్రాక్ప్రపీడితః । ఆసాద్య గదయా మౌర్వ్యా వ్యాహత్య వ్యనదద్బలీ॥ ౨౬ ॥ తం ద్యుమద్గదయా శీర్ణవక్షస్స్థలమరిందమమ్। అపోవాహ రణాత్సూతో ధర్మవిద్దారుకాత్మజః॥ ౨౭ ॥ లబ్ధసంజ్ఞో ముహూర్తేన కార్ష్ణిస్సారథిమబ్రవీత్ । అహో అసాధ్విదం సూత యద్రణాన్మేఽపకర్షణమ్॥ ౨౮ ॥ న యదూనాం కులే జాతః శ్రూయతే రణవిచ్యుతః । వినా మత్క్లీబచిత్తేన సూతేన ప్రాప్తకల్మషాత్ ॥ ౨౯ ॥ కిం ను వక్ష్యేఽభిసంగమ్య పితరౌ రామకేశవౌ । యుద్ధాత్సమ్యగపక్రాంతః పృష్టస్తత్రాత్మనః క్షమమ్ ॥ ౩౦ ॥ వ్యక్తం మే కథయిష్యంతి హసంత్యో భ్రాతృజామయః । క్లైబ్యం కథం కథం వీర తవాన్యైః కథ్యతాం మృధే॥ ౩౧ ॥ సూతః ॥ ధర్మం విజానతాయుష్మన్ కృతమేతన్మయా విభో। సూతః కృచ్ఛ్రగతం రక్షేద్రథినం సారథిం రథీ ॥ ౩౨ ॥ ఏతద్విదిత్వా తు భవాన్మయాపోవాహితో రణాత్ । ఉపసృష్టః పరేణేతి మూర్ఛితో గదయా హతః ॥ ౩౩ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- షట్సప్తతితమోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ స తూపస్పృశ్య సలిలం దంశితో ధృతకార్ముకః । నయ మాం ద్యుమతః పార్శ్వం వీరస్యేత్యాహ సారథిమ్ ॥ ౧ ॥ విధమంతం స్వసైన్యాని ద్యుమంతం రుక్మిణీసుతః । ప్రతిహృత్య ప్రత్యవిధ్యన్నారాచైరష్టభిస్స్మయన్ ॥ ౨ ॥ చతుర్భిశ్చతురో వాహాన్ సూతమేకేన చాహనత్ । ద్వాభ్యాం ధనుశ్చ కేతుం చ ద్యుమతోఽన్యేన వై శిరః॥ ౩ ॥ గదసాత్యకిసాంబాద్యా జఘ్నుస్సౌభపతేర్బలమ్। పేతుస్సముద్రే సౌభేయాస్సర్వే సంచ్ఛిన్నకంధరాః ॥ ౪ ॥ ఏవం యదూనాం సాల్వానాం జఘ్నతామితరేతరమ్। యుద్ధం త్రినవరాత్రం తదభూత్తుములముల్బణమ్ ॥ ౫ ॥ ఇంద్రప్రస్థం గతః కృష్ణ ఆహూతో ధర్మసూను

కథమితి॥ ౩౧॥ ధర్మమితి॥ విభో హే సమర్థ- ఏతదపసర్పణం ధర్మమాహ- సూత ఇతి॥ ౩౨॥ ఏతదితి ॥ అపోవాహితః అపనీతః - ఉపసృష్టః ఉపసర్గం పీడాం ప్రాప్త ఇతి కృత్వా- యతః పరేణ శత్రుణా- గదయా హతస్సన్- మూర్ఛితో నిస్సంజ్ఞతాం గతో భవానితి॥ ౩౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ సప్తసప్తతితమే నానామాయావిచక్షణః। కృష్ణేనాగత్య సాల్వస్తు హతస్సౌభం చ చూర్ణితమ్॥ స ఇతి॥ దంశితః సన్నద్ధః॥ ౧॥ విధమంతమితి॥ విధమంతం క్షపయంతం- ప్రతిహృత్య నిరుధ్య॥ ౨॥ అష్టానాం వినియోగమాహ॥ చతుర్భిరితి॥ ౩॥ గదేతి॥ సౌభేయాః సౌభస్థాః॥ ౪॥ ఏవమితి ॥ నవానాం రాత్రీణాం సమాహారో నవరాత్రం- త్రయాణాం నవరాత్రాణాం సమాహారస్త్రినవరాత్రం- సప్తవింశతిరహోరాత్రాణీత్యర్థః తుములం సంకులం- ఉల్బణం ఘోరం॥ ౫॥ పరమతముపన్యస్యతి॥ ఇంద్రప్రస్థం గత ఇతి॥ ౬॥ ౭॥ ఆహూ

తి॥ స్వగతమేవచధిచింతావిజృంభితమాహాభాగ్యం- ఆర్యమిత్రాభిసంగతోబలభద్రాదిసహితః॥౮॥ వీక్ష్యేతి॥ దుర్నిమిత్తదర్శనాకులచిత్తఃఎవంచింతయన్ద్వారకామాగత్య -స్వానాంకదనంవీక్ష్యసౌభంచసాల్వరాజంచవీక్ష్య-రామంపురరక్షణంప్రతినిరూప్యనియుజ్యదారుకంప్రాహేత్యన్వయః॥ ౯॥ రథమితి॥ తేత్వయా॥ ౧౦॥ ఇతీతి॥ఆస్థాయసమ్యగధిష్ఠాయ-అరుణానజంధ్వజేవర్తమానంగరుడం॥౧౧॥ సాల్వఇతి॥ హతప్రాయస్యబలస్యఈశ్వరః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తమితి॥ తంచసాల్వం- శరసంఘోశ్ఛాఃశరజాలైఃఖంసూర్యఇవరశ్మిభిరితి- సునీలక్షితిపులత్వాదిభిరాకాశోపమాసాభస్య- అచింత్యవేగత్వబహుత్వాదిభిశ్మరాణాంరశ్మిసాదృశ్యం- ఆయత్నైసైవరశ్మిభిశ్శరజాలై

నా। రాజసూయేచనివృత్తేశిశుపాలేచసంస్థితే॥౬॥కురువృద్ధాననుజ్ఞాప్యమునీంశ్చసనుతాంపృథామ్।
నిమిత్తాన్యతిఘోరాణిపశ్యన్ద్వారవతీంయయౌ॥౭॥ ఆహచాహమిహాయాతఆర్యమిత్రాభిసంగతః।
రాజన్యాస్తైర్బలైర్యుష్మత్పక్షీయాన్హనిష్యఃపురీమమ॥ ౮ ॥ వీక్ష్యతత్ర్పదనంస్వానాంనిరూప్యపురరక్షణమ్। సౌభంచసాల్వరాజంచదారుకంప్రాహకేశవః॥ ౯ ॥ రథంప్రాపయమేసూత సాల్వస్యాంతికమాశువై। సంభ్రమస్తేనకర్తవ్యోమాయావీసౌభరాడయమ్॥ ౧౦ ॥ ఇత్యుక్తశ్చోదయామాస రథమాస్థాయదారుకః। విశంతందదృశుస్సర్వేస్వపరేచారుణానుజమ్ ॥ ౧౧॥ సాల్వశ్చకృష్ణమాలోక్యహతప్రాయబలేశ్వరః। ప్రాహిణోత్కృష్ణసూతాయశక్తింభీమరవాంమృధే॥ ౧౨॥ తామాపతంతీంనభసిమహోల్కామివరంహసా। భాసయంతీందిశశ్శౌరిస్సాయకైశ్శతధాచ్ఛినత్। ౧౩। తంచషోడశభిర్బాణైర్విద్ధ్వాసౌభంచఖేభ్రమత్। అవిధ్యచ్ఛరసందోహైఃఖంసూర్యఇవరశ్మిభిః॥౧౪। సాల్వశ్శౌరేస్తుదోస్సవ్యంసశార్ఙ్గంశార్ఙ్గధన్వనః। బిభేదన్యపతద్గదాస్తచ్చార్ఙ్గమాసీత్తదద్భుతమ్॥ ౧౫ । హాహాకారోమహానాసీద్భూతానాంతత్రపశ్యతామ్। వినద్యసౌభరాడుచ్చైరిదమాహజనార్దనమ్॥౧౬। యత్త్వయామూఢనస్సఖ్యుర్భార్యార్థేపహృతేక్షతామ్। ప్రమత్తస్సభామధ్యేత్వయావ్యాపాదితస్సఖా॥ ౧౭ ॥ తంత్వాద్యనిశితైర్బాణైరపరాజితమానినమ్। నయామ్యపునరావృత్త్యైయదితిస్మేర్షమాగ్రతః॥ ౧౮। శ్రీకృష్ణః॥ వృథాత్వంకత్థసేమందనపశ్యస్యంతికేతకమ్। పౌరుషందర్శయంతిస్మశూరానబహుభాషిణః॥ ౧౯। ఇత్యుక్త్వాభగవాన్సాల్వంగదయాభీమవేగయా। తతాడజత్రాసంక్రుద్ధస్సచకంపేవమన్నసృక్ ॥ ౨౦। గదాయాంసంనివృత్తాయాంసాల్వస్తవం తరధీయత॥ ౨౧ । తతోముహూర్తఆగత్యపురుషశ్శిరసాచ్యుతమ్। దేవక్యాప్రేషితోస్మీతినత్వాప్రాహవచోరుదన్ । ౨౨ । కృష్ణకృష్ణమహాబాహోపితాతేపితృవత్సల। బధ్వాపనీతస్సాల్వేనసౌనికేనయథాపశుః॥ ౨౩॥ నిశమ్యవిప్రియంకృష్ణోమానుషీంప్రకృతింగతః। విమనస్కోగృణన్స్నేహాద్బభాషేప్రాకృతోయథా॥ ౨౪॥కథంరామమసంమత్తంజిత్వాజేయంసురాసురైః। సాల్వోనాల్పీయసానీతఃపితామేబలవాన్విధిః॥ ౨౫ । ఇతిబ్రువాణేగోవిందేసౌభరాట్ప్రత్యుపస్థితః। వసుదేవమివానీయకృష్ణంచేదమువాచహ॥ ౨౬॥ ఏషతేజనితాతీతోయదధర్మమిహజీవసి। వధిష్యేవీక్షతస్తేముమీశశ్చేత్త్వాహిబాలిశ॥ ౨౭ । ఏవంనిర్భర్త్సయన్మాయావీఖడ్గేనానకదుందుభేః। ఉత్కృత్యశిరఆదాయఖస్థంసౌభంసమావిశత్। ౨౮। తతోముహూర్తంప్రకృతావుపప్లుతస్స్వబోధఆస్తస్వజనానుషంగతఃమహానుభావస్తదబుధ్యతాసురీంమాయాంససాల్వప్రహితాంమయోదితామ్॥ ౨౯ । నతత్రసూతంనపితుఃకళేబరంప్రబుద్ధఆజౌయదపశ్యదచ్యుతః। స్వాప్నంయథాచాంబరచారిణంరిపుంసౌభస్థమాలోక్యనిప్రసారణాత్సూర్యతుల్యఃశ్రీకృష్ణఇతి॥౧౪॥ సాల్వఇతి॥ దోర్బాహుం॥౧౫॥౧౬॥యదితి॥ సఖ్యుశ్శిశుపాలస్యఈక్షతాంమస్తకం- స్రమత్తఃఅనవహితఃవ్యాపాదితఃసహతః ॥ ౧౭ ॥ తమితి॥ అపరాజితోహమితిమానవంతం- ఆపునరావృత్తింమృత్యుం-తిష్ఠేఃపాస్యసి॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నిశమ్యేతి॥ ఘృణీదయావాన్॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥ విమనఇతి॥జనితాజనయితా-ఈక్షశ్చేచ్ఛక్తశ్చేత్॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తతఇతి॥ స్వబోధఃస్వతస్సిద్ధజ్ఞానవానపి- స్వజనస్నేహతఃప్రకృతౌమానుషస్వభావేఉపప్లుతఃనిమగ్నఃఆస్తఅతిష్ఠత్-తతస్తస్యవ్యమూసురీంమాయాంమబుధ్యతమయేయమితిజ్ఞాతవాన్॥ ౨౯॥ నేతి॥ స్వాప్నంస్వప్నప్రపంచంయథా ॥ ౩౦ ॥ విపంచరమ

తమువాచ॥ విషమితి॥ కేచకేచన - నాన్వితాఃఅనన్వితాఃపూర్వాపరానుసంధానరహితాఃతదాహ - యత్స్వవాచఇతి - తత్తాన్నస్మరంత్యృషిః - అయమితిప్రాయఃనతావద్రాజసూయార్థంరామేణసహగతఃశ్రీకృష్ణఃసంకర్షణమనుజ్ఞాప్యేతిపూర్వముక్తత్వాత్ - నచేంద్రప్రస్థేగతేకృష్ణేసాల్వాగమనం - సూచ్యసంగ్రామవ్యాసక్తైనమయాయుష్మద్ధ్యాతంనజ్ఞాతమితికామ్యకవనస్థాన్పాండవాన్ సాంత్వయితాశ్రీకృష్ణేనోక్తమితివ్యాఖ్యాకైరితి॥ 30॥ అసంభావితంచేత్యాహ॥ క్వేతి॥ భయంవాయదునందనమిత్రదర్శనకృతంనూనంహ్యస్యపురీంయమేతియదుక్తం - యచ్చహస్తాచ్ఛుజ్ఞాన్యపతదితిఉక్తం - తద్భయంనాక్వేతి - అజ్ఞానేనసంభవోయస్యతత్ - అఖండితానివిజ్ఞానజ్ఞానైశ్వర్యాణియస్యసఃతత్రవిజ్ఞానంస్వరూపవిషయం - జ్ఞానంబాహ్యవిషయం॥ 31॥ కించ ॥ యదితి ॥ యస్యపాదసేవయాఊర్జితాభక్తిఃపుష్కలాయాఆత్మవిద్యాతయా - అనాదిశ్చాసావాత్మవిపర్యయఃగ్రహశ్చ - అహంకృశఃసుఖీదుఃఖీత్యాదిలక్షణఃతంహన్వంతివినాశయంతి - సంతఃవిశ్వరంపదంచ - తస్యనతాంగతేఽకుతోనుమోహఇతి అతోనైతద్వచనంసత్యమిత్యర్థఃll33llకింతహ్యసత్యం

హంతుముద్యతఃll 30ll ఏవంవదంతిరాజర్షే ఋషయఃకేచనాన్వితాఃl యత్స్వవాచోవిరుధ్యేరన్ననూనంతేస్మరంత్యనుll 30 ll క్వశోకమోహౌస్నేహోవాభయంవాజ్ఞానసంభవమ్l క్వవాఖండితవిజ్ఞానజ్ఞానైశ్వర్యస్యరేడితఃl 31ll యత్పాదసేవోర్జితయాత్మవిద్యయాహిన్వంత్యనాద్యాత్మవిపర్యయగ్రహమ్l లభంతఆత్మీయమనంతమైశ్వరంకుతోనుమోహఃపరమస్యసద్దతేఃll 33 ll తంశస్త్రపూగైఃప్రహరంతమోజసాసాల్వంశరైశ్శౌరిరమోఘవిక్రమఃl విధ్వాచ్ఛినద్వర్మధనుశ్శిరోమణింసౌభంచశస్త్రోగదయారురోజహ ll 35 ll తత్కృష్ణహస్తేరితయావిచూర్ణితంపపాతతోయేగదయాసహస్రధాl విసృజ్యతద్భూతలమాస్థితోగదామాదాయసాల్వోహరిమభ్యగాద్రుతమ్ll 34 ll ఆధావతస్తద్గగనంతస్యబాహుంభల్లేనఛిత్వాధరధాంగమచ్ఛుతమ్l వధాయసాల్వస్యలయార్కసన్నిభంబిభ్రత్సభాసాకఠినోపయాచలఃll 36 ll జహారతేనైవశిరస్సకుండలంకిరీటయుక్తంపురుమాయినోహరిఃl వజ్రేణవృత్రస్యయథాపురందరోబభూవహాహేతివచస్తదానృణామ్ll 37ll తస్మిన్నిపతితేపాపేసౌభేచగదయాహతేl దివిమందుభయోనేదుస్తదాదేవగణేరితాఃll * సఖేనామపచితింకుర్వన్దంతవక్త్రోరుషాభ్యగాత్ ll 38 ll

❀❀❀❀❀❀ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తసప్తతితమోధ్యాయఃl ❀❀❀❀❀❀

దంతవక్త్రవిదూరథవధాదికథాప్రారంభఘటఃl

శ్రీశుకఃll శిశుపాలస్యసాల్వస్యపౌండ్రకస్యాపిమర్మభేఃl పరలోకగతానాంచకుర్వన్పారోక్ష్యసౌహృదమ్ll 1 ll ఏకఃపదాతిస్సన్నద్ధోగదాపాణిఃప్రకంపయన్l పద్భ్యాంమహీంమహారాజమహాసత్త్వోభ్యదృశ్యతll 2 ll తంతదాయాంతమాలోక్యగదామాదాయసత్వరఃl అవప్లుత్యరథాత్కృష్ణస్సింధుంవేలేవప్రత్యధాత్ ll 3 l గదాముద్యమ్యకారూశోముకుందంప్రాహమర్మదఃl దిష్ట్యాదిష్ట్యాభవానద్యమమదృష్టిపథంగతఃll 4ll త్వంమాతులేయోనఃకృష్ణమిత్రధ్రుజ్మాంజిఘాంససిl అతస్త్వాం

తదాహ॥ తమితి॥ వజ్రకవచం - రురోజబభంజ॥ 34॥ 35॥ ఆధావతఇతి॥ లయార్కసన్నిభంప్రళయకాలికసూర్యసదృశం॥ 36॥ 37॥ తస్మిన్నితి॥ దేవగణేన - ఈరితాఃవాదితాఃll 38ll ఇతిభావార్థదీపికాయాం - సప్తసప్తతితమోధ్యాయవ్యాఖ్యా॥❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀ శ్లో॥ తతోష్టసప్తతితమొదంతవక్త్రవిదూరథా॥ హత్వాహరిఃపురేరేమేరామస్యాతంతతోవధీత్॥ సఖేనామపచితింకుర్వన్ని త్యుక్తంతదేవాహ॥ శిశుపాలస్యేతి॥ పారోక్ష్యసౌహృదంపరోక్షేకరణీయంసుహృత్కృత్యం॥ 1॥ —॥ తమితి॥ ప్రత్యధాత్ప్రతిరురోధ॥ 3 ॥ గదామితి॥ ముకుందంప్రాహమర్మదర్శితాద్యైఃఆధిక్షేపపరతాస్ఫుటైవ - పరమూఢస్తు - ధుర్మదఃగతమదఃప్రాహ - ముకుందంతృతీయజన్మనిముక్తిదానాధ్వమాగతం - అద్యేతి - జన్మత్రయేణఅనివృత్యమాణఃఅద్యబ్రహ్మశాపావసానేభవాన్ముమస్వామీదృష్టేసధంగతఃప్రాప్తఃఏతద్దిష్ట్యాదిష్ట్యాభ్రంఅలిహాస్మేవీప్సా॥ 5॥ కించ॥ త్వమితి॥ హేకృష్ణత్వమస్మాకంమాతులేయోబంధుఃవిజయమపిమిత్రధ్రుక్మిత్రాణిమూతితవాన్ - మాంచత్వంజిఘాంససి - తస్మాదస్మాకంత్వత్తోమృత్యుఃసనకాద్యనుగ్రహప్రాప్తానూనంబుద్ధ్యారః - అతస్త్వామేతావన్మాత్రమహంయాచే - కింతత్తథాహ - హేఅముండసవక్రసహనసమధక్ష్మోత్రధర్మేణసేవితుంగదయాత్వాంహనిష్యేప్రహరిష్యామి-

తామేకవారంసహస్వేతి - ననువజ్రతుల్యాంత్వద్దంతాంకోవాసహతేవమిత్యాహ - అవజ్రకల్పయా ఉల్బలమూలావదతికోమలయేత్య
ర్థః ॥ ౫ ॥ నన్వేవం హనేకస్తవపురుహూర్ధస్తమాహ॥ తర్హీతి॥ అజ్ఞానవిధ్వంసేజ్ఞోయస్మాత్తస్యసంబుద్ధిః హేసర్వజ్ఞేత్యర్థః-
చరమూర్ధతఃస్వామినం- వితద్దేహసంబంధేనబంధురూపం-బ్రహ్మశాపేనతుశత్రుత్వేనప్రతీతంత్వాం- హత్వామిత్రాణమాకృష్ణం
ఉపైమిఉపైష్యామి- విశేషేణఆధీయతేమనసిచింత్యతఇతివ్యాధిః- దేహేఆంతర్యామితయాచరతీతితథా-తమీశ్వరంహత్వాఔత్థర్ధ్యేణ
ఆరాధ్యహంతేగతస్యధర్మస్యజ్ఞానార్థత్వాత్పృచ్ఛేతివా- తేనయథాపిత్రాదీనామాకృష్ణముపయంతి తద్వదితి॥౬॥ఏవమితి ॥ రూపై
రిత్యాదిప్రతీత్యభిప్రాయేణ- తోత్రైరంకుశాదిభిః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ఎవమితి ॥ ఏవం శ్రీకృష్ణేమహాబ

గదయామందహాస్యేవజ్రకల్పయా ॥ ౫ ॥ తతోకృష్ణోమహాయోగీ మృష్టమిత్రాణమిత్రవత్సలః ।
బంధురూపమరింహత్వావ్యాధిందేహచరంయథా॥౬॥ ఎవంరూపైస్తవక్వాపైర్వీరకృష్ణంతోత్రైరి
వద్విపమ్ । గదయాతాడయన్మూర్ధ్నిసింహవద్వ్యనదచ్చసః ॥ ౭ ॥ గదయాభిహతోప్యజౌనచ
చాలయమూద్వహః । కృష్ణోపేతమహాస్తుర్వ్యకోమోదక్యాస్తనాంతరే ॥ ౮॥ గాఢంనిభిన్నహృదయ
ఉద్వమన్రుధిరంముఖాత్ । ప్రసార్యకేశబాహ్వంఘ్రీధరణ్యాంన్యపతద్వ్యసుః ॥ ౯ । తత
స్తాత్మతమంజ్యోతిఃకృష్ణమావిశదద్భుతమ్ । పశ్యతాంసర్వభూతానాంయథాసైద్యవేనృప॥౧౦॥
విమూరధస్తుతద్భ్రాతాభ్రాతృశోకపరిప్లుతః। ఆగచ్ఛదసిచర్మభ్యాంమత్తశ్యేనజిమాంసయా॥౧౧॥
తస్యచాపతతఃకృష్ణశ్చక్రేణక్షురనేమినా । శిరోజహార రాజేంద్రసకిరీటంసకుండలమ్ ॥ ౧౨ । ఏవం
ససౌభంసాల్వంచదంతవక్త్రంవిమూరధమ్ । హత్వాదువిషహానన్యా నీడితస్సురమానవైః ॥ ౧౩ ।
మునిభిస్సిద్ధగంధర్వైర్విద్యాధరమహోరగైః । అప్సరోభిఃపితృగణైర్యక్షైఃకిన్నరచారణైః॥౧౪।
*ఉపగీయమానవిజయఃకుసుమైరభివర్షితః। వృతశ్చవృష్ణిప్రవరైర్వివేశాలంకృతాంపురీమ్॥౧౫॥ఏవం
యోగేశ్వరఃకృష్ణోభగవాఞ్జగదీశ్వరః । ఈయతేపశుదృష్టీనాంనిర్జితోజయతీతిసః॥ ౧౬। శ్రుత్వా

బలరామకృతతీర్థయాత్రాసూతఎథాదికథాప్రారంభఘట్టః.

యుద్ధోద్యమంరామఃకురూణాంసహపాండవైః । తీర్థాభిషేకవ్యాజేనమధ్యస్థఃప్రయయౌకిల॥ ౧౭॥
స్నాత్వాప్రభాసేసంతర్ప్యదేవర్షిపితృమానవాన్। సరస్వతీంప్రతిస్రోతాంయయౌబ్రాహ్మణసం
వృతః ॥౧౮ । మధూపకంబిందుసరస్తృణకూలంసుదర్శనమ్ । విశాలంబ్రహ్మతీర్థంచచక్రంప్రా
చీంసరస్వతీమ్ ॥౧౯ ॥ యమునామనుయాన్యేవగంగామనుచభారత । జగామనైమిశంయత్రఋష
యస్సత్రమాసతే ॥ ౨౦॥ తమాగతమభిప్రేత్యమునయోదీర్ఘసత్రిణః । అభిగమ్య యథాన్యాయ్యం
ప్రణమ్యోత్థాయచార్చయన్ ॥ ౨౧ ॥ సోచితస్సపరీవారఃకృతాసనపరిగ్రహః। రోమహర్షణమా
సీనంమహర్షేశ్శిష్యమైక్షత ॥ ౨౨॥ అప్రత్యుత్థాయినంసూతమకృతప్రహ్వణాంజలిమ్। అధ్యాసీనం
చతాన్విప్రాంశ్చకోపోద్వీక్ష్యమాధవః ॥౨౩ ॥ కస్మాదసావిమాన్విప్రానధ్యాస్తేప్రతిలోమజః। ధ
ర్మపాలాంస్తవైవాస్మాన్వధమర్హతిదుర్మతిః॥౨౪ ॥ బుధ్యేభగవతోమూఢ్వాశిష్యోధీత్యబహూ

లానపిలీలయాజయత్యేవేతికృత్వాసకదాచిజ్జరాసంధాదిభిర్నిర్జితక్షితిపశుదృష్టీనామాయతక్షిత్యర్థః-విజయెహేతవఃగోగేశ్వరఃభ
గవాఞ్జగదీశ్వరఇతి॥ ౧౬॥ శ్లో॥ విమూరధాంతమున్మథ్యపూతనాదిదనోఃకులమ్। కృష్ణస్తూపరమన్నారాద్రామోహకసూతఘాత్వశా॥
శ్రీధరీయోయంశ్లోకః - తత్ర్పసంగమూహ॥ శ్రుత్వేతి॥ ౧౭॥ స్నాత్వేతి॥ప్రతిస్రోతాంప్రతిలోమాం॥ ౧౮ ॥ మధూపకమితి॥ సుద
ర్శనంతీర్థం- చక్రంచక్రతీర్థం॥ ౧౯॥ యమునామితి ॥ యమునామనుయానితీర్థాని - గంగామనుచయాని - తానిసర్వాణి - ౫
తాన్వైమిశమరణ్యంజగామ॥ ౨౦॥ తమితి॥ అభిప్రేత్యశ్రీబలరామమితిజ్ఞాత్వా॥ ౨౧॥ సఇతి॥ మహర్షేర్వ్యాసస్య ॥ ౨౨ ॥ అప్ర
త్యుత్థాయినమితి॥ సూతంప్రతిలోమజం- నకృతంప్రహ్వణమంజలిశ్చయేనతం- అధ్యాసీనంచతాన్ తేభ్యోప్యుచ్చైశ్చరాసీనమిత్యర్థః ॥
౨౩॥ ౨౪॥ అజానన్నధ్యాస్తఇతిచేన్నైవమిత్యాహ॥ బుధ్యేరితి॥ ౨౫॥ ననుబహుజ్ఞఃకథమేవంకఃకుర్యాత్తత్రాహ॥ అదాంతస్యేతి॥

సుణాయయథోచితానుష్ఠానాయ॥ ౨౬॥ నను విప్రస్యార్థ్యాస్తాం- అన్యద్వా- కించిత్కరోతు కింతవేతిచేదత ఆహ॥ ఏతదర్థ ఇతి॥ ధర్మధ్వజినఃఉత్తమలింగధారిణః॥ ౨౭॥ ఏతావదితి॥ భావిత్వాదితి నహి భవితవ్యం- కేనాపిపరిహర్తుం శక్యతఇత్యర్థః - అహనత్ హతవాన్॥ ౨౮॥ హాహేతి॥ తేత్వయా॥ ౨౯॥ అధార్మికప్రతిలోమజవధఃకోయమధర్మ ఇతిచేత్తత్రాహుః॥ అస్యేతి॥ పురాణప్రవచనాయ ఆత్మనఃశరీరస్యానాస్తిక్లమోయస్మిన్ తదాయుశ్చదత్తమితి॥ ౩౦॥ అజానతేతి॥ బ్రహ్మవధపకిం మమేశ్వరస్యేతి చేత్సత్యమేవంతథాపి ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యమిత్యాశయేనాహుస్సార్థేన- యోగేశ్వరస్యేతి- ఆమ్నాయః బ్రాహ్మణోనహంతవ్యఇత్యలక్షణః॥ ౩౧॥ యదీతి॥ తథాపి ఏతస్యాః బ్రహ్మహత్యాయాః- పావనం ప్రాయశ్చిత్తం- హేలోకపావన నాన్యచోదితఃఅనన్యచోదితః- స్వయమేవ భవాన్ యదికరిష్యతి- తర్హి లోకసంగ్రహోభవిష్యతి- నాన్యథేతి॥ ౩౨॥ చరిష్య ఇతి॥ వధస్యనిర్వేశం ప్రాయశ్చిత్తం- ప్రథమేకల్పేముఖ్యపక్షేవిధీయతాం ఉపదిశ్యతాం॥ ౩౩॥ కించ॥ దీర్ఘమితి॥ బతహేమునయః- ఏతస్యదీర్ఘమాయుఃసత్త్వంబలం ఇంద్రియంతత్పాటవం- అన్యచ్చయద్భవద్భిరాశాసితంఅపేక్షితంతత్ బ్రూతసర్వం॥ ౩౪॥ అస్త్రస్యేతి॥ అస్త్రాదీనాంసత్యతాయథాభవేత్- అస్మాకంచవచస్సత్యంయథా

నిచ । సేతిహాసపురాణాని ధర్మశాస్త్రాణిసర్వశః॥ ౨౫ ॥ అదాంతస్యావినీతస్యవృథాపండితమానినః।
నగుణాయభవంతిస్మనటస్యేవాజితాత్మనః॥ ౨౬ ॥ ఏతదర్థోహిలోకేస్మిన్నవతారోమయాకృ
తః। వధ్యామేధర్మధ్వజినస్తేహిపాతకినోధికాః॥ ౨౭ ॥ ఏతావదుక్త్వాభగవాన్నివృత్తోసద్వధాద
పి। భావిత్వాత్తంకుశాగ్రేణకరస్థేనాహనత్ప్రభుః॥ ౨౮ ॥ హాహేతివాదినస్సర్వేమునయఃఖిన్న
మానసాః। ఊచుస్సంకర్షణందేవమధర్మస్తేకృతఃప్రభో॥ ౨౯॥ అస్యబ్రహ్మాసనందత్తమస్మాభిర్య
దునందన। ఆయుశ్చాత్మాక్లమంతావద్యావత్సత్రంసమాప్యతే॥ ౩౦ ॥ అజానతేవాచరితస్త్వయా
బ్రహ్మవధోయథా। యోగేశ్వరస్యభవతోనామ్నాయోపినియామకః॥ ౩౧ ॥ యద్యేతద్బ్రహ్మ
హత్యాయాఃపావనంలోకపావన। చరిష్యతిభవాన్లోకసంగ్రహోనాన్యచోదితః॥ ౩౨। శ్రీభగ
వాన్॥ చరిష్యేవధనిర్వేశంలోకానుగ్రహకామ్యయా। నియమఃప్రథమేకల్పేయావాన్సతువిధీయ
తామ్॥ ౩౩ ॥దీర్ఘమాయుర్బతైతస్యసత్త్వమింద్రియమేవచ। ఆశాసితంయత్తద్బ్రూతసాధయే
యోగమాయయా॥ ౩౪ ॥ ఋషయః॥ అస్త్రస్యతవవీర్యస్యమృత్యోరస్మాకమేవచ। యథాభవే
ద్వచస్సత్యంతథారామవిధీయతామ్॥ ౩౫॥ రామః॥ ఆత్మావైపుత్రఉత్పన్నఇతివేదానుశాసనమ్।
తస్మాదస్యభవేద్వక్తాఆయురింద్రియసత్త్వవాన్ ॥ ౩౬ ॥ కింవఃకామోమునిశ్రేష్ఠాబ్రూతమాంకర
వాణ్యథ। అజానతశ్చాపచితింయథామేచింత్యతాంబుధాః॥ ౩౭॥ ఋషయః॥ ఇల్వలస్యసుతోఘో
రఃబల్వలోనామదానవః। సదూషయతినస్సత్రమేత్యపర్వణిపర్వణి ॥ ౩౮ ॥ తంపాపంజహిదాశా
ర్హతన్నశ్శుశ్రూషణంపరమ్। పూయశోణితవిణ్మూత్రసురామాంసాభివర్షిణమ్॥ ౩౯ ॥ తతశ్చ
భారతంవర్షంపరీత్యసుసమాహితః। చరిత్వాద్వాదశమాసాంస్తీర్థస్నాయీవిశుధ్యసే॥ ౪౦ ॥

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టసప్తతితమోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ తతఃపర్వణ్యుపావృత్తేప్రచండఃపాంసువర్షణః। భీమోవాయురభూద్రాజన్పూయగం

భవేత్- తథావిధీయతామిత్యర్థః॥ ౩౫॥ తథాసంపాదయన్నాహ॥ ఆత్మేతి॥ శ్రు॥ అంగాదంగాత్సంభవసిహృదయాదధిజాయసే-ఆత్మావైపుత్రనామాసిసజీవశరదశ్శతమిత్యాదివేదానుశాసనం వేదవచనం - తస్మాదస్యరోమహర్షణస్యపుత్రః ఉగ్రశ్రవాః భవతాంపురాణవక్తాభవేత్సచఆయురాదిమాంశ్చభవేత్ - అతస్సౌదజీవనాదస్త్రస్యమృత్యోశ్చసత్యతాపుత్రరూపేణఆయురాదిసిద్ధిః యుష్మద్వచనస్యాపిసత్యతాస్యాదితిభావః॥ ౩౬॥ కించ-బ్రహ్మదండార్థంయుష్మదపేక్షితంకథయత-తదహంకరిష్యామీత్యాహ॥ కిమితి॥కింవిషయోవఃకామఃవర్తతేతద్బ్రూతేతి-అథానంతరం-బ్రహ్మదండంగృహీత్వాఅపచితింనిష్కృతిమజానతోమే- హేబుధాఃయథావచ్చింత్యతామపచితిరితి॥ ౩౭॥ ప్రథమంతావదపేక్షితంకర్తవ్యంకథయంతిద్వాభ్యాం॥ ఇల్వలస్యేతి॥౩౮॥౩౯॥ప్రాయశ్చిత్తమాహుః॥ తతఇతి॥ పరీత్యప్రదక్షిణీకృత్య- సుసమాధానాదిగుణవిశేషాదేకాబ్దమాత్రముక్తమిత్యవిరోధః- సుసమాహితఃకామక్రోధాదిరహితః- చరిత్వాకృచ్ఛ్రాణి॥ ౪౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ ఊనాశీతితమేరామోబల్వలంద్విజతుష్టయే। నిహత్యతీర్థస్నానాద్యైస్స్నాతహత్యామపానుదత్॥ తతఇతి॥ ఉపావృత్తే ప్రాప్తే॥ ౧॥

-అథవిభిన్నోవిదీర్ణఃఅంజనచయఃఉపమాయస్యతం- అతికృష్ణమిత్యర్థఃతప్తతామ్రవత్శిఖాశ్మశ్రుజిచయస్యతం- దంష్ట్రాభిరుగ్రంభ్రుకుటీయుతంముఖంయస్యతం॥౩॥౪॥సఇతి॥ అరుణోరుథిరేణదైత్యఃశైలోధాతుభిఃఇ॥ ౭॥ వైజయంతీమితి॥ శ్రియోధామానిఅఙ్గానిపంకజానియస్యాంతాం॥౮॥అథేతి॥ కింతత్పరఃతదాహ- యతఇతిఆస్రవత్ఉదగాత్॥౯॥ అనుస్రోతేనేతి॥ అనుస్రోతేనఅనులోమతఃపులహాశ్రమంహరిక్షేత్రం॥౧౦॥గోమత్యాంగండక్యాంవిపాశాయాంచస్నాత్వా-శోణేచఆప్లుతఃస్నాతఃధర్మశ్చసర్వశః ॥ ౧ ॥ తతోమేధ్యమయంవపుఃపల్వలేనవినిర్మితమ్ । అభవద్యజ్ఞశాలాయాంసోప్యదృశ్యతశూలభృత్ ॥ ౨ ॥ తంవిలోక్యబృహత్క్రాయంభిన్నాంజనచయోపమమ్ । తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రుందంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీముఖమ్ ॥ ౩ ॥ సస్మారమునసలంరామఃపరసైన్యవిదారణమ్ । హలంచదైత్యదమనంతేతూర్ణముపతస్థతుః ॥ ౪ ॥ తమాకృష్యహలాగ్రేణపల్వలంగగనేచరమ్ । ముసలేనాహనత్క్రుద్ధోమూర్ధ్నిబ్రహ్మద్రుహంబలఃఐసోపతద్భువినిభిన్నలలాటోసృక్సముత్సృజన్ ।ముంచన్నార్తస్వరంశైలోయథావజ్రహతోరుణః ॥ ౬ ॥ సంస్తుత్యమునయోరామంప్రయుజ్యావితథాశిషః । అభ్యషించన్మహాభాగంవృత్రఘ్నంవిబుధాయథా ॥ ౭ ॥ వైజయంతీందదుర్మాలాంశ్రీధామ్నాపంకజామ్ । రామాయవాససీదివ్యేదివ్యాన్యాభరణానిచ ॥ ౮ ॥ అథతైరభ్యనుజ్ఞాతఃకౌశికీమేత్యబాహ్మణైఃస్నాత్వాసరోవరమగాద్యతస్సరయూరాస్రవత్ ॥ ౯ ॥ అనుస్రోతేనసరయూంప్రయాగముపగమ్యసఃస్నాత్వాసంతర్ప్యదేవాదీన్జగామపులహాశ్రమమ్॥ ౧౦ ॥ గోమతీంగండకీంస్నాత్వావిపాశాంశోణమాప్లుతఃగయాంగత్వాపితౄన్ఇష్ట్వాగంగాసాగరసంగమమ్॥ ౧౧ ॥ ఉపస్పృశ్యమహేంద్రాద్రౌరామందృష్ట్వాభివాద్యచ । సప్తగోదావరీంవేణీంపంపాంభీమరథీంతతఃఐ॥౧౨॥స్కందమిష్ట్వాయయౌరామఃశ్రీశైలంగిరిశాలయమ్।ద్రవిడేషుమహాపుణ్యందృష్ట్వాద్రివేంకటంప్రభుమ్॥ ౧౩॥కామకోటిపురీంకాంచీంకావేరీంచసరిద్వరామ్ । శ్రీరంగాఖ్యంమహాపుణ్యంయత్రసన్నిహితోహరిః ॥ ౧౪ ॥ ఋషభాద్రింహరేఃక్షేత్రందక్షిణామథురాంతథా । సముద్రసేతుమగమన్మహాపాతకనాశనమ్॥ ౧౫॥ తత్రాయుతమదాద్ధేనూర్బ్రాహ్మణేభ్యోహలాయుధఃకృతమాలాంతామ్రపర్ణీంమలయంచకులాచలమ్ ॥ ౧౬ । తత్రాగస్త్యంసమాసీనంనమస్కృత్యాభివాద్యచ । యోజితస్తేనచాశీర్భిరనుజ్ఞాతోగతోర్ణవమ్॥ దక్షిణంతత్రకన్యాఖ్యాందుర్గాందేవీందదర్శసః॥ ౧౭ । తతఃఫల్గునమాసాద్యపంచాప్సరసముత్తమమ్ । విష్ణుస్సన్నిహితోయత్రస్నాత్వాస్పృశ్యద్రవాయుతమ్॥ ౧౮ ॥ తతోతివ్రజ్యభగవాన్కేరళాన్సోమగర్తకాన్ । గోకర్ణాఖ్యంశివక్షేత్రంసాన్నిధ్యంయత్రధూర్జటేఃఐ॥ ౧౯ । ఆర్యాందైపాయనీందృష్ట్వాశూర్పారకమగాద్బలఃతాపీంపయోష్ణీంనిర్విధ్యాముపస్పృశ్యాథనండకమ్ । ౨౦ । ప్రవిశ్యరేవామగమద్యత్రమాహిష్మతీపురీ। మనుతీర్థముపస్పృశ్యప్రభానంపునరాగమత్ । ౨౧ । శ్రుత్వాద్విజైఃకథ్యమానంకురుపాండవసంయుగే । సర్వరాజన్యనిధనంభారంమేనేహృతంభువఃఐ॥ సభీమదుర్యోధనయోర్గదాభ్యాంయుధ్యతోర్మృధే। వారయిష్యన్వినశనంజగామయదునందనఃఐ॥ యుధిష్ఠిరస్తుతందృష్ట్వాయమౌకృష్ణార్జునావపి । అభివాద్యాభవంస్తూష్ణీంకింవివక్షురిహాగతఃఐ॥ గదాపాణీఉభౌదృష్ట్వాసంరబ్ధౌవిజయైషిణౌ । మండలానివిచిత్రాణిచరంతావిదమబ్రవీత్ ॥ యువాంతుల్యబలౌవీరౌహేరాజన్హేవృకోదర।

౧౧॥౧౨॥స్కందమితి॥ఇష్ట్వాసంపూజ్యశ్రీశైలంశ్రీపర్వతం॥౧౩॥కామకోటితి॥కాంచీంపురీం॥౧౪॥ఋషభేతి॥దక్షిణంమథురాంచ॥౧౫॥క్షేత్రేతి॥ దక్షిణమథురాం॥౧౭॥తత్రేతి॥ ఫల్గునంఅనంతపురంపంచాప్సరసంసరఃఅస్పృశత్అనదాత్॥ ౧౮ ॥ తతఇతి॥ కేరళాదీన్దేశాన్॥ ౧౯॥ఆర్యామితి॥ద్వీపమయనంఅస్యాస్తాం॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥సఇతి॥ వినశనంకురుక్షేత్రం॥౨౩॥యుధిష్ఠిరఇతి॥ వివక్షుఃవక్తుమిచ్ఛుఃకింవదిష్యతీతిభియాతూష్ణీమాసన్నితి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ తస్మాదితి॥అన్యఃపరాజయోవారణస్సంగ్రామఃఇ॥ ౨౭ ॥ నేతి॥అ

ర్థవత్ వాక్యం॥ ౨౮ ॥ దిష్టమితి ॥ దిష్టం ప్రాచీనం కర్మ - సముపాగతః సంగతః ॥ ౨౯ ॥ తమితి॥ తం బలరామం - క్రత్వంగం యజ్ఞమూర్తిం ॥ ౩౦ ॥ తేభ్య ఇతి ॥ ఆత్మని అధిష్ఠానే - విశ్వగం సర్వానుస్యూతం యేనైవ విదుః పశ్యంతి తత్ విశుద్ధం విజ్ఞానం వ్యతరత్ అదాత్॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అథాశీతితమే కృష్ణః శ్రీదామానం గృహాగతమ్। సంపూజ్యాపృచ్ఛదర్థాప్త్యం గురువాసకథాం ముదా। సురారిమారకో హరిః పురా చకార శంసతాం - అతః పరం వినైవ తం నిజోపకారమాచరత్ - శ్రీరామచరితాని శ్రుత్వా పునర్ముకుందవీర్యాణి పృచ్ఛతి॥ భగవన్నితి॥ హే భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామీత్యన్వయః॥ ౧॥ కఇతి॥ ఉత్తమశ్లోకస్య సత్యో మనోహరాః విషయవైతృష్ణ్యజనకాః కథాః - విశేషజ్ఞః సారవిత్ - విష

పకం ప్రాణాధికం మన్యే ఉతైకం శిశుయాధికమ్ ॥ ౨౬ ॥ తస్మాదేకతరస్యేహ యువయోస్సమవీర్యయోః । నలక్ష్యే తేజయోన్యోవా విరమత్వఫలోరణః ॥ ౨౭ ॥ న తద్వాక్యం జగృహతుర్బద్ధవైరౌ నృపార్థవత్ । అనుస్మరంతావన్యోన్యం దురుక్తం దుష్కృతానిచ ॥ ౨౮ ॥ దిష్టం తదనుమన్వానో రామో ద్వారవతీం యయౌ । ఉగ్రసేనాదిభిః ప్రీతైర్జ్ఞాతిభిస్సముపాగతః ॥ ౨౯ ॥ తం పునర్నైమిశం ప్రాప్తమృషయోయాజయన్ముదా । క్రత్వంగం క్రతుభిస్సర్వైర్నివృత్తాఖిలవిగ్రహమ్ ॥ ౩౦ ॥ తేభ్యో విశుద్ధం విజ్ఞానం భగవాన్వ్యతరద్విభుః । యేనైవాత్మన్యదో విశ్వమాత్మానం విశ్వగం విదుః ॥ ౩౧ ॥ స్వపత్న్యావభృథస్నాతో జ్ఞాతిబంధుసుహృద్వృతః । రేజే స్వజ్యోత్స్నయేవేందుస్సువాసాస్సుష్ఠ్వలంకృతః ॥ ౩౨ ॥ ఈదృగ్విధాన్యసంఖ్యాని బలస్య బలశాలినః । అనంతస్యాప్రమేయస్య మాయామర్త్యస్య సంతిహి ॥ ౩౩ ॥ యోనుస్మరతి రామస్య కర్మాణ్యద్భుతకర్మణః । సాయం ప్రాతరనంతస్య విష్ణోస్స దయితో భవేత్ ॥ ౩౪ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనాశీతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

❖ కుచేలోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

రాజా ॥ భగవన్యాని చాన్యాని ముకుందస్య మహాత్మనః । వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్య శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం ప్రభో ॥ ౧ ॥ కోను శ్రుత్వాసకృద్బ్రహ్మన్నుత్తమశ్లోకసత్కథాః । విరమేత విశేషజ్ఞో విషణ్ణః కామమార్గణైః ॥ ౨ ॥ సా వాగనంతస్య గుణాన్గృణీతే కరౌ చ తత్కర్మకరౌ మనశ్చ । స్మరేద్వసంతం స్థిరజంగమేషు శృణోతి తత్పుణ్యకథాస్సకర్ణః ॥ ౩ ॥ శిరస్తు తస్యోభయలింగమానమేత్తదేవ యత్పశ్యతి తద్ధి చక్షుః । అంగాని విష్ణోరథ తజ్జనానాం పాదోదకం యాని భజంతి నిత్యమ్ ॥ ౪ ॥ శ్రీసూతః ॥ విష్ణురాతేన సంపృష్టో భగవాన్బాదరాయణిః । వాసుదేవే భగవతి నిమగ్నహృదయోబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ శ్రీశుకః ॥ కృష్ణస్యాసీత్సఖా కశ్చిద్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్తమః । విరక్త ఇంద్రియార్థేషు ప్రశాంతాత్మా జితేంద్రియః ॥ ౬ ॥ యదృచ్ఛయోపపన్నేన వర్తమానో గృహాశ్రమీ । తస్య భార్యా కుచేలస్య క్షుత్క్షామా చ తథావిధా ॥ ౭ ॥ పతివ్రతా పతిం ప్రాహ మ్లాయతా వదనేన సా । దారిద్ర్యే సీదమానా సా వేపమానాభిగమ్య చ ॥ ౮ ॥ నను బ్రహ్మన్భగవతస్సఖా సాక్షాచ్ఛ్రియః పతేః । బ్రహ్మణ్యశ్చ శరణ్యశ్చ భగవాన్సాత్వతాం పతిః ॥ ౯ ॥ తముపైహి మహాభాగ సాధూనాం చ పరాయణమ్ । దాస్యతి ద్రవిణం భూరి సీద

త్నః విషాదం ప్రాప్తః॥ ౨॥ కథాశ్రవణం స్తువన్ దృష్టాంతతయా అన్యాభావనాహ॥ సేతి॥ తావేవ కరౌ యౌ తత్కర్మకర్తారౌ - తదేవ మనః - యత్ స్థిరజంగమేషు వసంతం స్మరేత్ - యస్తస్య పుణ్యాః కథాః శృణోతి - స ఏవ కర్ణః॥ ౩॥ శిర ఇతి॥ ఉభయలింగం స్థిరజంగమం చ తస్యైవ లింగమితి మత్వా ఆనమేత్ తదేవ శిరః - తదేవ తస్య లింగమిత్యేవ యత్ పశ్యతి తదేవ చక్షుః - తాన్యేవ చాంగాని యాని తజ్జనానాం పాదోదకం భజంతీతి॥ ౪॥ ౫ ॥ ౬ ॥ యదృచ్ఛయేతి॥ తథావిధా కుచేలా - కించ - క్షుత్ క్షామా యత్కించిత్సంపన్నమన్నం తత్ తస్మై పరివిష్య స్వయం క్షుధా జీర్ణా॥ ౭॥ పతివ్రతేతి॥ మ్లాయతా శుష్యతా - తథా సీదమానా భర్తృభోగసంపాదనాశక్త్యైవ సీదంతీ - వేపమానా భయేన కంపమానా॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆస్త ఇతి॥ భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వర ఇతి తస్య కారణమాత్రేణ సర్వతే దాస్యంతీతి భావః - నాత్యర్థీష్టాన్ప

రిపాకవిరసత్వాత్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ఇతీతి॥ అప్యస్తికిమస్తీతిప్రశ్నః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ సఇతి॥ మహ్యంమమ॥ ౧౫॥ త్రీణీతి॥ గుల్మానిరక్షార్థానాం సైన్యస్థానాని- కక్ష్యాఃప్రకోష్ఠాః- అతీయాయ అతిక్రమ్యజగామ- సద్విజఃద్విజైస్సహితః- తతశ్చ - అగమ్యాఃదుర్గమాఃయే అచ్యుతధర్మాణఃఅంధవృష్ణయః అంధకాశ్చవృష్ణయశ్చ తేషాంగృహేషు ౧౬॥ గృహమితి॥ తథాహరేఃద్వ్యష్టసహస్రాణాం మహిషీణాంచ యేగృహాఃతేషుమధ్యే- శ్రీమత్ కాంతం- ఏకతమంగృహంవివేశ- తదాచసద్విజోబ్రహ్మానందగతోయథాతథాబభూవేతిశేషః॥ ౧౭॥ తమితి॥ పర్యగ్రహీత్ఆలింగితవాన్॥ ౧౮॥ సఖ్యురితి॥ అబ్బిందూన్ ఆనందాశ్రూణి॥ ౧౯॥ అథేతి॥ సమర్హణం ఉపాయనం- ఉపహృత్యసమర్ప్య- పాదావనేజనీఃఅపః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ కుచేలమితి॥ ధమనీభిఃసిరాభిః- సంతతంవ్యాప్తం॥ ౨౩॥ అంతఃపురేతి॥ అవధూతంమలినం॥ ౨౪॥ విస్మయమాహద్వాభ్యాం॥ కిమితి॥ ౨౫॥ యఇతి॥ సంభృతఃసంమానితః॥ ౨౬॥ కథయాంచక్రతురితి॥ స

తే తే కుటుంబినే ॥ ౧౦ ॥ ఆస్తేధునాద్వారవత్యాం భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః । స్మరతఃపాదకమలమాత్మానమపియచ్ఛతి ॥ కిమ్వర్థకామాన్భజతోనాత్యభీష్టాన్జగద్గురుః॥ ౧౧॥ ఏవంసభార్యయావిప్రో బహుశఃప్రార్థితోమృదు । అయంహిపరమోలాభఉత్తమశ్లోకదర్శనమ్॥ ౧౨ ॥ ఇతిసంచింత్యమనసాగమనాయమతిందధే । అప్యస్త్యుపాయనంకించిద్గృహేకల్యాణిదీయతామ్ ॥ ౧౩ ॥ యాచిత్వాచతురోముష్టీన్విప్రాన్పృథుకతండులాన్ । చేలఖండేనతాన్బద్ధ్వాభర్త్రేప్రాదాదుపాయనమ్॥ ౧౪ ॥ సతానాదాయవిప్రాగ్ర్యఃప్రయయౌద్వారకాంకిల । కృష్ణసందర్శనంమహ్యంకథంస్యాదితిచింతయన్॥ ౧౫॥ త్రీణిగుల్మాన్యతీయాయతిస్రఃకక్ష్యాశ్చసద్విజః । విప్రోగమ్యాంధవృష్ణీనాంగృహేష్వచ్యుతధర్మిణామ్ ॥ ౧౬ ॥ గృహంద్వ్యష్టసహస్రాణాంమహిషీణాంహరేర్ద్విజః । వివేశైకతమంశ్రీమద్బ్రహ్మానందగతోయథా ॥ ౧౭ ॥ తంవిలోక్యాచ్యుతోదూరాత్ప్రియాపర్యంకమాస్థితః । సహసోత్థాయచాభ్యేత్యదోర్భ్యాంపర్యగ్రహీన్ముదా ॥ ౧౮ ॥ సఖ్యుఃప్రియస్యవిప్రర్షేరంగసంగాతినిర్వృతః । ప్రీతోవ్యముంచదబ్బిందూన్నేత్రాభ్యాంపుష్కరేక్షణః ॥ ౧౯ ॥ అథోపవేశ్యపర్యంకేస్వయంసఖ్యుస్సమర్హణమ్ । ఉపహృత్యావనిజ్యాస్యపాదౌపాదావనేజనీః ॥ ౨౦ ॥ అగ్రహీచ్ఛిరసారాజన్భగవాన్లోకపావనః । వ్యలింపద్దివ్యగంధేనచందనాగరుకుంకుమైః ॥ ౨౧ ॥ ధూపైస్సురభిభిర్మిత్రంప్రదీపావళిభిర్ముదా । అర్చిత్వావేద్యతాంబూలంగాంచస్వాగతమబ్రవీత్ ॥ ౨౨ ॥ కుచేలంమలినంక్షామంద్విజంధమనిసంతతం । దేవీపర్యచరత్సాక్షాచ్చామరవ్యజనేనవై ॥ ౨౩ ॥ అంతఃపురజనోదృష్ట్వాకృష్ణేనామలకీర్తినా । విస్మితోభూదతిప్రీత్యాఅవధూతంసభాజితమ్॥ ౨౪ ॥ కిమనేనకృతంపుణ్యమవధూతేనభిక్షుణా । శ్రియాహీనేనలోకేస్మిన్గర్హితేనాధమేనచ ॥ ౨౫ ॥ యోసౌత్రిలోకగురుణాశ్రీనివాసేనసంభృతః । పర్యంకస్థాంశ్రియంహిత్వాపరిష్వక్తోగ్రజోయథా ॥ ౨౬ ॥ కథయాంచక్రతుర్గాథాఃపూర్వాగురుకులేసతోః । ఆత్మనోర్లలితారాజన్కరౌగృహ్యపరస్పరమ్ ॥ ౨౭ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అపిబ్రహ్మన్గురుకులాద్భవతాలబ్ధదక్షిణాత్ । సమావృత్తేనధర్మజ్ఞభార్యోఢాసదృశీనవా ॥ ౨౮ ॥ ప్రాయోగృహేషుతేచిత్తంనకామవిహతంతదా । నైవాతిప్రియసేవిద్వన్ధనేషువిదితంహిమే । ౨౯ ॥ కేచిత్కుర్వంతికర్మాణికామైరహతచేతసః । త్యజంతఃప్రకృతీర్దైవీర్యథాహంలోకసంగ్రహమ్ । ౩౦ ॥ కచ్చిద్గురుకులేవాసంబ్రహ్మన్స్మరసినౌ

తోర్వసతోః కరౌగృహ్యగృహీత్వా॥ ౨౭॥ అపీతి॥ భార్యోఢాపరిణీతానవేతిగృహస్థలింగదర్శనాత్ భోగాదర్శనాచ్చసంశయాదేవప్రశ్నః॥ ౨౮॥ అప్రతిషేధాదుద్వాహమనుమతంమత్వాహ॥ ప్రాయఇతి॥ తర్హితేచిత్తంనూనంకామవిహతంకామైర్విహతం నభవతీతిమేవిదితం- తథాహి- ధనేషువస్త్రాదిషు- నైవాతిప్రియసే- హేవిద్వన్నితివిదుషస్తవైతద్యుక్తమితిభావః॥ ౨౯॥ కామహతత్వాభావేకింగృహకర్మక్లేశేనేత్యాశంక్యాహ॥ కేచిదితి॥ దైవీఃఈశ్వరమాయావిరచితాఃప్రకృతీఃవిషయవాసనాః- త్యజంతః- కామైరనాకృష్టచేతసాఏవకర్మాకరణేదృష్టాంతఃయథాహమితి- లోకసంగ్రహంలోకస్యసంగ్రహఃగ్రహణం యథాభవతితథా- అహమీశ్వరోపికర్మాణి యథా కరోమితద్వత్॥ ౩౦॥ కచ్చిదితి॥ నౌఆవయోః- యతఃగురోఃవిజ్ఞేయంపరమాత్మతత్త్వంతమసఃసంసారస్య॥ ౩౧॥ త

త్రాత్మజ్ఞానప్రదస్యగురోరత్యంతపూజ్యత్వంవక్తుంపురుషస్యత్రీన్గురూనాహ॥ సఇతి॥ ఇహసంసారే- యత్రసంభవఃజన్మమాత్రం సపితాతావదాద్యఃప్రథమఃగురుః -పూజ్యః- కర్మవిద్యాప్రదంగురుమాహ - ద్విజాతేస్సతఃపుంసః- సత్కర్మణాంయత్రసంభవః ఉపనీయవేదాధ్యాపకఇత్యర్థః- సద్వితీయోగురుః -యథాహమీశ్వరస్తథాప్రథమాదపిపూజ్యఇత్యర్థః-బ్రహ్మవిద్యాప్రదంగురుమాహ- ఆశ్రమిణాంసర్వేషామపి జ్ఞానదఃయఃసతుసాక్షాదహమేవేతి॥ ౩౨॥ అతోజ్ఞానప్రదంగురురూపమాశ్రిత్యయే సంసారంతరంతితేబుద్ధిమత్తరాఇత్యాహ॥ నన్వితి॥ హేబ్రహ్మన్- వర్ణాశ్రమవతాంమధ్యేఅర్థకోవిదాః ఇహమనుష్యజన్మని తత్రాపి వర్ణాశ్రమవత్త్వేసతి- యేమయాగురుణాగురురూపేణవక్త్రా - వాచాఉపదేశమాత్రేణ- అంజః సుఖేనైవ- భవార్ణవంతరంతీతి- జ్ఞానప్రదాద్గురోరధికఃసేవ్యోనాస్తీత్యుక్తం॥ ౩౩॥ అతఏవతద్భజనాదధికోధర్మశ్చనాస్తీత్యాహ॥ నాహమితి॥ ఇజ్యాగృహస్థధర్మః-ప్రజాతిః ప్రకృష్టజన్మఉపనయనం తేనబ్రహ్మచారిధర్మఃఉపలక్ష్యతే-తాభ్యాం- తథాతపసావనస్థధర్మేణ ఉపశమేనయతిధర్మేణవా- అహంపరమేశ్వరః-తథానతుష్యేయం యథాసర్వభూతాత్మాపిగురుశుశ్రూషయేతి॥ ౩౪॥ కించ- అస్మాకంగురుశుశ్రూషణంకిమపిదైవాదేవసంపన్నంతత్కింత్వయాస్మర్యతఇతిపృచ్ఛతి॥ అపీతి ॥ గురౌనివసతామస్మాకం యద్వృత్తమపివృత్తం- తత్క్వచిత్ కదాచిత్॥ ౩౫॥ ప్రవిష్టానామి

యతః । ద్విజోవిజ్ఞాయవిజ్ఞేయం తమసః పారమశ్నుతే॥౩౧॥ సవైసత్కర్మణాంసాక్షాద్ద్విజాతేరిహ సంభవః । ఆద్యోఽంగయత్రాశ్రమిణాంయథాహంజ్ఞానదోగురుః ॥ ౩౨ ॥ నన్వర్థకోవిదాబ్రహ్మన్ వర్ణాశ్రమవతామిహ । యేమయాగురుణావాచాతరంత్యంజోభవార్ణవమ్ ॥౩౩॥ నాహమిజ్యాప్రజాతిభ్యాంతపసోపశమేనవా । తుష్యేయంసర్వభూతాత్మాగురుశుశ్రూషయాయథా॥౩౪॥ అపినస్స్మర్యతేబ్రహ్మన్వృత్తంనివసతాంగురౌ । గురుదారైశ్చోదితానామింధనానయనేక్వచిత్ ॥౩౫॥ ప్రవిష్టానాంమహారణ్యమపర్తౌసుమహద్ద్విజ । వాతవర్షమభూత్తీవ్రంనిష్ఠురాస్తనయిత్నవః ॥ ౩౬॥ సూర్యశ్చాస్తంగతస్తావత్తమసాచావృతాదిశః । నిమ్నంకూలంజలమయంనప్రజ్ఞాయతకించన ॥ ౩౭॥ వయంభృశంతత్రమహానిలాంబుభిర్నిహన్యమానామహురంబుసంప్లవే । దిశోఽవిదంతోఽథపరస్పరంవనేగృహీతహస్తాఃపరిబభ్రిమాతురాః ॥౩౮॥ ఏతద్విదిత్వాఉదితేరవౌసాందీపనిర్గురుః । అన్వేషమాణోనశ్శిష్యానాచార్యోఽపశ్యదాతురాన్ ॥౩౯॥ ఆచార్యః॥అహోహేపుత్రకాయూయమస్మదర్థేఽతిదుఃఖితాః । ఆత్మావైప్రాణినాంప్రేష్ఠస్తమనాదృత్యమత్పరాః ॥౪౦॥ ఇయదేవహిసచ్ఛిష్యైఃకర్తవ్యంగురునిష్కృతిః । యద్వైవిశుద్ధభావేనసర్వార్థాత్మార్పణంగురౌ ॥౪౧॥ తుష్టోఽహంభోద్విజశ్రేష్ఠాస్సత్యాస్సంతుమనోరథాః । ఛందాంస్యయాతయామానిభవంత్విహపరత్రచ ॥౪౨॥ ఇత్థంవిధాన్యనేకానివసతాంగురువేశ్మసు । గురోరనుగ్రహేణైవపుమాన్పూర్ణఃప్రజాయతే ॥౪౩॥ కుచేలః ॥ కిమస్మాభిరనిర్వృత్తందేవదేవజగద్గురో । భవతాసత్యకామేనయేషాంవాసోగురావభూత్ ॥ ౪౪ ॥ యస్యచ్ఛందోమయంబ్రహ్మదేహఆవపనంవిభో । శ్రేయసాంతస్యగురుషువాసోఽత్యంతవిడంబనమ్॥౪౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అశీతితమోఽధ్యాయః.

తి॥ అపర్తౌ-అపగతేఋతౌఅకాలఇత్యర్థః- వాతశ్చవర్షంచ తయోఃసమాహారః- స్తనయిత్నవఃగర్జితానిచాభూవన్॥ ౩౬॥ సూర్యఇతి॥ నిమ్నంనతంకూలంఉన్నతంస్థానం॥ ౩౭॥ వయమితి॥ అంబూనాంసంప్లవఃవ్యామిశ్రణం యస్మిన్ఏకోదకేతత్రతస్మిన్వనఇత్యర్థః- పరిబభ్రిమభృఞ్భరణఇత్యస్మాద్ధాతోః- పరిపరితఃబభ్రిమఇడాగమఃఛాందసః- బాలాన్భృతవంతఇత్యర్థః॥౩౮॥ ౩౯॥ ఉవాచకృపయాశ్లోకత్రయీంయయావయంకృతార్థాఇత్యాహ॥ అహోఇతి॥ ఆత్మాదేహః॥౪౦॥ ఇయదితి॥ గురోర్నిష్కృతిఃప్రత్యుపకారః- సర్వేఅర్థాఃయస్మాత్సఃఆత్మాదేహస్తస్యార్పణంవినియోగః॥ ౪౧॥ తుష్టఇతి॥ అయాతయామానియాతఃయామఃయస్యపక్వస్యాన్నస్యతద్గతసారంభవతి-తద్వదన్యదపిగతసారం-గౌణ్యావృత్త్యాయాతయామమిత్యుచ్యతే- అగతసారాణిఛందాంసిమత్తఃఅధీయమానానిభవంత్విత్యర్థః॥౪౨॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థంవిధానిఏవంప్రకారాణి- అనేకానివృత్తానికింత్వయాస్మర్యంతఇతిశేషః-ఫలితముపసంహరతి-గురోరితి॥ ౪౩॥ కిమితి॥ అస్మాభిఃకిమనిర్వృత్తంఅసంపన్నం- యేషామస్మాకంభవతాసహవాసోఽభూత్॥ ౪౪॥ భవతస్తుసర్వమేతద్విడంబనమాత్రమిత్యాహ॥ యస్యేతి॥ ఛందోమయంవేదమయంవేదాఖ్యంబ్రహ్మ-తథాశ్రేయసామావపనంతదుద్భవస్థానం- దేహోమూర్తిఃయస్యతస్యతవ॥౪౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ ఎకాశీతితమేసఖ్యుర్జగ్రాహపృథుకతండులాన్॥శ్రియంనిర్మితవానింద్రదుర్లభాంతుతదాశ్రమే॥ సఇతి॥ సంకథయన్సుఖ
మౌష్ఠీంకుర్వన్- సర్వభూతానాంమనసఃఅభిజ్ఞఃమదర్థంపృథుకానానీయదాతుంలజ్జితఇతిజానన్నిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మణ్యఇతి॥
ప్రహసన్హాస్యంకుర్వన్॥౨॥ 3॥ లజ్జయాఅకథయతస్తామహసదన్నాహద్వాభ్యాం॥అణ్వీభిః॥౪॥సర్వేతి॥సర్వభూతానామాత్మభూ
తఅంతఃకరణసాక్షీ॥౭॥పత్న్యాఇతి॥ ఆమత్యానాందేవానామపిదుర్లభాఃు॥ఏకత్థుతి॥అతిజీర్ణత్వాద్వసనస్యఖునస్తన్మధ్యేచీరేణబ
ద్ధాం॥ ౯॥ నన్వితి॥ అంగాహసఖే విశ్వంవిశ్వాత్మానంయం॥౧౦॥ ఇతీతి॥ ఇతిపదన్నైకాంముష్టింజగ్రాహ- సర్వరేతి- అయంభావః ఏతా
వతాపుంసఃఇహఅముత్రచమత్కుటాక్షవిలాసభూతానాం సర్వసంపదాంసమృద్ధయేఅలం అతఃపరంద్వితీయముష్యదనేనామ మప్యేత
దధీనాంభూయాదితి॥ ౧౧॥ ఏతావతేతి॥ త్వత్తోషకారణంతవతోషస్యకారణం- యదాభవేత్- తదాసర్వసంపత్సమృద్ధయే - యాంభక్త

శ్రీశుకఃసఇత్థందిద్విజముఖ్యేనసహానంకథయన్హరిఃసర్వభూతమనోభిజ్ఞస్స్వయమానఉవాచతమ్॥
౧॥ బ్రహ్మణ్యోబ్రాహ్మణంకృష్ణోభగవాన్ప్రహసన్ప్రియమ్ । ప్రేమ్ణానిరీక్షణేనైవప్రేక్షఖలు
సతాంగతిః ॥ ౨॥ కృష్ణఃకిముపాయనమానీతంబ్రహ్మణాఇతిభవతాగృహాత్॥ 3॥ అణ్వపుపృపాహృ
తంభక్తైఃప్రేమ్ణాభూర్యేవమేభవేత్ । భూర్యప్యభక్తోపహృతంనమేతోషాయకల్పతే॥ ర॥ పత్రంపు
ష్పంఫలంతోయం యోమేభక్త్యాప్రయచ్ఛతి । తదహంభక్త్యుపహృతమశ్నామిప్రయతాత్మనఃు॥
ఇత్యుక్తోపిద్విజస్తస్మైవ్రీడితఃపతయేశ్రియఃు పృథుకప్రసృతింరాజన్న ప్రాయచ్ఛదవాఙ్ముఖఃు ౬॥స
ర్వభూతాత్మదృక్సాక్షాత్తస్యాగమనకారణమ్।విజ్ఞాయాచింతయన్నాయంశ్రీకామోమాభజత్పురాు
౭॥ పత్న్యాగృహేపతివ్రతాయామేసఖాప్రియచికీర్షయా। ప్రాప్తోమామస్యదాస్యామిసంపదోమత్పరా
దుర్లభాఃుు॥ ఇత్థంవిచింత్యవసనాచ్చీరబద్ధాన్ద్విజన్మనఃస్వయంజహారకిమిదమితిపృథుకతండులాన్॥
౯ ॥ నన్వేతదుపనీతంమేపరమప్రీణనంసఖే । తర్పయంత్యంగమాత్మానంవిశ్వమేతేపృథుకతండులాఃు॥ ౧౦॥
ఇతిముష్టింసకృజ్జగ్ధ్వాద్వితీయాంజగ్ధుమాదదే । తావచ్ఛ్రీర్జగృహేహస్తంసత్పరాపరమేష్ఠినఃు॥ ౧౧॥
ఏతావతాలంవిశ్వాత్మన్సర్వసంపత్సమృద్ధయే ।అస్మిన్లోకేథవాముష్మిన్పుంసస్తవతోషకారణమ్॥
౧౨॥ బ్రాహ్మణస్తాంతురజనీమురితాన్వ్యచ్యుతమందిరే। భుక్త్వాపీత్వాసుఖంమేనేహ్యాత్మానంస్వర్గ
తంనృపు॥ ౧3 ॥శ్వోభూతేవిశ్వభావేనస్వసుఖేనాభివందితఃు జగామస్వాలయంతాతపశ్యన్నువ్రజ్యనం
దితఃుు॥ ౧౪ ॥ సచాలబ్ధ్వాధనంనఖ్యుర్నతుయాచితవాన్స్వయమ్ । స్వగృహాన్ప్రీడితోగచ్ఛన్మహద్ధ
నసమన్వితఃుు॥ ౧౫॥ అహోబ్రాహ్మణ్యదేవస్యదృష్టాబ్రాహ్మణ్యతామయా । యద్దరిద్రతమోలక్ష్మీ
మాశ్లిష్టోబిభ్రతోరసి॥ ౧౬॥ క్వాహందరిద్రఃపాపీయాన్క్వకృష్ణఃశ్రీనికేతనఃు । బ్రహ్మబంధురితిస్మా
హంబాహుభ్యాంపరిరంభితఃు ॥ ౧౭॥ నివాసితఃప్రియాజుష్టేపర్యంకేభ్రాతరోయథా । మహిషీవీ
జితశ్రాంతోవాలవ్యజనహస్తయాు ॥ ౧౮॥ పాదసంవాహనాదిభిఃు పూ
జితోదేవదేవేనవిప్రదేవేనదేవవత్ ॥ ౧౯॥ స్వర్గాపవర్గయోఃపుంసాంరసాయాంభువిసంపదామ్।
సర్వాసామపిసిద్ధీనాంమూలంతచ్చరణార్చనమ్॥ ౨౦॥ అథనోయంధనంప్రాప్యమాద్యన్నుచైచ
నఃమాంస్మరేత్ । ఇతికారుణికోనూనంధనంమేభూరినాదదాత్ ॥ ౨౧॥ ఇతిసంచింతయన్విప్రఃప్రాప్త

స్యసమృద్ధింపుష్ట్వాత్వంతుస్మేరిత్యర్థఃు ౧౩॥ బ్రాహ్మణఇతి॥ స్వర్గతంస్వర్గవాసినం ॥ ౧3 ॥ శ్వోభూతేఇతి॥ శ్వోభూతేఉదితేరవౌ విశ్వంభావయతీతివిశ్వభావనఃు తేనేతి- పురతోభావినమింద్రదుర్లభంవిభవంసూచయతి- స్వసుఖేనస్వానందపరిపూర్ణేనేతి- దానే
ఆదీనతాందర్శయతి- నందితఃవిరహోక్తిభిఃు॥ ౧౪॥ సఇతి॥ వ్రీడితఃస్వశ్రీతేకాంక్షణ్యేనలజ్జితఃు మహతఃశ్రీకృష్ణస్య-దర్శనేననివృత్త
తఃు॥ ౧౫॥నివృత్తిమేవాహుఃతుఃఖిఃుు॥అహోఇతి॥ యద్యతఃు-లక్ష్మీండురసిబిభ్రతాఆశ్లిష్టోహం॥౧౬॥క్వేతి॥ అహంపాపీయాన్నీచఃు
౧౭॥ ౧౮॥ శుశ్రూషయేతి॥ పూజితఃచందనలేపనాదిభిఃు॥౧౯॥వివంసంపూజ్యాపిహనస్యఅదానేకారణంకల్పయతేద్వాభ్యాం॥స్వర్గాప
వర్గయోరితి॥ స్వర్గాదీనాంయద్యపిహస్యచరణార్చనమేవకారణం॥ ౨౦॥ అథనఇతి॥తథాపికారుణికత్వాదభూర్యపిధనంమహ్యం
నాదదాత్॥ ౨౧॥ ఇతీతి॥ నిజగృహస్యాంఖికంతత్ప్రాప్తం- తస్యవిశేషణం-సూచ్యేతి ॥ ౨౨ ॥ విచిత్రేతి॥ విచిత్రోభవనాదిభిశ్చవృ

తం-కథంభూతైఃకూజద్భిర్ద్విజకులైఃఆకులైఃతథాప్రోత్ఫుల్లనికుముదాదీనియెపంతానివారిణియేపుతానితథాతైఃశ్॥ ౨౩॥ కించ ॥ జుష్టమితి ॥ హరిణానామివాక్షీణియాసాంతాభిఃతదైశ్వర్యందృష్ట్వావితర్కితవాక్తదాహ-కిమిదమితి-ప్రథమంతెజఃపుంజందృష్ట్వాకిమిదమితి-పశ్చాద్విమానానిదృష్ట్వాకస్యవెతిస్థానంచస్వీయమితిజ్ఞాత్వాకథంతదిదంస్థానంఇత్యభూత్-ఎవంరూపమభూదితి॥౨౪॥ విధమితి॥ అమరప్రభాఃతత్తుల్యకాంతయఃప్రత్యగృహ్ణన్ఉపాయనాదిభిరాదృతవంతఃశ్॥ ౨౫॥ పతిమితి॥ఉద్గతోహర్షఃయస్యాస్తాఃఅతిసంభ్రమఃఆదరోయాస్యాస్తాఃఆలయాత్కమలవనాత్-రూపధారిణీశ్రీరివ-స్వర్గస్త్రీతత్రభగవతాఆనీతత్వాత్ స్వర్గిణాంసురాణామివరూపంతయోబిభూవెతిభావఃశ్॥ ౨౬॥ పతిప్రతేతి॥ బుద్ధ్యాఅయమెవవంద్యఇతినిశ్చయేన-మనసాసంకల్పేన ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ పయఇతి॥ యత్రమందిరె-పయఃఫెననిభాఃశయ్యాఃఆసనానిఆస్తరణానీత్యాదిసంపదఃతత్రసర్వసంపదాంసమృద్ధిర్విలోక్యతకథాయామాసేతిచతుర్థెనాన్వయఃయత్రచదాంతాఃగజదంతమయాఃపర్యంకాఃమంచాఃశ్ ॥ ౩౦ ॥ ఆసనానీతి॥ యత్రఆసనానిమృదూనిఉపస్తరణానితూలాదిమయానియేషుతాని-యత్రచముక్తాదామవిలంబవంతి-ద్యుమంతిచవితానాని॥ ౩౧॥ ౩౨॥ విలోక్యెతి॥ నిర్వర్ణ్యఃసుస్థిరస్వర్గ-సచఅస్మాహేతుకీమాకస్మికీ-స్వస్యసమృద్ధితకథాయామాస-కుతఎషసమృద్ధిరాగతెతి॥౩౩॥ నిశ్చినోతి॥నూనమితి॥ వితన్వతెతి

ప్తానిజగృహాంతికమ్। సూర్యానలేందుసంకాశైర్విమానైస్సర్వతోవృతమ్ ॥ ౨౨ ॥ విచిత్రైఃపవనోద్యానైఃకూజద్ద్విజకులాకులైఃప్రోత్ఫుల్లకుముదాంభోజకల్హారోత్పలవారిభిఃశ్ ॥ ౨౩ ॥ జుష్టంస్వలంకృతైఃపుంభిఃస్త్రీభిశ్చహరిణాక్షీభిఃకిమిదంకస్యవాస్థానంకథంతదిదమిత్యభూత్ ॥౨౪॥ఏవంమీమాంసమానంతంనరానారాయణప్రభాఃప్రత్యగృహ్ణన్మహాభాగంగీతవాద్యేనభూయసాశ్ ॥ ౨౫ ॥ పతిమాగతమాకర్ణ్యభక్తుష్ణాతిసంభ్రమాఃనిశ్చక్రామగృహాత్తూర్ణంరూపిణీశ్రీరివాలయాత్ ॥ ౨౬ ॥ పతివ్రతాపతిందృష్ట్వాప్రేమోత్కంఠాశ్రులోచనాఃమీలితాక్ష్యనమద్బుధ్యామనసాపరిషస్వజెశ్ ॥ ౨౭ ॥ పత్నీంవీక్ష్యప్రస్ఫురంతీంజైత్రీంవైమానికీమివఃదాసీనాంనిష్కకంఠీనాంమధ్యెభాంతీంసవిస్మితఃశ్॥ ౨౮॥ ప్రీతస్సయంతయాయుక్తఃప్రవిష్టోనిజమందిరమ్ ఃమణిస్తంభశతోపేతంమహేంద్రభవనంయథాశ్ ॥ ౨౯ ॥ పయఃఫెననిభాశ్శయ్యాదాంతారుక్మపరిచ్ఛదాఃపర్యంకాహేమదండానిచామరవ్యజనానిచ ॥ ౩౦ ॥ ఆసనానిచహైమానిమృదూపస్తరణానిచ ఃముక్తాదామవిలంబీనివితానానిద్యుమంతిచ ॥ ౩౧ ॥ స్వచ్ఛస్ఫటికకుడ్యెషుమహామరకతెషుచ ఃరత్నదీపాభ్రాజమానాలలనారత్నసంయుతాఃశ్ ॥ ౩౨ ॥ విలోక్యబ్రాహ్మణస్తత్రసమృద్ధీస్సర్వసంపదామ్ఃతర్కయామాసనిర్వ్యగ్రస్సమృద్ధిమహైతుకీమ్ ॥ ౩౩ ॥ నూనంబతైతన్మమభగవాన్సర్వశక్తిర్దరిద్రస్యసమృద్ధిహేతుఃమహావిభూతెరవలోకతోన్యాయైరుపపద్యెతయదూత్తమస్యశ్ ॥ ౩౪ ॥ ననువ్రువాణోదిశతెసమక్షంయాచిష్ణవెభూర్యపిభూరిభోగఃపజన్యవత్తత్సయమీక్షమాణోనాశాహతానాంవృషభస్సఖామెశ్ ॥ ౩౫ ॥ కించిత్ప్రోత్కర్షయతీదత్తంసుహృత్కృతంస్వల్పమపిభూరికారీ ఃమయోపనీతాంపృథుకైకముష్టింప్రత్యగ్రహీత్ప్రీతియుతోమహాత్మాశ్ ॥ ౩౬ ॥ తస్యైవమెసౌహృదసఖ్యమైత్రీదాస్యంపునర్జన్మనిజన్మనిస్యాత్ ।

షచఅసావహంచతస్యవితన్మమ-మహతీవిభూతిర్యస్యతస్యఅవలోకాదన్యస్తుసంభవేత్ ॥ ౩౪॥ ననుసచెదవలోకనమాత్రెణమహైశ్వర్యందత్తవాక్-తర్హీదంతుభ్యందత్తమితికింనావోచదతఆహ॥ననువితి॥ ననుమెసఖా-సమక్షమబ్రువాణఎవ-యాచిష్ణవెయాచకాయ-భూరిబిభ్వపి-దిశతెదదాతి అత్రహెతుఃభూరిభోగఃస్వయం-తత్తెదయంపజన్యవత్-ఈక్షమాణఇతి-అయమధఃస్వయంతావద్భూరిభోగఃబహుభోగఃఆప్తకామత్వాల్లక్ష్మీపతిత్వాచ్చ-అతఃయథాపారావారపరిపూరకఃఅతివదాన్యఃపజన్యఃకదాచిద్బహ్వపిపశ్యమల్పమెవమన్యమానఃలజ్జయెవసమక్షంఅవపక్ష్యతీత్యాదినిదానెకపక్షతెతత్రమాప్లావయతి-ఏవంశ్రీకృష్ణపిస్వభోగాపెక్షయాతద్దెయమింగ్రాదిపదమతితుచ్ఛంమన్వానఃతస్యైవభజనంబహుమన్యమానఃసమక్షమబ్రువాణఇవదదాతీతి ॥ ౩౫॥ తదెవాహ॥కించిదితి॥ ఉరుబహ్వపి-స్వదత్తంయత్తత్కించిత్రోతిఆల్పంమన్యతె-స్వసుహృత్కృతంస్వల్పమపితుచ్ఛమపి-భూరికారీ బహుమన్యతఇత్యర్థఃఅ ఏ మయాఉపనీతాంసమీచీనతాం-ప్రీతియుతఃస్వయమ్తెవశ్రీకృష్ణస్యభక్తవాత్సల్యందృష్ట్వాతద్భక్తింప్రథయితె॥ తస్యెతి॥ సౌహృదంప్రేమచ-సఖ్యంహితాశంసనంచ-మైత్రీఉపకారిత్వంచ-దాస్యంసెవకత్వంచ-తత్సమూహైకవచనఃతస్యతల్లంబనైకఃమెసుహృత్-నతు-విభూతిఃకించ-మహాసుభావెనతెనైవవిజ్ఞతఃవిశెషెణసంగంప్రాప్నువతఃతద్భ

మహానుభావేనగుణాలయేనవిసర్జితస్తత్పురుషప్రసంగతః॥ ౩౭॥ భక్తాయచిత్రా భగవాన్హిసంపదో రాజ్యంవిభూతీర్నసమర్థయత్యజః। అదీర్ఘబోధాయవిచక్షణస్యయంపశ్యన్నిపాతంధనినాంమదోద్భవమ్॥ ౩౮॥ ఇత్థంవ్యవసితోబుద్ధ్యాభక్తోవజనార్దనే। విసృజ్యాజాయయాతృష్ణాంబభూవేనాతలంపటుః॥ ౩౯॥ తస్యవైదేవదేవస్యహరేర్యజపతేఃప్రభోః। బ్రాహ్మణాఃప్రభవోదైవంనతేభ్యోవిద్యతెపరమ్॥ ౪౦॥ ఏవంసవిప్రోభగవత్పృహృత్తమోదృష్ట్వాస్వభృత్యైర్యజితంపరాజితమ్। తద్ధ్యానవేగోద్గ్రథితాత్మబంధనస్తద్ధామలేభేఖిరతస్తతాంగతిమ్॥ ౪౧॥ ఏతద్బ్రహ్మణ్యదేవస్యశ్రుత్వాబ్రహ్మణ్యతానరః। లబ్ధభావోభగవతికర్మబంధాత్ప్రముచ్యతే॥ ౪౨॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఎకాశీతితమోధ్యాయః.

సూర్యోపరాగెకురుక్షెత్రంప్రతిశ్రీకృష్ణాదీనాంగమనకథాప్రారంభఘట్టం.

శ్రీశుకఉవాచ॥ అథైకదాద్వారకాయాంవసతోరామకృష్ణయోః। సూర్యోపరాగస్సుమహానాసీత్కల్పక్షయేయథా॥ ౧॥ తంజ్ఞాత్వాపురుషారాజన్పురస్తాదేవసర్పతః। స్యమంతపంచకంక్షెత్రంయయుస్సర్వేయోవిధిత్సయా॥ ౨॥ నిఃక్షత్రియాంమహీంకుర్వన్రామశ్చత్రిభృతాంవరః। నృపాణాంరుధిరాపఘ్నయత్రచక్రెమహాహ్రదాన్॥ ౩॥ ఈజేసభగవాన్రామోమోయత్రాస్పృష్టోపికర్మణాలోకస్యాహయన్నిశోయథాన్యోఽఘపనుత్తయే॥ ౪॥ మహత్యాంతీర్థయాత్రాయాంతత్రాగత్యభారతీఃప్రజాః॥ ౫॥ వృష్ణయశ్చతథాక్రూరవసుదేవాహుకాదయః। యయుర్భారతతత్క్షేత్రంస్వఘంక్షపయిష్ణవః॥ ౬॥ గదప్రద్యుమ్నసాంబాద్యాస్సుచంద్రశుకసారణాదయః। ఆస్తెనిరుద్ధోరక్షాయాంకృతవర్మాచయూథపః॥ ౭॥ తేరథైర్దేవదత్తైస్తేశ్చతరద్భిర్వాజిభిర్నదద్భిర్భూమిమర్ణవమివోద్ధతాధరద్యుభిః॥ ౮॥ వ్యరోచంతమహాతేజాఃపృథుకాంచనమాలినఃదివ్యస్రగ్వస్త్రసన్నాహకకుభస్త్రైఃఖెచరాఇవ॥ ౯॥ తత్రస్నాత్వామహాభాగాఉపోష్యసుసమాహితాః। బ్రాహ్మణేభ్యోదదుర్ధేనూర్వాసస్స్రగ్మాలినీః॥ ౧౦॥ రామంహ్రదంసవిధివత్పునరాప్లుత్యవృష్ణయః।

శ్లో॥ ద్వ్యశీతితమఆఖ్యాతఃకురుక్షేత్రంరవిర్గ్రహాత్। వృష్ణిదృష్ట్వాముదాభూపాశ్చక్రుఃకృష్ణకథామిథః॥ శ్రీకామసుహృదే కృష్ణఃప్రకల్ప్యంద్రపదంభువి। నందాదిసుహృదానందీకురుక్షేత్రంజగామసః॥ అథేతి॥ కల్పక్షయెయథాసర్వగసఇత్యర్థః॥ ౧॥తమితి॥జ్యోతిర్విద్భిఃకథ్యమానమాదావేవజ్ఞాత్వా. స్యమంతపంచకంకురుక్షేత్రం॥ ౨॥ అబ్రహ్మణ్యక్షత్రియవధస్థానత్వేనపరశురామస్యాపిపునస్తత్రస్థానత్వేనచక్షేత్రస్యపాపనిరాసకత్వమాహద్వాభ్యాం॥ నిఃక్షత్రియామితి॥౩॥ తేజసితి॥ అన్యఃఅవిద్వాన్యథా॥ ౪॥ మహత్యామితి॥ ఆఖ్యఆజగ్ముఃభారతీఃభారతర్యః॥ ౫॥ ౬॥ గదేతి॥ సుచంద్రశుకసారణేస్సహఅనిరుద్ధోద్వారకాయాంరక్షాయాంఆస్తే-తథాకృతవర్మాచయూథపఃసేనాసీఃతిః॥ ౭॥ తదితి॥ దేవదత్తైర్వాజిభిఃవిమానసంకాశైఃతరద్భిస్తరంగాఃతద్వత్ప్లవోగతిర్యేషాంతైఃవిద్యాధరద్యుభిఃవిద్యాధరాణామివద్యుతిర్యేషాంతైః॥ ౮॥ వ్యరోచంతేతి॥మహాతేజాఃమహాతేజసఃదివ్యాఃఅత్యుత్తమాఃస్రగ్వస్త్రసన్నాహకకుభస్త్రైఃమేఘాంతే॥ ౯॥ ౧౦॥ రామేతి॥పునఃఅన్యేదుఃఆప్లుత్య-యద్వాతస్మిన్నేవాహనిముక్తిస్నానంకృత్వా॥౧౧॥ స్వయమితి॥ స్నిగ్ధా

దమున్న ర్ణయన్నిజాగ్రేభ్యఃకృష్ణేనోభ్యర్థిరస్తి వా ॥౧౧॥స్వయంచతదనుజ్ఞాతావృష్ణయఃకృష్ణదేవతాః। భుక్తోపవివిశుఃకామంస్నిగ్ధచ్ఛాయాంఘ్రిపాంఘ్రిపు ॥౧౩॥ తత్రాగతాస్తేదదృశుస్సుహృత్సంబంధిబాంధవాః। మత్స్యోకృశనరకాసల్యవిదర్భకురుసృంజయాః ॥౧౩॥కాంభోజమద్రకైకేయాఃకుంతీనార్టకేరళాః। అన్యాంశ్చవాత్మపక్షీయాఃపరాంశ్చశతశోనృపాః ॥ ౧౪ ॥ నందాదీన్సుహృదోగోపాన్గోపీశ్చోత్తరితాశ్చిరమ్ ॥ ౧౫ ॥ అన్యోన్యసందర్శనహర్షరంహసాప్రోత్ఫుల్లహృద్వక్త్రసరోరుహశ్రియః। ఆశ్లిష్యగాఢంనయనైస్సువజ్రలాహృష్యత్త్వచోరుద్ధగిరోయయుస్ముదమ్ ॥ ౧౬ ॥ స్త్రియశ్చసంవీక్ష్యమిథోతిసౌహృదస్మితామలాపాంగదృశోభిరేమిరే। స్తనైస్తనాక్తకుంకుమపంకరూషితాన్నిహత్యదోర్భిఃప్రణయాశ్రులోచనాః ॥ ౧౭ ॥ తతోభివాద్యతేవృద్ధాన్యవిష్ఠైరభివందితాఃస్వాగతంకుశలంపృష్ట్వావచఃకృష్ణకథామిథః॥౧౮॥పృథాభ్రాతర్వ్యవస్వసారంవీక్ష్యతత్పుత్రాన్పితరావపి। భ్రాతృపత్నీర్ముకుందంచజహసుఃసంకథయాశుచః॥౧౯॥

కుంత్యువాచ ॥ ఆర్యభ్రాతరహంమన్యేఆత్మానమకృతాశిషమ్। యతఆపత్సుమద్వార్తాంనానుస్మరతసత్తమాః॥ ౨౦ ॥ సుహృదోజ్ఞాతయఃపుత్రాభ్రాతరఃపితరావపి। నానుస్మరంతిస్వజనంయస్యదైవమదక్షిణమ్ ॥ ౨౧ ॥ వసుదేవఃకథమపిమాస్మానసూయేద్ధాదేవకీక్షీణకాన్నరాట్। ఈశస్యహివశేలోకఃకురుతేకార్యతేథవా॥ ౨౨॥ కంసప్రతాపితాన్సర్వేవయంయాతాదిశందిశమ్। ఏతర్హ్యేవపునర్ధన్యానందదేవేనసాదితాన్స్వసుతాన్ ॥ ౨౩ ॥ శ్రీశుకఃకథయతి॥ వసుదేవోగ్రసేనాద్యైర్యదుభిస్తైర్విసర్జితాఃనృపాఃకృష్ణానుభావజ్ఞాయయుస్స్వపురాణ్యేవసత్కృతాఃసమాహితాఃకృష్ణకథాశ్రవోత్సవాఃప్రతీక్షమాణాహరిమాత్మబంధుమ్ ॥ ౨౪ ॥ భీష్మోద్రోణోంబికాపుత్రోగాంధారీసుతాతథా। సదారాఃపాండవాఃకుంతీసంజయోవిదురఃకృపః ॥ ౨౫ ॥ కుంతిభోజోవిరాట్శ్చభీష్మకోనగ్నజిన్మహాన్। పురుజిద్ద్రుపదశ్శైబ్యోధృష్టకేతుశ్చకాశిరాట్ ॥ ౨౬ ॥ దమఘోషోవిశాలాక్షోమైథిలోమద్రకేకయాః। యుధామన్యుస్సుశర్మాచసనుతాబాహ్లీకాదయః ॥ ౨౭ ॥ రాజానోయే చరాజేంద్రయుధిష్ఠిరమనువ్రతాః। శ్రీనికేతంవపుశ్శ్రేస్త్రీకావీక్ష్యవిస్మితాః ॥ ౨౮ ॥ అథతేకృష్ణరామాభ్యాంసమ్యక్ప్రాప్తసమర్హణాః। ప్రశశంసుర్ముదాయుక్తావృష్ణీకృష్ణపరిగ్రహాన్ ॥ ౨౯ ॥ అహోభోజపతేయూయంజన్మభాజోనృణామిహ। యత్పశ్యథాసకృత్కృష్ణంసిద్ధేశమపియోగినామ్ ॥ ౩౦ ॥ యద్విశ్రుతిశ్రుతితులాతులదమలంపునాతిపాదావనేజనపయశ్చవచశ్చశాస్త్రమ్। భూకాలభర్జితభగాపియదంఘ్రిపద్మస్పర్శోత్సశక్తిరభివర్షతిసోఖిలార్థాన్ ॥ ౩౧ ॥ తద్దర్శనస్పర్శన

అనుపథఃఆనుగతిశ్చ- ప్రజల్పోగోష్ఠీచ- శయ్యాశయనంచ- ఆసనంచ- అశనంభోజనంచ- యానబంధఃవివాహసంబంధః- సపిండబంధఃదైహికసంబంధః- తెనసహవర్తమానాఃతెన శ్రీకృష్ణేనసహదర్శనాద్యుపలక్షితఃసయూనసపిండసంబంధోయెషాంతెషాంకించ- యేషాంవఃగృహెవిష్ణుఃస్వయంఆసఆవిరభూత్-యేషాంవఃసిరయవర్త్మాన్యనివృత్తిమూగెన ప్రపతితమానానాంస్వర్గాపవర్గాభ్యాం విరమయతివిచృష్ణంకరోతీతితథానసఃతెయూయంజన్మభాజఇతి యద్వా- ఇదిలసామాన్యనిదెశఃశఇత్యర్థఃసవిష్ణుఃస్వయంయెషాం బొనిరయవర్త్మానిసంసారకారణెగృహెవర్తమానానామపి- బధ్యతెసం బధ్యతఇతిబంధఃదశనాదిభిఃసంబంధస్తస్వర్గాపవర్గ విరమఃఆసచరమసుఖప్రదోబభూవెత్యర్థఃగ॥౩౭॥ నందఇతి ॥అనస్థాథైరితిత్రై వచాసచికీర్షితయాశకటెముస్థాపనైరథైస్సహ గతైరిత్యర్థఃగ॥ 33॥ వసుదెవఇతి॥ వసుదెవస్తంపరిష్వజ్యప్రెమవిహ్వలొబభూవెతిశెషఃగ॥౩౪॥తావితి॥ తౌసుతౌపరిరభ్యనందఃయశొదాచవిరహశొకాత్శుచఃఅశ్రూణివిజహతుఃముముచతుఃయద్వాశుచఃపుత్రవిరహశొకాత్విజహతుఃతత్యజతురిత్యర్థఃగ॥ 3౪॥ రొహిణీతి॥ వ్రజెశ్వర్యాంయశొదాంగ॥౩౫॥ కెచిత్॥ అనివృత్తాంనివృత్తికారణెసత్యపిఅనువర్తమానాం - ఐంద్రమైశ్వర్యం అవాప్య

నానుపథప్రజల్పశయ్యా సనాశనసయూనసపిండబంధఃయెషాంగృహెనిరయవర్త్మ నివర్తతాంవ స్స్వర్గాపవర్గవిరమస్స్వయమాసవిష్ణుఃగ॥ 3౭॥ శ్రీశుకఃగ॥ నందస్తత్రయదూన్ప్రాప్తాన్జ్ఞాత్వాకృష్ణపురొగమాన్। తత్రాగమద్వృతొగొపైరనడ్వద్భిర్దృతుయాగ॥ 33॥తందృష్ట్వావృష్ణయొహృష్టాస్తన్వఃప్రాణమివొత్థితాఃగ। పరిషస్వజిరెగాఢంచిరదర్శనకాతరాఃగ॥ 3౮॥ వసుదెవఃపరిష్వజ్యసంప్రీతఃప్రెమవిహ్వలఃగ। స్మరన్కంసకృతాన్క్లెశాన్పుత్రన్యాసంచగొకులెగ॥ 3౫॥ కృష్ణరామౌపరిష్వజ్యపితరావభివాద్యచ। నకించిదూచతుఃప్రెమ్ణూనాశ్రుకంఠౌకురూద్వహగ॥ 3౬॥ తావాత్మాంకెసమారొప్యబాహుభ్యాంపరిరభ్యచ।యశొదాచమహాభాగాసుతౌవిజహతుఃశుచఃగ॥ 3౭॥ రొహిణీదెవకీచాశుపరిష్వజ్యవ్రజెశ్వరీమ్। స్మరంత్యౌతత్కృతాంమైత్రీంబాష్పకంఠ్యౌసమూచతుఃగ॥ 3౮॥ కాబిస్మరెతవాంమైత్రీమనివృత్తాంవ్రజెశ్వరి। అవాప్యైశ్వర్యంయస్యానెహప్రతిక్రియాగ॥ 3౯॥ ఏతావదృష్టపితరౌయువయొస్మనపిత్రొస్సంప్రీణనాభ్యుదయతొషణపాలనాని। ప్రాప్యొషతుర్భవతిపక్ష్మహయద్వదక్ష్ణొర్నెస్తావకుత్రచభయూనసతాంపరస్యఃగ॥ ౪౦॥ శ్రీశుకఃగ॥ గొపశ్చకృష్ణముపలభ్యచిరాదభీష్టంయత్ప్రెక్షణెదృశిషుపక్ష్మకృతంశపంత్యఃగ। దృగ్భిర్హృదీకృతమలంపరిరభ్యసర్వాస్తద్భావమాపురపినిత్యయుజాంసురాణామ్గ॥ ౪౧॥ భగవాంస్తాస్తథాభూతావివిక్తఉపసంగతఃగ। ఆశ్లిష్యానామయంపృష్ట్వావ్రజసన్నివసమబ్రవీత్గ॥ ౪౨॥ అపిస్మరథనస్నిగ్ధాన్పితౄన్బంధూన్సఖీనపి। గొపాయనాయనంపుత్రాన్వ్రజంచాత్మవతామపిగ॥ ౪౩॥ అప్యవధ్యాయధాస్మాన్స్వదకృతజ్ఞవిశంకయాగ। నూనంభూతానిభగవాన్యమీక్షతివియున్క్తిచగ॥ ౪౪॥ వాయుయథాఘనానీకంతృణతూలరజాంసివాగ। సంయొజ్యాప్యెతిపథెభూయస్తథాభూతానిభూతకృత్గ॥ ౪౫॥ మయిభక్తిర్హిభూతానామమృతత్వాయకల్పతెగ। దిష్ట్యాయదాసీన్మత్స్నెహొభవతీనామదాపనఃగ॥ ౪౬॥

ప్రాప్యాపియస్యాఃప్రతిక్రియాకర్తుంనశక్యఇత్యర్థఃగ॥ 3౯॥ తత్కృతాంమైత్రీమాహతుఃగ॥ వితావితి॥ నదృష్టపితరౌయాభ్యాంతౌవస్తుతస్తుఅజన్మత్వాదెవాదృష్టపితరౌ- హెభవతి - యువయొఃపిత్రొఃస్వస్తావెతౌ- సంప్రీణనాదీనిప్రాప్య- అకుత్రచభయాక్వచిదపిభయరహితౌభూత్వాఊషతుఃవాసంచక్రతుఃకథంభూతయొఃఅస్మొఃనెత్రయొఃరక్షకంపక్ష్మయద్వత్తథారక్షకయొఃయువయొఃయుక్తమెతత్-యతఃసతాంపరఃస్వఇతినాస్తివైషమ్యమితి॥ ౪౦॥ గొప్యఇతి॥ అభీష్టత్వెలింగం- యస్యకృష్ణస్యప్రెక్షణె- దృశిషునెత్రెషుపక్ష్మవ్యవధాయకపక్ష్మకృతంవిఘాతారంశపంత్యఃదృగ్భిఃనెత్రద్వారైఃహృదీకృతంహృదయెప్రవెశితం - పరిరభ్య - తద్భావంతదాత్మతాంప్రాపుఃఅపినిత్యయుజాంఆరూఢశ్రెణీనామపి॥౪౧॥౪౨॥అపీతి॥చిరాయితాఇతిలంబితాఇత్యర్థఃగ॥ అత్రహెతుఃశత్రూణంచపక్షస్యచ్ఛెదనెచెతొయెషాంతాన్॥౪౩॥ అపీతి॥ అపిస్విత్కిందివాఅస్మాన్ఆవశ్యాయధఆవజానీధ్వంఅకృతజ్ఞావితఇతివిశంకయాఊషచ్చంకయానశంకామాత్రంకింతునిశ్చితమెవైతత్- పరిత్యజ్యగతత్వాదిచెదతఆహ- నూనమితి॥ ౪౪॥ ఎతత్పృష్టాంతమాహ॥ వాయురితి॥ ఆశ్లిష్యపితెఆశీషఃపితృష్ఠక్ష్మోరిత్యర్థఃగ॥ ౪౫॥ అపిచ అతిభద్రమిదంయదుతభవతీనామద్యాహంగెనమ ప్రెమూలిశద్యాజాతఇత్యాహ॥ మయీతి॥ మయిభక్తిమాత్రమెవతావదమృతత్వాయకల్పతెయత్తుభవతీనాంమత్స్నెహఆసీత్తద్ధిస్వార్థమతిభద్రం - కుతఃముదాహరణఃమ

త్వాప్రసక్తఇతి॥ ౨౬॥ కీదృశఃత్వంయంచవయంస్నేహానప్రాప్నుమఇత్యపేక్ష్యాహుఃఆత్మస్వరూపమూహ॥అహమితి ॥ హేఅంగనాఃభౌతికాదీనాంశరావాదీనాం-యథాఆకాశాదిపంచమహాభూతాన్యాద్యంతాదిరూపాణి-విషంసర్వభూతానాంజరాయుజాదీనామాద్యంతాదిరహం-అతోవ్యాపకంమాంభవత్యఃప్రాప్తువంతీతి ॥ ౨౭ ॥ ననుచతుర్విధభూతగ్రామాణాంతద్భోక్తాఆత్మేవాద్యంతాదిరూపఃతస్మింశ్చసర్వవ్యాపకేసర్వభూతానివర్తంతఇతికుతస్త్వత్ప్రాప్తిరస్మాకమిత్యతఆహ॥ విషమితి॥ అయమర్థఃయథాశరావాదీనాంభౌతికానామహాభూతాన్యాద్యంతరూపాణి-విషమేపవితానిచతుర్విధానిభూతాన్యపిభౌతికత్వావిశేషాత్స్వకారణేషుభూతేష్వేవవర్తంతే-నతుభోక్తర్యాత్మని-ఆత్మాతులేషుభూతేషుఆత్మనాభోక్తృరూపేణతతఃవ్యావృత్తఃనకారణత్వేన-అథతు-తదుభయంభూతభౌతికరూపంభోగ్యం భోక్తారంచాత్మానమయ్యక్షిరేచరిపూర్ణేఆభాంతంపశ్యతేతి॥౨౮॥ అధ్యాత్మేతి॥ అధ్యాత్మవిద్యయాతచ్ఛ్రవణాయస్వరూపోపదేశేన-శిక్షితాఃబోధితాఃతస్యఅనుస్మరణేనధ్వస్తజీవకోశాఃలింగంయాసాంతాఃతమేవఅధ్యగఃప్రాపుఃపరం॥౨౯॥ విషంప్రాప్తఅపకృష్ణఃపునఃగృహవ్యాసంగేనమాంపాయాత్విత్యతచ్చరణస్మరణంప్రార్థయంతేఆహురితి॥హేనళినినాభతేపదారవిందంయోగేశ్వరైఃహృదివిచింత్యం-గేహంజుషాంగృహసేవినామపి-మనసిసదాఉదియాత్ఆవిభావేత్ ॥ ౩౦॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతదీపికాయాం-ద్వ్యశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

అహంహిసర్వభూతానామాదిరంతోంతరంబహిఃభౌతికానాంయథాఖంవాభూర్వాయుర్జ్యోతిరంగనాఃఁ ౨౭ ॥ ఏవంహ్యాత్మాత్మతత్వానిభూతేష్వాత్మాత్మనాతతఃఉభయంమయ్యథపరేపశ్యతాభాంతమృషారే। ౨౮। శ్రీశుకఃఁ॥ అధ్యాత్మవిద్యయాగోప్యేవంకృష్ణేనశిక్షితాఃతదనుస్మరణధ్వస్తజీవకోశాస్తమధ్యగఃఁ ॥ ౨౯ ॥ ఆహుశ్చతేనళినినాభపదారవిందంయోగేశ్వరైర్హృదివిచింత్యమగాధబోధైఃసంసారకూపపతితోత్తరణావలంబంగేహంజుషామపిమనస్యుదియాత్సదానఃఁ॥౩౦॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ద్వ్యశీతితమోధ్యాయఃశ్రీశుకఃఁ ॥ తతోనుగృహ్యభగవాన్గోపీనాంసముర్గతిఃయుధిష్ఠిరమధాపృచ్ఛత్సర్వాంశ్చసుహృదోవ్యయమ్ ॥ ౧ । తఎవంలోకనాథేనపరిపృష్టాస్సుసత్కృతాఃప్రత్యూచుర్హృష్టమనసస్తత్పాదేక్షోహతాంహసఃఁ॥౨। కుతఃశివంత్వచ్చరణాంబుజాసవంమహన్మనస్తోముఖనిస్సృతంక్వచిత్ । పిబంతికర్ణాంజలిభిర్భవాదృశోదేహంభృతాందేహకృదస్మృతిచ్ఛిదమ్ । ౩ । హిత్వాత్మధామవిధుతాత్మకృతంశ్వసమానందసంప్లవమఖండమకుంఠబోధమ్ । కాలోపసృష్టనిగమాయనఆత్తయోగమాయాకృతింపరమహంసగతింనతాస్మఃఁ ॥ ౪ । శ్రీశుకఃఁ ॥ ఇత్యుత్తమశ్లోకశిఖామణింజనెష్వభిష్టువత్స్వంధకవీరవృష్ణియఃఁ । సమేత్యగోవిందకథామిథోగృణంస్మరోకగీతాశ్శృణువర్ణయామితే॥౫॥ ద్రౌపదీ ॥ హేవైదర్భ్యచ్యుతేభద్రేహేజాంబవతికాసలే । హేసత్యభామేకాళింద్యాహేశైబ్యేరోహిణీలక్ష్మణే ।౬॥ హేకృష్ణపత్న్యేతన్మేబ్రూతయోభగవానయమ్ । ఉపయేమేయథాలోకమనుసుర్వఃస్వశ్లోఁ॥ ద్వ్యశీతితమవివంచస్త్రీణాంకృష్ణకథోన్వయే । ద్రౌపద్యైకృష్ణభార్యాభిరుక్తాస్వస్వకరగ్రహేఃఁ ॥ తతఇతి॥ అవ్యయంకుశలం॥ ౧॥ తతఇతి॥ తత్పాదేక్షోహతాంహసఃమనసస్తస్కాత్-ముఖద్వారతోనిస్సృతంక్వచిత్తదాచిత్ దేహభృతాందేహధారిణాం-దేహకృచ్చాసావస్మృతిశ్చ అవిద్యా-తాంఛిత్తీతితథాతం-దేహకృదీశ్వరఃతద్విషయాజ్ఞానచ్ఛిదంవా॥ ౩॥ హిత్వేతి॥ హిత్వేతిపదద్వయం-త్వాత్వాంహిఏవార్థే-త్వామేవతాస్సఇత్యర్థఃకథంభూతం-ఆత్మధామ్నాస్వరూపస్వకాశేన-విధుతాఃనిరస్తాఃఆత్మకృతాఃబుద్ధినిమిత్తాఃతిస్రఃఅవస్థాఃయస్మిన్తం-అతఏవఆనందసంప్లవంసత్యానందకదంబరూపం అఖండంఅపరిచ్ఛిన్నం-యతఃనకుంఠంఅకుంఠబోధఃచిచ్ఛక్తిర్యస్యతం-నన్వేవంరూపతాశ్రీకృష్ణస్యకుతఃఅస్మదాదివద్దేహప్రతీతేరతఆహుఃకాలోపసృష్టేతి-కాలేనఉపస్పష్టాఃవిప్లుతాశ్చతేనగమాశ్చతేషాంఅవనేరక్షణార్థం-ఆత్తఉపాత్తాయోగమాయయాఆకృతిఃనరాకారమూర్తిర్యేనతం-పరమహంసానాంగతింత్వాం-అతస్తవైవంరూపత్వాదస్మాకంచత్వన్మాయయావితత్సర్వవైచర్యాత్యాక్తాత్వామేవతాస్మఇతి-యద్వా-త్వాంమితిప్రకరణాత్జ్ఞాతవ్యం-త్వాంనతాస్మఃకింకృత్వాత్వాహిత్వా-కింఆత్మధామఆత్మశరీరంథామగృహంతత్ర్చ్ఛదేహగేహంగంచతిత్యజ్యేత్యర్థఃనమోనమస్కృత్॥ ౪॥ ఇతీతి॥ త్రిభువనైకమీతాఃఁ॥ హేవైదర్భీతి ॥ హేకౌసల్యేసత్యా-వైబ్యా-మిత్రవిందేరోహిణీ-రోహిణీనామకాచిత్పట్టమహిషీతుల్యా॥ ౬॥ హేకృష్ణపత్న్యేతి॥ అన్యాఃశ్రీ

హాకృష్ణపత్న్యః॥ ౭॥ చైద్యాయేతి॥ మామాం-అపహాయిష్యంతం-సంపాదయితుం రాజసుజరాసంధాదిషు-ఉద్యతకార్ముకేషుసత్సు-అ
జైయాఃయేభటాఃతేషాంశేఖరితాఃమకుటపత్క్ష్మతాఃఅంఘ్రిరేణవోయేన - తేషాంమూర్ధ్నిపదంధరత్యధరః- తస్యశ్రీనికేతస్య-వ
రణఃమమఅర్చనాయాస్తు॥ ౮॥ యఇతి॥ సనాభేఃభ్రాతుఃవిధేనసంహాకృతేనతత్తంహ్యాయుయస్యతేన - మేఖిలతాతేన తిష్ఠం అభిశా
పంయుయక్షుఃఅపహాష్టుంపరిహర్తుం ఋక్షరాజంజిత్వారత్నంస్య మంతికం ఉపాజహారఆనీతవాన్- అథఅనంతరం - మత్వా
తైరత్నమదాత్-తేనస్వాసరాధేనభీతఃసమేపితాప్రభవేత్శ్రీకృష్ణాయ- మామదిశతఆడిశత్ దదావిత్యర్థఃదత్తాంఅహ్నారాదిభ్యఃప్ర
లిఖ్యతామపీత్యర్థఃగ॥ ప్రాజ్ఞాయేతి॥ దేవాకృత్పితా- అముంశ్రీకృష్ణం - నిజనాథంస్వామినందైవమీశ్వరంసీతాపతింప్రాజ్ఞాయ
అవిజ్ఞాయ- త్రినవహానిస్వంఛందోనురోధేన - సప్తవింశతిదినాన్యమునా అభ్యయుధ్యత- పరిక్షీణంసంజాతాపరీక్షాయస్యసఃపరీ
క్షీణఃతం-సాక్షాత్సీతాపతిరేవాసావితిజ్ఞాత్వా- పాదౌప్రగృహ్యామణీనానహామాంఅభ్యాణముపాహారథ అహాణఃతియాసమర్పితవాన్-
అహోతభాగ్యమితి శ్లోకాసి- నెత్యాహ- అముష్యాహందాసీ॥ ౧౦॥ తపఇతి॥ సఖ్యాఆజ్ఞాకైన- తస్యగృహామార్జనేగృహేసంమా
ర్జనకర్త్రీ॥ ౧౧॥ యఇతి॥ శుశ్రూషాయాథగతంస్వబలంద్విషాంసింహాఇవెతి మెభ్రాతృత్వాంశ్చ అపకుర్వతఃఅపకారంకుర్వతఃవిజిత్య-

శ్రియోకఃశ్రీనివాసఃతస్యఅంఘ్రికమలనిత్యంచరణఃశోభనకర్తృత్వంఅనుభవంప్రవిజన్మ-మెఅస్తు॥ ౧౩॥ సప్తవైతి॥ సప్తఉక్షణఃవృషభాఃబలంచవీర్యంప్రభావశ్చతీక్ష్ణశృంగాణిచఅతిశయితానియెషాంతాఃమెపిత్రాకృతాఃసంపాదితాఃబలీయసేమాం
చాతుంక్షితిపానాంవీర్యస్యబలస్యపరీక్షణాయతాఃప్రసిద్ధావీరాణాంమధ్యదంష్ట్రంతియెతాఃతరసాశీఘ్రమెవనిగృహ్యదమయితాఃక్రీడఅనాయాసెనైవబబంధఅజితోకాఃఅజాఛత్వాని ॥ ౧౩॥ యఇతి ॥ వీర్యమెవశుల్కందేయంయస్యాస్తాం- దాసీభిస్సహ- చతురంగిణీంగజాశ్వాదిసేనాయుక్తాంమాం- పురీంనిస్యె॥ ౧౪॥ పితెతి॥ కృష్ణేహేద్రౌపది - లక్ష్మిస్నెహచిత్తంయస్యాస్తాంమాం
ఆక్షౌహిణ్యాసేనయాసహసఖీజనైశ్చసహ॥౧౫॥ అస్యెతి॥ యెనపాదసంస్పర్శేనఆత్మనఃమెతత్శ్రేయఆత్మనోజీవస్యతత్శ్రేయఃసఎవపురుషార్థఇతి॥ ౧౬॥ మమేతి॥ రాజ్ఞిహేద్రౌపది- యథామిత్రవిందాయాఃతథామమాపిచిత్తంముకుందవిషయమాసీత్- సుసంమృశ్యసుష్ఠువిచార్య- పద్మహస్తయాశ్రియా- వృతఃకిల- అతఃమమాపిచిత్తంశ్రీముకుందెఆసీదితి॥ ౧౭॥ జ్ఞాత్వెతి॥ తత్రశ్రీకృష్ణప్రాప్తెఅచీకరత్-కారయామాస॥ ౧౮॥ యథేతి॥ యథారాజ్ఞితవస్వయంవరెపార్థస్యఉప్స
యాఆహ్వమిచ్ఛయాకృతఃమత్స్యంకారితవాన్- పాఠాంతరె- పార్థస్యఇతిఅణ్అపాకృతఃతథాఽహమపిఅజ్ఞానవిషకింనావిధ్యత్త

త్రాహ- అయంత్వితి- సమతోన్యబహిరేవాచ్ఛన్నఃనాంతః- అతఃస్తంభసంలగ్నయా ఊర్ధ్వదృష్ట్యాదృశ్యతేఅయంతునతథా- కింతు స్తంభమూలేనిహితకలశజలేకేవలందృశ్యతేఅతోదృష్టేరథస్తాదుపచిచక్ష్యమితి-అతఃశ్రీకృష్ణవ్యతిరేకేణనకస్యాపిభేద్యఇతిభావఃగా॥ ౫౦॥ పిత్రేతి॥ మత్స్యం వెద్ధుం- పరిషదిసంసది- మద్ధియఃమద్యోవధీర్యేషాంతఇతి అన్యచిత్తాఃవెద్ధుంనశక్తాఇతిభావఃగా॥ ౫౧॥ తదేవాహ॥ ఆదాయేతి॥ అమునాచాపేన॥ ౫౨॥ సజ్జమితి॥ నావిదఃతదవస్థితిమితి- మాఃథాదీనాంక్రియాశక్తిరేవ నతులక్ష్యభిజ్ఞతేతి భావఃగా॥ ౫౩॥ మత్స్యేతి॥ యత్తోయత్నవాన్- అసృజత్ముమోచ సబాణోముత్స్యంనాచ్ఛిద్రం- చరంకేవలంపస్పర్శ జ్ఞానవాన్యజ్ఞానోబలేనాపూర్ణఇత్యర్థఃగా॥ ౫౪॥ తస్మిన్నితి॥ అభిజితిసర్వార్థఃసాధకేముహూర్తేగా॥ ౫౫॥ ౫౬॥ భగవత్ప్రీతిహర్షనిర్భరేణాత్మనైవానువర్ణయంత్యాహద్వాభ్యాం॥ కథితి॥ తత్తదా- అహంకలకలస్వనైః- నూపురాయమోస్తాభ్యాం పద్భ్యాం రంగంప్రవిశం- కనకే ఉజ్జ్వలాంరత్నమూలాంనివీమురుప్రావృత్య- పరిధాయచనీవీబంధనేన- కాశికాగ్ర్యఉత్తమకౌశేయవస్త్రే - సవ్రీ

బహిరాచ్ఛన్నోన్నృశ్యతేసజలేపరమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రుత్వైవతత్సర్వతోభూపా ఉపేయుర్మత్స్యలిప్తుఃపురమ్। సర్వాస్త్రశస్త్రతత్త్వజ్ఞాస్సోపాధ్యాయాస్సహస్రశః ॥ ౨౦ ॥ పిత్రాసంపూజితాస్సర్వేయథావీర్యంయథావయఃగా॥ ఆదమస్సశరంచాపంవేద్ధుం* పరిషదిమద్ధియఃగా॥ ౨౧ ॥ ఆదాయవ్యసృజత్కేచిత్సజ్జీకర్తుమనీశ్వరాఃగా॥ ఆకోటిజ్యాంసమాకృష్యపేతురేకేమునాహతాఃగా॥ ౨౨ ॥ సజ్జంధృత్వాపరేవీరామాగధావంత్యచేదిపాఃగా॥ భీష్మోమరోర్ధనఃకర్ణోమావిదంస్తదవస్థితిమ్ ॥ ౨౩ ॥ మత్స్యాన్యభాసంజలేవీక్ష్యజ్ఞాత్వాచతదవస్థితిమ్। పాంగోయత్తోసృజద్బాణంనాచ్ఛిన్నత్పస్పృశేపరమ్ ॥ ౨౪ ॥ రాజన్యేషునివృత్తేషుభగ్నమానేషుమానిషు। భగవాన్ధనురాదాయ సజ్జంకృత్వాధలీలయా ॥ ౨౫ ॥ తస్మిన్సంధాయవిశిఖంమత్స్యంవీక్ష్యసకృజ్జలే। ఛిత్త్వేషుణాపాతయత్తంసూర్యేచాభిజితిస్థితే॥ ౨౬॥ దివిదుందుభయోనేదుర్జయశబ్దాఃపునర్భువి। దేవాశ్చకుసుమాసారంముముచుర్హర్షవిహ్వలాఃగా॥ ౨౭॥ తద్రంగమావిశన్హంకలనూపురాభ్యాంపద్భ్యంప్రగృహ్యకనకోజ్జ్వలరత్నమాలామ్। నూత్నేనివీయ పరిధాయచకాశికాగ్ర్యసవ్రీడహాసవదనాకబరీధృతస్రక్ ॥ ౨౮ ॥ ఉన్నీయవక్త్రముకుంతలకుండలత్విడ్గండస్థలంశిరహాసకటాక్షమోక్షైఃగా॥ రాజ్ఞోనిరీక్ష్యపరితశ్శనకైర్మురారేరంసేనురస్థ్యనయానిదధేస్మమాలామ్॥ ౨౯॥ తావన్మృదంగపటహాశ్శంఖభేర్యానకాదయఃగా॥ నినేదుర్నటనర్తక్యోననృతుర్గాయకాజగుఃగా ॥ ౩౦ ॥ ఎవంవృతేభగవతి మయైతేనృపయూథపాఃగా॥ నసేహిరేయాజ్ఞసేనిస్పర్ధంతోహృచ్ఛయాతురాఃగా॥ ౩౧॥ మాంతావద్రథమారోప్యహయరత్నచతుష్టయమ్। శార్ఙ్గముద్యమ్యసన్నద్ధస్తిష్ఠావాజోచతుర్భుజఃగా॥ ౩౨॥ దారుకశ్చోదయామాసకాంచనోపస్కరంరథమ్। మిషతాంభూభుజాంరాజ్ఞిమృగాణాంమృగరాడివగా ॥ ౩౩ ॥ తేన్వసజ్జంతరాజన్యానిషేద్ధుంపథికేచనగా॥ సంయత్తాఉద్ధృతేష్వాసాగ్రామసింహాయధాహరిమ్ ॥ ౩౪ ॥ తేశార్ఙ్గచ్యుతబాణౌఘైఃకృత్తబాహ్వంఘ్రికంధరాఃగా॥ నిపేతుఃప్రథనేకేచిదేకేసంత్యజ్యదుద్రువుఃగా ॥ ౩౫ ॥ తతఃపురీంయదుపతిరత్యలంకృతాంరవిచ్ఛదధ్వజపటచిత్రతోరణామ్। కుశస్థలీందివిభువిచాపినంస్తుతాంసమావిశత్తరణిరివ

తోహోసోయస్మిన్తద్వదనంయస్యాస్యాఃకబర్యాంధృతాఃస్రజోయయాసాగా॥ ౫౮॥ ఉన్నీయేతి॥ ఉరవఃకుంతలాఃయస్మిన్ - కుండలయోస్త్విడ్యయోస్తైగండస్థలేయస్మిన్- తదేవతచ్ఛశిరఃసంతాపహరోహాసోయేషుతైఃకటాక్షమోక్షైఃఅపాంగవీక్షణవిలాసైఃఅనురక్తంహృదయంయస్యాస్యాఃఅహం॥ ౫౯॥ 30॥ ఏవమితి॥ హేయాజ్ఞసేనిద్రౌపది- ఈశేశ్రీకృష్ణే- మయావృతేసతి - స్పర్ధంతఃస్పర్ధమానాఃనన్వేవంపరమైశ్వర్యందృష్టవతాంకుతస్సంతాపావసరస్తత్రాహ- హృచ్ఛయాతురాఇతి- హృచ్ఛయేనకామేనఆతురాఃపరవశాఃకామవిజృంభితాఃస్పర్ధంతఇతిభావఃగా॥ 31॥ మామితి॥ హయరత్నానాంచతుష్టయంయస్మిన్తం రథం-చతుర్భుజఃద్వాభ్యాంభుజాభ్యాంమామాలింగ్యద్వాభ్యాంధనుర్బాణౌగృహీత్వాచతుర్భుజస్తస్థావితిగా ॥ 3౨ ॥ దారుకఇతి॥ మృగాణాంమిషతాంమృగరాడివతథాహంగిజగామేతి-శేషఃజ్ఞాతవ్యఃదారుకస్సైవవామృగరాజోపమాగా॥ 33॥ తేషితి॥ అన్వసజ్జంతపృష్ఠతస్తక్తాబభూవుఃనిషేద్ధుంప్రతిబంధంకర్తుంకేచనపురతోగత్వావధిసంయత్తాబభూవురిత్యర్థఃఉద్ధృతేష్వాసాఃఊర్ధ్వంకృతచాపాఃగ్రామసింహఃశ్వానఃహరింసింహంయథేతిగా॥ 3౪॥ 3౫॥ తతఇతి॥ రవింఛాదయంతీతిరవిచ్ఛదాఃధ్వజేషుపటాయస్యాం- విచిత్రాజితోరణనియస్యాం- సైవసా

చతాం- కుశస్థలీం ద్వారకాపురీం- యదుపతిః సమావిశత్ స్వకేతనం మండలం అస్తాచలం చ॥ ౩౬॥ పితేతి॥ మహార్హవాసః ప్రభృతిభిః- సుహృదాదీన్ పూజయామాస॥ ౩౭॥ దాసీభిరితి॥ దాస్యాదిభిస్సహ ఆయుధాని పూర్ణాయాపి దదౌ॥ ౩౮॥ ఆత్మారామస్యేతి॥ ఇమాః అస్మాకం వయం సర్వసంగనివృత్త్యా తపసా స్వధర్మేణ చ- అద్ధా సాక్షాత్- తస్య గృహదాసికాః బభూవిమ॥ ౩౯॥ భౌమమితి॥ క్షితిజయే దిగ్విజయే- జితానాం రాజ్ఞాం కన్యాః నః అస్మాన్- తేన రుద్ధాః జ్ఞాత్వా తతో నిర్ముచ్య సంసృతేర్విమోక్షో యస్మాత్తత్- పదాంబుజం అనుస్మరంతీః నః పరిణినాయ ఉవాహ- ఆప్తకామోపి॥ ౪౦॥ నేతి॥ సామ్రాజ్యాదిన కామయామహే కింతు తస్య శ్రీమత్పాదరజో మూర్ధ్నా వోఢుం కామయామహ ఇతి- నను తస్య స్త్రీణాం యుష్మాకం సర్వసంపద్భాజః కిమేవం కామ్య ఇత్యత ఆహుః- హే సాధ్వి సామ్రాజ్యం సార్వభౌమం పదం- స్వారాజ్యమైంద్రం పదం భౌజ్యం తదుభయభోగభాక్త్వం- వివిధం రాజత ఇతి విరాట్- తస్య భావో వైరాజ్యం అణిమాదిసిద్ధిభాక్త్వమిత్యర్థః పారమేష్ఠ్యం బ్రహ్మపదం- ఆనంత్యం మోక్షం- హరేః పదం తత్సాలోక్యాది- న తు- కామయామహ ఇతి- యద్వా- బ

స్వకేతనమ్॥ ౩౬॥ పితా మే పూజయామాస సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్। మహార్హవాసోఽలంకారశయ్యాసనపరిచ్ఛదైః॥ ౩౭॥ దాసీభిస్సర్వసంపద్భిర్భటేభరథవాజిభిః। ఆయుధాని మహార్హాణి దదౌ పూర్ణస్య భక్తితః॥ ౩౮॥ ఆత్మారామస్య తస్యేమా వయం వై గృహదాసికాః। సర్వసంగనివృత్త్యాద్ధా తపసా చ బభూవిమ॥ ౩౯॥ షోడశసహస్రమహిష్యః॥ భౌమం నిహత్య సగణం యుధి తేన రుద్ధా జ్ఞాత్వాథ నః క్షితిజయే జితరాజకన్యాః। నిర్ముచ్య సంసృతివిమోక్షమనుస్మరంతీః పాదాంబుజం పరిణినాయ య ఆప్తకామః॥ ౪౦॥ న వయం సాధ్వి సామ్రాజ్యం స్వారాజ్యం భౌజ్యమప్యుత। వైరాజ్యం పారమేష్ఠ్యం వా ఆనంత్యం వా హరేః పదమ్॥ ౪౧॥ కామయామహ ఏతస్య శ్రీమత్పాదరజః శ్రియః। కుచకుంకుమగంధాఢ్యం మూర్ధ్నా వోఢుం గదాభృతః॥ ౪౨॥ వ్రజస్త్రియో యద్వాంఛంతి పుళింద్యస్తృణవీరుధః। గావశ్చారయతో గోపాః పాదస్పర్శం మహాత్మనః॥ ౪౩॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- త్ర్యశీతితమోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀

శ్రీశుకః॥ శ్రుత్వా పృథా సుబలపుత్ర్యథ యాజ్ఞసేనీ మాధవ్యథ క్షితిపపత్న్య ఉత స్వగోప్యః। కృష్ణేఽఖిలాత్మని హరౌ ప్రణయానుబంధం సర్వా విసిస్మ్యురలమశ్రుకలాకులాక్ష్యః॥ ౧॥ ఇతి సంభాషమాణాసు స్త్రీభిః స్త్రీషు నృభిర్నృషు। ఆయయుర్మునయస్తత్ర కృష్ణరామదిదృక్షయా॥ ౨॥ ద్వైపాయనో నారదశ్చ చ్యవనో దేవలోఽసితః। విశ్వామిత్రశ్శతానందో భరద్వాజోఽథ గౌతమః॥ ౩॥ రామస్సశిష్యో భగవాన్ వసిష్ఠో గాలవో భృగుః। పులస్త్యః పులహోఽత్రిశ్చ మార్కండేయో బృహస్పతిః॥ ౪॥ ద్వితస్త్రితశ్చైకతశ్చ బ్రహ్మపుత్రాస్తథాంగిరాః। అగస్త్యో యాజ్ఞవల్క్యశ్చ వామదేవాదయోఽపరే॥ ౫॥ తాన్ దృష్ట్వా సహసోత్థాయ ప్రాగాసీనా నృపాదయః। పాండవాః కృష్ణరామౌ చ ప్రణేముర్విశ్వవందితాన్॥ ౬॥ తానానర్చుర్యథా సర్వే సహరామోఽచ్యుతోఽర్చయత్। స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్యమాల్యధూపానులేపనైః॥ ౭॥ ఉవాచ సుఖమాసీనాన్ భగవాన్ ధర్మగుప్తనుః। సదసస్తస్య మహతో యతవాచోఽనుశృణ్వతః॥ ౮॥ శ్రీకృష్ణః॥ అహో వయం జన్మభృతో లబ్ధం కార్త్స్న్యేన తత్ఫలమ్।

హ్వృచబ్రాహ్మణోక్తక్రమేణ ప్రాగాది చతుష్టయాధిపత్యాని సామ్రాజ్య భౌజ్య స్వారాజ్య వైరాజ్యాని వ్యాఖ్యేయాని॥ ౪౧॥ కామయామహ ఇతి॥ కిం తత్పాదరజ ఏవ కామ్యమిత్యత ఆహుః- శ్రియః కుచకుంకుమగంధాఢ్యమితి- బ్రహ్మాదిసేవ్యయా శ్రియాపి సేవితత్వాదితి భావః॥ ౪౨॥ నను తర్హి అతిదుర్లభత్వాత్ కిం తద్వాంఛయేత్యత ఆహుః॥ వ్రజస్త్రియ ఇతి॥ యత్ యథా- గావః గాః- మహాత్మనోపి గాశ్చారయతః- పాదస్పర్శం చ గోపాః యథా వాంఛంతి తద్వత్ తత్ప్రాణినాం సులభమితి భావః॥ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్ర్యశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

శ్లో॥ చతుర్భిరధికే శీతితమే మునిసమాగమే। వసుదేవమఖోత్సాహబంధుప్రస్థాపనాదికమ్॥ శ్రుత్వేతి॥ సుబలపుత్రీ గాంధారీ- మాధవీ సుభద్రా క్షితిపానాం రాజ్ఞాం పత్న్యః- స్వగోప్యః కృష్ణభక్తాః గోపికాః విసిస్మిరే విస్మయం జగ్ముః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ తానితి॥ ఆనర్చుః అర్చితవంతః॥ ౭॥ ఉవాచేతి॥ ధర్మగోప్త్రీ తనుర్యస్య సః ధర్మగుప్తనుః- యతాని యతా వాగ్యస్య తస్య సదసః॥ ౮॥ అహో ఇ

తి॥ జన్మభృతఃసఫలజన్మాః- తత్ఫలంజన్మఫలం- కింతత్ర్యధ్యోగేశ్వరదర్శనం॥ ౯॥ కించ- యుష్మాకందర్శనమేవతావద్దేవానామపి దుష్ప్రాపంఅస్మాకంతుస్పర్శనాదికమపికథంసంఘటితమితివిస్మయేవాహ॥ కిమితి॥ స్వల్పతపసాంతీర్థస్నానాదిమాత్రేతపోబుద్ధియేషాంతేషాం- తథాఅర్చాయాంప్రతిమాయాందేవఇతిచతుర్వ్యష్టియేహంతేషాం- యోగేశ్వరదర్శనస్పర్శనాదికంఇదంకిసంభావితంనసంభావితమిత్యర్థః॥ ౧౦॥ ఏతత్ప్రపంచయతిత్రిభిః॥ నేతి॥ ౧౧॥ నేతి॥ వాఙ్మనఃపోరుష్యుపాసనావిషయత్వం॥ శ్రు॥యోవాచంబ్రహ్మత్యుపాస్తేయోమనోబ్రహ్మత్యుపాస్తఇతిశ్రుతేః- ఆఘుంతస్మాలంఅజ్ఞానంచాగ్న్యదయోనహరంతి - అత్రహేతుః- భేదకృతఃభేదకర్తారః- యద్వా-భేదబుద్ధింకుర్వతఃపుంసః - విపశ్చితోనిరస్తభేదాః- తేతుమహూతఃమాత్రసేవయైవాఘుంఘ్నంతీతి॥ ౧౨॥ అతస్సాధూక్తవిహాయాన్యత్రాత్మాదిబుద్ధ్యాసజ్జనోతివసుందరశ్రేయాహ॥ యఇత్యేవ॥ ఆత్మబుద్ధిరహమితిబుద్ధిః- త్రయోధాతవోవాతపిత్తశ్లేష్మాణఃప్రకృతయోయస్యతిస్మిన్- కుణపేశరీరే- స్వధీఃస్వీయాఇతిబుద్ధిః-భౌమేభూమివికారేమృచ్ఛిలాదౌఇజ్యధీఃదేవతాబుద్ధిః- యత్తీర్థస్యతీర్థబుద్ధిఃతీర్థమితిబుద్ధిః- అభిజ్ఞేషుతత్త్వవిత్సుయస్యతాఃబుద్ధయోనసంతి- సవివగోఖ్వపిఖరఃదారుణఃఅత్యంతావివేకీ- యద్వా గవాంతృణాదిభారవాహఃఖరోగర్దభఇతి॥ ౧౩॥ నిశమ్యేతి॥ దురన్వయంఅనవరూఢం భ్రమంతీఅనవస్థితాధీర్బుద్ధియేషాంతే॥ ౧౪॥ చిరమితి॥ ఈశితవ్యతాంఅనీశ్వరతాం- కర్మాధికారితాం- జనసంగ్రహమాత్రమేతదిత్యూచుః - స్వయంతఃస్థ

దేవానామపిమ్రాపయద్యోగేశ్వరదర్శనమ్ ॥ ౯ । కింస్వల్పతపసాంనృణాంమచార్యాందేవచక్షుషామ్। దర్శనస్పర్శనప్రశ్నప్రహ్వపాదార్చనాదికమ్ ॥ ౧౦ । నహ్యమ్మయానితీర్థానినదేవామృచ్ఛిలామయాఃతేపునంత్యురుకాలేనదర్శనాదేవసాధవఃః ॥ ౧౧ । నాగ్నిర్నసూర్యోనచచంద్రతారకానభూజలంఖంశ్వసనోథవాఙ్మనఃఉపాసితాభేదకృతోహరంత్యఘంవిపశ్చితోఘ్నంతిమహూతఃసేవయా ॥ ౧౨ । యస్యాత్మబుద్ధిఃకుణపేత్రిధాతుకేస్వధీఃకళత్రాదిషుభౌమఇజ్యధీఃయత్తీర్థబుద్ధిఃసలిలేనకర్హిచిజ్జనేష్వభిజ్ఞేషుసఏవగోఖరఃః ॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకఃః ॥ నిశమ్యేత్థంభగవతఃకృష్ణస్యాకుంఠమేధసఃవచోమురన్వయంవిప్రాస్తూష్ణీమాసన్భ్రమద్ధియఃః ॥ ౧౪ ॥ చిరంవిమృశ్యమునయఈశ్వరస్యేశితవ్యతామ్। జనసంగ్రహఇత్యూచుస్సంయంతస్తంజగద్గురుమ్॥ ౧౫। మునయఃః॥ యన్నాయయాతత్త్వవిదుత్తమావయంవిమోహితావిశ్వసృజామధీశ్వరాఃః। యదీశితవ్యాయతిగూఢఈహయాఅహోవిచిత్రంభగవద్విచేష్టితమ్। ౧౬ ॥ అనీహపతద్బహుదైకఆత్మనాసృజత్యవత్యత్తినతత్రబధ్యతే। భూమైహ్యభూమిర్బహునామరూపిణోఅహోవిభూమ్నశ్చరితంఉడంబనమ్ ॥ ౧౭॥ అథాపికాలేస్వజనాభిగుప్తయేబిభర్షిసత్త్వంఖలనిగ్రహాయ। స్వలీలయావేదపథంసనాతనంవర్ణాశ్రమాత్మాపురుషఃపరోభవాన్। ౧౮ । బ్రహ్మతేహృదయంశుక్లంతపస్వాధ్యాయసంయమైఃః। యత్రోపలబ్ధంసదివ్యక్తమవ్యక్తంచతతఃపరమ్। ౧౯ । తస్మాద్బ్రహ్మకులంబ్రహ్మక్షత్రంతస్యత్వమాత్మనఃః। సభవాజయసేసద్ధర్మాంతద్బ్రహ్మణ్యాగ్రణీర్భవాన్। ౨౦ । అద్యనోజన్మసాఫ

యమానాఃహసంతఃః॥ ౧౫॥ దురన్వయంవిపశ్చిత్తంఆహుర్ద్వాభ్యాం ॥ యన్నాయయాతి॥ తత్త్వవిత్సుఉత్తమాఅపివయం; కాసామాయాయయామోహితాఇతితామాహుఃయదితి- యాఈయస్యాత్- ఈహయానరచేష్టితేన - గూఢస్యక్ష - ఈశితవ్యాయతి ఆనీశ్వరవదాచరతిభవాక్- నస్వహమీశ్వరశ్చేతి మిథ్యేవమాచరేయంతత్రాహుఃః- అహోఇతి - భగవత్తస్యవిచేష్టితంవిచిత్రంఅవితర్క్యమేవ॥ ౧౬॥ భగవత్త్వమేవాహుఃః ॥ అనీహఇతి ॥ అనీహఃఅక్రియఎవ- ఆత్మనాస్వరూపమాత్రేణ- బహుధేత్యత్రదృష్టాంతఃః- యథాభౌమైరితి- భౌమైఘటాదివికారైరుపలక్ష్యీతాఃశ్రు॥ వాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యమితిశ్రుతేః నన్వకథమహం జగత్సృష్ట్యాదికర్తాదేవకీవసుదేవపుత్రత్వాదిత్యత్రాహుఃః అహోఇతి- విభూమ్నఃపరిపూర్ణస్యతవఇదంజన్మాదిచరితం విడంబనమనుకరణమాత్రంనతుతత్త్వమితి॥ ౧౭॥ జనసంగ్రహమాహుస్త్రిభిఃః॥ అథేతి॥ సత్త్వంశుద్ధసత్త్వాత్మకంరూపం- బిభర్షిస్వలీలయాస్వేచ్ఛారేణ- వేదపథంచబిభర్షి॥ ౧౮॥ అతఏవబ్రాహ్మణేషుబహుమానమపికరోషీతిసహేతుకమాహుఃః॥ బ్రహ్మతి॥ బ్రహ్మవేదాఖ్యం- శుక్లంశుద్ధం తేహృదయం౦౨౦౨౦౨గూఢం- కుతఇత్యతఆహుఃః - యత్రేతి- యత్రబ్రహ్మణివ్యక్తంకార్యం- అవ్యక్తంకారణం- తతఃపరం-సత్సామాన్యం- బ్రహ్మశబ్దఃపరిపఠితఃపురుషఃపరబ్రహ్మ॥ ౧౯॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్వేదహృదయత్వాద్వేదప్రవర్తకం బ్రాహ్మణకులం- తాత్స్థ్యాదితిసేవేదప్రమాణకస్య - తవసద్ధామ్నఃపరమఫలప్రాప్తిస్థానం- సభాజయసిసంపూజయసి- తత్తస్మాద్దేవకారణాత్-త్వంబ్రహ్మ

ణ్యానామగ్రణీ ముఖ్యః - తత్ప్రవక్తకస్సకర్మాచరనీత్యర్థః॥ ౨౦॥ తస్మాదీశ్వరస్యతవేదంజనసంగ్రహమాత్రం - వయంతుత
వసంగత్యాకృతార్థాఇత్యాహుష్టడ్భిః॥ .....
ఆద్యేతి॥ సతాంగత్యాత్వయాసంగమ్యసంగం ప్రాప్య-యత్యస్మాత్త్వంనిశ్రేయసాంపరఃఅవధిః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ నెతి ॥ ఏకస్మిన్నేవ
స్థానెఆరామాయేషాంతెతెపి- కాలంసృష్ట్యాదికారణం- ఈశ్వరంసియంతారం॥ ౨౩॥ ఎతత్సృష్టంతాంతిమాహుఃశయెతే॥ శయానఃస్వ
ప్నాక్షపశ్యక్-గుణతత్త్వదృక్స్వప్న విషయేషుతత్త్వదృష్టేఃనామమాత్రమింద్రియెణమనసా ఆహాతంసంహార్యా శ్రుదిరూపమాత్మా
నంవెద తద్రహితంపరం దేవంతత్తాదరూపమాత్మానంనవెదయథా॥ ౨౪॥ఏవమితి॥ఏవంత్వాతి ష్వం- నామమాత్రెఇంద్రియాస్వప్నాదితుల్యవిష
యేషుఇంద్రియైర్యాఈహాప్రవృత్తిఃసైవమాయాతయా- విభ్రమచ్చిత్తానవెద-స్మృతెఃవిపర్యెకెస్యఉపప్లవాత్ నాశాత్ ॥ ౨౫॥తస్యేల॥అ
ఘూఘుస్యమహాంవినాశకంమృత్యుగంగాఖ్యంతిర్థంలస్యాస్పదంఆశ్రయం తెఅంఘ్రిం సువిపక్వయోగైర్పిహృదిహృదయెకృతంకే
వలం నతుదృష్టం తస్యతెఅంఘ్రిందర్శిమదృష్టవంతోవయం-బహుభిఃఫలైర్యఃఅతస్మాత్భక్తానగృహాఁఛక్తకృతెత్వంనుగ్ర

ల్యంవిద్యాయాస్తపసోదృశఃఁ। త్వయాసంగమ్యసద్దత్యా యత్త్వంనిశ్రెయసాంపరఃఁ ॥ ౧ ॥ నమస్త
స్మై భగవతెకృష్ణాయాకుంఠమెధసె। స్వయోగమాయియాచ్ఛన్నమహిమ్నెపరమాత్మనె ॥ ౨ ॥
నయంపిదంత్వమీభూపాపకారామాశ్చ వృష్ణయఃఁ। మాయాయావనికాచ్ఛన్నమాత్మానంకాలమీశ్వ
రమ్॥ ౩॥యథాశయానఃపురుషఆత్మానంగుణతత్త్వదృక్। నానుమాత్రెంద్రియాభాతంనవెదరహి
తంపరమ్ ॥ ౪ ॥ ఏవంత్వాయంజనోబ్రహ్మన్నాత్మానమాత్రేంద్రియెహయాఁ। మాయయావిభ్ర
మచ్చిత్తోనవేదస్మృత్యుపప్లవాత్ ॥ ౫ ॥ తస్యాద్యతెదవృశిమాంఘ్రిమఘౌఘనుషఁతీర్థాస్పదం
హృదికృతంసువిపక్వయోగైఃఁ। ఉత్సిక్తభక్త్యుపహృతాశయజీవకోశాఆపుభవద్గతిమతోనుగృ
హాణభక్తాఁ॥ ౬॥ ఇత్యనుజ్ఞాప్యదాశార్హంధృతరాష్ట్రంయుధిష్ఠిరమ్। రాజంస్తెస్సాస్వశ్రమాఁ
యంతుమునయోదధిరేమనఃఁ ॥ ౭ ॥ తద్వీక్యతానవ్రజ్యవసుదెవోమహాయశాఃఁ। ప్రణమ్య చో
పసంగృహ్యబభాషెఁదంసుయంత్రితఃఁ ॥ ౮ ॥ .....
వసుదెవఃఁ ॥ నమోవస్సర్వదెవెభ్యఋషయశ్చ తుమహాఁథ। కర్మణాకర్మనిహారోయథాస్యాన్న
స్తమచ్యుతాం ॥ ౯ ॥ నారదఃఁ ॥ నాతిచిత్రమిదంవిప్రావసుదెవొబుభుత్సయా। కృష్ణంమత్వాభక్త
కంయన్నఃపృచ్ఛతిశ్రెయఆత్మనఃఁ ॥ ౧౦ ॥ సన్నికర్షొఁత్రమత్యాఁనామనాదరణకారణమ్। గాం
గంహిత్వాయథాన్యంభస్తత్రత్యోయాత్శుచ్ఛయెఁ ॥ ౧౧ ॥ యస్యానుభూతిఃకాలెనలయెోత్పత్త్యాది
నాస్యవైస్వతోన్యస్మాచ్చగుణతోనకుతశ్చిన్నరిష్యతి॥ ౧౨ ॥ తంక్లెశకర్మపరిపాకగుణప్రవాహైర
వ్యాహతానుభవమీశ్వరమద్వితీయమ్। ప్రాణాదిభిస్స్వవిభవైరుపగూఢమన్యామన్యెతసూర్యమి
వమెఘహిమోపరాగైఃఁ॥ ౧౩॥ శ్రీశుకఃఁ॥ అథోచుర్ముననయోరాజన్నాభాష్యానకదుందుభిమ్। సర్వే
షాంశృణ్వతాంరాజ్ఞాంతథైవాచ్యుతరామయోఃఁ ॥ ౧౪ ॥ కర్మణాకర్మనిహారఎషసాధునిరూపితఃఁ।

హంకుర్వత్యర్థఃఁ- నానుకింభక్త్యాయథాపూర్వంతథాఎవతచ్ఛ్రుతామితినెత్యాహుఃఁ- ఉత్సిక్తాఉద్రిక్తాయాభక్తిఃతయాఆపహృతఃఆశయల
క్షణోజీవకోశోయెషాం- తవివపూర్వెభగవద్గతిమాపుఃనాన్యథెతి॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తదితి॥ ఉపసంగృహ్యచరణౌపాణిభ్యాంధృత్వా- బభా
షెఽదమితిసంధిరార్షఃఁ॥ ౧౮॥ నమఇతి॥ సర్వెదెవాయెమతెభ్యఃఁ॥ స్తు॥ యావతీర్వైదెవతాస్తాస్సర్వావెదవిదిబ్రాహ్మణెవసంతీతిశ్రు
తెఃఁ- యెనకర్మణాయథాకృతెనవాకర్మణానిహారోనిరాసోభవతి తదుచ్యతాం ॥ ౧౯ ॥ శ్రీకృష్ణంహిత్వాఅస్మాఁపృచ్ఛతీతి విస్మి
తాఁప్రత్యాహనారదఃఁ॥ నెతి॥ బుభుత్సయాబోద్ధుమిచ్ఛయా॥ ౧౦॥ సన్నికర్షఁఇతి॥ తత్రత్యఃగంగాతీరవాసీ॥ ౧౧॥ శ్రీకృష్ణెఅభఁక
ర్త్వఅకర్తుమన్యథావిద్యావిజృంభితఇత్యాహద్వాభ్యాంఁ॥ యస్యేతి॥ అనుభూతిఃజ్ఞానం- కుతశ్చిదపినరిష్యతినశ్యతి- తదెవాహ- కా
లెనకర్మతిశాఫలవత్ అస్యవిశ్వస్యలయోత్పత్త్యాదినాపిస్వతఎవవిద్యాదివత్ అన్యస్మాచ్చముద్గాదివఘటఃఁ- గుణతోరూపాద్యంతరో
ధత్యైవపూర్వరూపాదినాశెదెహాదిఃఁ ॥ ౧౩ ॥ తమితి॥ తంఎవంకుతశ్చిదపిఅవ్యాహతానుభవం- అతఎవఈశ్వరం - కించఅద్వితీయం
శ్రీకృష్ణం- అజ్ఞఃప్రాకృతఃఁ- ఉపగూఢమాచ్ఛన్నం- మనుష్యంమన్యెత- తైఃక్లెశకర్మాదిభిఃఁ- తత్రక్లెశాఃరాగాదయశ్చ- తత్పూర్వకా
ణికర్మాణిచ- తత్పరిపాకెసుఖదుఃఖెచ- నత్వాదిగుణానాంపునఃపునఃప్రవాహశ్చ తైఃఁ- ప్రాణాదిభిశ్చస్వవిభవైఃస్వకార్యైఃఁ- అత్ర

పృష్టాంతః- మోహమిహామోఘరాగైఃఆక్రీడమృగారాఘుభిఃస్వవిభవైఃసూర్యమివేతి॥ 33॥ 3౮॥ 3౫॥ చిత్తస్యేతి॥ చిత్తస్యఉపశమఃఉపశమహేతుఃగాఢాగోమోక్షోపాయశ్చ- శనైరాత్మావోముడమూవహతీతిరథా- సుగమఃప్రకృత్యాశ్రయత్వాత్ధర్మశ్చ ఆవశ్యకఃఅన్యథావిహితాకరణేనమూలిన్యప్రసంగాత్॥ 3౬॥ నను॥శ్రు॥నకర్మణానప్రజయాధనేనత్యాగేనైకేఅమృతత్వమానశురిత్యాదినా త్యాగస్యైవవిహితత్వాత్ కథంకర్మమోక్షోపాయఇత్యాశంక్యఆదావేవత్యాగస్యాశక్యత్వాదిత్యాశయేనాహుస్మాధ్యచతుర్భిఃఅయమితి॥ స్వస్త్యయనఃస్వస్తిక్షేమంఈయతెనైనేతితథా- శ్రద్ధధానస్యామతయఃశుశ్రూషాశుద్ధేనఆత్మనివిత్తేపురుషఃఈశ్వరఃఇజ్యేతెతియత్పఃపంథాః॥ 3౭॥ స్వస్త్యయనత్వమూహుఃఃవిత్తేషణాఃమితి॥ విత్తఫలభూతైర్యజ్ఞైర్దారాదైశ్చవిత్తేషణాంవిత్తెచ్ఛాంవిసృజెత్- గృహైఃగృహెఃచిత్తైఃక్షేత్రైర్దారసుతైషణాంవిసృజెత్- తదనుభవెనైవత్తదాత్మక్యినివృత్తెఃదెహొమృతెఆత్మనఃస్వర్గాదిలొకైషణాంచకాలెనహృయానుసంధానెనవిసృజెత్- దెవహెవసుదెవ- యద్వా దెవకాలెనదెవానామపమృత్యుశామృత్యుహెతుభూతెనెత్యర్థఃగా॥

యచ్ఛ్రద్ధయాయజేద్విష్ణుంసర్వయజ్ఞేశ్వరంనరఃఖైః ।3౫। విత్తస్యోపశమోయంవైకవిభిశ్శాస్త్రచక్షుషా । దర్శితస్సగమోయోగోధర్మశ్చాత్మముదావహఃఃగా । 3౬ । అయంస్వస్త్యయనఃపంథాద్విజాతేగృహమేధినఃయచ్ఛ్రద్ధయాస్తవిత్తేనశుక్లేనైజ్యేతపూరుషఃగా ।3౭। విత్తైషణాంయజ్ఞదానైర్గృహైర్దారసుతైషణామ్। ఆత్మలొకైషణాంజెవకాలెనవిసృజెచ్ఛ్రద్ధఃగా॥ 3౮॥ గ్రామెత్యఖైషణాస్సర్వేయయుర్ధీరాస్తపొవనమ్ । 3౯। ఋణైస్త్రిభిర్ద్విజొజాతొదెవర్షిపితృణాంప్రభొ। యజ్ఞాధ్యయనపుత్రైస్తాన్యనిస్తీర్యత్యజన్పతెత్ ।౫ం।త్వంత్వద్యమొక్తొద్వాభ్యాంవైఋషిపిత్రొర్మహామతె। యజ్ఞైర్దెవర్ణమున్మొచ్యనిర్ఋణొశరణొభవ ।౫౧॥ వసుదెవభవాన్నూనంభక్త్యాపరమయాహరిమ్। జగతామీశ్వరంప్రాచత్సయద్వాంపుత్రతాంగతఃగా ।౫౨। శ్రీశుకఃగా॥ ఇతితద్వచనంశ్రుత్వావసుదెవొమహామనాఃతానృషీనృత్విజొవవ్రెమూర్ధ్నానమ్యప్రసాద్యచ॥౫3॥ తఎనమృషయొరాజన్వృతాధర్మెణధార్మికమ్। తస్మిన్నయాజయన్క్రెత్రెమఖైరుత్తమకల్పకైఃగా॥ ౫౫॥తద్దీక్షాయాంప్రవృత్తాయాంపత్నీశాలాఃపశుక్షరస్రజఃస్నాత్వాసువాససొరాజన్రాజానశ్చస్వలంకృతాఃగా ॥ ౫౫ ॥ తన్మహిష్యశ్చముదితానిష్కకంఠ్యస్సువాససఃదీక్షాశాలాముపాజగ్ముస్సాస్రవిస్తావస్తుపాణయఃగా ।౫౬ । నెదుర్మృదంగపటహశంఖభెర్యానకాదయఃగా । ననృతుర్నటనర్తక్యస్తుష్టువుస్సూతమాగధాఃగా॥ జగుస్సకింనర్యొగంధర్వ్యస్సంగీతంసహభర్తృకాఃగా ।౫౭। తమభ్యషించన్విధివదక్తమభ్యక్తమృత్విజఃపత్నీభిరష్టావభిస్సొమరాజమివొడుభిఃగా ।౫౮ । తాభిర్ముక్తాలవలయైర్హిరణ్మయపురస్కుండలైఃగా । స్వలంకృతాభిర్విభవైర్దీక్షితొజనసంవృతఃగా ।౫౯ ॥ తస్యత్విజొమహారాజన్భూత్నకాశెయవాససఃగా । ససదస్యావిరెజుస్తెయథావృత్రహణొధ్వరెగా ।౫౦। తథారామశ్చకృష్ణశ్చసైన్యైస్సైన్యబాంధుభిరన్వితౌగా । విరెజతుస్సుహృద్దార్గైర్జ్ఞాతిసెవిభూతిభిఃగా॥౫౧॥ ఈజెనుయజ్ఞంవిధినాఅగ్నిహొత్రాదిలక్షణైఃప్రాకృతైర్వైకృతైర్యజ్ఞైర్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియెశ్వరమ్॥౫౨॥

అత్రాచారంప్రదర్శయతి॥గ్రామఇతి॥ 3౯ ॥ కించ॥ ఋణైరితి ॥ తథాచశ్రుతిఃగా॥ జాయమానొవైబ్రాహ్మణస్త్రిభిర్ఋణవాజాయతెబ్రహ్మచర్యెణఋషిభ్యొయజ్ఞెనదెవెభ్యఃప్రజయాపితృభ్యఇత్యాది- తాన్యనిస్తీర్యతెషాంఋణన్యనపాకృత్యతథాచమనుఃగా॥శ్లొ॥ఋణానిత్రీణ్యపాకృత్యమనొమొక్షెనివెశయెత్। అనపాకృత్యమొక్షంతుసెవమానొవ్రజత్యధఃగా॥౫౦॥త్వమితి॥ నిర్ఋణఃనిర్ముక్తఋణఃఅశరణాభవగృహాత్ప్రవ్రజ॥ ౫౧ ॥ కించ-అవిశుద్ధచిత్తానాంఅయంక్రమఃత్వంతుకృతాధ్వవిత్యాహుఃగా॥ వసుదెవెతి॥ ప్రాచత్అచిత్తవాత్- యద్యస్మాత్వాంయువయొఃగా॥ ౫౩॥ ౫౩॥ ౫౫॥ ౫౫॥ తదితి॥ స్వాలిప్తాఃకుంకుమాదిభిఃవస్తుపాణయఃగృహీతాహారణహస్తాఃగా॥ ౫౬॥ ౫౭॥ తమితి॥అక్తంసెత్రొహొఃఅంజనెన- అభ్యక్తంసర్వాంగెషుఅవనీతెన॥౫౮॥ తాభిరితి॥ తాభిఃపత్నీభిస్సహితఃశొభతఃవిరెజె॥ ౫౯॥ ౫౦॥ తథెతి॥ జీవెశాఃసర్వజీవానామీశ్వరాఃగా ॥ ౫౧ ॥ ఈజఇతి॥ అనుయజ్ఞంప్రతియజ్ఞం- ఆమ్నాతసర్వాంగాఃప్రాకృతాఃజ్యొతిష్టొమదర్శపూర్ణమాసాదయఃతెభ్యశ్చొదనాలింగాదిభిరతిదెశప్రాప్తాంగాఃవైకృతాఃపౌర్ణమాస్యాదయఃతైస్సైన్యైఃవ్రత

హ్యంపురోడాశాతిః - జ్ఞానంమంత్రః- క్రియాకర్త- తేషామీశ్వరం॥ ౫౩॥ ౫౩॥ పత్నీసంయాజేతి॥ సస్నుఃస్నానంచక్రుః॥౫౪॥ సూ
త్వేతి॥ ఆశ్వభ్యఃశునోఖివ్యాహ్య- ఆన్నేనపూజయత్ అపూజయత్ ॥ ౫౫ ॥ బంధూనితి॥ బంధ్వానీ చారణాంతాన్- పారిబర్హణాన్ప్రీ
తిదానేనచఅపూజయత్॥ ౫౬॥ సదస్యేతి॥ తేచసర్వేప్రయయుః॥ ౫౭॥ప్రయాణకేపాంచిద్విశేషమూహ ద్వాభ్యాం॥ ధృతరాష్ట్రఇతి ॥
అనుజోవిదురః - పార్థాఃయుధిష్ఠిరభీమార్జునాః- యుయూనకులసహదేవా॥౫౮॥ బంధూనితి॥ సౌహృదేనఆక్లిన్నానిచేతాంసి యేషాం
తే॥ ౫౯॥ ౬౦॥ వసుదేవఇతి॥ మనోరథోయజ్ఞవిషయః- తమేవమహాంతం॥ ౬౧॥ భ్రాతరితి॥ శూరాణంబలేన డూంగినాంజ్ఞానేనాపీ

అథర్త్విగ్భిర్ధృదాత్రా లెయథామ్నాతంనదక్షిణాః। స్వలంకృతేభ్యోలంకృత్యగోభూకన్యామహాధ
నాః॥ ౫౩ ॥ పత్నీసంయాజావభృథైశ్చరిత్వాధ్వమహర్యతయః। సస్నూరామహ్రదేవిప్రాయజమా
నపురస్సరాః ॥ ౫౪ ॥ స్నాత్వాలంకారవాసాంసివందిభ్యోదాత్తథాస్త్రియః। తతస్సువలంకృతా ఋ
త్విగ్నాశ్వభ్యోన్నేనపూజయత్ ॥ ౫౫ ॥ బంధూన్సదారాన్సనుతాన్ పారిబర్హాణభూయసా। విదర్భకోసలకురూన్కాశికేకయసృంజయాన్ ॥ ౫౬ । సదస్యర్త్విక్సురగణాన్నృభూతపితృచారణాన్। శ్రీనికేతమనుజ్ఞాప్యశంసంతఃప్రయయుఃక్రతుమ్ ॥ ౫౭ ॥ ధృతరాష్ట్రోనుజఃపార్థాభీష్మ
ద్రోణాంపృథాయహా। నారదోభగవాన్వ్యాసస్సహృత్సంబంధిబాంధవాః ॥ ౫౮ ॥ బంధూన్పరిష్వ
జ్యయదూన్సౌహృదాక్లిన్నచేతసఃయయుర్విరహకృచ్ఛ్రేణస్వదేశాంశ్చాపరప్రభాః॥ ౫౯ । నందస్తు
సహగోపాలైర్బృహత్యాపూజయార్చితః। కృష్ణరామోగ్రసేనాద్యైర్న్యవాత్సీద్బంధువత్సలః॥
౬౦॥వసుదేవోంజసోత్తీర్యమనోరథమహార్ణవమ్। సుహృద్వృతఃప్రీతమనానందమాహకరెస్పృ
శన్॥౬౧॥ వసుదేవః॥ భ్రాతరీశకృతఃపాశోనృణాంయస్నేహసంజ్ఞితః। తంమస్త్యజమహంమన్యే
శూరాణామపియోగినామ్ ॥౬౨॥ అస్మాస్వప్రతికల్పేయంయత్కృతాజ్ఞేషుసత్తమైః। మైత్ర్యపిణ
తాఫలాచాపినవర్తేతకహిచిత్ ॥ ౬౩ । ప్రాగకల్యాస్తుకశలంభ్రాతర్వోనాచరానుహి। అధునాశ్రీమదాంధాఢ్యానపశ్యామఃపురస్థితాన్॥౬౪॥మారాజ్యశ్రీరభూత్పుంస శ్శ్రేయస్కామస్యమానద। సుజనానుతబంధూన్వానపశ్యతియయాంధదృక్ ॥ ౬౫॥ ఎవంసౌహృదశైథిల్యచిత్తఆనకదుందు
భిః। రురోదతత్కృతాంమైత్ర్యస్మరన్నశ్రువిలోచనః ॥ ౬౬ । నందస్తుసఖ్యుఃప్రియకృత్ప్రేమ్ణా
గోవిందరామయోః। అద్యశ్వఇతిమాసాంస్త్రీయమభిమానితోవసత్ ॥ ౬౭॥ తతఃకామైరుపగ్యమానస్సవ్రజస్సహబాంధవః। పరార్ధ్యాభరణక్షౌమనానానఘ్న్యపరిచ్ఛదైః॥ ౬౮॥వసుదేవోగ్ర
సేనాభ్యాంకృష్ణోద్ధవబలాదిభిః। దత్తమాదాయపారిబర్హంయమభియాపితోయయౌ॥ ౬౯। నందో
గోప్యశ్చగోపాశ్చగోవిందచరణాంబుజే। మనఃక్షిప్తంపునర్హర్తుమనీశామధురాంయయుః॥ ౭౦॥పాం
డవాశ్చమహాత్మానఃపృథాచమునిసత్తమాః। అనుజ్ఞాతాఃకేశవేనబాష్పగద్గదభాషిణః ॥ శక్రప్రస్థం
యయుస్సర్వేస్వజనైఃపరివారితాః ॥ ౭౧। బంధుమ్రుతియాతేషువృష్ణయఃకృష్ణదేవతాః। వీక్ష్యప్రా
వృషమాసన్నాంయయుర్ద్వారవతీంపురీమ్॥ ౭౨॥జనేభ్యఃకథయాంచక్రుర్యదుదేవమహోత్సవమ్।
యదాసిస్తీర్ధయాత్రాయాంసుహృత్సందర్శనాదికమ్ ॥ ౭౩ ॥

త్యర్థః॥ ౬౪॥ తత్తుకుత స్తత్రాహ॥ అస్మాస్వితి॥ కృతాజ్ఞేషుకృతముపకారమజానత్సు- సత్తమైర్భవద్భిః- అప్రతికల్పాఅనుపమా
మైత్రీయమపిహితా- ఆస్థూపి ప్రత్యుపకారశూన్యాపి- కహిచిత్యద్యస్మాన్నివర్తేత- తస్మాదీశకృతఃపాశోయంభవతామపిగవ్య
ఇతిత్యర్థః॥ ౬౩॥ అఫలత్వమేవాహ॥ ప్రాగితి॥ హేభ్రాతఃఅకల్యాఃఅనుపధత్వాత్వఃశుభంప్రియంనహ్యాచరామనకృతవంతోవ
యం- అధునాశ్రీమదైనాంధాన్యతీతియేపాంశే॥ ౬౫॥ మారాజ్యేతి॥ రాజ్యశ్రీఃమాభూత్ఛాందసఃఅడాగమః॥ ౬౫॥ ౬౬॥ నందఇతి॥ అద్య
శ్వఇతిః ప్రాకనిర్ణయమేఅద్యైవాపరాహ్ణేగమ్యతామితిఅపరాహ్ణేనిర్ణయమేశ్వోగమ్యతామితి- పునఃపునరేవంమానితః॥ ౬౭॥ ౬౮॥
వసుదేవేతి॥ యాపితఃమహతాసైన్యేనప్రస్థాపితః॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ జనేభ్యఇతి॥ యదుదేవస్యవసుదేవస్య- మహోత్సవంయజ్ఞా

దిలక్షణం-సుహృత్సందర్శనాదికంచేతి॥ 23॥ ఇతిశ్రీవాధూలదీపికాయాం-చతురశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో॥పంచాశీతితమేరామకృష్ణసంప్రీతితోస్తుతౌ। పితృజ్ఞానమథోమాతృపుత్రానయచ్ఛతామ్॥నందయిత్వాకురుక్షేత్రయా

త్రాయాంసుహృద్బహూన్।తత్త్వజ్ఞానంతతఃపిత్రోరాదిశన్కృతసూనుభిః॥౧॥ముసీనామితి॥థామప్రభాభిఃతత్పూచకం-జాతవిస్రం

భఃఉత్పన్నవిశ్వాసః-పరిభాష్యసంబోధ్య॥ ౨॥ కృష్ణేతి॥అస్యవిశ్వస్య-యత్పాతౌత్పూరుషభూతంకారణం-ప్రధానపురుషానామప

రోతయోరపికారణత్వేనేశ్వరౌచ-సూతౌద్వాంయువామితిజాతౌ॥ 3॥ నన్వేదంవిశ్వమనైకైఃకారకైర్జాయమానం-కుతఃప్రధానపురు

షాత్మకం-కుతస్తరామవయూస్తత్కారణత్వేనేశ్వరత్వం-తత్రాహ॥ యత్రేతి॥యత్రఅధికరణే-యేనకర్త్రాకరణేనచ యతఃఆపా

దానాత్-యస్యసంబంధేనషష్ఠ్యర్థఃస్వీకారకత్వేపినిమిత్తత్వేక్తా-యస్మైసంప్రదానాయ-యస్యదితిప్రయోజ్యప్రయోజకకర్తృ

కర్మకారకేదర్శితే-ననుతయోర్నానాస్థితేర్భేదఃయథోక్తం॥ శ్లో॥ కరోతిక్రియయామూనేననకశ్చిత్కర్మణాంవినా।భవత్యధ్యక్షతాచక

రోతేఃకర్మజాయతే-తథా॥ శ్లో॥ కరోత్యధ్యక్షయఃకర్తాభవితుస్సప్రయోజకః। భవితాతమపెక్ష్యాధ్యప్రయోజ్యత్వంప్రపద్యతఇతి

చసత్యం-తథాప్యవస్థాభేదేనభేదోవివక్షితఃదృశ్యతేచావస్థాభేదఃతండులౌదనంపచతి-మృదంఘటంకరోతీతి-తదేవంసప్త

విధకృత్యాదర్శితాఃయత్రేతిచక్రియావిశేషణఘటానామన్యేషాంచఅవ్యయానాముధ్దఃస్యాదితిక్రియాపదార్థోపలక్షణం-

ఏవంసర్వప్రపంచమనూద్య తత్కారణభగవత్ప్రాప్తాంవిధత్తే-ఇదంసాయుజ్యమితి-ప్రధానంభోగ్యం-పురుషఃభోక్తా-తదీశ్వరోభగ

వాన్తత్వమేవసాయుజ్యమితి-తయోరైక్యమభిప్రేత్యైకవచనం॥ ర॥ కించ-ధారణపోషణకర్తాపిత్వమేవేత్యాహ॥ విషమితి॥ ఆత్మ్-

❁❁❁❁❁❁❁ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-చతురశీతితమోధ్యాయః.❁❁❁❁❁❁

శ్రీశుకఃఅథైకదాత్మజౌప్రాప్తౌకృతపాదాభివందనౌ।ఎసుదేవోభినంద్యాహప్రీత్యాసంకర్షణాచ్యుతౌ।౧॥ మునీనాంసవచశ్శ్రుత్వాపుత్రయోర్ధామసూచకమ్।తద్వీర్యైర్జాతవిస్రంభఃపరిభాష్యాభ్యభాషత।౨। వసుదేవఃకృష్ణకృష్ణమహాయోగిన్సంకర్షణసనాతన।జానేవామస్యయత్పాతౌత్పధానపురుషౌపరౌ।3। యత్రయేనయతోయస్యయస్మైయద్యద్యథాయథా।స్యాదిదంభగవాన్సాతౌత్పధానపురుషేశ్వరః।ర। ఏవంనానావిధంవిశ్వమాత్మసృష్టమధోక్షజ।ఆత్మనానుప్రవిశ్యాత్మన్ప్రాణోజీవోబిభర్ష్యజః।౪। ప్రాణాదీనాంవిశ్వసృజాంశక్తయోయాఃపరస్యతాఃపారతంత్ర్యైర్వసాదృశ్యాద్ధ్రువయోశ్చేష్టైవచేష్టతామ్।౬। కాంతిస్తేజఃప్రభాసత్త్వంగ్రహర్క్షతడిదాదివత్।యత్తేస్థైర్యంభూభృతాంభూమేవృత్తిర్గంధోధృతోభవాన్॥ ౭। తపనంప్రాణనమపాందేవత్వంతాశ్చతద్రసఃఓజస్సహోబలంచేష్టాగతివాక్

ప్రాణఃక్రియాశక్తిఃజీవోజ్ఞానశక్తిశ్చసత్త్వమేవబిభర్షీతి॥ ౪॥ ననుప్రాణాదీనావిచిత్రశక్తీనాంకారణత్వావగమాత్కథంప

రమేశ్వరస్యైవకారణత్వేనసర్వాత్మకత్వముచ్యతఇత్యాశంక్యప్రాణాదిశక్తయోపితస్యైవేత్యాహ॥ ప్రాణాదీనామితి॥ ప్రాణఃప్రకృ

తిభూతంసూత్రం-తదాదీనావిశ్వస్యసృజాంవిశ్వకారణానాంయాశ్శక్తయఃతాఃపరస్యపరమకారణస్యపరమేశ్వరస్యైవ-కుతఃపార

తంత్ర్యాత్-యథావేధశక్తినకబాణస్య.అపితుపురుషస్యతద్వదిత్యర్థఃనన్వగవతఃప్రాణాదివర్గస్యవస్వాలంత్ర్యమేవకింన

స్యాత్అతిఆహ-వైహృదృశ్యాద్వయోరితి-చేతనావేతనత్వేనవిసదృశత్వాత్ద్వయోఃఅచేతనప్రాణాదివర్గస్యచేతనపారతంత్ర్యమే

వయుక్తమిత్యర్థఃయద్వా-ప్రాణాదిపూర్వయోర్వయోరేవతావద్విసదృశత్వంవిరుద్ధక్రియాకారిత్వాత్-కింపునబహూనాం-త

స్మాదేకేనాపిసర్వజ్ఞేనసర్వశక్తీనామధిష్ఠితానామేవవిశిష్టకార్యారంభకత్వంయుక్తం-నస్వతంత్రాణామితి-తథాచోక్తం॥ శ్లో॥ యద్వైతే

సంహతాభావాభూతేంద్రియమనోగుణాఃయదాయతేననిర్మాణేనశేషిబ్రహ్మవిత్తమ।తదాసంహత్యచాన్యోన్యంభగవచ్ఛక్తిచోది

తాఃసదసత్త్వముపాదాయచోభయంసృజంత్యండమవిస్థితమ్॥ ౯॥ నానాశక్త్యాత్మ్యక్రియాసీశాఃప్రోచుఃప్రాంజలయోవిభుమి

త్యాది-ననుప్రాణాదీనాంక్రియాకారిత్వంశక్తయభావేకుతస్త్యమతఆహ-చేష్టైవచేష్టతామితి-చేష్టమానానామేషాంచేష్టైవ-నశక్తిఃయథావాయోశ్శక్త్యాతృణాదీనాంచలనం-యథాచపురుషస్యశక్త్యాశరీరాణాంవేధఇతి ॥ ౬॥ పారతంత్ర్యమేవప్రపంచయతిపంచభిఃకాంతిరితి॥ చంద్రస్యకాంతిఃఅగ్నేస్తేజఃఅర్కస్యప్రభా-ఋక్షవిద్యుతాంనక్షత్రస్మరణమాత్రేణసత్త్వం-అధ్వతోవస్తుతోభావాత్-తథాచ॥ శ్రుతి॥ నతత్రసూర్యోభాతినచంద్రతారకంనేమావిద్యుతోభాంతికుతోయమగ్నిఃతమేవభాంతమనుభాతిసర్వంతస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతీతి తథాచస్మృతిః॥ శ్లో॥ యదాదిత్యగతంతేజోజగద్భాసయతేఖిలమ్।యచ్చంద్రమసియచ్చాగ్నౌతత్తేజోవిద్ధి

మామకమితి-భూమేర్వృత్తిః ప్రాణినామాధారత్వేనవర్తనం- గంధశ్చభవాన్- తవైవశక్తిరిత్యర్థః॥౭॥కించ॥తర్పణమితి॥ హే దేవ- అపాంతర్పణంతృప్తిజనకత్వం- ప్రాణసంజీవనహేతుత్వం- తా ఆపశ్చతాసాంరసశ్చ త్వమేవ- కించ- వాయోరోజ ఆదితవైవశక్తిః॥ ౮ ॥ దిశామితి॥ దిశాముపాధికృతాకాశప్రదేశానామవకాశఃదిశశ్చత్వం - ఖంచసామాన్యాకాశః - తదాశ్రయఃస్ఫోటశ్చశబ్దతన్మాత్రంపరావస్థావాగిత్యర్థః- నాదఃపశ్యంతీ- ఓంకారఃమధ్యమా- వర్ణాశ్చ- ఆకృతీనాంపదార్థానాంపృథక్కృతిఃపృథక్కరణమభిధానంయస్మాత్తత్పదం- వర్ణపదాత్మికా వైఖరీచత్వమిత్యర్థః॥ ౯॥ ఇంద్రియమితి॥ ఇంద్రియాణామింద్రియంవిషయప్రకాశనశక్తిః- దేవాశ్చ ఇంద్రియాధిష్ఠాతారః- తదనుగ్రహఃతేషామధిష్ఠానశక్తిశ్చత్వం- అవబోధఃవ్యవసాయశక్తిః అనుస్మృతిఃప్రతిసంధానశక్తిః ॥ ౧౦॥ భూతానామితి॥ భూతానాంకారణంభూతాదిస్తామసోఽహంకారస్త్వమసి - ఇంద్రియాణాంకారణంతైజసఃరాజసోఽహంకారస్త్వం- వివిధంఅధిదైవాధ్యాత్మభేదేనకల్ప్యంత ఇతివికల్పాఃదేవాః- తేషాంకారణంవైకారికస్సాత్త్వికోఽహంకారశ్చత్వం- అనుశాయినాంజీవానాంసంసారకారణంప్రధానంత్వం॥ ౧౧॥ అపిచ॥ నశ్వరేష్వితి॥ నశ్వరేషునాశశీలేషు- ఇహ ఏతేషుభావేషు - యదనశ్వరమవశిష్యమాణంరూపం- తత్త్వమసి- ద్రవ్యవికారేషుమృత్సువర్ణాదికార్యేషుఘటకుండలాదిషు నశ్వరేషు ద్రవ్యమాత్రం మృత్సువర్ణమాత్రంఅనశ్వరంయథాతద్వత్ ॥ ౧౨ ॥ నను త్రిగుణాత్మకకార్యరూపోఽపిత్వముత్పత్తిమత్త్వాత్ కథమనశ్వరత్వం తత్రాహ॥ సత్త్వమితి॥ తద్వృత్తయస్తత్పరిణామాశ్చమహదాదయః- అధ్యాసాత్ - త్వయిపరేబ్రహ్మణికల్పితాః॥ ౧౩ ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాన్నసం

యోగస్తవేశ్వర । ౭ ॥ దిశాంత్వమవకాశోఽసిదిశఃఖంస్ఫోటఆశ్రయః। నాదోవర్ణస్త్వమోంకారఆకృతీనాంపృథక్కృతిః ॥ ౯ । ఇంద్రియంత్వింద్రియాణాంత్వందేవాశ్చతదనుగ్రహః। అవబోధోభవాన్బుద్ధిర్జీవస్యానుస్మృతిస్సతీ। ౧౦ ॥ భూతానామసిభూతాదిరింద్రియాణాంచతైజసః। వైకారికోవికల్పానాంప్రధానమనుశాయినామ్ ॥౧౧ ॥ నశ్వరేష్విహభావేషుతదసిత్వమనశ్వరమ్। యథాద్రవ్యవికారేషుద్రవ్యమాత్రంనిరూపితమ్॥ ౧౨ ॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిగుణాస్తద్వృత్తయశ్చయాః। త్వయ్యద్ధాబ్రహ్మణిపరేకల్పితాయోగమాయయా। ౧౩ । తస్మాన్న సంత్యమీభావా యర్హిత్వయివికల్పితాః। త్వంచామీషువికారేషుహ్యన్యథావ్యావహారికః॥౧౪॥ గుణప్రవాహఏతస్మిన్నబుధాస్త్వఖిలాత్మని। గతింసూక్ష్మామబోధేనసంసరంతీహకర్మభిః॥౧౫॥ యదృచ్ఛయానృతాంప్రాప్యసుకల్యామిహదుర్లభామ్। స్వార్థేప్రమత్తస్యవయోగతంత్వన్మాయయేశ్వర ॥ ౧౬ ॥ అసావహంమమైవేతిదేహస్యాస్యాన్వయాదిషు। స్నేహపాశైర్నిబధ్నాతిభవాన్సర్వమిదంజగత్। ౧౭॥ యువాంననస్సుతౌసాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరౌ। భూభారక్షత్రక్షపణాయావతీర్ణౌతథాత్థహి ॥ ౧౮॥ తత్తేగతోఽస్మ్యరణమద్యపదారవిందమాపన్నసంసృతిభయాపహమార్తబంధో।ఏతావతాలమలమింద్రియలాలసేనమర్త్యాత్మదృక్త్వయిపరేయదపత్యబుద్ధిః ॥ ౧౯ ॥ సూతీగృహేననుజగాదభవానజోనౌసంజజ్ఞఇత్యనుయుగంనిజధర్మగుప్త్యై।నానాతనూర్గగనవద్విదధజ్జహాసికోవేదభూమ్నఉరుగాయ

తి- నన్వనతాంకథంప్రతీతిరతఆహ- యర్హీతి- యదావికల్పితాస్తదైవప్రతీతిమాత్రేణత్వయిసంతి- త్వంచామీషుతథైవకారణతయాఽనుగతః- అన్యథాతుఅవ్యావహారికఃనిర్వికల్పఃత్వమేవావశిష్యసఇత్యర్థః॥౧౪॥ ఏవంరూపత్వాదజ్ఞాననిబంధనశ్చసంసారఇత్యాహ॥ గుణప్రవాహఇతి॥ సూక్ష్మాంనిష్ప్రపంచాంగతిం - అబుధాఃఅవిద్వాంసః- అబుద్ధ్వేతివాపాఠః అతఃఅబోధేనదేహాభిమానేనకృతైఃకర్మభిస్సంసరంతీతి॥ ౧౫॥ ఏవంతత్త్వంనిరూప్యతదప్రాప్త్యాశోచతి॥ యదృచ్ఛయేతి॥ నృతాంమనుష్యతాం - సుకల్యాంపటుతరేంద్రియాం॥౧౬॥ ఆహోస్వికిమితిప్రమత్తోఽసి- త్వయాబహుభిఃపాశైర్నిబద్ధత్వాదిత్యాహ॥ అసావితి॥ అస్యదేహస్యఅన్వయాదిషుపుత్రాదిషుచ- మమైవైతఇతి॥౧౭॥ అహోత్వత్పుత్రయోరావయోఃకిమిదమారోప్యతేఅతఆహ॥ యువామితి॥ భూభారక్షత్రక్షపణార్థంఅవతీర్ణౌ- తథాహి- నిశ్చితంఅత్థకథయసి॥ ౧౮॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్- అరణంశరణం- ఆపన్నానాంసంసృతిభయమపహంతీతితథాతత్- ననుత్వమతిసుఖీవృథాకింనిర్విద్యసే అతఆహ-ఏతావతేతి- ఇంద్రియలాలసేనఇంద్రియార్థతృష్ణయాయత్ మేసఇంద్రియలాలసేనమర్త్యశరీరేఆత్మదృక్ఆత్మబుద్ధిఃఅహం- త్వయిచపరేపరమేశ్వరేఅపత్యబుద్ధిరస్మి - తేనఅలమలంపర్యాప్తమితి। ౧౯॥ ననుకుత ఏవఅహంపరమేశ్వరఇతితత్రాహ ॥ సూతీగృహఇతి ॥ అనుయుగంప్రతియుగం - యదాసుతపాఃపృశ్నిరితియుగం - నౌఆవయోః - యదాచకశ్యపఃఅదితిశ్చేతియుగం- అధునాచవసుదేవఃదేవకీతియుగం- ఏవంహిప్రతియుగంఅజఏవాహంసంజజ్ఞేఅవతీర్ణఇతి భవాన్ననుజగాద- నను అన్యోఽపిచతుర్భుజోఽదేవఇతితత్రాహ- నానాతనూరితి-గగనవదసంగఏవత్వం-భూమ్నఃసర్వగతస్య- విభూతిరూపాఃమాయాః॥

విభూతిమాయాయాః ॥ ౨౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఆకర్ణ్యేదంపితుర్వాక్యంభగవాన్సాత్వతర్షభః । ప్రత్యాహ ప్రశ్రయాన్నమ్రఃప్రహసన్శ్లక్ష్ణయాగిరా ॥ ౨౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ వచోవస్సమవేతార్థంతాతైతదుపమన్మహే । యన్నఃపుత్రాన సముద్దిశ్యత త్త్వగ్రాహ్యముదాహృతమ్ ॥ ౨౨ ॥ అహంయూయమసావార్యఇమేచద్వారకౌకసః । సర్వేపశ్యవయంయస్మిన్శ్లోకపాలవిభూతయః ॥ ౨౩ ॥ ఆత్మాహ్యేకస్స్వయంజ్యోతినిర్గుణోనిత్యోనిరవద్యోనిరింధనః । ఆత్మసృష్ట్యేదమేవాత్మప్రవిశ్యాత్మాత్మనాపరమ్ ॥ ఖంవాయుర్జ్యోతిరాపోభూస్తత్కృతేమయధాశయమ్ । ఆవిస్తిరోల్పభూర్యేకనానాత్వంయాత్యసావపి ॥ ౨౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవంభగవతారాజన్వసుదేవఉదాహృతమ్ । శ్రుత్వావినష్టనానాధీస్తూష్ణీంప్రీతమనాఅభూత్ ॥ ౨౫ ॥ అథతత్రకురుశ్రేష్ఠదేవకీసర్వదేవతా । శ్రుత్వానీతంగురోఃపుత్రమాత్మజాభ్యాంసువిస్మితా ॥ ౨౬ ॥ కృష్ణరామాహసమాశ్వవ్యస్వపుత్రాన్కంసహింసితాన్ । స్మరంతీకృపణంప్రాహ్వైక్లవ్యాద శ్రులోచనా ॥ ౨౭ ॥ దేవకీ ॥ రామరామాప్రమేయాత్మన్కృష్ణయోగేశ్వరేశ్వర । వేదాహంవాంవిశ్వసృజామీశ్వరాభవదాదిపూరుషౌ ॥ ౨౮ ॥ కాలవిధ్వస్తసత్త్వానాంరాజ్ఞామున్మత్తసర్వతీనామ్ । భూమేర్భారాయమాణానామవతీర్ణౌకిలాద్యమే ॥ ౨౯ ॥ యస్యాంశాంశాంశభాగేనవిశ్వోత్పత్తిలయాదయః । భవంతికిలవిశ్వాత్మన్తంత్వాద్యాహంగతింగతా ॥ ౩౦ ॥ చిరాన్మృతసుతాదానేగురుణాకిలచోదితౌ । ఆనిన్యథుఃపితృస్థానాద్గురవేగురుదక్షిణామ్ ॥ ౩౧ ॥ తథామేకురుతంకామంయువాంయోగేశ్వరేశ్వరౌ । భోజరాజహతాత్పుత్రాకామయేద్రష్టుమాహృతాన్ ॥ ౩౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవంసంచోదితౌమాత్రారామఃకృష్ణశ్చభారత । సుతలంసంవివిశతుర్యోగమాయాముపాశ్రితౌ ॥ ౩౩ ॥ తస్మిన్ప్రవిష్టాపుపలభ్యదైత్యరాడ్విశ్వాత్మదైవంసుతరాంతథాత్మనః । తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాశయస్సద్యస్సముత్థాయననామసాన్వయః ॥ ౩౪ ॥ తయోస్సమానీయవరాసనంముదానివిష్టయోస్తత్రమహాత్మనోస్తయోః । దధారపాదావవనిజ్యతజ్జలంసబృందఆబ్రహ్మపునద్యదంబుహ ॥ ౩౫ ॥ సమహార్హయామాసమహావిభూతిభిర్మహార్హవస్త్రాభరణానులేపనైః । స్రగ్ధూపదీపామృతభక్ష్యదిభిస్స్వగోత్రవిత్తాత్మసుహృత్తమార్చనేచ ॥ ౩౬ ॥ సఇంద్రసేనోభగవత్పదాంబుజం బిభ్రన్ముహుఃప్రేమవిభిన్నయాధియా । ఉవాచహానందజలాకులేక్షణఃప్రహృష్టరోమాన్యపగద్గదాక్షరమ్ ॥ ౩౭ ॥ బలిః ॥ నమోనంతాయబృహతేనమఃకృష్ణాయవేధసే । సాంఖ్యయోగవితానాయ

ప్రేమోద్రేకాయాధియాబిభ్రత్థారయత్॥ 3౭॥ నమఇతి॥ అనంతాయశేషాయ- బృహతేఽనంతైకదేశేవిశ్వాధారణాద్బృహత్తస్మై - కృష్ణాయ
చాసదానందరూపాయ- వేధసేజగద్విధాత్రే - సాంఖ్యయోగవితానాయేత్యాదిపదత్రయమైక్యవివక్షయా॥ 3౮॥ యోగేశ్వరాణామపి
దుర్దశ్యాయవామస్మాభిర్దుష్టావిత్యేతన్నాతిచిత్రమిత్యాహ॥దర్శనమితి॥దుష్ప్రాపమపియుష్మత్కృపయాకేషాంచిదమలబుద్ధీనాం
లభమపిభవతితదాహ - రజస్తమస్స్వభావానామితి - నః- దర్శనంప్రాప్తే॥3౯॥ అహోవిద్వద్భోవయంసాత్త్వికభక్తేష్వాధిసభాగ్యాధిక్యా
త్యాహత్రిభిః॥ దైత్యేతి॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ కేచిదితి॥ ఉద్బుద్ధవైరేణయాభక్తిస్తయా- కేచిదిత్యైద్యాదయః- కామతోభక్త్యా గోప్యా
దయోయథాసన్నికృష్టాఃత్వదాత్మతాంప్రాప్తాః- తథాసత్త్వసంరబ్ధాఃసత్త్వావిష్టాఅపిసురాదయోనాసన్నికృష్టాఇతి ॥ ౪౩॥ ననుస్తాత్త్వికే
భ్యోపిరాజసాదయఃసన్నికృష్టాఇతిచిత్రంతత్రాహ॥ఇదమితి॥ ఇదమితిస్వరూపతఃపరిత్థమితివిశేషతశ్చ॥౪౪॥ .....
తదేవంయద్యపివైరభావేనాపిత్వత్ప్రాప్తిర్భవేత్ తథాపి-మాంస్తాత్త్వికంకుర్విత్యేవప్రార్థయతే॥తదితి॥తత్తథా నఃప్రసీద- యథానిర
పేక్షైరాత్తకామైరపివిమృగ్యంయుష్మత్పాదారవిందం-తదేవధిషణమాశ్రయఃతస్మాదన్యద్యద్గృహం తదేవాంధకూపఃతస్మాన్మ్రి

గవితానాయబ్రహ్మణేపరమాత్మనే॥౩౮॥ దర్శనంవాంహిభూతానాందుష్ప్రాపంచాప్యదుర్లభమ్।
రజస్తమస్స్వభావానాంయన్నఃప్రాప్తాయదృచ్ఛయా॥ 3౯ । దైత్యదానవగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరోరగాః। యక్షరక్షఃపిశాచాశ్చ భూతప్రమథనాయకాః। ౪౦॥ విశుద్ధసత్త్వధామ్నృద్ధత్వయిశౌస్రశరీరిణి। నిత్యంనిబద్ధవైరాస్తేవయంచాన్యేచతాదృశాః॥౪౧ । సాలోక్యంచాపిసారూప్యంసామీప్యమథసాత్మతామ్। ప్రాప్తాస్తేపుండరీకాక్షభావోహిభవకారణమ్॥ ౪౨ । కేచిమద్బుద్ధవైరేణభక్త్యాకేచనకామతః। నతథాసత్త్వసంరబ్ధాస్సన్నికృష్టాస్సురాదయః। ౪౩ । ఇదమిత్థమితిప్రాయస్తవయోగేశ్వరేశ్వర। నవిదంత్యపియోగేశాయోగమాయాంకుతోవయమ్॥ ౪౪ । తన్నఃప్రసీదనిరపేక్షవిమృగ్యయుష్మత్పాదారవిందధిషణాన్యగృహాంధకూపాత్। నిష్క్రమ్యవిశ్వశరణాంభ్రుహృషలబ్ధవృత్తిశ్శాంతోయత్తైకఉతసర్వసఖైశ్చరామి॥ ౪౫ ॥ శాధ్యస్మానీశితవ్యైశనిష్పాపాన్కురునఃప్రభో। పుమాఁయచ్ఛ్రద్ధయాశ్రుత్వాతవోదనాయావిముచ్యతే॥౪౬॥ శ్రీభగవాన్ ॥ఆసఁమరీచేష్టట్పుత్రాఁఊర్ణాయాంప్రఖమేంతరే। దేవాఃకంజహసుర్వీక్ష్యసుతాంయభితుముద్యతమ్॥ ౪౭ ॥ తేనాసుగీమగఁయోనిమధునావవ్యకర్మణా। హిరణ్యకశిపోర్జాతాఃపుత్రాస్తేయోగమాయయా॥ ౪౮ ॥ దేవక్యాఉదరేజాతారాజఁకంసవిహింసితాః। సాతాఁశోచత్యాత్మజాంస్తతఇమేధ్యా సతేంతికే ॥ ౪౯ ॥ ఇతఏతాఁప్రణేష్యామోమాతృశోకాపనుత్తయే। తతశ్శాపవినిర్ముక్తాలోకంయాస్యంతివిజ్వరాః॥ ౫౦ ॥ స్మరోద్దీపఃపరిష్వంగఃపతంగఃకుప్రభూఘుణిః। షడేతేమత్ప్రసాదేనపునర్యాస్యంతిసద్గతిమ్॥ ౫౧ ॥ ఇత్యుక్త్వాతాఁసమాదాయఇంద్రసేనేనపూజితౌ। పునర్ద్వారవతీమేత్య మాతుఃపుత్రానయచ్ఛతామ్ ॥౫౨॥ తాఁదృష్ట్వాబాలకాఁదేవీపుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ। పరిష్వజ్యాంకమా

రోపయత్యవిశ్వస్యశరణంరక్షితారఃవృత్తిఃతేషామంశ్రిముమూలేషుస్వతఏవయఃకిలాతిరుపలబ్ధాప్రాప్తావృత్తిర్జీవికాయేనశోహం- శాంతస్యనికేవిచరామి- ఉతఅధవా- సర్వేషాంసఖాయోయేమహాంతస్తేస్వయథాచరామీతి॥ ౪౫॥ కథమల్పపుణ్యానాంవంభావఃసంభవతీతిచేత్తత్రాహ- యత్తేతద్భవేత్తథాస్మాననుశిక్షయేత్యాహ॥ శాధీతి॥ హేప్రభో- ఈశితవ్యాఃసర్వేజీవాఃతేషామీశ - యత్తవానుశాసనంఆతిష్ఠన్ఆశ్రయన్- బోధనాయఃవిధినిషేధలక్షణాయాఃసకాశాత్ విముచ్యతే - నఖలుత్వద్బుద్ధ్యోవిధికింకరస్యావ్యతిభావఃll ౪౬ll తదుక్తంసర్వమనుమోద్యస్వాగమనకారణంసప్రపంచంకథయతిపంచభిఃll ఆసన్నితి॥ ఊర్ణాయాంభార్యాయాం- ప్రథమేఅంతరేస్వాయంభువమన్వంతరే - తేదేవాఃసుతాంవాచం - యఽతిథుంయుద్ధుంవైధుసేనరమయితుం - ఉద్యతంఉద్యుక్తం- కంప్రజాపతిం- జహసుఃఉపహసితవంతఃll ౪౭ll తేనేతి॥ తేనఅవద్యకర్మణాపాపేన- ఆసురీంయోనిమగఁఅగమఁ - అధునాతత్క్షణమేవ-హిరణ్యకశిపోర్జాతాఇత్యర్థఃll తేచయోగమాయఁయాతతోనీతాస్సంతఃll ౪౮ll దేవక్యాఇతి॥ దేవక్యాఃఉదరజాతాఃll హేరాజఁహేబలతేచకంసేనవిహింసితాఃll సాచతాఁనాత్మజాఁమత్వాశోచతి- తేచేమేతవఅత్యంతికేఆసతేll ౪౯॥ ఇతఇతి॥ లోకందేవలోకంll ౫౦॥
స్మరేతి॥ స్మరోద్దీపఃస్మరసహితఃఉద్దీపఃll సద్గతింమోక్షం- స్మరసైన్యపూర్వంకీర్తిమానితినామ- అతఃll శ్లో॥ కీర్తిమంతంప్రథమజం

రోప్యమూహ్న్యజిఘ్రన్నభీక్ష్ణశః॥ ౫౩॥ అపాయయత్స్తనం ప్రీతాపుత్రస్పర్శపరిస్నుతమ్। మోహితా
తామాయయావిష్ణోర్యయాసృష్టిఃప్రవర్తతే॥ ౫౪॥ పీత్వామృతంపయస్తస్యాఃపీతశేషంగదాభృతః।
నారాయణాంగసంస్పర్శప్రతిలబ్ధాత్మదర్శనాః॥ ౫౫॥ తేనమన్త్రకృత్యగోవిందందేవకీపితరంబలమ్।
మిషతాంసర్వభూతానాంయయుర్ధామవిహాయసా ॥ ౫౬॥ తంధృష్ట్వాదేవకీదేవీస్మృతాగమననిర్గమమ్।
మేనేసువిస్మితామాయాంకృష్ణస్యపరచితాంనృప ॥ ౫౭ ॥ ఎవంవిధాన్యద్భుతానికృష్ణస్యపరమాత్మనః।
వీర్యాణ్యనంత వీర్యస్యసంత్యనంతానిభారత ॥౫౮॥ శ్రీసూతఃశౌనకాదీనాం॥ యఇదమనుశృణోతిశ్రావయేద్వాముారేశ్చరితమమృతకీర్తేర్వర్ణితంవ్యాసపుత్రైః। జగదఘభిదలంతద్భక్తసత్కర్ణపూరంభగవతికృతచిత్తోయాతితత్క్లేశనుధామ ॥ ౫౯ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచాశీతితమోధ్యాయః.

రాజా ॥ బ్రహ్మన్వేదితుమిచ్ఛామిస్వసారంకృష్ణరామయోః। యథోపయేమేవిజయోయామమాసేత్పితామహీ ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకఃశౌనకాదీనాం॥ అజుర్జనస్తీర్థయాత్రాయాంపర్యటన్మేదినీంప్రభుః। గతఃప్రభాసమశృణోన్నాతులేయాంసఆత్మనః॥ ౨॥ దుర్యోధనాయరామస్తాందాస్యతీతినచాపరే।తల్లిప్సుస్సయతిర్భూత్వాత్రిదండీద్వారకామగాత్ ॥3॥ తత్రవైవార్షికాన్మాసానవాత్సీత్స్వార్థసాధనః।
పౌరైస్సభాజితోభేజేరామేణాజానతాచసః ॥౪॥ ఎకదాగృహమానీయఆతిథ్యేననిమంత్రితమ్।
శ్రద్ధయోపహృతంభైక్షంబలేనబుభుజేకిల॥౫॥సోపశ్యత్తత్రతాంతన్వీంయతిఃకన్యామనోహరామ్।
ప్రీత్యుత్ఫుల్లేక్షణత్సాంభావయుద్భంమనోనఘే॥ ౬ ॥ సాపతంచకమేవీక్ష్యనారీణాంహృదయంగమమ్। హసంతీప్రీడితాపాంగాతన్న్యస్తహృదయేక్షణా ॥ ౭ ॥ తాంపరంసమభిధ్యాయన్నంతరంప్రేప్సురర్జునః। నలేభేశంభ్రమచ్చిత్తఃకామేనాతిబలీయసా ॥ ౮ ॥ మహత్యాందేవయాత్రాయాంరథస్థోందుగతనిర్గతామ్।జహారానుమతఃపిత్రోఃకృష్ణస్యచమహారథః ॥ ౯ ॥రథస్థోధనురాదాయశరాంశ్చారుధతోభటాన్। విద్రావ్యక్రోశతాంస్వానాంస్వభాగంమృగరాడివ ॥ ౧౦ ॥ తచ్ఛ్రుత్వాక్షుభితోరామఃపర్వణీవమహార్ణవః। గృహీతపాదఃకృష్ణేనసుహృద్భిశ్చాన్వశామ్యత ॥ ౧౧ ॥ ప్రా

శ్లో ॥ షడశీతితమెదంభాత్సుభద్రాయుజ్జనోహరత్। గత్వాచమిథిలాంకృష్ణోనృపవిశ్రవసందయత్ ॥ పితుస్స్వజ్ఞానమాదిశ్య సుభద్రాంభ్రాతృనాయచ। జగామమిథిలాంకృష్ణస్స్వభక్తప్రియకృత్తతః ॥ దేవక్యాఃమృతపుత్రాభవత్ అర్జునస్యసుభద్రాలాభాపిరామప్రాతికూల్యాత్దుర్యోధనాదిమన్యమానఃప్రసంగాత్పృచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥౧॥ కథమశ్రుణోత్తదాహ॥ దుర్యోధనాయేతి॥ అపరేచవసుదేవాదయోనదాస్యంతీతి - తల్లిప్సుః - తస్యాంమతులెయ్యాంలిప్సుః - రామంవంచయితుంపూజ్యతమంత్రిదండివేషంధాయగతఇత్యాహ - సయతిరితి॥ 3 ॥ తత్రేతి ॥ స్వాభక్తసాధనఃకన్యాంప్రేప్సుః॥ ౪॥ వికదేతి ॥ తంఆతిథ్యేననిమంత్ర్య - గృహమానీయ - బలేనయత్శ్రద్ధయోపహృతంపరివిష్టం - తద్భైక్షంకిలాజ్ఞానోబుభుజఇత్యన్వయః॥ ౫॥ సఇతి॥ భావైనరత్యభిప్రాయేణతుభితంమనఃదథే॥ ౬॥ సేతి॥ప్రీడితాపాంగాసప్రీడకటాక్షా- తస్మిన్నవన్యస్తంహృదయమీక్షణేచయయాసా॥ ౭॥ తామితి॥ అంతరంహతుమవసరం ప్రేప్సుఃప్రాప్తుమిచ్ఛుఃకామేనభ్రమత్చిత్తంయస్యసఃశంరామాదిసంమాననమిత్తంసుఖం॥ ౮॥ రథస్థఇతి॥ ఆనమం

తాద్రుంధతః ఆవరణంకుర్వతః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ప్రాహిణోదితి॥ పారిబర్హాణివరవధ్వోఃప్రీతిదేయాః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ సఇతి॥ అనీహయాఅనుద్యమేనైవాగతంయదాహార్యంభోజ్యంతేననిర్వర్తితాఃనిజాఃక్రియాఃయేనసః॥ ౧౫॥ యాత్రామాత్రమితి॥ యాత్రామాత్రంశరీరాదినిర్వాహమాత్రం-భోజ్యంనాధికమల్పంఉపనతంప్రత్యాగతమితి॥ ౧౬॥ తథేతి॥ మిథిలస్యజనకస్యవంశ్యోమైథిలః॥ ౧౭॥ తయోరితి॥ ప్రభురేవస్వయంవిదేహాన్ దేశాన్ ప్రయయౌ॥ ౧౮॥ నారదఇతి॥ కృష్ణోవ్యాసః-రామఃపరశురామః-అహంశ్రీశుకః-ఏవమాదిభిస్సహ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఆనర్తేతి॥ ఆనర్తాద్యర్ణాంతాస్తద్దేశవర్తిన్యఃనార్యఃపురుషానార్యశ్చ ఉదారహాసస్నిగ్ధమీక్ష

హిణోత్పారిబర్హాణివరవధ్వోర్యథాబలః। మహాధనోపస్కరేభరథాశ్వనరయోషితః॥ ౧౨॥ అభవన్ ప్రీతిసంహృష్టాబాంధవాయదుపాండవాః। అథాన్యదపికృష్ణస్యవాత్సల్యంభక్తయోశ్శృణు॥ ౧౩॥ కృష్ణస్యాసీత్సఖాకశ్చిచ్ఛ్రుతదేవఇతిశ్రుతః। కృష్ణైకభక్త్యాపూర్ణార్థశ్శాంతఃకవిరలంపటః॥ ౧౪॥ సఉవాసవిదేహేషుమిథిలాయాంగృహాశ్రమీ। అనీహయాగతాహార్యనిర్వర్తితనిజక్రియః॥ ౧౫॥ యాత్రామాత్రంత్వహరహర్దైవాదుపనతంచయత్। నాధికంతావతాతుష్టఃక్రియాశ్చక్రేయథోచితాః॥ ౧౬॥ తథాతద్రాష్ట్రపాలోంగబహులాశ్వఇతిశ్రుతః। మైథిలోనిరహంమానఉభావప్యచ్యుతప్రియౌ॥ ౧౭॥ తయోఃప్రసన్నోభగవాన్ దారుకేణాహృతంరథమ్। ఆరుహ్యసాకంమునిభిర్విదేహాన్ ప్రయయౌప్రభుః॥ ౧౮॥ నారదోవామదేవోత్రిఃకృష్ణోరామోసితోరుణః। అహంబృహస్పతిఃకణ్వోమైత్రేయశ్చ్యవనాదయః॥ ౧౯॥ తత్రతత్రతమాయాంతంపౌరజానపదానృపాః। ఉత్తస్థుస్సార్ఘ్యహస్తాస్తేగ్రహైస్సూర్యమివోదితమ్॥ ౨౦॥ ఆనర్తధన్వకురుజాంగలకంకమత్స్యపాంచాలకుంతిమధుకేకయకోసలార్ణాః। అన్యేచతన్ముఖసరోజముదారహాసస్నిగ్ధేక్షణంనృపపపుర్దృశిభిర్నృనార్యః॥ ౨౧॥ తేభ్యస్స్వవీక్షణవినష్టతమిస్రదృగ్భ్యఃక్షేమంత్రిలోకగురురర్థదృశంచయచ్ఛన్। శృణ్వన్ దిగంతధవళంస్వయశోశుభఘ్నంగీతంసురైర్నృభిరగాచ్ఛనకైర్విదేహాన్॥ ౨౨॥ తేచ్యుతంప్రాప్తమాకర్ణ్యపౌరజానపదానృపాః। అభీయుర్ముదితాస్తస్మైగృహీతార్హణపాణయః॥ ౨౩॥ దృష్ట్వాతముత్తమశ్లోకంప్రీత్యుత్ఫుల్లాననాశయాః। కైర్ధృతాంజలిభిర్నేముశ్శ్రుతపూర్వాంస్తథామునీన్॥ ౨౪॥ స్వానుగ్రహాయసంప్రాప్తంమన్వానౌతంజగద్గురుమ్। మైథిలశ్శ్రుతదేవశ్చపాదయోఃపేతతుఃప్రభోః॥ ౨౫॥ న్యమంత్రయేతాందాశార్హమాతిథ్యేనసహద్విజైః। మైథిలశ్శ్రుతదేవశ్చయుగపత్సంహతాంజలీ॥ ౨౬॥ భగవాంస్తదభిప్రేత్యతయోఃప్రియచికీర్షయా। ఉభయోరావిశద్గేహముభాభ్యాంతదలక్షితః॥ ౨౭॥ శ్రోతుమప్యసతాందూరాన్ జనకస్స్వగృహాగతాన్। ఆనీతేష్వాసనాగ్ర్యేషుసుఖాసీనాన్మహామనాః॥ ౨౮॥ ప్రవృద్ధభక్త్యోద్ధర్షహృదయాస్రావిలేక్షణః। నత్వాతదంఘ్రీన్ప్రక్షాళ్యతదపోలోకపావనీః॥ ౨౯॥ సకుటుంబోవహన్మూర్ధ్నాపూజయాంచక్రఈశ్వరాన్। గంధమాల్యాంబరాకల్పధూపదీపార్ఘ్యగోవృషైః॥ ౩౦॥ వాణ్యామధురయాప్రీణన్నిదమాహాన్నతర్పితాన్। పాదావంకగతౌవిష్ణోస్సంస్పృశన్ఛనకైర్ముదా॥ ౩౧॥ బహులాశ్వః॥ భవాన్హిసర్వభూతానామాత్మాసాక్షీస్వదృక్ప్ర

ణంచయస్మిన్ తత్-దృశిభిఃనేత్రైః॥ ౨౧॥ తేభ్యఇతి॥ స్వవీక్షణేనైవవినష్టతమిస్రాదృశోయేషాంతేభ్యః-క్షేమంఅభయం-అర్థదృశంతత్త్వజ్ఞానంచ॥ ౨౨॥ తఇతి॥ అభీయుఃప్రత్యుజ్జగ్ముః॥ ౨౩॥ దృష్ట్వేతి॥ ప్రీత్యాఉత్ఫుల్లానిఆననాని ఆశయాఃఅంతఃకరణానిచయేషాంతే-కైఃశిరోభిః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ భగవానితి॥ తత్అభిప్రేత్యఅంగీకృత్య-తత్తదా-ఉభాభ్యామపితాభ్యాంమద్గృహాదన్యస్యగేహంయాతీత్యలక్షితఃఅవిదితః-యద్వా-ఉభాభ్యాంరూపాభ్యాంతదలక్షితఃతాభ్యామలక్షితఇతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ప్రవృద్ధేతి॥ ఉద్ధర్షణంఉద్గతహర్షణంహృదయంయస్య-అస్రైఃఆవిలేక్షణేఈక్షణేయస్య॥ ౨౯॥ సకుటుంబఇతి॥ ఈశ్వరాన్ ఈశ్వరంతాన్-కృష్ణంచేత్యర్థః॥ ౩౦॥ వాణ్యేతి॥ ప్రీణన్ ప్రీణయన్-సంస్పృశన్ సంమర్దయన్॥ ౩౧॥ భవానితి॥ ఆత్మాచేతయితా-సాక్షీప్రకాశకః-స్వదృక్స్వప్రకా

భూ॥ అథఅతఃకారణాత్‌ ౩౨॥ స్వవచఇతి॥ అనంతోబంధురపి- శ్రీభార్యాపి అజఃపుత్రోపి ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ యఇతి ॥ తచ్ఛ్రుత్వైవ్యసం పారోపశమాయ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ దినానీతి॥ గృహాత్‌గృహేష్విత్యర్థః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ శ్రుతదేవఇతి॥ భూస్పర్శపరిభ్రమయన్‌ ॥౩౯॥ తృణేతి॥ అవనిజేఅవనినిజేప్రక్షాలితవాన్‌॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ఫలైఃఆమలకాదిభిః - అహంతేనఉశీరైర్హ్రణవిశేషమూలైఃసువాసిభైఃశివైఃఅ మృతవత్స్వదుభరంబుభిః సురభ్యా మృదాకస్తూరిప్రముఖయా సపర్యయాపూజయా - యుష్మోపపన్నయా అనాయాసేనఃపస్య యా భూతానుప్రవిలబ్ధత్వాత్‌స్తత్త్వవివర్ధనంయతఃతంధఃఅన్నంతేనచ ॥ ౪౨॥ సఇతి॥ అస్యకృష్ణస్యఆత్మభూతస్తస్యనికేతైఃభూసు రైశ్చ- సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిఃకృష్ణాదిభిః- యఃసంగమఃసఃమమఅకుతోన్యభూదితి అస్వీకరిష్యతి- యద్వా అఇతివితర్కే-నుఇతి విస్మయే॥ ౪౩॥ న్యాసవిష్టానితి॥ ఉపస్థితఃసమీపేపవిష్టః- భార్యాఃభర్తవ్యాంస్వజాతాఃఅపత్యానిచతైస్సహితఃశ్రీకృష్ణస్య- అం శ్రీ ఎళిమృశతిసంబుద్ధ్యాయంతత్సంస్పృశతిమశ్రనఃఇతి॥ ౪౪॥ సఇతి ॥ యఇహాదంప్రవిష్టఃతదైవదశ్రనంస్పృశతి - సఎవసన్యా

భోః। అథనస్తత్పదాంభోజంస్మరతాండిశ్రనంగతః॥ ౩౩। స్వవచస్తవృతంకర్తువస్మద్ది గ్భోచరోభవాత్‌। యదాత్థైకాంతభక్తాన్మేనానంతశ్రీరజఃప్రియః। ౩౩ ॥ కోనుత్వచ్చరణాంభోజమేవంవిద్విసృజేత్పుమాత్‌। నిష్కించనానాంశాంతానాంమునీనాంయత్త్వమాత్మదః॥ ౩౪॥ యోవతీర్యయదోవంశేనృణాంసంసరతామిహ। యశోవితేనేతచ్ఛాంతైర్‌త్రైలోక్యవృజినాపహమ్‌। ౩౫ ॥ నమస్తుభ్యంభగవతేకృష్ణాయాకుంఠమేధసే। నారాయణాయఋషయేనుశాంతతపసేయుజే ॥ ౩౬ ॥ దినానికతిచిద్భూమగృహాన్నోనివసద్విజైః। సమేతఃపాదరజసాపునీహీదంనిమేఃకులమ్‌ ॥ ౩౭॥ ఇత్యుపామంత్రితోరాజ్ఞాభగవాన్‌లోకభావనః। ఉవాసకుర్వన్‌కల్యాణంమిథిలానరయోషితామ్‌॥ ౩౮॥ శ్రుతదేవోప్యుపాకర్ణ్యభగవాన్‌స్వగృహాగతమ్‌। నత్వామునీంశ్చసంహృష్టోధూన్వన్‌వాసోనతర్షభ ॥ ౩౯ ॥ తృణపీఠబృసీష్వేతానాసనేషూపవేశ్యసః। స్వాగతేనాభినంద్యాంఘ్రీన్‌ సభార్యోవనిజేముదా ॥ ౪౦ ॥ తదంభసామహాభాగఆత్మానంసగృహాన్వయమ్‌। స్నాపయాంచక్రఉద్ధర్షోలబ్ధసర్వమనోరథః ॥ ౪౧ ॥ ఫలార్హణోశీరశివామృతాంబుభిర్మృదాసురభ్యాతులసీకుశాంబుజైః। ఆరాధయామాసయథోపపన్నమాసపర్యయాసత్త్వవివర్ధనాంధసా ॥ ౪౨ ॥ సతత్కర్మయామాసకుతోమమాన్వభూద్గృహాంధకూపేపతితస్యసంగమః। యస్సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిఃకృష్ణేనచాస్యాత్మనికేతభూసురైః ॥ ౪౩ ॥ సూపవిష్టాకృతాతిథ్యాశ్రుతదేవమవస్థితః। సభార్యస్వజనాపత్యఉవాచాంజ్యభిమర్శనః ॥ ౪౪ ॥ శ్రుతదేవః ॥ సోన్యన్నోదర్శనంప్రాప్తఃపరంపరమపూరుష। యోహ్యాదంశక్తిభిస్సృష్ట్వాప్రవిష్టోన్వాత్మసత్తయా ॥ ౪౫ ॥ యథాశయానఃపురుషోమనసాచాత్మమాయయా। సృష్ట్వాలోకంపరంస్వాప్నమనువిశ్యావభాసతే ॥ ౪౬ ॥ శృణ్వతాంగదతాంశశ్వదర్చతాంత్వాభివందతామ్‌। నృణాంసంవదతామంతర్హృదిభాస్యఖిలాత్మనామ్‌ ॥ ౪౭ ॥ హృదిస్థోప్యతిదూరస్థఃకర్మవిక్షిప్తచేతసామ్‌। ఆత్మశక్తిభిరగ్రాహ్యోప్యంత్యుపేతగుణాత్మనామ్‌ ॥ ౪౮ ॥ నమో

త్రుఃనాద్యతనీభూతస్త్వమిత్యర్థఃఃయద్వా-నఃఅస్మాఃఅదైవప్రాప్తఇతిన-కింతుతదైవప్రాప్తఃఃయఃహిఃడంవిశ్వంశక్తిభిఃసత్త్వాదిభిఃసృష్ట్వాఆత్మసత్తయాస్వసత్తయాఅనుప్రవిష్టఃత్వం- దశ్రనంపరంకేవలమదైవప్రాప్తఇతి॥ ౪౫॥మాయాసృష్టిప్రవేశదోషరహితవిద్యాసృష్టిప్రవేశౌదృష్టాంతతయాహ॥యథేతి॥ఆత్మమాయయాస్వావిద్యయేత్యర్థఃఃయద్వా-ఆత్మనస్తవమాయయేతి॥ ౪౬॥కించ॥శృణ్వతామితి॥ నిత్యంశ్రవణకీర్తనాదిపరాణాం అమలాత్మనామపిహృద్యేవత్వంభాసి- మమతులోచనగోచరస్త్వం-అహోభాగ్యమితిభావఃఃరశ॥ ననుసర్వేషాంహృదిస్థితఃకథంకేషాంచిదేవహృదిభాతి- మైవంఘోఃసూర్యవత్‌ జీవోపాధిఃరంతరితత్వాది యద్యుచ్యతేతర్హ్యనకస్యాపిభాయాదిత్యతఆహ॥హృదిస్థఇతి॥ కమర్థభిఃవిధీస్థంచేతోయేషాంతేషాం- ఆత్మశక్తిభిఃఅనాకారాదిభిఃఅగ్రాహ్యఃవ్యవహితోపిఉపేతగుణఃప్రాప్తశ్రవణకీర్తనాదిసంస్కారఃఆత్మాఅంతఃకరణంయేషాంతేషాం-అంతఃసమీపేఅవ్యవహితస్త్వమిత్యర్థఃఃరఎ॥ ఏతదేవప్రపంచయన్నమస్యఇతి॥ నమఇతి ॥ తేతుభ్యంనమోస్తు- అథాత్మవిదాంనివృత్తదేహాద్యహంకారాణం - పరాత్మనేపరమాత్మనేనప్రకాశమానాయనమోఃప్రదాయేత్యర్థఃఃఅనాత్మనేదేహాద్యభిమానినేజీవాయ- పరత్వేనాప్రకాశమానత్వాత్‌-స్వాత్మఃస్వరూపా

శాత్ విభక్తఃసమభిత్తఃమృత్యుఃసంసారోయెనతస్మై - కుత ఏతత్తత్రాహ సకారణంమహదాదికార్యం - అకారణంప్రకృతిః తదుభయలింగఉపాధిం నియంత్రనియమ్యతయా ఈయుషె ప్రాప్నువతె - అతఃఉభయనియంతుఃస్వస్మాత్సకాశాత్తదుభయవశ్యాయజీవాయవిభక్తమృత్యవఇత్యర్థఃనియంత్రనియమ్యత్వెకారణంవదన్నాహ- స్వమాయయాఅసంవృతెతి-అతఃఅలుపై శ్వర్యత్వాత్తన్నియంత్రె తుభ్యంనమఃకించరుద్ధదృష్టయె మాయావిత్వాదెవఅన్యెషాంరుద్ధాఆవృతాదృష్టియెనతస్మై - యద్వా- స్వమాయయాస్వస్య అసంవృతాఅన్యెషాంచరుద్ధాదృష్టియెనతస్మైఇత్యెకంఛదం॥ ౯౯॥ సఇతి॥ సఃవిభూతఃపరమెశ్వరఃత్వంనఃఅస్మాకస్వభృత్యానాశాధిశ్యి॥౫౦॥ ౫౧॥ స్వస్మిన్నాదరమధికం బ్రూహ్మణెషుచమందమివాలక్ష్యలొకసంగ్రహపరొభగవాన్మత్తొపి బ్రాహ్మణెషుశ్రద్ధాతిశెకం పరివ్యెవంతమనుశాస్తిస్మ స్తుభిఃబ్రహ్మన్నితి॥మయాహృదిస్థెన॥౫౨॥ మమదెవాదిభ్యొపి బ్రాహ్మణాశ్చెస్థాఇత్యాహ॥ దెవాఇతి॥ తెశనైఃపునంతివితెతుసత్యఃకించ-దెవాదీనియత్పునంతితదధ్యహంతత్తుమానామిత్యా॥ ౫౩॥ బ్రాహ్మణఇతి॥ మమకలా పరికలనంఉపాస్తితయాయతఃతె॥ ౫౪॥ కించ బ్రాహ్మణారాధనమెవమమప్రెష్ఠమిత్యాహ॥ నెతి॥ హెతుమాహ- సర్వవెదమయొవిప్రఇతి- ప్రమాణాధీనత్వాత్ప్రమెయస్య- వెదమయొవిప్రొదెవమయాదస్మ్రుపాత్ప్రెష్ఠఇత్యర్థఃకథం॥ ౫౫॥ దుష్ప్రజ్ఞాఇతి॥ అసూయివఃదొషదృష్టయఃఇజ్య

స్తుతెత్యాత్మవిదాంపరాత్మనెహ్యనాత్మనెస్వాత్మవిభక్తమృత్యవె। సకారణాకారణలింగమీయుషె స్వమాయయాసంవృతరుద్ధదృష్టయె ।౯౯॥ సత్వంశాధిస్వభృత్యాన్నఃకింన్వీశకరవామతె। ఏతదంతొనృణాంక్లెశొయద్భవానఖిలాత్మదృక్॥౫౦ । శ్రీశుకఃకథమిత్యుపాకర్ణ్యభగవాన్ప్రణతార్తిహా। గృహీత్వాపాణినాపాణింప్రహసంస్తమువాచహ॥౫౧॥ శ్రీభగవాన్॥ బ్రహ్మంస్తెనుగృహీతాయసంప్రాప్తావిద్ధిమూర్ధ్నిజాన్। సంచరంతమయాలొకాన్పునంతఃపాదరెణుభిఃౖ॥౫౨॥ దెవాఃక్షెత్రాణితీర్థానిదర్శనస్పర్శనార్చనైఃశనైఃపునంతికాలెనతదపృహంత్తమెత్యా ॥౫౩॥ బ్రాహ్మణొజన్మతశ్రెయాన్సర్వెషాంప్రాణినామిహ। తపసావిద్యయాతుష్ట్యాకిమముత్కలయాయుతఃౖ ।౫౪। నబ్రాహ్మణాన్మెదయితంరూపమెతచ్చతుర్భుజమ్। సర్వవెదమయొవిప్రస్సర్వదెవమయొహ్యహమ్ ।౫౫। దుష్ప్రజ్ఞాఅవిదిత్వైవమవజానంత్యసూయవఃౖ। గురుంమాంవిప్రమాత్మానమర్చాదావిజ్య దుర్మతయఃౖ॥ ౫౬। చరాచరమిదంవిశ్వంభావాయెచాస్య హెతవఃౖ। మద్రూపాణీతిచెతస్యాధత్తెవిప్రొమదీక్షయా ॥౫౭॥ తస్మాద్బ్రహ్మఋషీనెతాశ్రద్ధయార్చయనిత్యశఃౖ। ఏవంచెదచ్చితొస్మ్యర్థానాన్యథాభూరిభూతిభిఃౖ॥౫౮॥ శ్రీశుకఃౖ॥ సఇత్థంప్రభుణాదిష్టస్సహకృష్ణాద్విజొత్తమాన్ । ఆరాధ్యైకాత్మభావెనమైథిలశ్చాపసద్గతిమ్ ॥౫౯॥ ఏవంస్వభక్తయొరాజన్భగవాన్భక్తభక్తిమాన్। ఉషిత్వాదిశ్యసన్మార్గంపునర్ద్వారవతీమగాత్ ॥౬౦॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షడశీతితమోధ్యాయఃౖ.

దృష్టయఃపూజ్యబుద్ధయఃౖ॥ ౫౬॥ చరాచరమితి॥ అస్యవిశ్వస్యహెతొఃభావాఃమహదాదయఃౖ- మదీక్షయామయైవసర్వత్రఈక్షయా॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥౬౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- షడశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో॥ సప్తాశీతితమేనారాయణనారదవాదతఃౖ। వెదైస్తుతిగుణంబానిగుణంచతథ్యచ్యతె॥ వాగీశాయస్యవదనెలక్ష్మీర్యస్యచవక్షసి। యస్యాస్తెహృదయెసంవిత్తంపృసిహమహంభజె॥ సంప్రదాయవిశుద్ధ్యర్థంస్వీయనిబంధయంత్రితఃౖ। శ్రుతిస్తుతిమితాంవ్యాఖ్యాంకరిష్యామియథామతి॥ శ్రీమద్భాగవతంపూర్వైర్వ్యాస్మారతస్సంనిషెవితమ్।మయాతుతదుపస్పృష్టముచ్ఛిష్టముపచీయతె॥ పూర్వాచార్యాయతె॥ శ్లో॥ ఏవంస్వభక్తయొరాజన్భగవాన్భక్తభక్తిమాన్। ఉషిత్వాదిశ్యసన్మార్గంపునర్ద్వారవతీమగాదిత్యత్ర సన్మార్గంసతాంస్వతఃప్రమాణభూతానామప్రామాణ్యకారణరహితానాంవెదానాంమార్గంబ్రహ్మపరత్వమనదిశ్యభగవన్గతిత్యుక్తం తత్రవెదానాంబ్రహ్మపరత్వమఘటమానంమన్వానఃపృచ్ఛతి॥బ్రహ్మన్నితి॥ తత్రతావన్ముఖ్యాక్షణాగుణభెదెనత్రిధాశబ్దప్రవృత్తిఃముఖ్యాపిరూఢియొగభెదెనద్విధా- రూఢిశ్చస్వరూపెణజాత్యాగుణెనవా నిదెశాహార్యవస్తుసంజ్ఞాసంజ్ఞిసంకెతెనప్రవర్తతె॥ యథా డిత్థఃగౌఃశుక్లఇతి- లక్షణాచతెనైవసంకెతెనాభిహితార్థసంబంధినీ - యథాగంగాయాంఘొషఃప్రతివసతీతి- గౌణీచాభిహితార్థగతగుణయుక్తెతత్సదృశె-యథాసింహొమాణవదగ్నిఇతి- యథాహుఃౖ॥ శ్లో॥ అభిధెయావినాభూతెప్రయొజనసమన్వితెఃౖ। లక్ష్యతెఽణగుణైర్

యోగాద్వృత్తేరిష్టాతుగౌణతేతి- యోగవృత్తిస్తుగౌణతేతి-యోగవృత్తిస్తుఏతత్త్రివిధవృత్తిప్రతిపాదితషడాధారయోఃప్రకృతిప్రత్యయాధారయోర్వాయోగేన - యథాపంకజంపృథివ్యాదిపంచభూతోపగవఃపాచకఇత్యాది - తత్రతావత్బ్రహ్మణిరూఢివృత్తినసంభవతీత్యాహ- సాఙ్ఖ్యాత్తధంచరంతీతి- తత్రహేతుః- అనిదేశ్యత్వాదితి- అనిదేశ్యత్వేపిహేతుంవదన్గుణవృత్తింనిరాకరోతి- నిర్గుణేగుణవృత్తయఇతి- గుణైర్వర్తమానాఅపినిర్గుణేకథంచరంతీత్యర్థః- నిర్గుణత్వేచహేతుంవదన్లక్షణాంయోగంచనిరాకరోతి- సదసతఃపరఇతి- కార్యకారణాభ్యాంపరస్మిన్నసంగేకేనచిదపిసంబంధాభావాన్నలక్షణాయోగవృత్తీసంభవతఇత్యర్థః - ఏవంపదార్థత్వాద్యోగాదపదార్థస్యచవాక్యార్థత్వాద్యోగాన్నశ్రుతిగోచరత్వంబ్రహ్మణఇత్యభిప్రాయః ॥ చం ॥ శ్లో॥ సర్వవేదమయోవిప్రస్సర్వవేదవయోస్మృతిమితివేదానాంబ్రహ్మప్రతిపాదకత్వంభగవదుక్త్యావాపగతం- తత్పూర్వార్ధ్యాయేపి ॥ శ్లో॥ విశుద్ధసత్త్వధామ్నృద్ధాత్వయిశాస్త్రశరీరిణీతిబలివచనేనాప్యవగతం- తత్పూర్వార్ధ్యేపి ॥ శ్లో॥ బ్రహ్మతేహృదయంశుద్ధమిత్యాదినాశాస్త్రయోనిత్వాత్మనఇత్యంతేనమునివచసాప్యవగతం- శ్రూయతేచైవం॥శ్రు॥సర్వేవేదాయత్పదమామనంతితపాంసిసర్వాణిచయద్వదంతీతి-స్మర్యతేచ వేదైశ్చసర్వైరహమేవవేద్యఇతి- బ్రహ్మణశ్చదశదైవ్యాలక్షణ్యంబహుశఃప్రతిపాదితం- తత్రచిదచిద్విలక్షణబ్రహ్మస్వరూపస్వభావపరాణాం॥శ్రు॥సత్యంజ్ఞానమనంతం యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదిత్యాదిశ్రుతివచసాంతత్పరమపకత్వేపి॥శ్రు॥అయమాత్మాబ్రహ్మ-తత్త్వమసి-సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మేత్యాదినాపరమాత్మశబ్దసమానాధికరణతయాశ్రుతానాంచిదచిద్వాచిశబ్దానాంకథంపరమాత్మప్రరూపకత్వమితిపృచ్ఛతిరాజా॥ బ్రహ్మన్నితి॥ హేబ్రహ్మన్- గుణవృత్త్యాఇత్యత్రగుణశబ్దోవిశేషణపరఃగుణేనజాతిగుణక్రియాన్యతమేనద్వారభూతేనవృత్తిర్భోధనంయాసాంతాఃజాత్యాదికంప్రవృత్తినిమిత్తీకృత్యతద్వ శిష్టాభిధాయిన్యశ్శ్రుతయఃచిదచిత్సరాఃకథంబ్రహ్మణిసాఙ్ఖ్యాచ్చరంతిప్రవర్తంతే- నహిప్రవృత్తినిమిత్తప్రహాణేనశబ్దాఃప్రతిపాదయితుమలమితిప్రశ్నార్థః - నచలక్షణయాచరంతీతివక్తుంయుక్తం- ఉదాహృతశ్రుతిస్మృత్యాదిభ్యోభిధాపిత్తేరేవావగమాత్ - నచకతిపయశ్రుతీనాంతత్ప్రముఖ్యవృత్తిఃచిదచిదాదిపరాణాంలక్షణావృత్తిరితియుక్తం- సర్వవేదాయత్పదమామనంతి వేదైశ్చసర్వైరహమితిసర్వశబ్దస్వారస్యాత్సర్వాసాముపితస్మిన్నభిధావృత్తేరేవావగమాత్- అతఉపసర్జనాదిత్యుక్తం- తావజ్జాతిశబ్దానాంవృత్తిసంభవంవ్యంజయన్విశినష్టి- అనిదేశ్యైశ్చేతనాచేతనసజాతీయతయానిదేష్టుమశక్యైః- తత్రహేతుః- సదసతఃపరేసచ్చాసచ్చతయోస్సమూహారస్తస్మాత్పరేచిదచిద్భ్యాంపరేవిలక్షణేఅన్యస్మిన్నితియావత్-నహిచిదచిద్గతజాతిప్రవృత్తినిమిత్తకశబ్దానాంచిదచిద్భ్యామన్యస్మిన్ముఖ్యవృత్తిస్సంభవతీతిభావః- అథగుణశబ్దానాంవృత్త్యసంభవంద్యోతయితుంవిశినష్టినిర్గుణఇతి- నిర్గతత్రయేగుణ్యేత్రిగుణ్యప్రత్యనీకే- యద్వాగుణశబ్దానాంయౌగికీప్రవృత్తినిమిత్తభూతాఃగుణాఃతేభ్యస్సర్వజ్ఞత్వాద్యోనిర్వర్తనేనిర్గుణఇతినిష్ప్రయత్నత్వాద్యుపలక్షణం ॥ ౧॥ ఉత్తరమాహ॥ బుద్ధీతి ॥ బుద్ధ్యాదీన్ఉపాధీన్ - జనానాంఅనుశాయినాంజీవానాం- మాత్రాద్యర్థం- ప్రభుఃఈశ్వరఃఅసృజత్- నిమాయంతఇతిమాత్రాఃవిషయాఃతదర్థం- భవార్థంభవోజన్మలక్షణంయత్కర్మతత్ప్రభృతికర్మకరణార్థమిత్యర్థః- ఆత్మనేలోకాంతరగామినే- ఆత్మనస్తత్తల్లోకభోగాయేత్యర్థః- అకల్పనాయకల్పనానివృత్తయేముక్తయఇత్యర్థః- అథధర్మకామమోక్షార్థమితిక్రమేణపంచతుష్టయస్యార్థః - జనానామితిపదంజీవార్థమీశ్వరస్యసృష్ట్యాదిషుప్రవృత్తిందర్శయతి- ప్రభురితి- ఈశ్వరస్యఉపాధివశత్వాభావేననిత్యముక్తతాందర్శయతి - అయమభిప్రాయః- యద్యప్యుక్తరీత్యాకాపిప్రవృత్తినసంభవతి - తథాపి -పరంపరయాసాక్షాద్వాసర్వాసాంశ్రుతీనాంబ్రహ్మణిపర్యవసానం - కించ- ఈశ్వరోజీవానాంమోక్షార్థమేవసృష్టింకరోతి-నచస్వరూపోపపాదనమంతరేణోపపద్యతే - అతోయోగ్యాకాచనవృత్తివిచారజీయేత్యుత్తరం - సగుణమేవగుణైరనభిభూతంసర్వజ్ఞంసర్వశక్తింసర్వేశ్వరంసర్వనియంతారంసర్వోపాస్యంసర్వకర్మఫలప్రదాతారంసమస్తకల్యాణగుణనిలయంసచ్చిదానందంభగవంతంశ్రుతయఃప్రతిపాదయంతి॥శ్రు॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిద్యస్యజ్ఞానమయంతపఃసర్వస్యవశీసర్వస్యేశానఃయఃపృథివ్యాంతిష్ఠన్పృథ్వీమంతరఃసోమామయతబహుస్యాంప్రజాయేయేతి- సఈక్షతలోకాన్నసృజేయాఇతి- తదైక్షత- తత్తేజోసృజత - సత్యంజ్ఞానమనంబ్రహ్మేత్యాద్యాఃతథాభూతేశ్వరతాంచతావత్సంసారిణోజీవస్యతన్నివృత్తయేతత్త్వమసీత్యాదివాక్యాసిద్ధోభవతి - తత్రచతత్త్వంపదయోస్సామానాధికరణ్యంస్ఫుటమేనంబ్రహ్మశిష్యవసానంగమయతి- తథాహి-నతావద్వైశ్వదైవ్యామితీతివదుభయోరేకార్థాభిధానేనసామానాధికరణ్యంస్ఫుటతయోక్తం॥శ్లో॥ఆఙ్ఞాంశైవతాయుక్తాంవదన్వైపతర్ద్యృషిఃఆమిత్యుపదశాన్మిథ్యాత్వేపైశ్వదివిషయంస్ఫుటమితి- కుతఃభిన్నార్థత్వాత్-నచాజహల్లక్షణాయోనిరూఢలక్షణయాపిశేషణవిశేష్యభావేననీలముత్పలమితివత్ - యథోక్తం ॥ శ్లో ॥ స్వబుద్ధ్యారజ్యతేయేనవిశే

ష్యంతర్విశేషణమిత్యాది- కుతః విరుద్ధాధ్యాత్మేన-తదయోగాత్-నచజహత్స్వార్థలక్షణయాకుసుమితద్రుమాగంగేతివత్-కుతః-విరుద్ధత్వస్యవివక్షితత్వాత్ - అతఃజహదజహత్స్వార్థలక్షణయాసోయందేవదత్తఇతివద్విరుద్ధాంశత్యాగేనానుగతచిదంశైక్యసామానాధికరణ్యేననిగుణేసర్వప్రపంచాతీతేసర్వప్రపంచాధిష్ఠానేపరబ్రహ్మణిలక్షణాస్యాత్-అస్థూలాదివాక్యానాంతుసాక్షాదుపాధినిషేధేనతత్పదార్థశోధనఉపయోగాన్నిర్గుణపరబ్రహ్మప్రపంచాతీతేనిర్గుణేసర్వప్రపంచాధిష్ఠానేపరబ్రహ్మణిలక్షణాస్యాత్-తథాచాహైవోపక్రమే॥ శ్లో॥ స్వసృష్టమిదమాపీయేత్యాదినావిశిష్టమాలంబనంకృత్వేతి- అంతేచ॥ శ్లో॥ శ్రుతయఃత్వయిహిఫలంత్యేతన్నిగమనేనభవస్థితినాత్యుపసంహరిష్యతి । ఉపాసనాదివాక్యానాంఅన్యార్థప్రవృత్తాసృష్టాద్యవలంబనేనజ్ఞానసాధనవిధానేనతత్పరత్వమిత్యేషాదిక్ ॥ చం ॥ అత్రానేనజీవేనాత్మనాప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరవాణినామరూపయోనిర్వహతాతేయదంశరాతద్బ్రహ్మ॥ శ్రు॥ సర్వాణిరూపాణివిచిత్యధీరఃనామానికృత్వాభివదన్యదాస్తే ॥ శ్రు॥ తత్సృష్ట్వాతదేవానుప్రావిశత్-తదనుప్రవిశ్య-సచ్చత్యచ్చాభవత్ - ఇత్యాదిశ్రుతయఃస్వసర్వశరీరనామరూపవ్యాకరణేనతత్తచ్చిదచిద్వస్తుశరీరకతయాతత్తచ్ఛబ్దవాచ్యోభూదితిప్రతిపాదయంత్యఃపరిహారమాహుశ్చిత్యభిప్రేత్యతత్రబహుశోజగత్సృష్టిప్రకారవర్ణనేనయైవప్రక్రియాస్యాత్తస్యైవోత్తరముక్తప్రాయమితిచాభిప్రేత్యకేవలంసృష్టిమాత్రంస్మారయన్ ॥ బుద్ధీంద్రియేతి॥జనానాంబుద్ధ్యాదీన్సృజత్-ప్రభురధ్యక్షఃనిర్వాహకశ్చితియావత్-అయమభిప్రాయఃస్వయమంతరాత్మతయానామరూపయోనిర్వాహకోభవితుంబుద్ధ్యాదిశబ్దోపలక్షితేసమష్టిపరంపరయాసూక్ష్మాభూతచర్యంతమాత్మానంతత్తచ్ఛరీరకంపరిణమయ్యతన్మయఃపునస్తదసచ్ఛబ్దవాచ్యచిదచిన్మిశ్రదేవాదిస్థావరాంతజగత్ప్రపత్తత్తచ్ఛబ్దనాచ్యశ్చాభవదితి-వివంచిదచిత్పదార్థానాంసర్వేషాంపరమాత్మశరీరతైకస్వభావ్యాత్తత్తత్వైనైవతేహంవస్తుత్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణత్వాచ్చ-అపృథక్సిద్ధవిశేషణవాచిశబ్దానామాకృత్యధికరణన్యాయేనవిశేషపర్యంతాభిధానస్వభావ్యాత్గవాదిశబ్దానాంగోత్వాదికింప్రవృత్తినిమిత్తీకృత్యవ్యక్తిపర్యంతాభిధానస్యముఖ్యవత్పర్యేషాంలోకవృత్తప్తిస్వస్వార్థాభిధాయినాంస్వస్వార్థపరమాత్మపృథక్సిద్ధవిశేషణభూతాత్-ప్రవృత్తినిమిత్తీకృత్య-పరమాత్మాభిధానంముఖ్యమేవేతిపిస్తరస్తుభాష్యాదిష్వనుసంధేయఃపరమకారుణికస్యావాప్తసమస్తకామస్యస్వపరప్రయోజననిరపేక్షస్య-బ్రహ్మణోజగత్సర్గేణప్రయోజనంకిమిత్యతిఆహ-మాత్రార్థమితి- ఆత్మనేకల్పనాయచేతితాదర్థత్వాచతుర్థ్యంతం-

వార్థంచఆత్మనేకల్పనాయచ ।అ। సైసాహ్యాపనిమద్బ్రహ్మేహ్యపూర్వేషాంపూర్వజైర్ధృతా ।
శ్రద్ధయాధారయేన్మస్తాంత్రేమంగచ్ఛేదకించనః॥ 3 ॥ అత్రతేవణఁయిష్యామిగాథాంనారాయణా

మాత్రార్థందేహార్థంతదాదనాదర్థమిత్యర్థఃఆసత్ప్రాయాణాంజీవానాంస్వారాధనోపయుక్తకరణకశేబరాదిస్రష్టాసన్జీవనాదర్థంజగత్సర్గైప్రవృత్తిరితి- పరిపూర్ణస్యాపిపరానుజిఘృక్షాసంగతైవేతిభావఃఅతఏవ-గర్భజన్మజరామరణాద్యనేకదుఃఖావహజగత్సర్గప్రయుక్తికైర్ఘృణ్యశంకాపినిరస్తా-దుఃఖస్యతత్తజ్జీవానాదికర్మప్రయుక్తత్వాత్-మాయంతఇతిమాత్రాదేహాఃభవార్థమభ్యుదయార్థంఆరాధయితృభ్యోనిశ్రేయసరూపాభ్యుదయప్రదానార్థమిత్యర్థఃఅసనేదేహేఽపిత్వాదనస్యాపిప్రయోజనముక్తంయద్వా-భవార్థంశ్రేయఃకరూపశ్రేయఃప్రదానార్థం ఆత్మనేఅభ్యాత్మజ్ఞానార్థంముక్తిసాధనోపాసననిష్పత్తయఇత్యర్థఃయద్వా-ఆత్మార్థంజీవాత్మస్వరూపస్థితాలాభార్థం-ప్రళయావస్థానామసత్ప్రాయాణాంజనానాంచరమాత్మనఆత్మనాంచశేషశేషిభావజ్ఞానేనైవహ్యాత్మస్థితాలాభఃఆకల్పనాయకల్పనంజ్ఞానైకాకారిప్యాత్మనుదేవమనుష్యాదికల్పనంతదభావాయముక్తయేఉపాయానుష్ఠానదేవాదిభేదనివృత్తిపూర్వకముక్తయేర్థంచేత్యర్థఃయద్వా-సర్వమిదంసంకల్పమాత్రేణైవోపపద్యతామిత్యతఆహ-కల్పనాయచేతి-కల్పనంక్రీడనం-తస్మై-పరిపూర్ణస్యాపిక్రీడనార్థంజగద్వ్యాపారఇతిభావఃఅ॥ ॥ .....

అత్రచఆదివిశిష్టపరంపరాగతత్వాన్నసందేహోయుక్తఇత్యాహ॥ సేతి॥ సైషాయథోక్తలక్షణయార్థోక్తాలంబనావాబ్రహ్మబ్రహ్మపరా-శ్రద్ధయాఆదరేణవైతండికతర్కానభినివేశేనయఃశ్రవణాదినాధారయేత్-సఃఅకించనఃనిరస్తదేహాద్యుపాధిస్వస్వతఃతఃపరంపదంప్రాప్నుయాదితి॥ చం ॥ ననివిత్థంసర్వశబ్దానాంబ్రహ్మజిముఖ్యవృత్తినత్వాకికైగృహీతాఅపితు-తత్తదర్థత్వేవ-తత్తథాసార్వజన్యవ్యుత్పత్తిభంజనేనబ్రహ్మజివ్యుత్పత్తిస్సాధ్యతఇత్యతఆహ॥సైషేతి॥సైషాఉపపాదితాబ్రాహ్మీబ్రహ్మసంబంధినీసర్వశబ్దానాంబ్రహ్మణ్యభిధానవృత్తిరిత్యర్థఃఉపనిషత్పరమరహస్యతమఉపనిషదర్థవిచారేణవగంతవ్యేతివాధఃఅనధీతవేదాంతశాస్త్రాణాంతత్తదర్థమాత్రపర్యవసితవ్యుత్పత్తావప్యధిగతవేదాంతార్థతదనుసంధానేనైవబ్రహ్మణ్యేవవ్యుత్పత్తిగృహీతానహిఘటశబ్దవ్యుత్పత్తిమృగీతవతఃకస్యచిత్పటేసోఘటశబ్దస్తదర్థానవగతావపితస్యతద్బోధకశక్తిర్విహతేతిభావఃతథాహి-భూర్భువఃసువరితిపూర్వజైర్వ్యాఖ్యాతదేవాదిభిరేషాంవ్యుత్పత్తిర్గృహీతాఅవధృతా-నిశ్చితేయంవాక్యాత్-వామదేవప్రహ్లాదాదయోహిపరగస్యబ్రహ్మణస్సర్వాంతరాత్మత్వంసర్వస్యతచ్ఛరీరత్వంశరీరవాచినాంశబ్దానాంశరీరిణిపర్యవసానంచపశ్యంతి - అహమితిస్వాత్మశరీరకంపరంబ్రహ్మేతిశాస్త్రతత్త్వమానాధికరణ్యేనమనుసూర్యాదీనహంమనురభవం-సూర్యశ్చకక్షీవానృషిరస్మీతిప్రఖ్యాతి॥ శ్లో॥ సర్వగత్వాదనంతస్యసఖిత్వాహమఃస్థితః

మత్తస్సర్వమహంసర్వంమయిసర్వంసనాతనఇతి-నిర్దిశ్యశంకరఃసర్వబుద్ధిశబ్దాభ్యాంపరమాత్మపర్యంతాంప్రదర్శయంతఃసర్వశబ్దానాం పరమాత్మన్యేవపర్యవసితవంతఇతిభావఃఇత్థంగృహ్యమాణాయాఃవ్యుత్పత్తేఃఫలమాహ-శ్రద్ధయేతి-తాముక్తవిధాంవ్యుత్పత్తింయఃపుమాన్శ్రద్ధయాధారయేత్సోకించనఃనాస్తికించనప్రార్థనీయంయస్యసఃతోమంముక్తింగచ్ఛతిప్రాప్నోతి ॥ ౩ ॥ ఎతదేవసర్వశ్రుత్యర్థనిరూపణేనప్రపంచయితుమితిహాసమవతారయతి ॥ అత్రేతి॥ నారాయణాన్వితాంనారాయణఃప్రవక్తృత్వేనాన్వితోయస్యాంతాంగాథామితిహాసం॥ చం॥ ఏతపరస్యబ్రహ్మణస్వపర్యంతసర్వబుద్ధిశబ్దత్వంసర్వాంతరాత్మత్వంజగత్కారణత్వంచరమకారుణికత్వంమోక్షప్రదత్వంచోక్తం అథోక్తాగ్రస్యస్వమనీషాప్రైఢీతత్వశంకానిరాసాయమూతిఃధరావేదాఎవఉక్తానుక్తగుణవిశిష్టంభగవంతంతుష్టువురితివక్తుంతావత్సప్రశ్నపరిహారానితిహాసాంతరేణసంవాదయతి॥ అత్రేతి॥ అత్రతత్ప్రశ్నేమధుత్తరేచ - సంవాదరూపానారాయణేనప్రవర్తకేనాన్వితాంగాథాం - తెతుభ్యంవర్ణయిష్యామిసృణ్వితిశేషః- కోసౌనారాయణఃపరమవ్యోమనిలయఃకించావతారవిశేషఃకశ్చతస్యాఃశ్రోతేత్యతఆహ- నారదస్యేతి బుధైఃబుధిషేవిషధరస్యబదర్యాశ్రమవాసినోనారాయణస్యనారదస్యచసంవాదంప్రశ్నోత్తరరూపమితిహాసంకథయిష్యామీతిసంబంధఃర॥ చం॥ సంవాదమేవప్రస్తౌతుంనారదస్యనారాయణోచపలితమూహ॥ ఏకదేతి॥ సనాతనంపురాణంబుధినారాయణంద్రష్టుంతస్యాశ్రమంబదర్యాఖ్యంయయౌ ॥ ౫ ॥ చం ॥ బుధిం విశినష్టి॥ యఇతి॥ తేచూయఅభయరూపాయస్వస్తయేమోక్షాయచ- ఆకల్పాత్కల్పావధి - తమఃస్వాత్మోపాసనాత్మకంఆస్థితఃఅధికృతవానిత్యర్థఃకథంభూతఃధర్మఃవర్ణోచితఃజ్ఞానమాత్మనఃప్రకృతివురుషాభ్యాంవిలక్షణత్వేనావలోకనం-శమోరాగద్వేషాదిరాహిత్యం-విభిరుపేతఃఁ॥ చం॥ తత్రేతి॥ తత్రనారాయణశ్రమే-పరివృతింనారాయణఃప్రతీదమేవత్వత్పృష్టమేవాపృచ్ఛత్॥౭॥ చం॥ తస్మైఇతి॥తస్మై

న్వితామ్। నారదస్యచసంవాదమృషెర్నారాయణస్యచ ॥ ౪ ॥ ఏకదానారదోలోకాన్పర్యటన్భగవత్ప్రియఃసనాతనమృషింద్రష్టుంయయౌనారాయణాశ్రమమ్ ॥౫॥ యోవైభారతవర్షేస్మిన్క్షేమాయస్వస్తయేనృణామ్। ధర్మజ్ఞానశమోపేతఆకల్పాదాస్థితస్తపఃఁ ॥ ౬ ॥ తత్రోపవిష్టమృషిభిఃకలాపగ్రామవాసిభిఃపరీతంప్రణతోపృచ్ఛదిదమేవకురూద్వహ ॥ ౭ ॥ తస్మాఅబ్రూచదృగవాన్మృషీణాంశృణ్వతామిమమ్। యోబ్రహ్మవాదఃపూర్వేషాంజనలోకనివాసినామ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ స్వాయంభువబ్రహ్మసత్రంజనలోకేభవత్పురా।తత్రత్యానామానసానాంమునీనామూర్ధ్వరేతసామ్ ॥ ౯ ॥ శ్వేతద్వీపంగతవతిత్వయిబ్రహ్మసుతంతదీశ్వరమ్। బ్రహ్మవాదస్సంప్రవృత్తఃశ్రుతయోయత్రశేరతే ॥ ౧౦ ॥ తత్రహాయమభూత్ప్రశ్నస్త్వంమాంయమనుపృచ్ఛసి। పరిహారాంశ్చతాఃసర్వాఃవక్ష్యేహంశృణుతేనఘ ॥ ౧౧ ॥ తుల్యశ్రుతతపశ్శీలాస్తుల్యస్వీయారిమధ్యమాఃఅపిచక్రుఃపృష్టవతేనారదాయఋషీణాంశృణ్వతాంసతామిమంమదుక్తపరిహారకథామవోచత్- తదుక్తపరిహారస్యాపిసంప్రదాయకత్వంపదర్శయంవిశినష్టి- యఇతి - జనలోకనివాసినాంపూర్వేషామగ్రజానాంసనందనాదీనాంయస్సంవాదఃప్రశ్నోత్తరరూపస్తమిమమహమబ్రువంవిదితిసంబంధఃర॥ ౮॥ స్వాయంభువేతి॥ బ్రహ్మసత్రమితియథాయజమానాఎవసమానాఋత్విగాదిరూపేణయత్రకర్మకుర్వంతితత్కర్మసత్రంప్రసిద్ధం - తథాయత్రసమానాఏవవక్తృశ్రోతృభావేనబ్రహ్మమీమాంసంతేతద్బ్రహ్మసత్రం॥ చం॥ ఉక్తిమేవాహ॥ స్వాయంభువేతి॥ స్వాయంభువనారదతస్యస్వయంభువఃపుత్రత్వాదేవంసంబోధనం-పురాజనలోకే-తత్రత్యానాంజనలోకస్థానాం-మానసానాంబ్రహ్మమానసపుత్రాణాంఊర్ధ్వరేతసాంజన్మప్రభృతిజితేంద్రియాణాం- మునీనాంసనకాదీనాంసంబంధిబ్రహ్మసత్రంపరబ్రహ్మగుణానుభవాత్మకంసత్రమభూత్॥ ౯॥ అపేహాతహ్యమయాకథంతత్ప్రశ్నాజ్ఞాతమిత్యతఆహ॥ శ్వేతద్వీపమితి॥ తదీశ్వరంతత్రస్థంమామేవానిరుద్ధమూర్తిం॥ చం॥ తదాహంశ్వగతఇత్యాహ॥ శ్వేతద్వీపమితి॥ తంశ్వేతద్వీపవాసినమీశ్వరంద్రష్టుంత్వయిగతవతిసతి- తదా- బ్రహ్మవాదఃబ్రహ్మణాంవాదస్సంవృత్తఃతంవిశినష్టి- యత్రబ్రహ్మవాదెశ్రుతయశ్శేరతెప్రతారణభయరహితాఃవికకంర్యతాఃస్తాస్తెస్సుఖమాసతఇత్యర్థఃర॥ ౧౦॥ చం॥ తత్రేతి॥ హేతిహాసెఆశ్చర్యేవాబుధిభిఃకృతవిషప్రశ్నస్త్వయాకృతఃఅహోతవబుద్ధికౌశలంమాంప్రతియంప్రశ్నవ్యమధత్తమనుపృచ్ఛసి - సతదధత్తవిషయకఃప్రశ్నఃఅభూత్ప్రసృత్తఃతదాపరిహారాశ్చతాఃతత్రప్రవృత్తాఃప్రశ్నపరిహారాఃసర్వానహంవక్ష్యేశృణు॥ ౧౧ ॥ ననుసర్వజ్ఞాస్తైకస్తత్రవక్తాప్రష్టాచనాతఆహా॥ తుల్యశ్రుతేతి॥శ్రుతాదిభిరవిశేషాఃఅనిమిత్తోశాసిసృతుర్యత్వేసనిరుపమకరుణాఃఅతస్సర్వేప్రవచనయోగ్యాఅపికేచిత్కిలకౌతుకేనైకంప్రవక్తారంకృత్వాఅన్యేపప్రచ్ఛుఃఇత్యర్థఃర॥ చం॥ ననుకస్తత్రవక్తాబభూవ - కేనాశ్రోతారఃకింనాబ్రహ్మసత్రస్యలక్షణమితిఆహా॥ తుల్యేతి॥యద్యపిసర్వేశ్రుతంశాస్త్రజన్యం-తథాఃఅనశనాది యద్వా- తపఃఆలోచనఇతిథాతురూపం త

చ్ఛతిబ్రహ్మోపాసనాత్మకంజ్ఞానమిత్యర్థః- శీలంతదుపయుక్తాసద్వృత్తిః- ఆరాధనాద్యాత్మకస్వభావశ్చ - తుల్యాన్యేతానియేషాం తే- తుల్యాఃస్వీయాఃఅరయోమధ్యమాఉదాసీనాశ్చయేషాంతే॥ శ్రు॥ సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానిశాంతఉపాసీతేత్యుక్తసార్వాత్మ్యబ్రహ్మోపాసననిష్ఠత్వాత్స్వీయాదిరహితాఇత్యర్థః- అనేనసర్వేషామపిప్రవచనసామర్థ్యంసూచ్యతే అపిత్వథాపిప్రవచనే ఏకంచక్రుః- సనందనంప్రతివక్తారంచక్రురిత్యర్థః- అపరేసనకాదయస్సర్వేశ్రు మహోబభూవుర్మితిశేషః ఏతదేవబ్రహ్మసత్రంనామయత్సర్వేషాప్యధికతరమాత్మయాథాత్మ్యాఅపిప్రవక్తారంకృత్వా- అన్యేతుతూష్ణీంశృణుయురితిభావః॥ ౧౨॥ స్వసృష్టమితి ॥ స్వయంనిర్మితమిదంవిశ్వంప్రశ్యన్నమయేఆపీయసంహృత్య- శయానంయోగనిద్రాణమివవర్తమానం తదంతేప్రశ్యంతె - తల్లింగైస్తత్ప్రతిపాదకైర్వాక్యైః- పరంఈశ్వరం- సృష్టిసమయేప్రథమనిశ్వాసస్యూతాఃశ్రుతయఃప్రబోధయామాసుః॥ చం॥ప్రశ్నస్తుత్యర్థకృతఏవేత్యేతత్ప్రత్యవమర్శనందనోక్తముత్తరమాహస్వసృష్టమిత్యాదిభిః- తత్రస్వవిభూతీతముత్తరంశ్రుతి గీత్యాసంవాదయితుంప్రస్తౌతిసనందనఃఇతి॥ స్వసృష్టమిత్యాద్యాభ్యాం॥ స్వేనాత్మనాసృష్టమిదఃచిఁ చిదాత్మకంజగదాపీఁసంహృత్యస్వశక్తిభిఃసూత్రోవస్థామాపన్నాభిఃప్రకృతిపురుషకాలాత్మకాభిస్వమాయయానంనిర్మాణమివవర్తమానంప్రకృతిపురుషాదిరూపస్వస్మిన్నభిధానహేతుకృత్వా- నిరవధికస్వానందానుభవపరంపరమపురుషం- తదంతేప్రళయాంతే- సృష్ట్యాదావిత్యర్థఃశ్రుతయఃతన్నిశ్వసితరూపాఃమూర్తిధరాఃవేదాఃయద్వా- వేదాభిమానిదేవాఃతల్లింగైఃపరమపురుషసాధారణధర్మప్రకాశకైర్బోధయంచక్రుర్బోధయంత్యఇతుపుష్టపురిత్యర్థః॥ ౧౩॥ యథైతి॥ సుశ్లోకైఃశోభనాఃశ్లోకాఃకీర్తయోయేషుతైఃపరాక్రమైఃఇతి॥ చం॥ తత్రదృష్టాంతమాహ॥ యథైతి॥ అనుజీవినోభృత్యాఃవందినఃస్తుతిపారకాఃప్రర్యాప్తెఃప్రభాతెఅభ్యేత్యఆగత్యశోభనాఃశ్లోకాఃయేషులైస్తస్యసమ్రాజఃపరాక్రమైఃపరాక్రమప్రకాశకైఃస్తోత్రైర్బోధయంతితద్వత్॥ ౧౪॥.....

జయజయేతి॥ భూఅజితజయజయయుత్కర్షమావిష్కురు- ఆదరేవీప్సా- కేనవ్యాపారేణ- అగజగదోకసాంఅగానిస్థావరాణిజగంతిజంగమాని

ప్రవచనఏకంశుశ్రూషయోపరే ॥ ౧౨॥ సనందనఃస్వసృష్టమిదమాపీయశయానంసహశక్తిభిఃతదం
తేబోధయాంచక్రుస్తల్లింగైశ్శ్రుతయఃపరమ్ ॥ ౧౩ ॥ యథాశయానంసంరాజంవందినస్తత్పరాక్రమైఃప్రత్యూషేభ్యస్తుశ్లోకైర్బోధయంత్యనుజీవినఃశ్రుతయఃజయజయజహ్యజామజితదోషగృభీతగుణాంత్వమసియదాత్మనాసమవరుద్ధసమస్తభగఃఅగజగదోకసామఖిలశక్త్యవ

చోఁకాంశరీరాణిమేహంజీవానాంతేషాం - అజాంఅవిద్యాం - జహినాశయ - ననుకిమితిగుణవతీంహంతవ్యేత్యతఆహ - దోషగృభీతగుణాందోషాయఆనందాద్యావరణాయగృభీతాఃగృహీతాఃగుణాఃయయాతాం - గృహేభర్తుఃఛందసీతిభకారః - ఇయంహిసైశ్వరీమవిపరప్రతారణాయిగుణాఁగృహ్ణాతిఅతఃహంతవ్యేతి - తర్హిఁమయ్యపిదోషమావహేదితిమమాపిహ్యవిద్యాదమనేకాశక్తిస్వీకృతేతిఆహ - త్వమితి - యత్యస్మాత్ - త్వం - ఆత్మనాస్వరూపేణైవ - సమవరుద్ధసమస్తభగఃసంప్రాప్తసమస్తైశ్వర్యోఽవశీకృతమాయత్వాదితిభావఃననుస్వయమేవజ్ఞానవైరాగ్యాదినాకింనహన్యరితితత్రాహ-అఖిలశక్త్యవబోధకేతి- కేషాంత్వమేవాంతర్యామీసర్వశక్త్యుద్బోధకఃఆతఃనతేజ్ఞానాదౌస్వతంత్రాఇతిభావఃఁ ననుఅహమకుంరజ్ఞానైశ్వర్యాదిగుణఃజీవానాంకర్మజ్ఞానాదిశక్త్యవబోధనేనఅవిద్యాంహన్మీత్యత్రకింప్రమాణమితిచేదహమేవప్రమాణమిత్యాహ- నిగమఃవేదఃనన్వేవంభూతేమయికథంశ్రుతీనాంప్రవృత్తిస్తత్రాహ క్వచిదితి-క్వచిత్కదాచిత్సృష్ట్యాదిసమయే- అజయాశయా- చరతఃక్రీడతఃనిత్యంచాలుప్తభగతయాసత్యజ్ఞానాదైకరసేనఆత్మనాచచరతోఽవతఁమానస్యతవనిగమఃఅనుచరేత్ప్రతిపాదయేత్ కర్మణిషష్ఠీ॥ శ్రు॥ యతోవాఇమానిభూతానిజాయంతేఁయోబ్రహ్మాణంవిదధాతిపూర్వంయోవైవేదాంశ్చప్రహిణోతితస్మైఁ తమహదేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశంముముక్షువైశరణమహంప్రపద్యేఁ యఆత్మనీతిస్వరఁసత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మఁ యస్సర్వజ్ఞఃసర్వవిదితిశ్రుత్యాదినిగమకదంబకత్వాంఽవతంభూతంప్రతిపాదయతీత్యర్థఃఁ॥శ్లో॥ జయజయజహ్యజామజితదోషగృభీతగుణాంత్వమసియదాత్మనాసమవరుద్ధసమస్తభగఃఅగజగదోకసామఖిలశక్త్యవబోధకతేనతేజయజయేతిహ॥ చం॥ వేదపురుషముఖనిర్గతితానష్టాభిఃశతిసంఖ్యాకాఃశ్లోకానాహ ॥ జయజయేత్యాది॥ జయజయేత్యాదరార్థేద్విర్భావఃఁ ఉత్కర్షంప్రాప్నుహీత్యర్థఃఁ- ననుస్వభావతఏవనిస్సామర్థ్యాధికస్యఅనవాప్తకోవాప్రాప్యఉత్కర్షఇత్యతఆహఁ- అజాంజహీతి- అజాంప్రకృతింజహినాశయత్యాజయేత్యర్థఃఁ- త్వయిప్రలీనానాంసర్వేషాంజీవానాంసంసృతినిదానభూతప్రకృతిసంబంధంత్యాజయితాత్వయాకారుణ్యాలోకశయాయవహఃకశ్చిన్మత్తఃఆభూతపూర్వఏవస్రష్యతఇతిభావఃఁ నన్వహమపిప్రకృతివశ్యస్తత్కథమజాంత్యాజయామీత్యతస్సంబోధయంతి - అజితేతి- సర్వాఁజితవత్యాప్రకృత్యాస్వజితవశీకృతప్రకృతేఇత్యర్థఃఁ- ననువాదితయాసాఅపరాధినాంజీవానాంకథంత్యాజయితవ్యేత్యతస్సంబోధయంతి- దోషగృభీతగుణేతి- సత్వఏవదోషేమగృభీతోగృహీతోగుణోయాదృచ్ఛికప్రాసంగికానుషంగికాద్యస్యస్థితిమోయేనతథాభూతసాపరాధజనేవష్టపికశ్చిద్గుణలేశోసిచేత్తమపెక్ష్యఅనుగ్రహశీలస్త్వమిత్యర్థఃఁ- గృభీతేత్యత్రగృహేభర్తుఃఛందసీతిభకారా

దేశః- దోషగృభీతగుణామితిపారాంతరం- ననుకుతఃప్రకృతెర్భోగ్యస్యభోగోపకరణాదిరూపాయాఃమహాగుణవత్యాస్త్యజనంప్రార్థ్యతఇ
త్యతస్తాంవిశింషంతి- దోషాఃజీవానాంభోపవహాఃగృభీతాఃగుణాఃసత్త్వరజస్తమోరూపాయయాతాం- నిస్తంతస్యపూర్వనిపాతాభా
వఆర్షఃజీవానాంసంసృతినిదానభూతగుణాత్రయత్వా త్తాంజహీత్యర్థఃనన్వాత్మాజనోపయ క్తజ్ఞానశక్త్యాదిరహితోహంకర్తృ
త్వముపయామిత్యతఆహుఃయద్యస్మాత్త్వమాత్మనాస్వతఏవసమవరుద్ధఃస్వీకృతఃఅశేషఃభగోయైనసఃతస్మాజ్జహీత్యర్థఃశ్లో॥ ఐశ్వ
ర్యస్యసమగ్రస్యవీర్యస్యయశసఃశ్రియఃజ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవషణ్ణాంభగఇతీరణేవిష్ణుపురాణవచనాద్భగశబ్దార్థోఽవగంతవ్యఃఅసంకుచితజ్ఞానైశ్వర్యశక్తిమత్త్వాద్వాత్పల్యసాగరత్వాచ్చమోచయితుంక్షమఃఅతోజహీత్యాహఃనన్వయమేవప్రకృతిసంబంధాపాదక
స్వమేవత్యాజయితుంప్రభునఽత్వమితిత్యాశంక్యాంత్వమేవప్రకృతిపురుషకాలశరీరత్వ వేనేశ్వరఃసర్వకారణతియాతత్సంబంధాపాద
కఇతిద్యోతయితుమనుబద్ధసామధ్యానాంస్రక్తాద్యానాంపరమాత్మవిశేషణతావైషణ్ణాపికార్యత్వమత్వాదన్యథాప్రళయానాప
త్తేశ్చతేషాంస్వస్వకార్యాన్ముఖ్యనాఽథ్యేద్బోధకస్యస్వమేవేత్యభిప్రేత్యసంబోధయంతి- అగజగదోకసామఖిలశక్త్యవబోధకేతి- అ
గానాంస్థావరాణాంజగతాంజంగమానాంశరీరాణాంచరాచరాత్మకశరీరరూపేణకరిష్యమాణానాంప్రకృతిగుణానామిత్యర్థఃబక
హంతాదృశశరీరాశ్రయాణాంవిష్ణూనాంజీవానాంచ అఖిలశక్తయఃస్వస్వకార్యాన్ముఖ్యరూపాస్తాసామవబోధకఉద్బోధకతత్రజీవశ
క్త్యుద్బోధకత్వంనామచిచ్ఛక్త్యుద్బోధకత్వం- తేషాంప్రళయనిశాయామనుద్బుద్ధిచిచ్ఛక్తికత్వాత్- అతఏవసర్వకారణతియాసర్వకా
ర్యానన్యత్వాత్మేవవేదోభిదధాతీత్యాహుఃక్వచిదితి- అజయాఆత్మనాచేత్యసహార్థతృతీయా- సాహిత్యంచవిశేష్యవిశేషణభావేన - తద
యమర్థఃఅజయాఆత్మనాచప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిశిష్టస్యఅఖిలకర్మణశ్చేష్టత్వేఽవత్కుయాఘష్టీ- చరతిజగదాకారేణపరిణమమానస్య
తావదధిష్ఠితస్యేత్యపివిపశ్చితం- నిగమఃచిదచిద్వాచిశబ్దసముదాయాత్మకోవేదభాగఃఅనుచరేత్అనువర్తేల- త్వామేవాభిదధ్యాదిత్యర్థఃఅనేనకథంచరంతిత్రితయఇతిప్రశ్నస్యోత్తరముక్తంభవతి- కారణత్వంచిదచిద్విశిష్టతాకారణేఽచేతనతథామోక్షప్రదత్వతదాధా
యికగుణపూర్ణత్వంచాస్త్రప్రమాణకత్వంచ- అగజగదోకసాంస్థావరజంగమశరీరాశ్రయాణాంసర్వేషాంజీవానాంఅజాంజహీతివా
సంబంధఃజీవానామిత్యనుక్త్వా అగజగదోకసామిత్యుక్తిరాసన్నసృష్టవ్యభిప్రాయికావితత్ప్రవృత్తికాలేస్థావరజంగమాత్మకశరీ
రాణామథావాత్- నిగమోనుచరేదితిపారోక్ష్య నిర్దేశఃస్తుతేస్సంసారిజీవగతిత్వాభిప్రాయికఃక్వచిదజయాత్మనాచచరతోనుచరేన్నిగ

బోధకతేక్వచిదజయాత్మనాచచరతోనుచరేన్నిగమఃగగ॥ బృహదుపలబ్ధమేతదవయంత్యవశేష
తయాయతఉదయాస్తమయాభికృతేర్మృదివావికృతాత్॥ అతఋషయోదధుస్త్వయిమనోవచనా

మనిత్యనైనప్రకృతిసంబంధమోచకత్వనియతతత్సంబంధాపాదకత్వజ్ఞాపనాయసర్వకారణత్వంతస్యనిర్వికారేనుపపన్నత్వాత్తస్మిన్
చిదచిద్వైశిష్ట్యంవిశిష్టకారణత్వాదైవవిశిష్టకార్యాణాంవిశిష్టకారణానన్యత్వాచ్చరీరాత్మభావాచ్చకార్యశరీరభూతచిదచిద్విశ
ష్టానాంవిశేష్యాత్మపర్యంతాభిధాయకత్వంచోక్తం॥ గగ॥ .....
నన్వకథంమామేవప్రతిపాదయంతి॥ శ్రు ॥ ఇంద్రోయాతోవసితస్యరాజేత్యాదిభిరింద్రఃయాతిఃజంగమస్యఅవసితస్యస్థావరస్యచ-రా
జేతిప్రతిపాద్యతేతథా॥ శ్రు॥అగ్నిర్మూర్ధాదివఃకకుదిత్యాదిభిశ్చావంభూతిల్వనఅగ్నాదీనాంప్రతిపాదనాచ్చేతితత్రాహ॥బృహది
తి ॥ అయమర్థఃఽ- ఏతదుపలబ్ధందృష్టమింద్రాదిసర్వంబృహత్బ్రహ్మేత్యేవఅవయంలీజానంతి - కథంబృహత్వేవఅవశేషతయాఅవశి
ష్యమాణత్వేన - కుతఃయతోబృహతఃసర్వస్యఉదయాస్తమయాఉత్పత్తిలయాసర్వోపాదానత్వాత్ - తట్టాకింవికారిత్వంబృహతఃసిఅవి
కృతాత్వివతాఽధిష్ఠానత్వేనఅవికారాదిత్యర్థఃఽ - అత్రవాశబ్దఉపమావాచకఃయథాఘటాదెవిఽకృతెర్మృదిఉదయాస్తమయాత
ద్వత్ ॥ శ్రు ॥ వాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యం ! సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మేత్యాదిభిస్తథాప్రతిపాదనాదిత్యర్థఃఽ-
అతఃకారణాదృషయోమంత్రస్తద్ద్రష్టారోవా - త్వమ్యేవమనోవచనాచరితందధుఃమనసాఆచరితంతాత్పర్యంవచనాచరితమభిధా
నంచధృతవంతఃమనసాత్వామేవధ్యాయంతీవవపాత్వామేవసిషూపయంతీత్యర్థఃఽ-నపృథగ్విస్కారేప్రితిభావఃఽ - అత్రనిదర్శనశంకథ
మయథేతి - నృణాంథూచరాణాంయత్రకుత్రాపివర్తానినీష్టాసిపదానిభువికథమయథాభవంతిఅదస్తానిభవంతి - అతోయథామృత్వా
పాణేష్టకాదిముదస్తానిపదానిభువనవ్యభిచరంతి-తథాయత్ప్రకృతిపివికారిజాతంవదంతోవేదాస్త్వామేవసర్వకారణంపరమాథ్యభూతం
ప్రతిపాదయంతీత్యర్థఃగగ ॥ శ్లో ॥ త్రుహిణవహ్నిరవీందుముఖాత్మనాజగతిదంనభవేత్పృథగుత్థితమ్ ! బహుముఖైరపిమంత్రగణైరజత్వ
మురుమూర్తిరతోవినిగద్యసేఽబం॥ ఆధకార్యకారణయోరనన్యత్వందృష్టాంతముఖేనోచ్యతేద్యకారణశ్వనియతముముత్పాదస్యత్వమా
హుఃగగ॥ బృహదితి॥ అవశేషతయాబ్రహ్మణస్సర్వోపసంహారేణవ్యవస్థితతయా- జగత్కారణత్వాదుపలబ్ధంసృష్టికాలేఅవిభాగతముత్పన్న
మేతజ్జగద్బృహత్బ్రహ్మేత్యవయంతిఆమనంతి॥ శ్రు॥సన్మూలాస్సోమ్యేమాస్సర్వాఃప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠా ఇతదాత్మ్యమిదం
సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మేత్యాదమోవేదాంతాఅవగమయంతీత్యర్థఃఽ- అత్రసత్యవశేషతయేతిపారాంతరం-అజోపలబ్ధముత్పన్నమేతజ్జ
గన్నిత్యకాలేఅవతిరతీతి- అంతకాలేలీనసంహరతి- తతోవశేషతయాకరణత్వాద్బృహదేవజగదితిసర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలాసీతిఽ

త్పత్తౌతుకోనిదేఽశః- వితదుపపాదయంతి- యస్యావికృతేఃకార్యస్య- యతఇతిపంచమీసప్తమ్యర్థయోస్సర్వవిభక్తికస్తసిః-యతఉదయఉ
త్పత్తిర్యస్మింశ్చలయః-సావికృతిస్తత్కారణకా-తతోనన్యామృదివావికృతాయథాతావదవికృతాపిండాకారామృత్ఘటశరావాదిరూప
వికృతాతదనన్యాతద్వత్- అవికృతాదితిపాఠాంతరం-తదాఅవికృతాద్యతోయస్మాద్వికృతేఃకార్యస్యోదయస్తమయాసావికృతిస్తదనన్యా
మృదివ- యదాతావదవికృతాన్మృత్పిండాదుదితాఘటశరావాదిరూపామృత్తదనన్యాతద్వదిత్యర్థః- యథా॥శ్రు॥సోమ్యైకేనమృత్పిండేన
సర్వంమృణ్మయంవిజ్ఞాతంస్యాదిత్యాదికాశ్రుతిరనుసంధేయా- తత్రహిఘటేనజలమాహరేదిత్యాదివాక్యవ్యవహారపూర్వకజలాహరణాది
కార్యార్థం మృత్పిండస్యఘటాదినామకంబుగ్రీవాదిరూపవికారసంస్థానమభిధాయమృత్పిండస్యతద్వికారఘటాదెశ్చానన్యత్వము
క్తం- అతస్సర్వకారణత్వాత్తత్వయిబుషయోమనోవచనాచరితానిభ్యానస్తుతిచెష్టితానిఅదధుః- తాఇమేవనిదధ్యుస్తుష్టువుస్తవదథేఅ
చెష్టంతచేత్యర్థకాః- తత్రదృష్టాంతంహేతుమాహుః- కథమితి - ఆకాశేనహితానిపదానియథామోఘానిభవంతి - చేతనస్యాపజ్ఞనీయ
త్వాద్బుద్ధివిషయాణినృణాంపదానితుకథమయథాభవంతి- కథంమోఘానిభవంత్యేవ- పశ్చాత్పతితనాభావాత్ - ఎవం
మనోవాక్కాయచెష్టితానిత్వదారాధనరూపాణిఅమోఘానిసాంసారికతాపనివారకాణి- అన్యవిషయాణిత్వ నాదినిసతుననివారకాణిప్ర
త్యుతపతనాపహాని- అతస్తవయ్యేవపదధుఃత్యర్థకాః- ఏవంజగత్కారణత్వేనతత్పదనన్య తె ర్బ్రహ్మపదవాచ్యస్యెవై దికాశ్శబ్దాస్తత్పర్యతశ్శ
క్తాశ్చవత్వయ్యేవపర్యవసంతఇత్యాహుః- అతఇతి- బుషయోవేదాః- తదుక్తమృషిణేత్యాదౌ-బుషిశబ్దస్యవెదెప్రయోగాత్ - మనోవచనా
చరితంమనసాచరితంతాత్పర్యంవచనాచరితమభిధానంచత్వయ్యేవపదధుర్భక్తిమంతః- ననుతత్తదర్థవిషయాణాంకథమభిధాయకత్వ
మిత్యాశంక్యాందృష్టాంతమిత్యాహుః- కథమితి- ప్రాసాదపర్యంకాదినిహితానినృణాంపదానికథంభవి అయథాఅ
దత్తానిభవంతి- ప్రాసాదపర్యంకాదిధారకత్వాత్తస్యామేవయథాగతాన్యనిభవంతి - ఎవంప్రతిపురుషాంతరాత్మతయాతద్గతనామరూపని
ర్వాహకత్వాత్తవయ్యేవతత్తదర్థశరీరకేనిర్వాహకేచవెదావర్తంతఇత్యర్థః - అపృథక్సిద్ధవిశేషణవాచిశబ్దానామాశ్రిత్యాధికరణన్యా
యెనవిశేష్యపర్యంతాభిధానంముఖ్యమేవెత్యభిప్రాయః॥ ౧౬॥ త్వమేవసర్వనిగమగోచరఇతిసతాంప్రవృత్యాద్రఢయతి॥ఇతీతి॥ త్వ

చరితంకథమయథాభవంతిభువిదత్తపదానినృణామ్॥ ౧౬॥ ఇతితవసూరయస్త్ర్యధిపతెఖిలలోకమల
క్షపణకథామృతాబ్ధిమవగాహ్యతపాంసిజహుఃకిముతపునస్స్వధామవిధుతాశయకాలగుణాఃపరమ
భజంతియేపదమజస్రసుఖానుభవమ్ ॥ ౧౭ ॥ భృతయఇవశ్వసంత్యసుతృపోయదితెనువిధామహదహ

మెవసర్వకారణత్వేనపరమాధ ఇతికృత్వా- భోత్ర్యధిపతెత్రిగుణమాయానటీనతకక - సూరయోవివెకినస్తవాఖిలలోకమలక్షపణక
థామృతాబ్ధింసకలజనవృజిననిరసనహెతుం కీర్తిసుధాసింధుం-అవగాహ్యనిషెవ్య- తపంతీతితపాంసిపాపానిదుఃఖానివా- జహుఃత్య
క్తవంతఃత్వదీయకథామాత్రేణయదాపాపత్యాగఃతదాకిమువక్తవ్యం - యెపునఃస్వధామవిధుతాశయకాలగుణాఃస్వధామ్నాస్వరూ
పస్ఫురణెనవిధుతాఃత్యక్తాఆశయగుణాఃఅంతఃకరణధర్మాఃరాగాదయఃకాలగుణాఃజరాదయశ్చ యైస్తెతథా - హెపరమ- తవాజస్రసు
ఖానుభవం అఖండానందానుభవంపదంస్వ రూపంభజంతిసెవంతె- తథాభూతాఃదుఃఖానిత్యజంతీతి॥ శ్రు॥ తద్యథాపుష్కరపలాశ ఆ
పొన్నక్లిష్యంతివివమెవైనంవిధుతపాపంకమనక్లిష్యతె- నకమ్మణాలిప్యతెపాపకెన-తత్పుకృతదుష్కృతెఉభెవిధునుతె - ఎతగ్ంహావావ
నతపతి- కిమహంసాధునాకరవం - కిమహంపాపమకరవమిత్యాదిశ్రుతెరిత్యర్థకాః॥ శ్లో॥ సకలవెదగణెరితస్తర్కణ స్త్వమితిసర్వమనీషిజనా
ముహుఃl త్వయిరమంతిగుణశ్రవణాదిభిస్తవచదస్మరణెనగతక్లమాఃll చం ॥ అటబుషయ ఇత్యాదెఃపూర్వయొజనాయాంకైముత్యన్యా
యెనభగవద్ధ్యానస్యసాంసారికతాపనివర్తకత్వెమాహుఃl ఇతితవసూరయఇతి-ద్వితీయయొజనాయాంతు కారణత్వసమనియతెముముటూ
పాస్యత్వంకైముత్యన్యాయెనాహుఃll ఇతీతి॥ త్ర్య ధిపతెఇతినంబొధనం - జగజ్జన్మస్థితివినాశసంహారాహకఇతిహెతొఃఅస్మారయోవివెకి
నఃతవాఖిలలోకమలక్షపణకథామృతాబ్ధింఅఖిలానాంలోకానాంజనానాంశ్రుణ్వతాంపదతాంచమలంపావంక్షయతీతితథా-సాకథె
వామృతంతస్యాబ్ధిమవగాహ్యైవ- తపాంసిఆత్యాత్మికాదితాపాఃl- జహుస్తత్యజుఃl కింపునర్భగవత్పరాఇత్యాహుఃl కిముతెతి- హెచ
రమ- యె- స్వధామస్వ తెజఃస్వవిషయకంజ్ఞానం - స్వశబ్దఃచరమాత్మచరఃl తెనవిధుతాఃఆశయగుణాఃరాగాదిమనోవృత్తయఃకాలగు
ణాఃజరామరణాదయశ్చయైస్తె - అజస్రసుఖానుభవనిత్యజ్ఞానానందాత్మకం - పదయతఇతిపదంస్వరూపం భజంతిసమాధినాసాక్షాత్కు
ర్వంతి- తెతపాంసిజహుంతీతికింపునర్వక్తవ్యమిత్యర్థకాఃll ౧౭॥ ....

శ్రు॥ అసుర్యానామతెలోకా అంధెనతమసావృతాఃl తాంస్తెప్రెత్యాభిగచ్ఛంతియెకెచాత్మహనొజనాఃll తథా-నచెదిహావెదీన్మహతీవినష్టి
ఃఅసుర్యేతిశ్రుతెరర్థఃl- తెప్రసిద్ధాఃలోకాఃకర్మఫలభూతదెవతిర్యఙ్నరదిదెహాఃఅసుర్యాఃఅసుమరమంతఇతిఔణాదికఃత్యత్వాత్యాఅసురా
ణందెహాభిమానినాంసంబంధినఃప్రాప్యఇత్యర్థఃl- తెకీదృశాఃఅంధెనదృఢెనతమసాఆచ్ఛాదితాఃయెకెచయెకెచిత్- ఆత్మానంతత్స్వ
రూపచ్ఛాతసత్యజ్ఞానానందతిరస్కారెణదుఃఖిత్వాద్యాకారొపజెనచహ్నంఓహింసంత్యాత్మహనఃఅవిద్వాంసస్తెజనాఃతాఁల్లోకాన్అ
భిగచ్ఛంతిప్రాప్నువంతి- కర్మానుసారెణచెద్యదిఇహమనుష్యజన్మనిపురుషఃనావెత్తనవిదితవాన్, తర్హిమహతీవినష్టిఃవినాశఃజన్మమ

రణపరంపరాఅవిచ్ఛేదలక్షణాసంసారగతిః- ఇత్యాద్యాఃశ్రుతయఃపూర్వశ్లోకోక్తోభయవిధభజనహీనాన్నిందంతి ॥ భృత్యేతి ॥ అసుతృపఃపరాఃయదితేఅసువిధాఃఅసునిదధతీత్యసువిధాఃఅసువర్ధకానఃభక్తఇతియావత్ - తథాచశ్వసంతిజీవంతిసఫలజీవనాభవంతి - ఇతరథాధృతయఇవభస్త్రాఇవ - వృథాశ్వాసాభవంతీత్యర్థఃనస్వభక్తానామపికామాదిఫలమస్యైవజనఃకార్యకారణానుగ్రాహకత్వేనజీవనహేతోస్తవాభజనేకృతఘ్నానాంతదపిసిధ్యేదిత్యాశయేనాహ- మకుదహమాదయఇతి- మహానహంకారశ్చఆదిర్యేహంతే- యచనుగ్రహతఃయస్యతవఆనుగ్రహతఃఅనుప్రవేశేనాబ్ధసామర్థ్యాత్స్వంతఃఆండంజీవంసమష్టివ్యష్టిరూపంసృష్టవంతఃతత్రచపంచాపికోశానన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయానామిశ్యతత్తదాకారస్యక్రియాచేతయితృత్వంతదాహ - పురుషవిధఇతి పురుషస్యాన్నమయాదేర్విధవిధాఆకారోయస్యసఃతథానన్వపిదేకరనస్యకథంతుతత్తదాకారతాతతఆహ- అన్వయోలేతి - అన్నమయాదిషు- అన్వేతీత్యన్వయఃఅతఃతదాకారతేతి- ఏవంతర్హిసత్యత్వమసంగత్వంచకథంతత్రాహ- చరమోన్నమయాదిషుయఇతిఅన్నమయాదిసూపదిశ్యమానేషుయశ్చరమఃబ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠేతిపుచ్ఛశ్వేనోక్తఃసత్వమితిసంబంధఃనసుతథాప్యన్నమయాదిష్వనిర్వచనీయత్వేఆసంగత్వవ్యాహతిరేవస్యాత్తత్రాహ- సదసతఃపరంత్వివిధయాదేష్వవశేషమృతమితి- సదసతఃస్థూలసూక్ష్మాన్నమయాదేఃపరంవ్యతిరిక్తంతత్సూక్ష్మీభూతంఅవశేషంఅవశిష్యతఇత్యవశేషమబాధ్యం- అథఅతఏవబ్రువంతంసత్యంతత్త్వంతేకిమధత్తేస్వస్వఉక్తిశాఖాచంద్రవచ్ఛుద్ధస్వరూపలక్షణధఃతథాహి॥శ్రు॥ సవాఏషపురుషోన్నరసమయఃతస్యేదమేవశిరఇత్యాదినాస్థూలసూక్ష్మక్రమేణపంచకోశానుదిశ్య॥ శ్రు॥ తస్యపురుషవిధతాంఅన్వయంపురుషవిధఇతి పునఃపున స్తత్తదన్వితత్వేనావేద్య॥ శ్రు॥ బ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠేతి సర్వసాక్షిణఃశుద్ధసత్త్వస్వరూపనిరూపణమిత్యనపద్యం॥ శ్లో॥ నరవపుఃప్రతిపద్యయదిత్వంశ్రవణవరణకానసంస్మరణదిభిఃనరహరేనభజంత్యనిదంధృతివదుచ్ఛ్వసితంవిఫలంతతఃఇతి ॥ చం ॥ అథభగవద్భజనవిముఖానాంజన్మవైయర్థ్యమాహుఃఇతి॥ ధృతయఇతి॥తేతవ-అనుపథాఃఅనువిధాయినఃత్వదాశ్రయణయోగ్యజన్మభాజఃపీత్యర్థఃఅసుతృపస్త్వంవిహాయకేవలంయదిస్రైణేంద్రియతర్పణపరాఃశబ్దాదివిషయచపలాశ్చేత్తేధృతయఇవఉచ్ఛ్వసంతిధృతయశ్చర్మభస్త్రికాఃతాయథావాయుభరితాఉచ్ఛ్వసంతితద్వత్తృతోచ్ఛ్వసాఇత్యర్థఃఅనేనఅత్రఋషయోదధురిత్యాద్యయోజనాయాంకథమయథాభవంతీత్యాదిసూచితమన్యవిషయధ్యానాదిమోఘత్వంస్పష్టీకృతం ననుసతిమరణకారణత్వేతత్పమనియతమముముపాస్యత్వసిద్ధిఃకారణత్వమేవత్వయ్యనుపపన్నంఅతఆహ

మాదయోండమసృజత్ప్రధానయదనుగ్రహతఃపురుషవిధోన్వయోత్రచరమోన్నమయాదిషుయస్సఏవ

తనస్యప్రధానస్యైవమహదహంకారైకరూపేణపరిణామస్వభావస్యకారణత్వాత్- తథాహి-చేతనభోగ్యభూతస్యసత్త్వాదిమయస్యవియదాదినామరూపవికారావస్థితస్యజగద్రూపస్యవస్తునఃకారణభూతంవస్తుతత్స్వభావమేవేత్యుక్తం గుణసామ్యావస్థంప్రధానమివకారణమితి- అతఏవకార్యకారణయోరనన్యత్వోపపాదకమృదాదిదృష్టాంతోపపత్తిరిత్యత్రాధికరణపూర్వపక్షేనపరిణామాశంకామభిప్రేత్యపరిహారమాహుఃమహదిత్యాదినా-యదనుగ్రహతఇత్యంతేన - యస్యతేవానుగ్రహతఃశ్రు॥తదైక్షతబహుస్యాంప్రజాయేయేతిసంకల్పాద్బ్రహ్మణస్తత్కాశేనానుప్రవిష్టేశ్చమహదహంకారాదయఃఅండమసృజన్- అచేతనస్యైతత్కానుగ్రహఃసంభవాత్నతస్యకారణత్వమిత్యాశయఃభావఃనచవృష్టిప్రతీక్షేశ్శాలయఇతివద్వాక్యానుగ్రహసంభవఃశ్రు॥ ఏతదాత్మ్యమిదంసర్వంతత్సత్యంసఆత్మేతికారణస్యాత్మత్వశ్రవణాత్స్యాదేతత్మాభూత్ప్రధానంకారణంజీవస్తథావితిమమకాఇతి - తస్యైక్షసంకల్పపరంపర్యాయానుగ్రహసంభవాత్- తథాహి॥శ్రు॥ఆత్మనఆకాశస్సంభూతఇత్యాత్మశబ్దేనకారణత్వంప్రక్రమ్యతస్యాత్మశబ్దవాచ్యస్యజీవాతిరిక్తస్యశంకాభూదాసాయప్రతిపర్యాయం ॥ శ్రు॥ తస్మైస ఏషఆత్మాఇతిశరీరసంబంధమభిధాయ ఆనందమయశబ్దేనస్వార్థకమయడంతేనతస్యానందరూపతాంచాభిధాయసోకామయతేతిలక్ష్యేణసృష్టిరామ్నాయతఇత్యాదినాధికరణపూర్వపక్షేనపరిణామాశంకామభిప్రేత్యపరిజిహీర్షుఃపురుషవిధఇత్యాదినా-ఆనందవల్యామన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయాదిషుయశ్చరమఆనందమయపురుషవిధఃశ్రు॥ సవాఏషపురుషవిధ ఏవేత్యాదినాపురుషాకారత్వేనరూపితఃఅన్వయఃశ్రు॥ తస్యప్రియమేవశిరఃమోదోదక్షిణఃపక్షఃప్రమోదఉత్తరఃపక్షఃఆనందఆత్మా- బ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠేత్యుక్తశిరఃపక్షపుచ్ఛాదిరూపపురుషప్రకారాన్వయవాక్యసత్వమేవ - నతుప్రత్యగాత్మేత్యుక్తేః- కుతఇత్యతోవిశింషంతి - యత్సగసదితిసనసచ్చిదచిదాత్మప్రపంచాకారంయదిత్యర్థఃఃశ్రు॥ తత్సృష్ట్వా- తదేవానుప్రావిశత్- తదనుప్రవిశ్య- సచ్చత్యచ్చాభవదితి- స్వసృష్టపంచిదచిదనుప్రవేశేనతదుభయాత్మకజగద్రూపేణభవనస్యచిదచిద్వాచిశబ్దాభిధేయత్వస్వచశ్రుయమాణస్యబ్రహ్మణోభయాపన్నజీవానంభావితస్యత్వయ్యవసంభవాదితిభావఃకించ- యదిచిదచిద్వస్తుప్రపంచాత్మకప్రపంచాత్మకరలవిలక్షణంవిరుక్తానిరుక్తనిలయనానిలయనవిజ్ఞానావిజ్ఞానసత్యానృతశబ్దైఃప్రకృతిపురుషానిర్దిశ్యతదంతరాత్మతయానుప్రవిష్టఃప్రశాస్తృశ్రుయమాణంయజ్జీవాతిరిక్తస్వమేవఆత్మనిచైవప్రవిష్టమిత్యాదిషుచతుఃసంహితేప్యస్యావశేషమవశిష్యమానంఆనందమయరూపంబుద్ధిరూపంనిర్వికారం- తత్త్వమేవ- ఏవమనుక్తధర్మసమానాధికరణతయాశ్రుయమాణమీక్షిత్వాత్మానమన్యహీతృత్వంజీవాసంభావితంత్వమేవోపపన్నమితిసముదాయార్థఃప్రయుఃశరీరాత్మత్వంసర్వశరీరకేత్వదన్యోపపన్నమిఃభావఃఅత్ర

కేచిత్- ఆనందమయాదిషూపదిశ్యమానేషుయశ్చరమోబ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠేతిపుచ్ఛత్వేనోక్తఃసత్వమితిసంబంధమాహుః - తథాహి - శ్లో॥ తస్యేదంబ్రహ్మపుచ్ఛంస్యాత్ప్రతిష్ఠాహేతురిత్యతః। వ్యతిరేకక్రమేబ్రహ్మవిషయత్వంప్రతీతితః॥ శ్లోకస్యవక్ష్యమాణస్యబ్రహ్మ ప్రాధాన్యనిశ్చయాత్। ప్రియమోదాదిరూపేణవిదితస్యజనైస్సమైః॥ ఇహానందమయస్యాస్యశంకాయాశ్చాత్రసంగతేః। నదసద్భావయోర్జ్ఞానాజ్ఞానయోశ్చనిరంశినః॥ అంశిత్వాసంగతేర్నిర్వికారస్యనుయటాత్రవై। వికారిత్వాబోధనాచ్చమయటోహ్యత్రసంగతేః॥ తస్మైస్వేషవిషశారీరఆత్మేతిచతదంతరమ్। ఆత్మాంతరంకీర్త్యమానమానందమయవస్తునః॥ బ్రహ్మత్వంనాపగమయేదిత్యతఃపునరస్యహ। పరేతస్మిన్నిత్యశుద్ధేశోధ్యత్వాపుపత్తితః॥ నానందమయశబ్దేపవాచ్యంబ్రహ్మేతిసిశ్చితమ్। పుచ్ఛత్వేనైవయత్తత్రరూపితంతుతదిష్యతజ్ఞతి॥ తత్తుచ్ఛం॥ శ్లో॥ కృత్స్నప్రకరణేహ్యత్రపూర్వమన్నమయాదిషు। స్వస్మాదనతిరిక్తేస్మాన్వయివైస్వ నిరూపణాత్॥ శిరఃపక్షాదిరూపేణ పురుషత్వస్యనిశ్చితమ్। ప్రియమోదాదిభిస్స్వస్మాదభిన్నైశ్చరూపితః॥ నఖిద్యశ్చేబ్రహ్మణోత్రహ్యానందమయశబ్దితః। తత్తదంతరభూతస్యవస్తునోబోధకస్యవై॥ తస్యైవేషవిషశారీరఆత్మేత్యాత్మపదస్యహ। వ్యాఖ్యానందమయేచర్యవసన్నాకీర్తనాత్పునః॥ అన్యస్యబ్రహ్మపర్యాయస్యానందమయవస్తుతః। అన్నాదిమయపర్యాయేమూక్తానాంశ్లోకరూపిణామ్॥ వాక్యానాంపక్షపుచ్ఛాదిమదధ్యపరతఃపునః। పుచ్ఛమాత్రపరస్యాస్యశ్లోకస్యాస్యాస్యసంగతేః॥ అనంతశ్చోకామయశ్చేతివాక్యశ్రవణేనసః। ఇతిశబ్దేనపుంవస్తు బోధశ్చేనతథాపునః॥ ప్రధానప్రకృతాధ్యస్యపరామర్శనసాధునా। అనంతరస్యానందమయస్యాత్రాబోధసంగతేః॥ బ్రహ్మణోవ్యవధానేనతదుచ్ఛస్యాపనష్టతేః। బ్రహ్మణ్యానందశబ్దస్యాధిష్ఠానంబోబ్రహ్మఇత్యతః॥ శ్రుతేస్సంప్రతిపత్తౌచాధిష్ఠానందస్యాపనేష్యమాణ్। ఆనందమయమాత్మానమపసంక్రమ్యవాక్యతః॥ ఆనందానందమయయోరైకాధ్యస్యస్ఫుటీకృతిః। ఆనందమయశబ్దేపరబ్రహ్మోబోధనాత్॥ ఆనందోబ్రహ్మేతివ్యజానాదితిపర్యాయతుల్యతః। ఆనందమయతుల్యార్థాచ్చబ్రహ్మానందవతఃపరమ్॥ ప్రతీతాధ్యక్రమేణేహశ్చాదుసపత్తేరథావతః। నపుచ్ఛమేవబ్రహ్మేతికింతుపుచ్ఛీతివిద్యతే॥ స్వాభిన్నపక్షపుచ్ఛాదిపరప్రకరణస్యవై। ఆనుగుణ్యేనషష్ఠ్యాచనిదేశస్యతథాపునః॥ అంశాంశిత్వేనోపపత్తేర్వ్యతిరేకస్యనిశ్చయాత్। ఆత్మాబ్రహ్మనందమయశబ్దేరైకాధ్యబోధనాత్॥ తైషామన్యతమేనాపిశ్లోకస్యహ్యుపపత్తితః। ఆనందస్యాపరిచ్ఛిత్తేఃపుచ్ఛబ్రహ్మపదస్యహ॥ ఆనందమయవాచ్యస్యప్రసిద్ధేరప్యభావతః। నదసద్భావయోర్జ్ఞానా

సతఃపరంత్వమృథయదైష్వవశేషమృతమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఉదరమురుపాసతేయబ్ధిమివత్స్వకుక్షిషు
పరిసరపద్ధతింహృదయమారుణయోదహరమ్। తతఉనగాదనంత తవధామశిరఃపరమం పునరిహాయత్స

జ్ఞానయోశ్చతథాపునః॥ శంకాయాస్సంభవాదస్యరూపణస్యోపపత్తితః। అంశాంశిభ్యాంతథానందమయశబ్దగతస్యవై॥ మయటస్సావధికత్వేనప్రాచుర్యార్థేపివాపునః। ఉపపత్తేర్వికారాధ్యకత్వాభావాచ్చబ్రహ్మణః॥ నిర్వికారత్వసిద్ధావాదనన్యాత్మత్వవాదినః। తస్యైషవిషశారీరఆత్మేత్యస్యావిరోధతః॥ తదవస్త్వనుగుణత్వేనబోధనస్యవిధేఃపునః। ప్రత్యగాధ్యస్యబోధ్యత్వంసంహృతేనేహ్యతేస్తథా॥ ఆనందమయశబ్దేనవాచ్యస్యబ్రహ్మణస్తథా। బోధ్యత్వస్యప్రపత్త్యాచసాధ్యస్యహ్యుపపత్తితః॥ కాలుష్యశాంతిరూపస్యనపుచ్ఛంబ్రహ్మవైమతమ్। అన్యథానందమయతస్సవబ్రహ్మతుస్థితమ్॥ ఇతిపుచ్ఛబ్రహ్మవాదిమూషణోద్ధారఇష్యతే॥ ౧౮॥ ....
విపంతావత్పర్వాస్మకేపరమేశ్వరేసర్వశ్రుతిసమన్వయేనసదృజనీయత్వముక్త్వాఅథక్తనిందయచతదెవదృఢీకృత్యఇదానీమనవశాఖ్యమహిమ్నఃప్రథమంతావదుపాఖ్యాలంబనముపాసనం॥ శ్రు॥ ఉదరంబ్రహ్మేతిశాకల్యరాజోపాసతేహృదయంబ్రహ్మేత్యారుణయోబ్రహ్మహవైతఊర్ధ్వంవ్యోదసర్పత్తచ్ఛిరోశ్రయతేత్యాద్యాశ్రుతయఃవిదధతీత్యాహుఃఉదరమిత్యాదిఋషీణాంసంప్రదాయమాశ్రిత్య యేమూపదృశఃతే- ఉదరాలంబనమణిపూరకస్థంబ్రహ్మ-ఉపాసతేత్యాయాంతి శాకల్యరాజోఇతిశ్రుతిపదస్యప్రతిపదంమూపదృశఇతి- మూపదంశకల్యరాజఃవిద్యతేదృష్టుఆస్మిన్నితిమూపదృశఃస్థూలదృష్టయఃఇతీయావత్- ఉదరస్యహృదయాపేక్షయాస్థూలత్వాత్- యద్వా- మూపదంసూక్ష్మంసూక్ష్మదృశఇత్యర్థఃతదాహృదయస్థంసూక్ష్మమేవాలక్ష్యతత్ప్రవేశాయప్రథమముదరస్థమూపాసతఇతిభావఃఆరుణయస్తుసాక్షాత్హృదయస్థందహరంసూక్ష్మంఅనాహతచక్రస్థమేవోపాసతే-హృదయవిశేషణంపరిసరపద్ధతిమితి- పరితఃసరంతిప్రసరంతీతిపరిసరానాడ్యఃతాసాంపద్ధతింమార్గంప్రసరణస్థానమిత్యర్థఃవిశేషణస్యఫలమాహ-తతఇతి- తతోహృదయాత్- ఊర్ధ్వమనంత- తవధామఉపలబ్ధిస్థానంసుషుమ్నాఖ్యం- పరమంశ్రేష్ఠంజ్యోతిర్మయం - శిరఃమూర్ధానంప్రతి- ఉదగాత్ఉదసర్పత్- మూలాధారాదారభ్యహృదయమధ్యాత్బ్రహ్మరంధ్రంప్రతి ఉద్గతమిత్యర్థఃకథంభూతంతంధామ- యత్సమేత్యప్రాప్యపునరిహకృతాంతముఖేమృత్యుముఖేసంసారేనపతంతి- తతశ్చ॥ శ్రు॥ శతంచైకాచహృదయస్యనాడ్యస్తాసాంమూర్ధానమభినిస్సృతైకా- తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతివిష్వఙ్ఞన్యాఉత్క్రమణేభవంతీతి- ఆస్యశ్రుతేరర్థఃశతంశతసంఖ్యాకాఃవికాచసుషుమ్నానామ- పురుషస్యహృదయాద్వినిస్సృతాఃనాడ్యఃసిరాఃతాసాంమధ్యేమూర్ధానంభిత్వా- అభినిస్సృతాసుషుమ్నానామ -తయాఅంతకాలేఆత్మానంసశీకృత్య- యోజహేత్- తయానాడ్యాఊర్ధ్వమురి- ఆయన్గచ్ఛత్-ఆదిత్య

ద్వారేణ- అమృతత్వంవితి- ప్రాప్నోతి విష్వజ్ నానావిధగతయఃఅన్యానాడ్యఃఉత్క్రమణెనిమిత్తంభవంతి॥ శ్లో॥ ఉదరాదిముఖఃపుంసాంచింతితోమునివత్కృతిభిః। హంతిమృత్యుభయందెవోహృద్గతంతముపాస్మహె॥ చం॥ అస్తుకారణత్వేఉపాస్యత్వంకెకెకుత్రకుత్రక ధంకథంఉపాసతె కీదృశంచఫలమిత్యపెక్షాయాముపాసనభెదానభిధాయసర్వొపాముపాసనానాంమొక్షైకఫలత్వమాహ॥ఉదరమితి॥ వత్కృసువెదాంతవిహితెషూపాసనాసూద్గీథ- యెహూఢదృశస్సూక్ష్మమతయః - తత్రకెచిదారుణయఃఅరుణవంశ్యాః- హృదయం హృద్గతందహరందహరశబ్దవాచ్యం- హృదయపుండరీకాంతర్గతాకాశరూపంత్వాముపాసతె- కెచిత్తువై శ్వానరవిద్యానిష్ఠాఉదరంఉదరస్థజాఠరాగ్నిశరీరకం- త్వాముపాసతె- కెచిత్తు - పరిసరపద్ధతింపరితస్సరతివ్యాప్నోతీతిథా-సుషుమ్నాఖ్యానాడీ- సైవపద్ధతిర్మార్గస్తాంసుషుమ్నామార్గస్థంత్వాముపాసతఇత్యర్థఃసుషుమ్నాయాఃహృదయాదారభ్యశిరఃపర్యంతవ్యాప్తెఃతదభి ప్రాయెణపరిసరపద్ధతిమిత్యుక్తం- తదెవస్పష్టయితుంపరిసరవత్కృవిశింషంతి- తతఃహృదయాదారభ్యెత్యర్థఃహాఅనంతయత్తవచరమంధామఉపాసనస్థానంశిరోభూమధ్యంతత్పర్యంతంయదుదగాదూర్ధ్వమూర్ధ్వమితి॥శ్రు॥శతంచైకాచహృదయస్యనాడ్యఃతాసాంమూర్ధానమభినిస్సృతైకెతిశ్రుత్యర్థొత్రాభిసంగ్రహితఃతవథామశిరఃపరమిత్యనెనశిరోపిత్వముపాసనస్థానమిత్యుక్తంభవతి॥శ్రు॥విషదెవపథొబ్రహ్మాపధస్తదొధ్వమాయన్నమృతత్వమెతి-వితెనప్రతిపద్యమానాఇమంమానవమావర్తంనావర్తంతఇత్యాదిశ్రుత్యర్థమభిప్రెత్యవిశింషంతి యన్మూర్ధ్నాడీవత్కృశిరొవా- సర్వెభ్యుపాసకాఃసమెత్యప్రాప్య- పునరిహప్రకృతిమండలెకృతాంతముఖెమృత్యుముఖెసంసారెనపతంతి- యదితివత్కృభిప్రాయకొనపుంసకనిదెశఃవివక్షుపాసనస్థానప్రసంగాత్పరమాత్మనొశుచిదెహసంబంధఉక్తః॥ ౧౯ ॥ నన్వయంశ్వసస్యాపితఃజీవవత్ఉదరహృదయాదిసంబంధెతదనుప్రవిష్టస్యచతారతమ్యెనకెనవిశెషెణొపాస్యత్వమితిఇహమాశంకాంపరిహరంత్యఃశ్రు॥ విశ్వొదెవస్సర్వభూతెషుగూఢస్సర్వవ్యాపీసర్వభూతాంతరాత్మా.కర్మాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాసస్సాక్షీచెతాకెవలొనిర్గుణశ్చెత్యాద్యాశ్రుతయఃస్తువంతీత్యాహ॥స్వకృతెతి॥ స్వయంకృతాసువిచిత్రాసుఉచ్చనీచమధ్యమాసుయొనిషుఅభివ్యక్తిస్థానెషుకార్యెషుదెహాదిషు- హెతుతయాఉపాదానతయా ప్రాగెవవిద్యమానత్వెనముఖ్యప్రవెశాసంభవాత్- విశన్నివవత్కృమానఃతత

మెత్యనపతంతికృతాంతముఖె ॥ ౧౯ ॥ స్వకృతవిచిత్రయొనిషు విశన్నివహెతుతయాతరతమతశ్చ
కాస్యనలవత్స్వకృతానుకృతిః। అథవితథాస్వమూష్వవితథంతవధామసమంవిరజధియొన్వయంత్వభి
విపన్యవఎకరసమ్॥ ౨౦ ॥ స్వకృతపురెష్వమీష్వబహిరంతరసంవరణంతవపురుషంవదంత్యఖిలశక్తిధృ

రతమతఃన్యూనాధికభావెన- చకాసీఅవభాసతె- స్వకృతాఃయొనీరనుకరొతీతిస్వకృతానుకృతిఃఅనలవత్అగ్నిర్యథాస్వతస్తారతమ్యహీనొపికాస్తానుసారెణన్యూనాధికఇవతథాతథాప్రకాశతె- యథాత్వమప్రకాశస్సవితాద్యమండలమెకరూపెణప్రకాశెనాపూరయన్నపిపషాసునికృష్టప్రకాశఇవప్రతీయతెశరదిప్రకృష్టప్రకాశఇవతస్వత్అధఅతఃవితథాసుమిథ్యాభూతాసు- అమూషుయొనిషు - అవితథంసత్యం- యతఃసమంఅవిశెషంఅతఃసత్యంతవధామస్వరూపం విరజధియొనిర్మలమతయఃఅన్వయంతిజానంతిఅనుభవంతిపృథక్పదంవా- అత్రహెతుఃఅభివిపశ్యఇతిఅభితొవిగతవ్యవహారాఃపనవ్యవహారఇత్యర్థఃరూఢంపన్యరిలిఖితాముష్మికకర్మఫలరహితాఇత్యర్థఃఅవిశెషత్వాదెవఎకరసంసన్మాత్రంఅతస్తవొపాధికృతతారతమ్యభావాదప్రచ్యుతైశ్వర్యస్యొపాస్యత్వమితిభావఃశ్లొ॥స్వనిమిత్తెషుకార్యెషుతారతమ్యవివర్జితమ్। సర్వానుస్యూతసన్మాత్రంభగవంతంభజామహె॥చం॥ అథకార్యాంతఃప్రవిష్టస్యాపితస్యనిదొషతయాపరమప్రాప్యత్వమాహఃశ్రు॥ స్వకృతెతి॥ హెతుతయాసరొపాదానత్వెనస్వెనత్వయాకృతాఃనిర్మితాఃవిచిత్రాఃయొనయొదెహాఃయెషాంతెషు- దెవమనుష్యాదివిచిత్రభవత్కృతశరీరకెషుజీవెష్వితిత్యర్థఃవిశన్అంతరాత్మతయాప్రవిశన్- యద్వా- దెవాదిశరీరెష్వెవొపాసకానుగ్రహణొపాసనాధంవిశన్తిస్వక్- ఇవశబ్దొనతిరిక్తార్థకఃవిశన్నివెత్యర్థఃతరతమతఃజ్ఞానాల్పత్వమహత్త్వాదిభావెనస్వకృతాయొనీరనుకరొతీతితథా- హృదయాదికార్యవరమాణూల్పత్తివినాశాద్యనుకారిచకాసీత్యర్థఃఅనలవత్యథాఅగ్నిస్స్వతస్తారతమ్యహీనొపితృణకాష్ఠాద్యనుసారెణతథాప్రకాశతెతద్వత్- అథయద్యప్యెవమథాపీత్యర్థఃఅమూషుయొనిషువితథాసుఅవిద్యమానాసూపసంహృతాస్విత్యర్థఃఅవితథమనుపసంహృతం- కుతస్సమమెకరూపం- కార్యానుప్రవెశకృతకార్యగతదొషస్పర్శరహితం- తత్కుతఃఎకరసమవిచ్ఛిన్నమవదంతవథామస్వరూపం- విరజధియొనిర్మలమతయఃఅననయంత్యుపాసతె- అభియంతిప్రాప్నువంతిచెత్యర్థఃఅన్వయంత్యఖిలశక్తిధృదిత్యనెనసారాంతరం-తదాఅఖిలవస్తువఃవిధత్వద్గుణవాదాత్మకస్తుతియుక్తాఃఅన్వయంతిఅన్వితాగచ్ఛంతి - ప్రాప్నువంతీతియావత్- అత్ర॥శ్లో ॥ సర్వజ్ఞస్సర్వదృక్సర్వజ్ఞానశక్తిబలాద్యిమాఃశ్చస్వాధీనొనాదిమాన్వశీ॥ క్లమతంశ్రీభయక్రొధకామాదిభిరసంయతఃనిరవద్యఃపరంస్వాప్తినిరధిష్ఠాతృరక్రమఇత్యాదిస్మృత్యర్థొనుసంధెయః॥ ౨౦॥ అపిచకుతొనుఇయమాశంకాస్యాత్ భగవతొదెహాద్యుపాధికృతదొషప్రసంగఇతి- యతఃఅవిద్యాకామకర్మభిః - సంసరతొజీవస్యాపిభగవద్భావలక్షణాయాబొధయంత్యస్తందొషనివెధంతి ॥ శ్రు॥ సయశ్చాయంపురుషె - యశ్చాసావాదిత్యెసఎకఃతత్త్వమసీత్యాద్యాశ్రుతయఃనమత్వర్థస్యాత్మనఃస్తుతిరిచ్ఛమీశ్వరత్వెనక్రియతెనతుతస్యైశ్వరత్వంబొధ్యతెనైతద్ధ్యుజ్యతెయ

తస్తత్ర॥ శ్రు॥ యస్యదేవేపరాభక్తిర్యథాదేవేతథాగురౌ। తస్యైతేకథితాహ్యర్థాఃప్రకాశంతేమహాత్మన ఇత్యాద్యాఃశ్రుతయఃకృతాఽతారస్యభగవఽశ్చరణాంభోజసేవోపాయంవదంతీత్యాహ॥ స్వకృతేతి ॥ స్వకృతోఽవాజ్ఞతేషుపురేషుదేహేషుఅమీషునరాదిషు-భూత్కృత్వేశవతఽమానంపురుషం- అఖిలశక్తిధృతఃసవఽశక్త్యాశ్రయస్యపూర్ణస్య లవాంశకృతంవదంతి-అంశఇవఅంశఃకృతిఃకృతఃత్వత్రూపంవదంతీత్యర్థఃనను కార్యకారణసంవృతస్యకథమివంభూతత్వంతత్రాహ- అబహిరంతరసంవరణమితి - బహిఃకార్యం- అంతరంకారణం- వస్తుతస్తదావరణశూన్యంతయోఃలింగస్థూలయోరసత్వాదిత్యర్థఃఇతిఎవం - నృగతిం నుఃజీవస్యగతింతత్త్వంవివిచ్యవిశోధ్య కవయఃభజనంవినాఇదంన ప్రాప్యతఇతిజానంతఃనిగమావపనంనిగమోక్తకర్మణాంఆవపనం-ఆసమంతాదుప్యంతేస్మిన్నిత్యావపనంయేత్రంసర్వకర్మార్పణవిషయమిత్యర్థఃయత్రాపితానికర్మాణిముక్తిఫలంఫలంతితంభవఆఃఅంఘ్రిం-అభవంభవనివర్తకం విశ్వసితాఃకృతవిశ్వాసాఃఉపాసతేఅచ్యుతనవందనాదిభిఃసేవంతే- భువీతిమర్త్యలోకే- ఇదమేవోచితమితిదర్శయంతి॥ శ్లో॥ త్వదంఘ్రిసేవామాదిశ్యపరానందనివర్తయ॥ చం ॥ పరమభజంతియేపదమజస్రసుఖానుభవం ఉపరమపాసతే- అవితథంతవధామసమం ఎకరశ్మిమిత్యుదరాదిస్థానవిశేషాధిష్ఠానకథితస్యాత్మస్వరూపోపాసకానాంతత్ప్రాప్తిరుక్తా- అగదివ్యవిగ్రహోపాసకానామపితత్సారూప్యప్రాప్తిరూపంఫలమిత్యభిప్రేత్యతదుపాసకాశ్చకేచిత్పంతీత్యాహుఃతి॥ స్వకృతపురేష్వితి॥ అమూషుదేవమనుష్యాదిషుస్వేనస్వయాకృతేషుపురేషుత్వన్మాయాసంభూతేషుదేహేషుసంతమితిశేషఃఅఖిలశక్తిధృతఃఅఖిలాశ్శక్తీరాశ్చర్యశక్తీఃధరతీతితథా- తస్యతవాంశకృతంఅంశేనసంకల్పితకల్పనేనకృతంకల్పితంఉపాత్తమబహిరంతఃఅంతబహిర్దేహేశరీరేహితంఅంతబహిశ్చవ్యాప్తిమ్మమిత్యర్థఃఅనేనవిగ్రహస్యాపపురాంతరవస్థానప్రయుక్తపరిచ్ఛిన్నత్వేశంకావ్యావృత్తిఃఅసంవరణంసంకోచహేతురహితం- పురుషంపురుషాకారంవిగ్రహంవదంతి- వేదాంతాఇతిశేషఃఅంగుష్ఠమాత్రోరవితుల్యరూపఃఅంగుష్ఠమాత్రఃపురుషోమధ్యఆత్మనిష్ఠితి - అంగుష్ఠమాత్రఃపురుషోంతరాత్మాసదాజనానాంహృదయేసన్నివిష్టఇత్యాద్యావేదాంతాఃప్రతిపాదయంతీత్యర్థఃఇతీత్థంభూతంతవపురుషంతథాన్యేనలినంరజన్మత్వదారాధనోపయుక్తమిదంన్యజన్మేతిచవిచింత్యవిచారపూర్వకంసేచ్ఛత్యభవిభూమూకేచిత్తవయోవివేకినఃఅనిశ్వసితాఃప్రాణాయామపరాఃజితప్రాణేంద్రియాఇత్యర్థఃత

తోంశకృతమ్।ఇతినృగతింవివిచ్యకవయోనిగమావపనం భవతఉపాసతేంఘ్రిమభవంభువివిశ్వసితాః॥
౩౧ ॥ దురధిగమాత్మతత్త్వనిగమాయతవాత్తతనోశ్చరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాఃన
పరిలషంతికేచిదపవర్గమపీశ్వరతేచరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహాఃll ౩౨ll త్వదనుపథంకులా

వాంఘ్రిముపాసతే- కథంభూతంనిగమావపనంనిగమానాంవేదానామావపనంతేస్మింప్రతిపాదనవిషయమితియావత్ - యద్వా- నిగమస్యజ్ఞానస్యావపనంఆసమంతాదుప్యతేనేనేత్యవపనఃఉత్సాదకం ॥ శ్లో॥ తెషాంసతతయుక్తానాంభజతాంభక్తిపూర్వకమ్ । దదామిబుద్ధియోగమితిభగవదుక్తేః - అభవంనభవస్సంసారోయస్మాత్సేవ్యమానాత్తం- భువివిశ్వసితాఇతిపాఠాంతరం - తదాహోష్యయిష్యతీతిదృఢవిశ్వాస్తయుక్తాఃఉపాసతఇత్యర్థఃll ౩౧ll .....

భక్తిగత్యంతసాధనమితివచనంఉచితమివమన్వానోభక్తింగురూకరోతి॥ దురధిగమేతి॥ భూమాఈశ్వరఃదుర్బోధంయదాత్మతత్త్వంతస్యనిగమాయజ్ఞాపనాయ- తవఆతతనోఃవిస్తృతస్యతెనుఃచరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాఃచరితమెవమహత్ఆమృతాబ్ధిఃతస్మిన్పరివర్తఃఅవగాహఃతెనపరిశ్రమణాఃపరితఃవర్జనాధఃశ్రమణంశ్రమఃగతశ్రమఇత్యర్థఃఅపవర్గమపికెచిన్నసరిలషంతిసెచ్ఛంతి- కుతోన్యత్- కెచిదితి ఎవంభూతాఃభక్తిరసికాఃవిరళాఇతిదర్శయతి-నకెవలమన్యేచ్ఛంతి - కింతుతెనైవసుఖెనపూర్ణాస్సంతఃపూర్వసిద్ధగృహాదిసుఖమపిఉపెక్షంతఇత్యాహ- తవచరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహాఇతి-తవచరణసరోజెహంసాఇవపరమహంసాణాంయెభక్తాస్తెహంకులంతెనసంగఃతెనవిసృష్టాఃగృహాఃయైస్తెతథా - అనెనశ్రవణకీర్తనెదర్శితెశ్రుతిశ్చముక్తెరప్యాధిక్యంశ్రీకృష్ణెదర్శయతి॥ శ్రు॥ యంనర్షయెవానమంతిమముముక్షోబ్రహ్మవాదినశ్చెతి- న్యభ్యాతచరసర్వజ్ఞెభాష్యకృద్భిఃముక్తాఅపిలీలయావిగ్రహంకృత్వాభజంతఇతి॥ శ్లో॥త్వత్పాదాంబుజపారిజాతమపరైర్దత్తాత్మభిఃప్రాప్యతెయత్తత్ప్రాప్తౌపరమాదరాదనుదినంశశ్వద్బహిర్వస్తుషు।
త్వద్భక్తాఃపరిలబ్ధవత్యపిహరంతోమహాముదఃకర్వంకృతినఃకెచిచ్చతుర్వర్గంతృణోపమమ్
చం॥ కెచిదుభయవిధమప్యుపాసనంవిహాయకెవలంత్వద్దాస్యమేవోపాసతెముక్తాఅపిసంతఃతాంమోక్షమపిసెచ్ఛంతీత్యాహుఃll ౩౨ll పరవగమెతి ॥ పరవగమంమఃఖెనాప్యవగంతుమశక్యంయదాత్మనస్వతత్త్వంయథాత్మ్యంతస్యనిగమాయస్వకాశనాయాత్తాఉపాత్తాతనుఃరామకృష్ణాదిరూపాయెనతస్యతవచరితమెవమహానమృతాబ్ధిస్తస్మిన్పరివర్తెన అవగాహనెనశరీరత్రయజన్మసెపరివిధూతాఃశ్రమాఃఆఖ్యాస్మిన్కాదితాపాఃయెషాం॥ వాఈశ్వరఃతెతవ- చరణసరోజసంబంధినోహంసాఃభాగవతాస్తత్తులసంగెనవిసృష్టాస్త్యక్తాఃగృహాఃగెహాదెహాస్యనరాగాస్తైస్తెఅపవర్గంమోక్షసుఖమపినపరిలషంతినకంతుంతే॥ఆ॥ శ్రు॥ఆరామమస్యసశ్యంతినతంపశ్యతికశ్చన- నతంవిదాథయఇదంజజానాన్యద్యుష్మాకమంతరంబభూవాతి- నీహారెణప్రావృతాజల్పయాచాసుతృపఉక్థశాసశ్చరంత్యాద్యాఃశ్రుతయఃఅనక్రోశంత్యోజగదాత్మనీశ్వరెరితిమునయఃపశింసంత్యాహు॥ త్వదనుపథమితి॥ త్వదనువర్తతాత్వత్తెవపయికంఇదంకులాయంకోభుపిలీయతఇతికులా

యంశరీరం - ఆత్మవత్సుహృద్వత్ప్రియవత్ఆత్మాచసుహృచ్చప్రియశ్చతద్వత్ - చరతిస్వాధీనతయాభక్తభక్త్యర్థం తథాపిత్వయిమ
న్మఖేహతేప్రియేఆత్మనిచఅధ్యర్థేచకారః - ఏవంభూతేసుసేవ్యేపిత్వయిబహవఆహూకష్టంనరమంతినభజంతి అసదుపాసనయాదేహాద్య
భిలాషనేనఆత్మహనఃప్రసూదినః - కుతఃయదనుశయాఃయస్యామసదుపాసనాయాంఅనుశయోవాసనాయేషాంతే- కుశరీరభృతస్సంతః ఉ
రుభయెసంసారేభ్రమంతిపరివర్తంతెఅతఃఆత్మహనఇతిభావః॥శ్లో॥ త్వయ్యాత్మన్నిజగన్నాథెమన్మనోరమతామిహ। కదామమైకాంతికీభక్తిర్జన్మ
మానుషసంభవిష్యతి॥ చం॥ నృగతింనిచించ్ఛ్రెత్యనెనదెహస్యభగవత్సెవోపయుక్తత్వేమఖిప్రెతం తదెవస్పష్టయంత్యస్తథైవసతి-తస్య
సాఫల్యమన్యథాతునసాఫల్యంప్రత్యుతానర్థహెతుర్వంచెత్యాహుఃకులాయం - నీడతుల్యమిదంశరీరం - త్వదనుపదమిత్యాదిపదంత్వదనువర్తిత్వదారాధనప్రవణంచెదిత్యర్థః - తథ్యఃఆత్మాదిపచ్ఛరతిఆత్మాదిభిస్తుల్యంస్యాదిత్యర్థః తథాధ్యసదభ్యుపాసన
యాశబ్దాదివిషయసెవయాహెతుభూతయాఆత్మహనఃఆత్మఘాతినఃవిషయసెవాయాఃఅంతతఃస్థావరత్వాపాదకత్వయాఆత్మనోత్రాసయి
తాపాదకత్వాత్తత్సెవాపరాఆత్మఘాతినవితిభావః తత్ఆహూనరమంతెఆహూనిరతిశయగుణవదిదంశరీరంప్రాప్యాపిత్వాంనభజంత
ఇతిభావః - కథంభూతెయగ్నోత్సుకెయుక్తాఅస్థితోత్సూలానందే - అతఏవప్రియె - అతఏవచహితె - ఉన్మత్తఇతిపారెఈషదాసహల్యానాన్య
భిముఖీభవితుముద్యుక్తఃత్యర్థః - కుతస్తూత్సృతిఖిద్యతెత్యతఆహుః - యచ్యస్మాదనుశయాఃప్రతిజన్మభూత్వాఅశెషోత్తరోత్తరదెహనిమి
త్తకర్మయుక్తాఃఉరుబహుభయంయస్మిన్తత్తస్మిన్సంసారె - భ్రమంతి అతస్తెషుశరీరభృతఃకుత్సితదెహభాజఃశోచ్యావితిభావః - భుక్తా
వశిష్టంకర్మానుశయస్సఎషామస్తీత్యర్థః ఆద్యచ్ ॥ ౨౩ ॥ ఇదానీం॥ శ్రు॥ ఆత్మావారెద్రష్టవ్య శ్రొతవ్యొమంతవ్యొనిదిధ్యాసితవ్యఇ
త్యాద్యాఃశ్రుతయఃధ్యానమంగత్వెనొపదిశంతీత్యాహ॥ నిభృతెతి॥ మరుత్ప్రాణఃమనశ్చఅక్షొణీంద్రియాణిచనిభృతానిసంయమితా
నిసైఃతెచద్రఢంయొగంయంజంతీతిదృఢమొగయుజ్ఞెతథాభూతామునయఃహృదియత్తత్త్వముపాసతెతదెవారయొపితవస్తరణాత్ యు
యుఃప్రపుః - స్త్రియొపికామతఃఉరగెంద్రభొగభుజదండవిషక్తధియఃఅహింద్రదెహనదృశయొభుక్తజదండయొర్విషక్తాధ్
ర్యాసాంతాఃపరిచ్ఛిన్నదృష్టయఃసమదృశఃసమమపరిచ్ఛిన్నంత్వాంపశ్యంత్యొవయంశ్రుత్యభిమానిన్యొదెవతాఅపితెసమావిషయ
పావిషయతయాఅంఘ్రిసరొజసుధాఃఅంఘ్రిసరొజంసుగంధయంత్యఃఅయంభావఃఇత్థంభూతస్తవస్మరణానుభావఃయొయొగినే

యమిదమాత్మసుహృత్ప్రియవచ్చరతితన్మఖేత్వయిహితెప్రియఆత్మనిచనబతరమంత్యొమూఅస
మపాసశయాత్మహనొయదనుశయభ్రమంత్యురుభయెకుశరీరభృతఃఁ ౨౩ ॥ నిభృతమరున్మనొ
ఽక్షదృఢయొగయుజొహృదియన్మునయఉపాసతెతదరయొపియయుస్తరణాత్। స్త్రియఉరగెంద్ర
భొగభుజదండవిషక్తధియొవయమపితెసమాస్సమదృశొంఘ్రిసరొజసుధాఃఁ ౨౪ ॥ కఇహనువెదబతా

స్త్వంహృద్యాంబెనఉపాసతె- యెఽన్యెఽరవిందాక్షవిముక్తమానినస్త్వయ్యస్తభావాదవిశుద్ధబుద్ధయఃఁ ఆరుహ్యకృచ్ఛ్రెణపరంపదంతతఃపతంత్యధొనాదృతయుష్మదంఘ్రయఃఁ ౭ ॥
యత్తెఽసుజాతచరణాంబురుహంస్తనెషుభీతాశనైఃప్రియదధీమహికర్కశెషు। తెనాటవీమటసితద్వ్యథతెనమిత్కూర్పాదినఃకలిలతాంజసృణీకురుష్వఁ ౮ ॥
అరవిందాక్షపాదాంతుపదంపదమపిగచ్ఛతాంఁ। నహ్యంగానుసరంవ్యాధఃపుణ్యజనాధిపానుగఃఁ ౯ ॥
యదాముకుందొభగవానిమాంమహాంకృపెణకాలెనచొపలక్షితఃఁ। విధూయమాయామదమంత్రదుర్హృదంహెసంసారసుహృత్తమస్తవఁ ౧౦ ॥
నమెవిరించ్యొనరకాన్నచాంతకాన్నయొగ్యపరాధవిచికిత్సితంవిభొఁ। కుర్వంతిసత్పుత్రఇవాదరాదృతాస్తవెశ్వరాధీశపదారవిందయొఃఁ ౧౧ ॥
ఇదంశరీరంమనుజస్యదుర్లభంసుదుర్లభంప్లవమివప్లవంతంఁ। పుమాన్భవాబ్ధింనతరెత్సుదుర్మతిస్తరత్యుపారూఢమనుస్మృత్యపాయఃఁ ౧౨ ॥
నకామయెనాథమహంభవంత్వదాకింత్వత్పదాంభొజపరాయణాత్పరంఁ। అనిచ్ఛతొయత్సుతరాంపతెవ్రజెత్కియద్ధనాశాస్వనిరస్తకామతఃఁ ౧౩ ॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతెమహాపురాణెపారమహంస్యాంసంహితాయాంవైయాసిక్యాంనవమస్కంధెదశమొత్తరార్ధెసప్తత్రింశతితమొధ్యాయఃఁ ౩౭ ॥

నసాధనంనాస్తి-యతఃతదానసన్స్థూలంఆకాశాది - నచాసన్సూక్ష్మంమహదాది-నదఉభయంసదసద్భ్యాంవ్యపూర్బంశరీరం నచకాలజవఃతన్నిమిత్తభూతఃకాలవైషమ్యం-ఏవంసతితత్రతదానకిమపిఇంద్రియంవ్రాణాద్యపి- నచజ్ఞాపకంశాస్త్రమపి - అయమభిప్రాయఃఅవాక్సృష్టిగతానాందేహాద్యుపాధిమతాంనరాణాంకాలవశేనచమలినసత్త్వానాంసతావద్భగవద్జ్ఞానసామర్థ్యం- తథాచ ॥శ్రు॥ నతంవిదాధఇదంజజ్ఞానాన్యద్యుష్మాకమంతరంశవాలీత్యాద్యాఃయదాతుప్రళయసమయేనబహ్వంతరమస్తి - తథాపిసాధనాభావాన్నభగవద్జ్ఞానసామర్థ్యం- అతస్త్వదేకశరణతయాశ్రవణకీర్తనాదిభక్తిరేవసుకరేతి॥ శ్లో॥ కాక్వాహంబుద్ధ్యాదిసంరుద్ధక్వచభూమన్మహస్తవ దీనబంధోదయాసింధోభక్తింమేసృహరేదిశ॥చం॥అశ్రీసరోజసుధాఇత్యనేనభగవత్స్వరూపస్వభావాదిప్రకాశకం వేదాఖ్యంశాస్త్రమేవేత్యభిప్రేతం- అతస్తేనవినాభగవతోదురవగమత్వంసహేతుకమాహుఃకథమితి॥ అవరజన్మలయఃఅర్వాచీనోల్పోత్పత్తినాశవాన్ - ఇహలోకేకోనుపుమాన్ - అగ్రేసరంసృష్టేఃపూర్వభావినం- సూక్ష్మంచిదచిద్విశిష్టత్వేనకారణతయావస్థితం- త్వాం- వేద - శాస్త్రేణవినానకోపివేదేత్యర్థఃబతేతివిస్మయే॥శ్రు॥ యతోవాఇమానివర్తంతఇత్యుక్తరీత్యావాజ్ఞానసూచిచ్ఛేద్యస్వభావంతం వేత్తుముద్యుక్తోవిస్మయతే- సర్వేషామవరజన్మలయత్వముపపాదయంతి- యతస్తస్మాత్తఃఋషిబ్రహ్మ - ఉదగాదుద్బభూవ- యమనుపశ్చాచ్చతుర్ముఖాత్పుత్యనంతరమిత్యర్థఃఉభయేనిపృత్తినిష్ణాస్సనకాదయఃప్రవృత్తినిష్ణాఃమరీచ్యాదయశ్చ దేవాఃఉదగుఃమనుజాస్తేభ్యోర్వాచీనాఇతికిమువక్తవ్యమితిభావఃఅగ్రేసరత్వముపపాదయంతి తథాహి- యదాభగవాన్ - శాస్త్రమపకృష్యస్వహృదయేనిధాయ- శయీతశయితవాన్ - తదాసృష్టేఃపూర్వకాలేసర్వాత్మాప్యహంచిన్మాత్రస్తు అస్సర్వాత్మావస్థం అభిద్యస్తు- ఉభయంమిశ్రరూపంకార్యంచ- కాలజవఃకాలప్రవృత్తిఃసగాఁదివిషయాఁ- నాసీత్ - కింబహునా- తత్రతదా- నకిమప్యాసీదిత్యర్థఃఅత్ర॥శ్రు॥ నాసదాసీన్నాసదాసీత్- ఏకోహవైనారాయణఆసీత్- నబ్రహ్మనెశానొనెమేద్యావాపృథివీత్యాదిత్రుత్యర్థోఽనుసంహితఃఅవరజన్మలఁగ్రసరమితిచహేతుగర్భం- యద్యప్యవరజన్మాపుత్రాదిఃఅగ్రసరంపిత్రాదికం అయమిత్థంభూతఇతిజానాత్యేవతథాప్యత్రభగవతోవాజ్ఞానసాపేక్షేచ్ఛేద్యస్వరూపస్వభావత్వే అవరజన్మలయానాంతస్మాద్యోమోహితత్వేనతదనగ్రాహ్యజ్ఞానత్వేనచతద్వేదనాత్మత్వేచతాత్పర్యం తథానసన్నచాసదితిసృష్టేఃపూర్వంసచ్చబ్దవాచ్యకార్యావస్థచిదచిన్మిశ్రరూపవిభాగానహకారణావస్థచిదవరజన్మలయోగ్రసరమితిచహేతుగర్భం- యద్యప్యవరజన్మాపుత్రాదిఃఅగ్రసరంపిత్రాదికం అయమిత్థంభూతఇతిజానాత్యేవ తథాప్యత్రభగవతోవాజ్ఞానసాపేక్షేచ్ఛేద్యస్వరూపస్వభావత్వే అవరజన్మలయానాంతస్మాద్యోమోహితత్వేనతదనగ్రాహ్యజ్ఞానత్వేనచతద్వేదనాత్మత్వేచతాత్పర్యం తథానసన్నచాసదితిసృష్టేఃపూర్వంసచ్చబ్దవాచ్యకార్యావస్థచిదచిన్మిశ్రరూపవిభాగానహకారణావస్థచిద

వరజన్మలయోగ్రసరంయతఉదగాదృషిర్యమనుదేవగణాఉభయే । తథానసన్నచాసదుభయంనచ
కాలజవఃకిమపినతత్రశాస్త్రమపకృష్యశయీతయదా ॥ ౫౫ ॥ జనిమసతస్సతోవృతిముతాత్మనియే
చభిదాంవిపణవృతంస్మరంత్యపదిశంతితఆరుపిత్రైఃి త్రిగుణమయఃపుమానితిభిదాయదబోధకృతాత్వ

చిద్విశిష్టస్యబ్రహ్మణోగ్రసరతోక్త్యాసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మకస్యసతఏవప్రళయస్యస్థూలచిదచిద్విశిష్టతారూపకార్యావస్థాయోగిత్వాత్పత్రార్యవాదఃఫలితః॥ ౫౫॥ ....

ఇతోపినజ్ఞానంసుశకంఉపదిశతామపిభ్రమబాహుళ్యాదిత్యాహ॥జనిమితి॥ అసతఃజగతఃజనిముత్పత్తిం-యేవైశేషికాదయోవదంతి-సతఏవబ్రహ్మతత్త్వస్యోత్పత్తింవదంతి-యేచపాతంజలానయఃసతఏవైకవింశతిప్రకారస్యదుఃఖన్యవృత్తింనాశంమోక్షంవదంతి-యేనైయాయికాఃఉతఅపియేచసాంఖ్యాదయఃఆత్మనిభిదాంభేదం- యేచమీమాంసకాఃవిపణంకర్మఫలవ్యవహారంబుతంసత్యంస్మరంతి- తేసర్వేఆరుపిత్రైరారోపితైర్భ్రమైరేవోపదిశంతినతత్త్వదృష్ట్యా॥ శ్రు॥ అసద్వాఇదమగ్రఆసీత్- సదేవసోమ్యేదమగ్రఆసీత్- బ్రహ్మవనబ్రహ్మతైతిసమానేవృక్షేపురుషోనిషణ్ణఃఅనీశయాశోచతిముహ్యమానఃఅవిద్యాయామంతరేవర్తమానాస్వయంధీరాఃపండితంమన్యమానాఃజంఘన్యమానాఃపరియంతిమూఢాఅంధేనైవనీయమానాయథాంధాఃవికమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ- వికథాబహుధాజైవదృశ్యతేజలచంద్రవత్ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధాత్ - కించ-వస్తుతఃపురుషస్యత్రిగుణమయత్వేసర్వమిదంసంగచ్ఛేత - నతుతదస్తీత్యాహ- త్రిగుణమయఃపుమానితిభిదాయదబోధకృతాత్వయీతి - త్రిగుణమయఃపుమానిత్యనేనహేతునాయాభిదాఉపలక్షణమేతత్- యాభిదాధీస్సా- యస్మాత్త్వయివిషయేఅబోధకృతాత్వద్విషయాజ్ఞానవిజృంభితా- తతఃకిమజ్ఞానమస్తివస్తుతఃపుంసినైవేత్యాహ తతఃఅబోధాత్ - పరత్రపరస్మిన్ - అసంగేఅవబోధరసేజ్ఞానఘనేసఃఅబోధోనభవేత్నసంభవతీత్యర్థఃశ్లో॥మిథ్యాతర్కసుకర్కశేరితమహోవాదాంధకారాంతరేభ్రామ్యన్మందమతేరమందమహిమన్త్వద్జ్ఞానవార్తాస్ఫుటమ్ । శ్రీమన్మాధవపాదపద్మనిలయశ్రీశంకరశ్రీపతేర్గోవిందేతిముదావదన్మధుపతేముక్తిఃకదాస్యామహమ్॥అవిద్యాయామంతరేవర్తమానాఇతిశ్రుతేరర్థఃి న్వయంపండితమేవధీరాఃపండితాఃవిదితవేదితవ్యాశ్చేతి- మన్యమానాఃఆత్మానంసంభావయంతఃి తేచజంఘన్యమానాఃప్రదక్షిణమానమూఢాఃి - యథాలోకేఅంధాశ్చక్షూరహితాఃగర్తకంటకాదౌపతంతితద్వత్ ॥ చం ॥ అథతద్విరుద్ధమసత్కార్యవాదంవిరుద్ధవాదప్రసంగాన్తతాంతరాణిచానూద్యదూషయంతి॥ జనిమితి॥ అసతోద్రవ్యస్యజనిముత్పత్తింసత్తాయోగమితియావత్- సతశ్చద్రవ్యస్యచనాశంచయేతాకిఁకాస్మరంతీత్యసద్వార్యవాదోనూదితఃి ఉతేతిపక్షాంతరే - ఆత్మనిభిదాంస్థూలత్వకృశత్వమనుష్యత్వమృగత్వాదిరూపాంభిదాం-

యెకెచిద్వదంతీతిచార్వాకమతానువాదః- తెహిదెహమాత్మానంమన్యంతె - విషణందెవమనుష్యదెహానాన్యొ న్యొపకారభావజనితంవా జ్యఫలతుల్యంస్వర్గాదిఫలంబుతంసత్యంయెమీమాంసకాఃస్మరంతీతికర్మఫలనిత్య వాదానువాదః-నకెవలంస్మరంతి - కింతు - తెతాకిఁకానయఃఆరుపిత్తైరారొపితైర్యుక్త్యాభాసైరుపదిశంతిచ- తమారుపితైరితిచపాఠే తంస్వమతసిద్ధంయుక్త్యాభాసైరుపదిశంతిచెత్యర్థఃతథాపుమాఁత్రిగుణమయఃసత్త్వాదిగుణత్రయప్రచురోజీవపవనతదతిరిక్తఈశ్వరాఖ్య ఇతినిరీశ్వరసాంఖ్యమతానువాదః-తత్ర సాధారణందూషణమాహుఃఇతీత్యాదినా- ఇతిభిదాఇత్థంభూతొమతభెదఇత్యర్థఃయదబొధకృతాయస్యతవాబొధకృతాయాథాత్మ్యజ్ఞానప్రయుక్తాచిదచిద్విశిష్టత్వద్రూపస్యసతపివద్రవ్యస్యజగదాత్మకస్థూలావస్థారూపకార్యతాయొగిత్వంపూర్వపూర్వసంస్థానత్యాగాత్తిరొకాంమృతివిమృతివిధాదిభిఃకర్మఫలస్యతారతమ్యమతఎవఅనిత్యత్వం - బ్రహ్మజ్ఞానఫలస్యనిత్య త్వంజీవాసంభావిత సార్వజ్ఞసత్యసంకల్పత్వకరణాధిపత్య స్వభావంపరమాత్మానందెవమనుష్యా దిదెహవిలక్షణంప్రత్యగాత్మానంచాజానతామిత్థంమతభెదఃప్రవృత్తఇత్యర్థఃనబుద్ధిశబ్దాంతరాదిభెదాత్ కార్యకారణయొర్భెదఃఅసదెవకార్యమపూర్వముత్పద్యతఇతియుక్తం కించ - కారణమెవచెత్కార్యంకారకవ్యాపారవైయర్థ్యంసర్వస్యసర్వదాసత్తెవన అపెక్షత్వెకార్యస్యనిత్యానిత్యవిభాగశ్చనస్యాత్ - సదెవపూర్వమనభివ్యక్తంకారకవ్యాపారెణావిభజ్యతె అతఃకారకవ్యాపారాధీనత్వంనిత్యానిత్యవిభాగశ్చొచ్యత-తదసత్-అభివ్యక్తెరభివ్యక్తంతరాపెక్షత్వెనఅవస్తూనాత్- అనపెక్షత్వెకార్యస్యనిత్యత్వొపలబ్ధిప్రసంగాత్- తదుత్పత్త్యభ్యుపగమెసకార్యవాదప్రసంగాత్- అతొసతఃకార్యస్యొత్పత్తిహెతుత్వెనైవకారకవ్యాపారాధీనత్వమతశ్చ సత్కార్యవాదసిద్ధిఃనన్వసత్కార్యవాదినొపికారకవ్యాపారొనొపపద్యతె- స్రగుత్పత్తెఃకార్యస్యాసత్త్వాత్- కార్యాదనన్యత్ర కారకవ్యాపారెణభవితవ్యం- తత్రాన్యత్వాదివిశెషొత్తంభగతకారకవ్యాపారెణపటొత్పత్తిరపిప్రసజ్యెత నైవం- యచ్ఛారొప్యత్వాదనశక్తంయత్కారణంతద్గతకారకవ్యాపారెణతత్కార్యొత్పత్తిసిద్ధెఃఅత్రొచ్యతె. సతపివిమృద్ధిరణ్యాదెద్రవ్యస్యసంస్థానాంతరభాక్త్వమాత్రెణబుద్ధిశబ్దాంతరాద్యుపపత్తెఃనతావన్మాత్రెణాసత్కార్యవాదప్రసంగఃతత్తదవస్థస్యతతై ర్వ్యవహ్రియమాణస్యతెతెశబ్దాస్తానితానిచకార్యాణిత్రివ్యస్యతత్తదవస్థతాయాఃకారకవ్యాపారాయత్తత్వెనతస్యాధ్యవత్వొపపత్తిఃఅభివ్యక్తెఃసంబంధినిచొద్యానితస్యానభ్యుపగమాదెవపరిహృతాని - ఉత్పత్త్యభ్యుపగమెపిసత్కార్యవాదొనవిరుధ్యతె- సతపివొత్పత్తెఃనన్వవిద్యమానమిదమభిధీయతెపూర్వమెవసత్తదుత్పద్యతెతీతిచెత్- సద్రవ్యస్యొత్తరొత్తరసంస్థానయొగొపి

యినతతఃపరత్రసభవెదవబొధరసే॥౩౬॥ సదివమనస్త్రివృత్త్వయివిభాత్యసదామనుజాత్సదభిమృశంత్యశేషమిదమాత్మతయాత్మవిదఃనహివికృతింత్యజంతికనకస్యతదాత్మతయాస్వకృతమనుప్రవి

పూర్వపూర్వసంస్థానసంధితస్యవినాశఃస్వావస్థితస్యతూత్పత్తిః - అతస్సర్వావస్థస్యద్రవ్యస్యసత్త్వాత్పత్తార్యవాదొనవిరుధ్యతె- సంస్థానస్యాసతఉత్పత్తావసత్కార్యవాదప్రసంగఇతిచెత్ అసత్కార్యవాదినొప్యుత్పత్తెరనుత్పత్తిమత్తెవసత్కార్యవాదప్రసంగఃఉత్పత్తిమత్తెవచఅవస్థాఅస్మాకంత్వవస్థానాముత్పత్తిస్థితీనాంపృథక్ప్రతిపత్తికార్యయొగానవశ్యత్వాదవస్థావత ఎవొత్పత్త్యాదికంసర్వంనిరవద్యమితిమమాయందెహఃశిరసిమెదుఃఖంపాదెమెవెదనెత్యపరొక్షమెవదెహాత్మనొర్వ్యతికరప్రతీతెఃఁ॥ శ్రు॥ నిత్యొనిత్యానాంచెతనశ్చెతనానామిత్యాదిశాస్త్రెచ్చతదవగతెఃపుమాన్నదెవఇత్యాదినాదెవత్వాదిప్రతిపెథాదాత్మానాంభదావాదొజ్ఞానమూలఃఁ॥ శ్రు॥ తద్యథెహకర్మచితొలొకఃక్షీయతెవివమెవాముత్రపుణ్యచితొలొకఃక్షీయతె - నాస్యకృతఃకృతెనెత్యాదిశ్రుతెఃదాక్షాయణయజ్ఞెనవృత్తికామొయజెతెత్యాదివృత్తివిధానాచ్చ- కర్మఫలానిత్యత్వాదవగతెస్తన్నిత్యత్వవాదొప్యజ్ఞానమూలఃఁ॥ శ్రు॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్- సత్యకామస్సంకల్పఃపరాస్యశక్తిర్వివిధైవశ్రూయతె- స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ - కరణాధిపాధిపొనచాన్యకశ్చిజ్జనితాసచాధిపశ్చెత్యాదీనిబహుప్రమాణానిఈశ్వరెవగంతవ్యాని- ఇత్థమెషాంవాదానామజ్ఞానమూలత్వముక్తం - అధభగవద్జ్ఞానవతాంతాదృశభ్రమాభావమాహుఃతతఃపూర్వప్రస్తుతిసదనచ్ఛబ్దవాచ్యప్రకృతిపురుషాభ్యాంపరత్రపరస్మిన్విలక్షణఇతియావత్ - అవబొధరసెజ్ఞానస్వరూపెత్వయియథావద్విజ్ఞానెసతీతిశెషఃసఅవబొధఃతన్మాత్రొవాదభెదశ్చనాస్తీత్యర్థఃకిమవబొధనిదానమిత్యపెక్షాయాంమనొదొషఎవెతికింతన్నివృత్తినిదానమిత్యపెక్షాయాంభగవదుపాసనాత్మకయొగఎవెతివిశుద్ధాంతఃకరణాస్తుసర్వమిదంజగత్భగవదాత్మకతయానూత్పశ్చిదచిద్విశిష్టభగవత్పారతంత్ర్యతయాచతదన్యదెవచశ్యంట్లీవదంతి॥ ౩౬॥.....

ననుయద్యసన్నొత్పద్యతె - యతిచత్రిగుణమయఃపురుషొనసంభవతి - తహిఁదంప్రపంచజాతంపురుషశ్చ పృథక్నాస్తీత్యుక్తంస్యాత్కథంతహిఁతదొస్వెనప్రతీతిరతఆహ॥సదితి॥మనఃమనొమాత్రవిలసితం-ఇదంత్రివృత్త్రిగుణాత్మకంప్రపంచజాతం-అసదెవసదివవిభాతికథమితిచెత్తత్రాహ - ఆత్మయాతి - తస్యుపధిస్థానెఅధిష్ఠానసత్తయాసద్వత్ప్రతీయతెఇత్యర్థఃనకెవలమిదంవికారాస్పదంకింతుఆత్మనుజాన్నేనుజఃపురుషఃఁ - అభివిధావాకారఃఁ - పురుషమభివ్యాప్యెతిపురుషస్యాపిసృథక్సత్త్వప్రతితిఃమనొమాత్రవిలసితెత్యర్థఃఁ - తథాచ ॥ శ్రు ॥ అసతొధిమనొసృజ్యత - మనఃప్రజాపతిమసృజత - ప్రజాపతిఃప్రజాఅసృజత - తద్వాఇదంమనస్యెవపరమంప్రతిష్ఠితం-యదిదంకించెతి - ననూత్పత్తివిదామపివిశ్వాసదెవస్మరతిఅతఃకథమసత్త్వాద్యతఆహ - సదభిమృశంతీతి- ఆత్మవిశుద్ధస్వశెషమ

డంభోక్తృభోగ్యాత్మకంవిశ్వమాత్మతయైవసదభిమృశంతిసదితిజానంతి - ఆత్మకార్యత్వాన్నపృథగితిత్వర్థః - తథాహి - యదుపాదానకంయత్కార్యంభవతితత్తైవరూపెణప్రతీయతేఉపాదీయతేచేతిలోకాచారెణదశ్యతయతి - నహివికృతమితి - కనకస్యవికృతింకుండలాదికం - కనకాధిష్ఠానోనత్యజంతిహి - అత్రహేతుః - తదాత్మతయాకనకరూపత్వెనేత్యర్థః - అతఃస్వకృతమిదంవిశ్వమనుప్రవిష్టంచపురుషరూపమాత్మతయైవఅవసితంనిశ్చితం॥శ్లో॥ యత్పత్తయాసదాభాతిజగదేతదసత్స్వతః । సదాభాసమసత్యస్మిన్భగవంతంభజామహే ॥ చం ॥ సదితిసచ్ఛారణవాదరూపమణ పరిహారపూర్వకమసచ్ఛారణ వాదాసాధారణానుపపత్తిమాహుః॥ సదితేతి॥ ఆమనుజాన్నసుజపర్యంతాన్ - మనుష్యపర్యంతానాందేహినామిత్యర్థః - త్రివృత్కరణాత్మకమనస్సదివసత్త్వమధఃక్రియాకారిత్వాత్కార్యకరమివప్రతీయమానమపిత్వయ్యసద్భాతి - కార్యకరణనభవతి - చిదచిద్వాత్మకజగద్విశిష్టంతదాత్మానంత్వాంనప్రకాశయతీత్యర్థః - ఆత్మానంత్వాంవిదంత్యుపాసతఇత్యాత్మవిదః - త్వదుపాసనాత్మకయోగపరిపక్వాంతఃకరణాస్తుఅశేషంకృత్స్నమిదంజగత్ ఆత్మతయాఆత్మశబ్దఃపరమాత్మపరః - అజయాత్మనాచరతఇత్యుక్తప్రకారెణసదభిమృశంతిసచ్ఛబ్దవాచ్యసృష్టిచిదచిద్విశిష్టంకారణంబ్రహ్మైవకార్యజగద్రూపెణావస్థితమతస్తదోనన్య దిత్యేవముపాస్యపరబ్రహ్మవిశేషణతయాఉపాస్యకోట్యంతర్గతత్వాజ్జగదుపాదేయమేవపశ్యంతీత్యర్థః - బ్రహ్మత్మకత్వేనజగతోహేయత్వాభావేదృష్టాంతమాహుః - నహీతి - కనకస్యవికృతింవికారంకటకమకుటాదికం - నహిత్యజంతి - తదాత్మతయాప్రకృతిభూతకనకానన్యతయాఉపాదదతేవివేకవిశేషః - కార్యావస్థాయామపికనకావ్యతిరేకాదితిభావః యదికార్యంకారణాదన్యత్తదాకనకస్యవికృతింత్యజేయురిత్యసత్కార్యవాదెనఉపపత్తిరభిసంహితావివంజగదుపాదేయమేవెత్యాహుః - స్వకృతమితి - స్వరూపపరిణామశంకావ్యావృత్త్యర్థమనుప్రవేశోక్తిః - అనేనస్వపత్యేయుపణోద్ధారఃస్వశబ్దఃపరమాత్మపరః - స్వకృతంజగత్తెనపరమాత్మనానుప్రవిష్టంవ్యాప్తం॥శ్రు॥ తత్సృష్ట్వా - తదెవానుప్రావిశదితిశ్రుతిః - అతఇదంజగదాత్మతయా అవసితముపాస్యపరమాత్మశబ్దవాచ్యజస్వంతర్గతతయా సుఖరూపం నిశ్చితమిత్యర్థః॥శ్రు॥ తదాత్మానగ్ం స్వ యమకురుత- యదైవతత్సుకృతం- రసోవైసఇతిశ్రుతెః యద్వా- ఆత్మతయాంతఃప్రవిశ్యధారకేత్వేయాత్మశబ్దెఽధఃతెనవ్యాప్తమవసితం - అనెనాకాశాదివన్నతూష్ణీంవ్యాప్తిః- కింతు- ధారకతయెత్యుక్తం- అసెసెదంసదభిమృశంతీత్యుక్తంసాహూనాధికరణ్యంశరీరాత్మభావనిబంధనమితి ఫలితం॥ ౨౭ ॥ నను॥ శ్రు॥ సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మెహనానాస్తికించన - మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతియఇహనానెవపశ్యతీత్యాదిశ్రుతిభిరెకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ ప్రతిపాద్యజగదాత్మతయాతస్యావస్థానంకథమితిచెన్న॥ ౨౮ ॥ తవపరియెచరంత్యఖిలసత్త్వనికేతతయాతఉతపదాక్రమంత్యవిగణయ్యశిరోనిఋతేః । పరివయసెపశూనివగిరావిబుధానపితాంస్త్వయికృతసౌహృదాఃఖలుపునంతినయేవిముఖాః ॥ ౨౯ ॥ త్వమకరణస్వరాడఖిలకారకశక్తిధరస్తవబలిముద్వహంతిసమువంత్యజవంభూతస్యభగవతఃప్రతిపాదనాత్తద్జ్ఞానంసుకరమెవెతికుతఃభక్త్యా అతఆహ॥ తవెతి॥తవెతికర్మజిష్ణ్వాయెచరిచరంతి - భంవసిష్యవహితాశ్చేతియచ్ఛబ్దెనవ్యవధానముక్తం - కెనరూపెణఅఖిలసత్త్వనికేతతయాఅఖిలానిసత్త్వనికేతనంయస్యతథాతస్యభావస్తత్తతయాసర్వభూతావాసతయెత్యర్థః- ఉతఅతవివఅవిగణయ్యతిరస్కృత్యతఎవనిఋతెఃనృత్యోశిరఃమాదాయపదాపాదెనఆక్రమంతిఆక్రామంతి-మృత్యోర్మూర్ధ్నిపదందధతెతెరంతిముచ్యంతఇత్యర్థః- యెపునఃవిముఖాఃఆభక్తాస్తాగిరావాచాఛశ్వన్నివవిబుధాఃవిదుషోపిచిరవయసెబధ్నాసి- కుతఃత్వయికృతసౌహృదాఃత్వయికృతంసౌహృదంప్రెమయెప్తెఖలునిశ్చితంపునంతిపవిత్రయంతి ఆత్మానంఅన్యానపీతిశెషః- సెతరె- తథాచ॥ శ్రు॥ తస్యవాఽక్తంతినామరూపాణిదాశరూపాణితస్యెదంవాచాతంత్యానామభిర్దాంతమభిస్సవర్ణంసితమితి- అయమభిప్రాయః- సత్యమెవంభూతమాత్మానంశ్రుతయఃప్రతిపాదయంతి అత్రచయస్యపివస్తునఃఅపరోక్షత్వాత్అపరోక్షమెవజ్ఞానమత్వస్యతె-తథాప్యనంభావనావిపరీతభావనాతిరస్కృతత్వాన్మలినచిత్తెషుపరోక్షమివభవతీతినాపరోక్షంసంసారభ్రమనివృత్తిసమర్థం- భగవత్పరిచర్యాయాతుసమ్యగమలచిత్తానాంతత్ప్రసాదెనలబ్ధాపరోక్షజ్ఞానానామయత్నతఏవకరకలితామలకవత్సాక్షాత్కరిష్యతి - తథాచ॥శ్రు॥ దెహంతెదెవఃపరంబ్రహ్మతారకంచ్యాచష్టె-యమెవైషవృణుతెతెనలభ్యఃయస్యదెవెపరాభక్తిర్యథాదెవెతథాగురౌతస్యెతెకథితాహ్యర్థాఃప్రకాశంతెమహాత్మనఃశ్లో ॥ తపంతుతాపైఃప్రపతంతుపర్వతాదటంతుతీర్థానిచరంతుచాగమాన్ । యజంతుయాగైర్వినయంతుదానైర్నగింవినాసైవమృతింతరంతి॥చం॥ నన్వేవదమాత్మవిదస్సదభిమృశంతు తతఃకిమితతఆహుః॥తదెవేతి॥ఇత్థమిదం- సదభిమృశంతఃవివమృత్యుంతరంతీతిభావఃతదాహ్యఖిలసత్త్వానాంసర్వెషాంజంతూనానికెతతయాధారకతయాయెపరిచరంతి-అఖిలాంతర్యామిత్వెనత్వాంసెవంతెఉపాసతఇతియావత్-తదుక్తం-తవిహవనిఋతెఃమృత్యోశ్శిరోమూర్ధ్నాక్రమవిగణయ్యానాదృత్యపదాపాదెనాక్రమంతి మృత్యోర్మూర్ధ్నిపదందధతఃతరంతిముచ్యంతఇత్యర్థఃతస్మాత్తమనభిమృశతాంకాగతిర్గ్యతఆహుః - పరివయసఇతి - అవిబుధానితిచెగతఃఅవిదుషఃసార్వాత్మ్యబ్రహ్మాస్తానవరహితాగిరాశాస్త్రాత్మకసమ్యగుపదేశెనపరివయసెఅయపయెత్యాదిపండకపరిశిష్టస్యవయఃవిగణాదిత్యస్యణ్యంతస్యవాఇదంరూపంఅస్యగత్యర్థకస్యజ్ఞానార్థకత్వాత్బోధయంతీత్యర్థః - యద్వా- పరివయసెగమయంతిసన్మార్గంనయంతీత్యర్థఃపశూనివయథాముదమ్యక్పశూన్నాసికాసూత్రాదిభిస్సమ్యక్శిక్షయంతి- తద్వచ్చాస్త్రాత్వామిత్థంభూతంజ్ఞాత్వాత్రపెణోపాసీనాముచ్యం

తఇతిభావః- పరివయసఇతిమధ్యమపురుషేణనిరతిశయకృపాపత్వంసర్వానభిజ్ఞత్వంచసూచితం తఇత్యాస్త్రానధికారిణాంకాగ
తిరిత్యతఆహుః- తానితి- యెత్వయినవిముఖాఃవైముఖ్యరహితాఃతఎవకృతంపాపమాదదతేయెతె- త్వద్భక్తాస్తానజ్ఞాత్వాస్త్రాధికారర
హితానపినంతిఖలుభాగవతసేవయాతెపిముచ్యంతఇతిభావః- యెషాంనస్వేవాపినరోచతెతెషామథాగతిరెవెతి త్పర్యం॥ ౯౮ ॥ నను
యత్యఖిలసత్త్వనికెతవెనభగవతస్సెవ్యత్వముచ్యతె-తర్హితత్తత్కరణసంబంధాత్ కర్తృత్వభొక్తృత్వెప్రసజ్యెయాతానవస్తుతస్త
థాత్వమితిచెత్తర్హిజీవానామపి తత్తుల్యమితి- కెనవిశెషెణప్రస్తుతస్సెవ్యసెవకత్వమితీమామాశంకాంపరిహరంత్యః ॥ శ్రు ॥ నతస్యకా
ర్యంకరణంచవిద్యతెనతత్సమశ్చాభ్యధికశ్చదృశ్యతె- పరాస్యశక్తివిధైవశ్రూయతెస్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ - అపాణిపాదొజ
వనొగృహీతాపశ్యత్యచక్షుస్సశృణొత్యకర్ణఃసవెత్తివెద్యంనచతస్యాస్తివెత్తాతమాహుర్అగ్ర్యంపురుషమహాంతమిత్యాద్యాశ్రు
తయఃస్తువంతీత్యాహ ॥ త్వమితి॥ కరణసంబంధరహితఏవఅఖిలకారకశక్తిధరఃఅఖిలానాంస్రొణినాంయానికారకాణీంద్రియాణితె
షాంశక్తీర్ధారయతి - ప్రవర్తయతీతితథా - కుతఃస్వరాట్ యతఃస్వెనైవరాజసెదీవ్యసె - నహిస్వతస్సిద్ధజ్ఞానశక్తెరింద్రియాపెక్షె
త్యర్థఃఅతస్తవబలిముద్వహంతిపూజాంకుర్వంతి- అజయాఅవిద్యయానహితాస్తయావృతాఇత్యర్థఃఅనిమిషాదెవాఃఇంద్రాద
యఃతత్పూజ్యాఃవిశ్వసృజఃబ్రహ్మరుద్రాదయొపియథాసఙ్క్రీకావికింకరాఃస్వామినంసెవంతెతథా అవిద్యాయుక్తాదెవాదయస్తాస్వామిత
లొక్తొక్తిః- సమదంతిచమనుష్యైర్నత్తంహవ్యకవ్యాదిలక్షణంబలింభక్షయంతిచ-అత్రదృష్టాంతఃవషట్భుజొఖిలక్షితిపతెరివెతి- య
థావషట్భుజఃఖండమండలపతయఃఅఖిలక్షితిపతెర్మహామండలెశ్వరస్యస్వప్రజాదత్తబలిభుజఃబలిముద్వహంతితద్వదితి - కథంబ
లింవహంతితదాహ- విదధతియత్రయెత్వధికృతాభవతశ్చకితాఇతి - త్వత్తొభీతాస్సంతఃయస్మిన్కర్మణియెనియుక్తాస్తెతత్తుర్వంతీతి-
తత్వదాజ్ఞాపరిపాలనమెవబలివహనమిత్యర్థఃతథాచ॥ శ్రు॥ భీషాస్మాద్వాతఃపవతె - భీషొదెతిసూర్యఃభీషాస్మాదగ్నిశ్చెంద్రశ్చ-మృ
త్యుర్ధావతిపంచమఇతి॥ శ్లో॥ అనింద్రియొపియొదెవస్సర్వకారకశక్తిధృత్ । సర్వజ్ఞస్సర్వకర్తాచసర్వసెవ్యంనమామితమ్॥చం॥
ననుసర్వకారణత్వాన్మదనన్యత్వెనాభిమృశంతఏవమృత్యొర్బిభ్యతిపాదెనాక్రమంతీతిసత్యం - యదికారణత్వొపాస్యత్వనియతసార్వజ్ఞ
సర్వశక్తిత్వసరణ్యాదిగుణపాక్షల్యంస్యాదిత్యవెహొయాంతర్వైష్ణల్యమాహుః॥ త్వమితి ॥ ఆరంశీశ్రుంసంకల్పమాత్రెణకరొతీత్యరకర
స్సంకల్పమాత్రపరిక్లుప్తవిశ్వాః- జగత్సర్గాపాదకసంకల్పాత్మకజ్ఞానాశ్రయఇతియావత్- అనెనసార్వజ్ఞంఫలితం త్వమకరణఇతిపారాణ

యానిమిషాఃl వషట్భుజొఖిలక్షితిపతెరివవిశ్వసృజొవిదధతియత్రయెత్వధికృతాభవతశ్చకితాఃll౯౯l
స్థిరచరజాతయస్సురజయొద్ధనిమిత్తయుజొవిహరఉదీక్షయాయదిపరస్యవిముక్తతఃl నహిపరమ

తరం- తథాకరణాయత్తజ్ఞానరహితఃశ్రు॥ చశ్శత్వచక్షుస్సశృణొత్యకర్ణొనతస్యకార్యంకరణంచవిద్యతఇతిశ్రుతెఃకార్యంశరీ
రంకరణమింద్రియంచనవిద్యతె అస్వాకృతశరీరెంద్రియతదాయత్తజ్ఞానరహితఃనిత్యసిద్ధపాధికసూర్వజ్ఞజ్ఞానాశ్రయఇతితవభక్తఃసా
ర్వజ్ఞస్యసిద్ధపాధికస్యెశ్వరణాయస్వరాడితి- స్వరాట్స్వతంత్రఃఅకర్మవశ్యఃకర్మవశ్యానాంప్రెరకశ్చ - స్వాతంత్ర్యస్యనప్రతియొగిక
త్వాదఖిలాకారకశక్తిధరఃనిమిత్తొపాదానసంప్రదానాపాదానాధికరణాద్యాత్మకానికారకాణితత్తచ్ఛక్తీశ్చధరతీతితథా - సకలకార
కతత్తచ్ఛక్తినిర్వాహకఇత్యర్థఃl అధఫలత్వమూహుఃl తవెత్యాదినా- అజయాఅజాశబ్దాభిధాయ్యప్రకృత్యాసహితాఇతిశెషఃl ప్రకృ
తిపరతంత్రాఅనిమిషాదెనాఃవాయుసూర్యాగ్నీంద్రాదయఃవిశ్వసృజఃప్రజాపతయశ్చ-యెయెయత్రయత్రవ్యాపారెఅధికృతాస్తెసర్వ
భవతశ్చకితాఃభీతాస్సంతఃతవబలింస్వస్వాధికారానువర్తనాత్మికాంపూజాముద్వహంతివిదధతి - సమదంతిత్వయాదత్తాభొగాననుభ
వంతిచ- యథావషట్భుజొభారతాదివషట్భొక్తారఃl అఖిలక్షితిపచెస్సార్వభౌమస్యబలింవిదధతితద్వత్- అతఃll శ్రు॥ భీషాస్మాద్వాతఃl
పవతె- భీషుదెతిసూర్యఃl భీషాస్మాదగ్నిశ్చెంద్రశ్చ- మృత్యుర్ధావతిపంచమఇతి- భయాదస్యాగ్నిస్తపతి భయాత్తపతిసూర్యఃl భయా
దింద్రశ్చవాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతిపంచమఃl యదిదంకించ జగత్సర్వంప్రాణవిజతిని స్సృతం - మహద్భయంవజ్రముద్యతంయఎత
ద్విదురమృతాస్తెభవంతీతిశ్రుత్యర్థొనుసంధెయఃl ప్రాణశబ్దనిర్దిష్టెపరమాత్మనిస్థితానాంసర్వెషాంతతొనిస్సృతానాంతస్మాత్పం
జాతమహాభయనిమిత్తమెజనంకంపనమస్తి-తచ్చాసనావృత్తెకింభవిష్యతీతిమహతొభయాద్వ్రజాదివొవ్యతాత్కృత్స్నంజగత్పంచతఇ
తిదర్శఃl మహద్భయంవజ్రముద్యతమితిపంచమ్యర్థెప్రథమాll ౯౯॥ తదెవంకరణప్రవర్తకమీశ్వరంకరణపరతంత్రానరాభ
జంత్యుక్తం- నచెవలమియదెవకారణంతతఉత్పన్నత్వెనాపితత్పరతంత్రత్వాదితివదంతిl శ్రు॥ యథాగ్నెఃక్షుద్రావిస్ఫులింగాఃవ్యుచ్చ
రంతిఏవమెవాస్మాదాత్మానస్సర్వెప్రాణాస్సర్వెలొకాస్సర్వెదెవాస్సర్వాణిభూతానిసర్వఏతస్మాన్నోవ్యుచ్చరంతీత్యాదిశ్రుతయఇ
త్యాహుఃll స్థిరెతిll హెవిముక్తనిత్యముక్త- యదితవఅజయామాయయావిహరఃవిహారఃక్రీడాభవతి - తదా - స్థిరచరజాతయఃస్థిరాశ్చచరా
శ్చజాతయఃజాత్యాలింగితాదెహాయెషాంతెజీవాస్సుఖినఃభవెయుఃl కథంభూతస్యతతెఃఅజాతఃపరస్యహరెవర్తమానస్యl అసంగస్యె
త్యర్థఃl తహిఁకథంవిహారఃఉదీక్షయాఈక్షణఏశెననుమయిలీనానాంజీవానాంకథంజన్మస్యాత్తత్రాహ- ఉత్థనిమిత్తయుజఇతి- ఈ
శ్రుస్వెవఉత్థానిఉషితానిఆవిభూతానినిమిత్తానికర్మాణితద్యుక్తానిలింగశరీరాణివాతైయుజ్యంతఇతితెతథా- నచుకింనిమిత్తొత్థానెనమ

దిచ్ఛన్నైవభవంతునత్వయివైషమ్యాభావాత్ విషమసృష్టేరయోగాదిత్యాహ- నహి- చరమస్యేతి- చరమస్యచరమకారుణికస్యవియతఇవఆ
కాశసదృశస్యసమస్యేత్యర్థః- కశ్చిదపరఃస్వీయఃపరఃఅస్వీయశ్చనభవేత్ తస్యసంభవతీత్యర్థః॥ శ్రు॥ అసదావ్యఇదమగ్రఆసీత్ - త
తోవైసదజాయతఇత్యాదిశ్రుత్యాశూన్యపూర్వకత్వమివప్రతీయతేతదర్థంపునర్విశినష్టి శూన్యతులాందధతఃశూన్యసామ్యంభజతఃసత్
తదేవదశ్యతయితిపునర్విశినష్టి అపదస్యేతి- నచద్వయతఇత్యపదఃతస్యవాజ్ఞానగోచరస్యేత్యర్థః॥ శ్లో॥ త్వదీక్షణవశక్షో
భమాయాబోధితకర్మభిః । జాతాక్షసంసరతఃఖిన్నాన్నృహరేపాహినఃపితః ॥ చం॥ ఇత్థంకల్యాణగుణపీయూష్లవముక్తం - తహ్యకింపా
యాఅపిగుణాస్సంతీత్యపేక్షాయాంతేనసంతీత్యవదంతఃకథమవజానీయప్రకృతిసంబంధనివృత్తిరిత్యపేక్షాయాం హాయప్రత్యనీకభగవ
త్కథాఇతిదేవేత్యాహుః॥ స్థిరేతి॥ స్థావరజంగమస్సర్వేప్రాణినఃఅజగ్రహణేనమిత్తయజఃప్రకృతికార్యశరీరయుక్తస్సర్వఃపా
మజాసంబంధోవజానీయ ఇతిభావఃతతస్తత్రకేషాంచిదేవంభూతానాంవిరహేణాయదికదాచిత్ప్రకృతిమోక్షస్సంభవతీతిచేత్వరస్యల
వడుదీక్షయాకటాక్షితాఇదేవమోక్షస్యేత్యర్థః- ఉపాయనిష్పత్తిస్తవేక్షటాక్షమూలైవేతిభావఃతస్యవజానీయప్రకృతిసంబంధేసు
కాంశ్చిత్తత్స్థాజయన్నహంకింవైషమ్యనైఘృణ్యాదిహేయగుణ ఇత్యతస్సంబోధయంతి- విముక్తేతి- హేయాద్యశేషేణముక్తేయ
ప్రతిభటేత్యర్థః- తదేవవిశదీకుర్వంతి- నహీతి- చరమస్యచరఃఉత్పన్నఃకారుణికఃమానవిగ్రహేయస్మాత్తస్యచరమకారుణికస్యతవక
శ్చిదపరఃకరుణావిషయఃపరస్తదవిషయశ్చనాస్తి - సర్వాత్మనాంశరీరభూతత్వాదరక్షణీయోనాస్తి అతస్సర్వఃత్రుక్తస్త్వమతోవైషమ్యా
దిహేయసంభావనాపి - తథాపివ్యాజమాత్రావలంబిత్వాన్నసర్వాన్మోచయసీతిభావఃనకేవలంవైషమ్యనైఘృణ్యరూపహేయభావ
మివ అపితుసర్వేహేయగుణానసంతీత్యస్మిన్ప్రాయేణసదృష్టాంతేనవిశింషంతి- వియతఇత్యాదినా వియతఇవఆకాశస్యైవ అపదస్యాస్థాన
స్యహేయానాశ్రయస్యయథాసర్వత్రవ్యాప్యస్థితస్యాప్యాకాశస్యవ్యాప్యగతదోషానాశ్రయత్వంలబ్ధ్వాదృష్టాంతానాశ్రయస్యైశ్వర్యఃఅ
తఏవశూన్యతులాంశూన్యోపమాందధతఃసర్వవ్యాపినోపివ్యాప్యగతదోషస్పర్శాభావేనఅవిద్యమానతులస్యేత్యర్థఃవిహరఉదీక్షయే
తిపాఠాంతరం- తదాయమర్థఃనసయద్యహమకరణస్తేహేజగత్సృష్టిప్రవృత్తిఃస్వరాజోజగద్వ్యాపారానుపపత్తిశ్చకర
ణానాంకర్మవశ్యానాంచైవకల్పత్వవ్యాపారవత్తా సదదేశనాదిత్యఃఆహుః స్థిరేతి - యదివిహరఃవిహరఃచిక్రీడిషురేవేత్యర్థఃత
దాచరస్యప్రకృతిపురుషాభ్యంవిలక్షణస్యతవఉదీక్షయాఒహ స్యావిత్యుక్తసంకల్పమాత్రేణైవ అజాయాఃప్రకృతేస్సకాశాదుత్థాస్యది

స్యకశ్చిదపరోనపరశ్చభవేద్వియతఇవా పదస్యతవహ్యన్యతులాందధతః ॥౩౦॥ అపరిమితాధ్రువాస్త
నుభృతోయదిసర్వగతాస్తహ్యనశాస్యతేతినియమోధ్రువనేతరథా । అజనిచయన్మయంతదవిముచ్య

తానినిమిత్తానిదేహనిమిత్తానిబుద్ధీంద్రియాదీనితైర్యజ్యంతఇతితథా-స్థిరచరజాతయఃస్థావరజంగమసంస్థానాస్సర్వేప్రాణినస్స్వయఃఉదీ
క్షయేత్యనేనకరణాయత్తకర్తృత్వప్రదాసఃవిహరఇత్యనేనకర్మాయత్తవ్యాపారవత్తిప్రదాసఃఅతఏవజగత్సర్గరూపవ్యాపారస్య
జీవరాశిపారమసుఖదుఃఖనిమిత్తాభక్తవత్ప్రదాసశ్చఫలితఃతత్రకేచిత్తేనసంబోధయంతివిముక్తేతి అస్యయథోక్తవిపాఠఃజీ
వానాంత్వసర్వజ్ఞత్వాదిసర్వశక్తిత్వాదిసత్యసంకల్పత్వాదిహేయస్వభావత్వాన్నసంకల్పమాత్రేణఘటాదికర్తృత్వమితిభావఃకస్త
హ్యేవమోదీక్షయేత్యతఆహుఃతతఃయతఏవంతఃపరమస్యసర్వోత్కృష్టస్యచరంపూర్వభావివుదీక్షతోనాస్తి - చరమకారణత్వాదితి
భావఃఅతఏవాపరఃకార్యభూతఃకశ్చిదపినాస్తి- సర్వస్యతత్కార్యత్వాదితిభావఃయద్వా- అచరఃఅస్యశరీరభూతఃకశ్చిదపినాస్తి- సర్వ
స్యతదాత్మకత్వాదితిభావఃతర్హి- వ్యస్యగతిదోషఃప్రసక్తిరిత్యతోస్సదృష్టాంతంవిశింషంతి- వియతఇవేత్యాదినాయథోక్తవిపాఠఃపా॥౩౦॥
వివంతావత్పరమాత్మనస్సకాశాదవిద్యాకృతికార్యోపాధయస్తదంశావివజీవాజాతాస్సంసరంతోభవంతీత్యుక్తం తత్రయద్యేకాఅవి
ద్యాతదాసర్వజీవస్యైక్యత్వాదేకముక్తౌసర్వముక్తిప్రసంగఃఅథనానాఅవిద్యాస్తర్హితత్తైనానాంతరేణసంసారానపగమాదన
నిమోక్షఇత్యాదివితర్కబలేన- వస్తుతవివజీవాజాత్యానానాత్వాన్నఃతత్రచదేహమణుశ్వేదేహవ్యాపిచేతన్యనస్యాత్దేహపరిమాణ
త్వేచమధ్యమపరిమాణానాంసూవయవత్వేనానిత్యత్వంస్యాత్అతస్సర్వగతానిత్యాశ్చేతికేచనమన్యంతే- తత్రనతావదక్తదోషప్రసం
గఃఅవిద్యాభేదేనతచ్ఛక్తిభేదేనవాబద్ధముక్తవ్యవస్థాసంభవాత్ ఈశ్వరగస్యతునకేనాప్యంశేనసంసారశంకేత్యుక్తమేవప్రసిద్ధంచా
త్రైక్యంసర్వశ్రుతిషు కించ-ఇమంపశ్యంఅంతర్యామిబ్రాహ్మణమపినసహతఇత్యాహ॥ అపరిమితాఇతి॥ వస్తుతవివానంతాఃధ్రువాస్తైస్తై
వరూపైరనిత్యాఃసర్వగతాశ్చతనుభృతోజీవాయదివిస్యుఃతర్హితేషాంసమత్వాత్శాస్యతానఘుటతఇతికృత్వాహేధ్రువనియమనియ
మనంత్వయానస్యాఇతరథాతుఘుటేత- కథంయన్మయండపాధితోయద్వికారప్రాయంయత్ జీవాఖ్యంఅజనిజాతం- తత్తస్యస్వవికార
స్యనియంతృనియామకంభవేత్- అవిముచ్యకారణతయాఅపిత్యక్తుంకింతత్స్వమమనుస్యూతం నసుకింయత్తచ్ఛబ్దైర్జ్ఞాయతేచేదుచ్యతాం
ఇదంతదిత్యతఆహ- అనుజానతాంయదమతమితి- జానీమఇతిపదతాంయదమతమవిజ్ఞాతప్రాయం అవిషయత్వాత్- తథాచ॥ శ్రు॥ య
స్యామతంతస్యమతంమతంయస్యనవేదసః - అవిజ్ఞాతంవిజానతాంవిజ్ఞాతమవిజానతాం - అవభాసనైవప్రాచాసహితూష్ణీంబభూవే
త్యాదికించ మతస్యజ్ఞాతస్యశుష్కతయాదోషప్రసక్తేశ్చ-తథాచ॥శ్రు॥ యదిమన్యసేసువేదేతిదభ్రమేవాపినూనం - త్వంవేత్థబ్రహ్మణో

రూపంయదస్యత్వంయదస్యవేదేష్విత్యాది - తస్మాద్యత్తచ్ఛబ్దాభ్యామతత్కర్తృకమపిసర్వానుస్యూతత్వేనసమంనియంతృభవేదిత్యర్థః॥
శ్లో॥ అంతర్యంతాసర్వలోకస్యగీతశ్రుత్యాయుక్త్యాచైవమేవావసేయః। యస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిర్నృసింహాంశ్రీమంతంతంచెతనైవావలంబే॥ చం॥ స్థిరచరజాతయస్సురిత్యనేనచరాచరాత్మకస్థూలసూక్ష్మశరీరాంతఃప్రవేశయోగ్యంజీవానాంస్వాభావికమణుస్వరూపత్వంసూచితం-జీవస్వరూపవిభుత్వవాదంచూపయంతి॥ అపరిమితాఇతి॥ హేధ్రువతనుభృతోజీవాఅపరిమితాఅసంఖ్యేయాధ్రువాణితాశ్చ- తేసర్వగతాఃతత్రాఽనశాస్యతాసర్వేషాంతుల్యత్వాత్పరమాత్మానాజీవాంతరేణవాశాస్యతానియామ్యతానోపపద్యతే- ఇతీత్థంనియమఉక్తాంతికత్వాదివిషయఃనితరంశ్రుయమాణానోపపద్యతేఉక్తాంతిస్తావచ్ఛ్రుయతే॥ శ్రు॥ తేనప్రద్యోతనేనైషఆత్మానిష్క్రామతిచక్షుషోవా - మూర్ధ్నోవాశిరోదేశేభ్యఇతి- గతిరపి॥ శ్రు॥ రెవైచాస్మాల్లోకాత్ప్రయంతిచంద్రమసమేవతేనసర్వేగచ్ఛంతీతి ఆగతిరపి॥ శ్రు॥ తస్మాల్లోకాత్పునరేత్యాస్మైలోకాయకర్మణఇతి- ఇతరథాఅణుత్వేతుశాశ్యతానియామదయఉపపద్యంతఇత్యర్థః- యద్యపిశరీరవియోగరూపత్వేనోక్రాంతిఃస్థిరతరస్యాప్యాత్మనఃకథంచిదుపపద్యతే- అతస్తేస్వాత్మనైవసంపాద్యేఇత్యభిప్రాయేణనియమశబ్దఃప్రయుక్తఃతథాచ- శారీరకసూత్రం- స్వాత్మనాచోత్తరయోరితి- చశబ్దావధారణే-తమభృతఇత్యనేనసర్వేషాంసర్వశరీరసంబంధావిశేషాత్సర్వశరీరానుచరపుణ్యపాపానాంసర్వసాధారణత్వేనవ్యవస్థితఫలదానాయోగాచ్ఛాసనంసోపపద్యతేఇత్యాత్మవిభుత్వవాదెనుపపత్తిరుక్తాటితాఅపరిమితాఇత్యనేనజీవైక్యభ్రమదాసఃతత్రబంధమోక్షశిష్యాచార్యాదివ్యవస్థోపపత్తిదూషణముభిప్రేత్యనన్వణుత్వంచజీవానాంపరమాత్మశాస్యతాకింభృత్యానారాజశాస్యతేవేత్యనేనాక్షేపయామంతఃప్రవేశ్యేవేత్యాహ- అజనిచేతి- యన్మయమజనివాఁపకేనయేనప్రచురంజగదజనిజాతం తద్బ్రహ్మాఽవిముచ్యఆంతశ్చిన్నైవనియంతృఇతిసమ్యగజానతాంయన్మతంతస్యమతస్యదుష్టత్వాత్ అమతంఅనభిమతంప్రామాణికానామితిశేషః- సమమనుజానతామితిపాఠాంతరం- తదాసమశబ్దస్సర్వపర్యాయః- సమంసర్వంతజ్జగదవిముచ్యఆంతశ్చిన్నైవనియంతృఇత్యనుజానతాం-ప్రామాణికానాం యదమతమనభిమతంతదనాదరణీయమిత్యర్థాహరేఃకుతఃతస్యమతస్యదుష్టతయాప్రమాణవిరుద్ధతయేత్యర్థఃజగదజనీతిప్రకృతిపురుషాత్మకజగతఃఉత్పత్తిరుక్తా॥ ౩౧॥ నసుచయదిపరమాత్మానోజీవాజాయంతఇతినియంతృనియమ్యభావఉచ్యతే-తథాసతిజీవానామనిత్యత్వప్రసంగేనప్రతిదినంకృతనాశాకృతాభ్యాగ

నియంతృభావేత్సమమనుజానతాంయదమతంమదదుష్టతయా । ౩౧ । నఘటతఉద్భవఃప్రకృతిపూరుష
యోరజసోరుభయయుజాభవంత్యసుభృతోజలబుద్బుదవత్ । త్వయితఇమేతతోవివిధనామగుణైఃసమప్రసంగస్యాత్-కించ-తదామోక్షోనామజీవస్యస్వరూపహానిరేవస్యాత్- నచైతద్యుక్తం స్వప్రకాశానందాత్మనఃఅవిద్యాకృతానర్థనివృత్తిమాత్రస్యమోక్షత్వాభ్యుపగమాదిత్యాశంక్యోపాధిజన్యైఃజన్యజీవానాముచ్యతేనస్వతఃఅఘటనాదిత్యాహ॥నఘటతఇతి॥తత్రకింప్రకృతేర్జీవరూపేణోద్భవస్యాస్యాత్- పురుషస్యవా- ఉభయోర్వా- ఆద్యేజీవానాంజడత్వాపత్తిఃద్వితీయేపురుషస్యవికారిత్వప్రసంగఃఅతఎవనతృతీయఇత్యాశయేనోక్తం-ప్రకృతిపూరుషయోరుద్భవోనఘటతఇతిశ్రుత్యాఅజత్వప్రతిపాదనాదపీత్యాహ-అజయోరితి- తథాచ ॥శ్రు॥ అజామేకాంలోహితశుక్లకృష్ణాంబహ్వీంప్రజాంజనయంతీంసరూపాం - అజోహ్యేకోజుషమాణోనుశేతేజహాత్యేనాంభుక్తభోగామజోన్యఇతి- ఉభయయజాతుభవంతిఉభయంచతత్ యజ్యతఇతిఉభయయక్సంబంధఃపరస్పరాధ్యస్తమితియాత్- తేనఅసుభృతఃప్రాణధ్యపాథయోజీవాజాయంతఇత్యర్థఃలత్రచప్రకృతిపాతంత్రాఽంశంతంత్రాఽధ్యంజీవేశ్వరవిభాగఃజలబుద్బుదవదితియథాకేవలేనాలేనవాజలేనవాజలబుద్బుదానినభవంతికింతుమిశ్రితాభ్యాంతాభ్యాంతద్వత్- తత్రచయథానిలోనిమిత్తంజలముపాదానంబుద్బుదానాం- వివమత్రాపిప్రకృతినిమిత్తంపురుషఃఉపాదానం ॥ శ్రు॥ తస్మాద్వావితస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతఃసోకామయతబహుస్యాప్రజాయెయేతి-యథాగ్నేఃక్షుద్రావిస్ఫులింగాఃపుష్కరాద్యేవమేవాస్మాదాత్మనస్సర్వేప్రాణాస్సర్వేలోకాస్సర్వేవేదాస్సర్వాణిభూతానిసర్వఎతస్మాదాత్మనోవ్యుచ్చరంతీత్యాదిశ్రుతిముచేతనాచేతనప్రపంచస్యపరమాత్మోపాదానకత్వశ్రవణాత్-నచవికారిత్వంచరిణామనంగీకారాత్ కెచిత్పునఃపరిణామమంగీకృత్యాత్మనోవికారభియావిపరీతనిమిత్తోపాదానత్వమిచ్ఛంతి- సర్వథాతావత్ప్రకృతిపురుషైక్యాత్భవంతీతిసిద్ధం- తథైవం॥శ్రు॥ ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ - అజామేకాం-అవినాశీవా అరేయమాత్మేత్యాదిశ్రుతిబలాత్ అనుత్పత్తిశ్రవణాచ్చజీవానామపౌపాధికమేవజన్యనస్వతఇత్యుక్తం - ఉపాధిలయేనపరమాత్మని పునఃక్యశ్రవణాదపివాస్తవంజన్యేత్యాహ- త్వయితఇతి- త్వయికారణాత్మనితఇమేజీవాఃతతఇతియతోనవాస్తవంజన్మతస్మాద్వివిధనామగుణైరనేకప్రకారకారణకార్యోపాధిస్వభావలీలాబభూవుఃతత్రసుషుప్తిప్రళయయోఃమధునిఅశేషతఃసాఇవలీయంతేయథామధునిసకలకుసుమరసాఃవిశేషతఃఅనుపలక్ష్యమాణాఅపిసామాన్యేనఉపలక్ష్యంతే- ఎవంస్వాప్నేవిశేషమాత్రలయాత్ కారణస్యవిద్యమానత్వాత్సామాన్యతోవతఁంతే ముక్తేతుకారణస్యాపిలయాత్ త్వయిపరమేనిరుపాధౌసరితఇవాణవేలీయంతఇతివివేకఃతథాచ॥శ్రు॥ యథాసోమ్యమధుమధుకృతోనిస్తిష్ఠంతినానాత్యయానాంవృక్షాణాంరసాఁసమవహారమేకతాంగమయంతితేయథాతత్రనవివే

కంలభంతెఅముష్యాహంపృక్షస్యరసోస్మ్యముష్యాహంపృక్షస్యరసాస్మీత్యేవమెవఖలుసోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సతిసంపద్యన విదుస్సతిసంపత్స్యమహఇతి- యథానచ్యస్సర్వందమానాస్సముద్రెస్తంగచ్ఛంతినామరూపెవిహాయ-తథావిద్వాన్నామరూపాద్విముక్తఃపరాత్పరంపురుషముపైతిదివ్యమితాద్యాః॥ శ్లో॥ యస్మిన్నద్యద్విలయమప్యేతిజీవోపెతంగురుకరుణయా కెవలాత్మాభవబోధె। అత్యంతాంతంప్రజతిసహసాసింధువత్సింధుమధ్యేమధ్యేచిత్తంత్రిభువన గురుంభావయెతంనృసింహమ్॥ చం॥ నమప్రకృతిపూరుషమొరుత్పత్త్యనుత్పత్తీఅతఆహుః॥ నఘటతఇతి॥యదవ్యక్తజాత్వాత్పకృతేఃపురుషస్యచనొత్పత్తిస్తథాపిద్రవ్యమానానామెవఆప్యానామవయవానాంవాయుప్రెరితానాంపరస్పరసంయొగాజ్జలెబుద్బుబొత్పత్తివత్- ఉభయయజాప్రకృతిపురుషయొస్సంయొగెన - అసుభృతఃప్రాణినఃవివిధైశ్శాఖాముఖిరూపైశ్చేపలఘ్నీతాస్వయ్యాధారభూతెభవంతి- దెవమనుష్యాదిశరీరెవిశిష్టరూపెణొత్పత్తిర్వ్యజ్యతఇత్యర్థఃతతస్తఇమెఅసుభృతఃపరమెత్వయినిలీల్యుఃప్రళయదశాయాంనామరూపెవిహాయత్వయ్యవిభక్తతామాపురిత్యర్థఃయథాసరితొణ్ణవెయథాచమధునిమాక్షికెఅశెషపురుషాఃమకరందాస్తద్వత్- ద్రవ్యస్యొత్తరొత్తరసంస్థానమొగొహిపూర్వసంస్థానసంస్థితస్యతూత్పత్తిః- అతఃఅవస్థానామనిత్యత్వెప్యవస్థాశ్రయస్యద్రవ్యస్యనిత్యత్వాత్తస్యపూర్వొత్తరావస్థాత్యాగొపాదానాత్మకవినాశొత్పత్త్యవిరొధఇతిభావఃఅత్రాణవాదిస్థానీయంచిదచిద్విశిష్టంబ్రహ్మ॥ 3-౩॥ ఏవంతావత్పమేశ్వరాజ్జీవాజ్జాయంతెతద్వశెనచకర్మాణికుర్వంతిపున స్తత్రలీయంతఇతిసంసారచక్రభ్రమణముక్తం- ఇదానీంతన్నివృత్తయెి॥ శ్రు॥ పరీత్యలొకాన్పరీత్యభూతానిపరీత్యసర్వాఃప్రదిశొదిశశ్చ- ప్రజాపతిఃప్రథమజాఋతస్యాత్మనాత్మానమభిసంబభూవెత్యాద్యాఃభగవదనువృత్తింవిదధతీత్యాహ॥ నృషిస్విశి॥ నృషుజీవెషుఅమీషు- తవమాయయాభ్రమంఉకల్పక్షమవగత్యజ్ఞాత్వా- సుధియఃభృశంత్వయిఅభవెభవనివర్తకెభావంస్వభావమనువృత్తింవిదధతికుర్వంతి- అనుప్రభవంఅన్వనుప్రభవొయస్మిక్తంభావం- తతఃకిమతఆహ- కథమనువర్తెరన్నితిఅనువర్తకాఃమానానాంత్వామెవశరణంభజతాంభవభయంసంసారభయంకథంభవెత్నకథంచిదపీత్యర్థఃకుతఃయద్యస్మాత్తవభ్రుకుటిఃభ్రూభంగరూపఃత్రిణెమిస్రొనెమయఇవఅవచ్ఛెదాఃశీతొష్ణవర్షాకాలాయస్యసంవత్సరాత్మకస్యకాలస్యసఃఆభవచ్ఛరణె

పరమేసరితఇవాణవెమధునిలిల్యురిశెషరసాఃు 3-౩॥ నృషుతవమాయయాభ్రమమమిష్వవగత్య
భృశంత్వయిసుధియొభవేదథతిభావమనుప్రభవమ్। కథమనువర్తెరంభవభయంతవయ ద్భ్రుకుటి
స్సృజతిముహుస్త్రిణెమిరభవచ్ఛరణెషుభయమ్॥ 33 ॥ విజితహృషీకవాయుభిరదాంతమనస్తురగం
యదిహయతంతియంతుమతి లొలముపాయఖిదఃు। వ్యసనశతాన్వితాస్సనుపహాయగురొశ్చరణంవణిజ

మనభవాశ్రణంరక్షితాయెషాంతెస్మెవభయంజన్మమరణాదిలక్షణంసృజతికరొతి- అతఎవంభూతంసంసారమాకలయ్యతన్నివృత్తయెసుధియఃత్వయిభావంవదథతీతి॥శ్లో॥సంసారచక్రక్రకచైర్విదీర్ణముదీర్ణనానాభవతాపతప్తమ్।కథంచిదాపన్నమిహప్రపన్నంత్వముద్ధరశ్రీనృహరెన్నలొకమ్॥ చం॥ తహిఉత్పత్తివినాశాద్యాత్మకసంసారనివృత్త్యనువృత్తొర్యఃకింనిదానమిత్యెషాయాంతత్వభక్తితదభావావెవెత్యాహుఃు॥ నృషిస్విశి॥ అనుపృష్టతఃప్రభవఃసంసారొయస్మాత్తత్- ఆమీషునృషుతవమాయయాత్వదీయయాప్రకృత్యాభ్రమందెహొత్మాభిమానస్వతంత్రాత్మాభిమానరూపం-అవమృశ్య అయమెవసంసృతిహెతుర్నితినిశ్చిత్య సుధియఃత్వయిభృశంభావంభక్తింవదథతి-అనువర్తకాంత్వాంభజతాంభవభయంనంసృతిభయంకథంభవెత్నభవెదెవేత్యర్థఃకుతఃయద్యస్మాత్తవభవచ్ఛరణెషునభవాశ్రణంయెహంతెస్మెవ- తవభ్రుకుటిఃభ్రూభంగరూపఃత్రిణెమిరితిస్రొనెమయఃశీతొష్ణవర్షకాలాత్మకాఃయస్యసఃసంవత్సరాత్మకఃకాలఃభయంసంసృతిభయంసృజతి- అభవచ్ఛరణేష్వితిపారెనభవతఃచరణంయెషాంతెషుఉపాయొపెయభావెనభవతశ్చరణమనాశ్రితెష్విత్యర్థఃు॥ 33 ॥ ....

సచభగవతిభావఃమనొనియమెనతిభవతి- సొపిగురూపసదనాదితిగురూపసదనంవిదధతి॥ శ్రు॥ తద్విజ్ఞానార్థంసగురుమెవాభిగచ్ఛెత్సమిత్పాణిఃశ్రొత్రియంబ్రహ్మనిష్ఠం - ఆచార్యవాఁ పురుషొవెదసైపాతకెణమతిరాపనెయాప్రొక్తాన్యెవసజ్ఞానాయప్రెష్ఠెత్యాద్యాఃశ్రుతయఇత్యాహుఃు॥ విజితెతి॥ విజితానిహృషీకాణిఇంద్రియాణివాయుఃప్రాణశ్చనైపైరపిఅదాంతమనస్తురగంఅదాంతంఅదమితంమనఎవతురగఃఆశ్వఃబుద్ధమత్వసాహ్యాత్తంయెయంతుంనియంతుంయతంతిప్రయతంతెి- అతిలొలంఅతిచపలం- గురొశ్చరణంసముపాయఅనాశ్రిత్యతెఉపాయెముఖిద్యంతెక్లిశ్యంతీత్యుపాయఖిదస్యంతఃు- వ్యసనశతాన్వితాస్వితాఃబహువ్యసనాకులాఃు - ఇహసంసారసముద్రెఆవిశంతిసంతిస్మంతిదుఃఖమెవప్రాప్నువంతీత్యర్థఃు- కెఅజఅకృతకరణధారాఃఅస్వీకృతనావికాఃవణిజొయథాతద్వత్- గురుణొపదశితభగవద్భజనసుఖానుభూతెతుస్వఃఎవమనొనిశ్చలంభవతినాన్యథెతిభావఃు॥ శ్లో॥ యదాపరానందగురొర్భవత్పదంమనొమెభగవల్లభెతవై । తదానిరస్తాఖిలసాధనశ్రమశ్శనైయసాఖ్యంభవతఃకృపావశాత్॥ చం ॥ కుతస్తరూమయిభావఇత్యెషొయాంమనొనిగ్రహాదెవవైరాగ్యాత్మకాత్- సచగురూపాసనాదెవరూపాయాంతరెభ్యఇత్యభిప్రెత్యాహుఃు॥ విజితెతి॥ అలిచంచలమత్ఎవవి

జితానిహృషీకాణీంద్రియాణి - వాయవఃప్రాణాశ్చయైస్తైరప్యదాంతంమునిగ్రహంమనఏవతురగమశ్వం - యెయంతునియంతుంగురో
శ్చరణంవిహాయఉపాయాంతరెషుక్లిశ్యంతోయతంతె - తెవ్యసనశతాన్యాప్తాఃబహువ్యసనాకులాఃఇహసంసారసాగరెసజ్జంతిసంగచ్ఛం
తిసంనివిశంతి ముఃఖమెవప్రాపున్నవంతీత్యర్థఃవ్రె అజ అకృతకర్ణధరాఃఅలబ్ధకర్ణధారాఃవణిజఃయథాజలధౌమజ్జంతితద్వత్ ॥
3౮॥ శ్రు॥ పరీక్ష్యలోకాన్కర్మచితాన్బ్రాహ్మణోనిర్వెదమాయాన్నాస్త్యకృతఃకృతెన - తథా - యదాసాధ్వ్యప్రముచ్యంతెకామా
యెస్యహృదిస్థితాఃఅభవత్యెవమృతొభవత్యత్రబ్రహ్మసమశ్నుతఇత్యాద్యాఃవైరాగ్య మంగంవిదధతీత్యాహ - స్వజనెతి - ఆత్మాదె
హఃధామగృహంఅసుఃప్రాణఃస్వజనాదిభిఃద్వంద్వనిర్ఘాతైఃసర్వ రసెసర్వరసాఃసుఖానివిద్యంతెయస్మిన్తస్మిత్వయిపరమానందె॥ శ్రు॥ ఎ
తస్యైవానందస్యాన్యానిభూతానిమాత్రాముపజీవంతీతిశ్రుతెఃశ్రయతఃత్వాంసెవమానస్యపుంసఃఆత్మనిసతి - నృణాంతుచ్ఛైర్తైర్తైఃకింకఉపయొగఃఇతిసత్సత్యంపరమాద్వసుఖమజానతాంఅతఏవమిథునతఃస్త్రీమిథునీభూయరతయెమాయాసుఖాయచరతాం
ప్రవర్తమానానాంకర్మణిషష్ఠీఅజానతశ్చరణంపురుహూతకోనుఅర్థస్సుఖయతిఆనందయతినకోపీత్యర్థఃఇహసంసారెకర్థంభూ
తె - స్వవిహారెస్వతవినశ్వరె - స్వనిరస్తభగెస్వతవివగతసారె పారాంతరెకొన్వీహెత్యాస్త్రైవవితద్విశెషణద్వయం - అతస్త్వద్భజన
మెవొచితమిత్యర్థఃవ్రె॥ శ్లో॥ భజతోహిశనైర్మాయాత్యుత్తరమానందచిద్ఘనఃఆత్మైవకిమతఃకృత్యంతుచ్ఛాఃరసుతాదిభిఃవ్రె ॥ చం ॥ నసమ
యిభృశంభావంవిదధతు - తతఃకిమిత్యపెక్షాయాంనిరతిశయానందజలధిమగ్నొ నాలవైపయికసుఖాంతరస్పరపెక్ష్యం - ఇతరెషాంతుసు
ఖంవిషమిశ్రపయఃపానతుల్యమిత్యభిప్రెత్యాహుఃవ్రె॥ స్వజనెతి॥ సర్వ రసెసర్వవిధసుఖమయె ఆత్మనిచత్వయి ॥ శ్రు॥ రసొవైసఃరసగ్ం
హ్యెవాయంలబ్ధ్వానందీభవతి - కొహ్యెవాన్యాత్కఃప్రాణ్యాత్ - యదెషఆకాశఆనందొనస్యాదిత్యుక్తరీత్యానిరతిశయసుఖస్వరూపెతదా
వహెచప్రియతమెత్వయిసతివిద్యమానె - నృణాంత్రయతఃనృణాంమధ్యెకస్యచిదుక్తవిధంత్వాంభజతఃపుంసఃస్వజనాదిభిఃకిం - నకిం
చిదపిసుఖమిత్యర్థఃవ్రె - ఆత్మాదెహఃధామగృహం - ధరాభూమిఃఅసుఃప్రాణఃరథశబ్దొవాహనొపలక్షకఃఇతీత్థంసత్సనిరతిశయపు
రుషార్థభూతతత్స్వరూపమజానతాంఅతఏవరతయెసుఖార్థంమిథునతశ్చరతాంమిథునీభూయవర్తమానానాంస్వవిహతెస్వప్రకృ

ఇవావిశంత్యకృతకర్ణధరాజలధౌ ।3౮। స్వజనసుతాస్మదారధనధామధరాసురతైస్త్వయిసతికిం
నృణాంశ్రయతఆత్మనిసర్వరసె । ఇతినజానతాంమిథునతొరతయెచరతాంసుఖయతికొన్వీహస్వవిహ
తెస్వనిరస్తభగె ॥ 3౯ ॥ భువిపురుపుణ్యతీర్థసదనాన్యృషయొవిమదాస్తఉతభవత్పదాంబుజహృ
దొఘభిదంఘ్రిజలాఃదధతిసకృన్మనస్త్వయియఆత్మనిసత్యసుఖెనపునరుపాసతెపురుషసారహరా

తిసంబంధతిరొహితె - అతఏవస్వనిరస్తభగెస్వఃస్వాసాధారణఃనిరస్తొభగొజ్ఞానైశ్వర్యాదిర్యస్యతస్మిన్ స్వరూపెసతి ఇహలొకెకొనుపు
మాఁఆర్థకామెషుకొవాసుఖయతిఅర్థకామాన్యతరొనకొపిసుఖయతీత్యర్థఃస్వవిహతిస్వనిరస్తభగ ఇతిపాఠాంతరం - తదాస్వవి
హతిఃస్వయాథాత్మ్యానుభవవిధూతఃతెనస్వనిరస్తస్వాభావికజ్ఞానైశ్వర్యెస్వస్వరూపెసతీత్యర్థఃవ్రె॥ 3౯॥ ఎవంగురూపదెశెనతత్త్వమ
వగమ్యసారాసారవివెకెనచసర్వతొనివిద్యతదెవమహత్సంగెన ఉపపత్తిభిస్సమ్యగవధారయితుంప్రవర్తమానసదనానితత్పురుషదర్శనా
యమునయఃపర్యటంతీతి - మంతవ్యఇతిశ్రుత్యర్థమాహ॥ భువీతి॥ తెఉక్తలక్షణాఃబుధయఃవిమదాఃనిరహంకారాఃయతఃభవత్పదాంబుజహృదఃభవతఃపదాంబుజంహృదియెషాంతె అతఃస్వయమెవఅఘభిదంఘ్రిజలాఃఅఘభిత్అంఘ్రిజలంయెషాంతెఉతఅపి - త
థావిధాఅపిభువిపృథివ్యాంపురూణిబహూనితీర్థానిసదనానిక్షెత్రాణితాన్యెవఉపాసతెసెవంతె - స్యాస్తవైవమహత్సంగొభవ
తీతి - అథవాపురుఅధికంభగద్భ జనలక్షణంపుణ్యంయెషాంతానిచతానితీర్థానిగురవఃమహాంత ఇత్యర్థఃవ్రె - తెషాంసదనాని తీర్థ
మాఁ - యథాహొమరసింహఃనిపానాగమయొస్తీర్థమృషిజుష్టజలెగురావితి - నపునఃపురుషసారహరావసథానుపానతె - పురుషాణాం
సారంవివెకక్షైర్యధైర్యక్షమాశాంతిప్రముఖంహరంతీతితథా - తెచతెఅవసథాఃగృహాఃతాఁ - నచతెషాంగృహెఽభవకుత్సితసుఖాపెక్షా
త్యాహ - దధతిసకృన్మనస్త్వయియఆత్మనినిత్యసుఖెతి - సకృదపిత్వయియెమనొదధతితెపిగృహాద్యాసక్తానభవంతి - కిమిపునరెవంభూతా
ఇత్యర్థఃవ్రె॥ శ్లో॥ ముంచన్నంగతదంగసంగమనిశంత్వామెవసంచింతయన్సంతస్సంతియతొయతొగతమదాస్తానాశ్రమానావసన్ ।
నిత్యంతస్తుఖపంకజాద్విగళితత్వత్పుణ్యగాథామృతస్రొతస్సంప్లవసంప్లుతొనరహరెనస్యామహందెహభృత్ ॥ చం॥ సన్విత్థమాత్మానంస
ర్వరసంయెమామాశ్రయంతె - కింమిథునతొనచరంతీత్యాహుఃవ్రె॥ భువీఽ॥ యెత్వయినిత్యసుఖస్వరూపెఆత్మనిచసకృదపిమనొదధతి - తెపు
నఃపురుషాణాంసారంజ్ఞానవైరాగ్యాదిరూపంహరంతీతితథా - తానావసథాన్గృహాన్నొపాసతెనసెవంతె - నగృహెసుమిథునతశ్చరంతి
త్యర్థఃవ్రె - అపితుపృథ్వ్యాంపుణ్యానితీర్థానిగంగాదిని సదనానిక్షెత్రాణిచఉపాసతె - తీర్థాన్యపిపీఠీకృతంపుణ్యక్షెత్రాణ్య
పివిరతిశయపుణ్యావహానికృతం తాన్యుపాసతఇతిభావఃతత్రహెతుత్వెనతాన్విశింషంతి - బుధయఃద్రష్టారఃస్వాత్మపరమాత్మఁ
థాత్మ్యవిదఇత్యర్థఃవ్రె - అతఏవవిమదాఃదెహాత్మాభిమానాదిరూపమదరహితాఃవ్రె - ఉతఅపిచ భవతఃపదాంబుజం

హృదియేషాంతే - భవతఃపదాంబుజేహృత్యేషాంతిఇవా - అతఏవాఘుంభిందఁతీతితథా - తాన్యంఘ్రిజలానిదేహంతే - అనేనభగవద్భక్తానాంపాదస్పర్శోపిపావనఇత్యభిప్రేతం - అత్మనీత్యనేనకృష్ణస్యచిదచిదాత్మకప్రపంచరూపకార్యస్యతచ్ఛరీరత్వం - అతఏవచరమూర్ధత్వంచాభిప్రేతం నహ్యమిథ్యాభూతంకించిత్కస్యచిచ్ఛరీరభూతందృష్టం॥ ౨౬॥ ....
నన్వాత్మన్యయస్యక్రియాగర్హత్వాదానగర్హ్యమితిదథార్థానాంక్రియార్థేనసమామ్నా యఇతితత్ర తత్ర్పాజైమినినావైదస్య క్రియాపరత్వాభిధానాదుపనిషదామపితదేవయుక్తంయథోక్తం-ఆంత్రవాదికకృతా-ఎతేనకర్తృత్వధర్మకర్తృప్రతిపాదనాత్ అనేనఉపనిషదాంసైరాకాంక్ష్యంవ్యాఖ్యాతమితిచేన్న॥ శ్రు॥ ఎకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ - విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ - అచక్షురశ్రోత్రమిత్యేవం - తద్విపరీతాత్మప్రతిపాదనాత్ - నహ్యాద్వితీయపరమానందరూపస్యకర్తృత్వంయుజ్యతే అనసుమతంచైతిద్వాదికకిపిలః - కథం॥ శ్లో॥ సర్వత్రైవహివిజ్ఞానంసంస్థారత్వేనగమ్యతే। పరాంగఇచ్ఛాత్మవిజ్ఞానాదన్యత్రైత్యవధార్యతామితి - తేనైవోక్తిత్వాత్ - ఎతదధర్మమేవమనాయమనయఃపర్యటంతీత్యుక్తం-తత్రతావద్వైదికస్యసత్యత్వేభవేదన్యేవంలౌకికవతునసంభవతీతిప్రశ్నోత్తరాభ్యాంమనసైవతత్త్వావధారణప్రకారమాహ॥ సతఇతి॥ ఇదంవిశ్వంధీమహి - సదితిసాధ్యోధర్మః - సతఉత్పన్నత్వాల్లిహేతుః - యద్యతఃఉత్పన్నంతత్తదాత్మకమేవదృష్టం - యథాకనకాదుత్పన్నంకుండలాదితదాత్మకంతద్వదితి - తత్రయదిసదభేదస్యాధ్యతేతదా ఉపాదానత్వనిర్దేశైనైవభేదప్రతీతేఃవిరుద్ధోహేతురితిచేన్న - నానుతకర్హతమితి-నానానాభేదంసాధయామఃకింతు-తదుత్పన్నత్వేనకుండలాదివత్ భేదంప్రతిషేధయామః - తతశ్చఅభేదవివక్షాదిత్యాశంక్యఅనైకాంతికత్వేనదూషయతి - వ్యభిచరతికుత్రచిత్ - పితృపుత్రాదిమూర్ధ్నరఘటప్రధ్వంసాదిషుచతథాఅదర్శనాదితిభావః నానుతదుత్పన్నత్వంనామతదుపాదానకత్వం - నతితన్నియత్వం - అతోనానైకాంతికత్వమిత్యాశంక్యదూషయతి - క్వచిదమృషేతి - గుణోపాదానస్యాపిఘటనోనగుణత్వం - కింతు మిథ్యాత్వం - అన్యథాకుండలాదివదబాధప్రసంగాత్ - అతఃపునరప్యనైకాంతికత్వమేవేతిభావః - నానుతత్రనకేవలంగుణమాత్రంఘటనఉపాదానం-కింతు-అవిద్యాయుక్తం - తథాభూతస్యావస్తుత్వాత్యుక్తంఘటనోమిథ్యావమిత్యాశంక్యతత్తుల్యమత్రాపీతిదూషయతి - నతథాభయయుగితి - అయమభిప్రాయః - అత్రాప్యవిద్యాయుక్తస్యైవసతఉపాదానత్వం - ఎవంభూతస్యచనవస్తుత్వం - అతస్సదుపాదానత్వమసిద్ధమితినవస్తుత్వంప్రపంచస్యేతి - నానుమాభూదవసథాత్॥ 3౮॥ సతఇదముత్థితంసదితిచేన్నానుతకర్హతంవ్యభిచరతికుత్రచిత్కుత్రచిన్మృషానతథోభయయుక్। వ్యవహృతయేవికల్పఇషితోంధపరంపరయాభ్రమయతిభారతీతఉరువృత్తిభిరుద్ధజడాత్॥

నైనమేతుసాప్రపంచస్యసత్యత్వంహేత్వంతరేణతుసాధయామఃతథాహి-సదిదంఅధికక్రియాకారిత్వాత్ - యత్అధికక్రియాకారితత్సత్ - నయదేవంనతదేవం - యథాశుక్తిరజతమితితత్రాహ. వ్యవహృతయేవికల్పఇషితఇతి - వ్యవహృతిర్వ్యవహారాయఅధికక్రియాధికరణంవికల్పఃభ్రమఃఇషితఃఇష్టఏవ - మాఠకామాఘటాదినాపిక్వచిద్వ్యవహారదర్శనాత్ - నస్వేకత్రసతఃఅన్యత్రారోపఃభ్రమఃప్రసిద్ధఃఅత్యంతాసత్త్వేకథంప్రపంచభ్రమస్యస్యాత్ - సత్త్వేనానానైవతసిద్ధిఃఉక్తంచభాష్యేణ॥ శ్లో॥ అధ్యస్యతేఖపుష్పత్వమసత్తద్ధమవస్తుని। ప్రజ్ఞాతగుణసత్తాకమథ్యారోప్యేతవానవేతి-తత్రాహ- అంధపరంపరయేతి- అంధపరంపరయాహ్యవికల్పఇత్యన్వయఃఅయంభావఃసంస్కారజన్యోభ్రమఃసంస్కారసిద్ధయేపూర్వప్రతీతిమాత్రమపేక్షతే - నవస్తుసత్యత్వంప్రతీతౌసత్యంవస్తుసత్యత్వాత్వాభావేనభ్రమవ్యభిచారేకాదశనాత్ - అతఃఅనాదిత్వాత్పూర్వపూర్వభ్రమదృష్టస్యోత్తరోత్తరఆరోపోభవిష్యతీత్యంధపరంపరాన్యాయేన - తేనచభవ్యవహారఃసేత్స్యతీత్యప్రయోజకోహేతురితి - నానుః॥ శ్రు॥ అతీయ్యగ్ంహావైచాతుమాస్యయాజినస్సుకృతంభవతి - అపామసోమమమృతాఅభూమేత్యాదిభిఃకమ - ఫలస్యనిత్యత్వప్రతిపాదనాదసత్త్వంనఘటతే - నహినిత్యంవస్తుఅసద్భవతి - తస్మాద్వేదప్రతిపాదితత్వాద్వైదికంసదేవేత్యాశంక్యాహ- భ్రమయతీతి-మోహయతీతి - తేతవ-ధారతీవేదవాక్- ఉరువృత్తిభిఃగౌణలక్షణావృత్తిభిఃఉద్ధజడాత్కర్మశ్రద్ధాభరాక్రాంతమందమతీన్- భ్రమయతిమోహయతి - అయంభావఃనహివేదఃకర్మఫలస్యనిత్యత్వమభిప్రైతి-కింతు-లక్షణయాప్రాశస్త్యమాత్రం- విధ్యేకవాక్యత్వాత్ - అన్యథావాక్యభేదప్రసంగాత్॥ శ్రు॥ తద్యథేహకర్మచితోలోకఃక్షీయతఏవమేవాముత్రపుణ్యచితోలోకఃక్షీయతఇతిన్యాయేనచబ్రుంహితశ్రుత్యంతరవిరోధాచ్చ-అతఃకర్మజడానామిదంభ్రమకమత్రమితి-ఏతేనైవ॥ శ్రు॥తస్మాద్వాఏతస్మాదాత్మనఆకాశస్సంభూతఇత్యాదీనామప్యన్యపరత్వందర్శితంభవతి॥ శ్లో॥ఉద్భూతంభవతస్సతోపిభువనంసన్నైవసద్వస్త్వసజ్జఃఖర్వాద్యాకృతిరూపమాటకనకంవేదోపినైవంపరఃఅద్వైతంతవసత్వరంతుపరమానందంపదంతస్మాదావందేసుందరమిందిరాసుతమరేమూముంచమూమానతమ్॥చం॥ఇత్థంకార్యస్యసత్యత్వాభ్యుపగమమభిప్రేత్యఆధికార్యసత్త్వాప్రతిక్షేపేణకార్యమిథ్యాత్వవాదంపూర్వముక్తేనప్రస్తుత్యప్రతిక్షిపంతి॥ సతఇతి॥సతఇత్యాదినాతకర్హతమిత్యంతేనకార్యమిథ్యాత్వవాదినఃతానువాదఃవ్యభిచరతీత్యాదినాతత్ప్రతిక్షేపఇతివిభాగఃతథాహి - సతఃపరమాధర్మభూతాత్పరస్మాద్బ్రహ్మణస్సకాశాదుత్పన్నమిదంజగత్ సత్పరమాధర్మభూతంసత్యమితియావత్ నతుసైతద్యుక్తమిత్యర్థఃతతఃయతస్తర్కహతమితిచేత్ - యద్యపియ

ద్యస్తాదుత్పన్నం తత్తదాత్మకమేవయథామృద్ధిరణ్యాదెరుత్పన్నఘటముకుటాదికార్యం-తథాపిచేతనాత్పురుషాజ్జాతానాంకేశదంత
నఖలోమ్నామచేతనత్వదర్శనాద్గోమయాజ్జాతానాంవృశ్చికానాంచేతనత్వదర్శనాచ్చ కార్యకారణయోస్సాలక్షణ్యవ్యాప్యభావాత్-
పరమూలకస్వప్నదపరమార్థగజతురగాదీనాంతథాపరమార్థశుక్తికాదిపరమార్థరజతస్యచోత్పత్తిదర్శనాత్ - తదుత్పత్తి
వైయర్థ్యాచ్చకార్యంసదిత్యేతత్తర్కహతం-అతఃకార్యంమిథ్యైవేతిచేదిత్యర్థః - తర్కశాస్త్రయుక్తిః-కాపునరత్రయుక్తిరితిచేదు
చ్యతే మృద్ద్రవ్యస్యానువర్తమానత్వం తదవిచ్ఛిన్నస్యావర్తమానత్వంరజ్జుసర్పాదిషుహ్యనువర్తమానస్య అధిష్ఠాన భూతస్య రజ్వాదె
స్సత్యతావ్యవతిష్ఠమానస్య సర్పాదెరనత్యతాదృష్టా- తథానువర్తమానమధిష్ఠానభూతంమృద్ద్రవ్యమెవసత్యంవ్యావర్తమానాస్తుఘ
టశరావాదయఃఅసత్యభూతాః- తథానిర్విశేషసన్మాత్రాత్సర్వాధిష్ఠానభూతాద్బ్రహ్మణఃఅన్యేఽహంకారాదివ్యవహారాలంబనాఃక
ల్పితాఃప్రపంచఃమిథ్యా - కారణభూతంసన్మాత్రంబ్రహ్మైవసత్యం - కించ - సతఆత్మనోవినాశాదయోగాదసతశ్చశవిషాణా
దెరుపలబ్ధ్యభావాదుపలబ్ధివినాశయోగెకార్యంసదసద్భ్యామనిర్వచనీయమితిగమ్యతే - అనిర్వచనీయంశుక్తికారజతాదివన్మృషై
వతస్యచానిర్వచనీయత్వంప్రతీతిబాధాభ్యాంసిద్ధం-ప్రతీయతెహిప్రపంచఃప్రత్యక్షేణ॥.....

శ్రు॥ ఖితదాత్మ్యమిదంసర్వం- తత్సత్యం- సెహనానాస్తికించన- మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతియఇహనానెవపశ్యతి - యత్రహిద్వైత
మివభవతితదితర ఇతరంపశ్యతి- యత్రత్వస్యసర్వమాత్మైవాభూత్తత్కెనకంపశ్యెత్- ఇంద్రోమాయాభిఃపురురూప ఈయతెఇత్యాదిభి
ర్వెదాంతైర్బాధ్యతెచెతి- ననుతర్కహతమితిపారాంతరం- తదా- నను- సత ఉత్పన్నమిదంసదితిచెత్తర్కహతమిత్యన్వయః - ఇత్థమ
నూదితంకార్యమిథ్యాత్వంపక్షంశ్రుతిఃపంతి- వ్యభిచరతీత్యాదినా- కార్యంసదిత్యయమర్థః- క్వచిద్వ్యభిచరతిక్వచెతికాకుః - నక్వ
చిద్వ్యభిచారఇత్యర్థః- కెపురుషాదిష్వపి అచెతనాంశవిషకార్య కారణభావాదితిభావః - తథాపిస్వప్నెర్థశుక్తికారజతాదౌమి
థ్యాత్వెనవ్యభిచారఇత్యాశఙ్యాహుః- క్వచిన్మృషెతి- క్వచిన్మృషానక్వచిదపికార్యంవృషెత్యర్థః- స్వప్నెర్థానామపీశ్వరసృష్టత్వాన్న
మృషాత్వం శుక్తిరజతసద్భావాదన్యదాఖ్యానాద్వానమృషాత్వమిత్యభిప్రాయః- సతఉత్పత్తివైయర్థ్యంపరిహరంతి- సతథాభయయు
గితి- వ్యభిచరతీత్యనుషంగః- క్వచిదపిమృత్సువర్ణాదద్రవ్యెఉభయావస్థానదర్శనాన్న వ్యభిచరతి - కార్యత్వకారణత్వరూపావస్థానెన
మృత్సువర్ణాదికందృశ్యతె- అతస్సతోవస్థాంతరప్రాప్తిస్సఫలెత్యర్థః- వికల్పఃఘటశరావాద్యవస్థాభెదఃసచవ్య వహృతయెఘటెన
జలమాహరెత్యాదిపూర్వకవ్యవహారార్థంఇషితఇష్టఃయదావా- ననుసచ్చెన్నప్రతీయెతసచ్చెన్నబాధ్యతప్రతీయతెబాధ్యతెచశుక్తి
కారజతవత్ప్రపంచరూపంకార్యం-అసతస్సదసద్భ్యామనిర్వచనీయంకార్యంమృషైవెత్యతఆహుః- సతథాభయయుగితి- తథాభూత
మనిర్వచనీయంఉభయయుక్తత్వవిలక్షణత్వాత్సత్త్వవిలక్షణరూపధర్మద్వయయొగిద్రవ్యనానాస్వెవెత్యర్థః - ననుశుక్త్యాదిషు
రజతాదిప్రతీతెఃప్రతీతికాలెపితన్నాస్తీతిబాధెనచాన్యస్యాన్యథాభానాయొగాచ్చ నదసదనిర్వచనీయమపూర్వమెవెదంరజతమిదందో
షవశాత్ప్రతీయతఇతికల్పనీయమితిచెన్న- తత్కల్పనాయామప్యనన్యస్యాన్యథాభానస్యవజ్రనీయత్వాదన్యథాభానాభ్యుపగమాదెవఖ్యా
తిప్రవృత్తిబాధభ్రమత్వానాముపపత్తెరత్యంతాపరదృష్టెకారణకవస్తుకల్పనాయొగాత్కల్ప్యమానంహీదమనిర్వచనీయం-సతదానీమని
ర్వచనీయమితిప్రతీయతె-ఆశ్రితు-పరమార్థరజతమిత్యెవఅనిర్వచనీయమెవప్రతీతంచెద్బాధితంబాధయోఃప్రవృత్తెరభ్యుపపత్తిఃఅతో
న్యస్యాన్యథాభానవిరహెప్రతీతిప్రవృత్తిబాధభ్రమత్వానాముపపత్తెస్తస్యాపరిహార్యత్వాచ్చశుక్త్యాదిరెవరజతాద్యాకారెణ
భానతఇతిభవతాభ్యుపగంతవ్యం- కించ అవచనీయమపూర్వంరజటమత్రజ్ఞాతమితివదతాతస్యజ్ఞాకారణంవక్తవ్యం- నతావత్ప్రత్య
క్షతిఃతస్యాస్తద్విషయత్వెనతదుత్పత్తెఃప్రాగాత్మలాభాయొగాన్నిర్విషయాజ్ఞాతాతదుత్పద్యతఎవవిషయీకరోతీతిమహతామిదముపపాద
నం- అథెంద్రియాదిగతోదోషఃనతస్యపురుషాశ్రయత్వెనాథగతకార్యస్యోత్పాదకత్వాయొగాత్నాపీంద్రియాణి-తెషాంజ్ఞానకార
ణత్వాత్ నాపిదుష్టానీంద్రియాణి- తెషామపిస్వకార్యభూతెజ్ఞాన విషయవిశెషకరత్వా నాదిమిథ్యాజ్ఞానోపపాదనత్వమనవస్థాదిదోషనిర
స్తం- కించాపూర్వమనిర్వచనీయమిదంవస్తుజాతం-రజతాదిబుద్ధిశబ్దాభ్యాంరజతాదిసారూప్యాదితిచెత్తత్ర తత్సదృశమిత్యెవప్రతీతిశబ్దా
స్యాతాం రజతత్వాదిజాతీయయొగాదితిచెత్సాపికింపరమార్థభూతా- నతావత్పరమార్థభూతా - తస్యాఃపరమార్థాన్వయాయొ
గాత్ నాప్యపరమార్థభూతా- అపరమార్థాన్వయాయొగాత్.....

అపరమార్థపరమార్థబుద్ధిశబ్దయొర్నిర్వాహకత్వాయొగాచ్చ యత్పూర్వరుక్తంరజ్వాదివన్మృత్సువర్ణాదెఃకారణస్యానువర్తమా
నత్వాత్పారమార్థ్యంసర్పాదీనామివఘటశరావాదికార్యాణాంమిథ్యావ్యవహారమానత్వాదపారమార్థ్యం - ఏవంసన్మాత్రస్యబ్ర
హ్మణోనువర్తమానత్వాత్పారమార్థ్యం- అహంకారాదివ్యవహారాలంబనాస్తు ర్వెపదార్థాఃమిథ్యావ్యవహారమానాదతఏవబాధిత
త్వాన్నపరమార్థాఇతి-తత్తుచ్ఛం-ద్వయొర్జ్ఞానయొర్విరొధెహిబాధ్యబాధకభావఃబాధితస్యైవవ్యావృత్తిఃఅత్రఘటాదిషుదెశకా
లభెదెనవిరొధివిద్యతె- యస్మిన్దెశెయస్మిన్కాలెయస్యసద్భావఃప్రతిపన్నఃతస్మిన్దెశెతస్మిన్కాలెతస్యాభావఃప్రతిపన్నశ్చెన్మి
రొధాద్బలవతొబాధకత్వంబాధితస్యచనివృత్తిఃదెశాంతరకాలాంతరసంబంధితయాఅనుభూతస్యఅస్యదెశకాలయొగభావప్రతీతౌనవి

రోధఇతికథమత్ర బాధ్య బాధకభావః- అన్యత్రనివృత్తస్యా స్యత్రనివృత్తిర్వాకథముచ్యతే - రజ్జుసర్పాదిషుతుతద్దేశకాలసంబంధిత
యైవఅభావప్రతీతేర్విరోధేబాధకత్వంవ్యావృత్తిశ్చ - దేశకాలాంతరదృష్టస్య దేశకాలాంతరవ్యావర్తమానత్వంమిథ్యాత్వవ్యాప్తంన
దృష్టమితి- నవ్యావర్తమానత్వ మాత్రంపారమార్థ్యే హేతుః- యత్తన్నవ్యావర్తమానత్వా ల్పపరమార్థ ఇతిలబ్ధసిద్ధమితరేతరసాధనమ
హ్మతి- అసన్వాత్ర మేతవస్తు- సతఉత్పత్తివై యధ్యంపరిహరంతి- వ్యవహృతయెవికల్పఇతిచేత్తి- అస్యయథోక్తవివార్థః - అతఃస
తోవస్థాంతరప్రాప్తిస్స ఫలేత్యర్థః- నానుతర్కమంతరేణా నానాత్వా దిశ్రుతిరెవకార్యమిథ్యాత్వంప్రమాపయతీత్యాహుః-
భ్రమయతీత్యాదినా - తదివధారణాపా స్తూపానెహనానాత్వాదిశ్రుతిఃఉత్కర్షజడాఅంధపరంపరయాభ్రమయతీతిసంబంధ్ర-
ఉత్కర్షజడాఃకర్మజడాఃఅనాదిపాపవాసనామూషితాశేషశేముషీకాస్తాక్ - అయంభావః- నకెవలంకార్యమిథ్యా త్వబోధనాత్మికైవనెహ
నానాత్వాదిత్వద్బారత్యావృత్తిః- అపితుబ్రహ్మాత్మకస్వతంత్రవస్తునిమెధబోధనాత్మికాబ్రహ్మస్వరూపెదెవమనుష్యతిభెదనిమెధాదిబో
ధనాద్యాత్మికాశ్చబహ్వ్యావృత్తయస్సంతి- ఏవంతదధ్యబుభుత్సవోపుర్వోత్కర్షజడాస్తద్విపరీతాశ్చతత్రయెకర్మజడాఃతాక్ ప్రథమబుభు
త్సుకుబుద్ధిపరికల్పి తకార్యమిథ్యా త్వకారణసత్య త్వపరత్వా దిరూపబహువృత్తిభిఃప్రథమప్రతిపత్తృ కుబుద్ధ్యనువర్తినాంకర్మ
జడానాం అంధపరంపరయాకార్య మిథ్యా త్వ భ్రమంజనయతి - ఔపనిషదపరమ పురుష రమణీయతావిశేష గుణవిశిష్టానాంత్వం
బ్రహ్మాత్మకస్వతంత్రవస్తునిమెధవిజయాంప్రమితింజనయతీతికిమన్యాభిర్విధేయమితి ॥ 32॥ .....

తదెవంప్రపంచస్యసత్వెసాధకంనాస్తీత్యుక్తం ఇదానీమసత్వెసృష్టిప్రళయశ్రుతయఃశ్రు॥యతోవాఇమానిభూతానిజాయంతఇత్యా
ద్యాఃతన్మాలంచఅనుమానంప్రమాణమిత్యాహ॥సెతి॥యద్యస్మా దిదంవిశ్వంఅగ్రెసృష్టేఃపూర్వం నాసనాసీత్ ॥ శ్రు॥సదెవసోమ్యెదమ
గ్రఆసీత్- ఆత్మా వాఇదమెకఎవాగ్రఆసీత్.ఇత్యాదిశ్రుతెఃనచనిధనాత్ ప్రళయాత్ అనుఅనంతరంభవిష్యత్ భవిష్యతి॥ శ్రు॥ నాస
దాసీన్నోసదాసీత్తదానీమిత్యాదిశ్రుతెఃఅతఃకారణత్ అంతరామధ్యెపిఎకరసెకెవలెత్వయివృహమిథ్యారూపమేవ విభాతీతిమితంని
శ్చితం- యతఏవంహ్యతఃశ్రుత్యాద్రవిణజాతివికల్పపథైఃద్రవిణజాతీనాంద్రవ్యమాత్రాణాంమృల్లోహకాష్ణాయసరూపాణాం వికల్పాఃభెదాఃఘటకుండలాదయఃతెషాం పంథానఃమార్గాఃప్రకారాఃతైరుపమీయతెసదృశతయానిరూప్యతె- యథాతత్రకార్యా
కారణానాం నామధెయమాత్రతాకారణం మృదాద్యెవసత్యం- తథాత్రాప్యాకాశాదీనాంనామధెయమాత్రతాబ్రహ్మైవసత్యమితినిరూప్యతఇత్యర్థఃతథాచ॥శ్రు॥ యథాసొమ్యైకెనమృత్పిండెనసర్వంమృణ్మయంవిజ్ఞాతంస్యాత్ వాచారంభణంవికారోనామధె

32 ॥ నయదిదమగ్రఆసనభవిష్యదతోనిధనాదనుమితమంతరాత్వయివిభాతిమృషైకరసె । అతఉపమీయతెద్రవిణజాతివికల్పపథైర్విఘతధమ సొవిలాసమృతమిత్యవయంత్యబుధాః॥ 33 ॥నయదజయూ

యంమృత్తికెత్యెవసత్యం- యథానాసైకెనలొహమణినాసర్వంలొహమయంవిజ్ఞాతంస్యాత్-తథా వికెనెనఖనికృంతనెనసర్వంకాష్ణాయసమిత్యాది- తస్మాదస్యసత్వెప్రమాణాభావాత్-అసత్వెతు ప్రమాణస్యవిద్యమానత్వాత్ వితథమనొవిలాసంబుత్తం సత్యమితియె
అవయంలిజానంతి- తెఅబుధాఃఅజ్ఞాఇత్యర్థఃఅత్రెవంప్రయొగఃవివాదాధ్యాసితంనసత్ఆద్యంతయొరవిద్యమానత్వాత్ వికా
రిత్వాత్ దృశ్యత్వాద్వాశుక్తిరజతాదివదిత్యస్యయెఆత్మవచ్చెతివ్యతిరెకెదృష్టాంతఃశ్లో॥మకుటకుండలకంకణకింకిణీపరిణతంకనకంచ
శ్రమధ్వతఃమృదమంకృతిఖ్రమఖంతథానరహరెనభృధక్పరమార్థతఃచం ॥ నను ॥శ్రు॥ యథాసొమ్యైకెనమృత్పిండెన స
ర్వంమృణ్మయంవిజ్ఞాతంస్యాత్ వాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికెత్యెవసత్యమిత్యాదిమృదాది దృష్టాంతెమృదాది కారణానా
మెవమృత్తికెత్యెవసత్యమిత్యాదిభిఃసత్యత్వప్రతీతెర్వికారాణాంనామధేయానాంచవాచారంభణమిత్యనెనహిచాలంబనం వ్యవహార
మాత్రంనతుపారమార్థ్యమితిమిథ్యాత్వప్రలపితనాచ్చాష్టాంతికెనాస్మాత్రస్యబ్రహ్మణఃపారమార్థ్యం కార్యమిథ్యాత్వమకా
మెనాపిస్వీకార్యమిత్యాశంకాయాంమృత్పిండకార్యాదిదృష్టాంతానాం కార్యమిథ్యాత్వపరత్వవర్ణనమవిదుషామెవరొచతెనవిదు
షామిత్యాహుఃనయదితి॥ అత్రవికల్పపథైరిత్యంతెనకార్యమిథ్యాత్వపరత్వవర్ణనానువాదఃవితథెత్యాదినాతత్ప్రతిక్షెపఇతిభిథా
గఃతథాహ్యయ్ యస్మాదిదంవిశ్వంఅగ్రెసృష్టేఃపూర్వంనాసనాసీత్ ॥ శ్రు॥ సదెవసొమ్యెదమగ్రఆసీత్ ఆత్మా వాఇదమెకఎవాగ్రఆ
సీ దితిశ్రుతెరితిభావఃనిధనాత్ ప్రళయాత్ అనుఅనంతరంనభవిష్యత్ నభవిష్యతి ॥ శ్రు॥ నాసదాసీన్నోసదాసీ త్తదానీమిత్యాదిశ్రుతె
రితిభావఃఅతఃకారణాదంతరామధ్యెపి ఏకరసెకెవలెత్వయివృహమిథ్యారూపమేవెదంభాతీతిమితంనిశ్చితం యతఏవం అతఃశ్రు
త్యాద్రవిణజాతివికల్పపథైఃద్రవిణజాతీనాంద్రవ్యమాత్రాణాంమృల్లొహకాష్ణాయసరూపాణాంవికల్పాఃఘటకుండలాదయఃతెషాం
పంథానఃమార్గాఃప్రకారాఃతైరుపమీయతెసదృశతయానిరూప్యతె- యథాతత్రకార్యాణాంనామధెయమాత్రతాకారణం మృ
దాద్యెవసత్యం- తథాత్రాప్యాకాశాదీనాం నామధెయమాత్రతాబ్రహ్మైవసత్యమితినిరూప్యతఇత్యర్థఃతథాచ॥శ్రు॥యథా సొమ్యై
కెనమృత్పిండెనసర్వంమృణ్మయంవిజ్ఞాతంస్యాత్- వాచారంభణంవికారోనామధెయంమృత్తికెత్యెవసత్యం యథాసొమ్యైకెన మ
ణినావిజ్ఞాతెనసర్వంలొహమయంవిజ్ఞాతంస్యాత్ తథావికెనెనఖనికృంతనెనసర్వం కాష్ణాయసమిత్యాది- అత్రెవర్థ

ఖితి-కుపృష్టీనాంవితథమనోవిలసితమేతత్తార్యమిథ్యాత్వపరత్వవర్ణనమిత్యర్థః- ప్రతిపద్నోపాధాబాధాదర్శనాదితిభావః- తస్మా
త్తుదృష్ట్యభిమతంకార్యమిథ్యాత్వంఋతంప్రామాణికమితిఆబాధాంయథాసోమ్యేకేనమృత్పిండేనేత్యాదిదృష్టాంతవాక్యాభ్యాంనభిజ్ఞాః
అవయంతిజానంతినతదర్థజ్ఞాఇత్యర్థః- అయంభావః- అత్ర హినకార్యమిథ్యాత్వంకారణసత్యత్వంచప్రతిపాద్యతే- కింతు-కా
ర్యకారణయోరనన్యద్రవ్యత్వం- తథాహి॥ శ్రు॥ స్తబ్ధోస్యుతతమాదేశమప్రాప్త్యాదేశాంశ్రుతంశ్రుతంభవత్యమతంమతమవిజ్ఞాతంవిజ్ఞా
తంస్యాదితి- కృత్స్నస్యజగతోబ్రహ్మైకకారణత్వంకారణాద్భార్యస్యానన్యత్వేనచహృదినిధాయకారణభూతబ్రహ్మజ్ఞానేనకార్యభూ
తస్యసర్వస్యవిజ్ఞానేప్రతిజ్ఞాతేసతికృత్స్నస్యసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మైకకారణతామజానతాశిష్యేణకథంనుభగవతస్సాదేశకత్వ
స్యజ్ఞానేనఅన్యస్యజ్ఞాతత్వాసంభవంబోధితోబ్రహ్మైకకారణముపదేక్ష్యన్ లౌకికప్రతీతిసిద్ధంకారణాద్భార్యస్యానన్యత్వంతావద్వ్య
థాహ్యైకేనేత్యాదినాదర్శయతి- యథైకమృత్పిండాదభ్దానాంఘటశరావాదీనాంతస్మాదనతిరిక్తద్రవ్యతయాతద్జ్ఞానేనజ్ఞాత్వేత్య
ర్థః- అత్రకారణాదివాదేనకారణాద్భార్యస్యబుద్ధిశబ్దాంతరాదిభిర్ద్రవ్యాంతరత్వమాశంక్యలోకప్రతీత్యైవకారణాద్భార్యస్యానన్య
త్వోపపాద్యతే- వాచేత్యాదినా- ఆరభ్యతేఆలభ్యతేస్పృశ్యతఇత్యారంభణంకృత్యుల్యుట్ఇతికర్మణిల్యుట్- వాచావాహ్యపూర్వకేణవ్య
వహారేణహేతుతేత్యర్థః-హేతుత్వంచాత్రాధ్యయనేనవసతీతివత్ఘుటేనోదకమాహరేత్యాదివాహ్యపూర్వకోహ్యుదకాహరణాదివ్యవ
హారస్యస్యవ్యవహారస్యసిద్ధయేతేనైవమృద్రవ్యేణపృథుబుధ్నోదరత్వాదిలక్షణోవికారఃసంస్థానవిశేషస్తత్ప్రయుక్తంచఘటఇత్యా
దినామధేయంస్పృశ్యతేఉదకాహరణాదివ్యవహారవిశేషసిద్ధ్యర్థం- మృద్రవ్యమేవసంస్థానాంతరనామధేయభాగ్భవతి-అతోఘటా
ద్యపిమృత్తికేత్యేవసత్యంమృత్తికాద్రవ్యమిత్యేవసత్యంప్రమాణనోపలభ్యతఇత్యర్థః- నతుద్రవ్యాంతరత్వేన- అతస్తస్యైవమృద్ధిర
ణ్యాదేర్ద్రవ్యస్యసంస్థానాంతరభాక్త్వమాత్రేణబుద్ధిశబ్దాంతరాదయఃఉపపద్యంతే- యథైకస్యదేవదత్తస్య అవస్థాభేదైర్బాల్యో
యువాస్థవిరఇతిశబ్దాంతరాదయఃకార్యవిశేషాశ్చసత్యంతేతద్వదితి-ఏవంవైనమేవచిదచిద్విశిష్టంబ్రహ్మసృష్టేఃప్రాగ్నిధనానంతరం
చనామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టత్వేనావతిష్ఠతేఅంతరాతుతద్విభాగార్హస్థూలచిదచిదాత్మకప్రపంచకారణావస్థ

తప్తేజాయనుశయీతగుణాంశ్చజుషఁభజతిసరూపతాంతదనుమృత్యుమపేతభగఃl త్వమృతజహాసి
తామహీరివత్వచమాత్తభగోమహసిమహీయసేప్తగుణితేపరమేయభగః॥ 3ఓ ॥ యదినసముద్ధరంతి

తత్రేత్యవస్థానామనిత్యత్వేపితదాశ్రయస్యద్రవ్యస్యఉభయావస్థాయోగినఃపారమార్థ్యమేవేతిబుధాఅవయంతీతి॥ శ్రు॥ నాసదాసీ
న్నోసదాసీదిత్యస్యస్థూలావస్థమచిద్రవ్యంచిద్రవ్యంచ-ప్రళయదశాయాంనాసీత్ కింతు-తమఃనిరతిశయసూక్ష్మదశాపన్నమచిద్ర
వ్యంతమసాదృశ్యేనాచిద్రవ్యేణగూఢంతిరోహితంప్రకృతంసూక్ష్మదశస్థంచిద్రవ్యంచాసీదిత్యర్థఃఉక్థజడానబుధాఇత్యనేనజీవా
నామజ్ఞత్వసంభావనాసూచితా॥ 3ఏ॥ ననుయదిప్రపంచోనామనాస్యేవనచాసతాతేనవైతన్యస్యసంబంధఃఅపి-తర్హికిమధరా
ద్ధంజీవేన- యతఃఅయంసంసరతి- కింవాబహుపుణ్యమీశ్వరస్య- యతోనిత్యముక్తఃకింనియంచతదాకర్మకాండమిత్యపేక్షాయాం
జీవేశ్వరవిశేషం॥ శ్రు॥ ద్వాసుపర్ణాసయుజాసఖాయాసమానంవృక్షంపరిషస్వజాతే-తయోరన్యఃపిప్పలంస్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో
అభిచాకశీతి-అజామేకాంలోహితశుక్లకృష్ణాంబహ్వీంప్రజాంజనయంతీగ్ంసరూపామిత్యాద్యావదంతీత్యాహ ॥ సఇతి॥ సతుజీవఃయ
ద్యస్మాదజయామాయయాఅజామవిద్యామనుశేతేతఆలింగేత-తతఃగుణాంశ్చదేహేంద్రియాదీన్జుషఁసేవమానఃఆత్మతయాఅ
భ్యస్యన్- తదనుతదనంతరం-సరూపతాంతద్ధర్మాయోగంచజుషఁ- అపేతభగఃపిహితానందాదిగుణస్సన్- మృత్యుంసంసారం-భ
జతిప్రాప్నోతి-తద్విషయమేవచకర్మకాండమితిభావఃవ్యముక్తర్వంతు-జహాసితాంఅజాంమాయాం-ననుసామర్థ్యాస్తి-కథం
తత్త్యాగస్తత్రాహ- అహిరివత్వచమితి-అయంభావఃయథాభుజంగఃస్వగతమపికంచుకంగుణబుద్ధ్యానాభిమన్యతే-తథాత్వమజాం-న
హినిరంతరాహ్లాదిసంవిన్మాత్రధనుబృందసతేరజయాకృత్యమితితామపేక్షసఇతి- కుతఎతత్తదాహ ఆత్తభగఃనిత్యస్రాప్తైశ్వర్యఃమహా
సిచరమైశ్వర్యే అష్టగుణితేఅణిమాద్యష్టవిభూతిమతి-మహీయసేపూజ్యసే- విరాజసే - కథంభూతఃఅపరిమేయభగఃఅపరిమితైశ్వర్యఃన
హ్యన్యేషామివదేశకాలాదిపరిచ్ఛిన్నంతదష్టగుణితమైశ్వర్యం- అపితు-పరిపూర్ణస్వరూపానుబంధిత్వాదపరిమితమిత్యర్థఃll శ్లో॥
నృత్యంతీతవవీక్షణాంగణగతాకాలస్వభావాదిభిర్భావాక్తత్వరజస్తమోగుణమయాన్నిర్మలయంతీజగూక్ మాయాక్రమ్యపదాశిరస్క
తిభరంసంమర్దయంత్యాతురమాయాతేశరణంగతోస్మీనృహరేత్వామేవతాంవారయll చం॥ ననుభగవతిభవతేపామపిత్యాదేవకరస
త్వప్రకృతిస్థిత్యాద్యవిశేషేపికథంతేహంతత్సంభావనాయాఅస్యభావఇత్యాశంక్యాంప్రకృతిపశ్యత్వతదభావాభ్యామిత్యాహుఃll
సయదజయేతి॥సజీవోయత్యస్మాత్అజయాత్వన్మాయయాసోహంభక్తితిశేషఃఅజాంప్రకృతిపరిణామాత్మికాందేవమనుష్యాదిమూర్తిమను
శయీతఆలింగతిబిభర్తీతియావత్- తతోగుణాంశ్చశబ్దాదిషయాఁజుషఁసేవమానఃసరూపతాంస్థూలత్వకృశత్వాదిదేహధర్మతాం
భజతిదేహాత్మాభిమానీభవతీత్యర్థఃతదనుచనంతరం-మృత్యుంమరణంభజతిప్రాప్నోతి-ఇత్థంజన్మమరణాదిరూపసంసృతిభాక్త్వే

అపేతభగశబ్దాస్తైశ్వర్యాదిరస్యేతథాభూతోభవతి - త్వమితత్వంతు - అహమస్యదాస్త్వచంకంచుకమివ తామజాంజహాసినియమేనతత్పరతంత్రతయాసంబంధరహితోసి - అహిదృష్టాంతస్త్యాగమాత్రాభిప్రాయకః - అతఏవాత్తఃనిత్యంపరిగృహీతఃభగశబ్దయేనతథాభూతఃఇతి॥ శ్లో॥ విశ్వర్యస్యసమగ్రస్యవీర్యస్యయశసశ్రియః। జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవషణ్ణాంభగఇతీరణేతిభగశబ్దార్థోవగంతవ్యః - అథాపికింజీవఇవఅహమపిపరిచ్ఛిన్నభగఃనేత్యాహుఃఅపరిమేయభగఃఅపరిచ్ఛిన్నైశ్వర్యాదిమాఅష్టగుణితేఅపహతపాప్మత్వాదయోష్టౌగుణాఃఅస్యనిత్యంసంజాతాఇత్యష్టగుణితంతారకాదిత్వాదితచ్ - తస్మిన్నిత్యావిభూతాఅపహతపాప్మత్వాదయోగుణాఃఅకయాత్తేమహసిఅపరిచ్ఛిన్నైస్వయంప్రకాశస్వరూపేమహీయసేమహసిస్థిత్వాభూజ్యసఇత్యర్థః॥ ౩౯॥ విదంతావదుక్తసాధనకదంభేనయేభగవంతంభజంతితేమృత్యుంతరంతిఇతరాసంసరంతీత్యుక్తం - ఇదానీంయేబహుస్వంగంపరిత్యజ్యభగవన్మాత్రేప్రవృత్తాఅపికథంచిత్అంతఃవాంతాశనవత్సకలకామాన్నముంచంతితేభగవంతంనస్రోష్యంతినహేహసుఖంలభంతే - కేవలంకురోనీరవస్రోష్యంతీతితాత్పర్యశ్లోచ॥ శ్రు॥ కామాత్యఃకామయతేమన్యమానస్సకామకర్మభిర్జాయతేతత్రతత్రేత్యాదిశ్రుత్యర్థమాహ ॥ యదీతి॥ హేభగవన్ - యేయతయఃహృదిస్థితాఃకామజటాఃకామస్యజటాఃమూలాజ్ఞానవాసనాఃయదినసముద్ధరంతినోత్పాటయంతి - తేషామసతాంహృదిస్థితోపిత్వందుర్గధిగమఃదుర్జ్ఞేయఃఅస్మృతకంఠమణిఃస్థితోప్యస్మర్యమాణోపిఅకంఠేవర్తమానోపిఅస్మృతశ్చేద్జ్ఞాతప్రాయఏవభవతి కించ - హేభగవన్ - తేషామసతృప్తపదోగినాంప్రాణేంద్రియతర్షణపరాణాంయోగినాముభయతఃఇహపరలోకేచఅసుఖందుఃఖమేవ - తదేవాహుఃఅనవగతాంతకాత్అనివృత్తాన్మృత్యోఃఇహభోగప్రాప్తిలక్ష్యేపిమరణభయజందుఃఖమస్త్యేవేతిభావఃఅనధిరూఢపదాద్భవతస్సకాశాత్దుఃఖం - అనధిరూఢంఅప్రాప్తంపదంతత్స్థానంయేనతస్మాత్భావప్రధానోనిర్దేశఃఅప్రాప్తత్వత్పదత్వాత్త్వత్పదాప్తేరితియావత్ - నిజధర్మాతిలంఘినాంశాస్తుర్యమరూపాత్తత్వత్తోదుఃఖమిత్యర్థఃకం॥ .....

నన్వయతేనకిమపికృత్యమస్తిప్రారబ్ధమపిసుఖాదిభోగేనాపచీయతే - అతఃకిమితిపృథాశబ్దఃతేఉభయతోప్యసుఖమితిశ్రూయతేచ ॥ శ్రు॥ విషయతోయమిహామ్రాహ్మణస్య - నకర్మణాపరిహారేనోకనీయానిత్యాది తత్రాహ ॥ త్వదవగమీతి ॥ హేసగుణషడ్గుణైశ్వర్యయుక్త - త్వదవగమీత్వజ్ఞానవాన్ - భవదుత్తమశ్లోకభక్తఃభవతఃకర్మఫలదాతుఃఈశ్వరాద్ధేతోఃఉత్తమోరాధిపూర్ణతయాశ్లోకాభక్తఃప్రాచీనపుణ్యాపుణ్యకర్మణోఫలభూతాగుణవిగుణాస్వయాసుఖదుఃఖసంబంధాన - నవేత్తిసానుసంధత్తే - తస్మాత్తదానీంచ - దేహభృతాందేహాభిమానినాం - ప్రవృత్తినివృత్తికర్మకర్తృకారణవిధినిషేధలక్షణానవేత్తివిగతదేహాభిమానతయాకార్యాకార్యభోగాభావాన్నియుజ్యతఇత్యర్థఃయుక్తంచైతత్ - యతఃకారణాత్మనైరన్వహంశ్రవణభృతఃఅనుదినంశ్రవణేనచెతసిధృతఃత్వంతేషామపవర్గగతిఃఅపవర్గరూపాగతిఃభవసి - కథం - శ్రవణభృతఃఅనుయుగంప్రతియుగంయోగీతపరంపరాఉపదేశసంతతిఃతయాసత్సంప్రదాయానుసారేణేత్యర్థఃవితదుక్తంభవతి-యోతావత్తత్త్వజ్ఞానినఃనతేషాంకర్మాధికారశంకాపి - యేచ అనవరతంత్వత్కథాశ్రవణాదినిష్ఠాఃతేషామప్యాసన్నభవత్ప్రాప్తానంవిధిషేధభావఃఇతరేషాంతుయోగచ్ఛద్మనాఇంద్రియలాలసానాంఉభయతోప్యసుఖమితి॥ శ్లో॥ అవగమంతవమేదిశభూధవస్మరతియన్నసుఖాసుఖసంగమఃశ్రవణవర్ణనభావమథాపివానహిభవామియథావిధికింకరఃచ॥ అథానన్యప్రయోజనానాంభగవద్భక్తానాంతూభయతస్సుఖమేవేత్యాహుఃత్వదవగమీతి॥ త్వాదవగచ్ఛతీతిత్వదవగమీశ్వర్యాథాస్మృజ్ఞానవాన్ ॥ శ్లో ॥ ఆర్తోజిజ్ఞాసురర్థార్థీజ్ఞానీచేత్యేషచతుర్విధాఇత్యర్థఃభవతీతిభవఃసంసారఃతస్మిన్స్థ

యతయోహృదికామజటామధరధిగమోసతాంహృదిగతోస్మృతకంఠమణిఃఅసుతృపయోగినాముభయతోప్యసుఖంభగవన్ననపగతాంతకాదనధిరూఢపదాచ్చవతఃకం ॥ త్వదవగమీనవేస్థితిభవదుత్థశుభాశుభయోగుణవిగుణాన్వయాంస్తహితనదేహభృతాంచగిరఃఅనుయుగమన్వహంసగుణగీతపరం

నోరుపస్థితయోఃఫలజనాయ సముపస్థితనోరిత్యర్థః- తయోఃశుభాశుభయోఃపుణ్యపాపాత్మకయోఃకర్మణోః- గుణవిగుణిస్వయోఃఫ
లభూతసుఖదుఃఖసంబంధాత్- తస్మిన్తదానీంచ- దేహభృతాంగిరఃస్తుతినిందావాక్యస్య పినవేత్తినానుసంధత్తే- కుతః- యతస్త్వము
పవర్గగతిఃతస్యదేహోనాపవర్గసాధనభూతఃఅనేనపరలోకేనుఃఖముక్తం- ఇహతుమనుజైస్తవైస్యహఅనుయుగంప్రతియుగం
అనువర్తన్యాసగుణగీతచరంపరయాసగుణస్యఅనంతకల్యాణగుణయుక్తస్యతవగీతచరంపరయాకథామృతచరంపరయా- అన్వహంశ్ర
వణనచేతసిధృతఃయత్తస్మాత్కథామృతపానమత్తస్తతోనవేత్తీత్యర్థః ॥ ౮౧ ॥ త్వదవగమీనవేత్తిసుఖదుఃఖెనచవిధినిమేథావిత్యుక్తం-త
త్రనసకథమవగంతుంశక్యంపరవగమత్వస్యోక్తత్వాదిత్యవమాశంక్యసత్యమెవెదంఅనవగాహ్యమహిమ్నోవాజ్ఞానసగోచరత్వాద
విషయస్యెనైవజ్ఞానముక్తమితిదర్శయన్ ॥శ్రు॥ యదూధ్వంగాగిదివోయదవాక్పృథివ్యాయదంతరాద్యావాపృథివీఇమెయద్భూ
తంభవచ్చభవిష్యచ్చెత్యాదిశ్రుతిప్రతిపాదితమపరిమితమహిమానమాహ ॥ ద్యుపతయఇతి॥ మెఅభగవన్- తెఅంతంద్యుపతయఃస్వగాద
లోకపతయఃబ్రహ్మాదయెపినయయుఃనప్రాపుఃతత్తుతఃయదంతవద్వస్తుతత్ఇమపిత్వంనభవసిఆస్తాంతావద్ద్యుపతయోనయయురి
తి- యద్యస్మాత్త్వమపిఆత్మనోంతంనయాసి- కుతస్తస్మాత్సర్వజ్ఞతాసర్వశక్తితావాఅతఆహ- అనంతతయాఅంతాభావెన- నహిశశ్వదపి
జ్ఞానంసార్వజ్ఞంతదప్రాప్తివాసర్వశక్తిరైభవంవిహంతి- అనంతత్వమెవాహ- యదంతరితి-యస్యతవఅంతరామధ్యే-ననుఅహొరా-
సావరణాఃఉత్తరోత్తరదశగుణసప్తావరణయుక్తాఃఅండనిచయాఃబ్రహ్మాండసమూహాఃవాంతిపరిభ్రమంతి- వయసాకాలచక్రెణ-ఖ
రజాంసీవ-సహవికర్షైవ-నతుపర్యాయెణ- హియస్తెవం-అత శ్రుతయస్త్వయిఫలంతితాత్పర్యవృత్త్యాపర్యవస్యంతి - నతుసాక్షా
ద్వదంతి అయమెతావానితి- సగుణస్యగుణానంత్యాత్- నిగుణస్యచావాగోచరత్వాత్- కథంతర్హ్యత పదాథెతాత్పర్యమితి- తత్రవి
ధిముఖవాక్యెభవెదేవంనియమఃపదాథఃసైవవాక్యార్థఇత్యమితి - నిషేధముఖెతునాయం నియమఇత్యాహ - అతన్నిరసనెనెతి॥
శ్రు॥ అన్యదెవతద్విదితాదథోవిదితాత్- అన్యత్రధర్మాదన్యత్రాధర్మాదన్యత్రాస్మాత్కృతాకృతాత్- అస్థూలమనఘ్విత్యాదిప్రకారెణ
లక్షణయాచతత్త్వమసీత్యాదయఃపర్యవస్యంతీతి- నచవాచ్యంనిషెధశూన్యమెవజ్ఞాపయతఇతి- అతఃభవన్నిధనాఃభవతిత్వయినిధనం

పరయాశ్రవణభృతోయత్స్వమపవర్గగతిమనుజైః ॥ ౮౧ ॥ ద్యుపతయఎవెనయయురంతమనం
తతయాత్వమపియదంతరాండనిచయాననుసావరణాః । ఖఇవరజాంసివాంతి వయసాసహయ చ్ఛ్ర
తయస్తవయిహఫలంత్యతన్నిరసనెనభవన్నిధనాః ॥ ౮౨ ॥శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్యెతద్బ్రహ్మణఃపుత్రా
ఆశ్రుత్వాత్మానుశాసనమ్ । సనందనమధానచ్యసిద్ధాజ్ఞాత్వాత్మనోగతిమ్ ॥ ౮౩ ॥ ఇత్యశెషస
మామ్నాయపురాణోపనిషద్రసః । సముద్ధృతఃపూర్వజైస్తైర్వ్యాఖ్యాయాన్యైరుహాత్మభిః ॥ ౮౪ ॥

సమాప్తిఃయాసాంతాస్తథా- నహినిరవధినిఃపెథస్సంభవతి - అతఃఅవధిభూతెత్వయిఫలంతీత్యర్థఃఇతి ॥ శ్లో॥ ద్యుపతయోవిదురంతమ
నంతతెనచభవాన్గిరశ్రుతిమూశయఃత్వయిఫలంతితుతానతదిత్యతోజయజయెతిభజెతవతత్పవమ్॥చం ॥ ఇత్థంయధామతిసంస్తుత్య
అధత్వాత్మాహొత్మస్యాస్వరిచ్ఛిన్నతావాత్మాకల్మెనస్తొతునశక్నువతిసినిగమయంతి॥ ద్యుపతయఇతి॥ ద్యుపతయఃస్వగాదిలొకపతయఃమ
మెంద్రబ్రహ్మాదయఎవ- తవాంతంస్వరూపస్వభావపారం- నయయుఃనజానీయురిత్యర్థఃకింపునఃతుఅనుజొదయ ఇతిభావఃకిబహు
నా- త్వమపినయాసి- కుతఃఆనంతతయాస్వరూపస్వభావయొరపరిచ్ఛిన్నతయా- నచెతాదాతావసర్వజ్ఞత్వభంగఃయథావస్థితవ
స్తువిషయకజ్ఞానస్యైవసర్వజ్ఞత్వావహత్వాత్- అపరిచ్ఛిన్నస్యపరిచ్ఛిన్నత్వజ్ఞానస్యాజ్ఞత్వావహత్వెచ్ఛితిభావఃమహిమ్నఃఅపరిచ్ఛిన్నత్వ
మెవప్రతిపాదయంతి - యదంతరితాత్యాదినా- యస్యతవాంతరామధ్యే - ఖెవైకస్మిన్రొమకూపె- సావరణాఃసప్తభిరావరణైస్సహితాఃఅం
డానాంబ్రహ్మాండానానిచయాఃసమూహాఃవాంతిసంచరంతి- యథాఖెఆకాశెరజాంసివయసెతిజాత్యభిప్రాయమెకవచనంచఘ్రీ
భిస్సహవాంతి- తద్వత్ - యస్మాదేవంహితి- తత్శ్రుతయఃపారొక్ష్యనిదెశశ్శస్తుతిరభ్యగతత్వాభిప్రాయకఃత్వయిఅతన్నిరసనెనతస్మా
దపారమహిమ్నస్తవకృతఃఅన్యత్ప్రకృతిపురుషాదివస్తు- తన్నిరసనెనతత్సాజాత్యప్రతిషెధనతత్పూర్వకమిత్యర్థఃఇతి - భవన్నిధనాఃభవ
తినిధనంనిష్ఠాచర్యవసానమితియావత్ - తద్యాసాంతాఃశాబ్దవృత్త్యాతాత్పర్యవృత్త్యాచప్రకృతిపురుషసాజాత్యనిరసనెనతద్విలక్షణం
త్వాంబొధయంతీత్యర్థఃఫలంతిసఫలాభవంతి- చెతనాచెతనసాజాత్యనిరసనెనతద్వైలక్షణ్యమాత్రంబొధయంతి- నతుసాకల్యెనత
త్స్వరూపస్వభావాదికంబొధయితుంశక్నువంతీతిభావఃఇతి॥ ౮౩॥ చం॥ ఇత్థంశ్రుతిగీతసంపాదెనసనందనొక్తముత్తరమవధార్యతంబహు
మెనిరెఇత్యాహభగవాన్నారాయణఃఇత్యెవమితి॥ ఇతిశ్రుత్యుక్తప్రకారెణ- వివంసనందనొక్తమాత్మానుశాసనం ఆత్మాఅనుశిష్యతెఇ
యెనతదాత్మానుశాసనం- ఉత్తరమాశ్రుత్య- బ్రహ్మణశ్చతుర్ముఖస్యపుత్రాఃమరీచ్యాదయఃసిద్ధాఃఆత్మనఃపరమాత్మనొగతింప్రకా
రంయాథాత్మ్యం- జ్ఞాత్వానిశ్చిత్య-ఆధసనందనమానచుఃఇతి॥శ్లో॥ఇత్యశెషసమామ్నాయపురాణొపనిషద్రసఇతిసర్వశ్రుతిపు
రాణరహస్య తాత్పర్యమిత్యర్థఃచం॥ సర్వశ్రుతిపురాణొపనిషత్తాత్పర్యమెవంసముద్ధృతమితి ప్రకృతవెద స్తుతిప్రశంసా ॥ ౮౪॥

త్వమితి॥బ్రహ్మదాయాదెతి- బ్రహ్మైవదాయమివఅప్రయత్నప్రాప్యంఅత్తిసేవతఇతితథా- బ్రహ్మపుత్రెతివా॥ చం॥ హేబ్రహ్మదా
యాదబ్రహ్మపుత్ర- దాయశ్శాస్త్రకృత్వాత్పుత్రస్యతస్మిన్దాయాదశబ్దఉచ్చర్యతె- వితదాత్మానుశాసనం - నృణాంయెకామాన్తెపాంభ
జతఆనందాహకం - శ్రుతిస్తవనం- ధారయతికామంయథెష్టంగాంభూమింతదుపలక్షితాల్లోకాన్చరవర్యట॥ రఴ ॥ ఏవమితి॥ పూ
ర్ణఃకృతకృత్యః- శ్రుతిధరఃశ్రుతమర్థంమనసిధారయన్ - వీరవ్రతఃనైష్ఠికః॥ చం ॥ కథమెతత్త్వయావిదితమిత్యపెక్షాయాంతద్వ
క్తుంప్రస్తౌతి మునిశ్చతుర్భిః ॥ ఏవమితి ॥ గురుణాబదర్యాశ్రమవాసినానారాయణెన - ఆదిష్టముపదిష్టం- శ్రద్ధయాగృహీత్వాత
ప్తిన్నవహితమునాః - పూర్ణాః - నివృత్తసంశయత్వార్పూర్ణమనాఃశ్రుతంయథాశ్రుతంధరతీతితథాభూతః - వీరాణాంజితేంద్రియా
ణాంవ్రతంయస్యసఃనైష్ఠికోనారదః- హెరాజన్- గురుణానారాయణంప్రాహ॥ ర౬॥ నమఇతి ॥ నమఇతి కృష్ణేవతారితయానారాయ
ణంనమస్యతి- ఉక్తంహి॥ శ్లో॥ఏతెచాంశకలాఃపుంసఃకృష్ణస్తుభగవాన్స్వయమితి॥ చం॥ ఉక్తిమెవాహ॥ నమఇతి॥కృష్ణాయసర్వలోకసు
ఖకరాయ- తదుపయుక్తాఅమలాఅకర్మవశ్యామూర్తిర్యస్యతస్మైతుభ్యం- కెనకారణెనకృష్ణఇత్యస్తంవిశిష్టి- యఇతి - యొభగవాన్
సర్వభూతానామభవాయాపవర్గాయ - ఉశతీఃకమనీయాఃనిమలాఇతియావత్ - కలాఃవిద్యాఃధత్తెఅపేక్షితవిద్యోపదేశెనసుఖకరఇ
తిభావః॥ ర౭॥ ఇతీతి॥ సాఔర్వపితురితి- యొనివ్యవధానంవినాజనకస్యఅస్మిన్మథవావసరెకథంచిసరఔరితఅధఃపతితంమమంధవ్యా
సఃతదైవతతఉత్పన్నఃశుకఇతివదంతి ॥ చం ॥ ఇతీత్థమాద్యమృషింనారాయణం - అమలమంతఃకరణంయెపాంతాన్ తస్యశిష్యాం
శ్చామంత్రయిత్రణమపూర్వకమాదృష్ట్వా - సాఔర్వత్వయంద్వైపాయనస్యాత్రమమగాజ్జగామ॥ ర౮॥ చం ॥ సభాజితఇతి ॥ తతోభగవ
తాద్వైపాయనెనసభాజితఃపూజితః- కృతఃఆసనస్యపరిగ్రహొయెనసఃతస్మైద్వైపాయనాయ- నారాయణస్యముఖాచ్చ్యుతం నిగదితం

త్వంచైత చ్ఛ్రుత్వాదాయాదశ్రద్ధయాత్మానుశాసనమ్ । ధారయంశ్చరగాంకామం కామానాం నిధ
నంనృణామ్ । ర౫ ॥ శ్రీశుకఃఏవంస్వగురుణాదిష్టంగృహీత్వాశ్రద్ధయాత్మవాన్ । పూర్ణశ్శుత
ధరోరాజన్నాహవీరవ్రతోగురుమ్॥ ర౬। శ్రీనారదఃనమస్తస్మైభగవతెకృష్ణాయామలకీర్తయె ।
యొధత్తెసర్వభూతానామభయాయసతీఃకలాఃఁ ।ర౭॥ శ్రీశుకఃఇత్యాద్యమృషిమామంత్ర్యతచ్ఛి
ష్యాంశ్చామలాత్మనఃఁ । తతోగాదాశ్రమంసాఔర్వత్వైపాయనస్యమె ।ర౮॥ సభాజితోభగవ
తాకృతాసనపరిగ్రహఃఁతస్మైతత్పూజాయామాసనారాయణముఖాచ్చ్యుతమ్ ।ర౯॥ తద్ధైతద్వర్ణి
తంరాజన్నఃప్రశ్నఃకృతస్త్వయా । యథాబ్రహ్మణ్యనిర్దెశ్యెనిర్గుణెపిమనశ్చరెత్ ।౫౦ ।
యొస్యొత్పత్తిక్షయాదిమధ్యనిధనెయొవ్యక్తజీవెశ్వరొయస్సృష్ట్వెదమనుప్రవిశ్యఋషిణాచక్రెపు

శ్చలిస్మృత్యాత్మకంవచొవ్యాహారాయెతిధ్వనిఃసతుమహ్యముపదిష్టవాఁతత్తుభ్యంసిద్ధత్వాన్నొక్తం॥ ర౯ ॥ చం॥ ఏ
వంత్వత్ప్రశ్నస్యొత్తరమగమిత్యాహ॥ తదెవదితి॥హెరాజన్-నఃఅస్మాకంప్రతియఃప్రశ్నస్తవయాకృతఃతత్ప్రశ్నెనేతి చ్ఛుతవ
చఃపదెనతం ఉత్తరత్వెనకధితమిత్యర్థఃఁ - యెనొపపదెనతెన అనిదెశ్యెనిర్గుణెపిబ్రహ్మణిశ్రుతయశ్చరెయురితి మనశ్చరెత్ప్రసరెత్- నిస్సంశయంమనొభవెదిత్యర్థఃఁ॥ ౫౦॥ .....
సమస్తవెదస్తుత్యర్థంశంగృహ్యఅనుస్మారయతి॥ యఇతి॥ యఃఅస్యవిశ్వస్యఉత్పెత్తికఃఁ ఇత్యెవమనుశాయినాంసమస్తపురుషాధఃసి
దయెసృష్టిస్థితిలయాఃప్రాప్తణీయాఇత్యాలొచకఇత్యర్థఃఁ- అనెనసమిత్తత్వముక్తం- ఎవమాలొచ్యఅస్య ఆదిమధ్యనిధనెఆదిజన్మ మ
ధ్యంపాలనం- నిధనంఅంతఃఁ విసుకర్మసు- యొపత్తెతె- అనెనొపాదానత్వముక్తం- ననుప్రకృతిపురుషయొరుపాదానమిత్తెస్వీప్రసి
ద్ధెఁ- సత్యంతయొరపి- తతవిసొద్భూతత్వాన్మూలకారణంసవిసెత్యాహ - యొవ్యక్తజీవెశ్వరఇతి- ప్రవెశనియమనెదశ్యతి- యఇతి పూ
ర్వొక్తప్రకారెణఇదంసృష్ట్వా- యదధర్మెతత్పృష్టంతెనబ్రుషిణాసృష్టెకార్యె అహమితిదర్శనాదృషిజీవఃతెనసహానుప్రవిష్టఃపు
రఃశరీరాణితస్యభొగాయతనానిచ త్రీ- తాఃపురఃశాస్తితస్యభొగదధత్పరిపాలయతి - ఉపాసనకస్యచకైవల్యరూపొభవతీత్యాహ - యం
నంపద్యెతి- యంసంపద్యస్రాప్య - అనుశయాఅన్వనుసండవత్పృణాసైశ్చరమాలెశెతఇతితథాసఃజీవఃఁ అజాంకార్యకారణలక్ష
ణాంఅవిద్యాం జహాతిత్యజతి- ననుబ్రహ్మసంపన్నస్యాపిజీవస్యతత్సంబంధొదృశ్యతె అతఆహ- సుప్తఃకులాయంయథెతి - అయంభావఃఁ
యథాసుప్తంశరీరవంతమన్యెపశ్యంతిసతునాత్మానంతథాపశ్యతి- వివంజీవన్ముక్తమిఅన్యెదెహవంతంపశ్యంతి- సతునకించిత్పశ్యతీతి-
తంహరింఅజస్రంఅనవరతంధ్యాయెత్- కిమిత్యతఆహ- అభయంనభయంయస్మాత్ భయనివర్తకమిత్యర్థఃఁ - మతవిత్ కైవల్యసార స్త
ద్యొనింకైవల్యెనఅప్రచ్యుతస్వరూపావస్థానెననిరస్తొతిరస్కృతాయొనిఃమూలకారణంమాయాయెనతం- హరింధ్యాయెదిత్యన్వయఃఁ॥శ్లో॥

సర్వశ్రుతిశిరోరత్నవిరాజితపదాంబుజమ్ । భోగయోగప్రదం వందే మాధవం కర్మినమ్రయోః ॥ ఈక్షంతాం మిచ్ఛయా సంతః క్షమంతాం మమ సాహసమ్ । మయా హి స్వీయబోధాయ కృతమేతన్న సర్వతః ॥ చం॥ అశేషసమామ్నాయపురాణోపనిషద్రస ఇత్యుక్తం - కోఽసౌ సమామ్నాయాదీనాం రసః - యః శ్రుతిగీత్యా సముద్ధృత ఇత్యపేక్షాయాం ॥ శ్లో॥ ఆలోడ్య సర్వశాస్త్రాణి విచార్య చ పునః పునః । ఇదమేకం సునిష్పన్నం ధ్యేయో నారాయణస్సదేత్యుక్తగీత్యా జగదుదయవిభవలయలీలః సర్వాంతరాత్మా బంధమోక్షదో భగవానుపాస్య ఇత్యేష ఏవేతి వక్తుం ప్రస్తుతా వ్యుత్పన్నయుక్తైర్గుణైర్భగవంతం విశింషన్ తద్ధ్యానం విధత్తే॥ యోఽస్యేతి॥ అస్య జగతః ఆదిమధ్యనిధనేషు సృష్టిస్థితిలయేషు నిమిత్తే ఉత్ప్రేక్షకః॥ శ్రు॥ తదైక్షత బహు స్యామిత్యుక్తవిధేక్షితా - యచ్ఛబ్దానాంతు కైవల్యనిరస్తయోనిమిత్యనేన సంబంధః - యశ్చ అవ్యక్తజీవయోః ప్రకృతిపురుషయోః కారణావస్థయోరీశ్వరః అంతః ప్రవిశ్య నియంతా - అనేన కారణావస్థాయాం సూక్ష్మచిదచిద్వైశిష్ట్యం తస్యోపాదానత్వం తదుపయుక్తం సర్వశక్తిత్వం ఫలితం - ఉత్ప్రేక్షక ఇత్యనేన నిమిత్తత్వం తదుపయుక్తం సార్వజ్ఞం చ - యచ్చేదం మహదాదిపృథివ్యంతసమష్టితత్త్వజాతం సృష్ట్వా ఋషిణా చతుర్ముఖాఖ్యజీవేనానుప్రవిశ్య జీవద్వారానుప్రవిశ్యేత్యర్థః - పురః శరీరాణి చక్రే నిర్మమే - తతస్తాః పురః శాస్తి నియమయతి - పూర్శబ్దోఽత్ర సజీవదేవాదిశరీరపరః - ఋషిణా చక్రే పురస్సంహితా ఇతి పాఠాంతరం - తదా పురః ప్రథమం ఋషిణా చతుర్ముఖేన సంహితాః వేదసంహితాః చక్రే ప్రావర్తయదిత్యర్థః - అనేన హితకృత్త్వముక్తం - శాస్త్రప్రవర్తనం హితార్థం - అనుశయో భుక్తావశిష్టం కర్మ సోఽస్యాస్తీత్యనుశయీ కర్మవశ్యో జీవః - యం సంపద్య అజాం జహాతి ప్రకృతిం జహాతి - అవిర్భూతగుణాష్టకో భవతి ముక్తో భవతీతి యావత్ - తథా చ శ్రూయతే॥ శ్రు॥ పరం జ్యోతిరుపసంపద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యత ఇతి - తత్ర దృష్టాంతః - సుప్తః కులాయం యథేతి - యథా శకునిర్నీడే కంచిత్కాలం సుప్తః తద్విహాయోడ్డీయతే తద్వదజాయాం స్థితః అనుశయీ జీవః యం

రశ్శాస్తితాః । యం సంపద్య జహాత్యజామనుశయీ సుప్తః కులాయం యథా తం కైవల్యనిరస్తయోనిమభయం ధ్యాయేదజస్రం హరిమ్ ॥ ౫౧ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-సప్తాశీతితమోఽధ్యాయః.

రాజా ॥ దేవాసురమనుష్యేషు యే భజంత్యశివం శివమ్ । ప్రాయస్తే ధనినో బ్రహ్మన్ న తు లక్ష్మ్యాః పతిం హరిమ్ ॥ ౧ ॥ ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామస్సందేహోఽత్ర మహాన్హి నః । విరుద్ధశీలయోః ప్రభ్వోర్విరుద్ధా భజతాం గతిః ॥ ౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ శివశ్శక్తియుతశ్శశ్వత్త్రిలింగో గుణసంవృతః । వైకారికస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రిధా ॥ ౩ ॥ తతో వికారా అభవన్ షోడశామీషు కంచన । ఉపధావన్విభూతీనాం సర్వాసామశ్నుతే గతిమ్ ॥ ౪ ॥ హరిర్హి నిర్గుణస్సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః । స సర్వదృగుపద్రష్టా తం భజన్నిర్గుణో భవేత్ ॥ ౫ ॥ నివృత్తేష్వశ్వమేధేషు రాజా యుష్మత్పితామహః । శృణ్వన్ భాగవ

సంపద్య తాం జహాతీత్యర్థః - కైవల్యనిరస్తయోనిం సంసారిణాం మోక్షప్రదానేన నిరస్తా యోనిః ప్రభవదుఃఖం యేన తం - న విద్యతే భయం యస్మాత్తం - హరిం ఆశ్రితార్తిహరం అజస్రం నిత్యం - ధ్యాయేత్ ॥ ౫౧ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ శ్లో॥ అష్టాశీతితమే విష్ణుభక్తః కైవల్యమశ్నుతే । తతోఽవాగ్దేవభక్తస్తు విభూతిమితి వర్ణ్యతే ॥ హరిం భజతాం ముక్తిరిత్యుక్తం అభయం ధ్యాయేదజస్రం హరిమితి తత్ర శంకతే॥ దేవాసురేతి॥ అశివం అవధీరితభోగం త్యక్తవిషయం - ధనినః భోగినః - లక్ష్మ్యాః పతిం సర్వభోగయుక్తం॥ ౧ ॥ ౨ ॥ శివ ఇతి॥ అన్యోన్యోపమర్దనతమస్త్రైవిధ్యాత్ త్రిలింగః - త్రిలింగత్వమేవాహ - వైకారిక ఇతి - అహం అహంకారః॥ ౩ ॥ తత ఇతి॥ వికారాః మనఇంద్రియభూతరూపాః షోడశ తేష్వింద్రియదేవానామభేదవివక్షయా కంచనేతి - యత్కించిద్వికారోపాధికం భజన్ - ఉపాధ్యనురూపాణాం విభూతీనాం గతిం స్వరూపం ప్రాప్నోతి॥ ౪ ॥ హరిరితి॥ ఉపద్రష్టా సాక్షీ సన్ - యతః సర్వదృక్ సర్వం పశ్యతి - అతః ప్రకృతేః పర ఇతి అత్రేదం తత్త్వం॥ శ్లో॥ వస్తునో గుణసంబంధరూపద్వయమిహేష్యతే । తద్ధర్మయోగాయోగాభ్యాం బింబవత్ప్రతిబింబవత్ ॥ గుణాస్సత్త్వాదయశ్శాంతఘోరమూఢాస్స్వభావతః । బ్రహ్మవిష్ణుశివానాం చ గుణయంతృస్వరూపిణామ్ ॥ నాతిభేదో భవేద్భేదో గుణధర్మైరిహాంశతః । సత్త్వస్య శాంత్యా నో జాతు విష్ణోర్విక్షేప ఊహ్యతే ॥ రజస్తమోగుణాభ్యాం తు భవేతాం బ్రహ్మరుద్రయోః । గుణోపమర్దనాద్భూయస్తదంశానాం చ భిన్నతా ॥ అతస్సమగ్రసత్త్వస్య విష్ణోర్మోక్షకరీ తనుః । అంశతో భూతిహేతుశ్చ తథానందమయీ స్వతః ॥ అంశతస్త్వితరత్త్వేన బ్రహ్మరుద్రాదిసేవినామ్ । విభూతయో భవంత్యేవ శనైర్మోక్షోఽప్యనంశతః ॥ ఇదమేవాభిప్రేత్య తత్ర తత్రోచ్యతే - శ్రేయాంసి తత్ర ఖలు సత్త్వతనోర్నృణాం స్యురితి - తథా - సత్త్వం యస్య ప్రియా మూర్తిరితి - తథా సత్త్వం తత్త్రీ ధర్మసాధనమితి - తథా - త్రయాణామేకభావానాం యో న పశ్యతి వై భిదామితి - తథా॥ శ్లో॥ న తే మయ్యచ్యుతేఽజే చ భిదామణ్వపి చక్షత ఇత్యా

ది - విపంచసతినకించిదసమంజసంత త్తద్భక్తానాంతుకలహేమోహమాత్రమితి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ యస్యేతి॥ యస్యాహమనుగృహ్ణామీతి - అ
యమర్థః - యోవిషయాత్పరిజిహీర్షుర్ధనంచిద్విద్వానేషసజ్జ్ఞేక్షి శ్యశ్చితస్యవిపర్యాహారఎవానుగ్రహఇతి - యథాశ్రుత
స్త్వేధ్రువాదీనామైశ్వర్యవిరోధాత్ - అథవాప్రథమంవిభూతింకామానానురూపాందత్వా శనైర్విషయోపభోగాదపసారనేతస్య నిర్వేదము
త్పాద్యహరిష్యామి - పరమానుగ్రహంకర్తుమితి - తదుక్తంభగవతైవ ॥ శ్లో॥నమయ్యావేశితధియాంకామఃకామాయకల్పతఇతి - దుఃఖ
దుఃఖితమితి - దుఃఖాదనుపనష్టఃఖితమివప్రతీయమానమిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ సఇతి॥ సఃపునర్బంధూనామనుగ్రహేణధనేహయాప్రవృ
త్తోపిమదనుగ్రహణయదానిష్ఫలోద్యమోనివిణ్ణస్యాత్ - తదామదనుగ్రహమితి - మమాసాధారణమనుగ్రహం॥ ౯॥ తమేవాహ॥
తద్బ్రహ్మేతి॥ జనఃపశ్చాదపిమోక్షమరోచయత్అత్యాసక్తఃఅన్యాభజతఇత్యర్థః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ఇతిదేవేహోసేనస్పష్టయితుమూహ॥

తాఽధర్మానపృచ్ఛదివమున్యుతమ్॥ ౬॥ సఆహభగవాంస్తస్మైప్రీతశ్శ్రుత్వాక్షవేవిభుః। నృణాంనిశ్రే
యసార్థాయయోవతీర్ణోయదోఃకులే ॥ ౭ ॥ శ్రీభగవాఽ ॥ యస్యాహమనుగృహ్ణామిహరిష్యేతద్ధనంశనైః। తతోధనంత్యజంత్యస్యబాంధవాదుఃఖదుఃఖితమ్ ॥ ౮ ॥ సయదావితథోద్యోగోనివిణ్ణస్యాద్ధనేహయా। మత్పరైఃకృతమైత్రస్యకరిష్యేమదనుగ్రహమ్ ॥ ౯ ॥ తద్బ్రహ్మపరమంసూక్ష్మంచి
న్మాత్రంసదనంతరమ్। తతోమాంసుదురారాధ్యంహిత్వాన్యాఽభజతేజనః ॥ ౧౦ ॥ తత్తస్యాశుతోఽభ్యేలబ్ధరాజ్యశ్రియోద్ధతాః। మద్భాత్వమత్తావరదాఽపిస్మరంత్యవజానతే ॥ ౧౧ ॥ శ్రీశుకఃఽ॥
శాపప్రసాదయోరీశాబ్రహ్మవిష్ణుశివాదయఃఽ సద్యశ్శాపప్రసాదోంగశిష్యోబ్రహ్మనచాచ్యుతఃఽ॥ ౧౨॥
అత్రచోదాహరంతీమమితిహాసంపురాతనమ్। వృకాసురాయగిరిశోవరందత్వాపసంకటమ్ ॥ ౧౩॥ వృ
కోనామాసురఃపుత్రశ్శకునేఃపథినారదమ్। దృష్ట్వాశుతోషంపప్రచ్ఛదేవేషుత్రిషుదుర్మతిః ॥ ౧౪ ॥ స
ఆహగిరిశందేవముపధావాశుసిద్ధయే। సోల్పాభ్యాంగుణదోషాభ్యామాశుతుష్యతికుప్యతి॥ ౧౫॥ దశాస్య
బాణయోస్తుష్టస్తువతోవందినోరివ॥ విశ్వర్యమతులంచత్వాతతఆపసుసంకటమ్॥ ౧౬॥ ఇత్యాదిష్ట
స్తమసురఉపాధావత్సగాత్రతఃఽ కేదారఆత్మక్రవ్యేణజుహ్వాన్మోగ్నిముఖంభవమ్॥ ౧౭॥ దదౌపాల
భ్యనిర్వేదాత్సప్తమేహనిశిరోవృశ్చత్సధితినాత్తీర్థక్లిన్నమూర్ధజమ్॥ ౧౮॥ తదాముహ
కారుణికస్సధూర్జట్టిర్యధావదిష్టోగ్నిరౌత్థితోనలాత్। నిగృహ్యదోర్భ్యాంభుజయోర్న్యవారయ
త్తత్సప్రశ్నాధ్ధ్యాయఉపస్కృతాకృతిఃఽ॥ ౧౯॥ తమాహచాంగాలమలంవృణీష్వమేయథాభికామంవిత
రామితేవరమ్। ప్రీయేయతోయేననృణాంప్రపద్యతామహోత్వయాత్మాభృశమన్యతేవృథాఽ॥
౨౦॥ శ్రీశుకఃఽ॥ దేవాత్సవైపాపీయాఽవరంభూతభయావహమ్।యస్యయస్యకరంశీర్ష్ణిధాస్యే
సమ్రియతామితి ॥ ౨౧ ॥ తచ్ఛ్రుత్వాభగవాఽరుద్రోదుర్మనాఇవభారత। ఓమితిప్రహసంస్తస్మై
దదేహేరమృతంయథా ॥ ౨౨ ॥ సతద్వరపరీతాయశంభోర్మూర్ధ్నికిలాసురఃఽ। స్వహస్తంధాతు
మారేభేసోబిభ్యత్సఏకృతాచ్ఛివఃఽ ॥ ౨౩ ॥ తేనోపసృష్టస్సంత్రస్తఃపరాధావత్సవెపథుఃఽ। యావదం
తందిశోభూమేఃకాష్ఠానాముదగాముదక్ ॥ ౨౪ ॥ అజానంతఃప్రతివిధింతూష్ణీమాసఃసురేశ్వరాఃఽ। త
తోవైకుంఠమగమద్బ్రహ్మేశ్వరంతమసఃపరమ్ ॥౨౫॥ యత్ర నారాయణస్సాక్షాద్యోగినాంపరమాగతిఃఽ।

శాపప్రసాదయోరితి॥ బ్రహ్మేత్యాద్యయఃఽ॥ ౧౨ ॥ ౧౩॥ వృకఇతి॥ శకునేఃపుత్రఃఽ॥ ౧౪ ॥ ౧౫॥ దశాస్యేతి॥ సుసంకటమాసకైలాసో
త్పాటనంపురపాలనంచ- సుకంటకమితివాపాఠఃఽ॥ ౧౬॥ ఇతీతి॥ స్వగాత్రతఉపాధావత్స్వదేహేనయాజయామాస- కథంఆత్మక్రవ్యేణ
స్వమాంసేనజుహ్వానఇతి॥ ౧౭॥ దేవేతి॥ ఆపృశ్చత్పృచ్ఛతుముద్యతఃఽ॥ ౧౮॥ తదేతి॥ స్వయంచ- అగ్నిరివమూర్తిమానగ్నిరివదేదీప్యమానఇ
త్యర్థఃఽ- వయంఅధునాకథాభిర్యత్కథంచిద్దుఃఖేనమతుంకామంవారయామఃతద్వ్యర్థమితి- సచఉపస్కృతాకృతిఃపరిపూర్ణదేహోభూ
భవత్స్వవారయచ్ఛ॥ ౧౯॥ వివమాహచ॥ తమితి॥ తోయేనాపిభజతాంప్రీతఃస్యాం- త్వయాతుదేహోవృథాపీడ్యతఇతి ॥ ౨౦ ॥ ౨౧॥
తదితి॥ దాతుమనర్హమపిదదేదత్తవాన్- అహోఃసర్వస్యఅమృతంక్షీరమివ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ తేనేతి॥ ఉపసృష్టఃఆనుగతస్సఉదగాత్
ఉత్తరతఃఅగాదిత్యర్థఃఽ॥ ౨౪॥ అజానంతఇతి॥ వైకుంఠంశ్వేతద్వీపం॥ ౨౫॥ ౨౬॥ తమితి॥ తం

శాంతానాంన్యస్తదండానాంయతోనావర్తతేగతః॥౩౬॥ తంతథావ్యసనందృష్ట్వాభగవాన్వృజినార్దనః। కూరాత్పృథ్యాదియాచ్ఞాత్వావటుకోయోగమాయయా ॥ ౩౭ ॥ మేఖలాజినదండాక్షై స్తేజసాగ్నిరివోజ్జ్వలన్। * అభివాదయామాసచతంకుశపాణివినీతవత్ ॥ ౩౮ ॥ శ్రీభగవాన్॥ శాకునేయభవాన్వ్యక్తంశ్రాంతఃకించూరమాగతః। క్షణంవిశ్రామ్యతాంపుంసఆత్మాయంసర్వకామధుక్ ॥౩౯॥ యదినశ్రవణాయాలంయుష్మద్వ్యవసితంప్రభో। భణ్యతాంప్రాయశస్సర్వైఃపుంభిస్స్వార్థాన్సమీహతే ॥౪౦॥ శ్రీశుకఃఎవంభగవతాపృష్టోవచసామృతవర్షిణా। గతక్లమోబ్రవీత్తస్మైయథాపూర్వమనుష్ఠితమ్ ॥ ౪౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఏవంతహ్యంగతద్వాక్యంనవయంశ్రద్దధీమహి। యోదక్షశాపాత్తైశ్చాక్ష్యంప్రాప్తఃప్రేతపిశాచరాట్॥ ౪౨॥ యదితేతత్రవిస్రంభోదానవేంద్రజగద్గురౌ। తహ్యంగాశుస్వశిరసిహస్తంన్యస్యప్రతీక్ష్యతామ్॥ ౪౩ ॥ యద్యసత్యంవచశ్శంభోఃకథంచిద్దానవర్షభ। తథాత్వంజహ్యసద్వాచంనయద్వక్తానృతంపునః॥ ౪౪॥ ఇత్థంభగవతశ్చైత్యవాచోభిస్తుస్తుపేశలైః। భిన్నధీర్విస్మితశ్శీర్ష్ణిస్వహస్తంకుమతిన్యధాత్ ॥ ౪౫॥ అథాపతద్భిన్నశిరావజ్రాహతఇవద్రుమాత్ । జయశబ్దోనమశ్శబ్దస్సాధుశబ్దోభవద్దివి॥౪౬॥ముముచుఃపుష్పవర్షాణిహర్షితాపేవృకాసురే। దేవర్షిపితృగంధర్వామోచితస్సంకటాచ్ఛివః॥ ౪౭॥ ముక్తంగిరిశమభ్యాహభగవాన్పురుషోత్తమః। అహోదేవమహాదేవపాపోయంస్వేనపాప్మనా॥ ౪౮॥ హంతకోనుమహాత్మన్వైశజంతుర్వైకృతకిల్బిషః। క్షేమీస్యాత్కృతమువిశ్వేశయఃకృత్వాగాజగద్గురౌ॥ ౪౯॥ యఏవమవ్యాకృతశక్త్యుదన్వతఃపరస్యసాక్షాత్పరమాత్మనోహరేః। గిరిత్రమోక్షంకథయేచ్ఛృణోతివాపి ముచ్యతేసంసృతిభిస్తధారిభిః॥ ౫౦॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టాశీతితమోధ్యాయః.

శ్రీశుకఃసరస్వత్యాస్తటెరాజన్నృషయస్సత్రమాసత। వితర్కస్సమభూత్తేషాంత్రిష్వధీశేష్వకోమహాన్॥ ౧॥ తస్యజిజ్ఞాసయాతేవైభృగుంబ్రహ్మసుతంనృప। తద్ధ్యానార్థంప్రేషయామాసుస్తేభ్యగాద్బ్రహ్మణస్సభాన్॥ ౨॥ నతస్మైబ్రహ్మణేస్తోత్రంచక్రేసత్త్వపరీక్షయా। తస్మైచుక్రోధభగవాన్ప్రజ్వలన్స్వేనతేజసా। 3। సఆత్మన్యుత్థితంమన్యుమాత్మజాయాత్మనాప్రభుః। అశీశమద్యథావహ్నింస్వయోన్యారణిసాత్మభూః। ౪। తతఃకైలాసమగమత్సతందేవోమహేశ్వరః। పరిరబ్ధుంసమారేభేఉత్థాయభ్రాతరంముదా ॥ ౫ ॥ నైచ్ఛత్త్వమశుభాచార స్తతోదేవశ్చుకోపహ। శూలముద్యమ్యతంహంతుమారేభేతిగ్మలోచనః ॥ ౬ ॥ పతిత్వాపాదయోర్దేవీసాంత్వయామాసతంగిరా। సతుకృచ్ఛ్రాత్తతోముక్తఃకైలాసాద్రజతాచలాత్ ॥ ౭ ॥ మునిర్బ్రహ్మసభాంగత్వాకుంఠం యత్రదేవోజనార్దనః। కిమువక్తవ్యంవిశ్వేశాత్వయికృతాగాఃకృతాపరాధః॥ ౮॥ యఇతి॥ అవ్యాకృతశక్త్యుదన్వతఃఅవాఙ్మానసగోచరశక్తిసముద్రస్య- గిరిత్రమోక్షంశివమోచనరూపంచరిత్రంసంసృతిభిఃనానాజనైస్సంసారైః ॥ ౯౦॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అష్టాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥నవాశీతితమేదేవఃకోమహానితిసంశయె।పరీక్ష్యవిష్ణోరుత్కృష్టంమునిభ్యోవర్ణయద్భృగుం ॥ ఇతిహాసాంతరమూహ॥సరస్వత్యాఇతి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ సఇతి॥స్వయోన్యాస్వస్యైవరూపాంతరేణాభివ్యక్తిస్థానేనస్వకార్యేణేత్యర్థః తేనయథాకశ్చిద్వహ్నింశమయతి తథాశ్వ

కారేణపుత్రేణనిమిత్తేనక్రోధంశమయామాసేత్యర్థః॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ పునర్హోతి ॥ తీర్థకారిణాతీర్థత్వనిమిత్తేన ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ఏవమితి॥ తస్యమంత్రయాగిరాగంభీరశ్చానివృత్తస్తూష్ణీంబభూవేతిశేషః ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ తదితి॥ విస్మితాఃఅపరాధాతిశేకేపినిర్వికారత్వేనభూయాంసంశ్రద్ధుఃమహత్వమనిశ్చితవంతఃయతఃయుష్మిన్॥౫౫॥ ధర్తఋతి॥ వైరాగ్యంచచతుర్విధమితిపారేతచ్చాతుర్విధ్యమేవంద్రష్టవ్యం- విషయాణ్యస్యక్తుమశక్నువతోపిసంసారాచ్ఛాత్యాగమాద్యంవైరాగ్యం - తతోవిషయాణాంముఖ్యఫలత్వాదివ్యతిరేకేణాపివృత్తిర్ద్వితీయం- తథావృత్తావపిమనసిరాగశైథిల్యేనబాహ్యేంద్రియైరేవవిషయిసేవనంతృతీయం- తత్రాప్యాదాసీన్యంచతుర్థం - తదాహుఃశ్లో ॥ వైరాగ్యమాద్యంయతమానసంజ్ఞంక్వచిద్విరాగోవ్యతిరేకనంజ్ఞమ్ ఎకేంద్రియం

దనఃశయానంశ్రియఉత్సంగేపదావతస్యతాడయత్ ॥ ౮ ॥ తతఉత్థాయభగవాన్సహలక్ష్మ్యాస్వయం
సతాంగతిఃస్వతల్పాదవరుహ్యశునానామశిరసామునిమ్ ॥ ౯ ॥ ఆహతేస్వాగతంబ్రహ్మన్నిషీదాత్రాస
నేక్షణమ్ అజానతామాగతాఇవంతుమహాధనఃప్రభో॥ ౧౦ ॥ పునీహిసహలోకంమాంలోకపాలాంశ్చమద్గతాన్ ॥ పాదోదకేనభవతస్తీర్థానాంతీర్థకారిణా ॥ ౧౧ ॥ అద్యాహంభగవన్లక్ష్మ్యాఆసమేకాంతభాజనమ్ వత్స్యత్యురసిమేలక్ష్మీర్భవత్పాదహతాంహసః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీశుకఃఎవంబ్రువతివైకుంఠేభృగుస్తన్మంద్రయాగిరా ॥ నివృత్తస్తర్పితస్తూష్ణీంభక్తుత్కంఠాశ్రులోచనఃఁ॥ ౧౩ ॥ పునశ్చసత్రమావ్రజ్యమునీనాంబ్రహ్మవాదినామ్ స్వానుభూతమశేషేణరాజన్భృగువరణ్యత్ ॥ ౧౪ ॥ తన్నిశమ్యాథమునయోవిస్మితాముక్తసంశయాఃభూయాంసంశ్రద్ధువిష్ణుంయతశ్శాంతిర్యతోభయమ్॥ ౧౫ ॥ ధర్మస్సాక్షాద్యతోజ్ఞానంవైరాగ్యంచతదన్వితమ్ ఐశ్వర్యంచాష్టధాయస్మాత్స్యశ్శశ్చాత్మమలాపహమ్॥ ౧౬ ॥ మునీనాంన్యస్తదండానాంశాంతానాంసమచేతసామ్ అకించనానాంసాధూనాంయమాహుఃపరమాంగతిమ్ ॥ ౧౭ ॥ సత్త్వంయస్యప్రియామూర్తిర్బ్రాహ్మణాస్విష్టదేవతాఃభజంత్యనాశిషశ్శాంతాయంవానిపుణబుద్ధయఃఁ॥ ౧౮ ॥ త్రివిధాకృతయస్తస్యరాక్షసాఅసురాస్సురాఃగుణిన్యామాయయాసృష్టాస్తత్త్వంతత్ర్పాధసాధనమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీశుకఃఇత్థంసారస్వతావిప్రానృణాంసంశయనుత్తయే ॥ పురుషస్యపదాంభోజసేవయాతద్గతింగతాఃఁ॥ ౨౦ ॥ శ్రీసూతఃఇత్యేతన్మునితనయాస్యపద్మగంధపీయూషంభవభయభిత్పరస్యపుంసఃసుశ్లోక్యంశ్రవణపుటైఃపిబన్త్యభీక్ష్ణంసంసారభ్రమణపరిశ్రమంజహాతి॥ ౨౧ ॥ శ్రీశుకఃఏకదాద్వారవత్యాంతువిప్రపత్న్యాఃకుమారకఃజాతమాత్రోభువంస్పృష్ట్వామమారకిలభారత ॥ ౨౨ ॥ విప్రోగృహీత్వాన్మృతకంరాజద్వార్యుపధాయసఃఇదంప్రోవాచవిలపన్నాతురోదీనమానసఃఁ॥ ౨౩ ॥ బ్రహ్మద్విషశ్శఠధియోలుబ్ధస్యవిషయాత్మనఃక్షత్రబంధోఃకర్మదోషాత్పంచత్వంమేర్భకోగతఃఁ॥ ౨౪ ॥ హింసావిహారంనృపతింకుశీలమజితేంద్రియమ్ వ్రజాభజంత్యస్వినంతిదరిద్రానిత్యమఃఖితాఃఁ॥ ౨౫ ॥ ఏవంద్వితీయంవిప్రర్షిస్తృతీయంత్వేవమేవచ ॥ విసృజ్యసనృపద్వారితాంగాథాంసమగాయత ॥ ౨౬ ॥ తామజునఉపశ్రుత్యకస్మింశ్చిత్ర్కైశవాంతికే ॥ పరేతేనవమేబాలేబ్రాహ్మణంసమభాషత ॥ ౨౭ ॥ కింస్విద్బ్రహ్మంస్త్వన్నివాసేఇహనాస్తిధనుర్ధరఃఁ ॥ రాజన్యబంధుర్వైతేబ్రాహ్మణాస్సత్రమాసతే ॥ ౨౮ ॥

ఖ్యంహృదిరాగసాక్ష్యంతస్యాహ్యభావస్తుపశ్యతాఖ్యమితి ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ సత్త్వమితి॥ యస్యభగవతి ॥ ౧౮ ॥ త్రివిధాకృతయఇతి॥ తస్యభగవతస్త్రివిధాఃఆకృతయఃతత్రతాసుసత్త్వమేవఅధర్మసాధనంపురుషార్థహేతుఃఁ ॥ ౧౯ ॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థంవిశ్వాస్యసరస్వతీతీరవాసినోవిప్రాఃహరిపదాంభోజసేవయాముక్తింప్రాపురితి ॥ ౨౦ ॥ ఇతీతి॥ వ్యాసనందనస్యశుకస్యజాడ్యగర్భంగంధర్వకృతీయాఋతుల్యవాహరోఃప్రశస్తంయశోయస్యసంసారిసేవతేసముక్తోభవతీతి ॥ ౨౧ ॥ నచోక్తకృష్ణోభగవాన్శ్రీకృష్ణఎవేతిదశ్యతేయుమూఖ్యానాంతరమాహ॥ ఏకదేతి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ఎవమితి॥ బ్రహ్మన్స్వపఇత్యాదికాంతాంగాథాంవాక్యం - మయినకశ్చిద్దోషఃఅతోరాజదోషేణైవమస్యాఃమ్రియంతఇతివారంవారంచుచోదేత్యర్థఃఁ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ కింస్విదితి॥ హేబ్రహ్మన్కింస్వత్కిమధర్మంవృథారోదిషియతస్త్వన్నివాసేధనుర్ధరఃనాస్తిరాజన్యబంధురపినాస్తి · బ్రహ్మణ్యస్యతుకావార్తా - ఎతేతుసత్రే

యాగవిఘబ్రాహ్మణామిత్రాభవితుమర్హంతీత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ తదేవాహ॥ ధనేతి॥ ధనదారాదిభిర్విత్తయుక్తాః- యత్రయేఽజీవత్పుత్రా-
శోచంతిజీవంతికేవలంజీవికాంసంపాదయంతి ॥ ౨౯ ॥ అహమితి॥ హతకల్మషఇతి అగ్నిప్రవేశేనబ్రాహ్మణవిలాపశ్రవణపాతకా
ల్పూతోభవేయమిత్యర్థః- అహతకల్మషశ్చేతివా ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ తదితి॥ నశ్రద్దధ్తహీనసంప్రలోభనః ॥ ౩౨॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం
ప్రౌఢవాక్యైర్విస్రంభితవిశ్వాసం స్మాపితః- నిశామయఇతిశ్రుత్వా ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ సఇతి॥ బ్రాహ్మణోపేక్షితశ్చేనకృష్ణమజ్ఞాయ

ధనదారాత్మజాయుక్తాయత్ర శోచంతిబ్రాహ్మణాః। తేవైరాజన్యవేషేణనటాజీవంత్యనుంభరాః ॥
౨౯ ॥ అహంప్రజావాంరక్షిష్యేభగవద్దీనయోరిహ।అనిస్తీర్ణప్రతిజ్ఞోగ్నింప్రవేక్ష్యేహతకల్మషః॥
౩౦ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ సంకర్షణోవాసుదేవఃప్రద్యుమ్నో ధన్వినాంవరః। అనిరుద్ధోప్రతిరథోనఃక్రాతుంశక్నువంతియత్ ॥ ౩౧ ॥ తత్క్షత్రబంధుభవాఁకర్మచుష్కరంజగదీశ్వరైః। చికీర్షతస్మబాలిశ్యాన్న
తచ్ఛ్రద్ధత్తహేవయమ్ ॥ ౩౨ ॥ అర్జునః ॥ నాహంసంకర్షణోబ్రహ్మన్నకృష్ణఃకాష్ణిరేవచ।అ
హంపార్థోర్జునోనామగాండీవంయస్యవైధనుః ॥ ౩౩ ॥ మావమంస్థామమబ్రహ్మవీర్యంత్ర్యం
బకతోషణమ్। మృత్యుంవిజిత్యప్రధనేఽప్యనేష్యేతేప్రజాఃప్రభో ॥ ౩౪ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంవిస్రంభితోవి
ప్రఃఫల్గునేనపరంతప। జగామస్వగృహంప్రీతఃపార్థవీర్యనిశామయన్ ॥ ౩౫ ॥ ప్రసూతికాలఆస
న్నేభార్యాయాద్విజసత్తమః। పాహిపాహిప్రజాంమృత్యోరిత్యాహార్జునమాతురః ॥ ౩౬ ॥ సఉపస్పృ
శ్యశుచ్యంబునమస్కృత్యనుహేశ్వరమ్। దివ్యాస్త్రాణిచసంస్మృత్యసజ్యంగాండీవమాదదే ॥ ౩౭ ॥
న్యరుణత్సూతికాగారంశరైర్నానాస్త్రయోజితైఃతిర్యగూర్ధ్వమధఃపార్థశ్చకారశరపంజరమ్ ॥
౩౮ ॥ తతఃకుమారస్సంజాతోవిప్రపత్న్యారురుదత్సుమహాన్ । సద్యోదర్శనమాపేదేసశరీరోవిహాయసా ॥
౩౯ ॥ తదాహవిప్రోవిజయంవినిందన్కృష్ణసన్నిధౌ। మౌఢ్యంపశ్యతమేయోహంశ్రద్దధేక్లీబకత్థనమ్ ॥
౪౦ । నప్రద్యుమ్నోనానిరుద్ధోనరామోనచకేశవః। యస్యశేకుఃపరిత్రాతుంకోన్యస్తదవితేశ్వరః ॥
౪౧ ॥ ధిగర్జునంమృషావాచంధిగాత్మశ్లాఘినోధనుః। దైవోపసృష్టంయోమౌఢ్యాదానీనిషతిదుర్మ
తిః ॥ ౪౨ ॥ ఏవంశపతివిప్రస్యోపవిశ్యామాస్థాయఫల్గునః। యయౌసంయమనీమాశుయత్రాస్తేభగవాన్
యమః ॥ ౪౩ ॥ విప్రాపత్యమచక్షాణస్తత్పవింద్రీమగాత్పురీమ్। ఆగ్నేయ్యాందిశిపుర్యాంవా
యవ్యాంవారుణీమను ॥ రసాతలంనాకపృష్ఠంభిత్త్వాన్యాన్యుదాయుధః । ౪౫ । తతోలబ్ధద్విజసుతో
హ్యనిస్తీర్ణప్రతిశ్రుతః । అగ్నింవివిక్షుఃకృష్ణేనప్రత్యుక్తఃప్రతిషేధతా ॥ ౪౬ ॥ దర్శయేద్విజసూ
నూంస్తేమావజ్ఞాస్మానమాత్మనా । మానవాస్థాస్మయిమ్యంతికీర్తింనిందంతియేహినః ॥ ౪౭ ॥ ఇతిసంభా
ష్యభగవానర్జునేనమహేశ్వరః । దివ్యంస్వరథమాస్థాయప్రతీచీందిశమావిశత్ ॥ ౪౮ ॥ సప్తద్వీపాన్
సప్తసింధూన్గత్వాసప్తగిరీనథ । లోకాలోకంతథాతీత్యవివేశనీమహాత్తమః ॥ ౪౯ ॥ తత్రాశ్వాసైన్యసుగ్రీవమేఘపుష్పబలాహకాః । తమసాభ్రష్టగతయోబభూవుర్భరతర్షభ । ౫౦ ॥ తాన్దృ
ష్ట్వాభగవాన్కృష్ణోమహాయోగేశ్వరేశ్వరః । సహస్రాదిత్యసంకాశంస్వచక్రంప్రాహిణోత్పురః ॥
౫౧ ॥ కృతంసుఘోరంగగనచ్ఛదంమహద్విదారయద్భూరితరేణరోచిషా । సనోజవంనివివిశేసుదర్శనంగుణచ్యుతోరామశరోయథాచమామ్ ॥ ౫౨ ॥ ద్వారేణచక్రానుపథేనతత్తమఃపరంపరంజ్యో

మహేశ్వరంనమస్కృత్య ॥ ౩౭ ॥ న్యరుణదితి॥ న్యరుణత్ అవృణోత్ - తదేవాహ- తిర్యగూర్ధ్వమితి ॥ ౩౮ ॥ తతఇతి ॥ అదర్శనమాపే
దేదేహోఽపినావస్థితఇత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ నేతి॥ యస్యప్రజాఃతదవితా ॥ ౪౧ ॥ తత్రాహ ॥ ధిగితి ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ తదిఇ
తి॥ ప్రత్యుక్తఃనివారితఃఉపపత్తిభిఃప్రతిషేధంకుర్వతా ॥ ౪౫ ॥ దర్శయేతితి॥ మావజ్ఞాస్మానవజానీహి- యేనందంతిహీమనుష్యాఃనఃకీర్తింస్థాపయిష్యంతినిశ్చలాంకరిష్యంతి-ఎతేనకీర్తింవిపులాంమానవాస్థాస్మయంతిచపారాంతరం ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ సప్తేతి॥ సప్తసప్త
సంఖ్యాఃగిరయోయేషుద్వీపేషు ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ కృతమితి॥ కృతమితిప్రకృతిపరిణామరూపం - నాలోకాభావమాత్రం॥ ౫౦ ॥

ద్వారేణేతి॥ చక్రానుపథేనచక్రమనుగలేనద్వారేణ- తత్తమఃపరంతస్మాత్తమసఃపరంయూరవలక్షణం - పరంశ్రేష్ఠంభాగవతంజ్యోతిః- సమశ్నువానంవ్యాపున్నవత్ -ప్రసమోక్ష్యప్రతాపితాతఃనెత్రేక్ష్యమిలయదితి॥ ౪౨ ॥ తతఇతి ॥ విజంతఃఉచ్చలంతఃబృహంతఃమహాంతఃఊర్మయోభూషణంయస్యతత్ - తత్రసలిలే- భవనంమహాకాలపురం- వ్యూఢత్తమంయుక్తిమత్సశ్రేష్ఠం॥ ౪౩ ॥ తస్మిన్నితి ॥ సహస్రమూర్ధ్నఃభవాఃఫణాఃతాసుమణయఃతేషాందీప్తిభిఃద్విసహస్రనేత్రేరూఢఃతంస్ఫటికగిరిసంకాశంశితికంఠజిహ్వంకరాళంచజిహ్వాశ్చశితయఃనీలాఃకంఠజిహ్వాయస్యతం॥ ౪౪ ॥ దదర్శేతి ॥ తద్భగసుఖాసనంలస్య అనంతస్యభోగోదేహఃసుఖకరమాసనంయస్యతం॥ ౪౫॥ మహామణీతి ॥ మహాం తోమణివ్రాతాయేషులేషాంకిరీటకుండలానాంప్రభాతయాపరిష్వక్తాఃసర్వతఃస్ఫురంతఃసహస్ర

శిరనంతపారగమ్। నసుళ్ళువానంప్రసమీక్ష్యఫల్గునఃప్రతాపితాతఃపిదధేఽక్షిణీడభే॥ ౪౬॥ తతఃప్రవిష్టస్సలిలంనభస్వతాబలియాసైజవృహదూర్మిభూషణమ్। తత్రాద్భుతంవైభవనంమ్యమత్తమంభ్రాజన్మణిస్తంభసహస్రశోభితమ్॥ ౪౩॥ తస్మిన్మహాహీంద్రనఃతమద్భుతంసహస్రమూర్ధన్యఫణామణిద్యుభిఃవిభ్రాజమానంద్విసహస్రనేత్రేస్సితాచలాభంశితికంఠజిహ్వమ్॥ ౪౪॥ దదర్శతద్భోగసుఖాసనంవిభుంమహానుభావంపురుషోత్తమోత్తమమ్। సాంద్రాంబుదాభంసుపిశంగవాససంప్రసన్నవక్త్రంరుచిరాయతేక్షణమ్॥ ౪౫ ॥ మహామణివ్రాతకిరీటకుండలప్రభాపరిష్వక్తసహస్రకుంతలమ్।ప్రలంబచారుచతుర్భుజంసకాస్తుభంశ్రీవత్సలక్ష్మంవనమాలయావృతమ్॥ ౪౬॥సునందనందప్రముఖైస్స్వపార్షదైశ్చక్రాదిభిర్మూర్తిధరైర్నిజాయుధైఃపుష్ట్యాశ్రియాకీర్త్యజయాఖిలర్ద్ధిభినిషేవ్యమాణంపరమేష్ఠినాంపతిమ్॥ ౪౭ ॥ ववందఆత్మానమనంతమచ్యుతోజిష్ణుశ్చతద్దర్శనజాతసాధ్వసఃతావాహభూమాపరమేష్ఠినాంప్రభుబద్ధాంజలీనస్మితమూజయాగిరా॥ ౪౮॥ ద్విజాత్మజావైయువయోర్దిదృక్షయామయోపనీతాభువిధర్మగుప్తయే। కలావతీర్ణావవనేభరాసురాన్హంతైస్వభూమ్యస్తస్వరయేతమంతిమే॥ ౪౯॥ పూర్ణకామావపియువాంనరనారాయణావృషీ। ధర్మమాచరతంస్థిత్యైలోకసంగ్రహమ్॥ ౬౦॥ ఇత్యాదిష్టౌభగవతాతౌకృష్ణౌపరమేష్ఠినా। ఓమిత్యానమ్యభూమానమాదాయద్విజదారకాన్॥ ౬౧॥ న్యవర్తేతాంస్వకంధామసంప్రహృష్టౌయథాగతమ్। విప్రాయదదతుఃపుత్రాన్యథారూపంయథాప్రభూ॥ ౬౨ ॥ నిశామ్యవైష్ణవంధామపారమేష్ఠ్యఃపరమవిస్మితఃయత్ర్కించిత్పౌరుషంపుంసాంమేనేకృష్ణానుకంపితమ్॥ ౬౩॥ ఇతీనృశాన్యనేకానివీర్యాణిహప్రదర్శయన్।బుభుజేవిషయాన్రమ్యానీజేచాత్యుర్జితైర్మఖైఃలోకసంగ్రహప్రవసాఖిలాకామాప్రజాసుబ్రాహ్మణాదిషు।యథాకాలంయదైవేంద్రోభగవాన్శ్రేష్ఠ్యమాస్థితఃహతాన్వృపానధర్మిష్ఠాంభూతయిత్వాజనాదిభిఃఅంజసావర్తయామాసధర్మంధర్మసుతాదిభిః ॥ ౬౫ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోననవతితమోధ్యాయః.

శ్రీశుకఃసుఖంస్వపుర్యాంనివసన్ద్వారకాయాంశ్రియఃపతిఃసర్వసంపత్సమృద్ధాయాంసంవృతోవృష్ణిపుంగవైఃసాంబప్రద్యుమ్నచారుభానుగదాదిభిఃమహారథైర్నరవరైరావృతోనుదివానిశమ్॥ ౧ ॥ స్త్రీభిశ్చోత్తమవేషాభిర్నవయౌవనకాంతిభిఃహాసలీలాకటాక్షైస్తుధ్యమానేంద్రియాశయఃసస్వలంకృతభర్తృభ్యోహృతచేతాఉదారధీఃప్రత్యుద్గమాసనాసీనప్రేమగద్గదయాగిరా॥ ౨॥ నిత్యంసంకులమాగాయాంమదచ్యుద్భిర్మతంగజైఃస్వలంకృతైర్భటైరశ్వైరథైశ్చకనకోజ్జ్వలైఃఉద్యానోపవనాఢ్యాయాంపుష్పితద్రుమరాజికుసువిరమితాఃకుతలాయస్యతం॥ ౪॥ సునందేతి॥ కీర్త్యజయాకీర్తిసహితాజయాఅఖిలర్ద్ధిభిరణిమాదిభివిభూతిభిర్మూర్తిధరాభిఃసుఖమితి॥ సర్వసంపద్విశిష్టాయాం శ్రియఃపతిఃషోడశసహస్రపత్నీనామేకవల్లభస్యకథాసాంగృహేమరుతిత్యన్వయః॥ ౧॥

౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ప్రోత్ఫుల్లేతి॥ హ్రదవిశేషణం ప్రోత్ఫుల్లేతిశ్లోకేనోక్తం॥ ౬॥ విజహారేతి॥ తథా హ్రదినీషు చ - అంభో విగాహ్య విజహార మహానుదయో వైభవం యస్య సః యోషితాం కుచకుంకుమైర్లిప్తాంగః యతస్తాభిః పరిరబ్ధః॥ ౭॥ ఉపగీయమాన ఇతి॥ సూతమాగధవందిభిశ్చ ఉపగీయమానః॥ ౮॥ ౯॥ తా ఇతి॥ తాః క్లిన్నవస్త్రాః అతఏవ వివృతోరుకుచప్రదేశాః. ఉద్ధృతాని విస్రస్తాని బృహత్కబరేభ్యః ప్రసూనాని యాసాం తాః - జాతేన స్మరేణ య ఉత్సవః తేన లసంతి వదనాని యాసాం తాః॥ ౧౦ ॥ కృష్ణ ఇతి॥ తాసాం స్తనేభ్యో విషజ్జితకుంకుమా స్రక్ యస్య సః - క్రీడాయాం అభిషంగేణ అభినివేశేన ధుతః కంపితః కుంతలబృందబంధో యస్య సః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఊచురితి॥ ముకుందైకధియః సమాహితాః ఉన్మత్తా ఇవ క్షణమగిరస్సత్యః పునస్తమేవశం చింతయంత్యో జడం యథా భవతి తథా యాని వాక్యాన్యూచుస్తాని మే మత్తః గదతః శృణ్విత్యర్థః॥ ౧౪ ॥ కురరీతి॥ ఈశ్వరః శ్రీకృష్ణః తేన గుప్తబోధే జగతి స్వపతి - త్వం తు నిద్రాభంగం కుర్వంతీ విలపసి - న

గవిహంగైర్నాదితాయాం సమంతతః॥ ౪॥ రేమే షోడశసాహస్రపత్నీనామేకవల్లభః। తావంతి బిభ్రద్రూపాణి తద్గేహేషు మహర్ద్ధిషు। ౫। ప్రోత్ఫుల్లోత్పలకల్హారకుముదాంభోజరేణుభిః। వాసితామలతోయేషు కూజద్ద్విజకులేషు చ। ౬। విజహార విగాహ్యాంభో హ్రదినీషు మహోదయః। కుచకుంకుమలిప్తాంగః పరిరబ్ధశ్చ యోషితామ్ ॥ ౭। *ఉపగీయమానో గంధర్వైర్మృదంగపణవానకాన్। వాదయద్భిర్ముదా వీణాం సూతమాగధవందిభిః॥ ౮ ॥ సిచ్యమానోచ్యుతస్తాభిర్హసంతీభిశ్చ రేచకైః। పత్నీస్సించన్విచిక్రీడే యక్షీభిర్యక్షరాడివ । ౯ । తాః క్లిన్నవస్త్రవివృతోరుకుచప్రదేశాః సించంత్యుద్ధృతబృహత్కబరప్రసూనాః। కాంతం స్మ రేచకజిహీర్షయయోపగూహ్య జాతస్మరోత్సవలసద్వదనా విరేజుః॥ ౧౦॥ కృష్ణస్తు తత్స్తనవిషజ్జితకుంకుమస్రక్ క్రీడాభిషంగధుతకుంతలబృందబంధః। సించన్ముహుర్యువతిభిః పరిషిచ్యమానో రేజే కరేణుభిరివేభపతిః పరీతః॥ ౧౧॥ నటానాం నర్తకానాం చ గీతవాద్యోపజీవినామ్। క్రీడాలంకారవాసాంసి కృష్ణోదాత్తస్య చ స్త్రియః ॥ ౧౨ ॥ కృష్ణస్యైవం విహరతో గత్యాలాపేక్షితస్మితైః। నర్మకేళిపరిష్వంగైః స్త్రీణాం కిల హృతా ధియః॥ ౧౩॥ ఊచుర్ముకుందైకధియో గిర ఉన్మత్తవజ్జడమ్। చింతయంత్యోరవిందాక్షం తాని మే గదతః శృణు ॥ ౧౪ ॥ కురరి విలపసి త్వం వీతనిద్రా న శేషే స్వపితి జగతి రాత్ర్యామీశ్వరో గుప్తబోధః। వయమివ సఖి కచ్చిద్గాఢనిర్భిన్నచేతా నళిననయనహాసోదారలీలేక్షణేన ॥ ౧౫ ॥ నేత్రే నిమీలయసి నక్తమదృష్టబంధుస్త్వం రోరవీషి కరుణం బత చక్రవాకి। దాస్యం గతా వయమివాచ్యుతపాదజుష్టాం కిం వా స్రజం స్పృహయసే కబరేణ వోఢుమ్ ॥ ౧౬ ॥ భో భోః సదా నిష్టనసే ఉదన్వన్నలబ్ధనిద్రోధిగతప్రజాగరః। కిం వా ముకుందాపహృతాత్మలాంఛనః ప్రాప్తాం దశాం త్వం చ గతో దురత్యయామ్ ॥ ౧౭ ॥ త్వం యక్ష్మణా బలవతాసి గృహీత ఇందో క్షీణస్తమో న నిజదీధితిభిః క్షిణోషి। కచ్చిన్ముకుందగదితాని యథా వయం త్వం విస్మృత్య భోః స్థగితగీరుపలక్ష్యసే నః ॥ ౧౮ ॥ కిం వాచరితమస్మాభిర్మలయానిల తేప్రియమ్। గోవిందాపాంగనిర్భిన్నే హృదీరయసి నః స్మరమ్॥ ౧౯ ॥ మేఘ శ్రీమంస్త్వమసి దయితో యాదవేంద్రస్య నూనం శ్రీవత్సాంకం వయమివ భవాన్ధ్యాయతి ప్రేమబద్ధః। అత్యుత్కంఠశ్చపలహృదయోస్మద్విధో బాష్పధారాః స్మృత్వా స్మృత్వా విసృజసి ముహుర్దుఃఖదస్తత్ప్రసంగః॥ ౨౦। ప్రియరావపదాని భాషసే మృతసంజీవకయా

శేషే న స్వపిషి - తదనుచితమిత్యర్థః - అథవా నాపరాధస్తవాపీత్యాశయేనాహుః నళిననయనస్య హాసేన సహితం ఉదారం యల్లీలేక్షణం తేన కచ్చిద్గాఢం నిర్భిన్నచేతాస్త్వమితి॥ ౧౫ ॥ నేత్రే ఇతి॥ నక్తం రాత్రావదృష్టబంధుస్సతీ రోరవీషి - కించ - సైతావత్ వయమివ స్పృహయసే॥ ౧౬॥ భో భో ఇతి॥ అలబ్ధనిద్రః సదా నిష్టనసే క్రోశసి - కిం వా అస్మాభిః ప్రాప్తాం దశాం త్వమపి గతోసి - అహో కష్టం - యథా వయం సంభోగేన ముకుందాపహృతకుచకుంకుమాదిలాంఛనాః - తథా త్వమపి - యతః అపహృతశ్రీకౌస్తుభాదిలాంఛనో లక్ష్యసే॥ ౧౭॥ త్వమితి॥ ముకుందగదితాని రహస్యాని విస్మృత్య - తదేకచింతయా కచ్చిత్త్వం క్షీణోసి వయమివ - స్థగితగీః స్తబ్ధవాక్ - హే ఇందో - నస్తథైవోపలక్ష్యసే॥ ౧౮॥ కిమితి॥ అప్రియాచరణం వినా స్మరోదీరణేన వ్యథాజననం మలయానిల - తవానుచితమిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ మేఘేతి ॥ తాపాతిహరణాదిసామ్యాత్ త్వం యాదవేంద్రస్య నూనం దయితః సఖాసి అతో భవాన్ తం ధ్యాయతి - ధ్యానే లింగాన్యాహుః - అత్యుత్కంఠ

ఇత్యాది- అహోకిమితిత్వయాతెనసఖ్యంకృతంయతోఽఃఖదస్తత్ప్రసంగఇతి॥౨౦॥ ప్రియరావెతి॥ హేకోకిలప్రియరావస్యప్రియంవదస్యశ్రీకృష్ణస్యపదానీవపదానిశబ్దాత్వంభాషసే- మృతాత్సంజీవయతీతితథా- తయా అసయాకోమలయాగిరా- వల్గితకఠరమణీయకంచ - మెవదకథయ - కింతవప్రియంకరవాణీతి॥ ౨౧॥ నెతి॥ హేఋషితిధర- త్వంనవదసినచలసి- అతోనూనంమహాంతమధ్వంచింతయసె - బతతర్హిఅపికిం- యథాఽస్మానై విధతుంవయంకాముయామహె- తథాత్వమపిస్తనతులైశ్శృంగైర్వోఢుంకామయసే ఓమితిచెత్తర్హితవాహ్యస్తదవస్థాభవిష్యతీతిభావఃఽ౨౨॥ శుష్యదితి॥ బొసింధుపత్న్యఃనద్యఃసంప్రగ్రీప్సె - సింధుర్వైఘుద్వారాఅమృతవృష్ట్యాయుష్మాన్నానందయతి- బతఅహోకష్టం అతఃశుష్యంతోహృదాయాసాంతాఃఅసగతకమలశోభాఃకృశతరాశ్చఆస్తవయంయథాప్రియతమస్యభతుర్మధుపతెఃస్వప్రసిద్ధం॥ ౨౩॥ తవైవవైవాచాగతంహంసంయూతంకల్పయితాహుఃఽ॥ హంసెతి॥ నఃఅస్మాకంప్రతిపురారహసిఉక్తం- కింవాచలసొహృదఃస్మరతి- స్మరతైవమాంప్రస్థాపితవానితిచెదతఆహుఃఽ- హేఽద్రుద్రుస్యమూ

నయాగిరా। కరవాణికిమద్యతేప్రియంవదమెవల్గితకంఠకోకిల ॥ ౨౧॥ నచలసినవదస్యుదాగబుద్ధెఽ
తిధరచింతయసె మహాంతమధ్వనమ్। అపబతవసుదెవ నందనాంఘ్రిం వయమివకామయెస్తనైర్వి
ధర్తుమ్॥ ౨౨॥ శుష్యద్ధ్రదాఃకృశతరాబతసింధుపత్న్యస్సంప్రత్యపెతకమలశ్రియఆస్తభర్తుఃయ
గ్వద్వయంయముపతెఃప్రణయావలోకమప్రాప్యశుష్మ హృదయాఃపురుకర్శితాస్స్మ। ౨౩ । హంస
స్వాగతమాస్యతాంపిబపయోబ్రూహ్యంగశౌరేఃకథాందూతంత్వానువిదామకచ్చిదజితస్వస్తైస్తడి
క్తంపురా। కింవానశ్చలసౌహృదస్మరతితంకస్మాద్భజామోవయంహ్రీలాపయకామదంశ్రియ
మృతెనైవైకనిష్ఠాస్త్రియామ్॥ ౨౪॥ ఇతీదృశెనభావెనకృష్ణెయొగెశ్వరెశ్వరె। క్రియమాణెనమా
ధవ్యాలెభిరెవైష్ణవీంగతిమ్॥౨౫॥ శ్రుతమాత్రొపియఃపుంసాంప్రసహ్యాకర్షతెమనఃఉరుగాయొ
రుగీతొవాఽపశ్యంతీనాంచకింపునఃఽ ॥ యాస్తంపర్యచరత్ప్రెమ్ణాపాదసంవాహనాదిభిఃజగద్గు
రుంభర్తుఃబుద్ధ్యాతాసాంకింవర్ణ్యతెతపఃఽ॥ ఎవంవెదోదితంధర్మంహ్యనుతిష్ఠన్సతాంగతిఃగృ
హంధర్మాధ్యకామానాంమహుశ్చాదర్శయత్పదమ్॥ ౨౮॥ ఆస్థితస్యపరంధర్మంకృష్ణస్యగృహమెధి
నామ్। ఆసన్షొడశసాహస్రమహిష్యొష్టశతాధికాఃఽ॥ తాసాంస్త్రీరత్నభూతానాన్ష్టాయూఃప్రాగుదాహృతాఃరుక్మిణీప్రముఖారాజన్తత్పుత్రాశ్చానుపూర్వశఃఽ 3౦॥ ఏకైకస్యాందశదశకృష్ణొజీజనదాత్మజాన్। యావత్యఆత్మనొభార్యాఅమొఘుగతిరీశ్వరఃఽ 3౧॥ తెషాముదారవీర్యాణామష్టాదశమహారథాఃఆసన్నుదారయశసస్తెషాంనామానిమెశృణుఽ 3౨॥ ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చదీప్తిమాన్భానురెవచఃసాంబొమిత్రొబృహద్భానుమిత్రవిందొవృకొరుణఃఽ 33॥ పుష్కరొదెవబాహుశ్చశ్రుతదెవస్సునందనఃచిత్రభానువ్రఘూధశ్చకవిన్యగ్రొధఎవచ ॥ 3౪ । త్రివక్రొయామపక్రొశఃపుత్రఃకృష్ణమనువ్రతఃశిష్యస్సాత్యకెర్నాగ్నరదస్యదధ్రొచిత్తమఖండితమ్ । 3౫॥ తెనొక్తంసాత్వతంతంత్రంయద్జ్ఞాత్వాముక్తిమాఽభవేత్। యత్రస్త్రీశూద్రదాసానాంసంస్తారొ

త- కస్మాద్వయంతంభజామఃసకిమధ్వమాహ్వయతియుష్మద్భాజ్ఞితిచెదతఆహుఃఽ- అహొబాతిహెతంఇతిహాలాపయఆకారయ - ఓమితిగచ్ఛంతమివతంపునరాహుఃయాఅస్మాకంవచయిత్వావికాకినీరమతెతాంశ్రియమృతెమెవాలాపయసాతదెకనిష్ఠాకధంపరిహర్తుంనశక్యతఇతిచెదతఆహుఃస్త్రియాంజాతావెకవచనంఅస్మాసుస్త్రీసుమధ్యెనైకనిష్ఠానతువయమిత్యధ్వఃఽ-ఔద్రాలాపమకామదమితి-పాతాంతరెతుఔద్రంమధుతద్వత్మధురాలాపమాత్రంయస్యతంఅకామదంఅరతిప్రదం-శ్రియమృతెవయంకస్మాద్భజామఃకింతుఅనాదృతాపిసతీపునఃపునఃనైవభజతు-యతఃఅస్మాదృశ్యఃహీనస్యస్త్రీయఃవికసంస్థాఃవిక్లెవస్యసంమానసిద్ధొనిష్ఠాయాసామిఇ॥ ౨౮॥ ౩౫॥ తాసాంకృష్ణెవిదంభర్తొభావఃనాతిచిత్రమిత్యాహఽ॥శ్రుతిమాత్రొపీఽ॥ ఉరుభిగాఽయైగీఽతైఃఉరుగీతొవాయైఃకైశ్చిద్గీతైఃయథాకధంచిదపిగీతొవెశ్యధ్వఃఽ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ విజయమిఽ॥ పఽంస్థానంఽ॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తాసామితి ॥ యాఃరుక్మిణీప్రముఖాఃఅష్టాతాఃఉదాహృతాఃప్రాగెవ ॥ 3౦ ॥ వికైకస్యామితి॥ వివమష్టొత్తరశతాధికఃఉడశసహస్రమహిషీణాంపుత్రాఃలక్షమెకమశీత్యుత్తరైకపఽసహస్రాణీతిభఽంతి॥ 3౧॥ 3౨॥ ప్రద్యుమ్నఇతి॥ అనిరుద్ధశ్చెతిఅతఃపుత్రాణాంమధ్యెసప్తదశైవజ్ఞెయాఃఽఅథవాఅనిరుద్ధనామాపి

కశ్చిత్పుత్ర ఏవేతి ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ తిస్ర ఇతి ॥ సహస్రాణామపరిమితానాంకుమారాణామిత్యన్వయః యదా ప్రత్యేకంబహూనధ్యాపయితా మాచార్యాణామియంసంఖ్యా - తదపి శ్రుతమాత్రం నతుసమ్యగ్జ్ఞాయతే ॥ ౪౩ ॥ సంఖ్యానమితి ॥ తదాకుమారాణామేవసంఖ్యానంనకర్తుంశక్యతే కుతః పునస్సర్వయాదవానామిత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ దేవాసురేతి ॥ తేచోత్పన్నా ఇతి ప్రత్యేకంబహుభిః రూపైరితిజ్ఞేయం ॥ ౪౫ ॥ తన్నిగ్రహాయేతి ॥ ఏవమేవయదుకులేదేవా ఇతి - తథాచోక్తం ॥ శ్లో ॥ సహస్రశస్సముద్భూతా దేవాయదుకులేపృథగితి ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ తస్మాత్ శ్రీకృష్ణకీర్తేస్సర్వతీర్థోత్తమత్వం శ్రీకృష్ణస్యసర్వదేవోత్తమత్వేనచిత్రమిత్యాహ ॥ తీర్థమితి ॥ ఇతఃపూర్వం స్వస్సరిదేవసర్వతోఽధికంతీర్థం ఆసీత్ - ఇదానీంతుయదుషుయదజనిజాతం తీర్థం శ్రీకృష్ణకీర్తిరూపం తస్యస్వస్సరిద్రూపంపాదశౌచంతీర్థంన్యూనమల్పంచక్రే - స్వయమేవసర్వతీర్థోపరివిరాజత ఇత్యర్థః - శ్రీకృష్ణస్యద్వేషస్నిగ్ధాశ్చతస్యస్వరూపంసారూప్యంయయురిత్యపినచిత్రం తస్యపరమకారుణికత్వాత్ - తథాఇదంచనచిత్రం - కింతత్ -

వైష్ణవస్స్మృతః ॥ ౩౬ ॥ ఏతేషామపిరాజేంద్రతనూజానాంమధుద్విషః । ప్రద్యుమ్న ఆసీత్ప్రథమఃపితృవద్రుక్మిణీసుతః ॥ ౩౭ ॥ సరుక్మిణోదుహితరముపయేమేమహారథః । తస్యాంసుతోఽనిరుద్ధోఽభూన్నాగాయుతబలాన్వితః ॥ ౩౮ ॥ సచాపి రుక్మిణఃపౌత్రీందౌహిత్రోజగృహేతతః । వజ్రస్తస్యాభవద్యస్తు మౌసలాదవశేషితః ॥ ౩౯ ॥ ప్రతిబాహురభూత్తస్మాత్సుబాహుస్తస్యచాత్మజః । సుబాహోరుగ్రసేనోఽభూచ్ఛతసేనస్తుతత్సుతః ॥ ౪౦ ॥ నహ్యేతస్మిన్కులేజాతా అధనాఅబహుప్రజాః । అల్పాయుషోఽల్పవీర్యాశ్చ అబ్రహ్మణ్యాశ్చజజ్ఞిరే ॥ ౪౧ ॥ యదువంశప్రసూతానాంపుంసాంవిఖ్యాతకర్మణామ్ । సంఖ్యానశక్యతేకర్తుమపివర్షాయుతైర్నృప ॥ ౪౨ ॥ తిస్రఃకోట్యస్సహస్రాణామష్టాశీతిశతానిచ । ఆసన్యదుకుమారాణామాచార్యా ఇతిన శ్శ్రుతమ్ ॥ ౪౩ ॥ సంఖ్యానంయాదవానాంకఃకరిష్యతిమహాత్మనామ్ । యత్రాయుతానామయుతలక్షేణాస్తేసఆహుకః ॥ ౪౪ ॥ దేవాసురహతాయేవైదైతేయాస్తేఽతిదారుణాః । తేచోత్పన్నామనుష్యేషుప్రజాదృప్తాబబాధిరే ॥ ౪౫ ॥ తన్నిగ్రహాయహరిణాప్రోక్తాదేవాయదోఃకులే । అవతీర్ణాఃకులశతంయేషామేకాధికంనృప ॥ ౪౬ ॥ తేషాంప్రమాణంభగవాన్ప్రభుత్వేచాభవద్ధరిః । యేచానువర్తినస్తస్యవవృధుస్సర్వయాదవాః ॥ ౪౭ ॥ శయ్యాసనాటనాలాపక్రీడాస్నానాశనాదిషు । నవిదుస్సంతమాత్మానంవృష్ణయఃకృష్ణచేతసః ॥ ౪౮ ॥ ఈజేక్రతుభిరాత్మానంసర్వదేవార్థసంగ్రహమ్ । స్వయోగమాయయారచితైఃకురుక్షేత్రాదిషుక్రమాత్ ॥ ౪౯ ॥ కృష్ణగార్గ్యాసితావంత్యకామాచార్యోఽథవేశ్వరః । దీక్షితోఽప్యగ్రపత్నీభిఃపుణ్యశ్లోకశిఖామణిః ॥ ౫౦ ॥ తీర్థంచక్రేనృపోనంయదజనియదుషుస్వస్సరిత్పాదశౌచంవిద్విట్స్నిగ్ధాస్స్వరూపంయయురజితపరాశ్రీర్యదర్థేఽన్యయత్నః । యన్నామామంగళఘ్నంశ్రుతమథగదితంయత్కృతోగోత్రధర్మఃకృష్ణస్యైతన్నచిత్రంక్షితిభరహరణంకాలచక్రాయుధస్య ॥ ౫౧ ॥ జయతిజననివాసోదేవకీజన్మవాదోయదువరపరిషత్స్వైర్దోర్భిరస్యన్నధర్మమ్ । స్థిరచరవృజినఘ్నస్సుస్మితశ్రీముఖేనవ్రజపురవనితానాంవర్ధయన్కామదేవమ్ ॥ ౫౨ ॥ ఇత్థంపరస్యనిజధర్మరిరక్షయాత్తలీలాతనోస్తదనురూపవిడంబ

అజితపరా అజితా అపరాజితా కైశ్చిదప్యప్రాప్తాపరాసర్వతఃపరిపూర్ణా శ్రీకృష్ణస్యైవనాన్యస్యేతి - తదేవాహ - యదర్థే అన్యేషాం బ్రహ్మాదీనాం యత్న ఇతి నచనిరపేక్షంతమేవలక్ష్మీఃశ్రయతఇతిచిత్రమేవేతిచేన్నహిపరమమంగళనామధేయత్వాత్తస్యేత్యాహ - యన్నామేతి - తదపినాధర్మస్మరణాపేక్షమిత్యాహ - శ్రుతమథగదితమితి - సర్వవమంగళాశ్రయత్వాదపీత్యాహ - యత్కృతోగోత్రధర్మ ఇతి - గోత్రేషుతత్తద్విహితంశేషుధర్మోయత్కృతఃయేనప్రవర్తితః తస్యక్షితిభరహరణంనైవచిత్రమిత్యాహ - కృష్ణస్యైతదితి - కాలచక్రాయుధస్యేతి - సర్వసంహారకాలమూర్తేఃవిశేషతోదురంతప్రభావచక్రాయుధస్యకియదేతదిత్యర్థః ॥ ౫౧ ॥ యత ఏవంభూతః శ్రీకృష్ణః తతఃసేవ్యస్సఏవసర్వోత్తమ ఇత్యాహ ॥ జయతీతి ॥ జనానాంజీవానాంయోనివాసఃఆశ్రయః - తేషువానివసతి అంతర్యామితయా తథాసకృజ్జాయత ఇతి - దేవక్యాంజన్మేతి వాదమాత్రంయస్యసః - యదువరాఃపరిషత్సభాసేవకరూపాయస్యసః - ఇచ్ఛామాత్రేణసరసనసమర్థోఽపిక్రీడార్థంస్వైఃదోర్భిరధర్మమస్యన్క్షిపన్ స్థిరచరవృజినఘ్నః అధికారివిశేషానపేక్షమేవబృందావనగతానాంతరులతాగవాదీనామపిసంసారదుఃఖహంతా - తథావిలాసవైదగ్ధ్యేనపేక్షంవ్రజవనితానాంపురవనితానాంచసుస్మితేనశ్రీమతాముఖేనై

వకామమేవంవధకయోర్ - కామశ్చాపీవ్యతివిజిగీషతిసంసారమితిదెవఃతంభోగదాద్వారామోక్షంప్రవర్ధయన్నిత్యర్థఃగ॥ ౪౨॥ ఇత్థమితి॥ తత్తత్కార్యవిశెషైఃస్వీకృతమత్స్యకూర్మాదినానావతారమూర్తెర్విశెషతోయదూత్తమస్యసతఃపరస్యపరమస్యతదనురూపానుకారీణికర్మకపణానికర్మనిహరణానికర్మాణిచరితానిశ్రుత్వాత్శృణుయాదిత్యర్థఃగ॥ ౪౩॥ అనువృత్తెఃఫలమాహ॥ మర్త్యఇతి॥

నాని। కర్మాణికర్మకషణానియదూత్తమస్యశ్రుత్వాయాదమువ్యపదయోరనువృత్తిమిచ్ఛక్ । ౪౩। మర్త్యస్తయానుసవమేధితయానువృత్త్యాశ్రీనత్రధాశ్రవణకీర్తనచింతయైఃతద్ధామదుస్తరకృతాంతజనాపవర్గంగ్రామాద్వనంక్షీత్భుజొపియయుయదధాఃగ॥ ౪౪॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతె - మహాపురాణె - పారమహంస్యాం-అష్టాదశసహస్రికాయాం సంహితాయాం-శ్రీవైయాసెక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం-దశమస్కంధె - నవతితమోధ్యాయఃి.

శ్రీమత్యాఃకథాయాఃశ్రవణకీర్తనయక్రియాచింతనసంవర్ధితయాఅనువృత్త్యాతయాతన్నిష్ఠవెనతస్యధామలోకమెతి - లోకత్వెపికాలెనాకలితమిత్యాహ - దుస్తరెతి - దులభపురుషార్థతామాహ - గ్రామాద్వనంక్షీత్భుజఇతి॥ ౪౪॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతెదశమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - నవతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ।

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

దశమస్కంధస్య మాస్తుఃి.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - నవ్యాఖ్యానే - ఏకాదశస్కంధ ప్రారంభః.

విజయంతెపరానందకృష్ణపాదరజస్సజః। యాధృతామూర్ధ్నిజాయంతెమహాంద్రాదిమహాస్రజః॥
ఉత్తైకత్రింశదధ్యాయైర్ముక్తిరేకాదశేతతః। జాయంతెయెతిహాసాద్యైర్వ్యస్తమాసవ్యాసయోగతః॥
నారదోవసుదేవాయసమాసేనాస్యవర్ణయత్। భగవానుద్ధవాయాథవిస్తరేణాపపత్తిభిః॥
తత్రకుప్రథమేధ్యాయెయదువంశస్యసంక్షయః। ఉపపత్తిర్హివిరాగాయమూసలవ్యపదేశతః॥
ప్రవృత్తితఃపరానందకృష్ణక్రీడానువర్ణితా। తన్నివృత్త్యాపరానందపదారోహోనువర్ణ్యతె॥

ఏవంతావద్దశమస్కంధేభూభారావతరణాయ- నిజవిభూతివిభూషితయదువంశావతారితసకలసురాంశస్య భగవతఃశ్రీకృష్ణస్య-తదుచితప్రవృత్తివిడంబనేన- తచ్ఛ్రవణస్మరణాదిపరాణాంపరమానందకారణక్రీడాఅనువర్ణితా- అథెదానీముపరతయోగమాయావైభవస్యభక్తానామాత్మతత్త్వోపదెశపూర్వకం-క్రీడాధ్వంభూతలమవతారితానాంచాధికారిణాంసురాంశానాంమూసలవ్యపదెశెన-తత్తదధికారఫలప్రాపణపూర్వకంచ-బ్రహ్మాద్యనుగ్రహాయనిజపదారోహోనిరూప్యతె-తత్రకరుణెత్రయాత్రాయంఅవిరక్తస్యవసుదెవస్య॥శ్లో॥ కర్మణాకర్మనిహారోయథాస్యాన్నస్తదుచ్యతామిత్యెవంకర్మయోగంపృష్టవతోనారదాదిభిఃకర్మయోగోనిరూపితః॥శ్లో॥ కర్మణాకర్మనిహారఎషసాధునిరూపితఃయచ్ఛ్రద్ధయాప్రవిశ్యతెనకుక్లెనెజ్యెతపురుషఇత్యాదినా- తెనచవిశుద్ధసత్త్వస్యశ్రీకృష్ణరూపాపరమేశ్వరత్వెనజ్ఞాతవతఃషడ్భిఃనయనాధ్యాయెశ్రీకృష్ణెనాత్మతత్త్వముపదిష్టం॥ శ్లో॥ వభోవస్యమవెతాధ్వంతాతైతదుపమన్మహె। యన్నఃపుత్రాఃశముద్దిశ్యతత్త్వగ్రామఉదాహృతఇత్యాదినా- తచ్చతత్త్వంవిషయభొగాతిశయెనఘుస్తిరొహితమాసీత్- తదెవెదానీంనారదముఖెనప్రథమంచొద్ధ్యాయ్యానిరూప్యతె- తత్రప్రథమాధ్యాయెవైరాగ్యొత్పాదనాయ - యదుకులస్యబ్రహ్మశాపపదెశెనఅత్యున్నతవిషయసుఖానామనిత్యతాప్రపంచ్యతె- తతశ్చతుర్భిరధ్యాయైర్నిమిజాయంతెయసంవాదెన-సపరికరంపరమాత్మతత్త్వనిరూపణం- తతఃషష్ఠెభగవద్ధ్యానసంవాదప్రస్తావఃతతస్త్రయొవింశతిభిఃఉద్ధవంప్రతిభగవతస్తత్త్వనిరూపణం - తతొద్ధ్యా

శ్రీశుకః॥ కృత్వాదైత్యవధంకృష్ణస్సరామొయదుభిర్వృతఃభువొవతారయద్భారంజవిష్ఠంజనయన్కలిమ్॥ ౧ ॥ యెకొపితాస్సుబహుపాండుసుతాస్సపత్నైర్దుర్యూతహెళనకచగ్రహణాదిభిస్తాన్।
కృత్వానిమిత్తమితరెతరతస్సమెతాన్హత్వానృపాన్నిరహరన్క్షితిభారమీశః ॥ ౨॥ భూభారరాజపృతనాయమభినిరస్యగుప్తైస్స్వబాహుభిరచింతయదప్రమెయఃమన్యెవనెనానుగతొప్యగతొహిభా

భ్యాంమూసలక్రీడాఇత్యెవమెకత్రింశాధ్యాయైరెకాదశస్కంధస్యప్రవృత్తిః - తస్యచయథామతివ్యాఖ్యానమారభ్యతె - తత్రమూసలప్రసంగాధ్యంపూర్వస్కంధాధ్యమనువదతిశ్లొకద్వయెన॥ కృత్వెతి॥ అవతారయదిత్యత్రఆడాగమొద్రష్టవ్యఃఅవతారయత్జవిష్ఠంవెగవత్తమమతిశీఘ్రంహింసాపర్యవసాయినమిత్యధ్యఃకలింకలహం॥౧॥ఏతద్విపృణొతి॥ యఇతి॥సపత్నైర్దుర్యొధనాదిభిఃకొపితాఃకొపంకారితాఃసుబహుయథాభవతితథాబహువానాత్యధ్యఃతదెవాహ- దుర్యూతహెళనకచగ్రహణాదిభిరితి- దుర్యూతంకపటద్యూతం- హెళనమవజ్ఞా- కచగ్రహణందుశ్శాసనెనద్రౌపద్యాఃకెశాకర్షణం- ఎతానిఆదిర్యెషాంనగరదాహజతుగృహదహనాదీనాం- నైఃకృత్వాయెకొపితాఃపాండుసుతాఃతాన్నిమిత్తంకృత్వాఇతరెతరతఃఉభయొఃపక్షయొఃసమెతాన్మిళితాన్సృపాన్హత్వాక్షితెఃభారంనిరహరత్జహార- యద్వాయెకొపితాఃయైశ్చకొపితాఃతాన్ఇతరెతరతఃపరస్పరంనిమిత్తంకృత్వెత్యన్వయఃయెతుప్రకటాసైన్యాఃపూతనాదయఃతాన్స్వయమెవహతవాన్-యెతుప్రలంబాదయఃతాన్బలెనఘాతితవాన్- యెతుబాంధవచ్ఛద్మనాస్థితాఃదైత్యాఃతాన్పరస్పరంనిమిత్తంవిధాయయదుభిర్భూతయిత్వాభూభారమపాకృతవానిత్యధ్యఃశ్॥ అపిచ॥ భూభారెతి ॥ అన్యాశ్చభువొభారభూతాఃరాజపృతనాఃరాజ్ఞాంపృతనాఃసెనాఃరాజ్ఞస్తెషాంపృతనాశ్చెతివా- స్వబాహుభిఃగుప్తైఃపరిరక్షితైఃయదుభిర్వినాహాదిచ్ఛలెననిరస్యహత్వా- బాహుభిరితిబహువచనం-వస్తుతశ్చతుర్భుజాభిప్రాయెణ- నన్వెవం శ్రీకృష్ణశ్చిక్షితీశ్వర్జ్ఞాత్వాయాద

నాఃకిమితితస్మైనప్రద్రుహ్యంతి-తత్రాహ-అప్రమేయః-ప్రమాతుమశక్యః ఏవంభూతఇతి పరికల్పితుమశక్యఇత్యర్థః చింతామేవా హ-మన్యఇతి- నన్వితివితర్కే అవనేభూరామేభారోయద్యపిలోకప్రతీత్యాగతః తథాప్యగతఏవమన్యే-యద్యస్మాత్ అవిషహ్యంసోఢుమ శక్యం- యాదవంకులమిత్యనేనస్వవంశత్వాత్స్వయంహననమనుచితమితిసూచితం॥౩॥ తర్హిఽదమప్యనైర్భూరిత్యత ఆహ॥ నైవ॥ అన్యతఃఇంద్రాదిభ్యోపియాదవకులస్యపరిభవస్తిరస్కారోనభవేత్-కుతః-మత్సంశ్రయస్యఅహమేవసంశ్రయోయస్యతస్య కించ విభ వోన్నహనస్యవిభవైఃగజరథతురగపదాతిభిఃఉన్నహనస్యఉచ్ఛృంఖలస్య- యద్వా తర్హిఽదంకిమితిసంహర్తవ్యం అత్రాహ- వి భవోన్నహనస్యేతి- తస్మాదేవంకరిష్యామీత్యాహ అంతఃకలిమితి శాంతింశమంఉపైమిఉపైష్యామి-వర్తమానసమీప్యేవర్తమానవ ద్వాతదనంతరంధామశ్రీవైకుంఠాఖ్యంఉపైష్యామీత్యర్థః॥ ౪ ॥ ఏవమితి॥ వ్యవసితః - కృతనిశ్చయః- సంజహ్రే ఉపసంహృత వాన్॥ ౫॥ తదేవంస్వావతారప్రయోజనంసర్వంసంపాద్యస్వలోకంజగామేత్యాహ శ్లోకద్వయేన॥ స్వమూర్త్యేతి॥ లోకానాం లావణ్యస్య నిర్ముక్తిస్త్యాగఃయయాయమేత్యలోకానాంలావణ్యంనాస్తీత్యర్థః-యద్వా-లోకేభ్యోలావణ్యస్యనిర్ముక్తిదానంయయ తఃయత్సంపర్కేణలోకాఃలావణ్యవంతోభవంతీత్యర్థః- తయాస్వమూర్త్యానృణాంలోచనమాచ్ఛిద్యఆకృష్య- తతోన్యస్యావలో కనేలోచనస్యాప్రవృత్తేః తథాస్వగీర్భిఃతాఃగిరఃస్మరతాంచిత్తంచాచ్ఛిద్య- తథాపదైఃతత్రతత్రాంకితైఃతానిపదాని ఈక్షతా మీక్షమాణానాం అన్యతోగమనాదికాఃక్రియాశ్చాచ్ఛిద్య-తదానీంతనానాంసర్వేషాంచక్షురాదిప్రవృత్తీఃస్వైకనిష్ఠాఃకృత్వేత్యర్థః॥ ౬॥కించ॥ఆచ్ఛిద్యేతి॥ఇతఉపరిజనిష్యమాణానాంచసర్వేషాంసంసారతారణాయ కౌపృథివ్యాంశోభనాఃకవీనాంశ్లోకాఃసుశ్లోకాఃయస్యాం తాం- స్వకీర్తింవితత్యవిస్తార్య అనయా కీర్త్యాఅంజసాసుఖేనైవనునిశ్చితంతమఃసంసారాఖ్యంతరిష్యంతీత్యభిప్రేత్య ఈశ్వరఃస్వప

రోయద్యాదవంకులమహోఅవిషహ్యమాస్తే॥ ౩॥ నైవాన్యతఃపరిభవోస్యభవేత్కథంచిన్మత్సంశ్రయ స్యవిభవోన్నహనస్యనిత్యమ్।అంతఃకలింయదుకులస్యవిధాయవేణుస్తంబస్యవహ్నిమివశాంతిముపైమి ధామ ॥ ౪ ॥ ఏవంవ్యవసితోరాజన్సత్యసంకల్పఈశ్వరః। శాపవ్యాజేనవిప్రాణాంసంజహ్రేస్వకు లంవిభుః । ౫ ॥ స్వమూర్త్యాలోకలావణ్యనిర్ముక్త్యాలోచనంనృణామ్। గీర్భిస్తాస్స్మరతాంచిత్తంపదై స్తానీక్షతాంక్రియాః ॥ ౬ ॥ ఆచ్ఛిద్యకీర్తింసుశ్లోకాంవితత్యహ్యంజసానుకౌ । తమోనయాతరిష్యంతీ త్యగాత్స్వపదమీశ్వరః ॥ ౭॥ రాజా ॥ బ్రహ్మణ్యానాంవదాన్యానాంనిత్యంవృద్ధోపసేవినామ్।విప్రశా పఃకథమభూద్వృష్ణీనాంకృష్ణచేతసామ్॥ ౮ ॥యన్నిమిత్తస్సవైశాపోయాదృశోద్విజసత్తమ। కథమేకా త్మనాంభేదఏతత్సర్వంవదస్వమే॥ ౯ ॥ శ్రీశుకః॥ బిభ్రద్వపుస్సకలసుందరసన్నివేశంకర్మాచరన్భువి సుమంగళమాప్తకామః। ఆస్థాయధామ రమమాణఉదారకీర్తిస్సంహర్తుమైచ్ఛతకులంస్థితకృత్యశే షః ॥౧౦ ॥ కర్మాణిపుణ్యనివహానిసుమంగళానిగాయజ్జగత్కలిమలాపహరాణికృత్వాకాలాత్మనానివస తాయదుదేవగేహేపిండారకంసమగమన్మునయోనిసృష్టాః॥ ౧౧॥విశ్వామిత్రోసితఃకణ్వోదుర్వాసా

దంఅగాత్స్వస్థానంశ్రీవైకుంఠమగాత్॥౭॥అబ్రహ్మణ్యేభ్యఃఅదాతృభ్యోవాఅసేవకేభ్యోవావిప్రాఃకుప్యంతివృష్ణయస్తు నతథేత్యాహ॥ బ్రహ్మణ్యానామితి॥కోపేజాతేపికృష్ణచేతసాంకథమభూత్కథంప్రాదురభూదిత్యర్థః॥౮॥ అతఃస్పష్టస్యనిమిత్తస్యాభావాన్నిమిత్తాంతరం పృచ్ఛతి॥ యన్నిమిత్తఇతి॥ ఏకాత్మనాంఏకచిత్తానాంకథంభేదఃకలహః॥ ౯॥ ఈశ్వరేచ్ఛైవాత్రనిమిత్తమితిపరిహరతి ॥ బిభ్రదితి ॥ స కలానాంసుందరవస్తూనాంసన్నివేశోవిన్యాసవిశేషోయస్మింతద్వపుర్బిభ్రత్- తర్హికిమితిసౌందర్యవిషయపరః- న- సుమంగళం కర్మాచరన్- తత్కింకయాపికామనయా-న- ఆప్తకామః- తర్హికిమితికర్మాచరతి- ధామద్వారవత్యాఖ్యంగృహమాస్థాయ ఆశ్రిత్య రమమాణఃగృహేరమమాణఃకర్మగ్రాహయితుమిత్యర్థః- ననుకిమాప్తకామస్యగృహరత్యాకర్మశిక్షణేనాతత్రాహ-ఉదారకీర్తిఃఉ దారావిపులాకీర్తిర్యస్యసఃకీర్తివితానార్థమిత్యర్థః-ఏవంపరమైశ్వర్యేవర్తమానోపిస్వకులంసంహర్తుమైచ్ఛత్ కస్మాత్ తో స్తత్రాహ- స్థితకృత్యశేషఃస్థితఃకృత్యేభూభారహరణేశేషోయస్యసః॥ ౧౦ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛయోత్థితంబ్రహ్మశాప మిత్తంవక్తుమాహ ॥ క ర్మాణీతి॥ కర్మాణ్యర్థమాహూతాః కర్మాణికృత్వానిసృష్టాఃమునయఃపిండారకంసమగమన్నిత్యన్వయః పిండారకంనామతతోనాతి దూరేతీర్థవిశేషంనిసృష్టాఃప్రస్థాపితాః-పూర్వశ్లోకోక్తాముదారకీర్తింవివృణ్వన్కర్మాణివిశినష్టి - పుణ్యావహానీత్యాదిత్రిభిః ప దైః- కానిచిదశ్వమేధాదీనికర్మాణిపుణ్యమేవజనయంతి- పుత్రోపలాలనాదీనితత్కాలసుఖమేవకుర్వంతి-ద్వాదశాబ్దాదిప్రాయశ్చిత్త రూపాణిపాపమేవహరంతి- ఏతానితుసర్వతోముఖ్యానీత్యాహ- పుణ్యనివహానీతి కీర్తనాదినాపుణ్యానీతరాణ్యావహంతి ప్రాపయంతీ తి- తథాసుమంగళాని అతిసుఖాత్మకాని గాయతోజగతఃకలిమలాపహరాణిచకృత్వా- మునిప్రస్థాపనేహేతుః- కాలాత్మనాసంహారక రూపేణ- యదుదేవగేహేవసుదేవసద్మనినివసతాస్వకులంసంజిహీర్షతేత్యర్థః॥ ౧౧॥ మునీనాహ॥ విశ్వామిత్రఇతి॥ ౧౨॥ క్రీడం

తఇతి॥ ఉపసంగృహ్య పాదగ్రహణం కృత్వా॥ ౧౩॥ ప్రశ్నప్రకారమాహ॥ ఏషేతి॥ హే అమోఘదర్శనాః విప్రాః ఏషా అంతర్వత్నీ గర్భిణీ వః యుష్మాన్ సా అసౌ ప్రష్టుం విలజ్జతీ లజ్జమానా అస్మన్ముఖేన పృచ్ఛతి ప్రసోష్యంతీ ఆసన్నప్రసవా - కిం స్విత్ సంజనయిష్యతి కన్యాం వా పుత్రం వా తత్ ప్రబ్రూత॥ ౧౪॥ ఏవమితి॥ ప్రలబ్ధాః అపహసితాః వంచితా ఇతి వా॥ ౧౫॥ తఇతి॥ తస్మిన్నుదరే అయస్మయం లోహమయం॥ ౧౬॥ కిమితి॥ మందభాగ్యైః నః అస్మాభిః కిమేతత్కృతం - నః అస్మాన్ జనాః కిం వదిష్యంతీతి విహ్వలితాః సంతః ముసలమాదాయ గృహం యయుః॥ ౧౭॥ తమితి॥ రాజ్ఞే ఉగ్రసేనాయ నతు శ్రీకృష్ణాయ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తమితి॥ ఆహుకః ఉగ్రసేనః - సోపి శ్రీకృష్ణమపృష్ట్వైవ ప్రాస్యత్ ప్రక్షిప్తవాన్ అస్య ముసలస్య చూర్ణీక్రియమాణస్య యదవశేషితం లోహం తచ్చ ప్రాస్యత్॥ ౨౦॥ కశ్చిదితి॥ తరలైః తరంగైః॥ ౨౧॥ మత్స్య ఇతి॥ అన్యైః మత్స్యైః సహ - శల్యైః శరాగ్రే॥ ౨౨॥ భగవానితి॥ జ్ఞాతాః సర్వే అర్థాః యేన సః - ఈశ్వరోపి సమర్థోపి సన్ అన్యథా కర్తుం నైచ్ఛత్ - కింతు అన్వమోదత యతః కాలరూపీ॥ ౨౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ప్రథమా

భృగురంగిరాః। కాశ్యపో వామదేవోఽత్రిర్వసిష్ఠో నారదాదయః॥ ౧౨॥ క్రీడంతస్తానుపవ్రజ్య కుమారా యదునందనాః। ఉపసంగృహ్య పప్రచ్ఛురవినీతా వినీతవత్॥ తే వేషయిత్వా స్త్రీవేషైః సాంబం జాంబవతీసుతమ్॥ ౧౩॥ ఏషా పృచ్ఛతి వో విప్రా అంతర్వత్న్యసితేక్షణా। ప్రష్టుం విలజ్జతీ యుష్మాన్ ప్రబ్రూతామోఘదర్శనాః॥ ప్రసోష్యంతీ పుత్రకామా కిం స్విత్ సంజనయిష్యతి। ౧౪। ఏవం ప్రలబ్ధా మునయస్తానూచుః కుపితా నృప। జనయిష్యతి వో మందా ముసలం కులనాశనమ్॥ ౧౫॥ తచ్ఛ్రుత్వా తేఽతిసంత్రస్తా విముచ్య సహసోదరమ్। సాంబస్య దదృశుస్తస్మిన్ ముసలం ఖల్వయస్మయమ్॥ ౧౬॥ కిం కృతం మందభాగ్యైర్నః కిం వదిష్యంతి నో జనాః। ఇతి విహ్వలితా గేహానాదాయ ముసలం యయుః॥ ౧౭। తం చోపనీయ సదసి పరిమ్లానముఖశ్రియః। రాజ్ఞ ఆవేదయాంచక్రుః సర్వయాదవసన్నిధౌ॥ ౧౮॥ శ్రుత్వామోఘం విప్రశాపం దృష్ట్వా చ ముసలం నృప। విస్మితా భయసంత్రస్తా బభూవుర్ద్వారకౌకసః। ౧౯। తచ్చూర్ణయిత్వా ముసలం యదురాజః స ఆహుకః। సముద్రసలిలే ప్రాస్యల్లోహం చాస్యావశేషితమ్। ౨౦। కశ్చిన్మత్స్యోఽగ్రసీల్లోహం చూర్ణాని తరలైస్తతః। ఉహ్యమానాని వేలాయాం లగ్నాన్యాసన్ కిలైరకాః॥ ౨౧॥ మత్స్యో గృహీతో మత్స్యఘ్నైర్జాలేనాన్యైః సహార్ణవే। తస్యోదరగతం లోహం స శల్యే లుబ్ధకోఽకరోత్॥ ౨౨॥ భగవాన్ జ్ఞాతసర్వార్థ ఈశ్వరోపి తదన్యథా। కర్తుం నైచ్ఛద్విప్రశాపం కాలరూప్యన్వమోదత॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ప్రథమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ గోవిందభుజగుప్తాయాం ద్వారవత్యాం కురూద్వహ। అవాత్సీన్నారదోఽభీక్ష్ణం కృష్ణోపాసనలాలసః॥ ౧॥ కో ను రాజన్నింద్రియవాన్ ముకుందచరణాంబుజమ్। న భజేత్సర్వతోమృత్యురుపాస్యమమరోత్తమైః॥ ౨॥ తమేకదా తు దేవర్షిం వసుదేవో గృహాగతమ్। అర్చితం సుఖమాసీనమభివాద్యేదమబ్రవీత్। ౩। వసుదేవః॥ భగవన్ భవతో యాత్రా స్వస్తయే సర్వదేహినామ్। కృపణానాం యథా పిత్రోరుత్తమశ్లోకవర్త్మనామ్॥ ౪। భూతానాం దేవచరితం దుఃఖాయ చ సుఖాయ చ। సుఖాయైవ హి సాధూ

ధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వితీయే నిమిజాయంతసంవాదేనాహ నారదః। ధర్మాన్ భాగవతాన్ భక్త్యా వసుదేవాయ పృచ్ఛతే॥ గోవిందేతి॥ అభీక్ష్ణం పునః పునః ప్రస్థాపితోపి అవాత్సీదిత్యర్థః - నను నారదస్య దక్షశాపాన్నైకత్ర వాసస్సంభవతీత్యాశంక్యాహ - గోవిందభుజగుప్తాయామితి - సతి స్యాం బ్రహ్మశాపప్రభావ ఇత్యర్థః కృష్ణోపాసనే లాలసమౌత్సుక్యం యస్య సః॥ ౧॥ యద్భజనే ముక్తానామపి దృఢమౌత్సుక్యం తం కో ను నామ న భజేదిత్యాహ॥ కోన్వితి॥ ఇంద్రియవానితి - ఇంద్రియవత్త్వమేవ అధికారివిశేషణమిత్యర్థః - సర్వతః సర్వేష్వపి - లోకేషు మృత్యుర్యస్య సః॥ ౨॥ ౩॥ భగవన్నితి॥ యథా పిత్రోః యాత్రా ఆగమనం అపత్యానాం స్వస్తయే మంగళాయ - యథా చ ఉత్తమశ్లోకస్య వర్త్మనాం మహతాం యాత్రా కృపణానాం స్వస్తయే - తథా భగవద్రూపస్య భవతో యాత్రా సర్వదేహినాం స్వస్తయే భవతి॥ ౪॥ కించ - దేవైరపి మహతాముపమానమనుచితమిత్యాహ॥ భూతానామితి॥ భూతానాం దేవచరితమతివృష్ట్యాదినా దుఃఖాయ భవతి - త్వాదృ

శాంత్వయాసదృశానాంఅచ్యుతఃఆత్మనిమనసియేషాంతేషాం॥ ౫॥ కించసుఖంకుర్వంతోపిదేవాః భజనానుసారేణకుర్వంతి - నతథాసాధవఇత్యాహ॥ భజంతీతి॥ ఛాయేవ- యథాపురుషోయావత్కరోతితావదేవతస్య ఛాయాపి తథాకర్మసచివాఃకర్మసహాయాఃప్రాణినాం కర్మానుగుణప్రవృత్తయః॥ ౬॥ బ్రహ్మన్నితి॥ తదేవంయద్యపిభవతఃఆగమనమాత్రేణైవవయంకృతార్థాస్తథాపిపృచ్ఛామః- తవేతి తవయేధర్మాస్తైఃప్రసన్నోభగవాన్ తానిత్యర్థః॥ ౭॥ ననుత్వత్తోపికిమన్యోభగవత్ప్రసాదపాత్రమస్తితత్రాహ॥ అహమితి॥ భువి ప్రజార్థమపూజయంపుత్రలాభప్రయోజనస్సన్ పూజితవాన్ కిలేతి- సూతిగృహేభగవదుక్తమనుస్మరతి ॥ ౮ ॥ యథేతి॥ అతోయథాముచ్యేమహి - తథానఃఅస్మాన్ శాధిశనైఃశిక్షయ- విచిత్రాణివ్యసనానియస్మిన్ తస్మాత్సంసారాత్ తథావిశ్వతఃసర్వతోభయంయస్మిన్ తస్మాత్- భవద్భిర్హేతుభూతైః- అంజసాఅనాయాసేన- అద్ధాసాక్షాత్॥ ౯ ॥ రాజన్నితి॥ హరేర్గుణైర్వర్ణనాయత్వేనప్రస్తుతైఃసంస్మారితోహరి రితిప్రీతోదేవర్షిస్తమాహ॥౧౦॥ప్రీతిమావిష్కరోతిత్రిభిః॥సమ్యగితి॥పృచ్ఛసేపృచ్ఛసి-విశ్వపావ[illegible]సర్వశోధకాన్॥ ౧౧॥ శ్రుతఇతి ॥ ఆదృతః ఆస్తిక్యేనగృహీతః- అనుమోదితఃపరైఃక్రియమాణఃసంస్తుతః- సద్ధర్మఃభాగ[illegible]దేవత్వ

నాంత్వాదృశామచ్యుతాత్మనామ్ ॥ ౫॥ భజంతియేయథాదేవాన్ దేవాఅపితథైవతాన్ । ఛాయేవక
ర్మసచివాస్సాధవోదీనవత్సలాః॥ ౬ ॥ బ్రహ్మంస్తథాపిపృచ్ఛామోధర్మాన్ భాగవతాంస్తవ । యాన్
శ్రుత్వాశ్రద్ధయామర్త్యోముచ్యతేసర్వతోభయాత్ ॥ ౭॥ అహంకిలపురానంతంప్రజార్థంభువిము
క్తిదమ్ । అపూజయంనమోక్షాయమోహితోదేవమాయయా॥ ౮॥ యథావిచిత్రవ్యసనాద్భవద్భిర్వి
శ్వతోభయాత్ । ముచ్యేమహ్యంజసైవాద్ధాతథానశ్శాధిసువ్రత॥ ౯॥ శ్రీశుకః॥ రాజన్నేవంకృతప్ర
శ్నోవసుదేవేనధీమతా । ప్రీతస్తమాహదేవర్షిర్హరేస్సంస్మారితోగుణైః॥ ౧౦॥ నారదః॥ సమ్యగే
తద్వ్యవసితంభవతాసాత్వతర్షభ।యత్పృచ్ఛసేభాగవతాన్ధర్మాంస్త్వంవిశ్వపావనాన్॥౧౧॥
శ్రుతోనుపఠితోధ్యాతఆదృతోవానుమోదితః। సద్యఃపునాతిసద్ధర్మోదేవవిశ్వద్రుహోపిహి॥ ౧౨॥
త్వయాపరమకల్యాణఃపుణ్యశ్రవణకీర్తనః। స్మారితోభగవానద్యదేవోనారాయణోమమ॥౧౩॥ అ
త్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసంపురాతనమ్ । ఆర్షభాణాంచసంవాదంవిదేహస్య మహాత్మనః॥
౧౪ । ప్రియవ్రతోనామసుతోమనోస్స్వాయంభువస్యయః। తస్యాగ్నీధ్రస్తతోనాభిఋషభస్త
త్సుతస్స్మృతః॥ ౧౫॥ తమాహుర్వాసుదేవాంశంమోక్షధర్మవివక్షయా। అవతీర్ణంసుతశతంతస్యా
సీద్బ్రహ్మపారగమ్॥ ౧౬॥ తేషాంవైభరతోజ్యేష్ఠోనారాయణపరాయణః। విఖ్యాతంవర్షమేతద్య
న్నామ్నాభారతమద్భుతమ్॥ ౧౭॥ సభుక్తభోగాంత్యక్త్వేమాంనిర్గతస్తపసాహరిమ్ । ఉపాసీన
స్తత్పదవీంలేభేవైజన్మభిస్త్రిభిః॥౧౮॥ తేషాంనవనవద్వీపపతయోస్యసమంతతః। కర్మతంత్రప్రణేతా
రఏకాశీతిర్ద్విజాతయః॥ ౧౯॥ నవాభవన్మహాభాగామునయోహ్యర్థశంసినః। శ్రమణావాతరశ
నాఆత్మవిద్యావిశారదాః॥ ౨౦ ॥ కవిర్హరిరంతరిక్షఃప్రబుద్ధఃపిప్పలాయనః। ఆవిర్హోత్రోథద్రమి
ళశ్చమసఃకరభాజనః॥ ౨౧ ॥ తఏతేభగవద్రూపంవిశ్వంసదసదాత్మకమ్ । ఆత్మనోవ్యతిరేకేణప

ర్మః - యద్వా- దేవేభ్యోవిశ్వస్మైచద్రుహ్యంతియేతానపి॥ ౧౨॥ కించ-త్వయామమమహానుపకారఃకృతఇత్యాహ॥ త్వయేతి ॥ పుణ్యేశ్రవణకీర్తనేయస్యసః॥ ౧౩॥ అత్రేతి॥ అత్రాపిభగవద్ధర్మనిర్ణయేపి - విదేహస్యనిమేర్జనకస్య॥ ౧౪ ॥ ఆర్షభాణాముత్పత్తింసాన్వయాంవివిచ్యకథయతిసప్తభిః ॥ ప్రియవ్రతఇతి॥౧౫॥ తమితి ॥ మోక్షధర్మవివక్షయామోక్షధర్మాణాంప్రవర్తనేచ్ఛయా అవతీర్ణంవాసుదేవాంశమాహుః- తస్యచబ్రహ్మపారగంవేదపారగంసుతశతమాసీత్॥ ౧౬॥ తేషామృషభసుతానాంమధ్యేనవయోగీశ్వరాణాంచరితంవక్తుంఇతరేషాంచరితంతతోవివిచ్యాహ ॥ తేషామితి ॥ ఏతదజనాభంనామవర్షం - యస్యనామ్నాభారతమిత్యద్భుతంవిఖ్యాతమాసీత్- ఏతేనతస్యధర్మాతిరేకోనిరూపితః॥ ౧౭॥ సఇతి॥ ఇమాంపృథ్వీంగృహాన్నిర్గతఃహరిముపాసీనఃసేవమానస్సన్ ॥ ౧౮ ॥ తేషామితి॥ నవసుతాఃనవద్వీపపతయః- నవానాంబ్రహ్మవర్తాదిభూఖండానాంపతయః- అస్యభారతవర్షస్య- ఏకాశీతిసుతాఃకర్మమార్గప్రవర్తకాఃబ్రాహ్మణాఃఆసన్ ॥ ౧౯ ॥ నవేతి॥ అర్థశంసినఃపరమార్థనిరూపకాః- శ్రమణాఃశ్రమవంతః - ఆత్మాభ్యాసేకృతశ్రమాఇత్యర్థః॥ వాతరశనాఃదిగంబరాః- ఆత్మవిద్యాయాంవిశారదాఃనిష్ణాతాః॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ తేషాంపారమహంస్యంచరితమాహ

ద్వాభ్యాం॥ తఇతి॥ భగవద్రూపంవిశ్వంపశ్యంతః - సదసదాత్మకంస్థూలసూక్ష్మరూపంతచ్చస్వావ్యతిరేకేణపశ్యంతః॥ ౩౨॥ అవ్యాహతేతి॥ అవ్యాహతాఅప్రతిహతాఇష్టేఅభిప్రేతాగతిర్యేషాంతేముక్తాఃఅనాసక్తాఃకామ్యకర్మసుతత్ఫలేషు॥ ౩౩॥ తపఇతి॥ మహత్మనోనిమైత్తికైః- విధాయమానం అనుష్ఠీయమానం- అజనాభేభారతవర్షే॥ ౩౪॥ తానితి॥ యజమానోనిమిః- అగ్నయఃఆహవనీయాదయః - విప్రైఃఋత్విగ్భాదయఃకృతాః॥ ౩౫॥ విదేహఇతి॥ అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా॥ ౩౬॥ తానితి॥ స్వరుచైవరోచమానాన్నత్వాభరణాదిప్రకాశైః- బ్రహ్మపుత్రోపమాన్ సనకాదిసదృశాన్॥ ౩౭॥ చరమప్రీత్యాతద్దశనమభినందతిద్వాభ్యాం॥ మన్యఇతి॥ నవభాగవతఃపాపదానాంకథమత్రోపలబ్ధిఃతత్రాహ- విష్ణోరితి విష్ణుభక్తాఃలోకపావనాయసర్వత్రచర్యంటంతీత్యర్థఃకిమర్థం॥ ౩౮ ॥ మయాపులబ్ధం లబ్ధంఅహోభాగ్యమితిత్యాహ॥ దులబ్ధఇతి॥ బహవోవైహస్సంభవంతియేహంతెదెహినోజీవాస్తేషాం-క్షణభంగురోపిమానుషొదెహొదులబ్ధఃచరమపురుషార్థసాధనత్వాత్- తైకుంఠగతిప్రదొయెషాంతెవైకుంఠస్యప్రియాఇతివాతెషాందర్శనం॥ ౩౯ ॥ అతఇతి॥ హేఅనఘఃనిరవద్యాఃభవతఃయుష్మాన్నాత్యంతికంక్షేమంపృచ్ఛామఃయతఃక్షణార్ధోపిక్షణార్ధకాలఃభవోపిసత్సంగశేవధినిధిఃనిధిలాభె- యథాఆనందోభవతితథాత్ర చరమానంగఇత్యర్థఃకిమర్థం॥ 30॥ తదర్థంచ॥ ధర్మాన్ఇతి॥ భాగవతాన్ధర్మాన్బ్రూత- యదినఃఅస్మాకంశ్రుతయెశ్రవణాయ - క్షమంయొగ్యంభవతి- కథంభూతాన్- నైర్ఘృణ్యైఃప్రపన్నాయభక్తాయ- అజానూహరిఃఆత్మానమపిదాస్యతితాన్॥ 31॥ ఏవమితి॥ సహసదస్యైఃశ్యంతొవ్యచరదమహీమ్॥ ౩౪॥ అవ్యాహతెష్టగతయస్సురసిద్ధసాధ్యగంధర్వయక్షనరకిన్నరనాగలొకాన్। ముక్తాశ్చగంతిమునిచారణభూతనాథవిద్యాధరద్విజగవాంభువనానికామమ్ ॥ ౩౩॥ తపఃకదానిమెస్సత్రముపాజగ్ముర్యదృచ్ఛయాఃవితాయమాననృషిభిరజనాభెమహాత్మనఃకిమర్థం॥ ౩౪ ॥ తాన్దృష్ట్వా సూర్యసంకాశాన్మహాభాగవతాన్నృప। యజమానొన్మనొవిప్రాస్సర్వఏవొపతస్థిరె॥ ౩౫ ॥ విదేహస్తానభిప్రెత్యనారాయణపరాయణాన్। ప్రీతస్సంపూజయాంచక్రెఆసనస్థాన్యథార్హతఃకిమర్థం॥ ౩౬ । తాన్రొచమానాన్స్వరుచాబ్రహ్మపుత్రొపమాన్నృప। పప్రచ్ఛ పరమప్రీతఃప్రశ్రయావనతొనృపఃకిమర్థం॥ ౩౭ । విదెహఃకిమర్థం॥ మన్యెభగవతస్సాక్షాత్పార్షదాన్వొమధుద్విషఃకిమర్థం॥ విష్ణోర్భక్తాహిలొకానాంపావనాయచరంతిహికిమర్థం॥ ౩౮ । దులభొమానుషొదెహొదెహినాంక్షణభంగురఃకిమర్థం॥ తత్రాపిదులభంమన్యెవైకుంఠప్రియదర్శనమ్॥ ౩౯ ॥ అతఆత్యంతికంక్షేమంపృచ్ఛామొభవతొనఘాఃకిమర్థం॥ సంసారెస్మిన్క్షణార్ధోపిసత్సంగశ్శెవధిర్నృణామ్॥ 30॥ ధర్మాన్భాగవతాన్బ్రూతయదినశ్శ్రుతయెక్షమమ్। యైఃప్రసన్నఃప్రపన్నాయదాస్యత్యాత్మానమప్యజఃకిమర్థం॥ 31 ॥ నారదఃకిమర్థం॥ ఏవంతెనిమినాపృష్టావసుదెవమహత్తమాఃకిమర్థం॥ ప్రతిపూజ్యాబ్రువన్ప్రీత్యాససదస్యర్త్విజంనృపమ్॥ 3౨ । కవిఃకిమర్థం॥ మన్యెకుతశ్చిద్భయమచ్యుతస్యపాదాంబుజొపాసనమత్రనిత్యమ్। ఉద్విగ్నబుద్ధెరసదాత్మభావాద్విశ్వాత్మనాయత్రనివర్తతెభీఃకిమర్థం॥ 33 ॥ యెవైభగవతాప్రొక్తాఉపాయాఆత్మలబ్ధయెఃకిమర్థం॥ అంజఃపుంసామవిదుషాంవిద్ధిభాగవతాన్హితాన్। 3౪ ॥ యాన్ఆస్థాయనరొరాజన్నప్రమాద్యెతకహించిత్। ధావన్నిమీల్యవానెత్రెనస్ఖలెన్నపతెదిహ। 3౫ । కాయెనవాచామనసెంద్రియైర్వాబుద్ధ్యాత్మనావానుసృతస్వభావాత్। కరొతియద్యత్సకలంపరస్మైనారాయణాయెతిసమర్పయెత్తత్॥ 3౬॥ ఏవమితి॥ సహసదస్యైఃఋత్విగ్భిశ్చవర్తమానం- తెపిభగవద్ధర్మశ్రవణచరాబభూవుఃఇత్యర్థఃకిమర్థం॥ శ్లో॥ భగవద్ధర్మతద్భక్తమాయాతత్తరణేనచ। బ్రహ్మకర్మావతారెషుభక్తప్రాధ్యయగక్రమాత్॥ జ్ఞాతుం క్రమెణకృతవాన్నవప్రశ్నాన్నిమినవ। వైకెకస్యొత్తరంప్రాహుఃకవిముఖ్యామునీశ్వరాఃకిమర్థం॥ 3౭॥ ప్రథమమిత్యంతికంక్షేమంపృచ్ఛతిఃకిమర్థం॥ మన్యఇతి॥ నకుతశ్చిద్భయం యస్యాత్తగకుతశ్చిద్భయం పాదాంబుజొపాసనంఅత్ర సంసారెమస్మిన్- అసదాత్మభావాత్అసతిదెహాదావాత్మభావాత్అతఃనిత్యంసర్వదాఉద్విగ్నబుద్ధెఃపుంసఃవిశ్వాత్మనాసర్వభూతాత్మనాయత్రపాదాంబుజొపాసనెభీఃనివర్తతెతత్॥ 33 ॥ భాగవతధర్మలక్షణమాహఃకిమర్థం॥ యఇతి ॥ మన్వాదిముఖెనవర్ణాశ్రమధర్మానుక్త్వా అవిరహస్యాత్వస్వముఖెనైవభగవతాఅవిప్లుషాంపుంసాం అంజఃసుఖెనైవ ఆత్మలబ్ధయెయెవైఉపాయాఃప్రొక్తాఃకిమర్థం॥ తాన్భాగవతాన్ధర్మాన్విధ్ది॥ 3౮॥ అంజఃపదెనొక్తంసుకరత్వంవివృణొతిఃకిమర్థం॥ యానితి॥ యాన్ఆస్థాయఆశ్రిత్యయాగాదిష్వవనప్రమాద్యెతవిఘ్నెనవిహన్యెత- కించ-నిమీల్యనెత్రెథావన్నపి ఇహ ఎముఖాగవతధర్మెఃమనసలెత్- నిమీలనంనామాత్రాజ్ఞానం- యథాహుఃశ్లో॥ శ్రుతిస్మృతీఉభెనెత్రెవిప్రాణాంపరికీర్తితె। వికెనవికలఃకాణొద్వాభ్యామంధఃప్రకీర్త్యతె॥ ఇతిజ్ఞాత్వాపీత్యర్థఃకిమర్థం - యథాపదన్యాసస్థానమతిక్రమ్యగతిథావనం- తద్వత్రాపికించిత్కించిదతిక్రమ్యఅతిశీఘ్రమనుస్థానంథావనం తథాఅనుష్ఠితస్సన్న పిన్యసలెత్- ప్రత్యవాయానవాప్నుయాత్- తథానపతెత్ఫలాన్నభ్రశ్యెత్॥ 3౯॥ ననుకెతెభాగవతాధర్మాఃనారాయణార్పితానిసర్వకర్మాణ్యపీత్యాహఃకిమర్థం॥ కా

యెనెతి॥ ఆత్మనాచి త్తెన- అహంకారేణవా- అనుసృతొయఃస్వభావఃతస్మాత్ - అయమర్థఃనకెవలంవిధితఃకృతమెవెతినియమఃస్వభావానుసారిలొకికమపీతి- తథాచ భగవద్గీతాసు॥ శ్లో॥ యత్కరోషియదశ్నాసియజ్జుహొషిదదాసియత్। యత్తపస్యసికౌంతెయతత్కురుష్వమదర్పణమితి- యద్వా- ననుకాయాదీనామెవకర్మనాత్మనఇత్యాశంక్యాహ- అథ్యాపెనానుసృతాత్ బ్రాహ్మణత్వాదస్వభావద్యద్యత్కరోతీత్యర్థఃతత్సకలంపరస్మైపరమేశ్వరాయనారాయణాయెతిసమర్పయెత్ -తథాసతిసకలమపికర్మ భాగవతొధర్మొభవతీభావః॥ 3౬॥ ననుకిమెవంచరమేశ్వరభజనెన - అజ్ఞానకల్పితభయస్యజ్ఞానైకనివర్త్యత్వాదిత్యాశంక్యాహ॥ భయమితి॥ యతొభయంతన్నాయయాభవెత్- అతఃబుధొబుద్ధిమాంతమెవఆశ్రయెత్- ననుభయందెహాభినివెశతొభవతి-సచదెహొహంకారఃసచస్వరూపాస్మర్తణాత్ - కిమత్రతస్యపూయాకరొతీత్యత ఆహ- ఈశాదపెతస్యెతి- ఈశవిముఖస్యతన్మాయయాఅస్మృతిఃభగవతఃస్వరూపాస్ఫూర్తిఃతతొవిపర్యయొదెహొస్మీతి- తతొద్వితీయాభినివెశాద్భయంభవతి- ఏవంహిప్రసిద్ధంలొకికీష్వపిమాయాసు-ఉక్తంచభగవతా॥ శ్లో॥ దైవీహ్యెషాగుణమయీమమమాయాదురత్యయా।మామెవయెప్రపద్యంతెమాయామెతాంతరంతితెఇతి- ఏకయా అవ్యభిచారిణ్యాభక్త్యాభజెత్- కించ- గురుదెవతాతాత్మాగురురెవచెవతాఈశ్వరఃఆత్మాస్రైహ్యశ్చయస్యతథాదృష్టిస్సన్నిత్యర్థఃగ॥ 3౭ ॥ ననువిషయవిషీక్షుచి త్తస్యకుతఃఅవ్యభిచారిణీభక్తిస్సంభవతికుతస్తరామభయమితిశంకాయాంనతావద్విషయొనామవాస్తవొస్తి- కింతుమనొవిలాసమాత్రం - అతొమనొనియమనెనభజనాదభయంస్యాదిత్యాహ- అవిద్యమానఇతి- ద్వయఃద్వైతప్రపంచఃవిషఃప్రాగవిద్యమానొపిఅవభాసతెప్రకాశతెత్యాతుఃపుంసఃధియామనసా - స్వప్నశ్చమనొరథశ్చయథెత్యర్థఃతత్తస్మాత్కర్మణిసంకల్పయతి - వికల్పయతిచ-యన్మనస్తన్నిరుంధ్యాత్నియచ్ఛెత్ఃతతస్తైశ్చకయాభక్త్యాభజనాదభయంస్యాదిత్యర్థఃగ॥3౮॥ ఏతదత్యంతాశక్యమిత్యాశంక్యసుగమంమార్గమాహ॥ శ్లో॥

నుసృతస్స్వభావాత్। కరొతియద్యత్సకలంపరస్మైనారాయణాయెతిసమర్పయెత్తత్॥ 3౬। భయం
ద్వితీయాభినివెశతస్స్యాదీశాదపెతస్యవిపర్యయొస్మృతిఃతన్మాయయాతొబుధఆభజెత్తంభక్త్యైక
యెశంగురుదెవతాత్మా। 3౭। అవిద్యమానొప్యవభాసతెద్వయొర్థాతుధీయాస్వప్నమనొరథౌయథా।తత్కర్మసంకల్పవికల్పకంమనొబుధొనిరుంధ్యాదభయంతతస్స్యాత్। 3౮॥ శృణ్వన్సుభద్రాణిరథాంగపాణెర్జన్మానికర్మాణిచయానిలొకె। గీతానినామానితదర్థకానిగాయన్విలజ్జొవిచరెదసంగఃగ॥ 3౯॥ ఏవంవ్రతస్స్వప్రియనామకీర్త్యాజాతానురాగొద్రుతచిత్తఉచ్చైఃహసత్యథొరొదితిరౌతిగాయత్యున్మాదవన్నృత్యతిలొకబాహ్యఃగ॥ ౪౦। ఖంవాయుమగ్నింసలిలంమహీంచజ్యొతీంషిసత్త్వానిదిశొద్రుమాద్రీన్। సరిత్సముద్రాంశ్చహరెశ్శరీరంయత్కించభూతంప్రణమెదనన్యఃగ॥ ౪౧। భక్తిఃపరెశానుభవొవిరక్తిరన్యత్రచైషత్రికఏకకాలఃగ। ప్రపద్యమానస్యయథాశ్నతస్తుష్టిఃపుష్టిఃక్షుదపాయొనుఘాసమ్॥ ౪౨ ॥ ఇత్యచ్యుతాంఘ్రిభజతొనువృత్త్యాభక్తిర్విరక్తిర్భగవత్ప్రబొధఃగ। భవంతివైభాగవతస్యరాజంస్తతఃపరంశాంతిముపైతిసాక్షాత్॥ ౪౩ ॥ నిమిఃగ॥ అధభాగ్వన్నితి॥ తదధర్తణాతాన్యెవజన్మానికర్మాణిచార్థాంతెషాంతాని - విత్తాన్యపిసాకల్యెనజ్ఞాతుమశక్యానీత్యాశంక్యాహ - యానిలొకెగీతానిప్రసిద్ధాని- తానిశృణ్వన్గాయంశ్చవిచరెత్ అసంగఃనిస్పృహఃగ ॥ 3౯ ॥ ఏవంచభజతఃసంప్రాప్తప్రెమలక్షణభక్తిరొగస్యసంసారధర్మాతీతాంగతిమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవ్రతఃవృత్తంయస్యసఃస్వప్రియస్యహరెర్నామకీర్త్యాజాతఃఅనురాగఃప్రెమయస్యసఃఅతఎవద్రుతచిత్తఃక్ష్లథ్ధృదయఃకదాచిత్భక్తిపరాజితంభగవంతమాకెయ్యఉచ్చైర్హసతి ఏతావంతంకాలమపెక్షితొస్నెహొతిరొదితి- ఔత్సుక్యాద్రౌతిక్రొశతి- హెహరెమామనుగృహాణెతిఅతిహర్షెణగాయతి- జితంజితమితిస్తౌతి- కిండాంఛికవత్పరాప్రీతిప్రకాశయితుంన- ఉన్మాదవత్గ్రహగృహీతఇవ- లొకబాహ్యఃవివశఃగ॥ ౪౦॥ కించ॥ ఖమితి॥ సత్త్వానిభూతాని - ఆకాశాదియత్కించిద్భూతమాత్రం- తద్ధరె శ్శరీరమితిమత్వాప్రణమెత్ - సంభావనాయాంలిఙ్॥ ౪౧॥ ననున్వియమారూఢసొగినామపిబహుజన్మభిర్లబ్ధభాగతిఃసూకధంనామసంకీర్తనమాత్రెణైకస్మిన్నెవజన్మనిభవెదిత్యాశంక్యదృష్టాంతమాహ॥ భక్తిరితి॥ ప్రపద్యమానస్యశ్రీహరింభజతఃభక్తస్య- భక్తిఃప్రెమలక్షణా- చరణానుభవఃప్రెమాస్పదభగవద్రూపస్యస్ఫూర్తిఃతయానివృత్తంతస్యతతొన్యత్రగృహాదిషువిరక్తిరిత్యెషఃత్రికఏకకాలఃభజనసమకాలఏవస్యాత్ -యథాఅశ్నతొభుంజానస్యతుష్టిఃసుఖం- పుష్టిఃఉదరపూరణం- తుదపాయఃపున్నివృత్తిశ్చప్రతిగ్రాసంస్యాత్ -ఉపలక్షణమెతత్- ప్రసిద్ధమప్యథాస్యాత్ తద్వత్- ఏవమెకైకస్మిన్భజనెకించిత్కించిత్ప్రెమావిర్భావొయమనెఅనువృత్త్యాభజతఃపరమప్రెమాదిసర్వంజాయతెబహుసుఖంభజనఇవపరమతుష్టవ్యది॥ ౪౨॥ తతశ్చభగవత్ప్రసా

దేనకృతార్థో భవతీత్యాహ॥ ఇతీతి॥ ౪౩॥ భాగవతసంభవం శ్రుత్వా తేతస్య లక్షణం పృచ్ఛతి॥ అథేతి॥ యద్ధర్మా యస్మిన్ ధర్మే పరినిష్ఠితః- యాదృశః యత్స్వభావః- యథాచరతి వర్తతే- బ్రూతే వా - యైశ్చ లింగైర్భగవతః ప్రియో భవతి॥౪౪॥ యద్ధర్మ ఇత్యస్యోత్తరమాహ త్రయేణ॥ సర్వభూతేష్వితి॥ ఆత్మనః స్వస్య సర్వభూతేషు భగవద్భావం బ్రహ్మభావేన సమన్వయం యః పశ్యేత్ - తథా బ్రహ్మరూపే అధిష్ఠానే ఆత్మని భూతాని చ యః పశ్యేత్ - యద్వా॥ శ్లో ॥ అతత్త్వాచ్చ ప్రమాతృత్వాదాత్మా హి పరమో హరిరితి తంత్రోక్తేః - ఆత్మనః శ్రీహరేః సర్వభూతేషు మశకాదిష్వపి నియంతృత్వేన వర్తమానస్య భగవద్భావం నిరతిశయైశ్వర్యమేవ యః పశ్యేత్- న తు తస్య తారతమ్యం- తథా ఆత్మని హరావేవ భూతాని చ యః పశ్యేత్ కథంభూతే భగవతి- అప్రచ్యుతైశ్వర్యాదిరూపే- న పునర్జడమలినభూతాశ్రయత్వేన జాడ్యప్రసక్త్యా ఐశ్వర్యాదిప్రచ్యుతం పశ్యేత్ కింతు- సర్వత్ర పరిపూర్ణం భగవత్త్వం పశ్యేత్- భాగవతోత్తమ ఇత్యర్థః ॥ ౪౫॥ ఈశ్వర ఇతి॥ ప్రేమ చ మైత్రీ చ కృపా చ ఉపేక్షా చ తాః- ఈశ్వరాదిషు చతుర్షు యః కరోతి స మధ్యమో భాగవతః- ఏవంభూతస్య భేదస్య దర్శనాత్॥ ౪౬॥ అర్చాయామితి॥ అర్చాయాం ప్రతిమాయాం- పూజామీహతే కరోతి- న తద్భక్తేషు అన్యేషు చ సుతరాం కరోతి- సః ప్రాకృతః- ప్రకృతః ప్రారంభః అధునైవ ప్రారబ్ధభక్తిః శనైరుత్తమో భవిష్యతీత్యర్థః॥౪౭॥ పునరష్టభిః శ్లోకైరత్యాహితత్వాదుత్తమభాగవతస్యైవ లక్షణమాహ॥ గృహీత్వేతి॥ శ్రీవాసుదేవావిష్టచిత్తో న గృహ్ణాతి- తావదింద్రియైరర్థాన్ గృహీత్వాపీత్యపిశబ్దార్థః- ఇదం శ్రీవిష్ణోర్మాయామయం పశ్యన్ ॥ ౪౮ ॥ కించ॥ దేహేతి॥ దేహాదీనాం సంసారధర్మైర్జన్మాప్యయాదిభిః యః హరేః స్మృత్యా అవిముహ్యమానః స భాగవతప్రధానః- తత్ర దేహస్య జన్మాప్యయౌ- ప్రాణస్య క్షుత్- మనసః భయం- బుద్ధేస్తర్షః తృష్ణా- ఇంద్రియాణాం కృచ్ఛ్రం

గవతం బ్రూత యద్ధర్మో యాదృశో నృణామ్। యథాచరతి యద్ బ్రూతే యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియః ॥
౪౪ ॥ హరిః॥ సర్వభూతేషు యః పశ్యేద్భగవద్భావమాత్మనః। భూతాని భగవత్యాత్మన్యేష భాగవతో
త్తమః ॥ ౪౫ ॥ ఈశ్వరే తదధీనేషు బాలిశేషు ద్విషత్సు చ। ప్రేమమైత్రీకృపోపేక్షా యః కరోతి స మధ్య
మః ॥ ౪౬ ॥ అర్చాయామేవ తు హరయే పూజాం యః శ్రద్ధయేహతే। న తద్భక్తేషు చాన్యేషు స భక్తః
ప్రాకృతః స్మృతః॥ ౪౭॥ గృహీత్వాపీంద్రియైరర్థాన్ యో న ద్వేష్టి న హృష్యతి। విష్ణోర్మాయామిదం ప
శ్యన్ స వై భాగవతోత్తమః॥ ౪౮ ॥ దేహేంద్రియప్రాణమనోధియాం యో జన్మాప్యయక్షుద్భయ
తర్షకృచ్ఛ్రైః। సంసారధర్మైరవిముహ్యమానః స్మృత్యా హరేర్భాగవతప్రధానః ॥౪౯ ॥ న కా
మకర్మబీజానాం యస్య చేతసి సంభవః। వాసుదేవైకనిలయః స వై భాగవతోత్తమః ॥ ౫౦ ॥ న యస్య
జన్మకర్మభ్యాం న వర్ణాశ్రమజాతిభిః। సజ్జతేఽస్మిన్నహంభావో దేహే వై స హరేః ప్రియః॥ ౫౧ ॥ న య
స్య స్వః పర ఇతి విత్తేష్వాత్మని వా భిదా। సర్వభూతసమః శాంతః స వై భాగవతోత్తమః ॥ ౫౨ ॥ త్రిభువన
విభవహేతవేఽప్యకుంఠస్మృతిరజితాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాత్। న చలతి భగవత్పదారవిందాల్లవనిమి
షార్ధమపి యః స వైష్ణవాగ్ర్యః ॥ ౫౩ ॥ భగవత ఉరువిక్రమాంఘ్రిశాఖానఖమణిచంద్రికయా నిరస్త

శ్రమః తైః॥౪౯॥ కించ॥ నేతి॥ కామాశ్చ కర్మాణి చ బీజాని చ వాసనాః తేషాం- వాసుదేవ ఏక ఏవ నిలయః ఆశ్రయో యస్య సః॥౫౦॥ శ్లో॥ ఆర్తత్రాణపరాయణో నరహరిర్లక్ష్మ్యా సహ పాతు మామ్। ఏతేన గృహీత్వాపీత్యాదిశ్లోకత్రయేణ ద్వేషహర్షమోహకామాదిరహితశ్చరతీతి యథాచరతీత్యస్యోత్తరం దత్తం- యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియ ఇత్యస్యోత్తరమాహ॥ నేతి॥ జన్మ సత్కులం- కర్మ తపఆది- జాతయః అనులోమప్రతిలోమజాః మూర్ధావసిక్తాదయః - అస్మిన్ దేహే - అహంకారరహితైః సత్కులతపఆదిలింగైః హరేః ప్రియో భవతీత్యర్థః॥ ౫౧॥ నేతి॥ విత్తేషు స్వీయం పరకీయమితి ఆత్మని స్వః పర ఇతి॥ ౫౨ ॥ కించ॥ త్రిభువనేతి॥ త్రిభువనవిభవహేతవేఽపి త్రైలోక్యరాజ్యలాభార్థమపి- లవార్థమపి నిమిషార్ధమపి - భగవత్పదారవిందాత్ తద్భజనాత్ యో న చలతి స వైష్ణవాగ్ర్యః న సులవార్థమాత్రభజనోపరమే చేత్తావాన్ లాభో భవేత - స్తుతో న చలేత్ తత్రాహ - అకుంఠస్మృతిరితి భగవత్పదారవిందతః అన్యత్రారం నాస్తీత్యేవంరూపా అకుంఠా న ప్రగతా స్మృతిర్యస్య సః- భగవత్పదారవిందాదన్యత్రారం నాస్తీత్యేతదపి కుతః తత్రాహ- అజితాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాదితి అజితే శ్రీకృష్ణే హరావేవ ఆత్మా మనః యేషాం తథాభూతైః స్వరాదిభిః బ్రహ్మాదిభిరపి దుర్లభాత్- కింతు - కేవలం విమృగ్యాత్ తదపేక్షణాసర్వస్య తుచ్ఛత్వాన్నాస్మాన్నచలతీత్యర్థః॥ ౫౩॥ అపిచ విషయాభిసంధినా చలనం కామేనాపి సంతాపే సతి భవేత -స తు భగవత్సేవానివృత్తౌ న సంభవతీత్యాహ॥ భగవత ఇతి॥ ఉరువిక్రమాః చతే అంఘ్రిశాఖాః అంగుళయః- తాసు నఖాని చ తాని మణయశ్చ తేషాం చంద్రికా శీతలాదీప్తిస్తయా- నిరస్తః కామాదితాపో యస్మిన్ తస్మిన్ ఉపసీదతాం భజతాం హృది కథం పునః సంతాపః ప్రభవతి- చంద్ర ఉదితే సతి అర్కతాపస్యేవ న యస్య స్వః పర ఇత్యాదినా శ్లోకత్రయేణ యాదృశ ఇత్యస్యోత్తరముక్తం వేదితవ్యం బ్రూ

త ఇత్యస్య చ శ్రీహరినామాని బ్రూత ఇతి వేదితవ్యం॥ ౫౪॥ ఉక్తసమస్తభాగవతలక్షణసారమాహ॥ విసృజతీతి॥ శ్రీహరిరేవస్వయం సాక్షా ద్యస్య హృదయం న విసృజతి న విముంచతి- కథంభూతః అవశేనాప్యభిహితమాత్రోఽపి అఘౌఘం నాశయతి యః సః తత్తథా న విసృజతి- యతః ప్రణయరశనయా ధృతం హృదయే నిబద్ధం అంఘ్రిపద్మం యస్య సః భాగవతప్రధానః ఉక్తో భవతి॥ ౫౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ మాయాతత్తరణబ్రహ్మకర్మప్రశ్నచతుష్టయే। తృతీయేఽతూత్తరం దత్తమాపర్ణైర్మునిభిః పృథక్॥ విష్ణోర్మాయామిదం పశ్యన్నిత్యుక్తమతో మాయాం పృచ్ఛతి- యద్వా- హేయస్వరూపే జ్ఞాతే జ్ఞానం సుకరమితి తదర్థం మాయాం పృచ్ఛతి॥ పరస్యేతి॥ హే భగవంతః॥ ౧॥ నను కృష్ణో భాగవతో భూత్వా కృతార్థః స్యాః కిం బహుప్రశ్నైరత ఆహ॥ నేతి॥ సంసారతాపైర్నితరాం తప్తోఽహం- తస్య తాపస్య భేషజం హరికథామృతరూపం యుష్మద్వచో జుషమాణో నానతృప్యామి- యద్వా- హరికథాఖ్యం అమృతం యస్మిన్ వచసి తద్ధరికథామృతం- అథవా యుష్మద్వచసి స్థితం హరికథామృతం యుష్మద్వచో హరికథామృతమితి సమస్తమేతత్పదం ॥ ౨ ॥ మాయాయాః స్వరూపతో నిరూపణాసంభవాత్సృష్ట్యాదికార్యద్వారేణ నిరూపయితుమాహ॥ నిర్గుణ ఇతి॥ నిర్గుణే కేవలే బ్రహ్మణి ఆత్మనః స్వరూపస్య విపర్యయః- అన్యథాత్వం సగుణత్వం ద్వితీయత్వం చ తదవభాసం చ యద్యస్మాత్తారకాగ్భవతి - సైషా భగవతో మాయా- విభురీశ్వరః- యయా ఇదం నిర్మమే నిర్మితవానితి ॥ ౩ ॥ నను భవతు స్వప్నస్య మిథ్యాత్వాన్మాయాకార్యత్వం- సుషుప్తిజాగరణయోశ్చ సత్త్వాత్ కథం మాయాకార్యత్వమిత్యాశంక్యాహ॥ ఇంద్రియార్థభ్రమ ఇతి॥ ఇంద్రియైర్బాహ్యైశ్చక్షురాదిభిః- జనితః అర్థవిషయభ్రమః జాగ్రత్ జాగరః- శ్రౌతత్వాత్ కర్తృవచనోఽప్యయం భావం లక్షయతి - నస్వవ్యాపకమిదం లక్షణం - అనుమానాదీనామపి జాగరత్వాత్ తేషామబహిరింద్రియజ

తాపే। హృది కథముపసీదతాం పునస్స ప్రభవతి చంద్ర ఇవోదితేఽర్కతాపః॥ ౫౪ ॥ విసృజతి హృదయం న యస్య సాక్షాద్ధరిరవశాభిహితోఽప్యఘౌఘనాశః। ప్రణయరశనయా ధృతాంఘ్రిపద్మస్స భవతి భాగవతప్రధాన ఉక్తః॥ ౫౫॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ద్వితీయోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

రాజా॥ పరస్య విష్ణోరీశస్య మాయినామపి మోహినీమ్। మాయాం వేదితుమిచ్ఛామో భగవంతో బ్రువంతు నః॥ ౧॥ నానుతృప్యే జుషన్ యుష్మద్వచో హరికథామృతమ్। సంసారతాపనిష్టప్తో మర్త్యస్తత్తాపభేషజమ్॥ ౨॥ అంతరిక్షః॥ నిర్గుణే కేవలే సాక్షాదాత్మనో యద్విపర్యయః। సైషా భగవతో మాయా యయేదం నిర్మమే విభుః॥ ౩॥ ఇంద్రియార్థభ్రమో జాగ్రత్స్వప్నోంఽతఃకరణభ్రమః। సుప్తం తద్వాసనాబీజం తుర్యామూర్తిస్తదన్వితః॥ ౪॥ విశుద్ధం జ్ఞానమేవైకం మాయయా భాసతే త్రిధా। గ్రాహకాద్యైర్యథా స్వప్నే యత్ర సంవిత్త్రియాఫలమ్॥ ౫॥ వైతథ్యాద్వ్యభిచారాచ్చ మాయా త్రై

త్వాభావాత్ న- తేషామపి బహిరింద్రియలింగదర్శనసాపేక్షత్వేన పరంపరయా బహిరింద్రియజత్వాత్- స్వప్నోఽంతఃకరణభ్రమ ఇతి- కేవలేనాంతఃకరణేన జనితో భ్రమః స్వప్నః- నచ తస్యాపి పరంపరయా బహిరింద్రియజత్వం స్వప్నహేతుసంస్కారజనకస్య పూర్వానుభవస్యాంతర్వ్యవహితత్వాత్ - సుప్తంతద్వాసనాబీజం తయోః జాగ్రత్స్వప్నయోః వాసనాభిస్సంస్కారైస్సహితం సర్వజ్ఞానవిరోధిరూపేణ పరిణతం బీజం తదుపాదానకారణమేవ సుప్తం - అత స్త్రితయమపి తన్మిథ్యా- యథాహ॥ శ్రు॥ అస్య త్రయ ఆవసథాస్త్రయస్స్వప్నా ఇతి- తస్మాదయమపి తన్మాయాకార్యమితి- త్రయస్యాపి మిథ్యాత్వే అవశిష్యమాణస్యాభావాత్॥ శ్రు॥ సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ- తత్సత్యమిత్యాదిశ్రుతిప్రకోప ఇత్యాశంక్యాహ- తుర్యామూర్తిస్తదన్విత ఇతి - తేషు జాగరాదిషు అన్వితః అనువృత్తః ఆత్మా తుర్యామూర్తిః- తేభ్యో వ్యతిరిక్తమవశిష్యమాణం వస్తు తదేవ సత్యమిత్యర్థః॥ ౪॥ నను భవతూత్థితస్య జాయమానబోధేన బాధాత్స్వప్నస్య మిథ్యాత్వం- సుప్తజాగరయోస్తు బాధాభావాత్ కథం మిథ్యాత్వమిత్యాశంక్యాహ॥ విశుద్ధమితి॥ గ్రాహకగ్రహణగ్రాహ్యాణి స్వప్నః స్వప్నావస్థా- సంవేత్తీతి సంవిత్ సంవేత్తా- క్రియా సంవేదనం- ఫలం సంవేద్యం- ఈప్సితతమత్వాత్॥ ౫॥ వైతథ్యాదితి॥ వైతథ్యం పాగమాద్యంతప్రతిపన్నోహిభావాభావప్రతియోగిత్వం- వ్యభిచారః స్వప్నజాగరయోరభావః- కాదాచిత్కత్వాత్ మనోరథపూర్వకప్రవృత్తినివృత్తివ్యవహారాత్ జాగరో మనోరథ ఇత్యుపచర్యతే- స్వప్నః సుప్తం- తతశ్చాయమర్థః- స్వప్నావస్థాయాం ఆత్మన్యధిష్ఠానే సంవిత్త్రియాఫలమితి గ్రాహకాద్యైః యత్త్రైవిధ్యం తద్యథా మాయా మిథ్యా - కస్మాత్ వైతథ్యాత్ వ్యభిచారాచ్చ- తథా జాగరస్సుప్తం చ మిథ్యా - నేహనానాస్తీతి ప్రతిపన్నోపాధౌ శ్రుత్యా నిషిధ్యమానత్వాత్ కాదాచిత్కత్వాచ్చేతి- అథవా- మనోరథనిబంధనాద్ధ్యానాత్ వియుక్తపుత్రాదీనామపరోక్షతయా స్ఫురణం మనోరథ ఇత్యుచ్యతే స్వప్నస్సంధ్యా- మనోరథశ్చ స్వప్నశ్చ మనోరథస్వప్నం- తస్మిన్ మనోరథస్వప్నే- య

ఖాతథాశబ్దనోవ్యక్తత్యయాత్మనోరధస్వప్నేచాత్మనిసంవిత్ప్రియాఘమితియత్తైవిధ్యంతద్వ్యాప్తిఖ్యాతథాఅస్వప్నే జాగరేప్యాత్మనిగ్రహకాదైవ్యస్వైవిధ్యంమిథ్యేతి- శేషంపూర్వవత్- జాగ్రత్స్వప్నయోరాగమికస్యయూక్తికస్యబోధస్యసద్భావాన్మిథ్యాత్వమిత్యర్థః- ఇత్యాదృశ్యోపశామ్యతీతి- ఏవంవిచారతఃకర్మనయోర్మిథ్యాస్వమితిశంకావిరమతీత్యర్థః॥ ౬ ॥ యయేదంనిర్మమేవిభురిత్యుక్తం- తదేవవివృణోతి॥ విభిరితి॥ ఆద్యఃపురుషః- యయాశక్త్యా- భూతానాంఆత్మాకారణభూతఃఎభిఃస్వసృష్టైఃమహాభూతైరుచ్చావచానిభూతానిసనసర్జ- విషమాయాభగవతఇతిచరమశ్లోకపాదస్యప్రతిశ్లోకమనుషంగః-కిమర్థంసనసర్జ- స్వమాత్రాత్మప్రసిద్ధయేస్వంమిమీతేప్రమిమాణోజ్ఞేయఃఉపాదైసఃస్వమాతాతస్యాత్మనోజీవస్యప్రకృష్టాయైసిద్ధయేయద్వాస్వాంశభూతానాంజీవానాంమాత్రాప్రసిద్ధయే- విషయభోగాయ- ఆత్మప్రసిద్ధయేమోక్షాయచేత్యర్థః- తదుక్తంవేదస్తుతౌ॥ శ్లో॥బుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణాంజనానామసృజత్ప్రభుః। మాత్రార్థంచభవార్థంచఆత్మనేకల్పనాయచేతి ॥ ౭ ॥ ఏవమితి॥ ఏవంజీవోపకరణార్థంపంచభూతాదిభిఃమహాభూతైఃసృష్టానిభూతానిఆంతర్యామిరూపేణప్రవిష్టఃవికథామనసా- దశథాశాశ్చేంద్రియరూపేణ - ఆత్మానంవిభజన్ - గుణాత్తత్తద్విషయాన్జుషతేజోపయతీత్యర్థః- యద్వా- తమాత్మానంప్రతిగుణాన్విభజన్జుషతేప్రియతఇత్యర్థః॥ ౮ ॥ గుణైరితి॥ సచజీవఃఆత్మనాంతర్యామిణాప్రద్యోతితైఃగుణైరింద్రియైఃగుణాన్విషయాన్భుంజానఃఇదంసృష్టంశరీరమాత్మానమన్యమానఃఇహశరీరాదౌసజ్జతే॥ ౯ ॥ కర్మాణీతి॥ కర్మభిఃకర్మేంద్రియైశ్చ- సనిమిత్తానిసవాసనానికర్మాణికుర్వన్- సుఖేతరంసుఖదుఃఖాత్మకంత

విధ్యమాత్మని। యథామనోరథస్వప్నఇత్యాదృశ్యోపశామ్యతి ॥ ౬ ॥ ఏభిర్భూతానిభూతాత్మామహాభూతైర్మహాభుజఃి। ససర్జోచ్చావచాన్యాద్యస్స్వమాత్రాత్మప్రసిద్ధయే ॥ ౭ ॥ ఏవంసృష్టానిభూతానిప్రవిష్టఃపంచధాతుభిఃి। ఏకధాదశధాత్మానంవిభజఞ్జుషతేగుణాన్ ॥ ౮ ॥ గుణైర్గుణాన్సభుంజానఆత్మప్రద్యోతితైఃప్రభుఃి। మన్యమానఇదంసృష్టమాత్మానమిహసజ్జతే ॥ ౯ ॥ కర్మాణికర్మభిఃకుర్వన్సనిమిత్తానిదేహభృత్ఃి తత్తత్కర్మఫలంగృహ్ణన్భ్రమతీహసుఖేతరమ్ ॥ ౧౦॥ ఇత్థంకర్మగతీర్గచ్ఛన్బహ్వభద్రవహాఃపుమాన్ఃి। ఆభూతసంప్లవాత్సర్గప్రళయావశ్నుతేవశః ॥ ౧౧ ॥ ధాతూపప్లవ ఆసన్నే వ్యక్తంద్రవ్యగుణాత్మకమ్। అనాదినిధనఃకాలోహ్యవ్యక్తాయాపకర్షతి ॥ ౧౨ ॥ శతవర్షాణ్యనావృష్టిర్భవిష్యత్యుల్బణాభువిఃి। తత్కాలోపచితోష్ణార్కోలోకాంస్త్రీన్ప్రతపిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ పాతాళతలమారభ్యసంకర్షణముఖానలఃి దహన్నూర్ధ్వశిఖోవిష్వగ్వర్ధతేవాయునేరితఃి ॥ ౧౪ ॥ సంవర్తకోమేఘగణోవర్షతిస్మశతంసమాఃి ధారాభిర్హస్తిహస్తాభిర్లీయతేసలిలేవిరాట్ ॥ ౧౫ ॥ తతోవిరాజముత్పన్నాయైరాజఃపురుషోసృజత్। అవ్యక్తంవిశతేసూక్ష్మంనిరింధనఇవానలఃి ॥ ౧౬ ॥ వాయునాహృతగంధాభూస్సలిలత్వాయకల్పతేి। సలిలంతద్ధృతరసంజ్యోతిష్ట్వాయోపకల్పతే ॥ ౧౭ ॥ హృత

త్తత్తత్కర్మఫలంచగృహ్ణన్అయందేహభృత్భ్రమతిఃి ఇహసంసారేనముచ్యతే॥౧౦॥ కథంకియంతంకాలంభ్రమతితదాహ॥ ఇత్థమితి॥ బహూనిఅభద్రాణ్యవహతీతితథా- సగ్రప్రళయాఉత్పత్తిమరణే॥ ౧౧॥ ధాతూపప్లవఇతి॥ ధాతూనాంమహాభూతానాంఉపప్లవేనాశేహేతావాసన్నేవ్యక్తంకార్యం- ద్రవ్యంస్థూలంగుణఃసూక్ష్మంతదాత్మకం- అవ్యక్తాయఅవ్యక్తంప్రతినేతుమాకర్షతీతి॥ ౧౨ ॥ నాశహేతూనాహ॥ శతవర్షాజీతి॥ తస్మిన్కాలేఉపచితశ్చాసావుల్బణశ్చఅతఃప్రళయాదూర్ధ్వంయస్యసఃతథోక్తఃసన్॥౧౩॥ పాతాళేతి॥ ఊర్ధ్వశిఖఃఊర్ధ్వజ్వాలఃవిష్వక్ప్రవర్ధతే॥ ౧౪ ॥ సంవర్తకఇతి॥ సంవర్తకఃప్రళయకర్తామేఘగణఃధారాభిఃనతుజలబిందుభిఃహస్తిహస్తాభిఃతత్ప్రమాణాభిఃి॥౧౫॥ తతఇతి॥తతఃఉపాధిలయాత్వైరాజఃపురుషఃఅవ్యక్తంకారణంప్రవిశతినను॥శ్లో॥ బ్రహ్మణాసహతేసర్వేసంప్రాప్తేప్రతిసంచరేి। పరస్యాంతేకృతాత్మానఃప్రవిశంతిపరంపదమితిస్మృతేఃయావదధికారమవస్థితిరాధికారికాణామితిసూత్రాచ్చవైరాజశబ్దాభిధేయస్యచబ్రహ్మణఃపరమభాగవతత్వాత్- మోక్షఎవసంగచ్ఛతేనాన్యేమమివకాగణమాత్రప్రవేశఃసత్యం - అశ్వమేధాదినాసత్యలోకగతానాముభృక్తానామావృత్తిశ్రవణదశకృత్వోబ్రహ్మణోపిప్రకృతావేవలయఃపునరుత్పత్తిశ్చేతిమోక్షదోలక్ష్యసూచనాన్నైవముక్తమిత్యవిరోధఃయద్వా- కేనాపిప్రమాణేననవ్యజ్యతఇతిఅవ్యక్తం- బ్రహ్మైవతత్ప్రవేశేనచమోక్షఏవఉక్తోతిద్రష్టవ్యం॥ ౧౬॥ .....

ఏవంవిరాజోలయముక్త్వాతత్కారణానాంమహదాదిప్రకృత్యంతానాంప్రతిలోమ్యేనలయమాహ ॥ వాయునేతి ॥ వాయోర్హిగంధరసహారిత్వంప్రసిద్ధం - సంవర్తకేనవాయునాహృతగంధా - అతఏవిగంధస్యవ్యావర్తకస్యగతత్వాత్సలిలత్వాయకల్పతేసతిలేలీయతఇ

త్యుచ్యతే- తద్ధృతరసంతైనవాయునైవహృతోరథాయస్యతత్తథా॥ ౧౭॥ హృతరూపమితి॥ తమసశ్చరూపతిరస్కారిత్వంప్రసిద్ధంఎవంసర
వత్ర కైనతమసా - అవకాశేనఆకాశేన॥ ౧౮ ॥ కాలాత్మనేతి॥ స్వకారణేనకాలాత్మనా - శబ్దస్యహికాలతఏవనాశఃప్రసిద్ధః- అతఃత
త్రు పెణాత్మనాఈశ్వరేణ- ఆత్మనితామసాహంకారై- ఇంద్రియాణీబుద్ధిశ్చరాజసాహంకారే- మనోవైకారికైదేవైస్సహాస్వకా
హంకారే - ఎవంత్రివిధైఃస్వగుణైఃస్వకార్యైఃసహితఃఅహంఅహంకారఃఆత్మనిమహతి- నచప్రకృతావితిద్రష్టవ్యంసాచబ్రహ్మణి
లీయతఇత్యర్థః ॥ ౧౯॥ ఏవమితి ॥ త్రివర్ణాత్రిగుణా - మాయాయాశ్శ్రవణభీతంరాజానంతన్నివృత్త్యుపాయశ్రవణాయశ్లందయతి ॥
శంభాయతిలి॥ ౨౦॥ విజమనుకంపితస్తన్నివృత్త్యుపాయమేవపృచ్ఛతి॥యథేతి॥యద్యపి॥ శ్లో॥ తస్మాయయాతోబుధఆభజేత్తమితి - భక్తిస్త
ద్వారకత్వేనోక్తేవ- తథాపి - కింకేవలంభక్తిరేవఅలంఅన్యేపివాతత్ర ఉపాయాస్తీతిజ్ఞాతుంపునఃప్రశ్నైః- ఆకృతాత్మభిఃఅశుద్ధకృతాంతైః
కరణైః స్థూలధియఃస్థూలశరీరాఅహంధీర్యేషాంతే॥ ౨౧ ॥ భక్తివ్యతిరేకేణనాస్త్యన్యఉపాయఇత్యభిప్రేత్య- భక్తిమేవసప్తాధ్యాయీనా
దరంనిరూపయతి తత్ర ప్రథమంవైరాగ్యద్వారా - గురూపసత్తిమాహ - చతుర్భిఃకర్మాణీతి॥ దుఃఖహతైర్దుఃఖప్రతీకారాయ-
పాకవిపద్యాసంభవైఃపరిత్యం మిధునీచారిణాంమిధునీభూయవర్తమానానాం ॥ ౨౨॥ కర్మభిఃసాధితాఅపివిత్తాదయోనసుఖహేతవ
ఇతిచచశబ్దేనోక్తాఃఆహ॥ నిత్యార్జితైరితి॥ ఆత్మనఃస్వస్యపృత్యుస్వరూపేణ- చలైఃఅనిత్యైర్యఃఅపాయిభిశ్చగృహాపత్యాదిభిః ॥ ౨౩॥ విజ

రూపంతుతమసావాయూజ్యోతిఃప్రలీయతే। హృతస్పర్శోవకాశేనవాయునాభసిలీయతే॥ ౧౪ ॥ కా
లాత్మనాహృతగుణంనభఆత్మనిలీయతే। ఇంద్రియాణిమనోబుద్ధిస్సహవైకారికైర్నృప ॥ ప్రవిశంతి
హ్యహంకారంస్వగుణైరహమాత్మని॥ ౧౫ ॥ ఏషామాయాభగవతస్సృష్టిస్థిత్యంతకారిణీ। త్రివర్ణా
వర్ణితాస్మాభిఃకింభూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి ॥ ౨౦ ॥ రాజా ॥ యైస్తైరాత్మైశ్వరీంమాయాంమృస్తరామ
కృతాత్మభిః। తరంత్యంజస్తూలధియోమహర్షభ్రసమువ్యతామ్॥ ౨౧ ॥ ప్రబుద్ధఃకర్మాణ్యారభమా
ణానాందుఃఖహేతవేసుఖాయచ। పశ్యేత్వాకవిపర్యాసంమిథునీచారిణాంనృణామ్ ॥ ౨౨ ॥ నిత్యార్జి
తేనవిత్తేనదుర్లభేనాత్మమృత్యునా। గృహాపత్యాప్తపశుభిఃకాప్రీతిస్సాధితైశ్చలైః॥ ౨౩ ॥ ఏవంలో
కంపరంవిద్యాన్నశ్వరంకర్మనిర్మితమ్ । సతుల్యాతిశయధ్వంసంయథామండలవర్తినామ్ ॥ ౨౪॥ త
స్మాద్గురుంప్రపద్యేతజిజ్ఞాసుశ్శ్రేయఉత్తమమ్। శాబ్దేపరేచనిష్ణాతంబ్రహ్మణ్యుపశమాశ్రయమ్॥ ౨౫॥
తత్ర భాగవతాన్ధర్మాన్శిక్షేద్గురుత్వాత్మదైవతః। అమాయయానువృత్త్యాయైస్తుష్యేదాత్మాత్మదో
హరిః॥ ౨౬ ॥ సర్వతోమనసోసంగమాదౌసంగంచసాధుషు। దయాంమైత్రీంప్రశ్రయంచభూతేష్వద్ధా
యథోచితమ్ । ౨౭ ॥ శౌచంతపస్తితీక్షాంచమౌనంస్వాధ్యాయమార్జవమ్। బ్రహ్మచర్యమహింసాం
చసమత్వంద్వంద్వసంజ్ఞయోః॥ ౨౮ ॥ సర్వత్రాత్మేశ్వరాన్వీక్షాంకైవల్యమనికేతతామ్। వివిక్తచీరవ
సనంసంతోషంయేనకేనచిత్ ॥ ౨౯। శ్రద్ధాంభాగవతేశాస్త్రే నింద్యామన్యత్ర చైవహి।మనోవాక్క

మితి॥ విజంలోకంపరమితికర్మనిర్మితత్వాన్నశ్వరం॥తథాచ॥ శ్రు॥ తద్యథేహకర్మచితోలోకఃక్షీయతఎవమేవాముత్రపుణ్యచితోలో
కఃక్షీయతఇతి- కించ- వర్తమానసమయేపిదుఃఖసంయుక్తంభవిష్యదిత్యాహ - సతుల్యాతిశయధ్వంసంసమతుల్యేనాతిశయేనచధ్వంసే
వచవర్తమానం- అతస్తుల్యేస్వర్గాదావతిశయేఅసూయా- ధ్వంసాలోచనేభయాదికరంచాపరిహార్యమిత్యర్థః- యథాఅఖండమండలవ
ర్తినాంమిథఃస్పర్ధాదితద్వత్ ॥ ౨౫॥ తస్మాదితి ॥ ఉత్తమంశ్రేయోజ్ఞాతుమిచ్ఛుఃశాబ్దేబ్రహ్మణివేదాఖ్యే- న్యాయతోనిష్ణాతంతత్త్వ
జ్ఞం- అన్యథా - సంశయనిరాసకత్వాయోగాత్ - పరేచబ్రహ్మణిఅపరోక్షానుభవేననిష్ణాతం - అన్యథాబోధసంచారాయోగాత్ - పర
బ్రహ్మనిష్ణాతత్వద్యోతకమాహ - ఉపశమాశ్రయమితి॥ ౨౫॥ తత్రేతి॥ గురురేవాత్మాదైవతంచయస్యసః అనువృత్త్యాసేవయా- యైర్
ధర్మైర్ఃవస్తుతఃఆత్మాఆత్మప్రదశ్చ- ఉపాసకానాంయథాబలిప్రభృతీనాం॥ ౨౬॥ సర్వతఇతి ॥ యద్యోచితమితి- హింస్రేహృదయం- స
మైమనసైత్రీం- ఉత్తమైఃసుప్రశ్రయంచ- శిష్టేరిత్యర్థః ॥ ౨౭॥ శౌచమితి॥ శౌచంబాహ్యంమృజలాదిభిః ఆభ్యంతరం అదంభంభూ
తాదిపీడాత్యాగేన - తపఃస్వధర్మాచరణం తితీక్షౌంఛమూం - మౌనం వృథాగమనుచ్చారణం - స్వాధ్యాయంఅధికారానురూపంవేదపారాది
కం ఆజ్ఞవస్యచ్ఛాం బ్రహ్మచర్యంయస్యాయోగ్యగుచితంబుద్ధుస్వదారనివృత్తిమాత్రం ఆహింసాంఛందోహేతువ్యర్థ హం- ద్వంద్వసంజ్ఞ
యోఃశీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిరూపయోఃసమత్వంహర్షవిషాదరాహిత్యం॥ ౨౮ ॥ సర్వత్రేతి ॥ ఆత్మేశ్వరాన్వీక్షాంసంవిద్యాత్మా
న్వీక్షాం- నియంతరూపేణేశ్వరాన్వీక్షాంచ- కైవల్యమేకాంతశీలత్వం- అనికేతతాగృహాద్యభిమానరాహిత్యం - వివిక్తచీరవసనంపిజ

నైపతితానాంవస్త్ర ఖండానాంశుద్ధానాంవాపల్లవానాంపరిధానం॥౩౯॥ శ్రద్ధామితి॥ భాగవతైర్భగవత్ప్రతిపాదకై- అన్యత్రశాస్త్రై
ర్వాయాఅనిందితాంమనసఃదండంప్రాణాయామైః - వాఙ్మోమూనేన - కర్మణఃఅనీహయాదండం-సత్యంయథార్థభాషణం-శమదమౌ
అంతఃకరణబాహ్యేంద్రియనిగ్రహౌ॥౩౦॥ శ్రవణమితి॥ హరేర్జన్మకర్మగుణానాంశ్రవణాది- తదర్థేహర్యుద్దేశేనసర్వంకర్మ - విశే
షతశ్చయజనాదియత్ తత్తదర్థేశిష్యేత్॥ ౩౧॥ ఇష్టమితి ॥ ఇష్టంఇజ్యాదయఃభావేనిష్ఠా - వృత్తంసదాచారః - ఆత్మనఃప్రియంగంధపు
ష్పాది- దాందియుత్తథాపరస్మైపరమాత్మనేశ్వరాయ- నివేదనంతత్సేవకతయాసమర్పణం- యత్-తత్-శిష్యేత్॥౩౨॥ఎవమితి॥ కృష్ణఎవఆ
త్మానాధశ్చయేషాంకృష్ణఆత్మాజీవస్యనాథోయేషామితివా-తేషుఉభయత్రస్థావరేజంగమేచయథోచితంచర్యాతాంవిశేషతఃసృష్టుత్రా
పిసాధుషుస్వధర్మశీలేషుతతోపిమహత్సుభాగవతేషు॥౩౩॥ పరస్పరేతి॥ తైశ్చసహసంగమ్యయత్సేవనంభగవద్యశః- తస్యపరస్పరానుకథ
నంశిష్యేత్- యద్వా- యశఃప్రతితత్రసంగ్రథ్నాదిపరిత్యాగేన- మిథోయారతిరమణం- యాచతుష్టిః- సుఖం- యాచనివృత్తిఃతాం
చశిష్యేత్॥ ౩౪॥ ఏవంవర్తమానానాంపఠమానందప్రాప్తిమూహద్వాభ్యాం ॥ స్మరంతఇతి॥ భక్త్యాసాధనభక్త్యాసంజాతయాప్రేమల
క్షణయాభక్త్యా॥ ౩౫ ॥ క్వచిదితి॥ అజంహరిం- అనుశీలయంతితల్లీలాఃఅభినయంతి - ఏవంపరంనిత్యప్రాప్య - నివృత్తాస్సంతఃమూ
ర్ష్ణింభవంతి॥ ౩౬॥ ఉపసంహరన్॥ ఇతీతి ॥ భాగవతధర్మోత్పన్నయాభక్త్యా॥ ౩౭॥ నారాయణపరోమాయాంతరతీత్యుక్తంపృచ్ఛతి ॥ నా
రాయణేతి॥ నిష్ఠాంస్వరూపం- అయంభావః - బ్రహ్మైవతావన్నారాయణఇతి- భగవానితిచరమశ్లోకేనిర్ణీయతే- తదుక్తంప్రథమే॥శ్లో॥
వదంతితత్తత్త్వవిదస్తత్త్వంయద్జ్ఞానమద్వయమ్। బ్రహ్మేతిపరమాత్మేతిభగవానితిశబ్ద్యతఇతి- తథా॥ శ్లో॥నారాయణేభగవతితదిదం

ర్మదండంచసత్యంశమదమావపి ॥ ౩౮ ॥ శ్రవణంకీర్తనంధ్యానంహరేరద్భుతకర్మణః। జన్మకర్మగు
ణానాంచతదర్థేఖిలచేష్టితమ్॥ ౩౯॥ ఇష్టందత్తంతపోజప్తంవృత్తంయచ్చాత్మనఃప్రియమ్। దారాగా
రసుతాగృహాప్రాణాయత్పరస్మైనివేదనమ్ । ౪౦ ॥ ఏవంకృష్ణాత్మనాధేషుమనుష్యేషుచసౌ
హృదమ్। పరిచర్యాంచోభయత్రమహత్సునృషుసాధుషు॥ ౪౧॥ పరస్పరానుకథనంపావనంభగవద్య
శః। మిథోరతిర్మిథస్తుష్టిర్నివృత్తిర్మిథఆత్మనః ।౪౨॥ స్మరంతఃస్మారయంతశ్చమిథోహరిమనోహరమ్। భక్త్యాసంజాతయానుత్యా బిభ్రత్యుత్పులకాంతనుమ్ । ౪౩ । క్వచిద్రుదంత్యచ్యుతచింత
యాక్వచిద్ధసంతినందంతినమంత్యలౌకికాఃనృత్యంతిగాయంత్యనుశీలయంత్యజంభవంతితూష్ణింపరమే
త్యనివృత్తాఃా । ౪౪ । ఇతిభాగవతాధర్మాన్ శిక్షన్భక్త్యాతదుత్థయా। నారాయణపరోమాయా
మంజస్తరతిదుస్తరామ్॥౪౫॥ రాజా॥ నారాయణాభిధానస్యబ్రహ్మణఃపరమాత్మనఃా నిష్ఠామర్హథ
నోవక్తుంయూయంహ్యబ్రహ్మవిదమాఃా ౪౬ । పిప్పలాయనఃా॥ స్థిత్యుద్భవప్రళయహేతురహేతురస్యయత్స్వప్నజాగరసుషుప్తిషుసద్బహిశ్చ। దేహేంద్రియాసుహృదయానిచరంతియేన సంజీవితానితదవేహిపరంనరేంద్ర। ౪౯ । .....
నైతన్మనోవిశతివాగుతచక్షురాత్మాప్రాణేంద్రియాణిచయథానలమర్చిషస్వాఃా శబ్దోపిబోధక

విశ్వమూహితమ్। గృహీతమాయోరుగుణస్యగాదావగుణస్యతత్కథ్యాదిషు- తత్రకిమేభిఃశబ్దైర్నిర్విశేషంతదవసాద్యతే-అస్తి
వాకోపివిశేషంశఙ్కితప్రశ్నఃా॥ ౫౦॥ తత్రోత్తరం॥ స్థిత్యుద్భవేతి॥ అయమర్థఃా- అస్యవిశ్వస్య- స్థిత్యుద్భవప్రళయానాంహేతుఃా -
స్వయంచఅహేతుఃహేతురహితఃా- సనారాయణఇతి- పరమేవతత్త్వమవేహి- స్వప్నజాగరసుషుప్తిషు- సత్అనువర్తమానంయత్ - వ
స్త్వంతిచతురీయంబ్రహ్మసంతతమితి- బహిశ్చసమాఖ్యాదౌయత్- తద్బ్రహ్మేతి-పరమేవతత్త్వమవేహి- దేహేంద్రియప్రాణమనాంసి
యేనసంజీవితానిసంతిస్వస్వవిషయేచరంతిప్రవర్తంతేతత్పరమబ్రహ్మేతిపరమేవతత్త్వమవేహి - ఏవంలక్షణైర్వేదైర్నారాయణేదినామభి
రుచ్యమానాపిపరమేకమేవతత్త్వంనాన్యత్ఇతిజానీహి ॥ ౫౯॥అవేహీత్యనేనవిషయత్వంప్రాప్తంనిషేధతి॥ నేతి॥ వితత్పరంతత్త్వంమ
నోనవిశతినవిషయీకరోతి- వాగుతవాగపి- చక్షుశ్చ- ఆత్మాబుద్ధిశ్చ ప్రాణశ్చ- క్రియాశక్త్యాజ్ఞానప్రాప్తోతి- అన్యానిచేంద్రియాణి- య
థాఅనలం స్వాఃస్వాఃశక్తయఃా అచిర్మఃవిస్ఫులింగాఃా యఃస్వప్రకాశయంతినదహంతిచ- తథాజడాసుమనఆదివృత్తిషుఅభివ్యజ్య
మానస్యాత్మప్రకాశస్యతత్తద్వృత్తిప్రకాశకస్యనతత్ప్రకాశనవిషయత్వం॥ శ్రు॥ ప్రాణస్యప్రాణముతచక్షుషశ్చక్షురుతశ్రోత్రస్య
శ్రోత్రమన్నస్యాన్నంమనసోయేమనోవిదురితి- తథా॥ శ్రు॥ యతోవాచోనివర్తంతేఅప్రాప్యమనసాసహ- ఆనందంబ్రహ్మణోవి
ద్వాన్-నబిభేతికుతశ్చనేతీత్యాదిశ్రుతేఃా నసు॥ శ్రు॥ తంత్వౌపనిషదంపురుషంపృచ్ఛామీతిశ్రుతేఃా శబ్దగోచరత్వంప్రతీయతేతత్రాహ-
శబ్దోపీతి- శబ్దోపిఆత్మసూచంఅత్మనిస్వస్మిన్నేవమూలంప్రమాణస్యక- అధ్యక్తంఆభాతిదుక్తంయథాభవతితథా-ఆహ - నతుసాక్షా

త్- కుతః- బాధకనిషేధతయాస్వస్యైవబోధకస్యనిషేధరూపత్వాత్॥శ్రు॥ అతోవాచోనివర్తంతే-అప్రాప్యమనసాసహ ॥శ్రు॥ య
ద్వాచానభ్యుదితంయేనవాగభ్యుద్యతేతదేవబ్రహ్మత్వంవిద్ధి - యన్నసోనమనుతే॥ శ్రు ॥ నచక్షుషాపశ్యతికశ్చనైనమిత్యాదిశ్రుతేః- నను
తర్హినైవాహ- కిమిదముచ్యతేఅర్థోక్తమాహాతి- తత్రాహ- యదృతఇతి॥ శ్రు॥అథాతఆదేశోనేతినేతిఅస్థూలమనణు-యతోవాచోనివ
ర్తంతే-యద్వాచానభ్యుదితమిత్యాదినిషేధస్య- యత్అవధిభూతంబ్రహ్మ - బ్రుతేవినానిషేధస్యసిద్ధినాస్తిసర్వస్యనిషేధస్యసావ
ధిత్వాత్॥ ర౦॥ ననుతర్హిప్రమాణవిషయత్వాన్నాస్తిబ్రహ్మేతిప్రసజ్యతేఅతఆహ॥సత్త్వమితి॥ సత్స్థూలంకార్యం- అసత్సూక్ష్మం
కారణం- తత్సర్వంబ్రహ్మైవభాతి- కుతః- యత్యస్మాత్తయోస్సఐసతోఽపరంకారణం- తతఃకార్యంకారణాత్ భిన్నంనభవతి॥శ్రు॥
వాచారంభణమితిశ్రుతేఃనానుకథమేకంబహువిధస్యకారణంతత్రాహ-ఉరుశక్తిఅనేకశక్తిమత్ - ఉరుమాహతీ మాయాలక్షణాశక్తిర్య
స్యతదితివా- బహుథాభానమేవదర్శయతి ఆదౌయదేకంబ్రహ్మతదేవసత్త్వంరజస్తమఇతి- త్రిపృత్ ప్రధానంప్రవదంతి-తతఃక్రియా
శక్త్యానూత్రం- జ్ఞానశక్త్యామహానితితదేవప్రవదంతి తతఃఅహమితిజీవంజీవోపాధిమహంకారంచతదేవప్రవదంతి తతశ్చజ్ఞానక్రియా
ధర్మఫలరూపతయాజ్ఞానశబ్దేనతత్తద్దేవతాఃక్రియా ఇంద్రియాణిఅథాఃవిషయాఃఫలంతత్ప్రకాశఃసుఖాదివా- తర్యుపతయాబ్రహ్మై
వభాతి- నహిసవర్వస్వరూపేణస్వతోభాసమానస్యబ్రహ్మణఃస్వసిద్ధేప్రమాణాపేక్షేతిభావః॥ ర౧ ॥ ననుసర్వాత్మకంచేద్బ్రహ్మతత
ర్హిసర్వస్యకార్యస్యజన్మావివికారవత్త్వాత్ - బ్రహ్మణోపితత్ప్రసంగస్యాదతఆహ॥ నేతి ॥ ఆత్మాబ్రహ్మ- నజజాననజాతం-
జన్మాభావాదేవతదనంతరాస్తిత్వలక్షణోపివికారోనాస్తి- నైధతేనవర్ధతే- వృద్ధ్యభావాదేవపరిణామోపినిరస్తః- కుతః - హ్యయస్మాత్
వ్యభిచారిణం ఆగమాపాయినాంబాలయువాదిదేహాద్యవస్థానాంసవనవిత్తత్తత్తాలద్రష్టా- నహ్యవస్థావతాం ద్రష్టాతదవస్థోభవతీత్య

నిషేధతయాత్మమూలమర్థోక్తమాహాయదృతేననిషేధసిద్ధిఃరం॥సత్త్వంరజస్తమఇతిత్రివృదేకమాదౌ
సూత్రంమహానహమితిప్రవదంతిజీవమ్। జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయోరుశక్తిబ్రహ్మైవభాతిసద
నేచ్చతయోఽపరంయత్ ॥ ర౧॥ నాత్మాజజాననమరిష్యతినైధతేసానఙీయతేనవనవిద్వ్యభిచారిణాం
హి। సర్వత్రశశ్వదనపాయ్యుపలబ్ధిమాత్రంప్రాణోయథేంద్రియబలేనవికల్పితంసత్ ॥ ర౨॥ అం
డేషుపేశిషుతరుష్వవినిశ్చితేషుప్రాణోహిజీవముపధావతితత్రతత్ర। సన్నేయథేంద్రియగణేహమి
చప్రసుప్తేకూటస్థఆశయమృతేతదనుస్మృతిర్నఃకి॥ ర౩ ॥ యహ్యబ్జనాభచరణైషణయోరుభక్త్యా
చేతోనులానివిధమేద్గుణకర్మజానిం। తస్మిన్విశుద్ధఉపలభ్యతఆత్మతత్త్వంసాక్షాద్యథామలదృ
శోస్సవితృప్రకాశఃి ర౪ ॥ రాజా॥ కర్మయోగంవదతనఃపురుషోయేనసంస్కృతఃి విధూయేహాశుకర్మాణినై
ష్కర్మ్యంవిందతేపరమ్॥ర౫॥ ఏవంప్రశ్నమహంపూర్వమపృచ్ఛంపితురంతికేి నాబ్రువబ్రహ్మణఃి

ధర్తాఃి నిరవస్థానకోసావాత్మాఅతఆహ-ఉపలబ్ధిమాత్రమితి- ననూన్మాయాతంతర్హిత్వంనేత్యాహ- సర్వత్రేతి-సర్వత్రదేశే-శశ్వ
త్సర్వదా- అనపాయిఅనువర్తమానం- ననునీలజ్ఞానంజాతంపీతజ్ఞానంనష్టమితిప్రతీతేఃి నజ్ఞానస్యానపాయిత్వంఅతఆహ- ఇంద్రియ
బలేనేతి- నదేవజ్ఞానం- ఇంద్రియబలేనవివిధంకల్పితం- నీలాద్యాకారవృత్తయ ఏవజాయంతేనశ్యంతిచ- నజ్ఞానమితిభావఃి - వ్యభిచారి
ష్వవ్యభిచారేదృష్టాంతఃి ర౨ ॥ ప్రాణోయథేతిదృష్టాంతంవివృణ్వన్నింద్రియాదీనాంవికారాత్మోపలబ్ధిందర్శయతి ॥ అండేష్వ
ితి॥ పేశిషు జరాయుజేషు - తరుషు ఉద్భిజ్జేషు- అవినిశ్చితేషు స్వేదజేషు- ఉపధావతిఅనువర్తతే - ఏవందృష్టాంతేననివికారత్వంప్ర
దర్శ్యదార్ష్టాంతికేపిదర్శయతి- కథంతర్హిదేవమాత్మానవికారఇవప్రతీయతే- యథాజాగరేఇంద్రియగణఃి - యథాచస్వప్నేతత్సంస్కా
రవానహంకారఃి - యదాతుప్రసుప్తంతదాతస్మిన్ప్రసుప్తేఇంద్రియగణేసన్లీనే- అహమి అహంకారేచసన్లీనే- మూలస్థఃనివికార
ఏవాత్మా- కుతఃి-ఆశయమృతేలింగశరీరముపాధింవినా - వికారహేతోరుపాధేరభావాదిత్యర్థఃి - ననూహంకారపర్యంతస్యసర్వస్యల
యేశూన్యమేవావశిష్యేతకస్యతదాసూటస్థఆత్మా అతఆహ - తదనుస్మృతేర్నఃి - తస్యవిశేషజ్ఞానశూన్యస్యసుఖాత్మనఃసుప్తిసాక్షిణఃి
స్మృతిర్నఃిఅస్మాకంభవతి- ఏతావంతంకాలంసుఖమహంసుప్తోనకించిదవెదిషమితి - అతోనుభూతస్యాస్మరణాదస్త్యేవసుప్తావాత్మా
నుభవఃివిషయనంబంధాభావాత్నస్వప్నఇతిభావఃి - తథాచ॥ శ్రు॥ యద్వ్యయంతేనపశ్యతిహిత్రష్టారంద్రష్టేవిపరిలోపోవిద్యతఇతి॥ర౩॥
ననుయదిసుప్తాసూటస్థాత్మానుభవోభవేత్కథంపునరపిసంసారస్యాత్ అవిద్యాతత్సంస్కారాణాంవిద్యమానత్వాదితిచేత్కథాతర్హి
తస్మిన్వర్తకానుభవోభవేదతఆహ॥ యర్హీతి॥ విత్తైషణదివిహాయ- కేవలమబ్జనాభస్యచరణైషణయాయాఉరుభక్తిస్తయా - పుమాంశ్చేత
సోమలానివిధమేత్ నాశయేత్ - చేత్పివవాకర్తృ-స్వగతానిమలానితయాభక్త్యాక్షీణేతదాతస్మిన్విశుద్ధేచేతసిసతిసాక్షాత్అవ్యవ
ధానేన- ఆస్మత్తత్త్వముపలభ్యతే అమలయోఃదృశోఃసత్యేయథాపూర్వమేవసిద్ధఃి సవితృప్రకాశఇతి॥ భర ॥ భక్తేఃకర్మయోగా

ధీనత్వాత్తంపృచ్ఛతి॥కర్మయోగమితి॥నైష్కర్మ్యంకర్మనివృత్తిసాధ్యంజ్ఞానం॥౪౫॥ ప్రశ్నాంతరమాహ॥ వివమితి ॥ ప్రశ్నఃప్రష్టవ్యమర్థం- పితుఃఋషభస్యకోః- బ్రహ్మణఃపుత్రాఃసనకాదయఃసర్వజ్ఞాఅపినాబ్రువన్ ॥ ౪౬ ॥ గహనత్వద్యోతనాయప్రథమం ద్వితీయప్రశ్నస్యోత్తరమాహ ॥ కర్మేతి ॥ కర్మవిహితంఅకర్మతద్విపరీతంనిషిద్ధం- వికర్మవిగతంకర్మవిహితాకరణం ఏతత్త్రయంవేదవాదఃవైదైకగమ్యం-నలౌకికః- వేదస్యఈశ్వరాత్మత్వాత్- ఈశ్వరాదుద్భూతత్వాత్ అపౌరుషేయత్వాదిత్యర్థఃపుంవాక్యేహ్యవక్తురభిప్రాయతోర్థజ్ఞానంశక్యంఅపౌరుషేయేతుకేవలంవాక్యస్యార్థపర్యాలోచనాత్పర్యవధారణం - తచ్చబహుదూరమితి- తత్రకర్మాదౌ - విద్వాంసోపిముహ్యంతి-కిముతాన్యేఅతస్తవతదాబాలత్వాన్నైవాబ్రవీన్నితి॥౪౭॥దుర్జ్ఞేయంవేదతాత్పర్యమాహ॥పరోక్షవాదఇతి॥యత్రఅన్యథాస్థితోయోర్థఃస్తంగోపయితుమన్యథాకృత్యోచ్యతేసపరోక్షవాదఃతథాచ॥శ్రు॥ తంవావేతంచతుర్హోతర్గంసంతంచతుర్హోతేత్యాచక్షతేపరోక్షేణ-పరోక్షప్రియాఇవహిదేవాఇతి-పరోక్షవాదత్వమేవాహ-కర్మమోక్షయేతి-నానుస్వగాద్యర్థంకర్మణివిధత్తేనకర్మమోక్షార్థంత్రాహ- శాలానామనుశాసనంయథాభవతితథా- అత్రదృష్టాంతః- ఆగదమౌషధం-యథాపితాబాలం- అగదంపాయయత్ఖండేలడ్డుకాదిభిః- ప్రలోభయత్పాయయతిదదాతిచతాని-నైతావతాగదపానన్యతల్లాభఃప్రయోజనం అపితుఆరోగ్యం- తథావైదోప్యవాంతరఫలైఃప్రలోభయత్కర్మమోక్షయేయవకర్మాణివిధత్తే॥ ౪౮॥ నానుకర్మమోక్షశ్చేత్పురుషార్థఃతహిత్వాప్రథమతఏవకర్మత్యజ్యతామతఆహ॥ నేతి॥ అజితేంద్రియత్వాద్దుఃఖాత్మకాన్-స్వయంయదినాచరేత్తర్హివికర్మణాకర్మానాచరణలక్షణేనఅధర్మేణ- మృత్యోరనంతరంమృత్యుమేవప్రాప్నోతి- తథాచ॥శ్రు॥ మృత్వావృణమ్యక్తమృణమపద్యంతేఅద్యక్తమానాస్వకర్మభిరితి॥

పుత్రాస్తత్రకారణముచ్యతామ్ ॥ ౪౬ ॥ ఆవిహోర్మాత్రః॥ కర్మాకర్మవికర్మేతివేదవాదోనలౌకికః।
వేదస్యచేశ్వరాత్మత్వాత్తత్రముహ్యంతిసూరయః॥ ౪౭॥ పరోక్షవాదోవేదోయంబాలానామనుశాసనమ్। కర్మమోక్షాయకర్మాణివిధత్తేహ్యగదంయథా ॥ ౪౮ ॥ నాచరేద్యదివేదోక్తంస్వయమజ్ఞోజితేంద్రియః। వికర్మణాహ్యధర్మేణమృత్యోర్మృత్యుమ్రైతిసః॥ ౪౯ ॥ వేదోక్తమేవకుర్వాణోనిస్సంగోర్పితమీశ్వరే। నైష్కర్మ్యంలభతేసిద్ధింరోచనార్థాఫలశ్రుతిః॥ ౫౦ ॥ యఆశుహృదయగ్రంథింనిజిగీహ్మఃపరాత్మనః। విధినోపచరేద్దేవంతంత్రోక్తేనచకేశవమ్॥ ౫౧॥ లబ్ధానుగ్రహఆచార్యాత్తేనసందర్శితాగమః। మహాపురుషమభ్యర్చేన్మూర్త్యాభిమతయాత్మనః॥ ౫౨ ॥ శుచిస్సమ్ముఖఆసీనఃప్రాణసంయమనాదిభిః। పిండంవిశోధ్యషడ్వర్ణ్యాసకృతరక్షోర్చయేద్ధరిమ్ ॥ ౫౩ ॥ అర్చాదౌహృదయేవాపియదాలబ్ధోపచారకః। ద్రవ్యక్షితిత్వాత్మలింగానినిష్పాద్యప్రోక్ష్యాసనమ్ ॥ ౫౪ ॥ పాద్యాదీన్యుపకల్పాథసనేస్థాప్యసమాహితః। హృదాదిభిఃకృతన్యాసోమూలమంత్రేణచార్చయేత్ ॥ ౫౫॥
సాంగోపాంగాంసపార్షదాంశాంతాంమూర్తింప్రమంత్రతః। పాద్యార్ఘ్యాచమనీయార్హైర్

ర్హణ ॥ తస్మాత్॥ వేదోక్తమితి॥ వేదోక్తమేవకుర్వాణానతునిషిద్ధం- ననుఫలస్యశ్రుత్యుక్తత్వాత్కర్మణిక్రియమాణేతస్మిన్నాసక్తిఃతత్ఫలంచస్యాన్నతునైష్కర్మ్యరూపాదిసిద్ధిరిత్యతఆహ- నిస్సంగఃఅనభినివేశవాన్ - ఈశ్వరేఅర్పితంనతుఫలోద్దేశేన- ననుఫలస్యశ్రుతత్వాత్ కథమనికృతేఫలంభవేదేవ- నరోచనార్థా- కర్మణిరుచ్యుత్పాదనార్థాఅదపానేఖండలడ్డుకాదిఖాదనవత్తతశ్చకర్మాభిరుచ్యావేదార్థంసమ్యక్స్వీచారయతి- తథాచ॥శ్రు॥ యోవావేతదక్షరమవిదిత్వాగార్గ్యస్మాల్లోకాత్ప్రైతిసకృపణ ఇతి - అనాత్మజ్ఞస్యకృపణతా॥శ్రు॥ తమేతంవేదానువచనేనబ్రాహ్మణావివిదిషంతిబ్రహ్మచర్యేణతపసాశ్రద్ధయా యజ్ఞేనానాశకేనచేతి- యజ్ఞాదీనాంజ్ఞానశేషతాంచావధార్య- నిష్ప్రయోజనకర్మసుప్రవర్తతే- తతశ్చ॥శ్రు ॥ స్వర్గకామో యజేతేత్యాదిభిఃకామితసాధ్యస్వర్గాదేఃఫలస్యానావగమాత్అకామితోపిఅనభవతీతినైష్కర్మ్యసిద్ధిరవభవతీతిభావః॥ ౫౦॥ వైదికంకర్మయోగముక్త్వాతాంత్రికమాహ॥ యఇతి ॥ పరాత్మనఃపరస్యైవసతఃఆత్మనోజీవస్య- హృదయగ్రంథిమహంకారబంధం- నిహంతుమిచ్ఛుఃతంత్రోక్తేనవిధినాప్రకారేణ-భజేత్- తంత్రమాగమః - చకారాద్వైదికేనసహసముచ్చయమాహ॥౫౧॥ తమేవవిధిమాహ॥లబ్ధానుగ్రహఇతి॥తేనఆచార్యేణ- సందర్శితఃఆగమఃఆగమోక్తాచ్చనప్రకారోయస్యసఃఆదిశబ్దేనభూతశుద్ధ్యాది-పిండందేహం విశోధ్య-షడ్భిన్యాసైఃకృతరక్షోయేనసఃఅర్చేతి॥అదావేవప్రవ్యాణిపుష్పాదీని జంతూదిశోధనేన-శీతింసంమార్జనాదినా-ఆత్మానమవ్యగ్రతయా- లింగంమూర్తింఅనులేపనధూపాదినా- నిష్పాద్యధూపగంధాదినికృత్వా॥ ౫౨॥ పాద్యాదీనీతి ॥ పాద్యాదీనిపాత్రాణ్యుపకల్పయ్యసన్నిధాపయ్య హృదిసంపూజితంశ్రీమూర్త్యాత్వా - హృదాదిభిఃహృదయశిరఃశిఖాకవచనేత్రాస్త్రమంత్రైర్మూలమంత్రేణచదేవేకృతన్యాసోమూలమంత్రేణచార్చయేత్॥ ౫౫॥ సాంగేతి ॥ అంగానిహృదయాదీని - ఉపాంగానిసుదర్శనాదీని - తత్సహితాం-స

పార్షదాంశ్చ సపరివారాంస్తైరుపచారైరర్చయేత్ - తదాహ - పాద్యేతి - అర్ఘ్యశబ్దేన మధుపర్కమాచమనంచ ॥౫౬॥ గంధేతి ॥ అక్షతాస్తిలకాలంకారేణ - నతుపూజాయాం ॥ శ్లో ॥ నాక్షతైరర్చయేద్విష్ణుం న కేతక్యా మహేశ్వరమితి - నిషేధాత్ - ఉపహారో నైవేద్యం ॥౫౭॥ ఆత్మానమితి ॥ శేషం నిర్మాల్యం - స్వధామ్ని స్వస్థానే - దేవం హృది - మూర్తిం కరండకే - ఉద్వాస్య స్థాపయిత్వా - పూజావిధిం సమాపయేదితి శేషః ॥ ౫౮ ॥ తాంత్రికం కర్మయోగముపసంహరతి ॥ ఏవమితి ॥ ౫౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋

శ్లో ॥ చతుర్థే త్వవతారేహ ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తవాన్ । జయంతినందనో నామ్నా ద్రమిళో నవసప్తమః ॥ ముక్త్యర్థమపి యాత్మన ఇత్యనేన ఆత్మనః ప్రియమవతారం పూజయేదిత్యుక్తే - అవతారజ్ఞానమపేక్షితం - తథా స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిమిత్యుక్తే గుణకర్మజ్ఞానంచాపేక్షితం - అతః పృచ్ఛతి ॥ యానీతి ॥ కథయిష్యతి ॥ ౧ ॥ త్వయా పృష్టాని కాలత్రయసంబంధీని సకలావతారగుణకర్మాణి కథయితుమశక్యాని - సంక్షేపతస్తు కానిచిత్కథయిష్యామీత్యాహ ॥ య ఇతి ॥ అనుక్రమిష్యేత్ గణయితుమిచ్ఛేత్ యః - సతు బాలానామివ బుద్ధిర్యస్య సః మందమతిః - కాలేన మహతా కోఽపి మహామతిః రజాంసి గణయేదపి - అఖిలశక్తిధామ్నః సర్వశక్త్యాశ్రయస్య భగవతో గుణాంస్తు నైవ గణయేత్ - తథాచ ॥ శ్రు ॥ విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాంసీత్యాది ॥ ౨ ॥ తత్రాదౌ పురుషావతారమాహ ॥ భూతైరితి ॥ యదా స్వసృష్టైః భూతైర్విరాజం బ్రహ్మాండం పురం నిర్మాయ - తస్మిన్ లీలయా ప్రవిష్టః - నతు భోక్తృత్వేన - ప్రభూతపుణ్య

స్నానవాసోవిభూషణైః ॥ ౫౬ । గంధమాల్యాక్షతస్రగ్భిర్ధూపదీపోపహారకైః । సాంగం సంపూజ్య విధివత్ స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిమ్ ॥ ౫౭ ॥ ఆత్మానం తన్మయం ధ్యాయన్ మూర్తిం సంపూజయేద్ధరేః ।
శేషమాదాయ శిరసి స్వధామ్న్యుద్వాస్య సత్కృతమ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏవమగ్న్యర్కతోయాదావతిథౌ హృదయే చ యః । యజేదీశ్వరమాత్మానమచిరాన్ముచ్యతే హి సః ॥ ౫౯ । ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - తృతీయోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋

రాజా ॥ యాని యానీహ కర్మాణి యైర్యైః స్వచ్ఛందజన్మభిః । చక్రే కరోతి కర్తా వా హరిస్తాని బ్రువంతు నః ॥ ౧ ॥ ద్రమిళః ॥ యో వా అనంతస్య గుణాననంతాననుక్రమిష్యన్ స తు బాలబుద్ధిః । రజాంసి భూమేర్గణయేత్కథంచిత్కాలేన నైవాఖిలశక్తిధామ్నః ॥ ౨ ॥ భూతైర్యదా పంచభిరాత్మసృష్టైః పురం విరాజం విరచయ్య తస్మిన్ । స్వాంశేన విష్టః పురుషాభిధానమవాప నారాయణ ఆదిదేవః ॥ ౩ ॥ యత్కాయ ఏష భువనత్రయసన్నివేశో యస్యేంద్రియైస్తనుభృతాముభయేంద్రియాణి । జ్ఞానం స్వతః శ్వసనతో బలమోజ ఈహా సత్త్వాదిభిః స్థితిలయోద్భవ ఆదికర్తా ॥ ౪ ॥ ఆదావభూచ్ఛతధృతీ రజసాస్య సర్గే విష్ణుః స్థితౌ క్రతుపతిర్ద్విజధర్మసేతుః । రుద్రోఽప్యయాయ తమసా పురుషః స ఆద్య ఇత్యుద్భవస్థితిలయాః సతతం ప్రజాసు ॥ ౫ ॥ ధర్మస్య దక్షదుహితర్యజనిష్ట మూర్త్యాం నారాయణో నర ఋషిప్రవరః ప్రశాంతః । నైష్కర్మ్యలక్షణమువాచ చచార కర్మ యోఽద్యాపి చాస్త ఋషివర్యనిషేవితాంఘ్రిః ॥ ౬ ॥ ఇంద్రో విశంక్య మమ ధామ జిఘృక్షతీతి కామం న్యయుంక్త సగణం స బదర్యుపాఖ్యమ్ । గత్వాప్సరోగణవసంతసు

స్యజీవస్య తత్ర భోక్తృత్వాత్ ॥ ౩ ॥ అస్య గుణకర్మాణ్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యత్కాయ ఇతి ॥ యస్యాధిష్ఠేయః కాయః - ఏష కాయే ఇతి సప్తమీ - వాతను భృతాం సమష్టివ్యష్టిజీవానాం - ఉభయేంద్రియాణి జ్ఞానకర్మేంద్రియాణి - యస్య స్వతః స్వరూపభూతాత్సత్త్వాత్తనుభృతాం జ్ఞానం - యస్య స్వతః సిద్ధం జ్ఞానమితి వా - యస్య శ్వసనతః ప్రాణాత్ బలం దేహశక్తిః ఓజః ఇంద్రియశక్తిః ఈహా క్రియా - యశ్చ సత్త్వాదిభిర్విశ్వస్థితిలయోద్భవే ఆదికర్తా ॥ ౪ ॥ ఆదికర్తేత్యనేన తత్పూర్వకం కర్త్రంతరమపి సూచితం - తద్దర్శయితుం గుణావతారద్వారా చరాచరసృష్ట్యాదికర్తృత్వమాహ ॥ ఆదావితి ॥ యస్యేత్యనుషంగః యస్య రజసా అస్య జగతః సర్గే కార్యే - శతధృతిః బ్రహ్మా అభూత్ - స్థితౌ విష్ణుః యస్య సత్త్వేనేతి శేషః - క్రతుపతిః తత్ఫలదాతా - ద్విజానాం తద్ధర్మాణాంచ సేతుః పాలక ఇత్యర్థః యస్య తమసా అస్య అప్యయాయ రుద్రః అభూత్ - ఇత్యేతైర్బ్రహ్మాదిభిర్నిమిత్తభూతైః ప్రజాసు ఉద్భవాదయో యతో భవంతి స ఆద్యః పురుష ఇత్యన్వయః ॥ ౫ ॥ ధర్మస్యేతి ॥ ధర్మస్య భార్యాయాం దక్షదుహితరి మూర్తిసంజ్ఞాయాం నారాయణో నర ఇతి మూర్తిద్వయేన అజనిష్ట జాతః - తచ్చరితమాహ - నైష్కర్మ్యమాత్మస్వరూపం - లక్ష్యతే యేన తత్ - కర్మనిర్హారరూపం వా - ఉవాచ నారదాదిభ్యః స్వయంచ చారచ - యోఽద్యాపి కర్మాచరన్నాస్తే ఋషివర్యైర్నిషేవితావంఘ్రీ యస్య సః ॥ ౬ ॥ ....

భగవదవతారస్యోత్కర్షం పరమోపశమం దర్శయితుమితిహాసమాహ దశభిః ॥ ఇంద్ర ఇతి ॥ ధామ స్థానం - తపసా గృహీతుమిచ్ఛతీతి విశం

కస్య- తపోనాశాయ కామంసపరివారం ప్రేషయామాస - సకామఃబదరీ ఖిరుపాఖ్యాయతేయః తంతస్యాశ్రమం అప్సరోగణాదిభిస్సహగ
త్వా- స్త్రీణాం ప్రేక్షణాస్యైవఇషవోబాణాఃతైః - నతస్యమహిమానంజానాతీతిఅతస్తం హిజ్ఞఃమలోపఆర్షః॥ ౭॥ విజ్ఞాయేతి॥ అక్రమం
అపరాధం అహోఅహంధీరఇతివిస్మయోగర్వఃతత్ర హేతుః- విజయమానాత్- శాపభియాకంపమానాత్- భావిభోసమర్థమదనమాభైః-
హేదేవవర్యఃమాభైష్ట బలిమాదిధ్వం- తాత్ప్రీయతేఇతిమస్తాకమాశ్రమం- అతిత్యాభాతెఽన్యప్రాయంస్యాదిత్యర్థఃకా॥
ఇత్థమితి॥ హేనరదేవ- అభయదెశ్రీనారాయణె ఇత్థంబ్రువతిసతిదేవాఃకామాదయఃసవ్రీడానమ్రాణి శిరాంసిదెపంతెలజ్జాభారె
ణఅవనతశిరస్తాఇత్యర్థఃసఘృణంయథాభవతితథాకృపాంజనయంతఇత్యర్థఃకృపాయక్తంతమితివా - మాయాతఃపరె- అతఃఅవి
కృతె- స్వారామాశ్చతెధీరాశ్చతెపాంనికరైఃఆనతంపాదపద్మంయస్యాస్థిక్త్వయి- ఎతదశ్చోభానుకంపాదిచిత్రం- నహిచిత్రం॥ ౯॥ అ
స్మాకంచాపరాశాచరణం స్వభావత్వాన్నచిత్రమిత్యాహుఃకా॥ త్వామితి॥ త్వాంసెవతాంసెవమానానాం - సురైరింద్రాదిభిఃక్ర
తాఃఅంతరాయాఃవిఘ్నాఃభవంతి- కస్మాదిత్యతఆహుఃస్వాకఇతి-స్వాకఃస్వస్థానంస్వర్గమితిక్రమ్యపరమంతవస్థానంవ్రజతాం- నా
న్యస్యత్వామసెవమానస్య - కుతఃబహిఃపియజ్ఞెస్వభాగాఃపురోడాశాదీఃబర్ఁకరాఃకృపీవలఇవరాజ్ఞె - ఇంద్రాదిదెవెభ్యోపదత
తఃప్రయచ్ఛతఃతహిఁకింమద్భక్తోవిఘ్నైఃభ్రశ్యతిసెత్యాహుఃధత్తఇతి- యదీతినిశ్చయె- యతస్త్వంసవ్రతురాధీశ్వరఃఅవితార

మందవాతైఃస్త్రీప్రెక్షణేషుభిరవిధ్యదతన్మహిజ్ఞఃకా॥ ౭॥ విజ్ఞాయశక్రకృతమక్రమమాదిదేవఃప్రా
హ ప్రహస్యగతవిస్మయపజమానాఁ। మాభైర్విభోమదనమారుతదేవవధ్వోగృహ్ణీతనోబలిమశూన్య
మినుంకురుధ్వమ్॥ ౮। ఇత్థంబ్రువత్యభయదెనరదెవదెవాస్సవ్రీడనమ్రశిరసస్సఘృణంతమూచుఃకా॥
నైతద్విభోత్వయిపరెవికృతెవిచిత్రంస్వారామధీరనికరానతపాదపద్మె॥ ౯॥ త్వాంసెవతాంసురకృ
తాబహవోంతరాయాస్సైవకోవిలంఘ్య పరమంవ్రజతాంపదంతె। నాన్యస్య బర్హిషిబలీఁదదత
స్సవిభాగధత్తె పదంత్వమవితాయదవిఘ్నమూర్ధ్నిఁ॥ ౧౦॥ క్షుత్తృట్త్రికాలగుణమారుతజైహ్యశైశ్నానస్మానపారజలధీనతితీర్యకెచిత్। క్రోధస్యయాంతివిఫలస్యవశంపదెగోర్మజ్జంతిచుశ్చరత
పశ్చవృథోత్సృజంతి॥ ౧౧। ఇతిప్రగృణతాంతెషాంస్త్రియోయోగవినిర్మితాఃకా। దర్శయామాసశు
శ్రూషాంస్వచితాఃకుర్వతీర్విభుఃకా॥ ౧౨॥ తాదెవానుచరావృక్షాన్ వ్రీడయశ్శ్రీరివరూపిణీఃకా। గంధె
నమముహుస్తాసాంరూపౌదార్యహతశ్రియఃకా॥ ౧౩। తానాహదెవదెవెశఃప్రణతాఁప్రహసన్నివ।
ఆసామెకతమాంవృఙ్క్ష్వంసవర్ణాఁస్వర్గభూషణామ్॥ ౧౪ ॥ ఓమిత్యాదెశమాదాయనత్వాతంసు
రవందినఃకా। ఊర్వశీమప్సరశ్శ్రెష్ఠాంపురస్కృత్యదివంయయుఃకా॥ ౧౫ ॥ ఇంద్రాయానమ్యసదసిశృణ్వ
తాంత్రిదివౌకసామ్। ఊచుర్నారాయణబలంశక్రస్తత్రాసవిస్మితఃకా॥ ౧౬॥ హంసస్వరూప్యవదదచ్యు
తఆత్మయోగందత్తఃకుమారఋషభోభగవాన్పితానఃకా। విష్ణుశ్శర్మాయజగతాంకలయావతీర్ణస్తెనా

మకఃఅతోసావిఘ్నానాంమూర్ధ్నఁపదమంస్థిరంధత్తె- కుతఃపునస్త్వయివిఘ్నంశంకెతిభావఃకా ॥ ౧౦॥ త్వదభక్తానాంతుకెవలంతపశ్చర
తాంద్వయీగతిఃకా - అస్మాకంవావశంయాంతిక్రోధస్యనా - తత్రఅస్మద్వశాఃకామోపభోగమపితావదనుభవంతి - క్రోధవశాఃపునరతి
మందాఇత్యాహుఃకా॥క్షుత్తృడితి ॥ క్షుచ్చతృట్చత్రికాలగుణాఃశీతోష్ణవపుఃప్రాణేమారుతశ్చ స్రాణాబాహ్యావాజైహ్వఃజిహ్వాపభోగా
శ్చశైశ్నఃశిశ్నోపభోగాశ్చ తాఁ- అస్మాఁఅపారజలధిరూపాఁ అతితీర్యవిలంఘ్య - గోష్పదెమజ్జంతి- కుతఃయతఃక్రోధస్యవి
ఫలస్యవశంయాంతిగచ్ఛంతి- యథాజలెమజ్జంతోవిపశ్చస్యంతఃమస్తకారోపితం భారమున్ముచ్యనిర్వృతాఃస్వపంతిఏవమనాదిమాయోపనచబాధా
యఁ- శాపాదినాబహుదుశ్చరంతపఃఉత్సృజంతి॥ ౧౧॥ ఇతీతి॥ స్త్రియఃయోగవినిర్మితాఃస్త్రీఃకుర్వాణంకుర్వతీఃస్వచిత్
తాఃసుష్ఠులంకృతాఃతెషాంస్వలావణ్యాదిదర్శనాదపిఅశమనాయదర్శయామాస॥ ౧౨॥ తానితి॥ రూపిణీఃమూర్తిమతీఃశ్రీరివశ్రియ
ఇవతాఃస్త్రీఃదృష్ట్వా - తాసాంరూపౌదార్యెణమహత్త్వెనహతాశ్రీఃకాంతిర్యేషాంతె ॥ ౧౩ ॥ తానితి ॥ వృఙ్క్ష్వంవృణీధ్వం - క్వవ
యంవరాకాఃక్వచెమాఇతిచెత్తత్రాహసవర్ణాఁసమానరూపాం-నైకాభ్యస్మదనురూపెతిచెన్నాభవతుతథాపిస్వర్గస్యభూషణరూ
పాం॥ ౧౫॥ ఒమితి॥ సురవందినఃదెవభృత్యాఇత్యర్థఃకా॥ ౧౫॥ ఇంద్రాయెతి॥ ఇంద్రాయఇంద్రంస్రుతి - నారాయణబలమూచుఃశ
క్రఃతత్రాససంత్రాసంప్రాప్తఃవిస్మితశ్చ తత్రనారాయణబలెవిస్మితఃఆసెతివా॥౧౬॥ అన్యశ్చోభవతారాంస్తచ్చరితాసిచఆహ॥
హంసస్వరూపీతి॥ దత్తఃదత్తాత్రెయఃకుమారఃసనకాదిఃనఃపితాఋషభఃవిష్ణెరవతీర్ణస్తఁ ఆత్మయోగంపదఁ- తెనవి

హ్నునా - హయగ్రీవావతారే - మధుభిదాహతా - తదానతఃశ్రుతయఆహృతాః ॥ ౧౭ ॥ గుప్తశ్చితి॥ ఇలాపృథివీ - ఓషధయశ్చగుప్తాఃక్రోడావతారేవరాహావతారే - గ్రాహాత్ - గజేంద్రం అముంచత్ - మోచయామాస - వివమాదౌయత్రావతారైర్నామనాస్తిత్ర - విష్ణుశ్చాయ జగతాం కళయావలీఢ ఇత్యనువర్తనీయం॥ ౧౮॥ సంస్తున్వతఇతి॥ సంస్తున్వతఃస్తుతింకుర్వాణాన్ బుషీన్ వాలఖిల్యాన్ కశ్యపాచ్ఛంసమిదాహరణెగోప్పదేనిమగ్నాన్ ఇంద్రంప్రహసితాక్షరయాపదోమోచయత్ - తమసి బ్రహ్మహత్యాయాంప్రవిష్టం మోచయామాస - అసురగృహేహిరణ్యకశిపుభవనెపిహితాఃనిరుద్ధాఃయాఃదేవస్త్రియఃతాశ్చాముంచత్ ॥ ౧౯ ॥ దైవాసురఇతి॥ ఎవమన్యావతారైఃఅంతరేషుసర్వమన్వంతరేషు - కలాభిఃమూర్తిభిఃభువనానిఅదధాత్ అపాలయత్ - ఇమాంచ్మ్యంసమదాత్ దదా॥ ౨౦॥ నిఃక్షత్రియామితి॥ హైహయానాంకులస్యఅప్యయాయభాగవరూపాన్నిఃసారామోదాశరధిస్సక్ - సలంకంలంకాయాంస్థితం - జయతిపరమానకాలికోపతారఇత్యర్థఃll ౨౧॥ భావినంశ్రీకృష్ణావతారమాహ॥ భూమేరితి॥ బుద్ధావతారమాహ - వాదైరితి - ఆతడ్డాహ్యయజ్ఞానహింస్రాన్ - దైత్యాన్ వివిమోహయిష్యతి - కల్క్యవతారమాహ - శూద్రాన్నితి - న్యహనిష్యత్ హనిష్యతి॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

హృతామధుభిదాశ్రుతయోహయాస్యే ॥ ౧౭॥ గుప్తోప్యయెమనురివౌషధయశ్చమాత్స్యే కౌర్మే ధృతోద్రిరమృతోన్మథనెస్వపృష్ఠే గ్రాహాత్ప్రపన్నమిభరాజమముంచదార్తమ్ ॥ ౧౮ ॥ సంస్తున్వతోబ్ధిపతితాన్ శ్రమణాన్నృషీంశ్చశక్రంచవృత్రవధతప్తమనసి ప్రవిష్టమ్ । దేవస్త్రియోసురగృహేపిహితా అనాథాజఘ్నెసురేంద్రవభయాయసతాంనృసింహఃll ౧౯ ॥ దైవాసురేయుధితుదైత్యపతీన్సురార్థేహత్వాంతరేముభువనాన్యదధాత్కలాభిః । భూత్వాధవామనఇమామహరన్బలేఃక్ష్మాంయాచ్ఞాచ్ఛలెనసమదాదదితెస్సుతెభ్యఃll ౨౦॥ నిఃక్షత్రియామకృతగాంచత్రిసప్తకృత్వోరామస్తుహైహయకులాప్యయభార్గవాగ్నిఃl సోబ్ధింబబంధదశవక్త్రమహాసలంకంసీతాపతిర్జయతిలోకమలంఘ్యకీర్తిఃll ౨౧। భూమేర్భరావతరణాయయదుష్వజన్మాజాతఃకరిష్యతిసురైరపిదుష్కరాణిl వాదైర్విమోహయతియజ్ఞకృతోతదార్హాన్శూద్రాన్కలౌక్షితిభుజోన్యహనిష్యదంతెll ౨౨। ఏవంవిధానికర్మాణిజన్మానిచజగత్పతెఃl భూరీణిభూరియశసోవర్ణితానిమహాభుజll ౨౩। ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - చతుర్థోధ్యాయఃll

నిమిఃll భగవంతంహరింయెవైనభజంత్యాత్మవిత్తమాఃl తెషామశాంతకామానాంకానిస్థావిజితాత్మనామ్ll౧ll చమసఃll ముఖబాహూరుపాదెభ్యఃపురుషస్యాశ్రమైస్సహl చత్వారోజజ్ఞిరెవర్ణాగుణైర్విప్రాదయఃపృథక్ll౨ll యఎషాంపురుషంసాక్షాదాత్మప్రభవమీశ్వరమ్l నభజంత్యవజానంతిస్థానాద్భ్రష్టాఃపతంత్యధఃll 3॥ గూఢెహరికథాఃకెచిద్గూఢెచాచ్యుతకీర్తనాఃl స్త్రియశ్శూద్రాదయస్తెవెతెనకంప్యాభవాన్నృశామ్॥ ౪ । విప్రోరాజన్యవైశ్యోచహరెఃప్రాప్తాఃపదాంతికమ్l శ్రౌతెన

శ్లో॥ పంచమేభక్తిహీనానాంకానిస్థాకాయుగెయుగెl విష్ణోఃపూజావిధిఃప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముచ్యతెll త్వాంసెవతాంసురకృతాబహ్వోంతరాయాఇత్యనేనశ్రీహరిభక్తావిఘ్నముద్ధిశ్యపదందత్వాపరమాంగతింయాంతి - అభక్తానాంతువిఘ్నభవంతీత్యుక్తెతద్విహితెపాంకామతిభవతీతిపృచ్ఛతిll భగవంతమితి ॥ హెఆత్మవిత్తమాఃl అవిజితాత్మనాం - అవివెకినాంతకామానాంకానిస్థాకింప్రాప్యమిత్యర్థఃll౧ll స్వజనకస్యగురోభగవతోనాదరాద్గురుద్రోహిణఃదుర్గతింయాంతీవక్తుంభగవతఃసకాశాద్వక్ష్యమాణాశ్రమాణాముత్పత్తిమాహll ముఖెతిll గుణైఃసత్త్వెనవిప్రఃసత్త్వరజోభ్యాంక్షత్రియఃరజస్తమోభ్యాంవైశ్యఃకెవలంతమసాశూద్రఇతిll౨ll యఇతిll విహాయమధ్యెయెఆజ్ఞాత్వానభజంతి - యెచజ్ఞాత్వాప్యవజానంతి - ఆత్మనఃప్రభవోజన్మయస్యాస్తత్ - తదభజనెకృతఘ్నతామవ్యాహ - ఈశ్వరమితి - స్థానాద్భ్రష్టాఃశ్రమాద్భ్రష్టాఃll 3 ॥ తత్రయెఆజ్ఞాసైభవద్విథాఽమనుగ్రాహ్యఇత్యాహ ॥ గూఢెహరికథాఃతచ్ఛ్రవణంయెహంతె - అతఎవహరెఃఅచ్యుతకీర్తనంయెహంతె - గూఢెఅచ్యుతకీర్తనాచ్చెతివా ॥ ౪ ॥ జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధాస్తు అచిరెణకిల్బిషక్షయంకృత్వాముక్తెర్యోగ్యఇత్యాశయెనాహll విప్రఇతిll శ్రౌతెనఉపనయనాఖ్యెన - ఉపలక్షణమెతత్ - అథ్యయనాదినాపి - హరెఃపదాంతికంతద్భజనోత్తమాధికారంప్రాప్తఅపి ముహ్యంతికర్మఫలెషుసజ్జంతె - కుతఃl ఆమ్నాయెషుయెవాతాఃఆధ్వాతాఃతెమోహకతయావిద్యంతెయెపాంతె - తదుక్తంగీతాసుll శ్లోll భూమిమాంపుష్పితాంవాచంప్రవదంత్యవిపశ్చితఃl వెదవాదరతాఃపార్థనాన్యదస్తీతి వాదిన ఇత్యా

దినా॥ ౫॥ భక్తిమార్గదాధ్యాయతెహంమోహం ప్రపంచయన్నిందతి॥ కర్మజ్ఞేతి ॥ అతోవిదాఃయథాబంధకంనభవతితథాకర్తుమజ్ఞాఃనచాభిజ్ఞాక్ష్ణచ్ఛంతి- యతఃస్తబ్ధాఃఅనమ్రాఃస్తబ్ధత్వేహేతుఃయతోమూఢాఅపిపండితావయమితిమానవంతఃఅతఃశ్రు॥ఆపామసోమమమృతాఅభూమ- అక్షయ్యగ్ంహవైచాతుర్మాస్యయాజినస్సుకృతంభవతి- యత్రనోష్ణంచశీతంస్యాన్నగ్లానిర్నాహ్యరాత యఇత్యాదికయాయయామాధ్వ్యగిరాఉత్సుకాస్సంతఃమూఢాఃతయాచాటుకాఅప్సరోభిస్సహవిచరిష్యామఇత్యాదిప్రియాశబ్దాఽవదంతి॥ ౬॥ కించ- తెషాంకర్మాభినివెశాత్కామక్రొధడంభాదయొభవధఽంతఇత్యాహత్రయెణ॥ రజసెతి॥ ఘొరఃఅభిచారాదిసంకల్పొయెషాంతె-అహివన్మస్యర్యెషాంతె॥ ౭॥కాముకత్వంప్రపంచయతి॥ వదంతీతి॥ ఉపాసితాఃస్త్రియొయైఃనతుపృథ్ధాఃతెషైథున్యంమిథునమెవచరంనత్వాతిత్యాది - యెమృహెనుఆశిషొవదంతి॥ శ్లో॥ ఇదమద్యమయాలబ్ధమిమంప్రాప్స్యెమనొరథమ్।ఇదమస్తీదమపిమెభవిష్యతి పునర్ధనమిత్యాధ్యాకారాండాంఛికతాంప్రపంచయతి-యజంతీతి- అసృష్టాన్నవిధానదక్షిణం అసృష్టాఃనసంపాదితాఃఅన్నవిధానదక్షిణఃయథాతథా- యజంతి - తథావృత్తైర్యజీవికాధర్మంపరంకెవలంపశూన్ఘ్నంతి - అతద్విదఃహింసాదొహనభిజ్ఞాఃగ॥ మానితాంప్రపంచయతి॥శ్రియెతి॥శ్రియాధనాదిసంపదా- విభూత్యాఐశ్వర్యెణ-శ్రీవిభూత్యాదినా జాతొయఃస్మయఃగర్వఃతెన- అంధాధీర్యెషాంతె- ఈశ్వరసహితాఃసతఃఅవమన్యంతె ॥ ౯ ॥ కించవిపంచతర్ఽమానాస్తెవెదతత్త్వాధర్ంస్ఫుటమపిభ్రజ్ఞానంత్యాహ॥ సర్వెష్వితి॥ కెనరూపెణావస్థితంతదాహ - ఆత్మానమీశ్వరం- ఆత్మతయాఈశ్వరతయాచావస్థితం - విషమవ్యసంగతాంమాహ యథాఖం- పురుషొధర్తామాహ - అభీష్టం- స్ఫుటత్వమాహ- వెదొపగీతంచెతి- తత్తుతఃయతొమనొరథానాంవ్యవాయామిషమధ్యసెవావిషయాణాంవార్తయాప్రవదంతి- నివృత్తిపరంవెదంప్రవృత్తిపరంవర్ణయంతి॥ ౧౦॥ నచుత్యవ్యవాయాదీనామపిబుతొభార్యాముపెయాత్-హుతశెషంభక్షయెత్-ఇత్యాదినావిహితత్వాత్- కిమెవంనింద్యతె- అతిఆహ ॥ లొకఇతి ॥ వ్యవాయఃస్త్రీసంగఃవిధ్యయూవాపిముహ్యంత్యామ్నాయవాదినఃగ॥ ౫ ॥ కర్మణ్యకొవిదాస్తబ్ధామూఢాఃపండితమానినఃవదంతిచాటుకాన్మూఢాయయామాధ్వ్యగిరొత్సుకాఃగ ॥ ౬ ॥ రజసాఘొరసంకల్పాఃకాముకాఅహిమన్యవఃడాంభికామానినఃపాపావిహసంత్యచ్యుతప్రియాఃగ ॥ ౭ ॥ వదంతితెన్యొన్యముపాసితస్త్రియొగృహెషుమైథున్యపరెషుచాశిషఃయజంత్యసృష్టాన్నవిధానదక్షిణంవృత్తైర్యపరంఘ్నంతిపశూనతద్విదఃగ ॥ ౮ ॥ శ్రియావిభూత్యాభిజనెనవిద్యయాత్యాగెనరూపెణబలెనకర్మణాజాతస్మయెనాంధధియస్తహెశ్వరాఽతొవమన్యంతిహరిప్రియాఃఖలాఃగ॥ ౯॥ సర్వెష్వశెశ్వత్తనుభృత్స్వవసితంయథాఖమాత్మానమభీష్టమీశ్వరమ్। వెదొపగీతంచనశృణ్వతెబుధామనొరథానాంప్రవదంతివార్తయాగ ॥ ౧౦॥ లొకెవ్యవాయామిషమద్యసెవానిత్యాస్తుజంతొర్నహితత్రచొదనా। వ్యవస్థితిస్తెషువివాహయజ్ఞసురాగ్రహైర్యజ్ఞపశుర్నసుత్యా ॥ ౧౧॥ ఏషాహివైదికీలొకెవిధిరాత్యంతికొనృణాం। అమంత్రజ్ఞొహ్యయంనార్థంనస్వాంజానాతినొశుభమ్ ॥ ౧౨॥ ఇత్యుద్ధవొవిశాలాక్షంమహాపురుషమాత్మనఃనొపెక్షతెమహాభాగసర్వెషాంనఃయథాపుమాన్ ॥ ౧౩॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతెమహాపురాణెపారమహంస్యాంసంహితాయాంవైయాసిక్యాంఏకాదశస్కంధెపంచమొధ్యాయఃసమాప్తఃగ॥

నిత్యాఃరాగతఏవనిత్యప్రాప్తాఃజంతొఃప్రాణిమాత్రస్య- అలస్తత్రతాసుచొదనావిధినాకిం- నచుయుతొభార్యాముపెయాదిత్యాదివిధిరపిశిష్టతఃసత్యం - నత్వయమపూర్వవిధిఃరాగతఃప్రాప్తత్వాత్- కింతు-నియమవిధిరూపెణరాగిణామభ్యనుజ్ఞామాత్రంక్రియతెతదాహ-వ్యవస్థితిరితి - తాసువ్యవాయాదిషువ్యవస్థితినియమఃక్రియతె- కైఃవివాహయజ్ఞసురాగ్రహైఃవివాహవిషయెవివ్యవాయఃకార్యఃయజ్ఞవివాహిషసెవాసౌత్రామణ్యాం॥ శ్రు॥ సురాగ్రహాఃగృహ్ణంతీతిశ్రుతెఃతత్రైవమద్యసెవెతినియమఃక్రియతె- ననుచనియమపక్షెస్యావశ్యకత్వాన్ననిందాయుక్తాఅత్రఆహ - ఆసునివృత్తిరిష్టెతి- అయంభావఃనాయంనియమవిధిరపినిత్యప్రాప్తత్వాత్ అతొనివృత్తిఃపరిసంఖ్యైవ ఆసువ్యవాయామిషమద్యసెవాస్విష్టూకధంతర్హివ్యవస్థితిరిత్యుక్తం - ఉచ్యతె - నతావత్పరిసంఖ్యావిధినాశ్రుత్యానివృత్తిరుచ్యతె- కింత్వాథిఃకీ- తథాసతిస్వార్థత్యాగఃపరార్థకల్పనా - ప్రాప్తబాధశ్చెతిదొషత్రయంస్యాత్- అతఃక్వచిత్ప్రాప్యతొపయార్థస్యప్రాపణమనర్థకమితిత్యపూర్వవిధిద్వారా అస్యనివృత్తిఃఫలతొభవతి- తథ్యథా॥ శ్రు ॥ ఇమంమగృభ్ణన్రశనామృతస్యెత్యశ్వాభిధానీమాదత్తఇత్యత్రరశనాలింగతొగదభాశ్వాభిధానీరశనాద్వయంప్రాప్యతొమంత్రస్యాపూర్వవిధిద్వారాపరిసంఖ్యాచ్యతె-యథొక్తంతంత్రవార్తికెషు॥ శ్లో॥ అప్రాప్తవిధిరెవాయమతొమంత్రస్యనిశ్చయఃపరిసంఖ్యాఫలెనొక్తానవిశెషఃవున శ్రుతెరితి-క్వచిత్తురాగతొనిత్యప్రాప్తస్యప్రాప్తాంశపూరణలక్షణస్యనియమఫలస్యాభ్యుపాన్నియమవిధిద్వారాఫలతఃపరిసంఖ్యాభవతి యథా॥శ్లో॥పంచపంచనఖాభక్ష్యెఇతి-తథా-అత్రరాగతొనిత్యప్రాప్తస్యవ్యవాయాదెర్వివాహాదినియమెనాభ్యనుజ్ఞాద్వారాపరిసంఖ్యైవెతి ॥ శ్లో॥ విధిరత్యంతమప్రాప్తెనియమఃపాక్షికెసతి। తత్రచాన్యత్రచప్రాప్తాపరిసంఖ్యావిధీయతఇతి- ననుయద్యభ్యనుజ్ఞామాత్రమభిమతమెతద్భవెత్తతఃహి॥ శ్లో॥ ఋతుస్నాతాంతుయొభార్యాంసన్నిధౌనొపగచ్ఛతి । ఘొరాయాం భ్రూణహత్యాయాంయజ్యతెనాత్రసంశయఇత్యాదిదొషశ్రవణంనస్యాత్- నైషదొషఃమనసికామెనత్యపితస్యామరుచ్యాద్వెషాదినావాతామనుపగచ్ఛ

తోధోపశ్రవణోపపత్తిరిహసర్వమనవద్యం॥ ౧౧॥ .....

తదెవంవ్యవాయాదిమనోరథాకులితత్వా దభీష్టమాత్మానంనశృణ్వంతీత్యుక్తం- ఇదానీంభక్తస్యాపిధర్మద్వారాచరమాత్మప్రాపకస్యదృ ష్టోపభోగాధ్వంవినియోగాత్నాత్మజ్ఞానగంధోపీత్యాహ॥ ధనమితి॥ ధర్మఏవఏకంఫలంయస్యతత్ - కృతః- యతోధర్మాత్సవిజ్ఞానంఅప రోక్షజ్ఞానసహితందృఢఫలదంపరోక్షజ్ఞానంభవతి- కథంభూతంఅనుప్రశాంతిఅన్వనంతరమెవప్రకృష్టోశాంతిః- నిర్వాణలక్షణాయస్మా త్తత్- ఎవంభూతంధనం- గృహేషుయుంజంతికళెబరస్యమృత్యుంనపశ్యంతిదురంతవీర్యమ్॥ ౧౩॥కించ-వ్యవస్థయాపివ్యవాయాద్యభ్యనుజ్ఞానం- నయిథేష్టం- అపిత్వ స్యధైవెత్యాహ॥ యదితి॥ యద్యస్మాత్సురాయాఃగ్రుణభక్షఃఅవగ్రుణంస పివవిహితఃనతుపానం - తథా - చశోరప్యాలభనమెవవిహి తంనతుహింసా - అయమధ్వరఃఃదెవతొద్దెశెనయత్పశుహననంతదాలభనం॥ శ్రు॥వాయవ్యొశ్వ్వెతమాలభెతెత్యాదిశ్రుతెఃనతుహింసా- యావెదవిహితాహింసా ॥ శ్లో ॥ యావెనవిహితాహింసానసాహింసెతికీర్త్యతెఇతివచనాత్ - భక్షణొద్దెశెనక్రియమాణం లౌకికహన నంతుహింసైవఅత్రత్వాలభనమెవవిహితంనతుహింసా - అతోనయశిష్టభక్షణాభ్యనుజ్ఞెత్యధఃఃవ్యవాయొపిప్రజయాసమిత్తథాత ఃయానతురతైవ్యఅతొమనోరథవాదినఃఇమంవిశుద్ధంస్వధర్మంనవిదురితి॥ ౧౩॥ ఎవంభగవత్పరాజ్ముఖానాం బహుపొషతాంప్రపంచ్యత న్నిహ్నుంప్రపంచయతిపంచభిః ॥ యఇతి ॥ అనైవంవిదఃనఎవంధర్మంవిదంతి - యెతె- విస్రబ్ధాఃనిశ్శంకాఃఅనెనమనోరథొభవిష్యతీతివి

సువివాహయజ్ఞసురాగ్రహైరాసునివృత్తిరిష్టా ॥ ౧౧ ॥ ధనంచధర్మైకఫలంయతొస్యజ్ఞానంసవిజ్ఞానమ నుప్రశాంతి। గృహేషుయుంజంతికళెబరస్యమృత్యుంనపశ్యంతిదురంతవీర్యమ్॥ ౧౨ ॥ యద్ధ్రుణభ క్షొవిహితస్సురాయాస్తథాపశొరాలభనంనహింసా। ఎవంవ్యవాయఃప్రజయానగత్యైఇమంవిశుద్ధం నవిమర్షణంస్వధర్మమ్॥ ౧౩॥ యెత్వనైవంవిదొసంతస్సభ్యాస్సదభిమానినఃపథ్యాద్రుహ్యంతివిస్రభ్ధాఃప్రెత్యఖాదంతితెచతాఁ ॥ ౧౪॥ ద్విషంతఃపరకాయెషుస్వాత్మానంహరిమీశ్వరమ్। మృతకెసానుబంధెస్మిఁబద్ధస్నెహాఃపతంత్యధఃఃగ్రుణ॥ యెకెవల్యమసంప్రాప్తాయెవానీతాశ్చమూఢతామ్। తెవగిఁ కాహ్యఋణికాఆత్మానంఘాతయంతితె ॥ ౧౫ ॥ పతఆత్మహనొశాంతాఅజ్ఞానెజ్ఞానమానినఃసీదం త్యకృతకృత్యావైకాలధ్వస్తమనొరథాఃఃగ్రుణ ॥ ౧౬ ॥ హిత్వాప్రయాసరచితాగృహాపత్యసుహృద్బ్రి యఃతమొవిశంత్యనుచ్ఛ్వసంవాసుదెవపరాఙ్ముఖాఃఃగ్రుణ ॥ ౧౭ ॥ రాజా ॥ కస్మిన్నా లెసభగవాఁకిం వర్ణఃకీదృశొనృభిఃనామ్నావాకెనవిధినాపూజ్యతెతదిహొచ్యతామ్॥ ౧౮ ॥కరభాజనఃఃకృతంత్రె తాద్వాపరంచకలిరిత్యెషుకెశవఃనానావర్ణాభిధాకారొనాన్యెవవిధినెజ్యతె ॥ ౧౯ ॥ కృతెశుక్లశ్చ తుర్బాహుర్జటిలొవల్కలాంబరఃకృష్ణాజినొపవీతాక్షొబిభ్రద్దండకమండలూ ॥ ౨౧ ॥ మను ష్యాస్తుతదాశాంతానివ్రెరాస్సమదర్శినఃయజంతితపసాదెవంశమెనచదమెనచ ॥ ౨౨ ॥ హంస స్సుపర్ణొవైకుంఠొధర్మొయొగెశ్వరొమలఃఈశ్వరఃపురుషొవ్యక్తఃపరమాత్మెతిగీయతె ॥ ౨౩ ॥ త్రె తాయాంరక్తవర్ణొసౌచతుర్బాహుస్త్రిమెఖలఃహిరణ్యకెశస్త్రయ్యాత్మాస్రుక్స్రువాద్యవలక్షణఃఃగ్రుణ ॥ ౨౪ ॥ తంతదామనుజాదెవంసర్వదెవమయంహరిమ్। యజంతివిద్యయాత్రయ్యాధర్మిష్ఠా

శ్వస్తావా- తదానీంతనపొషణెనవాతైఃపశుభిఃవిశ్వస్తుతఃఃతెచపశవఃప్రెత్యఅముత్రతాఁఖాదంతి ॥ శ్లో॥ మాంసభక్షయితాముత్రయ స్యమాంసమిహాహ్యసుమ్। ఎతన్మాంసస్యమాంసత్వంప్రవదంతిమనీషిణఃఇతివచనాత్ ॥ ౧౪॥ ద్విషంతఇతి॥ అఖిచారాదినాద్విషంతఃమృతకెదెహాసానుబంధెపుత్రాదిసహితెఃఃగ్రుణ ॥ అజ్ఞాస్తత్త్వజ్ఞెరనుకంపితాస్తరంతి - తత్తత్త్వజ్ఞాస్తుస్వతఃయెతునాత్యంతమజ్ఞాఃనచతత్త్వజ్ఞాఃతెఅంతరాశవత్కినఃపతంతీత్యాహ॥యఇతి॥ కైవల్యంతత్త్వజ్ఞానంఅసంప్రాప్తాఃఅత్రహెతుఃత్రివర్గప్రధానాఃఅ క్షుణికాఃఉపశాంతిక్షుణరహితాఃదెవాఁడ్రైర్బంధకొవిదాఃస్వయమెవాత్మానంఘాతయంతి ॥ ౧౬ ॥ తదాహ ॥ వితథఇతి॥ఆత్మహనఃఆ త్మాపహ్నవకర్తారఃఅజ్ఞానెకర్తృజ్ఞానమానినఃతథాచఃఃగ్రుణ॥ అసుర్యానామతెలొకాఅంధెనతమసావృతాఃతాంస్తెప్రెత్యాభి గచ్ఛంతియెకెచాత్మహనొజనాఇతి॥ ౧౭॥ హిత్వెతి॥ యాగృహాపత్యసుహృద్ధ్రియఃతాఃహిత్వా॥౧౮॥తదెవంభగవద్భక్తిరవకల్పవ్యెవిస్థి తెతత్రవిశెషంపృచ్ఛతి॥ కస్మిన్నితి॥ కింవర్ణఃకీదృగ్వర్ణవాఁ - కీదృశఃకీదృగాకారఃకెనవానామ్నాకెనవావిధినా॥౧౯॥ కృతమితి॥ విషుకృతాదికాలెషు - నానాప్రకారాఃవర్ణాభిధాకారాఃయస్యసఃనానైవవిధినావివిధైవమాగెఁణ ॥ ౨౦॥ తదెవవర్ణాదిచ తుష్టయమాహ॥ కృతఇతి॥ కృష్ణాజినాదిబిభ్రదితిబ్రహ్మచారివెషొదర్శితఃఃగ్రుణ॥ ౨౧॥ మనుష్యాఇతి॥ తపసాథ్యానెన ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ త్రె

తాయామితి॥ త్రిగుణాదీక్షాంగభూతామైళాయస్యసః- యజ్ఞమూర్తిఃహిరణ్యకేశఃపిశంగకేశః॥ ౨౪॥ తమితి॥ త్రయ్యావిద్యయా-వేదత్రయోక్తకర్మభిః॥ ౨౫॥ విష్ణురితి॥ పృశ్నిగర్భఃతస్యాఃపుత్రః- కృషాకపిఃస్మృతస్సః- వషట్తిసర్వాక్కామాఖ్- ఆకంపయతిక్లేశానితి- తథా జయుర్యేవసవఃదేవజయంతః॥ ౨౬॥ ద్వాపరఇతి॥ శ్యామఃఅతసీపుష్పసంకాశః- నిజానిచక్రాదీన్యాయుధానియస్యసః- శ్రీవత్సోనామవక్షఃపాదక్షీణభాగేరోమ్ణంప్రదక్షీణావర్తఃసఆదిర్యేహం - కరచరణాదిగతపద్మాదీనాంతైఃఅంకైఃచిహ్నైఃలక్షణైఃబాహ్యైఃకాస్తుభాభిః॥ ౨౭॥ తమితి॥ మహారాజోపలక్షణంశత్రుచామరాదియుక్తం- వేదలంత్రాభ్యాంవైదికైనామతంత్రాణ యజంతిపూజయంతి- పరంఈశ్వరంజ్ఞాతుమిచ్ఛవఃః॥ ౨౮॥ నామాన్యాహ॥ నమఇతి॥ ౨౯॥ 30॥ ఇతీతి॥ నానాతంత్రవిధానేనేతికలాతంత్రిమూర్తస్యప్రాధాన్యందర్శయతి॥ 3౧॥ కలావితి॥ రూక్షతాంవ్యావర్తయతి- త్విషాంతాంత్యాకృష్ణఇంద్రనీలమణివదుజ్జ్వలం- యద్వాస్త్విషాకృష్ణంకృష్ణావతారం - అనేనకలాశ్రీకృష్ణావతారస్యప్రాధాన్యందర్శయతి - అంగానిహృదయాదీని - ఉపాంగానికౌస్తుభాదీని అస్త్రాణిసుదర్శనాదీని - పార్షదాఃసునందాదయః - తత్వహితిం- యజ్ఞైరచనైఃసంకీర్తనప్రాయైఃనామోచ్చారణంస్తుతిశ్రవణాదిభిఃనానాప్రకారైఃసుమేధసోవివేకినఃః॥ 3౨॥ స్తుతిమాహ ॥ ధ్యేయమితి॥ పాదప్రణతపాలాహే మహాపురుష - తేచరణారవిందంవందే కథంభూతం-ధ్యేయంధ్యాతుంయోగ్యం- సదితిసవర్తత్రసంబధ్యతే - ధ్యేయత్వేహేతవఃఇంద్రియకుటుంబాదిభిఃయఃపరిభ

బ్రహ్మవాదినఃః ॥ ౨౫ ॥ విష్ణుర్యజ్ఞఃపృశ్నిగర్భఃసుగవ్యదేవఉరుక్రమఃవృషాకపిర్జయంతశ్చఉరుగాయఇత్యేర్యతే ॥ ౨౬ ॥ ద్వాపరేభగవాఞ్శ్యామఃపీతవాసానిజాయుధఃశ్రీవత్సాదిభిరంకైశ్చలక్షణైరుపలక్షితఃః॥ ౨౭ ॥ తంతదాపురుషంమర్త్యమహారాజోపలక్షణమ్।యజంతివేదతంత్రాభ్యాంపరంజిజ్ఞాసవోనృప॥ ౨౮॥నమస్తేవాసుదేవాయనమస్సంకర్షణాయచ। ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయతుభ్యంభగవతేనమఃః॥ ౨౯॥ నారాయణాయఋషయేపురుషాయమహాత్మనే। విశ్వేశ్వరాయవిశ్వాయసర్వభూతాత్మనేనమఃః॥ 3౦॥ ఇతిద్వాపరఉర్వీశస్తువంతిజగదీశ్వరమ్। నానాతంత్రవిధానేనకలావపియథాశృణు॥ 3౧॥ కలౌకృష్ణంత్విషాకృష్ణంసాంగోపాంగాస్త్రపార్షదమ్। యజ్ఞైస్సంకీర్తనప్రాయైర్యజంతిహ్యసుమేధసఃః ॥ 3౨ ॥ ధ్యేయంసదాపరిభవఘ్నమభీష్టదోహంతీర్థాస్పదంశివవిరించినుతంశరణ్యమ్। భృత్యార్తిహంప్రణతపాలభవాబ్ధిపోతంవందేమహాపురుషతేచరణారవిందమ్॥ 33॥ త్యక్త్వాసుదుస్త్యజసురేప్సితరాజ్యలక్ష్మీంధర్మిష్ఠ ఆర్యవచసాయదగాదరణ్యమ్। మాయామృగందయితయేప్సితమన్వధావద్వందేమహాపురుషతేచరణారవిందమ్॥ 3౪॥ ఏవంయుగానురూపాభ్యాంభగవాన్యుగవర్తిభిఃమనుజైరిజ్యతేరాజన్శ్రేయసామీశ్వరోహరిఃః॥ 3౫॥ కలింసభాజయంత్యార్యాగుణజ్ఞాస్సారభాగినఃయత్రసంకీర్తనేనైవసర్వస్వార్థోభిలభ్యతే ॥ 3౬ ॥ నహ్యతఃపరమోలాభోదేహినాంభ్రామ్యతామిహ। యతోవిందేతపరమాంశాంతింనశ్యతినసంసృతిఃః॥ 3౭॥ కృతాదిషుప్రజారాజన్కలావిచ్ఛంతిసంభవమ్। కలౌఖలుభవిష్యంతినారాయణపరాయణాఃః ॥ 3౮॥ క్వచిత్క్వచి

వఃతిరస్కారఃతంహంతీతథా కించఅభీష్టదోహంమనోరథపూరకం-కించ-తీర్థాస్పదంగంగాద్యాత్మకయైనపరమపావనం-శివవిరించిభ్యాంస్తుతంస్తుతం- మహత్తమం-నమస్తోకృతాథాతైవకిమధ్యంతాభ్యాంనతంత్రాహ - శరణ్యం ఆశ్రయయోగ్యంసుఖాత్మకమిత్యర్థఃతహిబ్రహ్మాదిస్తుత్యంప్రకృతస్యకథంగోచరంస్యాత్ నభృత్యార్తిహంయస్యకస్యాపిభృత్యమాత్రస్యార్తింహంతీతి-నకేవలమాగంతుకార్తిమాత్రంహంతి- కింతుభవాబ్ధిపోతంసంసారాణ్ణవతారకంచ॥ 33॥ఇదానీంస్వయమస్మత్కామమాహత్వనైవరపెక్ష్యంభక్తాధీనంచసాపెక్షతాందర్శయన్ శ్రీరామచంద్రంస్తౌతి॥ త్యక్త్వేతి ॥ అనైస్వస్యసుస్యజాయాసుదుస్త్యజాంరాజ్యలక్ష్మీస్తాంత్యక్త్వా- యదితియద్యత్యర్థఃః - యఃఅరణ్యమగాత్- కింరాజ్యనైకల్యశబ్దేన- నథర్మిష్ఠఃః - కుతఃఆర్యస్యగురోఃపితుఃశరధస్యవచసా- కించ- ఏవంస్వరాజ్యంత్యక్త్వాపితృభక్తావాత్సల్యేనదయితయాసీతయాఈప్సితంమాయామృగంస్వర్ణకారంయోన్వధావత్-తస్యభగవతశ్చరణారవిందంవందే- యద్వాహేధర్మిష్ఠేతిసంబోధనం-తథాచస్యవిషమేతత్వాదార్యపదేనసంధినర్భవతి-తథాయదగాదితిచరణారవిందమెప్రోచ్యతే- యచ్చమాయామృగమన్వధావత్- తత్తైచరణారవిందంవందెఇన్వయఃఅన్యత్సమానం ॥ 3౮ ॥ ఎవమితి॥ యుగానురూపాభ్యాంసమరూపాభ్యాం॥ 3౫॥ ఏతేషుచతుర్యుగేషుకలిరేవశ్రేష్ఠఇత్యాహ॥ కలిమిళి॥ గుణజ్ఞాఃకలెఃగుణజ్ఞానంతియేతే - నసుకలేర్దోషాణాంబహుళత్వాన్నఘంసాజయంతితత్రాహ- సారభాగినఃగుణంశగ్రాహిణఃః- కైసాగుణఃతమాహ యత్రేతి తపుక్తం॥ శ్లో॥ థ్యాయన్కృతేయజన్యజ్ఞైస్త్రేతాయాందాపరేచర్చయన్। యదాప్నోతితదాప్నోతికలౌసంకీర్త్యకేశవమిళి॥ 3౬॥ నెతి ॥ త

స్మాత్కలౌ అతఃఅస్మాత్పుంకీర్తనాత్ పరమోలాభోనాస్తియతఃసంకీర్తనాత్॥ 3౭॥ కించ॥కృతాదిష్వితి॥౨౮॥ 3౯॥ కావేరీతి ॥ అమలాశ్ర యాస్సంతఃప్రాయశోభగవతఃభక్తాభవంతి॥ ౪౦॥ భక్తస్యవిధినిషేధనివృత్తైఃకృతకృత్యతామాహ॥ దేవర్షీతి॥ ఆప్తాఃపౌష్యాఃకుటుం బినఃఇతరేదేవాదయఃపంచయజ్ఞదేవతాఃవితెపాం- యఃఅభక్తఃబుణీఅఏవతెషాంకింకరఃతదధంనిత్యం పంచ యజ్ఞాదికర్తా- తథాచస్మృతిః॥ శ్లో॥ హీనజాతింపరిత్యజ్యంబుణంధర్మంకర్మకారయెదితి- అయంతుసతథాకోపా- యఃసర్వభావెన శ్రీముకుందంశరణంగ తః కర్తవ్యంకృత్యంపరిహృత్య- యదాస్వకర్తవ్యంభేదంపరిహృత్య-కృతిచ్ఛెదనెత్యస్యాస్థాతోవాసుదెవస్య ర్మిటబుధ్వెత్యర్థఃll౪౧ll విహితకర్మనివృత్తిముక్త్వానిషెధనిమిత్తప్రాయశ్చిత్తవృత్తిమాహ ॥ స్వపాదమూలమితి ॥ త్యక్తఃఅన్యస్మిన్ దెహదౌ దెవతాంతరెవా భావొయెన- అతఎవతస్యవికర్మజిప్రవృత్తనఃసంభవతి- యచ్చకథంచిత్ప్రమాదాదినాఉత్పతితంభవేత్ -తదపిహగిధ్రుతొతి- ననుయ మస్తంనావమన్యెతత త్రాహ - పరెశఃపరెషాం యమాదీనామీశఃనియంతా- ననుచ శ్రుతిస్మృతిమర్మజ్ఞైవా జ్ఞైతిభగవద్వచనా త్కిన్వజ్ఞాభంగంకథంసహె తత్రాహ- ప్రియస్య - ననునాయంపాపక్షయార్థంభజెత తత్రాహ - హృదిసన్నివిష్టఃనహ్యవస్తుశక్తిర

న్మహారాజద్రవిళెషుచభూరిశఃl తామ్రపర్ణీనదీయత్రకృతమాలాపయస్వినీl 3౯॥ కావెరీచమహా పుణ్యాప్రతీచీచమహానదీ l యెపిబంతిజలంతాసాంమనుజానామనుజెశ్వర॥ప్రాయొభక్తాభగవతివాసు దెవెమలాశయాఃl ౪౦॥ దెవర్షిభూతాప్తనృణాంపితృణాంనకింకరొనాయమృణీచరాజన్ l సర్వాత్మనాయఃశరణంశరణ్యంగతోముకుందంపరిహృత్యకర్తమ్l ౪౧l స్వపాదమూలంభజతఃప్రియస్యత్యక్తాన్యభావస్యహరిఃపరెశఃl వికర్మయచ్చొత్పతితంకథంచిద్ధునొతిసర్వంహృదిసన్నివిష్టఃll ౪౨l నారదఃll ధర్మాభాగవతానిత్థంశ్రుత్వాసమిధిలెశ్వరఃl జాయంతెయాన్మునీన్ప్రీతస్సొపాధ్యాయొభ్యపూజయత్l ౪౩l తతోంతర్దధిరెసిద్ధాస్సర్వలొకస్యపశ్యతఃl రాజాధర్మానుపాతిష్ఠన్నవాపపరమాంగతిమ్॥ ౪౪ l త్వమప్యెతాన్మహాభాగధర్మాన్భాగవతాన్శ్రుతాన్l ఆస్థితశ్శ్రద్ధయాయుక్తొనిస్సంగొయాస్యసెపరమ్l ౪౫॥ యువయొఃఖలుసంపత్యొర్యశసాపూరితంజగత్ l పుత్రతామగమద్యద్వాంభగవానీశ్వరొహరిఃl ౪౬l దర్శనాలింగనాలాపశయనాసనభొజనైఃl ఆత్మావాంపావితఃకృష్ణెపుత్రస్నెహంప్రకుర్వతొఃll౪౭॥ వైరెణయంనృపతయశ్శిశుపాలపౌండ్రసాల్వాగయొగతివిలాసవిలొకనాద్యైఃl ధ్యాయంతఆకృతధియశ్శయనాసనాదౌతత్సామ్యమాపురనురక్తధియాంపునఃకిమ్॥ ౪౮॥ మాపత్యబుద్ధిమకృథాఃకృష్ణెసర్వాత్మనీశ్వరెl మాయామనుష్యభావెనమూఢ్హెశ్వర్యెపరెవ్యయెll ౪౯ ॥ భూభారాసురరాజన్యహంతవెసుప్రయెసతామ్l అవతీర్ణస్యనివృత్తైర్యయశొలొకెవితన్యతెll ౫౦॥ శ్రీశుకఃll ఏతచ్ఛ్రుత్వామహాభాగొవసుదెవొతివిస్మితఃll దెవకీచమహాభాగాజహతుర్మొహమాత్మనఃll ౫౧ ॥ ఇతిహాసమిమంపుణ్యధారయెద్యస్సమాహితఃl సవిధూయెహశమలంబ్రహ్మభూయాయకల్పతెll ౫౨॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతె - ఎకాదశస్కంధె - పంచమొధ్యాయఃl

థితామపెక్షతఇతిభావఃll ౪౩॥ ధర్మానితి॥ జాయంతెయాన్ జయంతెఃవృత్రాన్॥ ౪౩॥ తతఇతి॥ ఉపాసిష్ట అనుసిష్ట॥ ౪౪ ॥ త్వమితి॥ నిస్సంగొభూత్వా॥ ౪౫॥ శాస్త్రప్రక్రియెయముక్తా- యువాంతుసంగత ఏవకృతార్థావిత్యాహ ॥ యువయొరితి॥ వాంయువయొఃll ౪౬॥ నచసవ్యకర్మాపత్తిరాదిభాగవతధర్మైరస్యెపామివయువయొఃస్తత్వశుద్ధిరాపాదనీయా- పుత్రొపలాలనైవభాగవతధర్మ సవ్యస్వనిష్ఠత్తెరిత్యాహ॥ దర్శనెతి॥ కృష్ణెపుత్రఇతి స్నెహంప్రకుర్వతొఃవాం- తస్యదర్శనాదిభిరాత్మాపావితఃశొధితఃll ౪౭॥ ఎతదెవకైమృతికన్యాయెనస్ఫుటయతి॥ వైరెణెతి॥ యంశయనాసనాదౌవైరాణాపిత్యాయంతఃతస్యగతివిలాసాద్యైఃఆకృతధియఃతత్తదా కారాధీయెఽపాంతె- తత్సారూప్యమాపుఃకింపునర్వక్తవ్యమనురక్తధియాంతత్సామ్యంభవతీతి ॥ ౪౮ ॥ ననుపుత్రస్నెహశ్చెన్మొహాతుఃకథంసహెతవెమృత్యొరత్రాహ ॥ మొఇతి॥అపత్యమితిబుద్ధిమకృథాఃఆడాగమశ్చాందసఃll ౪౯ ॥ ననుకథమీశ్వరొమనుష్యస్యాస్య- కథంవాస్యవిశ్వసృష్ట్యాదికర్తుఃపూతనాశొషణాదికర్మ ఆశ్చర్యమివనిరూప్యతెత్రాహ॥భూభారెతి॥ భూభారరూపాఃఅసు రాఃతవివరాజన్యాఃతెషాంహంతవెత్వాంహంతుం- నివృత్తైర్యమొద్యయ॥౫౦॥౫౧॥ఇతీతి॥ ఇహఅస్మిన్నవ దెహెశమలంమొహం వి

ధూయబ్రహ్మత్వాయకల్పతె॥ ౫౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- పంచమొధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ షష్ఠేబ్రహ్మాదిభిస్తుత్వాగంతుంవిజ్ఞాపితంహరిమ్। ఉద్ధవఃప్రాహయామాస స్వధామనయమామితి॥ అతఃపరమవిస్తరేణాత్మవిద్యాంనిరూపయితుం తత్ప్రస్తావమాహ॥ అథేతి॥ ఆత్మజైఃసనకాదిభిఃఅభ్యగాత్ ద్వారకామితిచతుర్థేనాన్వయః॥ ౧॥-౩॥ నను తేపాముపేంద్రాదిరూపంభగవంతంనిత్యంపశ్యతాంకేయమితిదృష్టఆతఆహ॥ వపుషేతి॥ యేనవపుషా నరలోకమనోరమస్తక - స్వర్లోకేషుయశోవితేనేతదతిసుందరంవపుః దిదృక్షవఃర॥తస్యామితి॥ వ్యచక్షతఅపశ్యన్॥౪॥స్వర్గేతి॥స్వర్గోద్యానాదుద్భవైర్వా లైర్యైః - చిత్రాజీవృంఖలాబంధప్రాయాణిపదానిఅర్థాశ్చయాసుతాభిఃగీర్భిఃగిరఃగీర్భిఃవశనాదినా ప్రాణేనచబలవాతునాదండవత్ప్రణిపాతేనతాఃవయంనమస్కృతవంతఃస్మేతివిస్మయే-యదాహుః॥ శ్లో॥ దోర్భ్యాంపద్భ్యాంచజానుభ్యా మురసాశిరసాదృశా। మనసావచసాచేతిప్రణామోష్టాంగఈరితఇతి - స్మశబ్దోక్తవిస్మయావిశేషణం- కర్మమయాదురుపాశాత్ ముముక్షుభిఃభావయుక్తైరపియత్నేబలమంతర్హృదిచింత్యతే - నతుదృశ్యతే- తద్వ్యయనతాఃఅహోభాగ్యమిత్యర్థఃగీ॥ ౭॥ ననుమమాపీదృష్టాదృష్టకర్మకరణాత్తు తోమత్పాదారవిందచింతనంకర్మపాశాన్ముముక్షుభిఃక్రియతే-తత్రాహుః॥ త్వమితి॥ హేఅజితఅస్తామిదానీం తనంఅల్పంకర్మతే త్వం-వ్యక్తంమహాదాదిప్రపంచంసృజసిపాలయసిసంహరసిచ-తదప్యాత్మన్యేవనపృథక్ - దువిభాగ్యం మనసాప్యనైర్వచితక్యం - తద్గుణస్థఃతస్యాఃమాయాయాఃగుణైఃమనియంతృత్వేనస్థితఃతం - అథచ ఏతైఃకర్మభిర్భవాన్నాజ్యతేనలిప్యతేఽకు

శ్రీశుకఃగీ॥ అథబ్రహ్మాత్మజైర్దేవైఃప్రజేశైరావృతోభ్యగాత్। భవశ్చభూతభవ్యేశోయయౌభూతగణైర్వృతఃగీ॥ ఇంద్రోమరుద్భిర్భగవానాదిత్యావసవోశ్వినౌ। ఋభవోంగిరసోరుద్రావిశ్వేసాధ్యాశ్చదేవతాఃగీ॥ గంధర్వాప్సరసోనాగాస్సిద్ధచారణగుహ్యకాఃగీ। ఋషయఃపితరశ్చైవసవిద్యాధరకిన్నరాఃగీ॥ ద్వారకాముపసంజగ్ముస్సర్వేకృష్ణదిదృక్షవఃగీ॥ వపుషాయేనభగవాన్నరలోకమనోరమఃగీ। యశోవితేనేలోకేషుసర్వలోకమలాపహమ్॥ ర॥ తస్యాంవిభ్రాజమానాయాంసమృద్ధాయాం మహర్ద్ధిభిఃగీ। వ్యచక్షతావితృప్తాక్షాఃకృష్ణమద్భుతదర్శనమ్॥ ౪॥ స్వర్గోద్యానోపగైర్మాల్యైర్లోధ్రపల్లవతులసీకృతాపీడకైశికాదిభిఃగీ। నిగూఢశ్చిత్రపదార్థాభిస్తుష్టువుర్జగదీశ్వరమ్॥ ౬॥ దేవాఃగీ॥ నతాస్మనేతాఃపదారవిందంబుద్ధీంద్రియప్రాణమనోవచోభిఃగీ। యచ్చింత్యతేంతర్హృదిభావయుక్తైర్ముముక్షుభిఃకర్మమయోరుపాశాత్॥ ౭॥ త్వంమాయయాత్రిగుణయాత్మనిదువిభావ్యంవ్యక్తంసృజస్యవసిలుంపసితద్గుణస్థఃగీ। నైతైర్భవానజితకర్మభిరజ్యతేవైయన్నైస్వసుఖేవ్యవహితైరతోనవద్యఃగీ॥ శుద్ధినృణాంనతుతథేడ్యదురాశయానాంవిద్యాశ్రుతాధ్వయనదానతపఃక్రియాభిఃగీ। సత్త్వాత్మనామృషభతేయశసిప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధయాశ్రవణసంభృతయాయథాస్యాత్॥ ౯॥ స్యాన్నస్తవాంఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుఃక్షేమాయయోమునిభిరార్ద్రహృదోహ్యమానఃగీ। యస్సాత్వతైస్సమవిభూతయఆత్మవిద్భిర్వ్యూహేఽర్చితస్సవనశస్సురతిక్రమాయ॥ ౧౦॥ యశ్చింత్యతేప్రయతపాణిభిరధ్వరాగ్నౌత్రయ్యానిరుక్తవిధినేశహవిర్గృహీత్వా। అధ్యాత్మయోగఉతయోతఃయోఽవనవద్యఃరాగాదిరహితఃయతఃస్వేఆత్మస్వరూపేసుఖేఅవ్యవహితేఅనావృతేఅభిరతఃఅతస్తంకర్మకుర్వన్నప్యాత్మారామఃపరమేశ్వరఇతిముముక్షుభిశ్చింత్యతఇతిభావఃగీ॥ ర॥ ననుతాస్వాస్వారామస్యకింకర్మకరణేనఅతఆహుఃగీ॥ శుద్ధిరితి॥ హేఉద్ధవ-యేబుషఉరుదురాశయానాంరాగిణాంవిద్యాఉపాసనా-విద్యాదిభిస్తథాశుద్ధినభవతి - సత్త్వాత్మనాంసత్త్వమాత్రేశ్రీహరావేవఆత్మనోయేపాం -శుద్ధాంతఃకరణానామితివా-తేషాంసతాం-తేయశసిశ్రవణేనసంభృతయాపరిపుష్టయా- ప్రవృద్ధయాసచ్ఛ్రద్ధయాయథాస్యాత్ - ఏవంపరమపావనస్యయశసోవితానాయతవకర్మచరణమితిభావఃగీ॥ ౯॥ తదేవంత్వద్యశసిప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధేవశుద్ధిహేతుఃఅస్మాభిస్తవాంఘ్రిర్దృష్టఃఅతఃగీ॥ స్యాదితి॥ తవాంఘ్రిర్నోస్మాకమశుభాశయధూనాంవిషయవాసనానాంధూమకేతుఃదాహకఃస్యాత్ కథంభూతఃగీ - యఃక్షేమాయమోక్షాయమునిభిఃముముక్షుభిఃప్రేమార్ద్రహృదాఉహ్యమానఃచింత్యమానఃగీ - యశ్చసాత్వతైఃభక్తైస్సమవిభూతయేసమానైశ్వర్యాయశ్రీవాసుదేవాదివ్యూహేఅర్చితఃతేనచతైశ్చాత్మవిద్భిఃధీరైఃస్వరతిక్రమాయస్వర్గంఅతిక్రమ్యవైకుంఠప్రాప్తయే- సవనశఃత్రికాలంఅర్చితఃగీ॥ కించ॥ యఇతి॥ ప్రయతపాణిభిఃసంయతహస్తైఃహవిర్గృహీత్వా అధ్వరాగ్నౌఆహవనీయాదౌయజ్ఞైర్యశ్చింత్యతే - నసయస్యైదేవతాయైహవిర్గృహీతంస్యాత్తాందేవతాంధ్యాయేద్వష్ట్రరిష్యన్నితివచనాత్తత్తద్దేవతాఃచింత్యంతే - అతఆహుఃత్రయ్యానిరుక్తేనవిధినాఇంద్రాదిరూపైర్యజ్ఞపురుషశ్చింత్యతఇత్యర్థఃఉత

కించ- అధ్యాత్మమ్నోగెఆత్మాధికారెదోగే-దోంగిభిరపి ఆత్మనస్తవమాయాఅణిమాదిస్తాం- జిజ్ఞాసుభిస్తత్తాపైర్యశ్చింత్యతే- పరమభాగవతైస్తుముక్తైర్యఃపరీప్సుభిఃసవర్ణతఃపూజితఃసతవాంఘ్రిణఃఅశుభాశయధూమకేతుఃస్యాదితిపూర్వెణైవాన్వయః ॥ ౧౧ ॥

ఏతెపాంచముని సాత్వతాదీనాంపణ్ణాంసెవకానాంమధ్యెపరమభాగవతెభ్యొఅపితవప్రీతిరధికెతిస్తువంతి॥ పర్యుష్టయెతి ॥ ఇఁభావశ్చాందసఃఅహంయత్రవసామిత త్రైవవత్సుసిపర్యుషితాపీయంవసతీతిప్రతిపత్తీవత్- శ్రీస్సంస్పర్ధమానాభవతి - తథాపితాంస్పర్ధమానాంశ్రియమనాదృత్య- దెంభవాక్పర్యుషితయాపిఅముయావనమాలయాభక్తైరపిఆహృతాఇయమితిశ్రీత్యానబహుమానకృతయాసుప్రణీతంసుస్థుసంపాదితంయథాభవతితథా- అహరణంపూజాంఆదదత్స్వీకృతవాక్ సుప్రణీతమిత్యర్హణవిశేషణంవా తస్యతవాంఘ్రిణఃఅశుభాశయధూమకేతుఃభూయాత్- యద్వా- దెంఘ్రిఃఅముయాసుప్రణీతం అహరణమాదదత్- సనోఽశుభాశయధూమకేతుభూయాదిత్యన్వయః- అథవైవంసంబంధః- ఎతెభ్యొభ్యానాచరనాదినిస్తెభ్యొపిత్వద్భక్తశశిప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధావంనిష్కృతాథాఃఃభగవతొయశఃప్రియత్వాదిత్యాహుఃచర్యుష్టయావశకాంతావిత్యస్మాత్పరితఃనవాంగేముఉష్టయాకాంతయశోభితయావనమాలయా - వక్షసిఏకదెశెవర్తమానాశ్రీఃసంస్పర్ధమానాభవతి - తథాప్యామ్నాయమధువ్రతైఃబహుథాపణ్డితయాకీర్తిమయ్యావైజయంత్యావనమాలయైవదెంభవాత్సుప్రణీతమహరణమాదదదితొక్తాదివూర్వవత్ ॥ ౧౩॥ త్వచ్ఛరణస్యభక్తకృపయుపపాతఃప్రసిద్ధఎవెతిస్తువంతఃప్రార్థయంతె॥ కెతురితి॥ బలిబంధనెత్రిభిర్విక్రమైర్యుతఃతత్రద్వితీయవిక్రమెనత్యలొకంగతస్తవపాదకెతుఃఅత్యచ్ఛితొవిజయధ్వజఇవ - తత్సంపాదయంతిత్రిపతత్పతాకఃత్రిథాపతంతీత్రిలొకీసువాపతంతీగంగాపతాకాయన్యసఃతథాఅసురదెవచమ్వొఃతత్పెనదెంభఃభయాభయకరఃసాధుమునురెషుస్వగార్థాయ- ఖలెష్వసురెషుఇతరాయ అథొగమనాయయవిషంకెతురూ

గిభిరాత్మమాయాంజిజ్ఞాసుభిఃపరమభాగవతైఃపరీష్టఃఁ ॥ ౧౧ ॥ పర్యుష్టయాతవవిభొవనమాలయెయం
సంస్పర్ధినీభగవతీప్రతిపత్నివచ్ఛ్రీఃఁ। యస్సుప్రణీతమముయాహరణమాదదన్నొభూయాత్సదాంఘ్రిరశుభాశయధూమకెతుఃఁ ॥ ౧౩॥ కెతుస్త్రివిక్రమయుతస్త్రిపతత్పతాకొయస్తెభయాభయకరొసురదెవచమ్వొఃఁ। స్వర్గాయసాధుమునఖలెష్వితరాయభూమున్నాదఃపునాతుభగవద్భజతామఘంనఃఁ ॥ ౧౩ ॥ నస్యొతగావఖిలయస్యవశెభవంతిబ్రహ్మాదయస్తనుభృతొమిథురర్యమాణాఃఁ।
కాలస్యతెప్రకృతిపూరుషయొఃపరస్యశంనస్తనొతుచరణఃపురుహూత్తమస్య ॥ ౧౫॥ అస్యాసిహెతురుదయస్థితిసంయమానామవ్యక్తజీవమహతామపికాలమాహుఃఁ।సొయంత్రిణాభిరఖిలాపచయెప్రవృత్తఃకాలొగభీరరయఉత్తమపూరుషస్త్వమ్ ॥ ౧౫॥ త్వత్తఃప్రమాణసమధికృత్యయయాస్వవీర్యంధత్తెమహాంతమివగర్భమమొఘవీర్యఃఁ। సొయంతయానుగతఆత్మనఅండకొశంనిర్భిద్యనిస్సరతిసప్తవితస్తిదెహఃఁ ॥ ౧౬ ॥ తత్తస్థుషశ్చజగతశ్చభవానధీశయన్మాయయొత్థగుణవిక్రియయొపనీతాఁ।

పత్తెపాదఃనఃభజతాంనఃఅఘంపునాతుశొభయతు-ఆనూదితిపాదెభజతాంనఇతికమఁజిష్యస్యీ-భజతొస్మాఁఅఘాత్పునాత్వితితథాచ॥ శ్రు॥ చరణంపవిత్రంవితతంపురాణంయెనసూతస్తరతిదుష్కృతాని- తెనచవిత్రెణశుద్ధెనపూతాఅతిపాప్మానమరాతింతరేమ - లొకస్యద్వారమచిఁమత్పవిత్రంజ్యొతిష్మద్భ్రాజమానంమహస్వత్- అమృతస్యధారాబహుథాదొహమానంచరణంనొలొకెసుధిశాందథాత్విషి॥ ౧౩॥ చనయద్ధెదెవాసురాదయఃపరస్పరం జయంతిజీయంతెవాకిమహంత్రైత్యాఆహుఃఁ॥ నసీతి॥ మిథుఃమిథఃఅన్యొన్యమాఃయుద్ధాదిభిఃపీడ్యమానాఃబ్రహ్మాదయొపియస్యతవవశెభవంతినతుతెజనెపరాజయెవాస్వతంత్రాఃఁ ఓజఇఁనసినాసికాయాంఓతాఃనాసికామావిస్యబద్ధాగావొబలీవర్దాఇవ- కుతఃకాలస్యకలయితుఃప్రభవతఃకస్యతదెవకుతఃప్రకృతిపురుషయొరపిపరస్యతస్యతెపురుషొత్తమస్యపెవనఃశంతనొతు॥ ౧౫॥ ప్రకృతిపురుషాభ్యాంపరత్వమువపాదయంతఃకాలస్యగుణత్వమాహుఃఁ॥ అస్యెతి॥ అస్యజగతఃఉదయాదీనాంచెతుగసి - కుతఃఁ- అవ్యక్తంప్రకృతిఃజీవఃపురుషఃమహాఁమహత్తత్వంతెషాంకారణమియంతారంశ్వామహుఃఁ॥ శ్రు॥ అక్షరాత్పరతఃపరఃఁ మహతఃపరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషఃపరఃఁ పురుషాన్నపరంకించిత్సాకాష్ఠాసాపరాగతిరితి॥ తథా చ శ్రుతిఃఁ - కించ- అయంసంపత్స్వాత్మకఃకుతఃకాలఃకుతొవాత్రిశాఖిఃత్రిగుణాతుత్రిగుణాస్యైనాభయొయస్యసొపిత్వాసెవ ఆత్మస్వమత్తఃపురుషఇతి తథాచగీతాసుఁ॥ శ్లొ॥ నస్తొత్మగమతీతొహమక్షరాదపిచొత్తమఃఁ। అతొస్మిలొకెవెదెచప్రథితఃపురుషొత్తమఇతిఁ ॥ ౧౫॥ త్వమెవప్రకృత్యాదిద్వారాజగత్సృష్ట్యాదిహెతుఃఁ॥ కుతిఃకృతంశెనప్రకారెణతదాహుఃఁ॥ త్వత్తఃపురుషొవీర్యంశక్తింసమధికృత్యప్రాప్యయయామాయయాఅధిష్ఠితఃమహాంతంధత్తెకమివఅస్యవిశ్వస్యగర్భమివసొయంమహాఁతత్తెనమాయయాఅనుగతస్యక్షెత్రజ్ఞస్యాత్మనస్సకాశాదండకొశంససర్జఁ త్వయానుగతఇతిపాఠెత్వయాఅధిష్ఠితఃతయామాయయాఅనుగతఇతివివెకఃఁ॥ ౧౬॥ నస్వెవం భూఁఖిం

శ్వరత్వంమమకులోపగతంతదాహుః॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్తస్థుషఃస్థావరస్య - జగతో జంగమస్యచ - భవానధీశః యద్యస్మాత్మాయయా ఉత్థాఉజ్జృంభితాయాగుణవిక్రియాఇంద్రియవృత్తితియాఉపనీతార్థాఅర్థాఃవిషయాఃతైజుషన్నపిజుషమాణోపి - హేతుభూతేపి కథలే నలిప్తస్వం యెత్వన్యేజీవాయోగినోవా స్వతఃపరిహృతాదపి అవిద్యమానాత్యక్తాద్వావిషయోపణత్ భిభ్యతివాసనామాత్రేణబ ధ్యంత ఇత్యర్థఃః॥ ౧౭॥ అలిస్తత్వమూహుః॥ స్మైరేతి॥ స్మైరావలోకఃమందస్మితవిలసితోవలోకః - తస్యలవఃకటాక్షఃతైనదశకతో యోభావఃఅభిప్రాయఃతెనమనోహారియుభ్భ్రుమండలం - తెనప్రహితాయెసారతామంత్రాఃతైఃశాండైఃస్త్రగ్వైభఃఅనంగబా ణైఃకామస్యబాణైస్సంమోహనైఃకరణైఃశమకళాభిఃమోడశసహస్రంసత్స్త్రీయఃయస్యేంద్రియంమనఃవిమథితుంక్షోభయితుంనవి భ్వ్యుఃనసమర్థాఃసఃభవాక్షలితధృతిఃవేణ్యన్వయఃకథాతదెవ ఉదండడ

అధార్జుషన్నపిహృషీకపతెనలిప్తోయెన్యెస్వతఃపరిహృతాదపిబిభ్యతస్మ। ౧౭। స్మైరావలోకలవద
శిత భావహారిభ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైఃపత్న్యస్తుషోడశసహస్రమనంగబాణైర్యస్యేంద్రియంవిమథితుంకరణైర్నవిభ్వ్యుఃః॥ ౧౮। విభ్వ్యస్తవాన్మృతకభోదవహాస్త్రిలోక్యాఃపా దావనెజసరిత శ్శమలానిహంతుమ్। ఆనుశ్రవంశ్రుతిభిరంఘ్రిజమంగసంగైస్తీర్థద్వయంశుచిషద స్తఉపస్పృశంతి॥ ౧౯॥ శ్రీశుకఃః॥ ఇత్యభిష్టూయవిబుధైస్సెశశ్వతధృతిహరిమ్। అభ్యభాషతగోవిం దంప్రణమ్యాంబరమాశ్రితఃః॥ ౨౦। బ్రహ్మా॥ భూమెర్భారావతారాయపురాజ్ఞాప్తఃప్రభూ। త్వ మస్మాభిరశెషాత్మంస్తత్తథైవోపపాదితమ్॥ ౨౧। దర్మశ్చస్థాపితస్సత్సుసత్యసంధెషువైత్వయా। కీ ర్తిశ్చదిక్షువిక్షిప్తాసర్వలోకమలాపహా॥ ౨౨॥ అవతీర్యయదోర్వంశెబిభ్ర గ్రూపమనుత్తమమ్। క ర్మాణ్యుద్దామవృత్తానిహితాయాఃగతోకృధాఃః॥ ౨౩ ॥ యానితెచరితానీశమనుష్యాస్సాధవఃకలౌ। శృ ణ్వంతఃకీర్తయంతశ్చతరిష్యంత్యంజసాతమఃః॥ ౨౪॥ యదువంశెవతీర్ణస్యభవతఃపురుషొత్తమ। శ రచ్ఛతంవ్యతీయాయపంచవింశాధికంప్రభొ॥ ౨౫॥నాధునాతెఖిలాధారదెవకార్యెవశెషితమ్। కులం చవిప్రశాపెననష్టప్రాయమభూదిమమ్॥ ౨౬। శతస్వధామపరమంవిశస్వయదిమన్యసె। సలొకాఃలొకపాలాన్నఃపాహివైకుంతకింకరాఃః॥ ౨౭। శ్రీశుకఃః॥ సంస్తుతొభగవానిత్థంబిభ్రతొరూపమాదిభిఃః ప్రతినంద్యాహతాన్రాజన్మాయామనుజఈశ్వరఃః॥ ౨౮॥ శ్రీకృష్ణఃః॥ అవధారితమెతన్మెయదాత్థవిబు ధెశ్వర। కృతంవఃకార్యమఖిలంభూమెర్భారొవతారితఃః॥ ౨౯॥ తదిదంయాదవకులంవీర్యశౌర్యశ్రి యెొద్ధతమ్। లొకంజిఘృక్షతుత్యుద్ధమైవెలయెవహార్ణవఃః॥ ౩౦॥యస్యసంహృత్యదృప్తానాంయ దూనాంబిభుయాద్బలంకులమ్। గంతాస్మ్యనెనలొకొయముద్వెలెనవినంక్ష్యతి॥ ౩౧॥ ఇదానీంనాశఆరబ్ధఃకుల స్యద్విజశాపజఃః। యాస్యామిభవనంబ్రహ్మన్నెతదంతెతవానఘ॥ ౩౨। శ్రీశుకఃః॥ ఇత్యుక్తొలొకనా థెనస్వయంభూఃప్రణిపత్యతమ్। సహదెవగణైర్దెవస్స్వధామప్రత్యపద్యత॥ ౩౩ । అథతస్యాంసు హృత్ప్రాప్తాకాద్వారకాయాంసముత్థితాఃః। విలొక్యభగవానాహయదువృద్ధాఃసమాగతాఃః॥ ౩౪॥ శ్రీకృష్ణఃః॥ ఏతెవైసుమహొత్పాతాఃపుష్యంతీహసర్వతఃః। శాపశ్చనఃకులస్యాసీద్బ్రహ్మ ణెభ్యొదురత్యయఃః॥ ౩౫॥ నవస్తవ్యమిహాస్మాభిర్జిజీవిషుభిరార్యకాఃః। ప్రభాసంసుమహాపుణ్యంయా

కంతద్యహంలీలయామృతకథాదవహఃఆథవాయహంలీలయాహఃఉదకస్యవహఃఉదవహఃనద్యఃఉదకస్యోదస్సంజ్ఞాయామిత్యుదభావఃఅ మృతకథాయాఉదవహఃకీర్తిఃనద్యఃతథాపాదావనెజసరితొగంగాద్యాశ్చ - త్రిలొక్యాఃశమలనివర్తంతెవిభ్వ్యుఃకెనప్రకారెణ - అనుశ్రవంగురొరుచ్చారణమనుశ్రూయతఇత్యనుశ్రవొవెదస్తతభవంకీర్తిరూపంతీర్థంశ్రుతిభిఃశ్రవణెంద్రియైఃఅంఘ్రిజం గాంగఃఅంగవంగైఃఎవంశుచిషదఃస్వాశ్రమధర్మస్థాఃతవతీర్థద్వయంఉపస్పృశంతిసెవంతఇతి॥ ౧౯॥ ఇతీతి॥ విబుధైస్సహ ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ భర్మఇతి॥ విశ్వస్తావిస్తారితాఃః॥ ౨౨॥ అవతీర్యెతి॥ ఉద్దామానివృత్తానివిక్రమాఃయెషుతానికర్మాణి॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తదితి॥ వీర్యశౌర్య-యుక్తయాశ్రియా॥ ౩౦॥ ఏదీక్ష ఉద్యొగెనల ఘ్నిమమర్త్య ॥ ౩౧॥ ఇదానీమితి॥ వైకుంఠంయాస్యతవ భవనంయాస్యామి॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ నెతి॥ ప్రభాసంపూస్యామఇతిజనతొభగవతొయమభిప్రాయఃవితెదెవాంశాఃస్వాధికారానె వాహాంఛంతిసతుసద్యొమొక్షం - ద్వారవత్యాంతుమృతాస్సద్యొముచ్యెరన్ - తస్మాచ్ఛ్రుతయఫలంప్రభాసంనెహ్యపి ॥ ౩౬ ॥ యు

స్యామోదైన్యవమాచిరమ్॥ ౩౬॥ యత్రస్నాత్వాదక్షశాపాద్గృహీతోయత్ష్మణోముఁరాట్। విముక్తఃకిల్బిషాత్సద్యోభూయోభజెకళోదయమ్ ॥ ౩౭ । వయంచతస్మిన్నాఫుల్లతపఃయిత్వాపిహృత్సురాత్। భూజయితోశిజోవిప్రాన్నానాగుణవతాంధసా । ౩౮ । తెషుదానానిపాత్రెషుశ్రద్ధయోప్తాన్యమహాంతివై । వృజినానితరిష్యామోదానైర్నౌభిరివార్ణవమ్॥ ౩౯॥ శ్రీశుకఃఁ॥ ఏవంభగవతాదిష్టాయాదవాఃకురునందన । గంతుంకృతధియస్తీర్థంన్యందనాఁసముయూయుజఁ ॥ ౪౦ ॥ తన్నిరీక్ష్యోద్ధవోరాజఁశ్రుత్వాభగవతోదితమ్ । కృష్ణాన్వరిష్టానిఘోరాణినిర్యంకృష్ణమనువ్రతఃఁ। ౪౧। వివిక్తఉపసంగమ్యజగతామీశ్వరెశ్వరమ్। ప్రణమ్యశిరసాపాదౌప్రాంజలిస్తమభాషత। ౪౨। ఉద్ధవఃఁ॥ దెవదెవెశయోగెశపుణ్యశ్రవణకీర్తన । సంహృత్తైర్యత్కులంనూనంలోకంసంత్యక్ష్యతెభవాఁ॥ ౪౩॥ విప్రశాపంనమర్షోపిప్రత్యహన్నయదీశ్వరఃఁ । ౪౪। నాహంతవాంఘ్రికమలంక్షణార్ధమపికెశవ । త్యక్తుంసముత్సహెనాథస్వధామనయమానుపి । ౪౫। తవవిక్రీడితంకృష్ణనృణాంపరమమంగళమ్ । కర్ణపీయూషమాస్వాద్యత్యజంత్యన్యస్పృహొజనాఃఁ। ౪౬ । శయ్యాసనాటనస్థానస్నానక్రీడాశనాదిషు । కథంత్వాంప్రియమాత్మానంవయంభక్తాస్త్యజెమహి॥ ౪౭। త్వయోపభుక్తస్రగ్గంధవాసోలంకారచర్చితాఃఁ। ఉచ్ఛిష్టభొజినొదాసాస్తవమాయాంజయెమహి॥ ౪౮। వాతరశనాఋషయశ్శ్రమణాఊర్ధ్వమంథినఃఁ। బ్రహ్మాఖ్యంధామతెయాంతిశాంతాస్సన్న్యాసినొమలాఃఁ॥ ౪౯॥ వయంత్విహమహాయొగిన్భ్రమంతఃకర్మవర్త్మసు। త్వద్వార్తయాతరిష్యామస్తావకైర్దుస్తరంతమఃఁ॥ ౫౦॥ స్మరంతఃకీర్తయంతస్తెకృతానిగదితానిచ । గత్యుత్సవెక్షణస్పర్శవిశ్వెశయన్నమృలొకవిడంబనమ్॥ ౫౧॥ ఏవంవిజ్ఞాపితొరాజన్భగవాన్దెవకీసుతఃఁ । ఏకాంతినంప్రియంభృత్యముద్ధవంసమభాషత॥ ౫౨ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - షష్ఠోధ్యాయఃఁ.

శ్రీభగవాన్ ॥ యదాత్థమాంమహాభాగతచ్చికీర్షితమెవమె।బ్రహ్మాభవొలొకపాలాస్సర్వెసంమెభికాంక్షిణఃఁ ॥౧॥ మయానిష్పాదితంహ్యత్రదెవకార్యమశెషతఃఁ । యదర్థమవతీర్ణొహమంశెనబ్రహ్మణాధికఃఁ ॥ ౨ ॥ కులంవైశాపనిర్దగ్ధంనష్టప్రాయంత్వయ్యవిగ్రహాత్ । సముద్రస్సప్తమెహ్న్యెనాంపురీంనంప్లావయిష్యతి ॥ 3 । యహ్యెవాయంమయాత్యక్తొలొకొయంనష్టమంగళఃఁ । భవిష్యత్యచిరాత్సాధొకలినాపినిరాకృతఃఁ । ౪ ॥ నవస్తవ్యంత్వయెవైహమయాత్యక్తెవహీతలె । జనొధర్మరుచిర్భద్రభవిష్యతికలౌయుగె ॥ ౫ । త్వంతుసర్వంపరిత్యజ్యస్నెహంస్వజనబంధుషు । మయ్యావెశ్యమనఃసమ్యక్సమదృగ్విచరస్వగామ్ ॥ ౬ ॥ యెత్విదంమత్పరంబ్రహ్మధారయిష్యంత్యనన్యధీఃఁ । తెమృత్యుమత్యతరంతియెమత్కల్పాయాత్మబుద్ధయఃఁ ॥ ౭ ॥ ఇత్యుక్తొమెప్రపన్నార్తిర్హరిమెధసమాదృతఃఁ । తుష్టాయాదవాఃకృష్ణంనత్వాజగ్మురితఃస్వయమ్ ॥ ౮ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతెఏకాదశస్కంధెసప్తమొధ్యాయఃఁ.

స్యామతఆహ॥ యదిదమితి॥ మనఆదిభిఃగృహ్యమాణంమనోమయత్వాల్లూయేతివిద్ధి - తదపినశ్చిరతరం- కింతునశ్వరంవిద్ధి ॥ ౭ ॥ నశ్వరత్వే హేతుఃగుణదోషభాక్॥ పుంసఇతి॥ అయుక్తస్యవిషీ ప్తమనసఃనానార్థోభేద విషయోభ్రమఃసభ్రమఎవగుణదోషభాక్- నమువెదైవ విధినిషేధాభ్యాంభేదస్య సత్యతోక్తానభ్రమవిజృంభితగుణదోషబుద్ధేఃపుంసస్తదాహకర్మేతి- కర్మవిహితం అకర్మతల్లోచఃవికర్మనిషిద్ధమితిభేదఃఅవిద్యావద్విషయఏవవేదఇత్యర్థఃగుణదోషబుద్ధ్యభావేతుతత్వమేవేతి॥ ౮ ॥ తస్మాదితి॥ కథమాత్మనిచ్ఛన్నిచ్ఛన్నివర్తతంజగదీక్షణీయం- తత్రాహ- ఆత్మానమితి - మయిబ్రహ్మణితత్రూపేణేక్షస్వ॥ ౯ ॥ నస్వేవంయుక్తచిత్తస్యే నకర్మాకరణేదేవాదయోవిఘ్నాఃకరిష్యంతి- తత్రాహ॥ జ్ఞానేతి ॥ జ్ఞానంవేదతాత్పర్యనిశ్చయఃవిజ్ఞానంతదర్థానుభవఃతాభ్యాంసమ్యక్ యుక్తఃతతఆత్మానుభవేనైవతుష్టచిత్తఃతతఃశరీరిణాంసర్వదేహినాంఆత్మభూతస్య- అంతరాయైర్నప్రతిహన్యసే - అయంభావఃయావదపరోక్షానుభవంయథాక్రమంకర్మాణికుర్యాదేవ -తదనంతరంసవేషామాత్మభూతత్వాన్నకోపివిఘ్నానాచరతీతి- తథాచ॥ స్మృ॥ తస్యేహనదేవాశ్చభూతాయేఽన్యతఆత్మనఃవ్యాపాంసభవతీతి॥ ౧౦॥ నచోత్పన్నజ్ఞానస్యాపియథేష్టాచరణప్రసంగఇత్యాహ॥దోషబుద్ధేరితి॥ గుణదోషబుద్ధ్యతీతోపిప్రాక్తనసంస్కారాన్నిమేధాన్నివర్తత్వేవ- కింతునదోషబుద్ధ్యా- విహితంచ ప్రాయఃశఃకరోతి - నగుణబుద్ధ్యా - యథాభక్తఃసంకల్పవికల్పరహితఃకించిత్కరోతి కుతశ్చిన్నివర్తతేతద్వదేవేతి॥ ౧౧॥ ఏవంభూతస్యనపునఃసంసారఇత్యాహ॥ సర్వభూతేతి॥ నవిచద్యేతనపునఃసంసరేత్॥ ౧౨॥ ౧౩ ॥ త్వంతుసర్వంపరిత్యజ్యేత్యాద్యుపదేశమాత్మనోయోగ్యమన్వానఃపృచ్ఛతి॥ యోగేశేతి॥ యోగేశయోగఫలదాయిన్- యోగవిదాంన్యాస- వ్యాయ్యావేశ్యమనస్యన్యక్సమదృగ్విచరస్వగామ్॥ ౬ । యదిదంమనసా వాచాచక్షుర్భ్యాంశ్రవణాదిభిఃనశ్వరంగృహ్యమాణంచవిద్ధిమాయామనోమయమ్ । ౭ । పుంసోయుక్తస్యనానార్థోభ్రమఃస్యాద్గుణదోషభాక్ । కర్మాకర్మవికర్మేతిగుణదోషధియోభిదా । ౮ । తస్మాద్యుక్తేంద్రియగ్రామోయుక్తచిత్తఇదంజగత్ । ఆత్మనీక్షస్వవితతమాత్మానంమయ్యధీశ్వరే । ౯ । జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుక్తఆత్మభూతఃశరీరిణామ్। ఆత్మానుభవతుష్టాత్మా నాంతరాయైర్విహన్యసే । ౧౦ । దోషబుద్ధ్యోభయాతీతోనిషేధాన్నివర్తతే । గుణబుద్ధ్యావిహితంన కరోతియథార్థకృత్ ।౧౧ । సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతోజ్ఞానవిజ్ఞాననిశ్చయః । పశ్యన్మదాత్మకంవిశ్వంన విపద్యేతవైపునఃll౧౨ll శ్రీశుకఃll ఇత్యాదిష్టోభగవతామహాభాగవతోనృపl ఉద్ధవఃప్రణిపత్యాహతత్త్వజిజ్ఞాసురచ్యుతంll ౧౩ll ఉద్ధవఃll యోగేశయోగవిన్మాన్యసయోగాత్కయోగసంభవ । నిశ్రేయసాయమేబ్రూహ్యస్యాగస్యన్యాసలక్షణఃll౧౪ll త్యాగోయందుష్కరోభూమన్కామానాంవిషయాత్మభిఃl సుతరాంత్వయిసర్వాత్మన్నభక్తైరితిమేమతిఃll ౧౫ । సోహం మమాహమితి మూఢమతివిగాఢస్త్వన్మాయయావిరచితాత్మనిసానుబంధేl తత్త్వంజసానిగదితంభవతాయథాహంసంసాధయామిభగవన్ననుశాధిభృత్యమ్ ॥ ౧౬॥ సత్యస్యతేస్వదృశఆత్మనఆత్మనోన్యంవక్తారమీశవిబుధేష్వపినానుచక్షే । సర్వేవిమోహితధియస్తవమాయయేమేబ్రహ్మాదయస్తనుభృతోబహిరర్థభావాఃll౧౭ll తస్మాద్భవంతమనవద్యమనంతపారంసర్వజ్ఞమీశ్వరమకుంఠవికుంఠధిష్ణ్యమ్।నిర్విణ్ణధీరహముపాసృజినాభితప్తోనారాయణంనరసఖంశరణంప్రపద్యే ॥ ౧౮ ।

సాసామఅతిగోప్యానిత్యేపవిశేషఃl యద్వా- యోగోవిన్యస్యతేక్రియతేయస్మిన్ - యోగాత్కయోగేఆత్మాప్రకటోభవతియస్య యోగస్వరూపేతివా- యోగస్యసంభవోయస్మాత్ - చతుర్భిరేతైస్సంబోధనైఃl స్వమహిమ్నాకేవలంత్వయోపదిష్టం - నతుమదధికారంసర్వాలోచ్యేతిద్యోతితం- తదాహ- నిశ్రేయసాయేతినచారోగ్యాద్యర్థఃసర్వదానాదిపదయంత్యాగఃl కింతుసనాస్యసలక్షణఃఅప్రత్యాపత్తిరూపఃll౧౪ll ౧౫ll సఇతిll యంప్రతిత్యాగాద్యుపదిష్టంసోహం - మూఢమతిఃl కుతఃl మమేతిఆహమితిచసానుబంధేపుత్రాదిసహితేl త్వన్మాయయావిరచితేఆత్మనిదేహేl విగాఢానిమగ్నఃl అతఃతత్తుభవతానిగదితంయథాహంజసాసంసాధయామిl తథాభృత్యంమామనుశాధిశేనైఃశిక్షయll ౧౬ll మయాసంక్షేపతఃఉక్తంవిస్తరతస్త్వన్మాయాపృచ్ఛేతిచేత్ అతఆహ ॥ సత్యస్యేతి ॥ స్వదృశఃస్వప్రకాశస్యl సత్యస్యాత్మనఃఆత్మనఃl మాంప్రతివక్తారంl తేత్వత్తఃl అన్యేనానుచక్షేనపశ్యామి - స్వదృశఃస్వతఃసిద్ధజ్ఞానాత్ త్వత్తోన్యమితివా- కుతఇత్యతఆహ- సర్వఇతిబహిరర్థభావాఃవిషయేష్వర్థబుద్ధయఃll ౧౭ll తస్మాదితిll కేచిద్ధిశ్రీఃభవంతి - కేచిత్సేవితాస్సంతఃఫలకాలేవినశ్యంతిl కేచిదజ్ఞాఃl కేచిద్రక్షణేఅసమర్థాఃl కేచిత్స్వస్థానభ్రష్టాఃl తద్వ్యావృత్త్యర్థమనవద్యమిత్యాదినిషేచవిశేషణనిl నవిద్యతేఅంతఃకాలతఃపారందేహతశ్చయస్యతం- కాలాదిభిరకుంఠోవికుంఠలోకోధిష్ణ్యంస్థానంయస్యతం- హేభగవఃఉహాస్ఫుటం- నివేదేహేతుఃపృజినైర్దుఃఖైరభితప్తఃహంకారగౌరవాయపృకారోయుక్తఖిలపరసేయుఃl సన్వనవద్యత్వాదీనికుతోముతత్రా

హ- నారాయణమితి అనుకంపితామాహ- నరసఖమితి- నరోజీవస్యఖాఅవంచనీయఃయస్యతంభవంతంశరణంప్రపద్యే॥ ౧౮ ॥ తదే
వము సఁభావనా విచరి భావనాభ్యాముపదిష్టంతత్త్వమనవగాహ మానంప్రతితన్నివృత్తయే గురూపదేశం వినాపిస్వాత్మయథావ్యతిరే కా
భ్యామెవతత్త్వప్రతిపత్తిభవతీతిదర్శయితుమాహ ॥ ప్రాయెణేతి॥ లోకతత్త్వస్యవిదఃతుణాఃచరిస్యంతాఃతాఃశుభాశయాత్ విషయవా
సనాతఃకి॥ ౧౯॥ తదుపపాదయతి॥ఆత్మనఇతి॥ ఆత్మనఃపశ్వాదిశరీరెప్యాత్మైవహితాహితజ్ఞానెగురుఃకి॥ ౨౦ ॥ తత్ర ప్రత్యక్షందర్శయఁ ॥పు
రుషత్వమితి॥ తథాచ॥శ్రు॥పురుషత్వేచావి స్తరోయమాత్మాసహిప్రజ్ఞానెనసంపన్నతమోవిజ్ఞాతంవదలివిజ్ఞాతంసశ్యతి వెదశ్వస్తనంవె
దలోక్తాలోకొమత్యేనామృతమీప్సత్యెవంసంపన్నోథెతరెహంపశూనామశనాపిపాసవివాభిజ్ఞానమితి॥ ౨౧॥ అతఃపురుషత్వంస్తౌతి ॥ వి
కెతి॥ ౨౨॥ అనుమానమాహ॥ అత్రెతి॥ అత్రపౌరుస్యాంపురి- యుక్తాఃఅప్రయుక్తాఃతా ఆగ్రాహ్యంగ్రాహ్యాభ్యాహంకారాది భ్యోవ్య
తిరిక్తంమాం - అర్థాసాఁస్మృగయంతి మాగఁణెస్వకారద్వియమాహ - గృహ్యమాణైబుద్ధ్యాదిభిగుఁణైహెతుభిఃజడాదీనాం
ప్రకాశఃస్వప్రకాశెనైకెన వినానఘటత ఇత్యుపపత్తిముఖెనలక్షణైస్తథాతైరవలింగైర్వ్యక్తిముఖెనానుమానఅఃఈశ్వరంప్రవ

శ్రీకృష్ణః॥ ప్రాయెణమునయోలొకెలొకతత్త్వవిచక్షణాఃసముద్ధరంతిహ్యాత్మానమాత్మనైవాశు
భాశయాత్ ॥౧౯॥ ఆత్మనోగురురాత్మైవపురుషస్యవిశెషతఃయత్ప్రత్యక్షొనుమానాభ్యాంశ్రె
యొసావనువిందతె॥ ౨౦॥ పురుషత్వెచమాంధీరాస్సాంఖ్యయొగవిశారదాఃఆవిస్తరంప్రవశ్యంతిన
ర్వశక్త్యపబృంహితమ్ ॥ ౨౧॥ ఎకద్విత్రిచతుష్పాదొబహుపాదస్తధాపదఃబహ్వ్యస్సంతిపురస్సృ
ష్టాస్తాసాంమెపౌరుషీప్రియా॥ ౨౨॥ అత్రమాంమృగయంత్యర్థాయుక్తాహెతుభిరీశ్వరమ్॥ గృహ్యమా
ణైర్గుణైర్లింగైరగ్రాహ్యమనుమానతఃకి॥ ౨౩॥ అత్రాపుడాహరంతీమమితిహాసంపురాతనమ్॥
అవధూతస్యసంవాదంయదొగమిశతెజసఃకి॥ ౨౪॥ అవధూతందిజంకంచిచ్చరంతమకుతొభయమ్ ॥ క
వింనిరీక్ష్యతరుణంయదుఃపప్రచ్ఛధర్మవిత్ ॥ ౨౫ ॥ యదుఃకి॥ కుతొనుధీరియంబ్రహ్మన్నకర్తుస్సువిశారదా॥ యామాసాదృశ్యభవార్థాలొకెవిద్వాంశ్చరతిబాలవత్ ॥ ౨౬ ॥ ప్రాయొధగ్ధాదకామెషువివి
ధాస్వాయాంచమానవాఃహెతునెహసమీహంతెఆయుషొయశస్శ్రియఃకి॥ ౨౭॥ త్వంతుకల్యఃకవిదక్ష
ఉస్సుభగొమితభాషణఃనకర్తానెహసెకించిజ్జడొన్మత్తపిశాచవత్ ॥ ౨౮॥ జనెషుదహ్యమానెషు
కామలొభభవాగ్నినాసతప్యసెగ్నినామాస్మొగంగాంభస్సుఖివద్విభొఃకి॥ ౨౯॥ త్వంహినఃపృచ్ఛతాంబ్ర
హ్మన్నాత్మన్యానందకారణమ్ బ్రూహిస్పర్శవిహీనస్యభవతఃకెవలాత్మనఃకి॥ ౩౦॥ శ్రీకృష్ణఃకి॥ య
దునైవంమహాభాగొబ్రహ్మణ్యెనసుమెధసా పృష్టస్సుభాజితఃప్రాహప్రశ్రయావనతంద్విజఃకి॥ ౩౧॥
బ్రాహ్మణఃకి॥సంతిమెగురవొరాజన్బహవొబుద్ధ్యుపాశ్రితాఃయతొబుద్ధిముపాదాయముక్తొటామీ
హతార్తాశ్శృణుకి॥ ౩౨॥ పృథివీవాయురాకాశఆపొగ్నిశ్చంద్రమారవిఃకబొతొజగరస్సింధుఃపతంగొమ
ధుకృద్గజఃకి॥ ౩౩॥ మధుహాహరిణొమీనఃపింగళాకురరొర్భకఃకుమారీశరకృత్సర్పఉర్ణనాభిస్సు
పెశకృత్కి॥ ౩౪॥ ఎతెమెగురవొరాజంశ్చతుర్వింశతిరాశ్రితాఃశిక్షొవృత్తిభిరెతెషామన్వశిక్షమి

తత్ర-కంమృగయంతి- బుద్ధ్యాదికరణానికర్తృప్రయొజ్యాని- కరణత్వాత్- వాశ్యాదివదితి- తదుక్తం॥ శ్లో॥ భగవాన్ సర్వభూతేషు ల
క్షితస్స్వాత్మనాహరిఃదృశ్యైర్బుద్ధ్యాదిభిర్ద్రష్టాలక్షణైరనుమాపకైరితి నచైతావతా ఆత్మా ఆగమానికఇతి- మంతవ్యందెహాది
వ్యతిరిక్తత్వంపదార్థశుద్ధిమాత్రస్యైవానుమానెనవివక్షితత్వాత్ ॥ ౩౩ ॥ భూయాన్వ్యతిరెకాభ్యామసంభావనాదినివృత్తావితి
హొసమాహ॥ అత్రెతి॥ ౩౫॥ ౩౬॥ కుతఇతి॥ గుణవిశారదాఅతిసపుణా॥ ౩౬॥ సంఖ్యాలొకవైలక్షణ్యమెవాహ॥ ప్రాయఇతి॥ ధర్మాటము -
వివిత్సాయాం- ఆత్మవిచారెచ- మానవాస్సమీహంతెప్రవతఁంతె- తత్రాపిఆయురాదెహొతునాకామనయైవ॥ ౩౭ ॥ త్వమితి॥ త్వం
తునకస్యచిత్కర్మణఃకర్తాభవసి- నకించిదీహసెఇచ్ఛసిజడొన్మత్తపిశాచవచ్చరసి- నచఆశక్త్యాచా ఆజ్ఞానెనచా- అనైపుణ్యెనచా- వి
రూపత్వెనవా- అవాప్తిఁగంచావా ఔదాసీన్యంఘటతెవివ- సైతదితెకృహ కర్మత్యాగి॥ ౩౮॥ మహానానందశ్చతవకుతఇతిసృచ్ఛతి ॥ జనె
ష్వితి॥ ౩౯॥ త్వమితి॥ స్పృ ఁవిహీనస్యవిషయొగరహితస్య అత్రహెతుఃకెవలాత్మనఃకళ్పాద్యశూన్యస్య॥ 30 ॥ 3౧ ॥ సంతీతి॥
బుద్ధ్యైవొపాశ్రితాఃస్వకృ తాఃసతూపదెశెన- అహొమిసుస్యటాము॥ 3౨ ॥ 33 ॥ మధుహెతి॥ శొభనంరూపంకీటస్యకరొతీతి సుపెశకృ
త్॥ 3౪॥ ఎతఇతి॥ మెమయ-ఆశ్రితాఃతదాహ- వితెషాంవృత్తిభిఃఆత్మనఃశిక్షొశిక్షణీయానర్థాఁహెయొపాదెయదీఁ-అన్వశిక్షం

ఆత్మనః॥ ౩౪ ॥ యతోయతనుశిష్యోమియథానానాహమాత్మజ। తత్తథాపురుషవ్యాఖ్యు నిబోధక థయామితే॥ ౩౬ ॥ భూతైరాక్రమ్యమాణోపిధీరోదైవవశానుగైః। తద్విద్వాన్నచలేన్మార్గాదన్వ శిక్షంస్తితేన్వ్రతమ్॥ ౩౭ ॥ శబ్దాదిష్వనురాగేన హ్యపగాధైరసంతతైః। సాధుశ్యేతేతభూభృ త్తోనగశిష్యఃపగాత్మనామ్॥ ౩౮ ॥ ప్రాణవృత్తైర్వసంతుష్యేన్మునినైవేంద్రియప్రియైః। జ్ఞానంయ థాననశ్యేతనావిక్లేతవాజ్ఞనః॥ ౩౯॥ విషయేష్వావిశద్యోగీనానాధర్మేష్వనర్వతః। గుణదోషవ్య పేతాత్మానవిషజ్జేతవాయువత్॥ ౪౦ ॥ పార్థివేష్వివదేహేషు ప్రవిష్టస్తద్గుణాశ్రయః। గుణైర్న యుజ్యతేయోగీగంధైర్వాయురివాత్మదృక్॥ ౪౧ ॥ అంతర్హితశ్చస్థిరజంగమేషు బ్రహ్మాత్మభావేనసమన్వయేతః। న్యాప్త్యాన్యవస్తూపచయాపచేయ మాత్మానమాత్మన్యవరుద్ధసర్వం॥ ౪౨॥ తేజోబన్నమయైర్భావైర్భూయస్యేవాయనేరితైః। నస్పృశ్యతేనభస్తద్వత్స్వాశ్రయైరనలాత్మభిః॥ ౪౩ ॥ స్వచ్ఛఃప్రకృతితస్సిద్ధోమాధుర్యస్థితభూమృతామ్। మునిఃప్రియాత్యపాంమిత్ర మీక్షోపస్పర్శనకీర్తనైః॥ ౪౪ ॥ తేజస్వీతపసాదీప్తోదుర్ధర్షోదురభాజనః। సర్వభక్షోపియుక్తాత్మా నాదత్తేమలమగ్నివత్॥ ౪౫ ॥ క్వచిచ్ఛన్నఃక్వచిత్స్వైరీక్వచిదుపాస్యశ్రియేచ్ఛతామ్। భుంక్తేసర్వత్ర దాతృణాందహన్ప్రాగుత్తరాశుభమ్॥ ౪౬॥ స్వమాయయాసృష్టమిదంసదసల్లక్షణంవిభుః। ప్రవి ష్టఈయతేతత్రస్వరూపోగ్నిరివేధసి॥ ౪౭ ॥ వినర్గాద్యాశ్చ శేనాంతాభావాదేహస్యనాత్మనఃక

ఆకాశాదిశబ్దాదిగుణకత్వమాహ ద్వాభ్యాం॥ అంతర్హితశ్చేతి॥ అంతర్హితశ్చదేహాంతర్గతోపి - మునిఃఆత్మానాదేహాద్యసం గంఅవ అవ్యవచ్ఛేనంచభావయేత్- కుతఃస్థిరజంగమేషుసమన్వయేనయావ్యాప్తిస్తయా- కిమణిషుసూత్ర స్యేవవ్యాప్తినవితతస్య సర్వగతస్య తచ్ఛుతేః- బ్రహ్మాత్మభావేనబ్రహ్మస్వరూపభావనయా॥ తత్తు॥తత్త్వమసీతిశ్రుతేఃనస్వేతత్సర్వంకథంసంభవతితత్రాహ- నభస్తద్వత్తుల్యత్వంభావయేత్- యథానభసఃసర్వగతస్యసఘటాదిభిఃసంగఃచరిచ్ఛేదోవా- వివమాత్మనోపిసంభవతీతి॥౪౫ ॥ కించ- మాబర్థస్యాత్మనోనాగమాపాయిదేహాదిసంబంధఇత్యాహ॥ తేజఇతి॥ తేజోబన్నమయైఃతేజశ్చ ఆపశ్చ అన్నంపృథివీవికారస్తన్మయైఃకాల స్యైర్గుణైర్దేవాదిభిఃపుమాన్నస్యైశ్వర్యతఇతిసంభవత్సంభవతీతి॥౪౩॥ స్వచ్ఛత్వాదిభిర్గుణైఃఉదకంజిత్వునాతీతి తద్గుణమయాశిష్టో తాశిత్యాహ॥ స్వచ్ఛఇతి॥ స్వచ్ఛఃనిస్తలఃప్రకృతితఃస్వభావతఃస్నిగ్ధజలసమ్యగరాశవాక్ మాధుర్యఃమధురాలాపీ-ధీధృభూఃధీధృ స్థానం- అపాంమిత్రంఉదకతుల్యఃఅమూదితిపాఠేతుసఖాసంపాపాత్పునాతి స్వచ్ఛత్వాదిభిర్గుణైరర్థాద్యదకసాగృశ్యంజ్ఞాతవ్యం॥ ౪౫॥అగ్నేశ్శిక్షితమాహ॥ తేజస్వీతి॥ తేజస్వీజ్ఞానాతిశయాత్- విశేషతఃతపసాదీప్తఃదుర్ధర్షఃఅన్యేభ్యఃసచాసాఉదరభాజనశ్చఅసురి గ్రహఃయత్తాత్మాముని॥౪౫॥అగ్నేర్దేవశిక్షాంతరమాహ॥క్వచిదితి॥యథాగ్నిఃపరేచ్ఛయైవహవిర్గృహ్ణాతితథామునిరిత్యాహ దాతృణామితి-ప్రాగుత్తరాశుభంభూతంభవిష్యచ్చపాపం॥౪౬॥ఆత్మనోదేహోపాధికస్యవఉచ్చనీచత్వాది నస్వాభావికమిత్యగ్నిదృష్టాంతేనసం భావితమిత్యాహ ॥ స్వమాయయేతి ॥ స్వమాయయాస్వావిద్యయా- సృష్టంసదసల్లక్షణం దేవతిర్యగాదిరూపంవిశ్వంప్రకాశరూపంవా॥

౪౭॥ ఆత్మనోజన్మదిపడ్వికారాధారఃచంద్రదృష్టాంతేనసంభావితఇత్యాహ॥ విసర్గాద్యాఇతి॥ విసర్గోజన్మ - శ్మశానంనాశః - అత్రే యింజ్యోతిశ్శాస్త్రప్రక్రియా ఆప్యమండలశ్చంద్రః - తేజోమండలఆదిత్యః - తయోరేకనక్షత్రాపగ్రహేచంద్రోగృహ్యతే చక్షుషాం ఆదిత్యమండలేనసమదేశస్థితేనవ్యవధానాత్ - సాఅమావాస్యా-అభవత్పిష్టఘటికాభిశ్చంద్రోనష్టత్రాంతరంగచ్ఛతి ఆదిత్యస్తుత్రయోదశభిరహోరాత్రైః - అతఃప్రతిపదమారభ్యవిషమస్థితస్యఆదిత్యమండలస్యపంచదశోభాగఆప్యమండలేప్రతిబింబితోదృశ్యతే- సాకశేత్యుచ్యతే- ఏవంపంచదశేష్వహ్నత్రయోదశభిర్నక్షత్రైరంతరమితి- రాశిచక్రస్యసప్తవింశతినక్షత్రాణ్యహ్నఃకస్యమధ్యేసమ్ముఖాచంద్రాదిత్యౌయదాతిష్ఠతఃతదాసంపూర్ణప్రతిబింబంభూచ్ఛాయాలాంఛితందృశ్యతే- సాపూర్ణిమా-తస్యాంపూర్ణమస్యాంసంపూర్ణప్రతిబింబేనపాండుశకలశ్చంద్రఇత్యుపచర్యతే- తతఃపునఃప్రతిపదమారభ్యమండలయోర్విషమభావాత్షళ్భాగాః- తత్ర యథాకళానామేతిపూర్వత్వాదమాయామండలస్యతథాత్మనోపీత్యాహ॥ కళానామివేతి ॥ ౪౮ ॥ సింహావలోకనేన అగ్నిదృష్టాంతేనైవదేహానాంక్షణభంగురతయావై రాగ్యంశిక్షితమిత్యాహ॥ కాలేనేతి॥ ఒఘవద్వేగోయస్యతేన - ఆత్మనస్సంబంధినాంభూతానాందేహాదీనామిత్యర్థః- అచిరప్రాంజ్వాలానాం॥ ౪౯॥ ఆదిత్యాచ్ఛిక్షితమాహద్వయేన॥ గుణైర్గుణాంతరైరింద్రియైర్గుణాన్విషయాన్పాదత్తే

ళానామివచంద్రస్యకాలేనావ్యక్తవర్త్మనా ॥ ౪౮ ॥ కాలేనహ్యాయుషోగేనభూతానాంప్రభవాప్యయౌ। నిత్యావపినదృశ్యేతేహ్యాత్మనోగ్నేర్యథార్చిషామ్॥ ౪౯ ॥ గుణైర్గుణానుపాదత్తేయథాకాలంవిముంచతి। నతేషుయుజ్యతేయోగీగోభిర్గాఇవగోపతిః॥ ౫౦ ॥ బుధ్యతేస్వేనభేదేనవ్యక్తిస్థఇవతద్గతః। లక్ష్యతేస్థూలమతిభిరాత్మాచాంభస్థ్సతాకవత్ । ౫౧॥ నాతిస్నేహఃప్రసంగోవాకర్తవ్యఃకేనచిత్క్వచిత్ । కుర్వాణోవిందతేదుఃఖంకపోతఇవదీనధీః॥౫౨॥ కపోతంకశ్చనారణ్యఃకృతనీడోవనస్పతౌ। కపోత్యాభార్యయాసార్ధమువాసకలచిత్స్మరాః। ౫౩॥ కపోతౌస్నేహగుణితహృదయౌగృహధర్మిణౌ। దృష్టిందృష్ట్యాంగమంగేబుద్ధింబుద్ధ్యాబబంధతుః ॥ ౫౪ ॥ శయ్యాసనాటనస్థానవార్తాక్రీడాశనాదికమ్। మిథునీభూయవిస్రబ్ధౌచేరతుర్వనరాజిషు॥ ౫౫ ॥ యంయంవాంఛతిసాతస్యప్రత్యంత్యనుకంపితాతంతంసమానయత్యాశుయత్యప్రాప్యదుర్మనాః॥ ౫౬॥ కపోతఃప్రశ్నుతంగర్భంగృహ్ణంతీకాలఆగతే। అండానిసుషువేసద్యఃపుంస్పస్నేహోసతీకిల॥ ౫౭॥ తేషుకాలేవ్యజాయంతకోమలావయవాహరేః। శక్తిభిర్మమభావ్యాభిర్లోకయోరివలక్షణాః॥ ౫౮। ప్రజాఃపుపుషతుఃప్రీతౌదంపతీపుత్రవత్సలౌ। శృణ్వంతౌకూజితంతాసాంనిర్వృతౌకలభాషితైః॥ ౫౯। తాసాంపతత్రైస్సుస్పర్శైఃకూజితైర్ముగ్ధచేష్టితైః। ప్రత్యుద్గమైరదీనానాంపితరౌముదమాపతుః ॥ ౬౦ ॥ స్నేహానుబద్ధహృదయావన్యోన్యంవిష్ణుమాయయా। విమోహితౌదీనధియౌశిశూన్పుపుషతుఃప్రజాః॥ ౬౧॥ ఏకదాజగ్మతుస్తాసామున్నాధేతోకుటుంబినౌ। పరితఃక్షానతేతస్మిన్నధినౌచరతుశ్చరన్॥౬౨॥ దృష్ట్వాతాఃలుబ్ధకఃకశ్చిన్నృచ్ఛాలోవనేచరః। జగృహేజాలమాతత్యచరతస్సాన్వలయాంతికే। ౬౩। కపోతశ్చకపోతీచప్రజాపోషేసదోత్సుకౌ। గతౌపోషణమాదాయస్వనీడమవజగ్మతుః॥ ౬౪॥ కపోట్యస్వా

యథాకాలం- అధిక్షణ్యాగతేనవివిముంచతి- నతేషుయుజ్యతే- లబ్ధమితిదత్తమితివా అభినివేశంనకరోతి గోభిఃరశ్మిభిఃగాఃసలిలానిగోపతిఃసూర్యోయథా ॥ ౫౦ ॥ స్వతోభేదశూన్యస్యాప్యాత్మనోభేదప్రతీతిరుపాధివశాదిత్యాదిత్యదృష్టాంతేనైవసంభావితమిత్యాహ ॥ బుధ్యతఇతి॥ స్వేస్వస్వరూపేస్థితఃఆత్మా - భేదేననబుధ్యతే- అభివ్యక్తేతివ్యక్తిరుపాధిఃవ్యక్తిస్థఃఉపాధౌప్రతిబింబితఃతద్గతఇవఉపాధింప్రవిష్టఇవభేదేనస్థూలమతిభిఃలక్ష్యతే- అకర్మవదిత్యన్వయః॥ ౫౭॥ కపోతాచ్ఛిక్షితమాహ॥ నైతి॥ స్నేహఃప్రీతిఃప్రసంగఃఉపలాలనాచార్యస్తక్తిః॥ ౫౫॥ దృష్టాంతంప్రపంచయతి॥కపోతఇతి॥ ౫౬॥తయోర్మిథఃస్నేహప్రసంగంఆదౌదర్శయతిప్రయోణ ॥ కపోతావితి॥ స్నేహానుగుణితంనిబద్ధంహృదయంయయోస్తౌ॥౫౪॥ శయ్యేతి॥ విస్రబ్ధౌనిశ్శంకౌ॥౫౫॥యంయమితి॥సాకపోతీతత్పత్యంతీసహాసవీక్షితాలాపాదిభిఃప్రీణయంతీ- అతఎవతేనానుకంపితాసతీ - యంయంవాంఛతితంతంతామంసమానయతసంపాదయామాస - రాజన్నితిత్వంయథేతినూచితం॥౫౬॥౫౭॥తేష్వితి॥ తేముజలభ్రమతేష్వండేషు హాకైఃశక్తిభిఃకాలకర్మస్వభావాదిభిరివితావయవాపక్షిణఃకోమలాస్వంగానితనూరుహోత్పత్తయేమాంతే॥౫౮॥౫౯॥తాసాముతి॥పత త్రిణోఃపక్షైఃఅదనానాంహృష్టానాం॥౬౦॥స్నేహేతి॥ శూ॰బాలాఃప్రజాఃపుత్రాఃక॥ ౬౧ ॥ ౬౨॥ దృష్ట్వేతి॥ స్వాన్వలయాంతికేచరతఃక్రీడతఃతాఃకపోతఃపుత్రాఃక- ఆతత్యప్రసార్య ॥ ౬౩ ॥ కపోతఇతి॥

ఉత్సుకత్వాదైహతత్పోషణధర్మంతా- పోషణంభర్తృత్వం॥ ౬౪॥ ఏతి॥ సిద్ధాజాలేన॥ ౬౬॥ కపోతఇతి॥ఆత్మానురూపాంభార్యాం చపిలలాపశుశోచహ॥ ౬౭॥ చత్యుత్థిలాపమాహత్రయేణ॥ అహోఇతి॥ అతృప్తస్యదృష్టసుఖే అకృతార్థస్యఅదృష్టమసంపాదయతః॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ తానితి॥ తానాపృతార్థపశ్యన్నపిక్షు జాలేషు॥ ౭౧॥ ౭౨॥ దాష్టాంతికేయోజయతి॥ ఏవమితి॥ ౭౩॥ ఏవంగృహాసక్తిరశ్చామప్య నర్థహేతుః - అతఃమనుష్యస్యత్వమినిందిత్వే వేత్యాహ ॥ యఇతి ॥ ౭౪ ॥ ఇతిశ్రీవార్థదీపికాయాం- సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ అష్టమేఅజగరాదిభ్యోనవభ్యశ్శిక్షితంహరిః । అవధూతనిరాప్రాహవివేకాయోద్ధవంప్రతి॥ ప్రారబ్ధకర్మభోగస్యవశ్యంభావిత్వాత్తదర్థోద్యమైర్వ్యర్థతానాయుష్యవ్యయఃకర్తవ్యఇతిఅజగరాచ్ఛిక్షితమాహ॥ సుఖమితి॥ యదైంద్రియకంసుఖంతత్స్వేనరకేచభవత్యేవ- యథాదుఃఖం- తస్మాద్బుధఃతన్నేచ్ఛేత్ ॥ ౧॥ శరీరనిర్వాహమాత్రంతుయథాలబ్ధేనకర్తవ్యమిత్యాహ॥ గ్రాసమితి ॥ అజగరఃఅత్మజాదీష్వబాలకాజాలసంవృతాన్ । తానభ్యధావత్క్రోశంతీక్రోశతోభృశదుఃఖితాన్॥ ౬౫॥ సాసకృత్తైనహగుణితదీనచిత్తాజమాయయా । స్వయంచాబధ్యతసిచాబద్ధాపశ్యంత్యపస్మృతిః॥ ౬౬ । కపోతశ్చాత్మజాదీష్వ ఆత్మనోభ్యధికాన్ప్రియాన్ । భార్యాంచాత్మసమాందీనోవిలలాపసుదుఃఖితః॥ ౬౭ । అహోమేపశ్యతాపాయమల్పపుణ్యస్యదుర్మతేః । అతృప్తస్యాకృతార్థస్యగృహాపత్యైవగిర్కోహతః॥ ౬౮ ॥ అనుయాపానుకూలాచయస్యమేపతిదేవతా । శూన్యేగృహేమాంసంత్యజ్యపుత్రైస్సవ్యాతిసాధుభిః । ౬౯ । సోహంశూన్యేగృహేదీనోమృతదారోమృతప్రజః । జిజీవిషేకిమర్థంవావిధురోదుఃఖజీవితః॥ ౭౦॥ తాంస్తథైవావృతాన్సిగ్ధాన్మృత్యుగ్రస్తాన్విచేతసః।స్వయంచక్రపణస్సృపశ్యన్న్యబుధ్యతత్ । ౭౧। తంలబ్ధ్వాలుబ్ధకఃక్రూరఃకపోతంగృహమేధినమ్ । కపోతకాంకపోతాంచసిద్ధార్థఃప్రయయౌగృహాన్॥ ౭౨॥ ఏవంకుటుంబ్యశాంతాత్మాస్వంద్వారాగుణవత్తయా । పుష్ణన్కుటుంబంకృపణస్సానుబంధోవసేదతి॥ ౭౩॥ యఃప్రాప్యమానుషంలోకంముక్తిద్వారమపావృతమ్ । గృహేషుఖగవన్నక్తస్తమారూఢచ్యుతంవిదుః॥ ౭౪॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - సప్తమోధ్యాయః.

బ్రాహ్మణః॥ సుఖమైంద్రియకంరాజన్స్వర్గేనరకఏవచ। దేహినోయద్యథాదుఃఖంతస్మాన్నేచ్ఛేత్తతబ్బుధః ॥ ౧ ॥ గ్రాసంసంపద్యథాప్రాప్తంవిరసంవాహోంతస్యోకమేవవా। యదృచ్ఛయైవాపతితంగ్రసేదాజగరోక్రియః । ౨ । శయీతాహానిభూగీణినిరాహారోనుపక్రమః । యదిసోపనమేద్గ్రాసోమహాహారివదిష్టభుక్ ॥ 3 ॥ ఓజస్సహోబలయుతంబిభ్రద్దేహమకర్మకమ్॥ శయానోవీతనిద్రశ్చనేహతేంద్రియవానపి ॥ ౪ ॥ మునిఃప్రసన్నగంభీరోదుర్విగాహ్యోదురత్యయః। అనంతపారోహ్యక్షోభ్యస్తిమితోదఇవార్ణవః ॥ ౫ ॥ సమృద్ధకామోహీనోవానారాయణపరోమునిః । నోత్సర్పేతనశుష్యేతసరిద్భిరివసాగరః । ౬ । దృష్ట్వాస్త్రియందేవమాయాంతద్భావైరజితేంద్రియః। ప్రలోభితఃపజగరవృత్తిః- అక్రియఃతూష్ణీమాస్థాయతైపిఉదాసీనః॥ ౭॥ యదానాపతేత్తదాకింకర్తవ్యంతత్రాహ ॥ శయీతేతి ॥ అనుపక్రమఃనిరుద్యమః- దిష్టభుక్దైవమేవప్రాపకమితిధీర్యవాన్ ॥ 3 ॥ ననుసమర్థోపిశయీతైవకింఫలమిత్యాహ॥ ఓజఇతి॥ ఓజఃఇంద్రియబలంసహోబలం- బలంశరీరమేవ- తద్యుక్తమపదేహమకర్మకమేవబిభ్రత్- శయానఏవభవేత్- వీతనిద్రఃస్వాభావికత్వాత్తదృష్టిశ్చభవేత్ - నపునరీహేతఇంద్రియవానపీదర్శనాదివ్యాపారమపినివారయన్॥ ౪ ॥ సముద్రాచ్ఛీతమాహ॥ మునిరితి॥ బహిఃప్రసన్నశ్చాసావంతర్గంభీరశ్చ దుర్విగాహ్యఃవివంయూతఇతిచగతికాన్వయాత్తుమశక్యఃఅంతర్జ్ఞాయిత్వాత్- దురత్యయఃఅనతిక్రమణీయఃతేజస్విత్వాత్ అనంతపారఃకాలతోదేశతశ్చాపరిచ్ఛేద్యఃస్వరూపాపరిజ్ఞానాత్- అక్షోభ్యఃఅవికార్యఃరాగాద్యభావాత్ - స్తిమితోదఃనిశ్చలోదకఃఅర్ణవోయథాతథాస్వదేహైర్గుణైఃఅర్ణవఇవభవేదిత్యర్థఃకించ ॥ సమృద్ధేతి ॥ వరూసువరిద్భిఃసమృద్ధోపిసాగరోయథానోత్సర్పేత- శ్రీస్మేశ్వర్యహీనోపిశక్త్యేత్- తథాసమృద్ధకామఃతత్తీనోవానహృష్యేత్నచశోచేదిత్యర్థఃఅత్రహేతుఃనారాయణపరఃనతువిషయపరఇతి॥ ౬॥ రూపగంధస్పర్శశబ్దనైఃపంచభిఃవిషయైస్మంమోహితాఃపతంగమధుకరగజహరిణమీనాహతాఃఅస్తేషన్నా

తత్తాఃపంచైతెతెగురవః - తదుక్తం॥ శ్లో ॥ చతంగమాతంగకురంగభృంగమీనాహతాఃపంచభిరేవపంచ । ఎకఃప్రమాదీసకథంనహన్యా
తెయస్సెవతెపంచభిశెవపంచెతి తత్రరూపవిలాసమోహితొనశ్యతీతిసలంగాచ్ఛిక్షితమాహ॥ దృష్ట్వేతి॥ తస్యాఃభావైఃప్రలుభితఃజి
స్రియముపలక్షణీకృత్యైవైతత్పంచయతి॥ యొషిదితి॥ ౮ ॥ మధుకరాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ స్తొకమితి ॥ గృహక్‌ గృహస్థాన్‌ - ఆహిం
సన్‌ అపీడయన్‌ - అయంభావఃయథామధుకరొవిశిష్టగంధలొభెనపీడకస్తిన్నెవపద్మెనివసన్‌ అస్తసమయెతస్మిన్‌ముకిలితెసతిబద్ధయతె
ఎవంమునిరపిగుణలొభెన పీడకమేవగృహమాశ్రితగన్తొహొనబధ్యతెఇతి ॥ ౯ ॥ కించ ॥ అణుభ్యఃఇతి ॥ ద్వివిధొమధుకృత్‌మధుకృంతతిపు
ష్పాదాచ్ఛిద్యగృహ్ణతీతిమధుకృత్‌ భ్రమరఃమధుకరొలి ఆహారత్వెనస్వగూహెనైవెతిమధుకృత్‌ మధుమీకాచతత్ర ప్రథమాచ్ఛిక్షితము
క్తం॥ ౧౦॥ ద్వితీయాచ్ఛిక్షితమాహ॥ సాయంతనమితి ॥ సాయమిదంసాయ్యొస్త్వ్యాదిభాత్యర్థఇతి భిక్షితమన్నాదిసంగృహ్ణీత - కింతు పాణి
పాత్రఃతస్మాత్తత్రగ్రాహ్యం యద్యా - ఉదరమెవామత్రంపాత్రంయస్యసఃఎకభిక్షొర్యదిభుంజీతఉదరపాత్రంగ్రాహ్యమెవ - సంగ్రహీతు
నశక్యమెవ - సంగ్రహీతుమపీకెవలశక్యమితిజీవత్యేత్యర్థఃఇతి॥ ౧౧ ॥ ....
ఎతద్విపృణొతిపునఃసాయంతనమితి॥౧౨॥స్వార్థాసక్తిరాశాహెతురితిగజాచ్ఛిక్షితమిత్యాహ॥ పదెతి॥ పాదెనాపిదారవీంద రుదయా
మపిగజొహికరిణీంప్రదర్శ్యనిభాతతృణపిహితగర్తెనిపాత్యబధ్యతె॥ ౧౩॥ కించ॥నెతి ॥ నాధిగచ్ఛెత్‌నొపగచ్ఛెత్‌॥ ౧౪ ॥ త్యాగభొగవి

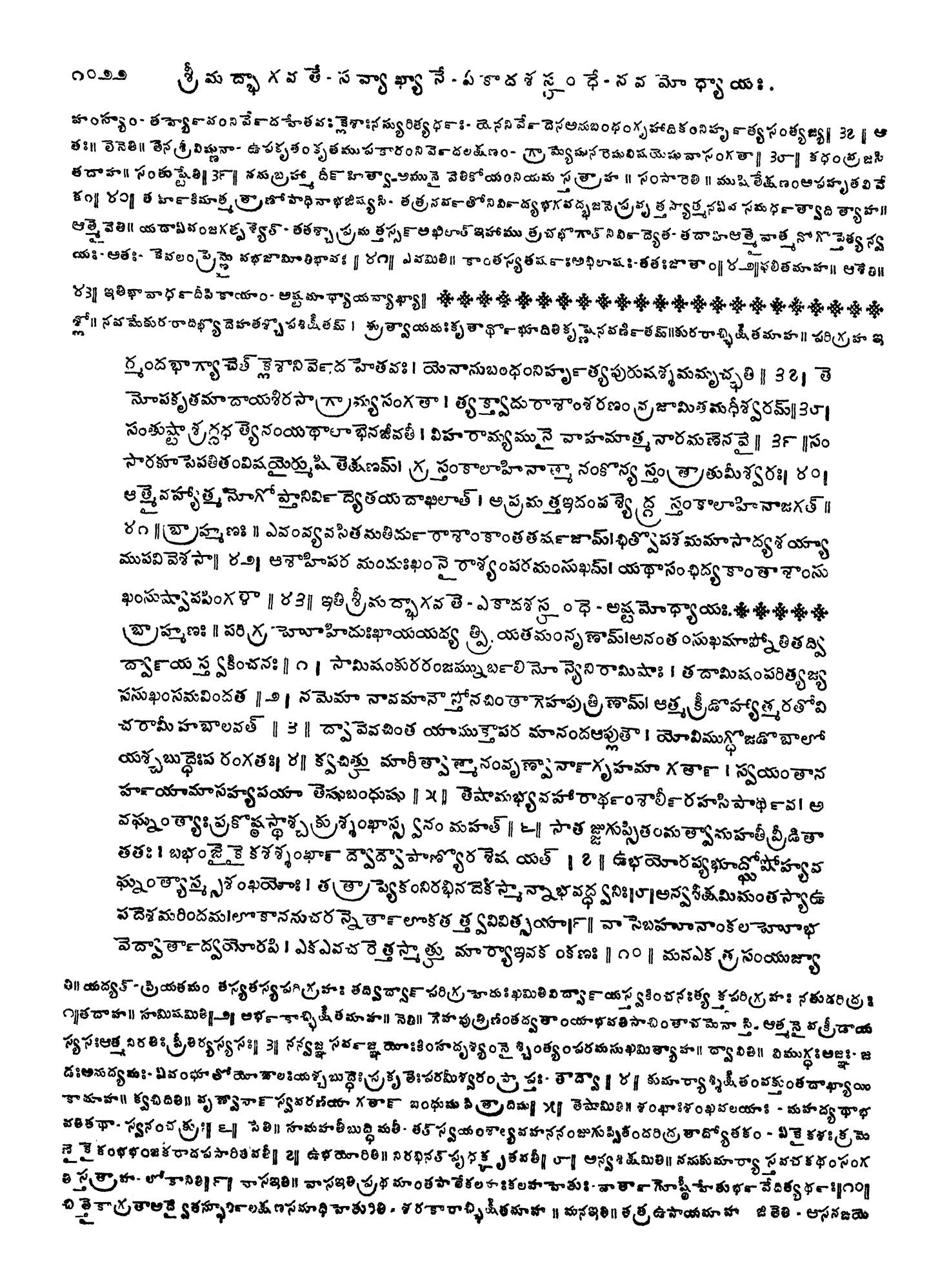
తత్యంధెతమస్యగ్నె పతంగవత్‌ ।౭॥ యొషిద్ధిరణ్యాభరణాంబరాదిద్రవ్యెహమూయారచితెమమూ
ఢఃి ప్రలొభితాత్మాహ్యుపభొగబుద్ధ్యాపతంగవన్నశ్యతినష్టదృష్టిఃి॥ ౮ ॥ స్తొకంస్తొకంగ్రసెద్గ్రాసం
దెహొవర్తెతయావతా। గృహ్ణన్‌హింసన్నతిక్లెశ్యద్వృత్తింమాధుకరీంమునిఃి ॥ ౯ ॥ అణుభ్యశ్చమహ
ద్భ్యశ్చశాస్త్రెభ్యఃకుశలొనరఃి సర్వతస్సారమాదద్యాత్పుష్పెభ్యఇవషట్పదఃి ॥ ౧౦ ॥ సాయం
తనంశ్వస్తనంవాసంగృహ్ణీతభిక్షితమ్‌। పాణిపాత్రొదరామత్రొమక్షికెవనసంగ్రహీ ॥ ౧౧ ॥ సా
యంతనంశ్వస్తనంవాసంగృహ్ణీతభిక్షితమ్‌ । సుకృత్కాశ్యపసంగమ్యతత్సూతెరవినశ్యతి ॥౧౨॥ పశ్య
యువతింభిక్షుర్నస్పృశేద్దారవీమపి। స్పృశన్‌కరీవబధ్యెతకరిణ్యాఅంగసంగతఃి ॥ ౧౩ । సాధ్వి
స్త్రియంప్రజిఘాంసుంయథాహ్యయొహమాత్మనఃి। బలాధిక్యైఃసురాన్నెనజైత్రైర్యెగజొయధాి॥౧౪॥
నదెయంమొపభొగ్యంవలుబ్ధైర్యదుఃఖసంచితమ్‌। భుంక్తెతదపితచ్చాన్యొ మధుహెవావధ్యవిన్మధుి॥
౧౫ । సుదుఃఖొపార్జితైర్విత్తైర్యదాసాద్యగృహాశిషఃి । మధుహెవాగ్రతొభుంక్తెయతివైగృహమెధినామ్‌ । ౧౬ । గ్రామ్యగీతంశ్రణుయాన్నర్యఃకశ్చనవనెచరఃకృచిత్‌ । శిక్షెతహరిణాద్వ్యధ్నాన్మృ
గయొర్గీతమొహితాత్‌ । ౧౭ । నృత్తవాదిత్రగీతాని జుషతాంప్రమదాగణైఃి మొపితాంస్త్రీనిషెవెతపుమాన్‌ఇభ
ఇవొడుపక్షయఃి ౧౮। జిహ్వయాతిప్రమాథిన్యాజనొరసవిమొహితఃి మృత్యుమృచ్ఛత్యసద్బుద్ధిర్మీనస్తుబడిశైర్యథాి ౧౯। ఇంద్రియాణిజయంత్యాశునిరాహారామనీషిణఃి వర్జ
యిత్వాతురసనంతన్నిరన్నస్యవధ్యతెి॥౨౦। తావజ్జితెంద్రియొనస్యాద్విజితాన్యెంద్రియఃపుమాన్‌ ।

హీనొధనసంచయఃినకార్యఃియదిక్రియతెసతుపరగామిభవతీత్యత్రమధుహాగురురిత్యాహ ॥ నెతి॥ తదన్యొ బలవాన్‌ భుంక్తెతదప్యస్యతచ్చాన్యఃి - మధుహామధువుష్మీకాభిఃసంచితంమధుయథాభుంక్తెతథానసుగుప్తంధనంకథమన్యొజ్ఞాస్యతిహరిష్యతీతిత్రాహ- అధవిదితి - అధవిత్‌ - లింగైరధఃంతర్ధరణాసాయంచవెత్తీత్యధవిత్‌ - యథామధుహాతరుకొటరాదిగతంమధువెత్తిహరతిచ॥ ౧౫॥ స్వాభ్యవంవినాపిభొగఃసంభవతీత్యత్రాపిసఎవగురురిత్యాహ॥సుదుఃఖెతి॥ఆశాసానానామివిరక్తెస్వాభావణ్‌లొపఆర్షఃి॥
శ్లో॥ యతిశ్చబ్రహ్మచారీచభిక్షాన్నస్వామినాభుభౌ। తయొరన్నమదత్వాతుభుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేదితి- గృహిణాంమాపశ్యకత్వెన
దానవిధానాత్‌ ౧౬॥ హరిణాచ్ఛిక్షితమాహ॥ గ్రామ్యెతి॥ భగవద్గీతంతుశృణుయాదెవ- మృగయొలుబ్ధకస్య॥ ౧౭ ॥ హరిణశబ్దాదేవ
హరిణీసుతఃబుష్యశృంగొపిగురుజ్ఞాతవ్యఇత్యాహ॥ నృత్తెతి॥ ఋశ్యశృంభూవెతిశెష ॥ ౧౮ ॥ రసాసక్తిరాశాహెతురితిమీనాచ్ఛిక్షితమాహ॥ జిహ్వయెతి॥ ఎతిప్రమాథిన్యాఅతిక్షిభికయాదుర్జయయయా- బుధ్యఃిస్రస్తాన్నితి- బడిశైఃఆమిషలిప్తైర్లొహకంటకైఃి॥ ౧౯॥
తుర్జయత్వముపపాదయతిద్వాభ్యాం॥ ఇంద్రియాణీతి॥అయంభావఃయద్యాహారత్యజ్యతెతర్హ్యన్యెంద్రియజయఃకెవలంభవతి- ఎస
ఎంద్రియంతువర్ధతెయదియమునుభుజ్యతెహిఃపునశ్చరసాసక్త్యాసర్వెంద్రియక్షొభస్కృత్‌ అతొరసాసక్తింపరిత్యజ్యఔషధవత్‌భుం
జీతెతి- ప్రాణధృత్యైయసంతుష్యెదిత్యత్రొక్తమపిరసనస్యాదిదుర్జయత్వజ్ఞాపనాయత్రొచ్యతెఇతివిశెషఃి॥ ౨౦॥౨౧॥ పింగళాయాఃి

నజయెద్రసనంయావజ్జితంసర్వంజితెరసే। ౨౧ । పింగళానామవెశ్యాసీద్విదెహనగరెపురా। తస్యా
మెశిక్షిత కింఞ్చిద్బొధనృపనందన । ౨౨ । సాసైవిణ్యెకదాకాంతంసంకెతఉపనెష్యతీ। అభూత్రాలే
బహిర్ద్వారిబిభ్రతీరూపముత్తమమ్ । ౨౩ । మార్గఆగచ్ఛతోవీక్ష్యపురుషాపురుషర్షభ। తాఞ్
శుల్కదాఞ్విత్తవతఃకాంతాఞ్మెనెశ్ఞకాముకా।౨౪॥ఆగతెష్వపయాతేషుసాసంకెతోపజీవినీ।అప్య
న్యోవిత్తవాఞ్కొపిమాముపెష్యతిభూరిగఃఁ॥ ౨౫॥ ఏవందురాశయాధ్వస్తనిద్రాద్వార్యవలంబినీ। ని
ర్గచ్ఛతీప్రవిశత్యనిశీథంసమవర్తత॥ ౨౬ ॥ తస్యావిత్తాశయాశుష్యద్వక్త్రాయాదీనచెతసఃఁ। నిర్వెదః
పరమొజ్జజ్ఞెచింతాహెతుస్సుఖావహఃఁ॥ ౨౭॥ తథానిర్విణ్ణచిత్తాయాగీతంశృణుయథామమఁ। నిర్వె
దఆశాపాశానాంపురుషస్యయథాహ్యసిఁ। నహ్యంగాజాతనిర్వెదొదెహబంధంజిహాసతి ॥ ౨౮ ॥పిం
గళాఁ॥ అహొమామెమొహవితతింపశ్యతావిజితాత్మనఃఁ। యాకాంతాదసతఃకామంకామయెయెనబాలి
శాఁ॥ ౨౯॥ సంతంసమీపెరమణంరతిప్రదంవిత్తప్రదంనిత్యమిమంవిహాయ । అకామదందుఃఖభయార్తి
శొకమొహప్రదంతుచ్ఛమహంభజెజ్ఞా॥30॥అహొమయాత్మాపరితాపితొవృథాసాంకెత్యవృత్త్యాహృతిగర్హ్యవార్తయాఁ । శ్రైణ్యాన్నరాదధతృషొనుశొచ్యాక్రీతెనవిత్తంరతిమాత్మనెచ్ఛతీ॥
౩౧॥యదర్థభిన్నాదృఢభావబంధనాత్సుదుస్త్యజాన్మత్సుహృదొరుసంగమాత్। యొమాయయాత్మాపహృతొబతాస్మ్యహొనెహెపిసర్వాత్మనఃఁ।ఋతన్నవద్వారమగారమెతద్వి
ణ్మూత్రపూర్ణంమమతైతికాన్యాఁ॥ ౩౨। విదెహానాంపురెహ్యస్మిన్నహమెకైవమూఢధీఃఁ । యాన్యమిచ్ఛత్యసత్యస్మాదాత్మదాత్రాంతమచ్యుతాత్ ॥ ౩౩ ॥ సుహృత్ప్రియతమొనాథఆత్మాచాయంశరీరిణాంఁ। తంవిక్రియాత్మనైవాహంరెమెనెనయథారమాఁ । ౩౪ ॥కియత్ప్రియంతెవ్యభజత్కామాయెకామదానరాఃఁ । ఆద్యంతవంతొభార్యాయాదెవాఁవాకాలవిద్రుతాఃఁ॥ ౩౫। నూనంమెభగవాఁ
ప్రీతొవిష్ణుఃకెనాపికర్మణాఁ । నిర్వెదొయందురాశాయాయనైజాతస్సుఖావహఃఁ ॥ ౩౬ ॥ మైవంస్యు

హంస్యాం - తస్యాఽవనివేఁదహేతవఃక్లేశాఃనస్యుర్నిత్యధ్రుఃయెనానివేఁదెనఅనుబంధంగృహాదికంనిహృత్యసంత్యజ్య॥ 3౭ ॥ అతఃలెనెతి॥ తేనశ్రీవిష్ణునా- ఉపకృతంకృతముపకారంనివేఁదలక్షణం- గ్రామ్యేషునరెషువిషయెషువాసంగతా॥ 3౮॥ కథంబ్రజసితదాహ॥ సంతుష్టేతి॥ 3౯॥ నమబ్రహ్మాదీఁహిత్వాఽమునైవెతికోయంనియమస్తత్రాహ ॥ సంసారెతి ॥ ముషితేక్షణంఅపహృతవివేకం॥ ౪౦॥ తఁకిమాత్మత్రాణోపాధినాభజిష్యసి- తత్రనవఁతోనివిద్యభగవద్భజనెప్రవృత్తస్యాత్మనపివసమధఁత్వాదిత్యాహ॥ ఆత్మైవెతి॥ యదాపివంజగత్కల్పశ్యేఁ- తతశ్చప్రమత్తస్యకఅఖిలాఁఇహాముత్రచభొగాఁనివిఁద్యెత- తదాహిఆత్మైవాత్మనోగొప్తెత్యన్వయఃఆతఃకెవలంప్రెమ్ణెవభజామితిభావఃవ ॥ ౪౧॥ ఎవమితి॥ కాంతస్యతపఁఃఅఖిలాఁషఃతతఃజాతాం॥ ౪౨॥ఫలితమాహ॥ ఆశెతి॥ ౪౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టమొధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ నవమేమురరాదిభ్యెదెహతశ్చాపశిక్షితమ్ । శ్రుత్వాయదుఃకృతార్థాఁభూదితికృష్ణెనవర్ణితమ్॥మురరాచ్ఛిక్షితమాహ॥ పరిగ్రహ ఇత్యాదినా- ఆశాహిపరమందుఃఖంనైరాశ్యంపరమంసుఖమ్॥ యథాసంఛిద్యకాంతాశాంసుఖంసుష్వాపపింగళా ॥ ౪౩॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఎకాదశస్కంధె - అష్టమొధ్యాయఃసమాప్తఃసమాప్తొయంగ్రంథఃసంపూర్ణఃశుభంభూయాత్॥

ర్మందభాగ్యాచెత్ క్లేశానివేఁదహేతవఃయెనానుబంధంనిహృత్యపురుషశ్మమమృచ్ఛతి ॥ 3౭॥ తెనోపకృతమాదాయశిరసాగ్రామ్యసంగతాత్యక్త్వాదురాశాంశరణంవ్రజామితమధీశ్వరమ్॥3౮॥ సంతుష్టాశ్చర్దధత్యెనంయథాలాభెనజీవతీవిహారామ్యముయైవాహమాత్మారమణెనవై॥ 3౯ ॥సంసారకూపెపతితంవిషయైర్మృషితెక్షణమ్గ్రస్తంకాలాహినాత్మానంకొన్యస్తంత్రాతుమీశ్వరఃఆత్మైవహ్యాత్మనోగొప్తానివిఁద్యెతయదాఖిలాత్అప్రమత్తఇదంపశ్యెద్ధ్రస్తంకాలాహినాజగత్ ॥ ౪౧ ॥బ్రాహ్మణఃఎవంవ్యవసితమతిర్మురాశాంకాంతతషఁజాంఛిత్వాపశమమాసాద్యశయ్యాముపవివెశసా॥ ౪౨॥ ఆశాహిపరమందుఃఖంనైరాశ్యంపరమంసుఖమ్యథాసంఛిద్యకాంతాశాంసుఖంసుష్వాపపింగళా ॥ ౪3॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఎకాదశస్కంధె - అష్టమొధ్యాయఃసమాప్తఃసమాప్తొయంగ్రంథఃసంపూర్ణఃశుభంభూయాత్॥

బ్రాహ్మణఃపరిగ్రహొహ్యాహిదుఃఖాయయద్యత్ప్రియతమంనృణామ్అనంతంసుఖమాప్నొతిత్యద్త్వాత్వాయస్త్వకించనఃన ॥ ౧ । సామిషంకురరంజఘ్నుర్బలినొన్యెనిరామిషాఃతదామిషంపరిత్యజ్యసుఖంసమవిందత ॥ ౨ । నమెమానావమానాస్తొనచింతాగెహపుత్రిణామ్ఆత్మక్రీడాహ్యాత్మరతొవిచరామీహబాలవత్ ॥ 3 ॥ ద్వావెవచింతయాముక్తాపరమానందఆప్లుతాయొవిముగ్ధొజడొబాలొయశ్చబుద్ధెఃపరంగతఃన ॥ ౪॥ క్వచిత్తు మారీత్వాత్మానంవృణ్వానాగృహమాగతాత్ । స్వయంతానహాయామాసహ్యపయాతెసుబంధుషు ॥ ౫ ॥ తెషామభ్యవహారార్థంశాలీన్రహసిపాథిత్వ। అవఘ్నంత్యాఃప్రకొష్ఠస్థాశ్చకుశ్శంఖాస్వనంమహత్ ॥ ౬ ॥ సాతజ్జుగుప్సితంమత్వాసుహృత్ప్రీడితాతతఃబభంజైకెకశశంఖాద్వావ్వావ్వాపాణ్యొరశెషయత్ । ౭ ॥ ఉభయొరప్యభూద్ధొషొహ్యవఘ్నంత్యాస్మశంఖయొఃతత్రాప్యెకంనిరభినదెకస్మాన్నాభవద్ధ్వనిఃఅన్వశిక్షన్మిమంతస్యాఉపదెశమరిందమలొకానానుచరన్నెతాలొకతత్త్వవిత్సయా ॥ వాసెబహూనాంకలహొభవెద్వార్తాద్వయొరపిఎకఎవచరెత్తస్మాత్తు మార్యాఇవకంకణఃన ॥ ౧౦ ॥ మనఎకత్రసంయుజ్యాయిత్యాదినా- ప్రియతమంతస్యతస్యపరిగ్రహఃతదిత్యాదినా- పరిగ్రహొదుఃఖమితివిద్వాంయస్త్వకించనఃత్యక్తపరిగ్రహఃనతుదరిద్రఃతదాహ॥ సామిషమితి॥ ఆభఙ్గశ్చిక్షితమాహ॥ నెతి॥ గెహపుత్రిణంతద్వతాంయాఆపతతిసాచింతావమెనాస్తి- ఆత్మనైవక్రీడాయస్యసఃఆత్మనిరతిఃప్రీతిర్యస్యసఃన ॥ 3॥ ననుజ్ఞసర్వజ్ఞయొఃకింసాదృశ్యంనైశ్చింత్యంచరమసుఖమిత్యాహ॥ ద్వావితి॥ విముగ్ధఃఅజ్ఞఃజడఃఅనుద్యమఃఎవంభూతొయొబాలఃయశ్చబుద్ధెఃప్రకృతెఃపరమీశ్వరంప్రాప్తఃతావ్వా ॥ ౪॥ కుమార్యాశ్చిక్షితంవక్తుంతదాఖ్యాయికామాహ॥ క్వచిదితి॥ వృణ్వానాఃస్వవరణంయర్హిగతాఃబంధుమిత్రాదిమ॥ ౫॥ తెషామితి॥ శంఖాఃశంఖవలయాఃమహద్వ్యుథాభవతితథాస్వనంచక్రుఃన ॥ ౬॥ సెతి॥ సాతుమహతీబుద్ధిమతీతత్స్వయంశాల్యవఘననంజుగుప్సితంధరిద్రతాద్యొతకంవీక్షైకశఃక్రమెణైకైకంశంఖంజఘానదపసారితవతీన ॥ ౭॥ ఉభయొరితి॥ నిరభినత్పృథక్కృతవతీన ॥ ౮॥ అన్వశిక్షమితి॥ ననుకుమార్యాస్వచకథంసంగతిస్తత్రాహ- లొకానితి॥ ౯॥ వాసఇతి॥ వాసఇతిప్రథమంతపాశెకలఃకలహహెతుఃవార్తాగొష్ఠీహెతుర్భవేదిత్యర్థఃన ॥ ౧౦॥ చిత్తైకాగ్రతాఅథైకస్యాఃలక్షణసమాధిహెతుర్ఇతి- శరకారాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ మనఇతి॥ తత్రఉపాయమాహ జితెతి - ఆసనజయొ

శ్వాసజయః - శ్వాసజయేశ్వాసాధీనంమనోనిశ్చలంభవతి - నమనఃపవననిశ్చలంసరపిమనోవిషయవాసనయాయదివిక్షిప్యేతతసుషుప్తావివసవ్యవహారలీలయేతవాతదాకింతత్రాహ- వైరాగ్యేతి- వైరాగ్యేణవిక్షిప్యమాణంఅభ్యాసయోగేనలక్ష్యేధ్రియమాణంస్థిరీక్రియమాణం॥ ౧౧॥ ఏకత్రైవికుత్రతదాహ॥ యస్మిన్నితి॥ యత్లయవిక్షేపాత్మకంమనః - వితర్ - యస్మిన్బ్రహ్మానందరూపెభగవతి - లబ్ధాస్వదంసత్ - కర్మరాశీన్కర్మవాసనాఃముంచతి - నమనఃకర్మవాసనాత్యాగేపిసుషుప్తివల్లయోదువ్యవహారః-నసత్త్వేనేతి- వృద్ధేనఉపరమత్తత్కేనరజస్తమసోరభావేవిక్షేపలయభావాత్- నివాణంఅవృత్తికంధ్యేయాకారాణావస్థానముపైతి- కుతః- అనింధనంఇంధనంగుణఃతత్కార్యంచతద్రహితం- తదుక్తంభగవద్గీతాస్వ॥ శ్లో॥ మనసోవృత్తిశూన్యస్యబ్రహ్మాకారతయాస్థితిః। యాసంప్రజ్ఞాతనామాసాసమాధిరభిధీయతఇతి॥ ౧౨॥ తతశ్చనదైవతస్మాత్ఫలితమాహ ॥ తథేతి॥బహిరర్థశబ్దాదినా- అంతరంస్మృత్యా- ఇషుకారణకాష్ఠాత్తస్యఋజూకరణదత్తచిత్తః- ఖేరీమోపైరంతికేప్రజంతమపినృపతింనవేద- తద్వత్॥ ౧౩ ॥ సపాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ ఏకచారీతి ॥ యోగిసమ్మతస్యాపిత్యాగేకుటీరీగురుః- జనసంగత్యాగే గురుస్వపదాః- సయథాజనాచ్ఛంకమానఃవికాకీవిచరతి- నియతనికేతరహితశ్చ- సదాఅప్రమత్తశ్చ- ఏకాంతవాసీచ- ఆచారైర్గతిభిఃనవిజ్ఞానవిక్షేపకైఃనలక్ష్యతేచ- అసహాయశ్చ- మితభాషీచ- తద్వత్- మునిర్వనేతేత్యర్థఃగృహారంభఇతి॥ అధ్రువాత్మనఃనశ్వరదేహస్య- సుఖంయథాభవతితథావర్ధతే॥ ౧౫॥ కారకసామగ్రీనిరపేక్షైర్బలాదీశ్వరాద్విశ్వసృష్టిసంహారాపూర్ణనాభిదృష్టాంతేనమయాసంభావితావివక్తుంప్రక్రమంసంహారప్రకారమాహపాథత్రయేణ॥ఏకఇతి॥ఏకఃకారణ

జ్జితశ్వాసోజితాసనః। వైరాగ్యాభ్యాసయోగేనధ్రియమాణమతంద్రితః ॥ ౧౧ । యస్మిన్మనోలబ్ధపదంయదైతచ్ఛనైశ్శనైర్ముంచతికర్మరేణూన్ । సత్త్వేనవృద్ధేనరజస్తమశ్చవిధూయనిర్వాణముపైత్యనింధనమ్॥ ౧౩॥ తథైవమాత్మన్యవరుద్ధచిత్తోనవేదకించిద్బహిరంతరంవాయథేషుకారోనృపతింవ్రజంతమిషౌగతాత్మానదదర్శపార్శ్వే ॥ ౧౩ । ఏకచార్యనికేతస్స్యాదప్రమత్తోగుహాశయఃI అలక్ష్యమాణఆచారైర్మునిరేకోల్పభాషణఃI ౧౪॥ గృహారంభోహిదుఃఖాయవిఫలశ్చాధ్రువాత్మనఃI సర్పఃపరకృతంవేశ్మప్రవిశ్యసుఖమేధతే I ౧౫ । ఏకోనారాయణోదేవఃపూర్వసృష్టంస్వమాయయాI సంహృత్యకాలకలయాకల్పాంతఇదమీశ్వరఃI ౧౬ । ఏకఏవాద్వితీయోభూదాత్మాధారోనిరాశ్రయఃI కాలేనాత్మానుభావేనసామ్యంనీతాసుశక్తిషు॥ సత్త్వాదిష్వాదిపురుషఃప్రధానపురుషేశ్వరఃI ౧౭ । పరాపరాణాంపరమఆస్తేకైవల్యసంజ్ఞితఃI కేవలానుభవానందసందోహోనిరుపాధికఃI ౧౮ । కేవలాత్మానుభావేనస్వమాయాంత్రిగుణాత్మికామ్I సంక్షోభయన్సృజత్యాదౌతయాసూత్రమరిందమ॥ ౧౯। తామాహుస్త్రిగుణవ్యక్తింసృజంతీంవిశ్వతోముఖమ్I యస్మిన్ప్రోతమిదంవిశ్వంయేనసంసరతేపుమాన్ । ౨౦ । యస్తూర్ణనాభిహృదయాదూర్ణాంసంతత్యవక్త్రతఃI తయావిహృత్యభూయస్తాంగ్రసత్యేవంమహేశ్వరఃI ౨౧। యత్రయత్రమనోదేహీధారయేత్సకలంధియాI స్నేహాద్వేషాద్భయాద్వాపియాతితత్తత్సరూపతామ్I ౨౨। కీటఃపేశస్కృతంధ్యాయన్కుడ్యాంతేనప్రవేశితఃI

కనిరపేక్షైఃపూర్వసృష్టమిదంజగత్- కాలకలయాకాలశక్త్యాసంహృత్య॥ ౧౮॥ ఏకఇతి॥ ఏకఏవాద్వితీయఃసజాతీయవిజాతీయభేదశూన్యోభూత్- కారణభూతాసుసత్త్వాదిసుశక్తిష్వపిసామ్యంనీతాసుసతీసు- గుణసామ్యంప్రధానం - తదుపాధిఃపురుషఃI తదీశ్వరఃII ౧౯॥ పరేతి॥ పరాపరాణాంపరేబ్రహ్మాదయఃI అపరేఅన్యేచముక్తాజీవాఃతేభ్యఃపరమఃప్రాప్యఆస్తేకుతఃI కైవల్యసంజ్ఞితఃమోక్షశబ్దాభిధేయఃI తత్రహేతుఃI కేవలేతి- కేవలోనిర్విషయఃస్వప్రకాశఃఆనందానాంసందోహఃసమూహఃచరమానందస్యాత్యర్థఃI కుతఃI నిరుపాధికఃI ౧౭॥ అతఃకేవలాదేవసృష్టించష్టయతి॥ కేవలేతి॥ కేవలేనాత్మానుభావేనకాలేనసూత్రంక్రియాశక్తిప్రధానంమహత్తత్త్వంసృజతి- జీవసంసారహేతుభూతేసూత్రేసృష్టేపి-త్వంతుభేషీరితిసంబోధయతి-అరిందమఅరీన్కామాదీన్దమయితుంసమర్థ॥ ౧౯॥ తామితి॥ సూత్రస్యైవప్రధానశక్తిశబ్దేనోచ్యమానస్యతామితి స్త్రీలింగేనపరామర్శఃI త్రిగుణవ్యక్తింగుణత్రయస్యకార్యం- అతఏవవిశ్వతోముఖంనానావిధంత్రిగుణాత్మకంవిశ్వమహంకారద్వారేణసృజంతీం- త్రిగుణకార్యస్యసూత్రసంజ్ఞాయాంకారణమాహ- యస్మిన్నితి- కారణభూతేసమష్టిరూపెయస్మిన్ దంవిశ్వంప్రోతంగ్రథితం॥శ్రు॥ వాయుర్వైగౌతమతత్సూత్రంవాయునావైగౌతమసూత్రేణాయంచలోకఃపరశ్చలోకస్సర్వాణిచభూతానిసందృబ్ధానీతిశ్రుతేఃయేనవాయ్వాత్మప్రాణరూపేణతుజీవఃసంసరతి॥ ౨౦॥తదేవంశిక్షితేతస్మిన్మథనముక్త్వాదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ హృదయాదుద్గతాంవక్త్రతఃవక్త్రేణసంతత్యప్రసార్య- విహృత్య- క్రీడిత్వా॥ ౨౧॥ భగవద్ధ్యానపరాయణానాంతత్సారూప్యంనవిచిత్రమితిపేశస్కృతోభ్రమరవిశేషాత్ జ్ఞాతమిత్యాహ ॥ యత్రేతి ॥ సకలమేకాగ్రం॥

౨౨॥ కీటవెతి॥ కుట్యాంప్రవెశతఃనిరుద్ధిః - భయెవధ్యాయత్ - తత్రాత్మతాంతత్రాత్మరూపం - సాధ్యతామితిపాఠెపాఠప్రకారాంతరం - పూర్వరూపమసంత్యజన్నిత్యస్యాయమపి ప్రాయిః - యదాతెనైవదెహెన అన్యసారూప్యంభవిష్యతి తదాకింవక్తవ్యందెహాంతరెణసారూప్యం ఘటతఇతి॥ ౨౩॥ ఎవమితి॥ స్వదెహాదెవశిష్టితమూహ - స్వాత్మెతి - స్వాత్మనొదెహాచ్ఛిథిలం॥ ౨౪॥ దెహంఇతి॥ గురుర్వెహెతుః - విరక్తివివెకదెహాహెతుః - విరక్తిహెతుత్వమూహ - నత్వనిధనంఉత్పత్తివినాశాభిభ్రత్ - స్మ - కించ - సతతంసంతతంఅత్యుదకంచుఃఖమెవొత్తరఫలంభిభ్రత్ - యద్వా - సతతాతిరెవొదకంయస్యతత్పత్వనిధనంభిభ్రత్ - వివెకహెతుత్వమూహ - తత్త్వానీతి - యథాయథావత్ - విషమత్యుపకారిశ్వెపిదెహే నైవాస్థాకర్తవ్యెత్యాహ తథాపీతి - పారక్యంశ్వస్నృగాలాదిభక్ష్యమితినిశ్చెతవ్యాం॥ ౨౫॥ సతతాత్యుదకతాంప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥ జాయెతి॥ యస్యదెహస్యప్రియచికీర్షతయాభొగసంపాదనెచ్ఛయా - జాయాదిగార్థవిత్తస్వప్నస్థితిపురుషః - కథంభూతః - సకృచ్ఛ్రంయథాభవతితథాఅవరుద్ధానిసంచితానిధనానియెనసః - దెహవిశెషణంవా - సదెహస్యాంతెవ్యస్యాయుషొంతెఅవ సీదతినశ్యతి కించ - దెహనాశెపినదుఃఖసమాప్తిరిత్యాహ - అస్యపురుషస్యదెహాంతరబీజంనిర్గచ్ఛత్పృష్ట్వెతివృక్షస్యెవథర్మొయస్యసఃవృక్షధర్మా॥ ౨౬॥ కించ॥ జిహ్వెతి॥ అముండెహంతదభిమానినంపురుషంవా - వికర్షతఃగసంప్రజిహ్వాఆదకషడితిఆచ్ఛిన్నత్తి - కర్హిచిత్కదాచిత్ - తప్తొపిపిపాసా - జలంప్రతి శిశ్నొవ్యాయంప్రతి - త్వక్స్పర్శంప్రతి - ఉదరంఅన్నమాత్రంప్రతి - శ్రవణంశబ్దమాత్రంప్రతి - ఘ్రాణొగంధమాత్రంప్రతి - చపలదృక్ - రూపమాత్రంప్రతి - క్వచక్వచిత్ - స్వస్వవిషయంప్రతి - కర్మాతితత్తాత్మతాంరాజన్పూర్వరూపమసంత్యజన్ ॥ ౨౩॥ ఎవంగురుభ్యఎతెభ్యఎషామెశిక్షితాముతిః । స్వాత్మొపశిక్షితాంబుద్ధింశృణుమెవదతఃప్రభొ। ౨౪॥ దెహొగురుర్మమవిరక్తివివెకహెతుర్బిభర్త్యనత్వనిధనంసతతాత్యుదకమ్ । తత్త్వాన్యనెనవివృశామియధాతథాపిపారక్యమిత్యవసితొవిచరామ్యసంగః । ౨౫॥ జాయాత్మజార్థపశుభృత్యగృహాప్తవర్గాన్పుష్ణాతియత్ప్రియచికీషితయావితన్వన్ । స్వాంతెసకృచ్ఛ్రమవరుద్ధధనస్సదెహఃసృష్ట్వా స్వబీజమవసీదతివృక్షధర్మా॥ ౨౬॥ జిహ్వైకతొముముపకర్షతికర్హిచిత్తర్షాశిశ్నొన్యతస్త్వగుదరంశ్రవణంకుతశ్చిత్ । ఘ్రాణొన్యతశ్చపలదృక్క్వచకర్మశక్తిర్బహ్వ్యస్సపత్న్యఇవగెహపతింబునంతి । ౨౭ ॥ సృష్ట్వాపురాణివిధానన్యజయాత్మశక్త్యావృక్షాన్సరీసృపపశూన్ఖగదంశమత్స్యాన్ । తైస్తైరతుష్టహృదయఃపురుషంవిధాయబ్రహ్మావలొకధిషణంముదమాపదెవః ॥ ౨౮॥ లబ్ధ్వానుమర్త్యమదమనిత్యమపీహధీరఃతూర్ణంయతెతనపతెదనుమృత్యుయావన్నిశ్రెయసాయవిషయఃఖలుసర్వతస్స్యాత్ ॥ ౨౯॥ ఎవంసంజాతవైరాగ్యొవిజ్ఞానాలూఆత్మని। విచరామినుహీమెతాంముక్తసంగొనహంకృతిః ॥ 30 ॥ నహ్యెకస్మాద్గురొర్జ్ఞానమున్నీతంస్యాత్సుపుష్కలమ్।బ్రహ్మైతదద్వితీయంహిగీయతెబహుధర్షిభిః॥ 31॥ శ్రీభగవాన్॥ ఇత్యుక్త్వానయమంవిప్రప్రణమ్యాంగధర్మశక్తిఅన్యదపికర్మెంద్రియంఅలునంతిత్రొటయంతి॥ ౨౭॥ తదెవందెహొగురురిత్యాదిత్రిభిర్విరక్తివివెకహెతుత్వముపపాద్యఇదానీమస్వదెహస్యాపిబలాత్పతత్వందర్శయన్నీశ్వరనిష్ఠంవిధత్తెద్వాభ్యాం॥ సృష్ట్వెతి॥పురాణిశరీరాణి-పురుషంపురుషదెహం బ్రహ్మణొవలొకాయఆపరొక్షాయధిషణాబుద్ధిర్యస్మిన్ తమ్॥ శ్లొ॥ తాసాంమెపొరుషీప్రిమొతి॥ శ్రు॥ పురుషశ్చెవావిస్తరామాత్మెత్యాది॥శ్రు॥ ఈశ్వరొహికరణాధిష్ఠాత్రీరణ్యాదిదెవతాఃవాగాదిభిస్సహసృష్టవాఁతాశ్చతంప్రతిభొగాధఁశరీరమయఁచంత సచతాభ్యొగొశరీరంఅశ్వశరీరంపురుషశరీరంయథాక్రమమానీతవాఁతతస్తాదెవతాస్వొబ్రవీద్యథాయతవంచథురాదిష్టంఅస్మిఁదెహొప్రవిశతితథాతాభ్యొగామానయత్ - తాఅబ్రువన్న వై నొయమలమితి తాభ్యొశ్వమానయత్తాఅబ్రువన్నవై నొయమలమితితాభ్యఃపురుషమానయత్తాఆబ్రువఁసుకృతంబతెతి॥ ౨౮॥ లబ్ధ్వెవ్ఁ ॥ తస్మాద్బహూనాంసంభవానాంఅన్నమానుష్యంఅనిత్యమప్యర్థదంపురుషార్థదంప్రదంవైవాల్లబ్ధ్వా- ఇదంఅనుమృత్యుఅర్ష్వనునిరంతరంమృత్యొర్యొయస్యతత్- యావన్నపతెత్- తావదెవ తూర్ణంశ్రెయసాయయతెత - విషయస్తుపునఃసర్వతఃపశ్యాది నూసిఁవ్యపిస్యాదెవ॥ ౨౯ ॥ తదెవందెహొపాదెయవివెకంబహుధాసిరూప్యఇదానీంయదుక్తంత్వంతుకల్యఃకవిరదకుతెత్యాది తత్రొత్తరమాహ॥ వివమితి॥ ఎవంబహుభ్యొగురుభ్యఃశిక్షితెనవిశిష్టంజ్ఞానమెవ ఆలొకఃప్రదీపొయస్యసఃసప్తమ్యంతంవా-ఆత్మపిశెషణం ఆత్మనిస్థితివిధమహంవిధరామి ॥ 30 ॥ నానుకింబహుభిగురుభిఃనహ్యాత్మశ్వెతెతుభ్యఃగుప్రముఖైబ్రహ్మవాగురవఆత్మితాతత్రాహ॥ నెని॥ బహుధాసప్రపంచనిప్రపంచభెదాదిభిఃఅయంభావఃనైతెపరమార్థొఁపదెశగురవఃకింత్వన్వయవ్యతిరెకాభ్యామాత్మన్యనంభావనాదిమాత్రనివర్తకాఃతెషాంచబహుత్వంయుక్తమెవెతి- జ్ఞాన్నమ్రదంగు

రుమెచమేవవక్ష్యతి॥ శ్లో॥ మదభిజ్ఞంగురుంశాంతముపాసీతేతి. ఉక్తంచ॥ శ్లో॥ తస్మాద్గురంప్రపద్యేతజిజ్ఞాసుఃశ్రేయఉత్తమమితి॥ 3౧॥ ఇతీతి॥ విప్రోదత్తాత్రేయఃకిల॥ శ్లో॥ యోగర్ధిమాపురుభయాంయదుహైహయాద్యా ఇక్ష్వాకవోత్వత్ - యథాగతంతేవయదృచ్ఛయాయయూ విభ్యధ్వఃకిల॥ 3౨॥ అవధూతేతి॥ భగవాన్స్వయంబ్రహ్మవిత్తులమితిశ్లాఘతే - నఃపూర్వేహంపూర్వజ ఇతి- అత్రసంగ్రహశ్లోకాఃశ్రీధరీయాఃకపోతమేనహరిణకుమారీగజపన్నగాఃపతంగఃకురరశ్చాష్టౌహాయాశ్రీగురవోమతాఃమధుకృన్మధుహాతాచపింగళాచదత్తాత్రేయాశ్రయఃఉపాదదేయదర్థవిజ్ఞానేశేషుఃపృథ్వ్యాదయోమతాఃతదవాంతరభేదశ్చతత్రతత్రస్ఫుటీకృతఃఆభ్యాయతిరితమేచాష్టనవాష్టవీరితాఃక్రమాత్॥ 33॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతటీకాయాంనవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ చతుర్వింశతిగురవఆఖ్యాలబ్ధసంభావనాభువఃఉద్ధవస్యాత్మతత్త్వాయైసాధనోక్తిఃపరేరితా॥ దశమేదేహసంబంధాత్సంసృతిర్నాత్మనస్సతఃతన్నివృత్తిర్మతాత్మజ్ఞానాయోపదిశతఆత్మనోనిర్గుణత్వంసమర్థనాంతరనివారణతఃతదేవమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాముత్పన్నవివేకజ్ఞానస్యతత్త్వజ్ఞానాయోపదిశతఆరభ్యసాధనాన్యుపదిశతి॥ మయేతి॥ మయాపంచరాత్రాద్యుక్తేనైష్ణవధర్మేష్వవహితఃఅప్రమత్తస్సన్ - తదవిరోధేనవర్ణాద్యాచారమనుతిష్ఠేత్॥ ౧॥ కథమాత్మతాసంభవతితత్రాహ॥ అన్వీక్షేతేతి॥ స్వధర్మైర్విశుద్ధచిత్తస్సన్ దేహినాం విషయేషుసత్యత్వాభినివేశేనయేనవేఆరంభాస్తేషుంఫలవైపగీత్యంపశ్యేత్- విఫలవైపరీత్యాంకామస్యాన్॥ ౨॥ కించ- కామ్యవిషయాణాంమిథ్యాత్వాదర్శీత్యాహ॥ సుప్తస్యేతి॥ విఫలఃఅధర్మశూన్యఃఅతైరవంప్రయోగఃఇంద్రియైర్యాబహినానానాధర్మబుద్ధిఃసావిఫలా- నానాత్మక

రథీఃవందితోభ్యర్చితోరాజ్ఞాయయౌప్రీతోయథాగతమ్ । 3౩ । అవధూతవచశ్శ్రుత్వాపూర్వేషాంనస్పూర్వజఃసర్వసంగవినిర్ముక్తస్సమచిత్తోబభూవహ॥ 33॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - నవమోధ్యాయఃశ్రీభగవాన్॥ మయోదితేష్వవహితస్స్వధర్మేషుమదాశ్రయఃవర్ణాశ్రమకులాచారమకామాత్మాసమాచరేత్ । ౧ । అన్వీక్షేతవిశుద్ధాత్మాదేహినాంవిషయాత్మనామ్ । గుణేషుసత్త్వధ్యానేనసర్వారంభవిపర్యయమ్॥ ౨॥ సుప్తస్యవిషయాలోకోధ్యాయతోవామనోరథఃనానాత్మకత్వాద్విఫలోబహినానార్థధీర్గుణైః॥ 3॥ నివృత్తంకర్మసేవేతప్రవృత్తంమత్పరస్త్యజేత్ । జిజ్ఞాసాయాంసంప్రవృత్తోనాద్రియేత్కర్మచోదనామ్॥ ౪॥ యమానభీక్ష్ణంసేవేతనియమాన్మత్పరఃక్వచిత్ । మదభిజ్ఞంగురుంశాంతముపాసీతమదాత్మకమ్॥ ౫ । అమాన్యమత్సరోదక్షోనిర్మమోదృఢసౌహృదఃఅసత్వరోర్థజిజ్ఞాసురనసూయరమోఘువాక్ । ౬॥ జాయాపత్యగృహక్షేత్రస్వజనద్రవిణాదిషుఉదాసీనస్సమంపశ్యేత్సవేష్వర్థమివాత్మనఃఇ॥ విలక్షణస్థూలసూక్ష్మదేహాత్మాభిమానోదాత్మేక్షితాస్వదృక్ । యథాగ్నిర్దారుణోదాహ్యోదాహకోన్యఃప్రకాశకఃఋ॥ నిరోధోత్పత్త్యణుబృహన్నానాత్వంతత్కృతాన్

త్వాదైంద్రియకత్వాచ్చ- మనోజన్యస్వప్నమనోరథవదితి॥ 3॥ శ్లో॥ మోక్షార్థినఃప్రపత్తేతతత్రకామ్యనిషిద్ధయోఃనిత్యనైమిత్తికేకుర్యాత్ప్రత్యవాయజిహాసయేతిస్మృతిఃఅతఃనివృత్తమితి॥ ప్రవృత్తంకామ్యకర్మత్యజేత్- నివృత్తంనిత్యనైమిత్తికమపేక్షకర్మకుర్యాత్- ఆత్మవిచారేతుసమ్యక్ప్రవృత్తఃనివృత్తకర్మచోదనాముపనాద్రియేత॥ ౪॥ కింతు॥యమానితి॥ యమాఃఅహింసాదీఃఅభీక్ష్ణమిత్యాదరణసేవేత- శౌచాదీంస్తునియమాఃక్వచిద్యథాశక్తితఃఆత్మజ్ఞానావిరోధేన- యమాఃత్వాదశనియమాంశ్చవికోనవింశత్యాయెవక్ష్యతి- కించ- యమ్మోపస్థ్యాగరంపరిత్యజ్యగురుమువుపాసీతేత్యాహ- మదభిజ్ఞమితి - మదాత్మకమద్రూపం॥౫॥గురుమేవకస్యథర్మానాహ॥ అమానీతి॥ దక్షఃఅనలసఃనిర్మమఃజాయాదిషుమమతాశూన్యఃగురౌతుదృఢసౌహృదఃఅసత్వరఃఅవ్యగ్రఃఅమోఘువాక్ వ్యర్థాలాపరహితఃతాన్యేవశిష్యస్యలక్షణానిజ్ఞేయాని॥ ౬॥ ననుస్వజాయాదిషుకథంనిర్మమస్యాత్తత్రాహ ॥ జాయేతి ॥ బౌద్ధాసీన్యమేతుంవివేకందర్శయతి- ఆత్మనోర్థంప్రయోజనంసర్వత్రసమమివపశ్యన్నితి- అయంభావఃసర్వదేహేష్వాత్మనవికల్పాజ్ఞాయాదిదేహేఅన్యస్మింశ్చదేహేఆత్మనోర్థఃసుఖాదిస్సమివవ- కేనవిశేషేణైతెప్వవమమత్వాభినివేశఇత్యేవముదాసీనస్సన్గురుంప్రపద్యేతేతి॥ ౭ ॥ అజ్ఞానకోపాదేహవ్యతిరిక్తఆత్మాయస్సైక్యాదర్థస్సవేత్తిసుసమస్స్యాత్ తమాహ॥ విలక్షణఇతి॥ స్థూలసూక్ష్మదేహద్వయాదాత్మాన్యఃయతోవిలక్షణఃద్వేధాహ్యైలక్ష్యందర్శయతి - ఈక్షితాస్వదృగితిద్రష్టాహిదృశ్యాద్వివిక్తఃణఃస్వప్రకాశశ్చజడాద్విలక్షణఃఆనుమానస్యత్వేనదృష్టాంతఃయథాఅగ్నేఃదాహకఃప్రకాశకశ్చదాహ్యప్రకాశ్యాచ్చదారుణఃకాష్ఠాదన్యఃతద్వదితి॥ ౮॥ అన్యైవదృష్టాంతేననిత్యత్వానాదిత్వవిభుత్వైకత్వాదయోపిసిధ్యంతీత్యాహ ॥ నిరోధేతి ॥ యథాదారుప్లవంతఃప్రవిష్టోగ్నిఃస్-

తత్ప్రతీత్యాన్నాశాదీప్రాప్నోతి - నతుస్వతోనాశాదిమాత్ - ఏవందేహగుణాననిత్యాజీవదేహోత్పరోనిత్యాదిస్వరూపోపిఆత్మానుభవతి - తతశ్చనిత్యత్వాదిభిరపిపైలక్షణ్యదన్యత్వమితిభావః॥౯॥ నస్వస్మైదాతుసంయోగాత్తద్ధర్మాత్క్వంఘటతే - ఆత్మనస్స్వసంగత్వాత్క్షణం దెహేనతద్ధర్మైర్వాసంబంధః - సంబంధెవాకుతస్తన్నివృత్తిస్తత్రాహ॥యఇతి॥పురుషస్యతుఈశ్వరస్యాధీనైర్మాయాగుణైర్యోసౌసూత్త్రః అయంచస్థూలోదెహోవిరచితః - పుంసోజీవస్యాయంసంసారఃతన్నిబంధఃతదధ్యాసకృతిః - హియస్మాదెవంతస్మాదాత్మవీద్యాతన్నివర్తకేత్యాహ - ఆత్మనొవిద్యావిజ్ఞానంఛిత్తస్యభెత్తీఆఛిదిలావపదభెదః॥౧౦॥యస్మాదెవం॥ తస్మాదితి॥తస్మాజ్జిజ్ఞాసయావిచారెణఆత్మస్వంఆత్మనికార్యకారణసంఘాతవినివర్తితం - సంగమ్యసమ్యక్జ్ఞాత్వా - ఎతస్మిన్దెహెదొషవస్తుబుద్ధింస్థూలసూక్ష్మత్రయెణసరసెత్యర్థఃశ్లొ॥ ౧౧ ॥ గురొర్లబ్ధావిద్యాసా - అవిద్యాతత్కార్యనిగమనష్టమేతిస్ఫుటీకర్తుంవిద్యొత్పత్తివగ్న్యుత్పత్తిరూపెణనిరూపయతి ॥ ఆచార్యఇతి॥ ఆద్యఃఅధరఃతత్సంధానంతయొర్మథ్యమం మథన కాష్ఠం - ప్రవచనముపదెశఃవిద్యాసంధిఃవిద్యాతుసంధిఃశంధొధవన్నగ్నిరివ - తథాచ॥శ్రు॥ఆచార్యఃపూర్వరూపం - అంతెవాస్యుత్తరరూపం - విద్యాసంధిఃప్రవచనగ్ం సంధానమితి॥ ౧౨॥అగ్నిసాదృశ్యమెవాహ॥ వైశారదీతి॥ విశారదాతినిపుణఃతెనశిష్యెణప్రాప్తా - తెనగురుణొపదిష్టావా - అవిశుద్ధాబుద్ధిఃగుణకార్యభూతాంమాయాంఛన్నొతినివర్తయతి - యదాత్మకమెవద్విశ్వం - తార్తాజీవంసంసృతినిమిత్తాగుణాంశ్చదగ్ధ్వా అసమిత్తనిరింధనఃతిస్రొఽవస్థాస్వరూపెణకారణెనావిద్యయాచవ్యపదానాభావాత్సొఽత్యర్థమానందరూపొభవతీతి॥ ౧౩॥ ఎవంతావజ్జ్ఞప్రకాశజ్ఞానస్వరూపొనిత్యఏకఏవాత్మా - తస్యకర్తృత్వాదయశ్చధర్మాదెహొపాధికాఃతద్వ్యతిరిక్తందసవ్యమనిత్యంమాయామయంచ - అతస్సర్వతొవిరక్తస్సన్ ఆత్మజ్ఞానెనముచ్యతఇత్యుక్తం - విలక్షణస్థూలసూక్ష్మెతిత్యాదినా - తదెవం శ్రుతిసమన్వయెననిర్ణీతెప్యథెతరాంతరవిరొధనసందెహొమాభూది

గుణాత్ । అనుప్రవిష్టఆధత్తఏవందెహగుణాత్పరః ॥ ౯॥ యొసౌగుణైర్విరచితొదెహొయంపురుషస్యహి । సంసారస్తన్నిబంధొయంపుంసొవిద్యాత్మనఃకృతః॥ ౧౦ ॥ తస్మాజ్జిజ్ఞాసయాత్మానమాత్మస్థంకెవలంపరమ్ । సంగమ్యనిరసెదేతద్వస్తుబుద్ధింయథాక్రమమ్॥ ౧౧। ఆచార్యొరణిరాద్యస్స్యాదంతెవాస్యుత్తరారణిః । తత్సంధానంప్రవచనంవిద్యాసంధిస్సుఖావహః ॥ ౧౨॥ వైశారదీసాతివిశుద్ధబుద్ధిర్ధునొతిమాయాంగుణసంప్రసూతామ్ । గుణాంశ్చ సందహ్యయదాత్మమెతత్స్వయంచశామ్యత్యసమిద్యథాగ్నిః। ౧౩। అథైషాంకర్మకర్తృణాంభొక్తృణాంసుఖదుఃఖయొః। నానాత్వమధనిత్యత్వంలొకకాలాగమాత్మనామ్ ॥ ౧౪॥ మన్యసెనర్వభావానాంసంస్థాహ్యుత్పత్తికీయథా । తత్తదాకృతిభెదెనజాయతెభిన్యతెచధీఃశ్॥ ౧౫॥ ఎవమప్యంగసర్వెషాందెహినాందెహయొగతఃకాలావయవతస్సంతిభావాజన్మాదయొసకృత్ ॥ ౧౬॥ తత్రాపికర్మణాంకర్తురస్వాతంత్ర్యంచలత్యతె । భొక్తుశ్చ దుఃఖసుఖయొఃకొన్వర్థొవిపశంబజెత్ ॥ ౧౭ ॥ నదెహినాంసుఖంకించిద్విద్యతెవిదుషామపి । తథాచ

తితస్తతంనిరాకర్తుమిచ్ఛావయలి॥ అథెతి ॥ అధమన్యసె - ఎషాంజీవాత్మనాంకర్తృకర్తృత్వాణాంసుఖదుఃఖ యొఃభొక్తృణాంచనానాత్వమితి - ఎవంహిజైమినీయమన్యంతె అహంప్రత్యయజ్ఞెయవిషాత్మాసచప్రతిశరీరంభిన్నఃకర్తృభొక్తృరూపశ్చ - నతుతత్త్వరూపభూతొనిర్వికారఏకఃపరమాత్మాస్తీతి - తదాహుఃశ్లొ॥ అహంప్రత్యయవిజ్ఞెయొజ్ఞాతవ్యస్వవశ్యవైవహీతి - తథావైరాగ్యంచనసంభవతి - తథాహి భొగస్థానానామనిత్యత్వాద్వైరాగ్యంభవెత్ భొగకాలస్యావాతదుపాయ కర్మభొధకాగమస్యవాభొక్తురాత్మనొవాసత్త్వతరస్తీత్యాహ - అధనిత్యత్వంలొకకాలాగమాత్మనాంమన్యసఇతి ॥ ౧౪ ॥ నచశ్రొత్రాద్యానాంఽపౌరుషెయాన్నాయమయత్వాద్వైరాగ్యం స్యాదిత్యాహ॥ మన్యసఇతి॥ సర్వభావానాంస్రక్చందనాదీనాంసంస్థాస్థితిఃఔత్పత్తికీప్రవాహరూపెణసిత్యా తథాచవదంతి॥శ్లొ॥నకదాచిదనీదృశంజగదితి - అతస్తత్ర తాకశ్చిదీశ్వరొపినాస్తీతిభావః కించ యథాయథావత్ - నతుమాయామయిత్యర్థఃనచఆత్మస్వరూపభూతంనిత్యమేకంజ్ఞానమస్తీత్యాహ - తత్తదితి - ఘటపటాద్యాకారభెదెనధీర్జాయతెఅతొనిత్యాధిద్యతెచ - అయంగూఢొఽపిప్రాయఃనహినిత్యజ్ఞానరూపఆత్మా - అపితుజ్ఞానపరిణామవాన్ - నచవికారిత్వెనానిత్యత్వప్రసంగఃయథాహుఃశ్లొ॥ విక్రియాజ్ఞానరూపస్యనినిత్యత్వెవిరొధ్యతతఇతి - అతొముక్తావింక్రియాదిరహితస్యచరిణామసంభవాజ్జడత్వెనతత్ప్రెరపురుషాధీనత్వాత్ప్రవృత్తిరెవశ్రుయసెనివృత్తిరితి ॥ ౧౫॥ తత్రతావదుక్తమంగీకృత్యవైరాగ్యొత్పాదనాయప్రవృత్తిమార్గస్యానర్థహెతుత్వంప్రపంచయతి ॥ ఎవమిత్యాదినా - లొకానాంలొకపాలానామిత్యర్థఃప్రాక్తనెనగ్రంథెన॥ఇతిమితి॥అంగహెఉద్ధవ - కాలావయవతఃసంవత్సరాదిరూపాత్॥ ౧౬॥ తత్రెతి॥ తత్రాపిస్వాతంత్ర్యప్రతిషెపిహెతుమాహ॥ నచెతి॥ విదుషామపికించిత్సుఖంనవిద్యతె - తథాచమూఢానాంతుదుఃజానంతి - తెసుఖనవివ - యెతునజానంతి - తవివదుఃఖినఇతిచెత్తత్రాహ॥ నెతి॥ విదుషామపికించిత్సుఖంనవిద్యతె - తథాచమూఢానాంతుదుఃఖం

ఖం న విద్యతే- అతో వయం కర్మకుశలత్వాత్సుఖిన ఇతి తేషాం కేవలం వృథైవాహంకార ఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ అంగీకృత్యాప్యాహ ॥ యదీతి ॥ తం యోగముపాయం న విదుః యథా సాక్షాన్మృత్యుర్న ప్రభవేత్॥ ౧౯॥ తథాపి యావజ్జీవం సుఖం భవిష్యతీత్యాశంక్య విదుషామప్యర్థకామా న సుఖహేతూ ఇత్యాహ ॥ క ఇతి ॥ యతః అంతికే వర్తమానో మృత్యుర్న తుష్టిం దదాతి- ఆఘాతం వధస్థానం ప్రతి॥ ౨౦ ॥ ఏవమస్మిన్ లోకే సుఖం నాస్తీత్యుక్తం- లోకాంతరేపి తథైవేత్యాహ॥ శ్రుతమితి॥ శ్రుతం స్వర్గాది- తదపి దుష్టం స్పర్ధా పరసుఖాసహనం అసూయా పరగుణేషు దోషావిష్కరణం- అత్యయో నాశః - వ్యయో పక్షయః - తైర్దుష్టం- యద్వా- వ్యయో నాశః - అత్యయోన్యస్యాతిశయః తం దృష్ట్వా తదప్రాప్త్యా దుఃఖమిత్యర్థః- కించ- బహవోంతరాయా వైగుణ్యాదిరూపా విఘ్నా యస్మిన్ కామే సుఖే తస్య భావస్తత్త్వం తస్మాత్- కృషిర్యథా బహువిఘ్నా తద్వత్ బహువిఘ్నసుఖత్వేన- శ్రుతమపి నిష్ఫలం ॥ ౨౧ ॥ విఘ్నవైగుణ్యాద్యభావమంగీకృత్యాపి నాశదుఃఖం దుష్పరిహారమిత్యాహ పంచభిః॥ అంతరాయైరితి॥ నిర్జితం సంపాదితం ॥ ౨౨ ॥ ఇష్ట్వేతి ॥ యజ్ఞైర్దేవతా ఇంద్రాదిరూపా ఇష్ట్వా॥ ౨౩॥ స్వేతి॥ స్వపుణ్యైరుపచితే సర్వభోగసంపన్నే దేవీనాం మధ్యే విహరన్- గంధర్వైరుపగీయతే॥ ౨౪ ॥ స్త్రీభిరితి॥ కామేన ఇచ్ఛయా గచ్ఛతా యానేన విమానేన కింకిణీజాలమాలినా క్షుద్రఘంటికాసమూహశోభినా- సహ స్త్రీభిః సురాక్రీడేషు నందనాదిషు క్రీడన్ ఆత్మపాతం న వేద॥ ౨౫॥ ....

దుఃఖమూఢానాం వృథాహంకరణం పరమ్ ॥ ౧౮॥ యది ప్రాప్తిం విఘాతం చ జానంతి సుఖదుఃఖయోః॥
తేప్యద్ధా న విదుర్యోగం మృత్యుర్న ప్రభవేద్యథా ॥ ౧౯॥ కోన్వర్థః సుఖయత్యేనం కామో వా మృత్యు
రంతికే । ఆఘాతం నీయమానస్య వధ్యస్యేవ న తుష్టిదః॥ ౨౦ ॥ శ్రుతం చ దృష్టవద్దుష్టం స్పర్ధాసూయా
త్యయవ్యయైః । బహ్వంతరాయకామత్వాత్ కృషివచ్చాపి నిష్ఫలమ్ ॥ ౨౧॥ అంతరాయైరవిహతో య
ది ధర్మః స్వనుష్ఠితః । తేనాపి నిర్జితం స్థానం యథా గచ్ఛతి తచ్ఛృణు ॥ ౨౨ ॥ ఇష్ట్వేహ దేవతా యజ్ఞై
స్స్వర్లోకం యాంతి యాజ్ఞికాః । భుంజతే దేవవత్తత్ర భోగాన్ దివ్యాన్నిజార్జితాన్ ॥ ౨౩ ॥ స్వ
పుణ్యోపచితే శుభ్రే విమాన ఉపగీయతే । గంధర్వైర్విహరన్ మధ్యే దేవీనాం హృద్యవేషధృత్ ॥ ౨౪॥
స్త్రీభిః కామగయానేన కింకిణీజాలమాలినా । క్రీడన్న వేదాత్మపాతం సురాక్రీడేషు నిర్వృతః॥ ౨౫ ॥
తావత్ప్రమోదతే స్వర్గే యావత్పుణ్యం సమాప్యతే। క్షీణపుణ్యః పతత్యర్వాగనిచ్ఛన్ కాలచాలితః॥ ౨౬॥
యద్యధర్మరతస్సంగాదసతాం వాజితేంద్రియః। కామాత్మా కృపణో లుబ్ధ స్స్త్రైణో భూతవిహింసకః॥
౨౭। పశూనవిధినాలభ్య ప్రేతభూతగణాన్ యజన్। నరకానవశో జంతుర్గత్వా యాత్యుల్బణం తమః॥
౨౮ ॥ కర్మాణి దుఃఖోదర్కాణి కుర్వన్ దేహేన తైః పునః । దేహమాభజతే తత్ర కిం సుఖం మర్త్యధర్మి
ణః॥ ౨౯॥ లోకానాం లోకపాలానాం మద్భయం కల్పజీవినామ్। బ్రహ్మణోపి భయం మత్తో ద్విపరార్ధ
పరాయుషః॥ ౩౦। గుణాస్సృజంతి కర్మాణి గుణోనుసృజతే గుణాన్। జీవస్తు గుణసంయుక్తో భుంక్తే కర్మఫ
లాన్యసౌ॥ ౩౧॥ యావత్స్యాద్గుణవైషమ్యం తావన్నానాత్వమాత్మనః । నానాత్వమాత్మనో యా

తావదితి॥ కాలేన చాలితః పాతితః॥ ౨౬॥ ప్రవృత్తిర్ద్వివిధా - విధ్యనుసారేణ కామ్యకర్మణి వా - తల్లంఘనేనాధర్మే వా- తత్ర కామ్యకర్మప్రవృత్తేర్గతిరుక్తా- అధర్మప్రవృత్తేర్గతిమాహ॥ యదీతి॥ యది వేత్యన్వయః - అజితేంద్రియత్వాత్ కామాత్మా- అతః కృపణః- అతః లుబ్ధః భోగతృష్ణాకులః- అతః స్త్రైణః స్త్రీలంపటః- తదర్థం భూతవిహింసకః॥ ౨౭॥ కించ॥ పశూనితి॥ దుష్టజనప్రలోభితో ధనాద్యర్థం పశూన్ అవిధినా హత్వా - తమః స్థావరతాం యాతి ॥ ౨౮॥ ఏవం కర్మసు ప్రవృత్తస్య న సుఖం న చ నివృత్తిరిత్యుపసంహరతి॥ కర్మాణీతి॥ ౨౯॥ తథాపి లోకానాం నిత్యత్వాదమర్త్యధర్మత్వాచ్చ లోకపాలానాం సుఖమస్తీతి చేత్తత్రాహ ॥ లోకానామితి ॥ ద్వౌ పరార్ధౌ పరమాయుర్యస్య తస్య బ్రహ్మణోపి- తథా చ॥ శ్రు॥ భీషాస్మాద్వాతః పవతే- భీషోదేతి సూర్యః - భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ- మృత్యుర్ధావతి పంచమ ఇతి- అతః ప్రవృత్తిమార్గస్యైవమనర్థహేతుత్వాత్ విరక్త్యా తతో నివృత్తిరేవ యుక్తేతి తాత్పర్యార్థః ॥ ౩౦॥ ఏతేనైవ స్వయమీశ్వరత్వావిష్కారేణ ఈశ్వరాభావాంగీకారః పరిత్యక్తః- అన్యదపి ప్రాగ్ధ్యాపూర్వమంగీకృతం నిరాకరోతి చతుర్భిః - తత్ర యదుక్తం కర్తృభోక్తృరూప ఏవాత్మేతి తన్నిరాకరోతి॥ గుణా ఇతి ॥ గుణాః ఇంద్రియాణి- కర్మాణి సృజంతి- న త్వాత్మా- నను ఆత్మైవేంద్రియాణి ప్రవర్తయన్ కర్మాణి కరోతీతి చేత్తత్రాహ- గుణ ఇతి- గుణః సత్త్వాదిః- గుణాన్ ఇంద్రియాణి- అనుసృజతే ప్రవర్తయతి- న త్వాత్మా- అతః కర్తృత్వం తావన్నాస్తి- భోక్తృత్వమప్యౌపాధికమిత్యాహ- జీవస్త్వితి- గుణసంయుక్తః ఇంద్రియాదిసంయుక్తః - కుత ఇత్యత ఆ

హ- అస్యాతేషుఅహంకారవానిత్యర్థః॥ 3౧॥ యబ్బోక్తమాత్మనోనానాత్వంతదప్యౌపాధికమిత్యాహ॥ యావదితి॥ గుణానాంవైషమ్య
మహంకారాదికార్యరూపం - నన్వాత్మనఏకత్వేకథంపారతంత్ర్యముక్తం - కథంచాలోకపాలాదీనామపిమద్భయమిత్యుక్తం - తత్రా
హ - నానాత్వమితి॥ 3౨॥ యావదితి॥ యచ్చగూఢమఖిలైర్వేదప్రవృత్తిరవశ్రేయసీతి - తత్రాహ - యఎతదితి - ఏతత్గుణవైషమ్యంత
త్కృతంభోగంకర్మచేత్యర్థఃఉపాసీరన్సేవేరన్ - తేలోకానామనిత్యత్వాచ్చఫలానిత్యత్వాత్ప్రోక్తాస్సంతోముచ్యంతి॥ 3౩॥ నకేవలమ
నిత్యతామాత్రం - కింతుమాయామయత్వమపీత్యాహ॥ కాలఇతి॥ స్వభావోదేవతాదిపరిణామహేతుః - ధర్మస్తద్భోగకారణం - గుణవ్యతిక
రేమాయాయోభేసతిమామేవప్రపద్యంతఇతిశ్రుతిః - నతుమద్వ్యతిరిక్తాస్సంతిఅతోనివృత్తిరపముక్తిహేతుత్వాత్ శ్రేయసీసిద్ధం॥ 3౪॥ ఎవంతావ
దేకఎవాత్మా - తస్యచగుణకార్యదేహసంబంధకృతఃసంసారః - ఆత్మజ్ఞానాచ్చముక్తిరిత్యుక్తం - విలక్షణఃస్థూలసూక్ష్మాదిత్యాదినా - తదే
వచమతాంతరనిరాసేనదృఢీకృతంఅథైవమిత్యాదినా - తత్రపృచ్ఛతి॥ గుణేష్వితి॥అయమర్థః-గుణేష్వసత్సుముక్తిఃనత్వేవవా-ఆద్యే
జ్ఞానసాధనాభావాన్నముక్తిః - ద్వితీయేచగుణేషువర్తమానోపిదేహాద్యాకార్యదేహజేషుకర్మసునుజ్ఞాదిషుచకథంనబధ్యతే - తథాపిదేహా కాశ
వదనావృతత్వాన్నబధ్యతఇతిచేత్తత్రాబంధోపినసంభవతీత్యాహ - అనపావృతఃకథంబధ్యతఇతి॥ 3౫॥ యదితుసర్వేషుదేహాదిషుఅహంకా
రేణబధ్యతేతన్నివృత్త్యాచముచ్యతఇతిమతంతత్రాహ - తత్కథంజ్ఞాతవ్యమితిచేచ్ఛృణు॥ కథమితి॥ బద్ధోముక్తోవాకథంవర్తతేత్యాదికం-
కింభుంజీతకథంభుంజీతేత్యర్థః॥ 3౬॥ ఏతదితి॥ ఏతత్తద్విషయంప్రశ్నం - కించ-ఎకఏవాత్మాఅనాదిగుణసంబంధాన్నిత్యబద్ధః- ము
క్తేరజన్యత్వేఅనిత్యత్వప్రసంగాన్నిత్యముక్తఇత్యప్యంగీకార్యంస్యాత్ - తత్రమోక్షమోక్షవతీత్యాహ - నిత్యబద్ధఇతి॥ 3౭॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవత
దీపికాయాం - దశమోధ్యాయవాఖ్యా॥

వత్వారతంత్ర్యంతత్తేవహి॥ 3౨॥ యావదస్యాస్వతంత్రత్వంతావదీశ్వరతోభయమ్। యఎతత్సము
పాసీరంస్తేముహ్యంతిశుచార్పితాః॥ 33। కాలఆత్మాగమోలోకస్స్వభావోధర్మఎవచ। ఇతిమాం
బహుధాప్రాహుర్గుణవ్యతికరేనతి॥ 3౪॥ ఉద్ధవః॥ గుణేషువర్తమానోపిదేహజేష్వనపావృతః।
గుణైర్నబధ్యతేదేహీబధ్యతేవాకథంవిభో । 3౫॥ కథంవర్తేతవిహరేత్తేర్వాజ్ఞాయేతలక్షణైః।
కింభుంజీతోతవిసృజేచ్ఛయీతాసీతయాతివా ॥ 3౬॥ ఎతదచ్యుతమేబ్రూహిప్రశ్నంప్రశ్నవిదాంవ
రానిత్యబద్ధోనిత్యముక్తఎకఎవేతిమేభ్రమః॥ 3౭ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఎకాదశస్కంధే - దశమోధ్యాయః .

శ్రీభగవాన్ ॥ బద్ధోముక్తఇతివ్యాఖ్యాగుణతోమేనవస్తుతః। గుణస్యమాయామూలత్వాన్నమేమోక్షో
నబంధనమ్। ౧ ॥ శోకమోహౌసుఖందుఃఖందేహాపత్తిశ్చమాయయా।స్వప్నోయథాత్మనఃఖ్యాతిస్సం
సృతిర్నతువాస్తవీ॥ 2॥విద్యావిద్యేమమతనూవిద్ధ్యుద్ధవశరీరిణామ్। బంధమోక్షకరీ*ఆద్యేమాయయా
మేవినిర్మితే॥ 3 ॥ ఏకస్యైవమమాంశస్యజీవస్యైవమహామతే। బంధోస్యావిద్యయానాదివిద్యయా

శ్లో॥ విశేషతేతుబద్ధానాంముక్తానామపిలక్షణమ్ । సాధూనాంచతథాశాస్త్రైర్లక్షణంహరణెరితమ్॥ నిత్యబద్ధోనిత్యముక్తఎకఎవేతిమేభ్ర
మఇతి । యదుక్తంతత్ప్రివస్తుతోవిరోధఃప్రతీతితోవా- నాద్యఃబంధమోక్షయోర్వాస్తవత్వాభావాదిత్యాహద్వాభ్యాం ॥ బద్ధఇతి॥ ఆ
త్మాబద్ధోముక్తశ్చ- మెగుణతఃమదధీనసత్త్వాదిగుణాపాధితః- నతువస్తుతః- నన్వౌపాధికత్వేపితండులపాకాదివత్కాస్యవత్వంకింనస్యా
త్తత్రాహ- గుణస్యమాయామూలత్వాద్బంధనంనాస్తీతి- ననుకథంసవర్తతాస్త్రవిరుద్ధముచ్యతేతత్రాహ - ఇతి
మేవ్యాఖ్యఎవంమత్కృతోనిర్ణయః అలమతికుతర్కైరిత్యర్థః- అథైవమస్వయం- ఆత్మాబద్ధోముక్తఇతియావ్యాఖ్యాఉక్తిః-సామె
గుణతఃమస్గుణపారతంత్ర్యేత్- అత్రహేతుత్వేనగుణనియంతరిస్వస్మిన్తద్వ్యతిరేకమాహ - అతఎవనమేబంధనంమోక్షోవేతి - అన్య
త్సమానం॥ ౧॥ ఎవంకారణభూతగుణానాంమాయామయత్వాత్తత్కార్యసంసృతిర్మాయామయీతిప్రపంచయతి ॥ శోకమోహావితి ॥ యథాస్వ
ప్నఃఆత్మనఃబుద్ధేరవఖ్యాతిఃవిపర్యయఃతద్వత్ ॥ 2॥ అతోవస్తుతోవిరోధస్తావన్నాస్తి- ప్రతీతిస్తూపాధికీఘటతఇత్యాహ ॥ విద్యావిద్యేఇ
తి॥ తస్యైతేమోక్షబంధావాభ్యామితిలక్షణాశక్తిఃకుతఃమెమాయయావినిర్మితే- మాయావృత్తిరూపత్వాత్ - బంధమోక్షకరీత్యేకవచనం
ద్విజచనాథేన- ననుతర్హ్యాద్యేబంధమోక్షయోరనాదిత్వనిత్యత్వేనస్యాతాం-నఆద్యేఅనాదీ అతోయావదవిద్యాంప్రవర్తయామి తా
వద్బంధఃయదావిద్యాంవదామితదామోక్షస్స్ఫురతీత్యర్థః - తథాచస్మాంది ॥ శ్లో॥ బంధకోభవపాశేనభక్షపాశాచ్చమోచకః । కైవ
ల్యదఃపరంబ్రహ్మవిష్ణురేవసనాతనఇతి॥ 3 ॥ తత్రశరీరిణామితిబహువచననిర్దేశాద్వ్యధభేదేనావిరోధ ఉక్తఇతిభ్రాంతింవ్యవర్త
యన్బంధమోక్షవ్యవస్థాముపపాదయతి॥ ఎకస్యేతి॥ తేహికిమాత్మాభేదాత్తథాపిబంధఃనహీత్యాహ-అస్యజీవస్యైవేతి-నన్వాత్మాభే

దెజీవోనామకోన్యోస్తిపృథక్కాచబంధమోక్షసుఖదుఃఖాదివ్యవస్థా తత్రాహ- మమాంశస్య- అయంభావః-యథైకస్యాపిచంద్రాదే
జ్ఞలాద్యుపాధిశాబింబప్రతిబి-బరూపోభేదః- యథాచతత్రజలకృతాఃకంపాదయఃప్రతిబింబసైవ- యథాచతత్రప్రతిబింబానామ
వ్యుపాధిభేదెనభేదాదెకస్మిన్నుదకకుంభేభగ్నెతద్గతప్రతిబింబసైవబింబైక్యంనాన్యగతస్య - తథా అవిద్యాయాంప్రతిబింబితస్యమ
మంశస్యజీవసైవతత్కృతోబంధః తస్యచోపాధితోభేదాన్నావ్యవస్థెతి-తథాచాహుఃశ్లో॥ యథైకస్మిన్ఘటాకాశెరజోధూమాదిభి
ర్యుతె। నసర్వేసంప్రయుజ్యంతె తథాజీవాస్సుఖాదిభిరితి- ఎతచ్చాత్రతిరహస్యంస్వబుద్ధ్యానిశ్చితవ్యమితిసంబోధయతి- హేమహాభాగవతఇతి-
ఇతరొమాస్తు॥ ర॥ తదెవంవ్యవస్థాముపపాద్యకథంపరెతెత్యాదివైలక్షణ్యప్రశ్నస్యోత్తరమాహ ॥ అథేతి ॥ తచ్చవైలక్షణ్యంద్వివి
ధం- జీవెశ్వరియొరైక్యం- జీవానాంచైక్యం- తత్రజీవెశ్వరయొర్వైలక్షణ్యమాహ- విరుద్ధధర్మిణోరితిసాధర్మ్యెణ - శొకానందకధ
ర్మవత్తొఽప్యస్మిన్ధరణిశగీరెనియమ్యసెయంతృత్వెనస్థితయొఃశ్లొ॥ ౫॥ సుపర్ణవితి॥ సుపర్ణౌవృక్షొత్పక్షీణావిపరీతప్పథగుద్భవౌ-
సదృశౌచిరప్రవృత్తత్వాత్- సఖాయాఅవియొగాదైకమత్యాచ్చ- యదృచ్ఛయాఅనిరుక్తయామాయయావృశ్చ్యతె ఇతివృక్షొదెహఃశ్రు॥ ఊ
ర్ధ్వమూలమవాక్శాఖమృక్షంయొవెదసంప్రతీతిశ్రుతెఃశ్లొ॥ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖమశ్వత్థంప్రాహురవ్యయమితిస్మృతెశ్చ-తస్మిన్క
కృతంనీడంనికెతనంహృదయరూపంయాభ్యాంతౌ-తయొరాద్యెఽన్యొజీవఃపిప్పలాన్నంపిప్ప లొశ్వత్థఃదెహస్తస్మిన్న దనీయంకర్మఫలమి
త్యధ్యఃఖాదతిభక్షయతి- అన్యఃఈశ్వరఃనిరన్నఃఅభుక్తాపినిజానందతృప్తొబలెనజ్ఞానాదిశక్త్యభూయాత్ అధికఃకః- తథాచ॥శ్రు॥ ద్వా
సుపర్ణాసయుజాసఖాయాసమానంవృక్షంపరిషస్వజాతె- తయొరన్యఃపిప్పలంస్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యొఅభిచాకశీతీతి॥ ౬ ॥ బలాధిక్య
మేవాహ ॥ ఆత్మానమితి ॥ యతోయఃఅవిద్యయాయుక్తయుక్తఃసతునిత్యబద్ధఃఅనాదిబద్ధః - యస్తువిద్యాప్రధ్వానఃసతునిత్యముక్తఃమా

చతధేతరః॥ ర ॥ అథబద్ధస్యముక్తస్యవైలక్షణ్యంవదామితె। విరుద్ధధర్మిణోస్తాతస్థితయొరేకధర్మిణి॥
౫ ॥ సుపర్ణావెతౌసయుజౌసఖాయాయదృచ్ఛయాకృతనీడౌచవృక్షె। ఏకస్తయొఃఖాదతిపిప్పలాన్న
మన్యొనిరన్నొపిబలెనభూయాన్॥౬॥ఆత్మానమన్యంచసవేదవిద్వానపిప్పలాదినతుపిప్పలాదఃయొ
విద్యయాయుక్తునిత్యబద్ధొవిద్యామయొయస్తునిత్యముక్తఃఽ ౭ । దెహస్థొపిన దెహస్థొవిద్వాన్స్వ
ప్నాద్యభొత్థితఃఽ అదెహస్థొపి దెహస్థఃకుమతిస్స్వప్నదృగ్యథా ॥ ౮ ॥ ఇంద్రియైరింద్రియార్థెషుగు
ణైరపిగుణెషుచ। గృహ్యమాణెష్వహంకుర్యాన్నవిద్వాన్యస్తవక్రియఃఽ ॥ ౯ ॥ కర్మాధీనెశరీరెస్మిన్
గుణభావ్యెనకర్మణా। వర్తమానొబుధస్తత్రకర్తాస్మీతినిబధ్యతె ॥ ౧౦ ॥ ఏవంవిరక్తశ్శయనఆసనా
టనమజ్జనె। దర్శనస్పర్శనఘ్రాణభొజనశ్రవణాదిషు ॥ నతథాబధ్యతెవిద్వాంస్తత్రతత్రాదయఃగుణాఃఽ ॥ ౧౧ ॥ ప్రకృతిస్థొప్యసంసక్తొయథాఖంసవితానిలఃవైశారద్యెక్షయాసంగశితయా
ఛిన్నసంశయఃఽ ప్రతిబుద్ధఇవస్వప్నాన్నానాత్వాద్వినివర్తతె॥ ౧౨॥ యస్యస్యుర్వీతసంకల్పాఃప్రా
ణెంద్రియమనొధియామ్।వృత్తయస్సునిర్ముక్తొదెహస్థొపి హితద్గుణైఃఽ ॥ ౧౩ ॥ యస్యాత్మాహింస్య

యాయాఅనావారకత్వాత్ఆవ్రయవ్యామొహకత్వాచ్చ॥ ౭॥ ఇదానీంబద్ధముక్తజీవానాంసామ్యమితరొవైలక్షణ్యమాహదశభిః ॥ దెహస్థఇతి॥
విద్వాన్ముక్తఃసంస్కారవశెనదెహస్థొపిదెహస్థొనభవతి - యథా - స్వప్నాదుత్థితఃస్వర్యమాణస్స్వప్నస్థితొపితత్రస్థొనభవతి- తద్వత్తసు
ఖదుఃఖాద్యభానాత్తద్వత్- తథావస్తుతఃఅదెహస్థొపికుమతిఃఅవిద్వాన్- దెహస్థఃతన్నిబుత్తసుఖదుఃఖభాక్ యథాస్వప్నదెహగతఇతి॥ ౮॥
అత్రహెతుత్వెనవైలక్షణ్యాంతరమాహద్వాభ్యాం॥ఇంద్రియైరితి॥ ఇంద్రియైరింద్రియార్థెషుగృహ్యమాణెష్వపి - యస్తువిద్వాన్-సనా
హంకుర్యాత్- అహంగృహ్ణామీతిమతింనకుర్యాదిత్యర్థఃఽ కుతఃఽ- గుణైర్గుణెషుగృహ్యమాణెషుఅతఏవావిక్రియఃరాగాదిశూన్యఃఽ - త
దుక్తంగీతాసు॥ శ్లో॥ తత్త్వవిత్తుమహాబాహొగుణకర్మవిభాగయొఃఽ గుణాగుణెషువర్తంతఇతిమత్వానసజ్జతఇతి॥ ౯॥ కర్మాధీనఇతి॥అ
థఅబుధస్తుపూర్వకర్మాధీనెఅస్మిన్శరీరెవర్తమానఃఽ గుణైరింద్రియైర్భావ్యెనకర్మణా- తత్రదెహాదౌనిబధ్యతె- కుతఃఽ కర్తాస్మీత్య
హంకారెణ- తదుక్తంతత్రైవ॥ శ్లో॥ ప్రకృతెఃక్రియమాణానిగుణైఃకర్మాణిసర్వశఃఽ అహంకారవిమూఢాత్మాకర్తాహమితిమన్యతఇ
తి॥ వైస్త్రిభిస్త్వాత్మభిఃకర్మవర్తెత్యస్యప్రశ్నస్యసుఖదుఃఖశూన్యొనిరభిమానశ్చదెహీవర్తతఇత్యుత్తరముక్తంభవతి॥ ౧౦॥ వైల
క్షణ్యాంతరంవదన్కింభుంజీతెత్యాదిప్రశ్నొత్తరమాహత్రిభిఃఽ ఎవమితి॥ అన్యగతమెవకర్మాంనబధ్నాతీత్యెవంవిరక్తొవిద్వాన్-
అవిద్వానవశయనాసనాదిషునబధ్యతె- కుతఃఽ తత్రతత్రవిషయెషుగుణానింద్రియాణిఅనయఽభొజయఽతత్తాస్వీకృత్యెనవర్తమానఃనతు
స్వయమదఽ॥౧౧॥ ఏతదేవకుతస్తత్రాహసాధెన॥ప్రకృతిస్థఇతి॥ యదాఖంసవర్షగతమపినసజ్జతె- యథాసవితాజలప్రతిబింబితొపి
యథానిలఃసవర్త్రసంచరన్నపి- తద్వత్- అసంగెనైవవైరాగ్యెణశితయాతీక్ష్ణయాఛిన్నాఃసంశయాఃఅసంభావనాదయొయస్యసఃనానాత్వాత్దెహాదిప్రపంచాత్॥ ౧౨॥ కథంవిహరెదిత్యస్యొత్తరత్వెనవైలక్షణ్యాంతరమాహ ॥ యస్యేతి॥ తద్గుణైర్దెహగుణైఃసం

కల్పశూన్యాభిఃప్రాణాదివృత్తిభిర్విహరణముక్తఇత్యర్థః॥ ౧౩॥ఏవంతావదబద్ధమనుక్తమోక్షస్వసంపెద్యమేవపైలఉణ్యముక్తం- ఇదానీంకైవాజ్ఞాయితలఉణ్యేరిత్యస్యోత్తరతయాతలమోక్షపరైరపిఉజ్జేయంవైలఉణ్యమాహత్రిభిః॥ యస్యేతి॥ హింస్రైర్దుర్జనైర్వన్యైశ్చప్రాణిభిః - యస్యాత్మాదేహఃపీడ్యతే - యదృచ్ఛయాయేనకేనాపిక్వచిత్కించిదుచ్యతేవా - సబుధశ్చేత్తత్రనఖిన్నక్రియఃతేనాలవిక్రియతఇత్యర్థః- తదుక్తంయాజ్ఞవల్క్యేన॥ శ్లో॥ యఃకంటకైర్విలుదతిచందనైర్యశ్చలింపతి। అక్షుద్ధఃపరితుష్టశ్చసమస్తస్యచతస్యచేతి॥ ౧౪॥ కించ॥నేతి॥నూధ్వసాధువాకుర్వతోవదతోవాజానాన స్తుతీతనచనిందేత- యోలౌకికవ్యవహారేఖిన్నఃసముక్తఇత్యర్థః॥ ౧౫॥ అపిచ॥నేతి॥యోదైహికేకర్మణ్యుదాసీనఃసముక్తఃఇతరోబద్ధఇత్యర్థః॥౧౬॥ఏతాన్యేంసవాఙియిముముక్షుస్సాధనానినిజ్ఞాతవ్యాని - యస్తుకేవలంశబ్దబ్రహ్మణ్యనిష్ణాతఃపాండిత్యమాత్రశ్లాఘీ- నతుకైవల్యసాధనేస్తదర్థనిష్ఠుఃభవేత్ - తంనిందతి ॥ శబ్దబ్రహ్మణీతి॥ శబ్దబ్రహ్మణినిష్ణాతఃపారంగతోపరేబ్రహ్మణినానిష్ణాయాత్- థ్యానాద్యభిజ్ఞోగంభీర్యాచ్చేత్తస్యశాస్త్రశ్రమఃశ్రమఫలకఃనతుపురుషార్థఫల్యవసాయీ- అథేయంబిరట్ప్రసూతాం॥ ౧౭॥ఏతదేవాన్యార్థనిదర్శనేనాహప్రపంచయతి॥ గామితి॥నుహ్యతఇతిదోహఃపయఃపుగ్ధోదోహఃనోత్తరత్రదోహోస్తియస్యాస్తాంఅర్థఃశూన్యాం- అసతీంకామశూన్యాంభార్యాం దేహంపరాధీనంప్రతికూలంచదుఃఖహేతుం- అసత్ప్రజాం దృష్టేదృష్టసాధనశూన్యంపుత్రం- అలీఢ్యకృతంఆగతేపాత్రేఅదత్తంవిత్తంబుద్ధిర్విదురితాపాదకం - అం

తేహింస్రైర్వైనకించిత్స్వదృచ్ఛయా। అచ్యుతేవాకృచిత్తత్రనవ్యతిక్రియతేబుధఃకు ౧౪ ॥ నస్తుతీతననిందేతకుర్వతస్సాధ్వసాధువా। వదతోగుణదోషాభ్యాంవర్జితస్సమదృఙ్మునిః ॥ ౧౫ ॥ నకుర్యాన్నవదేత్కించిన్నధ్యాయేత్సాధ్వసాధువా। ఆత్మారామోనయావృత్త్యావిచరేజ్జడవన్మునిః॥ ౧౬॥ శబ్దబ్రహ్మణినిష్ణాతోనానిష్ణాయాత్పరేయది। శ్రమస్తస్యశ్రమఫలోహ్యధేనుమివరక్షతః॥ ౧౭॥ గాందుగ్ధదోహామసతీంచభార్యాందేహంపరాధీనమసత్ప్రజాంచ। విత్తంత్వతీర్థీకృతమంగవాచంహీనాంమయారక్షతిదుఃఖదుఃఖీ॥ ౧౮॥ యస్యాంనమేపావనమంగకర్మస్థిత్యుద్భవప్రాణనిరోధమస్య। లీలావతారేప్సితజన్మవాస్యాద్వంధ్యాంగిరంతాంబిభృయాన్నధీరః ॥ ౧౯ ॥ ఏవంజిజ్ఞాసయాపోహ్యనానాత్వభ్రమమాత్మని। ఉపారమేతవిరజంమనోమయ్యర్పయేత్సర్వగే। ౨౦॥ యద్యనీశోధారయితుంమనోబ్రహ్మణినిశ్చలమ్। మయిసర్వాణికర్మాణినిరపేక్షస్సమాచరేత్ ॥౨౧॥ శ్రద్ధాలుర్మేకథాశ్శృణ్వన్సుభద్రాలోకపావనీః। గాయన్ననుస్మరన్కర్మజన్మచాభినయన్మమహుః॥౨౨॥మదర్థేధర్మకామార్థానాచరన్మదుపాశ్రయః। లభతేనిశ్చలాంభక్తింమయ్యుద్ధవసనాతనే॥౨౩ ॥సత్సంగలబ్ధయాభక్త్యామయిమాంయఉపాసితా। సవైమేదర్శితంసద్భిరంజసావిందతేపదమ్ ॥ ౨౪॥ ఉద్ధవ॥ సాధుశ్తఉత్తమశ్లోకనుతఃకీదృగ్విధఃప్రభో। భక్తిస్తవయ్యుపయుజ్యేతకీదృశీసద్భిరాదృతా ॥ ౨౫॥ ఏతన్మేపురుషాధ్యక్షప్రపన్నాయచకథ్యతామ్॥ ౨౬। త్వంబ్రహ్మపరమంవ్యోమపురుషఃప్రకృతేఃపరః। అవతీ

గహేఉద్ధవ- దుఃఖానంతరందుఃఖమేవయస్యసఃఇతి॥౧౮॥ రక్షతిమయాహీనాంవాచమిత్యుక్తం-తదేవవివృణోతి॥ యస్యామితి ॥ యస్యాంమాజగతఃకోపకంపానంచరిత్రంనస్యాత్- కింతత్- అస్యవిశ్వస్యసృష్టిత్యాదిరూపంతద్ధేతురిత్యర్థఃలీలావతారేముఖ్యేప్సితంజగతఃప్రేమాస్పదంశ్రీరామకృష్ణాదిజన్మవానస్యాత్- తాంవంధ్యామనిష్ఫలాంగిరం- ధీరోధీమాన్- నధారయేత్॥ ౧౯ ॥ ఉక్తంజ్ఞానమాగమముసంహరతి॥ ఏవమితి॥ ఎవంనిశ్చిత్యవిచారేణాత్మనినానాత్వభ్రమందేహాద్యాశ్యాసంనిరస్య- నిర్మలంమనోమయిసర్వగేపరిపూర్ణేసమస్యసంధార్య- ఉపారమేతఉపరమేత్- నకించిత్కుర్యాత్శాస్త్రపాండిత్యమాత్రేణేత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ యదీతి ॥ యద్యనీశఃఅశక్తఃహఆస్తామిదంమద్భక్త్యైవకృతార్థోభవిష్యతీత్యాహ- మయీతి॥౨౧॥ మదర్థఃమనేనకర్మభిర్విశుద్ధసత్త్వస్యాంతరంగాంభక్తిమాహద్వాభ్యాం॥శ్రద్ధాఖురితి॥అభినయన్స్వయమనుభవన్॥ ౨౨॥మదర్థఇతి॥ఆచరన్సేవమానఃసత్సంగేతి॥తతశ్చానేనప్రకారేణమయిసత్సంగేనలబ్ధయాభక్త్యా-యఃమద్భక్తఃమాముపాసితాభవతి- సచథ్యానశీలఃసద్భిర్దర్శితంవైనిశ్చితంసుఖనైవమేపదంస్వరూపంప్రాప్నోతి॥౨౪॥సత్సంగలబ్ధయాభక్త్యేత్యుక్తంతత్రసతాంభక్తేశ్చవిశేషంపృచ్ఛతి॥నూధురితి॥సాధవఃస్వస్వమతిపరికల్పితాస్సంతిబహవఃతవతుకీదృశస్సంమతఃభక్తిరపిబహువిధాలోకే- కీదృశీపునస్తవయ్యుపయుజ్యేతసద్భిశ్చనారదాదిభిరాదృతా॥ ౨౫ ॥ ఏతదితి॥ ఏతచ్చకథ్యతాంఇదంచాతిగుహ్యంత్వయైవవక్తవ్యమితిహేకృష్ణేశ్వర్యమావిష్టఃసన్॥హేపురుషాధ్యక్షేత్యాదినాహేబ్రహ్మన్నియంతఃతి॥ ౨౬॥ అత్రహేతుః ॥ త్వమితి ॥ వ్యోమవదసంగఃయతఃప్రకృతేఃపరఃస్వేపామిచ్ఛయాఉపాత్తంపృథక్పరిమితంవపుర్యేనసఃఇ

౨౭॥ తత్రత్రింశల్లక్షణైఃసాధునిరూపయతి పంచభిః॥ కృపాళురితి॥ కృపాళుఃపరదుఃఖాసహిష్ణుః - సర్వదెహినాంకెషాంచిదపిఅకృతద్రోహః- తితీక్షుఃక్షమావాన్- సత్యంసారఃశ్లైర్యంబలంవాయస్యసః - అనవద్యాత్మా అసూయాదిరహితః - సుఖదుఃఖయోఃసమఃయథాశక్తిసర్వెషాముపకారకః॥ ౨౮॥ కామైరితి॥ కామైరశ్నుఛితచిత్తఃదాంతఃసంయతబాహ్యేంద్రియఃమృదుఃఅకఠినచిత్తఃశుచిఃసదాచారఃఅకించనఃఅపరిగ్రహఃఅనీహఃదృష్టాదృష్టక్రియాశూన్యఃమితభుక్లఘ్వాహారఃశాంతఃనియతాంతఃకరణఃస్థిరఃస్వధర్మెమచ్ఛరణఃమదెకాశ్రయఃమునిఃమననశీలఃll ౨౯॥ అప్రమత్తఇతి॥ అప్రమత్తఃసావధానఃగభీరాత్మానిర్వికారఃధృతిమాన్విపద్యప్యక్లృపణఃజితషడ్గుణఃll శ్లో॥తుల్పిపాసెశొకమొహొజరామృత్యూషధూర్మయఃlవిజెజితాయెనసఃఅమానినమానాకాంక్షీ-అన్యెభ్యొమానదఃకల్యఃపరభాధనెదక్షఃమైత్రఃఅవంచకఃకారుణికఃకరుణయైవప్రవర్తెమానఃనదృష్టలొభెనకవిఃసమ్యక్జ్ఞానీ॥ ౩౦॥ కించ॥ ఆజ్ఞాయెతి॥ మయావెదరూపెణఆదిష్టానపిస్వధర్మాంత్యజ్యొమాంభజెత్సొపిఎవంపూర్వొక్తవత్సత్తమఃకిమజ్ఞానాన్నాస్తిక్యాద్వానధర్మాచరణెనత్వశుద్ధ్యాదీగుణాన్విచక్షీదొహాంశ్చఆజ్ఞాయజ్ఞాత్వాపిమద్భ్యానవిక్షొపకతయామద్భక్తైర్యజనవెఁభవిష్యంతీతినృధనిశ్చయెనైవసర్వాధర్మాన్సంత్యజ్య - యదా - భక్తిదాధ్యెఁననివృత్తాధికారతయాసంత్యజ్య - అధవా - విద్ధెకాదశీకృష్ణైకాదశ్యుపవాసానుపవాసానివెద్యాద్దాదయొభక్తివిరుద్ధాధర్మాస్తాఁసంత్యజ్యెత్యర్థఃll ౩౧ ॥ కించ॥జ్ఞాత్వెతి॥ యావాఁదెశకాలాపరిచ్ఛిన్నఃయశ్చసర్వాత్మా యాదృశఃసచ్చిదానందాదిరూపఃతంమాంజ్ఞాత్వాఅజ్ఞాత్వాపి - యదా - విశెషతొఁసిభగవఁస్వెచ్ఛొపాత్తపృథగ్వపుఃll ౨౭॥ శ్రీభగవాన్॥ కృపాళురకృతద్రొహస్తితీక్షుస్సర్వదెహినామ్ l సత్యసారొనవద్యాత్మాసమస్సర్వొపకారకఃll ౨౮॥ కామైరహతధీర్దాంతొమృదుశ్శుచిరకించనఃl అనీహొమితభుక్శాంతస్థిరొమచ్ఛరణొమునిఃll ౨౯॥ అప్రమత్తొగభీరాత్మాధృతిమాఁజితషడ్గుణఃl అమానీమానదఃకల్యొమైత్రఃకారుణికఃకవిఃll ౩౦॥ ఆజ్ఞాయైవంగుణాన్దొషాన్మయాదిష్టానపిస్వకాన్l ధర్మాన్సంత్యజ్యయస్సర్వాన్మాంభజెతొపిసత్తమఃll ౩౧॥జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాపియెవైమాంయావాన్యశ్చాస్మియాదృశఃlభజంత్యనన్యభావెనతెమెభక్తతమామతాఃll ౩౨॥మల్లింగమద్భక్తజనదర్శనస్పర్శనార్చనమ్l పరిచర్యాస్తుతిఃప్రహ్వగుణకర్మానుకీర్తనమ్ ॥ ౩౩॥ మత్కథాశ్రవణెశ్రద్ధామదనుధ్యానముద్ధవl సర్వలాభొపహరణందాస్యెనాత్మనివెదనమ్ ॥ ౩౪॥ మజ్జన్మకర్మకథనంమమపర్వానుమొదనమ్l గీతతాండవవాదిత్రగొష్ఠీభిర్మద్గృహొత్సవఃll ౩౫॥ యాత్రాబలివిధానంచసర్వవార్షికపర్వసుl వైదికీతాంత్రికీదీక్షామదీయవ్రతధారణమ్॥ ౩౬॥ ....మదర్చాస్థాపనెశ్రద్ధాస్వతస్సంభూయచొద్యమఃl ఉద్యానొపవనక్రీడాపురమందిరకర్మణిll ౩౭ ॥ సంమార్జనొపలెపాభ్యాంసెకమండలవర్తనైఃl గృహశుశ్రూషణంమహ్యందాసవద్యదమాయయాll ౩౮॥ అమానిత్వమదంభిత్వంకృతస్యాపరికీర్తనమ్l అపదీపావలొకంమెనొపయుంజ్యాన్నివెదనమ్॥ ౩౯॥ పునఃపునఃజ్ఞాత్వావికాంతభావెనయెభజంతి॥ ౩౩॥ ఎవంసాధులక్షణముక్తం-భక్తెలక్షణమాహాష్టభిఃll మల్లింగెతి ॥ లింగానిప్రతిమాదీని॥౩౩॥మత్కథెతి॥ సర్వలాభొపహరణంసర్వస్యలబ్ధస్యసమర్పణం॥౩౪॥మజ్జన్మెతి॥పర్వాణిజన్మాష్టమ్యాదీనితదనుమొదనం॥౩౫॥యాత్రెతి॥ బలివిధానంపుష్పొపహారాదిసమర్పణం- సర్వవార్షికపర్వసుచాతుర్మాస్యైకాదశ్యాదిషువిశెషతఃll ౩౬॥ మదచెతి॥ ఉద్యానాదికరణెసామర్థ్యెసతిస్వతఃఅసతివాఅన్యైస్సంభూయొద్యమఃl ఉద్యానంపుష్పప్రధానం ఉపవనంఫలప్రధానం-ఆక్రీడంక్రీడాస్థానం॥ ౩౭॥ సంమార్జనెతి॥ సంమార్జనంరజొపాకరణం- ఉపలెపఃగొమయొదకాదిభిరాలెచనం- సెకస్తైరెవప్రొక్షణం- మండలవర్తనంసర్వతొభద్రాదికరణం- మహ్యంమమ॥ ౩౮॥ అమానిత్వమితి ॥ స్వయమన్యెనవానివెదితందీపావలొకమపినస్వీకుర్యాత్- వితర్చసాధారణస్థావరవిషయం- రాగప్రాప్తవిషయంవా- భక్త్యాతుగ్రాహ్యమెవll శ్లో॥ షడ్భిర్మాసొపవాసైస్తుయత్ఫలంపరికీర్తితమ్l విష్ణొర్నైవెద్యసిద్ధెనపుణ్యంతద్భుంజతాంకలౌll హృదిరూపంముఖెనామనైవెద్యముదరెణచ l పాదొదకంచనిర్మాల్యంమస్తకెయస్యసొచ్యుతఇత్యాదివచనెభ్యఃl యదా-అన్యైస్తైనివెదితంమమనొపయుంజ్యాత్మహ్యంననివెదయెదిత్యర్థఃll శ్లో॥ విష్ణొర్నివెదితాన్నెనయష్టవ్యందెవతాంతరమ్l పితృభ్యశ్చాపితద్దెయంతదానంత్వాయకల్పతెll పితృశెషంతుయొదద్యాద్ధరయెచరమాత్మనెl రెతొధాఃపితరస్తస్యభవంతిహ్యశుభాగినఃll ఆశాసతెసదాదెవాఃపితరస్సర్వవిద్యఃl యఇష్ట్వాదెవమహావిష్ణుంపశ్చాత్తెనపితృంయజతెచసవైపుత్రొవంశ్యొజాయెతజీవతుlఅస్మొటయంతిపితరఃప్రనృత్యంతిపితామహాఃll వైష్ణవొస్మీక్షులెజాతస్సన్సంతారయి

ష్యతి। ఇత్యాదివచనేభ్యః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇదానీమేకాదశభూజాధిష్ఠానాన్యాహ॥ సూర్యఇతి॥ శాఖత్రయ॥ ౪౧॥ అధిష్ఠానభేదేనపూజాసాధనాన్యాహత్రిభిః॥ సూర్యఇతి॥ త్రయ్యావిద్యయాసూర్యహృత్కైరుచిష్ఠానాదినా - అంగశాఉద్ధవ - యవహనాదినాతృణాదినా॥ ౪౨॥ వైష్ణవఇతి॥ బంధుసత్కృత్యాబంధువత్సమ్మానేన - హృదిఖేహృదయాకాశే - ముఖ్యధియాప్రాణదృష్ట్యా - తోయైస్తోయాదిభిఃద్రవైర్వ్యస్తపత్రాదినా॥ ౪౩॥ స్థండిలఇతి॥ స్థండిలేభువి - మంత్రహృదనైరహస్యమంత్రన్యాసైః॥ ౪౪॥ సవాధిష్ఠానేముఖ్యేయమాహ॥ ధిష్ణ్యేష్వితి॥ అనేనప్రకారేణవిముధిష్ణ్యేషు॥ ౪౫॥ యుక్తాయాఃభక్తేఃఫలమాహ॥ ఇష్టేపూర్తేనేతి॥ సద్భక్తిర్దృఢాంభక్తిర్ - అస్యాఃభక్తేరంతరంగసాధనమాహ - ఇత్థంమత్కృతిఃసాధుసేవయాభవతి - యద్వాస్మృతిర్జ్ఞానంతతశ్చదృఢభక్తిముతఃపుంసఃసాధుసేవయామజ్ఞానం సంభవతీత్యర్థః॥ ౪౬॥ జ్ఞానభక్తిమాగాఃపుర్వోక్తతత్రజ్ఞానమాగాదపిభక్తిమాగఃశ్రేష్ఠఇత్యాహ॥ ప్రాయేణేతి॥ సత్సంగేనయోభక్తియోగఃతేనవినాఉపాయఃసంసారతరణేనవిద్యతే - సత్సంగేనేత్యత్రహేతుమాహ - హేయస్మాత్సతామహంప్రాయణంప్రకృష్టమయనంఆశ్రయఃఅతఃసత్సంగేనభక్త్యంతరంగఇత్యర్థః॥ ౪౭॥ ఇదానీంసాంఖ్యయోగాదీనిసాధనాంతరసవ్యపేక్షాణిసవ్యభిచారీణిచ - సత్సం

దితమ్॥ ౩౯ । యద్యదిష్టతమంలోకేయచ్చాపిప్రియమాత్మనఃతత్తన్నివేదయేన్మహ్యంతదానంత్వ్యయకల్పతే॥౪౦॥సూర్యోగ్నిర్బ్రాహ్మణోగావోవైష్ణవఃఖమరుజ్జలమ్॥భూరాత్మాసర్వభూతానిభద్రపూజాపదానిమే ॥ ౪౧ ॥ సూర్యేతువిద్యయాత్రయ్యాహవిషాగ్నౌయజేతమామ్॥అతిథ్యేనతుపుణ్యేనశ్రద్ధయోపపాదితేన॥ ౪౨॥ వైష్ణవేబంధుసత్కృత్యాహృదిఖేధ్యాననిష్ఠయా॥ వాయౌముఖ్యధియాతోయైర్ద్రవైర్వ్యస్తోయపురస్కృతైః ॥ ౪౩॥స్థండిలేమంత్రహృదయైర్భోగైరాత్మానమాత్మని॥ క్షేత్రజ్ఞంసర్వభూతేషుసమంత్వేనయజేతమామ్॥ ౪౪॥ ధిష్ణ్యేష్వేతేషుమద్రూపంశంఖచక్రగదాంబుజైః॥ యుక్తంచతుర్భుజంశాంతంధ్యాయన్నర్చేత్సమాహితః ॥ ౪౫॥ ఇష్టాపూర్తేనమామేవయోయజేతసమాహితః॥ లభతేమయిసద్భక్తింమత్స్మృతిస్సాధుసేవయా ॥ ౪౬ ॥ ప్రాయేణభక్తియోగేనసత్సంగేనవినోద్ధవ॥ నోపాయోవిద్యతేసమ్యక్ప్రాయణంహిసతామహమ్ ॥ ౪౭ ॥ అథైతత్పరమంగుహ్యంశృణ్వతోయదునందన॥ సుగోప్యమపివక్ష్యామిత్వంమేభృత్యస్సుహృత్సఖా ॥ ౪౮ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ఏకాదశోధ్యాయఃశ్రీభగవాన్॥ నరోధయతిమాంయోగోనసాంఖ్యంధర్మఉద్ధవ॥ నస్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగోనేష్టాపూర్తంనదక్షిణా ॥ ౧ ॥ వ్రతానియజ్ఞశ్ఛందాంసితీర్థానినియమాయమాఃయథావరుంధేసత్సంగస్సర్వసంగాపహోహిమామ్ ॥ ౨ ॥ సత్సంగేనహిదైతేయాయాతుధానాఃఖగామృగాఃగంధర్వాప్సరసోనాగాస్సిద్ధచారణగుహ్యకాః॥ ౩॥ విద్యాధరామనుష్యేషువైశ్యాశ్మాద్రాస్త్రియోంత్యజాఃరజస్తమఃప్రకృతయస్తస్మింస్తస్మింయుగేయుగే॥ ౪॥ బహవోమత్పదంప్రాప్తాస్త్వష్ట్రకాయాధవాదయఃవృషపర్వాబలిర్బాణోమయశ్చాథవిభీషణఃః ॥ ౫ ॥ సుగ్రీవోహనుమాన్ఋక్షోగజోగృధ్రోవణిక్పథఃవ్యాధఃకుబ్జావ్రజేగోప్యోయజ్ఞపత్న్యస్తథాపరే॥ ౬॥ తేనాధీతశ్రుతిగణానోపసేదుస్సమ

గస్తుస్వతంత్రవివక్షయాభగవతఃఫలవ్యభిచారీత్యేతివర్ణయితుమాహ ॥ అథేతి ॥ ఏతద్వక్ష్యమాణంపరమంగుహ్యంఅతఃశృణ్విత్యర్థః॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాయాంశ్రీమద్భాగవతదీపికాయాం - ఏకాదశస్యాధ్యాయస్యవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ ద్వాదశేసాధుసంగస్యమహిమాపరిగీయతే॥ పురాకర్మానుష్ఠానతత్యాగవ్యవస్థాచతతఃపరమ్॥ ఇతి॥ నరోధయతిమాంయోగఃయోగఃఆసనప్రాణాయామాదిఃసాంఖ్యంతత్త్వానాంవివేకఃధర్మఃసామాన్యతఃఅహింసాదిఃస్వాధ్యాయోవేదజపఃతపఃకృచ్ఛ్రాదితాగఃసన్న్యాసఃఇష్టంనభూతకంచతత్రేష్టమగ్నిహోత్రాదిపూర్తంకూపారామాదినిర్మాణందక్షిణాశబ్దేనసామాన్యతోదానంలక్ష్యతే॥ ౧॥ వ్రతానీతి॥ వ్రతానివికాదశ్యుపవాసాదీని - యజ్ఞఃదేవపూజా - ఛందాంసిరహస్యమంత్రాఃఅవరుంధేవశీకరోతి॥ ౨॥ సత్సంగేనేతి॥ యాతుధానాఃరాక్షసాఃః ॥ ౩॥ ౪॥ బహవఇతి॥ త్వాష్ట్రోవృత్రఃకాయాధవఃప్రహ్లాదఃః॥ ౫॥ సుగ్రీవఇతి ॥ ఋక్షోజాంబవాన్ - గృధ్రోజటాయుఃవణిక్పథఃతులాధారఃవ్యాధఃధర్మవ్యాధఃయజ్ఞపత్న్యోదీక్షితభార్యాఃః ॥ ౬ ॥ తేషాంసత్సంగవ్యతిరిక్తసాధనాంతరాభావమాహ॥తేఇతి॥ నఅధీతాఃశ్రుతిగణాఃయైస్తే - తదర్థంచనఉపాసితాఃమహత్తమాయైస్తథా - కించ - అవ్రతాతప్త

తపసః న వ్రతాని యేషాం - న తప్తాని తపాంసి యైస్తే చ తే చ తథా - సత్సంగాదితి - సద్భిః సంగో నామ మయ్యేవ సంగ ఇత్యభిప్రేత్యోక్తం - యద్వా - స్వసంగస్యాపి సత్సంగత్వం వివక్ష్యతే స్వస్యాపి సత్త్వాత్ - యద్వా - ఏతదీయ్యానాం సంగాదిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తత్ర వృత్రాదీనాం తు భవతు నామ కథంచిత్సాధనాంతరం - గోపీప్రభృతీనాం తు నాన్యదస్తీత్యాహ ॥ కేవలేనేతి ॥ సత్సంగలబ్ధేన కేవలేనైవ హి భావేన ప్రీత్యా - నగాః యమళార్జునాదయః - నాగాః కాళీయాదయః - యద్వా - తదానీంతన సర్వతరుగుల్మాదీనామపి భగవతి భావోఽస్తీతి గమ్యతే - తదుక్తం భగవత్యైవ ॥ శ్లో ॥ ఏతేఽలమీ దేవవరామరార్చితం పాదాంబుజం తే సుమనఃఫలార్హణమ్ । నమంత్యుపాదాయ శిఖాభిరాత్మనస్తమోఽపహత్యై తరుజన్మ యత్కృతమిత్యాదినా - సిద్ధాః కృతార్థాస్సంతః ఈయుః ప్రాపుః ॥ ౮ ॥ స్వప్రాప్తేః దుర్లభతామాహ ॥ యమితి ॥ యోగాదిభిః కృతప్రయత్నోఽపి యం న ప్రాప్నుయాత్ - తం మా మీయురితి పూర్వేణాన్వయః - తత్ర ప్రథమం యా గోప్యః పశ్చాద్యా వా శ్రీకృష్ణేన సహ సంగతాస్తే సంతః - తత్సంగో న్యేషాం సత్సంగః - తేన చ తేషాం భక్తిరితి జ్ఞాతవ్యం ॥ ౯ ॥ గోపీనాం భావం ప్రపంచయతి చతుర్భిః ॥ రామేణేతి ॥ శ్వాఫల్కినా అక్రూరేణ - మయి ప్రణీతే సతి - మత్తోఽన్యం సుఖాయ న దదృశుః - కుతః - వియోగేన తీవ్రా దుస్సహాః ఆధిర్యాసాం తాః - అత్ర హేతుః మయి విగాఢేన అతిదృఢేన భావేన ప్రేమ్ణా అనురక్తాని సంసక్తాని చిత్తాని యాసాం తాః ॥ ౧౦ ॥ తీవ్రాధిత్వం ప్రపంచయతి ॥ తా ఇతి ॥ మయా యా యా వివక్షితాః రాత్రయః క్షణార్ధవన్నీతాస్తాస్తా ఏవ పునర్మయా విహీనాస్తాసాం కల్పసమా బభూవుః - కథంభూతాస్తాస్తా వాచామగోచరా ఇత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ కించ - ఏవం తీవ్రాధయస్తా మోహాభిషేణ సమాధిం ప్రాప్తా ఇత్యాహ ॥ తా ఇతి ॥ మయి అనుషంగేణ ఆసక్త్యా బద్ధా ధియో యాభిస్తాః - స్వమాత్మానం స్వదేహం - అదః దూరస్థం - ఇదం సన్నిహితం చ - నావిదన్ - యద్వా స్వం

హాత్తమాః। అవ్రతాతప్తతపసస్సత్సంగాన్మాముపాగతాః ॥ ౭ ॥ కేవలేన హి భావేన గోప్యో గావో నగా మృగాః। యేఽన్యే మూఢధియో నాగాస్సిద్ధా మామీయురంజసా ॥ ౮ ॥ యం న యోగేన సాంఖ్యేన దానవ్రతతపోఽధ్వరైః। వ్యాఖ్యాస్వాధ్యాయసన్న్యాసైః ప్రాప్నుయాద్యత్నవానపి ॥ ౯ ॥ రామేణ సార్ధం మథురాం ప్రణీతే శ్వాఫల్కినా మయ్యనురక్తచిత్తాః। విగాఢభావేన న మే వియోగతీవ్రాధయోఽన్యం దదృశుస్సుఖాయ ॥ ౧౦ ॥ తాస్తాః క్షపాః ప్రేష్ఠతమేన నీతా మయైవ బృందావనగోచరేణ। క్షణార్ధవత్తాః పునరంగ తాసాం హీనా మయా కల్పసమా బభూవుః ॥ ౧౧ ॥ తా నావిదన్మయ్యనుషంగబద్ధధియస్స్వమాత్మానమదస్తథేదమ్। యథా సమాధౌ మునయోఽబ్ధితోయే నద్యః ప్రవిష్టా ఇవ నామరూపే ॥ ౧౨ ॥ మత్కామా రమణం జారమస్వరూపవిదోఽబలాః। బ్రహ్మ మాం పరమం ప్రాపుస్సంగాచ్ఛతసహస్రశః ॥ ౧౩ ॥ తస్మాత్త్వముద్ధవోత్సృజ్య చోదనాం ప్రతిచోదనామ్। ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ శ్రోతవ్యం శ్రుతమేవ చ ॥ ౧౪ ॥ మామేకమేవ శరణమాత్మానం సర్వదేహినామ్। యాహి సర్వాత్మభావేన మయా స్యా హ్యకుతోభయః ॥ ౧౫ ॥ ఉద్ధవః ॥ సంశయశ్శృణ్వతో వాచం తవ యోగేశ్వరేశ్వర। న నివర్తత ఆత్మస్థో యేన భ్రామ్యతి మే మనః ॥ ౧౬ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ స ఏష జీవో వివరప్రసూతిః ప్రాణేన ఘోషేణ గుహాం ప్రవిష్టః। మ

పతిపుత్రాది మమతాస్పదం - ఆత్మానం అహంకారాస్పదం - అదః పరలోకం - ఇదం ఇమం లోకం చ - నావిదన్నితి - యథా మునయః సమాధౌ నామరూపే న విదుస్తద్వత్ - కింతు అబ్ధితోయే నద్య ఇవ మయి ప్రవిష్టా ఇత్యన్వయః ॥ ౧౨ ॥ మత్కామా ఇతి ॥ ఏవం తాః అబలాః కేవలం మత్కామాః - మత్స్వరూపావిదః మమ స్వరూపం తు న జానంతి - తథాపి - సత్సంగాత్ జారం బ్రహ్మ - జారబుద్ధివేద్యమపి బ్రహ్మస్వరూపమేవ మాం పరమం ప్రాపురిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ తస్మాదితి ॥ యస్మాదేవంభూతో మద్భజనప్రభావః తస్మాత్ - త్వం చోదనాం శ్రుతిం ప్రతిచోదనాం స్మృతిం చ - యద్వా - విధిం నిషేధం చ ఉత్సృజ్య ॥ ౧౪ ॥ మామితి ॥ మాం శరణం యాహి మయైవాకుతోభయస్స్యాః భవేః ॥ ౧౫ ॥ పూర్వం తావన్నసాదితేష్వవహితః స్వధర్మేష్విత్యాదినా కర్మకర్తవ్యమిత్యుక్తం - ఇదానీం తు సర్వం త్యక్త్వా మాం శరణం యాహీత్యుచ్యతే తత్ర కిమాత్మనః కర్తృత్వాద్యస్తి నాస్తి వేతి ఆత్మస్థ ఆత్మవిషయః సంశయో న నివర్తతే - యద్వా - కర్మ కార్యం త్యాజ్యం వేత్యాత్మస్థః హృదిస్థః సంశయో న నివర్తత ఇతి పృచ్ఛతి ॥ సంశయ ఇతి ॥ యేన సంశయేన ఉత్తిగం స ఏష ఇత్యష్టభిః - అయం భావః - ఈశ్వరస్తావత్స్వమాయావశాత్ప్రపంచాత్మనా భాతి తత్ప్రపంచాధ్యాసాచ్చ జీవానామనాద్యవిద్యయా కర్తృత్వాదిః - తతో విధిప్రతిషేధాధికారః - తదా సత్త్వశుద్ధ్యర్థం కర్మాణి కుర్వీత్యుక్తం - సత్త్వే చ శుద్ధే పునః కర్మజాడ్యపరిహారాయ భక్తివిక్షేపకం కర్మాగరం పరిత్యజ్య గృహీత్వా సేవనం భజేత్యుక్తం జాతాయాం తు విద్యాయాం న కించిత్కర్తవ్యమస్తీతి ॥ ౧౬ ॥ తత్ర తావత్ ఈశ్వరాద్వాగాదీంద్రియద్వారా జీవసంసృతికారణం ప్రపంచోద్గమమాహ సార్ధైశ్చతుర్భిః ॥ స ఇతి ॥ స ఏషః అపరోక్షః - జీవయతీతి జీవః పరమేశ్వరః అపరోక్షత్వే హేతుః - వివరాణి ఆధారాదిచక్రాణి ॥ శ్లో ॥ ఆధారో మణిబంధశ్చ మణిపూరకమేవ చ। అనాహతో విశుద్ధ్యాజ్ఞాచక్రాణ్యేతాని షట్ క్రమాత్ - తేషు ప్రసూతిరి

వప్రసూతిరభివ్యక్తిఃయస్యసః- తామేవాభివ్యక్తిమాహ॥ఖంఆకాశేతి॥ ఖంఆకాశేణపరాఖ్యేనాదవతా ప్రాణేనసహగుహాంఆధారచక్రం ప్రవిష్టస్యక్షమనోమయంసూత్మ్రరూపం పశ్యంత్యాఖ్యంమధ్యమాఖ్యంచమణీపూరకచక్రేవిశుద్ధచక్రేచ ఉపెత్యప్రాప్య- వక్త్రేమూ త్రాహస్వాదిః- స్వరఉదాత్తాదిః- వర్ణఃఅకారాదిరిత్యేవంవైఖర్యాఖ్యఃస్థవిష్ఠఃఅతిస్థూలఃనానావైదశాఖాత్మకోభవతీతి - తథాచ॥శ్రు॥ చత్వారివాక్పరిమితాపదాని- తానివిదుర్బ్రాహ్మణామనీషిణఃగుహాత్రీణినిహితానెంగయంతి- తురీయంవాచోమనుష్యా వదంతీతిఅభియుక్తశ్లోకశ్చ॥శ్లో॥యాసామిత్రావరుణసదనాదుచ్చరంతీత్రిషష్టింవర్ణానంతఃప్రకటకరణైఃప్రాణసంగాత్ప్రసూతే।తాం పశ్యంతీంప్రథమముదితాంమధ్యమాంబుద్ధిసంస్థాంవాచంవక్త్రేకరణవిశదాంవైఖరీంతాంప్రపద్యేఇతి॥ ౧౭॥ అవ్యక్తస్యసతఃసూ క్ష్మమధ్యమక్రమేణాభివ్యక్తోదృష్టాంతఃయథేతి॥ యథాగ్నిఃఖేకాష్ఠచ్ఛిద్రే- ఊష్మాఅవ్యక్తోష్మరూపఃదారుణిఅధికంమధ్యమానఃఅ నిలబంధుఃఅనిలసహాయస్సన్అణుఃసూక్ష్మోవిస్ఫులింగాదిరూపోభవతి- పునఃప్రకృష్టోజాతోహవిఃసంవర్ధతేతథైవయంవైదలక్షణా వాణీమభివ్యక్తిరితి॥ ౧౮॥ ఉక్తాంవాగ్వృత్తిముపసంహరన్నితరేంద్రియవృత్తిప్రస్తుతిదిశతి॥ ఏవమితి॥ఏవంగదితఃగదనంభాషణంమే వ్యక్తిరిత్యుపసంహారః- కర్మహస్తయోర్వృత్తిః- గతిఃపాదయోఃవిసర్గఃపాయూపస్థయోరితి కర్మేంద్రియాణాం- శ్రుత్యోఃశ్రవణం- రసోరసనం- దృక్దర్శనం- స్పర్శఃస్పర్శనం త్వగితిశ్రవణమితిజ్ఞానేంద్రియాణాం- సంకల్పాదిమనసఃవిజ్ఞానంబుద్ధిచిత్తయోఃఅహం మానోహంకారస్య- సూత్రంప్రధానస్య- సత్త్వరజస్తమసాంవికారోధిదైవతాదిస్త్రివిధఃప్రపంచఃమేవ్యక్తిరితిభూవేత్యాన్వయః॥ ౧౯॥ తస్యాదీశ్వరాభివ్యక్తిరూపఃప్రపంచోనేశ్వరాద్భిన్నోస్తీత్యాహ॥ అయమితి॥ అయంహిజీవఃఈశ్వరఆదావవ్యక్తఃవికసివ-వయ సాకాలేనవిశిష్టోవిభక్తావాగాదీంద్రియరూపాశ్చకృత్స్నోయస్య యదాత్వా- విశేషెణశ్లిష్టోఆనిలోగితామాయాశక్త్యైనసః- బహుప్రక

నోమయంసూత్మ్ముపెత్యరూపంమాత్రాస్వరోవర్ణఇతిస్థవిష్ఠః ॥ ౧౭ ॥ యథానలఃఖేనిలబంధురూ ష్మాబలేనదారుణ్యధిమధ్యమానఃఅణుఃప్రజాతోహవిసాసమిద్ధ్వతేతథైవమేవ్యక్తిరియం హివాణీ ॥ ౧౮ ॥ ఏవంగదిఃకర్మగతివిసర్గోఘ్రాణోరసోదృక్స్పర్శశ్రుతిశ్చ ! సంకల్పవిజ్ఞానమథాభిమాన స్త్రిగుణప్రసూతిస్త్వితమోవికారఃగ॥ అయంహిజీవస్త్రివృదబ్జయోనిరవ్యక్తఏకోవయసాసఆద్యఃఅ విశ్లిష్టశక్తిర్బహుధేవభాతిబీజానియోనింప్రతిపద్యయద్వత్ ॥ ౨౦ ॥ యస్మిన్నిదంప్రోతమశేషమోతంపటోయథాతంతువితానసంస్థఃయఏషసంసారతరుఃపురాణఃకర్మాత్మకఃపుష్పఫలేప్రసూతే॥౨౧॥ ద్వేఅస్యబీజేశతమూలస్త్రినాళఃపంచస్కంధఃపంచరసప్రసూతిఃదశైకశాఖోద్విసుపర్ణనీడస్త్రివల్కలోద్విఫలోర్కప్రవిష్టఃఅ॥ అదంతిచైకంఫలమస్యగృధ్రాగ్రామేచరాఏకమరణ్యవాసాఃహంసాయఏవంబహురూపమిజ్యైర్మాయామయంవేదసవేదవేదమ్॥ ౨౩ ॥ ఏవంగురూపాసనయైకభక్త్యావిద్యాకుఠారేణశితేనధీరఃవివృశ్చ్యజీవాశయమప్రమత్తస్సంపద్యచాత్మానమథత్యజాస్త్రమ్ ॥

ఇవాభాతియఃసవివాద్యఃత్రివృత్త్రిగుణాశ్రయఃఅబ్జయోనిఃలోకపద్మస్యకారణభూతఃవికస్యబహుధాభానెదృష్టాంతఃయోనిం త్యేత్రంప్రతిపద్యప్రాప్యబీజానియద్వదితి॥౨౦॥ తస్మాత్తస్మాయావిలసితాత్తత్తదాశ్రయమిదంజగన్న తతఃపృథగితిసదృష్టాంతమాహ॥ యస్మిన్నితి॥ తంతువితానేనసంస్థితియస్యసఃపటోయథా- తథా- యస్మిన్నిదంవిశ్వంపీతందీప్తంతంతుషుపటఇవప్రోతంతిర్యక్తం తుష్వివ- ఏవంభూతంసమష్టివ్యష్ట్యాత్మకంవిశ్వం- అవిద్యయాత్మన్యధ్యస్తంవృక్షరూపంజీవస్యకర్మత్వాదిసంసారహేతుఃఅతస్త ద్వివేక్షణేనకర్మాదిసర్వంపరిత్యాజ్యమిత్యుక్తమిత్యాశయెనాహ- యఏషఇతిసాధ్వీస్త్రిభిఃపురాణఃఅనాదిఃకర్మాత్మకఃప్ర వృత్తిస్వభావఃపుష్పఫలేభోగాపవర్గౌకమర్మతత్ఫలేవాప్రసూతెజనయతి॥౨౧॥ వృక్షరూపంప్రపంచయతి॥ ద్వేఇతి॥ ద్వేపుణ్యపాపెఅస్యబీజే- సచశతమూలఃశతమపరిమితాఃవాసనాఃమూలానియస్యసఃత్రయోగుణాఃనానాప్రకాండాఃయస్య - పంచభూతాని స్కంధాఃయస్య- పంచరసాఃశబ్దాదివిషయాఃతెషుంప్రసూతిర్యస్మాత్- దశచవికారాఃశాఖాఇంద్రియాణియస్య - ద్వయోఃసుపర్ణయోఃజ్ఞానకర్మణోఃఅవపరమాత్మనోనీడంయస్మిన్- త్రీణిపల్లలానిత్వభోవాతపిత్తశ్లేష్మాణోయస్య- ద్వెసుఖదుఃఖెఫలెయస్యసఃఅకంప్రవిష్టఃసూ ర్యమండలపర్యంతంవ్యాప్తఃతన్నిభద్యగతస్యసంసారాభావాత్॥౨౨॥తత్ఛ్రద్ధాభక్త్యానాహ॥అవంతీతి॥ గృహ్ణంతీతిగృధ్రాఃకామి నఃగ్రామెచరాఃగృహస్థాఃఅస్యవృక్షస్యైకంఫలంయుఃఖమదంతి- విపరీతాఃతఃస్వర్గాదెరపిదుఃఖస్వరూపత్వాత్ - హంసావివేకి నోరణ్యవాసాఃసన్న్యాసినఃవికంఫలంసుఖమదంతి వికంపరమాత్మానంమాయామయం-ఎవంబహురూపంఇజ్యైఃపూజ్యైఃగురుభిఃకృ త్వాయోవెద- సఃవెదంతత్త్వార్థంవెద॥ ౨౩॥ త్వంచైవంజ్ఞాత్వాకృతకృత్యస్సన్సవ-సాధనంత్యజెత్యాహ॥ ఏవమితి॥ ఏకాంతభ క్త్యాశితెనఛిన్నేనజ్ఞానకుఠారెణ - స్వతంత్రతావాదస్యయోజ్ఞానశక్త్యాఃజీవోపాధింత్రిగుణాత్మకంలింగశరీరంవివృశ్చ్యఛిత్వా - పర

మాత్మానం సంపద్య ప్రాప్య । అథ అస్త్రం సాధనం త్యజేదితి ॥ ౨౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋
శ్లో ॥ త్రయోదశే౽థ సత్త్వస్య వృద్ధ్యా విద్యోదయక్రమః । హంసేతిహాసతశ్చిత్తగుణవిశ్లేషవర్ణనమ్ ॥ విద్యాకుఠారేణ జీవాశయం సంఛిద్య పృథక్ సాధనం త్యజేదిత్యుక్తం - నను తత్ర తమ ఆదిగుణత్రయవృత్తిప్రతిబంధే సతి కథం విద్యోత్పత్తిరిత్యాశంక్య తన్నివృత్త్యా విద్యోత్పత్తిప్రకారమాహ సప్తభిః ॥ సత్త్వమితి ॥ తత్ర యద్యానందాదివదాత్మధర్మాః గుణాః స్యుః - తర్హి తత్స్వరూపత్వాత్తేషాం నివృత్తిర్న స్యాత్ - న త్వేతదస్తీత్యాహ - బుద్ధేః ప్రకృతేరేవైతే గుణా నత్వాత్మన ఇతి - అతః సత్త్వేన సత్త్వవృత్త్యా అన్యతమౌ హన్యాత్ రజస్తమోవృత్తీ జయేదిత్యర్థః - సత్త్వం చ సత్యదయాదివృత్తిరూపముపశమాత్మకేన సత్త్వేనైవ హన్యాత్ ॥ ౧ ॥ నను గుణత్రయవృత్తీనాం పరస్పరోపమర్దనరూపత్వాత్కథం సత్త్వవృత్త్యైవ ఇతరవృత్త్యోర్నియమేన హంతవ్యాస్తత్రాహ ॥ సత్త్వాదితి ॥ మద్భక్తిం లక్షయతి యో ధర్మః సః మద్భక్తిరూప ఏవ - సత్త్వమేవ కథం వర్ధేతేత్యత్రాహ - సాత్త్వికానాం పదార్థానాం ఉపాసయా సేవయా సత్త్వం వృద్ధం భవతీత్యర్థః ॥ ౨ ॥ ధర్మ ఇతి ॥ స చ ధర్మో రజస్తమశ్చ హన్యాత్ - కుతః - న విద్యతే ఉత్తమో యస్మాత్సః - సర్వోత్తమ ఇత్యర్థః - యతః - సత్త్వవృద్ధిః సత్త్వస్య వృద్ధిః యస్మాత్ కారణాత్సః - అత ఏవ తత్కార్యో ధర్మప్రతిబంధో నాస్తీత్యాహ - తస్మిన్నుభయస్మిన్ హతే తన్మూలః తే రజస్తమసీ రాగద్వేషాదినా ప్రమాదాలస్యాదినా చ మూలం యస్య సః ॥ ౩ ॥ సాత్త్వికోపాసనయా సత్త్వం వర్ధత ఇత్యుక్తం - తానేవ సత్త్వవృద్ధిహేతూన్ దర్శయితుం సామాన్యతో గుణత్రయవృద్ధిహేతూనాహ ॥ ఆగమ ఇతి ॥ ఆగమః శాస్త్రం - అపః ఆపః - క్వచిదాగమో౽ర్థ ఇతి పాఠః ॥ ౪ ॥ ఏషు సాత్త్వికాదినిర్ణయమాహ ॥ తదితి ॥ ఏషాం మధ్యే వృద్ధాః ప్రచక్షతే ప్రశంసంతి - యద్యన్నిందంతి తత్ - యత్తు వృ

౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ద్వాదశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీకృష్ణః ॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణా బుద్ధేర్న చాత్మనః । సత్త్వేనాన్యతమౌ హన్యాత్సత్త్వం సత్త్వేన
చైవ హి ॥ ౧ ॥ సత్త్వాద్ధర్మో భవేద్వృద్ధాత్పుంసో మద్భక్తిలక్షణః । సాత్త్వికోపాసయా సత్త్వం తతో ధర్మః
ప్రవర్తతే ॥ ౨ ॥ ధర్మో రజస్తమో హన్యాత్సత్త్వవృద్ధిరనుత్తమః । ఆశు నశ్యతి తన్మూలో హ్యధర్మ ఉభ
యే హతే ॥ ౩ ॥ ఆగమో౽పః* ప్రజా దేశః కాలః కర్మ చ జన్మ చ । ధ్యానం మంత్రో౽థ సంస్కారో దశైతే గుణహే
తవః ॥ ౪ ॥ తత్తత్సాత్త్వికమేవైషాం యద్యద్వృద్ధాః ప్రచక్షతే । నిందంతి తామసం తత్తద్రాజసం త
దుపేక్షితమ్ ॥ ౫ ॥ సాత్త్వికాన్యేవ సేవేత పుమాన్సత్త్వవివృద్ధయే । తతో ధర్మస్తతో జ్ఞానం యావత్స్మృ
తిరపోహనమ్ ॥ ౬ ॥ వేణుసంఘర్షజో వహ్నిర్దగ్ధ్వా శామ్యతి తద్వనమ్ । ఏవం గుణవ్యత్యయజో దే
హః శామ్యతి తత్క్రియః ॥ ౭ ॥ ఉద్ధవః ॥ విదంతి మర్త్యాః ప్రాయేణ విషయాన్పదమాపదామ్ । తథాపి
భుంజతే కృష్ణ తత్కథం శ్వఖరాజవత్ ॥ ౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహమిత్యన్యథాబుద్ధిః ప్రమత్తస్య యథా
హృది । ఉత్సర్పతి రజో ఘోరం తతో వైకారికం మనః ॥ ౯ ॥ రజోయుక్తస్య మనసః సంకల్పః సవికల్పకః ।

ద్ధైరుపేక్షితం న స్తుతం న చ నిందితం తద్రాజసం ॥ ౫ ॥ సాత్త్వికానీతి ॥ సాత్త్వికాన్యేవేతి - నివృత్తికా శాస్త్రాణ్యేవ సేవేత - న ప్రవృత్తిపాషండశాస్త్రాణి - తీర్థాన్యప ఏవ - న గంధోదకసురాద్యాః - ప్రజాః నివృత్తాన్ జనాన్ - న ప్రవృత్తదురాచారాన్ - వివిక్తదేశం న రథ్యాద్యూతదేశాన్ - కాలం బ్రాహ్మముహూర్తాదికం ధ్యానాదౌ - న ప్రదోషనిశీథాదీన్ - కర్మ చ నిత్యం - న కామ్యాభిచారాదీని - జన్మ చ వైష్ణవశైవదీక్షాదిలక్షణం - న శాక్తక్షుద్రదీక్షారూపం - ధ్యానం శ్రీవిష్ణోః - న తు కామినీవిద్విషాం మంత్రం ప్రణవాదికం - న కామ్యక్షుద్రాదీన్ - సంస్కారం ఆత్మనస్సంశోధనం - న తు కేవలం దేహగృహాదీనాం - నను జ్ఞానం మహావాక్యశ్రవణాదేవోత్పద్యతే - కిం తత్ర సత్త్వవృద్ధ్యా ధర్మేణ వా అత ఆహ - యావత్స్మృతిః ఆత్మాపరోక్షం - యావచ్చ దేహద్వయతత్కారణభూతగుణాపోహః - తావత్పర్యంతం జ్ఞానం భవతీత్యర్థః ॥ ౬ ॥ నను గుణవ్యతికరాజ్జాతో దేహః కథం స్వాశ్రయభూతాన్ గుణాన్ స్వత ఏవోత్పన్నయా విద్యయాపోహ్య స్వయమప్యుపరమేత్తత్రాహ ॥ వేణ్వితి ॥ వేణూనాం సంఘర్షణాజ్జాతో౽గ్నిః యథా స్వత ఏవ ఉత్పన్నాభిర్జ్వాలాభిస్తద్వనం సవనం దగ్ధ్వా స్వయం శామ్యతి - ఏవం దేహో౽పి - తత్క్రియః తస్యాగ్నేరివ క్రియా వ్యాపారో యస్య సః ॥ ౭ ॥ నను నియతేంద్రియతయా సాత్త్వికసేవాయామియానస్తి పురుషార్థః - తథాపి రాజసాదీన్ విషయాన్ దుఃఖమితి జానంతో౽పి కథం సేవంత ఇతి పృచ్ఛతి ॥ విదంతీతి ॥ పదం స్థానం - శ్వానో యథా భర్త్స్యమానా అపి శునీమనుధావంతి - ఖరా యథా పద్భ్యాం తాడ్యమానా అపి ఖరీమనుధావంతి - అజా యథా నిర్లజ్జా హంతుమానీతా అపి తద్వత్ ॥ ౮ ॥ మిథ్యాభినివేశేన భుంజత ఇతి సహేతుకమాహ త్రిభిః ॥ అహమితి ॥ ప్రమత్తస్య వివేకశూన్యస్య - దేహాదౌ అహమితి మిథ్యాబుద్ధిః హృది యథా యథా వర్ధతే తథా తథా ఉపసర్పతి - తతో౽హంబుద్ధేశ్చ వైకారికం సత్త్వప్రధానమపి మనః ప్రతి - ఘోరం దుఃఖాత్మకం రజః ఉత్సర్పతి - మనో

వ్యాప్నోతీత్యర్థః॥ ౯॥ తతః॥ రజఇతి॥ ఇదమేవంభోగ్యమితి సవికల్పకః సంకల్పస్స్యాత్ - తతశ్చ అహోయారూప మహోభావ ఇతిగుణధ్యానాద్దుర్ధరః కామస్స్యాత్॥ ౧౦॥ కరోతీతి॥ తతోవిషయాన్భోక్తుం కర్మాణి కరోతి॥ ౧౧॥ ఏవంచేన్నకస్యాపిదుఃఖనివృత్తిస్స్యాదిత్యాశంక్యాహ॥ రజస్తమోభ్యామితి॥ యద్యపిరజస్తమోభ్యాం విక్షిప్తధీఃమూఢధీశ్చ - తథాపి విద్వాన్ - వివేకీపునరతన్ద్రో నిరుంధన్న సజ్జతే॥ ౧౨॥ విషయదోషదృష్ట్యాపిమనో నిరోద్ధాశక్తోసుఖేనతన్నిరోధోపాయమాహ॥ అప్రమత్తఇతి॥ అనిర్విణ్ణః అనలసః - యథాకాలం త్రిషవణం - మయిపరమానందరూపే - అర్పణాయ - సమాదధ్యాత్॥ ౧౩॥ విషయైస్సంగ్రథితస్యమనస స్తద్విరాగే నైశ్వర్యనిష్ఠత్వమసంభావితం మన్యమానం ప్రతితన్నిరూపణాయేతిహాసముపక్షిపతి॥ ఏతావానితి॥ యథాయథావన్మయ్యావేశ్యత ఇత్యేతావానిత్యర్థః॥ ౧౪॥ మచ్ఛిష్యైరిత్యుక్తే తేషామతిజ్యాయసామనేనరూపేణనిరూపణాసంభవాత్పృచ్ఛతి॥ యదేతి॥ తంకాలంతదేతద్రూపం చ వేదితుమిచ్ఛామి-తత్కథయేతి॥ ౧౫॥ పుత్రాఇతి॥ మానసాఃపుత్రాః- సూక్ష్మాంసుదుర్జ్ఞేయాం- ఐకాంతికీంగతింపరాంకాష్ఠాం॥ ౧౬॥ తదేవాహ॥ గుణేష్వితి॥ గుణేషుయేషువిషయేషు- స్వభావతోరాగాదివశాచ్చేతః ప్రవిశతి - తేచానుభూతావిషయాఃవాసనారూపేణచేతసి ప్రవిశంతి - అతితితీర్షోఃవిషయానతిక్రమితుమిచ్ఛోః॥ ౧౭॥ ఏవమితి॥ మహాన్ దేవోపి- స్వయంభూరపిభూతానాం స్రష్టాపి- ధ్యాయమానఃవిచారయన్నపి ప్రశ్నబీజం- యదజ్ఞానాదయం ప్రశ్నస్తన్నావిందత్- యతఃకర్మవిక్షిప్తధీః॥ ౧౮॥ సఇతి॥ ప్రశ్నస్యపారముత్తరమభిప్రాయో వా

తతఃకామోగుణధ్యానాద్దుర్ధరస్స్యాద్ధిదుర్మతేః॥ ౧౦॥ కరోతికామవశగఃకర్మాణ్యవిజితేంద్రియః।
దుఃఖోదర్కాణిసంపశ్యన్ రజోవేగవిమోహితః॥ ౧౧॥ రజస్తమోభ్యాంయదపివిద్వాన్విక్షిప్తధీఃపునః।
అతంద్రితోమనోరుంధన్ దోషదృష్ట్యానసజ్జతే॥ ౧౨॥ అప్రమత్తోనుయుంజీతమనోమయ్యర్పయన్ శనైః। అనిర్విణ్ణోయథాకాలంజితశ్వాసోజితాసనః॥ ౧౩॥ ఏతావాన్ యోగఆదిష్టోమచ్ఛిష్యైస్సనకాదిభిః।
సర్వతోమనఆకృష్యమయ్యద్ధావేశ్యతేయథా॥ ౧౪॥ ఉద్ధవః॥ యదాత్వంసనకాదిభ్యోయేనరూపేణకేశవ। యోగమాదిష్టవానేతద్రూపమిచ్ఛామివేదితుమ్॥ ౧౫॥ శ్రీకృష్ణః॥ పుత్రాహిరణ్యగర్భస్యమానసాస్సనకాదయః। పప్రచ్ఛుఃపితరంసూక్ష్మాంయోగస్యైకాంతికీంగతిమ్॥ ౧౬॥ సనకాదయః॥ గుణేష్వావిశతేచేతోగుణాశ్చేతసిచప్రభో। కథమన్యోన్యసంత్యాగోముముక్షోరతితితీర్షోః॥ ౧౭॥ ఏవంపృష్టోమహాదేవస్స్వయంభూర్భూతభావనః। ధ్యాయమానఃప్రశ్నబీజంనాభ్యపద్యతకర్మధీః॥ ౧౮॥ స మామచింతయద్దేవఃప్రశ్నపారతితీర్షయా। తస్యాహంహంసరూపేణసకాశమగమంతదా॥ ౧౯॥
దృష్ట్వామాంతఉపవ్రజ్యకృత్వాపాదాభివందనమ్। బ్రహ్మాణమగ్రతఃకృత్వాపప్రచ్ఛుఃకోభవానితి॥
౨౦॥ ఇత్యహంమునిభిఃపృష్టస్తత్త్వజిజ్ఞాసుభిస్తదా। యదవోచమహంతేభ్యస్తదుద్ధవనిబోధమే॥ ౨౧॥
వస్తునోయద్యనానాత్వమాత్మనఃప్రశ్నఈదృశః। కథంఘటేతవోవిప్రావక్తుర్వామేకఆశ్రయః॥
౨౨॥ పంచాత్మకేషుభూతేషుసమానేషుచవస్తుతః। కోభవానితివఃప్రశ్నోవాచారంభోహ్యనర్థకః॥
౨౩॥ మనసావచసాదృష్ట్యాగృహ్యతేన్యైరపీంద్రియైః। అహమేవనమత్తోన్యదితిబుధ్యధ్వమంజసా॥

తస్య తితీర్షయా జిజ్ఞాసయా - హంసరూపేణేతి యథా హంసో నీరం క్షీరం చ పృథక్కర్తుం శక్తః - ఏవమహం గుణాంశ్చేతశ్చ వివేచయితుం హంసరూపేణ ఆగతోస్మీతి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ....

ఇతీతి॥ ఇత్యహంమునిభిఃపృష్టఇతిపృథగ్వాక్యం-యదవోచమితిచపృథక్ అతోస్మచ్ఛబ్దావృత్తిరదోషః- తేభ్యోయదవోచం తన్మేవచనం నిబోధ॥ ౨౧॥ దేహాదివివిక్తాత్మజ్ఞానే సతితస్మిన్ గస్యరాగాద్యసంభవాత్స్వయమేవ విషయచేతసోర్విశ్లేషో భవతీతివక్తుం ప్రశ్నఖండనమిషేణైవ తావదాత్మానాత్మవివేకమాహ త్రిభిః॥ వస్తునఇతి॥ కిమాత్మనోయం ప్రశ్నఃకిందుసాధేభూతసంఘస్యవా-యద్యాత్మన స్తర్హి తస్యవస్తునఃపరమార్థరూపస్యఅనానాత్వసతి హేవిప్రాః వఃయుష్మాభిఃకృతఃప్రశ్నఃఈదృశఃబహువినిర్ధారణరూపఃకథంఘటేత- వక్తురుత్తరందాతుర్వామమకఆశ్రయః - అవిశేషే ఆత్మనికంజాతిగుణాదిగ్విశేషమాశ్రిత్యోత్తరంవక్ష్యామీత్యర్థః॥ ౨౨॥ పంచాత్మకేష్వితి॥ భూతసంఘవిషయశ్చేదయంవఃప్రశ్నఃవాచారంభఃవాఙ్మాత్రేణారబ్ధః అతోనర్థకః - కుతః - భూతేషుదేవమనుష్యాదిదేహేషు పంచభూతాత్మకేషుఅతః సమానేషు అభిన్నేషుపునశ్చవస్తుతఃపరమకారణాత్మనా అభిన్నేషు॥ శ్రు॥ వాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యమితిశ్రుతేః॥ ౨౩॥ తత్రపంచాత్మకత్వంప్రత్యక్షాదిసిద్ధమేవేతిపరమకారణాభేదమేవోపపాదయతి॥ మనసేతి॥ మనఆదిభిర్యద్యద్గృహ్యతేతత్తదహమేవేత్యర్థః అంజసాతత్త్వవిచారేణ ఏకైకశస్సర్వాత్మకోహమిత్యంజసాప్యుత్తరముక్తంభవతి॥ ౨౪॥ ఏవంప్రశ్నఖండనమిషేణైవాత్మస్వరూపంసామాన్యతోనిరూప్య బ్రహ్మణోపిదుష్పరిహారంయత్పృష్టం-తత్రా

త్తకమహాయావదధ్యాయసమాప్తి॥గుణైప్వితి॥అయమభిప్రాయః-యదికర్తృత్వభోక్తృత్వాదిరూపతయావిషయైస్సంగ్రధితంచిత్తం బ
ద్ధ్వాదిశబ్దవాచ్యమెవజీవస్యస్వరూపంభవేత్-తతస్తద్వియోగొనఘుచెతతస్యతుస్వరూపంబ్రహ్మైవచిత్తాభ్యాసెనతుతత్ప్రభావతయా
విషయైస్సంగ్రధనం-అతఃస్వస్యబ్రహ్మత్వభావనయావిషయాణాంచమిథ్యాత్వానుసంధానెనసర్వతొనివిద్యభగవంతంభజతోభవ
త్యెవచపూర్ణస్వగుపాపష్ఠమితి-ఏవం ప్రజాఃపుత్రకాః- సత్త్వాదిగుణైఃచెతఆశ్రిత- గుణాశ్చెతసి-ఎవంగుణాశ్చెతశ్చాభయం
సంగ్రధితంబుద్ధాత్మనొబ్రహ్మస్వరూపస్యజీవస్యదెహఃఅధ్యస్తఉపాధిః నతుస్వరూపం॥ ౩౫॥ తస్మాత్ ॥ గుణేప్వితి ॥ అభీక్ష్ణంపునః
పునః గుణసెవయాతత్సంస్కారెణగుణైఃస్వానిశ్చిత్తం- దెవచపుర్వాసనారూపెణచిత్తెప్రకాశ్యెణభవంతీతతథా- ఎగుణాశ్చెతశ్చ- ఎ
వంయదుభయంతస్మిన్మధ్యస్థస్యాత్మజెత్ ॥ ౩౬ ॥ ననుజాగ్రదాద్యవస్థాజతఃకుతఃహాటస్థరూపతాతత్రాహ॥ జాగ్రదితి॥ జాగ్రత్-
జాగరఃస్వప్నఃసుషుప్తిశ్చెతిబుద్ధెర్వృత్తయఃతాస్సాక్షాత్స్వాభావికాఃకింతు॥ శ్లో॥ సత్త్వంజ్ఞానంవిద్యాత్రజసాస్వప్నమాదిశెత్
ప్రస్వాపంతమసాజంతొస్తుర్యంత్రిషుసంతతమితివక్ష్యమాణక్రమెణగుణైవివ- జీవస్తువీక్షణఃతదవస్థారహితవివవినిశ్చితఃకక్షఃతా
తాసాంసాక్షీత్వెన॥ ౭౭॥ ననుతర్హికథముచ్యంజాగర్మ్యాదిప్రతీతిస్తత్రాహ॥ ఉహ్యెతి॥ యహ్యెతయాస్మాత్సమ్యక్సృతిఃసగణమ
నయెతిసంస్కృతిఃబుద్ధిఃతామూబంధొయం ఆత్మనొగుణవ్యతిరెకెణదెహాతి- తస్మాన్నయితురెస్థితెస్సస్మిన్ మంసంసృతిబంధంజహ్యాత్- తత్త
దా- గుణచెతసాంగుణానాంచెతసశ్చాన్యొన్యంతాద్యాగొభవతి॥ ౭౮॥ కథంసంసృత్యాబంధఃకదంచతజ్జహ్యుత్తదాహ॥ అహంకారెతి॥
అహంకారెణకృతంబంధంఆత్మనఃఅధ్యవిపర్యయంఅనందాద్యావరణెన అధ్యహెతుం విద్వాన్జానన్సన్- నివిద్యదుఃఖమె
తదితిజ్ఞాత్వా తుర్యెస్థితొభూత్వా- నసంసారచింతాం సంసారొబుద్ధి॥స్థిక్చింతాంఅభిమానంతత్కృతాంభొగచింతాంచ త్యజెత్॥

౭౯॥ గుణేష్వావిశతెచెతొగుణాశ్చెతసిచప్రజాః। జీవస్యదెహఉభయంగుణాశ్చెతొమదాత్మనః॥ ౭౫॥
గుణేషుచావిశచ్చిత్తమభీక్ష్ణంగుణసెవయా। గుణాశ్చచిత్తప్రభవానమ్రూపఉభయంత్యజెత్ ॥ ౭౬॥
జాగ్రత్స్వప్నస్సుషుప్తిశ్చగుణతొబుద్ధివృత్తయః। తాసాంవిలక్షణొజీవస్సాక్షిత్వెనవినిశ్చితః॥ ౭౭॥ య
ద్ధిసంసృతిబంధొయమాత్మనొగుణవృత్తిదః। నయిశుద్ధెస్థితొజహ్యాత్తాగస్తద్గుణచెతసామ్॥ ౭౮॥
అహంకారకృతంబంధమాత్మనొఽర్థవిపర్యయమ్। విద్వాన్నిర్విద్యసంసారచింతాంతుర్యెస్థితస్త్యజెత్ ॥ ౭౯ । యావన్నానార్థధీఃపుంసొ నసమ్యతెతమాత్మభిః । జాగర్త్యపిస్వపన్న జ్ఞస్స్వప్నెజాగర
ణంయథా ॥ ౩౦ ॥ అసత్త్వాత్స్వాత్మనొన్యెషాంభావానాంతత కృతాభిదాం । గతయొహెతవశ్చాస్య
మృషాస్వప్నమనొదృశొయథా ॥ ౩౧ ॥ యొజాగరెబహిరనుక్షణధర్మిణొర్థాన్భుజ్జెసుస్తకరణైర్హృ
దితత్సృజత్యసౌ । స్వప్నెనసుప్తఉపసంహరతె సఎకస్త్రిగుణవృత్తిదృగింద్రియెశః ॥
౩౨ ॥ఎవం విసృజ్యగుణతొమనసస్త్రిగుణవృత్తయొమయ్యుయా మయికృతాఖిలనిశ్చితార్థాఃసంచిద్య
హొర్కమనుచూనసదుస్థితొక్షజ్ఞానాసినాభజతమాఖిలసంశయాధిమ్ । ౩౩ । ఈక్షెతవిభ్రమమిదంమ

౭౯॥ యావదెవంత్యజెత్తావత్తస్యకర్మజ్ఞానాదిసర్వంవ్యర్థమిత్యాహ॥ యావదితి॥యద్యపిజాగరకర్మాదిషు తథాపిస్వప్నస్వ
ప్నాక్షపశ్యన్నవభాతి- యతఃఅజ్ఞఃఅసమ్యగ్దర్శీ-అజ్ఞజాగరస్యస్వప్నెదృష్టాంతఃస్వప్నఇతి॥ ౩౦॥ ననుకథంవెదప్రమితవర్ణశ్ర
మకర్మాదినానాధీఃపరెతతత్రాహ ॥ అసత్త్వాదితి॥ భావానాందెహాదీనాం- తత్కృతాభిదావర్ణాశ్రమాదిరూపా - గతయఃస్వ
గాదిఫలాని- హెతవఃకర్మాణిచ అన్యాన్నొమృషా- అవిద్యానిద్రితయొవెదఃశిక్షాభావః॥ ౩౧॥ యస్త్వితిగిత్యుక్తంతా ఎవయుక్తీరాహ॥
యఇతి॥ అథాత్మస్థూలదెహాదీన్- సమస్తకరణైఃచక్షురాదిభిఃభుజ్జె- కథంభూతాన్ అనుక్షణధర్మిణఃక్షణికభ్యాతారుణ్యాదిధర్మ
వతఃయశ్చస్వప్నెహృదిజాగరదృష్టసదృశాన్ వాసనామయాన్ భుజ్జె యశ్చసుప్తెతాన్సర్వాన్ ఉపసంహరతి- సవికసఃముతఃత్రి
గుణవృత్తిదృక్ అనవస్థాత్రయద్రష్టా- ననుజాగ్రదవస్థాంవెత్తీంద్రియాణిచశృణోతి- స్వప్నంమనసఃసుషుప్తంతత్సంస్కారవిశెషాబు
ద్ధిఃకనమాత్మాత్రిద్రష్టాతత్రాహ- ఇంద్రియెశఃననుఇంద్రియెశాఅపిస్వప్నెజాగ్రత్ప్రజ్ఞాభిన్నాఃనకుతఃస్మృత్యాప్రతిసంధానెనస
ర్వావస్థాస్వన్వయాత్- యఃస్వప్నావస్థాంయశ్చతదనంతరంనకించిదవెషంసవిషయివ- తహిజాగర్మీతి ఉపాధిభెదెనవిశ్వాది
వ్యవహారఇతిభావఃవితెనచాన్యయుగ్మధ్యస్థస్యపిప్రతిసంధానెన ఆత్మైక్యంద్రష్టవ్యం॥ ౩౨॥ తతఃకిమతఆహ॥ఏవమిత్॥గుణతొయా
ఎతామనసఃత్రయవస్థాస్తాఃమదవిద్యయామయికృతాఃనతత్త్వతస్సంతీతిసిచ్చిఆత్మరూపఃఅర్థత్వైస్వెయూయం - అఖిలసంశయానా
మాధింఆధీ॥ముంఅస్మిన్నితిఆధిరహంకారస్తంసంచిద్య- హృదంహృదిస్థితంమంభజత - కెచిత్త్వాదాహా - అనుమాన్యెసదుక్తిభిఃస
తాముపదిశెశ్రుతిజ్ఞానఖడ్గెన ॥ 33॥ అనుమానాదిసర్వాయతి ॥ ఈక్షెతెతి ॥ ఇదంజగత్విభ్రమమిత్యీక్షెత - అత్రహెతవఃమ
నోవిజృంభితత్వాత్కృష్టత్వాత్వినాశిత్వాచ్చస్వప్నవత్ అతిచంచలత్వాచ్చ అలాతచక్రవత్- ననుభ్రమొపిసర్వివిధఃకిందృశ్యత్వ

త్రాహ- విజ్ఞానమితి- నిగమనంతస్యాత్రిధాయోయంగుణపరిణామకృతోవికల్పోభేదఃసస్వప్నఃస్వప్నవన్మృషాసామాన్యమితి ॥ ౩౪ ॥ తస్మాత్॥ దృష్టిమితి॥ తతఃదృశ్యాత్ దృష్టిం స్రుతినివర్త్య- నిజసుఖానుభవోభవేత్- తస్మైన్యస్యధర్మం బన్ధమోక్షౌ తూష్ణీంపరిహృత్యభవేత్- మనోవాక్కాయవ్యాపారరహితఇత్యర్థఃనానుదేహవతఃసర్వదాస్వైర్తదృష్టిస్రుతినివర్తనాయోగాల్లోకసంసారస్యాదేవ తత్రాహ- సందృశ్యతఇతి - క్వచిదాపశ్యకాహోరాదిమయద్యపీదంసందృశ్యతెతథాపిపూర్వమవస్తుబుద్ధ్యాలక్ష్యతెతలనివర్తమానాహోయభవెదేవ- కింతుదేహపాతపర్యంతంస్మృతిఃసంసారమాత్రేణావభాసోభవెదిత్యర్థఃగ॥ ఎతదేవోపపాదయతి ॥ దెహమితి॥ ఆసనాద్యుత్థితఉత్థాయత్రస్థితంతతఃక్వచిత్పెతంనిగ్రతంపునస్తత్రోపెతంవాదెహమపినానుసంధత్తెకుతోన్యత్ - యతఃయెనదెహెన- స్వరూపమధ్యగమత్ జ్ఞాతవాన్- తందెహం-యతఃకారణాదిలీనా అత్యంతానుసంధానెనగృహ్యంతెతఃవాసనఇతి- పరిక్రుతంపరిహితంవాసఃగతంవాస్థితంవాయుథానవెత్తితద్వత్॥ ౩౬॥ ననుచయఃపరిపాల్యమానోపి మృత్యుహ్రుతంచెన్నశ్యతితర్హిపరెదెవనెత్యాహ॥ దెహఇతి॥ దైవకర్మనిగచ్ఛక్తస్వారంభకంకర్మయావదస్తి-తావత్ప్రత్యంతంప్రతనిమిత్యతివివ- నూనుప్రాణంత్రియసుహ్రుతఃనానుతర్హిత్తస్మిన్కదాచిదాసజ్జెతాపినెత్యాహ- తమితి స్వాప్నంస్వప్నతుల్యం - అధిరూఢఃప్రాప్తఃసమాధిపర్యంతొయోగొ

నసోవిలాసందృష్టంవినష్టమితిలోలమలాతచక్రమ్।విజ్ఞానమెకమురుధైవవిభాతిమాయాస్వప్నస్త్రిధా
గుణవిసర్గకృతోవికల్పఃగ॥ ౩౫॥ దృష్టిం తతఃప్రతినివర్త్యనివృత్తతృష్ణస్తూష్ణీంభవెన్నిజసుఖానుభవొ
నిరీహఃగ। సందృశ్యతెక్వచిదిదంయదవస్తుబుద్ధ్యాత్యక్తంభ్రమాయనభవెత్స్మృతిరానిపాతాత్। ౩౬।
దెహంచనశ్వరమవస్థితముత్థితంవాసిద్ధొనపశ్యతియతొధ్యగమత్స్వరూపమ్। దైవాదపెతమథదైవవ
శాదుపెతంవాసొయథాపరికృతంమదిరామదాంధఃగ॥ ౩౬। దెహొపిదైవవశగఃఖలుకర్మయావ
రంభకంప్రతిసమీక్ష్యతఎవసాసుఃగ। తంసప్రపంచమధిరూఢసమాధియొగస్వాప్నంపునర్నభజతెప్ర
తిబుద్ధవస్తుఃగ ॥ ౩౭ ॥ మయైతదుక్తంవొవి ప్రాగుహ్యంయత్సాంఖ్యయొగయొఃగ। జానీత మాగతం
యజ్ఞంయమ్మధర్మవితత్తుయా ॥ ౩౮ ॥ అహంసాంఖ్యస్యయొగస్యసత్యస్యర్తస్యతెజసఃగ। పరాయణం
ద్విజశ్రెష్ఠాశ్రియఃకీర్తెర్దమస్యచ ॥ ౩౯ ॥ మాంభజంతిగుణాస్సర్వెనిర్గుణంనిరపెక్షకమ్। సు
హృదంప్రియమాత్మానంసామ్యాసంగాదయొగుణాఃగ ॥ ౪౦ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇతిమెభిన్నసందెహొము
నయస్సనకాదయఃగ। సభాజయిత్వాపర యాభక్త్యాగృణతసంస్తవైఃగ ॥ ౪౧ । తైరహంపూజితస్సమ్య
క్సంస్తుతఃపరమర్షిభిఃగ। ప్రత్యెయాయస్వకంధామపశ్యతఃపరమెష్ఠినఃగ ॥ ౪౨ ॥ ❀❀❀❀❀❀❀
❀❀❀❀❀❀❀ఇతిశ్రీమద్భాగవతెఏకాదశస్కంధెత్రయొదశొధ్యాయఃగ.❀❀❀❀❀❀❀❀
ఉద్ధవఃగ॥ వదంతికృష్ణశ్రెయాంసిబహూనిబ్రహ్మవాదినఃగ। తెషాంవికల్పప్రాధాన్యముతాహొఎక
ముఖ్యతాగ॥౧॥ భవతొదాహృతస్సాధొమిభక్తిమొగొనపెక్షితఃగ। నిరస్యసర్వతస్సంగంయెనత్వయ్యా
విశెన్మనఃగ ॥ ౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కాలెననష్టప్రళయెవాణీయంవెద సంజ్ఞితా। మయాదొబ్రహ్మణెప్రొ

యెన- అతఎవప్రతిబుద్ధంజ్ఞాతంపరమాగ్రంవస్తుయెనసఃతథాచ॥ శ్రు॥ తస్యతావదెవచిరంయావన్నవిమొక్ష్యెధసంపత్స్యత ఇతి॥ ౩౭॥ ఉక్తాశ్రెతెషాంవిశ్వాసాధంస్వస్వరూపమాహ॥ మయెతి॥ సాంఖ్యమాత్మానాత్మవివెకఃయొగొష్టాంగఃతదొగుహ్యంగహ్యం స్యం - యజ్ఞంవిష్ణుం - యమ్మధర్మవితత్తుయెనధర్మాఅవ్యుపదిష్టాఇతిశ్రెయం అతఎవ॥ శ్లో॥ యత్తెనహంసరూపెణబ్రహ్మణెప్యాత్థమూ
ఢవెత్యనువాదొభవిష్యతి॥ ౩౮॥ ఆహమితి॥ ఋతంప్రమీయమానొధర్మఃసత్యమనుష్ఠీయమానొధర్మఃతెజఃప్రభావఃఎతెషాంపర
మయనం॥ ౩౯॥ కించ॥ మామితి॥ కథంభూతాఃఅగుణాఃగుణపరిణామరూపానభవంతికింతు నిత్యాఇత్యర్థఃగ॥ ౪౦॥ భక్తిలి॥ మెమయా-
అగృణతమంతుష్టపుఃగ ॥ ౪౧ ॥ ప్రెరితి॥ప్రత్యెయాయప్రత్యాగతొస్మి ॥ ౪౨ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- త్రయొదశొధ్యాయవ్యాఖ్యా॥❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀ శ్లో॥ చతుర్దశెపరంశ్రెయొభక్తిరవనచెతసఃగ।
ఇత్యెతద్వర్ణ్యతెత్యాదియొగశ్చసహసాధనైఃగ॥ వివంతావద్భగవతాభక్త్యామొక్షఇత్యుక్తం- అన్యెత్వన్యానిసాధనానివదంతి - తత్ర
విశెషనిధారణాయపృచ్ఛతి ॥ వదంతీతి ॥ శ్రెయాంసిశ్రెయస్సాధనాని - కింవికల్పెనప్రాధాన్యం ఉతాహొఃకింవావికల్పెనైవముఖ్యతా॥ ౧॥వికల్పముఖ్యతాచపక్షొత్థానెకారణం ॥ భవతి ॥ అనపెక్షితఃనఅపెక్షితంఅపెక్షొయస్మిన్నసఃఅన్యాతుకఃఅముముక్షుఃభవతాయొక్తియొఽనుక్తఃఅన్యెచయానిశ్రెయస్సాధనానివదంతి - తెషంకింసాపెక్షత్వేనసాధనత్వెనప్రాధాన్యమెవనస్వాహొంఉతాంగాం

గిత్వం ప్రాధాన్యేపి - కిం వికల్పేన సర్వేషాం తుల్యఫలత్వం - యద్వా - కశ్చిదస్తి విశేష ఇతి॥ ౨॥ తత్ర భక్తిరేవ మహాఫలత్వేన ముఖ్యా - అన్యాని తు స్వస్వప్రకృత్యనుసారేణ పుష్పస్థానీయస్వర్గాదిఫలబుద్ధిభిః ప్రాణిభిః ప్రాధాన్యేన పరికల్పితాని తుచ్ఛకఫలానీతి వివక్తుం ప్రకృత్యనుసారేణ బహుధా వేదార్థప్రతిపత్తిమాహ సప్తభిః॥ కాలేనేతి॥ మదాత్మకః మయ్యేవాత్మా చిత్తం యేన సః॥ ౩॥ తేనేతి॥ భృగ్వాదయః భృగుశ్చ మరీచిరత్ర్యంగిరసౌ - పులస్త్యః పులహః క్రతురిత్యేతే చ సప్త బ్రహ్మణః ప్రజాపతయః తే చ తే మహర్షయశ్చ॥ ౪॥౫॥ కిందేవా ఇతి॥ కిందేవాః క్లమస్వేదదౌర్గంధ్యాదిరాహిత్యేన భూస్పర్శాదనాచ కిం దేవా మనుష్యా వేతి సందేహాస్పదద్వీపాంతరమనుష్యాః - ఏవం కిన్నరాః కించిన్నరా ఇవ ముఖతః శరీరతో వా - కింపురుషాః కించిత్పురుషా ఇవ వానరాదయః - ప్రకృతయః వాసనాః బహ్వ్యః - కుతః - రజస్సత్త్వతమాంసి భువః జన్మస్థానాని యాసాం తాః॥ ౬॥ యాభిరితి॥ భూతాని దేవాసురమనుష్యాదీని - యథాప్రకృతి ప్రకృతిమనతిక్రమ్య - చిత్రా వాచః వేదార్థవ్యాఖ్యానవిషయాః॥ ౭॥ ఏవమితి॥ ఏవమిత్యుక్తోపసంహారః కేషాంచిదర్థ్యయనాదశూన్యానామప్యుపదేశపారంపర్యేణ - అపరే పాషండమతయః వేదవిరుద్ధార్థమతయః॥ ౮॥ మదితి॥ తత్ప్రకృతీనాం మాయాగుణమూలత్వాత్ మన్మాయామోహితధియః - అనేకాంతం నానావిధం॥ ౯॥ తదేవాహ సార్ధేన॥ ధర్మమితి॥ ధర్మం నిత్యనైమిత్తికాఖ్యం కర్మ - కర్మమీమాంసకాః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ మోక్షార్థీ న ప్రవర్తేత తత్ర కామ్యనిషిద్ధయోః। నిత్యనైమిత్తికే కుర్యాత్ ప్రత్యవాయజిహాసయేత్యాది - యశః కావ్యాలంకారకృతః - య

క్తా ధర్మో యస్యాం మదాత్మకః ॥ ౩॥ తేన ప్రోక్తా స్వపుత్రాయ మనవే పూర్వజాయ సా। తతో భృగ్వా
దయో గృహ్ణన్ సప్త బ్రహ్మమహర్షయః॥ ౪॥ తేభ్యో మునిభ్యస్తత్పుత్రా దేవదానవగుహ్యకాః। మ
నుష్యాస్సిద్ధగంధర్వాస్సవిద్యాధరచారణాః॥ ౫॥ కిందేవాః కిన్నరా నాగా యక్ష కింపురుషాదయః।
బహ్వ్యస్తేషాం ప్రకృతయో రజస్సత్త్వతమోభువః॥ ౬॥ యాభిర్భూతాని భిద్యంతే భూతానాం మత
యస్తథా। యథాప్రకృతి సర్వేషాం చిత్రా వాచస్స్రవంతి హి॥ ౭॥ ఏవం ప్రకృతివైచిత్ర్యాద్భిద్యం
తే మతయో నృణామ్। పారంపర్యేణ కేషాంచిత్పాషండమతయోఽపరే॥ ౮॥ మన్మాయామోహితధియః
పురుషాః పురుషర్షభ। శ్రేయో వదంత్యనేకాంతం యథాకర్మ యథారుచి॥ ౯॥ ధర్మమేకే యశశ్చాన్యే
కామం సత్యం దమం శమమ్। అన్యే వదంతి స్వార్థం వై ఐశ్వర్యం త్యాగభోజనమ్॥ కేచిద్యజ్ఞం తపో దానం
వ్రతాని నియమాన్ యమాన్॥ ౧౦॥ ఆద్యంతవంత ఏవైషాం లోకాః కర్మవినిర్మితాః। దుఃఖోదర్కాస్తమో
నిష్ఠాః క్షుద్రానందాశ్శుచార్పితాః॥ ౧౧॥ మయ్యర్పితాత్మనస్సభ్య నిరపేక్షస్య సర్వతః। మయా
త్మనా సుఖం యత్తత్కుతస్స్యాద్విషయాత్మనామ్॥ ౧౨॥ అకించనస్య దాంతస్య శాంతస్య సమచేత
సః। మయా సంతుష్టమనసస్సర్వాస్సుఖమయా దిశః॥ ౧౩॥ న పారమేష్ఠ్యం న మహేంద్రధిష్ణ్యం న సా
ర్వభౌమం న రసాధిపత్యమ్। న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా మయ్యర్పితాత్మేచ్ఛతి మద్వినాన్యత్॥ ౧౪॥
న తథా మే ప్రియతమ ఆత్మయోనిర్న శంకరః। న చ సంకర్షణో న శ్రీర్నైవాత్మా చ యథా భవాన్॥
౧౫॥ నిరపేక్షం మునిం శాంతం నిర్వైరం సమదర్శనమ్। అనువ్రజామ్యహం నిత్యం పూయేయేత్యంఘ్రి
రేణుభిః॥ ౧౬॥ నిష్కించనా మయ్యనురక్తచేతసః శాంతా మహాంతోఽఖిలజీవవత్సలాః। కామైరనాల

దాహుః॥ శ్లో॥ యావత్కీర్తిర్మనుష్యస్య పుణ్యా లోకేషు గీయతే। తావద్వర్షసహస్రాణి స్వర్గలోకే మహీయత ఇతి - కామం వాత్స్యాయనాదయః - సత్యం దమం శమం చ యోగశాస్త్రకృతః - అన్యే దృష్టార్థవాదినో దండనీతికృతః - వై ప్రసిద్ధం - ఐశ్వర్యమేవ స్వార్థం పురుషార్థం వదంతి - అతః సామాద్యుపాయ ఏవ శ్రేయస్సాధనమితి తేషాం మతం - తథైవ త్యాగం భోజనం చ లోకాయతికాః - యజ్ఞం తపో దానం యజ్ఞో దేవానాం పూజనం తపశ్చ దానం చ॥ ౧౦॥ తేషాం తుచ్ఛఫలత్వమాహ॥ ఆద్యంతవంత ఇతి॥ ఏషాం లోకాః ఏతైస్సాధ్యాని ఫలాని - తమోనిష్ఠాః మోహావసానాః - భోగకాలేఽప్యసూయాదిభిః - శుచార్పితాః వ్యాప్తాః॥ ౧౧॥ భక్తేర్ముఖ్యత్వమాహ యావత్సమాప్తి॥ మయీతి॥ హే సభ్య - మయా పరమానందరూపేణ - ఆత్మనా స్వరూపత్వేన స్ఫురతా॥ ౧౨॥ కించ - అన్యేషాం తత్తల్లోకాదిపరిచ్ఛిన్నం సుఖం తుచ్ఛం - భక్తస్య తు పరిపూర్ణమిత్యాహ॥ అకించనస్యేతి॥ ౧౩॥ పరిపూర్ణతామేవాహ॥ నేతి॥ రసాధిపత్యం పాతాళాదిస్వామ్యం - అపునర్భవం మోక్షమపి - మద్వినా మాం వినా అన్యత్ నేచ్ఛతి - అహమేవ తస్య ప్రేష్ఠ ఇత్యర్థః॥ ౧౪॥ మమాపి స ఏవ ప్రేష్ఠ ఇత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ ఆత్మయోనిః బ్రహ్మపుత్రోఽపి - శంకరః మత్స్వరూపభూతోఽపి - సంకర్షణః భ్రాతాపి - శ్రీః భార్యాపి - ఆత్మా శ్రీమూర్తిరపి - యథా భక్త ఇతి వక్తవ్యే అతిహర్షేణాహ భవానితి॥ ౧౫॥ హీనమధ్యమభక్తాభ్యాముత్తమభక్తిజ్ఞాని నిజప్రీతిమాహ॥ నిరపేక్షమితి॥ సమదర్శనం వాసుదేవస్సర్వమితి పశ్యంతం - పూయేయ - మదంతర్వర్తిబ్రహ్మాండాని పవిత్రీకుర్యామితి భావేనేత్యర్థః॥ ౧౬॥ కిం

చమద్భక్తానాంసుఖంఎతావదేవంభూతమితిభావవక్తుంకస్యమధ్యః - యతఃతత్సర్వసంవేద్యంనిరుపమమిత్యాహ ॥ నిష్కించనాఇతి ॥ మహాంతోనిరహంమానాః అనాలబ్ధధిషుః అస్పృష్టచిత్తాః-నిష్కించనత్వాదీనాంయథేష్టంహేతుహేతుమద్భావః వివంభూతాఃవమమదీయాఃయత్సుఖంజుషంతిపేవంతె తత్సుఖంతవివదిషుఃనాన్యె- కుతఃనైరపెక్ష్యంనాస్తియెషాంతెనిరపెక్షాఃపైరెవలభ్యంనతుమోక్షాపెక్షైరపీత్యర్థఃయద్వాఎవంభూతాస్సంతోయె మమమామిత్యర్థఃజుషంతిప్రీణయంతి- తవివయయనై ర్నిరపెక్ష్యంసుఖంతెద్విదునాన్యఇత్యర్థఃగి॥ అపిచఆస్తాంతావదుత్తమభక్తకథాయాఃప్రాకృతోపిభక్తఃకృతాధవిపెత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ బాధ్యమానఇతి॥ బాధ్యమానఃవిషయైరకృష్యమాణోపిప్రత్యగ్భక్త్యాసమధయా॥ అత్రదృష్టాంతఃయథేతి॥ పాకాద్యర్థంప్రజ్వలితోగ్నియథాకాష్ఠానిభస్మీకరోతి - తథారాగాదినాపికథంచిన్మత్సేవయాసలీభక్తిఃసమస్తపాపానీతి - భగవానపిస్వభక్తిమహిమాశ్చర్యేణసంబోధయన్ఆహొఉద్ధవవిస్మయంశ్యామ్వీతి॥ అతఃవివంభూతంశ్రెయోనాన్యదస్తీత్యాహద్వాభ్యాం॥ నెతి॥ ౨౦॥ భక్త్యెతి॥ స్థగ్థయాయాభక్తిస్తంనుమన్మిస్థాముద్ధవవిష్యఆస్తిక్యబుద్ధిమాత్రెణ- సంభవత్జాతిదొషాదపీత్యర్థఃగి॥ ౨౧॥ భక్త్యభావెఅన్యత్సాధనం వ్యర్థమిత్యాహద్వాభ్యాం॥ధర్మఇతి॥ ౨౨॥ తర్హితస్యభక్తినాస్తీతికథమజ్ఞాయీత్యాశంకాయాంభక్తెశ్చిహ్నమాహ॥ కథమితి॥ రొమహర్షాదికంవినాకథంభక్తిరవగమ్యతె- భక్త్యాచవినాకథమాశయశుద్ధిర్భవెదితి॥ ౨౩॥ కించ-భక్తిస్తావశయం శొధయతీతిశిమువక్తబ్ధిధియొజుషంతి యత్తెనైరపెక్ష్యంనవిదుస్సుఖంమమ॥ ౧౭॥ బాధ్యమానొపినుద్ధక్తొవిషయైరజితెంద్రియఃప్రాయఃప్రగల్భయాభక్త్యావిషయైనాభిభూయతె॥ ౧౮॥ యథాగ్నిస్సుసమిద్ధార్చిఃకరొత్యెధాంసిభస్మసాత్ తథామద్విషయాభక్తిరుద్ధవైనాంసికృత్స్నశః॥ ౧౯॥ నసాధయతిమాంయొగొనసాంఖ్యంధర్మొనసాంఖ్యంయొగఉద్ధవ నస్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగొయథాభక్తిర్మమొర్జితా॥ ౨౦॥ భక్త్యాహమెకయాగ్రాహ్యశ్శ్రద్ధయాత్మాప్రియస్సతాం భక్తిఃపునాతిమన్నిష్ఠాశ్వపాకానపిసంభవాత్॥ ౨౧॥ ధర్మస్సత్యదయొపెతొవిద్యావాతపసాన్వితా॥ మద్భక్త్యపెతమాత్మానంనసమ్యక్ప్రపునాతిహి ॥ ౨౨॥ కథంవినారొమహర్షంద్రవతాచెతసావినా వినానందాశ్రుకలయాశుధ్యెద్భక్త్యాయినాశయః॥ ౨౩॥ వాగ్గద్గదాద్రవతెయస్యచిత్తంరొదిత్యభీక్ష్ణంహసతిక్వచిచ్చ॥ విలజ్జఉద్గాయతినృత్యతెచమద్భక్తియుక్తొభువనంపునాతి॥ ౨౪ ॥ యథాగ్నినాహెమమలంజహాత్యాతంపునస్స్వంభజతెచరూపమ్॥ ఆత్మాచకర్మానుశయంవినిధూయమద్భక్తియొగెనభజత్యథొమామ్॥ ౨౫ ॥ యథాయథాత్మాపరిమృజ్యతెసెమత్పుణ్యగాథాశ్రవణాభిధానైఃతథాతథాపశ్యతితత్త్వసూక్ష్మంచక్షుర్యథైవాంజనసంప్రయుక్తమ్॥ ౨౬॥ విషయాన్ధ్యాయతశ్చిత్తంవిషయెషువిషజ్జతె॥ మామనుస్మరతశ్చైత్తంమయ్యెవప్రవిలీయతె॥ ౨౭॥ తస్మాదసదభిధ్యానంయథాస్వప్నమనొరథమ్॥ హిత్వాత్వమయిసమాధత్సెమనొమద్భావభావితమ్॥ ౨౮ ॥ స్త్రీణాంతత్సంగినాంసంగంత్యక్త్వాదూరతఆత్మవాన్॥ క్షెమెవివిక్తఆసీనశ్చింతయెన్మామతంద్రితఃగి॥ ౨౯॥ నతథాస్యభవెత్క్లెశొబంధశ్చాన్యప్రసంగతఃయొషిత్సంగవ్యం- యతొగద్గదవాగాదిలక్షణొమద్భక్తియుక్తస్యవ-లొకపునాలీత్యాహ॥ వాగితి॥ ౨౪॥అపిచ భక్త్యైవాత్మశుద్ధినాన్యతఇతి సద్భస్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ యథాఅగ్నినాతాప్తంతాపితమెవ-హెమసువర్ణం- అంతమలంజహాతి-నక్షొభాదిభిఃస్వంనిజంచరూపం భజతె ఎవంకర్మానుశయంకర్మవాసనాం- మాంభజతె మద్రూపతామాసద్యతె॥ ౨౫॥నసం॥ శ్రు॥ బ్రహ్మవిదాప్నొతిపరం॥ శ్రు॥ తమెవవిదిత్వాతిమృత్యుమెతీత్యాద్యశ్రుతిభిఃజ్ఞానాదెవావిద్యానివృత్యాత్యన్తికీమొక్షాపెక్షాపిరవగమ్యతెకుతొభక్తిఃనాగెక్షెత్యుచ్యతెతత్రాహ॥ యథెతి ॥ ఆత్మాచిత్తం- పరిపరిమృజ్యతెశొధ్యతె- మత్పుణ్యగాథానాంశ్రవణైరభిధానైశ్చ - భక్తెరెవానాంతరవ్యాపెక్షొజ్ఞానంనస్వతంత్రమిత్యర్థఃగి॥ ౨౬॥ .. ..

కించ జ్ఞానంనామచిత్తస్యమదాకారపరిణామఃసనమాంభజతఃస్వభావతఎవభవతి నతుయత్నాంతరమపెక్షతెఇతిసగృహాంశమాహ॥ విషయానితి ॥ ౨౭ ॥ యస్మాదసత్యాశ్రితంచిత్తమసదభిధ్యాత్రం తస్మాత్త్వద్విహాయమత్స్వరూపమనఃసమాధిం తంకురిత్యుపసంహరతి॥ తస్మాదితి॥ మద్భావభావితంమద్భావెనభజనైరవశొధితం ॥ ౨౮ ॥ విశెషతొనాత్మాన్యనాద్యన్తాఃకామమూగాఃపరిత్యాజ్యాఇత్యాహ॥ స్త్రీణామితి॥ ఆత్మవాఁధీరస్య- యొసొనిర్బన్ధఉదెశె- వివిక్తెనిజసె॥ ౨౯॥ విసంపొషణాదయతి॥ సెతి॥అస్యపుంసఃయథాతత్సంగినంగతఃక్లెశొభవెత్- యథాచబంధొయొషిత్సంగతఃతథాఅన్యప్రసంగతొనభవేదితి॥

30 ॥ మంచింతయెదిత్యుక్తంతత్ప్రకారంపృచ్ఛతి॥యథేతి॥ యథేత్యనాంగప్రశ్నః - యాదృశమిత్యయవిశేషణప్రశ్నః- యదాత్మకమిత్యైశ్వర్యాదివిశేషణాదిత్యస్వరూపప్రశ్నః ఏతన్మేత్యనంపెఇక్తుమర్హసీతివాపాఠః- తత్రాయమర్థః- ముముక్షుస్త్వాం యథాధ్యాయెత్తన్మేవక్తుమర్హసీతిజిజ్ఞాసోఃకర్తనాయ - పెంపుమ పునశ్చేతస్త్వద్దాస్యమేవపురుషార్థఃగా తుధ్యానెనకృత్యమస్తీతి తదుక్తం॥ శ్లో॥ త్వయోపభుక్తస్రగ్గంధవాసోలంకారచర్చితాః। ఉచ్ఛిష్టభోజినోదాసాస్తవమాయాంజయెమహీత్యాదిత్వంవక్తుమర్హసీతిపాఠస్త్వగమః॥ 30॥ తత్రధ్యానాంగత్వెనాసనప్రాణాయామప్రకారమాహచతుభిఃగా॥ సమెఇతి॥ సమెనాత్యుచ్ఛ్రితెనాతినీచే- ఆసనెకంబళాదౌ- సమంకాయస్యకృత్యథాసుఖమాసీనఇతినాత్రస్వస్తికాదినియమఇత్యుక్తం- నాసాగ్రనిరీక్షణంచచిత్తస్థైర్యాయ॥శ్లో॥అంతఃత్యక్తబహిర్దృష్టిస్థిరచిత్తస్ససంయతఇతిదామోదరశాస్త్రోక్తేః ॥ 31॥ ప్రాణస్యేతి ॥ విపర్యయెణరెచకపూరకకుంభకక్రమెణాపియద్వావామనాడ్యాపూరితందక్షిణయాత్యజెత్- తథాదక్షాపూరితంవామయాత్యజెత్- ఇత్యెవంవిపర్యయెణ- యథోక్తంయోగె॥ శ్లో॥ ఇడయాపూరయెద్వాయుంత్యజెత్పింగళయాపునఃపింగళాపూరితంవాయుమిడయాచపరిత్యజెదితి॥నిర్జితేంద్రియఇతిప్రత్యాహారఉక్తఃll33ll ప్రాణాయామోద్వివిధఃసగర్భఃఅగర్భశ్చేతి తత్రశ్రేష్ఠత్వాత్ప్రణవగర్భమాహద్వాభ్యాం ॥ హృదీతి ॥ మూలాధారాదారభ్యఅవిచ్ఛిన్నంసంతతం- ఘంటానాదతుల్యంఓంకారంహృదిస్థితం- ప్రాణెనఉదీర్యఊర్ధ్వంద్వాదశాంతచర్యతంనీత్వా- కథం- బిసోర్ణతంతుగాద్యథాపుంసోయధాతత్సంగిసంగతఃll 30॥ ఉద్ధవఃll యథాత్వామరవిందాక్షయూయంవాయదాత్మకమ్। ధ్యాయెన్మముముక్షురెతన్మెధ్యానంత్వంవక్తుమర్హసి। 30॥ శ్రీభగవాన్॥ స్థానఆసనఆసీనస్సమకాయోయధాసుఖమ్। హస్తావుత్సంగఆధాయస్వనాసాగ్రకృతెక్షణఃll31ll ప్రాణస్యశోధయెన్మార్గంపూరకుంభకరెచకైఃll విపర్యయెణాపిశనైరభ్యసెన్నిర్జితెంద్రియఃll 33 ॥ హృద్యవచ్ఛిన్నమోంకారంఘంటానాదంబిసోర్ణవత్। ప్రాణెనోదీర్యతత్రాథఘునస్సంవెశయెత్స్వరమ్॥34॥ ఏవంప్రణవసంయుక్తంప్రాణసంయమనంభ్యసన్। దశకృత్వస్త్రిషవణంమాసాదర్వాగ్జితానిలఃll 35॥ హృత్పుండరీకమంతస్థమూర్ధ్వనాళమధోముఖమ్। ధ్యాత్వోర్ధ్వముఖమున్నిద్రమష్టపత్రంసకర్ణికమ్॥కర్ణికాయాంన్యసెత్సూర్యసోమాగ్నీనుత్తరోత్తరమ్ ॥ 36॥ వహ్నిమధ్యెస్మరేద్రూపంమమైతద్ధ్యాననమంగళమ్। సమంప్రశాంతంసుముఖందీర్ఘచారుచతుర్భుజమ్॥ 37 ॥ సుచారుసుందరగ్రీవంసుకపోలంశుచిస్మితమ్। సమానకర్ణవిన్యస్తస్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ 38॥ హేమాంబరంఘనశ్యామంశ్రీవత్సశ్రీనికేతనమ్।శంఖచక్రగదాపద్మవనమాలావిభూషితమ్॥39॥ నూపురైర్విలసత్పాదంకౌస్తుభప్రభయాన్వితమ్। మృష్టమణ్యూర్జితకటకకటిసూత్రాంగదాయుతమ్। 40 ॥ సర్వాంగసుందరంహృద్యంప్రసాదసుముఖెక్షణమ్। సుకుమారమభిధ్యాయెత్సర్వాంగెషుమనోదధత్ ॥ 41॥ ఇంద్రియాణీంద్రియార్థెభ్యోమనసాకృష్యతన్మనఃl బుద్ధ్యాసారథినాధీరఃప్రణయెన్మయిసర్వతఃll 42 । తత్సర్వవ్యాపకంచిత్తమాకృష్యైకత్రధారయెత్ । నాన్యానిచింతయెచ్ఛ్రుతయస్సస్మితంభావయెన్ముఖకమలనాళతంతువత్- తత్రమాత్రాతీతె - స్వరంపంచదశబిందుసంవెశయెత్ - అధఫునరిత్యస్యతంచబిందుశిరస్కంపుర్యాదిత్యర్థఃయద్వా- మూలాధారాదారభ్యమూర్ధాంతపర్యంతంబిసతంతువత్సూక్ష్మం అవిచ్ఛిన్నంసంతతం- హృదిమనసి- ప్రాణెనోదీర్యాభివ్యాప్య- అధఫున స్తత్రైవోంకారశేషంఘంటానాదమెఒంస్వరంఉదాత్తనాదంస్థిరంకుర్యాదిత్యర్థఃll 35॥ ఏవమితి॥ మూసాదవాక్జితానిలోభవతిll36ll ఏవంధ్యానాంగముక్త్వాయాదృశమిత్యస్యోత్తరంవక్తుంధ్యేయపీఠమాహసాధికెన॥హృత్పుండరీకమితి॥ ఆంతర్నాడెహాంతర్వర్తిఊర్ధ్వనాళమధోముఖం- ముకుళితంచకదళీపుష్పసంకాశంయదస్తితద్విపరీతంధ్యాత్వెత్యర్థఃస్యాత్చింతయెత్॥ 35॥ సవిశేషణంధ్యానమాహషడ్భిఃll వహ్నిమధ్యఇతి॥ ధ్యానమంగళంధ్యానస్యశుభవిషయంసమంఅనురూపావయవంమీఘూశ్చారవశ్చత్వారోభుజాయస్యతత్తథా॥ 32 ॥ సుచారుతిరవ్యం- సమానయోఃకర్ణయోర్విన్యస్తైస్ఫురన్మకరాకారకుండలేయస్మిన్తత్॥ 33॥ హేమెతి॥ శ్రీవత్సశ్రియోనికెతనం- వక్షసిదక్షిణావర్తస్తాభ్యాంయుక్తమిత్యర్థఃll 34 ॥ నూపురైరితి॥ ఝుమద్భిఃకిరీటాదిభిఃఆసమంతాత్ యతంఅలంకృతం॥35॥ సర్వేతి॥ ప్రసాదెనశోభనంముఖమిత్యణలచయస్మిన్తత్- సుకుమారంఅతిశ్లోమలం॥ 36॥ సవిశేషణంధ్యానముపసంహరన్॥ ఇంద్రియాణీతి॥ప్రకృష్టఞానయెత్- సర్వతఃసర్వాంగయుక్తెమయి ॥ 37॥ యాదృశమిత్యస్యోత్తరత్వెనసవిశేషణముక్త్వాయదాత్మకమిత్యస్యోత్తరతయాశనైర్నిర్విశేషణత్వాత్నేనధ్యానమేఃసమాధిపర్యంతిమఃమా

త్రిభిః॥ తదితి॥ ఏకత్రాంగే అన్యాన్యంగానినచింతయేత్-ఏకత్రేతి- యదుక్తం తదేవాంగం దర్శయతి- సుస్మితమితి॥ ౪౩॥ తత్రేతి॥ వ్యోమ్ని సర్వకారణరూపే తచ్చ కారణత్వమపిత్యక్త్వా- మదారోహః మయిశుద్ధే బ్రహ్మణ్యారూఢస్సన్- నకించిద్ధ్యాయేత్ ధ్యాతృధ్యేయ విభాగమపినచింతయేత్॥ ౪౪॥ ఏవమితి॥ మామేవాత్మనివిచష్టే- ఆత్మానంచ సర్వాత్మని మయి సంయుతం విచష్టే జ్యోతిర్జ్యోతిషి సంయుతమివేతి॥ ౪౫॥ ఏవంభూతసమాధిపర్యంతధ్యానస్యఫలమాహ॥ ధ్యానేనేతి॥ మనోయుంజతః సమాదధతః ద్రవ్యజ్ఞానక్రియా భ్రమః అధిభూతాధిదైవాధ్యాత్మరూపః దృశ్యద్రష్టృదర్శనరూపో వా భ్రమః - నిర్వాణం శాంతిం సమ్యగ్యాస్యతీతి ॥ ౪౬ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ తతః పంచదశే ప్రోక్తాస్సిద్ధయో ధారణానుగాః। శ్రీవిష్ణుపదసంప్రాప్తావంతరాయతయా మతాః॥ ఏవం మనో యుంజతో యోగినోఽంతరా విభవంత్యః సిద్ధయోఽప్యంతరాయప్రాయా ఏవ- అతస్తాః పరిహృత్య పరమేశ్వరపరఏవభవేదితి వక్తుం సిద్ధీరాహ॥ జితేంద్రియస్యేతి॥ యుక్తస్యస్థిరచిత్తస్య॥ ౧॥ కయేతి॥ స్విదితి వితర్కే- కాస్విత్ కిన్నామ- కథం వా కీదృశీ వా ధారణేశ్చ కతీతి ప్రశ్నాంతరే వాశబ్దః త్వమేవైతజ్జానాసి నాన్య ఇత్యాశయేనాహ- యోగినామితి॥ ౨॥ సిద్ధయ ఇతి॥ ధారణాశ్చ అష్టాదశేత్యనుషంగః యోగపారగైః ఇతి త్రికాలజ్ఞత్వాదిషు ద్రసిద్ధిరన్యేపి జానంతీతి భావః-అహమేవ ప్రధానం ముఖ్యః స్వభావతః అష్ట యోయాసాం తాః మత్స్వరూపస్య ప్రాప్తేషు కించిన్న్యూన

ఖన్॥ ౪౩॥ తత్ర లబ్ధపదం చిత్తమాకృష్య వ్యోమ్ని ధారయేత్ । తచ్చ త్యక్త్వా మదారోహో న కించిదపి చింతయేత్ ॥ ౪౪॥ ఏవం సమాహితమతిర్మామేవాత్మానమాత్మని। విచష్టే మయి సర్వాత్మన్ జ్యోతిర్జ్యోతిషి సంయుతమ్॥ ౪౫ ॥ ధ్యానేనేత్థం సుతీవ్రేణ యుంజతో యోగినో మనః । సంయాస్యత్యాశు నిర్వాణం ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాభ్రమః॥ ౪౬ । ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥ జితేంద్రియస్య యుక్తస్య జితశ్వాసస్య యోగినః। మయి ధారయతశ్చేత ఉపతిష్ఠంతి సిద్ధయః॥ ౧॥ ఉద్ధవః॥ కయా ధారణయా కాస్విత్ కథం వా సిద్ధిరచ్యుత। కతి వా సిద్ధయో బ్రూహి యోగినాం సిద్ధిద భవాన్ ।౨॥ శ్రీభగవాన్ ॥ సిద్ధయోఽష్టాదశ ప్రోక్తా ధారణా యోగపారగైః। తాసామష్టౌ మత్ప్రధానా దశైవ గుణహేతవః । ౩ ॥ అణిమా మహిమా మూర్తేర్లఘిమా ప్రాప్తిరింద్రియైః। ప్రాకామ్యం శ్రుతదృష్టేషు శక్తిప్రేరణమీశితా ॥ ౪ । గుణేష్వసంగో వశితా యత్కామస్తదవస్యతి । ఏతా మే సిద్ధయస్సౌమ్య అష్టావౌత్పత్తికా మతాః॥ ౫॥ అనూర్మిమత్త్వం దేహేఽస్మిన్ దూరశ్రవణదర్శనమ్। మనోజవః కామరూపం పరకాయప్రవేశనమ్ ॥ ౬ ॥ స్వచ్ఛందమృత్యుర్దేవానాం సహక్రీడానుదర్శనమ్। యథాసంకల్పసంసిద్ధిరాజ్ఞాప్రతిహతా గతిః॥ ౭॥ త్రికాలజ్ఞత్వమద్వంద్వం పరచిత్తాద్యభిజ్ఞతా । అగ్న్యర్కాంబువిషాదీనాం ప్రతిష్టంభోఽపరాజయః ॥ ౮॥ ఏతాశ్చోద్దేశతః ప్రోక్తా యోగధారణసిద్ధయః। యయా ధారణయా యా స్యాద్యథా స్యాత్తన్నిబోధ మే ॥ ౯ ॥ భూతసూక్ష్మాత్మని మయి తన్మాత్రం ధారయేన్మనః। అణిమానమవాప్నోతి తన్మాత్రోపాసకో మమ॥ ౧౦॥ మహత్యాత్మన్మయి పరే యథాసంస్థం

నాభవంతీతి భావః - గుణహేతవః సత్త్వోత్కర్షహేతుకాః॥ ౩॥ తాః స్వరూపేణోద్దిశతి సార్ధైః పంచభిః॥ అణిమేతి ॥ అణిమా మహిమా లఘిమా చ మూర్తేర్దేహస్యేతి ప్రసిద్ధయః- ప్రాప్తిర్నామ సిద్ధిః సర్వప్రాణినామింద్రియైః సహ తత్తదధిష్ఠాతృదేవతారూపేణ సంబంధ ఇత్యర్థః॥ ప్రా॥ తేషు పారలౌకికేషు దృష్టేషు దర్శనయోగ్యేష్వపి సర్వేషు భూవివరాదిపిహితేష్వపి ప్రాకామ్యం భోగదర్శనసామర్థ్యసిద్ధిః- శక్తీనాం మమ మాయా తదంశభూతానాం ప్రేరణం-తత్రైశ్వరే మాయాయాః అన్యేషు తదంశభూతానాం ప్రేరణం ఈశితా నామ సిద్ధిః॥ ౪॥ గుణేష్వితి ॥ విషయ భోగేష్వసంగో వశితా నామ సిద్ధిః- యత్కామః యస్య త్సుఖం కామయతే-తత్తదవస్యతి తస్య తస్య సీమానం ప్రాప్నోతీతి సిద్ధిః- ఔత్పత్తికాః స్వాభావిక్యో నిరతిశయాశ్చేత్యర్థః॥ ౫ ॥ గుణహేతుకాస్సిద్ధీరాహ ॥ అనూర్మిమత్త్వమితి ॥ అనూర్మిమత్త్వం క్షుత్పిపాసాదిరాహిత్యం- దూరే శ్రవణం దర్శనం చేతి ద్వే సిద్ధీ- మనోవేగేన దేహస్య గతిః- కామితరూపప్రాప్తిః- పరకాయే ప్రవేశః॥ ౬॥ స్వచ్ఛందమృత్యురితి ॥ స్వేచ్ఛామృత్యుః - అప్సరోభిస్సహ దేవానాం యాః క్రీడాస్తాసామనుదర్శనం - సంకల్పానురూపప్రాప్తిః- అప్రతిహతా ఆసమంతాద్గతిర్యస్యాస్సా- ఆజ్ఞా చేత్యేతా దశ॥ ౭ ॥ క్షుద్రసిద్ధీశ్చ పంచాహ॥ త్రికాలజ్ఞత్వమితి ॥ అద్వంద్వం శీతోష్ణాద్యనభిభవః- అగ్న్యాదీనాం స్తంభనం॥ ౮ ॥ ....

ఏతా ఇతి ॥ తత్తద్ధారణవిధిస్సహ విశేషతో నిరూపయతి - యయేతి- యావత్సమాప్తి॥ ౯ ॥ భూతేతి॥ భూతసూక్ష్మోపాధౌ మయి - తన్మాత్రం

భూతసూక్ష్మోకారం - సతన్మాత్రోపాసకః - మమ మదీయమణిమానం ॥ ౧౦ ॥ మహతీతి॥ మహత్తత్త్వోపాధౌమయి - యథాసంస్థం మహత్తత్త్వాకారం-భూతానాంచేతి-ఆకాశాదిభూతోపాధౌచమయిమనోధారయత్ తత్తద్భూతమహిమానంప్రాప్నోతీత్యర్థః॥౧౧॥ పరమాణుమయెతి॥ వాయ్వాదిభూతానాంయెపరమాణవస్తన్మయెతదుపాధౌమయి- చిత్తంరంజయత్ - ధారయత్ - యోగీకాలసూక్ష్మోర్ధ్వతాంకాలపరమాణూపాధిరూపతామితిలఘుత్వవివరణం- తదుక్తం॥ శ్లో॥ సకాలఃపరమాణుర్వైయోభుఙ్క్తెపరమాణుతామితి॥౧౨॥ధారయన్నితి॥ వైకారికాహంకారోపాధౌమయి- అఖిలంవికుర్వత్ - ఆత్మత్వం అధిష్ఠాతృత్వం- అత్ర హేతుః - మన్మనాఃమయిమనోధారణాప్రభావాదెవభవతి - నాత్రాతీతహేతురనుసంధెయఇతిభావః- వివరం॥ శ్లో॥ మద్ధారణానుభావెనమద్యోగబలమాశ్రితఇత్యాదిసుద్రష్టవ్యం॥౧౩॥ మహతీతి॥ క్రియాశక్తిప్రధానం మహత్తత్త్వమెవసూత్రంతదుపాధౌమయి- సఃమెపారమెష్ఠ్యంసర్వోత్కృష్టంప్రాకామ్యంవిందతెకథంభూతస్య- అవ్యక్తంజన్మయస్యతస్యసూత్రస్యతదుపాధెఃమమత్యర్థః॥ ౧౪॥ విష్ణొరితి॥ త్రయీధీశ్వరెత్రిగుణమాయానియంతరి - అతఎవకాలవిగ్రహెఆకలయితృరూపెఅంతర్యామిణి- ఈశితృత్వంవిశినష్టి- క్షెత్రజ్ఞానాంజీవానాంక్షెత్రాణంతదుపాధీనాంచచోదనాంప్రెరణం- సతువిశ్వసృష్ట్యాదికర్తృత్వలక్షణమిత్యర్థః॥ ౧౫ ॥ నారాయణఇతి॥ తురీయాఖ్యెశ్॥ శ్లో॥ విరాడ్ధిరణ్యగర్భశ్చకారణంచెత్యుపాధయఃఈశస్యయత్రిభిర్హీనంతురీయంతత్పదంవిదురితి-వివరంలక్షణె॥ శ్లో॥ ఐశ్వర్యస్యసమగ్రస్యవీర్యస్యయశసశ్శ్రియఃజ్ఞానవైరాగ్యయొశ్చషణ్ణాంభగఇతీరణం- తద్వతిభగవచ్ఛబ్దశ్చిదెకి॥౧౬॥ నిగుణఇతి॥ యత్రపరమానందరూపె - సర్వొపికామస్తదంశభూమనొదధత్ ।నుహిమానమవాప్నొతిభూతానాంచపృథక్పృథక్ ॥ ౧౧ ॥ పరమాణుమయెచిత్తంభూతానాంనుయిరంజయత్। కాలసూక్ష్మొర్ధ్వతాంయొగీలఘిమానమవాప్నుయాత్ ॥౧౨॥ధారయన్మయ్యహంతత్త్వెవమనొవైకారికెఖిలమ్। సర్వెంద్రియాణామాత్మత్వంప్రాప్తింప్రాప్నొతిమన్మనాః॥ ౧౩ ॥ నుహత్యాన్మనియస్యాత్రెధారయన్మయిమానసమ్। ప్రాకామ్యంపారమెష్ఠ్యంమెవిందతెవ్యక్తజన్మనః॥ ౧౪ ॥ విష్ణొస్త్రయీశ్వరెచిత్తంధారయన్నాలవిగ్రహె। సఈశిత్వమవాప్నొతిక్షెత్రజ్ఞక్షెత్రచొదనామ్ ॥ ౧౫ ॥ నారాయణఇతురీయాఖ్యెభగవచ్ఛబ్దశబ్దితెమనొమయ్యాధధద్యొగీమద్ధార్మానశితామియాత్ ॥ ౧౬ ॥ నిగుణెబ్రహ్మణిమయిధారయన్విశదంమనఃపరమానందమాప్నొతియత్రకామొవసీయతె ॥ ౧౭ ॥ శ్వెతద్వీపపతౌచిత్తంశుద్ధెధర్మమయెమయి । ధారయఞ్ఛ్వెతతామాయాతిషడూర్మిరహితొనరః ॥ ౧౮ ॥ మయ్యాకాశాత్మనిప్రాణెమనసాఘొషముద్వహన్। తత్రొపలబ్ధభూతానాంహంసొవాచశృణొత్యసౌ ॥ ౧౯ ॥ చక్షుస్త్వష్టరిసంయొజ్యత్వష్టారమపిచక్షుషి। మాంతత్రమనసాధ్యాయన్విశ్వంపశ్యతిసూక్ష్మదృక్ ॥ ౨౦ ॥ మనొమయిసుసంయొజ్యదెహంతదనువాయునా। సుద్ధారణానుభావెనతత్రాత్మాయత్రవైమునిః॥౨౧॥యదామనఉపాదాయయత్ర్యంబుభూషతి। తత్తత్ర్యభావెన్మనొరూపంమద్యొగబలమాశ్రయః॥ ౨౨॥ పరకాయంవిశన్సిద్ధఆత్మానంతత్ర భావయెత్ । పిండంహిత్వావిశెత్ప్రాణొవాయుభూతస్షడంఘ్రివత్ ॥ ౨౩ । పాష్ణ్యాపీడ్యతెఅవసీయతెసమాధ్యతె ॥ ౨౪॥ అతఃపరంగుణహీతుకాస్నిగ్ధారహ॥ శ్వెతద్వీపెతి॥ శుద్ధెసత్త్వాత్మకెశ్వెతతాంశుద్ధస్వరూపతాం॥ ౧౮॥ మయీతి॥ ఆకాశాత్మాయఃప్రాణఃసమష్టిరూపఃతత్రుపెమయి మనసాఘొషంనాదంచింతయన్అహొహంసఃజీవఃతత్రఆకాశె-ఉపలబ్ధజ్ఞాతాసన్-తత్రస్థొవిచిత్రాఃవాచఃశృణొతి- యద్వా-తత్రాకాశె-ఉపలబ్ధాఃఅభివ్యక్తాఃయాభూతానాంవాచఃతాఃదూరతఃశృణొతి॥ ౧౯॥ మూలశ్రవణమున్క్త్వాదూరదర్శనమాహ॥ చక్షురితి ॥ త్వష్టాఆదిత్యఃతస్మిన్నపరిచ్ఛిన్నె - చక్షుఃసంయొజ్యతంచక్షుషిసంయొజ్య- తత్రొభయసంయొగెమాంధ్యాయన్విశ్వంపశ్యతిదూరతఃపశ్యతి॥ ౨౦॥ మనఇతి॥ మనొదెహంచతదనువర్తినావాయునాసహమయిసుసంయొజ్యయామద్ధారణక్రియతెస్యాఃప్రభావెన- యత్రమనొయాతి- తత్రాత్మాదెహొయాతీత్యర్థః- యద్వా- మనఃకర్తృ- ఆత్మానంవాయునాసహదెహంచమయిసుసంయొజ్య- యత్రయాతి- తదనుతత్రదెహొయాతీతి ॥ ౨౧ ॥ యదెతి॥ మునఃఉపాదాయఉపాదానకారణంకృత్వా- యద్యద్దెవాదిరూపంభవితుమిచ్ఛతి- తత్తన్మనొరూపంమనసొభీష్టంరూపంయొగీభవెత్- కుతఃయతొమద్యొగబలమాశ్రయఃయొహమచింత్యశక్తినానాకారస్తస్మిన్మయిమనసొయొగొధారణాతస్యబలంప్రభావఃసవిశ్వాశ్రయఃకారణం॥ ౨౨ ॥ పరకాయమితి॥ యత్రప్రవివిక్షితతత్రాత్మాపంచింతయెత్-తతఃపిండంస్వదెహంహిత్వాప్రాణఃప్రాణప్రధానలింగశరీరొపాధిఃవాయుభూతఃబాహ్యవాయూభూతఃప్రవిష్టస్తైనమూగెణెత్యర్థఃషడంఘ్రివత్భృంగొయథాపుష్పాత్పుష్పాంతరమనాయాసెనప్రవిశతితద్వత్ ॥ ౨౩ ॥ పిండంహిత్వెత్యుక్తంతత్ప్రకారంకథయన్స్వచ్ఛందమృత్యూహ॥ పాష్ణ్యెతి॥ పాష్ణ్యా

నా- గుదంనిరుధ్య ప్రాణం ప్రాణోపాధిమాత్మానం- బ్రహ్మరంధ్రేణ మూర్ధద్వారేణ బ్రహ్మేత్యుపలక్షణం బ్రహ్మ అస్యద్వారా అపేక్షితం స్థానం- మనసానీత్వా ప్రాపయిత్వా॥ ౨౪॥ విహరిష్యన్నితి॥ మత్స్థం మన్మూర్తిరూపం శుద్ధం సత్త్వం చింతయేత్- తదా సత్త్వవృత్తయః సత్త్వాంశభూతాః॥ ౨౫॥ యదేతి॥ యదా వా అకాలేపి- యథా వేతి పాఠే యథా వా యేన కేనాపి ప్రకారేణ- బుద్ధ్యా సంకల్పయేత్- తత్తథాయథావత్ప్రాప్నోతీత్యర్థః- యద్వా- సంకల్పయేత్- యథా వా మత్పరో మయి విశ్వాసవాన్ భవతి- తథా తదనురూపం సర్వం ప్రాప్నోతీత్యర్థః- కింకుర్వన్- సత్యే సత్యసంకల్పే మయి మనో యుంజన్॥ ౨౬॥ య ఇతి॥ మదితి పృథక్పదం మమేత్యర్థః- ఈశితుః సర్వనియంతుః- వశితుః స్వతంత్రస్య- మమ భావం స్వభావం ప్రాప్తః- ఏతాః గుణహేతవః॥ ౨౭॥ మద్భక్త్యేతి॥ అతః పరం తిస్రః ధారణావిద ఇతి త్రికాలజ్ఞైశ్వర్యధారణా సూచితా- త్రైకాలికీ త్రికాలవస్తువిషయా- స్వజన్మమృత్యుభ్యాముపబృంహితా తత్సహితా- అనయైవ పరచిత్తాద్యభిజ్ఞతాపి వ్యాఖ్యాతా॥ ౨౮॥ అగ్న్యాదిభిరితి॥ అగ్న్యాదిసర్వోపఘాతశూన్యో భవానిత్యేవం భూతం యోగమయం- స్థైర్యం నాభిభూయేత- అత్ర హేతుః- మద్యోగేతి- యాదసాముదకం యథాభిఘాతకం న భవతి- తథా తస్య వపుషోఽగ్న్యాదయ ఇత్యర్థః॥ అనయైవాద్వంద్వతాపి వ్యాఖ్యాతా॥ ౨౯॥ మద్విభూతీరితి॥ మద్విభూతీః మమావతారాన్- ధ్వజాదిభిస్సహ॥ ౩౦॥ ఉపసంహరతి॥ ఉపాసకస్యేతి॥ ఏ

గుదం ప్రాణం హృదురఃకంఠమూర్ధసు। ఆరోప్య బ్రహ్మరంధ్రేణ బ్రహ్మ నీత్వోత్సృజేత్తనుమ్॥ ౨౪।
విహరిష్యన్సురాక్రీడే మత్స్థం సత్త్వం విభావయేత్। విమానేనోపతిష్ఠంతి సత్త్వవృత్తీః సురస్త్రియః॥ ౨౫॥ యదా సంకల్పయేద్బుద్ధ్యా యథా వా మత్పరః పుమాన్। మయి సత్యే మనో యుంజన్ తథా తత్సముపాశ్నుతే॥ ౨౬॥ యో మద్భావమనుప్రాప్త ఈశితుర్వశితుః పుమాన్। న కుతశ్చిద్విహన్యేత తస్య చాజ్ఞా యథా మమ॥ ౨౭। మద్భక్త్యా శుద్ధచిత్తస్య యోగినో ధారణావిదః। తస్య త్రైకాలికీ సిద్ధిర్జన్మమృత్యూపబృంహితా॥ ౨౮॥ అగ్న్యాదిభిర్న హన్యేత మునేర్యోగమయం వపుః। మద్యోగశ్రాంతచిత్తస్య యాదసాముదకం యథా॥ ౨౯॥ మద్విభూతీరభిధ్యాయన్ శ్రీవత్సాదివిభూషితాః। ధ్వజాతపత్రవ్యజనైః స భవేదపరాజితః॥ ౩౦॥ ఉపాసకస్య మామేవం యోగధారణయా మునేః। సిద్ధయః పూర్వకథితా ఉపతిష్ఠంత్యశేషతః॥ ౩౧॥ జితేంద్రియస్య దాంతస్య జితశ్వాసాత్మనో మునేః। మద్ధారణాం ధారయతః కా ను సిద్ధిస్సుదుర్లభా॥ ౩౨॥ అంతరాయాన్వదంత్యేతా యుంజతో యోగముత్తమమ్। మయా సంపద్యమానస్య కాలక్షపణహేతవః॥ ౩౩॥ జన్మౌషధితపోమంత్రైర్యావతీరిహ సిద్ధయః। యోగేనాప్నోతి తాస్సర్వా నాన్యైర్యోగగతిం వ్రజేత్॥ ౩౪॥ సర్వాసామపి సిద్ధీనాం హేతుః పతిరహం ప్రభుః। అహం యోగస్య సాంఖ్యస్య ధర్మస్య బ్రహ్మవాదినామ్॥ ౩౫। అహమాత్మాంతరో బాహ్యోఽనావృతస్సర్వదేహినామ్। యథా భూతాని భూతేషు బహిరంతస్స్వయం తథా॥ ౩౬॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- పంచదశోఽధ్యాయః.

వం పృథక్ధారణాదిభిః॥ ౩౧॥ యద్వా- కిం నానాధారణప్రయాసేన- ఏకస్యైవ సర్వాః సిద్ధయో భవంతీత్యాహ॥ జితేంద్రియస్యేతి॥ మద్ధారణాం నారాయణే తురీయాఖ్యే ఇత్యత్రోక్తాం- యా సుదుర్లభా స్యాత్- సా కా? న కాచిదిత్యర్థః॥ ౩౨॥ యద్యప్యేవం తథాపి న ప్రార్థ్యా ఇత్యాహ॥ అంతరాయానితి॥ ౩౩॥ తస్మాదహైతుకీయమేవ ధారణా కార్యా - నాన్యాః కామ్యా ఇత్యాహ॥ జన్మేతి॥ జన్మనైవ కాశ్చిత్సిద్ధయో భవంతి- యథా దేవానాం- యథా చ యాదసాముదకస్తంభః- పక్ష్యాదీనాం ఖేచరత్వాది- తదుక్తం పాతంజలే॥ శ్లో॥ జన్మౌషధితపోమంత్రయోగజాస్సిద్ధయస్స్మృతా ఇతి- యోగేన మద్ధారణామిత్యుక్తేన- యోగగతిం మత్సాలోక్యాదిరూపాం॥ ౩౪॥ తత్రాపి ఇత్యత ఆహార్ధేన॥ సర్వాసామితి॥ ప్రభుత్వోపపాదనం హేతుః కారణం- పతిః పాలయితా చేతి కించ- న కేవలం సిద్ధీనామేవ ప్రభుః- అపితు మోక్షాదీనామపీత్యాహ- అహమితి- యోగో మోక్షః- సాంఖ్యం తత్సాధనం జ్ఞానం- ధర్మస్య - తదుపదేష్టౄణాం బ్రహ్మవాదినాం చ ౩౫॥ కుతస్తత్రాహ॥ అహమితి॥ సర్వదేహినాం జీవానామాత్మా- యతః అంతరః అంతర్యామీ॥ శ్రు॥ ఏష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇతి శ్రుతేః- తర్హి కిమంతర్వర్తిత్వాత్పరిచ్ఛిన్నః- న బాహ్యశ్చ వ్యాపక ఇత్యర్థః - అత్ర హేతుః- అనావృతః - ఏతత్సదృష్టాంతమాహ- భూతేషు చతుర్విధేషు మహాభూతాని యథా అంతర్బహిశ్చ భవంతి - స్వయమహమపి తథేత్యర్థః॥ ౩౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ షడశేతుహరేరావిర్భావయక్తావిభూతయః। జ్ఞానవీర్యప్రభావాదివిశేషణోపవర్ణితాః॥ అంతశ్చిత్తేనయద్ధ్యానమశక్యమకృతాత్మనామ్। అంతస్తద్యోగతాపాయైర్భూత్యాదిరూపణమ్॥ ఏవంతావన్నవాభ్యాయ్యామష్టప్రశ్నైరుపాదితాః। బ్రహ్మత్వసంభవేతావత్సప్తమాదిచతుష్టయే॥ బంధమోక్షౌచసిద్ధాంతేనదర్శ్యోవ్యాఖ్యాతఃపరే। ద్వాదశేనంతరంకర్మకృతత్యాగవ్యవస్థితౌ॥ హంసేతిహసతోయోగనిష్ఠాయాంచత్రయోదశే। శ్రేయస్సాధననిర్ధారణాయైవైచతురంతశే॥ ధారణాసిద్ధిభేదేచప్రసంగేననిరంతరే। ఉద్ధవప్రశ్నతోదత్తముత్తరగ్రంథోచితమ్॥ షోడశేభూతవిస్తారోధ్యాయోవర్ణాశ్రమవ్రతే। జ్ఞానాదినిరణయేచాతోయమాదీనాంచనిరణయః॥ తాగాత్రి గాధికారేతువింశేచతదనంతరమ్। తత్త్వసంఖ్యావివాదేచపురూరవోర్విచారనే॥ జన్మమృత్యుప్రకారేచద్వావింశేవత్తముత్తమ్। పంపరాధసహాసనేచతుర్వింశేసదనంతరైః॥ సప్తవింశేక్రియాయోగప్రశ్నేతదుపవర్ణనమ్। అష్టావింశేతతఃప్రోక్తాజ్ఞానయోగసంహృతిః॥ సంసారసంభవప్రశ్నేతన్మోక్షేదత్తముత్తరమ్। తదశక్త్యాభక్తినఃప్రశ్నేభక్తియోగోపసంహృతిః॥ ఏవంప్రశ్నాస్తత్రత్రనైకైతానివింశతిః। ఆహమాత్మాంతరోబాహ్యోనావృతస్సర్వదేహినామ్। యథాభూతానిభూతేషుబహిరంతస్సమంతథాత్వయంతథేత్యుక్తం - తత్రభూతానియథాక్వచిత్కేనచిత్గుణవిశేషేణోత్పన్నానివర్తంతే క్వచిత్పూర్వరూపేనైవ - తథాత్వమపిక్వకథంవర్తసేఇతి - విచారోత్ప్రష్టుంప్రశ్నమంతావదుక్తమేవసర్వాత్మకత్వమనువదతి॥ కృష్ణంబ్రహ్మేతి॥ అపావృతంనిరావరణంస్వతంత్రంవా - అ విభసవేహామపిత్రాణంరక్షణం స్థితిర్జీవనం - క్రాణస్థితిసహితౌఅస్యయోద్భవౌయస్మాత్ - సఃత్వంఉపాదానకారణమిత్యర్థః॥ ౧॥ అత్రసదాచారంప్రమాణమాహ॥ ఉచ్చావచేష్వితి॥ యాథాతథ్యేనయథార్థత్వేన - సర్వభూతకారణత్వేనబ్రహ్మణాఃవేదతాత్పర్యవిదఃత్వాంబ్రహ్మపరమంసాక్షాదనాద్యంతమపావృతమ్। సర్వేషానుపిభావానాంత్రాణస్థిత్యప్యయోద్భవః॥ ౧॥ ఉచ్చావచేషుభూతేషుదుర్జ్ఞేయమకృతాత్మభిః। ఉపాసతేత్వాంభగవన్యాథాతథ్యేనబ్రాహ్మణాః॥ ౨॥ యేషుయేషుచభావేషుయేనత్వంపరమర్షయః। ఉపాసీనాఃప్రపద్యంతేసంసిద్ధింతద్వదస్వమే॥ 3॥ గూఢశ్చరసిభూతానాంభూతాత్మాభూతభావన। నత్వాంభూతానిపశ్యంతిపశ్యంతంమోహితానితే॥ ర॥ యాఃకాశ్చభూమహాదివివారసాయాంవిభూతయోదిక్షుమహావిభూతే। తామహ్యమాఖ్యాహ్యనుభావితాస్తేనమామితేతీర్థపదాంఘ్రిపద్మమ్॥ ౪॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఏవమేతదహంపృష్టఃప్రశ్నంప్రశ్నవిదాంవర। యయుత్సునావినశనేనపక్షేనరజ్ఞానేనవై॥ ౬। జ్ఞాత్వాజ్ఞాతివధంగర్హ్యమధర్మ్యంరాజ్యహేతుకమ్। తతోనివృత్తోహంతాహంహతోహమితిలౌకికః॥ ౭॥ సతదాపురుషవ్యాఖ్యోయుక్త్యామేప్రతిబోధితః। అబ్యభావతనూమేవంయథాత్వంరణమూర్ధని॥ర॥ అహమాత్మోద్ధవామీషాంభూతానాంసుహృదీశ్వరః। అహంసర్వాణిభూతానితేషాంస్థిత్యుద్భవాప్యయః॥ ౯॥ అహంగతిర్గతిమతాంకాలఃకలయతామహమ్। గుణానాంచాప్యహంసామ్యంగుణిన్యైత్పరిణామినిగుణిః॥ ౧౦॥ గుణానామప్యహంసూత్రంమహతాంచమహానహమ్। సూక్ష్మాణామప్యహంజీవోదుర్విజ్ఞేయోగుణాత్మనామ్॥ ౧౧॥ గుణానామితి॥ నాత్రంప్రమకార్యం - మహాఁమహత్తత్త్వం సూత్రోసాధిత్వాత్దుర్జ్ఞేయత్వాచ్చజీవస్యసూత్ర్మత్వం॥ స్రు॥ బు

ర్ధిగుణేనాత్మగుణేనచైవదుర్వారాగ్రమాత్రోహ్యపరోపిదృష్టఇతిశ్రుతేః॥ ౧౧ ॥ హిరణ్యగర్భఇతి ॥ వేదానాంసంబంధీతేషామధ్యా కః. పదాని త్రీణి త్రిపదాగాయత్రీత్యర్థః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ బ్రహ్మర్షీణామితి॥ హవిర్ధానీకామధేనుః॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ మామితి ॥ నక్షత్రౌషధీనాంప్రభుంసోమం. యక్షరక్షసాంప్రభుంకుబేరం॥౧౬॥ ఐరావతమితి॥ యాదసాంప్రభుంవరుణం. తపతాంప్రతాపవతాం ద్యుమతాందీప్తిమతాంచమధ్యే॥ ౧౭॥ ఉచ్చైశ్శ్రవాఇతి॥ సంయమతాందండయతామిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ నాగేంద్రాణామితి॥ శృంగిణాందంష్ట్రిణాంచమధ్యేతేషాంప్రభుర్వా - తుర్యఃసన్న్యాసః- ప్రథమఃబ్రాహ్మణః॥ ౧౯ ॥ తీర్థానామితి ॥స్రోతసాంప్రవాహనాంచ- సరసాంస్థిరోదకాశయానాం॥ ౨౦॥ ధిష్ణ్యానామితి॥ ధిష్ణ్యానాంనివాసస్థానానాం. గహనానాందుర్గమాణాం॥ ౨౧ ॥ పురోధసామితి॥ బ్రహ్మిష్ఠానాంవేదాంతార్థనిష్ఠానాం - సేనాన్యాంచమూపతీనాం - అగ్రణ్యాంసన్మార్గప్రవర్తకానాం - అజఃబ్రహ్మా॥ ౨౨॥ యజ్ఞానామితి॥ శుచీనాంశోధకానామపి - మార్జనతక్షణఘర్షణాదీనాంమధ్యే వాయ్వాదిరూపఃశోధకోహం ॥ ౨౩॥

దుర్జయానామహంమనః ॥ ౧౧ ॥ హిరణ్యగర్భో వేదానాంమంత్రాణాంప్రణవస్త్రివృత్ । అక్షరాణామకారోస్మిపదానిఛందసామహమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఇంద్రోహంసర్వదేవానాంవసూనాంహవ్యవాడహమ్। ఆదిత్యానామహంవిష్ణూరుద్రాణాంనీలలోహితః ॥ ౧౩ ॥ బ్రహ్మర్షీణాంభృగురహం రాజర్షీణామహంమనుః । దేవర్షీణాంనారదోహంహవిర్ధాన్యస్మిధేనుషు ॥ ౧౪ ॥ సిద్ధేశ్వరాణాంకపిలస్సుపర్ణోహంపతత్రిణామ్ । ప్రజాపతీనాందక్షోహంపితౄణామహమర్యమా । ౧౫॥ మాంవిద్ధ్యుద్ధవదైత్యానాంప్రహ్లాదమసురేశ్వరమ్। సోమంనక్షత్రౌషధీనాంధనేశంయక్షరక్షసామ్ ॥ ౧౬ ॥ ఐరావతంగజేంద్రాణాంయాదసాంవరుణంప్రభుమ్ । తపతాంద్యుమతాం సూర్యం మనుష్యాణాంచ భూపతిమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఉచ్చైశ్శ్రవాస్తురంగాణాంధాతూనామస్మికాంచనమ్ । యమస్సంయమతాం చాహంసర్పాణామస్మివాసుకిః॥ ౧౮ ॥నాగేంద్రాణామనంతోస్మిమృగేంద్రశ్శృంగిదంష్ట్రిణామ్। ఆశ్రమాణామహంతుర్యోవర్ణానాంప్రథమోనఘ॥ ౧౯ ॥ తీర్థానాం స్రోతసాంగంగాసముద్రస్సరసామహమ్। ఆయుధానాంధనురహంత్రిపురఘ్నోధనుష్మతామ్ ॥ ౨౦ ॥ ధిష్ణ్యానామస్మ్యహం మేరుర్గహనానాంహిమాలయః । వనస్పతీనామశ్వత్థఓషధీనామహంయవః॥ ౨౧॥ పురోధసాంవసిష్ఠోహంబ్రహ్మిష్ఠానాంబృహస్పతిః । స్కందోహంసర్వసేనాన్యామగ్రణ్యాంభగవానజః ॥ ౨౨ ॥ యజ్ఞానాం బ్రహ్మయజ్ఞోహంవ్రతానామవిహింసనమ్ । వాయ్వగ్న్యర్కాంబువాగాత్మాశుచీనామప్యహంశుచిః ॥ ౨౩ ॥ యోగానామాత్మసంరోధోమంత్రోస్మివిజిగీషతామ్ । ఆన్వీక్షికీకౌశలానాం వికల్పఃఖ్యాతివాదినామ్॥ ౨౪ ॥ స్త్రీణాంతుశతరూపాహంపుంసాంస్వాయంభువోమనుః । నారాయణోమునీనాంచకుమారోబ్రహ్మచారిణామ్ ॥ ౨౫ ॥ ధర్మాణామస్మిసన్న్యాసఃక్షేమాణామబహిర్మతిః । గుహ్యానాంసూనృతంమౌనంమిథునానామజోస్మ్యహమ్ ॥ ౨౬ ॥ సంవత్సరోస్మ్యనిమిషామృతూనాంమధుమాధవౌ । మాసానాంమార్గశీర్షోహంనక్షత్రాణాంతథాభిజిత్ ॥ ౨౭॥ అహంయుగానాంచకృతంధీరాణాందేవలోసితః। ద్వైపాయనోస్మివ్యాసానాంకవీనాంకావ్యఆత్మవాన్॥౨౮॥ వాసుదేవోభగవతాం

యోగానామితి॥ యోగానామష్టాంగానాంమధ్యే ఆత్మసంరోధఃసమాధిరహం- మంత్రోనీతిః- కౌశలానాంవివేకాదినైపుణానాంమధ్యే ఆన్వీక్షికీఆత్మానాత్మవివేకవిద్యా ఆఖ్యాత్యన్యథాఖ్యాతిశూన్యఖ్యాత్యసత్ఖ్యాత్యనిర్వచనీయఖ్యాతివాదినాం ఏవమేవమిదంవేతి యోదురంతోవికల్పఃసోహం॥ ౨౪॥ స్త్రీణామితి॥ కుమారఃసనత్కుమారః॥ ౨౫॥ ధర్మాణామితి॥ సన్న్యాసఃభూతాభయదానం- క్షేమాణాంఅభయస్థానానాంమధ్యేఅబహిర్మతిఃఅంతర్నిష్ఠా సూనృతంప్రియవచనంమౌనంచ - నహిప్రియభాషణేనమౌనేనచపురుషస్యాభిప్రాయోజ్ఞాయతే- అజఃప్రజాపతిః- యస్యదేహార్ధాభ్యాంమిథునమభూత్సఏవముఖ్యంమిథునం॥శ్రు॥ అర్ధేవావఏషఆత్మనోయత్పత్నీతి శ్రుతేః॥ ౨౬॥ సంవత్సరఇతి॥ అనిమిషాంఅప్రమత్తానాం - మధుమాధవౌవసంతఇత్యర్థః - అభిజిత్ఉత్తరాషాఢాచతుర్థపాదః- తథాచ॥శ్రు॥ అభిజిన్నామనక్షత్రం- ఉపరిష్టాదషాఢానాం- అవస్తాచ్ఛ్రోణాయాఇత్యాది॥ ౨౭॥ అహమితి॥ కృతంకృతయుగం- దేవలఃఅసితశ్చ- వ్యాసానాంవేదవిభాగకర్తౄణాం కవీనాంవిదుషాం- కావ్యఃశుక్రః॥౨౮॥వాసుదేవఇతి॥ భగవతాం॥ శ్లో॥ ఉత్పత్తిం

ప్రళయంచైవభూతానామాగతింగతిమ్।వేత్తివిద్యామవిద్యాంచసవాచ్యోభగవానిత్యేవంలక్షణానాం॥౩౯॥ రత్నానామితి॥ కేశసాం సుందరాణాం- దశభ్రజాతీనాంకాశదూర్వాదీనాం- హవిష్మచ్చరుపురోడాశాదిషుహృతేషువా॥ 30 ॥ వ్యవసాయినామితి ॥ లక్ష్మీఖనాది సంపత్॥ 3౧॥ ఓజఇతి॥ బలవతాంఒజశ్చసహశ్చ - సాత్వతాంభగవతానాంశక్త్యాకృతకర్మాహమిత్యర్థః - తేషామేవనవవ్యూహా చ్చకేవాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్ననిరుద్ధనారాయణహయగ్రీవవరాహనృసింహవామనాఖ్యేయానవమూర్తయస్తాసాంమధ్యేవా సుదేవాఖ్యా॥ 3౨॥ విశ్వావసురితి ॥గంధర్వాణంవిశ్వావసుః- అప్సరసాంపూర్వచిత్తిః - గంధమాత్రంఅవికృతం॥ 33॥ అపామితి॥ ప రమఃమధురః-చరఃసరాఖ్యశబ్దః॥ 3౪॥ బ్రహ్మణ్యానామితి॥ అజ్ఞానఃపార్థకఃభూతానాంప్రాణినాం-ప్రతిసంక్రమఃప్రళయః॥3౫॥ గతీతి॥ గత్యాదయఃపంచకర్మేంద్రియవ్యాపారాఃస్మశ్రాదయోజ్ఞానేంద్రియవ్యాపారాఃఅత్రలక్షణందర్శనం-సర్వేంద్రియాణ మింద్రియంతత్తదర్థగ్రహణశక్తిరప్యహం॥ 3౬॥ తిదేవంతత్రనిర్ధారణెనతత్తత్సంబంధెనచవిశేషతోవిభూతీర్నిరూప్య ఇదానీం సామాన్యతఃసర్వాఅపినిరూపయతిసార్ధద్వయెన॥ పృథివీతి॥పృథివ్యాదిశబ్దైస్తన్మాత్రాణివివక్షీతాని- అహంఅహంకారః- మహాఁ మహత్తత్త్వం- ఎతాఃసప్తప్రకృతివికృతయః- వికారఃపంచమహాభూతానిఏకాదశేంద్రియాణీత్యేవంషోడశకళాకళిః- పురుషోజీవః- అవ్య క్తంప్రకృతిః - ఎవంపంచవింశతితత్త్వాని- తదుక్తం॥ శ్లో॥ మూలప్రకృతిరవికృతిమహదాద్యాఃప్రకృతివికృతయస్సప్తషోడశకశ్చ

త్వంతుభాగవతేష్వహమ్।*కింపురుషాణాంతుహనుమాన్విద్యాధ్రాణాంసుదర్శనఃర్థ॥రత్నానాం వజ్మరాగోస్మిపద్మకోశస్తుపేశసామ్। కుశస్మిదభ్రజాతీనాంగవ్యమాజ్యంహవిష్వహమ్॥ 3౦॥ *వ్య వసాయినామహంలక్ష్మీఃకితవానాంఛలగ్రహఃతితిక్షూణాంస్మితిక్షూణాంసత్త్వంసత్త్వవతామహమ్ ॥ 3౧॥ ఓజస్సహోబలవతాంకర్మాహంవిద్ధిసాత్వతామ్ । సాత్వతానవమూర్తీనామాదిమూర్తిరహంపరా ॥ 3౨ ॥ విశ్వావసుఃపూర్వచిత్తిర్గంధర్వాప్సరసామహమ్। భూధరాణామహంస్థైర్యంగంధమాత్రమహంభువః॥33॥ అపాంరసశ్చపరమస్తైజిష్ఠానాంవిభావసుః। ప్రభాసూర్యేందుతారాణాం శబ్దోహంనభసఃపరః। 3౪ ॥ బ్రహ్మణ్యానాంబలిరహంవీరాణాంమహమర్జునఃభూతానాంస్థితిరుత్ప త్తిరహంవైప్రతిసంక్రమః ॥ 3౫ ॥ గత్యుత్సర్గోక్తృపాదానమానందస్పర్శలక్షణమ్। ఆస్వాద శ్రుత్యవఘ్రాణనహంసర్వేంద్రియేంద్రియమ్ ॥ 3౬ ॥ పృథివీవాయురాకాశఆపోజ్యోతిరహం మహాన్। వికారఃపురుషోవ్యక్తంరజస్సత్త్వంతమఃపరమ్। 3౭। అహమేతత్ప్రసంఖ్యానంజ్ఞానంతత్త్వవినిశ్చయః॥3౮॥నుయెశ్వరేణజీవేనగుణేనగుణినావినా।సర్వాత్మనాసినర్వేణనభావ్యోవిద్యతెక్వచిత్॥ 3౯॥ సంఖ్యానంపరమాణూనాంకాలెనక్రియతెనయా। నతథామెవిభూతీనాంసృజతోండానికోటిశః॥ ౪౦ ॥ తెజశ్శ్రీఃకీర్తిరైశ్వర్యంహ్రీస్త్యాగస్సుభగంభగః। బలంతితిక్షావిజ్ఞానంయత్ర యత్ర సమేంశకః॥ ౪౧॥ ఏతాస్తెకీర్తితాస్సర్వాస్సంక్షేపేణవిభూతయః। మనోవికారాఏవైతెయథావాచాభిధీయతె ॥ ౪౨ ॥ వాచంయచ్ఛనుమోయచ్ఛప్రాణంయచ్ఛేంద్రియాణిచ । ఆత్మానమాత్మనాయచ్ఛన

వికారోనప్రకృతినచవికృతిఃపురుషఇతి- కించ-రజస్సత్త్వంతమఇతిప్రకృతెర్గుణాశ్చ- పరంబ్రహ్మచ తదెతత్సర్వం అహమేవ॥ 3౭॥ కించ॥ అహమితి॥ ఎతత్ప్రసంఖ్యానంవిశెషంపరిగణన • - వితెహంలక్షణంతూజ్ఞానంచ - వితత్ఫలం- తత్త్వవినిశ్చయశ్చాహమెవ॥ 3౮॥ వితదెవసంక్షిప్యాహ॥మయెతి॥ జీవేశ్వరరూపోద్విధోద్దెశాభావఃయశ్చగుణగుణిరూపఃయశ్చక్షెత్రక్షెత్రజ్ఞరూపఃససర్వోపి మఁయావినామధ్యవ్యతిరిశెణనాస్తి - అహమేవసర్వమిత్యర్థః॥ 3౯॥ ననుసామాన్యతఃకిమెవంసంక్షిప్యకథయసి - పూర్వవన్నిర్ధారణసంబంధాభ్యంవిశెషతస్తవాఃకథయెతిచెత్తత్రాహ॥సంఖ్యానమితి॥సంఖ్యానంపృథివ్యాదిపరమాణూనాం - కాలెనమహతా- తదపిమయైవక్రియతె- కృత్వాచవత్తుంశక్యతె- తథామెవిభూతీనాంసంఖ్యానంకర్తుంనశక్యతె- కుతఇత్యతఆహ- సృజతోండానీతి- యదామాయాసృజ్యమానానాం బ్రహ్మండానామెవతావత్సంఖ్యానాస్తి- తదాకుతస్తద్ధితానాంవిభూతీనాంసంఖ్యెత్యర్థః॥౪౦॥ తథా పివిశెషతవివసర్వాఅపిసంక్షెపతఃకథయామీత్యాహ॥ తెజఇతి॥ తెజఃప్రభావఃశ్రీఃసంపత్- సౌభగంమనోనయనాహ్లాదకత్వం-భగఃభాగ్యం- బలంవీర్యంఅంశకఃవిభూతిః॥ ౪౧॥ ఉపసంహరతి॥ ఎతాఇతి॥ వితెవిభూతిభెదాస్తుమయిచిత్తావతారాయకథితాఃఅతోనాత్ర అతీవఅభినివెశఃకర్తవ్యఇత్యాహ-మనోవికారావిత్యాదినా తెనతుపరమార్థాఃయథాకించిత్ఫుష్పాదివాజ్ఞాత్రెణాభిధీయతె- తత్తుల్యాఃఁ॥ ౪౨॥ తస్మాత్॥ వాచమితి॥ వాగాదీనినియచ్ఛ-ఆత్మానంబుద్ధ్యా-ఆత్మనాసత్త్వసంపన్నయాతయైవనియచ్ఛ-అథవైసంసారమార్గా

య॥౪౩॥ అసంయమే దోషమాహ॥ య ఇతి॥ అసంయచ్ఛన్ అసంయచ్ఛన్॥౪౪॥ తస్మాదితి॥ పరిసమాప్యతే కృతకృత్యో భవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౪౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

శ్లో॥ తతః సప్తదశే పృష్టః స్వధర్మో భక్తిలక్షణః। హంసోక్తం ధర్మమన్వాహ బ్రహ్మచర్యగృహస్థయోః। కిం [illegible] ముక్తా భక్త్యా కృతం కర్మ మోక్షసాధనం భవతీత్యుక్తం భక్తిసాధనత్వం చ కర్మణాం మయోదితేష్వవహితః స్వధర్మేషు ఇత్యాదినా తత్ర తత్రోక్తం - న చ కర్మానుష్ఠాతౄణాం నియమేన భక్తిర్దృశ్యతే అతః పృచ్ఛతి సప్తభిః॥ య ఇతి ॥ పూర్వం [illegible] త్వద్భక్తిలక్షణః త్వద్భక్తిజ్ఞాపకః తత్సాధనమిత్యర్థః సచ వర్ణాశ్రమాచారవతామపి సర్వేషాం చ ద్విపదాం వర్ణాశ్రమహీనానామపి [illegible]॥ ౧॥ యథేతి॥ యథా యేన ప్రకారేణ అనుష్ఠీయమానేన స్వధర్మేణ ననుసంప్రదాయాదేవ జ్ఞాస్యతే కిం పునర్వర్ణనేన తత్రాహ ॥ పురేతి ॥ పరమకం పరమస్య సాక్షాత్ సుఖరూపస్య తం యత్ యం హంసరూపేణ ధర్మో వ్యక్తవివ న తు యోగమాత్రం ॥ శ్లో॥ జాసత యోగతంత్రం [illegible] యుష్మద్ధర్మ్యం వివక్షయేత్యుక్తత్వాత్॥ ౩॥ స ఇతి॥ ప్రాగనుశాసితోఽపి - న భవితా న భవిష్యతి ॥ ౪ ॥ అత్ర హేతుమాహ ద్వాభ్యాం॥ వక్తేతి ॥ యే వదంతి బ్రాహ్మణాః - యే చ కర్తారో మహాంతః - యే చ పాలయంతః క్షత్రియాస్తేషాం మధ్యే - ధర్మస్య తే త్వత్తః అన్యః - కలాః వేదా

భూయః కల్పసేత్స్యనే॥ ౪౩ ॥ యో వై వాఙ్మనసీ సమ్యగసంయచ్ఛన్ధియా యతిః। తస్య వ్రతం తపోజ్ఞానం స్రవత్యామఘటాంబువత్ ॥ ౪౪ ॥ తస్మాద్వచోమనఃప్రాణాన్నియచ్ఛేన్మత్పరాయణః । మద్భక్తియుక్తయా బుద్ధ్యా తతః పరిసమాప్యతే ॥ ౪౫ ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - షోడశోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀

ఉద్ధవః॥ యస్త్వయాభిహితః పూర్వం ధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః । వర్ణాశ్రమాచారవతాం సర్వేషాం ద్విపదామపి॥౧॥ యథానుష్ఠీయమానేన త్వయి భక్తిర్నృణాం భవేత్ । స్వధర్మేణారవిందాక్ష తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౨॥ పురా కిల మహాబాహో ధర్మం పరమకం ప్రభో । యత్తేన హంసరూపేణ బ్రహ్మణేఽభ్యాత్థ మాధవ॥ ౩॥ స ఇదానీం సుమహతా కాలేనామిత్రకర్శన । న ప్రాయో భవితా మర్త్యలోకే ప్రాగనుశాసితః॥ ౪॥ వక్తా కర్తావితా నాన్యో ధర్మస్యాచ్యుత తే భువి । సభాయామపి వైరించ్యాం యత్ర మూర్తిధరాః కలాః॥ ౫॥ కర్త్రావిత్రా ప్రవక్త్రా చ భవతా మధుసూదన । త్యక్తే మహీతలే దేవ వినష్టం కః ప్రవక్ష్యతి ॥ ౬॥ తత్త్వం నః సర్వధర్మజ్ఞ ధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః । యథా యస్య విధీయేత తథా వర్ణయ మే ప్రభో ॥ ౭ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ ధర్మ్య ఏష తవ ప్రశ్నో నైఃశ్రేయసకరో నృణామ్ । వర్ణాశ్రమాచారవతాం తముద్ధవ నిబోధ మే॥ ౮॥ ఆదౌ కృతయుగే వర్ణో నృణాం హంస ఇతి స్మృతః । కృతకృత్యాః ప్రజా జాత్యా తస్మాత్కృతయుగం విదుః ॥ ౯॥ వేదః ప్రణవ ఏవాగ్రే ధర్మోఽహం వృషరూపధృక్ । ఉపాసతే తపోనిష్ఠా హంసం మాం ముక్తకిల్బిషాః॥ ౧౦॥ త్రేతాముఖే మహాభాగ ప్రాణాన్మే హృదయాత్త్రయీ । విద్యా ప్రాదురభూత్తస్యా అహమాసం త్రివృన్మఖః ॥ ౧౧॥ విప్రక్షత్రియవిట్శూద్రా ముఖబాహూరుపాదజాః । వైరాజాత్పురుషాజ్జాతా య ఆత్మాచారలక్షణాః॥ ౧౨॥ గృహాశ్రమో జఘన

ద్యాః॥ ౫॥ ౬॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్ - నః అస్మాకం మనుష్యాణాం మధ్యే - యో ధర్మో యస్య యథా విధీయతే॥ ౭॥ ధర్మ్య ఇతి॥ ధర్మ్యః ధర్మాదనపేతః - కుతః నైఃశ్రేయసకరః భక్తిజనకః అతః మత్తః తం ధర్మం నిబోధ॥ ౮॥ తత్రాదౌ మదుపాసనాలక్షణ ఏవ ముఖ్యో ధర్మ ఆసీత్ - ఆచారలక్షణస్తు ధర్మః పశ్చాత్ప్రవృత్తః - స చైవమనుష్ఠితో భక్తియోగం జనయతీతి వర్ణయితుమాహ॥ ఆదావితి॥ కల్పాదౌ యత్కృతయుగం తస్మిన్ - తే చ తదానీం మాముపాసత ఏవ కేవలం - నాన్యత్తు వర్ణం తీవ్రతత్త్వం కృతయుగనామనిరుక్తిమాహ కృతకృత్యా ఇతి - జాత్యా జన్మనైవ॥ ౯॥ కించ - విధాయకాభావాదపి తదానీం నాన్యత్కర్మాస్తీత్యాహ॥ వేద ఇతి॥ ధర్మశ్చ [illegible] వృషరూపధృక్ చతుష్పాత్ న క్రియావిశేషో యజ్ఞాదిః అతః తపోనిష్ఠాః॥ శ్లో॥ మనసశ్చేంద్రియాణాం చ హ్యైకాగ్ర్యం పరమం తప ఇతి వచనాత్ ఏకాగ్రతయా హంసం శుద్ధం మాం ధ్యాయంతీత్యర్థః॥౧౦॥ త్రేతాముఖ ఇతి॥ పశ్చాత్ త్రేతాయాః ప్రవేశే - మహైరూపస్య ప్రాణాన్నిమిత్తాత్ - హృదయాత్ స్వకాశాత్ - తస్యాః త్రయ్యాః సకాశాత - హోత్రాధ్వర్యోద్గాతృరూపః త్రివృత్ త్రిరూపః మఖః యజ్ఞః॥ శ్రు॥ యజ్ఞో వై విష్ణురితి శ్రుతేః॥ ౧౧॥ వర్ణానామాశ్రమాణాం చ ధర్మం వక్తుం తేషాముత్పత్తిమాహ ద్వాభ్యాం॥ విప్రేతి ॥ ఆత్మాచారైః స్వధర్మైః ఏవ లక్షణం జ్ఞాపకం యేషాం తే॥ ౧౨॥ గృహాశ్రమ ఇతి॥ మమ వైరాజరూపస్య - హృదః వక్షసః - బ్రహ్మచర్యం [illegible]

ప్రాయం॥ ౧౩॥ తేషామధికారివిశేషేణస్వభావానాహపంచభిః॥ వర్ణానామితి॥ జన్మస్థానాను సారిణ్యః- నీచైరిత్యవ్యయం - అతోయ మధ్యః మందాభిజన్మభూమిభిఃమందాఃమధ్యమాభిర్మధ్యమాఃఉత్తమాభిరుత్తమాశ్చేతి॥ ౧౪॥ శమఇతి॥ తపఃఆలోచనం॥ ౧౫॥ తేజఇతి॥ తేజఃప్రతాపః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ఏతైరేవఆశ్రమస్వభావాఅపిజ్ఞేయాః- తచ్చాహ్యానాంస్వభావానాహ॥ అశౌచమితి॥శుష్ట్యవి గ్రహాః- నిమూలఃకలహాః- తృష్ణాఃతృష్ణా॥ ౧౯॥ తత్రతావత్సర్వవర్ణసాధారణంధర్మమాహ॥ అహింసేతి ॥ వర్ణగ్రహణముపలక్షణం ధర్మాణాం॥ ౨౦ ॥ వర్ణధర్మాన్గృహస్థప్రకరణేవక్ష్యతి ప్రభవంతావదాశ్రమేబ్రహ్మచారిణోధర్మానాహవర్ణ్యంతే - సచద్వివి ధఃఉపకుర్వాణోనైష్ఠికశ్చేతి- తత్రాద్యస్యధర్మానాహనవభిః॥ ద్వితీయమితి॥ ద్విజఃద్వైవర్ణికఃఆసుపూర్వాత్సగాయత్రీనా దిసంస్కారక్రమేణ- ద్వితీయముపనయనాఖ్యంజన్మ- ప్రాప్య - ఆచార్యేణాహూతఃబ్రహ్మవేదమధీయీత చకారాత్తదర్థంచవిచార యేత్॥ ౨౧॥ కించ॥ మేఖలేతి ॥ మేఖలాదీన్కుశాంశ్చదధత్- తత్రాకుశేష్వితినూనం - కథంభూతఃజటిలఃఅనభ్యంగాదినాజాతజ

తోబ్రహ్మచర్యంహృదోమమ। వత్కృష్ణలాద్వనేవాసోన్యాసస్శ్రేష్ఠణిసంస్థితః। ౧౩ ॥ వర్ణానామా శ్రమాణాంచజన్మభూన్యనుసారిణీః*। ఆసన్ప్రకృతయోనృణాంనీచైర్నీచోత్తమోత్తమాః॥ ౧౪॥ శమోదమస్తపశ్శౌచంసంతోషఃక్షాంతిరార్జవమ్। మద్భక్తిశ్చదయాసత్యంబ్రహ్మప్రకృతయస్తిష్వ మాః॥ ౧౫ ॥ తేజోబలంధృతిశ్శౌర్యంతితిక్షౌదార్యమున్యమః। స్థైర్యంబ్రహ్మణ్యతైశ్వర్యంక్షత్రప్రకృ తయస్తిష్వమాః। ౧౬ ॥ ఆస్తిక్యందాననిష్ఠాచహ్యడంభోపిప్రసేవనమ్। అతుష్టిరధ్రోపచయైర్వై శ్యప్రకృతయస్తిష్వమాః॥ ౧౭ ॥ శుశ్రూషణంద్విజగవాందేవానాంచాప్యమాయయా। తత్రలబ్ధేన సంతోషశ్శూద్రప్రకృతయస్తిష్వమాః॥ ౧౮ ॥ అశౌచమనృతంస్తేయంనాస్తిక్యంశుష్కవిగ్రహాః। కా మఃక్రోధశ్చతర్షశ్చస్వభావోంతేవసాయినామ్॥ ౧౯ ॥ అహింసాసత్యమస్తేయమకామక్రోధలో భతా। భూతప్రియహితేహాచధర్మోయంసార్వవర్ణికః॥ ౨౦ ॥ ద్వితీయంప్రాప్యానుపూర్వ్యాద్విజ న్మోపనయనంద్విజః। వసన్గురుకులేదాంతోబ్రహ్మాధీయీతవాగ్యతః॥ ౨౧ ॥ మేఖలాజినదండాఢ్య బ్రహ్మసూత్రకమండలూన్।జటిలోధౌతదద్వాసోరక్తపీఠఃకుశాన్దధత్॥ ౨౨॥ స్నానభోజనహోమా మేషుజప్యేచ్చైవవాగ్యతః। నచింద్యాన్నఖరోమాణికక్షోపస్థగతాన్యపి॥ ౨౩ ॥ రేతోనావకిరేజ్జాతు బ్రహ్మవ్రతధరస్స్వయమ్। అవకీర్ణేవగాహ్యాప్సుయతాసుస్త్రిపదీంజపేత్ । ౨౪ ॥ అగ్న్యర్కా చార్యగోవిప్రగురువృద్ధసురాశుచిః। సమాహితఉపాసీతసంధ్యేచయతవాగ్జపన్ । ౨౫ ॥ ఆచార్యం మాంవిజానీయాన్నావమన్యేతకర్హిచిత్। నమర్త్యబుద్ధ్యాసూయేతసర్వదేవమయోగురుః। ౨౬ ॥ సాయంప్రాతరుపానీయభైక్షమంతఃన్యనివేదయేత్ । యచ్చాన్యదనుజానీయాద్యథాసంయమనోవ్రతమ్॥ ౨౭ ॥ శుశ్రూషమాణఆచార్యంసదోపాసీతనీచవత్ । యానశయ్యాసనస్థానైర్నాతిదూరేకృతాంజ లిః ॥ ౨౮ ॥ ఏవంవ్రతోగురుకులేవసేద్భోగవివర్జితః। విద్యాసమాప్యతేయావద్బిభ్రద్వ్రతమఖండితమ్ ॥ ౨౯ ॥ యద్యసౌచందసాంలోకమారోక్ష్యన్బ్రహ్మవిష్టపమ్। గురవేవిన్యసేదేహంస్వా

ధ్యాయస్యసః - తథాఅధౌతదద్వాసోరక్తపీఠఃదంతాశ్చవాసాంసిచదద్వాసాంసినధౌతానియస్యసః - అధౌతదద్వాసాఃసచాసావరక్తపీఠశ్చవ కౌతుకదినారక్తంపీఠంఆసనంయస్యసఃసఃసా॥ ౨౨॥ స్నానేతి ॥ జపశ్చఉచ్చారోమాత్రపురీషోత్సర్గశ్చజపోచ్చారంతస్మిన్ - వాగ్యతఃమౌనీసభవేత్ ॥ ౨౩ ॥ రేతఇతి॥ రేతోబుద్ధిపూర్వకంనావకిరేత్నోత్సృజేత్- బ్రహ్మవ్రతధరఃఅగృహస్థఃస్వయమేవకథంచిన్నవక్తి నేత్-అవగాహ్యస్నాత్వా యతాసుఃకృతప్రాణాయామఃత్రిపదీంగాయత్రీంజపేత్ ॥ ౨౪ ॥ అగ్నీతి॥ సంధ్యేచద్వే యతేనాక్జపన్నుపాసీత- చశబ్దాత్మధ్యాహ్నసంధ్యాయామపి- యద్వా- మధ్యాహ్నేసంధ్యానిమిత్తంమౌనంనాస్తీత్యవచనం॥ ౨౫॥ ౨౬॥ సాయమితి॥ ఆద్యదపియస్మాత్స్రుక్తంతచ్చవేదయేత్- తేనానుజ్ఞాతఃపరంమృత్యుంజయేత్యర్థఃగురవేవిన్యసేదేహంస్వాత్మీయశుశ్రూషణాదినాసంతోషయేత్॥ ౨౭ ॥ శుశ్రూషమాణఇతి॥ ఆచార్యశుశ్రూషణస్థానైఃయానంతల్పస్థితోయానేన- నిద్రాశ్రమప్రమత్తతయాసమీపశయనేన- విశ్రాంతంపాదసంవాహనాదిభిఃస మీపాసనేనఆసీనంచస్థానాంజలిర్వాగ్యోగప్రతీక్షయాఆతిథ్యారాధస్థానైరిత్యర్థఃగురవేవిన్యసేదేహంస్వాత్మీయమితి॥ ౨౮ ॥ ఏవంవ్రతఇతి॥ ఏవంభూతంవ్రతంవృత్తం యస్య॥ ౨౯ ॥ ఏవముపకుర్వాణస్యధర్మానుక్త్వానైష్ఠికస్యవిశేషధర్మానాహపడ్భిఃయదీతి॥ అసౌబ్రహ్మచారీయదిశంద్యసాంలోకం

మహర్లోకం - తతో బ్రహ్మలోకంచారోహ్యేత్ - ఆరోఢుమిచ్ఛన్నిత్యర్థః యద్వా - ఛందసాంలోకమితి బ్రహ్మలోక విశేషణం - యు
త్రమూతిర్ధరాః కలా ఇత్యుక్తిత్వాత్ - తతూబ్రహ్మద్వితిస్రబృహత్సైస్థికంత్రతంయస్యసః - విన్యసేల్పమపదాత్ - అధిక
స్వాధ్యాయార్థంవాఅధీతని ష్ఠియార్థంవా॥ 30॥ అగ్నావితి॥ బ్రహ్మవచఃవేదాధ్యాసజంతేజఃకిల్బిషద్వారా ॥ 3౧ ॥ ఏవైవవనస్థ
యతిసాధారణాధర్మానాహ॥ స్త్రీణామితి॥ నిరీక్షణంభావగర్భం స్పర్శనంచరిహాసః - వివిధమాదికంత్యజేత్ మిథునిభూతానగ్రత
స్త్యజేత్ - నఏషశ్యేదిత్యర్థః॥ 3౨॥ తస్యైవసవానప్రస్థాశ్రమనాధారణధర్మానాహాచ్యాభ్యాం॥శౌచమితి॥ 33॥3౪॥ సస్తూ మ్ప్రస్థికస్యమో
క్షఫలమాహ॥ ఏవమితి॥ అమలఃస్థూమశ్చ - దగ్ధకర్మాశయఃఅంతఃకరణంయస్యతథాభూతస్సన్ బ్రహ్మభూయాయభవతి ॥ 3౫ ॥ ఉపపన్నాణ
స్యసమూవతకనప్రకారమాహ ॥ అథేతి ॥ అనంతరంవ్యవేయాశ్రమం - ఆవేక్ష్యక్ ప్రవేక్షమిదర్శ - యథాస్థాథాద్విచారితవేదా
ధ్యాః - స్నాయాత్ అభ్యంగాదికంపిర్వక్ సమాపవర్తతేత్యర్థ ॥ 3౬॥ అన్యాధికారానురూపాశ్రమిల్పసముచ్చయానాహ ॥ గృహ
మితి॥ సకిమచ్ఛేదృహం - అంతఃకరణశుద్ధ్యాధికారమాశ్చేద్వనంప్రవిశేత్ శుద్ధాంతఃకరణఃసన్ ద్విజోత్తమః - ద్విజోత్తమశబ్దస్యత్రైవ్
త్రియవైశ్యసాధారణప్రవ్రజ్యాధికారంనాచయతి బ్రాహ్మణశ్చేత్ప్రవ్రజేదిత్యర్థః- యద్వా - ఆశ్రమాదాశ్రమాంతరంగచ్ఛేత్ - అ

ధ్యాయాన్బహ్మసంస్థితః॥ 3౦ ॥ అగ్నౌగురావాత్మనిచసర్వభూతేష్వమాంపరమ్। అపృథగ్ధీరుపా
సీత బ్రహ్మవర్చస్వ్యకల్మషః॥ 3౧ ॥ స్త్రీణాంనిరీక్షణస్పర్శసల్లాపక్ష్వేళనాదికమ్। ప్రాణిసోమి
థునీభూతానగృహ్ణీయాద్గ్రతక్షయే॥ 3౨॥ శౌచమాచమనంస్నానంసంధ్యోపాస్తిర్జపోమమ। భిక్షాసేవాబలిహో
మోతిథిసంభాష్యవర్జనమ్॥ 33॥ పర్వాశ్రమప్రయుక్తోయంనియమఃకులనం
దన। మద్భావస్సర్వభూతేషుమనోవాక్కాయసంయమః॥ 3౪ ॥ ఏవంబ్రహ్మవ్రతధరోబ్రాహ్మణోమ
ద్భావనోనిరివజ్వలన్। మద్భక్తస్తేన్రతపసాదగ్ధకర్మాశయోమునిః॥ 3౫ ॥ అథానంతరమావేక్ష్యన్యథాజిజ్ఞా
సితాగమః। గురవేదక్షిణాందత్వాస్నాయాద్గుర్వనుమోదితః॥ 3౬ ॥ గృహంవనంవాప్రవిశేత్ప్రవ్ర
జేద్వాద్విజోత్తమః। ఆశ్రమాదాశ్రమంగచ్ఛేన్నాన్యథామత్పరశ్చరేత్ ॥ 3౭ ॥గృహార్థీసదృశీంభా
ర్యాముద్వహేదజుగుప్సితామ్। యవీయసీంతువయసాసమవర్ణాముపక్రమాత్ ॥ 3౮॥ ఇజ్యాశ్చయ
నదానానిసర్వేషాంచద్విజన్మనామ్। ప్రతిగ్రహోధ్యాపనంచబ్రాహ్మణస్యైవయాజనమ్॥ 3౯ ॥
ప్రతిగ్రహంమన్యమానస్తపస్తేజోయశోనుదమ్।అన్యాభ్యామేవజీవేతశిలైర్వాదోషదృక్తయోః॥౪౦॥
బ్రాహ్మణస్యహిదేహోయంక్షుద్రకామాయనేష్యతే। కృచ్ఛ్రాయతపసేహాత్రేత్యానంతసు
ఖాయచ ॥ ౪౧ । శిలోంఛవృత్త్యాపరితుష్టచిత్తోధర్మంమహాంతంవిరజంజుషాణః। నుయ్యాపితాగ్న్యాగ్న్యగృ
హఃపవర్షన్నాతిప్రసక్తస్సముపైతిశాంతిమ్ ॥ ౪౨ ॥ సముద్ధరంతియెవిప్రం సీదంతంనుత్పరాయణమ్ ।
తాసుద్ధరిష్యేచవిపదోనరిపాణఃవాత్ ॥ ౪3॥సత్యస్సుబుద్ధరేద్రాజాపితేవవ్యసనాత్ప్ర
జాఃఆత్మానమాత్మ్నాధీరోయథాగజపతిర్గజాత్ ॥ ౪౪ ॥ ఏవంవిధోనరపతివిమానేనార్కవర్చస

స్యథా-ఆనాశ్రమీప్రతిలోమంచనాచరేదిత్యర్థః - అమత్సర ఇతివాపదభేదః - వ్యభక్తస్యాశ్రమనియమాభావస్యవక్ష్యమాణత్వాత్॥
3౭॥ వివాహానియమపూర్వకంవర్ణధర్మైస్సంగృహస్థస్యధర్మానాహ ॥ గృహార్థీ తి॥సదృశీంసమవర్ణాంఅరుక్రమాత్ అజుగుప్సితాంకు
లతోలక్షణతశ్చసంగతాం - కామతస్తుయథామన్యాముద్వహేత్ - తాంసమవర్ణాత్మనస్తస్యాఃఅంతరంతత్రాపివర్ణక్రమేణోద్వాహ
దిత్యర్థః॥ శ్లో॥ తిస్రోవర్ణానుపూర్వేణద్వేతథైకాంయథాక్రమమ్॥బ్రాహ్మణఃక్షత్రియవిశాంభార్యాసాధ్వ్యాద్రజన్మనఇహస్మృతేః॥
3౮॥ ఇజ్యేతి॥ ఇజ్యాదయస్త్రయోవర్ణికసామాన్యధర్మాఃస్మృతిగ్రహాదిత్రయంతువృత్తిఃసాచబ్రాహ్మణస్యైవ॥ 3౯॥ తత్రా
పిముఖ్యాంముఖ్యతఆహ॥స్మృతిగ్రహమితి ॥ తయోర్యాజనాధ్యాపనయోరపికాపట్యాదిదోషసంశయక్ శిష్టైః
స్వామిపరిత్యక్తైర్దోషైర్యుక్తైశ్చకర్మభిః॥ ౪౦॥ ఎవందవృత్తికార్యంబ్రాహ్మణేనాపోథవ్యమిత్యాహ ॥ బ్రాహ్మణస్యేతి॥ ౪౧॥ ఉంఛవృ
త్తినామఆపణాదిపతితకణాపాదానం శిలవృత్త్యావిశేషకృత్ - తయాతుష్టచిత్తస్యమోక్షఫలమాహ ॥ శిలోంఛవృత్త్యేతి॥ మహాంతం
ఆతి ధ్యాదిలక్షణం- విరజంనిష్టామంసేవమానః॥ ౪౨॥ ఏవమనవరతమాత్మ్యలమున్త్వాసధనానామప్యాహ త్రిభిః॥ సముద్ధరంతీతి॥ సము
ద్ధరంతిదారిద్ర్యాదుత్తారయంతి- విప్రమిత్యుపలక్షణంఅత్మరాయణంయంకమపి॥ ౪౩॥ రాజ్ఞస్త్వావశ్యకమేతదిత్యాహ ॥ సవాఇతి॥

౪౪॥ ౪౫॥ సర్వేషామాపద్వృత్తిరాహ త్రిభిః॥ సీదన్నితి॥ పణ్యైః విక్రయార్హైః- నతు సురాలవణాద్యైః- తత్రాప్యాపదా క్రాంతశ్చేత్- ఖడ్గేన క్షత్రియవృత్త్యా వా- యద్యపి గౌతమోఽనంతరాం పాపీయసీం వృత్తిమాతిష్ఠేత్ ఇతి స్మరన్- ఖడ్గధారణం పణ్యవిక్రయాచ్ఛ్రేష్ఠం మన్యతే- తథాపి హింసాతోఽవణిగ్వృత్తిరేవ శ్రేష్ఠేతి భగవతో మతం- నతు శ్వవృత్త్యా నీచసేవయా ॥ ౪౬ ॥ వైశ్యవృత్త్యేతి॥ తత్రాప్యాపది- మృగయయాపి- విప్రరూపేణ అధ్యాపనాదినా వా ॥ ౪౭॥ శూద్రవృత్తిమితి॥ కారవః ప్రతిలోమజవిశేషాః కురువిందాదయః- తేషాం వృత్తిం కటాదిక్రియాం- ఆపదుత్తీర్ణస్తు నానుకల్పేన వర్తేతేత్యాహ- కృచ్ఛ్రాదితి॥౪౮ ॥ తదేవం వృత్తివ్యవస్థాముక్త్వా పునర్గృహస్థస్యావశ్యకాన్పంచయజ్ఞానాహ ॥ వేదేతి ॥ వేదాధ్యాయః బ్రహ్మయజ్ఞః - తేన ఋషీన్ - స్వధాకారేణ పితౄన్ - స్వాహాకారేణ దేవాన్ బలిదానశేషభూతాని అన్నాద్యైరన్నోదకాదిభిర్మనుష్యానితి జ్ఞాతవ్యం- యథోదయం విభవానుసారతః- తేష్వీశ్వరదృష్టిం విధత్తే- మద్రూపాణీతి॥ ౪౯॥ ఆవశ్యకం దర్శముక్త్వా శక్త్యనుసారం ధర్మమాహ ॥ యదృచ్ఛయేతి ॥ యదృచ్ఛయా ఉద్యమం వినా - ఉపార్జితేన వా- శుక్లేన శుద్ధేన- స్వవృత్త్యార్జితేన ధనేన వా- భృత్యాన్ పోష్యాన్ ॥ ౫౦॥ గృహస్థస్యాపి నివృత్తినిష్ఠామేవాహ త్రిభిః॥ కుటుంబే

ష్వితి॥ న ప్రమాద్యేత ఈశ్వరనిష్ఠాయాం ప్రమత్తో న భవేత్- నను దృష్టాదృష్టార్థకర్మాసక్తస్య కథమప్రమాదో విచారేణేత్యాహ- విపశ్చిదితి॥ ౫౧ ॥ తత్రాపి దృష్టే హ్యాసక్తేరధికత్వాత్తేషాం నశ్వరతాం ప్రపంచయతి॥ పుత్రేతి॥ పుత్రాదీనామేకత్ర సంగమః పాంథానాం ప్రపాయాం సంగమ ఇవ- తత్ర హేతుః - అనుదేహం ప్రతిదేహం - వియంతి నశ్యంతి- నిద్రానువర్తిన స్స్వప్నో నిద్రాపాయే యథేతి॥ ౫౨॥ ఇత్థమితి ॥ అతిథివదుదాసీనః ॥ ౫౩ ॥ అస్యాప్యాశ్రమవికల్పమాహ ॥ కర్మభిరితి॥ గృహాశ్రమ ఏవ తిష్ఠేత్ - యది ప్రజావాంస్తర్హి ప్రవ్రజేత్॥ ౫౪॥ గృహాద్యాసంగే దోషమాహ త్రిభిః॥ యస్త్వితి ॥ ౫౫ ॥ బంధమేవాభినయేన దర్శయతి ॥ అహో ఇతి॥ బాలాః ఆత్మజా యస్యాస్సా- ఆత్మజాశ్చ మాం వినా అనాథాస్సంతః కథం జీవిష్యంతీతి ॥ ౫౬॥ ఏవమితి॥ గృహాశయ ఆశయో వాసనా తేన ఆసక్తః క్షిప్తం హృదయం యస్య సః అంధం తమః అతితామసీం యోనిం ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

సా। విగ్రామేహో శుభం కృష్ణ చేమిం ద్రోణసహ మోకటే ॥ ౪౪॥ సీదన్విప్రో వణిగ్వృత్త్యా పణ్యైరేవాపదం తరేత్ । ఖడ్గేన వాపదాక్రాంతో నశ్వవృత్త్యా కథంచన॥ ౪౬। వైశ్యవృత్త్యా తు రాజన్యో జీవేన్మృగయయాపది। చరేద్వా విప్రరూపేణ నశ్వవృత్త్యా కథంచన ॥ ౪౭ ॥ శూద్రవృత్తిం భజేద్వైశ్యశ్శూద్రః కారుకటక్రియామ్। కృచ్ఛ్రాన్ముక్తో న గర్హ్యేణ వృత్తిం లిప్సేత కర్మణా॥ ౪౮ ॥ వేదాధ్యాయస్వధాస్వాహాబల్యన్నాద్యైర్యథోదయమ్। దేవర్షిపితృభూతాని మద్రూపాణ్యన్వహం యజేత్॥ ౪౯॥ యదృచ్ఛయోపపన్నేన శుక్లేనోపార్జితేన వా। ధనేనాపీడయన్భృత్యాన్న్యాయేనైవాహరేత్క్రతూన్ ॥ ౫౦ ॥ కుటుంబేషు న సజ్జేత న ప్రమాద్యేత్కుటుంబ్యపి। విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి దృష్టవత్ ॥ ౫౧ ॥ పుత్రదారాప్తబంధూనాం సంగమః పాంథసంగమః। అనుదేహం వియంత్యేతే స్వప్నో నిద్రానుగో యథా॥౫౨॥ ఇత్థం పరిమృశన్ముక్తో గృహేష్వతిథివద్వసన్। న గృహైరనుబధ్యేత నిర్మమో నిరహంకృతః॥౫౩॥ కర్మభిర్గృహమేధీయైరిష్ట్వా మామేవ భక్తిమాన్। తిష్ఠేద్వనం వోపవిశేత్ప్రజావాన్వా పరివ్రజేత్ ॥ ౫౪ ॥ యస్త్వాసక్తమతిర్గేహే పుత్రవిత్తైషణాతురః। స్త్రైణః కృపణధీర్మూఢో మమాహమితి బధ్యతే॥ ౫౫॥ అహో మే పితరౌ వృద్ధౌ భార్యా బాలాత్మజాత్మజాః। అనాథా మామృతే దీనాః కథం జీవంతి దుఃఖితాః॥ ౫౬॥ ఏవం గృహాశయాక్షిప్తహృదయో మూఢధీరయమ్। అతృప్తస్తాననుధ్యాయన్మృతోఽంధం విశతే తమః ॥ ౫౭ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే- సప్తదశోఽధ్యాయః.

శ్రీకృష్ణః॥ వనం వివిక్షుః పుత్రేషు భార్యాం న్యస్య సహైవ వా। వన ఏవ వసేచ్ఛాంతస్తృతీయం భాగమాయుషః॥ ౧॥ కందమూలఫలైర్వన్యైర్మేధ్యైర్వృత్తిం ప్రకల్పయేత్। వసీత వల్కలం వాసస్తృణపర్ణాజినాని వా॥౨॥ కేశరోమనఖశ్మశ్రుమలాని బిభృయాద్దతః। న ధావేదప్సు మజ్జేత త్రికాలం స్థండిలేశయః॥

శ్లో॥ అష్టాదశే వదద్ధర్మం వనస్థయతిగోచరమ్। అధికారవిశేషేణ విశేషం చాపి తద్గతమ్॥ క్రమప్రాప్తత్వేన వనస్థధర్మానాహ॥ వనమితి॥ ఆయుషః తృతీయం భాగం పంచపంచాశద్వర్షపర్యంతం- తతః పరం షష్టిం త్రిమస్యేష ద్విరాగేషిసన్న్యాసస్యాధికారస్యేతి భావః॥

౧॥ కందేతి॥ వసీతపరిదధీత॥ ౨॥ కేశేతి॥ దతః దంతాన్-నధావేత్ న శోధయేత్-త్రికాలమప్సుమజ్జేత ముసలవత్ స్నాయాత్-స్థండిలేశయః భూమిశాయీ॥ ౩॥ గ్రీష్మ ఇతి॥ తప్యేతపంచాగ్నీన్ సూర్యేణసహచతుర్దిక్షు. అగ్నీన్నిధాయ ఆత్మానం తాపయేదిత్యర్థః॥ ఆసారంసహత ఇతి ఆసారషాట్ ఆసారం ధారాసంపాతంసహత ఇతి తథా- అభ్రావకాశంనామవ్రతంచరేదిత్యర్థః- జలే ఆకంఠమగ్నః ఉదకవాసంనామవ్రతంచరేత్॥ ౪॥ అగ్నిపక్వమితి॥ ఉలూఖలేన వా అశ్మనా వా కుట్టితనీవారాన్ ఖండయతీతి తథా- దంతా ఏవోలూఖలం యస్య సతథా॥ ౫॥ స్వయమితి॥ సంచినుయాత్ ఆహరేత్- అన్యదా కాలాంతరే- ఆహృతంనాదదీత॥ శ్లో॥ కాలాంతరే హ్యాహృతం తు నాఽదదీత వనాశ్రమీ॥ లబ్ధేన వనవన్యాద్యైః పురాణం తు పరిత్యజేదితి నారదోక్తేః॥ ౬॥ వన్యైరితి॥ కాలచోదితాన్ ఆగ్రయణేష్టీన్॥ ౭॥ కించ॥ అగ్నిహోత్రమితి॥ మునేశ్చ నైగమైర్వేదవాదిభిః ఆమ్నాతాని॥ ౮॥ అస్యనిష్ఠామస్యఫలమాహ॥ ఏవమితి॥ ధమనీభిః సిరాభిః సంతతః వ్యాప్తః యావజ్జీవంకృతేనతపసా శుష్కమాంస ఇత్యర్థః- ఋషిలోకాత్ మహర్లోకాదిక్రమేణ- అయంభావః అంతఃకరణశుద్ధిభక్తిద్వారా తత్రైవతావన్ముచ్యతే- ప్రతిబంధకబాహుళ్యేనక్రమేణముచ్యతఇతి॥ ౯॥ తంసకామంనిందతి॥యస్త్వితి॥ నిశ్రేయసంమోక్షఫలం- అల్పీయసే ఆవిరించ్యల్పత్వమేవతస్మై॥ ౧౦॥ ఏవంయావజ్జీవంవర్తమానస్యమోక్షః- తృతీయభాగావసానే తు మందవిరాగేఽపిసన్న్యాసాధికారః- యదితుతతో వాఽగేవస్వధర్మాశక్తోభవేత్- తదాపిసమ్యగ్విరక్తోవిరక్తోవాతత్రాపివిరక్తస్య కృత్యమాహ॥

౩॥ గ్రీష్మే తప్యేత పంచాగ్నీన్వర్షాస్వాసారషాడ్జలే। ఆకంఠమగ్నశ్శిశిర ఏవం వృత్తస్తపశ్చరేత్॥ ౪॥
అగ్నిపక్వం సమశ్నీయాత్కాలపక్వమథాపి వా।ఉలూఖలాశ్మకుట్టో వా దంతోలూఖల ఏవ వా॥ ౫॥స్వయం
సంచినుయాత్సర్వమాత్మనో వృత్తికారణమ్। దేశకాలబలాభిజ్ఞో నాదదీతాన్యదాహృతమ్॥ ౬॥ వ
న్యైశ్చరుపురోడాశాన్నిర్వపేత్కాలచోదితాన్। న తు శ్రౌతేన పశునా మాం యజేత వనాశ్రమీ॥ ౭॥ అ
గ్నిహోత్రం చ దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ పూర్వవత్। చాతుర్మాస్యాని చ మునేరామ్నాతాని చ నైగ
మైః॥ ౮॥ ఏవం చీర్ణేన తపసా మునిర్ధమనిసంతతః। మాం తపోమయమారాధ్య ఋషిలోకాదుపైతి
మామ్॥ ౯॥ యస్త్వేతత్కృచ్ఛ్రతశ్చీర్ణం తపో నిశ్రేయసం మహత్। కామాయాల్పీయసే యుంజ్యా
ద్బాలిశః కోఽపరస్తతః॥ ౧౦॥ యదాసౌ నియమేఽకల్పో జరయా జాతవేపథుః। ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య
మచ్చిత్తోఽగ్నిం సమావిశేత్॥ ౧౧॥ యదా కర్మవిపాకేషు లోకేషు నిరయాత్మసు। విరాగో జాయతే సమ్య
ఙ్న్యస్తాగ్నిః ప్రవ్రజేత్తతః॥ ౧౨॥ ఇష్ట్వా యథోపదేశం మాం దత్త్వా సర్వస్వమృత్విజే। అగ్నీన్స్వ
ప్రాణ ఆవేశ్య నిరపేక్షః పరివ్రజేత్॥ ౧౩॥ విప్రస్య వై సన్న్యసతో దేవా దారాదిరూపిణః। విఘ్నాన్కు
ర్వంత్యయం హ్యస్మానాక్రమ్య సమియాత్పరమ్॥ ౧౪॥ బిభృయాచ్చేన్మునిర్వాసః కౌపీనాచ్ఛాదనం ప
రమ్। త్యక్తం న దండపాత్రాభ్యామన్యత్కించిదనాపది॥ ౧౫॥ దృష్టిపూతం న్యసేత్పాదం వస్త్రపూ
తం పిబేజ్జలమ్। సత్యపూతాం వదేద్వాణీం మనఃపూతం సమాచరేత్॥ ౧౬॥ మౌనానీహానిలాయామా
దండా వాగ్దేహచేతసామ్। న హ్యేతే యస్య సంత్యంగ వేణుభిర్న భవేద్యతిః॥ ౧౭॥ భిక్షాం వర్ణేషు చ
తుర్షు విగర్హ్యాన్వర్జయంశ్చరేత్। సప్తాగారానసంక్లృప్తాంస్తుష్యేల్లబ్ధేన తావతా॥ ౧౮॥ బహి

యదేతి॥ జాతో వేపథుః కంపో దేహే యస్య సః॥ ౧౧॥ విరక్తం ప్రత్యాహ॥ యదేతి॥ లోకేషు బ్రహ్మలోకపర్యంతేషు- నిరయాత్మసు దుఃఖోదర్కేషు- న్యస్తాగ్నిస్సన్- తత ఇతి అగ్నిహోత్రాదికర్మణః వర్ణాశ్రమాద్వా॥ ౧౨॥ తత్ర విధికృత్యమాహ॥ ఇష్ట్వేతి॥ యథోపదేశం ప్రాజాపత్యేష్ట్యా మామిష్ట్వా- స్వప్రాణే ప్రాణోపాధావాత్మని॥ ౧౩॥ సన్న్యాసే విఘ్నా భవంతి- తానవిగణయ్య సన్న్యసేదిత్యాశయేనాహ॥ విప్రస్యేతి॥ కేనాభిప్రాయేణ కుర్వంతీతి తమాహ- అయమితి- పరం బ్రహ్మ॥ ౧౪॥ ఏవం ప్రవ్రజితస్య ధర్మానాహ॥ బిభృయాదితి॥ పరం కౌపీనాదన్యత్ వాసో యది ధారయితుమిచ్ఛతి- తర్హి కౌపీనమాచ్ఛాద్యతే యావతా తావన్మాత్రం ధారయేదిత్యర్థః త్యక్తం ప్రైషోచ్చారణాత్ప్రాక్ స్వేనైవ అతోఽన్యత్కించిదపి న బిభృయాత్- దండపాత్రాభ్యామిత్యాపత్కాలే జలపాత్రాదిగ్రహణం॥ ౧౫॥ పరమహంసస్య విధినిషేధాగోచరత్వాత్ బహూదకాదిధర్మాన్ భగవానాహ॥ దృష్టిపూతమితి॥ మనఃపూతం మనసా సమ్యక్ విచార్య యచ్ఛుద్ధం తదాచరేత్॥ ౧౬॥ మౌనేతి॥ మౌనం వాచో దండః- అనీహా కామ్యకర్మత్యాగో దేహస్య- ప్రాణాయామశ్చేతసః- ఏతే అంతస్త్రిదండా యస్య న సంతి- అంగ హే ఉద్ధవ అంగే ధృతైర్వేణుభిరితి వా॥ ౧౭॥ భిక్షామితి॥ బ్రాహ్మణాదివర్ణచతుష్టయభేదేన చతుర్విధేషు పూర్వపూర్వాలాభే సంభవేచ- విగర్హ్యాన్ అభిశస్తపతితాన్ అసంక్లృప్తాన్- అత్రాగాలాభోఽపి సప్తేతి పూర్వమనుద్దిష్టాన్॥ ౧౮॥ బహిరితి॥ బహిః గ్రామాత్- పావితం ప్రోక్షణాదిభిః శోధితం విభజ్య విష్ణుబ్రహ్మార్కభూతేభ్యః- అశేషమిత్యధికా

జ్ఞానంనిరస్తం - యాచితమితిపాఠేమాధుకరేణయాచితమన్నంచైత్తూ - విభజ్యభుంజీత నత్వయాచితాదిభై క్షుచతుష్టయమిత్యర్థః॥శ్లో॥ మాధూకరేతునైవేద్యంభైక్షేనాన్యేషువిద్యతే। నైవేద్యకంతీవెదపున్రితయంబౌతికంవిదురితిస్మృతేః- యద్వా తదానీంకేనాపియాచి తంచేత్తస్మాద్యేతన్నైకంచిద్విభజ్యదత్వేత్యర్థః॥౧౭॥ కించ॥ ఏకఇతి॥ ఏకశ్చరేత్- ఆత్మన్యేవక్రీడాకౌతుకంయస్యసఃఆత్మన్యేవరతఃసంతుష్టఆత్మనాకేవ ॥౨౦॥వివిక్తేతి॥ వివిక్తంవిజనంతేమంనిర్భయంశరణంస్థానంయస్యసఃమయిభావనేనభక్త్యావిమలఃఆశయోయస్యసఃతథోక్తఃసన్॥ అథ॥అస్యేతిశ్లోకేబంధంమోక్షంచ- కేనవాబంధఃకేనవామోక్షఇతితత్రాహ- బంధఇతి॥౨౩॥౨౩॥పురాణిఆట్టాలాదిమంతి గ్రామాఃతద్విరజితాఃప్రజాఃగోష్ఠాని- తాభిఃసార్ధంయత్రికజనసమూహేతి॥౨౪॥ వానప్రస్థేతి॥యతఃశిలవృత్త్యాప్రాప్తేనతదిచ్ఛయాసంతుష్టోనాంతఃపాలన్నేవ శుద్ధసత్త్వస్థఃవివృత్తమోహఃసంసిధ్యతిముచ్యతే॥౨౫॥ నమమృష్టాన్నంవిహాయకథంశిలాన్యేప్రకృష్టస్థానేదదఆహా॥ నేతి॥ ఎతద్ధ్రశ్యమానంమృష్టాన్నాది- వస్తుతయానపశ్యేత్- యతోవినశ్యతి- అతఃఇహాముత్రచలోకేఅసక్తచిత్తస్సన్ చిత్తాత్తగధర్మకృత్యాత్విరమేత్॥౨౬॥నమతథాపియావద్వినాశంసుఖహేతుత్వాత్- అన్నచింతావతఃకుతోవిరాగస్యాత్తత్రాహ॥యదితి॥ఎతజ్జగత్మమతాస్పదం- మనోవాక్ప్రాణైఃసంహతంసహితం - అహంకారాస్పదంశరీరంచ- సబ్రహ్మ

జలాశయంగతాస్తత్రోపస్పృశ్యవాగ్యతః। విభజ్యసావితంశేషం భుంజీతాశేషమాహృతమ్॥ ౧౯॥
ఏకశ్చరేన్మహీమేతాంనిస్సంగస్సంయతేంద్రియః। ఆత్మక్రీడోత్మరఆత్మవాకసముదర్శనఃశ॥ ౨౦ ॥
వివిక్తక్షేమశరణోమద్భావవిమలాశయః। ఆత్మానంచింతయేదేకమభేదేనమయాముని॥ ౨౧ । అన్వీక్షేతాత్మనోబంధంమోక్షంచజ్ఞాననిష్ఠయా। బంధఇంద్రియవిక్షేపోమోక్షఏషాంచసంయమః। ౨౨ ॥
తస్మాన్నియమ్యషడ్వర్గంమద్భావేనచరెన్మునిఃవిరక్తస్సర్వకామేభ్యోలబ్ధ్వాత్మన్యసుఖంమహత్ ॥ ౨౩ ॥
పురగ్రామవ్రజాకాసార్ధాభిక్షార్థంప్రవిశంశ్చరేత్। పుణ్యదేశసరిచ్ఛైలవనాశ్రమవతీంమహీమ్ ॥ ౨౪ ॥ వానప్రస్థాశ్రమపదేష్వభీక్ష్ణంభైక్షమాచరేత్। సంసిధ్యత్యశ్రస్తసంమోహశ్శుద్ధసత్వశిలాంధసా। ౨౫ ॥ నైతద్వస్తుతయాపశ్యేద్దృశ్యమానంవినశ్యతి। అసక్తచిత్తోవిరమేదిహాముత్రచికీర్షితాత్ । ౨౬ ॥ యదేతదాత్మనిజగన్మనోవాక్ప్రాణసంహతమ్। సర్వంమాయేతితకేణనస్వప్నస్తత్త్వతోవినతత్మరేత్ ॥ ౨౭ ॥ జ్ఞాననిష్ఠోవిరక్తోవామద్భక్తోవానపేక్షకఃి సలింగానాశ్రమాంస్త్యక్త్వాచరేదవిధిగోచరఃి ౨౮। బుధోబాలకవత్క్రీడేత్కుశలోజడవచ్చరేత్। వదేన్మత్తవదున్మాదీగోచర్యాంనైగమశ్చరేత్ ॥ ౨౯ ॥ వేదవాదరతోనస్యాన్నపాషండీనహైతుకఃి శుష్కవాదవివాదేచనకంచిత్పక్షమాశ్రయేత్ ॥ 30 । నోద్విజేతజనాద్ధీరోజనంచోద్వేజయేన్నతుఅతివాదాంస్తితిక్షేతనావమన్యేతకంచన ॥ 3౧ ॥ దేహముద్దిశ్యపశువద్వైరంకుర్యాన్నకేనచిత్। పకపవపరోహ్యాత్మాభూతేష్వాత్మన్యవస్థితఃి ॥ యధేమరుదపాత్రర్ధోభూతాన్యేకాత్మకానిచ॥ 3౨ ॥ అలబ్ధ్వానవిషీదేతకాలేకాలేశనంక్వచిన్। లబ్ధ్వానహృష్యేధృతిమానుభయంత్రైవయంత్రితమ్ ॥ 33 ॥ ఆహారార్థం

తజ్జన్యంసుఖంచ- ఆత్మనిమాయామాత్రమితితత్కేవణస్వప్నాదిదృష్టాంతేనత్యక్త్వా- స్వస్థఃఆత్మనిస్థిత్వా- పునస్తన్నస్మరేత్॥౨౭॥ ఎవం బహూనాకాదిధర్మానుక్త్వాపరమహంసాదిధర్మానాహసూత్రేణదర్శయతి॥ జ్ఞాన నిష్ఠఇతి॥ బహిర్విరక్తోముముక్షుస్సన్- యోజ్ఞాన నిష్ఠోమోక్షేస్వయమపేక్షోముక్తోవాసన్నింగానాశ్రమాన్త్రిదండాదిసహితాన్ఆశ్రమాన్తద్ధర్మాన్త్యక్త్వా- తదాసక్తించరిత్యజ్య-యథోచితం ధర్మంచరేదిత్యర్థఃి నపునరత్యంతత్యాగ్యవివక్షితఃి పునర్ధర్మవిధానాత్అక్రియత్వస్యోత్తరాధ్యాయేవక్ష్యమాణత్వాచ్చ-తత్ర పూర్వస్మాత్తోవిశేషస్తత్రాహ- అవిధిగోచరఃవిధికింకరోనస్యాదితి - ఎతదవస్థటీకరిష్యతీతి॥ శ్లో॥ శౌచమాచమనంస్నానంన తుభోదనమర్చాదిత్యాదినా॥ ౨౮॥ తత్రాపి కథంచరేత్తత్రాహ ॥ బుధఇతి ॥ బుధఃవివేకవానపి - బాలకవత్- మానావమానవివేకరాహిత్యేన- కుశలఃనిపుణోపి- జడవత్ఫలానుసంధానాభావేన- విద్వాన్పండితోపి-ఉన్మత్తవల్లోకరంజనాభావేన- నైగమఃవేదార్థనిష్ణాతోపి- గోచర్యాంఅనియతాచారమేవేత్యర్థఃి॥ ౨౯ ॥ వేదేతి॥ వేదవాదరతఃకర్మకాండవ్యాఖ్యానాదినిష్ఠఃి పాషండీశ్రుతిస్మృతివిరుద్ధానుష్ఠాతా - హైతుకఃకేవలంతార్కికనిష్ఠఃి శుష్కవాదేనిష్ప్రయోజనగోష్ట్యాంయోవివాదస్తస్మిన్॥౩౦॥నేతి॥అతివాదాన్తితిరుక్తాని॥ 3౧॥ దేహమితి॥ ఆత్మదృష్ట్యాతావద్వైరకారణంనాస్తిత్యుక్తిం- ఎకపివేతి- దేహదృష్ట్యాపినాస్తీత్యాహ - భూతానిచదేహాలపి- చారణరూపేణైకాత్మకాని॥ 3౨॥ అలబ్ధ్వేతి॥ దైవమంత్రితందైవాధీనం- యతఃి॥33॥ అబంతఇతిప్రమత్తోన్మత్తాపిత్రాహ॥

ఆహారార్థమితి॥ ఆహారమాత్రార్థం- సమీహేతైవ- యతస్తస్య ప్రాణధారణంయుక్తం - సమ్యక్ కథం తేనైవ ప్రాణధారణేనతత్త్వం విచార్యతే- కింతేనాపితదాహ- తద్విజ్ఞాయేతి॥ ౩౪॥ తర్హి- కింమృష్టాన్నాదికమగ్రాహ్యమేవ నైవం ఏముక్తమిత్యాహ॥ యదృచ్ఛయేతి॥ ౩౫॥ శౌచమితి॥ యథాహమీశ్వరోలీలయాచరామి- తథా- జ్ఞానీజ్ఞాననిష్ఠః అనాసక్తః కుర్యాత్ నతువిధికింకరత్వేన- తస్యజ్ఞాననిష్ఠావిరోధాదిత్యర్థః॥ ౩౬॥ కుతోవిధికింకరత్వాభావస్తస్య- తత్రాహ॥ నేతి॥ నహితస్యవికల్పాఖ్యాభేదప్రతీతిః నచ సా ప్రాగాసీత్ సాపిమద్వీక్షయాజ్ఞానేనహతా- నను నహతా సాపునర్దృశ్యమానత్వాత్ తత్రాహ- ఆదేహాంతాత్ క్వచిత్ కదాచిత్ బాధితైవఖ్యాతిర్భవతి॥ ౩౭॥ తదేవంవిరక్తస్య అపరోక్షజ్ఞానవతః సన్న్యాసంతద్ధర్మాంశ్చోక్త్వా కేవలంవైరాగ్యవంతంవివిదిషుంప్రత్యాహ॥ దుఃఖోదర్కేష్వితి॥ నజిజ్ఞాసితోమద్ధర్మో మత్ప్రాప్తిసాధనంయేనసః॥ ౩౮॥ తావదితి॥ మామేవమద్బుద్ధ్యైవగురుంపర్యచరేత్- తతఃపరమేకశ్చరేదిత్యాదిధర్మేణ వర్తేతేతిభావః॥ ౩౯॥ అనధికారిణఃసన్న్యాసంనిందతిద్వాభ్యాం॥ యస్త్వితి॥ ప్రచండోత్పథగామీ ఇంద్రియసారథిర్బుద్ధిర్యస్యసః॥ ౪౦॥ సురానితి॥ సురాన్ యష్టవ్యాన్ దేవాన్- ఆత్మానం ఆత్మస్థంమాంచ- నిహ్నుతే ప్రతారయతి- నిహ్నవప

సమీహేతయుక్తంతత్ప్రాణధారణమ్। తత్త్వంవిమృశ్యతే తేనతద్విజ్ఞాయవిముచ్యతే॥ ౩౪॥ యదృచ్ఛయోపపన్నాన్నమద్యాచ్ఛ్రేష్ఠముతాపరమ్। తథావాసస్తథాశయ్యాంప్రాప్తంప్రాప్తంభజేన్మునిః॥ ౩౫॥ శౌచమాచమనంస్నానంనతుచోదనయాచరేత్। అన్యాంశ్చనియమాన్ జ్ఞానీయథాహంలీలయేశ్వరః॥ ౩౬॥ నహితస్యవికల్పాఖ్యాయాచమద్వీక్షయాహతా। ఆదేహాంతాత్ క్వచిత్ఖ్యాతిస్తతస్సంపద్యతేమయా। ౩౭॥ దుఃఖోదర్కేషుకామేషుజాతనిర్వేదఆత్మవాన్। అజిజ్ఞాసితమద్ధర్మోమునింగురుముపవ్రజేత్॥ ౩౮॥ తావత్పరిచరేద్భక్తశ్శ్రద్ధావాననసూయకః। యావద్బ్రహ్మవిజానీయాన్మామేవగురుమాదృతః॥ ౩౯॥ యస్త్వసంయతషడ్వర్గః ప్రచండేంద్రియసారథిః। జ్ఞానవైరాగ్యరహితస్త్రిదండముపజీవతి॥ ౪౦॥ సురానాత్మానమాత్మస్థంనిహ్నుతేమాంచధర్మహా। అవిపక్వకషాయోస్మాదముష్మాచ్చవిహీయతే॥ ౪౧॥ భిక్షోర్ధర్మశ్శమోహింసాతపఈక్షావనౌకసః। గృహిణోభూతరక్షేజ్యాద్విజస్యాచార్యసేవనమ్॥ ౪౨॥ బ్రహ్మచర్యంతపశ్శౌచంసంతోషోభూతసౌహృదమ్। గృహస్థస్యాప్యృతౌగంతుస్సర్వేషాం మదుపాసనమ్॥ ౪౩। ఇతిమాంయస్స్వధర్మేణభజన్నిత్యమనన్యభాక్। సర్వభూతేషుమద్భావోమద్భక్తింవిందతెదిరాత్। ౪౪। భక్త్యోద్ధవానపాయిన్యాసర్వలోకమహేశ్వరమ్। సర్వోత్పత్త్యప్యయంబ్రహ్మకారణంమోపయాతిసః॥ ౪౫॥ ఇతిస్వధర్మనిర్ణిక్తసత్త్వోవిజ్ఞాతమద్గతిః। జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నోనచిరాత్సముపైతిమామ్॥ ౪౬॥ వర్ణాశ్రమవతాంధర్మఏషఆచారలక్షణః। సఏవమద్భక్తియుతోనిశ్శ్రేయసకరఃపరః॥ ౪౭॥ ఏతత్తేభిహితంసాధో భవాన్పృచ్ఛతియచ్చమామ్। యథాస్వధర్మసంయుక్తోభక్తోమాంసమియాత్పరమ్॥ ౪౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-అష్టాదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥ యోవిద్యాశ్రుతసంపన్నఆత్మవాన్నానుమానికః। మాయామాత్రమిదంజ్ఞాత్వాజ్ఞా

షంహ- అస్మాదితి॥ ౪౧॥ చతుర్ణామాశ్రమిణాంప్రధానధర్మానాహ॥ భిక్షోరితి॥ ౪౨॥ అన్యధర్మాన్ తేషాంచ్చిత్ గృహస్థేష్వతిదిశతి॥ బ్రహ్మచర్యమితి॥ శౌచం రాగాదిరాహిత్యం- తస్యబ్రహ్మచర్యప్రకారమాహ- ఋతౌగంతురితి॥ ౪౩॥ ఏవంభూతపర్ణాశ్రమధర్మఫలమాహ॥ ఇతీతి॥ దృఢాంమద్భక్తింవిందతి॥ ౪౪॥ తతఃకిమతఆహ॥ భక్త్యేతి॥ మహేశ్వరత్వేహేతుః సర్వోత్పత్త్యప్యయం సర్వస్యఉత్పత్త్యప్యయౌయస్మాత్- అతఏవతత్కారణంమాంబ్రహ్మస్వరూపంవైకుంఠవాసినం- యద్వా- బ్రహ్మణోవేదస్యకారణం- మాముపయాతి- సామీప్యేనప్రాప్నోతి॥ ౪౫॥ తతశ్చసాముక్తిరేవేత్యాహ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవంభూతేనస్వధర్మేణనిర్ణిక్తంశుద్ధంసత్త్వంయస్యసః- అతఏవవిజ్ఞాతామమగతిరైశ్వర్యంయేన॥ ౪౬॥ ఉక్తంధర్మంసంక్షిప్యాహ॥ వర్ణేతి॥ ఏషఆచారలక్షణః పితృలోకప్రాప్తిఫలః- మద్భక్తియుతఃమదర్పణేనకృతః॥ ౪౭॥ ప్రకరణార్థముపసంహరతి॥ ఏతదితి॥ ఏతచ్చతేభిహితం- యథాభక్తోభూత్వామాంపరంసంప్రాప్నుయాదితి॥ ౪౮॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ జ్ఞానాదేర్నిర్ణయంపూర్వంకృతోహ్యాశ్రమధర్మతః। ఏకోనవింశతితమేజ్ఞానాదిస్త్యాగడుచ్యతే॥ పా॥ జ్ఞానినోవర్ణ్యతేకర్మాశా

ఇతిహోనవింశతౌ। యుక్తితక్కస్వరూపాభ్యాంనష్టజ్ఞానస్యసర్వదా॥ తదేవంతక్కతోబాధితోపిదేహాదిప్రపంచోయావదపరోక్షానుభవేన దిజ్మోహోదిరివనలీయతే- తావత్జ్ఞానాభ్యాసస్తతోముక్తిరిత్యుక్తం॥ శ్లో॥ ఆదేహాంతాత్క్వచిత్ఖ్యాతిస్తతస్సంపద్యతేమయేత్యాదినా- యస్యత్వపరోక్షానుభవేన- ప్రపంచోలీనప్రాయఃతస్యనకించిత్కృత్యమస్తీత్యాహ॥యఇతి॥ విద్యాఅనుభవఃతత్పర్యంతేన శ్రుతేన సంస్కృతఃఅతఏవాత్మవాక్ప్రాప్తాత్మతత్వఃనానుమానికఃకేవలపరోక్షజ్ఞానవాన్నభవతి-అనధికారహేత్వాక్రుత్యనుష్ఠాతకర్తాయానీతాధ్వగాఃసఇతంద్వైతంతన్నివృత్తిసాధనంచమయిమాయామాత్రచితిజ్ఞాన్వ- జ్ఞానంతత్సాధనంచన్యసేత్-ఆయమేవవిద్వత్సన్యాసానామ॥ ౧॥ అత్రహేతుమాహ॥ జ్ఞానినఇతి॥ యస్మాదహమేవతస్యేష్టఃఅపేక్షితఃస్వార్థఃఫలఃహేతుఃతత్సాధనంచ- సమ్మతఃస్వగోభ్యుదయశ్చ - ఆపవర్గఃసంసారనివృత్తిశ్చ - అతస్తస్యనప్రాప్యంకృత్యంచవాకించిదస్తీత్యర్థఃకృ॥ ౨॥ అత్రవిద్వదనుభవంప్రమాణయతి॥ జ్ఞానేతి॥ యస్మోక్తంజ్ఞానినమభినందతి-జ్ఞానీతి-యతోసౌజ్ఞానేనమాంధారయతి॥౩॥ తస్యజ్ఞానంస్తౌతి॥ తపఇతి॥ అలమత్యర్థం- జ్ఞానస్యకళయాలేశేన॥౪॥తస్మాదితి॥జ్ఞానేనసహితంతావత్పర్యంతంయథాభవతితథా- జ్ఞాత్వా- తత్సంపన్నస్వరూపమాపద్యజ- అన్యత్సర్వంత్యజేత్యర్థఃకృ॥ ౫॥ తస్యప్రత్యుతార్థంపూర్వోక్తమావృత్తమాహ॥ జ్ఞానేతి॥మాభైవ - సంసిద్ధిఃప్రాప్తాకృ॥ ౬॥తదేవంజ్ఞానంసంక్షేపతఉపదిశ్యతి॥ త్వయీతి॥త్రివిధఃఆధ్యాత్మికాదిభేదోవికారోదేహాదిఃసమాయానతుపరమార్థఃయత్యస్మాత్ అంతనంచమయిసన్న్యసేత్॥ ౧॥ జ్ఞానినస్తవహమేవేష్టస్సాధ్వహేతుశ్చసమ్మతఃస్వర్గశ్చాపవర్గశ్చనాన్యోభోనుదృతేప్రియఃకృ॥ ౨॥ జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నఇదంశ్రేష్ఠంవిమర్శనం॥ జ్ఞానీత్వమేప్రియతమోజ్ఞానేనాసాబిభర్తిమామ్ కృ॥ 3॥ తపస్తీర్థంజపోదానంపవిత్రాణీతరాణిచ॥ నాలంకుర్వంతిమాంశుద్ధిర్యథాజ్ఞానకలయాకృతా॥౪॥ తస్మాత్జ్ఞానేనసహితంజ్ఞాత్వాస్వాత్మానముద్ధవ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నోభజమాంభక్తిభావితఃకృ॥ ౫॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయజ్ఞేనమామిష్ట్వాత్మానమాత్మని॥ సర్వయజ్ఞపతింమాంవై సంసిద్ధింముననోన్వగాకృ॥ ౬॥ త్వయ్యుద్ధవాశ్రయతియస్త్రివిధోవికారోమాయాంతరాపన్నతినాన్యపవర్గయోర్యత్॥ జన్మాదయోస్యయదమీతవతస్యకింస్యురాద్యంతయోర్యదసతోస్తితదేవమధ్యే॥ ౭॥ఉద్ధవఃకృ॥ జ్ఞానంవిశుద్ధంవిపులంయదేతద్వైరాగ్యవిజ్ఞానయుతంపురాణమ్॥ ఆఖ్యాహివిశ్వేశ్వరవిశ్వమూర్తేత్వద్భక్తియోగంచమహద్విమృగ్యమ్॥౮॥ తాపత్రయేణాభిహతస్యఘోరేసంసారవర్త్మన్యమునాస్యభీతఃపశ్యామినాన్యచ్ఛరణంతవాంఘ్రిద్వంద్వాతపత్రాదమృతాభివర్షాత్॥౯॥ దష్టంజనంసంసృతివ్యాలలీఢంకాలోహినాత్మూర్ణనఖోరుతర్షమ్॥ సమున్మరైనంకృపయాపవర్గవర్షేర్వచోభిరాసించమహానుభావ॥ ౧౦॥ శ్రీభగవానుకృ॥ ఇత్థమేతత్పురారాజాభీష్మంధర్మవిదాంవరమ్॥ అజాతశత్రుఃపప్రచ్ఛసర్వేషాంనోనుశృణ్వతామ్॥ ౧౧॥ నివృత్తైర్భారతేయుద్ధేసుహృన్నిధనవిహ్వలఃశ్రుత్వాధర్మాన్బహూన్పశ్చాన్మోక్షధర్మానపృచ్ఛత॥ ౧౨॥ తానహంతేభిధాస్యామిదేవవ్రతముఖాచ్ఛ్రుతాన్॥ జ్ఞానవిజ్ఞానవైరాగ్యశ్రద్ధాభక్త్యుపబృంహితాన్॥ ౧3॥ నవైకాంతికమర్థేషు

రాగాదిప్రాప్తిరాపతతి- రజ్జౌసర్పత్వమూలాదివత్- సాధ్యపవర్గాయానత్వాదావంతేచాస్తి అతఃయత్యదాఅస్యవికారస్యఅభావోజన్మాదయస్సృష్టిఃతదాతస్యతదాధిష్ఠానభూతస్యకించనకించిదిత్యర్థఃతస్యాపిపస్తుతోసంతితస్యాసత్త్వాదిత్యాహ- ఆద్యంతయోరితి - అసతఃసాపాదేఃఆద్యంతయోర్యదస్తిరజ్జ్వాది-తదేవమధ్యేపినతుసాపాది- తద్వదయంవికారోనాస్తీత్యర్థఃయద్వాఆద్యంతయోర్యదస్తితన్మధ్యేప్యస్త్యేవ- సతస్యజన్మాదయస్సంతి- అతస్త్వంనిర్వికారంబ్రహ్మేతి॥ ౭॥ జ్ఞానాదేవిశేషంజిజ్ఞాసుఃపృచ్ఛతి॥ జ్ఞానమితి॥ విశుద్ధమేతత్ జ్ఞానంవిపులంనిశ్చితంయథాభవతితథాకథయేతి- మహద్భిఃబ్రహ్మాదిభిఃమృగ్యం॥ ౮॥ మహద్విమృగ్యత్వమేవినయేనాహ॥ తాపత్రయేణేతి॥ తాపత్రయేణాభిహతస్యఅతఃసంతప్యమానస్య అంఘ్రిద్వంద్వమేఛాతపత్రంతస్మాత్- నకేవలమాతపత్రాంతర్వ్యవధానమప్యభితోవర్షతీయద్యస్మాత్॥ ౯॥ ఆతికృపోమతాదయన్నాహ॥ దష్టమితి॥ ఆస్థితబిలేసంసారహైపతితం- తత్రచకాలాహినాదష్టం- ఎవమపిరుద్రసుఖేప్యేవఉరుస్తవ- స్తవోపయస్యతఃదహ్యమానకధంసముద్ధరణీయ ఇతిచేత్తత్రాహ- ఆపవర్గఃఅపవర్గబుద్ధికైవాగవృతైరాసించేతి॥ ౧౦॥ తద్విశ్వాసార్థంవిద్వత్సభాయాంనిజీతమహంవక్ష్యామీత్యాహ॥ ఇత్థమితి॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తానితి॥ జ్ఞానాదిభిరుపబృంహితాన్తత్వమితానిత్యర్థఃకృ॥ ౧3॥ తత్రజ్ఞానరహస్యమితి॥ నవేతి॥ సృకృతిపురుషమహదహంకారపంచతన్మాత్రాణి- ఏకాదశేంద్రియాణి- పంచమహాభూతానీ- త్రయోగుణాఃఏతాఃభావానష్టావింశతితత్త్వాని- భూతైఃబ్రహ్మ

దిస్థావరాంతేషు కార్యేషు - అనుగతానియోన్నజ్ఞానేనైశ్చేత - ఆగమిష్యపిభావేషు వికం చరమాత్మతత్త్వంఅనుగతంయెనేశేత - కార్యకారణత్మకంజగత్సర్వకారణాత్మకమైవేతత్ సతుతతఃపృథగితియెనపశ్యేత్తత్ జ్ఞానమిత్యర్థః॥ ౧౫॥విజ్ఞానమాహశ్లోకార్ధేన॥ఏతదితి॥ యత్ యదా- యేనైకేన - అనుగతాత్ అనేకాత్మకాత్ బాహ్యాత్ పూర్వసైష్టత - తాత్ అథాపూర్వం సృష్టేత కింతురెకంపరమకారణం బ్రహ్మైవ అదాపితిదేవసిజ్ఞానమచ్యతె- ఎరదు క్రంభవతి - పరోక్షజ్ఞానెనా పరోక్షభ్రమస్యదృష్టాపదిష్వపసిద్ధ్యాభావాత్తదాజగత్సర్వస్యాత్మత్వానుపపత్తిరపృథక్ సదితిమన్యెతఅపరోక్షజ్ఞానెబాధితమెవ - జీవన్ముక్తఃసంహారదేషంపశ్యన్ తరుఃపరంపశ్యన్నపిచ అతఃపరోక్షాపరోక్షజ్ఞానెజ్ఞానవిజ్ఞానశబ్దాభ్యామువ్యెతఇతి ॥ ౧౫ ॥ విశెనసహకార్యాణామనుగమంకార్యంగుణాత్మకత్వాత్ సత్త్వం చోపపాదయతిసార్ధేన - తత్రయదివికదాచిదనీదృశం జగదిత్యాదిమాహైనై లెపెంభావానాముత్పత్త్యాదయస్సృతహెతుకాకారణశ్చె కస్యాభావాదెకాత్మతామిథ్యాస్వంచనస్యాత్ - అతస్తెషాముత్పత్త్యాదీక్ సాధయతి ॥ స్థితీతి॥ త్రిగుణత్మనాం సాపయనానామిత్యర్థః- విమతాఃభావాఃఉత్పత్త్యాదిమంతఃసాపయవత్వాత్ - ఘటాదివదితిశెష్ - తతఃఆదౌఉత్పత్తె- అంతెచరిణామాంతిరాపత్తెచ కారణత్వెన - మధ్యెచాశ్రయత్వెన - సృజ్యాత్సృజ్యంకార్యాత్కార్యాంతరంస్రతి - యదన్వయాత్ అనుగచ్ఛెత్ తత్సృజిసంత్రాసెతెషాంప్రళయెచయదవశిష్యెతతదెవసదితిచశ్యెదిత్యర్థః॥౧౬॥వైరాగ్యమాహద్వాభ్యాం॥ శ్రుతిరితి॥ శ్రుతిఃనెహనానాస్తికించనెత్యాది-ప్రత్యక్షం

దశపంచత్రీన్భావాన్భూతెషుయెనవై । ఈక్షెతాథైకమప్యెషుతద్జ్ఞానం మమనిశ్చితమ్ ॥ ౧౫॥ ఎతదెవహివిజ్ఞానంనతథైకెనయెనయత్ ॥ ౧౫। స్థిత్యుత్పత్తిలయ్యాపశ్యెద్భావానాంత్రిగుణాత్మనామ్। ఆత్మావంతెచయుధ్యెచసృజ్యాత్సృజ్యంయదన్వియాత్ ॥ పునస్తత్ప్రతిసంక్రామెయచ్ఛిష్యెతతదెవసత్ ॥౧౬॥శ్రుతిఃప్రత్యక్షమైతిహ్యమనుమానశ్చతుష్టయమ్। ప్రమాణెష్వనవస్థానాద్వికల్పాత్స్వవిరజ్యతె ॥ ౧౭ ॥ కర్మణాంపరిణామిత్వాదావిరించాదమంగళమ్। విపశ్చిన్నశ్వరంపశ్యెదదృష్టమపిదృష్టవత్ ॥ ౧౮।భక్తియోగఃపురైవొక్తఃప్రియమాణాయతెనఘ। పునశ్చకథయిష్యామిమద్భక్తెఃకారణంపరమ్ ॥ ౧౯ । శ్రద్ధామృతకథాయాంమెశశ్వన్మదనుకీర్తనమ్। పరినిష్ఠాచపూజాయాంస్తుతిభిస్తవనంమమ॥ ౨౦॥ ఆదరఃపరిచర్యాయాంసర్వాంగైరభివందనమ్। మద్భక్తపూజాభ్యధికాసర్వభూతెషుమన్మతిః ॥ ౨౧ ॥ మదర్థెష్వంగచెష్టాచవచసా మన్మనెరణమ్। మయ్యర్పణంచమనసస్సర్వకామవివర్జనమ్॥ ౨౨॥ మదర్థెఽర్థపరిత్యాగొభొగస్యచసుఖస్యచ। ఇష్టందత్తంహుతంభక్తంమదుద్దెశంయవ్రతంతపః॥౨౩॥ఎవంధర్మైర్మనుష్యాణాముద్ధవాత్మనివెదనాత్। మయిసంజాయతెభక్తిఃకొన్యొర్థొస్యావశిష్యతె ॥ ౨౪ । యదాత్మన్యర్పితంచిత్తంశాంతంసత్త్వొపబృంహితమ్। ధర్మంజ్ఞానంసవైరాగ్యమైశ్వర్యంచాభిపద్యతె॥ ౨౫ ॥ యదర్పితంతద్వికల్పె ఇంద్రియైఃపరిధావతి। రజస్వలంచాసన్నిష్ఠంచిత్తంవిద్ధివిపర్యయమ్ ॥ ౨౬ । ధర్మొమద్భక్తికృత్ప్రొక్తొజ్ఞానంచైకాత్మదర్శనమ్। గుణెష్వసంగొ

ష్ఠంపటాదికార్యంతంత్వాదివ్యతిరెకెణనదృశ్యతెవివంచెతస్యవ్యతిరెకెణనకించిద్దృశ్యతెఇతి- వితిహ్యంయుహాజనప్రసిద్ధిఃఅనుమానం విమతంమిథ్యాదృశ్యత్వాత్స్వప్నకిరజతవదిత్యాది ఎవంప్రమాణచతుష్టయం- ఎతెష్వనవస్థానాత్ వికల్పాత్ - సఎవంసాధనుగతంసత్యమాత్మతత్త్వంపశ్యన్ వికల్పస్యచమిథ్యాత్వాత్తతొవిరజ్యతెవిరక్తొభవతీత్యర్థః॥ ౧౭॥నమువేదొక్తస్వర్గాదిసుఖాశయాస్నవిరజ్యెతెత్యతఆహ॥ కర్మణామితి॥ ఆబ్రహ్మాంచాత్ బ్రహ్మలొకపర్యంతం- అదృష్టమపిసుఖం అమంగళంమత్వాస్వఃసుఖమపిపశ్యెత్ ॥ ౧౮॥ భక్తియొగస్యకారణమాహ ॥ భక్తియొగఇతి॥ భక్తియొగఃపూర్వముక్తఎవ- తథాపితస్యైవ్రీంస్మృత్యర్థంపునశ్చకథయిష్యామి॥౧౯॥శ్రద్ధెతి ॥ శ్రద్ధాశ్రవణాదరఃశశ్వదితిసర్వత్రానుషజ్యతె మదనుకీర్తనంశ్రవణాన్నతరంమత్కథాఖ్యానమిత్యర్థః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ మదర్థెష్వితి॥ అంగచెష్టాలౌకికీక్రియా వచసాలౌకికీచెనాపిమద్గుణానామీరణంకథనం॥ ౨౨ ॥ మదర్థఇతి॥ మదర్థెమద్భుజనార్థం- తద్విరొధినొధర్మస్యపరిత్యాగఃభొగస్యతత్సాధనస్యదచందనాదెఃసుఖస్యస్వర్గాదెఃపురాణాదెఃఇష్టాదివైదికంయత్కర్మతదపిమదర్థంకృతంభక్తెఃకారణమిత్యర్థః॥ ౨౩ ॥ ఎవమితి॥ భక్తిఃప్రెమలక్షణఃసంజాయతె - అన్యభక్తిస్తుఅన్యఃకొధఃసాధనరూపఃసాధ్యరూపొవావశిష్యతె సవొఽప్యర్థస్వతవిభవతీత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ తదెవాహ ॥ యదాత్మన్యితి॥ యదాత్మనిమయిఈశ్వరెచిత్తమపి తం - తదాభవతిధర్మాదీక్ ప్రాప్తొత్యెవ॥ ౨౬॥వితదెవవ్యతిరెకెణవ్రజతియతి॥ యదితి॥ యత్ యదాచిత్తంవికల్పెదెహగృహాదావపిత తంసత్ పరిధావతి

తదాధికం రజస్వలమసన్నిష్ఠం భవతి - తతశ్చ విపర్యయం అధర్మాదికం సిద్ధి ॥ ౨౬ ॥ స్వామి ప్రైత్రాన్ ధర్మాదీన్ వ్యాచష్టే ॥ ధర్మ ఇతి ॥ ధర్మో మద్భక్తికృత్ - యతః స ఏవ ప్రోక్తః ప్రకృష్టః ఉక్తః శాస్త్రేషు ॥ ౨౭ ॥ ధర్మాదీనాం మహాజనప్రసిద్ధానామన్యథా వ్యాఖ్యాతత్వా త్స్వయమప్యపి సంఖ్యాతిః స్వరూపతో వా కించిద్వైలక్షణ్యం స్యాదితి సంభావనయా తద్విశేషజిజ్ఞాసుః పృచ్ఛతి పంచభిః ॥ యమ ఇతి ॥ ౨౮ ॥ కిమిు ॥ ఇష్టం అభ్యర్హితం ధనం చ కిం ॥ ౨౯ ॥ పుంస ఇతి ॥ పరేతి విద్యాదీనాం విశేషణం శ్రీర్మండనం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ క ఇతి ॥ ప్రశ్నాన్ పృష్టార్థాన్ విపరీతాన్ - అశమాదీన్ ॥ ౩౨ ॥ యమనియమానాహ త్రిభిః ॥ అహింసేతి ॥ అస్తేయం మనసాపి పరస్వాగ్రహణం - ఆస్తిక్యం ధర్మే విశ్వాసః ॥ ౩౩ ॥ శౌచమితి ॥ శౌచం బాహ్యమాభ్యంతరం చేతి ద్వివిధం - అతః ఏతే ద్వాదశ నియమాః - శ్రద్ధా ధర్మాదరః ॥ ౩౪ ॥ ఏత ఇతి ॥ ఉభయోః శోకేరూః యే స్మృతాః తే యమాః నియమాశ్చ - యద్వా - ఉభయోః ప్రవృత్తనివృత్తయోః - ముముక్షోర్యమా ముఖ్యాః - సకామస్య నియమా ముఖ్యాస్స్మృతాః ఇత్యర్థః - అత్ర హేతుమాహ - యస్మాత్ - ఉపాసితాః సేవితాస్సంతః - పుంసాం ప్రవృత్తానాం నివృత్తానాం చ - యథాకామం కామానుసారేణ - మోక్షమభ్యుదయం చ దుహంతీతి ॥ ౩౫ ॥ ముముక్షోరుపాదేయాన్ శమాదీన్ హేయాంశ్చాశమాదీన్ మహాజనప్రసిద్ధేభ్యో విలక్షణేనాహ - యావత్సమాప్తి ॥ శమ ఇతి ॥ ఏతే సైక తద్విపరీతా అశమాదయోప్యన్యే యాః - శమో మన్నిష్ఠతా బుద్ధేః న తు శాంతిమాత్రం - దమ ఇంద్రియసంయమః న చోరం దిదమనం - తితిక్షా విహితదుఃఖస్య సంమర్షణః సహనం న భారాదేః - జి

వైరాగ్యమైశ్వర్యం చాణిమాదయః ॥ ౨౭ ॥ ఉద్ధవః ॥ యమః కతివిధః ప్రోక్తో నియమో వారికర్శన ।
కః శమః కో దమః కృష్ణ కా తితిక్షా ధృతిః ప్రభో ॥ ౨౮ ॥ కిం దానం కిం తపశ్శౌర్యం కిం సత్యమృత శౌచకే । కస్త్యాగః కిం ధనం చేష్టం కో యజ్ఞః కా చ దక్షిణా ॥ ౨౯ ॥ పుంసః కింస్విద్బలం శ్రీమద్భగో లాభశ్చ కేశవ । కా విద్యా హ్రీః పరా కా శ్రీః కిం సుఖం దుఃఖమేవ వా ॥ ౩౦ ॥ కః పండితః కశ్చ మూర్ఖః కః పంథా ఉత్పథశ్చ కః । కస్స్వర్గో నరకః కశ్చిత్ కో బంధురుత కిం గృహమ్ ॥ ౩౧ ॥ క ఆఢ్యః కో దరిద్రో వా కృపణః కః క ఈశ్వరః । ఏతాన్ ప్రశ్నాన్మమ బ్రూహి విపరీతాంశ్చ సత్పతే ॥ ౩౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహింసా సత్యమస్తేయమసంగో హ్రీరసంచయః । ఆస్తిక్యం బ్రహ్మచర్యం చ మౌనం స్థైర్యం క్షమాభయమ్ ॥ ౩౩ ॥ శౌచం జపస్తపో హోమశ్శ్రద్ధాతిథ్యం మదర్చనమ్ । తీర్థాటనం పరార్థేహా తుష్టిరాచార్యసేవనమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏతే యమాస్సనియమా ఉభయోర్ద్వాదశ స్మృతాః । పుంసాముపాసితాస్తాత యథాకామం దుహంతి హి ॥ ౩౫ ॥ శమో మన్నిష్ఠతా బుద్ధేర్దమ ఇంద్రియసంయమః । తితిక్షా దుఃఖసంమర్షో జిహ్వోపస్థజయో ధృతిః ॥ ౩౬ ॥ దండన్యాసః పరం దానం కామత్యాగస్తపస్స్మృతః । స్వభావవిజయశ్శౌర్యం సత్యం చ సమదర్శనమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఋతం చ సూనృతా వాణీ కవిభిః పరికీర్తితా । కర్మస్వసంగమశ్శౌచం త్యాగస్సన్న్యాస ఉచ్యతే ॥ ౩౮ ॥ ధర్మ ఇష్టం ధనం నౄణాం యజ్ఞోహం భగవత్తమః । దక్షిణా జ్ఞానసందేశః ప్రాణాయామః పరం బలమ్ ॥ ౩౯ ॥ భగో మ ఐశ్వరో భావో లాభో మద్భక్తిరుత్తమః । విద్యాత్మని భిదాబాధో జుగుప్సా హ్రీరకర్మసు ॥ ౪౦ ॥ శ్రీర్గుణా నైరపేక్ష్యాద్యాస్సుఖం దుఃఖసుఖాత్యయః । దుఃఖం కామసుఖాపేక్షా పండితో బంధమోక్షవిత్ ॥ ౪౧ ॥ మూర్ఖో దేహాద్యహంబుద్ధిః పంథా మన్నిగమస్స్మృతః । ఉత్పథ

హ్వోపస్థయోర్జయో వేగధారణం ధృతిః - న త్వన్యద్వేగమాత్రం ॥ ౩౬ ॥ దండేతి ॥ దండో భూతద్రోహః తస్య త్యాగః దానం - న ధనార్పణం - కామత్యాగః భోగోపేక్షా తపః - న కృచ్ఛ్రాది - స్వభావో వాసనా తస్యాః విజయః ప్రతిబంధం శౌర్యం - న విక్రాంతిః - సమం బ్రహ్మ తస్య దర్శనమాలోచనం - సత్యవిషయాత్సత్యం - న యథార్థభాషణమాత్రం ॥ ౩౭ ॥ ఋతమితి ॥ అన్యచ్చ ఋతం సూనృతా సత్యా ప్రియా చ వాక్ ఏవం ఋతసత్యయోః స్ఫుటః ఏవ వివేకః - క్రమప్రాప్తం త్యాగం వ్యాఖ్యాతుమాదౌ తతో ధర్మభేదేన శౌచం వ్యాచష్టే - తస్యాపి మలత్యాగరూపత్వేన త్యాగభేదప్రతీతేః - కర్మసు అసంగమః అనాసక్తిః శౌచం త్యాగస్తు సన్న్యాస ఇతి తయోర్భేద ఇత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ ధర్మ ఇతి ॥ నౄణాం ఇష్టం ధనం ధర్మః - న పశ్వాదిసాధారణం - భగవత్తమః పరమేశ్వరః అహమేవ యజ్ఞః మద్బుద్ధ్యా యజ్ఞో నుష్ఠేయః న క్రియాబుద్ధ్యేత్యర్థః - యజ్ఞఫలం దానం దక్షిణా సా చ జ్ఞానోపదేశః - న హిరణ్యాదిదానం - తేన హి యజ్ఞరూపో విష్ణుః ప్రాప్యతే - దుర్దమమనం బలం తచ్చ మనోదమనహేతుత్వాత్ ప్రాణాయామ ఇతి ॥ ౩౯ ॥ స్వామిమతం ... భగం వ్యాచిఖ్యాసుః ప్రథమం భగం తతో భేదేన వ్యాచష్టే లోకే తయోః భేదప్రసిద్ధేః ॥ భగ ఇతి ॥ భగో భాగ్యం తచ్చ మే ఐశ్వరో భావో మదీయమైశ్వర్యాది షాడ్గుణ్యమిత్యర్థః - ఉత్తమో లాభస్తు మద్భక్తిః న పుత్రాదిః - విద్యా చాత్మని ప్రతీతస్య భేదస్య బాధః - న జ్ఞానమాత్రం - అకర్మసు జుగుప్సా హేయిత్వదర్శనం హ్రీః లజ్జా - న త్రపామాత్రం ॥ ౪౦ ॥ శ్రీరితి ॥ గుణా ఏవ శ్రీః మండనం - న కిరీటాది - సుఖదుఃఖయోః అత్యయః అతిక్రమః అననుసంధానం సుఖం - న భో

ఽఃవిషయభోగాపేక్షోవరుఃఖం - నాగ్నిదాహాది. బంధాన్మోక్షస్వయంవాగ్రహాదెత్తిసపండితఃనవిద్వాన్మాత్రం॥ ౪౧ ॥ మూఖ్ఱఇతి॥ అహంబుద్ధిరిత్యుపలక్షణం - దెహగేహాదిష్వహంమమెత్యభిమానవాన్ మూఖ్ఱఃనశూలుకఃమన్నిగమఃమానితరాంగమయతెయొనివృత్తిమార్గఃసతుపంథాస్సన్మార్గఃనకంటకాదిమాన్యఃచిత్తవిక్షేపఃప్రవృత్తిమార్గఃఉల్బణఃనతుచోంద్యాకులఃసత్త్వగుణస్యఉదయఃఉద్రెకఃస్వర్గఃనెంద్రాదిలోకః॥ ౪౨ ॥ నరకఇతి॥ తమసఃఉన్నాహఃఉద్రెకఃసనరకఃనతామిస్రాదిఃగురుర్వఒఽంధుఃనభ్రాత్రాదిఃసచాహమెవ - యదాహజగద్గురుఃశ్లో॥ ఏకఏవపరోబంధురవిషమెసముపస్థితె। గురుస్సకలధర్మాత్మాయత్రాకించనగొహరిరితి - నసాధనంభొగాయతనంగృహంతచ్చమానుష్యంమానుషరూపంశరీరమెవ - నహమ్యాదిగుణైస్సంపన్నఃఆఢ్యఃఉచ్యతెనధనాఢ్యఃఽ॥ ౪౩॥ దరిద్రఇతి॥ అసంతుష్టాయస్సదరిద్రఃనసస్వఃయఃఅజితెంద్రియస్సకృపణఃశొచ్యఃనదీనఃవిషయెష్వనాసక్తధీర్యస్యఈశస్వతంత్రఃనరాశాదిఃగుణసంగఃగుణెషుసంగొయస్యసఃవిపర్యయఃఅనీశఃవితచ్చశమాదివిపర్యయొఽపిదుఃఖాధ్యంశ్లొ॥ ౪౪॥ ఉపసంహరతి॥ విరజఇతి॥ సాధుమొక్షొపయొగిత్వాత్ ॥ ౪౫॥ ఎతచ్చసర్వంగుణదొషయొర్విదెవాన్నాధ్యవెనసృష్టమితితయొఃసంక్షెపతొలక్షణమాహ॥ కిమితి॥ కింబహునావర్ణితెన - గుణదొషయొర్లక్షణమెతావదెవ - తదాహ - గుణదొషయొర్దృశిదర్శనందొషఃగుణస్తుతదుభయదర్శనవర్జితస్స్వభావఇతి॥ ౪౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఎకొనవింశొధ్యాయవ్యాఖ్యా. ॥ శ్లో॥ వింశెయొగత్రయంప్రొక్తంభక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్। గుణదొషవ్యవస్థార్థమధికారివిభాగతఃగుణదొషదృశిర్దొషొగుణస్తూభయవర్జితఇతియదుక్తం - తదాహపిలిచంచఽఃవిధిరితి॥ విధిశ్చప్రతిషెధశ్చఈశ్వరస్యెనగమఃత్వదాజ్ఞారూపొవెదఃసర్వవిధెయానాంప్రతిషెధ్యానాంచ కర్మణాంగుణదొషఫలరూపమెవ ॥ ౧ ॥ వర్ణెతి ॥ ఉత్తమాధమభావెనతదధికారిణాంవ

శ్చిత్తవిక్షెపస్సర్వగస్సత్త్వగుణొదయఃగ॥ ౪॥నరకస్తమఉన్నాహొయాబంధుగురురహంసఖెగృహంశరీరంమానుష్యంగుణాఢ్యొఽహ్యాఢ్యఉచ్యతె ॥ ౪౩ ॥ దరిద్రొయస్త్వసంతుష్టఃకృపణొయొఽజితెంద్రియఃగుణెష్వసక్తధీరీశొగుణసంగొవిపర్యయఃగ॥ ౪౪॥పతఉద్ధవతెప్రశ్నొస్సవెసాధునిరూపితాఃగ॥ ౪౫ ॥ కింవర్ణితెనబహునాలక్షణంగుణదొషయొఃగుణదొషదృశిర్దొషొగుణస్తూభయవర్జితఃగ॥ ౪౬ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతె - ఎకాదశస్కంధె - ఎకొనవింశొధ్యాయఃఉద్ధవఃవిధిశ్చప్రతిషెధశ్చనిగమొహీశ్వరస్యతె। అపెక్షతెతరవిందాక్షగుణందొషంచకర్మణామ్॥ ౧॥ వర్ణాశ్రమవికల్పంచప్రకృతీరుమానులొమజమ్। ద్రవ్యదెశవయఃకాలాన్స్వర్గంనరకమెవచ॥ ౨ ॥ గుణదొషభిదాదృష్టిమంతరెణవచస్తవ। నిశ్రెయసంకథంనృణాంనిషెధవిధిలక్షణమ్॥ ౩ ॥ పితృదెవమనుష్యాణాంవెదశ్చక్షుస్తవెశ్వర। శ్రెయస్త్వనుపలబ్ధెర్థెసాధ్యసాధనయొరపి॥ ౪॥ గుణదొషభిదాదృష్టిర్నిగమాత్తెనహిస్వతఃనిగమెనాపవాదశ్చభిదాయాఇతిహభ్రమఃగ॥ ౫ ॥ శ్రీభగవాన్॥

ర్ణాశ్రమాణాంవికల్పంభెదంచగుణదొషరూపమెవాపెక్షతె - ప్రతిలొమానులొమజంచగుణందొషంతథైవాపెక్షతె. ప్రతిలొమజాఃఉత్తమవర్ణాస్త్రిమూహీనవర్ణెభ్యఃపురుషెభ్యొజాతాఃసూతవైదెహకాదయఃఽ - అనులొమజాస్తూత్తమవర్ణెభ్యఃపురుషెభ్యొహీనవర్ణాస్త్రీనుజాతాఃమూర్ధావసిక్తాంబష్ఠాదయఃఽ తెషాంచ॥ శ్లో॥ అసత్పంతస్తువిజ్ఞెయాఃప్రతిలొమానులొమజాఇతి - గుణదొషద్రవ్యాదీనికమాహతానహతాభ్యాంస్వర్గంనరకంచతత్ఫలతయాగుణదొషరూపమెవాపెక్షతె - వితచ్చొత్తరార్థ్యాయెప్రపంచయిష్యతె॥ ౩॥ తథాపిప్రస్తుతెకిమాయాతమతఆహ॥ గుణదొషెతి ॥ గుణదొషదృశిర్దొషఇతినిరాకృతత్వాత్ - గుణదొషభిదాదృష్టిమంతరెణతావినా- నిషెధవిధిలక్షణంకమత్కాండంతవవచఃకథం- తచ్చ వచొంతరెణనృణాంనిశ్రెయసంకథంస్యాత్ - తత్రాపిశ్రొతవ్యొమంతవ్య ఇత్యాదినాసాధనవిధెఃశ్లో ॥ నానుధ్యాయాద్బహూంశ్శబ్దాన్వాచొవిగ్లాపనంహితానిత్యాదినిషెధస్యచావశ్యకత్వాదితిభావఃఽ- యద్వాగుణదొషభిదాదృష్టిమంతరెణనిషెధవిధిలక్షణంతవవచొవిసెవితసామానాధికరణ్యమెవాస్తు - యద్వా గుణదొషభిదాదృష్టిమంతరెణనిషెదవిధిలక్షణమపితవవచఃకథంనతత్త్వమస్యాదివాక్యవత్ నిశ్రెయసపరంస్యాత్ - సర్వస్యవెదస్యతత్పరత్వాంగీకారాదిత్యర్థఃగ॥ ౩॥ ననుపితరొదెవాశ్చసర్వజ్ఞాఃఆరాధితాఃప్రత్యక్షతొదృష్ట్వామనుష్యెభ్యఃపథ్యంవక్ష్యంతిసెత్యాహ ॥ పితృదెవెతి॥ పిత్రాదీనాంసర్వెషాంతవత్వాద్వాక్యరూపొవెదఏవశ్రెయఃశ్రెష్ఠంచక్షుఃప్రమాపకంఽ - క్వ - అనుపలబ్ధెఅతీంద్రియస్వర్గాదౌమొక్షెచ - తథాసాధ్యసాధనయొఃఇదమస్యసాధ్యంఇదమస్యసాధనమిత్యత్రాపి - తదెవంగుణదొషదృష్ట్యభావెనశ్రెయసంఘటతె॥ గ॥ కించశాస్త్రైర్నవిహితాంభెదదృష్టంతస్మిన్నెవవిషయెశాస్త్రంకథంనివర్తయెదిత్యాహ॥ గుణదొషెతి॥ తెనగమాత్త్వదాజ్ఞారూపాద్వెదాదెవ - నహిస్వతఃయస్మాదర్థస్తత్త్వెనావతెతతహస్ఫుటం- భ్రమొభవతి- తంనివర్తయెతిశెషఃగ॥ విషయాభెదెచ్ఛధి

కారిభేదేనావిరోధం వక్తుం ప్రథమం యోగత్రయమాహ ॥ యోగా ఇతి ॥ యోగా ఉపాయాః - బ్రహ్మకర్మదేవతాకాండైః ప్రోక్తాః - కర్మచ నిష్కామం శ్రేయోవిధిత్సయా మోక్షసాధనేచ్ఛయా - అన్య ఉపాయో నాస్తీతి కామ్యకర్మాదికం వ్యావర్తయతి - తథాచోత్తరాధ్యాయే స్ఫుటీకరిష్యతి య ఏతానిత్యాదినా ॥ ౬ ॥ తేష్వధికారిభేదమాహ ద్వాభ్యాం ॥ నిర్విణ్ణానామితి ॥ ఇహ ఏషాం మధ్యే - కర్మసు నిర్విణ్ణానాం దుఃఖబుద్ధ్యా తత్ఫలేషు విరక్తానాం - అత ఏవ తత్సాధనభూతకర్మన్యాసినాం - జ్ఞానయోగః సిద్ధిద ఇత్యుత్తరేణాన్వయః - అనిర్విణ్ణచిత్తానాం దుఃఖబుద్ధిశూన్యానాం - అతః కామినాం తత్ఫలేష్వవిరక్తానామిత్యర్థః - కర్మయోగస్సిద్ధిదః ॥ ౭ ॥ యదృచ్ఛయేతి ॥ యదృచ్ఛయా కేనాపి భాగ్యోదయేన - మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధో యః కర్మసు నిర్విణ్ణో న భవతి - తత్ఫలేషు చ సక్తో న భవతి - తస్య భక్తియోగస్సిద్ధిదః - తత్ర కామ్యకర్మసు ప్రవర్తమానస్య సర్వాత్మనా విధిప్రతిషేధాధికార ఇత్యుత్తరాధ్యాయే వక్ష్యతి - నిష్కామకర్మయోగాధికారిణస్తు యథాశక్తి - స చ జ్ఞానభక్తియోగాధికారాత్ప్రాగేవ - తదధికృతయోస్తు స్వల్పః - తాభ్యాం సిద్ధానాం తు న కించిదిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ సావధిం కర్మయోగమాహ నవభిః ॥ తావదితి ॥ కర్మాణి నిత్యనైమిత్తికాని - యావతా యావత్ ॥ ౯ ॥ కర్మయోగినో జ్ఞానభక్తిభూమికారోహప్రకారమాహ ॥ స్వధర్మస్థ ఇతి ॥ అనాశీఃకామః అఫలకామః - అన్యత్ నిషిద్ధం కామ్యం నరకసాధనం హింసాద్యేవ - విహితాతిక్రమాద్వా నిషిద్ధాచరణాద్వా - అతః స్వధర్మస్థత్వాన్నిషిద్ధవర్జనాచ్చ నరకం న యాతి అఫలకామత్వాన్న స్వర్గమపీత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ కింతు ॥ అస్మిన్నితి ॥ అస్మిన్ లోకే అస్మిన్నేవ దేహే - అనఘః నిషిద్ధత్యాగీ అతః శుచిః నివృత్తరాగాదిమలః - యదృచ్ఛయేతి కేవలజ్ఞానాదపి భక్తేర్దుర్లభతాం ద్యోతయతి ॥ ౧౧ ॥ అ

యోగాస్త్రయోమయాప్రోక్తానృణాంశ్రేయోవిధిత్సయా। జ్ఞానంకర్మచభక్తిశ్చనోపాయోఽన్యోఽస్తికుత్రచిత్ ॥ ౬ । నిర్విణ్ణానాంజ్ఞానయోగోన్యాసినామిహకర్మసు। తేష్వనిర్విణ్ణచిత్తానాంకర్మయోగస్తుకామినామ్ ॥ ౭ । యదృచ్ఛయామత్కథాదౌజాతశ్రద్ధస్తుయఃపుమాన్। ననిర్విణ్ణోనాతిసక్తోభక్తియోగోఽస్యసిద్ధిదః॥ ౮ । తావత్కర్మాణికుర్వీతననిర్విద్యేతయావతా। మత్కథాశ్రవణాదౌవాశ్రద్ధాయావన్నజాయతే॥ ౯ ॥ స్వధర్మస్థోయజన్యజ్ఞైరనాశీఃకామఉద్ధవ। నయాతిస్వర్గనరకౌయద్యన్యన్నసమాచరేత్ ॥ ౧౦ ॥ అస్మిఁల్లోకేవర్తమానస్స్వధర్మస్థోఽనఘశ్శుచిః। జ్ఞానంవిశుద్ధమాప్నోతిమద్భక్తింవాయదృచ్ఛయా॥ ౧౧ ॥ స్వర్గిణోఽప్యేతమిచ్ఛంతిలోకంనిరయిణస్తథా। సాధకంజ్ఞానభక్తిభ్యాముభయంతదసాధకమ్॥౧౨॥ ననరస్స్వర్గతింకాంక్షేన్నారకీంచవిచక్షణః। నేమంలోకంచకాంక్షేతదేహావేశాత్ప్రమాద్యతి॥ ౧౩ । ఏతద్విద్వాన్పురామృత్యోరభవాయయతేతసః। అప్రమత్తఇదంజ్ఞాత్వామర్త్యమప్యర్థసిద్ధిదమ్॥ ౧౪॥ ఛిద్యమానంయమైరేతైఃకృతనీడంవనస్పతిమ్।ఖగస్స్వకేతముత్సృజ్యక్షేమంయాతిహ్యలంపటః॥౧౫॥ అహోరాత్రైశ్ఛిద్యమానంబుద్ధ్వాయుర్భయవేపథుః। ముక్తసంగఃపరంబుద్ధ్వానిరీహఉపశామ్యతి ॥ ౧౬ । నృదేహమాద్యంసులభంసుదుర్లభం ప్లవంసుకల్పంగురుకర్ణధారమ్। మయానుకూలేననభస్వతేరితంపుమాన్భవాబ్ధింనతరేత్సఆత్మహా॥

నేన ప్రకారేణ జ్ఞానభక్తిసాధనత్వాన్నరదేహం స్తౌతి ॥ స్వర్గిణ ఇతి ॥ నిరయిణ ఇతి దృష్టాంతత్వేనోక్తం - జ్ఞానభక్తిభ్యాం జ్ఞానభక్త్యోః - తదుభయం స్వర్గినారకిశరీరం ॥ ౧౨ ॥ ....

అతః ॥ నేతి ॥ నరః స్వర్గతిం న కాంక్షేత్ - యథా నారకీమితి దృష్టాంతః - యద్వా - స్వర్గనరకసాధనకర్మాణి న కుర్యాదిత్యర్థః - అస్యాతిశ్రేష్ఠత్వాత్పునరపి మనుష్యో భవేయమిత్యపి న కాంక్షేత్ - యతో దేహావేశాత్ దేహాసక్త్యా స్వార్థే ప్రమాద్యతి - అవధానశూన్యో భవతి ॥ ౧౩ ॥ అపితు ॥ ఏతదితి ॥ ఏతద్దేహం సాధకమితి విద్వాన్ - తచ్చార్థసిద్ధిదమపి మర్త్యమితి జ్ఞాత్వా - అస్మిన్ దేహే అప్రమత్తః అనాసక్తస్సన్ - మృత్యోః పూర్వమేవ మోక్షాయ యతేత యత్నం కుర్యాత్ ॥ ౧౪ ॥ అప్రమత్తో ముక్తసంగః సుఖం ప్రాప్నోతీత్యత్ర దృష్టాంతః ॥ ఛిద్యమానమితి ॥ యమైః యమవన్నిర్ఘృణైః పురుషైః - కృతం నీడం యస్మిన్ తం - స్వకేతం స్వస్యాశ్రయం - అలంపటః అనాసక్తః ॥ ౧౫ ॥ దార్ష్టాంతికమాహ ॥ అహోరాత్రైరితి ॥ అహోరాత్రైః ఛిద్యమానం ఆయుర్బుద్ధ్వా - భయేన వేపథుః కంపో యస్య సః ॥ ౧౬ ॥ ఏవమప్రయతమానం ప్రమత్తం నిందతి ॥ నృదేహమితి ॥ నృదేహం ప్లవం నావం ప్రాప్యేత్యధ్యాహారః - భవాబ్ధిం న తరేత్ - స ఆత్మహా తత్ర హేతవః ఆద్యం సర్వఫలానాం మూలం ఏతదుపార్జితకర్మభిః సర్వప్రాప్తేః - కించ - సుదుర్లభం ఉద్యమకోటిభిరపి ప్రాప్తుమశక్యం - తథాపి సులభం యదృచ్ఛాలబ్ధత్వాత్ - తంచ - సుకల్పం పటుతరం - కించ - గురుః సంశ్రితమాత్ర ఏవ కర్ణధారో నేతా యస్య తం - మయా చ స్మృతమాత్రేణానుకూలమారుతేనేరితం ప్రేరితం ॥ ౧౭ ॥ ఏవం తావదవిరక్తస్య వైరాగ్యద్వారా జ్ఞానభక్తిసాధకం కర్మయోగ-

ముక్త్వా ఇదానీంసమ్యక్విరక్తస్యజ్ఞానయోగంతస్యచజ్ఞానప్రాప్తేఃపూర్వకించిత్ప్రత్యవజనీయంచాహసాధైనవభిః॥ యదేతి॥ యదాతుఆరబ్ధేకర్మణినివిణ్ణోవిరక్తఃభుంజానోనిర్వేదాదనోద్విగ్నఃతత్ఫలేకర్మణివిరక్తశ్చ- తదాసంయంయేంద్రియస్య అత్మనోభ్యాసేనఆత్మవిషయవృత్తిసంతత్యా- అచలంయథాభవతితథామనోధారయేత్॥ ౧౮॥ తత్ర ప్రథమమేవాశక్యంతధారణాసంభవాత్ తస్యస్వభావమనుసారేణవశీకరణమాహ॥ ధార్యమాణమితి॥ యహ్యఉశుద్ధ్యాస్యాత్పరిభ్రమత అనవస్థితంభవతి- తదా - అనురోధేనకించిదేవప్రేరణాద్వారేణ॥౧౯॥ననుతర్హియథాపూర్వమేవస్యాత్తత్రాహ॥ మనోగతిమితి॥ మనోగతింతుసవిసృజేత్నోపేక్షేత-కింతు-అప్రమత్తస్సన్ఆత్మానంలక్ష్యమేదిత్యర్థఃకథం॥ ౨౦॥ అనురోధమాగచ్ఛంసదృష్టాంతంస్తౌతి ॥ విషయేతి ॥ ఎవమనుప్రవృత్తిమూర్ఖేణమనసఃసంగ్రహఃపరమఃప్రయోగఃతత్ప్రాథనత్వాత్ ఉపచారేణస్తుతిఃయథా - అదాంతస్యాదమనీయస్య- అవశ్యఃఅశ్వస్య- హ్యాదియజ్ఞత్వంస్వాభిప్రాయేణగతిమున్నిచ్ఛన్ అపేక్షమాణఃఅశ్వసారథిఃప్రథమంకించిత్తద్గతిమనుపతతి తదాచరన్తిశాతంధ్నైవ్యవగచ్ఛతి తథాపేక్షమాణంతద్వదిత్యర్థఃకథం॥ ౨౧॥ విషయేషుదృశ్యశీకృతస్యమనసోత్యంతనైశ్చల్యోపాయానాహత్రిభిఃకథం॥ సాంఖ్యేనేతి॥ సాంఖ్యేనతత్త్వవిచారేణ - సత్వభావానాంమహదాదిదేహాంతానాం అనులోమతఃప్రకృత్యాదిక్రమేణ- భవం- ప్రలీలోమతఃపృథివ్యాదిక్రమేణాప్యయంచ అనుధ్యాయేత్- ప్రసీదతినిశ్చలంభవతి ॥ ౨౩॥ ననూపాయసహస్రేణాపిమనోవిషయాకారతాం నత్యజతిభూయోభూయఃకిమువదేత్తేనేతిచేత్తత్రాహ॥ నివిణ్ణేతి॥ తతశ్చాగమాపాయిజనేఅవధిభూతాత్తదర్శనాత్తదవిచారచన్నసంసారేనిర్విణ్ణస్యఅతోవిరక్తస్య- తతశ్చఉక్తవేదినఃగురూపదిష్టార్థాలోచకస్య- తతోగురూపదిష్టప్రయచింతితస్యపునఃపునరనుచింతయాదారత్యందేహాద్యభిమా

౧౭॥ యద్ధారంభేషునిర్విణ్ణోవిరక్తస్సంయతేంద్రియఃఅభ్యాసేనాత్మనోయోగీధారయేదచలంమనఃకథం॥ ౧౮॥ ధార్యమాణంమనోయర్హిభ్రామ్యదాశ్వనవస్థితమ్ అతంద్రితోనురోధేనమార్గేణాత్మవశంనయేత్ ॥ ౧౯॥ మనోగతింనవిసృజేజ్జితప్రాణోజితేంద్రియఃసత్త్వసంపన్నయాబుద్ధ్యామనఆత్మవశంనయేత్ ॥ ౨౦॥ ఏషవైపరమోయోగోమనసస్సంగ్రహస్స్మృతఃహృదయజ్ఞత్వమన్విచ్ఛన్నదాంతస్యారవ్వతోయథా ॥ ౨౧॥సాంఖ్యేనసర్వభావానాంప్రలయోమానులోమతఃభవాప్యయానువధ్యాయేన్మనోయావత్ప్రసీదతి ॥ ౨౨ ॥ నివిణ్ణస్యవిరక్తస్యపురుషస్యోక్తవేదినఃమనస్త్యజతిదౌరాత్మ్యంచింతితస్యానుచింతయా ॥ ౨౩ ॥ యమాదిభిర్యోగపథైరాన్వీక్షిక్యాచవిద్యయా॥ మమార్చోపాసనాభిర్వానాన్యైర్యోగ్యంస్మరేన్మనిఃకథం॥ ౨౪॥ యదికుర్యాత్ప్రమాదేనయోగీకర్మవిగర్హితమ్॥ యోగేనైవదహేదంహోనాన్యత్తుర్యాత్కదాచన ॥ ౨౫ ॥ స్వేస్వేధికారేయానిష్ఠాగుణఃపరికీర్తితఃవిపర్యయస్తుదోషస్యాదుభయోరేషనిశ్చయఃకథం॥ ౨౬॥ కర్మణాంజాత్యశుద్ధానామనేకనియమఃకృతఃగుణదోషవిధానేనసంగానాంత్యాజనేచ్ఛయా॥ ౨౭ ॥ జాతశ్రద్ధోమత్కథాసునిర్విణ్ణోన్యేషుకర్మసువేదదుఃఖాత్మకాన్కామాన్పరిత్యాగేప్యనీశ్వరఃకథం॥ ౨౮ ॥ తతోభజేతమాంభక్త్యా

సంత్యజేతి॥ ౨౩॥ కించ॥ యమాదిభిరితి॥ యమాదిభిర్యోగపథైరాన్వీక్షికయాచవిద్యయా- ఆస్వీక్షిక్యాచవిద్యయాశోధనేన-మమార్చాదిభిర్వా- వాశబ్దేనాన్యేషుస్థానేషు స్వాతంత్ర్యందర్శయతి-ఎతైరుపాయైర్యోగ్యంపరమాత్మానంమమనుస్మరేత్ - నాన్యైఃఅతోన్యన్నకుర్యాదిత్యర్థఃకథం॥ ౨౪॥ ననుపాపాత్ప్రాయశ్చిత్తంకార్యమేవతత్రాహ॥ యదీతి॥ యోగేనజ్ఞానాఖ్యేనైవ - వితిచ్ఛిద్యతేస్యాపినామసంకీర్తనాద్యుపలక్షణార్థం - నాన్యత్కృచ్ఛ్రాది॥ ౨౫॥ ననునిత్యనైమిత్తికకర్మణాసత్త్వశుద్ధికత్వాత్పునఃకంత్వశుద్ధిహేతుత్వాత్దోషఃతత్రచతన్నివర్తకత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తంగుణఇతివిధిశ్రుతిమపేక్ష్యాభ్యుక్తత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తంవినాయోగినైవకథంపాపందహేత్తత్రాహద్వాభ్యాం॥ స్వేస్వేతి॥ సవిపర్యయఇతి ॥ తదుపపాదయతి ॥ కర్మణామితి ॥ యస్మాద్విధినిషేధాభ్యామనేకగుణదోషవిధానేనకర్మణాంనియమఃసంకోచఃకృతఃకుతఇత్యతఆహ- జాత్యా ఉత్పత్త్యైవఅశుద్ధానాంనచప్రాప్తానాంసంగానాంత్యాజనేచ్ఛయా- అయంభావఃఃపురుషస్యాశుద్ధినాకామనప్రవృత్తేరన్యాస్తి - స్వాభావికప్రవృత్త్యైవతస్యమలినత్వాత్- నచసహసాసర్వతోనివృత్తిఃకర్తుంశక్యతే- అతఇదంనకర్తవ్యమిదమేవకర్తవ్యమితిస్వాభావికప్రవృత్తిసంకోచద్వారేణనివృత్తిరేవక్రియతే- తథాచనప్రవృత్తిపరోవేదఃతథోత్తరాధ్యాయేవక్ష్యామఃఉత్పత్త్యైవహికామేష్వితిత్యాదినా - అతోయోగినఃస్వాభావికప్రవృత్త్యభావాన్నప్రాయశ్చిత్తాదివిధిగోచరత్వం॥ ౨౭॥ భక్త్యధికారిణాభక్తియోగమూహనవభిఃకథం॥ జాతశ్రద్ధస్యమత్కథాసుజాతశ్రద్ధఃఅతఏవాన్యేషుకర్మసుఉద్విగ్నఃనతుతత్ఫలేషువిరక్తఃతదాహవేదేతి-యద్యపివేద - తథాపితత్ప్రతిత్యాగేఅనీశ్వరఃఅశక్తఃకథం॥ ౨౮॥ తతఇతి॥ విపంథాతోయఃశ్రద్ధాభక్త్యైవసహకంభవిష్యతీతిదృఢనిశ్చయస్యతఃతతస్తదనంతరంమాంప్రీ

త్యాభజేత - విషయాంస్తు సేవమానోపిలేపుప్రీతిం నకుర్యాదిత్యాహ - గచ్ఛత్యన్నితి॥ ౨౯॥ కథంభజేతకింవాతతోభవతి తదాహాచ్యా
భ్యాం॥ ప్రోక్తేనేతి॥ శ్లో॥ శ్రద్ధామృతకథాయాంమేశశ్వన్మదనుకీర్తనమిత్యాదినాతత్రతత్రోక్తేన - మామాం - అసకృన్నిష్కంభజతః-
హృదీయాఃహృద్గతాఃకామాఃనశ్యంతి॥ 30॥ భిద్యతఇతి॥ హృదయస్యేవగ్రంథిరహంకారః - తత్పూర్వకాశ్చసర్వేసంశయా అసంభా
వనాదయః - కర్మాణ్యనారబ్ధఫలానిఆరబ్ధఫలానిచసంసారహేతుభూతాని॥ 31 ॥ తదేవంవ్యవస్థయాధికారత్రయముక్తం - తత్రచభ
క్తేరన్యనిరపేక్షత్వాదన్యస్యచ తత్సాపేక్షత్వాద్భక్తియోగవిశ్లేషం శ్రేష్ఠ ఇత్యుపసంహరతిత్రిభిః॥ తస్మాదితి ॥ మదాత్మనఃమయి ఆత్మా చి
త్తంయస్యతస్య - ప్రాయఃశ్రేయఃసాధనం॥ 32॥ తత్రహేతుఃయత్కర్మభిరిత్యాది ॥ యదితి ॥ ఇతరైరపిలీఢయా శ్రద్ధావ్రతాదిభిః-
శ్రేయస్సాధనైఃయద్యద్భావసత్త్వశుద్ధ్యాది॥ 33॥ సర్వమితి॥తత్సర్వమంజసాఅనాయాసేనైవ - స్వర్గమపవర్గంచుద్ధాత్మవైకుం
ఠంలభతేవిభ - వాంఛాతునాస్తీత్యుక్తంయదివాంఛతీతి॥ 34॥ తత్రహేతుమాహ॥ నేతి॥ ధీరాఃధీమంతఃయతోమమఏకాంతినఃమయ్యే
వప్రీతియుక్తాఃఅతోమయాదత్తమపినగృహ్ణంతి- కింపునర్వక్తవ్యంనవాంఛంతీతిఅపునర్భవంఆత్యంతికమపిసైవ్యం॥ 35॥ ఏతదు
పపాదయతి॥ నైరపేక్ష్యమితి॥ నైరపేక్ష్యమేవపరంఉత్కృష్టంఅనల్పకంమహత్నిశ్రేయసఫలంతత్సాధనంచప్రాహుః- యేభక్తినిరాశి
షఃప్రాధాన్యశూన్యస్యనిష్ఫామస్యనిరపేక్షస్యప్రాధాన్యాకారణభూతాపేక్షారహితస్యపుంసోభవేత్ యదావా- యేనిరపేక్షస్యయాభక్తిః
పానిరాశిషుభవేదిత్యర్థః॥ 36॥ అనేనచప్రకారేణజ్ఞానభక్తిసిద్ధానాంనగుణదోషఇతివిరోధపరిహారముక్తముపసంహరతి॥ నేతి॥ గు

శ్రద్ధాలువృద్ధనిశ్చయాఃజుషమాణశ్చతాన్నామాన్యతఃఖేదకాంశ్చగర్హయన్ ॥ ౨౯ ॥ ప్రోక్తే
నభక్తియోగేనభజతోమానకృన్మునేః । కామాహృదీయానశ్యంతిసర్వేమయిహృదిస్థితే। 30 ॥ భిద్య
తేహృదయంగ్రంథిశ్ఛిద్యంతేసర్వసంశయాఃక్షీయంతేచాస్యకర్మాణిమయిదృష్టేఖిలాత్మని। 31 ॥త
స్మాన్మచ్ఛక్తియుక్తస్యయోగినోవైమదాత్మనఃనజ్ఞానంనచవైరాగ్యంప్రాయఃశ్రేయోభవేదిహ॥
32॥ యత్కర్మభిర్యత్తపసాజ్ఞానవైరాగ్యతశ్చయత్ । యోగేనదానధర్మేణశ్రేయోభిరితరైరపి॥33॥
సర్వంమద్భక్తియోగేననుద్ధవోలభతేంజసా । స్వర్గాపవర్గంమద్ధామకథంచిద్యదివాంఛతి ॥ 34 ॥
నకించిత్సాధవోధీరాభక్తాహ్యేకాంతినోమమ । వాంఛంత్యపిమయాదత్తంకైవల్యమపునర్భవమ్ ॥
35॥నైరపేక్ష్యంపరంప్రాహుర్నిఃశ్రేయసమనల్పకమ్ । తస్మాన్నిరాశిషోభక్తిర్నిరపేక్షస్యమేభవేత్ ॥ 36 ॥ నమయ్యేకాంతభక్తానాంగుణదోషోద్భవాగుణాః । సాధూనాంసమచిత్తానాంబుద్ధేఃపరముపేయుషామ్ ॥ 37 ॥ ఏవమేతాన్మయాదిష్టాననుతిష్ఠంతిమేపథఃక్షేమంవిందంత్యంజస్సంయస్మద్భక్తోలభతేంజసా । స్వర్గాపవర్గంమద్ధామకథంచిద్యదివాంఛతి ॥ 38 ॥ నకించిత్సాధవోధీరాభక్తాహ్యేకాంతినోమమ । గృహ్ణంత్యపిమయాదత్తంకైవల్యమపునర్భవమ్ ॥ 39 ॥ నైరపేక్ష్యంపరంప్రాహుర్నిఃశ్రేయసమనల్పకమ్ । తస్మాన్నిరాశిషోభక్తిర్నిరపేక్షస్యమేభవేత్ ॥ 40 ॥ నమయ్యేకాంతభక్తానాంగుణదోషోద్భవాగుణాః । సాధూనాంసమచిత్తానాంబుద్ధేఃపరముపేయుషామ్ ॥ 41 ॥ ఏవమేతాన్మయాదిష్టాననుతిష్ఠంతిమేపథఃక్షేమంవిందంత్యంజస్సంయస్మద్భక్తోలభతేంజసా । స్వర్గాపవర్గంమద్ధామకథంచిద్యదివాంఛతి ॥ 42 ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - వింశోధ్యాయః.

శ్రీభగవాన్ ॥ యఏతాన్మత్పథోహిత్వాభక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకాన్ । క్షుద్రాన్భోగాంశ్చలైఃప్రా
ణైర్జుషంతస్సంసరంతితే। ౧ ॥ నైవైష్వధికారేయానిష్ఠాసగుణఃపరికీర్తితః। విపర్యయస్తుదోషాణాం

ణదోషాణాంనిర్ణీతశ్రుతిపెథేరుద్భవోయేషాంతే - గుణాఃపుణ్యపాపాదయఃసాధూనాంనిరస్తరాగాదీనాం - అతస్సమచిత్తానాం - అత్యంతవి
బుద్ధేఃపరమీశ్వరంప్రాప్తానాం ॥ 38 ॥ కామ్యకర్మనిష్ఠాంనిందిష్యన్నిదమాహనైష్కర్మ్యమూర్ధానుపసంహరతి॥ ఏవమితి ॥ మేపథఃమ
ర్గాఃప్రయుపాయాఃయేనుతిష్ఠంతి - తేక్షేమంకాలమాయాదివిగతభయంమమలోకంవిందంతి-యత్పరమంబ్రహ్మతచ్చవిదుః ॥ 39 ॥ ఇతి
భావార్థదీపికాయాం - వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ జయతిస్వపరానందపరానందనృకేసరీ । యత్కృపాలవలేశేనశ్రీధరస్సంస్కృతఃకృతీ ॥ వికర్మణాంత్రయాణాంయత్రయముక్తం- తత్రయజ్ఞానభక్తిసిద్ధానాంకించిద్గుణదోషాఃప్రపంచి
తాఃతదేవంగుణదోషవ్యవస్థాంకృత్వాయత్రయముక్తం- తత్రచజ్ఞానభక్తిసిద్ధానాంకించిద్గుణదోషాఃసాధకానాంతుస్వల్పాఃప్ర
ధమతోనివృత్తకర్మనిష్ఠానాంయథాశక్తి - నిత్యనైమిత్తికంకర్మనిస్సత్త్వశోధకత్వాత్గుణాఃతదకరణంనిషిద్ధకరణంచతన్మలీమసకర
ణత్వాద్దోషాఃతన్నివృత్తికర్మత్వాచ్చకృచ్ఛ్రాదిప్రాయశ్చిత్తంగుణాఃవిశుద్ధసత్త్వానాంతుజ్ఞాననిష్ఠానాంజ్ఞానాభ్యాసవిఘ్నహేతుత్వాద్దు
ణాఃభక్తినిష్ఠానాంపునఃశ్రవణకీర్తనాదిభక్తిరేవగుణఃతద్విరుద్ధంసర్వముభయేషాందోషఇత్యుక్తం-ఇదానీంతనానాంముఖ్యయేతునసి
ద్ధాఃనాపిసాధకాఃకింతు- కేవలంతావన్మాత్రప్రధానాస్తేహింసకలగుణదోషాఃప్రపంచయిష్యంత్యేవ ఆదౌతానతిబహిర్ముఖా
న్మన్యేనఇతి॥ యఇతి॥ మన్యేధఃపుంసఃకృతికూటాఃక్షుద్రాఃతుచ్ఛాఃచలైఃఅస్థిరైఃప్రాణైర్దేహవాయుభిరంత్రియైర్వా
జుషంతఃసేవమానాభవంతి - తేసంసరంతినిఖిలగుణదోషాఃత్వైవనానాయోనీఃప్రాప్నువంత్యేవేత్యర్థః॥ ౧ ॥ నన్వేవంకర్మత్యాగేన

కేచిద్గుణదోషభాజఃకేచిన్నేతికుతోవై పమ్యం-నహ్యగ్నినాకేచిత్పశ్యంతేకేచిన్నేతసంభవితశ్రాహ॥ స్వేస్వేఇతి ॥ అధికారభేదేనప
ల్పితౌగుణదోషానవస్తునిస్థావితిభావః॥ ౨॥ తదాహ॥ శుద్ధ్యశుద్ధీతి॥ విచికిత్సాధర్మయోగ్యమధ్యోగ్యంవేతిసందేహాద్వారాస్వాభా
కప్రవృత్తిప్రతిబంధాధర్మమిత్యర్థఃతత్రశుద్ధ్యశుద్ధీయోగ్యత్వాద్యోగ్యత్వే-గుణదోషాతన్మిత్తోపాదెయత్వాహేయత్వేశుభా
శుభౌతన్నిమిత్తావథాక్రమేణ॥ 3॥ ధర్మాధర్మమితి॥ తత్రశుద్ధ్యశుద్ధీధర్మాధర్మం-శుద్ధేనధర్మఃఅశుద్ధేనాధర్మఇతి -గుణదోషా
భ్యవహారాధర్మం-అశుద్ధపరిజాదీనాంభ్యవహారదశాన్యుపాదెయం-నాన్యదితి-శుభాశుభాయాత్రాధర్మం దోషత్వేప్యాసక్తస్య
శరీరనిర్వాహమాత్రోపాదానేనపాపం-అధికోపాదానేతుపాపమితి-మయామన్వాదిరూపేణ-ధర్మరూపంధగంభారిం-పితృజ
డానామిత్యర్థఃర॥ శుద్ధ్యశుద్ధీప్రపంచయిష్యన్వెదోక్తత్వేనతదభినివేశోమాభూదితి సమానెష్వపివస్తుష్వితియదుక్తంతత్ప్రపం
చయతిత్రిభిఃభూమీతి॥ భూతానాంప్రాణినాం-ధారయంతీతిధాతవఃకారణాని-శారీరాఃశరీరారంభకాఃదెహతత్స్వామ్యముక్తం-బీ
వతోప్యాహ-ఆత్మసంయుతాఇతి॥ ౪॥ వెదెనెతి॥ ధాతుషుదేహేషు-నామరూపాణివర్ణాశ్రమాదీని-కల్పనాయాఃప్రయోజనమాహ ఎ
తెషాంప్రాణినాం-స్వార్థసిద్ధయెప్రవృత్తినియమద్వారాధర్మాదిపురుషార్థసిద్ధయె॥ ౬॥ నకెవలందెహేపెవఅపితు॥ దెశెతి॥ దే
శకాలాదిభావానామపి-ఆదిశబ్దెనానుపాదెయానాంఫలనిమిత్తాధికారిణాంగ్రహణం-వస్తూనాంఉపాదెయానాంవ్రీహ్యాదీనామపి మమమ
గూ-నియమార్థంకర్మసంకోచార్థమిత్యర్థఃర॥ ౭॥ ఎవంగుణదోషవిషయంపరిశోధ్యతయాఃశుద్ధ్యశుద్ధిమూలత్వాత్ శుద్ధ్యశుద్ధీ
ప్రపంచయత్యష్టభిఃఅకృష్ణసారఇతి॥ దెశానాంశుద్ధ్యె కృష్ణహరిణసంచారరహితొదెశఃఅశుచిఃతత్రాపిఅబ్రహ్మణ్యఃబ్రాహ్మణ
భక్తిశూన్యొదెశఃఅత్యంతమశుచిఃకృష్ణసారోపికృష్ణెనవృగెణసారఃశ్రెష్ఠొయఃసోపి-అసావీరఃకీకటఃసువీరాఃసత్పురుషాఃతద్వాన్

దుభయొరెషనిశ్చయఃర॥ ౫॥ శుధ్యశుద్ధీవిధీయెతెసమానెష్వపివస్తుషుద్రవ్యస్యవిచికిత్సాధర్మంగుణదో
షాశుభాశుభౌ॥ 3॥ ధర్మ్యధర్మంవ్యవహారార్థంయాత్రాధర్మమితిచానఘఃదశితోయంమయాచా
రొధర్మయమన్వహితాధురమ్॥ ర॥ భూమ్యంబ్వగ్న్యనిలాకాశభూతానాంపంచధాతవఃఆబ్రహ్మ
స్థావరాదీనాంశారీరాఆత్మసంయుతాఃర॥ ౪॥ వెదెననామరూపాణివిషమాణిసమెష్వపి॥ ధాతుష్వార్థ
వకల్పనంతపతెషాంస్వార్థసిద్ధయె॥ ౬॥ దెశకాలాదిభావానాంవస్తూనామపుసత్తమఃగుణది షో
విధీయెతెనియమార్థంహికర్మణామ్॥ ౭॥ అకృష్ణసారోదెశానామబ్రహ్మణ్యొశుచిర్భవెత్॥ కృష్ణ
సారొప్యసావీరఃకీకటొసంస్కృతెరిణమ్॥ ౮॥ కర్మణ్యొగుణవాకాలొద్రవ్యతస్వతఎవవా॥ యి
తొనివర్తతెకర్మసదొషొకర్మకస్మృతఃర॥ ద్రవ్యస్యశుద్ధ్యశుద్ధిశ్చద్రవ్యెణవచనెనచ॥సంస్కారెణాథకాలెనమహత్త్వాల్పతయాథవా॥ ౧౦॥ శక్త్యాశక్త్యాచవాబుద్ధ్యాసమృద్ధ్యాచయదాత్మనఃఅఘంకుర్వంతిహియధాదెశావస్థానుసారతఃర॥ ౧౧॥ ధాన్యదారవ్యస్థితంతూనాంరసతైజసచర్మణామ్॥ కాల

సావీరఃకీకటొపిశుచిఃతదుక్తంర॥ శ్లో॥ సవైపుణ్యతమొదెశస్తత్రాశ్రమయత్రలభ్యతఇతి-తద్వజ్జితఃఅసావీరఃయఃకీకటఃఅంగవంగ
కళింగాదిసఃఅశుచిఃపత్రాపిఅసంస్కృతఃసంమార్జనాదిశూన్యఃస్లేచ్ఛబహులొవాదెశఃతత్రాపిహరిణంఉపరిఎకవద్భావఃఽత్ అ
శుచి-తదన్యఃశుచిరిత్యర్థాదుక్తంభవతి॥౮॥ కాలస్యశుద్ధ్యశుద్ధీదర్శయతి ॥ కర్మణ్యఇతి॥ద్రవ్యతఃద్రవ్యసంపత్త్యాన్యతోవా
పూర్వాహ్ణాదిర్యఃకర్మణ్యఃకర్మాంగభూతఃసకాలస్తస్మిన్కర్మణిగుణవాత్- యతఃకర్మాస్మిన్- ద్రవ్యాలాభెవారాప్రవిష్టవాదినావా
కర్మనివర్తతె- యశ్చసూతకాదిదశాహాదిర్నిమిత్తఃఅకర్మకఃకర్మానర్హఃస్మృతఃసకాలోదోషఃఅశుద్ధఇత్యర్థఃర॥ వస్తుశబ్దో
పాత్తానాంద్రవ్యాణంశుధ్యశుద్ధీదర్శయతిచతుర్భిఃర॥ద్రవ్యస్యెతి॥ద్రవ్యెణతోయాదినాశుద్ధిఃమూత్రాదినాత్వశుద్ధిఃవచనెనశుద్ధమ
శుద్ధంవెతిసందెహెశుద్ధమిత్యేవంరూపెణబ్రాహ్మణవచనెనశుద్ధిఃవిపరీతెనాశుద్ధిఃసంస్కారెణప్రొక్షణాదినావుష్పాదెశుద్ధిఃనపర్యుషి
తాన్నాదెఃఅవఘ్రాణాదినాత్వశుద్ధిఃకాలెనదశాహాదినానవొదకాదెశుద్ధిఃనోచ్ఛిష్టాదెఃవిపరీతెనాశుద్ధిఃఅంత్యజాద్యుపహతానాం
తటాకాద్యవకానాంమహత్త్వాల్పత్వాభ్యాంశుద్ధ్యశుద్ధీ॥౧౦॥శక్త్యెతి॥శక్త్యాశక్త్యానూర్యోపరాగసూలకాన్నాదెశక్తస్యత్యశుద్ధిఃఅ
శక్తస్యతిశుద్ధిఃబుద్ధ్యాపుత్రజన్మాదావశాహాదబ్ధిర్జ్ఞానెనశుద్ధిఃఅంతర్జ్ఞానెనాశుద్ధిఃసమృద్ధ్యాజీర్ణమలవద్వస్త్రాదెఃస
మృద్గంధప్రక్ష్యశుద్ధిఃదరిద్రస్యప్రతిశుద్ధిఃతత్రాపివిశెషమాహ-యదితి ఎతెద్రవ్యవచశాదయోద్రవ్యాశుద్ధిద్వారాఆత్మనోయదభ్యు
కుర్వంతితదైశాపస్థానుసారతఃవివయథాస్థానావత్కుర్వంతి-నసర్వతఃతథాహి-నిశ్చయఎవదెశెకుర్వంతి-నతుచోరాద్యాకులే
తిథారోగాదివ్యవిరిక్తయవాద్యవస్థాయామెవకుర్వంతి-నబాల్యరోగాద్యవస్థాయామితి-తథాచస్మృ ॥ శ్లో ॥ దెశంకాలంతథాత్మా
నంద్రవ్యంద్రవ్యప్రయోజనమ్॥ ఉపస్థితమవస్థాంచజ్ఞాత్వాశౌచంప్రకల్పయెదితి॥ ౧౧॥ ద్రవ్యాదిభిఃద్రవ్యస్యశుద్ధిర్వ్యక్తం-త

త్రపచనాదిశుద్ధిరేకరూపైవ-ద్రవ్యతస్తుశుద్ధిర్బహురూపేతితాంప్రపంచయతి ॥ ధాన్యేతి ॥ ధాన్యానాంవాయునా- దారులౌకికగ్రహచమసాది- అస్థిగజదంతాది-రసాస్తైలఘృతాదయః- తైజసాస్సువర్ణాదయః-తేషాంఅగ్నినా- చర్మణాంమృత్తోయాభ్యాం- పార్థివానాంరథ్యాకర్దమఘటేష్టకాదీనాంయథాయథంకాలాదిభిశ్శుద్ధిః- తత్రాపికాకాంత్యజాద్యుపహతతారతమ్యేనదేశకాలావస్థాద్యనుసారేణచ- ఏతైరన్యైశ్చయుతాయుతైర్మిళితైఃకేవలైశ్చ - కాలస్యపునర్గ్రహణంయతత్వప్రదర్శనార్థం ॥ ౧౨ ॥ ....
అస్పృశ్యస్పర్శేశుద్ధిముక్త్వాలేపవిషయేప్యాహ॥ అమేధ్యేతి॥ యత్పీఠపాత్రవస్త్రాది- యేనతత్క్షణఘర్షణఘోరామ్లోదకాదినాగంధంచలేపంచవ్యపోహతిత్యజతి- స్వగతంచమలంత్యక్త్వాప్రకృతింస్వమేవరూపంభజతే - తస్యతత్ శౌచంశోధకం - యావతాచతక్షణాదినావ్యపోహతి- తావత్ప్రమాణంస్వరూపతఃఆవృత్తితోవాతత్కర్తవ్యమిష్యతే ॥ ౧౩ ॥ ఏవంతావద్ద్రవ్యశుద్ధిముక్త్వాఇదానీంకర్తృశుద్ధిమాహ॥ స్నానేతి॥ అవస్థాకౌమారాదిః - వీర్యంశక్తిః- సంస్కారఉపనయనాదిః- కర్మశౌచసంధ్యోపాసనాదీశ్వరదీక్షణం- ఆత్మనఃసాహంకారస్యకర్తుః- ఏతైఃస్నానాదిభిర్యథాయథంతత్తత్కార్యానుసారిణీశుద్ధిః - ఇయంచశుద్ధిఃనవ్యవహారార్థా-కింతు-విహితకర్మార్థేత్యాహ- శుద్ధఇతి- ద్విజఇత్యుపలక్షణం- శూద్రాదేరపి॥ ౧౪॥ మంత్రశుద్ధిమాహ॥ మంత్రేతి॥ సద్గురుముఖాద్యథావత్పరిజ్ఞానంమంత్రస్యశుద్ధిః కర్మశుద్ధిమాహ - ఈశ్వరార్పణంకర్మణఃశుద్ధిః - ధర్మాద్యర్థం శుద్ధ్యశుద్ధీప్రపంచతఃప్రదర్శ్యోపసంహరతి- ధర్మఇతి- దేశకాలద్రవ్యకర్తృమంత్రకర్మభిష్షడ్భిశ్శుద్ధైర్ధర్మస్సంపద్యతే ఏతేషాంయోవిపర్యయఃసఃఅధర్మః- తద్ధేతురిత్యర్థః॥ ౧౫॥ అయంచగుణదోషవిభాగోనవాస్తవఇత్యాహ॥ క్వచిదితి॥ ఆపదిప్రతిగ్రహాదిర్గుణోప్యనాపదినిషిద్ధత్వాద్దోషః - పరధర్మశ్చప

వాయ్వగ్నిమృత్తోయైఃపార్థివానాంయుతాయుతైః ॥ ౧౨ ॥ అమేధ్యలిప్తంయద్యేనగంధలేపంవ్యపో
హతి। భజతేప్రకృతింతస్యతచ్ఛౌచంతావదిష్యతే ॥ ౧౩ ॥ స్నానదానతపోవస్థావీర్యసంస్కారకర్మభిః।
మత్స్మృత్యాచాత్మనశ్శౌచంశుద్ధఃకర్మాచరేద్ద్విజః॥ ౧౪॥ మంత్రశుద్ధిఃపరిజ్ఞానంకర్మశుద్ధిర్మదర్పణమ్।
ధర్మస్సంపద్యతేషడ్భిరధర్మస్తువిపర్యయః ॥ ౧౫ ॥ క్వచిద్గుణోపిదోషస్స్యాద్దోషోపివిధినాగుణః। గుణ
దోషార్థనియమస్తద్భిదామేవబాధతే ॥ ౧౬ ॥ సమానకర్మాచరణంపతితానాంనపాతకమ్। ఔత్ప
త్తికోగుణస్సంగోనశయానఃపతత్యధః ॥ ౧౭ ॥ యతోయతోనివర్తేతవిముచ్యేతతతస్తతః। ఏషధర్మో
నృణాంక్షేమశ్శోకమోహభయాపహః ॥ ౧౮॥ విషయేషుగుణధ్యానాత్పుంసస్సంగస్తతోభవేత్। సం
గాత్తత్రభవేత్కామఃకామాదేవకలిర్భవేత్ ॥ ౧౯ ॥ కలేర్దుర్విషహఃక్రోధస్తమస్తమనువర్త
తే। తమసాగ్రస్యతేపుంసశ్చేతనావ్యాపినీద్రుతమ్॥ ౨౦॥ తయాచరహితస్సాధోజంతుశ్శూన్యాయ
కల్పతే। తతోస్యస్వార్థవిభ్రంశోమూర్ఛితస్యమృతస్యచ ॥ ౨౧ ॥ విషయాభినివేశేననాత్మానంవే
దనాపరమ్। వృక్షజీవికయాజీవన్వ్యర్థంభస్త్రేవయశ్శ్వసన్ ॥ ౨౨ ॥ ఫలశ్రుతిరియంనృణాం

రస్యగుణోపిస్వస్యదోషః- దోషోపికుటుంబత్యాగాదిఃవిరక్తాదేర్నదోషః- అపితువిధిబలేనగుణః॥ శ్రు॥యదహరేవవిరజేత్తదహరేవప్రవ్రజేదితిశ్రుతేః - విరక్తస్యకుటుంబత్యాగోగుణోపిఅవిరక్తస్యదోషః - ఋతౌభార్యాముపేయాదితివచనాత్ - ఏవంయోయంగుణదోషయోరేకస్మిన్నేవార్థేనియమః- గుణదోషార్థంవాయోనియమఃనియామకంశాస్త్రం- సతద్భిదాభేదమేవబాధతే॥ ౧౬॥దోషస్యక్వచిద్దోషత్వాభావేగుణత్వేచోదాహరణందర్శయతి ॥ సమానేతి ॥ సమానస్యతస్యైవకర్మణఃసురాపానాదేరాచరణం - అపతితానాంపతనహేతురపిజాత్యాకర్మణావాపతితానాంపునఃపాతకంఅధికారభ్రంశకంనభవతి- పూర్వమేవపతితత్వాత్- అతోత్రదోషస్యాపిదోషతానాస్తీత్యర్థః - తథాసంగోపియోయాతేదోషః - సగృహస్థస్యౌత్పత్తికఃపూర్వస్వీకృతఃనదోషః- అపితుగుణః-ఋతౌభార్యాముపేయాదిత్యాదివిధానాత్ - ఉభయత్రదృష్టాంతః - పూర్వమేవాధశ్శయానోయథానపతతీతి॥ ౧౭ ॥ అతోగుణదోషనియమవిధీనాంప్రవృత్తిసంకోచద్వారానివృత్తావేవతాత్పర్యమిత్యభిప్రేత్యాహ ॥ యతఇతి॥ ౧౮॥ యథాశ్రుతప్రవృత్తిపరతాంవేదస్యనిరాకర్తుంప్రవృత్తిమార్గస్యానర్థహేతుతాందర్శయతిచతుర్భిః ॥ విషయేష్వితి ॥ ప్రథమంవిషయేషుగుణధ్యానాత్ రమణీయతాబుద్ధిః - తతస్తేషుసంగఆసక్తిః - తత్రతేషువిషయేషుయేనప్రతిహన్యతేసకామస్తేనసహకామాదేవకలిఃకలహోవివాదః ॥ ౧౯ ॥ కలేరితి ॥ దుర్విషహస్తీవ్రఃక్రోధః- తంక్రోధమనుతమఃసంమోహః - తేనతమసా - చేతనా - కార్యాకార్యస్మృతిః- ద్రుతంశీఘ్రం॥ ౨౦ ॥ తయేతి॥శూన్యాయకల్పతేఅసత్తుల్యోభవతీత్యర్థః - స్వార్థవిభ్రంశఃపురుషార్థహానిః- మూర్ఛితస్యమృతతుల్యస్య॥ ౨౧ ॥ తత్తుల్యత్వంప్రపంచయతి ॥ విషయేతి ॥ వ్యర్థంవృక్షజీవికయైవయోజీవన్వర్తతే- సమూర్ఛితతుల్యః- అతఏవయోభస్త్రేవశ్వసన్వర్తతే సమృతతుల్యః అతఃస్వార్థనాశఇత్యర్థః॥ ౨౨॥ ....

నను ప్రకృత్తస్యస్వర్గాదిఫలశ్రవణాత్పునఃస్వాధ్వరవిభ్రంశస్తత్రాహ॥ ఫలశ్రుతిరితి॥ ఇయంఫలశ్రుతిఃనశ్రేయఃపరమపురుషార్థప్రాప్తిభవతీత్యధ్వరైఃకింతుబహిర్ముఖానాంస్త్రీణాంమోక్షవివక్షయాఅవాంతరఫలైఃకర్మసురుచ్యుత్పాదనమాత్రం యథాభైషజ్యౌషధేరోచనంరుచ్యుత్పాదనంఖండలడ్డుకాది-తథాహి॥ శ్లో॥ పిబనింబంప్రదాస్యామిఖలుతేఖండడ్డుకాక। పిత్తైవముక్తఃపిబతిసఫలంతావదేవతు॥ 23॥ ననుకర్మకాండేమోక్షస్యనామాపినశ్రూయతేకుతవివంవ్యాఖ్యాయతేయథాశ్రుతస్యఘటనాదితత్రాహ॥ ఉత్పత్తేర్యేతి॥ఉత్పత్త్యాస్వభావతఏవకాలాంతరేమృత్వాదిషు- ప్రాణేషుఆయురింద్రియబలవీర్యాదిషు- స్వజనేషుభ్రాతాదిషు- ఆనధ్రహేతుషుపరిపాకతోఽనుఖాతుషు॥ 24॥ అతఃనతానితి॥ స్వార్థకంపరమసుఖంఅవిచక్షణఃఅతోనతాన్ప్రహ్వీభూతాన్- వేదోయదాహ్యభయమిత్యతదేవశ్రేయఇతివిశ్వసితానిత్యధ్వరైఃతానేవంభూతాన్- వృజినార్థస్యనికామవత్తన్నిదేవాదియోనిషుభ్రామ్యతఃఅతఃపునఃతమఃపృథివ్యాదియోనింవిశతఃపశుకామఇతిఆపాతరింద్రియాదికామఇతిచపుత్రాదికామఇతిచకథంపునస్తేస్వర్గకామేషుస్వయంబుధోవేదోయంజ్యోత్ప్రవర్తయేత్-తథాసతిఅనాస్తస్యాస్యదితిభావః॥ 25॥ కథంతర్హికర్మమీమాంసకాఃఫలపరతాంవదంతివేదస్యతత్రాహ॥ వివదమితి॥ వివదంవ్యవసితంవేదస్యాభిప్రాయం- కుసుమితాంఅవాంతరఫలప్రధానజనతాయారమణీయాం- పరమఫలశ్రుతింవదంతి- కుతస్తేకుబుద్ధయస్తత్రాహ- హ్యయస్తాత్- వేదజ్ఞాన్యాసహృదయస్తథానవదంతీతి॥ 26॥ కుబుద్ధితాంప్రపంచయత్యష్టభిః॥ కామినఇతి॥ కామితాత్వాత్కృపణాఃతతోలుబ్ధాస్తల్లోలుపాఃఅతఃపుష్పేషుఅవాంతరఫలేషుపరమఫలబుద్ధయఃఅతఎవఅగ్నిముగ్ధాఃఅగ్నిసాధ్యకర్మాభినివేశేనలుప్తవివేకాఃతతశ్చధూమతాంతాఃధూమతాధూమమూర్ఖవఅంతోయేషాంతేధూమమా

నశ్రేయోరోచనంపరమ్। శ్రేయోవివక్షయాప్రోక్తాయథాభైషజ్యరోచనమ్ । 23 ॥ ఉత్పత్తేర్యేన హికామేషుప్రాణేషుస్వజనేషుచ। ఆనర్థహేతుషు॥ 24॥ నతానవిదుషస్వార్థంభ్రామ్యతోవృజినాధ్వని। కథంయుంజ్యాత్పునస్తేషుతాంస్తమోవిశతోబుధః । 25 ॥ ఎవంవ్యవసితంకేచిదవిజ్ఞాయకుబుద్ధయః। ఫలశ్రుతింకుసుమితాంనవేదజ్ఞావదంతిహ । 26 ॥ కామినఃకృపణాలుబ్ధాఃపుష్పేషుఫలబుద్ధయః। అగ్నిముగ్ధాధూమతాంతాస్నోపలోకంనవిదంతి తే ॥ 27 ॥ నతేమామంగజానంతిహృదిస్థంయఇవంయతాః। ఉక్థశస్త్రాహ్యసుతృపోయథానీహారచక్షుషః ॥ 28 ॥ తేమేమతమవిజ్ఞాయపరోక్షంవిషయాత్మకాః। వృధాపశూన్హింసయంతఃహింస్యంతేత్రైత్యతైస్తుతే। 29 ॥ హింసావిహారాహ్యలభేపశుభిస్నసుఖేచ్ఛయా। యజంతేదేవతాయజ్ఞైఃపితృభూతపతీఃఖలాః॥ 30॥స్వప్నోపమమమునోకమసంతంశ్రవణప్రియమ్। ఆశిషోహృదిసంకల్పకృత్యజంత్యర్థాన్యథావణిక్ ॥ 31॥ రజస్తమఃప్రకృతయఃసమశీలాభజంత్యథ। పితృభూతప్రజేశాదీన్నకాంతాఇతివా- స్వలోకమాత్మతత్త్వంతథాచ॥ శ్రు॥ కశ్చిద్ధ్రువాఅస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య-ఆత్మానంవేద-అయమహమస్మీతి కశ్చిత్స్వంలోకంనప్రతిప్రజానాతి- అగ్నిముగ్ధోహవైధూమతాంతఇతి॥ 27॥ కోసౌస్వలోకస్తమాహ॥ నేతి॥ హృదిస్థమాత్మానంస్వలోకం-నసహృదిస్థమహంకారాస్పదంజానంత్యేవ- సత్యం- పరమాత్మానంతుజానంత్యేవాహ- యఇహదఃయద్వ్యతిక్తంజగన్నాస్తీతరతఃయతఇదంజగజ్జాతం- తంపతోనజానంతి- హ్యయస్తాత్ఉక్థశస్త్రాఃఉక్థంకర్మనీయంపశుహింసాసాధనంవాయేషాంతే- అతఃకేవలమసుభృచఃప్రాణతర్పణపరాఃనీహారంతమఃతేనవ్యాప్తానిచక్షూంషియేషాంతే- యథాసంపిహితజ్ఞానాజానంతితద్వత్-తథాచ॥ శ్రు॥ నతేంవిదాఃస్వార్థగతిహింసాన్యత్వీహాకుమంతరంభవాతి-నీహారేణప్రావృతాజల్పంత్యనుపశుబుద్ధయశ్చరంతి॥ 28॥వేదతాత్పర్యజ్ఞానాచ్చాన్యాయజంతీత్యాహ॥తఇతి॥ తేపరోక్షమస్పష్టంమేమమతమవిజ్ఞాయ- దేవాద్యాయజంతఇత్యత్తేనన్వయః॥ 29॥స్వమతమేవాహ॥ హింసాయామితి॥ హింసాయాంయంసభక్షణధ్రతత్పరాధ్రంచయదిరాగఃస్యాత్- తహ్యత్ర- యజ్ఞఎవేత్యశ్వనుజ్ఞా- తద్వారాపరిసంఖ్యేయం నత్వావశ్యకర్తవ్యచోదనేత్యవధేయం యద్యపినిత్యనైమిత్తికయోఃకామవిశేషాసంబంధాస్తి- తథాపి॥ శ్రు॥ కమఙ్గపితృలోకఇతిశ్రుతేః- సామాన్యతఃపితృలోకకామనాస్త్యేవనాంతఃకరణశుద్ధికామనేతిభావఃఃతదుక్తం॥శ్లో॥ అకామస్యక్రియాకాచిద్దృశ్యతేనేహకర్హిచిత్। యద్యద్ధికురుతేజంతుస్తత్తత్కామస్యచేష్టితమితి॥30॥ .... హింసనేతి॥ అజ్ఞాత్వాదేవహింసావిహారఃక్రీడారతిఃపాఠే॥ 31॥ కింద-ఇతిముందుబుద్ధిఇత్యాహ॥ స్వప్నోపమమితి॥ఆముంపరలోకంఆశిషశ్చాస్మిన్ఇహనేకంకల్పయంతుసిద్ధ్యంతిత్యర్థఃవిష్ణుభాహుళ్యాత్త్యజంతికమసువినిమోజయంతి - యథాకశ్చిత్స్వణిక్పుస్తగమ్యద్రాదిలంఘనేనబహుధనాజనేచ్ఛయాపూర్వంసిద్ధంధనంత్యక్త్వానౌభంగాదినారత్నేనష్టేఉభయభ్రష్టోభవతితద్వత్త్యక్తధర్మఃకామీ॥ 32॥ అ

తఃll రజఇతిll రజఃసత్త్వతమోనిష్ఠైరజస్సత్త్వతమోజుషఃl స్వానురూపాసనంబ్రహ్మదేవాదేవోపాసతేl నతుమాంయద్యప్యేంద్రాది నామపిమదంశత్వాన్మదుపాసనమేవl తథాపియథాఽన్నోపాసతేl భేదదర్శిత్వాదిత్యర్థఃll 33ll హృదిసంకల్పేత్యుక్తంతమేవసంక ల్పందర్శయతిll ఇష్టేత్వేతll తస్యభూమస్యాంశేl మహాశాలాఃమహాగృహస్థాఃll 3రll తతఃకిమిత్యతఆహll విషమితిll అతోమత్ప్రవణత్వాభా వాన్నిత్యంసఽసారిణోభవంతీతిభావఃll 3౫ll తదేవంవేదానాంప్రవృత్తిపరత్వంనిరాకృత్యl ప్రకృతంనివృత్తిపరత్వమేవ ఉపసంహ రతిll వేదాఽఖిలll కర్మబ్రహ్మదేవతాకాండవిషయాఇతిసేవేదాఃl బ్రహ్మత్మవిషయాఃబ్రహ్మవాత్మానంసంసారేత్యేతత్పరాఃl తత్పరత్వ ప్రతీతౌచll శ్లోll ఫలశ్రుతిరియంన్యాణాంనశ్రేయోరోచనంచగమ్l శ్రేయోవివక్షయాప్రోక్తాయథాభైషజ్యరోచనమిత్యుక్తమేవకారణ మనుస్మారయతి - పరోక్షేతి - పరోక్షవాదాఃఅతీంద్రియార్థప్రతివాదనపరాఃl ఋషయోమంత్రాఃతద్ద్రష్టారోవా తద్ధీమితి - యస్మా త్పరోక్షమేవమమప్రియంl అయంభావఃl శుద్ధాంతఃకరణైరేవైతద్బోద్ధవ్యంనానైర్వగధికారిభిఃl వృథాకర్మత్యాగేభ్రంశప్ర సంగాదితిll3౬llనచవేదజ్ఞాఅపిజైమిన్యాదయఃకిమితథానవగచ్ఛంతి - మాంవినాతత్త్వతోవేదంతదర్థంవాసకోపి వేదేత్యాశయేనాహమాయావత్పుమ్హీతిll శబ్దబ్రహ్మేతిll స్వరూపతోధర్మతశ్చజ్ఞేయం - తచ్చసూక్ష్మస్థూలంచేతిద్వివిధం తత్రసూక్ష్మంతావత్ప్రకృ తోజుజ్ఞేయమిత్యాహ - ప్రాణేంద్రియమనోమయం - ప్రథమంప్రాణమయంచరాఖ్యం - తతోమనోమయంపశ్యంత్యాఖ్యం - తతఇం ద్రియమయంమధ్యమాఖ్యం - తస్యవాగ్వ్యంజకత్వేనవాగింద్రియప్రధానత్వాత్ - కింవ - అనంతపారంసమష్టిప్రాణాదిమయస్యనివి శేషస్యచతస్యదేశతఃకాలతశ్చావరచ్ఛేదాత్ - అగాధతోపిదుర్జ్ఞేయత్వమాహ - గంభీరంనిగూఢార్థం - అతోదుర్విగాహ్యంమతిప్రవే శానర్హం - తథాచll శ్రుll చత్వారివాక్పరిమితావదాని - తానివిదుర్బ్రాహ్మణామనీషిణఃగుహాత్రీణినిహితానెంగయంతి - తురీయంవా

యధైవమామ్ ॥ 33 ॥ ఇష్ట్వేహదేవతాయజ్ఞైరాత్మారంస్యామహేదివి । తస్యాంతఇహభూయాస్మ మహాశాలామహాకులాఃll 3రll ఏవంపుష్పితయావాచావ్యాక్షిప్తమనసాంనృణామ్ । మానినాంచా తిస్తబ్ధానాంమద్వార్తాపినరోచతేll 3౫ll వేదాబ్రహ్మాత్మవిషయాస్త్రికాండవిషయాఇమే । పరో క్షవాదాఋషయఃపరోక్షంమమచప్రియమ్॥ 3౬॥ శబ్దబ్రహ్మసుమర్మోభయం ప్రాణేంద్రియమనో మయమ్ । అనంతపారంగంభీరందుర్విగాహ్యంసముద్రవత్ ॥ 3౭ ॥ మయోపబృంహితంభూమ్నా బ్రహ్మణానంతశక్తినా । భూతేషుఘోషరూపేణబిసేషూర్ణేవలక్ష్యతే॥ 3౮॥ యఛ్రోణనాభిహృ దయాదూర్ణమున్వనుతేముఖాత్ । ఆకాశాద్ఘోషవాక్ప్రాణోమనసాస్పర్శరూపిణా ॥ ఛందోను యోమృతమయస్సహస్రపదవీంప్రభుఃll 3౯ll ఓంకారాద్వ్యంజితస్పర్శస్వరోష్మాంతస్థభూషితాన్। విచిత్రభాషావితతాంఛందోభిశ్చతురుత్తరైఃll అనంతపారాంబృహతీంసృజత్యాక్షిపతేస్వయమ్॥రం।

భోమనుష్యావదంతి అయమధ్వరఃవాచఃశబ్దబ్రహ్మణఃl చరిమితానిగణీతానిl చర్యతేజ్ఞాయతేసగంతత్త్వమెభిరితిసదానిరూపణీl చ త్వార్యపి తానిచత్వార్యపినమనీషిణోంతర్నిష్టాయాఃl తేవిదుర్నాన్యేl యతోగుహాయాందెహమధ్యేl త్రీణినిహితానినెంగయంతిస్వరూ పంనప్రకాశయంతిl తతఃకేవలంవాచస్తూష్ణీంచతుర్థభాగంవైతిరీయరూపం - మనుష్యాఃప్రాణినోవదంతి - తమపివదంత్యేవ - నతుతత్త్వ తోజానంతీతి॥ 3౭॥ తత్రమనీషిభిరవశ్యేయంనామ్నారూపందర్శయతిll మయేతిll మయాఅంతర్యామిణాl ఉపబృంహితంఅధిష్ఠితంl అం తస్నత్వేవ్యపరిచ్ఛేదమాహl భూమ్నేతిl అధిష్ఠాతృత్వేవ్యవికారిత్వమాహl బ్రహ్మణేతిl అవికృతస్యాపినియంతృత్వంఘటయతిl అనంతశక్తి నేతిl భూతేషుసర్వప్రాణిషుl ఘోషరూపేణనాదరూపేణలక్ష్యతేl మనీషిభిఃl అంతర్యామ్యేవనిదర్శనేదృష్టాంతఃl బిసేషూర్ణాతం తురివేః॥ 3౮॥ తతోవైఖర్యాఖ్యాయాఃబృహత్యాఃవాచఃఉత్పత్తిప్రకారంనదృష్టాంతమాహాల్పిభిఃll యతోతిll హృదయాత్సకాశాత్ ముఖాత్ముఖద్వారాత్ ఉద్వ్యమతేబహిఃప్రకటయతిl దాష్టాంతికేఽతిదిశతిl ఆకాశాదితిl ప్రాణఃతదుపాధిహిరణ్యగర్భరూపఃl ప్ర భుఃభగవాన్l తేనరూపేణఛందోమయోవేదమూర్తిఃl స్వతస్స్వమృతమయఃl ఘోషవాన్నాదోపాదానవాన్l మనసానిమిత్తభూతేనl నిమిత్తతామేవదర్శయతిl స్పర్శాదీంద్రియవర్ణరూపయతిసంకల్పమీతిస్పర్శరూపీతేనl స్పర్శగ్రహణముపలక్షణంl హృదయాకా శాద్బృహతీంసృజతీతితృతీయేనాన్వయఃl బృహతీశబ్దార్థవ్యాఖ్యానాయవిశేషణనిl సహస్రపదవీంబహుమాగాంll3౯llతదేవంll ఓం కారాదితిll ఓంకారాత్ఉగఃకంరాదినంగేనవ్యంజితైఃస్పర్శాదిభిఃభూషితాంl ఓంకారాచ్ఛబ్దబ్రహ్మదేవతఃనాత్మోభిప్రేతఃl సత్త్వకారాం విషయరూపఃl తస్యస్యగ్యకోటిగతత్వాత్l తత్రస్పర్శాదిపంచవర్గాఃl స్వరాఃఅంతఃస్థాఃఊష్మాణఃశషసహఃl అంతస్థాఃయరలవాఃl విచిత్రాభిఃవైదికలౌకికభాషాభిఃవితతాంl యథోత్తరంచత్వారిచత్వారీత్యర్థఃరాణిఉత్తరాణిఅధికానియేషాంతైఃl ఛందోభిరుపబృంహితాంl విశ్వమనంతపారాంl సృజతీత్యాదినోవాక్షిప్తఉపసంహరతిచ॥ రం॥ తెనుకలిచిచ్ఛందాంసిదశోత్తరాయణ ॥ గా

యత్రిష్టుప్ ॥ తత్ర గాయత్రీఛందసః ప్రాక్ ॥ శ్లో ॥ ఉక్తాత్యుక్తా తథా మధ్యా ప్రతిష్ఠాన్యా సుపూర్వికా ఇతి వచనాత్ - ఉక్తాఛందశ్చతురక్షరా
శ్రుతాన్యక్షరాణి నూనమథ - అత్యుక్తాష్టాక్షరీ ॥ శ్రు ॥ అగ్నిర్జ్యోతిర్జ్యోతిరగ్నిః - మధ్యా ద్వాదశాక్షరీ ॥ శ్రు ॥ అగ్నిర్జ్యోతిరింద్రో
జ్యోతిస్సూర్యో జ్యోతిః - ప్రతిష్ఠా షోడశాక్షరీ ॥ శ్రు ॥ అగ్నే పత్నీవాస్సజూర్దేవేన త్వష్ట్రా సోమం పిబ - సుప్రతిష్ఠా వింశత్యక్షరా ॥ శ్రు ॥ పు
రూతమం పురూణాం స్తోతౄణాం వివాచి వాజేభిర్వాజయంతాం - చతుర్వింశత్యక్షరా గాయత్రీ ॥ శ్రు ॥ అగ్నిమీళే పురోహితం యజ్ఞస్య
దేవమృత్విజం - హోతారం రత్నధాతమమితి - తతశ్చతురక్షరవృద్ధ్యా ఉష్ణిగాదిన్యత్ర్యత్యంతాని ఛందాంసి ద్రష్టవ్యాని - ఉత్ర్యత్యాఖ్యా
శతురక్షరోత్తర శతాక్షరా - అత్యష్టిః అతిజగతి అతివిరాట్ చేత్యర్థః ఏతైశ్ఛందోభిరుపలక్షితామితి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౪౧ ॥ అతోఽబ్బ
హత్యపి సాకల్యేన స్వరూపతో దుర్జ్ఞేయమిత్యుక్తం అర్థతోఽపి దుర్జ్ఞేయత్వమాహ ॥ కిమితి ॥ కర్మకాండే విధివాక్యైః కిం విధత్తే - దేవతా
కాండే మంత్రవాక్యైః కిమాచష్టే - ప్రకాశయతి - జ్ఞానకాండే కిమనూద్య వికల్పయేత్ నిషేధార్థం - ఇత్యేవమస్యా హృదయం తాత్ప
ర్యం - మత్ మత్తోఽన్యః కశ్చిదపి న వేద ॥ ౪౨ ॥ న చ తర్హి త్వం మే కృపయా కథయ - ఓమితి కథయతి ॥ మామితి ॥ మామేవ యజ్ఞరూపం విధత్తే
మామేవ తత్తద్దేవతారూపమభిధత్తే - న మత్తః పృథక్ - యచ్చ ఆకాశాది ప్రపంచజాతం ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూ
త ఇత్యాదినా వికల్ప్యపోహ్యతే - తదప్యహమేవ - న మత్తః పృథగస్తి ॥ ౪౩ ॥ కుత ఇత్యపేక్షాయాం సర్వవేదార్థం సంక్షేపతః కథయతి ॥
ఏతావానితి ॥ ఏతావానేవ సర్వేషాం వేదానామర్థః - తమేవాహ - శబ్దో వేదః మాం పరమార్థరూపమాస్థాయ ఆశ్రిత్య - భిదాం మా
యామాత్రమిత్యనూద్య ॥ శ్రు ॥ నేహ నానాస్తి కించనేతి - ప్రతిషిధ్య - ప్రసీదతి నివృత్తవ్యాపారో భవతి - అయం భావః - యథాహ్యంకురే

గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్చ బృహతీ పఙ్క్తిరేవ చ । త్రిష్టుబ్జగత్యతిచ్ఛందో హ్యత్యష్ట్యతిజగద్విరాట్ ॥ ౪౧ ॥ కిం
విధత్తే కిమాచష్టే కిమనూద్య వికల్పయేత్ । ఇత్యస్యా హృదయం లోకే నాన్యో మద్వేద కశ్చన ॥ ౪౨ ॥ మాం
విధత్తేఽభిధత్తే మాం వికల్ప్యాపోహ్యతే హ్యహమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఏతావాన్ సర్వవేదార్థః శబ్ద ఆస్థాయ మాం
భిదామ్ । మాయామాత్రమనూద్యాంతే ప్రతిషిధ్య ప్రసీదతి ॥ ౪౪ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋
❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకవింశోఽధ్యాయః ❋❋❋❋❋❋❋
* * * * * * * * * * ఉద్ధవః ॥ కతి తత్త్వాని విశ్వేశ సంఖ్యాతాన్యృషిభిః ప్రభో ॥ ౧ ॥ నవైకాదశ పం
చ త్రీణ్యాత్థ త్వమిహ శుశ్రుమః । కేచిత్ షడ్వింశతిం ప్రాహురపరే పంచవింశతిమ్ ॥ ౨ ॥ సప్తైకే నవ
షట్కేచిచ్చత్వార్యేకాదశాపరే । కేచిత్సప్తదశ ప్రాహుః షోడశైకే త్రయోదశ ॥ ౩ ॥ ఏతావత్త్వం
హి సంఖ్యానామృషయో యద్వివక్షయా । గాయంతి పృథగాయుష్మన్నిదం నో వక్తుమర్హసి ॥ ౪ ॥ శ్రీ
భగవాన్ ॥ యుక్తం చ సంతి సర్వత్ర భాషంతే బ్రాహ్మణా యథా । మాయాం మదీయాముద్గృహ్య వ
దతాం కిం ను దుర్ఘటమ్ ॥ ౫ ॥ నైతదేవం యథాత్థ త్వం యదహం వచ్మి తత్తథా । ఏవం వివదతాం హేతుం

రోఽరసః స ఏవ తద్విస్తారభూతనానాకాండశాఖాస్వపి - తథైవ ప్రణవస్యార్థః పరమేశ్వరః స ఏవ తద్విస్తారభూతానాం సర్వవే
దశాఖాకాండానామపి సంగచ్ఛతే నాన్య ఇతి ॥ శ్లో ॥ నిత్యముక్తస్స్వతస్సర్వవేదకృత్సర్వవేదవిత్ । స్వపరజ్ఞానదాతా యస్తం వందే గురు
మీశ్వరమ్ ॥ ౪౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋
శ్లో ॥ ద్వావింశే తత్త్వసంఖ్యానామవిరోధ ఇహోచ్యతే । పుంప్రకృత్యోర్వివేకశ్చ జన్మమృత్యువిధాదిచ ॥ తదేవం వేదానాం ప్రవృత్తిపర
త్వం నిరాకృత్య మోక్షపరత్వం నిర్ణీతం - సంతి చ మోక్షపరత్వేఽపి తదవాంతరవివాదాః - తథాహి - కేచిత్తత్త్వసంఖ్యాసు వివదంతే - త
త్రాపి చాన్యే బాహ్యార్థసదసత్వే - ఆత్మతత్త్వైక్యపరమితత్వనానాత్వాదిషు - తత్ర కిం సత్యమితి జిజ్ఞాసయా పృచ్ఛతి ॥ కతీతి ॥ ఋషిభిరా
గమేషు బహుధా సంఖ్యాతాని - తేషు కతి యుక్తానీత్యర్థః ॥ ౧ ॥ భగవన్మతానువాదపూర్వకం బహుధా సంఖ్యానం ప్రపంచయతి త్రి
భిః ॥ నవేతి ॥ త్వం తావదష్టావింశతి తత్త్వాన్యాత్థ - తాని చ వయం శుశ్రుమః శ్రుతవంతః ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ఏతావత్త్వమితి ॥ ఏతావతీనాం భా
వః ఏతావత్త్వం నానాత్వమిత్యర్థః - యద్వివక్షయా యత్ప్రయోజనమభిప్రేత్య గాయంతి - ఆయుష్మన్ నిత్యమూర్తే ॥ ౪ ॥ వివక్షాభేదేన
సర్వం యుక్తమేవ - మాయయా చ కిం నామ న యుక్తమిత్యాహ ॥ యుక్తమితి ॥ యథా బ్రాహ్మణాః భాషంతే తద్యుక్తం చ - న వస్తుతః - యస్మా
త్సంతి సర్వత్రాంతర్భూతాని సర్వాణి తత్త్వాని - కించ - మాయామితి - అసత్త్వేఽపి మాయాశ్రయత్వాద్ఘటత ఏవేత్యర్థః - ఉద్గృహ్య
స్వీకృత్య - న హి మరుమరీచికా జలపరిణామాదివిభాదేకిమఘటితమివ భవతి ॥ ౫ ॥ నను యది సర్వమపి యుక్తం - తర్హి కుతోఽవివాదః - య
ది చ మాన్యైవావలంబనం - కుతో హేతుం ప్రతివివాదః - తత్రాహ ॥ నేతి ॥ హేతుం ప్రతి చ వివదతాం వివదమానానాం - మదీయ్యా దురతి
క్రమాః శక్తయః సత్త్వాద్యాః అంతఃకరణవృత్తివిశేషరూపేణ పరిణతా వివాదహేతురిత్యర్థః ॥ ౬ ॥ తాసాం వివాదే హేతుత్వముపపాద

యతి ॥ యాసామితి ॥ యాసాం వ్యతికరాత్క్షోభాత్ - వదతాంపదంవిషయః - వికల్పోభేదఆసీత్ - అంతఃకరణవృత్తివికల్పోనాతస్తు లభూతః - ఏతదేవవ్యతిరేకేణదర్శయతి - శమదమయోర్ద్వంద్వైక్యంతస్మిన్ప్రాప్తే - వికల్పోపైతిలీయతే - తంచవికల్పమపవాదఃశా మ్యతీతి॥ ౭॥ సంతిసప్తత్రేతియదుక్తంతత్ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం॥ పరస్పరేతి॥ అన్యోన్యస్మిన్ననుప్రవేశాద్వక్తుయత్థాపివక్షితం తథా - పూర్వకంకారణంఅపరంకార్యంకార్యకారణభావేనప్రసంఖ్యానంభవతి - యద్వా-పూర్వఅల్పసంఖ్యా - అపరాఅధికసం ఖ్యా - తయోర్భావఃపౌర్వాపర్యం - తేనప్రసంఖ్యానంగణనమితి ॥ ౮ ॥ అనుప్రవేశంగచ్ఛతియతి ॥ వికస్మిన్నితి॥ పూర్వస్మిన్కారణ భూతతత్త్వే - కార్యతత్త్వానినూత్నరూపేణప్రవిష్టాని - మృదిఘటవత్ - అపరస్మిన్కార్యతత్త్వేకారణతత్త్వానిఅనుగతత్వేనప్రవిష్టాని- ఘటేమృద్వత్ ॥ ౯ ॥ అవిరోధముపసంహరతి ॥ పౌర్వాపర్యమితి॥ అతఃఆమ్నాంతత్త్వానాం - పౌర్వాపర్యంకారణకార్యత్వం - ప్ర సంఖ్యానంచన్యూనాధికం - అభీప్సితాంవాదినాంమధ్యే - యథావివక్షయాయద్వక్ష్యంయస్యముఖంప్రవర్తతే - తస్యవశంవివిక్తని శ్చితంవయంగృహ్ణీమః - ఉక్తన్యాయేనసవత్రయాణాంసంభవాత్ ॥ ౧౦॥ నను కార్యకారణతత్త్వానాంపృథక్త్వాపృథక్త్వవిభక్తుయా భవతునామ - సంఖ్యాభేదః జీవేశ్వరయోస్తుకథంభేదాభేదవివక్షా - యయాపడ్వింశతిపంచవింశతిఃస్యాత్ - అతఆహ ॥ అనాదీతి॥ స్వతోనసంభవతిఅన్యతస్తుసంభవాత్ - స్వతఃసర్వజ్ఞఃపరమేశ్వరోన్యోభవితవ్యఇతిషడ్వింశతిపక్షోభిప్రాయఇత్యర్థః॥ ౧౧ ॥ కథం తర్హ్యేపంచవింశతిపక్షస్తత్రాహ॥పురుషేశ్వరయోరితి॥ వైలక్షణ్యంవిసదృశత్వంనాస్తి - ద్వయోరపిచిద్రూపత్వాత్ - అతస్తయోర త్యంతమన్యత్వకల్పనాఅపార్థావ్యర్థా - వివరంపంచవింశతిపక్షప్రవృత్తిరిత్యర్థః నస్వేవమపీశ్వరప్ర సాదలబ్ధజ్ఞానస్యపృథక్త్వాత్

శ్మక్తయోమెదురత్వయాఃఽ ॥ ౬ ॥ యాసాంవ్యతికరాదాసీద్వికల్పోవదతాం పదమ్ । ప్రాప్తేశమద మేప్యేతివాదస్తమనుశామ్యతి । ౭ । పరస్పరానుప్రవేశాత్తత్త్వానాంసాత్వతర్షభ। పౌర్వాపర్యప్ర సంఖ్యానంయథావక్తుర్వివక్షితమ్ ॥ ౮ ॥ ఏకస్మిన్నపిదృశ్యంతే ప్రవిష్టానీతరాణిచ । పూర్వస్మిన్నప రస్మిన్వాతత్తత్త్వానిసర్వశః । ౯ ॥ పౌర్వాపర్యమతోమీషాంప్రసంఖ్యానమభీప్సతామ్। యథావివి క్తంయద్వక్ష్యంగృహ్ణీమోయుక్తిసంభవాత్ ॥ ౧౦ ॥ అనాద్యవిద్యాయుక్తస్యపురుషస్యాత్మవేదనమ్। స్వతోనసంభవేదన్యస్సర్వజ్ఞోజ్ఞానదోభవేత్ ॥ ౧౧ ॥ పురుషేశ్వరయోరత్రనవైలక్షణ్యమస్తివై । త దన్యకల్పనాపార్థాజ్ఞానంచప్రకృతేర్గుణాః॥౧౨॥ప్రకృతిర్గుణసామ్యంవైప్రకృతేర్నాత్మనోగు ణాః। సత్త్వంరజస్తమఇతిస్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవఃఽ౧౩ఽసత్త్వంజ్ఞానంరజఃకర్మతమోజ్ఞానమిహోచ్యతే । గుణవ్యతికరఃకాలస్స్వభావస్సూత్రమేవచ । ౧౪॥ పురుషఃప్రకృతిర్వ్యక్తమహంకారోనభోనిలః । జ్యోతిరాపఃక్షితిరితితత్త్వాన్యుక్తానిమేనవ ॥ ౧౫ ॥ శ్రోత్రంత్వగ్దర్శనంఘ్రాణోజిహ్వేతి జ్ఞానశక్తయః। వాక్పాణ్యుపస్థపాయ్వంఘ్రికర్మాణ్యంగోభయంమనఃఽ ౧౬ । శబ్దస్స్పర్శోరసోగం ధోరూపంచేత్యహంజాతయః । గత్యుక్త్యుత్సర్గశిల్పానికర్మాయతనసిద్ధయఃఽ ౧౭ । సర్గాదౌప్రకృ

తత్త్వవృద్ధిరితిపక్షద్వయమపినఘటతేఅతఆహ - జ్ఞానంచేతి - సత్త్వగుణవృత్తిత్వాత్తదంతర్భూతమిత్యర్థఃఽ౧౩ఽ నసుజ్ఞానంజీవధర్మఃకథంప్రకృతేర్గుణస్యేవతఆహ॥ప్రకృతిరితి॥ గుణసామ్యంహిప్రకృతిఃఅతస్తద్విశేషరూపాగుణాస్తస్యైవనత్వాత్మనోజీవస్య అకర్తృత్వాత్తస్యస్థిత్యాదిహేతుభూతగుణాశ్రయత్వానుపపత్తేః॥ ౧౩ ॥ సత్త్వమితి॥ అతఃసత్త్వంసత్త్వమయంజ్ఞానంప్రకృతేర్గుణ ఇతిపూర్వేణైవసంబంధఃనసుతన్నివర్త్యంకుచాజ్ఞానంచతత్త్వాంతరంస్యాత్ - నరజఃకర్మరజసోవృత్తిఃఃఽ - అజ్ఞానంచతమసఃఃఽ అతఃకర్మాజ్ఞానయోరజస్తమోద్వారాప్రకృతావేవాంతర్భావఇతిభావఃఽ - తథాపికాలస్వభావయోస్తత్త్వాంతరతాస్యాత్ - నగుణా నాంవ్యతికరోయస్మాత్సఈశ్వరఏవకాలోనామ - స్వభావోనామసూత్రంమహత్తత్త్వమేవ - తస్యసర్వశక్తిమత్త్వాత్ - తదేవంజ్ఞానాదీ నాంయథాయథమంతర్భావాన్నచపక్షద్వయేపితత్త్వవృద్ధిఃఽ వితచ్చపక్షంతిరస్కర్తుమాహ॥ స్వమతేతుగుణానామ్మగమాపాయిత్వాత్ప్ర కృతేర్భేదోవివక్షితఃఽ అతోగుణాస్త్రీణితత్త్వాని॥ ౧౪॥ .....

అపరాణిపంచవింశతితత్త్వానిభూతాదిక్షేత్రజ్ఞపక్షద్వయసాధారణానిదర్శయతి సాధారణాద్వాభ్యాం ॥ పురుషఇతి॥ వ్యాకృతమహత్తత్త్వఽ నభఆదీనిపంచతన్మాత్రాణి - నుమయా॥ ౧౫॥ వికాదశదర్శయతి॥ శ్రోత్రమితి॥ దర్శనంచక్షుఃఽ జ్ఞానశక్తయఃజ్ఞానేంద్రియాణిసం చ - వాగాదిపాయ్వంతానిద్వంద్వైక్యేనోక్తానిచతద్వారి - అంఘ్రిశ్చేతికర్మాణికర్మేంద్రియాణిపంచ - ఉభయం ఉభయాత్మకమనఃఽ ఆంగహాఉద్ధవ - ఏవమేతాన్యేకాదశ॥ ౧౬॥ పంచదశదర్శయతి॥ శబ్దఇతి॥ శబ్దాదివిషయతయాపరిణతానిపంచమహాభూతాని - నసుగత్యా దిభిస్తత్త్వాధిక్యంపక్షత్రయేపిస్యాన్నేత్యాహ - గతిరితి - గతిశ్చఉక్తిశ్చఉత్సర్గశ్చశిల్పంచతాని - కర్మాయతనానాంకర్మేంద్రియాణాం

సిద్ధయఃఫలాని - సతత్త్వాంతరాణీత్యర్థః॥ ౧౭॥ తదేవంమతత్రయేతత్త్వసంఖ్యాభేదంనిరూప్య - యద్విషయాయాగాయంతీయత్పృష్టం - తత్తన్మతాతాత్పర్యం - దర్శయతి॥ సగార్హస్థ్యాదావితి॥ కార్యాణీంద్రియశరీరాణి - కారణానిమహదాదీనిసప్త తద్రూపిణీసర్గప్రకృతిః - అస్యవిశ్వస్యసర్గాదౌగుణైఃసృజ్యత్వాద్వ్యవస్థాఃభవేత్ - ఉపాదానకారణరూపత్వాత్ - పురుషస్తుఅవ్యక్తఃఅచిన్మాత్రనిమిత్తభూతఃకేవలమితిభేదః - అతఃపరిణామిన్యాఃప్రకృతేఃపురుషఃభిన్నఇతి॥ ౧౮॥ తత్రైవారబ్ధస్యకార్యస్యతదంతర్భావమభిప్రేత్యాహ॥ వ్యక్తాదయఇతి॥ వ్యక్తాదయోమహదాదయఃప్రకృతేరుత్పన్నాయేథాతథాఃతేవికుర్వాణాఃపురుషేఽధ్యాలబ్ధవీర్యాఃసంగతాస్సంతఃఅండంకార్యంసృజంతీత్యన్వయఃప్రకృతేర్బలాత్తామాశ్రిత్యేత్యర్థః॥ ౧౯॥ ఏవంస్వమతముపసంహృత్యమతాంతరేఽప్యేవమేవసామాన్యతోనిరూపితాంతత్త్వస్ఫుటనాయవిశేషతఃసతత్త్వార్థాందర్శయతి॥ సప్తైవేతి॥ జ్ఞానంజానాతీతి - గ్రహ్యాజీవఃఉభయోఃగ్రహ్యగ్రహణయోరాధారఆత్మాచేతిసప్త - తత్రప్రకృత్యాదీనాంకారణత్వేసత్యపిదేహాదిష్వంతర్భావఃఇతరేషామంతర్భావాభావమాహ - తతస్తేభ్యస్సప్తభ్యఃదేహేంద్రియాసవఃకార్యాణిజాయంతేవికమపితత్త్వంవిహాయసభవతి॥ ౨౦॥ షడితి॥ షడిత్యమీతిథికస్యభూతాంతర్భావంజీవస్యచపరమాత్మాంతర్భావమాహ - తైర్యుక్తఇతి ॥ ౨౧ ॥ చత్వారీతి॥అన్నంపృథ్వీ - ఆత్మనోజాతానిఆత్మానమవదాత్వారిత్వాదీనిఅంతర్భావాభావమాహ - తైరితి - అవయవినఃకార్యస్య॥ ౨౨॥ ౨౩॥సంఖ్యానఇతి॥భూతానిచమాత్రాశ్చేంద్రియాణిచపంచపంచ

తిహ్యేషసృకార్యకారణరూపిణీ । సత్త్వాదిభిర్గుణైర్ధత్తేపురుషోవ్యక్తఈక్షతే ॥ ౧౮ । వ్యక్తాదయోవికుర్వాణాధాతవఃపురుషేక్షయా । లబ్ధవీర్యాస్సృజంత్యండం సంగతాఃప్రకృతేర్బలాత్ ॥ ౧౯॥ సప్తైవ ధాతవఇతిత్రార్ధాఃపంచఖాదయఃజ్ఞానమాత్మోభయాధారస్తతోదేహేంద్రియాసవఃనైకమన్యతరద్వాపివినాయదుపలభ్యతే॥ ౨౦॥ షడిత్యత్రాపిభూతానిపంచషష్ఠఃపరఃపుమాన్ । తైర్యుక్తఆత్మసంభూతైస్సృష్ట్వేదంసమువిశత్ ॥ .... ౨౧ ॥ చత్వార్యేవేతితత్రాపితేజఆపోన్నమాత్మనఃజాతానితైరివంజాతంజన్మావయవినఃఖలు॥ ౨౨॥ ఏకాదశత్వఆత్మాసోమహాభూతేంద్రియాణిచ ॥ ౨౩ ॥ సంఖ్యానేనపంచదశకేభూతమాత్రేంద్రియాణిచ । పంచచైకేనమనసాఆత్మాసప్తదశస్మృతః॥ ౨౪॥ తద్వత్షోడశసంఖ్యానేఆత్మైవమనఉచ్యతే । భూతేంద్రియాణిపంచైవమనఆత్మాత్రయోదశః । ౨౫ ॥ ఇతినానాప్రసంఖ్యానంతస్త్వానార్షిభిఃకృతమ్ । సగ్రహ్యన్యాయ్యయుక్తిమత్త్వాన్నిదమాంకిమశోభనమ్ ॥ ౨౬ ॥ ఉద్ధవఃప్రకృతిఃపురుషశ్చైభాయద్యప్యాత్మవిలక్షణౌ । అన్యోన్యాపాశ్రయాత్కృష్ణదృశ్యతేనభిదాతయోఃప్॥ ౨౭॥ ప్రకృతౌలక్ష్యతేహ్యాత్మాప్రకృతిశ్చతథాత్మని ।ఏతన్మేపుండరీకాక్షమహాంతంసంశయంహృది ॥ శ్చేత్తుమర్హసిసర్వజ్ఞత్వచోభిర్నయనైపుణైఃప్ ॥ ౨౮ ॥ త్వన్మాయాజ్ఞానంహిజీవానాంప్రమోషంతైత్రశక్తితఃప్ । త్వమేవహ్యాత్మమాయాయాగతింవేత్థనచాపరఃప్ ॥ ౨౯॥ శ్రీభగవాన్॥ ప్రకృతేఃపురుషశ్చేతివికల్పఃపురుషర్షభ

చపంచ - ఏకేనమనసాసహఆత్మాసప్తదశఃప్॥ ౨౨॥ తద్వదితి ॥ షోడశసంఖ్యానేఆత్మైవసంకల్పిర్మనఉచ్యతే - త్రయోదశైకాదశీభూతానితన్మాత్రైరేకీకృతానిపంచైవ ఇంద్రియాణితత్ప్రకాశకానిపంచైవ - మనశ్చైకమింద్రియాధిష్ఠాతృ - ఆత్మాచద్వివిధఃఎజంత్రయోదశ - ఏకాదశచేష్టేపంచమహాభూతాని - చరంచేంద్రియాణి - జీవమనసోరాత్మాంతర్భావేనైతాన్యేకాదశ - నవసంఖ్యాఆష్టప్రకృతయఃపురుషశ్చ - వికారాణామంతర్భావఃప్॥ ౨౫॥ ఉపసంహరతి ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవంవిధాఃప్రకారాఃప్రకృతిపురుషభేదజ్ఞాపనాయేత్యర్థఃప్॥ ౨౬॥ తత్రపృచ్ఛతి॥ ప్రకృతిరితి॥ ఆత్మనాజడాజడస్వభావేనవిలక్షణాఅన్యోన్యాపాశ్రయాత్పరస్పరపరిహారేణాప్రతీతేరిత్యర్థఃప్॥ ౨౭॥తదేవవ్యనక్తి॥ప్రకృతావితి॥ ప్రకృతౌతత్త్వాన్యేదేహేప్రకృతిశ్చఆత్మని - తేనవినాతస్యాఅప్రతీతేఃఅహమిత్యభేదప్రతీత్యనుపపత్తేర్దేహాత్మనోభేదోలక్ష్యతఇత్యర్థఃప్ హృదివితర్కమానంసంశయం - నయేయుక్తైఃపుణంప్రవీర్యంయెషాంతైఃప్॥ ౨౮॥ అహమిత్యుక్తంత్రహేతుమాహ॥ త్వత్తఇతి॥ హియస్మాత్ - త్వత్తఃత్వత్ప్రసాదాదేవ - అత్రజీవానాంజ్ఞానంప్రమోషఃభ్రంశశ్చతేశక్తితఃమాయాతఃనసుస్వప్రకాశస్యాత్మనఃకథంజ్ఞానంప్రమోషశ్చ - జ్ఞానాదానేతస్మాత్ప్రమోషేవామమకింప్రయోజనంతత్రాహ - త్వమేవేతి॥ ౨౯॥ వికారావికారాభ్యాంనానాత్వైకత్వాభ్యాంసాపేక్షనిరపేక్షాభ్యాంఅప్రకాశప్రకాశాభ్యాంచాత్యంతభేదంనస్ఫుటయతి॥ ప్రకృతిరితి॥ ప్రకృతిఃపురుషశ్చేతివికల్పోత్యంతభేదేఽపి - కుతఇత్యపేక్షాయాంప్రకృతిశబ్దోక్తదేహాదిసంఘాతస్యపితాత్వంతాస్మదర్థఃయేతి - ఎవఇతి ద్వాభ్యాం - ఏషసర్గఃసృజ్యతఇతిసర్గోదేహాదిసంఘాతఃస్థూలేనమాత్రేణవైకారికఃనానావికారవాచ్యత్వాత్రాశ్చేతుఃగు

ణవ్యతికరాత్మకఃగుణక్షోభకృతః॥ 30॥ నానాత్వమాహ॥ మమైతి॥ వికల్పంభేదంతద్బుద్ధీశ్చ-అనేకధాత్వంప్రపంచయతి- వైకారికఃఅనేకవికారవానపిస్థూలేనమూర్తేఃణతావత్త్రివిధః- త్రైవిధ్యమేవాహ- అధ్యాత్మమిత్యేకంరూపం॥ 31॥ తానిరూపాణిదర్శయతి॥ దృగితి॥ దృక్అధ్యాత్మం- రూపంఅధిభూతం- అత్రరంధ్రేచతుర్గోళకే- ప్రవిష్టంఆకర్షకంవపుఃఅంశోధిదైవమితి - సూపెక్షప్రకాశతామాహ- పరస్పరమితి- చక్షుషారూపంజ్ఞాయతే-తదన్యథానుపపత్త్యాచక్షుర్జ్ఞాయతే- తత్ప్రవృత్త్యన్యథానుపపత్త్యాతదధిష్ఠాతృనైవంజ్ఞాయతే- తతశ్చక్షుషఃప్రవృత్తిః- తతోరూపస్యజ్ఞానమితి - ఏవమెతత్త్రయంపరస్పరంసిధ్యతి - అత్రరంధ్రఇతివిశేషవ్యావర్త్యమాహదృష్టాంతోపన్యాసితయా- యస్తుఖేఆకాశేమండలాత్మాసూర్యోవర్తతే- సతుస్వతఃసిధ్యతి - చక్షుర్విషయత్వేపిప్రకాశయోగ్యత్వేనౌభాస్యత్వేనస్వతఇత్యుక్తం ఇదానీమాత్మనోవికారిత్వాద్వ్యభిచారేణభేదమాహ- యత్యసాత్మ్-ఆత్మావిషమాత్మాదీనామాద్యఃకారణం - అతఃవికరూపఃతస్మాదితరేభ్యఃపరోభిన్నఃస్వప్రకాశత్వాదపీత్యాహ - స్వయానుభూత్యాస్వతసిద్ధప్రకాశేన - అఖిలానాంసిద్ధానాంపరస్పరప్రకాశకానామపిసిద్ధఃప్రకాశకఃసర్వేషామపిసామాన్యతశ్చప్రకాశవిషయత్వాత్ - అతఏవతస్యస్వప్రకాశకత్వంసిద్ధం ॥ 32॥ చక్షుషిసశిక్తంత్రైవిధ్యమింద్రియాంతరెష్వప్యతిదిశతి ॥ ఏవమితి ॥ యథాచక్షుఃఏవంత్వగాద్యపీత్యర్థఃత్వక్స్పర్శోవాయురితి- శ్రవణంశబ్దాదిశఇతి-జిహ్వారసోవరుణఇతి-నాసాగంధోక్ష్వినావితి- చిత్తెనయుక్తమంతఃకరణాంతరమిత్యర్థఃతత్ర- చిత్తంచేత్యుక్తవ్యంచాసుదేవఇతి - మనోమంతవ్యంచంద్రఇతి - బుద్ధిర్బోద్ధవ్యం బ్రహ్మేతి - అహంకారోహంకర్తవ్యంరుద్రఇతి - ఏవంత్రివిధఃఇత్యర్థఃll 33॥ నానుపునరపివైలక్షణ్యమాత్రమేవోక్తం- త్రివిధప్రపంచవ్యతిరిక్తాత్మప్రాప్తిస్తుకుతస్యాఽ

భ। ఏష్మవై కారికస్సర్గోగుణవ్యతికరాత్మకఃll 30 ll మమాంగమాయాగుణమయ్యానేకధావికల్పబుద్ధీశ్చగుణైర్విధత్తే। వైకారికస్త్రివిధోధ్యాత్మమేకమధాధిదైవమధిభూతమన్యత్॥ 30। దృగ్రూపమార్కంవపురత్రరంధ్రేపరస్పరంసిధ్యతియస్స్వతఃఖే। ఆత్మాయదేషామపరోయఆద్యస్స్వయానుభూత్యాఖిలసిద్ధసిద్ధఃll 31॥ ఏవంత్వగాదిశ్రవణాదిచక్షుర్జిహ్వాదినాసాదిచచిత్తయుక్తమ్ ॥33 ॥ యోసౌగుణక్షోభకృతోవికారఃప్రధానమూలాన్మహతఃప్రసూతేః। అహంత్రివృన్మోహవికల్పహేతుర్వైకారికస్తామసఐంద్రియశ్చ ॥ 34 ॥ ఆత్మాపరిజ్ఞానమయోవివాదోహ్యస్తీతినాస్తీతిభిదార్థనిష్ఠఃl వ్యర్థోపిహ్యేషవిపర్యయోత్రపరావృష్థియాంస్వలోకాత్ ॥ 35 ॥ ఉద్ధవఃll త్వత్తఃపరావృత్తధియస్సకృత్తైఃకర్మభిఃప్రభోl ఉచ్చావచాన్యథాదేహంగృహ్ణంతివిసృజంతిచ॥ 36॥ తన్మాఖ్యాహిగోవిందసవిక్లవాత్మ్యమనాత్మభిఃనహ్యేతత్ప్రాయశోలోకెవిద్వాంసస్సంతిమోహితాఃll 37 శ్రీభగవాన్॥ మనఃకర్మమయంనృణామింద్రియైఃపంచభిర్యుతమ్ lలోకాల్లోకంప్రయాత్యన్యఆత్మాతదనువర్తతే ॥38॥ధ్యాయన్మనోనువిషయాన్దృష్టాన్వానుశ్రుతానథ l ఉన్మార్గాన్సత్కృతంత్రం

హంకారానివృత్తౌ- తత్ప్రకృతివిధవికల్పనివృత్తౌవైత్యాశయేనాహ॥ మమఇతి॥ యోసౌ అహంఅహంకారఃతమేవాహ-గుణక్షోభంకరోతీతితథాతతఃపరమేశ్వరాత్తాలాద్యానిమిత్తభూతాత్ - ప్రధానంమూలముపాదానంయస్యతస్మాన్మహతఃప్రసూతోవికారఃసత్త్రివృత్త్రివిధఃమోహమయస్యవికల్పస్యహేతుఃత్రివిధత్వమేవాహ- వైకారికఇతి॥ 35॥ సతుతోనివర్తతే- ఆత్మాజ్ఞానవిలసితత్వాత్- ఆత్మజ్ఞానేనేత్యాశయేనాహ॥ఆత్మేతి॥ ననుకథంమోహమయత్వంవికల్పస్యాహంకారస్యాజ్ఞా- వైశ్చిత్యత్యాత్వంగీకారాత్ తత్రాహ- వివాదఇతి ఆస్తీతివిధిప్రత్యయవిషయఃనాస్తీతినిషేధప్రత్యయవిషయఃఅయంభిదార్థనిష్ఠోవివాదోహ్యాత్మాపరిజ్ఞానమయఇత్యన్వయఃయద్వా వివాదఃసమోపిభిదార్థనిష్ఠఏవ నతుఐస్తుమాత్రనిష్ఠఃఅతఃపరస్పరయుక్తిభిరేవభేదస్యనిరాకృతత్వాత్ - మోహమయత్వంసిద్ధమితి- ననుయద్యహంకారోవికల్పశ్చనాస్తి- అన్యంతర్హితన్నివృత్తిప్రయాసేనతత్రాహ - వ్యర్థోపిఅధరహతోపీతి- స్వరూపభూతాన్తత్తోబహిర్ముఖానాంనైవోపరమేత- ప్రత్యుతతత్కృతైఃకర్మభిరుచ్చనీచదేహమాదత్తేసంసరంతీతి॥ 37॥ తత్రపృచ్ఛతి ॥ త్వత్తఇతి॥ వ్యాసక్తస్యాత్మనోదేహాద్దేహాంతరగమనంఆకర్తుంకర్మాణి - నిత్యస్యచజన్మమరణదీనికథమితిభావఃll 38 ll తదితి ॥ ఏతద్విద్వాంసోనసంతి- హియస్మాన్మాయయామోహితావంచితాఃll 39॥ లింగశరీరాఖ్యసేనసర్వంఘటతఇత్యుత్తరమాహ॥మన ఇతి॥ ప్రాణమిత్యేనపంచభిరితినిర్దేశాన్యేపిపుర్యష్టకఘటఃదేహాద్దేహాంతరంప్రయాతి - తతోన్యవివాత్మాతన్నానువర్తతే - అహంకారేణానుగచ్ఛతి ll 40 ll ననుమనసోపిపూర్వదేహవినాశేనూదంతరనాశశ్చకథంభవతీతిచేత్స్మృతివినాశయోగాభ్యామితివక్ష్యంతనాశకారణమాహ॥ ధ్యాయదితి॥ కర్మతంత్రత్వాత్కర్మాభస్థాపితాద్దృష్టాన్వాఅనుశ్రుతాన్వావిషయాన్ అనుధ్యాయత్ అనంతరంధ్యాయమానేముద్యత్ అవిభవత్ - పూర్వవిషయేభ్యశ్చసీదత్ లీయమానంభవతి - తదనంతరంతస్యస్మృతిఃపూర్వాపరామ

సంధానం న స్మరతి॥ ౩౯॥ తతః కిమత ఆహ॥ విషయేతి॥ విషయేషు కర్మోపస్థాపితదేవాదిదేహేషు స్వాత్యంతాభినివేశేన లాత్మానం పూర్వదేహం పునర్మనో న స్మరేదితి యత్ సైవ యాతనాదేహాభినివేశేన భయశోకాదేర్దేవాదిదేహాభినివేశే సర్వాహర్షతమోదేహాత్తతోఽపూర్వదేహేఽత్యంతవిస్మృతిః అహంకారనివృత్తిః తదభిమానినో జంతోర్జీవస్య మృత్యురుచ్యతే న తు దేహస్య నాశః॥ ౪౦॥ జన్మేతి॥ జన్మ తు విషయస్య దేహస్య ఆత్మతయా స్వీకృతిం అభిమానం ప్రాహుః న తు దేహవదుత్పత్తిం న చ పుత్రాదిదేహవత్ ప్రీత్యతిశయమాత్రేణ కింతు సర్వభావేనాభేదేన అభిమానమాత్రేణ ఉత్పత్తిమరణే దృష్టాంతద్వయం యథా స్వప్నశ్చ మనోరథశ్చేత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ దృష్టాంతౌ వివృణోతి॥ స్వప్నమితి॥ తత్ర వర్తమానస్వప్నాదౌ పూర్వం చైవమివేతి అపూర్వమివేతి చాన్వయః పూర్వసిద్ధమప్యాత్మానమపూర్వవత్సద్యోజాతమివ పశ్యతీత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ ఉపసంహరతి ॥ ఇంద్రియేతి॥ ఇంద్రియాణామయనం మనః తస్య దేహాంతరాభినివేశేన యా సృష్టిః ఉత్పత్తిః తయా వస్తుని ఆత్మని తదభిమానేనేదం త్రైవిధ్యం ఉత్తమమధ్యమనీచత్వం అసదేవ భాతీత్యన్వయః ఏవంభూత ఆత్మా బాహ్యాభ్యంతరభేదహేతుశ్చ భవతి బాహ్యవిషయాన్ ఆభ్యంతరవిషయాన్ సుఖాదీంశ్చ పశ్యతీత్యర్థః యథా జనో జీవః స్వప్నే బహూన్ అసతో జనాన్ దేహాన్ కుర్వన్ పశ్యన్ బహురూపో భాతి తద్వత్ యద్వా ఇదం త్రైవిధ్యం అధ్యాత్మాదిరూపం భాతి అసజ్జనకృత్ దుష్పుత్రోత్పాదకః జనః పితా స్వయం సన్నపి పుత్రాభిమానతస్తదరిమిత్రాదిషు యథా భేదహేతుర్భవతి తద్వదితి అన్యత్సమానం॥ ౪౩॥ తదేవం లోకప్రసిద్ధౌ జన్మమృత్యూ నిరూప్య సూక్ష్మావప్యస్పష్టావపి తౌ వైరాగ్యాయ నిరూపయతి॥ నిత్యదేతి॥ నిత్యదా ప్రతిక్షణం భూతాని శరీరాణి ఉత్పద్యంతే నశ్యంతి చ కాలస్యాతిసూక్ష్మత్వాత్ తత్కృతం భవనమభవనం వా అవివేకిభిర్న లక్ష్యతే॥ ౪౪॥ సతో జనస్య మరణ

స్మృతిస్తదనుశామ్యతి॥ ౩౯॥ విషయాభినివేశేన నాత్మానం యత్స్మరేత్పునః। జంతోర్వై కస్యచిద్ధేతో
ర్మృత్యురత్యంతవిస్మృతిః॥ ౪౦॥ జన్మ త్వాత్మతయా పుంసస్సర్వభావేన భూరిద। విషయస్వీకృతిం ప్రా
హుర్యథా స్వప్నమనోరథః॥ ౪౧॥ స్వప్నం మనోరథం చైవం ప్రాక్తనం న స్మరత్యసౌ। తత్ర పూర్వ
మివాత్మానమపూర్వం చానుపశ్యతి॥ ౪౨॥ ఇంద్రియాయనసృష్ట్యేదం త్రైవిధ్యం భాతి వస్తుని। బహి
రంతర్భిదాహేతుర్జనోఽసజ్జనకృద్యథా ॥ ౪౩ ॥ నిత్యదా హ్యంగ భూతాని భవంతి న భవంతి చ। కాలే
నాలక్ష్యవేగేన సూక్ష్మత్వాత్తన్న దృశ్యతే॥ ౪౪॥ యథార్చిషాం స్రోతసాం చ ఫలానాం వా వనస్పతేః।
తథైవ సర్వభూతానాం వయోఽవస్థాదయః కృతాః ॥ ౪౫॥ సోఽయం దీపోఽర్చిషాం యద్వత్ స్రోతసాం తది
దం జలమ్। సోఽయం పుమానితి నృణాం మృషా గీర్ధీర్మృషాయుషామ్॥ ౪౬ ॥ నాజ్ఞస్స్వకర్మబీజేన జాయ
తే సోఽప్యజః పుమాన్। మ్రియతే వాఽమరో భ్రాంత్యా యథాగ్నిర్దారుసంయుతః ॥ ౪౭ ॥ నిషేకగర్భ
జన్మాని బాల్యకౌమారయౌవనమ్। వయోమధ్యం జరా మృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ ॥ ౪౮ ॥ ఏతా మ
నోరథమయీర్హాన్యస్యోచ్చావచాస్తనూః। గుణసంగాదుపాదత్తే క్వచిత్కశ్చిజ్జహాతి హ ॥ ౪౯ ॥
ఆత్మనః పితృపుత్రాభ్యామనుమేయౌ భవాప్యయౌ। న భవాప్యయవస్తూనామభిజ్ఞో ద్వయలక్షణః॥

మోరజ్ఞానే కారణమేతద్భవేత్ సత్త్వమేవ తయోః కుత ఇత్యాశంక్యానుమానేన తత్సాధయతి॥ యథేతి॥ అర్చిషాం ప్రదీపాదిభిః స్రోతసాం గత్యాదిభిః ఫలానాం రూపాదిభిః యథా అవస్థావిశేషాః కృతాః కాలేనేతి పూర్వస్యానుషంగః ఆదిశబ్దేన తేజోబలకౌశలాదీనాముపాదానం విమతం ప్రతిక్షణోత్పత్తినాశవత్ అవస్థాభేదాస్పదత్వాత్ దీపజ్వాలాదివదిత్యనుమానం ॥ ౪౫ ॥ కథం తర్హి ప్రత్యభిజ్ఞా తద్వదేవ సాదృశ్యావలంబినీత్యాహ॥ స ఇతి॥ సాదృశ్యాదర్చిషామేవ యథా సోఽయం దీప ఇతి ప్రత్యభిజ్ఞా యథా చ స్రోతసాం ప్రవాహజలానామేవ తదిదం జలమితి తథా సోఽయం పుమానితి గీర్ధీశ్చ మృషా నృణాం బహూనాం శరీరిణాం మృషా వ్యర్థమేవాయుర్గతం యేషాం తేషామవివేకినాం భవతి॥ ౪౬॥ నను కథం దేహాధ్యాసవతః పుంసః కర్మజన్మమరణాని సంతి నాన్యస్యేతి వ్యవస్థా న హ్యఘటనే ఘటస్య పురుషభేదేన సత్త్వమసత్త్వం చేతి న అజ్ఞస్యాపి వస్తుతస్తదభావాదిత్యాహ ॥ నేతి॥ నైవ స్వస్యాత్మనః కర్మణా బీజభూతేన సోఽపి అజ్ఞోఽపి పుమాన్ జాయతే మ్రియతే వా కింతు అయం భ్రాంత్యా అజన్మాపి జాయత ఇవ అమరోఽపి మ్రియత ఇవ యథా మహాభూతరూపోఽగ్నిరాకల్పాంతమవస్థితోఽపి దారుసంయోగవియోగాభ్యాం జన్మనాశౌ ప్రాప్నోతి తద్వత్ ॥ ౪౭ ॥ సిద్ధవత్కృత్యోక్తాః వయోఽవస్థాః ప్రపంచయతి॥ నిషేకేతి॥ నిషేకో జఠరే ప్రవేశః గర్భః తస్య దేహవృద్ధిః బాల్యం ఆపంచమాబ్దాత్ కౌమారం ఆషోడశవర్షాత్ తతో యౌవనమాచత్వారింశతః తతో వయోమధ్యం ఆషష్టివర్షాత్॥ ౪౮॥ దేహసంబంధాజ్జన్మమరణాదీన్యుపపాదితమర్థముపసంహరతి॥ ఏతా ఇతి॥ హ స్ఫుటం అన్యస్య దేహస్య సంబంధినీః ఏతాః మనోరథమయీః తనూః అవస్థాః గుణసంగాత్ ప్రకృత్యవివేకాత్ కశ్చిదుపాదత్తే పరమేశ్వరానుగృహీతః కశ్చిజ్జహాతి కథం జహాతి న హ్యవస్థావతో దేహస్య ద్రష్టా తదవస్థావానితి వివేకజ్ఞానేన ॥ ౪౯॥ నను తదానీం మూర్ఛితత్వేన జన్మమరణాదేర్హేయాన దృశ్యతే తత్రాహ॥ ఆత్మన ఇతి॥ పితృదేహస్యోర్ధ్వదైహికం కుర్వతాఽప్యయదర్శనాత్ పుత్రదేహస్య

చ జాతకర్మణి జన్మదర్శనాత్ - ఆత్మనః స్వదేహస్యాపి భవాప్యయావనుమేయౌ - ఏవంచ దృశ్యత్వే సతి భవాప్యయవతాం వస్తూనాం దేహసామభిజ్ఞో ద్రష్టా ద్వయలక్షణో భవాప్యయధర్మకో న భవతి ॥ ౪౦ ॥ ఏతదేవ దృష్టాంతేన స్పష్టయతి ॥ తరోరితి ॥ తరుశబ్దేనోద్భిజ్జమాత్రోపలక్షణం - ఫలపాకాంతస్య వ్రీహ్యాదేరిత్యర్థః - యద్వా - తరోరేవాంత్యః పరిణామో విపాకః - బీజాజ్జన్మ - విపాకాత్సంయమం నాశం చ విద్వాన్ తరోర్జన్మవినాశయోర్ద్రష్టా - యథా న తద్వాన్ - ఏవం దేహవతః కాయాన్నోఽపి ఆత్మా తద్భవాప్యయాభ్యాం న సంబధ్యతే ॥ ౪౧ ॥ అవివేకినః సంసారం ప్రపంచయతి పంచభిః ॥ ప్రకృతేరితి ॥ తత్త్వేన తత్త్వతః అవివిచ్య - తత్త్వదృష్ట్యా స్పర్శేషు విషయేషు సంమూఢ ఇతి వా ॥ ౪౨ ॥ గుణభేదేన త్రివిధం - తత్రాపి తత్తారతమ్యేనైకైకత్ర ద్వివిధం సంసారమాహ ॥ సత్త్వేతి ॥ ౪౩ ॥ సత్త్వ కర్తుర్నరాత్మనః కుతః కర్మభిః భ్రమణం తత్రాహ ॥ నృత్యత ఇతి ॥ నృత్యతో గాయతో జనాన్ జనః పశ్యన్ అనుకరోతి తద్గతస్వరతాలాదిగతిం శృంగారకరుణాదిరసం చ మనస్యనువర్తయతీత్యర్థః - అనుకార్యైర్గుణైః బలాదిత్యర్థః - అనేన దృష్టాంతేన దృశ్యధర్మో ద్రష్టరి స్ఫురతీతి దర్శితం ॥ ౪౪ ॥ ఉపాధిధర్మాశ్చోపహితే అవభాసంత ఇత్యత్ర దృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ తీరస్థాః తరవో ధావంత ఇవ యథా దృశ్యంతే - జలే ప్రతిబింబితా వా చంచలా ఇవేతి - విషయగ్రాహకేణ మనసాఽపరికల్పితా ఏవ తేషు లావణ్యాదయో గుణాః - న వస్తుతస్సంతి - అతో మనోనిబంధన ఏవాయం సంసార ఇత్యభిప్రేత్య గ్రాహకగుణా గ్రాహ్యే అవభాసంత ఇత్యత్ర దృష్టాంతమాహ - చక్షుషేతి ॥ ౪౫ ॥ భోగస్యాపి మిథ్యాత్వే దృష్టాం

౫౦ ॥ తరోర్బీజవిపాకాభ్యాం యో విద్వాన్ జన్మసంయమౌ । తరోర్విలక్షణో ద్రష్టా ఏవం ద్రష్టా తనోః పృథక్ ॥ ౫౧ ॥ ప్రకృతేరేవమాత్మానమవివిచ్యాబుధః పుమాన్ । తత్త్వేన స్పర్శసంమూఢస్సంసారం ప్రతిపద్యతే ॥ ౫౨ ॥ సత్త్వసంగాదృషీన్ దేవాన్ రజసాసురమానుషాన్ । తమసా భూతతిర్యక్త్వం భ్రామితో యాతి కర్మభిః ॥ ౫౩ ॥ నృత్యతో గాయతః పశ్యన్ యథైవానుకరోతి తాన్ । ఏవం బుద్ధిగుణాన్ పశ్యన్ననీహోఽప్యనుకార్యతే ॥ ౫౪ ॥ యథాంభసా ప్రచలతా తరవోఽపి చలా ఇవ । చక్షుషా భ్రామ్యమాణేన దృశ్యతే భ్రామ్యతీవ భూః ॥ ౫౫ ॥ యథా మనోరథధియో విషయానుభవో మృషా । స్వప్నదృష్టాశ్చ దాశార్హ తథా సంసార ఆత్మనః ॥ ౫౬ ॥ అర్థే హ్యవిద్యమానేఽపి సంసృతిర్న నివర్తతే । ధ్యాయతో విషయానస్య స్వప్నేఽనర్థాగమో యథా ॥ ౫౭ ॥ తస్మాదుద్ధవ మా భుంక్ష్వ విషయానసదింద్రియైః । ఆత్మాగ్రహణనిర్భాతం పశ్య వైకల్పికం భ్రమమ్ ॥ ౫౮ ॥ క్షిప్తోఽవమానితోఽసద్భిః ప్రలబ్ధోఽసూయితోఽథవా । తాడితస్సన్నిరుద్ధో వా వృత్త్యా వా పరిహాపితః ॥ ౫౯ ॥ నిష్ఠితో మూత్రితో వాజ్ఞైర్బహుధైవం ప్రకంపితః । శ్రేయస్కామః కృచ్ఛ్రగత ఆత్మనాత్మానముద్ధరేత్ ॥ ౬౦ ॥ ఉద్ధవః ॥ యథైవమనుబుధ్యేయం వద నో వదతాం వర ॥ ౬౧ ॥ సుదుస్సహమిమం మన్య ఆత్మన్యసదతిక్రమమ్ । విదుషామపి విశ్వాత్మన్ ప్రకృతిర్హి బలీయసీ ॥ ఋతే త్వద్ధర్మనిరతాన్ శాంతాంస్తే చరణాశ్రయాన్ ॥ ౬౨ ॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈ ❈❈❈❈❈❈❈❈ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ద్వావింశోఽధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈❈ శ్రీశుకః ॥ స ఏవమాశంసిత ఉద్ధవేన భాగవతముఖ్యేన దాశార్హ * ముఖ్యః । సభాజయన్ భృత్యవచో

తద్వ్యయమాహ ॥ యథేతి ॥ యథా ఏతాః ప్రసిద్ధాః మనోరథధియః స్వప్నదృష్టాశ్చ యథా మృషా - ఏవమాత్మనో విషయానుభవః సంసారోఽపి మృషా ॥ ౪౬ ॥ నను యది మృషా తర్హి కిం తన్నివృత్తిశ్రమేణ తత్రాహ ॥ అర్థ ఇతి ॥ అస్యాత్మనః ॥ ౪౭ ॥ తతో భోగోద్యమో న కర్తవ్య ఇత్యాహ ॥ తస్మాదితి ॥ ౪౮ ॥ దుఃఖప్రతీకారోద్యమమపి పరిత్యజ్య పరమేశ్వరనిష్ఠైవ భావ్యమిత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ క్షిప్త ఇతి ॥ క్షిప్తః ఆక్షిప్తః నున్న ఇతి వా - ప్రలబ్ధః అపహాసితః ॥ ౪౯ ॥ నిష్ఠిత ఇతి ॥ నిష్ఠితః నిష్ఠీవనవిషయీకృతః - మూత్రితః మూత్రేణార్ద్రీకృతః - ప్రకంపితః పరమేశ్వరనిష్ఠాయాః ప్రచ్యావితోఽపి - కృచ్ఛ్రగతః కష్టం ప్రాప్తోఽపి ॥ ౬౦ ॥ యథేతి ॥ ఏవం త్వదుక్తం యథా అనుబుధ్యేయం తథా నః సర్వాన్ ప్రతి వద ॥ ౬౧ ॥ సుదుస్సహమితి ॥ త్వద్ధర్మనిష్ఠితాన్ ఋతే - విదుషామపి అసద్భిః కృతమతిక్రమం అపరాధం సుదుస్సహం మన్య ఇత్యస్య యః - ప్రకృతిః స్వభావః ॥ ౬౨ ॥ శ్లో ॥ నిరస్య సర్వసందేహానేకీకృతసుదర్శనమ్ । ప్రకాశితరహస్యం తం భజామి గురుమీశ్వరమ్ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

శ్లో ॥ త్రయోవింశే తిరస్కారసహనోపాయ ఈర్యతే । భిక్షుగీతాప్రకారేణ మనసస్స్వయమోధియా ॥ దుర్జనోపద్రవోన్మానం దుస్సహో బాపి మహీయసామ్ । అతశ్చతుర్భిరధ్యాయైస్సహనోపాయవర్ణనమ్ ॥ తత్ర తావదస్మిన్నధ్యాయే భిక్షుగీతయా మనోవిజయః - ఉత్తరస్మిన్ ప్రకృతిపురుషవివేకః - తదుత్తరస్మిన్ గుణవృత్తివిజయః - తతః పరస్మిన్నైలగీతయా విషయసంగత్యాగేన సత్సంగ ఇతి క్రమేణోపాయాభగ

తావన్యర్ణంతె॥ సఇతి॥ ఆశంసితఃప్రార్థితః- భృత్యస్యవచఃసత్తు వర్ణన్- తంభృత్యంప్రత్యాబభాషె॥౧॥ తత్ర తావదంగీకారతస్త ద్వచఃసంపూజయతిద్వాభ్యాం॥ బార్హస్పత్యేతి॥ హెబార్హస్పత్యబృహస్పతెశ్శిష్య- అత్రలోకె- ససాధుర్నాస్తి- యోదుర్జనోక్తిభిఃభిన్నంక్షుభితం- ఆత్మానంమనః- శమయితుంఈశ్వరస్సమర్థస్స్యాత్॥ ౨॥ కుతఇత్యత్రఆహ॥ నెతి॥ యథామర్మగాస్థామర్మస్స్వవనిత్యంస్థితాః- పరుషోక్తిరూపాఇషవః- తుదంతివ్యథయంతి- తథాఇతరెబాణాఃనతుదంతి- అతస్తైస్తథానతప్యతఇత్యర్థః॥ ౩॥ తథాపిమయావక్ష్యమాణైరుపాయైఃసర్వంసోఢుంశక్యతఇత్యభిప్రాయేణెతిహాసంప్రస్తౌతి॥ కథయంతీతి॥ మహద్యథాభవతితథా- పుణ్యమితిహాసంగాథాంకథయంతి॥ ౪॥ ౫॥ సతుభిక్షుఃపూర్వంధనాఢ్యఃకృచ్ఛ్రార్జితస్యధనస్యనాశెనసంతప్యమానోనిర్విణ్ణస్సన్ప్రవ్రజ్యాభిక్షుమటన్దుర్జనైరుపద్రుతఃప్రస్తుతోపయోగినీంగాథామగాయతెతివక్తుంతస్యచరితమాహ॥ అవంతిష్వితి॥ అవంతిషుమాళవెషు- వార్తాకృషివాణిజ్యాదిరూపావృత్తిర్యస్యసః- కదర్యస్తుస్మృతావుక్తః॥ శ్లో॥ ఆత్మానంధర్మకృత్యంచపుత్రదారాంశ్చపీడయన్॥ దె

ముకుందస్తమాబభాషెశ్రవణీయవీర్యః॥ ౧ ॥ శ్రీభగవాన్॥ బార్హస్పత్యసనాస్త్యత్రసాధుర్వైదు
ర్జనేరితైః। దురుక్తైర్భిన్నమాత్మానంయస్సమాధాతుమీశ్వరః॥ ౨ ॥ నతథాతప్యతెవిద్ధఃపుమాన్బా
ణైస్తుమర్మగైః। యథాతుదంతిమర్మస్థాహ్యసతాంపరుషేషవః॥ ౩ ॥ కథయంతి మహత్పుణ్య మితిహా
సమిహోద్ధవ। తమహంవర్ణయిష్యామినిబోధసుసమాహితః॥ ౪ ॥ కెనచిద్భిక్షుణాగీతంపరిభూతె
నదుర్జనైః। స్మరతాధృతియుక్తెనవిపాకంనిజకర్మణామ్॥ ౫ ॥ అవంతిషుద్విజఃకశ్చిదాసీదాఢ్యతమ
శ్శ్రియా। వార్తావృత్తిఃకదర్యశ్చకామీలుబ్ధోతికోపనః॥ ౬ ॥ జ్ఞాతయోతిథయస్తస్యవాఙ్మాత్రె
ణాప్యనర్చితాః। శూన్యావసథఆత్మాహంకాలెకామైరనర్చితః॥ ౭॥ దుశ్శీలస్యకదర్యస్యద్రుహ్యం
తెపుత్రబాంధవాః। దారాదుహితరోభృత్యావిషణ్ణానాచరన్ప్రియమ్॥ ౮ ॥ తస్యైవంయక్షవిత్త
స్యచ్యుతస్యోభయలోకతః। ధర్మకామవిహీనస్యచుక్రుధుఃపంచభాగినః॥ ౯ ॥ తదవధ్యానవిస్రస్త
పుణ్యస్కంధస్యభూరిద। అర్థోఽప్యగచ్ఛన్నిధనంబహ్వాయాసపరిశ్రమః॥ ౧౦॥ జ్ఞాతయోజగృహుఃకిం
చిత్కించిద్దస్యవఉద్ధవ। దైవతఃకాలతఃకించిద్బ్రహ్మబంధోర్నృపార్థివాత్॥ ౧౧ ॥ సఏవంద్రవిణేన
ష్టెధర్మకామవివర్జితః। ఉపేక్షితస్స్వజనైశ్చింతామాపదురత్యయామ్॥ ౧౨॥ తస్యైవంధ్యాయ
తోదీర్ఘంనష్టరాయస్తపస్వినః। ఖిద్యతోబాష్పకంఠస్యనిర్వేదస్సుమహానభూత్॥ ౧౩ ॥ సచాహేద
మహోకష్టంవృథాత్మామేనుతాపితః। నధర్మాయనకామాయయస్యార్థాయాసఈదృశః॥ ౧౪॥
ప్రాయేణార్థాఃకదర్యాణాంనసుఖాయకదాచన। ఇహచాత్మోపతాపాయమృతస్యనరకాయచ॥ ౧౫॥
యశోయశస్వినాంశుద్ధంశ్లాఘ్యాయెగుణినాంగుణాః। లోభస్స్వల్పోపితాన్హంతిశ్విత్రంరూపమివేప్సి
తమ్॥ ౧౬॥ అర్థస్యసాధనేసిద్ధెఉత్కర్షేరక్షణేవ్యయె। నాశోపభోగఆయాసస్త్రాసశ్చింతా
భ్రమోనృణామ్॥ ౧౭॥ స్తెయంహింసానృతందంభఃకామఃక్రోధస్స్మయోమదః। భేదోవైరమవిశ్వా
సస్సంస్పర్ధావ్యసనానిచ॥ ౧౮ ॥ ఏతెపంచదశానర్థాహ్యర్థమూలామతానృణామ్। తస్మాదన

వతాతిథిభృత్యాంశ్చసకదర్యఇతిస్మృతఇతి॥ ౬॥ జ్ఞాతయఇతి॥ తస్యయెజ్ఞాతయోబాంధవాః- అతిథయోఽభ్యాగతాశ్చ - తెననార్చితాఇత్యర్థః- శూన్యావసథెధర్మకామహీనెగృహెదెహెవా॥ ౭॥౮॥ తస్యేతి॥ యక్షాణాంవిత్తమివకెవలంరక్షణీయంవిత్తం యస్య- పంచభాగినఃపంచయజ్ఞదెవతాః॥ ౯॥ తదితి॥ తెషామవధ్యానమనాదరఃతెనవిస్రస్తావిశీర్ణాఃపుణ్యస్యస్కంధఃఅర్థలాభమాత్రహేతురంశోయస్యతస్య- బహ్వయాసైఃకృష్యాదిభిఃకెవలంశ్రమోయస్మిన్సః॥౧౦॥కుతోనిధనమగచ్ఛత్తత్రాహ॥ జ్ఞాతయఇతి॥ దైవతఃగృహదాహాదినా- కాలతఃనిఖాతధాన్యాదినా- నృణాంపార్థివానాంచద్వంద్వైక్యంతస్మాత్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తస్యేతి॥ నష్టరాయఃనష్టాఃరాయఃఅర్థాఃయస్యతస్య- తపస్వినఃసంతప్తస్య॥౧౩॥ సఇతి॥ మెమయా- ఆత్మా దెహః- వృథైవామతాపితఃఅనుతాపంప్రపంచయతి-నధర్మాయెత్యాదినా- యస్యఈదృశఃఅర్థాయాసస్తెనమయా॥ ౧౪॥ ప్రాయేణెతి॥ నరకాయచసత్యప్యర్థెధర్మాననుష్ఠానాత్॥ ౧౫॥ యశఇతి॥ శ్విత్రంశ్వేతకుష్ఠం॥౧౬॥అర్థస్యేతి॥ సిద్ధెప్యర్థె- ఉత్కర్షెసంవర్ధనె నాశోపభోగయోర్ద్వంద్వైక్యం- నాశెఉపభోగెచెత్యర్థః- సాధనోత్కర్షణయోరాయాసః- తత్రత్రాసఃచింతాచ- నాశెభ్రమఇతి॥౧౭॥కించ॥ స్తెయమితి॥ ౧౮॥ ఏతఇతి॥ అర్థా

ప్రాప్త్యర్థాస్తేయాదయఃషడనర్థాఃప్రాప్తైశ్వర్యస్యాదయోవ్యసనైస్సహనవ-తత్రవ్యసనాని స్త్రీద్యూతమద్యవిషయాణిస్త్రీ
ణి॥ ౧౯॥ భేదవైరస్యర్థాఃప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥ భిద్యంతఇతి॥ భిద్యంతేస్నేహంత్యజంతి- కథంభూతాఃప్రకాస్నిగ్ధాఃఎకేవికప్ర
కాఃతెచతెఆస్నిగ్ధాఃఅతిప్రియాశ్చేత్యర్థఃకుతఃకాకణినాపుంస్త్వమాషకం - వింశతివరాటికాఃకాకిణీతదా॥ ౨౦॥ అథేనతి॥
సంరబ్ధాఃక్రుధితాఃస్పృధఃస్పర్ధమానాఃకలహాయమానాఃపరస్పరంస్పర్ధంతఇతిస్పర్ధాఃకలహాస్తాన్॥ ౨౧॥ ఇహతావదర్థనిస్తానామెతెనార్థాఃపరలోకెప్యనర్థాఎవతెమమిత్యాహత్రి
భిఃలబ్ధెవ్వితి॥ మానుష్యంజన్మతద్-తత్రాపిద్విజాగ్రకృతాంబ్రాహ్మణ్యం స్వార్థంఘ్నంఃఆత్మహితంనకుర్వంతియె-తెఆత్మభూతంగ
తింయాంతి॥ ౨౨॥ అమరప్రాధ్యకృతాందర్శయన్నాహ॥ స్వర్గెతి॥ లోకందెహం - అనుషజ్జెతఆసక్తింకుర్యాత్॥ ౨౩॥ దెవెతి॥ ఋ
షయోమనుష్యయజ్ఞబ్రహ్మయజ్ఞయోఃదెవతాఃదెవపితృభూతానితరేషు జ్ఞాతయఃసగొత్రాఃబంధవోవివాహాదిసంబంధాస్తాన్- అ
న్యాంశ్చభాగినఃభాగార్హాన్- ఆత్మానంచఆసంవిభజ్య న్నాదిభిరసంతర్ప్య॥ ౨౪॥ ఎవంవిమృశ్యానుతప్యమానఆహ ॥ వ్యర్థయెతి॥
వ్యర్థయాధెహయాప్రమత్తస్యమమవిత్తాదిగతమితిశెషఃయెనవిత్తాదినామశలాఃవివెకినఃసిధ్యంతిముచ్యంతె- జరయోవృద్ధః॥ ౨౫॥

థర్థమథార్థాఖ్యంశ్రేయోధీఃగురతస్త్యజెత్ ॥ ౧౯ ॥ భిద్యంతెభ్రాతరోదారాఃపితరస్సుహృదస్తథా।ఎకాస్నిగ్ధాఃకాకణినాసద్యస్సర్వెరయఃకృతాఃి ౨౦ ॥ అర్థెనాల్పీయసాప్యెతెనంరబ్ధాదీప్తమన్యవఃి త్యజంత్యనూస్పృఛంఘ్నంతిసహసోత్సృజ్యసౌహృదమ్॥ ౨౧॥ లబ్ధ్వాజన్మామరప్రార్థ్యం
మానుష్యంతద్విజాగ్ర్యతామ్। తదనాదృత్యయెస్వార్థంఘ్నంతియాంత్యశుభాంగతిమ్ ॥ ౨౨ ॥ స్వ
ర్గాపవర్గయోర్ద్వారంప్రాప్యలొకమిమంపుమాన్। ద్రవిణెకొనుషజ్యెతమత్యొనర్థస్యధా
మని॥ ౨౩ ॥ దెవర్షిపితృభూతానిజ్ఞాతి బంధూంశ్చభాగినఃి అసంవిభజ్యచాత్మానంయతొవిత్తఃపతత్య
ధఃి ౨౪ ॥ వ్యర్థయాధెహయావిత్తంప్రమత్తస్యవయోబలమ్। కుశలాయెనసిధ్యంతిజరఠఃకింను
సాధయె ॥ ౨౫ । కస్మాత్సంక్లిశ్యతెవిద్వాన్వ్యర్థయాదెహయాసకృత్। కస్యచిన్మాయయానూ
నంలొకొయం సువిమొహితఃి ౨౬ ॥ కింధనైర్ధనదైర్వాకింకామైర్వాకామదైరుత। మృత్యునా
గ్రస్యమానస్యకర్మభిర్వొతజన్మదైఃి ౨౭॥ నూనంమెభగవాఁస్త్రీతస్సర్వదెవమయొహరిఃి యే
ననీతొదశామేతాంనిర్వెదశ్చాత్మనఃప్లవఃి ౨౮ ॥ సొహంకాలావశెషెణశొషయిష్యెంగమాత్మనఃిఅ
ప్రమత్తొఖిలస్వార్థెయదిస్యాన్నిర్థఆశ్రమాత్॥ ౨౯॥ తత్రమామనుమొదెరన్దెవాస్త్రిభువనెశ్వరాఃి
ముహూర్తెనబ్రహ్మలొకంఖట్వాంగస్సనుసాధయత్॥ 30 ॥ శ్రీభగవాఁ॥ ఇత్యభిప్రెత్యమనసా
హ్యవంత్యొద్విజసత్తమఃి ఉన్ముచ్యహృదయగ్రంథీఁశాంతొభిక్షురభూన్మునిఃి ॥ 3౧ ॥ సచచారమహీ
మెతాంసంయతాత్మెంద్రియానిలఃి భిక్షొర్ధనంనగరగ్రామానసంగొలక్షితొవిశత్ ॥ 3౨॥ తంవైప్ర
వయసంభిక్షుమవధూతమసజ్జనాఃి దృప్తాఃపర్యభవన్భద్రబహ్వ్వీభిఃపరిభూతిభిఃి ॥ 33 ॥ కెచిత్త్రివె
ణుంజగృహురెకెపాత్రకమండలూఃి పీఠంచైకెతుసూత్రంచకంథాంచీరాణికెచన ॥ 3౪ ॥ ప్రదాయ
చపునస్తానిదర్శితాన్యాదమర్మునెఃి3౫॥ అన్నంచభైక్షమసంపన్నంభుంజానస్యసరిత్తటెి మూత్రయం

అన్యమపిస్వసదృశంశొచతి॥ కస్మాదితి ॥ కస్మాదేవమనర్థంవిద్వానపిసంక్లిశ్యతె- కారణంసంభావయతి- కస్యచిదితి ॥ ౨౬ ॥ నను
నాయంమొహితఃక్లిశ్యతి-కింతుధనాదిలిప్సయాభగవదవిషయసంపాదనెచ్ఛయాచెత్యతఆహ॥ కిమితి॥ ఉతపునరపి॥ ౨౭॥ ఇదానీంసంప
న్నవివెకఃసంహృష్యన్నాహత్రిభిఃి॥ నూనమితి॥ యెనప్రీతెనాత్మనఃప్లవరూపొనివెదశ్చభవతి- సహరిమెనూనంప్రీతఇతి॥ ౨౮॥సఇ
తి॥ అంగంశొషయిష్యితపసా - యద్వా-విద్యాయాలయంనెష్యామి- యదిస్యాత్తాలావశెషస్తస్మాత్మస్యెవసిధ్యస్తుప్రస్నఃి అఖిలెస్వా
థెధర్మాదిసాధనెఅప్రమత్తస్య॥ ౨౯ ॥ తత్రెతి॥ అనుమొదెరన్అనుగృహ్ణంతు- నముదెవైరనుమొదితొపిజరఠఃస్వల్పెనకాల
నకింసాధయిష్యతితత్రాహ ముహూర్తెనెతి॥ 30॥ ఇతీతి॥ అభిప్రెత్యనిశ్చిత్య - ఆవంత్యఃఅవంతీదెశసంభవఃి హృదయగ్రంథీఁఅ
హంకారాదీఁ॥ 3౧॥ సఇతి॥ అసంగఃఆసక్తిశూన్యఃి అలక్షితఃశ్రెష్ఠ్యమద్యోతయన్॥ 3౨ ॥ తమితి॥ ప్రవయసఃపృష్ఠం- అపధూ
తంమలినం- పర్యభవన్అవజానంతిస్మ- హెభద్ర- పరిభూతిభిస్తిరస్కారైఃి 33॥ పరిభవానెవదర్శయతిసస్తభిఃి కెచిదితి॥3౪॥ప్రదాయెతి॥
భొభగవన్గృహాణెతిదర్శితాన్యప్రదాయపునశ్చాదదుఃి 3౫॥ అన్నమితి॥ అన్నెమూత్రయంతి- మూర్ధన్యనిచనిష్ఠీవంతిస్మూర్జాదెఃశ్లెష్మ

ణఃప్రశీపంతి॥ 3౬॥ 32॥ బధ్నంతీతి॥ తీవంతినిందంతి-నిందాస్తవాహ-ఎషధర్మధ్వజఃత్రిదండంగౌంపజీవీ- శరోలోకవంచకః తదేవాహుః- తీణవిత్తఇతి॥ 3౮ ॥ అహోఇతి॥ మహాసారఃఅతిబలీ ॥ 3౯ ॥ ఇతీతి॥ దుర్వాలయంతిపీడుపుర్యధా వాయుంముంచంతి- బబంధుఃశృంఖలైర్నిరురుధుఃకారాగృహాదిముద్విజంశుకశ్చాదిందియాధా॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ భౌతికందుర్జనాదికృతం- దైహికంబ్రహ్మరాదినిమిత్తం- దైవికంశీతోష్ణాదిభవం- దిష్టందైవప్రాప్తం ॥ ౪౧ ॥ చరిభూతఇతి॥ ధర్మాత్వాత్రయత్రిభిఃచరిభూతాపి - సాత్వికీధృతిమాస్థాయ- స్వధర్మఎవస్థితఃఇహమంవక్ష్యమాణాంగాథామగాయత - సాత్వికీధృతిశ్చ -గీ॥ శ్లో॥ దృశ్యాద్యయాధారయతెలనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః। యోగెనావ్యభిచారిణ్యధృతిస్సాసాధకసాత్వికీతస్మాలేః॥ ౪౩॥ తామెవ ఉదాహృశ్లోకగాథామాహ ॥ నెతి॥నచాత్మానాపిగ్రహోదయః- మనఃపరంకెవలంసుఖదుఃఖినోఃకారణంవదంతి॥శ్రు॥మనసాహ్యేవసృశ్యతిమనసాశృణోతీత్యాదిశ్రుతయఃll౪౩ll సరివర్తకనప్రకారమేవాహ ॥ మనఇతి ॥ గుణాగుణవృత్తీఃసృజతి- తతస్తెభ్యఃగుణెభ్యఃశుక్లానిహ్యత్వితాని-కృష్ణానితామసాని- అతిలోహితానిరాజసాని- తెభ్యఃసవర్ణస్తత్తత్ప్రకారానురూపాః - సృతయఃదెవతిర్యఙ్నరాదిజాతయఃభవంతి॥ ౪౪॥ తతొఽమనసఏవసంసారస్నాత్మనఇత్యాశంక్యాహ॥ అనీహఇతి॥ అయమర్థఃఅవిద్యయామనసోధ్యాసెన ఇయమాత్మనస్సంసృతిఃనతుస్వతఃయతస్తద్రహితస్యెశ్వరస్యసూనాస్తి కింతుతద్వతోజీవస్యెవెతి- తదెవాహ- మనసాసమీహమానెనసహానియంతృత్వనవర్తమానోపిపరమాత్మా

తిచపాపిస్తానిస్త్రీవంత్యస్యమూఢని ॥ 3౬ ॥ యతవాచం వాచయంతితాడయింతినవక్తిచెత్ । తజ్జయంత్యపరెవాగ్భిస్తెనొయమితివాదినఃll 3౭ ll బధ్నంతిరజ్జ్వాతంకెచిద్బధ్నంతాంబధ్నతామిలి । తీపంత్యెకెవజానంతి హ్యేషధర్మధ్వజశ్శరఃll తీణవిత్తఇమాంవృత్తిమగ్రహీత్సువిజనొఽజితఃll 3౮ll అహొఽపఽనఃసారోధృతిమాగిరిరాడివ।మానెనసాధయత్యర్థంబకవన్నలఽనిశ్చయఃll3౯llఇత్యెకెవిహసంత్యెనమన్యెమర్యాతయంతిచ। తంబబంధునిరుసుధుర్యధాక్రీడనకంద్విజమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఏవంసభౌతికంమఃఖందైహికందైవికంచయత్ । భొక్తవ్యమాత్మనొదిష్టంప్రాప్తంప్రాప్తమబుధ్యత ॥ ౪౧॥పరిభూతఇమాంగాథామగాయతనరాధమైఃll పాతయద్భిస్సువధర్మస్థొధృతిమాస్థాయసాత్వికీమ్॥ ౪౨॥ భిక్షుఃll నాయంజనొమెసుఖదుఃఖహెతుర్నదెవతాత్మగ్రహకర్మకాలాఃllమనఃపరంకారణమామనంతిసంసారచక్రంపరివర్తయెద్యత్ ॥ ౪౩ ॥ మనొగుణాన్వైసృజతెబలీయస్తన్నశ్చకర్మాణివిలక్షణాని। శుక్లానికృష్ణాన్యతిలొహితానితెభ్యస్సవర్ణాస్సృతయొభవంతి॥ ౪౪॥ అనీహఆత్మానుమనసాసమీహతాహిరణ్మయొమత్సఖఉద్విచష్టే । మనస్సలింగంపరిగృహ్యకామాన్జుషన్నిబద్ధొగుణసంగతొసౌ । ౪౫ । దానంస్వధర్మొనియమొయమశ్చశ్రుతంచకర్మాణిచసద్వ్రతాని। సర్వెమనొనిగ్రహలక్షణాంతాఃపరొహ్యెషాంహ్యగొమనఃసమాధిః ॥ ౪౬ ॥ సమాహితంయస్యమనఃప్రశాంతందానాదిభిఃకింవదతస్యకృత్యమ్। అసంయతంయస్యమనొవినశ్యెద్దానాదిభిశ్చెదపరంకిమేభిః । ౪౭ ॥ మనొవశెస్యెహ్యభవంశ్చదెవామనశ్చనాన్యస్యవశంసమేతి । భీష్మొహిదెవస్సహసస్సహీయాన్యమంజ్యా

అనీహఃతత్ప్రియాసంగరహితఃయతొహిరణ్మయఃవిద్యాశక్తిప్రధానఃహితఃయతొమత్సఖఃమమజీవస్యసఖానియంతా - అతఃఉద్ధ ఉవైచఃవిచష్టేఅతిరొహితజ్ఞానెనకెవలంపశ్యతీత్యర్థఃఃఅతొఽపునరహంజీవఃస్వలింగంస్వస్మిన్నాత్మనిలింగయతిద్యొతయతిసంసారమితితథా- ఆత్మనఃపరిగృహ్యఆత్మత్వెనస్వీకృత్య- తస్యమనసొగుణైఃసమధిస్సంగతస్సంబంధఃగుణసంగాద్వాతాన్జుషన్నిబద్ధఇతి॥ ౪౫॥ అతొమనొనిగ్రహొక్తెసర్వంకృతంస్యాత్ - తంవినాతుసర్వంవ్యర్థమిత్యాహదాన్యాద్యొఽయం॥ దానమితి॥స్వధర్మఃనిత్యనైమిత్తికరూపఃసద్వ్రతానిఏకాదశ్యుపవాసాదీని - అన్యానిచయాపంతిరమాణి - ఎతెసర్వెఽపాయాఃమనొనిగ్రహలక్షణాఃమనొనిష్ఠఫలంయెహంతెతథా- ననుజ్ఞానాంగత్వంతెమంప్రసిద్ధంతత్రాహ- మనసఃసమాధినిగ్రహవిషయపరొయొఽగఃజ్ఞానం ॥ ౪౬॥ సమాహితమితి॥ అతొయస్యమనస్సమాహితంభవతి - తస్యకింకృత్యమస్తి - పదెతిపరంప్రత్యుపదిశన్నివస్వయమెవాహ - అసంయతంవిక్షిప్తంచెత్ - యద్వావినశ్యెత్ ఆలస్యాదినాలీయమానంచెత్భవెత్ - తర్హివిధిదానాదిభిఃఽమిపరంప్రయొజనంస్యాత్నకించిదిత్యర్థఃll ౪౭॥ సన్నియతెంద్రియజయఃప్రయొజనంస్యాన్నెత్యా ॥ మనొవశఇతి ॥ దెవాఇంద్రియాణితదధిష్ఠాతారొవా - భీష్మఃయొఽగినామపిభయంకరఃమనొలక్షణొదెవఃకుతఃసహసఃబలఃదవిబలినొపివాసహీయాన్ - అతస్తంయొవశెసర్వెంద్రియజెతాభవతి- నాన్యఃతథాచ॥శ్రు॥మనసాహవశెసర్వమిదంబభూవ- నాన్యస్యమనొవశమన్వియాయ- భీష్మొహిదెవస్సహసస్సహీయానితి ॥ ౪౮॥ అతఃతన్నిగ్రహవ్యతిరెకెణఇతరనిగ్రహాయప్రవృత్తాకథాఽనూద్యతెఽనయా॥ ఇతిll అసత్యరాగాదయొవెగా

యస్యతం - అతఏవఅరుంతుదంఅరుమర్మతత్తుదతివ్యధయతీతిఅరుంతుదఃతం - తత్సెతిచ్ఛెదః - తంనవిజిత్యఅవిజిత్వా - తత్తతః - యెకెచిన్మత్ప్రాఃకైశ్చిన్మత్ప్రెర్యస్యహఅసద్విగ్రహంకుర్వంతి - తత్రతత్రానుకూలప్రతికూలాదీన్అన్యాన్మిత్రాదీన్కుర్వంతి - తెమూఢాఇత్యర్థఃll ౪౯ll తతశ్చానెనప్రకారెణసంసారెభ్రమంతీత్యాహ॥ దెహమితి॥ మనోమాత్రపరికల్పితమిమంస్వదెహమహమితి పుత్రాదిదెహంచమమెతిస్వీకృత్యతమసిసంసారె॥ ౫౦ ॥ తదెవంమనసఎవసుఖదుఃఖకారణత్వముపపాద్యెదానీం జనాదీనాంషణ్ణామకారణత్వంషడ్భిఃప్రపంచయతి॥ జనఇతి॥ అత్రచ అస్మిన్నపిపక్షె - ఆత్మనఃకిం - నకించిత్ - సుఖదుఃఖకర్మత్వంతత్ర్పేత్వంచనాస్తీత్యర్థఃll కుతఇత్యతఆహ - హ్యనిశ్చితం - భౌమయెభూతమిత్యుక్తవికారయోర్దెహయొస్తత్ - నత్వాత్మనఃll అమూతర్స్యాక్రియస్యహనానాదిసుకర్మత్వకర్తృత్వానుపపత్తెఃll తథాపిదుఃఖమాత్మన్యసాయ్యెవెతిచెత్ - ఏవమప్యాత్మనఃఉభయత్రాప్యెకత్వాన్నొపపద్యతెస్తిస్వదృష్టాంతెనదర్శయతి - జిహ్వెమితి॥ ౫౧ ॥ ....

దుఃఖస్యెతి॥ యదిదెవతాఃఅస్తునామ - తత్రాపిపక్షె - ఆత్మనఃకిం - యతోవికారయోర్విక్రియమాణయొర్దెవతయొస్తత్ - హ్యస్తెనముఖెభిహతెతెనవాహస్తె దష్టెతగభిమానినొవ్యహ్నింద్రయొరెవతత్ - నత్వవిక్రియస్యానహంకారస్యాత్మనఃll దెవతానాంచసర్వదెహెష్వభెదాన్నకొపపద్యతెస్తిస్వదెహదృష్టాంతమాహ - యదితి - యత్యదాఅంగందెవతాధిష్ఠానంహస్తముఖాది - అతఎవపూర్వత్రదెవతానధిష్ఠానభూవికారదంతొదాహరణం॥౫౨॥ ఆత్మెతి॥ ఆత్మనఃసుఖదుఃఖాద్యాకారపరిణామఃఅతఏవహెతుయఁదిస్యాదాత్మా

ద్వశంతంసహిదెవదెవఃll ౫౫॥ తంమజఁయంశత్రుమసహ్యవెగమరుంతుదంతన్నవిజిత్యకెచిత్ । కుర్వంత్యసద్విగ్రహమత్రమత్తైర్మిత్రాణ్యుదాసీనరిపూంశ్చమూఢాఃll ౫౫ । దెహంమనొమాత్రమిమంగృహీత్వాస్వమాహమిత్యంధధియొమనుష్యాఃl పశొహమన్యొయమితిభ్రమెణదురంతపారెతమసిభ్రమంతిll ౫౦। జనొస్యహెతుస్సుఖదుఃఖయొశ్చెత్క్రియాత్మనశ్చాత్రహిభౌమయొస్తత్ । జిహ్వాంక్వచిత్సవ్యదశత్యసద్ధిస్తద్వెదనాయాంకతమాయకుప్యెత్ । ౫౧ ॥ దుఃఖస్యహెతుర్యదిదెవతాస్తుకిమాత్మనస్తత్రవికారయొస్తత్ । యదంగమంగెననిహన్యతెక్వచిత్క్రుధ్యెతకస్మైపురుషస్తతోన్యఃll ౫౨ ॥ ఆత్మాయదిస్యాత్సుఖదుఃఖహెతుఃకిమన్యతస్తత్రనిజస్వభావఃనహ్యాత్మనొన్యద్యదితన్మృషాస్యాత్క్రుధ్యెతకస్మాన్నసుఖంనదుఃఖమ్ ॥ ౫౩ ॥ గ్రహానిమిత్తంసుఖదుఃఖయొశ్చెత్క్రియాత్మనొజస్యజనస్యతెవై । గ్రహైర్గ్రహస్యైవవదంతిపీడాంక్రుధ్యెతకస్మైపురుషస్తతోన్యఃll ౫౪॥ కర్మాస్తుహెతుస్సుఖదుఃఖయొశ్చెత్క్రియాత్మనస్తద్ధిజడాజడత్వెl దెహస్తవచిత్పురుషొయమాత్మనస్తద్ధిజడాజడత్వెl దెహస్తవచిత్పురుషొయమనుపరణఃక్రుధ్యెతకస్మైనహికర్మమూలమ్ ॥ ౫౫ ॥ కాలస్తుహెతుస్సుఖదుఃఖయొశ్చెత్క్రియాత్మనస్తత్రతదాత్మకొసౌl నాగ్నెర్హితాపొనహిమస్యతస్యాత్క్రుధ్యెతకస్మైనపరస్యద్వంద్వమ్ ॥ ౫౬ ॥ నకెనచి

తర్హితత్రతస్యిన్నపక్షెఅన్యతఃకిం - నకించిదన్యతొభవతి - యస్మైకుప్యెదిత్యర్థఃll - యతొనిజవిపక్షస్వభావఃసఃll నన్వాత్మనస్తథాపరిణామఃఅన్యనిమిత్తొభవతి అతొస్తికొపవిషయఇతిచెత్ - తత్రాహ - నహీతి - ఆత్మవ్యతిరిక్తంనాస్త్యెవ - యదిస్యాదస్తీతి - ప్రతీయెత - తర్హితన్మృషైవ - అతఃకస్మాద్ధెతొఃక్రుధ్యెత - యతొనాస్తినిమిత్తం - నచసుఖదుఃఖంచెత్యర్థఃll ౫౩ ॥ గ్రహఇతి॥ గ్రహపక్షెప్యజఁన్యాత్మనఃకిం - యతొజన్యతఇతిజనొదెహస్తస్యైవ - జన్మలగ్నాపెక్షయాద్వాదశాష్టమాదిరాశిస్థాసైసుఖదుఃఖయొర్నిమిత్తంభవంతి - కించ - అంతరిక్షస్థెగ్రహైస్తత్రస్థస్యగ్రహస్యైవపీడాదిదృష్ట్యాదిభెదైఃపీడాంవదంతిదైవజ్ఞాఃనతుగ్రహకొణాదిసుస్థితస్యతద్దృష్ట్యగొచరస్యపురుషస్య - గ్రహగతైర్వాయుపీడాతల్లగ్నొత్పన్నెదెహస్యాభిమానాద్భవతి - అతఃపురుషస్తొగ్రహాత్దెవాచ్చాన్యఃకస్మైక్రుధ్యెత॥ ౫౪॥ కర్మెతి॥ కమఁహెతుశ్చెత్ - అస్తిత్వస్యాయొపగమఃకస్యైవనాస్తి - కుతస్తస్యహెతుత్వమితి - తదాహ - హ్యయస్మాత్తమఁఎకస్యజడాజడత్వెసతిస్యాత్ - జడత్వాద్ధికారిత్వొపపత్తెఃఅజడత్వాచ్చహితానుసంధానతఃప్రవృత్తిసంభవాత్ - అచిత్జడొదెహఃఅతస్తస్యప్రవృత్తినఁసంభవతి - పురుషస్తుసుపరణఃశుద్ధజ్ఞానస్వరూపఃఅతఃకస్మైక్రుధ్యెత్ - యతఃసుఖదుఃఖయొర్మూలభూతంకర్మైవనాస్తీతి॥ ౫౫॥ కాలఇతి॥ తత్రకాలపక్షెపిఆత్మనఃకిం - యతొసౌకాలాత్మకఎవ - బ్రహ్మొంశత్వాత్స్వాశశ్వస్వతఃపీడానాస్తీతి - అత్రదృష్టాంతఃనాగ్నెర్హితొస్తదంశస్యజ్వాలాదెస్తాపహరణాతొనాశొనాస్తి - తర్హ్యుపాధిభూతదారుస్థంశదాహాన్నాశస్యాదితి - దృష్టాంతాంతరమాహ - హిమస్యతచ్ఛైత్యతదంశభూతస్యతుపారకరణస్యనాశకరణస్యాత్యర్థఃl ఏంద్ర ఆస్తాంఅంశత్వం - వస్తుతఃపరమాత్మాయం - నపరస్యద్వంద్వసుఖదుఃఖాదికమస్తీతి॥ ౫౬॥ తదెవంపడ్భెతెహెతవఃప్రసిద్ధానిరస్తాఃl - యదిచ

శ్చిద్ధేత్వంతరమున్నాభవయెత్- తదపివస్తుమహిమాపెఱయాంనసంభవతీత్యాహ॥ నెలి॥ నన్వచరోక్షకథమపహ్నాయతెత్రాహ- యథెతి- సంసృతిమవిద్యమానామెవరూపయతిప్రకాశయతీతితథా- అస్యఅవామఅహంకారస్య- యథాస్యాత్- నతథాపరతఃప్రకృతెఃపరస్యాత్మనోద్వంద్వసంబంధఅహంకారనిమిత్తోస్తి- నవాస్తవఇత్యర్థఃవివంప్రబుద్ధోయఃసభూతైఃకృత్స్నానబిభెతి॥ ౫౭॥ అతోహమన్యెతయైపరమాత్మనిష్ఠయాతరిష్యామీత్యాహ॥ ఏతామితి॥సోహమిత్యన్వయఃనస్వయంనిర్హెపధంభవెత్తదాహ-ముకుందెతి॥౫౮॥ ప్రస్తావెనసహగాథాధ్యం సంక్షేపతోదర్శయతిద్వాభ్యాం ॥ నిర్విద్యెతి ॥ ఇత్థంనష్టప్రవిణోనిర్విద్యగతక్లమఃప్రవ్రజ్యగాంపర్యటన్- అసద్భిర్నిరాకృతోపిస్వధర్మాదకంపితఃసమునిః - అమూంగాంచామహెత్యన్వయః॥ ౫౯॥ సుఖెతి ॥ మిత్రోదాసీనరిపవఃసంసారస్యోపిచ- తమసఃఅజ్ఞానతఃఆత్మనోమనసోవిభ్రమమాత్రఃకృతఃనతాత్త్వికఇత్యర్థఃll ౬౦॥ఉక్తంద్వంద్వసహనోపాయముపసంహరతి ॥ తస్మాదితి॥ ౬౧॥ మనోనిగ్రహశక్తోపిఎతచ్ఛ్రవణాదినిష్తత్ఫలంప్రాప్నోతీత్యాహ ॥ యఇతి॥ ద్వంద్వైర్వస్ముక్తుఃఖాదిభిఃll ౬౨ ॥ శ్లో ॥ భిక్షుగీతాంఫలంకృత్వాభక్తచిత్తగతోహరిఃl మోహంనిర్హ్నున్నిహాంఛాతిపరమానందరూపతఃll ఇతిభాగవతదీపికాయాం - త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ శ్లో॥ చతుర్వింశెతుసాంఖ్యెనమనోమోహొనివార్యతె। ఆత్మనస్సర్వభావానామాగమాపాయచింతయా॥ స్వపదద్వంద్వభక్తానాముద్ధవం

శ్చాప్యేవకథంచనాస్యద్వంద్వోపరాగఃపరతఃపరస్యlయథాహమస్సంసృతిరూపిణస్సైర్దెవంప్రబుద్ధోనబిభెతిభూతైఃll ౫౭ l ఏతాంసఆస్థాయపరాత్మనిష్ఠామధ్యాసితాంపూర్వతమైర్మహర్షిభిఃl అహంతరిష్యామిదురంతపారంతమోముకుందాంఘ్రినిషెవయైవll ౫౮॥ శ్రీభగవాన్॥ నిర్విద్యనష్టప్రవిణోగతక్లమఃప్రవ్రజ్యగాంపర్యటమానఇత్థమ్l నిరాకృతోసద్భిరపిస్వధర్మాదకంపితోమాంమునిరాహగాధామ్ ll ౫౯ ॥ సుఖదుఃఖప్రదోనాన్యఃపురుషస్యాత్మవిభ్రమఃl మిత్రోదాసీనరిపవస్సంసారస్తమసఃకృతఃl ౬౦॥తస్మాత్సర్వాత్మనాతాతనిగృహాణమనోధియాl మయ్యావెశితయాయుక్తఏతావాన్యోగసంగ్రహఃl ౬౧ l యఏతాంభిక్షుణాగీతాంబ్రహ్మనిష్ఠాంసమాహితఃl ధారయఞ్శ్రావయఞ్ఛృణ్వద్వంద్వైర్నైర్వాభిభూయతెll ౬౨ ll

ఇతిశ్రీమద్భాగవతె- ఏకాదశస్కంధె-త్రయోవింశోధ్యాయఃl

అథతెసంప్రవక్ష్యామి సాంఖ్యంపూర్వవినిశ్చితమ్l యద్విజ్ఞాయపుమాన్సద్యోజహ్యాద్వైకల్పికంభ్రమమ్॥ ౧॥ ఆసీద్జ్ఞానమథోఅర్థఃఏకమెవావికల్పితమ్l యదావివెకనిపుణాఆదౌకృతయుగెయుగెll ౨॥ తన్మాయాఫలరూపెణకెవలంనిర్వికల్పకమ్l వాఙ్మనోగొచరంనిత్యంద్విధాసమభవద్బృహత్ ॥ ౩॥ తయోరెకతరోహ్యర్థఃప్రకృతిశ్చొభయాత్మికాl జ్ఞానమన్యతమాభావఃపురుషస్సొభిధీయతె ॥ ౪॥ తమొరజస్త్వమితిప్రకృతెరభవద్గుణాఃl మయాసంక్షొభ్యమాణాయాఃపురుషానుమతెనవా॥ ౫ ॥ తెభ్యస్సమభవత్సూత్రంమహాన్సూత్రెణసంయుతఃl తతొవికుర్వతొజాతొయొహంకారొవిద్వత్వాయసంయమమ్l చిత్తస్యొక్తావపునఃకృష్ణస్సాంఖ్యమత్రాహతత్కృతెll అదివితీయాత్పరమాత్మనోమాయయాప్రకృతిపురుషద్వారాసర్వంద్వైవతముదెతి- పునస్తత్రైవలీయతె - ఇత్యెవమనుసంధానస్యద్వంద్వభ్రమొనివర్తతఇతివక్తుంసాంఖ్యంప్రస్తౌతి ॥ అథెతి॥ పూర్వైర్వికపిలాదిభిర్నిశ్చితం- వైకల్పికంభెదనిమిత్తం- భ్రమంసుఖదుఃఖాదిరూపం॥౧॥ఆసీదితి॥ తథొశబ్దొవిశెషార్థె॥ జ్ఞానంద్రష్టా- తెనదృశ్యఃకృత్స్నొప్యర్థఃl అవికల్పితంవికల్పశూన్యమెకమెవబ్రహ్మత్యెవలీనమాసీదిత్యర్థఃl కదెత్యపెక్షాయామాహ - అయగెయగెభ్యఃపూర్వంప్రళయెఇత్యర్థఃl తథాఆదౌయత్కృతయుగంతస్మింశ్చ-అన్యదాపీయదావివెకనిపుణాజనాభవంతి - తదాపితమంభెదాస్థాస్తెl ౩॥ తదితి॥ తద్బృహత్బ్రహ్మ- వాఙ్మనొగొచరంయథాభవతితథా- మయాదృశ్యంఫలంతత్ప్రకాశఃతన్మాపెణమాయావిలాసరూపెణవా - ద్విధాసమభవత్॥ 3 ॥ తయొరితి ॥ తయొర్ద్విధాభూతయొరంశయొర్మధ్యె- ఉభయాత్మికాకార్యకారణరూపిణీ॥ ౪ ॥ తమఇతి ॥ అభవత్ అభివ్యక్తాబభూవుఃl మయాపరమెశ్వరెణ - జీవాదృష్టప్రళయకాలాత్సృష్టెఃపురుషానుమతెతత్వంయదావా-స్వైర్వైరప్రకృతీక్షణరూపాయాపురుషావస్థా - తదనుమతెనతద్వారెణెత్యర్థఃll ౫ ॥ తెభ్యఇతి॥ సూత్రంక్రియాశక్తిమత్ప్రధమొవికారఃl తతొమహత్ జ్ఞానశక్తిఃl నన్వయంమహానెవప్రథమొవికారఃప్రసిద్ధఃతత్కథంహి - జ్ఞానస్యక్రియాగర్భత్వాత్సూత్రెణసంయుతఃనపృథక్ l ఎకమెవతత్త్వంక్రియాజ్ఞానశక్తిభ్యాంద్విధొభ్యతఇత్యర్థఃl వికొహనఃబీజస్యభ్రుశాతుఃl సజాతఃll ౬॥

మోహనః॥ ౬ ॥ వైకారికైస్తైజసశ్చ తామసశ్చేత్యహం త్రివృత్ । తస్మాత్త్రిందియమనసాంకారణం
చిదచిన్మయః ॥ ౭ ॥ అథ్ర స్తస్మాత్రతోజజ్ఞే తామసాదింద్రియాణిచ। తైజ సాద్దేవతా ఆసన్నేకాదశచ
వైకృతాత్ ॥ ౮॥ మయాసంచోదితా భావాస్సర్వే సంహత్యకారిణః । అండమున్పాదయామాసుర్మమా
యతనముత్తమమ్ ॥ ౯ ॥ తస్మిన్నహంసమభవమండెసలిలసంస్థితౌ । మమనాభ్యామభూత్పద్మంవిశ్వా
ఖ్యంతత్ర చాత్మభూః ॥ ౧౦ ॥ సోసృజత్తపసాయుక్తోరజసామదనుగ్రహాత్ । లోకాన్సపాలాన్విశ్వా
త్మాభూర్భువస్సువరితిత్రిధా ॥ ౧౧ । దేవానాంమోకఆసీత్సుభూతానాంచభువఃపదమ్। మర్త్యా
దీనాంచభూలోకస్సిద్ధానాంత్రితయాత్పరమ్ ॥ అధోసురాణాంనాగానాంభూమేరోకోసృజత్ప్రభుః॥
౧౨॥త్రిలోక్యాంగతయస్సర్వాఃకర్మణాంత్రిగుణాత్మనామ్ । యోగస్యతపసశ్చైవన్యాసస్యగతయోమలాః ॥ మహర్జనస్తపస్సత్యంభక్తియోగస్యమద్గతిః॥ ౧౩। మయాకాలాత్మనాధాత్రాకర్మయుక్తమిదంజగత్ । గుణప్రవాహఎతస్మిన్నమజ్జతినిమజ్జతి ॥ ౧౪ ॥ అణుబృహత్కృశస్థూలోయోయోభావఃప్రసిధ్యతి।సవ్యాపృభయసంయుక్తిప్రకృత్యాపురుషేణచ॥౧౫॥ యస్తుయస్యాదిరంతోవైస వైమధ్యంచతస్యతత్ । వికారోవ్యవహారార్థోయథాతైజసపార్థివాః ॥ ౧౬ ॥ యదుపాదాయ

రిక్షలోకః- స్వఃస్వర్గాః- మహర్లోకాదేరపుపలక్షణం॥ ౧౧ ॥ లోకసృష్టిప్రయోజనమాహసాధ్వీన॥ దేవానామితి॥ ఓకోనివాస
పదంస్థానం- త్రిదయాత్పరంమహర్లోకాది- భూమేరధఃఆతలాది॥ ౧౨॥ ఎవంవ్యవస్థాయాంకారణమాహసాధ్వీన ॥ త్రిలోక్యామి
తి॥ త్రిలోక్యాంపాతాళాదిసహితాయాం-యోగాదితారతమ్యేనయథోత్తరంమహర్లోకాదయః మద్గతిఃశ్రీవైకుంఠలోకిః॥౧౩॥తత్ర
తు మద్గతివ్యతిరేకెణేతరాగతయశ్చంచలాఇత్యాహ॥మయేతి॥వైరాగ్యార్థం-మయాకాలాత్మనాకాలశక్తినా-ధాత్రాసరస్వత్యాదినా కర్మ
ఫలప్రదేనహేతుభూతేన-గుణప్రవాహఃసంసారః- ఉన్మజ్జతిఆసత్యలోకమున్మగతీఃస్వాప్నోతి - పునర్నిమజ్జతిఆస్థావరంనీచాఃగతీఃప్రాప్నోతి॥ ౧౪॥ సృష్టినిరూపణస్యాద్వితీయార్థత్వాత్తత్ప్రతిపాదనాయకారణేనకార్యస్యవ్యాప్తిమాహ ॥ అణురితి॥ ఉభయేనసంయుక్తఃవ్యాప్తఃతదేవాహ- ప్రకృత్యేతి॥ ౧౫॥ ఇదానీంకార్యస్యకారణాత్మతాందర్శయతి ॥ యదితి॥ యస్యకార్యస్యయఃఆనిఃకారణం- అంతఃలయస్థానంచ- తస్యమధ్యేమధ్యావస్థాపిసవివ- వైప్రసిద్ధంమృత్పిణ్డాదిషు- అతఏవావ్యభిచారిత్వాత్సఎవసన్నేశ్వరః- అలంతర్భూమిత్యాద్యభూతకార్యస్యసృష్ట్యర్థత్వాహ- వికారఇతి తైజసాఃకటకకుండలాదయః- పార్థివాఘటశరావాదయశ్చ యథేతి॥ ౧౬॥ నన్వేవంతర్హిస్వకార్యంప్రతిమహదాదీనామప్యాద్యంతరూపత్వాత్సత్యత్వంస్యాత్తత్రాహ ॥ యదితి॥ యస్మాత్పుపాదాయ ఉపాదానకారణతయాస్వీకృత్య- పూర్వఃకారణరూపోమహదాజభావ- పరంఅహంకారాదికంభావం-
వి రుతెసృజతి- యథామృత్పిండోమృదముపాదాయస్వయంనిమిత్తభూతోఘటంసృజతి- తద్వత్సఏవసన్నితిపూర్వస్యానుషంగః- కథంత
ర్హిమృత్తికైవసత్యమిత్యాదిశ్రుతిస్తత్రాహ- ఆదిరితి- యద్యదాయస్యాదిరంతశ్చవిద్యతెతదాతత్సత్యమిర్వక్తవ్యం- శ్రుత్యాపి

రమకారణస్యాత్మనఃసత్య త్వవిపక్షమేత్యర్థః॥౧౭॥ నమతథాపిసర్వవికారమిథ్యాత్వేప్రకృతిమహాపురుషకాలానాంపృథక్సత్యత్వమవక్తవ్యం- అకార్యభూతానాంభిన్నత్వాత్తథమద్వితీయితా- తత్రాహ॥ ప్రకృతిరితి॥ అస్యసతఃకార్యస్య- ఉపాదానంఉపాదానత యాప్రసిద్ధాప్రకృతిః- యశ్చతస్యాఆధారఃఅధిష్ఠాతాపరఃపురుషః- యశ్చగుణక్షోభకాభవ్యంబరకాలః- తత్త్రితయంబ్రహ్మరూపో హమేవ- నతుపృథక్- ప్రకృతేఃశక్తిత్వాత్- పురుషకాలయోరవస్థారూపత్వాత్ ॥౧౮॥ ఎవంతావత్కాలత్రయేభ్యవ్యభిచారాత్ బ్రహ్మైవసత్యమితిపక్షంతస్యసృష్టికారణత్వేనాదౌసత్త్వముక్త్వమధ్యేపితత్సైవసత్త్వముపపాద్యాంతేఅవధిత్వేనసత్త్వంవక్ష్యమిత్యేకాసర్గప్రవాహరూపాయాఃస్థితేరవధిమాహ॥ సర్గఇతి॥ మహాబాహుఃపారీక్షిత్పుత్రాదిరూపేణ - నిత్యశఃఅవిచ్ఛేదేన- కిమర్థంప్రవర్తతేతత్రాహ- గుణేషుదేహేషువివిధతయాసృజ్యతఇతిగుణవిసర్గోజీవఃతదర్థఃతద్భోగప్రయోజనఃసంప ర్యంతంప్రవర్తతే- యావత్స్థితేరంతఃసోపికిమవధిస్తదాహ - యావదీక్షణంచరాచరేశ్వరస్య- తావత్॥౧౯॥ ప్రసంగాయంనిరూపయతి॥ విరాడితి॥ విరాట్బ్రహ్మాండం- మయాకాలాత్మనా ఆసాద్యమానఃవ్యాప్యమానఃసంలోకానామహరహఃకల్పాఃసృష్టిప్రళయాఃవివిధాఃకల్పయంతేయస్మిన్- తాంవాస్వస్మిన్వికల్పయతీవాతథా సఃతథాభూతోపి పంచత్వాయపంచత్వరూపాయ- విశేషాయవిభాగాయకల్పతేయోగ్యోభవతి- పంచానాంభూతానాంసైక్యరూపఃపిండేపృథగ్భావాపత్త్యానశ్యతీత్యర్థః॥౨౦॥ అత్ర॥ స్మృ॥ తస్మాద్వా ఎతస్మాదాత్మనఆకాశస్సంభూతఃఆకాశాద్వాయుఃవాయోరగ్నిఃఅగ్నేరాపఃఅద్భ్యఃపృథివీ- పృథివ్యాఓషధయఃఓషధీభ్యోన్నం- అన్నాత్పురుషఇతి- స్మృత్యుక్తసృష్టిక్రమస్మృతిలోమ్యేనప్రళయమాహ॥అన్నమితి ॥ మత్స్యఃశరీరం - యోనోసచితంతస్మిన్నన్నే- శతవ ర్షంయాఅనావృష్ట్యాసీత్తేనసతి- తత్రైవలీయతఇత్యర్థఃఅన్నంధానాసు- బీజమూత్రావశేషంభవతీత్యర్థఃధానాభూమా- ఉష్ణా

పూర్వస్తుభావోవికురుతేపరమ్।ఆదిరంతోయదాయస్యతత్సత్యమభిధీయతే॥౧౭॥ ప్రకృతిర్యస్యోపాదానమాధారఃపురుషఃపరఃగుణాభివ్యంజకఃకాలోబ్రహ్మతత్త్రితయంత్వహమ్ ॥౧౮॥ సర్గఃప్రవర్తతేతావత్ప్రాణాపర్యేణనిత్యశఃమహాగుణవిసర్గార్థదృష్టిస్తత్యంతోయావదీక్షణమ్॥౧౯ విరాణ్మయాసాద్యమానోలోకకల్పవికల్పకఃపంచత్వాయవిశేషాయకల్పతేభువనైస్సహ ॥౨౦ ॥ అన్నేప్రలీయతేమర్త్యమన్నంధానాసులీయతే। ధానాభూమాప్రలీయంతేభూమిగంధేప్రలీయతే ॥౨౧॥ అప్సుప్రలీయతేగంధఆపశ్చస్వగుణేరసే। లీయతేజ్యోతిషిరసోజ్యోతీరూపేప్రలీయతే॥౨౨॥ రూపంవాయావనతుస్పర్శేలీయతేసోపిచాంబరే। అంబరంశబ్దతన్మాత్రేఇంద్రియాణిస్వయోనిషు॥౨౩॥ యోనివైకారికేసౌమ్యలీయతేమనసీశ్వరే। శబ్దోభూతాదినాప్యేతీభూతాదిర్మహతిప్రభుః ॥౨౪ ॥ సలీయతేమహాన్స్వేషుగుణేషుగుణవత్తమః। తేవ్యక్తేసంప్రలీయంతేతత్కాలేలీయతేవ్యయే ॥౨౫

నప్రరోహంతీత్యర్థఃభూమిగంధే - సంవర్తకాదిత్యశోషితాసంకర్షణముఖాగ్నినాదగ్ధాచసతీభూతసూక్ష్మరూపగంధతన్మా త్రావశేషాభవతి॥౨౧॥ అప్సిద్వితి॥ అప్సుగంధఃశతవర్షమాయావృష్ట్యాస్లావ్యమానోప్సులీయతే - వివక్షితావాపశ్చజ్యోతిషిహ్రాస్యమా ణాగ్రసమాత్రావశేషాభవంతి - తతోరసోపితస్మిన్లీయతే - జ్యోతిశ్చవాయునాభిభూయమానం రూపమాత్రంసత్తస్మిన్లీయతే॥౨౨॥ రూపమితి॥ వాయుస్తుకాలప్రేరితేనాంబరేణగ్రస్తఃస్వశబ్దమాత్రస్సన్లీయతే-అంబరంచభూతాదినాఅహంకారేణగ్రస్యమానంశబ్ద తన్మాత్రేలీయతే- తదేవంక్రమేణసాహంకారకార్యస్యశబ్దపర్యంతంలయముక్త్వాకారణస్యాహంకారకార్యస్యాప్యాహ - ఇంద్రియాణిస్వ యోనిష్వితి- స్వప్రవర్తకదేవతాసు- తేషాంప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్ప్రవృత్తేశ్చదేవతాధీనత్వాత్తాసులయఉక్తఇవాచోయుక్తిః - యస్తు తస్తుస్వకారణేరాజసాహంకారవిషయోభిప్రేతఃకి॥౨౩॥ యోనిరితి ॥ యోనిరిత్యుద్దేశ్యగతత్వాదేకత్వమవివక్షితం- యోనయోదేవతాస్తుమనసి- కుతఃఈశ్వరేనియంతరి॥ శ్లో॥ మనోవశేస్యేత్యాభవంశ్చదేవాఇత్యుక్తత్వాత్- ఇంద్రియలయోక్తివివాత్రాప్యభిప్రాయఃమనశ్చదేవతాభిస్సహవైకారికేఅహంకారఇత్యర్థఃతామసాహంకారకార్యావశిష్టస్యశబ్దస్యలయమాహ- శబ్దోభూతాదింతామసంహంకారంఅప్యేతిలీయతఇత్యర్థఃభూతాదిరిత్యుపలక్షణం- త్రివిధోప్యహంకారోమహతిజాతాంశంవిహాయజ్ఞానక్రియాశక్తిమాత్రరూపోభవతి- కథంభూతఃప్రభుఃసమర్థఃసర్వజగన్మోహకత్వాత్॥ ౨౪ ॥ సఇతి॥ సదమహాన్స్వకారణేమజ్ఞానక్రియాశక్తిమత్త్వాద్గుణవత్తమఃతాదృగ్భావంవిహాయగుణమాత్రరూపోభవతి- తేచావ్యక్తేప్రవృత్తేసామ్యావస్థాంగచ్ఛంతీత్యర్థఃతదవ్యక్తంకాలే - కాలాధీనత్వాత్తైసైకీభూయావతిష్ఠతే- అవ్యయేఉపరతవృత్తౌ॥ ౨౫ ॥ కాలఇతి॥ సూయామయేమాయాప్రవర్తకత్వేజ్ఞానమయేవా-అతఏవజీవయతీజీవఃతస్మిన్మహాపురుషే అయంభావఃవిశ్వసృష్టుఃమహాపురుషస్యోచ్ఛ్వాసరూపఃకాలోవృత్త్యర్థంశేనసృజ్యశ్చ- ఆత్మస్వాత్మానావిష్ఠతఇతి- తదుక్తంసప్తమే॥ శ్లో॥ కాలంచరంతంసృజతీశఆత్మయంప్రధానపుంభ్యాంనరదేవసత్యకృదితి- దశమేచ॥ శ్లో॥ యోయంకాలస్తస్యతేవ్యక్తబంధోశ్చేష్టారూపంచేష్టతేనవిశ్వమ్। నియంతృదివర్తతేరాంతోమహీయాంస్తంత్వేశానంక్షేమధామ

ప్రపద్యతఇతి - జీవఆత్మని - ప్రకృతేర్గుణసంగేనైవ ప్రతినియతాభావాత్పరిపూర్ణైకనిత్యముక్తేనాపతిష్ఠతే - ఆత్మాతు ఆత్మస్థితివినాన్యత్రలీయతే - యతఃకేవలోనిరుపాధిః - తత్రహేతుః - వికల్పాపాయాభ్యాంవిశ్వోత్పత్తిలయాభ్యాంలక్ష్యతేఅధిష్ఠానత్వేన అవధిత్వేనచేతిభావః॥ ౨౬॥ అస్యకథనస్యప్రస్తుతోపయోగమాహ॥ ఏవమితి॥ మానసఃకథంభేదనిమిత్తోభ్రమస్యాత్ - జాతోవాకథంహృదితిప్రతిజ్ఞాతి॥ ౨౭॥ ఉపసంహరతి॥ విషయేతి ॥ ౨౮ ॥ శ్లో॥ ప్రత్యక్షమిదమేవైనదదర్శితంతత్త్వమాత్మనః। సాంఖ్యప్రఖ్యానతస్తస్మైహరయేగురవేనమః॥

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥పంచవింశేస్వసైగుణ్యప్రతిపత్తేర్నిరూప్యతే। చిత్తప్రభవసత్త్వాదిగుణవృత్తిరనేకధా॥ ప్రకృతిపురుషవివేకజ్ఞానవతోపియత్ప్రయత్నవిశేషేణగుణత్రయవృత్తిజనోనస్యాత్ - నతావద్ధ్వంద్వోపరమః - అతస్తజ్జనోపాయకథనాయగుణత్రయవృత్తినిరూపణార్థమాహ॥ గుణానామితి॥ సహమిశ్రీభూయవర్తమానానాంసమిశ్రాణాంసమిశ్రాణామసమిశ్రాణాంవిభక్తానాంగుణానామధ్యయనేనగుణైన - యథాయాదృశోభవేత్ - తదిదంకథయతోమత్తోనిబోధతత్త్వతః॥ ౧॥ తత్రసత్త్వవృత్తీరాహ॥ శమఇతి॥ ఈక్షాయివివేకః - తత్పరఃస్వధర్మవర్తిత్వం - స్మృతిఃపూర్వాపరానుసంధానం - తుష్టియథాలాభసంతోషః-త్యాగఃవ్యయశీలత్వం-అస్పృహావైరాగ్యం-శ్రద్ధాఆస్తిక్యం - హ్రీఃఅకుచితైకర్మణిస్పృహాలజ్జా-దయాదానం దయాదానగతిరక్షణేష్వితిస్మరణాత్-ఆదిశబ్దేనఆర్జవవినయాదిః - స్వనివృత్తిఃఆత్మరతిః॥ ౨॥ రజోవృత్తీరాహ॥ కామఇతి॥ కామోభిలాషః- ఈహావ్యాపారః- మదోదర్పఃతృష్ణాలాభేసత్యప్యసం

కాలోమాయామయేజీవేజీవఆత్మనిమయ్యజే। ఆత్మాకేవలఆత్మస్థోవికల్పాపాయలక్షణః॥ ౨౬ ॥ ఏవమన్వీక్షమాణస్యకథంవైకల్పికోభ్రమః। మానసోహృదితిప్రోక్తవ్యోమ్నోవాకోదయేతమః॥ ౨౭ ॥ ఏషసాంఖ్యవిధిఃప్రోక్తస్సంశయగ్రంథిభేదనః। ప్రతిలోమానులోమాభ్యాంపరాపరదృశామయా ॥ ౨౮ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఎకాదశస్కంధే- చతుర్వింశోధ్యాయః.

* * * * * * * * శ్రీభగవాన్ ॥ గుణానామసమిశ్రాణాంపుంసామేవమనుక్రమం। కర్మతన్నిష్ఫలంపూర్వంవదేదమనుపూర్వశః ॥ ౧ ॥ శమోదమస్తితిక్షాతపస్సత్యందయాస్మృతిః। తుష్టిస్త్యాగోస్పృహాశ్రద్ధాహ్రీర్దయాదిస్స్వనివృత్తిః ॥ ౨ ॥ కామఈహామదస్తృష్ణాస్తంభ ఆశీర్భిదాసుఖమ్। మదోత్సాహోయశఃప్రీతిర్హాస్యందీర్యంబలోద్యమః ॥ 3 ॥ క్రోధోలోభోనృతంహింసాయాచ్ఞాదంభఃకలిర్భ్లమః। శోకమోహౌవిషాదాతీనిద్రాశాభీరనుద్యమః ॥ ౪ ॥ సత్త్వస్యరజసశ్చైతాస్తమసశ్చానుపూర్వశః। వృత్తయోవర్ణితాప్రాయస్సన్నిపాతమథోశృణు ॥ ౫ ॥ సన్నిపాతస్తవేహమితిమమేత్యుద్ధవయాస్తితిః। వ్యవహారస్సన్నిపాతోమనోమాత్రేంద్రియాసుభిః ॥ ౬ ॥ ధర్మేచార్థేచకామేచయాసాపరినిష్ఠితః। గుణానాంసన్నికర్షోయంశ్రద్ధారతిధనావహః ॥ ౭ ॥ ప్రవృత్తోలక్షణేనిష్ఠాపుంసోయహ్యగృహాశ్రమే। స్వధర్మేచానుతిష్ఠేత గుణానాంసమితిహ్యసౌ ॥ ౮ ॥ పురుషంసత్త్వ

తోషఃస్తంభఃగర్వఃఆశీఃధనాద్యభిలాషేణదేవతాదిప్రార్థనం - భిదాభేదబుద్ధిః - సుఖంవిషయోద్భవోగఃమదోత్సాహఃమదేనయద్ధార్యతేనివేశః - యశఃప్రీతిఃస్తుతిప్రియతా - హాస్యముపహాసఃవీర్యంప్రభావావిష్కారఃబలోద్యమఃబలేనఉద్యమఃరాజసఃన్యూనసోద్యమఃసాత్త్వికవిషయ॥3॥ తమసావృత్తీరాహ॥ క్రోధఇతి॥క్రోధఃఅసహిష్ణుతా - లోభఃవ్యయపరాఙ్ముఖతా - అనృతంఅశాస్త్రీయంప్రమాణమితిభాషణం - హింసాసామర్థ్యాభావఃపరపీడనం - యాచ్ఞాప్రార్థనా - దంభఃధర్మధ్వజిత్వం - క్లమఃశ్రమఃకలిఃకలహఃశోకమోహౌఅనుశోచనంభ్రమశ్చ - విషాదాతీదుఃఖంధైర్యంచ - నిద్రాతంద్రాఆశాఇదంమమభవిష్యతీత్యన్వేషణం - భీఃభయం - అనుద్యమఃజాడ్యం॥ ౪॥ సత్త్వస్యేతి॥ ఆనుపూర్వశఃక్రమేణ - ఎతాన్శ్లోకత్రయోక్తాఃవర్ణితప్రాయాఃఅన్యాఅప్యూహ్యాఇతిభావః॥ ౫॥ విభక్తానాంగుణానాంపృథగుపవర్ణితాతాఃమిశ్రాణామపి త్రిభిఃసన్నిపాతఇతి॥ అహంమమేతిచమనఆపూర్వకసర్వవృత్తిసామాన్యాధికరణ్యదర్శనాత్సన్నిపాతత్వం - అహంశాంతఃకామీక్రోధీత్యాది - తథామమశాంతిరస్తికామఃక్రోధఃస్తీత్యాదిప్రతీత్యాదిప్రదర్శనీయం - తత్రూర్ధ్వఃసర్వోవ్యవహారశ్చసన్నిపాతకార్యమిత్యాహ- వ్యవహరతీతి- అత్రహేతుఃమనశ్చపూర్వాణిచఇంద్రియాణిచఅసవశ్చతైఃసన్నిపాతజఇతిభావః॥ ౬॥ ధర్మఇతి॥ అసౌపురుషోయదాధర్మాదిషుపరినిష్ఠితోభవతి- తదాయంత్రిగుణనిష్ఠారూపఃసన్నికర్షఃసన్నిపాతకార్యం - ధర్మాదీనాంసత్త్వతోవిరజఃకార్యత్వాత్- విషయతఃసన్నిపాతజత్వమనుక్తం- ఫలతశ్చతథాత్వమాహ - శ్రద్ధారతిధనానిసత్త్వరజస్తమోమయాన్యావహతీతితథా॥ ౭॥ ధర్మనిష్ఠాయామేవసన్నిపాతందర్శయతి॥ ప్రవృత్తీరితి॥ ప్రవృత్తిలక్షణేకామ్యేధర్మే- తదాపుంసోనిష్ఠాభవతి-యదాపురుషా-గృహాశ్రమనివాసక్తిస్త్యక్త-అనుపశ్చాన్నిష్ఠాశ్చ

నిత్యనైమిత్తికేతి షట్సు- సాపి సమితిః సన్నిపాతః- హింసాస్తామ్యధర్మాః గృహాసక్తిః- స్వధర్మాః రజస్తమస్సత్త్వమయా ఇత్యర్థః ॥ ౮॥ తదేవం మిశ్రామిశ్రగుణవృత్తీః ప్రదర్శ్య ఇదానీం॥ శ్లో॥ పుమాన్ యేన యథా భవేదితి- యదుక్తం తద్దర్శయతి త్రిభిః॥ పురుషమితి॥ ॥౧౦॥ యదేతి॥ హింసాం శత్రుమరణాదికమాశాస్య యో భజేత్-తం తామసం విద్యాత - ఏతైర్గుణైరేవం భూతో భవతీతి తాత్పర్యార్థః॥౧౧॥ ననుతవాపి గుణవిశేషణకర్తృత్వాద్వ్యవిశేషాత్ కేనవిశేషేణత్వం సేవ్యః జీవస్యైవ ఇతి నియమః - యతో మాం భజేతి వారం వారముచ్యతే తత్రాహ॥ సత్త్వమితి॥ జీవస్యైవ- న మే - కుతః-యతశ్చిత్తజాః జీవోపాధౌ చిత్తే అభివ్యజ్యంతే- అతః యైస్స ఏవ బధ్యతే - కీదృశః భూతానాం దేహరూపాణి మన్యేషాం చ మధ్యే సజ్జమానః- అహం త్వసజ్జమానో గుణనియంతృత్వేన సృష్ట్యాదికర్తాపి నిత్యముక్తః అతో మహాన్ విశేష ఇతి భావః- యద్వా- భూతానాం అపంచీకృతానాం యః కార్యభూతం చిత్తం॥ శ్రు॥ అన్నమయం హి సోమ్య మన ఇతి శ్రుతేః- తత్ర చిత్తే ప్రభవాః- అతో భూతోపహితస్యజీవస్యైవేతి- అన్యత్సమానం ॥ ౧౨॥ తదేవం మిశ్రామిశ్రగుణకార్యాణి ప్రదర్శ్య ఇదానీం మైకైకగుణోద్రేక కార్యాణి దర్శయతి సప్తదశభిః॥ యదేతి॥ యదేతరౌ గుణౌ- జయేత్ అభిభవేత్ - భాస్వరం ప్రకాశకం - విశదం స్వచ్ఛం - శివం శాంతం- శివత్వవిశదత్వభాస్వరత్వానాం యథాక్రమం సుఖధర్మజ్ఞానహేతుత్వాత్తదా తైర్యుజ్యేత - ఆదిశబ్దాచ్ఛమదమాదిభిశ్చ ౧౩॥ యదేతి ॥ తమః సత్త్వం చ కర్మభూతం రజః కర్తృ- సంగం సంగహేతుః- భిదా భేదహేతుః- చలం ప్రవృత్తిస్వభావం అతః సంగహేతుత్వాత్ యశసా శ్రియా చ యుజ్యేత- తత్కామః పుమాన్ భవతీత్యర్థః - భిదాహేతుత్వాత్ దుఃఖేన యుజ్యేత॥ శ్రు॥ ద్వితీయాద్వై భ

సంయుక్తమనుమీయాచ్ఛమాదిభిః । కామాదిభీ రజోయుక్తం క్రోధాద్యైస్తమసా యుతమ్॥ ౯॥ యదా భజతి మాం భక్త్యా నిరపేక్షస్స్వకర్మభిః। తం సత్త్వప్రకృతిం విద్యాత్పురుషం స్త్రియమేవ వా ॥౧౦॥ యదాఽఽశిష ఆశాస్య మాం యజేత స్వకర్మభిః । తం రజః ప్రకృతిం విద్యాద్ధింసామాశాస్య తామసమ్॥౧౧॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణా జీవస్య నైవ మే । చిత్తజా యైస్తు భూతానాం సజ్జమానో నిబధ్యతే ॥ ౧౨ ॥ యదేతరౌ జయేత్సత్త్వం భాస్వరం విశదం శివమ్ । తదా సుఖేన యుజ్యేత ధర్మజ్ఞానాదిభిః పుమాన్ ॥౧౩ ॥ యదా జయేత్తమస్సత్త్వం రజస్సంగం భిదా చలమ్। తదా దుఃఖేన యుజ్యేత కర్మణా యశసా శ్రియా॥౧౪॥ యదా జయేద్రజస్సత్త్వం తమో మూఢం లయం జడమ్ । యుజ్యేత శోకమోహాభ్యాం నిద్రయా హింసయాఽఽశయా ॥ ౧౫॥ యదా చిత్తం ప్రసీదేత ఇంద్రియాణాం చ నిర్వృతిః । దేహేఽభయం మనోఽసంగం తత్సత్త్వం విద్ధి మత్పదమ్॥౧౬॥ వికుర్వన్ క్రియయా చాధీరనివృత్తిశ్చ చేతసామ్ । గాత్రాస్వాస్థ్యం మనో భ్రాంతం రజ ఏతైర్నిశామయ ॥ ౧౭ ॥ సీదచ్చిత్తం విలీయేత చేతసో గ్రహణేఽక్షమమ్ । మనో నష్టం తమో గ్లానిస్తమస్తదుపధారయ ॥ ౧౮ ॥ ఏధమానే గుణే సత్త్వే దేవానాం బలమేధతే । అసురాణాం చ రజసి తమస్యుత రక్షసామ్ ॥ ౧౯ ॥ సత్త్వాజ్జాగరణం విద్యాద్రజసా స్వప్నమాదిశేత్ । ప్రస్వాపం తమసా జంతోస్తురీయం త్రిషు సంతతమ్॥ ౨౦॥ ఉపర్యుపరి గచ్ఛంతి సత్త్వేన బ్రాహ్మణా జనాః । తమసాధోఽధ ఆముఖ్యాద్రజసాంతరచారిణః ॥ ౨౧ ॥ సత్త్వే ప్రలీనాస్స్వర్యాంతి నరలోకం రజోలయాః । తమో

యం భవతీతి శ్రుతేః- చలత్వాత్ కర్మణా యుజ్యేత॥ ౧౪॥ యదేతి॥ యదా రజస్సత్త్వం చ కర్మభూతం- తమః కర్తృ- జయేత్-మూఢం వివేకభ్రంశకం- లయం ఆవరణాత్మకం- జడం అనుద్యమాత్మకం- అతో మూఢత్వాచ్ఛోకమోహాభ్యాం హింసాభిః- లయత్వాన్నిద్రయా - జడత్వాదుద్యమాభావేన కేవలమాశయా యుజ్యేతేతి ద్రష్టవ్యం- జన ఇతి పాఠే లయాత్మకత్వమేవ నిద్రాశయోర్హేతుః ॥ ౧౫ ॥ కించ॥ యదేతి॥ యదా చిత్తం ప్రసీదేత స్వచ్ఛం భవేత్- నిర్వృతిరుపరతిః- తత్తదా- మత్పదం మదుపలబ్ధిస్థానం - సత్త్వముద్రిక్తం విద్ధి॥ ౧౬ ॥ వికుర్వన్నితి॥ యదా పునః పుమాన్ క్రియయా వికుర్వన్ వికారం ప్రాప్నువన్- ఆధీర్భవతి- అసమంతాద్వ్యక్షిప్తాధీర్యస్య సః చేతసాం బుద్ధీంద్రియాణాం - అనివృత్తిః అనుపరతిః గాత్రాణి కర్మేంద్రియాణి- తేషామస్వాస్థ్యం వికారాధిక్యం- మనో భ్రాంతం చంచలం - రజ ఉత్కృష్టం- నిశామయ జానీహి॥ ౧౭॥ సీదదితి॥ యదా సీదత్ తిరోభవత్ - చేతసో గ్రహణే విదాకారపరిణామే- అక్షమం సచ్చిత్తం- విలీయేత- మనోపి సంకల్పాత్మకం నష్టం లీనం- తమః అజ్ఞానం- గ్లానిర్విషాదశ్చ భవతి- తత్తదా- తమ ఉత్కృష్టం ఉపధారయ విద్ధి॥ ౧౮॥ కించ॥ ఏధమాన ఇతి॥ ఇంద్రియాణ్యేవ నివృత్తిప్రవృత్తిమోహస్వభావాని దేవాసురరక్షాంసీతి జ్ఞేయం - యద్వా-ప్రసంగాదాధిదైవికాధ్యాత్మికాధిభౌతికానాం గుణానాముత్కర్షకార్యాణ్యుక్తానీతి జ్ఞేయం॥ ౧౯॥ గుణోత్కర్షతోఽవస్థాభేదం దర్శయతి॥ సత్త్వాదితి॥ ప్రసంగాన్నిర్గుణావస్థామాహ- తురీయం చ తుర్యమవస్థాంతరం నామ త్రిషు జాగరణాదిషు సంతతమేకరూపం ఆత్మతత్త్వమేవేత్యర్థః॥ ౨౦॥ గుణోత్కర్షద్వారేణ తత్తత్కర్మఫలనిష్ఠాం దర్శయతి॥ ఉపర్యుపరీతి॥ బ్రాహ్మణాః వేదతాత్పర్యవిదః వేదార్థానుష్ఠానయుక్తా ఇత్యర్థః- ఆబ్రహ్మణ ఇతి పాఠే బ్రహ్మలోకమభివ్యాప్యేత్యర్థః - ఆముఖ్యాత్ స్థావరం నభివ్యాప్య - అంతరచారిణః మనుష్యా ఏవ భవంతి ॥ ౨౧॥ దే

లయాస్తునిరయంయాంతి మామేవనిర్గుణాఃll ౨౨ ll మనఃపరిణంనిష్ఫలంవాసాత్త్వికంనిజకర్మతత్ ।
రాజసంఫలసంకల్పంహింసాప్రాయాదితామసమ్ ll ౨౩ ll కైవల్యంసాత్త్వికంజ్ఞానంరజోయత్పైకల్పికం
తుయత్ । ప్రాకృతంతామసంజ్ఞానంమన్నిష్ఠంనిర్గుణంస్మృతమ్ ll ౨౪ll వనంతుసాత్త్వికోవాసో
గ్రామోరాజసఉచ్యతే । తామసంద్యూతసదనంమన్నికేతంతునిర్గుణమ్ ll ౨౫ ll సాత్త్వికఃకారక
కోసంగీరాగాంధోరాజసస్స్మృతః । తామసస్స్మృతివిభ్రష్టోనిర్గుణోమదపాశ్రయఃll ౨౬ll సాత్త్వి
క్యాధ్యాత్మికీశ్రద్ధాకర్మశ్రద్ధాతురాజసే । తామస్యధర్మేయాశ్రద్ధామత్సేవాయాంతునిర్గుణా ll ౨౭ ll
పథ్యంపూతమనాయస్తమాహార్యంసాత్త్వికంస్మృతమ్ । రాజసంచేంద్రియప్రేష్ఠంతామసంచాతిదా
శుచి ll ౨౮ll సాత్త్వికంసుఖమాత్మోత్థంవిషయోత్థంతురాజసమ్ । తామసంమోహదైన్యోత్థంనిర్గు
ణంమదపాశ్రయమ్ ll ౨౯ । ద్రవ్యందేశఃఫలంకాలోజ్ఞానంకర్మచకారకః । శ్రద్ధావస్థాకృతినిష్ఠా
త్రైగుణ్యస్సర్వఏవహి । ౩౦ ll సర్వేగుణమయాభావాఃపురుషావ్యక్తధిష్ఠితాః । దృష్టంశ్రుతమను
ధ్యాతంబుద్ధ్యావాపురుషర్షభ ll ౩౧ll ఏతాస్సంసృతయఃపుంసోగుణకర్మనిబంధనాః । యేనేమేనిర్జి
తాస్సప్తనిర్గుణాజీవెనచిత్తజాఃl భక్తియోగేనమన్నిష్ఠోమద్భావాయోపపద్యతే ll ౩౨ll తస్మాద్గేహ
మిమంలబ్ధ్వాజ్ఞానవిజ్ఞానసంభవమ్l గుణసంగంవినిధూయమాంభజేతవిచక్షణఃll ౩౩ll నిస్సంగోమాం
భజేద్విద్వాన్సప్రగుత్యుజితేంద్రియఃl రజస్తమశ్చాభిజయేత్సత్త్వసంసేవయామునిఃll సత్త్వంచాభిజ
యేద్యుక్తోనైరపేక్ష్యేణశాంతధీఃll ౩౪ ll సంపద్యతేగుణైర్ముక్తోజీవోజీవంవిహాయమామ్ll ౩౫ ll జీ

నరణప్రథామజితపుణ్యకథాకథనాదిభిః॥ థునుతభక్తిరనేనవిపేణినోనహిపునస్సుభంజనరీదృశమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఇతిభాషాథ-దీపికాయాం-

పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో ॥ షడ్వింశెయోగనిస్థాయావిభుతోదుష్టసంగతః । సాధుసంగెనతన్ని స్థాపరాచా స్థెలివణ్యతే ॥ యోగినోయోగవిభ్రం శస్సంగత స్సంభవేదిలినర్వథాతన్నివృత్త్యర్థమైళగీతంవితన్యతే॥ శ్లో ॥ నిస్సంగోమాంభజెద్విద్వానప్రమత్తోజితేంద్రియఃత్యక్తం - తత్రవిస

మ్మెనర్థంకథయిష్యన్ జీవస్యకర్తృత్వాపితహిం-సనంగోదుర్వారఇత్యనర్థస్యాన్వితత్వాశంక్యోక్తానువాదపూర్వకంపరగతిసాధన-ద్వా

భ్యాం ॥ మల్లక్షణమితి॥ మల్లక్షణంమత్స్వరూపంలక్ష్యతెయెనతం- ఇమంకాచుంనరదెహం-భద్ధ్వా- మర్థమెభక్తిలక్షణఆస్థితస్య - ఆత్మ

స్థంఆత్మన్యెవవియంతృత్వెనస్థితం- పరమానందరూపమాత్మానంమాం- సముపైతిసమ్యగ్భ్రాన్తో॥ ౧॥ నవైవం భూతెస్యవిషయసం

గెనాహం స్తీత్యాహ ॥ గుణమయెత్యాది॥ గుణమయీయాజీవయోనిఃజీవోపాధిస్తయా- విముక్తిఃగుణెభ్యఃవర్తమానోపిసైనైర్బధ్యతెసం

గంనప్రాప్నోతి- అత్రహెతుః- అవస్తుభిఃనస్వవస్తుభిరభ్యన్యెయుజ్యమానాపృశ్యంతెతత్రాహ- అవస్తుత్వెనదృశ్యమానత్వాత్ ॥ ౨ ॥ త

థాపిసంగంవర్జయెదిత్యాహ॥ సంగమితి॥ అసతాంలక్షణమాహ- శిశ్నోదరతృపాయంతీతిశిశ్నోదరతృపఃతెషాం- జ్ఞానిత్వాదివిదపి-

ఆస్తాంతావద్బహూనాంసంగఃకింతు తవైకస్యాప్యనుగఃఅనుపథీ- అంధమనుగచ్ఛతిఅంధస్తద్వత్ ॥ ౩॥ అత్రెతిహాసమాహ॥ ఏ

నొజీవెననిర్ముక్తొగుణైశ్చాశయసంభవైఃపరయెవబ్రహ్మణాపూర్ణొనబహ్వానాంతరశ్చరెత్ ॥ ౩౮ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధె - పంచవింశోధ్యాయః.

శ్రీభగవాన్॥ మల్లక్షణమిమంకాయంలబ్ధ్వానుధుర్మ్యఆస్థితఃఆనందంపరమాత్మానమాత్మస్థం సముపైతి

మామ్॥ ౧ ॥ గుణమయ్యాజీవయోన్యావిముక్తొజ్ఞాననిష్ఠయా। గుణెషుమాయాసృజ్యెషుగుణాజీవెప్రవర్తమానెపిసంగంనకుర్యాదవసుస్తుభిః ॥ ౨ ॥ సంగంనకుర్యాదసతాంశిశ్నోదరతృపాంక్వచిత్। తస్యానుగస్తమస్యంధెపతత్యంధానుగాంధవత్ ॥ ౩ ॥ ఐళస్సమ్రాడిమాంగాథా మగాయతబృహచ్ఛ్రవాఃఊర్వశీవిరహోన్మాద్యన్విణ్ణొశోకసంయమే॥ ౪ ॥ త్యక్త్వాత్మానంవ్రజంతీంతాంనగ్న ఉన్మత్తవన్నృపఃవిలపన్నన్వగాజ్జాయెఘొరెమ్లెచ్ఛివిక్లబఃకామానసృస్తొసుజుషఉల్లకాన్వర్షయామినీఃనవెదయాంతీనాయాంతీరూర్వశ్యాకృష్ణచెతనఃఐళఃఅహొమెమొహవిస్తారఃకామకశ్మలచెతసఃదెవ్యాగృహీతకంఠస్యనాయుఃఖండాఇమేస్మృతాఃఽ ॥ నాహంవెదాభినిముక్తస్సూర్యొవాభ్యుదితొముయా । ముషితొవర్షపూగానాంబతాహొనిగతాన్యుత ॥ ౫ ॥ అహొమామఆత్మనంమొహొయెనాత్మాయొమితాకృతఃక్రీడామృగశ్చక్రవర్తీనరదెవ

శిఖామణిః ॥ ౬ ॥ సపరిచ్ఛదమాత్మానంహిత్వాతృణమివెశ్వరమ్। యాంతీంస్త్రియంచాన్వగమంనగ్న

ఉన్మత్తవద్రుదన్ ॥ ౧౦ ॥ కుతస్తస్యానుభావస్సాత్కుతెజఈదృశమెవవా । యొన్వగచ్ఛంస్త్రియం

యథాపితాడితోపిఖరీమనుగచ్ఛతిత్వద్వత్ ॥౧౧॥ఏవంభూతస్యసర్వంసాధనంవ్యర్థమిత్యాహ॥ కిమితి॥ త్యాగేనసన్న్యాసేన- వివిక్తైకాంతసేవయా- మౌనేనవాజ్నియమేన॥ ౧౨॥ అనుతప్తస్యక్లిష్టస్యాత్మానంనిందతిద్వాభ్యాం॥ స్వార్థస్యేతి॥ అకోవిదమజ్ఞంఖరంగౌఖరవత్ గౌరివఖరఇవేతి॥ ౧౩॥ సేవతఇతి ॥ అథరాసవంసేవమానస్య- ఆత్మభూఃమవసిపునఃపునరుద్భవత్ ॥ ౧౪ ॥ ఎవమప్యభినివేదోనిరూపితః - ఇదానీంతస్యపివేకమాహదశభిః ॥ పుంశ్చల్యేతి ॥ అయంభావః-యజ్జైత్రేఖానిష్టాద్వదుఃఖమేవప్రాప్తోస్మి - అతఃపరమేశ్వరమేవభజేయమితి॥౧౫॥పరమేశ్వరప్రసాదంవినాదేవైరుపదిష్టాదపివేదవాక్యాన్మోహోనానివర్తతఇత్యాహ॥బోధితస్యేతి॥దేవ్యాఉపవర్ణ్యాసూక్తవాక్యేనయథాధ్వచనేన॥త్రు॥పురూరవోమామ్యథామాప్రతప్తోమాత్వావృకాసోఅశివాసఉక్షన్ - నవైస్త్రైణానిసఖ్యానిసంతిసాలావృకాణాంహృదయాన్యేతాఇత్యనేన॥ ౧౬॥ పూర్వం॥ శ్లో॥ పుంశ్చల్యాపహృతంచిత్తమిత్యాదినా- తస్యాఅపకారోనుస్మృతః- ఇదానీంమమైనాయమపరాధఇత్యాహ॥ కిమితి॥ నఃఅస్మాకంకామినాం- ఎతయా కిమపకృతం- నకించిదపి - యథారజ్జుస్వరూపావిదుషోరజ్జుద్రష్టుఃపుంసఃతస్యాంసర్పకల్పనయాఖద్యతఃరజ్జ్వాకిమపకృతం- నకిమపి- తద్వత్- యద్యస్మాద్యోహమేవంభూతఃసఎవాజితేంద్రియత్వాదపరాధీత్యర్థఃః ॥ ౧౭ ॥ ననుతథాపిస్త్రైషఃగంధర్వస్త్రైమాదిగుణైఃసంమోహమూలమిత్యాశంక్యలేపస్వరిక

యాంతీంఖరవత్పాదతాడితః॥ ౧౧ ॥ కింవిస్వయాకింతపసాకింత్యాగేనశ్రుతేనవా। కింవివిక్తేనమౌనేన స్త్రీభిర్యస్యమనోహృతమ్ ॥ ౧౨ । స్వార్థస్యాకోవిదంధిఙ్మాంమూఢంపండితమానినమ్। యోహమీశ్వరతాంప్రాప్య స్త్రీభిర్గోఖరవజ్జితః ॥ ౧3 ॥ సేవతోవర్షపూగాన్మేఉర్వశ్యాఅధరాసవమ్। నతృప్యత్యాత్మభూఃకామోవహ్నిరాహుతిభిర్యథా॥ ౧౪॥పుంశ్చల్యాపహృతంచిత్తంకోన్వన్మోచితుంప్రభుః। ఆత్మారామేశ్వరమృతేభగవంతమధోక్షజమ్॥ ౧౫॥ బోధితస్యాపిదేవ్యామెసూక్తవాక్యేనదుర్మతేఃమనోగతోమహామోహోనాపయాత్యజితాత్మనః॥ ౧౬। కిమేతయానోపకృతంరజ్జ్వావాసర్పచేతసః। ద్రష్టుస్స్వరూపావిదుషోయోహంయదజితేంద్రియః ॥ ౧౭ ॥ క్వాయంమలీమసఃకాయోదౌర్గంధ్యాద్యాత్మకోశుచిః। క్వగుణాస్సానునాస్యాద్యా హ్యధ్యాసోవిద్య యాకృతః॥ ౧౮॥పిత్రోఃకింస్వంనుభార్యాయాస్స్వమినోగ్నేశ్శ్వగృధ్రయోఃకిమాత్మనఃకింసుహృదామితియోనావసీయతే। ౧౯ ॥ తస్మిన్న లేబరేమేధ్యేతుచ్ఛనిష్ఠేవినశ్యతి। అహోమానుభద్రంమననంసుస్మితంచముఖంస్త్రియః॥ ౨౦ ॥ త్వఙ్మాంసరుధిరస్నాయుమేదోమజ్జాస్థిసంహతౌ। విణ్మూత్రపూయేరమతాంకృమీణాంకియదంతరమ్ । ౨౧ ॥ తథాపిమోవిషజ్జేతస్త్రీముస్త్రైణేష్వార్థవిత్। విషయేంద్రియసంయోగాన్మనఃక్షుభ్యతినాన్యథా ॥ ౨౨ ॥ అదృష్టాదశ్రుతాద్భావాన్నభావఉపజాయతే। అనంవ్రయంజతఃప్రాణాఃశామ్యతిస్తిమితంమనః॥ ౨3 ॥ తస్మాత్సంగోనకర్తవ్యస్త్రీముస్త్రైణేష్వసాధుషు। విదుషాంచేంద్రియైఃవిదుషాంచేంద్రియైఃకిమముష్యదృశామ్ ॥ ౨౪ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఏవంస్వగాయన్నృపదేవ

ల్పితాఎవేత్యాహచతుర్భిఃః॥ క్వేతి॥ మలీమసఃఅతిమలినఃసుమనసాంకుసుమానామివగంధఃకుసుమార్యాది- శోభనస్యం- శోభనమనోభావోవా॥ ౧౮॥ మమత్వమపితస్మిన్పరికల్పితమేవేత్యాహ ॥ పిత్రోరితి॥ పిత్రోఃకిం- స్వంకాయఃజనకత్వాత్ - సుపితకేభార్యాయావా- భోగప్రదత్వాత్- అత్రానుపయుక్తమప్యేతన్మాయతుల్యత్వాదుక్తం- స్వామినోవా- అధీనత్వాత్- అగ్నేర్వా - అంత్యేహ్యుంతదాహుపితత్వాత్- శ్వగృధ్రయోర్వా- భక్ష్యత్వాత్- కింవాత్మనఃతత్కృతశుభాశుభభాగిత్వాత్- కింవాసుహృదాం- ఉడుపకారిత్వాత్- ఏవంయోనానిశ్చీయతే ॥ ౧౯ ॥ తస్మిన్నితి॥ తుచ్ఛేక్రిమివిట్భస్మలక్షణనిష్ఠాఅంతోయస్యతస్మిన్- కళేబరేకాయే- విషజ్జతేప్రీయత్వేనగృహ్ణాతే- మూఢఇతిశేషఃవిషంగమేవాహ- అహోఇతి- సుభద్రసంశోభనానాసికం ॥ ౨౦ ॥ అతోగుణబుద్ధ్యారమమాణానాంపృశాఃక్రిమిసమఇత్యాహ॥ త్వగితి॥ త్వగాదిసంహతౌతత్సంఘాతేదేహే- విణ్మూత్రాదిసంహతౌ- రమతాంక్రిమీణాంచ॥ ౨౧॥ తథేతి॥ యద్యప్యేవంభీభత్సాస్త్రియఃఅథాపి- నోవిషజ్జేతఅవలోకనాదినాపిసంగంనకుర్యాత్- అధర్వవిద్వివేకీ- అత్రహేతుఃవిషయేతి॥ ౨౨॥ ననుక్వచిన్మిలితనయనాదేరపిమనఃక్షోభదృశ్యతే- సత్యం- సోపిపూర్వదర్శనాదికంవినానభవతీత్యాహ ॥ అదృష్టాదితి॥ భావాత్పదార్థాత్- భావోమనఃక్షోభఃఅతఃప్రాణేఇంద్రియాణిఅసంప్రయుంజతఃనియచ్ఛతఃస్తిమితంనిశ్చలంసత్॥ ౨3॥ తస్మాదితి॥ ఇంద్రియైఃకృత్వాఅవిస్రబ్ధఃఅవిశ్వసనీయఃమాదృశాంఅవివేకినాం॥ ౨౪॥ ఫలితమాహాభ్యాం॥ ఏవమితి॥ నృపే

ఘుదేవేషుచ దివ్యతీతి తథా॥ ౨౫॥ తతఇతి॥ ఉక్తిభిః హితోపదేశైరితి యర్థః దేవతాదిసంగాదపి సత్సంగః శ్రేయానితి దర్శయతి॥ ౨౬॥ సతాంలక్షణమాహ॥ సంతఇతి॥ విశేషణద్వికస్య యథేష్టం హేతుహేతుమద్భావః॥ ౨౭॥ నచ తేషూపదేశాపేక్షా - అపితు కేవలం తత్సన్నిధిరేవ తారయతీత్యాహ- సత్స్వితి తేష్వితి॥ ౨౮॥ తాఇతి॥ శ్రవణాదిభిరేవ మత్పరాః శ్రద్దధానాశ్చ సంతః- భక్తింవిందంతి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యథేతి॥ విభావసుమగ్నింసూర్యంవా సేవమానస్య- అప్యేతి నశ్యతి- తథా కర్మాదిజాడ్యం- ఆగామిసంసారభయం- తన్మూలమజ్ఞానంచ- నశ్యతీత్యర్థః॥ ౩౧॥ నిమజ్జ్యేతి॥ నిమజ్జ్యోన్మజ్జతాం ఉచ్చావచయోనీర్గచ్ఛతాం- పరమాయణం పరమాశ్రయః॥ ౩౨॥ కించ॥ అన్నమితి॥ యథా అన్నమేవ ప్రాణినాం ప్రాణో జీవనం- అహమేవ యథాశరణం- ధర్మ ఏవ యథా ప్రేత్య పరలోకే విత్తం- తథా సంత ఏవ అస్మాత్ సంసారపాతాద్బిభ్యతః పుంసః- అరణం శరణం॥ ౩౩॥ కించ॥ సంతఇతి॥ సంతః చక్షూంషి సగుణగుణజ్ఞానాని దిశంతి - అర్కః పునస్సమ్యగుత్థితోపి బహిస్తదప్యేకమేవ చక్షురిత్యర్థః॥ ౩౪॥ అధ్యాయార్థముపసంహరతి॥ వైరసేనఇతి॥ సుద్యుమ్నభావేనో

దేవస్సఊర్వశీలోకమథో విహాయ। ఆత్మానమాత్మన్యవగమ్య మాం వై ఉపారమద్జ్ఞానవిధూతమోహః॥
౨౫॥ తతో దుస్సంగముత్సృజ్య సత్సుసజ్జేత బుద్ధిమాన్। సంత ఏతస్య ఛిందంతి మనోవ్యాసంగముక్తిభిః॥
౨౬॥ సంతో నపేక్షా మచ్చిత్తాః ప్రశాంతాస్సమదర్శినః। నిర్మమా నిరహంకారా నిర్ద్వంద్వా నిష్పరిగ్ర
హాః॥ ౨౭॥ తేషు నిత్యం మహాభాగ మహాభాగేషు మత్కథాః। సంభవంతి హి తా నౄణాం జుషతాం ప్ర
పునంత్యఘమ్॥ ౨౮॥ తా యే శృణ్వంతి గాయంతి హ్యనుమోదంతి చాదృతాః। మత్పరాః శ్రద్దధానాశ్చ
భక్తిం విందంతి తే మయి। ౨౯॥ భక్తిం లబ్ధవతస్సాధోః కిమన్యదవశిష్యతే। మయ్యనంతగుణే బ్రహ్మణ్యా
నందానుభవాత్మని॥ ౩౦॥ యథోపశ్రయమాణస్య భగవంతం విభావసుమ్। శీతం భయం తమోప్యేతి
సాధూన్ సంసేవతస్తథా॥ ౩౧॥ నిమజ్జ్యోన్మజ్జతాం ఘోరే భవాబ్ధౌ పరమాయణమ్। సంతో బ్రహ్మవిదః
శ్శాంతా నౌర్దృఢేవాప్సు మజ్జతామ్॥ ౩౨॥ అన్నం హి ప్రాణినాం ప్రాణ ఆర్తానాం శరణం త్వహమ్।
ధర్మో విత్తం నృణాం ప్రేత్య సంతోర్వాగ్బిభ్యతోరణమ్॥ ౩౩॥ సంతో దిశంతి చక్షూంషి బహిరర్కస్సము
త్థితః। దేవతా బాంధవాస్సంతస్సంత ఆత్మాహమేవ చ॥ ౩౪॥ వైరసేనస్తతోప్యేవమూర్వశ్యా లోకని
స్పృహః। ముక్తసంగో మహీమేతామాత్మారామశ్చచార హ॥ ౩౫। ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- షడ్వింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీఉద్ధవః॥ క్రియాయోగం సమాచక్ష్వ భవదారాధనం ప్రభో। యస్మాత్త్వాం యే యథార్చంతి సాత్వ
తాస్సాత్వతర్షభ॥ ౧। ఏతద్వదంతి మునయో ముహుర్నిశ్శ్రేయసం నృణామ్। నారదో భగవాన్
వ్యాస ఆచార్యోంగిరసస్సుతః। ౨॥ నిస్సృతం తే ముఖాంభోజాద్యదాహ భగవానజః। పుత్రేభ్యో భృ
గుముఖ్యేభ్యో దేవ్యై చ భగవాన్భవః॥ ౩॥ ఏతద్వై సర్వవర్ణానామాశ్రమాణాంచ సంమతమ్। శ్రే
యసాముత్తమం మన్యే స్త్రీశూద్రాణాంచ మానద॥ ౪॥ ఏతత్కమలపత్రాక్ష కర్మబంధవిమోచనమ్।
భక్తాయ చానురక్తాయ బ్రూహి విశ్వేశ్వరేశ్వర॥ ౫॥ శ్రీభగవాన్॥ న హ్యంతోనంతపారస్య కర్మకాం

మావనం ప్రవిష్టస్య వీరాసేనా- స్త్రీభావం ప్రాప్తాయస్య తస్య స్త్రీభావం ప్రాప్తస్య పుత్రో వైరసేనః - పురూరవాః- ఏవముక్తప్రకారేణోర్వశ్యాలోకాత్ స్వనాదవలోకనాద్వా నిస్పృహః- తతోపి తత్సంగాదపి హేతో ముక్తసంగస్సన్ - ఆత్మారామో భూత్వా - యథేచ్ఛంచచారేతి॥ ౩౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- షడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ సప్తవింశే క్రియాయోగస్సద్యశ్చిత్తప్రసాదకః। సర్వకామాప్తిహేతుశ్చ సాంగః ప్రోక్తస్సమాసతః॥ రాగాద్యాకులచిత్తానాంకుతోసంగాదిసంభవః। ఇతి కృష్ణార్చనం భద్రమనుస్మృత్యానుపృచ్ఛతి॥ క్రియాయోగమితి॥ భగవదారాధనరూపం- యస్మాదితి కారణాధిష్ఠానాదిప్రశ్నః- సర్వకారకాణాం నిమిత్తస్య విశిష్టత్వాత్ - యథేతి కస్మిన్నధిష్ఠానాదౌ కేన ప్రకారేణేతి ప్రశ్నః యే అధికారిణః సాత్వతాః భక్తాః॥ ౧॥ అస్య పునర్విశేషతః ప్రశ్నే కారణమాహ చతుర్భిః॥ ఏతదితి॥ ఏతత్త్వదర్చనం పరం శ్రేయసకరం వదంతి - అంగిరసస్సుతో బృహస్పతిః॥ ౨॥ నిస్సృతమితి॥ నిస్సృతం త్వన్ముఖోపదిష్టమిత్యర్థః- దేవ్యై పార్వత్యై ॥ ౩॥ ఏతదితి॥ సవర్ణానాం త్రైవర్ణికానాం॥ ౪॥ ఏతదితి॥ విశ్వేశ్వరాయో తేషామీశ్వర॥ ౫॥ నేతి॥ కర్మకాండస్య పూజావిధానస్య- నాస్త్యంతో గ్రంథతః

హారంచానుస్నానతోయస్యతస్య॥ ౬॥ వైదికఇతి॥ వైదికవిధమంత్రోవైదికాన్యేవాంగానిచయస్మిన్‌పురుషసూక్తాదౌ సవైదికఃవిధం తాంత్రికోపి - మిశ్రోస్నాతఇతిరాదిఃముఖఃపూజా॥ ౭॥ యదాత్వైవణిక్‌కోయజేతతదావిశేషమాహ॥ యథేతి॥ యథాగథాఽష్టసైన్‌ కాదశద్వాదశాబ్దాదికాలె స్వనిగమెనస్వాధికారప్రవృత్తెనవెదెన- ఉక్తం- ద్విజత్వంఉపనయనం॥ ౮॥ అచార్యాయమితి॥ అచార్యాయంప్రతిమాదౌ॥ ౯॥ పూర్వమితి॥ స్నానవిశేషమాహ- ఉభయైర్వైదికైస్తాంత్రికైశ్చ మంత్రైఃః॥ ౧౦॥ కించ॥ సంధ్యేతి॥ సంధ్యోపాసనాదీనికర్మాణిఆచోదితానిసాకల్యెవవిహితానియస్యయాని- తైస్సహమెపూజాంకుర్యాత్ - నతుతానిపరిత్యజెదిత్యర్థఃసమ్యక్పరమేశ్వరవిషయపివిషయసంకల్పోయస్యతథాభూతస్య- కర్మసాపనీంకిమ్మనిహారిణీం॥ ౧౧॥ అచార్యభేదానాహసాధారణ॥ శైలీతి॥ శైలీశిలామయీ - లౌహీసువర్ణాదిమయీ - లెప్యామృచ్చందనాదిమయీ - హృదిపూజాయాంమనోమయీ- ప్రకృష్టెనలిప్తత్వస్యామితిప్రలిప్తాప్రతిమైవ- జీవస్యభగవతోమందిరం- యద్వా-ప్రతిష్ఠయాశాస్త్రాన్యాసెనభగవన్నందిరంభవతీతి॥ ౧౨॥ ప్రతిమాభెదెవిశేషమాహసాధారణ॥ ఉద్వాసెతి॥ ఉద్వాసోవిసర్జనం- అస్థిరాయామచలాసెవికల్పఃసాలగ్రామెనకుర్యాత్ సైకతాయాంకుర్యాత్ అన్యత్రకుర్యాద్వానవెతి- అవిలెప్యాయాంమృణ్మయిలెఖ్యవ్యతిరిక్తాయాం- అన్యత్రవిలెప్యాయాంలెఖ్యాయాంచఫలమాజ్ఞనమేవ॥ ౧౩॥ ఇదానీంసంస్కారమి

డస్యచోద్ధవ। సంక్షిప్యవర్ణయిష్యామియథావదనుపూర్వశః ॥ ౬ ॥ వైదికస్తాంత్రికోమిశ్రఇతిమెత్రివిధోమఖఃి త్రయాణామీప్సితెనైవవిధినామాంసముచ్చరెత్ ॥ ౭॥ యథాస్వనిగమెనోక్తంద్విజత్వంప్రాప్యపూరుషఃి యథాయజెతమాంభక్త్యాశ్రద్ధయాతన్నిబొధమె ॥ ౮ ॥ అచార్యాయాంస్థండిలెగ్నౌవాసూర్యెఫ్నిహృదివాద్విజెి ద్రవ్యెణభక్తియుక్తొచెత్స్వగురుంమామమాయయా ॥ ౯ ॥ పూర్వంస్నానంప్రకుర్వీతధౌతదంతొంగశుద్ధయెి ఉభయైరపిచస్నానంమంత్రైర్మృద్రహణాదిభిః ॥ ౧౦ ॥ సంధ్యొపాస్త్యాదికర్మాణివెదెనాచొదితానిమెి పూజాంతైకల్పయెత్సమ్యక్సంకల్పఃికర్మపావనీమ్ ॥ ౧౧ ॥ శైలీదారుమయీలొహీలెప్యాలెఖ్యాచసైకతీి మనొమయీమణిమయీప్రతిమాష్టవిధాస్మృతా ॥ చలాచలెతిద్వివిధాప్రతిష్ఠాజీవమందిరమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఉద్వాసావాహనెనస్తస్థిరాయాముక్తవార్చనె। అస్థిరాయాంవికల్పస్సాన్నిత్యత్వంస్థండిలెతుభెి ॥ స్నపనంత్వవిలెప్యాయామన్యత్ర పరిమార్జనమ్॥ ౧౩॥ ప్రవైయఃప్రసిద్ధెర్మద్యాగఃప్రతిమాదిష్వమాయినఃి భక్తస్యతుయథాలబ్ధెిహృదిభావెనచైవహి॥ ౧౪ ॥ స్నానాలంకరణంశ్రెష్ఠమర్చాయామెవతూద్ధవ। స్థండిలెతత్త్వవిన్యాసొపహ్నెవాజ్యప్లుతంహవిఃి సూర్యెచాభ్యర్హణంప్రొక్తంసనిలెసలిలాదిభిఃి ॥ ౧౫॥ శ్రద్ధయొపహృతంశ్రెష్ఠంమవభక్తెనవార్యపి। గంధొధూపస్తమనసొదీపొన్నాద్యంచకింపునఃి ॥ ౧౬ ॥ శుచిస్సంభృతసంభారఃి ప్రాగ్దర్భెఃికల్పితాసనఃి ఆసీనఃప్రాగుదగ్వాచెదర్చాయాంతత్వశసమ్ముఖఃి ॥ ౧౭॥ కృతన్యాసఃి కృత న్యాసాంముదర్చాంపాణినామృజెత్।కలశంప్రొక్షణీయంచయథావదుపసాదయెత్ ॥ ౧౮ ॥ తదద్భిర్దెవయజనంద్రవ్యాణ్యాత్మానమెవచ। ప్రొక్ష్యపాత్రాణిశీర్ణ్యద్భిస్తైస్తైర్ద్రవ్యైశ్చసాధ

స్థాపనభెదెనవిశెషమాహ॥ త్రవైయరితి॥ ప్రకృష్టెనసిద్ధెిసుశొభనైిఃఅమాయినఃి నిష్కామస్యభక్తస్యతుయథాలబ్ధెిఃి యత్రచందనాదినలభ్యతెతత్రహృదిభావెనభావనయా- యద్వా-హృదిచెన్నద్యాగఃి తదాభావెనమనొవయవైిద్రవ్యైర్యథెత్యర్థఃి ॥ ౧౯॥అధిష్ఠానభెదెనప్రథానొపచారానాహసాధారణ॥ స్నానెతి॥ తత్తత్త్వవిన్యాసఃియథాస్థానమంగప్రధానదెవతానాంతత్తన్మంత్రైఃస్థాపనం - అభ్యర్హణంఉపస్థానాఖ్యాది- సలిలాదిభిస్తచ్ఛాస్త్రాదినాయజనం॥ ౨౦॥ సర్వత్రసాధారణమాహ॥ శ్రద్ధయెతి ॥ ౨౧ ॥ ఎవమధికారాదివ్యవస్థెముక్త్వాఇదానీంపూజాప్రకారమాహ॥ శుచిరితి॥ సంభృతాఃసంభారాఃపూజాసాధనానియెనసఃి ప్రాగగ్రైఃదభైఃి యద్వాప్రాగ్వసంభృతసంభారస్తాసీనఃి నత్వాసీనస్సంకల్పశ్చాత్తత్తత్సంభారాధారంవారంవారముత్థాపెదిత్యర్థఃి ప్రాఙ్ముఖఉదఙ్ముఖోవాఆసీనఃి - అచార్యాయంతుస్థిరాయాంసంముఖఃఅభీముఖఉపవిష్టస్యక్ ॥ ౨౨॥ కృతన్యాసఇతి॥ అనంతరంగుర్వాదిరమస్కారపూర్వకం యథొసదెశంవస్థిక్కృతన్యాసఃి కృతొమూలమంత్రన్యాసొయస్యాంతాంమమచార్చాం- ఆవృజెత్నిర్మార్ష్యాపకర్షణాదినాశొధయెత్- కలశంఘంటమంభఃి- ప్రొక్షణీయంప్రొక్షణార్థొదకపాత్రంచ- ఉపసాదయెచ్చందనపుష్పాదిభిస్సంస్కుర్యాత్ ॥ ౨౩ ॥ తదతి॥ తదద్భిఃప్రొక్షణీయస్థిఃి- దెవయజనందెవపూజాస్థానం- పాద్యాద్యర్థంత్రీణిపాత్రాణికలశొదకైఃపూరితానిస్తైస్తైర్ద్రవ్యైస్సా

ధయేత్ - తత్రపాద్యాదిత్రవ్యాణి॥ శ్లో॥ పాద్యేశ్యామాకదూర్వాబ్జవిష్ణుక్రాంతాఽరిష్యలేఅఘ్యే - లు॥ శ్లో॥ గంధపుష్పాక్షతయుతపత్రం
గ్రతిలసహితాపాః ॥ ధూర్వాచేతిక్రమాదధ్యక్రవ్యాప్తకముదిఁలమ్ ఆచమనీయంచేతి॥ శ్లో॥ జాతీలవంగతక్కోలైర్మధుపర్కమితిస్మృతమ్ ఆచమనీయకమితి॥ ౧౯॥ పాద్యేతి॥ తానిచత్రీణిపాత్రాణియథాక్రమంహృదయాదిమంత్రైర్గాయత్రీత్రయ్యచసర్వాణ్యభిమంత్రయేత్ ॥ ౨౦ ॥ పిం
డఇతి ॥ తదనంతరం - పిండెదేహే - వాయ్వగ్నిసంశుద్ధఇతికోష్ఠగతేనవాయునాశోషితే - ఆధారగతేనాగ్నినాదగ్ధపునర్జీవనలక్షణంస్వబీజం గ్ర
మండలాప్యతిస్రావేనామృతమయేజాతేస్థిత్వా - హృత్పద్మస్థాంపరాంశ్రీమాంజీవకళాంశ్రీనారాయణమూర్తిం ధ్యాయేత్ - ఏగంభూ
తాం - నాదాంతేసిద్ధభావితాం ప్రణవస్యాకారోకారమకారబిందునాదాఃపంచాంశాఃతత్ర నాదాంతేసిద్ధేభ్యాఃతాం తథాచ॥శ్రు॥
యోవేదాదౌస్వరఃప్రోక్తోవేదాంతేచప్రతిష్ఠితః - తస్యప్రకృతీనస్యయఃపరస్తమహేశ్వరఇతి॥ ౨౧॥ తయేతి॥ తయాత్మభూతయాస్వ
సైవచింతితయా - అమృతమయపిండెదేవేనప్రభయాగృహమివవ్యాప్తేసతి - తస్మిన్నేవాదౌమానసైరుపచారైస్సంపూజ్యతన్మయస్సన్ -
అర్చాదిష్వావాహనస్థాపనముద్రయాస్థాపయిత్వా - మాంప్రపూజయేత్ ॥ ౨౨ ॥ కథంస్రపూజయేత్తదాహాద్వాభ్యాం ॥ పాద్యేతి॥ ధ
ూపాదిభిర్మానసానకల్పయిత్వా॥ ౨౩॥ పద్మమితి॥ తత్రపద్మంచకల్పయిత్వా ఉపాభ్యాంవేదతంత్రాభ్యాం- ఉభయసిద్ధేనమయ్యం
పాద్యాదీనుపచారాన్ప్రకల్పయేదిత్యన్వయః ఉపస్పర్శనఆచమనం అర్ఘ్యంతుమధ్యమం - ఉభయసిద్ధయేవేదతంత్రోక్తభక్తిముత్ప
త్తయే - అయమర్థః- ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యాశ్రయనచర్యంకస్యాశ్చేయాదచలుప్తక్రియముపాదాః- అధర్మాజ్ఞానావైరాగ్యా

యేత్ ॥ ౧౯॥ పాద్యాఖ్యాచమనీయార్ఘాంస్త్రీణిపాత్రాణిదేశికః। హృదాశీర్షాచశిఖయాగాయ
త్ర్యాచాభిమంత్రయేత్ ॥ ౨౦ ॥ పిండేవాయ్వగ్నిసంశుద్ధేహృత్పద్మస్థాంపరాంనుమ। ఆత్మీంజీవక
ళాంధ్యాయేన్నాదాంతేసిద్ధభావితామ్॥ ౨౧ ॥ తయాత్మభూతయాపిండేవ్యాప్తేసంపూజ్యతన్మయిః।
ఆవాహ్యార్చాదిషుస్థాప్యన్యస్తాంగంమాంప్రపూజయేత్ ॥ ౨౨ ॥ పాద్యోపస్పర్శనార్ఘాంతోదీనుపచా
రాన్ప్రకల్పయేత్ । ధర్మాదిభిశ్చనవభిఃకల్పయిత్వాసనంమమ ॥ ౨౩ ॥ పద్మమష్టదళంతత్రకర్ణికా
కేసరోజ్జ్వలమ్। ఉభాభ్యాంవేదతంత్రాభ్యాంమహ్యంతూభయసిద్ధయే ॥ ౨౪ ॥ సుదర్శనంపాంచజ
న్యంగదాసహితనుహలాన్। ముసలంకౌస్తుభంమాలాంశ్రీవత్సంచానుపూజయేత్ ॥ ౨౫ ॥ నందంసు
నందంగరుడంప్రచండంచండమేవచ। మహాబలంబలంచైవకుముదంకుముదేక్షణమ్ ॥ ౨౬ ॥ దుర్గాం
వినాయకంవ్యాసంవిష్వక్సేనంగురూన్సురాన్। స్వేస్వేస్థానేహ్యభిముఖాన్పూజయేత్పూర్వదిగాదిభిః॥
౨౭ ॥ చందనోశీరకర్పూరకుంకుమాగరువాసితైః । సలిలైస్నానమయేన్మంత్రైర్నిత్యాదాభిషవేన
తి ॥ ౨౮ । స్వర్ణఘర్మానువాకేనమహాపురుషవిద్యయా। పౌరుషేణచసూక్తేనసామభీరాజనాదిభిః॥
౨౯।వస్త్రోపవీతాభరణపత్రస్రగ్గంధలేపనైః। అలంకుర్వీతసప్రేమమద్భక్తోమాంయథోచితమ్॥ ౩౦॥
పాద్యమాచమనీయంచగంధంసుమనసోక్షతాన్। ధూపదీపోపహార్యాణిదద్యాన్మేశ్రద్ధయార్చకః॥ ౩౧॥

నైవేద్యాణిచపర్యంకస్యపూర్వాదిదిక్షుగాత్రాణి- పర్యంకమధ్యేత్రయోగుణాఃపట్టికాః- తత్రపూర్వాదిక్రమేణమధ్యేచ॥ శ్లో॥ విమలో
త్కర్షణీజ్ఞానాక్రియాయోగాతథైవచ। ప్రహ్వీసత్యాతథేశానానుగ్రహేచైవశక్తయః ॥ విషయథోపదేశం ధర్మాదిభిరష్టభిర్నవభి
శ్శక్తిభిర్గుణైశ్చాసనంకల్పయిత్వేతి - కర్ణికాయాంకేసరైర్గుణత్రయోపరిస్థాపితైస్సోమసూర్యాగ్ని మండలైశ్చోజ్జ్వలమిత్యర్థః॥
౨౫॥ ఆయుధాదిపూజామాహత్రిభిః॥ సుదర్శనమితి॥ తత్రన్యస్తాంగమిత్యంగావరణపూజాసూచితా - ఆసనేనైవనశక్త్యావరణ
ముక్తం తతస్సుదర్శనాదిముసలాంతాన్యాయుధాన్యష్టసుదిక్షు కౌస్తుభమాలాశ్రీవత్సాపరిః ॥ ౨౫॥నందమిత్యు॥నందాదీన్పాంచ
దానష్టదిక్షు గరుడంపురతః॥ ౨౬॥ దుర్గామితి॥ దుర్గాదీన్కోణేషు- గురూన్స్వామతఃసురాన్ఇంద్రాదిలోకపాలాన్పూర్వాదిదిక్షు
ఎవమేతాన్దేవతాన్యభిముఖాన్ప్రోక్తాదిభిరస్త్రాదిభిఃపూజయేదిత్యర్థః॥౨౭॥ పాద్యాదీనుపచారాన్ప్రకల్పయేదిత్యుక్తం - తా
నేవగుణవిధిభిఃప్రపంచయతిషడ్భిః॥ చందనేతి॥ ౨౮॥ మంత్రైరితి॥ స్వర్ణేనేతి॥ స్వర్ణఘర్మానువాకేన॥శ్రు॥సుపర్ణంఘర్మ
ఘరిదేవనేనమిత్యాది- మహాపురుషవిద్యయా॥ శ్లో॥ జితంతేపుండరీకాక్షనమస్తేవిశ్వభావన। సుబ్రహ్మణ్యనమస్తేస్తుమహాపురుషపూర్వజ
ఇతి- పౌరుషంసూక్తంసహస్రశీర్షేత్యాది- రాజనాదీనిసామాని॥ శ్రు॥ ఇంద్రంనరోనేమధితాహవంతఇత్యస్యాఋచిగీతాని - ఆదిశ
బ్దేనరాజ్ఞాదీని ॥ ౨౯ ॥ వస్త్రాద్యుపచారైస్త్వలంకారలక్షణంగుణంవిధత్తే॥ వస్త్రేతి॥ సుత్రాణికిపోలపక్షస్థలాదిమలిఖితాఃపత్ర
భంగ్యః- మధ్యక్తశ్చేత్పైమయథాభవతితథాసుధోచితమలంకుర్వీతేత్యర్థః॥ ౩౦॥ సర్వసాధారణంశ్రద్ధాలక్షణంగుణంవిధత్తే ॥ పా
ద్యమితి ॥ ౩౧ ॥ నైవేద్యైర్భవలక్షణంగుణంవిధత్తే॥ గుడేతి ॥ శకుల్యఃపూర్వపక్వవిశేషాఃఅపూపాఃఅపూపానామంటపాదీనాంసమూ

ఘోః- సూపాఽవ్యంజనాని - సతివిభవఇతిశేషః॥ 3౨॥ కాలభేదేనగుణాద్విధత్తే ॥ అభ్యంగేతి ॥ అభిషేచనంపంచామృతాదిస్నపనం- అన్నాద్యేతిఅన్నంభోజ్యం- అద్యంభక్ష్యం- పర్వణ్యేకాదశ్యాదౌ- అన్వహంప్రత్యహంవావిభవేసతీతి॥ 33॥ ఫలభూయస్త్వధికనోగ్నావపేపూజాప్రకారమాహ॥ విధినేతి॥ విధినాస్వగృహ్యోక్తవిధానేన- మేఖలాదిభిరుపలక్షితే- విహితేనిమిత్తే- తదుక్తం॥ శ్లో ॥ విస్తారోచ్ఛ్రయతిస్రిస్రో మేఖలాశ్చతురంగుళాః॥ హస్తమాత్రోభవేద్వర్తస్తస్యాంనివేదితాతథేత్యాది- ఉదితంప్రజ్వలితం - అగ్నింపరితఃసమూహేత్ఏకత్రమేళయేత్॥ 3౮॥ పరిస్తీర్యేతి॥ దర్భైఃపరిస్తీర్య- పర్యుక్షేత్పరితఃప్రోక్షయేత్ - అన్వాధాయఅన్వాధానసంజ్ఞకం వ్యాహృతిభిఃసమిత్పత్నీపాదిరూపంకర్మకృత్వా-అగ్నేరుత్తరతోద్రవ్యాణిహోమోపయోగీన్యాసాన్యనిధాయ- ప్రోక్షణ్యాప్రోక్షణీపాత్రేదక్షేనప్రోక్ష్య- అగ్నౌమంథ్యాయేత్॥ 3౯॥ తేషైతి॥ శంఖాదిభిఃసంతతిఃశోభమానాశ్చతాఃరోభుజాయస్యతం॥ 3౬॥ స్ఫురదితి॥ స్ఫురంతికిరీటాదీనియస్యతం॥ 3౭॥ థ్యాయన్నితి॥ హవిషాహృతేనఅభిహృతానినంసిక్తాని- దారూణఃశుష్కఃసముథఃప్రాస్యప్రక్షిప్యఆహూరౌతత్పంజిష్ఠకోయాగౌ-వివమాజ్యభాగౌచ దత్వాతదర్థాఆహుతీర్హుత్వేత్యర్థఃతత్రాహూరేప్రజాపతయేస్వాహేంద్రాయస్వాహేతిచోత్తరదక్షిణపరిధిమారభ్యాగ్నిమథ్యాదాపరిధ్యంతంఘృతధారణరూపా - ఆజ్యభాగౌ అగ్నయేస్వాహాసోమాయస్వాహేత్యేవంహోమరూపా ॥ 3౮॥ జుహుయాదితి॥ మూలమంత్రేణ అష్టోత్తరేణ - తథాషడక్షరేణ - తథాపురుషసూక్తేనవా - అవదానగుడపాయససర్పిఃపిశష్కుల్యాపూపమోదకాఽ। సంయావదధిసూపాంశ్చనైవేద్యంసతికల్పయేత్॥ 3౯॥అభ్యంగోన్మర్దనాదర్శదంతధావాభిషేచనమ్।అన్నాద్యగీతనృత్తానిపర్వణిస్యురుతాన్వహమ్। 33 ॥ విధినావిహితేకుండేమేఖలావతవేదిభిఃఽ। అగ్నిమాధాయపరితస్సమూహేత్పాణిసోదితమ్ ॥ 3౨ ॥ పరిస్తీర్యాధపర్యుక్షేదన్వాధాయయథావిధి। ప్రోక్షణ్యాసాద్యవ్రవ్యాణిప్రోక్ష్యోగ్నావావహేతమామ్॥ 3౩॥ తప్తజాంబూనదప్రఖ్యంశంఖచక్రగదాంబుజైఃలసచ్చతుర్భుజంశాంతంపద్మకింజల్కవాసనమ్॥ 3౪ । స్ఫురత్కిరీటకటకకటిసూత్రవరాంగదమ్। శ్రీవత్సవక్షసంభ్రాజత్కౌస్తుభంవనమాలినమ్। 3౫ । థ్యాయన్మామచ్యుతదారూణిహవిషాభిఘృతానిచ। ప్రాస్యాజ్యభాగావాఘారౌదత్వాచాజ్యప్లుతంహవిఃఽ॥ 3౬ ॥ జుహుయాన్మూలమంత్రేణముపడశచావదానతఃఽధర్మాదిభ్యోయథాన్యాయ్యంమంత్రైస్స్విష్టకృతంబుధఃఽ॥ 3౭॥ అభ్యర్చ్యాధనమస్కృత్యపాషదేభ్యోబలింహరేత్। మూలమంత్రంజపేద్బ్రహ్మస్మరన్నారాయణాత్మకమ్॥ ౨౦॥ దత్వాసచమనముచ్ఛేషంవిష్వక్సేనాయకల్పయేత్। ముఖవాసంసురభిమత్తాంబూలాద్యమథాహరేత్॥ ౨౧॥ ఉపగాయన్గృణన్నృత్యన్కర్మాణ్యభినయన్మమ॥మత్కథాశ్రవయశ్శృణ్వన్ముహూర్తంక్షణికోభవేత్॥ ౨౨॥ స్తవైరుచ్చావచైస్స్తోత్రైఃపురాణైఃప్రాకృతైరపి। స్తుత్వాప్రసీదభగవన్నితివందేతదండవత్॥ ౨౩॥ శిరోమత్వాదయోఃకృత్వాబాహుభ్యాంచపరస్పరమ్। ప్రపన్నంపాహిమామీశభీతంమృత్యుగ్రహార్ణవాత్ ॥ ౨౪॥ ఇతిశేషాంమయాదత్తాంశిరస్యాధాయసాదరమ్॥ఉద్వాసయేచ్చమద్వాక్యంజ్యోతిర్జ్యోతిషితత్పునఃఽ॥ ౨౫॥ అర్చాదిషుయదాయత్ర శ్రద్ధామాంత్ర చార్చయేత్। సర్వభూతేష్వాత్మనిచ

తఃప్రతృప్యచమహుతిర్గ్రహణేనేత్యర్థఃఽ- పురుషసూక్తేనాదిపదేనశ్రీవిమలామంత్రైఃతైరేవ ప్రతృప్యచమవదానతోహోమాదితి మంత్రైఃయథాన్యాయ్యంపూజాక్రమేణైవ- అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహేత్యేవంస్విష్టకృతంచహుత్వా ॥ 3౯ ॥ అభ్యర్చ్యేతి॥ తతోవహ్నిస్థంభగవంతమభ్యర్చ్య- అధనమస్కృత్య - పాషదేభ్యోనందాదిభ్యఃఽ- అష్టసుదిక్షు - బలింహరేత్- తతఃపూజాస్థానమాగమ్యతేనస్యాగ్నేసముపవిశ్యయథాశక్తిమూలమంత్రంజపేత్॥౨౦॥ దత్వేతి॥ తతఃఉభయత్రభగవతోభోజనసమాప్తింధ్యాత్వాఆచమనందత్వా- ఉచ్ఛేషంవిష్వక్సేనాయకల్పయిత్వా- తదనుజ్ఞయాపశ్చాత్స్వయంభుంజీత- తతఃసురభిమత్సుగంధవత్- తాంబూలాద్యంముఖవాసందత్వా- అశ్వపునరపిఅహరేత్ పుష్పాంజలినాభూజయేత్॥౨౧॥ ఉపగాయన్నితి॥అభినయన్స్వస్మిన్నాత్మిన్మూర్ధ్నికిణికేవైయగ్రయం పరిత్యజ్యలబ్ధావసరోభవేత్॥ ౨౨॥ స్తవైరితి॥ స్తవస్తోత్రాణాంభేదందర్శయతి- పౌరాణైఃప్రాకృతైరపీ॥ ౨౩॥ కరంప్రణమేదిత్యపేక్షాయామాహ॥ శిరఇతి॥ బాహుభ్యాంపక్షీణోత్తరాభ్యాం- పరస్పరంమమదక్షిణోత్తరాపాదౌగృహీత్వా- యద్వా-పృష్ఠతఃపరస్పరంనిబద్ధాభ్యాం- కృతాపరాధఇవప్రపన్నమిత్యాదివిజ్ఞప్యప్రణమేత్॥ ౨౪॥ తతఃశేషాగ్రహణపూర్వకంవైకల్పికోగ్వాసనప్రకారమాహ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యనయైవప్రక్రియయా- శేషాంనిర్మాల్యం మయాదత్తాం- శిరస్యాధాయధృత్వా- యద్యద్వాసయేత్ తర్హి - స్రజమాయాంయన్న్యస్తంజ్యోతిస్తత్పరమపిమృత్పర్వస్థజ్యోతిష్యేవోద్వాసనీయం॥ ౨౫॥ వివేష్వధిష్ఠానేషుకింముఖ్యమిత్యపేక్షాయా మా

హ॥ అచ్చాదిష్వితి॥ యదాయత్రక్వక్వశ్రద్ధా- తదాతత్ర- నత్వధిష్ఠానెయుక్తాయుక్తత్వం- పునఃపునః- యతఃసర్వభూతేష్వితి॥ ౨౬ ॥ విప్ర మితి ॥ ఉభయతఃఇహాముత్రచ॥ ౨౭॥ సమధ్వరంప్రత్యాహ త్రిభిః ॥ మదర్చాఇతి ॥ పుష్పోద్యానానివకారయేత్- పూజాయాత్రోత్స వాశ్రితా- పూజాప్రత్యహం- యాత్రావిశిష్టేపర్వణి - బహుజనసమాగమః - ఉత్సవఃవసంతాదిరాలేమహోత్సనః- తదాశ్రితా త్రోదీరితత్వా॥ ౨౮॥ పూజాయాత్రోత్సవాశ్రితానిత్యస్యవివరణం॥ పూజాదీనామితి॥ప్రవాహోభగంసంతతానుపృత్త్యభగం మత్సాస్థిత్తాంమత్సమానైశ్వర్యం ॥ ౨౯ ॥ ప్రతిస్థాదీనాంవ్యస్తసమస్తానాంఫలమాహ ॥ స్రక్షిణ్యతి ॥ మత్సామ్యంలోం మయూసమ తాం॥ ౩౦॥ సకామంప్రత్యుక్తం అస్థేతుకభక్తంప్రత్యాహ॥ మామితి ॥ అస్థేతుకభక్తిమాఽవివరధంభవతిత్రాహ- భక్తిమాంగ మితి॥ ౩౧॥ దాతుఃఫలముక్తంఅపహర్తారంనిదతి॥ యఇతి॥విద్ధ్యేవిస్థాభోజ్రీమితి॥ ౩౨॥ కర్తుర్యత్ఫలంతదేవాస్యసామాన్యాహ॥ కర్తురితి॥ సారథేస్సహకారిణః- హోతోఃప్రయోజకస్య- అనుసోదితుశ్చ - ప్రేత్యతత్ఫలమిత్యన్వయః- పునః- యతఃకర్మణాసంతెదా గినఃభాగాహాఃతత్రాపివిశేషమాహ- భూయసికర్మణిసారథ్యాదౌచాధికంఫలమితి॥శ్లో॥ఫయఃపత్రాదివమ్రైణపూజితోయఃపరంచ దమ్। ప్రాగేవదిశతిప్రీతస్సకృష్ణశ్శరణంమమ॥ ౩3॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ అష్టావింశెతుయఃపూర్వంవిస్తరెణోపవర్ణితః। జ్ఞానయోగఃపునశ్చాసాసమాహృత్యనిరూప్యతే ॥ ఇదానీమితివిస్తరెణోక్తంజ్ఞాన

సర్వాత్మాహమవస్థితః॥ ౨౬ ॥ ఏవంక్రియాయోగపథైఃపుమాన్వైదికతాంత్రికైఃఅర్చన్నుభయ తస్సిద్ధిమత్తోవిందత్యభీప్సితామ్। ౨౭ ॥ మదర్చాంసంప్రతిష్ఠాప్య మందిరంకారయెన్నృపమ్। పుష్పో ద్యానానిరమ్యాణిపూజాయాత్రోత్సవాశ్రితా ॥౨౮॥ పూజాదీనాంప్రవాహోర్థం మహాపర్వసు వాన్వహమ్। తీర్థాపణపురగ్రామాదత్వామత్సాస్థితామియాత్। ౨౯ ॥ ప్రతిష్ఠయాసార్వ భౌమంసద్మనాభవనత్రయమ్। పూజాదినాబ్రహ్మలోకం త్రిభిర్మత్సామ్యతామియాత్ ॥ ౩౦॥ మా మెవనైరపెక్ష్యేణభక్తియోగెనవిందతి। భక్తియోగంసలభతె ఏవంయఃపూజయెతమామ్॥ ౩౧ ॥ య స్సర్వదత్తాంపరైరత్తాంహరెతసురవిప్రయోః। పృథ్వింసజాయలేవిష్ఠాంస్వర్షాణాంమయుతాయు తమ్। ౩౨ । కర్తుశ్చసాగధేర్హేతోరనుమోదితురెవచ। కర్మణాంభాగినఃప్రేత్య భూయోభూ యసితత్ఫలమ్ ॥ ౩3 । ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - సప్తవింశోధ్యాయః. శ్రీభగవాన్ ॥ పరస్వభావకర్మాణిప్రశంసెన్నగర్హయెత్। విశ్వమెకాత్మకంపశ్య న్ప్రకృత్యాపురుషెణచ॥౧॥ పరస్వభావకర్మాణియఃప్రశంసతినింధతి। సఆశుభ్రంశతెస్వార్థాదసత్యాభినివెశతః॥ ౨ ॥తైజసెనిద్రయాఘన్నెపిండస్థొనష్టచెతనః। మాయాంప్రాప్నొతిమృత్యుంవాతస్వాన్నాభద్రపృ క్పుమాన్॥3॥కింభద్రంకిమభద్రంవాద్వైతస్యావస్తునఃకియత్। వాచొదితంతదనృతంమనసాధ్యాత మెవచ ॥ ౪ ॥ ధాయాప్రత్యాహ్వయాభాసొహ్యసంతొప్యర్థకారిణః। ఎవందెహాదయొభావా యచ్ఛంత్యాపృత్యులొభయమ్ ॥ ౫ ॥ ఆత్మైవతదిదంవిశ్వంసృజ్యతెసృజతిప్రభుః। త్రాయతెత్రాయ

దొగంసంశ్రెణవస్తుమాహ॥ వరెతి॥ పరెహంస్వభావాదాంతఃశూరాదీక్షకర్మతీచ- తత్రహెతుర్విశ్వమితి ॥ ౧ ॥ విపక్షెదో షమాహ॥ పరెతి॥ స్వార్థాత్- జ్ఞాన నిష్ఠాలక్షణాత్- అసతిమిథ్యాభూతెద్వైతెఅభినివెశాత్॥ ౨॥ భ్రంశమెవపృచ్ఛంతితొ ఽవతారయతి॥ తైజసఇతి॥ తైజసెరాజసాహంకారకార్యెఇంద్రియగణె- నిద్రయాఆపన్నె అభిభూతెసతి- పిండస్థొజీవఃకెవలంమనొమాత్రప్రణమా యాంస్వప్నరూపంప్రాప్నొతి- తతొమనసిలీనెసతినష్టచెతనస్సన్మృత్యుంహామృత్యుకల్యంగచ్ఛతి పింగాప్రాప్నొయథా - తన్వాదివ నానాగదృక్ద్వైతాభినివెశి- విశెషంలయంచప్రాప్నొతి- యథాస్వాజ్ఞసంసర్గాద్విశ్వస్యభగడ్యయలక్షణొభ్రంశః- ఏవమనాత్మ సంపర్కాదాత్మనొపిస్వరూపభ్రంశఇతిభావః॥ 3 ॥ ద్వైతానత్యతయాస్తుతినిందయొర్నిషిద్ధయల్వంప్రపంచయతిసాధిష్ఠానత్వజ్ఞెన కిమితి॥ అవస్తునొద్వైతస్యమథ్యత్వెకింభద్రం- కింవాఅభద్రం- కియద్భద్రం- కియద్వాఅభద్రమిత్యర్థఃఆవస్తుత్వమెవాహ వాచెతి బాహ్యేంద్రియొపలక్షణం- వాచాఉదితంఉక్తం- చక్షురాదిభిశ్చయద్దృష్టంతదనృతమిత్॥ ౬॥ నన్వెవంసతిజీవస్యదిఖావానామసత్యత్వత్ధంభయహెతుత్వమిత్యాశంక్యాహెతుత్వంనృష్టాంతెనాహ॥ ఛాయెతి॥ ఛాయాప్రతిబింబం- ప్రత్యాహ్వయఃప్రతిధ్వనిః- ఆభాసఃశుక్తి రజతాదిః- వితథయథాఅసంతొప్యర్థకారిణొభవంతి- ఆవృత్యుతఃమృత్యుమతిక్రామ్యాత్మా - కృత్స్నొలకాయఃజ్ఞానెనయావన్నై ఎలీయతెతావత్పర్యంతమిత్యర్థఃకి॥ ౪॥ నసృష్ట్యాదిశ్రుతిభిరెవద్వైతంనిరూపితం- కథమసత్యంస్యాత్ప్రత్యా హ ద్వాభ్యాం॥ ఆత్మె

తి॥ త్రాయతేపాన్యతే - త్రాతిపాలయతి॥ ౬॥ తస్మాదితి॥ అన్యస్మాత్పృజ్యాదివ్యతిరిక్తాత్ - త్రివిధాఅధ్యాత్మాదిరూపా - భాతిః ప్రతీతిః॥ ౭॥ నానురదంనిర్మూలంప్రతీయతేత త్రాహ॥ ఇదమితి॥ ౮॥ ఏతదితి॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయోర్నైపుణం నిష్ఠాం - సూర్యవత్సమోభూత్వా ॥ ౯॥ ఏతన్నిష్ఠాప్రాప్త్యుపాయమాహ॥ ప్రత్యక్షేణేతి॥ యదాధ్యంతవత్త్వైర్వ్యతం - తదనదితిజిజ్ఞాత్వా - నిస్సంగోవిచరేత్ - ఆద్యంతవత్త్వేప్రమాణని - ప్రత్యక్షేణఘటాది - అనుమానేనసూపయవత్వేనదృశ్యంసృధివ్యాది - నిర్మేసూప్రత్యక్షమాకాశాది - ఆత్మసంవిదాస్వానుభవేనసవ్యంధృశ్యంఆద్యంతవత్ అసచ్చేతిజిజ్ఞాత్వేతి॥ ౧౦॥ననుయద్యాత్మసంవిదాసవ్యంధృశ్యమాద్యంతవంసదిత్యుచ్యతే - తర్హ్యాత్మాస్వప్రకాశోదేహాదిర్వ్యతంజడమిత్యుక్తంస్యాత్ - తథాచసంసారప్రతిభాసోనఘటతేతిచోదయతి॥ నేతి ॥ అనాత్మన్యధ్యాసోజడాజడయోః-అత్రహేతుః- ద్రష్టృదృశ్యతాహాః - తతోమాహాద్వయోరపితత్రాహ॥ ఉపలభ్యతఇతి॥ ౧౧॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ ఆత్మేతి॥అవ్యయత్వాదివిపంచవిశేషజ్ఞానాశాదిరాగాదిపుణ్యపుణ్యాజ్ఞానపరిచ్ఛేదానామసంభవందర్శయతి-హేతుహేతుమత్త్వంతుయత్నేష్టం- అచిత్‌జడుఃఅయంభావః యథైవాగ్నిదారుణోర్భేదానుపలంభేపి-దారుప్రకాశ్యమేవ అగ్నిశ్చప్రకాశకః- తథాదేహాత్మనోరపీతి- నసంసృతిఃతదోరన్యతరస్యాపిఘటతఇత్యర్థః॥ ౧౨॥ సత్యంతథాపృథగ్భావోరేవమవివేకఎవసంసారావలంబనమిత్యాహ పంచభిః ॥ యావదితి॥ సన్నికర్షణంసంబంధః- నన్వసంగస్యకుతఃసంబంధస్తత్రాహ- అవివేకతఃఅజ్ఞానకృత ఇత్యర్థః- ననున్వప్రకాశస్యకథమజ్ఞాన తఃసంసారస్తత్రాహ- అపాస్తోపిమిథ్యాభూతోపి- కేవలంఫలవాఫలంస్ఫోటితః- నతుతత్త్వతోస్తీత్యర్థః॥ ౧౩॥ నన్వనలాదేహో

విత్యాత్మా హ్రీయతేహరతీశ్వరః ॥ ౬ ॥ తస్మాన్నహ్యాత్మనోన్యస్మాదన్యోభావోనిరూపితః। నిరూపితేయంత్రివిధానిర్మూలాభాతిరాత్మని ॥ ౭ ॥ ఇదంగుణమయంవిద్ధి త్రివిధంమాయయాకృతమ్॥ ౮ ॥ ఏతద్విద్వాన్మదితంజ్ఞానవిజ్ఞాననైపుణమ్। ననింతనిచస్తోతిలోకేచరతిసూర్యవత్ ॥ ౯ ॥ ప్రత్యక్షేణానుమానేననిగమేనాత్మసంవిదా । ఆద్యంతవదసజ్జ్ఞాత్వానిస్సంగోవిచరేదిహ॥ ౧౦ ॥ ఉద్ధవః॥ నైవాత్మనోనదేహస్యసంసృతిర్మృషాదృశ్యయోహి । అనాత్మస్వదృశోరీశకస్యేయమపలభ్యతే ॥ ౧౧ ॥ ఆత్మావ్యయోగుణశ్శుద్ధస్స్వయంజ్యోతిరనావృతః। అగ్నివద్దారువదచిద్దేహాకస్యోతసంసృతిః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ యావద్దేహేంద్రియప్రాణైరాత్మనస్సంనికర్షణమ్ । సంసారఫలవాన్తావదపార్థోప్యవివేకినః ॥ ౧౩ । అర్థేహ్యవిద్యమానేపిసంసృతిర్ననివర్తతే। ధ్యాయతోవిషయానస్యస్వప్నేనార్థాగమోయథా ॥ ౧౪ । యథాహ్యప్రతిబుద్ధస్యప్రస్వాపోబహ్వనర్థభృత్ । సఏవప్రతిబుద్ధస్యనవైమోహాయకల్పతే॥ ౧౫॥శోకహర్షభయక్రోధలోభమోహమదాదయఃఅహంకారస్యదృశ్యంతే జన్మమృత్యుశ్చనాత్మనః॥ ౧౬॥ దేహేంద్రియప్రాణమనోభిమానోజీవోంతరాత్మాగుణకర్మమూర్తిః। సూత్రంమహాన్నిత్యురుధైవగీతస్సంసారఆధావతికాలతంత్రః॥ ౧౭॥ అమూలమేతద్బహురూపరూపితం*మనోవచఃప్రాణశరీరకర్మ। జ్ఞానాసినోపాసనయాశితేనఛిత్వామునిగాంవిచరత్యతృష్ణః॥ ౧౮॥ జ్ఞానంవివేకోనిగమస్తపశ్చ ప్రత్యక్షమైతిహ్యమథానుమానమ్। ఆద్యంతయోరస్యయదేవకేవలం

దేహకుతస్సంసారస్యాతిహేతుత్వమపితత్రాహ॥ అధ్యఇతి॥ అస్యాత్మనః॥ ౧౪॥ ననుకథంచిద్ధ్యాయతోవిషయస్యాతిజీర్ణవస్తుక స్యాపిపునర్వారితస్యనిమోక్తుప్రసంగస్యాత్తత్రాహ॥ యథేతి॥ప్రస్వపనస్వప్నః- బహూనానార్థాన్బిభర్తిపుష్ణాతీతథా॥ ౧౫॥ అహంకారలక్షణాదేహాదిసన్నికర్షవివసంసారాలంబనమిత్యస్యయథ్యతిరేకాభ్యందర్శయతి॥ శోకేతి॥ సుషుప్తాద్యాదౌతేషామదర్శనాత్- అహంసుఖీదుఃఖీతిభవత్యేతస్యంసుఖీదుఃఖీచ్రతీత్యభావాత్ దృశ్యత్వాచ్చ- సుఖాదీనాంకృశత్వాదిచద్రవ్యధర్మత్వానుపపత్తేరిభావః- ఉక్తంచ ॥ శ్లో॥ సుప్తేహమినదృశ్యంతేదుఃఖాదోపప్రవృత్తయః। అతస్తస్యైవసంసారోనాన్యస్యేతిసాక్షిణః॥ ౧౬ ॥ సయద్యహంకారస్యసంసారఃతర్హ్యాత్మస్థిరపితస్యైవేతిముక్తావహంకారాపశేషప్రసక్తేతత్రాహ॥ దేహాదీతి ॥ దేహాదిపర్యంతమానోయస్యసఃఆత్మేవతేషామంతశ్చిత్తోజీవఃఅతఏవగుణకర్మమయీమాలిర్యస్యసఃఏవంచసఏవసూత్రోపాధిర్బహుధైవమాత్రాదిశబ్దైర్గీతఃసంసారకాలతంత్రఃషడ్భిశ్వరాధీనస్యగ్వతఃఆధావతి - అతోనాయందోషఇతిభావః॥ ౧౭॥ తదేవమహంకారకృతంబంధముపపాద్యేదానీంజ్ఞానేనతన్నివృత్తౌముక్తిరిత్యాహ॥ అమూలమితి॥ వస్తుతోమూలశూన్యం- అజ్ఞానతస్తుబహుధీరూపైరూపితం ప్రకాశితం - ఐంద్రజాలికతుల్యమితివా - కింతత్తదాహ - మనఇతి - మనఆదీనాంస్వప్నద్వయం - యద్వా- మనఆదిమం క్రియతఇత్యర్థమ్- అహంకరణం- గురూపాసనయానిశితేనజ్ఞానఖడ్గేనఛిత్వా ॥ ౧౮ ॥ తదేవం జ్ఞానంస్వరూపసాధనఫలైర్నిరూపయతి॥ జ్ఞానమితి॥ వివేకఃజ్ఞానం- సాధనాన్యాహ - నిగమోవేదః - తపఃస్వధర్మాదిః-ప్రత్యక్షంస్వానుభవః- ఐతిహ్యమ్ఉపదేశః- అనుమానంతర్కః - ఫలమాహ-

ఆద్యంతయోర్యదస్య జగతః- మధ్యేపి తదేవ కేవలం- నతు జగదితి- కింతత్ - కాలః కాలయతి ప్రకాశయతి- యస్తథా హేతుః కారణంచ యత్తదేవ- ఏతదుక్తంభవతి- యదస్య విశ్వస్య కారణం ప్రకాశకంచ బ్రహ్మ- తదాత్మకమేవైతత్ - నతతః పృథగిత్యేవం నిశ్చయఫలో నిగమాది సాధనైర్జాయతే యో వివేకః- తత్ జ్ఞానమితి॥ ౧౯ ॥ తత్ర నానాభేదవ్యవహారాలంబనస్యాపి విశ్వస్య కారణమాత్రాత్మకత్వం సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ సుకృతం సుష్ఠుకుండలాదిరూపేణ రచితం - యద్ధిరణ్యం కీదృశం- హిరణ్మయస్య కుండలాదేరుత్పత్తేః పురస్తాన్నాశాచ్చ పశ్చాత్ యదస్తి హిరణ్యమాత్రం - తన్మధ్యేపి కటకకుండలమిత్యాది నానావ్యపదేశైః వ్యవహారం ప్రాప్యమాణమపి తదేవ యథా- తద్వదస్య విశ్వస్య కారణభూతోహమేవ నానావ్యవహారాలంబనం- నతు మత్తః పృథగ్విశ్వమితి॥ ౨౦॥ తదేవం కార్యస్య కారణమాత్రాత్మకతాముక్త్వా ప్రకాశ్యస్య ప్రకాశాత్మకతామాహ॥ విజ్ఞానమితి॥ త్రియవస్థం- యకారస్య పృథక్ పాఠః ఛందోనురోధేన- జాగ్రదాది త్ర్యవస్థం యద్విజ్ఞానం మనః- తదవస్థాకారణభూతంచ యద్గుణత్రయం యచ్చ కారణకార్యకర్తౄణి కారణమధ్యాత్మం కార్యమధిభూతం- కర్తౄణి అధిదైవం- ఏవం గుణత్రయకార్యభూతం త్రివిధం జగదేతత్ -యేన తుర్యేణ సామాన్యజ్ఞానమాత్రేణ- సమన్వయేన భాతి యేనానుగతం ప్రకాశత ఇత్యర్థః॥ శ్రు॥ తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి- తథా॥ శ్రు॥ చక్షుషశ్చక్షురుత శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో యే మనో విదురిత్యాది శ్రుతేః- నను విశేషజ్ఞానవ్యతిరేకేణ న తురీయం నామోపలభామహే తత్రాహ- వ్యతిరేకతశ్చ సమాధ్యాదౌ యదస్తి తదేవ సత్యమితి॥ ౨౧॥ ఏవం కాలత్రయేప్యవ్యభిచారిణః సత్యత్వముక్తం- వ్యభిచారిణస్త్వసత్యతామాహ॥ నేతి॥ మధ్యేపి తత్ పృథఙ్నాస్తి- కింతు వ్యపదేశమాత్రం- కుతః- యద్యస్మాత్ - పరేణ అన్యేన- భూతం జాతం ప్రసిద్ధం ప్రకాశితంచ- తత్తదేవ కారణప్రకాశకతావన్మాత్రం స్యాత్ - నపృథగితి- మే మనీషా బుద్ధిః॥ శ్రు॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం

వలం కాలశ్చ హేతుశ్చ తదేవ మధ్యే ॥ ౧౯ ॥ యథా హిరణ్యం సుకృతం పురస్తాత్పశ్చాచ్చ సర్వస్య హి
రణ్మయస్య। తదేవ మధ్యే వ్యవహార్యమాణం నానాపదేశైరహమస్య తద్వత్ ॥ ౨౦॥ విజ్ఞానమేతత్త్రి
యవస్థమంగ గుణత్రయం కారణకార్యకర్తృ। సమన్వయేన వ్యతిరేకతశ్చ యేనైవ తుర్యేణ తదేవ స
త్యమ్ ॥ ౨౧ ॥ న యత్పురస్తాదుత యన్న పశ్చాన్మధ్యే పి తన్న వ్యపదేశమాత్రమ్। భూతం ప్రసిద్ధంచ పరే
ణ యద్యత్తదేవ తత్స్యాదితి మే మనీషా॥ ౨౨॥ అవిద్యమానోప్యవభాసతే యో వైకారికో రాజససర్గ
ఏషః। బ్రహ్మ స్వయంజ్యోతిరతో విభాతి బ్రహ్మేంద్రియార్థాత్మవికారచిత్రమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఏవం స్ఫుటం
బ్రహ్మవివేకహేతుభిః పరాపవాదేన విశారదేన। ఛిత్త్వాత్మసందేహముపారమేత స్వానందతుష్టోఖిలకా
ముకేభ్యః ॥ ౨౪ ॥ నాత్మా వపుః పార్థివమింద్రియాణి దేవా హ్యసుర్వాయుర్జలం హుతాశః। మనో
న్నమాత్రం ధిషణా చ సత్త్వమహంకృతిః ఖం క్షితిరర్థసామ్యమ్ ॥ ౨౫॥ సమాహితైః కః కరణైర్గుణా
త్మభిర్గుణో భవేన్మత్సువివిక్తధామ్నః। విక్షిప్యమాణైరుత కిం ను దూషణం ఘనైరుపేతైర్విగతై రవేః
కిమ్ ॥ ౨౬ ॥ యథా నభో వాయ్వనలాంబుభూగుణైర్గతాగతైర్వర్తుగుణైర్న సజ్జతే। తథాక్షరం

శ్రు॥ సర్వంఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాది శ్రుతేశ్చ కారణప్రకాశకవ్యతిరేకేణ కార్యస్య ప్రకాశ్యస్య చానుపలంభాదితి భావః॥ ౨౨॥ ఏవం సామాన్యతః కార్యప్రకాశ్యయోః కారణప్రకాశకాభ్యామభేదం ఉక్త్వా అస్య ప్రస్తుతేతదుభయ వివేకపూర్వకం ప్రపంచస్య బ్రహ్మాభేదమాహ ॥ అవిద్యమాన ఇతి॥ యోయం వైకారికో వికారసమూహః - స ఏష ప్రాగవిద్యమానోపి రాజసస్సర్గః రజోద్వారేణ బ్రహ్మకార్యభూత ఇత్యర్థః అవభాసతే బ్రహ్మణా ప్రకాశ్యత ఇత్యర్థః- బ్రహ్మతు - స్వయం స్వతస్సిద్ధం- నతు కార్యమిత్యర్థః - జ్యోతిశ్చ ప్రకాశకమిత్యర్థః- అతః కారణాత్ - ఇంద్రియాణిచ అర్థాస్తన్మాత్రాణిచ ఆత్మా మనశ్చ దేవానామప్యుపలక్షణం వికారాః పంచభూతానిచ ఏవం చిత్రం బ్రహ్మైవభాతీతి॥ ౨౩॥ ఉపసంహరతి ॥ ఏవమితి॥ ఏవం నిగమతః ప్రత్యక్షైతిహ్యానుమానైః -స్ఫుటం యథా భవతి తథా - బ్రహ్మవివేకహేతుభిః- తథాపరస్య దేహాదేరపవాదేన ఆత్మత్వనిరాసేనచ- కీదృశేన- విశారదేన నిపుణేన- గురుణా నిమిత్తభూతేనేతి వా- ఆత్మవిషయం సందేహం ఛిత్వా- స్వానందతుష్టస్సన్ - అఖిలేభ్యః కాముకేభ్యః ఇంద్రియాదిభ్యః- ఉపారమేత నిస్పృహో భవేత్ ॥ ౨౪ ॥ పరాపవాదం ప్రపంచయతి॥ నేతి॥ వపురాత్మా న భవతి- పార్థివత్వాత్ - ఘటవత్ - తథా ఇంద్రియాణి- తదధిష్ఠాతారో దేవాః - అసుః ప్రాణః- మనః - ధిషణా బుద్ధిః సత్త్వం చిత్తం- అహంకృతిరిత్యేతే ఆత్మా న భవంతి- కుతః- అన్నమాత్రం- అన్నోపష్టభ్యత్వాత్ శరీరవత్- వాయుర్జలంచ- హుతాశస్తేజః- ఖం క్షితిరితి పంచభూతాని- అర్థాః శబ్దాదయః సామ్యం ప్రకృతిశ్చాత్మా న భవంతి- జడత్వాత్-ఘటవదితి- యద్వా- హిశబ్దేనానుమానాంతరాణి సూచితాని- తద్యథా- ఇంద్రియాణ్యాత్మా న భవంతి- కరణత్వాత్ - వాశ్యాదివత్ - దేవాశ్చ వైకారికత్వాత్ మనోవత్- ప్రాణశ్చ వాయుత్వాత్ బాహ్యవాయువత్ -మనః అన్నమయత్వాత్ శరీరవత్ -బుద్ధిస్తైజసత్వాత్ చక్షుర్వత్ అహంకారః [illegible]త్వాత్ శరీరవదిత్యాది ॥ ౨౫ ॥ ఏవం వివేకజ్ఞానవతో ముక్తస్యేంద్రియాదికృతో గుణదోషసంబంధ ఇత్యాహ॥

నేయమూహ్యైరితి॥ మత్సువివిక్తధామ్నుఃమమసుష్ఠువివిక్తంధామస్వరూపంయెనతస్య॥ ౩౬ ॥ ప్రకాశకస్యప్రకాశ్యగుణదోషానభవం లీకరవిదృష్టాంతెనోక్తం- అసంగత్వెనావస్థితస్యనకోపిగుణదోషఇత్యాకాశదృష్టాంతెనాహ ॥ యథెతి ॥ వాయ్వాదీనాంశోషణదహన క్లెదనరజోధూసనాద్యాదిభిఃగతాగతైరాగమాపాయిభిఃబుతుగుణైఃశీతోష్ణాదిభిర్వా- అహంకృతెఃఅహంకారాత్పరమక్షరం-సంస్కృతిహేతుభిర్నత్యయజ్యతె యద్వా- అహంకారస్యసంసృతిహేతుభిరితి ॥ ౩౭ ॥ ముక్తవగసమ్యక్ జ్ఞానీన యథెష్టమాచరెదిత్యాహాద్వాభ్యాం॥ తథెతి॥ గుణేషువిషయెషు- రజోరాగఃమనసఃకామాయఇతిదుర్నిరాసతామాహ॥ ౩౮ ॥ ఏతదెవదృష్టాంతెనోపపాదయతి ॥ యథెతి॥ నృణామమయోరోగఃఅసాధుఅసమ్యగ్వ్యథాభవతితథా- అపక్వకషాయకర్మఅదగ్ధాఃకషాయారాగాదయస్తన్మూలానిచ కర్మాణియస్మింస్తత్- అతఏవసవర్ణసంగంసవేషుపుత్రాదిషుసజ్జమానం- మనఃకుయోగినంఅసమ్యక్ జ్ఞానినం- విధ్యతిభ్రంశయతి॥ ౩౯॥ నానుకథంవిద్విషయసంగెనయోగభ్రంశస్యాత్- అలంతర్హిసాపాయెనయోగమార్గెణతత్రాహ॥ రుయోగినఇతి॥ మనుష్యభూతైఃబంధుశిష్యాదిరూపైఃత్రిదశైరుపసృష్టైఃప్రెర్గితైఃతథాచ॥ శ్రు॥ తస్మాత్తదెహంనప్రియంయదెతన్మనుష్యావిదురితి - ఆవశ్యకమాహాభూయొజన్మాంతరె- నతుకర్మతంత్రంకర్మవిస్తారం॥౪౦॥ నానువిదుమామపిసవర్ణాకర్మదుష్పరిహారమితిపున స్సంసారస్యాదేవాత ఆహ॥ కరోతీతి॥ విదుషొన్యొ సాజంతుర్దెహఎవ భొజనాదికర్మకరొతిక్రియతెవిక్రియతెచతెనకర్మణాపుష్ట్యాద్యపిప్రాప్నొతీత్యథఃకెనాపిసంస్కారాదినాబొధితస్సన్- ఆనిపాతాన్మరణపర్యంతం- విద్వాంస్తుప్రకృతౌదెహస్థితొపి- తత్ర కర్మణినవిక్రియతెనిరహంకారిత్వాత్హర్షవిషాదాదిభిఃసంసారంనప్రాప్నొతి॥ ౪౧॥ కించ- ఆస్తాంతావద్దైహికకర్మభిర్వికారశంకా- యతొదెహమ

నత్త్వరజస్తమొమయైరహంకృతెస్సంసృతిహెతుభిఃపరమ్॥౨౭॥ తథాపినంగఃపరివర్జనీయొగుణెషు మాయారచితెషుతావత్ । మద్భక్తియొగెనదృఢెనయావన్నిరస్యెతమునఃకషాయఃఁ ॥ ౨౮ ॥ యథామయొసాధుచికిత్సితొనృణాంపునఃపునస్సంతుదతి ప్రరొహన్।ఏవంమనొపక్వకషాయకర్మకుయొగినంవిధ్యతిసవర్ణసంగమ్॥ ౨౯ ॥ కుయొగినొయెవిహతాంతరాయైర్మనుష్యభూతైస్త్రిదశొపసృష్టైఃతెప్రాక్తనాభ్యాసబలెనభూయొయుంజంతియొగంనతుకర్మతంత్రమ్॥ ౩౦ ॥ కరొతికర్మక్రియతెచజంతుఃకెనాప్యసొఽదితఆనిపాతాత్।నతత్రవిద్వాన్ప్రకృతౌస్థితొపినివృత్తతృష్ణస్సునుఖానుభూత్యా॥ ౩౧ ॥తిష్ఠంతమాసీనముతవ్రజంతంశయానమున్తంమపంతమన్నమ్। స్వభావమన్యత్కిమపీహమానమాత్మానమాత్మస్థమతిర్నవెద॥ ౩౨॥ యదిస్మపశ్యత్యసదింద్రియార్థదంనానానుమానెనవిరుద్ధమన్యత్ । నమన్యతెవస్తుతయామనీషీస్వాప్నంయథొత్థాయతిరొదధానమ్ । ౩౩ ॥ పూర్వంగృహీతంగుణకర్మచిత్రమనుజ్ఞానమాత్మన్యవివిక్తమెతత్ । నివర్తతెతత్పునరీక్షయైవనగృహ్యతెనాపివిసృజ్యఆత్మా । ౩౪ ॥యథాహిభానొరుదయొనృచక్షుషాంతమొనిహన్యాన్నతుసద్విధత్తె। ఏవంసమీక్షొనిపుణాసతీమెహన్యాత్తమిస్రంపురుషస్యబుద్ధెఃఁ ॥ ౩౫ ॥ ఏషస్వయంజ్యొతిరజొవ్యమెయొమహావిభూతిస్సకలా

ప్యసానపశ్యతీత్యాహ॥ తిష్ఠంతమితి ॥ ఊర్ధ్వంతంమూర్ధ్వయంతం- స్వభావప్రాప్తమన్యదపిదశ్యమానస్వశ్యనాది - ఈహమానంకుర్వంతం- ఆత్మానందెహం ॥ ౩౨ ॥ నన్వింద్రియపతఃసర్వశాకభమగశ్యనంసంభవతితత్రాహ॥ యదీతి॥ యద్యపిఅసతాంబహిర్ముఖానామింద్రియాణ్యసదర్థంపశ్యతి- తథాపినానాత్వాన్నిథ్యాస్వప్నవదిత్యనుమానెనవిరుద్ధంబాధితంసత్అన్యదాత్మవ్యతిరిక్తం- మనీషివిద్వాన్- పశ్యంతయానమన్యతె - స్వప్నాదుత్థాయప్రబుధ్య- సంస్కారమాత్రెణస్ఫురంతంస్వాప్నంవిషయం- ఆతఏవస్వయమేవ తిరొదధానంతిరొభవంతంయథా- తద్వత్॥ ౩౩॥ తదెవమాత్మానవిక్రియతఇత్యుక్తం- నస్వెతదనుపపన్నం- బుద్ధావస్థాయాఃత్యజ్యమానత్వాత్ ముక్తావవస్థాయాశ్చగృహ్యమాణత్వాత్- నహ్యీహాయాంవభూతెవ్రీహిభావత్యాగెనతండులీభావెనగృహ్యమాణానవిక్రియంతె - తత్రాహ ॥ పూర్వమితి ॥ పూర్వంబద్ధావస్థాయాంగుణైఃకర్మభిశ్చ చిత్రంఅజ్ఞానకార్యందెహేంద్రియాదిలక్షణం- ఆత్మన్యధ్యాసెనావివిక్తంగృహీతమాసీత్-తదెవపునఃజ్ఞానెననివర్తతె - ఆత్మాతునకెనాపిరూపెణగృహ్యతెనాపిత్యజ్యతె- అయంభావఃఁ - ముక్తెఃక్రియాఫలత్వెభవెత్తావదాత్మనొవికారఃఁ - తస్యాస్త్వారొపితాజ్ఞానతత్కార్యసంసారనివృత్తిమాత్ర రూపత్వాన్నాత్మసంస్పర్శిత్వం బంధమొక్షయొఃఁ అతొనవికారఇతి॥ ౩౪॥ ఎతదెవదృష్టాంతెనస్పష్టయతి॥ యథెతి॥ నతుపూర్వమేవసత్ఘటాదివున్నిధ్యతెకరొతి - మొయాసమీక్షెఆత్మవిద్యా॥ ౩౫॥ ఆత్మనొనివిక్రియతాంప్రపంచయతి ॥ విషఇతి॥ విషఇత్యనెనాపరొక్షతయానిత్యస్ప్రష్ట స్యాత్మనఃస్ప్రష్టృత్వంవారయతి- స్వయంజ్యొతిరిత్యనెనఅజ్ఞానమలాసాకరణలక్షణంవికృతింవారయతి-అజఇత్యుత్పత్తిం- అస్రమేయఇతిజ్ఞానలక్షణాదిశయాభానెనసంస్థానం- మహావిభూతిరితిదెశకాలపరిచ్ఛెదాభావెనఅస్తిత్వవృద్ధిక్షయరాహిత్యమాపాద్యవినాశాం- వారయతి- స్వయంజ్యొతిష్ట్వాదౌహెతుఃసకలాసుభూతిరితి - ఎతొద్వితీయఇతివికారహెతొరభ్యభావాన్నకొపివికారఇతిదర్శయతి- నానుశ్రుతివిషయస్యకథం స్వయంజ్యొ

తిష్ఠత్వాదీ-తత్రాహ- వచసాంవిరామే అగోచరత్వేననివృత్తౌసత్యాం- తథాచ॥శ్రు॥ యతోవాచో నివర్తంతే-అప్రాప్యమనసాసహేతి- అత్రహేతుః- యేనేషితాఃప్రేషితాః-తథాచ॥శ్రు॥ కేనేషితంపతతిప్రేషితంమనఃకేనప్రాణఃప్రథమఃప్రైతియుక్తః- కేనేషితాంవాచమిమాంవదంతిచక్షుశ్శ్రోత్రంకఉదేవోయునక్తి- శ్రోత్రస్యశ్రోత్రంమనసోమనోయద్వాచోహవాచగ్‌ం సఉప్రాణస్యప్రాణఃచక్షుషశ్చక్షురితి ॥ ౩౬ ॥ అద్వితీయత్వముపపాదయితుంభేదస్యావాస్తవత్వమాహ ॥ ఏతావానితి॥ కేవలేఅభిన్నే-ఆత్మని- ఆత్మని-వికల్ప ఇతియత్-ఏతావాన్‌సర్వోఽప్యాత్మనోమనసస్సంమోహః భ్రమః-యతఃస్వమాత్మానమృతేవినాయస్యవికల్పస్యావలంబః ఆశ్రయోనాస్తి- రజతభ్రమస్యేవశుక్తింవినా॥ శ్రు॥ నేహనానాస్తికించన॥ శ్రు॥ ఇంద్రోమాయాభిఃపురురూపఈయతే- యుక్తాహ్యస్యహరయశ్శతాదశేత్యాదిశ్రుతేరిత్యర్థః॥ ౩౭ ॥ ....

కేచిత్తునఃప్రత్యక్షాదిప్రతీతస్యప్రపంచస్యబాధాయోగాత్ వేదాంతార్థానాంచక్రత్వర్థకర్తృప్రతిపాదనపరత్వేనార్థవాదత్వాత్ద్వైతంసత్యమితి మన్యంతే-తన్మతమనూద్యదూషయతి॥ యదితి॥ నామాకృతిభిఃనామరూపైరుపలక్షితంపంచభూతాత్మకంద్వయంద్వైతంయత్-తదబాధితమితి-పండితమానినాంఅత్రవయమేవ పండితా ఇత్యభిమానవతాం- వేదాంతేష్వయమర్థవాదఇతిప్రతీతిః-నతత్త్వవిదాం-యతఃవ్యర్థేనాపివినాప్యర్థేనసాప్రతీతిః-తథాహి-నతావద్విధ్యేకవాక్యత్వంతేషామస్తి-యతోఽర్థవాదత్వం స్యాత్-నచాకర్తృఅభోక్తృపరమానందరూపాత్మప్రతిపాదనంకర్మనిధిశేషతాంభజతే-నచాబాధితత్వంద్వైతస్య-నామరూపాత్మకత్వాత్-గ్రాహ్యత్వాత్-పంచవర్ణాత్మకత్వాత్-స్వప్నవత్-ఇత్యాద్యనుమానైర్వాచారంభణాదిశ్రుతిభిశ్చబాధితత్వాదితి॥ ౩౮ ॥

నుభూతిః। ఏకోఽద్వితీయోవచసాంవిరామేయేనేషితావాగసవశ్చరంతి ॥ ౩౬ ॥ ఏతావానాత్మసంమోహోయద్వికల్పస్తుకేవలే। ఆత్మన్నృతేస్వమాత్మానమవలంబోనయస్యహి॥ ౩౭ ॥ యన్నామాకృతిభిర్గ్రాహ్యంపంచవర్ణమబాధితమ్। వ్యర్థేనాప్యర్థవాదోఽయంద్వయంపండితమానినామ్ ॥ ౩౮ ॥ యోగినోఽపక్వయోగస్యయుంజతఃకాయఉత్థితైః। ఉపసర్గైర్విహన్యేతతత్రాయంవిహితోవిధిః॥ ౩౯ ॥ యోగధారణయాకాంశ్చిదాసనైర్ధారణాన్వితైః। తపోమంత్రౌషధైఃకాంశ్చిదుపసర్గాన్వినిర్దహేత్ ॥ ౪౦ ॥ కాంశ్చిన్మమానుధ్యానేననామసంకీర్తనాదిభిః। యోగేశ్వరానువృత్త్యావాహన్యాదశుభదాన్శుభైః ॥ ౪౧ ॥ కేచిద్దేహమిమంధీరాస్సుకల్పంవయసిస్థిరమ్। విధాయవివిధోపాయైరథయుంజంతిసిద్ధయే ॥ ౪౨ ॥ నహితత్కుశలాదృత్యంతదాయాసోహ్యపార్థకః। అధ్రువత్వాచ్ఛరీరస్యఫలస్యేవవనస్పతేః॥ ౪౩ ॥ యోగంనిషేవతోనిత్యంకాయశ్చేత్కల్పతామియాత్। తచ్ఛ్రద్ధ్యాన్నమతిమాన్యోగముత్సృజ్యమత్పరమ్॥ ౪౪ ॥ యోగచర్యామిమాంయోగీవిచరన్మదపాశ్రయః। నాంతరాయైర్విహన్యేతనిస్పృహస్స్వసుఖానుభూః ॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-ఏకాదశస్కంధే-అష్టావింశోఽధ్యాయః.❖❖❖❖

తదేవంజ్ఞానయోగంసపరికరం నిరూప్యేదానీంతన్నిష్ఠస్యవిఘ్నప్రతీకారమాహ త్రిభిః ॥ యోగినఇతి ॥ యోగంయుంజతఃకాయోఽత్యంతరైవదుత్పన్నైః-ఉపసర్గైఃరోగాద్యుపద్రవైః-అభిభూయేత-విధిఃప్రతీకారః॥ ౩౯ ॥ యోగేతి॥యోగధారణయాసోమసూర్యాగ్నిధారణయాసంతాపశైత్యాదీన్-ఆసనైర్వాయుధారణాన్వితైఃవాతాదిరోగాన్-తపోమంత్రౌషధైఃపాపగ్రహసర్పాదికృతాన్ ॥ ౪౦ ॥ కాంశ్చిదితి ॥ మమానుధ్యానాదిభిఃకామాదీన్-యోగేశ్వరానువృత్త్యాదంభమానాదీన్-హన్యాత్ ॥ ౪౧ ॥ అన్యేతుదేహసిద్ధ్యర్థమేవైతత్పర్వంయుంజంతితద్దూషయతి ॥ కేచిదితి ॥ కేచిత్పునరేతైరన్యైశ్చోపాయైర్దేహమేవసుకల్పంజరారోగాదిరహితంవయసితారుణ్యేస్థితంస్థిరంచకృత్వా-అద్యాంద్వాపరకాయప్రవేశాదిసిద్ధయేతద్ధారణానురూపంయోగంయుంజంతి-నతుజ్ఞాననిష్ఠారూపం॥ ౪౨ ॥ నేతి ॥ కుశలైఃప్రాజ్ఞైరాదరణీయంనభవతి-వనస్పతివదాత్మైవస్థాయీ-శరీరంతుఫలవన్నశ్వరమిత్యర్థః॥ ౪౩ ॥ యద్యపిక్వచిత్సామర్థ్యంగత్వేనాపిప్రాణాయామాదియోగేక్రియమాణేజరారోగాద్యభావోదృశ్యతే-సత్యం-తథాపిసమాధిముత్సృజ్యనతత్రసజ్జేతేత్యాహ ॥ యోగమితి ॥ తత్తాందేహసిద్ధిం-నశ్రద్దధ్యాత్నవిశ్వసేత్॥ ౪౪॥ తదేవంవిఘ్నప్రతీకారైఃయోగంకుర్యాదిత్యుక్తం-మచ్ఛరణస్యతున్నవిఘ్నశంకాపీత్యాహ॥ యోగచర్యామితి॥ విచరన్‌ఆచరన్-స్వసుఖానుభూఃఅనుభూతిర్యస్యసః-స్పృహామూలాహివిఘ్నాఃసాచమదుపాశ్రయస్యనివర్తతే-అతఃఅంతరాయైరవిహతఃస్వానందపూర్ణోభవతీతి ॥ శ్లో ॥ సమాహృత్యస్వయోగంతుసమష్టోపనిషద్రసమ్।సఖ్యేముఖ్యతమాంభక్తింముక్తౌపునరుపాదిశత్ ॥౪౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాంఅష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ ఉక్తస్త్రింశతియఃపూర్వంవిస్తారేణనిరూపితః॥ భక్తియోగస్సమేవాహస్వభక్తాయసహూనతః॥ అత్రిక్లేశమివాలక్ష్య యోగేసంగైక

సంచది । సుఖోపాయంపునఃకృష్ణముద్ధవఃపరిపృచ్ఛతి ॥ సుదుశ్చరామితి ॥ అసాత్మనఃఅవశీకృతమనసః- అంజసాఅప్రయాసతోయథాస్యాత్తథా - అంజసాసుబోధంయథాభవతితథా - మేబ్రూహి ॥ ౧ ॥ సుదుష్కరాంప్రపంచయతి ॥ ప్రాయశఇతి ॥ మనోయుంజతోసగృహ్ణంతఃవిషీదంతిక్లిశ్యంతి కుతఃఅసమాధానాత్అనిగ్రహాత్ - కథంచిన్మనసోనిగ్రహేకిక్లేశాఃస్యురిత్యాశంక్యాహ ॥ ౨ ॥ అథేతి ॥ యస్మాదేవంకేచనవిషీదంతి అథాతఃఅతఏవ - యేహంసాఃసారాసారవివేకచతురాఃతేషాం ఆనందదుఘాంఘ్రిసమస్తానందఫలప్రదారవిందం - తవపదాంబుజమేవ - సుఖంయుథాభవతితథా - మనశ్చలం - స్వయంరక్షసేచంతే - అమీత్వత్సన్న్యాయయావిహతాఃసంతోనశ్యంతి - యద్వా - అమీత్వదభక్తాఃత్వన్న్యాయయానవిహతాఃఅతఏవయోగకర్మభిఃకృత్వామనోనిగ్రహంకుర్వంతి - అన్యేతుత్వన్న్యాయామోహితాస్సంతఃవయంసుగజ్ఞాఃవయంకర్మకుశలాఇతికేవలంగర్వితాభవంతి - నతుముచ్యంతఇత్యర్థః ॥ ౩ ॥ త్వద్భక్తాస్తుత్వత్ప్రసాదేనపితాథాభవంతీతినాతిచిత్రమిత్యాహ ॥ కింపునః ॥ అనన్యశరణేషుదాసేషు - తవాత్మేశాత్వంత్వదధీనల్వం యక్ - యథానందగోపబలిస్రభృతిషు విషయేకించిత్రం - నాశ్చర్యమిత్యర్థఃయతోయోభవాక్ శ్రీరామరూపేణ - మృగైర్వానరైస్సహ - సాహిత్యంసఖ్యమితియావత్ - ఆరోచయన్ప్రీత్యాకృతవాన్ - కార్యార్థంకృతంచేత్ - నేత్యాహ - స్వయమీశ్వరాణామితి - కథంభూతః - ఈశ్వరాణాంబ్రహ్మాదీనాం - యానిశ్రీమంచికిరీటానితేషాంతటాన్యగ్రాణిపీడితంవిలుంఠితంపాదపీఠంయస్య - స్వయంతథాభూతోపినన్ ॥ ౪ ॥ అతస్త్వాంపరిత్యజ్యకోనామాన్యేషంశ్రయేదత్యాహ ॥ తమితి ॥ తమేవంభూతంత్వాంకోనువిసృజేత్ నభజేత్ - కథంభూతః - స్వకృతవిద్విస్మృతస్వానుభవిప్రసన్నోదాదిషుత్వయాకృతమనుగ్రహంజానన్ - యద్వా స్వస్మిన్నేవాంతర్యామితేనాకృతమనుగ్రహకారం

శ్రీఉద్ధవః॥ సుదుశ్చరామిమాంమన్యేయోగచర్యామనాత్మనః। యథాంజసాపుమాన్సిద్ధ్యేత్తన్మే బ్రూహ్యంజసాచ్యుత ॥ ౧ ॥ ప్రాయశఃపుండరీకాక్షయుంజంతోయోగినోమనఃవిషీదంత్యసమాధానాన్మనోనిగ్రహకర్శితాఃః ॥ ౨ ॥ అథాతఆనందదుఘాంఘ్రిపంకజంహంసాశ్రయేరన్నరవిందలోచన। సుఖంనువిశ్వేశ్వరయోగకర్మభిస్త్వన్మాయయామీవిహతాననామినః ॥ ౩ ॥ కింవిచిత్రమముష్యతవైతదాత్మనశ్శరణేష్వనన్యశరణేష్వయంహిసాత్మ్యదత్తయాత్మానమవస్థాపయతి। యోరోచయన్ప్రీహమృగైస్సహయమీశ్వరాణాంశ్రీమత్కిరీటపీడితపాదపీఠశ్ర ॥ ౪ ॥ తంత్వాఖిలాత్మనయితేశ్వరమాశ్రితానాంసర్వార్థదంస్వకృతవిద్విస్మృతేజేతకథాను। కోవాభజేత్కిమపివిస్మృతయేనుభూతైర్కింవాభవేన్నతవపాదరజోజుషాంవః ॥ ౫ ॥ నైవోపయాంత్యపచితింకవయస్తవేశబ్రహ్మాయుషాపికృతమృద్ధముదస్సరంతః। యోంతర్బహిస్తనుభృతామశుభంవిధున్వన్నాచార్యచైత్యవపుషాస్వగతింవ్యనక్తి ॥ ౬ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుద్ధవేనహ్యనురక్తచేతసాపృష్టోజగత్క్రీడనకస్వశక్తిభిః। గృహీతమూర్తిత్రయఈశ్వరేశ్వరోజగాదసత్రేమమనోహరస్మితః ॥ ౭ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ హంతతేవర్ణయిష్యామినిబోధసుసంగతాన్। యత్సాక్షాచ్ఛ్రద్ధయాధత్తేయోగీమృత్యుంజయోమహాన్ ॥ ౮ ॥

స్థస్యైవాత్మనసారథిర్యస్యసః॥ ౯॥ దేశానితి॥ పుణ్యదేశలక్షణంచమధ్యేవక్ష్యతి- దేవాదిషుయేమధ్యేవక్తారఃతేషామూచరితానికర్మాణి చాశ్రయేత్॥౧౦॥పృథగితి॥ సత్త్రేణసంభూయవా॥ ౧౧॥ అంతరంగాంభక్తిమాహత్రిభిఃమామితి॥ సర్వభూతేష్వాత్మనిచఆత్మానమీశ్వరంస్థితంమామేవేక్షేత- కథమేకస్యసర్వేషువృత్తిఃతత్రాహ- బహిరంతఃపూర్ణమిత్యర్థఃతత్తతఃఆపాపృతంఆనావరణం- తదపిస్ఫుటఃయథాఖం- అసంగత్వాదిత్యర్థః॥ ౧౨॥ ఇతీతి॥ హేమహాభాగతేఅతిస్రాక్ష్ణ- ఇతిఅనేనప్రకారేణ- కేవలంజ్ఞానరూపాందృష్టిమాశ్రితస్సన్- సర్వాణిభూతానిమద్భావేనమన్యమానఃసభాజయన్- పండితోమతఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧౩॥ ననుఉత్తమాధమేష్వేకరూపేణసభాజనమపాండిత్యమేవస్యాత్పూజ్యపూజాదివ్యతిక్రమాదిత్యాశంక్యతాసాంఅజ్ఞానదృష్టింప్రపంచయతి॥ బ్రాహ్మణఇతి॥ విషమేష్వపిసమదృక్సమంమామేవపశ్యన్- వైషమ్యమేవచతుర్ధాదర్శయతి- బ్రాహ్మణేపుల్కసఇతిజాతితోవైషమ్యంపుల్కసాంత్యజాతివిశేషఃస్తేనేబ్రహ్మస్వాపహారిణిబ్రహ్మజ్యేబ్రహ్మణేభ్యోదాతరీతికర్మతఃవైషమ్యం- ఆకేస్ఫులింగఇతిగుణతఃవైషమ్యం- అక్రూరేశాంతేక్రూరేచేతిస్వభావతఃవైషమ్యం- గౌతమేనాప్యుక్తం- సమానసమాభ్యంవిషమసమేభూజాతఇతి- సమాయభూజాతఃపూజయావిషమేప్రకారేకృతే- అనయాయాపూజాతోపూజాయాసమేప్రకారేకృతే- సపూజకఃఐహికాదాముష్మికాచ్ఛ్రేయసోభ్రశ్యతఇతి- అయంనియమఃకిమిత్యేవంజ్ఞానిష్వితితాత్పర్యం॥ ౧౪॥ నరేష్వీశ్వరదృష్టింకుర్వతఃసద్యఃఫలవిశేషమాహ॥ నరేష్వితి॥ న

మయ్యర్పితమనశ్చిత్తోమద్ధర్మాత్మమనోరతిః ।౯ ॥ దేశాన్పుణ్యాన్శ్రయేన్నిత్యంమద్భక్తైస్సాధుభిశ్శ్రితాన్ । దేవాసురమనుష్యేషుమద్భక్తాచరితానిచ ।౧౦ ॥ పృథక్సత్త్రేణవామహ్యంవర్షయాత్రామహోత్సవాన్ । కారయేద్గీతనృత్తాద్యైర్మహారాజవిభూతిభిఃll౧౧॥ మామేవసర్వభూతేషుబహిరంతరపావృతమ్ । ఈక్షేతాత్మనిచాత్మానంయథాఖమమలాశయఃll ౧౨ ॥ ఇతిసర్వాణిభూతానిమద్భావేనమహామతే । సభాజయన్మన్యమానోజ్ఞానంకేవలమాశ్రితఃll౧౩ । బ్రాహ్మణేపుల్కసేస్తేనేబ్రహ్మణ్యేకేస్ఫులింగకే । అక్రూరేక్రూరకేచైవసమదృక్పండితోమతఃll ౧౪॥ నరేష్వభీక్ష్ణంమద్భావంపుంసోభావయతోచిరాత్ । స్పర్ధాసూయాతిరస్కారాన్సాహంకారాన్విసృజతిహిll౧౫॥ విసృజ్యస్మయమానాన్స్వాన్దృశంవ్రీడాంచదైహికీమ్ । ప్రణమేద్దండవద్భూమావాశ్వచండాలగోఖరమ్॥ ౧౬॥ [ఈశ్వరోజీవకళయాప్రవిష్టోభగవానితి।]యావత్సర్వేషుభూతేషుమద్భావోనోపజాయతే । తావదేవముపాసీతవాఙ్మనఃకాయవృత్తిభిఃll ౧౭॥ సర్వంబ్రహ్మాత్మకంతస్యవిద్యయాత్మమనీషయా । పరిపశ్యన్నుపరమేత్సర్వతోముక్తబంధనఃll ౧౮ ॥ అయంహిసర్వకల్పానాంసధ్రీచీనోమతోమమ । మద్భావస్సర్వభూతేషుమనోవాక్కాయకర్మభిఃll ౧౯ । నహ్యంగోపక్రమేధ్వంసోమద్ధర్మస్యోద్ధవాణ్వపి । మయావ్యవసితస్సమ్యఙ్నిర్గుణత్వాదనాశిషఃll ౨౦॥ యోయోమయిపరేధర్మఃకల్ప్యతేనిష్ఫలాయచేత్ । తదాయాసోనిరర్థస్స్యాద్భయాదేరివసత్తమ ॥ ౨౧ । ఏషాబుద్ధిమతాంబుద్ధిస్సా

మోత్తమహితేషుస్వార్థాదయఃస్వస్మిన్నహంకారశ్చ- హినిశ్చితం- వియంతినశ్యంతి॥ ౧౫॥ అతోంతరాయమీశ్వరదృష్ట్యాసవాస్త్రణమేదిత్యాహ॥ విసృజ్యేతి॥ స్మయమానాన్హసతఃస్వాన్సఖీన్- తథాదైహికీందృశంవిహాయత్వంసతునీచఇతిదృష్టిం- తయాదృశాయాఃవ్రీడాలజ్జాతాంచవిసృజ్య- శ్వచండాలాదీనభివ్యాప్యప్రణమేత్॥ ౧౬॥ ఏవంపంచభిఃశ్లోకైఃఉక్తాయాస్సమదృష్టేర్ఫలవధిమాహద్వాభ్యాం॥ యావదితి॥ ౧౭॥ సర్వమితి॥ తస్యవివంకుర్వతఃపుంసఃసర్వంబ్రహ్మాత్మకమేవభవతి- కీదృశఃఆత్మమనీషయాసర్వత్రేశ్వరదృష్ట్యాయావిద్యాతయా- తతఃపరితోబ్రహ్మాపశ్యన్- సర్వతఃక్రియమాత్రాదుపరమేత్॥ ౧౮ । కిమయమేవోపాయఃఆస్తిన్యోపీత్యపేక్షాయాం- సంతిబహవఃసమీచీనస్త్వయమేవేత్యాహ॥ అయమితి॥ ౧౯॥ భగవద్ధర్మలక్షణోపాయస్యసమీచీనత్వమేవోపపాదయతిద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ అంగోద్ధవ- ఆనాశిషనిష్కామస్య- మద్ధర్మస్యఉపక్రమేసతి- అన్వపిఈషదపి- వైగుణ్యాదిభిర్నాశోనాస్త్యేవ- యతోమన్నైవగుణత్వాత్సాయంధర్మఃసమ్యగ్వ్యవసితఃనిర్ణీతఃకృతమన్యాదిభిఃఖేనకథంచిత్ ॥ ౨౦॥ కించ॥ యఇతి॥ అయమర్థఃకింవక్తవ్యంశుద్ధస్యనశ్యంసఇతి- యతోలౌకికోపిహేనోనిరర్థఃవ్యర్థఃఆయాసస్సోపి- కుయఫలేనిష్ఫలాయచేత్కల్పతేనిష్ఫలమనయాఅపితత్కిం- తహిధర్మవిపర్యస్యేత్- నిరర్థాయాసేదృష్టాంతఃయథాభయశోకాదిహేతోఃపలాయనాక్రందనాదిక్లేశఃతద్వత్ ॥ ౨౧ ॥ అతోమద్భజనమేవబుద్ధిమద్వేకస్యమనీషాయాశ్చాతుర్యస్యసఫలమిత్యాహ॥ ఏషేతి॥ తామేవదర్శయతి- సత్యమృతంచ - మామం - అనృతేనఅసత్యేన - మర్త్యేనవినాశినా - మనుష్యాదిదేహేన - ఇహ అస్మిన్నేవజన్మని-

ప్రాప్నోతీతియత్- సైవబుద్ధిః- సామనీషాచేతి- బుద్ధిర్వివేకః- మనీషాచాతుర్యం॥ ౨౭॥ మహాప్రకరణార్థముప సంహరతి ద్వాభ్యాం॥ ఎషఇతి॥ ౨౩॥ ౨౪॥ కించ॥ అస్తాంతావత్ జ్ఞానం- ఏతదనుసంధానకథన శ్రవణపరాణాముద్ధవేతదవఘలంభజతీత్యాహచతుర్భిః॥ సువివిక్తమితి ॥ మయాసువివిక్తందత్తోత్తరం- ఏతత్- ఆఖ్యానమపి-యోవధారయేత్ అనుసందధ్యాత్ సఃబ్రహ్మగుహ్యంవేదేతిరహస్యం॥ ౨౫॥ యఇతి॥ సుపుష్కలంయథాభవతితథా- బ్రహ్మదాయస్యబ్రహ్మదదాతీతితథాతస్యజ్ఞానోపదేష్టుః- యద్వా- బ్రహ్మవదాయంపైతృకంసర్వస్వంవిభాగలభ్యమితితథా- తస్యపితుగురోరుపదేశలభ్యంఆత్మస్వరూపమవదాయశబ్దేనోక్తమితిభావః॥ ౨౬॥ యఇతి॥ సముధీయాతఉపైచ్ఛతేత్- పరమంశుచిఅన్యేపామపిశోధకం- సపూయేతశుద్ధ్యేత్॥ ౨౭॥ ౨౮॥ సమ్యగ్జ్ఞానముత్పత్తౌపునరపుష్కలదేహ్యాభావాశయేనపృచ్ఛతి॥ అపీతి॥ అపికిం॥ ౨౯॥ ఉపధారితమాకలయ్యాహ ॥ నైతదితి॥ శతాయపంచతాయ॥ ౩౦॥ ఎతైరితి॥ శూద్రాణంచదాంభికాంచయదిభక్తిఃస్యాత్- తర్హిబ్రూయాత్ ॥ ౩౧॥ ఏతద్జ్ఞానేనపురాకృతార్థాభవతీత్యాహ॥ నెతి॥ అత్రదృష్టాంతమాహ- పీత్వేతి- పియూషంస్వాదు॥ ౩౨॥ నానుసంధిబహూనిజ్ఞేయానితత్తత్కలసాధనాని- సత్యం- సంత్యక్తాన్యభక్తానాం- భక్త

మనీషామనీషిణామ్ । యత్సత్యమనృతేనేహమర్త్యేనాప్నోతిమామృతమ్ ॥ ౨౫ । ఎషతేభిహితస్సాధోబ్రహ్మవాదస్యసంగ్రహః । సమాసవ్యాసవిధినాదేవానామపిదుర్గమః॥ ౨౩॥ అభీక్ష్ణశస్తేకథితం జ్ఞానంవిస్పష్టయుక్తిమత్ । ఎతద్విజ్ఞాయముచ్యేతపురుషోనష్టసంశయః॥ ౨౪॥ సువివిక్తంతవప్రశ్నంమయైతదుపధారయేత్ । సనాతనంబ్రహ్మగుహ్యంపరంబ్రహ్మాధిగచ్ఛతి ॥ ౨౫ । యఎతన్మమభక్తేషు సంప్రదద్యాత్సుపుష్కలమ్ । తస్యాహంబ్రహ్మదాయస్యదదామ్యాత్మానమాత్మనః ॥ ౨౬ । యఎతత్పమధీయీతపవిత్రంపరమంశుచి । సపూయేతాహరహర్మాంజ్ఞానదీపేనదర్శయన్ ॥ ౨౭॥ యఎతచ్ఛ్రద్ధయానిత్యమవ్యగ్రశ్శృణుయాన్నరః । మయిభక్తింపరాంకుర్వన్కర్మభిర్నసబధ్యతే । ౨౮ ॥ అపుష్కలత్వయాబ్రహ్మసఖేసమవధారితమ్ । అపితేవిగతోమోహశ్శోకశ్చాసౌమనోభవః ॥ ౨౯ ॥ నైతత్త్వయాదాంభికాయనాస్తివాయశతాయచ। అశుశ్రూషోరభక్తాయదుర్వినీతాయదీయతామ్॥ ౩౦॥ పతైదోషైర్విహీనాయబ్రహ్మణ్యాయప్రియాయచ । సాధవేశుచయేబ్రూయాద్భక్తిస్స్యాచ్ఛూద్రయోషితామ్ ॥ ౩౧ ॥ నైతద్విజ్ఞాయజిజ్ఞాసోజ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే । పీత్వాపియూషమమృతం పాతవ్యంనావశిష్యతే । ౩౨ ॥ జ్ఞానేకర్మణియోగేచవార్తాయాందండధారణే। యావానర్థోనృణాంతాతతావాంస్తేహంచతుర్విధః॥ ౩౩॥ మర్త్యోయదాత్యక్తసమస్తకర్మానివేదితాత్మావిచికీర్షితోమే। తదామృతత్వంప్రతిపద్యమానోమయాత్మభూయాయచకల్పతేవై । ౩౪ ॥ శ్రీశుకఉవాచ॥ సఏవమాదర్శితయోగమార్గస్తదోత్తమశ్లోకవచోనిశమ్య। బద్ధాంజలిఃప్రీత్యుపరుద్ధకంఠోనకించిదూచేశ్రుపరిప్లుతాక్షః ॥ ౩౫ । విష్టభ్యచిత్తంప్రణయావఘూర్ణంధైర్యేణరాజన్బహుమన్యమానః । కృతాంజలిఃప్రాహయదుప్రవీరంశీర్ష్ణాస్పృశంస్తచ్చరణారవిందమ్ ॥ ౩౬ । ఉద్ధవఉవాచ॥ విద్రావితోమోహమయోంధకారోయఆశ్రితోమేతవసన్నిధానాత్ । విభావసోఃకింనుసమీపగస్యశీతంతమోభీఃప్రభవంత్యజాద్య । ౩౭ । ప్రత్యర్పితోమేభవతానుకంపినాతథాపివిజ్ఞానమయఃప్రదీపః । హిత్వాకృతజ్ఞస్తవపాదమూలం

స్యతుసర్వమహమేవ- అతోభవదేకశరణాభవేత్యాహ॥ జ్ఞానమితి॥ జ్ఞానాదాయావాద్ధర్మాదిలక్షణశ్చతుర్విధోర్థఃతావాన్సర్వోపిదేహమేవ- తత్రజ్ఞానేమోక్షః- కర్మణిజీవితేదేహరక్షణం- స్వధావిదేతుకామ్యే- యోగేత్వణిమాదిసిద్ధయః- వార్తాయాంకృష్యాదావర్థాః- దండనీత్యాదైశ్వర్యమితి-సిద్ధ్యైశ్వర్యయోరపికామాంతర్గతత్వాచ్చాతుర్విధ్యం॥ ౩౩॥ కుతఇత్యతఆహ॥ మర్త్యఇతి॥ యదాత్యక్తసమస్తకర్మాసన్నిధేదితాత్మాభవతి- తదాఅసౌమదీయవిచికీర్షితేవిశిష్టఃకర్తుమిష్టోభవతి- తతశ్చామృతత్వంమోక్షం ప్రతిపద్యమానోమయాత్మభూయాయమైక్యాయమర్హన్నైశ్వర్యాయచేతియావత్- కల్పతేయోగ్యోభవతి- వైధ్రువం॥ ౩౪॥ సఇతి॥ ఆదర్శితోయోగమూర్తయేస్వైసః॥ ౩౫॥ విష్టభ్యేతి॥ప్రణయేనావఘూర్ణంభ్రుఖితం- చిత్తం- ధైర్యేణవిష్టభ్య - బహుమన్యమానఃఆత్మానంకృతార్థంమన్యమానఃఇతి ॥ ౩౬ । విద్రావితఇతి॥ మమయా- యఃఆశ్రితఆసీత్- సతవసన్నిధానాన్నైవవిద్రావితఃప్రభవంతిస్మబాధాయసమర్థాభవంతి- అజాద్యప్రభ్రుతయోజీవనకాఃఇతి॥ కించ॥ ప్రత్యర్పితఇతి॥ యద్యపితవసన్నిధానాదేవగతేఃతథాప్యనుకంపినాభవతా- విజ్ఞానమయఃప్రదీపశ్చప్రత్యర్పితఃస్వాభావికఃపునస్సమర్పితఃఆత్మస్వరూపకృజ్ఞఃయస్త్వ యాకృతఉవ,

గ్రహంజానాతిసకోనామ- త్వదీయంపాదమూలంహిత్వా- అన్యత్కథంచణం- గమియాత్ఆశ్రయేత్॥ ౩౮॥.....

కించ॥వృక్ణశ్చేతి॥ చాశాహోదితిముత్వాదూయఃస్వమాయయా స్నేహపాశఃప్రసారితఃస్వభక్తైర్వాత్మజ్ఞానశస్త్రేణఛిన్నఃవృక్ణఃఛిన్నఃతం॥౩౯॥ ఏవం యద్యపిత్వియాబహూపకృతం- తథాప్యేతావత్ప్రార్థయతీత్యాహ॥ నమఇతి॥ అనుశాధిఅనుశిష్టయ- అనుశాసనీయమిదమిత్యాహ- యత్తే- ముక్తావప్యనపాయినీ॥ ౪౦॥ తదుక్తమోమిత్యంగీకృత్యతథాపిమయాదిష్టోలోకసంగ్రహార్థమేతావత్తు విత్యాహ॥ గచ్ఛేతి॥ ఆదిష్టోనియుక్తఃమదాశ్రయమితిచపాఠాంతరం॥ ౪౧॥ ఈక్షయేతి ॥ స్నానాదేఃపూర్వమేవమత్వాదతీర్థోదకభూతాయాఅలకనందాయాగంగాయాఈక్షయా- వసానఃపరిదధానఃకటీతటే॥ ౪౨॥ తితిక్షయేతి॥ ద్వంద్వమాత్రాణాంశీతోష్ణాదివిషయాణాం- సుశీలఃఆజవాదిస్వభావఃకుటిలరాహిత్యం॥ ౪౩॥ మయేతి॥ తేస్వయా- వివిక్తంసువిచారితం- త్రిస్రఃత్రిగుణాఃస్త్రీకాఃకామీరతిక్రమ్య॥ ౪౪॥ సఇతి ॥ హరిమేధసాసంసారంహరతీమేథాయస్యతేనశ్రీకృష్ణేన- అద్వంద్వపరోపిసుఖదుఃఖనిర్ముక్తోపి- అపక్రమేనిర్గమనసమయే ॥౪౫॥కించ॥సుహృస్నేజఃస్నేహోయస్మిన్తేనవిహాయాగాత్తాతరోతిభీతఃశీతఃఅతఏవతంపరిహాతుమశక్నువన్- ఆతురోవిహ్వలస్సన్- సకృచ్ఛ్రంకష్టంయయౌప్రాప- తతశ్చభర్తుఃపాదుకేతైవకృపయాదత్తేమూర్ధన్యధీభృత్- ఆతినిబంధరూపయాతదాజ్ఞయాతంపునఃపునఃనమస్కృత్యయ

వపాదమూలంకోన్యత్సమీయాచ్ఛరణంత్వదీయమ్॥౩౮॥వృక్ణశ్చమేసందృఢస్నేహపాశో
వృష్ణ్యంధకసాత్వతేషు॥ ప్రసారితస్స్వీయవివృద్ధయేత్వయాస్వమాయయాహ్యాత్మసుబోధహేతినా॥
౩౯ ॥నమోస్తుతేమహాయోగిన్ప్రపన్నమనుశాధిమామ్। యథాత్వచ్చరణాంభోజేరతిస్స్యాదనపాయినీ॥౪౦॥శ్రీభగవాన్॥ గచ్ఛోద్ధవమయాదిష్టోబదర్యాఖ్యంమమాశ్రమమ్। తత్రసుత్వాదతీర్థోదకే
స్నానోపస్పర్శనైశ్శుచిః ॥ ౪౧ । ఈక్షయాలకనందాయావిధూతాశేషకల్మషః। వసానోవల్కలా
న్యంగవన్యభుక్సుఖనిస్పృహః । ౪౨॥ తితిక్షుర్ద్వంద్వమాత్రాణాంసుశీలస్సంయతేంద్రియః। శాం
తస్సమాహితధియాజ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః ॥ ౪౩ ॥ మయానుశిక్షితంయత్తే వివిక్తమనుభావయన్। సు
యోగేశితవాక్చిత్తోమద్ధర్మనిరతోభవాన్॥అతిక్రమ్యగతీస్తిస్రోమామేష్యసితతఃపరమ్॥ ౪౪॥ శ్రీశు
కఃసఏవముక్తోహరిమేధసోద్ధవఃప్రదక్షిణంతంపరిసృత్యపాదయోః। శిరోనిధాయాశ్రుకలాభిరా
ర్ద్రధీర్న్యషించదద్వంద్వపరోప్యపక్రమే ॥ ౪౫ । సుదుస్త్యజస్నేహవియోగకాతరోనశక్నువంస్తం
పరిహాతుమాతురః। కృచ్ఛ్రంయయౌమూర్ధనిభర్తృపాదుకేభిర్న్యమస్యతృయయాపునఃపు
నః ॥ ౪౬। తతస్తమంతర్హృదిసన్నివేశ్యగతోమహాభాగవతోవిశాలామ్। యథోపదిష్టాంజగదేకబం
ధునాతపస్సమాస్థాయహరేరగాద్గతిమ్ ॥౪౭ । యఏతదానందసముత్రసంభృతంజ్ఞానామృతంభాగవ
తాయభాషితమ్। కృష్ణేనయోగేశ్వరసేవితాంఘ్రిణాసచ్ఛ్రద్ధయాసేవ్యజగద్విముచ్యతే ॥౪౮ ।భ
వభయమపహర్తుంజ్ఞానవిజ్ఞానసారంనిగమకృదుపజహ్రేభృంగవద్వేదసారమ్।అమృతముదధితశ్చో
షాయయుర్భృత్యవర్గాఃపురుషఋషభమాద్యంవిష్ణుసంజ్ఞంనతోస్మి॥ ౪౯ ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁

యా- అత్రచ ॥ శ్లో ॥ పృష్ఠతోన్వగమంభర్తుఃపాదవిశ్లేషకాతరమ్ ।ఇత్యాదిగ్రంథేచక్రేణోక్తానుసారేణబదరికాశ్రమంగ
చ్ఛద్భగవతఃప్రభాసయాత్రాముపక్రమ్యతత్యజేనైఃపృష్ఠతోగలస్సన్- ఉపసంహృతజకిలంభగవంతమేకాంతేదృష్ట్వాతత్ఖాలప్రాప్తేన
మైత్రేయేణసహపునఃకృపయాభగవతోపదిష్టంతత్త్వమాకలయ్యతదాతదనుజ్ఞాతోయయావితిద్రష్టవ్యం॥ ౪౬॥ తతఇతి॥ విశాలాంబదరి
కాశ్రమం గతస్సన్- శ్రీహరేరతిమగాత్ కథంహతాం- లైనైవజగదేకబంధునాయథోపదిష్టాం ॥ శ్లో ॥ తదామృతత్వంప్రతిప
ద్యమానోమయాత్మభూయాయచకల్పతేవై ॥ శ్లో॥ అతివ్రజ్యగతీస్తిస్రోమామేష్యసితతఃపరమిత్యేవముక్తప్రకారాం॥౪౭॥ యఇతి॥ఆనం
దసముద్రోభగవద్భక్తిమూర్ధన్యస్మిన్సంభృతమేకీకృతంవితత్- యఃస చ్ఛ్రద్ధయా- ఆసేవ్యఈషదపిసేవిత్వా. వక్తవ్యతే - సముచ్యత
ఇతికిమువక్తవ్యం తత్సంబంధేనజగదపిముచ్యతఇత్యర్థఃకృ॥ ౪౮॥ వివంకృతోసదేశంజగ్ముర్దురంప్రణమతి ॥ భవభయమితి ॥ భవఃసం
సారఃభయంచజరాదిరూపమితిత్తతఃభ . ం- నివృత్తానాంప్రవృత్తానాంచభృత్యవర్గాణాంయథాయోగ్యమపహర్తుంయోమృత
ద్వయముపజహ్రేఉద్ధృతవాన్ - తదేవాహ - వేదసారమేకం - కింతత్ - జ్ఞానవిజ్ఞానరూపంతత్సారంశ్రేష్ఠంచ - కథముపజహ్రే -
భృంగఇతి - భృంగోయథాపుష్పమకోపయన్నేవ అమృతముపహరతి- తథాస్వయంకృతివేదానుసారాణైవ - ఉదధితిశ్చేకం - తచ్చోభ
యంయథాయథంభృత్యవర్గాఃపాయయత్- తంనతోస్మి॥ ౪౯॥ శ్లో॥యేనానుకంపితంవిశ్వమురుద్ధప్రశ్నసింధవైః। తంవందేపరమా

నందం నందనందనరూపిణమ్ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఏకోనత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో ॥ త్రింశేతు ప్రాగుపఘ్నీ స్తుతూసలచ్ఛలతోహరిః। స్వధామగంతుమన్విచ్ఛన్ సంజహారనిజంకులమ్ ॥ వినాశాయపురా ఘోరముపఘ్నీ స్తుంహిమూసలమ్। కథావసానేతత్రైవవిశేషంసరిపృచ్ఛతిత్రిభిః ॥తతఇతి ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మేతి॥ బ్రహ్మశాపాపసంస్పృష్టైస్వకులేసతి- అయంభావః- నహిభగవతిబ్రహ్మశాపఃప్రభవతి- యాదవత్వాన్నుకరణాత్ సాపికథంచిన్మానవీయః అతఃకిమకరోదితి - విత్తదుక్తంకథమత్యజదితి- సవక్తనేత్రాణామితిసవేంద్రియోపలక్షణం॥ ౩॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ ప్రత్యాకృష్టమితి ॥ యస్మిక్రూపెలగ్నంనయనం పరావర్తయితుమబలానశేకుః - యచ్చకర్ణరంధ్రేణ ప్రవిష్టంసత్తాత్మాత్మనిలగ్నంతిఖితమివదిష్టతి - తతోనసరతినగచ్ఛతి - యస్యశ్రీఃశోభాసంకీర్త్యమానా కవీనాంవాచాంరతి ముల్లాసవిశేషంజనయతి - తేషాంమానంజగత్పూజ్యతాంజనయతీతికిమువక్తవ్యం- యచ్చవిష్ణోరూపంజిష్ణురజునస్యరథేస్థితందృష్ట్వాయుథిష్ఠిరాతాస్తత్సామ్యంతత్రారూఢంఈయుఃప్రాపుః - తద్రూపంకేనప్రకారేణ

॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకోనత్రింశోధ్యాయః ॥

శ్రీపరిక్షిత్ ॥ తతోమహాభాగవతఉద్ధవోనిరగాత్తేవనమ్। ద్వారవత్యాంకిమకరోద్భగవాన్ భూతభావనః॥ ౧॥ బ్రహ్మశాపోపసంస్పృష్టైస్వకులేయాదవర్షభః। ప్రేయసేసర్వసేత్రాణాంకథంస్వతనుమత్యజత్ ॥ ౨॥ ప్రత్యాకృష్టమనయనమబలాయత్రలగ్నంనశేకుఃకర్ణావిష్టంనసరతినగచ్ఛతియత్సతామాత్మలగ్నమ్। యశ్రీర్వాచాంజనయతిరతింకిత్వమానాకవీనాందృష్ట్వాపిజిష్ణోర్యదగిరభగతంయచ్చతత్సామ్యమీయుఃకిమ్॥ ౩॥ శ్రీశుకఃకిమకరోద్భగవాన్ ॥ దివిభువ్యంతరిక్షేచమహోత్పాతాన్సముత్థితాన్। దృష్ట్వాసీనాన్సుధర్మాయాంకృష్ణఃప్రాహయదూనిదమ్॥ ౪॥ శ్రీకృష్ణఃకిమకరోద్భగవాన్ ॥ ఏతేఘోరామహోత్పాతాద్వార్వత్యాంయమకేతవఃశాపశ్చనఃకులస్యాసీత్ బ్రాహ్మణేభ్యోదురత్యయఃకిమభూతంతథాపినస్థేయమత్రోయమపుంగవాః ॥ ౫ ॥ స్త్రియోబాలాశ్చవృద్ధాశ్చశంఖద్వారంవ్రజంత్వితఃవయంప్రభాసంయాస్యామోయత్రప్రత్యక్సరస్వతీ ॥ ౬ ॥ తత్రాభిషిచ్యశుచయఉపోష్యసుసమాహితాఃదేవతాఃపూజయిష్యామస్సుపనాలేపనాహణైఃకిమ్॥ ౭॥ బ్రాహ్మణాంశ్చమహాభాగాన్ కృతస్వస్త్యయనావయమ్। గోభూహిరణ్యవాసోభిర్గజాశ్వరథవేశ్మభిః ॥ ౮ ॥ విధిరేషహ్యరిష్టఘ్నోమంగళాయనముత్తమమ్। దేవద్విజగవాంపూజాభూతేషుపరమోభవఃకిమ్ ॥ ౯ ॥ ఇతిసర్వేసమాకర్ణ్యయదువృద్ధామధుద్విషఃతథేతినౌభిరుత్తీర్యప్రభాసంప్రయయుఃరథైఃకిమ్ ॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్భగవతాదిష్టాయదవేనయశస్వినా। చక్రుఃపరమయాభక్త్యాసర్వశ్రేయోపబృంహితమ్॥ ౧౧॥ తత్రస్మన్మహాపానంపపుర్మైరేయకనుధు। దిష్టవిభ్రంశితధియోయద్రవైభ్రమితచేతసాం॥ ౧౨॥ మహాపానాభిమత్తానాంవీరాణాంకృష్ణమాయయా। కృష్ణమాయావిమూఢానాంసంఘర్షస్సుమహానభూత్ ॥ ౧౩ ॥ యుయుధుఃక్రోధసంరబ్ధాలాయామాతతాయినః। ధనుర్భిరసిభిర్భల్లైర్గదాభిస్తోమరైర్ష్టిభిః ॥ ౧౪ ॥ పతత్పతాకైరథకుంజరార్వభిఃఖరోష్ట్రగోభిర్మహిషైర్నరైరపి। మిథస్సమేత్యాశ్వతరైశ్చదుర్మదానన్యోన్యమన్నాన్యహనశరైర్దద్భిరి

వద్విపావనే ॥ ౧౫ ॥ ప్రద్యుమ్నసాంబౌయుధిహూఢనుస్సరావ క్రూరభోజావనిరుద్ధసాత్యకీ। సుభద్ర
సంగ్రామజితౌసుచారుగదౌసుమిత్రా సుగక్షౌసమీయతుః ॥ ౧౬ । అన్యేచయేవై భిషదోల్కుకాదయస్స
హస్రజిచ్ఛతజిద్భానుముఖ్యాః । అన్యోన్యమాసాద్యమదాంధకారితాజఘ్నుర్ముకుందెనవిమోహితాభృశమ్ ॥ ౧౭ ॥ దాశార్హభోజాంధకవృష్ణిసాత్వతామన్యోన్యతోమన్యుకామాధురక్షయే నకాః । వితర్జనావైకుపరాఃకుంతయశ్చేను గ్రాశ్చజఘ్నుఃపరిహృత్యసౌహృదమ్ ॥ ౧౮ ॥ పుత్రాస్త్వయుధ్యన్పితృభిర్భ్రాతృభిశ్చస్వసృయదౌ హిత్రపితృవ్యమాతులైః । మిత్రాణిమిత్రైస్సహృదస్సహృద్భిజ్ఞాతీంస్త్వహంజ్ఞాతయపవనూఢాః ॥ ౧౯ ॥ శరైరహీయమానేషు భజ్యమానేషుధన్వసు । శస్త్రేషుక్షీయమాణేషుముష్టిభిర్జగ్రుర్యరకాః ॥ ౨౦ ॥ తావద్రకల్పాహ్యభవత్పరిఘముష్టిభిర్ధృతాఃజఘ్నుర్ద్విషంతఃకృష్ణేనవార్యమాణా స్తుతంచతే ॥ ౨౧ ॥ ప్రత్యనీకంమన్యమానాబలభద్రంచమోహితాః । హంతుంకృతధియోరాజన్నాపతన్నాతతాయినః ॥ ౨౨ ॥ అథతావపిసంక్రుద్ధావుద్యమ్యకురునందన। ఎరకాముష్టిపరిఘౌ చరంతౌజఘ్నతుర్యుధి । ౨౩ । బ్రహ్మశాపోపసృష్టానాంకృష్ణమాయావృతాత్మనామ్ । స్పర్ధాక్రోధఃక్షయంనీన్యేవైణవ్యోగ్నిర్యథావనమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవంనష్టేషుసర్వేషుకులేషుస్వేషుకేశవః ।అవతారితోభువోభారఇతిమేనేవశేషితః । ౨౫ ॥ రామస్సముద్రవేలాయాంయోగమాస్థాయపౌరుషమ్। తస్మిన్నారాయణేలోకంస్వతనుంసంయోజ్యాత్మానమాత్మని॥ ౨౬। రానునిర్యాణమాలోక్యభగవాన్దేవకీసుతః। నిషసాదధరోపస్థేతూష్ణీమాసాద్యపిప్పలమ్ ॥ ౨౭ ॥ బిభ్రచ్చతుర్భుజంరూపంభ్రాజిష్ణుప్రభయాస్వయా । దిశోవితిమిరాఃకుర్వన్నిగూఢమజపావకః॥ ౨౮॥ శ్రీవత్సాంకంఘనశ్యామంతప్తహాటకవర్చసమ్। కౌశేయాంబరయుగ్మేనపరీవీతంసుమంగళమ్ ॥ ౨౯ ॥ సుందరస్మితవక్త్రాబ్జంనీలకుంతలమండితమ్ । పుండరీకాభిరామాక్షంస్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౩౦ ॥ కటిసూత్రబ్రహ్మసూత్రకిరీటకటకాంగదైః । హారనూపురముద్రాభిఃకౌస్తుభేనవిరాజితమ్ ॥ ౩౧ । వనమాలాపరీతాంగంమూర్తిమద్భిర్నిజాయుధైః । కృత్వోరౌదక్షిణేపాదమాసీనంపంకజారుణమ్॥౩౨॥ ముస*లావశేషాయఃఖండకృతెమూల్బుద్ధోజరాఃి। మృగాస్యాకారచరణంవివ్యాధమృగశంకయా ॥౩౩ ॥చతుర్భుజంతంపురుషంపృష్ట్వాసకృతకిల్బిషఃి। భీతఃపపాతశిరసాపాదయోరసురద్విషః॥ ౩౪ । అజానతాకృతమిదంపాపేనమధుసూదన। క్షంతుమర్హసిపాపస్యడుత్తమశ్లోకమేప్రభో॥ ౩౫ । యస్యానుస్మరణంనృణాంసద్యఃపాపక్షయోభవేత్। వదంతితస్యలేవిష్ణోర్మమయాసాధుకృతంప్రభో ॥౩౬ తన్మా

తంచరణం॥ ౩౩ ॥౩౪॥౩౫॥౩౬॥ బ్రహ్మశాపకృతమేతత్ - తస్మాన్నతవాపరాధఇతి॥ ఎవమభిహ॥ యస్యేతి॥ యస్యతవాత్మయోగరచితం

స్వాధీనమాయారచనాం విరించః అస్యతనయాః రుద్రాదయశ్చ యేచాన్యే గిరాంపతయో వేదద్రష్టారః లేపిన విదుః - తస్య తే అచింత్యమాయస్య ఏతత్ బ్రహ్మశాపాది అంజసా అసద్గతయః పాపయోనయో వయం కిం గృణీమః కథం వర్ణయామః - అత స్తదాస్తాం అనుమాం జహీతి భావః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ఇతీతి॥ ఇచ్ఛాశరీరిణేత్యస్యాయం భావః - శుద్ధసత్త్వమయీం నిజాం శ్రీమూర్తిం మం తర్ధాపయత స్తస్య తిరస్కృత్యైవ పంవిడంబన మాత్రమితి - ఏతదేవస్ఫుటీకరిష్యతి దేవాదయో బ్రహ్మముఖ్యా ఇత్యాదినా॥ ౪౦॥ ౪౧॥ తమితి॥ తం పతింతత్ర దృష్ట్వా తస్య పాదయోర్నిపపాత॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఇతీతి॥ ఉద్వీక్షమాణస్య సూతస్య సతః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ గచ్ఛేతి॥ నిర్యాణం యోగమార్గేణ - మద్ధామేతి ఇచ్ఛాశరీరాభిప్రాయేణ॥ ౪౬॥ ౪౭॥ స్వమితి॥ అవితాః రక్ష్యమాణాః - ఇంద్రప్రస్థం గమిష్యథేతి బ్రూహీతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౪౮॥ త్వమితి॥ మన్మా

ముజ్జహి హే వైకుంఠ పాప్మానం మృగలుబ్ధకమ్। యథాపున రహం త్వేవం నకుర్యాం సదతిక్రమమ్॥ ౩౭॥
యస్యాత్మయోగరచితం నవిదుర్విరించో రుద్రాదయోస్యతనయాః పతయో గిరాం యే। యన్మాయయా
పిహితదృష్టయ ఏతదంజః కింతస్య తే వయమసద్గతయో గృణీమః॥ ౩౮॥ శ్రీకృష్ణః॥ మాభైర్జర ఉత్తి
ష్ఠ కామ ఏష కృతో హి మే। యాహి త్వం మదనుజ్ఞాతః స్వర్గం సుకృతినాం పదమ్॥ ౩౯। శ్రీశుకః॥ ఇ
త్యాదిష్టో భగవతా కృష్ణేనేచ్ఛాశరీరిణా। త్రిః పరిక్రమ్య తం నత్వా విమానేన దివం యయౌ॥ ౪౦॥ దా
రుకః కృష్ణపదవీమన్విచ్ఛన్నధిగమ్య తామ్। వాయుం తులసికామోదమాఘ్రాయాభిముఖం యయౌ॥ ౪౧॥
తం తత్ర తిగ్మద్యుభిరాయుధైర్వృతం హ్యశ్వత్థమూలే కృతకేతనం పతిమ్। స్నేహప్లుతాత్మా నిపపాత
పాదయో రథాదవప్లుత్య సబాష్పలోచనః॥ ౪౨॥ దారుకః॥ అపశ్యతస్తే చరణాంబుజం ప్రభో దృష్టిః
ప్రణష్టా తమసి ప్రవిష్టా। దిశో న జానే న లభే చ శాంతిం యథా నిశాయా ముడుపే ప్రణష్టే॥ ౪౩। ఇతి బ్రు
వతి సూతే వై రథో గరుడలాంఛనః। ఖముత్పపాత రాజేంద్ర సాశ్వధ్వజ ఉదీక్షతః॥ ౪౪॥ తమన్వగచ్ఛన్
దివ్యాని విష్ణుప్రహరణాని చ। తేనాతివిస్మితాత్మానం సూతమాహ జనార్దనః॥ ౪౫॥ శ్రీభగవాన్॥
గచ్ఛ ద్వారవతీం సూత జ్ఞాతీనాం నిధనం మిథః। సంకర్షణస్య నిర్యాణం బంధుభ్యో బ్రూహి మద్దశామ్॥
౪౬॥ ద్వారకాయాం చ న స్థేయం భవద్భిశ్చ స్వబంధుభిః। మయా త్యక్తాం యదుపురీం సముద్రః ప్లావయి
ష్యతి॥ ౪౭॥ స్వం స్వం పరిగ్రహం సర్వమాదాయ పితరౌ చ నః। అర్జునేనావితాః సర్వ ఇంద్రప్రస్థం
గమిష్యథ॥ ౪౮॥ త్వం తు మద్ధర్మమాస్థాయ జ్ఞాననిష్ఠ ఉపేక్షకః। మన్మాయారచితామేతాం విజ్ఞాయోప
శమం వ్రజ॥ ౪౯॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తస్తం పరిక్రమ్య నత్వా కృష్ణం పునః పునః। తత్పాదౌ శీర్ష్ణ్యుపాధా
య దుర్మనాః ప్రయయౌ పురీమ్॥ ౫౦॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - త్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః॥ అథ తత్రాగమద్బ్రహ్మా భవాన్యా చ సమం భవః। మహేంద్రప్రముఖా దేవా మునయః సప్ర
జేశ్వరాః॥ ౧॥ పితరః సిద్ధగంధర్వా విద్యాధరమహోరగాః। చారణా యక్షరక్షాంసి కిన్నరాప్సరసో
ద్విజాః॥ ౨॥ ద్రష్టుకామా భగవతో నిర్యాణం పరమోత్సుకాః॥ ౩॥ గాయంతశ్చ గృణంతశ్చ శౌరేః క
ర్మాణి జన్మ చ। వవృషుః పుష్పవర్షాణి విమానావలిభిర్నభః॥ కుర్వంతః సంకులం రాజన్ భక్త్యా పరమ
యాయుతాః॥ ౪॥ భగవానపి తాన్ వీక్ష్య విభూతీరాత్మనో విభుః। సంయోజ్యాత్మని చాత్మానం పద్మనేత్రే

యారచితామేతాం విజ్ఞాయేతి నిజ శ్రీమూర్తేరంతర్హితత్వాత్ వృథా శోకం మాకురిత్యర్థః॥ ౪౯॥ ఇతీతి॥ కులస్య వినష్టత్వాత్ దుర్మనాః॥ ౫౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రింశాధ్యాయ వ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ ఏకత్రింశే స్వకం ధామ జగామ భగవానితః। తమేవానుయయుః స్త్రీత్యా వసుదేవాదయ స్తతః॥ దేవాన్యదూన్ని ధాయావౌ భూరయో దేవాన్ విధాయ తాన్। శ్రీకృష్ణస్స్వేచ్ఛయా ధామ స్వతస్సైవ సమావిశత్॥ అథేతి॥ మునయః సనకాదయః - ప్రజేశ్వరా మరీచ్యాదయః॥ ౧॥ పితర ఇతి॥ ద్విజాః గరుడలోకవాసినః పక్షిణః - మైత్రేయాదయో వా॥ ౨॥ ద్రష్టుకామా ఇతి॥ భగవతో నిర్యాణం ద్రష్టుకామాస్సంతః - పరమోత్సుకా స్తత్రాగమన్॥ ౩॥ తేషామౌత్సుక్య కృతం మహోత్సవమాహ సార్ధేన॥ గాయంత ఇతి॥ ౪॥ భగవానితి॥ విభూతీః ఇంద్రాదీంశ్చ - పద్మనేత్రే న్యమీలయదిత్యత్రాయం భావః పూర్వం బ్రహ్మాదిభిః॥ శ్లో॥ సలోకాన్ లోకపాలాన్మః పాహి వైకుంఠ కింకరాని

తిప్రసిద్ధితత్వాత్ - తదిదానీంచస్వంస్వంలోకంప్రతినేతుమాగతత్వాత్ - తత్తల్లోకానాంవైకుంఠపురమాగత్వాచ్చ - బహుమతిచేష్టాష్టాఙ్గాత్తాస్వంచయితుంసమాధిమివకుర్వన్నైక్ష్యమీలయదితి॥౫॥ యోగిశామివస్వచ్ఛందమృత్యుభ్రమంవారయతి ॥ లోకాభిరామమితి॥ అయమర్థఃయోగినోహిస్వచ్ఛందమృత్యవఃస్వతనుమాగ్నేయ్యా యోగధారణయాదగ్ధ్వా లోకాంతరంప్రవిశంతి - భగవాంస్తుతథా - కింతు-అదగ్ధ్వైవస్వతనుసహైవస్వకంధామశ్రీవైకుంఠాఖ్యమవిశత్ - తత్రహేతుః - లోకానామభిరామఃఅభితోరమణంస్పృహణీయస్యంతాం - జగదాశ్రయత్వేనజగత్తాపిదాహప్రసంగాదిత్యర్థఃకించ-ధారణాయాధ్యానస్యచమంగళంశోభనంవిషయఇతరదా-తమోనిబంధనత్వంస్యాత్ - దృశ్యతేచాద్యాపుపాసకానాంతథైవతద్రూపసాక్షాత్కారఃఫలప్రాప్తిశ్చేతిభావః - ఇచ్ఛాశరీరాభిప్రాయేణయథాశ్రుతమేవాస్తు-తత్రాపిలోకాభిరామమిత్యాదివిశేషణానర్థక్యప్రసంగాత్ - తదప్యదగ్ధ్వాకథంరోధాయనిగ్రహతఇత్యేవమూహ్యంప్రతీ ॥ ౬॥ తదాతుస్వంస్వమేవలోకమగమిష్యతీతిసంభ్రమేణదేవాదికృతఃసహవాద్యోనుదభిఘాతదపుష్పవృష్ట్యాదివమహోత్సవోభవదిత్యాహ॥ దివీతి॥ భూమేస్సకాశాత్తంశ్రీకృష్ణమనుయయుఃగా॥ ౭॥ దేవాదయఇతి॥ తదాశ్రీకృష్ణంతిహాతేసతి- కుతోగతఇతివితర్కయంతోపిబ్రహ్మముఖ్యాదేవాదయఃస్వధామనివిశంతంశ్రీకృష్ణంనదదృశుఃతత్రహేతుఃఅవిజ్ఞాతగతిమితి-విద్యుత్సచిద్దదృశుశ్చతతోతిస్నిగ్ధాబభూవుఃత్యర్థఃగా॥ ౮॥ అవిజ్ఞాతగతిత్వందృష్టాంతేనస్పష్టయతి॥ సౌదామిన్యాఇతి॥ సౌదామిన్యాగతిర్యథామనేర్నలక్ష్యతే- దేవైస్తులక్ష్యతే-తథాఅభ్రమండలంహిత్యాగచ్ఛతఃశ్రీకృష్ణస్యదేవైరపినలక్ష్యతే - కింతుతత్పాపైర్దేవైరపృశ్యత్వాదిత్యర్థఃగా॥ ౯॥ ౧౦॥ ....

న్యమీలయత్ । ౪ ॥ లోకాభిరామాంస్వతనుంధారణాధ్యానమంగళమ్। యోగధారణయాగ్నేయ్యాదగ్ధ్వాధామావిశత్స్వకమ్॥ ౬॥ దివిదుందుభయోనేదుఃపేతుస్సుమనసశ్చభాత్ । సత్యంధర్మోధృతిర్భూమేఃకీర్తిశ్రీశ్చాపితంయయుఃగా॥ ౭॥ దేవాదయోబ్రహ్మముఖ్యానవిశంతంస్వధామని। అవిజ్ఞాతగతింకృష్ణందదృశుశ్చాతివిస్మితాఃగా॥ ౮॥ సౌదామిన్యాయథాకాశేయాంత్యాహిత్వాభ్రమండలమ్ । గతిర్నలక్ష్యతేమర్త్యైస్తథాకృష్ణస్యదైవతైఃగా॥ బ్రహ్మరుద్రాదయస్తేతుదృష్ట్వాయోగగతింహరేః। విస్మితాస్తంప్రశంసంతస్స్వంస్వంధామాగమన్నృప॥ ౧౦। రాజన్పరస్యతనుభృజ్జననాప్యయేహమాయావిడంబనమవేహియథానటస్య । సృష్ట్వాత్మనేదమనువిశ్యవిహృత్యచాంతే సంహృత్యచాత్మమహిమోపరతస్సఆస్తే ॥ ౧౧ ॥ మర్త్యేనయోగగురుసుతంయమలోకనీతంత్వాంచానయచ్ఛరణదఃపరమాస్త్రదగ్ధమ్। జిగ్యేంతకాంతకమపీశమసావనీశఃకింస్వావనేస్వరనయన్మృగయుంసదేహమ్ ॥ ౧౨ ॥ త్వంధార్యశేషస్థితిసంభవాయయెప్యనన్యహేతుర్యదశేషశక్తిధృత్ । నైచ్ఛత్ప్రణేతుంపురత్రశేషితంమర్త్యేనకింస్వాత్మగతింప్రదర్శయన్ ॥ ౧౩ ॥ యఏతాంప్రాతరుత్థాయకృష్ణస్యపదవీంపరామ్।

అవిస్రయాపరిజ్ఞానతఃప్రదమంక్లిష్టం - దృష్టాంతేనస్పష్టముత్తేహృష్టందృష్ట్వా - పునస్తమేవార్థంప్రపంచయతిత్రిభిఃగా॥ రాజన్నితి॥ పరస్యసర్వకారణస్య - తనుభృత్పూర్వాదావాదిమజనానాప్యయేహ ఆ భాగవతిరోభావచేష్టాఃమాయయావిడంబనం అనుకరణమాత్రమవేహ - నటోయథాఅవిస్మితవినానారూపైఃజన్మాదీవిడంబయతితద్వత్ - ఆస్తాంతావద్యాదవాదిమజన్మాదిశంకాయతోవిశ్వసగరనిరోధాదిప్రత్యయసాపవిత్వాస్వకృతవివాస్వకృతాత్యాహ- సృష్ట్వేతి- ఆత్మనాస్వయమేవేదంజగత్సృష్ట్వా అంతర్యామిత్వేనానుప్రవిశ్య - తత్ర విహృత్యక్రీడిత్వా అంతేప్రళయేసంహృత్యచ- ఆత్మమహిమ్నాస్వమహిమ్నా ఉపరతస్సఆస్తే॥ ౧౧॥ నపునరన్యథామంతవ్యం - యతోస్మిన్నేనావతారేతత్ప్రభావోనిరతిశయోరుష్టఇత్యాహ ॥ మర్త్యేనేతి ॥ యమేనస్వంలోకంప్రతినీతంగురుసుతంమర్త్యేనదేహేనవశరీరేణయఃఆర్యఆనీతవాన్ - శరణదఃశరణాగతరక్షకఃతాన్వంచబ్రహ్మాస్త్రదగ్ధంపూరఃస్థితవాన్ - యశ్చఅంతకానామప్యంతకంఈశంశ్రీరుద్రమసిపాణఃగ్రామేజితవాన్ - మృగయుంలుబ్ధకం - సదేహంలేహేనదేహేన-స్వఃస్వర్గం - అనయత్నిన్యే- అసౌ- స్వావనేస్వరక్షణే - అనీశఃఅసమర్థఃకిం॥ ౧౨॥ ననుయదినమధ్యస్తహిఆత్మైవకంచిత్త్రాణంతేనైవవపుషాకింనాతిష్ఠత్ - తత్రాహ॥తథేతి॥ యద్యపిఉక్తప్రకారేణఅశేషస్యజగతఃస్థిత్యాదిమ - ఆనన్యహేతునిరపేక్షఏవకారణంస్వయం - యద్యస్మాదశేషశక్తిధృత్ - తథాపియాదవాన్సంహృత్యనిజంవపుఃఆత్రశేషితఅవశేషితంప్రణేతుంకథంనైచ్ఛత్ - కింతుస్వేనైవలోకమనయత్ - అత్రహేతుఃమర్త్యేనదేహానకిం నకించిత్సాధ్యమితి- స్వానామాత్మనిష్ఠాందివ్యాంగతిమేవప్రకృష్టాందర్శయన్ - స్వస్వర్గతిమితిపాఠే - స్వస్థానామాత్మన్యేవనిష్ఠాందివ్యాంగతిమేవప్రకృష్టాందర్శయన్ - అన్యథాతేపిదివ్యాంగతిమనాదృత్యదేహబలేనదేహసిద్ధిం విధాయస్వైరంతంయథేతరత్ - తస్మాదుదితేత్యేతదర్థమితిభావఃగా॥ ౧౩॥ యఇతి॥ ఏతాంఉక్తప్రకారాం - పదవీంగతింప్రయతఃభక్త్యాకీర్తయన్తామేవా

ప్నోతీత్యర్థః ॥ ౧౪॥ తదేవంభగవతాస్వలోకంగచ్ఛతావసుదేవాదీనామపిత్వాస్తయేయఉపాయశ్చింతితఆసీత్తమాహ ॥ దారుకఇతి ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ దేవకీతి॥ కృష్ణరామాసుతావపశ్యంతః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ అర్జునఇతి ॥ సప్తుక్తిభిఃసత్యఃఅవితథాఉక్తయోయేషుతైఃశ్లో॥ నాహంస్ప్రకాశస్సర్వస్యయోగమాయాసమావృతః। మూఢోయంనాభిజానాతిలోకోమామజమవ్యయమిత్యాదిభిఃll౨౧ll

ప్రయతఃకీర్తయన్భక్త్యాకృతామేవాప్నోత్యనుత్తమామ్॥ ౧౪॥ దారుకోద్వారకామేత్యవసుదేవోగ్రసేనయోఃపతిత్వాచరణావస్నైర్నఃపించత్కృష్ణవిచ్యుతఃll౧౫ll కథయామాసనిధనంవృష్ణీనాంకృత్స్నశోనృపll తచ్ఛ్రుత్వోద్విగ్నహృదయాజనాశ్శోకవిమూఢితాఃll ౧౬ll తత్రస్మత్వరితాజగ్ముఃకృష్ణవిశ్లేషవిహ్వలాఃll వ్యసవశ్శేరతేయత్రజ్ఞాతయోహ్యనుతఆననమ్ll౧౭ll దేవకీరోహిణీచైవవసుదేవస్తథాసుతౌll కృష్ణరామావపశ్యంతశ్శోకార్ణావిజహుస్మనోమ్॥ ప్రాణాంశ్చవిజహుస్తత్రభగవద్విరహాతురాఃll ౧౮ll ఉపగూహ్యపతింస్తాంస్తాంశ్చితామారురుహుస్స్త్రియఃll రామపత్న్యశ్చతద్దేహముపగూహ్యాగ్నిమావిశన్ll ౧౯ll వసుదేవపత్న్యస్తద్గాత్రంప్రద్యుమ్నాదీన్హరిస్నుషాll కృష్ణపత్న్యోవిశన్నగ్నింరుక్మిణ్యాద్యాస్తదాత్మికాఃll ౨౦॥ అర్జునఃప్రేయసస్సఖ్యుఃకృష్ణస్యవిరహంతురఃll ఆత్మానంసాంత్వయామాసకృష్ణగీతైస్సదుక్తిభిఃll ౨౧ll బంధూనాంనష్టగోత్రాణానుజ్ఞానస్సాంపరాయికమ్ll హతానాంకారయామాసయథావదనుపూర్వశఃll ౨౨॥ ద్వారకాంహరిణాత్యక్తాంసముద్రోప్లావయత్క్షణాత్ll వర్జయిత్వానుహోరాజశ్రీమద్భగవదాలయమ్ll౨౩ll నిత్యంసన్నిహితస్తత్రభగవాన్మధుసూదనఃll స్మృత్యాశేషాశుభహరంసర్వమంగళమంగళమ్ll ౨౪ll స్త్రీబాలవృద్ధానాదాయహతశేషార్జునోధనంజయఃll ఇంద్రప్రస్థంసమావేశ్యవజ్రంతత్రాభ్యషేచయత్ ॥ ౨౫ ॥ శ్రుత్వాసుహృన్నిధంరాజన్నర్జునాత్తేపితామహాఃll త్వాంతువంశధరంకృత్వాజగ్ముస్సర్వేమహాపథమ్ll౨౬ll యఏతద్దేవదేవస్యవిష్ణోఃకర్మాణిజన్మచll కీర్తయేచ్ఛ్రద్ధయాయుక్తస్సర్వపాపైఃప్రముచ్యతేll ౨౭ll ఇత్థంహరేర్భగవతోరుచిరావతారవీర్యాణిబాలచరితానిచశంతమానిll అన్యత్రచేహచశుభానిగృణన్మనుష్యోభక్తింపరాంపరమహంసగతౌలభేత ॥ ౨౮ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం-అష్టాదశసహస్రికాయాం
సంహితాయాం-శ్రీవైయాసిక్యాం- శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం-
ఏకాదశస్కంధే - ఏకత్రింశోధ్యాయఃll

బంధూనామితి ॥ నష్టగోత్రాణాంనష్టసంతతీనాం- సాంపరాయికంపింతోదకాదికం॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఆవితథాదారభ్యశ్రీకృష్ణచరితకీర్తనస్యఫలమాహద్వాభ్యాం॥ యఏతి ॥ ౨౭ ॥ ఇత్థమితి॥ శంతమానిపరమమంగళాని - పరమహంసగతౌ శ్రీకృష్ణే॥ ౨౮॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్య విరచితాయాం-
భావార్థదీపికాయాం - ఏకత్రింశోధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

ఏవమేకాదశస్కంధేభక్తిభావార్థదీపికా। స్వాజ్ఞానధ్వాంతభీత్యేనశ్రీధరేణప్రకాశితా॥

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఏకాదశస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వాదశస్కంధప్రారంభః.

శ్లో॥ జయంతి శ్రీపరానందకృపాపాంగలసద్దృశః। యానిత్యమనువర్తంతే సంపదో విగతాదృశః॥

అస్యార్థః॥ కథంభూతాస్సంపదః - విగతాఅదృక్ అజ్ఞానంయాభిస్తాః - అయంభావః - ప్రకారాంతరేణసంపత్తౌసత్యాంఅజ్ఞానప్రభవారాగాదయోభవంతి- అసుతునతథేతిభావః॥ ....

శ్లో॥ ఓంగురుంపరమానందంసచ్చిదానందవిగ్రహమ్। యస్యసంస్మృతిమాత్రేణచిదానందాయతేవపుః॥

ఉక్తస్త్రయోగశాఖ్యాయైర్ద్వాదశైత్వాశ్రయస్సతః। అధిష్ఠానావధిత్వాభ్యామాశ్రయశ్చేశ్వరస్సతః॥

ఉక్తోలయావధిత్వేన ప్రాకృతాత్యంతికేలయే। అధిష్ఠానతయాచోక్తోమహాపురుషవర్ణనే॥

తత్రాద్యైష్షడ్భిరధ్యాయైశ్శుకః ప్రాహపరీక్షితే। శేషైస్తత్రఖిలాన్ప్రాహసూతఃపృష్టాధసత్త్రిభిః॥

స్వాశ్రయశ్రవణేకార్యోనవిలంబోమనీషిణా। ఇత్యేతత్కాలవైషమ్యంచతుర్థేస్తావదుచ్యతే॥

తత్రతుప్రథమేభావిమాగధాన్వయభూమిపాన్। కలిప్రభావతఃప్రాహసంకరాదిమలీమసాన్॥

ఏవంభూతేసోమవంశే ముకుందస్వైరక్రీడావర్ణితా - అతఃసఏవవంశోభావీవర్ణ్యతే - కృష్ణభక్తింముక్త్వాముక్త్యైవర్త్మనాస్తీతిప్రవక్తుం- తదేవంవైవస్వతమనువంశేసోమవంశప్రస్తావేన శ్రీకృష్ణావతారచరితానిసప్రపంచమనువర్ణితాని- అథేదానీంభావీసోమవంశఃకలౌవిజాతీయసంకరాదిమలీమసోవైరాగ్యద్వారాశ్రీకృష్ణైకభక్తినిగమనాయానువర్ణ్యతే- తత్రతుసోమవంశశాఖాసుచిరకాలానువర్తితయామాగధవంశోనుక్రమ్యతే- తత్రచపూరోర్వంశే-ఉపరిచరోవసుః- తస్యబృహద్రథః- తస్యజరాసంధః- తస్యసహదేవః- పుత్రోభూదిత్యుక్తంనవమస్కంధే - తత్రైవసహదేవాన్మార్జారిః- తతఃశ్రుతశ్రవా ఇత్యాదయో రిపుంజయాంతావింశతి

రాజా॥ స్వధామానుగతేకృష్ణేయదువంశవిభూషణే। కస్యవంశోభవత్పృథ్వ్యామేతదాచక్ష్వమేము
నే ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః॥ యోంత్యఃపురంజయోనామభవిష్యో* బార్హద్రథః। తస్యామాత్యస్తుశునకో
హత్వాస్వామినమాత్మజమ్॥ ప్రద్యోతసంజ్ఞంరాజానంకర్తాయత్పాలకస్సుతః॥ ౨॥ విశాఖయూపస్త
త్పుత్రోభవితా జనకస్తతః। నందివర్ధనస్తత్పుత్రః పంచప్రద్యోతనాఇమే ॥ అష్టత్రింశోత్తరశతం
భోక్ష్యంతిపృథివీంనృపాః ॥ ౩ ॥ శిశునాభస్తతోభావ్యఃకాకవర్ణస్తుతత్సుతః। క్షేమధర్మాసుతస్తస్య
క్షేత్రజఃక్షత్రధర్మజః ॥ ౪ ॥ విధిసారస్తతస్తస్యజాతశత్రుర్భవిష్యతి। దర్భకస్తత్సుతోభావ్యోద
ర్భకస్యాజయస్సుతః ॥ ౫ ॥ నందివర్ధనఆజేయో మహానందిస్తతత్సుతః। శైశునాభాదశైవైతేష
ష్ట్యుత్తరశతత్రయమ్ ॥ సమాభోక్ష్యంతిపృథివీంకురుశ్రేష్ఠకలౌనృపాః ॥ ౬ ॥ మహానందిసుతోరాజన్
శూద్రాగర్భోద్భవోబలీ। మహాపద్మపతిఃకశ్చిన్నందఃక్షత్రవినాశకృత్ ॥ ౭ ॥ తతోనృపాభవిష్యం
తిశూద్రప్రాయాఅధార్మికాః ॥ ౮ ॥ ఏకచ్ఛత్రాంసపృథివీమనుల్లంఘితశాసనః। శాసిష్యతి మహాప

భావినోరాజానోనిరూపితాః-తదుపరితనంవంశంసంకరాదిదోషైఃప్రశ్నపూర్వకంయోంత్యఇత్యాదినాప్రపంచయతి ॥ స్వధామేతి॥ ౧॥ యోంత్యఇతి॥ రిపుంజయఏవపురంజయఇతి- స్వామినంపురంజయంహత్వా స్వపుత్రంప్రద్యోతంరాజానంకరిష్యతి యస్యపాలకోనామసుతోభవిష్యతి॥ ౨॥ విశాఖయూపఇతి॥ ప్రద్యోతనాఃప్రద్యోతనసంజ్ఞాఃభవితాచాజ్జకఇతిచపాఠాంతరం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬ ॥ మహానందీతి॥ నందోనామకశ్చిన్మహాపద్మసంఖ్యాయాః సేనాయాఃపతిః - ధనస్యవాపతిర్భవిష్యతి - అతఏవమహాపద్మపతిరిత్యపితస్యనామ॥ ౭॥ ౮॥ ఏకేతి॥ ఏకమేవఆత్మనః ఛత్రంయస్యాంతాంపృథివీం- శాసిష్యతిపాలయిష్యతి- క్షత్రోత్పాదనేదృష్టాంతః - భార్గవఃప

ద్యోన్వితీయఇవభాగవతః ॥ ౯ ॥ తస్యచాష్టౌభవిష్యంతిసుమాలిప్రముఖాస్సుతాః। యఇమాంభోక్ష్యంతి
సుహింరాజానశ్చశతంసమాః ॥ ౧౦ ॥ నవనందాద్విజఃకశ్చిత్ప్రపన్నానుద్ధరిష్యతి। తేషాముభౌ
జగతీం మూర్వ్యభోక్ష్యంతియైకలౌ॥౧౧॥సఎవచంద్రగుప్తంవైద్విజోరాజ్యేభిషేక్ష్యతి। తత్సుతో
రిసారస్తుతశ్చాశోకవర్ధనః ॥ ౧౨ ॥ సుయశాభవితాతస్యసంయతస్సుయశస్సుతః। శాలిశూక స్తత
స్తస్య సోమశర్మాభవిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ శతధన్వాతత స్తస్యభవితాధోబృహద్రథః ॥ ౧౪ ॥ మూర్వ్యా
హ్యే తేదశనృపాస్సప్తత్రింశచ్ఛతోత్తరమ్। సమాభోక్ష్యంతిపృథివీంకలౌకురుకులోద్భవ ॥ ౧౫ ॥ హ
త్వాబృహద్రథం మూర్వ్యంతస్యసేనాపతిఃకలౌ। పుష్యమిత్రస్తుశుంగాహ్వస్స్వయంరాజ్యంకరిష్య
తి ॥ ౧౬ ॥ అగ్నిమిత్రస్తత స్తస్మాత్సుజ్యేష్ఠోభవితాతతః। వసుమిత్రో భద్రకశ్చకళిందోభవితాతతః॥
౧౭ ॥తతోయోగస్సుతస్తస్మాద్వ్రజమిత్రో భవిష్యతి। తతోభాగవతస్తస్మాద్దేవభూతిఃకురూద్వహ ॥
౧౮ ॥శుంగానశైతేదశభోక్ష్యంతిమహీంవర్షశతాధికమ్। తతఃకణ్వానియంభూమిర్భోక్ష్యత్యల్పగుణా
న్నృప ॥ ౧౯ ॥ శుంగంహత్వాదేవభూతింక శ్చిన్మంత్రీసుతంకామినమ్। స్వయంకరిష్యతేరాజ్యంవ
సుదేవోమహామతిః॥౨౦। తస్యపుత్రస్తుభూమిత్రస్తతోనారాయణస్సుతః। కణ్వాయనాఖ్యమేభూమిం
చత్వారింశచ్చపంచచ। శతానిత్రీణిభోక్ష్యంతివర్షాణాంచకలౌయుగే ॥ ౨౧ ॥ హత్వాకాణ్వంసుశ
ర్మాణంతద్భృత్యోవృషలోబలీ। గాంభోక్ష్యత్యాంధ్రజాతీయఃకంచిత్కాలమసత్తమః ॥ ౨౨ ॥ కృష్ణ
నామాథతద్భ్రాతాభవితాపృథివీపతిః। శ్రీశాతకర్ణస్తత్పుత్రఃపౌర్ణమాసస్తతస్సుతః ॥ ౨౩ ॥ లం

బోదరస్తుతత్పుత్రస్తస్మాచ్చిబిలకోనృపః। మేఘస్వాదిశ్చిబిలకోర్దండమానస్తుతత్సుతః ॥ ౨౪ ॥ అరిష్ట
కర్మాహాలేయస్తిలకస్తస్యచాత్మజః। పురీషసేతుస్తత్పుత్రస్తతోరాజాసుదర్శనః ॥ ౨౫ ॥ చకోరశ్చర
మోయత్రశివస్వాతిరరిందమః। తస్యాపిగోమతిఃపుత్రఃపురీమాన్భవితాతతః॥ ౨౬॥ వీరోవేదశ్రీవస్త్ర
దోయజ్ఞశీలస్తుతత్సుతః। సితోసిత శ్చతస్యాంధో యజ్ఞశ్రుస్తదాత్మజః॥ విజయస్తత్సుతో భావ్యశ్చం
ద్రబీజస్సులోమధీః। ౨౭ । ఎతేత్రింశన్నృపతయశ్చత్వార్యబ్దశతానిచ। షట్పంచాశచ్చపృథివీంభో
క్ష్యంతికురునందన ॥ ౨౮ ॥ సప్తాభీరాఆవభృత్యాదశగర్దభినోనృపాః। కంకాష్టౌడశభూపాలాభ
విష్యంత్యతిలోలుపాః ॥ ౨౯ । తతోష్టాయవనాభావ్యాశ్చతుర్దశచబర్బరాః। త్రయోదశమురుం
డాశ్చమౌనా ఎకాదశైవతు । ౩౦ ॥ .....

తాంతరం॥ ౧౯। కథంకణ్వాన్భోక్ష్యతి - తదాహ॥ శుంగమితి ॥ చరస్త్రీకామినందేవభూతినామానంశుంగంహత్వా- తదమాత్యో
వసుదేవనామాకణ్వోరాజ్యంకరిష్యతి ॥ ౨౦ ॥ తస్యేతి॥ కణ్వానాంచతుర్ణాంసుశర్మా - ఇమేవసుదేవాదయఃకణ్వాయనాః - వ
ర్షాణాంత్రీణిశతాని - పంచచత్వారింశద్వర్షాణిచభూమింభోక్ష్యంతి॥ ౨౧॥ హత్వేతి ॥ కణ్వోనామతిమంసుశర్మాణంహత్వాబ
లీబలినామతద్భృత్యోగాంభోక్ష్యతి॥ ౨౨॥ ౨౩। ౨౪। ౨౫। చకోరఇతి॥ యత్రయేముబహుసంజ్ఞేషు అష్టసు- చరమఃశివస్వాతినా
మాభవితా॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ సప్తేతి॥ ఆవభృత్యాఃఆవభృతినామకరీత్రాజానఃకా॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఏతఇతి ॥ ఏతేఆభీరాదయోమ్లే
చ్ఛాధిక్రాంతాఃఅష్టషష్టినృపాఃఎకోనశతాధికంవర్షసహస్రంపృథివీంభోక్ష్యంతి - తతఃపూర్వోక్తాఏవైకాదశ మౌనాఃత్రీణ్యబ్దశతా

ష్వింధ్యంతైః సంస్థితేష్వమూనెషు మ్లేచ్ఛకిలింకిలాయాంపుర్యాంనృపతయోభవిష్యంతీత్యుత్తరత్రాన్వయః కిల్కిలాయామితిచ్ఛేదః తాంతరం॥ ౩౧॥ కిలింకిలాయామితి॥ అధికానిషడ్వర్షాణి॥ ౩౨॥ తేషామితి॥ తేషాంభూతనందాదీనాంయథాయథంబాహ్లీకాస్తస్మా మూన్స్త్రయోదశసుతాభవిష్యంతి- అథపుష్యమిత్రోనామాన్యోరాజన్యః- తస్యచపుష్యమిత్రోనామపుత్రః ॥ 33 ॥ ఏకకాలాఇతి ॥ తథా ఆంధ్రాఃకోసలాఃవైదూర్యపతయఃనైషధాశ్చైతేతద్దేశాధిపాప్రఖ్యాతాస్తుల్యకాలాఃఖండమండలేపభూపాః - తతస్తేభ్యోబాహ్లీకేభ్యఏవభావ్యాఃభవిష్యంతి॥ ౩౪॥ తతశ్చ ॥ మాగధానామితి ॥ మాగధానాంతురాజావిశ్వస్ఫూర్జినామాభవితా- తస్యైవవిశ్వస్ఫూర్తిరితిచనామాంతరం- సచపురోక్తాత్పురంజయాదపరఃపురంజయఇతిస్రసిద్ధస్సక్షత్రబ్రాహ్మణీకపులిందయదుమద్రకసంజ్ఞకాన్మ్లేచ్ఛప్రాయాన్క్షత్రబంధూన్పులిందాదిసంజ్ఞాక్షత్రబంధూన్కరిష్యతీత్యర్థఃll౩౫ll కించ॥ ప్రజాఇతి॥ సచఏవంకృత్వాఅబ్రహ్మభూయిష్ఠాఃఆక్షత్రియప్రచురాస్సీమఃప్రజాఃస్థాపయిష్యతిపాలయిష్యతి- సచసద్మవత్యాంపురిపుర్యాంవసన్- అనుగంగాంగంగాద్వారమారభ్య- ఆప్రయాగంప్రయాగపర్యంతం- గుప్తాంపాలితాం- మేదినీంభోక్ష్యతి॥ ౩౬ ॥ సౌరా

ఏతేభోక్ష్యంతిపృథివీంనవశతంనవాధికాంచనవతింవర్షాణాంనృపాఃకలౌ॥భోక్ష్యంత్యబ్దశతాన్యంగత్రీణిత్రీణిస్సంస్థితేషుచ॥౩౧॥కిలింకిలాయాంనృపతయోభూతనందోయవంహరఃశిశునందిశ్చతద్భ్రాతాయశోనందిఃప్రవీరకఃll యక్తాపతేవర్షశతంభవిష్యంత్యధికానిషట్ ॥ ౩౨ ॥ తేషాంత్రయోదశసుతాభవితారశ్చబాహ్లీకాఃll పుష్యమిత్రోభరాజన్యోదుర్మిత్రస్తస్యచాత్మజఃll ౩౩ll ఏకకాలాఇమేభూపాస్సప్తాంధ్రాస్సప్తకోసలాఃll వైదూర్యపతయోభావ్యానైషధాస్తతఏవహి ॥ ౩౪ ॥ మాగధానాంతుభవితావిశ్వస్ఫూర్జఃపురంజయఃll కరిష్యత్యపరోవర్ణాన్పులిందయదుమద్రకాన్ ॥ ౩౫ ॥ ప్రజాశ్చాబ్రహ్మభూయిష్ఠాస్థాపయిష్యతిమర్మణిఃవీర్యవాన్క్షత్రముత్సాద్యపద్మవత్యాంసవైపురిll అనుగంగామాప్రయాగంగుప్తాంభోక్ష్యతిమేదినీమ్॥ ౩౬॥ సౌరాభ్ట్రావంత్యశ్చాభీరాశ్శూద్రాఅబ్దదమాళవాఃll వ్రాత్యాద్విజాభవిష్యంతిశూద్రప్రాయాజనాధిపాఃll ౩౭ll సింధోస్తటంచంద్రభాగాంకాంచీంకాశ్మీరమండలమ్ll భోక్ష్యంతిశూద్రాశ్చాంధ్యాద్యామ్లేచ్ఛాఅబ్రహ్మవర్చసఃll ౩౮॥ తుల్యకాలాఇమేరాజన్మ్లేచ్ఛప్రాయాశ్చభూభృతఃll ఏతేధర్మాన్వితపరాఃఖల్వల్పదాస్త్రీవ్రమన్యవఃll ౩౯ ॥ స్త్రీబాలగోద్విజఘ్నాశ్చపరదారధనాదృతాఃll ఉదితాస్తమితప్రాయాఅల్పసత్త్వాల్పకాయుషఃll ౪౦ ॥ అసంస్కృతాఃక్రియాహీనారజసాతమసావృతాఃll ప్రజాస్తేభక్షయిష్యంతిమ్లేచ్ఛారాజన్యరూపిణఃll ౪౧ ॥ తన్నాథాస్తేజానపదాస్తచ్ఛీలాచారవాదినఃllఅన్యోన్యతోరాజభిశ్చక్షయంయాస్యంతిపీడితాఃll ౪౨ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ప్రథమోధ్యాయఃll

శ్రీశుకఃll తతశ్చానునినంధర్మస్సత్యంశౌచంక్షమాదయాll కాలేనకవినారాజన్నష్టస్త్వాయుర్బలంస్మృతిఃll ౧ ॥ విత్తమేవకలౌనృణాంజన్మాచారగుణోదయఃll ధర్మన్యాయవ్యవస్థాయాంకారణంబలమేవహిll ౨ ॥ దాంపత్యేభిరుచిర్హేతుర్మాయైవవ్యావహారికేll స్త్రీత్వేపుంస్త్వేచహ్యభిరతిర్విప్రైత్వేసూత్రమేవహి ॥ ౩ ॥ బాహ్యేకథాయాంకైతవేదాక్ష్యేశ్రుతేచవాదేనరాగోయశసార్థఏవll ౪ ॥ ఆమృత్యోస్త్వరతాకుక్షిభరణేయావదర్థభాక్ll తావత్ప్రజాభ్యోగృహవిత్తదారభరణోక్షమఃll ౫ ॥ అన్నంలభంతేయత్రైవపశవోపిహిమానవాఃll కుటుంబినస్తత్రకుటాస్సుప్రజాఃకిమతఃపరమ్ ॥ ౬ ॥ అనావృష్ట్యాత్యసత్కీటమూషకశలభాశుకాఃll మిథోదేవీశ్చఘ్నంతిసంరబ్ధాఃక్షుద్భయంప్రతిll ౭ ॥ అతివృష్ట్యాసరిత్పూరైర్మగ్నాస్సస్యనివాసినఃll ఆధివ్యాధయశ్చతనవోబాధంతేవ్యసనప్రదాఃll ౮ ॥ ఏవంప్రజాసుకాలేనకలావత్యభిపీడితాసుll క్షయంయాస్యంతిసహసాసహకాలంనిరూపితమ్ ॥ ౯ ॥ యదాపరీక్షిన్మఘవాతిచుక్రోధతదాకిలll నిరాకరోద్దుష్కరాన్నదాంస్తదాసీత్సంవృతోజగత్ ॥ ౧౦ ॥ ఆదాయాంతర్దధేతోయంప్రాణినాంమకరాలయఃll పుమాన్కలావుపాదత్తేకృషిమూలంచసంకటమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఆకరేష్వన్నపానానాంక్షుత్తృడ్భ్యాంమరణంనృణాంll నిరన్నపానాస్సీదంతిసుభిక్షేష్వపిదేహినఃll ౧౨ ॥ ఏవంకలౌగతప్రాయేజనేతుకిలభారతll ధర్మత్రాణాయసత్త్వేనభగవానవతరిష్యతిll ౧౩ ॥ యదాకర్దమఇత్యాఖ్యఃప్రజాపతిరిలాపతిఃll పుత్రయోరాత్మసమయోరాత్మనోనిర్మమేస్వయమ్ ॥ ౧౪ ॥ సమ్రాట్కవిరితిఖ్యాతోయవీయాన్అంతరాత్మవాన్ll ప్రాజాపత్యోమనుర్జజ్ఞేయోవైవేదశిరోహరిఃll ౧౫ ॥ సమ్రాట్కవిర్మహాభాగస్తపసేబదరీవనంll సాలగ్రామగతోధీమాన్హరేరర్చనమాచరత్ ॥ ౧౬ ॥ తస్మిన్నారాయణస్సాక్షాద్భగవాన్యజ్ఞరూపధృక్ll ఇజ్యమానోమహాయజ్ఞైర్యజ్ఞేశోయజ్ఞభావనఃll ౧౭ ॥ ఇలావృతేవర్షపతిర్భద్రాశ్వాయభద్రశ్రవాఃసుతంll హరిగ్రీవంకేతుమాలంతస్యతుభద్రశ్రుతాదయఃll ౧౮ ॥ నవభద్రాశ్రవస్సుతాస్తేనవైపరిరక్షితంll భద్రాశ్వాఖండమేతద్వైవర్షంభాగవతాఃప్రభోll ౧౯ ॥ నారాయణపరాస్సర్వేమహాభాగవతాఃకవేll నవనారాయణాఃసాక్షాత్పురాణేషుకృతశ్రమాఃll ౨౦ ॥ కేతుమాలేప్రజాపతేర్లక్ష్మ్యాస్తనయాఃపంచాశదేవతాఃll సంవత్సరఃసవత్సరఃపరిధిర్వత్సరోనువత్సరఇడావత్సరోద్వత్సరోవత్సరోవత్సరతీతి॥ తస్యాదిత్యస్యభార్యాసంజ్ఞారాజ్ఞీతస్యాంమనునాసావర్ణినాపుత్రేణజనయితవ్యేతపసాతోషితోభగవాన్సూర్యాయదేవాయత్రయీమయాయాత్మానమేవప్రాదాత్తదాసంజ్ఞాసూర్యతేజోనసహమానాఉత్తరేకురుషుకదంబకాధోశ్వత్థశమీప్లక్షన్యగ్రోధోదుంబరాశ్వత్థనామభిర్వనస్పతిభిరాత్మనఏవప్రతిరూపాణిత్రీణిత్రీణిలోకపాలాయతనాన్యాతపంతీతిసవితాతపతీతిసంవత్సరేసంవత్సరాయాత్మనఏవప్రతిరూపాంప్రతిమాంనిధాయతస్యాంరేతఆధత్తాశ్వినౌవైతస్యాంజాతావితిసంవత్సరఃసవత్సరఃపరిధిర్వత్సరోనువత్సరఇడావత్సరోద్వత్సరోవత్సరోవత్సరతీతి॥ తస్యాదిత్యస్యభార్యాసంజ్ఞారాజ్ఞీతస్యాంమనునాసావర్ణినాపుత్రేణజనయితవ్యేతపసాతోషితోభగవాన్సూర్యాయదేవాయత్రయీమయాయాత్మానమేవప్రాదాత్తదాసంజ్ఞాసూర్యతేజోనసహమానాఉత్తరేకురుషుకదంబకాధోశ్వత్థశమీప్లక్షన్యగ్రోధోదుంబరాశ్వత్థనామభిర్వనస్పతిభిరాత్మనఏవప్రతిరూపాణిత్రీణిత్రీణిలోకపాలాయతనాన్యాతపంతీతిసవితాతపతీతిసంవత్సరేసంవత్సరాయాత్మనఏవప్రతిరూపాంప్రతిమాంనిధాయతస్యాంరేతఆధత్తాశ్వినౌవైతస్యాంజాతావితి

తిఃకౌశలమేవహేతుః - నతుకులమాచారోవా॥ 3॥ లింగమితి॥ ఆశ్రమాణాంఖ్యాత్యౌజ్ఞానే- లింగమేవ- దండాజినాదికం హేతుః- నత్వా చారవిశేషః- అన్యోన్యాపత్తికారణంఆశ్రమాదాశ్రమాంతర ప్రాప్తేచకారణం- యద్వా-బహూదకహంసాదీనామన్యోన్యాపత్తేర్నమ స్తారాదివ్యవహారేకారణం- ఆవృత్యాముద్రాఛాణాదిదానసామర్థ్యేన - న్యాయడాబల్యంపరాజయుః - చాపలంవచః బహుభాష ణం॥ ర॥ అనాఢ్యతేతి॥ అసూధుత్వేచౌర్యాద్యశ్లిష్టయోగే- ప్రసాధనమలంకారః ॥ ౪ ॥ దూరేతి॥ దూరేవర్తమానంవార్యయనంజలాశ య స్తీర్థం- నతుశుద్ధ్యాదిహేతుర్వాదివాఙ్- ఉదరంభరతాకుక్షిపూరణం- స్వార్థఃపురుషార్థః॥ ౬॥ దాక్ష్యమితి ॥ కుటుంబభరణం వి వక్షాదాక్ష్యంపటుత్వం॥ ౭॥ ప్రజాఇతి॥ ఆచ్ఛిన్నానిఅపహృతానిదారాఃద్రవిణానిచయాసాంతాః॥ ౯॥ శాకేతి॥ అస్టేబీజం॥ ౧౦॥ ౧౧॥ క్షీయమాణేష్వితి ॥ క్షీయమాణేష్వేత్యాదీనాంఉత్తంకలోకగత స్యాయఉపదిశంచమేనాన్వయిః - క్షీయమాణేషుఅల్పప్రాయేషు॥ ౧౩॥ పా షండేతి॥ దస్యుప్రాయేషుచోరతుల్యేషు- చౌర్యానృతవృథాహింసాద్యాఃనానావృత్తయోయేషాంతేషు॥ ౧౪॥ శూద్రప్రాయేష్వితి॥ ఛాగ ప్రాయాసుప్రమాణతఃక్షీరతశ్చ అజాతుల్యాసు-గృహప్రాయేషుపరిగ్రహాదిబాహుల్యేనగృహతుల్యేషు- యానప్రాయేషుస్యాలాదిప్రాయే

ప్రత్వేసూత్రమేవహి ॥ 3 ॥ లింగమేవాశ్రమఖ్యాతా వన్యోన్యాపత్తికారణమ్ । ఆవృత్యాన్యాయ దౌబల్యంపాండిత్యేచాపలంవచః ॥ ర ॥ అనాఢ్యతైవాసాధుత్వేసాధుత్వేచాఢ్యతైవహి। స్వీకారప వదోద్వాహేస్నానమేవప్రసాధనమ్ ॥ ౪ । దూరవార్యయనంతీర్థంలావణ్యేకేశధారణమ్ । ఉదరంభ రతాస్వార్థస్యభృత్యేథాష్టక్యమేవహి । ౬ ॥ దాక్ష్యంకుటుంబభరణేయశోర్థేధర్మసేవనమ్॥ ౭॥ ఇత్థంప్రజాభిరుష్టాభిరాకీర్ణంక్షితిమండలమ్ । బ్రహ్మవిట్క్షత్రశూద్రాణాంయోబలీభవితానృపః ॥ ౮ ॥ ప్రజాస్తులుబ్ధైరాజన్యైర్నిఘృణైర్దస్యుధర్మిభిఃఆచ్ఛిన్నదారద్రవిణాయాస్యంతిగిరికాననమ్॥ ౯। శాకమూలామిషక్షౌద్రఫలపుష్పాష్టిభోజనాః। అనావృష్ట్యావినఙ్క్ష్యంతిదుర్భిక్షకరపీడితాః॥ ౧౦॥ శీతవాతాతపప్రావృడ్భిరన్యోన్యతఃప్రజాఃక్షుత్తృడ్భ్యాంవ్యాధిభిశ్చైవసంతప్స్యంతేచచింత యా ॥ త్రింశద్వింశతివర్షాణిపరమాయుఃకలౌనృణామ్॥ ౧౧ ॥ క్షీయమాణేషుదేహేషుదేహినాంకలి దోషతః । వర్ణాశ్రమవతాంధర్మేనష్టేవేదపథేనృణామ్॥ ౧౨ ॥ పాషండప్రచురేధర్మేపస్యుప్రాయే ష్వరాజసు । చౌర్యానృతవృథాహింసానానావృత్తిషునైనృషు ॥ ౧౩ ॥ శూద్రప్రాయేషువర్ణేషుచా గప్రాయాసుధేనుషు । గృహప్రాయేష్వాశ్రమేషుయూనప్రాయేషుబంధుషు॥ ౧౪॥ అణుప్రాయా స్వోషధీషుశమీప్రాయేషుస్థాస్నుషు । విద్యుత్ప్రాయేషుమేఘేషుశూన్యప్రాయేషుసద్మసు ॥ ౧౫ ॥ ఇత్థంకలౌగతప్రాయేజనేషుఖరధర్మిషు । ధర్మత్రాణాయసత్త్వేనభగవాన్*అవతరిష్యతి ॥ ౧౬ ॥ చ రాచరగురోర్విష్ణోరీశ్వరస్యాఖిలాత్మనః। ధర్మత్రాణాయసాధూనాంజన్మకర్మాపనుత్తయే ॥ ౧౭ ॥శం బలగ్రామముఖ్యస్యబ్రాహ్మణస్యమహాత్మనః । భవనేవిష్ణుయశసఃకల్కిఃప్రాదుర్భవిష్యతి॥ ౧౮ ॥ అశ్వమాశుగమారుహ్యదేవదత్తంజగత్పతిః । అసినాసాధుదమనమష్టైశ్వర్యగుణాన్వితః ॥ ౧౯ । విచ రన్నాశునాక్రాణ్యాంహయేనాప్రతిమద్యుతిః । నృపలింగచ్ఛదోదస్యూన్కోటిశోనిహనిష్యతి॥ ౨౦॥ అ థతేషాంభవిష్యంతిమనాంసివిశదానివై । వాసుదేవాంగరాగాతిపుణ్యగంధానిలస్పృశామ్॥పౌరజాన

షు॥ ౧౫ ॥ అణుప్రాయాస్వితి॥ అణుప్రాయాసుశ్యామాకతుల్యాసు- స్థాస్నుషువృక్షేషు- విద్యుత్ప్రాయేషు - తటిద్బహుళేషు శూన్యప్రా యేషుధర్మాదిరహితేషు- సద్మసుగృహేషు ॥ ౧౫ ॥ ఇత్థమితి॥ జనేషుఖరధర్మిషుదుస్థ హేచేష్టేషు- కలౌఇత్థంగతప్రాయేసమాప్తప్రాయే॥ ౧౬॥ ఏత త్ప్రపంచయతిచతుర్భిఃః॥ చరాచరేతి॥ చరాచరగురోఃఈశ్వరస్యేతిచ - ధర్మత్రాణహేతుఃగురుత్వేశ్వరత్వ యోరుపపాద నం- అఖిలస్యవిశ్వస్యాత్మనఃకారణస్యేతి- ఏవంభూతస్యవిష్ణోర్జన్మ - సాధూనాంధర్మత్రాణాయ - ధర్మత్రాణప్రయోజనమాహ- క ర్మాపనుత్తయేమోక్షాయ॥ ౧౭॥ శంబలేతి॥ శంబలగ్రామముఖ్యస్యప్రధానస్య- నామ్నావిష్ణుయశోబ్రాహ్మణస్య- భవనేగృహే॥ ౧౮॥ ధర్మత్రాణప్రకారమాహ॥ అశ్వమితి॥ ఆసాధోర్దమ్యంతెనెనతిమశ్వమారుహ్య- అసినాదస్యూన్కోటిశోనిహనిష్యతీత్యుత్తరేణాన్వ యః- ఆసాధుదమనఇతిపారెకల్కివిశేషణం- అణిమాద్యష్టైశ్వర్యాణిగుణాశ్చసత్యసంకల్పాదయఃతైరన్వితః॥ ౧౯॥ దుష్టదమనప్రకారం చయతి॥ విచరన్నితి॥ ఆశునాశీఘ్రగామినా- తేనహయేన- క్రోణ్యాంవిచరన్- నృపలింగచ్ఛదఃరాజవేషచ్ఛన్నాన్ ॥ ౨౦ ॥ తతశ్చపునఃకృతయుగప్రవృత్తింవక్తుమాహ ॥ అథేతి ॥ తేహంపౌరజానపదానాంమనాంసివిశదానిభవిష్యంతి- తత్రహేతుః - వాసుదేవస్యాంగ

రాగేణ చందనాదినా అతిపుణ్యగంధో యః అనిలస్తం స్పృశంతీతి తథా తేషాం ॥ ౨౧ ॥ తేషామితి ॥ స్థవిష్ఠః స్థూలః ॥ ౨౨ ॥ కృతయుగప్రవృత్తిమాహ ॥ యదావతీర్ణ ఇతి ॥ ప్రజానాం సూతిః ప్రసవః ॥ ౨౩ ॥ తదవతారకాలోపలక్షణమాహ ॥ యదేతి ॥ తిష్యః పుష్యః - అయమర్థః - చంద్రసూర్యబృహస్పతీనాం యదా పుష్యనక్షత్రయోగః - తదా తత్కృతయుగం భవిష్యతీతి - యద్యపి ప్రతిద్వాదశాబ్దం కటకరాశౌ బృహస్పతౌ వర్తమానే తత్రాస్యమావాస్యాసు తేషాం త్రయాణామపి పుష్యయోగస్సంభవతి - తథాపి తేషాం సహ ప్రవేశోఽత్ర వివక్షితః - సమేష్యంతీతి వచనాత్ - అతో నాతిప్రసంగః ॥ ౨౪ ॥ ఏవం నవమస్కంధమారభ్యోపక్రాంతం వైవస్వతమనోర్వంశద్వయం నిగమయతి ॥ య ఇతి ॥ ఉద్దేశతః సంక్షేపతః ॥ ౨౫ ॥ కలియుగావాంతరవిశేషం వక్తుమాహ ॥ ఆరభ్యేతి ॥ వర్షసహస్రం పంచదశోత్తరం శతం చేత్యేకయాపి వివక్షయా అవాంతరసంఖ్యేయం - వస్తుతస్తు పరీక్షిన్నందయోరంతరం ద్వావ్యాఖ్యాయమానం వర్షాణాం సార్ధం సహస్రం భవతి యతః పరీక్షిత్సమకాలం మాగధం మార్జారిమారభ్య రిపుంజయాంతా వింశతిరాజానః సహస్రసంవత్సరాన్ భోక్ష్యంతీత్యుక్తం నవమస్కంధే - యే బార్హద్రథభూపాలా భావ్యాస్సహస్రవత్సరమితి - తతః పరంచ ప్రద్యోతనా అష్టత్రింశోత్తరశతం - శైశునాభాశ్చ షష్ట్యుత్తరశతత్రయం భోక్ష్యంతి పృథివీమిత్యత్రైవోక్తత్వాత్ ॥ ౨౬ ॥ కలియుగస్య ప్రవృత్తిం వృద్ధించ నిరూపయితుం కాలజ్ఞానోపలక్షణమాహ ॥ సప్తర్షీణామితి ॥ అయమర్థః - ప్రాగగ్రశకటాకారం తారాసప్తకం సప్తర్షిమండలం - తత్ర కించిదున్నతే తేషామగ్రస్థానీయో మరీచిః - తతః పశ్చాదాసన్నయుగకంధరాకారో వసిష్ఠస్సభార్యః - తతః పశ్చాదీషదుత్తరస్థానీయోఽంగిరాః - తతః పశ్చాచ్చ

పదానాం వైహతేష్వఖిలదస్యుషు ॥ ౨౧ ॥ తేషాం ప్రజావిసర్గస్తుస్థవిష్ఠస్సంభవిష్యతి । వాసుదేవేభ
గవతిసత్త్వమూర్తౌహృదిస్థితే ॥ ౨౨ ॥ యదావతీర్ణోభగవాన్కల్కిర్ధర్మపతిర్హరిః । కృతంభ
విష్యతితదాప్రజాసూతిశ్చసాత్త్వికీ ॥ ౨౩ ॥ యదాచంద్రశ్చసూర్యశ్చతథాతిష్యబృహస్పతీ । ఏక
రాశౌసమేష్యంతితదాభవతితత్కృతమ్ ॥ ౨౪ ॥ యేఽతీతావర్తమానాయేభవిష్యంతిపార్థివాః ।
తేతఉద్దేశతఃప్రోక్తావంశజాస్సోమసూర్యయోః ॥ ౨౫ ॥ ఆరభ్యభవతోజన్మయావన్నందాభిషేచనమ్ ।
ఏతద్వర్షసహస్రంతుశతంపంచదశోత్తరమ్ ॥ ౨౬ ॥ సప్తర్షీణాంతుయౌపూర్వౌదృశ్యేతేఉదితౌ
దివి । తయోస్తుమధ్యేనక్షత్రందృశ్యతేయత్సమంనిశి ॥ ౨౭ ॥ తేనైవఋషయోయుక్తాస్తిష్ఠంత్యబ్దశతం
నృణామ్ । తేత్వదీయేద్విజాఃకాలేఽధునాచాశ్రితామఘాః ॥ ౨౮ ॥ విష్ణోర్భగవతోభానుఃకృష్ణాఖ్యో
ఽసౌదివంగతః । తదావిశత్కలిర్లోకంయత్పాపేరమతేజనః ॥ ౨౯ ॥ యావత్సపాదపద్మాభ్యాం
స్పృశన్నాస్తేరమాపతిః । తావత్కలిర్వైపృథివీంపరాక్రాంతుంనచాశకత్ ॥ ౩౦ ॥ యదాదేవర్ష
యస్సప్తమఘాసువిచరంతిహి । తదాప్రవృత్తస్తుకలిర్ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః ॥ ౩౧ ॥ యదామఘాభ్యో
యాస్యంతిపూర్వాషాఢాంమహర్షయః । తదానందాత్ప్రభృత్యేషకలిర్వృద్ధింగమిష్యతి ॥ ౩౨ ॥
యస్మిన్కృష్ణోదివంయాతస్తస్మిన్నేవతదాహని । ప్రతిపన్నంకలియుగమితిప్రాహుఃపురావిదః ॥ ౩౩ ॥
దివ్యాబ్దానాంసహస్రాంతేచతుర్థేతుపునఃకృతమ్ । భవిష్యతితదానౄణాంమనఆత్మప్రకాశకమ్ ॥

తురశ్రతారాచతుష్టయే ఐశాన్యా అత్రిః - తతో దక్షిణతః పులస్త్యః - పులస్త్యాత్పశ్చిమతః పులహః తత ఉత్తరతః క్రతుః - ఏవం స్థితే - తేషాం మధ్యే యౌ పూర్వౌ ఉదయే చ యే ప్రథమముదితౌ దృశ్యేతే - తౌ పులహక్రతుసంజ్ఞౌ - తయోస్తు మధ్యే తయోస్తు పూర్వయోస్తు మధ్యే తత్సంమంపదక్షిణతః సమదేశస్థ అశ్విన్యాదిషు యదన్యతమం నక్షత్రం దృశ్యతే ॥ ౨౭ ॥ తేనేతి ॥ తేన తథైవ యుక్తాః నృణామబ్దశతం తిష్ఠంతి - తే చ ద్విజాస్త్వదీయే కాలే అధునా - మఘా ఆశ్రితా వర్తంతే ॥ ౨౮ ॥ విష్ణోరితి ॥ తేషు మఘాసు వర్తమానేషు సత్సు - యదా తు విష్ణోర్భానుః భాతీతి భానుః శుద్ధసత్త్వాత్మకో దేహః - దివం వైకుంఠం గతః - తదా కలియుగమావిశత్ - యద్యస్మిన్ యుగే - మనః పాపే రమత ఇతి కలియుగస్య లక్షణం ॥ ౨౯ ॥ నను శ్రీకృష్ణే పృథివ్యాం వర్తమానేఽపి సంధ్యారూపేణ కలిః ప్రవిష్ట ఏవాసీత్ - సత్యం - తథాపి తావత్తస్య పరాక్రమో నాభవదిత్యాహ ॥ యావదితి ॥ పరాక్రాంతుం అభిభవితుం ॥ ౩౦ ॥ అతో యథోక్త ఏవ కలిప్రవేశకాల ఇత్యాహ ॥ యదేతి ॥ ద్వాదశాబ్దశతాత్మక ఇతి దివ్యైర్వర్షైః సంధ్యాసంధ్యాంశాభ్యాం సహ సోఽయం ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః - స కలిస్తదా సంధ్యామతిక్రమ్య ప్రవిష్ట ఇత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ కలేః ప్రవేశకాలముక్త్వా తస్య వృద్ధికాలమాహ ॥ యదేతి ॥ తదా ప్రద్యోతనాత్ప్రభృతి వృద్ధింగచ్ఛన్ నందాత్ప్రభృత్యతివృద్ధిం గమిష్యతీత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ నను యదా కలేర్లింగముపలబ్ధం తదైవ ప్రవిష్ట ఇతి యుక్తం - తతః పూర్వమేవ ప్రవేశః - తతః పరం వృద్ధిరిత్యత్ర కిం ప్రమాణం - తత్రాహ ॥ యస్మిన్నితి ॥ ప్రతిపన్నం ప్రవిష్టమితి జ్ఞాతం - పురావిదః పూర్వజ్ఞాతారః ॥ ౩౩ ॥ కలేరంతం కృతయుగప్రవేశంచాహ ॥ దివ్యాబ్దానామితి ॥ చతుర్థే కలౌ - ప్రవేశనాబ్దపరిమితేనాంశేనాపి సహ గతే సతీత్యర్థః - కృతయుగప్రవేశచిహ్నమాహ -

ఋదానృణంమనఆత్మప్రకాశకంభవిష్యతి - తదెతి॥ 3౪॥ రాజవంశోక్తాంస్థిలిం బ్రాహ్మణాదివంశేష్వప్యతిదిశతి ॥ ఇతీతి ॥ యథాయా భిరుచ్చనీచావస్థాభిస్తాస్తాఅవస్థాఃవంశాంతిచపారః॥3౫॥ఎతత్క్రీతనస్యవై రాజ్యోపయోగితామాహ॥ఎతెషామితి॥ నాన్యైపలింగంజ్ఞా పనంయెహంతెషాం - కథామాత్రైవావశిష్టానాం - కీర్తిరవస్థితా - నతురాజ్యంఫుత్రాదయోవా॥ 3౬ ॥ కలాఫుత్పన్నానాంరాజ వంశాదీనాంపునఃప్రవృత్తిప్రకారమాహ॥ దెవాపిరితి॥ దెవాపిఃసోమవంశజః - కలాపగ్రామొనామయోగినామావాసఃప్ర సిద్ధఃll 3౭ 3౮॥ ఇమమెవప్రకారంప్రతిచతుర్యుగంభవతీతి॥ కృతమితి॥ 3౯॥ ఎతెషాంనామలింగానామిత్యాదియదుక్తంతత్ప్ర పంచయతిపం చభిఃll రాజన్నితి॥ ౪౦॥ మమత్వంకృత్వెత్యనెనసూచితాం భూతద్రోహప్రవృత్తింనిందతి॥ క్రిమీతి॥ రాజనామ్నఃరాజెతినామయస్యత స్యాపిదేహస్యాంతెక్రిమయోఃవిష్ఠాభస్మెతివాసంజ్ఞాభవిష్యతి- తత్కృతె- తదర్థం-యోభూతద్రుక్‌భూతెభ్యోద్రుహ్యతీతిసఃకిం స్వార్థంవేద - కింతునవెద - కుతఇత్యపెక్షాయాంహెతుత్వెనభూతద్రోహంవిశినష్టి- యతోభూతద్రోహాన్నిరయోభవతీతి॥ ౪౧ ॥ మ మత్వప్రకారంప్రపంచయతి॥ కథమితి॥ సెయమఖండాభూభూమిఃమెపూర్వజైఃపురుషైఃభృతాసతీ - ఇదానీంమత్పూర్వాచ

3౪॥ఇత్యెషమానవొవంశొయథాసంఖ్యాయతెభువి। తథావిట్శూద్రవిప్రాణాంవంశాజ్ఞెయాయగె యుగె । 3౫ ॥ ఎతెషాంనామలింగానాంపురుషాణాంమహాత్మనామ్ । కథామాత్రావశిష్టానాంకీర్తి రెవస్థితాభువి ॥ 3౬ ॥ దెవాపశ్చంతనూభ్రాతామరుశ్చెక్ష్వాకువంశజఃlకలాపగ్రామఆసాతెమ హాయొగబలాన్వితౌ ॥ 3౭ ॥ తావుపెత్యకలెరంతెవానుదెవానుసెవితౌ । వర్ణాశ్రమయుతంధర్మం పూర్వవత్ప్రథయిష్యతఃll 3౮॥ కృతంత్రెతాద్వాపరశ్చకలిశ్చెతిచతుర్యుగమ్ । అనెనక్రమయొ గెనవిభుఃప్రాణినిస్సువర్తతె॥ 3౯॥ రాజన్నెతెమయాప్రొక్తానరదెవాస్తథాపరె । భూమౌమమత్వం కృత్వాంతెహిత్వెమాంనిధనంగతాఃll ౪౦ ॥ క్రిమివిడ్భస్మసంజ్ఞాంతెరాజ నామొపియస్యచ । భూత ద్రుక్తత్కృతెస్వార్థంకింవెదనిరయొయతఃll ౪౧ ॥ కథంసెయమఖండాభూఃపూర్వైర్మెపురుషైర్ధృతా । మత్పుత్రస్యచపౌత్రస్యమత్పూర్వావంశజస్యవా॥ ౪౨॥ తెజొబన్నమయంకాయంగృహీ త్వాత్మతయాబుధాఃl మహీంమమతయాకృత్వాహిత్వొభొనిధనంగతాఃll ౪3॥ యెయెభూపతయొ రాజన్‌భుంజతెభువమొజసా। కాలెనతెకృతాస్సర్వెకథామాత్రాఃకథాసుచ॥ ౪౪॥ ❁❁❁❁❁ ❁❁❁❁❁❁❁ ఇతిశ్రీమద్భాగవతె - ద్వాదశస్కంధె - ద్వితీయొధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁ శ్రీశుకఃll దృష్ట్వాత్మనిజయొవ్యక్తంనృపాన్‌హసతిభూరియమ్। అహొమామంవిజిగీషంతిమృత్యొఃక్రీడనకానృపాఃll ౧ ॥ కామంపషనరెంద్రాణాంమొఘస్సైద్విదుషామపి। యెనస్పృసొపమేపిండెయెతివిస్రంభితానృపాఃll ౨ ॥ పూర్వమనిర్జితఃషడ్వర్గంజెష్యామొరాజమంత్రిణఃl తతస్సచివపొరాష్ట్రకరీంద్రానస్యకంటకాన్‌ ॥ 3 ॥ ఏవంక్రమెణజెష్యామఃపృథ్వీంసాగరమెఖలామ్ । ఇత్యాశాబద్ధహృదయానపశ్యంత్యంతికెంతకమ్॥ ౪ ॥ సముద్రావరణాంజిత్వామాంవిశంత్యబ్ధిమొజసాl కియదాత్మజయస్యెతన్ముక్తిరాత్మజయెఫలమ్॥ ౫॥ యాంవిసృజ్యైవమనవస్తత్సుతాశ్చకురూన్వహాlగతా

సతీ-మత్పుత్రాదెఃకథంస్యాదిత్యెవం॥ ౪౨॥ తెజఇతి॥ ఉభొమహీంకాయంచ - నిధనంమృత్యుం॥ ౪3॥ ఉపసంహరతి ॥ యఇతి ॥ తె సర్వెచ - కథాసుక్రియమాణాసు - కథాయుక్తాఃకాలెనకృతాఃll ౪౪॥ఇతిశ్రీవాధూలదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥❁❁ శ్లో॥ తృతీయెభూమిగీతైస్తురాజ్యాదొపాదివర్ణతె। కలౌచదొషభూయిష్ఠెదొషహంశ్రీహరెనతిఃll దెవాహంతాంభూమిచమమతాం కృత్వంతొబుధాఇత్యుక్తం - తదెవభూమిగీతైఃప్రపంచయతి॥ దృష్ట్వెతి ॥ ఆత్మనిపృథివ్యాం - జయెవ్యక్తాఉద్యుక్తాన్ - హాసప్రకా రమెవాహ - అహొఆతి॥ ౧॥ కామఇతి॥ యెనకామెన - ఛిన్నొపమెపిండెదెహె అతివిస్రంభితాఃవిశ్వాసంనీతాఃమె-తెషాంనరెంద్రా ణాం - సవిషకామఃవి ంమొఘస్సైద్విద్‌ ॥ ౩॥ కామమెవదర్శయతిద్వాభ్యాం ॥ పూర్వమితి ॥ ఇంద్రియార్థలంపటస్యనరాజ్యప్రా ప్తిస్సైవెతిప్రథమమింద్రియషడ్వ ంనిర్జిత్యె - రాజవంత్రిణొజెష్యామఃవశీకరిష్యామఃl సచివాఃఅమాత్యాఃకరీంద్రాఃహ స్తిపాఃతాంశ్చజెష్యామఃl కంటకాన్‌ప్రతిపక్షాన్‌ - అస్యఅపాస్య - అపకంటకానితివాపారఃll 3 ॥ వివమితి॥ ఇతిఎవంకెచిదాశాబద్ధ హృ దయాఃll ౪ll సము ద్రావరణామిll వి ంకెచిత్పునఃజిత్వాస్వపృష్ఠయాఅర్ధింవిశంతి - తదెవమింద్రియ జయెనయెరాజ్యంసాధయి తుమిచ్ఛంతితెవిమంద ఇ యఃకియనిll ౫॥ అశఃఅంతకంనచశ్యంతీత్యుక్తం - తదెవాహ॥ యామితి ॥ కురూన్వహొతిభూమిగీతంకథ

యత్ తు కస్సంబోధయతి- కులోద్వహా ఇతి పాఠస్సుగమః॥ ౬॥ అబుద్ధయ ఇత్యుక్తం తత్ప్రపంచయతి॥ మత్కృత ఇతి॥ ౭॥ ౮॥ పృథురితి॥ రామో నామ కశ్చిద్రాజా- యద్వా- లోకదృష్ట్యా దాశరథిరేవ నిర్దిష్టః॥ ౯॥ ౧౦॥ హిరణ్యకశిపురితి ॥ లోకాన్ రావయతి రోదయతీతి లోకరావణః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ మమతామితి॥ మయి ఉచ్చైః మమతాం కృత్వా యే వర్తంతే - తే కాలేన కథావశేషాః కృతాః - విభో ఇతి సంబోధనం- కురూద్వహేతివత్ ॥ ౧౩ ॥ రాజవంశానుకథనస్య తాత్పర్యమాహ॥ కథా ఇతి॥ విజ్ఞానం విషయాసారతాజ్ఞానం - తతో వైరాగ్యం తయోర్వివక్షయా- పరేయుషాం మృతానాం- వచో విభూతిః వాగ్విలాసమాత్రరూపా- న తు పారమార్థ్యం - పరమార్థత్వం కథానాం న భవతీత్యర్థః॥ ౧౪॥ కస్తర్హి పురుషార్థానాముపాదేయః పరమార్థస్తమాహ॥ య ఇతి॥ నిత్యం ప్రత్యహం- తత్రాప్యభీక్ష్ణం॥ ౧౫॥ కలిదోషోపచయే సతి భక్తేరసంభవం మన్యమానః పృచ్ఛతి॥ కేనేతి॥ విధమిష్యంతి నాశయిష్యంతి- యథా యథావత్ ॥ ౧౬॥ కలియుగే కః పరమో ధర్మ ఇతి బుభుత్సయా పృచ్ఛతి॥ యుగానీతి॥ బ్రూహీత్యనుషంగః- ఆత్యంతికప్రళయజిజ్ఞాసయా పునః పృచ్ఛతి - ప్రళయకల్పయోః సం

యథాగతం యుద్ధే తాం మాం జేష్యంత్యబుద్ధయః ॥ ౬ ॥ మత్కృతే పితృపుత్రాణాం భ్రాతృణాం చా
పి విగ్రహః। జాయతే హ్యసతాం రాజ్యే మమతాబద్ధచేతసామ్ ॥ ౭ ॥ మమైవేయం మహీ కృత్స్నా న తే
మూఢేతి వాదినః। స్పర్ధమానా మిథో ఘ్నంతి మ్రియంతే మత్కృతే నృపాః॥ ౮ ॥ పృథుః పురూరవా గా
ధిర్భరతోఽనహుషోఽర్జునః। మాంధాతా సగరో రామః ఖట్వాంగో ధుంధుహా రఘుః ॥ ౯ ॥ తృణబిందుర్య
యాతిశ్చ శర్యాతిః శంతనుర్గయః। భగీరథః కు* వలయాశ్వః కకుత్స్థో నైషధో నృగః॥ ౧౦ ॥ హి
రణ్యకశిపుర్వృత్రో రావణో లోకరావణః। నముచిః శంబరో భౌమో హిరణ్యాక్షోఽథ తారకః ॥ ౧౧ ॥ అ
న్యే చ బహవో దైత్యా రాజానో యే మహేశ్వరాః। సర్వే సర్వవిదః శూరాః సర్వే సర్వజితోఽజితాః॥ ౧౨॥
మమతాం మయ్యవర్తంత కృత్వోచ్చైర్మర్త్యధర్మిణః। కథావశేషాః కాలేన హ్యకృతార్థాః కృతా
విభో॥ ౧౩ ॥ కథా ఇమాస్తే కథితా మహీయసాం విధాయ లోకేషు యశః పరేయుషామ్। విజ్ఞానవైరాగ్య
వివక్షయా విభో వచోవిభూతీర్న తు పారమార్థ్యమ్॥ ౧౪ ॥ యస్తూత్తమశ్లోకగుణానువాదస్సంగీ
యతేఽభీక్ష్ణమమంగళఘ్నః। తమేవ నిత్యం శృణుయాదభీక్ష్ణం కృష్ణే చలాం భక్తిమభీప్సమానః॥ ౧౫॥ రాజా॥
కేనోపాయేన భగవన్ కలేర్దోషాన్ కలౌ జనాః। విధమిష్యంత్యుపచితాంస్తన్మే బ్రూహి యథా మునే ॥
౧౬॥ యుగాని యుగధర్మాంశ్చ మానం ప్రళయకల్పయోః। కాలస్యేశ్వరరూపస్య గతిం విష్ణోర్మహాత్మనః॥
౧౭ ॥ శ్రీశుకః॥ కృతే ప్రవర్తతే ధర్మశ్చతుష్పాత్తజ్జనైర్ధృతః। సత్యం దయా తపో దానమితి పాదా వి
భోర్నృప॥ ౧౮ ॥ సంతుష్టాః కరుణా మైత్రాః శాంతా దాంతాస్తితిక్షవః। ఆత్మారామాః సమదృశః ప్రా
యశః శ్రమణా జనాః॥ ౧౯ ॥ త్రేతాయాం ధర్మపాదానాం తుర్యాంశో హీయతే శనైః। అధర్మపా
దైరనృతహింసాసంతోషవిగ్రహైః। ౨౦ ॥ తదా క్రియాతపోనిష్ఠా నాతిహింస్రా న లంపటాః। త్రై
వర్గికాస్త్రయీవృద్ధా వర్ణా బ్రహ్మోత్తరా నృప। ౨౧ ॥ తపస్సత్యదయాదానేష్వర్ధం హ్రస
తి ద్వాపరే। హింసాతుష్ట్యనృతద్వేషైర్ధర్మస్యాధర్మలక్షణైః॥ ౨౨ ॥ యశస్వినో మహాశీలాః స్వా
ధ్యాయాధ్యయనే రతాః। ఆఢ్యాః కుటుంబినో హృష్టా వర్ణాః క్షత్రద్విజోత్తరాః॥ ౨౩ ॥ కలౌ తు ధర్మ
పాదానాం తుర్యాంశోఽధర్మహేతుభిః। ఏధమానైః క్షీయమాణో హ్యంతే సోఽపి వినంక్ష్యతి॥ ౨౪ ॥ తస్మిన్

హారస్థితికల్పయోః- న చాయం బహ్వీభూతః ప్రశ్న ఇత్యాహ- కాలస్యేతి॥ ౧౭॥ తత్ర యుగధర్మాంస్తావదాహ॥ కృత ఇతి॥ తజ్జనైస్తద్యుగవర్తిభిర్జనైః- దానం అరాగద్వేషతయా అభయదానం- తదేవ ప్రథమస్కంధే శౌచశబ్దేనోక్తం- విభోస్సంపూర్ణస్య ధర్మస్య॥ ౧౮॥ తదానీంతనజనానాహ॥ సంతుష్టా ఇతి॥ మైత్రాః భూతమైత్రీయుక్తాః- శ్రమణాః ఆత్మజ్ఞానాభ్యాసవంతః॥ ౧౯॥ త్రేతాయామితి ॥ అనృతేన సత్యం హింసయా దయా అసంతోషేణ తపః విగ్రహేణ దానమితి యథా యోగ్యం యోజ్యం॥ ౨౦॥ తదేతి॥ బ్రహ్మోత్తరాః బ్రాహ్మణాధికాః॥ ౨౧॥ తప ఇతి॥ అనృతేన సత్యం హింసయా దయా అసంతోషేణ తపః- విగ్రహేణ దానం ఇతి యథా సంఖ్యం యోజ్యం - హింసాతుష్ట్యనృతద్వేషైరిత్యయం క్రమో న వివక్షితః- ధర్మస్యార్ధం హ్రసతి క్షీయతే- అధర్మస్య లక్షణైః చిహ్నైః పాదైరిత్యర్థః॥ ౨౨॥ యశస్విన ఇతి॥ యశస్వినః కీర్తిప్రియాః- క్షత్రద్విజోత్తరాః క్షత్రియబ్రాహ్మణప్రధానాః॥ ౨౩॥ కలావితి॥ కలౌ ధర్మపాదానాం తుర్యాంశః చతుర్థాంశః అవశిష్యతే॥ ౨౪॥ తస్మిన్నితి॥ శూద్రదాసోత్తరాః శూద్రకైవర్తాదిప్రధానాః॥ ౨౫॥ యుగానామేవంభూతవైషమ్య

కారణమాహ పంచభిః॥ సత్త్వమితి॥ ౨౬॥ ప్రభవంతీతి॥ మనశ్చ బుద్ధిశ్చేంద్రియాణి చ సత్త్వే యదా ప్రభవంతి అతిశయేన వర్తంతే॥ ౨౭॥ యదేతి॥ యదా తు ధర్మాదిషు భక్తిః ప్రీతిః - తదా రజోవృత్తిప్రధానం త్రేతాయుగమితి జానీహి॥ ౨౮॥ యదేతి॥ కామ్యానాం కర్మణాం విషయే యదా ప్రీతిః తత్తదా - రజస్తమఃప్రధానం ద్వాపరం జానీహి॥ ౨౯॥ యదేతి॥ విషాదనం - దుఃఖం॥ ౩౦॥ కలిదోషాన్ ప్రపంచయతి॥ యస్మాదితి॥ యస్మాత్ కలౌ హేతోః - క్షుద్రదృశః మందమతయః - క్షుద్రభాగ్యాః అల్పభాగ్యాః - మహాశనా బహ్వాహారాః - విత్తహీనా అపి కామినః - స్వైరిణ్యః పుంశ్చల్యః అసతీః అసత్యః॥ ౩౧॥ దస్యూత్కృష్టా ఇతి॥ దస్యవః ఉత్కృష్టాః ప్రచురా యేషు తే॥ ౩౨॥ అవ్రతా ఇతి॥ అవ్రతాః విహితాచారశూన్యాః అశౌచాః శౌచశూన్యాశ్చ - వటవో బ్రహ్మచారిణో భవిష్యంతి - కుటుంబినశ్చ గృహస్థాః స్వయం భిక్షాటనపరా భవిష్యంతి - న తు భిక్షాం దాస్యంతి - తపస్వినో వనస్థాః వనం హిత్వా గ్రామవాసా భవిష్యంతి - న్యాసినో యతయః అతీవ అర్థలోలుపా భవిష్యంతి॥ ౩౩॥ పునరపి స్త్రీణాం స్వభావమాహ॥ హ్రస్వకాయా ఇతి॥ కటుకభాషిణ్యః అప్రియవాదిన్యః - చౌర్యం చ మాయా చ కపటం చ ఉ

లుబ్ధా దురాచారా నిర్దయాః శుష్కవైరిణః। దుర్భగా భూరితర్షాశ్చ శూద్రదాసోత్తరాః ప్రజాః॥ ౨౫॥
సత్త్వం రజస్తమ ఇతి దృశ్యంతే పురుషే గుణాః। కాలసంచోదితాస్తే వై పరివర్తంత ఆత్మని॥ ౨౬॥
ప్రభవంతి యదా సత్త్వే మనోబుద్ధీంద్రియాణి చ। తదా కృతయుగం విద్యాజ్జ్ఞానే తపసి యద్రుచిః॥ ౨౭॥
యదా కర్మసు కామ్యేషు భక్తిర్యశసి దేహినామ్। తదా త్రేతా రజోవృత్తిరితి జానీహి బుద్ధిమన్॥ ౨౮॥
యదా లోభస్త్వసంతోషో మానో దంభోఽథ మత్సరః। కర్మణాం చాపి కామ్యానాం ద్వాపరం తద్రజస్తమః॥ ౨౯॥
యదా మాయానృతం తంద్రీ నిద్రా హింసా విషాదనమ్। శోకమోహౌ భయం దైన్యం స కలిస్తామసః స్మృతః॥ ౩౦॥
యస్మాత్ క్షుద్రదృశో మర్త్యాః క్షుద్రభాగ్యా మహాశనాః। కామినో విత్తహీనాశ్చ స్వైరిణ్యశ్చ స్త్రియోఽసతీః॥ ౩౧॥
దస్యూత్కృష్టా జనపదా వేదాః పాషండదూషితాః। రాజానశ్చ ప్రజాభక్షాః శిశ్నోదరపరా ద్విజాః॥ ౩౨॥
అవ్రతా వటవోఽశౌచా భిక్షవశ్చ కుటుంబినః। తపస్వినో గ్రామవాసా న్యాసినోఽత్యర్థలోలుపాః॥ ౩౩॥
హ్రస్వకాయా మహాహారా భూర్యపత్యా గతహ్రియః। స్త్రియః కటుకభాషిణ్యశ్చౌర్యమాయోరుసాహసాః॥ ౩౪॥
పణయిష్యంతి వై క్షుద్రాః కిరాటాః కూటమాయినః। అనాపద్యపి మంస్యంతే వార్తాం సాధుజుగుప్సితామ్॥ ౩౫॥
పతిం త్యక్ష్యంతి నిర్ద్రవ్యం భృత్యా అప్యఖిలోత్తమమ్। భృత్యం విపన్నం పతయః కౌలం గాశ్చాపయస్వినీః॥ ౩౬॥
పితృభ్రాతృసుహృజ్జ్ఞాతీన్ హిత్వా సౌరతసౌహృదాః। ననాంద్రుశ్యాలసంవాదా దీనాః స్త్రైణాః కలౌ నరాః॥ ౩౭॥
శూద్రాః ప్రతిగ్రహీష్యంతి తపోవేషోపజీవినః। ధర్మం వక్ష్యంత్యధర్మజ్ఞా అధిరుహ్యోత్తమాసనమ్॥ ౩౮॥
నిత్యముద్విగ్నమనసో దుర్భిక్షకరకర్శితాః। నిరన్నే భూతలే రాజన్ అనావృష్టిభయాతురాః॥ ౩౯॥
వాసోఽన్నపానశయనవ్యవాయస్నానభూషణైః। హీనాః పిశాచసందర్శా భవిష్యంతి కలౌ ప్రజాః॥ ౪౦॥
కలౌ కాకిణికేఽప్యర్థే విగృహ్య త్యక్తసౌహృదాః। త్యక్ష్యంతి హి ప్రియాన్ ప్రాణాన్ హనిష్యంతి స్వకానపి॥ ౪౧॥
న చ రక్షంతి మనుజాః స్థవిరౌ పితరావపి। పుత్రాన్ భార్యాశ్చ కులజాః క్షుద్రాః శిశ్నోదరంభరాః॥ ౪౨॥
కలౌ న రాజన్ జగతాం పరం గురుం త్రిలోకనాథానతపాదపంకజమ్। ప్రాయేణ మర్త్యా భగవంతమచ్యుతం యక్ష్యంతి పాషండవిభిన్నచేతసః॥ ౪౩॥ యన్నామధేయం మ్రియమా

రుచ సాహసం యాసాం తాః॥ ౩౪॥ కించ॥ పణయిష్యంతీతి॥ కిరాటాః వణిజః - పణయిష్యంతి క్రయవిక్రయాది వ్యవహారం ప్రవర్తయిష్యంతి - కించ - సర్వే జనాః - అనాపద్యపి - జుగుప్సితాం నిందితాం వార్తాం వృత్తిం - సాధు మంస్యంతే॥ ౩౫॥ పతిమితి॥ సర్వోత్తమమపి పతిం ద్రవ్యహీనం భృత్యాస్త్యక్ష్యంతి - పతయశ్చ విపన్నం రోగాదిభిర్వ్యవహారాక్షమం - కౌలం కులపరంపరాయాతం - త్యక్ష్యంతి - అపయస్వినీః దుగ్ధదోహాః॥ ౩౬॥ పిత్రాదీనితి॥ పితృభ్రాత్రాదీన్ హిత్వా సౌరతం సురతే మిత్రం సౌహృదం యేషాం తే - అత ఏవ ననాందారో భార్యాభగిన్యః శ్యాలాః భార్యాభ్రాతరః - తైః సంవాదో మంత్రాలోచనం యేషాం తే॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ వాస ఇతి॥ పిశాచసందర్శాః పిశాచవద్ద్రష్టాః॥ ౪౦॥ కలావితి॥ కాకిణికే వింశతివరాటికామాత్రేఽప్యర్థే విషయభూతే - విగ్రహం వైరం కృత్వా॥ ౪౧॥ ౪౨॥ మహాంతమనర్థమస్యాం యుగే చాహ ద్వాభ్యాం॥ కలావితి॥ త్రిలోకనాథైః ఆనతం నమస్కృతం పాదపంకజం పాదపద్మం యస్య తం - న యక్ష్యంతి న పూజయిష్యంతి - పాషండైర్విభిన్నమన్యథాకృతం చేతో యేషాం తే॥ ౪౩॥ యదితి॥ వివశోఽపి గృణన్ సన్ విముక్తాః కర్మరూపాః అర్గలాః ప్ర

తిఒఁచాయస్యసః ॥ ౫౫॥ తదేవంకలిదోషప్రచుర ప్రపంచస్యప్రస్తుతంనిస్తారోపాయమాహచుట్టిః ॥ పుంసామితి॥ ద్రవ్యదేశాత్మసం భవత్ ద్రవ్యమన్నాది- దేశ-కీకటాదిః ఆత్మశబ్దేనాంత్రియాణ్యుచ్యంతే తైస్సంభవోయేషాంతాన్ - చిత్తస్థితైస్తథారితః ॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ఆయమభి పాయోనాన్యథేతిదృష్టాంతమాహ॥ యతేతి ॥ ఘాతుజంలాక్షాదిసంశ్లేషాజ్జాతం హేమ్నిదుష్టవర్ణాంమాలిన్యం- క్షత్రస్థితోవహ్నిరేవ హంతి- నతుతోయాది- ఎవంయోగిచామపివిష్ణురేవ చరుశూర్పాదికమిత్యర్థః॥ ౫౭॥ ఎతదేవవివృణో॥ విద్యేతి ॥ విద్యానానాదేవతో పాసనా॥ ౫౮॥ ౫౯॥ మ్రియమాణైరితి॥ ఆత్మభావంస్వస్వరూపం॥ ౬౦॥ ఇదానింకలింస్తౌతిద్వాభ్యాం॥ కిలెతి॥ ౬౧॥ కృతఇతి ॥ తత్స వర్ణంహంకీర్తనాదేవకలౌభవతి॥ ౬౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ చతుర్థేచచతుర్థాంత్యాలఘూనైమిత్తికాదయః। తత్రసంసారస్తారోహరికీర్త్యైవవర్ణ్యతే ॥ కలిదోషనివర్తకం హరినామ సంకీర్తనాదికంచనివిచకలౌపరమోధర్మఇతిప్రశ్న ద్వయమభ్యేత్యాహముక్తం- యచ్చాన్యత్కల్పేకృతంప్రళయకల్పయోర్మానంబ్రూహీ ఎతదిదానీంపృథివ్యస్సంక్షోక్తకాలమానానువాదపూర్వకంనిరూపయతి ॥ కాల ఇతి॥ శ్లో॥ సకాలఃపరమాణుర్వైయోభు జ్జెపరమా

ణఆతురఃపతత్ప్రళనాద్వివశోగృణన్నరఃవిముక్తకర్మాగళదుత్తమాంగతిం ప్రాప్నోతియత్కృంతినతం కలౌజనాః॥ ౫౫॥ పుంసాంకలికృతాద్దోషాద్ద్రవ్యదేశాత్మసంభవాత్। సర్వాహరతిచిత్తస్థోభగ వాన్పురుషోత్తమః॥ ౫౫॥ శ్రుతస్సంకీర్తితోధ్యాతఃపూజితశ్చాదృతోపివా। నృణాంధునోతిభగవాన్ హృత్స్థోజన్మాయుతాశుభమ్ ॥ ౫౬ ॥ యథాహేమ్నిస్థితోవహ్నిర్దుర్వర్ణంహంతిధాతుజమ్। ఎవమాత్మగతోవిష్ణుర్యోగినామశుభాశయమ్ ॥ ౫౭ ॥ విద్యాతపఃప్రాణనిరోధమైత్రీతీర్థాభిషేకవ్రత దానజప్యైః। నాత్యంతశుద్ధింలభతేంతరాత్మాయథాహృదిస్థేభగవత్యనంతే ॥ ౫౮ ॥ తస్మాత్స ర్వాత్మనారాజన్హృదిస్థంకురుకేశవమ్। మ్రియమాణోప్యవహితస్తతోయాతిపరాంగతిమ్ ॥ ౫౯ ॥ మ్రియమాణైరభిధ్యాతోభగవాన్హరిరీశ్వరః। ఆత్మభావంనయత్యంగసర్వాత్మాసర్వసంభవః॥ ౬౦॥ కలేర్దోషనిధేరాజన్నస్తిహ్యేకోమహాన్గుణః। కీర్తనాద్దేవకృష్ణస్యముక్తబంధఃపరంవ్రజేత్ ॥ ౬౧ ॥ కృతేయద్ధ్యాయతోవిష్ణుంత్రేతాయాంయజతోమఖైఃి। ద్వాపరేపరిచర్యాయాంకలౌతద్ధరికీర్తనాత్ ॥ ౬౨ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - తృతీయోధ్యాయః.

శ్రీశుకఃకాలస్తైపరమాణ్వాదిర్ద్విపరార్ధావధిర్నృపఃకథితోయుగమానంచశృణుకల్పలయావపి॥ ౧॥ చతుర్యుగసహస్రంతుబ్రహ్మణోదివముచ్యతే। సకల్పోయత్ర మనవశ్చతుర్దశవిశాంపతే॥ ౨॥ తదంతేప్రళయస్తావాన్ బ్రాహ్మీరాత్రిరుదాహృతా। త్రయోలోకాఇమేయత్రకల్పంతేప్రళయాయహి॥ 3 ॥ ఏషనైమిత్తికఃప్రోక్తఃప్రళయోయత్రవిశ్వసృట్। శేతేనంతాసమోవిశ్వమాత్మసాత్కృత్యచా త్మభూఃి ॥ ర ॥ ద్విపరార్ధేత్వతిక్రాంతేబ్రహ్మణఃపరమేష్ఠినః। తదాప్రకృతయస్సప్తకల్పంతేప్రళ యాయహి ॥ ౫ ॥ ఏషప్రాకృతికోరాజన్ప్రళయోయత్రలీయతే। అండకోశస్తుసంఘాతోవిఘాతఉపసాదితే ॥ ౬ ॥ పర్జన్యశ్శతవర్షాణ్యభూమావాతావన్న వర్షతి।తదానిరన్నాహ్యన్యోన్యంభక్ష్యమాణాఃక్షుధార్దితాఃి॥ తయంయాస్యంతిశనకైస్తాలోపద్రుతాఃప్రజాఃి ॥ ౭ ॥ సాముద్రందైహికం

ణుతా మిత్యాదినాకాలఃకథితఃి ॥ శ్లో॥ చత్వారిత్రీణిద్వేచైకంకృతాదిషుయథాక్రమమ్। సంఖ్యాతానిసహస్రాణిద్వ్యబ్దానిశతానిచ॥ యుగమానంచకథితం॥ ౧॥ తత్రకల్పమానమాహ॥చతుర్యుగేతి॥ యత్రచతుర్దశమనవఃక్రమేణభవంతి॥ ౨॥ ప్రళయస్తుచతుర్విధఃనైమిత్తికఃప్రాకృతికఃఆత్యంతికోనిత్యశ్చేతి- తత్రనైమిత్తికంప్రళయం మూలసహిత మాహ ద్వాభ్యాం ॥ తదంతఇతి॥ చతుర్దశమనవఃయత్ర వర్తంతేతావాన్చతుర్యుగసహస్రప్రమాణఃి- సైవబ్రాహ్మీరాత్రిఃి ॥ 3 ॥ ఏషఇతి॥ నైమిత్తికత్వందర్శయతి - యత్రయదా- విశ్వస్రష్టాశ్రీనారాయణఃి విశ్వమాత్మసాత్కృత్యస్వపిన్నుపసంహృత్య - శేతే- ఆత్మభూఃబ్రహ్మాచ- తస్మింశేతే తదాఉరభేదవివక్షయాబ్రహ్మణఏవానంతాసనత్వముక్తం- బ్రహ్మణోనిద్రాంనిమిత్తీకృత్యప్రవర్తమానోలోకత్రయస్యప్రళయోనైమిత్తికఇత్యర్థఃి॥ర॥

ప్రాకృతికంప్రళయమాహద్వాభ్యాం ॥ ద్విపరార్ధమితి ॥ ద్విపరార్ధంతుబ్రహ్మణ ఆయుషిఅతిక్రాంతేసతి - సప్తప్రకృతయఃమహదహంకారపంచతన్మాత్రాణిఃి ॥ ౫ ॥ విపదితి॥ సంహతేఃమహదాదికార్యభూతఃి- ప్రకృతీనాంతత్కార్యబ్రహ్మండస్యచలయాత్ప్రాకృతికఇత్యర్థఃి- విభూతేవిభూతకారణేఉపసాదితేకాలేనప్రాపితేసతి॥ ౬॥ తదేవాహపద్మజన్యఇత్యాదినా - బుద్ధీంద్రియాణిరూపైర్వైకృతైఃి ప్రా

క్తనేన గ్రంథేన॥ఉజ్జన్యఇతి॥ ౭॥ సాముద్రాదిరంసవ్వంరసంరఒంపబతెఆకర్షతినపునఃప్రయచ్ఛత్యేవ॥౮॥ తతఇతి॥ అనిలవెగొత్థఃవాయువెగోమ్భూతఃఅనిలవెగోవాఇతిపాఠెఅనిలెనవెగోయస్యసఃవాఃరవిణారశ్మిభిఃపీతముదకంచదహతీత్యర్థఃఅనిలవెగొవాఇత్యపతుపాతస్సుగమఃభూవివరాఇపాతాళాదీక్రమూన్యాక్రవిణాదైహికరసాకర్షణాత్ప్రాణిరహితాఃకా॥ ౯॥ ఉపరీతి॥ శిఖాఖిజ్వాలంభఃకి॥ ౧౦॥ తతఇతి॥ కించిదధికంవపుర్యాణంశతం - సంవత్తకఃపరోవాయువాతి - తదారజసాపృతఃఖంధూమ్రంభవతి॥ ౧౧॥ తతఇతి॥ రభసస్వనైఃతీవ్రగర్జితైఃకా॥ ౧౨॥ తతఇతి॥ బ్రహ్మండవివరాంతరంబ్రహ్మండవివరమధ్యగతం - విశ్వం - ఎకోదకంఏకార్ణవోదకవ్యాప్తం - భవతి॥ ౧౩॥ తదెతి॥ ఉదాస్సవెఉదకెనాప్లావితెసతి - ప్రళయత్వాయఆభావాయ॥ ౧౪ ॥ ౧౫॥ శబ్దమితి॥ భూతాదిఃతామసోహంకారఃగుణైర్వృత్తిభిస్సహా॥౧౭॥ మహానితి॥ అవ్యాకృతంప్రధానం ॥ ౧౮ ॥ తస్యతులయోనాస్తీత్యాహ॥ నెతి॥ కాలావయవైఃఅహోరాత్రాదిభిఃగుణాఃషడ్భావవికారాఃపరిణామోవిపరిణమఃఅవ్యక్తంఅస్తిత్వవ్యక్తివికారశూన్యం - నిత్యంసర్వదావికరూపం - వృద్ధిరహితమిత్యర్థఃకా - అవ్యయమపక్షయశూన్యం - సర్వత్రహేతుఃకారణమితి ॥ ౧౯॥ కించ-

భూమంరసంసంవర్తకోరవిఃరశ్మిభిఃపిబతేఘోరైస్సర్వంనైవవిముంచతి॥ ౮॥ తతస్సంవర్తకోవహ్నిస్సంకర్షణముఖోద్గతఃదహత్యనిలవెగోత్థశ్మశ్యాభూవివరానధ ॥ ౯॥ ఉపర్యధస్సమంతాచ్చశిఖాభివహ్నిసూర్యయోఃదహ్యమానంవిభాత్యండందగ్ధగోమయపిండవత్॥౧౦॥ తతఃప్రచండపవనోవర్షాణామధికంశతమ్॥ పరస్సంవర్తకోవాతిధూమ్రంఖంరజసావృతమ్॥ ౧౧ ॥ తతోమేఘకులాన్యంగచిత్రవర్ణాన్యనేకశఃశతవర్షాణివర్షంతినదంతిరభసస్వనైఃకా॥ ౧౨॥ తతఏకోదకంవిశ్వంబ్రహ్మండవివరాంతరమ్॥ ౧౩ ॥ తదాభూమేర్గంధగుణంగ్రసంత్యాప్తఃపడాప్లవే ! గ్రస్తగంధాతుపృథివీప్రళయత్వాయకల్పతె॥ ౧౪ ॥ అపాంరసంహరెత్తేజస్తాలీయంతేదనీరసాఃగ్రసతేతేజసోరూపంవాయుస్తద్గ్రహితంతదా ॥ ౧౫ ॥ లీయతెధానిలెతేజోవాయోఃఖంగ్రసతెగుణమ్ ! సవైవిశతిఖంరాజంస్తతశ్చనభసోగుణమ్॥ ౧౬॥శబ్దంగ్రసతిభూతాదిర్నభస్తనునులీయతె! తైజసానీంద్రియాణ్యంగదెవాఃవైకారికాఃగుణైఃకా ॥ ౧౭ ॥ మహాగ్రసత్యహంకారంగుణాస్సత్త్వాదయశ్చతమ్! గ్రసతెవ్యాకృతంబీజంగుణాన్గ్రాలెనచోదితమ్॥ ౧౮॥ నతస్యకాలావయవైఃపరిణామాదయోగుణాఃఅనాద్యనంతమవ్యక్తంనిత్యంకారణమవ్యయమ్ ॥ ౧౯ ॥ నయత్రవాచోనమనోనసత్త్వంతమోరజోవానుహదాదయోమీ! నప్రాణబుద్ధీంద్రియదేవతావానసన్నివేశఃక్వనులోకకల్పఃకా॥ ౨౦॥ నస్వప్నజాగ్రన్నచతత్సుషుప్తంనఖంజలంభూరనిలోగ్నిరర్కఃసుషుప్తవచ్ఛూన్యవదప్రతర్క్యంతన్మూలభూతంపదమామనంతి ॥ ౨౧ ॥ లయఃప్రాకృతికోహ్యేషపురుషావ్యక్తయోర్యదా ! శక్తయస్సంప్రలీయంతెవివశాఃకాలవిద్రుతాఃకా ॥ ౨౨ ॥ బుద్ధీంద్రియార్థరూపేణజ్ఞానంభాతితదాశ్రయమ్! దృశ్యత్వావ్యతిరెకాభ్యామాద్యంతవదవస్తుయత్ ॥ ౨౩ ॥ దీపశ్చక్షుశ్చరూపంచ జ్యోతిషోనపృథగ్భవెత్ !ఏవంధీఃఖానిమాత్రాశ్చనస్యురన్యతమాదృతాత్ ॥ ౨౪ ॥ బుద్ధెర్జాగరణంస్వప్నస్సుషుప్తిరితిచోచ్యతె!మాయావాగాదిగోచరస్యసవిశెషస్యవికారాభవంతి-ఇగంతునతథెత్యాహద్వాభ్యాం॥ నెతి॥ లోకకల్పఃలోకరూపఃసంనివెశాఃరచనావిశెషఃకా ॥ ౨౦ ॥ నెతి ॥ స్వప్నజాగ్రత్స్వప్నజాగరావస్థాయుక్తం-సుషుప్తవత్ఇంద్రియాద్యభావాత్ - శూన్యసాదృశ్యాత్హేతుఃఅప్రతర్క్యం- నపునశ్శూన్యమెవెతాహ- తదితి॥ ౨౧॥ ఉపసంహరతి॥ లయఇతి॥ శక్తయఃసత్త్వాదయఃకా॥ ౨౨॥ ఆత్యంతికంలయమూహద్వాదశభిఃకా॥ బుద్ధీతి॥ ఆత్యంతికోలయోనామమోక్షఃసచబ్రహ్మజ్ఞానెనసకలప్రపంచలయాత్మకఃసచప్రపంచస్యాత్మవత్యత్త్వెలయఃస్సంభవతీతిజ్ఞావరూపాత్బ్రహ్మణఃపృథగ్భూతస్యతస్యాసత్యత్వమువాదయతి - బుద్ధిశ్చఇంద్రియాణిచ ఆథాశ్చెత్యెవంగ్రహకరణగ్రాహ్యరూపెణతెహమాశ్రయభూతంజ్ఞానమెవబాతి - నపృథక్ - తత్రహెతుమాహ - దృశ్యత్వాద్వ్యతిరెకాభ్యామితి - అతోయదాద్యంతవత్తదవస్తు- అత్రైవంప్రయొగఃవివతంసన్నభవతి- దృశ్యత్వాత్ కారణవ్యతిరెకాత్ఆద్యంతవత్వాచ్చ- రజ్జుసర్పాదివదితి ॥ ౨౩॥ అత్రవ్యతిరెకందృష్టాంతెనప్రపంచయతి॥ దీపఇతి॥ దీపచక్షూరూపాణాంతెజోవిశెషాణాంయథాతెజసొనవ్యతిరిక్తఃకా- తథాధీఃకర్త్రీ - ఖానికరణాని - మాత్రాఃవిషయాశ్చ బుతాత్బ్రహ్మణఃపృథక్నసన్తఃబ్రహ్మకార్యత్వాత్ - నస్వెవంకార్యకారణయొరభెదెకార్యాస్తెకారణస్యాప్యసత్త్వంస్రసజ్యెతతత్రాహ అన్యతమాదితి- కార్యాదన్యతమాదత్యంతంవ్యతిరిక్తాదబ్రహ్మణఃకా.

ప్రపంచాద్బ్రహ్మణోఽస్తి వ్యతిరేకః- ప్రపంచస్య తు తతో నాస్తి వ్యతిరేక ఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ యదా తు బుద్ధేరసత్త్వం- తదా తదవస్థానాం సుతరామసత్త్వమిత్యాశయేనాహ ॥ బుద్ధేరితి॥ నను విశ్వతైజసప్రాజ్ఞానామేవ ఏతా అవస్థాః న బుద్ధేరిత్యాశంక్యాహ- మాయామాత్రమితి- ఇదం విశ్వతైజసప్రాజ్ఞరూపం॥ ౨౨॥ ఆద్యంతవత్త్వాదిత్యస్య హేతోరసిద్ధిమాశంక్య సావయవత్వేన సాధయతి ॥ యథేతి ॥ అవయవీతి- యత్సావయవం తదాద్యంతవత్- ఘటాదివదిత్యర్థః- అతః ఉదయాప్యయాత్ ఆద్యంతవత్త్వాద్విశ్వం సన్న భవతీత్యర్థః- యద్వా- పృథగేవాగమాపాయిత్వాద్విశ్వం మిథ్యా- బ్రహ్మ తు తదవధిత్వాత్సత్యమిత్యనేన సాధ్యతే- దృష్టాంతస్తు పూర్వోక్త ఏవ రజ్జుసర్పవదితి- యథా జలధరా వ్యోమ్నీతి దృష్టాంతస్త్వాగమాపాయావధిత్వమాత్రే - న తు మిథ్యాత్వ ఇతి॥ ౨౩॥ అన్యతమాదృతాదితి ప్రతిజ్ఞాతం కారణస్య సత్యత్వముపపాదయతి ॥ సత్యమితి ॥ అవయవః కారణం ప్రోక్తః॥ శ్రు॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యాదిశ్రుతిభిః- అత్ర యుక్తిమపి దర్శయతి- వినేతి- అంగ హే రాజన్ - హి యస్మాత్ - అర్థేన అవయవినా వినా పృథగేవావయవాః ప్రతీయేరన్- యథా పటస్యావయవాః తంతవః పటాత్పృథక్ ప్రతీయంతే తద్వదితి॥ ౨౪॥ నను కార్యాభావే కారణత్వం బ్రహ్మణః కుతో ఘటేత- సత్యం- తదపి నాస్త్యేవ సత్యమిత్యాహ॥ యదితి॥ సామాన్యం కారణం- విశేషః కార్యం తద్రూపేణ- అన్యోన్యాపాశ్రయాత్ పరస్పరాపేక్షత్వేన నిరూపణసహత్వాదిత్యర్థః- అతః కారణత్వమవధిత్వం వ్యాపకత్వమిత్యాదికమపి యత్పరాపేక్షత్వాదాద్యంతవత్- తత్సర్వమవస్త్విత్యర్థః- యద్వా- అత్రైవ హేత్వంతరమేవైతత్- యదుపలభ్యేత స భ్రమః- సామాన్యవిశేషరూపత్వాత్ - అన్యోన్యాపాశ్రయాదితీదమపి హేత్వంతరం- గుణగుణివిశేషణవిశేష్యవ్యాప్యవ్యాపకత్వవిశేషావధిత్వకార్యకారణత్వాదిరూపేణ పరస్పరాధీనసిద్ధిత్వాత్ తథాభూత స్వప్నవదితి నిగమనం- అతో యదాద్యంతవత్తత్సర్వమవస్త్వితి॥ ౨౫ ॥ తదేవమసత్త్వహేతుభిః ప్రపంచస్యా

> మాత్రమిదం రాజన్నానాత్వం ప్రత్యగాత్మని। ౨౫। యథా జలధరా వ్యోమ్ని భవంతి న భవంతి చ । బ్రహ్మణీదం తథా విశ్వమవయవ్యుదయాప్యయాత్ ॥౨౬॥ సత్యం హ్యవయవః ప్రోక్తస్సర్వావయవినామిహ । వినార్థేన ప్రతీయేరన్పటస్యేవాంగ తంతవః ॥ ౨౭ ॥ యత్సామాన్యవిశేషాభ్యాముపలభ్యేత స భ్రమః। అన్యోన్యాపాశ్రయాత్సర్వమాద్యంతవదవస్తు చ॥౨౮॥ వికారః ఖ్యాయమానోఽపి ప్రత్యగాత్మానమంతరా। న నిరూప్యోఽస్త్యణురపి స్యాచ్చేచ్చిత్సమ ఆత్మవత్ । ౨౯ ॥ న హి సత్యస్య నానాత్వమవిద్వాన్యది మన్యతే। నానాత్వం ఛిద్రయోర్యద్వజ్జ్యోతిషోర్వాతయోరపి॥౩౦॥ యథా హిరణ్యం బహుధా సమీయతే నృభిః క్రియాభిర్వ్యవహారవర్త్మసు। ఏవం వచోభిర్భగవానధోక్షజో వ్యాఖ్యాయతే లౌకికవైదికైర్జనైః॥ ౩౧ ॥ యథా ఘనోఽర్కప్రభవోఽర్కదర్శితో హ్యర్కాంశభూతస్య చ చక్షుషస్తమః । ఏవం త్వహం బ్రహ్మగుణస్తదీక్షితో బ్రహ్మాంశకస్యాత్మన ఆత్మబంధనః । ౩౨ ॥ ఘనో యదార్కప్రభవో విదీర్యతే చక్షుస్స్వరూపం రవిమీక్షతే తదా। యదా హ్యహంకార ఉపాధిరాత్మనో జిజ్ఞాసయా నశ్యతి తర్హ్యనుస్మరేత్ ॥ ౩౩ ॥ యదైవమేతేన వివేకహేతినా మాయామయాహంకరణాత్మ

సత్త్వం ప్రసాధితం- అత్ర శంకా- నను ప్రపంచస్యాపి ప్రకాశమానత్వాదాత్మవత్సత్త్వం కిం న స్యాదితి తత్రాహ॥ వికార ఇతి ॥ ఖ్యాయమానః ప్రకాశమానోఽపి- వికారః ప్రపంచః- ప్రత్యగాత్మప్రకాశం వినాణుమాత్రోఽపి న నిరూప్యోఽస్తి- తం వినా నిరూప్యస్స్యాచ్చేత్- తర్హి - సోఽపి చిత్సమస్స్యాత్ చిద్రూపేణాత్మనా సమస్స్వప్రకాశో భవేత్ - తథా చ సతి సోఽపి ఆత్మవత్సత్ ఏకరూపస్స్యాదిత్యర్థః॥ ౨౯ ॥ కుత ఇత్యత ఆహ॥ నేతి॥ నను సత్యస్యాప్యాత్మనో జీవబ్రహ్మరూపనానాత్వమస్త్యేవ తత్రాహ- యద్యేవం నానాత్వం మన్యతే - హ్యవిద్వాన్ - కథం తర్హి తయోర్భేదవ్యవహారః - ఉపాధికృత ఇత్యాహ- నానాత్వమితి- తత్తచ్ఛిద్రయోర్ఘటాకాశమహాకాశయోరివేతి పరిచ్ఛేదాపరిచ్ఛేదే దృష్టాంతః జ్యోతిషోః ఆకాశజలస్థసూర్యయోరివేత్యుపాధికృతవికారసదసద్భావే- వాతయోర్బాహ్యాశరీరస్థవాయ్వోరివేతి క్రియాభేదే॥ ౩౦॥ బ్రహ్మణ ఏవ ప్రపంచవ్యవహారాలంబనత్వం దృష్టాంతేన స్పష్టయతి॥ యథేతి॥ క్రియాభిస్తత్రచనాభేదైః- బహుధా కటకకుండలాదిరూపేణ లౌకికవైదికైర్వచోభిర్జనైరహంకారోపహితైః॥ ౩౧ ॥ నన్వహంకారస్య కథం బ్రహ్మస్వరూపావరణేన భేదవ్యవహారహేతుత్వం- తస్య స్వకారణభూతబ్రహ్మావారకత్వాసంభవాత్ - ఆవరణే వా స్వస్యాపి ప్రకాశాసంభవాదిత్యాశంక్య సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ అర్కరశ్మయ ఏవ మేఘరూపేణ పరిణతా వర్షంతి॥ శ్లో॥ అగ్నౌ ప్రాస్తాహుతిస్సమ్యగాదిత్యముపతిష్ఠతే। ఆదిత్యాజ్జాయతే వృష్టిర్వృష్టేరన్నం తతః ప్రజా ఇత్యాదివచనాత్- తస్మాదర్కప్రభవః - అర్కేణైవ దర్శితః ప్రకాశితశ్చ- తమః స్వరూపభూతార్కదర్శనప్రతిబంధకో భవతి అహం అహంకారః- బ్రహ్మగుణః బ్రహ్మకార్యభూతః- తదీక్షితస్తేనైవ ప్రకాశితశ్చ- ఆత్మనో జీవస్య- ఆత్మబంధనః బ్రహ్మస్వరూపదర్శనప్రతిబంధకో భవతి॥ ౩౨॥ అత ఏవాహంకారనాశే స్వరూపదర్శనం భవతీతి తేనైవ దృష్టాంతేనాహ॥ ఘన ఇతి॥ ఆత్మనః ఉపాధిః- జిజ్ఞాసయా విచారేణ - తర్హి తదా - అనుస్మరేత్ - బ్రహ్మాహమితి

పశ్యతీత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ సోయమాత్యంతికప్రళయ ఇత్యుపసంహరతి ॥ యదేతి ॥ వివేకహేతినా జ్ఞానశస్త్రేణ - అహంకరణమేవాత్మబంధనం - అచ్యుతం పరిపూర్ణమాత్మానమనుభవతీతి తథా ॥ ౩౪ ॥ నిత్యప్రళయమాహ ॥ నిత్యదేతి ॥ ౩౫ ॥ కుత ఇత్యత ఆహ ॥ కాలేతి ॥ పరిణామినాం నదీప్రవాహప్రదీపజ్వాలాదీనాం - యా ఉచ్చనీచావస్థాః - తాః కాలరూపస్రోతసో వేగేనాశు హ్రియమాణస్య దేహాదేర్దృశ్యమానాః - తద్వదేవ నిత్యదా జన్మప్రళయహేతవో భవంతి - దేహః ప్రతిక్షణం ప్రధ్వంసీ - ప్రతిక్షణం అవస్థాభేదాస్పదత్వాత్ - ప్రదీపాదివదిత్యనుమానం ॥ ౩౬ ॥ యది ప్రతిక్షణమవస్థా భవంతి - తర్హి కిం న దృశ్యంతే - అతో హేతురసిద్ధ ఇత్యాశంక్యాహ ॥ అనాద్యంతవతేతి ॥ అనాద్యంతవతా కాలేన జాయమానా అవస్థాః నైవ లక్ష్యంతే - ఆకాశే గచ్ఛతాం జ్యోతిషాం చంద్రాదీనాం గమనాద్యవస్థావిశేషాః యథా నైవ లక్ష్యంతే - తద్వత్ - అతో యథా తేషాం ప్రదేశాంతరప్రాప్త్యా ప్రతిక్షణం గత్యవస్థాః కల్ప్యంతే - తద్వదత్రాపి బాల్యతారుణ్యాదిదర్శనేన మధ్యవర్తిన్యోవస్థాః కల్ప్యంత ఇతి న హేతురసిద్ధ ఇత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ ఉపసంహరతి ॥ నిత్య ఇతి ॥ ౩౮ ॥ పురాణార్థముపసంహరతి ॥ ఏతా ఇతి ॥ లీలావిషయాః కథాః అజో బ్రహ్మాపి - కార్త్స్న్యేనాభిధాతుం నేశః ॥ ౩౯ ॥ నను యది సాకల్యేన కేనాప్యభిధాతుం న శక్యతే - తర్హి - కిం తదభిధానేన - తత్రాహ ॥ సంసారేతి ॥ వివిధం దుఃఖమేవ దవో దావానలస్తేన అర్దితస్య పీడితస్య - అతః ఉత్తితీర్షోః పుంసః - భగవతో యా లీలాస్తాసాం కథాః తాసాం రసః తస్య నిషేవణమంతరేణ అన్యః ప్లవస్తరణసాధనం న భవేత్ - ఉపాయాంతరాసంభవాత్ -

బంధనమ్। ఛిత్త్వాచ్యుతాత్మానుభవోవతిష్ఠతే తమాహురాత్యంతికమంగ సంప్లవమ్ ॥ ౩౪ ॥ నిత్యదా సర్వభూతానాం బ్రహ్మాదీనాం పరంతప। ఉత్పత్తిప్రళయావేవ సూక్ష్మజ్ఞాస్సంప్రచక్షతే ॥ ౩౫ ॥ కాలస్రోతోజవేనాశు హ్రియమాణస్య నిత్యదా। పరిణామి * నామవస్థాస్తా జన్మప్రళయహేతవః ॥ ౩౬ ॥ అనాద్యంతవతానేన కాలేనేశ్వరమూర్తినా। అవస్థా నైవ దృశ్యంతే వియతి జ్యోతిషామివ ॥ ౩౭ ॥ నిత్యో నైమిత్తికశ్చైవ తథా ప్రాకృతికో లయః। ఆత్యంతికశ్చ కథితః కాలస్య గతిరీదృశీ ॥ ౩౮ ॥ ఏతాః కురుశ్రేష్ఠ జగద్విధాతుర్నారాయణస్యాఖిలసత్త్వధామ్నః। లీలాకథాస్తే కథితాస్సమాసతః కార్త్స్న్యేన నాజోప్యభిధాతుమీశః ॥ ౩౯ ॥ సంసారసింధుమతిదుస్తరముత్తితీర్షోర్నాన్యః ప్లవో భగవతః పురుషోత్తమస్య। లీలాకథారసనిషేవణమంతరేణ పుంసో భవేద్వివిధదుఃఖదవార్దితస్య ॥ ౪౦ ॥ పురాణసంహితామేతామృషిర్నారాయణోవ్యయః। నారదాయ పురా ప్రాహ కృష్ణద్వైపాయనాయ సః ॥ ౪౧ ॥ స వై మహ్యం మహాభాగ భగవాన్ బాదరాయణః। ఇమాం భాగవతీం ప్రీతస్సంహితాం వేదసమ్మితామ్। ౪౨ ॥ ఏతాం వక్ష్యత్యసౌ సూత ఋషిభ్యో నైమిశాలయే। దీర్ఘసత్రే కురుశ్రేష్ఠ సంపృష్టశ్శౌనకాదిభిః ॥ ౪౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - చతుర్థోధ్యాయః.

శ్రీశుకః ॥ అత్రానువర్ణ్యతేభీక్ష్ణం విశ్వాత్మా భగవాన్ హరిః। యస్య ప్రసాదజో బ్రహ్మా రుద్రః క్రోధసముద్భవః ॥ ౧ ॥ త్వం తు రాజన్ మరిష్యేతి పశుబుద్ధిమిమాం జహి। న జాతః ప్రాగభూతోద్య దేహవత్త్వం న నంక్ష్యసి। ౨ ॥ న భవిష్యసి భూత్వా త్వం పుత్రపౌత్రాదిరూపవాన్। బీజాంకురవద్దేహాదేర్వ్యతిరిక్తో

తత్కథాశ్రవణమేవ యథాశక్తి నిషేవ్యమిత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ శ్రోతురాదరదార్ఢ్యాయ సంప్రదాయప్రవృత్తిమాహ త్రిభిః ॥ పురాణసంహితామితి ॥ ౪౧ ॥ స ఇతి ॥ స వై బాదరాయణః ప్రీతస్సన్ - మహ్యమిమాం సంహితాం ప్రాహేతి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౪౨ ॥ ఏతామితి ॥ అసౌ సూత ఇతి పురతః స్థితమంగుళ్యా నిర్దిశ్యాహ - నైమిశాలయే నైమిశారణ్యస్థానే ॥ ౪౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ శ్లో ॥ పంచమే తు సమాసేన పరబ్రహ్మోపదేశతః। రాజ్ఞస్తక్షకసందంశాన్మృత్యుభీతినివారణమ్ ॥ ఏవం తత్పురాణం శృణ్వన్నభయం ప్రాప్స్యతీత్యభిప్రేత్య పురాణార్థమనుస్మారయతి ॥ అత్రేతి ॥ అయం భావః - జగత్కర్తా బ్రహ్మాపి యస్య ప్రసాదజః - ప్రసాదోత్ర రజోవృత్తిహర్షః తతో జాతత్వాత్తత్పరతంత్రః - సర్వసంహర్తా రుద్రశ్చ యస్య క్రోధసముద్భవో న తు స్వతంత్రః - స విశ్వస్యాత్మా నియంతా భగవానత్రానువర్ణ్యతే - అత ఏవంభూతం భాగవతం శృణ్వతః కుతోన్యస్మాద్భయశంకేతి ॥ ౧ ॥ త్వం తు పునః కృతార్థోపి వేద్యమనుస్మారయతి ॥ త్వమితి ॥ పశుబుద్ధిం అవివేకం - యస్మాన్న నంక్ష్యసి - కుత ఇత్యత ఆహ - న జాత ఇతి - యథా దేహః ప్రాగభూత ఏవాద్య జాతో నంక్ష్యతి చ - న తథా త్వం పూర్వం నాభూః న చాద్య జాతోసి - అతో న నంక్ష్యసి ॥ ౨ ॥ నను బీజాదంకురవత్ స్వస్మాత్ పుత్రరూపేణ స్వయమేవ భవతి - యథాహ ॥ శ్రుః ॥ అంగాదంగాత్సంభవతి హృదయాదధిజాయసే - ఆత్మా వై పుత్రనామాసి స జీవ శరదశ్శతమితి - తతః పునరంకురాద్బీజమివ పౌత్రరూపేణాపి స్వయమేవ భవతి ॥ శ్రుః ॥ పితా పుత్రేణ పితృమాన్యోనియోనా వితి శ్రుతేః - అతస్తేషు నశ్యత్సు కథం న నంక్ష్యామీతి చేత్తత్రాహ ॥

యథానలః ॥ 3 ॥ స్వప్నెయథాశిరశ్ఛేదంపంచత్వాద్యాత్మనస్సవ్యయమ్ । యస్మాత్పశ్యతిదెహస్యత
స్మాదాత్మాహ్యజోమరః ॥ ర ॥ ఘటెభిన్నెయథాకాశఆకాశస్సర్వ్యథాపురా । ఎవందెహెమృతెజీ
వొబ్రహ్మసంపద్యతెపునః॥ ౫॥ మనస్సృజతియైదెహాన్గుణాన్కర్మాణిచాత్మనః। తన్మనస్సృజతెమాయా
తతొజీవస్యసంసృతిః ॥ ఓ ॥ స్నెహొధిష్ఠానవర్త్యగ్నిసంయొగొయావదిష్యతె । తతొదీపస్యదీపత్వమె
వందెహకృతొభవః । రజస్సత్త్వతమొవృత్త్యాజాయెతై ధెతనశ్యతి ॥ ఒ ॥ నతత్రాత్మాస్వయంజ్యొ
తిర్యొవ్యక్తావ్యక్తయొఃపరః । ఆకాశఇవచాధారొధ్రువొనంతొపమొవిభుః ॥ ర ॥ ఎవమాత్మానమా
త్మస్థమాత్మనైవామృశప్రభొ । బుద్ధ్యానుమానగర్భిణ్యావానుదెవానుచింతయా ॥ ౯ । చొదితొవి
ప్రవాక్యెననత్వాంధక్ష్యతితక్షకః । మృత్యవొనొపసర్పంతిమృత్యూనాంమృత్యుమీశ్వరమ్ ॥ ౧౦ ॥
అహంబ్రహ్మపరంధామబ్రహ్మాహంపరమంపదమ్ । ఎవంసమీక్ష్యాత్మానమాత్మన్యాధాయనిష్కలె ॥
౧౧ ॥ దశంతంతక్షకంపాదెలెలిహానంవిషాననైః । నద్రక్ష్యసిశరీరంచవిశ్వంచపృథగాత్మనః ॥ ౧౨ ॥
ఏతత్తెకథితంతాతయదాత్మాపృష్టవాన్నృప । హరెర్విశ్వాత్మనశ్చెష్టాంకింభూయశ్శ్రొతుమిచ్ఛసి॥
౧౩ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతె - ద్వాదశస్కంధె - పంచమొధ్యాయః.

శ్రీసూతఃఏతన్నిశమ్యమునినాభిహితంపరీక్షిద్వ్యాసాత్మజెననిఖిలాత్మదృశాసమెన । తత్పాదమూల
ముపసృత్యనతెనమూర్ధ్నాబద్ధాంజలిస్తమిదమాహసవిష్ణురాతఃశ్లో॥ షష్ఠెపరీక్షితొమొక్షస్షష్ఠెహొమూదితత్సుతాత్ । వేదశాఖావిభాగొక్తొత్రివెదవ్యాసవర్ణనమ్ ॥ ఎతదితి ॥ ఎతత్పురాణంనిశ
మ్య - నిఖిలాత్మాహరిస్తంస్వాత్మనిపశ్యతీతితథా- తెన- అతస్తస్మైన- నతెనఆవనతెనమూర్ధ్నా- తత్పాదమూలముపసృత్యతస్యపాదౌ

శిరసి నిధాయేత్యర్థః ॥ ౧ ॥ సిద్ధ ఇతి ॥ సిద్ధః కృతార్థోఽస్మి - యతః అనుగృహీతోఽస్మి - అనుగ్రహమేవాహ - యద్యస్మాచ్ఛ్రావితః - చశబ్దా
త్ప్రాప్తిసాధనం చ ॥ ౨ ॥ కరుణాత్మతామభినందతి ద్వాభ్యాం ॥ నేతి ॥ ౩ ॥ పురాణసంహితామితి ॥ అశ్రౌష్మ శ్రుతవంతః - వయం భవత
స్సకాశాత్ ॥ ౪ ॥ సిద్ధోఽస్మీత్యుక్తం తదేవావిష్కరోతి ॥ భగవన్నితి ॥ యతః త్వయా దర్శితం బ్రహ్మ ప్రవిష్టః - కథంభూతం - అభయం - య
తో నిర్వాణం కైవల్యరూపం ॥ ౫ ॥ కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసీత్యత ఉక్తం తత్ర సిద్ధోఽహం - న కించిచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి - కేవలమనుజ్ఞాం దే
హీత్యాహ ॥ అనుజానీహీతి ॥ వాచమిత్యుపలక్షణం సర్వేంద్రియాణాం - వాచం నియమ్య కిం కరిష్యసి తదాహ - ముక్తాః కామాశయాః స్త
ద్వాసనా యేన తత్ చేతః అధోక్షజే ప్రవేశ్య - అసూన్ విసృజామి ॥ ౬ ॥ నను కిం ప్రాణత్యాగేన కంచిత్కాలం జ్ఞాననిష్ఠో భవేతి చేత్తత్రాహ ॥ అజ్ఞా
నమితి ॥ అజ్ఞానం చ కారాత్తత్సంస్కారాశ్చ - తచ్చ త్వత్కృపయైవేత్యాహ - భవతేతి ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ పరీక్షిదితి ॥ ఆత్మనా బుద్ధ్యా - ఆత్మానం మనః ఆత్మ
ని ప్రత్యక్ప్రకాశే - సమాధాయ - పరమాత్మానం దధ్యౌ - అస్పందాసుః లీనప్రాణః - యథా తరుః స్థాణుః ॥ ౯ ॥ తమేవ విశినష్టి ॥ ప్రాగితి ॥

కరుణాత్మనా । శ్రావితో యచ్చ మే సాక్షాదనాదినిధనో హరిః ॥ ౨ ॥ నాత్యద్భుతమిదం మన్యే భవతా
మచ్యుతాత్మనామ్ । అజ్ఞేషు తాపతప్తేషు భూతేషు యదనుగ్రహః ॥ ౩ ॥ పురాణసంహితామేతామ
శ్రౌష్మ భవతో వయమ్ । యస్యాం ఖలూత్తమశ్లోకో భగవాననువర్ణ్యతే ॥ ౪ ॥ భగవంస్తక్షకాదిభ్యో
మృత్యుభ్యో న బిభేమ్యహమ్ । ప్రవిష్టో బ్రహ్మ నిర్వాణమభయం దర్శితం త్వయా ॥ ౫ ॥ అనుజానీహి
మాం బ్రహ్మన్ వాచం యచ్ఛామ్యధోక్షజే । ముక్తకామాశయం చేతః ప్రవేశ్య విసృజామ్యసూన్ ॥ ౬ ॥ అ
జ్ఞానం చ నిరస్తం మే జ్ఞానవిజ్ఞాననిష్ఠయా । భవతా దర్శితం క్షేమం పరం భగవతః పదమ్ ॥ ౭ ॥ సూతః ॥ ఇ
త్యుక్తస్తమనుజ్ఞాయ భగవాన్ బాదరాయణిః । జగామ భిక్షుభిః సాకం నరదేవేన పూజితః ॥ ౮ ॥ పరీక్షిద
పి రాజర్షిరాత్మన్యాత్మానమాత్మనా । సమాధాయ పరం దధ్యావస్పందాసుర్యథా తరుః ॥ ౯ ॥ ప్రా
క్కూలే బర్హిష్యాసీనో గంగాకూల ఉదఙ్ముఖః । బ్రహ్మభూతో మహాయోగీ నిస్సంగశ్ఛిన్నసంశయః ॥ ౧౦ ॥
తక్షకః ప్రహితో విప్రాః క్రుద్ధేన బ్రహ్మసూనునా । హంతుకామో నృపం గచ్ఛన్ దదర్శ పథి కాశ్యపమ్ ॥
౧౧ ॥ తం తర్పయిత్వా ద్రవిణైర్నివర్త్య విషహారిణమ్ । ద్విజరూపప్రతిచ్ఛన్నః కామరూపోఽదశన్నృ
పమ్ ॥ ౧౨ ॥ బ్రహ్మభూతస్య రాజర్షేర్దేహోఽహిగరలాగ్నినా । బభూవ భస్మసాత్సద్యః పశ్యతాం స
ర్వదేహినామ్ ॥ ౧౩ ॥ హాహాకారో మహానాసీద్భువి ఖే దిక్షు సర్వతః । విస్మితా అభవన్సర్వే దేవాసు
రనరాదయః ॥ ౧౪ ॥ దేవదుందుభయో నేదుర్గంధర్వాప్సరసో జగుః । వవృషుః పుష్పవర్షాణి విబు
ధాః సాధువాదినః ॥ ౧౫ ॥ జనమేజయః స్వపితరం శ్రుత్వా తక్షకభక్షితమ్ । యథాజుహావ సంక్రు
ద్ధః సర్పాన్ సత్రే సహ ద్విజైః ॥ ౧౬ ॥ సర్పసత్రే సమిద్ధాగ్నౌ దహ్యమానాన్ మహోరగాన్ । దృష్ట్వేం
ద్రం సర్ప ఉద్విగ్నస్తక్షకశ్శరణం యయౌ ॥ ౧౭ ॥ నాగతం తక్షకం తత్ర దృష్ట్వా పారీక్షితో ద్విజాన్ ।
ఉవాచ తక్షకః కస్మాన్న దహ్యేతోరగాధమః ॥ ౧౮ ॥ తం గోపాయతి రాజేంద్ర శక్రః శరణమాగతమ్ ।
తేన సంస్తంభితః సర్పస్తస్మాన్నాగ్నౌ పతత్యసౌ ॥ ౧౯ ॥ ఇతి పారీక్షితః శ్రుత్వా ప్రాహర్త్విజ ఉదా
రధీః । సహేంద్రస్తక్షకో విప్రా నాగ్నౌ కిమితి పాత్యతే ॥ ౨౦ ॥ తచ్ఛ్రుత్వాజుహువుర్విప్రాః సహేం

ప్రాక్కూలే ప్రాగగ్రే - బర్హిషి దర్భే ॥ ౧౦ ॥ తదేవం బ్రహ్మభూతే తస్మిన్ - తక్షకాగమనాదికం పిష్టపేషణమివ భవతీతి దర్శయతి త్రి
భిః ॥ తక్షక ఇతి ॥ హే విప్రాః ॥ ౧౧ ॥ తమితి ॥ తం విషచికిత్సయా పరీక్షిద్రక్షణేన ద్రవ్యార్జనాయ గచ్ఛంతం తత్ర మార్గే నాగాస్వాలీఢవృక్షస్య భ
స్మీభూతస్య పునరంకురాదిక్రమేణోత్థాపనాద్విషహారిణం తదపేక్షితద్రవిణైః సంతర్ప్య - తతో నివర్త్య - ద్విజరూపేణ తిరోహితస్స
న్నదశత్ ॥ ౧౨ ॥ తచ్చ పుత్రకృత్యమివ జాతమిత్యాహ ॥ బ్రహ్మభూతస్యేతి ॥ ౧౩ ॥ తత్ర క్షణం సర్వేషాం దుఃఖం చ తతః పరముత్సవం చా
హ ద్వాభ్యాం ॥ హాహాకార ఇతి ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ప్రాసంగికమాహ ॥ జనమేజయ ఇతి ॥ సత్రే సర్పాభిచారసత్రే - ద్విజైస్సహ వర్తమానః -
యథాయథావత్ - ఆజుహావ జుహావేతి వా - సర్వసర్పహవనే కారణమాహ - సంక్రుద్ధ ఇతి ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ కస్మాత్తక్షకో న దహ్యే
తేత్యుక్తాస్సంతో ద్విజా ఊచుః ॥ తమితి ॥ తేనేంద్రేణ అసౌ సర్పః ॥ ౧౯ ॥ ఇతీతి ॥ ఋత్విజః ప్రతి ప్రాహ - సహేంద్రః ఇంద్రసహితః -
కిమితి న పాత్యతే ॥ ౨౦ ॥ తదితి ॥ తద్రాజ్ఞో వచః శ్రుత్వా - ఆజుహువుః - సాహేత్యాహ్వానం దర్శయతి - తక్షకేతి - ఇహాగ్నావాశు పతస్వ -

మరుత్వతామరుద్గణవతా - ఇంద్రేణసహ॥ ౨౧॥ ఇతీతి॥ బ్రాహ్మణైరుక్తైరాశీర్వాదైః చరుప్రదానైశ్చ - సతక్షకః॥ ౨౨॥ తమితి॥ సతక్షకం - ఆంగిరసఃబృహస్పతిఃప్రాహ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ భవతునామాజరామరః - తథాపిపితృమారకంధర్మ్యోమితిచెత్తత్రాహ॥ జీవితమితి॥ గతిఃపరలోకః - అతోదుర్మరణనిమిత్తాపితుర్బుద్ధిరనేనకృతేత్యపినశంకనీయమిత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ కథమన్యస్సుఖదుఃఖప్రదాతానాస్తి - సపాపీనాముపలభ్యమానత్వాదితిచెత్తత్రాహ ॥ సపాపేతి ॥ సపాపినాజంతుఃపంచత్వంమృత్యుంబుద్ధ్యతెబుద్ధ్యతి ప్రాప్నోతీతియత్ - తత్ఆరబ్ధంకర్మైవభుజ్యే - స్వకృతకర్మప్రయుక్తావివేకపాపాదయఃనస్వతంత్రాఇతిభావః॥ ౨౬॥ తస్మాదితి॥ పంచత్వేతెనసమాహ్యతాం - ఆఖిచారికంహింసాదిఫలకం దిష్టంప్రాచీనంకర్మ - అతఃసపాపదృష్టప్రయుక్తస్యతవాహ్యయం నాపరాధఇతిభావః॥ ౨౭॥ ఇతీతి॥ వాక్పతింబృహస్పతిం॥ ౨౮॥ నమకధంవీరుషామస్మైపంసంమోహః - యతోబ్రహ్మకోపాత్పరీక్షీత్తోమృత్యుఃజనమేజయకోపాత్సర్పాణమిత్యాదితత్రాహ॥ సైషెతి॥తస్యాఃమహత్వందర్శయతి- అలక్ష్మణాఅలక్ష్మీతత్పతిత్వలక్షణ- అప్రతక్ర్యేత్యర్థః- కాసావిత్యతఆహ- యయాలక్ష్మ్యవిష్ణోరేవ- ఆత్మభూతాఃఆత్మాంశభూతాఃప్రాణినఃగుణవృత్తిభిఃక్రోధాదిభిః - భూతేషుదేహేషుముహ్యంతిబాధ్యబాధకతాంప్రజంతీత్యర్థఃనస్మృత్యవిఘాదినాబాధితయాతయాకృతోమోహస్స్యాత్తత్రాహ - ఆబాధ్యయాబాధితుమశక్యయా॥ ౨౯ ॥ కథంతర్హిమాయాతత్కార్యనివృత్తిరిత్యాశంక్యశ్రీవిష్ణుస్వరూపనిరూపణపూర్వకంతద్భజనాత్సర్వానర్థనివృత్తిరితిశాస్త్రార్థముపసంహరతి- పంచభిః ॥ నెతి ॥ దంభీతియామాయాకపటనానయంపుమానిత్యేవంభూతాబుద్ధావసకృదుల్లిఖ్య

ద్రంతతుకంమఖే। తతుకాళుపతస్వేహసహేంద్రేణమరుత్వతా॥౨౧॥ ఇతిబ్రువాణ్యాదితాయైపై
ష్ణానాదింద్రఃప్రచాలితః। బభూవసంభ్రాంతమతీస్నవిమానస్సతక్షకః॥ ౨౨ ॥ తంపతంతంవిమానై
నసహతక్షకమంబరాత్। విలూక్యాంగిరసఃప్రాహరాజానంతంబృహస్పతిః ॥ ౨౩ ॥ నైషత్వయా
మనుష్యేంద్రవధమర్హతిసపరాట్। అనేనసీతమమృతమతోయమజరామరః ॥ ౨౪ ॥ జీవితంమ
రణంజంతోర్గతిస్స్వేనైవకర్మణా। తాజంస్తతోన్యోనాస్త్యస్యప్రదాతాసుఖదుఃఖయోఃకి ॥ ౨౫ ॥
సపక్షోరాదివహ్న్యంబుకూర్మృడ్వృధ్యాదిభిర్నృప। పంచత్వమృచ్ఛతెజంతుర్బ్రహ్మహ్యేరర్భకర్మచ ॥ ౨౬ ॥ తస్మాత్తత్ర మిదంరాజన్సంస్థీయెతాభిచారికమ్। నపాపఅనాగసోదగ్ధాజనైర్దిష్టంహిభుజ్యతె ॥ ౨౭ ॥ ఇత్యుక్తస్తతధేత్యాహమహాభాగవతోనయన్వచఃనపస్సత్రాదుపరతఃపూజయామాసవాక్పతిమ్ ॥ ౨౮ ॥ సైషావిష్ణోర్మహామాయాబాధ్యయాచావ్యలక్షణా। యయాముహ్యంత్యాత్మభూతాఃభూతెషుగుణవృత్తిభిః ॥ ౨౯ ॥ నయత్రదంభీత్యభయావిరాజితామాయాత్మవాదెసకృదాత్మవాదిభిఃవిధీయమానెశ్చసంకల్పవికల్పవృత్తియత్ ॥ ౩౦ ॥ నయత్రసృజ్యంసృజతోభయోఃపరంశ్రేయశ్చజీవస్త్రిభిరన్వితస్స్వయమ్। తదెతదుత్పాదితబాధ్యబాధకంనిషేధ్యచోర్మ్యన్వరమెతతన్మునిః ॥ ౩౧ ॥ పరంపథ్యంవైష్ణవమామనంతితధ్యన్నెతినెతీత్యతదుత్సిసృక్షవఃవిసృజ్యదౌరాత్మ్యమనన్యసౌహృదాహృదోపగుహ్యోపసితంసమాహితైఃవ ॥ ౩౨ ॥ తఎతదధిగచ్ఛంతివి

ష్ణునాయామయెత్యర్థఃసాఆత్మవాదెక్రియమాణె- ఆత్మవాదిభిఃయత్రఅభయానవిరాజితానప్రకాశితా-కింతు- భీతెనస్వకార్యంమోహాదికమకుర్వంతీకథంచిద్వర్తతఇతిప్రతిపాదితెత్యర్థఃతదుక్తం॥ శ్లో॥ తస్మైనమోభగవతెవాసుదెవాయధీమహి। యన్మాయయాదుజనయాయమాంబ్రువంతిజగద్గురుమ్ ॥ విలజ్జమానయాయస్యస్థాతుమీశెపథెస్వయా। విమోహితావికత్థంతెమమాహమితిమిథుధియ ఇతి- కించ - యత్యస్మిన్ - తదాశ్రయోమాయాశ్రయఃవివిధోవిరుద్ధోవాదోనాస్తి- విశేషవిషయత్వాద్వివాదానాం - తస్యవిశేషాతీతత్వాదితిభావఃసంకల్పవికల్పాభావత్తదాశ్రయస్యతన్నోపి- యత్యత్రనాస్తి- సంకల్పవికల్పనామపివిశేషవిషయత్వాత్॥౩౦॥ కించ॥ నెతి॥ సృజ్యంకర్మ- సృజతాకారకవర్గెణసహ- ఉభయోఃసృజ్యస్రష్ట్రోఃచరంసాధ్యంశ్రేయఃఫలమపి - అతఃత్రిభిఃసృజ్యస్రష్టృఫలైఃఅన్వితోజీవశ్చఅహంకారాత్మకోయత్రనాస్తి- అతఏవఉత్పాదితౌనిరస్తౌభాధ్యబాధకౌయస్మిన్తదెతత్స్వయం ఆత్మస్వరూపమిత్యర్థఃతత్తస్మాత్- ఉపమానహంకారాదీన్నిషిధ్య- విరమేద్విశేషెణశ్రీడెదిత్యర్థీకఃగ॥ ౩౧॥.....

యత స్తదైవ్యష్ణవంపదమామనంతీత్యాహ॥ పరమితి ॥ యదెతత్తదెవపరంవైష్ణవంపదంస్వరూపమామనంతితె - అతత్ అత్మవ్యతిరిక్తం- ఉత్సిసృక్షవఃత్యక్తుమిచ్ఛవఃయతఃఅనన్యసౌహృదానాస్త్యన్యస్మిన్సౌహృదంయెషాంతె- కుతఃదౌరాత్మ్యందెహాద్యహంభావంవిసృజ్యదెహెఅహంకారాభావాత్అన్యత్రసౌహృదంనాస్తి- అతస్తత్యక్తుమిచ్ఛుఃకథంనెతినెతీత్యెవం- అత్రవిద్వదనుభవమపిప్రమాణయతి- హృదాఉపగుహ్య - ధ్యానాదినా- తతస్సమాహితైరవసితంనిశ్చితం యద్వా - అవసితంఅవబద్ధం - ఆత్మతయాగృ

హీతమిత్యర్థః॥ 32॥ ఏతత్ప్రస్తావధికారిణోవక్తవ్యతయాహ॥ తత్రేతి॥ దేహజంఅహమితి - గేహజంమమేతి ॥ 33 ॥ ఏవంప్రాప్తప్రాప్యోపాయమూ
హం॥ అతివాదాంనితి॥ 3౪॥ శాస్త్రసమాప్తౌగురుంప్రణమతి॥ నమఇతి॥ కృష్ణాయవ్యాసాయ - అధ్యగామధీతవాన్నస్మి॥ 3౫॥ ఇమాంసంహి
తామధ్యగామిత్యుక్తం- తత్రపురాణసంహితావిభాగవిశేషతోబుభుత్సు వేదవిభాగమపిప్రసంగాత్పృచ్ఛక్పృచ్ఛతి ॥ పైలాదిభిరి
తి॥ హేసౌమ్య॥ 3౬॥ తత్రప్రశ్నమంవేదావిభాగప్రకారమాహప్రభిః ॥ సమాహితాత్మనఇతి ॥ బ్రహ్మణోహృదియఆకాశస్తస్మాన్నా
దోభూత్- యఃకర్ణపుటపిధానేనశ్రోత్రప్రవృత్తినిరోధాదస్మదాదివ్యవధివిభావ్యతేతక్ష్యతే॥ 3౭॥ ప్రసంగాన్నాబోసాగనయామో
క్తఫలమాహ॥ యదితి॥ యస్యనాదస్యోపాసనయా- ఆత్మనోమలంఅపోహ్య కథంభూతంమలంనిరాహ - ద్రవ్యమధిభూతం - క్రియాఅ
ధ్యాత్మం- కారకమధిదైవం- ఎవంత్రిధాభూతాఆఖ్యాయస్యేతితథా॥ 3౮॥ తతఇతి॥ తతఃనాదాత్- త్రివృత్త్రిమాత్రః- కంతోష్ఠా
దిభిఃఉచ్చార్యమాణస్యఓంకారస్య అక్షరసమామ్నాయాంతర్భావాత్సూక్ష్మతయాతంవిశినష్టి - అవ్యక్తఃప్రభవోయస్యసఃతదేవా
హ- స్వరాట్- స్వతఏవహ్యాదిప్రకాశమానఃతమేవకార్త్స్న్యేనాక్షిపతి- యత్తదితి - నపుంసకత్వంలింగశబ్దవిశేషణత్వాత్- లింగంగమ
కం॥ 3౯॥ కోసౌపరమాత్మాతమాహ॥ శృణ్వితేతి॥ ఇమంస్ఫోటమవ్యక్తమోంకారం- ననుజీవఏవతంశృణోతి- నేత్యాహ- సుప్తశ్రో త్రే
కర్ణపిధానాదినాఅవృత్తికేపిశ్రోత్రేసతి - జీవస్తుకరణాధీనజ్ఞానత్వాన్నతదాశ్రోతా - తదుపలబ్ధిస్తుతస్యపరమాత్మద్వారికైవేతిభా

ష్టోర్యత్పరమనుపమమ్। అహంనుమేతిదౌజన్యంనయేషాందేహగేహజమ్ ॥ 33 ॥ అతివాదాంస్తితిక్షే
తనావమన్యేతకంచన। నచేమందేహమాశ్రిత్యవైరంకుర్వీతకేనచిత్ ॥ 3౪ ॥ నమోభగవతేతస్మై
కృష్ణాయాకుంఠమేధసే। యత్పాదాంబురుహధ్యానాత్సంహితామధ్యగామిమామ్॥ 3౫॥శ్రీశౌనకఃఁ॥
పైలాదిభిర్వ్యాసశిష్యైర్వేదాచార్యైర్మహాత్మభిఃి వేదావైకణిధాస్యస్తాఎతత్సౌమ్యాభిధేహినఃఁ॥
3౬ ॥ సూతఃఁ ॥ సమాహితాత్మనోబ్రహ్మన్బ్రహ్మణఃపరమేష్ఠినఃి హృదాకాశాదభూన్నాదోవృత్తి
రోధాద్విభావ్యతే ॥ 3౭ ॥ యమురపాసనయాబ్రహ్మన్యోగినోమలమాత్మనఃి ద్రవ్యక్రియాకార
కాఖ్యంహిత్వాయాంత్యపునర్భవమ్॥ 3౮॥తతోభూత్త్రివృదోంకారోయోవ్యక్తప్రభవస్స్వరాట్।
యత్తల్లింగంభగవతోబ్రహ్మణఃపరమాత్మనః ॥ 3౯ ॥ శృణోతియఇమంస్ఫోటంసుప్తశ్రోత్రేపిశూన్య
దృక్ । యేనవాగ్వ్యజ్యతేయస్యవ్యక్తిరాకాశఆత్మనఃి ౪౦ ॥ స్వధామ్నోబ్రహ్మణస్సాక్షాద్వాచ
కఃపరమాత్మనఃి ససర్వమంత్రోపనిషద్వేదబీజంసనాతనమ్॥ ౪౧ ॥ తస్యహ్యేసంస్రయోవర్ణాఅ
కారాద్యాభృగూద్వహ। ధార్యంతేయైస్త్రయోభావాగుణసామాఖ్యవృత్తయఃి ౪౨ । తతోఽరస
మామ్నాయమసృజద్బ్రహ్మవానజఃి అంతస్థోష్మస్వరస్పర్శహ్రస్వదీఘాదిలక్షణమ్ ॥ ౪౩ ॥ తతోసౌ
చతురోవేదాంశ్చతుర్భిర్వదనైర్విభుఃి సవ్యాహృతీశ్చసోంకారాంశ్చాతుహోత్రవివక్షయా ॥
౪౪ ॥ పుత్రానధ్యాపయామాసతానృషిర్బ్రహ్మకోవిదాన్ । తేతుధర్మోపదేష్టారస్స్వపుత్రేభ్యస్స
మాదిశన్ ॥ ౪౫ ॥ తేపరంపరయాప్రాప్తాస్తత్తచ్ఛిష్యైర్ధృతవ్రతైఃి చతుర్యుగేష్వథవ్యస్తాద్వా

ఋఃఈశ్వరస్తునైవం యతశ్శూన్యేదృగ్భూనైపీంద్రియవగేదృక్ఛ్రోనంయస్య- తథాహి - సుప్తోయదాశబ్దంశ్రుత్వాప్రబుధ్యతే- నత
దాజీవశ్రోతా- లీనేంద్రియత్వాత్- అతోయస్తదాశబ్దంశ్రుత్వాజీవంప్రబోధయతి - సయథాపరమాత్మైవతద్వత్ - కోసావోంకారఃి
తంవిశినష్టసాధేన- యేనవాక్బీజభూతేవ్యజ్యతే- యస్యచహృదయాకాశఆత్మనస్సకాశాద్వ్యక్తిరభివ్యక్తిఃి ౪౦॥ కించ॥స్వధామ్నఇతి॥
స్వధామ్నఃస్వస్యధామఆశ్రయఃి కారణంయత్ బ్రహ్మతస్య- కించ- పరమాత్మాంశభూతేసమస్తదేవతావాచకోపీత్యాశయేనాహ- సఇతి-
సవఃమంత్రాణాముపనిషద్రహస్యంసూక్ష్మరూపమిత్యర్థఃి తత్రహేతుఃి - వేదానాంబీజంకారణం- బీజత్వేహ్యవికారితామాహ- స
నాతనంసదైకరూపం తస్యబ్రహ్మరూపత్వాత్॥ ౪౧॥ ఇదానీంతతస్సర్వప్రపంచోత్పత్తిప్రకారమాహ॥తస్యేతి ॥ త్రయఃత్రిసంఖ్యా
యుక్తాఃి - భావాఃి - యైరకారోకారమకారైఃి - ధార్యంతే- తత్కారణత్వాత్- తానేవాహ - గుణాఃసత్త్వాదయఃి - సూయనిబుధ్య జు
స్సామాని - అధాఃభూభువస్స్వర్లోకాఃి - వృత్తయోజాగ్రదాదయఃి॥౪౨॥ తతఇతి ॥ తతస్తేభ్యోవర్ణేభ్యఃి - ఆక్షరాణాంసమా
మ్నాయంసమాహరం తమేవాహ - ఆంతస్థాఃియలవాఃి ఊష్మాణఃిశషసహాఃి - స్వరాఃిఅకారాద్యాఃి - స్పర్శాఃికాదయోమావసా
నాఃి - హ్రస్వదీర్ఘాదిశ్చ ఆదిశబ్దాజ్జిహ్వామూలీయాదయఃి - తవిపలక్షణంస్వరూపంయస్యతం ॥ ౪౩॥ తతఇతి ॥ విభుఃిచతుర్ముఖస్వ
రూపోభగవాన్ - అసృజదితిపూర్వవత్ సైవానుషంగఃి-చాతుహోత్రవివక్షయాచత్వారోహోత్రోపలక్షితాఋత్విజశ్చతుహోత్ర
తారఃి - తైరుద్గేయంహౌత్రాధ్వర్యవాదికంకర్మ చాతుహోత్రం - లక్ష్యవివక్షయా ॥ ౪౪ ॥ పుత్రానితి ॥ పుత్రాక్షరీచ్ఛాదీక్ష

తాత్పర్యాత్ - బ్రహ్మకోవిదాత్ వేదోచ్చారణాదినిపుణాత్ ॥ ౫౫ ॥ తఇతి ॥ ఏవంచతుర్యుగేషు ప్రాప్తేషు - ద్వాపరాదౌద్వాపరమధ్యస్యతదంతాయాం లక్షణస్యకాలస్యతస్మిన్ - ద్వాపరాంతేవేదవిభాగప్రసిద్ధేః - శంతనుసమకాలవ్యాసావతారప్రసిద్ధేశ్చ - వ్యస్తావిభక్తాః ॥ ౫౬ ॥ తత్రవేదవిభాగేహేతుః ॥ త్రీణాయుషఇతి ॥ త్రీణాయుషజనాత్ - తస్మాత్పురుషబుద్ధిప్రభవత్వాత్ అనాచరణీయంస్యాదిత్యాశంక్యాహ - హృదిస్థేతి ॥ ౫౭ ॥ ఏవంసామాన్యతోవేదవిభాగక్రమముక్త్వావై వస్వతమన్వంతరేవిశేషతోనిరూపయితుమాహ ॥ అస్మిన్నితి ॥ ౫౮ ॥ పరాశరాదితి ॥ అంశోమాయా - తస్యాంశఃపత్తిత్వం - తస్యకిలయాంశేన - ఆవతీర్ణస్య ॥ ౫౯ ॥ చాతుర్విధ్యమేవాహ ॥ ఋగితి ॥ ఋగాదిమంత్రాణాంరాశీనాంవర్గశఃతత్తత్కరణభేదైరుద్ధృత్య, యథాఆనేకవిధమణిరాశేర్మణిగణాఃపద్మరాగాదయోవివిచ్యోద్ధియంతే - తద్వదుద్ధృత్యమంత్రైశ్చతస్రఃఋగాదిసంహితాశ్చక్రే ॥ ౬౦ ॥ తాసామితి ॥ తాసాంసంహితానామథ్యే - వికాంవికాం ॥ ౬౧ ॥ పైలాయేతి ॥ ఋక్సముదాయరూపత్వాద్బహ్వృచాఖ్యాం - నితరాంప్రశ్లేషణగద్యమానత్వాన్నిగదాఖ్యం ॥ ౬౨ ॥ సామ్నామితి ॥ సామ్నాంసంబంధినం - ఛందస్సుగీయమానత్వాత్ఛందోగాఖ్యాంసంహితాం ॥ ౬౩ ॥ తత్ర ఋగ్వేదం

పరాదౌష్ణహపిఙ్గిభిః ॥ ౫౬ ॥ త్రీణాయుషఃక్షీణసత్త్వాన్మర్త్యాన్వీక్ష్యకాలతః । వేదాన్బ్రహ్మర్షయోవ్యస్యన్హృదిస్థాచ్యుతచోదితాః ॥ ౫౭ ॥ అస్మిన్నప్యంతరేబ్రహ్మభగవాన్లోకభావనః । బ్రహ్మశర్వాద్యైర్లోకపాలైర్యాచితోధర్మగుప్తయే ॥ ౫౮ ॥ పరాశరాత్సత్యవత్యామంశాంశకలయావిభుః । అవతీర్ణోమహాభాగోవేదంచక్రేచతుర్విధమ్ ॥ ౫౯ ॥ ఋగ్యజుస్సామాథర్వాఖ్యాన్మంత్రాన్రాశీనుద్ధృత్యవర్గశః । చతస్రఃసంహితాశ్చక్రేసూత్రేమణిగణానివ ॥ ౬౦ ॥ తాసాంసచతురశిష్యానుపాహూయమహామతిః । ఏకైకాంసంహితాంబ్రహ్మన్నేకైకస్మైదదౌవిభుః ॥ ౬౧ ॥ పైలాయసంహితాంపాదాద్యంబహ్వృచాఖ్యాముపాదిశత్ । వైశంపాయనసంజ్ఞాయనిగదాఖ్యంయజుర్గణమ్ ॥ ౬౨ ॥ సామ్నాంజైమినయేప్రాహతథాఛందోగసంహితామ్ । అథర్వాంగిరసంనామస్వశిష్యాయసుమంతవే ॥ ౬౩ ॥ పైలస్వసంహితాముచ్చైరింద్రప్రమితయేమునిః । బాష్కలాయచసోప్యాహశిష్యేభ్యస్సంహితాంస్వకామ్ ॥ ౬౪ ॥ చతుర్ధావ్యస్యబోధ్యాయయాజ్ఞవల్క్యాయభార్గవ । పరాశరాగ్నిమిత్రాభ్యామింద్రప్రమితిరాత్మవాన్ ॥ ౬౫ ॥ అధ్యాపయత్సంహితాంస్వాంమాండూకేయమృషింకవిమ్ । తస్యశిష్యోదేవమిత్రస్సౌభర్యాదిభ్య ఊచివాన్ ॥ ౬౬ ॥ శాకల్యస్తత్సుతస్సాస్వంతుపంచధావ్యస్యసంహితామ్ । వాత్స్యముద్గల్యశాలీయగోబిల్యశిశిరేష్వధాత్ ॥ ౬౭ ॥ జాతుకర్ణస్తుతచ్ఛిష్యస్సనిరుక్తాంస్వసంహితామ్ । బలాకపైంగవైతాశ్చవిరజేభ్యోదదౌమునిః ॥ ౬౮ ॥ బాష్కలిఃప్రతిశాఖాభ్యోవాలఖిల్యాఖ్యసంహితామ్ । చక్రేబాలాయనిర్గార్గ్యఃకాసారశ్చైవతాందధుః ॥ ౬౯ ॥ బహ్వృచాసంహితాహ్యేతాఋషిభిర్బ్రహ్మర్షిభిర్ధృతాః । శ్రుత్వైతచ్ఛందసాంవ్యాసంసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ ౭౦ ॥ వైశంపాయనశిష్యావైచరకాధ్వర్యవోభవన్ । యచ్చేరుర్బ్రహ్మహత్యాంహాతుంపతనంస్వగురోర్వ్రతమ్ ॥ ౭౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తుతచ్ఛిష్యస్సఆహభగవన్క్రియాత్ । చరితేనాల్పసారాణాంచరిష్యే

దేశాఖావిభాగమాహ ॥ పైలఇతి ॥ స్వసంహితాంద్వేధావిభజ్యేంద్రప్రమితయేబాష్కలాయచఊచివాన్ ॥ ౬౪ ॥ చతుర్ధేతి ॥ సబాష్కలోపి-స్వసంహితాంచతుర్ధావ్యస్య- బోధ్యాదిభ్యశ్చతుర్భ్యశ్శిష్యేభ్యఆహ- భోభగవ ॥ ౬౫ ॥ అధ్యాపయదితి ॥ ఇంద్రప్రమితిరపి-స్వాంసంహితాం- స్వసుతంమాండూకేయమధ్యాపయామాస- తస్యమాండూకేయస్యశిష్యోదేవమిత్రః ॥ ౬౬ ॥ శాకల్యఇతి ॥ తత్సుతఃమాండూకేయసుతఃశాకల్యః- వాత్స్యాదిషుపంచస్వధాత్- తానధ్యాపయామాసేత్యర్థః ॥ ౬౭ ॥ జాతుకర్ణఇతి ॥ తచ్ఛిష్యఃశాకల్యశిష్యః- స్వసంహితాంత్రేధావిభజ్య- చతుర్థంవైదికపదాఖ్యవ్యాఖ్యానరూపంనిరుక్తించకృత్వాబలాకాదిభ్యశ్చతుర్భ్యఃదదౌ ॥ ౬౮ ॥ బాష్కలిరితి ॥ బాష్కలిఃపూర్వోక్తస్యబాష్కలస్యపుత్రః- ప్రతిశాఖాభ్యఃకృతపత్రశాఖాభ్యః- బాలాయన్యాదయస్తందధుర్ధీతవంతః ॥ ౬౯ ॥ ఋక్శాఖోపసంహారపూర్వకంతచ్ఛ్రవణఫలమాహ ॥ బహ్వృచాఇతి ॥ ఎతచ్ఛందసాంవితేపాంఛందసాం ॥ ౭౦ ॥ యజుర్వేదేవైతిరీయశాఖోత్పత్తిప్రస్తావమాహ ॥ వైశంపాయనేతి ॥ చరకనామనిరుక్తిమాహ - యద్యస్మాద్ధేతోశ్చేరురితి - బ్రహ్మహత్యారూపమంహఃపతనంపతితత్వం- తత్స్వగురోరనుష్ఠేయం వ్రతం - తద్వ్రతచరణచ్చరకాఇత్యర్థః ॥ ౭౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యఇతి ॥ తచ్ఛిష్యఃవైశం

సాయనశిష్యః- అల్పసారాణామేతేషాంచరితైనకియత్- సుదుశ్చరమహంచరిష్యామీతి॥ ౬౨॥ ఇతీతి॥ విప్రాణాం- అవమంత్రా అవజ్ఞాకర్త్రా- మత్తోధీతమాశుత్యజేతి॥ ౬౩॥ దేవరాతేతి॥ దేవరాతసుతోయాజ్ఞవల్క్యః॥ ౬౪ ॥ భూత్వేతి॥ శర్దితస్యాదానంవిప్రరూపేణానుచితమితిత్వా- తిత్తిరయఃపక్షీవిశేషాఃభూత్వా ఆదదుః- తతశ్చతైస్తిత్తిరీయాఇతిప్రసిద్ధాఃసుపేశలాఅతిరమ్యాఃబహువచనమవాంతరభేదవివక్షయా॥ ౬౫॥ కాణ్వమాధ్యందినాదిశాఖాప్రసంగమాహ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి॥ గురోర్వైశంపాయనస్యవ్యాసేనవిభజ్యానుక్తాన్యదవిద్యమానాని- అధిఅధికాని-గవేషయన్మృగయన్- సూపతస్థేసమ్యక్తుష్టావ- వేదానామీశ్వరం- తథాచ॥ శ్రు॥ఋగ్భిఃస్తూయాఽహ్నేదివిదేవ ఈయతే- యజుర్వేదేతిష్ఠతిమధ్యేఅహ్నాఃసామవేదేనాస్తమయేమహీయతే- వేదైరశూన్యస్త్రిభిరిహసూర్యఇతి॥ ౬౬॥ ఓంనమఇతి॥ ఓంనమోభగవతేతుభ్యమాదిత్యాయ- యోభవానేకఏవేమంలోకయాత్రామనువహతీత్యన్వయః- తదేవదర్శయతి-అఖిలజగదాత్మాత్మస్వరూపేణంతర్హృదయేచ- కాలస్వరూపేణచబహిరపిపర్వమానఇతి-అఖిలజగదాత్మేత్యస్యప్రపంచః - చతుర్విధేతి-హృదయాంతర్వర్తిత్వేపిజీవవత్తేనోపాధినావ్యవధీయమానఃఅనాచ్ఛాద్యమానఃకాలస్వరూపేణచేత్యస్యప్రపంచఃక్షణేతి-క్షణలవాదయోయేఅవయవాస్తైరుపచితాస్సంవత్సరాస్తేషాంగణేన- ప్రత్యబ్దమపాపూదానంశోషణంవిసర్గోవృష్టిఃతాభ్యాం - అనేనగాయ

హంసుమశ్చరమ్ ।౬౫॥ ఇత్యుక్తోగురురప్యాహకుపితో హమలంత్వయా। విప్రావమంత్రాశిష్యేణనుదధీతంత్యజాశ్వితి ॥౬౩॥ దేవరాతసుతస్సోపిచర్దిత్వాయజుషాంగణమ్। తతోగతోథమునయోదదృశుస్తాంయజుర్గణాన్॥ ౬౪॥ భూత్వాతి త్తిరయోబ్రహ్మంస్తల్లూలుపతయాదదుః। తైత్తిరీయాఇతియజుశ్శాఖాఆసన్సుపేశలాః॥ ౬౫॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తతోబ్రహ్మంశ్ఛందాంస్యధిగవేషయన్। గురోరవిద్యమానానిసూపతస్థేకమీశ్వరమ్॥ ౬౬। యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఓంనమోభగవతేఆదిత్యాయాఖిలజగదాత్మాత్మస్వరూపేణకాలస్వరూపేణచచతుర్విధభూతనికాయానాంబ్రహ్మేంద్రస్తంబపర్యంతానామంతర్హృదయేషుబహిరప్యాకాశఇవోపాధినావ్యవధీయమానోభగవానేకఏవక్షణలవనిమేషాద్యవయవోపచితసంవత్సరగణేనాపామాదానవిసర్గాభ్యామిమాంలోకయాత్రామనువహతి ॥౬౭ ॥ యదుతహవావవిబుధర్షభసవితరదస్తపత్యనుసవనమహరహరామ్నాయవిధినా ఉపతిష్ఠమానానామఖిలమరీతవృజినబీజావభర్జనభగవతస్సమభిధీమహితపనతవమండలమ్ ॥౬౮ ॥ యఇహవావస్థిరచరనికరాణాంనిజనికేతనానాంమనఇంద్రియాసుగణాననాత్మనశ్చస్వయమాత్మాంతర్యామీప్రచోదయతి ॥౬౯ ॥ యఏకఏవేమంలోకమతికరాళవదనాంధకారసంజ్ఞాజగరగ్రహగృహీతంమృతకమివవిచేతనమవలోక్యానుకంపయాపరమకారుణికఈక్షయైవోత్థాప్యాహరహరనుసవనంశ్రేయసిస్వధర్మాఖ్యేవర్త్మనిప్రవర్తయత్యవనిపతిరివాసాధూనాంభయముదీరయన్నటతిపరితఆశాపాలైస్తత్రతత్రకమలకోశాంజలిభిరుపహృతార్హణః। ౭౦ ॥ అథహభగవంస్తవచరణనళిన యుగళంత్రిభువనగురుభిరభివందితమహమయాతయామయజుష్టామడుపసరామీతి ॥ ౭౧ ॥ శ్రీసూతః॥ ఎవంస్తుతస్సభగవానాజిరూపధరోరవిః। యజూంష్యయాతయామానిమునయేదాత్ప్రసాదితః। ౭౨। యజుర్భి

స్త్రీప్రథమపాదోక్తవరేణ్యతాదశితా॥ ౬౭॥ ద్వితీయపాదార్థానువర్ణనేనస్తౌతి॥ యదుతహేతి॥ హేవిబుధర్షభ-హేసవితఃయదభ్యుదోభగవతస్తవమండలంతపతి- తత్సుశిధీమహిసమ్యగాధిమోక్షేనశ్యాయేమ - పునస్తస్యైవసంబోధనం- ప్రత్యహంత్రిష్వణంవైదికకర్మమూర్ధన్యస్తువతాంభక్తానాం - యాన్యఖిలానిదురితానితత్ఫలానిచ వృజినానిదుఃఖానిచతేషాంబీజమజ్ఞానంచతేషామవభజ్జనవినాశకఃపాతపనేతి॥ ౬౮॥ తృతీయపాదేనస్తౌతి॥ యఇహ॥ యోభవాన్-స్థావరజంగమసమూహానాంస్వాశ్రయాణాంజీవానాం-మనఇంద్రియప్రాణగణాన్- అనాత్మనోజడాన్- స్వయమాత్మైవాంతర్యామీసన్- ప్రచోదయతిప్రవర్తయతి॥ ౬౯॥ తృతీయపాదమవమండలస్యపటతయావ్యాచష్టేణఃస్తౌతి॥ యఏకఇతి॥ యఏకఏవభగవాన్- అతికరాళవదనోయోంధకారసంజ్ఞాజగరగ్రహస్తేనగృహీతంఅతఏవమృతకమివవిచేతనం స్వధర్మాఖ్యంయదాత్మావస్థానంప్రత్యేత్ప్రవణత్వంతదేవశ్రేయస్తస్మిన్ప్రవర్తయతి- కించ- యోభగవానవనిపతిరివ- ఆటతిగచ్ఛతి- ఆశాపాలైరింద్రాదిభిఃకమలకోశయుక్తైస్తత్తల్లోకైర్వాంజలిభిఃఉపహృతార్హణఃదత్తార్ఘ్యకఃఅథేతి॥ యతఏవంభూతస్త్వం అధఅతఃహేస్మృటం- అయాతయామానిఅసాధారణ్యాభావదనఖిజ్ఞాతానియజూంషితస్తవామఃఅహంఉపసరామిభజామి॥ ౭౧॥ ఏవమితి॥ ఏవంస్తుతఃప్రసాదితశ్చ॥ ౭౨॥ యజుర్భిరితి॥ పంచదశశాఖాభేదాయఃశతైఃఅపరిమితైర్యజుర్భిఃత

రకరోత్ - సప్తైరితిపాఠే - సఃయాజ్ఞవల్క్యః - తైర్యజుర్భిరకరోదితి - జగృహుః - అధీతవంతః - రవిణావాజిస్వరూపేణవాజేభ్యఃకేస
ణభ్యఃవాజసనేయేతరవాసన్యస్తాఃత్యక్తాఃశాఖాఃవాజసనేయసంజ్ఞాస్తుఃశాఖాఇతివా॥ ౭౩॥ సామశాఖావిభాగమాహ॥ జైమినెరితి॥ తత్పు
తఃసుమంతుసుతఃతాభ్యాంపుత్రాభ్యాంక్రమేణైకైకాంప్రాహ॥ ౭౪॥ సుకర్మేతి॥ తచ్ఛిష్యఃజైమినెశ్శిష్యఃసుమంతుమునిమేథా
వీ - సహస్రసంహితారూపంభేదంచక్రే - సామ్నాం - తంసుహితాభేదం - తతస్తదనంతరం॥ ౭౫॥ హిరణ్యనాభఇతి ॥ సుకర్మణఃశి
ష్యా - వికఃకౌసల్యోహిరణ్యనాభఃపౌష్పింజిర్నామాపరఃతౌజగృహతుఃఆవంత్యశ్చాన్యఃతస్యైవశిష్యఃసోపిజగ్రాహ॥ ౭౬॥ ఉ
దీచ్యాఇతి॥ పౌష్పింజ్యావంత్యయోరపి - చకారార్థిరణ్యనాభస్యాపి - పంచశతానిశిష్యాఆసన్ - తేతావతీఃశాఖాఃయథాయథంజగృ
హుఃతానుదీచ్యాన్తతఃకాలతఃకాంశ్చిత్ప్రాచ్యాంశ్చప్రచక్షతఇత్యధ్వర్యుయథోక్తంవైష్ణవే॥ శ్లో॥ ఉదీచ్యాస్సామగాశ్శిష్యాస్తస్య
పంచసతస్మృతాఃహిరణ్యనాభాత్తావత్యస్సంహితాద్వైద్విజోత్తమైఃగృహీతాస్తైపిచోచ్యంతేపండితైఃప్రాచ్యసామగాఇతి॥
౭౭॥ పురస్తాత్తేషాంత్రయాణాంసుకర్మణఃశిష్యాణాంశిష్యాంతరైశ్శాఖాభాహుళ్యందర్శయతి ద్వాభ్యాం॥ లోకాక్షీరితి॥ ౭౮॥ కృత
ఇతి॥ కృతోనామ హిరణ్యనాభస్యశిష్యఃస్వశిష్యేభ్యఃఉచే శేషాఃఅన్యాఅపియఃప్రసిద్ధాశ్శాఖాస్తాఃఆవంత్యఃస్వశిష్యేభ్యఃఉచ
ఉరితి॥ ౭౯॥ ఇతిశ్రీవాధూలదీపికాయాం - షష్ఠోధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

రకరోచ్ఛాఖాదశపంచశతైర్విభుఃజగృహుర్వాజసన్యస్తాఃకాణ్వమాద్యందినాదయఃఁ॥ ౭౩॥ జైమి
నెస్సామగస్యాసీత్సుమంతుస్తనయోమునేసుకర్మాతత్సుతస్తాభ్యామేకైకాంప్రాహసంహితామ్॥ ౭౪॥
సుకర్మాచాపితచ్ఛిష్యస్సామవేదధరోమహాన్ । సహస్రసంహితాభేదంచక్రేసామ్నాంతతస్తుతమ్॥
౭౫॥హిరణ్యనాభఃకౌసల్యఃపౌష్పింజిశ్చసుకర్మణఃశిష్యాజగృహతుశ్చాన్యఆవంత్యోబ్రహ్మవిత్తమఃఁ॥
౭౬॥ఉదీచ్యాస్సామగాశ్శిష్యాఆసన్పంచశతానివై । పౌష్పింజ్యావంత్యయోశ్చాపితాంశ్చోదీచ్యాన్ప్రచక్షతే ॥ ౭౭ ॥ పురాకాక్షీలాంగలఃకుల్యఃకుసీదఃకుక్షిరేవచ । పౌష్పింజిశిష్యాజగృహుస్సంహితానాం
శతంశతమ్ ॥ ౭౮ ॥ కృతోహిరణ్యనాభస్యచతుర్వింశతిసంహితాఃశిష్యఉచైస్వశిష్యేభ్యశ్శేషాఆ
వంత్యఆత్మవాన్ ॥ ౭౯ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - షష్ఠోధ్యాయఃసమాప్తఃఁ॥
సూతఃఁ॥అథర్వవిత్సుమంతుశ్చశిష్యమధ్యాపయత్సంహితాంసైపథ్యాయవేదదర్శాయ
చోక్తవాన్ ॥ ౧ ॥ శౌల్కాయనిర్బ్రహ్మబలినిర్దోషఃపిప్పలాయనఃఁ। వేదదర్శనశిష్యాస్తేపథ్యశి
ష్యానధోశృణు ॥ కుముదశ్శునకోబ్రహ్మన్జాబాలిశ్చాప్యథర్వవిత్ । బభ్రుశ్శిష్యోధ్యాంగిరసస్సైంధ
వాయనపవచ । అధీయేతాంసంహితేద్వేసావర్ణ్యాద్యాస్తథాపరే ॥ ౩ । నక్షత్రకల్పశ్శాంతిశ్చ కా
శ్యపాంగిరసాదయఃఁ । ఏతేచాథర్వణాచార్యాశ్శృణుపౌరాణికాన్మునే ॥ ౪ ॥ త్రయ్యారుణికశ్యపశ్చ
సావర్ణికృతవ్రణఃఁ । శంసపాయనహారీతాఃషడ్వైపౌరాణికాఇమే ॥ ౫ । అధీయంతవ్యాసశిష్యా
త్సంహితాంచతుష్టయాత్ । ఏకైకామహమేతేషాంశిష్యస్సర్వాస్సమధ్యగామ్॥ ౬॥ కాశ్యపోహం
చసావర్ణిరాసుశిష్యాకృతవ్రణఃఁ । అధీమహివ్యాసపురాచ్చతస్రోమూలసంహితాఃఁ । ౭ ॥ పురా

శ్లో॥ సప్తమేధ్వర్వవిస్తారఃపురాణవ్యసనంతతఃఁ। పురాణలక్షణాదీనిఫలంభాగవతస్యతుతేః॥ క్రమప్రాప్తమథర్వవేదవిభాగమాహ ॥ అథ
ర్వవిదితి॥ శిష్యంకబంధనామానం - స్వకాంస్వకీయాంసంహితాం - సోపిశిష్యేపి - తాందేవదర్శాయవిభజ్యతదుక్తంవైష్ణవే॥ శ్లో ॥ అథర్వ
వేదనమునిస్సుమంతురమితద్యుతిఃఁ। శిష్యమధ్యాపయామాసకబంధంసోపితద్విధా॥ కృత్వాతువేదదర్శాయతథాపథ్యాయదత్తవానితి॥
౧॥ తత్రవేదదర్శఃస్వసంహితాంచతుర్ధావిభజ్యచతురశ్శిష్యానధ్యాపయామాస - పథ్యశ్చత్రిధావిభజ్యత్రీనితి-సాధేనామా॥ శౌ
ల్కాయనిరితి॥ ౩॥ బభ్రురితి॥ అంగిరసఃశునకస్య - శిష్యోబభ్రుఃసైంధవాయనశ్చ - తదుక్తం॥ శ్లో॥ శునకస్తుద్విధాకృత్వాసంహితాంవై
తుబభ్రవే। ద్వితీయాంసంహితాంప్రాదాత్సైంధవాయనసంజ్ఞితఇతి- సావర్ణ్యాద్యాఃసైంధవాయనాదీనాం శిష్యాఃఁ॥ ౩॥ నక్షత్ర
కల్పఇతి॥ నక్షత్రకల్పఃశాంతికల్పశ్చేతిద్వౌతదుక్తం॥ శ్లో॥ నక్షత్రకల్పోవేదానాంసంహితానాంతథైవచ । చతుర్థస్యాథాంగిరస
శ్శాంతికల్పశ్చపంచమఇతి- నక్షత్రకల్పాదీనాంకర్తారస్తత్తన్నామభిరుచ్యంతేఁ॥ ౪॥ అధీయంతఇతి॥ మల్లి తుర్ముఖాదితి స్పర్ధమం
వ్యాసఃషట్సంహితాఃకృత్వామల్లిత్రేరోమహర్షణాయప్రాదాత్ తస్య చముఖాదేతేత్రయ్యారుణ్యాదయఃఁ ఏకైకాంసంహితామ
ధీయంత- ఏతేషాంషణ్ణాంశిష్యాహం- తాస్సర్వాఃసమధీతవాన్॥ ౬॥ కాశ్యపఇతి॥ రామశిష్యోయఅకృతవ్రణఃవివంచత్వాగోపయం
మూలసంహితాఇత్యనేనతస్యసంహితాబాహుళ్యంసూచితం॥ ౭ ॥ శుకపరీక్షిత్సంవాదేనిరూపితమపిపురాణలక్షణంతద్భేదకదనాయద

శ్చ్యుతి ॥ పురాణేతి ॥ ౮॥ సర్గశ్చేతి ॥ అస్యవిశ్వస్య॥ శ్లో ॥ అత్రసర్గోవిసర్గశ్చస్థానంపోషణమూతయః। మన్వంతరేశానుకథాని రోధోముక్తిరాశ్రయః ॥ ఇత్యత్రోక్తైస్థానపోషణేచ్ఛ త్తిరిత్యుశబ్దాభ్యాముచ్యతే - అంతరాణిమన్వంతరాణి - వంశోవంశానుచరితమితిచ ఈశానుకథాః - సంస్థానిరోధః - అనయైవాత్యంతికీలయరూపాముక్తిరపి వ్యక్తా - హేతుశ్చేనజీవాశ్రయవాసనాశబ్దవాచ్యాఃఊతియో గృహీతాః॥ ౯॥ దశభిరితి॥ దశభిరైశైలక్షణైర్లక్షణీయైరర్థైర్యుక్తం- మహాపురాణంవిదుః- క్వచిత్పంచవిధం ॥ శ్లో॥ సర్గశ్చప్ర తిసర్గశ్చవంశమన్వంతరాణిచ । వంశానుచరితంచేతిపురాణంపంచ-లక్షణమితి ॥ పురాణంమహత్అల్పంచేతివ్యవస్థాయాంయత్ర దశాపేల క్షణానిపృథక్నిరూప్యంతే - తన్మహాపురాణం- యత్రత్వన్యేహంపుచస్వేవాంతర్భావస్యవివక్షా- తత్పల్పమితివ్యవస్థయేత్యర్థః॥ ౧౦॥స గాదిలక్షణానివ్యాచష్టే ॥ అవ్యాకృతేతి ॥ ప్రధానస్యగుణానాంసోభాత్ హోమహత్తస్మాత్యస్త్రిపృదహంకారస్తస్మాద్భూతమా త్రాణాంసూక్ష్మాణాంఇంద్రియాణాంచతదర్థానాంస్థూలానాంతద్దేవతానాంచసంభవఃసర్గఃకారణసృష్టిఃసర్గఇత్యర్థః- ఉచ్య తఇత్యస్యయథాపెక్షముత్తరత్రాప్యనుషంగః॥ ౧౧॥ విసర్గఃవ్యాచష్టే ॥ పురుషేతి ॥ పురుషేణేశ్వరేణానుగృహీతానాంవిసోమహ దాదీనాం- పూర్వ కర్మవాసనాప్రధానోయంసమాహారఃకార్య భూతశ్చరాచరప్రాణిరూపోబీజాద్బీజమివప్రవాహఃపునోవిసర్గఉ చ్యతఇత్యర్థః॥ ౧౨॥ వృత్తిరితి॥ చరాణాంభూతానాంసామాన్యతోచరాణిచకారాచ్చరాణిచ- కామాద్వృత్తిఃతత్రతు- నృణాంస్వే నభావేనకామాచ్చోదనయాపివాయానియతావృత్తిర్జవికాకృతా- నావృత్తిరుచ్యతఇత్యర్థః॥ ౧౩॥ రక్షేతి॥ తిర్యఙ్మత్స్యకూర్మవరాహమే

ణలక్షణం బ్రహ్మబ్రహ్మర్షిభిర్నిరూపితమ్ । శృణుష్వబుద్ధిమాశ్రిత్యవేదశాస్త్రానుసారతః ॥ ౮ ॥
సర్గోభవ్యస్యవిసర్గశ్చవృత్తిరత్రాంతరాణిచ । వంశోవంశానుచరితంసంస్థాహేతురపాశ్రయః ॥ ౯ ॥
దశభిర్లక్షణైర్యుక్తంపురాణంతద్విదోవిదుః । క్వచిత్పంచవిధం బ్రహ్మన్మహదల్పవ్యవస్థయా ॥ ౧౦॥ అ వ్యాకృతగుణక్షోభాన్మహతస్త్రివృతోహమః । భూతసూక్ష్మేంద్రియార్థా నాంసంభవస్సర్గఉ చ్యతే ॥ ౧౧ ॥ పురుషానుగృహీతానామేతేషాంవాసనామయః। విసర్గోయంసమాహారోబీజాద్బీజంచరాచరమ్ ॥ ౧౨ ॥ వృత్తిభూతానిభూతానాంచరాణామచరాణిచ। కృతాస్వేననృణాంతత్ర కామాచ్చోదనయాపివా ॥ ౧౩ । రక్షాచ్యుతావతారేహావిశ్వస్యానుయుగేయుగే। తిర్యఙ్మత్స్యా ష్టిదేవేషుహన్యంతేయైస్త్రయీన్విషః ॥ ౧౪ ॥ మన్వంతరంమనుర్దేవామనుపుత్రాస్సురేశ్వరః। ఋషయోంశావతారశ్చహరేషడ్విధముచ్యతే ॥ ౧౫ ॥ రాజ్ఞాంబ్రహ్మప్రసూతీనాంవంశస్త్రైకాలికోన్వయః। వంశానుచరితంతేషాంవృత్తంవంశధరాశ్చయే॥ ౧౬॥ నైమిత్తికఃప్రాకృతికోనిత్యఆత్యం తికోలయః। సంస్థేతికవిభిఃప్రోక్తాచతుర్ధాస్యస్యభావతః॥ ౧౭॥ హేతుర్జీవోస్యసర్గాదేరవిద్యా కర్మకారకః । యంచానుశయినంప్రాహురవ్యాకృతముతాపరే ॥ ౧౮ ॥ వ్యతిరేకాన్వయాయస్యజాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు। మాయామయేషుతద్బ్రహ్మజీవవృత్తిష్వపాశ్రయః ॥ ౧౯ ॥ పదార్థేష్వయథాద్రవ్యంసన్మాత్రంరూప నామసు। బీజాదిపంచతాంతాసుహ్యవస్థాసుయతాయతమ్ ॥ ౨౦ ॥ వి

అచ్యుతావతారాస్తేహమీహాలీలా- సావిశ్వస్యరక్షోచ్యతఇత్యర్థః నైరవతారైరితిసమాసాన్నిష్ప్రత్యకథంచిత్సంబంధః - త్రయీ ద్విజాతయైత్యాః॥ ౧౪॥ మన్వంతరమితి ॥ షడ్విధంమన్వంతరముచ్యతే - షడ్విధత్వమేవాహ - మనురితి - మన్వాదయఃషడేవేత్యర్థాఃస్వ స్వాధికారేణయత్రప్రవర్తంతే- తన్మన్వంతరమిత్యర్థః ॥ ౧౫॥ వంశమాహ ॥ రాజ్ఞామితి ॥ బ్రహ్మణస్సకాశాత్ప్రసూతిర్యేషాంశుద్ధా నామిత్యర్థః- తేషామన్వయోవంశఃతేషాంవృత్తం- యేచవంశధరాస్తేషాంచవృత్తంవంశానుచరితమిత్యుచ్యతే- వంశ్యానుచరితమితిపాఠే వంశేభవావంశ్యాస్తేషాంవృత్తమిత్యర్థః॥ ౧౬॥ నైమిత్తికఇతి ॥ అస్యవిశ్వస్యస్వభావతోమాయాతోనిష్పన్నస్య - యద్వామాయా తోయశ్చతుర్విధోలయఇతి॥ ౧౭॥ హేతురితి॥ అస్యజగతఃసర్గాదేర్హేతునిమిత్తంజీవఃసోత్రహేతురుచ్యతే ఇత్యర్థఃతస్యనిమి త్తతామాహ- అవిద్యాకర్మకారకఃకిన్తుకర్తా- జీవాదృష్టప్రయుక్తత్వాద్విశ్వవిసర్గాదేఃసతుతత్రహేతురిత్యర్థః - నన్వనుశయో నిమిత్తమితికేచిత్ అవ్యాకృతమిత్యపరే తత్రాహ- యమితి- చైతన్యప్రాధాన్యేనానుశయినం- ఉపాధిప్రాధాన్యవివక్షయా అవ్యాకృ తం॥ ౧౮॥ అపాశ్రయమాహ॥ వ్యతిరేకేతి ॥ జాగ్రదాదిష్వవస్థాసుజీవతయావర్తంత ఇతిజీవవృత్తయోవిశ్వతైజసప్రాజ్ఞాస్తేషుమా యామయేషుసాక్షితయాఅన్వయః - సమాఖ్యాదౌచవ్యభిచారోయస్య- తద్బ్రహ్మ-సంసారప్రతీతిబాధయోరధిష్ఠానావధిభూతమపాశ్రయ ఉచ్యతఇత్యర్థః॥ ౧౯॥ ఎతదేవసదృష్టాంతంప్రపంచయతి॥ పదార్థే - ష్వితి॥ పదార్థేష్వఘటాదిషు- ద్రవ్యంమృదాది యథాయతం అన్వితంఅఘటంతంచబహిరవ్యవస్థానాత్- రూపనామసుచసన్మాత్రంసత్తామాత్రంయథా - ఎవంబీజంగర్భాధానమాదిరన్యసాంసంచ

తాఅంతేచయాసాంతాసుదేహావస్థాసు॥ శ్లో॥ నిషేకగర్భజన్మానిబాల్యకౌమారయౌవనమ్। వయోమధ్యంజరామృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ॥ ఏతాసునవస్వపిఅధిష్ఠానత్వేనసాక్షిత్వేనచయుతమయుతంచయత్‌- తదపాశ్రయఇతి॥ ౨౦॥ ఏవందశాపిలక్షణానివ్యాఖ్యాయతద్దానీం॥ శ్లో॥ దశమస్యవిశుద్ధ్యర్థంనవానామిహలక్షణమ్। వర్ణయంతిమహాత్మానఇతియదుక్తంతదాహ॥ విరమేతేతి॥ యదాసర్గాదీనాంమాయామయత్వానుసంధానేనవామదేవాదేరివస్వయమేవచిత్తంవిరమేత్‌- ఇహైవానుష్ఠితేనయోగేనవాదేవహూత్యాదివత్‌- తదావిశ్లేషాబాధాదాత్మానంవేదతదాచావిద్యానివృత్తేః ఈహాయాఃసంసారరూపాయాఃనివర్తతఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ పురాణవిభాగప్రస్తావేనతల్లక్షణాదికంప్రాసంగికముక్త్వాప్రస్తుతమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవిధైర్లక్షణైర్లక్షణ్యాని॥ ౨౨॥ ౨౩॥ భవిష్యదితి॥ త్రిషట్అష్టాదశ॥ ౨౪॥ ఉపసంహరతి॥ బ్రహ్మన్నితి॥ మునేర్వ్యాసస్య- శిష్యాదీనాంచ- బ్రహ్మతేజోబ్రహ్మవర్చసంతద్వివర్ధనంశ్రోతౄణామితిశేషః॥ ౨౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రమేతయదాచిత్తంహిత్వావృత్తిత్రయంస్వయమ్। యోగేనవాతదాత్మానంవేదేహాయానివర్తతే॥
౨౧॥ఏవంలక్షణలక్ష్యాణిపురాణానిపురావిదః। మునయోష్టాదశప్రాహుఃక్షుల్లకానిమహాంతిచ॥౨౨॥
బ్రాహ్మంపాద్మంవైష్ణవంచశైవంలైంగంచగారుడమ్। నారదీయంభాగవతమాగ్నేయంస్కాందసం
జ్ఞితమ్॥ ౨౩॥ భవిష్యద్బ్రహ్మవైవర్తంమార్కండేయంసవామనమ్। వారాహమాత్స్యకౌర్మా
ణిబ్రహ్మాండాఖ్యమితిత్రిషట్॥ ౨౪॥ బ్రహ్మన్నేతత్సమాఖ్యాతంశాఖాప్రణయనంమునేః। శిష్యా
ణాంచప్రశిష్యాణాంబ్రహ్మతేజోవివర్ధనమ్॥ ౨౫॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ద్వాదశస్కంధే-సప్తమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శౌనకః॥ సూతజీవచిరంసాధోవదనోవదతాంవర। తమస్యపారేభ్రమతాంనృణాంత్వంపారదర్శ
నః॥ ౧॥ ఆహుశ్చిరాయుషమృషింమృకండుతనయంజనాః। యఃకల్పాంతేప్యుర్వరితోయేనగ్రస్తమి
దంజగత్‌॥౨॥ సవాఅస్మత్కులోత్పన్నఃకల్పేస్మిన్భార్గవర్షభః। నైవాధునాపిభూతానాంసంప్లవః
కోపిజాయతే॥ ౩॥ ఏకఏవార్ణవేభ్రామ్యన్దదర్శపురుషంకిల। వటపత్రపుటేతోకంశయానంత్వే
కమద్భుతమ్॥ ౪॥ ఏషనస్సంశయోభూయాన్సూతకౌతూహలంయతః। తంనశ్ఛింధిమహాయోగిన్పు
రాణేష్వపిసమ్మతః॥ ౫॥ సూతః॥ ప్రశ్నస్త్వయామహర్షేయంకృతోలోకభయాపహః। నారా
యణకథాయత్రగీతాఃకలిమలాపహాః॥ ౬॥ ప్రాప్తద్విజాతిసంస్కారోమార్కండేయఃపితుఃక్రమా
త్‌। ఛందాంస్యధీత్యధర్మేణతపస్స్వాధ్యాయసంయుతః॥ ౭॥ బృహద్వ్రతధరశ్శాంతోజటిలోవల్క
లాంబరః। బిభ్రత్కమండలుందండముపవీతంసమేఖలమ్॥ ౮॥ కృష్ణాజినంసాక్షసూత్రంకుశాంశ్చని
యమర్ధయే। అగ్న్యర్కగురువిప్రాత్మస్వర్చయన్సంధ్యయోర్హరిమ్॥౯॥సాయంప్రాతస్సగురవేభైక్షమాహృత్యవాగ్యతః। బుభుజేగుర్వనుజ్ఞాతస్సకృన్నోచేదుపోషితః॥ ౧౦॥ ఏవంతపస్స్వా

శ్లో॥ అష్టమేతుతపశ్చర్యామార్కండేయస్యమోహకైః। కామాదిభిరసంమోహోనరనారాయణస్తుతిః॥ పురాణవిభాగప్రసంగేనపురాణకర్తుర్మార్కండేయస్యచరితంపృచ్ఛతి॥ సూతేతి॥ త్వమేవవక్తుంయోగ్యఇత్యాహ- తమసిసంసారే- భ్రమతాంపారదర్శనఃసన్నివర్తకః॥ ౧॥ వక్తవ్యమాహ॥ ఆహురితి॥ ఉర్వరితఃఅవశిష్టః- యేనకల్పాంతేన- ఏతత్కథంఘటతఇత్యేకఃప్రశ్నః॥ ౨॥ ప్రశ్నాంతరాభావాదప్యేతన్నఘటతఇత్యాహ॥ సఇతి॥ యతోభార్గవర్షభః- కోపిప్రాకృతికోనైమిత్తికోవా॥ ౩॥ అన్యదప్యఘటితమేవేత్యాహ॥ ఏకఇతి॥ తోకంబాలకం॥ ౪॥ ఏషఇతి॥ కౌతూహలంఔత్సుక్యం- తంసంశయం- నకేవలంత్వంమహాయోగీ- కింతు- పురాణేష్వపిజ్ఞాతృత్వేనసమ్మతః॥ ౫॥ ప్రశ్నమభినందతి॥ప్రశ్నఇతి॥ హేమహర్షే- అయంప్రశ్నః- తత్రహేతుః- నారాయణేతి- యత్రప్రశ్నవిషయే॥ ౬॥ తత్రమార్కండేయస్తపసాభగవంతమారాధ్యమాయాప్రదర్శనంవవ్రే- తతశ్చతస్మైసభగవస్మాయయాసప్తకల్పాఃదృష్టాఃనాస్యైకరిత్యుక్తంవక్తుమాదితఆరభ్యతస్యచరితమాహ॥ ప్రాప్తేతి॥ మార్కండేయోమృత్యుంజిగ్యఇతిపంచమశ్లోకేనాన్వయః- మధ్యమగ్రంథేనతస్యధర్మఃకథ్యతే- ప్రాప్తోద్విజాతిసంస్కారఃఉపనయనాఖ్యోయేనసః- పితుస్సకాశాత్‌గర్భాధానాదిక్రమాత్‌- ఛందాంసివేదాన్॥౭॥ బృహదితి॥ బృహద్వ్రతధరఃనైష్ఠికబ్రహ్మచారీసన్॥ ౮॥ కృష్ణాజినమితి॥ సన్నియమర్ధయేధర్మాభివృద్ధయే- అగ్న్యాదిషుపంచసుహరిమర్చయన్॥ ౯॥ సాయమితి॥ భైక్షంగురవేర్థమాహృత్య- తేనానుజ్ఞాతశ్చేత్తర్హిబుభుజే- నోచేత్సకృత్తదాపిదుపోషితోభవ

తి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ బ్రహ్మేతి॥ తేనవృత్యుంజయేన॥ ౧౨॥ ఇత్థమితి॥ యోగేనధ్వస్తాఃక్లేశారాగాదయోయస్యతేనఅంతరాత్మనా ప్రత్యాహృతేనమనసా॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తస్యతపోనిస్తాపమితిహాసేనవర్ణయతి॥ ఏతదితి॥ అస్మిన్సప్తమేమన్వంతరే-తపసామత్యుదంగ్రహీష్యతీతివిశంకితః॥ ౧౫॥ గంధర్వేతి॥ మునయేమునింభ్రంశయితుం- రజస్తోకంఅతిప్రియమపత్యంలోభఃమదశ్చతౌ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తదితి॥ తదాశ్రమపదంప్రవిష్టోవాయుర్వావితితృతీయేనాన్వయః - పుణ్యైర్ద్రుమైర్లతాభిశ్చాచితంపూజితం- పుణ్యానాంద్విజానామృషీణాంకులైరాకీర్ణంవ్యాప్తం- పుణ్యాత్యమలాజలాశయాయస్మిన్తత్ ॥ ౧౮ ॥ మత్తేతి॥ మత్తభ్రమరాణాంసంగీతంయస్మిన్- మత్తకోకిలానాంకూజితంయస్మిన్- మత్తాబర్హిణనివనటాప్తేహమాటోపఃసంభ్రమోయస్మిన్- మత్తద్విజానాంపక్షిణాంకులైరాకులంవ్యాప్తం॥ ౧౯ ॥ వాయురితి॥ వివంధూతంతదాశ్రమపదం-ప్రవిష్టస్యవాయుర్మలయానిలోవవౌప్రససార- ఉత్తంభయన్నుద్దీపయన్-

ధ్యాయర*తోవసాణామయుతాయతమ్। ఆరాధయన్హృషీకేశంజిగ్యేమృత్యుంసుమృత్యుమ్ ॥
౧౧॥ బ్రహ్మోభృగుర్వసిష్ఠోబ్రహ్మపుత్రాశ్చయేపరే। నృదేవపితృభూతానితేనాసన్నతివిస్మితాః॥
౧౨ ॥ ఇత్థంబ్రహ్మవ్రతధరస్తపస్వాధ్యాయసంయమైః। దధ్యావధోక్షజంయోగధ్వస్తక్లేశాంతరాత్మనా ॥ ౧౩ ॥తస్యైవంయుంజతశ్చిత్తంమహాయోగేనయోగినః। వ్యతీయాయమహాకాలోమన్వంతరషడాత్మకః ॥ ౧౪ । ఎతత్పురందరోజ్ఞాత్వాసప్తమేస్మిన్కిలాంతరే।తపోవిశంకితోబ్రహ్మన్నారేభేతద్విఘాతనమ్ ॥ ౧౫॥ గంధర్వాప్సరసఃకామంవసంతంమలయానిలమ్। మునయేప్రేషయామాస రజస్తోకమదౌతదా ॥ ౧౬ । తేవైతదాశ్రమంజగ్ముర్హిమాద్రేఃపార్శ్వఉత్తరే। పుష్పభద్రానదీయత్రచిత్రాఖ్యాచశిలావిభో ॥ ౧౭ । తదాశ్రమపదంపుణ్యంపుణ్యద్రుమలతాచితమ్। పుణ్యద్విజకులాకీర్ణంపుణ్యామలజలాశయమ్ ॥౧౮ ॥మత్తభ్రమరసంగీతంమత్తకోకిలకూజితమ్। మత్తబర్హినటాటోపంమత్తద్విజకులాకులమ్ ॥ ౧౯ ॥ వాయుఃప్రవిష్టఆదాయహిమక్షీరోదశీకరాన్।సుమనోభిఃపరిష్వక్తోవవావుత్తంభయన్స్మరమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఉద్యచ్చంద్రనిశావక్త్రఃప్రవాళస్తబకాళిభిః। గోపద్రుమలతాజాలైస్తత్రాసీత్సుమనాకరః ॥ ౨౧ ॥ అన్వీయమానోగంధర్వైర్గీతవాదిత్రయూథికైః। అదృశ్యతాత్తచాపేషుస్స్వస్త్రీయూథపతిస్స్మరః ॥ ౨౨ ॥ హుత్వాగ్నింతమువాసీనందదృశుశ్శకకింకరాః। మిలితాతుంసురాధర్షంమూర్తిమంతమివానలమ్ ॥ ౨౩ ॥ ననృతుస్తస్యపురతస్తస్మిన్యోవైగాయకాజగుః। వృదంగవీణాపణవైర్వాద్యంచక్రుర్మనోహరమ్ ॥ ౨౪ ॥ సందధేస్రంస్వధనుషికామఃపంచముఖంతదా। మధుర్మనోరజస్తోకఇంద్రభృత్యావ్యకంపయత్ ॥ ౨౫ ॥క్రీడంత్యాఃపుంజికస్థల్యాఃకందుకైస్తనగౌరవాత్।భృశమాద్విగ్నమధ్యాయాఃకేశవిస్రంసితస్రజః॥ ౨౬॥ ఇతస్తతోభ్రమద్దృష్టేర్వల్గంత్యాఅనుకంపకమ్। వాయుర్జహారతద్వాసస్సూక్ష్మంతూటితమేఖలమ్। ౨౭॥విససర్జతదాబాణంమత్వాతంస్వజితంస్మరః। సర్వంతత్రాభవన్మోఘమీశస్యయదధోద్యమః॥ ౨౮॥తఇత్థమవకుర్వంతోమునేస్తత్తేజసామునే। దహ్యమానానివవృతుఃప్రభోధ్యాహిమివాభవత్ ॥ ౨౯॥సఇంద్రానుచరైర్బ్రహ్మన్ధర్షితోపిమహామునిః। యన్నాగాదహమోభావంనతద్విత్రమం

తత్రపృథ్వీమప్రవేశాన్మాంద్యంహిమమనిర్దూరకరణనామాదానాచ్ఛైత్యం- పుష్పపరిష్వంగాత్సౌరభ్యంచోక్తం॥ ౨౦॥ కించ॥ఉద్యచ్చేతి॥ ఉద్యత్చంద్రోయస్మింస్తత్నిశావక్త్రంరజనీముఖంయస్యేతిసఃప్రవాళస్తబకానామళయఃశ్రేణయోయేమధుపైఃసంశ్లిష్యంతీతిగోపాఃద్రుమాఃలతాశ్చతేహంజాలైఃసమూహైరుపలక్షితఃకుసుమాకరఃవసంతఃఆసీత్ఆవిర్బభూవ॥ ౨౧ ॥ చ ॥ అన్వీయమాన ఇతి॥ తదాగీతవాదిత్రయూథికైఃగాయకాదిసముదాయిభిఃగంధర్వైరన్వీయమానఃతథాస్వస్త్రీయోప్సరసస్తాసాంయూథస్యపతిఃఆత్తఃచాపఇషుశ్చయేనసఃస్మరశ్చతత్రాదృశ్యత॥ ౨౩॥ హుత్వేతి॥ దురాధర్షంఅక్షిభవితుమశక్యం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ సందధఇతి ॥ శోషణమోహనసందీపనతాపనోన్మాదనాఖ్యానిపంచముఖానియస్యతదస్త్రం- సందధే- తదైవ- మధుర్మనఃసంతఃరజస్తోకశ్చ పుంస్త్వమాపన్నం- అన్యేచేంద్రభృత్యాఃతస్యమనోవ్యకంపయన్॥ ౨౬॥ కించ॥ క్రీడంత్యాఇతి॥ ౨౭॥ తతఇతి॥వాయుర్మలయానిలఃపుంజికస్థల్యాఃతత్నీవ్యంవాసోజహార ॥ ౨౮ । విససర్జేతి॥ సర్వంతేషాంకర్మతత్రతస్మిన్మోఘంవ్యర్థం

ధర్మం - అనీశస్యఖిలైశ్వర్యస్య॥ ౨౮॥ తఇతి॥ మునెరపకుర్వంతఃప్రతిమూలమాచరంతః- హేమునె ॥ ౨౯॥ సఇతి ॥ అహమఃఅహం కారస్య- భావంవికారం॥ ౩౦॥ దృష్ట్వేతి॥ నిత్తెజసంమ్లానవదనం- స్వరాడింద్రః॥ 3౧॥ తస్యేతి॥ నరనారాయణరూపోహరిః॥ 3౨॥తా వనువర్ణయతిద్వాభ్యాం॥ తావితి॥ రౌరవంకృష్ణాజినంవల్కలంచాంబరంయయోస్తౌ - పవిత్రెపాణ్యోర్యయోస్తౌ - తృదృత్ త్రిగుణంనవ తంతుకమితివా - త్రిపృద్బహిష్పవమానమితివాదౌ - నవకెస్రయోగాత్ - ఉపవీతకందధానౌ॥ 33॥ పద్భ్యెతి॥ జంతుమార్జనంసూత్రం తావిదమయం వేదంచదధతమున్మిషం- కించ- సాక్షాత్తపఏవతౌ - తత్రహేతుః- తపత్తప్తిస్వర్ణవర్ణంచదీప్త్యా మానవిద్యుత్పుంజాకాశంయచ్ఛిశం ఏంరోచిస్తెనరూపిణౌమూలిత్యంతతోమయ్యెవప్రకాశమానావిత్యర్థః- ప్రాంశూన్నతౌ॥ 3౪॥ తావితి॥ ఉపెచ్యమహతాఆదరెణ॥ 3౫॥సఇతి ॥ తయోస్సందర్శనెనయఆనందప్తెనవృత్తాఉపశాంతాఆత్మెంద్రియాశయాఃదెహెం ద్రియమనాంసియస్యసఃనసెహెనాశక్నోత్॥ 3౬॥ ఉత్థాయెతి॥ ఆశ్లిష్యఆలింగయన్నిద॥ 3౭॥ తయోరితి॥ పాదయోరవనిజ్యపాదౌప్ర క్షాల్య- అర్హణెనఅర్ఘ్యెణ॥ 3౮॥ సుఖమితి॥ పాదాభ్యాంపాదావానవ్య- గరిష్ఠాభూజ్యతమాప్రతి॥౯॥ అంతర్యామిణస్తస్యైవస్రో తాదిప్రవర్తకత్వాదాత్మనస్తథావస్యాతంత్ర్యంపశ్యన్నాహ॥ కిమితి॥ హెవిభో- తవత్వాం- కిమహంవర్ణయెకధంస్తౌమి - యద్వెన

హృత్సుహృ॥ 3౦॥ దృష్ట్వానిస్తెజసంకామంసగణం భగవాన్స్వరాట్ । శ్రుత్వానుభావంబ్రహ్మర్షెర్విస్మయసమగాత్పరమ్॥ 3౧॥ తస్యైవంయంజతశ్చిత్తంతపస్వాధ్యాయసంయమైః । అనుగ్రహాయావిరాసీన్నరనారాయణోహరిః॥ 3౨॥ తౌశుక్లకృష్ణానవకంజలొచనౌచతుర్భుజౌరౌరవవల్కలాంబరౌ । పవిత్రపాణీఉపవీతకంత్రివృత్కమండలుందండమృజుంచవైణవమ్ ॥ 33 । పద్మాక్షమాలామృతజంతుమార్జనంవెదంచసాక్షాత్తపఏవరూపిణౌ । తపత్తటిద్వర్ణపిశంగకొచిషాప్రాంశూదధానౌవిబుధర్షభార్చితౌ ॥ 3౪ । తౌవైభగవతోరూపెనరనారాయణాభిధౌ । వీక్ష్యోత్థాయాదరెణొపైశ్చనఃనామాంగెనసండవత్ ॥ 3౫ । సతత్సందర్శనానందనిర్వృతాత్మెంద్రియాశయః । హృష్టరొమాశ్రుపూర్ణాక్షొనసెహెతావుదీక్షితుమ్॥ 3౬ । ఉత్థాయప్రాంజలిఃప్రహ్వఃప్రణతొత్సక్యవాఙ్మునిః । నమొనమఇతీశానౌబభాషెఽగ్రద్దధాక్షరం ॥ 3౭ ॥ తయోరాసనమానీయపాదయోరవనిజ్యచ । అర్హణెనానులెపెనధూపమాలైర్వరూజయత్ ॥ 3౮॥ సుఖమాసనమాసీనౌప్రసాదాభిముఖౌమునిః । గృనరానప్యపాచాభ్యాంగరిష్ఠావిదమబ్రవీత్ ॥ 3౯। మాకర్కండెయఃకింవర్ణయెతవవిభోయమునీరితొసుస్సంస్పందతెతమనువాఙ్మనఇంద్రియాణి । స్పందంతివైతనుభృతామజశర్వయోశ్చస్వస్యాప్యథాపిభజతామసిభావబంధుః॥ ౪౦॥ మూర్తిఇమెభగవతోభగవంస్త్రిలొక్యాఃక్షెమాయతావపవిరమాయచమృత్యుజిత్యై । నానాబిభర్ష్యవితుమన్యతనూర్యధెదంసృష్ట్వాపునర్గ్రససిసర్వమివొర్ణనాభిః ॥ ౪౧ ॥ తస్యావితుస్థిరచరెశితురంఘ్రిమూలంయత్థ్యానకర్మగుణకాలరజస్సృశంతి । యద్వైస్తువంతినిగమంతియజంత్యభీక్ష్ణంధ్యాయంతివెదహృదయామునయస్తదాత్మ్యై॥ ౪౨। నాన్యం

త్వయైవ ఉదీరితఃప్రెరితఃఅసుఃప్రాణఃసంస్పందతెప్రవర్తతెతమనుచవాగాదయఃస్పందంతి- అత్రహెతుఃవై - అన్వయవ్యతిరెకాభ్యాంశ్రోత్రస్యశ్రోత్రమిత్యాదిశ్రుతిభిశ్చవిత్తప్రసిద్ధమిత్యర్థః- నకేవలంప్రాకృతానాంతనుభృతాం - కింతు- అజశర్వయోశ్చ-అతఃస్వస్యమూపితథైవ- వివంయద్యపినక్వ చిదపిక్వస్యా పిస్వాతంత్ర్యం- అథాపిదారుయంత్రవత్స్వప్రవర్తకైరపివాగాదిభిర్భజతాంపుంసాం - త్వంభావబంధురాత్మబంధురసి - నతుపిత్రాదివద్దెహమాత్రబంధుః - అహొకృపాళుతాతవెత్యర్థః ॥ ౪౦॥ ననుకథమునాంప్రాణాదిప్రవర్తకత్వం- ధర్మపుత్రత్వాదావయొరిలచెన్నకస్యాపిపుత్రఇత్యాహ॥ మూర్తిఇతి ॥ హెభగవన్ - భగవతస్తవఇమెమూర్తీఃత్రిలొక్యాఃక్షెమాయపాలనాయ - తాఃపవిరమాయచదుఃఖనివృత్తైయ - మృత్యుజిత్యై యహొయుచ - నతుత్వంకస్యాపిపుత్రఇత్యర్థఃఃఅత్రదృష్టాంతఃయథెదంవిశ్వమవితుం అన్యాస్తనూర్మూర్తీర్మత్స్యకూర్మాదిలక్షణాఃనానాఅనెకప్రకారాఃబిభర్షి- తద్వత్- నకేవలంపాలనాదిమాత్రంతవకర్మ- కింతు- సృష్టిప్రళయావపీత్యాహ- సృష్ట్వెతి- తత్రాప్యన్యనిరపెక్ష్యెదృష్టాంతఃఊర్ణనాభిరివెతి॥ ౪౧॥ యస్మాదెవంభూతస్త్వంతస్మాత్తవాంఘ్రిమూలంభజామీత్యాహ॥ తస్యెతి॥ తస్యావితుఃపాలకస్య- స్థావరజంగమానామీశ్వరస్య - అంఘ్రిమూలంభజామీతిత్రితీయశ్లోకెనానుషంగఃకథంభూతమంఘ్రిమూలం- యత్స్మరణాత్ప్రస్థితఃకర్మగుణకాలానాంరజఃసులం- అస్యెవపూర్వొక్తాస్తాఃదయఃనస్పృశంతి- రుజఃక్షిప్తివాపాఠఃయతఃవెదాఃహృదయమెమంత్రెవెదతాత్పర్యవి

మోమునయః - యదెవస్తువంతి - నితరాంనమంతి - తత్రాప్తయ ఏవస్తవనాదీనికుర్వంతి ॥ ౨౨॥ తతోన్యఃపురుషాధ్యోనాస్తీత్యాహ॥
నాన్యమితి॥ తవఅంఘ్ర్యుపనయాత్ శ్రీముచ్చరణ ప్రాప్తెఃఅన్యంతేమునవిద్మః - పరితఃసర్వెప్యపిలోకెఽభీష్టస్యతస్యజనస్య - త
దెవాహ - ద్విపరాధ్ఁధిష్ణ్యంస్థానంయస్యసఃబ్రహ్మాపి - తెకాలస్యత్వ స్భ్రు విజృంభరూపాత్ కాలాదలంబిభెతి - అతఃకిముక్తవ్యం
తెనైవబ్రహ్మణాకృతానాంభౌతికానాం ప్రాణినాంభయమితి॥ ౨౩॥ యస్మాదెవం॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్తవపాదమూలమెవభజామి- కథంభూ
తస్య- ఋతధియఃసత్యజ్ఞానస్వరూపస్య- యద్వా- ఋతాసత్యాధీర్యస్యస్మిన్వాతస్య- ఆత్మగురోర్జీవనియంతుఃఆతఃకారణాత్ప
రస్య- కింకృత్వా - ఆత్మభిందిస్వాత్మావారకం - అపాధ్ఁచనిష్ఫలం- అసచ్చతుచ్ఛం - అంత్యంచనశ్వరం - ఇదందెహగెహాదికంహి
త్వాదెహాదిభజనంత్యక్త్వా -అసచ్చెత్కథంప్రతీయతెతత్రాహ- అభిజ్ఞమాత్రంనవ్యాత్యంతమసత్కింత్వాత్మమాత్రం-నతతఃపృథగస్తీ
త్యర్థఃనన్వపవర్గాయభవతుమద్భజనఫలాంతరాధ్ఁంత్వన్యభజనంకార్యమెవతత్రాహ - తథ్హీతి - యదిత్వాంభజతిపురుషఃతథ్హ- త్వత్తఏవసవ్ఁంమనీషితమభీష్ఁంవిందతెతి॥ ౨౫॥ ననుబ్రహ్మరుద్రాదపిమత్తెవమాశీఃప్రాప్తిఃతతోమాంమెవకిమిత్యత్యంతమాద్రి
యసె- తత్రాహ॥ సత్త్వమితి॥ యదపియద్యపి తవైవమాయయాకృతాఃఎతాఃలీలాఃత్వన్నైవధృతాఃతథాపి- యాసత్త్వమయీ- సైవ
ప్రశాంతైర్యమోత్తమైఃయ- నకెవలంప్రశాంత్యభావమాత్రమన్యభజనె- కింత్వనిష్టంచకించిదన్యథాత్వెభవెదిత్యాహ- వ్యసనెతి ॥ ౨౬॥

తవాంఘ్ర్యుపనయాదపవర్గమూతెఽమంజనస్యపరితోభియఈశవిద్మఃబ్రహ్మాబిభెత్యలమతో
ద్విపరార్ధధిష్ణ్యకాలస్యతెకిముతతత్ర కృతభౌతికానామ్॥ ౨౩॥ తదైవభజామ్యృతధియస్తవపాద
మూలంహిత్వెదమాత్మచ్ఛదిమాత్మగురోఃపరస్య। దెహాద్యపార్థమసదంత్యమభిజ్ఞమాత్రంవిందెతత
హిసతుసర్వమనీషితార్థమ్ ॥ ౨౫॥ సత్త్వంరజస్తమఇతీశతవాత్మబంధోమాయాకృతాస్సునిల
యోద్భవహెతవోస్యఃలీలాధృతాయదపిసత్త్వమయీప్రశాంత్యైనాన్యెనృణాంవ్యసనమోహభి
యశ్చయూభ్యామ్॥ ౨౬॥ తస్మాత్తవెహభగవన్నథతావకానాంశుక్లాంతనుంచదయితాంకుశలాభజం
తిఃయత్సాత్త్వతాఃపురుషరూపమునీశంతిసత్త్వంలోకోయతోభయముతాత్మసుఖంనచాన్యత్ ॥ ౨౮ ॥
తస్మైనమోభగవతెపురుషాయభూమ్నెవిశ్వాయవిశ్వగురవెపరదెవతాయైఃనారాయణాయ ఋ
షయెచనరోత్తమాయహంసాయసంయతగిరెనిగమెశ్వరాయ॥ ౨౭॥యంవైనవెదవితథాకుపథెభ్ర
మ్యద్ధీస్సంతంస్వకెష్వసుహృద్యపిసృక్వధెషుఃతన్మాయయావృతనుతిస్సుఉవెదసాక్షా
ద్యస్తవాఖిలగురోరుపసాద్యవెదమ్ ॥ ౨౮ ॥ యద్దర్శనంనిగమఆత్మరహఃప్రకాశంముహ్యంతియత్రకవయో
జపరాయతంతఃతంసర్వవాదవిషయప్రతిరూపశీలంవందెమహాపురుషమాత్మనిగూఢబొధమ్ ॥౨౯ ॥
❁❁❁❁❁❁❁ ఇతిశ్రీమద్భాగవతె - ద్వాదశస్కంధె - అష్టమోధ్యాయఃఽ ❁❁❁❁❁❁❁
శ్రీసూతఃఽ ॥ సంస్తుతొభగవానిత్థంమార్కండెయెనధీమతా। నారాయణొనరసఖఃప్రీతఃప్రాహభృ

తదెవసదాచారెణ దృఢయతి॥ తస్మాదితి॥ హెభగవన్- తవశుక్లాంతనుంశ్రీనారాయణాఖ్యాం - అథతావకానాంచ శుక్లాంతనుంనరా
ఖ్యాం - యద్యస్మాత్- సాత్త్వతాఃసత్త్వమెవపురుషస్యాధీశ్వరస్యరూపమునీశంతిమన్యంతె - నతత్వన్యత్రజస్తమశ్చెతి - అత్రహెతుఃయతఃసత్త్వాత్- లోకోవైకుంఠాఖ్యఃలోకత్వెసత్యస్యభయంచ- భొగెసత్యస్యాత్మసుఖంచ ॥ ౨౬ ॥ అతస్తంప్రణమతి ॥ తస్మాదితి॥
హంసాయశుద్ధాయ - సంయతగిరెవియమితవాచెఃఅథచ- నిగమెశ్వరాయవెదమూర్గప్రవర్తకాయ ॥ ౨౭ ॥ వెదార్థసంప్రదాయ
ప్రవర్తనెహెతుత్వంఽదర్శయతి॥ యమితి॥ కపటెంద్రియమూర్ఖబుద్ధిఃవిషీదతుబుద్ధిఃపుమాన్- స్వేంద్రియాదిమునియంతృత్వెన
సంతమపి- యంత్వాంనవెద- దృక్పథెషువిషయెషు - బుద్ధిర్యస్యెహెతుఃతస్మాయయాతస్యతవైవమాయయా - ఆవృతాఅనాత్మన్యాత్మ
తిర్యస్య - సఉసోపి - ఆద్యఖిలపూర్వమజ్ఞాతైవ - అఖిలగురోస్తవత్ప్రవర్తితంవెదముపసార్యప్రాహ్య - తంత్వాంసాక్షాద్వెద॥
౨౮॥వెదెనైవతద్జ్ఞానమిత్యుపపాదయన్నాహ॥ యదితి॥ యస్యతవదర్శనంనిగమెభవతి - కథంభూతం - ఆత్మనస్తవరహఃప్రకా
శకంసత్త్వప్రకాశకం - అన్యథాపుర్జ్ఞేయతామాహ- అజపరాఃబ్రహ్మముఖ్యాఃకవయోపి సాంఖ్యయొగాదిభిర్యతమానాఃయత్ర
త్వయి- స్వయంముహ్యంతి-కుతఇత్యతఆహ- సర్వేషాంసాంఖ్యాదివాదానాంయెవిషయాఃభేదాదయస్తెషాంప్రతిరూపంతత్తదనుసారి
శీలంస్వభావోయస్యతం- కుతఃఆత్మనాదెహాదిసంఘాతెననిగూఢోబొధోయస్యతం వివంభూతంమహాపురుషంత్వాంవందెఇతి॥ ౨౯ ॥ ఇతి
భావార్థదీపికాయాం- అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో॥ నవమెభగవన్మాయాదివృత్తోగర్భశరీరనంముహుః। మాయాశిశోర్వటాయాబ్ధౌచముసెనిద్రావేశనిగ్రహైః॥ భగవతఃపరితోషపూర్వక కంతదపెక్షితవరదానంకథయితుమాహ॥ సంస్తుతఇ॥ ౧॥ భోభోఇ॥ ఆత్మసమాధినాచిత్తైకాగ్ర్యేణ॥ ౨॥ వయమితి ॥ వయంతెపరితుష్టాస్మైతిబహువచనంసర్వదెవాభిప్రాయెణ- వరదెశాదిత్యెకవచనంస్వయెవాగ్ర్యాభిప్రాయెణ- ప్రలీచ్ఛగృహాణ॥ 3॥ జితమితి॥ వరెణఛందయతాత్వయాజితం- ఉత్కృష్టోదశితః - మమతువరాకాంక్షానాస్తీత్యాహ- వరెణేతి॥ ౪ ॥ వాంఛంతీతి ॥ యస్యతవ- శ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనం- అజాదయోబ్రహ్మాదయోవాంఛంతి- సభవాన్- మెఅక్షీగోచరోజాతోసి- కిమతఃపరంవరెణెత్యర్థః॥ ౫॥ అథెతి ॥ ద్రక్ష్యెత్రక్ష్యామిచ్ఛామి- లోకపాలైర్బ్రహ్మాదిభిస్సహితఃఅయంలోకొజనఃసద్భిదాం- సతివస్తునిభిదాంభెదంయయా- వెదెతి॥ ౬॥ ఇతీతి॥ తధెతి ద్రక్ష్యసీతి- సఈశ్వరః- స్మయన్స్మయమానఃప్రాగాత్- సస్మయమితిపాఠాంతరెక్రియావిశెషణం॥ ౭ ॥ తమితి॥ తమెవాభిధానంమాయాదర్శనరూపం- ఆగ్నెయ్యాదృష్టమూర్తిమత్॥ ౮ ॥ థ్యాయన్నితి॥ భావద్రవైర్వ్యక్తనొమయైర్ద్రవైర్యైః- క్వచిత్

గూహ్యహ ॥ ౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ భొభొబ్రహ్మర్షివర్యత్వంసిద్ధఆత్మసమాధినా। నుయిభక్త్యానపాయిన్యాతపసాస్వధ్యాయనంయమైః ॥ ౨॥ వయంతెపరితుష్టాస్మ నత్వద్బ్రహ్మవ్రతచర్యయా। వరంప్రలీచ్ఛభద్రంతెవరదెశాదభిప్సితమ్॥ 3॥ మాకఁడెయఃఁ॥ జితంతెదెవదెవెశప్రపన్నార్తిహరాచ్యుత। వరెణైతావతాలంనొయదాత్మభృశ్యతా ॥ ౪ ॥ వాంఛంత్యజాదయొయస్యశ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనమ్। మనసాయొగపక్వెనసభవాన్మెఽక్షిగొచరః ॥ ౫ ॥ అథాస్యంబుజపత్రాక్షపుణ్యశ్లొకశిఖామణె। ద్రక్ష్యెమాయాయాంయయాలొకస్సపాలొవెనసద్భిదామ్॥ ౬॥ శ్రీసూతఃఁ॥ ఇతీడితొర్చితఃకామమృషిణాభగవాన్మునె। తధెతిసస్మయన్ప్రాగాగ్బదర్యాశ్రమమీశ్వరః ॥ ౭ । తమెవచింతయన్నర్థమృషిస్సాశ్రమఎవసః। వవన్నగ్నయ్యకసొమాంబుభూవాయవియదాత్మసు॥ ౮॥ థ్యాయఁసర్వత్రచహరింభావంద్రవైర్వరపూజయత్। క్వచిత్పూజాంవిసస్మారభక్తిప్రసరసంప్లుతః॥ ౯ ॥ తస్యైకదాభృగుశ్రెష్ఠపుష్పభద్రానదీతటె। ఉపాసీనస్యసంధ్యాయాంబ్రహ్మన్వాయురభూన్మహాన్ ॥ ౧౦। తంచండశబ్దంసముదీరయంతంబలాహకాఅన్వభవత్కదాచిత్। అకుర్వవిస్ఫూర్జథుమురుస్తటిద్భిస్స్వనంతఉచ్చైరభివర్షధారాః॥ ౧౧ ॥ తతొభ్యవృశ్యంతచతుస్సముద్రాస్సమంతతఃప్లొతలమున్మదస్సంతఃసమీరవెగొర్మిభిరుగ్రనక్రభయానకావర్తగభీరఘొషాః ॥ ౧౨॥ అంతర్బహిశ్చాద్భిరతివ్యభిఃఖరైశ్శతహ్రాదాభీరుపతాపితంజగత్। చతుర్విధంవీక్ష్యసహాత్మనాముజిజీవిషూణాంప్లవమానసాస్పదమ్॥ ౧౩ ॥ తస్యైవముద్వీక్షతఊర్మిభీషణఃప్రభంజనాఘూర్ణితవార్మహార్ణవః। ఆపూర్యమాణొవర్షద్భిరంబుదైఃప్లొంద్వీపవర్షాదిభిరప్యధాత్సమమ్ ॥ ౧౪ । సప్లొంతరిక్షంసదివంసభాగణంత్రైలొక్యమాసీత్సహసాప్సురాప్లుతమ్। సఎకఎర్ణొర్మిజలెమహామునిర్బభ్రామవిక్షిప్యజటాజడాంధవత్॥ ౧౫॥ తుత్తృట్పరీతొమకరైస్తిమింగిలైరుపద్రుతొవీచినభస్వదాహతః। తమస్యపారెపరితొభ్రమద్దిశొనవెదఖంగాంచపరిశ్రమెషితః॥ ౧౬॥ క్వచిన్నగ్నొమహావ

కదాచిత్- భక్తిప్రసరసంప్లుతఃభక్త్యుద్రెకవ్యాప్తఃఁ॥ ౯॥ మాయాదర్శనమాహ॥ తస్యెతి॥ ౧౦॥ తమీతి ॥ తంవాయుమను- బలాహకామెఘాఃఅభవన్- ఆవిర్భవద్భూవుఃతెచతటిద్భిర్విద్యుద్భిస్సహితాఃఉచ్చైఃస్వనంతొగర్జంతఃఅకుర్వథాంగంతద్వత్స్వవిస్ఫూర్తిభిఃఅభితొవర్షధారాఃముముచుఃఁ॥ ౧౧॥ తతఇతి॥ చతుర్దిక్షుపరివర్తమానానాంసముద్రాణాం- సమీరవెగైరుడ్డామ్యతాంభూతలం ఉద్రసంతఃఉగ్రానక్రాణామెవభయానకాఆవర్తాయెషు - గభీరఘొషొయెషు - తెచతెచతెచ॥ ౧౨॥ అంతరితి॥ ఆత్మనాసహజరాయుజాదిచతుర్విధంజగత్- అంతర్బహిశ్చొపతాపితంవీక్ష్య - ప్లొంచజలాప్లుతాంవీక్ష్య - మునిఃశమత్రసత్భయంస్రుచ - కెనొపతాపితం- అద్భిఃకథంభూతాభిఃఅతివ్యభిఃఅతిక్రాంతావ్యాప్యాభిఃఖరైశ్చశూర్యరశ్మిభిఃవాయుభిర్వెలితెశఃశతహ్రాదాభిశ్చవిద్యుద్భిఃదీర్ఘమాఘంఘొషంసాశేన ॥ ౧౩ ॥ తస్యెతి ॥ ప్రభంజనెనఆఘూర్ణితంక్రుధంపితంవాఃఉదకంయస్మిన్తఃసఃఅస్యథాత్ఛాదయామాస- సమంసహ ॥ ౧౪ ॥ సప్లొంతి॥ సహసా- సప్లొంతరిక్షంభూర్భ్యంతరిక్షం స్థస్రాణిసహితం - సదివంస్వర్గస్థదెవసహితం- భాగణాజ్యొతిర్గణాఃవైస్సహితం- జగాఃవిక్షిప్యవికీర్య॥ ౧౫॥ తుదితి॥ హరిశ్రమెణఖిన్నితఃగతఃవ్యాప్తఖిన్నత్యర్థఃఇతుసర్వణధిత్యస్మాత్॥

౧౬ ॥ క్వచిదితి॥ అన్యోన్యఘాతిభిః తద్భక్షణాయ పరస్పరం యుధ్యద్భిః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ అయుతేతి॥ విష్ణుమాయావృతాత్మన ఇతి స తథా దృష్టవానిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ స ఇతి॥ కకుది ఉన్నతప్రదేశే - న్యగ్రోధపోతం కోమలవటం ॥ ౨౦ ॥ ప్రాగితి ॥ తస్యైశానదిక్ఛాఖాయాం - శిశుమపి ॥ ౨౧ ॥ మహామరకతేతి॥ శ్రీమత్ రమ్యం వదనపంకజం యస్య తం - కంబువత్ త్రిరేఖావృతా గ్రీవా యస్య తం - మహోరస్కం విశాలవక్షసం - సునాసం శోభనా నాసా యస్య తం - సుందరే భ్రువౌ యస్య తం ॥ ౨౨ ॥ శ్వాసేతి॥ శ్వాసైరేజంతః కంపమానా యే అలకాస్తైరాభాతం శోభితం - కంబువత్ అంతర్వలయేన శ్రియా యుక్తౌ తాభ్యాం కంబుశ్రియౌ - తయోః కర్ణయోర్దాడిమపుష్పే యస్య తం - విద్రుమతుల్యాధరభాసా ఈషచ్ఛోణాయితం సుధాతుల్యం స్మితం యస్య తం ॥ ౨౩ ॥ పద్మేతి॥ పద్మగర్భవత్ ఆ ఈషత్ అరుణావపాంగౌ నేత్రాంతౌ యస్య తం - హృద్యో హాసో యస్మిన్ తదవలోకనం యస్య తం - శ్వాసైరేజంత్యశ్చలంత్యో వళయస్త్రివళ్యో నిమ్నరేఖాస్తాభిః సంవిగ్నా చంచలా నిమ్నా చ గంభీరా నాభిర్యస్మిన్ తత్ - దళవదశ్వత్థదళసంకాశముదరం యస్య తం ॥ ౨౪ ॥ చార్వితి॥ చారవః అంగుళయో యయోస్తాభ్యాం

తైస్తైరంగైస్తాడితః క్వచిత్ । యాదోభిర్భక్షితః క్వాపి స్వయమన్యోన్యఘాతిభిః॥ ౧౭॥ క్వచిచ్ఛోకం
క్వచిన్మోహం క్వచిద్దుఃఖం సుఖం భయమ్। క్వచిన్మృత్యుం సమాప్నోతి వ్యాధ్యాదిభిరుపద్రుతః ॥ ౧౮ ॥
అయుతాయుతవర్షాణాం సహస్రాణి శతాని చ । వ్యతీయుర్భ్రమతస్తస్మిన్ విష్ణుమాయావృతాత్మ
నః॥ ౧౯॥ స కదాచిద్భ్రమంస్తస్మిన్ పృథివ్యాః కకుది ద్విజః । న్యగ్రోధపోతం దదృశే ఫలపల్లవశోభితమ్॥
౨౦ ॥ ప్రాగుత్తరస్యాం శాఖాయాం తస్యాపి దదృశే శిశుమ్। శయానం పర్ణపుటకే గ్రసంతం ప్రభయా
తమః ।౨౧। మహామారకతశ్యామం శ్రీమద్వదనపంకజమ్। కంబుగ్రీవం మహోరస్కం సునాసం సుం
దరభ్రువమ్॥ ౨౨॥ శ్వాసైజదలకాభాతం కంబుశ్రీకర్ణదాడిమమ్ । విద్రుమాధరభాసేషచ్ఛోణా
యితసుధాస్మితమ్ । ౨౩ । పద్మగర్భారుణాపాంగం హృద్యహాసావలోకనమ్ । శ్వాసైజద్వలిసంవి
గ్ననిమ్ననాభిదలోదరమ్ । ౨౪ ॥ చార్వంగులిభ్యాం పాణిభ్యామున్నీయ చరణాంబుజమ్ । ముఖే నిధా
య విప్రేంద్ర ధయంతం వీక్ష్య విస్మితః॥ ౨౫॥ తద్దర్శనాద్వీతపరిశ్రమో ముదా ప్రోత్ఫుల్లహృత్పద్మవి
లోచనాంబుజః। ప్రహృష్టరోమాద్భుతభావశంకితః ప్రష్టుం పురస్తం ప్రససార బాలకమ్ ॥ ౨౬ ॥ తావ
చ్ఛిశోర్వై శ్వసితేన భార్గవః సోఽన్తః శరీరం మశకో యథావిశత్ । తత్రాప్యదో న్యస్తముదీక్ష్య కృత్స్న
శో యథా పురాముహ్యదతీవ విస్మితః ॥ ౨౭ ॥ ఖం రోదసీ భగణానద్రిసాగరాన్ ద్వీపాన్ సవర్షాన్ కకు
భస్సురాసురాన్ । వనాని దేశాన్ సరితః పురాకరాన్ ఖేటాన్ వ్రజానాశ్రమవర్ణవృత్తయః* ॥ ౨౮ ॥
మహాంతి భూతాన్యథ భౌతికాన్యసౌ కాలం చ నానాయుగకల్పకల్పనమ్। యత్కించిదన్యద్వ్యవహారకా
రణం దదర్శ విశ్వం సదివావభాసితమ్॥ ౨౯॥ హిమాలయం పుష్పవహాం చ తాం నదీం నిజాశ్రమం యత్ర
ఋషీ స్త్వపశ్యత। విశ్వం విపశ్యంఛ్వసితాచ్ఛిశోర్వై బహిర్నిరస్తో న్యపతల్లయాబ్ధౌ॥ ౩౦॥ తస్మిన్
పృథివ్యాః కకుది ప్రరూఢం వటం చ తత్పర్ణపుటే శయానమ్। బాలం చ తత్ప్రేమసుధాస్మితేన నిరీక్షితో
పాంగనిరీక్షణేన ॥ ౩౧ । అథ తం బాలకం వీక్ష్య నేత్రాభ్యాం ధిష్ఠితం హృది । అభ్యయాదతిసంహృష్టః
పరిష్వక్తుమధోక్షజమ్ । ౩౨॥ తావత్స భగవాన్ సాక్షాద్యోగాధీశో గుహాశయః। అంతర్దధ ఋషే
స్తస్య యథేహానీశనిర్మితా ॥ ౩౩ । తమన్వథ వటో బ్రహ్మన్ సలిలం లోకసంప్లవః। తిరోధాయి క్షణా

ఉన్నీయ ఆకృష్య - ధయంతం పిబంతం॥ ౨౫॥ తదితి॥ హృత్పద్మం చ విలోచనాంబుజే చ ప్రోత్ఫుల్లాని తాని యస్య సః - అద్భుతభావః ఆశ్చర్యరూపం తేన శంకితస్సన్నపి - తం ప్రష్టుం పురః ప్రససార సమీపం గతః ॥ ౨౬ ॥ తత్రేతి ॥ అదః ఇదం జగత్ - యథా పురా ప్రళయాత్పూర్వం - న్యస్తం విన్యస్తం - దృష్ట్వా చ - అతీవ విస్మితస్సన్ - అముహ్యత్ ॥ ౨౭॥ కృత్స్నశో దర్శనం ప్రపంచయతి॥ ఖమితి - కకుభో దిశః - పురాణి ఆకరాంశ్చ - ఖేటాన్ కర్షకగ్రామాన్ - వ్రజాన్ గోకులాని - ఆశ్రమాంశ్చ వర్ణాంశ్చ తేషాం వృత్తీశ్చేత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ మహాంతీతి॥ నానాయుగాని కల్పాంశ్చ కల్పయతి తైర్వా కల్ప్యత ఇతి తథాతం కాలం చ - సదివ పరమార్థమివ అవభాసితం తేనైవ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ తస్మిన్నితి॥ వటం చ తోకం చ వీక్ష్య - తస్య ప్రేమ్ణా సుధాతుల్యస్మితయుక్తేనాపాంగనిరీక్షణేన - నిరీక్షితస్సన్ ॥ ౩౧ ॥ అథేతి॥ అథ తం బాలకమధోక్షజం పరిష్వక్తుం - అభ్యయాదిత్యన్వయః - కథంభూతం - హృద్యధిష్ఠితం ॥ ౩౨ ॥ తావదితి॥ తావత్పరిష్వంగలాభాత్పూర్వమేవ ఋషేస్తస్య - అంతర్హితో బభూవ - తదుద్యమవైఫల్యే దృష్టాంతః - అనీశో నిర్దైవః తేన నిర్మితా ఈహా క్రియా ఇవ

దస్యస్యాశ్రమెపూర్వవత్స్థితః॥ 3౮॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధెనవమోధ్యాయః.❁❁❁శ్రీసూతః॥ సఎవమనుభూయెవంనారాయణవినిర్మితమ్। వైభవంయోగమాయాయాస్తమెవశరణంయయౌ॥ ౧॥ ఋషిః॥ ప్రపన్నోస్మ్యంఘ్రిమూలంతెప్రపన్నాభయదంహరె। యన్మాయయాపివిబుధాముహ్యంతిజ్ఞానకాశయా॥ ౨॥ సూతః॥ తమెవంనిభృతాత్మానంవృషెణదివిపర్యటన్। రుద్రాణ్యాభగవాన్రుద్రొదదర్శస్వగణావృతః॥ 3॥ అథోమాతమృషీంవీక్ష్యగిరిశంసమభాషత।పశ్యెమంభగవన్విప్రొనిభృతాత్మెంద్రియాశయః ॥ ౪ ॥ నిభృతొర్ధ్వమరుషవ్రాతొవాతాపాయెయథాణవః। కుర్వస్యతపసస్తొత్సంసిద్ధింసిద్ధిదొభవాన్॥౫॥ శ్రీభగవాన్ ॥ నైవెచ్ఛత్యాశిషఃక్వాపిబ్రహ్మర్షెర్మొక్షమప్యుత। భక్తింపరాంభగవతిలబ్ధవాన్పురుషెయ్యసె ॥ ౬ ॥ అథాపిసంవదిష్యామొభవాన్యెతెనసాధునా। అయంహిపరమొలాభొనృణాంసాధుసమాగమః । ౭। ఇత్యుక్త్వాతమురుయాయభగవాన్సతాంగతిః। ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వదెహినామ్ ॥ ౮ । తయొరాగమనంసాక్షాదీశయొర్జగదాత్మనొః। నవెదనుష్ఠధీవృత్తిరాత్మానంవిశ్వమెవచ ॥ ౯ ॥ భగవాంస్తదభిజ్ఞాయగిరీశొయొగమాయయా। అవిశత్తద్గుహాకాశంవాయుశ్చిద్రమివెశ్వరః ॥ ౧౦ ॥ ఆత్మన్యపిశివంప్రాప్తంతటిత్పింగజటాధరమ్। త్ర్యక్షమష్టభుజంప్రాంశుముద్యంతమివభాస్కరమ్॥ ౧౧॥వ్యాఘ్రచర్మాంబరంశూలధనురిష్వసిచర్మభిఃఅక్షమాలాడమరుకపాలపరశుంసహ ॥ బిభ్రాణంసహసాభాంతంవిచక్ష్యహృదివిస్మితః॥ ౧౨ । కిమిదంకుతఎవెతిసమాధివిరతొమునిః। నెత్రెఉన్మీల్యదదృశెసగణంసొమమాగతమ్ ॥ ౧3 ॥ రుద్రంత్రిలొకైకగురుంననామశిరసామునిః । ౧౪ ॥ తస్మైసపర్యాంవ్యదధాత్సగణాయసహొమయా। స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్యగంధస్రగ్ధూపదీపకైః । ౧౫ । ఆహచాత్మానుభావెనపూర్ణకామస్యతెవిభొ। కరవాణికిమీశానయెనెదంనివృతంజగత్ ॥ ౧౬। నమశ్శివాయశాంతాయసత్త్వాయప్రమృడాయచ। రజొజుషెఘొరాయనమస్తుభ్యంతమొజుషె ॥ ౧౭ ॥ శ్రీసూతః॥ ఎవంస్తుతస్సభగవాన్మహాదెవస్సతాంగతిః । పరితుష్టఃప్రసన్నాత్మాప్రహసంస్తమభాషత । ౧౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ వరంవృణీష్వతెకామంవరదెశావయంత్రయః। అమొఘందర్శనంయెషాంమర్త్యొయద్విందతెమృతమ్॥ ౧౯॥ బ్రాహ్మణాస్సాధవశ్శాంతానిస్సంగాభూతవత్సలాః। ఎకాంతభక్తాహ్యస్యాహమెవగతిరాత్మవత్॥ ౨౦॥ యెషాంనఃకులమెతస్మాత్కృతంభవతిభూతకృత్। సర్వెషాంనఃసురశ్రెష్ఠాస్సంతుహ్యచ్యుతదెవతాః॥ ౨౧॥ వరమితి॥ త్రయఃబ్రహ్మవిష్ణువు

హేశ్వరాః - యత్ యేభ్యః తేవయం ॥ ౧౯ ॥ వరదానాదినా భవత్సేవైవాస్మాభిః క్రియతే - నత్వనుగ్రహః - జగద్వంద్యత్వాత్ భవతామితి బ్రాహ్మణాంస్తౌతి - బ్రాహ్మణా ఇతి - యే సాధవః సదాచారాః - శాంతాః మత్సరాదిరహితాః - నిస్సంగాః నిష్కామాః ॥ ౨౦ ॥ సలోకా ఇతి ॥ న కేవలం త ఏవ కింతు అహం చేత్యాది ॥ ౨౧ ॥ పూజ్యతమత్వే హేత్వంతరమాహ ॥ నేతి ॥ అణ్వపి అణుమాత్రమపి - న చ కుత్రచిత్ పశ్యంతి - తత్తస్మాత్ - ఏవంభూతాన్ యుష్మాన్ - ఈమహి భజేమహి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ బ్రాహ్మణేభ్య ఇతి ॥ బ్రాహ్మణేభ్యః బ్రాహ్మణాన్ - ఆత్మసమాధానం చిత్తైకాగ్ర్యం - తపః ఆలోచనం స్వాధ్యాయః అధ్యయనం - సంయమః వాగాదినియమః - తైః ॥ ౨౪ ॥ కించ ॥ శ్రవణాదితి ॥ ౨౫ ॥ ఇతీతి ॥ చంద్రో లలామం భూషణం యస్య తస్య - ధర్మరహస్యయుక్తం - అమృతాస్పదం వచః కర్ణాభ్యాం పిబన్ - నాతృప్యత్ అలమితి నామన్యత - కర్ణయోరమృతాయనమితి వా అన్వయః ॥ ౨౬ ॥ స ఇతి ॥ శివస్య వాగేవ అమృతం తేన ధ్వస్తః క్లేశపుంజో యస్య సః ॥ ౨౭ ॥ అహో ఇతి ॥ ఇయమీశ్వరలీలా దుర్విభావ్యా అవితర్క్యా - యద్యయా - ఈశితవ్యాని నియమ్యాని - యాని భూతాని - తాని జగదీశ్వరాః స్వయం నమంతి స్తు

స్మా సునిర్వైరాస్సమదర్శినః ॥ ౨౦ ॥ సలోకా లోకపాలాస్తాన్ వందంత్యర్చంత్యుపాసతే । అహంచ భగవాన్ బ్రహ్మా స్వయంచ హరిరీశ్వరః ॥ ౨౧ ॥ న తే మయ్యచ్యుతేఽజే చ భిదామణ్వపి చక్షతే । నాత్మనశ్చ పరస్యాపి తద్యుష్మాన్వయమీమహి ॥ ౨౨ ॥ న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవాశ్చిచ్ఛిలామయాః । తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః ॥ ౨౩ ॥ [పా ॥ న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవాశ్చేతనోజ్ఝితాః । తే పునంత్యురుకాలేన యూయం దర్శనమాత్రతః ॥] బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్యామో యేఽస్మద్రూపం త్రయీమయమ్ । బిభ్రత్యాత్మసమాధానతపస్స్వాధ్యాయసంయమైః ॥ ౨౪ ॥ శ్రవణాద్దర్శనాద్వాపి మహాపాతకినోఽపి వః । శుధ్యేరన్నంత్యజాశ్చాపి కిము సంభాషణాదిభిః ॥ ౨౫ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఇతి చంద్రలలామస్య ధర్మగుహ్యోపబృంహితమ్ । వచోఽమృతాయనమృషిర్నాతృప్యత్కర్ణయోః పిబన్ ॥ ౨౬ ॥ స చిరం మాయయా విష్ణోర్భ్రామితః కర్శితో భృశమ్ । శివవాగమృతధ్వస్తక్లేశపుంజస్తమబ్రవీత్ ॥ ౨౭ ॥ మార్కండేయః ॥ అహో ఈశ్వరచర్యేయం దుర్విభావ్యా శరీరిణామ్ । యన్నమంతీశితవ్యాని స్తువంతి జగదీశ్వరాః ॥ ౨౮ ॥ ధర్మం గ్రాహయితుం ప్రాయః ప్రవక్తారశ్చ దేహినామ్ । ఆచరంత్యనుమోదంతే క్రియమాణం స్తువంతి చ ॥ ౨౯ ॥ నైతావతా భగవతస్స్వమాయామయవృత్తిభిః । న దుష్యేతానుభావస్తైర్మాయినః కుహకం యథా ॥ ౩౦ ॥ సృష్ట్వేదం మనసా విశ్వమాత్మనానుప్రవిశ్య యః । గుణైః కుర్వద్భిరాభాతి కర్తేవ స్వప్నదృగ్యథా ॥ ౩౧ ॥ తస్మై నమో భగవతే త్రిగుణాయ మహాత్మనే । కేవలాయాద్వితీయాయ గురవే బ్రహ్మమూర్తయే ॥ ౩౨ ॥ కం వృణే ను వరం భూమన్ వరోఽయం వరదర్శనాత్ । యద్దర్శనాత్పూర్ణకామస్సత్యకామః పుమాన్భవేత్ ॥ ౩౩ ॥ వరమేకం వృణేఽథాపి పూర్ణాత్కామాభివర్షణాత్ । భగవత్యచ్యుతే భక్తిం తత్పరేషు యథా త్వయి ॥ ౩౪ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఇత్యర్చితోఽభిష్టుతశ్చ మునినా సూక్తయా గిరా । తమాహ భగవాన్ శర్వశ్శర్వాణ్యా చాభినందితః ॥ ౩౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కామస్సర్వోఽపి మహర్షే భక్తిమాంస్త్వమధోక్షజే । ఆకల్పాంతాద్యశః పుణ్యమజరామరతా తథా ॥ ౩౬ ॥ జ్ఞానం త్రైకాలికం బ్రహ్మన్ విజ్ఞానం చ విరక్తిమత్ । బ్రహ్మవర్చస్వినో భూ

వంతి చేతి ॥ ౨౮ ॥ అథవా లోకసంగ్రహార్థమేతదిత్యాహ ॥ ధర్మమితి ॥ ప్రవక్తారోఽపి స్వయం దేహినాం ధర్మమాచరంతి ॥ ౨౯ ॥ నన్వేతత్ప్రభావతిరస్కారకం కథం మయా క్రియతే తత్రాహ ॥ నేతి ॥ ఏతావతా లోకసంగ్రహమాత్రేణ - తైర్నమనాదిభిః - కథంభూతైః - స్వమాయామయీ వృత్తిర్యేషు తైః - భగవతో మాయినస్తవానుభావో న దుష్యేత - యతః - ప్రసిద్ధస్య మాయినః కుహకం కపటం యథా - తథైతాని నమనాదీని - అతస్తస్య కుహకేన యథానుభావో న దుష్యేత - తద్వదితి - ప్రదుష్యేతేతి పాఠే నకారస్య దృష్టాంతే నానుషంగః ॥ ౩౦ ॥ మాయా చేష్టితం ప్రపంచయతి ॥ సృష్ట్వేతి ॥ స్వప్నదృక్ యథేత్యవిద్యాచేష్టితే దృష్టాంతః ॥ ౩౧ ॥ తస్మా ఇతి ॥ త్రిగుణత్వేఽపి న జీవవత్తదభిభూతాయ - కింతు - మహాత్మనే గుణాత్మన ఇతి పాఠే గుణానామాత్మనే నియంత్రే ॥ ౩౨ ॥ వరం వృణీష్వేతి యదుక్తం తత్రాహ ॥ కమితి ॥ వరం దర్శనం యస్య తస్మాత్ - త్వత్ త్వత్తః - పరం కం ను వరం వృణే - యస్య తవ దర్శనాత్ - పూర్ణకామః సర్వానందసందోహరూపః - సత్యకామః యథేచ్ఛం ప్రాప్తసర్వానందః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ఇతీతి ॥ వరదానాయ స్వయమేవ ప్రవృత్తః - శర్వాణ్యోమయా చ - అభినందితః అనుమోదితస్సన్నాహ ॥ ౩౫ ॥ కామ ఇతి ॥ కామోఽయం సర్వోఽపి - అన్యచ్చ పుణ్యం యశ ఇత్యాది - బ్రహ్మవర్చస్విన స్తేభూయాదిత్యుత్తరేణా

స్వయః యస్త్వమధోక్షజే భక్తిమాన్ ‖ ౩౬ ‖ ౩౭ ‖ ఏవమితి ‖ తస్య కర్మ తప ఆది - అమునా పురానుభూతం యద్భగవన్మాయావైభవం తచ్చ కథయన్ ‖ ౩౮ ‖ స ఇతి ‖ అవాప్తో మహాయోగమహిమా యేన సః ‖ ౩౯ ‖ అనువర్ణితమితి ‖ ఏతన్మార్కండేయస్య చరితం - తేనానుభూతం చ భగవన్మాయావైభవం అనువర్ణితం ‖ ౪౦ ‖ నన్వేవమప్యస్మత్తుల్యోత్పన్నస్య సప్తకల్పాయుష్ట్వం పృథగ్రుచ్యమానం విరుద్ధమేవేత్యత ఆహ ‖ ఏతదితి ‖ ఏతన్మార్కండేయేనానుభూతం భగవన్మాయావైభవం నానాకల్పరూపం - కాదాచిత్కం ఈశ్వరేచ్ఛయా తస్యైవాకస్మికం - న తు సర్వసాధారణం - ఏతదైచిక్ - అనాదిబహుకాలం - ఆవర్తితం దైవయుగసహస్రద్వయమానేన పునఃపునః పరివర్తితం ప్రచక్షతే - కే తే - నృణాం సంసృతిః సర్గప్రలయాదిలక్షణా ఆత్మనో భగవతో మాయయైవమవిద్వాంసః - విద్వాంసస్తు మాయాశిశోః శ్వాసోచ్ఛ్వాసాభ్యాం సప్తకృత్వస్తదుదరప్రవేశనిర్గమనతః సప్తకల్పత్వలక్షణమాత్రమేవేతి వదంతి - అతో న విరోధ ఇత్యర్థః ‖ ౪౧ ‖ య ఇతి ‖ భృగువర్యస్య వర్తితం వృత్తమిత్యర్థః - యః సంశృణుయాదుత సంశ్రావయేద్వా యః - తయోరుభయోః - కర్మవాసనాకృతా సంసృతిర్న భవేదితి ‖ ౪౨ ‖ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ‖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ‖ ఏకాదశే తు పూజార్థం మహాపురుషవర్ణనమ్ ‖ రవేర్వ్యూహస్య చాఖ్యానం ప్రతిమాసం పృథక్పృథక్ ‖ యేనామర్త్యత్వమాప

యాంత్సురాణాచార్యతాస్తుతే ‖ ౩౭ ‖ సూతః ‖ ఏవం వరాన్స మునయే దత్త్వాగాత్త్ర్యక్ష ఈశ్వరః ‖ దేవ్యై తత్కర్మ కథయన్ననుభూతం పురామునా ‖ ౩౮ ‖ సోఽప్యవాప్తమహాయోగమహిమా భార్గవోత్తమః ‖ విచరత్యధునాప్యద్ధా హరావేకాంతతాం గతః ‖ ౩౯ ‖ అనువర్ణితమేతత్తే మార్కండేయస్య ధీమతః ‖ అనుభూతం భగవతో మాయావైభవమద్భుతమ్ ‖ ౪౦ ‖ ఏతత్కేచిదవిద్వాంసో మాయాసంసృతిరాత్మనః ‖ అనాద్యావర్తితం నృణాం కాదాచిత్కం ప్రచక్షతే ‖ ౪౧ ‖ య ఏవమేతద్భృగువర్యవర్ణితం రథాంగపాణేరనుభావభావితమ్ ‖ సంశ్రావయేత్సంశృణుయాదు తావుభౌ తయోర్న కర్మాశయసంసృతిర్భవేత్ ‖ ౪౨ ‖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - మార్కండేయోపాఖ్యానం నామ దశమోఽధ్యాయః ❖

శ్రీశౌనకః ‖ అథేమమర్థం పృచ్ఛామో భవంతం బహువిత్తమమ్ ‖ సమస్తతంత్రరాద్ధాంతే భవాన్భాగవత తత్త్వవిత్ ‖ ౧ ‖ తాంత్రికాః పరిచర్యాయాం కేవలస్య శ్రియఃపతేః ‖ అంగోపాంగాయుధాకల్పం కల్పయంతి యద్దైవయైః ‖ ౨ ‖ తం నో వర్ణయ భద్రం తే క్రియాయోగం బుభుత్సతామ్ ‖ యేన క్రియానైపుణేన మర్త్యో యాయాదమర్త్యతామ్ ‖ ౩ ‖ శ్రీసూతః ‖ నమస్కృత్య గురూన్వక్ష్యే విభూతీర్వైష్ణవీరపి ‖ యాః ప్రోక్తా వేదతంత్రాభ్యామాచార్యైః పద్మజాదిభిః ‖ ౪ ‖ మాయాద్యైర్నవభిస్తత్త్వైః స వికారమయో విరాట్ ‖ నిర్మితో దృశ్యతే యస్మిన్ సచిత్తే భువనత్రయమ్ ‖ ౫ ‖ ఏతద్వై పౌరుషం రూపం భూః పాదౌ ద్యౌః శిరో నభః ‖ నాభిః సూర్యోఽక్షిణీ నాసే వాయుః కర్ణౌ దిశః ప్రభోః ‖ ౬ ‖ ప్రజాపతిః ప్రజననమపానం మృత్యురీశితుః ‖ తద్బాహవో లోకపాలా మనశ్చంద్రో భ్రువౌ యమః ‖ ౭ ‖

న్నోమర్త్యోఽసౌ భాగవతోత్తమః ‖ తం పృచ్ఛతి క్రియాయోగం సాంగోపాంగాదికల్పితమ్ ‖ అథేతి ‖ అథేతి హే తాత హే భాగవత యతో భవాన్సమస్తరాద్ధాంతతత్త్వవిత్ ‖ ౧ ‖ ప్రష్టవ్యమాహ ‖ తాంత్రికా ఇతి ‖ పరిచర్యాయాం ఉపాసనాయాం విషయే కేవలస్యైవ తస్య ఘనస్య - అంగాని పాదాదీని ఉపాంగాని గరుడాదీని ఆయుధాని సుదర్శనాదీని ఆకల్పాః కౌస్తుభాదయః తేషాం ద్వంద్వైక్యం - తద్యథా కల్పయంతి - యైశ్చ తత్త్వైః కల్పయంతి ‖ ౨ ‖ తమితి ‖ తం నో వర్ణయేతి ‖ ౩ ‖ గురూపదేశగమ్యత్వాదస్యార్థస్య తన్నమస్కారపూర్వకమాహ ‖ నమస్కృత్యేతి ‖ విభూతీః విరాడ్విగ్రహాద్యాః ‖ ౪ ‖ అంగాదికల్పనాం భూరాదిభిర్దర్శయితుం ప్రథమం తావద్యథా కల్పయంతీతి ప్రశ్నస్య వైరాజరూపేణోత్తరం వక్తుం విరాడ్విగ్రహమాహ ‖ మాయేతి ‖ మాయాద్యైః ప్రకృతిసూత్రమహదహంకారపంచతన్మాత్రైః నవభిస్తత్త్వైః - వికారాః ఏకాదశేంద్రియాణి పంచమహాభూతానీతి షోడశ - తన్మయో విరాట్ - స ప్రసిద్ధః - నిర్మితః - యత్ర విరాజి - సచిత్తే చేతనాధిష్ఠితే - భువనత్రయం దృశ్యతే - అనేనాంగాదికల్పనాసౌలభ్యం దర్శితం ‖ ౫ ‖ ఏతదితి ‖ ఏతద్వై పౌరుషం రూపం పురుషస్య వైరాజస్య రూపమేవ - ఈశ్వరేణాధిష్ఠితత్వాత్తదభేదవివక్షయా తస్యాపి రూపముచ్యతే - అంగకల్పనామాహ - భూః పాదావిత్యాదిభిస్త్రిభిః - భూరాద్యనువాదేన భగవత్పాదాదిభావనా విధీయతే ‖ ౬ ‖ ప్రజేతి ‖ ప్రజననం మేఢ్రం - అపానం పాయుః ‖ ౭ ‖ ౮ ‖ అనుక్తమన్యదప్యూ

లజ్జోత్తరోధరోలూభూదంతాజ్యోత్స్నాస్మయోభ్రమః । రోమాణిభూరుహాభూమ్నోమేమాఃపురుష
మూర్ధజాః ॥ ౪ ॥ యావానయంవైపురుషోయావత్యాసంస్థయామితః । తావానసావపిమహాపు
రుషోలోకసంస్థయా ॥ ౯ ॥ కౌస్తుభవ్యపదేశేనస్వాత్మజ్యోతిర్బిభర్త్యజః। తత్ప్ర భాంవ్యాపినీంసా
క్షాచ్ఛ్రీవత్సమురసావిభుః । ౧౦ । స్వీమాయాంవనమాలాఖ్యాంనానాగుణమయీందధత్ । వా
సశ్ఛందోమయంపీతంబ్రహ్మసూత్రంత్రివృత్స్వరమ్ ॥ ౧౧ । బిభర్తిసాంఖ్యంయోగంచదేవోమ
కరకుండలే । మహామణింపదంపారమేష్ఠ్యంసర్వలోకనమస్కృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ అవ్యాకృతమనంతాఖ్యమా
సనంయదధిష్ఠితః । ధర్మజ్ఞానాదిభిర్యుక్తంనత్వంపద్మమిహోచ్యతే ॥ ౧౩ ॥ ఓజస్సహోబలయు
తంముఖ్యతత్త్వంగదాందధత్ । అపాంతత్త్వందరవరంతేజస్తత్త్వంసుదర్శనమ్ । ౧౪ ॥ నభోని
భంనభస్తత్త్వమసించర్మతథోమయమ్ । కాలరూపంధనుశ్శార్ఙ్గంతథాకర్మమయేషుధీ ॥౧౫ ॥ఇం
ద్రియాణిశరానాహురాకూతిరస్యస్యందనమ్। తన్మాత్రాణ్యస్యాభివ్యక్తిస్తన్మయార్థక్రియాత్మ
తామ్ । ౧౬ ॥ మండలందేవయజనందీక్షాసంస్కా రఆత్మనః। పరిచర్యాభగవతఆత్మ నోమరితఉయుః॥
౧౭॥ భగవాన్భగశబ్దార్థలీలాకమలమున్వహన్ ॥ ౧౮ । ధర్మంయశశ్చభగవాన్భాగమవ్యజనే
భజత్ । ఆతపత్రంతువైకుంతంద్విజాధామాకుతోభయమ్ । ౧౯ ॥ త్రివృద్వేదస్సుపర్ణాఖ్యోయజ్ఞం
వహతిపూరుషమ్। అనపాయినీసాశక్తిశ్రీస్సాక్షాదాత్మనోహరేః॥ ౨౦॥ విష్వక్సేనస్తంత్రమూర్తిర్
విదితఃపార్షదాధిపః । నందాదయోష్టౌద్వ్యష్టౌశ్చతేణిమాద్యాహరేర్గుణాః ॥ ౨౧ ॥ వాసుదే
వస్సంకర్షణఃప్రద్యుమ్నఃపురుషస్స్వయమ్ । అనిరుద్ధశ్చతుర్బ్రహ్మన్మూర్తివ్యూహోభిధీయతే ॥ ౨౨ ॥స
విశ్వతైజసఃప్రాజ్ఞస్తురీయశ్చతివృత్తిభిః। అధేంద్రియాశయజ్ఞానైర్భగవాన్పరిభాష్యతే ॥ ౨౩ ॥

పమూహ్యమితాఖ్యాహ॥ యావానితి॥ యావానయంవ్యష్టిపురుషః తావాన్సమష్టిపురుషః స్వమానతఃసప్తవితస్తిసంజ్ఞయాసంస్థయా అ
వయవసంనివేశేనమితఃపరిమితఃగ॥ భూషణాదీన్యాహ॥ కౌస్తుభేతి॥ స్వాత్మజ్యోతిఃశుద్ధజీవచైతన్యం- యతస్యకౌస్తుభస్యప్రభాతామె
వశ్రీవత్సంబిభర్తి॥ ౧౦॥ స్వామితి॥ త్రివృత్స్వరంత్రిమాత్రంప్రణవం॥ ౧౧॥ బిభర్తీతి॥ పారమేష్ఠ్యంపదంబ్రహ్మలోకం॥౧౨॥ అ
వ్యాకృతమితి॥ అవ్యాకృతంప్రధానంయత్- అధిష్ఠితఃఅధిష్ఠాయస్థితః - తత్ఆసనభూతం- పద్మం - సత్త్వంసత్త్వగుణః॥౧౩ ॥ ఓజఇతి॥
ముఖ్యతత్త్వంప్రాణతత్త్వం॥ శ్రు॥ ప్రాణోవై ముఖ్యఇతిశ్రుతేః- దరవరంశంఖం॥౧౪॥౧౫॥ ఇంద్రియాణీతి॥ ఆహుతిఃక్రియాశక్తియు
కంమనసఃఅస్యరథస్య- అభివ్యక్తిఃబహిరభివ్యక్తంరూపం- ముద్రయాధృతయా- అధ్వక్రియాత్మతాంవరదాభయాదిరూపత్వం - త
త్తన్ముద్రయాతథాతథాభావయేదిత్యర్థఃగ॥ ౧౬॥ మండలమితి॥మండలందేవయజనందేవపూజాభూమింసూర్యమండలత్వేనభావయేదిత్య
ర్థఃగ॥ అంతర్బహిర్మండలంనా- దీక్షాసంస్కారఃగ- ఆత్మనఃగురుకృతాంమంత్రదీక్షామేవఆత్మనస్తత్పూజా యోగ్యతాం భావయేదిత్య
ర్థఃగ- పరిచర్యేతి - భగవతస్తాంపరిచర్యాంస్వస్యసకలపాపక్షయాయవివరూపాంభావయేదిత్యర్థఃగ ॥ ౧౭ ॥ పూర్వమనసంపద్మ
ముక్తం- ఇదానీమంతస్సంపద్మమాహ॥ భగవానితి॥ భగశబ్దార్థఐశ్వర్యాదిషడ్గుణ్యం॥ ౧౮ ॥ ధర్మమితి॥ హేద్విజాఃగ- ద్విజేత్యేక

పచనాంతోవాపాఠఃగ- ఆకుతోభయంకైవల్యం- ధామగృహం - అభజత్- యద్వా- వైకుంఠస్యైవవిశేషణం అకుతోభయంధామేతి॥
౧౯॥ త్రివృదితి॥ త్రివృత్ఋగ్యజుస్సామరూపోవేదఃగ॥ శ్రు॥ సుపర్ణోసిగరుత్మాన్త్రివృత్తేశిరఇత్యాదిమంత్రలింగాత్- యజ్ఞంయజ్ఞ
రూపంపురుషం॥శ్రు॥ యజ్ఞోవై విష్ణురితిశ్రుతేః- అనపాయినీసాహరేఃశక్తిఃగ- తత్రహేతుఃగ- సాహ్యాత్మనఃగ - స్వస్వరూపస్యచిద్రూపత్వా
త్తస్యాస్తదభేదాదిత్యర్థఃగ॥ ౨౦॥ విష్వక్సేనఇతి ॥ తంత్రమూర్తిఃగ పాంచరాత్రాద్యాగమరూపఃగ యేనిమాఃదయోఅష్టౌగుణాఃతే- హ
రేర్ద్వారపాలానందాదయఃగ॥౨౧ ॥ .....

తస్యైవచతుర్వ్యూహోపాసనమాహ॥ వాసుదేవఇతి ॥ వాసుదేవాదిశబ్దైఃపురుషఃశ్రీనారాయణవిగ్రహస్వయంమూర్తివ్యూహఉపాస్య
ఇత్యభిధీయతే॥ ౨౨॥ తస్యైవాధ్యాత్మంచతుర్ధోపాసనమాహ॥ సఇతి॥ సవిశ్వభగవాన్ - విశ్వాదిశబ్దైఃవృత్తిభిర్జాగ్రదాద్యవ
స్థాభిఃగ పరిభాష్యతే- తద్వృత్త్యుపాధినాహ- అథాఃబాహ్యాఃగ ఇంద్రియమనసఃఆశయఃస్థూలభయసంస్కారయఃకృతమజ్ఞానం- జ్ఞానంత్రి
తయసాక్షీ- తైఃగ॥ ౨౩॥ ఉక్తచతుర్వ్యూహాధ్యాత్మోపాసనాద్వయేపిపూర్వోక్తమంగాద్యుపాసనమాహ॥ అంగేతి ॥ అంగాదిషుచలత్వే
తోభగవాన్హరిఃగ - వాసుదేవాదిచతుర్మూర్తిస్సన్- విశ్వాదిచతుష్టయంబిభర్తిస్మ - విశ్వాదిభావేపితన్నియంతుస్తస్యనజీవత్వమి

త్యాహ- విశ్వాదిచతుష్టయంబిభ్రదపిభగవానీశ్వరఏవేతి ॥ ౨౮॥ తస్యైవబ్రహ్మాదిత్రిమూర్తితామాహ ॥ ద్విజఋషభేతి ॥ సవిషభగ
వాన్ - బ్రహ్మయోనివేదస్యకారణమిత్యాదిహేతుత్రయం - వస్తుతోభేదాభావేపివిచిత్రజగత్స్వమాయయాసృజతిహరతి- పాతీతికృత్వా
ఆఖ్యయాబ్రహ్మాదిరూపయా- అనావృతాక్షఃఅనావృన్నజ్ఞానోపి- వివృతఇవభిన్నఇవ- నిరుక్తశ్శాస్త్రైరు - నతుభిన్నః - అత్రవిద్వదనుభ
వంప్రమాణయతి- యతస్తత్పరైరాత్మత్వేనైవలభ్యతఇతి॥ ౨౫॥ యస్యైదమురుపాసనముక్తం- తంశ్రీకృష్ణం ప్రార్థయతే ॥ శ్రీకృష్ణేతి॥
కృష్ణసఖ అర్జునసఖ- వృష్ణిశ్రేష్ఠ- అవనిర్భారహేయాయేరాజన్యా స్తేహంవంశస్యదహన - అనఘవగ్గవమష్టీణంవీర్యంయస్య గోపవని
తానాంవ్రజోఽసమూహఃభృత్యాశ్చ నారదాదయఃతైర్గీతంశ్రీధరభూతంశ్రవఃకీర్తిర్యస్య- శ్రవణమెవమంగళంయస్య॥ ౨౬॥ ఏత
జ్జపమాత్రస్యాపిబ్రహ్మజ్ఞానంఫలమిత్యాహ ॥ యఇతి॥ కల్యే ఉషఃకాలే- యస్తచ్ఛిక్షతిఃప్రయతఃశుచిస్సన్- జప్త్వా. గుహాశయంహృది
స్థం- బ్రహ్మపశ్యతి॥ ౨౭॥ మండలందేవయజనమిత్యుక్త్వా బుద్ధిమాగతాసారీతనుః - వానుదేవాదివ్యూహప్రసంగోక్త్వాసూర్యవ్యూ
హేపినస్మృతఃఅతస్తంపృచ్ఛతి॥ శుకఇతి॥ పంచమెయదాహ- తథాన్యేచఋషయోగంధర్వాప్సరోనాగగ్రామణ్యోయాతుధానాదే
వాఇత్యేకైకశోగణాస్తైత్యాదినా- పారఃసూర్యసంబంధీ- సప్తకోగణః॥ ౨౮ ॥ తేషామితి ॥ తేషంసప్తానాం - ఆధీశ్వరైఃతత్తత్పతి

అంగోపాంగాయుధాకల్పైర్భగవాంస్తచ్చతుష్టయమ్ । బిభర్తిస్మచతుర్మూర్తిర్భగవాన్హరిరీ
శ్వరః ॥ ౨౮ ॥ ద్విజఋషభుఃసఏషబ్రహ్మయోనిస్స్వయందృక్స్వమహిమపరిపూర్ణోమాయ యూ
యస్స్వయైతత్ । సృజతిహరతిపాతీత్యాఖ్యయానావృతాక్షోవివృతఇవనిరుక్తస్తత్పరైరాత్మలభ్యః॥
౨౯॥ శ్రీకృష్ణకృష్ణసఖవృష్ణ్యృషభావనిధ్రుగ్రాజన్యవంశదహనానపవర్గవీర్య । గోవిందగోపవనితా
వ్రజభృత్యగీతతీర్థశ్రవశ్శ్రవణమంగళపాహిభృత్యాన్ ॥ ౩౦ । యఇదంకల్యఉత్థాయమహాపురు
షలక్షణమ్ । తచ్చిన్తఃప్రయతోజప్త్వాబ్రహ్మవేదగుహాశయమ్ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీశౌనకఃఁ ॥ ఋకోయదాహ
భగవాన్విష్ణురాతాయపృచ్ఛతే । సారోగణోమాసిమాసి నానావసతి సప్తకఃఁ ॥ ౩౨ ॥ తేషాంనామా
నికర్మాణినియుక్తానామధీశ్వరైఃఁ । బ్రూహినశ్శ్రద్దధానానాంవ్యూహంసూర్యాత్మనోహరేఃఁ॥ ౩౩ ।
శ్రీసూతఃఁ॥ అనాద్యవిద్యయామాయావిష్ణోరాత్మనస్సర్వదేహినామ్ । నిర్మితోలోకతంత్రోయంలోకేషుపరివ
ర్తతే ॥ ౩౪ । ఏకఏవహిలోకానాంసూర్యఆత్మాదికృద్ధరిఃఁ । సర్వవేదక్రియామూలమృషిభిర్బహుధో
దితఃఁ॥ ౩౫ ॥ కాలోదేశఃక్రియాకర్తాకరణంకార్యమాగమఃఁ । ద్రవ్యంఫలమితిబ్రహ్మన్న వసంజ్ఞోజ
యాహరిఃఁ ॥ ౩౬ । మధ్వాదిషుద్వాదశసుభగవాన్నానారూపధృత్ । లోకతంత్రాయచరతిపృథగ్ద్వా
దశభిర్నృపైఃఁ ॥ ౩౭॥ ధాతాకృతస్థలీహేతిర్వాసుకీరథకృన్మనే । పులస్త్యస్తుంబురురితిమధుమాసంన
యంత్యమీ ॥ ౩౮ । అర్యమాపులహఃక్రతౌజాప్రహేతిఃపుంజికస్థలీ । నారదఃకంజనీరశ్చనయంత్యేతెస్మ
మాధవమ్ ॥ ౩౯॥ మిత్రోత్రిఃపౌరుషెయోథతక్షకోమేనకాహాహాఃఁ । రథస్వనఇతిహ్యేతెశుక్రమా
సంనయంత్యమీ । ౪౦ । వసిష్ఠోవరుణోరంభాసహజన్యస్తథాహుహూఃఁ । శుక్రశ్చిత్రస్వనశ్చైవశు

భిఃతత్తన్మాసాధికృతసూర్యవ్యూహంవిభాగం॥ ౨౯॥ తత్రతావద్వ్యూహంనిరూపయితుంప్రథమంసూర్యస్వరూపమాహ॥ అ
నాదీతి॥ అనాద్యవిద్యయామాయయా- అయంసూర్యఃలోకతంత్రఃలోకయాత్రాప్రవర్తకఃఁ ॥ ౩౫॥ అత స్తస్యక్రియాభేదోపాధికమె
వనానాత్వందృశ్యతేనస్వతఇత్యాహ॥ ఏకఏవేతి॥ శ్రు॥ సూర్యఆత్మాజగతస్తస్థుషశ్చేతిశ్రుతేఃలోకానాంజగతాంఆత్మాఆదికృత్సృష్టి
కర్తా- హరిరేవసూర్యఃసచసవాఽసాంవేదోక్తక్రియాణాంమూలంసర్గ- తేనతేనోపాధినాబహుధాఉదితఃఉక్తఃఁ॥ ౩౭॥ కాలరూపధా
రిణోహరేర్ద్వాదశాదిత్యరూపభేదంక్రియోపాధికందర్శయితుంప్రథమంసర్వకర్మప్రవృత్తయేమాయాకృతంనవధాభేదమాహ॥
కాలఇతి॥ కాలఃస్మృతిరాదిఃదేశఃసమాదిఃక్రియాఅనుష్ఠానం- కర్తాబ్రాహ్మణాదిఃకరణంస్రుగాది - కార్యంయాగాది ఆగమఃమం
త్రాదిఃద్రవ్యంవ్రీహ్యాదిఃఫలంస్వర్గాదిఁ॥ ౩౨॥ మధ్వాదిష్వితి॥ తత్రకాలస్వరూపధారీభగవాన్ - పృథక్చరతి - మధ్వాదిషు
చైత్రాదిషు- లోకతంత్రాయలోకయాత్రానిర్వాహాయ॥ ౩౩॥ తానేవగణా నాహ ద్వాదశభిఃఁ॥ ధాతేతి ॥ ధాతాసూర్యఃఁ- కృతస్థలీఅప్స
రాఃఁ హేతిఃరాక్షసఃఁ- వాసుకినాగఃఁ- రథకృత్యక్షఃఁ- పులస్త్యఋషిఃఁ - తుంబురుఃగంధర్వఃఁ - నయంతిఅనువర్తయంతి॥ ౩౫॥ అ
ర్యమేతి॥ అథాజాయక్షఃఁ పాతాంతరేజాతఇతి- ప్రహేతిఃరాక్షసఃఁ- నారదోగంధర్వఃఁ కంజనీరోనాగఃఁ-పాతాంతరేకచ్ఛనీరఇతి- మా
ధవంవైశాఖం॥ ౩౫॥ మిత్రఇతి॥ మిత్రస్సూర్యఃఁ-పౌరుషెయోరాక్షసఃఁ- రథస్వనోయక్షఃఁ - శుక్రఃసంజ్యేష్ఠం నయంతిఅనువర్తయంతి॥

౩౬॥ వసిష్ఠఇతి॥ వరుణఃసూర్యః - సహజన్యోయక్షః- శుక్రోనాగః- చిత్రస్వనోరాక్షసః- శుచిమాసంఆషాఢమాసం॥ 3౭॥ ఇంద్రఇతి॥ ఇంద్రఃసూర్యః- విశ్వావసుఃగంధర్వః- శ్రోతాయక్షః- ఏలాపుత్రోనాగః- చర్యో రాక్షసఇతి- స్వయమేవవ్యాఖ్యాతం- నభోమాసం శ్రావణం॥ ౩౮॥ వివస్వానితి॥ వివస్వాన్సూర్యః- ఉగ్రసేనోగంధర్వః- వ్యాఘ్రోరాక్షసః - ఆసారణోయక్షః - భృగుఃబుషిః - అనుమ్లోచాఅప్సరాః-శంఖపాలోనాగః-నభస్యాఖ్యంభాద్రపదం॥ 3౯॥ పూషేతి ॥ ధనంజయోనాగః - వాతోరాక్షసః - సుషేణోగంధర్వః- సురుచియక్షః- తపోమాసంమాఘం - మాసక్రమతిలంఘనంతుకామోక్తాదిత్యక్రమానుసారేణ - వైష్ణవేతుమాసక్రమేనైవోక్తిః - క్వచిన్మధ్యత్యయస్తుకల్పభేదేనేతిజ్ఞేయం ॥ ౪౦॥ క్రతురితి ॥ క్రతుర్యక్షః - వర్చారాక్షసః - వర్చఇతిపారాంతరేపర్జన్యఃసూర్యః - సేనజిదప్సరాః - విశ్వోగంధర్వః - ఐరావతోనాగః - తపస్యాఖ్యంఫాల్గునం॥ ౪౧॥ అథేతి ॥ అంశుఃసూర్యః - అంశఇతివాపాఠః - తార్క్ష్యోయక్షః - ఋతసేనోగంధర్వః - విద్యుచ్ఛత్రుఃరాక్షసః - మహాశంఖోనాగః - సహోమాసం మార్గశీర్షం ॥ ౪౨॥ భగఇతి ॥ భగస్సూర్యః - స్ఫూర్జోరాక్షసః - అరిష్టసేనుగంధర్వః - ఊర్ణోయక్షః - ఆయుఃబుషిః - కర్కోటకోనాగః- పూర్వచిత్తిరస్పరాః॥ ౪౩॥ త్వష్టేతి॥ ఋచీకతనయోజమదగ్నిః- కంబళాశ్వోనాగః- బ్రహ్మాపేతోరాక్షసః - శతజిద్యక్షః- ధృతరాష్ట్రోగంధర్వః- ఇషంభరాఆశ్వయుజపాలకాః॥ ౪౪॥ విష్ణురితి॥ విష్ణురాదిత్యః- అశ్వతరోనాగః సూర్యవర్చాగంధర్వః - సత్యజిద్యక్షః- మఘాపేతోరాక్షసః- ఊర్జమాసంకార్తికం - ఎతేచాదిత్యాదయఃకౌమేవిభజ్యోక్తాః॥ శ్లో॥ దాతార్య మాచమిత్ర

చిమాసంనయంత్యమీ ॥ 3౭ ॥ ఇంద్రోవిశ్వావసుశ్శ్రోతాఏలాపుత్రస్తథాంగిరాః । ప్రహ్లోచారాక్షసశ్చర్యోనభోమా సంనయంత్యమీ ॥ 3౮ ॥ వివస్వానుగ్రసేనశ్చ వ్యాఘ్రు ఆసారణోభృగుః । అనుమ్లోచాశంఖపాలోనభస్యాఖ్యంనయంత్యమీ ॥ 3౯ ॥ పూషాధనంజయోవాతస్సుషేణస్సురుచిస్తథా । ఋతాచీగౌతమశ్చైతితపోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౦ ॥ క్రతువర్చాభరద్వాజఃపర్జన్యస్సేనజిత్తథా । విశ్వఐరావతశ్చైతితపస్యాఖ్యంనయంత్యమీ ॥ ౪౧ ॥ అథాంశుఃకశ్యపస్తార్క్ష్యఋతసేనస్తథోర్ణసీ । విద్యుచ్ఛత్రుర్మహాశంఖస్సహోమా సంనయంత్యమీ॥ ౪౨ ॥ భగస్సూర్ఫ్జోరిష్టనేమిరూర్ణఆయుశ్చపంచమఃI కర్కోటకఃపూర్వచిత్తిఃపుషమాసంనయంత్యమీ ॥ ౪౩ ॥ త్వష్టాఋచీకతనయఃకంబళాశ్వస్తిలోత్తమా । బ్రహ్మాపేతోథశతజిద్ధృతరాష్ట్రఇషంభరాః ॥ ౪౪ ॥ విష్ణురశ్వతరోరంభాసూర్యవర్చాశ్చసత్యజిత్ । విశ్వామిత్రోమఘాపేతఊర్జమాసంనయంత్యమీ॥ ౪౫॥ ఎతాభగవతోవిష్ణోరాదిత్యస్యవిభూతయఃIస్మరతాంసంధ్యయోర్నౄణాంహరంత్యంహోఽహరేదినే॥ ౪౬॥ద్వాదశస్వపమాసేషుదేవోసౌషడృభిర్వసూవై । చరత్యమంతాత్తనుతేపరత్రేహచసన్మతిమ్ ॥ ౪౭ ॥ పామగ్న్యజుభిస్తల్లింగైర్ఋషయస్సంస్తువంత్యమమ్ । గంధర్వాస్తంప్రగాయంతినృత్యంత్యప్సరసోగ్రతః ॥ ౪౮ ॥ ఉన్నహ్యంతిరథంనాగాగ్రామణ్యోరథయోజకాః । చోదయంతిరథంపృష్ఠైర్ఋషయోబలశాలినః॥ ౪౯ ॥ వాలఖిల్యాస్సహస్రాణిషష్టిర్బ్రహ్మర్షయోమలాః । పురతోభిముఖం

శ్చవరుణశ్చేంద్రఎవచ। వివస్వానథపూషాచ పర్జన్యశ్చాంశురేవచ॥ భగస్త్వష్టాచవిష్ణుశ్చఆదిత్యాద్వాదశస్మృతాః।పులస్త్యఃపులహశ్చాత్రివసిష్ఠోథాంగిరాభృగుః॥గౌతమోథభరద్వాజఃకశ్యపఃక్రతురేవచ। జమదగ్నిఃకౌశికశ్చమునయోబ్రహ్మవాదినఃII రథకృచ్చరథాజాశ్చగ్రామణీశ్చ రథస్వనాఃI సహజన్యస్తతశ్శ్రోతానారణస్సురజిత్తథా॥పాంతాంతరేశ్రోతేతిసురుచిరితిచ॥ క్రతుస్తాక్ష్యోర్ధఋజుఃశ్చశతజిత్సత్యజిత్తథా- వితేయఉక్తాఃII అథహేతిఃప్రహేతిశ్చపౌరుషేయోరథస్వనఃI చర్యో వ్యాఘ్రోమరుద్వ్యోవిద్యుత్స్ఫూర్జస్తథైవచ॥బ్రహ్మాపేతశ్చవిప్రేంద్రయజ్ఞాపేతశ్చరాక్షసాII పారాంతరేపర్యఇతి॥ వాసుకిఃకర్కశ్చనీరశ్చతక్షకశ్శంఖశ్చవిచ।ఏలాపుత్రశ్శంఖపాలస్తథైరావతసంజ్ఞకఃII ధనంజయోమహాశంఖస్తథాకర్కోటకోద్విజాఃII కంబళాశ్వశ్చాశ్వతరోవహంత్యేతేయథాక్రమమ్॥పారాంతరేకంజనీరఇతిII తుంబురునారదోహాహాహూహూవిశ్వావసుస్తథా । ఉగ్రసేనస్సుషేణశ్చవిశ్వోర్ధబుతసేనకఃII చిత్రసేనస్తథాశ్రోతాయధృతరాష్ట్రద్విజోత్తమాఃI సూర్యవర్చాద్వాదశేతిగంధర్వాగాయతాంవరాఃII కృతస్థల్యప్సరోవర్యాతథాన్యాపుంజికస్థలీI మేనకాసహజన్యాచ ప్రహ్లోచావిద్విజోత్తమాఃII అనుమ్లోచాఘృతాచీచవిశ్వాచీపూర్వచిత్తిరేవచII అన్యాచపూర్వచిత్తిస్యాదన్యాసైవతిలోత్తమా॥ రంభాచేతిద్విజశ్రేష్ఠాస్తథైవాప్సరసస్స్మృతాఇతి॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఏతేపుంభిర్ధృతాఃకర్మనిరూపయతిత్రిభిఃII ద్వాదశస్వితి ॥ ఆసాదేవస్యసూర్యస్యఃషడ్భిర్గంధర్వాదిభిఃII అస్యజనస్యసమంతాచ్చరత్- ఋతాంమతింతనుతే- గాయత్ర్యర్థంనేనసూచితఃII ౪౭ ॥ సామేతి ॥ తల్లింగైఃసూర్యప్రకాశకైఃII ౪౮ ॥ ఉన్నహ్యంతీతి॥ ఉన్నహ్యంతిదృఢంబధ్నంతి- గ్రామణ్యోయక్షాఃII నై

ఋతావాతుసహః ॥ ౪౯ ॥ కించ ॥ వాలఖిల్యాఇతి ॥ ఏతేప్రభిమానంతవివ విభుంసూర్యం ॥ ౫౦ ॥ ఏవమితి ॥ వ్యూహ్య విభజ్య ॥ ౫౧ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ ॥ ద్వాదశేతుపురాణోక్తసర్వార్థానుక్రమఃకృతః । ప్రథమస్కంధమారభ్యప్రాధాన్యేనసమాసతః ॥ తదేవమస్మిన్పురాణే విస్తరేణోక్తానర్థాన్సంక్షేపతోవర్ణయిష్యన్ ధర్మాదీన్ప్రణమతి ॥ నమఇతి ॥ మహతేహరిభక్తిలక్షణాయ - బ్రాహ్మణేభ్యః బ్రాహ్మణాన్ - శాశ్వతాన్ అనాదీన్ - ధర్మానిత్యుపలక్షణం - పురాణోక్తార్థానాం ॥ ౧ ॥ ఏతదితి ॥ నరాణాంజీవానాంపురుషత్వే ఉచితంశ్రవణాదియోగ్యం ॥ ౨ ॥ ఏతత్ప్రపంచయతి ॥ అత్రేతి ॥ భగవానైశ్వర్యాదిషడ్గుణకః - సాత్వత్సంకీర్త్యతఇతిదేవతాకాండార్థః ॥ ౩ ॥ బ్రహ్మకాండార్థమాహ ॥ అత్రేతి ॥ గుహ్యంపరమం - ప్రభవాప్యయం ప్రభవత్యస్మాదితిప్రభవంఅప్యేత్యస్మిన్నిత్యప్యయంతచ్చతచ్చ - అనేనాశ్రయశబ్దార్థోదర్శితః - విజ్ఞానసంయుతం అపరోక్షజ్ఞానపర్యంతం - జ్ఞానం - తదుపాఖ్యానంతత్ జ్ఞానం ఉపాఖ్యాయతేప్రకా

యాంతిస్తువంతస్తుతిభిర్విభుమ్ ॥ ౫౦ ॥ ఏవంహ్యనాదినిధనోభగవాన్హరిరీశ్వరః । కల్పేకల్పేస్వమాత్మానంవ్యూహ్యలోకానవత్యజః ॥ ౫౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్రీ

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ఏకాదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీసూతః ॥ నమోధర్మాయమహతేనమఃకృష్ణాయవేధసే । బ్రాహ్మణేభ్యోనమస్కృత్యధర్మాన్వక్ష్యేసనాతనాన్ ॥ ౧ ॥ ఏతద్వఃకథితంవిప్రావిష్ణోశ్చరితమద్భుతమ్ । భవద్భిర్యదహంపృష్టోనరాణాంపురుషోచితమ్ ॥ ౨ ॥ అత్రసంకీర్త్యతేసాక్షాత్సర్వపాపహరోహరిః । నారాయణోహృషీకేశోభగవాన్సాత్వతాంపతిః ॥ ౩ ॥ అత్రతేపరమంగుహ్యంవిశ్వస్యప్రభవాప్యయమ్ । జ్ఞానంచతదుపాఖ్యానంప్రోక్తంవిజ్ఞానసంయుతమ్ ॥ ౪ ॥ వ్యాఖ్యాతోభక్తియోగశ్చవైరాగ్యంచతదాశ్రయమ్ । పారీక్షితముపాఖ్యానంనారదాఖ్యానమేవచ ॥ ౫ ॥ ప్రాయోపవేశోరాజర్షేర్విప్రశాపాత్పరీక్షితః । శుకస్యబ్రహ్మర్షభస్యసంవాదశ్చపరీక్షితః ॥ ౬ ॥ యోగధారణయోత్క్రాంతిస్సంవాదోనారదాజయోః । అవతారానుగీతంచసర్గఃప్రాధానికోగ్రతః ॥ ౭ ॥ విదురోద్ధవసంవాదఃక్షత్తృమైత్రేయయోస్తథా । పురాణసంహితాప్రశ్నోమహాపురుషసంస్థితిః ॥ ౮ ॥ తతఃప్రాకృతికస్సర్గస్సప్తవైకృతికాశ్చయే । తతోబ్రహ్మాండసంభూతిర్వైరాజఃపురుషోయతః ॥ ౯ ॥ కాలస్యస్థూలసూక్ష్మస్యగతిఃపద్మసముద్భవః । భువఉద్ధరణేంభోధేర్హిరణ్యాక్షవధోయతః ॥ ౧౦ ॥ ఊర్ధ్వతిర్యగవాక్సర్గోరుద్రసర్గస్తథైవచ । అర్ధనారీనరస్యాథయత్రస్వాయంభువోమనుః ॥ ౧౧ ॥ శతరూపాచయాస్త్రీణామాద్యాప్రకృతిరుత్తమా । సంతానోధర్మపత్నీనాంకర్దమస్యప్రజాపతేః ॥ ౧౨ ॥ అవతారోభగవతఃకపిలస్యమహాత్మనః । దేవహూత్యాశ్చసంవాదఃకపిలేనచధీమతా ॥ ౧౩ ॥ నవబ్రహ్మసముత్పత్తిర్దక్షయజ్ఞవినాశనమ్ । ధ్రువస్యచరితంచైవపృథోఃప్రాచీనబర్హిషః ॥ ౧౪ ॥ నారదస్యచసంవాదస్తతఃప్రైయవ్రతంద్విజాః । నాభేస్తతోనుచరితంభరతస్యర్షభస్యచ ॥ ౧౫ ॥ ద్వీపవర్షసముద్రాణాంగిరినద్యుపవర్ణనమ్ ॥

శ్యతేయేనతత్ - జ్ఞానసాధనమిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ కర్మకాండార్థమాహ ॥ వ్యాఖ్యాతఇతి ॥ భక్తియోగశ్చసాధ్యసాధనరూపః - తదాశ్రయంభక్తియోగేననిష్పాదితం - ఏవంసామాన్యతోనిరూప్యేదానీంద్వాదశస్కంధప్రకరణార్థాననువదతి - పారీక్షితముపాఖ్యానముపక్షిజ్జన్మాది - తత్ప్రస్తావాయనారదాఖ్యానంచ ॥ ౫ ॥ ప్రాయోపవేశఇతి ॥ బ్రహ్మర్షభస్య బ్రాహ్మణోత్తమస్య - ఇతిప్రథమస్కంధార్థః ॥ ౬ ॥ యోగేతి ॥ ఉత్క్రాంతిరర్చిరాదిగతిః - ప్రాధానికఃప్రధానకార్యవిరాడ్రూపః - అగ్రతఃఆదితః - మహదాదిక్రమేణేత్యర్థః ఇతిద్వితీయస్కంధార్థః ॥ ౭ ॥ విదురేతి ॥ మహాపురుషస్యసంస్థితిఃప్రళయేతూష్ణీమవస్థానం ॥ ౮ ॥ తతఇతి ॥ ప్రాకృతికఃప్రకృతిభవోగుణక్షోభరూపః - వైకృతికామహదాదయః - చకారాద్వికారాశ్చయే - తేషాంచసర్గః ॥ ౯ ॥ కాలస్యేతి ॥ గతిఃస్వరూపం - ఉద్ధరణేఉద్ధారణే ॥ ౧౦ ॥ ఊర్ధ్వేతి ॥ అర్ధాభ్యాంనారీచనరశ్చతస్య ॥ ౧౧ ॥ శతరూపేతి ॥ సంతానోధర్మపత్నీనామితి నవబ్రహ్మసముత్పత్తిరిత్యస్యానంతరంద్రష్టవ్యం ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ నవేతి ॥ చతుర్థస్కంధార్థమాహ ॥ నవబ్రహ్మణాంమరీచ్యాదీనాంసముత్పత్తిఃసంతానః ॥ ౧౪ ॥ నారదస్యేతి ॥ పంచమస్కంధార్థమాహ - తతఇతి - ప్రైయవ్రతంప్రియవ్రతస్యచరితం ॥ ౧౫ ॥ ద్వీపేతి ॥ ద్వీపాద్యు

పవర్ణానంప్రభవమంతఃస్థితః - తతోద్వీపాదీనాంచయోగిగదూనర్యశ్చతేషాముపవర్ణానం - పాతాళనరకాదీనాంచస్థితిః- అనేనైవ నరకనిపతకమజామిళోపాఖ్యానంవగృహీతంతత్రపరాచీనం ॥ ౧౬ ॥ షష్ఠస్కంధార్థమాహ ॥ దక్షజన్మేతి ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్ర స్యేతి ॥ సప్తమార్థమాహ - పుత్రయోశ్చేతి ॥ ౧౯ ॥ అష్టమార్థమాహ ॥ మన్వంతరానుచరితమితి ॥ క్వచిత్క్వచిదనుక్తిష్వత్ర మోక్తిశ్చభక్తిరసానుకూల్యేనేతిద్రష్టవ్యం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసురేతి ॥ నవమార్థమాహ - రాజవంశేతి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ రామస్యే

జ్యోతిశ్చక్రస్యసంస్థానంపాతాళనరకస్థితిః ॥ ౧౬ ॥ దక్షజన్మప్రచేతోభ్యస్తత్పుత్రీణాంచసంతతిః ॥ యతో దేవాసురనరాస్తిర్యఙ్నాగఖగాదయః ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్రస్యజన్మనిధనంపుత్రయోశ్చదితేర్ద్విజాః ॥ దైత్యేశ్వరస్యచరితంప్రహ్లాదస్యమహాత్మనః ॥ ౧౮ ॥ మన్వంతరానుచరితంగజేంద్రస్యచమోక్షణమ్ ॥ మన్వంతరావతారశ్చవిష్ణోర్హయశిరోదయః ॥ ౧౯ ॥ కౌర్మంమాత్స్యంనారసింహంవామనంచజగత్పతేః ॥ క్షీరోదమథనంతద్వదమృతార్థేదివౌకసామ్ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసుర మహాయుద్ధంరాజవంశానుకీర్తనమ్ ॥ ఇక్ష్వాకుజన్మతద్వంశేమనుష్యాస్యమహాత్మనః ॥ ౨౧ ॥ ఇళోపాఖ్యానమత్రోక్తంతారోపాఖ్యానమేవచ ॥ సూర్యవంశానుచరితంశశాదాద్యానృపాయతః ॥ ౨౨ ॥ సౌకన్యంచాఫశర్యాతేరికకుత్స్థస్యచనీమతః ॥ ఖట్వాంగస్యచమాంధాతుస్సౌభరేస్సగరస్యచ ॥ ౨౩ ॥ రామస్యకోసలేంద్రస్యచరితంకిల్బిషాపహమ్ ॥ నిమేరంగపరిత్యాగోజనకానాంచసంభవః ॥ ౨౪ ॥ రామస్యభార్గవేంద్రస్యనిఃక్షత్రీకరణంభువః ॥ ఐళస్యసోమవంశస్యయయాతేర్నహుషస్యచ ॥ ౨౫ ॥ దౌష్మంతేర్భరతస్యాపిశంతనోస్తత్సుతస్యచ ॥ యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్రస్యయదోర్వంశానుకీర్తనమ్ ॥ ౨౬ ॥ యత్రావతీర్ణోభగవాన్కృష్ణాఖ్యోజగదీశ్వరః ॥ వసుదేవగృహేజన్మతస్యవృద్ధిశ్చగోకులే ॥ ౨౭ ॥ తస్యకర్మాణ్యుదారాణికీర్తితాన్యసురద్విషః ॥ భూతనాసుపయఃపానంశకటోచ్చాటనంశిశోః ॥ ౨౮ ॥ తృణావర్తస్యనిష్పేషస్తథైవబకవత్సయోః ॥ అఘాసురస్యసంహారఃకస్యమాయాప్రదర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ ధేనుకస్యసహభ్రాతుఃప్రలంబస్యచసంక్షయః ॥ గోపానాంచపరిత్రాణందవాగ్నేఃపరిసర్పతః ॥ ౩౦ ॥ దమనంకాళియస్యాహోర్మహాహోనందమోక్షణమ్ ॥ వ్రతచర్యాచకన్యానాంయత్రతుష్టోచ్యుతోవ్రతైః ॥ ౩౧ ॥ ప్రసాదోవిప్రపత్నీభ్యోవిప్రాణాంచానుతాపనమ్ ॥ గోవర్ధనోద్ధారణంచశక్రస్యసురభేరథ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞాభిషేకంకృష్ణస్యస్త్రీభిఃక్రీడాచరాత్రిషు ॥ శంఖచూడస్యదుర్బుద్ధేర్వధోరిష్టస్యకేశినః ॥ ౩౩ ॥ అక్రూరాగమనంపశ్చాత్ప్రస్థానంరామకృష్ణయోః ॥ వ్రజస్త్రీణాంవిలాపశ్చమధురాలోకనంతతః ॥ ౩౪ ॥ గజముష్టికచాణూరకంసాదీనాంచయోవధః ॥ మృతస్యానయనంసూనోఃపునస్సాందీపనేర్గురోః ॥ ౩౫ ॥ మధురాయాంనివసతోయచ్చక్రస్యప్రియమ్ ॥ కృతముద్ధవరామాభ్యాంయతేనహరిణాద్విజాః ॥ ౩౬ ॥ జరాసంధసమానీతసైన్యస్యబహుశోవధః ॥ భూతనంయవనేంద్రస్యముచ్యల్యానివేశనమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానంపారిజాతస్యసుధర్మాయాస్సురాలయాత్ ॥ రుక్మిణ్యాహరణంయద్ధేప్రమథ్యద్విషతోహరేః ॥ ౩౮ ॥ హరస్యజృంభణంయుద్ధేబాణస్యభుజకృంతనమ్ ॥ ప్రాగ్జ్యోతిషపసింహత్వాకన్యానాంహరణంతథా ॥ ౩౯ ॥ పైద్యపౌండ్రకసాల్వానాంశంతవక్త్రస్యదుర్మతేః ॥ శంబరోద్వివిధఃసీతోమురఃపంచజనాదయః ॥ ౪౦ ॥ మాహాత్మ్యంచవధస్తేషాంవారాణస్యాశ్చదాహనమ్ ॥ భారావతరణంభూమేర్మిత్థీకృత్యచాండవాక్ ॥ ౪౧ ॥ విప్రశాపాపదేశేనసంహా

తి ॥ సోమవంశానుచరితంపైన్యస్యచయయాతేర్నహుషస్యచచరితం ॥ ౨౫ ॥ దౌష్మంతేరితి ॥ తత్సుతస్యభీష్మస్య ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ దశమస్కంధార్థమాహ ॥ తస్యకర్మాణీతి ॥ భూతనాయాఃఅసుసహితస్తన్య పానం ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ధేనుకస్యేతి ॥ సహభ్రాతుఃసనఖస్య ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞేతి ॥ యజ్ఞాభిషేకంయజ్ఞేపూజాఅభిషేకశ్చతద్యోద్వాంసైక్యం ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానమితి ॥ ద్విషతఃశత్రూన్పశ్యతః ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ పైద్యేతి ॥ యెచశంబరాదయః ॥ ౪౦ ॥ మాహాత్మ్యమితి ॥ తేషాంమాహాత్మ్యంప్రభావవధశ్చ ॥

రంస్వకులస్యచ । వసుదేవస్యసంవాదోనారదేనసురర్షిణా ॥ ౪౨ ॥ ఉద్ధవస్యచసంవాదోవాసుదేవ
స్యచాద్భుతః । యత్రాత్మవిద్యాహ్యఖిలాప్రోక్తాధర్మవినిర్ణయాః ॥ ౪౩ ॥ తతోమృత్యుపరిత్యాగఆ
త్మయోగానుభావతః । యుగలక్షణవృత్తిశ్చకలౌనౄణాముపప్లవః ॥౪౪ ॥ చతుర్విధశ్చప్రళయఉత్ప
త్తిస్త్రివిధాస్మృతా। దేహత్యాగశ్చరాజర్షేవిష్ణురాతస్యధీమతః । ౪౫ ॥ శాఖాప్రణయనమృషే
ర్మార్కండేయస్యసత్కథా ।మహాపురుషవిన్యాసస్సూర్యస్యజగదాత్మనః॥ ౪౬ ॥ ఇతిచోక్తంద్విజశ్రే
ష్ఠాయత్పృష్టోహమిహాస్మివః । లీలావతారకర్మాణికీర్తితానీహసర్వశః। ౪౭॥ పతితస్ఖలితోవార్తాం
తుత్వాపివివశోబ్రువన్ । హరయేనమఇత్యుచ్చైశ్చుక్రుశ్యతెసర్వపాతకైః॥ ౪౮ ॥ సంకీర్త్యమానో
భగవానానంత శ్శ్రుతానుభావోవ్యసనంహిపుంసామ్। ప్రవిశ్యచిత్తంవిధునోత్యశేషంయథాతమో
కోభ్రమివాతివాతః ॥ ౪౯ ॥ మృషాగిరస్తాహ్యసతీరసత్కథానకథ్యతెయద్భగవానధోక్షజః । త
దెవసత్యంతదుహైవమంగళంతదెవపుణ్యంభగవద్గుణోదయమ్ ॥ ౫౦ ॥ తదెవరమ్యంరుచిరంనవంనవం
తదెవశశ్వన్మనసోమహోత్సవమ్ । తదెవశోకార్ణవశోషణంనృణాంయదుత్తమశ్లోకయశోనుగీయ
తె ॥ ౫౧ ॥ నయద్వచశ్చిత్రపదంహరెర్యశోజగత్పవిత్రంప్రగృణీతకర్మచిత్ । తద్ధ్వాంక్షతీర్థంన
తుహంస సెవితంయత్రాచ్యుతస్తత్రహిసాధవొజనాః । ౫౨॥ సవాగ్విసర్గొజనతాఘవిప్లవొయ
స్మిన్ప్రతిశ్లొకమబద్ధవత్యపి । నామాన్యనంతస్యయశొంకితానియచ్ఛృణ్వంతిగాయంతిగృణంతిసాధ
వః ॥ ౫౩ ॥ నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితంనశొభతెజ్ఞానమలంనిరంజనమ్। కుతఃపునశ్శశ్వదభ
ద్రమీశ్వరెనచార్పితం కర్మయదప్యనుత్తమమ్ ॥౫౪ । యశ్శ్లిష్యయామెవపరిశ్రమఃపరొవర్ణాశ్ర
మాచారతపశ్శ్రుతాదిషు। అవిస్మృతిశ్శ్రీధరపాదపద్మయొర్గుణానువాదశ్రవణాదరాదిభిః॥౫౫ ॥

రంస్వకులస్యచ । వసుదేవస్యసంవాదొనారదెనసురర్షిణా ॥ ౪౨ ॥ ఉద్ధవస్యచసంవాదొవాసుదెవ
స్యచాద్భుతః । యత్రాత్మవిద్యాహ్యఖిలాప్రొక్తాధర్మవినిర్ణయాః ॥ ౪౩ ॥ తతొమృత్యుపరిత్యాగఆ
త్మయొగానుభావతః । యుగలక్షణవృత్తిశ్చకలౌనౄణాముపప్లవః ॥౪౪ ॥ చతుర్విధశ్చప్రళయఉత్ప
త్తిస్త్రివిధాస్మృతా। దెహత్యాగశ్చరాజర్షెవిష్ణురాతస్యధీమతః । ౪౫ ॥ శాఖాప్రణయనమృషె
ర్మార్కండెయస్యసత్కథా ।మహాపురుషవిన్యాసస్సూర్యస్యజగదాత్మనః॥ ౪౬ ॥ ఇతిచొక్తంద్విజశ్రె
ష్ఠాయత్పృష్టొహమిహాస్మివః । లీలావతారకర్మాణికీర్తితానీహసర్వశః। ౪౭॥ పతితస్ఖలితొవార్తాం
తుత్వాపివివశొబ్రువన్ । హరయెనమఇత్యుచ్చైశ్చుక్రుశ్యతెసర్వపాతకైః॥ ౪౮ ॥ సంకీర్త్యమానొ
భగవానానంత శ్శ్రుతానుభావొవ్యసనంహిపుంసామ్। ప్రవిశ్యచిత్తంవిధునొత్యశెషంయథాతమొ
కొభ్రమివాతివాతః ॥ ౪౯ ॥ మృషాగిరస్తాహ్యసతీరసత్కథానకథ్యతెయద్భగవానధొక్షజః । తదె
వసత్యంతదుహైవమంగళంతదెవపుణ్యంభగవద్గుణొదయమ్ ॥ ౫౦ ॥ తదెవరమ్యంరుచిరంనవంనవం
తదెవశశ్వన్మనసొమహొత్సవమ్ । తదెవశొకార్ణవశొషణంనృణాంయదుత్తమశ్లొకయశొనుగీయ
తె ॥ ౫౧ ॥ నయద్వచశ్చిత్రపదంహరెర్యశొజగత్పవిత్రంప్రగృణీతకర్మచిత్ । తద్ధ్వాంక్షతీర్థంన
తుహంస సెవితంయత్రాచ్యుతస్తత్రహిసాధవొజనాః । ౫౨॥ సవాగ్విసర్గొజనతాఘవిప్లవొయ
స్మిన్ప్రతిశ్లొకమబద్ధవత్యపి । నామాన్యనంతస్యయశొంకితానియచ్ఛృణ్వంతిగాయంతిగృణంతిసాధ
వః ॥ ౫౩ ॥ నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితంనశొభతెజ్ఞానమలంనిరంజనమ్। కుతఃపునశ్శశ్వదభ
ద్రమీశ్వరెనచార్పితం కర్మయదప్యనుత్తమమ్ ॥౫౪ । యశ్శ్లిష్యయామెవపరిశ్రమఃపరొవర్ణాశ్ర
మాచారతపశ్శ్రుతాదిషు। అవిస్మృతిశ్శ్రీధరపాదపద్మయొర్గుణానువాదశ్రవణాదరాదిభిః॥౫౫ ॥

ముదయొయస్యాత్ ॥ ౫౦॥ తదితి ॥ నవంనవంయథాభవతితథా - రుచిరంరుచిప్రదం - మహానుత్సవొయస్యాత్॥౫౧॥ ఉపక్రమొపసం
హారయొరెకరూపతా ప్రదర్శనాయపూర్వొక్తవిభక్లొకాఃపఠ్యంతె ॥ నేతి ॥ చిత్రాణిపదానియస్మిన్ - తదపి - జగత్పవిత్రయతీలితథా-
తద్ధరెర్యశః - నప్రగృణీతనవర్ణయెత్ - తద్వచఃత్యాంక్షతీర్థంకాకతుల్యనరాణాంరతిస్థానాం - నతుహంసైఃజ్ఞానిభిఃసెవితం-
తత్రహేతుః యత్రెతి ॥ ౫౨॥ సవెతి ॥ సవాగ్విసర్గఃసఎవవాచఃప్రయొగఃజనతాఘవిప్లవఃజనసమూహాఘనాశకః - యద్యస్మా
త్ - తాన్యెవఅనైఃశ్శనైఃకీర్త్యమానానిశృణ్వంతి - శ్రొతారఃగాయంతి - నొచెత్స్వయమేవగృణంతి ॥ ౫౩ ॥ ఇదానీంజ్ఞానకర్మాదరాదపి
భగవత్కీర్తనాదిష్వెవాదరఃకర్తవ్యఇత్యాహత్రిభిః ॥ నైష్కర్మ్యమితి ॥ నైష్కర్మ్యంబ్రహ్మ - తత్ప్రకాశకంయత్జ్ఞానం - యతొ
నిరంజనంఉపాధినివర్తకం - తదప్యచ్యుతభక్తివిజితంచెత్ - నశొభతె - నాపరొక్షపర్యంతంభవతీత్యర్థః - ఈశ్వరెనచెదర్పితం - త
ర్హి - యదనుత్తమంసర్వొత్తమమపికర్మ - తదపిపునఃకుతఃశొభతే - యతః - శశ్వత్ఫలకాలెచ - అభద్రందుఃఖాత్మకం ॥
౫౪॥ కించ ॥ యశ్శ్లిష్యయామెతి ॥ వర్ణాశ్రమాచారాదిమయఃపరొమహాన్పరిశ్రమః - సయశొయుక్తాయాంశ్రియామెవ కీర్తౌ సం
పదిచకెవలం - నఫలమభూదిత్యర్థః - గుణానువాదాదిభిస్తు - శ్రీధరపాదపద్మయొరవిస్మృతిర్భవతి॥ ౫౫ ॥ తతఃశిష్టతలహా॥

అవిస్మృతిరితి॥ క్షిణోతి నాశయతి॥ ౫౬॥ అథేదానీం శ్రోతౄన్ ఆత్మానం చాభినందయన్నాహ ద్వాభ్యాం॥ యూయమితి॥ హే ద్విజా గ్ర్యాః - యద్యస్మాత్ ఆత్మని స్వాంతఃకరణే - శ్రీనారాయణం అధివేశ్య శశ్వద్భజత - సంభావనాయాం లోట్ - అతో భూరిభాగాః బహుపుణ్యాః - కథంభూతం - అఖిలాత్మభూతం సర్వాంతర్యామిణం - అత ఏవ - దేవం సర్వోపాస్యం - అదేవం న దేవోఽన్యో యస్య తం - కుతః ఈశం - యద్వా - యస్మాద్యూయం భూరిభాగాః - తప ఆదిసంపన్నాః - తతో నారాయణం భజతేతి విధిః॥ ౫౭॥ అహమితి॥ మే మయా శ్రుతం॥ ౫౮॥ ఏతత్పురాణకీర్తనాదిఫలం ప్రపంచయతి త్రయోదశభిః॥ ఏతదితి॥ ౫౯॥ య ఇతి॥ యామక్షణం యామం క్షణం వేత్యర్థః - ఆత్మానమేవ సాక్షాత్పునాతి - నతు స్నానాదివద్దేహాదిమాత్రం॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ఋచ ఇతి॥ ఋగాద్యధీత్య ద్విజో మధుకుల్యాదియదనువిందతే - తత్ఫలమేతామధీత్యానువిందత ఇతి॥ ౬౪॥ కించ॥ ప్రోక్తమితి॥ రాజన్య ఉదధిమేఖలాం పృథ్వీమితి సంధిరా

అవిస్మృతిః కృష్ణపదారవిందయోః క్షిణోత్యభద్రాణి శమం తనోతి చ। సత్త్వస్య శుద్ధిం పరమాం చ భ
క్తిం జ్ఞానం చ విజ్ఞానవిరక్తియుక్తమ్॥ ౫౬॥ యూయం ద్విజాగ్ర్యా బత భూరిభాగా యచ్ఛశ్వదాత్మన్యఖి
లాత్మభూతమ్। నారాయణం దేవమదేవమీశమనన్యభావా భజతాధివేశ్య॥ ౫౭॥ అహం చ సంస్మారిత
ఆత్మతత్త్వం శ్రుతం పురా మే పరమర్షివక్త్రాత్। ప్రాయోపవేశే నృపతేః పరీక్షితస్సదస్యృషీణాం
మహతాం చ శృణ్వతామ్॥ ౫౮॥ ఏతద్వః కథితం విప్రాః కథనీయోరుకర్మణః। మాహాత్మ్యం వాసుదేవస్య
సర్వాశుభవినాశనమ్॥ ౫౯॥ య ఇదం శ్రావయేన్నిత్యం యామక్షణమనన్యధీః। శ్లోకమేకం తదర్థం
వా పాదం పాదార్ధమేవ వా। శ్రద్ధావాన్ యోఽనుశృణుయాత్పునాత్యాత్మానమేవ సః॥ ౬౦॥ ద్వాదశ్యా
మేకాదశ్యాం వా శృణ్వన్నాయుష్యవాన్ భవేత్। పఠేదనశ్నన్ ప్రయతః పూతో భవతి కిల్బిషాత్॥ ౬౧॥
పుష్కరే మథురాయాం చ ద్వారవత్యాం యతాత్మవాన్। ఉపోష్య సంహితామేతాం పఠిత్వా ముచ్యతే
భయాత్॥ ౬౨॥ దేవతా మునయస్సిద్ధాః పితరో మనవో నృపాః। యచ్ఛంతి కామాన్ గృణతః శృణ్వ
తో యత్ర కీర్తితాః॥ ౬౩॥ ఋచో యజూంషి సామాని ద్విజోఽధీత్యానువిందతే। తత్ఫలం యదవాప్నోతి
శృణ్వన్నేతాం తు సంహితామ్॥ మధుకుల్యాః పయఃకుల్యా ఘృతకుల్యాశ్చ తత్ఫలమ్। పురాణసంహితా
మేతామధీత్య ప్రయతో ద్విజః॥ ౬౪॥ ప్రోక్తం భగవతా తేన యత్పరం తత్పదం వ్రజేత్। విప్రోఽధీత్యా
ప్నుయాత్ప్రజ్ఞాం రాజన్యోదధిమేఖలామ్। వైశ్యో ధనసమృద్ధిం చ శూద్రశ్శుధ్యేత పాతకాత్॥ ౬౫॥
కలిమలసంహతికాలనోఽఖిలేశో హరిరితరత్ర న గీయతే హ్యభీక్ష్ణమ్। ఇహ తు పునర్భగవానశేషమూ
ర్తిః పరిపఠితోఽనుపదం కథాప్రసంగైః॥ [పా॥ ఇహ తు స భగవానశేషమూర్తిస్సకలజగద్వృజినాపహోఽ
భిగీతః॥ ౬౬॥] తమహమజమనంతమాత్మతత్త్వం జగదుదయస్థితిసంయమాత్మశక్తిమ్। ద్యుపతిభిరజశక్ర
శంకరాద్యైర్దురవసితస్తవమచ్యుతం నతోఽస్మి॥ ౬౭॥ ఉపచితనవశక్తిభిస్స్వ ఆత్మన్యుపరచితస్థిరజం
గమాలయాయ। భగవత ఉపలబ్ధిమాత్రధామ్నే సురఋషభాయ నమస్సనాతనాయ॥ ౬౮॥ స్వసుఖ
నిభృతచేతాస్తద్వ్యుదస్తాన్యభావోఽప్యజితరుచిరలీలాకృష్టసారస్తదీయమ్। వ్యతనుత కృపయా యస్త
త్త్వదీపం పురాణం తమఖిలవృజినఘ్నం వ్యాససూనుం నతోఽస్మి॥ ౬౯॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ద్వాదశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

ర్షః॥ ౬౫॥ అస్య పురాణస్యైవం ప్రభావాతిరేకే కారణమాహ॥ కలిమలేతి॥ కలిమలానాం సంహతిం సమూహం కాలయతి వినాశయతీతి తథా - ఇతరత్ర శాస్త్రాంతరే॥ ౬౬॥ శాస్త్రప్రతిపాదితం భగవంతం నమస్కరోతి ద్వాభ్యాం॥ తమితి॥ జగదుదయస్థితిసంయమా ఆత్మనో రజఆదయశ్శక్తయో యస్య తం - ద్యుపతిభిర్దేవైరపి - దురవసితః అవిజ్ఞాతః స్తవః స్తోత్రం యస్య తం॥ ౬౭॥ ఉపచితేతి॥ ఉపచితాభిః ఉద్రిక్తాభిః - నవశక్తిభిః ప్రకృతిపురుషమహదహంకారపంచతన్మాత్రరూపాభిః - స్వ ఆత్మన్యేవ - ఉపరచితం స్థిరం జంగమం చాలయో యస్య తస్మై - భగవతే॥ ౬౮॥ శ్రీగురుం నమస్కరోతి॥ స్వసుఖేతి॥ స్వసుఖేనైవ నిభృతం పూర్ణం చేతో యస్య సః - తేనైవ వ్యుదస్తోఽన్యస్మిన్ భావో యస్య తథాభూతోఽపి అజితస్య శ్రీకృష్ణస్య రుచిరాభిర్లీలాభిః ఆకృష్టః సారః స్వసుఖగతం స్థైర్యం యస్య సః - తత్త్వదీపం పరమార్థప్రకాశకం - శ్రీభాగవతం పురాణం - యో వ్యతనుత - తం నతోఽస్మీతి॥ ౬౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ త్రయోదశేపురాణానాంసంఖ్యామూహయథాక్రమమ్। దానందానస్యమాహాత్మ్యంశ్రీమద్భాగవతస్యచ ॥ సర్వపురాణసంఖ్యా
ణ-దీనుచ్ఛవయిష్యక్తత్ప్రతిపాద్యందెవంప్రణమతి ॥ యమితి ॥ స్తవైర్వేదైశ్చ - స్తుస్వంతిస్తువంతి - ఉపనిషచ్ఛబ్దస్యాకారాంత
త్వంఛందోమురోధేన - ధ్యానెనఅవస్థితంనిశ్చలంతద్గతంయస్తవైస్తవ - యస్యాంతంనవిదుఃసురాసురగణాః ॥ ౧ ॥ క్షీరోదమధనాదౌ - మ
జ్జ్ఞేయత్వమేవప్రదర్శయితుంపూర్వావతారమనుస్మర్నాశిషంప్రార్థయతె ॥ పృష్ఠెతి ॥ పృష్ఠెభ్రామ్యత్అమందోగరిష్ఠదొఃమండ
రగిరిస్తస్యయైగ్రావాణస్తైపీమగ్రాణతైఃకండూయనాత్ - తెనసుఖెన - నిద్రాలొఃనిద్రాశీలస్య - యెషాంశ్వాసానిలానాం సంస్కారా
స్తైషాంకలాలెశఃతదనువర్తనవశాత్ - జలనిధేరంభసాంయాతాయాతం - నవిశ్రామ్యతి - నవసముద్రక్షొభాదెవతత్ - నసంస్కారవశా
త్తత్రాహ - వెలాక్షొభస్తస్యనిభెనమిషెణ ॥ ౩ ॥ పురాణెతి॥ పురాణసంఖ్యాస్తొసంసంభూతినమూహారంచ - ఆస్యతుశ్రీభాగవతస్య.

శ్రీసూతఃశౌనకాదీనాంనమస్కృత్యాహ ॥ యంబ్రహ్మెవరుణెంద్రరుద్రమరుతస్తున్వంతిదివ్యైస్తవైర్వేదైస్సాంగపదక్రమొపని
షద్గైర్గాయంతియంసామగాఃధ్యానావస్థితతద్గతెనమనసాపశ్యంతియంయొగినొయస్యాంతంనవిదుస్సురాసురగణాదెవాయతస్మైనమఃఁ ౧ఁ
పృథ్వీభ్రామ్యదనుంధమంధరగిరిగ్రావాగ్రకండూయనాన్నిద్రాలొఃకమఠాకృతెర్భగవతశ్శ్వాసానిలాఃపాంతునఃయత్సంస్కారకలానువర్తనవ
శాద్వేలానిధెనాంభసాంయాతాయాతమతంద్రితంజలనిధెర్నాద్యాపివిశ్రామ్యతి ॥ ౨ ॥ పురాణసం
ఖ్యాసంభూతిమస్యవాచ్యంప్రయొజనమ్। దానందానస్యమాహాత్మ్యంపారాదెశ్చనిబొధత ॥ 3 ॥
బ్రాహ్మందశసహస్రాణిపాద్మంపంచొనషష్టిచ। శ్రీవైష్ణవంత్రయొవింశచ్చతుర్వింశతిశైవకమ్॥
౪॥దశాష్టౌశ్రీభాగవతంనారదంపంచవింశతి। మార్కండెయంనవాగ్నెయందశపంచచతుశ్శతమ్॥౫॥
చతుర్దశభవిష్యత్తు నృత్తథాపంచశతానిచ। దశాష్టౌబ్రహ్మవైవర్తంలైంగమెకాదశైవతు ॥ ౬ ॥
చతుర్వింశతివారాహమెకాశీతిసహస్రకమ్। స్కాందంతథాశతంచైకంవామనందశకీర్తితమ్ ॥ ౭ ॥
కౌర్మంసప్తదశాఖ్యాతంమాత్స్యంతత్తుచతుర్దశ। ఎకొనవింశత్సాపణ్ంబ్రహ్మాండంగ్వాద్వశైవతు ॥ ౮ ॥ ఎవంపురాణసందొహశ్చతుర్లక్షముదాహృతమ్ ॥ ౯ ॥ తత్రాష్టాదశసాహస్రంశ్రీభాగవ
తముచ్యతె। ఇదంభగవతాపూర్వంబ్రహ్మణెనాభిపంకజె ॥ స్థితాయభవభీతాయకారుణ్యాత్సంప్రదర్శితమ్ ॥ ౧౦। ఆదిమధ్యావసానెషువైరాగ్యాఖ్యానసంయుతమ్। హరిలీలాకథావ్రాతామృతానందితసత్సురమ్ ॥ ౧౧ । సర్వవెదాంతసారంయద్బ్రహ్మాత్మైకత్వలక్షణమ్। వస్త్వద్వితీయంతన్నిష్ఠంవైవల్యైకప్రయొజనమ్ ॥ ౧౨ । ప్రొష్ఠపద్యాంపూర్ణమాస్యాంహెమసింహసమన్వితమ్। దదాతియొభాగవతంసయాతిపరమాంగతిమ్ ॥ ౧3 । రాజంతెతావదన్యానిపురాణానిసతాంగణె। యావన్నదృశ్యతెసాక్షాచ్ఛ్రీమద్భాగవతంపరమ్ ॥౧౪ ॥ సర్వవెదాంతసారంయచ్ఛ్రీభాగవతమిష్యతె।
తద్రసామృతతృప్తస్యనాన్యత్రస్యాద్రతిఃక్వచిత్ । ౧౫॥ నిమ్నగానాంయథాగంగాదెవానామచ్యుతొయథా। వైష్ణవానాంయథాశంభుఃపురాణానామిదంతథా । ౧౬॥ శ్రీమద్భాగవతంపురాణమమలంయద్వైష్ణవానాంప్రియంయస్మిన్పారమహంస్యమెతదఖిలంజ్ఞానంపరంగీయతె। యత్రజ్ఞానవి

వాచ్యంవిషయం - ప్రయొజనంచ - దానంచ - దానస్యపాత్రాదెశ్చమాహాత్మ్యంచ - నిబొధత ॥ 3 ॥ బ్రాహ్మమితి ॥ త్రయొవింశ త్ర
యొవింశతి-చతుర్వింశతిసహస్రాణి - శైవకంశివపురాణం॥ ౪॥ దశెతి ॥ ఆగ్నెయంఅగ్నిపురాణం - పంచదశసహస్రాణి- చత్వారింశ
తానిచ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ చతుర్వింశతీతి ॥ స్కాందంశతాధికైకాశీతిసహస్రకం ॥ ౭ ॥ కౌర్మమితి॥ సాపణ్ంగరుడపురాణం - ఎకొనవిం
శత్ ఎకొనవింశతిః ॥ ౮ ॥ ఎవమితి ॥ మహాభారతంత్వితిహాసః - రామాయణంచ ఋషిప్రొక్తంకావ్యం - అతఃపురాణానాంసంమొహ
సమూహశ్చతుర్లక్షసంఖ్యకఇవ ॥ ౯ ॥ ఇదానీమస్యవాచ్యప్రయొజనాదీన్దర్శయితుమాహ ॥ తత్రెతి ॥ ౧౦॥ ఆదీతి ॥ హరి లీలా
కథానాంవ్రాతఃసహసమూహఃసఎవామృతంతెనానందితాస్సంతఃసురాశ్చయెనతత్ ॥ ౧౧॥ సర్వెతి ॥ తన్నిష్ఠంతస్యవిషయం॥౧౨॥ ప్రొ
ష్ఠపద్యామితి ॥ప్రొష్ఠపద్యాంహెమసింహసమన్వితంస్వర్ణసింహాసనారూఢం ॥ ౧3 ॥ ౧౪ ॥ సర్వెతి ॥ తద్రసఎవామృతంతెనతృ
ప్తస్యనివృత్తస్య ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ శ్రీమదితి ॥ పారమహంస్యంపరమహంసైఃప్రాప్యం - నైష్కర్మ్యంసర్వకర్మొపరమః - ఖ్యాత్యా

ప్రపన్నాతిపరోవిముచ్యతే ॥ ౧౭ ॥ శ్రీభాగవతసంప్రదాయ ప్రవర్తకరూపేణభగవద్ధ్యానలక్షణంమంగళ మాచరతి ॥ కస్మైఇతి॥ కస్మైకాయబ్రహ్మణే - అతులఃఅసమః - అయంశ్రీభాగవతరూపః - పురాకల్పాదౌ - తద్గ్రంథేనబ్రహ్మరూపేణ - తద్గ్రంథినారదరూపిణా - యోగీంద్రాయశుకాయకృష్ణరూపేణేతిసిద్ధం తదాత్మనాశుకరూపేణ - తత్పరంసత్యంశ్రీనారాయణాఖ్యంతత్త్వంధీమహీతిగాయ

రాగభక్తిసహితేనైష్ఠ్యమావిష్కృతం తచ్ఛృణ్వన్నివపరన్విచారణపరోభక్త్యావిముచ్యేన్నరః॥ ౧౭। కస్మైయేనవిభాసితోయమతులోజ్ఞానప్రదీపఃపురా తద్గ్రంథేనచనారదాయమునయేకృష్ణాయ తద్రూపిణా। యోగీంద్రాయతదాత్మనాచ భగవత్ర్పాప్తాయకారుణ్యత స్తచ్ఛుద్ధంవి మలంవిశోకమమృతంసత్యంపరంధీమహి॥ ౧౮॥ నమస్తస్మైభగవతే వాసుదేవాయసాక్షిణే। యఇదంకృపయాకస్మై వ్యాచచక్షేముముక్షవే ॥ ౧౯ । యోగీంద్రాయనమస్తస్మైశుకాయబ్రహ్మరూపిణే। సంసారసర్పదష్టంయోవిష్ణురాతమమూముచత్ ॥ ౨౦ ।

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం- ఆష్టాదశసహస్రికాయాంసంహితాయాం - శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాంద్వాదశస్కంధే- త్రయోదశోధ్యాయః.

త్రైలోక్యవయథోపక్రమముచసంహరక్రమాయత్రాస్యాబ్రహ్మవిద్యేయమితిదర్శయతి ॥ ౧౮ ॥ తమేవదేవతారూపేణగురురూపేణచ ప్రణమతి ద్వాభ్యాం ॥ నమఇతి ॥ వ్యాచచక్షేవాఖ్యాతవాన్ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

భావార్థదీపికామేతాంభగవద్భక్తభక్తిదామ్। శ్రీధరానందపాదాబ్జభృంగశ్రీశ్రీధరోకరోత్॥
క్వేదంనానావిమూఢాధఃశ్రీమద్భాగవతంక్వను। మందబుద్ధిరహంకృష్ణప్రేమకింకింకరోమ్యతః॥
క్వాహంమందమతిఃక్వేదమధనంక్షీరవారిధేః। కింతత్రపరమాణుస్వాస్యంయత్రమజ్జతిమందరః॥
స్వబాలచపలాలాపైస్స్వలీలాచరితైర్హరేః। ప్రీయతాంపరమానందో నృహరిస్సర్వరుస్సదా॥
శ్రీధరానందసంప్రీత్యైగురవ్యంభాగవతంమయా। వివృతంతన్మతెనేదంనతుమన్మతిభేదతః॥

ద్వాదశస్కంధస్సమాప్తః.

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు-

జగద్విఖ్యాతశ్రీధరీయవ్యాఖ్యాసహితోయం - ద్వాదశస్కంధాత్మక
శ్రీమద్భాగవతగ్రంథఃపరిసమాప్తః.

హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శుద్ధపత్రిక.

పుట-	పఙ్క్తి-	అసుష్ఠు-	సుష్ఠు-
౭౦౭	౧౩	చిద్రోహ	చిద్ద్రోహ
	౧౫	వత్సలఃll	వత్సలll
౭౧౦	౨౩	సత్త్యై	సత్త్వై
		సత్యస్య	సత్వస్య
౭౧౬	౨౧	సర్వ	స్సర్వ
౭౨౧	౨౩	మమ	మము
౭౨౭	౨౩	జలోర్మి	జవోర్మి
౭౩౫	౨౯	శుద్యంతి	శుధ్యంతి
౭౩౮	౧౭	చెష్టితాం	చెష్టితాం
౭౪౧	౧౧	కృత్వా	కృత్వా
౭౪౩	౧౧	ణితం	ణీతం
౭౫౦	౧●	వృగా	వ్యగా
౭౫౭	౨౬	రస్యో	రాస్యో
౭౫౮	౧౮	త్రైలోక్య	త్వైత్య
౭౫౯	౧౫	మారకం	మారజం
౭౫౩	౧౭	ఆంఘ్రి	అంఘ్రి
౭౬●	౧౭	గోవ్ర	గోపవ్ర
	౨౩	యాద్ధా	యదా
౭౬౭	౨౫	నీలా	నీడా
౭౬౩	౧౯	ఖాజి	జాభి
౭౬౫	౧౬	మ్లతె	మృతె
౭౭౩	౧౦	హగోపా	హెగోపా
	౨౬	తప్త	తప్తే
		స్తుంద	స్తుద
౭౮౧	౨౦	త్సతతి	త్ప్లుతం
	౨౦	గోప్తృభిః	గోప్తృభిః
౭౮౩	౨౬	నాన్యో	నాంనో
౭౮౬	౧౬	వఃభు	భువఃl
౭౮౮	౧౯	ఘటుః	ఘుట్టుః
౭౯౬	౨౧	నఖే	నుఖే
౭౯౭	౧౪	తాన	తాన్న
౭౯౮	౧౫	స్పతిమ్	స్పతీక్

పుట-	పఙ్క్తి-	అసుష్ఠు-	సుష్ఠు-
౮౦౭	౧౫	కతి	కలి
	౨౩	త్ర్యహం	త్ర్యలం
౮౦౩	౨౩	యాహస్త	యహస్త
౮౦౮	౧౧	దెవీం	దేవీం
౮౧౦	౧౪	ర్మదా	ర్మదో
౮౧౧	౧౬	దలై	దలై
౮౧౩	౧౯	దిభ్భజ	ద్భోజ
౮౧౬	౧౫	పరిపీడ్య	పరివిధ్య
౮౧౭	౧౯	సుర	సురః
౮౧౮	౨౧	మసే	మస్యే
౮౨౧	౧౫	పృష్ట్వా	దృష్ట్వా
౮౨౩	౧౩	మరా	తురా
౮౨౮	౧౧	రింశో	రింశి।
౮౩౯	౨౨	ద్రమ	ద్రష్టు
౮౪౦	౧౫	నఁప	నృఁప
౮౪౧	౨౦	దెవె	జైశై
౮౫౨	౧౧	కూర	క్రూర
౮౬౨	౨౪	సుందరు	సుందర
౮౬౩	౧౨	బ్రసహ్య	ప్రసహ్య
౮౭౪	౨౩	గఛ	గచ్ఛ
౮౭౦	౧౧	గృహా	గృహీ
౮౭౪	౧౦	ప్రసీ	ప్రసీ
౮ ౭౬	౨౧	ద్రమ	ద్రష్టు
౮౮౯	౧౯	తతాచ	తదాచ
౮౮౦	౧౮	ముఖోఃl	ముఖె
౮౮౧	౨౩	మవిర	ష్టవిర
	౨౬	యత్ప్ర	యత్ప్ర
౮౮౨	౨౪	రంద్ర	రంధ్ర
౮౮౫	౧౭	బోనము	భోనము
౮౮౮	౧౬	భానుః	భానుః
౮౯౧	౧౯	యక	యక్ష
	౨౭	శ్రి	శ్రీ

పుట-	పఙ్క్తి-	అసుద్ధ-	సుద్ధ-
౪౯౭	౧౭	బ్బలమ్	జ్జలమ్
౯౦౪	౧౦	గృష్టీనాం	ఘృష్టీనాం
౯౧౦	౪	స్వృత్త	స్వృత్త్వ
౯౨౬	౧౦	శ్లోద	శ్లోచ
౯౨౭	౨౨	ఘటఃు	ఘట్టఃు
	౨౬	ముద్యమ్య	ముద్యన్య
౯౩౦	౧౭	దృష్వా	దృష్ట్వా
౯౩౩	౨౬	ఛంది	ఛందో
౯౩౭	౨౯	స్పష్టో	స్పష్టో౯
౯౩౮	౧౩	వసు	వసు
౯౪౪	౧౭	సాన్వశ్ర	స్వాశ్ర
౯౫౧	౨౫	చ్చిత్తఃు	చ్చిత్తఃు
౯౭౩	౨౦	బ. జ	బుజ
౯౮౪	౨౬	వ్రజా	ప్రజా
౯౮౫	౧౯	నీనిష	నినీష
౯౮౭	౧౯	విటప	విలప
౯౯౯	౨౪	శచం	శ్లోచం
౯౯౩	౨౭	శ క	శ్లోక
౧౦౦౬	౧౨	స్మశనే	స్మశనే
౧౦౦౭	౨౧	వసి	వస్థి
౧౦౧౩	౧౪	దమఁశ్చ	భమఁశ్చ
౧౦౧౪	౨౪	యెవై	యైవై
౧౦౧౬	౧౬	నంవాదం	సంవాదం
	౨౫	విక్రియా	విక్రీయా
౧౦౨౩	౨౧	ణాపర	ణాంపర
౧౦౨౫	౧౯	స్తృజేత్	స్తృజెత్
౧౦౨౯	౧౬	సుసణాఁ	సుపణాఁ
	౧౪	లాదా	లాదో
౧౦౩౨	౨౦	ద్ధాళగ	ద్ధాళగ
౧౦౩౪	౧౨	దృష్టి	దృష్టిం

పుట-	పఙ్క్తి-	అసుద్ధ-	సుద్ధ-
౧౦౪౭	౧౩	కుశ	కుశో
౧౦౪౯	౧౪	కెలె	కులె
	౨౬	ద్భుగ	ద్భోగ
౧౦౫౩	౨౬	కృచిమ్	కృచిత్
౧౦౫౪	౨౭	మివం	మిదం
౧౦౫౭	౧౪	ఛైర్యం	ఛైర్యం
౧౦౭౦	౨౧	పుమా	పుమా
	౨౫	ప్యయో	ప్యయా
౧౦౭౨	౨౪	యశ	యశో
౧౦౭౭	౨౩	పవాహా	ప్రవాహా
౧౦౪౨	౧౭	గాథా	గాధా
౧౦౪౩	౧౪	ద్ధ్యాత్మ	ధ్యాత్మ
	౨౧	రుధిర	రుధిర
౧౦౪౪	౨౪	నిస్మృతం	నిస్మృతం
౧౦౪౪	౧౩	ప్రతిషా	ప్రతిష్ఠా
౧౦౬౨	౨౫	ధేషా	ధేష్టా
౧౧౦౧	౨౩	త్రింశ	త్రింశో
౧౧౦౫	౨౪	శ్వశ	శ్వర
౧౧౦౭	౧౪	ర్యగమ్	ర్యగమ్
౧౧౨౧	౨౫	సుషి పి	సుషుప్తి
౧౧౨౬	౯	భవాఁ	భగవాఁ

భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం.

౧	౧౯	అఘాణి	అభాణి
౨	౩౫	ప్యనతీ	ప్యనతి
౩	౮	ద్విదా	ద్విధా
	౨౮	చోద్వైవ	పాద్యవైవ
౪	౪	త్రాయసచ	త్రాయచస
౫	౨౩	ధూతంద్వి	ధూతంసద్వి
౬	౨౨	గ్రంథరచనా.	గ్రంథమాత్రేణ

అస్యగ్రంథస్య - ముద్రాతురఘట్టనదశాయాం - విధ్వస్త - సత్కార ద్విత్వ(న)ణకార ద్విత్వ(ా)కకారద్విత్వ(ా)చకారద్విత్వ(ఛ)ఔత్వప్రభృతివర్ణాశ్చబ్దాశ్చ కేచనాత్రోదాహృతాః- ఏవమేవాన్యేచశబ్దా స్తత్రతత్రమూలపత్రైర్వ్యాఖ్యాపత్రైశ్చ సామరస్యకల్పనయాస్పష్టతరంవిజ్ఞేయాఏవభవంతి.

శ్రీమద్భాగవత గ్రంథమును వ్యాఖ్యానసహితముగాబరిష్కరించి-
ముద్రాతురములయందు బ్రకాశపరుచుటకుగాను ముందుగాగొంత ద్రవ్యసహాయము చేసి-
చందాదారులుగా నేర్పడియుండెడు పరమోపకారులగు భగవద్భక్తుల నామానుక్రమణిక.

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య-
గూడలూరు - ప్రిన్సిపాల్ సదరమీన్- కామసముద్రం- వెంకటరాఘవాచార్యులుగారు-	౨
తలచేరి-ప్రిన్సిపాల్ సదరమీన్ అప్పాజయ్యగారు-	౧
సదరుకోర్టు పండితులు - చిట్యాల - గోపాలశాస్త్రులుగారు-	౧
బోడుకనాయబు శిరస్తాదార్ - రాయప్పగారు-	౧
విశాఖపట్నం జిల్లా- శిరస్తాదార్ - దేవనపల్లి- కృష్ణరావుపంతులుగారు-	౧
కడపజిల్లా - శిరస్తాదార్ - అప్పారావుగారు-	౧
గూడలూరుజిల్లా-శిరస్తాదార్ -ము-రంగాచార్యులుగారు	౧
చిత్తూరుజిల్లాకోర్టు- శిరస్తాదార్ - కోళంబూరుశీనయ్యగారు-	౧
రాజమహేంద్రవరం - కోర్టుశిరస్తాదార్ - మైదవోలు - సుబ్బారాయుడుగారు-	౧
నెల్లూరు- శిరస్తాదార్ - వేముగంటి వెంకట్రావుపంతులుగారు-	౧
శ్రీకాకుళం-కోర్టుశిరస్తాదారి - చింతా - జగన్నాథంపంతులుగారు-	౨
చిత్తూరుకల్లక్టర్ కచ్చేరీ-శిరస్తాదార్ -సుబ్బారావుగారు	౧
కర్నూలుకల్లక్టర్ కచ్చేరీశిరస్తాదార్ - ముంగమూరుల శ్రీనరసుపంతులుగారు	౧
గుంటూరుజిల్లాకోర్టు - శిరస్తాదార్ - పోలూరు - వెంకటకృష్ణయ్యగారు-	౧
బళ్లారి - శిరస్తాదార్ - చితంబరరావుగారు-	౧
చెంగల్పట్టు- శిరస్తాదార్- వెంబాకం- శ్రీనివాసయ్యంగారు-	౧
బళ్లారి - శేషకోర్టు-శిరస్తాదార్ - గిడియప్పగారు-	౧
కమిస్సేరీకచ్చేరి - యుద్యోగస్థులగు-బెంగుళూరు- శెట్లూరు-శింగయ్యంగారు-	౪
బెంగుళూరు- రసైడెంటు - కచ్చేరీ - శిరస్తాదార్-చౌడయ్యగారు-	౫

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య-
బందరు - డిప్టీశిరస్తాదార్ - కాజ- రామన్నగారు-	౨
విశాఖపట్నంజిల్లా-సీతానగరం॥తాలూకా॥మునసపు- జపల్లి-పార్వతీశ్వరశాస్త్రులుగారు-	బలి ౧
కడపజిలా- మదనపల్లె॥ తాలూకా॥ మునసపు - జంగాశాస్త్రులుగారు-	౬
కర్నూలు-నాయబుశిరస్తాదార్ - వెంకటరావుగారు-	౧
బళ్లారికలకటరుకచ్చేరి- నాయబుశిరస్తాదార్ - కల్లూరు-సుబ్బారావుగారు-	౧
విశాఖపట్నం - అసిష్టాంటుశిరస్తాదార్ - అగ్రహారం- శ్రీనివాసరావుపంతులుగారు-	౧
బళ్లారి- మాజీమునిషీ- రామారావుగారు-	౧
బళ్లారి- హేడ్డుమునిషీ-గోపాలరావుగారు-	౧
కర్నూర్ - హేడ్డుమునిషీ- వెంకటరమణయ్యగారు-	౨
గూడలూరుజిల్లా- మునిషి-వెంకట్రాయులగారు-	౧
శేలంజిల్లా- హేడ్డుజవాబునివీసు-వేదాజీరావుగారు-	౧
శేలంజిల్లామునిషీ- కావేరిపట్నంశ్రీనివాసరావుగారు-	౧
కర్నూల్ హేడ్డుమునిషీ- శేషగిరిరావుగారు-	౧
కోయంబుత్తూరుమునిషీ-వెంకటసుబ్బయ్యగారు-	౧
హుజూరు- మునిషీ- శేషగిరిరావుగారు-	౧
బళ్లారితహశీల్దార్-కొండల్రావుగారు-	౧
అనంతపురం- తహశీల్దారు-దాదారావుగారు-	౧
అరపనహల్లితహశీల్దార్ - హనుమంతరావుగారు-	౧
రాయదుర్గం॥తహశీల్ - రాఘవేంద్రరావుగారు-	౧
ఆదవానితహశీల్దార్ - కాశీరావుగారు-	౧
పూనమల్లితహశీల్ - తాణమేటి-సుబ్బయ్యగారు-	౧
తహశీల్దార్ - పుప్పలధడియం- శేషగిరిరావుగారు-	౧
తుముకూరు - తహశీల్ - నరసింహాచార్యులుగారు-	౧
వందవాశి॥తా॥తహశీల్దార్ - రూ-వెంకయ్యగారు-	౪
మండియం- నరసింహాచార్యులగారు-	౨
వెంబాకం- పార్థసారథయ్యంగారు-	౧
శ్రీపెరుంబూదూరు- నరసింహాచార్యులుగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య-
బెల్లంరామస్వామిఉపాధ్యాయులుగారు-	౧
మొలుగు - వీరాసామయ్యగారు-	౧
జే - రాఘవాచార్యులుగారు -	౧
వల్లూరు - రామచెంద్రయ్యగారు-	౧
సాహుకారువెంక్కన్నరావుగారు-	౧
దం- కృష్ణయ్యగారు-	౧
వెంకటరమణాచార్యులుగారు-	౧
చివుకుల- వెంకాజయ్యగారు-	౧
వకెం - సుబ్బరాహయ్యగారు-	౧
నాగ్లేళ్ళఅయ్యలయ్యగారు-	౧
యనగండ్ల వెంకటాచలయ్యగారు-	౧
దంపూరిఆదినారాయణయ్యగారు-	౧
శెనివారపుపేట- సంస్థానం- శిరస్తాదారు - పిం- వీరభద్ర రాయనింగారు-	౧
మునగంటి- రంగారావుగారు-	౧
రాయసం- పని- ఆదినారాయణయ్యగారు-	౧
నేలటూరు- నరసయ్యగారు-	౧
మాడభూషి- వెంకటాచార్యులుగారు -	౧
వెదాల- వరదాచార్యులుగారు-	౧
పాలువాయి- కృష్ణయ్యగారు-	౩
గోటూరు- సుబ్బరావుగారు-	౧
చీమకుర్తి- అప్పయ్యగారు -	౧
వా- కుప్పయ్యగారు-	౧
కొండూరు-అప్పన్నశాస్త్రులుగారు-	౧
తిరుమల- శ్రీనివాసాచార్యులుగారు-	౧
గి॥ గు॥ రామారావుగారు-	౧
కోడూరు-రామకృష్ణయ్యగారు-	౨
పోతుపాలెం- రంగయ్యగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నంతిరుమలాచార్యులుగారు-	౨౭
మధ్వపతిపురుషోత్తమరావుగారు-	౧
తడకమళ్ల- వెంకటకృష్ణరావుగారు-	౧
తంజావూరు- రామచెంద్రరావుగారు-	౨

నామధేయములు-	ప్రతులు సంఖ్య-
హరిపళం- వెంకట్రావుగారు-	౧
మంగళగిరి- రఘునాథాచార్యులుగారు-	౧
మేగువప్రూడిరామస్వామయ్యగారు-	౧
గొటికలపూడి- వెంకటబాబయ్యగారు-	౧
రాయిమగ్గంకోనెట్రావుగారు-	౧
చిత్రకూటం- శేషాద్రయ్యంగారు-	౧
రావిపాటి- గురువయ్యగారు-	౧
చిం॥ రాజారావుగారు-	౧
శ్రీరంగం- శ్రీనివాసాచార్యులుగారు-	౧
ప॥ వరదాచార్యులుగారు-	౩
గుడియాత్తం॥ తా॥మునసఫు-రాయసంబుచ్చయ్యగారు-	౧
కో- రామానుజాచార్యులుగారు-	౪
ముడుంబు- సుందరవరదాచార్యులుగారు-	౧
శ్రీరగపట్నం- రామానుజముని తిరుమలాచార్యులుగారు-	౧
హుజూరు॥ గు॥ పాలువాయి- రంగారావుగారు-	౨
హుజూరు॥గు॥ సంబరాజు-జోగిపంతులుగారు-	౩
రైటర్- రాఘవాచార్యులుగారు-	౧
చక్రవర్తుల- వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
కాసుకూను- లక్ష్మణరావుగారు-	౧
హుసూరు - వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
హుజూరు॥ గు॥ జంగంకోట-శంకరరావుగారు.	౧
హుజూరు॥గు॥పులవర్తి- సుబ్బరావుగారు-	౧
కొంటాంటు- రామస్వామయ్యంగారు-	౧
హుజూగు॥ గు॥ బెళగుప్ప- సంజీవప్పగారు-	౧
ఖజానా- సీతారామప్పగారు-	౧
హంగామా-గు-కల్లూరు- సుబ్బరావుగారు-	౧
హంగామా-గు-దేవనహళ్లి- సుబ్బరావుగారు-	౧
వెంకటవరదాచార్యులుగారు-	౧
కోడూరు- వెంకటసుబ్బాశాస్త్రులుగారు-	౧
చింతగుంట చలమప్పశాస్త్రులుగారు-	౧
విద్యార్థి- నరసయ్యగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
హుజూరు- గు- బడ్డి॥ శ్రీనివాసరావుగారు-	౧
సెషన్సకోర్టు ప్రాసిక్యూషనులెటర్ - పోలూరు- వెంకటకృష్ణయ్యగారు-	౧
కోర్టుహెడ్డుగుమస్తా - పడాల- సుబ్బయ్యగారు-	౧
కందుకూరు కారుకూను- హనుమంతప్పగారు-	౧
తాలూకామునుషీ-చేవ్రూరు- వెంకట్రావుగారు-	౧
సెషన్సకోర్టు॥గు॥లక్ష్మన్నరావుగారు-	౧
తిన్నవల్లి - కుమారస్వామిగారు-	౧
మోతుగుంటం- వెంకటరామసోమయాజులుగారు-	౧
ఆమిదేల- సుబ్రహ్మణ్యసోమయాజులుగారు-	౧
గుత్తి- పుప్పగిరిశాస్త్రులుగారు-	౧
గుడిపాటి- నారాయణప్పగారు-	౧
ఖాసరపంతుల పురుషోత్తమయ్యగారు-	౧
ఆమిదాలకారుకూను - దేశాయిరామారావుగారు-	౧
చింతగుంటచలమయ్యగారు-	౨
కమిసరకచేరీరైటర్-మర్మాల రామయ్యగారు-	౧
రైటర్ వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
పెనుగొండకరణం - వెంకటాచలప్పగారు-	౧
సాహుకారు- కుమారస్వామిగారు-	౨
వద్దికెర -పాంపుణ్ణగారు-	౧
ఆదవాని- రాఘవాచార్యులుగారు-	౧
కూడ్లగి ॥ తా ॥ శిరస్తాదార్ - శేషగిరిరావుగారు-	౧
దాసాశాస్త్రులుగారు-	౧
తడవర్తి- నరసింహేశాస్త్రులుగారు-	౧
పుగవకొండకారుకూను- శివరావుగారు-	౧
కోర్టుప్లీడర్ - అక్కరాజురంగయ్యగారు-	౧
హైదరాపాదు- పోస్టాపీస్ రైటర్- రెమ్మర్సు- సుబ్బయ్యగారు-	౧
కెలమంగలం- కోటంరాజు- సీతాపతిరావుగారు	౧
రాయవేలూరుచల్లాసుబ్బయ్యగారు	౧
గుంటూరునండూరురాఘవయ్యగారు	౧
గుండిమెడ -మంగళాద్రిగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
కొప్పరపు -నరసయ్యగారు-	౧
చమిటిగంటి రామస్వామిశాస్త్రులుగారు-	౧
వడ్లమున్నాటి- వెంకటాచలయ్యగారు-	౧
కేతరాజు- జగన్నాదంగారు-	౧
ఆకులుమన్నాటి - తిరువెంగళాచార్యులుగారు-	౧
తిమ్మరాజుప్రకాశంగారు-	౧
బెల్లకొండ - వెంకటరంగాచార్యులుగారు-	౧
చెర్వు- రామకృష్ణశాస్త్రులుగారు-	౧
తుర్లపాటి- శేషతల్పశాయిశాస్త్రులుగారు-	౧
గూడలూరు - కీడాంబి- గోపాలాచార్యులుగారు	౧
కచ్చేరీ- గు-వెంకట్రావుగారు-	౧
కచ్చేరీగుమస్తా- వెంకటెశయ్యగారు	౧
కాకినాడపుప్పువీరభద్రప్రకాశరావుగారు-	౨
ఆదుర్తి- రామన్నగారు-	౧
పుల్లంభొట్లు- తిగుమలరావుపంతులుగారు-	౧
చిత్తూరు- వెంకటరమణయ్యపంతులుగారు-	౧
చెరుకుపల్లి - లక్ష్మిన్నారాయణప్పగారు-	౧
బోడపాటి- వెంకటాచలంగారు-	౧
ఆణిక్యాల- రామచంద్రయ్యగారు-	౧
వేమగంటి- హనుమంతరావుపంతులుగారు-	౧
చిత్రపు- చలమయ్యగారు-	౧
పొగాకు- వేణారావుపంతులుగారు-	౧
కాండ్రేగుల- వెంకట్రావుపంతులుగారు-	౧
ఛేరం- విశ్వపతిశాస్త్రులుగారు-	౧
బొమ్మరాజు- నాగరాజుగారు-	౧
రాజమహేంద్రవరం- అచ్చుతన్నసీతాపతిగారు-	౧
నందివాడపీగభద్రుడుగారు-	౧
గాడిచలం- నరసన్నగారు-	౧
వాడ్రేవు- కొండయ్యగారు-	౧
ధర్మపురి- వృతంగర- అప్పయ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
వెంకటరమణయ్యగారు-	౪
తీర్థాల- సుబ్బయ్యగారు-	౧

వారినామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
కాకూను శివరావుగారు-	౧
వూతంగర - అన్నయ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
అప్పయ్యశాస్త్రులు గారు-	౧
పరిరాపు గారు-	౧
అధికారపట్టి- రామానుజయ్యగారు-	౧
నెవలె- సుబ్బయ్యగారు-	౧
వూతంగర- కుప్పరావుగారు-	౧
భైరవమంగులం- వెంకట్రామయ్యగారు-	౧
హుు॥ గు॥ ఆడెప్పగారు-	౧
చిల్లఘుబం- రంగయ్యగారు-	౧
నారాయణప్పగారు-	౧
అధికారపట్టి- కరణం- కృష్ణయ్యగారు-	౧
అధికారపట్టి- రామానుజయ్యగారు-	౧
కొమూరు - అణ్ణయ్యశాస్త్రులగారు-	౧
కృష్ణగిరి- రామయ్యంగారు-	౧
కృష్ణగిరి- శ్రీనివాసయ్యంగారు-	౧
కోయంబుత్తూరు - తిరుమలాచార్యులుగారు-	౧
హుజూరు - గు- నాగేంద్రరావుగారు-	౧
తిరుపాత్తూరు - శ్యామారావుగారు	౧
బందరు - చల్లాసుబ్బయ్యగారు-	౪
వరెం- పరబ్రహ్మశాస్త్రులుగారు-	౧
కృష్ణివెంటి- వెంకట్రామయ్యగారు-	౧
సుబరాజు - రామారావుగారు-	౨
జిష్టు- రామయ్యగారు	౧
శ్రీకాకుళం- మాడభూషి- నరసింహాచార్యులుగారు-	౪
రాణీపేట - తండలరి- వరదాచార్యులుగారు-	౧
దేవగాయమగ్గం- నారాయణాచార్యులుగారు-	౧
తిరు నారాయణయ్యంగారు-	౧
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
జిష్టు- రామయ్యగారు-	౧
శ్యామారావు గారు-	౧
తి॥ శ్రీనివాసరాఘవాచార్యులుగారు-	౧

వారినామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
చిత్రదుర్గం- నారాయణాచార్యులుగారు-	౧
దుర్గం- అనంతయ్యగారు-	౧
మా- రామయ్యగారు-	౧
వెంకటశేషయ్యగారు-	౧
వెంకటనారాయణయ్యంగారు-	౧
వరయూరు - నరసింహాచార్యులుగారు-	౧
ముత్సద్దీ - వెంకటేశయ్యగారు-	౧
కొత్తకోటరంగస్వామిఅయ్యంగారు-	౧
వరయూరు- గోపాలాచార్యులుగారు-	౧
నరసింహాచార్యులుగారు-	౧
శిడ్లంగంటి - హనుమంతరావుగారు-	౧
కడబం- వెంకటనారాయణయ్యంగారు-	౧
సోమయాజుల యాండాళ్ - శ్రీనివాసాచార్యులుగారు-	౧
సాయరులయిలాకా- ఆనందరావుగారు-	౧
పట్టాభిరామశాస్త్రులుగారు-	౧
గాజులుపెట- శివరామశాస్త్రులుగారు-	౨
మైసూరు- పిశిపాటి- వెంకటసుబ్బయ్యగారు-	౧
కడప- హుజూరు॥ గు॥ కొండలరావుగారు-	౧
సుర్రంకొండతా - శిరస్తాదార్ - దేశాయి - రామారావుగారు-	౧
మండిగల- వెంకట్రాయశాస్త్రులుగారు-	౧
పులుచేరి - వాసుదెవయ్యగారు-	౧
నివృత్తి- సుబ్బశాస్త్రులుగారు-	౧
బాలకృష్ణ - శాస్త్రులుగారు-	౧
అయ్యాసామిశాస్త్రులుగారు-	౧
గుస్మూటూరు- అచ్చయ్యగారు-	౧
కొడవల్లూరునరసింహాచార్యులుగారు-	౧
వెముగంటి - కృష్ణరావుపంతులుగారు-	౧
చిత్తూరు- సచ్చిదానందశాస్త్రులుగారు-	౧
వేలమూరు - కృష్ణమాచార్యులుగారు-	౧
వేలమూరు- కోట్లశేషయ్యంగారు-	౧
మైలాపూరు- వెంకటేశ్వరశాస్త్రులుగారు-	౧

పరమోపకారులగుభగవద్భక్తుల నామానుక్రమణిక.

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య.
జల్లెడంపెట- పిశిపాటి -సుబ్బయ్యగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నం-రంగాచార్యులుగారు-	౧
విశాఖపట్నం- సత్యవాడ- రామయ్యగారు-	౧
అక్కినపల్లి- రామస్వామిపంతులు గారు-	౧
మంగు- వెంకటరెడ్డిపంతులుగారు-	౧
పరవస్తు- వెంకటరంగాచార్యులుగారు-	౧
శాంతలూరు- కూర్మాచార్యులుగారు-	౧
పోచినపెద్ది- వెంకయ్యగారు-	౧
నరాబుఖానా- కృష్ణరావుగారు-	౧
చెరుకుపల్లి- లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులుగారు-	౧
పెమ్మరాజు - బుచ్చిరాజుగారు-	౧
మోసలిగంటి- తిరుమలరావుపంతులుగారు-	౧
వక్కలంక రామయ్యగారు-	౧
బసవర్సు- వరహాలుపంతులుగారు-	౧
ముంగమూరు- చిదంబరరావుగారు-	౧
ప్రొద్దుటూరు- రమణప్పగారు-	౧
కురుగంటి- వెంకట్రామశాస్త్రులుగారు-	౧
మహీధర- లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులుగారు-	౧
గురుజాడ- కోండయ్యగారు-	౧
యర్రపల్లి - రామలింగస్వామిగారు-	౧
కొండపల్లి- వెంకటశాస్త్రులుగారు-	౧
వేపా- రామన్నగారు-	౧
కావూరు-లక్ష్మయ్యగారు-	౧
మద్దిరాల- సుందరరావుపంతులుగారు-	౧
దూర్వాసుల- లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులుగారు-	౧
కాపవర్పు- వెంకయ్యచంతులు గారు-	౧
బలజపల్లి - వెంకట్రామశాస్త్రులుగారు-	౧
వేపా- కామయ్యగారు-	౧
లుంగంబాక- ముప్పరాలకృష్ణమాచార్యులుగారు-	౧
పాలావర్ధుల రామశాస్త్రులుగారు-	౧
కనూలు హోడ్డుకాంట్యాంటునారాయణయ్యంగారు-	౧
సీవిల్ మేనేజరు-సుందరరావుగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య.
గుమాస్తా- శేషప్పగారు-	౧
రైటర్- కృష్ణస్వామిగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నం- మణికర్ణిక-అయ్యనయ్యంగారు-	౧
చిత్తూరు- శ్రీనివాసరావుగారు-	౧
భవానిగూడల్ శిరస్తాదార్- రామారావుగారు-	౧
శేలం - ష్టాంపుడారోగా - అప్పాజయ్యగారు -	౧
శేలం- చెన్నరాయపల్లి- కృష్ణయ్యగారు-	౧
శేలం- శేషగిరిరావుగారు-	౧
గోపినాథయ్యగారు-	౧
రంగాచార్యులుగారు-	౧
రామస్వామయ్యగారు-	౧
సీతారామయ్యగారు-	౧
తిరుమలయ్యగారు-	౧
మండిగల- రామస్వామిశాస్త్రులుగారు-	౧
కాశీరావుగారు-	౧
హరిశంకరదవేగారు-	౧
నాగనాథదవేగారు-	౧
నెల్లూరు - బాలాప్రసాదుగారు-	౧
వజీలాల్ దాసుగిరినరదాసుగారు-	౧
పురుషోత్తమదాసుత్తమదాసుగారు-	౧
బండి - బాలదాసుగారు-	౧
కొల్లా - కన్నయ్యశెట్టిగారు -	౧
గాజుల- లక్ష్మీనరసుశెట్టిగారు-	౧
లా- వెంకటపతినాయుడుగారు-	౧
కొరళ్లవెంకటలింగయ్యగారు-	౧
వెంకటగోవిందరావునాయుడుగారు-	౧
జియ్యరుసామిగారు-	౧
గంధవడి - వెంకటసుబ్బరాయశెట్టిగారు-	౧
గుంటూరు- చిన్నం- చెలమయ్యగారు-	౧
కొమ్మి- రంగయ్యగారు-	౧
ముక్తాలు - వెంకటరామానుజంశెట్టిగారు-	౧
వూనూరు- గంగులుశెట్టిగారు-	౧
శ్రీరేకుల- రామానుజయ్యగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-	నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
వెలెటి-కృష్ణమ్మ శెట్టిగారు-	౧	అందే- గోపాలస్వామి నాయుడుగారు-	౧
కామి శెట్టి - కొండప్ప శెట్టిగారు-	౧	గో- వెంకట్రాయులు నాయుడుగారు-	౧
చీదెళ్ల - పిచ్చయ్య శెట్టిగారు-	౧	వెలగవరం- రామస్వామి శెట్టిగారు-	౧
పెద్దిబాల చెంచు శెట్టిగారు-	౧	ప - వెంకటరంగంపిళ్లగారు -	౧
వెంగంటి- గురువప్ప శెట్టిగారు-	౧	చింతాద్రిపేట- వైయ్యాశిపిళ్లగారు-	౧
శ్రీ - వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు-	౧	హైదరాబాదు- దాసప్ప నాయుడుగారు-	౧
		యెళుంబూరు- కృష్ణస్వామి నాయుడుగారు-	౧

ఇందులో గొందఱు దమయిష్టులనిమిత్తము-తమపేఱటచందాచేసియీగ్రంథమునుసిసింపియున్నారు - అట్టి వారినామధేయములనుమాలెక్కలో వ్రాసియుండెడు తెరంగుననీమీదఁదెలియఁజేయఁబడినది-